לא למסחר
CONFIDENTIAL

מסכת
בבא קמא
מן
תלמוד בבלי

עם פירוש רש"י, תוספות, ותוספות ישנים, ופסקי תוספות, רבינו אשר, קצור פסקי הרא"ש לבנו רבינו יעקב בעל הטורים ז"ל, והגהות אשר"י מהג"מ ישראל מקרעמז ז"ל, **ופירוש המשניות להרמב"ם** ז"ל. פירוש **רבינו שמשון משאנץ** ז"ל ופירוש **רבינו אשר** ז"ל למשניות סדר זרעים וטהרות. **מבוא התלמוד** לרבינו שמואל הנגיד הלוי ז"ל, ועליו גלוה קצור **כללי התלמוד** מלוקט מספרי הכללים ע"י הג"מ יהודה אריה ליב ז"ל דיין בפפד"מ. **מסורת הש"ס, עין משפט** (מראה מקומות הדינים בפוסקים הראשונים), **ונר מצוה** (סמני מנין הדינים שנסמנו בעין משפט), **ותורה אור,** כל אלה סידר וחיבר הג"מ יהושע בועז ז"ל בעה"מ שלטי הגבורים להר"ף. **חלופי גרסאות.** הגהות לש"ס והוספות בממורת הש"ס ועין משפט להג"מ **יוסף שמואל** ז"ל אבד"ק פפד"מ (כמש"נ בש"ס אמ"ד ופפד"מ בשנות תע"ד–תפ"א), והגהות ותוספות מראה מקומות להג"מ **ישעיה** (פיק) **ברלין** ז"ל אבד"ק ברעסלויא, ומוקפים בחצאי רבוע.

ועליהם נוספו

א) ספר **חכמת שלמה (מהרש"ל)** להג"מ שלמה לוריא ז"ל.

ב) **חדושי הלכות**
ג) **חדושי אגדות**
} **מהרש"א** { להג"מ שמואל אליעזר הלוי אידלש ז"ל אבד"ק אוסטרא.

ד) **מאיר עיני חכמים (מהר"ם לובלין)** להג"מ מאיר מלובלין ז"ל.

ה) **חדושי הלכות מהר"ם שיף** להג"מ מאיר שיף ז"ל אבד"ק פולדא.
ועליו **באור והגהות** מהג"מ מרדכי מארדוש ז"ל אבד"ק פאריצק.

ו) **מעדני יום טוב** { בתחלה נקרא מעדני מלך / בתחלה נקרא לחם חמודות } **דברי חמודות** } על הרא"ש למסכת ברכות והלכות קטנות וחולין ובכורות ונדה { להג"מ יום טוב ליפמאן הלוי העלוי ז"ל (בעה"מ תוספות יו"ט).

ח) **פלפולא חריפתא** על הרא"ש סדר נזיקין.

ט) **תפארת שמואל** (השלם) על הרא"ש, להג"מ אהרן שמואל קאידנוור ז"ל (מהרש"ק).

י) **קרבן נתנאל** על הרא"ש לסדר מועד ונשים, להג"מ נתנאל ווייל ז"ל אבד"ק קארלסרוא.

יא) **חסד לאברהם** פי' על שמונה פרקים להרמב"ם ז"ל, מהג"מ אברהם הלוי הורוויץ ז"ל (אביו של בעל השל"ה).

יב) **מסורות חדשות** (הגהות בעל הלבוש) להג"מ מרדכי יפה ז"ל אבד"ק פוזנא. עם **תיקונים והגהות** מהג"מ מרדכי זאב הלוי איטינגא ז"ל וגיסו הג"מ יוסף שאול הלוי נאטאנזאהן ז"ל אבד"ק לבוב (בעל מפרשי הים).

יג) **הגהות הב"ח** להג"מ יואל סירקש ז"ל אבד"ק קראקא (בעה"מ בית חדש).

יד) **הגהות הגר"א** להג"מ אליהו ז"ל הגאון מווילנא (הוגהו ונתקנו ע"פ כ"ק מגליון הש"ס שלמד בו וכינו למסכתות רבות ממנו).

טו) **מראה יחזקאל** הגהות להג"מ יחזקאל הלוי לנדא ז"ל אבד"ק פראג (בעה"מ נודע ביהודה כו').

טז) **מעשה ר"ב** הגהות להג"מ בצלאל רנשבורג ז"ל (בעה"מ הורה גבר).

יז) **גליון הש"ם** להג"מ עקיבא איגר ז"ל אב"ד דק"ק פוזנן.

יח) **גליון מהרש"א** הגהות לבנו הג"מ שלמה איגר ז"ל אבד"ק פוזנן.

יט) **הגהות** הג"מ **שאול קאצענלענבוגן** ז"ל מווילנא.

כ) **הגהות** הג"מ **אלעזר לנדא** ז"ל אבד"ק בראדי (בעה"מ יד המלך).

כא) **חדושי והגהות הרש"ש** להג"מ שמואל שטראשון ז"ל מווילנא. עם הוספות מכי"ק. והחשמטות שנשמטו ממקומן הושבו עתה למקומותיהן, ומוקפות בחצאי רבוע.

(ועוד נוספו בו מעלות ותוספות רבות על כל ספרי הש"ס בלעדו כמש"נ בש"ם תוצאת דפוסנו משנת תקצ"ה, ותוצאה השניה משנת תרי"ט)

וראה זה חדש הוא אשר הוספנו בו על כל אלה

יותר ממאה הוספות חדשות נכבדות

כוללות **פירושים חדושים והגהות מרבנן גאוני קדמאי ובתראי** רובם היו גנוזים עד כה **בכתבי יד** בגנזי הספרים אשר לחממשלות או ליחידים זה בכה וזה בכה, ועין הדפוס לא שזפתם עוד. ונקובים בשמותיהם מעבר לדף הזה:

לא למסחר
CONFIDENTIAL

ווילנא
בדפוס והוצאת האלמנה והאחים ראם
שנת **חמשת אלפים ושש מאות וארבעים ואחת** לפ"ק

ואלה ההוספות החדשות שהוספנו בהש"ם הזה:

יש מהן שנוספו על כל מסכתות הש"ם ויש שלא באו רק על איזה מסכתות:

אלה מהם נדפסו בפנים הש"ם או על גליון הדף:

א) **מסכת כלה רבתי - השלמה** - מובאה בפוסקים ובטופחאות ישרות יתר על הנדפסת בכל ספרי הש"ם. (נמצאה בכ"י רבינו אברהם בר נתן הידוע כז"ל בעל המנהיג, עם הגהות רבות ומוראה מקומות, ויצאה לאור פ"א ע"י בעמצם בית נתן).

ב) **מסכתות קטנות נוספות:** מסכתות ספר תורת, תפילין, מזוזה, ציצית. (נמצאו בכ"י ונדפסו בספרים בשנת תרי"א).

ג) **חלופי גרסאות בש"ם** ע"פ נוסחאות ישנות.

ד) **נוסחאות ישנות ונוסחת הבבלי** במסכת שקלים.

ה) **נוסחת הירושלמי** במסכת הוריות.

ו) **נוסחאות כתבי יד** במסכת סופרים.

ז) **נוסחא חדתא** למס' נדים מספר מראית העין להרחד"א ז"ל עם פירושו עליה מספורו החזוא.

ח) פירוש **רב האי גאון** ז"ל, למשניות סדר טהרות.

ט) **- רב נסים** (גאון) בר **יעקב** ז"ל (הלמד רב האי גאון ומרבותיו של הי"ף), למסכת ברכות, שבת, ועיזובין (נתקיא בשם מפתח מגעולי התלמוד).

י) [כ"י] **- רבינו חננאל** בר **חושיאל** ז"ל (נ"ב מרבותיו של הי"ף), לחצי הש"ס.

יא) [כ"י] **- רבינו גרשום בר יהודה מאור הגולה** ז"ל (רבינו הדבר דרש"י) למס' תענית ובבא בתרא ולכל סדר קדשים מלבד זבחים.

יב) **- רש"י** למסכת אבות, ע"פ נוסחאות שונות.

יג) **הרשב"ם העקרי** למס' ב"ב דף פ"ז, פ"ח, פ"ט, ק"ל, קל"א. שלא נדפס רק בדפוס פיזרו בשנת רע"א ובכל שאר הדפוסים נדפס בטעות פי' אחר בשבט כמ"ש בהערה לפי' הרשב"ם בדף פ"ט סוף ע"א.

יד) פי' **רבינו זרחיהו הלוי** ז"ל (הלה בעל המאור) למס' קנים.

טו) **- רבינו אברהם בר דוד** ז"ל (הראב"ד בעל ההשגות) למסכת קנים וחמדי.

טז) [כ"י] **תוספות ר"י זקן** ז"ל, למס' קדושין (כך ייחסום לו רושמי הספרים, אבל נראה כי מעז בזה, כי בשני מקומות מובא בהן ספר התרומה ומהברו הלא היה תלמידו של ר"י הזקן).

יז) פי' **רבינו שמשון משאנץ** (משאנצ) ז"ל, למס' ערוה להשלום מסכת בבורים, ולפרק אמרהגעגעם. ועליו נלוה גם פי' הרמ"ע מפאנו ז"ל.

יח) [כ"י] **תוספות הר"ש משאנץ** הנ"ל, למס' סוטה.

יט) [כ"י] **תוספות ישנים** למסכת יבמות.

כ) [כ"י] פי' **ריב"ן השלם** למס' נזיר. הפירוש שנדפס בש"ס למס' נזיר וייחסוהו לרשי", הוא באמת לרבינו יהודה בר נתן ז"ל (כרמוכח מתוך הכ' שמצאנוהו) אולם הנדפס משובש מאד, גם חסר ממנו הרבה, ועתה נמצא פירושו השלם בכ"י קדמון ומדוייק והשמטות והשגויים שנמצאנו בו נדפסו בצד הפירוש הנ"ל הנדפס בשם רשי" ונקראו בשם **נוסחת הריב"ן**.

כא) [כ"י] פי' **רבינו יצחק** בר **מלכי צדק** מינסבורג ז"ל, למשניות סדר זרעים.

כב) [כ"י] פי' **רבינו יהודה** בר **בנימין הרופא** ז"ל ממשפחת **הענוים** (רבו של בעל הלקט), למס' שקלים.

כג) [כ"י] פי' **רבינו מאיר** (מהרי"ם) **מרוטנבורג** ז"ל, למס' נגעים ואהלות.

כד) קובץ פירוש **מהר"ם מרוטנבורג** לסדר טהרות, שהביאם התוי"ט, מלבד למס' נגעים ואהלות שדפסנוהו ע"פ כ"י הנ"ל.

כה) פי' **רבינו יונה החסיד מגירונדא** ז"ל, למס' אבות.

כו) [כ"י] **תוספות ריי"ד** מאה **רבינו ישעיה די טראני** (ר' ישעיה הראשון ז"ל) למס' כתובות ולמס' נשף.

כז) [כ"י] **תוס' חד מקמאי** למס' יבמות, והוא נידו נכרו של **רבינו משלם** ז"ל, ובראש הספר כתוב בבתב ובדלי הרחרד"א ז"ל מזה"ל: "חדרשי יבמות לחד מקמאי ז"ל, מכרי לחרב אבינו לשבת, הוא היה בומן הראב"ד, ובא מעשה לפניהם, החד"א סי"ט עכ"ל.

כח) [כ"י] פי' **הרא"ש** ז"ל למסכת נזיר, שהיה בכ"י ישן בעקר הספרים של הרחרד"א ז"ל (והרחרד"א ז"ל חתום עליו בעצם כ"י קדשו).

כט) **תוס' הרא"ש** ז"ל למס' תוריות (ע"פ הנדפס בפעם הא' בפראג).

ל) **פירוש הרא"ש** למסכת קנים תמיד ומדות.

לא) [כ"י] **תוספי הרא"ש** ז"ל למסכת נדה.

לב) [כ"י] **שיטה מקובצת** לרבינו **בצלאל אשכנזי** ז"ל, קבוצת ההגהות והדושי הראשונים ז"ל לכל סדר קדשים (וחסר רק למס' הולין) ובחרכה מקומות מבוא פי' רשי" האמתי שמצא בכ"י תחת הטפרש האחר שנדפס על שם רשי" בכל ספרי הש"ם. (נעתקי מכ"ק מגילין הש"ם שלו שנמצא בירושלים תוב"ב. הרחרד"א ז"ל בשה"ג חיב מזכרון לשבח בהל': ההגהות נפלאות אמתיות מתוך נפ"א כי שהיו לו, ולא זכינו עדיין שיצאו לאור הדפוס עכ"ל. ולמס' הולין נעתק בעצם בי"ק של הלמדו הנ"ם שלמה בר יהושע עדני אצל (בעה"ם פי' מלאכת שלמה על משניות שעודנו בכ"י).

לג) **חכמת שלמה** (מהרש"ל) לפרק חלק, אשר נשמט מכל ספרי הש"ם, ולא נדפס רק בס' ח"ש תמאה א' בשנת ושל"ח.

לד) [כ"י] **חדושי מהרש"ל** על הרא"ש למס' שבת עירובין וגיטין.

לה) **פירש"י והג"י** וכו' שעל **הרא"ש**, הוגהו ונוספו בם הרבה ע"פ הנדפס בפראג בשנת שפ"ח על ידי בעל הדגי"ט.

לו) [כ"י] **הגהות הב"ח** להלק מהרא"ש.

לז) הגהות מס' **תמת ישרים**, על אורח"ג ועל מסכתות קטנות.

לח) הגהות מס' **ברכת הזבח** ומס' **צאן קדשים** לסדר קדשים.

לט) **תפארת שמואל**, השגות על מהרש"א לתניס **אהרן שמואל קאידנוור** ז"ל (מהרש"ק) (בעהמס בברכת הזבח) (מלבר הגהותיו על נפ"ת שבאו בסוף המסכתות).

מ) [כ"י] **פסקי תוספות** למס' מעילה שלא נדפסו עד כה בבל ספרי הש"ם ואנחנו מצאנום בפסקי תום' כי ישן על קלף.

מא) [כ"י] **נוסחאות ישנות בפסקי תום'** שנמצאו בכ"י ישן נשן על קלף.

מב) פי' **קרבן העדה** למס' שקלים, להניס **דוד** ז"ל אבר"ק דעסויא.

מג) פי' תניס **חיים יוסף דוד אזולאי** ז"ל (מספרו כסא הדמים) לאורד"נ ולמסכתות קטנות.

מד) [כ"י] **הוספות להגהות הגר"א** ז"ל. וביותר בסדר זרעים ומסכת שקלים, מעצם כ"ק.

מה) **הגהות הגר"א** למשניות סדר טהרות (מלבר באורו שמכר לקמן שנדפס בסוף).

מו) **מים מתורים** הגהות למסכת כלים לתניס **יהודה** ליב הלוי עדיל ז"ל מ"ם מפלאגים (בעהמס אפיקי יהודה).

מז) **הגהות ותקונים** בפי' הרא"ש למס' קנים מס' **יעיר קנו.**

מח) ספר **תקלין חדתין** על מס' שקלים מהלמוד ירושלמי, מהניס **ישראל** בהורש ז"ל מ"ם דשקלאב (תלמידו של הגר"א), עם הגהות הגר"א ז"ל למסכת הזאא.

מט) [כ"י] **נמוקי הגר"ב** הגהות על מהרש"א לתניס **יהודה בברך** ז"ל אבר"ק סיני (מלבר חדושיו על נפ"ת שבאו בסוף המסכתות).

נ) ספר **בנין יהושע** על אבות דרבי נתן, מאת הרב **יהושע פאלק** ב"ר יצחק אייזיק מלמא ז"ל.

נא) ספר **נחלת יעקב** למסכתות קטנות, מאת הרב **יעקב (יאקב)** ב"ר ברוך נימבורג ז"ל.

נב) **עין משפט, מסורת הש"ס, גליון הש"ס וציון ירושלים** כלם למס' שקלים, מאת בעלי מפרשי זאם ז"ל.

נג) **הגהות** על פי הרמבם"ם והרש"ם לסדר זרעים מהניס **שמואל פרייגד** ז"ל מוריני פראג (בעהמס זרע קודש). ונדפסו על הגליון בצדם מבלי הזכרת שם מחברן.

נד) [כ"י] **לב חכמים** למסכת שבועות.

ואלה ילוו על הש"ס בסוף המסכת:

נה) [כ"י] **פירוש קדמון** למס' מעילה, הובא בשיטה מקובצת כ"י בשם "פדושי לא נדע למי".

נו) **אור זרוע הקצר** על מסכת יבמות, להניס **חיים מנוואשטט** בן הרא"ז ז"ל בעהמס אור זרוע (ונדפס פ"א על גליון פסקי הרא"ש בשם דפוס ווינציאה).

נז) ספר **מדרורא בתרא למהרש"א**, עם חדושי הלכות ואגדות מחתנו הניס **משה** בר יצחק בונם ז"ל אבר"ק לובלין.

נח) **חכמת מגוח**, חדושים מהניס **מנוח העגדיל** ז"ל (בזוהי של מהרש"ל).

נט) **מים חיים**, חדושים מהניס **יחזקיה די סילוא** ז"ל (בעהמס פי' חדש).

ס) **כללי התלמוד**, להניס **חיים בנבנשתי** ז"ל (מספרו בנה"ג ושאוי כנה"ג).

סא) [כ"י] **הגהות ישנות** למס' נדה שנבחבו בכ"י מפרדי ישן על גליון המסכת דפוס ווינציאה שנת רפ"ו.

סב) [כ"י] חדושי הניס **משה** ב"ר אברהם ז"ל אבר"ק הוראדנא (בעהמס תפארת למשה).

סג) הגהות הניס **נתן בורגיל** ז"ל, לסדר קדשים ומס' הוריות (מספרו דק נתן).

סד) [כ"י] **באור הגר"א** ז"ל למס' ערכין ונקרא **יד אליהו.**

סה) [כ"י] **הגהות חדשות** מהגר"א ז"ל למס' תמורה, מלבד אלה שנדפסו על הדף מכ"י.

סו) [כ"י] **באור הגר"א** למשניות **סדר טהרות** (מלבד אהלות) אשר קבל ממנו תלמידו הניס בונם ז"ל משקלאב ונעתק ע"י הרחרד"ל ז"ל, חלק גדול ממנו כלו חדש, שלא נמצא באד"ה.

סז) ספר **אורח מישור** למס' נזיר, מהניס **יוחנן** ב"ר **מאיר** ז"ל מקרעמניץ.

סח) הגהות הניס **יחיאל היילפרין** ז"ל אבר"ק מינסק (בעהמס סדר הזרוזות).

סט) [כ"י] חדושים והגהות מהניס **יעקב עמדין** (הרי"ע) ז"ל (מעצם כ"ק מגלין הש"ם שלו).

ע) [כ"י חדושים מהניס **נדליה ליפשיץ** ז"ל, על איזה מסכתות מב"ק, ומפפרו **רגל ישרה** לאחד"נ ומס"ק.

עא) חדושים מבנו הניס **ישראל ליפשיץ** ז"ל בעהמס **תפארת ישראל** על משניות.

עב) [כ"י] חדושים מהניס **צבי הירש ברלין** ז"ל (-בבר לבעל חצב צבי ז"ל).

עג) חדושים מהניס **משה סופר** ז"ל אבר"ק פרעסבורג (בעה"ם שו"ת חתם סופר וכו').

עד) **שדה צופים** על הרא"ש להניס **בצלאל רנשבורג** ז"ל (בעהמס תורה גבר).

עה) חדושים מהניס **ואב וואלף הלוי מבאסקוויץ** ז"ל (בעהמס סדר משנה).

עו) חדושים מהניס **ברוך פרענקיל תאומים** ז"ל (בעה"ם ספר ברוך מעם וכו').

עז) [כ"י] חדושים מהניס **יעקב צבי יאליש** ז"ל מרינוב (בעהמס מלא הרועים וכו').

עח) [כ"י] **הגהות** למס' שבועות מהניס **ליב ברלין** ומהניס **נח חיים צבי** ז"ל (בעהמס מעין החכמה).

עט) [כ"י] **מצפה איתן** להניס **אברהם** ז"ל ממונקס (בעהמס משביל לאיתן וכו'). (עם תוספת מחובר מב"ק על הנדפס בש"ם דפוס זיטאמיר).

פ) [כ"י] חדושים מהניס **שלמה איגר** ז"ל, למסכתות שלא נדפסו עד עליהן (מלבר הגי"ל מעלי').

פא) חדושים מהניס **צבי הירש חיות** ז"ל אבר"ק זאלקווא (בעה"ם שו"ת מהרי"ץ וכו').

פב) [כ"י] **קרני ראם** להניס **אהרן משה טויבש** ז"ל אבר"ק יאסי (בעה"ם שו"ת תועפות ראם). כולל הערות על מהרש"א וחדושי נפ"ת (נוסף עתה מכ"ק על חיבה מסכתות שנדפסו בלעדו).

פג) [כ"י] **הגהות** בנו הניס **שמואל שמעלקא טויבש** ז"ל אבר"ק יאסי.

פד) **ארץ צבי** הגהות על הגהות אשרי מהניס **יהודה צבי** ז"ל (בעה"ם שו"ת מנחת יהודה).

פה) [כ"י] **שער הלקוטות** הגהות מהניס **ישכר** ז"ל בעהמס פתוח שערים).

פו) [כ"י] **חדושי הרד"ל** מהניס **דוד לוריא** ז"ל מבחאוו ישן (בעל הגהגהות על הצדושי רבה ופרי"א וכו').

פז) [כ"י] **הוספות לחדושי והגהות הרש"ש.**

פח) [כ"י] חדושים מהניס **יוסף חנינא ליפא_מיזליש** ז"ל (בעה"ם שו"ת תפארת יוסף).

פט) [כ"י] הגהות למסכת נזיר מהניס **אשר הכהן** ז"ל אבר"ק שנרשב (בעהמס ברכת ראש).

צ) [כ"י] חדושים מהניס **שמחה** ז"ל אבר"ק דעסוי (בנו של הניס צבי הויף ז"ל).

צא) [כ"י] **מלאכת יום טוב** מהניס **יום טוב ליפמאן** ז"ל אבר"ק קאפולי (בעהמס קדושת יום טוב וכו').

צב) [כ"י] **בן אריה** מהניס **זאב בן אריה** ז"ל אבר"ק מעלי.

צג) חדושים מהניס **אליהו גוטמאכר** ז"ל אבר"ק נירדין (בעהמס צפנת פענה).

צד) [כ"י] חדושים מהניס **יצחק אייזיק חבר** ז"ל אבר"ק טיקטין (בעה"ם שו"ת בנין עולם).

צה) [כ"י] חדושים מהניס **נחמיה ביידך** הלוי ז"ל מדובראוטא (בעה"ם שו"ת דברי נחמיה).

צו) [כ"י] **מראה כהן** להניס **בצלאל הכהן** ז"ל מ"א פ"ק ווילנא (בעהמס ראשיה בבורים).

צז) [כ"י] חדושים מהניס **אלעזר משה הלוי הורוויץ** שליט"א אבר"ק פינסק.

צח) [כ"י] **פורת יוסף** להניס **יוסף** שליט"א מ"א פ"ק ווילנא.

צט) **הגהות אמרות טהורות** על פי הנ"ם הרי"ש הרא"ש לכל סדר טהרות להניס **שמואל פריינד** ז"ל הנ"ל.

ק) [כ"י] **חשק שלמה** להניס **שלמה הכהן** שליט"א מ"א פ"ק ווילנא.

קא) [כ"י] **יפה עינים** להניס **אריה ליב יעלין** שליט"א אבר"ק בילסק (בעהמס קול אריה וכו') כולל פ"מ לחלמד ירושלמי, למדרשים, ילקוט, ספרא, ספרי ומכילתא ופדר"א, עם הערות וחדושים בחלופי גרסאות ושנוים שבין תלמד בבלי לירושלמי. (ובהם הגהות ופ"מ בירושלמי למס' ברכות ושבת להניס **ליב ברלין** ז"ל ויאכרם בשם הגר"ב).

קב) [כ"י] **המתרגם** כולל באור מלות הלועזיות שברש"י, תוספות והרא"ש, ובפי' המשניות להרמב"ם והר"ש.

קג) **פסקי תוספות, ומסורת הש"ם, ועין משפט, ותורה אור**, שכל אלה נשתבשו מאד בכל ספרי הש"ם, ונוגע ונתקנו בשים הזה ע"י גדולי התורה.

גם הוספנו בו: א) הגהות מספר **שיח יצחק** על הוספות ישנים למסכת יומא. ובכ"מ שנדפס בזה מלעגים "ע" שיח יצחק" הכוונה את תוכן דבריו מפורשים במקומם. ב) **מראה מקומות** בפירושי הרמבם למסכת אבות. ג) **ציוני הפרקים** של התוספתא בר"מ ובר"ש. ד) **שגוי נוסחאות** בהקדמה הרמב"ם בכ"י עדבי. ה) **ציוני המסכתות** בתוספות.

ועל כל אלה נוספה בו הגהה כפולה ומכופלת מדויקת ומזוקקת שבעתים

ע"פ נוסחאות ישנות וספרים מדויקים היותר קדמונים, וע"פ הגהות גדולי המפרשים. גם נגלה אור חדש לעינינו, הוא נתן **ש"ם של הג"מ יעקב עמדין ז"ל** אשר סדרו והכינו להדפיסו בדיוק ועטלת בו שנים רבות להגיהו ולנקותו מכל שבוש ושגיאה, והעיד עליו הערות יקרות ועטרתו בהגהות והדושים רבים בציונים ובמ"מ, **הבל בעצם כתב ידו הקדושה** מראש הש"ם עד סופו. **חמדה גנוזה הואת** מצאנוה באמשטרדם, ומתליות הטובות שבה, שבצנו בעטרת הש"ם לבבוד ולתפארת, והטהרו המדויקת הזתה להמכיזתם לעינים.

מסורת הש"ס עם הוספות

א) שקלים יג: כריתות ג:, ב) שבת מט: עג. [וש"נ] שקלים יג., ג) שבת עה: לו: כריתות טו. ד) כלים פ"א מ"א, ה) ב-ג-ג, ו) שמות כא כח-לב, ז) שם לג-לד, ח) שמות כב ה, י) ג: ד. ה, יא) ג. ו., יב) לקמן ד:, יג) [וע' תוס' ר"ה ב ד"ה ארבעה ותע"ק], יד) [עיין תוספות ריש שבת ד"ה יציאות], טו) לקמן ד., טז) לקמן עמוד ב, יז) שמות כב ד, יח) ויקרא כד יח, יט) שמות כא לג, כ) לקמן ד: ועיין תוס' שבת ב. ד"ה יציאות, כא) ד., כב) כגון ברכות לה., כג) לקמן ג., כד) עיין חולין סו., כה) [ועי' תוס' שבת עג: ד"ה משום ועוד שם לו: ד"ה וליה"א דממחיב], כו) שבת צו ע"א.

גליון הש"ס

תוס' ד"ה ולא. מדלא חשיב לה. לקמן י ע"א: באי"ד והא דאמרינן לקמן. ג ע"ב: באי"ד דעונשין ממון מן הדין. עיין לקמן ד ע"ב תוס' ד"ה ועדים ועיין ברש"י חגיגה יא ע"ב ד"ה לנמו: באי"ד ובמכילתין תניא. וכן עוד שמכילתא פרשת משפטים בספוק ועבנו או מכרו אם על הטמאה חייב על המכירה לכ"ם אלא שאין עונשין מן הדין:

הגהות וציונים

א] אולי צ"ל איצטריך למיכתביה (וכ"ה בנמוק"י): ב] בדפו"י הס"ד (עיין רש"ל ודק"ס): ג] צ"ל ובמכילתא (גליון) כ"ה ברש"ש ויפ"ע: ד] צ"ל פירושו (גליון) ובדפו"י דה"פ: ה] עיין במהר"ם (גליון): ו] נדצ"ל להתרותן (באה"מ): ז] בדפו"ר הגירסא ואם התרה התולדה משום נוטע חייב (וכ"ה בשטמ"ק ועיין מהר"ם): ח] עיין במהרש"ל בשם גליון (גליון):

ליקוטי רש"י

במיטב הארץ. שנות לו לאדם לגבות מוטבו מקרקע עדית ולא לגבות הכנס מיטוריא [גיטין מח.]. אבות מלאכות. אב מלאכה דנקט לאו למעוטי תולדות דס"ה לתולדות וכלבד שיהו תולדות דשני אבות אלא למעוטי היכא דהוו ב' תולדות דאב אחד או אב ותולדה שלו דאינו חייב אלא אחת [שבת סח.]. נפקא מינה. דכל אבות מלאכות. דאילו עביד שתי אבות. לא דמיין. אי נמי שתי תולדות. דשתי אבות. מחייב

ארבעה

משנה ארבעה אבות נזיקין השור והבור והמבעה וההבער לא הרי השור כהרי המבעה ולא הרי המבעה כהרי השור ולא זה וזה שיש בהן רוח חיים כהרי האש שאין בו רוח חיים ולא זה וזה שדרכן לילך ולהזיק כהרי הבור שאין דרכו לילך ולהזיק הצד השוה שבהן שדרכן להזיק ושמירתן עליך וכשהזיק חב המזיק לשלם תשלומי נזק במיטב הארץ:

גמ' מדקתני אבות מכלל דאיכא תולדות תולדותיהן כיוצא בהן או לאו כיוצא בהן גבי שבת תנן אבות מלאכות ארבעים חסר אחת אבות מכלל דאיכא תולדות תולדותיהן כיוצא בהן לא שנא אב חטאת ולא שנא תולדה חטאת לא שנא אב סקילה ולא שנא תולדה סקילה ומאי איכא בין אב לתולדה נפקא מינה דאילו עביד שתי אבות בהדי הדדי אי נמי שתי תולדות בהדי הדדי מחייב אכל חדא וחדא ואילו עביד אב ותולדה דידיה לא מחייב אלא חדא ולרבי אליעזר דמחייב אתולדה במקום אב ואמאי קרי ליה אב ואמאי קרי ליה תולדה הך דהוה במשכן חשיבא קרי ליה אב הך דלא הוי במשכן חשיבא קרי לה תולדה גבי טומאות תנן אבות הטומאות השרץ והשכבת זרע וטמא

רש"י

ארבעה אבות נזיקין. אבות קרי להנך דכתיבן בקרא בהדיא ובגמרא מפרש הי ניהו תולדות: השור והבור כו'. כסדר שהן כתובין בפרשה סדרן במשנה דפרשה ראשונה נאמרה בשור שניה בבור: מבעה. מפרש בגמ': הבער. כי תצא אש:

לא הרי השור כהרי המבעה. כלומר אי כתב רחמנא שור לא נפיק מבעה מיניה ואמטו להכי איצטריכו למיכתב ולהכי נקט ברישא כהרי המבעה ולא נקט להו כסדר לא הרי השור כהרי הבור משום דהו לא הוי מצי למיתני לא זה וזה שיש בהן רוח חיים דהא בור אין בו רוח חיים ועוד טעמא אחרינא דהא רבותא אשמעינן שאע"ג שיש לשניהם רוח חיים לא נפיק חד מחבריה ובגמ' מפרש מאי לא הרי דקאמר: כהרי האש שאין בו רוח חיים. ואי לא כתביה רחמנא הוה אמינא ליפטר: לא זה וזה כו'. אלו שאמן דרכן לילך ולהזיק: הצד השוה כו'. מפרש בגמ' לאתויי מאי: במיטב הארץ. מעידית נכסיו יגבה דמי הזיקו אם רוצה לפרוע לו קרקע: גמ' חטאת. בשוגג: סקילה. במזיד: אי עביד שתי אבות. בשוגג: מיחייב. תרתי חטאות: לא מיחייב אלא חדא. אאב מלאכה אבל אתולדה דידיה לא מיחייב: ולר"א דמחייב תרתי כו'. דאי עביד אב ותולדה דידיה מחייב תרתי חטאות במס' כריתות בפ' אמרו לו (דף טז.) כולהו אבות מלאכות ממשכן גמרינן להו במסכת שבת (דף מט:):

תוספות

ארבעה אבות נזיקין. אית דוכתא דלא תני הן כמו הכא ובגמרא גבי שלש עשרה אבות נזיקין וארבעה מחוסרי כפרה (כריתות דף ח:) ואית דוכתא דקתני הן כדקתני ארבעה שומרין הן (שבועות ד' מט.) וארבעה ראשי שנים הן (ר"ה ד' ב. ושם): (גליון. וא"ת אמאי לא קאמר ארבעה אבות נזיקין הן כדקתני ד' ראשי שנים הן וי"ל שלא בא אלא להגיד ארבע אבות הללו לא ראי זה כראי זה וקצת קשה דבגמרא מוכח דנחית תנא למניינא מדפריך ותנא דידן מאי טעמא לא תני הני לכך י"ל דיש מקומות דלא תני הן כדאשכחן בארבעה מחוסרי כפרה. ע"כ):

השור והבור. פי' בקונטרס כסדר שנכתבו בפרשה סדרן במשנה ואע"ג דלמ"ד תנא שור לרגלו לא הוי כסדר הפרשה דרגל נפקא לן מושלח את בעירה דכתיב בתר בור מ"מ שם שור כתיב קודם בפרשה דהיינו נגיחה דקרן ולמ"ד מבעה זה אדם אע"ג דלבתר הבערה כתיב בפרשת אמור מכה בהמה ישלמנה דהיינו אדם דאזיק שור לא חש לשנותו כסדר הפרשה לפי שרחוק כל כך ושנאו כסדר לא הרי דקיפא שמבעה קודם להבער ור"ת פי' דשם אדם כתיב בפרשה קודם כי יגנוב איש שור והוא אחד מאבות נזיקין דקתני לה בברייתא בגמרא:

לא הרי השור כהרי המבעה. פירוש אין קולתו של שור כקולתו של מבעה כדמפרש לקמן בגמ' למ"ד תנא שור לקרנו ומבעה לשינו משום דשור כוונתו להזיק ומבעה אין כוונתו להזיק ולפיכך אי כתב רחמנא שור לא אתי מבעה מיניה שהוא קל מיניה ואין פירושו כשאר מקומות שבתלמוד לא ראי זה כראי זה דהתם פירושו אין חומרא של זה כחומרא של זה ולכך אין החומרות גורמות זה הדין אלא הצד השוה שבהן גורם הדין ושינה כאן התלמוד פירושו מבשאר מקומות משום להזכיר החמור תחילה בלא זה וזה שיש בהן רוח חיים:

ולא זה וזה שיש בהן רוח חיים כהרי האש. גבי שור ומבעה לא הוצרך לפרש החומרא כי הכא משום דאד מחד קל למצוא חומר באחד מה שאין בחבירו והא דלא תני הכא לא הרי האש כהרי השור ומבעה כדקתני לעיל לא הרי המבעה כהרי השור משום שלא היה יכול למצוא חומרא מה שאין בשניהם דאי משום דכח אחר מעורב בו ואין הולך לדעתו כמו שורו אין זה חומרא מדלא חשיב לה גבי חומר באש מבשור והא דאמרינן לקמן (דף ג: ודף ו.) גבי אבנו וסכינו ומשאו שנאו אם דכח אחר מעורב בו ואין הולך לדעתו ה"ק מאי שנא אש שאע"פ שכח אחר מעורב בו ראוי להתחייב בו משום שהוא ממונך ושמירתו כו' ובסיפא גבי בור הוה מצי למימר לא הרי הבור שתחילת עשייתו לנזק כהרי אלו ולא תנא לפי שהפסיק באש ובור לא רצה לשנות קודם אש דא"כ הוי אתי אש מיניה דכולהו אתי מבור וחד מהנך כדאמרינן בגמ' (ד' ה:) והתנא האריך להגדיל תורה ויאדיר וקצת קשה דמשמע דעונשין ממון מן הדין ובמכילתין תניא כי יפתח וכי יכרה אם על הפתיחה חייב על הכרייה לא כל שכן אלא ללמדך שאין עונשין ממון מן הדין ומיהו בפרק הפרה (לקמן מט: ושם) דריש ליה לדרשה אחרינא שעל עסקי פתיחה וכרייה באה לו או להביא כורה אחר כורה שסילק מעשה ראשון (לקמן נא.): [וע' תוס' לקמן ד: ד"ה ועדים]:

ולרבי אליעזר אמאי קרי ליה אב. וא"ת ומאי נפקא מינה שצריך להתרות אתולדה משום אב דידה כדאמרינן בפרק תולין (שבת דף קלח.) משמר משום מאי מתרינן ביה רבה אמר משום בורר רבי זירא אמר משום מרקד וי"ל דהכי פריך משום מאי מתרינן ביה שהוא חייב רבה אמר משום בורר אבל התרו בו משום מרקד פטור דכיון שהוא מתרה בדבר שאין דומה סבר שמלעיג בו ופטור אבל אם התרו בו ואמר אל תשמר חייב ועי"ל דזהו שמתרץ הך דהואי במשכן קרי ליה אב וצריך להתרות התולדה בשמה ועוד דנוטע ומבשל אין צריך להתרותו משום אב ואם התרה משום התולדה חייב ואפ"ה לא חשיב ליה בפרק כלל גדול:

ה"ג הך דהואי במשכן חשיבא קרי ליה אב הך דלא הואי במשכן חשיבא קרי ליה תולדה. ולפי הך גירסא בא לאפוקי כמה מלאכות שלא היו חשובין והיו במשכן דתולדות נינהו ולא אבות מלאכות כדאמרינן בפרק במה טומנין (שבת דף מט:) הם העלו הקרשים מקרקע לעגלה דהיינו הכנסה ומושיט בדיוטא אחת ואית דגרסי הך דהוה במשכן וחשיבא קרי לה אב הך דלא הוה במשכן ולא חשיבא קרי לה תולדה ולפי גירסא זו צריך לומר דבעי תרתי אבל חשיבא ולא הוי במשכן או איפכא הוי תולדה:

דאלו

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"א מהל' נזקי ממון הל' י' סמג עשין סו ולאוין רפא טוש"ע ח"מ סי' שפט סעיף א:
ב ב מיי' שם פי"ד הל' ב ופי"ג הלכה א סמג עשין שם טוש"ע ח"מ סי' תי סעיף א:
ג ג מיי' שם פי"ד הל' ג סמג עשין סו טור ש"ע ח"מ סי' תיח סעיף א:
ד ד מיי' שם פ"א הל' ב סמג עשין סו טוש"ע ח"מ סי' שצ סעיף א:
ה ה מיי' שם פ"ב הלכה ט סמג שם טור ש"ע שם סעיף ג וסי' תיח סעיף א:
ו ו מיי' שם פ"א הלכה א ועיין סמג שם טוש"ע ח"מ סי' שפט סעיף יג:
ז ז מיי' פ"ז מהל' שבת הלכה א סמג לאוין סה:
ח ח מיי' שם הל' ה:
ט ט ב מיי' שם הל' ו:
י ל מיי' פ"ד מהל' אבות הטומאות הל' א סמג עשין רמו:
יא מ מיי' שם פ"ה הל' א סמג שם:

רבינו חננאל

ארבעה אבות נזיקין השור והבור והמבעה וההבער לא השור כהרי המבעה כו'. ובעינן מדקתני אבות מכלל דאיכא תולדות תולדותיהן כיוצא בהן אי לא. גבי שבת תנן אבות מלאכות תולדותיהן כיוצא בהן בשגגה בין אבות בין תולדות חטאת במזיד סקילה. פי' אבות זורע תולדת נוטע וכיוצא בו וכן הארבעים חסר אחת כולן בענין הזה פירושם. ומאי טעמא קרי להאי אב ולהאי תולדה. ופשטי' דאי עביד ב' אבות או ב' תולדות חייב תרתי [ואילו] אב ותולדה דידיה אינו חייב אלא אחד. ואקשי' ולר' אליעזר דמחייב על אב ותולדה דידיה תרתי מאי. א) דתנן [כריתות טז.] א"ר עקיבא שאלתי את ר' אליעזר העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת מהו כו' עד חייב על כל אחת ואחת. ופשטי לה בגמרא [דשאלתו היה] תולדות מלאכות כמלאכות דמיין אי לא. ופשט ליה דהולדי מלאכות כמלאכו' דמיין. ופרק' הך דהואי במשכן קרי ליה אב מלאכה דלא הואי במשכן קרי ליה תולדה. (ודברי רבי אליעזר מפורשים הן בכריתות פרק אמרו לו). גבי טומאות תנן אבות טומאות כו' תולדותיהן

חשק שלמה על ר"ח

א) כאן צ"ל מה שכתוב לקמן דברי ר' אליעזר מפורשים הם בכריתות בפ' אמרו לו דתק.

אבל חדא וחדא. שגופי מלאכות מחולקים לחטאות ואע"פ שבהעלם אחד מות יומת מיתות הרבה. ואילו עביד אב ותולדה דידיה לא מחייב אלא חדא. העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת שתי תולדות של אב אחד אינו חייב אלא חטאת אחת דהכי הוא כעושה וחוזר ועושה בהעלם אחד ואין חילוק חטאות בהעלם אחד אלא בגופי עבירה שאינן דומין או מחלוק שבתות לענין שגגת שבת [שבת סח. ע. צו:]. ולרבי אליעזר דמחייב אתולדה במקום אב. אם עושה תולדות הרבה מאב אחד חייב על כל אחת ואחת [כריתות טז.]. הך דהוה במשכן חשיבא קרי ליה אב. אותן המנויות שם בפרק כלל גדול היו צריכין למשכן ופרשה שבת נסמכה לפרשת מלאכת המשכן ללמוד הימנה [שבת מט:].

וטמא מת תולדותיהן לאו כיוצא בהן דאילו אב מטמא אדם וכלים ואילו תולדות אוכלין ומשקין מטמא אדם וכלים לא מטמא הכא מאי אמר רב פפא יש מהן כיוצא בהן ויש מהן לאו כיוצא בהן ת"ר ג' אבות נאמרו בשור הקרן והשן והרגל קרן מנלן דת"ר כי יגח אין נגיחה אלא בקרן שנאמר ויעש לו צדקיה בן כנענה קרני ברזל ויאמר כה אמר ה' באלה תנגח את ארם וגו' ואומר בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו בהם עמים ינגח מאי ואומר וכי תימא דברי תורה מדברי קבלה לא ילפינן ת"ש בכור שורו הדר לו והאי מילף הוא גילוי מילתא בעלמא הוא דנגיחה בקרן הוא אלא מהו דתימא כי פליג רחמנא בין תם למועד ה"מ בתלושה אבל במחוברת אימא כולה מועדת היא ת"ש בכור שורו הדר לו וגו' תולדה דקרן מאי היא נגיפה נשיכה רביצה ובעיטה מאי שנא נגיחה דקרי לה אב דכתיב כי יגח נגיפה נמי כתיב כי יגוף האי נגיפה נגיחה היא דתניא פתח בנגיפה וסיים בנגיחה לומר לך זו היא נגיפה זו היא נגיחה מאי שנא גבי אדם דכתיב כי יגח ומאי שנא גבי בהמה דכתיב כי יגוף אדם דאית ליה מזלא כתיב כי יגח בהמה דלית לה מזלא כתיב כי יגוף ומלתא אגב אורחיה קמ"ל דמועד לאדם הוי מועד לבהמה ומועד לבהמה לא הוי מועד לאדם נשיכה תולדה דשן היא לא שן יש הנאה להזיקה הא אין הנאה להזיקה רביצה ובעיטה תולדה דרגל היא לא רגל הזיקה מצוי הני אין הזיקן מצוי אלא תולדותיהן לאו כיוצא בהן דאמר רב פפא אהייא אילימא אהני מאי שנא קרן דכוונתו להזיק וממונך ושמירתו עליך הני נמי כוונתן להזיק וממונך ושמירתן עליך אלא תולדה דקרן כקרן וכי קאמר רב פפא אשן ורגל שן ורגל היכא כתיבי דתניא ושלח זה הרגל וכן הוא אומר משלחי רגל השור והחמור ובער זו השן וכן הוא אומר כאשר יבער הגלל

רש"י

וטמא מת. מי שנגע במת הוי אב הטומאה דמת עצמו אבי אבות הטומאה הוא והנוגע בו הוי אב הטומאה ומטמא אדם וכלים דהא כתיב כל אשר יגע בו הטמא יטמא וגו' (במדבר יט) והאי קרא בטמא מת כתיב ומשמע דמטמא אדם דהא כתיב והנפש הנוגעת וגו': הכא מאי. תולדות דשבת הוו כאבות תולדות דטומאה לא הוו כאבות והכא תולדות דנזקין מאי מי אמרינן תולדות כיוצא בהן לא שנא אב ל"ש תולדה אם הזיק משלם או דלמא לא: יש מהן כו'. ולקמן מפרש מילתיה דרב פפא בשמעתין: הקרן. לנגוח: השן. לאכול: רגל. דריסה לשבור את הכלים: באלה תנגח את ארם בהם עמים ינגח. אלמא נגיחה בקרן: דברי קבלה. נביאים וכתובים: והאי מילף הוא. בתמיה הא לא גמרי' מדברי קבלה לא חיוב ולא פטור אלא גלוי מילתא הוא דכל היכא דכתיב נגיחה בקרן הוא: אלא. להכי איצטריך ואומר דמהו דתימא כי חלק רחמנא בין תמה למועדת דבשור תם כתיב וחצו את כספו דלא משלם אלא חצי נזק ובמועד כתיב שלם ישלם שור תחת השור דמשלם נזק שלם ה"מ בקרן תלושה דומיא דקרני צדקיה בן כנענה וכגון שאחזה הבהמה הקרן בין שיניה ונגחה דהתם ודאי לא משלם תם כוליה נזק משום דאין דרכה בכך ולא היה לבעלים לשמור מדבר זה: אבל מחוברת. דאורחיה הוא: אימא כולה מועדת היא. אפילו בתחלה ומשלם נזק שלם: ת"ש. וקרני ראם כתיב בה נגיחה אלמא מחוברת נמי קרי נגיחה ובהתם נגיחה פליג רחמנא בין קרן תמה לקרן מועדת: נגיפה. שדחפה בגופה והזיקה בכוונה: רביצה. שראתה כלים בדרך והלכה ורבצה עליהן כדי לשברן: בעיטה. שבעטה ברגליה ושברה את הכלים ואהכי הוו תולדה דקרן דכוונתן להזיק כי קרן ואין הנאה להזיקה[ג] כי קרן ואין הזיקו מצוי תדיר והלכך הוו כי קרן דכל אימת דלא הועדה בב"ד ג' פעמים בכך אינה משלמת נזק שלם: מאי שנא נגיחה דקרי ליה אב דכתיב כי יגח נגיפה נמי כתיב כי יגוף שור איש את שור רעהו. וכיון דנגיפה כתיב תיהוי נמי אב: הך נגיפה נגיחה הוא. ולא דחיפת הגוף: פתח הכתוב בנגיפה. כי יגוף שור איש את שור רעהו: וסיים בנגיחה. או נודע כי שור נגח הוא ולא כתיב כי שור נגף הוא אלא נגח: לומר לך. דהך נגיפה לאו דחיפת הגוף היא אלא נגיחת קרן וליכא למימר דאכתי נגיפה הוי אב ונגיחה זו היא נגיפה דהיינו דחיפת הגוף דהא נגיחה אשכחן דבקרן היא: גבי אדם. כשהשור נגח אדם כתיב כי יגח שור את איש וגבי נגיחה[ד] שור בשור כתיב כי יגוף שור איש את שור רעהו: אדם דאית ליה מזלא. שיש לו דעת לשמור את גופו: כתיב כי יגח. דודאי נתכוון השור להרע[ה] ובא עליו בכח אבל נגיפה הוי משמע שמצאו עומד ודחפו בקרניו לישנא אחרינא אית ליה מזלא ואינו נוח להמיתו בנגיפה דהיא דחיפת קרן מעט אלא בנגיחה בכח ובכוונה ובתחיבת קרן בגוף: ואגב אורחיה קמ"ל. קרא מדתלה נגיחה באדם ונגיפה בבהמה דמשמע נוחה היא הבהמה למות מן האדם משמיענו לשור המועד להרוג את הבהמה ג' פעמים לא תשיב העדאה לגבי אדם דאם נגח אדם ומת דינו כתם דאינו משלם את הכופר דבתם ההורג אדם כתיב סקול יסקל השור ובעל השור נקי (שמות כא) ובמועד כתיב וגם בעליו יומת והיא מיתה היינו ממון שמשלם את הכופר דמי נהרג ליורשיו ולא מיתה ממש דאמרינן בפ"ק דסנהדרין (דף טו:) על רציחתו אתה הורגו ואי אתה הורגו על רציחת שורו אבל מועד לאדם הוי מועד לבהמה ומועד להרוג את האדם משכחת לה[ו] כשלא עמד בדין עד שנגח שלש פעמים שלא נסקל מיד כשהמית הראשון: רביצה תולדה דרגל היא. דעל ידי כפיפת רגלים היא רובצת: רגל הזיקה מצוי. דכל שעה היא מהלכת ואם יש כלים[ז] תחת רגליה היא דורסת: הני אין הזיקן מצוי. הלכך תולדה דקרן הן דאין הזיקו מצוי ואין הנאה להזיקו ומשלמי חצי נזק כקרן: מאי שנא קרן. דמחייב דכוונתו להזיק כו': ושלח. את בעירה:
הרגל

תוספות

דאילו אב מטמא אדם וכלים. גרס ולא גרסינן אדם ובגדים שלשון זה משמע מטמא אדם לטמא בגדים וא"ת והרי טמא מת עושה כלי מתכות כיוצא בו דחרב הרי הוא כחלל[ט] אלמא יש מהן כיוצא בהן וי"ל דאכתי אינו עושה כיוצא בו שאותו כלי מתכות אין עושה כלי מתכות אחר כיוצא בו כמו שמדקדק ר"ת בריש מתני' דאהלות[י]:

תנו רבנן שלשה אבות. הפסיק בברייתא זו לפרש תולדותיהן לאו כיוצא בהן דקאמר רב פפא אהייא:

אבל במחוברת אימא כולה מועדת היא. לשלם נזק שלם אפילו בפעם ראשונה וא"ת ומהי תיתי אי מתלושה דייה כתלושה אי משאר אבות היינו למ"ד (לקמן ד' ה:) קרן עדיפא דכוונתו להזיק ואפילו קרן אתי וכדמפרש ר"ת לקמן[כ] דהיינו למ"ד פלגא נזקא ממונא דלית ליה סתם שוורים לאו בחזקת שימור קיימי אבל למ"ד פלגא נזקא קנסא דאית ליה סתם שוורים בחזקת שימור קיימי לא אתיא קרן מכולהו כדאמרינן לקמן (שם) כי שדית שור בינייהו אתי כולהו לבר מקרן דאיכא למיפרך שכן מועדין מתחילתן פי' דרכן להזיק משא"כ בקרן דבחזקת שימור קיימי וי"ל דלמ"ד פלגא דנזקא קנסא הא דקאמר אבל במחוברת אימא כולה מועדת היא וישלם נזק שלם בפעם ראשונה לאו משום דאיצטריך קרא לאשמועינן דאין מועדת אלא התנא הוצרך לאשמועינן להביא ראיה מן הפסוק דמחוברת נמי הוי בכלל נגיחה שלא תטעה לומר דנגיחה היינו בתלושה דומיא דקרני צדקיה אבל במחוברת דרכו להזיק מתחילתו ונלמוד משור ומחד מאבות לחייבו לכתחלה נזק שלם:

ומלתא אגב אורחיה קמ"ל. ואפילו לרב פפא דאמר לקמן בשור שנגח ד' וה' (דף לז.) דמועד לאדם סתמא לא הוי מועד לבהמה היינו דוקא שנגח ג' בני אדם דבהכי לא הוי מועד לבהמה אבל נגח אדם ושור וחמור דהוי מג' מינים הוי מועד לכל אבל נגח שור וחמור וגמל לא הוי מועד לאדם ואע"ג דלכל בהמה הוי מועד אפילו לרב פפא כדאיתא התם וה"ר מנחם פי' דה"ק מועד לאדם שהיה מועד לכל וחזר בו מבהמה ונאמר מועד לאדם הוי מועד לבהמה דחזרה דבהמה לאו חזרה היא אבל מועד לכל וחזרה מאדם לא הוי מועד לאדם דחזרה דאדם חזרה היא:

כאשר יבער הגלל. פי' ר"ח כמו נדבכין די אבן גלל (עזרא ו) שהשן דומה לאבן שיש:

עין משפט נר מצוה

יב א מיי' פ"ה מהל' טומאת מת הל' ב:
יג ב מיי' שם הל' ז ופ"ו שם הל' ו ופ"א מהל' שאר אבות הטומאה הל' א ופ"ב שם הל' ב ופ"ו מהל' מטמאי משכב ומושב הל' א סמג עשין רלא:
יד ג מיי' פ"ה מהל' טומאת מת הל' ו ופ"ו מהל' שאר אבות הטומאה הל' א סמג שם:
טו ד מיי' פ"א מהל' נזקי ממון הל' ג סמג עשין סו טוש"ע חו"מ סי' שפט סעיף יא:
טז ה מיי' פ"ו שם הלכה ז סמג וטוש"ע שם:
יז ו מיי' שם הל' ב טוש"ע שם סעיף יב:
יח ז מיי' שם פ"א הל' ב טור ש"ע שם סעיף יג:
יט ח טוש"ע ח"מ סי' שצ סעיף ב:
כ ט טור ש"ע ח"מ סי' שצ סעיף א:

רבינו חננאל

תולדותיהן לאו כיוצא בהן הכא מאי. אמר ר' פפא יש מהן תולדות כיוצא באבותם ויש מהן לאו כיוצא בהן: ת"ר ג' אבות נאמרו בשור הקרן והשן והרגל. הקרן דת"ר כי יגח אין נגיחה אלא בקרן כו' מהו דתימא כי פליג רחמנא בין תמה למועדת בתלושה. פי' בקרן תלושה כמו קרני צדקיה בן כנענה שהן קרני ברזל אבל קרן השור המחוברת שהוא אימא מתחילה מועדת היא. ת"ש וקרני ראם קרניו וגו'. תולדה דקרן. כל דבר שכוונת הבהמה להזיק ואין הזיקה מצוי כגון נגיפה נשיכה רביצה ובעיטה. תולדה דקרן כקרן. כי קאמר רב פפא תולדות לאו כיוצא בהן אתולדה

גליון הש"ס

גמ' דברי תורה מדברי קבלה. ע' חולין קלז ע"א תוס' ד"ה אחי: רש"י ד"ה כתיב כי יגח כו' אית ליה מזלא. עיין שבת נג ע"ב ברש"י ד"ה מזלא: שם ד"ה ואגב אורחיה. כשלא עמד בדין. לקמן ד' ה ע"א:

הגהות וציונים

א] בראשונים וכת"י תמה למועדת: ב] בראשונים וכת"י נוסף הכתוב: ג] נדצ"ל להזיק כי קרן ואין הזיקו (בא"ח): ד] כת"י נגיחות: ה] כת"י להורגו: ו] ברש"י שברי"ף ונמוקי' וכת"י כלים: ז] נדצ"ל מא ע"א:

מסורת הש"ס עם הוספות

א) עיין רש"י חולין קכא. ד"ה ורבנן, ב) [ע' תוס' נדה מג: ד"ה ...], ג) [מגילה ...], ד) נדה כג., ה) [לקמן ג:], ו) לקמן נה:, ז) שמות כא לה, ח) לקמן מא., ט) שבת קא: וש"נ, י) עיין תוס' נזיר נד: ד"ה ת"ש, כ) ה: תוד"ה שכן.

תורה אור השלם

א) וְכִי יִגַּח שׁוֹר אֶת אִישׁ אוֹ אֶת אִשָּׁה וָמֵת סָקוֹל יִסָּקֵל הַשּׁוֹר וְלֹא יֵאָכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי: [שמות כא, כח]
ב) וַיַּעַשׂ לוֹ צִדְקִיָּה בֶן כְּנַעֲנָה קַרְנֵי בַרְזֶל וַיֹּאמֶר כֹּה אָמַר יְיָ בְּאֵלֶּה תְּנַגַּח אֶת אֲרָם עַד כַּלֹּתָם: [מלכים א כב, יא]
ג) בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ וְקַרְנֵי רְאֵם קַרְנָיו בָּהֶם עַמִּים יְנַגַּח יַחְדָּו אַפְסֵי אָרֶץ וְהֵם רִבְבוֹת אֶפְרַיִם וְהֵם אַלְפֵי מְנַשֶּׁה: [דברים לג, יז]
ד) וְכִי יִגֹּף שׁוֹר אִישׁ אֶת שׁוֹר רֵעֵהוּ וָמֵת וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ וְגַם אֶת הַמֵּת יֶחֱצוּן: אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ בְּעָלָיו שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם שׁוֹר תַּחַת הַשּׁוֹר וְהַמֵּת יִהְיֶה לּוֹ: [שמות כא, לה-לו]
ה) כִּי יַבְעֶר אִישׁ שָׂדֶה אוֹ כֶרֶם וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירֹה וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם: [שמות כב, ד]
ו) אַשְׁרֵיכֶם זֹרְעֵי עַל כָּל מָיִם מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר: [ישעיה לב, כ]
ז) לָכֵן הִנְנִי מֵבִיא רָעָה אֶל בֵּית יָרָבְעָם וְהִכְרַתִּי לְיָרָבְעָם מַשְׁתִּין בְּקִיר עָצוּר וְעָזוּב בְּיִשְׂרָאֵל וּבִעַרְתִּי אַחֲרֵי בֵית יָרָבְעָם כַּאֲשֶׁר יְבַעֵר הַגָּלָל עַד תֻּמּוֹ: [מלכים א יד, י]

ליקוטי רש"י

וטמא מת. אותו שנגע במת קרי טמא מת וקאמר כל מי שיגע בו אותו טמא יטמא [עבודה זרה לז:]. נגיפה. דחיפת הגוף [לקמן טו:]. אדם דאית ליה מזלא. מזלו שלו ומגין עליו [שבת נג:]. כי יגוף. ידחוף בין בקרניו בין בגופו בין ברגליו בין בשנו נגיפה כל לשון מכה [שמות כא, לה]. משלחי רגל השור והחמור. רגל השור לדוש התבואה והחמור להביא אל הבית [ישעיה לב, כ]. ובער זו השן. כי יבער, את בעירה, ובער, כולם לשון בהמה כמו אנחנו ובעירנו. יולין בהמותיו בשדה וכרם של חבירו ויזיק אותו באכילת משמי אלה או בשלוח בעירה או בביעור. ופירשו רבותינו שלוח הוא נזקי מהלך כף רגל, ובעיר הוא נזקי השן האוכלת ומבערת [שמות כב, ד]. כאשר יבער הגלל עד תומו. כאשר יבער המבער את המאכל בפיו לעשות גלל כך אבער אחריו עד תומו [מלכים א יד, י]. [מכאן שייך לדף ג.] ממילא. מאליו [ע"פ שבת יט.]. ושן בהמות. מעשה היה והיו הרחלים נושכין וממיתין [דברים לב, כד]. מכדי שקולין הן. שוה דכל הדרשות שוות לנשמע ממקרא זה ואין לך אומר בו יותר מזו דלימא הך קא מרבה לגופה [ערכין ד:]. דהוי מינייהו מפקת. המדות שוות והי מינייהו מפקת אי דרשת הא אתא דליכתב לאידך הלכך יצאו שניהם [זבחים ד:]. ואע"ג דמחד קרא לא תלינן למדרש ב' דרשות הוו אתו כולהו דהא שקולים הן ושוות ושמעות ממקרא זה ולא תלינן לאוקמה להא לדרשא טפי מהא והי מינייהו מפקת הלכך כולהו אתי מיניה [ערכין שם]. האי קרא שקול הוא דלא ממעיטים תהיבא קאי ומשום הכי אית לך למימר שיוצאו שניהם ממנו [נדר נח:]. בשליש. משאר שבאמצעה ובמרגלותין. בפרומביא. רסן. זוג. איסקליטע"א [פירוש פעמון] [לקמן יז:]. חייבו בור. דמרוייהו אמרי כל תקלה שהפקיר נפקא לן מבור דחייב דלר סיני דמיוגא דבור הוא מה"ר דהוי הפקר כדאמרינן בס' שור שנגח את הפרה (לקמן דף מט:) שעל עסקי כרייה ופתיחה באה לו אף כל תקלתו שהפקיר חייב דהא נמי תחילה עסייתן בזקן דהוה ליה לאסוקי אדעתיה דסופו ליפול ברוח מצויה [לקמן ו.].

תלמוד בבלי <עוז והדר> - כב בבא קמא תלמוד בבלי עמוד מס 15הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

הגלל עד תומו אמר מר ושלח זו הרגל וכן הוא אומר משלחי רגל השור והחמור טעמא דכתב רחמנא משלחי רגל השור והחמור הא לאו הכי במאי מוקמת לה אי קרן כתיב אי שן כתיב איצטריך סד"א אידי ואידי אשן והא דמכליא קרנא הא דלא מכליא קרנא קמ"ל והשתא דאוקימנא ארגל שן דלא מכליא קרנא מנלן דומיא דרגל מה רגל לא שנא מכליא קרנא ולא שנא לא מכליא קרנא אף שן לא שנא מכליא קרנא ולא שנא לא מכליא קרנא אמר מר ובער זו השן וכן הוא אומר כאשר יבער הגלל עד תומו טעמא דכתב רחמנא כאשר יבער הגלל עד תומו הא לאו הכי במאי אוקימנא לה אי קרן כתיב אי רגל כתיב איצטריך סד"א אידי ואידי ארגל הא דאזיל ממילא הא דשלח שלוחי קמ"ל והשתא דאוקי אשן רגל דאזלה ממילא מנלן דומיא דשן מה שן לא שנא שלחה שלוחי ל"ש דאזול ממילא אף רגל לא שנא שלחה שלוחי לא שנא אזלה ממילא ולכתוב רחמנא ושילח ולא בעי וביער דמשמע רגל ומשמע שן משמע רגל דכתיב משלחי רגל השור והחמור ומשמע שן דכתיב ושן בהמות אשלח בם אי לאו קרא יתירה ה"א או הא או הא או רגל דהזיקו מצוי או שן דיש הנאה להזיקו מכדי שקולין הן ויבאו שניהם דהי מנייהו מפקת איצטריך סד"א הני מילי היכי דשלח שלוחי אבל אזלא ממילא לא קמ"ל: תולדה דשן מאי היא נתחככה בכותל להנאתה וטינפה פירות להנאתה מאי שנא שן דיש הנאה להזיקו וממונך ושמירתו עליך הני נמי יש הנאה להזיקן וממונך ושמירתן עליך אלא תולדה דשן כשן וכי קאמר רב פפא אתולדה דרגל תולדה דרגל מאי היא הזיקה בגופה דרך הילוכה בשערה דרך הילוכה בשליף שעליה בפרומביא שבפיה בזוג שבצוארה מאי שנא רגל דהזיקו מצוי וממונך ושמירתו עליך הני נמי הזיקן מצוי וממונך ושמירתן עליך אלא תולדה דרגל כרגל וכי קאמר רב פפא אתולדה דבור תולדה דבור מאי ניהו אילימא אב י' ותולדה ט' לא ט' כתיבי ולא י' כתיבי הא לא קשיא והמת יהיה לו אמר רחמנא וקים להו לרבנן י' עבדן מיתה ט' נזיקין עבדי מיתה לא עבדי סוף סוף זה אב למיתה וזה אב לנזקין אלא אאבנו סכינו ומשאו שהניחן ברשות הרבים והזיקו היכי דמי אי דאפקרינהו בין לרב ובין לשמואל היינו בור ואי

רש"י

הגלל. היינו שן שפעמים מגולה ופעמים מכוסה וכתיב ביה יבער לישנא אחרינא גלל זה רעי שהשן מבערת למאכל ונעשית גלל כמו גללי אדם וגללי בהמה: אידי ואידי. ושלח ובער תרוייהו אשן ושלח אתא לאודויה היכא דלא כליא קרנא דמשמע כגון שאכלה ערוגה וסופו לחזור ולצמוח אבל לא כתחלה ובער היינו היכא דמכליא קרנא דמשמע ובער שמבער לגמרי ואי קשיא היכא מני למימר אידי ואידי אשן הא דמכליא קרנא והא דלא מכליא ליכתוב חד להיכא דלא מיכליא דליחייב וכ"ש היכא דכליא תריץ אי מהאי קרא ה"א האי אתי להיכא דמכליא אבל לא מכליא לא הלכך איכא למימר ודאי אידי ואידי אשן אי לאו דכתב רחמנא משלחי רגל השור: מה רגל לא שנא כו'. דהא לא כתיב ביה ובער: מה שן לא שנא כו'. דהא לא כתיב ביה ושילח: או הא או הא או רגל משום דהזיקה מצוי. אבל שן לא: או שן משום דיש הנאה להזיקה. אבל רגל לא: מכדי. שן ורגל שקולין הן שאין זה חמור מזה שהרי בשניהם יש בהן צד חמור: ויבאו שניהם. מושלח: דהי מינייהו מפקת. דלא ליתי מיניה הא שניהן שוין: איצטריך. ליה ובער דאי מפקת מושלח הוה אמינא הני מילי היכא דשלחה איהו בכוונה לרעות בשדה חבירו אבל אזלא ממילא לא: קמ"ל. ובער וכיון דנפקא לן שן דממילא מובער אתיא רגל ילפה מיניה: נתחככה בכותל להנאתה. והפילתו או טינפה פירות להנאתה שנתגלגלה עליהן כדרך סוסים וחמורים דהיינו דומיא דשן שיש הנאה להזיקה: ומאי שנא שן. מהכך דקא מוקמת מילתיה דרב פפא בתולדה לשן ורגל: כל היזק דרך הילוך שלא בכוונה הוי תולדה דרגל דהיזקו מצוי ואין כוונתו להזיק: ובשערה. שנדבקו כלים בשערה וגררתן ושברתן: מאי שנא רגל. דמיחייב דהיזק מצוי כו': אב עשרה. בור עמוק י' טפחים היינו אב דבכך דרכו להמית: וזה אב לנזקין. דאם נפל שור בבור תשעה ומת פטור בעל הבור ואם הוזק חייב ואב הוא דהא מדיוקא דקרא נפקא מדכתיב והמת יהיה לו דמשמע בור עשרה דבר מקטיל הוא חייב במיתת השור הא בציר מהכי במיתה לא חייב הא בניזקין מתחייב לישנא אחרינא סוף סוף זה אב למיתה וזה אב לנזקין דכי היכי דנפיק לן מקרא בור עשרה למיתה נפקא לן בור ט' לנזקין דכתיב ונפל שמה שור או חמור משמע בין מת ובין הוזק בעל הבור ישלם ומיהו אם מת השור אמור רבנן בבור תשעה פטור דלא מחמת הבור מת דאין בו כדי להמית אבל הוזק חייב דבור תשעה בר נזקין הוא: אבנו או סכינו שהניחן ברשות הרבים. ונתקלו בהן בני אדם והזיקו להם: דאפקרינהו. שהפקירן ונתנן ברשות הרבים: בין לרב בין לשמואל. דפליגי בפרק המניח את הכל (לקמן דף כח:): היינו בור. דתרוייהו אמרי כל תקלה שהפקיר נפקא לן מבור לחייב כי היכי דבור מיוצא ברה"ר היא דהוי הפקר

תוספות

הא דלא מכליא קרנא. פ"ה שחת שעתיד לגמור אבל לא כתחלה וקשה והא מכליא קרנא שגם הבעלים הם יכולים לקצור אלא י"ל שנופה פירות להנאתה מכל מקום קרי ליה לקמן נטיפת פירות להנאתה תולדה כיון דפשטיה דקרא איירי באכילה דמכליא קרנא:

והא דמכליא קרנא. וא"ת ולכתוב רחמנא ושילח ולא בעי וביער וי"ל לומר דהוה אמינא דוקא דשלח שלוחי כדלקמן:

דומיא דרגל. וא"ת ונימא איפכא דהא דמקשינן לחומרא הנ"מ באיסורא אבל בממונא לא ויש לומר ר"ת דמדה היא בתורה לא שנא באיסורא ול"ש בממונא:

ושן בהמות אשלח בם. אע"ג דאמרינן בעלמא [בספרי פרשת האזינו] בהמות שיש להן ארס כנחש ונושכות וממיתות דהוי נשיכה שהיא תולדה דקרן מכל מקום איירי נמי בחיות רעות שדרסו ואכלו להנאתן כדמתרגמינן ושן בהמות ושן דחיה ברא וחיה בכלל בהמה:

איצטריך ס"ד אמינא ה"מ היכא דשלח שלוחי. וא"ת תיקשי השתא הא דפריך לעיל טעמא דכתב רחמנא כאשר יבער הגלל הא לאו הכי במאי מוקמית והשתא ליכא לשנויי כדלעיל וי"ל דה"ק בברייתא דאלו לא נאמר ושלח הוה מפקינן מכאשר יבער הגלל וכי האי גוונא איכא בריש איזהו נשך (ב"מ דף סא.):

לא י' כתיב ולא ט' כתיב. תימה דבפ' הפרה (לקמן דף נ: ושם) תנן מה בור שיש בו כדי להמית עשרה פי' בקונט' דסתם בור יש בו י' א"כ י' כתיב ועוד קשה דהכא דריש מוהמת יהיה לו ועוד דבסמוך פריך סוף סוף זה אב למיתה וזה אב לנזקין ופי' הקונט' דנפל שמה שור משמע בין מת בין הוזק א"כ כי דרשינן שור ולא אדם הוה ליה למעט נמי אדם מנזקין ע"כ נראה לפרש דסתם בור עמוק הרבה וגרים בור והמת יהיה לו דאי לא כתיב בור הוה אמינא כל דקטיל ואפילו אין בו כדי להמית ואי כתיב בור הוה אמינא דוקא בור ולא שיח ומערה דגזירת הכתוב הוא ולהכי איצטריך תרוייהו והכי פריך לא ט' כתיב ולא י' כתיב בהדי' ומסיק סוף סוף זה אב למיתה וזה אב לנזקין פירוש כיון דבור י' לא כתיב בהדיא אלא מפקי' מסברא מוהמת יהיה לו דבעינן כדי להמית וקים להו לרבנן דהיינו בור י' בור ט' נמי הוי סברא דהוי אב לנזקין כיון דיש בו כדי להזיק ומכל מקום לא ממעטינן אדם מנזקין דקרא דונפל שמה שור לא איירי אלא בבור י' ובירושלמי דריש דהוה ליה למיכתב כי יפתח איש כי יכרה איש בור למה כתיב בור בור אלא חד בור למיתה וחד בור לנזקין ומכל מקום לא ממעטינן אדם מנזקי' דקרא דונפל לא ממעט אלא מאי דכתיב בקרא בהדיא דהיינו בור עשר ולא איסורא:

בין לרב בין לשמואל היינו בור. וא"ת הא רב אית ליה לקמן (דף נ:) בור שחייבתו תורה להבלו ולא לחבטו וי"ל דהתם משום דקרקע עולם הזיקתו אבל הכא חבטא דידיה הוא:

מטור לחייב כי היכי דבור מיוצא ברה"ר היא דהוי הפקר כדאמרינן לקמן בפ' שור שנגח את הפרה (דף מח:) שעל עסקי כרייה ופתיחה בא לו אף כל תקלה שהפקירה חייב:

משורו

עין משפט נר מצוה

כא א (מיי' פ"א מהל' נזקי ממון) סמג עשין סו טוש"ע ח"מ סי' שצא סעיף א:
כב ב מיי' שם פ"ב הל' י סמג שם טוש"ע ח"מ סי' שצ סעיף א:
כג ג מיי' שם פ"ב שם הל' ז סמג שם וטור ח"מ סי' שצ וסי' שפט סעיף יב:
כד ד מיי' שם פי"ב סמג שם טור ח"מ סי' שפט סעיף ה:
כה ה מיי' שם פ"א הל' י טור ח"מ שם וסי' שפט סעיף יב:
כו ו מיי' פ"א שם הלכה י סמג עשין שם טוש"ע ח"מ סי' תי סעיף א:
כז ז מיי' פי"ג שם הל' ג סמג שם טוש"ע שם סי' תיא סעיף א:

הגהות וציונים

א] נראה דכאן צריך לרשום הסימן שלהלן לגליון הש"ס: ב] בראשונים וכת"י הא דשלחה שלוחי הא דאזלא ממילא: ג] בכת"י נוסף אלא: ד] צ"ל היכא (דפו"י וכ"ה ברש"י): ה] צ"ל ונעשה (כת"י): ו] "דמשמע" ליתא בכת"י: ז] מכאן עד סה"ד ליתא בכת"י, וכ"ה דלא היה לפני בעלי התוס': ח] צ"ל היכי (כת"י): ט] כת"י שנדבק שערה בכלים (כעין רש"י שבריף תמוק"י): י] היו (כ"ה בתוס' ר"פ): כ] כת"י שבהבהמות חיה להן, ועיין רש"ל: ל] נראה למחוק תיבת "נמי" (משמרות הכהונה): מ] צ"ל שדורסות ואוכלות (רש"ש, וכ"ה בכת"י): נ] צ"ל דחיות ברא (כת"י, ובכתרגום): ס] ולקמן נח ע"ב אמרינן דחייב: ע] נראה דצ"ל להוסיף רק או (רש"ש) יש להוסיף או (רש"ש) ובכת"י וכי יכרה: פ] צ"ל כו': צ] יש להוסיף וביער (ב"ש):

מסורת הש"ס

א) עיין תוס' פסחים קכ. סוד"ה כל (הג' בן ארי' עייש"ה), ב) [בכורים ל: ערכין ד: נזיר נח:], ג) [לקמן יז:], ד) [פי' על זה מצגל בפירוש רש"י לקמן יח:], ה) יחזקאל ד טו, ו) כתובות סו:, ז) לקמן נ:, ח) יבמות ח., ט) לקמן יז:, י) לקמן כח:, כ) פ"ה ה"ג, ל) [עיין תוספות סנהדרין מה. ד"ה מהן].

גליון הש"ס

גמ' אי קרן כתיב. ואי דכתיבה אמר משלם נזק שלם והקרא דזוקא את בכמה ברה"ר מ"מ לאיסתרא יתעלו דחדש לקמן טו ע"א לאין מאי נזק מלוק: רש"י ד"ה אידי ואידי וכו' ואי קשיא. וכן הקשה תוס' זק"י הם בפשוטו מיפא דשלם לתחייה לא מצי למיכתב דלא היינו יודעין אי איירי מכן אי מרגל מגלגל מ"ש מכן, וכן הא דאמרינן ע"ד אידי ואידי ארגל לא מבי לכתוב ובער דלא היינו יודעין מאי מיירי כן כתיב ושלח לאודוי מרגל מגל"ן: שם ד"ה נתחככה כו' שנתגלגלה עליהן. עיין לקמן יט ע"ב ברש"י ד"ה נדזיק: תד"ה הא דלא מכליא קרנא וכו' דקרא איירי באכילה דמכליא קרנא. עי' לקמן כג ע"ב:

תורה אור השלם

א) כִּי יַבְעֶר אִישׁ שָׂדֶה אוֹ כֶרֶם וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירֹה וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם: [שמות כב, ד]

ב) לָכֵן הִנְנִי מֵבִיא רָעָה אֶל בֵּית יָרָבְעָם וְהִכְרַתִּי לְיָרָבְעָם מַשְׁתִּין בְּקִיר עָצוּר וְעָזוּב בְּיִשְׂרָאֵל וּבִעַרְתִּי אַחֲרֵי בֵית יָרָבְעָם כַּאֲשֶׁר יְבַעֵר הַגָּלָל עַד תֻּמּוֹ: [מלכים א יד, י]

ג) אַשְׁרֵיכֶם זֹרְעֵי עַל כָּל מָיִם מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר: [ישעיה לב, כ]

ד) מְזֵי רָעָב וּלְחֻמֵי רֶשֶׁף וְקֶטֶב מְרִירִי וְשֶׁן בְּהֵמֹת אֲשַׁלַּח בָּם עִם חֲמַת זֹחֲלֵי עָפָר: [דברים לב, כד]

ה) בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו וְהַמֵּת יִהְיֶה לּוֹ: [שמות כא, לד]

ליקוטי רש"י

[נדפס בדף ב:]

רבינו חננאל

דשן ורגל. אמר מר ושלח זו הרגל וכן הוא אומר משלחי רגל השור והחמור. ולולי האי קרא משלחי רגל השור והחמור האי ושלח את בעירה במאי מוקמת לה אי קרן כתיב כי יגח אי שן כתיב ובער בשדה אחר ואוקימנא בשן כדכתיב כאשר יבער הגלל פי' השן שהיא דומה לו לאבן גלל. מהו דתימא הני תרי קראי ושלח ובער תרוייהו אשן והא דאכל פירי לגמרי וקא מכליא קרנא והא ב) דאפשרינהו לפירי דחזיב ולא מיכליא קרנא. והשתא דאוקימנא ושלח זו הרגל שן אי לא מיכליא קרנא מגלן דחייב. ופריק דומיא דרגל כו'. אמר מר ובער זה השן כו'. כעניינא דרגל. ואקשי' וליכתוב רחמנא ושלח דמשמע תרוייהו משמע רגל דכתיב משלחי רגל השור. ושן דמשמע דכתיב ושן בהמות אשלח בם לא בעי ובער. ופריק אי לא הוה כתיב ובער הוה אמינא חד מינייהו

הגהות הב"ח (footnotes)

אי רגל דהזיקה מצוי אבל תרוייהו לא. ואמרי' מכדי שקול הוא יבואו שניהם. פי' מכדי דין השן והרגל שוה זה יש הנאה להזיקה וזה הזיקו מצוי אחד מכריע על חבירו בוא אתה יכול לרבות אחת מהן למעט האחר אי אפשר לך אלא לרבות את שניהם. [ופריק] הוה אמינא דאע"ג דמובטח לתרוייהו הוה אמינא לעולם אינו חייב אלא אם [שילחה] הוא ואכלה אבל אם הלכה מעצמה ואכלה לא קמ"ל ובער בין שילחה ובין הלכה מעצמה. כיוצא בו בתולת שחיטת קדשים [זבחים ד:] מה הפרש מפורש דבר הטעון צפון וישנו בחטאות הפנימיות [כו'] שחיטה וקבלה אין הלכה והולכה לא. איכא למימר הכי ואיכא למימר הכי שקול הוא [ויבואו] שניהם. ג) ס"א מכדי שקול הוא. תוב גרסי' בפ' הכל מעריכין [ערכין ד:] ד"א נפשות להביא מגולל ומוכה שחין והא אפקיתיה להנך. הנך לא צריכי קרא מאי טעמא שקול הוא ויבאו כולהון כי אצטריך למגול ומוכה שחין. ג) ס"א מכדי שקול הוא [ויבואו] שניהם. תולדה דשן. כל שיש להבהמה הנאה בהזיקה כגון נתחככה בכותל להנאתה ומהו ונתגלגלה ענית מצוענה מכלי מפני שנתחייבה צריכה [ויהוא גמי בכת דשן בשוה] הרי כמי חייבת חייבת [שהדי] זה. דהזיקה מצוי. הולמה דרגל. כל שהזיקה מצוי ואין כוונתה להזיק כגון הזיקה בגופה דרך הילוכה בשערה בעלשיתה כגון שחיקה וכדלקמן. והרי שאמר [רב] אתולדה מי קאמר רב פפא אתולדה דרגל. כל זה הוא לה בנם ואין כוונתה להזיק ואין הולכה על זה שמשום בעלי חיים. מאי הזיק כשר על זה. ולגבור את כשנגדיה חייב מהכהו ולא לאמיתת השבירה חייב [רש"י] אתולדה דבור לאו [רש"י] לאו האמרינן במסכת מנחה עשה מעשה לחבירו על אב למיתה דבור [גמי] זמיתה פטור ותחייבת יוצאת דבור וסיקום בינו אבות מתוקנו בוא עליו עדוי בית [בור] וכן דמחינו ויחייבו למיתה וכנותינו וזה אב למיתה וזה אב לגזקין. ותולדה דבור מאי היכי

ניהו

עין משפט
נר מצוה

כח א מיי' פ"ג מהל' נזקי ממון הל' ב סמג עשין סח טוש"ע ח"מ סי' שצ סעי' א ומי' תיח סעי' א: כט ב מיי' פ"א מהל' חובל ומזיק הלכה יא סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' תכא סעי' ג:
ל ג ד מיי' פ"ב מהל' נזקי ממון הל' ז סמג שם טוש"ע ח"מ סי' שצ סעי' א:
לא ה מיי' פרק י"ד מה' נזקי ממון הל' ... סמג עשין סח טוש"ע ח"מ סי' תיח סעיף א:
לב ו ז ח מיי' שם פרק ב הלכה ג סמג שם טוש"ע ח"מ סי' שפט סעיף ח וסי' שצ סעיף ג:

הגהות וציונים

א] בח] (גליון) כ"ה בדפו"י ובר"ה: ב] ס"א אין זה (גליון) וכן ליתא ברש"י שבר"ף: ג] צ"ל שנפלו (באה"מ, וכ"ה בכת"י): ד] כת"י ליפטרו: ה] צ"ל מו (ב"ש, וכ"ה בכת"י): ו] בכת"י נוסף לשיל, ר"ל שתוד"ה אמאי צ"ל לפני תוד"ה לפוטרו: ז] ולא כדמפרש בעלמא (כ"ה במהרש"ם, עיי"ש בהגהות הזהרו), ובכת"י ולא כרש"י שפי':

רבינו חננאל

כיוצא אבנו סכינו ומשאו שהניחן ברשות הרבים [והזיקו]. ואמרי' היכי דמי אי דאפקרינהו בין לרב ובין לשמואל היינו בור כו'. חלוקת רב ושמואל בפי' המניח את הכד בהלכה דנשברה כדו כו' ודחינן נמי ואמרי' כי קאמר רב פפא אתולדה דמבעה כו'. אלא אכיחו וניעו. פי' רוקו בליחה שבה או רכה כדאמר [עירובין צט ע"א] בענין תלמיד שרק בפני רבו ואמר ביח ורוק קאמרי'. אי בתר דנייח זה הרוק ודאי הרוק רוק מפיו מפקיר אותו. בין לרב ובין לשמואל היינו בור. [אלא] כי קאמר רב פפא אתולדה דאש. והן אבנו סכינו ומשאו שהניחן בראש הגג ונפלו ברוח מצויה והזיקו. ואקשי' הני כי אש דמו מה אש כח אחר מעורב בה והיא הרוח שמעבירה ומצויה ולולי הרוח לא היתה האש הולכת ומזקת הני נמי כח אחר מעורב בהן והוא הרוח כו'. ואוקימנא כי קאמר רב פפא בתולדה דרגל בחצי נזק צרורות דהלכתא גמירי לה כדתנן [לקמן יז.] היתה מבעטת או שהיו צרורות מנתזות מתחת רגליה ושיברה את הכלים משלם חצי נזק. ואמאי קרי ליה תולדה דרגל לשלם מן העלייה. ולרבא דמבעיא ליה אמאי קרי ליה תולדה דרגל לפוטרה ברשות הרבים. פס' והמבעה. רב אמר המבעה זה אדם שנאמר אם תבעיון בעיו וקיימא

לן כרב דסבירין כותיה ... ולא עוד אלא אמוראי קיימי כותיה ואליבא דידיה שקלי וטרי. ושמואל אמר לך מי כתיב בועה. שמואל אמר זה השן [שנאמר] איך נחפשו עשו נבעו מצפוניו וכדמתרגם רב יוסף איכדין איתבליש עשו אתגליין מטמרוהי. ורב אמר לך מי קתני נבעה. מכדי קראי לא דייקי לא כרב ולא כשמואל רב מאי טעמא לא אמר כשמואל. אמר תנא ליה [שור] במתני' וכלל קרנו ושנו ורגלו. ושמואל אמר לך תנא שור והוא הקרן תנא מבעה והוא

מסורת הש"ס
עם הוספות

א) [לקמן ו. כט:], ב) לקמן כו. [סנהדרין עב.], ג) עיין תוס' לעיל ב. ד"ה ולא, ד) [לקמן יז:], ה) לקמן יז., ו) לקמן יט. ב:-ג., ז) לקמן יט: טו:, ח) שמות כב ד, ט) לקמן כא., י) ירושלמי תענית פ"א סה"א ועיין בתרגום יונתן שם, כ) ד, ל) ו, מ) ד, נ) [וכ"ה הערוך ערך כח], ס) לקמן פז., ע) [גיטין ס.], פ) [ועי' תוס' שבת קנו. ד"ה ומיזו ותוס' מגילה כא: ד"ה ומגילה], צ) לקמן יט ע"ב.

גליון הש"ס

תוס' ד"ה וממונך כו' דפשיטא דאם הדליק. ע' לקמן כב ע"א תוס' ד"ה אשו משום ממונו: ד"ה כדמתרגם רב יוסף וכו'. ואין לך עת לעשות גדול מזה. ע' שבת דף קטו ע"א תד"ה לא נתנו ומהרש"א שם:

תורה אור השלם

א) אָמַר שֹׁמֵר אָתָא בֹקֶר וְגַם לָיְלָה אִם תִּבְעָיוּן בְּעָיוּ שֻׁבוּ אֵתָיוּ: [ישעיה כא, יב]
ב) אֵיךְ נֶחְפְּשׂוּ עֵשָׂו נִבְעוּ מַצְפֻּנָיו: [עובדיה א, ו]

ליקוטי רש"י

אדם מועד לעולם. אפילו שלא בכוונה [סנהדרין עב.]. כיחו וניעו. מיני רוק [נדה נה:]. כיחו. ליחה היוצאה מן הגרון [קידושין כה.] ליחה שמתלשה מן הגוף ע"י הולי שקורין טוי"ש [עירובין צט.]. וניעו. שניעה לרך הגרון ויוצא לרך הגרון [איכה ג, מח]. צרורות. כל מה שהזיק כשהלכה ולא נגעו בגופן דהוי כגון צרורות. חצי נזק צרורות. אע"ג דאורחייהו להזיק צרורות משלם חצי נזק ומדרסא לקמיה דהלכתא גמירי לה [לקמן יז:]. בחצי נזק צרורות. בהמה שהיתה מהלכת ומתחת רגליה נתזין צרורות להלך ושיברה את הכלים, משלמת חצי נזק ואע"פ שאין זה שינוי. דהא אורחה בהכי והויא תולדה דרגל ולאו תולדה דקרן שהיא משונה והלכה למשה מסיני שלא משלם אלא חצי נזק ... משלמת הוא דאל הוא ... ופטורה ברה"ר כי רגל ... ויוזק רגל לא קונה מספי להדיא שהרי מועדת היא מתחילתה וגבי צרורות הוא דקיבל רחמנא [כתובות מא.].

משורו למדנו. היינו קרן לשן ורגל פטורין ברה"ר ובאבנו וסכינו אין לחלק בין תמות למועדות דלא שייך לחלק אלא בבעלי חיים וא"ת היכי גמר משור מה לשור שכן ב"ח וכוונתו להזיק ומפרש רשב"ם דאתי מבור ושור ממה הצד ולקמן[ו] גבי הצד השוה דקאמר אביי לאתויי אבנו וסכינו לא גרס אי לרב דאמר כולם משורו למדנו היינו שור ללרב א"ש דבמה הצד אתי' כדפרשי' אבל קשה כיון דמבור נמי יליף לפטרו[ה] בהו כלים כבור ולקמן בהמניח (דף כח.) מחייב בהו רב כלים גבי נשבר כדו:

וממונך. לאו דוקא גבי בור דלאו ממונא[פ] הוא וכן גבי אש [ס] דפשיטא דאם הדליק גדישו של חבירו באש של אחר דחייב:

תולדה ישן. הוה מצי למפרך לקמן[ק] מוקי מתניתין בשן שדרכו להזיק וקרי ליה אב אלא דבלאו הכי פריך שפיר:

והתנן אדם מועד לעולם. לא פריך דישן נמי הוי אב כדדרש עלה בגמרא בפ' כילד (לקמן דף כו:) מפצע תחת פצע דהא לא מייתי הכא קרא אלא מייתי דהוי כיוצא בו:

כיחו וניעו. פירש הקונטרס מי האף וקשה לר"ת דבפ' דם הנדה (נדה דף נה: ושם) קתני כיחו וניעו ומי האף ונראה דכיחו הוא היוצא מן הגרון בכח וניעו הוא היוצא מן הפה על ידי נענוע[ע]:

לפוטרו ברה"ר. וא"ת אמאי פשיטא ליה טפי מלשלם מן העלייה וי"ל כיון דמן הדין היה משלם נזק שלם ואתי הלכתא דלא משלם אלא חצי נזק אם כן אתי הלכתא להקל ולא להחמיר: [י] **אמאי** קרי לה תולדה דרגל. אע"ג דדמי לרגל כיון שדינה חלוק היה לו לקרות לה שם בפני עצמה:

כדמתרגם רב יוסף. נקט רב יוסף לפי שהיה בקי בתרגום שיש כמה ענייני תרגום ולא כדפירש[ז] בעלמא לפי שהיה סגי נהור[פ] ודברים שבכתב אי אתה רשאי לומר על פה ולכך היה אומר תרגום דמשום עת לעשות אמר התם[צ] דשרי ואין לך עת לעשות גדול מזה[ק] ◦:

לא ראי הקרן שאין הנאה להזיקו. ופשיעה פשע שהיה לו לשמור שורו שבקל היה יכול לשומרו שאין דמוקה להזיק כיון שאין הנאה להזיקה אבל שן שיש הנאה להזיקה הוי כעין אונס שלא היה יכול לשומרה כל כך כיון שהשן דחוק לאכול להנאתו ולא ראי השן שאין כוונתו להזיק ואין יראה תקפה ובקל יכול לשומרה כראי הקרן דכוונתו להזיק ויראה תקפה[ר] ואין יכול לשומרה כל כך יפה:

מידי

אי דלא אפקרינהו לשמואל דאמר. התם בהמניח את הכד (לקמן דף כט:) כל תקלה שור הוא ואע"ג דלא הפקיר היינו שור: ולרב דאמר. כל תקלה שלא הפקירה משור למדנו מה שור שהוא ממונו ואם הזיק חייב אף כל ממונו אם הזיק חייב: היינו שור. ולאו תולדה דשור ניהו ובשור אמרן לעיל[י] תולדה דשור כי שור ואפי' לשמואל נמי דאמר תולדה דשור ניהו מאי חזית לאוקומי מילתא דרב פפא אתולדה דשור מאי שנא שור דחייב שכן תחילת עשייתו וכו': הני נמי תחלת עשייתן. תחילת מה שנעשו שור דהיינו כשהונחו לשם היו עומדים לנזק: וכי קאמר רב פפא. תולדה לאו כאב דידה. אתולדה דמבעה: פלוגתא דשמואל ורב במבעה לקמן במתניתין: אדם ניעור. היינו אב: אדם מועד. ער וישן בשיליה פ"ב: אלא. תולדה דאדם היינו כיחו וניעו. כיחו רוק הפה ניעו ליחת החוטם (רוק היוצא מתוך גופיה אגב כח[ה]): אי בהדי דאזלי מזקי. שנפל[ג] על השיראים ונטנפו או לתוך המשקין ונמאסו: כחו הוא. והיינו אדם גופו וחייב: אי בתר דנייח. אחר נוח הרוק לארץ הזיקו שהוחלק אדם בהם: בין לרב בין לשמואל היינו בור. דהא ודאי תקלה לאפקרה היא: ברוח מצויה. דאי ברוח שאינה מצויה הוי אונס ולא מחייב אבל ברוח מצויה הוי תולדה דאש שהרי אש נמי הרוח מוליכה: דכח אחר מעורב בה. והוה ליה לאסוקי אדעתיה: בחצי נזק צרורות. שהיתה מהלכת והתיזה צרורות ברגליה ושיברו את הכלים[ח] דקי"ל דהלכתא גמירי לה למשה מסיני דממונא הוא ולא קנס ואע"ג דפלגא נזק של נגיחה הוי קנס כדאמרינן לקמן[ט] האי פלגא נזקא ממונא הוא והלכך לאו תולדה דקרן הוא אלא דרגל דמכח רגל הוא דאתו וכרגל לא הוי דרגל משלם נזק שלם והיינו דרב פפא: ואמאי קרי לה תולדה דרגל. הואיל ואינה משלמת כמותה: לשלם מן העלייה. שאם הזיקה יותר ממה שהיא שוה משלם ההיזק מדמיו כי רגל דכתיב בה ברגל[י] מיטב שדהו וגו' ולא הויא כי קרן דאין המזיק משלם אלא מגופו כדכתיב (שמות כא) ומכרו את השור החי וחצו את כספו ואם הזיק יותר על כדי דמיו מפסיד הניזק: ולרבא אמאי קרי לה תולדה דרגל לפוטרו ברה"ר. כי רגל לרגל אינה חייבת אא"כ נכנסה לרשות הניזק והזיקה דכתיב בה ושלח את בעירה ובער בשדה אחר והיינו ברשות הניזק[כ]: אמר שומר. אמר הקב"ה: אתא בקר. גאולה לצדיקים: וגם לילה. חשך לרשעים אם תשובו בתשובה ותבקשו מחילה בעיו[ל] אלמא באדם כתיב בעיו: איגליין. תרגומו של נבעו אלמא נבעו לשון גילוי הלכך אמר מבעה זה השן למבעה לשון מגולה הוא דהיינו שן שפעמים מגולה ופעמים מכוסה: נבעה. דמשמע הוא עצמו נבעה נגלה מבעה קתני שהוא מבעה דבר אחר: בועה. לשון בעיו: תנא שור לקרנו ומבעה לשינו. ולקמן[מ] פריך רגל מאי שייריה: לא ראי הקרן שאין הנאה כו'. בגמ' כרחיך הכי מפרש לא ראי הקרן שאין הנאה להזיקו כראי השן כו' כלומר דאי כתב רחמנא קרן דחייב לא אתיא שן מיניה דקרן אין הנאה להזיקו שן יש הנאה להזיקו:

ולא

ואי דלא אפקרינהו אי לשמואל דאמר[א] כולם מבורו למדנו היינו בור ואי לרב דאמר כולם משורו למדנו היינו שור מאי שנא בור שכן תחלת עשייתו לנזק וממונך ושמירתו עליך הני נמי תחלת עשייתן לנזק וממונך ושמירתן עליך אלא [א]תולדה דבור כבור וכי קאמר רב פפא אתולדה דמבעה מאי ניהו אי לשמואל דאמר מבעה זו שן הא אוקימנא תולדה דשן כשן אי לרב דאמר מבעה זה אדם מאי אבות ומאי תולדות אית ביה וכי תימא אב ניעור תולדה ישן והתנן[ו] [ב]אדם מועד לעולם בין ער בין ישן אלא אכיחו וניעו היכי דמי אי בהדי דאזלי קמזקי [ג]כחו הוה אי בתר דנייח בין לרב בין לשמואל [ד]היינו בור אלא תולדה דמבעה כמבעה וכי קאמר רב פפא אתולדה דאש תולדה דאש מאי ניהו אילימא אבנו סכינו ומשאו שהניחן בראש גגו ונפלו ברוח מצויה והזיקו היכי דמי אי בהדי דאזלו קא מזקי היינו אש מ"ש אש דכח אחר מעורב בהן[ב] [ג]וממונך ושמירתו עליך הני נמי כח אחר מעורב בהן וממונך ושמירתן עליך אלא [ה]תולדה דאש כאש וכי קאמר רב פפא אתולדה דרגל רגל הא אוקימנא תולדה דרגל כרגל [ד][ו]בחצי נזק צרורות דהלכתא גמירי לה ואמאי קרי לה תולדה דרגל [ז]לשלם מן העלייה והא מבעיא בעי רבא [ה]דבעי רבא חצי נזק צרורות מגופו משלם או מן העלייה משלם לרבא מבעיא ליה לרב פפא פשיטא ליה לרבא דמבעיא ליה אמאי קרי לה תולדה דרגל [ח]לפוטרה ברה"ר: המבעה וההבער כו': מאי מבעה רב אמר מבעה זה אדם ושמואל אמר מבעה זה השן רב אמר מבעה זה אדם דכתיב [א]אמר שומר אתא בקר וגם לילה אם תבעיון בעיו ושמואל אמר מבעה זה השן דכתיב [ב]איך נחפשו עשו נבעו מצפוניו מאי משמע כדמתרגם רב יוסף איכדין איתבליש עשו אתגליין מטמרוהי ורב מאי טעמא לא אמר כשמואל אמר לך מי קתני נבעה ושמואל מ"ט לא אמר כרב אמר לך מי קתני בועה מכדי קראי לא כמר דייקי ולא כמר דייקי רב מ"ט לא אמר כשמואל תנא [י]שור וכל מילי דשור ושמואל נמי הא תנא ליה שור אמר רב יהודה תנא שור לקרנו ומבעה לשינו והכי קאמר לא ראי הקרן שאין הנאה להזיקו כראי השן שיש הנאה להזיקה ולא

רבינו חננאל (המשך): לשלם מן העלייה. אם אינו שוה כנגד כל הנזק נוטל נכסים מביתו [לקמן טו.]. מן המיטב שבנכסיו ואפילו אין הנוגח שוה שיעור הנזק [לקמן טז:]. אם תבעיון בעיו. אם תבקשו בקשתכם למהר ... נבעו מצפוניו. תרגום יונתן איתגליין ולשון ארמית נבעו נתבקשו וכן אם תבעיון בעיו (ישעיה כא, יב) ... ראי. לא כראיה של זה [סנהדרין סו.].

ולא ראי השן שאין כוונתו להזיק כראי הקרן שכוונתו להזיק ולאו ק"ו הוא ומה שן שאין כוונתו להזיק חייב קרן שכוונתו להזיק לא כ"ש איצטריך ס"ד אמינא מידי דהוה אעבד ואמה עבד ואמה לאו אע"ג דכוונתן להזיק אפ"ה [א]פטירי ה"נ לא שנא אמר רב אשי אטו עבד ואמה לאו טעמא רבה אית בהו [ב]שמא [ג]יקניטנו רבו וילך וידליק גדישו של חבירו ונמצא זה מחייב את רבו מאה מנה בכל יום אלא פריך[א] הכי לא ראי הקרן שכוונתו להזיק כראי השן שאין כוונתו להזיק ולא ראי השן שיש הנאה להזיקו כראי הקרן שאין הנאה להזיקו ורגל מאי שיירה כשהזיק חב המזיק לאתויי רגל וליתנייה בהדיא אלא אמר רבא תנא שור לרגלו ומבעה לשינו וה"ק לא ראי הרגל שהזיקה מצוי כראי השן שאין הזיקה מצוי ולא ראי השן שיש הנאה להזיקו כראי הרגל שאין הנאה להזיקו וקרן מאי שיירה כשהזיק חב המזיק לאתויי קרן וליתנייה בהדיא במועדין מתחילתן קמיירי בתמין ולבסוף מועדין לא קמיירי ושמואל מ"ט לא אמר כרב אמר לך אי סלקא דעתך אדם הא קתני סיפא[ד] שור המועד ושור המזיק ברשות הניזק והאדם וליתני ברישא בנזקי ממון[ה] קמיירי בנזקי גופו לא קמיירי ורב נמי הא קתני אדם בסיפא אמר לך רב ההוא למחשביה בהדי מועדין הוא דאתא ומאי לא הרי ה"ק לא ראי השור שמשלם את הכופר כראי האדם שאין משלם את הכופר ולא ראי האדם שחייב בארבעה דברים כראי השור שאין בו ארבעה דברים הצד השוה שבהן שדרכן להזיק וכי שור דרכו להזיק במועד ומועד דרכו להזיק כיון דאייעד אורחיה הוא אדם דרכו להזיק בישן ישן דרכו להזיק כיון דכייף ופשיט אורחיה הוא ושמירתן עליך אדם שמירת גופו עליו הוא ולטעמיך הא דתני קרנא ארבעה אבות נזיקין ואדם אחד מהן אדם שמירת גופו עליו הוא אלא כדאמר ליה רבי אבהו לתנא תני אדם שמירת גופו עליו הכא

ולא ראי השן שאין כוונתו כו'. דאי כתב רחמנא שן לא אתי קרן מיניה ולהכי פריך ולאו ק"ו הוא כל שכן דמשום האי טעמא נפיק קרן משן וה"ה נמי דקא פריך אטעמא קמא דאי כתב קרן הוה נפקא שן מיניה בק"ו ומה קרן שאין הנאה להזיקה חייב כו' והאי ליכא לתרוצי דהכי מיפרשא מילתא דרב יהודה לא ראי הקרן שאין הנאה כו' ואי כתב שן לא אתיא קרן מיניה ולא ראי השן שאין כוונתו להזיק כו' ואי כתב קרן לא אתיא שן מיניה ולא תיקשי מידי האי לאו מילתא היא שאין זה לשון הש"ס אלא ההוא דבעי למיגמר חבריה מיניה נקיט ברישא כדקתני מתני' לא זה וזה שיש בהן רוח חיים כהרי האש שאין בו רוח חיים ואי כתב הני תרתי לא אתי אש מתרוייהו אלמא כל היכא דקתני לא ראי זה כראי זה ההוא דבעי אגמורי חבריה מיניה נקיט ברישא כדקתני מתני'[ג] וה"ק לא ראי זה כראי זה אין דין הכתוב מה ראוי לנהוג בזה: איצטריך. למיכתב קרן: אפ"ה פטורין. כדאמרינן בפ' החובל (לקמן דף פז.) העבד והאשה פגיעתן רעה החובל בהן חייב והן שחבלו באחרים פטורין: לאו טעמא רבה אית בהו. דאי מחייבת ליה כל שעה שיכעיסנו רבו ילך וידליק גדישו של חבירו כדי לחייב את רבו: אלא פריך ואימא הכי. לא ראי השור כראי המבעה דקתני במתני' ה"ק לא ראי הקרן שכוונתו להזיק כהרי השן שאין כוונתו להזיק אלא להנאתה מתכוונת הלכך אי כתב קרן לא הוה נפיק שן מינה: ולא הרי השן שיש הנאה להזיקה כהרי הקרן כו'. ואי כתב שן לא אתיא קרן מינה: ורגל מאי. עביד ליה תנא למתני' דלא תני[ד]: שיירה. בתמיה: וה"ק. הך דקתני מתני' לא הרי השור כהרי המבעה ה"ק כו': רגל הזיקה מצוי. הלכך לא אתיא שן מינה: רגל ושור שן ואש מועדין מתחילתן לשלם נזק שלם דלא פליג רחמנא בין תם למועד אלא בנגיחה: שור המזיק ברשות הניזק. שנכנס לרשות הניזק ונגח שם את שורו ואע"ג דתם הוא משלם נזק שלם וסתמא כר"ט דאמר לקמן (דף טו:) משונה קרן ברשות הניזק נזק שלם משלם: בנזקי ממונו. בנזקין שממונו מזיק מיירי רישא: בנזקי גופו. שהוא עצמו מזיק לא מיירי: הא קתני אדם. בסיפא ולמה ליה למיתני ברישא: למיחשביה בהדי מועדין הוא דאתא. דקתני חמשה תמין וחמשה מועדין וקחשיב להו ואזיל: ומאי לא הרי. דקתני במתני' לא הרי השור כהרי המבעה לרב דאמר מבעה זה אדם: שור מועד שנגח אדם ומת משלם כופר הלכך אי כתב שור לא אתיא אדם מיניה דאדם שהרג את חבירו במזיד נהרג בשוגג גולה ואינו משלם כופר: אדם החובל בחבירו חייב בארבעה דברים צער ריפוי שבת ובושת[ה] אבל נזק לא קא חשיב דשור נמי נזק משלם אבל בהנך ארבעה דברים אינו חייב כדמסיק בשילהי כיצד הרגל מועדת (לקמן כו.) דאמרי' כי יתן איש מום בעמיתו[ו] איש בעמיתו ולא שור בעמיתו: וקא פריך הצד השוה כו'. לרב דאמר תנא שור וכל מילי דשור היכי מצי למיתני בקרן דרכו להזיק ולשמואל ליכא למיפרך דרגל ודאי דרכו לילך ולהזיק: דכייף ופשיט. את רגליו: אורחיה הוא. לשבר כלים שבצד מרגלותיו: וקא פריך מאי האי דקתני ושמירתן עליך לשון זה אינו שייך אלא בנזקי ממונו: הכא

מידי דהוה אעבד ואמה. ולא[א] כפירוש רש"י שפירש משום דתנן בהחובל (לקמן דף פז.) עבד ואשה פגיעתן כו' דא"כ ה"ל למינקט עבד ואשה אלא מפרש ר"ת דנקט עבד ואמה משום דקאי אמתני' דסוף מסכת ידים וטעמא משום שמא יקניטנו רבו דבשמון מפורש התם: לאו אע"ג דכוונתו להזיק אפ"ה פטורין. וא"ת עבד ואמה גופיה נילף מק"ו דשן להתחייב כיון דהכתי לא ידע טעמא דשמא יקניטנו רבו וע"ק כיון דידע רישא דמתניתין דמסכת ידים (פ"ד מ"ז) מדנקט עבד ואמה ולא נקט עבד ואשה א"כ[ב] מסתמא ידע סיפא וע"ק דעבד ואמה כשאין כוונתן להזיק נמי פטירי וא"כ מאי מייתי וי"ל דשפיר הוה ידע המקשה טעמא דשמא יקניטנו רבו ואפ"ה פריך כיון דעבד ואמה פטורין ואפילו באין כוונתן להזיק ואע"ג דלא שייך טעמא דשמא יקניטנו רבו דאנוס הוא[ו] לפעמים דנתכוונו ויאמרו לא נתכוונו לכך פטירי בכל ענין נמצא שכוונתן גורם הפטור ה"נ קרן שכוונתו להזיק יש לנו לפוטרו ורב אשי פי' דאפילו באין כוונתו להזיק איכא טעמא רבה: כשהזיק חב המזיק כו'. לא היינו כשהזיק קמא[ז] [ח]אלא מאידך כשהזיק מרבה לה: למחשביה בהדי מועדין כו'. ושמואל ס"ל דלא ה"ל לאשמועינן בסיפא כיון דלא אשמעינן שום חידוש טפי מברישא אבל שן ורגל אע"ג דתנא ליה ברישא תנא ליה בסיפא גבי מועדין משום חידוש דמפרש השן מועדת לאכול את הראוי לה והרגל מועדת לשבר דרך הילוכה וקרן נמי תנא ואע"ג דתנא ברישא כשהזיק חב המזיק לאתויי קרן מ"מ תנא ליה בסיפא משום דתני ליה גבי חמשה תמים מש"ה תנא ליה נמי בהדי מועדין וא"ת אמאי לא חשיב אש ובור גבי מועדים וי"ל דלא חשיב אלא בעלי חיים אבל בור ואש כך לי פעם ראשונה כמו פעם ג' וד': כראי אדם שאין משלם את הכופר. הקשה ריב"א מאי חומרא היא זו האי[ו] דאין משלם את הכופר משום דקים ליה בדרבה מיניה ומירך לשוגג נמי פטור מדתנא דבי חזקיה[י] ואור"י דלאו פרכא היא כלל [ט]דלא מפטר משום קים ליה בדרבה מיניה וכאן[ס] נמי אין שייך להזכיר תנא דבי חזקיה דלקמן בפ"ב (דף כו.) משמע [ע]דאי לאו קרא דעליו ולא על האדם הוה ילפינן אדם משור שיתחייב מזיד מיתה וכופר ומעליו פטרי ליה אפילו שוגג דומיא דשור דאין מזיד לשור ותנא דבי חזקיה דפוטר אפילו שוגג היינו ממון שהזיק בשעת חיוב מיתה ולאפוקי ממאן דדריש בפ' אלו נערות (כתובות דף לה. ושם) הא אם יהיה אסון לא יענש דדוקא דין אסון אתא חזקיה ואשמועינן לאו דוקא דין אסון לא יענש אלא אפי' שוגג לא יענש: כיון דכייף ופשיט אורחיה הוא. בירושלמי[פ] יש דישן לא מחייב אלא כשהשכיב עצמו אצל הכלים אבל אם ישן והביאו כלים אצלו ושבר פטור דהם גרמו לו וכן אם היה ישן והלך חבירו לישן אצלו והזיקו זה את זה הראשון פטור והאחרון חייב[צ]: ולטעמיך. פירוש אפילו תימא מבעה זה השן: אדם שמירת גופו עליו. מכאן משמע דלא גרסינן במתני' וממונך מדלא פריך נמי הכי[ק] אדם ממונו הוא ומש"ה אין[ר] צריך למחקו כדפירשתי לעיל (ג: ד"ה וממונך): ואימא

עין משפט נר מצוה

לג א מיי' פ"א מהל' גניבה הלכה ט סמג עשין קנה טור ש"ע ח"מ סי' שמט סעיף ד:
לד ב מיי' שם הלכה ט:

רבינו חננאל

והוא השן שן אין כוונתה להזיק אלא לאכול להנאתה קרן כוונתה להזיק ואין לה הנאה. ואתי למילף מעבד ואמה דפטרי מרייהו. ודחי לה רב אשי אטו עבד ואמה לאו טעמי' רבה איכא בה במתניתין [א] בסוף מסכת ידים תאמת בעבדו ואמתו שיש בהן דעה שאם יקניטנו ילך וידליק גדישו של חבירו ונמצא מחייבנו בכל יום. ולא עמד זה התירוץ תדחה. ותירץ רבא הכי תנא שור לרגלו ומבעה לשינו כו'. וקרן מאי שיירה מאי טעמא שן ורגל מועדין מתחילתן הן ותני להו ברישא קרן דהוא תם ולכי מייעד הוי ליה מועד תנא ליה בסיפא כשהזיק חב המזיק לאתויי קרן. ושמואל מאי טעמא לא אמר כרב אמר לך אדם הא קתני ליה בסיפא דמתני' והאדם ואמאי לא תנא ליה ברישא דבנזקי ממונו קמיירי בנזקי גופו לא קמיירי: פסק. ויש אומר הלכה כשמואל. ורב אמר לך אדם האי דקתני ליה בסיפא למיחשביה בהדי מועדין הוא דאתא מאי לא (ראי) [הרי] (לא ראי) [דקאמר] הכי קאמר לא ראי השור שמשלם את הכופר כו'. הצד השוה שבהן שדרכן להזיק. שור דרכו להזיק במועד אדם דרכו להזיק בישן. ושמירתן עליך אדם שמירת גופו עליו הוא. ופריק כר' אבהו דאמר לתנא תני אדם שמירת

חשק שלמה על ר"ח

[א] [עי' תוס' ד"ה מידי דהוה].

מסורת הש"ס עם הוספות

[א] [ידים פ"ד מ"ז], [ב] לקמן טו:, [ג] לקמן פג:, [ד] ויקרא כד יט, [ה] [עי' תוס' פסחים לג. ד"ה אלא], [ו] לעיל ב., [ז] לקמן לה., [ח] פ"ב ה"ח, [ט] עיין תוס' לקמן כז: ד"ה ושמואל, [י] עיי"ש סי' רצג.

גליון הש"ס

תוס' ד"ה כשהזיק כו' אלא מאידך. לקמן דף ט ע"ב ועי' לקמן דף יג ע"ב בתוס' ד"ה כשהזיק: שם ד"ה כראי כו' דלא מפטר משום קלב"מ. עי' לקמן דף י ע"א בתוס' ד"ה מאלא: באיד דאי לאו קרא דעליו. עי' בספר ילקוט לרא"ם סי' רז[?]:

ליקוטי רש"י

עבד ואמה פטירי. דאין לאם מה לשלם [לקמן פז.]. שור המועד. ג' פעמים ליגח או לנגוף או לרבוץ או לבעוט או לשוך משלם נזק שלם. ושור המזיק ברשות הניזק. ואפי' קרן תמה הוי כמועד לשלם נזק שלם [לקמן טו:]. האדם שאין משלם את הכופר. אמר קרא ככל אשר יושת עליו עליו ולא על האדם, על נזקי שור משלמין כופר אבל על נזקי אדם אין משלמין כופר אלא או מיתה או גלות. השור שאין בו ארבעה דברים. צער ריפוי שבת ובושת אלא נזק להודיע דאמר קרא איש כי יתן מום בעמיתו איש בעמיתו הוי דין נתינת ממון ולא שור בעמיתו של בעליו [לקמן כו.]. כייף. כופף [עי' ברכות ח.].

הגהות וציונים

[א] אולי צ"ל אלא פריך הכי, ובכת"י אלא הכי קאמר: [ב] רש"י וכת"י ממונו: [ג] "כדקתני" מתני' ליתא בכת"י, והבאה"מ מגיה כראי זה כדקתני מתני' ההוא דבעי אגמורי חבריה מיניה נקיט ברישא וה"ק: [ד] כת"י תנייה: [ה] צ"ל לא (באה"מ, וכ"ה בכת"י): [ו] ועי' במהר"ם שהאריך בתירוצם של התוס' ובספר פני יהושע (גליון): [ז] צ"ל האי חומרא היא זו מאי (מצפה איתן) ובכת"י האי חומרא היא דמה שאינו: [ח] צ"ל וכן (ב"ש, ובכת"י וגם אין שייך): [ט] צ"ל הכא (ב"ש, וכ"ה בכת"י): [י] [ממשום בור ואש נמי צריך למוחקו כצ"ל עי' מהר"ם] (גליון) ובכת"י ומשום בור אין צריך למוחקו:

הכא נמי תני אדם שמירת גופו עליו מתקיף לה רב מרי ואימא מבעה זה המים כדכתיב [א] כקדוח אש המסים מים תבעה אש מי כתיב מים נבעו תבעה אש כתיב מתקיף לה רב זביד ואימא מבעה זה האש דכי כתיב תבעה באש הוא דכתיב אי הכי מאי המבעה וההבער וכי תימא פרושי קמפרש אי הכי ארבעה שלשה הוו וכי תימא תנא שור דאית ביה תרתי אי הכי לא זה וזה שיש בהן רוח חיים אש מאי רוח חיים אית ביה ותו מאי כהרי האש: [א] תני רב[ב] אושעיא שלשה עשר אבות נזיקין שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר נזק צער וריפוי שבת ובושת וארבעה דמתני' הא תליסר ותנא דידן מ"ט לא תני הני בשלמא לשמואל בנזקי ממון[ב] קמיירי בנזקי גופו לא קמיירי אלא לרב ליתני תנא אדם וכל מילי דאדם ולר' אושעיא נמי הא תני ליה אדם תרי גווני אדם תנא אדם דאזיק אדם ותנא אדם דאזיק שור אי הכי שור נמי ליתני תרי גווני שור ליתני שור דאזיק שור וליתני שור דאזיק אדם האי מאי בשלמא אדם דאזיק שור נזק הוא דמשלם אדם דאזיק אדם משלם ארבעה דברים אלא שור מה לי שור דאזיק שור מה לי שור דאזיק אדם אידי ואידי נזק הוא דמשלם והא שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר דאדם דאזיק שור הוא[ה] וקתני תני הזיקא דבידים וקתני הזיקא דממילא [ג] תני ר' חייא עשרים וארבעה אבות נזיקין תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה וגנב וגזלן ועדים זוממין והאונס והמפתה ומוציא שם רע והמטמא והמדמע והמנסך והני תליסר הא עשרים וארבעה ורבי אושעיא מאי טעמא לא תני הני בממונא קמיירי בקנסא לא קמיירי גנב וגזלן דממונא הוא ליתני הא קתני ליה שומר חנם והשואל ורבי חייא נמי הא תנא ליה שומר חנם והשואל תני ממונא דאתא לידיה בהיתירא וקתני ממונא דאתא לידיה באיסורא

עדים

רש"י

ה"נ תני אדם שמירת גופו עליו. והאי דקתני ושמירתן עליך אשארא: אימא מבעה זה המים. שאם שופך[ג] אדם מימיו לרה"ר ובא אחר ונטנפו כליו חייב השופכן: כקדוח אש המסים. כמו שהאש שורף דבר הנימס כגון זפת ושעוה וכל מיני רבב: מים תבעה אש. וכמים שמבעבעים את האש כשנותנין מים על האש נעשים כמין אבעבועות הרתיחות וסיפא דקרא הכי הוא להודיע שמך לצריך כן תודיע שמך לצריך כשתאבדם מן העולם: מי כתיב מים נבעו. לשון רבים לישתמע דמבעה[ד] אמים קאי שהן מבעבעין את האש: תבעה אש כתיב. למשמע שהאש מבעבע המים דתבעה לשון יחיד ולשון נקבה: פרושי קא מפרש. המבעה זה ההבער: דאית ביה תרתי. שן ורגל וקרן לא קחשיב דבתמן לא קמיירי: מאי לא זה וזה. דקתני מתני' אשור ומבעה לא זה וזה שיש בהן רוח חיים ואי מבעה היינו אש מי אית בו רוח חיים: אבות. קרי להנך דכתיבן בקרא: שומר חנם. חייב בפשיעה והשואל חייב אפילו באונסין ושוכר[ז] ונושא שכר חייבים בגניבה ואבידה וכ"ש בפשיעה וכולהו כתיבי כדתני בפרק השואל בבבא מציעא (דף צד:) פרשה ראשונה נאמרה בשומר חנם שניה בשומר שכר שלישית בשואל הלכך אבות נינהו ולקמן[ח] בעי מאי נינהו תולדות: נזק. החובל בחבירו נותן לו מה שהוא שוה עכשיו פחות מבתחילה[ט]: צער. אומדין כמה אדם העומד ידו ליקצץ ע"י חרב רוצה ליתן כדי שיתקצץ לו ע"י סם דלית ליה צער כולי האי[י]: וריפוי ושבת ובושת. כולהו יליף מקראי בפרק החובל (לקמן דף פה.) וכיון דכתיבי אבות נינהו[כ]: כל הנך דר' אושעיא הוא עצמו מזיק להנך ד' שומרים הן עצמם הזיקו הואיל ולא שמרו כראוי ובנזקין דאזיק גופו לא קמיירי מתני': אלא לרב. דאמר מבעה זה אדם הואיל ומיירי תנא דמתני'[ל] ליתני הני: תנא אדם. מבעה דמתני': תנא אדם דאזיק שור. כלומר נזקי ממון דהא מבעה דומיא דשור קתני ושור לא מיירי בנזקי אדם דרחמנא פטריה לגמרי כדתניא לקמן (דף נג:) שור ולא אדם חמור ולא כלים ואדם דאזיק שור היכא כתיב דקרי ליה אב דכתיב[מ] ומכה נפש בהמה ישלמנה[נ]: בשלמא אדם דאזיק שור כו'. וכיון דלא דמי חיוביהו להדדי תני להו בתרתי: אדם דאזיק אדם. כגון ה' דברים דחובל בחבירו ולקמיה פריך הא ד' שומרין דר' אושעיא אדם דאזיק שור הוא: וקתני. רבי אושעיא: אבות דמתני' הזיק[ס] דבידים ד' שומרין הזיק[ע] דממילא: תשלומי כפל. אם המצא תמצא בידו הגנבה[פ]: תשלומי ארבעה וחמשה. בטובח ומוכר: וגנב. שמשלם ע"פ עצמו ואינו משלם כפל אלא קרן בלבד וכגון שהודה מעצמו דמודה בקנס פטור כדאמרינן אשר ירשיעון אלהים ישלם שנים[צ] והיינו קנס ואמרינן בפ' מרובה (לקמן דף סד:) פרט למרשיע את עצמו: וגזלן. נמי אב הוא דכתיב והשיב את הגזלה אשר גזל (ויקרא ה): אונס ומפתה. כתיבי חמשים כסף כתיב באונס (דברים כב) ובמפתה כתיב (שמות כב) כסף ישקל כמוהר הבתולות כמוהר בתולים של אונס דהיינו חמשים כסף: מוציא שם רע. כתיב וענשו אותו מאה כסף (דברים כב): מטמא. תרומה: מדמע. תרומה בחולין: ומנסך. יין לע"ז ובמס' גיטין (דף נב:) מפרש אמאי לא קא חשיב להו בדרבה מיניה. מטמא מדמע ומנסך לא כתיבי בהדיא ואפ"ה הוו אבות שבכלל נזק הן ונזק ממון כתיב בתורה (ויקרא כד) מכה נפש בהמה ישלמנה ומנסך את היין ליכא למימר[א] שניסכו ביין נסך שזרק בו דלא קמחסריה ולא מידי דהא מזבין ליה בר מדמי יין נסך שבו[ק]: ומטמא. שמגיע ערך בתרומת כהן דאפסדה מיניה: גנב. המודה מעצמו וגזלן דלא משלמי אלא קרן ליתני: תנא ליה שומר חנם והשואל. דהתם נמי שייך גניבה כגון שטוען שנגנב הימנו והרי היא בידו ואמרינן בפרק מרובה (לקמן דף סג:) דטוען טענת גנב כגנב וטוען טענת גזלן כגזלן והא דנקט הכא והשואל לאו דוקא דהא לא משכחת ביה דנפטר לא בטוען טענת גנב ולא בטוען טענת גזלן שהרי הוא חייב בכולו[ר]: דאתא לידיה בהיתירא. שומר חנם אע"ג דהשתא טוען טענת גנב שנגנב הימנו מיהו מעיקרא כי אתא לידיה בהיתירא אתא לידיה וגנב וגזלן ממונא אתא לידיה באיסורא:

עדים

תוספות

ואימא מבעה זה המים. פי' כיון דקרא[ב] לא דייק לא כמר ולא כמר[ג] וא"ת והיכן כתיב מים בתורה וי"ל מושלא וכן הוא אומר (איוב ה) ושולח מים על פני חוצות ואע"ג דשילא בעירה בבהמה איירי מ"מ מים נמי משתמעי מיניה מדאפקיה רחמנא בהמה בלשון שלא ולעיל[ד] דבעי במאי מוקמינן לה לא מצי מוקמינן במים דכי נמי מוקמת במים לית לן לאוקומי במילי דשור מדכתיב בעירה וא"ת והני מים ה"ד אי דמשקיל עליה בדקא דמיא ובכח ראשון כמו הוא ואי בכח שני גרמא בעלמא הוא כדאמרינן בהנשרפין (סנהדרין דף עז:) וי"ל דמיירי בכח שני וקמ"ל דבכח שני נמי חייב אע"ג בתר דנחו ולא דמי לבור כגון פותקין מיטותיהן לקמן (דף נ.[ה]) ואע"ג דאתי במה הצד הוה אמינא דאיצטריך לכותבו לחייב כלים דמבור לא הוה שמעינן והוה מצי למיפרך מאי לא זה וזה שיש בהן רוח חיים אלא דבלאו הכי משני שפיר: מי כתיב מים נבעו. וא"ת כי כתיב נמי נבעו לא מיתוקמא מתניתי' במים דמי קתני נבעה כדדייק לעיל (דף ג:) גבי שן[ו] וי"ל דלא שייך לאקשויי אלא גבי שן דליתני נבעה שהשן עצמו נבעה דמבעה משמע מגלה [דבר אחר שהיה מכוסה] אבל במים שייך שפיר לישנא דמבעה שהמים רותחים קרויים מבעבעים:

שלשה עשר אבות נזיקין. ולדידהו י"ב דשוכר כשומר שכר הוי או כשומר חנם הוי[ז]:

שומר חנם והשואל.[ח] שומר חנם פטור מן הכל חוץ מן הפשיעה שואל חייב בכל חוץ ממתה מחמת מלאכה[ט] ונושא שכר חייב במקצת בגניבה ואבידה ופטור באונסין לכך נקט להו בזה הסדר ולא כסדר שנכתב בפרשה:

תרי גווני אדם. וא"ת כיון דתני תרי גווני אדם ליתני נמי ג' אבות בשור הקרן והשן והרגל וי"ל דניחא ליה לכלול כולם בשור כמו תנא דמתני': ועדים זוממין. פירש ריב"א דאפילו שילם על פי העדים זוממין חייבין דלא שייך בממון כאשר זמם ולא כאשר עשה דאפשר בחזרה ור"י מפרש דלא צריך להאי טעמא דגבי ממון מחייבין להו בק"ו דגבי ממון עונשין מן הדין[י] והא דאמרינן במכות (דף ה:) הרגו אין נהרגים היינו משום דהתם אין עונשין מן הדין[כ]: מנסך. פליגי בה בהנזקין (גיטין נב: ושם) חד אמר מנסך ממש וחד אמר מערב:

הא

רבינו חננאל

גופו עליו. ואתקיף רב מרי ואימא מבעה זה מים כדכתיב מים תבעה אש. ודחי ליה מי כתיב מים נבעו תבעה אש [כתיב] כלומר תבעה מלאכת אש היא. ואקשי' אי הכי אימא מבעה זה האש תרתי ולא עמדה. תני רב הושעיא י"ג אבות נזיקין שומר חנם ושואל כו'. בשלמא לשמואל דאמר מבעה זה השן אמר לך מתני' בנזקי ממונו מיירי בנזקי גופו לא מיירי אלא לרב דמפרש מבעה זה אדם הוה ליה למתני הני י"ג במתני'. ומפריק רב תנא מבעה שהוא אדם וכלל בו כל נזקי אדם ורב הושעיא תנא במתני' אדם דאזיק שור בידים דהוא משלם נזק והדר תנא אדם דאזיק אדם דמשלם ד' דברים והזיקה (דשור) [אדם דאזיק שור] דממילא. תני ר' חייא כ"ד אבות נזיקין. תשלומי כפל ותשלומי ד' וה' וגנב וגזלן וכו'. פי' המדמע.

ליקוטי רש"י

כקדוח אש. את דבר הנימס מלפניו וכאשר המים תבעה האש כשמתן גחלת או מתכת במים יעלו המים אבעבועות כל זה עשית במופתים ולא מתלקחת בתוכה (שמות ט) אבל י"ח קדחה אש בוערת על אליהו בהר הכרמל שנאמר בו (מלכים א יח) גם את המים אשר בתעלה לחכה [ישעיהו סד, א]. נושא שכר. שומר בשכר [שבועות מט.]. שומר חנם והשואל וגו'. ג' פרשיות הן כתובות. כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור (שמות כב) והוא פטור על הגניבה דכתיב (שם) וגנב מבית האיש ומוקמינן לה בטוען טענת גנב (שם) ונקרב בעל הבית אל האלהים ואוקימנא לשבועה שנשבע שלא שלח בה ידו. ושניה כי יתן איש אל רעהו חמור או שור או שה וכל בהמה לשמור ומת או נשבר או נשבה חייב על הגניבה ועל האבידה ופטור על האונסין בשבועה דכתיב (שם) ומת או נשבר או נשבה אין רואה שבועת ה' תהיה ואם טרף יטרף יביאהו עד הטרפה לא ישלם. ושלישית וכי ישאל וחייב על האונסין כשאין בעליו עמו ופטור בבעלים עמו ואוקימנא פרשה ראשונה בשומר חנם שניה בשומר שכר שלישית בשואל [ב"מ צד:]. נזק. שברי הזיקו והפסידו ממונו זה שאם היה נמכר היה יפה עכשיו נעבד עבדי [לקמן פג:]. צער. אומדין ידו המוכתבת למנוך לקוללה כמה שאין ליתן בו כל כך כמה רוצה ליטול לקוללה בסייף [לקמן פה.]. שבת. כל ימי החולי רואים אותו כאילו הוא שומר קישואין ונותן לו דמי שבתו של כל יום שהרי אין ראוי למלאכה כבידה דהא כבר נתן לו דמי ידו ורגלו והוא כבר נתן לו דמיהן. בושת. הכל לפי המבייש והמתבייש. אדם שלא שנים בשחוק אם השבי שאינו בושתו מרובה. וכולהו ממשה דברים

מקרא נפקי נזק דכתיב (שמות כא) עין תחת עין. צער פצע תחת פצע דהכי דרשינן בגמ' ריפוי ושבת רק שבתו יתן ורפא ירפא. בושת דכתיב (דברים כה) וקצותה את כפה ממון [לקמן פו.]. עדים זוממין. אמרו להם שמעידים הילך ממון מעידים עדות זה והלא הייתם עמנו אותו היום במקום פלוני [מכות ב:]. המטמא. טהרות של חבירו [חולין מא.]. שהרותיו של חבירו כגון תרומה. המדמע. תרומה שנופלת של חבירו ומפסידו שאוסרו לזרים וצריך למוכרו לכהנים בזול [גיטין נב:]. תרומה בחולין של חבירו דמוזל להו דמיבעי ליה לזבוניהו לכהנים בדמי תרומה דהיינו זול דלא חזו אלא לכהנים. והמנסך. יין של חבירו לעבודת כוכבים [חולין שם]. רב אמר מנסך ממש שכשך בידו לתוכו לשם ע"ז וכך היתה עבודתן. ושמואל אמר מערב יין נסך ביין כשר של חבירו ואסרו בהנאה [גיטין שם].

מסורת הש"ס עם הוספות

א) [כריתות דף ג:], ב) עיין תוס' גיטין מב: ד"ה ושור, ג) [כריתות דף ג:], ד) עיין לקמן נז:, ה) ה., ו) לקמן פג., ז) לקמן פה. ועיין רש"ש, ח) עיין לעיל ב:, ט) ויקרא כד יח, י) שמות כב ג, כ) שם פסוק ח, ל) ע"ז צד. עיי"ש, מ) לעיל ג סוף ע"ב, נ) ג., ס) צ"ל דף ה. (באה"מ), ע) לקמן נז: ושי"נ, פ) ב"מ צג., צ) שם צו:, ק) עיין תוס' לקמן מט: ד"ה על הכרייה, ר) [עיין לעיל ג. תוס' ד"ה ולא זהו].

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] רש"י ד"ה ומנסך וכו' שניסכו ביין נסך שורק בו דלא קמחסרי'. עי' פני יהושע:

תורה אור השלם

א) כִּקְדֹחַ אֵשׁ הֲמָסִים מַיִם תִּבְעֶה אֵשׁ לְהוֹדִיעַ שִׁמְךָ לְצָרֶיךָ מִפָּנֶיךָ גּוֹיִם יִרְגָּזוּ: [ישעיה סד, א]

הגהות וציונים

א] צ"ל רבי (דק"ס): ב] כת"י ממונו, וכ"ה ברש"י בע"א: ג] צ"ל שאם שפך (כת"י): ד] נדצ"ל דנבעה (באה"מ) וכ"ה בכת"י: ה] בכת"י נוסף בנזקי גופו: ו] עיין הגהות והערות על מהרש"ל: ז] כת"י הזיקא, וכן בסמוך: ח] כת"י בכולן: ט] צ"ל דקרא (ב"ש, וכ"ה בכת"י) י] רש"ל, נ"ב פי' רא"ב אכתי לא דייק קרא (גליון)

עדים זוממין דממונא הוא. דכל שמלמד יותר ע"מ שהזיק כגון כפל ומקלומי מרכיבה וממסה קרי קנס כדלקמן פרק פיקדון (ד' עו:) וכגון כל דכר קונ המעור במורה כגון שהשור מין זה כתמחת ולא כעליון יכול יכלם מן העלייה כו' ולפ"ה נמי קשה לפי' מ"ג דאימנן ליכא מז שלא כגון שהשור מין זה כדי שיזקון מכל מקום ליתני מרי גוויי שור כיון דלפעמים מיכא מז שלא ור"ל[ג] דכיון דמן שלא מגופו מי שפטר למימני גבי שטת דאמרינן לקמן כולם כשמת הן לשלם ממיעוט:

האונם והמפתה והמוציא ש"ר דממונא הוא. מוקי שם רע לית ביה ממונא כלל שלא מלא מאה ככף שלא מגב שלא מחריני נקטיה:

המטמא והמדמע. המ"ל שלא מגע להו משום שלא מיתיב כמוגב[ס]: **דאי** שמיה חזק. ומע"ג דחזקיה למאר שמיה חזק מימוחב כהניזקין (גיטין דף ע:) מ"מ ניחא ליה לאוקומי בריימא לדבי מיא מעי[ס] מלישיה: **וקתני** חזק דלא מינכרא. והא דקתני שלשה גווני לפי שהם שניין בפ' הניזקין (שם ע:) דלקמני שומר חנם והשואל נוטל שכר והשוכר לקמני גווי טוען: **תני** מניינא למעוטי. הפי למעוטי לאו משום דלית ליה דרבי מיא מעי שלא מלמד למעוטי שלא מיתי מהו: **למעוטי** מופר[ס] כו'. המ"ל למעוטי כופר ומלשים של עבד והא שלא מקני להו משום דבקטנה לא מיירי ומוכר ומפגל אפילו למקן[ס] שלא לחין דיעת לגרמי מחייב משום קנס בהגחל בחרש (לקמן דף קיז:): **דיבורא** דאית ביה מעשה. דבכתובות פ"ק ובערה (דף מו.) מ"ל מלישנר ן יעקב שלא כשמעו דברים הללו שלא כשמעל ור' יהודה לית ליה התם עד שיכוון עדים: **כולם** כאבות לשלם ממיטב. ומע"ג דמולדות לחטת דממיתין מעלמין נמי ממיטב מ"מ הני מי לאו דקרינא להו אבות לא הוי יתיב[ס] דמעלמי ממיטב:

תחת נתינה כו'. בפ' שני[ס] מפיק טעם מוקמותה מת בפה ולא מתום עיניך (דברים יט) ולוקי מעדים זוממין דכתיב בה (שם יט) ומ"ל שהוא גזירה שוה גמורה מהלא קמכר מתיב מתת נתינה עיניך ועדים זוממים פרט"י דכתיב בהו נפש בנפש וא"ל למפילו מם העידו על שור מם שהזיק או העידו פלוני מיב לפלוני מנה דליכו[ס] מיבוירת דמעלמי ממיטב דלם לנו למיב מחרים ממיטב לא גריך קרא דמכאמר זמם נפקא דיתחייב ממיטב: **מאי** קאמר. מפוש הלא מני לפרושי הכי לי כדי כשמר לא הרי שבעם"ס קמממה מאי קאמר:

הא תברא ר"ש לגזירה. אין לפרש לחזר בו מדקתני שמלם מגופו[ס] דבפ' המניח (לקמן נב.) תני בהדיא ר"ש לומר כמשפט הזה כתמחת ולא כעליון יכול יכלם מן העלייה כו' ולפ"ה נמי קשה לפי' מ"ג דאימנן ליכא מז שלא כגון שהשור מין זה כדי שיזקון מכל מקום ליתני מרי גוויי שור כיון דלפעמים מיכא מז שלא ור"ל[ג] דכיון דמן שלא מגופו מי שפטר למימני גבי שטת דאמרינן לקמן כולם כשמת הן לשלם ממיטב:

האונם והמפתה והמוציא ש"ר דממונא הוא. מוקי שם רע לית ביה ממונא כלל שלא מלא מאה ככף שלא מגב שלא מחריני נקטיה:

המטמא והמדמע. המ"ל שלא מגע להו משום שלא מיתיב כמוגב[ס]: **דאי** שמיה חזק. ומע"ג דחזקיה למאר שמיה חזק מימוחב כהניזקין (גיטין דף ע:) מ"מ ניחא ליה לאוקומי בריימא לדבי מיא מעי[ס] מלישיה: **וקתני** חזק דלא מינכרא. והא דקתני שלשה גווני לפי שהם שניין בפ' הניזקין (שם ע:) דלקמני שומר חנם והשואל נוטל שכר והשוכר לקמני גווי טוען: **תני** מניינא למעוטי. הפי למעוטי לאו משום דלית ליה דרבי מיא מעי שלא מלמד למעוטי שלא מיתי מהו: **למעוטי** מופר[ס] כו'. המ"ל למעוטי כופר ומלשים של עבד והא שלא מקני להו משום דבקטנה לא מיירי ומוכר ומפגל אפילו למקן[ס] שלא לחין דיעת לגרמי מחייב משום קנס בהגחל בחרש (לקמן דף קיז:): **דיבורא** דאית ביה מעשה. דבכתובות פ"ק ובערה (דף מו.) מ"ל מלישנר ן יעקב שלא כשמעו דברים הללו שלא כשמעל ור' יהודה לית ליה התם עד שיכוון עדים: **כולם** כאבות לשלם ממיטב. ומע"ג דמולדות לחטת דממיתין מעלמין נמי ממיטב מ"מ הני מי לאו דקרינא להו אבות לא הוי יתיב[ס] דמעלמי ממיטב:

תחת נתינה כו'. בפ' שני[ס] מפיק טעם מוקמותה מת בפה ולא מתום עיניך (דברים יט) ולוקי מעדים זוממין דכתיב בה (שם יט) ומ"ל שהוא גזירה שוה גמורה מהלא קמכר מתיב מתת נתינה עיניך ועדים זוממים פרט"י דכתיב בהו נפש בנפש וא"ל למפילו מם העידו על שור מם שהזיק או העידו פלוני מיב לפלוני מנה דליכו[ס] מיבוירת דמעלמי ממיטב דלם לנו למיב מחרים ממיטב לא גריך קרא דמכאמר זמם נפקא דיתחייב ממיטב: **מאי** קאמר. מפוש הלא מני לפרושי הכי לי כדי כשמר לא הרי שבעם"ס קמממה מאי קאמר:

כי

ס) ממום ס: ג) נקמן נב. מנ: ערכין יד:, ג) נקמן מכ: ד) [ניטין נב.], ס) [סם מד: נב, נג: מוכד קמן יב. כלומת לה:], ו) [כריתות י:], ז) [עיין מוסקפי פ"ו ענ. ד"ה ומעוקין] ותוס' כריתות ב: ד"ה למעוטי, ס) עיין תוס' כתובות י. ד"ה הואיל, ס) ב: ג, י) שמות כא לו, יא) שם כא לב, כב ד, יב) שם כא לב, יג) שם פסוק לד, יד) שם כב ח, עו) שם פסוק יג, מו) שם פסוק יא, יו) לקמן מה:, יס) ויקרא כד כ, יע) שמות כא כה, כ) שם פסוק יט, כא) דברים כב כט, כב) שמות כב ח, כג) שם כא לו, כד) ד, כס) גיטין נב:, כו) נדה כז., כז) לקמן צח., כח) ס"פ תצא סי' רצג.

גמ' ליתני תרי גווני שור. עי' לקמן דף ז ע"ל תוס' ד"ה וכ"ע:

ס] ברש"י ובכמה כת"י אי ר"ש, ועי' מהר"י בן לב: ל] בכת"י ליתא "והמוציא שם רע", וכן נראה מרש"י, ועי' תד"ה האומנ: ג] נ"ל למחוק "אי נזק תנא ליה" (רש"ש), וכן בכת"י ליתא, וכ"כ דרש"י ל"ג ליה (דק"ס): ד] דפ"ו סמור (ולפ"ז הסמך בהולם), ועיין רש"ל: ס] ברי"ף וברשב"א וכת"י נוסף אמר אביי: ו] עי' בס' פני יהושע במסכת ב"ק פ"ש בזה (גלילן): ז] בת"י ואובצה שומרים (עיין רש"ש): ס] אולי צ"ל ובבושת (גלילן) וכ"ה בכת"י ודפו"ר: ט] כת"י ובגולן: י] בי' ר"מ ובנוק כתיב ישלם דכתיב מכה בהמה ישלמנה (גלילן): כ] עיין דבינו חננאל: ל] הספר חסר רצ"ל דפי' ואשתכח דלא משלם נזק שלם אלא כמו שהשור שוה דאף ע"ג הכי. ר"מ (גלילן) ובכת"י דפי' הואיל ומשלם מעשו זיפנין דלא משכח נזק שלם: מ] דפו"ר ואומר ר"ת (עיין מרומי שדה): נ] כת"י לא הוה ידעינא: ס] צ"ל להוסיף בבינונית או שהעידו על כתובה דדינה (בן אריה, וכ"ה בתוס' ר"פ):

[נדפס בסמור נ]

ס) עי' מוס' ד"ה הם מגיעה. ע) עי' גליש"ם היט מלמען מ"ש על סה"ש מה.

לה א מי' פרק יט מהלכות עבדים הלכה ה ומצוה עשין קי מזר מ"מ מי' ספר מפוץ ס:

לו ב מי' פ"ו מהלכות סוכל ומזיק הלכה ה ומצוה עשין ע מ"מ מי' ספר מפוץ ס:

אן] רש"י ד"ה ומפגל וכו' חמאת לשום שלמים. עי' מנחות דף מע ע"ל בלעון רש"י שם ד"ה ומפגל שהו לעוס בלעום וכו' ומתוקפות שם ד"ה וקמכמב כה ועי' מי יהושב ומימה מקושמא תוי"ק:

א) אוֹ בֵּן יָגַח הוּא אוֹ בַּת יָגַח מִשְׁפַּט הַמִּשְׁפָּט הַזֶּה יֵעָשֶׂה לּוֹ:
[שמות כא, לא]

ב) וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ:
[דברים יט, יט]

מערב תרומה וכיוצא בה בחולין. דברי ר' עקיבא דאמר בעדים זוממין אין משלמין על פי עצמן. מפרש בתחלת פ' כיצד הנדים נעשין זוממין ת"ר דברים שאמרו בעדים זוממין אין נעשין בני בנו גרושה ובני חלוצה ואין גולין לערי המקלט ואין משלמין כופר ואין נפכרין בעבד עברי משום ר' עקיבא אמרו אף אין משלמין על פי עצמן. פי' תברייה ר"ש לגזירה. שיבר כלי דייגו שלוחם בהן כלומר פ) חזר בו דתניא ר' עקיבא אומר יכול ישלם מן העלייה כו' תה בפ' המניח את הבד. פי' מוסר. המוסר את חבירו לעובדי כוכבים ועשנם או מסר ממון חבירו לעובדי כוכבים אם יש עדים חייב לשלם. היו מן העונן עשנה מסור ואין לו ראייה אני עתיד לפרשו במקומו בפ' הכותב צאן לדיר. אשכחן הני אבות נזיקין כו' בהדי מסור ומפגל ואית בהו ממתא וקנסא והזק בידים והזיקא דאתי ממילא, ואית בהו ממתא דאתא לידיה בהיתרא ומפתא דאתא לידיה באיסורא, ואית בהו נמי היזק ניכר והיזק שאינו ניכר, ואית בהו דיבור שיש בו מעשה [כמו] המוציא שם רע. ודיבור שאין בו מעשה ורחמנא שווי' מעשה עדים זוממין. חיבור שאין בו מעשה מסור. ורבי אבות תולדותיהן כיוצא בהן ב' מתולדה ודגל בחצי נזק צרורות דהלכתא גמירי לה, ואמאי קרי ליה תולדה דגבל לשלם מן העלייה וכולן מועדין הן מחזילתן בר מן הקרן. ושן ורגל בראשה הדברים פטורים ג) דאורחייהו הוא. אמר ר' אבהו כולן כאבות הן לשלם ממיטב. מאי שנאמא אמר אביי אתיא תחת נתינה תשלם כתיב. פי' מצאנו בפירוש בשן ורגל דכתיב ובעי בשדה אחר מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם וגמרינן מינה דכל מקום דכתיב תשלומין הוא ממיטב, בשור כתיב שלם ישלם שור תחת השור, בבור כתיב בעל הבור ישלם, במבעה בתי מבה בהמה ישלמנה, בהבער כתיב שלם ישלם המבעיר, בשומרים כתיב ישלם לרעהו, ובשואל כתיב שלם ישלם, (או שביר) [שוכר] או כשומר חנם או בשומר שכר, גבב חיים שנים ישלם, תשלומי ד' וה' בתיב חמשה בקר ישלם תחת השור וארבע צאן תחת השה, בגולן כתיב ושלם יושלם בו לשון תשלומין, בתחה תחת, כתיב בנזקי שור שלם ישלם שור תחת השור מה תשלומי שור כתיב ביה תחת הוא ממיטב אף כל היכא דכתיב תחת ממיטב הוא, ולפי מינה הניקין דכתיב עין תחת עין, והצדים זוממין בכולל. צער, חבורה תחת חבורה, ודלית מינה האמת (שם) [דכתיב] ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף ולו תהיה לאשה תחת אשר ענה. ותוב לפי אחריני מן האומנ מה אונס דכתיב ביה נתינה ונכסף ומשלם ממיטב אף כל היכא דכתיב נתינה או כסף ישלם ממיטב. (ילי' נו') ודלית מינה המפתה דכתיב בכסף ישקל, ומוציא שם רע דכתיב ונעשנו לאותו מאה כסף, ריפרי ושבת כתיב בהו נתינה שנאמר רק שבתו יתן ורפא ירפא. המטמא והמדמע והמנסך יין לע"ז והמסור והמפגל ביון דקיימא לן היזק שאינו ניכר שמיה היזק שיכיי כולהו בכלל נזק: **פי' לא השור כהרי המבעה כו'.** אמר

לכתוב רחמנא תרתי ותיתי אידך מינייהו הדר אמר חדא מתרתי[ט] לא אתי אמר רבא וכולהו כי שדית בור בינייהו אתיא כולהו במה הצד לבר מקרן משום דאיכא למיפרך מה לכולהו [א]שכן מועדין מתחילתן ולמאן דאמר אדרבה קרן עדיפא שכוונתו להזיק אפילו קרן נמי אתיא אלא למאי הלכתא כתבינהו רחמנא להלכותיהן קרן [ב]לחלק בין תמה למועדת שן ורגל [ג]לפוטרן ברשות הרבים בור [ד]לפטור בו את הכלים [ה]ולרבי יהודה דמחייב על נזקי כלים בבור [ה]לפטור בו את האדם [ו]לחייבו בארבעה דברים אש [ז]לפטור בו את הטמון ולרבי יהודה דמחייב על נזקי טמון באש לאתויי מאי לאתויי

רש"י

לכתוב רחמנא תרתי. שור ומבעה ותיתי אש מינייהו דכי פרכת מה לקרן שכן כוונתו להזיק איכא למימר שן תוכיח מה לשן שיש הנאה להזיקו קרן יוכיח ולרב דאמר מבעה זה אדם תיתי הכי כי פרכת מה לשור שכן כוונתו להזיק תאמר באש אדם יוכיח שאפילו אין כוונתו להזיק חייב כדתנן (לקמן דף כו.) אדם מועד בין ער בין ישן מה לאדם שכן חייב בארבעה דברים שור יוכיח הצד השוה שבהן שדרכן להזיק ושמירתן עליך אף אני אביא אש: הדר אמר חדא מתרתי נמי לא אתיא. דלא דמי קרן ומבעה שיש בהן רוח חיים כהני אש כו': וכולהו כי שדית בור בינייהו אתיא. אי כתיב בור וחדא מהנך אתיא כולהו [מההוא ומאידך[ב]] בצד השוה דאי כתיב בור וקרן אתיא שן מינייהו הכי מה בור שאין דרכו לילך ולהזיק חייב שן שדרכו לילך ולהזיק לא כל שכן מה לבור שכן תחילת עשייתו עומד לנזק תאמר בשן קרן יוכיח מה לקרן שכן כוונתו להזיק בור יוכיח וחזר הדין הצד השוה שבהן שדרכן להזיק וממונך כו' אף אני אביא שן וכן רגל מקרן ובור דכי פרכת מה לבור שכן תחילת עשייתו לנזק תאמר ברגל קרן יוכיח מה לקרן שכן כוונתו להזיק בור יוכיח וכן אש מקרן ובור בכולן תחילת הדין מה בור שאין דרכו לילך ולהזיק חייב אלו כולן שדרכן לילך ולהזיק לא כ"ש מה לבור שכן תחילת עשייתו כו' וכן אי כתב רחמנא בור ושן אתו כולהו אינך נמי לבר מקרן בהאי דינא מה בור שאין דרכו לילך ולהזיק חייב רגל ואש לא כל שכן וכן אדם מה לבור שכן תחילת עשייתו לנזק תאמר בכל אלו שן תוכיח מה לשן שכן יש הנאה להזיקו תאמר בכל אלו בור תוכיח הצד השוה כו' אף אני אביא כל אלו אבל קרן לא אתיא מינייהו דאיכא למיפרך מה להצד השוה שבבור ושן שכן מועדים מתחילתן תאמר בקרן וכן אי כתיב בור ורגל אתיא כולהו מהאי דינא דבור לבר מקרן דכי פרכת מה לבור שכן תחילת עשייתו לנזק תאמר בשן ואש ואדם רגל יוכיח מה לרגל שכן הזיקו מצוי דכל שעה היא מהלכת תאמר בכל אלו בור יוכיח וחזר הדין הצד השוה כו' אף אני אביא כל אלו אבל קרן לא אתיא למה להצד השוה שבהן שמועדין מתחילתן תאמר בקרן וכן אי כתב בור ואש הוה אתו אינך בהאי דינא מבור וכי פרכת מה לבור שכן תחילת עשייתו לנזק תאמר ברגל ושן ואדם אש תוכיח מה לאש שכן מועדת לאכול בין שראוי לה בין שאינו ראוי לה[ג] כגון עצים כלים ואבנים[ד] תאמר בשן שאינה מועדת אלא לדבר הראוי לה[ה] בור יוכיח שאינו מועד אלא לדבר הראוי לו דבר שאינו ראוי לו מאי ניהו אדם דכתיב ונפל שמה שור או חמור ולא אדם חמור ולא כלים[ו] דאם נפל בבור אדם וכלים פטור בעל הבור הצד השוה שבהן כו' אף אני אביא שן ואתו אדם ורגל בפלגי דינא דכי אמרת אש תוכיח ליכא למיפרך מה לאש מידי אבל קרן לא אתיא דמה להצד השוה בבור ואש שכן מועדים מתחילתן ולהכי נקט רבא בור למחד מאידך לא מצי למימר כי שדית חד בינייהו אתו כולהו מההוא ומחד מאידך דהא מכל תרי מינייהו לא הוה אתו לא קרן ולא בור קרן מאש ורגל ושן ואדם לא דמה לכולהו שכן מועדין מתחילתן ובור נמי לא אתיא דמה לכולהו שכן דרכן לילך ולהזיק ואי קשיא לך לימא כי שדית קרן בינייהו אי נקט קרן איכא תרי דלא אתי מינה ומחד מאידך דאי נקט או רגל או שן או אדם בהדי קרן לא אתיא אש מינייהו דפרכינן מה להצד השוה שבהם שיש בהם רוח חיים וכן בור נמי לא אתיא מינייהו ואי נקט אש בהדי קרן לא אתיא שן ובור מינייהו דכי פרכינן מה לאש שכן אוכלת אפילו דבר שאין ראוי לה כגון כלים תאמר בשן דפטור על הכלים כדתנן במתניתין[ז] ליכא למימר קרן יוכיח ובור נמי לא אתי מינייהו שכן דרכן לילך ולהזיק מה שאין כן בבור: ולמאן דאמר כו'. לא איתפרש [א] היכא[ח]: להלכותיהן. למה שיש בזה מה שאין בזה: לפוטרן ברשות הרבים. דכתיב בהו[ט] ובער בשדה אחר דלא חייבין אלא ברשות הניזק[י]: פלוגתא דרבי יהודה ורבנן לקמן בשילהי פרק שור שנגח את הפרה[כ] ודרשה דבור נראה בעיני דלכי נסיב לה דהא בור איצטריכא ליה למיכתב דהא מכל תרי מינייהו לא נפק דכולהו דרכן לילך ולהזיק לבר מבור אלא איידי דדריש להלכות האחרים נקט לה נמי: לפטור בו את האדם. כדדרשינן שור ולא אדם: אדם. להכי כתביה רחמנא: לחייבו בארבעה דברים. לבר ריפוי שבת ובושת משא"כ בכל הני: לפטור בו את הטמון. שאם היו בגדים טמונים בגדיש פטור המבעיר דכתיב ביה (שמות כב) או הקמה ודרשינן בשילהי הכונס לאן לגלויי (לקמן דף ס.) מה קמה בגלוי אף כל בגלוי לאפוקי טמון דלא מה שאין כן בשור ובור ומבעה ורבי יהודה קא פליג התם: לאתויי

תוספות

כי שדית בור בינייהו אתיא כולהו. מה שפי' הקונטרס דשן אתיא מבור ואש דכי פרכת מה לאש שכן מועדת לאכול בין ראוי לה בין שאין ראוי לה תאמר בשן שאין מועדת לאכול אלא בראוי לה וקשה[ב] דלא אשכחן שאינו ראוי בשן דאם אכלה דבר שאין ראוי לה לא הוי תולדה דשן אלא תולדה דקרן כיון דאין הנאה להזיקה ואי משכחת בשום ענין ילפי מאש דמתחייב אף באין ראוי ונראה דשן נמי אתי בפלגא דדינא או מאש לחודיה ומיהו י"ל לפירוש הקונטרס דשפיר פרכינן פירכא דלא שייכא בשן דכהאי גוונא פריך בהחובל (לקמן דף פח.) גבי עבד ואשה מה לאשה שכן אינה במילה אף מה שפירש בור יוכיח שאין מועד לדבר שאין ראוי לו כגון אדם קשה הדא דלא פטר אדם אלא ממיתה ולא מנזקין ועוד אמו משום דפטר אדם חשוב אין ראוי והלא באש נמי פטור טמון[ג] ועוד דלקמן (דף ט:[ד]) גבי סומר בשור מבבור אין מונא לרבי יהודה דמחייב על נזקי כלים בבור אין ראוי בבור והא משכחת ליה אדם אלא נראה דאדם נמי חשוב ראוי לבור דראוי למות בהבלא אבל כלים חשיב ליה לקמן[ה] אין ראוי דלא מזקא להו הבלא ואע"פ דכלים אלתי מפקעי בהבלא כדאמר בסוף פרק הפרה לקמן (דף נג.) מ"מ יש כלים שאין מתקלקלים בהבלא וא"ת והיכי אתי אש מבור וחד מאינך מה לאינך[ו] שכן אין כח אחר מעורב בו[ז] תאמר באש דכח אחר מעורב בו דהוי קולא מדפריך בסמוך[ח] גבי אבנו וסכינו ומשאו מה לבור שכן אין כח אחר מעורב בו וי"ל דבור שנעשה בלא כח אחר חמור מאבנו וסכינו שלא הזיקו בהליכתן אלא לבתר דנייחי ולא נעשו בור אלא ע"י כח אחר אבל אש שהולך ומזיק בהליכתו ע"י כח אחר חמור מבור שאין הולך ומזיק אלא במקומו והא דקאמר בסמוך אש תוכיח שכן כח אחר מעורב בו וחייב ה"פ אע"ג דכח אחר מעורב בו וחשיבי[ט] ליה כאילו בעצמו עושה את הכל וחייב משום חיציו[י] ה"נ אע"ג דכח אחר מעורב בו חשובים כאילו בעצמו עושה את הבור הזה בלא כח אחר אי נמי היינו דפריך מה לאש שכן כח אחר מעורב בו דדידיה חמור יותר[כ] שע"י זה הולך ומזיק למרחוק מה שאין כן באבנו וסכינו ומשאו וא"ת והיכי אתו כולהו מאש ובור מה לאש ובור שכן מעשיו גרמו לו כדפריך לקמן[ל] גבי בור המתגלגל ואש נמי מעשיו גרמו לו שהדליק האש וי"ל דלא חשיב אש מעשיו גרמו לו כיון שהרוח מסייעו וא"ת מבור ואדם נמי היכי אתו מה לבור ואדם שכן מעשיו גרמו לו וי"ל דאתו מבור ואדם ישן או נופל מן הגג ברוח שאינה מצויה דחייב כדאמר לקמן בסוף פרק שני (דף כז.) וא"ת מבור ורגל היכי אתי מה לבור ורגל שכן היזקן מצוי דלקמן[מ] חשבינן בור היזקו מצוי וי"ל דאין בור היזקו מצוי טפי מאחרים ולא קאמר לקמן הכי אלא להזכיר סומרא אחת שישוה בבור וכותל ואילן: שכן מועדין וכו'. אין לפרש שמשלמין נזק שלם דאם כן קרן נמי אתיא כיון דלא כתיב אלא מפרש ר"ת דמועדין מתחילתן היינו שדרכן להזיק משא"כ בקרן דסתם שוורים בחזקת שימור קיימי למ"ד[נ] פלגא דניזקא קנסא ולמ"ד אדרבה קרן עדיפא היינו למ"ד דפלגא ניזקא ממונא שדרכו להזיק ולא קיימי בחזקת שימור ולא כמו שפירש הקונטרס דלא איתפרש היכא: (גליון[ס] להלכותיהן. הוה מצי למימר דכולהו איצטריך למיכתב דאי לא כתיב אלא הוה נפקא מחד מהנך ובור הוה פטרי בהו כלים ואי יליף מחד מהנך ומאש הוה פטרי בהו טמון) ומתני'[ע] לא קתני אלא להגדיל תורה ויאדיר[פ]: בור לפטור בו את הכלים. אגב אורחיה נקטיה דבור לא אתי מכולהו: אש לפטור בו את הטמון. הוה מצי למימר לחייב בו את הכלים דאש לא אתי מבעלי חיים אלא מחד מינייהו ובור דפטר בו את הכלים: אי

עין משפט נר מצוה

לז א מיי' פ"ג מהלכות נזקי ממון הלכה א סמג עשין סח טוש"ע ח"מ סי' שפט סעיף ו:
לח ב מיי' שם פ"א הלכה ה סמג שם טוש"ע שם סעיף ב וסעיף ט:
לט ג מיי' שם הלכה ט טור ש"ע שם סעיף טו:
מ ד ה מיי' שם פי"ג הלכה א סמג שם טור ש"ע ח"מ סי' תי סעיף כא:
מא ו מיי' פ"א מהל' חובל ומזיק הלכה א סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' תכ סעיף ג:
מב ז מיי' פי"ד מהל' נזקי ממון הלכה ח סמג עשין סח טוש"ע ח"מ סי' תיח סעיף יג:

רבינו חננאל

אמר רבא וכולהו כי שדית בור בינייהו אתיין [כולהו מבור ומקרן] בר מקרן כו'. מה שור ובור שדרכן להזיק ושמירתן עליך אף אני אביא האש, מה לשור שכן יש בו רוח חיים, בור יוכיח שאין בו רוח חיים, מה לבור שתחלת עשייתו לנזק, שור יוכיח וחזר הדין כו' וכן כולן. ואלא למאי הלכתא פלגינהו רחמנא. ואוקמה רבא להלכותיהן, קרן לחלק בין [תמה] למועדת, שן ורגל לפוטרן ברשות הרבים, בור לרבנן לפטור בו את הכלים, ולר' יהודה לפטור בו את האדם, אש לרבנן לפטור בו את הטמון כדבעינן למימר לקמן, לר' יהודה

הגהות וציונים

א] ברש"י וכת"י נוסף נמי: ב] רש"ל (גליון) במקום המוסגר צ"ל אינך מינייהו (כ"ה בדפו"י ועיין הגהות והערות על מהרש"ל): ג] בכת"י ליתא "עצים כלים ואבנים" תוסף דאין ראוי לאש עצים והיא מועדת אפילו לבגדים ולכל מילי: ד] בכת"י הגי' לצ"ל בנזקא: ה] פירקא לא איתפרש היכא דאע"ג דאמוראי בהא מילתא דכוונת להזיק לצ"ל לא משכחי אמוראי דפליגי בהדיא בהכי: ס] צ"ל קשה (באה"מ, וכ"ה בכת"י): ו] צ"ל להנך (ב"ש, וכ"ה בכת"י): ז] צ"ל בהן (ב"ש, וכ"ה בכת"י): ס] צ"ל חשיבי (באה"מ, ב"ש) ובכת"י וחשבינן: ע] פי' שכן דרכו לילך ולהזיק. רש"ל (גליון): י] רש"ל מ"ז ועי' רש"א (גליון) ועי' תפארת שמואל:

מסורת הש"ס

א) לקמן י. כה: נג:, ב) לקמן י., ג) לקמן יט:, ד) לקמן כח:, ה) שמות כב ד, ו) לקמן כא:, ז) נג:, ח) לקמן ס., ט) צ"ל י., י) ו., כ) ו:, ל) לקמן כב. עיי"ש, מ) ו., נ) ו:, ס) [לקמן טו.], ע) ב., פ) עיין חולין סו ע"ב.

הגהות הגר"א

[א] רש"י ד"ה ולמאן דאמר כו' לא אתפרש היכא. נ"ב הוא מגף הקודש:

ליקוטי רש"י

[שייך לע"א]

אין משלמין על פי עצמן. אם הוא מודה בנ"ד ולא הספיק בעל דין להעמידו בדין על הזומם עד שהביאו והוא בנ"ד אחר [מכות ב:]. משלם במותר נ"ש. אם הגח גם האדם בשור ושמו בית דין [illegible] משלם אותו מותר נזק שלם [ערכין יד:]. הא תבריה ר"ע לגזירה. דלאשמעינן [illegible] משתלם אלא מגופו [לקמן טו:]. היזק שאינו ניכר. כגון הני שלא נעשה מכמות שהיו [גיטין נג.]. הטומאה אינה ניכרת [שם נד:]. דהא בעיניה הוא [illegible] לפנינו ואין היזק ניכר בהן [בכורות לה.]. לא שמיה היזק. למיב מן התורה [גיטין מד:]. ומפגל. [illegible] [בכורות נ:].

[ע"כ שייך לע"א]

לפוטרן ברה"ר. דכתיב ובער בשדה אחר [illegible] [לקמן יג: יט:]. אש לפטור בו את הטמון. [illegible] [לקמן דף ס.] [illegible] אלא בגלוי [לקמן י.].

לאתויי ליחכה נירו. שמא ליחכה הסם מריחו של מציו או מכחכה מציו מיד נהנים ויין מכחך שלא נתרפו לגמרי הלא שמכחכה ונדבקה הסם בהן ומכחכה מעט כדלמרינן (תוספ דף ח:) גבי פגימת קכין מסוכחכת מרוח אחת שלא נפגמה מכ' כדלין לגמרי ולכאי כתב אם ליחיד שהני דנפקא לן המס[ב] מאי השתא להני שנא לרב בין לשמואל. דלעיל שהפקר[ג] גבי המניח את הכד (נקמן דף קח:): היינו בור. דמרויחו ממרי כל מקלה שהפקיד נפקא לן מבור דמייב לכי היכי דמיזמא דבר הוא ברה"ר דהוי הפקר כדלמרינן גבי שור שנגח את הפרה (נקמן דף מו:) שעל עסקי כריה ופטימה שהה לו קף כל מקלטו שהפקיד מיב להם[ד] נמי מחילת עשיחן לנזק דהוה ליה לאסוקי מדעתים דסופו ליפול נרוח מניות: אש תוכיח. והיינו דנקט נמתני' הלד הסוה: שבן דרכו לילך בו. אבל אלו לא הזיקו שהיכחן אלא שהוא והמוד נחקל שהן: וחזר בהן הדין. לאיכא למפרך מה לבור שבן אין כח אחר מעורב בו לבור שבן מין כח אחר מעורב בו ואחיי[ה] שהלד הסוה דחמנינן: בורו המתגלגל. כגון הניח אבן ברה"ר ונעורה ממקומה ולא הזיקה[ו] רגלי אדם ובהמה לחקוט אחר והזיקה אם: אי שהדי דלחולי מזקי כו' לא גרסינן ומכי גרסינן היכי למי מי לאפקרה אין לרב אין לשמואל כו': מעשיו. כריחו גרמה אח שהזיק אבל מעשיו של זה לא הזיקו אלא רגלי אדם ובהמה שגלגלוהו: שור יוביח. שאין מעשה מעשים גרמו שהזיק אלא ממונו הזיק והיינו הלד הסוה דנקט נמתניחין: כל אלו שאמרו. וקאמיב ואזיל להו אלו הפוחקים ביחומיהם וגורפים מערוחיהם לנומר כל אלו שאמרו חכמים אים להן רשות להשליך מזקיהן להר"ר ואלו הן פוחקין ביחומיהן המקלחים שופכים שופכין מחנייהן לר"ה: וגורפין מערוחיהן. ומשליכין זבליהן להר"ר: בימות החמה אין להם רשות. מפני שהרחוב נאה והוא מקלקלו אבל בימות הגשמים שהרחובות מלוכלכות יש להן רשות: ואע"פ שברשות. ד"ל מעליכין שם הזיקו חייבין: כאן הוא. והיינו הלד ואחא ליה בחחניחין: שור יוביח. שהוא מזיק ברה"ר ואין לו רשות אלא ברה"ר: **תאמר** בהני דברשות שור יוביח. ואי"ח למ"ל[ז] אחא נרשות: **אי** לרב דאמר כר. לא גרסינן כדפירשנו לעיל[ז]: **מה** לבור שבן אין כח אחר מעורב בו. למאי לפרך[ח] ללא חשיב שם מעשיו גרמו לו לפי שהרוח מקייב לו ה"א למפרך הכא מה לבור שבן מעשיו גרמו לו מאחר נאחאו וקאחו לא לפי לפילכך שבן אין כח אחר מעורב בו חשיב טפי להשחא ליכא למימר שור יוכיח שלא שם גרירה ולקמן גבי בור המחגלגל פריך מה לבור שבן מעשיו גרמו לו ללא שיך השם שבן אין כח אחר מעורב בו לפילכך אין שור יוכיח אלא שהוא מאחר שור המחגלגל שבן כח אחר מעורב בו למשמע ללא הוי בור ללא על ידי כח אחר וזה אינו שהרי נעשה בור ללא כח אחר מאחנינין פרה"ר: **לאתויי** בור המחגלגל. ללל הספרים כחוב מי שהדי דקא מזלי קמזקי כמו הוא ופירש הקונטרס ללא גרס ליה ונעשית מעשה למאחנינין לקמן שהכחוב שאמר פוחקין ביבוחיהן וגורפין מערוחיהן ביבוחות החמה אין להן רשות בימות הגשמים יש להם לשלם. ומקום חלוקת רב ושמואל בבר פדישנהו לאתויי ליחכה נירו וסכסכה אבניו: הצד השוה שבהן: לאתויי מאי אמר אביי לאתויי אבנו סכינו ומשאו שהניחן בראש גגו ונפלו ברוח מצויה והזיקו היכי דמי אי בהדי דקא אזלי קא מזקי היינו אש מאי שנא אש דהכא אחר מעורב בו ומחוך ושמירתו עליך הני נמי כח אחר מעורב בהן ומחוך ושמירתו עליך ואלא בחר דניחי אי דאפקרינהו בין לרב בין לשמואל היינו בור מאי שנא בור שבן תחילת עשייתו לנזק ומחוך ושמירתן עליך הני נמי תחילת עשייתן לנזק ומחוך ושמירתן עליך אלא דלא אפקרינהו לשמואל דאמר כולם מבורו למדנו היינו בור לעולם דאפקרינהו ולא דמו לבור מה לבור שבן אין כח אחר מעורב בו חאמר בהני שכה אחר מעורב בהן אש חוכיח מה לאש שבן דרכו ליליך ולהזיק בור חוכיח וחזר הדין רבא אמר לאתויי בור המחגלגל ברגלי אדם וברגלי בהמה ה"ד אי דאפקרינהו בין לרב בין לשמואל היינו בור מאי שנא בור שבן תחילת עשייתו לנזק ושמירתו עליך הני נמי תחילת עשייתן לנזק ושמירתן עליך אלא דלא אפקרינהו לשמואל דאמר כולם מבורו למדנו היינו בור לעולם דאפקרינהו ולא דמו לבור מה לבור שבן מעשיו גרמו לו חאמר בהני שאין מעשיו גרמו לו שור יוכיח מה לשור שבן דרכו ליליך ולהזיק בור חוכיח וחזר הדין לא ראי זה כראי זה רב אדא בר אהבה אמר לאתויי הא דחניא כל אלו שאמרו פוחקין ביבוחיהן וגורפין מערוחיהן בימות החמה אין להם רשות בימות הגשמים יש להם רשות אע"פ שברשות אם הזיקו חייבים לשלם היכי דמי אי בהדי דקאזלי מזקי כחו הוא אלא בחר דניחי היכי דמי אי דאפקרינהו בין לרב בין לשמואל היינו בור מ"ש בור דחחילת עשייתו לנזק ומחוך ושמירתו עליך הני נמי חחילת עשייתן לנזק ומחוך ושמירתן עליך אלא דלא אפקרינהו לשמואל דאמר כולם מבורו למדנו היינו בור לעולם דאפקרינהו ולא דמי לבור מה לבור שבן שלא ברשות חאמר בהני דברשות שור

מד א מיי' פי"ד מהל' מזק' ממון הלכה ח סמג עשין סנ עונש"ע ס"ח סי' מים קפיף ג:
מה ב ג מיי' פי"ג מהלכות מזק' ממון הלכה ב ג סמג עשין ע עונש"ע ס"ח סי' מים קפיף ה:
מו ד מיי' שם טוש"ע ש"ע שם קפיף ג:
מז ה מיי' שם הלכה יג סמג שם עונש"ע ס"ח סי' מיל קפיף ג:

לאתויי ליחכה נירו וסיבסבה אבניו: פיס' חצד השוה שבהן כר'. לאתויי מאי, אמר אביי לאתויי אבנו וסכינו ומשאו שהניחן בראש הגג ונפלו ברוח מצויה והזיקו היכי דמי [אי] בהדי דקאזלי אזקי דחזיקו בחר דניחי, אבל אי אינצוריך לרבויי ליה דהיינו אש אלא אפי' בחר דניחי. רבא אמר לאתויי בור המחגלגל כר'. רב אדא בר אהבה אמר לאתויי הא דחניא כל אלו שאמרו פוחקין ביבוחיהן וגורפין מערוחיהן ביבות החמה אין להן רשות בימות הגשמים יש להם לשלם. ומקום חלוקת רב ושמואל בבר פדישנהו

ב) עיין חוס' ב"ב כה. ד"ה זיקא ולקמן נה: ד"ה לבחה, ג) [לעיל ג: לקמן סה: לה: מה:], ג) [לקמן יט:], ד) [לקמן ח: כה. ס"ב], ה) לקמן ל. ו) לקמן ס., ז) [לף ג: ד"ה מאחין], ח) [ע"ש בחוספוח ד"ה שור], ט) ה:, י) לעיל ד ע"א.

חוס' ד"ה מה לבור שבן שלא ברשות. דאפי' עשאו ברשות. עי' לקמן סה ע"ב חוס' ד"ה ס"מ:

ב) בדפו"ר ושמירתן: ג) צ"ל ושמירתו, ואולי נחחלף מלעיל בסמוך: ג) צ"ל הזוקו (מצור דבש): ד) רש"ש מוחק "בהפקר", וכן ליחא בכחי': ה) יש להוסיף הני (באה"מ, וכ"ה בכחי"): ו) כחי' ואחיין הנך: ז) צ"ל וגלגלוה (כ"ה ברש"י שעל הד"ף ובכחי"): ח) צ"ל דפרישית (גליון) לעיל ה ע"ב ד"ה כי, וכ"ה בכחי': ט) צ"ל פריך (כחי"): י) [צ"ל המגלגל] (גליון) כ"ה בכחי' ובדפו"י: כ) בחוס' ר"פ נוסף בבה טלית: ל) צ"ל והמחגלגל (מצור דבש, וכ"ה בכחי"): מ) בדפו"י נוסף דוחק: נ) כחי' בספרו: ס) יש להוסיף חוך הזמן (באה"מ): ע) צ"ל בבמה שהזהירו אוחו (כחי"): פ) צ"ל נזקיו (גליון): צ) כחי' ואע"ג:

ליחכה נירו וסכסכה אבניו. מכחך שיך מלניס למיכה בשלל לבריס [לקמן ס.]. מכסכסה כמין סכין פגומה מכסכסת בשבל שמלילי"ל בלע"ז שלין מוכו זקוף וזוה ממקום אחל שלא נדבק וקופן ליקנה אחריה מכסכסת בהן ליה קנינא מן הלד מכיר בזוגלי"ש בלע"ז [שבח כא.]. אבנו סכינו ומשאו וכו' והזיקו. ומקלו בהן מי שלם והזיקו לשם. כולם מבורו למדנו. כל מקלה שור הוא ואע"ג דלא הפקיר היינו בור [לעיל ג:]. כל אלו שאמרו. שלמנו מכניס מוחלין לקלקל בריה"ר ואלו הן. פוחקין ביבוחיהן. לקלח שופכין שלשם בריה"ר וכו' שיב ליעור מקלקה שופכין של מי חמחים המים לריה"ר [לקמן ל.]. פוחקין. פוחחין עושין גרר קטן לריה"ר [שבח יח.].

עין משפט
נר מצוה

מה א ב מיי' פרק יג מהלכות נזקי ממון הלכה יט סמג עשין סח טוש"ע ח"מ סי' תט סעיף א:
מט ג ד טוש"ע ח"מ סי' תיג סעיף א:
נ ה מיי' פ"ט מהלכות נזקי ממון הלכה א סמג עשין סח:

רבינו חננאל

למעלה. רבינא אמר [לאתויי הא דתנן] הכותל והאילן שנפלו לרשות הרבים והזיקו פטורין [מלשלם] נתנו לו זמן [לקוץ] את האילן ולסתור את הכותל ונפלו בתוך הזמן והזיקו פטור לאחר זמן חייב: לעולם דאפקרינהו ולא דמי לבור אלא אתו במה הצד. וקיימא לן כרבינא דבתרא הוא ויש אומרין בכולהו דלא פליגי אלא כל חד וחד דייק ומוקים: פיס' שור לשלם תשלומי נזק במיטב הארץ. ת"ר מיטב שדהו של ניזק דברי ר' ישמעאל. ואקשי' עליה אכל ערוגה שמינה משלם שמינה, אבל אם אכל ערוגה רזה ישלם שמינה, דקאמרת ממיטב של ניזק, כלומר דאין ערוגה שהיא מיטב של ניזק משלם לו מיטב כמותה. ופריק לעולם אינו משלם אלא כשיעור מה שאכל בלא תוספת וכגון שהיו העידית שהיא מיטב דניזק כזיבורית של מזיק, ור' ישמעאל אומר נותן לו מן העידית שלו דלדברי ניזק מיטב הוא. ואמר מאי טעמא דר' ישמעאל נאמר שדה למעלה שנאמר ובער בשדה אחר והיא השדה של ניזק ונאמר שדה למטה מיטב שדהו מה שדה האמור למעלה דניזק אף שדה האמור למטה דניזק. ר' עקיבא אומר מיטב שדהו של מזיק וקל וחומר להקדש. ואמרי' ור' עקיבא דייק מיטב שדהו [ישלם] של משלם והוא המזיק, ור' ישמעאל אהני גזירה שוה כדאמרן, ואהני דקדוקי קרא דאי אית למזיק עידית וזיבורית דידיה לא שוה בעידית דניזק משלם לו ממיטב שלו. ר' עקיבא אומר לא בא הכתוב אלא לגבות לנזקין מן העידית וקל וחומר להקדש דסבר ליה כר' שמעון בן מנסיא. ורמי

תורה אור השלם

א) כִּי יַבְעֶר אִישׁ שָׂדֶה אוֹ כֶרֶם וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירֹה וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם: [שמות כב, ד]

ב) וְכִי יִגֹּף שׁוֹר אִישׁ אֶת שׁוֹר רֵעֵהוּ וָמֵת וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ וְגַם אֶת הַמֵּת יֶחֱצוּן: [שמות כא, לה]

גמרא

שור יוכיח מה לשור שכן דרכו לילך ולהזיק בור תוכיח וחזר הדין רבינא אמר לאתויי הא דתנן [א] הכותל והאילן שנפלו לרה"ר והזיקו פטור מלשלם [ב] נתנו לו זמן לקוץ את האילן ולסתור את הכותל ונפלו בתוך הזמן והזיקו פטור לאחר הזמן חייב היכי דמי אי דאפקרה[ג] בין לרב בין לשמואל היינו בור מאי שנא בור דהזיקו מצוי ושמירתו עליך הני נמי הזיקן מצוי ושמירתן עליך אי דלא אפקרינהו לשמואל דאמר כולם מבורו למדנו היינו בור לעולם דאפקרינהו ולא דמי לבור מה לבור שכן תחילת עשייתו לנזק תאמר בהני שאין תחילת עשייתן לנזק שור יוכיח מה לשור שכן דרכו לילך ולהזיק בור תוכיח וחזר הדין: כשהזיק חב המזיק: חב המזיק חייב המזיק מיבעי ליה אמר רב יהודה אמר רב האי תנא ירושלמי הוא דתני לישנא [ד] קלילא: לשלם תשלומי נזק: [ה] ת"ר [א] מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם מיטב שדהו של ניזק ומיטב כרמו של ניזק דברי רבי ישמעאל ר' עקיבא אומר לא בא הכתוב אלא לגבות לנזקין מן העידית וק"ו להקדש ור' ישמעאל אכל שמינה משלם שמינה אכל כחושה משלם שמינה אמר רב אידי בר אבין הכא במאי עסקינן כגון שאכל ערוגה בין הערוגות ולא ידעינן אי כחושה אכל אי שמינה אכל דמשלם שמינה אמר רבא ומה אילו ידעינן דכחושה אכל לא משלם אלא כחושה השתא דלא ידעינן אי כחושה אכל אי שמינה אכל משלם שמינה המוציא מחבירו עליו הראיה אלא אמר רב אחא בר יעקב הכא במאי עסקינן [ו] כגון שהיתה עידית דניזק כזיבורית דמזיק ובהא פליגי רבי ישמעאל סבר בדניזק שיימינן ורבי עקיבא סבר [ז] בדמזיק שיימינן מ"ט דרבי ישמעאל נאמר [א] שדה למטה ונאמר [א] שדה למעלה מה שדה האמור למעלה דניזק אף שדה האמור למטה דניזק ורבי עקיבא מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם דהאיך דקא משלם ורבי ישמעאל [ח] אהני [ט] גזרה שוה ואהני קרא אהני גזרה שוה כדקאמינא אהני קרא כגון דאית ליה למזיק עידית וזיבורית ועידית לניזק[י] וזיבורית דמזיק לא שויא כעידית דניזק דמשלם ליה ממיטב דידיה דלא מצי אמר ליה תא את גבי מזיבורית אלא גבי ממיטב ר' עקיבא אומר לא בא הכתוב אלא לגבות לניזקין מן העידית וקל וחומר להקדש מאי קל וחומר להקדש אילימא דנגח תורא דידן לתורא דהקדש [ב] שור [כ] רעהו אמר רחמנא [ל] ולא שור של הקדש אלא לאומר הרי עלי מנה לבדק הבית דאתי גזבר ושקיל מעידית לא יהא אלא בעל חוב ובעל

רש"י

שור יוכיח. שברשות ב"ד הוא מהלך ברה"ר שהרי כל אדם יש לו רשות בכך ואם הזיק חייב אף אני אביא כו' והיינו הצד השוה דמתני': נתנו לו זמן. ב"ד: מאי שנא בור שכן הזיקו מצוי. שדרך שנופלין שם בהמות ואי קשיא הא מילתא דאמרן לעיל) דרגל הזיקה מצוי ולא בור לאו פירכא היא דבור הזיקו מצוי אבל אינו מצוי כ"כ כי רגל שכל שעה היא מהלכת: תחילת. בנין הכותל ונטיעת האילן לא היה לנזק: מיטב שדהו של ניזק. שאם אכלה ערוגה בשדהו שמין ערוגה משובחת של ניזק כמה יפה עכשיו עם פירותיה וכמה תהא יפה בלא פירות ונותן לו: לא בא הכתוב אלא לגבות לנזקין מן העידית. של מזיק דשמין ערוגה של ניזק לפי מה שהיא ואם מזיק בא ליתן לו קרקע בדמי נזקו נותן לו מיטב שדותיו שוה אותן דמים: וקל וחומר להקדש. מפרש לקמן: וקפריך ורבי ישמעאל אכל ערוגה שמינה. תלאי דין הוא דלשלם שמינה: אכל כחושה. מי משלם שמינה בתמיה: בין הערוגות. ויש שם ערוגות שמינות וטעונות פירות הרבה וכחושות וטעונות מעט ולא ידעינן הך ערוגה הנאכלת מהי ניהו: השתא משום דלא ידעינן משלם שמינה. בתמיה הא ניזק הוא מוליא מחבירו ועליו הראיה: ה"ג אלא אמר רב אחא בר יעקב. מודה רבי ישמעאל דלא משלם אלא דמי ערוגה לפי מה שהיא ובהא פליגי כגון שהיתה עידית דניזק כזיבורית דמזיק רבי ישמעאל סבר בדניזק שיימינן דהא דכתיב בקרא שישלם לו בדמי נזקו מקרקע מיטב אשדות דניזק קאי ומשלם ליה מזיק דמי נזקו קרקע מזיבורית שלו בשוה נזקו שהרי הוא כמיטב שדהו של ניזק: ורבי עקיבא סבר בדמזיק שיימינן. למיטב דקרא דיהיב ליה מעידית דידיה: נאמרה שדה למטה. מיטב שדהו ישלם: ונאמרה שדה למעלה. ובער בשדה אחר: אף שדה האמור למטה של ניזק. והכי קאמר קרא שאם יש למזיק קרקע הדומה לעידית דניזק ישלם לו הימנה שיעור דמי נזקו: מיטב שדהו של האיך דקא משלם. דהיינו שדה של מזיק ולא אתי גזרה שוה ועקר ליה לקרא: ואהני קרא. למשמע מיטב דהאיך דקא משלם: משלם ליה ממיטב דידיה. הואיל וזבורית שלו לא הויא כעידית דניזק: שור רעהו אמר רחמנא ולא שור דהקדש. דאם נגח שור של הקדש פטור והוא הדין לכל שאר נזקין שאם מזיק את ההקדש פטור לישנא אחרינא להכי נקט שור הקדש ולא מוקי לה באכילת בהמתו שדה הקדש משום דלא משכחת לה דאי שדה חרם לכהנים הוי וכשדה הדיוט דמי וליכא למימר ק"ו להקדש ושדה הקדש נמי להוי לצורך בדק הבית או המקדיש פודהו לאלתר או מוכרין אותו לאלתר לאחר וכשיוצא ביובל לכהנים הוי דכתיב (ויקרא כז) והיה השדה בצאתו ביובל וגו' לכהנים הוי ואי קודם פדייה אין מעילה בקרקעות) דכל[מ] המחובר לקרקע כקרקע דמי:

תוספות

נמי מני איירי ופטור מלשלם וכגון שלא נודע לבעליו שנפלו או ידעו ולא יכלו לסלקו כל כך מהר והא דלא קתני נתנו לו זמן לסלקו ולפנותו משום דבהיזק נפילה גופה נמי מיירי ונתנו לו זמן לקוץ ולסתור ולפנותו קאמר והשתא אתי שפיר דמדמה ליה לבור טפי מלאש ואף על גב דבשעת נפילה יש לדמותו לאש כמו לבור דמאש חלוק במה שאין כח אחר מעורב בו ומבור חלוק במה שאין תחילת עשייתן לנזק אלא לכך דימה אותו לבור משום דבהיזק דלאחר נפילה אין לדמותו כלל לאש אלא לבור:

חב חייב מיבעי ליה. בשאר דוכתין לא דייק הכי כגון [מ] אין חבין לאדם אלא בפניו ותופס לב"ח במקום שחב לאחרים [נ] דהתם לא שייך לשון חיוב אלא לשון חובה:

ורבי ישמעאל אכל שמינה. פירוש בשלמא אכל שמינה משלם שמינה אלא אכל כחושה אמאי משלם שמינה אי נמי ה"פ כיון דבשמינה אין משלם אלא שמינה כמו שהזיק ולא קנסינן ליה לשלם יותר ממה שהזיק א"כ כשאכל כחושה נמי לא לקנסיה לשלם יותר ממה שהזיק לשלם שמינה וא"ת אמאי טעי טפי מדברי ר' ישמעאל לומר שאם אכל כחושה משלם שמינה יותר מדברי ר' עקיבא דלמא רבי עקיבא קאמר נמי שאם אכל ערוגה כחושה משלם ערוגה שמינה שבשדותיו וי"ל לפיכך טעה בדברי רבי ישמעאל טפי משום דקאמר רבי עקיבא לא בא הכתוב אלא לגבות לניזקין מן העידית משמע שמשמע מר' ישמעאל שבא הכתוב לחייב יותר ממה שהזיק כגון דאם אכל כחושה משלם שמינה:

כגון שהיתה עידית דניזק כזיבורית דמזיק. ואיפכא לא מצי למימר דכ"ע מודו דאין משלם אלא עידית שיש לו ואין צריך לקנות כדאמרינן לקמן (דף ז:) אין לו אלא זיבורית כולם גובין מן הזיבורית ומיהו אי בעל עולם הן שמין המ"ל כגון דזיבורית דמזיק כעידית דעלמא[ס] דלר' עקיבא גובין מן הזיבורית ולר' ישמעאל יהיב ליה מעידית דניזק ואפילו למ"ד[ע] בשלו הן שמין המ"ל דלית ליה למזיק כעידית דניזק למ"ד[פ] כסף או מיטב ישלם כסף לרבי ישמעאל ולר' עקיבא לא ישלם אלא ממיטב שלו:

שור רעהו כו'. תימה ולוקמה בשן ורגל שהזיק את ההקדש דהתם לא כתיב רעהו ומקרן ליכא למילף דאינה מועדת מתחילתה ובגזרה שוה דתחת נתינה ישלם כסף[צ] נמי לא ילפינן דלא נתקבלה אלא לענין תשלומי מיטב דאי לכל מילי ליפטרו כולהו ממונן ובה"ר וכלים ופסולי המוקדשין וי"ל דכולהו נזקין פטורין בהקדש כדמוכח בירושלמי בריש הניזקין דקאמר התם במה אנן קיימין אי בהכשר נזקין הא תנינא שור רעהו ולא שור של הקדש ואי בנזקי גופו הא תני רבי חייא נזקין להדיוט ואין נזקין לגבוה אלא באומר הרי עלי מנה לבדק הבית משמע דלא משכחת נזקין בהקדש לא בשן ולא ברגל

מסורת הש"ס
עם הוספות

א) ב"מ קיח:, ב) [עי' רש"י שבת קנב: ד"ה קלין], ג) לקמן נג. גיטין מח: [ושם כל הסוגיא], ד) [עי' תוספות ערכין טו. ד"ה הוו], ה) [לקמן לו:], ו) ב. וציין רש"י לעיל ה: ד"ה ובכולהו ותוס' שם סוד"ה כל, ז) גיטין לט., ח) [גיטין יח:], ט) [שם: ב"מ י.], י) לקמן ז., כ) לקמן ט., ל) לעיל ה ע"א.

גליון הש"ס

גמ' אהני גז"ש. עי' ערכין טו ע"א תוס' ד"ה הו"ל ג' כתובים:

הגהות וציונים

א] כת"י ורפו"י דאפקרינהו: ב] דאית לי' למזיק עידית וזיבורית ועידית לניזק דזיבורית דמזיק לא שויא כעידית דמזיק [illegible]

ליקוטי רש"י

הכותל והאילן שנפלו לרה"ר והזיקו פטור מלשלם. [illegible] נתנו לו זמן. [illegible] מיטב שדהו. [illegible] ערוגה בין הערוגות. [illegible]

הערוגות. והיו בהן כחושות ושמנות מעורבות זו אצל זו. המוציא מחבירו עליו הראיה. עליו להביא עדים לברר את הספק דאורייתא היא (ב"ק מו.) מי נגש דברים יגש אליהם (שמות כד) יגיש ראיה אליהם [גיטין שם]. כגון שהיתה עידית דניזק כזיבורית דמזיק. ולרבי ישמעאל נמי אין שמין אכילת ערוגה אלא לפי מה שהיתה אם שמינה שמינה אם כחושה כחושה. ולאפסר שמינותה בבית דין ואמר אין לי מעות לפורעו יטול קרקע בדמי מעות נזקו ולא להגבותו מזיבורית שלו והיא מוכה כעידית של ניזק והלה אומר מעידית שלך הגבני לפי דמי נזקי שכן אמרה תורה מיטב שדהו וגו' [שם מט.]. ר' ישמעאל סבר בדניזק שיימינן. ומיטב שאמרה תורה שאם בא להגבותו קרקע גרוע מעידיתו של ניזק ויש לו להגבותו ערוגה במיטב של ניזק על כרחו יגבהו ממיטב אבל מוכה מעידיתו של ניזק אין לנו לכוף את המזיק לפרוע ואפילו יש לו. בדמזיק שיימינן. ממיטב שדותיו אמרה תורה שיגבנו. למטה. לענין תשלומין מיטב שדהו וגו'. ונאמר שדה למעלה. לענין ניזק ובער בשדה אחר. דהאיך דקא משלם. שדהו ישלם כתיב במשלם הכתוב מדבר דהיינו מזיק והכי קאמר ר"ע לא בא הכתוב להקל על המזיק להפטר מזיבורית שלו אם היא כעידית של ניזק אלא להגבות לנזקין מן העידית של מזיק, ורבי ישמעאל. אמר לך. אהני גזירה שוה. לשדה שדה דניזק שיימינן. ואהני קרא. דשדהו ישלם למשמע דמזיק שיימינן, וזיבורית דמזיק לא שויא כעידית דניזק. אהכי קרא לתשלומי מעידית דידיה דאי לאו קרא הוה אמינא לא מייתה דסמכא טפי מזיבורית דניזק ולא דמי דיניה דמזיק ולישקול מאי דמשכח גביה כאילו לא הוה ליה עידית. וק"ו להקדש. וקא סלקא דעתך בנזקין נמי קאי. לא יהא אלא בעל חוב. בדבורא בעלמא דקביל עליה מי עדיף ממזק דמנן בעינותיה דאם אמרינן תורה בנזקין לא ילפינן שור מיניה [גיטין מח-מט.].

[א]ובעל חוב בבינונית וכי תימא סבר ר"ע כל בעל חוב נמי בעידית איכא למיפרך מה לבעל חוב שכן יפה כחו בנזקין תאמר בהקדש שהורע כחו בנזקין לעולם דנגח תורא דידן לתורא דהקדש ודקא קשיא לך שור רעהו אמר רחמנא ולא שור של הקדש ר"ע סבר לה כר"ש בן מנסיא דתניא [ה] ר"ש בן מנסיא אומר שור של הקדש שנגח שור של הדיוט פטור שור של הדיוט שנגח שור של הקדש בין תם בין מועד משלם נזק שלם אי הכי ר' ישמעאל ור"ע ממאי דבעידית דניזק חיבורית[א] דמזיק פליגי דלמא דכ"ע בדניזק שיימינן והכא בפלוגתא דר"ש בן מנסיא ורבנן קמפלגי ר"ע סבר כר"ש בן מנסיא ור' ישמעאל סבר כרבנן א"כ מאי לא בא הכתוב ועוד מאי ק"ו להקדש ועוד הא אמר רב אשי תניא בהדיא [א]מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם מיטב שדהו של ניזק ומיטב כרמו של ניזק דברי רבי ישמעאל ר"ע אומר [ב]מיטב שדהו של מזיק ומיטב כרמו של מזיק: רמי ליה אביי לרבא כתיב מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם מיטב אין מידי אחרינא לא והתניא [ט][ב] ישיב לרבות שוה כסף ואפילו סובין[י] לא קשיא כאן מדעתו כאן בעל כרחו אמר עולא בריה דרב עילאי דיקא נמי דכתיב ישלם בעל כרחו א"ל אביי מי כתיב ישולם ישלם כתיב מדעתו משמע אלא אמר אביי כדמר דתניא [ג]הרי שהיו לו בתים שדות וכרמים ואינו מוצא למוכרן מאכילין אותו מעשר עני עד מחצה והוי בה מר היכי דמי אי הזל ארעתא דכ"ע ודידיה נמי זל בהדייהו אפילו טובא נמי ליספי ליה דהא זול דכ"ע נמי[ב] אלא דאוקיר ארעתא דכולי עלמא ודידיה אידי דעייל ונפיק אזוזי זל ארעיה אפילו

רש"י

ובעל חוב דינו בבינונית. במס' גיטין בפרק הנזקין (ד' מח:): וכי תימא קסבר ר"ע כו'. אפילו הכי לא גמרינן הקדש מיניה דאיכא למיפרך מה לב"ח שכן יפה כחו בנזקין שההדיוט הוא נוטל בהזיקו מן העידית: תאמר בהקדש שהורע כחו בנזקין. דלא שקיל נזק מידי: דתניא ר"ש בן מנסיא כו'. בריש פירקין דשור שנגח [ארבעה וחמשה]: משלם נזק שלם. וקדריש ליה לרעהו הכי שור של רעהו הוא דכי הוי מזיק תם לא משלם אלא חצי נזק אבל אי מזיק שור של הקדש משלם מזיק נזק שלם ואפילו תם וקאמר ר"ע דשקיל הקדש שיעור דמי שורו מעידית קרקעות של מזיק: דלמא דכ"ע בדניזק שיימינן. ולא משלם ליה מזיק אלא זיבורית הואיל והוא כעידית דניזק דמודה ר"ע לר' ישמעאל דאמר מיטב שדהו של ניזק ועידית דקאמר ר"ע עידית דניזק קאמר ולא אתי לאיפלוגי עליה אלא בהקדש: ובפלוגתא דר"ש בן מנסיא ורבנן פליגי. דשמעיה ר"ע לרבי ישמעאל דלא איירי אלא בהדיוט אבל בנזקי הקדש פטר ליה ואתי ר"ע לפלוגי עליה: א"כ מאי לא בא הכתוב. דמשמע דבקרא גופיה פליגי דלא בא הכתוב להכי[ג] אלמא בהדיוט נמי פליגי: ועוד מאי ק"ו להקדש. הואיל ומן העידית דקאמר ר' עקיבא אניזק קאי ולאקולי אתא דיהיב ליה מזיק מזיבורית מאי ק"ו להקדש גריעותא הוי ולר"ע יפה כחו דהקדש בנזקין דאמר דאפילו הוי מזיק תם שקיל הקדש נזק שלם ונפקא ליה מרעהו: ועוד. תניא בהדיא דמן העידית דקאמר ר"ע אמזיק קאי: ישיב. כסף ישיב לבעליו דהוה ליה למיכתב בעל הבור ישלם כסף לבעליו ישיב דכתב רחמנא למה לי הואיל וכבר כתיב ישלם לרבות כל השוות: מדעתו. אי משלם ליה מזיק נזקו מדעתו דלא אטרחיה לצווק עליו בב"ד שקיל סובין אבל אם אינו רוצה המזיק לשלם נזקו לניזק אלא בב"ד דהיינו בעל כרחו אינו משלם אלא כסף[ד]: דיקא נמי. דגבי מיטב כתיב ישלם דמשמע ישלם בעל כרחו: ישולם. משמע על ידי אחרים דב"ד יורדין לנכסיו דמזיק אבל ישלם משמע נמי מדעתו: אלא אמר אביי. לא משכחת תירוצא להני קראי אלא כדמר כי האי גוונא דתרלה רבה להך דתניא כו': מי שהיו לו שדות בתים וכרמים. שוה מאתים זוז ותנן במסכת פאה (פ"ח מ"ח) מי שיש לו מאתים זוז לא יטול לקט שכחה ופאה ומעשר עני דלאו עני הוא ומנא גזל עניים היו לו מאתים זוז חסר דינר ונתנו לו שוה אלף זוז בבת אחת הרי זה יטול וזה יש לו בתים שדות וכרמים שוה מאתים זוז אבל אינו מוצא למכור מאכילין אותו מעשר עני עד מחצה שוה מאה זוז וקרקעותיו ימכור במאה זוז דטפי מפלגא לא זילי לעולם והרי יש לו מאתים זוז: והוי בה מר. והיינו רבה: אפילו טובא נמי ליספו ליה. שהרי עכשיו אין שוה מאתים זוז ותנן (שם) היו לו מאתים זוז חסר דינר אפילו נתנו לו שוה אלף זוז בבת אחת יטול:
אפילו

תוספות

ברגל ולא באדם המזיק אלא באומר הרי עלי מנה וכן משמע במתני' דתנא (לקמן דף ט:[ד]) נכסים שאין בהם מעילה ואכולהו אתא קאי ואפילו אנזקין דאדם למאן דאמר[ה] מבעה זה אדם והא דאמר שמואל בהשואל (ב"מ ד' צט:[ו]) כי יאכל פרט למזיק דלא משלם חומש ומשמע הא קרן חייב היינו מדרבנן ונראה דשאר נזקין דפטירי בהקדש גמירי מקרן ומאדם ומבור דפטר בו פסולי המוקדשים[ז] וכ"ש הקדש וא"ת היכי ילפינן שן מכולהו מה לשן שיש הנאה להזיקה וי"ל דיותר ראוי להתחייב אדם המזיק בידים ממזיק ע"י שילוח בעירה וא"ת רעהו דכתב רחמנא למה לי הא מוכי יאכל נפקא כדאמר' במסכת מעילה (דף יט.[ח]) מקיש רחמנא הקדש לתרומה מה תרומה כתיב כי יאכל פרט למזיק אף הקדש כל מילי דאכילה ומזיק ליה פטור ולאו דוקא מידי דאכילה כדאיתא התם וי"ל דאי לאו דאשכחן דפטור מזיק הקדש לא הוה דרשינן מכי יאכל פרט למזיק אלא למעט חומש לחודיה ואע"ג דכי יאכל בתרומה כתיב והתם חייב מזיק קרן דממון דכהן הוא מ"מ מהאי קרא דכי יאכל לא נפיק אלא מקרא אחרינא דהוי כגוזל חבירו ומזיקו ומיהו למ"ד (לקמן כו.) דאיכא כופר ברגל לא אתיא מכל הני דמה לקרן ואדם ובור דלא משלם כופר בפעם ראשונה ולרבי טרפון דאית ליה (שם) כופר שלם בתם ניחא:

ורבי עקיבא סבר לה כר' שמעון. תימה לעיל (דף ה.) כי מוקי לה עדים זוממין כר"ע ליקשי אי ר"ע ליתני תרי גווני שור שור דאזיק שור להדיוט ושור דאזיק שור להקדש וי"ל דבהקדש לא קמיירי אך קשה כי נמי סבר כר"ש לפרוך מה להדיוט שכן יפה כחו בנזקי אדם ולמאי דפי'[ט] דלא דרשינן כי יאכל פרט למזיק דלא משלם כלל אלא משום דכתיב רעהו אתי שפיר אך קשה ולפרוך שכן יפה כחו בנזקי שור: **ועוד** מאי ק"ו להקדש. פירש הקונטרס הואיל ומן העידית דא"ר עקיבא אניזק קאי ולאקולי אתא דיהיב ליה מזיק מזיבורית מאי ק"ו להקדש גריעותא הוא וקשה לפי' דאין זה גריעותא אלא חומרא דר"י פוטר לגמרי מזיק את ההקדש ור"ע מחייבו כ"ש ולענין מיטב נמי חשיבות הוא דמשלם ממיטב דניזק ולא מגרוע דניזק ונראה לר"י דה"פ מאי ק"ו להקדש דלענין חיובא מזיק בהקדש לא קאמר דהא מקרא דר"ש נפקא אלא לענין מיטב קאמר ולא הוה לר"ע לאהדורי לרבי ישמעאל ק"ו להקדש כיון דרבי ישמעאל היה מודה בכך אי לאו משום דפטר ליה לגמרי[י]:

ישיב לרבות שוה כסף. בפ"ק דקדושין (דף ח. ט.) דרשינן נמי הכי גבי עבד עברי ויש [שום[כ]] לריכותא (ע"ש דף ג בתוספות ד"ה בפרוטה): **ישלם** מדעתו משמע. וא"ת דבפרק הזרוע (חולין ד' קל: ושם ד"ה תנא) ישלם בעל כרחו משמע דקאמר תנא תני ישלם דברי ר' אליעזר ואת אמרת מדת חסידות שנו כאן וי"ל דהתם לא קאמר אלא דלא הוי מדת חסידות אלא בדין חייב ועוד אמר ר"ת דה"ק תנא תני ישלם דברי רבי אליעזר ופליגי רבנן עליה ואת אמרת וכו' ועל מדת חסידות לא הוו פליגי רבנן ובלאו הכי צריך לפרש התם כן: **מי** שהיו לו בתים כו'. לא מיירי בבתים שדר בהם דהא תנן במסכת פאה (פ"ח מ"ה) אין מחייבין אותו למכור ביתו וכלי תשמישו:

אי דאיקור ארעתא אפילו פורתא נמי לא ליספו ליה. אף על גב שאינו מוצא ליתן[ו] עליהם מאתים זוז לא יטול כלל לפי שגרם לעצמו ופשע דלא הוי ליה למיעל ולמיפק אזוזי אבל אם לא פשע אפילו שוות יותר ממאתים זוז יכול ליטול קודם שימכור בפחות משוויין ורב אלפס מפרש בעשיר ועד מחצה היינו [א] עד שימצא שיקנה אותם לכל הפחות במאי דמיקן וגרסינן בתר הכי אילימא דזיל ארעתא דכ"ע ודידיה נמי זל בהדייהו אפילו פורתא נמי לא ליספו ליה פירוש אפילו הוזלו כל כך שאפילו המחצה לא יתנו לו לא ליספו ליה כיון דזל ארעתא דכ"ע ושוות מאתים זוז אף לפי הוזל אלא דאייקור כ"ע אפילו טובא נמי ליספו ליה פי' אפילו מוצא שיתנו

לשלם נזק שלם בהקדש לימדך שלא להוציא תם מכלל נזק שלם אלא גבי רעהו [לקמן לז: ועיי"ש עוד פירוש ברש"י]. **סובין.** שהמכתשת מוציאה כשכותשין חטין לסולת כותשין אותן במכתשת [כתובות קיב.]. כשטוחנין גסין ולא קובן [רשב"ם ב"ב צג.]. **כדמר.** כגון נר נממי [שבת כב.]. **ארעתא.** קרקע [ע"פ סוכה ל.]. **בהדייהו.** עמם [תענית כא:]. **טובא.** יותר [ברכות ל:]. **דעייל ונפיק אזוזי.** מחזר אחר מעות [ע"פ ב"מ עז:].

מסורת הש"ס עם הוספות

א) לקמן לו: גיטין מט., ב) לקמן ט. י: יג: [ערכין כח.], ג) עיין תוס' קדושין ב. ד"ה בפרוטה, ד) [ציין בר"ש], ה) לעיל ו:, ו) ושם, ז) לקמן נג., ח) ושם תוד"ה אקשיה ב', ט) בדבור הקודם, י) עיין תוס' גיטין מט. ד"ה ועוד שמביאין עוד פירוש מהר"ר שלמה מורדוש.

הגהות הגר"א

[א] תוס' ד"ה אי כו' ועד מחצה היינו כו'. נ"ב ועמ"ש מפרש מאלה דמיקן ממש וכן פורתא מוכח ממש:

תורה אור השלם

א) כִּי יַבְעֶר אִישׁ שָׂדֶה אוֹ כֶרֶם וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירֹה וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם: [שמות כב, ד]

ב) בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו וְהַמֵּת יִהְיֶה לּוֹ: [שמות כא, לד]

ליקוטי רש"י

איכא למיפרך. כלומר אפילו סבירא ליה הכי לא ילפינן הקדש מיניה דאיכא למיפרך מה לבעל חוב שהוא הדיוט דינא הוא לאיסקול בעידית. **שכן יפה כחו בנזקין.** שכן יפה הכתוב כחו במזיקין שמזיקו חייב נזקו. **משלם נזק שלם.** ודריש רעהו הכי שור רעהו הוא דמשלם חצי נזק אבל להקדש נזק שלם. **אי הכי.** דר"ע כר"ש אוקימנא ליה מאי דוחקך לאוקמא פלוגתא דר' ישמעאל ור"ע בניזק ומזיק. **ר' ישמעאל** ... **מאי ק"ו להקדש.** ... **תניא** בהדיא. לר' עקיבא ... **ר"ש בן מנסיא** אומר שור של הקדש ושל הדיוט וכו' בין תם בין מועד חייב.

עין משפט נר מצוה

נא א מיי' פי"ט מהל' מלוה ולוה הלכה א סמג עשין צד טוש"ע ח"מ סי' קב סעיף א:

נב ב מיי' פ"א מהל' נזקי ממון הלכה ג ופ"ח הלכה י סמג עשין סו טוש"ע ח"מ סי' שפט סעיף ג וסי' תיט סעיף א:

נג ג מיי' פ"ט מהלכות מתנות עניים הלכה מ טוש"ע יו"ד סי' רנג סעיף ג:

רבינו חננאל

רמי ליה אביי לרבא לר' עקיבא דקתני מיטב שדהו של מזיק והתניא כסף ישיב לבעליו לרבות שוה כסף פי' ישיב כל מה שמשלם המזיק שוה היא דבדידיה תלה רחמנא דכתיב ישיב. ופריק אם בא המזיק לשלם מעצמו כל מה שירצה משלם ואם דוחה מלשלם וב"ד גובין ומוציאין ממנו אין גובין אלא מיטב. ודייק רב עולא מדכתיב ישלם ש"מ על כרחו. ואקשו עליה מי כתיב ישולם אדרבה ישלם מדעתו משמע. א) פי' מאכילין אותו מעשר עני עד מחצה. אם הוזלו נכסיו משום דדחיק לזבוני מאכילין אותו מעשר עד שיעור חצי נכסיו שביקש למכור שאין דרך לזול יותר מיכן. אם הוזלו עד חצי דמיהן מה ששוה בזוזין ק' זוזי לא משכח בה בתשרי [אלא] נ' זוזי מאכילין אותו מעשר עני ולא שבקינן ליה לזבוני בהכי. האי גוונא דניזק אם בא לגבות ממון בתשרי דזילא ארעא ואמר ליה הניזק דיני בעידית הב לי בינונית שהיא שוה לי כעידית של מזיק אי שקלת מיטב שקול בזול כי השתא ...

חשק שלמה על ר"ח

א) נ"ל אלא אפי' מאכילין הרי פסוק ...

הגהות וציונים

א] צ"ל בזיבורית (כ"ה בגיטין מט ע"א, דבש תמר, וכ"ה בכת"י): ב] "דהא זול דכ"ע נמי" מיותר (דק"ס) וכן ליתא בכ"י: ג] צריך להוסיף אלא להכי (הב"ח): ד] נדצ"ל מיטב (רש"ש, וכ"ה בכת"י): ה] כ"ה בכת"י וכ"ה במהדר"ם (ובהדפו"ר כתוב "שם"): ו] צ"ל שיתנו (כת"י):

נר א מי' פ"ע מהלכות מתנות עניים הלכה טז טור שו"ע יו"ד סימן רנא ס"ג:
נה ב טוש"ע מ"מ סי' מינ סעיף ג:
נו ג טוש"ע מ"מ סי' קנ סעיף ג ופעיף ד ופ"ש:
נז ד מי' פע"ח מהלכות מלוה ולוה הלכה ג ופ"ע מהלכות מלוה ולוה הלכה ד סמג עשין מה טוש"ע סה"ת ס' ק סעיף ג:
נח ה מי' פ"ל מהלכות מלוה ולוה הלכה י סמג עשין סו טוש"ע מ"מ סי' מינ סעיף ה:
נט ו מי' שם ופ"ע מהלכות מלוה ולוה הלכה ו ופכ"ל שם הלכה י סמג שם ועשין לד טוש"ע שם וסי' קנ סעיף ו ועי"ש ממ"מ ופב"י:
ס ז מי' פ"ע מהלכות מלוה ולוה הלכה ז סמג עשין לד טוש"ע מ"מ סי' קנ סעיף ד:
סא ח מי' שם הלכה ד סמג שם:
סב ט מי' שם הלכה ד סמג שם טוש"ע מ"מ שם:

והוי כה רבה ופרשה כגון דביומי ניסן יקרא ארעא כו', לבעל חוב מדמינן ליה בעל חוב דינו בבינונית, ואמר ליה הב לי זיבורית כשור' דהשתא בחשרי כר. ודחי לה אם כן נעלת דלת בפני לוין כו' ופשוטה היא. והדרינן לשמעתין מכל [מקום] קשיא. [נ"ב] ישיב מטלטלי מינחו וכל מטלטלי מיטב קרינא ביה דאי לא מזבין בהאי אתרא מזדבני באתרא אחרינא לבד מקרקע דליתן ליה במיטב כי היכי דלקפרן עליה ובינא. בעא מינה רב שמואל בר אבא מרבא בשלו הן שמין או בשל עולם הן שמין. פי' כגון שהיו בינונית שלו כעידית דעלמא אי אמרת בשל עולם הן שמין דינו בבינונית, ופשוט ליה בשלו הן שמין. ואותיב ליה מהא דתניא מקין בעידית ובעל חוב בבינונית וכתובת אשה בזיבורית היו לו בינונית זיבורית נזקין ובעל חוב בבינונית וכתובת אשה בזיבורית

שימנו טפי ממתנה מ"מ ליפסו ליה עד שימנו למוכרן בשוין כמה שמין מונה למוכרן בשוין לפי שכוחו מועט שהוא לחוק ולים לגרש לי לזולי כו' אפילו מועט נמי לא ליפסו ליה פי' אפילו החלו הרבה לא ליפסו ליה כיון דשוה מאתים זוז וחזל נמי דכ"ע ומי לימיקור אפילו פורתא ליפסו ליה פירוש אפילו הוחלו פורתא:

דביומי ניסן יקרי ארעא. ומ"ת התינח שדות דפרי הקוטרם לפי שיכרום נקרי ויזרע במרתפון אלא בזמים מאי מילוק יש בהן בין ניסן לתשרי וי"ל שרגילין שיקרו בזמן שרגילין לשכור הכזמים ולמחר שכרו זלו:

לבעל חוב מדמינן ליה. ולא שיך למפרך מ"ב הואיל כמו שלא יפה הכמוב כח בעל חוב אלא לדרכה הוכיח כמו למלוויתא דינו כזיבורית: **הב** לי זיבורית מפי פורתא. לא גרסינן אי עידית נגיל פורתא לאם כן מאי קפריך מ"ב נעלת דלת בפני לוין הלא אין דינו כלל בעידית דקיימא לן דינו בבינונית: **לכתובת** אשה מדמינן ליה. ה"ב להוה מני לאוקמי בעבל חוב דינו בעידית נגיל פורתא אלא לכתובת אשה דמדמינן ליה בעל חוב דינו בבינונית והעמיד בזקן ואמ"ב בב"מ ניחא ליה למנקט בתרייתו כתובת אשה: **אליבא** דר' ישמעאל לא תיבעי לך דאמר בדניזק שיימינן. כיון דליקי מג"ם דשדה שדה מויעיר בשדה אחר דהוי ליזק מצל לר"ע אפשר דאם דקאמר להאי דקאמרת לא אמת אלא למעוטי ליזק:

ה"ג

אפילו פורתא נמי לא ליפסו ליה ואמר מר עלה לא צריכא דביומי ניסן יקרא ארעא וביומי תשרי זל ארעא דכ"ע נמרי עד ניסן ומזבני והאי הואיל ואצטריכא ליה זוזי זבין כדהשתא עד פלגא אורחיה למיזל טפי לאו אורחיה למיזל והכא נמי גבי נזקין דיניה בעידית ואי א"ל איהו הב לי בינונית טפי פורתא א"ל אי שקלת כדינך שקול כדהשתא ואי לא שקיל כיוקרא דלקמיה מתקיף לה רב אחא בר יעקב [א] א"כ הורעת כחן של נזקין אצל בינונית וזיבורית דרחמנא אמר ממיטב ואת אמרת מבינונית וזיבורית נמי [ב] לא אלא אמר רב אחא בר יעקב אי איכא לדמויי לב"ח מדמינן ליה [ג] בעל חוב דיניה בבינונית ואי א"ל הב לי זיבורית טפי פורתא א"ל אי שקלת כדינך שקול כדהשתא ואי לא שקיל כי יוקרא דלקמיה [ד] מתקיף לה רב אחא בריה דרב איקא א"כ נעלת דלת בפני לוין ר"ל אילו הוו לי זוזי הוה שקלי כדהשתא השתא דזוזי גבך אשקול כיוקרא דלקמיה אלא אמר רב אחא בריה דרב איקא אי איכא לדמויי לכתובת אשה מדמינן דהא [ה] כתובת אשה [ו] דינה בזיבורית ואי אמרה ליה איהי הב לי בינונית בציר פורתא אמר לה אי שקלת כדינך שקול כדהשתא ואי לא שקלי כיוקרא דלקמיה מכל מקום קשיא אמר רבא כל דיהיב ליה ממיטב ליתיב ליה והא מיטב שדהו כתיב אלא כי אתא רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע מבי רב [ז] פרשוה כל מילי מיטב הוא דאי לא מזדבן הכא מזדבן במתא אחריתי לבר מארעא דליתיב ליה ממיטב כי היכי דלקפרן עלה ובינא: בעא מיניה רב שמואל בר אבא מאקרוניא מרבי אבא בשהן שמין [ח] בשלו הן שמין או בשל עולם הן שמין אליבא דרבי ישמעאל לא תבעי לך דאמר בדניזק שיימינן כי תבעי לך אליבא דרבי עקיבא דאמר בדמזיק שיימינן מאי מיטב שדהו אמר רחמנא למעוטי דניזק או דלמא למעוטי דעלמא נמי אמר ליה רחמנא אמר מיטב שדהו ואת אמרת בשל עולם הן שמין איתיביה [ט] אין לו אלא עידית כולם גובין מן העידית בינונית כולם גובין בינונית זיבורית [י] היו לו עידית ובינונית וזיבורית נזקין בעידית ובעל חוב בבינונית וכתובת אשה בזיבורית [יא] עידית ובינונית נזקין בעידית ב"ח וכתובת אשה בבינונית בינונית וזיבורית נזקין ובעל חוב בבינונית וכתובת אשה בזיבורית עידית

עני לזה דלכו ומס הוזלו טפי מלכילין ולא יפסיד. ומפרש לטון לטמון: ואת אמרת מבינונית וזיבורית לא שקיל. כי הסתם: אי איכא לדמויי. להא דלקמן: לבעל חוב מדמינן ליה דבעל חוב דינו בבינונית. בפרק הניזקין במסכת גיטין (דף מח:) והסתם מס בא בעל חוב גבמות מן הלוה מתני' ומ"ל לעיל הב לי דטרית טפי פורתא כי היכי לליהוי שוה מלוה למיזל לי גבך כוולא להסתם מני למר ליה מי שקלת כו' ומ"ל לא שקלת מינוית שקול מיקרא לדלקמיה: לכתובת אשה מדמינן ליה. מכל מקום קשיא. מיטב ויפיב למכי קומן: כל דיהיב ליה ממיטב יהיב ליה. וכי פרע ליה קומן יתן לו מקומן מעולן שלו: והא מיטב שדהו כתיב. ומי כדקאמרת לכתוב מיטב קתמת: כל מילי. דממעולן שיכול להוליכן ממקום זה למקום אחר הוי מיטב: דאי לא מיזדבן הכא. מולי הסי: מיזדבן במתא אחריתי. ולהכי לא כתיב מיטב אלא לגבי שדות והכי מתרלי קרקי כשדות יתן מיטב ומטולטלים לפי' קומן: בשהן שמין. הסי עידית ויטרית: בשלו הן שמין. וההוא להוי עידית לדידיה למזיק יהיב ליה ומי אית ליה עידית ויטרית ושתי ויטרית לדידיה כעידית דעלמא אפילו הכי לא יהיב ליה מזיק אלא מעידית לדידיה דאמר מרעמא דידיה מזלין: או בשל עולם הן שמין. ויהיב ליה מזיטרית שהרי לכל העולם הוא עידית: דאמר בדניזק שיימינן. וכיון דשוה הך זיטרית כעידית לניזק יהיב ליה מזיטרית: למעוטי דניזק. דלא מזלין מתר מיטב לניזק ומ"ג הך זיטרית למזיק הוא מיטב לניזק הואיל ולא הוי מיטב לעלמא לא יהיב ליה מינה אבל אי לעלמא הוי מיטב יהיב ליה מינה אע"ג דלית ליה עידית: או דלמא למעוטי נמי דעלמא. דשדהו זוקא והסיא לגמיה הוי עידית יהיב ליה: א"ל מיטב שדהו אמר רחמנא. דלזלין מתר מרעמא דידיה ויהיב ליה מעידית מרעמיה ולא שיימינן כשל עולם: אין לו אלא עידית. נמי סהיו עלי בשל חוב וכתובת אשה ונזקין [יב]: ובתובת אשה בזיבורית. בפרק גיטין בפרק הניזקין (דף מח:) תני מעמא דיותר מאתים רוצה ליתא לעמא [יג]:

עידית

ליקוטי רש"י

פורתא. מעט [סוטה לח:]. **נמרי.** ממהרין [ע"ז קידושין ע:]. **מפי.** יותר [שבת קט:]. **א"כ נעלת דלת.** שמענו מלעלות [סנהדרין ג:]. **אידי.** היה [כתובות מז:]. **מתא.** עיר [שבת קמה:]. **זבינא.** מכר [ע"ז כו:]. **כשהן שמין.** אם שמתו מקצת מהן שמין לכל חלק וחלק אם יש לזה יותר על חלקו יתן לו מן הנותר. **בשלו הן שמין.** מקרקעות הלוה שמין אפילו יש לזה יותר על חלקו יתן לו מן הנותר [כתובות קי:].

הגהות וציונים

ב) "נמרי" נמחק (ב"ש. וכן ליתא בכ"פ): ג) מהרי"ט (גליון) בדפוסי הר"א והנוסח מיטב למשקל כי (עיין תפארת שמואל, בן אריה ודק"ס): ד) ברש"י שבדי"ף עליון לשלם לגוזקין ולבעל חוב ולכתובת אשה:

ה) [גיטין מח:], ו) [סס], ז) [כתובות לף קי.], ח) ב"מ קו: עי"ש, ט) מט, י) עיין תוס' גיטין מח: ד"ה וכתובת אשה, יא) לקמן ח, יב) לעיל ו ע"ב.

א) גיטין ג. [ב"ב קנט:],
ב) [תוספתא דמכוזות פרק י"ב ס"ס ע"ש],
ג) ב"מ קיג., ד) ז:,
ה) [ל"ל הגהת עלים קה.]
ובבבא"ר ליתא חיבת "בתרא", ו) [ב"מ טו. ב"ב קמה: ערכין ו.],
ז) קדושין דף יג.,
ח) כתובות דף צג.,
ט) וכתובות קט: ד"ה ורבנן.

תודה אחד חשלם

א) בָּרוּךְ הָעֹמֵד הָאִישׁ אֲשֶׁר אָתָּה נָשָׂה בּוֹ יוֹצִיא אֶלֵּךְ אֶת הָעֲבוֹט הַחוּצָה: [דברים כד, יא]

ליקוטי רש"י

מה דרכו של אדם לומ. להוציא. למטוש מחות שבכלים. שמלטנו לה יפרע עיניה [גיטין ג].

הגהות וציונים

ב) ס"א ומכרה רב אשי אמר אידי (גליון) ב"ה ברש"ל: ג) ב"א אידי ואידי כשהיתה לו עידית ומכרה ועיין ת"ח. וגי' ר"מ כך כאן שלא היתה לו עידית ומכרה לא אידי ואידי שלא היתה כך (גליון): ד) צ"ל מברן (דפו"י וב"ה ברש"י): ה) בתוספתא הגירסא מברן לשלשה בה אחר זה (דבש תמר ע"ש): ו) בכת"י נוסף בתרייתא (ש"ש הגיה ותנא דבתרייתא סבר): ז) בכת"י בשמורי: ח) צ"ל בב' הלקיחות (מצור דבש, באה"מ): ט) ג' מהר"ם לא בעי כו' בלא ה"י [וכ"ה בכת"י ודפו"י] ועי' בספר פ"י (גליון) צ"ל בספר ב"י (כהב"פ) והוא ספר כוס ישועות: י) צ"ל מוציא (ב"ש, וכ"ה בכת"י):

סב א מי' פי"ט מהל' מלוה ולוה הלכה ד סמג עשין לד טוש"ע חו"מ סי' קב סעיף ד: סד ב טוש"ע ח"מ סי' קב סעיף ד ועיין שם סג"ה:

סה ג מי' פי"ט מהל' מלוה ולוה הלכה ו סמג עשין לד טוש"ע ח"מ סי' קיט סעיף ג: סו ה מי' שם הלכה ה טור ש"ע שם סעי' ד:

סח ו מי' שם הלכה ו טור ש"ע שם סעי' ה:

רבינו חננאל

ואי אמרת בשלו הן שמין תיעשה בינונית ד"דידה עידית דהא ליה ליה טובה ממנה וידחה בעל חוב בזיבורית. ופרקי' כגון דהוה ליה עידית ומכרה ותנן אין נפרעין מנכסים משועבדין במקום שיש בני חורין וכו'. ואמרי' הכי נמי מסתברא דתניא אחריתי בינונית זיבורית נזקין ובעל חוב בבינונית ובעל חוב וכתובת אשה בזיבורית קשיין אהדדי כו' ופשוטה היא. רבינא אמר בדעולא קמפלגי דאמר דבר תחה בעל חוב בזיבורית שנאמר בחרץ תעמוד והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אלך את העבוט החוצה מה דרכו של אדם להוציא לחרץ פחות שבכלים, ומה טעם אמרו בעל חוב בבינונית שלא לגבות דלת בפני לוין, האי חבא דקתני בעל חוב בבינונית את ליה דעולא והאי דקתני בעל חוב בזיבורית ליה ליה דעולא. ת"ר מכרן לאחד או לשלשה בני אדם כאחד כולן נכנסו תחת הבעלים. נכנסו הלקוחות כדין המוכר ומי שלקח עידית יפרע לניזק ולוקח בינונית יגלם את המוב ולוקח זיבורית את הכתובה: מן האחרון. לפי' שקלו קמאי עידית ובינונית מאי מדמן להו הלקוחות לנזקין וכ"ש שלו זיבורית למאי נמאי מי מקום לך מקום לגבות ומן במכלא גיטין (דף מח:) אין נפרעים מנכסים משועבדים במקום שיש מי מורין ומפי הן זיבורית כי זמן מי מורין ומע"פ להדר מיזבנא מאי מורין: אין לו. כלי קיפוח שלמען שמין אותו קרקע זוזי כל כך: גובה. המוכר משלפניו: אילימא בבת אחת. כמאי אמר: השתא לג' דאיכא למימר חד מיניהו קדים. שזה לקח בזוקר והלוו שמים בערב ומפי למיטען הנמאי לך מקום: אמרת נכנסו תחת הבעלים. הואיל ומין ניכר במאי] המכר מי לקח למאן: אלא בזה אחר זה. נג' לימא. הלי לוקח אמר: הנחתי לך מקום לגבות. כי היכי דניזלו כולהו כאי זיבורית. שלקח עידית באחרונה. דניחא ליה למיקב להו כדייהו ולא ליזלו כאי זיבורית. מעידית. כלומר מעידית שנמלאה בה מורין נכ' הלקוחות והוטל מעשדן עליה: ואי לא מהדרנא לשטרא דזיבורית למריה. כי היכי דתהדלו למיגבא מיניה למין נפרעין מנכסים משועבדים במקום שיש מי מורין: אי הכי. למאוס הלי טעמא הוא: בנזקין

ס"ג אידי ואידי בשלא היתה לו עידית ומכרה הא דשויא בינונית דידיה כעידית דעלמא הא דלא שויא כך. והא דקאמר מידי ומידי כגון שלא היתה לו עידית ומכרה ולא[י] כגון שלא היה לו כלל דלא"כ ההוא דמיירי דשויא בינונית מיירי שלא היה לו עידית ומכרה. לאמר הלוקה דלא"מעמדת ליה בינונית לנ"מ מעיקרא כעוד שהיתה עידית מדו: אידי ואידי שלא היתה לו עידית. ולנ"ע נמל עולם הן שמין: ולא קשיא כך. הא דקתני נ"מ וכתובת אשה בזיבורית דשוין בינונית שלו כעידית דעלמא. ולא היתה לו עידית מתחילה ומהא פליגי דתנא דמתניתא קמיימא שכר נמל עולם הן שמין ומתני לה שקיל נ"מ בינונית כדיניה ומילך שכר נמלו הן שמין. ל"ג גרסינן מידי ומידי כגון שהיתה בינונית שלו כעידית דעלמא ומפרשין ליה הכי מידי ומידי כשהיתה לו עידית ומכרה ומהא פליגי דתנא דמתניתא קמיימא שכר נמלו הן שמין ואין לדידיה הואי בינונית מע"ג לעלמא עידית מיניה משלם ומנא דמיימא שכר נמל עולם הן שמין ומפרשינן לעלמא מעידית דעלמא ואב"א אידי ואידי כגון שהיתה בינונית שלו כבינונית דעלמא והכא בהא פליגי מ"ם בשלו הן שמין ומ"ם בשל עולם הן שמין רבינא אמר בדעולא פליגי דאמר עולא דבר תורה ב"ח בזיבורית שנאמר בחוץ תעמוד והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אלך את העבוט החוצה מה דרכו של אדם להוציא לחוץ פחות שבכלים ומה טעם אמרו ב"ח בבינונית כדי שלא תנעול דלת בפני לוין מר אית ליה תקנתא דעולא ומר לית ליה תקנתא דעולא: ת"ר מכרן לאחד או לשלשה בני אדם כאחד כולן נכנסו תחת הבעלים זה אחר זה בזה אחר זה כולן גובין מן האחרון אין לו גובה משלפניו אין לו גובה משלפני פניו מכרן לאחד היכי דמי אילימא בבת אחת השתא לשלשה דאיכא למימר חד מיניהו קדים אמרת כולן נכנסו תחת הבעלים מכרן לאחד מיבעיא אלא פשיטא בזה אחר זה ומ"ש שלשה דכל חד וחד אמר ליה הנחתי לך מקום לגבות ממנו האי נמי אכל חד וחד לימא ליה הנחתי לך מקום לגבות ממנו הכא במאי עסקינן כגון שלקח עידית באחרונה וכן אמר רב ששת כגון שלקח עידית באחרונה אי הכי ליתו כולהו וליגבו מעידית משום דאמר להו אי שתקיתו ושקליתו כדייכו שקליתו ואי לא מהדרנא שטרא דזיבורית למריה ושקליתו כולכו מזיבורית אי הכי בנזקין

א עידית וזיבורית נזקין בעידית ובעל חוב וכתובת אשה בזיבורית קתני מיהא מציעא בינונית וזיבורית נזקין וב"ח בבינונית וכתובת אשה בזיבורית ואי אמרת בשלו הן שמין תעשה בינונית שלו בעידית וידחה ב"ח אצל זיבורית הכא במאי עסקינן כגון שהיתה לו עידית ומכרה וכן א"ר חסדא כגון שהיתה לו עידית ומכרה הכי נמי מסתברא מדקתני אחריתי בינונית וזיבורית נזקין בבינונית ב"ח וכתובת אשה בזיבורית קשיין אהדדי אלא לאו ש"מ כאן שהיתה לו עידית ומכרה כאן שלא היתה לו עידית ומכרה ואי בעית אימא אידי ואידי שלא היתה לו עידית ומכרה ולא קשיא הא דשויא בינונית שלו כעידית דעלמא וכאן דלא שויא בינונית שלו כעידית דעלמא ואב"א אידי ואידי כגון שהיתה בינונית שלו כבינונית דעלמא והכא בהא פליגי מ"ם בשלו הן שמין ומ"ם בשל עולם הן שמין רבינא אמר בדעולא פליגי דאמר עולא דבר תורה ב"ח בזיבורית שנאמר בחוץ תעמוד והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אלך את העבוט החוצה מה דרכו של אדם להוציא לחוץ פחות שבכלים ומה טעם אמרו ב"ח בבינונית כדי שלא תנעול דלת בפני לוין מר אית ליה תקנתא דעולא ומר לית ליה תקנתא דעולא: ת"ר מכרן לאחד או לשלשה בני אדם כאחד כולן נכנסו תחת הבעלים ה"מ בזה אחר זה כולן גובין מן האחרון אין לו גובה משלפניו אין לו גובה משלפני פניו מכרן לאחד היכי דמי אילימא בבת אחת השתא לשלשה דאיכא למימר חד מיניהו קדים אמרת כולן נכנסו תחת הבעלים מכרן לאחד מיבעיא אלא פשיטא בזה אחר זה ומ"ש שלשה דכל חד וחד אמר ליה הנחתי לך מקום לגבות ממנו האי נמי אכל חד וחד לימא ליה הנחתי לך מקום לגבות ממנו הכא במאי עסקינן כגון שלקח עידית באחרונה וכן אמר רב ששת כגון שלקח עידית באחרונה אי הכי ליתו כולהו וליגבו מעידית משום דאמר להו אי שתקיתו ושקליתו כדייכו שקליתו ואי לא מהדרנא שטרא דזיבורית למריה ושקליתו כולכו מזיבורית אי הכי בנזקין

מקום כשטר גופה מן המחרון תמלה ומס מקין קדמו גופה מן המחרון מפני היא דזיבורית ומס נמ ב"ח מתרי יגבה נמי מן המחרון מס ים לו ומס מין לו גופה מעלפיו ומפני מן העידית והמשה מעלפני פניו ומפני הן מידי עידית:

דאיכא למימר דחד מיניהו קדים. למין מומחין שעות מנא מידומלים[ט]:

מכרן לאחד בבת אחת מיבעיא. השתא נמ למיק מדעתיה טעמא דמי שמקח למפילו כמוב הכל בשטר אחד יכול לכשטח השטר ולהמזיר הזיבורית לבעלים כאלו נמ קנה מעולה:

אי שתקת כך ואי לא מהדרנא שטרא דזיבורית למריה. מע"ג דבעלמא הכי מעה גמית מזיבורית מ"מ נמ מנית למימר ליה לכי מהדר ליה מעמד ומוכיח מעשה שבא לפני ר"ג נמ מפקינן כמה מעל ב"ח נמ מי מפקינן לה מיד ומי ס"ל לכי מהדר להה מעמד ומי מזיבורית מעה רוצה ליתן לי לכך נמ פרין נמחון ונמ מב"ח כדפירש הקונטרס [ועי' מוספות יבמות לו: ד"ה לאחר]: בדיתמי

בנזקין נמי נימא הכי אלא הכא במאי עסקינן ביתמי דלאו בני פרעון נינהו ושיעבודא דיליה עליה דידיה רמיא הלכך ליכא למימר הכי אלא משום דאמר להו טעמא מאי אמור רבנן אין נפרעין מנכסין משועבדים במקום שיש בני חורין משום תקנתא דידי אנא בהא תקנתא לא ניחא לי כדרבא דאמר רבא כל האומר אי אפשי בתקנת חכמים כגון זו שומעין לו מאי כגון זו כדרב הונא דאמר רב הונא יכולה אשה שתאמר לבעלה איני ניזונית ואיני עושה: פשיטא מכר לוקח בינונית וזיבורית ושייר עידית לפניו ליתו כולהו וליגבו מעידית דהא אחרונה היא ובינונית וזיבורית ליתנהו גביה דמצי למימר להו גבו מבינונית וזיבורית דלא ניחא לי בתקנתא דרבנן אבל מכר עידית ושייר בינונית וזיבורית מאי סבר אביי למימר אתו כולהו גבו מעידית א"ל רבא מה מכר ראשון לשני כל זכות שתבא לידו וכיון דאילו אתו גבי לוקח ראשון מצי אגבי להו מבינונית וזיבורית ואע"פ דכי זבני בינונית וזיבורית אכתי עידית בני חורין הואי ואין נפרעין מנכסים משועבדים כל זמן דאיכא בני חורין מצי א"ל לא ניחא לי בהאי תקנה לוקח שני נמי מצי א"ל גבי בינונית וזיבורית דכי זבין לוקח שני אדעתא דכל זכותא דהו"ל לראשון בגוה זבין אמר רבא ראובן שמכר כל שדותיו לשמעון והלך שמעון ומכר שדה אחת ללוי ובא ב"ח דראובן רצה מזה גובה רצה מזה גובה ולא אמרן אלא דזבן בינונית אבל זבן עידית וזיבורית לא דא"ל להכי דייקי וזבני עידית וזיבורית ארעא דלא חזיא לך ואפילו זבן בינונית נמי לא אמרן אלא דלא שייר בינונית דכוותיה דלא מצי א"ל הנחתי לך מקום לגבות אבל שייר בינונית דכוותיה גבי שמעון לא גבי מיניה דמצי א"ל הנחתי לך מקום לגבות ממנו אמר אביי ראובן שמכר שדה לשמעון באחריות ואתא ב"ח דראובן וטרף משמעון דינא הוא דאזיל ראובן ומשתעי דינא בהדיה ולא מצי א"ל לאו בעל דברים דידי את דאמר ליה אי מפקת מיניה עלי הדר ואיכא דאמרי אפילו שלא באחריות נמי דא"ל לא ניחא לי דתהוי לשמעון תרעומת עלי ואמר אביי ראובן שמכר שדה לשמעון שלא באחריות ויצאו

רש"י

בנזקין נמי נימא הכי. אי בעית למשקל בינונית שקול ואי לא מהדרנא שטרא דזיבורית למריה ותשקול זיבורית בע"כ ואמאי יהיב ליה עידית אלא מדלא טעין הכי בע"כ בהכי עסקינן כגון שמת המוכר וכיון שלא הניח קרקע אין היתומים בני פרעון דמטלטלי דיתמי לבעל חוב לא משתעבדי ואע"פ שמחזיר להם קרקע הוו להו כיתמי שקנו קרקע לאחר מיתת אביהם ולהכי פריך מנזקין ולא פריך מב"ח דמאי לימא ליה אי שקלת זיבורית שקול ואי לא מהדרנא שטרא למריה ותשקול מיניה מאי א"ל האי לכשתחזיר דהא השתא נמי זיבורית קבעית למפרע לי: הלכך ליכא למימר הכי. לשון קושיא הוא: אלא. להכי לא גבי מעידית משום דאמר להו טעמא מאי אמור רבנן אין נפרעין מנכסים משועבדים במקום שיש בני חורין משום תקנתא דלוקח: אנא בהאי תקנתא לא ניחא לי. שקלו כדינייכו: דאמר רבא. במסכת כתובות: מאי כגון זו. על הי מלתא אמר רבא: האי מכלל דאיכא אחריתי לא גרסינן ליה: איני ניזונית. משלך: ואיני עושה. מלאכה דמשום תקנתא דידי דדלמא לא ספקי לי מזונות במעשה ידי תקינו לי רבנן מזונות משלך תחת מעשה ידי בההיא תקנתא לא ניחא לי: פשיטא. בניחותא: מכר לוקח. שלקח עידית באחרונה בינונית וזיבורית ושייר עידית לפניו כו': דהא אחרונה היא. ושיעבודייהו עלה רמיא ובינונית הא לית ליה השתא דמצי למימר גבו מיניה דלא ניחא לי בתקנתא כו': מאי. מי אזלי כולהו בתר לוקח ב' שהרי הוא לקח שיעבודייהו ומלוקח ראשון לא גבו דאמר בעינא בתקנתא דרבנן ועידית דהואי בת חורין בשתי לקוחות הראשונות שלכם היא: ראשון לשני. לוקח ראשון ללוקח שני: כל זכות שתבא לידו. וכיון דאי הואי עידית גבי לוקח ראשון הוה מגבי להו מבינונית בהאי טענה דאמרן אי אפשי בתקנת חכמים השתא נמי אמר להו לוקח שני זילו לגבי לוקח ראשון וגבו בינונית: ומכר שדה אחת ללוי. והשתא שדה בינונית הואי ולא שייר שמעון בינונית אצלו דהכי מפרש לה לקמיה: רצה. מלוי גובה אותה שדה דהא"ל שיעבודי שקלת: רצה. משמעון גובה מזיבורית דהא"ל את בעל דברים דידי את דשקלת כולהו נכסי דראובן: ולא אמרן. דגובה מלוי: אלא דזבן. לוי בינונית: להכי דייקי. דקדקתי: וקמשתעי דינא בהדיה. דבעל חוב לסלקו מאותו קרקע נדברים אם יש לו לראובן שום טענה על בעל חובו לומר פרעתיך דקיימא לן במסכת שבועות (דף מא.) דאע"ג דנקיט שטרא אי א"ל אישתבע לי דלא פרעתיך בעי אישתבועי: ולא מצי א"ל. ב"ח לראובן: לאו בעל דברים דידי את. בקרקע זו שכבר יצאה מרשותך ואנא שיעבודי שקילנא: משום דא"ל. ראובן: כי מפקת מיניה עלי הדר. מה שאתה מוציא משמעון יחזור עלי שהרי קבלתי עלי אחריות:

עסיקין

תוספות

בדיתמי דלאו בני פרעון ניתהו. [א] ואע"ג שזה מחזיר להם קרקע הוו להו כיתומים שקנו קרקע לאחר מיתת אביהן דאין בעל חוב חוזר וגובה אותה מהן ואף על גב דכשגבו קרקע בחובת אביהן אמרינן בפ' נוטלין (ב"ב דף קכה.) דבעל חוב חוזר וגובה מהן: רצה מזה גובה ומזה גובה. ואע"ג דאמרינן אין גובין מנכסים משועבדים במקום שיש נכסים בני חורין אפי' הן זיבורית שאני הכא דכולהו משעבדי מיניה: אבל זבן עידית וזיבורית. נראה דה"ה אפי' שייר אפי' לשביק בינונית מ"מ הוצרך טעמא דלהכי טרחי חבני ארעא דלא חזי לך דלא מצי א"ל הנחתי לך מקום לגבות ממנו כדאמר בסמוך גבי שביק בינונית דכוותיה דשמא ב"ח אוהב זיבורית טפי מבינונית [ב] ובע"כ של שמעון היה יכול ליקח טפי פורתא כדאמרינן לעיל דאמר א"כ נעלת דלת בפני לוין ולא איצטריך לטעמא דלהכי טרחי חבני ארעא דלא חזי לך אלא משום דזבן זיבורית אבל משום זבין עידית ושייר זיבורית ובינונית לא איצטריך דכמו שהיה שמעון יכול לדחותו אצל בינונית וזיבורית גם לוי יכול לדחותו דמה מכר לו ראשון לשני כל זכות שתבא לידו: מצי א"ל הנחתי לך מקום לגבות. לאו דוקא קאמר הא לישנא דלא שייך למימר הכי אלא גבי בעלים ולא גבי לוקח ראשון ועיקר טעמא לא הוי אלא משום דמה מכר ראשון לשני כל זכות כו' והוא היה יכול לדחותו אצל בינונית אחריתי אבל אי לא שביק בינונית דכוותיה לא מצי לדחותו אצל זיבורית דלראשון נמי לא היה יכול לדחותו אצל זיבורית דאי משום אי שתקת יאמר לו לכי תהדר: דינא הוא דאזיל ראובן וקא משתעי [דינא בהדיה]. וא"ת מאי נפקא מינה הא כל מה שיכול ראובן לטעון טענינן ליה לשמעון דטענינן ליה ללוקח וכן ליתומים בין פרוע בין מזויף וצריכי עידי קיום דאי לאו הכי לא שבקת חיים לכל בריה ובפרק גט פשוט (ב"ב דף קעד:) נמי מוכח כן דקאמר שכיב מרע שאמר מנה לפלוני בידי אמר תנו נותנין לו לא אמר תנו אין נותנין ומוקי לה בדנקט שטרא אמר תנו קיימיה לשטריה לא אמר תנו לא קיימיה לשטריה משמע דטענינן להו ליתמי מזויף ובפ"ק דב"מ (דף יז. ד"ה דינא) הארכתי וכן אין לומר דנ"מ שעדיו של ב"ח קרובים לראובן ולמוקים לשמעון דהא לשמעון נמי אין יכולין להעיד כיון דאי טריף ליה משמעון אזל בתר ראובן וכן אם יהיה לשמעון עדים שמעידין זכותו והם קרובים פסולין להעיד אפילו לראובן כיון דיש ריוח לשמעון שמעמיד הקרקע בידו כדמוכח סוף פרק קמא דמכות (דף ז.) גבי אילמא ועודיה קרובים דערב הוו פסולי להו אפילו לגבי לוה ומלוה משום דכי לית ליה ללוה אזל מלוה בתר ערבא א"כ מאי נפקא מיניה ויש לומר דנפקא מיניה לראיה אחרונה כגון שאמר שמעון אין לי עדים ואין לי ראיה ולאחר זמן מצא ראיה או עדים דשמעון אין יכול להביאם ולראובן שלא אמר אין לי עדים יכול להביאם אי נמי כגון שטוען לבית דין גדול קאולינא ושמעון לא מצי למטרח כמו ראובן: [ועיין בתוספות ב"מ יז. ד"ה דינא ובכתובות נב: ד"ה דינא]:

ולאו

עין משפט נר מצוה

סט א טור ש"ע ח"מ סימן קיט סעיף ה בהג"ה:
ע ב מיי' פי"ט מהלכות מלוה ולוה הלכה ו סמג עשין לד:
עא ג מיי' פי"ב מהל' אישות הלכה ד סמג עשין מח טור ש"ע אה"ע סימן סט סעיף ד וסימן פ סעיף טו בהג"ה וסי' פא סעיף א בהג"ה:
עב ד מיי' פי"ט מהל' מלוה ולוה הלכה ז סמג עשין לד טוש"ע ח"מ סימן קיט סעיף ו:
עג ה מיי' שם הלכה ב ופי"ח שם הל' ד סמג שם טוש"ע ח"מ סימן קיא סעיף ח:
עד ו מיי' שם פי"ט הלכה ו ועיין שם סמג שם טוש"ע ח"מ סי' קיט סעיף ו:
עה ז ח ט מיי' שם הלכה ג סמג שם טור ש"ע שם סעיף א:
עו י מיי' פי"ט מהלכות מכירה הלכה ט סמג עשין פב טור ש"ע ח"מ סימן רכו סעיף א:

רבינו חננאל

ואקשי' אי הכי בנזקין נמי נימא הכי. וכל שכן לבעל חוב דתנן אין נפרעים מנכסים משועבדין במקום שיש בני חורין ואפי' הן זיבורית תנחת. ואוקימנא כגון שמת הלוה ולא שבק מידי דיתמי לאו בני פירעון נינהו ושעבודא על הלוקח רמיא הלכך לא יכול למימר מהדרנא שטרא דזיבורית למריה, ולעולם כגון דזבן עידית באחרתה ואמאי לא גבו כולהו מן העידית ריכול למימר להו מאי טעמא אמור רבנן אין נפרעין מנכסין משועבדין כו' משום תקנתא דלקוחות, דאמר לוקח הא תקנתא לא ניחא לי בה ודינא בהדאי כדרבא דאמר רבא כל האומר אי אפשי בתקנת חכמים כגון זו ששומעין לו מאי כגון זו כדרב הונא דאמר יכולה אשה שתאמר לבעלה איני ניזונת ואיני עושה. פשיטא מכר לוקח זיבורית ובינונית כו'. ואסיקנא מה מכר ראשון לשני כל זכות שתבוא לידו כך לוקח שני בכל זכותא דהוה ליה ללוקח בעת שקנה או דאתיא ליה בגווה בתר (האידנא) [דנא] זמנא. הני שמעתתא דאביי פשוטות הן.

מסורת הש"ס עם תוספות

א) [גיטין מח:], ב) שם עז. כתובות פג. ב"ב מט:, ג) כתובות נח: ע: פג. קז: [ע"ש], ד) ערכין כא:, ה) גיטין מח:, ו) כתובות לב. [ע"ש], ז) עיין תוס' גיטין ג. ד"ה מאי, ח) כתובות לב: ב"מ יד., ט) עיין תוס' ב"ב מג. ד"ה מפני, י) פסחים לא., כ) כתובות מז:, ל) גיטין מח:, מ) ז:, נ) גיטין נח:, ס) צ"ל יג: ד"ה הא (ב"ש), ע) סנהדרין לא., פ) עי' תוס' לקמן קיב: ד"ה מצי.

הגהות הגר"א

[א] תוס' ד"ה בדיתמי כו' אע"ג כו'. נ"ב ורשב"א סירש ביתומים קטנים: [ב] ד"ה אבל כו' ובע"כ כו'. נ"ב וכ"ד הרשב"א וספרי פוסקים והרא"ש חולק על זה (ועבהגר"א סימן ק"ב ס"ק ג):

הגהות וציונים

א] צ"ל ארעתא בכל (רש"ל) ובכת"י ארעא בכל: ב] כת"י ביתמי (וכ"ה הב"ח ברש"י שבר"יף): ג] ברש"י שבר"יף נוסף דזיבורית: ד] צ"ל בשתי לקיחות (באה"מ, מצור דבש): ה] ברש"י שבר"יף ובכת"י נוסף והך לא דמיא להדהוא דלעיל דאמר רבא מה מכר ראשון לשני כו' דלוקח שני (דחו) [דחין] להו לגבי לוקח ראשון דהתם מצי למימר להו לאו דינייכו שקלי דאי הוה עידית גבי(ה) לוקח ראשון לא הוה יהיב לכו מיניה אבל האי דיניה דבעל חוב שקל דאי הוה אצל שמעון [מינה] היה גובה (התקונים מרש"י כת"י): ו] וא"ל דנ"מ לענין מזוייף שאין שמעון יכול לטעון מספק דפשיטא דהבא ליפרע מנכסי יתומים או משועבדים דצריך עידי קיום דאי לאו הכי כו'. כ"ה בס"א (גליון): ז] כת"י ופסלי:

ליקוטי רש"י

במקום שיש בני חורין. דאמי לקוחות לאיגלויי ולמימר מיניה גבי שהרי יש לך מקום [גיטין נ:]. כדרבא. אמילתא אחריתי אמרה רבא [גיטין עז:]. אי אפשי בתקנת חכמים. שתיקנו לטובתי ואינה טובה לי [כתובות פג.]. שעשו להנאתי. כגון זו. דלקמן דמדרבנן היא [רשב"ם ב"ב מט:]. שומעין לו. הואיל והתקנה לצורכו נעשית יכול לומר כלום עשו אלא להנאתי אני אי אפשי בהנאה זו [גיטין עז:]. לבעל כרמו דאיש לא יזוהו חכמים שאם אינו חושש במזונה שומעין לו חכמים לא ימין לו בעל כרמו שלדעתו תקנה

חכמים [רשב"ם ב"ב מט:]. מאי כגון זו. אהיכא אמרה רבא. [כתובות פג.]. באיזו תקנת חכמים היו מדברים בבהמ"ד שעליה אמר רבא כל האומר אי אפשי בתקנת חכמים כו' שומעין לו [רשב"ם ב"ב שם]. כדרב הונא. אמזונות שתיקנו לאשה תחת מעשה ידיה ואי אמרה אי אפשי בתקנה זו שתיקנו חכמים לטובתי שתקנו לכל הנשים דזמנין דלא ספקי להו מזונות במעשה ידיהן ותקנו להן מזונות ומעשה ידיהן צריכה לכך מטעמה אני ואי אפשי לעשות מלאכה אמלא לי מזונות או יש לי אומנות יקרה יותר על כדי מזונותי [כתובות שם]. איני ניזונת. משל בעלי. ואיני עושה. לו מלאכה דכי תקון רבנן מזוני להנאתה תקון ...

ויצאו עליה עסיקין ^א עד שלא החזיק בה יכול לחזור בו משהחזיק בה אין יכול לחזור בו מ"ט דאמר ליה חייתא דקטרי סברת וקבלת מאימת הואי חוקה ^ב מכי דייש אמצרי ודוקא שלא באחריות אבל באחריות לא ואיכא דאמרי ^ג אפי' באחריות נמי דאמר ליה אחוי טירפך ואשלם לך רב הונא אמר או כסף או מיטב איתיביה רב נחמן לרב הונא ^א) ישיב [א] לרבות שוה כסף אפילו סובין הכא במאי עסקינן בדלית ליה אי דלית ליה פשיטא מהו דתימא אמרינן ליה זיל טרח זבין ואייתי ליה כסף קמ"ל אמר רב אסי כספים הרי הן כקרקע למאי הלכתא אילימא לענין מיטב היינו דרב הונא אלא לשני אחים שחלקו ונטל אחד קרקע ואחד כספים ובא בעל חוב ונטל קרקע ^ד דאזיל האי ושקיל פלגא בכספים בהדיה פשיטא האי ברא והאי לאו ברא איכא דאמרי אדרבה לאידך גיסא דא"ל להכי שקלי כספים דאי מגנבי לא משתלמנא מינך ולהכי שקלת ארעא דאי מטרפא לא משתלמא לך מידי מינאי אלא לשני אחים שחלקו ובא בעל חוב ונטל חלקו של אחד מהן והא אמרה רב אסי חדא זימנא דאיתמר [ב] האחים שחלקו ובא בעל חוב ונטל חלקו של אחד מהן רב אמר ^ה בטלה מחלוקת ושמואל אמר ויתר [ג] ורב אסי אמר נוטל רביע בקרקע ורביע במעות רב אמר בטלה מחלוקת קסבר האחים שחלקו כיורשים הוו ושמואל אמר ויתר קסבר האחים שחלקו ^ו לקוחות וכלוקח שלא באחריות דמי ורב אסי אמר נוטל רביע בקרקע ורביע במעות [ד] מספקא ליה אי כיורשין דמו אי כלקוחות דמו [ה] הלכך נוטל רביע בקרקע ורביע במעות אלא מאי הרי הן כקרקע לענין מיטב אי הכי היינו דרב הונא אימא וכן אמר רב אסי א"ר זירא אמר רב הונא ^ז במצוה עד שליש מאי שליש
אילימא

רש"י

עסיקין. עוררין לומר שלנו היא: חייתא דקיטרי. שק קשורה[פ] מלא רוח: ואיכא דאמרי אפילו באחריות נמי. אפי' קבל אחריות עליו דיש לומר הואיל וסופו לחזור עליו עכשיו נמי יחזור ויטלנה אפ"ה אינו יכול לחזור בו: דאמר ליה. מוכר: אחוי טרפך. שכתבו לך ב"ד שטר טירפא שבדין נטלו ממך ואשלם לך: רב הונא אמר. לא קשיא קראי דלעיל[י] כסף ומיטב דהכי קאמר רחמנא או כסף יתן לו או מיטב שדותיו והא דלא איירי רב הונא עד הכא משום דבעי לאסוקי למילתא דרבי ישמעאל ור"ע דבעו לעיל[י] כשהן שמין אותו (בינונית[ק]) בשלו הן שמין כו' ועד הכא קמיירי ואזיל: שוה כסף. ואת אמרת כסף: בדלית ליה. לא כסף ולא שדות: מהו דתימא אמרינן ליה. למזיק: זיל טרח חבין. סובין בכסף ואייתי ליה כסף קמ"ל: לענין מיטב. דאפי' יש לו עידית מסלק בכסף אי בעי: היינו דרב הונא. והוה ליה למימר וכן אמר רב אסי: ונטל קרקע. בשביל חובת אביהם: דאזיל האי. אח: ושקיל פלגא בכספים. עם אחיו והיינו דקאמר הרי הן כקרקע דבעל כספים נמי יפרע חצי חובו של אביו: האי ברא והאי לא ברא. בתמיה כלומר בעל כספים לא הוי ברא לפרוע חוב אביו אבל בעל קרקע הוי ברא: איכא דאמרי. דלאידך גיסא פרכינן דבעל כספים לא ליחייב דאמר ליה לבעל קרקע להכי שקלי כו': לשני אחין שחלקו. קרקע: ובא ב"ח ונטל חלק האחד. דמשלם לו האחר חצי חלקו או קרקע או מסלק ליה בזוזי והיינו הרי הן כקרקע דמצי מסלק ליה בזוזי כבקרקע: בטלה מחלוקת. אותה חלוקה בטילה וחוזרים וחולקים בשוה החלק הנשאר: ויתר. אבד: רביע בקרקע. יחזיר לו רביע חלקו או קרקע או מעות: ורביע במעות. או רביעית[ק] במעות כמו דתנן ביבמות (דף ג.) חלץ ועשה בה מאמר ונתן גט ובעל: כיורשים דמו. ועל שניהם לפרוע הלכך מחצית חלקו יחזיר לו: אי כלקוחות דמו. ואין לו עליו כלום הלכך רביע מאותו חלק המגיעו יפרע דה"ל ספק ממון וכל ממון המוטל בספק חולקים[ס] ואין נוטל עמו אלא רביע והלה יכול לסלקו או בקרקע או במעות. ל"א ורביע במעות ממש לבד רביע בקרקע והיינו הרי הן כקרקע מספקא ליה אי כיורשין דמו וחייב להחזיר לו מחצית חלקו קרקע ולא יכול לסלקו במעות או כלקוחות דמו ומיהו כלוקח באחריות דמי וחייב להחזיר לו מחצית מה שאיבד אבל במעות יכול לסלקו הלכך יחזיר רביע בקרקע כיורשים ורביע במעות כמוכר באחריות ולשון ראשון שמעתי[ט]:
שלים

תוספות

ויצאו עליה עסיקין. פירוש עוררים אבל אין לפרש אנסים דא"כ אפי' באחריות משהחזיק בה אמאי יכול לחזור לימא ליה מלך גרס: משהחזיק בה אין יכול לחזור. בפ"ק דב"מ (דף יד:) פרש"י אע"ג שלא נתן מעות דקרקע נקנית בחזקה וקשה אמאי נקט חזקה יותר מכסף ושטר ועוד מאי קנעי מאימת הוה חזקה מתניתין היא בפרק חזקת הבתים (ב"ב דף מב.) נעל פרץ וגדר ועוד מאי קנעי הכא טפי מבשאר דוכתין ועוד דדייש אמצריה משמע דריסה בעלמא שהולך סביב המצרים ונראה לפרש דמיירי שקנאו בקנין גמור בחליפין או בשטר או בחזקה או רפק בה פורתא[י] ודעתו של אדם אע"פ שקנאו בקנין גמור אם יצאו עוררין יכול לחזור בו [א] כל זמן שלא הלך אמצרי השדה לארכה ולרחבה לראות עניני השדה והיינו דדייש אמצרי [ב] ובלא נתן מעות איירי דאי בנתן מעות איירי אפי' באחריות נמי אמאי יכול לחזור בו משהחזיק בה וכי לעולם יכול לחזור בו [ג] וא"ת ולימא ליה שקול ארעא בזוזך וי"ל כגון שהחלו אי נמי כיון שיצאו עליה עוררין אין שוה כמו שהיתה שוה בשעה שקנאה[ס]:

רב הונא אמר או כסף או מיטב. פ"ה שבא לתרץ קראי דלעיל ונ"ל שלא הספיק לסיים דבריו עד שהקשה לו ואית דגרסי אמר רב הונא וקאי אמתניתין דתנן[ו] במיטב הארץ ואמר רב הונא דלאו דוקא מיטב אלא או כסף או מיטב ובספר רב אלפס[ת] פירש דרב הונא בריה דרב יהושע ורב פפא דלעיל [ז:] פליגי אדרב הונא דהכא דאינהו סברי כל מילי מיטב הוא ואפי' סובין ורב הונא סבר דלא הוי מיטב אלא או כסף או קרקע ופסק כרב פפא וכרב הונא בריה דרב יהושע שהם בתראי ור"ת אין סובר כן דמפרש שיש ג' דינין בנזקין או כסף או מיטב ואי לית ליה אפי' סובין וב"ת אי אית ליה זוזי לא מצי לסלקו אלא בזוזי כדמוכח בהכותב (כתובות דף פז.) גבי ההוא תולה מעותיו בנכרי הוה ואי לית ליה זוזי לא יאמר ליה זיל טרח חבין ואייתי זוזי כדאמר התם ולוקח שנמצא מקחו מקח טעות כמו כן די"ט כדאמרינן לקמן בפרק הפרה (דף מו: ושם) ופועל אי לית ליה לבעל הבית זוזי אמר ליה זיל טרח וזבין ואייתי זוזי כדמוכח בהבית והעלייה (ב"מ דף קיח.) דאין יכול לומר לו טול מה שעשית בשכרך[ז]: פשיטא האי ברא והאי לאו ברא. וא"ת ואמאי פשיטא ליה והא שמואל אמר בסמוך בא ב"ח ונטל חלקו של אחד מהם ויתר וי"ל כשחלקו קרקע דוקא אית ליה דויתר דשניהם עומדים בספק זה כמו זה ועל דעת כן חלקו דמי שיפסיד יפסיד אבל הכא דבעל הקרקע בספק ולא בעל הכספים דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי לב"ח[ק] פשיטא דעל דעת כן חלקו שאם יפסיד בעל הקרקע שיחזור על בעל כספים:

וטרף חלקו של אחד מהם. ואם תאמר והא כל אחד חייב לפרוע חוב אביהן ואין יכול ליטול חלק האחד כדקתני בפרק יש נוחלין (ב"ב דף קכה.) יגא עליהם שטר חוב בכור נותן פי שנים וי"ל דמיירי הכא שעשאו אפותיקי:

ורב[ו] אמר בטלה מחלוקת. משמע דלא מצי לסלוקי בזוזי מדקאמר בטלה מחלוקת ותימה מ"ש מדרב אסי דאית ליה שיכול לסלקו בזוזי באותו רביע שנטל מכח ירושה וי"ל דלרב אסי סבירא ליה דאפילו הוו יורשים מצי לסלוקי בזוזי משום דאמר ליה אנא לבעל חוב נמי מסלקנא בזוזי ורב אין חושש לאותה סברא ואע"ג דמיירי בשעשאו אפותיקי לא מיירי כעין אפותיקי דהמקבל (ב"מ דף קי:) דמשמע התם דלא מצי מסלק ליה בזוזי ואם תאמר מכל מקום יתן מעות ויפדה הקרקע מבעל חוב דקיימא לן פרק המפקיד (שם דף לה:) דשומא הדרא לעולם ויש לומר דנפקא מינה היכא דזבנה או אורתה דאמר התם דלא הדרא:

כיורשים הוו. דאי כלקוחות באחריות הוו אמאי בטלה מחלוקת ישלם לו מעות: רב אסי מספקא ליה כו'. בלשון ראשון פ"ה שנוטל חלקו בקרקע או במעות משום דמספקא ליה אי כיורשין הוו אי כלקוחות שלא באחריות הוו וקשה מנ"ל לגמרא שמספקא ליה לרב אסי כלל בירושים דלמא פשיטא ליה דלאו כיורשים נינהו אלא מספקא ליה אי הוו כלקוחות באחריות או כלקוחות שלא באחריות לכך נראה כלשון אחרון: הלכך נוטל רביע בקרקע ורביע במעות. דלא שייך ביה המוליא מחבירו עליו הראיה:
אילימא

הגהות הגר"א

גליון הש"ס

הגהות וציונים

תורה אור השלם

א) בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו וְהַמֵּת יִהְיֶה לּוֹ: [שמות כא, לד]

ליקוטי רש"י

רבינו חננאל

אילימא שליש ביתו אלא מעתה אי איתרמי ליה תלתא מצותא ליתיב לבוליה ביתיה אלא אמר ר' זירא בהידור מצוה עד שליש במצוה בעי רב אשי שליש מלגיו או שליש מלבר תיקו במערבא אמרי משמיה דרבי זירא עד שליש משלו מכאן ואילך משל הקב"ה: **מתני'** כל שחבתי בשמירתו הכשרתי את נזקו הכשרתי במקצת נזקו חבתי בתשלומי נזקו כהכשר כל נזקו נכסים שאין בהן מעילה נכסים שהן של בני ברית נכסים המיוחדים ובכל מקום חוץ מרשות המיוחדת למזיק ורשות הניזק והמזיק כשהזיק חב המזיק לשלם תשלומי נזק במיטב הארץ: **גמ'** ת"ר כל שחבתי בשמירתו הכשרתי את נזקו כיצד שור ובור שמסרן לחרש שוטה וקטן והזיקו חייב לשלם מה שאין כן באש במאי עסקינן אילימא בשור קשור ובור מכוסה דכוותה גבי אש גחלת מאי שנא הכא ומאי שנא הכא אלא בשור מותר ובור מגולה דכוותה גבי אש שלהבת מה שאין כן באש דפטור והא אמר ריש לקיש משמיה דחזקיה לא שנו אלא שמסר לו גחלת וליבה אבל שלהבת חייב מ"ט דהא ברי היזיקא לעולם בשור קשור ובור מכוסה ודכוותה גבי אש גחלת ודקא אמרת מאי שנא הכא ומ"ש הכא שור דרכיה לנתוקי בור דרכיה לנתורי גחלת כמה דשביק לה מעמיא עמיא ואזלא ולר' יוחנן דאמר אפילו מסר לו שלהבת נמי פטור דכוותה הכא בשור מותר ובור מגולה מ"ש הכא ומ"ש הכא התם צבתא דחרש קא גרים הכא לא צבתא דחרש קא גרים ת"ר חומר בשור מבבור וחומר בבור מבשור חומר בשור מבבור שהשור משלם את הכופר וחייב בשלשים של עבד נגמר דינו אסור בהנאה ודרכו לילך ולהזיק מה שאין כן בבור חומר בבור מבשור שהבור תחילת עשייתו לנזק ומועד מתחילתו מה שאין כן בשור חומר

רש"י

שליש ביתו. שחייב אדם לבזבז במלות לולב או ציצית או ספר תורה שליש מה שיש לו: בהידור מצוה עד שליש במצוה. שאם מולא ב' ספרי תורות לקנות ואחד הדור מחבירו יוסיף שליש הדמים ויקח את ההדור כדתניא (שבת דף קלג:) זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במלות עשה לך ספר תורה נאה לולב נאה טלית נאה ציצית נאה: שליש מלגיו. וכגון אם הקטן נמכר בששה יוסיף שני דינרי דהיינו שליש מלגיו שליש שבתוך הדמים ויקח את ההדור: או שליש מלבר. הדמים יחלוק לשתים ויוסיף חלק שלישי משלו דהיינו אם קטן נמכר בששה יוסיף שלשה דינרין ויקח את הגדול בתשעה: עד שליש משלו. דהיינו אותו שליש שיוסיף בהידור מלוה משלו הוא שאינו נפרע לו בחייו כדאמרינן היום לעשותם ולא היום ליטול שכרם (ע"ז דף ג.): מכאן ואילך. מה שיוסיף בהידור יותר על שליש יפרע לו הקב"ה בחייו: מתני' שחבתי בשמירתו. שנתחייבתי לשומרו: הכשרתי את נזקו. כלומר אם הזיק הכשרתי וזימנתי אותו היזק שלא שמרתיו יפה כך מלאתי לישנא אחרינא הכשרתי את נזקו עלי להכשיר ולתקן את נזקו כלומר אני חייב לשלם. מפי מורי: הכשרתי במקצת נזקו חבתי בתשלומי כו'. האי הכשרתי לא דמיא להכשרתי קמא דהא ודאי זימנתי הוא כלומר אם זימנתי את מקצת נזקו אע"פ שלא זימנתיו כולו חבתי לשלם את נזקו כהכשר כל נזקו כאלו זימנתיו כולו ובגמרא מפרש היכי דמי: נכסים שאין בהם מעילה. כלומר אם הוזקו נכסים שאין בהן מעילה אני חייב לשלם אבל אם הוזקו נכסי הקדש איני חייב דנפקא לן כולהו נזקין משור רעהו: של בני ברית. לאפוקי נכרי דאינו חייב בנזקיו: ונכסים המיוחדים. שיש להם בעלים לאפוקי דהפקר שאם הוזקו נכסים דהפקר פטור ובגמרא מפרש לה: ובכל מקום. חב המזיק כמו שהזיקו נכסיו את נכסי בני הברית ולא את נכסיו המיוחדין: חוץ מרשות המיוחדת למזיק. שאם נכנס שורו של ניזק ברשות המזיק והזיקו שור של מזיק פטור דאמר ליה תורך ברשותי מאי בעי: ורשות הניזק והמזיק. מפרש בגמרא: כשהזיק חב המזיק. הא דרשינן ליה בריש פירקין לאתויי קרן וכשהזיק חב המזיק דרישא לא דרשינן ליה דלאו יתירה היא: גמ' מה שאין כן באש. כדמפרש לקמן: גחלת. שאינה בוערת אלא אם כן ליבה אותה: שלהבת. שמסר אור מלובה לחרש דפטור בתמיה: והאמר ריש לקיש. בהכונס לאן לדיר (לקמן נט:): לא שנו. דהשולח הבעירה ביד חרש שוטה וקטן דפטור מדיני אדם: אלא כשמסר לו הגחלת וליבה. אותה החרש: ברי הזיקא. מתורך היזקו לכל שהיא מזומנת להזיק: ברי. מזומן: שור דרכיה לנתוקי. והוה ליה לאסוקי אדעתיה שאפילו אין החרש מתירו סופו להתיר את עצמו הלכך שמירה רעועה היא ואפילו התירו חרש חייב בעל השור: לנתורי. לנפול הלכך שמירה רעה היא אפילו גילהו חרש בעל השור חייב לשלם שלא שמרו כראוי: מעמיא עמיא ואזלא. ומאי דליבה חרש לא רמיא עליה דבעל גחלת לאסוקי אדעתיה: ולרבי יוחנן דאמר. בהכונס אפילו מסר לו שלהבת פטור דהשתא מוקי להא דקתני מה שאין כן באש בשלהבת ודכוותה דמחייב גבי שור ובור בשור מותר ובור מגולה מאי שנא כו': התם. גבי בעירה: צבתא דחרש קגרים. אחיזתו של חרש גרמה הבערה שהוא נטלה והוליכה לגדיש הכא לא צבתא דחרש קגרים שהשור הלך והזיק וכן הבור ולא על ידי חרש הזיק: צבתא. אחיזתו וכמו מלשון לבתא שקורין טנילא"ס: ל"א גרס' לוותא יחודו של חרש שנתייחד עם השלהבת ונטלה ולשון לוותא סולא"ס כדאמרינן ליהוי לוותא לחברו (ב"ב דף מא.): כופר. במועד שהמית בן חורין: אסור בהנאה. אם המית אדם כדכתיב ובעל השור נקי כאדם שאומר לחבירו פלוני יצא נקי מנכסיו ואין לו בהן הנאה: מה שאין כן בבור. שאין בעל הבור חייב בתשלומי מיתת אדם כדאמרינן שור ולא אדם:

מה

תוספות

אילימא שליש ביתו. משמע דאין לריך לבזבז כל ממונו לקנות אתרוג אפילו לא ימלא בפחות והוא מלוה עוברת ואפילו שליש ביתו משמע דלא מחייב ואמרינן נמי (כתובות דף נ.) המבזבז אל יבזבז יותר מחומש ובסוכה (דף מא:) חשיב ליה רבותא דר"ג שקנה אתרוג באלף זוז: אילן איתרמיא ליה. אפילו מיירי בעשורייתא דרבי כדאשכחן בפרק מליאת האשה (כתובות דף סו.) מ"מ ידוע שלא היה חייב לבזבז כל כך: עד שליש במצוה. פירוש [א] שאם מלא אתרוג כשגה כמו ששיערו חכמים ואחד גדול ממנו שליש יקנהו: משל הקב"ה. אוכל פירות בעוה"ז והקרן קיימת לו לעוה"ב: בשור קשור ובור מכוסה. פי' כראוי דאי בשלא כראוי לאו כלום היא ועוד מדפריך מ"ש הכא כלומר ובשניהם היה להם ליפטור מדהדר מוקי לה בשור מותר ובור מגולה: שור עביד לנתוקי. פרש"י אפי' בלא חרש דרכו לנתוקי מאליו וכן בור דרכו לנתורי מאליו וקשה דע"כ בקשרו ובכסהו כראוי מיירי כדפי' ולקמן (דף נה:) תנן כסהו כראוי פטור ונראה לפרש דדרכו לנתוקי ע"י חרש קאמר דגרע משום דמסר לחרש אבל גחלת לא גרע כ"כ דאין דרכו לכבות גחלת כמו שדרכו לנתוקי שור ולנתורי בור דכמה דשביק לה חרש מעמיא עמיא ואזיל: ולרבי יוחנן דאמר אפי' מסר לו שלהבת פטור כו'. תימה מאי קשה ליה הא שלהבת לרבי יוחנן כמו גחלת לר"ל ובשור קשור ובור מכוסה יכול להעמידו ומשום דחרש עביד לנתוקי ולנתורי כמו שאמר לר"ל וי"ל דמשמע ליה דטעמא דרבי יוחנן דפטר משום שהקטן שומרו ואין הקטן עושה היזק אלא אדרבה עושה שמירה והשתא ניחא דלא מיקשי לרבי יוחנן דמוקי לה בשור מותר ובור מגולה אמאי נקט שמסרו לחש"ו והא בלא מסרו נמי חייב דנקט מסרו לרבותא אע"פ שעשה שמירה קצת ובהאי סברא פליג אריש לקיש: חומר בשור. האי שור היינו קרן כדמוכח בכולה שמעתין: ודרכו לילך ולהזיק. הא דלא חשיב שהוא בעלי חיים מה שאין כן בבור משום דהוי בכלל ודרכו לילך ולהזיק וכוונתו להזיק לא שייך למתני גבי בור שאין בעלי חיים: מה שאין כן בבור. שאין משלם כופר וכן אם דקתני בסמוך משא"כ באדם וא"ת ונילף משור ונחייבו בכופר ואף על גב דליכא למימר שכן ב"ח דהא מסקינן לקמן בפרק כילד (דף כו.) דליכא כופר ברגל שמע מינה דילפינן רגל מקרן ולא פרכינן מה לקרן שכן כוונתו להזיק ומייב ברה"ר ויש לומר דאדם ובור פטורין דדרשינן עליו ולא על בור עליו ולא על האדם כדדרשינן לקמן בסוף כילד (שם) עליו ולא על האדם וא"ת שור ולא אדם דכתיב בבור למ"ל ת"ל מעליו ויש לומר דאיצטריך שור ולא אדם לפטור עבד שנפל בתוכו או עובד כוכבים הקנוי לישראל:

חומר

עין משפט נר מצוה

פא א ב סמג עשין מד טוש"ע א"ח סימן תרנו סעיף א ובהג"ה:
פב ג מיי' פ"ב מהלכות נזקי ממון הלכה ו סמג עשין סח טוש"ע ח"מ סימן שצה סעיף א:
פג ד מיי' שם פי"ד הל' ח ועיין בהשגות ובמ"מ סמג שם טוש"ע ח"מ סי' שפט סעיף ז:
פד ה ו מיי' שם פ"ד הל' ה סמג עשין סח טוש"ע ח"מ סימן תיח סעיף ז:
פה ז מיי' שם פ"ד הל' ו סמג שם טוש"ע ח"מ סימן שם סעיף ו:
פו ח מיי' שם פי"ב הלכה ט סמג שם טוש"ע ח"מ סימן תי סעיף לג:
פז ט מיי' שם פ"ו הלכה ג סמג שם:
פח כ מיי' שם הל' ט:

רבינו חננאל

שלשה כגון שהוספתה על הכסף חצי מעצאה דמי לולב ג' חצאי כסף שהוא כסף וחצי. או שליש מלגיו. שהוא כסף ושליש כסף ועלותה בתיקו, ואבדינן לחומרא א) מלבר. במערבא אמרי עד שליש משלו. כלומר מוהדר הוא להתנאות במצוה עד שליש מכאן ואילך אם מוסיף יותר על שליש מדה יתירה עושה בבבן המפרתם צער ומוסיף לו יותר שנמצא חינגו ואין הקב"ה מקפח שכרו אלא משלם לו גמולו משל הקב"ה שנאמר מלוה ה' חונן דל ופשוט הוא. ד"א מכאן ואילך משל הקב"ה. שאם בא להדר המצוה ביותר משליש בדמיה [אינו חייב] כל זה מיגעו שחייב ב) קודמין להידור מצוה, אבל אם זמן לו הקב"ה ממון שלא מיגעו ובקש להדר המצוה ביותר משליש הרשות בידו, והמהדר המצוה משובח כדתנינן בגר חנוכה [שבת כא:] והמהדרין נר לכל אחד ואחד והמהדרין מן המהדרין וכו': פירוש כל שחבתי בשמירתו הכשרתי וכו': ת"ר כל שחבתי בשמירתו הכשרתי נזקו כיצד שור ובור שמסרן לחרש שוטה וקטן והזיקו חייב. מה שאין כן באש. ולר' יוחנן אפי' מסר לחרש שוטה וקטן שלהבת הזיקו פטור המוסר מאי טעמא צבתא דידהו גרים. פי' לנתורי. יפתח הבור והקודים ויפתח פי הבור: ת"ר חומר בשור [מבבור] שהשור משלם הכופר ושל של עבד נגמר דינו אסור בהנאה ודרכו לילך ולהזיק מה שאין כן בבור, חומר בבור [מבשור] שהבור תחילת עשייתו לנזק ומועד מתחילתו מה שאין כן בשור.

חשק שלמה על ר"ח

א) עי' בהל"ם וש"ע אר"ם פי' חנ"ו שספקו לקולא. ב) עי' בנמוקי יוסף שפירש כן.

הגהות הגר"א

[א] תוס' ד"ה עד. פי' כו'. נ"ב ודעת ש"פ כפירש"י:

מסורת הש"ס עם הוספות

א) עיין תוס' סוכה לא: ד"ה ודקרוק, ב) לקמן כב. נט: [ע"ש], ג) שמות טו ב, ד) לקמן לז: ועיין תוס' לעיל ו: ד"ה שור, ה) לקמן יג., ו) ד. ועיי"ש בתוה"ד כשהזיק ובגליון הש"ס, ז) ב, ח) שמות כא כח, ט) לקמן מא., י) לקמן כח:, כ) סוכה לד:, ל) עיין סמג עשין מד ובביאור הלכה סי' תרנו ד"ה במצוה, מ) בדיבור הקודם, נ) עיין לקמן נב ע"א.

הגהות וציונים

א] נ"ל שצ"ל ב"ם שהזיקו (מ"ר יצחק חבר): ב] בס יעב"ץ גרס אוד (גליון): ג] בדפו"ר מתחיל כאן דיבור חדש (ולפנינו חיבורם לדיבור אחד צפ"י המהרש"ל): ד] צ"ל צבת (באה"מ, וכ"ה בכת"י): ה] צ"ל לחבירה (כ"ה בגמ' שם ובכת"י): ו] הבאה"מ מגיה מ"מ ידוע היה שלא חייב וכו' עיי"ש ועיין בהגהות מהרש"א ומהר"ם: ז] צריך להוסיף עד (מהרם שיף, וכ"ה בכת"י):

לעוזי רש"י

טנייל"ש. פירוש לבת, מלקחיים (רש"י שמות כה, לח), כלי שתופסין בו כל כלי מתכות כשמכין (ערוך ערך לבת ד'): סולא"ש. פירוש (לבנה) בלוחה (שם...) (עיין רש"י ב"ב דף לט ע"א ד"ה ליהוי לוותא להכריז):

ליקוטי רש"י

מלגיו. מבפנים [רשב"ם ב"ב צג.]. מלבר. מבחוץ [ב"ב ד:]. נכסים המיוחדים. למעוטי זה שאומר שורך הזיק שאינו יודע שור של מי הזיק שהיו עמו שוורים של אנשים הרבה ומיוחדין דממונייהו הכי משמע שיהו כל נכסים שהזיקו מיוחדים לאדם אחד שאין נכנס ספק. חוץ מרשות המיוחדת למזיק. שאם נכנס שור של ניזק ברשות המזיק והזיקו שור המזיק פטור. ורשות הניזק והמזיק. נמי פטור. כגון חצר השותפין ובגמרא מפרש דלא ... [לקמן יג.]. גחלת. וליבה. ההגרש דלא דמי לגור לשור מזומן הא דנמלת הרש עביד ליה לזיקא. דהוא ברי הזיקא. מזומן היזקו והוי כשולח [לקמן כב:]. עמיא. גחלים עוממות, כבויות, כדכתיב (יחזקאל לא) ארזים לא עממוהו ומתרגמינן כהה כבוין [פסחים כה.]. ולר' יוחנן דאמר אפילו מסר לו שלהבת פטור. ור' יוחנן ... נגמר דינו אסור בהנאה. סקול יסקל השור ולא יאכל את בשרו. ממשמע שנאמר סקל יסקל השור אני יודע שהוא נבלה ונבלה אסורה באכילה אלא מה ת"ל ולא יאכל את בשרו שאפילו שחטו לאחר

שנגמר דינו אסור באכילה. הנאה מנין ת"ל ובעל השור נקי כאדם שאומר לחבירו יצא פלוני נקי מנכסיו ואין לו בהם הנאה של כלום [שמות כא, כח]. מה שאין כן בבור. ... שהבור תחילת עשייתו לנזק ... [לקמן נג:] ...

חומר בשור מבאש חומר באש מבשור חומר בשור מבאש שהשור משלם כופר וחייב בשלשים של עבד נגמר דינו אסור בהנאה מסרו לחרש שוטה וקטן חייב מה שאין כן באש חומר באש מבשור שהאש מועדת מתחילתה מה שאין כן בשור חומר[ט] באש מבבור וחומר בבור מבאש חומר בבור מבאש שתחילת עשייתו לנזק מסרו לחרש שוטה וקטן חייב משא"כ באש [י]חומר באש מבבור שהאש דרכה לילך ולהזיק ומועדת לאכול בין דבר הראוי לה ובין דבר שאינו ראוי לה מה שאין כן בבור וליתני חומר בשור מבבור שהשור חייב בו את הכלים מה שאין כן בבור הא מני ר' יהודה היא [כ]דמחייב על נזקי כלים בבור אי רבי יהודה אימא סיפא חומר באש מבבור שהאש דרכה לילך ולהזיק ומועד' לאכול בין דבר הראוי לה ובין דבר שאינו ראוי לה מה שאין כן בבור דבר הראוי לה מאי ניניהו עצים[ל] דבר שאין ראוי לה מאי ניניהו כלים מה שאין כן בבור אי ר' יהודה הא אמרת מחייב היה ר' יהודה על נזקי כלים בבור אלא לעולם רבנן היא [מ]ותנא ושייר מאי שייר דהאי שייר שייר טמון איבעית אימא לעולם ר' יהודה ודבר שאין ראוי לה לאו °לאתויי כלים אלא לאתויי ליחכה נירו וסכסכה אבניו מתקיף לה רב אשי ליתני חומר בשור מבבור שהשור [א]חייב בו שור פסולי המוקדשין [ב]מה שאין כן בבור אי אמרת בשלמא רבנן היא אידי דשייר הך שייר נמי הך אלא אי אמרת ר' יהודה מאי שייר דהאי שייר דש בנירו אי משום דש בנירו לאו שיורא הוא דהתנא שכן דרכו לילך ולהזיק: הכשרתי במקצת נזקו: תנו רבנן הכשרתי מקצת נזקו חבתי בתשלומי נזקו כהכשר כל נזקו כיצד [ג]החופר בור תשעה ובא אחר והשלימו לעשרה האחרון חייב [ד]ודלא כרבי דתניא[ס] החופר בור תשעה ובא אחר והשלימו לעשרה אחרון חייב רבי אומר אחר אחרון למיתה אחר שניהם לנזקין רב פפא אמר למיתה ודברי הכל איכא דאמרי לימא דלא כרבי אמר רב פפא למיתה ודברי הכל מתקיף לה רבי זירא ותו ליכא והא איכא [ה]מסר שורו לחמשה בני אדם ופשע בו אחד מהן והזיק חייב היכי דמי אילימא דבלאו איהו לא הוה מינטר פשיטא דאיהו קעביד אלא דבלאו איהו נמי מינטר מאי קעביד מתקיף לה רב ששת והא איכא [ו]מרבה בחבילה היכי דמי

אי

רש"י

מה שאין כן באש. אם לא חייב בה שריפת אדם שהיה לו לברוח ואם כפות הוא המבעיר חייב מיתה וקם ליה בדרבה מיניה[ו] כדמפרש לקמן בפרק הכונס לאן לדיר (דף סא:): [ס]ובין שאין ראוי. לקמן מפרש לה. כל שור דקתני הכא בקרן קמיירי ולא בשן ורגל: חייב בו את הכלים. אם שיברן בנגיחה או בנשיכה[ו] שהיא תולדה דקרן[ט] כלים אין ראויין לאש שאין דרך להסיק בכלים: פלוגתא דרבי יהודה ורבנן בפרק שור שנגח את הפרה (לקמן דף מג:): אלא לעולם רבנן היא. ודקשיא לך ליתני חומר בשור שחייב בו את הכלים כו' תנא ושייר: שייר טמון. דהוה ליה למתני חומר בשור ובור מבאש שאם בעט שור בשק מלא כלים ושברן חייב או אם נפל חמור בבור ועליו שק מלא תבואה חייב ואע"ג דטמון בשק מה שאין כן באש דנפקא לן (לקמן דף ס.) מאו הקמה דאינו חייב אלא בגלוי: שור פסולי המוקדשין. שנפדה ונפל בבור פטור בעל הבור דכתיב (שמות כא) בעל הבור ישלם והמת יהיה לו יצא זה שאין המת שלו[ח] דאע"ג דנפדה אם מת אסור להאכילו לכלבים כדאמרינן בבכורות (דף טו.) תזבח ולא גיזה בשר ולא חלב ואכלת ולא לכלביך ובפסולי המוקדשין הכתוב מדבר ואם נגחו שור חייב דהא כתיב שור רעהו וכיון דנפדה שור רעהו קרינא ביה ואע"ג דבשור נמי כתיב והמת יהיה לו מוקמי' ליה לקמן[ט] לבעלים מטפלים בנבלה: האי מאי לא גרסינן: אי אמרת בשלמא רבנן אידי דשייר. טמון וכלים שייר נמי האי: אלא אי אמרת ר' יהודה. ואין כאן שיור דהא כלים בבור וטמון באש רבי יהודה מחייב[י] מאי שייר דהאי שייר: דש בנירו. שאם דש השור בנירו ונתכוון לכך שהרי השוורין מלומדין בדישה תולדה דקרן היא שכוונתה להזיק וחייב לשלם דמי נירו שקילקל מה שאין כן בבור דלא שייך ביה היזק קרקע: דהא קתני. לעיל בשור שדרכו לילך ולהזיק וכל נזקין בכלל: האחרון חייב. בין מת בו השור בין הוזק וטעמא מפרש לקמן מקראי בפרק שור שנגח את הפרה: אחר אחרון למיתה. אם מת השור לא ישלם הראשון כלום דט' טפחים אין בהם כדי להמית[כ]: אחר שניהם לנזקין. דאם הוזק השור ולא מת ישלמו בין שניהם: רב פפא אמר. מתניתין דקתני כהכשר כל נזקו דאין חייב אלא אחרון במיתה שמת השור קמיירי: ודברי הכל. דאפי' רבי קאמר אחר אחרון למיתה: ותו ליכא. למימר כהכשר כל נזקו: והא איכא. למימר תו כגון אי אתרמי דמסר שורו כו' ומסברא קמקשי ליה רבי זירא ולאו משנה: ופשע בו. שהלך לו ולא שמרו:[ל]

אי

תוספות

חומר בשור מבאש. הא דלא תני שהשור ב"ת משום דהוי בכלל מסרו לחש"ו דבהכי תלי טעמא דפטור באש:

שייר טמון. דפטור באש ושור ובור חייב ופ"ה כגון בעט שור בשק מלא כלים ושברן וכן אם נפל בבור שק מלא תבואה חייב ולא דק דכל מילי דלאו בעלי חיים ממעטים מחמור דבור כמו כלים כדאמר בסוף[ס] הפרה (דף נג:) גבי נפל לבור והבאיש מימיו לאחר נפילה שהוא פטור משום דהוי שור טור ומים כלים:

ליחכה נירו וסכסכה אבניו. גבי דש בנירו פרש"י מש"כ בבור דלא שייך ביה היזק קרקע משמע דה"נ רוצה לפרש כן מש"כ בבור דלא שייך ביה היזק ניר ואבנים וקשה לפי' דאם כן היה יכול להזכיר כמה היזקות שהאש עושה מדבר הקטע ששורף ביתו ושאר דברים הקטנים אלא י"ל ליחכה נירו דחייב אף על פי שאין רגילות שתזיק אש ניר ואבנים כלל מה שאין כן בבור דפחות מי' פטור ממיתה[ו] כיון דאין רגילות להמית בפחות מי':

שהשור חייב בו פסולי המוקדשין מה שאין כן בבור. כדדרשינן[ח] מוהמת יהיה לו מי שהמת שלו °וא"ת למה לי שור ולא אדם[ט] תיפוק ליה מוהמת יהיה לו מי שהמת שלו כדפטרינן שור פסולי המוקדשין [י]דמת אסור בהנאה דדרשינן גזירה שוה שם שם מעגלה ערופה בפרק אין מעמידין (ע"ז כט:) °ואי משום שהשער מותר כדאמרינן בפ"ק דערכין (דף ז.) ה"נ שער שור פסולי המוקדשין מותר כדאמרינן בבכורות פ"ג (דף כה.) ואפילו הכי כיון שעיקרו אסור חשיב אין המת שלו וי"ל דוהמת יהיה לו משמעי בשור ולא ממעטי מיניה אדם תדע מדפריך בפ' הפרה (לקמן מט:) ואיפוך אנא פירוש והמת יהיה לו דשור נדרוש למי שהמת שלו והיכי מצי למימר הכי והא בשור משלם כופר ואע"פ שאין המת שלו אלא על כרחך לא חיישינן נהכי כדפרישית דאשור קאי ובלאו הכי לא קשיא מידי למאי דפרישית לעיל[ע] דשור ולא אדם איצטריך לעבד ולנכרי הקנוי לישראל שנפל לבור דההוא שרי בהנאה:

אחרון חייב. גם אמזיקין והראשון פטור מכלום ובפ' הפרה (לקמן נג.) מפרש טעם דכתיב כי יכרה[פ] אחד ולא שנים למיוני בתרא אתי ולא קמא דאמר קרא והמת יהיה לו ההוא דקא עביד שיעור מיתה:

ותו ליכא. וא"ת נהי נמי דאיכא טובא אטו כי רוכלא ליחשיב וליזיל וי"ל משום דדחיק לאוקמי מתני' דלא כרבי או כרב פפא ולמיתה והיה יכול להעמיד בניזקין וא"ת ולוקמא כגון שלא היה בו הבל למיתה ולא הבל לניזקין שהיה רוחבו יתר על עומקו ובא אחר וקייד וכ"ד דמודה רבי דהאחרון חייב בין למיתה בין לניזקין כדאמר רב פפא[ק] בפרק הפרה (לקמן דף נג:) וי"ל דאין זה מקצת נזקו דלאחרון עבד הכל:

[ש]כגון פפא בר אבא. מפרש רשב"ם דנקט פפא בר אבא לפי שלפעמים בני אדם הוא שאול לכל הבא מאליו לישב עליו כי סתם ספסל עשוי לכך והוי כמתה מחמת מלאכה[ת] אבל פפא בר אבא שהוא משונה וכבד מאשר בני אדם סתמא אין שאול לו ולפי' נ"ל כגון פפא בר אבא אכולהו קאי מדקאמר בסמוך דא"ל אי לאו את הוה יתבינן פורתא וקיימין משמע דאם היה נשבר היו חייבין ומיהו לפי המסקנא דמשני דבהדי דקסמך עלייהו[ק] אין צריך לפרש דחייב אלא אחרון בלבד ומתוך כך פטר ארבעה בני אדם שישבו על ספסל אחד של אלמנה ושברוהו והר"ר עזריאל חייב לשלם ור"ת מפרש דנקט פפא בר אבא משום דקאמר במסקנא דכמו כגופו דמי ודוקא פפא בר אבא שהוא אדם כבד ומתוך כבדו מונען לעמוד אבל שאר בני אדם שאין כבידין כל כך ואין סמיכתן מעכב מלעמוד איהו נמי פשעו שלא עמדו וכולן חייבין ולפי זה צריך לומר דרב פפא עצמו בא לתרץ מה שהקשה ותו ליכא:

מאי

עין משפט נר מצוה

פט א מיי' פ"א מהל' נזקי ממון הלכה ט סמג עשין סח:

צ ב מיי' פ"יב שם הלכה יז:

צא ג ד מיי' פ"יג שם הלכה יג סמג עשין סח טוש"ע ח"מ סי' תי סעיף טו:

צב ה מיי' פ"ד שם הלכה ז סמג עשין שם טוש"ע ח"מ סי' שצו סעיף ז:

צג ו מיי' פ"ו מהלכות חובל ומזיק הל' יד ועיין בה"מ ח"מ סי' תכ סעיף טו טור ש"ע ח"מ סי' שפ סעיף ד:

רבינו חננאל

חומר בשור מבאש כו' עד מסר לחרש שוטה וקטן חייב מה שאין כן באש. חומר באש [מבשור] שהאש מועדת מתחילתה מה שאין כן בשור. חומר בבור מבאש שהבור תחלת עשייתו לנזק ומסרו לחרש שוטה וקטן חייב מה שאין כן באש. חומר באש [מבבור] שדרכה לילך ולהזיק ומועדת לאכול בין דבר הראוי לה כגון עצים וכיוצא בהן ובין דבר שאין ראוי לה כגון כלים וכיוצא בהן מה שאין כן בבור. ותשבא כרבנן דפטרי בנזקי כלים בבור, והאי דלא תני שהשור חייב בו את הכלים מה שאין כן בבור שיירה כמו ששייר הטמון שחייב בו השור מה שאין כן באש, וזה מפורש בפרק הכונס צאן לדיר (דף סא:) משנה המדליק את הגדיש היו בו כלים ר' יהודה אומר ישלם כל מה שבתוכו וחכמים אומרים אינו משלם אלא גדיש של חטין כו'. ושייר נמי חומר בשור שחייב בו שור פסולי המוקדשין מה שאין כן בבור. עיקר בפ' שור שנגח את הפרה (דף נג:) דגרסינן התם פסולי המוקדשין אדם ושור חייבין ובור פטור מאי טעמא אמר קרא והמת יהיה לו במי שהמת שלו יצא זה שאין המת שלו. הני הוו שיורא אבל דש בנירו לא הוי שיורא דשמעינן ליה מדקתני ודרכו לילך ולהזיק. הדבריו פשוטין הן ולא הוצרכו לכתבם בלשון קצרה אלא להיותם נוחים לעמוד בהן המסורתן להיותם בידו כלולות: פיסקא הכשרתי במקצת נזקו חבתי בתשלומי נזקו כו': ת"ר הכשרתי מקצת נזקו חבתי בתשלומי נזקו כהכשר כל נזקו. פי' היה הבור חפור ט' טפחים והוסיפו לו טפח נתחייבתי לשלם נזק כאלו אני חפרתי הבור כולו, והוו כיצד זה החופר בור ט' כו', ודלא כרבי דתניא [החופר בור ט'] טפחים ובא אחר והשלימו לי' טפחים האחרון חייב רבי אומר אחר אחרון למיתה אחר שניהן לנזקין, ואוקמה ר' פפא למיתה ודברי הכל: פי' מרבה חבילה עצים לחזק הדליקה. ואקשי' ובי

מסורת הש"ס עם הוספות

א) לקמן מג: [ש"ע], ב) [לעיל ה: וש"נ], ג) עיין תוס' לעיל ה: ד"ה כי, ד) [סוטה מ: וש"נ], ה) לקמן נג. [תוספתא פ"ו ה"ג ע"ש], ו) עיין תוס' לעיל ד. ד"ה כראי, ז) לעיל ב: ח) לקמן נג., ט) עמוד ב, י) לעיל ה., כ) לעיל ג., ל) לקמן נג., מ) [פי' תוס' זבחים עג. ד"ה ועגלופה ותוס' מ"ק ט. ד"ה אמא ותוספות ערכין ד. ד"ה נפשות], נ) ע: ד"ה מה, ס) ב"מ צו ע"ב.

גליון הש"ס

גמ' לאתויי כלים. ע' לעיל ה ע"ב תוס' ד"ה כי מדים: תוס' ד"ה שהשור כו' ואת תא"ל. ע' תוספות ח"ל סי' קנו: בא"ד ואי משום וכו'. עי' זבחים דף עה ע"ב תוס' ד"ה ומגרפה:

הגהות וציונים

א] צ"ל חומר בבור מבאש וחומר באש מבבור (כמו אירך דמקדימים את הקודם במשנה וכן מפרש ראשון ראשון ואחרון אחרון, דבש תמר): ב] יש לשער שנתחלפו מ"ה ובין לד"ה חייב ובין צ"ל ובין שאין ראוי. לקמן מפרש לה כלים אין ראויין לאש שאין דרך להסיק בכלים: חייב בו את הכלים. אם שיברן בנגיחה או בבעיטה שהיא תולדה דקרן, כל שור דקתני הכא בקרן קמיירי ולא בשן ורגל: ג] הס"ד בדפו"ר (עיין רש"ל): ד] המשך דברי רש"י על עמוד זה נמצא בעמוד ב: ה] צ"ל בפרק (גליון) ומבואר דבש כתב צ"ל כדאמר בסוף הפרה וגבי נפל, ודו"ל בסוף הפרה (נג ע"ב) מעשה מה הפרה מפרש בע"ח, וגבי נפל לבור הוא בדף נה ע"ב: ו] יש להוסיף איש (מהרש"ם): ז] נדצ"ל ולהחובר (באה"ש): ח] לפנינו שם הגירסא רב זביד: ט] שייך לע"ב (גליון): י] יש להוסיף תבר (באה"ש): כ] עי' מהרש"א (גליון), דפירש לפרש דקאי אלא אאחרון:

ליקוטי רש"י

האש דרכה לילך ולהזיק. אבל אלו לא הזיקו בהלכתן אלא השור והחמור נתקל בהן [לעיל ו.]. מאי שייר דהאי שייר. דלא תורפא דמנא למתני כל מילי ועיורי מילה [תענית יג.]. שייר טמון. בשק מלא כלים ושברן ונכנס לבור ונתקל וכגון ונפל בבור חייב [לקמן כו.]. ליחכה נירו וסכסכה אבניו. שאם ליחכה האש נירושו של ספירו או סכסכה אבניו חייב בלאכים שייך לנפו סכסכה אבניו. לשון סכסוך הומבין ונבגמרי אלא בסכסכה ומדקה באש ושלמו אם בהם מעט באש ולם, וסכסכה מעט כלאמרינן (מולין דף ח:) גבי פגימה סכין מקופשת מבוח שלא נפגמה תב' בלשון גמרי [לעיל ו.]. סכסוך שייך נלאכים בשאר בשאר דברים [לקמן ס.]. כמין סכין פגימה מסכסכת

בבעל אנפליי"ר בלעז שאין [illegible] מוכו זקוף ונוח במקום אחד אלא נדעך וקופץ לישנא אחרינא מסכסכה בהן איזה נכנסת תוך אלא קשיא מבפנים בזמנם"ש בלע"ז [שבת כא.]. שור פסולי המוקדשין. כגון בכור בעל מום [illegible]

אי דבלאו איהו לא אזלא פשיטא אלא דבלאו איהו אזלא מאי קא עביד מתקיף לה רב פפא והא איכא הא דתניא[ס] ה' שישבו על ספסל אחד ולא שברוהו ובא אחד וישב עליו ושברו האחרון חייב ואמר רב פפא כגון פפא בר אבא היכי דמי אילימא דבלאו איהו לא איתבר פשיטא אלא דבלאו איהו נמי איתבר מאי קעביד סוף סוף מתניתא היכא מתרצא לא צריכא דבלאו איהו הוי מיתבר בתרי שעי והשתא איתבר בחדא שעה [ג]דאמרי ליה אי לאו את הוי יתבינן טפי פורתא וקיימין [א] ולימא להו אי לאו אתון בדידי לא הוה מיתבר לא צריכא [ג]דבהדי דסמיך בהו תבר [ב] פשיטא מהו דתימא כחו לאו כגופו דמי ∘ קמ"ל דכחו כגופו דמי דכל היכא דגופו תבר כחו נמי תבר ותו ליכא והא איכא הא דתניא[ס] [ד]הכוהו עשרה בני אדם בעשר מקלות בין בבת אחת[ג] בין בזה אחר זה ומת כולן פטורין רבי יהודה בן בתירא אומר בזה אחר זה האחרון חייב מפני שקירב את מיתתו בקטלא לא קמיירי ואיבעית אימא בפלוגתא לא קמיירי ולא והא אוקימנן דלא כרבי דלא כר' וכרבנן מוקמינן כר' יהודה בן בתירא ולא כרבנן לא מוקמינן: חבתי בתשלומי נזקו: חבתי בנזקו לא קתני אלא בתשלומי נזקו תנינא להא[ס] דתנו רבנן [ז]תשלומי נזק [ה]מלמד [ס]שהבעלים מטפלין בנבילה מנא הני מילי אמר ר' אמי דאמר קרא [א]מכה נפש בהמה ישלמנה אל תקרי ישלמנה אלא ישלימנה רב כהנא אמר מהכא [ב]אם טרף יטרף יביאהו עד הטרפה לא ישלם עד טרפה ישלם טרפה עצמה לא ישלם חזקיה אמר מהכא [ג]והמת יהיה לו לניזק וכן תנא דבי חזקיה והמת יהיה לו לניזק אתה אומר לניזק או אינו אלא למזיק אמרת לא כך היה מאי לא כך היה אמר אביי אי ס"ד נבילה דמזיק הויא ליכתוב רחמנא שור תחת השור ולישתוק והמת יהיה לו למה לי ש"מ לניזק וצריכא דאי כתב רחמנא מכה בהמה ישלמנה משום דלא שכיחא אבל טרפה דשכיחא אימא לא צריכא ואי אשמועינן טרפה משום דממילא אבל מכה בהמה דבידים אימא לא ואי אשמועינן הני תרתי הא משום דלא שכיחא והא משום דממילא אבל והמת יהיה לו דשכיחא ובידים אימא לא ואי אשמועינן המת יהיה לו משום דממונא קא מזיק אבל הכא דבגופא מזיק אימא לא צריכא א"ל רב כהנא לרב[ס] אלא טעמא דכתב רחמנא והמת יהיה לו הא לאו הכי הוה אמינא נבילה דמזיק הויא השתא אי אית ליה לדידיה כמה טריפות יהיב ליה דאמר מר [ד]ישיב [ס]לרבות שוה כסף ואפילו סובין דידיה מבעיא לא נצרכא אלא [ז]לפחת נבילה לימא פחת נבילה תנאי היא דתניא אם טרף יטרף יביאהו עד

יביא

[ג]אי דבלאו איהו לא מינטר. כגון שהיו עסקיו רעים: פשיטא. אין זו[ז] הכשרתי במקצת נזקו אלא כל נזקו ולא דמי להפליס בור לעשרה דאע"ג דקי"ל[ז] בור ט' דלא עבדי מיתה נזקין מיהא עבדי וקייצ הראשון בהגרמת מיתתו ואיצטריכא למיתני דאחרון חייב: מאי קעביד. ואינו חייב כלום: מרבה בחבילות. שריבה חבילות וזמורות בהדלקה של חבירו וקירבה ע"י החבילות לגדים אחרים שהיה מדין[ס] שיהא הוא חייב ולא הראשון[ז]: פשיטא. ולמה הוה לן למיתנייה הרי הראשון לא סייע כלום דכל מה דסמיך ליה מעמיא ואזיל אבל חופר בור תשעה רוב מיתתו הוא עושה אלא האחרון מקרבה: כגון פפא בר אבא. שהיה בעל בשר: פשיטא. דלא דמי לבור שהראשון גרם נזקין והרג אליו או רובו אלא משום הכי הוא דמפטר דלאמר ליה אי לאו אתה הוה מתזיק ולא הוה מיית[ס] אבל אלו לא שברו כלום כל זמן שלא בא זה: מתניתא. דספסל: היכא מיתרצא. הואיל ומוחזקת הכי אבל מוסר שורו ומרבה בחבילות לא מתנייתא ניניהו אלא מסברא הוו מקשי להו: דבלאו איהו הוה מיתבר בתרי שעי. ולהכי אצטריך למיתנייה לאשמועינן דאפי' הכי חייב ומיהו בהדי הניא דחופר בור לא מצי למיתנייה דתהוי הך כהכשר במקצת נזקו דמתמ' דהאי לא מקצת נזק הוא אלא כל נזק שהראשונים לא התחילו לשברו[ס] כי היכי דחופר בור ט' הזיקתו הבל חוס של ט' והבל חוס של י' הרגו: ולימא להו אי לאו אתון בדידי. לחוד לא הוה מיתבר ואתם כשישבתי היה לכם לעמוד ומדלא עמדתם אתם כמותי שברתם וגבי משלים בור לעשרה ליכא לאקשויי הכי דמאי הוה ליה לקמא למיעבד: לא צריכא דבהדי דסמיך עלייהו. [ב] לעולם דבלאו איהו לא הוה מיתבר כלל ודקאמרת פשיטא לא נריכא דלא ישב עליו אלא עמד על רגליו ונסמך עליהם ואתא לאשמועינן דכחו כגופו דמי: סמך בהו. נסמך עליהם ולא יכלו לעמוד לישנא אחרינא דוגא מוגא גרסינן כדאמרינן בעלמא מזו למיזגא עלייהו (שבת דף מח.): פטורין. שאין ידוע על ידי מי נהרג: שקירב מיתתו. ופלוגתייהו דרבי יהודה בן בתירא ורבנן מפ' בסנהדרין בפרק אלו הן הנשרפין (דף עח.) ר' יהודה סבר כי יכה כל נפש אדם כתיב למשמע כל דהו נפש ורבנן סברי כולה נפש משמע והיינו הכשרתי במקצת נזקו דומיא לחופר בור שהראשון הזיק והאחרון הרג: דלא כרבי וכרבנן מוקמינן. הלכה כרבים: בנזקו לא קתני. דליהוי משמע שישלם שור גמור חי והוא יטול את הנבילה: אלא בתשלומי נזקו. דמשמע השלמה שיטול ניזק את הנבילה וזה משלים לו מה שפחתתו מיתה: תשלומי נזקו[ס] מלמד כו'. לשון השלמה משלים לו לניזק: הבעלים מטפלין בנבילה. כלומר נוטלין את הנבילה: ישלימנה. משמע שישלם המותר: יביאהו עד. דריש השתא הכי אם טרוף יטרף השור בפשיעתו של שומר שכר דהאי קרא בשומר שכר כתיב כדאמרינן בהשואל (ב"מ דף צה:) פרשה שנייה נאמרה בשומר שכר יביאהו עד הטרפה ישלם כל ההיזק עד דמי הטורפה אבל דמי הטריפה עצמה לא ישלם דניזק מטפל וטורח בנבילה למוכרה: אי ס"ד נבילה דמזיק. והאי והמת יהיה לו למזיק קאמר: ולישתוק. קרא מיניה דלא אצטריך להכי דפשיטא לן כיון דשלם שור תחת השור נבילה שלו היא: לניזק. שיטלנו בדמים[ס] ועליו ישלים המזיק: מכה בהמה לא שכיחא. שיהא אדם מזיק בהמה של חבירו לפיכך לא החמיר עליו הכתוב לטרוח במכירת הנבילה: טריפה דממילא. שהואב טרפה והשומר לא נתכוון אמטו להכי תם רחמנא עליה דלא למיטרח בנבילה: דבידים. קא מזיק אימא על המזיק לטרוח בנבילה ומשלם הדמים קמ"ל: והמת יהיה לו. משתעי בשור נגח דשכיח ובידים הוא ממש (שהשור[ס]) שהוא (ממונו של מזיק[ס]) נתכוון להזיק: שומר שכר שפשע ונטרפה על ידי זאב כנזקי גופו חשיב ליה שהרי היה עליו לשומרה: השתא אי הוו ליה טריפות. למזיק כשיעור כל דמי נזקו הוה יהיב ליה בעל כרחיה דניזק דאמר מר ישיב לרבות כו' דידיה מיבעיא: לא נצרכא. הא דכתב קרא דניזק מטפל בנבילה: אלא לפחת נבילה. דהכי אמר רחמנא למשעת מיתה קאי ברשותיה דניזק ואם הסריח ופחתה דמים משעת מיתה ועד שעת העמדה בדין פסידא דניזק הוא ומשלם ליה מזיק מה שהנזק הוי יתר על הדמים שהיתה נבילה שוה בשעת מיתה:

ופטור

מאי קעביד. בכולה שמעתין ל"ל מאי קעביד טפי מאחריני וישלם כל אחד חלקו ואין לומר דליפטר דתניא פרק הפרה (לקמן נג.) אחד החופר בור לי"[ס] ובא אחר והשלימו לעשרים ובא אחר והשלימו לשלשים כולם חייבין אע"ג דבלאו איהו הוה מתה מיהו מה לריך לדקדק וכי בשביל שהשליך איש עץ בתוך אש גדולה יתחייב הא לא דמי אלא לאחד שחופר בור י' ובא אחר והשלימו לי"א:

כולן פטורין. ואפי' בראשון כדי להמית דבשאין בו כדי להמית אפילו לרבנן אחרון חייב כדמוכח בפ' כל[ס] הנשרפין (סנהדרין דף עח.):

ישלימנה. בעל השור ישלם אין לדרוש ישלם ישלים אבל ישלימנה משמע שהבהמה עצמה ישלם וזה לא אפשר שכבר מתה לפיכך יש לדרוש ישלימנה:

לא ישלם. אע"ג דקרא בשומר שכר כתיב דפטור מאונסין מ"מ מדכתיב עד הטרפה לא ישלם יש ללמוד דהיכא דישלם לא ישלם כלום בשביל הטרפה עצמה:

הא משום דממילא כו'. כלומר מחד מינייהו לא אתיא אבל מתרווייהו אתיא במה הלד ולא הם להאריך ולדקדק בזה:

לא נצרכא אלא לפחת נבילה. אע"ג דבפ' המניח (לקמן לג.) אמרינן כיחסה בשעת העמדה בדין משום דקרנא דתורא קבירא פי' התם משום דלא מתה ויש לו להמתין עד שתתרפא אבל הכא מיד היה לו למוכרה:

יפה

עין משפט נר מצוה

צד א ב ג מיי' פ"ו מהל' חובל ומזיק הלכה טו סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' שפא:

צה ד מיי' פ"ד מהל' רוצח ושמירת נפש הלכה ו סמג לאוין קסג:

צו ה מיי' פ"ז מהל' נזקי ממון הלכה יג סמג עשין סח טור ש"ע ח"מ סי' תג סעיף א:

צז ו מיי' שם טוש"ע שם סעיף ג:

רבינו חננאל

וכי אין מכשיר מקצת נזק וחייב בכל אלא זה והתניא המשה שישבו על ספסל אחד ולא שברוהו ובא אחר וישב עמהן ושברו אחרון חייב. ואתינן לדחויה כדחזיק מסר שורו לה' בני אדם ומרבה בחבילות, ואוקימנא דוגא מיזגא ובלא איהו לא מיתבר מהו דתימא כחו לאו כגופו דמי קמ"ל. אוקימנא להא דת"ר הכשרתי מקצת נזקו כו' כרבנן ודלא כרבי. ואקשי' והתניא הכוהו עשרה בני אדם בעשרה מקלות בין בבת אחת בין בזה אחר זה [ומת] פטורין ר' יהודה בן בתירא אומר אחרון שקירב מיתתו [חייב], הנה ר"י בן בתירא סבר המכשיר במקצת נזק חייב בכולו נוקמיה לדידיה. ומפרקינן דחינן לה מיחידאה ומוקמינן לה כרבים שפיר אבל לדחויה מרבנן ולוקמה כר' יהודה בן בתירא דהוא יחיד לא: פיס' חבתי בתשלומי נזקו. דייקינן ממתני' שאינו חייב בכל הנזק אלא בתשלומו כגון הא דתניא תשלומי נזק מלמד שהבעלין מטפלין בנבילה ואפקה ר' אמי ממכה [נפש] בהמה ישלמנה דריש ביה ישלימנה. רב כהנא מפיק לה מהא הטרפה לא ישלם. כלומר מה שהיתה שוה עד שנעשית טרפה לא ישלם. [א]) רב חזקיה אמר והמת יהיה לו לניזק. וכן תנא דבי חזקיה, ואסיקנא אי סלקא דעתך נבילה דמזיק הוי ליכתוב רחמנא שלם ישלם שור תחת השור ולישתוק והמת יהיה לו למה לי ש"מ לניזק. נימא פחת נבילה תנאי היא. דתניא אם טרף יטרף

אוצר החכמה 1234567

חשק שלמה על ר"ח

[א]) אולי צ"ל עד שנעשית טרפה ישלם טרפה עצמה לא ישלם.

ליקוטי רש"י

איתבר. נשבר [ע"פ מגילה יד.]. בדידי. על ידי [ב"מ מט.]. כולן פטורין. דבעינן שיכה כל נפש אדם כל הנפש ואין כאן מכה כל הנפש ופטורין ממיתה ולר' יהודה בן בתירא חייב זה שקיבלו בסייף מפני שקירב את מיתתו [לקמן כו.]. תשלומי נזק מלמד שהבעלים מטפלים בנבילה. תנא דברייתא דריש לישנא דמתניתין דתנן בבבא קמא משלם תשלומי נזק במיטב הארץ ותנא עלה בברייתא להאי דנקט תנא דמתניתין תשלומי נזק ולא תנא משלם את הנזק לאשמועינן אלא שהניזק נוטל את נבילתו ומטפל בה ומוכרה והמזיק משלים עליה מה שחייבתו תורה אם תם חצי ואם מועד הכל [כתובות מא.].

מסורת הש"ס עם הוספות

[א]) תוספתא פ"ב ה"ח עיי"ש, [ב]) לקמן כו: סנהדרין עח., [ג]) עיין תוס' לקמן נג: ד"ה לענין כופר, [ד]) [תוספתא פ"א ה"א], [ה]) [לקמן טו. נג:], [ו]) [לעיל ז. וש"נ], [ז]) לעיל ג., [ח]) צ"ל בפרק הנשרפין.

הגהות הגר"א

[א] גמ' (ולימא להו אי לאו אתון בדידי לא הוה מיתבר). תא"מ וכ"ב הרמב"ם ל"ג ולימא על ל"ל: [ב] שם פשיטא. נ"ב הרמב"ם ל"ג כאן אלא קודם ל"ל. (ועי' בהגר"א סימן שפ"א): [ג] רש"י ד"ה לא צריכא כו' לעולם כו'. נ"ב רש"י מפרש דקושית ולימא כו' קאי גם אריסא דלף דבלאו איהו לא מיתבר כלל דאי אדסמיך ליה מאי קאמר דבהדי סי' תבר כו' קמ"ל כו' נ"ל כלל אף שנשבר על ידם לבד ובתרתי שעי. אבל אי קאי אריסא ע"כ נריך שפירשו גם כן וקמ"ל דלף שנשבר בסמיכה וז"ש פשיטא מהו דתימא כו' וה"ש רש"י לעולם כו' ודקאמרת כו' והוא מירץ על קושיא שניה פשיטא ועל קושיא הראשונה ולימא מירץ רש"י בד"ה סמך כו'. אבל הטור פי' דקאי רק אדסמיך לא נריכא דבלאו כו':

גליון הש"ס

גמרא קמ"ל דכחו כגופו. לקמן דף יח ע"ב:

תורה אור השלם

א) וּמַכֵּה נֶפֶשׁ בְּהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ: [ויקרא כד, יח]

ב) אִם טָרֹף יִטָּרֵף יְבִאֵהוּ עֵד הַטְּרֵפָה לֹא יְשַׁלֵּם: [שמות כב, יב]

ג) אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ בְּעָלָיו שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם שׁוֹר תַּחַת הַשּׁוֹר וְהַמֵּת יִהְיֶה לּוֹ: [שמות כא, לו]

ד) בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו וְהַמֵּת יִהְיֶה לּוֹ: [שמות כא, לד]

הגהות וציונים

[א] לתרו"ח נראה למחוק "תנינא להא" (ועיין שטמ"ק בשם רבינו יהונתן וקיקיון דיונה): [ב] נ"א לרבא, וכן הוא באשר"י ועי' מהר"ם (גליון) וע"ע בחשק שלמה: [ג] שייך לע"א (גליון): [ד] צ"ל זה (כת"י): [ה] ברש"י שברי"ף שמן הדין, ובכת"י שהוא דין: [ו] ע"כ שייך לע"א (גליון): [ז] ברש"י שברי"ף ובכת"י אלא שמגזרת הכתוב נפטר כדילי' פרק הפרה (לקמן נא ע"א) מכי יכרה איש אחד ולא שנים אבל אלו: (עיין פני יהושע):

[ח] ברש"י שברי"ף ובכת"י תשלומי נזק, כמו בגמרא, ועי' רש"ש: [ט] אולי צ"ל הפרה: [י] ברש"י שברי"ף לשוברו: [כ] בדמיו: [ל] רש"ל מ"ז (גליון): [מ] כת"י חופר בור עשרה:

יביא עדים שנטרפה באונס ופטור אבא שאול אומר יביא עדודה לב"ד מאי לאו בהא קמיפלגי דמר סבר פחת נבילה דניזק הוי ומר סבר דמזיק הוי לא דכ"ע דניזק והכא בטורח נבילה קמיפלגי והתניא אחרים אומרים [א]מניין שעל בעל הבור להעלות שור מבורו ת"ל [א]כסף ישיב לבעליו והמת אמר ליה אביי לרבא האי טורח נבילה ה"ד אילימא דבבירא שויא זוזא ואגודא שויא ארבע כי טרח בדנפשיה טרח א"ל לא צריכא דבבירא שויא זוזא ואגודא נמי שויא זוזא ומי איכא כה"ג אין דהא אמרי אינשי כשורא במתא בזוזא כשורא בדברא בזוזא [ב]אמר שמואל אין שמין [ב]לא לגנב [ג]ולא לגזלן אלא לנזקין ואני אומר אף לשואל ואבא מודה לי איבעיא להו ה"ק אף לשואל שמין ואבא מודה לי או דלמא ה"ק ואני אומר אף לשואל אין שמין ואבא מודה לי ת"ש [ג]דההוא גברא דשאיל נרגא מחבריה תברה אתא לקמיה דרב א"ל זיל שלים ליה נרגא מעליא ש"מ אין שמין אדרבה מדאמרי ליה רב כהנא ורב אסי לרב דינא הכי [ד]ושתיק ש"מ שמין איתמר אמר עולא א"ר אלעזר [ה]שמין לגנב ולגזלן רב פפי אמר אין שמין והלכתא אין שמין לא לגנב ולא לגזלן [ד]אבל לשואל שמין כדרב כהנא ורב אסי ואמר עולא א"ר אלעזר שליא שיצתה מקצתה ביום ראשון ומקצתה ביום שני [ה]מונין לה מן הראשון א"ל רבא מה דעתך לחומרא חומרא דאתי לידי קולא הוא דקא מטהרת לה מראשון אלא אמר רבא [ו]לחוש חוששת מימנא לא ממניא אלא לשני מאי קמ"ל [ו]דאין מקצת שליא בלא ולד תנינא [ז]שליא שיצתה מקצתה [ז]אסורה באכילה סימן ולד באשה סימן ולד בבהמה אי ממתני' הוה אמינא

דיש

רש"י

ופטור. דשומר שכר פטור באונסין כדכתיב ומת או נשבר או נשבה אין רואה שבועת ה' תהיה בין שניהם (שמות כב): יביא עדודה. נבילה: לב"ד. לשומה כמה היא שוה והכי משמע קרא יביאהו עד יביא העדודה כדכתיב (בראשית מט) בבקר יאכל עד דהיינו שלל כדמתרגמינן [א]עדאה מפי מורי: מאי לאו בהא קמיפלגי. דבאונסין הא ודאי לא פליג אבא שאול למימר דאפי' נטרפה באונס יהא חייב דאין שומר שכר חייב באונסין אלא ה"ק אם נטרפה בפשיעה שיהא בר תשלומין יביא עדודה ויוסיף מביתו על הדמים שהיא שוה בשעת מיתה דאי משום דמים דהשתא לא איצטריך דהשתא אי אית ליה נבלות אחרנייתא יהיב ליה כל שכן הא אלא לפחת נבילה אתא ות"ק דלא מפיק ליה להך דרשה סבר פחת נבילה דמזיק הוי הלכך לא מצי לאוקמי לקרא להך דרשה דאי משום דמים דהשתא לא איצטריך דהא תניא ישיב לרבות שוה כסף: בטורח נבילה. להביאה ממקום שמתה שם למקום שהיתה שם[ב] אבא שאול סבר על המזיק הוא: והתניא. בניחותא: כסף ישיב לבעליו והמת. משמע שאף המת ישיב לבעליו: ואגודא. שפת הנהר: בדנפשיה קא טרח. וריוח לנפשיה קא עביד דשיים ליה לניזק בדמי יתירי ולמה לי קרא דוהמת: כשורא. קורה: בדברא. בשדה ואע"ג שמחוסר הבאה לעיר נמכר בזוז: אמר שמואל. מנהג דיינין הוא שאין שמין לא לגנב ולא לגזלן שאם גנב וגזל בהמה או כלים ונפחתו אצלו אין שמין הנבילה והשברים לבעלים שיחזיר גנב הפחת אלא ישלם בהמה[ג] וכלים מעולים והשברים שלו: אלא לנזקין. שמין כדכתיב והמת יהיה לו: ואני אומר אף לשואל ואבא מודה לי. רב: אף לשואל שמין. ולניזקין קאי: או דלמא אף לשואל אין שמין. והאי אף אגנב וגזלן קאי: מדאמרי ליה רב כהנא ורב אסי. בבבא מציעא בפ' השואל (דף צו:): שליא שיצתה כו'. דקי"ל[ד] המפלת שליא יושבת עליה ימי טומאה וימי טהרה שאין שליא בלא ולד אלא שנימוח בתוכה[ה]: מונין לה מן הראשון. דמיום ראשון טמאה ואפי' הואי לידה יבשתה: לחומרא. למטמאין טהרות שנגעה בראשון משעת יציאת שליא: דקא מטהרת לה מראשון. שתהא סופרת י"ד של נקבה עם יום הראשון ודמים שתראה ביום ט"ו טהורין דהיינו קולא דאי הויא מנינא משני לא הוילא[ו] ימי טהרה עד למחר: חוששת. לטמא טהרות שתגע בראשון: מימנא לא ממניא. שמעיים דנקבה אלא משני: מאי קמ"ל. עולא דאמר חוששת: דאין מקצת שליא בלא ולד. ומש"ה חוששת שמא רוב מיחוי הולד יצא בהוצאו מקצת ומכי נפק רוב הוי ליה כילוד כדאמרינן במסכת נדה (דף כח.) יצא מחותך או מסורס עד שיצא רובו ומימנא ודאי לא מנינא מראשון דשמא לא נפק רובא עד שני דאי יש מקצת שליא בלא ולד לא הוה חיישינן לטמא טהרות דכולי האי לא חיישינן דנימא תרי חומרי דלמא נפקא ורוב נפקא: שליא. של בהמה: שיצאת מקצתה. קודם שחיטת הבהמה: אסורה. כולה ואע"פ שאין בה ולד: ה"ג סימן ולד באשה וסימן ולד בבהמה. כלומר מפני שהשליא סימן ולד בין באשה בין בבהמה שאין שליא בלא ולד אלא שנימוח וחיישינן שמא בהוצאו מקצת שיצא קודם שחיטה היה רובו של עובר וקיימא לן[ז] יצא רובו ה"ז כילוד ואינו ניתר בשחיטת האם[ח]:

דיש

תוספות

יביא עדים שנטרפה באונס. ואיסי דורש בפרק המוניך (ב"מ פג.) אין רואה הא יש רואה[ט] יביא עדים שנטרפה ופטור דמשמעות[י] דורשין איכא בינייהו: יביא ארודה לב"ד. פי' שמתה בלא ברכה ולית לגרס עדודה כמו אחת מהנה לא נעדרה (ישעיה לד) ובקונטרס גריס עדודה כמו יאכל עד:

בשאלתות דרב אחאי[כ] גרי' אמר שמואל אמר לי אבא ולא כפ"ה דפירש דמנהג דיינין כך הוא:

אין שמין לא לגנב ולא לגזלן. פ"ה אין שמין הנבילה והשברים לבעלים שיחזיר הגנב הפחת אלא ישלם בהמה שלימה וכלים מעולים והשברים שלו ואע"ג דקיימא לן[ל] ישיב לרבות שוה כסף ככסף ואפי' סובין גנב וגזלן שאני משום דכתיב אשר גזל כעין שגזל[מ] הלכך צריך להחזיר הגזילה או דמיה ולא סובין וכן משמע בירושלמי[נ] מנין שאין שמין לא לגנב ולא לגזלן א"ר אבא בר ממל חיים שנים ישלם ולא מתים על כדון גניבה גזילה מנין א"ר אבא בר ממל והשיב הגזלה אשר גזל כאשר גזל והיינו טעמא דגנב וגזלן קנו מיד כשהוציאו מרשות בעלים אבל מזיק לא נתחייב אלא כמו שהזיק וה"ט[ס] דמ"ד אף לשואל[ע] כיון דחייב באונסין נמצא שקנאו משעה שהוציא מיד הבעלים והדמים הוא דנתחייב כמו גנב וגזלן[פ]:

דקא מטהרת לה מראשון. פירוש שסופרת י"ד של נקבה מראשון והדמים שתראה בט"ו יהיו טהורין וא"ת ואמאי לא יהיו טהורים דלמא ביום ראשון יצא ראשו או רובו[צ] ואפי' לא יצא דלמא הוא זכר וי"ל דלא מצי למיסרי מספק ספיקא דהוו תרי קולי דסתרי אהדדי שאם תראה יום מ"א תסתרי נמי מספק ספיקא דשמא לא יצא רובו ביום ראשון ואפי' יצא רוב דלמא נקבה היא והשתא בתחילה התרנו משום דשמא זכר והשתא נטירנו משום שמא נקבה הרי ממה נפשך נעשה איסור וכה"ג תנן בהמפלת (נדה כט.) תשב לזכר ולנקבה ולנדה אע"ג דכל איסור באפי נפשיה הוי ספק ספיקא:

דאין מקצת שליא בלא ולד. וא"ת לר"א דאמר חוששין[ק] משום דאין מקצת שליא בלא ולד אבל אם היה מקצת שליא בלא ולד לא היתה חוששת ה"ד אי ברה"ר אפי' בחד ספיקא מטהרי' ואי ברה"י אפי' בספק ספיקא נמי טמא דהא תנן (טהרות פ"ו מ"ד) כל ספיקות שאתה יכול להרבות ברה"י אפי' ספק ספיקא טמא וי"ל דשמעתין איירי לענין לאוסרה לבעלה:

שליא שיצתה מקצתה אסורה באכילה. פי' אסורה אפי' מה שבפנים דשמא באותו מקצת שיצא ראשו של ולד והוי כולו כילוד ולא קרינן ביה כל בבהמה תאכלו[ר] דאם יש מקצת שליא בלא ולד היה לנו להתיר מטעם ס"ס תימה דסוגיא דהכא מוכח דשרי ר' אלעזר בשליא שיצתה מקצתה אי הוי ס"ס באכילה ובסוף בהמה המקשה (חולין עז:) משמע דאפילו בס"ס אסר רבי אלעזר דעל הך משנה דשליא שיצתה מקצתה קאמר ר' אלעזר לא שנו אלא בשאינו[ש] קשורה בולד אבל קשורה בולד אין חוששין לולד אחר ובשאין קשורה ע"כ לא הוי אלא ס"ס כדקתני בברייתא דקתני התם שמא נימוק ספיר של שליא כו' וא"כ כשאין קשורה תסתרי דשמא אין שם ולד אחר ואפי' יש שם ולד אחר שמא לא יצא רובו וי"ל ברייתא דקתני התם שמא כו' מיירי בשליא של אחר הולד ור' אלעזר איירי בשליא שקודם הולד דודאי יש שם ולד אחר כשאין קשורה בה כדאמרינן בהמפלת (נדה דף כו.) דלא אמרינן תולין את השליא בולד אלא בשליא הבאה אחר הולד ועוד י"ל דהתם אסרי בס"ס גזירה מקצת אטו כולה כדאמרינן בשמעתין: בסימן ולד באשה [כך] סימן ולד בבהמה. וא"ת ואמאי תולה בהמה באשה ומתני' לא איירי אלא בבהמה ויש לומר משום דבאשה פשוט לו יותר מבבהמה דהרי שפיר הוא סימן ולד באשה ולא בבהמה כדתנן בהלוקח (בכורות דף יט:) סימן ולד בבהמה שליא ובאשה שפיר ושליא:

גזירה

עין משפט נר מצוה

צח א מיי' פ"ח מהל' נזקי ממון הל' יב סמג עשין סט טור ש"ע ח"מ סימן תג סעיף ג:
צט ב מיי' פ"א מהל' גניבה הל' טו ועיין בהשגות ובמ"מ סמג עשין עא טור ש"ע ח"מ סי' שנד סעיף ה:
ק ג מיי' פ"ב מהלכות גזילה ואבידה הלכה טו סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' שנג סעיף יג:
קא ד מיי' פ"א מהל' שאלה ופקדון הלכה ג סמג עשין פט טוש"ע ח"מ סי' שמ סעיף ג:
קב ה ו מיי' פ"ו מהל' איסורי ביאה הלכה טו סמג לאוין קיא ועשין רמג טור ש"ע י"ד סי' קצד סעיף ו:
קג ז מיי' פ"ה מהלכות מאכלות אסורות הל' יג סמג לאוין קלו:

רבינו חננאל

יביאהו עד יביא עדים שנטרפה באונס ופטור, אבא שאול אומר יביאהו עד יביא עדודה לבית דין, פי' יביא הנבילה לב"ד לשומה לניזק בתשלומין ש"מ דכל מה שפחתה הנבלה בין מיתה להעמדה בדין לתשלומין על המזיק, ות"ק חולק ואמר פחת הנבילה לניזק, ונדחית האי סברא. ואוקמה בולי עלמא פחת נבילה דניזק הוי ובטורח נבילה פליגי. ת"ק סבר טורח נבילה דניזק ואבא שאול סבר על המזיק להיטרח ולהביאו. והתניא אחרים אומרים מניין שעל בעל הבור להעלות שור מבורו כו' וקיימא הא דאחרים כאבא שאול. ואוקימנא דבבירא שויא זוזא [ואגודא נמי שויא זוזא] וכדאמרי אינשי כשורא במתא בזוזא ובדברא בזוזא. אמר [שמואל] אין שמין לא לגנב כו'. פי' כגון שגנב ראובן משמעון כלי או גזל ושברו או בעלי חיים ומתו או נשברו אין שמין השבר וממלא לו הדמים שהיתה שוה מקודם שבירתו אלא משלם לו כלי כעין הכלי שגנב או גזל וכן בהמה והשבורה נוטלו הגנב או הגזלן. ואסיקנא כי הא דגרסי' בפרק השואל פרה מחבירו דההוא דשאיל נרגא מחבריה תבריה אתא לקמיה דרב אמר ליה זיל שלים ליה נרגא מעליא אמרו ליה רב כהנא ורב אסי לרב דינא הכי ושתיק ש"מ שמין. הלכתא אין שמין לא לגנב ולא לגזלן אלא לשואל. כיון שהוזכרו שמועות דעולא משלימנא. אמר עולא אמר ר' אלעזר שליא שיצאת מקצתה ביום ראשון ומקצתה ביום שני מונין לה מן הראשון פי' מי' ימי טומאה לזכר וי"ד לנקבה מונין מן היום הראשון ואקשי' עליה האי חומרא קולא היא דקא חשבת [לה] ללידה מיום ראשון והיא לא ילדה אלא בשני ותתהרנה בה' ימי ד' ליום ז' ועדיין טמאה היא היום כולה. ופריק רבא לחוש לטומאה חוששת אבל למנות ז' לזכר וי"ד לנקבה משני מונין. ומה שאמר עולא כו'

מסורת הש"ס עם הוספות

א) לקמן נו., ב) ב"מ נו:, ג) [עי' תוס' ב"ב סב. ד"ה ומודה], ד) [עי' תוספות לקמן סח. ד"ה מה, ותוס' ב"מ נו: ד"ה ולן], ה) חולין סח. עו., ו) נדה כד:, ז) נדה כו., ח) חולין סח., ט) [ס' אמור פר' קיא], י) לעיל ז., כ) לקמן סו., ל) כאן סוף ה"א ובקידושין פ"א ה"ד והכי נמי במכלתא משפטים פי"א, מ) עיין תוס' לקמן נו: ד"ה פשיטא, נ) [ועי' תוס' ב"מ נו: ד"ה של שלים], ס) חולין סט ע"א.

גליון הש"ס

גמ' דאין מקצת שליא בלא ולד. עיין נדה יח ע"א תוס' ד"ה שליא במה:

תורה אור השלם

א) בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו וְהַמֵּת יִהְיֶה לּוֹ: [שמות כא, לד]

הגהות וציונים

ליקוטי רש"י

גמרא

דיש מקצת שליא בלא ולד וגזירה מקצתה אטו כולה קמ"ל ואמר עולא אמר רבי אלעזר [א]בכור שנטרף בתוך ל' יום אין פודין אותו וכן [ב]תני רמי בר חמא מתוך שנאמר [א] פדה תפדה יכול אפי' נטרף בתוך ל' יום ת"ל [ג]אך חלק ואמר עולא א"ר אלעזר [ד]בהמה גסה נקנית במשיכה והא אנן תנן במסירה הוא דאמר כי האי תנא דתניא וחכ"א [ב]זו וזו במשיכה ר"ש אומר זו וזו בהגבהה ואמר עולא אמר ר' אלעזר [ג]האחין שחלקו מה שעליהן שמין ומה שעל בניהן ובנותיהן אין שמין אמר רב פפא פעמים אף מה שעליהן אין שמין [ד]משכחת לה בגדול אחי דניחא להו דלשתמעון מיליה ואמר עולא א"ר אלעזר [ה]שומר שמסר לשומר פטור ולא מיבעיא שומר חנם שמסר לשומר שכר דעלויי עלייה לשמירתו אלא אפילו שומר שכר שמסר לשומר חנם דהשתא גרועי גרעיה לשמירתו נמי פטור שהרי מסר לבן דעת [ו]רבא אמר [ה]שומר שמסר לשומר חייב ולא מיבעיא שומר שכר שמסר לשומר חנם דגרועי גרעיה לשמירתו אלא [ו]אפילו שומר חנם שמסר לשומר שכר חייב דאמר ליה את מהימנת לי בשבועה האי לא מהימן לי בשבועה ואמר עולא א"ר אלעזר [ז]הלכתא גובין מן העבדים אמר ליה ר"נ לעולא אמר רבי אלעזר אפי' מיתמי לא מיניה [ח]מיניה אפי' מגלימא דעל כתפיה הכא במאי עסקינן שעשאו אפותיקי כדרבא [ט]דאמר רבא [ז]עשה עבדו אפותיקי ומכרו בעל חוב גובה הימנו [ח]שורו אפותיקי [ט]ומכרו אין ב"ח גובה הימנו מ"ט הא אית ליה קלא והא לית ליה קלא לבתר

רש"י

ד"ש מקצת שליא בלא ולד. ודקאסרי לה באכילה גזירה מקצתה אטו כולה והאי דקתני סימן ולד לאו אמקצתה קאי אלא ה"ק אסורה באכילה גזירה אטו היכא דנפקא כולה ואתו למימר אין כאן ולד ואם מורה לפניה מסתרי בשחיטת האם וקאכלי נבלה דהסיא ודאי סימן ולד באשה כו' אבל גבי אשה לא חיישו למקצת לטמא טהרות דראשון דהתם ליכא למיגזר אטו כולה דהא קחזי דמכי נפק ולד בשני מטמינא לה קמ"ל: בכור שנטרף. בכור אדם שנהרג בתוך ל' יום: אין פודין אותו. אין צריך לפדותו ואם מת מעצמו לא איצטריך לן למימר דהא כתיב (במדבר יח) ופדויו מבן חדש תפדה אבל השתא איצטריך לאשמועי' דלא אמרינן אי לא איקטיל הוה חי ולא נפל הוה וליפרקיה: פדה תפדה. אך פדה תפדה את בכור האדם: במסירה תנן. בפ"ק דקדושין דכיון דמסר לו באפסר קונה אע"פ שלא משכה מרשות מוכר[ס]: זו וזו. גסה ודקה בהגבהה וגסה מתרלינן בקדושין שנותן חבילי זמורות תחת רגליה והיא עולה עליהן: מה שעל בניהן ובנותיהן אין שמין. דכיון דבנים ובנות לא אתו לבי דינא לא מזבנן להו למיתבי[פ]: בגדול אחי. גדול האחין העוסק בנכסים להכניס ולהוציא דעד השתא ניחא להו לאחין דליכסי מדידהו במלבושים נאים כי היכי דלשתמען מיליה: שומר שמסר לשומר פטור. הראשון בכל אותן דינים שהיה פטור אם היתה אצלו פטור נמי השתא ולא אמרי' פשיעה היא זו שמסרה לאיש אחר: ולא מבעיא שומר חנם שמסר לשומר שכר. ונגנבה או שאבדה דפטור שומר חנם כי היכי דמיפטר אילו הואי גביה דלא פשע: דעלויי עלייה לשמירתו. דשומר שכר מסר נפשיה לנטורי טפי משומר חנם שהרי שומר שכר חייב בגניבה ואבידה: אלא אפי' שומר שכר שמסר לשומר חנם דהשתא גרעה לשמירתו פטור. שומר שכר באונסין ולא מצי א"ל בעל הבית פשעת שמסרת לאחר שהרי מסרה לבן דעת: חייב. אפי' באונסין: בשבועה. דשומר חנם נשבע שלא פשע: גובין. חוב מן העבדים: אפי' מיתמי. אם מת לוה ונפלו קמי יתמי מי א"ר אלעזר דבעל חוב גובה מן העבדים דכמקרקעי דמו: מיניה. מן הלוה עצמו א"ר אלעזר דב"ח גובה מן העבדים: וקפריך מיניה. אפי' מן גלימא דעל כתפיה: אפותיקי. אפה תהא קאי. כלומר מזה יהא לך פרעון ואשמעינן רבי אלעזר דאם מכרו גובה בעל חוב ממנו: לבתר

תוספות

גזירה מקצתה אטו כולה. לאו דוקא דאיך יכול לטעות להתיר כולה שגם יציאת מקצתה היוצא אסור מדאורייתא ולא קאמרינן גזירה מה שבפנים אטו מה שבחוץ ועוד אי גזרינן אטו כולה באשה נמי לגזור אלא י"ל דאטו רובא קאמרינן דאי שרית יציאת מקצת מה שבפנים משום כל אשר בבהמה[י] אע"פ שיש לחוש שמא יצא ראשו באותו מקצת יצא[ג] להתיר יציאת רובו אותו מיעוט שבפנים מהאי טעמא ולא ידעו שבמקצת הוי ספק ספיקא אבל גבי אשה לא שייך למגזר דלא אתי למיטעי דליכא טעמא במה יטעו להשוות רוב למקצת אבל בבהמה יטעו לומר שמה שבפנים לעולם אינו מילוד כל זמן שלא יצא א"נ באשה לא גזרי' למנות מיום ראשון דחומרא דאתי לידי קולא היא דדלמא לא ימנו מיום ב' למיהב לה[ד] ימי טומאה א"נ באשה לא גזרינן דאפושי טומאה לא מפשינן כדאמרינן בנדה (דף ז.) מיהו לעיל[ס] פירשנו דלא איירי לענין טומאה אלא לאוסרה לבעלה ופי' הקונט' דבאשה לא שייך למגזר דלא אתי למטעי דכיון[ס] דחזו דמכי ילדה בשני מטמינא לה וקשה דהא דחזינן דמטמאין לה בשני אמרי משום דנפקא כולה:

בכור שנטרף בתוך ל' יום. פ"ה שנהרג ובמת מעצמו לא איצטריך קרא לאשמועינן דאין פודין דהא כתיב ופדויו מבן חדש תפדה אבל נהרג איצטריך לאשמועינן דלא אמרי' אי לאו דאקטיל הוי חי ולא נפל הוי ולפרקיה משמע קצת דאם קים לן בגויה דכלו לו חדשיו וחי היה חייב לפדותו וקשה דבפרק יש בכור (בכורות דף מט.) אמר גבי פודה בנו תוך ל' יום ונתאכלו המעות לאחר זמן אין בנו פדוי ואמאי והא אגלאי מילתא למפרע דלא נפל הוא אלא ודאי גזירת הכתוב היא מופדויו מבן חדש תפדה דאפי' קים לן שכלו חדשיו נריך ל' יום ואע"ג דמהאי קרא נפקא לן (שבת דף קלה:) כל ששהה ל' יום באדם אינו נפל ה"נ דרשינן (שם) ח' ימים בבהמה אינו נפל מדכתיב מיום השמיני והלאה ירצה לקרבן ואפ"ה כי קים לן דכלו חדשיו הוי מחוסר זמן תוך שמונה כדמוכח בפ"ק דר"ה (דף ו:) דאמר [בכור] מאימתי מונין לו שנה חד אמר משעה [שנראה] להרצאה וחד אמר משעה שנולד ולא פליגי הא בתם הא בבעל מום ומוקמינן לה התם דקים ליה בגויה דכלו לו חדשיו ואפ"ה לא חזי להרצאה עד ח' ועוד דבסוף הקומץ רבה (מנחות דף לז.[ט]) מחייב גבי בכור שיש לו ב' ראשים ליתן לו י' סלעים לכהן ופריך עלה מבכור שנטרף דפטור ואי נטרף היינו נהרג היכי מדמי ליה להכי ועוד דלא הוה ליה למימר נטרף אלא נהרג ועוד דאסיק גמרא אך חלק הא כיון שנהרג תוך ל' יום מופדויו מבן חדש נפקא ומפ' ר"ת שנטרף היינו שנעשה טרפה והשתא מדמי ליה שפיר בהקומץ לבכור שיש לו ב' ראשים דהוי נמי טרפה[ו][ס]:

בהמה גסה. אין עיקר הדבר כאן ובפ"ק דקדושין (דף כה:) הארכתי: מה שעל בניהן ובנותיהן אין שמין. שמתחייבין להביאם לב"ד ומתאי אהדדי ופסק רב אלפס דוקא בגדי חול אבל בגדי שבת שמין והכי איתא בירושלמי[ס]: בגדול אחי. אם מוסין הרשות בידם אבל כל זמן שלא מיחו מסתמא ניחא להו כי היכי דלשתמעי מיליה כדאמרינן בהניזקין (גיטין נב:) גבי עמרם לבעה:

לא מבעיא שומר חנם שמסר כו'. פי' דפטור אם נגנבה או נאבדה ומיהו שומר שכר כי משלם משלם לבעלים כדאמרי' בהמפקיד (ב"מ לו:) דהלכה כר' יוסי דאמר אין[ו] הלה עושה סחורה בפרתו של חבירו: דעלויי עלייה לשמירתו. אין לפרש עלייה שאם נגנב תחזור לבעלים דהא גרועי גרעיה לא אפשר לפרש בענין זה אלא העילוי והגרעון הוי דשומר שכר מסר נפשו טפי לשומרו משומר חנם: את מהימנת לי בשבועה. לפי טעם זה אם השני נאמן יותר מן הראשון נראה דפטור אבל בהמפקיד (שם.) איכא טעמא אחרינא דאין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר ואין להקשות לעולא דהכא היכי פליג אההוא טעמא הא מתניתין היא בפ' כל הגט (גיטין כט.) אם אמר טול ממנה חפץ פלוני לא יטלנו ביד אחר שאין רצונו שיהא פקדונו ביד אחר וי"ל דההוא לכתחלה אבל לא מצינו שיתחייב מיעבד על כך: אפילו מן גלימא דעל כתפיה. אם יש לו שום דבר שאין לו אלא אחד בפ' המקבל (ב"מ קיד.) דמסדרים לב"ח א"כ בטלית ששוה מאה מנה שמלבישין אותו בטלית הראוי לו ולא כר"ע דאמר בפ' המקבל (שם קיג:) כל ישראל ראוין לאותו איצטלא ור"ת פוסק הלכה דאין מסדרין:

כגון שעשאו אפותיקי. והשתא גבי מיתמי כמו מלוקח ואע"ג דמיתמי לא שייך טעמא משום קלא כמו בלוקח דלגבי דידהו אפותיקי ולא אפותיקי שוה מכל מקום היכא דגבי מלקוחות גבי נמי מיתמי מידי דהוה אמלוה בשטר דגבי מיתמי ומלקוחות ואפילו למ"ד שיעבודא לאו דאורייתא ומלוה על פה לא גבי ממשעבדי ולא מיתמי[ס] ובשלמא בלקוחות איכא לפלוגי בין

רבינו חננאל

אסורה באכילה כסימן הולד באשה כך סימן הולד בבהמה. פי' השליא סימן ולד היא בין בזו בין בזו. ודחי' אי ממתני' הוה אמינא ד"ש מקצת שליא בלא ולד וגזירה מקצתה אטו כולה וכולה כסימן הולד באשה כך סימן הולד בבהמה. והני מילי לענין אבר מן החי.

תורה אור השלם

א) כָּל פֶּטֶר רֶחֶם לְכָל בָּשָׂר אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ לַיְיָ בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה יִהְיֶה לָּךְ אַךְ פָּדֹה תִפְדֶּה אֵת בְּכוֹר הָאָדָם וְאֵת בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה: [במדבר יח, טו]

הגהות וציונים

ליקוטי רש"י

לבתר דנפק אמר להו עולא הכי אמר רבי אלעזר אפי' מיתמי אמר ר"נ אשתמטין עולא הוה עובדא בנהרדעא ואגבו דייני דנהרדעא הוה עובדא בפומבדיתא ואגביה רב חנא בר ביזנא אמר להו ר"נ זילו אהדורו ואי לא מגבינן לכו לאפדנייכו א"ל רבא לר"נ הא עולא הא רבי אלעזר הא דייני דנהרדעא והא רב חנא בר ביזנא מר כמאן סבירא ליה א"ל אנא מתניתא ידענא דתני אבימי פרוזבול חל על הקרקע ואינו חל על העבדים מטלטלין נקנין עם הקרקע ואינן נקנין עם העבדים לימא כתנאי מכר לו עבדים וקרקעות החזיק בעבדים לא קנה קרקעות בקרקעות לא קנה עבדים קרקעות ומטלטלין החזיק בקרקע קנה מטלטלין במטלטלין לא קנה קרקע עבדים ומטלטלין החזיק בעבדים לא קנה מטלטלין במטלטלין לא קנה עבדים והתניא החזיק בעבדים קנה מטלטלין מאי לאו בהא קמפלגי דמר סבר עבדים כמקרקעי דמי ומר סבר עבדים כמטלטלין דמי אמר רב איקא בריה דרב אמי דכ"ע עבדים כמקרקעי דמי והדתניא קנה שפיר והדתניא לא קנה בעינן קרקע דומיא דערים מצורות ביהודה דלא ניידי דתנן נכסים שאין להם אחריות נקנין עם נכסים שיש להם אחריות בכסף בשטר ובחזקה מנהני מילי אמר חזקיה דאמר קרא ויתן להם אביהם מתנות רבות לכסף ולזהב ולמגדנות עם ערי מצורות ביהודה איכא דאמרי אמר רב איקא בריה דרב אידי דכ"ע עבדי כמטלטלין דמי והדתניא לא קנה שפיר הא דתניא קנה בעודן עליו וכי עודן עליו מאי הוי חצר מהלכת היא וחצר מהלכת לא קנה וכי תימא בעומד והא אמר רבא כל שאילו מהלך לא קנה עומד ויושב לא קנה והלכתא בכפות והתניא החזיק בקרקע קנה עבדים התם בעומדין בתוכה מכלל דהאי לא קנה כשאין עומדין בתוכה הניחא להך לישנא דאמר רב איקא בריה דרב אמי עבדי כמטלטלי דמי היינו דאי עומדין בתוכה אין אי לא לא אלא להך לישנא דאמר עבדי כמקרקעי דמי למה לי עומדין בתוכה הא אמר שמואל מכר לו עשר שדות בעשר מדינות כיון שהחזיק באחת מהן קנה כולן וליטעמיך להך לישנא דאמר עבדי כמטלטלין דמי למה לי עומד בתוכה הא

רש"י

לבתר דנפק. ר"ע: אמר להו עולא. ליושבין לפניו: הכי אמר ר' אלעזר אפילו מיתמי. דעבדא כמקרקעי דמי: אשתמטין עולא. נשמט ממני ויצא משום דס"ל עבדא כמטלטלי דמי ומתיירא הוא שמא אקפחנו בהלכות ובקושיות: הוה עובדא ואגבו דייני דנהרדעא. אפי' מיתמי: הא עולא והא ר' אלעזר כו'. דכולהו סברי להו כמקרקעי דמו: מר. דאמר כמטלטלי כמאן ס"ל: פרוזבול. מפרש בגיטין (דף לו.) שתיקן הלל הזקן פרוזבול כדי שלא תשמט שביעית המלוה: חל על הקרקע. דכיון דלא מחוסרי גוביינא הוה כתב לו עליהן שכל חוב שיש לו עליו שיגבנו כל זמן שירצה קיימי ברשותיה דמלוה: נקנין עם הקרקע. אם מכר לו קרקע ומטלטלין והחזיק בקרקע קנה מטלטלין אע"פ שלא משך: ואין נקנין עם העבדים. שאם החזיק בעבדים לא קנה מטלטלין ויכול מוכר לחזור במטלטלין אלמא עבדא כמטלטלי: ה"ג בקרקע לא קנה עבדים. ואע"ג דס"ל להאי תנא עבדים כמטלטלין דמי אפ"ה לא קנה אלא א"כ עומד העבד בתוכה בשעה שהחזיק בה כדמתרץ לקמן שאני מטלטלי דניידי ממטלטלי דלא ניידי: דומיא דערים מצורות. דמהאי קרא נפקא לן במס' קדושין דמטלטלין נקנין בחזקת קרקעות דכתיב ויתן להם אביהם מתנות עם ערי מצורות הלכך בעינן מקרקעי דלא ניידי כי התם: חצר מהלכת היא. אינה קונה לבעליה כלום דלאו חצר היא במהלכת: והלכתא. הא דמתרלינן דקנה ליה עבד בעודן עליו כגון שהעבד כפות שאינו יכול לילך דדמי לחצר: והתניא החזיק בקרקע קנה עבדים. ולעיל קתני דלא קנה: בעומדין בתוכה. והיא דלעיל בשאין עומדין בתוכה: הניחא להך לישנא. דאוקי רב איקא לעיל להאי מתני' דעבדי כמטלטלי דמי כו':

תוספות

מין ע"פ לבשטר דבמלוה בשטר גובה משום נעילת דלת ובמלוה על פה לא גבי משום דליכא קלא ובשטר אית ליה קלא אבל מיתמי מה לי מלוה ע"פ מה לי מלוה בשטר אלא ודאי כל היכא דגבי מלקוחות משום נעילת דלת גבי נמי מיתמי כמו מלוה בשטר או מלוה הכתובה בתורה למ"ד ככתובה בשטר דמי או כשעמד בדין גבי נמי מיתמי אבל במלוה על פה כיון דלא חש לעשות שטר לגבות מלקוחות כי לא גבי נמי מיתמי ליכא נעילת דלת וה"פ א"ר אלעזר אפי' מיתמי בלא אפותיקי משום דהוי כקרקע לא מייה פי' בלא אפותיקי לא גבי אלא מייה ופריך מייה לכול' ומשני באפותיקי וגבי נמי מיתמי ומלקוחות א"נ דקרי מייה אע"ג דגבי נמי מיתמי כיון דמכת הלוה שעשאו אפותיקי קא גבי:

זילו אהדורו. השיב להו כטועה בדבר משנה:

אנא מתניתא ידענא. אע"ג דבכמה דוכתין אשכחן דכמקרקעי דמי לענין אונאה ושבועה אור"י דהכא לא איירי אלא במילי דרבנן ולגבות מיתמי ומלקוחות וסבר שעבודא לאו דאורייתא ולא גבי אלא מדרבנן ולענין פרוזבול וקנין אגב דהוי נמי מדרבנן וקרא דערים מצורות אסמכתא בעלמא היא ולקמן דקאמר להך לישנא דאמר עבדא כמקרקעי דמי למה לי עומדים בתוכה למ"ד נמי כמטלטלי דמי הוה מצי למיפרך דהא לא חשיב כמטלטלי אלא לענין מילי דרבנן אלא דבלאו הכי פריך שפיר והא דבעי למידק בפ' המוכר את הבית (ב"ב סח.) אי עבדא כמטלטלי דמי או כמקרקעי דמי ממתני' דהיו בה עבדים ובהמה כולן מכורין ומייתי לה נמי בפרק מי שמת (שם קן.) גבי מטלטלין של פלוני לא שייכא הכא כלל דהתם בלשון בני אדם תלינן:

פרוזבול חל על הקרקע. אין כותבין פרוזבול אלא על דבר שאי אפשר לגלותו ואע"ג שכותבין על עלין נקוב (גיטין לז.) כיון דחשיב קרקע לא פלוג רבנן:

מכר לו עבדים וקרקעות. בקנין אגב איירי דאי מטעם הכר אמאי מפליג בהחזיק בקרקע בין עבדים למטלטלין דאי משתמרת לדעתו בתרוייהו קני ואי באין משתמרת לדעתו בתרוייהו לא קנה:

בעינן דומיא דערים מצורות.

והלכתא בכפות. [א] וצ"ל נמי דמיירי בישן דכפות מהני דלא הוי חצר מהלכת וישן מהני דהוי משתמרת לדעתו כדאמרינן בגיטין פרק הזורק (דף עט.) גבי כתב גט לאשתו ונתנו ביד עבדו ישן ומשמרתו ה"ז גט ניעור אין גט משום דהוי חצר המשתמרת שלא מדעתה ופריך ישן אמאי הוי גט חצר מהלכת הוא וכ"ת ישן שאני והאמר רבא כל שאילו מהלך לא קנה עומד ויושב לא קנה והלכתא בכפות אלמא אע"ג דמוקי לה בכפות אפ"ה ניעור אינו גט ואין לפרש הלכתא בכפות כלומר לא חשיב מהלכת ולא דמי לעומד ויושב וכיון דכפות מועיל ישן נמי מועיל דא"כ דבשאין כפות איירי רבא אמאי קאמר רבא ניעור אין גט משום דהוי חצר המשתמרת שלא לדעתה תיפוק ליה דהוי חצר מהלכת וכן פ"ה פרק הזורק והלכתא בכפות ובההוא קאמר רבא דניעור אין גט וכן פסקו הלכות גדולות דכפות וישן בעינן:

בעומדין בתוכה. והא דקאמר לא קנה באין עומדין לתוכה ואפ"ה במטלטלין קנה דלא בעינן גבורין במטלטלין דלא ניידי ולקמן דדייקינן והא קי"ל דלא בעינן צבורין מגופה הוה מצי למידק:

למה לי עומדין בתוכה. פי' על כרחך לא מטעם חצר קנה דסתם עבדים אין משתמרין לדעתו ואפי' עומד אצל שדהו דהוי עבד כלבי רץ כלדרכו ומטעם אגב נמי לא קנה דקרקע אין נקנית אגב קרקע ואפי' אמר קני קרקע הסמוכה ואגבה תקנה העליונה דהשתא הוי זו על גב זו לא קני באגב אלא ע"כ הא דקני היינו מחמת דחשיב כמחובר וא"כ אפי' אין עומדין בתוכה נמי דהוי כעשר שדות בעשר מדינות כיון שהחזיק באחת מהן קנה כולן והא דקאמר שמואל בפרק חזקת הבתים (ב"ב דף נד.) לא קנה אלא מקום מכושו בלבד היינו בנכסי הגר דהפקר אבל אם לעת אחרת מקנה אותו קנה הכל והא דקאמר התם מאי מפסיק היינו נמי נכסי הגר או במכר ולא נתן להם דמי כולם דדמי כולם בעינן כדמוכח בפ"ק דקדושין (דף כו:)

שאני

רבינו חננאל

וקיימא לן כרבא. אמר עולא הלכה גובין מן העבדים אפי' מן היתומים כו'. אמר ליה רבא לרב נחמן הא עולא והא ר' אלעזר והא דייני דנהרדעא והא רב אחא בר ביזנא כולהו סבירא להו גובין מן העבדים מר כמאן סבירא ליה, אמר ליה אנא מתניתא ידענא דתני אבימי פרוזבול חל על הקרקע ואינו חל על העבדים מטלטלין נקנין עם הקרקע ואין נקנין עם העבדים וקי"ל כרב נחמן. ואמר לימא כתנאי מכר לו עבדים וקרקעות החזיק בעבדים לא קנה קרקעות בקרקעות לא קנה עבדים כו', ותניא אידך החזיק בעבדים קנה מטלטלין כו'. והלכתא בכפות. קשורות ידיו ורגליו שאינו יכול לזוז ממקומו ומכר לו העבד והכלים שעליו החזיק בזה העבד הכפות קנה מטלטלין שעליו וכו'. והא דתניא החזיק בקרקעות קנה העבדים בעומדים

ליקוטי רש"י

מסורת הש"ס עם תוספות

הגהות הגר"א

גליון הש"ס

עין משפט נר מצוה

תורה אור השלם

א) וַיִּתֵּן לָהֶם אֲבִיהֶם מַתָּנוֹת רַבּוֹת לְכֶסֶף וּלְזָהָב וּלְמִגְדָּנוֹת עִם עָרֵי מְצֻרוֹת בִּיהוּדָה וְאֶת הַמַּמְלָכָה נָתַן לִיהוֹרָם כִּי הוּא הַבְּכוֹר: [דברי הימים ב כא, ג]

הגהות וציונים

הא קיימא לן [א]דלא [ב]בעינן צבורין [ג]אלא מאי אית לך למימר שאני מטלטלי דניידי ממטלטלי דלא ניידי ה״נ שאני מקרקעי דניידי ממקרקעי דלא ניידי עבדא מקרקעי דניידי הוא התם סדנא דארעא חד הוא: [ב]נכסים שאין בהן מעילה וכו׳[ד]: מעילה הוא דלית בהו הא מקדש קדשי מאן תנא א״ר יוחנן בקדשים קלים [ה]ואליבא דר׳ יוסי הגלילי דאמר ממון בעלים הוא דתניא[ו] [א]ומעלה מעל בה׳ לרבות קדשים קלים שהן ממונו דברי ר׳ יוסי הגלילי והתנן [ז][ג]המקדש בחלקו בין בקדשי קדשים בין בקדשים קלים אינה מקודשת לימא דלא כרבי יוסי הגלילי אפי׳ תימא ר׳ יוסי הגלילי כי אמר ר׳ יוסי הגלילי מחיים אבל לאחר שחיטה אפילו רבי יוסי הגלילי מודה [ח]דכי קא זכו משלחן גבוה קא זכו ומחיים מי אמר והתנן [ט][ד]בכור מוכרין אותו תם חי (ולא שחוט[י]) ובעל מום חי ושחוט [ה]ומקדשין בו את האשה ואמר ר״נ אמר רבה בר אבוה לא שנו [ו]אלא בבכור בזמן הזה דכיון דלא חזי להקרבה אית להו לכהנים זכייה בגוייהו אבל בזמן שבית המקדש קיים דחזי להקרבה לא[כ] ואותיביה רבא לר״נ ומעלה מעל בה׳ לרבות קדשים קלים שהן ממונו דברי ר׳ יוסי הגלילי ומשני רבינא[ל] בבכור בחו״ל ואליבא דר״ש דאמר [מ]אם באו תמימים יקרבו אם באו אין לכתחלה לא ואם איתא דכי א״ר יוסי הגלילי ממונו הוא מחיים

לישני

רש״י

הא קיימא לן. בפ״ק דקדושין (דף כו.) דמטלטלין נקנין עם הקרקע ולא בעינן שיהו עומדין לתוכה: אלא מאי אית לך למימר כו׳. והשתא דבעל כרחך אתית להכי אפי׳ תימא לאידך לישנא דעבדא כמקרקעי דמי ודקשיא לך דשמואל שאני מקרקעי דניידי ממקרקעי דלא ניידי: מעילה הוא. דבעינן דלא להוי בהו בנכסים שאני חייב בנזקין[פ] הא אי לית בהו מעילה אע״ג דמקדש קדשי [אני[צ]] חייב בנזקין כגון קדשים קלים שאין בהן מעילה מחיים אלא באימורין לאחר זריקת דם כדגרסינן במסכת מעילה (דף ז:): מאן תנא. דמחייב בנזקין אם הזיק שורו שור שלמים של חבירו: ממון בעלים הן. ושור רעהו קרינן ביה: ומעלה מעל בה׳. וכחש בעמיתו וגו׳ גבי שבועת הפקדון כתיב: לרבות קדשים קלים. הא דכתיב בה׳ לרבות קדשים קלים שאם הפקיד בהמת שלמים אצל חבירו וכפר ונשבע והודה משלם קרן וחומש ואשם ואע״ג דבקדשי שמים אין נשבעין עליהן כדגרסינן בפרק הזהב (ב״מ דף נו.) בקדשים קלים נשבעין: שהן ממונו. של חבירו וקרינן בהו בה׳ וכחש בעמיתו וכחש: המקדש. אשה בחלקו: כי אמר ר׳ יוסי הגלילי. ממון בעלים הוי: מחיים. שאחריות הוא[ק] עליו: אבל לאחר שחיטה. כי זכו בין כהנים בחזה ושוק בין בעלים בשאר הבשר משלחן גבוה זכו: בכור מוכרין אותו. בזמן הזה כדמוקי לה לקמן [והכהנים[ר]] מוכרין אותו לכהן: תם חי. ולוקח ימתין עד שיפול בו מום וישחטנו אבל תמים שחוט לא דאין לו תקנה אלא קבורה[ש] לאסור בהנאה דקדשים השחוטין בתוך הוא: ומקדשין בו. כהנים: את האשה. דממון הוא דבעליו של בכור היינו כהן דמשנולד הבכור שלו הוא: לא שנו. דבכור חי הוי ממון בעלים כשהוא תם אלא בזמן הזה: זכייה בגוייהו. מחיים: ואותיביה גרסי׳: שהן ממונו. אפי׳ בזמן שבית המקדש קיים דהא קרא לשבועת הפקדון בזמן שבית המקדש הוא דמחייב ליה אשם: ומשני רבינא. הכא דקתני דממון בעלים הם בבכור הנולד בחו״ל בזמן המקדש עסקינן דלא קאי להקרבה: ואליבא דר״ש דאמר. במסכת תמורה (דף כא.): אם באו. בכורות מחו״ל לא״י תמימים יקרבו: באו אין לכתחילה לא. אלא ירעו עד שיסתאבו והלכך כיון דלאו להקרבה קאי הוי ממון כהן: ואם איתא. דמחיים אמר רבי יוסי הגלילי דממון בעלים הן כדקתני מתני׳ דחייבין על נזקן ואוקימנא כר׳ יוסי הגלילי:

לישני

תוספות

שאני מטלטלי[ע]. פי׳ שיש להם דעת אבל בהמות לא חשיבי מטלטלי דניידי ונקנין באגב אפי׳ אין צבורים כדאמרינן בפ״ק דקדושין (דף כו:) טפח על טפח לפלוני ועמו מאה צאן: שאני מקרקעי דניידי. וא״ת אפילו לא ניידי הא תרי תשמישי נינהו והוי כחולסית[ו] ומגולה דמחזיק באחד מהן לא קנה האחר כדאמרינן בפ׳ המוכר [את] הבית (ב״ב סז.) לחד לישנא וי״ל דעבד וקרקע חשיב חד תשמיש לפי שהעבד ראוי לעבודת קרקע:

מאן תנא. כלומר פשיטא ליה דלא בא למעט ההקדשות דלית בהו מעילה כגון קרקע[ט] דכיון דהם נכסי גבוה מעילה לא מעלה ולא מורדת:

ומחיים מי אמר. תימה מאי קס״ד אי מחיים לא אמר כ״ש לאחר שחיטה ואין לומר דה״פ ומחיים מי אמר אפילו היכא דחזיא להקרבה מדקמפלגת בין מחיים לאחר שחיטה מכלל דמחיים אפילו בחזי להקרבה חשבת ליה ממונו דומיא דלאחר שחיטה דאם כן כי פריך מבכור לסייעיה משלמים דקאמר בן עזאי[י] לא בא הכתוב אלא לרבות שלמים ובן עזאי ואבא יוסי אתו לפרושי מילתיה דר״י הגלילי כדפ״ה ושלמים חזו להקרבה ואפילו לכתחילה יקרבו וי״ל דה״פ ומחיים מי אמר במתנות כהונה בחלק שיש לכהנים בשלמים מדלא קאמר מתנות כהונה שאני דהמקדש בחלקו היינו מתנות כהונה חלק שיש לכהנים בשלמים אלא קאמר משום דלאחר שחיטה משלחן גבוה זכו משמע אבל מחיים הוי ממון בעלים אע״ג דהוי מתנות כהונה וא״ת אי הוה משני מתנות כהונה שאני הוה משמע דחלק בעלים אפי׳ לאחר שחיטה הוי ממון בעלים ובפ״ב דיו״ט (ביצה כא.[כ]) נמי אמר דבעלים[ל] משלחן גבוה זכו וי״ל דה״מ לענין נדרים ונדבות דאינן קריבים בי״ט משום דעיקר שחיטה הוי בשביל גבוה ולא משום אכילת בעלים והוי לכם ולא לגבוה[מ] אבל פשיטא דחלק בעלים אפי׳ לאחר שחיטה הוי ממון בעלים לקדש בו אשה ולכל דבר וכן משמע דהמקדש בחלקו בחלק כהנים איירי דלשון המקדש בחלקו לא שייך אלא בחלק כהנים דבבעלים לא שייך בהן לשון חלק דעיקר הקרבן שלהן וקרא[נ] נמי דמייתי בפ׳ האיש מקדש (קדושין דף נג:) אמתני׳ דהמקדש בחלקו וזה יהיה לך מקדש הקדשים מן האש לא כתיב אלא בכהנים והא דקאמר התם לימא מתני׳ דלא כר׳ יוסי[ס] ומסיק כי קאמר ר׳ יוסי מחיים דיקא נמי דקתני המקדש בחלקו דמשמע לאחר שחיטה לא הוי לפי המסקנא דהכא אלא לפי מה דסלקא דעתיה מעיקרא דלפי המסקנא במתנות כהונה אפי׳ מחיים הוי ממון גבוה: תם חי[ע] אבל לא שחוט. הא לא איצטריך לאשמועינן דבבכור בזמן הזה מוקמינן לה דאין שייך בו מכירה לאחר שחיטה דמיתסר בהנאה אבל קמ״ל דמוכרין אותו חי אע״ג דמעשר אין נמכר דנאמר בו לא ימכר ולא יגאל וכן איתא בפ״ק דתמורה (דף ה:[פ]): [צ]ואותיביה רבא לר״נ. ובזמן שבית המקדש קיים מיירי דומיא דשלמים כדאמרינן בפ״ק דתמורה (דף ח.) א״נ כדפ״ה דלענין לאתויי קרבן מעילה קדריש קרא דלא שייך אלא בזמן שבית המקדש קיים: בבכור בחו״ל. הא דלא מוקי בבכור בזמן הזה משום דדומיא דשלמים קתני כדפי׳ לעיל[צ] אבל ר״נ דלעיל המ״ל בבכור בחו״ל אבל זה הוא דוחק וניחא ליה להעמיד בבכור בזמן הזה:

ואליבא דר״ש דאמר אם באו תמימים יקרבו. ור״ע פליג עליה בפ׳ אלו קדשים בתמורה (דף כא:) ואמר לא יקרבו דדריש מהקישא מקום[ק] שאי אתה מביא מעשר שני אי אתה מביא בכור וא״ת ואמאי קאמר ואליבא דר״ש כ״ש אליבא דר״ע דאמר לא יקרבו דהוי ממונו וי״ל דמוקי לה כר״ש משום דדומיא דשלמים קתני דקריבים ועוד י״ל דע״כ לא מתוקמא כר״ע מדמצריך קרא לרבויי שהוא ממון בעלים: לכתחילה לא. פי׳ אין צריך להביאם כדמפרש בפ׳ אלו קדשים (שם[ר]) אמר ר״ש מה טעם לפי שכל הקדשים אין להם פרנסה במקומן פי׳ אין להם התרה אלא במקדש חוץ מן הבכור ומעשר שיש להם פרנסה במקומן פי׳ שנאכלין במומן ולהכי תלי לה בר״ע דסולה ר״ש היא וקצת היה נראה לגרוס ר׳ ישמעאל דהתם פריך אמתני׳ שאמר יקרבו מבן אנטונינוס שהביא בכורות מבבל ולא קבלם[ש] ומשני הא כר׳ ישמעאל הא כר״ע ומוכח התם שהמשנה כר׳ ישמעאל וברייתא[ת] דבן אנטונינוס כר״ע: ואם איתא לישני ליה. פי׳ ואם איתא דמחיים הוי ממונו לר׳ יוסי הגלילי אפי׳ במתנות כהונה דחזו להקרבה לישני ליה הא דר״נ אמר רבה בר אבוה כרבנן דממה נפשך לא הוי כר״י הגלילי ולפי סברא זו לא יהיה אמת הא דמשמע לקמן בסוף הפרק (דף יג: ושם) דבכור לא הוי בכלל רעהו אפי׳ בזמן הזה דפליגי אביי ורבא[ת] בשור ושור של פסולי המוקדשין שנגחו ופי׳ רבינו יהודאי גאון בבכור שור דלא פריך ליה וכפי׳ נ״ע כמו שאפרש שם בע״ה ומסתמא מיניהם פליגי דבזמן[א] הזה לכ״ע הוי ממון הדיוט ומשני אלא מתנות כהונה שאני וה״ג ר״ח ורש״י ל״ג כן והשתא מלתיה דר״נ לא מיתוקמא אלא כר׳ יוסי הגלילי ופלוגתא דאביי ורבא לקמן כרבנן ונראה דלדוקא מחיים הוי לרבנן ממון גבוה אפי׳ בעל מום לאסור בגיזה ועבודה[ב] אבל לאחר שחיטה למה יחשב ממון גבוה אפילו בזמן שבית המקדש קיים דהא אפילו לנכרי שרי להאכיל כדתני׳ בפרק כל פסולי המוקדשין (בכורות דף לג.) דאתקש לצבי ואיל:

אי

עין משפט נר מצוה

קיט א מיי׳ פ״ג מהל׳ מכירה הלכה ט ועיין בהשגות ובמ״מ סמג עשין פב טוש״ע ח״מ סי׳ רג ס״ב וס״ג:

קכ ב מיי׳ פ״א מהל׳ נזקי ממון הל׳ ה סמג עשין סו:

קכא ג מיי׳ פ״ה מהל׳ מעילה הל׳ ה ופ״ג מהל׳ מע״ש הל׳ ה:

קכב ד מיי׳ פ״א מהל׳ [illegible] הל׳ ה סמג עשין [illegible] ולאוין [illegible] טוש״ע י״ד סי׳ [illegible] סעיף ו וסי׳ [illegible]:

קכג ה טוש״ע שם סי׳ [illegible] סעיף ו:

קכד ו מיי׳ שם הל׳ [illegible] סמג שם טוש״ע שם:

רבינו חננאל

בחזקה, ואע״ג דקי״ל צבורין לא בעינן הני מילי במטלטלי דלא ניידי אבל במטלטלי דניידי בעינן צבורין. הוא דתניא החזיק בקרקעות לא קנה עבדים בדלא קיימי בגוה. הא דאמר שמואל מכר לו י׳ שדות בי׳ מדינות כיון שהחזיק באחד מהן זכה בכולן וסדנא דארעא [חד] הוא קי״ל כוותיה דהא מותבינן מינה ולית דפליג עליה: (מתני׳) נכסים שאין בהן מעילה כו׳. פי׳ המזיק אותם חייב לשלם ודייקי׳ מינה קדשים שאין בהן מעילה כלומר הנהנה מהם אינו חייב קרבן מעילה. מאן תנא אמר ר׳ יוחנן ר׳ יוסי הגלילי היא. דתניא ומעלה מעל בה׳ וכחש בעמיתו בפקדון לרבות קדשים קלים שהן ממונו דברי ר׳ יוסי הגלילי. פי׳ אם יפקיד אדם קדשים קלים שלו אצל אדם ויכפור בהן וישבע חייב קרן וחומש ואשם וכן הגוזל שנאמר בה׳ וכחש בעמיתו וגו׳ כלומר הן לה׳ ונקראין ממון עמיתך לדברי ר׳ יוסי הגלילי ואין זה ומעלה מעל שחייב קרבן מעילה אלא פירושו נפש כי תחטא וחטאה חטא בדבר שיש בו לה׳ והוא ממון בעלים כגון קדשים קלים. ואקשי׳ עליה מהא דתנן בקידושין פ״ב המקדש בחלקו בין בקדשי קדשים בין בקדשים קלים אינה מקודשת ואי קדשים קלים ממון בעלין הן אמאי אינה מקודשת לימא מתניתין דלא כר׳ יוסי הגלילי. ופרקינן כי אמר ר׳ יוסי ממון בעלים הם מחיים אבל לאחר שחיטה לא אמר ומתני׳ אחר שחיטה היא. ואקשי׳ ומחיים מי אמר והתנן בתחילת מעשר שני בכור מוכרין אותו תמים חי ובעל מום חי ושחוט ומקדשין בו את האשה, ומתרץ לה בשמעתא דרך גררה בתמורה פ״א ואוקמה רב נחמן בבכור בזמן הזה דכיון דלא חזי להקרבה אית להו לכהנים זכייה בגוה אבל בזמן שבית המקדש קיים דחזי להקרבה דלית לכהנים בגויה מידי אין מוכרין הבכור. ומותיב רבא עליה דרב נחמן ומעלה מעל בה׳ לרבות קדשים קלים שהן ממונו דברי ר׳ יוסי הגלילי ותנן הבכור והמעשר והפסח קדשים קלים הם הנה הבכור ממון כהן הוא אפי׳ בזמן

שבזמה״ק קיים וכיון דממנו הוא מצי מזבין ליה. ושני רבינא בבכור הבא מחוץ לארץ. כלומר הא דאמרי׳ לרבות קדשים קלים שהן ממונו ואוקימנה בבכור ואפי׳ בזמן שבית המקדש קיים בבכור הבא מחוץ לארץ ואליבא דר׳ שמעון דאמר בתמורה פ״ג באו תמימין יקרבו ואם בעלי מומין יאכלו במומן לבעלים, אמר ר׳ שמעון מה טעם שהבכור והמעשר יש להן פרנסה במקומן ושאר כל הקדשים אע״פ שנולד בהן מום הרי אלו בקדושתן [illegible] לא אמר אלא אם באו דיעבד אבל לכתחלה לא אמר דקלישא קדושה דידהו ומשום הכי קרי להן ממונו ומצי מזבין להו. ואם איתא הא דאמרת דסבר ר׳ יוסי הגלילי כי אמינא ממונו הוא מחיים לישני [illegible] הגלילי כטעמיה, והא דתנן בכור מוכרין אותו תמים חי כו׳ ואוקמה רב נחמן בזמן הזה אבל בזמן שבית המקדש קיים לית להו לכהנים זכייה בהו לרבנן. ופרקי׳ הכי לא תימא כי אמר ר׳ יוסי מחיים

אלא

מסורת הש״ס עם הוספות

א) [קדושין כו.], ב) [לקמן [illegible]], ג) קדושין נג: [illegible], ד) קדושין [illegible], ה) [illegible], ו) מעשר שני פ״א מ״ב, ז) [תמורה כא.], ח) בכורות דף כח., ט) מעילה יח:, י) לקמן [illegible], כ) [illegible], ל) בדיבור הקודם, מ) ושם ע״ב [illegible] בבכורות יד ע״א.

גליון הש״ס

גמ׳ אלא מאי אית לך למימר. [illegible]

תורה אור השלם

א) נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וּמָעֲלָה מַעַל בַּייָ וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ בְּפִקָּדוֹן אוֹ בִתְשׂוּמֶת יָד אוֹ בְגָזֵל אוֹ עָשַׁק אֶת עֲמִיתוֹ: [ויקרא ה, כא]

ליקוטי רש״י

[נדפס בסוף המסכת]

הגהות וציונים

א] תיבת ״דלא״ [illegible] ב] [illegible] בבכורות [illegible] ג] [illegible] ד] [illegible] ה] בתמורה ח רע״ב [illegible] ו] כ״ה בכתבי [illegible] ז] צ״ל [illegible] ח] [illegible] ט] [illegible] י] [illegible] כ] [illegible] ל] [illegible] מ] צ״ל וקרא [illegible] נ] [illegible] ס] [illegible] ע] [illegible] פ] [illegible] צ] [illegible] ק] [illegible] ר] צ״ל ובזמן (גליון) [illegible]

לישני הא רבי יוסי הגלילי הא רבנן (אמר ליה) מתנות כהונה קאמרת שאני מתנות כהונה דכי קא זכו משלחן גבוה קא זכו: גופא [א]ומעלה מעל בה' לרבות קדשים קלים שהם ממונו דברי רבי יוסי הגלילי בן עזאי אומר לרבות את השלמים אבא יוסי בן דוסתאי אומר לא אמר בן עזאי אלא בבכור בלבד אמר מר בן עזאי אומר לרבות את השלמים למעוטי מאי אילימא למעוטי בכור השתא ומה שלמים שטעונים [א]סמיכה [ב]ונסכים [ג]ותנופת חזה ושוק אמרת ממון בעלים הוא בכור מבעיא אלא אמר רבי יוחנן למעוטי מעשר כדתניא בבכור נאמר [ב]לא תפדה ונמכר תם חי ובעל מום חי ושחוט במעשר נאמר [ג]לא יגאל [ד]ואינו נמכר לא חי ולא שחוט לא תם ולא בעל מום רבינא מתני לה אסיפא אבא יוסי בן דוסתאי אומר לא אמר בן עזאי אלא בבכור בלבד למעוטי מאי אילימא למעוטי שלמים השתא ומה בכור שקדוש מרחם ממונו הוא שלמים מבעיא אמר רבי יוחנן למעוטי מעשר כדתניא בבכור נאמר לא תפדה ונמכר תם חי ובעל מום חי ושחוט במעשר נאמר לא יגאל ואינו נמכר לא חי ולא שחוט לא תם ולא בעל מום הא בבכור בלבד קאמר קשיא רבא אמר מאי נכסים שאין בהן מעילה נכסים שאין בהן דין מעילה ומאי נינהו דהדיוט וליתני דהדיוט קשיא אמר רבי אבא [ה]שלמים שהזיקו גובה מבשרן ואינו גובה מאימוריהן פשיטא אימורין לגבוה סלקי לא צריכא [ו]לגובה מבשרן כנגד אימורים אליבא דמאן אי [ו]אליבא דרבנן פשיטא הא אמרי כי ליכא לאשתלומי מהאי לא משתלמא מהאי ואי אליבא דרבי נתן [ז]הא אמר כי ליכא לאשתלומי מהאי משתלם מהאי אי בעית אימא רבי נתן איבעית אימא רבנן איבעית אימא רבנן ה"מ בתרי גופי אבל בחד גופא מצי אמר ליה מכל היכא דבעינן משתלמנא איבעית אימא רבי נתן התם הוא [ח]דאמר ליה בעל שור לבעל הבור אנא תוראי בבירך אשכחתיה מאי דלית לי לאשתלומי מהיאך משתלימנא מינך אבל

רש"י

לישני. רבינא: הא רבי יוסי הגלילי. ורב נחמן דאמר כרבנן: מתנות כהונה קאמרת. בכור מעשרים וארבע מתנות כהונה והלכך אוקמה רבינא להא דרב נחמן כר"י הגלילי דאיהו נמי מודה בהא דכל זמן שהבית קיים משולחן גבוה זכו להו כהנים ואפילו מחיים וכי קאמר רבי יוסי הגלילי ממון בעלים הן בשלמים קאמר דבעלים ישראל לא זכו להו מחיים משלחן גבוה והא דתירץ רבינא לרבי יוסי הגלילי בבכור בחוצה לארץ ולא תירץ בשלמים משום דסיפא דברייתא מוכיח דבבכור קמיירי דקתני לא אמר בן עזאי אלא בבכור ובן עזאי מילתיה דרבי יוסי קמפרש ולקמיה מפרש מילתיה: שלמים שטעונין סמיכה ונסכים. מנחת נסכים שלשה עשרונים לפר ושני עשרונים לאיל ועשרון לכבש כדמפרש במנחות בפ' כל [המנחות] (דף צא.) אבל בכור לא: בבכור מבעיא. ובבכור בחוצה לארץ קאמר דכיון דלאו להקרבה קאי לא זכו ליה משלחן גבוה דלא חזי לגבוה: למעוטי מעשר בהמה. שאע"פ שהוא קרב שלמים כדאמרינן בפ' בתרא דבכורות (דף נ.) אפי' הכי לא הוי מחיים ממון בעלים כשלמים: בבכור. תם נאמר אך בכור שור וגו' לא תפדה פדיון הוא דלית ליה לליפוק מקדושת בכור לימכר באיטליז ולישקל בליטרא אבל נמכר הוא חי ולוקח יאכלנו בקדושתו כשיומם או אם הבית קיים יקריבנו: במעשר נאמר לא יגאל. וגמרינן בבכורות בפ' [מעשר] (דף לב) האי לא יגאל מלא יגאל דחרמים דכתיב בהן לא ימכר ולא יגאל מה להלן מכירה עמו אף כאן מכירה עמו הלכך אינו נמכר לא חי ולא שחוט כו' אלמא לאו ממון בעלים הוא: רבא אמר. מעילה דמתניתין לא תידוק מיניה הא מקדש קדשי אלא ה"ק שאין בהן דין מעילה שאין בהם שום קדושה לשמים דבקדושת שמים שייכא דין מעילה כגון קדשי קדשים: ומאי נינהו. כגון נכסים דהדיוט: גובה. חצי נזקו מבשרו דנזק שור תם משתלם מגופו: לא צריכא. הא דקתני אינו גובה מאימורין הא קמ"ל דאין גובה מבשרו כנגד אימורין כגון שור שוה מאתים שנגח שור שוה מאתים אינו גובה אלא חציו דמי בשרו אף על גב דלא הוי מנה שלם ודמי חצי אימורין לא ישתלם מדמי חצי האחר של בשר: אי אליבא דרבנן. דפליגי עליה דרבי נתן בפרק שור שנגח את הפרה (דף נג.) גבי שור שדחף את חבירו לבור [ואמרינן] נתם בעל השור משלם רביע ובעל הבור פטור מפני שזה הפילו ובמועד בעל השור משלם חצי ובעל הבור פטור אלמא כי ליכא לאשתלומי מבעל השור לא משתלם מבעל הבור ואע"פ שבו נמצא הנזק ופשיטא דאינו גובה מבשרן כנגד אימוריהן: ואי אליבא דרבי נתן הא אמר כי ליכא לאשתלומי. מבעל השור משתלם מבעל הבור דאמר נתם בעל השור משלם רביע ובעל הבור שלשה חלקים ובמועד בעל השור משלם מחצה ובעל הבור מחצה והכא נמי אמאי אינו גובה מבשרן כנגד אימוריהן הא הכא נמי תרוייהו איכא חלק גבוה וחלק הדיוט וספרים דכתיב בהן אע"ג דליכא לאשתלומי מהאי משתלם מהאי שבשתא היא דהתם לא מצינו לאוקמי הכי: הני מילי. דלא אמרינן כי ליכא לאשתלומי מהאי ליפלם מהאי: בתרי גופי. כגון שור ובור: אבל בחד גופא. אי לא אשמעינן ר' אבא דאינו גובה מאימוריהן הוה אמינא דמני א"ל מכל היכא דבעינא משתלמנא: התם הוא דאמר ליה בעל השור. ההרוג לבעל הבור: אנא תוראי בבירך אשכחתיה. מת הלכך כל הנזק עליו מה דאית לי לאשתלומי מבעל השור משתלימנא אם תם הוא משלם רביע דאפילו הזיקו הוא לבדו לא היה משלם אלא חצי נזק ועכשיו שיש אחר עמו ישלם רביע והשאר משתלימנא מינך:

אבל

תוספות

אי אליבא דרבנן. פי' בקונט' אי אליבא דרבנן דפליגי עליה דרבי נתן בפ' הפרה (לקמן נג. ושם) גבי שור שדחף חבירו לבור ואמר [נתם] דבעל השור משלם מחצה ובעל הבור פטור אלמא כי ליכא לאשתלומי מבעל השור לא משתלם מבעל הבור ואע"ג שבו נמצא ההיזק ופשיטא דאין גובה מבשרו כנגד אימורין עכ"ל משמע מפירושו שהשור עושה כל ההיזק ובעל הבור אין עושה כלום הלכך שור מועד משלם נזק שלם ותם חצי נזק ולכך לא הוי למידק אלא מתם ולא ממועד וכן פי' בהדיא לקמן בפ' הפרה (שם ד"ה מאי) וז"ל אבל רבנן בתר מעיקרא אזלי וסברי דבעל השור כוליה היזקא קעביד הלכך במועד בעל השור משלם נ"ש ובתם משלם חצי נזק (ובעל השור) ופלגא מפסיד וקשה לר"י היכי דייק דאין גובה מבשרם כנגד אימוריהן מדלא משתלם מבעל הבור כלום בתם שמפסיד פלגא דהתם משום שהבור לא עשה היזק כלל אבל בשלמים שהבשר עשה כמו כן היזק כיון דליכא לאשתלומי מאימורין משתלם מן הבשר דעל כרחך ס"ל השתא שניהם שהזיקו האי כוליה הזיקא עבד והאי כוליה הזיקא עבד כיון דלא אסיק אדעתיה טעמא דתוראי בבירך אשכחתיה דאי כל חד וחד פלגא הזיקא עבד למה ישלם בתם לרבי נתן בעל הבור שלשה חלקים דהיינו יותר ממה שהזיקו ובלא טעם אין לנו לומר כדמוכח בהפרה ועוד מנא ליה לגמרא דלרבנן בתם משלם בעל השור מחצה ובעל הבור פטור דלמא בתם משלם בעל השור מחצה ובעל הבור משלם מחצה ורבנן דאמרי ובעל הבור פטור איירי במועד ונראה לר"י דרבנן דאמרי בעל השור חייב ובעל הבור פטור היינו דבעל השור משלם מחצה במועד ובתם רביע ובעל הבור פטור לגמרי שלא חייב הכתוב בור אלא היכא דנפל ממילא דכתיב ונפל שמה שור אבל אם אחרים מפילים אותו בבור פטור בעל הבור והכא ה"פ הא אמרי כי ליכא לאשתלומי מבעל הבור לא משתלם מבעל השור אע"ג דס"ל האי כולא הזיקא עבד והאי כו' ופשיטא דאין גובה מבשרן כנגד אימוריהן ומאי קמ"ל רבי אבא וא"ת מנליה הא דקאמרי רבנן ובעל השור חייב לאו היינו דחייב הכל וי"ל דאי הוה פליגי רבי נתן ורבנן בתשלומי השור הוה להו לפרש ומדלא פירשו ש"מ מודו לרבי נתן בהא ועוד דאם איתא דמחייבי רבנן הכל לבעל השור ה"ל לר' נתן למימר דאין משלם אלא מחצה: **אנא** תוראי בבירך אשכחתיה. ודוקא גבי בור קאמר דמשלם אע"ג דכל חד וחד כולא הזיקא עבד שייך לחלק בין שור לבור מהאי טעמא ומיהו כיון דידע טעם דתוראי בבירך אשכחתיה אי' למסבר נמי דכל חד וחד פלגא דהזיקא עבד כדאמרינן בהפרה (שם) ושם אפרש בע"ה:

אמר

מסורת הש"ס עם הוספות

א) תמורה ה: ח. בכורות לא: לב, ב) [לקמן נג.], ג) [שם], ד) לקמן קי:, ה) [ל"ל בפ' שתי מדות דף ל:], ו) בכורות לא., ז) שמות כא לג, ח) ד"ה לעולם.

עין משפט נר מצוה

קכה א מיי' פ"ג מהל' מעשה קרבנות הל' ו סמג עשין קפג:
קכו ב מיי' שם פ"ג הל' ג סמג שם:
קכז ג מיי' פ"ט שם הלכה ו:
קכח ד מיי' פ"ו מהל' בכורות הל' ה ו סמג עשין ריב ולאוין שלג:
קכט ה ו מיי' פ"ח מהל' נזקי ממון הלכה ג:

רבינו חננאל

אלא הכי קאמר אפילו תימא ר' יוסי הגלילי ושאני מתנות כהונה דמשלחן גבוה קא זכו לפיכך אינו ממונו וכי קאמר ר' יוסי הגלילי בקדשים קלים שלו כגון זבחי שלמים שלו. גופה ומעלה מעל בה' לרבות קדשים קלים שהן ממונו דברי ר' יוסי הגלילי פי' לרבות כל קדשים קלים בן עזאי אומר לרבות שלמים. ואמרי' בן עזאי למעוטי מאי אילימא למעוטי בכור שאינו ממונו השתא שלמים שטעונין סמיכה ונסכין ותנופת חזה ושוק אמרת ממתיה הוא בכור מיבעיא. אמר ר' יוחנן למעוטי מעשר וכדתניא בבכור נאמר לא תפדה ונמכר הוא אוקמוה בתחלת תמורה בבעל מום. במעשר נאמר לא יגאל ואינו נמכר כלל כו'. רבינא מתני אסיפא אבא יוסי בן דוסתאי אמר לא אמר בן עזאי אלא בבכור בלבד למעוטי מאי אילימא למעוטי שלמים כו' ואוקמ' ר' יוחנן למעוטי מעשר וכדתניא וכו' ועלתה בקשיא. רבא אמר מאי שאין בהן מעילה שאין בהם דין מעילה ומאי [נינהו] נכסי הדיוט. ואקשי' עליה וליתני נכסין של הדיוט קשיא. אמר רבא שלמים שהזיקו לדברי ר' יוסי הגלילי גובה מבשרן ולא מאימוריהן כו' כיון שאמר קדשים קלים ממון בעלים הן והמזיקן חייב לשלם הוצרך לומר כך אם הזיקו הן חייבין, פי' שור של שלמים שחבל בשור של חולין בק' כספים חצי הנזק נ' כספים יכול למימר ליה המזיק תרי שותפי אנן בהא תורא בשרא דידי ותרבא דהקדש אנא משלימנא לך מן הבשר מנתא דמטי לי לפום חושבנא ודהקדש מטי לך, או דלמא מצי אמר ליה נ' זוזי כולהו מבשרא משתלמנא דהא לא יכילנא לאשתלומי מן האימורין דלגבוה סלקי שקילנא כל קבל מנתא דמטי להו לאימורין לשלומי מבשרא ואי לא שוה הב לי בשרא אחרינא דהא את מתכפר באימורין. ואמרי' אליבא דמאן אמרה רבא להא שמעתא דשלמים שהזיקו כו', אי אליבא דרבנן פשוטה היא אי אליבא דר' נתן פשוטה היא, וחלוקתם בפ' שור שנגח את הפרה בסופו ואני עתיד לפרש שם באר היטב.

אמר

גליון הש"ס

גמרא אליבא דרבנן פשיטא. עי' לקמן נג ע"ב תוס' ד"ה כרבנן וצ"ע הא:

תורה אור השלם

א) נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וּמָעֲלָה מַעַל בַּיְיָ וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ בְּפִקָּדוֹן אוֹ בִתְשׂוּמֶת יָד אוֹ בְגָזֵל אוֹ עָשַׁק אֶת עֲמִיתוֹ: [ויקרא ה, כא]

ב) אַךְ בְּכוֹר שׁוֹר אוֹ בְכוֹר כֶּשֶׂב אוֹ בְכוֹר עֵז לֹא תִפְדֶּה קֹדֶשׁ הֵם אֶת דָּמָם תִּזְרֹק עַל הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת חֶלְבָּם תַּקְטִיר אִשֶּׁה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַייָ: [במדבר יח, יז]

ג) לֹא יְבַקֵּר בֵּין טוֹב לָרַע וְלֹא יְמִירֶנּוּ וְאִם הָמֵר יְמִירֶנּוּ וְהָיָה הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה קֹּדֶשׁ לֹא יִגָּאֵל: [ויקרא כז, לג]

הגהות וציונים

א) [צריך תיקון ועי' במהר"ם הגי' אמר לך] (גליון) בכת"י הדפו"י איתא א"ל, ובבכמה כת"י הגי' אלא: ב) צ"ל לגבות, יעב"ץ (גליון) וכ"ה בכת"י הדפו"י: ג) כת"י אימוריהן: ד) צ"ל דבעינא (כת"י): ה) כת"י אלא דמי חצי: ו) כת"י לא ישתלם מחצי: ז) עיין מהרש"א (גליון) שגורס ואמר, וכ"ה בכת"י אחד: ח) עי' מהר"ם ופנ"י, ועי' שטמ"ק ד"ה אי אליבא ובאה"מ: ט) כ"ה במהר"ם: י) רי"מ מ"ז (גליון) ובאה"מ גורס ובתם משלם בעל השור חצי נזק ופלגא מפסיד, וכבכת"י: כ) צ"ל ד"ה הא רבנן וצ"ע:

ליקוטי רש"י

לרבות את השלמים. [illegible]

[illegible]

אמר רבא תודה שהזיקה. מע"ג דרכה מפרש ממנימין דין מעלה ולא מוקי ממנימין כרבי יוסי הגלילי על כרחך הכא מיירי לר' יוסי הגלילי: **שנאמר** והועד בבעליו והמית. נראה ללמוד מוהועד קדרים דהמי והועד לא מיירי אעדות שעומדין לסקלו כ"ש ליעדו אלא מסיפא דקרא קדרים לכתיב והשור יסקל וכן משמע ליה דפריך והא השור יסקל נגמר דין הוא לכתיב: **חצר** השותפין חייב בה על השן ועל הרגל. ממיומא לפירוש ולא לשוורים פליגי כלומר כמוף המוגיף[ז] דפליגי בקושיא דרבי זירא וכפירוקא דלמאי ולפי זה היה יכול רב ממדא לפרש המשנה כמו שמפרש ר' מלעזר ויפרש רישא בחזק והמזיק בממומא לפירוש ולשוורים דומיא דרב ממדא דפשוט ובגרסין לקמן[ז] ממר לך רבי מלעזר ומסברא מתניתין[ז] מי לא פליגי ומיהו לגרסיי דגרסי לקמן ומסברא מתניתין מי פליגי וכמוף גרסי מלא כי תניא היא וכל זה מדברי רבי מלעזר ור"ג[ז] דפליגי בממומא לפירוש ולשוורים וה"פ ומסברא מי פליגי והתניא כי' מלא ולפי גירסא זו לא יהיה תמילת הסוגיא כמו בגמקנא דפליגי בקושיא דרבי זירא וכפירוקא דלמאי:

בשהזיק חב המזיק לאתויי קרן. וה"ת ולרב ממדא מנא ליה למתוי קרן לשמואל וכל הני דלרב ועוד דבריית דקתני כשהזיק חב המזיק מייתר לתתוי כל הני קתני לרב ממדא ור"ל דלריה נמי מיבעי ליהוי מני ולא ליתני וכשהזיק חב המזיק לך קשה לשמואל תיקשי הבריית:

כגון שקבל עליו שמירת גופו כו'. מיפכא נמי מני למימר כגון דלתוקיה תורא דשמואל לתורא דשמואל וכגון שקבל עליו שמירת נזקיו ולא קבל עליו שמירת גופו למילתא דלא שכיח הוא ומע"ג דבשכיר ס שהוא נגמן ממרינן סוף [פרק שור] שנגח ד' וה' (נקמן מה:) שמעת למילתא דלא שכיח מאיל ליהו ומזיק ממריני קביל עליה לתתו ממרים[ז] ומזקי ליה לריה לא קביל עליה בשומר שכר דשמואל לא שייך למימר הכי דמשמע שומר קבל עליה שמירה מעולה:

אבל הבא מי מצי אמר בשר אזיק אימורין לא אזיק אמר רבא *תודה שהזיקה גובה מבשרה ואינו גובה מלחמה לחם פשיטא סיפא אצטריך ליה נזק אוכל בשר ומתכפר מביא לחם הא נמי פשיטא מהו דתימא כיון דלחם הכשירא דזבח הוא לימא ליה את אכלת בשר ואנא אייתי לחם קמ"ל דלחם חיובא דבעלים הוא: [ב]נכסים שהן של בני ברית: למעוטי מאי אי למעוטי דעובד כוכבים הא קתני לה לקמן [ג]שור של ישראל שנגח שור של עובד כוכבים פטור תנא והדר מפרש: נכסים המיוחדין: למעוטי מאי אמר רב יהודה למעוטי זה אומר שורך הזיק וזה אומר שורך הזיק הא תני לקמן [ד]היו שנים רודפין אחר אחד זה אומר שורך הזיק וזה אומר שורך הזיק שניהם פטורין תני והדר מפרש במתניתא תנא [ה]פרט [ו]לנכסי הפקר ה"ד אילימא דנגח תורא דידן לתורא דהפקר מאן תבע ליה אלא דנגח תורא דהפקר לתורא דידן ליזיל וליתיה [ז]בשקדם וחכה בו אחר רבינא אמר למעוטי [ח]נגח ואח"כ הקדיש [ט]נגח ואח"כ הפקיר תניא נמי הכי [י]יתר על כן אמר ר' יהודה אפי' נגח ואח"כ הקדיש נגח ואח"כ הפקיר פטור שנאמר [א]והועד בבעליו והמית איש וגו' עד שתהא מיתה והעמדה בדין שוין כאחד וגמר דין הוא בעינן הא השור יסקל בגמר דין הוא דכתיב אלא אימא עד שתהא מיתה והעמדה בדין וגמר דין שוין כאחד: [י]חוץ מרשות המיוחדת למזיק: [יא]דאמר ליה תורך ברשותי מאי בעי: ורשות הניזק והמזיק: אמר רב חסדא אמר אבימי חצר השותפין חייב בה על השן ועל הרגל והכי קאמר חוץ מרשות המיוחדת למזיק דפטור ורשות הניזק והמזיק כשהזיק חב המזיק ור' אלעזר אמר פטור על השן ועל הרגל והכי קאמר חוץ מרשות המיוחדת למזיק ורשות הניזק והמזיק נמי פטור כשהזיק חב המזיק לאתויי קרן הניחא לשמואל אלא לרב דאמר [יב]תנא שור וכל מילי דשור חב המזיק לאתויי מאי לאתויי הא דת"ר כשהזיק חב המזיק [יג]להביא שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר שהזיקה בהמה ברשותן תם משלם חצי נזק ומועד משלם נזק שלם [יד]נפרצה בלילה או שפרצוה לסטין ויצתה והזיקה פטור אמר מר כשהזיק חב המזיק להביא שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר היכי דמי אילימא דאוקיה תורא דמשאיל לתורא דשואל [טו]ליטא ליה אילו אזיק בעלמא בעית לשלומי את השתא דאוקיה לתורא דידך בעינא לשלומי אלא דאוקיה תורא דשואל לתורא דמשאיל [טז]ליטא ליה אילו איתזק מעלמא בעית לשלומי בולידה תורא השתא דאוקיה תורא דידך פלגא ניזקא הוא דמשלמת לי לעולם דאוקיה תורא דמשאיל לתורא דשואל והכא במאי עסקינן [יז]שקבל עליו שמירת גופו ולא שמירת נכסים דקתני ממתי מי לא מזיק דלר' נתן פטורה ולא שמעתיה ורמינן עיקר דמסברא דהמי [יח]לתומתיה קא לתומתיה דמשמע ליה גמרא מסיפא דמילתיה דקתני גובה מתורין פרין פטורה מיתורין לגמרי מלקי ועלה קתי לעטוי מתי מיתו גובה מתורין דקתני מיתו גובה מבשרן כנגד תורין: [יט]חם פשיטא. הא לא מזיק: ניזק אוכל בשר. לתתי הקרנת תורין: [כ]למעוטי זה אומר שורך הזיק. שתיו יודע שור של מי הזיקו שהיו עמו שוורים של מנשים הרבה ומיומדין דתמניתין הכי משמע שיהו כל נכסים שהזיקו מיומדים לפחות תתי שתין כסף קסף: שנים שהיו רודפין. שני שוורים של שני בני אדם שהיו רודפין אתר שור של אדם אתד: בשקדם וחבה בו אחר. לתתי שהזיק: [כא]למעוטי נגח ואח"כ הקדיש. דהכי משמע שיהיו מיומדים לפחות אתד לעולם משעת נגיחה עד שעת העמדה בדין: והועד בבעליו והמית איש חשור יסקל וגם בעליו יומת. דמשמע שיהא לו בעל אתד משעת העמדה ועד שעת העמדה בדין: שוין כאחד. בפעל אתד: חוץ מרשות המיוחדת למזיק. שאם נכנס שור ניזק בחצר המזיק והזיקו שור המזיק פטור: חצר השותפין חייב בה. הכתוב על השן ועל הרגל אם אינה מגדרת כראוי אם היה פירותיו של זה מו לרקה על כליו מייב דכשהזיק אתר קרינן ביה ולא הוי כרשות המיוחדת ומולדותיו דהא אפי' נרש"ל כמי מייב ודקתני ממניתין רשות הניזק והמזיק מלמעליה קאי וה"ק רשות הניזק והמזיק חב אחד מהם על השן ועל הרגל והכי קאמר חוץ מרשות המיוחדת למזיק דפטור ורשות הניזק והמזיק כשהזיק חב המזיק לאתויי קרן. לר' אלעזר לעי מאי לאתויי קרן למייב דתניא עליו ולא תניא לעיל מהדי מרבעה אתת: הניחא לשמואל. דאתר גרים פילקין[כב] מצעה זה הסן ומצע שור לרגלו ומצעה לגיזו מצטרין הם לאתויי קרן: אלא לרב דאמר. מצעה זה אתם ושור אתר מצעה מהדי מרבעה אתת לכל מילי תנייה לאתויי מאי: תם משלם חצי נזק ומועד נזק שלם. מפרש לקמיה: נפרצה. כותל בלילה מתליה וכבותל שמיו רעוע קאמר דהוה ליה מונח: ליטא ליה. משמיל לשומל: אילו אזיק. שורו[כג] שור של אדם אתר: בעית לשלומי ליה. משהי שמירתו עלך השתא כו': אלא דאוקיה תורא דשואל לתורא דמשאיל. וקתני מני מתי: ליטא ליה. מעלים: אילו איתזק מעלמא. אם הזיקו שור של אדם אתר: בעית לשלומי לי בולא ניזקא. דהא שומל מייב מאונסין השתא לתזקיה כו': לעולם דאוקיה תורא דשואל לתורא דשואל. וקאתר מייב משמיל לשלם ודקשיא לך הכי על השומל מוטל לשומרו שלא יזיק: כשקבל עליו. שמירת גופו. שלא יזיקו אתר: ולא

עין משפט נר מצוה

קל א מיי' פ"ג מהל' מתו' ממון הל' כ ג:
קלא ב מיי' שם הל' ה ופיין בהשגות ומ"מ סמג עשין סו טוש"ע ח"מ סי' מו סעיף ו:
קלב ג ד מיי' שם הל' ד טוש"ע שם סעיף ג:
קלג ה מיי' שם:
קלד ו מיי' שם סמג שם טוש"ע שם סעיף ג:
קלה ז ח מיי' פ"ו שם סלכה ו סמג עשין סו טוש"ע ח"מ סי' שפט סעיף י:
קלו ט י מיי' שם פ"ד הלכה ה ד סמג שם טוש"ע ח"מ סי' שלו סעיף א:
קלז כ ל מ טוש"ע ח"מ סי' שמו:

רבינו חננאל

אמר רבא תודה שהזיקה ובא הניזק להשתלם מבשרה מי יביא הלחם, המתנדב חייב להביא לחמה דהיובא עליה רמיא או דלמא לחמה הכשירה דזיבחא הוא והודעה להכשיר חובה לאכול הבשר והוא הניזק עליו להביא לחמה, ואסיקנא המתנדב חייב דלחם חיוב בעלים הוא. כתב גאון זצ"ל אשכחן נוסחא עתיקתא בהאי לישנא אמר רבא תודה שהזיקה לר' יוסי הגלילי משתלם חצי נזק מבשרה אבל לא מאימורין הניזק אוכל בשר ומחכפר מביא לחמה והיינו קמיתא דרבא סיפא איצטריכא ליה מאי דתימא לימא ליה מזיק את אכלתא בישרא אנא אייתי לחמא קמ"ל דאמר ליה הניזק לחם למאי אתי ליה לכפרה אני מי אית לי כפרה בגודה. נכסין של בני ברית. למעוטי דעובד כוכבים כר' נכסים המיוחדין. למעוטי זה אומר שורך הזיק. במתניתא תנא למעוטי דהפקר וכגון שקדם אחד וחכה בו. רבינא אמר למעוטי נגח ואחר כך הקדיש או הפקיר. ואסיקנא בעינן עד שתהא מיתה והעמדה בדין וגמר דין כאחד. חוץ מרשות המיוחדת למזיק דיכיל למימר ליה לתתו ממרים ומזקי ליה לידיה לא קביל עליה בשומר שכר דשמואל לא שייך למימר הכי דמסתמא שומל לא קבל עליה שמירה מעולה.

לאתויי מאי לאתויי הא דת"ר כשהזיק חב המזיק להביא שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר שהזיקה בהמה ברשותן תם משלם חצי נזק ומועד משלם נזק שלם נפרצה בלילה או שפרצוה לסטין ויצתה והזיקה פטור אמר מר כשהזיק חב המזיק להביא שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר היכי דמי אילימא דאוקיה תורא דמשאיל לתורא דשואל ליטא ליה אילו אזיק בעלמא בעית לשלומי את השתא דאוקיה לתורא דידך בעינא לשלומי אלא דאוקיה תורא דשואל לתורא דמשאיל ליטא ליה אילו איתזק מעלמא בעית לשלומי בולידה תורא השתא דאוקיה תורא דידך פלגא ניזקא הוא דמשלמת לי לעולם דאוקיה תורא דמשאיל לתורא דשואל והכא במאי עסקינן שקבל עליו שמירת גופו ולא

מסורת הש"ס עם הוספות

ב) [ועי' לקמן לה.], ג) [ועי' לקמן לה.], ד) [מוספתא פ"ג ה"ח], ה) לקמן מד:, ו) [לעיל ג:], ז) ג:, ח) יד ע"א.

תורה אור השלם

א) וְאִם שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם וְהוּעַד בִּבְעָלָיו וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ וְהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת: [שמות כא, כט]

הגהות וציונים

ז) צ"ל אמרי (מצורר דבש, וכ"ה בכת"י): ב) נדצ"ל דאהא (באה"מ) ובכת"י דמאי: ג) [צ"ל שורך, יעב"ן] (גליון) צ"ב כדתנן היעב"ן, ובכת"י הגי' שורי: ד) נדצ"ל מתניתא, וכן בסמוך: ה) נדצ"ל צ"ל (באה"מ): ו) בכת"י אחריני, וכ"ה בגמרא שם:

ליקוטי רש"י

היו שנים רודפים אחר אחד. ומלמען של אלמה מי מדם. **שניהם** פטורים. דתמניתין מדמי לה [לקמן לה.]. **שנאמר** והועד בבעליו. פיינו כג"ל דאין המעלמה אלא כג"ל [לקמן מד:]. **נשוא** שכר. קומר בסכר [שבועות מט:]. **נפרצה** בלילה או שפרצוה לסטין פטור. לאנס [לקמן נו.].

ולא קבל עליו שמירת נזקין. אם יזק הוא את מחבירו: אינו והא תני רב יוסף. דתניא מלמד פרין: והפונדק. בית גדול שרגילין מורמים[ב] ומכסמין לתן בו ואם יזק הוא בתן בו וגבל ולא הוי כרה"ר להוציא ומינו מיוחד לבני רשות הרבים מגיה לתוכן הדרין בו בשבת אחר קרינן ביה שהרי ע"י שכירות הם דריס: חייב בכל. לקמן מפרש שמפיגו קרן תמה מחלם נזק אלא הוא ובכנס לרשותו והזיקה: פטור מכל. דאמר ליה תורך ברשותי מתי בעי: על השן ורגל. דלא קרינן ביה בשבת אחר בהן על השן ועל הרגל תיובתא דרבי אלעזר אמר לך רבי אלעזר ותסברא מתניתא מי לא פליגי והתניא [ג] ארבעה כללות היה ר' שמעון בן אלעזר אומר בנזקין [ד] כל שהוא רשות לניזק ולא למזיק חייב בכל [ה] דמזיק [ו] ולא לניזק פטור מכל [ז] זה וזה כגון חצר השותפים והבקעה פטור בה על השן ועל הרגל על הנגיחה ועל הנגיפה [ח] ועל הרביצה ועל הבעיטה תם משלם חצי נזק מועד משלם נזק שלם לא זה ולא זה כגון חצר שאינו של שניהם חייב בו על השן ועל הרגל על הנגיחה ועל הנשיכה ועל הנגיפה [ט] ועל הרביצה ועל הבעיטה תם משלם חצי נזק מועד משלם נזק שלם קתני מיהת חצר השותפין והבקעה פטור בה על השן ועל הרגל קשיא אהדדי כי תניא ההיא [י] בחצר מיוחדת לזה ולזה בין לפירות בין לשוורים ההיא דרב יוסף [יא] בחצר מיוחדת לפירות ואינה מיוחדת לשוורים דלגבי שן הויא לה חצר הניזק דיקא נמי דקתני הכא דומיא דפונדק וקתני התם דומיא דבקעה שמע מינה מתקיף לה רבי זירא כיון דמיוחדת לפירות הא בעינן [יב] ובער בשדה אחר וליכא א"ל אביי כיון דאינה מיוחדת לשוורים שדה אחר קרינא ביה א"ל רב אחא מדיפתי לרבינא לימא מדמתניתא לא פליגי אמוראי נמי לא פליגי אמר ליה אין ואם תמצא לומר פליגי בקושיא דרבי זירא [יג] ובפירוקא דאביי פליגי: גופא ארבעה כללות היה רבי שמעון בן אלעזר אומר בנזקין כל שהוא רשות לניזק ולא למזיק חייב בכל [יד] בכולי נזק מני [טו] רבי טרפון היא דאמר משונה קרן בחצר הניזק נזק שלם משלם אימא סיפא לא זה ולא זה כגון חצר שאינו של שניהם חייב בה על השן ועל הרגל מאי לא זה ולא זה אילימא לא זה ולא זה כלל אלא דאחר והא בעינא ובער בשדה אחר [טז] ולימא אלא פשיטא לא זה ולא זה אלא דחד ותקני סיפא תם משלם חצי נזק ומועד משלם נזק שלם אתאן לרבנן דאמרי [יז] משונה קרן בחצר הניזק חצי נזק הוא דמשלם רישא רבי טרפון וסיפא רבנן [יח] אין דהא אמר ליה שמואל לרב יהודה [יט] שינא שבוק מתניתין ותא אבתראי רישא רבי טרפון וסיפא רבנן רבינא משמיה דרבא אמר כולה רבי טרפון היא ומאי לא זה ולא זה לא זה ולא זה לפירות אלא דחד זה וזה לשוורים [כ] דלגבי שן הויא לה חצר הניזק לגבי קרן הויא לה רשות הרבים א"ה ארבעה שלשה הוו אמר רב נחמן בר יצחק שלשה

ולא קבל עליה שמירת נזקין. ואם תמצר כיון דלא קבל עליה פשיטא דמי מפלג מי נזק ומועד מפלג נזק שלם ומי לומר למלקח דעתך דשמירת נזקין דעלמא לא קבל אבל מזקיק לתורם דשמואל גופיה סלקא דעתך אקבל וליפטר מפלג:

מי לא פליגי. הוי מני למוקמי הסיפא דלא יסף לא זה ולא זה לשוורים ולפירות דמר:

לא זה ולא זה לפירות אלא לאחד. ר"ת גרים לא זה ולא זה לשוורים לגבי שן הויא חצר הניזק שהזיק פירות אבל גבי שוורים ס"ל קרן בה"ר כיון שלא היה להם רשות ליכנס ול"ג וכמו שכמוב בספרים וזה וזה לשוורים לס"ד גבי שן לא היה לו ליתבב חצר הניזק כיון שיש רשות לכל אד ואד להכניס שם שוורו כדמוכח לעיל ולא בעי למוקמא לה וזה לפירות ולא לשוורים ללא כר' זירא ועוד ליתבע לא ממעמע הכי[כ]:

אי הכי ארבעה שלשה הוו. ממעמע לשמואל למוקי ריפא דרבי מרפון וסיפא רבנן ממרך סיפא למתניתין לפתוקי מדרבי מרפון אלא לרבינא לא גריעא כלל לגבי שן הוי[כא] חצר הניזק שמעינן מכל שהוא רשות לניזק וקרן בה"ר שמעינן ממאי מחצר השותפין והבקעה: פרה

מסורת הש"ס עם הוספות

ב) עיין תוס' לקמן נה: ד"ה נפרצה שכתבו ב' שטמים לזה, ג) [הוספת ס"ל ה"ר], ג) [לקמן טו: טז. יט. כה: מנ.], ד) [נדה ו. ועי"ש], ה) [ועיין תוספות לקמן מז. ד"ה טלפן].

גליון הש"ס

גמ' ובפירוקא דאביי פליגי. עי' לקמן דף טו ע"ב תוס' ד"ה לעולם ר"ת:

אין דהא א"ל שמואל כו'. לקמן דף טו ע"ב ודף ו ע"ב:

תורה אור השלם

א) בִּי יִכְרֶה אִישׁ שֶׂדֶה אוֹ כָרֶם וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירָה וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם: [שמות כב, ד]

הנחות וציונים

ב] בתוספתא ובר"ף הגירסא למזיק (וכ"ה בדק"ס): ג] צ"ל ועל הנגיפה ועל הנשיכה (כמו לעיל, דבש תמר): ד] כת"י פוחרים (וכ"ה בנמוק"י): ה] הלכך בשן פטור כרה"ר ובקרן חמה ח"י ברה"ר (נמוק"י) ורש"ש הגיה ובקרן חמה ח"נ בבריה משלם: ו] כת"י ידרמו (וכ"ה בר"ש שבר"ן): ז] כת"י מתניתיך (ובדפוריא בגמ' רש"י ור"ף מתנית'): ח] צ"ל דהדוי (באה"מ, ב"ש) ובכת"י דהויא:

ליקוטי רש"י

הפתדק. מקום שעוברים ושבים לנים בלילה ממד ושמים [ב"מ כה.]. והבקעה. מרגם שדות הסמוכין יפד קרי נקעה [פסחים י.]. השן. לאכול. רגל. לדרוס לאכול את הכלים. הנגיחה. בקרן. הנגיפה. בדחפה בגופו. הרביצה. בכריעת כלים מלן ואכלה ורבצה עליהן. הבעיטה. בשעטה ברגליה ובנגיחה שהכלים [לעיל ב:]. פירוקא. תירוץ [ב"מ ע"ז ל.].

רבינו חננאל

ואם קיבלו עליהן גם שמירת ניזקין בעל השור פטור דיכול למימר להו אילו אזיק לאחריני אחרן בעיתו לשלומי השתא דאזיק לחודא דידכו בעינא לשלומי לכו. וכיון שקיבלו השומרים שמירת ניזקין נפרץ בידם וירצתה חייבין השומרים בפרצה בלילה או שפרצוה לסטים וירצתה והזיקה פטור. ואקשינן על ר' אלעזר הא דתני ר' יוסף חצר השותפין והפונדק חייב בה על השן ועל הרגל. ופריק במיוחדת לזה ולזה לפירות ולא לשוורים דאי לא תימא הכי הא דתניא ר' כללות היה ר' שמעון בן אלעזר אומר בנזקין, כל שהוא רשות לניזק ולא למזיק חייב בכל, למזיק ולא לניזק פטור בכל, לזה ולזה כגון חצר השותפין והבקעה פטור בה על השן ועל הרגל, קתני מיהא פטור בה על השן ועל הרגל קשיין אהדדי, אלא הא דתני ר' שמעון בחצר המיוחדת לשניהם בין לפירות בין לשוורים הא דתני ר' יוסף בחצר המיוחדת לשניהם לפירות ולא לשוורים ופשוטה היא. ואמרינן כיון דשניה להו למתניתא שני גמי לאמוראי ואימא ר' חסדא דחייבי על השן ועל הרגל בחצר המיוחדת לפירות ולא לשוורים וד' אלעזר דפטר בחצר המיוחדת לשתיהן לפירות ולשוורים, ואם תמצא לומר פליגי בקושיא דר' זירא דאמר כיון דמיוחדת לפירות הא בעינא ובער בשדה אחר וליכא. ופריק אביי כיון דאינה מיוחדת לשוורים שדה אחר קרינא ביה. ר' אלעזר בר' זירא ודב חסדא כאביי. גופא ד' כללות היה ר"ש בן ר' אלעזר אומר. כל שהוא רשות לניזק ולא למזיק חייב בכל, דייקינן מדלא קתני חייב על הכל דמשמע על קרן ועל השן ועל הרגל אלא קתני לגבי שן הוי מצר הניזק למה ליה למתני חייב על השן הא ליתא כל שהוא רשות לניזק ולא למזיק חייב בכל, דמשמע הכניס שם שורו ומשום הכי הוי מפלג מי נזק ומי לא: ג' כללות הוו. דהמי כללות אמרת שמעינן ליה מקמי דכיון לגבי שן הוי מצר הניזק למה ליה למתני חייב על השן הא ליתא כל שהוא רשות לניזק ולא למזיק חייב בכל, דמשמע הכניס שם שורו ומשום הכי הוי מפלג מי נזק ומי לא: ד' בכללות היה ר"ש בן ר' אלעזר אומר. כל שהוא רשות לניזק ולא למזיק חייב בכל, דייקינן מדלא קתני חייב על הכל דמשמע על קרן ועל השן ועל הרגל אלא קתני לגבי שן הוי מצר הניזק למה ליה למתני חייב על השן הא ליתא כל שהוא רשות לניזק ולא למזיק חייב בכל, דמשמע הכניס שם שורו ומשום הכי הוי מפלג מי נזק ומי לא: ה' דמזיק. דהמי מזיק הוא דמשמע ליה דמזיק ולא לניזק: ו' ולא לניזק פטור מכל. דהמי ניזק הוא דמשמע ליה דניזק ולא למזיק: ז' זה וזה כגון חצר השותפין והבקעה פטור בה על השן ועל הרגל על הנגיחה ועל הנגיפה ועל הנשיכה ועל הרביצה ועל הבעיטה תם משלם חצי נזק מועד משלם נזק שלם לא זה ולא זה כגון חצר שאינו של שניהם חייב בו על השן ועל הרגל על הנגיחה ועל הנשיכה ועל הנגיפה ועל הרביצה ועל הבעיטה תם משלם חצי נזק מועד משלם נזק שלם קתני מיהת חצר השותפין והבקעה פטור בה על השן ועל הרגל קשיא אהדדי כי תניא ההיא דרב יוסף בחצר מיוחדת לזה ולזה בין לפירות בין לשוורים ההיא דפונדק וקתני התם דומיא דבקעה שמע מינה מתקיף לה רבי זירא כיון דמיוחדת לפירות הא בעינן ובער בשדה אחר וליכא א"ל אביי כיון דאינה מיוחדת לשוורים שדה אחר קרינא ביה א"ל רב אחא מדיפתי לרבינא לימא מדמתניתא לא פליגי אמוראי נמי לא פליגי אמר ליה אין ואם תמצא לומר פליגי בקושיא דרבי זירא ובפירוקא דאביי פליגי: גופא ארבעה כללות היה רבי שמעון בן אלעזר אומר בנזקין כל שהוא רשות לניזק ולא למזיק חייב בכל בכולי נזק מני רבי טרפון היא דאמר משונה קרן בחצר הניזק נזק שלם משלם אימא סיפא לא זה ולא זה כגון חצר שאינו של שניהם חייב בה על השן ועל הרגל מאי לא זה ולא זה אילימא לא זה ולא זה כלל אלא דאחר והא בעינא ובער בשדה אחר ולימא אלא פשיטא לא זה ולא זה אלא דחד ותקני סיפא תם משלם חצי נזק ומועד משלם נזק שלם אתאן לרבנן דאמרי משונה קרן בחצר הניזק חצי נזק הוא דמשלם רישא רבי טרפון וסיפא רבנן אין דהא אמר ליה שמואל לרב יהודה שינא שבוק מתניתין ותא אבתראי רישא רבי טרפון וסיפא רבנן רבינא משמיה דרבא אמר כולה רבי טרפון היא ומאי לא זה ולא זה לא זה ולא זה לפירות אלא דחד זה וזה לשוורים דלגבי שן הויא לה חצר הניזק לגבי קרן הויא לה רשות הרבים א"ה ארבעה שלשה הוו אמר רב נחמן בר יצחק

עין משפט נר מצוה

קלח א מיי' פ"ד מהלכ' נזקי ממון הלכה י סמג עשין סו טוש"ע ח"מ סימן שפח סעי' ו:

קלט ב ג מיי' פ"ה מה' חובל הלכה ז סמג עשין סו טוש"ע ח"מ סימן שפח סעיף ו:

קמ ד ה מיי' שם הלי ח טוש"ע שם סעיף ה:

קמא ז מיי' שם הלכה ט טוש"ע שם סעיף יב:

קמב ז מיי' שם הלכה ח ושין מיי' טוש"ע שם סעיף יא:

קמג ח מיי' שם טוש"ע שם סעיף יט:

קמד ט מיי' שם הלכה ט טוש"ע שם סעיף יג יד:

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס עם הוספות

שלשה כללות בארבע מקומות: מתני' שום כסף שוה כסף בפני ב"ד ועל פי עדים בני חורין בני ברית והנשים בכלל הנזק והניזק והמזיק בתשלומין: גמ' מאי שום כסף אמר רב יהודה שום זה לא יהא אלא בכסף תנינא להא דתנו רבנן פרה שהזיקה טלית וטלית שהזיקה פרה אין אומרים תצא פרה בטלית וטלית בפרה אלא שמין אותה בדמים: שוה כסף: דתנו רבנן שוה כסף מלמד שאין בית דין נזקקין אלא לנכסים שיש להן אחריות אבל אם קדם ניזק ותפס מטלטלין בית דין גובין לו מהן אמר מר שוה כסף מלמד שאין בית דין נזקקין אלא לנכסים שיש להן אחריות מאי משמע אמר רבה בר עולא דבר השוה כל כסף מאי ניהו דבר שאין לו אונאה עבדים ושטרות נמי אין להן אונאה אלא אמר רבה בר עולא דבר הנקנה בכסף עבדים ושטרות נמי נקנין בכסף אלא אמר רב אשי שוה כסף ולא כסף והני כולהו כסף נינהו רמי ליה רב יהודה בר חיננא לרב הונא בריה דרב יהושע תנא שוה כסף מלמד שאין בית דין נזקקין אלא לנכסים שיש להן אחריות והתניא ישיב לרבות שוה כסף ואפילו סובין הכא במאי עסקינן ביתמי אי ביתמי אימא סיפא אם קדם ניזק ותפס מטלטלין בית דין גובין לו מהן אי ביתמי מאי בית דין גובין לו מהן כדאמר רבא אמר רב נחמן שתפס מחיים הכא נמי שתפס מחיים: בפני בית דין: פרט למוכר נכסיו ואחר כך הולך לבית דין שמע מינה לוה ומכר נכסיו ואחר כך בא לבית דין אין בית דין גובין לו מהן אלא פרט לב"ד הדיוטות: על פי עדים: פרט למודה בקנס ואחר כך באו עדים פטור הניחא למאן דאמר מודה בקנס ואחר כך באו עדים פטור אלא למאן דאמר מודה בקנס ואחר כך באו עדים חייב מאי איכא למימר סיפא אצטריך ליה

בני

רש"י

שלשה כללות בד' מקומות. דאין כאן אלא ג' דינין ברשות הניזק חייב בכל ברשות המזיק פטור מכל בחצר השותפים חייב בה"נ בקרן ופטור על השן והרגל אבל ארבעה מקומות הן שאין דינן שוה דיש חצר השותפין שהוא חייב בה על השן כגון דמיוחדת לזה לפירות ולשניהן לשוורין: מתני' שום כסף. כולה מתניתין מפרש בגמרא: גמ' שום זה. של נזקין: לא יהא אלא בכסף. שיהו ב"ד שמין כמה שוה הנזק מנה או מאתים וכך ישלם לו: תנינא. במתניתין להא דת"ר בברייתא וס"מ דהא ברייתא עיקר היא: פרה שהזיקה טלית. שדרסה עליה בחצר הניזק (א) וטלית שהזיקה פרה ברה"ר כגון שנתקלה בהמה בטלית ונשבר רגל פרה: אין אומרין תצא פרה בטלית. יטול את הפרה שהזיקה טליתו ולא תהא נשומית אלא הן חסר והן יותר יטלנה: אלא שמין אותה בדמים. שמין הניזקין בכסף ולפי מה שהזיק את חבירו ישלם (ומי שהזיק את חבירו יותר ישלם): שוה כסף. כלומר שוה כסף יפרע לו: מלמד שאין ב"ד נזקקין. ליפרע מן המזיק אא"כ יש לו קרקע דהיינו שוה כסף דמתניתין ולקמן מפרש מאי משמע: דבר השוה כל כסף. שנותנין עליו וקפידין מאי ניהו דאין להן אונאה מאי כל כסף דקאמרת דאין להן אונאה שאפילו קנאן ביותר מדמיהן שתות אין מוכר חייב להחזיר לו כדקאמרינן בפרק הזהב (ב"מ דף נו.) העבדים והשטרות והקרקעות אין להן אונאה אפילו קנאן ביותר מדמיהן: שטרות. אם מכר שטרות לחבירו אין יכול לוקח לתבוע ממנו אונאה: דבר הנקנה בכסף. בלא משיכה דקרקע נקנה בכסף בפ"ק דקדושין (דף כו.): עבדי נמי נקנה בכסף. כדקתני בקדושין (דף כב:): שטרות לנקנות בכסף לא איתפרש היכא: אלא אמר רב אשי שוה כסף. דהיינו קרקעות והכי משמע שוה כסף ישלם ולא כסף עצמו והני כולהו מטלטלים ועבדים ושטרות כסף נינהו דמלי לאמטוייהו ממתא למתא ומזדבני: שוה כסף אפי' סובין. אלמא דמטלטלין נמי גבינן לניזקין: ביתמי. קאמרינן דאי שבק להו אבוהון המזיק מקרקעי גבי מינייהו אבל ממטלטלי לא דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי לבעל חוב דליכא למימר לאחר מיתת אביהן קנאום: כדאמר רבא אמר רב נחמן. במסכתא כתובות בפרק הכותב: שתפס מחיים. לאבוהון: בפני ב"ד. הכי משמע מתניתין שוה כסף בפני ב"ד שיהו קרקעותיו בפני ב"ד: פרט למוכר נכסיו. וכילה המעות ובא לבית דין שאין בית דין נפרעין מן הלקוחות: ש"מ. בתמיה והא קי"ל דאתי מלוה וטריף: אלא. להכי אתא מתניתין דב"ד מומחין דנין דיני קנסות ולא בית דין הדיוטות: ע"פ עדים. שיעידו על הנזק בב"ד שזה הזיקו: הניחא למ"ד כו'. פלוגתא הוא לקמן בפרק מרובה (דף עה.):

תוספות

פרה שהזיקה טלית וטלית שהזיקה פרה. פי' הקונטרס שהזיקו זה את זה ושמין הנזק בכסף ומי שהזיק חבירו יותר ישלם העודף וקשה דע"כ פרה שהזיקה טלית היינו בחצר הניזק או בכוונתו להזיק והוי קרן או דרך הלוכו והוי רגל וטלית שהזיקה פרה היינו ברה"ר דהוי מטעם בור דאי אפשר לאוקמי פרה שהזיקה טלית נמי ברה"ר ומטעם קרן דאם כן היה פטור בעל פרה כדאמר לקמן בפרק ב' (דף כ.) דכל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור ואפילו אם נפרש שכן אירע שפרה הזיקה טלית בחצר ברשות הניזק וטלית שהזיקה פרה ברה"ר אכתי מתניתין היא לקמן בפרק המניח (דף לג.) ב' שוורין תמים שחבלו זה בזה משלמים במותר ח"נ מועדים משלמים במותר נ"ש וי"ל דתני והדר מפרש ור"ת מפרש דאי או קתני כמו אלך ועשה מאמר ונתן גט ביבמות (דף נ.) ולא בא לאשמועינן שאין אומרים שיקח כל הטלית בשביל מה שהזיקו דהא טלית בור הוא ולא משלם מגופו ועוד נמי שמעינן הא ממתניתין דהמניח אלא אומר ר"ת דאין אומרין תצא פרה בטלית בא לאשמועינן דלא כר"ע דאמר לקמן בהמניח (שם) יוחלט שור לניזק אלא יושם כרבי ישמעאל ובקרן מיירי וטלית בפרה אתא לאשמועינן דלא גבי מיתמי דלא ס"ד לגבי אף ע"ג דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי למה שאמרה תורה מן העלייה זהו ליפות כחו של ניזק דאם אין המזיק שוה נזקו ישלם מן העלייה אבל ביתמי דלא משתלמי מן העלייה הוה פסידא דניזק דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי ולאי משתלם מגופו יגבה אפי' מיתמי דהוי כאלו תפס מחיים וה"א דמשלם מגופו ול"ג פרה שהזיקה טלה דא"כ ליתני שוורים שחבלו זה בזה כדלקמן בהמניח (שם) ולכך הש"ס להזכיר פרה וטלית כדאמרינן (לקמן דף נד:) הניח להם אביהם פרה וטלית:

דבר השוה כל כסף. [א] לאו דוקא דיתר מפלגא יש להם אונאה כדמשמע בפרק הזהב (ב"מ דף נו.) אלא שוה כל כסף יותר ממטלטלי:

עבדים ושטרות נמי ניקנין בכסף. ול"ג שטרות דאין נקנין בכסף אלא במסירה ובשטר ואפילו בחליפין נמי נ"ע ובקונטרס פירש דלא אתפרש היכא שטרות נקנין בכסף:

ביתמי. וא"ת לרב ושמואל דאית להו בפרק גט פשוט (ב"ב דף קעה:) דשיעבודא לאו דאורייתא ומלוה על פה לא גבי מיורשין אפי' נכסים שיש להן אחריות אין נזקקין ויש לומר דאיירי בשעמד בדין:

שמע מינה לוה ומכר נכסיו כו'. פי' הקונטרס והא קיימא לן דאתי מלוה וטריף ותימה אי נזקין כמלוה בשטר הוא לא הוה ליה למימר ש"מ כו' אלא ה"ל למיפרך והתנן המלוה חבירו בשטר גובה מנכסים משועבדים ואי חשיב מלוה ע"פ א"כ מאי קאמר ש"מ אין ב"ד גובין לו מהן הא פשיטא דאין גובין דהתנן המלוה חבירו בעדים גובה מנכסים בני חורין ואי היא גופה קדייק ש"מ דאין גובין לו מהן והוי כמלוה על פה ואע"ג דנזקין מלוה הכתובה בתורה היא וקשה למ"ד בפ"ק דערכין (דף ו:) דמלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר דמיא א"כ אמאי אמר לוה ומכר נכסיו הוה ליה למימר ש"מ מלוה הכתובה בתורה לאו כשטר דמיא ומפרש ר"ת ש"מ לוה ומכר נכסיו אין ב"ד גובין לו מהם מן התורה דשיעבודא לאו דאורייתא [א] ולהכי בנזקין נמי לא גבי דבמלוה בשטר דוקא תקון רבנן לגבי ממשעבדי משום נעילת דלת דאי שיעבודא דאורייתא ובמלוה ע"פ מדרבנן הוא דלא גבי משום תקנת לקוחות א"כ תיקשי הכא אמאי לא גבי בנזקין דהכא ליכא תקנה ללקוחות ולא דמי למלוה על פה דהתם מאן דיזיף בצנעא יזיף אבל מזיק לא דייק ולית ליה קלא וקשה למ"ד שיעבודא דאורייתא פרק גט פשוט (ב"ב דף קעה:):

פרט לבית דין הדיוטות. פ"ה לענין דיני קנסות ואע"ג דמתניתין לא איירי בקנסות למ"ד תנא שור לרגלו ומבעה לשינו מ"מ מרמז לנו התנא במתני' אפי' במילי דלא איירי ברישא דה"נ מפרש בסמוך ע"פ עדים פרט למודה בקנס ואח"כ באו עדים:

אלא למ"ד מודה בקנס ואח"כ באו עדים דחייב מאי איכא למימר. למודה בקנס ולא באו עדים כלל לא אצטריך דמתניתין היא במרובה (לקמן דף עד:) דע"פ עצמו פטור דלא שייך תני והדר מפרש דאין מאריך שם יותר מבכאן:

השוה

רבינו חננאל

דינים. ופריק ג' כללות בד' מקומות. כלומר (ב) לזה לפירות ולזה לשוורים שני מקומות הן: מתני' שום כסף כו'. אמר ר' יהודה שום כסף זה לא יהא אלא בכסף, תנינא להא דתנו רבנן פרה שהזיקה טלית וטלית שהזיקה פרה אין אומרים תצא זו בזו אלא שמין אותן בדמים, ש"מ דכל בלא שומא לא גמר ומקני וכן הדין המחליף פרה בחמור וכיוצא בו וכן הדין במקח וממכר לא קנה אלא אם עשאן דמים. שוה כסף. כדתניא שוה כסף מלמד שאין ב"ד נזקקין אלא לנכסים שיש להם אחריות. ואם קדם ותפס מטלטלין ב"ד גובין לו מהן. אוקימ' ביתמי ואם קדם ותפס מטלטלי מחיים ב"ד גובין לו מהן. והא דרב אשי דאמר שוה כסף ולא כסף. פירוש איזהו דבר שהוא שוה כסף והוא עצמו אינו כסף זה קרקע אבל עבדים ושפחות (ג) וכיוצא בהן כולן כסף הן. ולא

חשק שלמה על ר"ח

הגהות הב"ח

הגהות הגר"א

גליון הש"ס

הגהות מהר"ב רנשבורג

הגהות וציונים

ס"ד: [ו] נדצ"ל ושפחות (וכ"ה בר"ח): [ז] צ"ל ל"ג (באה"מ, וכ"ה בכת"י): [ס] צ"ל מילי (באה"מ, וכ"ה בכת"י):

ליקוטי רש"י

נכסים שיש להן אחריות. היינו קרקעות שאחריות כל אדם הלוה והנושא נתמלו עליהן לפי שקיימין ועומדין לפיכך נסמכין עליהן [קידושין כו.]. עבדים נמי אין להם אונאה. שהוקשו לקרקעות דכתיב והתנחלתם אותם וגו' (ויקרא כה) הוקשו לאחוזה [שם נו:]. עבדים ניקנין בכסף. מכסף מקנתו בעבד עברי הנמכר לעובד כוכבים הכתוב מדבר וכי תשיג יד גר ותושב וכו'. בנמכר עצמו לעובד כוכבים וסמכוה לפרשת מוכר עצמו לישראל וילמד נמכר לישראל מנמכר לעובד כוכבים בהיקישא ובנמכר לעובד כוכבים כתיב מכסף מקנתו [קידושין יד:]. ישיב לרבות וכו'. כסף ישיב לבעליו דמיה ליה למיכתב בעל הבור ישלם כסף לבעליו ישיב דכתב רחמנא למה לי הואיל וכבר כתיב ישלם לרבות כל השמות [לעיל ז.]. כדאמר רבא אמר רב נחמן שתפס מחיים. היכא דתפס מחיים של מת והכי גמר לה רב נחמן מרביה [כתובות פד:].

תורה אור השלם

א) בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו וְהַמֵּת יִהְיֶה לּוֹ: [שמות כא, לד]

בני חורין ובני ברית בני חורין למעוטי עבדים בני ברית למעוטי עובדי כוכבים וצריכא דאי אשמעינן עבד משום דאין לו יחס אבל נכרי דיש לו יחס אימא לא ואי אשמעינן נכרי משום דלא שייך במצות אבל עבד דשייך במצות אימא לא צריכא: והנשים בכלל הנזק: מנהני מילי אמר רב יהודה אמר רב וכן תנא דבי ר' ישמעאל אמר קרא איש או אשה כי יעשו מכל חטאת השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה דבי רבי אלעזר תנא ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם השוה הכתוב אשה לאיש לכל דינין שבתורה דבי חזקיה ורבי יוסי הגלילי תנא אמר קרא והמית איש או אשה השוה הכתוב אשה לאיש לכל מיתות שבתורה וצריכי דאי אשמעינן קמייתא התם הוא דחס רחמנא עלה כי היכי דתהוי לה כפרה אבל דינין איש דבר משא ומתן אין אשה לא ואי אשמעינן דינין כי היכי דתיהוי לה חיותא אבל כפרה איש דבר מצוה אין אשה דלאו בת מצוה לא ואי אשמעינן הני תרתי הכא משום כפרה והכא משום חיותא אבל לענין קטלא איש דבר מצוה לשלם כופר אשה לא ואי אשמעינן כופר משום דאיכא איבוד נשמה אבל הני תרתי דליכא איבוד נשמה אימא לא צריכא: הניזק והמזיק בתשלומין: איתמר פלגא נזקא רב פפא אמר ממונא רב הונא בריה דרב יהושע אמר קנסא רב פפא אמר ממונא קסבר סתם שוורים לאו בחזקת שימור קיימן ובדין הוא דבעי לשלומי כוליה ורחמנא הוא דחס עליה דאכתי לא אייעד תוריה רב הונא בריה דרב יהושע אמר קנסא קסבר סתם שוורים בחזקת שימור קיימי ובדין הוא דלא לשלם כלל ורחמנא הוא דקנסיה כי היכי דלנטריה לתוריה תנן הניזק והמזיק בתשלומין בשלמא למאן דאמר פלגא נזקא ממונא היינו דשייך ניזק בתשלומין אלא למ"ד פלגא נזקא קנסא השתא דלאו דידיה שקיל בתשלומין איתיה לא נצרכא אלא לפחת נבילה פחת נבילה הא תנא ליה רישא תשלומי נזק מלמד שהבעלים מטפלין בנבילה חדא בתם וחדא במועד וצריכא דאי אשמעינן תם משום דאכתי לא אייעד אבל מועד אימא לא ואי אשמעינן מועד משום דקא משלם כוליה אבל תם אימא לא צריכא ת"ש מה בין תם למועד שהתם משלם חצי נזק מגופו ומועד משלם נזק שלם מן העלייה ואם איתא ליתני נמי הא תם אינו משלם ע"פ עצמו מועד משלם ע"פ עצמו תנא ושייר מאי שייר דהאי שייר שייר חצי כופר אי משום חצי כופר לאו שיורא הוא הא מני רבי יוסי הגלילי היא דאמר תם משלם חצי כופר ת"ש המית

רש"י

בני חורין. שיהו העדים בני חורין ובני ברית: עבד אין לו יחס. דאמרינן בפרק הבא על יבמתו (יבמות דף סב.) הכל מודים בעבד שאין לו יחס דכתיב עם החמור עם הדומה לחמור: נכרי יש לו יחס. כדמפרש התם דכתיב הדרימון בן טברימון בן חזאל: עבד כנעני שייך במצות שהנשים חייבות בהן דגמר לה לה מאשה: לפניהם. כולן בכלל: קמייתא. איש או אשה כי יעשו דמשתעי בקרבן: התם הוא דחס רחמנא עלה. דמיהוי כאיש לענין כפרה: כי היכי דתיהוי לה חיותא. דאי לא הוי בכלל דינין הוי פרשי תגרי מינה: איש דבר מצות. משלם בעל השור כופר ליורשים משום דבטליה ממצות: ממונא. דין הוא שישלמנו ואינו קנס ונפקא מינה דאי מודה מקמי דאתו סהדי לא מיפטר: לאו בחזקת שימור קיימי. שרגילין בנגיחה וצריכין שמירה: בתשלומין. משמע דשניהן מפסידי ממון בתשלומין שזה משלם מחצה וזה מפסיד מחצה: דשייך ניזק בתשלומין. כלומר מפסיד ממה שהיה ראוי לו דבעי למשקל כוליה שזה פשע בשורו שלא שמרו: בתשלומין איתיה. בתמיה דמשמע שמפסיד מדינו: לפחת נבילה. דכל פחת נבילה לניזק הוא והיינו דשייך ניזק בתשלומין שאפילו אותו קנס שזיכתה לו תורה אינו נוטל כולו: הא תנא ליה רישא. הבמי בתשלומי נזקו וקתני עלה תשלומי נזק מלמד שהבעלים מטפלים בנבילה ואמרינן לא נצרכא אלא לפחת נבילה: מגופו. ואם אינו שוה חצי נזק מפסיד הניזק כדכתיב (שמות כא) וחצו את כספו: מן העלייה. אם אינו שוה כנגד כל הנזק נוטל נכסים מביתו: ואם איתא. דקנסא: ליתני נמי הא. שחצי נזקו של תם קנס ואינו משלם ע"פ עצמו ומועד הוי ממון ומשלם ע"פ עצמו: חצי כופר. מועד שהמית את האדם משלם כופר ליורשים ותם אפילו חצי כופר לא משלם: רבי יוסי הגלילי היא דאמר. בפרק שור שנגח את הפרה (לקמן דף מב.) תם משלם חצי כופר וליכא שיורא דאי משום דהאי משלם כופר שלם והאי לא משלם אלא פלגא כופר לאו שיורא הוא דהא תני לה תם משלם חצי נזק ומועד נזק שלם וכופר בכלל: המית

תוספות

השוה הכתוב אשה לאיש. היינו דוקא היכא דהפרשה נאמרה בלשון זכר כי ההיא דריש תמורה (דף ב:) דפריך אמאי איצטריך רבוי לענין תמורה לפי שהפרשה נאמרה בלשון זכר והא השוה הכתוב אשה לאיש אבל היכא דכתיב איש בהדיא ודאי התם צריך רבוי כההיא דפרק ארבע מיתות (סנהדרין סו.) איש כי יקלל אין לי אלא איש אשה מנין וא"ת לקמן בשור שנגח ארבעה וחמשה (דף מד: ושם ד"ה שור האשה) דאמר שור שור שבעה להביא שור האשה גבי שור שהמית אמאי איצטריך רבוי הא התם לא כתיב איש ואע"ג דכתיב גם בעליו יומת אינו אלא לשון זכר בעלמא ואומר ר"ת [דמקשינן] התם נגיחה למיתה ונגיחה לנזקין והוה ילפינן מנזקין דכתיב בהו (שמות כא) איש כי יגוף שור איש למעוטי אשה אי לאו רבוי דקרא:

אשר תשים לפניהם השוה הכתוב אשה לאיש. תימה הא לפניהם לא איירי אלא בכשרים לדון דהא דרשינן בפרק בתרא דגיטין (דף פח: ושם) לפניהם ולא לפני הדיוטות ואשה פסולה לדון דתנן בפרק בא סימן (נדה דף מט: ושם) כל הכשר לדון כשר להעיד ואשה פסולה להעיד כדאמרינן בהחובל (לקמן דף פח.) ובפרק שבועת העדות (שבועות דף ל) וי"ל דההיא דפרק בא סימן (נדה ד' מט:) באיש איירי כלומר כל איש הכשר לדון כשר להעיד ומדכתיב (שופטים ד) והיא שפטה את ישראל בדבורה אין להביא ראיה דאשה כשירה לדון דשמא היו מקבלין אותה עליהם משום שכינה וא"ת בגיטין (ד' פח:) דרשינן לפניהם למעוטי הדיוטות והכא דרשינן לרבות אשה וי"ל דהתם ממעט משום דלפניהם קאי אאלהים דכתיב בפרשה וא"ת בלא לפניהם תיפוק ליה דבעינן מומחים מאלהים ויש לומר דלפניהם אילטריך לכל דבר עישוי וכפייה אף על פי שאינו דין דבעי מומחין וכן מוכח בפ"ק דסנהדרין (דף ז:) דדריש מאשר תשים אלו כלי הדיינין:

והמית איש או אשה. תימה דקרא קמא כי יגח שור את איש או את אשה ה"ל הכא לאתויי דמקרא דוהמית איש דרשינן בשור שנגח ארבעה וחמשה (לקמן דף מג:) מה איש נזקיו ליורשיו כו' והכי איתא התם והמית איש או אשה אמר ר' עקיבא וכי מה בא זה ללמדנו לחייב על אשה כאיש הרי הוא אומר כי יגח שור וכו' אלא להקיש אשה לאיש מה איש נזקיו ליורשיו כו':

לכל מיתות. כלומר שחייבין עליהם מיתה או כופר כמו על האיש דבהכי איירי קרא דוהמית איש או אשה ובסמוך נמי קאמר

משום כפרה חס רחמנא עלה. וא"ת אם לא משום איבוד נשמה חס רחמנא עלה ולא איירי באשה שהמיתה שתתחייב כמו איש: הוקשו לענין עונשין כלל כ"ש דהוה חס עלה טפי שלא היה בה עונש ולא היתה צריכה כפרה כלל וי"ל דאצטריך קרא לעונשים הכתובים בהדיא בנשים כגון עריות שיש להן כפרה:

לא נצרכא אלא לפחת נבילה. אע"ג דשקיל דלאו דידיה מ"מ כיון דזכייה ליה רחמנא חצי נזק חשבינן ליה דאיתיה בתשלומין מה שפחתת נבילה עליו ולא מצי א"ל למזיק קרנא דתורך קבירא ביה כדפי' לעיל [י: ד"ה לא נצרכא]: **אי** משום חצי כופר לאו שיורא הוא. פי' דליקשי למ"ד פלגא נזקא ממונא מאי שייר דלא שייר אלא חצי כופר דהא מני ר' יוסי הגלילי היא ולא שייר כלום דכה"ג איכא פרק שלשה מינין (נזיר דף לח:) ובפרק החליל (סוכה דף נד:): **הא** מני רבי יוסי הגלילי היא דאמר תם משלם חצי כופר. והא דמועד משלם כופר שלם ותם חצי כופר לאו שיורא הוא דהא תנא תם משלם חצי נזק ומועד משלם נ"ש וכופר בכלל וא"ת אכתי ליתני דמועד משלם כופר אף כשהשור בסקילה ותם כשהוא בסקילה פטור אפילו לרבי יוסי הגלילי דהביאהו לבית דין וישלם נך

המית שורי את פלוני או שורו של פלוני הרי זה משלם על פי עצמו מאי לאו בתם לא במועד אבל תם מאי הכי נמי דאין משלם על פי עצמו אי הכי אדתני סיפא המית שורי את עבדו של פלוני אין משלם על פי עצמו לפלוג וליתני בדידיה בד"א במועד אבל בתם אינו משלם על פי עצמו כולה במועד קמיירי תא שמע זה הכלל כל המשלם יותר על מה שהזיק אינו משלם על פי עצמו מאי לאו הא פחות ממה שהזיק משלם לא הא כמה שהזיק משלם אבל פחות מאי הכי נמי דלא משלם אי הכי אדתני זה הכלל כל המשלם יותר על מה שהזיק אינו משלם על פי עצמו ליתני זה הכלל כל שאינו משלם כמה שהזיק דמשמע פחות ומשמע יותר תיובתא והלכתא פלגא נזקא קנסא תיובתא והלכתא אין טעמא מאי הויא תיובתא משום דלא קתני כמו שהזיק לא פסיקא ליה כיון דאיכא חצי נזק צרורות דהלכתא גמירא לה דממונא הוא משום הכי לא קתני והשתא דאמרת פלגא נזקא קנסא האי כלבא דאכל אימרי ושונרא דאכלה תרנגולא משונה הוא ולא מגבינן בבבל והני מילי ברברבי אבל בזוטרי אורחיה הוא ואי תפס לא מפקינן מיניה ואי אמר קבעו לי זימנא דאזילנא לארעא דישראל קבעינן ליה ואי לא אזיל משמתינן ליה ובין כך ובין כך משמתינן ליה עד דמסלק הזיקא מדרבי נתן דתניא רבי נתן אומר מניין שלא יגדל אדם כלב רע בתוך ביתו ואל יעמיד סולם רעוע בתוך ביתו ת"ל לא תשים דמים בביתך:

מתני' חמשה תמין וחמשה מועדין הבהמה אינה מועדת לא ליגח ולא ליגוף ולא לשוך ולא לרבוץ ולא לבעוט השן מועדת לאכול את הראוי לה הרגל מועדת לשבור בדרך הילוכה ושור המועד ושור המזיק ברשות הניזק והאדם הזאב והארי והדוב והנמר והברדלס והנחש הרי אלו מועדין רבי אליעזר אומר בזמן שהן בני תרבות אינן מועדין והנחש מועד לעולם:

גמ' מדקתני השן מועדת לאכול מכלל דבחצר הניזק עסקינן וקתני בהמה אינה מועדת לשלם כוליה אבל חצי נזק משלמת מני רבנן היא דאמרי משונה קרן בחצר הניזק חצי נזק הוא דמשלם אימא סיפא שור המועד ושור המזיק ברשות הניזק והאדם אתאן לרבי טרפון דאמר משונה קרן בחצר הניזק נזק שלם הוא דמשלם רישא רבנן וסיפא רבי טרפון אין דהאמר ליה שמואל לרב יהודה שיננא שבוק מתני' ותא אבתראי רישא רבנן וסיפא רבי טרפון רבי אלעזר משמיה דרב אמר כולה

רש"י

המית שורי כו' מאי לאו בתם. וה"ק המית שורי את פלוני משלם חצי כופר ע"פ עצמו ורבי יוסי הגלילי היא או שורו של פלוני המית משלם ע"פ עצמו חצי נזק אלמא ממונא הוא: עבדו של פלוני. הא קנסא הוא דמשלם ל' סלעים ואפילו אינו שוה אלא דינר: לפלוג וליתני בדידיה. בקמייתא גופיה דהמית שורי שורו של פלוני אגי לפלוגי: כולה במועד קמיירי. ופילוקים דמועד בעי לאשמועינן: יותר על מה שהזיק. כגון ל' של עבד: הא פחות. כגון חצי נזק דתם משלם ע"פ עצמו: כמה שהזיק. נזק שלם דמועד: משום דלא קתני כמה שהזיק. הא לאו תיובתא היא דלא פסיקא ליה למיתני כמה שהזיק דליהוי משמע דפחות אינו משלם ע"פ עצמו כיון דאיכא חצי נזק צרורות דאינו משלם כמה שהזיק ואפילו הכי משלם ע"פ עצמו דהלכתא גמירי לה דממונא הוא: אימרי. כבשים: משונה הוא. דאין דרכן בכך והוי תולדה דקרן לשלם חצי נזק: ולא מגבינן לה בבבל. דאין דנין דיני קנסות אלא בסמוכין ובבבל אין סמיכה: ברברבי. תרנגולים וכבשים גדולים דאין דרך כלב וחתול להורגן: ואי תפיס. ניזק בבבל לא מפקינן מיניה: ואי לא תפיס ניזק ואמר קבעו לי זמן ללכת בהדי לארעא דישראל קבעינן ליה: ובין כך ובין כך משמתינן ליה. להרוג את הכלב ואת החתול: עד דמסלק הזיקא. שיהרגם: מתני' לא ליגח. בקרן: ולא ליגוף. דחיפת גוף וכולהו הוי תולדה דקרן ומשלמין חצי נזק הרי חמשה תמין: ושור המועד. ג' פעמים ליגח או לגוף או לרבוץ או לבעוט או לשוך הרי הן חמשה מועדין לשלם נזק שלם ולגבי מועד חשיב להו חד דע"י העלאה לעדים אתי בהו חיוב נ"ש הלכך חדא מילתא הוא: ושור המזיק ברשות הניזק. ואפי' קרן תמה הוי כמועד לשלם נזק שלם: והאדם. הרי חמשה ובבעלי חיים קמיירי להכי לא חשיב בור ואש ולקמן פריך אמאי לא חשיב הארי והדוב כו': הרי אלו מועדים. אפילו בנגיחה ובכל נזקין ומשלמין בעלים שלהן נזק שלם: שהן בני תרבות. שגידלן אדם בביתו: גמ' וקתני הבהמה אינה מועדת. לא ליגח ולא לגוף אלמא קרן בחצר הניזק חצי נזק הוא דמשלם: כולה

תוספות

לך וי"ל שהוא בכלל שהתם משלם חצי נזק מגופו וא"ת א"כ מאי טעמא אמאי לא מוקי אפילו כר"ע דפוטר בתם מחצי כופר דכשהשור בסקילה לא איצטריך למיתני שפטור מחצי כופר דהתנן שהתם משלם מגופו וכיון דמשלם מגופו היאך הוא לב"ד וישלם לך וכשאין השור בסקילה כגון ע"פ עד אחד וע"פ בעלים בין תם בין מועד שניהם פטורין מכופר מדרבה דאמר פרק שור שנגח ארבעה וחמשה (לקמן דף מג.) שור שהמית בן חורין שלא בכוונה פטור שנאמר השור יסקל וגם בעליו יומת כל זמן שהשור בסקילה בעלים משלמים כופר וי"ל דאין ה"נ דלר"ע נמי כופר לא הוי שיור והא דלא קאמר הא מני רבי עקיבא היא משום דדריש בשור שנגח ארבעה וחמשה (לקמן מג.) נקי מדמי עבד ואי ר"ע ליתני שהתם פטור מדמי עבד ומאי שייר דהאי שייר למ"ד פלגא נזקא ממונא דאי משום חצי כופר לאו שיורא הוא דהתנן שהתם משלם ח"נ מגופו וא"ת ומנא ליה דאית ליה לרבי יוסי הגלילי תם משלם חצי כופר אי משום דדריש לקמן נקי מדמי ולדות ולא דריש נקי מחצי כופר דלמא לעולם ס"ל דפטור דכשהשור בסקילה היאך הוא לב"ד וישלם לך וכשאין השור בסקילה פטור מדרבה וי"ל דהא דקאמר דתם משלם חצי כופר לאו משום דשמעינן ליה הכי אלא כלומר דמאי סבר דמשלם חצי כופר ולא יסבור דרבה כר' טרפון דאית ליה נמי לקמן שלהי כיצד הרגל (דף כו.) דתם משלם כופר ואי נמי ס"ל רבי יוסי הגלילי דתם לא משלם חצי כופר משום דרבה לאו שיורא היא כדפרישית וה"ה דהוה מצי למימר הא מני ר"ש בן זומא היא דדריש התם נקי מדמי עורו ולדידיה נמי כופר לאו שיורא הוא:

לפלוג וליתני בדידיה בד"א במועד אבל בתם כו'. תימה היכי הוה מצי למימר הכי אבל בתם אין משלם ע"פ עצמו דמשמע דע"פ עדים משלם כשהמית שורו את פלוני דלמא לא סבר כרבי יוסי הגלילי דאמר תם משלם חצי כופר:

והשתא דאמרת פלגא נזקא קנסא. נראה דדוקא למ"ד פלגא דנזקא קנסא אבל למ"ד פלגא דנזקא ממונא לא מיחייב כלל דמאי תימא דמקרן לא אתיא דקרן אורחיה הוא דסתם שוורים לאו בחזקת שימור קיימי והאי משונה הוא דלאו אורחיה דכלבא למיכל אימרי רברבי אבל למ"ד פלגא נזקא קנסא הוי תולדה דקרן דתרוייהו משונים הם אע"ג דקרן כוונתו להזיק:

ואי תפס לא מפקינן מיניה. אור"ת דוקא אי תפס [המזיק עצמו כגון] הכלב או השונרא קאמר דלא מפקינן דבמזיק הקילו חכמים שיוכל להחזיק בו אם לקחו בשעת ההיזק אבל מידי אחרינא לא דאי בכל דבר שיתפוס לא מפקינן יבא לידי תקלה דהיום או למחר יגזול כל אשר לו ולא נוציא ממנו דאין אנו דנין דיני קנסות וזה יפסיד יותר ממה שהזיק והא דאמר בכילד הרגל (לקמן דף יט:) ההוא חמרא דאכל נהמא ופלשיה לסלא ...

ו) נקמן מ"ב. ב) לקמן יט. ג) לעיל ב. ד) יח. ה) לקמן עמוד ב.

[א] תוס' ד"ה והנחש כו' לאו בכל כו'. נ"ב וכמ"ש מוהר"ם על זה:

גמ' צבוע זו אפא. סיינו אפשא מום' סנהדרין מו ע"ב ד"ה וכגבולם וכ"כ הרא"ש בסמוכל פ' יג יח: שם דתניא צבוע. עיין ירושלמי פ"ק בשמת הלבה ג עלה דמתני' לעיל יפ סמייט:

ו) "אמר רבי אלעזר" ליתא בכל הכ"י וכ"ה ישר (ד"ק"ס): 2) דפ"י תני: 3) ס"א ל"ג (גליון): 4) צ"ל ו"א. והוא ר"ת ולישנא אחרינא (גליון): 5) ולא לזה ולא לזה (כ"ה בתוס' ר"פ): 6) צ"ל מדחשיב (ב"ש): 7) שייך לעיל במשנה (גליון):

משוגה קרן בחצר הניזק. קרן ממה וכל מולדותיה קני משונה שמואל ושינו אם ומקן אלא מי לכן לכך (לעיל י"ז). איבא דרמי לה מירמא. יש מלמידים שאין צורין להם וכו' ענין לא שנו לפרושי מתניתין אלא רמו מירמא מתניתין ופריימא מהלכי ואלה קני וכו' ומצאי (ראש השנה כ:). לא מתני להא דרבי אלעזר אלמוד מלמד לא שנו אלא לפרושי מתניתין אלא רמי מתניתין מירמא מפריימא ולרבי אלעזר אמתניתין (סנהדרין מה. לב:). צבוע זו אפא. לשון זה אפשא מין צרוף לע ומניך (שמואל א יג, יח). אפשא מין נמס לע הוא ואין מצוים כי אם שנים זכר ונקבה והם יולדים לעצמן שנה (ישעיה ל, ו). עכלה. קלב"ל שוויי"ן (בייצה ז:). דומה לעכבר ויש לו כנפים (בכורות ז:). קימוש ובו' חוח. הוא קימום והוא מוח כולם מיני קופים הם כגון פולפיי"ן ויש לומר פסח (ישעיהו לה, יח). מיני חיות מנגס יונתן (הושע ט, ו).

קעג א מיי' פ"ו מהלכי נזק ממון הל' ה סמג עשין סו טוש"ע ח"מ סי' שפט סעיף ו: קעד ב מיי' שם הלכה ו טור ש"ע שם סעיף ס: קעה ג מיי' שם הלכה ה סמג שם טור ש"ע שם סעיף ז ועיין שם סעיף:

משמתינן ליה לסלוקי הזיקא מדר' נתן דתניא ר' נתן אומר מנין שלא יגדל אדם כלב בתוך ביתו וכו': מתני' ה' תמים וחמשה כו'. ושקלינן וטרינן בהא מתני' ולא מתוקמא שפיר ותירצה רבינא הכי חסורי מיחסרא והכי קתני ה' תמים הן ואין משלמין אלא חצי נזק ואלו הן נגיחה נגיפה ונשיכה רביצה בצישה, ואם התעדו חמשתן מועדין לשלם נזק שלם מן העליה, ושן ורגל מתחילתן מועדין הן השן ב'אורי לה והרגל לשבר בדרך הילוכה, ושור המועד, ושור המזיק ברשות הניזק מחלוקת ר' טרפון ורבנן, והאדם המזיק, ויש מרצין כיוצא באלו האדם והארי והדוב והנמר והברדלס. תניא נמי הכי חמשה תמים הן כו'. ולא לרברן. אמר ר' אלעזר אינו מועד לרבות על פכין גדולים ומשונה הוא ומשלם חצי נזק אבל על פכים קטנים אורחיה הוא ואפילו ממא מסייעא ליה ואמרינן ממא מסייעא ליה בהמה מועדת להלך כדרכה ולשבר כדרכה ולשבר ולמעך את האדם ואת הבהמה ואת הכלים. ודחי' דלמא מן הצד. היא אורחיה דהוא חיכוך מהפכת כצין חיכוך שדרך הבהמה להתחכך בצדדיה אבל לרבות על הכלים לא. ואסיק' איבא דרמי לה מירמא, ופרכ' ר' אלעזר מתני' דתני תם בפכין גדולים מתניתא דתני מועדת בפכין קטנים: מפירוקיה דרב יוסף שמעינן דנטרוא וצבוע תרחייהו אפא ניתהו מיתהו נפרוא שם הנקבה וצבוע שם זכר כ) ירושלמי בשבת פ"א (ה"ג) ר' יוסי ב"ר בון בשם ר' זביד אחת לשבע הקב"ה מחליף עולמו ג) ממוחו דרישא מתעבד עקרב, ודמציע סממא, תולעתא דסוסיא מתעבדא אורצי, והדורתא מתעבדא דבור, עכברא דטודא מתעבדי חזיר בר, שיזרתא דנונא מתעבדא נדל, דתניא צבוע זכר לאחר ז' שנים נעשה ערפד, וערפד לאחר ז' שנים נעשה קימוש, קימוש לאחר ז' שנים נעשה חיה, ויש אומרים חחז, חחז לאחר ז' שנים נעשה שד, שדרו של

ב) פי' רפיו הוא כלישנא קמא"ל שכ' רש"י ז"ל ג) נמוקי יוסף כתב כן בשם ר"ת ז"ל

כולה רבי טרפון היא. וריבא לאו כמאן דאמר הניזק גמורה עבקיון משום הכי קתני מיהא מועדת ולקמן מסיים ליה מכן ורבנן כמאן דאמר המיוחדת לניזק לפירות ובקרן מני נזק ומאי נפקא מינה לדשומי לניזק לפירות פטור ומ"ש מיפשוט מהכא דפליגי בקושיא דר' זירא ופכירוקא דמתי ולעיל (דף ח.). הס"ם מקופק והמפרים דגרסי זה ולזה לשוורים קשיא מיפכא למיפשוט דלא פליגי בתיוחסת לשמיה לפירות דמתיי ליה מאי הניזק ומאי שמיוחדת לשמיה לפירות:

ראוי לה אין שאין ראוי לה לא. מין להקשות דלמא הא דקאמר מועדת היינו לשלם מן העלייה ומאין לאוי לה אע"פ שמשלם נ"מ כר' טרפון מיינו מועד לשלם מן העלייה כלמהרינן (דף יח:) ולמן מועד שייך על זה כלמהרינן הילום מיינו מועד ויש מוערים מועד והכא קמיפלגי למר סבר מגופו ומר סבר מן העלייה דע"כ שמין לאוי לה לא משלם כי אם מני נזק לנקמן נפ"ג (דף יט:) דהילת קתני גבי השן מועדת מלמה כתות או כלים משלמת מני נזק: **והנחש** הרי אלו מועדים. [א] לאו ככל עניני היזק דמתיי מועדים מלא כל אחד במיני למורמיה כגון שמת וזאב ומרף אבל ולכם או מרף להניח אבל במיני ללאו מורמיה כגון אבי שטרף ואכל וכן שאר היזקות ללאו מורמיה לא הוי מועדים מלא משלמי ר"נ ובמיני למורמיה למשלם נ"ם היינו דוקא בתלר הניזק אבל בהה"ל שלא ברה"ר דעתו להזיק ברשות הניזק מחלוקת רבי טרפון ורבנן [ב] ויש מועדין אחרים כיוצא באלו הזאב והארי והדוב והנמר והברדלם והנחש איבא דרמו לה מירמא תנן חמשה תמים וחמשה מועדים ותו ליבא והאיבא הזאב הארי והדוב והנמר והברדלם והנחש ומשני אמר רבינא חסורי מחסרא והכי קתני חמשה תמים הן ואם הועדו חמשתן מועדין ושן ורגל מועדין מתחילתן וזהו שור המועד ושור המזיק ברשות הניזק מחלוקת רבי טרפון ורבנן ויש מועדין אחרים כיוצא באלו הזאב והארי והדוב והנמר והברדלם והנחש איבא דרמו לה מירמא תנן חמשה תמים וחמשה מועדים ותו ליבא והאיבא הזאב הארי והדוב והנמר והברדלם והנחש ומשני אמר רבינא חסורי מחסרא והכי קתני חמשה תמים הן ואם הועדו חמשתן מועדין ושן ורגל מועדין מתחילתן וזהו שור המועד ושור המזיק ברשות הניזק מחלוקת רבי טרפון ורבנן ויש מועדין אחרים כיוצא באלו הזאב הארי והדוב והנמר והברדלם והנחש: אמר רבי אלעזר [ג] לא שנו אלא פכין גדולים אבל פכין קטנים אורחיה הוא לימא מסייע ליה הבהמה מועדת להלך כדרכה ולשבר ולמעך את האדם ואת הבהמה ואת הכלים דלמא מן הצד איבא דאמרי א"ר אלעזר לא תימא פכין גדולים הוא דלאו אורחיה אבל פכין קטנים אורחיה הוא אלא אפילו פכין קטנים נמי לאו אורחיה הוא מיתיבי ולמעך את האדם ואת הבהמה ואת הכלים אמר רבי אלעזר [ד] דלמא מן הצד איבא דרמי לה מירמא תנן ולא לרבות והתניא ולמעך את האדם ואת הבהמה ואת הכלים אמר רבי אלעזר לא קשיא כאן בפכין גדולים כאן בפכין קטנים: הואב והארי וכו': מאי ברדלם אמר רב יהודה נפרזא מאי נפרזא אמר רב יוסף אפא מיתיבי רבי מאיר אומר אף הצבוע רבי אלעזר אומר אף הנחש ואמר רב יוסף [ה] צבוע זו אפא לא קשיא כאן בצבוע זכר כאן בצבוע נקבה [ו] דתניא צבוע זכר לאחר שבע שנים נעשה עטלף עטלף לאחר שבע שנים נעשה ערפד ערפד לאחר ז' שנים נעשה קימוש קימוש לאחר שבע שנים נעשה חוח חוח לאחר שבע שנים נעשה שד שדרו של אדם לאחר שבע שנים נעשה נחש והני מילי דלא כרע במודים אמר מר ר"מ אומר אף הצבוע רבי

עין משפט נר מצוה

קטו א מיי' פ"ג מהל' חקי ממון הלכה ז סמג עשין סו טוש"ע ח"מ סימן שלא סעיף ו:
קטז ב מיי' שם פ"א הלכה ז סמג שם טוש"ע ח"מ סימן שפט סעיף ט:

רבינו חננאל

אדם לאחר ז' שנים נעשה נחש והני מילי בההוא דלא כרע במודים. אמר מר רבי אלעזר אומר אף הנחש. ומקשי' קיימא לן דלא קתני אף אלא דהוא מודה על קמייתא, והתנן ר' אלעזר אומר בזמן שהן תרבות אין מועדין הא אם אינן תרבות מועדין הן. ופרקי' תני הנחש כדתנן הנחש מועד לעולם. אמר שמואל ארי ברשות הרבים דרס ואכל פטור טרף ואכל חייב. פי' אם הכה זה הארי הבהמה בידיו ומתה באידוס שלו אכלה פטור שכן דרכו בעת שרוצה לאכול וקיימא לן שן ברשות הרבים פטור, אבל אם טרף בפיו ובשיניו והמית הבהמה חייב ואע"פ שאחרי כן אוכל ויושב ששינה ודינו כדין הקרן ברשות הרבים דבהדיא תנינן דרך הארי לדרוס ודרך הזאב לטרוף דתניא (בבא מציעא צג ע"ב) רועה שהניח עדרו ובא זאב וטרף ארי ודרס כו'. ואקשינן על שמואל והכתי' אריה טורף בדי גורותיו. ופירק בשביל גורותיו. כלומר אין רצונו לאכול אלא להמית ולהאכיל לבניו, וכן שאר הפסוק. והתניא וכן חיה שנכנסה לחצר הניזק וטרפה ואכלה משלם נזק שלם. ופריק רב נחמן בר יצחק טרפה והניחה ונמלכה (א) ודרסה ואכלה משלם נזק שלם. רבינא אמר כי אמר שמואל בארי תרבות ונדות ואמר אלא מתניתא בארי תרבות ואליבא דר' אלעזר דאמר לאו אורחיה הוא ומשונה הוא. ואקשינן והא קיימא לן משונה בחצר הניזק לרבנן חצי נזק. ופריק ואיידי, וחוב אקשינן עליה אי הכי הא דקתני לה גבי תולדה דשן ותנינן בכיצד השן מועדת לאכול את הראוי לה כו' גבי תולדה דקרן בעי למיתניה קשיא. (פיס') [מתני'] מה בין תם למועד שהתם משלם חצי נזק מגופו ומועד משלם נזק שלם ומן העלייה. מה עלייה אמר רבי אלעזר שבנכסי. במעלה קברי בית דוד אמר ר' אלעזר אצל המעולין שבמשפחה ומאי ניהו דוד ושלמה.

חשק שלמה על ר"ח

(א) [נ]דרסה ואכלה לא"ל ...

רבי אלעזר אומר אף הנחש והא אנן תנן ר' אלעזר אומר בזמן שהן בני תרבות אינן מועדים והנחש מועד לעולם תני נחש אמר שמואל ארי ברה"ר דרס ואכל פטור טרף ואכל חייב[ט] דרס ואכל פטור כיון דאורחיה למידרס הוה ליה כמו שאכלה פירות וירקות דהוה ליה שן ברשות הרבים ופטור טרף לאו אורחיה הוא למימרא דטריפה לאו אורחיה הוא והכתיב [א] אריה טורף בדי גורותיו בשביל גורותיו ומחנק ללבאותיו בשביל לבאותיו וימלא טרף חוריו בשביל חוריו ומעונותיו טריפה בשביל מעונותיו והתניא [ט] וכן חיה שנכנסה לחצר הניזק טרפה בהמה ואכלה בשר משלם נזק שלם הכא במאי עסקינן שטרפה להניח הא אכלה קתני בשנמלכה ואכלה מנא ידעינן ועוד דשמואל נמי דלמא הכי הוא אמר רב נחמן בר יצחק לצדדין קתני שטרפה[י] להניח או דרסה ואכלה משלמת נזק שלם רבינא אמר כי קאמר שמואל בארי תרבות ואליבא דרבי אלעזר דאמר לאו אורחיה אי הכי אפי' דרסה נמי ליחייב אלא דרבינא לאו אשמואל אתמר אלא אמתניתא כי תני מתניתא בארי תרבות ואליבא דר' אלעזר דאמר לאו אורחיה א"ה ח"נ בעי לשלומי דאייעד א"ה מאי האי דקתני לה גבי תולדה דשן גבי תולדה דקרן בעי למיתנייה קשיא: **מתני'** [ב] מה בין תם למועד אלא[ט] שהתם משלם חצי נזק מגופו ומועד משלם נזק שלם מן העלייה: **גמ'** [ג] מאי עלייה אמר רבי אלעזר במעולה שבנכסיו וכן הוא אומר [ב] וישכב חזקיהו עם אבותיו ויקברוהו במעלה קברי בני דוד ואמר ר' אלעזר במעלה אצל מעולים שבמשפחה ומאן נינהו דוד ושלמה [ג] ויקברוהו בקברותיו אשר כרה לו בעיר דוד וישכיבוהו במשכב אשר מלא בשמים וזנים מאי בשמים וזנים רבי אלעזר אמר זיני זיני ר' שמואל בר נחמני אמר בשמים שכל המריח בהן בא לידי זימה: [ד] כי כרו שוחה ללכדני ופחים טמנו לרגלי רבי אלעזר אמר שחשדוהו מזונה ר' שמואל בר נחמני אמר שחשדוהו מאשת איש בשלמא למ"ד שחשדוהו מזונה היינו דכתיב [ה] כי שוחה עמוקה זונה אלא למ"ד שחשדוהו מאשת איש מאי שוחה[ז] אטו אשת איש מי נפקא מכלל זונה בשלמא למ"ד שחשדוהו מאשת איש היינו דכתיב [ו] ואתה ה' ידעת את כל עצתם עלי למות אלא למאן דאמר שחשדוהו מזונה מאי למות שהשליכוהו לבאר טיט [ז] דרש רבא[ח] מאי דכתיב [ז] יהיו מוכשלים לפניך בעת אפך עשה בהם אמר ירמיה לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם אפילו בשעה שעושין צדקה הכשילם בבני אדם שאינן מהוגנים כדי שלא יקבלו עליהן שכר: [ח] וכבוד עשו לו במותו מלמד שהושיבו ישיבה על קברו פליגי בה ר' נתן ורבנן חד אמר שלשה וחד

רש"י

אף הנחש. מדקתני אף מכלל דלר' אלעזר הוו אינך מועדין: והא אנן תנן ר' אלעזר אומר. נחש הוא מועד אבל הני לא: דרס. שלא הרגה אלא מחיים אכלה פטור דאורחיה הוא ושן ברה"ר פטור: טרף. שהרגה ואכלה: חייב. דלאו אורחיה היא ותולדה דקרן הוא ומשלם חצי נזק ברה"ר: בדי גורותיו. די מאכל גורותיו ילדיו אלמא טורף הוא: ומשני בשביל גורותיו. אורחיה להרוג ולהניח ולהצניע אבל לטרוף ולאכול הוא עצמו כי הא לאו אורחיה: וקפריך והכתיב ומחנק ללבאותיו. אלמא אורחיה להרוג ומשני בשביל לבאותיו: והכתיב וימלא טרף חוריו ומשני בשביל חוריו. אורחיה להרוג ולהניח לחוריו ולהצניע אבל לאכול מיד לאחר הריגה כי הא דשמואל לאו אורחיה הוא: טרפה בהמה. והרגתה ואכלה הבשר: משלם נזק שלם. מדמשלמת בחצר הניזק נזק שלם מכלל דאורחיה הוא ותולדה דשן היא וברה"ר ליפטר: להניח. להצניע אורחיה להרוג: ועוד דשמואל נמי. דאמר טרף ואכל חייב דלמא הכי הוא דטרף על מנת להצניע ונמלך ואכל וליפטר: ה"ג אמר רב נחמן לצדדין קתני טרפה והניחה או דרסה ואכלה משלמת נזק שלם. כלומר הא דקתני ברייתא טרפה בהמה ואכלה בשר תרי מילי נינהו טרפה בהמה והניחה או אכלה בשר על ידי דריסה משלם נזק שלם: רבינא אמר. לעולם אורחיה הוא לטרוף ולאכול ושמואל דמחייב ליה ברה"ר בארי תרבות כו'[ו] ואליבא דר' אלעזר: אי הכי. אפי' דרס נמי לחייב אלא ודאי דרבינא לא אדשמואל אתמר אלא אי איכא לאוקמא לדרבינא אמתניתא הוא דמוקמת ליה והכי קאמר רבינא הא דקתני מתניתא נזק שלם לאו משום דאורחיה לטרוף דאפי' בארי תרבות נמי מתוקמה: ופרכינן מתניתא נמי היכי איתא לדרבינא חצי נזק בעי לשלומי: אי הכי. דתולדה דקרן היא אדתני להא מתניתא (לקמן דף יט:) גבי תולדה דשן גבי תולדה דקרן ליתני: **מתני'** מן העלייה. ואפי' אין הנוגח שוה שיעור הנזק דמועד כתיב ישלם שור תחת השור ולא כתיב ביה דמגוף הנוגח יפרע: **גמ'** ויקברוהו במעלה וגו'. בחזקיה כתיב בספר דברי הימים: וישכיבוהו במשכב. באסא מלך יהודה: זני זני. מיני מיני[ז] בשמים הרבה כדמתרגמינן למינהו לזנוהי (בראשית א): כי כרו שוחה ללכדני. בירמיה הנביא כתיב: עצתם עלי למות. דאשת איש אית ביה[ט] חיוב מיתה אבל זונה פנויה ליכא מיתה: וכבוד עשו לו במותו. בחזקיה כתיב: ישיבה. תלמידים לעסוק שם בתורה: שלשה. ימים הושיבו שם ישיבה: וחד

תוספות

[ט] **רבי** אלעזר אומר בזמן שהן בני תרבות אינן מועדים. תימה דבריש פ"ק דסנהדרין (דף ג ושם) תנן הארי והזאב והדוב כו' ר"א אומר כל הקודם להורגו[ו] זכה ומפרש ר' יוחנן בגמ' (שם טו:) אע"פ שלא המיתו דאין להם תרבות ואין להם בעלים ואור"י[ז] דהכא גרסינן ר' אלעזר שהוא אמר ר' מאיר והתם גרסינן ר' אליעזר שהוא קודם ר' עקיבא דקתני בתריה ר' עקיבא אומר מיהו אכתי קשה דהתם והנחש מועד לעולם אליבא דכ"ע והתם מפרש ריש לקיש והוא שהמיתו אבל לא המיתו לא קסבר יש להם תרבות ויש להם בעלים אפי' אנחש ואומר ר"ת דהתם בקשורים בשלשלאות כגון ארי בגוהרקי שלו[ח] דלענין זה יש להם תרבות [ואין להם להרגם אא"כ המיתו ותרבות דהכא היינו שגידלם בביתו[ט]] ועוד יש לחלק דוקא לענין זה יש להם תרבות שאין להם להרגם כל הקודם אא"כ המיתו אבל לענין אם הזיקו לשלם נזק שלם או לא בהא לא איירי מידי אם חשיב תרבות שלהם תרבות:

[ט] **והוא** דלא כרע במודים. לפי שמאוס לכרוע וכי זקיף זקיף כחויא כדאמרינן ברב ששת במסכת ברכות (דף יב: ושם) מדה כנגד מדה ונעשה נחש וזהו עונשו שנגאי הוא לו במה שנעשה נחש: גליון. ויש מפרשים משום דאמרינן במדרש[י] שיש עלם בשדרו של אדם שממנו נוצר לעתיד לבא ואותו עלם חזק וקשה כל כך שאין האש יכול לשורפו והשתא כשאותו עלם נעשה נחש אינו חי לעתיד לבא ואין סברא לומר שיהא עונש גדול כל כך בשביל עון זה דהא כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא[י]:

דרס ואכל. פירוש שאכל מחיים כדאמרינן בפרק אלו עוברין (פסחים דף מט: ושם) מה ארי דורס ואוכל ואינו ממתין עד שימות[ט] אף עם הארץ כו':

והתניא וכן חיה. תימה ולוקמה בזאב דאורחיה לטרוף וי"ל דהיה סתם קתני בין בארי בין בזאב ולא הוה מצי לשנויי דכרבי טרפון אתיא דאמר (לעיל יח.) משונה קרן בחצר הניזק נזק שלם משלם מדקתני לה גבי תולדה דשן כדמסיק:

כי תניא מתניתא בארי תרבות ואליבא דר' אלעזר. לא נקט ר' אלעזר לאפוקי רבנן אלא ברבותא נקטיה וה"ק דלא תימא משום דאורחיה לטרוף משלמת נ"ש דאפילו בארי תרבות אליבא דר' אלעזר דודאי לאו אורחיה הוא איכא לאוקמי דהיינו באייעד כדמפרש ואזיל ומאותו הטעם שיתחייב לר' אלעזר יתחייב לרבנן ועוד י"ל דדוקא מוקי לה כרבי אלעזר משום דהיה סתם קתני בין בארי בין בזאב ולר' אלעזר כיון דהוו בני תרבות לאו אורחייהו לטרוף ומיירי תרוייהו באייעד אבל לרבנן דלאו בני תרבות נינהו ואורחיה דזאב לטרוף כי לא אייעד נמי משלם נ"ש וזהו דוחק להעמיד הברייתא לגדדים זאב בלא אייעד וארי באייעד וא"ת ולמאי דס"ד השתא דהוי תולדה דקרן אמאי נקט בברייתא שנכנסו בחצר הניזק וי"ל משום זאב נקט דכיון דלאייעד חזר לקדמותו והוי שן דפטור ברה"ר:

שחשדוהו בזונה. דירמיה כהן הוה[ט] וזונה אסורה לכהן: **אפילו** בשעה שעושין צדקה. ול"ג ישראל דאמנשי (א) ענתות קאי: **לפניך** זו צדקה. שנאמר והלך לפניך צדקך (ישעיה נח): **שהושיבו** ישיבה על קברו. לפי שהרבה תורה בישראל כדאמרינן בחלק (סנהדרין דף צד: ע"ש) שבדקו מדן ועד באר שבע ולא מצאו איש ואשה תינוק ותינוקת שלא היו בקיאים בטומאה וטהרה ולא על קברו ממש אלא ברחוק ארבע אמות דליכא לועג לרש[ט]:

שלשים

מסורת הש"ס עם הוספות

א) לקמן יט., ב) לעיל טו., ג) [נדרים נ. מנחות קח:], ד) ב"ב ע:, ה) עיין שבת קו:, ו) [מלמות פרשה כ"ח], ז) סנהדרין צ., ח) ירמיה א א, ט) ברכות יח ע"א.

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה אפילו וכו' ענתות קאי. נ"ב וכן פי' רש"י בב"ב דף ט ע"ב:

תורה אור השלם

א) אריה טרף בדי גרותיו ומחנק ללבאתיו וימלא טרף חריו ומענתיו טרפה: [נחום ב, יג]

ב) וישכב יחזקיהו עם אבתיו ויקברהו במעלה קברי בני דויד וכבוד עשו לו במותו כל יהודה וישבי ירושלים וימלך מנשה בנו תחתיו: [דברי הימים ב לב, לג]

ג) ויקברהו בקברתיו אשר כרה לו בעיר דויד וישכיבהו במשכב אשר מלא בשמים וזנים מרקחים במרקחת מעשה וישרפו לו שרפה גדולה עד למאד: [דברי הימים ב טז, יד]

ד) תשמע זעקה מבתיהם כי תביא עליהם גדוד פתאם כי כרו שוחה ללכדני ופחים טמנו לרגלי: [ירמיה יח, כב]

ה) כי שוחה עמקה זונה ובאר צרה נכריה: [משלי כג, כז]

ו) ואתה יי ידעת את כל עצתם עלי למות אל תכפר על עונם וחטאתם מלפניך אל תמחי והיו מכשלים לפניך בעת אפך עשה בהם: [ירמיה יח, כג]

ליקוטי רש"י

[נדפס בדף יז.]

הגהות וציונים

א] מכאן עד "טרף לאו אורחיה הוא" פירוש היה תהובא בפנים (דק"ס, ושכ"מ מלשון למימרא): ב] צ"ל טרפה (דק"ס וכ"ה ברש"י): ג] תיבת "אלא" ליתא בכת"י, וכן ליתא לעיל טו ע"א, ועיין תוי"ט: ד] [בילקוט (ירמיה יח) איתא מאי זונה] (גליון) וכ"ה בכת"י: ה] [בב"ב ט ע"ב איתא רבה] (גליון): ו] תיבת "כו" צ"ל בסה"ד (באה"מ): ז] דפרי מיני בשמים ("מיני" רק פעם אחת): ח] צ"ל בה (כ"ה בכת"י וברש"י ע"י): ט] שייך לעיל במשנה (גליון): י] נדצ"ל להורגן: כ] בכת"י ואורית, וראשונים בתוס' סנהדרין, וראשונים כאן: ל] מהרש"א (גליון) ועיין תוס' סנהדרין טו ע"ב ד"ה ור' יוחנן: מ] שייך לע"א (גליון): נ] [לפנינו שם ליתא הכי אלא ד"ת מפרש כך דאינו ממתין עד שימות כמ"ש תוספות שם וע"ע תוספות חולין סא ע"א ד"ה הדורס] (גליון):

תלמוד בבלי <עוז והדר> - כב בבא קמא תלמוד בבלי עמוד מס 43 הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

וחד אמר שבעה ואמרי לה שלשים ת"ר וכבוד עשו לו במותו זה חזקיה מלך יהודה שיצאו לפניו שלשים וששה אלף חלוצי כתף דברי ר' יהודה א"ל ר' נחמיה והלא לפני אחאב עשו כן אלא שהניחו ס"ת על מטתו ואמרו קיים זה מה שכתוב בזה והאידנא נמי עבדינן הכי אפוק מפקינן אנוחי לא מנחינן ואיבעית אימא אנוחי נמי מנחינן קיים לא אמרינן אמר רבה בר בר חנה הוה אזילנא בהדיה דר' יוחנן למשאל שמעתא כי הוה עייל לבית הכסא והוה בעינא מיניה מלתא לא פשיט לן עד דמשי ידיה ומנח תפילין ומברך והדר אמר לן ואפילו קיים אמרינן לימד לא אמרינן והאמר מר גדול למוד תורה שהתלמוד מביא לידי מעשה ל"ק הא למיגמר הא לאגמורי א"ר יוחנן משום ר"ש בן יוחאי מאי דכתיב אשריכם זורעי על כל מים משלחי רגל השור והחמור כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים זוכה לנחלת שני שבטים שנאמר אשריכם זורעי ואין זריעה אלא צדקה שנאמר זרעו לכם לצדקה וקצרו לפי חסד ואין מים אלא תורה שנאמר הוי כל צמא לכו למים זוכה לנחלת שני שבטים זוכה לכילה כיוסף דכתיב בן פורת יוסף בנות צעדה עלי שור זוכה לנחלת יששכר דכתיב יששכר חמור גרם איכא דאמרי אויביו נופלין לפניו כיוסף דכתיב בהם עמים ינגח יחדו אפסי ארץ זוכה לבינה כיששכר דכתיב ומבני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל:

הדרן עלך ארבעה אבות

כיצד הרגל מועדת לשבור בדרך הלוכה הבהמה מועדת להלך כדרכה ולשבור היתה מבעטת או שהיו צרורות מנתזין מתחת רגליה ושברה את הכלים משלם חצי נזק דרסה על הכלי ושברתו ונפל על כלי ושברו על הראשון משלם נזק שלם ועל האחרון משלם חצי נזק התרנגולין מועדין להלך כדרכן ולשבור היה דליל קשור ברגליו או שהיה מהדס ומשבר את הכלים משלם חצי נזק: גמ'

רש"י

וחד אמר שבעה. ימים: זה חזקיה מלך יהודה. לישנא דש"ס הוא ולא לאשמועינן דזהו חזקיה דהאי קרא בחזקיה כתיב אלא אגב אורחיה דמפרש מאי כבוד עשו לו במותו נקט ואמר הכי: חלוצי כתף. כמו וחלצה נעלו (דברים כה) שקרעו בגדיהם עד שנראו כתפיהם: והאידנא מפקינן. ספר תורה קמי גברא רבה: אנוחי. על מטתו לא מנחינן: כי הוה עייל לבית הכסא. כלומר דמנא מלתא כי הוה עייל לבית הכסא אמר לן הכי קיים אמרינן לימד לא אמרינן...

תוספות

שלשים וששה אלף. לו בגימטריא הכי הוי: והלא לפני אחאב עשו כן. שעשו לו הספד גדול כדאמרינן במגילה (דף ג. ושם) כמספד הדרימון בן טברימון כדמתרגמינן כמספד אחאב בן עמרי דקטיל יתיה הדרימון בן טברימון ובמלחמה היה שהיו שם עם רב וכולן ספדו עליו...

גמ' א"ל רבינא לרבא היינו רגל היינו בהמה א"ל תנא אבות וקתני תולדות אלא מעתה סיפא דקתני[ס] השן מועדת הבהמה מועדת מאי אבות ומאי תולדות איכא הוה קמהדר ליה בבדיחותא וא"ל אנא שנאי חדא ואת שני חדא וטעמא מאי אמר רב אשי תנא שן דחיה וקתני שן דבהמה ס"ד אמינא [א] ושלח את בעירה כתיב בהמה אין חיה לא קמ"ל [ע] דחיה בכלל בהמה אי הכי הא מבעי ליה למיתני ברישא האי[ג] [פ] דאתיא ליה מדרשא חביבא ליה אי הכי רישא נמי ליתני ההיא דלא כתיבא ברישא הכי השתא התם אידי ואידי אבות נינהו הך דאתיא ליה מדרשא חביבא ליה הכא שביק אב ותני תולדה איבעית אימא איידי דסליק מרגל פתח ברגל תנו רבנן בהמה מועדת להלך כדרכה ולשבר כיצד [א] בהמה שנכנסה לחצר הניזק והזיקה בגופה דרך הלוכה ובשערה דרך הלוכה באוכף שעליה ובשליף שעליה ובפרומביא שבפיה ובזוג שבצוארה וחמור במשאו משלם נזק שלם סומכוס אומר צרורות וחזיר שהיה נובר באשפה והזיק משלם נזק שלם הזיק פשיטא אלא אימא התיז והזיק משלם נזק שלם צרורות מאן דכר שמיהו חסורי מחסרא והכי קתני [ב] צרורות כי אורחיהו חצי נזק [ג] וחזיר שהיה נובר באשפה והתיז והזיק משלם חצי נזק סומכוס אומר צרורות וחזיר שהיה נובר באשפה והתיז והזיק משלם נזק שלם: ת"ר [ד] [ה] תרנגולין שהיו מפריחין ממקום למקום ושברו כלים בכנפיהן משלם[ו] נזק שלם [ה] ברוח שבכנפיהן משלמין חצי נזק סומכוס אומר נזק שלם תניא אידך [ו] תרנגולין שהיו מהדסין ע"ג עיסה ועל גבי פירות וטינפו או ניקרו משלם[ז] נזק שלם [ז] העלו עפר או צרורות משלמין חצי נזק סומכוס אומר נזק שלם תניא אידך תרנגול שהיה מפריח ממקום למקום ויצתה רוח מתחת כנפיו ושיברה את הכלים משלם חצי נזק סתמא כרבנן אמר רבא בשלמא סומכוס קסבר כחו כגופו דמי אלא רבנן אי כגופו דמי כוליה נזק בעי לשלם ואי לאו כגופו דמי חצי נזק נמי לא לשלם הדר אמר רבא לעולם כגופו דמי [ט] וחצי נזק צרורות הלכתא גמירי לה: אמר רבא כל שבזב טמא בנזקין משלם נזק שלם כל שבזב טהור בנזקין משלם חצי נזק ורבא צרורות אתא לאשמועינן לא רבא [ח] עגלה מושכת בקרון קא משמע לן תניא כותיה דרבא בהמה מועדת לשבר בדרך הלוכה כיצד בהמה שנכנסה לחצר הניזק והזיקה [י] בגופה דרך הלוכה ובשערה דרך הלוכה באוכף שעליה ובשליף שעליה ובפרומביא שבפיה ובזוג שבצוארה וחמור במשאו ועגלה מושכת בקרון משלם[כ] נזק שלם תנו רבנן [ט] תרנגולים שהיו מחטטין בחבל דלי ונפסק החבל ונשבר הדלי משלמין נזק שלם בעי רבא דרסה על כלי ולא שברתו ונתגלגל למקום אחר ונשבר מהו בתר מעיקרא אזלינא וגופיה הוא או דלמא בתר תבר מנא אזלינא וצרורות נינהו [י] תפשוט ליה[ל] מדרבה [מ] דאמר רבה זרק כלי מראש הגג ובא אחר ושברו במקל פטור דאמרינן ליה[נ] מנא תבירא תבר לרבה פשיטא ליה לרבא מבעיא ליה ת"ש הידוס אינו מועד וי"א ה"ז מועד הידוס ס"ד אלא לאו הידוס והתיז ובהא קמפלגי דמר סבר בתר מעיקרא אזלינן ומר סבר בתר תבר מנא אזלינן לא בהתיז

תוספות

סד"א ושלח את בעירה כתיב. אע"ג דכבר אשמועינן ברישא דאפי' תרנגולין מועדין מ"מ איצטריך ליה לאשמועינן[מ] גבי שן וקשה קצת אמאי לא תנא נמי תולדה בשן כמו ברגל:

קמ"ל דחיה בכלל בהמה. לא מהכא דרשה דבהמה המקשה (חולין דף עא.) קאמר הכא דחיה בכלל בהמה דהא הכא אפילו עוף נמי הוי בכלל בהמה כדקתני התרנגולת מועדת[ו] אלא ילפינן בהמה משבת[ז] כדאמרינן בס"פ הפרה (לקמן דף נד:) דבעירה ובהמה הכל אחד דמתרגמינן בהמה בעירה:

וחמור במשאו. אע"ג דכבר תנא בשליף שעליה אצטריך לאשמועינן לפי שאין משאוי של חמור מהודק ומחובר בו כבשאר בהמה וס"ד דלא הוי כגופו:

נובר באשפה. יכרסמנה חזיר מיער (תהלים פ) מתרגמינן ינוברינה ואע"ג דתנא צרורות דרגל אשמועינן צרורות דשן להנאתו קעביד:

כל שבזב טהור. אין זה הכלל דוקא דהא קנה בקומטו של זב והסיט בו הטהור טהור[ט] ולענין נזקין אין חילוק וכל עיקר האי כללא לא בא אלא למעט זורק[י]:

בתר מעיקרא אזלינן כו'. ומלתין דרסה על הכלי ושברתו דמשמע הא נתגלגל למקום אחר ונשבר שם חייב ח"נ ליכא למידק דאדרבה מדמפליג בין ראשון לשני ולא מפליג בראשון גופיה איכא למידק איפכא:

זרק כלי מראש הגג כו'. נראה דאם זרק אבן או חץ על הכלי ובא אחר וקדם ושברו דפשיטא דחייב ולא שייך כאן מנא תבירא תבר דלי"[אזלינן] נמי הכא בתר מעיקרא לא משכחת בצרורות ח"נ וסברא פשוטה היא לחלק בין זורק אבן לזורק כלי עצמו:

והא

רש"י

גמ' היינו רגל היינו בהמה. מאי רגל ומאי בהמה דתני תרתי במתני' הא חדא היא ומאי הדר תני הבהמה מועדת: תנא אבות. רגל ממש שדרסה ברגליה וסיפא קתני תולדות הבהמה מועדת להלך כדרכה ולשבר בגופה ובשערה ובשליף שעליה דרך הלוכה דתולדות דרגל הן להזיקה מצוי ואין כוונתה להזיק: מאי אבות ומאי תולדות איכא. (והא)[מ] ליכא למימר דהאי דתנא בהמה מועדת לאכול פירות וירקות הוי להו תולדה דהיינו שן ממש ותולדה דשן היינו נתחככה בכותל להנאתה[ט]: הוה קמהדר ליה. רבא לרבינא: בבדיחותא. בשחוק: וא"ל אנא שנאי חדא. רישא ואת שני סיפא: וטעמא מאי. אסיפא קאי: בעירה. היינו תרגום של בהמה: קמ"ל. מתני' דאשן דחיה נמי מיחייב: דחיה בכלל בהמה. דכתיב (דברים יד) זאת הבהמה אשר תאכלו ומפרש בתריה איל וצבי ויחמור[י]: אי הכי הא. שן בהמה מבעי ליה למיתני ברישא והדר שן חיה: רישא נמי ליתני. בהמה דהוי תולדה ברישא דלא כתיבא: אידי ואידי. שן דחיה ושן דבהמה: הכא. גבי רגל: שביק אב ותני תולדה. בתמיה: דסליק מרגל. בפ"ק (דף טו:) תנן הרגל מועדת ולא תנן הבהמה: אוכף. סול"א בלע"ז: שליף. משאוי שבאמתחת ובמרצופין: התיז. דהוה צרורות: סומכוס לית ליה הלכתא דחצי נזק צרורות אלא נזק שלם ס"ל: נובר. בחוטמו ובלע"ז פורי"ר: צרורות כי אורחייהו. כלומר אע"ג דאורחייהו להתיז צרורות משלם חצי נזק כדמפרש לקמיה דהלכתא גמירי לה וכן חזיר הנובר ומתיז צרורות בחוטמו הוי נמי כצרורות דרגל דכל מה שהוא כחו ולא גופו קרי צרורות: בכנפיהם. שנגעו בכנפיהם בכלי: רוח שבכנפיהם. היינו צרורות דכחו הוא: מהדסין. מרקדין: ונקרו. בחרטום שלהם שקורין בי"ק: העלו עפר. מן הארץ לעיסה: חצי נזק נמי לא. דלא אשכחן חצי נזק אלא במשונה אבל במידי דאורחיה לא: שבזב טמא. משמע נגיעה ממש: שבזב טהור. כגון שזורק חפץ על אדם הוי טהור ובנזקין כעין[ו] צרורות חצי נזק: צרורות אתא לאשמועינן. בתמיה: עגלה מושכת בקרון. אתא לאשמועינן דבזב טמא אם הלכה קרון שהזב עליה על גבי כלים טמאים משום מדרס הזב ובנזקין נמי עגלה שמשכה בקרון ע"ג כלים כגופה הוי ולא כצרורות ואם התיז צרורות מתחת הקרון דבזב טהור בנזקין נמי צרורות נינהו: בפרומביא. רסן: זוג. אשקליט"א: מחטטין. מנקרין בחרטומיהן: בתר מעיקרא. שדחפתו ובגופה תבר מנא: ושברו במקל. קודם שנח: פטור. המשברו וחייב הזורק אלמא בתר מעיקרא אזלינן והואיל וסופו לישבר לכשינוח כמי שנשבר הוא דמי: הידוס. רקידת התרנגולים: הידוס ס"ד. אמאי לא ליהוו מועד הא אורחיה הוא: הידוס והתיז. שנגלגל הכלי ברקידתו למקום אחר ונשבר מ"ד מועד לנזק שלם סבר בתר מעיקרו אזלינן: בהתיז

עין משפט נר מצוה

ח א מיי' פ"ו מהלכות נזקי ממון הלכה י סמג עשין סח טוש"ע ח"מ סימן שצ סעיף א:
ו ב ג מיי' שם הלכה ג סמג שם טוש"ע שם סעיף ג ד:
ז ד מיי' שם הלכה יג טוש"ע שם סעיף יא:
ח ה מיי' שם טוש"ע שם סעיף טו:
ט ו מיי' שם הלכה יג טוש"ע שם סעיף ה:
י ז מיי' שם טוש"ע שם סעיף ד:
יא ח מיי' שם פ"ב הל' י סמג שם טוש"ע שם סעיף ה:
יב ט מיי' שם פ"ב הל' יד ועיין בהשגות ובמ"מ סמג שם טוש"ע שם סעיף יא:
יג י טוש"ע שם סעיף ה בהג"ה ועי' בהגמ"י פ"ב מהלכות נזקי ממון הלכה י ובהשגות שם:

רבינו חננאל

השן מועדת והבהמה מועדת כו'. פי' בשלמא גבי רגל מפרש בעיטה היא תולדה וקתני לה הכי גבי בהמה ש"מ דמשום תולדות קתני בהמה אלא לגבי שן מאי מן התולדות דשן א) דקתני בהמה לאתויי תולדה דשן. ופריק רב אשי רישא שן דחיה סיפא שן דבהמה וכולהו אבות נינהו ושאר השמועה פשוטה היא. ת"ר הבהמה מועדת להלך לדרכה ולשבר כיצד בהמה שנכנסה לחצר הניזק והזיקה בגופה דרך הלוכה או בשערה דרך הלוכה באוכף שעליה או בשליף שעליה בפרומביא שבפיה בזוג שבצוארה חמור במשאו משלמין נזק שלם, וצרורות כי אורחייהו כגון שהיה פרה מהלכת וצרורות מנתזין מתחת פרסותיה, וחזיר נובר באשפה והתיז והזיק משלמין חצי נזק. סומכוס אומר צרורות וחזיר שהיה נובר באשפה והתיז והזיק משלם נזק שלם. ת"ר תרנגולין שהיו מהדסין בעיסה או על גבי פירות וטינפו או ניקרו משלם נזק שלם, העלו עפר או צרורות חצי נזק סומכוס אומר נזק שלם, תניא אידך תרנגולין שהיו מפריחין ממקום למקום ושברו כלים בכנפיהם נזק שלם, ברוח שבכנפיהם חצי נזק, סומכוס אומר נזק שלם. וליתא לסומכוס דתניא תרנגול שהיה מפריח ממקום למקום ויצאתה רוח מתחת כנפיו ושברה כלים משלם חצי נזק וסתמא כרבנן. אמר רבא במסקנא לעולם כחו כגופו דמי חצי נזק דצרורות הלכתא גמירי לה. אמר רבא כל שבזב טמא בנזקים משלם נזק שלם. וכל שבזב טהור בנזקין חצי נזק. ואמר רב אשי הא שמעתא דרבא בע"ז פרק ר' ישמעאל בסופו בהאי לישנא אמר רב אשי כל שבזב טמא בנכרי עושה יין נסך, כל שבזב טהור בנכרי אינו עושה יין נסך ב) מכאן אר"ש בן לקיש קנה בקומטו של זב והסיט בו את הטהור טהור וזהו ששנינו במשנתינו [זבים פ"ה] טהור מכה את הטמא טהור, אבל קנה בקומטו של טהור והסיט בו את הזב טמא כדתנן וטמא שמכה את הטהור טמא, וכן אם זרק זב חפץ תגע בטהור טהור דתנן [שם פ"ד] זב שהקיש על כסוסטרא תפל ככר של תרומה טהור. ודבא קיימא ליה דכחו כגופו דמי. ומרחזקן דמותיב רב חייא בר אשי לרב אשי נטל ההבית חזקה בחמתו לבור זה היה מעשה והתידו ודייקינן מדקתני בחמתו דשרי הא שלא בחמתו אסור וכי האי גונא בזב טהור. ופריק כגון ראזיל מיניה מיניה. אחרי"י שפת"תנו ד"רך למבי"נים נחזו"ר לפר"ש שמרי"עתנו אקשינן על רבא וכי צרורות אתא לאשמועינן ג) כל שבזב טמא דבר ידוע הוא כל נגיעה כל נגיעה של זב טמא תנינא בהדיא כיוצא בו בנזקין בין הזיקה בגופה בין בשערה בין בשליף שעליה כל שהוא מכוחה נזק שלם. לא נשאר אלא כגון ההקשה שמקיש הזב ונפל ככר של תרומה שהוא טהור וכו' תניא [תוספתא זבים פ"ד ובעירובין דף להן] זה הכלל הבאין מכח רעדה טהורין מכח הסטה טמאין כך בנזקין צרורות הניתזין מכח הליכת הבהמה חצי נזק גם שניהו זה. ופרקי' לא עגלה מושכת אתא לאשמועינן. כלומר כשם שהזב היושב בספינה [זבים פ"ג] הזב והטהור שישבו בספינה או באסדה או שרכבו על גבי בהמה אע"פ שאין בגדיהן נוגעים הרי אלו טמאין כיוצא בו היושב בעגלה המושכת עם הזב טמא כך אם היו בעגלה מושכת כלים ותשברו חייב ד) היושב בעגלה לשלם נזק שלם. ד"א ה) עגלה מושכת בבהמה בשליף שעליה כשם שזה נזק שלם כך זה נזק שלם. תניא כותיה דרבא הרגל מועדת לשבר עד ועגלה מושכת משלמין נזק שלם. תרנגולין שהיו מחטטין בחבל דלי תפסק החבל ונשבר הדלי משלמין נזק שלם. בעי רבא דרסה על כלי ולא שברתו ונתגלגל למקום אחר תשבר מהו בתר מעיקרא אזלינן וגופו הוא או דילמא בתר תבר מנא אזלינן וצרורות נינהו. תפשוט ליה מדרבה דאמר זרק כלי מראש הגג ובא אחר ושברו במקל פטור מאי טעמא מנא תבירא תבר. ואמרינן לרבה פשיטא ליה ולרבא מבעיא ליה

מסורת הש"ס עם הוספות

א) [לקמן יט:], ב) [לקמן נד: מדרש פה. נזיר נה: זבחים קטו: חולין נב. עא. פה.], ג) [יבמות ג: וש"נ], ד) [תוספתא פ"ב ה"א], ה) לעיל ג:, ו) [שם.], ז) עיין רש"י לקמן לג: ד"ה הא נמי וע"ע תוס' לקמן כו: ד"ה ואמר רבה, ח) לקמן כו:, ט) לעיל ג., י) חולין עא., כ) [נדה מג.], ל) עי' כעין זה תוס' ע"ז ס: ד"ה כל.

גליון הש"ס

גמ' דאתיא ליה מדרשא חביבה ליה. כ"ב קח ע"ב:

תורה אור השלם

א) כִּי יַבְעֶר אִישׁ שָׂדֶה אוֹ כֶרֶם וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירֹה וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם: [שמות כב, ד]

הגהות וציונים

א] רי"ף וכתי"י משלמין: ב] במקום "דאמרינן ליה" י"ג מאי טעמא (ר"ח ורא"ש, וכ"ה בכתי"י, כלקמן כו ע"ב): ג] מה שכתוב בסוגריים עגולות צ"ל בסוגריים מרובעות [והא] (כי בדפו"ר ליתא תיבת "והא" והמגיה הוסיפו) והבאה"מ הגיה דהא: ד] צ"ל כגון (כ"ה ברש"י שעל הרי"ף ובנמו"י וכ"ה בכתי"י, ובדפו"ר כמין): ה] בכתי"י נוסף נמי: ו] צ"ל התרנגולין מועדין (ב"ש, וכ"ה בכתי"י): ז] נרצ"ל מבהמה דשבת (באה"מ) ובכתי"י בהמתך בהמתך משבת, ועיין רש"ש:

לעזי רש"י

שול"א. פירוש אוכף, כר לרכיבה על גבי הבהמה: פוריי"ר. פירוש גנגל, לנקר (בחוטם): בריק, פירוש מרעוט: אישקליט"א. פירוש פעמון:

ליקוטי רש"י

[נדפס בדף יז.]

חשק שלמה על ר"ח

א) נראה דל"ל מאי מן התולדות דשן ... ב) ... ג) ... ד) ... ה) ...

בהתיז צרורות ובפלוגתא דסומכוס ורבנן קמיפלגי ת"ש תרנגולין שהיו מחטטין בחבל דלי ונפסק החבל ונשבר הדלי משלמין נזק שלם שמע מינה בתר מעיקרא אזלינן תרגמא [א]אחבל והא חבל משונה הוא [ב]דמאום בלישה והא נשבר דלי קתני אלא סומכום היא דאמר צרורות נזק שלם משלם אי סומכום אימא סיפא ניתז ממנו שבר ונפל על כלי אחר ושברה [ג]על הראשון משלם נזק שלם ועל האחרון משלם חצי נזק ואי סומכום מי אית ליה חצי נזק וכי תימא שאני ליה לסומכום בין נזק [ד]כחו לכח כחו ואלא הא [ה]דבעי רב אשי כח כחו לסומכום ככחו כחו דמי [ו]או לאו ככחו דמי תפשוט ליה דלאו ככחו דמי אלא לאו רבנן היא ש"מ [ז]בתר מעיקרא אזלינן אמר רב ביבי בר אביי [ח]דקאזיל מיניה [ט]בעי רבא חצי נזק צרורות מגופו משלם או מעלייה משלם מגופו משלם דלא אשכחן חצי נזק דמשלם מעלייה או דלמא מעלייה משלם דלא אשכחן כאורחיה דמשלם מגופיה ת"ש הידום אינו מועד ויש אומרים הרי זה מועד הידום סלקא דעתך אלא לאו הידום [י]והתיז ובהא קמיפלגי מאן דאמר אינו מועד קסבר מגופו משלם ומאן דאמר מועד קסבר מעלייה משלם לא בפלוגתא דסומכום ורבנן קמיפלגי ת"ש [יא]הכלב שנטל חררה והלך לגדיש ואכל החררה והדליק את הגדיש על החררה משלם נזק שלם ועל הגדיש משלם חצי נזק מאי טעמא לאו משום דהויא להו צרורות ותני עלה משלם חצי נזק [יב]מגופו ותסברא לר' אלעזר [יג]נזק שלם מגופיה מי אשכחן אלא כגון דשני בהא בגחלת [יד]. ורבי אלעזר סבר לה כר' טרפון [טו]דאמר משונה קרן בחצר הניזק נזק שלם ולא היא מאי טעמא מוקמת לה כרבי טרפון משום ד"ש רבי אלעזר סבר כסומכום דאמר צרורות נזק שלם משלם ומבר לה כרבי יהודה דאמר [טז]צד תמות במקומה עומדת וכי קתני מגופו אצד תמות אמר ליה רב סמא ברייה דרב אשי לרבינא אימור דשמעת ליה לרבי יהודה בתם ונעשה מועד במועד מתחילתו מי

והא חבל משונה הוא. בגמרא מי מהני קתני לא נגע בלוט ממקל גרוע ויתן ובגלי לחורמיה הוא ליפסק במציעתא מועטת שממטטין למטן כמיס שבמקל בגלי המתא דקתני ע"כ לחייבי מחבל מזק דמייכח ליה משלום מי נמי מי מהני מלישנא קתני לפרש דלפסק היינו שהומר הקשר שהיה ביה הלי קשור במקל:

תפשוט דלאו בכחו דמי. הוה מצי למימר דזיל בכח קמדמי ליה וזיל בכח קמדמי ליה אלא דבעלמו הכי מצני שפיר:

ועל הגדיש משלם חצי. לקמן (דף כב) מפרש למ"ד שמו משום תניא על כל הגדיש משלם חצי נזק למ"ד לכלב הן והוי צרורות לבד ממקום שנחלט ולמ"ד שמו משום ממונו על כל הגדיש פטור ועל מקום שנחלט חצי נזק מלמדייה מדזיז **נזק** שלם מגופו מי אשכחן. פירוש בכי תורמיה:

כמועד מתחילתו מי שמעת ליה אלא בגון דשני ואייתר. זו גירסת הקונט' ומפרש כיון דלמיפד הדר ס"ל כי תורמיה וכי היכי דצרורות כי תורמיה שמועדים מתמילתן מ"ג ומו לא הא נמי דשני ומייעד לא ממוד ממועד מתמילתו ומין העדלה לצרורות שמינה מהן ומדקתני למשלם מגופו מלמד לצרורות כי תורמיה נמי מגופו ומפשוט דרבא וקשה להיכי פשיט הא לרבא מעלייה משלם מגופו מלמד דצרורות כי תורמיה מעלייה מבל היכא דשני מ"ג למייעד משלם מגופו לדל ממות ממקומה עומדת ומין לומר למין הכי נמי דלא אמי למפשט בעית דרבא מלא מ"ם לומר שים לייבד הבריתא בע"ח למין זה קוגית הש"ם ונרמה כגירסת לגרס מלא כגון למייעד ולעולם מני למפשט בעיין ולא מקשה מידי דרבי אלעזר דלא פליגי בפלוגתא דקומכום ורבנן ולא מדמי לדרבי אלעזר דלרבי מרפון ורבנן מלא תרוייהו כרבנן דקומכום והכא בצרורות כי תורמיהו ודלמייעד והשתא פשיט בעית דרבא דים העדלה לצרורות דמיירי בצרורות כי תורמיהו וכן משמע מדקתמר מו דלמא מולדה דרגל היא משמע דמיירי בלא שיעור וכן מדמייתי עלה הימום מינו מועד דלמי תורמיה מייתי לה לעיל ומימה דלקמן (דף יט.) מוכח דמיירי על ידי שיעור גבי הא דאמר רב מני יש שיעור בצרורות וקשה למר דאמר יש שיעור ים העדלה מכלל למין שיעור פירוש דלמי יש שיעור היכי מצי מרמיע נזק לנזק שלם וכן לקמן [טו] פריך והא משונה הוא משמע דלי הוה מוקמת פלוגתייהו בהעדלה ניחא משמע דבעית דרבא על ידי שיעור מיירי ומלמה דמתוייהו מצעית ליה אם יש העדלה או ללמו דלמי יש העדלה בצרורות כי תורמיהו גם על ידי שיעור יש העדלה לעיקר העדלה מקרן כמיפה ומי אין העדלה בכי תורמיהו גם ע"י שיעור אין העדלה דע"י העדלה לא הוי טפי מכי תורמיה ומה שפ"ה דבעי' ליש העדלה לא שייך לומקמת בכי תורמיה דכיון דהוי תורמיה מה לי פעם דמשונה מה לי פעם דמיעית ללו פילכא הוא כיון דמייתי רחמנא לקרן בתני נזק שיכא יש העדלה:

ה) [לקמן יט.], ו) לעיל ג:, ג) לקמן כא:, ד) [לעיל יד. וש"נ], ה) [לקמן לו: מה:], ו) עמוד ב, ז) ס"ג ה"א.

גמ' או לאו בכחו דמי. עי' לקמן כב ע"ב תוס' ד"ה וכ"ש בתמתה לתומי: שם דקאזיל מיניה מיניה. לקמן מד ע"ב: שם ור"א מבר לה כר' טרפון. עי' לקמן דף כו ע"ב תוס"ש ומר סבר:

ה) צ"ל ושברו (דק"ס אות צ): ו) "נזק" ליתא בכת"י ורש"י. ג) דפו"י ש"ס: ז) צ"ל הידם (כהה"ם): ח) בכת"י ליתא "משלם חצי נזק", וכ"ג מרש"י, ועי' הגהות הערות על המהרי"ו: ו) ברשב"א וכת"י נוסף דאמר נזק שלם (ועיין מראה כהן): ו) דפו"י גחל"ת: ט) נדצ"ל הלכך בעיין (באה"מ): י) נדצ"ל אלא הכא (באה"מ): יא) נדצ"ל בדקאמרת (ובדפו"י בדקאמר):

[שייך לדף יז:]

חיה בכלל הבהמה. כדכתיב ואם החיה אשר ממנה נאכל מכל שבמחנה (ויקרא יא) [נדרים פא.]. דכתיב (דברים יד) ואת הבהמה אשר תאכלו שור שה כשבים ואמיר בחיים [לעיל ג:]. **שהיו וכו' או ניקרו.** מיקרו"ם בלע"ז שנקרו מרגליים בעיסה [קידושין כב:]. **שנתנקו כלים בשערה וגרמן ושבמקן** [לעיל ג.]. **תרנגולין שהיו וכו' או ניקרו.** מיקרו"ם בלע"ז שנקרו מרגליים בעיסה [קידושין כב:]. לשון נקיטה קרו"ם בלע"ז [חולין טו.]. **וחצי נזק צרורות.** שסיפה מהלכת ומפיזה צרורות מרגליים ומיכרו שם הכלים דקי"ל ההלכתא גמירי לה לשמה מפיי לממונא הוא ולא קנס ופע"ג דפקעה נזק אל עיסה הוי קנס כדלמיינן לקמן מאי פקעה נזקא ממונא הוא ולכך נאמו מועלה דקרן הוא אלא דרגל דמכח רגל הוא דלמו [לעיל ג:]. **מהלכת** ומפיזה צרורות מחמת רגלים ומפיזה ממון בעלמא קמא [דף יח.] דמשלמת מלי נזק ומפשוט מלי נזק קיימא לן בע"ק דהלכתא גמירי לה מסיני שהוא מועלה אל רגל ומפשוט מהלכת ל"ל כי רגל ומקני רגל אלא קנסא ניתנו אלא ממונא שהרי מועלה מהמלמה וגבי צרורות הוא דלקיל ממשה [בתובות פא:]. **תבר מנא.** שבירת הכלי [ע"פ שבת סד. בבורות חז:]. **זרק.**

יד א ב ג מי' פ"ג מהל' נזקי ממון הלכה יב ופמיין בהשגות ומ"מ סמג עשין סו טוש"ע מ"מ סי' שפ סעיף יח ועי"ש:

ואמרי' ת"ש הידום אינו מועד כר'. ופשוטה היא. ת"ש תרנגולין שהיו מחטטין בחבל דלי ונפסק החבל ונשבר הדלי משלמין נזק שלם שמע מינה בתר מעיקרא אזלינן תרגמא אחבל והא חבל משונה הוא דמאום בלישה והא נשבר דלי קתני אלא סומכום היא דאמר צרורות נזק שלם משלם אי סומכום אימא סיפא ניתז ממנו שבר ונפל על כלי אחר ושברה על הראשון משלם נזק שלם ועל האחרון משלם חצי נזק ואי סומכום מי אית ליה חצי נזק וכי תימא שאני ליה לסומכום בין נזק כחו לכח כחו ואלא הא דבעי רב אשי כח כחו לסומכום ככחו כחו דמי או לאו ככחו דמי תפשוט ליה דלאו ככחו דמי אלא לאו רבנן היא ש"מ בתר מעיקרא אזלינן אמר רב ביבי בר אביי דקאזיל מיניה בעי רבא חצי נזק צרורות מגופו משלם או מעלייה משלם מגופו משלם דלא אשכחן חצי נזק דמשלם מעלייה או דלמא מעלייה משלם דלא אשכחן כאורחיה דמשלם מגופיה ת"ש הידום אינו מועד ויש אומרים הרי זה מועד הידום סלקא דעתך אלא לאו הידום והתיז ובהא קמיפלגי מאן דאמר אינו מועד קסבר מגופו משלם ומאן דאמר מועד קסבר מעלייה משלם לא בפלוגתא דסומכום ורבנן קמיפלגי ת"ש הכלב שנטל חררה והלך לגדיש ואכל החררה והדליק את הגדיש על החררה משלם נזק שלם ועל הגדיש משלם חצי נזק מאי טעמא לאו משום דהויא להו צרורות ותני עלה משלם חצי נזק מגופו ותסברא לר' אלעזר נזק שלם מגופיה מי אשכחן אלא כגון דשני בהא בגחלת ורבי אלעזר סבר לה כר' טרפון דאמר משונה קרן בחצר הניזק נזק שלם ולא היא מאי טעמא מוקמת לה כרבי טרפון משום ד"ש רבי אלעזר סבר כסומכום דאמר צרורות נזק שלם משלם ומבר לה כרבי יהודה דאמר צד תמות במקומה עומדת וכי קתני מגופו אצד תמות אמר ליה רב סמא ברייה דרב אשי לרבינא אימור דשמעת ליה לרבי יהודה בתם ונעשה מועד במועד מתחילתו מי

ו) פוי' ל"ל מיניה דמתניתין מיניה. ז) תוס' ד"ה מיניה מיניה.

אלא הא דבעי רבא יש העדאה בור. ומפ"ג לרבנן לית להו יש העדאה לצרורות ומר סבר אין העדאה לצרורות אלא הא דבעי רבא יש העדאה לצרורות או אין העדאה לצרורות אי לרבנן אין העדאה לצרורות אי לרבי אלעזר יש העדאה לצרורות אמר לך רבא כי מיבעיא לי לדידי אליבא דרבנן דפליגי עלה דסומכוס אבל הכא בין לרבנן בין לרבי אלעזר בסומכוס סבירא להו דאמר צרורות נזק שלם משלם וטעמא מאי אמור רבנן חצי נזק דשני ולא אייעד ובפלוגתא דרבי טרפון ורבנן קמיפלגי אימור דשמעת ליה לר' טרפון נזק שלם מגופו מי שמעת ליה אין מהיכא מייתי לה מקרן מרשות[ה] הרבים דיו לבא מן הדין להיות בנדון והא רבי טרפון לית ליה דיו [ו] כי לית ליה דיו היכא דמפריך ק"ו אית ליה דיו. וה"מ ונימא מיפכח ק"ו נפשט מן העלייה ודיו לח"ע וי"ל דהכי קשיא טפי דכי ממר דיו לענין מגופו לא מצינן מ"ע[ז] כלו מכמו שהיה אלא מוקמינן עליו עוד מ"ע מחר אבל מי ממרת דיו לח"ע עקרת ליה לגמרי מ"ע קמא דמפקת ליה ממלאומי גופו ומוקמית ממלאומי עליה וכלל לד שאמו יכולין לעקור קל וחומר ולקיים דיו יש לנו לקיים: ומה

היכא דלא מפריך ק"ו אית ליה דיו. וה"מ ונימא מיפכח ק"ו נפשט מן העלייה ודיו לח"ע וי"ל דהכי קשיא טפי דכי ממר דיו לענין מגופו לא מצינן מ"ע[ז] כלו מכמו שהיה אלא מוקמינן עליו עוד מ"ע מחר אבל מי ממרת דיו לח"ע עקרת ליה לגמרי מ"ע קמא דמפקת ליה ממלאומי גופו ומוקמית ממלאומי עליה וכלל לד שאמו יכולין לעקור קל וחומר ולקיים דיו יש לנו לקיים: ומה

מי שמעת ליה אלא כי קאמר רבי אלעזר נזק שלם כגון דאייעד ובהא קמיפלגי מר סבר יש העדאה לצרורות ומר סבר אין העדאה לצרורות אלא הא דבעי רבא יש העדאה לצרורות או אין העדאה לצרורות אי לרבנן אין העדאה לצרורות אי לרבי אלעזר יש העדאה לצרורות אמר לך רבא כי מיבעיא לי לדידי אליבא דרבנן דפליגי עלה דסומכוס אבל הכא בין לרבנן בין לרבי אלעזר בסומכוס סבירא להו דאמר צרורות נזק שלם משלם וטעמא מאי אמור רבנן חצי נזק דשני ולא אייעד ובפלוגתא דרבי טרפון ורבנן קמיפלגי אימור דשמעת ליה לר' טרפון נזק שלם מגופו מי שמעת ליה אין מהיכא מייתי לה מקרן מרשות[ה] הרבים דיו לבא מן הדין להיות בנדון והא רבי טרפון לית ליה דיו [ו] כי לית ליה דיו היכא דמפריך ק"ו אית ליה דיו וחומר היכא דלא מפריך ק"ו אית ליה דיו גופא בעי רבא יש העדאה לצרורות או אין העדאה לצרורות לקרן מדמינן ליה או דלמא תולדה דרגל הוא ת"ש הדום אינו מועד ויש אומרים הרי זה מועד הדום ס"ד אלא הדום[ה] והתניא מאי לאו בגון דעבד תלתא זימני ובהא

קמיפלגי מר סבר יש העדאה ומר סבר אין העדאה לא בחד זימנא ובפלוגתא דסומכוס ורבנן קמיפלגי ת"ש בהמה שהטילה גללים לעיסה רב יהודה אומר[ה] משלם נזק שלם ורבי אלעזר אומר[ב] חצי נזק מאי לאו בגון דעבד תלתא זימני ובהא קמיפלגי מר סבר יש העדאה ומר סבר אין העדאה לא בחד זימנא ובפלוגתא דסומכוס ורבנן קמיפלגי והא משונה הוא[ג] דדחיק ליה עלמא[ד] ולימא רב יהודה הלכה כסומכוס ולימא רבי אלעזר הלכה כרבנן גללים אצטריכא ליה ס"ד אמינא הואיל ובתר גופיה גרירין כגופיה[ה] דמי קמ"ל תא שמע [ז] דתני רמי בר יחזקאל[ו] תרנגול שהושיט ראשו לאויר כלי זכוכית[ז] ותקע בו ושברו משלם נזק שלם[ח] ואמר רב יוסף אמרי בי רב[ט] סום שצנף וחמור שנער ושיבר את הכלים משלם חצי נזק מאי לאו בגון דעבד תלתא זימני

ובהא

מי שמעת ליה. הם לא הוי להו ממות מעולם ומי מצרורות כי מורמיה מוקמת להו ומפשט לצרורות מגופו משלם דר' מלעזר מיקמי: אלא. מי נעית לאוקמה בצרורות כי מורמיה ומפשט נעית לרבא למגופו משלם לא מוקמת בצרורות למד זימנין וכי מורמיה לאם כן לר' מלעזר מכחש להו מלא מדמי צרורות ומיעד שלמה זימני מהכי להדל הוה ליה כמורמיה ומרי רבנן מני נזק כשאר נזקות דמועדין מממילתן ופפ"ה מני נזק ומו לא המי נמי דמני לצרורות או [א]אין העדאה לצרורות אי לרבנן ומיעד לא ממר ממועד ממילתו ומין העדאה לצרורות אי לרבי אלעזר יש העדאה לצרורות אמר לך רבא כי מיבעיא לי ומדקתני מגופו מלמד לצרורות כי מורמיה נמי מגופו ומי מלעזר סבר לרגל ועבה מולדה דקרן ית להן מעדאה לאם כ"ש המי מגופו לדל ממות ממקומה עומדת ומי מן העלייה ליפנו מהרינן מלא מדמייעד לצרורות כי מורמיה מלמד ומיי ומהם פליגי רבי מלעזר סבר יש העדאה לצרורות כשאר מני נזקין שאמין על ידי העדאה לכלו כ"ש המי נמי שתמילתו מ"ע כי מייעד תלתא זימני משלם נזק שלם ומגופו לדל ממות כך שמעתי ועיקר[ב] אבל קשה לי מין למעיקרא הוי מורמיה ומפי הכי מ"ע משלם מה לי מד זימנא מה לי מאה זימני: **אלא** הא דבעי רבא יש העדאה לצרורות. כי מורמיה אם עשתה מי שמרין מין דמיעד מי שמרין מעולם משלם מני נזק כיון דמיעד מעולם ל' קרן לקרן מדמינן ליה (ג) ולגיר' קמייתי[ג] מלא הם לבעי רבא יש העדאה לצרורות או אין העדאה לצרורות אם עשתה מי שמרין מין ועבה ע"ע שיעור ג' פעמים מי שמרין כיון דשיעור הוא נפקא מדין נזקות לרגל ומל עליה דין קרן וכי מייעד משלם נזק שלם וכי גמיר הלכתא מלצרורות כי מורמיה שהן מולדה לרגל היא להא מורמיה הוא מין להם העדאה להא מזמנת קמייתא מייעד ליה ופפי הכי מינו מגופו מלא מני נזק: אמר לך רבא כי קמבעיא לי אליבא דרבנן דפליגי עליה דסומכוס. וכדפרשינן והכא ס"ל לכין רבנן וכין רבי מלעזר כסומכוס ומזמנת קמייתא מקמר רבי מלעזר ב"ש ורבנן ממרי מני נזק ומדאמי מלצרורות כגון שזרק לכלב הגמלת בידו על הגדיש לכין דלמר[ד] הני לצרורות כי מורמיה הוו מולדה דקרן דלכך לרבנן מ"ע ומגופו ול"ל כרבי טרפון דמשונה אחר מיזק משלם ב"ש ויימא ליה לרבי מלעזר לאוקמיה לתילו לרבנן לא פסיקא ליה לאוקמי להא מלצרורות ע"ש שיעור לכין דמי מורמיה קמייתא להו לרבנן דפליגי עליה דסומכוס דמ"ש הוא דמשלם ומו לא למד מלצרורות ע"ש שיעור קמייתא להו דיש שיעור לרבי טרפון ובתר גופיה גרירין כגופיה[ה] דמי קמ"ל תא שמע [ז] דתני רמי בר יחזקאל[ו] תרנגול שהושיט ראשו לאויר כלי זכוכית[ז] ותקע בו ושברו משלם נזק שלם[ח] ואמר רב יוסף אמרי בי רב[ט] סום שצנף וחמור שנער ושיבר את הכלים משלם חצי נזק מאי לאו בגון דעבד תלתא זימני ובהא מי שמעת ליה אלא כי קאמר רבי אלעזר נזק שלם כגון דאייעד ובהא קמיפלגי מר סבר יש העדאה לצרורות ומר סבר אין העדאה לצרורות אלא הא דבעי רבא יש העדאה לצרורות או אין העדאה לצרורות אי לרבנן אין העדאה לצרורות אי לרבי אלעזר יש העדאה לצרורות אמר לך רבא כי מיבעיא לי לדידי אליבא דרבנן דפליגי עלה דסומכוס אבל הכא בין לרבנן בין לרבי אלעזר בסומכוס סבירא להו דאמר צרורות נזק שלם משלם וטעמא מאי אמור רבנן חצי נזק דשני ולא אייעד ובפלוגתא דרבי טרפון ורבנן קמיפלגי אימור דשמעת ליה לר' טרפון נזק שלם מגופו מי שמעת ליה אין מהיכא מייתי לה מקרן מרשות[ה] הרבים דיו לבא מן הדין להיות בנדון והא רבי טרפון לית ליה דיו [ו] כי לית ליה דיו היכא דמפריך ק"ו אית ליה דיו וחומר היכא דלא מפריך ק"ו אית ליה דיו גופא בעי רבא יש העדאה לצרורות או אין העדאה לצרורות לקרן מדמינן ליה או דלמא תולדה דרגל הוא ת"ש הדום אינו מועד ויש אומרים הרי זה מועד הדום ס"ד אלא הדום[ה] והתניא מאי לאו בגון דעבד תלתא זימני ובהא

קמיפלגי מר סבר יש העדאה ומר סבר אין העדאה לא בחד זימנא ובפלוגתא דסומכוס ורבנן קמיפלגי ת"ש בהמה שהטילה גללים לעיסה רב יהודה אומר[ה] משלם נזק שלם ורבי אלעזר אומר[ב] חצי נזק מאי לאו בגון דעבד תלתא זימני ובהא קמיפלגי מר סבר יש העדאה ומר סבר אין העדאה לא בחד זימנא ובפלוגתא דסומכוס ורבנן קמיפלגי והא משונה הוא[ג] דדחיק ליה עלמא[ד] ולימא רב יהודה הלכה כסומכוס ולימא רבי אלעזר הלכה כרבנן גללים אצטריכא ליה ס"ד אמינא הואיל ובתר גופיה גרירין כגופיה[ה] דמי קמ"ל תא שמע [ז] דתני רמי בר יחזקאל[ו] תרנגול שהושיט ראשו לאויר כלי זכוכית[ז] ותקע בו ושברו משלם נזק שלם[ח] ואמר רב יוסף אמרי בי רב[ט] סום שצנף וחמור שנער ושיבר את הכלים משלם חצי נזק מאי לאו בגון דעבד תלתא זימני ובהא

מתוך משלם. גופא בעי (רבה) [רבא] יש העדאה לצרורות אי לא. ת"ש הידוס אינו מועד ור"א הרי זה מועד ואוקים הידוס והתיז צרורות ש"מ חלוקה. ודחינן לה ואמר לעולם בדלא אייעד ובפלוגתא דסומכוס ורבנן פליגי. ת"ש בהמה שהטילה גללים לעיסה (ר') [רב] יהודה אומר נזק שלם ור' אלעזר אומר חצי נזק מאי לאו דעביד ג' פעמים ובהא קמפלגי ר' יהודה סבר יש העדאה ור' אלעזר סבר אין העדאה. ודחינן לא בחדא זימנא ובפלוגתא דסומכוס ורבנן פליגי. גללים משונה היא. **ופרך** דדחיק ליה עלמא. כלומר היה דחוק ונחזו הגללים בתוך העיסה כגון זה אינו שינוי כדבעי למימר לקמן היתה מהלכת במקום שאי אפשר לה וכו'. ולימא ר' יהודה הלכה כסומכוס ור' אלעזר הלכה כרבנן. גללים איצטריכא לה סד"א הואיל ובתר גופא גרירא כי גופא דמיא קמ"ל דכצרורות הן. ת"ש דתני רמי בר יחזקאל תרנגול שהושיט ראשו לאויר כלי זכוכית ותקע בו ושברו משלם נזק שלם. **חצי נזק** כצרורות. **ומתני'** מפרש טעמא דמילתא. **בור** שנתמלא מים מחמת עצמן או מחמת אחרים ונתקלקלו ואבדו דגים שהיו בתוכו חייב לשלם את הדגים שהיו בתוכו. **ר' אלעזר אומר** אינו חייב לשלם את הדגים שהיו בתוכו שהרי אפשר שהיו מתים קודם שנתמלא הבור מחמת עצמן או מחמת אחרים. **ורבנן** אמרי אפשר שהיו מתים אפשר שלא היו מתים ספק הוא ומספק אין מוציאין מיד המזיק. **ומתני'** מפרש טעמא דמילתא. **בור** שנתמלא מים מחמת עצמן או מחמת אחרים ונתקלקלו ואבדו דגים שהיו בתוכו חייב לשלם את הדגים שהיו בתוכו. **ר' אלעזר אומר** אינו חייב לשלם את הדגים שהיו בתוכו שהרי אפשר שהיו מתים קודם שנתמלא הבור מחמת עצמן או מחמת אחרים. **ורבנן** אמרי אפשר שהיו מתים אפשר שלא היו מתים ספק הוא ומספק אין מוציאין מיד המזיק. **גמ'** מתחילתן הן (אין) [מן] יש בהן צרורות ב). **אלא** האי כלב כגון דאייעד. פי' שעשה זה הכלב ג' פעמים כך נטל תרומה תלוך ואכלה צל גבי הגדיש והדליק הגדיש תר' אלעזר סבר אע"פ שהן כצרורות מועד הוי ורבנן סברי כי האי גוונא לא הוי מועד. **ואמר** אלא הא דבעי (רבה) [רבא] יש העדאה לצרורות אי לא כו'. אמר לך (רבה) [רבא] כי קמיבעי לי יש העדאה לצרורות אי לא אליבא דרבנן דפליגי עליה דסומכוס אבל הכא בין רבנן דאמרי חצי נזק ובין ר' אלעזר דאמר נזק שלם כסומכוס סבירא להו דאמר צרורות כי מורמיה מלמד שנזק שלם. ומתוך הדחק נזקי מוקמי להו והכא בדשני הכלב ולא אייעד ורבנן כרבנן ר' אלעזר כר"ש דאמר משונה [קרן] בחצר הניזק נזק שלם. ומקשינן עלה אימור דאמר ר' טרפון במשונה נזק שלם מגופו מי שמעת ליה דאמרת ר' אלעזר כר' טרפון. ומהדרינן אין מהיכא קמיתי לה מקרן ברשות הרבים והכי קאמר ומה קרן ב) שמתחלה חצי נזק חייב במשונה שן ורגל שמתחלתן נזק שלם אינו דין שזיבין במשונה דיו לשן ורגל הבאין מן הדין להיות בקרן הנדון. מה קרן במשונה מגופו משלם אף שן ורגל במשונה מגופו. ומקשי' והא ר' טרפון לית ליה [דיו]. ופרקינן כי לית ליה דיו היכא דמפריך ק"ו כגון שדן זה בנזק שלם וזה בחצי נזק וא"ת דיו לבא מן הדין להיות בנדון מה קרן חצי נזק אף שן ורגל שהקרן קל מפני שמשלם חצי נזק ישן ורגל תמורין שמשלמין נזק שלם ואם תעמיד זה חצי וזה חצי אין אחד מהן חמור על חברו ונתפרך הקל וחומר אבל אם תדין דיו לבא מן הדין להיות בנדון לא מיפרך ק"ו אית ליה ולשלם מגופו לא איפרך ק"ו. **ואסיקנא** לשמעתא בתחלת ד' אבות נזיקין הא דבעי (רבה) [רבא] חצי נזק צרורות מגופו משלם או מן העלייה לרב ספא פשיט ליה דמן העלייה משלם. גופא בעי (רבה) [רבא] יש העדאה לצרורות אי לא. ת"ש הידוס אינו מועד ור"א הרי זה מועד ואוקים הידוס והתיז צרורות ש"מ חלוקה. ודחינן לה ואמר לעולם בדלא אייעד ובפלוגתא דסומכוס ורבנן פליגי. ת"ש בהמה שהטילה גללים לעיסה (ר') [רב] יהודה אומר נזק שלם ור' אלעזר אומר חצי נזק מאי לאו דעביד ג' פעמים ובהא קמפלגי ר' יהודה סבר יש העדאה ור' אלעזר סבר אין העדאה. ודחינן לא בחדא זימנא ובפלוגתא דסומכוס ורבנן פליגי. גללים משונה היא. **ופרך** דדחיק ליה עלמא. כלומר היה דחוק ונחזו הגללים בתוך העיסה כגון זה אינו שינוי כדבעי למימר לקמן היתה מהלכת במקום שאי אפשר לה וכו'. ולימא ר' יהודה הלכה כסומכוס ור' אלעזר הלכה כרבנן. גללים איצטריכא לה סד"א הואיל ובתר גופא גרירא כי גופא דמיא קמ"ל דכצרורות הן. ת"ש דתני רמי בר יחזקאל תרנגול שהושיט ראשו לאויר כלי זכוכית ותקע בו ושברו משלם נזק שלם. **חצי נזק** כצרורות. **ומתני'** מפרש טעמא דמילתא. **בור** שנתמלא מים מחמת עצמן או מחמת אחרים ונתקלקלו ואבדו דגים שהיו בתוכו חייב לשלם את הדגים שהיו בתוכו. **ר' אלעזר אומר** אינו חייב לשלם את הדגים שהיו בתוכו שהרי אפשר שהיו מתים קודם שנתמלא הבור מחמת עצמן או מחמת אחרים. **ורבנן** אמרי אפשר שהיו מתים אפשר שלא היו מתים ספק הוא ומספק אין מוציאין מיד המזיק. **גמ'** ותקע בו ושברו. פירוש להמגנגל (עיין בס"א דף כג ע"ב ד"ה ומפשט פירוש):

רבינו חננאל

לעזי רש"י

בורש"ר. פירוש להמגנגל (עיין בס"א דף כג ע"ב ד"ה ומפשט פירוש):

מסורת הש"ס עם הוספות

מתני' א מיי' פ"ג מהל' מזק ממון הל' ג סמג עשין סו טור ש"ע מ"מ סי' שנ סעיף ג:

מז ב ג מיי"ש שם סעיף ה:

יז ד ה מיי' שם הלכה ט' ו ועיין בהגהות ומ"מ מ"ע שם סעיף ט:

גליון הש"ס

גמ' ותקע בו ושברו. עיין ב"י יו"ד סי' קיג ד"ה מ"כ למיפום:

הגהות וציונים

ב) צ"ל ברשות הרבים (דפו"י וכ"ה ברש"י): ג) צ"ל הידם (כהה"פ): ד) צ"ל **אמר** (יעב"ץ): ה) נדצ"ל ובתר גופה גרירין כגופה (וכ"ה ברש"י): ו) הה"ג מוה' שכנא מחזק תיבת "יעקב" ומהרי"ש לא הסכים עמו (גליון) ועיין תפארת שמואל: ז) רש"ל מ"ו ובחילופי גרסאות כתוב דל"ל ואולי היה כתוב למכה הך ולגי' כו' אחר ד"ה אמר לך ושם מחק רש"ל אבל כאן כ"ש לפנינו הוא נכון ע"ש (גליון): ח) צ"ל **דלא הוי** (באה"מ, וכ"ה בכת"י): ט) רש"ל מ"ז וצ"ל וחצי נזק (גליון) בדפוס שלפני המהרש"ל הגי' והואיל "והוא" חצי הוא דמשלם, וע"ז הגיה והואיל וחצי נזק וכו', ואין כוונתנו למחוק "ומשונה", ובאור זרוע הואיל ומשונה הוא וחצי נזק הוא דמשלם: ט) כת"י דהך מילתא דבהמה: י) נדצ"ל **דלא**: כ) רש"ל (גליון): ל) נדצ"ל **לחיב** (באה"מ):

ליקוטי רש"י

דיו לבא מן הדין להיות בנדון. דקוף מי לית קרן כבור ל"ל (לקמן כה.). וכסכות ליתלך שמין דאף לפמיל על הבא מן הדין יזמר מן הנדון לכמיב מקבר שבעת ימים (זכחים סט:). כלומר לא לאסמור על המצור מנקל מומיל וכף לעמוד מן הקל אלא דיו ללמד שיכם כמלמד כלומר דיו לבא מן הדין להיות כנדון (חשב"ם ב"ב קיא). **כי** לית ליה דיו היכא דמפריך ק"ו. מי ללמד דיו מפרך ק"ו כוליה ולא גמרת מה מילי לממפרכין דהכם שנעשה לכמיב (לקמן כה.). **ורבי אלעזר אומר** וכו'. הוא רבי אלעזר בן פדת דהוא תמוה. רבי אלעזר בן שמוע פתח ר' אלעזר על מעשה ובניתם הוא (שבת יט:). ותגמרא ר' אלעזר בן פדת (בחין לא: ועי' בר"ש כאן). **משלם נזק שלם.** כסומכוס מוקמינן לה נב"ק דאמר מהמה שהזיקה בתוך העיסה כגון זה ועוד לעיל גבי הידום מועד לחמי לא פליגין הכי: **ובתר גופה גרירין.** לבגופה מעשה להו כגופה דמיין קמ"ל: **ותקע בו ושברו.** שנתקע הכלי מחמת הקול: **סום שצנף** וחמור שנער ושיבר כלים. פקולו וכל הני נזקות ניעהו לכמו הוא: **משונה**

חשק שלמה על ר"ח ב) ג"ל נד חמות. ג) מי' נגמי ופפרש"י.

גמרא

ובהא קמיפלגי מר סבר יש העדאה ומר סבר אין העדאה לא בחד זמנא ובפלוגתא דסומכוס ורבנן קמיפלגי והא משונה הוא [א]דאית ביה בזרני בעי רב אשי יש שנוי לצרורות לרביע נזק או [ב]אין שנוי לצרורות לרביע נזק תפשוט ליה מדרבא דבעי רבא יש העדאה לצרורות או אין העדאה לצרורות מכלל דאין שנוי דלמא רבא אם תמצי לומר קאמר אם תמצי לומר אין שנוי יש העדאה או אין העדאה תיקו [ה]בעי רב אשי כח כחו [ו]לסומכוס ככחו דמי או לא מי גמיר הלכה ומוקי לה בכח כחו או דלמא לא גמיר הלכה כלל תיקו: היתה מבעטת או שהיו צרורות מנתזין מתחת רגליה ושברה את הכלים משלם חצי נזק: איבעיא להו היכי קאמר היתה מבעטת והזיקה בביעוטה או צרורות כאורחייהו משלם חצי נזק ורבנן היא או דלמא היתה מבעטת והזיקה בביעוטה או צרורות מחמת ביעוט משלם חצי נזק הא כי אורחיה משלם נזק שלם ומני סומכוס היא ת"ש מסיפא[ח] דרסה על הכלי ושברתו ונפל השבר על כלי אחר ושברו על הראשון משלם נזק שלם ועל האחרון חצי נזק ואי סומכוס מי אית ליה חצי נזק וכי תימא ראשון להתזה ושני שני להתזה ושאני ליה לסומכוס בין כחו לכח כחו אלא הא דבעי רב אשי כח כחו לסומכוס ככחו דמי או לאו ככחו דמי תפשוט ליה דלאו ככחו דמי רב אשי כרבנן מוקי לה ובעי לה הכי היתה מבעטת והזיקה בביעוטה או צרורות כאורחיהו חצי נזק הא מחמת ביעוט רביע נזק ויש שנוי [ג]או דלמא היתה מבעטת והזיקה בביעוטה או צרורות מחמת ביעוט חצי נזק ואין שנוי תיקו: בעי מיניה רבי אבא בר ממל מרבי אמי ואמרי לה מרבי חייא בר אבא היתה מהלכת במקום שאי אפשר לה אלא אם כן מנתזת ובעטה והתיזה והזיקה מהו כיון דאי אפשר לה אורחיה הוא או דלמא השתא מיהא מחמת ביעוט קמנתזה צרורות [ד]תיקו: בעא מיניה ר' ירמיה מר' זירא היתה מהלכת ברה"ר (ובעטה[ט]) והתיזה והזיקה מהו לקרן מדמינן ליה וחייבת או דלמא תולדה דרגל הוא ופטורה אמר ליה [ה]מסתברא תולדה דרגל הוא התיזה ברה"ר והזיקה ברה"י מהו א"ל עקירה אין כאן הנחה יש כאן איתיביה היתה מהלכת ברדך והתיזה בין ברה"י בין ברה"ר חייב מאי לאו התיזה ברשות הרבים והזיקה ברה"ר לא [ו]התיזה ברה"ר והזיקה ברה"י והאמרת עקירה אין כאן הנחה יש כאן א"ל הדרי בי איתיביה [ז] דרסה על הכלי ושברתו ונפל השבר על כלי אחר ושברו על הראשון משלם נזק שלם ועל האחרון משלם חצי נזק ותני עלה במה דברים אמורים ברשות הניזק אבל ברה"ר על הראשון פטורה ועל האחרון חייבת מאי לאו התיזה ברשות הרבים והזיקה ברשות הרבים לא התיזה ברשות הרבים והזיקה ברה"י והאמרת עקירה אין כאן הנחה יש כאן אמר ליה הדרי בי איני והאמר

רש"י

משונה הוא. התרנגול שאין דרכו לתקוע בכלי: דשדו ביה בזרני. שיש זרעים בכלי דאורחיה להכניס ראשו בתוכו ולאכול וכיון דאורחיה לאכול אורחיה נמי לנעוק: יש שנוי לצרורות לרביע נזק. לרבנן דפליגי אסומכוס ואמרי צרורות כי אורחיה חצי נזק היכא דשינה בהן כגון בעטה ברגלה ומחמת ביעוט התיזה צרורות ושברה כלים מי חשיב שנוי והוי כתם ומשלם רביע נזק דהא אהעדאתן חצי נזק הלכך תמותן רביע נזק: או אין שנוי. לשלם רביע דלעולם חצי נזק שאין תמות והעדאה בהם דלא אשכחן תם דמשלם בציר מפלגא: מכלל דאין שנוי. דאי יש שנוי לרביע הוי ח"נ להעדאתן ואמאי אצטריכא לרבא למיבעי ודאי אין העדאה לשלם נזק שלם דהא תמות רביע נזק והעדאה חצי נזק: ומשני רב אשי דלמא רבא אם תמצי לומר קאמר. ותרוייהו מספקי ליה והכי קא מבעיא ליה יש שנוי או אין שנוי ואם תמצי לומר אין שנוי וזו היא לה תמותו יש העדאה לתמות זו או אין העדאה: מי גמיר הלכה. למשה מסיני דתני נזק צרורות ומוקים לה בכח כחו או לא גמיר: והזיקה בבעיטה. בלא צרורות ותולדה דקרן היא: ת"ש. דקתני סיפא דמתני': דרסה על הכלים כו'. מדקחייב לצרורות חצי נזק ש"מ מתני' לאו סומכוס היא: ראשון להתזה. אותו כלי שנשבר מחמת התזת שברי כלים שדרסה עליו קרי ראשון ואע"ג דצרורות נינהו משלם נזק שלם דסומכוס היא: אחרון אחרון להתזה. כגון שמאותו כלי שנשבר ע"י צרורות התיזו[ט] שברים ושברו כלי שלישי דהוי כח כחו ומשו"ה משלם חצי נזק: תפשוט. בעיא דרב אשי: רב אשי כרבנן מוקי לה. והך בעיא דבעי רב אשי לעיל יש שנוי לצרורות או אין שנוי אהא מתניתין בעי לה והכי קבעי היתה מבעטת כו': היתה מהלכת. במקום הניזק מלאה צרורות וא"א שלא תהא מנתזת כו': אורחיה הוא. וכצרורות דעלמא הוא ומשלם ח"נ: או דלמא השתא מיהא מחמת ביעוט הוא. וא"ת יש שנוי לצרורות לרביע נזק הא רביע נזק משלמת: לישנא אחרינא אורחיה הוא וצרורות נינהו ותולדה דרגל אפילו אייעד בביעוט והתיזה הא לא משלם אלא חצי נזק דהא בלאו הכי הואי מנתזה או דלמא מחמת ביעוט אתי ואם הועדה בכך משלמת נזק שלם דכיון דמשונה הוא הוי תולדה דקרן מפי המורה אבל הראשון עיקר[ז]: לקרן מדמינן ליה. הואיל (ובעיטה[ח]) וחייבת ח"נ כי קרן: או דלמא. כל צרורות כי אורחייהו תולדה דרגל נינהו ופטור ברה"ר: התיזה ברה"ר. כי אורחיה והלכו צרורות ברשות הניזק ושברו כלים: הנחה יש כאן. בתמיה כלומר פטור הואיל ועקירה הואי במקום פטור: והזיקה ברה"ר. חייבת אי אמרת בשלמא צרורות כי אורחייהו לקרן מדמינן להו לחייב ברה"ר כי קרן דהא דמי לקרן דמשלמת חצי נזק כי קרן ואע"ג דקרן משונה הוא וצרורות אורחה הוא הלכך ברשות הרבים חייבת חצי נזק אלא לדידך דאמרת כל צרורות כי אורחיה לרגל מדמינן להו משום דהוי תולדה דרגל ואע"ג דהתם נזק שלם וצרורות חצי נזק אמאי תני ברה"ר חייב: על הראשון פטור. דרגל הוי ועל האחרון חייב מאי לאו כו':

והאמר

תוספות

ובהא קמיפלגי. תימה מנליה דפליגי דלמא רמי בר יחזקאל בדלא אייעד ואמרי בי רב בדלא אייעד וי"ל דא"כ מאי קמ"ל אמרי בי רב ואין לתמוה היכי פליג אברייתא דקתני אמרי בי רב משמיה דרב ורב תנא ופליג[ד] א"נ משום דלא מיתני בי ר' חייא ור' אושעיא לא מותבינן מינייה תיובתא[ה]:

וכי תימא ראשון להתזה. ואע"ג דלא שייך לפרש הכי ברייתא דלקמן דתני עלה בד"א ברשות הניזק אבל ברה"ר על הראשון פטור ועל האחרון חייב ואי ראשון להתזה אי כך יכול להיות ראשון להתזה או ברשות הניזק או ברה"ר כמו שני להתזה מכל מקום מתניתין מצי שפיר מיפרשא הכי:

רב אשי כרבנן מוקי לה ובעי לה הכי. הוה מצי למימר דאת"ל קאמר את"ל לאו ככחו דמי מתניתין רבנן היא או סומכוס היא אלא עדיפא ליה למיבעי בית שנוי ואין שנוי ונראה דבעיא דלעיל לא היתה אלא אי מתניתין איירי בצרורות כי אורחיה או ע"י שנוי ותו לא והש"ס הוסיף מדעתו רבנן היא או סומכוס היא ורב אשי מפרש דאיבעיא להו אי יש שנוי לרביע או אין שנוי וכה"ג איכא פ' המקבל (ב"מ דף קיב ושם ד"ה אומן) גבי בעיא דרב ששת דקבלן עובד בבל תלין או אין עובד שהוסיף הש"ס לומר אומן קונה בשבח כלי כו' ורב ששת שאלו סתם ובהגוזל קמא (לקמן דף צט. ושם ד"ה בשליחא) מוכח[ז] דמיירי בשליחא דאגרתא[ו]:

במקום שאי אפשר לה אלא א"כ וכו'. אין לפרש דאיירי ברה"ר ומיבעיא ליה דאם אורחיה פטור מידי דהוה אורגל מדלא קאמר היתה מהלכת ברשות הרבים כמו בבעיא דבסמוך ופ"ה עיקר:

אבל

מסורת הש"ס עם הוספות

א) [לעיל יח.], ב) עיין תוס' לקמן כב. ד"ה ור' יוחנן, ג) לעיל יח., ד) ערובין נ:, ה) [בחולין קמא.], ו) [ועיין תוס' מ"ה לד: ד"ה כי].

הגהות וציונים

א) "מסיפא" לא היה לפני רש"י, וכן ליתא בכת"י ובשטמ"ק (דק"ס): ב) רש"ם מ"ד (גליון) וכן ליתא בכת"י ודפו"י: ג) אולי צ"ל ניתזו: ד) בכת"י נוסף דהא אמרינן לקמן אפי' הזיק (ר"ג התיזה) מחמת ביעוט הוי תולדה דרגל: ה) רש"ם מ"ד (גליון) שעל הרי"ף איתא וביעטה (עיין באה"מ ובדבש תמר ובהלכה למשה על הרמב"ם נז"מ פ"ב ה"ח): ו) נדצ"ל מוקי לה (וכ"ה בתוס' נדה לד ע"ב ד"ה כי):

ליקוטי רש"י

כח כחו. לכי המגלגל הוי כמו שהגבר המשבר בצרורות הכלי הוי כח כחו [לעיל יז:]. היתה מבעטת. ברגליה [לעיל ג:]. הדרי בי. חזרתי בי [ע"פ כתובות סו:], לא אוסיף עוד [עירובין סד. ועיי"ש]. על הראשון. נזקי רגל הן ומשלמת כולה ועל האחרון ע"י צרורות נשבר הלכך חצי נזק [לעיל יח.].

עין משפט נר מצוה

יח א מיי' פ"ב מהל' נזקי ממון הל' י' וע' בהשגות ובמ"מ סמג עשין סו טוש"ע ח"מ סי' שצ סעיף ט:

יט ב ג ד מיי' פ"ב מהל' נזקי ממון הלכה ו סמג עשין סו טוש"ע ח"מ סימן שצ סעיף ז ח:

כ ה מיי' שם הל' ה ועיין בהשגות ובמ"מ טוש"ע שם סעיף ג:

כא ו מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סעיף ז:

רבינו חננאל

וחמור שנער ושבר את הכלים משלמין חצי נזק מאי לאו כגון דעבד ג' פעמים וכו'. ודחינן לא בחדא זימנא וכו'. והא משונה הוא. דשדו ביה בזרני. פי' כגון שהיו זרעונין בכלי והכניס העגל ראשו בתוכו ואכלן שאינה משונה אלא כך דרכו. בעי רב אשי צרורות כי אורחייהו הא קיימא לן הלכתא חצי נזק יש שינוי בצרורות ואם ישנה לא יתחייב אלא חצי של חצי הנזק שהוא רביע לכל הנזק או אין שינוי ועלתה בתיקו. וכן בעא עוד רב אשי כח כחו לסומכוס דאמר צרורות נזק שלם מוקים לה בכחו והא דגמירא לך הלכתא צרורות חצי נזק גם הוא גמיר הלכתא דא ומוקים לה בכח כחו, או דלמא לא גמיר הלכתא אלא גם זו בתיקו. פי' כח כחו. כגון שהיתה פרה מהלכת ונתזה צרור מתחת רגליה ושברה כלים זה כחה אבל אם נתז עוד שבר מן הכלי ונפל על כלי אחר ושברו זה הוא כח כחו. פיס' היתה מבעטת או שהיו צרורות וכו'. איבעיא להו מתני' היכי פירושא היתה מבעטת והזיקה בבעיטה דהיא תולדה דקרן וצרורות כי אורחייהו ובתרווייהו חצי נזק ורבנן היא, או דלמא היתה מבעטת והזיקה בבעיטה שהוא תולדה דקרן, אי נמי צרורות בבעיטה חצי נזק הא צרורות כי אורחייהו נזק שלם ומתני' רבנן ל) היא. ת"ש מסיפא דמתני' דרסה על כלי ושברתו ונפל על כלי אחר ושברו על הראשון משלם נזק שלם ועל האחרון חצי נזק ואי סומכוס מי איכא ליה חצי נזק. פי' דרסה על כלי ושברתו קיימא לן רגל ברשות הניזק נזק שלם אבל אם נתז מכח דריסתה השבר ההוא ונפל על כלי אחר ושברו דהיינו צרורות כי אורחייהו חצי נזק ש"מ מתני' רבנן היא דלסומכוס לית ליה חצי נזק. וכי תימא הא דתני דרסה לאו דרסה על הכלי ממש אלא דרסה על אבן והלכה תפלה האבן מכח דריסתה על כלי ושברתו ועוד נתז שבר מן הכלי בעת שבירתו ונפל על כלי אחר ושברו שנמצא הכלי הראשון נשבר מכחה

ולפיכך משלם נזק שלם ושני מכח כחה לפיכך חצי נזק, אלא הא דבעא רב אשי כו'. ואמרי' רב אשי כרבנן מוקי לה ובעי לה הכי היתה מבעטת והזיקה בבעיטה וצרורות כי אורחייהו בתרווייהו חצי נזק. הא צרורות מחמת ביעוט חציו של נזק ויש שינוי לצרורות וכל דין משונה לשלם חצי מה שמשלם כדרכה או דלמא היתה מבעטת כו' ועלתה בתיקו. בעי ר' אבא בר ממל היתה מהלכת במקום צרורות שאי אפשר לה אא"כ מנתזת ובעטה והתיזה מהו כיון דלא אפשר לסגויי אא"כ מנתזות אורחה הוא ג) ורגל ברשות הניזק נזק שלם משלם או דלמא השתא מיהת מחמת ביעוט נתזן וצרורות נינהו ועלתה בתיקו. וכל הני שמעתתא דסלקא להו בתיקו קיימא לן דממונא לקולא ולא מפקינן. בעי ר' ירמיה מר' זירא היתה מהלכת ברשות הרבים והתיזה מהו לקרן מדמינן ליה וחייב לשלם או דלמא תולדה דרגל היא ורגל ברה"ר פטורה. אמר ליה תולדה דרגל היא, פשט ליה כרבא דאמר בריש פירקין קמא צרורות תולדה דרגל הן ופטורה ברה"ר. תוב בעא מיניה התיזה ברשות הרבים והזיקה ברשות היחיד מהו. אמר ליה עקירה אין כאן הנחה יש כאן. כלומר במקום העקירה פטורה ... והנחה ברשות היחיד ... אותיביה ...

חשק שלמה על ר"ח

הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

עין משפט נר מצוה

כב א ב מיי' פ"ח מהל' נזקי ממון הל' יא סמג עשין סו טוש"ע ח"מ סי' שצ סעי' ב:
כג ג ד ה ו מיי' שם פ"ב הלכה יא ועי' בהשגות ובמ"מ סמג שם טוש"ע שם סעיף י ועי' בהגה"ה:
כד ז מיי' פ"ב שם הל' ה ופ"ג שם הלכה א סמג שם טוש"ע ח"מ סי' שפט סעיף ו:
כה ח ט מיי' שם פ"ג הלכה א ג סמג שם טוש"ע שם סעיף א ג:
כו י מיי' שם הלכה ג טוש"ע שם סעיף ז ובסעיף ח בהג"ה:
כז כ מיי' שם הל' ב סמג שם טוש"ע שם סעיף ט:
כח ל מיי' שם הל' ט טוש"ע שם סעי' ט:
כט מ נ מיי' שם הל' ו טוש"ע שם סעיף ג:
ל ס ע מיי' שם הל' ח טוש"ע שם סעיף ד:
לא פ צ ק מיי' שם הלכה ז טוש"ע שם סעיף ג:

לעזי רש"י

פרק"א. פירוש אסכלדה (רש"י סוכה דף ג ע"ב).

רבינו חננאל

היחיד חייב הזה שאמר ר' יוחנן אין חצי נזק חלוק לא ברשות היחיד ולא ברשות הרבים אוקימנא אקרן כרבנן ולא כר' טרפון. כשכשה בזנבה והזיקה. כרגל דמי דהא אורחא היא וברשות הרבים פטורה, כי מבעיא לן כשכוש יתירא. וכן כשכוש באמתו הני תרי איבעיין ולא איפשטן: מתני' התרנגולין מועדין להלך כדרכן ולשבר וכו'. אוקימנא למתני' דאדייה אדויי, פי' שדידה התרנגול את הכלי בדליל שברגלו ושברו שהוא משונה בחצר הניזק שישלם בעל התרנגול חצי נזק כרבנן. דליל הפקר. אמר רב הונא נקשר מאליו ברגלי התרנגול ודידה ושיבר כלי פטור בעל התרנגול, מאי טעמא דכתיב כי יכרה איש בור ולא שור בור והוה הבור תרנגול. קשרו אדם ברגלי התרנגול ודידה ושיבר כלים חייב הקושר, מאי טעמא אמר רב הונא בר מנוח משום בור המתגלגל ברגלי אדם וברגלי בהמה וקיי"ל. מתני' כיצד השן מועדת לאכול כו'. ת"ר בהמה שנכנסה לחצר הניזק ואכלה הראוין לה ושתתה משקין הראוין לה משלמת נזק שלם, וכן פרה שאכלה שעורים חמור שאכל כרשינין וכלב שלקק שמן וחזיר שאכל חתיכה של בשר משלמין נזק שלם, וכן חיה שנכנסה לחצר הניזק

תוספות

אבל קשרו אדם חייב. פי' בתר דנייה ומשום שור ולאו דוקא קשרו אלא כל היכא דלא אצנעיה כקשרו דמי כדקאמר אי דלא אצנעיה פושע הוא:

אלא מתני' בדאדייה אדויי. ואיירי בדליל הפקר או דאסבריה ואצנעיה: **וכי** אתמר דרב הונא בעלמא אתמר. דלא מתוקמא אמתני' דקשרו אדם חייב משמע הכל ובדאדייה אדויי נמי חייב בעל תרנגול ובקונטרס פי' דלא מתוקמא אמתניתין משום שהקושר היה פטור כיון דאדייה אדויי שלא נתקל אדם בשורו וקשה לפי' מ"מ ליחייב משום אשו דהוי כאשו וסכינו ומשאו שהניחן בראש גגו ונפלו ברוח מצויה והזיקו בהדי דאזלי דהאי תרנגול הוי כרוח מצויה מדפריך אי דלא אצנעיה פושע הוא:

נקשר מאליו פטור. דאיש בור ולא שור בור:

קשרו אדם חייב. לאו דוקא קשרו דה"ה אם היה במקום המוצנע והניחו במקום התורפה שפשע בו ואפי' לא הגביהו ולא קנאו ודלא כמו שפירש הקונטרס דקני' בהגבהה כשקשרו ויש לו להאי דליל בעלים דכל תקלה שהניחה ברה"ר מיחייב ביה משום שור אע"ג שלא זכה בה דעד כאן לא פליגי רב ושמואל (לקמן ד' כט:) אלא בדלא אפקרי' אבל באפקרי' בין לרב בין לשמואל היינו שור:

וחזיר שאכל חתיכה של בשר. אכילה ע"י הדחק היא כדמסיק והא דתנן[ס] גבי מדורות הנכרים ומייתי לה בפרק קמא דפסחים (דף ט.) כל מקום שחזיר ונמיה יכולין להלך אין צריכין בדיקה אומר ר"ת דשאני נפלים דרכיכי: מתגלגל

והאמר ר' יוחנן[ה] אין חצי נזק חלוק לא לרשות היחיד ולא לרשות הרבים מאי לאו התיזה ברשות הרבים והזיקה ברשות הרבים לא התיזה ברה"ר והזיקה ברשות היחיד והאמרת עקירה אין כאן הנחה יש כאן א"ל הדרי בי איבעית אימא כי אמר רבי יוחנן אקרן יתיב רבי יהודה נשיאה ורבי אושעיא אקילעא דרבי יהודה[ה] נפק מילתא מביניייהו כשכשה בזנבה מהו א"ל אידך וכי יאחזנה בזנבה וילך אי הכי קרן נמי נימא וכי יאחזנה בקרן וילך הכי השתא קרן לאו אורחיה הא אורחיה וכי מאחר דאורחיה מאי מבעיא ליה [א]כשכוש יתירא מבעיא ליה: בעי רב עינא כשכשה באמתה מהו[ט] מי אמרינן מידי דהוה אקרן קרן לאו יצרא קתקיף ליה הכא נמי לא שנא או דלמא קרן כוונתו להזיק הא אין כוונתה להזיק [ב]תיקו: התרנגולין מועדין להלך כדרכן ולשבר וכו': אמר רב הונא לא שנו [ג]אלא שנקשר מאליו אבל קשרו אדם חייב נקשר מאליו מאן חייב אילימא בעל הדליל היכי דמי אי דאצנעיה [ד]אנוס הוא ואי לא אצנעיה פושע הוא אלא חייב בעל תרנגול מאי שנא כוליה נזק דלא דכתיב [א]כי יפתח איש בור [ג]ולא שור בור[ז] חצי נזק נמי איש בור ולא שור בור אלא [ה]מתני'[ה] בדאדייה אדויי וכי אתמר דרב הונא בעלמא אתמר [י]דליל הפקר אמר רב הונא נקשר מאליו פטור קשרו אדם חייב משום מאי חייב אמר רב הונא בר מנוח משום [י]בורו המתגלגל ברגלי אדם וברגלי בהמה: **מתני'** [י]כיצד [ו]השן מועדת לאכול את הראוי לה [ח]הבהמה מועדת לאכול פירות וירקות [ט]אכלה כסות או כלים משלם חצי נזק [י]במה דברים אמורים ברשות הניזק אבל ברשות הרבים פטור [כ]ואם נהנית משלמת מה שנהנית כיצד משלמת מה שנהנית אכלה מתוך הרחבה משלמת מה שנהנית[ס] [ל]מצדי הרחבה משלמת מה שהזיקה מפתח החנות משלמת מה שנהנית מתוך החנות משלמת מה שהזיקה: **גמ'** תנו רבנן השן מועדת לאכול את הראוי לה כיצד בהמה שנכנסה לחצר הניזק ואכלה אוכלין הראויין לה ושתתה משקין הראויין לה משלם נזק שלם [מ]וכן חיה שנכנסה לחצר הניזק וטרפה בהמה ואכלה בשר משלם נזק שלם [נ]ופרה שאכלה שעורין וחמור שאכל כרשינן[ס] וכלב שליקק את השמן וחזיר שאכל חתיכה של בשר משלמין נזק שלם אמר רב פפא השתא דאמרת כל מידי דלאו אורחיה ואכלה ליה [י]ע"י הדחק [נ]שמיה אכילה האי שונרא דאכל תמרי וחמרא דאכיל ביניתא משלם נזק שלם ההוא חמרא דאכל נהמא ופלסיה לסלא [ס]חייביה רב יהודה לשלם נזק שלם אנהמא ואסלא חצי נזק ואמאי כיון דאורחיה למיכל נהמא [ע]אורחיה נמי לפלוסי סלא [פ]דאכל והדר פלים ופת אורחיה הוא ורמינהו [צ]אכלה פת ובשר ותבשיל משלם חצי נזק מאי לאו בבהמה לא [ק]בחיה חיה בשר אורחיה הוא דמטוי ואיבעית אימא בטביא ואיבעית אימא לעולם בבהמה ובפתורא ההוא

רש"י

והא"ר יוחנן. לקמן בהאי פירקין (דף כו.): **כי קאמר רבי יוחנן.** אין חצי נזק חלוק על חצי נזק דקרן קאמר דכתיב יחצון וחצו תרי זימני לאפוקי מהאן דפריך לקמן[ס] ולא תהא קרן ברה"ר חייבת כלום מק"ו אבל חצי נזק דצרורות לעולם פטור ברה"ר: **אקילעא.** פרק"א שלפני הבית: **כשכשה בזנבה מהו.** אורחה הוא ופטורה ברה"ר או לא: **וכי יאחזנה.** בעלה בזנבה וילך והאי פטור ברה"ר: **הא אורחה היא.** ותולדה דרגל היא: **כשכוש יתירא קמבעיא ליה.** אי אורחיה הוא או לא: **לא שנו.** דחצי נזק ותו לא: **אלא שנקשר מאליו.** הדליל ברגל התרנגול: **אבל קשרו אדם חייב.** הקושר נזק שלם דהוי שור ואם נתקל בו אדם חייב בנזקו: **נקשר מאליו.** דמתניתין: **מאן חייב.** לשלומי חצי נזק: **אי בעל הדליל.** שאין התרנגול שלו: **פושע הוא.** וכוליה נזק בעי לשלומי שהרי שורו הוא שהשליכו לרה"ר: **אלא.** דאצנעיה בביתו והוליאו תרנגול מביתו וחייב בעל התרנגול: **איש בור ולא שור בור.** כי יכרה איש אמר רחמנא ולא כי יכרה שור שור והאי דליל תרנגול כרהו: **אלא מתני'.** לא מתוקמא אלא באדייה אדויי שזרק התרנגול הדליל ושיבר בזריקתו כלים דהוו צרורות ואפילו קשרו אדם נמי לא משלם אלא ח"נ בעל התרנגול והקושר פטור שלא נתקל אדם בשורו ודרב הונא לא מתוקמא אמתני' אלא בעלמא אתמר והכי אתמר דליל הפקר כו': **נקשר מאליו.** בתרנגול ונתקל בו אדם פטור דמאן ליחייב דליל לית ליה בעלים בעל התרנגול נמי איש שור אמר רחמנא ולא שור שור: **קשרו אדם חייב.** הקושר דקנייה בהגבהה ויש לו להאי דליל בעלים: **משום מאי מחייב.** דהא לאו שור מעליא הוא שהרי לא הזיק במקום שקשרו שם שהתרנגול גררו למקום אחר: **בורו המתגלגל.** דמייתינן ליה בפ"ק (דף ו.) בהלך השוט: **מתני' כיצד השן מועדת.** ומשני לאכול את הראוי לה: **משלמת ח"נ.** דמשונה היא: **אבל ברה"ר פטור.** דבעינן ובער בשדה אחר ואכסות וכלים נמי פטור בגמרא מפרש לה: **מה שנהנית.** לאו תשלומין מעליא נינהו כדמפרש בגמ': **מצדי הרחבה משלמת מה שהזיקה.** כדין קרן[ס] תם חצי נזק ומועד נזק שלם ובגמ' מפרש לה: **גמ' ופרה שאכלה שעורין.** שאין מאכל תמור[ס]: **וחמור שאכל כרשינין.** שאין מאכל פרה[ס] וכן חזיר וכלב ואע"ג דאין רגילין בכך הואיל ואורחייהו למיכלינהו ע"י הדחק כשהן רעבין לאוין להן קרינן ביה[ס]: **כל מידי דלאו אורחיה.** למיכל כל שעה: **ואכלה ע"י הדחק.** כלומר ואורחיה למיכל ע"י הדחק כי הני: **שמיה אכילה.** ואפילו שלא ע"י הדחק: **שונרא דאכל תמרי.** אורחיה למכלינהו ע"י הדחק אבל כסות וכלים אפילו ע"י הדחק לאו אורחיה למכלינהו אלא מתכוין להזיק: **ופלסיה.** לעסו לישנא אחרינא פלסיה סדקו ולא שמעתי: **אסלא חצי נזק.** דמשונה הוא וכגון דתפס ניזק דאין דנין דיני קנסות בבבל[ס] ופלגא נזקא קנסא: **אורחיה לפלוסי סלא.** כשהוא לועס הפת לועס הסל עמו: **בחיה.** שאין דרכה בפת אפילו ע"י הדחק אבל חמור דרכו בכך: **דמטוי.** צלי אש: **בטביא.** צבי אין דרכו בפת ובשר: **ובפתורא.** שעל השלחן אכלו שאין דרכו בכך: ההוא

מסורת הש"ס עם הוספות

א) [לקמן כו.], ב) [לקמן כו.] עיין תוס' לקמן מא. ד"ה הא, ג) [לקמן מח. נג.], ד) עיין תוס' לקמן כב. ד"ה לאו, ה) [עי' אלא לס. פירש"י שם], ו) [לעיל ו.], ז) [לעיל יז:], ח) עיין תוס' לקמן קא. ד"ה או דלמא, ט) [לעיל טו: ועי' לקמן קי.], י) כו., כ) עיין תוס' לקמן כא. ד"ה ובמחזרת, ל) חולין ז., מ) ב"מ צ. ועיי"ש גליוני הש"ס לר"י ענגיל, נ) לעיל טו: עיי"ש תוד"ה ואי תפס, ס) לעיל ו., ע) אהלות פי"ח מ"ח.

גליון הש"ס

תוס' ד"ה וכי כו' נמי חייב בעל תרנגול. עי' לקמן כג ע"א תוס' ד"ה ולחייב:

תורה אור השלם

א) וְכִי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוֹ כִּי יִכְרֶה אִישׁ בֹּר וְלֹא יְכַסֶּנּוּ וְנָפַל שָׁמָּה שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר: [שמות כא, לג]

הגהות וציונים

א] צריך להוסיף נשיאה (דק"ס) ועיין יעב"ץ: ב] צ"ל כרשינין (כהד"ס): ג] צ"ל בהו (באה"ס): ד] צ"ל חייב נמי (ב"ש, וכ"ה בכת"י):

ליקוטי רש"י

אין חצי נזק חלוק. דקרא יתירא הוא לדרשא ... אקילעא. כיפת הבית ... כשכשה בזנבה. ... מתני' דאדייה אדויי. ... דליל. ... בורו המתגלגל. ... אכלה כסות וכלים. ... חמור שאכל כרשינין. ... פת. ... בטביא. ...

ושורפה בהמה ואכלה בשר משלמין נזק שלם. דייק רב פפא מהא דקתני פרה שאכלה שעורים וחמור שאכל כרשינין וחזיר שאכל בשר, ואמר השתא דאמר כל מידי דלא אורחיה ואכלה על ידי הדחק שמה אכילה. שונרא דאכל תמרי חמרא דאכל ביניתא משלם נזק שלם. ההוא חמרא דאכל נהמא ופלסיה לסלא חתך בשיניו הסל חייביה רב יהודה אנהמא נזק שלם שהשן ברשות הניזק נזק שלם משלם ואסלא חצי נזק דמשונה היא. ורמינן עליה אכלה פת ובשר ותבשיל משלמין חצי נזק. ופרקי' מתני' בחיה כגון ארי שאין דרכו לאכול פת. ואקשי' אי חיה (אי) [הא] בשר אורחיה היא. ואוקימנא בשר צלי או כגון צבי שאין דרכו לאכול בשר. פי' פתותא. א) פת (פתיתה) [פתוחה] בתוך המרק. ההוא

חשק שלמה על ר"ח א) וכ"ה בשאילתות ...

מתנגלג מהו. פ"ה דמסקינן ליה מי מחר מכילה מזלין ומי מחר למקמן וקשה לקמן (דף כח:) גבי כלב שנטל מרה ונתן לגדיש פשיטא ליה [ב] דלמ"ל מכילה בגדים דעלמא דפטור ועוד דלעיל ממנגלג לא משמע הכי ורש"י כאן פירש דמזיק מזלין ומי נרשות הניזק ומנגלגלי ומתו ברשות הרבים דמי לגמ' מתנגלג ומתו ברשות הרבים ופשטה צוארה ואכלה ממנו חייבת בראמר רבא בקופצת הבא נמי בקופצת והיכא איתמר דרבא אהא דאמר רבי אושעיא בהמה ברשות הרבים הלכה ואכלה פטורה עמדה ואכלה חייבת מאי שנא הלכה דאורחיה הוא עמדה נמי אורחיה הוא אמר רבא בקופצת בעי ר' זירא מתנגלג מהו היכי דמי כגון דקיימא עמיר ברשות היחיד וקא מתנגלג ואתי מרשות היחיד לרה"ר מאי ת"ש דתני רבי חייא משום מקצתו בפנים ומקצתו בחוץ אכלה בפנים חייבת אכלה בחוץ פטורה מאי לאו מתנגלג ואתי לא אימא אכלה על מה שבפנים חייבת על מה שבחוץ פטורה איבעית אימא כי קאמר רבי חייא בפתילה דאספסתא: אכלה כסות וכו': אהייא אמר רב אבולהו מאי מעמא כל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור ושמואל אמר לא שנו אלא פירות וירקות אבל כסות וכלים חייבת וכן אמר ריש לקיש אבולהו ואזדא ריש לקיש לטעמיה דאמר ריש לקיש שתי פרות ברשות הרבים אחת רבוצה ואחת מהלכת בעטה מהלכת ברבוצה פטורה רבוצה במהלכת חייבת ורבי יוחנן אמר לא שנו אלא פירות וירקות אבל כסות וכלים חייבת אימא רבי יוחנן לית ליה דריש לקיש אפילו בשתי פרות לא לעולם אית ליה כסות עברי אנישי דמנחי גלימי ומתפחי אבל בהמה לאו אורחה: ואם נהנית משלמת [וכו']: וכמה רבה אמר רבי עמיר רבא אמר רבי שעורים בזול תניא כוותיה דרבה תניא כוותיה דרבא תניא כוותיה דרבה רבי שמעון בן יוחי אמר אין משלמת אלא רבי עמיר בלבד תניא כוותיה דרבא אם נהנית משלמת מה שנהנית כיצד אכלה קב או קביים אין אומרים תשלם דמיהן אלא אומדין כמה אדם רוצה להאכיל לבהמתו דבר הראוי לה אע"פ שאינו רגיל לפיכך אכלה חטין או דבר הרע לה פטורה א"ל רב חסדא לרמי בר חמא לא היות נבן באורתא בתחומא דאיבעיא לן מילי מעלייתא אמר מאי מילי מעלייתא א"ל הדר בחצר חבירו שלא מדעתו צריך להעלות לו שכר או אין צריך היכי דמי אילימא בחצר דלא קיימא לאגרא וגברא דלא עביד למיגר זה לא נהנה וזה לא חסר אלא בחצר דקיימא לאגרא וגברא דעביד למיגר זה נהנה וזה חסר לא צריכא בחצר דלא קיימא לאגרא וגברא דעביד למיגר מאי מצי אמר ליה מאי חסרתך או דלמא מצי אמר הא

ההוא ברחא. עז: בקופצת. שקפלה ואכלה על גומיה[ד] שמין לכבה כך ומולה לקרן הוא[ה] ומיתת מני נזק קמכר: בגון דקיימא עמיר ברשות הניזק. ובהמה ברשות הרבים ומנגלגל ואתי מרשות היחיד לרה"ר: מאי. אמתר מחמת מלאכה מכילה מזלין ומי נרשות הניזק ומנגלגלי ומתו ברשות הרבים דמי לגמ' מתנגלג ומתו ברשות הרבים ופשטה צוארה ואכלה מעל גבי חברתה חייבת מאי טעמא גבי חברתה כחצר הניזק דמי ליזיק מסייע ליה דתניא כחצר הניזק דמי לימא מסייעא ליה כו' ונדחה. אמר ר' חושעיא בהמה ברשות הרבים הלכה ואכלה פטורה דאורחה הוא ושן ברשות הרבים פטורה, עמדה ואכלה חייבת ותרוצה רבא בקופצת ואוכלת ממקום גבוה שאינו חשוב כרה"ר שאינה יכולה לאכול כשהיא מהלכת וכיון שלא שימרה בעלה וקפצה ואכלה חייבת אבל אם היה נמוך אפי' עמדה ואכלה פטורה דהיינו אורחה. בעי ר' זירא מתנגלג מהו. כגון דקאי ברשות היחיד וקא מתנגלג ואתי ל רשויות היחיד מאי בחר עקירה אולים ושמור או בחר הזיקה וחייב. ת"ש דתני ר' חייא משום מקצתו בפנים ומקצתו בחוץ כו'. ודחי' לה ומתרצין לה הכי אימא על מה שבפנים חייבת על מה שבחוץ פטורה. **איבעית אימא בפתילה דאספסתא.** דנקאין דרוי, כלומר אינו שעורין וכיוצא בהן אלא אספסתא ומנושלת כשלדא בפנים ובחוץ מה שבפנים רשות הניזק וחייב מה שבחוץ רשות הרבים ופטורה. **ובעיא דר' זירא** לא איפשיטא ודיקה בדין תיקו: **מתני' אכלה כסות או כלים משלם** חצי נזק. חלקו רב ושמואל בסיפא דמתני' דקתני אבל ברשות הרבים פטור רב אמר אבולהו פירות וירקות כסות וכלים כולם דינם שוה בה"ר פטור. **מאי טעמא** כי זה שהניח כליו וכסותו ברה"ר שינה שאין דרך בני אדם להניחם ברה"ר ואם באת בהמה ושינתה ואכלתן שלא כדרך ההזמנות פטורה. **ושמואל אמר** אין שן ורגל פטורין ברשות הרבים אלא בפירות וירקות שכן דרכן אבל אכלה כסות וכלים כקרן דיניהן ליה שהוא שינוי וחייב בה"ר. פיסקא וקיימ' לן כשמואל ולא עוד אלא דר' יוחנן קאי כותיה ואע"ג דריש לקיש קאי כרב דבריה דחתים הן. אבל בשתי פרות ברשות הרבים אחת רבוצה ואחת מהלכת בעטה מהלכת ברבוצה פטורה רבוצה במהלכת חייבת ג) ק"ל כותי' דהא ר' יוחנן מודה ליה ומפרש כסות וכלים עביד אינש דמכרח בה"ר ומתפחי והמניח אין אומר ששינה שכנון זה אינו שינוי בהמה לאו אורחה למיבדן ברשות הרבים ורבא נמי דהוא בתרא מחייב אפי' בביצוע מהלכת ברבוצה כדבעינן למימר לקמן (דף כד ע"ב): **פיס' ואם**

אכלה מצה רגיל ליתן לבהמתו[ו] קב או קביים: לפיכך. כיון דמשערינן נזקו ברמוי לה: **אבלה חפים או** כל דבר הרע לה. דלא נהניה פטורה משלם: בתחומא. לא היית קרוב מגלגו שמוכל נצא. ל"ג בתחומא נצא ממלכא. ולמאן דאמר: ה"ג אי נימא בחצר דלא קיימא לאגרא וגברא דלא עביד למיגר זה לא נהנה וזה לא חסר. דלא עביד למיגר זה לא נהנה. דהא שימיי ליה מיפס מחנם: וזה לא חסר. דהא לא קיימא לגמרא ופשיטא לפטור: זה נהנה. שהרי היה לו לשכור מיפס ממקום אחר: וזה חסר. למקנו קיימא להשכיר והוה מוגר לאמלוי: דלא קיימא לאגרא וגברא דעביד למיגר. להוה ליה זה נהנה וזה לא מקבי: מאי חסרתיך. הא גנלה הכי לא מוגרת: הא

עין משפט
נר מצוה

ב א מיי' פ"ג מהלכות מכר ממון הלכה ח סמג עשין קמ טוש"ע ח"מ סי' שפ"ח ס:
ג ב ג מיי' שם הלכה י ועי' מ"מ מהלכות מוש"מ שם סעיף יח: מוש"ע שם סעיף יח:
ד ד מיי' שם הלכה ד ופיין מהגזלות ומ"מ מוש"מ שם סעיף יב:
ה ה שם ע"ש מהג"ה:
ו ו מיי' שם הלכה ג מוש"ע שם סעיף ב:
ז ז ח מיי' שם הלכה ב ג טוש"ע ח"מ שם סעיף ח:

רבינו חננאל

ההוא ברחא. פי' איל וי"א שעיר עזים דחזא לפתא אפומא דזנא טריך סליק אכל ללפתא ותבריה לדנא חייביה רבא לתודיהו נזק שלם מאי טעמא כיון דאורחיה נמי לאכול לפתא אורחיה נמי לסרחי ולמסק. אמר אילפא בהמה ברשות הרבים פשטה צוארה ואכלה מעל גבי חברתה חייבת מ"ט גבי חברתה כחצר הניזק דמי ליזיק מסייעא ליה כו' ונדחה. אמר ר' חושעיא בהמה ברשות הרבים הלכה ואכלה פטורה דאורחה הוא ושן ברשות הרבים פטורה, עמדה ואכלה חייבת ותרוצה רבא בקופצת ואוכלת ממקום גבוה שאינו חשוב כרה"ר שאינה יכולה לאכול כשהיא מהלכת וכיון שלא שימרה בעלה וקפצה ואכלה חייבת אבל אם היה נמוך אפי' עמדה ואכלה פטורה דהיינו אורחה. בעי ר' זירא מתנגלג מהו. כגון דקאי ברשות היחיד וקא מתנגלג ואתי ל רשויות היחיד מאי בחר עקירה אולים ושמור או בחר הזיקה וחייב. ת"ש דתני ר' חייא משום מקצתו בפנים ומקצתו בחוץ כו'. ודחי' לה ומתרצין לה הכי אימא על מה שבפנים חייבת על מה שבחוץ פטורה. **איבעית אימא בפתילה דאספסתא.** דנקאין דרוי, כלומר אינו שעורין וכיוצא בהן אלא אספסתא ומנושלת כשלדא בפנים ובחוץ מה שבפנים רשות הניזק וחייב מה שבחוץ רשות הרבים ופטורה. **ובעיא דר' זירא** לא איפשיטא ודיקה בדין תיקו: **מתני' אכלה כסות או כלים משלם** חצי נזק. חלקו רב ושמואל בסיפא דמתני' דקתני אבל ברשות הרבים פטור רב אמר אבולהו פירות וירקות כסות וכלים כולם דינם שוה בה"ר פטור. **מאי טעמא** כי זה שהניח כליו וכסותו ברה"ר שינה שאין דרך בני אדם להניחם ברה"ר ושינתה ואכלתן שלא כדרך ההזמנות פטורה. **ושמואל אמר** אין שן ורגל פטורין ברשות הרבים אלא בפירות וירקות שכן דרכן אבל

ליקוטי רש"י

ברחא. נרמא קלפא, עז. נרמא קרני כל נמין ומנעו קרי ליה קלפא על שם שמין לו לגמר כל כך [סנהדרין סג:]. **מאי נזלו** [שבת יח:]. דחוא ליפתא. שלפא לפת אפומא פו: עיירבון כה:]. **אפומא דזנא.** נמצר על פי המפתן [ביצה כח: שבת סו:]. **בעמה מהלכת ברבוצה** פטורה. ללמ"ל לרבות ברה"ר וכל המקנה ונה לפגר ושינה בו פטור [לקמן כד:]. **דמי שעורים בזול.** לפטות שלש מדמי שמגנון זה שמין כל מחזירין מוכלים שנלכלים מחמלה שלא לגעת מזרע שלפיו היה יודע שנריך לשחוד לו היה מוכל מעלו ומיטו מול מיטל מחזיר וכ"ע [נ"ק קף כ:]. **גבי** מכלה ממון הרמנה מעלמת מה שנהיית דמי בשר מול ולא דמי שעורים עמיר מול מן דמי שעורים מול וכן [במוגות קף לד:] גבי המים לפם מפיסם פרה שלולה שמעוזה ותמלאה משלמין דמי בשר מול ותכלה משלמין לכל מול להיטיו לכל הרמנה מה שנהיית דמי עמיר מול מן מלקי דינר שהרי שם מעה כסף דינר הנקה היו מעה [רשב"ם ב"ב קמ:]. **בתחומא.** נמי מלכות שלשן כסף הרמוס היו כדי שיוכלו לנמ שם נשנת מן המיכות שמקבינ [רשב"ם ב"ב נא:]. **לא היות נבן באורתא בתחומא.** כלומר מול מל שלא היית שמע נשנת מנלנו כמון הרמוס שמוכל לנמ לנית שהנלנו למימר [מכתוב ב:].

הגהות הגר"א

[א] תוס' ד"ה זה אין כר' אפי' בחצר בר'. ג"כ לגל סכ"ף ופ"פ כתבו דכה"ג מיב ומכ"ש:

גליון הש"ס

גמ' לא היות נבן באורתא. ומיסס קף 3 ע"ב:

הגהות ציונים

ב) גי' הרמב"ם והראב"ד ושאר פוסקים אימא כגון דקיימא ברשות היחיד וקא מתנגלג ואתי מרה"ר לרה"י, וע"ש (גליון) וכ"ה בר"ח: ג) רש"י גורס או כל דבור וכו': ד) בכתי"י נוסף אמאי לא: ה) [פי' בבית המדרש שהוא תחומה של תורה. כ"ה בערוך] (גליון): ו) נרצ"ל אמר ליה: ז) בדפו"י על צוארו (ולפי גירסא זו קאי רש"י על היתה קופתו מופשלת לאחוריו, ונקרא אוכלת על צוארו, דבש חמר): ח) בכתי"י נוסף דקבעי: ט) דפו"י כל, והרש"י שכל הר"ף דכל: י) צ"ל ולא קב או קביים (רש"ש ע"פ הגמוק"י ע"ש, וכ"ה בכת"י, ועיין הדושי אנשי שם על הגמוק"י, וע"ע גליוני הש"ס לר"י ענגיל): יא) נרצ"ל לישאל (באה"ס): יב) צ"ל גירש (ב"ש, וכ"ה בכת"י וכ"ה בר"ש סימן ו):

עין משפט
נר מצוה

לח א ב ג מיי׳ פ״ג מהלכות סכנה הלכה ג סמ״ג עשין פט טור ש״ך מ״מ סי׳ קנו סעיף ו ופ״ק:
לט ד מיי׳ שם פ״ל הלכה ג סמ״ג עשין עט טור ש״ך מ״מ סי׳ קסו סעיף ה:
מ ה מיי׳ פ״ג מהלכות נזקי ממון ומפלת הלכה ו סמ״ג עשין עמו טור ש״ך מ״מ סי׳ קסו סעיף ו:
מא ו מיי׳ פ״ע מהלכות מעשה הלכה ו ופ״ק סמ״ג עשין רי:
מב ז ח מיי׳ שם הלכה ה:

רבינו חננאל

הכל לדור אצלם בלא שכירות. וזה לא חיסר שאינה עומדת לשכירות. חצר דלא קיימא לאגורא וגברא דעביד למיגר איבעיא להו ובתר דשמשיה רב חסדא כתלמיד ליה לרמי בר חמא פשטיה ליה מהא דתנן אם נתנית משלמת מה שנתנית. רחתי׳ לה ואמרי׳ לא היא בעיין זה נהנה וזה לא חיסר ומתני׳ זה נהנה וזה חיסר. והא דתנן במעלה נטל אבן או קרה של הקדש בנאה בתוך ביתו לא מעל עד שיזרוק ותזחזח בשורה פחדוה ואמר שמואל הוא שהניחה על פי ארובה שאם רצה נוטלה אבל אם בנאה בתוך הבית חייב מיד. ורייק ר׳ אבהו מדבר שמואל ואמר דאת אומרת הזר בחצר חבירו שלא מדעתו צריך להעלות לו שכר ושמע לי׳ ר׳ יוחנן ושתק קבעה בשמיה, ולא היא אלא ושתיק ליה משום דלא אשגח ביה דסבר לה כדדבה דאמר שכירות הקרש שלא מדעת כהדיוט מדעת.

מסורת חש״ם
עם הוספות

(ב) יומא כב: ומ״ש שם בפי׳ רש״י ד״ה כמוה לא מלי ג) ב״ב ד׳, ג) עיין תוס׳ ב״ב ה. ד״ה הגה״ה, ד) ב״מ קי. [ע״ש], ה) [עיין לקמן דף סב:], ו) [שמעות לקמן מב.], ז) [מכות ט. ומ״ש], ח) [בגיטין י: ב״מ נט:] [מגיטין יט:, ט) ב״מ קי. ע״ש מעשה כ ע״ב], י) עיין מלאכת שלמה מעילה פ״ה מ״ד, כ) ושם ד״ה לא צריכא, ל) ב״ב ד׳, מ) עיין תוס׳ קדושין נה. סוד״ה אין.

חגהות חב״ח

(ס) גמ׳ כי יהודה אומר אף על פי דר כ״ל ותוס׳ ד״ה נמנק:

גליון הש״ם

גמ׳ לכי תשמש. עי׳ מ״ל פ״ג מהלכות עבדים הלכה ח:

הגהות וציונים

נ) יש להגיה אע״ג. ס) דפרי׳ ביפי ובדק״ס יש גירסא (בגמ׳) שלחה לקבינה דר׳ אמי: ע) כולי האי (כ״ה בשבועות מה ע״א): פ) ומי לא שלחה (גליון) וכ״ה בכתי״ק: צ) [בב״מ צט ע״ב אי׳ רבא] (גליון) וכ״ה בכתי״ק כאן: ק) בגמרי׳ הגירסא הזת אוגר אחריתי׳: ר) בתי׳ לשאר בני הבקעה: ש) כת״י שמשך: ת) ס״א עד שלא יבואו אלא לדמי (גליון): א) לפנינו בגמ׳ שם הגירסא מבדי משקל שקלה: ב) ציל לחוציא (באה״מ, וכ״ה בכתי״):

ליקומי רש״י

כמוה לא חלי ולא מרגיש גברא דמריא מייעיה. כמה קמון ומשמש ופן נרוך נתגיה ולחלוח מכל דעה מי שהקב״ה מעניו שהרי מניו שאול נכסל בחמה ומלמה לו נרעה לקרמתו מיתה נאמל מלמתו ודוד נכסל בחמים ולא עלתה לו לרעה (יחמא כב:). המקיף את חבירו משלש רוחותיו. שקנה ג׳ מזוח שניא שהם מבבו לשלשה מלריו ונגלל עם שלשתן ומתלת שהוא על מלמני זה מוקף מלמנו ומזומיו. אין מחייבין אותו. לפי כלום כלמתניתין דמחם נקנה מקום שהגו גלגל הוא. הגי״ה ממ״ם (בלמידי מוניו שמואל) ול״נ מעמת מקום דמכחי לפי שהוא לייתם מיני שהכל יכולים ליכנס מהוח רשיעים שגל שם גדר ישיעים מחייבין לפוחו כלמתניתין דמחם נקנה מקום שהגו גלגול הוא ה״מ בן מקנה לנקנה וכחל גהוה ד׳ שמות לשם הוא דלא מניח לרלים לחוק נשגל לחוק דשמות

א״ר איתהנית. מפילו למ״ד בפ״ק דב״ב (דף יג:) כופין מומו על מדת סדום ויכפין ליה מחד מלגא שלמי הכא שהיה יכול למוגעו ממחילה מלגזל כמימו ולמ״ד התם מעלין ליה בנכסי לבר מויין משום דלמי למוגע מימו ממחילה לגזל הכא הא איתהנית. לפי לגו מגר ליה מוגר למכריני: לבי תשמש לי. כשמשמעי שימוש ממד מומר לך: כרך ליה בודרא. קיפל לו כמולל שלו: משלמת מה שנהנית. מלמת מחר הנאת מלוין: גברא דמריה פייעיה. למי כר ממת: דאציץ דלא דמיא. ההיא בעיא לממימין: קיבלה. כ״ל מקבל מיניה ולא מומרים מידי: מפקר ליה. ולא מיפר מידי להא קופן למיכוד: משלש רוחותיו. שהיה לו לרחוק שלש זרוע שהיא מלא שהיה שמעון משלש רומחיו: וגדר. לשון חת הרשעה ממך למהי שמעון לכך מקומות מיצות שמעון נתת לחוק: רביעית. הא רביעית. הם מס היה לו לרחוק ד׳ זרוע מפרצע רומות של שמעון וגדלן ממיחין חת שמעון נתת חת מלקו ממיצות הפיימית שניתו לרחוק: זה נהנה. שמעון: וזה לא חסר. לחוק שהרי ים לו לגדור שהיו: הקיפא יתירא. לפי לחו שהה של שמעון יש שהומיו הוי שגי ליה ממיצות מיצוע והוו כל שהומיו גדוליס והלכך מסר הוא בשמילו: אם עמד ניקף וגדר את הרביעית. גלי למעמיה למימ ליה שהקיפו של לחוק: הא מקיף. הם מס קנה מקיף עד שהה רמיעית שלל שמעון וגדלה פעור שמעון: לימיד מגי לי בנטירא בר זוזא. לפי היה יכולה מילי לגזול גדל של מבניס וסגי לי בגדל קולים בר זוזא להכניל מיני וניקי: הבית והעלייה. ניית שלל זה והעלייה שהל גבה הוא שלל שלמי: יציאותיו. מה שהולים על הבית שלמת מלייהיב ליה כל יציאותיו ואינו מנכה לו שכר מה שעמד בבית שלמת זה נהנה שהיה לו לשכור ממרת זה לפי מכר ליהלו למבניה פעור שהנה: דבית לעלייה משתעבד. שהל הבית לשהל העלייה הלכך הדין עם זה לדור בו: רבי יהודה אומר בר׳. מחנא קמח פליג לשהל העלייה נריך להעלות שכר לשהל הבית: שחרוריתא דאשיתא. שמשמיר לו הכמלים הלכך מכר הוא שהל בית יש לומ: שלחוה ביי רבי אמי. להא בעיא לעיל זה נהנה וזה לפי מכר מהו: מה חסרו. זה עמד לפי קיימא לגבי: נתיישב בדבר. נעיין בה: לאו בפירוש אתמר. לפו שהיה שמעה לפי שהכו מיניה לר׳ יוחנן: נטל אבן או קורה. מפרש שהנאה דבנזבר עפקין: לא מעל. דמעיקרא נמי כרשומיה הוי כי השהא ולא שינוי הוא: נתנה לחבירו. קנייה שהכו לגזבר יש לו לשום ליהן חם שהוציאו לחולין מעל: בנאה. גזבר בחוך בימו לפי מעל בי: והוא שהניחה על ארובה. ולפי קבעה בבנין לפי הוי שינוי הוא שהלכך לפי מעל עד שיזרוק שהמים: זאת אומרת. מדקתני דכי דר שהמים מיצ ושפ״ג דשלח מדעת הקדש עבד: שהקדש ליכא למימר שלח מדעתא דדעת שבירה מיכא הלכך כהדיוט מדעת דמי:

מן

הא איתהנית. דלמי לגלו שלכר בידי הוא לוגר שהכירי[ב]: לבי תשמש לי. כשמשמעי שימוש ממד מומר לך: כרך ליה בודרא. קיפל לו כמולל שלו: משלמת מה שנהנית. שלמת מחר הנאת מלוין: גברא דמריה פייעיה. למי כר ממת: דאציץ דלא דמיא. ההיא בעיא לממימין: קיבלה. כ״ל מקבל מיניה ולא מומרים מידי: מפקר ליה. ולא מיפר מידי להא קופן למיכוד: משלש רוחותיו. שהיה לו לרחוק שלש זרוע שהיא מלא שהיה שמעון משלש רומחיו: וגדר. לשון חת הרשעה ממך למהי שמעון לכך מקומות מיצות שמעון נתת לחוק: רביעית. הא רביעית. הם מס היה לו לרחוק ד׳ זרוע מפרצע רומות של שמעון וגדלן ממיחין חת שמעון נתת חת מלקו ממיצות הפיימית שניתו לרחוק: זה נהנה. שמעון: וזה לא חסר. לחוק שהרי ים לו לגדור שהיו: הקיפא יתירא. לפי לגו שלה של שמעון יש שהומיו הוי שגי ליה ממיצות מיצוע והוו כל שהומיו גדוליס והלכך מסר הוא בשמילו: אם עמד ניקף וגדר את הרביעית. גלי למעמיה למימ ליה שהקיפו של לחוק: הא מקיף. הם מס קנה מקיף עד שהה רמיעית שלל שמעון וגדלה פעור שמעון: לימיד מגי לי בנטירא בר זוזא. לפי היה יכולה מילי לגזול גדל של מבניס וסגי לי בגדל קולים בר זוזא להכניל מיני וניקי: הבית והעלייה. ניית שלל זה והעלייה. שהל גבה הוא שלל שמעון: יציאותיו. מה שהולים על הבית שלמת מלייהיב ליה כל יציאותיו ואינו מנכה לו שכר מה שעמד בבית שלמת זה נהנה שהיה לו לשכור ממרת זה לפי מכר ליהלו למבניה פעור שהנה: דבית לעלייה משתעבד. שהל הבית לשהל העלייה נריך להעלות שכר לשהל הבית: רבי יהודה אומר בר׳. מחנא קמח פליג לשהל העלייה נריך להעלות שכר לשהל הבית: שחרוריתא דאשיתא. שמשמיר לו הכמלים הלכך מכר הוא שהל בית יש לומ: שלחוה ביי רבי אמי. להא בעיא לעיל זה נהנה וזה לפי מכר מהו: מה חסרו. זה עמד לפי קיימא לגבי: נתיישב בדבר. נעיין בה: לאו בפירוש אתמר. לפו שהיה שמעה לפי שהכו מיניה לר׳ יוחנן: נטל אבן או קורה. מפרש שהנאה דבנזבר עפקין: לא מעל. דמעיקרא נמי כרשומיה הוי כי השהא ולא שינוי הוא: נתנה לחבירו. קנייה שהכו לגזבר יש לו לשום ליהן חם שהוציאו לחולין מעל: בנאה. גזבר בחוך בימו לפי מעל בי: והוא שהניחה על ארובה. ולפי קבעה בבנין לפי הוי שינוי הוא שהלכך לפי מעל עד שיזרוק שהמים: זאת אומרת. מדקתני דכי דר שהמים מיצ ושפ״ג דשלח מדעת הקדש עבד: שהקדש ליכא למימר שלח מדעתא דדעת שבירה מיכא הלכך כהדיוט מדעת דמי:

א״ר איתהנית א״ל מתניתין היא[מ] הי מתניתין קבלה א״ל לבי תשמש לי שקל סודריה כרך ליה א״ל אם נהנית משלמת מה שנהנית אמר רבא[נ] כמה לא חלי ולא מרגיש גברא דמריה סייעיה דאע״ג דלא דמי למתניתין קבלה מיניה האי זה נהנה וזה חסר והאי זה נהנה וזה לא חסר הוא ורמי בר חמא סתם פירות ברשות הרבים אפקורי מפקר להו תנן[ס] המקיף חבירו משלש רוחותיו וגדר את הראשונה ואת השניה ואת השלישית אין מחייבין אותו הא רביעית מחייבין אותו ש״מ זה נהנה וזה לא חסר חייב שאני התם דאמר ליה את גרמת לי הקיפא יתירא ת״ש א״ר יוסי[ע] אם עמד ניקף וגדר את הרביעית מגלגלין עליו את הכל טעמא דגדר ניקף הא מקיף פטור ש״מ זה נהנה וזה לא חסר פטור שאני התם דאמר ליה לדידי סגי לי בנטירא בר זוזא[פ] ת״ש[צ] הבית והעלייה של שנים שנפלו אמר בעל העלייה לבעל הבית לבנות והוא אינו רוצה הרי בעל העלייה בונה בית ויושב בה עד שיתן לו יציאותיו יציאותיו הוא דמחייב ליה בעל הבית הא שכרו לא ש״מ זה נהנה וזה לא חסר פטור שאני התם דביתא לעלייה משתעבד ת״ש רבי יהודה אומר אף זה[ק] הדר בחצר חבירו שלא מדעתו צריך להעלות לו שכר ש״מ זה נהנה וזה לא חסר חייב שאני התם משום שחרוריתא דאשיתא שלחוה ביי[ר] רבי אמי אמר וכי מה עשה לו ומה חסרו ומה הזיקו רבי חייא בר אבא אמר[ש] נתיישב בדבר הדר שלחוה קמיה דרבי חייא בר אבא אמר כולה[ת] האי שלחו לי ואזלי אילו אשכחי בה טעמא[א] לא שלחנא להו אתמר רב כהנא א״ר יוחנן[ב] אינו צריך להעלות לו שכר אבהו אמר רבי יוחנן צריך להעלות לו שכר אמר רב פפא הא דרבי אבהו[ג] לאו בפירוש אתמר אלא מכללא אתמר דתנן[ד] נטל אבן או קורה של הקדש הרי זה לא מעל נתנה לחבירו הוא מעל והבירו לא מעל[ה] בנאה לתוך ביתו הרי זה לא מעל עד שידור תחתיה שזה פרוטה ואמר שמואל[ו] והוא שהניחה על פי ארובה ויתיב רבי אבהו קמיה דר׳ יוחנן וקאמר משמיה דשמואל זאת אומרת הדר בחצר חבירו שלא מדעתו צריך להעלות לו שכר ושתק ליה איהו סבר מדשתיק מודה ליה ולא היא אשגחו ביה לא אשגח ביה כדדבה דאמר רבה[ח] הקדש שלא מדעת כהדיוט

אפקורי מפקר להו. לפ לגמרי לפ״ל מפילו מה שנהנית לפ לגל מלגם לגל מלמיקם מהם שפקור שימקלקלו מממת שכיפ דולפיס עליהם עד שגל יבומו[ט] למי מה שנהנית: את גרמת לי הקיפא יתירא. ממון פירוש הקונטרס משמע למי שגדל שמן שהנו לשהה ניקף וקשה דהיכי משיב ליה זה נהנה וזה מין מפר הומל שכל מומו הגדל לפ נעשה גלם להפסיק מן שהומיו לשהה ניקף ועוד להוה ליה לגימר מה גרמת לי כל זה שהיקף הקיפא ימירמא משמע שגרם ליה להרמות גלם גלמה שמפמון שפיב לי׳ ליחות הקיף והקיפא ימירא משום שמממת שהה שלמני שהיקף גדול יומר מלמי: אם עמד ניקף. פשהל המשנה ל״ג שהיה ניקף גלם גלמה דשפיר ליה שכר ושמע לי׳ ר׳ יוחנן[ס] דקתי מניקף ד״ק הכא: טעמא דניקף הא מקיף פטור.

ומפילו הכי מקום למ״ל חת גרמת לי הקיפא יתירא ומ״ת ומי זה נהנה וזה לפ מפר פטור מפילו עמד ניקף מיקף נמי ומ״ל שמי עמד מיקף לגלי מלעמיה לימיה שהומלה ולפ דמי לגל נמגר מפירו לגפ גלי מלעמיה גלפ מפוס: ת״ש ר״י אומר. ומפילו הכי פלגי גלפ מקום לימיה לעלייה משהעבד: נתנה לחבירו בו. פ״ק דמגיגה (דף י:) פרק מכדי מגזל גזליה[ו] מה לי הוא מה לי מפירו ומשני מחמי דמי המפורות לגזבר עפקין ומ״ת מ״מ למעול דהוי מתכיין לקנות ומפילו למ״ד (ב״מ דף מפ.) שליחות יש לריכה מפכון ס״מ כשמין מתכיין לקנות הכל ומ״ל לעין מדם מועל גלפ מתכיין להוליחו[ח] מרשות מי שהוא והכא הוא שכר שגו הוא[י]: והוא שהניחה עיפ ארובה. פ״ה לפ קבעה בבנין לפפ הוי שינוי הלכך לפ מעל עד שיזרוק מתמיה ומימה כי קבעה נמי לפ קני דשינוי המוזר לגבייתו הוא כדמתר בהגחל קמא (גקמן נו:) המי לגזל נקבע מקבריה עבדיה זוז לפ קני בשינוי מ״ט להכל עמיל להו נקבע: אשגוחי[כ] לא אשגח ביה. ושמועל עלמו הכל בית כלמתניתין בפרק השואל (ב״מ דף צמ:) בהדיוט

מדקתני דכי דר שהמים מיצ ושפ״ג דשלח מדעת הקדש עבד: שהקדש ליכא למימר שלח מדעתא דדעת שבירה מיכא הלכך כהדיוט מדעת דמי:

אין צריך להעלות לו שכר. ועוד אמר מר דהמוכר בית מרחוק כי' ונמצאת בית של חמשון והוא שכיר למשעון - תרתי. בתמיה כלומר מרמי מילי קאמר דמתרתי דהאי דהכי בית חמשון מרחוק הוה ליה לר' נחמן שלא מדעת חמשון וקאמר צריך להעלות לו שכר וריבעא קאמר מן צריך: **הא דקיימא לאגרא.** מעלה שכר לחמשון דהוה ליה זה שהכה חם חמר: **הדר בחצר חבירו.** דלא קיימא לחגרת שלא מדעת מן צריך להעלות שכר: **שנאמר ושאירה יובת שער.** של שמחו שחיה מכחת שער בית שחן בני חלם דרכן ט והלכך זה שעמד ט והכהנו ליכחת חמרינחו בית של חמשון שחו ויחיד מחן חלם יוכת שער[ד] מזיקן מכחתן חומו: **ביתא מיתבא יתיב.** בית שהוח מיוחד בדירת בני חלם יחיב יכולו קיים לפי שהדרין בחולו רואין חה שהוח צריך ומתקנין חומו: **דקמשתמש בו.** בעל הבית בניני ומינכת שהיו עניו ותבני בחולו וחה הלך ולד ט חשוח שחיה ליכת הואיל ומחחכחין ט חשוח בית בחת חיכת חלין זה יחיב וחה שלד ט יפה עשה והכהנו: **אקילקלתא.** (ה) לחשפה דחחרגחין חקילקלתא חחשפה ילים חכין[ה]: (הכלים קיג): **קרמנאי.** שם חומה[ו]: (הכלים קיג): **קדמוני** ל"ת קדחומי קדחומים היו יובכין ט ומעלי שכך ליחומים והוה ליה קיימת לחגרת: **אמר רב ובמחזרת.** לחשה חכהשה לילה של רחשה וחכלה פילות קחי חחניחן דחשלחת חה שהזיקה חעניח: **פשיטא.** הואיל קיימת בדחשה: **פשורה.** הואיל וגוף הבהמה קלי בדחשה לחורחה הוה להחזיר לחשה שהיה ובר"ן (בחה"מ): ה] בכת"י רומי נוסף כחן זה, וכך הציחד (ובראה שהוא הציור של התוס')

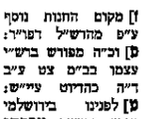

ו] מקום החצות נוסף ע"פ מהרש"ל דפו"ר: ז] וכ"ה בפורש ברש"י עצמו בב"מ צט ע"ב ד"ה כהדיוט ע"ש: ח] לפנינו בירושלמי איתא ובשעת שבריתו (הגהות בן ארי"):

ליקוטי רש"י

כהדיוט מדעת דמי. שסקדש סחם לגבוחל לכל הפל וחין מוסה לילו ולפמנחל לפמל חלל ולפמחלי לפי שחין חדם מקפיד ילע (ב"מ צט:). **נזה נפשיה.** חת (ב"מ פה:). **אינו צריך להעלות לו שכר.** ולוקימנח מלר לגל קיימת לחגרת של חבירו שחי בגבול שלד בה קבוד לגיגר בית לגירחו לחוה ליה זה שהכה חם לגל חמר שם בד:). **ושאירה יובת שער.** של הוח ושמו שחיה מכחת שבחים ומחלי בית שלין חלם לד בחופר בור ברשותו ולגל הפקיר לילו קחלקלגחת בה לחבירו ובחלי בית שמעלת בית לגיגר לחוה ליה זה שהכה חם לגל חמר שם בד:). **ושמואל אמר פטור.** לפי שחין חדם מקפיד ילע (ב"מ פה:). **מבוי קטן.** חת (ב"מ פה:). **אינו צריך להעלות לו שכר.** ולוקימנח מלר לגל קיימת לחגרת של חבירו שחי בגבול שלד בה קבוד לגיגר בית לגירחו לחוה ליה זה שהכה חם לגל חמר שם בד:). **ושאירה יובת שער.** של הוח ושמו שחיה מכחת שבחים ומחלי בית שלין חלם לד בחופר בור ברשותו ולגל הפקיר לילו קחלקלגחת בה לחבירו ובחלי בית שמעלת בית לגיגר לחוה ליה זה שהכה חם לגל חמר שם בד:). **ושמואל אמר פטור.** לפי שחין חדם מקפיד ילע (ב"מ פה:). **מבוי קטן.** חת (ב"מ פה:). **אינו צריך להעלות לו שכר.** ולוקימנח מלר לגל קיימת לחגרת של חבירו שחי בגבול שלד בה קבוד לגיגר בית לגירחו לחוה ליה זה שהכה חם לגל חמר שם בד:). **ושאירה יובת שער.** של הוח ושמו שחיה מכחת שבחים ומחלי בית שלין חלם לד בחופר בור ברשותו ולגל הפקיר לילו קחלקלגחת בה לחבירו ובחלי בית שמעלת בית לגיגר לחוה ליה זה שהכה חם לגל חמר שם בד:). **ושמואל אמר פטור.** לפי שחין חדם מקפיד ילע (ב"מ פה:).

הגהות הב"ח

(ה) רש"י ד"ה לקילקלתא לפפה. נ"ב וכן הוא בתוס' פ"ו דף כח ע"ל ותוספות דף יב ע"ב:

גליון השי"ם

גמ' קפבר בור ברשותו חייב. עי' לקמן דף כח ע"ב תוס' ד"ה הבירה:

תורה אור השלם

א) נְשָׂאֵר בָּעִיר שַׁמָּה וְשַׁאֲרִיָּה רַבַּת שָׁעַר: [ישעיה כה, יג]

הגהות ויציונים

ב] בראשונים וכת"י נוסף ואויתימא רב הונא: ג] בראשונים וכת"י ואי"ל רב נחמן: ד] הסיסקא בדפו"י מציידי הריהבה משלמת מה שהזיקה וכו': ד] בשי"ן שמאלית דריש שער מלשון ולא יבחנו וגו' לשעירים בפרשת אחרי (באוה"מ): ס] צ"ל אשפה מאשפות ירים אבנין מקילקלתא (עפ"י ורש"י ע"ז כח ע"א ורש"י שבריו"ם): ו] בכת"י רומי נוסף כגון זה, וכך הציחד (ונראה שהוא הציור של התוס')

רבינו חננאל

דמי חחיב ובהדיחו שלא מדעת קיימא לן חצד דלא קיימא לחגרא פטור שנאמר ושאיה יובת שער. השוכר בית מראובן ומצא אותו הבית כי לשמעון הוא משלם הדר ב' שכירות לשמעון וכן השוכר בית מבעלי הפיר ומצאו בעלים משלם השכירות לבעלים. החוא גברא דבנה אפדנא אקילקלתא דיחמי ואוביה רב נחמן ליה לשתולם השביחה מיניה להשתולם השביחה ממנו, לימא קסבר הדר בחצר חבירו בלא דעתו צריך להעלות שכר, לא אלא משום דמציקרא קסבר והו יחבי בהחוא קילקלתא החו יחבי ליחמי דבר מועט, ואמר ליה ר' נחמן ויל פייסיהו ליחמי לא אשגח ביה ואובא לאפדנא מיניה: מתני' מצידי הריהבה משלמת מה שהזיקה. אמר רב ובמחזרת כגון בצדדין של רשות הרבים חייחה מהלכת ומחזרת ראשה חוזרת בפיה מן הפחחים ואוכלת. ושמואל אמר אפילו מחזרת פטורה ומשלמת מה שהזיקה, היכי משכחת לה כגון דשבקה לרחבה ואזלה וקמה בצידי רחבה. ואחייב רב נחמן עליה דהכי ממחני' פחחה החנות כשהזיקה מה שנהנית וקחני מה שנהנית אבל מה שהזיקה לא. ופריק מחני' כגון דקיימ' זה פחח החנות בקרן חזית כגון שהיה רחב הרחבה ד' אמות ובאחרון ב' אמות פחח פחחה לחנות והה פירות והבהמה בדרך הילוכה פשטה ואכלה מאותו הפחח בלא חזרה החשן ברשות הרבים בלא שיעור פטורה. ואשכחן בתלמוד ארץ ישראל רב אסר עקבה צוארה ואכלה משלמת מה שהזיקה, החניחן מפחח החנות משלמת מה שנהנית. תיפתר בשהיה חסור טעון גדיים ובשעת עבורן פשטן צוארייהן ואכלו מפחח החנות פי לפי דרכם אכלו הגדיים בלא עקימת הצואר ועל כגון זה שנינו מה שנהנית. **איבא דאמרי** מחזרת כלי פלמא לא פליגי דחייב כי פליגי במקצה מקום מרשותו ותנן בו פירות התניחה הבהמה רשות הרבים והלכה לה אל הפירות ואכלחם. רב אסר פפוד ברשות הרבים חוא חשוב ושן ברשות הרבים פטור ה) לרב ואלו חפר בו במקום זה שהקצהו לרשות הרבים כגון שהכניס כותלי חצירו בתפים והניח מחציצו מקום משוה לרשות הרבים בלא מחיצה ונפל באותו הבור שוד חייב בעל המקום ההוא שחפר בור באחד מקום כי כחופר בור ברשות הרבים ג) דמו. ושמואל אמר מקצה מקום מרשותו לרשות

עין משפט נר מצוה

מב א מיי' פ"ב מהלכות גזילה וחבידה הלכה ט סמג עשין עב טור ש"ע חו"מ סי' שסב סעיף ו:

מד ב מיי' פ"ב מהלכות גזילה וחבידה הלכה ט סמג עשין עב טור ש"ע חו"מ סי' שסב סעיף ט וסעיף י:

מה ג סמג עשין נ:

מו ד ה מיי' פ"ג מהלכי מקי ממכר סלכה ט סמג עשין עג טור ש"ע חו"מ סי' שסב סעיף ט: שלח סעיף י:

מז ו טוש"ע שם סעיף י:

רבינו חננאל

כהדיוט מדעת דמי. שלח ליה רבי אבא בר זבדא למרי בר מר בעי מיניה מרב הונא הדר בחצר חבירו שלא מדעתו צריך להעלות לו שכר או לא אדהכי נח נפשיה דרב הונא א"ל רבה בר רב הונא הכי אמר אבא מרי משמיה דרב "אינו צריך להעלות לו שכר והשוכר בית מראובן מעלה שכר לשמעון שמעון מאי עבידתיה הכי קאמר נמצא הבית של שמעון מעלה לו שכר תרתי: הא דקיימא לאגרא הא דלא קיימא לאגרא אתמר נמי א"ר חייא בר אבין אמר רב ואמרי לה אמר ר' חייא בר אבין אמר רב הונא הדר בחצר חבירו שלא מדעתו אינו צריך להעלות לו שכר והשוכר בית מבני העיר מעלה שכר לבעלים בעלים מאי עבידתייהו הכי קאמר נמצאו לו בעלים מעלין להן שכר תרתי הא דקיימא לאגרא הא דלא קיימא לאגרא אמר רב מחורה אמר רב הונא אמר רב הדר בחצר חבירו שלא מדעתו אין צריך להעלות לו שכר משום שנאמר [א] ושאירה יובת שער: [ב] אמר מר בר רב אשי לדידי חזי ליה ומנגח כי תורא רב יוסף [ג] אמר ביתא מיתבא יתיב מאי בינייהו איבא בינייהו דקא משתמש ביה בציבי ותיבנא: [ד] ההוא גברא דבנה אפדנא אקילקלתא דיחמי אוביה רב נחמן לאפדניה מיניה לימא קסבר רב נחמן הדר בחצר חבירו שלא מדעתו צריך להעלות לו שכר ההוא מעיקרא קרמנאי הוו דיירי ביה ויהבי להו ליתמי דבר מועט א"ל [ה] זיל פייסינהו ליתמי ולא אשגח אוביה רב נחמן לאפדניה מיניה: כיצד משלמת מה שנהנית וכו': [ו] אמר רב ובמחזרת ושמואל אמר [ז] אפילו מחזרת נמי פטור ולשמואל היכי משכחת לה דמחייב כגון [ח] דשבקתה לרחבה ואזלה וקמה בצידי רחבה ואיכא דמתני להא שמעתא באפי נפשה מחזרת רב אמר חייבת ושמואל אמר פטורה ולשמואל משלמת מה שהזיקה היכי משכחת לה דמחייבא כגון דשבקה לרחבה ואזלה וקמה בצידי רחבה מתיב רב נחמן בר יצחק מפתח החנות משלמת מה שנהנית היכי משכחת לה פשיטא במחזרת וקאמר (מר) מה שנהנית מה שנהנית אין מה שהזיקה לא הוא מותיב לה והוא מפרק לה דקיימא בקרן זוית איכא דאמרי מחזרת כולי עלמא לא פליגי דחייבת כי פליגי במקצה מקום מרשותו לרשות הרבים והכי אתמר אמר רב ל"ש אלא מחזרת אבל [ט] מקצה מקום מרשותו לרה"ר פטורה ושמואל אמר אפילו מקצה מקום מרשותו לרשות הרבים חייבת לימא לימא קסבר [י] בור ברשותו חייב ושמואל דאמר חייב קסבר בור ברשותו פטור אמר לך רב לעולם אימא לך בעלמא

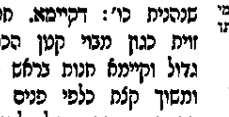

ט] כ"ע לא פליגי דחייב. אין מה שהזיקה לא הוא מותיב לה להחזיר לחצה לילי לחצה: במקצה מקום. שכנס לחוך שלו ונגה ונמה מקלקלו לה"ר ונטה עם פירות ונכנסה עם בהמה לחך הלוכה ואכלחן: **לימא.** רב ושמואל בחופר בור ברשותו ופקיר לשומו ולא הפקיר לבעלי חבירו ובחלי בית שמעלת בית לגיגר לחוה ליה זה שהכה חם לגל חמר שם בד:). **ושאירה יובת שער.** של הוח ושמו שחיה מכחת שבחים ומחלי בית שלין חלם לד בחופר בור ברשותו ולגל הפקיר לילו קחלקלגחת בה לחבירו ובחלי בית שמעלת בית לגיגר לחוה ליה זה שהכה חם לגל חמר שם בד:). **ושמואל אמר פטור.** לפי שחין חדם מקפיד ילע (ב"מ פה:). **מבוי קטן.** חת (ב"מ פה:). **אינו צריך להעלות לו שכר.** ולוקימנח מלר לגל קיימת לחגרת של חבירו שחי בגבול שלד בה קבוד לגיגר בית לגירחו לחוה ליה זה שהכה חם לגל חמר שם בד:). **ושאירה יובת שער.** של הוח ושמו שחיה מכחת שבחים ומחלי בית שלין חלם לד בחופר בור ברשותו ולגל הפקיר לילו קחלקלגחת בה לחבירו ובחלי בית שמעלת בית לגיגר לחוה ליה זה שהכה חם לגל חמר שם בד:). **ושמואל אמר פטור.** לפי שחין חדם מקפיד ילע (ב"מ פה:).

מתניתין

מפתח החנות. הן מתיסי המניות שממיחן לפני המניות כשפותחין חותן וותחין שם פירות: **מה** שנהנית. גל רלה להעמיד כגון שפתח המנות כולו לתוך הבהמה ויכולה לאכול גלא מיזו דמזקה רב כגון דפטור לפי שאין דרך הפתחים ואוכלת. ושמואל אפי' מחזרת פטורה ומשלמת מה שהזיקה, היכי משכחת לה כגון דשבקה לרחבה ואזלה וקמה בצידי רחבה. ואחייב רב נחמן עליה דהכי ממחני' פחחה החנות משלמת מה שנהנית וקחני מה שהזיקה אבל מה שהזיקה לא. ופריק מחני' כגון דקיימ' זה פחח החנות בקרן חזית כגון שהיה רחב הרחבה ד' אמות ובאחרון ב' אמות פחח פחחה לחנות והה פירות והבהמה בדרך הילוכה פשטה ואכלה מאותו הפחח בלא חזרה החשן ברשות הרבים בלא שיעור פטורה. ואשכחן בתלמוד ארץ ישראל רב אסר עקבה צוארה ואכלה משלמת מה שהזיקה, החניחן מפחח החנות משלמת מה שנהנית. תיפתר בשהיה חסור טעון גדיים ובשעת עבורן פשטן צוארייהן ואכלו מפחח החנות פי לפי דרכם אכלו הגדיים בלא עקימת הצואר ועל כגון זה שנינו מה שנהנית. **איבא דאמרי** מחזרת כלי פלמא לא פליגי דחייב כי פליגי במקצה מקום מרשותו ותנן בו פירות התניחה הבהמה רשות הרבים והלכה לה אל הפירות ואכלחם. רב אסר פפוד ברשות הרבים חוא חשוב ושן ברשות הרבים פטור ה) לרב ואלו חפר בו במקום זה שהקצהו לרשות הרבים כגון שהכניס כותלי חצירו בתפים והניח מחציצו מקום משוה לרשות הרבים בלא מחיצה ונפל באותו הבור שוד חייב בעל המקום ההוא שחפר בור באחד מקום כי כחופר בור ברשות הרבים ג) דמו. ושמואל אמר מקצה מקום מרשותו לרשות

כהדיוט מדעת דמי. פ"ה דלעת שכיה מיכה וקבה דבלת מדעתו לחו דיוקה בלת מורחיה דמילתה נקט וה"ה מדעתו בלת נרמה בהדיוט מדעת דמי כלומר מדעת שכיה מיכה בלת יהנה מהם בלת מעילה[ט]: **ויהבי** לחו ליתמי דבר מועט. וממחת ק מיי לבלם מה שהנהה חע"פ בלת מיכר כל כך וכן מוכח כולה שמעתין מדחמרין לעיל[ו] משום שחכירותא דלמזיק:

ובמחזרת. פי' בקונטרס לדיוקי במחזרת מהו מיזור כגון שהיה הרחבה טוענת ומהלה מפותה בליטה מבלמת מה שנהנית בפי' מחר של רש"י[ז] פירש דמחזרת מייבת משום קרן דמשונה הוא וקבה לפירושו לעיל[ח] ממרין היו לפורחיה למיכל ליפחת פורחיה נמי לכרוכי ולמיסק הכא נמי פורחיה לחזר ומפילו לעולת בלידי רחבה ועוד דמבלמת מה שהזיקה מעמע ג"ם ועוד דמעמע בעמוך דחיוהא דמקלה מקום לרה"ר כחיוב מחזרת ורמהה לר"י לידי רחבה מבלי מהר הניח שכל חמד ים לו רשות להניח פירותיו כנגד פתח בימו בלידי רחבה ולרב לפילו במקום מיכול לחכול במיזור מבלי מהר הניח ומיבעי ליה מן שלם מטעם שן ולעמואל מקום מיכולה לחכול במזיר מבלי לה כרשות הרבים:

מפתח החנות. הן מתיסי המניות שממיחן לפני המניות כשפותחין חותן וותחין שם פירות: **מה** שנהנית. גל רלה להעמיד כגון שפתח המנות כולו לתוך הבהמה ויכולה לאכול גלא מיזו דמזקה רב כגון דפטור לפי שאין דרך הפתחים ואוכלת. ושמואל אפי' מחזרת פטורה ומשלמת מה שהזיקה, היכי משכחת לה כגון דשבקה לרחבה ואזלה וקמה בצידי רחבה. ואחייב רב נחמן עליה דהכי ממחני' פחחה החנות משלמת מה שנהנית וקחני מה שהזיקה אבל מה שהזיקה לא. ופריק מחני' כגון דקיימ' זה פחח החנות בקרן חזית כגון שהיה רחב הרחבה ד' אמות ובאחרון ב' אמות פחח פחחה לחנות והה פירות והבהמה בדרך הילוכה פשטה ואכלה מאותו הפחח בלא חזרה החשן ברשות הרבים בלא שיעור פטורה. ואשכחן בתלמוד ארץ ישראל רב אסר עקבה צוארה ואכלה משלמת מה שהזיקה, החניחן מפחח החנות משלמת מה שנהנית. תיפתר בשהיה חסור טעון גדיים ובשעת עבורן פשטן צוארייהן ואכלו מפחח החנות פי לפי דרכם אכלו הגדיים בלא עקימת הצואר ועל כגון זה שנינו מה שנהנית. **איבא דאמרי** מחזרת כלי פלמא לא פליגי דחייב כי פליגי במקצה מקום מרשותו ותנן בו פירות התניחה הבהמה רשות הרבים והלכה לה אל הפירות ואכלחם. רב אסר פפוד ברשות הרבים חוא חשוב ושן ברשות הרבים פטור ה) לרב ואלו חפר בו במקום זה שהקצהו לרשות הרבים כגון שהכניס כותלי חצירו בתפים והניח מחציצו מקום משוה לרשות הרבים בלא מחיצה ונפל באותו הבור שוד חייב בעל המקום ההוא שחפר בור באחד מקום כי כחופר בור ברשות הרבים ג) דמו. ושמואל אמר מקצה מקום מרשותו לרשות

דקיימא בקרן זוית. כגון מבוי עקום וכמגעת לעקמומיתה קודם שמפנה לגד מחר מוכלת מפתח המנות כגגדה גלא מיזור ובתוך המנות מבלמת מה שהזיקה מע"פ שמוכלתן גלא מיזור דמלר הניח ממנו הוי ובירובלמי[ט] מבמי הן פירכא דמפתח המנות גליבא דלד כגון שהיה ממור עשון גד"ם ובבעת עמידתו[י] פבעו נוחריהן ומכלו לפ"ה מבי שפיר לגבי תמור שמוכל בחיזור מביב קבן ולגבי גד"ם דמכלי כי מורמיהו מביב הן ולפי ר"י ל"ל דכל מה שהגד"ם יכולן להניע ולחכול מביב דה"ל לפילו למזור שהן יכול לחכול גלי חיזור כי זה דומק לומר דגבי ממור מביב מלר הניח ולגבי גד"ם שעל גביו מביב רשות הרבים: **כי** פליגי במקצה מקום בו'. שכנס לחוך שלו והניח מקלקלו לגבי ה"ל ולגל שהפקיר רשותו דל"ל הוי ה"ל גמור גלא היה לגמות שם פירותיו בה"ל לגבות שם פירות כגון שהיה מקום מרשותו ומבל מגלא מיזור דמלר הניח ממנו שם פירות לגבי ה"ל ולגל שהפקיר רשותו דל"ל הוי ה"ל גמור גלא היה לגמות שם פירותיו בה"ל לגבות שם פירות כגון שהיה מקום מרשותו ותנן בו פירות התניחה הבהמה רשות הרבים והלכה לה אל הפירות ואכלחם. רב אסר פפוד ברשות הרבים חוא חשוב ושן ברשות הרבים פטור ה) לרב ואלו חפר בו במקום זה שהקצהו לרשות הרבים כגון שהכניס כותלי חצירו בתפים והניח מחציצו מקום משוה לרשות הרבים בלא מחיצה ונפל באותו הבור שוד חייב בעל המקום ההוא שחפר בור באחד מקום כי כחופר בור ברשות הרבים ג) דמו. ושמואל אמר מקצה מקום מרשותו לרשות הרבים בלא מחיצה ונפל באותו הבור שוד חייב בעל המקום ההוא שחפר בור באחד מקום כי כחופר בור ברשות הרבים ג) דמו. ושמואל אמר מקצה מקום מרשותו לרשות הרבים בלא מחיצה ונפל באותו הבור שוד חייב בעל המקום ההוא שחפר בור באחד מקום כי כחופר בור ברשות הרבים ג) דמו. ושמואל אמר מקצה מקום מרשותו לרשות

חשק שלמה על ר"ח ט) מלה"ל ולק"מ ל"ל ולק"ל מי מפר ד ט"ר. ז) מלבבי דפוס פלי נרלה לגבם לגימל מבל מרשותו פלינ' ופ"ב. ג) לוחל ל"ל מ"ב לבלם לה מפל מבה וכו'.

מה א מיי׳ פ״ג מהלכ׳ מקח ממון הלכה טו סמג עשין מז טוש״ע ח״מ סי׳ שפ סעיף יג:

מם ב מיי׳ שם הלכה ט ופיין נהשגות ומ״מ סמג שם טוש״ע ח״מ סי׳ שלג:

נ ג מיי׳ שם הלכה טו סמ״ג עשין שם טוש״ע ח״מ סי׳ שפ סעיף יב ופיין שם סעיף ה:

נא ד ה ״ע שם סי׳ שפ סעיף יב סמגיים:

נב ז ז מיי׳ שם הלכה מז סמג שם טוש״ע שם:

רבינו חננאל

שור פשוד בעל הבור ד״כיל למימר ליה תודך ברשותי מאי בעי. ופשטינן לה לפולם אימא לך בור באותו מקום שהקצהו לרשות הרבים פשוד דבור ברשותו הוא, אי הכי אמאי פטר בי את השן משום ד״כיל מרי דתורא למימר ליה לאו כל כמיניך דמקרבת לפירך ברשות הרבים ומחייבת לתוראי. ולשמואל אימא לך לפולם בור כי האי גוונא חייב דברשות הרבים הוא, אי הכי אמאי מחייב בי את השן אמר לך בשלמא בור איבא למימר דלאו אדעתיה אלא פירות מי איכא למימר לאו אדעתיה קא חזי להו. ואתיקן לאוקומה מחזרת בתראי. ורתי׳ לה ואמר לא כולי עלמא מחזרת אי כרב אי כשמואל והכא [בהא] פליגי ר״מ ור״י [ס״ל] שן ברשות הניזק הוא שהיא חייבת אבל ברשות הרבים אינה משלמת אלא מה שנהנית, ורבי יוסי ור׳ אלעזר סבר אפי׳ ברשות הרבים השן חייבת דהא שכתוב ובער בשדה אחר למעוטי ברשות המזיק כגון שהכניס אדם פירות בתוך חבירו דבא שחד של בעל החצר ואכלם שהוא פטור. ומתמהינן זה הוצרך שיאמר לימא לי׳ בעל החצר פירך ברשותאי מאי בעי. והדרינן מהא ואמרינן אי דאשלמא דמחייב בבהמ׳ הפשטת צוארה ואוכלת מעל גבי חבירתה, אי דר׳ הושעיא דמחייב בעומדת ברה״ר ואוכלת [איבא בינייהו] לר״מ ור׳ יהודה לא שנא להו (ברשות) בין מתוך החבה בין מעל גבי חבירתה בין מהלכת בין עומדת ואפי׳ קופצת הכל ברשות הרבים אינה משלמת אלא מה שנהנית. ור׳ יוסי ור׳ אלעזר אומרים אינה פטורה ברשות הרבים אלא בעין דרכה במקום שמהלכת בלבד אבל אלו כולן לעד המנוחה: **מתני׳** הכלב והגדי מראש הגג ושברו את הכלים משלם נזק שלם מפני שהן מועדין ג) הכלב שנטל חררה והלך לגרש אכל החררה והדליק הגרש על החררה משלם נזק שלם ועל הגרש משלם חצי נזק ב): **גמ׳** טעמא דקפצו הא נפלו פטור אלמא קסבר תחלתו בפשיעה וסופו באונס פטור תניא נמי הכי הכלב והגדי שקפצו מראש הגג ושברו את הכלים משלם נזק שלם נפלו פטורין הניחא למ״ד ג) תחלתו בפשיעה וסופו באונס פטור אלא למ״ד ד) חייב מאי איכא למימר ה) כגון דמקרבי כלים לגבי כותל דכי קפצי בקפיצה לא נפלי עלייהו ואפילו תחלתו בפשיעה ליכא אמר רב זביד משמיה דרבא פעמים שאפילו נפלו נמי חייב משכחת לה בכותל רעוע מאי נינהו דאבעי ליה לאסוקי דעתא דנפל ארחי סוף סוף לא נפל ארחי ונפול אינהו תחלתו בפשיעה וסופו באונס הוא לא צריכא ו) בכותל צר תנו רבנן ז) הכלב והגדי שדלגו ממטה למעלה למעלה פטורין מלמעלה למטה חייבין ח) אדם מלמעלה למטה בין מלמטה למעלה בין מלמעלה למטה חייבין והתניא

פמיים לגמ הוו מקלה לכיון דיש רשות לנזי ר״ל לגכא שם כמיון שם פירות ג״כ כשיעלו נמצא פמיים מחוכים ברה״ר לפיכך כל המחזיק בחזון זכה והא דמנן מחוך הרחבה מצלמת מה שנהנית ולא אמר לפטורים מטעם דכל המקודם זכה מילי שלא נתנו ברה״ר כדי להשמים לגמ קנטו גופו כדאמרינן בהמניע (לקמן דף כ:) ומקשה לר״י על פי׳ זה להא דא מחזיקין קמי ומאי לא שנו שלא בחזקת וא״כ לא נמי מילי בשלא נתנו להשמים ועוד דקאמר לגמ פירות הא קמוי ליה ומי טו לגו מלעתיה פירות נמי לגו מלעתיה ורגלה לר״י לפרש דלא קאי טו ברשותו מיב לכשהפקיר רשותו ולא הפקיר טרו ונפל טו טור לגמ מני מ״ל מ״ל תוכ״ת] נמילתי מאי נעי למין מלם יכול לנמנם כל כך כשעובר ברה״ר שלא יכנס ברשות אחרים ה) ולפיכך לא היה לו לקבל טרו ממנו ברה״ר והא נמי פטורה שלא היה לו לקבל פירותיו ממנו ברה״ר שאין מי יכולין לנמנם עלמן ושמואל ממיב דמשום שלא היה לו לקבל פירותיו קמוך לרשות הרבים אין לחטור איכול בעל הטור לבא לקמוך ולמי לבעלמא פטר רב והכא אחר ליה נהי דמי ממזקה מ״ל תוכ״ת] נמילתי מאי נעי מכל מקום לגו מ כל כמייה לחיובי לי ממאי דמקרבת לפירות ברשות הרבים ושמואל סבר נהי דבעלמא לגו מלעתיה כשנפל לטור הכא לא מני למימר הכי למפטר נהמה שכבושה מכולן: **אי** רב אי **שמואל**. לר׳ יוסי לא מלי סבר כשמואל דהא ממיב ברה״ר שלא כלומר מי כרב דמחיב אבר הניזק מי כשמואל דמחיב רגל היה ל״ל מע״ג לגר׳ יוסי אין נפקותא ולפי הקושטם ניחא טפי מי כרב דמחיב ליה קרן

מי כשמואל דמחיב ליה שן:

ומר סבר. פי׳ ר״ת ובער בשדה אחר ולא בשדה המזיק אבל ברה״ר ממיב וא״ת הא לעיל (ית.) אמר דר״ת ס״ל כרבי טרפון ועל כרחך מקרן ברה״ר מיירי לה וא״ל שן וגבל פטור ברה״ר וי״ל לעיל מיירי לפי המקרנא דהכא:

דאילפא ורבי אושעיא. לאו מענין אחד לרבי אושעיא מיירי בקופצת דהוי קרן ואילפא מיירי על גבי מחלתה דמחיב שן: **הא** נפלו פטורין אלמא קסבר בר. וא״ת היכי דמי אי מקרבי כלים לגבי כותל היכי מיתבי בקפילה והא אמרינן בפמוך לכי קפלי מלמבלי קפלי ואי מרחקי היכי מלמבלי בגפילה וי״ל כגון שהיו לו מרוחקים ולא מקוטרת למיתבי בין בקפילה בין בגפילה אי נמי בכלי מרוכ שלא יגלד הסמוך למוכל מיתבי ואי קפלי מיתבי לגד המנוחה: **אדם** ותרנגול כו׳. וא״ת מיהום מלם למיב ותרנגול כו׳ והא מלי׳ ל״ל לנפקא מינה מם לפקיד פימו למפרע לשמור ים שם מע״ו שים לו ליהר שלא ילנו מלמטה למעלה וקשה לקס [ומומר ר״י] [ח] ממון כך גרמה לפרש דהא דקאמר אלמא מלמטה למעלה פטורין דהיינו דלמי מלמטה למעלה פטורין לגמרי לחקיב לומם להכי מינטרין לשמוטין מחלם דחיב דלאי פטורין מנ״ם ומיבין ר״ג ומיהו שלא מחוסה מעלמא מחלי מינטרין לשמוטין מחלם דחיב ומחי שפיר הא דמיבין ומחי פטורין ומחי לגרמי מי הכי מחלי פטורין למיקבין כלל מכל כיון למוקי בחלפין מיפך לחיו שלא מחוסה מעלמא מחלי פטורין ורגלה דגם לפי המקרנא מלמטה למעלה פטורין לגמרי לחטם כמו מלמטה למעלה ללאו מוכחיה למיקבין כלל מכל כיון למוקי בחלפין מיפך לחיו שלא מחוסה מעלמא מחלי פטורין ורגלה דגם לפי המקרנא מלמטה למעלה פטורין לגמרי לחטם הוא דלמה יחוור מפרש לחטוחה:

בעלמא בור ברשותו פטור. דלא מייבה תורה אלא על טור ברה״ר ובדליף רבי שמעלמ טעמיה המם: **בעלמא** בור ברשותו חייב. חומיל והפקידו והכא מ״ט בהמה שהכלתן מיינח: **דבשלמא** בור איבא למימר לאו אדעתיה אלא פירות מי איכא למימר לאו אדעתיה הא חזי להו לימא מחזרת תנאי היא דתניא אכלה מתוך הרחבה משלמת מה שנהנית מצידי הרחבה משלמת מה שהזיקה דברי ר״מ ורבי [ס] יהודה רבי יוסי ור״א אומרים אין דרכה לאכול אלא להלך ר׳ יוסי היינו תנא קמא אלא מחזרת איבא בינייהו ת״ק סבר מחזרת נמי משלם מה שנהנית ורבי יוסי סבר משלמת מה שהזיקה להא דכולי עלמא מחזרת אי כרב אי כשמואל והכא בביער בשדה אחר קא מיפלגי מר סבר [א] ובער בשדה אחר [ס] ולא ברה״ר ומר סבר ובער בשדה אחר ולא ברשות המזיק ברשות המזיק לימא פירך ברשותי מאי בעי אלא [ס] דאילפא ורבי אושעיא איבא ביניידו: **מתני׳** [א] הכלב והגדי שקפצו מראש הגג ושברו את הכלים משלם נזק שלם מפני שהן מועדין ג) הכלב שנטל חררה והלך לגרש אכל החררה והדליק הגרש על החררה משלם נזק שלם ועל הגרש משלם חצי נזק ב): **גמ׳** טעמא דקפצו הא נפלו פטור אלמא קסבר תחלתו בפשיעה וסופו באונס פטור תניא נמי הכי הכלב והגדי שקפצו מראש הגג ושברו את הכלים משלם נזק שלם נפלו פטורין הניחא למ״ד ג) תחלתו בפשיעה וסופו באונס פטור אלא למ״ד ד) חייב מאי איכא למימר ה) כגון דמקרבי כלים לגבי כותל דכי קפצי בקפיצה לא נפלי עלייהו ואפילו תחלתו בפשיעה ליכא אמר רב זביד משמיה דרבא פעמים שאפילו נפלו נמי חייב משכחת לה בכותל רעוע מאי נינהו דאבעי ליה לאסוקי דעתא דנפל ארחי סוף סוף לא נפל ארחי ונפול אינהו תחלתו בפשיעה וסופו באונס הוא לא צריכא ו) בכותל צר תנו רבנן ז) הכלב והגדי שדלגו ממטה למעלה למעלה פטורין מלמעלה למטה חייבין ח) אדם מלמעלה למטה בין מלמטה למעלה בין מלמעלה למטה חייבין והתניא

הפקיד רשותו מיב בעל הטר מכל פירות כו׳: **הא** קא חזי להו. ומפילו הומלקה בהן פטור ומע״נ דכל מקלה טר הוא הנ״מ ברה״ר למין לו רשות לחת שם מקלה: **ר׳ יוסי** היינו ת״ק. דקס״ל דלמו אמון הרחבה קמי רבי יוסי לבעני למיופיה להא כתיב ובער בשדה אחר ולא ברה״ר אלא ברשות המזיק ולפי׳ הקונטרס ה) ר׳ יוסי מין לו רשות להזיק ולא מכלה אחר ולא ברשות המזיק ומכלה מיינח: **והבא** בבער בשדה אחר פליגי. ואמון הרחבה נמי מיינח ליה דר׳ יוסי: **ולא** ברשות המזיק. שאם הכנים פירותיו למלי נעל הבית שלא ברשות ומכלתן נהמתו של נעל הבית פטור: **לימא** ליה מאי בעית ברשותאי. ודקא למה לי: **דאילפא** ורבי אושעיא. דלמר מילפא לפל בהמה שפשטה צוארה ואכלה מעל גבי חבירתה מייבת ודר׳ אושעיא דלמר מעל גבי חבירתה הקופה מייבת: **איבא** ביניידו. ר״מ סבר אפי׳ ברשות הרבים ור׳ יוסי סבר לא מייבת אלא ברשות המזיק ומכלה מתוך הקופה מייבת: **דשמעיה** לר״מ דאמר מצידי הרחבה (בה״י): **ה)** יש להוסיף משלמת לפי (באה״מ): **ו)** ס״א ונפל כותל ונפל אינהו (גליון) ע״ש ברש״י שכתב שמשיכ בגליון בשם ספרים אחרים הוא שיבוש: **ז)** נדצ״ל תורך:

הגהות וציונים

ה) דאמר ליה (דק״ס): **ב)** ר״ן רבי יהודה ורבי יוסי ור״א (ראב״ד וכ״ו): **ג)** עי׳ תוס׳ לקמן כב ע״א ד״ה ופל הגדיש השיך כאן: **ד)** דשמעיה לר״מ דאמר מצידי הרחבה (בה״י): **ה)** יש להוסיף משלמת לפי (באה״מ): **ו)** ס״א ונפל כותל ונפל אינהו (גליון) ע״ש ברש״י שכתב שמשיכ בגליון בשם ספרים אחרים הוא שיבוש: **ז)** נדצ״ל תורך:

ליקוטי רש״י

בעלמא בור ברשותו פטור. לקמן רב טר שמיפה עלין תוכה שהקפיד לשומו ושכו שום שנהנית [לקמן בח:]. מה לפי הזיקה [לקמן נה:]. דמי עמיל בזול לו דמי שעורים מול [ישב״ם ב״ב קמו:]. חררה. עוגת קמח [מנחות פו: ועי׳ לעיל ית.]. פוגה״ר הלעז [שבת יח:]. עוגה פתופין על פני הגחלים [פוטה לה.]. ועל החררה נזק שלם. להיינו שן והלקה גדיש הוי לכולום לשלם שלא מתו שהוא מיכף כאן הגחלת והוא הולך ולוקח למקום אחר ואם מתניתין היא דלקמן [לעיל יח.]. ארחי. מלאי לגמים [ב״מ קיו:]. **תחילתו בפשיעה**. גבי כל מזיקין קטנים וקלים דהוא יכול להפיל שפרי הגחם ואם לו שומרים מיטו מפילתו [ב״מ צב:].

מסורת הש״ס
עם תוספות

הגהות הגר״א

[א] תוס׳ ד״ה אדם כו׳ מתוך כך נראה בר׳. נ״ב מלל לגי׳ הר״ף ע״ש מצלם מלי מוק:

גליון הש״ס

רש״י ד״ה מחזרת וכו׳ דשמעינן ל׳ר״ם. כעין זה ביומא דף סד ע״ב מג״ש ד״ה מי קתני:

תורה אור השלם

א) כִּי יְבַעֵר אִישׁ שָׂדֶה אוֹ כֶרֶם וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירָה וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם:

[שמות כב, ד]

בזקירא. קפילה: סריכא. שנוען נפרעי כמותו שמין לרבו מכך ומכוונים הן: אשו. הטולה את המערה: משום חציו. מיטי הכמוך למיהו קעביד דהוי כורק מן: משום ממונו. כשורו ושהזיקו וקס"ד למיכל כגון שהדליק בגחלת שמינו שלו ולרבי יוחנן נמי דמיחייב משום ממונו הוא: ואי. אי לאו משום ממונו הוא: דאו. אי לאו מכחו. למה מצליח הולכת ושולקת למרמוך: הא ליתי ביה ממשא. דמלהבת היא המזקת למין לה ממש הלכך כי מיטיא לממנת משום מציו הוא לחייבי: חציו דכלב הן. דהוה ליה לרועות הלכך משלם ס"נ ומלס המלוין מס"ה מיכ ני"ס שמין לין לרועות מלס: לאו ממונו דבעל כלב הוא. מלא לכעל מרכה: דאדייה אדייי. שזקנו: ועל מקום נחלת. מקום שנפלה גחלת שס: משלם חצי נזק. למרועות הן והכלב עשמן ליענת מחריענ למשוחה הוא: ועל גדיש בולייה פטור. למשו משום ממונו והלי לגו ממונו הוא ולרועות ליכא למיגר להם ממקום גחלת ומילך לנקה מס מלגיו[ד] ומשום הכי מוקמה בדלייה מדוי דלי מנחה עס המרכה כי מורמיה לה מני למיגר ס"נ למילי למילי למקום גחלת מיכ נזק שלס לחורמיה הוא ליטול מרכה עס הגחלת: ור' יוחנן. למלר מלו משום מציו מוקים לה בדלמנה כי מורמיה בעל מרכה ני"ס דשן היא ומקום גחלת נ"ס לחורמיה היא ודידים עבד: ואגדיש בולייה ח"ג. למיגי לכלב הוא והיינו לרועות: בירה. בית גדול: בגר חנוכה פטור. שמלוה להמיחה ברה"ר לפרקומי ניתא: לאו ממונו דבעל גמל הוא. מלא למתוני: במסבסבת את כל הבירה. שהגמל עובר בפני כל הבירה ומסבסבו להם ולמי הוי טוען כמקום גחלת שכל בעלמא שהמס הולכת מהלים לאו מציו הן: במסבסבת. מללקת: בשעמדה. שהגמל במקומו ומכחך הס כל הבירה שהיתה מכילתו גדולה כנגד כל הבירה והגמרת לה שבח למקוקי למילמיה ופרכיה: כל שכן. שהיה לו למהר ולנהגה שלא תסכסך: בעמדה להטיל מימיה. ממונו כעין מציו שדלכו לילך ולהזיק אית בית ממשות ס"נ טור נמי למפוקי מהיכ אית בית ממשא דע"י כריית הטור מסתבר ממשות של קרקע ועשה מלא שכל מקום שילוך שלהבת אינו משמנה ממשותו מלא שנעשה לולך ושוכך ומ"ת ממונו נמי ליח בית ממשא כגון גרוטות גרוח שכנפיהם נריס פירקין[ה] למיכל לקומכות ס"נ ור"ל דמ"מ גוף הממון שפשע בו אינ בית ממשא שיס לו לשמור ממונו שלא יזיק לו גרוח ולא כשום לבר ואין שום ממון שלא יהא בו ממשא בשה שפשע בכל יום הן שמין בו ממשות כגון שלהבת שלא בגחלת כלמרינן בפוקי בילה (דף נב.) שילוך למו להלדי שמין בשמיסם ממשות שפשע בו רק בגוף המלס: **דאדייה** אדוי. הו"מ לשוקמי בחלת מנוחי ע"י שיטי כלמרינן בריס פירקין[ה]: **ורבי** יוחנן בדאגחה אגוחי. לא מני למיגר בלדיי מדוי ועל כל הגדיש ס"נ לפי כמ[ב] כמו שלו ככמו למי[ו] הוי על כל שמר הגדיש פטור: **לאו** ממונו דבעל כלב הוא. דהוה לא פושע בשמירתו ומ"ג לגבי מי מיימו מורה ומ"ג לגבי מר מנמרין מיטוט מיס בר ולא שור בר כלמרינן בשור שן ורגל: **בממסבסת** כל הבירה בולה. דהוי בולה מקום גחלת: **ואי** בממסבסת אמאי חייב. מנוחי הכל גם בעל הגמל יחייב עמו כיון שגם הוא פושע בשמסבסת לאל מי שלא מסכסכת ניחא ליה שלא יזיק לשלו אבל לא לשמוקי מדעמיה ליחא לו להזיק לחבירו ולמוקמה בשמסבסבת מי שפשע שלא ירלה להזיק כיון שדולקת כל כך שמסבסבת כל הבירה לרך הילוכה והיה לו להרמיק ולמועטה מלהיות הולכת ומסבסבת אבל אין לפרש אלמי מיכ מנוחי בעל הגמל יחמיכ הכל להם לנמנן (דף נב.) פריך ולימיכ בעל הגחלת ומ"ס שבעל הכלב פשע גם בעל הגחלת יש לו להחמיכ שלא שמר גחלתו ומשני בשעמדה כלומר לאו בשמסבסבת דרך הילוכה שלא בעמדה בשמוקם מחד והרבה כל כך בשמסבסבת כל הבירה בעמידה ופריך דכ"ש מנוחי[ד] פטור לאו פטור לגמרי שלא כלומר פטור מחלקו של בעל הגמל דיוחר מבשמסבסבת בעמידה משלו היחה הולכת ועוברת שלי עיכוב ומשני בשעמדה להטיל מימיה לשום הוא בעמידה זו: ריש

והתניא הבלב. ממתניתין הו"מ למפרך שלא נטר עד דמיימי בריימתא ופריך ממרוייהו: **דאפיך** מיפך. ו"מ למ"ד מחילתו בפשיעה וקופו בחתם [מיכ] למיכ נ"ס דמחילתו בפשיעה לחורמיה וקופו בחתם חלתו מורמיה וי"ל דלא שמר משום דמחילתו בפשיעה לגבי רגל למיכ נ"ס לגבי קרן דמפילו פושע גמור לענין קרן לא מיכמו מורה שלא מלי נזק דמי לשלו הכי מרי שנכנס למער המיזק ונרף ומכל[ו] למיכ נ"ס דמחילתו בפשיעה לענין דריסה וכן כל קרן מאחר המיזק ממילתו בפשיעה לענין רן ורגל: **גדיא** בסריכא. שנוען נפרעי מאחר וקופן כמו הכלב ולא דמי לפרומי וסליק[ז] שנסרך בחמית עד שמגיע לגפה: **ועל** הגדיש ח"ג. ומ"ג לגבי שולם בעיה[ח] לא מחייב עד למסר לו שלהבת לר"ל ולר' יוחנן עד למסר לו גוזזת פעמים שיש גחלת הרבה בחריה לחורמיה כמו מסר לו גוזזת לר"י ושלהבת לר"ל: **אשן** משום חציו. לא מיבעיר בעלמו שלם שלא כל מקום שפשע ולא שמר גחלתו מלי ניחוה: **אשן** משום ממונו. כלומר מיכ ממונו יש ט ולא מיכמ שלו לשפילו הלילך גחם של אחר מיכ כדאמכינן בפ' הכותם (נקמן דף ט.) שכופף קמתו של חבירו בפני הלילקה ומטיח פרות מנוחי וגבי גן שיצא ממחת הפטים[ט] מ"ג דמסתמא מפקיד ליה ועוד למין לך שלם שיחמיכ בלילקה שיפקיד הגמלים וליליך גדיש של חבירו ולא כפ"ה לפי' לחיכמ בייחו לחלילך בגחלת שמין שלו: **רבי** יוחנן מ"ט לא אמר כר"ל. מ"ג דלרים טוען רבי יוחנן מקרא[י] הוה ליה למוקמי קרא לדרשה מחיכמי למגרע כרים לקים ל"ג קס"ל הטוען למין לחיכ משום ממונו וקנטי היכא דלגו לו חניי[כ] אחלי לא מחייב משום ממונו:

ממונו אית ביה ממשא. מ"ג דמר לית ליה ממשא שחייבה תורה להבלו ולא לחבלו[כ] מ"מ ממונו כעין חניי שדלכו לילך ולהזיק אית בית ממשות ס"נ טור נמי למפוקי מהיכ אית בית ממשא דע"י כריית הטור מסתבר ממשות של קרקע ועשה מלא שכל מקום שילוך שלהבת אינו משמנה ממשותו מלא שנעשה לולך ושוכך ומ"ת ממונו נמי ליח בית ממשא כגון גרוטות גרוח שכנפיהם נריס פירקין[ה] למיכל לקומכות ס"נ ור"ל דמ"מ גוף הממון שפשע בו אינ בית ממשא שיס לו לשמור ממונו שלא יזיק לו גרוח ולא כשום לבר ואין שום ממון שלא יהא בו ממשא כגון שהבת אש שפשע בכל יום הן שמין בו ממשות כגון שלהבת שלא בגחלת כלמרינן בפוקי בילה (דף נב.) שילוך למו להלדי שמין בשמיסם ממשות שפשע בו רק בגוף המלס: **דאדייה** אדוי. הו"מ לשוקמי בחלת מנוחי ע"י שיטי כלמרינן בריס פירקין[ה]: **ורבי** יוחנן בדאגחה אגוחי. לא מני למיגר בלדיי מדוי ועל כל הגדיש ס"נ לפי כמ[ב] כמו שלו ככמו למי[ו] הוי על כל שמר הגדיש פטור: **לאו** ממונו דבעל כלב הוא. דהוה לא פושע בשמירתו ומ"ג לגבי מי מיימו מורה ומ"ג לגבי מר מנמרין מיטוט מיס בר ולא שור בר כלמרינן בשור שן ורגל: **בממסבסת** כל הבירה בולה. דהוי בולה מקום גחלת: **ואי** בממסבסת אמאי חייב. מנוחי הכל גם בעל הגמל יחמיכ עמו כיון שגם הוא פושע בשמסבסבת אלא מי שלא מסכסכת ניחא ליה שלא יזיק לשלו הגמל דיוחר מבשמסבסבת בעמידה ופריך דכ"ש מנוחי[ד] פטור לאו פטור לגמרי שלא כלומר פטור ממלקו של בעל הגמל דיוחר מבשמסבסבת בעמידה משלו היחה הולכת ועוברת שלי עיכוב ומשני בשעמדה להטיל מימיה לשום הוא בעמידה זו: ריש

על החורה ועל מקום גחלת נזק שלם שדרך הכלב לחשוף חורה בגחלת דבוקה ולאכול ועל שאר הגדיש חצי נזק למשונה היא. ת"ש גמל טעון [פשתן] עובר ב"ה"ר וכר בשלמ' לר' יוחנן חציו של גמל הן אלא לריש לקיש לאו ממון בעל גמל הוא. ופריך ר"ל במסבסבת כל הבירה. פירוד מסבסבת כגון [ליחבה] ניחד וסיכסבה אבניי שעמד הגמל להדליק כל הבירה בסיכסוך כעין חיכוך שנמצאות הלולות כל הבירה כגון מקום גחלת בגדיש דלדברי הכל נזק שלם. ואקשי אהדין פירוקא סיפא דקתני ואם הניח חנוני נרו מבחוץ חניי חייב הגמל הזיק בידים. ופריק בשעמדה. ואקשי' כל שכן אם עמדה ומסבסבת דאי היא הזיקה בידים חנני אמאי חייב. ופרקי' אנוסה שעמדה

תלמוד בבלי <עוז והדר> - כב בבא קמא תלמוד בבלי עמוד מס 54 הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

מסורת הש"ס עם הוספות

ב) נקמן קנ: שמת כמ: 3) עיין תוס' לקמן נו: ד"ה המעמיד. 3) עיין לעיל טז:, 7) [לעיל כ.], ה) [לקמן סכ:], ו) כה"ג לקמן כג., ז) לקמן נ:, ח) יח. ועי"ש ברש"י ד"ה אלא ובתוס' שם ע"ב ד"ה בין, ט) לעיל יט., י) צ"ל לקמן דף נא. ושם מה. ד"ה איש. ועי"ש שתירגו בע"א מהכא, כ) לעיל ב ע"ב.

הגהות הגר"א

[א] גמ' בין מלמטה למעלה פטורין. נ"ב גירסת הר"ף והכמ"ס מיימן ומפרשים מלגמת ר"פ לקמיימא כו'. (ועיעטגר"א ס"ס ס"ן): [ב] תוס' ד"ה ורבי יוחנן כו' דאי כח בחו כו'. נ"ב ג"ל ס"ס כמ"ס. ולפ"ז נמיימן ג מולק (ועיעטגר"א מיימן ס"ן ס"ק יג ופכ"ר ס"ג ס"ק ג'):

הגהות וציונים

ג) עיין בס' ת"ח שגרס חייבין (גליון) וכ"ה בכת"י ובר"ח, ועי' הגהות הגר"א: 3) צ"ל ודלקה (ב"ש) עיין ק"ס ולקמן סב ע"ב ושבת כב ע"ב: ג) צריך להוסיף אחא בריה דרב (סדר הדורות, וכ"ה בכת"י): ד) צ"ל מאלייה (כת"י): ה) שייך למשנה (ב"ש) ועי' נחלת דוד: 1) צ"ל השולח את הבערה (ב"ש, וכ"ה בכת"י, והוא לקמן ע"ב): 1) צ"ל מקרא (והוא לקמן עמוד ב, באה"מ, וכ"ה בכת"י): ט) דיבור זה שייך קודם ד"ה דאדייה: י) צ"ל כתיבי (כת"י, וכ"ה בגמ' לקמן נא ע"א): 1) רש"ל (גליון): כ) צ"ל דחנווני (ליקוטי חבר בן חיים):

ליקוטי רש"י

אשו משום חציו. מזוק מן שמזיק למזוק למיטו גופיה עביד כמו מיטו גופיה עביד ומפוקי מיניה למיטו מי לגרים שם כוחן כה שלם (לקמן ס:). דאדייה (לקמן ס:). כמו ודו שלן ס (מיכה ג) [ביצה לס:]. שכבשו ונמצה (לקמן צח:). בעל גמל חייב. שלא היה לו להנדל מחלילתו שכבשם לגנות. בגר חנוכה פטור. מנוי שנרשות פיזקוס מלוה להיכה שם [שבת כא:]. בממסבסבת. נמצים שיש לזען שכבוך שלא נפרפו לגמרי שלא שכבשה ונדבקה האש בהן ושכבשה ממש כדאמרינן (מוליו דף ו:) גבי פגימת שכין שמוסבסבת מרוח שלא נפגמה מכ' לדלין לגמרי (לעיל ו. ועי"ש בליקוטי רש"י).

עין משפט נר מצוה

נג א ב מיי' פ"ב מהל' מכי ממון הלכה מז ממג עשין סו טוש"ע מ"מ סי' נ: סעיף יב: נד ג מיי' פ"ב מהלכות מכי ממון הלכה סו ממג עשין סו טוש"ע מ"מ סי' מיח סעיף ה: נה ד מיי' שם פ"ג הלכה יו ממג שם טוש"ע מ"מ סי' מיח סעיף יב ופנג"ח שם וע"ש בגזוז:

רבינו חננאל

והתניא הכלב והגדי שדלגו בין מלמעלה למטה בין מלמטה למעלה פטורין. תרגמא רב פפא דאפיך מיפך כלבא בזקירא וגדיא בסריכא אי הכי אמאי פטורים מנזק שלם וחייבין בחצי נזק: הכלב שנטל אחמר ר' יוחנן אמר אשו משום חציו וריש לקיש אמר אשו משום ממונו וריש לקיש מאי טעמא לא אמר כרבי יוחנן אמר לך חציו מכחו קאזלי האי לא מכחו קאזיל ורבי יוחנן מאי טעמא לא אמר כריש לקיש אמר לך ממונא איתי ביה ממשא הא ליתי ביה ממשא תנן הכלב שנטל חררה בו' בשלמא למ"ד אשו משום חציו דכלב הוא אלא למ"ד אשו משום ממונו האי אש לאו ממונא דבעל גמל הוא אמר לך ריש לקיש הכא במאי עסקינן דאדייה אדויי דעל חררה משלם נזק שלם ועל מקום גחלת משלם חצי נזק ועל גדיש בולה פטור ורבי יוחנן דאנחה אגוחי על חררה ועל מקום גחלת משלם נ"ש ועל הגדיש משלם חצי נזק תא שמע גמל טעון פשתן ועבר ברשות הרבים ונכנסה פשתנו לתוך החנות ודלקו בגרו של חנווני והדליק את הבירה בעל גמל חייב הניח חנווני גרו מבחוץ חנווני חייב רבי יהודה אומר בגר חנוכה פטור בשלמא למ"ד אשו משום חציו דגמל הוא אלא למ"ד משום ממונו האי אש לאו ממונא דבעל גמל הוא אמר לך ריש לקיש הכא במאי עסקינן בממסבסבת כל הבירה בולה אי הכי אימא סיפא אם הניח חנווני גרו מבחוץ חנווני חייב ואי בממסבסבת אמאי חייב בשעמדה עמדה וסכסבה כ"ש דחנווני פטור ובעל גמל חייב אמר רב הונא בר מנוח משמיה דרב איקא הכא במאי עסקינן כגון שעמדה להטיל מימיה

ריטב"א

והתניא הכלב והגדי שדלגו בין מלמעלה למטה בין מלמטה למעלה פטורין. תרגמא רב פפא דאפיך מיפך כלבא בזקירא וגדיא בסריכא אי הכי אמאי פטורים מנזק שלם וחייבין בחצי נזק: הכלב שנטל אחמר ר' יוחנן אמר אשו משום חציו וריש לקיש אמר אשו משום ממונו וריש לקיש מאי טעמא לא אמר כרבי יוחנן אמר לך חציו מכחו קאזלי האי לא מכחו קאזיל ורבי יוחנן מאי טעמא לא אמר כריש לקיש אמר לך ממונא איתי ביה ממשא הא ליתי ביה ממשא תנן הכלב שנטל חררה בו' בשלמא למ"ד אשו משום חציו דכלב הוא אלא למ"ד אשו משום ממונו האי אש לאו ממונא דבעל גמל הוא אמר לך ריש לקיש הכא במאי עסקינן דאדייה אדויי דעל חררה משלם נזק שלם ועל מקום גחלת משלם חצי נזק ועל גדיש בולה פטור ורבי יוחנן דאנחה אגוחי על חררה ועל מקום גחלת משלם נ"ש ועל הגדיש משלם חצי נזק תא שמע גמל טעון פשתן ועבר ברשות הרבים ונכנסה פשתנו לתוך החנות ודלקו בגרו של חנווני והדליק את הבירה בעל גמל חייב הניח חנווני גרו מבחוץ חנווני חייב רבי יהודה אומר בגר חנוכה פטור בשלמא למ"ד אשו משום חציו דגמל הוא אלא למ"ד משום ממונו האי אש לאו ממונא דבעל גמל הוא אמר לך ריש לקיש הכא במאי עסקינן בממסבסבת כל הבירה בולה אי הכי אימא סיפא אם הניח חנווני גרו מבחוץ חנווני חייב ואי בממסבסבת אמאי חייב בשעמדה עמדה וסכסבה כ"ש דחנווני פטור ובעל גמל חייב אמר רב הונא בר מנוח משמיה דרב איקא הכא במאי עסקינן כגון שעמדה להטיל מימיה

רישא

רישא בעל גמל חייב וכו'. מע"ג דמעיקרא נמי הוי טעמא דרשע וסיפא הכי נמי למעיקרא היה הטעם פשוט יותר לומר דלמר מצו מגיו דמחמיר בעל הגמל על מחלת הלקח הפחתן ומע"פ שהפת הולכת מעצמה ע"י רוח מנויה מ"מ משום ממונו לית מחייב מגו טעמא על שמכמכת המירה וכמה גם פעם כ"כ שלא רצה הלקוח עד שעמדה קמון למירה ומ"מ גם היה יכול לסלקה לפי שעמדה להמיל מיומיה ולכך הוצרך לפרש דסיפא מיירי שלא מיצני ליה לאפושי בטעינה דהוה ליה לאפושי בטעינה סיפא חנווני חייב דלא איבעי ליה לאנוחי נרו מאבראי תא שמע [א] המדליק את הגדיש והיה גדי כפות לו ועבד סמוך לו ונשרף עמו חייב עבד כפות לו וגדי סמוך לו ונשרף עמו פטור בשלמא למ"ד אשו משום חציו [ב] משום הכי פטור [ג] אלא למאן דאמר אשו משום ממונו אמאי פטור אילו קטל תוריה עברא הכי נמי דלא מיחייב אמר לך רבי שמעון בן לקיש הבא במאי עסקינן בשהציית בגופו של עבד דקם ליה בדרבה מיניה אי הכי מאי למימרא לא צריכא בגדי דחד ועבר דחד ת"ש [ד] השולח את הבעירה ביד חרש שוטה וקטן פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים בשלמא למ"ד אשו משום חציו חציו דחרש הוא אלא למאן דאמר אשו משום ממונו אילו מסר שורו לחרש שוטה וקטן הכי נמי דלא מיחייב הא אתמר עלה [ה] אמר ריש לקיש משמיה דחזקיה לא שנו אלא כשמסר לו גחלת וליבה אבל מסר לו שלהבת חייב מאי טעמא ברי היזיקא ורבי יוחנן אמר אפילו שלהבת פטור קסבר צבתא דחרש קא גרים לא מיחייב עד דמסר ליה גווזא סילתא ושרגא אמר רבא קרא ומתניתא מסייע ליה לרבי יוחנן קרא דכתיב [ו] כי תצא אש תצא מעצמה ישלם המבעיר את הבערה ש"מ אשו משום חציו מתניתא [ז] דתניא פתח הכתוב בנזקי

מיניה שהשולח טעבד נהרג דכמיב נקם ינקם (שמות כא) והכי לנקט גדי משום למוקמינן נקמן נגדי למד ועבד למד דנגדים ועבד ליכא למוקמי הכי לאוקמה למלמה למשדי מינים עבדיה לשמור גדיה ומיירי דנקט גבי עבד כפות וסמוך ונקט גבי גדי כפות וסמוך ומע"ג לבגדי מין נומר היה לו לברות שהרי מין ט דעת ואם מיט כפות וסמוך נמי מיבב כלמתרין בגילי פרקין (דף מ.) שזרו כממונו: **אם קטל** תוריה עבדא ה"נ דלא ליחייב. ממון הם כמיב כאן אלמים שקלים יתן לחמיו (שם): שהציית בגופו של עבד. להם ולמי ממש הרגו: בגדי דחד ועבדא דחד. ומינמרין לשמועינן למע"ג למד מיב מיומה כשכיל הגדי מפקיד בעל הגדי: אי"ו מסר שורו לחרש ה"ג דלא מיחייב. הם למרין בפ"ק (ד' י.) **תומר** בשור מפחם שהם מפרו למרם למחיב: גחלת ולי"בה. המרם להם דמי לשור לשור מזומן להזיק אבל הם דגמלת מרם עביד ליה להזק: ברי היזיקא. מזומן היזקו והוי כשורו: ור' יוחנן אמר אפי"ו שלהבת פטור. ור' יומנן לטעמיה דלמר מפו ממון מגיו והכא מגיו דמרם הן: גווזא. עלים יבשים: וסילתא. עלים קטנים דקים להמי ולמי פוסק הוא: **תצא** מעצמה. משמע ולימא לשומרי קרקע כשהלילך הוא עלמו גדיפו של הפעד מפוך מעצמה מעלמה ולפילו הכי קרי מבעיר אם הבערה כלילו הלילקו בעלמו מלמה מפו ממון שלא

ג) נקמן מג: מפ: ד) עיין תוס' סנהדרין עג. ד"ה סוף, ה) נקמן ע. נט: קדושין מב:, ו) ועיל ע: נט: [ע"ש], ז) נקמן פ:, ח) נקמן ס. [עי' תוס' ד"ה כמה].

נז א מיי פי"ל מהלכות מכי ממון שלכה י סמג עשין סמ:

שעמדה להטיל מים ב) ולא שכשכה, רישא בעל גמל חייב דלא איבעי ליה לאפושי בטעינה דלילישל בגי חנוחא למיחך בדלילקחא ודמי במאן דאפיק ותדא דמינטר ואזיק דחייב מן דאפקיה, סיפא חנוני חייב דלא איבעי ליה לאנוחי נרו מאבראי וכיון דאנוחיה הוא ברא אזיקה. מ"ש המדליק את הגדיש בר' היה עבד כפות לו וגדי סמוך לו ונשרף עמו פטור, בשלמא לר' יוחנן פטור משום דקם ליה בדרבה מיניה שחייב על העבד דין מיתה, אלא לריש לקיש הלא השוה כשיעור עבד משלם בעל השור ואע"פ שהשור חייב מיתה. **ופרוק** ריש לקיש בגון שהציית המדליק אש בידיו בגופו של עבד והרגו וממנה יצאה האש והדליק הגדיש דהא ודאי חייב על העבד דין מיתה וקם ליה בדרבה מיניה וקי"מ לן אין מת ומשלם. **ואקשי** זה לא היה צריך לחנא לשנורי. ופריק אפי' גדיש דחד ג) וגבי' דחד סד"א הני מילי אין מת ומשלם בגון דמיתה ותשלומין לחד אבל מיתה לחד ותשלומין לחד לא קמ"ל. ת"ש **השולח** את הבעירה ביד חרש שוטה וקטן פטור. בשלמא לר' יוחנן חיבי חרש הן ולמיכך פטור, אלא לריש לקיש אילו מסר שור גנח לחרש החזיק השור הכי נמי דבעל השור פטור. **ופרוק** לריש לקיש לא שנו שפטור השולח את הבערה אלא בזמן שמסר לו בחלת וליבה החרש שוטה וקטן אבל מסר לו שלהבת חייב מפני שהאי הליבוי אבל אם מסר לו שלהבת שמתוך כמות שהוא חייב בשור' יוחנן דאמר אפי' מסר לו שלהבת פטור שהרי אינו צריכין ליבוי כגון זה דאי מעשה השולח הן. **והלכתא** כרבי יוחנן בכולהו ואע"ג דשני ר"ל אשטיניה לא סמכינן. אמר רבא קרא מסייע ליה לר' יוחנן דכתיב כי תצא אש וגו' מתניתא דתניא פתח הכתוב

ב) בגמרא נרמה לריש ומסקנא וכן פרש"י. ג) עיין לעיל נזיקין דף מד ע"ב ד"ה ואי.

(ב) תוס' ד"ה מגיו כי דמרכו לעתוקי [ג] על ידי עפקין:

א) כִּי תֵצֵא אֵשׁ וּמָצְאָה קֹצִים וְנֶאֱכַל גָּדִישׁ אוֹ הַקָּמָה אוֹ הַשָּׂדֶה שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם הַמַּבְעֵר אֶת הַבְּעֵרָה: (שמות כב, ה)

ג) בכת"י נוסף דקם ליה בדרבה מיניה, ועי' ר"ח: ד) משמע דהתוס' היה בגירסתן אות ' גירסת הכת"י אות ' גירסת הכת"י) אולם הרא"ש מפתיק דברי הרשב"ם כפי גירסת הגמרא שלפנינו עבד כפות לו וגדי סמוך לו סי' או גדי סמוך לו עיי"ש: ה) כת"י מיתניי': ו) צ"ל ברדה מצויה וקרוב הרבה לדאי (באה"מ): ז) ובכת"י ודפו"י לנתורי:

לאפושי. לכרכות [ע"פ ב"ב יב:]. **מאבראי.** מכחון [ע"פ כתובות קג:]. **דחיה גדי כפות לו.** לגדים. **חייב.** מגדי ומגדים ומכוור על העבד דהיה לו לגרות [ולקמן מג:]. על מגדי דעבדי מיים ממי מחכמו מפו הקמה ומכוס לקס ליה בדרבה מיניה ליכא למשמרי דליו מיב מיומה על העבד דהוחיל ומיני כפות לו ומכוור עליו מחמה ומחלמים. **עבד כפות לו וגדי סמוך לו** ונשרף עמו פטור. מפני על הגדי וכל הגדים דמיב מיומה על העבד דכמיב נקס ינקס (שמות כא) וקס ליה בדרבה מיניה ומפני לו שמי לו מחכמו ט מיים ומפני לו מחכמו ט מפיו נכרג מל קי"ל (כתובות דף לו:) דמיב דמיומה שונגין פטורין, ומגדי לו שמי לן בין כפות לכפוי ומיירי כפות ומיירי דנקט מבדי ומיכל לחמר בגדי ומע"ג דנקט לחמרי בגדי דנקט מפוך פטור לסיכ לו לגרות ומכי קחמר סיכ עבד כפות לו מו גדי סמוך לו פטור ומע"ג דפשטו בגילי פרק שני (כה.) שזרו כממונו לחם נגיח גמלא עלוי ונפרוך מיב סחם תוס לחמים על גב שור לחם ליה לו לשור ליטול מחל הכח היה לו לגרות [ולקמן סה:]. **דקם ליה בדרבה מיניה.** וכמיב כלי רשמעה (דברים כה) משום דשמה מחמ ממה ממחיבו משום שמי דשמיות [רשב"ם ב"ב פה:]. **פטור מדיני אדם.** שפן כה כב"ל לענמו. **וחייב בדיני שמים.** להשולח מבעירה ביד חרש שוטה וקטן דמיב לא יפל עד שיקלם [ב"מ צא:]. **פטור מדיני אדם.** לנזלם. **וחייב בדיני שמים.** להשולח מבעירה ביד חרש שוטה וקטן דמיב לא יפל עד שיקלם [ב"מ צא:]. **לא שנו.** לעיל [ולקמן סה:]. **דקם ליה בדרבה מיניה.** לעיל ט:]. **גווזא.** קוליס [ולקמן נט:]. **מקלות וקיסמין [כתובות כח:].** **ישלם המבעיר את הבערה.** לעיל [שמות כב ה].

בנזקי ממונו וסיים בנזקי גופו לומר לך אשו משום חציו אמר רבא קשיא ליה לאביי למ"ד אשו משום חציו טמון באש דפטר רחמנא היכי משכחת לה וניחא ליה [א]כגון שנפלה דליקה לאותו חצר ונפלה גדר שלא מחמת דליקה והלכה והדליקה[א] והזיקה בחצר אחרת דהתם כלו ליה חציו אי הכי לענין גלוי נמי כלו ליה חציו [א] אלא למאן דאית ליה משום חציו אית ליה נמי משום ממונו [ב]וכגון שהיה לו לגודרה ולא גדרה דהתם שורו הוא ולא טפח באפיה וכי מאחר דמאן דאית ליה משום חציו אית ליה נמי משום ממונו מאי בינייהו איכא בינייהו [ג]לחייבו בארבעה דברים: על החררה משלם כו': מאן חייב בעל כלב וליחייב נמי בעל גחלת [ד]בששימר גחלתו אי כששימר גחלתו מאי בעי כלב התם [ה]בשחתר אמר רב מרי בריה דרב כהנא זאת אומרת סתם דלתות חתורות הן אצל כלב דאכלה היכא אילימא דאכלה בגדיש דעלמא הא בעינן [א]וביער בשדה אחר וליכא לא צריכא [ו]דאכלה בגדיש דבעל חררה תפשוט [ז]דפי פרה כחצר

רש"י

בנזקי ממונו. דכתיב כי תצא אש דמשמע מעצמה: בנזקי גופו. דקרי ליה מבעיר: היכי משכחת לה. אילו אדם זורק חץ והזיק בטמון (א) לא מיחייב בנזק הא קיימא לן בהאי פירקין (דף כו:) פצע תחת פצע לחייב את השוגג כמזיד ואונס כרצון לישנא אחרינא האי חץ לעולם בטמון הוא נכנס ומזיק ולא שמעתי: וניחא ליה. ומשני לה הכי: ונפלה גדר. של חצר: שלא מחמת דליקה. דאי מחמת דליקה אליו הם: דכלו ליה חציו. שבשעה שהדליק האש דהייט זריקת חץ לא היה ראוי להזיק בחצר אחרת: אית ליה נמי משום ממונו. והיכא דליכא לחיוביה משום אליו ואיכא לחיוביה משום ממונו מחייבינן ליה הלכך לענין גלוי אע"ג דכלו לו אליו חייב משום ממונו: וכגון שהיה לו לגודרה. בטרם תעבור הדליקה שם היה לו שהות ויכול לגודרה: ולא גדרה. דאע"ג דליכא לחיוביה אהבער ראשון מתחייב על שם סופו שלא שימר גחלתו לגדור בפניה: שורו הוא ולא טפח באפיה. הרי זה ככונס שורו לדיר ולא נעל בפניו ויצא והזיק[ב]: וכי מאחר דמאן דאית ליה משום חציו אית ליה נמי משום ממונו מאי בינייהו. היכא דגחלת שלו היתה מאי איכא בין ר' יוחנן דמחייב ליה משום תרתי לר"ל דלא מחייב ליה אלא משום חדא דהא על כרחך היכא דגחלת שלו נמי פליגי דהא אמרן לעיל לרבי יוחנן אשו משום אליו אלמא באשו נמי פליגי היכא דגחלת שלו בשלמא על השתא דשמעינן משום אליו דוקא ולאו משום ממונו וכדאמרת ממון אית ביה משמא הא לית ביה משמא איכא בינייהו היכא דאיתיה ממונו וליתיה אליו כי הך דנפלה גדר דכלו לו אליו דלמ"ד משום אליו דוקא פטור אבל השתא דלתרוייהו חייב מאי בינייהו: לחייבו בד' דברים. למ"ד משום אליו נמי מחייבינן ליה אם שרף אשו יד אדם חייב בארבעה דברים נזק וצער ריפוי ושבת אבל בושת לא דאמרינן בשילהי פירקין[ג] אינו חייב על הבושת עד שיהא מתכוין אבל ד' דברים חייב דפשיעה היא דהוה ליה לאסוקי אדעתיה שהרוח מוליכתה וכדאמרינן בשילהי פירקין[ד] נפל מן הגג ברוח מצויה חייב בד' דברים ופטור על הבושת למ"ד משום ממונו פטור והוא הדין נמי דאיכא בינייהו כל הני דלעיל כלב וגמל דלמ"ד משום אליו חייב דהא ממונו אע"ג דלאו אליו ואליו אע"ג דלאו ממונו אית ליה ולמאן דלית ליה אליו פטור אא"כ מסכסכת כדאוקימנא לעיל והאי דנקט ד' דברים משום דאפילו היכא דהגחלת שלו משמע לו דיש חילוק בדבריהם ועוד דמילתא דשכיח היא מפי המורה שמעתי אבל לשון ראשון נראה לי[ה]: מאן חייב בעל הכלב. אמתניתין מהדר[ו] דקתני על הגדיש משלם חצי נזק: ה"ג וליחייב נמי בעל הגחלת. דהא בין מר ובין מר משום ממונו אית להו הלכך לר' יוחנן דאמר לעיל על הגדיש משלם חצי נזק דצרורות הן לשלם בעל הגחלת חצי האחר דהא ממונו הוא ור"ש לקיש דאמר על הגדיש כולו הוי פטור לשלם בעל הגחלת כוליה וקס"ד דגחלת (ב) דחד וחררה[ז] וגדיש דחד: בששימר גחלתו. שנעל דלתות ביתו יפה ואונס הוא: זאת אומרת. מדחייב לבעל כלב אחררה נזק שלם אלמא לאו שינוי הוא זה שחתר את הדלת: דסתם דלתות חתורות הן אצל הכלב. [ח]ולא תימא משונה הוא ופלגא נזקא משלם: בגדיש דעלמא. אמאי משלם (ג) אחררה הא שן הוא ובעינן שדה אחר דניזק וליכא: תפשוט. דמדקא משלם אחררה: דפי פרתו. של מזיק האוכלת בחצר הניזק: כחצר

תוספות

טמון באש דפטר רחמנא היכי משכחת לה. פי' בשלמא למ"ד אשו משום ממונו אין תימה דפטור טמון ואע"ג דבכל נזקי ממונו כמו קרן שן ורגל חייב טמון שבממון מציט חילוקים בקרן שן ורגל להלכותיהן אבל באדם המזיק לא חלק הכתוב דכתיב פצע תחת פצע ודרשינן בסוף פירקין (דף כו:) לחייב על השוגג כמזיד ואונס כרצון לפיכך אין סברא לדרוש אשו משום אליו: **מאי** בינייהו. הוה מצי למימר איכא בינייהו כל הני דלעיל כלב שנטל חררה ואנחי אנוחי בגדיש דלרבי יוחנן משלם על שאר הגדיש חצי נזק ולר"ל על שאר הגדיש פטור ולרבי יוחנן אפילו לא הלית בגופו של עבד קם ליה בדרבה מיניה וטמון היכא שלא כלו אליו חייב לרבי יוחנן: **וליחייב** בעל הגחלת. פירוש גם בעל הגחלת ולא שיפטר בעל הכלב לגמרי כדפ"ל (לעיל כב. ד"ה ולא) גבי אנוחי אמאי חייב ועוד אי בשלא שמר גחלתו ומפטר[ח] בעל הכלב אמאי קאמר (לעיל יט:) מתני' באלייה אדוי ודרב הונא בעלמא איתמר לימא דרב הונא קאי אמתני' קשרו אדם חייב הקושר נ"ש ובעל התרנגול פטור כמו הכא דפטור בעל הכלב אלא ודאי בשלא שימר גחלתו חייב נמי בעל הכלב ולכך לא מיתוקמא דרב הונא אמתני' דקשרו אדם חייב משמע דחייב הכל הקושר ובעל התרנגול יש לו להתחייב כמו כן: **וליחייב** בעל הגחלת. האי לישנא לאו דוקא דהא מיתוקמא דאכלה בגדיש דבעל החררה אלא כלומר שיפטר בעל הכלב מחלקו של בעל הגחלת ולא ישלם כי אם הרביע וא"ת ואמאי לא פריך וליפטר בעל הכלב מן החררה [ט]ונראה מכאן לדקדק דיותר יש לאדם ליזהר עצמו שלא יזיק אחרים משלא יוזק שמחויב לשמור גחלתו מן הכלב אע"פ שאין לו רשות ליכנס לביתו כדי שלא יזיק אחרים ואפשר[י] לשמור עצמו כדי שלא יכנס כלב בביתו ליטול חררתו וכן משמע בהמניח (לקמן דף לג.) בשמעתין דקדרין דפריך אי נתקל פושע שני נמי ליחייב אלמא חשיב שני פושע לחייבו בנזק שלישי ואינו פושע לענין שיפטר ראשון בנזקיו: **בששימר** גחלתו. וא"ת ומה שמירה היא זו כיון שיכול הכלב ליכנס שם בחתירה דסתם דלתות חתורות הן אצל הכלב וי"ל כיון דנטר כדנטרי אינשי לא אטרחוהו רבנן טפי: **בשחתר.** ואם תאמר ולישני כגון דנפלה גודא בליליא וידע בעל הכלב ובעל הגחלת לא ידע ויש לומר דאין זה רגילות דבעל הכלב ידע ובעל הגחלת לא ידע ולקמן[כ] גבי עיזי דבסדות רגילות הוא לפעמים: **סתם** דלתות חתורות הן. תימה דלמא משום דהוי תחילתו בפשיעה וסופו באונס תחילתו בפשיעה משום פתיחה[ל] ויש לומר דא"כ לא מיחייב בחתירה כ"א רביע כי היכי דהוה מתחייב בפתיחה[מ] שהיה בעל הגחלת מתחייב מחצה אבל אין לתרץ דלא אמרינן תחלתו בפשיעה נבתים פתוחים וסופו באונס בנעולים כיון דגבי נעולים לא הוי שום פשיעה כדאמרינן בהפרה (לקמן דף נב:) דלא אמרינן מגו דהוי פושע לענין חרש הוי פושע לענין פקח כו' ומגו דהוי פושע לענין גמלים הוי פושע לענין שוורים דלא דמי דהתם ודאי לא אמרינן מגו משום דלגבי פקח או לגבי שוורים המזיקין לא פשעי כלל אבל הכא פושע הוא בכלב זה לענין זה הגדיש להיות ניזוק בגחלתו בפשיעה היכא שלא שמר גחלתו לכך יש להתחייב אפילו נזוקין באונס למאן דמחייב תחילתו בפשיעה וסופו באונס: **תפשוט** דפי פרה כחצר הניזק דמי. תימה דאמאי לא פשיט מסאר בבי דמתני' דתנן[נ] השן מועדת לאכול הראוי לה ומההיא דאכלה מגידי הרעבה ומתוך החנות ועוד אותם שהיו מדקדקין מסיקה בו את הכלב למה לא הביאו מתניתין כלב שנטל חררה דדייק מינה השתא ועוד מאי קאמר מאי בעי ריפתך בפומא דכלבאי כיון שהכלב נקחה ונראה לר"י דמכל הנהו דמתניתין לא מצי למפשט ולא מההיא דנטל חררה משום דס"ד דאם לקחה הבהמה פירות בחצר הניזק ואכלה ברשות הרבים [או בחצר המזיק[ס]] חייב [ע]דמחייבינן בלקיחה לחודא וכן הסברא נוטה דכיון דפשע בלקיחה מה לנו באכילה והא דממעטינן משדה אחר רשות הרבים היינו לקיחה וקמבעיא ליה כגון אם הושיט פירות בפי פרה חש"ו ועכו"ם דלאו בני תשלומין נינהו וכגון שהבהמה לא היתה יכולה ליקח אם לא שהושיט לה ואי כחצר הניזק דמי חייב בעל הפרה ואי כחצר המזיק דמי פטור כיון שנתנו אחר לתוך פיה והא דקאמר תפשוט לאו ממתני' אלא מסוגיא דשמעתין דאוקמה דאכלה בגדיש דבעל החררה שמע מינה דבעו לקיחה ואכילה בחצר [הניזק] אף על פי שאין טעם בדבר זה מה צורך באכילה אלא דגזירת הכתוב הוא ותפשוט כשנתן אחר לתוך פיה דחייב דכחצר הניזק דמיא דאי כחצר המזיק דמיא ומאי אמר ליה מאי בעי ריפתך בפומא דכלבאי ה"נ מצי א"ל מאי בעי ריפתך בפומא דכלבאי חה

עין משפט נר מצוה

נח א מיי' פי"ד מהלכות נזקי ממון הלכה ד טוש"ע ח"מ סי' תיח סעיף יג ועיין בה"מ פי"ד מהלכות נזקי ממון הלכה טו:

נט ב מיי' פי"ד מהל' נזקי ממון הלכה ד סמג עשין ט טוש"ע שם סעיף ו וסעיף יג:

ס ג מיי' שם הלכה טו טוש"ע שם סעיף יח:

סא ד ה ו מיי' פ"ג שם הלכה יח יט ועי' בהשגות ובמ"מ סמג שם טור ש"ע ח"מ סי' שצג:

סב ז טוש"ע ח"מ סי' שלא סעיף ז:

רבינו חננאל

בנזקי ממונו כי תצא וסיים בנזקי גופו המבעיר לומר לך אשו משום חציו. אמר רבא קשיא ליה לר' אמי לר' יוחנן דאמר אשו משום חציו טמון באש דפטרי חכמים שחולקין על ר' יהודה היכי משכחת לה, ובאנו לומר כגון שהצית אש בחצר ונפלה גדר שלא מחמת הדליקה והלכה האש והזיקה בחצר אחרת דכלו חציו בחצר ראשונה ואילו לא נפלה הגדר לא היתה האש עוברת באותה החצר. ומקשי' אי הכי אפי' בגלוי פטור הוא דכלו חציו וכל שכן על הטמון. ופרקי' מאן דאית ליה משום חציו אית ליה נמי משום ממונו וכגון שהיה לו לגדור בפניה שלא תעבור ולא גדר. ואקשי' וכי מאחר דמאן דאית ליה משום חציו אית ליה נמי משום ממונו בגלוי דכיון דהוה ליה לשמור ולגדור שלא תעבור הדליקה כמו שחייב לשמור בהמתו שלא תצא ותזיק ואם יצאה והזיקה חייב באשו שהוא כממונו, ואמרי' אי הכי מאי בינייהו. **איכא בינייהו** **לחייבו בד' דברים.** צער ריפוי שבת ובושת, ר' יוחנן דאמר אשו משום חציו אע"ג דאית ליה נמי אשו משום ממונו חייב בד' דברים הללו וכל שכן בנזק, אבל ר"ש לקיש דאמר אשו משום ממונו אמר לך כשם שאינו חייב בנזקי שורו אלא בנזק בלבד כדבעינן למימר לקמן כך אינו חייב באשו אלא נזק בלבד. בתר דאקשי' על ר"ש לקיש הני כולהו תיובתא ושניתהו ואוקימ' דר' יוחנן נמי אית ליה משום ממונו והלכה כר' יוחנן הדרינן לשמעתין ואמרי' תנינן במתני' על החררה משלם נזק שלם, מאן משלם בעל הכלב או בעל הגחלת, ופשיטא לן דבעל הכלב [משלם] מפני שבעל הגחלת שימר גחלתו והכלב חתר והוציאה אורחיה הוא לחתור ולא שינה כי כן דרכו, ואם לא חתר אלא לא שמר בעל הגחלת כראוי חייב בעל הגחלת ואוקי' דאכלה בגדיש דבעל חררה. גם נתברר מזו דפי פרה כחצר

מסורת הש"ס עם הוספות

א) לקמן נח., ב) כג., ג) עמוד ב, ד) לעיל יט ע"ב

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה היכי וכו' והזיק בטמון מי לא מיחייב: (ב) ד"ה ה"ג וכו' וקס"ד דגחלת וחררה דחד וגדיש דחד: (ג) ד"ה בגדיש וכו' אמאי משלם האי חררה שן הוא:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה דסתם דלתות כו' ולא תימא משונה. עיין בהרא"ש בפרקין סי' ג': תוס' ד"ה וליחייב כו' האי לישנא כו' ונראה מכאן לדקדק. עי' לקמן דף כו ע"ב תד"ה אמאי פטור: ד"ה תפשוט כו' דמחייבי' בלקיחה לחודא. עי' לעיל דף כ ע"א תוספות ד"ה מתגלגל:

הגהות הגר"א

[א] גמ' אלא למאן כו'. נ"ב הרי"ף והמב"ס מפרשים שחוזר מתני' ראשון כגון שנפלה כו' ומפרשים דמיזו אליו הוא משום ממונו (ועהגר"א סי' תי"ם ס"ק ל"ג):

תורה אור השלם

א) כִּי יַבְעֶר אִישׁ שָׂדֶה אוֹ כֶרֶם וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירֹה וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם: [שמות כב, ד]

הגהות וציונים

א] "והדליקה" ליתא בכת"י, ואולי צ"ל והלכה הדליקה, ור"ח גורס והלכה האש: ב] ועיין רש"ל (גליון) ועיי"ש בהגהות הערות בשם יש"ש: ג] בגירסת רש"י בגמרא לא היה כתוב כפי הנראה הפיסקא מהמשנה על החררה משלם וכו' ועל כן הוצרך לפרש (וכ"ה בדק"ס אות ר): ד] גי' רש"ל דגחלת והחררה דחד וגדיש דחד (גליון): ה] צ"ל מיפטר (ב"ש, וכ"ה בכת"י): ו] דפוי' ואין לו (בהגהות מיימוניות פ"ב דהל' נז"מ ובדש"ש וא"צ): ז] צ"ל פתוחה (רש"ש, וכ"ה בכת"י): ח] צ"ל בפתוחה (רש"ש, וכ"ה בכת"י): ט] כ"ה בכת"י ובמהר"ם:

ליקוטי רש"י

פתח הכתוב בנזקי ממונו. שהזיק ממונו דכתיב כי תצא אש משמע מעצמה שהדליק בתוך שלו והלכה ודלקה בתוך של חבירו. וסיים בנזקי גופו. שקראו מבעיר גדיש. משום חציו. כזורק חץ שמזיק למרחוק דאיהו גופיה עביד הכא נמי איהו גופיה עביד ונפקא מיניה לחייבו בד' דברים אם הוזק בה אדם כדאמרינן בפ"ב [לקמן ס:]. טמון באש. שאם היו בגדים טמונים בגדיש. דפטר רחמנא. פטור המבעיר דכתיב ביה (שמות כב) או הקמה ודרשינן בשילהי הכונס לאו לדיר (לקמן דף ס.) מה קמה בגלוי אף כל גלוי לאפוקי טמון דלא [לעיל ה:]. [מכאן שייך לעמוד ב] נתחככה בכותל להנאתה. והפילתו. או מינפה פירות להנאתה. שמגלגלה עליהן כלוך סוסים וחמורים דהיינו דומיא דשן שיש הנאה להזיקה. כאשר יבער הגלל. היינו שן שפעמים מגולה ופעמים מכוסה וכמיב ביה יבער, לישנא אחרינא גלל זה רעי שהשן מבערה למאכל ופעמים גלל כמו גללי אדם וגללי בהמה [לעיל ג:]. שיפה. גירה. [סנהדרין עז:]. לציבית. שינים. לשון מורי מלי תוכין שקורין ייגלי"ש [חולין נט.]. ופרטיה. עשה חבלה [מכות כ.]. חשיך. שאמו את העטם בידו והוליכו והגיע שיני נחש בידו ועל את הגירו של פלוגתא דר' יהודה ורבנן מפרש בגמרא [סנהדרין שם]. שאמו העטם והוליכו והשיך העטם בבשרו. בין שיניו הוא עומד. והרי הוא כמוקע שכן בעטנו דלאו גרמא הוא שהרי כלי משמיתו בידו. מכריש בפייה. כדין רוצח. מעצמו מקיא. נשיכתו והפסיכו זה עדיין אין בו כדי להמיה לפיכך גרמא בעלמא הוא אף על פי שיודע שסופו להקיא מיהו לאו מכחו מיית. לפיכך נחש בסקילה. כדין שור שהמית לכל בהמה והיה כשור תם אלא שדבר הכתוב בהוה [שם עח.].

עין משפט נר מצוה

[illegible]

מסורת הש"ס עם הוספות

[illegible]

גמרא

כחצר הניזק דמי דאי כחצר המזיק דמי לימא ליה מאי בעי רפתך בפומא דכלבאי דאיבעיא להו פי פרה כחצר הניזק דמי או כחצר המזיק דמי ואי אמרת כחצר המזיק דמי שן דחייב רחמנא היכי משכחת לה אמר רב מרי בריה דרב כהנא כגון שנתחככה בכותל להנאתה וטנפה פירות להנאתה מתקיף לה מר זוטרא והא בעינא כאשר יבער הגלל עד תומו וליכא רבינא אמר דשף צלמי רב אשי אמר דפסעי פסועי ת"ש שיסה בו את הכלב שיסה בו את הנחש פטור מאן פטור (א) משסה פטור וחייב בעל כלב ואי אמרת כחצר המזיק דמי לימא ליה מאי בעי ידך בפומיה דכלבאי אימא פטור אף משסה ואיבעית אימא דאפקיה לניביה וסרטיה ת"ש השיך בו את הנחש רבי יהודה מחייב וחכמים פוטרים ואמר רב אחא בר יעקב כשתימצי לומר לדברי ר' יהודה ארס נחש בין שיניו הוא עומד לפיכך מכיש בסייף ונחש פטור לדברי חכמים ארס נחש מעצמו מקיא לפיכך נחש בסקילה ומכיש פטור ואי אמרת פי פרה כחצר המזיק דמי לימא ליה מאי בעי ידך בפומא דחיוואי לענין קטלא לא אמרינן ומנא תימרא דתניא הנכנס לחצר בעל הבית שלא ברשות ונגחו שורו של בעל הבית ומת השור בסקילה ובעלים פטורים מן הכופר בעלים פטורין מן הכופר מ"ט דאמר ליה ברשותי מאי בעית שורו נמי לימא ליה מאי בעית ברשותי אלא לענין קטלא לא אמרינן הנהו עיזי דבי תרבו דהוו מפסדי ליה לרב יוסף א"ל לאביי זיל אימא להו למרייהו דליצנעינהו אמר ליה אמאי איזיל דאי אזילנא אמרי לי לגדור מר גדירא בארעיה ואי גדר שן דחייב רחמנא היכי משכחת לה כשחתרה אי נמי דנפיל גודא בליליא מכריז רב יוסף ואיתימא רבה דסלקין לעילא ודנחתין לתתאה הני עיזי דשוקא דמפסדי מתרינן במרייהו תרי ותלתא זמנין אי ציית ואי לא אמרין ליה תיב אמסחתא וקבל זוזך:

מתני' איזהו תם ואיזהו מועד כל שהעידו בו שלשה ימים ותם משיחזור בו שלשה ימים דברי ר' יהודה רבי מאיר אומר מועד שהעידו בו שלשה פעמים ותם כל שיהו התינוקות ממשמשין בו ואינו נוגח:

גמ' מאי טעמא דר' יהודה אמר אביי תמול חד מתמול תרי שלשום תלתא ולא ישמרנו בעליו אתאן לנגיחה רביעית רבא אמר תמול מתמול חד שלשום תרי ולא ישמרנו האידנא חייב ור"מ מ"ט דתניא א"ר מאיר ריחק

רש"י

כחצר הניזק דמיא. ושדה אחר קרינא ביה: ואי אמרת כו'. גמרא קמהדר כלומר אמאי מספקא לך פשיטא דכחצר הניזק דמי דאי כחצר המזיק דמי א"כ שן דחייב רחמנא היכי משכחת לה: נתחככה בכותל. דתולדה דשן היא אבל שן ממש לא דאמר ליה פי פרתי רשותי היא: ונטפה פירות. ע"י גלגול כעין שעושין סוסים וחמורים ובלעו וולט"ר: והא בעינן עד תומו. למכליא קרנא דהא ובער זה השן מיבער הגלל עד תומו נפקא לן בפ' קמא (דף ג:) והכא ליכא תומו שעדיין האבנים והפירות בעין: דשף צלמי. כשנתחככה בכותל מחקה צורה שעליו דאיכא תומו: דפסעי פסועי. כשנתגלגלה על הפירות תחבתן בטיט ואי אפשר ללקטן. לישנא אחרינא דפסאי פסואי כמו פסו אמונים (תהלים יב) כלומר שטפחה משקה בגלגולה דכליא ופסיא קרנא: פטור משסה. דגרמא בנזקין פטור: דאפקיה לניביה. שהוציא שיניו וסרטו לא הכניס ידו לתוך פיו: השיך בו את הנחש. שנטל את הנחש בידו והגיע פיו ליד חבירו עד שנכנסה לתוכו ונשכו ומת: מחייב. מיתה: בין שיניו עומד. ובלא כוונת הנחש יצא הארס: לפיכך מכיש בסייף. דהוה ליה כאילו הרגו בסייף שהורג ממש הוא ולא גורם: נחש בסקילה. כדין שור הורג אדם דכתיב השור יסקל (שמות כא): לענין קטלא. הריגת נחש: לא אמרינן. מאי בעי ידך כו' ואפילו כחצר המזיק דמיא אינו פטור אלא נהרג אבל לענין נזקין אמרינן מאי בעית ברשותי כדתנן בפ"ק (דף ט:) חוץ מרשות המיוחדת למזיק ומיבעיא לן פי פרה אי כחצר המזיק דמי או לא עד דפשיטנא לה מכלב שנטל חררה: בי תרבו. שם משפחה: דסלקין לעילא. מבבל לארץ ישראל: ודנחתין לתתאה. מארץ ישראל לבבל הוו בקיאין מדין זה: עיזי דשוקא. דקצבי דקיימי לשחיטה אלא דמשהו להו עד יומא דשוקא: מתרינן במרייהו. אי מפסקן אפילו ברשות הרבים: תיב אמסחתא. מקום מעמד הקצבים: וקביל זוזך. אפילו ביומא דלאו דשוקא שאינו להו הואיל ולשחיטה קיימן: מתני' משיחזור בו שלשה ימים. שרואה שוורים ואינו נוגח חוזר לתמותו: שלשה פעמים. ואפילו ביום אחד: גמ' אתאן לנגיחה רביעית. שאם לא שמרו ונגח נגיחה רביעית משלם מעלייה נ"ש אבל אשלישית פלגא נזקא הוא דמשלם: ולא ישמרנו האידנא. בנגיחה שלישית חייב עליה נזק שלם: ריחק

תוספות

חה הלשון לאו דוקא דהכא לא שייך לשון זה שהכלב לקח מעצמו אלא כלומר כיון דגזירת הכתוב דבעי' אכילה בחצר הניזק ואי פי פרה כחצר המזיק אפילו כי אכלה בגדיש דבעל התרומה הוי אכילה בחצר המזיק ואגב דשייך לשון זה נגתן אחר לתוך פיה נקט ליה ומייתי משיסה בו את הכלב דשפיר מיקרי אפילו הכניס יד חבירו בפי הכלב או הנחש והשיך היינו דתחב ותקע שיני הכלב ונחש בבשר חבירו וא"כ אמאי חייב בעל הכלב והלא ידו בחצר המזיק הוא ולימא ליה מאי בעי ידך בפומא דכלבאי והא דקאמר שן דחייב רחמנא היכי משכחת לה אף על גב דמשכחת לה שפיר כגון שהלקיחה היתה בחצר הניזק אלא משום דפשטיה דקרא משמע שהביעור היתה בחצר הניזק קבעי היכי משכחת לה וכדאיתא במסכת שבת (דף ג:) איכא נמי תפשוט מסוגיא דשמעתין דקאמר תפשוט מדבעי' רב ביבי בר אביי: **תא** שמע שיסה בו את הכלב. ותימה דאמאי לא משני לענין קטלא לא אמרינן כדאמרינן בסמוך דהך משנה היא רישא דהשיך בו את הנחש דמייתי בתר הכי בפ' אלו הן הנשרפין (סנהדרין דף עו: ושם) ושמא משמע ליה רישא בין לענין מיתה בין לענין נזקין ולקמן נמי מייתי לה גבי בעיא משסה כלבו של חבירו: **דאפקיה** לניביה וסרטיה. הו"מ לשנויי כגון שלא הכניס יד חבירו אלא הכלב עצמו לקחה כששיסהו אלא דמשני לפי מה שסבר דמיירי כשהושיט לו ידו: **יכלי** למימר לגדור מר גדירא בארעיה. היה נשמט אביי שלא היה חפץ לילך לשם דהתנן (לעיל דף יט:) אכלה מתוך הרחבה משלמת כו' ולא אמרינן היה לו לנעול חנותו וכן אכלה מלידי הרחבה ולעיל נמי לא פריך דליפטר בעל הכלב מן החררה ורב אלפס פסק כרב יוסף וליתיה לדאביי דדחויא בעלמא הוא: **הנהו** עיזי דשוקא כו'. דוקא בהנהו דקיימי לשחיטה ואע"ג שישלמו מה שהזיקו לא בעי למיקם בהדייהו לדינא ושמא נמי דליכא סהדי אבל עז לחלבה ורחל לגיזתה יכול לומר כשיזיק ישלם כדאשכחן גבי עיזי דבי תרבו דאמר ליה זיל אצנעינהו ולא אמר ליה זיל שחטינהו: **איזהו** מועד כו'. אומר ר"י דהא דאמרינן בהבא על יבמתו (יבמות דף סד:) דסתם לן תנא דשור המועד כרשב"ג דאמר בשלש זימנין הוי חזקה לא משום דתיהוי פלוגתייהו בשור המועד דמקראי דרשינן: **שיהו** התינוקות כו'. אף על גב דאדם אית ליה מזלא מ"מ כיון שנעשה שפל כל כך שהתינוקות ממשמשין בו ודאי חזר לקדמותו ולא בא ר"מ למעט שלא תועיל חזרה שלשה ימים אלא השמיענו דאפילו ביום אחד פעמים דאיכא חזרה כגון ע"י תינוקות וג' פעמים ביום אחד נראה דאין מועיל לדידיה לחזרה אע"פ שמועיל להעדאה דה"נ אשכחן לר"ש דבשלשה פעמים הוי מועד ובחזרה בעי ג' ימים: **ולא** ישמרנו האידנא חייב. פי' בקונטרס בפי' ראשונה דלרבא בפעם ג' חייב נ"ש נ"ל לפי' הא דקאמר לקמן דאתו ג' כיתי סהדי בחד יומא דלמ"ד לייעודי תורא איעד ומשלמין בעלים נ"ש אע"פ שלא ידעו תחלה ואינו נראה דהועד בבעליו כתיב וא"כ אם לא ישמרנו משלם נ"ש וברייתא דלקמן קתני דאין השור נעשה מועד עד שיעידו בפני בעלים וא"כ אפילו למ"ד לייעודי תורא צריך שידעו הבעלים תחלה וכי אתו ג' כיתי סהדי בחד יומא והעידו בבעלים לא ישלמו בעלים נ"ש עד נגיחה ד' ורש"י עצמו חזר בו משום דבריש חזקת הבתים (ב"ב דף כח. ושם) קאמר סתמא דגמרא אי מה שור המועד עד נגיחה ד' לא מיחייב כו' ופי' דמשמעות דורשין איכא בינייהו והר"ר

רבינו חננאל

[illegible]

הגהות הב"ח

(א) גמ' מאן פטור משסה וחייב:

גליון הש"ס

[illegible]

תורה אור השלם

א) אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ בְּעָלָיו שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם שׁוֹר תַּחַת הַשּׁוֹר וְהַמֵּת יִהְיֶה לּוֹ: [שמות כא, לו]

הגהות וציונים

[illegible]

לעזי רש"י

וולטי"ר. פירוש להתגלגל [illegible]

ליקוטי רש"י

[illegible]

חשק שלמה על ר"ח

[illegible]

[illegible]

ריחק נגיחותיו חייב קירב נגיחותיו לא כל שכן אמרו ליה זבה תוכיח שריחקה ראיותיה טמאה קירבה ראיותיה טהורה אמר להן הרי הוא אומר וזאת תהיה טמאתו בזובו תלה הכתוב את הזב בראיות ואת הזבה בימים ממאי דהאי וזאת למעוטי זבה מראיות אימא למעוטי זב מימים אמר קרא והזב את זובו לזכר ולנקבה מקיש זכר לנקבה מה נקבה בימים אף זכר בימים ולקיש נקבה לזכר מה זכר בראיות אף נקבה בראיות הא מיעט רחמנא וזאת ומה ראית מסתברא קאי בראיות ממעט ראיות קאי בראיות ממעט ימים תנו רבנן איזהו מועד כל שהעידו בו שלשה ימים ותם שיהו התינוקות ממשמשין בו ואינו נוגח דברי ר' יוסי ר' שמעון אומר מועד כל שהעידו בו שלש פעמים ולא אמרו שלשה ימים אלא לחזרה בלבד אמר רב נחמן אמר רב אדא בר אהבה הלכה כר' יהודה במועד שהרי ר' יוסי מודה לו והלכה כרבי מאיר בתם שהרי ר' יוסי מודה לו אמר ליה רבא לרב נחמן ולימא מר הלכה כרבי מאיר במועד שהרי רבי שמעון מודה לו והלכה כרבי יהודה בתם שהרי רבי שמעון מודה לו אמר ליה אנא כרבי יוסי סבירא לי דרבי יוסי נימוקו עמו איבעיא להו שלשה ימים דקתני לייעודי תורא או לייעודי גברא למאי נפקא מינה דאתו תלתא כיתי סהדי בחד יומא אי אמרת לייעודי תורא מייעד ואי אמרת לייעודי גברא לא מייעד מימר אמר השתא הוא דקמסהדו בי מאי תא שמע אין השור נעשה מועד עד שיעידו בו בפני בעלים ובפני בית דין העידו בו בפני בית דין ושלא בפני בעלים בפני בעלים ושלא בפני בית דין אינו נעשה מועד עד שיעידו בו בפני בית דין ובפני בעלים העידוהו שנים בראשונה ושנים בשניה ושנים בשלישית הרי כאן שלש עדיות והן עדות אחת להזמה נמצאת כת ראשונה זוממת הרי כאן שתי עדיות והוא פטור והן פטורים נמצאת כת שניה זוממת הרי כאן עדות אחת והוא פטור והן פטורים נמצאת כת שלישית זוממת כולן חייבין ועל זה נאמר ועשיתם לו כאשר זמם וגו' אי אמרת לייעודי תורא שפיר אלא

רש"י

ריחק נגיחותיו. ג' ימים: חייב. כדכתיב תמול שלשום: ריחקה ראיותיה. ג' ראיות בג' ימים טמאה ז' ימים כדכתיב כי יזוב זוב דמה ימים רבים ודרשינן (בת"כ פ' מצורע) ימים שנים רבים שלשה: קירבה ראיותיה. ביום אחד טהורה מטומאת שבעה אלא שומרת יום כנגד יום: הרי הוא אומר וזאת כו'. ומשום גזירת הכתוב הוא דלא דרשינן ק"ו: הזב בראיות. דכתיב בהאי קרא זוב תלתא זימני וכתיב טומאתו היא דמשמע בהנך ג' הוי טמא וכתיב זאת דמשמע אין לך אלא מה שכתוב בו זב בראיות ולא זבה בראיות: קאי בראיות. האי וזאת גבי ראיות כתיב וממעט ראיות לזבה: ממעט ימים. בתמיה: אלא לחזרה. שאם חזר לאחר העדאתו שלשה ימים שראה שוורים ולא נגח חזר לתמותו: כרבי יהודה. דמתני': נימוקו עמו. טעמיו וראיותיו עמו: לייעודי תורא. ולמעוטי היכא דנגח ביום אחד: או לייעודי גברא. לייעד בעל השור בעינן שלשה ימים: בחד יומא. והעידו על שלש נגיחות של ג' ימים: אי אמרת. לא בעינן ג' ימים אלא לייעודי תורא ולמעוטי קירב נגיחותיו הא מייעד לריחק בנגיחות: השתא הוא דקמסהדו בי. כל שלשתן הכיתות באו ביום אחד והתורה אמרה שלשה ימים: והועד בבעליו. ואין עדות אלא בב"ד: הרי כאן ג' עדיות. שאם בטלה אחת מהם לא בטלו השתים ומשלם עליהם חצי נזק ואם לא בטלה הרי הוא מועד: והן עדות אחת להזמה. שהרי על ידי שלשתן הוא מועד הלכך עדות אחת הן לכך שאם נמצאת כת ראשונה זוממת הוא פטור מלשלם על הנגיחה שלישית אלא חצי נזק: והן. הזוממין: פטורין. מתשלומי נגיחה שלישית ואע"פ שהן היו גורמים לו לשלם עליה נ"ש פטורין שאין העדים משלמין ממון על שיזומו כולן: כולן חייבין. לשלם הח"נ של העדאת נגיחה שלישית בין כולן ולד תמות משלמים שני עדים האחרונים שהעידו עליה: אי אמרת לייעודי תורא. בעינן ג' ימים אבל גברא ביום אחד מייעד מצי לאוקמא כשבאו כולן ביום אחד שהביאן ניזק שלישי להעיד על ג' נגיחות של ג' ימים ומשום הכי שייכי קמאי בהך העדאה שרגלים לדבר לשוויה מועד אתו דלא מצו למימר אנן לחיובי פלגא נזקא אתינן מקמייתא ולא לשוייה מועד דודאי הכי ידעי בהני שהרי בעל נגיחה שלישית הביאן ומה לו ולנגיחות הראשונות אלא כדי לייעדו ובהדי הדדי אתו: אלא לימרו

בפני ב"ד. זהו מסברא דמי יקבל עדות אם לא בפני בית דין: הרי כאן שלש עדיות. לענין ג' אחין ואחד מן השוק מצטרף עמהן:

תוספות

והר"ר עזריאל פי' דאיכא בינייהו דלאביי דדריש לא ישמרנו לנגיחה ד' לא משלם נזק שלם עד יום ד' דלא ישמרנו הוי יום ד' דומיא דתמול שלשום אבל לרבא דלא כתיב נגיחה ד' אפילו נגח ד' בג' חייב וקשה למאי דפי' דלא משלם ברביעית נ"ש אפי' למ"ד לייעודי תורא אא"כ העידו בבעלים בנגיחה ג' דאמרינן לקמן בפרק שור שנגח ארבעה וחמשה (דף מא. ושם) וכי מאחר דמתם קטלינן ליה מועד היכי משכחת לה ומשני כגון שהוזמו וזוממי זוממין ופריך הניחא אי לייעודי תורא שפיר אלא אי לייעודי גברא בעינן מאי אמר ליה לא הוה ידענא דתוראי נגחן ולפי מה שפירש' אפילו אי לייעודי תורא נמי לא אתי שפיר וי"ל דלכתחילה כשהוזמו השלשה כיתות לקחו הבעלים את השור וכשבאו זוממי זוממין והעידו בבעליו בבית דין לא הספיקו לגמור את דינו עד שנגח נגיחה ד' בעוד שהיה בבית בעליו וכמ"ד גומרין דינו של שור שלא בפניו והו"מ למפרך הניחא למ"ד גומרין אלא בלאו הכי פריך שפיר היכא אתר ור"ת מפרש שאין נאסר על ידי גמר דין כל זמן שהוא קיים ועדיין שלו הוא עד לאחר סקילה או לאחר שחיטה והשתא אתי שפיר אפי' נגמר דינו ואא"כ נגח והא דקתני לקמן בברייתא נמצאת כת שלישית זוממת כולן חייבין אע"ג דעדיין לא חייב נזק שלם מכל מקום כיון שמייעדין אותו וממילא מתחייב נזק שלם ברביעית כשהוזמו צריכין לשלם כפי מה שתעלה נגיחה ד' כשיגח אע"ג דבפרק הנחנקין (סנהדרין דף פו:) אמר עידי גניבה בנפש שהוזמו ועידי גמיגה ראשונה של בן סורר אין נהרגין התם לאו משום דיכול להיות שלא יבאו לידי חיוב פטרינן להו אלא התם משום דמצו למימר להלקותו באנו ועידי גניבה בנפש שהוזמו לוקין כדפירש התם בקונטרס אבל הכא ע"כ לא באו כי אם לייעדו ולחייבו נזק שלם כשיגח נגיחה ד' כדמסיק וא"ל דלא מצו למימר לחיובי פלגא נזקא קאתינן א"כ אין חייבין אלו הכיתות אלא כמה שעשאו מועד ואומדין כמה נפחת שורו מדמיו ולא צריכא השתא לנגיחה רביעית כלל:

הרי הוא אומר וזאת. ואם תאמר כל שכן השתא דאיכא למימר תוכיח למיעט קרא בהדיא וי"ל דה"ק דהתם גלי קרא דלא שייכא התם סברא של קירוב וריחוק שאין שם הטעם תלוי משום למוחזקת בכך רואה אלא דגזירת הכתוב הוא דבשלשה ימים היא זבה אפי' אם יבא אליהו ויאמר ודאי לא תראה עוד:

ודלמא למעוטי זב מימים. ולא בעי למימר אבל לא זבה מראיות דאם כן לשתוק מוזאת אי נמי המקשה סמך אהיקשא וכדפריך בסמוך מה ראית:

קאי בראיות ממעט ראיות. תימה אדרבה קאי בזב ממעט זב קאי בזב ממעט זבה כדדרשינן בפ"ק דשחיטת חולין (דף כ. ושם) שאין הלוים פסולים במומים דכתיב וזאת אשר ללוים ואין אחרת ללוים ויש לומר דהתם נמי הוה דרשינן וזאת ללוים ולא לכהנים שאין שנים פוסלין בכהנים אלא משום דדרשינן ליה מאשר ללוים:

אנא כרבי יוסי ס"ל. והא דלא קאמר הלכה כרבי יוסי משום דניחא ליה למנקט תנאי דמתניתין:

אי לייעודי גברא. לא שיהא מועד לעבור בהתראות דאם כן לא היה מתחייב עד נגיחה של המישית כ"ש אלא לייעודי שיודיעו בכל פעם שנגח שורו וישמרנו:

תלתא כיתי עדים. לאו דוקא דהוא הדין כת אחת:

השתא הוא דקמסהדי בי. תימה לר"י דמ"מ קנס לא הוי אפי' למ"ד (לעיל דף טו.) פלגא נזקא קנסא דמכי נגח שלש נגיחות יצא מחזקת שימור ונראה לתרץ דאין חצי נזק תלוק כיון דהוי קנס בחד לוכתא הוי קנס בכל לוכתי כדאשכחן גבי שלשים של עבד דאפי' העבד שוה שלשים לא פחות ולא יותר מכל מקום הוי קנס ואי מודה ביה מיפטר:

לימרו הנך קמאי נו'. הוא הדין להו"מ למפרך ממקרקעי אלא ידעו נרמטונים כיון שמתו בג' ימים מקרקעי פריך נפשטוה מפי:

לימרו הנך בתראי וכו'. מקרקעי לא הו"מ למפרך דמוכח מילתא דלמיעוד לימרו מדמתמיו עד עכשיו ג' ומ"מ מכי קאמר מנא ידעינן דכל דקאי נכי דינא כו' נוקמא כגון שהיו מתכוונים בתעמד כשהעידו כח למשוה ושניה וי"ל דעל כרחך מיירי כשהעידו כח שליטת תחלה דאי כשהעידו לבסוף אפ כן מקשה מקרקעי דלמא למיומיה פליגא נזקא קאמו לגיכא הוכחה ממה שהממיתו על עכשיו שליטת דשמא לא היה להם פנאי לומ לב"ד להעיד מילא כשהממיתו על כשהעידו כח שליטת מן מוכחת מילתא דלמיעוד קאמו:

אלא דקמרמזי רמזי. לפי הספרים דגרסי מילא משמע דצעי לאוקמי הכא נמי דקמרמזי רמזי ומיתא אפי' מ' לייעודי גברא וכגון שכבל שלשה ימים נמו מילו עם מלו וקמרמזי ולא ברמיזה כההיא דהמיקן[ב] דהתם מיירי ברמיזה גלויה ללולו מילתא היא ג"כ דיש נפשות שמתי וכל הנך שנוי בחרבי אתו נמי לייעודי גברא[ג]:

במכירין בעל השור כו'. ואם תמצר אתמי מלו לגיכא דלמיעוד פליגא נזקא קאמינן מקטן שכשורים כדתנן בהמתם (לקמן דף לה:) גבי זה אומר קטן הזיק וי"ל דיכול לומר אתמ מהם נשבר ג"כ דנאמר אתמ מהם (ג) אתמ כל נגיחה[ד] וא"ת דכיון דאתמ מכירין את השור ובא אחר ושינה בו פשוט א"ל רב פפא לדבא איתמר משמיה דרישׁ לקיש כוותיך[ה] דאמר ריש לקיש שתי פרות ברשות הרבים אחת רבוצה ואחת מהלכת ובעטה מהלכת ברבוצה פטורה רבוצה במהלכת חייבת א"ל [ו]אנא בהדיא חיובי מחייבנא דאמרינן להי[ז] כי אית לך רשותא לסגויי עלי לבעוטי בי ליח לך רשותא: **מתני'** [ח]שור המזיק ברשות הניזק כיצד [ט]נגח נגף נשך רבץ בעט ברשות הרבים משלם חצי נזק ברשות הניזק[י] רבי טרפון אומר נזק שלם וחכמים אומרים[יא] חצי נזק אמר להם רבי טרפון ומה במקום שהקל על השן ועל הרגל ברשות הרבים שהוא פטור החמיר עליהן ברשות הניזק לשלם נזק שלם מקום שהחמיר על הקרן ברה"ר לשלם חצי נזק אינו דין שנחמיר עליו ברשות הניזק לשלם נזק שלם אמרו לו דיו לבא מן הדין להיות כנדון מה ברה"ר חצי נזק אף ברשות הניזק חצי נזק אמר להם אף[יב] אני אלא אי אמרת לייעודי גברא. פגיעו ג' ימים ועל כל נגיחה וגגיחה צריך להעיד ביומיה ולא מצכחת לה למשוו ליה מועד עלא ג' ימים לימרו הנך קמאי כו': ולייעודי תורא מי ניחא. מי דקמאי ולמי לייעודיה מכחוו שהרי יודעים שמין על ניזק הבעלי למעט נגיחות לשמוטת עלא כדי ליעדו ולמיתו נ"ש עלא הנך בתראי שנגיחים לו עלא עדות ג' שכחות ולמיתם מ"ר: לימרו אנן לאו לייעודי אתינן. ולא הוה ידעינן מהנך כימות עלא למיתם פליגא נזקא (ה) ולמן עליו לעלם עלא מי הוזק: ר"ג דקא מרמזי רמזי. כלומר לייעודי תורא ניתא ליתא מסם (מתר כל נגיחה) מ"ר ונ"ב מ"ל מתר כל הנגיחות:

(ב) באי"ד שמע יהא שניה ושלישית וכיוצא"ה ומעמם זה וכו' נמנו בשטירוהו פ"ל וכן נקמן:

(ג) רש"י ד"ה לימרו וכו' פליגא נזקא אחינן ולמן עליו: (ד) תוס' ד"ה נמכירין וכו' דלמתר מתר מסם (מתר כל נגיחה) מ"ר ונ"ב מ"ל מתר כל הנגיחות:

(ה) ר"ח ד"ה לימרו דקמאי נו' ומ"ש ומ"ל דעל כרחך מיירי כשהעידו כח שליטת תחלה דאי כשהעידו לבסוף אפ כן מקשה מקרקעי דלמא למיומיה פליגא נזקא קאמו לגיכא הוכחה ממה שהממיתו על עכשיו שליטת דשמא לא היה להם פנאי לומ לב"ד להעיד מילא כשהממיתו על כשהעידו כח שליטת מן מוכחת מילתא דלמיעוד קאמו:

(ו) ר"ח ד"ה ולייעודי תורא ניתא ליתא דקאמר אי אמרת לייעודי גברא פגיעו ג' ימים ועל כל נגיחה וגגיחה צריך להעיד ביומיה ולא מצכחת לה למשוו ליה מועד עלא ג' ימים לימרו הנך קמאי כו' ולייעודי תורא מי ניחא כו' ולמי לייעודיה מכחוו שהרי יודעים שמין על ניזק הבעלי למעט נגיחות לשמוטת עלא כדי ליעדו ולמיתו נ"ש עלא הנך בתראי שנגיחים לו עלא עדות ג' שכחות ולמיתם מ"ר: לימרו אנן לאו לייעודי אתינן. ולא הוה ידעינן מהנך כימות עלא למיתם פליגא נזקא (ה) ולמן עליו לעלם עלא מי הוזק: ר"ג דקא מרמזי רמזי. כלומר לייעודי תורא ניתא ליתא מסם (מתר כל נגיחה) מ"ר ונ"ב מ"ל מתר כל הנגיחות: (ז) באי"ד שמע יהא שניה ושלישית וכיוצא"ה ומעמם זה וכו' נמנו בשטירוהו פ"ל וכן נקמן:

(ח) ר"ח ד"ה לימרו דקמאי נו' ומ"ש ומ"ל דעל כרחך מיירי כשהעידו כח שליטת תחלה דאי כשהעידו לבסוף אפ כן מקשה מקרקעי דלמא למיומיה פליגא נזקא קאמו לגיכא הוכחה ממה שהממיתו על עכשיו שליטת דשמא לא היה להם פנאי לומ לב"ד להעיד מילא כשהממיתו על כשהעידו כח שליטת מן מוכחת מילתא דלמיעוד קאמו:

(ט) ר"ח ד"ה לימרו דקמאי נו' ומ"ש ומ"ל דעל כרחך מיירי כשהעידו כח שליטת תחלה דאי כשהעידו לבסוף אפ כן מקשה מקרקעי דלמא למיומיה פליגא נזקא קאמו לגיכא הוכחה ממה שהממיתו על עכשיו שליטת דשמא לא היה להם פנאי לומ לב"ד להעיד מילא כשהממיתו על כשהעידו כח שליטת מן מוכחת מילתא דלמיעוד קאמו:

(י) ר"ח ד"ה לימרו דקמאי נו' ומ"ש ומ"ל דעל כרחך מיירי כשהעידו כח שליטת תחלה דאי כשהעידו לבסוף אפ כן מקשה מקרקעי דלמא למיומיה פליגא נזקא קאמו לגיכא הוכחה ממה שהממיתו על עכשיו שליטת דשמא לא היה להם פנאי לומ לב"ד להעיד מילא כשהממיתו על כשהעידו כח שליטת מן מוכחת מילתא דלמיעוד קאמו:

(יא) ר"ח ד"ה לימרו דקמאי נו' ומ"ש ומ"ל דעל כרחך מיירי כשהעידו כח שליטת תחלה דאי כשהעידו לבסוף אפ כן מקשה מקרקעי דלמא למיומיה פליגא נזקא קאמו לגיכא הוכחה ממה שהממיתו על עכשיו שליטת דשמא לא היה להם פנאי לומ לב"ד להעיד מילא כשהממיתו על כשהעידו כח שליטת מן מוכחת מילתא דלמיעוד קאמו:

(יב) ר"ח ד"ה לימרו דקמאי נו' ומ"ש ומ"ל דעל כרחך מיירי כשהעידו כח שליטת תחלה דאי כשהעידו לבסוף אפ כן מקשה מקרקעי דלמא למיומיה פליגא נזקא קאמו לגיכא הוכחה ממה שהממיתו על עכשיו שליטת דשמא לא היה להם פנאי לומ לב"ד להעיד מילא כשהממיתו על כשהעידו כח שליטת מן מוכחת מילתא דלמיעוד קאמו:

המשסה בגבו של חבירו כו'. לא דמי לשור המשסהו (לקמן דף לט.) שהמשסה נלחם עמו להורגו: מני

עד א ב ג: מיי' פכ"ז מהלכות נזקי ממון הלכה יט ועיי' משנה ומ"מ סמג עשין סוף ע"פ ס"מ סימן שפה:

עז ד ה מיי' ס"ג מהלכות נזקי ממון הלכה יט ועיי' משנה ומ"מ סמג עשין סוף ע"פ ס"מ סימן שפה:

עח ז מיי' שם הלכה כ סמג שם סוף ע"פ ומ"מ סי' שפה סוף ס:

עט ז ח מיי' שם פ"ל הלכה ז ה סמג שם טוש"ע שם סוף ס"ו:

רבינו חננאל

כלומר אינן חייבין לשלם עד שיזומו שלשתן ובצנין הזה השניה והשלישית ואע"פ שהראשונה בשהזהמה פטורה מלשלם צד המועדת שבגריחה רביעית משלמת החמות שחייבתו לשלם לראובן עומדת וכן דין השניה וכן דין השלישית, אבל אם הזמר אלו הג' כיתות כולן משלמ' הראשונה מה שחייבתו בעזותה לשלם לראובן והשניה משלמת מה שחייבתו והשלישית לשמעון ומשלמת מה שחייבתו לשלם ללוי ושלשתן משלמות (ומשלמתן) צד מועדות שבגריחה ורביעית ועל זה נאמר ושמיתם לו באשור ומם לעשות לאחיך, ופעמים שמשלמות גם צד החמות שברביעית היכי דמי כגון שהזהד בגריחה רביעית וקימא לן פלגי נזקא קנסא ואין אדם משלם קנס על פי עצמו וכיון שהזעידו הללו שהוא מועד נתחייב על עזותם. השתא דיקקין מיהא ממתניתא אי אמרינן לייעודי תורא משכחת לה כגון דאשהידו כחדא כולהו, אלא אי אמרת לייעודי גברא ולעולם לא הוי מועד עד שיעידו הללו [ב]שלש כיתות בשלשה ימים, לימרו הנך שהזי קמאי דאשהידו עליה דגמ בחד בשבא לחדא דראובן מי הוינן יהבי דלמחר ולימם אחרינא אתו שהזי אחריני ומשהזי עליה דחשבת לן לחלוא כיתי כי חד לחזבינן דיקינן מינה לייעודי תורא הוא, ואמר ליה רב כהנא לרב אשי ואיתימא לרב אשי הוא ואמר ולייעודי תורא מי ניחא הא איכא למימר נימרו (ג) קמאי מי ידעינן דכל דקאי נבי דינא לאשהודי להאי תורא אתא דחשבת לן כת אחת אבל לחזבינה פלגי נזקא קא אחינן וכיון שהזמנו שילמנו צד חמות אבל בצד מועדות לא הזמנו הנה אפילו לייעודי תורא לא משכחת לה. אלא מאי אית לך למימר דאיכא שהזי דחזי לחזי בהתקבצם בב"ד מרמזי רמזי אהדדי. כלומר זאת אומרת לכת האחרת הגישו העידו והנה אתנו עוד מעידין אחריכן דלא יכלי למימר לא הוינן ידעי דלמשהודי נהאי אתו אפילו תימא לייעודי גברא שנודמנה להללו שלש כיתות אחת שהעידה תמול והאחרת שהעידה שלשום ישיבה בב"ד כאחת עם הכת השלישית שבאה להעיד היום ומרמזי אהדדי ואמר אלו שתי הכיתות לכת השלישית העידו גם אתם כאשר העדנו אנו שמחשבון כולן עכשיו כבת אחת ואינן יכולין לומר מי הוינן יודעין דלמחר ולימא אחרא אתו אחרינא ומשהדי דהא איתבריר דהוו יודעי וכיון דאיתימו חשבינן להו ככת אחת. רב אשי אמר כגון שבאו בצותפין. דשמעם חדא היא מיהו אמר לך רב אשי כיון דחזינן דאשהד לבי דינא דצותפין אע"ג דלא חזינן להו דמרמזי ככת אחת חשבינן להו ולייעודי תורא גברא חדא אורחא ותרא טצמא לתרוייהו. רבינא אמר במכירין בעל השור. דהעידו ב' ביום ראשון שור שפירש מן השוורים של פלוני ונגח ביום שלישי שור מן השוורים של פלוני ונגח שור של ראובן, מחזירין אותו ב"ד לשמור כל בקריו והעידו אחרים כי ביום שני ראינו שור שפירש מבקרו של פלוני ונגח ביום שלישי שור מן השוורים של פלוני ונגח שור של לוי תנדמן להן לאלו שלש כיתות שראו בבת אחת אחר מן השוורים שהעידו על בעליהן כי ראו בכלל בקרו שור נגח ואמרו הכת הראשונה שזהו השור שהעדנו על בעליו ביום ראשון והעידה הכת השניה כמותו והשלישית כמותו נמצאו שלש כיתות בעזות נגיחה לגבי השור, וכי היכי דאיכא למימר מיהא מתניתא ליעודי תורא גברא ובציא לא אפשיטא ד), תוזי דברים הללו שפירשו מבוארין למבינים בפ' שור שנגח אדבעה וחמשה שוורים. אביבעיא להו המשסה כלבו של חבירו. והזיקו מהו משסה דאי פטור בעל הכלב חייב אי לא ולא אפשיטא ה). ת"ש שיסה בו כלב שיסה בו נחש פטור אוקימנא פטור אף משסה. אמר רבא אם תמצא לומר המשסה כלבו של חבירו בחבירו חייב בעל הכלב, שיסהו בעצמו פטור, מי כגון דאומן שיסהו כלבו של שמעון על עצמו והזיק הכלב הזוא את האומן פטור שמעון בעל הכלב מאי טעמא כל המשנה כגון דאומן זה שיסהו הכלב וכא הכלב שיסה והזיקו פטור בעל הכלב, ואע"ג דכבא בבעשה מהלכת ברבוצה מחייב בהא פטור, וקימא לן שיסה בו כלב שיסה בו נחש פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים: מתני' שור המזיק ברשות הניזק כיצד הרגל הנכנס לרשות חבירו ונגח או נשך או רבץ או בעט בדבר המזיק כדרכו חייב חצי נזק ברשות הניזק רבי טרפון אומר נזק שלם וחכמים אומרים חצי נזק אמר להם רבי טרפון ומה במקום שהקל על השן ועל הרגל ברשות הרבים שהוא פטור החמיר עליהן ברשות הניזק לשלם נזק שלם מקום שהחמיר על הקרן ברה"ר לשלם חצי נזק אינו דין שנחמיר עליו ברשות הניזק לשלם נזק שלם אמרו לו דיו לבא מן הדין להיות כנדון מה ברה"ר חצי נזק אף ברשות הניזק חצי נזק אמר להם אף אני לא

ג) גברא שנודמנה להללו שלש כיתות אחת שהעידה תמול והאחרת שהעידה שלשום ישיבה בב"ד כאחת עם הכת השלישית שבאה להעיד היום ומרמזי אהדדי ואמר אלו שתי הכיתות לכת השלישית העידו גם אתם כאשר העדנו אנו שמחשבון כולן ככת אחת ואין יכולין לומר מי הוינן יודעין דלמחר ולימא אחרא אתו אחרינא ומשהדי דהא איתבריר דהוו יודעי וכיון דאיתימו חשבינן להו ככת אחת. רב אשי אמר כגון שבאו בצותפין. דשמעם חדא היא איתבריר דהוו יודעי וכיון דחזינן דאשהד לבי דינא דצותפין אע"ג דלא חזינן להו דמרמזי ככת אחת חשבינן להו ולייעודי תורא גברא חדא אורחא ותרא טצמא לתרוייהו. רבינא אמר במכירין בעל השור. דהעידו ב' ביום ראשון שור שפירש מן השוורים של פלוני ונגח ביום שלישי שור מן השוורים של פלוני ונגח שור של ראובן, מחזירין אותו ב"ד לשמור כל בקריו והעידו אחרים כי ביום שני ראינו שור שפירש מבקרו של פלוני ונגח ביום שלישי שור מן השוורים של פלוני ונגח שור של לוי תנדמן להן לאלו שלש כיתות שראו בבת אחת אחר מן השוורים שהעידו על בעליהן כי ראו בכלל בקרו שור נגח ואמרו הכת הראשונה שזהו השור שהעדנו על בעליו ביום ראשון והעידה הכת השניה כמותו והשלישית כמותו נמצאו שלש כיתות בעזות נגיחה לגבי השור, וכי היכי דאיכא למימר מיהא מתניתא ליעודי תורא גברא ובציא לא אפשיטא ד), תוזי דברים הללו שפירשו מבוארין למבינים בפ' שור שנגח אדבעה וחמשה שוורים. אביבעיא להו המשסה כלבו של חבירו. והזיקו מהו משסה דאי פטור בעל הכלב חייב אי לא ולא אפשיטא ה). ת"ש שיסה בו כלב שיסה בו נחש פטור אוקימנא פטור אף משסה. אמר רבא אם תמצא לומר המשסה כלבו של חבירו בחבירו חייב בעל הכלב, שיסהו בעצמו פטור, מי כגון דאומן שיסהו כלבו של שמעון על עצמו והזיק הכלב הזוא את האומן פטור שמעון בעל הכלב מאי טעמא כל המשנה כגון דאומן זה שיסהו הכלב וכא הכלב שיסה והזיקו פטור בעל הכלב, ואע"ג דכבא בבעשה מהלכת ברבוצה מחייב בהא פטור, וקימא לן שיסה בו כלב שיסה בו נחש פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים: מתני' שור המזיק ברשות הניזק כיצד הרגל הנכנס לרשות חבירו ונגח או נשך או רבץ או בעט בדבר המזיק כדרכו חייב חצי נזק ברשות הניזק רבי טרפון אומר נזק שלם וחכמים אומרים חצי נזק אמר להם רבי טרפון ומה במקום שהקל על השן ועל הרגל ברשות הרבים שהוא פטור החמיר עליהן ברשות הניזק לשלם נזק שלם מקום שהחמיר על הקרן ברה"ר לשלם חצי נזק אינו דין שנחמיר עליו ברשות הניזק לשלם נזק שלם אמרו לו דיו לבא מן הדין להיות כנדון מה ברה"ר חצי נזק אף ברשות הניזק חצי נזק אמר להם אף אני לא

ד) [פנסלרין קף פו:]. ה) [לקמן מח.]. ו) [לעיל כג: וש"נ]. ז) [לעיל כ.]. ח) [לעיל ב. לקמן נב. ו) לעיל נח. ז) [לעיל יד. וש"נ]. ח) [לעיל טו:]. ט) [ל' האומנין פנסלרין פו:]. י) [ומ' מוספות פנסלרין פו: ד"ה קמ"ל].

עין משפט נר מצוה

עה א מיי' פ"א מהל' מטמאי משכב ומושב הלכה יד:

רבינו חננאל

דתניא מדין ק"ו כיצד ואביה ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים ק"ו לשכינה י"ד. אשכחן נמי בשחיטת קדשים ס' חטאת העוף בסופו ולר' מאיר לית ליה דיו והא דיו דאורייתא הוא דכתיב ויאמר ה' אל משה ואביה ירק כו' ואמרינן לעולם אית לר' טרפון נמי דיו היכא דלא מיפרך ק"ו. כגון נגיחת ד' שאין כתיב אפילו ד' ובא בק"ו מאביה שיש לו ד' והוא קל דין הוא להיות לשכינה שהיא חמורה ממנו י"ד יבא דין דיו לבא מן הדין להיות כנדון והוציא ד' מי"ד נשארו ד' אהני ק"ו ללמד ד' לשכינה כי האי גונא אית ליה לר' טרפון דיו אבל היכא דמפריך ק"ו לגמרי לא דריש, ואיך מפריך הכא ק"ו דדרשינן הכא מה מקום שהקיל על הרגל ברשות הרבים שהיא פטורה החמיר בקרן שאמר רוצה את כספו לא שנא רה"ר ולא שנא חצר הניזק (לא) דלא גרעא רשות הניזק מרשות הרבים מקום שהחמיר על הרגל בחצר הניזק נזק שלם אינו דין שנחמיר על הקרן ברשות הניזק נזק שלם ואם תאמר דיו לקרן שתהיה בקרן ברשות הרבים חצי נזק איפריך ק"ו וחזר הדין לתחילתו דהוא מקודם שנידון ק"ו אוקמיתא חצי נזק דקרא אפילו ברשות הניזק דלא גרע מרשות הרבים. ור"ח ז"ל לדבותינו הגאונים ז"ל פי' כך. ומה הרגל שהיא קלה ברשות הרבים א) ושאינה חייבת נזק שלם חייבת ברשות הרבים חצי נזק צרורות דכוותה הקרן ברשות הרבים ב) נזק שלם וממילא למידין קרן מקרן ואמרו לו דיו לקרן ברשות הניזק להיותו כקרן ברשות הרבים וחצי נזק צרורות בשם שהקרן ברה"ר חצי נזק כך ברשות הניזק חצי נזק, ורא"כ על האי פירושא פירכא. ואקשינן וליכא תנא דלא דריש דיו ואע"ג דלא מפריך ק"ו, והתניא קריו בזב מנא לן דטמא ודין הוא טהור בטהור הוא הרוק של כל אדם שהוא טהור וגם רוקו טהור בזב טמא שנאמר וכי ירוק הזב וכו', טמא בטהור הוא הקרי אינו דין שיהא טמא בזב, פי' הרוק שהוא באדם טהור טהור הנה רוקו של כל אדם שהוא טהור רוקו טהור אבל רוקו של זב טמא קרי שהוא טמא בכל אדם טהור אינו [דין] שיהא טמא אפילו בזב, העמיד קרויו של זב בזובו שמטמא אפילו במשא, והיה לו לדרוש לדון דיו לקרויו של זב להיות כקרויו של טהור מה זה קרי של טהור מטמא במגע ולא במשא אף זה של זב כך, וכיון שלא דרש כך ש"מ דלא דריש דיו ואע"ג דלא מיפריך ק"ו. **ואוקימנא דלמגע לא איצטריך**

מסורת הש"ס עם הוספות

א) ב"ק קיא. זבחים סט:, ב) [לעיל יח:] (וש"נ), ג) [מיל סו.], ד) עיין תוס' נדה כב. ד"ה לפי, ה) [נדה כב], ו) כלים פ"א מ"ג, ז) ויקרא טו ח, ח) ויקרא טו יז, ט) ויקרא כב ד, י) לעיל טו., כ) כו., ל) [ועיין תוספות קדושין ד: ד"ה מה לעצמה] וע"ע תוס' חולין סה. ד"ה מה, מ) [עיין מ"ש בתוס' ב"ב קיא. ד"ה ק"ו], נ) מ"ב-ג, ס) מ"ג, ע) עמוד ב, פ) מ"ג.

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה אני וכו' שאין חומרות מועילות לחייבו ברה"ר מועילות ברשות הניזק לחייב קרן נ"ש א"כ כו':

גליון הש"ס

תוס' ד"ה אני וכו' בסה"ד חמורה ממנה בשום מקום. עיין יבמות דף ז ע"א תוספות ד"ה ומה עבודה ומהרש"א שם:

תורה אור השלם

א) וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה וְאָבִיהָ יָרֹק יָרַק בְּפָנֶיהָ הֲלֹא תִכָּלֵם שִׁבְעַת יָמִים תִּסָּגֵר שִׁבְעַת יָמִים מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְאַחַר תֵּאָסֵף: [במדבר יב, יד]

ב) וַתִּסָּגֵר מִרְיָם מִחוּץ לַמַּחֲנֶה שִׁבְעַת יָמִים וְהָעָם לֹא נָסַע עַד הֵאָסֵף מִרְיָם: [במדבר יב, טו]

ג) כִּי יִהְיֶה בְךָ אִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִהְיֶה טָהוֹר מִקְּרֵה לָיְלָה וְיָצָא אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה לֹא יָבֹא אֶל תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה: [דברים כג, יא]

הגהות וציונים

א] אולי צ"ל לא דריש, כמו לקמן בע"ב: ב] צ"ל דתניא (גליון) וכ"ה בר"ח ודפו"י: ג] ס"א חמור (גליון): ד] צ"ל קרא (דפו"ר): ה] עיין מהרש"ם (גליון): ו] לשוחם חוץ לזמנו. מהרש"ם (גליון): ז] [שם במסכת נדה] משמע שהאב והאם נותנין רק תשעה וכן הקב"ה ועי' בעין יעקב שם צ"ע קצת ועי' בתוס' ב"ב קיא ע"א ובתוס' זבחים סט ע"ב ד"ה ק"ו וכפי מה דאיתא בשאלתות פרשה יהרו סימן נ"ו א"ש (גליון) ועי' הגהות בן אריה: ח] יש להוסיף לכל דיני רוק ומגע (באה"מ): ט] צ"ל לחייב נ"ש קרן כו', ובגי' הב"ח בצי"ז בכת"י "לחייבו ברה"ר מועילות לחייבו ברשות הניזק נ"ש קרן כו'":

ליקוטי רש"י

[נדפס בסוף המסכת]

לא אדון קרן מקרן. כדאמרן לעיל אלא קרן מרגל מקום שהחמיר עליו בשן ורגל אינו דין שנחמיר בקרן: דיו לבא מן הדין להיות כנדון. דסוף סוף אי לאו קרן ברה"ר לא משתכחת לה ק"ו: גמ' והא דיו דאורייתא הוא דתניא. גבי י"ג מדות בתורת כהנים מדין ק"ו וכו': היכא דמפריך. ומתניתין אי דרשת דיו מיפרך ק"ו כוליה ולא גמרת בה מידי כדמפרשינן דהתם שבעה לשכינה כו': הכא חצי נזק כתיב. ומשמע נמי ארשות הניזק ואי דרשת דיו ואוקמת ליה ברשות הניזק אחצי נזק לא אגמרינן ק"ו מידי: ור"ט ההוא תסגר. לאשמועינן דדרשינן דיו הוא דאתא דאי לא כתיב הכי הוה מוקמינן ליה אארבסר: דאפי' בעלמא דרשינן דיו. ומייתורא דקרא גמרינן ליה: קרי בזב מנין. קריו של זב מנין שתהא הטיפה מטמאה במגע ובמשא כטיפה של זוב דקי"ל במסכת נדה (דף נה.) שמטמא במשא וקרי לא דמי לזוב כדאמר בפרק בנות כותים (שם דף לה:) זוב דומה ללובן מים של בצק המוזרת קרי דומה ללובן ביצה שאינה מוזרת: ומה. רוק שהוא טהור באדם טהור הוי טמא ומטמא במשא באדם טמא כגון זב כדכתיב וכי ירוק הזב בטהור למשמע במה שביד הטהור כדדרשינן במסכת נדה (דף נה:) דהיינו משא וכתיב וכבס בגדיו כו' קרי שטמא בטהור הטיפה מטמאה במגע כדכתיב וכל בגד וכל עור אשר יהיה עליו שכבת זרע וגו' ואדם נמי מטמא במגע כדכתיב או איש אשר תצא ממנו שכבת זרע וגו' ודרשינן במסכת נדה בפרק יוצא דופן (דף מג:) מנין לרבות את הנוגע בשכבת זרע ת"ל או איש אינו דין שיהא טמא בזב: וקמייתי לה בין למגע בין למשא. כי רוק: ואמאי נימא ק"ו אייתי מגע ודיו אפיק משא. דהא קרי של טהור אינו מטמא במשא: מידי ולא ד"א כתיב. מקרה לילה כתיב בין בטמא בין בטהור משמע הלכך למגע לא אצטריך ק"ו: ומאן תנא דשמעת ליה כו'. דקאמרת דמהאי ק"ו מפיק מגע ומשא מני לא ר"א ולא רבי יהושע: למעלה מהן. משלשה אבות הטומאות דשרץ ושכבת זרע וטמא מת דקתני לעיל מהך מתני' במסכת כלים ואינם מטמאין אלא במגע: זובו

אני לא אדון קרן מקרן. לדבריהם קאמר להו דלדידיה לית ליה דיו היכא דמפריך ק"ו וא"ת מה לשן ורגל שכן הזיקן מצוי תאמר בקרן שאין הזיקו מצוי כ"כ דבחזקת שימור קיימי למ"ד פלגא נזקא קנסא ואין לומר מרשות לרשות גמרינן ומה רה"ר שהקיל בה לענין שן ורגל החמיר בה לענין קרן רשות הניזק לא כל שכן דמ"מ שייך למפרך שפיר כדמשמע לקמן דבעי למילף כופר שלם בתם בחצר הניזק מנזקין דרגל ופריך מה לנזקי' דרגל שכן ישנן בתם וי"ל דלאו פירכא היא דאין חומרא זו מועלת לחייבו ברה"ר והכי דיינין ק"ו ומה שן ורגל שאין חומרות מועילות לחייבו ברה"ר (א) כ"ש כו' ובפ"ק דזבחים (דף י.) גבי שוחטו לשמה לזרוק דמה שלא לשמה דפסול מק"ו דשוחטו חוץ לזמנו דכשר ופריך מה לחוץ לזמנו שכן כרת אע"פ שאין חומרא זו מועלת לחוץ לזמנו לפסול חומרא שהחמירה תורה שאני דכיון שהחמירה תורה חומרא זו החמירה חומרא אחרת וא"ת והיכי קאמרי רבנן דיו כל ק"ו כך הוא דבשביל חומרא אחריתי קטנה שיש בזה מה שאין בזה יש ליתן בחמור כל החומרות שבקל וי"ל כיון שהחומרא מעין הדין שאנו באין ללמוד שייך לומר דיו שפיר וא"ת בפרק אחד דיני ממונות (סנהדרין דף לה:) אמר ותהא קטרת מת מצוה דוחה שבת מק"ו ומה עבודה שהיא דוחה שבת קטרת מת מצוה דוחה אותה שבת שנדחית מפני עבודה אינו דין שתהא מת מצוה דוחה אותה והשתא נימא כמו שאינה דוחה את העבודה אלא בשב ואל תעשה כך אל תדחה שבת אלא בשב ואל תעשה וי"ל כיון דגוף העבודה נדחית מפני קבורת מת מצוה אין לנו לומר שתהא חמורה ממנה בשום מקום:

ק"ו לשכינה י"ד יום. אור"ת משום דאמרינן בהמפלת (נדה דף לא.) שהאב והאם נותנין בו כל אחד ה' דברים והקב"ה נותן בו י' דברים וי"מ דנקט י"ד יום כנגד שני הסגרות דאין הסגר פחות מז' ימים וכן מוכח בתוספתא דמסכת אבות:

והא האי תנא דלא דריש דיו. וכולהו מילתו ותימה דבפרק השואל (ב"מ דף צה.) פריך הניחא למאן דאית ליה דיו אלא למאן דלית ליה דיו מאי איכא למימר ואף על גב דהתם לא מפריך קל וחומר ויש לומר דפריך לנמי דס"ד מעיקרא להנך אמוראי:

לא אדון קרן מקרן אני אדון קרן מרגל ומה במקום שהקל על השן ועל הרגל ברה"ר החמיר בקרן מקום שהחמיר על השן ועל הרגל ברשות הניזק אינו דין שנחמיר בקרן אמרו לו דיו לבא מן הדין להיות כנדון מה ברה"ר חצי נזק אף ברשות הניזק חצי נזק: **גמ'** ור"ט לית ליה דיו והא דיו דאורייתא הוא דתניא מדין ק"ו כיצד ויאמר ה' אל משה ואביה ירק ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים ק"ו לשכינה ארבעה עשר יום אלא דיו לבא מן הדין להיות כנדון כי לית ליה דיו היכא דמפריך ק"ו היכא דלא מפריך ק"ו אית ליה דיו התם שבעה דשכינה לא כתיבי אתא ק"ו אייתי ארבסר אתא דיו אפיק שבעה ואוקי שבעה אבל הכא חצי נזק כתיב ואתא ק"ו ואייתי חצי נזק אחרינא ונעשה נזק שלם אי דרשת דיו אפריך ליה ק"ו ורבנן שבעה דשכינה כתיבי תסגר שבעת ימים ור"ט ההוא תסגר דדרשינן דיו הוא ורבנן כתיב קרא אחרינא ותסגר מרים ור"ט ההוא דאפי' בעלמא דרשינן דיו ולא תאמר הכא משום כבודו של משה אבל בעלמא לא קמ"ל א"ל רב פפא לאביי והא האי תנא דלא דריש דיו ואע"ג דלא מפריך ק"ו דתניא קרי בזב מניין ודין הוא מה טהור בטהור טמא בטמא טמא בטהור אינו דין שיהא טמא בטמא וקא מייתי לה בין למגע בין למשא ואמאי נימא אהני ק"ו למגע אהני דיו לאפוקי משא וכי תימא למגע לא אצטריך ק"ו דלא גרע מגברא טהור איצטריך סד"א מקרה לילה כתיב מי שקריו גורם לו יצא זה שאין קריו גורם לו אלא דבר אחר גרם לו קמ"ל מידי ולא ד"א כתיב ומאן תנא דשמעת ליה דאמר שכבת זרע של זב מטמא במשא לא ר"א ולא רבי יהושע דתנן שכבת זרע של זב מטמא במגע ואין מטמא במשא דברי רבי אליעזר ורבי יהושע אומר אף מטמא במשא לפי שאי אפשר בלא צחצוחי זיבה עד כאן לא קאמר רבי יהושע התם אלא שאי אפשר בלא צחצוחי זיבה הא לאו הכי לא אלא האי תנא הוא דתנן למעלה מהן זובו

מידי ולא ד"א כתיב. תימה דנימא דאהני ק"ו למגע ומשא לטומאה גופיה ואהני דיו לומר דלא מטמא אדם לטמא בגדים וכדים מסכת כלים ובסוף מסכת זבים משמע דש"ז של זב מטמא אדם לטמא בגדים וכ"ת לא שייך דיו לחלק בטומאה שלא מצינו שום דבר שמטמא במשא שלא יטמא אדם לטמא בגדים הא לעיל (דף יח:) אמרינן כי האי גוונא גר"ע אהני ק"ו לכ"ש ואהני דיו למגופו ואע"פ שלא מצינו כ"ש מגופו וכן לקמן גבי מפץ אומר אהני ק"ו לטומאת ערב ואהני דיו לטומאת ז' ואע"פ דלא מצינו דבר הנוגע במת שלא יטמא ז' ושמא יש לנו לחלק דכ"ש ומגופו שני דברים הן ואין זה לחלאין וכן לקמן יש דברים הנוגעים במת שאין להן טומאת ז' ואין נעשים אב הטומאה כגון אוכלין ומשקין וכלי חרס אבל הכא כיון שיש בו טומאת משא אי אפשר להיות לחלאין וכן בפ"ק דפסחים (דף יח: ושם) ילפינן משקין הבאין מחמת שרץ ממשקין הבאין מחמת כלי ולא אמר דיו שיהיו שניים כמותם דלא מצינו דבר הנוגע בשרץ שלא יהא ראשון וא"ת ולימא דאהני ק"ו למגע לטמא אדם לטמא בגדים כרוקו ואהני דיו לאפוקי ממשא וי"ל הא נמי הוי לחלאין דלא אשכחן מידי שמגעו מטמא אדם לטמא בגדים שלא יטמא במשא ואדרבה אשכחן מרכב בריש מסכת כלים שמגעו מטמא אדם ולא לטמא בגדים ומשאו מטמא אדם לטמא בגדים וא"ת ולימא אהני ק"ו למשא ואהני דיו לאפוקי מגעו שלא יטמא אלא אדם לחודיה ולא לטמא בגדים שיהא דינו כמרכב הא נמי ליתא ולאו פירכא היא דמשא דלא כתיב ביה כלל ילפינן מק"ו ומגע דכתיב ביה לא נימא לכל דין מגע רוק מק"ו: **אלא** האי תנא הוא. והכי תנאי דאייתי פרק במרא דנזיר (דף סו.) ותנא דמתני' דהתם דקסברי ש"ז של זב מטמא במשא לא שייך לאתויי כלל הכא דהתם כולהו סברי דוקא קרוב לראיית זיבה מעת לעת או יומו מטמא ש"ז והכא בעי לאתויי תנא שיטמא במשא כל ז' בק"ו מרוקו וא"ת בפרק בנות כותים (נדה דף לד:) דקבעי רב יוסף לאייה לאשונה של מצורע מהו שתטמא במשא כו' ואמאי לא פשיט דמטמא במשא מק"ו מרוקו דטהור בטהור כמו קרי של זב דהכא וי"ל דבעיין דהתם לאו אליבא דרבי טרפון אלא אליבא דרבנן דאית להו דיו היכא דמפריך קל וחומר:

ק"ו דלא גרע מן גברא טהור דהוא בעל קרי דמטמא במגע, ואע"ג דאמרינן איצטריך ק"ו למגע כבר מדחה האי סברא דאיתקשה מאן דאית ליה האי סברא ומייתי ליה מדבר אחר אקשי' עליה מידי דבר אחר כתיב, ועמדה הברייתא דלמגע לא צריך ק"ו ולא גרע מגברא טהור, וכי איצטריך ק"ו לאיתויי קרויו של זב לטמא במשא ואי דריש דיו למעוטי מלטמא במשא איפריך ק"ו ומשום האי לא דריש האי תנא דיו דסבר לה כר' טרפון. **ומאן האי תנא** דשמעת ליה דאמר שכבת זרעו של זב מטמא במגע ובמשא לא ר' אליעזר ולא ר' יהושע, דתניא שכבת זרעו של זב כו', ואפילו ר' יהושע אינו מטמא אלא בימים שרואה בהן הזוב דחייש לצחצוחי זיבה אבל זב בימי ספירו וליכא למיחש משום צחצוחי זיבה לא. **אלא האי תנא הוא** דתנן למעלה מהן זובו של זב ורוקו ושכבת זרעו ומימי רגליו ודם הנדה שמטמאין במגע ובמשא, דדייקינן משום דאתבייא גבי רוקו ולא קתני ליה גבי זובו ש"מ דמרוקו מרבה ומייתי ליה וקתני בין במגע בין במשא. **אמר ליה ר' אחא מדפתי לרבינא** והא האי תנא דלא דריש דיו אע"ג דלא מפריך ק"ו דתניא מפץ במת מנין ודין הוא ומה פכין קטנים שטהורין בזב טמאין במת מפץ שמטמא בזב דין הוא שיהא טמא במה וקתני לה בין לטומאת ערב ובין לטומאת ז' ואמאי להני ק"ו לטומאת ערב ולהני דיו למעוטי טומאת ד'.

חשק שלמה על ר"ח א) לע דבפי' דברי הגאונים ז"ל אלו טהולי נפל כאה ע"פ ההעתקה וההדר צריך תיקון וצ"ע. ב) אולי צ"ל קרן לדה"ה שלי מק איט דין דמוכר המיק מק שלם.

עין משפט נר מצוה

עט א מיי' פ"א מהל' מטמאי משכב ומושב הלכה יג סמג עשין רמג:
פ ב מיי' שם הלכה יד:
פא ג מיי' שם הל' ט:
פב ד ה מיי' פ"א מהל' כלים הלכה יג ופכ"ג הלכה א:
פג ו מיי' פ"ה מהלכות טומאת מת הלכה א סמג עשין רלג:

רבינו חננאל

מסורת הש"ס עם הוספות

הגהות הב"ח

הגהות הגר"א

גליון הש"ס

ליקוטי רש"י

הגהות וציונים

*זובו של זב ורוקו ושכבת זרעו ומימי רגליו ודם הנדה מטמאין בין במגע בין במשא ודלמא ה"נ לפי שא"א בלא צחצוחי זיבה א"כ לתנייה גבי זובו מ"ש דקתני לה גבי רוקו אלא משום דאתי מרוקו א"ל רב אחא מדפתי לרבינא והא האי תנא לא דריש דיו ואע"ג דלא מפריך ק"ו דתניא מפץ במת מניין ודין הוא ומה פכין קטנים שטהורים בזב מטמא במת מפץ שמטמא בזב אינו דין שיטמא במת וקמייתי לה בין לטומאת ערב בין לטומאת שבעה ואמאי אימא אהני ק"ו לטומאת ערב ואהני דיו לאפוקי טומאת שבעה א"ל כבר רמא ניהליה ר"נ בר זכריה לאביי וא"ל אביי תנא ממפץ בשרץ מייתי לה וה"ק מפץ בשרץ מניין ודין הוא ומה פכין קטנים שטהורים בזב טמאין בשרץ מפץ שטמא בזב אינו דין שיהא טמא בשרץ אלא מפץ במת מניין נאמר בגד ועור בשרץ ונאמר בגד ועור במת מה בגד ועור האמור בשרץ מפץ טמא בו אף בגד ועור האמור במת מפץ טמא בו מופנה דאי לא מופנה איכא למפרך מה לשרץ שכן מטמא בכעדשה תאמר במת שאין מטמא בכעדשה אלא בכזית לאיי אפנויי מופנה מכדי שרץ אתקש לשכבת זרע דכתיב או איש אשר תצא וגו' וסמיך ליה או איש אשר יגע בכל שרץ וכתיב ביה בשכבת זרע וכל בגד וכל עור אשר יהיה עליו שכבת זרע בגד ועור דכתב רחמנא בשרץ למה לי ש"מ לאפנויי ואכתי מופנה מצד אחד הוא הניחא למ"ד מופנה מצד אחד למידין ואין משיבין שפיר אלא למ"ד למידין ומשיבין מאי איכא למימר דמת נמי אפנויי מופנה מכדי מת אתקש לשכבת זרע דכתיב והנוגע בכל טמא נפש או איש אשר תצא ממנו וגו' וכתיב ביה בשכבת זרע וכל בגד וכל עור אשר יהיה עליו שכבת זרע בגד ועור דכתב רחמנא במת למה לי ש"מ לאפנויי והוי מופנה משני צדדין הניחא למ"ד דון מינה ואוקי באתרא אלא למ"ד דון מינה ומינה מאי איכא למימר אמר רבא אמר קרא וכבסתם בגדיכם ביום השביעי כל טמאות שאתם מטמאין במת לא יהו פחותין משבעה ותהא שן ורגל חייב ברשות הרבים מקל וחומר ומה קרן שברשות הניזק אינו משלם אלא חצי נזק ברשות הרבים חייבת שן ורגל שברשות הניזק משלם נזק שלם אינו דין שברה"ר חייב אמר קרא ובער בשדה אחר ולא ברה"ר

מידי

זובו של זב. ונולהו הני מפרש בפ' דם הנדה (נדה דף נה:) דמטמאו במשא: א"כ לתני. ש"מ גבי זוב: דאתיא מרוקו. כדגמרינן לעיל מה טהור בטהור כו': מפץ במת מניין. שמטמא לפי שנאמר במת גבי מדין וכל בגד וכל כלי עור וגו' (במדבר לא) וזה אינו לא בכלל בגד ולא בכלל עור ולא בכלל כלי עץ מניין שאפי' הוא מטמא באהל המת: פכין קטנים טהורים בזב. בכל טומאותיו דכלי חרס אין מטמא אלא מאוירו ומתוך שפיו צר אין יכול להכניס אצבעו לתוכו ולמדרס נמי לא חזי ובהיסט נמי להכי אפקיה רחמנא להיסט כלי חרס בזב בלשון מגע כדכתיב (ויקרא טו) (וכל כלי) חרס אשר יגע בו הזב וגו' ומהכא נפקא לן דזב מטמא בהיסט למימר דכל שאינו ראוי לטמא במגעו אינו מטמא בהיסטו: מטמא באהל המת. דכתיב (שם יט) וכל כלי פתוח וגו' ואי זהו כלי שטומאתו קודמת לפתחו הוי אומר זה כלי חרס וכתיב טמא הוא ואפי' פיו צר הרי הוא ראוי להאהיל עליו: מפץ שמטמא בזב. שראוי למשכב וכתיב המשכב אשר ישכב וגו' (שם טו): וקמייתי ליה. מפץ שיהא טמא במת ז' ימים כשאר כלים שבאהל המת: ליהני דיו למעוטי מטומאת שבעה. דהא זב לא מטמא ליה במשכבו אלא טומאת ערב: תנא ממפץ בשרץ מייתי ליה. מפץ במת וגז"ש כדלקמן נאמר בגד ועור כו' ולאו בק"ו מזב כדאמרת והך משנה ה"ק מפץ בשרץ מנא ליה ולית דגרסי תנא מפץ בשרץ מייתי כלומר האי תנא מפץ בשרץ הוא דמייתי בק"ו מזב ולטומאת ערב ולא מפץ במת: טמא בשרץ. דשרץ מטמא בכעדשה וראוי הוא ליכנס בפי פך קטן: הניחא למ"ד דון מינה ואוקי באתרא. איכא למימר דלא איצטריכא בגד ועור דמת אלא לאפנויי דגמרינן לה מש"ז לקטלי טומאת מת ומוקמינן טומאת מת באתרא מה בשאר כלים טומאת שבעה אף גבי מפץ טומאת ז': אלא למ"ד דון מינה ומינה. דמילתא דילפינן ליה ממילתא אחריתי לכל מילי דיינין ליה מינה מפץ במת לטומאת שבעה מנלן (השתא בגד ועור דמת איצטריך) דאי [משרץ הוה גמר] אמינא טומאת ערב הוא דאית ליה: וכבסתם בגדיכם וגו'. וגזרת הכתוב הוא דלא אמרינן ביה דון מינה ומינה:

הא׳

מפץ במת כו'. הא דאמרינן בכל דוכתין כל המטמא מדרס מטמא טמא מת מהכא נפקא: ומה פכין קטנים שטהורין בזב. שאין יכול ליגע בהם בתוכם מפני שפיהם צר ובהיסט נמי לא מטמא כדפירש בקונט' מה שלא לכלל מגע בא לכלל היסט ושאין בא לכלל מגע כו' ואע"פ שראוי לנגיעת בשר הזב לא מטמא (א) משום דבעינן ראוי לנגיעת בשר דטומאת בשר נפקא לן מבשר הזב ואו"ת דבפרק קמא דנדה (דף ה:) אמרינן דכלי חרס המוקף צמיד פתיל המונח באהל המת אין ניטול במעת לעת שבנדה ובהמקין (גיטין דף סא:) נמי פריך בסופו ומשום שמא תסיטם אשתו נדה אלמא משמע דמטמא בהיסט אע"ג דאין בא לכלל מגע ואור"ת דצמיד פתיל בא לכלל מגע חשיב ליה מפני שעומד להפתח ואע"ג דגבי קולית נבילה אמר בהעור והרוטב (חולין דף קכו:) דמחוסר נקיבה כמחוסר מעשה דמי ואע"ג שחשב עליה לנוקבה אין מטמא במשא דהתם סתמא אין עומדת לנקיבה אלא ע"י מחשבתו אבל צמיד פתיל סתמו עומד להפתח וא"ת מה לפכין קטנים שכן מטמא מאוירן [א] שיכול להיות שער של מת בפיהן ובסמוך נמי דיינין ק"ו מפכין קטנים דמטמא בשרץ ואם כן בכעדשה נמי יכול ליכנס בפיו וי"ל כלי עץ יוכיחו מה לשאר כלים שכן נעשין אב הטומאה תאמר במפץ כו' פכין קטנים יוכיחו וא"ת מפכין גדולים אלי גמר דלא מטמא מדרס כדנפקא לן בפרק ר' עקיבא (שבת פד: ושם) דכלי חרס אין מטמא מדרס ומטמא טמא מת ושמא ניחא ליה למינקט פכין קטנים שטהורין מכל טומאת זב:

שטהורין בזב. תימה מנ"ל שלא יטמא במפייטת הזב נהי דבשער הזב לא מטמא הנ"מ בשער שמבשר הזב גופיה נפקא לן טומאת שער הלכך בעינן ראוי לנגיעת בשר אבל רוקו דכתיב ביה בהדיא וכי ירוק הזב בטהור פשיטא דלא בעינן ביה ראוי לנגיעת בשר:

מפץ שמטמא בזב כו'. וא"ת כלי חרס המוקף צמיד פתיל יוכיח שמטמא מזב בהיסט כדפ"ל וטהור במת ואומר ר"ת דלא שייך למימר יוכיח מצמיד פתיל שהרי כעין שמטמא מזב היה מטמא במת דמה שמטמא בהיסט זהו משום דהוי כמו שהזב נגע בתוכו כדאמרינן (ת"כ פרשה מצורע) איזהו מגע שהוא ככולו הוי אומר זה הסיטו ובמת נמי אם היה כזית מן המת בתוכו היה טמא: וקמייתי ליה בין לטומאת ערב בין לטומאת שבעה. תימה דמה טומאת שבעה שייכא ביה דלית ליה טהרה במקוה כדאמרינן בפרק ר' עקיבא (שבת דף פד:) ואין לומר דין טומאת שבעה קאמר כלומר שנעשה אב הטומאה כדין דבר שמטמא טומאת שבעה הא כיון דלית ליה טהרה במקוה אין נעשה אב הטומאה כדמוכח בסוף ערובין (דף קד:) וי"ל דהאי ק"ו נמי מהני לפטורי כלי עץ המיוחדים למדרס שטמא במת ומייתי להו לטומאת שבעה א"נ הברייתא מיירי בכל מפצים בין מפץ של שיפה וגמי ובמסכת שבת (דף פד.) פריך ממפץ של עץ שיש לו טהרה במקוה בין מפץ של שיפה וגמי והכא פריך ממפץ של עץ: ש"מ מופנה משני צדדין. תימה למה לי גז"ש כיון דאיתקש מת לשכבת זרע ופ"ז לשרץ דבכל התורה כולה למידין למד מן הלמד חוץ מן הקדשים וי"ל דעל כרחך לאו לכל מילי גמרי מהדדי לא מהיקישא ולא מגזירה שוה כדאשכחן בריש פרק שני דחולין (דף נו:) גבי הכשר דחד לטומאת מת וחד לטומאת שרץ וצריכא ומדאיצטריך ג"ש הוא דשמעינן דלכל מילי לא גמירי מהדדי כי אם לגבי הך דהכא ובסוף פרק במה אשה (שבת דף סד.) לרבות דבר הבא מזוב הסוס ומזוב הפרה שענין אחד הם לטמא בשניהם וכן ידות הכלים והאוכלים דילפינן בהעור והרוטב (חולין דף קיח.) לא מצריך תרי קראי למת ולשרץ:

אמר קרא וכבסתם בגדיכם. וא"ת ולילף מק"ו כדמעיקרא וי"ל דלטומאה דכתיב בהדיא משמע ליה קרא והשתא דילפינן מת בגזירה שוה לא"ג לשרץ גופיה גמרינן מקל וחומר ככתוב בהדיא חשיב ליה:

תורה אור השלם

א) וְכֹל אֲשֶׁר יִפֹּל עָלָיו מֵהֶם בְּמֹתָם יִטְמָא מִכָּל כְּלִי עֵץ אוֹ בֶגֶד אוֹ עוֹר אוֹ שָׂק כָּל כְּלִי אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מְלָאכָה בָּהֶם בַּמַּיִם יוּבָא וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב וְטָהֵר: [ויקרא יא, לב]

ב) וְכָל בֶּגֶד וְכָל כְּלִי עוֹר וְכָל מַעֲשֵׂה עִזִּים וְכָל כְּלִי עֵץ תִּתְחַטָּאוּ: [במדבר לא, כ]

ג) אִישׁ אִישׁ מִזֶּרַע אַהֲרֹן וְהוּא צָרוּעַ אוֹ זָב בַּקֳּדָשִׁים לֹא יֹאכַל עַד אֲשֶׁר יִטְהָר וְהַנֹּגֵעַ בְּכָל טְמֵא נֶפֶשׁ אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר תֵּצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת זָרַע: [ויקרא כב, ד]

ד) אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל שֶׁרֶץ אֲשֶׁר יִטְמָא לוֹ אוֹ בְאָדָם אֲשֶׁר יִטְמָא לוֹ לְכֹל טֻמְאָתוֹ: [ויקרא כב, ה]

ה) וְכָל בֶּגֶד וְכָל עוֹר אֲשֶׁר יִהְיֶה עָלָיו שִׁכְבַת זָרַע וְכֻבַּס בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד הָעָרֶב: [ויקרא טו, יז]

ו) וְכִבַּסְתֶּם בִּגְדֵיכֶם בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וּטְהַרְתֶּם וְאַחַר תָּבֹאוּ אֶל הַמַּחֲנֶה: [במדבר לא, כד]

ז) כִּי יַבְעֶר אִישׁ שָׂדֶה אוֹ כֶרֶם וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירֹה וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם: [שמות כב, ד]

תלמוד בבלי <עוז והדר> - כב בבא קמא תלמוד בבלי עמוד מס 61הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

מידי כוליה קאמרינן פלגא קאמרינן אמר קרא א) וחצו את כספו כספו של זה ולא כספו של אחר ° ולא תהא שן ורגל חייבת ברשות הניזק אלא חצי נזק מק"ו מקרן ומה קרן שברה"ר חייבת ברשות הניזק אינה משלמת אלא חצי נזק שן ורגל שברשות הרבים פטורה אינו דין שברשות הניזק משלם חצי נזק אמר קרא ב) ישלם תשלומין מעליא ולא תהא קרן ברה"ר חייב מק"ו ומה שן ורגל שברשות הניזק נזק שלם ברה"ר פטורה קרן שברשות הניזק חצי נזק אינו דין שברה"ר פטורה אמר רבי יוחנן אמר קרא א) יחצון אין חצי נזק חלוק לא ברה"ר ולא ברה"י ויהא אדם חייב בכופר מק"ו ומה שור שאינו חייב בארבעה דברים חייב בכופר אדם שחייב בארבעה דברים אינו דין שיהא חייב בכופר אמר קרא ג) ככל אשר יושת עליו עליו ולא על אדם ויהא שור חייב בארבעה דברים מק"ו ומה אדם שאינו חייב בכופר חייב בארבעה דברים שור שחייב בכופר אינו דין שיהא חייב בארבעה דברים אמר קרא ד) איש בעמיתו ולא שור בעמיתו ° איבעיא להו רגל שדרסה על גבי תינוק בחצר הניזק מהו שתשלם כופר מי אמרינן מידי דהוה אקרן קרן כיון דעבד תרי ותלתא זמני אורחיה הוא ומשלם כופר ה"נ לא שנא או דלמא קרן כוונתו להזיק האי אין כוונתו להזיק ת"ש הכניס שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות ונגחו לבעל הבית ומת השור בסקילה ובעליו בין תם בין מועד משלם כופר שלם דברי ר' טרפון כופר שלם בתם לרבי טרפון מנא ליה לאו ° משום דסבר ליה כרבי יוסי הגלילי דאמר תם משלם חצי כופר ברה"ר ומייתי לה מק"ו מרגל אלמא איכא כופר ברגל אמר רב שימי מנהרדעא תנא מניזקין דרגל מייתי לה ולפרוך מה לניזקין דרגל שכן ישנן באש מטמון מה לטמון שכן ישנו בבור מכלים מה לכלים שישנן באש מכלים טמונים מה לכלים טמונים שישנן באדם אלא לאו ש"מ מכופר דרגל מייתי לה אלמא איכא כופר ברגל ש"מ א"ל רב אחא מדפתי לרבינא ה"נ מסתברא דאיכא כופר ברגל דאי ס"ד ליכא כופר ברגל ותנא מניזקין דרגל מייתי לה לפרוך מה לניזקין דרגל שכן ישנן ברגל אלא לאו ש"מ מכופר דרגל מייתי לה אלמא איכא כופר ברגל שמע מינה:

מתני' אדם מועד לעולם בין שוגג בין מזיד בין ער בין ישן סימא את עין חבירו ושיבר את הכלים משלם נזק שלם:

גמ' קתני סימא את עין חבירו דומיא דשיבר את הכלים מה התם נזק אין ארבעה דברים לא אף סימא את עין חבירו נזק אין ארבעה דברים לא מנא

רש"י

(א) חצי נזק קאמר. דמחייב כי קרן דהא מקרן מייתי לה וקרא לבשדה אחר לחיודי ביה ברשות הניזק נזק שלם אתא דהכי משמע בשדה אחר נזק שלם: כספו של זה. קרן: ישלם. מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם לגמרי משמע: אמר קרא יחצון. דקרא יתירא הוא דנכתוב ותנו את כספו וגם את המת אלא לדרשא אתא דאף ברשות הרבים נמי חייב: ויהא אדם חייב בכופר. כגון במזיד ולא אתרו ביה דליתיה בר קטלא ולא בר גלות: ומה שור שאינו חייב. במקלה: ארבעה דברים. לצער ריפוי שבת ובושת אלא נזק לחודיה: חייב כופר. היכא דקטליה: אדם שחייב כו': עליו ולא על האדם. על נזקי שור משלמין כופר אבל על נזקי אדם אין משלמין כופר אלא או מיתה או גלות: איש כי יתן מום בעמיתו איש בעמיתו. הוי כדין נתינת מומין ולא שור בעמיתו של בעליו: בחצר הניזק. דמיגלא דרגל בחצר הניזק הוא: הכא נמי לא שנא. דרגל מועדת מתחילתו היא להלך ולדרוס: לאו משום דסבר כרבי יוסי הגלילי. דאמר בפירקין לקמן (דף מב.) תם משלם חצי כופר ברה"ר[ג]: ומייתי לה. רבי טרפון לרשות הניזק כופר שלם: מק"ו מרגל. כי היכי דגמר לקרן תם לענין נזקין במתניתין והכי גמר לה מה שן ורגל שפטורין ברשות הרבים לגמרי ברשות הניזק כופר שלם קרן שברה"ר חצי כופר כר' יוסי הגלילי אינו דין שברשות הניזק כופר שלם מדגמר ר' טרפון הכי אלמא איכא כופר ברגל דאי לאו הכי במאי מייתי לה: מניזקין דרגל מייתי לה. ולעולם ליכא כופר ברגל והכי גמר ר' טרפון מה רגל שברשות הרבים פטור מנזקין ברשות הניזק נזק שלם קרן שברשות הרבים חצי כופר כר' יוסי הגלילי אינו דין שברשות הניזק כופר שלם: שכן ישנו באש. תאמר בכופר שאינו באש כדאמרינן בפ"ק (דף י.): מטמון. שפטור באש וחייב ברגל ומייתי לה הכי מה רגל שברשות הרבים פטורה מכלום חייבת ברשות הניזק אפילו על הטמון נזק שלם קרן שברה"ר חצי כופר כו': שכן ישנו בבור. שאם היה גדי טמון בשק או במרצוף ונתגלגל ונפל לבור חייב: מכלים. פטר[ד] בהו את הבור ומכלים דרגל מייתי לה וכדפרישית: מכלים טמונים. דרגל מייתי לה: א"ל רב אחא מדפתי כו' מה לניזקין דרגל שכן ישנו ברגל. תאמר בכופר שאינו ברגל: מתני' סימא את עין חבירו. אפי' בשוגג: גמ' מה כלים ארבעה דברים לא. דלא שייכי בהו: אף סימא את עין חבירו. בשוגג: נזק אין ארבעה דברים לא. דלא מחייבי ארבעה דברים אלא או מזיד או קרוב למזיד דומיא דכי יריבון אנשים (שמות כא) דהתם כתיב ריפוי ושבת: מנהני

תוספות

מידי כוליה ניזקא קאמרינן. וא"ת ומיער ע"כ לגמרי אתא לפטור דנזק שלם מהי תימי לאו פירכא היא דאי לאו בשדה אחר ממילא חייבת נזק שלם ברשות הרבים בלא קל וחומר: ולא תהא שן ורגל כו'. וא"ת הא אמר כספו של זה ולא כספו של אחר וי"ל דאין למעט מכספו אלא חצי נזק שמשתלם מגופו דכספו של זה הוא חצי נזק מגופו ולא של אחר וכאן אם היה בחצר הניזק חצי נזק הוה משתלם מן העלייה אבל לעיל אי הוי מחייב שן ורגל ברה"ר הוה משתלם מגופו כמו קרן וא"ת היכי גמר הכא מקרן מה לקרן דין הוא שאפילו בחצר הניזק לא משלם אלא חצי נזק שכן אין משתלם מן העלייה ויש לומר לצרורות יוכיחו שמשתלם מן העלייה לרב פפא (לעיל ג:) ואין משלם אלא חצי נזק וא"ת אי שן ורגל בחצר הניזק חצי נזק אמאי איצטריך כספו של זה ולא כספו של אחר דהשתא ק"ו דלעיל ליכא ° וי"ל דאי לאו כספו הוה שבקינן ק"ו דהכא דמיקל בתשלומין והוה עבדינן קל וחומר דלעיל דמחמיר בתשלומין:

ויהא אדם חייב בכופר. מלא תקחו כופר לנפש רוצח לא נפקא דההיא (אמר) דאיצטריך[ט] דלא תשקול מיניה ממונא לתפטריה כדאמרינן בפרק אלו נערות (כתובות דף לז:) והכא איירי שיהרג וישלם כופר כמו השור ומדתנא דבי חזקיה (שם דף לה.) לא נפקא אלא לפטור בשוגג בלא מתכוין[י] כמו במזיד במתכוין שזה כזה אבל כופר באדם כל זמן דלא אשכחן דפטור בשום מקום ° לא מצינן למילף מיניה כלל:

עליו ולא על האדם. בפרק החובל (לקמן דף פג:) דריש לנפש רוצח אי אתה לוקח כופר אבל אתה לוקח כופר לראשי אברים ופריך והאי מבעי ליה דאמר רחמנא לא תעביד ביה תרתי דלא תשקול מיניה ממונא ונקטליה לאו בכופר דהכא איירי דא"כ הוה ליה לשנויי ההוא מעליו ולא על האדם נפקא אלא איירי בממון אחר בהדי מיתה ומעי גמרא כדמעי באלו נערות (כתובות דף לז:) דקבעי גבי דרשה דלא יהיה אסון לא תקחו כופר לנפש רוצח למה לי כלומר דמלא יהיה אסון נפקא אלמא ס"ד דמיירי בממון אחר בהדי מיתה:

אינו דין שחייב בד' דברים. וא"ת מה לאדם שכן מועד מתחילתו וי"ל דמזקי אדם מנזקי אדם יליף:

רגל שדרסה כו'. הוא הדין בשן דהיה לאורחה הוה מצי למבעי אבל בור ואש ממעטה[כ] מעליו כמו אדם:

או דלמא קרן כוונתו להזיק. תימה מאי מספקא ליה פשיטא דקרן חמירא מהאי טעמא דליכא למימר דמקרן בק"ו יליף שאין מועד מתחילתו דהשתא לא שייך למפרך [כדפרישית[ל]] במתמתין[מ] דאדם יוכיח שמועד מתחילתו ופטור מכופר ועוד היכי בעי למילף מקרן שכן חייבת ברשות הרבים: לאו משום דסבר לה כרבי יוסי הגלילי. וא"ת אפי' בלא רבי יוסי הגלילי מק"ו גמר ומה שן ורגל דפטורין ברה"ר חייבין בחצר הניזק כופר שלם קרן לא כ"ש וי"ל דאם היה כופר חלוק מדין נזק מדפטר ברה"ר לא הוה שייך למידן ק"ו: אלמא איכא כופר ברגל. והא דפליגי אביי ורבא בפרק שור שנגח ארבעה וחמשה (לקמן דף מא. ושם) ברגל שדרסה על גבי תינוק בחצר הניזק דלרבא לא משלם כופר אליבא דההוא תנא איירי ולא משום דסבר רבא הכי:

עין משפט נר מצוה

פד א מיי' פי"ג מהלכות נזקי ממון הלכה יג סמג עשין סז:

פה ב מיי' פ"א מהלכות חובל ומזיק הלכה א ופ"ו הלכה א סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סימן תכא סעיף ג וסימן שעח סעיף א:

פו ג מיי' שם פ"ו הלכה א סמג עשין שם טוש"ע ח"מ סימן שעח סעיף א:

פז ד מיי' שם פ"א הל' יא טו סמג שם טוש"ע ח"מ סימן תכא סעיף ג וסעיף י:

הגהות וציונים

א] ברפוי"י אם כופר, וכן בישי"ש (וכ"ה בילי"ש ובכי"מ ונראה שכ"ה ישר דדריש מעליו קמא. דק"ס): ב] [בסנהדרין איתא בין באונס בין ברצון ועיין תוספות יבמות נג ע"ב ד"ה הבא] (גליון): ג] [כוונתו מדרוש התם נקי מדמי ולדות] (גליון): ד] נדצ"ל דפטר (ועיין באה"מ): ה] נדצ"ל איצטריך: ו] עיין רש"א (גליון) שכתב דמי"ם מעורבבים הזינא הכא, ובכת"י בשוגג ולא מתכוין, או דצ"ל בשוגג או במזיד בלא מתכוין: ז] צ"ל ממעטינן (כת"י, ובדפו"ר ממעט"): ח] רש"א (גליון) עיין בהגהות והערות על המהרש"א שיש ספרים שכתוב כדפריך (ובדפו"ר כדפרי"): ט] נדצ"ל ולא תהא קרן, וקאי אלקמן:

רבינו חננאל

בשחיטת קדשים בפ' כל התדיר וכך היא הצעה שמן לא יפחות מלוג ר' אומר שלשה לוגין ורבנן סברי דון מינה ומינה מה מנחה מתנדבין אף שמן מתנדבין ומינה מה מנחה בלוג אף שמן בלוג, ור' סבר דון מינה ואוקים באתרה מה מנחה מתנדבין אף שמן מתנדבין ואוקים באתרה כנסכין מה נסכין ג' לוגין אף שמן נמי ג' לוגין, ובפרק שבועת העדות (דף לא ע"ב) אסקו חלוקה זו חלוקת ר"מ ורבנן. וכן פי' שמועה זו הניחא לר' דאמר דון מינה ואוקים באתרה. כלומר שתלמוד מפץ במת שהוא טמא ממפץ בשרץ ועמוד במקומך בכל טמאות המת כל כלי לפי ענינו אם נגע במת או בכלי שנגע במת אותו הכלי טומאתו ז' ואם נגע במגע שלישי טומאת ערב. אלא לרבנן דאמרי דון מינה ומינה. וכך פירושו תלמד מפץ במת ממפץ בשרץ מה שרץ טמא אף במת טמא ומה שרץ טומאת ערב אף במת טומאת ערב מאי איכא למימר. ופריק (ורבא) הכי אמר רבא טומאת מפץ במת ז' מהכא וכבסתם בגדיכם ביום השביעי כל טמאות שאתם מטמאין במת לא יהיו פחותים מז'. וקיימא לן מפץ אין לו טהרה במקוה וטהרתן כדתנינן בתוספתא דכלים (בבב"מ פי"א) מפץ שעשאו לקורות אע"פ שמשתמש בו טהור, היה טמא ועשאו לקורות טמא עד שיקבענו

במסמר, וכפשא שנו מאימתי טהרתו [illegible] דברי משנתנו ותהא שן ורגל [illegible]

מסורת הש"ס עם הוספות

א) [לעיל יט:], ב) עיין תוס' לעיל ט: ד"ה מה, ג) [לקמן נג.], ד) [פי' היטב תוס' לקמן מב. ד"ה גבי], ה) [לקמן מח.], ו) [לעיל טו. לקמן מו:], ז) [עי' תוס' לעיל טו. ד"ה סם], ח) סנהדרין עב. לעיל ג., ט) עיין תוס' לקמן כז: ד"ה ושמואל והמה שנסמן שם בסוה"ד, י) עיין תוס' לעיל ד. ד"ה כיון, כ) עיין תוס' כתובות לג: ד"ה דלמא, ל) פי' נמי י. פירש פירוש אחר והתוס' הקשו עליו, מ) לעיל כה. ד"ה אני.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה חצי נזק נ"ל פלגא קאמרינן. חצי נזק קאמר:

גליון הש"ס

גמ' ולא תהא שן ורגל כו'. עי' לקמן דף נה ע"ב תוס' ד"ה כמותה: שם איבעיא להו רגל. עי' לקמן דף מד ע"א תוס' ד"ה נמתכן: שם משום דסבר ליה כרבי'. עי' לעיל טו. תוס' ד"ה ולא דכי וי"ל דאי לאו כספו. עיין חולין דף כג ע"ב תוס' ד"ה והלא פליג. שם ד"ה ויהא כו' לא מצינו למילף מיניה כלל. עיין לעיל דף ד ע"א תוספות ד"ה כרבי אדם:

תורה אור השלם

א) וְכִי יִגֹּף שׁוֹר אִישׁ אֶת שׁוֹר רֵעֵהוּ וָמֵת וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ וְגַם אֶת הַמֵּת יֶחֱצוּן: [שמות כא, לה]

ב) כִּי יַבְעֶר אִישׁ שָׂדֶה אוֹ כֶרֶם וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירֹה וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם: [שמות כב, ד]

ג) אִם כֹּפֶר יוּשַׁת עָלָיו וְנָתַן פִּדְיֹן נַפְשׁוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר יוּשַׁת עָלָיו: [שמות כא, ל]

ד) וְאִישׁ כִּי יִתֵּן מוּם בַּעֲמִיתוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כֵּן יֵעָשֶׂה לּוֹ: [ויקרא כד, יט]

ליקוטי רש"י

[נדפס בסוף המסכת]

חשק שלמה על ר"ח

א) קרן נג"ל. ב) [illegible]

מנא הני מילי אמר חזקיה וכן תנא דבי חזקיה אמר קרא א) פצע תחת פצע לחייבו על השוגג כמזיד ועל האונס כרצון האי מבעי ליה ליתן צער במקום נזק א"כ לכתוב קרא פצע בפצע מאי תחת פצע ש"מ תרתי אמר רבה היתה אבן מונחת לו בחיקו ולא הכיר בה ועמד ונפלה לענין נזקין חייב לענין ארבעה דברים פטור לענין שבת מלאכת מחשבת אסרה תורה לענין גלות פטור לענין עבד פלוגתא דרשב"ג ורבנן דתניא הרי שהיה רבו רופא ואמר לו כחול עיני וסימאה חתור לי שיני והפילה שיחק באדון ויצא לחרות רשב"ג אומר ושיחתה עד שיתכוין לשחתה הכיר בה ושכחה ועמד ונפלה לענין נזקין חייב לענין ד' דברים פטור לענין גלות חייב דאמר קרא בשגגה מכלל דהוה ליה ידיעה והא הויא ליה ידיעה לענין שבת פטור לענין עבד פלוגתא דרשב"ג ורבנן נתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע לענין נזקין חייב לענין ד' דברים פטור לענין שבת מלאכת מחשבת בעינן לענין גלות אשר לא צדה אמר רחמנא פרט לנתכוין לזרוק שתים וזרק ד' לענין עבד פלוגתא דרשב"ג ורבנן נתכוין לזרוק ארבע וזרק שמנה לענין נזקין חייב לענין ד' דברים פטור לענין שבת באומר כל מקום שתרצה תנוח אין אי לא לא לענין גלות אשר לא צדה פרט לנתכוין לזרוק ארבע וזרק שמנה לענין עבד פלוגתא דרשב"ג ורבנן ואמר רבה זרק כלי מראש הגג ובא אחר ושברו במקל פטור מאי טעמא מנא תבירא תבר ואמר רבה זרק כלי מראש הגג והיו תחתיו כרים או כסתות בא אחר וסלקן או קדם וסלקן פטור מאי טעמא בעידנא דשדייה פסוקי מפסקי גיריה ואמר רבה זרק תינוק מראש הגג ובא אחר וקבלו בסייף פלוגתא דר' יהודה בן בתירא ורבנן דתניא הכוהו עשרה בני אדם בעשרה מקלות בין בבת אחת בין בזה אחר זה כולן פטורין

רש"י

מנהני מילי. דמזק חייב אפילו שוגג: פצע תחת פצע. קרא יתירא הוא להך דרשה דהא כתיב כי יתן מום בעמיתו כאשר עשה וגו' וכויה ותטרה דרשינן בהחובל (לקמן דף פד:): במקום נזק. דאפי' היכא דאיכא נזק משלם נמי צער דלא תימא צער דכתבה רחמנא היינו בדליכא נזק כגון כוואו בשפוד על צפרנו דלא אפחתיה מכספיה ולהך דרשה מפקינן ליה בהחובל: לענין נזקין חייב. דהא אפקינן שוגג כמזיד ואונס כרצון: מלאכת מחשבת אסרה תורה. שנתכוין לעשות מלאכה אלא כסבור שהיום חול או סבור שמלאכה זו מותרת וכל הני דאמרינן הכא לא נתכוונו לעשות המלאכה הלכך פטור: לענין גלות. כגון אם נפלה על האדם ומת: פטור. דגבי גלות כתיב מכה נפש בשגגה (במדבר לה) ולא מיקרי שגגה אלא היכא דה"ל ידיעה מעיקרא וזה לא הכיר בה מעולם: לענין עבד. אם נפלה על עבדו וסימאה עינו פלוגת' דרשב"ג ורבנן: לענין ד' דברים פטור. דאע"ג דהכיר בה הויא שכחה שוגג ולא פשיעה: לענין שבת פטור. ואע"ג דמקריא שגגה לענין גלות פטור בשבת דבעינן מלאכת מחשבת שנתכוין לעשות מלאכה וכסבור שהיום חול וזה לא נתכוין: לזרוק שתים וכו'. לענין שבת פטור דמלאכת מחשבת בעינן: לענין גלות. חייב דכתיב ואשר לא צדה ושמתי לך מקום וגו' פרט למתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע שאינו בתורת וכי יזיד איש וגו' אלא בתורת ושמתי לך מקום וגו' לישנא אחרינא ואשר לא צדה פרט למתכוין כו' דפטור מגלות דהכי משמע שלא צדה שלא נתכוין לצוד ולזרוק אלו יום פרט לזה שצדה: אם אמר כל מקום שתרצה תנוח. חייב שהרי יש כאן מלאכת מחשבת דזרק ארבע אבל נתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע אפילו אמר כל מקום שתרצה תנוח פטור שעיקר מחשבתו אינה למלאכה: זרק. בעל הכלי כלי מראש הגג: פטור. זה ששברו במקל קודם שנפלה שהרי סופו לישבר: זרק. מזיק כלים מראש הגג והיו תחתיו כרים וכסתות כו': פטור. שהרי מזיקתו אין סופו לישבר עד שינטלו הכרים וזה שנטל הכרים ואפילו הזורק עצמו נטלן פטור דגרמא בניזקין הוי: פטורין

תוספות

האי מיבעי ליה ליתן צער במקום נזק. וריפוי ושבת ובושת כולהו מצער ילפינן דחייב במקום נזק כדמשמע בהחובל (לקמן דף פה.) דאמר תנא וכולן חייבין בתשלומין במקום נזק מנהני מילי אמר רב זביד משמיה דרבא אמר קרא פצע תחת פצע כו' משמע דכולהו ילפינן מצער ולרב פפא דאמר התם אמר קרא ורפא ירפא ליתן ריפוי במקום נזק כולהו ילפינן מריפוי וא"ת דהכא משמע דצער שלא במקום נזק פשוט טפי דאיצטריך קרא לצער במקום נזק ובפרק החובל (שם:) משמע איפכא דאמר צער שלא במקום נזק דמשלם מאן תנא וי"ל דשלא במקום נזק דלקמן היינו במקום שלא עשה רושם כדקתני כוואו על צפרניו וצער שלא במקום נזק דהכא היינו על בשרו שניכר רישומו ולא אפחתיה מכספיה וצער במקום נזק דהכא כגון קיטע ידו ושיבר רגלו דאפחתיה מכספיה דההוא לא שמעינן ליה לא מחטורה ולא מכויה:

ש"מ תרתי. וא"ת לעיל אמרינן סימא עינו של חבירו בשוגג או באונס נזק אין ד' דברים לא צער נמי ליחייב דבההוא קרא דמרבינן נזק כתיב נמי צער וי"ל דכל מה דמצינן למיפטר שוגג פטרינן ולכך מוקמינן דהאי קרא דמרבה שוגג דוקא בנזק דאיירי ביה עיקר קרא ולא בצער:

לענין עבד פלוגתא דרשב"ג ורבנן. תימה דבפ"ק דקדושין (דף כד: ושם ד"ה מיתני) מוקמי רבנן האי ושמטה להושיט ידו במעי שפחה וסימא עובר שבמעיה דפטור משום שלא נתכוין לעין וה"נ לא נתכוין וי"ל דלא פטרוהו רבנן אלא היכא דלא נתכוין לעין וגם נתכוין לטובתו של עבד כי התם אבל נתכוין לעין אע"פ שנתכוין לטובתו או לא נתכוין לטובתו אע"ג דלא נתכוין לעין לא:

בשגגה מכלל דהו"ל ידיעה. משום דגבי גלות כתיב טובא בשגגה דריש לה דהא גבי חלב אע"ג דכתיב ביה בשגגה לא חיישינן להיתה לו ידיעה ומהאי טעמא נמי ממעטינן בריש אלו הן הגולין (מכות דף ז: ושם ד"ה אלא) אומר מותר מבשגגה לגבי גלות אע"ג דגבי שבת וע"ז כתיב בשגגה ומחייבין אומר מותר בפרק כלל גדול (שבת דף סט: ושם):

נתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע כו'. לענין שבת פטור ואפילו לאביי דמחייב בפרק כלל גדול (שבת דף עג.) היינו נתכוין לזרוק שתים ומטלו ארבע דומיא דנתכוין לחתוך התלוש וחתך את המחובר דהיינו שסבור תלוש ונמצא מחובר דאי נתכוין לזה וחתך זה היינו מתעסק כדמוכח בפרק ספק אכל (כריתות דף יט:):

פרט למתכוין לזרוק כו'. לשון ראשון פי' בקונטרס פרט למתכוין לזרוק ב' וזרק ארבע דלא הוי בכלל כי יזיד וטפי הוה ניחא לפרש דלא הוי בכלל מכה איש ומת דהוי לעיל מיניה מלפרש כי יזיד דהוי בתריה וא"ת אמאי איצטריך לחייב גלות נתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע דמסיקא ס"ד דפטור דלפטור ממיתה ודאי לא אתיא דפשיטא דשוגג פטור ממיתה וי"ל דמגלא לדייק דריש באלו הן הגולין (מכות דף ז: ושם ד"ה אשר) פרט למתכוין לזרוק בצד זה וזרק בצד אחר ומהאי קרא הוה פטרינן אפי' נתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע ולפירוש אחרון שפירש בקונטרס שפטור מגלות קשה קצת דבפרק אלו הן הגולין אמר אם בפתע בלא איבה הדפו פרט לקרן זוית בלא צדייה פרט לנתכוין לזרוק בצד זה והלכה לצד אחר ואשר לא צדה פרט למתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע והשתא מאשר לא צדה דכתיב בריש ואלה המשפטים הוה ליה למעוטי ההוא דדמי טפי לפטור כגון נתכוין לזרוק בצד זה שלא נתכוין לצד הנרצח וי"ל משום דהתחיל התנא לדרוש קרא דבלא צדייה נקט בריש נתכוין לזרוק בצד זה דרוצה להזכיר הפשוט תחילה וא"ת אמאי איצטריך באלו הן הגולין מבשגגה לפטור נתכוין להרוג הבהמה והרג האדם ע"כ היינו או נתכוין לזרוק בצד זה וזרק בצד אחר או נתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע וי"ל דהתם איצטריך כגון שהיו הבהמה והאדם זה בצד זה וה"נ כסבור בהמה ונמצא אדם ותימה דהא פליגי רבי ורבנן בנשמט הברזל מקתו ומן העץ המתבקע דמר מחייב בהאי ומר מחייב בהאי בריש אלו הן הגולין אמאי חייב והא הוי כמו נתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע שנתכוין לבקוע עצים שלפניו והלך למרחוק:

ואמר רבה זרק כלי מראש הגג. רבה גרסינן דרבא מספקא ליה לעיל (דף י:) אי בתר מעיקרא אזלינן אי לא וקאמר דנפשוט מרבה שהוא רבו:

קדם וסילקו. פירש רב אלפס דרבה לטעמיה דלית ליה דינא דגרמי בריש הגוזל קמא (לקמן דף צח.) ולר"י נראה דהא גרמא בניזקין הוא ופטור לכולי עלמא: זרק תינוק מראש כו'. לא דמי להרג טריפה דפטור לכולי עלמא באלו הן הנשרפין (סנהדרין דף עח.):

תורה אור השלם

א) כְּוִיָּה תַּחַת כְּוִיָּה פֶּצַע תַּחַת פָּצַע חַבּוּרָה תַּחַת חַבּוּרָה: [שמות כא, כה]

ב) וְכִי יַכֶּה אִישׁ אֶת עֵין עַבְדּוֹ אוֹ אֶת עֵין אֲמָתוֹ וְשִׁחֲתָהּ לַחָפְשִׁי יְשַׁלְּחֶנּוּ תַּחַת עֵינוֹ: [שמות כא, כו]

ג) וְהִקְרִיתֶם לָכֶם עָרִים עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה לָכֶם וְנָס שָׁמָּה רֹצֵחַ מַכֵּה נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה: [במדבר לה, יא]

ד) וַאֲשֶׁר לֹא צָדָה וְהָאֱלֹהִים אִנָּה לְיָדוֹ וְשַׂמְתִּי לְךָ מָקוֹם אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה: [שמות כא, יג]

פטורין ר' יהודה בן בתירא אומר בזה אחר זה האחרון חייב מפני שקירב מיתתו בא שור וקבלו בקרניו פלוגתא דר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא ורבנן דתניא [a] ונתן פדיון נפשו [א] דמי ניזק ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא אומר דמי מזיק [b] ואמר רבה נפל מראש הגג ונתקע באשה חייב בד' דברים [ב] וביבמתו לא קנה חייב בנזק בצער בריפוי בשבת אבל בשת לא דתנן [g] [ג] אינו חייב על הבשת עד שיהא מתכוין ואמר רבה [ד] נפל מראש הגג ברוח שאינה מצויה והזיק וביייש חייב על הנזק ופטור בד' דברים [ה] ברוח מצויה והזיק וביייש חייב בד' דברים ופטור על הבשת [ו] ואם נתהפך חייב אף על הבשת [ד] דתניא ממשמע שנאמר [ה] ושלחה ידה איני יודע שהחזיקה מה ת"ל והחזיקה לומר לך [ז] כיון [ו] שנתכוין להזיק אע"פ שלא נתכוין לביייש ואמר רבה [ח] הניח לו גחלת על לבו ומת פטור [ט] על בגדו ונשרף חייב אמר רבא תרוייהו תנינהו על לבו דתנן [י] [כ] כבש עליו לתוך האור או לתוך המים ואינו יכול לעלות משם ומת חייב [ל] דחפו לתוך האור או לתוך המים ויכול לעלות משם ומת פטור בגדו דתנן [ז] [מ] קרע את כסותי שבר את כדי חייב על מנת לפטור פטור בעי רבה הניח גחלת על לב עבדו מהו כגופו דמי או כממונו דמי אם תמצא לומר כגופו דמי שורו מהו הדר [ס] פשטה עבדו כגופו שורו כממונו:

הדרן עלך כיצד הרגל

המניח [ע] את הכד ברה"ר ובא אחר ונתקל בה ושברה פטור ואם הוזק בה בעל החבית חייב בנזקו: **גמ'** פתח בכד וסיים בחבית [ח] ותנן נמי זה בא בחביתו וזה בא בקורתו נשברה כדו של זה בקורתו של זה פטור פתח בחבית וסיים בכד [ט] ותנן נמי [פ] זה בא בחביתו של יין וזה בא בכדו של דבש נסדקה חבית של דבש ושפך זה יינו והציל את הדבש לתוכו אין לו אלא שכרו פתח בכד וסיים בחבית אמר רב פפא היינו כד היינו חבית למאי נפקא מינה למקח וממכר היכי דמי אילימא באתרא דכדא לא קרו חבית וחבית לא קרו כדא הא לא קרו לה לא צריכא דרובא קרו לה לכדא כדא ולחביתא חביתא ואיכא נמי דקרו לחביתא כדא ולכדא חביתא מהו דתימא זיל בתר רובא קמ"ל

רש"י

פטורין. דבעינן שיהא כל נפש אדם [י] כל הנפש ואין כאן מכה כל הנפש ופטורים ממיתה לר' יהודה בן בתירא חייב זה שקיבלו בסייף מפני שקירב את מיתתו: **בא שור.** מועד: **וקבלו בקרניו.** ומת: **פלוגתא דר' ישמעאל ורבנן.** לענין כופר לר' ישמעאל דאמר כופר במזיק שיימינן משלם כופר אבל לרבנן דשיימינן בניזק האי לא הוה ליה דמים ופטור: **ונתקע באשה חייב בד' דברים.** וכגון שנפל ברוח מצויה דהוה ליה קרוב למזיד: **וביבמתו לא קנה.** אע"פ ששנינו (יבמות דף נג:) הבא על יבמתו בין בשוגג בין במזיד [ט] קנה הני מילי היכא דנתכוין לביאת אשה אחרת אבל זה לא נתכוין לשום ביאה הלכך לא קנה ואם חזר ועשה אחד מן האמין בה מאמר פסלה עליו: **ואם נתהפך.** [לאחר] שהתחיל לנפול דנתכוין לנפול על האדם להנאתו: **חייב אף על הבשת.** אע"פ שלא נתכוין לשם בשת: **על לבו ומת פטור.** שהיה לו לסלקה: **חייב.** דהא דלא סלקה סבר אשבעימיה ליה בדינא ויפרע לי: **כבש עליו.** שתקפו שם עד שמת: **חייב.** דה"ק ליה אם תרצה קרע ושלם אבל פירש לו ע"מ [ו] פטור: **עבדו כגופו דמי.** ואם הניח אדם גחלת על לב עבדו פטור שהיה לו לעבד לסלקה: **שורו כממונו.** שאין בו דעת לסלקם וחייב:

הדרן עלך כיצד הרגל

המניח את הכד: **ושברה פטור.** בגמרא מפרש טעמא: **ואם הוזק בה.** הנתקל: **בעל החבית חייב.** מפרש בגמ' [ז]: **גמ' נשברה כדו של זה בקורתו של זה פטור.** שלשניהן רשות להלך: **פתח בחבית.** דקתני זה בא בחביתו: **וסיים בכד.** דקתני נשברה כדו של זה כו': **והציל את הדבש לתוכה.** מפני שהדבש דמיו יקרים: **שכרו.** כשאר פועל ואין בעל הדבש משלם דמי היין: **פתח בכד.** דקתני וזה בא בכדו של דבש וסיים בחבית דקתני נסדקה חבית של דבש: **למקח וממכר.** שאין המוכר לתת לו איזה שירצה ואפילו התנה עמו חבית דמשמע גדולה נותן לו כד שהיא קטנה:

תוספות

כבש עליו כו'. גמלו הן השרפין (סנהדרין דף עו: ושם) מפרש דרישא נקט כגם לרבותא וסיפא נקט דחפו לרבותא: **קרע כסותי חייב.** תימה היכי מייתי ראיה דלמא שאני הכא שהיה לו להסיר הגחלת מעל בגדו הדע מדנקט רבה על בגדו חייב מכלל דעל בשרו פטור והשם לקמן (דף נג.) תנן שמא את עיני אפי' על מנת לפטור חייב אלא ע"כ על בשרו פטור משום שהיה לו להסיר כמו בעל לבו ומת וי"ל דהא פשיטא ליה דמעל בשרו יסיר הגחלת ומעל בגדו לא חייש ולא איצטריך לאתויי ראיה אלא שלא תאמר כיון שמניח על בגדו והוא שותק א"כ דעתו הוי שיפטר דהא אשכחן אפי' במנוה לקרוע דחייב:

הניח גחלת על לב עבדו כו'. כשעבד כפות ורבו עומד אצלו איירי כדפרישית לעיל (דף כב: ד"ה והא) ומיירי שלא מת העבד אלא הוזק ולהכי מספקא ליה שמא לא יפוש הרב לסלקו מפני שישלם לו דמי נזקו:

הדרן עלך כיצד הרגל

המניח. ואיכא נמי דקרו לחביתא כדא ולכדא חביתא. תרוייהו צריכי שאם התנה לתת לו כד והקנה לו בסודר ומתחייב הלוקח לתת דמים יכול הלוקח לומר לא אתן לך דמים אם לא תתן לי חבית דקרי ליה לחביתא כדא לפי שהוא מוחזק ולא אזלינן בתר רובא ואם התנה לתת לו חבית ונתן הלוקח דמים יכול לומר לו המוכר לא אתן לך אלא כד דקרי לכדא חביתא ולא אזלינן בתר רובא ואומר ר"ת דאפי' רב דאמר בפרק המוכר פירות (ב"ב דף לב. ושם ד"ה וליחזי) ולקמן בהפרה (דף מו.) הולכין בממון אחר הרוב גבי המוכר שור לחבירו ונמצא נגחן הכא מודה שיכול המוחזק לומר למוציא אע"פ שהרוב מסייעך לא תוציא ממני ממון דקים לי בנפשאי שאני מן המיעוט אבל במתנא נגחן לא מצי אמר מוכר קים לי בנפשך שאתה מן המיעוט דזבני לנכסתא לאדרבה יאמר הלוקח למוכר אתה הטעתני דקים לי בנפשאי שאני מן הרוב דזבני לרדיא [ט] וא"ת ונחזי אי דמי כדא אי דמי חביתא כדפריך לקמן בריש הפרה (שם) ובהמוכר פירות (ב"ב דף צב.) וניחזי אי דמי רדיא לרדיא ושם [י] אפרש בע"ה דאפילו לרבנן דפליגי אר' יהודה בהמוכר את הספינה (שם דף עז:) גבי מכר הצמד לא מכר הבקר דלית להו הדמים מודיעים פריך וי"ל דלא שייכא הכא הודעת דמים דקרובים דמי הכד לדמי החבית א"נ שמכר לו כדים או חביות שוה מאתים זוז ולא שייך לומר מה הודעת דמים כלל ומיירי דלית ליה זוזי דלא שייך לומר שקול כדך [ו] מוחך ולספרים לגרסי בהפרה [מ] ובהמוכר פירות [ט] אי דליתנהו להנך זוזי צריך לאוקמי שיש ללוקח מעות המכר והקנה לו אגב קרקע או אמר כך הוזלו הכדים והחביות אי נמי הכי פירושו מהו דתימא זיל בתר רובא אע"פ שהדמים מסייעים למוחזק קמ"ל וה"ה דהוי מצי למימר איפכא מהו דתימא זיל בתר מוחזק קמ"ל דאין הולכין בתר מוחזק אלא אחר הרוב אם הדמים מסייעין לרוב אלא משום דמתניתין מוכחא דלא להשמיענו דלא אזלינן בתר רובא לכד וחבית אלא נינהו ולפי זה אתי שפיר טפי אליבא דרב מאליבא דשמואל מדשמעינן [ט] דלא אזלינן בתר רובא אלא היכא שהדמים מסייעים למוחזק ולא שמעינן [ו] זה במקום דאין הדמים מסייעים:

תורה אור השלם

א) אִם כֹּפֶר יוּשַׁת עָלָיו וְנָתַן פִּדְיֹן נַפְשׁוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר יוּשַׁת עָלָיו: [שמות כא, ל]

ב) כִּי יִנָּצוּ אֲנָשִׁים יַחְדָּו אִישׁ וְאָחִיו וְקָרְבָה אֵשֶׁת הָאֶחָד לְהַצִּיל אֶת אִישָׁהּ מִיַּד מַכֵּהוּ וְשָׁלְחָה יָדָהּ וְהֶחֱזִיקָה בִּמְבֻשָׁיו: [דברים כה, יא]

עין משפט נר מצוה

ג א מיי' פי"ג מהלכות נזקי ממון הלכה ה סמג עשין סח טוש"ע ח"מ סימן תיב סעיף א:
ד ב ג מיי' שם הלכה ו טוש"ע שם סעיף ב:
ה ד מיי' פ"ג מהלכות חובל ומזיק הלכה ט סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סימן תכ סעיף מא:
ו ה מיי' פ"ב מהלכות סנהדרין הלכה יב סמג עשין צז טוש"ע ח"מ סי' ד וסי' ה' סעיף א:

קמ"ל דאין הולכין בממון אחר הרוב: ובא אחר ונתקל בה ושברה פטור: אמאי פטור איבעי ליה לעיוני ומיזל אמרי דבי רב משמיה דרב בממלא רה"ר כולה חביות שמואל אמר באפילה שנו רבי יוחנן אמר בקרן זוית אמר רב פפא לא דיקא מתניתין אלא או כשמואל או כרבי יוחנן דאי כרב מאי אריא נתקל אפילו שבר נמי אמר רב זביד משמיה דרבא הוא הדין דאפי' שבר והאי דקתני נתקל אידי דבעי למתני סיפא ואם הוזק בה בעל חבית חייב בנזקו דדוקא נתקל אבל שבר לא מאי טעמא הוא דאזיק אנפשיה קתני רישא נתקל אמר ליה ר' אבא לרב אשי הכי אמרי במערבא משמיה דר' עולא לפי שאין דרכן של בני אדם להתבונן בדרכים הוה עובדא בנהרדעא וחייב שמואל בפומבדיתא וחייב רבא בשלמא שמואל כשמעתיה אלא רבא לימא כשמואל ס"ל אמר רב פפא קרנא דעצרא הוי דכיון דברשות קעבדי איבעי ליה לעיוני ומיזל שלח ליה רב חסדא לר"נ הרי אמרו לרכובה שלש ולבעיטה חמש ולסנוקרת שלש עשרה לפנדא דמרא ולקופינא דמרא מאי שלח ליה חסדא חסדא קנסא קא מגבית בבבל אימא לי גופא דעובדא היכי הוה שלח ליה דההוא גרגותא דבי תרי דכל יומא הוה דלי חד מנייהו אתא חד קא דלי ביומא דלא דיליה א"ל יומא דידי הוא לא אשגח ביה שקל פנדא דמרא מחייה א"ל מאה פנדי בפנדא למחייה אפילו למ"ד לא עביד איניש דינא לנפשיה במקום פסידא עביד איניש דינא לנפשיה דאתמר רב יהודה אמר לא עביד איניש דינא לנפשיה רב נחמן אמר עביד איניש דינא לנפשיה היכא דאיכא פסידא כ"ע לא פליגי דעביד איניש דינא לנפשיה כי פליגי היכא דליכא פסידא רב יהודה אמר לא עביד איניש דינא לנפשיה דכיון דליכא פסידא ליזיל קמיה דיינא ר"נ אמר עביד איניש דינא לנפשיה דכיון דבדין עביד לא טרח מתיב רב כהנא בן בג בג אומר אל תיכנס לחצר חברך ליטול את שלך שלא ברשות שמא תראה עליו כגנב אלא שבור את שיניו ואמור לו שלי אני נוטל א"ל

עמך

תוספות

קמ"ל דאין הולכין בממון אחר הרוב. תימה מה טעם אין הולכין ליתי בק"ו מדיני נפשות כדאמרינן בפ"ק דסנהדרין (דף ג:) ור' יאשיה מייתי ליה בק"ו מדיני נפשות ומה דיני נפשות דחמירי אמר רחמנא זיל בתר רובא דיני ממונות לא כ"ש ואפי' רובא דליתיה קמן אזלינן בדיני נפשות בתר רובא כדאמר בריש סורר ומורה (סנהדרין דף סט.) וי"ל דהתם גבי דיינים שאני דחשיב מיעוט דידהו כמי שאינו וליכא למימר התם אוקי ממונא בחזקת מריה דהא ב"ד מפקי מיניה אבל גבי שאר ממון דאיכא מיעוט וחזקה לא אזלינן בתר רובא: ה"ג **אמאי** פטור איבעי ליה לעיוני. אבל הך לא פריך אמאי חייב בנזקו כשהוזק איבעי ליה לעיוני כדפירשתי לעיל (דף כג. ד"ה ולחייב) דיותר יש לו לשמור שלא יזיק משלא יוזק ולא שייך כאן כל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור (לעיל כ. מד:) דגבי אדם לא אמר הכי והא דאמר (לעיל דף כב.) הניח חנוני נרו מבחוץ בעל הגמל פטור ולא אמר איבעי ליה לעיוני י"ל דדוקא במקום הליכתו אמרינן איבעי ליה לעיוני וקצת קשה הא דאמר רבא לעיל כי אית לך רשות לסגויי עילאי ואמאי אית ליה רשות לסגויי הא בהמה נמי איבעי לה לעיוני כדמוכח בהפרה (לקמן דף נב:) דשור פקח בור פטור וליכא למימר במתניתא דה"ל שאינה יכולה לעבור אלא דרך עליה דא"כ לבעוטי נמי אית לה רשותא: **ושמואל** אמר באפילה שנו. והא דפליגי לקמן (דף כט.) אי נתקל פושע הוא או לא כגון שנתקל מעצמו ולא נתקל בשום דבר אבל הכא שנתקל מחמת מכשול ולא איבעי ליה לעיוני אנוס הוא ואע"ג דלעיל (דף כו:) מרבינן אונס כרצון באדם המזיק מפצע תחת פצע אונס גמור לא רבי רחמנא דהא מירושלמי פוטר אותו שישן ראשון אם הזיק לשני הבא אצלו לישן וכן בהגוזל בתרא (לקמן דף קיב.) גבי הניח להם אביהם פרה שאולה כסבורים של אביהם היא וטבחוה ואכלוה משלמין דמי בשר בזול שכך נהגו אבל מה שהזיקו לא דאנוסין הן ובמתניתין נמי תנן היה בעל חבית ראשון ובעל קורה אחרון דאם עמד בעל חבית ונשברה חבית בקורה פטור ונראה לדקדק דאדם המזיק דמפטר באונס (משום) שהוא כעין גניבה מדתניא בשלהי האומנים (ב"מ דף פב: ושם ד"ה וסבר) המעביר חבית ממקום למקום ושברה רבי יהודה אומר שומר חנם ישבע נושא שכר ישלם והשתא מדמחייב נושא שכר ופוטר שומר חנם ולא מחייב מטעם אדם המזיק ש"מ דבאונס דכעין גניבה אדם המזיק פטור ומדמה ר' יהודה נתקל לגניבה אבל באונס שהוא כעין אבידה שהיא קרובה לפשיעה יותר כדאמרינן בהשואל (ב"מ דף צד:) דגניבה קרובה לאונס ואבידה קרובה לפשיעה נראה דאדם המזיק חייב דא"א לומר שלא יתחייב אלא בפשיעה וכן משמע לעיל דמחייב בנפל מן הגג ברוח שאינה מצויה ואע"ג דברוח שאינה מצויה מפטר בה שומר חנם כדאמרינן בסוף ארבעה וחמשה (לקמן דף מה.) גבי ארבעה נכנסו תחת הבעלים כו' וחייבין לשלם דמי שור לבעלים חוץ משומר חנם ומוקי לה כגון דנטריה שמירה פחותה דשומר חנם כלתה לו שמירתו והנך לא כלתה שמירתן ומייתי מדר' יהודה דמועד סגי ליה בשמירה פחותה דהיינו דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה ואין יכולה לעמוד בשאין מצויה אלמא אע"ג דמפטר שומר חנם מחייב בה אדם המזיק והיינו טעמא משום דהוי כעין אבידה ונתקל נמי הוי כעין גניבה ופטור בה אדם המזיק וכן מוכח בפרק הגוזל עצים (לקמן דף צט: ושם) גבי טבח אומן שקלקל דפריך למאן דפטר (בשומר) חנם מברייתא דקתני נתן בהמה לטבח ונבלה חייב מפני שהוא כנושא שכר אלמא ש"מ דמקשה אפי' בחנם חייב כמו שכר שחייב על האבידה ומשני אימא מפני שהוא כנושא שכר ולפיכך בשכר חייב בחנם פטור דהוי כעין גניבה [ע' תוס' ב"מ פב: ד"ה רבי יהודה וכו' ותוס' לג: ד"ה סייג]:

לפי שאין דרכן של בני אדם להתבונן בדרכים. והא דתנן (לקמן דף נג:) שור פקח בור פטור דשור עיניו למטה ומיבעי ליה לעיוני טפי מאדם: **הרי** אמרו לרכובה שלשה. י"מ דלעני שמיגראל קאמר אבל אמרים הכל לפי המבייש והמתבייש ולר"י נראה דהיינו גדול שמיגראל דומיא דהסיפא דתנן בהחובל (לקמן דף צ.) סטרו נותן לו מאתים זוז ומוקי לה (לקמן דף צא.) לגדול שמיגראל:

קנסא קמגבית בבבל. לאו קנסא הוא אלא דין קנסא הוא כדאמרינן בהחובל (לקמן ד' פד:) דמילתא דליתא בה חסרון כיס לא עבדינן שליחותייהו: **אלא** שבור את שיניו. מדליכא פסידא איירי מדאסר דליכנס שלא ברשות:

רש"י

אין הולכין בממון אחר הרוב. היכא דמספקא לן מילתא כגון הכא וכגון (לקמן דף מו.) המוכר שור לחבירו ונמצא נגחן לא אמרינן בתר רובא זיל ולמרישה קנאו והוי טעות אלא אמרינן המוציא מחבירו עליו הראיה ויכול לומר לו לשחיטה מכרתיו לך: בקרן זוית. כשנכנסין ממטי למטי מן הצד הימנה בצד המטי אצל הקרן וכשהסדיר זה פניו לא ראה אותה: **אלא אי כשמואל אי כר' יוחנן.** שהמניח לא פשע הלכך דוקא נתקל אבל שבר ברצון חייב: **דוקא נתקל אבל שבר.** ברצון וא"כ הוחק במרכסיו פטור בעל החבית דאיהו הוא דאזיק אנפשיה: **תנא רישא. נמי נתקל: לפי שאין דרך בני אדם כו'.** אמתני' מהדר דלא תימא באפילה או בקרן זוית אלא אפי' באורה פטור הנתקל ותקשיא לך איבעי ליה עיוני ומיזל אין דרך בני אדם להתבונן בדרכים: **וחייב שמואל.** את הנתקל לשלם: **בשלמא שמואל כשמעתיה.** דמוקי למתניתין באפילה הא באורה חייב: **קרנא דעצרי.** קרן זוית הסמוכה לבית הבד: **דהואיל וברשות קעבדי.** שמנהגם היה כן כשהיתה בית הבד מליאה בני אדם היו הבאים מושיבין כליהם ברשות הרבים וממתינין עד שילאו אלו: **הרי אמרו לרכובה שלש.** מנהג הדיינין לגבות מן הטועט את חבירו בארכובתו של טועט ג' סלעים לבושת לפי שגדולה בושת מכת הארכובה מדקיפת היד: **לבעיטה.** ברגל: **לסנוקרת.** אוכף של חמור שהכה בו את חבירו: **שלש עשרה.** סלעים לבשתו לבד חיוב שאר הדברים: **לפנדא דמרא.** בית יד של פוסיי"ר: **קופינא.** הברזל עצמו אצל הנקב: **בשת קנס הוא: גופא דעובדא.** דפנדא וקופינא: **גרגותא.** בור מים מכונסין להשקות שדות: **מאה פנדי.** ק' הכאות היה לו להכותו שהרי גזלו מימיו: **בפנדא.** היינו בית יד: **לא עביד איניש דינא לנפשיה.** ואפי' דין אמת לא יעשה הוא לעצמו אלא ילך אצל הדיין: **במקום דאיכא פסידא.** אי אזיל לבי דינא דאדאזיל לבי דינא ואתי קא דלי האי ולא ידע מאי דלי או שמא יכלו המים מן הבור ואין לו פרעון לזה דקא מפסיד כי האי גוונא עביד איניש דינא לנפשיה: **אל תיכנס לחצר חבירך.** בגניבה ובסתר שלא תראה עליו כגנב: **אלא שבור את שיניו.** כלומר קח בחזקה וקשיא לרב יהודה:

עמך

רבינו חננאל

פיס' ובא אחר ונתקל בה ושברה פטור. ואקשי' אמאי משום דנתקל בה אם שברה פטור הוה איבעי ליה לעיוני ומיזל. ואוקמי' רב למתני' בממלא רשות הרבים כולה חביות. שאין לו מאין לעבור אבל אם אינה מליאה אמרי' איבעי ליה לעיוני ומיזל ואם שיבר חייב וכן הדין. ושמואל אמר באפילה פטור אבל באורה אם שיבר חייב. ר' יוחנן אמר בקרן זוית פטור. וסוגיין דשמעתין בממלא רשות הרבים כולה חביות. ואם הזיק בה חייב. ובאפילה או בקרן זוית פטור שיבר חייב. וקיימא לן כר' יוחנן דהוא אמר רב פפא מתני' דייקא כוותיה. והרי הא תנן סתמא אדם מועד לעולם ואפי' אנוס חייב בנזק. ושמואל ורב דחייבי בהכי האי גוונא בנתקל אבל שבר חייב ואוקמה רב פפא לדידיה כר' יוחנן. ואסיק דכי הוה עובדא בקרנא דבי עצרי הוה דכיון דברשות קא עבדי מחייבין לעבורין ושבריו הם לעיוני ומיזל אבל באפילה או בקרן זוית לא דאמרי' אין דרך בני אדם להתבונן בדרכים. שלח ליה רב חסדא לרב נחמן הרי אמרו לרכובה ג' וכו'. ולסנוקרת. פי' הכאה באגרוף חונה לחייב י"ג סלעים. המכה את חבירו בפנדא דמרא. פי' שופינא שהוא עץ המרא שחופר בו בקופינא דמרא כמה סלעין מחייבין ליה. שלח ליה רב נחמן חסדא חסדא קנסא אתה רוצה לגבות בבבל הגד לי המעשה שבא לידך. והגיד לו דגרגותא הוה דבי תרי דכל יומי דלי חד מינייהו אתא חד דלי ביומא דלאו דיליה וקם אידך למנעיה לא אשגח ביה שקל פנדא דמרא ומחייה. אמר ליה רב נחמן כל כי האי גוונא אפילו רב יהודה דפליג עלי בהא מודה לי דכיון דאיכא פסידא עביד איניש דינא לנפשיה ואפי' מאה מחייה מחוי ליה לכתחלה לכל שכן דאי כבר מחייה דפטור דדינא קא עביד אמר לא מצינא דאיתרמי לבי דינא. במקום דאיכא פסידא דברי הכל עביד איניש דינא לנפשיה במקום דליכא פסידא איתמר רב יהודה אמר לא עביד איניש דינא לנפשיה רב נחמן אמר עביד איניש דינא לנפשיה. פסק: הילכתא כרב נחמן (א) הילכתא כרב נחמן דהלכה כמותו בדיני. וקיימא לן כרב נחמן והוי כולהו כשינויא דרב נחמן הלכתא כוותיה. (אמר) הא דבן בג בג אומר

חשק שלמה על ר"ח

א) מתחלף כו' שמלין דרך וכו' הוא גם שאינה מקושה על שם דעתו ו"ל ואת כמו הן המשנה ה' ויל"ע.

מסורת הש"ס עם הוספות

א) [לקמן מו: ב"ב צב:], ב) עיין תוס' יומא פה. ד"ה להחזיר, ג) לקמן כט., ד) לקמן פד:, ה) [תוספתא פ"ג ע"ש], ו) [ע' תוספות יומא פה. ד"ה להחזיר ובב"מ כ: ד"ה איקפד ובכתובות טו: ד"ה להחזיר ובסנהדרין ג. ד"ה דיני], ז) כד:, ח) פ"ב ה"ח, ט) עיין תוס' לעיל ד. ד"ה כיון, י) לקמן לב., כ) עמוד א, ל) לקמן פג ע"ב.

גליון הש"ס

תוס' ד"ה אמאי כו' ולא שייך כאן כל המשנה. ועי' לקמן לג ע"ב תוספות ד"ה והא הכא.

הגהות וציונים

א] ס"א אלעאי, וכן הוא בר"ף (גליון) וכ"ה בכת"י: ב] ס"א רבה, וכן לקמן (גליון) וכ"ה בכת"י, ועיין דק"ס: ג] פי' הרמב"ם קבץ אצבעותיו כמו אוגד אגודה (גליון): ד] בכת"י נוסף מקח (וכ"ה ברש"י שעל הרי"ף): ה] בכת"י ליתא לדבור זה (וכבר פירש כן לעיל): ו] נרצ"ל כמה (באה"מ): ז] נרצ"ל דליכא (באה"מ): ח] צ"ל נהגו (גליון) כ"ה בכת"י ודפוי"ר וברש"ש (ובכת"י איתא שכן נהגו): ט] צ"ל ספטר (מהרש"ם דפו"ר, וכ"ה בכת"י): י] ר"מ מ"ז (גליון): כ] נרצ"ל בשוחט חנם (באה"מ) ומהרש"ם גורס דספטר בחנם: ל] עי' מהרש"ם בשם תוס' פרק האומנין (גליון) מ] בדפוס וילנא "אמרי", ונראה שהיה כתוב א' לציון ההלכה הראשונה מחי' ההלכות, ופענחוהו בטעות "אמרי":

לעזי רש"י

פושיי"ר. פירוש מעגל, כלי שמנגדים בו את העפר (עיין רש"י ישעיה ז, כה).

ליקוטי רש"י

דאין הולכין בממון אחר הרוב. ואף על גב דלהלכה למימר זיל בתר רובא וכו' דאשמעינן מתניתין דהולך ולקח מוכר דמי שור ליה [illegible] מוליך מחבירו ועליו הראיה [לקמן מו.]. אלא אחר המוחזק אם יש לו שום טענה [רשב"ם ב"ב צב:]. **אמרי דבי רב.** בפ"ק דסנהדרין (דף יז) [illegible] [רשב"ם ב"ב קה:]. **קרן זוית.** כשפונה לימין או לשמאל ליכנס למבוי [illegible] [עין כ:]. **במערבא.** בארץ ישראל [שבת קה:]. **לקופינא דמרא.** חור שבמרא שמכניסין [illegible] [גיטין לב. וכעי"ז בשבת קטו:]. **גופא דעובדא.** תחלת הדברים [כתובות סט:]. **דלי.** דולה [לקמן עט.].

ואי

[ט"ק ד.] מחייה. הכהו [סנהדרין לח:]. ליזל קמיה דיינא. לילך לפני הדיין [ע"פ יומא כה: תענית כד. סנהדרין ג:]. שלא תראה עליו כגנב. שהוא ילה ממני אדם [illegible] [לקמן עח.]

ב) ג"כ סט: ג) ג"ז סמ. ג) ב"ב יב. מ: ס: ק. ה) נקמן מה. מ"ק מג: סוכן קלי: ממונה ו. מיה ע"ז. ס) [נקמן ב.], ו) עיין תוס' לעיל ג: ד"ה משורר. ז) פרשת ראה סוף סי' קיט. ח) מפשחות פ"א מ"א, ט) ירושלמי פאה שם.

(ה) תוס' ד"ה זה וכו' לא ממיעטן ליה במעשר כיון דממלייה:

[א] רש"י ד"ה א"ה בר אמאי שלו בר. ג"ב ג"ע ופי' מוס' (ופי' מהגר"ש פיינן שמן):

א) וְלֹא תַחְקְרוּ לְקֵר לְנֹמֶס אֶל עֵיד מִקְצָתוֹ לְשׁוֹב לְשֶׁבֶת בָּאָרֶץ עַד מוֹת הַכֹּהֵן: [במדבר לה, לב]

ב) וְקַמַּטְתָּה אֶת כַּפָּהּ לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ: [דברים כה, יב]

ג) כִּי יִנָּצוּ אֲנָשִׁים יַחְדָּו אִישׁ וְאָחִיו וְקָרְבָה אֵשֶׁת הָאֶחָד לְהַצִּיל אֶת אִישָׁהּ מִיַּד מַכֵּהוּ וְשָׁלְחָה יָדָהּ וְהֶחֱזִיקָה בִּמְבֻשָׁיו: [דברים כה, יא]

ד) צ"ל רבינא (דפו"י, דלא כהגהת ב"ח); ג) עיין לעיל כו ע"ב, ור"ן משמיה דרבא אמר פעם אחת ומסדר הש"ס מייתי לה שם ובאן לענייננו (מבחת יהודה); ג) בכת"י נוסף משפחיה דרבא, וכמו בב"ב; ד) כת"י שבמנפנו (וב"ה לקמן ל ע"א דבמנפנו); ה) נדצ"ל חייב באחה. כי לא תנן התם מעשר כלל (מראה אש, וב"ה בבת"י); ו) ע"פ מהרש"ל ומהר"ם:

עד האידנא. עד עכשיו [סוטה יח.]. השתא. עכשיו [מגילה ז.]. וקצותה את כפה. דמי נמצו הכל לפי המניח והמפקיע [דברים כה יב]. שחיתה דרך הרבים עוברת בתוך שדהו. שהמזמן לעבור עם מטעהו אע"פ שאל השדה עמהם לא הפסיד כלום [נקמן ל.]. ושפ"ח. שמעל מכאן ואילך הגיעו אם לסם שני דלכים. ואי אמרת עביד אינש דינא לפשיטה. כלומר למה לה מקיעו לו מכמים שיסא לו לטוח לסם לסם דרך מן הלד נעל כרחן שהרי אין מפסידין כלום לכגון זה כופין על מדת מדום והלכך יהא הולך שלהן קני לו לעולם שאם יגלה בעצור בשני דרך ילקנה לעלמו וטוב שיוכל להעמיד לכים בדין. לקנקוט פוזרא. מקל או רמח שקוטין מוכקם ולימיל בהטוח דרך לכהם שיוכה בו מאותו הצד שהפרישו פיאה כאלו הפקידו לעניים ועכשיו כשחזור ונטלו זוכה מן ההפקר לפיכך פסחד כדתניא המפקיר את כרמו השכים בבקר ובצהרי חייב בפרט ובעוללות ובשכחה ובפאה

עמך. בממיה [כלומר] וכי [מלמה] בעיניך שמפוזה זו הוזקת היא ליזכות ממניעת עמך מהא מפוזה זו שמיה כלום: בדין. מפצחו לדין: אומרים לו. ב"ד שלו הוא טוטל מבעי ליה: מאי לאו. להוי עליון מועד דלמי הוה שביק ליה ומיית דיהיב ליכי פסידא דמשלם ליה כולי: בתם. דלמי הוה מזיל לכי דינא מלהכי מיית דיליה ולים ליה מלא פלגא מקא: להביא זביותיו. כגון שם היה זה טוענו שמשלם שלו ואריך זה להשם שטר מכירה שקנאה: שבלו ימיו. שהגיע יובל: מפרהב. מפליג: והבל בו. הרב מענב: לא תקחו בופר לשוב וגו'. דדוש זה לשב למי שמופה לשוב לקלוטו ולהיות עבד ליצמ מחניצ לשב למי שדיט לחיות שב שלו מפשמתו ולחיו רופה: לא תקחו. לשכלו עוש ממון: בעבדא גנבא. למיכת פסיכת: עד האידנא היתידא. דכתיב שם מדמיו יתן לו שמה (שמות כב). והשתא. שהוא בן מוכן: איפורא. ורמי להלקוחו ולהפריטו דהמי דינא לאו לעפשיה הוא: האי שברה חייב. ומוקמת לה לעיל בממלא רה"ר כולה מניחו שלמה לא עבד [לחיים] דינא לעפשיה אפי' במקום פסידא: בשאינה יכולה להציל עיי דבר אחר. לכדין קא עבדת שלמה לא עבד לחיים דינא לעפשיה אפי' במקום פסידא כי הכא שבעלה מוכה כל שעה: כשיכולה להציל עיי דבר אחר. ללא דינא עבדת: פרט לשליח ב"ד. שפטור על הטעם: לנקוט פוזרא וליתיב. יקח מקל ויכה על לדך הרשעון דהא דינא הוא דהא ממרת מה שנתן נתן מלמת מילוף מעליה הוי: דרך עקלתון. ללאו דינא הוא: קרובה לזה. לעירות היושבין סמוך למותו לד: ורחוקה לזה. למותן המסוכן לגד המתר ציכו לריכן להקיף כל סביבות השדה וכשהיתה בתחלת השדה לא היו מקיפין כל כך: א"ה. ללאו מילוף הוא [א] ממאי שלו לא הגיעו: לפופורו מן המעשר. לקף פאה הנשתרת הפקר מדינא ומע"ג דנקט לה מיסו פמירה ממעשר: חייב בפרט ובשלשת וכו'. מע"ג להפקר פמור מפאה דתנן (פאה פ"ג מ"ד) כל שהוא מוכל ונשמר מיב בשעבר ובפאה [ב] מפ"ם כי הלי הפקר מיב כלל הוי כדמפרש בשעה שהגבוה עליהם (נקמן לד.) דלכתיב בים תעזוב יתילו: ופעזוב ממעשר. ללא כתיב בים תעזוב יתילו מלמת הפקר כל דהו פטור ממעשר דתנן [ג] כל שהוא מוכל ונשמר מיב בשעבר: אלא שפיעפו כליו בים. דלב מוקי לממיתין כשלא הפקיר את מימיו הלכך ממת שמוקו כליו של זה בממונו של זה ושוי כי שוקו:

עמך בן בג בג יחידאה הוא ופליגי רבנן עליה רבי יצאי [ד] אמר מאי שבור את שיניו בדין אי הכי ואמור לו ואומרים לו מיבעי ליה שלי אני נוטל שלו הוא נוטל מיבעי ליה קשיא ת"ש [ה]שור שעלה ע"ג חבירו להורגו ובא בעל התחתון ושמט את שלו ונפל עליון ומת פטור מאי לאו [ו]במועד דליכא פסידא לא [ז]בתם דאיכא פסידא אי הכי אימא סיפא [ח]דחפו לעליון ומת חייב ואי בתם אמאי חייב [ט]שהיה לו לשמטו ולא שמטו תא שמע [י]המטלא חצר חבירו כדי יין וכדי שמן בעל החצר משבר ויוצא משבר ונכנם אמר ר"נ בר יצחק משבר ויוצא לב"ד משבר ונכנם להביא זכיותיו ת"ש [יא]מנין לנרצע שכלו לו ימיו ורבו מסרהב בו לצאת וחבל ועשה בו חבורה שהוא פטור ת"ל [יב]לא תקחו בופר לשוב לא תקחו כופר לשב הכא במאי עסקינן בעבדא גנבא עד האידנא לא גנב והשתא גנב עד האידנא הוה אימתיה דרביה עליה השתא ליה אימתא דרביה עליה ר"נ בר יצחק אמר בעבד שמסר לו רבו שפחה כנענית עד האידנא היתידא והשתא איסורא ת"ש המניח את הכד ברה"ר ובא אחר ונתקל בה ושברה פטור מעמא דנתקל בה [יג]הא שברה חייב [יד]אמר רב זביד משמיה דרבא הוא הדין אפי' שברה והאי דקתני נתקל אידי דקבעי למירתי סיפא אם הוזק בעל הבית חייב בנזקו דדוקא נתקל אבל [טו]שבר לא דהוא אזיק נפשיה קתני רישא נתקל ת"ש [טז]וקצותה את כפה ממון מאי לאו בשאינה יכולה להציל ע"י דבר אחר לא שיכולה להציל ע"י דבר אחר אבל אינה יכולה להציל ע"י דבר אחר פטור אי הכי אדתני סיפא [יז]ושלחה ידה פרט לשליח ב"ד לפלוג ולתני בדידה בד"א בשיכולה להציל ע"י ד"א אבל אינה יכולה להציל ע"י דבר אחר פטורה ה"נ קאמר בד"א בשיכולה להציל ע"י דבר אחר אבל אינה יכולה להציל ע"י דבר אחר נעשה ידה כשליח ב"ד ופטורה ת"ש [יח]הרי שהיתה דרך הרבים עוברת בתוך שדהו נטלה ונתן להם מן הצד מה שנתן נתן ושלו לא הגיעו ואי אמרת עביד אינש דינא לנפשיה לנקוט פוזרא וליתיב [יט]אמר רב זביד משמיה דרבא גזירה שמא יתן להם דרך עקלתון רב משרשיא [כ]אמר בנותן להם דרך עקלתון רב אשי אמר כל מן הצד דרך עקלתון הוא אי הכי אמאי שלו לא הגיעו לימא להו שקולו דידכו והבו לי דידי משום דרב יהודה [כא]דאמר רב יהודה [כב]מיצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו ת"ש [כג]בעל הבית שהניח פאה מצד אחד ובאו עניים ונטלו מצד אחר זה וזה פאה ואע"פ עביד אינש דינא לנפשיה אמאי זה וזה פאה לנקוט פוזרא וליתיב אמר רבא מאי זה וזה פאה לפוטרן מן המעשר כדתניא [כד]המפקיר את כרמו והשכים בבקר ובצהרי חייב בפרט ובעוללות ובשכחה ובפאה ופטור מן המעשר: מתני' נשברה כדו בדה"ר והוחלק אחד במים או שלקה בחרסית חייב רבי יהודה אומר [כה]במתכוין חייב באינו מתכוין פטור: גמ' [כו]אמר רב יהודה אמר רב [כז]לא שנו אלא שטינפו [כח]כלון במים [כט] אבל

קשיא לר' נחמן דהא הוא דאמר עביד אינש דינא לנפשיה חז לא יכלה להציל אישה מיד מכהו אלא בהחזיקה במכושרי אמאי חייבת ממן (ממון) נימא עביד אינש דינא לנפשיה, ושני כגון שהיתה יכולה להציל בלא בהחזיקה או בהכאה וכיון שהיתה יכולה ולא עשתה חייבת ומלקה בהדין טעמא. ז) תרי שהיתה דרך הרבים עוברת בתוך שדהו נטלה ונתן להן מן הצד מה שנתן נתן ושלו לא הגיעו אי דינא הוא דעביד אינש לנפשיה לינקוט פוזרא וליתיב. כלומר יטול ביהו שבט כמו פוזרא ויקפח שוקים כל מי שבא לעבור בתוך שדהו קשיא לרב נחמן, ומשנינן כל מן הצד דרך עקלתון הוא קרובה לזה ורחוקה לזה, אי הכי אמאי מה שנתן נתן יחזור ויטול את שלו, ומשנינן משום דרב יהודה דאמר מצר מצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו. ח) בעל חבית שהניחה פיאה מצד אחד ובאו עניים ולקוהו מצד אחר זה וזה פיאה. וקשיא לרב נחמן, ואוקמה רבא ה"מ בנתן בעל הבית שהניחו כיון שנטלו העניים פיאה מצד אחר זכה בעל הבית באותו הצד שהפרישו ולמה אמרה המשנה זה וזה פיאה לפטור בעל הבית מן המעשר במה

ואי בתם אמאי חייב. בממיה מי מיכי מעזב יש לו להמיצ שמיו בהול ושיה לו לעזמעו אבל מי אמס מיכי לא מלקא לעמך שהיה לו לעזמעו לפי שהוא בהול שיכא להפקיר ולא מפקיר מלעמיה לעזמעו:

משבר ויוצא. מע"ג דלעיל ממניין שהיה לו לעזמעו שיעו מעזם לליכת מיכמא בממיעה יותר מבמיפה אבל הכא לא מלא לא מלקוחו:

מניין לנרצע שכלו ימיו. מוכמא דמילמא נקט שמו רגילות לסרהב לפי שמיו יכול להשמעבד עוד ת:

טעמא דנתקל הא שבר חייב. מלוימא דרב פריך דמוקי לה בממלא דנלא ממלא מהיה ר"נ לסון לו לשבר לפיעני ליה לסגוי בממיעה יותר מבמיפה אבל הכא לא מלא פניע מכולהו לעלול ולמרוייהו לא פריך דמע"ג דמיכי נממלא ליכת פסידא דלא פסידא אפי' בשאינה יכולה להציל עיי דבר אחר. ללא דינא עבדת: פרט לשליח ב"ד. שפטור על הטעם: לנקוט פוזרא וליתיב. יקח מקל ויכה על לדך הרשעון דהא דינא הוא דהא ממרת מה שנתן נתן מלמת מילוף מעליה הוי: דרך עקלתון. ללאו דינא הוא: קרובה לזה. לעירות היושבין סמוך למותו לד: ורחוקה לזה. למותן המסוכן לגד המתר ציכו לריכן להקיף כל סביבות השדה וכשהיתה בתחלת השדה לא היו מקיפין כל כך: א"ה. ללאו מילוף הוא [א] ממאי שלו לא הגיעו: לפופורו מן המעשר. לקף פאה הנשתרת הפקר מדינא ומע"ג דנקט לה מיסו פמירה ממעשר: חייב בפרט ובשלשת וכו'. מע"ג להפקר פמור מפאה דתנן (פאה פ"ג מ"ד) כל שהוא מוכל ונשמר מיב בשעבר ובפאה [ב] מפ"ם כי הלי הפקר מיב כלל הוי כדמפרש בשעה שהגבוה עליהם (נקמן לד.) דלכתיב בים תעזוב יתילו: ופעזוב ממעשר. ללא כתיב בים תעזוב יתילו מלמת הפקר כל דהו פטור ממעשר דתנן [ג] כל שהוא מוכל ונשמר מיב בשעבר: אלא שפיעפו כליו בים. דלב מוקי לממיתין כשלא הפקיר את מימיו הלכך ממת שמוקו כליו של זה בממונו של זה ושוי כי שוקו:

עקלתון הוא קרובה לזה ורחוקה לזה אי הכי אמאי שלו לא הגיעו לימא להו שקולו דידכו והבו לי דידי משום דרב יהודה [כב]דאמר רב יהודה [כג]מיצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו ת"ש [כד]בעל הבית שהניח פאה מצד אחד ובאו עניים ונטלו מצד אחר זה וזה פאה ואע"פ עביד אינש דינא לנפשיה אמאי זה וזה פאה לנקוט פוזרא וליתיב אמר רבא מאי זה וזה פאה לפוטרן מן המעשר כדתניא [כה]המפקיר את כרמו והשכים בבקר ובצהרי חייב בפרט ובעוללות ובשכחה ובפאה ופטור מן המעשר: מתני' נשברה כדו בדה"ר והוחלק אחד במים או שלקה בחרסית חייב רבי יהודה אומר [כו]במתכוין חייב באינו מתכוין פטור: גמ' [כז]אמר רב יהודה אמר רב [כח]לא שנו אלא שטינפו [כט]כלון במים [ל] אבל

שיכוה בו מאותו הצד שהפרישו פיאה בו כיון שהפרישו פיאה כאלו הפקידו לעניים ועכשיו כשחזור ונטלו זוכה מן ההפקר לפיכך פסחד כדתניא המפקיר את כרמו השכים בבקר ובצהרי חייב בפרט ובעוללות ובשכחה ופיאה ופטור

אבל הוא עצמו פטור קרקע עולם הזיקתו כי אמריתה קמיה דשמואל אמר לי מכדי אבנו וסכינו ומשאו מבורו למדנו וכולן אני קורא בהן שור ולא אדם חמור ולא כלים והני מילי לענין קטלא אבל לענין נזקין אדם חייב וכלים פטורין ורב הני מילי היכא דאפקרינהו אבל היכא דלא אפקרינהו ממונו הוא מתיב רב אושעיא ונפל שמה שור או חמור שור ולא אדם חמור ולא כלים מכאן אמרו נפל לתוכו שור וכליו ונשתברו חמור וכליו ונתקרעו חייב על הבהמה ופטור על הכלים הא למה זה דומה לאבנו וסכינו ומשאו שהניחן ברה"ר והזיקו אדרבה מה דומה לזה מבעי ליה אלא מאי דומה לזה אבנו וסכינו ומשאו שהניחן ברה"ר והזיקו לפיכך אם הטיח צלוחיתו באבן חייב רישא קשיא לרב וסיפא קשיא לשמואל ולטעמיך תיקשי לך היא גופא (קשיא) רישא פטור וסיפא חייב אלא רב מתרץ לטעמיה ושמואל מתרץ לטעמיה רב מתרץ לטעמיה במה דברים אמורים כשהפקירן אבל לא הפקירן חייב לפיכך הטיח צלוחיתו באבן חייב ושמואל מתרץ לטעמיה השתא דאמרת אבנו סכינו ומשאו כבורו דמי לר' יהודה דמחייב על נזקי כלים בבור לפיכך הטיח צלוחיתו באבן חייב א"ר אלעזר לא שנו אלא שנתקל באבן ונשוף באבן אבל נתקל בקרקע ונשוף באבן פטור כמאן דלא כר' נתן איכא דאמרי א"ר אלעזר לא תימא בנתקל באבן ונשוף באבן הוא דמחייב אבל נתקל בקרקע ונשוף באבן פטור אלא אפילו נתקל בקרקע ונשוף באבן חייב כמאן כר' נתן: ר' יהודה אומר במתכוין חייב [וכו']: ה"ד מתכוין אמר רבה במתכוין להורידה למטה מכתיפו א"ל אביי מכלל דמחייב ר"מ אפילו נפשרה א"ל אין מחייב היה ר"מ אפי' אונה בידו אמאי אנוס הוא ואונס רחמנא פטריה דכתיב ולנערה לא תעשה דבר וכי תימא ה"מ לענין קטלא אבל לענין נזקין חייב והתניא נשברה כדו ולא סלקו נפל גמלו ולא העמידו ר"מ מחייב בהזיק וחכמים אומרים פטור

אבל. הוזק הוא עצמו פטור: קרקע עולם. שאין לה בעלים: הזיקתו. וממונו של זה גרמא בעלמא עבד ליה ורב לטעמיה דאמר לקמן (דף נ:) בור שחייבה עליו תורה להבלו ולא לחבטו: מבורו למדנו. בפ"ק (דף ג.): שור ולא אדם חמור ולא כלים. והני מילי היכא דמת האדם דקרא במיתה משתעי דכתיב והמת יהיה לו אבל בנזק אדם חייב בעל הבור דקרא מכופר (א) ממעטינן: וכלים פטורין. על נזקי כלים פטור בעל הבור דשמעתין זו היא מיתתן ומתמתין נמי מיניו טרו הוא הלכך כי חייב על נזקי הגוף חייביה ולא על הכלים: ורב ה"מ. דתקלתו למדנו מבורו: דאפקרינהו. כי בור דסבר רב בור שחייבה עליו תורה בהפקיר רשותו וטרו הוא דחייבתו: אבל לא אפקרינהו ממונו הוא. ומשורו למדנו הלכך טינוף כליו ממונו דמזיק עבד אבל נזק הגוף קרקע עולם עבדה ושמואל סבר בהפקיר רשותו ולא הפקיר טרו נמי משתעי קרא ופטר בו את הכלים הלכך מתני' אע"ג דלא אפקרינהו טרו הוי ומאי דקתני חייב בהזק גופו קמיירי ולא בכליו ואע"ג דקרקע עולם עבדה ליה חייב דשמואל לטעמיה דאמר לקמן (דף נ:) בור שחייבה עליו תורה להבלו וכ"ש לחבטו ואע"ג דקרקע עולם אוקמיה: נשתברו. בכלי השור שייכא שבירה כגון עול וסולמין קריעה שייכא במרדעת של חמור: הא למה זה דומה אדרבה. תולה כתיבא בלא כתיבא: אלא מה דומה לזה כו'. דאם הוזקו בהם כלים או נתקל בהן אדם ומת פטור: רישא. דקתני אבנו וסכינו דומין לבור: קשיא לרב. ס"ד אפי' בדלא אפקריה מיירי: וסיפא. דקתני אם הטיח אחר צלוחיתו באבן של זה חייב: קשיא לשמואל. דהשתא משמע דמשורו למדנו: בד"א. דאבנו דומה לבור כשהפקירו: לר' יהודה דמחייב על נזקי כלים בבור. בפרק שור שנגח את הפרה (לקמן דף נג:): לא שנו. דהטיח צלוחיתו באבן חייב: אלא שנתקל באבן ונשוף. הכלי באבן: פטור. דקרקע גרמה לו: דלא כר' נתן. דאמר לקמן (דף נג.) בשור שדחף את חבירו לבור כל היכא דליכא לאשתלומי מהאי שור משתלם מהאי דעבד ליה היזקא: במתכוין להורידה למטה מכתיפו. ונתקל והוטתה בכותל חייב דנתקל פושע הוא: אמר אביי מכלל. דר"מ דמתמיר טפי מחייב: אפי' נפשרה. נימוחה הכד מעצמה על כתיפו דהוי אונס: נפשרה. נימוחה כדמתרגמינן (שמות טז) וחם השמש ונמס פשר: אפילו אונה בידו. אפילו נפשרה מעצמה שלא נפלה מידו אלא נימוחה ונשאר האוגן בידו: פטור

אבל הוא עצמו פטור דקרקע עולם הזיקתו. ולא בעי למימר שהוזק הוא עצמו במים דלישנא משמע שהוסלק[ס] עצמו במים ולא שהוזק בהן ובאפקריה לא מצי לאוקמי דא"כ לא מחייב לא אכלים ולא על עצמו:

ה"מ היכא דאפקרינהו. פ"ה דסבר רב דבור שחייבה עליו תורה בהפקיר רשותו וטרו וא"ת דבשמעתין דמחזרת (לעיל דף כט.) ר"ל דרב סבר בור ברשותו חייב ושמואל סבר דפטור ופי' שם בקונט' דפליגי בהפקיר רשותו ולא הפקיר טרו וי"ל דלא קיימא מסקנא דהתם הכי ומיהו נראה דרב מצי סבר שפיר דהפקיר רשותו ולא טרו נמי חייב אע"ג דאבנו וסכינו ומשאו דלא אפקרינהו לא הוי בור לרב היינו משום דעדיפי מבור ואיכא נמי לחיוביהו משום שור ולחייב בהן את הכלים אבל בור ברשותו ליכא[מ] לחיובי משום דבור ברשותו פטור כדתנן (לעיל דף טו:) חוץ מרשות המיוחדת למזיק לכל הפחות בור הוי ופטור על הכלים ושמואל דסבר הכא דאפילו לא אפקרינהו הוי בור מצי סבר דבור ברשותו פטור לגמרי ואפילו בור לא הוי דמאי א"ל ברשותי מאי בעית[ו] ומה שבקונטרס רצה לחייב בהפקיר רשותו וטרו כמו בחופר בור ברה"ר אין נראה לר"י דחופר בור ברה"ר חפר בור באיסור וכן חפר בור ברשותו סמוך לרה"ר באיסור חפרו ואפילו חופר באמצע רשותו והפקיר רשותו ולא בורו כיון דשלו הוא חייב להסיר התקלה כדאמרינן בהפרה (לקמן דף מט. ושם) דכיון דאית ליה למימליה ולא מלייה כמאן דכרייה דמי אבל הפקיר רשותו ובורו לחפר בהיתר וגם השתא דהפקיר לאו בעל הבור הוא לא מחייב תדע דבפ' הפרה (לקמן נא.) דאקיין לאשכוחי בור של שני שותפין:

ונשוף באבן. דוקא נקיט דנשוף באבן אבל נתקל באבן ונשוף בקרקע פטור דקרקע עולם הזיקתו ואפילו שמואל מודה הכא דפטור כדפטר לקמן בהפרה (דף נג. ושם) נתקל בבור ונפל לאחורי הבור והיאך לעיל דמחייב שמואל צריך לאוקמא כגון שנתגמג בקרקע שהמים נשפכים עליה דדמי לקרקע הבור ואע"ג דשור שדחף חבירו לבור וגם המית אבן ע"פ הבור ובא שור ונתקל בה ונפל לבור מחייבין בהפרה (שם) יש לחלק כיון שיש שם תקלה על הבור ומיהו ודאי לרב קשה כי היכי דקאמר רב קרקע עולם הזיקתו ה"נ נימא בעל האבן בור של פלוני הזיקו:

אמר רבה במתכוין להורידה כו'. רבה לא בעי לאוקמי במתכוין לשבור כדמוקי לה אביי לקמן משום דנשברה כדו דקאמר ת"ק משמע דנשברה מאליו עלה קאמר ר' יהודה לחלק בין מתכוין לשאין מתכוין וא"ת והא ר' יהודה אית ליה בפרק האומנין (ב"מ דף פב: ושם[מ]) דנתקל לאו פושע הוא גבי מעביר חבית ממקום למקום ונשברה דקאמר ר' יהודה שומר חנם ישבע נושא שכר ישלם ומפרש התם האי כדיניה והאי כדיניה ואין לומר דמתכוין להורידה דהכא הוי פושע טפי דא"כ היכי דייק מכלל דמחייב ר"מ אפילו נפשרה דלמא בנתקל דוקא מחייב אבל נפשרה דהוי אונס טפי לא וי"ל דקסבר רבה כי היכי דאמרינן התם לר"מ דשבועה זו תקנת חכמים היא בשומר חנם ה"נ לרבי יהודה תקנת חכמים היא בשומר שכר אלא דקסבר רבי יהודה דבשומר שכר לא רצו חכמים להקל: ואונס רחמנא פטריה. ומפלע תחת פלע לא מרבינן אונס גמור כדפירשתי לעיל (דף כו:[ס]):

והתניא נשברה כדו כו'. וא"ת והיכי מייתי מברייתא דפטר ר"מ בקנקנים ברות שאינה מצויה דלמא ה"מ לענין שאר נזקין אבל מתני' איכא לאוקמי באדם המזיק דבדרך הלוכו נפלו החרסים על האדם מכחו ואדם המזיק חייב ברוח שאינה מצויה כדאמרינן לעיל סוף פרק שני (דף כז.) וי"ל דבמתניתין נמי קתני והוחלק אחד במים דתקלת מימיו הוא ולא אדם המזיק ולמה מחייב שם ר"מ יותר מבקנקנים וא"ת ומאי פריך מולנערה לא תעשה דבר דבנפשרה ודאי מחייב ר"מ אע"פ שהנפילה היתה באונס מ"מ אחר כך היה לו לסלק וי"ל דרבי מאיר מחייב בכל ענין אף על פי שלא היה לו פנאי לסלק:

פליגי

כאן כל בהמה וחיה כשור ולא נאמר שור וחמור אלא שור ולא אדם חמור ולא כלים [שמות כא, לג]. שור וכליו ונשתברו. בכלי שור שייכא שבירה העול והמחרישה. חמור וכליו ונתקרעו. בכלי חמור שייכא קריעה חבילת בגדים ומרדעת שעל גביו [לקמן נג.]. הטיח צלוחיתו. הטיח לשון זריקה כמו (בראשית כא) כמטחוי קשת [ברכות לב.]. דלא כר' נתן. דמשלם מסלה שהרי מן שמהם הזיקוהו [ע"פ רש"י לקמן נג.]. דכתיב ולנערה לא תעשה דבר. משום דאנוסה היא [נדרים כז.].

הוא בעל הבור ודומה הקרקע הזה לשור שדוחף את שור אחר לאבן שהוא בור. ואמרי' כמאן כר' נתן. דבנן כי האי גוונא פטרי ליה לבעל הבור דתניא שור שדחף את חבירו לבור בעל השור חייב בעל הבור פטור ר' נתן אומר זה משלם מחצה וזה משלם מחצה, ואסיק' לר' נתן תמן בעיקר פלותיהו כל היכא דליכא לאשתלומי מתרא משלם מריה דבירא כוליה הזיקו, הלכך כיון דקאמר ר' אלעזר חייב כמאן כר' נתן כיון דליכא לאשתלומי מן הקרקע משתלם כל הנזק מבעל האבן, וחלוקת ר' נתן ורבנן ופירוש טעמן בפ' שור שנגח את הפרה באחריתו, וקיימא לן כשמואל דקי"ל כוותיה בדיני וכר' אלעזר אליבא דר' נתן: פיס' ר' יהודה אומר במתכוין חייב כו'. דייקינן מדקתני ר' יהודה במתכוין להורידה למטה מכתיפו ונפלה תשברה מכלל דת"ק דהוא ר' מאיר מחייב אפי' אונהו בידו ואמאי אנוס הוא ואנס רחמנא פטריה דכתיב ולנערה לא תעשה

עין משפט נר מצוה

יז א ב מיי' פי"ג מהל' נזקי ממון הלכה ב סמג עשין סח טוש"ע ח"מ סימן תי סעיף ט:

יח ג ד מיי' שם הלכה א ב סמג שם טוש"ע שם סימן תיב סעיף א ובסימן תיג סעיף ה:

יט ה מיי' שם הלכה ג טוש"ע שם סימן תיא סעיף א:

כ ו מיי' פ"ה מהלכות איסורי ביאה הלכה ט ופ"ו מהלכות רוצח הלכה ד:

רבינו חננאל

ופטור מן המעשר: [מתני'] נשברה כדו ברה"ר והוחלק אחד במים או שלוקה בחרסית חייב. אמר רב יהודה אמר רב לא שנו אלא שנטנפו כליו במים אבל הוא עצמו אם הוזק פטור מאי טעמא קרקע עולם הזיקתו. אמר ליה שמואל מכדי אבנו סכינו ומשאו שהזיקו מבור למדנו ואלו כמו אבנו הן בכולן אני קורא בהן ונפל שמה שור ולא אדם חמור ולא כלים והני מילי לענין קטלא אבל לנזקים אדם חייב ונמי כלים פטורים דתניא למה זה דומה וכו'. ותריצנא מה דומה לזה מניח אבנו וכו' תלוחיתו לרשות הרבים והזיק בהן אחר חייב בנזקי אדם ופטור בנזקי צלוחית. ומשני רב היכא דאפקרינהו להני אבנו סכינו ומשאו פטור בנזקי כלים אבל לא אפקרינהו ממתיה ניתנו וכשחדו הן חשובין שחייב בנזקי הכלים הלכך לרב הוי ממתיה וחייב בכלים, ושמואל כל תקלה ברה"ר בור חשיב ליה חייב בנזקי אדם ופטור בנזקי כלים. ואותבינן עלייהו ונפל שמה שור או חמור שור ולא אדם חמור ולא כלים מכאן [אמרו] נפל לתוכו שור וכליו נשבר ונתקרעו חייב על הבהמה ופטור על הכלים מה דומה לזה אבנו סכינו ומשאו שהניחן ברה"ר והזיקו לפיכך הטיח צלוחיתו באבן חייב, הא מתניתא קשיא לתרוייהו היא גופה קשיא דרישא אסיפא רישא קתני פטור על הכלים וסיפא קתני הטיח צלוחיתו חייב על הבהמה ופטור על הכלים בד"א כשהפקירן אבל לא הפקירן אפי' בכלים חייב דממתיה ניתנו לפיכך הטיח צלוחיתו באבן חייב בעל האבן. שמואל מתרץ לטעמיה חייב על הבהמה ופטור על הכלים דכבור ניתנו לפיכך פטור בכלים, ולר' יהודה דמחייב אנזקי כלים בבור הטיח צלוחיתו באבן חייב בעל האבן. חלוקת ר' יהודה ורבנן בסוף פרק שור שנגח את הפרה. אמר ר' אלעזר לא שנו כו'. איכא דאמרי אמר ר' אלעזר לא תימא נתקל באבן הוא אבל נתקל בקרקע תישף באבן פטור אלא אפילו נתקל בקרקע תישף באבן חייב כמאן כר' נתן פי' כיון לדברי הכל אבנו כשהפקירו בור הוא. אמר ר' אלעזר נתקל שור וכיוצא בו בקרקע ונחבט באבן ונשבר חייב בעל האבן כי

מסורת הש"ס עם הוספות

א) [לעיל ג., לקמן נג: מח:], ב) עיין תוס' לעיל ג: ד"ה משורו, ג) עיין תוס' לעיל ט: ד"ה משא"כ, ד) לקמן נג., ה) [לעיל ה: וש"נ], ו) [לקמן נג.], ז) [מדיש כה.] ע"ש וכ"ה, ח) לקמן נג: ב"מ פב., ט) [עי' תוס' ב"מ קיח. ד"ה וכן], י) שמות כא לג, כ) לקמן נג., ל) עיין לעיל יג., מ) [ד"ה ואמר], נ) [ד"ה וכן], ס) [ד"ה ושמואל].

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה שור ולא וכו' מכופר ממעטינן הס"ד:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה ה"מ כו' אבל הפקיר רשותו ובורו. עיין לעיל דף ו ע"א תוספות ד"ה מה לבור: שם ד"ה ונשוף כו' מודה הכא דפטור. עיין לקמן דף נ ע"ב תוספות ד"ה לשמואל:

תורה אור השלם

א) וְכִי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוֹ כִּי יִכְרֶה אִישׁ בֹּר וְלֹא יְכַסֶּנּוּ וְנָפַל שָׁמָּה שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר: [שמות כא, לג]

ב) וְלַנַּעֲרָה לֹא תַעֲשֶׂה דָבָר אֵין לַנַּעֲרָה חֵטְא מָוֶת כִּי כַּאֲשֶׁר יָקוּם אִישׁ עַל רֵעֵהוּ וּרְצָחוֹ נֶפֶשׁ כֵּן הַדָּבָר הַזֶּה: [דברים כב, כו]

הגהות וציונים

א] רש"י מ"ז (גליון) וכן ליתא בכת"י ודפו"ר: ב] כת"י כלים: ג] דפו"ר וש"מ כת"י ושמלוניו (עיין שבת נט סע"ב): ד] אולי צ"ל מהאי בור: ה] יש להוסיף הוא (ב"ש): ו] נדצ"ל דליכא (באה"מ):

ליקוטי רש"י

אבנו סכינו ומשאו מבורו למדנו. כל תקלה בור הוא ואע"פ שלא הפקיר [לעיל ג:]. כל תקלה שהפקיר נקראת בור דחייב דכי הכי דשמואל דבור הוא בה"ר דהוי הפקר כלאמרינן בפ' שור שנגח את הפרה (לקמן דף מט:) שאל מפקיר כדייה ופתיחה הלכה לו אף על כל מקלקלו שהפקיר חייב דהכא נמי מסילה עשיינן לנזק דהוי ליה לאפוקי פלומתיה דשופו ליפול ברוח מצויה [לעיל ו.]. שור ולא אדם. מדלא כתיב ונפל שמה הנופל אלמא למעוטי אתא [לקמן נג:]. שאין בעל הבור חייב בתשלומי מיתת אדם [לעיל ט:]. קטלא. הריגה [סנהדרין קיב.]. שור או חמור. הוא הדין לכל בהמה וחיה שבכל מקום שנאמר שור וחמור אנו למדין אותו שור שור משבת שנאמר למען ינוח שורך וחמורך (שמות כג יב) מה להלן כל בהמה וחיה כשור שהרי נאמר במקום אחר וכל בהמתך (דברים ה יג) אף

פטור מדיני אדם. כדמפרש לקמן: וחייב בדיני שמים. מנהג הגון הוא. ולא מיבעי ליה לרבי יוחנן דאמר: כל המקיים דברי חכמים אפילו במקום סכנה מותר, אלא אפילו לריש לקיש דאמר: אין מעמידין על הנס, אפילו הכי הגון הוא. ומיהו, לא מיחייב בדיני שמים אלא כשהזיק בידים, אבל אם לא הזיק בידים אלא שהניח את הבור פתוח, אף על גב דאיכא למיגזר דילמא אתי לאזוקי בידים, לא מיחייב בדיני שמים. ועיין בתוספות (ב"ק צא. ד"ה קלב"מ). ובמהרש"א. ולפי זה יש לומר דהכא נמי לא מיחייב בדיני שמים, דלא שכיח כולי האי שיבא לאזוקי בידים. ועיין בתוספות (ב"ק נג. ד"ה ואי).

פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים ומודים חכמים לר"מ באבנו סכינו ומשאו שהניחן בראש גגו ונפלו ברוח מצויה והזיקו שהוא חייב ומודה ר"מ לרבנן במעלה קנקנין על הגג ע"מ לנגבן ונפלו ברוח שאינה מצויה והזיקו שהוא פטור אלא אמר אביי בתרתי פליגי פליגי בשעת נפילה ופליגי לאחר נפילה פליגי בשעת נפילה בנתקל פושע מר סבר נתקל פושע הוא ומ"ס נתקל לאו פושע הוא פליגי לאחר נפילה במפקיר נזקיו מר סבר מפקיר נזקיו חייב ומר סבר פטור ומנאי מדקתני תרתי הוחלק אחד במים או שלקה בחרסית היינו דך אלא לאו ה"ק הוחלק אחד במים בשעת נפילה או שלקה בחרסית לאחר נפילה ומדמתניתין בתרתי בריית נמי מרי ומודים לקמני בשלמא נפילה או לאחר נפילה אלא גבלו בשלמא לאחר נפילה משכחת לה במפקיר נבלתו אלא בשעת נפילה היכי משכחת לה אמר רב אחא כגון דעברה במיא דרך שרעתא דנהרא ה"ד אי דאיכא דרכא אחרינא פושע הוא ואי דליכא דרכא אחרינא אנום הוא אלא משכחת לה דאתקיל ואתקילה ביה גמלא מפקיר נזקיו מאי מתכוין איכא אמר רב יוסף במתכוין לזכות בחרסיה וכן אמר רב אשי במתכוין לזכות בחרסיה רבי אלעזר אמר בשעת נפילה מחלוקת אבל לאחר נפילה מאי דברי הכל פטור והא איכא ר"מ דמחייב אלא מאי דברי הכל חייב והא איכא רבנן דפטרי אלא מאי בשעת נפילה אף בשעת נפילה וקמשמע לן כדאביי ורבי

פליגי בשעת נפילה בנתקל פושע. דלר"מ דפושע הוא מיחייב כל כמה דלא הוה ליה פנאי לסלק קרי ליה שעת נפילה ולמאי דמפקיר נזקיו. מנהג הגון הוא. ולא מיבעי ליה לרבי יוחנן דאמר: כל המקיים דברי חכמים אפילו במקום סכנה מותר, אלא אפילו לריש לקיש דאמר: אין מעמידין על הנס, אפילו הכי הגון הוא. ומיהו, לא מיחייב בדיני שמים אלא כשהזיק בידים, אבל אם לא הזיק בידים אלא שהניח את הבור פתוח, אף על גב דאיכא למיגזר דילמא אתי לאזוקי בידים, לא מיחייב בדיני שמים. ועיין בתוספות (ב"ק צא. ד"ה קלב"מ). ובמהרש"א. ולפי זה יש לומר דהכא נמי לא מיחייב בדיני שמים, דלא שכיח כולי האי שיבא לאזוקי בידים. ועיין בתוספות (ב"ק נג. ד"ה ואי).

גמ' מדקתני תרתי. קשה לי למאי דמסיק מתוס' ד"ה וחכמי לקמן מהרש"ל בסמוך דבדרך הליכה נמי לא מחייב, ועיין תוס' לקמן מה. ד"ה ושיגמוג, ג) לקמן לא:, ע"ב, ד) לקמן לא:, ה) לקמן מה: נ. ו) נ:, ז) ד"ה פליגי, ח) לעיל כח:, ט) דף פב ע"ב.

ג) נמשה דמשר כתן ול"ל למאי מפילה מעמת לה מקיל נזקיו אלא גמלו בשעת נפילה ומפקיר נזקיו לאחר נפילה מעמת לה מפקיר נזקיו.

ב) בראשונים וכת"י לחכמים: ג) צ"ל דלא מ"ל (כ"ה בכת"י וכ"ה ברש"י שעל הר"ח): ג) בכת"י ובבומ"י נוסף דיבור ברוח מצויה. דתני פושע אבל נפלו נפלו אבל נתקל לאו פושע הוא (ובכת"י ברש"י על הר"ח): ד) רבי מאיר (דפר"ח): ה) ע"פ מהרש"ל: ו) ע"י רש"ל מ"ש בשם תוס' אורכים (גליון): ז) כת"י לישבר: ח) יש להוסיף ניחא גמי (באה"מ): ט) ע"י רש"ל מ"ש בשם תוס' אורכים ועי' רש"א (גליון): י) צ"ל דלא אפקריינהו (ובדפוס"ר אפקרי"): כ) שי"ך קודם ד"ה מדמתני' (גליון): ל) צ"ל אחר:

פטור מדיני אדם. לנגח (ב"ק נג.). קשה גמ' מפקיר נזקיו פטור (לקמן נה:). שלח כח ב"ב לענגח. **וחייב בדיני שמים.** יש שמים גם ביום על שלא (ב"ק צא. לענין קלב"מ). פוטרנים לגמי לנשמים שמכחין להפקיר אם יכולה (ב"ק נג.). **נתקל פושע.** לגמ שמיד ניח פושע הוא מגמ גמור ולר"י סוף סוף בתקל כעין גמיה דהכא ניח לגמי לנשמים שמכחין להפקיר אם יכולה (ב"ק נג.). **נתקל פושע.** לגמ שמיד ניח פושע הוא מגמ גמור ולר"י סוף סוף בתקל כעין גמיה דהכא ניח לגמי לנשמים שמכחין להפקיר אם יכולה (ב"ק נג.).

נא א מי' פ"ג מהל' נזקי ממון הלכה ז קמג עמין קה מוס"ע מ"ח סימן מיז סעיף ג ומימן מיב סעיף ד:

כב ב ג מי' שם ופ"ו מהלכות חובל ומזיק הלכה ו קמג שם טור שו"ע מ"ח סימן מיג סעיף ד:

תצשה דבר וכי ומיבא כי סבר ר"מ דפשר רחמנא לאנום מקטלא אבל בנזקין אפי' אנוס חייב ותחביא נשבורה כדי ולא שילקו נפלה גמלו ולא העמידה כו' וקתני סיפא ומודה ר"מ לחכמים במעלה קנקנים לגג ע"מ לנגבן ונפלו ברוח שאינה מצויה הזיקו שפטור לאו מכלל דסבור אנוס הוא ואנוס אפי' בנזקין פטור. ופריק אבי ר' מאיר ור' יהודה בתרתי פליגי. בנתקל פושע הוא ובמפקיר נזקיו ודייק מכמה' דקתני החוחלק אחד במים או שלקה בחרסית חייב. החוחלק אחד במים בשעת נפילה ובבא פליגי דר"מ סבר נתקל פושע הוא לפיכך חייב ור' יהודה סבר נתקל לאו פושע הוא ומפורש, או שלקה בחרסית לאחר נפילה ר' מאיר סבר נשברה כדי ולא שילקה אלא הפקירה מפקיר נזקיו חייב ור' יהודה סבר מפקיר נזקיו פטור, ואם נתכוון לזכות בחרסיה חייב ולדברי הכל אנוס אפי' בנזקין פטור. ואי קשיא לך הא דתני דבי חזקיה פצע תחת פצע לחייב על האנוס כרגון, התם בנזקי גופו אבל הכא דבנזקי ממונו לא. ומדמתני' בתרתי פליגי בריית נמי בתרתי פליגי. ואקשי' בשלמא כדר משכחת לה בשעת נפילה שהחזק במימיה לאחר נפילה משכחת לה ג) במפקיר נבלתו אלא גמלו בשעת נפילה היכי משכחת לה. ואמר כגון שהעביר גמלו. פי' על שפת הנהר דהוא בשרעתא דנהרא ונפל הגמל ובבפלתו התיז מים מן הנהר ושיקף בגדים. ונדחה האי פירוקא ופרקי' פירוק אחר ג) כגון דליכא דרכא אחריתי וכגון דעתקל הוא ונפל ונתקל הגמל עליו ונפל ובבפלתו התיז מים ואילולי שנתקל הגמל בגופו של אדם לא היה נופל לפיכך בהעברתו

אלא גמלו בשלמא לאחר נפילה משכחת לה. לפליגי כגון שהפקיר ונבלתו לאחר נפילתה כשהוליכה במקום שיש למות שמפול מלא בשעת נפילה היכי משכחת לה לפלוגי בעין פלוגתא דפליגי בנתקל ור"מ ורוקי פלוגתייהו דבשעת נפילה מכדו ולאחר נפילה מגמלו כלומר מתניתין להוחלק אחד במים בשעת נפילה או שלקה בחרסית לאחר נפילה ומדקתני ושוב מדקתני ולא שלקה משמע דכדו נמי היה לו פנאי לסלק והוחיל וכן הוא מי מפקיר להו ומסתם נפילה לא מפקיר לה בחרסית ושוב מדקתני ולא שלקה משמע דכדו נמי היה לו פנאי לסלק והוחיל וכן הוא מי מוקמינן לכדו בשעת נפילה ר"ל מדברי כדו בתרתי ומדכדו בתרתי גמלו נמי בתרתי.

אבל לאחר נפילה מאי. כי מפקיר נזקיו לאחר נפילת פשיעה מאי דברי הכל פטור הא מיכא דמחייב ע"כ מפיל הפקיר לסם לא הפקיר לא פטרי רבנן דעליה רמי לסלוקי: **אלא** מאי ר"ח חייב הוא איבא רבנן דפטרי. הו"מ לדמוי דלא פטרי רבנן מלא היכא לסום הוא מבל לאחר נפילת פשיעה מחייבי מבל היה קשה לר"ל יחמן לאחר בשמוך לאחר נפילה ממלוקת לא הוה פליג בתרי לרבי מלעזר ומתוך הלשון משמע שפא לחלוק על רבי מלעזר:

עין משפט
נר מצוה

כג א ב מיי' פי"ג מהל' נזקי ממון הלכה ז סמג עשין סח טוש"ע ח"מ סימן תיב סעיף ד:
כד ג מיי' שם פי"ב הלכה יג סמג שם טוש"ע ח"מ סימן מי סעיף ו:
כה ד מיי' פ"א מהלכות חמץ ומצה הלכה ט סמג לאוין עו טוש"ע א"ח סימן תמג סעיף א:
כו ה ו מיי' פי"ב מהל' נזקי ממון הלכה ו ועיין בהשגות ובמ"מ סמג עשין סח טוש"ע ח"מ סימן תי סעיף ג:

ורבי יוחנן אמר לאחר נפילה מחלוקת אבל בשעת נפילה מאי דברי הכל פטור והא מדקאמר רבי יוחנן לקמן לא תימא מתניתין ר"מ היא דאמר נתקל פושע הוא מכלל דרבי מאיר מחייב אלא מאי דברי הכל חייב והא מדקאמר ר' יוחנן לקמן לא תימא מתניתין ר"מ היא דאמר נתקל פושע הוא מכלל דפטרי רבנן אלא הא קמ"ל [א]דמפקיר נזקיו דהכא הוא דפטרי רבנן דאנוס הוא אבל מפקיר נזקיו דעלמא מחייבי איתמר מפקיר נזקיו רבי יוחנן ור"א חד אמר [ב]חייב וחד אמר פטור לימא מאן דמחייב כר"מ ומאן דפטר כרבנן אליבא דר"מ כ"ע לא פליגי כי פליגי אליבא דרבנן מאן דפטר כרבנן ומאן דמחייב אמר לך אנא דאמרי אפי' לרבנן עד כאן לא פטרי רבנן אלא במפקיר נזקיו דהכא משום דאנוס הוא אבל מפקיר נזקיו דעלמא מחייבי תסתיים דר"א הוא דאמר חייב [ה]דאמר רבי אלעזר משום רבי ישמעאל שני דברים אינן ברשותו של אדם ועשאן הכתוב כאילו הן ברשותו ואלו הן [ג]בור ברשות הרבים [ד]וחמץ משש [שעות] ולמעלה תסתיים ומי אמר רבי אלעזר הכי והא אמר רבי אלעזר איפכא דתנן [ו]ההופך את הגלל ברה"ר והחק בהן אחר חייב בנזקו ואמר ר"א לא שנו אלא שנתכוין לזכות בהן אבל לא נתכוין לזכות בהן פטור אלמא מפקיר נזקיו פטור אמר רב אדא בר אהבה שהחזירה למקומה אמר רבינא משל דרב אדא בר אהבה למה הדבר דומה למוצא בור מגולה וכסהו וחזר וגילהו א"ל מר זוטרא בריה דרב מרי לרבינא מי דמי התם [ה]לא אסתלק להו מעשה ראשון הכא אסתלק להו מעשה ראשון הא לא דמי אלא למוצא בור מגולה וטממה וחזר וחפרה [ו]דאסתלקו להו מעשה ראשון וקיימא לה ברשותו אלא אמר רב אשי כשהפכה לפחות[ט] משלשה ומאי דוחקיה דר"א לאוקמיה כגון שהפכה לפחות מג' וטעמא דכי נתכוין לזכות בה הא אין מתכוין לזכות בה לא לוקמה למעלה מג' ואע"ג דלא נתכוין לזכות בה[י] חייב אמר רבא מתני' קשיתיה מאי אריא הפך לתני הגביה אלא ש"מ כל הפך למטה משלשה הוא ומדרבי אלעזר אמר חייב ר' יוחנן אמר פטור ומי א"ר יוחנן הכי והתנן [ז]המצניע את הקוץ ואת הזכוכית והגודר גדרו בקוצים וגדר שנפל לרשות הרבים והחק בהן אחר חייב בנזקו ואמר רבי יוחנן לא שנו אלא במפריח אבל במצמצם פטור מצמצם מאי טעמא פטור לאו משום דהויא ליה בור ברשותו מכלל דחיובא דבור ברשות הרבים הוא אלמא מפקיר נזקיו חייב לא לעולם אימא לך מפקיר נזקיו פטור ומצמצם מ"ט פטור משום דאתמר עלה אמר רב אחא בריה דרב איקא לפי שאין דרכן של בני אדם להתחכך בכתלים ומי אמר ר' יוחנן הכי והא א"ר יוחנן [ח]הלכה כסתם משנה ותנן [ט]החופר בור ברה"ר ונפל לתוכו שור או חמור ומת חייב אלא לעולם רבי יוחנן אמר חייב ומדרבי יוחנן אמר חייב ר"א אמר פטור והאמר ר"א משום

רש"י

לא תימא מתני' ר"מ היא. גמ' שני קדרים קאי לקמן בהאי פרקין (דף לא.): אלא הא קמ"ל. ר' יוחנן: דמפקיר נזקיו דהכא. למתלתו אונס הוא דפטרי רבנן אבל מפקיר נזקיו דעלמא כגון שהשליכו מדעת וכגון בור ברשות הרבים מחייבי וה"ק לאחר נפילה מחלוקת כלומר האי מחלוקת דפליגי ר"מ ורבנן בהפקיר נזקיו לאחר נפילה הוא שתחילתו ע"י נפילה אבל ע"י השלכה לא פליגי ולא תידוק מרבי יוחנן דבשעת נפילה לא פליגי: אליבא דר"מ כ"ע לא פליגי. דהשתא בהפקיר נזקיו הבא ע"י אונס מתחילה מחייב כ"ש הפקר שתחילתו ברצון: בור ברה"ר. אלמא סבירא ליה לר"א דחיובא דבור ברה"ר היא: משש שעות ולמעלה. אין חמץ ברשותו (דאע"ג[ק] דאיתיה אסור בהנאה ועשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו לעבור עליו בבל יראה ובל ימצא: ההופך את הגלל. זבל המופקר ברה"ר והפכו ממקום למקום: חייב בנזקו. דקנייה בהגבהה וממונו הוא: שנתכוין לזכות בו. כשהגביהו וחייב משום ממונו דלאחר שקנייה אע"פ שהניחו שם לא הפקירו אלא נתכוין ליטלו משם לאחר זמן: אבל לא נתכוין לזכות (א) בה. כשהגביהו: פטור. ואע"ג דכרה בור ברה"ר כשהפכו ונתקל האדם במקום שזרקו שם ואם היה במקומו הראשון לא נתקל בו זה אלמא לר"א בור ברה"ר פטור והוא הדין למפקיר נזקיו דהא מאן דמחייב מבור ברה"ר יליף לה שלא היתה שלו מעולם: שהחזירה למקומה. דלא כרה בור והוי כמי שלא נגע בה מעולם דלאו כורה בור הוא: וחזר וגילהו. דפטור: וקמה ליה ברשותיה. ומחייב והאי נמי כשהגביהו אסתלקו (ג) מעשה ראשון ונסתם הבור וכשחזר והשליכו הוה ליה כורה: אלא אמר רב אשי. הא דמוקי רבי אלעזר למתניתין הכא[ט] לא נתכוין לזכות בה פטור: כשהפכה לפחות מג'. דמתחילה לא הגביה שלשה הלכך לאו הגבהה היא לכבור פתוח[י] דמי ולא נסתם הבור מעולם וכיון דלא נתכוין לקנותה דליכא לחיוביה משום ממונו משום כורה (ג) בור נמי לא תחייביה ומיהו היכא דנתכוין לזכות מחייב משום ממונו דאיכא למ"ד חצמה[כ] בהפקר קני בלא הגבהה בפרק הבית והעלייה (ב"מ דף קיח.): ואע"ג דלא נתכוין. הואיל וסבירא ליה למפקיר נזקיו חייב: המצניע את הקוץ ואת הזכוכית. ברה"ר: והגודר גדרו בקוצים. שעשה גדר של קוצים דסתם גדר של אבנים הוא דכתיב וגדר אבניו נהרסה (משלי כד): וגדר. אבנים שנפל לרה"ר כו': לא שנו. דגודר בקוצים חייב: אלא במפריח. ראשי[ל] קוצותיו ברה"ר דה"ל בור ברה"ר: אבל צמצמן. לתוך שלו דה"ל בור ברשותו ואע"ג[מ] דהפקיר רשותו שהקלהו לרה"ר פטור: להתחכך בכתלים. וזה שנתחכך והוזק משונה הוא ומפריח היינו טעמא דחייב שהרי ממונו הוא ולא הפקירן והפריחן למקום מהלך בני אדם: ומי אמר רבי יוחנן הכי. דמפקיר נזקיו פטור: בור ברה"ר. אלמא חיובא דבור ברשות הרבים הוא:

תוספות

ורבי יוחנן אמר לאחר נפילה מחלוקת אבל בשעת נפילה מאי ד"ה פטור כו'. הו"מ למפרך מברייתא גופה כיון דבשעת נפילה פטור משום דאנוס הוא א"כ לאחר נפילה מחייב ר"מ אף על גב דהוי לאחר נפילת אונס וא"כ היכי קתני ומודה ר"מ במעלה קנקנים כו' אמאי פטור והא ר"מ לאחר נפילת אונס נמי מחייב וליכא למימר דאיירי בשעת נפילה דא"כ מה לו להזכיר קנקנים לא הוה ליה למימר טפי אלא ומודה ר"מ בשעת נפילה דפטור משום דאנוס הוא:

כי פליגי אליבא דרבנן. לא בעי למימר איפכא דפליגי אליבא דר"מ ומאן דפטר אמר לך דע"כ לא מחייב ר"מ אלא משום דפושע הוא וכי פליגי ר' יוחנן ור' אלעזר במפקיר נזקיו לאונס דקים ליה דבמפקיר נזקיו דפשיעה פליגי:

תסתיים דר' אלעזר הוא דאמר חייב. במסקנא לא קיימא הכי והא דלא פריך מההיא דרבי אלעזר דלעיל משום דאין להוכיח ממילתיה דר"א לאודיה דפטרי רבנן במפקיר נזקיו אפילו לאחר נפילת פשיעה אם לא מכח דפליג אדרבי יוחנן כדפי"ל[י] ומיהו מר' יוחנן קשה אמאי לא פריך מההיא דלעיל דאית ליה מפקיר נזקיו דעלמא חייב לרבנן וי"ל משום דלא מפרשא בהדיא אלא מתוך קשיא דרבי יוחנן אדרבי יוחנן להכי שביק לה ומייתי מילתא דמפרשא טפי בהדיא:

אלא אמר רב אשי כשהפכה בפחות מג'. מכאן אין לדקדק דלא בעי הגבהה ג' טפחים דכי מתכוין קני בהגבהה פחות מג' דשאני הכא משום [ס]דאפילו חבטה[ע] בהפקר קני א"נ משום דהוי האי גלל בכליו וקני ליה כליו א"נ כשמגביה בידו דכיון שהוא בידו קני בפחות מג' וכן איתא בריש אלו נערות (כתובות דף לא:) והא דאמר בפרק חלון (עירובין דף עט: ושם[פ]) גבי חבית של שותפי מצוות צריך שיגביה טפח שאני שותפי מצוות דרבנן תדע דהתם לא להשמיענו דין הגבהה בכל מקום קאתי[ע]:

אלא ר' יוחנן דאמר חייב. מ"מ איצטריך לפרש לפי שאין דרכן של בני אדם להתחכך בכתלים לפרש מתניתין אפילו כמאן דמחייב בור ברשותו ושמא רבי יוחנן בבור ברשותיה נמי מחייב דאיכא דסבר הכי בפרק הפרה (לקמן דף נ.): לא

רבינו חננאל

לגמל בשרעתא דנהרא אינו לא פושע ולא אנוס ור' יוחנן אמר לאחר נפילה מחלוקת כו'. ודברין פשוטין הן, ואסיק' אלא הא קמ"ל מפקיר נזקין דהכא פטרי רבנן משום דהוא אנוס אבל מפקיר נזקין דעלמא חיובי מחייבי. איתמר מפקיר נזקיו ר' יוחנן ור' אלעזר חד אמר חייב וחד אמר פטור. תסתיים דר' אלעזר דאמר חייב דאמר ר' אלעזר משום ר' ישמעאל שני דברים אינן ברשותו של אדם ועשאן הכתוב כאילו הן ברשותו ואלו הן בור ברשות הרבים וחמץ מו' שעות ולמעלה. הנה בור זה אמר ר' אלעזר אינו ברשותו א) מכלל שהוא מופקר וחייבין בעליו ש"מ מפקיר נזקיו חייב. ואקשי' עלה והתנן ההופך את הגלל לרשות הרבים כגון שהוציא ראובן גלל ובא שמעון והפכה. פי' גלל זבל כדכתיב בגלל צואת אדם והחק בהן אחר חייב בנזקו, ואמר ר' אלעזר לא שנו אלא שנתכוון לזכות בגלל להוציאה לגנו ולזבל בה אבל לא נתכוון לזכות בה פטור אלמא ר' אלעזר מפקיר נזקיו פטור סבירא ליה. ופירק ר' אדא בר אהבה כשהחזיר גלל זה למקומה ב) ולא הפקירה אמר ר' אבינא משל דרב אדא למה הדבר דומה למוצא בור מגולה כו'. רב אשי אמר כגון שהפכה פחות מג' טפחים. פי' כגון שהוציא ראובן גלל לרשות הרבים ובא שמעון והפכו בפחות מג' תמצא שלא הגביהה ולא קמה בהגבהה ולא קיימי ברשותו דפחות מג' סמוך לארץ כארץ דמי והלכך אם נתכוון לזכות בה בזה ההופך חייב ואם לאו פטור וכי האי גונא פטור אבל המפקיר נזקיו חייב. ודייקי' מדר' אלעזר אמר חייב ר' יוחנן אמר פטור איני והתנן המצניע את הקוץ ואת הזכוכית והגודר בקוצים וגדר שנפל לרשות הרבים והזיק חייב ואמר ר' יוחנן לא שנו דחייב אלא מי שהוא מפריח ומרחיבם ברה"ר אבל המצמצם אותן בכותל פטור ודייקי' מינה מצמצם אמאי פטור דהוה להו כי בור ברשותו מכלל שהמפריח מפני שעשה בור ברה"ר חייב הכא מפקיר נזקיו חייב. ודחינן

מסורת הש"ס
עם הוספות

א) פסחים ו: ע"ש, ב) [לקמן לג.], ג) עיין תוס' ישנים יבמות נב: ד"ה כשהכסה, ד) לקמן ל., ה) [שמות מו. וש"נ], ו) [לקמן כו.], ז) סוכ"א, ח) [ד"ה לגזיז] [ועיין תוספות כתובות לא. ד"ה דלו ת"ה ניתא ותוספות קדושין כו. ד"ה לא נמין].

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אבל וכו' לזכות בו: (ב) ד"ה וקמה וכו' אסתלקו להו מעשה ראשון: (ג) ד"ה כשהפכה וכו' משום כורה. נ"ב פי' דלא המגביה ג"ט ג' טפחים והמניח ליה דלא סילק מעשה ראשון וכבר פתוח הוא ולא נסתם מעולם ועיין בהגהת אשר"י:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה אלא וכו' דאפילו חבטה בהפקר קנה. עי' תוס' ס"ד מ"א דקנקנים ד"ה מחנה:

ליקוטי רש"י

דאמר רבי אלעזר משום רבי ישמעאל. כל היכא דקתני משום פלוני לא שמע מפיו אלא מפי אחרים שאמרו משמו [חולין קיג.]. שני דברים וכו'. מאחר שאסרו בהנאה אינו ברשותו וכל שכן הבור שהוא ברה"ר, אלא שהכתוב עשאן כאילו הן ברשותו... ההופך את הגלל. ברשות הרבים [ב"ב קיג.]. תסתיים... ועשאן הכתוב כאילו הן ברשותו... ההופך... חיובא... דכל שלא נתכוון לזכות... המצניע את הקוץ... ויעשו כמותן [ביצה כב.]. וקסם נמי מצוה... הלכה כסתם משנה [ב"מ לג:].

הגהות וציונים

א] בתוס' הגירסא בפחות (וכ"ה בכת"י), ב] ס"א דכל היכא (גליון), ג] בכת"י דכי לא נתכוון, ד] כת"י דכלבוד (עיין רש"י קדושין כו ע"א), ה] צ"ל הבמה (גליון) כ"ה בכת"י ודפו"י ומהרש"ל חיות, ו] צ"ל ראשי (כ"ה ברש"י שעל הרי"ף), ז] נרצ"ל אע"ג, ח] צ"ל הבמה (גליון) כ"ה במהרש"ל חיות, ט] חסר כאן המשך:

לאחר דוקיא ואמרי' מאי טעמא מצמצם פטור לא מפני שהוא בור ברשותו אלא מפני שאין דרך בני אדם להתחכך בכתלים. ואקשי' והאמר ר' יוחנן הלכה כסתם משנה ותנן החופר בור ברה"ר ונפל לתוכו שור או חמור ומת חייב והא בור ברה"ר מופקר ודחינן לעולם הוא דאמר מפקיר נזקיו חייב הלכה כמותו דקי"ל כרבי יוחנן. ואסיק' לעולם ר' יוחנן חייב. ור' אלעזר סבר פטור והאי דאמר ר' דברים אינן ברשותו של

חשק שלמה על ר"ח א) נראה דצ"ל אינו ברשותו ועשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו מכלל כו'. ב) נראה דצ"ל הפקירה:

משום ר' ישמעאל. שני לצרים מין נרשומו כו': לא יהא אלא ברפשו. המעלין זבוב נרה"ר מ"מ יב לפשקינן ה"נ לפשוט הוא למוקיה שנתערבו המים והעפר ונעשה טיט ואלו הוא מדמוקי לה בטיוחו כליס מכלל דלא לפקריה להא טר לא מיב ט כליס: מי שברת דלא תמו מיא. מלא נתכוונו ונעשו רפש: בדתמו מיא. ונגלגו קמיירי ומין כמן רפש: ותרתי למה לי. למשמעין מתניתין טיוח כליס והא מנינא לעיל (ב) נשברה כדו נרה"ר והומלק אמד ממים ומוקמה רב (ב) נמי בלא הפקירן ובטיוח כליס: וחדא בימות הגשמים. ומ"מ קשיא לרב"ג דנרשות קנעבדי שם הזיקו מיב (ב) למה לי. אלו שאמרו. מכאים מומרין לקלקל נרה"ר ואלו הן פומקין ביתמיהן לקלקל שופכין שלהם נרה"ר כו' כיב ליעול המקלה שופכין של מי משמים הנית לרה"ר: בבותל רשות. דה"ל למניעא למוקוי מלעמיה שכומל זה עומד למוקמו (ב): וחייב בעל הכותל. דה"ל למניעא: בדלין של חבירו. כקוי טר של חמיהו: חייב בעל הבור. כלמתרין במניע קומומיו לסייעו טר כמומל לעוע של חמיהו ומתר זה אח חומלו למייב המניע והכא נמי ליעבי ליה למוקוי לדעמיה שזה יעול אח לולו: פשיטא. היא היא ומתי למניעין רמשה: מהו דתימא. לא לתי להמם משום הכי ליכא למיימי לעבול חומל ללא מיי יכא ליה למניע לולדעיה שיכא ויעול קומומיו (ג) מכל נעל הלי ליכא לעבול הטר מיבעי ליה לאודעיה שהום טומל אח לליו אמשמעין רמשה ללאו היינו טעמא: דגלח. מידקל: מתני' לובלים. שירקט המבן והקט ועשים של שדה וכרמים: של המקלקלין ברה"ר. רבן שמעון ן גמליאל שמעיה לח"ק ללא קיים ללא שמיה בגמרא ואמת רבן שמעון ן גמליאל למימר לגוף נמי כל הקודם ז זכה ליעבוד למניעת כל המקלקלין ואפי' עומד בשוה: גמ' כל שלשים יום. רואי להניחן שם: שעל מנת כן בו. ללא יהו מקפידין על כך: בנר חנוכה פשור. פשרק הכונם לאן לייר דקתני גמל שהיה טעון פשמן: מאי לאו משום דברשות ב"ד. היינ אחן משום פרסומי ניסא פשור: ה"ג אמר רבי יהודה לומר בנר חנוכה פשור: מפני שהוא רשות מצוה. כלומר משום רשות ב"ד למניה מיפטר אבל ברשות ב"ד למניה מיב: מותרין לקלקל. כגון פותקין ביתמיהן וגורפין מערותיהן (ג).

תנן

משום רבי ישמעאל בו' לא קשיא הא דידיה הא דרביה: מתני' השופך מים ברה"ר והזק בהן אחר חייב בנזקן (ב) המצניע את הקוץ ואת הזכוכית והגודר את גדרו בקוצים וגדר שנפל לרה"ר והזקו בהן אחרים חייב בנזקן: גמ' אמר רב לא שנו אלא דנמצנפו כליו במים אבל הוא עצמו פטור קרקע עולם הזיקתו א"ל רב הונא לרב לא יהא אלא כרפשו ל דתמו מיא ברתמו מיא ותרתי למה לי חדא בימות החמה וחדא בימות הגשמים דתניא (ב) כל אלו שאמרו פותקין ביבותיהן וגורפין מערותיהן בימות החמה אין להן רשות ובימות הגשמים יש להם רשות ואע"פ שברשות אם הזיקו חייבין לשלם: המצניע את הקוץ [וכו']: א"ר יוחנן לא שנו אלא מפריח אבל מצמצם (ב) לא מ"ט פטור אמר רב אחא בריה דרב איקא לפי שאין דרכן של בני אדם להתהלך בכתלים ת"ר (ב) המצניע קוצותיו וזכוכיותיו לתוך כותל של חבירו ובא בעל כותל וסתר כותלו ונפל לרה"ר והזיקו חייב המצניע א"ר יוחנן לא שנו אלא בכותל רעוע אבל בכותל בריא המצניע פטור וחייב בעל הכותל (ב) אמר רבינא זאת אומרת המכסה בורו בדלין של חבירו ובא בעל דלי ונפל דליו חייב בעל הבור פשיטא מהו דתימא התם הוא דלא הוי ידע ליה דלודעיה אבל הכא דידע ליה הוה ליה לאודועיה קמ"ל ת"ר (ב) חסידים הראשונים היו מצניעים קוצותיהם וזכוכיותיהם בתוך שדותיהן ומעמיקים להן ג' טפחים כדי שלא יעכב המחרישה רב ששת 'שדי להו בנורא רבא (ב) שדי להו בדגלת אמר רב יהודה האי מאן דבעי למהוי חסידא לקיים מילי דנזיקין רבא (ב) אמר מילי דאבות ואמרי לה מילי דברכות: מתני' (ב) המוציא את תבנו ושקשו לרה"ר לובלים והזוק בהן אחר חייב בנזקן וכל הקודם בהן זכה רשב"ג אומר כל המקלקלין ברה"ר והזיקו חייבין לשלם וכל הקודם בהן זכה ההופך את הגל ברה"ר והזוק בהן אחר חייב בנזקן: גמ' לימא מתני' דלא כר' יהודה דתניא (ב) ר' יהודה אומר (ב) בשעת הוצאת זבלים אדם מוציא זבלו לרה"ר וצוברו כל שלשים יום כדי שיהא נישוף ברגלי אדם וברגלי בהמה שעל מנת כן הנחיל יהושע את הארץ אפי' תימא רבי יהודה מודה רבי יהודה שאם הזיק משלם מה שהזיק (ב) והתנן (ב) רבי יהודה אומר בר חנוכה פטור מפני שהוא ברשות מאי לאו משום רשות בית דין לא משום רשות מצוה דתניא רבי יהודה אומר בר חנוכה פטור מפני שהוא ת"ש (ב) כל אלו שאמרו מותרין לקלקל ברשות הרבים אם הזיקו חייבין לשלם ורבי יהודה פוטר אמר רב נחמן (ב) מתני' שלא בשעת הוצאת זבלים ור' יהודה היא רב אשי אמר תבנו

מתני' יהא אלא ברפשו. הא דלא דייק הכי לעיל (קף כב.) מהומלק אמד נמים משום להמם לא מייבי כמשמעם כמומה אבל הכא מנא המופך מעמע שמשמע כמומה מנקום שנעשין רפש ומיט מ"ש מניח קמני מעמע שמשמע דלא עשו המים אלא החלקה אבל הכא קמני הוזק משמע שנעשין עלמן רפש: בדתמו מיא. פיכוא מתמו מיא נמי מייבי ומיהא ליה לאוקמי מין מתמו מין לא מתמו ומזקה בכלים מלאוקמי דוקא בלא מתמו ומין בכלים ומין בעלמו ומ"ת ולמי מתמו מיא מתמת מפקר להו והוי טר ופטור ט הכלים ומ"ל דלא מתמו כל כך שלא יהא עדיין לאוין לשום לבר ולמי הוה גרם ליפכא הוה ניחא מי סברת דמתמו מיא ונכנסו בשפר ועשה טיט לא דלא מתמו מיא שהמים נלוים עדיין דמסתמא לא לפקריהו: וחייב בעל הכותל. ומ"ת כותל רעוע נמי ליעבי ליה לאוקומי מלעמיה שמא המניעם (ב) שם כשהמים גדיל ומ"ל דמ"ת לאו המניעם כיון שפשע ומין ליך להעמיד נרעוע מעיקרו: שלא תעבב המחרישה. פירוש מפרע כדי שלא מעלם הממרישה: אפילו תימא רבי יהודה בו'. ומ"ת והא ממני' קמני כל הקודם נהן זכה ומ"ל לכל הקודם נהן לאמר שלשים יום זכה ותימה לממי' דקתני ממתניתין נשעת הוצאת זבלים יום אחד ומימה לממי' דקתני מקצה ליה לרשב"ג מדקתני נמתני' לחייב לשלם ופטור (ב"מ קף קיח:) תנא (ב) רשב"ג אומר נקוצים ונקונסרס בורשב"ג פליג אמ"ק ומ"ל לאפילו הים נרשות מיימין לשלם קצה לפי לפי המקצה ומתה מין העניים זוין מע"ג דנשמעתין להמם כיון דהני מהלי הדדי:

מתני' שלא בשעת הוצאת זבלים ור' יהודה היא. מימה ללא משני הכי נהנית והעלייה (ב"מ קיח: ושם) דקתני המוליא זבלו לרה"ר המוליא מוליא והמוזל מזכל כו' ואם הזיק משלם מה שהזיק וקאמר נגמרא מתני' ללא כר' יהודה ומ"ל לאמם כי יעמיד מתני' נמי שלא בשעת הוצאת זבלים לאו אמתני' ללא כר' יהודה דתניא (ב) ר' יהודה אומר (ב) בשעת הוצאת זבלים אדם מוציא זבלו לרה"ר וצוברו כל שלשים יום כדי שיהא נישוף ברגלי אדם וברגלי בהמה שעל מנת כן הנחיל יהושע את הארץ אפי' תימא רבי יהודה מודה רבי יהודה שאם הזיק משלם מה שהזיק ומ"ל דמתני' להמם משמע ליה בשעת הוצאת זבלים ומ"ש מדקתני המוזל מזכל ומפיל ליה לשום להניח זבלים יום ומ"ל לאמר המוזל מזכל עלה טומה קמ"ל כלומר מזכל לאמר שלא בשעת הוצאת זבלים ור' יהודה היא רב אשי אמר תבנו

מסורת הש"ס עם הוספות

ב) [לעיל כט:]. ג) [לעיל מז:]. ד) [תוספתא פרק ג]. ה) עיין לעיל כט:. ו) לקמן פג: קיח: [תוספתא ב"מ פ"ו ה"ט]. ז) לקמן סב:. ח) [לעיל כה:]. ט) ה"ג.

הגהות הב"ח

(ב) נמ' אבל מצמצם פטור מ"ע פטור: (ב) רש"י ד"ה מפו למעלה וכו' ומטול קומומיו. נ"ב ע"פ ולבבי כותל בריא חייב בעל הכותל משום דשני למיסתר כותל בריא:

גליון הש"ם

גמרא אמר רבינא זאת אומרת. עיין זה לקמן קף נ ע"ב:

הגהות וציונים

ב) ס"א רבינא, וכן הוא בר"ף ובחדושי רשב"א (גליון) וכ"ה בר"ח וכ"מ: ב) [ע"ין לקמן סב ע"ב, ואולי בריייהא הוא וצ"ל והתניא, ועי' ב"מ קיח ע"ב] (גליון) וכ"ה בכת"י אחד: ג) בי הר"ף והרא"ש ור"ן בר יצחק (והוא מסתבר יותר מחמת שאחריו רב אשי, מנחת יהודה): ד) כת"י חייבין? ס) ס"א ולבבי כותל? בריא חייב בעל? הכותל? משום דשני למיסתר כותל? בריא (גליון): ו) נדצ"ל מערותיהן: ז) צ"ל שמא הצניעו שם בשהיה בריא (כת"י): ח) צ"ל תנן: ט) ע"ין הגהת מראה כהן (בילקוט מפרשים):

ליקוטי רש"י

המצניע את הקוץ ואת הזכוכית. נרה"ר. והגודר גדרו בקוצים. שעשה גדל של קוצים הוא דתמיא וגדל שמיו נהכמה (משלי כד) [ליעיל כט:]. וגדר. שמים שמפל לרה"ר. דשמעינן ליה בפרס. דלא מוקי לממתניתין כשלא שקקל את מימיו הלכך אפילו שמוקו כליו על זה ממטו על זה והוי כי קוקו. אבל הוא עצמו. קרקע עולם. שאין לו בעלים [ליעיל שם] ולפי שאמרו. וקמ"ל אלו שמוקקים לכו אלו שמוקקים בכוכיות וגורפים מערותיהם כלומר כל אלו שאמרו שמים שם לתן רשות להעליך נזקיהן לרה"ר ואלו הן פותקין ביבותיהן פומתן לימוחיהן המקלקלים שופכים שופכיהן מעליהן לרה"ר. וגורפין מערותיהם. ומעליהן שלהם לרה"ר. ביחות החמה אין להם רשות. מפני שהחמה מגה והוא מקלקלו אבל בימות הגשמים שהכיות מלוכלות הן לתן רשות. ואע"פ שברשות. ד"ל לא שנו אלא מפריח אבל מצמצם. כלומר אם הזיק מייבין משום דלא מצמצם ולא הוי כמו שהוא ברשות. ה"ג אמר רבי יהודה אומר בר חנוכה פטור. כלומר אם הזיק פטור משום דברשות מצוה הוא. ומ"ש מניח קמני מעמע שמשמע דלא עשו המים אלא החלקה אבל הכא קמני הוזק משמע שנעשין עלמן רפש: בדתמו מיא. פיכוא מתמו מיא נמי מייבי ומיהא ליה לאוקמי מין מתמו מין לא מתמו ומזקה בכלים מלאוקמי דוקא בלא מתמו ומין בכלים ומין בעלמו ומ"ת ולמי מתמו מיא מתמת מפקר להו והוי טר ופטור ט הכלים ומ"ל דלא מתמו כל כך שלא יהא עדיין לאוין לשום לבר ולמי הוה גרם ליפכא הוה ניחא מי סברת דמתמו מיא ונכנסו בשפר ועשה טיט לא דלא מתמו מיא שהמים נלוים עדיין דמסתמא לא לפקריהו: וחייב בעל הכותל. ומ"ת כותל רעוע נמי ליעבי ליה לאוקומי מלעמיה שמא המניעם (ב) שם כשהמים גדיל ומ"ל דמ"ת לאו המניעם כיון שפשע ומין ליך להעמיד נרעוע מעיקרו: שלא תעבב המחרישה. פירוש מפרע כדי שלא מעלם הממרישה: אפילו תימא רבי יהודה בו'. ומ"ת והא ממני' קמני כל הקודם נהן זכה ומ"ל לכל הקודם נהן לאמר שלשים יום זכה ותימה לממי' דקתני ממתניתין נשעת הוצאת זבלים יום אחד ומימה לממי' דקתני מקצה ליה לרשב"ג מדקתני נמתני' לחייב לשלם ופטור (ב"מ קף קיח:) תנא (ב) רשב"ג אומר נקוצים ונקונסרס בורשב"ג פליג אמ"ק ומ"ל לאפילו הים נרשות מיימין לשלם קצה לפי לפי המקצה ומתה מין העניים זוין מע"ג דנשמעתין להמם כיון דהני מהלי הדדי: מתני' שלא בשעת הוצאת זבלים ור' יהודה היא. מימה ללא משני הכי נהנית והעלייה (ב"מ קיח: ושם) דקתני המוליא זבלו לרה"ר המוליא מוליא והמוזל מזכל כו' ואם הזיק משלם מה שהזיק וקאמר נגמרא מתני' ללא כר' יהודה ומ"ל לאמם כי יעמיד מתני' נמי שלא בשעת הוצאת זבלים לאו אמתני' ללא כר' יהודה דתניא (ב) ר' יהודה אומר (ב) בשעת הוצאת זבלים אדם מוציא זבלו לרה"ר וצוברו כל שלשים יום כדי שיהא נישוף ברגלי אדם וברגלי בהמה שעל מנת כן הנחיל יהושע את הארץ אפי' תימא רבי יהודה מודה רבי יהודה שאם הזיק משלם מה שהזיק ומ"ל דמתני' להמם משמע ליה בשעת הוצאת זבלים ומ"ש מדקתני המוזל מזכל ומפיל ליה לשום להניח זבלים יום ומ"ל לאמר המוזל מזכל עלה טומה קמ"ל כלומר מזכל לאמר שלא בשעת הוצאת זבלים ור' יהודה היא רב אשי אמר תבנו

עין משפט נר מצוה

נו א מיי' פ"י מהל' מזקי ממון הל' יב ממג עשין פה טוש"ע ח"מ סי' שיב סעיף ה: נח ב מיי' שם הל' כ ממג שם טוש"ע ח"מ סי' שפו ממו ממג סעיף ו: נט ג מיי' שם הל' יג ופיין ממשנה ומ"מ ממג שם טוש"ע ח"מ סי' שיב סעיף ה והלכה כתב ע"ש: ס ד ה מיי' שם הל' כ ממג שם טוש"ע ח"מ סי' שפו ממו ממג סעיף ו: סא ז מיי' שם הל' כה טוש"ע שם סעיף ג: סב ח מיי' שם פי"ב הלכה ט ממג עשין שם טוש"ע ח"מ סי' שפו ממו ממג סעיף ג: סג ט מיי' שם הלכה כב ממג שם טוש"ע ח"מ סי' שפו ממו ממג סעיף ג: סד י מיי' שם הל' יד ממג שם טוש"ע ח"מ סי' שפו ממל סעיף ו: סה יא מיי' שם הל' יט טוש"ע שם סעיף ג:

רבינו חננאל

(פיסקא) [מתני'] המצניע את הקוץ כר. אוקימנא במפריח אבל במצמצם פטור כר: ת"ר המצניע קוציו חכוכיותיו בתוך כותל של חבירו ובא בעל הכותל וסתרו חייב המצניע אמר ר' יוחנן לא שנו אלא בכותל רעוע אבל בכותל בריא פטור המצניע וחייב בעל הכותל. דייק רבינא מינה כשם שהמצניע קוציו בכותל חבירו ובא בעל הכותל וסתר כותלו תגלו הקוצים והזיקו חייב המצניע כך המכסה בורו בדליו של חבירו ובא בעל הדלי ונפל דליו חייב בעל הבור. פשיטא היא היא, מהו דתימא בכותל מאי טעמא פטור דלא הוה ידע ליה לבעל הקוץ לאודועי ליה בעל דלי ידיע ליה לבעל הבור איבעי לאודועי קמ"ל דכיון דשקיל ידיעה לא חייש לבירא דחבריה: ת"ר חסידים הראשונים היו כר' רב ששת שדי להו לקוצין וכזכוכיות בתוך שדותיהן וכדי שלא יעכב המחרישה רב יוסף שדי להו בנורא ורבא שדי להו בדגלת אמר רב יהודה האי מאן דבעי למהוי חסידא לקיים מילי דנזיקין (דת"ר חסידים הראשונים כר') מי' החפץ להיות חסיד יקיים מילי דנזקין אפי' לרשעות הרבים. רבינא אמר מילי דאבות. מסכת אבות משה קיבל וגו', ואמרי לה מילי דברכות כדאמרי' אסור לאדם להנות מן העולם הזה בלא ברכה וכיוצא בו: מתני' המוציא תבנו וקשו לרשות הרבים לובלים והזוק בהן אחר חייב כר. לימא מתני' דלא כר' יהודה ושקלי וטרי ואסיק ת"ש כל אלו שאמרו מותרין לקלקל ברשות הרבים אם הזיקו חייבין לשלם ור' יהודה פוטר, ולית הלכתא כר' יהודה

דגרסי' בסוף בבא מציעא אמר אביי רשב"ג ור' יהודה ח' סוגיות בולהו סבירא להו כל שנתנו לו חכמים רשות להזיק פטור מלשלם ואלו הן שיטה ולית הלכ' כחד מינייהו. ואסיק' לשמעתין שלא בשעת הוצאת זבלין ודברי הכל חייב

נזקין

נזקין שנתנו חכמים עליהם רשות ומאמרו מותרין לקלקל כרה"ר ולהעליק נסם כגון הוללת וזבלים לר' יהודה וכגון פותקין ביתמיהם וגורפים מערומיהן דמומות הגשמים דנרשות קף עמדי [ב"מ שם].

נזקין שנתנו חכמים עליהם רשות ומאמרו מותרין לקלקל כרה"ר ולהעליק נסם כגון הוללת וזבלים לר' יהודה וכגון פותקין ביתמיהם וגורפים מערומיהן דמומות הגשמים דנרשות קף עמדי [ב"מ שם]. **שלא בשעת הוצאת זבלים** יום אחד. מקצה ליה לרשב"ג מדקתני נמתני' לחייב לשלם ופטור (ב"מ קיח:) תנא (ב) רשב"ג אומר נקוצים ונקונסרס בורשב"ג פליג אמ"ק ומ"ל לאפילו הים נרשות מיימין לשלם קצה לפי לפי המקצה ומתה מין העניים זוין מע"ג דנשמעתין להמם כיון דהני מהלי הדדי: **מתני' שלא בשעת הוצאת זבלים** ור' יהודה היא. מימה ללא משני הכי נהנית והעלייה (ב"מ קיח: ושם) דקתני המוליא זבלו לרה"ר המוליא מוליא והמוזל מזכל כו' ואם הזיק משלם מה שהזיק וקאמר נגמרא מתני' ללא כר' יהודה ומ"ל לאמם כי יעמיד מתני' נמי שלא בשעת הוצאת זבלים לאו אמתני' ללא כר' יהודה דתניא (ב) ר' יהודה אומר (ב) בשעת הוצאת זבלים אדם מוציא זבלו לרה"ר וצוברו כל שלשים יום כדי שיהא נישוף ברגלי אדם וברגלי בהמה שעל מנת כן הנחיל יהושע את הארץ אפי' תימא רבי יהודה מודה רבי יהודה שאם הזיק משלם מה שהזיק ומ"ל דמתני' להמם משמע ליה בשעת הוצאת זבלים ומ"ש מדקתני המוזל מזכל ומפיל ליה לשום להניח זבלים יום ומ"ל לאמר המוזל מזכל עלה טומה קמ"ל כלומר מזכל לאמר שלא בשעת הוצאת זבלים ור' יהודה היא רב אשי אמר תבנו. **המוציא תבנו וקשו לרה"ר לובלים והזוק בהן אחר חייב בנזקן** וכל הקודם בהן זכה רשב"ג אומר כל המקלקלין ברה"ר והזיקו חייבין לשלם וכל הקודם בהן זכה ההופך את הגל ברה"ר והזוק בהן אחר חייב בנזקן: **גמ' לימא מתני' דלא כר' יהודה דתניא** (ב) ר' יהודה אומר (ב) בשעת הוצאת זבלים אדם מוציא זבלו לרה"ר וצוברו כל שלשים יום כדי שיהא נישוף ברגלי אדם וברגלי בהמה שעל מנת כן הנחיל יהושע את הארץ אפי' תימא רבי יהודה מודה רבי יהודה שאם הזיק משלם מה שהזיק (ב) והתנן (ב) רבי יהודה אומר בר חנוכה פטור מפני שהוא ברשות מאי לאו משום רשות בית דין לא משום רשות מצוה דתניא רבי יהודה אומר בר חנוכה פטור מפני שהוא ת"ש (ב) כל אלו שאמרו מותרין לקלקל ברשות הרבים אם הזיקו חייבין לשלם ורבי יהודה פוטר אמר רב נחמן (ב) מתני' שלא בשעת הוצאת זבלים ור' יהודה היא רב אשי אמר תבנו

מתנו

המניח את הקוץ ואת הזכוכית. נרה"ר. והגודר גדרו בקוצים. שעשה גדל של קוצים הוא דתמיא וגדל שמיו נהכמה (משלי כד) [ליעיל כט:]. וגדר. שמים שמפל לרה"ר. דשמעינן ליה בפרס. דלא מוקי לממתניתין כשלא שקקל את מימיו הלכך אפילו שמוקו כליו על זה ממטו על זה והוי כי קוקו. **אבל הוא עצמו.** קרקע עולם. שאין לו בעלים [ליעיל שם] ולפי שאמרו. וקמ"ל אלו שמוקקים בכוכיות וגורפים מערותיהם כלומר כל אלו שאמרו שמים שם לתן רשות להעליך נזקיהן לרה"ר ואלו הן פותקין ביבותיהן פומתן לימוחיהן המקלקלים שופכים שופכיהן מעליהן לרה"ר. וגורפין מערותיהם. ומעליהן שלהם לרה"ר. ביחות החמה אין להם רשות. מפני שהחמה מגה והוא מקלקלו אבל בימות הגשמים שהכיות מלוכלות הן לתן רשות. ואע"פ שברשות. ד"ל לא שנו אלא מפריח אבל מצמצם. כלומר אם הזיק מייבין משום דלא מצמצם ולא הוי כמו שהוא ברשות. ה"ג אמר רבי יהודה אומר בר חנוכה פטור. כלומר אם הזיק פטור משום דברשות מצוה הוא. ומ"ש מניח קמני מעמע שמשמע דלא עשו המים אלא החלקה אבל הכא קמני הוזק משמע שנעשין עלמן רפש: בדתמו מיא. פיכוא מתמו מיא נמי מייבי ומיהא ליה לאוקמי מין מתמו מין לא מתמו ומזקה בכלים מלאוקמי דוקא בלא מתמו ומין בכלים ומין בעלמו ומ"ת ולמי מתמו מיא מתמת מפקר להו והוי טר ופטור ט הכלים ומ"ל דלא מתמו כל כך שלא יהא עדיין לאוין לשום לבר ולמי הוה גרם ליפכא הוה ניחא מי סברת דמתמו מיא ונכנסו בשפר ועשה טיט לא דלא מתמו מיא שהמים נלוים עדיין דמסתמא לא לפקריהו: וחייב בעל הכותל. ומ"ת כותל רעוע נמי ליעבי ליה לאוקומי מלעמיה שמא המניעם (ב) שם כשהמים גדיל ומ"ל דמ"ת לאו המניעם כיון שפשע ומין ליך להעמיד נרעוע מעיקרו: שלא תעבב המחרישה. פירוש מפרע כדי שלא מעלם הממרישה: אפילו תימא רבי יהודה בו'. ומ"ת והא ממני' קמני כל הקודם נהן זכה ומ"ל לכל הקודם נהן לאמר שלשים יום זכה ותימה לממי' דקתני ממתניתין נשעת הוצאת זבלים יום אחד ומימה לממי' דקתני מקצה ליה לרשב"ג מדקתני נמתני' לחייב לשלם ופטור (ב"מ קף קיח:) תנא (ב) רשב"ג אומר נקוצים ונקונסרס בורשב"ג פליג אמ"ק ומ"ל לאפילו הים נרשות מיימין לשלם קצה לפי לפי המקצה ומתה מין העניים זוין מע"ג דנשמעתין להמם כיון דהני מהלי הדדי: **מתני' שלא בשעת הוצאת זבלים** ור' יהודה היא. מימה ללא משני הכי נהנית והעלייה (ב"מ קיח: ושם) דקתני המוליא זבלו לרה"ר המוליא מוליא והמוזל מזכל כו' ואם הזיק משלם מה שהזיק וקאמר נגמרא מתני' ללא כר' יהודה ומ"ל לאמם כי יעמיד מתני' נמי שלא בשעת הוצאת זבלים לאו אמתני' ללא כר' יהודה דתניא (ב) ר' יהודה אומר (ב) בשעת הוצאת זבלים אדם מוציא זבלו לרה"ר וצוברו כל שלשים יום כדי שיהא נישוף ברגלי אדם וברגלי בהמה שעל מנת כן הנחיל יהושע את הארץ אפי' תימא רבי יהודה מודה רבי יהודה שאם הזיק משלם מה שהזיק ומ"ל דמתני' להמם משמע ליה בשעת הוצאת זבלים ומ"ש מדקתני המוזל מזכל ומפיל ליה לשום להניח זבלים יום ומ"ל לאמר המוזל מזכל עלה טומה קמ"ל כלומר מזכל לאמר שלא בשעת הוצאת זבלים ור' יהודה היא רב אשי אמר תבנו. **המוציא תבנו וקשו לרה"ר לובלים והזוק בהן אחר חייב בנזקן** וכל הקודם בהן זכה רשב"ג אומר כל המקלקלין ברה"ר והזיקו חייבין לשלם וכל הקודם בהן זכה ההופך את הגל ברה"ר והזוק בהן אחר חייב בנזקן: **גמ' לימא מתני' דלא כר' יהודה דתניא** (ב) ר' יהודה אומר (ב) בשעת הוצאת זבלים אדם מוציא זבלו לרה"ר וצוברו כל שלשים יום כדי שיהא נישוף ברגלי אדם וברגלי בהמה שעל מנת כן הנחיל יהושע את הארץ אפי' תימא רבי יהודה מודה רבי יהודה שאם הזיק משלם מה שהזיק (ב) והתנן (ב) רבי יהודה אומר בר חנוכה פטור מפני שהוא ברשות מאי לאו משום רשות בית דין לא משום רשות מצוה דתניא רבי יהודה אומר בר חנוכה פטור מפני שהוא ת"ש (ב) כל אלו שאמרו מותרין לקלקל ברשות הרבים אם הזיקו חייבין לשלם ורבי יהודה פוטר אמר רב נחמן (ב) מתני' שלא בשעת הוצאת זבלים ור' יהודה היא רב אשי אמר תבנו

מתנו

תבנו וקשו תנן משום דמשרקי: כל הקודם בהן זכה: אמר רב *בין בגופן בין בשבחן וזעירי אמר בשבחן אבל לא בגופן במאי קמיפלגי רב סבר קנסו גופן משום שבחן וזעירי סבר לא קנסו גופן משום שבחן תנן ההופך את הגלל ברה"ר והוזק בהן אחר חייב בנזקו ואילו כל הקודם זכה לא קתני תנא לרישא וה"ה לסיפא והא תני עלה אסורין משום גזל כי קתני אסורין משום גזל אכולה מתני' קאי לאותו שקדם וזכה והא לא קתני הכי דתנן[א] המוציא תבנו וקשו לרה"ר לזבלים והוזק בהן אחר חייב בנזקו וכל הקודם בהן זכה [ב]ומותר משום גזל וההופך את הגלל לרה"ר והוזק בהן אחר חייב [ג]ואסור משום גזל • אמר רב נחמן בר יצחק גלל קרמית דבר שיש בו שבח קנסו גופו משום שבחו דבר שאין בו שבח לא קנסו איבעיא להו לדברי האומר קנסו גופן משום שבחן לאלתר קנסינן או לכי מייתי שבחא קנסינן ת"ש מדקאיירינן גלל ותסברא כי איירינן גלל מיקמי דלשני רב נחמן לבתר דשני רב נחמן מי איכא למירמא גלל כלל לימא כתנאי [ה]שטר שכתוב בו רבית קונסין אותו ואינו גובה לא את הקרן ולא את הרבית דברי ר"מ וחכמים אומרים [ד]גובה את הקרן אבל לא את הרבית לימא רב דאמר כרבי מאיר וזעירי דאמר כרבנן אמר לך רב אנא דאמרי אפי' לרבנן עד כאן לא קאמרי רבנן התם אלא קרן דבהתירא אבל הכא קרן גופא קמזיק וזעירי אמר לך אנא דאמרי אפי' לר"מ עד כאן לא קאמר ר"מ התם אלא דמשעת כתיבה דעבד[ו] ליה שומא אבל הכא מי יימר דמזיק לימא כהני תנאי המוציא תבנו וקשו לרה"ר לזבלים והוזק בהן אחר חייב בנזקו וכל הקודם בהן זכה ואסורין משום גזל ר"ש בן גמליאל אומר כל המקלקלין ברה"ר והזיקו חייבין לשלם וכל הקודם בהן זכה ומותרין משום גזל הא גופא קשיא אמרת כל הקודם בהן זכה והדר קאמר[ז] אסורין משום גזל אלא לאו הכי קאמר וכל הקודם בהן זכה בשבחן ואסורין משום גזל אגופן ואתא רבן שמעון בן גמליאל למימר אפי' גופן נמי כל הקודם בהן זכה לזעירי ודאי תנאי היא לרב מי לימא תנאי היא אמר לך רב דכולי עלמא קנסו גופן משום שבחן והכא בהלכה ואין מורין כן קא מיפלגי דאתמר רב הונא אמר רב [ה]הלכה ואין מורין כן רב אדא בר אהבה אמר הלכה ומורין כן איני והא רב הונא אפקר חושלי רב אדא בר אהבה אפקר סליקוסתא

רש"י

תבנו וקשו תנן. דמחייב לעדיין לא נעשו זבל וקשים הם ומחליקין בהן וכי קאמר רבי יהודה בזבל קאמר דמוליא אדם זבלו שאינו נוח להחליק כל כך: משרקי. מחליקין: בשבחן. במה (א) שהשבחן ברה"ר: ואילו כל הקודם זכה לא קתני. משום דגלל זהו רעי ואינו משביח ברה"ר דמושבח ועומד הוא וקשה לרב: והא קתני עלה. בברייתא אסורים משום גזל: אכולה מתניתין קאי. האי אסורין משום גזל ואפילו אתבן וקש הלכך הכי קאמר לאחר שקדם וזכה בהם אחר אסור לגזלן הימנו: מדקא איירינן גלל. עליה דרב מכלל דאיהו סבר לאלתר קנסינן דאי לבתר דאייתי שבחא מאי רומיא דגלל הא (ב) לאו שבח בגלל: כי איירינן גלל מקמי דשני רב נחמן. דהוה סבירא לן דאע"ג דאין סופו להשביח קניס רב וכ"ש דבדבר שסופו להשביח קניס לאלתר: לבתר דשני מי איכא למירמי [גלל] כלל. והשתא דקים לן דטעמא דקנסא משום שבח הוא מיבעיא אי לאלתר קניס או כי מייתי שבח: שיש בו רבית. שכתוב בו שלוה ברבית: קא מזקא. עתיד להזיק: עביד ליה שומא. שם עליו נשך ועבר בלא תשימון (שמות כב)[ט]: לזעירי ודאי תנאי היא. דליכא למימר דכ"ע לא קנסו דהא רבן שמעון[ז] קנים: בהלכה ואין מורין כן קמיפלגי. תנא קמא סבר הלכה דקנסו גופן ואין מורין כן והכי קאמר [הלכה] כל הקודם בהן זכה ואפי' גופן דיעבד ואי אתי מריצא נקמן לאימלוכי אמרינן ליה אסורין משום גזל: אפקר חושלי. שעורין קלופין ששטח איש אחד ברה"ר כדי שיתייבשו והפקירן רב הונא והורה שהקודם בהן זכה: סליקוסתא

תוספות

תבנו וקשו תנן משום דמשרקי. והא דמחייב מתני' בגללים אע"ג דלא שריק היינו משום דלית ביה שבחא ולא התירו להוליא בחנם: דבר שיש בו שבח קנסו גופו משום שבחו. מכאן יש להוכיח דל"ג כל הקודם בהן זכה גבי מלניע קוץ וזכוכית וגדר שנפלה לרה"ר דהתם ליכא שבחא: שטר שיש בו רבית קונסין אותו ואינו גובה לא את הקרן ולא את הרבית. נראה לר"י שר"מ קונס להפסיד החוב לגמרי אפי' בהודאה ועדות אחרת כדמשמע לישנא דאין גובה לא את הקרן ולא את הרבית דמשמע דאין גובה כלל וכן משמע מלמדמי לקנסו גופו משום שבחו שמפסיד גוף הממון ואין להקשות דבפרק איזהו נשך (ב"מ דף עב. ושם[ג]) מדמי הך דהכא דשטר שיש בו רבית לשטרי חוב המוקדמין ומוקי ההיא דשטרי חוב כר"מ והיכי מדמי דהכא מפסיד גוף המלוה והתם אינו מפסיד אלא השטר דמה שאין מפסיד שם אלא השטר לפי שלא היה עבירה בגוף המלוה אלא בשטר אבל ברבית יש עבירה דהלואה ברבית אפי' בלא שטר אע"ג דאמרינן דמשעת כתיבה עבד ליה שומא בלא שטר נמי איכא איסורא בהלואה הקשה ריב"א אם יפסיד כל חובו לגמרי מלינו הלוה חוטא נשכר ואור"י דאין זה קושיא כי המלוה שמרויח קנסו בגוף מחמת השבח ומתוך כך יזהר אבל הלוה אין לנו במה לקונס שתחילתו על מנת לפרוע הוא לוה: וחכמים אומרים גובה את הקרן כו'. משמע שגובה ע"פ השטר אפי' ממשעבדי וקשה לר"י למה השטר כשר כיון שהעדים עוברים על לא תשימון[ט] אע"ג דאינם עדי חמס דאין מרויחין כלום הא קי"ל כאביי (סנהדרין דף כז.) דמי שאוכל נבלות להכעים פסול והא דלא תני לה גבי טרלד (שם כד:) ה"נ לא תני לוה אלא בכלל מלוה איתיה כדמשמע[ו] התם בגמרא[ז] גבי מלוה ברבית מלוה הבאה ברבית ואין לומר דמיירי באין ניכר הרבית בשטר אלא כתוב סתמא פלוני חייב לפלוני מנה וסברו העדים שהכל קרן ואח"כ נודע שהוא רבית דבפרק איזהו נשך (ב"מ דף עב. ושם[ט]) מתרץ ר' יוחנן עלה דההיא דשטרי חוב המוקדמין פסולין אפילו תימא רבנן גזירה שמא יגבה מזמן ראשון ואי אין ניכר בשטר שיש בו רבית נמי לגזור שמא יגבה רבית במקום קרן ואין לומר שלכך הן כשרים שלא עשו שומא כיון[ו] שניכר מתוך השטר הרבית לא יבא לגבות הרבית על ידי שטר זה והא דתנן באיזהו נשך (שם עה:) שהעדים עוברים בלא תעשה היינו כגון שאין ניכר הרבית מתוך השטר דהא אמרי' בשמעתין דמשעת כתיבה עבד ליה שומא א"כ בשטר זה עוברים בלא תעשה וי"ל דלא תשימון עליו נשך לאינשי במלוה ולוה וערב משמע להו ולהכי לא מפסלי בהכי כדאמרינן (שם דף ה:) לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו א"נ כגון שיש עדים שהיו אנוסין מחמת נפשות וכן נ"ל בשטרי חוב המוקדמים דיש מעמידין אותה כר"מ אבל לרבנן כשרים ואפי' רבי מאיר אין פוסל אלא מטעם קנס ואמאי הלא עדים פסולים הם שחתמו על שטר מוקדם אלא י"ל שיש עדים שהיו אנוסים מחמת נפשות א"נ כגון שאמרו טעינו בשנת המלך ואומר ר"י דהלכה כרבנן אע"ג דקי"ל (כתובות דף מ:) כר' מאיר בגזירותיו דוקא בגזירותיו ולא בקנסותיו וכן פסקו הלכות גדולות כרבנן דר"מ מטעם זה במעוברת חבירו ומינקת חבירו (יבמות לו:) [עי' תוספות זבחים קד. ד"ה א"ר עקיבא]: דמשעת כתיבה עבד ליה שומא. תימה לרבינו יצחק מה שומא יש כאן ומה מזקת עדותן ללוה והלא לא יגבו ב"ד הרבית ע"י שטר זה כיון שניכר בתוכו רבית: לימא כהני תנאי כו'. מכאן יש להוכיח דל"ג במתני' במילתיה דרשב"ג כל הקודם בהן זכה דאי גרסינן ליה הוה ליה לאתויי (ג) דעל כרחך רשב"ג אגופן נמי קניס דאי לאו הכי במאי פליג אתנא קמא וי"ל דהוי מצי לדחויי דכולה רשב"ג היא וה"ק שהיה רבן שמעון בן גמליאל אומר כו' א"נ ס"ד דוקא אתבנו וקשו דאיכא שבחא טובא אבל שאר דברים לא ואתא רבן שמעון בן גמליאל למימר דכל המקלקלין שוין אפי' לית בהו אלא שבחא פורתא: והדר קאמר דאסורין משום גזל. ולא בעי למימר דאסורין משום גזל לאותו שקדם וזכה ורשב"ג קאמר דמותרין דאין סברא דליפלגו בהכי: לזעירי ודאי תנאי היא. דאין סברא לומר דפליגי בהלכה ומורין כן לענין שבחא דפשיטא דלכולי עלמא מורין: וקתני

לז א מיי' פי"ג מהלכות נזקי ממון הלכה יד סמג עשין סח טוש"ע ח"מ סי' תיד סעיף א:
לז ב מיי' פ"ו מהלכות גזילה הל' ה טוש"ע שם:
לח ג מיי' שם טוש"ע שם סעיף ג:
לט ד מיי' פ"ד מהל' מלוה ולוה הלכה ו ועי' במשנה למלך סמג לאוין קצ ועשין עג טוש"ע ח"מ סי' נב סעיף א וטוש"ע י"ד סי' קסא סעיף יא:
מ ה טוש"ע ח"מ סי' תיד סעיף א בהג"ה:

רבינו חננאל

חייב. רב אשי אמר תבנו וקשו שאני אפי' ר' יהודה מודה שחייב משום דמשרקי פי' שרגלי בני אדם מחליקין בהן לפיכך חייב לדברי הכל: וכל הקודם בהן זכה. אמר רב זכה בין בגופן בין בשבחן קנסו גופן אטו שבחן והני מילי בדבר שיש בו שבח, זעירי אמר בשבחן זכה לא קנסו גופן משום שבחן. פי' סבר רב זה שהוציא התבן לרשות הרבים לישוף ברגלי בני אדם ולהשביח ולהיעשות זבל קנסוה אפילו בעיקר וכל הקודם זכה בכל. ורמינן גלל דמתני' דלא קתני כל הקודם זכה. ופריק תנא רישא בתבן וקש כל הקודם זכה והוא הדין לגלל. והתני אסור משום גזל. ופריק אכולהו בין בתבן בין בגלל קתני בברייתא אסורין משום גזל. א) כלומר הברייתא חולקת על המשנה. ואמרי' והא לא תני הכי ובהדיא תני בברייתא בתבן וקש מותרין משום גזל ובגלל אסורין משום גזל. ופירק רב נחמן בר יצחק דבר שיש בו שבח כגון התבן שהשביח כי נעשה גלל וכיוצא בו קנסו גופן משום שבחן דבר שאין בו שבח כגון גלל לא קנסו. ומיבעיא לן רב דאמר קנסו גופן משום שבחן לאלתר קניס בעת שהוציאו מיד הקודם בו זכה או אם נשאר ברשות הרבים זמן תישף והשביח אחר כן הקודם בו זכה בגופו וכל שכן בשבחו דקנסינן ליה משום דקלקל ברשות הרבים. ואתינן למיפשטה מדאיירינן גלל דלית ליה שבחא ש"מ דמיד קנסוה. ודחי' לה ואתינן לאוקמא להא דרב ודזעירי כתנאי דתנן שטר שיש בו רבית קונסין אותו ואינו גובה כו' רב כר' מאיר וזעירי כחכמים, ודחו ואמרי כל חד אמר אנא לדברי הכל אמרי כו'. וקי"ל כרב דכל דבר שיש בו שבח קנסו גופו משום שבחו מיהו כי קנסינן ליה מיד קנסינן ליה או לכי מייתי שבחא קנסינן ליה, איבעיא להו ולא איפשיטא וסוגייא דשמעתא כרב ריהטא. ותוב הא אמר רב הונא ורב אדא ותרוייהו משמיה דרב הלכה, ב) מיהו הורה ואפקר חושלא כשמעתיה דאמר הלכה ומורין כן רב הונא אמר הלכה אבל אין מורין כן ואם התנה בהן דברי הכל הלכה ומורין להן כל הקודם בהן זכה כרב הונא דאפקר חושלא וכרב אדא דאפקר סליקותא

חשק שלמה על ר"ח א) מדברי רבינו אלו מלאו שלא היה גורס בגמ' אכולה מתני' לאותו שקדם חכם דלגי' שלפנינו איתא שולקת על המשנה כלל וצ"ע. ב) נראה דל"ל ותרוייהו משמיה דרב הלכה ומיהו רב הונא אמר הלכה אבל אין מורין כן ורב אדא סבר הלכה ומורין כן ולא התנו בהן וכו'.

מסורת הש"ס עם הוספות

א) ב"מ עב. ב"ב לד:, ב) ב"מ עה:, ג) [ד"ה שטר], ד) כה., ה) ד"ה שטר.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה בשבחן במה שהשביחו: (ב) שם ד"ה מדקא איירינן וכו' הא לא שבח גלל: (ג) תוס' ד"ה לימא וכו' הוה ליה לאתויי למתני' דע"כ רשב"ג:

גליון הש"ס

גמ' אמר רנב"י גלל קרמית. תמוה לי לפ"ד דלא מסלק נכך הו"ל למפרך ממתני' דלעיל דף יט ע"ב אלה מתוך הרחבה משלמת מה שהזיקה הא הפירות נעשו הפקר וכל הקודם בהן זכה. ועי' לעיל כא ע"א תוס' ד"ה דרב סבר ולע"ג:

הגהות וציונים

א] צ"ל דתניא (דק"ס) והוא בתוספתא ב"ק פ"ב ה"י: ב] צ"ל עבד (ב"ש, כרש"י ותוס', וכ"ה בכי"ה, ובתוס' ב"ב קנז ע"ב ד"ה המוקדמים משמע שצ"ל הוא דעבד ליה עיי"ש, דבש תמר): ג] צ"ל והדר אמרת (עיין דק"ס): ד] צ"ל רבן שמעון בן גמליאל: ה] נדצ"ל כדמשני (באה"מ, ובכת"י כדפס): ו] נדצ"ל דבזיון: ז] כת"י ודפוס בנבנשתי לא שבח כלל:

ליקוטי רש"י

שכתוב בו ריבית. שכתוב בו פלוני לוה מפלוני מנה במאתים [ב"ב צד:]. פלוני לוה מפלוני מנה ברבית כך וכך לזמן פלוני [ב"מ עב.]. הלכה. דמותר [שבת יד:]. ומותר כל איש לעשות [ביצה כח:]. ואין מורין כן. אבל אין מורין ברבים כן דלא לחלוני בה טפי [ע"ז לז:]. אפקר חושלי. שעורים קלופים [נדרים מא.].

סליקוסתא בשלמא רב אדא בר אהבה כשמעתיה אלא רב הונא לימא הדר ביה [א]הנהו מותרין הוו: **מתני'** [ב]שני קדרין שהיו מהלכין זה אחר זה ונתקל הראשון ונפל ונתקל השני בראשון הראשון חייב בנזקי שני: **גמ'** אמר רבי יוחנן [א]לא תימא מתני' ר' מאיר היא דאמר נתקל פושע הוא וחייב אלא אפילו לרבנן דאמרי אנוס הוא ופטור הכא חייב שהיה לו לעמוד ולא עמד רב נחמן בר יצחק אמר אפילו תימא לא היה לו לעמוד [ג]היה לו להזהיר ולא הזהיר ורבי יוחנן אמר[ב] כיון דלא היה לו לעמוד לא היה לו להזהיר דטריד תנן[ג] [ד]היה בעל קורה ראשון ובעל חבית אחרון נשברה חבית בקורה פטור[ד] ואם עמד בעל קורה חייב מאי לאו שעמד לכתף דאורחיה הוא וקתני חייב דהוה ליה להזהיר לא [ה]כשעמד לפוש אבל עמד לכתף מאי [ו]פטור אדתני סיפא ואם אמר לו לבעל חבית עמוד פטור לפלוג וליתני בדידה בד"א כשעמד לפוש אבל עמד לכתף פטור הא קמ"ל דאע"ג דעמד לפוש כי קאמר לו לבעל חבית עמוד פטור ת"ש [ז]הקדרין והזגגין שהיו מהלכין זה אחר זה נתקל הראשון ונפל ונתקל השני בראשון והשלישי בשני ראשון חייב בנזקי שני ושני חייב בנזקי שלישי [ח]ואם מחמת ראשון נפלו ראשון חייב בנזקי כולם ואם הזהירו זה את זה פטורין מאי לאו שלא היה להן לעמוד לא [ט]שהיה להן לעמוד אבל לא היה להם לעמוד מאי פטור[ה] אי הכי אדתני סיפא אם הזהירו זה את זה פטור לפלוג וליתני בדידה במה דברים אמורים שהיה להן לעמוד אבל לא היה להן לעמוד פטורין הא קמ"ל דאע"ג דהיה להן לעמוד כי הזהירו זה את זה פטורין אמר רבא [י]ראשון חייב בנזקי שני בין בנזקי גופו בין בנזקי ממונו שני חייב בנזקי שלישי בנזקי גופו אבל לא בנזקי ממונו[ו] ממה נפשך אי נתקל פושע הוא שני נמי ליחייב[ז] אי נתקל לאו פושע הוא אפילו ראשון נמי ליפטר ראשון

רש"י

סליקוסתא. פסולת עיגולי תמרים שעשו מהן שכר לא"ה שמרי שכר תמרים ומגבנין אותן כעין יין קרוש ומאכילין לחמורים: כשמעתיה. דאמר הלכה ומורין כן: מותרין הוו. שהסברו כמה פעמים בבעלים[ס]: שהיה לו לעמוד. כלומר בהכי מתוקמא מתניתין שהיה בנפילתו כדי עמידה ולא עמד: לכתף. לתקן הקורה על כתיפו כדרך נושאי משאוי: לפוש. דמשונה הוא ואין רה"ר עשויה לכך: והזגגין. מוכרי כלי זכוכית: ואם מחמת ראשון נפלו כולן. לקמן מפרש: ה"ג

תוספות

וקתני חייב. שהיה לו להזהיר אע"ג דטריד לכתף היה לו להזהיר וא"ת ומגליה דמשום שהיה לו להזהיר חייב דלמא משום דמוקמינן לקמן[ד] דרמי כשלא וחייב משום דלא ה"ל למירמייה כשלא וי"ל דכשלא נמי דרכו כשמכתף וא"ת מי אורחיה אמאי הוה ליה להזהיר הא לקמן[ד] מוכח דאי לא רמי כשלא פטור דאיבעי ליה לבעל חבית לאסוקי אדעתיה שמא יעמוד בעל קורה וא"כ אפי' כשלא נמי ליפטר הכא דאיבעי ליה לבעל חבית לאסוקי אדעתיה שמא יעמוד כשלא כיון דדרך המכתפין בכך וי"ל כיון דלפעמים מכתף ואין מניח כשלא לא איבעי ליה לאזדהורי וא"ת כי מוקי לה נמי כשעמד לפוש אמאי חייב הא כיון דאיבעי ליה לאזדהורי במכתף בעומד לפוש נמי איבעי ליה לאזדהורי דמנא ידע אם עומד לכתף או לפוש ופושע הוא וי"ל דמינכר שפיר אם עומד לפוש או לכתף הלכך כשעומד לפוש אין לאחרון ליזהר משלא דלאו אורחיה כשלא כשעומד לפוש הלכך ההוא דעמד פושע הוא אם לא יזהיר אבל כשעמד לכתף אורחיה הוא להניח כשלא ואין לו להזהיר: **אמר** רבא ראשון חייב בנזקי שני. לשון שני פי' בקונטרס מפי המורה וכן נראה לר"י עיקר והכי פירושו ראשון חייב בנזקי שני בין בנזקי גופו בין בנזקי ממונו דראשון ובנזקי גופו מחייב אף על ממונו דשני דהוי אדם המזיק ובנזקי ממונו מחייב אנזקי גופו דשני ולא על ממונו דקדירות הראשונות[ס] הוי בור ולא מחייב אכלים כדמפרש דראשון ודאי פושע הוא ולפיכך חייב על נזק שממונו עושה אבל שני לא פשע בשלישי כל כך ומ"מ כשגוף השני הזיק אפי' בממון השלישי חייב דהיה לו לעמוד ולא עמד אבל כשהזיק ממונו של שני אפילו גופו של שלישי פטור דאמר ליה האי בירא לאו אנא כריתיה דה"ל מפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס[ס] מיתיבי כולן[ו] פטורין על נזקי ממון אפילו ראשון אם הזיק ממונו אפילו את גוף השני ולא מצי אוקמה דברייתא כרבנן[ו] דאמרי נתקל אונס[ס] הוא דהוי ראשון נמי מפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס ורבא כר"מ דאמר נתקל פושע הוא דקי"ל[ס] דברייתא ורבא לפרש הברייתא דקדרין חוגגין קאתו להכי ליכא למימר דפליגי ובקונט'[ו] פירש דרבא ס"ל דבין לר"מ ובין לרבנן נתקל פושע הוא ולא פליגי אלא במפקיר נזקיו אבל מכל מקום ה"ל לאוקמי ברייתא כרבנן דאית להו מפקיר נזקיו פטור ועוד דבהאומניס (ב"מ דף פב: ושם[ס]) משמע דליכא מאן דפליג אמאי דאוקימנא לעיל פלוגתא דנתקל פושע דקאמר התם וקי"ל דבנתקל פושע פליגי ומשני אלא אמר רבא ראשון חייב בנזקי שני בין בנזקי גופו בין בנזקי ממונו דשני והוא להזיק בגופו אע"ג דאנוס מלפטר בברייתא כשהזיק ראשון בממונו מ"מ חייב על שהיה לו לעמוד או להזהיר ולא עמד והזהיר אבל שני חייב בנזקי שלישי בנזקי גופו של שלישי ולא אממונו דגוף השני הוי בור משום דאנוס יותר מן הראשון ולכך מטעם שהיה לו לעמוד לא הוי אלא בור וראשון שאין אנוס כל כך אע"ג דאנוס זה מפטר אדם המזיק כדמשמע בהאומנים כיון שהיה לו לעמוד ולא עמד חשיב ליה אדם המזיק אע"פ שזה דוחק אין לאוס כיון דלא קאי מסקנא הכי א"נ י"ל דרבא סבירא ליה בנתקל פושע כר"מ ולכך הראשון הוי אדם המזיק ולא בור מ"מ פטר ליה בברייתא אנזקי ממונו משום דסבר מפקיר נזקיו פטור אפילו אחר נפילת פשיעה אע"ג דרבא סבר כר"מ בהא לא סבר כר"מ ופריך הניחא לשמואל אלא לרב אמאי חשיב ליה להאי שני בור מרגמה רב אלא כגון שהוזקו כלים בכלים והשתא הדר ביה ובא לייסב הברייתא ללישנא קמא דרבא וכולן חייבין על נזקי גופו שגופו הזיק את ממונו ופטורין על נזקי ממונו שממון[ו] הזיק את הממון ואע"ג דנתקל פושע הוא מ"מ הוי ממונו בור ופטור על כלי שני[ס] אבל כשהזיק ממונו את הגוף הראשון חייב והשני פטור וגרס בריש האי בירא לאו אנא כריתיה ובהלא אמר רבא גרסינן ה"ל בור ולא מלינו בור שחייב בו את הכלים ולשון ראשון פ"ה[ס] והיא גירסת ר"ח אמר רבא ראשון חייב בין בנזקי גופו בין בנזקי ממונו דשני כשהוזקו בגופו של ראשון כדמפרש דראשון ודאי פושע הוא לר"מ דמנפשיה נפיל והוי אדם המזיק ולרבנן משום שהיה לו לעמוד ולהזהיר ושני חייב בנזקי גופו של שלישי אבל לא בנזקי ממונו של שלישי כדמסיק דאגופו של שלישי מחייב דהיה לו לעמוד ולא עמד אממונו פטור דה"ל בור ולא מלינו בור שחייב בו את הכלים ופריך ראשון נמי נחשב גופו בור ויפטר על ממון השני ומשני ראשון מנפשיה נפיל וה"ל פושע לר"מ ולרבנן משום דה"ל להזהיר לרב נחמן ולרבי יוחנן היה לו לעמוד אע"ג דלרבנן שניהם אנוסין מ"מ הראשון שאין אנוס כ"כ הוי אדם המזיק מטעם שהיה לו לעמוד או להזהיר והשני שהוא אנוס יותר אין נחשב מטעם זה כ"א בור ולפי'[ס] זה הו"מ למפרך השתא הניחא לשמואל (א) כדאמרינן לקמן מיתיבי כולן חייבין על נזקי גופן ופטורין על נזקי ממונן של ניזקין ומזור בו רבא מתוך קושיא זו ותימה דלישני לגופו וממונו אמזיקין קאי וחייבין אנזקי גופו דראשון מטעם אדם המזיק וגופו של שני משום בור ופטור אנזקי[ס] שממונו הזיק כרבנן דאמרי נתקל לאו פושע הוא והוי מפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס אלא אמר רבא ראשון חייב בין בנזקי גופו בין בנזקי ממונו דראשון אם הזיק בגוף השני יש ספרים שכתוב בהן בהדיא בין איתזק מגופו בין איתזק מממונו שני חייב בנזקי שלישי בנזקי גופו דשני משום שהיה לו לעמוד אבל לא בנזקי ממונו דשני דלא"ל האי בירא לאו אנא כריתיה לאנוס היה שהראשון גרם לו ליפול אבל ראשון ודאי פושע הוא והכי קתני בברייתא וכולן פטורין על נזקי ממונן פי' על[ס] ניזוקין שגוף הראשון נמי נחשב בור כיון שלא הזיקו בידים וקשה כיון דפושע הוא אמאי פטור כשגופו הזיק ממון השני ואע"פ שאין מזיק בידים אין לו ליחשב בור דהמתן[ו] אם עמד בעל קורה חייב בחבית של חבירו אלמא חשיב אדם

עין משפט נר מצוה

מא א טוש"ע ח"מ סי' תיל סעיף א בהג"ה:
מב ב מיי' פי"ג מהל' נזקי ממון הלכה ח סמג עשין סח טוש"ע ח"מ סי' תיג סעיף א:
מג ג ש"ע שם בהג"ה:
מד ד ה ו מיי' פ"ו מהל' חובל ומזיק הלכה ח סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' שעט סעיף ג:
מה ז מיי' פי"ג מהלכות נזקי ממון הלכה י ועיין בה"מ ובלח"מ סמג עשין סח טוש"ע ח"מ סי' תיג סעיף ג:
מו ח מיי' שם טוש"ע שם סעיף ג:
מז ט י מיי' שם טוש"ע שם סעיף ג:

רבינו חננאל

סליקוסתא: מתני' שני קדרין שהיו מהלכין זה אחר זה ונתקל הראשון כו'. אמר ר' יוחנן לא תימא מתני' ר' מאיר היא דאמר נתקל פושע הוא ומשום הכי חייב אלא אפילו רבנן דאמרי נתקל אנוס הוא הכא חייב שהיה לו לעמוד ולא עמד. ור' נחמן בר יצחק אמר אפי' נשבר ואינו יכול לעמוד חייב שהיה לו להזהיר לבאין אחריו. ר' יוחנן אמר כיון שנשבר ואינו יכול לעמוד טרוד הוא להזהיר. תנן היה בעל קורה ראשון ובעל חבית אחרון כו'. וקתני חייב דהוה ליה להזהיר ולא הזהיר מאי לאו כשעמד לכתף לתקן המשאוי על כתיפו ואע"פ שהוא טרוד אמרי' היה לו להזהיר קשיא על ר' יוחנן. ופריק כשעמד לנוח שאינו טרוד ואע"פ שעמד לפוש כי אמר לבעל החבית עמוד פטור: ת"ש הקדרין והזגגין שהיו מהלכין זה אחר זה ונתקל הראשון ונפל כו'. ופריק ר' יוחנן בהא נמי אע"פ שהיה להם לעמוד ולא עמדו כי הזהירו זה את זה פטורין והדברים פשוטין הן: אמר רבא נתקל ראשון חייב בנזקי שני בין בנזקי גופו בין בנזקי ממונו שני חייב בנזקי שלישי כו'.

מסורת הש"ס עם תוספות

א) [לעיל כט:], ב) לקמן עמוד ב, ג) עיין תוס' לעיל כג. ד"ה וליחייב, ד) לב., ה) לעיל כט., ו) שם ע"א, ז) עמוד ב ד"ה ראשון, ח) [ד"ה וסבר], ט) לקמן לב ריש ע"א.

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה אמר רבא וכו' הניחא לשמואל כדפריך לקמן מיתיבי:

הגהות וציונים

א] צ"ל ורבי יוחנן אמר לך (דר"נ בר יצחק לא היה בדורו של ר' יוחנן והש"ס הוא דקמתרץ אליביה, מנחת יהודה): ב] פטור בעל קורה (כ"ה לקמן במשנה): ג] צ"ל פטורין, וכן בסמוך (כת"י): ד] עיין בחדושי הרשב"א (גליון): ה] בכת"י ובאו"ז נוסף לסלקן משם ולא סילקן: ו] נדצ"ל הראשון (באה"מ): ז] דפרי' כולן חייבי' על נזקי גופן ופטורי': ח] צ"ל אנוס (כת"י): ט] ר"ת דקים ליה (כת"י): י] צ"ל כשממון (ב"ש): כ] נדצ"ל על כלים דשני (באה"מ): ל] ברש"י שלפנינו ליתא, ורק שבסוף דבריו כתב רש"י ולא גרסינן וכו' תכתנתו לאפוקי מפירוש זה: מ] צ"ל ולפי' (ב"ש): נ] צ"ל אנזקין: ס] צ"ל של (ב"ש, וכ"ה בכת"י):

ליקוטי רש"י

סליקוסתא. עשב שסוס נלה למרעה ולהריח [שבת נ:]. קדרין. קדר בעל קרון [ב"מ עה:]. נתקל פושע הוא. דלא חשיב ליה אונס אלא פשיעה דהוה ליה למירמיה אנפשיה וכו' ויזהר [לקמן צט:]. כשעמד לפוש. לנוח [שבת ה:].

מדפדת הש"ס עם התוספות

עין משפט נר מצוה

מח א ב ג מי' פ"ג מהלכות גזלה ומאבד ה' ועיין בהשגות ומ"מ קמג עמוד ב מ"מ סי' מג סעיף ב:

מד ד מי' שם הל' יא טוש"ע שם סעיף ג:

נ ה טוש"ע שם סעיף ב:

נא ו מי' פ"ו מהלכות גזלה ואבידה ה טוש"ע שם סעיף ב:

נב ז מי' שם טוש"ע שם סעיף ב:

רבינו חננאל

ומותבינן עליה כולן חייבין על נזקי גופן ופטורין על נזקי ממונן מאי לאו אפי' ראשון כו'. וכיון דאיתותב הדר אמר רבא ראשון וחייב בנזקי שני בין דאיתזק השני בגופו של ראשון בין דאיתזק בממונו של ראשון שני וחייב בנזקי שלישי אי איתזק בגופיה דשני אבל איתזק בממונו של שני לא [ז"ל] האי בירא לאו אנא כריתיה. פי' גאון זק"ל אלא ראשון הוא דחפרה שנתקל תחלה, פי' הראשון חייב לשני אם הזיק שני בממונו של ראשון בכלי דאינן כגון אבנר סכינו ומשאו שהניחון ברשות הרבים שאם הזיק בהן אדם חייב כדאמרי' ב) לפיל"א, וכל שכן אם הזיק השני בגופו של ראשון שהיה לו לעמוד ולא עמד ואם אינו יכול לעמוד היה לו להזהיר ולא הזהיר, אבל שלישי בגופי של שני זייב השני שהיה לו לעמוד או להזהיר כמו שאמרנו ולא עשה לפיכך חייב אבל הזק בכליו של שני פטור דאמר ליה הלא המניח כליו ברשות הרבים כאילו כרה בור ברשות הרבים וחייב אלו הכלים לא השלכתים אני ברשות הרבים הראשון שנתקל עליו כאלו הוא השליכם. והא דרבא להכתא היא דלית מאן דפליג עליה ומסקנא כותיה. אמר מר כולן חייבין על נזקי גופן ופטורין על נזקי ממונן. הניחא לשמואל דאמר כל תקלה בור הוא ולעניין קטלא אמר שור ולא אדם חמור ולא כלים אבל לענין נזקין אדם חייב וכלין פטורין, אלא לרב דאמר אי דאפקרינהו הדר בור ואי לא ממוניה ניתנו וכשורו הן שחייב בזה ובזה גופו היכי מפקר לי'. תרגמה אבא בר מיומי קמ' רבינא שהחזקו כלים בכלים שיכול להפקיר. פי' כשלדא. כגון שפשט ידיו ורגליו לרוחבה של דרך ופסקה מלעבר בה אדם. וכן חוטרא דסמיותא. פי' הסומא מנשש במטה שבידו הנה הנה בצדדין ובאמצע הדרך: [מתני'] זה בא בבחיתו וזה בא בקורתו [בר'].

חשק שלמה על ר"ח

ב) מלשון ל"ל דלפנינן לעיל קף כט ע"ב

גליון הש"ס

רש"י ד"ה ראשון ודאי כו' וקסבר רבא כר'. קשה לי מה רצה לומר ספ"י דב"מ) הלי כי דייקי והלי כי דייקי הכי ד"ל לרבה ד"ל מקל לאו פושע הוא מדסבר בב"מ ותי' לעיל קף כח ע"ב מוקמיה ד"ה אמר רבה לרבה לקבר לר"י מקל פושע ד"ל להטעם דפטר בב"מ משום מקמ"ל אפי' רבה דאמר לעיל סלי כי דייקי מוכח דקבר לר"י מקל לאו פושע ועכ"ל:

הגהות וציונים

ב) עיין ברי"ף ובהרא"ש ובעל המאור ובמלחמות פירושים אחרים (גליון):
ג) לפי' רש"י ותוס' הרא"ש ל"ג "לעולם כדאמר מעיקרא דקשיא לך כולן חייבין" (באור הגר"א חו"מ סי' תי"ב ס"ק ד): ג) מתיבת "ה"נ" עד "והכי פירושו" (ועד בכלל) צ"ל לפני הד"ה (שלקמן) "ראשון ודאי פושע הוא", ותיבות "ראשון חייב בנזקי שני" הם התחלת דיבור, ושייך לעמוד א' מכאן עד תחילת ד"ה "ראשון ודאי פושע הוא" הרי"ק:
ד) תיבת לו ש"ס (מצורף דבש): ה) צ"ל חזקו (באה"מ): ו) נדצ"ל נופן: ז) צ"ל נזקין (ב"ש, וכ"ה בכת"י): ח) נדצ"ל ממונן (באה"מ): ט) כוונתו לאפוקי מפירוש ר"ח שהובא בתוס': י) כת"י הגהות חו"י בדי"ח ומגנו: כ) כת"י המזקי": ל) צ"ל שהקשינו (כת"י, בדפו"ר שהק'):

ליקומי רש"י

ולא מצינו בור שחייב בו את הכלים. על נזקי כלים פטור נמל טטר דסמיכתן זו לזו מיקמן (לעיל כח:). כל תקלה בור הוא. כל תקלה שהפקיר נפקיע לן מבור דמייב דכי מיפי דפיעפ דבור הוא ברה"ר דהוי ספקר כדאמרינן (נזקין דף מט:) שמל שפקיר כריה ומפיקה נמי לו לף כל מקלמו שהפקיר מיב (לעיל ו:). דרב אי אפקריה אין אי לא לא. כי בור דקנר רב בור שפייבה עליו מוכח שהפקיר לשומו ושבו הוא דפסקה לאורחה. ספסיק הלכך [ע"פ ברכות כו. סוכה נב.].

מלם המזיק מע"פ שאינו מזיק בידים וכולן מיפין על נזקי גופן כמו שמר מר הוא הינתא לשמואל כו' ומשני כגון שהזיקו כלים בכלים והשתא כולן מיפין על נזקי גופן ופטורין על נזקי ממונן ע"כ לפו על נזקין קלי לפי קלי מזקין כלפ"ל עד השתא מ"ל מיני' בור שחייב בו את הכלים הניחא לשמואל דאמר כו' אלא לרב מאי איכא למימר תרגמה רב אדא בר. ומכי פירוקו למאן מיב מזקי שני מין שניק בגופו של למאן וכין שהזיק בממונו של למאן גופו כדין מזיק ומיב אף על כלים דשני דגופו לא מצוין [ליה] כדין בור וממונו [הוה ליה] בתורת בור ומיב על כליו אם הזק ממון בממון פטור דבור מיב ז נזקי אפילו ראשון היינו דקתני כולן אלא אי אמרת לבר מראשון מאי כולן ליתני הניזקין אלא אמר רבא ראשון חייב בין בנזקי גופו דשני בין בנזקי ממונו דשני ושני חייב בנזקי שלישי בנזקי גופו אבל לא בנזקי ממונו מ"ט דהוה ליה בור ולא מצינו בור שחייב בו את הכלים הניחא לשמואל דאמר כל תקלה אבור הוא אלא לרב דאמר אי אפקריה אין אי לא לא מאי איכא למימר לעולם כדאמר מעיקרא ודקשיא לך כולן חייבין תרגמה רב אדא בר מניומי קמיה דרבינא שהחזקו כלים בכלים אמר מר אם מחמת ראשון נפלו ראשון חייב בנזקי כולם מחמת ראשון היכי נפיל רב פפא אמר דפסקה לאורחיה כשלדא רב זביד אמר כחוטרא דסמיותא: **מתני'** זה בא בחביתו וזה בא בקורתו נשברה כדו של זה בקורתו של זה פטור שלזה רשות להלך ולזה רשות להלך היה בעל הקורה ראשון ובעל חבית אחרון נשברה חבית בקורה פטור בעל הקורה ואם

ראשון ודאי פושע הוא שני אגופו מחייב דהוה לו לעמוד ולא עמד אממונו פטור דא"ל האי בירא לאו אנא כריתיה מיתיבי כולן חייבין על נזקי גופן ופטורין על נזקי ממונן מאי לאו אפי' ראשון לא לבר מראשון והא כולם קתני אמר רב אדא בר אהבה כולן הניזקין האי מאי אי אמרת בשלמא אפילו ראשון היינו דקתני כולן אלא אי אמרת לבר מראשון מאי כולן ליתני הניזקין אלא אמר רבא ראשון חייב בין בנזקי גופו דשני בין בנזקי ממונו דשני ושני חייב בנזקי שלישי בנזקי גופו אבל לא בנזקי ממונו מ"ט דהוה ליה בור ולא מצינו בור שחייב בו את הכלים הניחא לשמואל דאמר כל תקלה אבור הוא אלא לרב דאמר אי אפקריה אין אי לא לא מאי איכא למימר לעולם כדאמר מעיקרא ודקשיא לך כולן חייבין תרגמה רב אדא בר מניומי קמיה דרבינא שהחזקו כלים בכלים אמר מר אם מחמת ראשון נפלו ראשון חייב בנזקי כולם מחמת ראשון היכי נפיל רב פפא אמר דפסקה לאורחיה כשלדא רב זביד אמר כחוטרא דסמיותא: **מתני'** זה בא בחביתו וזה בא בקורתו נשברה כדו של זה בקורתו של זה פטור שלזה רשות להלך ולזה רשות להלך היה בעל הקורה ראשון ובעל חבית אחרון נשברה חבית בקורה פטור בעל הקורה ואם

ופטור על הכלים:

כחוטרא דסמיותא. לרב פפא פליג וס"ל לרב זביד דכי פסקה לאורחיה כשלדא לא היה למאן חייב נזקי שהיה לו ליזהר כשהלכה השני שנפל אבל כחוטרא דסמיותא דהוי בלתכמן כשנתקל הראשון בדבר המוטרח מאליו שאין יכול לעמוד ואם אינו יכול לעמוד היה לו להזהיר ולא הזהיר, אבל שלישי בגופי של שני זייב השני שהיה לו לעמוד או להזהיר כמו שאמרנו ולא עשה לפיכך חייב אבל הזק בכליו של שני פטור דאמר ליה הלא המניח כליו ברשות הרבים כאילו כרה בור ברשות הרבים וחייב אלו הכלים לא השלכתים אני ברשות הרבים הראשון שנתקל עליו כאלו הוא השליכם. והא דרבא להכתא היא דלית מאן דפליג עליה ומסקנא כותיה. אמר מר כולן חייבין על נזקי גופן ופטורין על נזקי ממונן. הניחא לשמואל דאמר כל תקלה בור הוא ולעניין קטלא אמר שור ולא אדם חמור ולא כלים אבל לענין נזקין אדם חייב וכלין פטורין, אלא לרב דאמר אי דאפקרינהו הדר בור ואי לא ממונייה ניתנו וכשורו הן שחייב בזה ובזה גופו היכי מפקר לי'. תרגמה אבא בר מיומי קמ' רבינא שהחזקו כלים בכלים שיכול להפקיר. פי' כשלדא. כגון שפשט ידיו ורגליו לרוחבה של דרך ופסקה מלעבר בה אדם. וכן חוטרא דסמיותא. פי' הסומא מנשש במטה שבידו הנה הנה בצדדין ובאמצע הדרך: [מתני'] זה בא בחביתו וזה בא בקורתו [בר'].

כחוטרא דסמיותא. לרב פפא פליג וס"ל לרב זביד דכי פסקה לאורחיה כשלדא לא היה למאן חייב נזקי שהיה לו ליזהר כשהלכה השני שנפל אבל כחוטרא דסמיותא דהוי בלתכמן כשנתקל הראשון בדבר המוטרח מאליו שאין יכול לעמוד ואם אינו יכול לעמוד היה לו להזהיר ולא הזהיר, אבל שלישי בגופי של שני זייב השני שהיה לו לעמוד או להזהיר כמו שאמרנו ולא עשה לפיכך חייב אבל הזק בכליו של שני פטור דאמר ליה הלא המניח כליו ברשות הרבים כאילו כרה בור ברשות הרבים וחייב אלו הכלים לא השלכתים אני ברשות הרבים הראשון שנתקל עליו כאלו הוא השליכם. והא דרבא להכתא היא דלית מאן דפליג עליה ומסקנא כותיה. אמר מר כולן חייבין על נזקי גופן ופטורין על נזקי ממונן. הניחא לשמואל דאמר כל תקלה בור הוא ולעניין קטלא אמר שור ולא אדם חמור ולא כלים אבל לענין נזקין אדם חייב וכלין פטורין, אלא לרב דאמר אי דאפקרינהו הדר בור ואי לא ממונייה ניתנו וכשורו הן שחייב בזה ובזה גופו היכי מפקר לי'. תרגמה אבא בר מיומי קמ' רבינא שהחזקו כלים בכלים שיכול להפקיר. פי' כשלדא. כגון שפשט ידיו ורגליו לרוחבה של דרך ופסקה מלעבר בה אדם. וכן חוטרא דסמיותא. פי' הסומא מנשש במטה שבידו הנה הנה בצדדין ובאמצע הדרך: [מתני'] זה בא בחביתו וזה בא בקורתו [בר'].

תרוייהו כי הדדי נינהו. שיהן שוין בשמירתן [ה] שהם נעל מנת מייע בשמירתה: הנפשות העשות. נוסף ונופחת בממעט: ברבוצה במהלכת. לפעל קולה שעמד הוי מצוה שתין לך לפום ריש"ל: הא מיושי בעיא. לדעטה מהלכת מייבת: אלא מקשי נמי קשיא. מתניתין לריש לקיש למעי רוטנה מייבת: הא החזקה ממ"א. מהלכת ברבוצה פטורה והכא קתני מתניתין לממילא מייב: מתניתין דפסקה. קולה לאורחא כשלא שהיו רגילות לרוחב הדרך הלך הלך לפום ממילא מייב שתין לך לפעל המניח נעטות: לסגויי באידך גיסא. הלך טעמא דבעטה מהל ממילא פטור: מתניתין. דקא מקני פעל הקולה כי מוחזקים ומין כתן שינוי הלכך פטור מהל מהלכת שבעטה ברבוצה שיינה מת דרכה ומימא לך למייבת: [ד] שניהן פטורין. למפרש בגמרא: [ו] מפני שרץ [ברשות]. מפרש לקמן: הא תו למה לי [השתא] אחד רץ ואחד מהלך. דלך שינה ומהלך לא שינה פטור שניהם לריש מקשיא:

*ואם עמד בעל קורה חייב ואם אמר לבעל חבית עמוד פטור [ב] היה בעל חבית ראשון ובעל קורה אחרון נשברה חבית בקורה חייב [ג] ואם עמד בעל חבית פטור [ד] ואם אמר לבעל קורה עמוד חייב [ה] וכן זה בא בגרו וזה בפשתנו: **גמ'** בעא מיניה רבה בר נתן מרב הונא המזיק את אשתו בתשמיש המטה מהו [ו] כיון דברשות קעביד פטור או דלמא [ז] איבעי ליה לעיוני א"ל תניתוה שלוה רשות להלך ולזה רשות להלך אמר רבא ק"ו [ח] ומה יער שזה לרשותו נכנם זה לרשותו נכנם נעשה כמי שנכנם לרשות חבירו וחייב זה שלרשות חבירו נכנם לא כל שכן אלא הא קתני שלוה רשות להלך ולזה רשות להלך התם תרוייהו כהדדי נינהו [ט] הכא איהו קעביד מעשה והיא לא והכתיב [י] ונכרתו הנפשות העושות מקרב עמם הנאה לתרוייהו איה להו איהו מעשה [כ] הוא דקעביד [ל]: היה בעל קורה ראשון כו': [מ] אמר ריש לקיש שתי פרות ברה"ר אחת רבוצה ואחת מהלכת בעטה מהלכת ברבוצה פטורה רבוצה במהלכת חייבת לימא מסייע ליה היה בעל קורה ראשון ובעל חבית אחרון נשברה חבית בקורה פטור ואם עמד בעל קורה חייב והא הכא דכרבוצה במהלכת דמי וקתני חייב ותסברא הא סייעי בעיא לא מסתייא דלא מסייעי אלא מקשה נמי קשיא מעמא דבעטה הא החזקה ממילא פטור והא מתני' דממילא וקתני חייב מתני' [נ] דפסקה לאורחא כשלדא הכא כגון דרבעה בתר גיסא איבעי לה לסגויי באידך גיסא אלא סיפא דמתני' מסייע ליה לר"ל דקתני היה בעל חבית ראשון ובעל קורה אחרון נשברה חבית בקורה חייב ואם עמד בעל חבית פטור והא הכא דכמהלכת ברבוצה דמי וקתני פטור מתני' דכי אורחיה קא מסגי הכא א"ל [ס] נהי [ע] דאית לך רשות לסגויי עלי לבעוטי בי ליח לך רשותא: **מתני'** שנים שהיו מהלכין ברה"ר אחד רץ ואחד מהלך או שהיו שניהם רצין (פ) [ק] והזיקו זה את זה שניהם פטורין: **גמ'** מתני' דלא כאיסי בן יהודה דתניא איסי בן יהודה אומר רץ חייב מפני שהוא משונה ומודה איסי בע"ש בין השמשות שהוא פטור מפני שרץ ברשות א"ר יוחנן [פ] הלכה כאיסי בן יהודה ומי אמר רבי יוחנן הכי [צ] והאמר ר' יוחנן הלכה בסתם משנה ותנן אחד רץ ואחד מהלך או שהיו שניהם רצין פטורין מתני' בע"ש בין השמשות ממאי מדקתני או שהיו שניהם רצין פטורין הא תו ל"ל השתא אחד רץ ואחד מהלך פטור בר"א בע"ש בין השמשות אבל בחול אחד רץ ואחד מהלך חייב שניהם רצין אפי' בחול פטורין אמר מר ומודה איסי בע"ש בין השמשות שהוא פטור מפני שרץ ברשות בע"ש [ר] מאי ברשות איכא כדר' חנינא [ש] דאמר ר' חנינא בואו

ואם עמד בעל קורה חייב. דגמרת מוקי לרמית לקורה כשלדא מהל מי לא רמית כשלדא פטור למייבי ליה לנעל מנת כשלדא שעמד בעל הקורה לסגויי נמיך כדי שלא יזק מהל כי הוי כשלדא לא פטא נעל המנת דלא ידע שעומד כשלדא מע"פ שגוף המדם רואה כשעמד מה שעמד כשלדא מין רואה מהל קצה דמפיפא מם שעמד נעל המנת ממני פטור למנת שמנת דבר קטן וה"ל לנעל הקורה לסגויי נמיך כדי שלא יזק מהל כשלדא שעמד בעל המנת ממני מייבי ליה לנעל מנת כשלדא ומלא ל"ר לתורמת למילתא הוא כשהולכין נעל מנת ונעל קורה זה ממר זה למין המחזין יכול לעיין נתותו שהולך לפניו כל שעה ולכך כי לא הוי קורה כשלדא יש לחחזין לנכם נחמלת הלוכו נמיך כדי שלא יזק מו שלא יזק ע"י עמידת הרחמנן מהל כשעטף מת הקורה כשלדא מין להסתלק נמיך גיסא מין שהוא נעל מנת ולכך כי לא הוי קורה כשלדא יש לחחזין נכם נחמלת הלוכו נמיך כדי שלא יזק מו שלא יזק ע"י עמידת הרחמנן מהל כשעטף מת הקורה כשלדא מין להסתלק נמיך גיסא מין שהוא נעל מנת ולכך מין פוטא שלא הרחמנן כשעמד ומ"מ מתני' מין ריבה מין מיפא שהקורה כשלדא:

תרוייהו כי הדדי נינהו. שלף נעל מנת מקשיא שבמירתה שבמירת הלוכו הנוי מנת מקורה חייב דכיון כשעמד נקורה מבילו ומ"ת ומה כן ל"ל שלזה רשות להלך [פ] מפי מין לא לזה ולא לזה פטור נעל הקורה מטעם זה ול"ל דבא למעוטי מם היה נעל קורה כן ונעל מנת מהלך [פ] מע"פ שנעל מנת עלמו הנוי המנת מע"ג לפטל ממתני' מחד כן ומחד מהלך מיירי מטוס דקסבר שם לו לרון בה"ר לא שנעטה קורה על מנפו מין לו רשות לרון מ"ג מתניתין למחד כן ומחד מהלך מיירי בע"ב כמתוקי לה רבי יוחנן מי נמי ל"ל דבא למעטן במקום שאין לו רשות להלך כגון בתלר המנת לכיון למין לו רשות לנעל [הקורה] להלך מין לנעל מנת ליזהר ממנו מיהו כשעמד נעל מנת מיב

נעל קורה מפי שניהם נרשות כיון שעמד כל המיזק דזקק מטוס למרוייהו כי הדדי נינהו ולא דמי לעמד נעל מנת דמתניתין לכיון שהוא יש שנת מתניו נעל קורה עוסק כשלדא פטור נעמידה כדפי' ממתני' ומ' מנת נמי מיירי דהוה כשלדא מתי נמי שפיר: **איהו** קעביד מעשה. ומיהו לענין מטוא ולענין מלקות מייבת לרחמנן מחשיב להנאה מעשה: **דרמיא** כשלדא. ות"ח והלא נקדרן ממייב לעיל כשנתקל הנמי נרחמנן ולא מתרינן מינעי ליה לסגויי נמיך וחתם לן מ"ל מינעי לך לסגויי נמיך כדי שלא יזק מהל מוקמינן לפסקה לאורחא כשלדא שלא ההיה לחם מחמת הרחמנן נפלו כולם וי"ל כשנפל מין רואהו ולא מני ל"ל מינעי לך לסגויי נמיך כדי שלא יזק: **איבעי** לה לסגויי באידך גיסא. שלא מהו ניזוק ות"ח והא מפי לחזיק מית לה רשות לסגויי שלא יזק מטוס דהוי רגל נרשות הרמים ומעטון נמי לן מימיב מטוס לכל המשנה ומה מתר ומינה ט פטור [ב]: **ורמא** הכא דכמהלכת ברבוצה דמיא. מימה מני ס"ד הנחמא וכי קונב הוא שלא שנר נמחמין שהוא פטור כמו נעטה מהלכת נרבוצה הא פשיטא לן נרים פירקין דקונב מייב דכחלא לן שיך כל המשנה כר' וי"ל לס"ד כי היכי דכחמני' פטורין נעל הקורה לפי שנעל מנת גורם לו נעמידתו שלא יזק לו נעל קורה ליזהר שמא יעמוד נעל מנת ס"ל פרה רבוצה גרמה לה למהלכת שחטטוט בה ומן לנעל הפרה ליזהר שמא תחטא פרה רבוצה נרשות הרמים ומטעוט בה פרתו ומתני דכשלדא מרבוצה לא גרמה לה נכך שחטטוט בה [ת] לנהי לחית לך רשות לסגויי עלתי לבעוטי בי ליח לך רשות: **שנים** שהיו מהלכין ובו' והזיקו זה את זה פטורין. שכל מחד גרם לעצמו חבלה זו ולא הזיקו [א] ממש ממחזין חלת כלומר החקו זה בה כלחמרי בהפרה (לקמן דף מח: ומס' ב) שניהם נרשות שלא נרשות הזיקו זה חת זה מייבין הוזקו זה בה פטורין:

ומזה

מפני שהוא משנה ומודה איסי (בשבת) [בע"ש] בין השמשות שהוא פטור מפני שהוא רץ ברשות. מאי ברשות. פי׳ ברשות מצוה כר׳ חנינא דהוה מרקד ואזיל ואמר בואו ונצא לקראת כלה ואמרי לה לקראת מלכה. ר׳ יצחק מתפטף וקאי

נג א מיי׳ פ״א מהלכות מוכר ומוסיף הל׳ ח סמג עשין ע טוש״ע ח״מ סי׳ שעט סעיף ב:
נד ב ג ד ה מיי׳ שם
טוש״ע שם סעיף ג:
נה ז ז מיי׳ שם פ״ד הלכה ו סמג שם טוש״ע ח״מ סי׳ תכח סעיף ג:
נו ח מיי׳ פ״ב מהלכות מכר ממון הלכה כ סמג עשין סו שם טוש״ע ח״מ סי׳ שפט סעיף כ:
נז ט מיי׳ פ״ו מהלכות מוכר ומוסיף הל׳ ט סמג עשין ע טוש״ע ח״מ סי׳ שעט סעיף ח:
נח י מיי׳ שם טור ש״ע שם סעיף ז:

רבינו חננאל

הא דבעא רבה בר נתן מרב הונא המזיק את אשתו בתשמיש המטה מהו אימשטא דאצ״ע דתורמיה אית להו הנאה איהו לחודיה קא עביד מצשה ואם הזיקה חייב דאמרה ליה איבעי לך לעיוני. היה בעל קורה ראשון ובעל חבית אחרון. אמר ריש לקיש ב׳ פרות ברשות הרבים אחת רבוצה ואחת מהלכת בעטה מהלכת ברבוצה פטורה ורבוצה במהלכת חייבת. לימא מתני׳ מסייעא ליה. ורשא לסיפא וסיפא לרישא, רישא דקתני אם עמד בעל הקורה חייב דכיון שעמד בעל הקורה כרבוצה במהלכת דמי וקתני חייב כריש לקיש. ומתמהינן והא סיפא בעיא בעטה דהאי דאמר לך לא מסתייך דרבצת ברשות הרבים אלא תבעט עלי, אלא מקשה קשיא טעמא דבעטה ולסיכך חייבת הא לא בעטה אלא החזקה מהלכת ברבוצה פטור והא מתני׳ שבירת החבית בקורה דממילא היא חייב. ופריק מתני׳ דדמיא כי שדרא. עמד כקורה לרוחב הדרך ופסק הדרך, הכא מירי דרבעה פרה בתר גיסא איבעי לה לסגויי באידך גיסא. סיפא לימא מסייעא ליה לרישא דריש לקיש. היה בעל חבית ראשון כר. כיון דאמרי׳ בפרק כיצד הרגל מועדת בהא שמעתא דר״ל דר׳ יוחנן אית ליה הא דריש לקיש ש״מ דהלכתא כוותיה. ודברי רבא וחד פסא דאמר אנא פליגנא עלה לא משגחינן ביה. ריש אומרים כיון דרבא בתרא הלכתא כוותיה: מתני׳ שנים שהיו מהלכין ברשות הרבים אחד רץ ואחד מהלך או שהיו שניהן רצין והזיקו זה את זה פטורין. אוקימנא בפרב שבת בין השמשות והכי קתני בר״א בערב שבת בין השמשות אבל בחול אחד רץ ואחד מהלך זה שרץ חייב אפי׳ בחול שניהן רצין פטורין, א״ר יוחנן הלכה כאיסי. דתניא איסי בן יהודה אומר רץ חייב מפני שהוא משונה. מאי משונה אמר רבי חנינא משום אבוה דשמואל כל הרץ ברשות הרבים חייב משום שנאמר ואנשי החיל ירוצו דרך ואזהל ואמר בואו ונצא לקראת כלה ואמרי לה לקראת מלכה.

ה) עיין תוס׳ כתובות סה: ד״ה ה״ג ברשותה, ו) לקמן עמוד ב, ז) עיין תוס׳ סנהדרין עד: ד״ה והא אסתר, ח) לעיל ב. כה: ט) [לעיל לח: ע״ש], י) [לעיל כה:], יא) [עי׳ רש״י לקמן מח: ד״ה מיפי], יב) [צמח מו. וש״נ], יג) ב״ק קיט. ע״ש, יד) ד״ה ולימיב, טו) לעיל כ., ו) [ד״ה שניהם].

(ה) במשנה וסיקו זה סם זה. נ״ב היינו סוקו זה סם זה עלא נמוטה אבל סיקו נמוטה מיב כן פרש״י לף מח ע״ב ע״ש:

[א] תוס׳ ד״ה שנים בו׳ ולא הזיקו בר׳. נ״ב והרמ״ם כתב דסוקו ממש ופסוקים הוא ומנוסיתו עבדי מעמס:

א) כִּי כָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכֹּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה וְנִכְרְתוּ הַנְּפָשׁוֹת הָעֹשֹׂת מִקֶּרֶב עַמָּם: [ויקרא יח, כט]

ס] נדצ״ל מעשה איהו הוא דקעביד (וכ״ה בדק״ס בלי תיבת ״הוא״): ע] בכת״י ובאוצה״ח ליתא ״בע״ש״ (דק״ס, דשאל רק על בין השמשות): פ] כת״י בשבירתה (בדפו״י מקוצר): צ] צ״ל מתני׳, ואולי נשמט בטעות מחמת דיבוד הקדמה: ק] צ״ל גמ׳: ר] צריך להוסיף ולזה רשות לזה״ך (דפו״י): ש] צריך להוסיף דהוא״ל והא (כת״י וחוא) רץ שלא ברשות חייב (דפו״י): ת] בדפו״ר לבעל קורה: א] יש להוסיף דא״ל (באו״מ):

אוניית 1234567

אוצר החכמה

וגברתו הנפשות העושות. שניהם ממעמם נעל שניהם הוא מומר ונכלתו [במדנר ה.]. מזכר ונקבה ממעמם [ויקרא יח, כט]. בעמדה מהלכת ברבוצה פטורה. ולפ על גב דמרש״ל מיירם בכל פטורים לכל המצה כגון זו שנרבה נרש״ל ונפ מתר ולו [לעיל ב.]. ללא היה לו לרשון נרשות כרבים ולכל המצה ונפ מתר ומינה ט פטור [לעיל כד:]. לא ספרחיא. לף לי [חולין קלה.]. בשדרה. נעגלה המוטלנת נמעגל הלך נרחנה וממלחה לח כל הלך נלחת נעגלה כלחמרי (נדה כם) נעגלת אלו קיימת [לעיל לא:]. וחזיקו זה את זה. דמעקין לף שי לן מ מחנין לשלן מחנין ונף דתנן בחמנים שנים שהיו מהלכין נרה״ל וחזיקו זה בה זה פטורין דמחנין לשלן מחנין [חולין מח.]. מבני. הולך [בירחות מח.]. לשון פוטא בעי״ש בין השמשות. לרי יהודה כי מהלך מני מיל קודם לשלח הכוכבים קרוי בין השמשות [ברכות ב.]. ולר׳ יוסי כהלף עון ומחלף היום הוא זה נכנס וזה יולא [נדה נג.]. הלכה כסתם משנה. רמי הוא קדר המצה וכשלהב דבני מבם ומוחו עליהן כדי שלא יפו שניה מפי יחיד ומלמין כלאו נשנו מפי המרובים ועשנו כמותן [ביצה ב.]. ומקח נמי ממשנה דמני׳ יחיבים שרשם רבי לת דבריהם ומשלן שלשם ומשלן שלשם כדי לקטע הלכה כמותם [ב״מ לג.].

עין משפט נר מצוה

נו א ב מיי' פ"ו מהל' שבת הל' ג סמג עשין ל טוש"ע א"ח סי' רסב סעיף ג:
נז ג מיי' פ"ו מהל' חובל ומזיק הלכה יב סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' תכא סעיף ט:
נח ד מיי' פ"ו מהל' סנהדרין הלכה יב סמג לאוין קצז:
נט ה מיי' שם הל' יא סמג שם:
ס ו ז ח ט מיי' פ"ו מהל' רוצח ושמירת נפש הל' ו:
סא י כ מיי' שם הל' ז:
סב ל מיי' פ"ה מהל' חובל ומזיק הל' ז ועי' ח"מ סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' תכא סעיף ט:
סג מ נ מיי' פ"ו מהל' רוצח ושמירת נפש הלכה יא סמג עשין עה:

ונתזה בקעת וטפחה לו בפניו. לא גרסינן ומת דהא מוקי לה לענין ארבעה דברים: **זה** שלדעת חבירו נכנס. משמע דאיירי כשרשהו נכנס וא"ת בשלא ברשות אמאי פטור כיון שרשהו שנכנס הא אמרינן בפ' הפרה (לקמן מח. ושם ד"ה הזיקו) הנכנס לחצר בעל הבית שלא ברשות דאפי' בעל הבית הזיקו חייב אי הוה ידע ביה ואפילו שלא בכוונה דומיא דלא הוה ידע דפטר התם וי"ל הא דקתני רישא פטור היינו מד' דברים אבל נזק חייב וכן פי' בקונטרס א"נ כולה ברייתא בשלא ראהו מ"מ חשיב לדעת חבירו שהיה לו לידע שלא על מנס שאל ממנו רשות אלא משום שרוצה ליכנס: **דלא** סני ליה בגלות. וא"ת והא תנן באלו הן הגולין (מכות ח.) הזורק אבן לחצרו והרג אם יש לו רשות לניזק ליכנס לשם גולה ואם לאו אינו גולה ואמאי גולה כשנכנס ברשות וי"ל דהתם מיירי כגון שיש לו דרך בתוכו או במכר או במתנה או בשאלה או בשכירות שאין בעל החצר יכול לעכב עליו אבל הכא מיירי באדם ששואל רשות ליכנס לפי שעה דיודע הוא שיכנס לאלתר כיון ששאל ממנו רשות להכי הוי קרוב למזיד: **מיתיבי** הזורק אבן לרה"ר והא הכא דשוגג קרוב למזיד. בריש אלו הן הגולין (מכות דף ז:) דריש בשגגה פרט למזיד ומוקי לה באומר מותר וקרי ליה מזיד משום דאומר מותר קרוב למזיד והא דלא מייתי הך משנה התם דלא משמע ליה לדמויי האי קרוב למזיד להאי אבל ההוא דלעיל לא הוי קרוב למזיד טפי מהאי והא דפריך בגמ' אהך משנה במכות והא מזיד הוא ומשני בסותר כותלו וכולה סוגיא כדהכא סמיך אהא דפטרינן הכא קרוב למזיד ולא אתיא ההיא סוגיא כמאן דמתני דר' יוסי בר חנינא ארישא: **חייב** בארבעה דברים. פי' בקונטרס כיון דחזיה דעייל איבעי ליה לעיוני וקשה לריב"א דאם ראהו היה לו להתחייב גלות אע"ג דלא נתן לו רשות ליכנס מידי דהוה אמסרהב בו לצאת גבי נפח בסמוך דחייב גלות אאחר דלא הוי שוליא דנגרי ואע"פ שנכנס ברשות כיון שעתה מסרהב בו לצאת הוי כשלא ברשות וי"ל דשאני התם כיון שתחילת כניסתו ברשות לפיכך באחר יש לו לחוש שמא לא יצא ודמי טפי ליער כי בוטח הוא שלא למהר לצאת כיון שנתן לו רשות ליכנס והיה לו לנפח לעיין אם יצא אם לאו אבל הכא שתחלת כניסתו שלא ברשות אין לו לחוש כל כך ולא דמי ליער והביא ראיה מירושלמי[ט] דגר' א"ר יוסי בר חנינא היה עומד ומבקע עצים בחצירו ונכנס פועל לתבוע שכרו ונתזה בקעת והזיקו[י] חייב ואם מת אינו גולה לפי שאין דומה ליער והתני רבי חייא פטור נימא דלא פליג דהא דאמר ר' יוסי בר חנינא כשראהו ומה דתני ר' חייא בשלא ראהו הרי משמע אפי' דראהו פטור מגלות כיון דנכנס שלא ברשות אע"ג דמסרהב בו לצאת מחייבין גבי נפח היכא דנכנס ברשות וכי דמי בירושלמי ומוקי דר'[כ] חנינא כשאומר לו הכנס ודאי צריך להעמידה כשלא ראהו דלא תקשה דנפח על מה שהוא פטור מגלות: **מאן** דמתני לה אסיפא כ"ש ארישא. משמע דיותר הרישא קרובה לאונס ממה שהסיפא קרובה למזיד ותימה אי מטעם אונס פטור מגלות כ"ש שהיה לו ליפטר מארבעה דברים כדמוכח לעיל בסוף פרק שני (דף כו:) בהכיר בה ושכחה דפטור מארבעה דברים וחייב גלות וי"ל דלאו מטעם אונס פטר ליה הכא אלא לפי שאין דומה ליער כשנכנס שלא ברשות והא דקאמר כל שכן ארישא משום דדמי סיפא טפי ליער מרישא וכן פירש בקונטרס:

בואו ונצא לקראת כלה מלכתא ואמרי לה לקראת שבת כלה מלכתא רבי ינאי מתעטף וקאי ואמר בואי כלה בואי כלה:

מתני' המבקע (א) ברה"ר והזיק ברה"י ברה"י והזיק ברה"ר[ב] ברה"י והזיק ברה"י אחר[ג] חייב:

גמ' וצריכא דאי תנא המבקע ברה"י והזיק ברה"ר משום דשכיחי רבים אבל מרה"ר לרה"י דלא שכיחי רבים אימא לא ואי תנא מרה"ר לרה"י משום דמעיקרא שלא ברשות עביד אבל מרשות היחיד לרה"ר דברשות עביד אימא לא ואי תנא הנך תרתי הא משום דשכיחי רבים והא משום דשלא ברשות אבל מרה"י לרה"י אחר דלא שכיחי רבים ומעיקרא ברשות אימא לא צריכא: ת"ר הנכנס לחנותו של נגר שלא ברשות ונתזה בקעת וטפחה על פניו ומת פטור ואם נכנס ברשות חייב מאי חייב א"ר יוסי בר חנינא חייב בד' דברים ופטור מגלות לפי שאין דומה ליער יער זה לרשותו נכנס וזה לרשותו נכנס זה לרשות חבירו נכנס אמר (ב) רבא ק"ו ומה יער זה לדעתו נכנס וזה לדעתו נכנס נעשה כמי שנכנס לדעת חבירו וגולה זה שלדעת חבירו נכנס לא כל שכן אלא אמר רבא מאי פטור מגלות דלא סגי ליה בגלות והיינו טעמא דרבי יוסי בר חנינא משום דהוי ליה שוגג קרוב למזיד מתיב רבא הוסיף לו רצועה אחת ומת הרי זה גולה על ידו והא הכא דשוגג קרוב למזיד הוא דאיבעי אסוקי אדעתיה דמייתי אינשי בחדא רצועה וקתני הרי זה גולה אמר רב שימי מנהרדעא דטעי במנינא טפח ליה רבא בסנדליה אמר ליה אטו הוא מני והתניא גדול שבדיינין קורא והשני מונה והשלישי אומר הכהו אלא אמר רב שימי מנהרדעא דטעה דיינא גופיה מיתיבי הזורק את האבן לרה"ר והרג הרי זה גולה והא הכא דשוגג קרוב למזיד הוא דאיבעי ליה אסוקי אדעתיה דברה"ר שכיחי אינשי וקתני הרי זה גולה אמר רב שמואל בר יצחק בסותר את כותלו איבעי ליה עיוני בסותר בלילה בלילה נמי איבעי ליה עיוני בסותר את כותלו ביום לאשפה האי אשפה ה"ד אי דשכיחי רבים מזיד הוא ואי לא שכיחי רבים אנוס הוא אמר רב פפא [לא צריכא אלא] באשפה העשויה להפנות בלילה ואינה עשויה להפנות ביום ואיכא דמיקרי ויתיב מזיד לא הוי דהא אינה עשויה להפנות ביום אנוס נמי לא הוי דהא איכא דמיקרי ויתיב רב פפא משמיה דרבא מתני לה ארישא הנכנס לחנותו של נגר שלא ברשות ונתזה לו בקעת וטפחה לו על פניו ומת פטור אמר רבי יוסי בר חנינא חייב בארבעה דברים ופטור מגלות מאן דמתני לה אסיפא כ"ש ארישא ומאן דמתני לה ארישא אבל אסיפא כיון דברשות חייב גלות ומי חייב גלות והתניא הנכנס לחנותו של נפח ונתזה ניצוצות וטפחה לו על פניו ומת פטור ואפילו נכנס ברשות הכא במאי עסקינן בשוליא דנפחי למקטלא קאי כשרבו מסרהב בו לצאת ואינו יוצא ומשום דרבו מסרהב בו לצאת למיקטליה קאי כסבור יצא אי הכי אחר נמי

אחר

בואו ונצא. כאדם המקבל פני מלך: **מתני'** המבקע. עצים: והזיק ברה"י. של אחרים: ברשות היחיד. שלו: והזיק ברשות היחיד אחר. של אחרים חייב: **גמ'** דשכיחי רבים. והוה ליה לעיוני: דלא שכיחי רבים. במקום הנזק: פטור. מגלות: חייב בד' דברים. אם לא מת אלא הוזק נותן לו נזק צער ורפוי ושבת דהוה ליה פושע אבל בושת לא דאינו חייב על הבושת עד שיתכוין[ט] ורישא דשלא ברשות פטור מד' דברים דליכא פשיעה אבל אנזק חייב כדקיימא לן[י] פצע תחת פצע לחייב על האונס כרצון: לדעתו. שלא נטל רשות מחבירו: קרוב למזיד. דאיבעי ליה לעיוני: הוסיף לו. שליח ב"ד למי שחייב מלקות: רצועה אחת. יותר על מה שאמדוהו ב"ד שיכול לקבל ומת גולה על ידו: (ג) טפח רבא. לרב שימי: בסנדליה. דרב שימי הכהו על סנדלו ל"א בעט בסנדלו לרב שימי: אטו הוא. השליח מני: קורא. והפלא ה' את מכותך וגו' (דברים כח): ה"ג בסותר את כותלו ביום לאשפה: להפנות. בני אדם נפנין בה לנקביהם: מתני לה. לדר"י בר חנינא: חייב בד' דברים. דהתם נמי פושע הוא כיון דחזיה דעייל איבעי ליה לעיוני: מאן דמתני לה אסיפא. פטור מגלות שאינו דומה ליער כ"ש ארישא: בשוליא דנפחי. תלמידו של אותו נפח: מסרהב. מפציר בו לצאת:

רבינו חננאל

וקאי ואמר בואי כלה בואי כלה: מתני' המבקע ברשות היחיד והזיק ברשות הרבים כו'. הני תלתא בבי דקתני במתני' לא שמעינן חדא מגו חברתא אלא כולהו צריכן למיתנינהו בהדיא. ת"ר הנכנס לחנותו של נגר שלא ברשות ונתזה בקעת וטפחה לו על פניו פטור ואם נכנס ברשות חייב, מאי חייב דקתני אמר ר' יוסי בר חנינא חייב בד' דברים דקי"ל אדם מועד לעולם (ו) ומתכוין לגנרותו חייב חוץ מן הבשת דבעינן עד שיהא מתכוין לבייש או אפילו להזיק, ופטור מגלות ופירש רבה דלא סגי ליה בגלות משום דהוא שוגג קרוב למזיד. ומותיב רבה הא דתנן בפ' אלו הן הגולין הוסיף לו רצועה אחת ומת הרי זה גולה והא הכא שוגג קרוב למזיד הוא דאיבעי ליה אסוקי אדעתיה דמיית איניש בחדא רצועה. ופרקינן כגון דטעה הדיין במנינא. ת"ש הזורק אבן לרשות הרבים והרג הרי זה גולה והא הכא שוגג קרוב למזיד הוא. ופרקי' האי זורק אבן בסותר כותלו לאשפה שאין דרך בני אדם ליפנות בה ביום אלא מעט מדרכה ליפנות בה בלילה וזה סותר כותלו חורק אבן לאשפה והיה שם אדם עושה צרכיו והכהו האבן ומת מזיד לא הוי דאינה עשויה ליפנות בה ביום אנוס לא הוי דהאיכא דמקרי ויתיב. רב פפא הא דרי יוסי בר' חנינא מתני לה ארישא הנכנס לחנותו של נגר כו', ומחייב גלות התחן הנכנס לחנותו של נפח ונתזו ניצוצות וטפחו לו על פניו ומת פטור ואפי' נכנס ברשות, ופרקי' הא שנכנס וטפחו לו ניצוצות ומת בשוליא בן דנפחי ורבו מסרהב בו לצאת מחנותו ולא בבר שיצא משום האית ליה איבעיא עליה אע"ג דאמר ליה ג) לא הוה ליה אסוקי אדעתיה דלמא לא נפק. רב ובידה מתני אהא מגלות

מסורת הש"ס עם הוספות

א) עיין תוס' לקמן מח. ד"ה הזיקו, ב) מכות כב:, ג) עיין תוס' כתובות לג: ד"ה דלמא, ד) מו"ק כה:, ה) מכות ט. ב"ב כב., ו) מכות ט. ז) ג"ש שם, ח) לקמן פו: ט) לעיל כו:, י) מכות כב:, כ) כאן ה"ח ומכות פ"ב ה"ד.

הגהות הב"ח

(א) במשנה המבקע ברה"י והזיק ברה"ר והזיק ברה"י: (ב) גמ' אמר רבה ק"ו ומה יער: (ג) רש"י ד"ה טפח רבה כו' בסנדליה הד"א:

הגהות וציונים

א] במשנה שבמשניות איתא להיפך בתחלה המבקע ברה"י ואח"כ המבקע ברה"ר, ובזה מובן סדר הצריכותא בגמרא (גליון) וכ"ה בירושלמי וראשונים: ב] כ"ה במכות ח ע"א, ועיי"ש בתוד"ה לא: ג] בירושלמי איתא והזיקתו, וכ"ה בכת"י: ד] צ"ל דר' יוסי בר חנינא (באה"מ, וכן העתיק המהרש"א, וכ"ה בכת"י):

ליקוטי רש"י

מתעטף. בבגדים נאים. בואי כלה. הכי קרי ליה לשבת מתוך חביבותה. שבת, יכוין [ע"פ מגילה ז:]. דלא סגי ליה. לא די לו [ע"פ סנהדרין ז:]. הוסיף לו רצועה אחת ומת הרי זה גולה על ידו. על האומד וכו'. על הראשון שאין לו מלכות וכו'. עשרים אין בכלל וכו'. מקלות שלא משקיעין ביניהם וכו' (סנהדרין דף עח.). כולן סמוכין להסיא לוקותא לא ניחא בידי אדם [מכות כב:]. טפח ליה רבא. על סנדלו לאדם שנוגע בו רגל הכרו מתוכו כלי שלא ישמעו העומדים סביב מתמה. ענין אמר הכהו מנדלו [מו"ק כה.]. הכהו על סנדלו מתוך דרך שמוק כסס שמכין נמי שאינו חשוב [ב"ב כב.]. גדול שבדיינין קורא. והפלא ה' את מכותך שכן קורין על הלוקין [כריתות יא.]. ואיכא דמיקרי ויתיב. ליפנות ביום [מכות ח.]. בשוליא דנפחא. לא היה רבו לחוש לאותה שהיא לאומנות [גיטין נח.]. שוליא. תלמיד תורה אלא אומנות [מכות ח:]. שוליא. אינלד"ין [גיטין שם]. יוניד"לין [מכות ח.].

[מכאן שייך לדף לג.] איכא דרבה. ישנם לפני [ע"פ שבת קכב. פסחים נב:]. ונצא. ונצא לפני (דברים כח) שהיה מירו אוהב שם בשגגה שהיית זה והורג חייב [גלות] [ערכין לו:]. ומלאה מאשמע שהוא שם ומלאה נפילה נעל הברזל. פרט למתעסק. את

אחשב שלמה על ר"ח

חשק שלמה על ר"ח א) אולי צ"ל ולפילו מכוין לגנרותו חייב. ב) נראה דצ"ל שלא בלא שלא לומר לא עשה לו מ"ש דלתי הוא כו'. ג) צ"ל לא לא הוה ליה אסוקי לדעתיה וכו'.

[illegible]

אחר לית ליה אימתא. דנפק עלים והוה ליה לאפוקי מלעמיה שמא לא יגמ: וחייב בד' דברים. דהוה ליה פושט־שזוק לאפוקי מדם מגויים: מאן דמתני אדא. מייב מהנעשה דכריס: כל שכן אקמייתא. הכלכם למטעו של נגר לכיון דמזיק דעיל מיבעי ליה לעיתי: בבית. בצמיו ולא בשוק:

מתני' במותר. שמין מה הזיקו על זה יומר על נזקו של זה וכפותו מומר משלם מי שהזיק יותר מן המזיק: **מועד בתם משלם במותר.** כלומר מס הוא הזיק את המס יומר מהזיקו מס: **גמ'** במשפט הזה ישנה לי. רבנן לא דייקי הזה למימי ליה לדרשה כלאפוקי: כך משפט שור באדם. דהמי קרא בשור מדם כתיב מו בן יגח וגו': בתחתון ולא בעליון. משפט התממון משמעי ממועד וקרא קמא מהם רבי עקיבא הזה דייק כלומר דיעל דקליק המי קרא מיניה: יכול. מס שמצל מדם יהא כמועד לכל דבריו לפני לשלם מן העליה: מגופו משלם. ומס אינו שוה כנגד כל המצל[ה] יפסיד ניזק ואינו טוען אלא השור: **לפוטרו** מארבעה דברים. דהכי משמע משפט זה יש לו לשלם מזק שלם[ו] ולא משפט אדם המועל במעילה: הני מילי צער לחודיה. משום דלא מפקר ליה ממונא: **אבל** רפוי ושבת. דמפקר ליה ממונא לימא כי מזק ניחא ומיתייב: קמ"ל. יכול: **מתני'** נוטל את השור. דסיינו מלי מזק: **גמ'** ישם שור. סמזיק נצ"ד ויתן לו מזק מעות דמי השור שהוא מלי מזקו וכשור מנה שנגח לשור מתמים ואין הנגילה שוה כלום קמיירי: הוחלפו השור. השור עלמו יקח ולקמן מפרש מלי מיירי: שותפין נינהו. פהשור לממע שותפין וקרא משמעי בשור מתמים שנגח לשור מתמים[ז] זהו שור המעור במועד הלקח הכא דמזיק אינו שוה כלום מנה טוב את השור: הקדישו ניזק איבא בינייהו. לרבי ישמעאל קדים: כיון

ומועד נזק שלם אף שור באדם תם משלם חצי נזק ומועד נזק שלם ר' עקיבא אומר כמשפט הזה כתחתון ולא כעליון יכול משלם[ח] מן העליה ת"ל יעשה לו מגופו משלם ואינו משלם מן העליה ורבנן זה[ט] למה לי לפוטרו מארבעה דברים ורבי עקיבא לפוטרו מארבעה דברים מנא ליה נפקא ליה [י]מאיש כי יתן מום בעמיתו [יא]איש בעמיתו ולא שור בעמיתו ורבנן אי מההיא הוה אמינא צער לחודיה אבל ריפוי ושבת אימא ליתן ליה קמ"ל: **מתני'** שור שוה מנה שנגח שור שוה מאתים ואין הנבילה יפה כלום נוטל את השור: **גמ'** מתניתין מני רבי עקיבא היא דתניא יושם השור בב"ד דברי רבי ישמעאל רבי עקיבא אומר הוחלט השור במאי קמיפלגי ר' ישמעאל סבר [יב]בעל חוב הוא וחזי הוא דמסיק ליה ור' עקיבא סבר [יג]שותפי נינהו וקמיפלגי בהאי קרא [יד]ומכרו את השור החי וחצו את כספו ר' ישמעאל סבר לבי דינא קמזהר רחמנא ור"ע סבר לניזק ומזיק מזהר להו רחמנא מאי בינייהו הקדישו ניזק איבא בינייהו בעא מיניה רבא מר"נ מכרו מזיק לר' ישמעאל מהו כיון דא"ר ישמעאל בעל חוב הוא וחזי הוא דמסיק ליה מכור או דלמא

כיון

עקיבא מן מכור וכן שיעמו מזיק לו כיצד מזמריין לקמן[ב] ומילי טופא דדיים בשור[ג] שנגח מכפה ומשמה (דף ו:) נמי מיכא בינייהו מלא מד מיניה נקט[ד]: **איבא** בינייהו. לרבי ישמעאל מן קדום ומס מאמר ומאמי מן קדום למאן דלמאר בפרק כל שעה (פסחים דף ו:) למפרע הוא גובה ור"ל למאן דלמאר למפרע הוא גובה היכא דגבאי בפוף מאל מס נתנלה ניזק לבפוף לקבל המשות ולא גבאי לרבי ישמעאל מן קדום ומכל מקום לרבי עקיבא שהחפי דקדום דשותפין ניהו

והרוציא הלה את ראשון. לא למיא לליה מחמיו כריס וכפמות דשלמי כילד הרגל (שעל פו:) דלמין לו למשוב שילמלו הכריס ויבמנו הכלים: **אי** דשביה בשוקא מאי שבמא דאחרים. פידוש יחמיטו עד שימלאהו בשוק מון לבית ואים שפריס לגרסי לי דשכים בחמת לכיון שלא יגלל לחמת מון מעירו הרבה פעמים ימלאהו מון לחמו מאל לא שכים בחמת כעין נוכל לחמוך המחזר בעיירות יש להם רשות ליכנס שלא יגלו לו:

בגברא דשביה ולא שביה. לי[ז] שכים פעיטא ליה לקוש לחזיכתך מחמע ואי לא שכים לי"כ ולמי עול מל מחמע: **תניא** במ"ד קום אדוכתך משמע. וע"כ שכים ולא שכים למי שכים זה לא היה קורל נכנס בהשות דפעיטא דקוש לחזיכתך מחמע: **שני** שוורים תמים שחבלו זה בזה כו'. מימה לכולה מתיתין שמין לניכה היא וי"ל לרבי עקיבא שמעניך שלא מחמר כיון למיא ליה יוחלט השור לניכך מס כן שורו של מס דאחרים אי דשביה בבית מ"ט דת"ק לא צריכא בגברא דשביה ולא שביה וקרי אבבא ואמר להו אין מר סבר אין עול תא משמע ומ"ם אין [יב]קום אדוכתך משמע תניא כמ"ד אין קום אדוכתך משמע דתניא פועל שנכנם לתבוע שכרו מבעה"ב ונגחו שורו של בעה"ב או נשבו כלבו פטור אע"פ שנכנם ברשות אמאי פטור אלא לאו דקרי אבבא ואמר ליה אין וש"מ אין קום אדוכתך משמע: **מתני'** [יג]שני שוורין תמין שחבלו זה את זה משלמין במותר חצי נזק [יד]שניהן מועדין משלמין במותר נזק שלם [טו]אחד תם ואחד מועד מועד בתם משלם במותר נ"ש תם במועד משלם במותר חצי נזק [טז]וכן שני אנשים שחבלו זה בזה משלמין במותר נזק שלם [יז]אדם במועד ומועד באדם משלם במותר נזק שלם אדם בתם ותם באדם [יח]אדם בתם משלם במותר נזק שלם [יט]תם באדם משלם במותר חצי נזק [כ]ר' עקיבא אומר אף תם שחבל באדם משלם במותר נזק שלם: **גמ'** [כא]משפט הזה יעשה לו כמשפט שור בשור תם משלם חצי נזק או בת יגח כמשפט הזה יעשה לו כמשפט שור בשור כן משפט אדם באדם כו'. פרישה זו תחילתה וכי יגח שור את איש מפרש בתם ואם שור נגח הוא מתמהל מפרש במועד, בתם הוא אומר ובבעל השוד נקי ובמערר כתיב וגם בעליו יומת אם כופר יושת עליו, הנה במניחה פירש דין התם דין המועד לנוקין לא פירש כשחור וכחב או כן

סז א מיי׳ פ״ו מהלכות נזקי ממון הלכה ג סמג עשין פה:
סח ב מיי׳ פ״ח מהלכות נזקי ממון הלכה יט סמג עשין פה ע עושין פ״ח מ״ח מי׳ מהלכות סנהדרין ג:
סט ג ד מיי׳ פ״א מהלכות נזקי ממון הלכה יט ופ״ב ממ״ע מצוה עשין מז עושין פ״ח מ״ח מי׳ שמעון שכני סנהדרין ג:
ע ה מיי׳ פ״ע שם הלכה יד סמג עשין עמו עושין פו פ״ח מי׳ מב:
עא ו ז מיי׳ שם עושין פ״ח שם:
עב ח (מיי׳ פ״ח מהלכות שכנים ומזיק) סמג עשין ע עושין פ״ח מ״ח מי׳ מכה נפשו ג:
עג ט מיי׳ פ״ו מהלכות נזקי ממון הלכה ג סמג עשין פו עושין פ״ח מ״ח מי׳ מה שמע ו:
עד י מיי׳ פ״ו מהלכות נזקי ממון הלכה ג סמג עשין כ עושין פ״ח מ״ח מי׳ שמח שמע שמע ו:
עה כ ל מיי׳ פ״ו מהלכות נזקי ממון הלכה ג סמג עשין פו עושין פ״ח מ״ח מי׳ מה שמע ו:
עו מ מיי׳ פ״ט שם הלי יב ופ״ע סמג עשין פו עושין פ״ח מ״ח מי׳ מט שמע ו:

ת״ר פועלין שנכנסו לתבוע שכרן מבעל הבית כו'. סוגיא דשמעתא פועל שבא לתבוע שכרו מבעל הבית ונכנס בלא רשותו של בעל הבית והוזק מבהמתו של בעל הבית ואמר אם מת פשוד בעל הבית וכל שכן וחלוי פועל, ואם אמר לו בעל הבית הכנס ונכנס והוזק בעל הבית חייב, ואם הוא בעל הבית שהוא פשמים מצוי בשוק ובא ועמד בשער וקראו לבעל הבית והשיבו ואמר לו אין הכנס והזק פטור בעל הבית שלא היה לו להיכנס דאין לאדם משמש של אלא קום אדוכתך משמע. ותניא הכי מתמא התניא פועל שנכנס לתבוע שכרו מבבעל הבית תנאו שורו של בעל הבית או נשבו כלבו של בעל הבית ומת פשוד אף על פי שנכנס ברשות ברשות אמאי פשוד אלא לאו כגון דקרא אבבא ואמר ליה אין (ועול) והזק פשוד, ש״מ אין קום אדוכתך משמע ש״מ: מתני׳ ב׳ שוורים תמים שחבלו זה בזה משלמין במחצי חצי נזק כו׳, אדם בתם ותם באדם אדם בתם משלם במחצי נזק שלם אדם בתם ותם באדם משלם במחצי חצי נזק, ר׳ עקיבא אומר אף תם שחבל באדם משלם במחצי נזק שלם: גמ׳ [כב]ת״ר כמשפט הזה יעשה לו כמשפט שור בשור כך משפט שור באדם משמעינן ליה ו״ל הזה למיטל מעם שמעינן ליה מיבעי ליה לגלמוד מעם דגבי שור לא שייכי מרבנה דבריס דלמר ועמא ליכא למיבעי ליה ורפוי [כג]ושבת הוי בכלל נזק כמה היה זהה ממלילה וכמה הוא זהה בעבעיו מלמיד מלא נזק לבלכד ת״ל כמשפט הזה יעשה לו כמשפט שור בשור כן משפט אדם באדם בת יגח כמשפט הזה יעשה לו כמשפט שור בשור כן משפט אדם באדם כר׳, פרישה זו תחילתה וכי יגח שור את איש מפרש בתם ואם שור נגח הוא מתמהל מפרש במועד, בתם הוא אומר ובבעל השוד נקי ובמערר כתיב וגם בעליו יומת אם כופר יושת עליו, הנה במניחה פירש דין התם דין המועד לנוקין לא פירש כשחור וכחב או כן

ב) מכות ח., ג) [שעל ה. [נקמן מב:] מכמן יד:, ג) [שעל כו.], ד) [נקמן לה. ט.], ה) לקמן לד., ו) [עי׳ תוס׳ לקמן מב ד״ה ומ״ש], ז) עיין תוס׳ גיטין מ: ד״ה הקדש דאפילו ל״ר אין יכול לסלקו, ח) לד., ט) [וכ״כ תוס׳ ב״ב ה: ד״ה ותפרי].

(ב) גמ׳ כלמו על כמל סמים ומת פמוק. נ״ב סיינו מסוסר אבל מ״ש המור הוא שמקילה כדלעיל דף כג ע״ב:

[א] תוס׳ ד״ה הקדישו וכו׳ ולפ״ש אין מכור. נ״ב ונמצ״ם מתב דגם ע״ב סיינו מסוסר אבל מ״ש המור הוא שמקילה כדלעיל דף כג ע״ב:

תוס׳ ד״ה לפוטרו וכו׳ ושבת הוי בכלל נזק. פי׳ נימין דף מב ע״ב תוס׳ ד״ה ומה׳ ד״ה הזה אמינא ובר מקרא דאדם שאין משלם כופר. כלעיל דף כו ע״ב:

תורה אור השלם

א) וַאֲשֶׁר יָבֹא אֶת רֵעֵהוּ בַיַּעַר לַחְטֹב עֵצִים וְנָדְחָה יָדְךָ בַּגַּרְזֶן לְכָרֹת הָעֵץ וְנָשַׁל הַבַּרְזֶל מִן הָעֵץ וּמָצָא אֶת רֵעֵהוּ וָמֵת הוּא יָנוּס אֶל אַחַת הֶעָרִים הָאֵלֶּה וָחָי:
[דברים יט, ה]

ב) אוֹ בֶן יָגֵף אוֹ בַת יָגֵף כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה יֵעָשֶׂה לּוֹ:
[שמות כא, לא]

ג) וְאִשׁ כִּי יִתֵּן מוּם בַּעֲמִיתוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כֵּן יֵעָשֶׂה לּוֹ:
[ויקרא כד, יט]

ד) וְכִי יַגֵּף שׁוֹר אִישׁ אֶת שׁוֹר רֵעֵהוּ וָמֵת וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ וְגַם אֶת הַמֵּת יֶחֱצוּן:
[שמות כא, לה]

[נוסף בדף לב:]

ב) אם משיצאתה האבן מידו הוציא הלה וכו׳ (כצ״ל ס״ה במכות, דבש תמר): ג) צ״ל ומתו (ד״ק): ד) צ״ל ישלם (דפוסי): ה) צ״ל הזה (מצור דבש רעיון ד״ק אות ש): ו) ס״א הנבילה (גליון) וברמ״ם כתב דהוא טעות. ז) המהרש״ל מחוק תיבה ״שלם״: ח) צ״ל דאי (באה״מ): ט) לשון הוספות שנץ ואם הקדישו כל אחד שורו של חבירו כנגד כל חצי נזקו קדוש קמ״ל דלא אמרינן הכי אלא כנגד חצי המזותר, מהרש״ל (גליון): י) צ״ל בשלו (רש״ש, וב״ח בכתי״ו ותוד״ה): יא) צרוך להוסיף וכן מכרו ניזק (דפוסי): יב) צ״ל דבריש שור (רש״ש) ובכתי״ יד דריש שור: יגא או בת יגח למאי אתא לדברי הכל לכתיקון הוא דאתא. ת״ק סבר כמשפט הזה יעשה לו כמשפט נזק שור חם יעשה לו. נזק מועד נזק שלם אף שור שהזיק אדם חם חצי נזק מועד נזק שלם כן יעשה לו. וד׳ עקיבא אומר אם כן הזה ליה לקרא לומר במשפט יעשה לו מאי טעמא כתב הזה ללמוד שזה דין בתחתון ולא כעליון, לפי שבתחילת הפרשה תורת החם הזה נקרא עליון ואחריו כתיב ואם שור נגח הוא המועד והוא הנקרא תחתון שזה אחרי זה כתיב ודייק ר׳ עקיבא הזה הסמוך לו הוא תורת התחתון והוא המועד. יכול לשלם מן העליה. כיון שאע״פ שהוא חם באדם משלם מזק שלם כמועד נדין אותר בכל דבר כמועד ת״ל יעשה לו מגופו משלם ולא מן העליה. ורבנן דפליגי עליה ד׳ עקיבא אמרי הזה כשם שאין בזה ד׳ דברים אלא כופר בלבד כך אין שור באדם משלם ד׳ דברים אלא נזק בלבד. ור׳ עקיבא נפקא ליה מאיש בעמיתו איש בעמיתו משלם ד׳ דברים ולא שור ד׳ דברים ג) בעמיתו ממעט השור משלם ד׳ דברים. ורבנן מאיש בעמיתו הזה אמינא צער לחודיה ת״ל כמשפט הזה יעשה לו כמשפט שור בשור כן משפט אדם באדם מה שור מנה שנגח לשור מנה מאתים ואין הנבילה יפה כלום נוטל את השור. מתני׳ ר׳ עקיבא ורבנן בתוהלת פרקין קמא ג) תבריה ר׳ עקיבא לגזירה: מתני׳ שור שוה מנה מאתים ואין למכור שנאמר ומכרו וחצו את כספו וגו׳ ר׳ עקיבא אומר החולט השור, קסבר ר׳ עקיבא שהחפי ניתנו וכי כתיב ומכרו את השור החי וחצו את כספו לניזק ומזיק מהזר להו רחמנא הזהשות ביה הניזק חשק שלמה על ר״ח ז) ר״ל דמיירי בשנים שנגחו כאחד ומשום הכי אין מזיק אחד יכול לומר לחבירו שלך נגח ולא שלי נגח דאין לך בעל דין עמי אלא אתה ואני ואין לי עסק עמך ואין לך עסק עמי.

עין משפט נר מצוה

מא א ב ג מיי' פ"ט מהלכות מקי ממון הל' ו סמג עשין סו טוש"ע ח"מ סי' תו סעיף ה:

מח ד ה מיי' שם הל' ז: מט ו מיי' שם הלכה ו סמג שם טוש"ע שם סעיף ו:

נ ז מיי' שם הלכה ח טוש"ע שם סעיף ג:

נא ח מיי' שם טוש"ע שם סעיף ד:

נב ט מיי' שם הלכה ט סמג שם:

נג י כ מיי' שם סמג שם טוש"ע שם סעיף ב ותו"ע בהג"ה:

נד ל מיי' פ"ח מהלכות חובל ומזיק הל' יא ופ"ז מהלכות ובהגמ"ה סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' שפו סעיף ה ו וס"ע:

רבינו חננאל

לר' עקיבא מוקדש לר' ישמעאל אינו מוקדש. הלכתא בהא כר' עקיבא דסתם מתני' כוותיה. בעא מיניה רבא מרב נחמן מכרו [מזיק] לר' ישמעאל מהו. אמר ליה אינו מכור והתניא מכרו מכור א', פי' אמר לו הא דתניא מכרו חשוב הוא כמכור אם עשה בו מלאכה הלוקח אינו יכול להוציא מיד הקונה שכירות אותה מלאכה שמכירתו מכירה היא אבל חוזר וגובה אותו מכח השעבוד שיש לניזק עליו. ודייקינן לדברי ר' ישמעאל הניזק בעל חוב הוא וכי יכול המלוה לטרוף המטלטלין שמכר הלוה וכי יש אחריות למטלטלי וב"ד כי האי גונא גובין למלוה מטלטלין. ודחי' שאני הכא. דכיון דנגח איתיה לתורא נגחנא הוא וכעבד שעשאו אפותיקי דמי אבל בעלמא ב"ד אין מגבין מטלטלי מכורין. תני רב תחליפא מכרו אינו מכור הקדישו מוקדש. ואוקימנא מכור ג' לר' עקיבא הוא כיון שהוחלט לניזק הוא, אלא לר' ישמעאל מכרו המזיק אינו מכור דהא משועבד ליה לניזק. הקדישו מוקדש אפילו לר' עקיבא גזירה בדר' אבהו כו', שאם אמרו לא הוקדש ויוצא לחולין הרואה אינו יודע שזה שור נגח הוא והוחלט לניזק אלא אומר אכבר זה הקדש שהוא שורו של פלוני זה המזיק הוא והואיל שהוקדש יצא לחולין יבוא לומר הקדש יוצא בלא פדיון לפיכך גזרו להיות הקדש משום הא דרבי אבהו. והא דר' אבהו בערכין פ' שום היתומין. הלכך מכרו המזיק לדברי הכל אינו מכור, הקדישו מוקדש לדברי הכל גזירה שמא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון, מכרו ניזק לר' עקיבא מכור לרבי ישמעאל אינו מכור, הקדישו נמי אינו מוקדש ולא חייש משום שמא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון דהא שור זה אינו ידוע לניזק אלא ליה והרואה אומר מפני זה יצא לחולין שהקדיש שאינו שלו ולדברי הכל אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו.

בבא קמא

כיון דמשעבד ליה לניזק לאו כל כמיניה א"ל [א]אינו מכור והתניא מכרו מכור [ב]חוזר וגובהו וכי מאחר שחוזר וגובהו למה מכור לרדיא ש"מ לוה (א) ומוכר מטלטלין ב"ד גובין לו מהם שאני התם דכמאן דעשאו אפותיקי דמי [ו]והאמר רבא עשה עבדו אפותיקי ומכרו ב"ח גובה הימנו שורו אפותיקי ומכרו אין ב"ח גובה הימנו עבד מ"ט משום דאית ליה קלא האי נמי [ג]כיון דנגח קלא אית ליה דתורא נגחנא קרו ליה תני רב תחליפא בר מערבא קמיה דרבי אבהו מכרו אין מכור הקדישו מוקדש מכרו מאן אילימא מזיק מכרו אין מכור מני ר"ע היא דאמר הוחלט השור והקדישו מוקדש אתאן לרבי ישמעאל דאמר יושם השור בב"ד אלא ניזק מכרו אינו מכור מני רבי ישמעאל הקדישו מוקדש אתאן לר"ע לעולם מזיק ודברי הכל מכרו אינו מכור אפילו לרבי ישמעאל דהא משעבדא[ב] ליה לניזק [ד]הקדישו מוקדש אפילו לר"ע [ט]משום דר' אבהו דא"ר אבהו [ה]גזירה [ג]שמא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון: ת"ר [י]שור תם שהזיק [ו]עד שלא עמד בדין מכרו מכור הקדישו מוקדש שחטו ונתנו במתנה מה שעשה עשוי[ד] [ז]משעמד בדין מכרו אינו מכור הקדישו אינו מוקדש שחטו ונתנו במתנה לא עשה ולא כלום [ח]קדמו בעלי חובות והגביהו בין חב עד שלא הזיק בין הזיק עד שלא חב לא עשו ולא כלום לפי שאין משתלם אלא מגופו [ט]מועד שהזיק בין שעמד בדין בין שלא עמד בדין מכרו מכור הקדישו מוקדש שחטו ונתנו במתנה מה שעשה עשוי קדמו בעלי חובות והגביהו בין חב עד שלא הזיק בין הזיק עד שלא חב מה שעשה עשוי לפי שאין משתלם אלא מן העליה: אמר מר מכרו מכור לרדיא הקדישו מוקדש משום דרבי אבהו שחטו ונתנו במתנה מה שעשה עשוי בשלמא נתנו במתנה מה שעשה עשוי לרדיא אלא שחטו [י]ליתי ולשתלם מבשריה דתניא [א]חי אין לי אלא חי [כ]שחטו מנין ת"ל [א]ומכרו את השור מ"מ אמר רב שיזבי לא נצרכא אלא לפחת שחיטה אמר רב הונא בריה דרב יהושע [ל]זאת אומרת [ה][ל]המזיק שעבודו של חבירו פטור פשיטא מהו דתימא התם הוא דא"ל לא חסרתיך ולא מידי דא"ל[ו] זיקא בעלמא הוא דשקלי מינך אבל בעלמא ליחייב קמ"ל הא נמי רבה אמרה [מ]דאמר רבה השורף שטרותיו של חבירו פטור מהו דתימא התם הוא דא"ל ניירא בעלמא קלאי מינך אבל [נ]היכא דחפר בה בורות שיחין ומערות ליחייב קמ"ל דהא הכא כמאן דחפר בה בורות שיחין ומערות דמי וקאמר מה שעשה עשוי קדמו בעלי חובות והגביהו בין חב עד שלא הזיק בין הזיק עד שלא חב לא עשה[ז] ולא כלום לפי שאין משלם[ח] אלא מגופו בשלמא הזיק עד שלא חב ניזקין קדמו אבל חב עד שלא הזיק ב"ח קדים ואפילו

רש"י

כיון דמשעבד ליה. דאי לא יהיב ליה דמי שקיל ליה לשור דרחמנא שעבדיה ניהליה: והתניא מכרו מכור. אמר ליה חוזר וגובהו ניזק מלוקח: לרדיא. [א] שאם חרש בו לוקח אינו נותן דמי החרישה לניזק: ש"מ. בממיה והא מטלטלין לאו מידי דקאי בעיניה ולא סמיך מלוה עלייהו ואפי' טרפינן להו מלוקח: אפותיקי. רחמנא שוייה[ט] למיגבי מהאי שור: אין בעל חוב גובה ממנו. והכא אמאי גבי ליה מלוקח: ומשני עבד טעמא מאי. גובהו מלוקח משום דאית ליה קלא לשעבדיה כי שווי' אפותיקי: בר מערבא. מא"י הוה: מכרו אינו מכור. קס"ד אפי' לרדיא: לשלם מזיק. ומכרו אינו מכור לגופיה קאמר דהדר גבי ליה ואפילו לרבי ישמעאל: הקדישו מוקדש. לאו קדוש ממש אלא ליתן דבר מועט בפדיונו: כדרבי אבהו. דאמר במסכת ערכין (דף כג:) גבי מקדיש נכסיו והיתה עליו כתובת אשה ובעל חוב וקתני התם דיהיב להקדש מידי פורתא וגבי בעל חוב דיליה ואמר ר' אבהו דהא דבעי למיתב להקדש מידי משום גזירה שמא יאמרו הקדש גמור יוצא לחולין בלא פדיון: מכרו מכור. כולה הך ברייתא מפרש לקמן: משעמד בדין. נשתעבד גופו לניזק ושלו הוא: מכרו. מזיק: אינו מכור. ואפי' לרדיא: הקדישו אינו מוקדש. ואפילו מידי לא יהיב להקדש: קדמו בעלי חובות כו'. מפרש טעמא לקמן: מכרו מכור. אשור תם קאי עד שלא עמד בדין: כדרבי אבהו. דיהיב דבר מועט: נתנו במתנה מה שעשה עשוי לרדיא. כמכירה: אלא שחטו. קס"ד מה שעשה עשוי לאפקועי מניזק קאמר דהתם ליכא למימר לרדיא: לפחת שחיטה. מה שנפחתו דמיו בשחיטתו אין המזיק משלם: שעבודו של חבירו. קרקע המשועבדת לחבירו: פשיטא. דמהכא שמעינן לה בלא מימרא דרב הונא: ה"ג הא נמי רבה אמרה דאמר רבה. רבה אדם השוב היה ומאדם חשוב כגון רב או רבה פרכינן כאילו כתיב[י] במשנה או בברייתא: כמאן דחפר בה בורות שיחין ומערות דמי. שהרי בשחיטה נפחת ונכרת: בין הזיק עד שלא חב. עד שלא לוה בעליו המעות מבעלי חובין:

ואפילו

תוספות

ניהו ועוד דלרבי עקיבא קדוש הגוף והשתא משהקדיש אבל לרבי ישמעאל אפילו למ"ד למפרע הוא גובה שבח דמזיק הוי ולא קדיש עד שיגבנו ונראה דאע"ג דלרבי עקיבא קיימא ליה ברשותיה משעת הנזק קודם העמדה בדין ושבינן כאילו בא אלי נזק לידו מאותה שעה ואע"ג דקי"ל[ס] פלגא נזקא קנסא מכל מקום אם העידו עדים שנגח ביום א' ואתו עדים אחריני ואמרו ביום א' הייתם עמנו אלא בע"ש נגח דמשלמין דבעידנא דקמסהדי גברא לאו בר תשלומין הוא דכל זמן דלא נתגלה הדבר שלא העידו עליו חשיב לאו בר תשלומין אע"ג דקם ברשותו דניזק בשעת הנזק כדמוכח במרובה (לקמן דף עד. ושם[ס]) גבי מעידנו באיש פלוני שהפיל שן עבדו (של פלוני) וסימא את עינו ואתו סהדי ואפכינהו ואזמינהו ומוקים לה דקדמי אקדומי ואפ"ה פריך אי דלא עמד בדין דמי כולי עבד בעי לשלומי דאכתי לא מחייב גברא אלמא לא חשבינן גברא בר תשלומין כל זמן שלא נודע אע"פ שהעבד זוכה בשחרורו לאלתר כדדרשינן[י] תחת עינו ולא תחת עינו ושינו וא"ת דבפרק נערה (כתובות דף מג: ושם) תנן לא הספיק לעמוד בדין עד שבגרה קנסה לעצמה ואמאי והא משעת פתוי זכה בה האב אלמא משמע דבקנס לא זכי עד שעת העמדה בדין והכא סבר רבי עקיבא דזכי משעת הנזק וכן במרובה (דף עד: ושם) משמע דאי לא כתיב תחת עינו דמשמע ולא תחת עינו ושינו הוה אמרינן דסימא עינו והפיל שינו דיוצא בעינו ושינו אלמא לא זכי עד שיעמוד בדין והכא סבר רבי עקיבא דזכי משעת הנזק ועוד [ס]דרבי עקיבא אית ליה בהשולח (גיטין מב:) דיוצא בשן ועין צריך גט שחרור והתם אמר דמ"ד צריך גט שחרור קסבר שיוצא בשינו ועינו [ס]ושמא י"ל דהיינו טעמא דזוכה משעת נגיחה משום דגלי לן קרא דמשמע לרבי עקיבא דמכרו[ו] אמזיק ואניזק קאי והאיך דמרובה (דף עד:) נמי גלי קרא למאן דאית ליה: [ס]איבא בינייהו. דלרבי עקיבא קדוש אף על גב דאי מודה מפטר דקנס הוא מכל מקום השתא מיהא לא הודה:

משום דרבי אבהו. אבל בלא ר' אבהו לא קדיש משום דקדושת דמים אין מפקעת מידי שעבוד ומיירי הכא בבעל מום אי נמי בתם[ו] וכגון שהקדישו לבדק הבית דקדוש קדושת דמים וכדאמרינן (תמורה דף ו.) המתפיס תמימים לבדק הבית מה שעשה עשוי[ו] [ס]וקשה מכאן לר"ת שמפרש דבכל קדושת מטלטלין מפקעת מידי שעבוד ואפי' קדושת דמים ואומר ר"ת דאלמוה רבנן לשעבדא דניזק כדאמרינן בהחובל (לקמן צ ושם) אלמוה רבנן לשעבדיה דבעל: זאת אומרת המזיק שעבודו של חבירו פטור. ופליג אדרשב"ג דמחייב בהשולח (גיטין מא. ושם[ס]) גבי מאמורלאי דהתם: [ס]שמע מינה ב"ח מאוחר שקדם וגבה כו'. ודלא כהן נגס בפרק מי שהיה נשוי (כתובות דף צג.) דלדידיה כי היכי דבקרקעות עדיף ב"ח מאוחר משום נעילת דלת טפי מלוקח מלוקח הכי נמי אע"ג דמלוקח מאוחר גבי ליה ניזק כדאמר נעל משום דלית ליה קלא[ו] מב"ח מאוחר לא גבי ליה משום נעילת דלת: אילו

מסורת הש"ס עם הוספות

א) לעיל יא: ב"ב מד:, (גיטין מא.), ב) [ערכין כג:], ג) [שם לג.], ד) [תוספתא פ"ג ה"ט ע"ש], ה) עיין תוס' לקמן לו. ד"ה והיא, ו) [גיטין מא.], ז) לקמן נא. ח) לעיל טו. ט) [ד"ה דלמאי], י) לקמן עד:, כ) עיין ר"ן נדרים כט. ד"ה הכא שחולק, ל) ועיין תוס' גיטין מ: ד"ה הקדש שכתבו בזה"א, מ) [ד"ה מזיק].

הגהות הב"ח

(א) גמרא ש"מ לוה ומכר מטלטלין:

הגהות הגר"א

[א] רש"י ד"ה לרדיא שאם כו'. נ"ב ורמב"ם ובטור"א פירשו למכור בגבולה לגבולה להגבוה בלא"ה פטור כמש"נ לו ע"ב סוף סוף כו':

תורה אור השלם

א) וְכִי יִגֹּף שׁוֹר אִישׁ אֶת שׁוֹר רֵעֵהוּ וָמֵת וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ וְגַם אֶת הַמֵּת יֶחֱצוּן: [שמות כא, לה]

הגהות וציונים

א] צ"ל משעבד (דפו"י): ב] יראה דהוא ט"ס (מצור דבש, וכן ליתא בכת"י): ג] צ"ל לא עשו (כמו לעיל): ד] צ"ל משתלם (דפו"י): ה] יש להוסיף כאפותיקי (באה"מ) ובכת"י שבעדיה: ו] [צ"ל תנין (גליון)]: ז] צ"ל דהמכרו (באה"מ): ח] שייך לע"א: ט] שייך לדף לד ע"א: י] עיין מהרש"ל (גליון):

ליקוטי רש"י

[נדפס בסוף המסכת]

גליון הש"ס

גמ' זאת אומרת המזיק כו'. בכתן זה לעיל ל' ע"א ועי' לקמן נ"ז ע"א תוס' ד"ה אמר ר"ל: שם היכא דחפר בה בורות שיחין כו'. עי' לקמן דף ק ע"א תוס' ד"ה אישתמיט: תוס' ד"ה (ע"א) איכא כו' דר"ע אית ליה כו'. תמוה לי טובא ומאי קושיא דהתם כיון דלריך גט שחרור מש"ה לא קנה עיגו נמי להכמכר דלמפרע מעשה בעשה שהפיל שינו דהוה אסור דבשלבר דבר מכוונה עלמא ולמו הכא כתם ספיר י"ל דלמפרע קם ברשותו כאילו לא קנה מקו ואמאי דמיין לה ליה ולע"ג, ואילו שאילי כלאי היה י"ל לפרש דלין ה קושים קושיא לס ולקמן קושיתם דמרובה משמע דאי לא בעיא עיג ה"ם דיולא בשן ועין

שיטה מקובצת / פסקי רי"ד

אלמא דלא זכי עד שיעמוד בדין ... [remainder of the small-print notes at the foot of the page]

חשק שלמה על ר"ח א) נראה דל"ל מכרו מזיק אינו מכור וכו'. ב) עיין לקמן דף לו ע"א תוס' ד"ה אלא שלא ...

ואפילו הזיק עד שלא חב בעל חוב קדים ש"מ (א) ב"ח מאוחר שקדם וגבה מה שגבה לא גבה לא לעולם אימא לך מה שגבה גבה ושאני התם דא"ל אילו גבך הוה לא מינך הוה גבי ליה דהאי תורא דאזקן מיניה משתלמנא: ת"ר שור שוה מאתים שנגח שור שוה מאתים וחבל בו בחמשים זוז ושבח ועמד על ארבע מאות זוז שאלמלא (לא) הזיקו היה עומד על שמנה מאות זוז נותן כשעת הנזק כחש כשעת העמדה בדין שבח מזיק נותן לו כשעת הנזק כחש כשעת העמדה בדין אמר מר שבח מזיק נותן כשעת הנזק מני ר' ישמעאל היא דאמר בעל חוב הוא וחזי הוא דמסיק ליה אימא סיפא כחש כשעת העמדה בדין אתאן לר"ע דאמר שותפי נינהו רישא רבי ישמעאל וסיפא ר"ע לא כולה ר"ע היא והכא במאי עסקינן כשפיטמו אי כשפיטמו אימא רישא שבח ועמד על ד' מאות זוז נותן לו כשעת הנזק אי כשפיטמו צריכא למימר אמר רב פפא רישא משכחת לה בין דפטמה פטומי בין דשבחא ממילא ואצטריך לאשמועינן דהיכא דשבחא ממילא נותן לו כשעת הנזק סיפא לא משכחת לה אלא כשפטמו כחש כשעת העמדה בדין כחש מחמת מאי אילימא דכחשא מחמת מלאכה לימא ליה את מכחשת ואנא יהיבנא אמר רב אשי דכחש מחמת מכה דא"ל קרנא דתורך קבירא ביה:

מתני' שור שוה מאתים שנגח שור שוה מאתים ואין הנבילה יפה כלום אמר ר"מ על זה נאמר ומכרו את השור החי וחצו את כספו א"ל רבי יהודה וכן הלכה קיימת ומכרו את השור החי וחצו את כספו ולא קיימת וגם המת יחצון ואיזה זה שור שוה מאתים שנגח שור שוה מאתים והנבילה יפה חמשים זוז שזה נוטל חצי החי וחצי המת וזה נוטל חצי החי וחצי המת:

גמ' ת"ר שור שוה מאתים שנגח שור שוה מאתים והנבילה יפה חמשים זוז זה נוטל חצי החי וחצי המת וזה נוטל חצי החי וחצי המת וזהו שור האמור בתורה דברי רבי יהודה רבי מאיר אומר אין זהו שור האמור בתורה אלא שור שוה מאתים שנגח לשור שוה מאתים ואין הנבילה יפה כלום על זה נאמר ומכרו את השור החי וחצו את כספו אלא מה אני מקיים וגם את המת יחצון פחת שפחתתו מיתה מחצין בחי מכדי בין ר"מ בין רבי יהודה האי מאה ועשרים וחמשה שקיל והאי מאה ועשרים וחמשה שקיל מאי בינייהו אמר רבא פחת נבילה איכא בינייהו רבי מאיר סבר פחת נבילה דניזק הוי ורבי יהודה סבר פחת נבילה דמזיק הוי פלגא א"ל אביי אם כן מצינו לרבי יהודה תם

רש"י

ואפי' הזיק עד שלא חב. נמי בעל חוב קדים ומאי מפקינן מיניה: ש"מ. בתמיה דפלוגתא היא בעלמא (כתובות דף צד.) דאיכא למ"ד מה שגבה גבה: לית דגרסי ואפי' הזיק עד שלא חב נמי דניזק קדים ש"מ כו'. כלומר אע"ג דניזק קדים שיעבודיה קשיא ליה האי: אילו גבך הוה. דכבר גבית ליה קודם שהזיק: לאו מינך משתלימנא. בתמיה: ושבח. ניזק ועמד על ד' מאות זוז: שאלמלא כו'. כלומר הואיל ואיכא למימר אלמלא לא הזיקו היה עומד על שמונה מאות זוז נותן לו כ"ה זוזים כשעת הנזק ולא מצי א"ל מאי אפסדתיך הא שבח טפי משום דאמר ליה ניזק אי לא אזיקתן הוי שבח וקאי על תמני מאה. ל"א שאלמלא לא הזיקו כו' ועכשיו תובע ניזק מאתים חליין של ד' מאות אלי מזק שהפסידו אינו נותן לו אלא כ"ה כשעת הנזק ורלשון עיקר: כיחש. המזיק מחמת המכה ונראה עכשיו הזיקו גדול יותר מתחילה בשעת הנזק נותן לו כפי נזק שבשעת העמדה בדין כדקאמר לקמן קרנא דתורך קבירא ביה: שבח מזיק. ועמד על ד' מאות: נותן לו. כ"ה זוז כשעת הנזק ואין יכול ניזק לומר לו תן לי חלק שמינית שבו שזכיתי בו משעת הנזק ובדקומי השביח: כחש כשעת העמדה בדין. ונותן לו חלק שמינית שבו שנכרשותו כתם ולקמן פריך רישא לסיפא: ה"ג כולה ר' עקיבא היא וכשפיטמו. מזיק לשור ותסר ממונו לשטחיה הלכך לא שקיל ניזק בשבחא: אימא רישא שיבח ניזק ועמד על ארבע מאות זוז. אפי' הכי נותן לו כשעת הנזק ולא מצי א"ל מאי אפסדתיך משום דא"ל ניזק אלמלא לא הזיקו היה עומד על ח' מאות: ואי כשפיטמו. ניזק לשורו צריכא למימר דיהיב לו כשעת הנזק ולא מצי א"ל מאי אפסדתיך הא האי דאשבח משום פיטומו הוא וחסר ביה ממונא ללישנא אחרינא הכי משמע אימא רישא שבח ניזק נותן לו כשעת הנזק ותו לא ולא מצי למימר ניזק תן לי ב' מאות שאלמלא לא הזיקו כו' ואי בשפיטמו ניזק צריכא למימר דלא יהיב ליה מזיק ב' מאות האי דאשבח משום פיטומא הוא וקשיא לי הא ודאי אצטריך לאשמועינן דאשבחה[1] דאפסדיה דאי לא אזיק הוה קאי השתא בהאי פיטומא דפטמיה על תמני מאה ולשון ראשון שמעתי ועיקר: רישא נותן לו כשעת הנזק. ולא מצי א"ל מאי אפסדתיך בין דפטומי פטמיה בין דשבח ממילא והיכא דפטמיה לא הוה אצטריך למיתנא אלא משום היכא דשבח ממילא אצטריך לאשמועינן: כחש כשעת העמדה בדין. אריסא מהדר: מתני' וחצו את כספו. דהיינו חצי נזק: וכן הלכה. ודאי כן הלכה דמנה נותן לו דהיינו ח"נ אבל אין זה שור האמור בתורה דקיימת ומכרו את השור החי וגו' ובגמ' מפרש במאי פליגי: והנבילה יפה נ' זוז. דה"ל הזיקו ק"נ ופלגא נזקא דהיינו ע"ה בעי ניזק להפסיד והלכך שקיל חצי (נזק[1]) החי וחצי המת דשוו קכ"ה ומטי לכל אחד פסידא ע"ה: גמ' פחת שפחתתו מיתה מחצין בחי. כלומר נבילה לא שייכא גבי מזיק כלל אלא שמין את הנבילה כמה פחותין דמיה עכשיו משעה שהיה חי ונותן לו מזיק חצי הפחת: האי קכ"ה קא שקיל והאי קכ"ה קא שקיל. היכא דנבילה שוי נ' דהא לר"מ גופי' שקיל נ' דנבילה[1] וע"ה מן החי דהיינו חצי הפחת שפחתה מיתה והוו קכ"ה ולרבי יהודה נמי נוטל המזיק חצי החי דהיינו ק' וחצי המת דהיינו כ"ה ובמאי פליגי: פחת נבילה. אם פחתו דמיה משעת מיתה עד שעת מכירה לר"מ דאמר לא שייך מזיק בנבלה פחת דניזק הוי ולא יהיב ליה אלא חצי מה שפחתה מיתה:

תוספות

אילו גבך הוה לאו מינך הוה גבי ליה. תימה אי הוא בדין שיגבה שפשע בשמירתו וי"ל דלא קאמר אלא כלומר דאין גוף השור משועבד לב"ח כמו שהוא משועבד לניזק שמשתלם מגופו וכן פירש בקונטרס בריש שור שנגח ארבעה וחמשה (לקמן ד' לו.):

שאלמלא לא הזיקו היה עומד על שמנה מאות וזה נותן כשעת הנזק. לא נקטיה לאשמועינן שלא ישלם כל מה שהיה ראוי להשביח אלמלא לא הוזק דמילתא דפשיטא הוא דלאו אם נגח שור קטן הייתי סבור שישלם דמי שור גדול לפי שהיה ראוי להיות גדול ומשביח ועוד אי להכי אצטריך מאי פריך בסמוך אי כשפטמו צריכא למימר אלא י"ל כפי' הקונט' בלשון אחר[1]: **הכא** במאי עסקינן כשפטמו. וכגון שאין השבח יותר על היציאה[1] שאם היה יותר נהי נמי דאמרינן בחזקת הבתים (ב"ב ד' מג:) דשותף הוי כיורד ברשות מ"מ מה שאדם רוצה ליתן למפטם לפטם יטול המזיק והמותר יש לו להיות לניזק וא"ת א"כ אמאי אצטריך למיפרך מרישא מסיפא גופה לפרוך אי בשפטמו צריכא למימר וי"ל דסיפא אצטריך דסד"א כיון דאמר ר"ע הוחלט השור הוי ליה מזיק כשפטמו מניח מעותיו על קרן הצבי כמו בהלך למדינת הים ובא אחר ופרנס אשתו (כתובות ד' קז:) ועוד מצינו למימר דאיירי שפיר שהשבח יתר על היציאה והא דקאמר נותן כשעת הנזק לאו דוקא אלא בא להשמיענו שיטול יותר מדמי יציאותיו כיורד ברשות דמי:

כשפיטמו. וא"ת אמאי מפליג בין שבח לכחש לפלוג בשבח גופיה דשבח ממילא כשעת העמדה בדין וי"ל דאגב דנקט ברישא שבח וכחש בסיפא נמי נקט הכי: **זה** נוטל חצי החי וחצי המת. האי לישנא לאו דוקא ולא אתי למימר אלא שמקבל עליו חצי הפחת ולפי המסקנא[1] שקיל בשבחא: **דרבי** מאיר סבר פחת נבלה דניזק. אע"ג דבפ"ק (ד' י:) נפקא לן מוהמת יהיה לו מ"מ האי קרא דהכא אצטריך לאשמועינן דלא משלם אלא חצי נזק דאי מוחלו את כספו ה"א שהוא פעמים יותר ופעמים פחות כדמוכח בסמוך דפריך א"כ מצינו תם לר' יהודה דמשלם יותר מח"נ ומשני אית ליה לרבי יהודה פחת שפחתתו מיתה מחצין אלמא נפקא לן מוגם את המת יחצון דלא משלם אלא חצי נזק: מצינו

רבינו חננאל

[illegible]

עין משפט נר מצוה

פה א מיי' פרק ג' מהל' גזלה ואבדה הלכה ה סמג עשין ע' טוש"ע ח"מ סי' קד סעי' א:
פו ב ג מיי' פ"ט מהל' נזקי ממון הל' יא טוש"ע ח"מ סי' שצ סעי' א:
פז ד ה ו מיי' שם הל' יא יב טוש"ע שם סעי' ב:
פח ז מיי' שם הל' יא טוש"ע שם סעי' א:
פט ח מיי' שם טוש"ע שם סעי' ג:

מסורת הש"ס

א) [כתובות צ. צ"ג. ערכין ז:], ב) [ע' תוספות כב. תוספות ד"ה אלמלא], ג) [לעיל יג. לקמן נו.], ד) [שם], ה) [לעיל טו.], ו) ע' ב"מ קא., ז) לקמן עמוד ב.

גליון הש"ס

[illegible]

תורה אור השלם

א) וְכִי יִגֹּף שׁוֹר אִישׁ אֶת שׁוֹר רֵעֵהוּ וָמֵת וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ וְגַם אֶת הַמֵּת יֶחֱצוּן: [שמות כא, לה]

הגהות וציונים

[illegible]

ליקוטי רש"י

[illegible]

פחת שפחתתו מיתה מחצין בחי שור שוה ר' שנגח שור שוה ר' והנבילה יפה נ' זוז לר' יהודה חולקין [illegible] בשביל המיתה נוטל חצי הפחת והולך [שמות כא, לה]. פחת נבילה דניזק. דהכי אמר לממונא [illegible] ומשלם ליה מזיק מה שהנזק הוי יותר על הדמים שהיתה נבילה שוה בשעת מיתה [לעיל י:].

נבילה איכא בינייהו. פי' כגון שהיתה שוה הנבילה בשעת מיתה נ' כספים ועכשיו שוה כ' ר' מאיר סבר הנבילה לניזק לא חייב התורה אלא חצי שפחתתו המיתה והוא ע"ה כספים, ור' יהודה סבר זה וזה חולקין והפסד הנבילה על [illegible]

חשק שלמה על ר"ח א) [illegible]

צ א ב מיי' פ"ו מהל' מקי ומתנ הלכה ח קמא עטין מז פוסקים פ"מ סי' סג סעיף ב:
צא ג פוסקים שם סהגה"מ:
צב ד ה מיי' פ"ו מהל' מקי ומתנ הל' ג ממא שם פוסקים פ"מ סי' סה סעיף ו ומיי' כ:
צג ו מיי' פ"ג מהל' מוכל ומזיק הל' ח ופ"ל מהל' שכ הל' ו ופ"ח סלכה ז ופ"י הלכה י ופ"ב סלכה ו ממא לזוין סה ועטין סח:
צד ז מיי' פ"ם מהל' שכ הל' ז:
צה ח מיי' שם פ"ב הל' ו:

מצינו תם חמור ממועד. ופ"ת והא ר"י מית ליה (לקמן דף מה:) לד תמות במקומה עומדת וי"ל דה"פ מצינו לד תמות ממון מלד מועדות ומיהו מצריכת לטור שום מנה כור ומה לד מועדות לממור אין משלם אלא מה שהזיק לד תמות הקל לא כל חיב. אם שמרו שמירה פחותה ולא וחזיק ומועד פטור: **דכתיבי קראי.** כלומפרש התם: זה נוטל חצי החי. שמוה מליו ר"ש פלעין ופלגא בשמיל משלומין שלו אלא שוה מלא ה' פלעים: תם הקל לא כ"ש. פלמת לר' יהודה תם הקל קרי ליה: ר"ת מבר שבח נבילה דניזק הוי. פלית לטו שום שומפות: **והיינו דקשיא** ליה ליה"ר. דשמעין ליה בגריעותא דלקמן דקאמר יכול שור שוה מנה כו' פלעים שנגח לשור שוה מנה כו' דקשיא ליה דקאמר יכול משום דקסבר כי מין לנזיקין ס"ל דתם כמועד עליה דמזיק במצמו לשור שוה מנה והכנילה יפה ה' חמשים זוז ומ"ם [ב]פלגא ה' זוזים דמזיק מזיק מלי שמי לטור שוה מנה ופלגא ומלי שמת לטור שוה שני פלעים ופלגא: **אמרת** זכי היכן מצינו מזיק נשבר. שמינו מפקיד כלום דתמ"ג דקאמר ר"י לעיל דמזיק שקיל בשמת בשלומי מ"ג מיהא מלי ומפקיד ע"ה משור שני: **שלם ישלם.** כמועד כמיב **גמ'** שם מלומים כמב לך שמר שלם ושמר למועד נומר בעלים משלמין ואין בעלים נוטלין מאי בעלים משלמין ואין בעלים נוטלין: **והנבילה** יפה שלשים זוז. שהוקלקה הנבילה מממה לשקול מזיק ממנה זוז בחמין ר' זוז שהממיה להם לר' מני פסידא ליהך דהא נמי מרחם ר' דינר: **אם כן מצינו** לר"ת **תם משלם יותר מחצי נזק.** ס"ב דלמ"ד ר"י פסם שפחתו מימה מפקיד כמי מלינו בתם משלם יותר ממלי נזק והיכי דמי שור שוה ר' שנגח לשור שוה מ' והנבילה יפה כ' ופלגא נזק פלגא עשרה וכי פלגי מלי מי ומלי מת טוטל חצי החי וחצי המת כמי כ"ה ובמת ר' הרי [ל"ה] נמצא מזיק משלם יותר ממלי נזק דכשלמת לר"מ לא משלם אלא מלי מה שפחתתו מימה אלא לר"י נהי נמי דהיכא דמטי ליה המי יותר ממנק אלא מלי המי מקל ומוסר ממועד מדקתני לעיל מה מועד ממור מינו משלם אלא מה שהזיק מם הקל לא כ"ם אבל הכא דליכא למימר כמי להם פמות ממה שהזיק משלם ומיהו טפי ממלי נזק מיכא: **אית ליה לרבי יהודה** פחת שפחתתו מיתה. הלכך כהשור שני מקנא נפקא ליה אלא אקל אלא מלי נזק: **א"כ.** ללפחת שפחתתו מיתה למה לחת לחמוד את המת ימנון מלי וגם ש"מ מרמי דשמפיה רחמנא בשמת: **מרגי'** שורו שביש פטור. לקישיימת לן (לעיל דף כו.) מיש בעמיתו ולא שור בעמיתו: שורו שהדליק את הגדיש בשבת חייב. מלי נזק למשומה הוא: **גמ'** כל המקלקלין פמורין. לענין שבת: חוץ מחובל ומבעיר. כלמפרש

תם חמור ממועד וכי תימא הבי נמי כדרתנן [ג] ר' יהודה אומר תם חייב ומועד פטור אימר דשמעת ליה לרבי יהודה לענין שמירה דכתיבי קראי לענין תשלומין מי שמעת ליה והתניא רבי יהודה אומר יכול שור שוה מנה שנגח שור שוה חמש סלעים והכנילה יפה שלשים זוז שקיל חמש סלעים והכנילה יפה שלשים זוז שקיל נמי מזיק בשבחא ואומר שלם ישלם [ד]ואין בעלים נוטלין א"ל רב אחא בר תחליפא לרבא א"כ מצינו לרבי יהודה תם משלם יותר מחצי נזק והתורה אמרה [ה]ומברו את השור החי וחצו את כספו איתיה לר"י פחת שפחתה מיתה מחצין בחי מנא ליה [ו]מוגם את המת יחצון והא אפקיה ר' יהודה לזה נוטל חצי החי וחצי המת וזה נוטל חצי החי וחצי המת א"כ נבחוב קרא ואת המת מאי וגם ש"מ תרתי: **מתני'** ד"ש חייב על מעשה שורו ופטור על מעשה עצמו פטור על מעשה שורו וחייב על מעשה עצמו [ה]כיצד שורו שביש פטור והוא שבייש חייב שורו שסימא את עין עבדו והפיל את שינו חייב שורו שחבל באביו ובאמו חייב והוא שחבל באביו ואמו פטור שורו שהדליק את הגדיש בשבת חייב [ו]והוא שהדליק בשבת פטור מפני שהוא מתחייב בנפשו: **גמ'** [ז]תני רבי אבהו קמיה דרבי יוחנן [ח]כל המקלקלין פטורין חוץ מחובל ומבעיר א"ל [ט]פוק תני לברא חובל ומבעיר אינה משנה ואם תימצי לומר משנה [י]חובל בצריך לכלבו [יא]מבעיר בצריך לאפרו תנן שורו שהדליק את הגדיש בשבת חייב והוא שהדליק את הגדיש בשבת פטור וקתני הוא דומיא דשורו מה שורו דלא קבעי ליה אף

והתורה אמרה ומברו. נלמ מנוס לנממע פממיס דקרא ס"נ דקרא נמ מממע כלל מנמ ר"ל דה"ק והמורה ממרה ומכרו וע"כ ר"י נמ מפרש נקרא נמנמנם כל שנה[ה] יומר מפני להם שמעינן ליה לר"י למיש ליה ס"נ נקמן כפ' שור שנגח ד' וה' (ד' נ:). ממר לפן נמצמות מנמם מק מנם ולימי המול מנמם מפי מק: **שורו** שביש פטור. נפר ורפוי ומנמ ומי ולנות נמ מנים

מנוס דממעין מממימין להמוכל (לקמן דף פו.) ומ"ג דנומנת נמי מקמי סמם מ"מ מנמ הכא לנקנק הוא לומיל לשורו מו שורו לומיל לידיה ק' חנני הנבילה ר' הכל ק"ל. והקשתה עליה אבמי לדבריך שאתה אומר בי ר' יהודה מתחייב המזיק לשלם פחת הנבילה נמצא תם חמור ממועד כי המועד כתיב ביה שלם ישלם שור תחת השור לא ידענא דהמת מזיק שקיל ליה מאי טעמא כתיב המת יהיה לו אלא ללמדך שהיא לניזק והמחור ממה שהיה שוה המת הוא בחיים משלם נמצא פחת הנבילה על הניזק ואין על המזיק כלום ואם תאמר בתם בפחת הנבילה משלם גם המזיק נמצא חומרא בתם מן המועד כי מה שאינו משלם המועד משלם התם. וכי תימא לר' יהודה תם נממר להו דתנן ר' יהודה אומר תם חייב מועד פטור כר. ואפ"ג שאני התם דכתיבי קראי אבל לענין תשלומין לא אמר ר' יהודה, ועוד התניא ר' יהודה אומר יכול שור שוה מנה שנגח שור שוה ה' סלעים והנבילה יפה סלע כו'. ונדחו דברי רבא ופירק ר' יוחנן פחת נבילה דברי הכל לניזק הוי ושבח נבילה איכא בינייהו ר' מאיר סבר לניזק הוי ור' יהודה פלג, והיינו דתני בברייתא דקא קשיא לר' יהודה השתא דאמרי חם וחמור עליה לזמיק ולא שקיל בהחיתא ושקיל בשבחא יכול שור שוה ה' סלעים שנגח שור שוה ק' והנבילה יפה ג' זה חולקן חצי החי חצי המת שנמצא המזיק נוטל יותר מדמי שור כולו היכן מצינו מזיק נשבר ואומר שלם ישלם מאי ואומר וכי תימא הני מילי דאמרת היכן מצינו מזיק נשבר הני מילי היכא דאית ליה פסידא לניזק שלא יהא מפסיד חה נשבר אבל היכא דלית ליה פסידא לניזק שור שוה ה' סלעים שהן כ' זה שנגח שור שוה ה' סלעים ושבחה הנבילה ושוה ל' זה ושקיל האי כ"ה זה והאי כ"ה זה נמצא המזיק נוטל דמי שורו כולו ושפסדא ה' זה לניזק כתיב שלם ישלם הבעלים משלמין ולא נוטלין. ס) **אמר ליה רב אחא בר תחליפא לרבא** לימך דאמרת דלמא כי חם חומנא עליה המזיק דשקיל בשבחא היכא דלית ליה פסידא לניזק אבל היכא דאית ליה פסידא לניזק לא מדלית ליה לר' יהודה פחת שפחתתו מיתה מחצין בחי. כלומר המזיק משלם הניזק ואם אין שם הניזק אין למזיק כלום. **אמר ר' אחא בר תחליפא לרבא** לימך דאמרת לר' יהודה פחת שפחתתו מיתה מלי נמצא תם משלם כגון שור שוה ר' שנגח שור שוה ר' והנבילה יפה ג' זה נמצא המזיק הנבילה ואינה עכשיו אלא ל' לר' יהודה דאמר מלי נמצא משלם ניתר על חצי נזק ר' זה ופריק כל כי האי גוונא אית ליה לר' יהודה פחת שפחתתו מיתה מחצין בחי. **לישנא אחרינא** א"כ שחולק הניזק והמזיק השור החי והמת פעמים שישנה השור החי מ' המת היה שוה ר' והנבילה יפה ג' זה הניזק נוטל מן החי ק"ג ומן הנבילה כ"ה הכל בשב"ע והמזיק לא היה אלא ק"ג אית שהנבילה היתה שוה ג' זה עכשיו נמצא תם משלם יתר מחצי נזק. ופריקי אית ליה לר' יהודה פחת שפחתתו מיתה מחצין בחי אבל לא מרגם את המת יחצון. **הא אפקיה** ר' יוחנן אליבא דר' יהודה דאית ליה למזיק בשבח נבילה. ופריקי **א"כ לכתוב קרא** ומכרו את החי וחצו את כספו ונפ את המת ולישתוף והוה אמינא בזמן שנגח שור שוה ר' לשור שוה ר' והנבילה לא יפה כלום דמקיימי' חלוקה חצי בחצי ומת האי לא מקיימי כתב ומת החי יחצון מכל מקום הנזק לאשמועינן פחת שפחתתו מיתה מחצין בחי. **ואית מאן דמפיק האי סברא מגוב** ואמר אחין וגמין רבוין אתא גם לדבות שור שוה ר' שנגח שור שוה ה' והנבילה יפה ג' זה ומחצין בחי המזק והוא פחת שפחתתו מיתה וכן כל נזק כיוצא בו ולחי שור שוה ר' שנגח שור שוה ר' והנבילה יפה כלום מחצין המת החי בלבד: **מתני'** יש חייב על מעשה שורו ופטור על מעשה עצמו כר' שורו שחבל באביו ובאמו חייב **והוא** שחבל באביו ובאמו פטור וכן שורו שהדליק את הגדיש בר'. תני ר' אבהו קמיה דר' יוחנן כל המקלקלין פי בשבת פטורין חוץ מחובל ומבעיר אמר ליה חוץ מחובל ומבעיר אינה משנה אלא כל המקלקלין פטורין אפי' חובל ומבעיר בכללם הכל פטורין, אם תמצא לומר משנה חובל כגון שהכה בהמה וכיוצא בה והרגה בצריך לכלבו מבעיר בצריך לאפרו ואינן

חשק שלמה על ר"ח ס) נקמיע נמי' ליתא לנהן מימתה מלי ומלי דמי לחתם היה לניעל ול' נמנתה כמלן ול"ש.

הגהות הב"ח

(ס) גמ' למה ליצא מק מחוכל וכי מפרק [ש"י ד"ה ומ"ש] שמוכ. ל"א ד' קו ע"ב:

תורת אור השלם

א) אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם וְלֹא יִשְׁמְרֻנִי בְּעָלָיו שִׁלַּם יְשַׁלֵּם שׁוֹר תַּחַת הַשּׁוֹר וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ:
[שמות כא, לו]

ב) וְכִי יַגֹּף שׁוֹר אִישׁ אֶת שׁוֹר רֵעֵהוּ וָמֵת וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ וְגַם אֶת הַמֵּת יֶחֱצוּן:
[שמות כא, לה]

הגהות וציונים

ס) בראשונים ובכתי"י נוסף חמור: ב) דפו"י פ"ב וצ"ע רש"ש): ג) יוצר"י ליתא בכת"י: ד) נדע"ל אלה: ה) [צ"ל דתניא, שבת קז ע"ב] (גליון): ו) [ת"ח מגיה כל שהוא:

ליקוטי רש"י

ומועד פטור. ממועד משעה שכאוב נשמירה מעמה (לקמן מה:). **משני שהוא מתחייב בנפשו.** הוקל ומתחייב מיתה [סנהדרין עב.]. ופפור מן הפשלומין דקס ליה מדבה מיתה ומיב כמי דשמעת (דברים כה) משום דשפה לשם שמה מתחייב מיתה ולא שמה מתחייב משום שמי דשמיות [ושבועות כ"ב פו.]. חוץ מחובל. פלמד למקלקל הוא ומיב למן (כ"ק פו.) שהוקל מתחייב בשבת פטור מלנלום מפני שמדון מעמו. ומבעיר. לח הגדיש מקלקל הוא ומיב כדמקן (שם דף לד:) והוא שהדליק לח הגדיש פטור מן הפשלומין מפני שמדון מעמו [שבת קו:]. פוק **תנא לברא.** לטעות הוא [סנהדרין סב.]. לח ומנה בגון [ע"פ סנהדרין צו. ריה"ל: שופטים יט, ב]. **אינה משנה.** לח נשמע מעולם עמים שמלכ [בייבה יב:]. ללפ מקלקל הוא פטור [שבת שם]. **ואם תימצי לומר** משנה. לפ יפמלו מן המלנה עמעמם ולפ [בייבה שם]. **חובל בצריך לכלבו.** לפ היינה מן המלנה לנלמו ופפ מקלקל הוא פלל נפשל מפקן הוא פלל הכלל [שבת שם].

אף הוא נמי דלא קבעי ליה וקתני פטור מפני שהוא נדון בנפשו לא שורו דומיא דידיה מה הוא דקבעי ליה אף שורו דקבעי ליה שורו היכי משכחת לה א"ל רב אויא הכא במאי עסקינן בשור פקח שעלתה לו נשיכה בגבו וקא בעי למקלייה ואיגנדר בקוטמא ומנא ידעינן דלבתר דקלייה קמגנדר בקוטמא ומי איכא כי האי גוונא אין דההוא תורא דהוה בי רב פפא דהוה כיבן ליה חינכיה עייל ופתקיה לנזייתא ושתי שיכרא ואיתסי אמרו רבנן קמיה דרב פפא מי מצית אמרת שורו דומיא דידיה והא קתני שורו שבייש פטור והוא שבייש חייב שורו דומיא דידיה נתכוון לבייש היכי משכחת לה כגון שנתכוון להזיק דאמר מר נתכוון להזיק אע"פ שלא נתכוון לבייש רבא אמר מתניתין בשוגג וכדתנא דבי חזקיה דתנא דבי חזקיה מכה אדם ומכה בהמה מה מכה בהמה לא חלקת בה בין שוגג בין מזיד בין מתכוון לשאין מתכוון בין דרך ירידה לדרך עלייה לפוטרו ממון אלא לחייבו ממון אף מכה אדם לא תחלוק בו בין שוגג למזיד בין מתכוון לשאין מתכוון בין דרך ירידה לדרך עלייה לחייבו ממון אלא לפוטרו ממון אמרו ליה רבנן לרבא מי מצית מוקמת לה בשוגג והא מפני שנדון בנפשו קתני הכי קאמר כיון דבמזיד נדון בנפשו והיכי דמי דקא בעי לאפרו השתא בשוגג פטור: **מתני'** שור שהיה רודף אחר שור אחר והוזק זה אומר שורך הזיק וזה אומר לא כי אלא בסלע לקה המוציא מחבירו עליו הראיה היו שנים רודפים אחר אחד זה אומר שורך הזיק וזה אומר שורך הזיק שניהם

רש"י

אף הוא נמי דלא קבעי. לאפרו ומקלקל הוא וקתני פטור מתשלומין אלמא חיוב מיתה איכא: אף שורו דקבעי ליה. לאו דוקא דאפי' לא בעי ליה נמי חייב לשלם אלא על כרחך תרוייהו בחדא מילתא מוקמינן האי לחיובא והאי לפטורא דהכי משמע מתני' דבמקום שזה חייב זה פטור דאי שורו בלא קבעי ליה לא מתורץ יש חייב על מעשה שורו ופטור על מעשה עצמו דהא איהו בדלא בעי ליה מחייב בתשלומין: בשור פקח. שהשור חכם: ומנא ידעינן. דלהכי איכוין דאצטריך לאשמועינן מתני' דאע"ג דמריה כי האי גוונא מפטר בתשלומין הוי שור חייב דאי מסתמא אפי' מריה נמי מיחייב אי לא ידעינן ביה דצריך לאפרו ואין כאן יש חייב על מעשה שורו ופטור על מעשה עצמו: חינכיה. שיניו: ופתקיה לנזייתא. דמף כסוי הכלי שהשכר בתוכו: שורו. דפטור דומיא דחיובא דידיה היכי משכחת לה הא חיובא דידיה ליתא אלא במתכוין לבייש ושור אין בו דעת להתכוין לבושת: ומשני משכחת לה כגון שנתכוון השור להזיק. דגבי אדם כי האי גוונא מחייב אבושת דאמר מר כו': רבא אמר. לעולם מתני' בדלא קבעי ליה לאפרו והאי דפטור מתשלומין לאו משום דליהוי ביה חיוב מיתה דהא מתני' אפי' בשוגג נמי דליכא חיוב מיתה מיתוקמא דפטור מתשלומין כדתני דבי חזקיה: מכה נפש בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת. הוקשו יחד למה מכה בהמה לעולם משלם ואפי' בשוגג כדאמרי' (לעיל דף כו.) אדם מועד לעולם אף מכה אדם דפטריה קרא מתשלומין דכתיב יומת לעולם פטור ואפילו בשוגג הואיל ובמזיד שייכא מיתה: דרך עלייה. שהרגו כלאחר יד בהרימו הגרזן דקיימא לן (מכות דף ז:) דפטור מגלות אפ"ה פטור מתשלומין הלכך גבי חילול שבת נמי אפי' בשוגג פטור מלשלם: ה"ג הכי קאמר כיון דבמזיד נידון בנפשו והיכי דמי בצריך לאפרו השתא דשוגג פטור: **מתני'** והוזק. הנרדף: בסלע לקה. מתחכך היה בסלע ולקה: היו שנים רודפין אחר אחד. ושלשתן של שלשה בני אדם: שניהם

תוספות

ועי"ל דאפי' במקלקל גמור משכחת לה דהיא צריכה לגופה כגון הובל באיסורי הנאה שסתר שיכול ליהנות ליתן לכלבו וכן מבעיר באיסורי הנאה שסובר שיכול לבשל בו קדירה וא"ת ורבי יוחנן מאי טעמא דלא מחייב מקלקל גמור דהא טעמא דמקלקלין פטורין היינו משום דבעינן מלאכת מחשבת כדמוכח בספ"ק דחגיגה (דף י:) ולענין תטלה לא חיישינן אמלאכת מחשבת כדמוכח בס"פ ספק אכל (כריתות דף יט:) דאמר הנח לחטרה הואיל ומקלקל חייב מתעסק נמי מחייב ומתעסק לא מפטר אלא מטעם מלאכת מחשבת וי"ל נהי דלא בעינן מלאכת מחשבת מיהו כיון דגמרינן ממילה ומהבערת בת כהן לא מחייבינן אלא דומיא דהנהו דלא הוי מקלקל גמור אלא תקון במקצת ור' אבהו נהי דלורך מילה לא חשיב ליה תקון מ"מ צריכה לגופה חשיב ליה מה שהוא צריך למילה ואת"ל צריך לכלבו ולאפרו היכי חשיב צריכה לגופה מ"מ מחופר גומא ואין צריך אלא לעפרה וי"ל דלא דמי דהכא צריך הוא לנטילת נשמה דהיינו הדם כי הדם הוא הנפש כדי לתת לכלבו ומבעיר נמי להבערה כדי לעשות אפר כמו מבעיר לבשל קדירה ולא דמי לחופר גומא דממילא ואין נהנה כלל ממנו וא"ת הא דאמר בפ"ק דיבמות (דף ו:) דאצטריך קרא למיסר הבערת בת כהן משום דהוה ס"ד למשרי מקל וחומר לעבודה דדחיא שבת תיפוק ליה דאי לא כתיב הבערת בת כהן הוה שרינן כל המקלקלין בהבערה וי"ל דהתם כר' יהודה דחשיב ליה תקון:

מה שורו דלא קבעי ליה. משמע דלא פריך אלא אליבא דר' יוחנן ותימה דלר' אבהו נמי תקשה מה שורו דלא צריך לגופו כו' ואם נאמר דרבי אבהו מחייב במקלקל גמור ולא בעי צריכה לגופה א"ש:

נתכוון לבייש היכי משכחת לה. תימה כיון דלא אסיק אדעתיה נתכוון להזיק אפילו הוא דומיא דשורו נמי תקשה ליה דבשור ליכא כוונה ובאדם בעי כוונה וי"ל דאי לאו דאמרת הוא דומיא דשורו לא משמע שפיר כוונתו להזיק ובא להשמיענו דלא בעינן כוונה לבייש אלא להזיק דומיא דשורו אבל שור דומיא דידיה משמע כוונה דשכיח עפי באדם מבשור דהיינו כוונה דידיה לבייש ואתא לאשמועינן שור דומיא דאדם דבעי' שיתכוין לבייש דאילו מתכוון להזיק שכיח יותר בשור מבאדם [ועוד] דליכא למימר להשמיענו דשור פטור במתכוון להזיק מבושת דלהא לא אצטריך דהא תנן בהחובל (לקמן דף פו.) דשור פטור בכל ארבעה דברים וסתם שור הוא קרן שמתכוון להזיק וא"כ ע"כ שורו דומיא דידיה שמתכוון לבייש וזה א"א בשור אין מתכוון לבייש ועל כרחך אית לן למימר הוא דומיא דשורו וקמ"ל דלא בעינן מתכוון לבייש ומשני לעולם שורו דומיא דידיה שמתכוון וקמ"ל שיכול להיות ששורו דומיא דידיה וא"כ בדידיה לא בעינן שיתכוון לבייש שזה אי אפשר להיות בשור:

מתניתין בשוגג. פי' בקונט' דרבא מוקי מתניתין דלא בעי לאפרו ופטור מאותו טעם ששוגג פטור ואין הלשון משמע כן ועוד דלא דמי לשוגג שיש בו איסור מלאכה אבל כאן אין איסור מלאכה אלא י"ל מתני' בשוגג דהא מלתא אשמועינן הוא דומיא דשורו מה שורו בשוגג אף הוא בשוגג ואפילו הכי פטור מדתנא דבי חזקיה:

מכה אדם ומכה בהמה. תימה דבריש הנחנקין (סנהדרין דף פד:) מוקי האי קרא דתנא דבי חזקיה במכה אביו ואע"ג דבמסקנא נפקא לן חבורה מאדם איו ענין לנפש בהמה מ"מ מפיק מיניה התם למותר להקיז דם לאביו ומה שייך כאן לחלק בין דרך ירידה לדרך עלייה וי"ל דמיירי בין במכה אביו בין במכה חבירו מדכתיב הכאה סתם ולא כתיב ומת ובמכה חבירו דבר הלמד מענינו דומיא דקרא דלעיל מיניה איש כי יכה כל נפש אדם דמיירי ברוצח כדמוכח בפרק יוצא דופן (נדה דף מד: ושם) ולאדיס מיירי לענין חבירו במיתה ולענין אביו בחבורה בעלמא וכיון דבכולהו מיירי קרא גמרינן שפיר ממכה בהמה:

בין בשוגג בין במזיד. בג' ענייני ממון איירי תנא דבי חזקיה בין בשוגג בין במזיד איירי בממון אחר בהדי מיתה ונפקא לן מינה דחייבי מיתות שוגגים פטורים [מתשלומין] משום דלא חלקת דלהכי מייתי לה בשמעתין ובאלו נערות (כתובות דף לה. ושם) ולענין זה אית להו לכ"ע הקישא דתנא דבי חזקיה כדאמרינן בפ' אלו נערות ומי איכא למאן דלית להו דתנא דבי חזקיה אבל בין מתכוון לשאינו מתכוון לאו בממון אחר בהדי מיתה איירי דמקל וחומר משוגג נפקא אלא לפטור מדמי הנהרג לאפוקי מדרבי דדריש במתכוון להרוג זה והרג זה ונתת נפש תחת נפש ממון וקמ"ל תנא דבי חזקיה דכיון שנתכוון פטור הכי נמי שאין מתכוון פטור ולהכי מייתי לה בפרק הנשרפין (סנהדרין דף עט:) ובין דרך ירידה לדרך עלייה אתא כמו דדרך עלייה לא ניתן שגגתו לכפרה דלא סקלינן מיניה ממונא למפטריה הכי נמי דרך ירידתו אע"ג שניתנה שגגתו לכפרה ולפטור מזיד אצטריך ויש טועים לומר דלפטור שוגג דרך עלייה כמו דרך ירידה אצטריך אבל בפרק אלו נערות (כתובות דף לה. ושם) בשמעתא דלא יהיה אסון מוכיח סוגיא כדפרישית:

וזאת

רבינו חננאל

ואינן מקלקלין לפיכך חייבין אבל כל חובל ומבעיר שהוא מקלקל פטור. ואקשי' ממתני' שורו שהדליק את הגדיש חייב כו'. ופרק' שורו דומיא דידיה מה הוא דקבעי ליה פי' מתכוין להדליק את הגדיש שצריך לאפרו כך השור מדליק את הגדיש בכוונה שצריך לאפרו לאיגנדורי ביה. ומנא ידעינן שכך כוונת השור דחזינן ליה לבתר דקלייה קא מיגנדר בקיטמיה. פי' חינכיה למעלה בית העליסה קרוב לשינים. פתק לנזייתא. פתח הקנקנים. ואקשי' על האי סברא מתני' דקתני שורו שבייש ואע"ג דנתכוון לבייש דומיא דאדם מה אדם אינו חייב בבושת עד שיתכוין לבייש, ואוקימתא למתני' שורו דומיא דידיה שורו דכוונתו לבייש היכי משכחת לה. ופרק' אע"ג דלא אשכחן כוונה לבהמה לבייש אשכחן ליה כוונה להזיק ואמר מר כיון שנתכוון להזיק אע"פ שלא נתכוון לבייש חייב לגבי בהמתו כי האי גוונא פטור מן הבושת. רבא אמר מתני' כולה בשוגג וכדתנא דבי חזקיה כו' ופשוטה היא, ומיתוקמא בשורו דומיא א) דידיה מה שורו בלא מתכוין אף הוא בלא כוונה דהא שוגג הוא עליה. וסלקא כר' יוחנן דאמר מתני' דתנינן בשבת כל המקלקלין פטורין ואפי' חובל ומבעיר חוץ מחובל הצריך לכלבו ומבעיר הצריך לאפרו כדאמרי': מתני' שור שהיה רודף אחר שור אחר זה אומר שורך הזיק והלה אומר לא כי אלא בסלע לקה המוציא מחבירו עליו הראיה כו'. אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן חלוקין עליו חביריו על סומכוס דאמר ממון המוטל בספק חולקין. והבדי סומכוס מפורש בפ' שור שנגח את הפרה ונמצא עוברה בצידה כו' ואמר ר' יהודה אמר שמואל זו דברי סומכוס דאמר ממון המוטל בספק חולקין. ותניא כהדיא שור שנגח את הפרה ונמצא עוברה בצדה ואין ידוע אם עד שלא נגחה ילדה ואם משנגחה ילדה משלם חצי נזק לפרה ורביע לולד דברי סומכוס וחכמים אומרים המוציא מחבירו עליו הראיה, ואע"פ שבמקומות הרבה מקצירו בזה המקום

עין משפט נר מצוה

צו א מיי' פ"ח מהל' חובל ומזיק הלכה ה סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' שצ סעיף ה:

צז ב מיי' פ"א מהל' גניבה הלכ' יג ופ"ג מהל' גניבה הל' א ופ"ד מהל' חובל ומזיק הלכה יב סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' תכ סעיף ד:

צח ג מיי' פ"ט מהל' נזקי ממון הלכה ו סמג עשין סו טוש"ע ח"מ סי' שצט סעיף א:

צט ד מיי' שם הל' ז טוש"ע שם סעי' ב:

מסורת הש"ס עם הוספות

א) לעיל כ., ב) כתובות לה. [לג. סנהדרין עט: פד:], ג) לעיל יג:, ד) [שבת עג:], ה) ויקרא כד יז, ו) [ד"ה אין], ז) סנהדרין עט ע"א.

גליון הש"ס

גמ' ופתקיה לנזייתא. עי' מו"ק דף יב ע"ב תוס' ד"ה לגמרי.

תורה אור השלם

א) וּמַכֵּה נֶפֶשׁ בְּהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה וּמַכֵּה אָדָם יוּמָת: [ויקרא כד, כא]

הגהות וציונים

א] צ"ל אמר (דק"ס, ב"ש, וכ"ה בראשונים): ב] ואיגנדורי (דק"ס): ג] צ"ל אמרוה (דפו"ר): ד] תיבות "ור' אבהו נהי דלצורך מצוה לא משוי ליה תקון מ"מ צריכה לגופה משוי ליה מה שהוא צריך למצוה" שייך לעיל קודם "וא"ת ורבי יוחנן" (חת"ס, עיי"ש): ה] דיבור זה שייך לדף לד סוף ע"ב: ו] בדפו"ר נוסף לכאורה: ז] רש"י (גליון): ח] יש להוסיף להזיק וקמ"ל (באה"ס): ט] עיין רש"ל לפי' התוס' בד' הגמרא (גליון): י] צ"ל דלא (באה"מ, ב"ש, וכ"ה בכת"י): כ] צ"ל לא (באה"מ, ב"ש, וכ"ה בכת"י):

ליקוטי רש"י

וקא בעי למקלייה ואיגנדר בקוטמא. וילך לפרוק ולהתגלגל באפר [עיין חולין מה. ב"מ ל. לקמן נא. שבת לו.]. כי רב פפא. עושה שכר תמרים היה [ב"מ סה.]. ופתקיה. זרקו [שבועות יח:]. לנזייתא. חבית של שכר [שבת קיא.]. גיגית של שכר [כתובות ו.]. מכה אדם ומכה בהמה. מכה בהמה ישלמנה ומכה אדם לא ישלם אלא יומת הוקש פוטר ממון למכה אדם לחיוב ממון למכה בהמה מה מכה בהמה אין לך בו חילוק [לפטור] [לחיוב] אף מכה אדם אין לך בו חילוק (לחיוב) [לפטור] ... גבי לחייב לעולם חייב לפטור בכ"ק (דף כו:) ... ופטור מן השוגג למזיד ... ולחייב ממון ... [כתובות לה.]. לשאין מתכוון. ... דרך ירידה לדרך עלייה ... [סנהדרין עט.]

ב) שורו פטור, [א] א) אולי צ"ל ומיתוקמא בשורו דומיא דידיה מה שורו בלא מתכוין אף הוא כו'.

חשק שלמה על ר"ח

א) אולי צ"ל ומיתוקמא דידיה דומיא דשורו מה שורו כו'.

יו ויהמת. דרך נפילה בעינן. לפוטרו ממון. כלומר לא חלקת בו שום צד להפטר מן התשלומין אלא בכל צדדין הוא דמחייב דרבינן כל נזקין בב"ק (דף כו:) מפלע תחת פלע לחייב על השוגג כמזיד ... בהמה נזק הוא. אף מכה אדם. אין דין פטור תשלומין הכתוב בו תלוק לשום צד שיתחייב ממון אלא כל שעה פטור מממון בין בשוגג ואין נתכוון לפטור ממיתה בין במזיד ומתכוון דחייב המוציא מחבירו עליו הראיה. עליו להביא עדים לברר את הספק והאורייתא היא בבבא קמא (דף מו:) מי בעל דברים יגש אליהם (שמות כד) יגיש ראיה אליהם [גיטין מח:]. עליו הראיה מעדים ואי לא לא גבי מידי [ב"מ ב:]. היו שנים רודפים. שני שורים של שני בני אדם שהיו רודפין אחר שור של אדם אחד [לעיל יג:].

עין משפט נר מצוה

קא א מיי' פ"ט מהל' טוען ונטען הל' ו סמג עשין צו טוש"ע ח"מ סי' פח סעיף ג:
קב ב ג מיי' שם הל' ט טוש"ע שם סעיף:
קג ד ה מיי' שם הל' יא טוש"ע שם סעיף ד:
קד ו טוש"ע שם סעיף ב:
קה ז ח מיי' פ"ה מהל' ניזקי ממון הלכה י ...

רבינו חננאל

עיקר. ודייק ר' חייא בר אבא ממתני' דקתני המוציא מחבירו עליו הראיה ולא קתני חולקין ש"מ מתני' חכמים היא החולקין על סומכוס. ואמר ליה רבי אבא בר ממל לר' חייא בר אבא אמר סומכוס אפי' ברי וברי חולקין, אמר ליה הין מתני' ברי וברי הוא ואוקימנא דלא כסומכוס. ואתקיף לה רב פפא הכי מדרישא דמתני' ברי וברי סיפא נמי ברי וברי. ואמרו רבנן המוציא מחבירו עליו הראיה ואי לא מייתי ראייה שקיל כדקאמר מזיק ... ניזק ... לדרבה ... רבה בר נתן טענו חטים והודה לו בשעורין פטור. נימא מסייעא ליה טענו חטים והודה לו בשעורין פטור ורבן גמליאל מחייב. ודחי' אי

זאת אומרת חלוקים עליו חביריו על סומכוס. דוקא בכי האי גוונא פליג סומכוס שראוי להסתפק בדבר והיא (ב"מ דף ק. ושם) דמחליף פרה בחמור והמוכר שפחתו וילדה בכל הנך בלא טענותם ראוי להסתפק לב"ד אבל במקום שהספק בא ע"פ דבריהם לא פליג סומכוס דהרי למ"ד אמר סומכוס אפילו ברי וברי אטו אם אמר אדם לחבירו טלית זו שאתה לבוש שלי הוא מי אמר סומכוס חולקים ובשנים אוחזים בטלית אמר[ו] דלאי אתו לקמן כי תפיס חד וחד מיסכך סרוכי דאפי' לסומכוס סרוכי לאו כלום הוא:

ממאי דמתני' ברי וברי. וא"ת והיכא אמר דמתני' ברי וברי אי משום דלאמר אמר סומכוס אפי' ברי וברי היינו משום דאי לא אמר סומכוס בברי וברי לא היה יכול לדקדק ממשנה דחולקים[ב] דהוי מצי לאוקמי בברי וברי ודברי הכל וי"ל דה"ק ממאי דמתני' מצי לאוקמי כלל בברי וברי דלמא[ג] בברי ושמא דוקא איירי כדאמרינן בסמוך דרישא דומיא דסיפא[ד] דקתני זה אומר לא כי ואף על גב דבפ"ק דכתובות (דף יב: ושם[ה]) תנן והוא אומר לא כי אלא עד שלא ארסתיך נאנסת והיה מקחי מקח טעות ומוכח התם דהיינו שמא התם ליכא למיטעי שאין הבעל רגיל לידע אבל הכא אי בשמא איירי לא ה"ל למיתני לא כי כיון דאיכא למיטעי:

הא לא מייתי ראייה שקיל כדאמר מזיק. וא"ת דלמא הא לא מייתי ראייה לא שקיל מידי וי"ל דלשון המוציא משמע במה שבא להוציא צריך ראייה אבל מה שהוא מודה לו לא ולקמן דמשני ראוי ליטול ואין לו היינו בלא תפס אבל בתפס יש לו ולהכי א"ש לשון המוציא:

לימא תיהוי תיובתא דרבה בר נתן. וא"ת ואמאי לא מוקי לה כר"ג דאמר בפ' שבועת הדיינין (שבועות דף מ. ושם[ו]) טענו חטין והודה לו בשעורין פטור ור"ג מחייב וי"ל דמהדר לאוקמי כרבנן ועוד י"ל דרבה בר נתן אמרה למילתיה כמילי עלמא ולא מחייב ר"ג אלא שבועה דאי הוה מחייב בדמי שעורים מגליה לרבה בר נתן דרבנן פליגי עליה בהא דלמא לענין שבועה דוקא פליגי דכתיב כי הוא זה דבעינן הודאה ממין הטענה[ז] וכי תימא דרבה בר נתן סבר דמהאי טעמא דפטרי רבנן שבועה לא הויא נמי הודאה להתחייב שעורין הא ליתא דהא אמרינן בשבועת הדיינין (שם דף מ:) טענו חטים ושעורים והודה לו באחד מהן פטור והתם ודאי לכ"ע חייב במה שטענו[ח] ואפ"ה פטור משבועה ע"כ נראה דרבה בר נתן לכ"ע פוטר מדמי שעורים דמשמע ליה דסברא הוא שהוא פטור כיון שהודה לו שאין חייב לו שעורין ומחל לו ובשבועה דוקא פליגי אי בעינן ממין הטענה:

שניהם פטורים. דתרוייהו מדמו ליה: שניהם חייבין. מפרש בגמרא: גדול הזיק. ויש בגופו שוה מאה זוז: קטן הזיק. ודמי הקטן תקח ומותר חצי נזק תפסיד: וקטן הזיק את הגדול. ואע"ג שחצי נזקו של גדול מרובה לא תקח אלא קטן שלי וחצי נזק של קטן שלך קח מן הגדול: גמ' על סומכוס. דאמר לקמן (דף מו:) בברייתא בגמ' בשור שנגח את הפרה ממון המוטל בספק חולקין וממתני' שמעינן דחלוקים עליו חביריו דקתני המוציא מחבירו כו': אמר סומכוס אפילו ברי וברי. דשניהם טוענים טענת ברי ואפילו היכא דנתבע טוען ברי לי שאיני חייב ואפילו[ט] הכי כיון דלבי דינא מספקא אי[י] קאמר קושטא חולקין דקאמרת מתמיהין דלא כסומכוס: לא כי. משמע דפשיטא ליה דבסלע לקה: שקיל כדאמר מזיק. וגובה מן התם ואע"ג דקאמר ניזק ברי לי שזה לא הזיקני: פטור. אף מדמי שעורין דהא אמר ליה תובע לאו שעורין יהבי לך ואמולי מחיל גביה: דקאמר ניזק ברי לי. ואפ"ה שקיל מן התם כל שכן דהוה תיובתא דרבה בר נתן: אלא דקאמר ניזק שמא. הלכך מתרווייהו תבע וכי לא מייתי ראיה שקיל מן התם: רישא נמי ניזק. אומר שמא שורך הזיק ומזיק אומר ברי בסלע לקה וכי אפ"ה קאמר סומכוס דחולקין דאיצטריך לרבנן לאפלוגי ולאשמועינן דלא פלגי: רישא דקאמר מזיק שמא וניזק ברי. והתם אמר סומכוס שהורע כחו של נתבע וחולקין ואתו רבנן לאשמועינן דלעולם יד נתבע על העליונה: והא לא דמיא רישא לסיפא. וכיון דסוף סוף לאו בחדא מילתא מוקמת להו שפיר מצי ר' חייא בר אבא לאוקמי לרישא בברי וברי ולמפסק דסומכוס אפי' בברי וברי אמר ומאי אתקפתיה דרב פפא: ה"ג תנן היו ניזקין שנים כו': ראוי ליטול. אי מייתי ראיה ואין לו אי לא מייתי ולא תדוק מינה כדקדייקת ולהכי

שניהם פטורים [א]אם היו שניהם של איש אחד שניהם חייבים היה [ב]אחד גדול ואחד קטן הניזק אומר גדול הזיק והמזיק אומר לא כי אלא קטן הזיק [ג]אחד תם ואחד מועד הניזק אומר מועד הזיק והמזיק אומר [ה]לא כי אלא תם הזיק המוציא מחבירו עליו הראיה [ד]היו הניזקין שנים אחד גדול ואחד קטן והמזיקין שנים אחד גדול ואחד קטן הניזק אומר גדול הזיק את הגדול וקטן את הקטן והמזיק אומר לא כי אלא קטן את הגדול וגדול את הקטן [ה]אחד תם ואחד מועד הניזק אומר מועד הזיק את הגדול ותם את הקטן והמזיק אומר לא כי אלא תם את הגדול ומועד את הקטן המוציא מחבירו עליו הראיה:

גמ' אמר רבי חייא בר אבא [זאת אומרת] חלוקים עליו חביריו על סומכוס [ט]דאמר ממון המוטל בספק חולקין[י] א"ל ר' אבא בר ממל לר' חייא בר אבא אמר סומכוס אפילו ברי וברי א"ל אין [ז]אמר סומכוס אפילו ברי וברי וממאי דמתני' בברי וברי הוא דקתני זה אומר שורך הזיק וזה אומר לא כי מתקיף לה רב פפא מדרישא ברי וברי סיפא נמי ברי וברי אימא סיפא היה אחד גדול ואחד קטן ניזק אומר גדול הזיק ומזיק אומר לא כי אלא קטן הזיק אחד תם ואחד מועד ניזק אומר מועד הזיק והמזיק אומר לא כי אלא תם הזיק המוציא מחבירו עליו הראיה הא לא מייתי ראיה שקיל כדאמר מזיק נימא תהוי תיובתא דרבה בר נתן דאמר טענו חטים והודה לו בשעורים פטור אלא בברי ושמא דקאמר ברי מאן דקאמר שמא מאן אי נימא דקאמר ניזק ברי וקאמר מזיק שמא אכתי לימא תהוי תיובתא דרבה בר נתן אלא דקאמר ניזק שמא וקאמר מזיק ברי ומדסיפא ניזק שמא ומזיק ברי רישא נמי ניזק שמא ומזיק ברי ואמר סומכוס אפי' בהא דאיצטריך לאשמועינן דלא לא [י]סיפא ניזק שמא ומזיק ברי [י]רישא ניזק ברי ומזיק שמא והא לא דמיא רישא לסיפא אמרי ברי ושמא וברי ושמא חד מילתא היא ברי ושמא וברי תרי מילי נינהו: גופא אמר רבה בר נתן [ח]טענו חטין והודה לו בשעורין פטור מאי קמ"ל תנינא [ט]טענו חטין והודה לו בשעורין פטור אי מהתם הוה אמינא פטור מדמי חטין וחייב בדמי שעורין קמ"ל [י]דפטור לגמרי תנן היו הניזקין שנים אחד גדול ואחד קטן וכו' הא לא מייתי ראיה שקיל כדקאמר מזיק אמאי חטים ושעורים נינהו ראוי ליטול ואין לו[י] והתניא הרי זה משתלם על הקטן מן הגדול ולגדול מן הקטן דתפס תנן היה אחד תם ואחד מועד הניזק אומר מועד הזיק את הגדול ותם את הקטן והמזיק אומר לא כי אלא תם את הגדול ומועד את הקטן המוציא מחבירו עליו הראיה הא לא מייתי ראיה שקיל כדקאמר מזיק ואמאי חטין ושעורין נינהו ראוי

מדסיפא ניזק שמא ומזיק ברי רישא נמי כו' ואמר סומכוס כו'. אבל מסיפא גופה ליכא למיפרך דאיכא למימר כיון דאיכא הודאה במקצת שהרי מודה שהקטן הזיקו לכל הפחות הלכך איכא למימר דקאמר סומכוס חולקים אע"ג דניזק קאמר שמא ומזיק אמר ברי ואם תאמר דלימא ברי ושמא ברי עדיף כדקאמר רב יהודה בהגוזל בתרא (לקמן דף קיח.) מנה לי בידך והלה אומר איני יודע ויש לומר דהתם הוי ברי טוב[ט] שלא יהיה לו פנים לשקר כיון שחבירו יכול לידע בשקרו זה והשמא אינו טוב שאין זוכר אם חייב לו ומוכחא מילתא דחייב לו אבל הכא ברי שלו גרוע שיודע בחבירו שאין יכול להכחישו ולכך טוען ברי והאי נמי דקאמר שמא לפי שלא ראה המעשה הלכך לא אמרינן ברי עדיף: **רישא** במזיק שמא. ואם תאמר והא לא כי קתני וי"ל דבברי וברי נמי איירי: ראוי

מהתם הוה אמינא לעולם פטור משבועה דאורייתא וחייב בשעורין שכבר הודה לו בהן ורבה בר נתן פוטרו אפי' מן השעורין שהרי התובע אין טוען שיש לו אצלו שעורין ואין מחייבין הנתבע בחטים לשלם שעורין. ואקשי' תנן היו המוקין ב' אחד גדול ואחד קטן והמזיקין ב' כו' ואי לא מייתי ראייה משתלם מן הקטן והלא ניזק טוען כי הגדול הזיק ולא הקטן כטוען חטים ולא שעורין דמי, ואם איתא לרבה פטור לגמרי הוא אלא נימא תיהוי תיובתיה. ופריק ראוי לישתלם קתני ולא שקיל הוא. ואקשי' ומי מצית אמרת הכי והתניא בהדיא הרי זה משתלם לגדול מן הקטן ולקטן מן הגדול אלמא דשקיל ממש. ומשנינן דאי תפס. פי' אם קדים ניזק ותפס תורא דאודי ביה כבר והשתא הדר ביה לא מפקינן מינה דניזק דהא איהו הוא דאודי ליה, וכן הדין באחד תם ואחד מועד. ויש מי שאומר כרבה בר נתן קיימא לן דהא מקשי' ומפרקי' אליבא דידיה ש"מ הלכתא כוותיה, וכן הדין זה אומר גדול הזיק להשתלם חצי נזק מגופו וזה אומר קטן הזיק אין משתלם חצי נזק ולא אפי' מקטן אלא אי תפס הניזק לא מפקינן מיניה. וי"ש מי שאומר כיון דמתני' דשבועות לא מסייעא לרבה בר נתן ולא דייקא כוותיה ומתני' ומתניתא דהכא קשו עליה ובשינוי הוא דדחי ובהדיא קיימא לן אשינויא לא סמכינן, ועוד אפי' בחטין פטור

חשק שלמה על ר"ח [א]) נראה דצ"ל היכי דמי אי נימא דטעין ניזק ואמר שמא ומזיק ברי פ"כ ריקא נמי דטעין ניזק ואמר וכו'. [ב]) נראה דר"ל בשיטא כשהמזיק טוען דקטן הזיק וכהב"ג לסומכוס חולקין ואפילו בשמא וברי כמש"כ התוס' בד"ה מדסיפא וכ"ש בברי וברי הזיק.

ולהכי מוקים לה הכי ולא מוקים לה כדלמוקים למיעטא לעיל מציזק שמע ומזק ברי לחם כן היינו הך ופיפא ממאי מלמדך וכבה[ב] למוקמה למיעטא ליזיק שמע ומזק ברי ולא מוקמה בברי ובברי ליטעי דאמר ליטול ואין לו משום דס"ל דקמוכתם לא אמר מוקלקן בברי ובברי הלכך ריעא דקמני לא כי אלא כשלא נקה לא אמרינן למיעבי ברי ובברי לשמועינן למעוטי מתמידו כו' להכי מוקמה למיעטא שמע ומזק ברי למיקו נמי ריעא ברי ושמע: [ג] דתפס. שקלה ניזק ותפס הסור: שמע מינה. מדקתני שניהם: רצה מזה גובה רצה מזה גובה. ומה אכל המחל קם מפיהו ממקומו ומשתלם היממו: במועדין. לקוף קוף משלם מעליה לפיכך כל נכסיו ממלמין לפרעון: ה"ג מתי נפקא ליה מיעה קוף קוף דמי מורא מעליא[ד] בעי לשלומי א"ל סיפא בחמין ורישא במועדין א"ל רב אחא סבא לרב אשי אי במועדין חייבים חייב גברא מיבעי ליה ותו מאי שניהם אלא לעולם בחמין ורבי עקיבא היא [ה] דאמר שותפין ניזהו ומעמא [ו]דאיתנהו לתרוייהו דלא מצי מדחי ליה אבל ליתנהו לתרוייהו [ז]מצי אמר ליה זיל אייתי ראיה דהאי תורא אזוק ואשלם לך:

הדרן עלך המניח

שור שנגח ארבעה וחמשה[ח] שוורים זה אחר זה ישלם לאחרון שבהם ואם יש בו מותר יחזיר לשלפניו ואם יש בו מותר יחזיר לשלפני פניו והאחרון אחרון נשכר דברי ר"מ רבי שמעון אומר [ט]שור שוה מאתים ואין הנבלה יפה כלום זה לשור שוה מאתים ואין הנבלה יפה כלום זה נוטל מנה וזה נוטל מנה חזר ונגח שור אחר שוה מאתים האחרון נוטל מנה ושלפניו זה נוטל חמשים זה[י] וזה נוטל חמשים זה חזר ונגח שור אחר שוה מאתים האחרון נוטל מנה ושלפניו חמשים זה ושנים הראשונים דינר זהב: **גמ'** מתניתין מני דלא כר' ישמעאל ודלא כר' עקיבא אי כר' ישמעאל [י] דאמר בעלי חובות ניזהו האי אחרון אחרון נשכר ראשון ראשון נשכר מבעי ליה אי כר' עקיבא דאמר [יא] תורא דשותפי הוא האי יש בו מותר יחזיר

[א]ראוי ליטול ואין לו והתניא הרי זה משתלם לקטן מן המועד ולגדול מן התם [ב]דתפס: היו שניהם של איש אחד שניהם חייבים: א"ל רבא מפרזיקא לרב אשי ש"מ שוורים תמים שהזיקו רצה מזה גובה רצה מזה גובה הכא במאי עסקינן במועדין אי במועדין אימא סיפא היה אחד גדול ואחד קטן הניזק אומר גדול הזיק והמזיק אומר לא כי אלא קטן הזיק המוציא מחבירו עליו הראיה אי במועדין מאי נפקא ליה מיניה סוף סוף דמי תורא מעליא[ד] בעי לשלומי א"ל סיפא בחמין ורישא במועדין א"ל רב אחא סבא לרב אשי אי במועדין חייבים חייב גברא מיבעי ליה ותו מאי שניהם אלא לעולם בחמין ורבי עקיבא היא [ה] דאמר שותפין ניזהו ומעמא [ו]דאיתנהו לתרוייהו דלא מצי מדחי ליה אבל ליתנהו לתרוייהו [ז]מצי אמר ליה זיל אייתי ראיה דהאי תורא אזוק ואשלם לך:

הדרן עלך המניח

שור שנגח ארבעה וחמשה[ח] שוורים זה אחר זה ישלם לאחרון שבהם ואם יש בו מותר יחזיר לשלפניו ואם יש בו מותר יחזיר לשלפני פניו והאחרון אחרון נשכר דברי ר"מ רבי שמעון אומר [ט]שור שוה מאתים ואין הנבלה יפה כלום זה לשור שוה מאתים ואין הנבלה יפה כלום זה נוטל מנה וזה נוטל מנה חזר ונגח שור אחר שוה מאתים האחרון נוטל מנה ושלפניו זה נוטל חמשים זה[י] וזה נוטל חמשים זה חזר ונגח שור אחר שוה מאתים האחרון נוטל מנה ושלפניו חמשים זה ושנים הראשונים דינר זהב: **גמ'** מתניתין מני דלא כר' ישמעאל ודלא כר' עקיבא אי כר' ישמעאל [י] דאמר בעלי חובות ניזהו האי אחרון אחרון נשכר ראשון ראשון נשכר מבעי ליה אי כר' עקיבא דאמר [יא] תורא דשותפי הוא האי יש בו מותר יחזיר

ראוי ליטול ואין לו. פירוש רשאי ליטול מן תפס ואין לו מן הנ תפס [א] ודוקא היכא דיש לו תביעה על שני השוורים על הגדול ועל הקטן מן תפס משתלם אכל ממני' לעיל לאין לו תביעה אלא על הגדול אפי' תפס הקטן אין משתלם מיניה ולא שייך למימר ליעול ואין לו מן תפס דאפי' תפס מזיק ומזיק ברי לחם אין לו תביעה אלא על הגדול ואפי' הכי אמרינן ליעול ואין לו מן תפס דלא שייך למימר ליעול ואין לו כיון דתפס לא משתלם מיניה ובמעט מצינו גבי מזיק שמע ומזיק ברי ומזיק ברי פליגי רבנן עליה לקומכום ומתני' היינו שניהן חייבין כאחד אוקימנא בשותין חמין ור' עקיבא היא דאמר שותפי ניזהו ושמעה דאיתנהו לתרוייהו דלא מצי מדחי ליה אבל ליתנהו לתרוייהו מצי אמר ליה זיל אייתי לי ראייה דהאי תורא אזוק ואשלם לך:

הדרן עלך
המניח את הכד

שור שנגח ד' וה' שוורים זה אחר זה ישלם לאחרון כו'. באנו לחקור משנתנו דתנן הבא אחרון נשכר דברי רבי מאיר אליבא דמאן לא כר' ישמעאל ולא כר' עקיבא, משום דר' מאיר ולמ"ד ר' ישמעאל ור' עקיבא כדגרסי' בהחולת פירובין הוצרכנו לומר ר' מאיר למי מהן שנאוה, דתניא ירשם השור בב"ד דברי ר' ישמעאל ר' עקיבא אומר החולם השור, ועלה אמרי' אי כר' ישמעאל דאמר בעלי חובות ניזהו אמאי תני אחרון נשכר ראשון ראשון נשכר מיבעי ליה [ב] (שנר דין) בעל חוב כל הקודם זכה ומעמא שנגח נגיחה הראשונה נתחייב לשלם מגופו של חצי השור וחצי נזק לניזק, פשע המזק ולא שימר השור ויצא והזיק חייב לשלם לראשון ולשני, אי כר' עקיבא שנגח ר' מאיר משנתנו יחזיר לכולם מיבעי ליה דכולהו שותפי ניזהו.

חשק שלמה על ר"ח

[ב] מוכי ג"ל מין מע"מ אכל מקדש זכה.

קו א ב מי' פ"ע מהל' מזק ממון הל' יח קמא עמין קו טוש"ע מ"מ סי' ס סעי' ג מג"א שם ומעי' ד: קו ג ד מי' שם הל' ג טוש"ע שם סעי' ב: א ה מי' פ"ע מהל' מזק ממון הל' יב טוש"ע מ"מ שם סעי' ו:

[א] תד"ה ראוי כו'. ודוקא כו'. ע"ג ושלל פוסקים מולקין ע"ז:

[ב] נרצ"ל מעלייתי, וכ"ל ברש"י (ד"ה ש"מ, וכ"ה בכתי"י בגמ' ורש"י): [ג] עיין מהרי"ם, ועיין תוי"ט שבת פי"ח מ"א: [ד] הה"ג מו"ה שבנא הגיה ורב פפא ומהרח"ש לא הסכים עמו ופירש דקאי אסתמא דתלמודא דלוקמי לדרבה הכי אבל לר"פ לא קשי' דאפשר דלית ליה האי תי' דאוי ליטול (גליון): [ה] שייך לעיל לה ע"ב: [ו] צ"ל חצי מנה (כתי"י דפרי"ח, וכ"ה ברש"י שעל הוי"ן): [ז] צ"ל דאי תפס (גליון) ובכתי"י דבתפס: [ח] נראה תיבת "לגדול" צ"ל למחוק: [ט] צ"ל השנים (באה"ט, וכ"ה בדפרי"ח השני"): [י] ועיין ברשב"א בשבע שיטות שמביא פירושים אחרים (גליון): [יא] כתי"י דלהוק (עיין רשב"א): [יב] גי' מהר"ם דלא מצי ור"ש (גליון):

גדוש הזוק. ומ"ש מגופו שוה מלי מק. קטן חזק. ומ"מ הקטן מקח ומוכר מלי מק מפסיד [לעיל לה:]. המוציא מחברו עליו הראיה. עליו להביא עדים לברר את הספק ולהוציא ממנו סיפק בעבור קמא (דף מו:) מי נעל דבריו יעמוד לו (שמות כד) יניח לחיה מלאים (ביצה מח:). עליו מלאים עצמיים ואי לא לא גב מידי [ב"מ ב:]. שותפין ניזהו. מהשוק שור ומשקמני מיה קלא שניהו ומשמע שומפין וקלא משמני שנגח לשור מאתים כדאמן במתני' זכו שור שמור מחוב [לעיל לג.]. זיל אייתי ראיה אזוק. לך דהאי תורא אזוק. לך סבא לחיה שמור זה שיקוך [ע"ז יבמות מה. תגיר לב. ברכות יד: פסחים לו:]. ושנים הראשונים דינר זהב. לפי שכשנה כ"ם מלעים שהן מלא זה לימי כסף הילוך וכך נאמר בכ"ם דינר כסף [בשב"ם ב"ב קמא].

[מכאן שייך לשמוני כ]

שיננא. לשון מדוד הוא [ע"ז דברים ו. ו]. שבוק מתניתין. לא מעלה לשנוי כמד מצא. ותא אבתראי. ומימרא כוותי [לעיל יד:]. שבוק. עזוב [ע"ז ע"ז מא:]. תא. בא [מנחות צו:]. אבתראי. מאחרי [ע"ז גיטין סט:]. התוקש. הכשו על שנו לשון מורי ל"ת מוקש ממש [לקמן צ:]. הסוקש לשמירו שמור לשון למוד הלוי וביבוי הוקן למוד שהכשו אכל שהוקן [קדושין יא:]. שהכה לת מכני בגת קמא ומכן שהעמי אכל שהעמי מוקש ממש שפיו בחוכו ורגליו לשון מורי ב"ק וכן שהעמי אכל מה שהעמי אכל [לעיל דף לג:]. קלמו בעלי מומות והגביהו לא עכו כלום להשם הוא למשר ליה ניזק לעבל מוב מבעי מורם לשון מייעי משהלימנא ובעל מוב לא מני למימר ליה הכי הלכך ב"ח ניזול נכסים מחרים אכל הכא הכי ניזק ומאי ניזק ולא משהלם אלא מגופו ומאי דשקיל הכי מפסיד הכי הלכך קמא קמא קדים: יחזיר

כגון שתפסו ניזק בו'. ולוקמ לר' יעמעאל הוא נעשה שומר שכר [ז]אבל לר' עקיבא דאמר שומרין מיהו וכיצד הוי בדשום המזק לא נעשה שומר שכר[ח] אלא מחלקו דעל כל אמד מוטל לשמור מלקו והשתא אמי שפיר דמין ר' מאיר ומין ר' אלעזר בשמפסו ניזק ולא כפירוש הקונטרס:

אם יש בו מותר בנזקיו כו'. והשתא אמרון אמרין נשכר למתניתין אלמא המשיכי קתי אבל פעמים שהרשיע אין לו ללוס והשלישי יש לו כגון שנזק ד' וה' שוה ונזק ג' יתרים[ט] ואפי' ממשי נמי פעמים שאין לו כל נזקו אם נזקיו יתרים על של רשיעי שאין נוטל אלא מלקו של רשיעי ומיהו כשכל הנזקין שוין כולן מפסידין והלחמרון נשכר:

נותן לו מלא. בפלא מדינה אילי כלומוכא בפמוך ומנה לר"י הגלילי הוא מנה לוקי כלמוכא בפמוכל (לקמן דף 5:) ומימה לימר שאלוקים כ"ל זה מזה דפלא מדינה אחד ממאתים במנה לוקי ומלמה לר"ת דלא פליגי אלא אי יש בעני שעיר (ג) לו פחות לו יותר ממנה: **ושל** דבריהם בפף מדינה. [א] נלמה לר"י דלא יהודה לא אילי אלא בפלאים דומיא דפפף בפ"ק דקדושין (דף 9:) כפף קטן ואף מגיע כפף קטן בתורה אלא פלאים דפמפרש התם ה' פלאים לפדיון הבן ר' של חומש ק' של מועיא ש"ל ו' של עבד ודומיא דהני הוי של דבריהם אבל אילי בפלא מפשעות של דבריהם הוי כפף אילי לוקי דהא מנה של ר"י הגלילי הוי אילי כלמוכא בפמוכל (לקמן דף 5:) וכמובא נמי הוי מאתים זוז של אילי לר"ת כמובא לקמן דף 5: ולפלוא דזאוא הוא אמר ליה התם הוא גברא דאיל ופלגא דמיא ליה נתביה ניהלי איזיל ואברי ביה נפשאי א"ל רב יוסף [י]בבר זכו ביה עניים ואף על גב דליכא עניים הכא אנן יד עניים אנן

[ט] לכתולם מבעי ליה אמר רבא לעולם בר' יעמעאל דאמר בעלי חובות גינהו ודקשיא לך אחרון אחרון נשכר ראשון ראשון נשכר מבעי ליה הב"ע בגון שתפסו ניזק לגבות הימנו [י]ונעשה עליו כשומר שכר לנזקין אי הכי יש בו מותר יחזיר לשלפניו יחזיר לבעלים מבעי ליה אמר רבינא הכי קתני אם יש בו מותר בנזקיו יחזיר לשלפניו וכן כי אתא רבין אמר ר' יוחנן משום פשיעת שומרין נגעו בה במאי אוקימתא כר' ישמעאל[יא] אי הכי אימא סיפא ר' שמעון אומר שור שוה מאתים שנגח שור שוה מאתים ואין הנבלה יפה כלום זה נוטל מנה וזה נוטל מנה חזר ונגח שור אחר שוה מאתים האחרון נוטל מנה ושלפניו זה נוטל חמשים זו וזה נוטל חמשים זו חזר ונגח שור שוה מאתים האחרון נוטל מנה ושלפניו נוטל חמשים זו ושנים הראשונים דינר זהב [יב]אתאן לר' עקיבא דאמר תורא דשותפי הוא רישא ר' ישמעאל וסיפא ר' עקיבא אמרי אין דהא אמר ליה שמואל לרב יהודה [יג]שינא שבוק מתניתין ותא בתראי רישא ר' ישמעאל וסיפא ר' עקיבא (אחמר נמי אמר ר' יוחנן הקדישו ניזק איבא ביניהו[יד]) תנן התם[טו]: התוקע לחבירו נותן לו סלע ר' יהודה אומר משום ר"י הגלילי מנה ההוא גברא דתקע לחבריה שלחיה[טז] רב טוביה בר מתנה לקמיה דרב יוסף סלע צורי תנן או סלע מדינה תנן אמר ליה תניתוה ושנים הראשונים דינר זהב ואי סלקא דעתך תני תנא סלע מדינה נפלוג ונתני עד תריסר וסלע א"ל תנא [יז]כי רוכלא ליתני וליזיל מאי הוי עלה פשטוה מהא [יח]דאמר רב יהודה אמר רב [יט]כל בפף האמור בתורה בפף צורי ושל דבריהם בפף מדינה אמר ליה ההוא גברא דאיל ופלגא דזוזא הוא לא בעינא נתביה לעניים הדר אמר ליה נתביה ניהלי איזיל ואברי ביה נפשאי א"ל רב יוסף [כ]בבר זכו ביה עניים ואף על גב דליכא עניים הכא אנן יד עניים אנן [כא]דאמר רב יהודה אמר שמואל יתומים אינן יחזיר לשלפניו (ט) לכתולם מבעי ליה אמר רבא לעולם בר' ישמעאל דאמר בעלי חובות גינהו ודקשיא לך אחרון אחרון נשכר ראשון ראשון נשכר מבעי ליה הב"ע בגון שתפסו ניזק לגבות הימנו [י]ונעשה עליו כשומר שכר לגבות הימנו אי הכי יש בו מותר יחזיר לשלפניו יחזיר לבעלים מבעי ליה אמר רבינא הכי קתני אם יש בו מותר בנזקיו יחזיר לשלפניו וכן כי אתא רבין אמר ר' יוחנן משום פשיעת שומרין נגעו בה במאי אוקימתא כר' ישמעאל[יא] אי הכי אימא סיפא ר' שמעון אומר שור שוה מאתים שנגח שור שוה מאתים ואין הנבלה יפה כלום זה נוטל מנה וזה נוטל מנה חזר ונגח שור אחר שוה מאתים האחרון נוטל מנה ושלפניו זה נוטל חמשים זו וזה נוטל חמשים זו חזר ונגח שור שוה מאתים האחרון נוטל מנה ושלפניו נוטל חמשים זו ושנים הראשונים דינר זהב [יב]אתאן לר' עקיבא דאמר תורא דשותפי הוא רישא ר' ישמעאל וסיפא ר' עקיבא אמרי אין דהא אמר ליה שמואל לרב יהודה [יג]שינא שבוק מתניתין ותא בתראי רישא ר' ישמעאל וסיפא ר' עקיבא (אחמר נמי אמר ר' יוחנן הקדישו ניזק איבא ביניהו[יד]) תנן התם[טו]: התוקע לחבירו נותן לו סלע ר' יהודה אומר משום ר"י הגלילי מנה ההוא גברא דתקע לחבריה שלחיה[טז] רב טוביה בר מתנה לקמיה דרב יוסף סלע צורי תנן או סלע מדינה תנן אמר ליה תניתוה ושנים הראשונים דינר זהב ואי סלקא דעתך תני תנא סלע מדינה נפלוג ונתני עד תריסר וסלע א"ל תנא [יז]כי רוכלא ליתני וליזיל מאי הוי עלה פשטוה מהא [יח]דאמר רב יהודה אמר רב [יט]כל בפף האמור בתורה בפף צורי ושל דבריהם בפף מדינה אמר ליה ההוא גברא דאיל ופלגא דזוזא הוא לא בעינא נתביה לעניים הדר אמר ליה נתביה ניהלי איזיל ואברי ביה נפשאי א"ל רב יוסף [כ]בבר זכו ביה עניים ואף על גב דליכא עניים הכא אנן יד עניים אנן [כא]דאמר רב יהודה אמר שמואל יתומים אינן

[א] תוד"ה ושל כו' נראה לר"י כו'. ני"ב מגל ר"ח מולן וכ"ם הלמב"ם:

[ב] בכת"י אחד שלח רב טובה: [ג] בכת"י נוסף איש (וכן מגיה האבה"מ): [ד] נדצ"ל וביאתפסו שני בנשמה עליו שומר (באה"מ): [ה] בכת"י נוסף בן דינר: [ו] צ"ל והוב (דפר"י) וכן צ"ל בסמוך דהוב (דפר"י): [ז] עיין מהר"ם (גליון): [ח] עיין במפרשי תוס' על ר"ז (גליון):

[ט] ס"א ל"ג (גליון): [י] בכת"י אחד שלח רב טובה: [יא] בכת"י נוסף איש (וכן מגיה האבה"מ): [יב] נדצ"ל וביאתפסו שני בנשמה עליו שומר (באה"מ): [יג] בכת"י נוסף בן דינר: [יד] צ"ל והוב (דפר"י) וכן צ"ל בסמוך דהוב (דפר"י): [טו] עיין מהר"ם (גליון): [טז] עיין במפרשי תוס' על ר"ז (גליון):

[כ] נרכות ט. ושם ספתן). [כא] נמתן ג. קדושין יח: מכות יב, ג) [ניתין נ. ומ"ק), ד) [קדושין יח. ס"ק נכותם ג: ע"ק), ה) ניתין ג. ו) לעיל טו:, ז) עיין תוס' לקמן נו: סה"ד פשיטא, ח) בתוכות י, ט) ב"ב עט:, י) [ועי' מוספות ערכין ו. ד"ה מצמלתן].

הגהות הב"ח

(ט) גמ' לשלפניו יחזיר לבולם מבעי ליה: (י) תוס' ד"ה נותן וכו' משמע של עשיר פחות מ' יומר מסלע הס"ד:

הגהות הגר"א

לעזי רש"י

קושטנטינ"א. סיכוך העיר קוסטע (היום העיר סיסטנטל שבמדינת מולכיה):

ליקוטי רש"י

[ההתחלה בעמוד א]

כל כפף האמור בתורה כפף צורי. פם פיקס שקלים הוי שקל צורי ופם קמם הוי משנע הפסומה שבעולי (קדושין יא.). היכל לכמיב שקל הוי פלא צורי דסוא פרגמא דיעקי והיכל לא כמיב שקל פלא פוף פי דינר צורי (בכורות נ:). **ושל דבריהם כפף מדינה.** שמיעת שכמפף צורי פם פלא פוף שמיעת שבפלא צורי ופם פלא פוף דינר הוי שקל פרגמא (קדושין שם) שמיעת של כפף צורי דסוא פיקס (בכורות שם). **לא בעינא.** לא רולה בשיעא. [ע"פ ב"מ קה.]. **נתביה לעניים.** שמע לעניים [ע"פ יומא מה.]. **ואברי.** להכניס לשון שעובד [ע"פ שמואל ב ג, לה]. **נפשאי.** עלמי [שבת קנ:]. עפלי [פסחים סח:].

מפורת הש"ם עם הוספות

עין משפט נר מצוה

כ א מיי' פ"ט מהל' מזק ומזון הל' יב סמג עשין סו טוש"ע ח"מ סי' מה סעי' ב:

נ ב מיי' שם הלכה יב טוש"ע שם סעיף ה:

ד ג מיי' פ"ג מהל' מוכ ומסק הל' ו סמג עשין ק טוש"ע ח"מ סי' שמ סעי' ג

ה ד מיי' שם הלכה י וס"ג מהל' מוכן ומסק הלכה ג וס"ג מהל' ערכין הלכה ד וס"ל מהל' מקלים הלכה ה **ו** ג ד וס"ל מהל' ערכין הלכה ב וס"ל מהל' מקלים הלכה ג **ז** ה מיי' שם הלכה ו וס"ג הל' ג וס"ל הל' ה טוש"ע שם סעי' מג וסי' סמ סעיף ה ומוש"ע ח"מ סי' שפ סעי' ה וסי' שפה סעי' ו **ח** ו מוש"ע ח"מ סי' רמה סעיף ח וסעיף ט:

רבינו חננאל

ואמר רבא לעולם ר' ישמעאל וכגון שתפסו ניזק בחורת משכון לגבות ממנו דנעשה עליו שומר שכר ונתחייב לנזקים, דקיימ' לן המלוה על המשכון שומר שכר. **ודחזי אי הכי יחזיר לשלפניו יחזיר לבעליו** מיבעי ליה. שאחרונה השוה על הניזק הוא ומשלו חייב לשלם התנותר לבעליו חייב להחזיר. ופירק רבינא לקיים דברי רבא ואמר הכי קתני אם יש בו מותר בניזקין יחזיר. **וכן אמר** ר' יוחנן משום פשיעת **שומרין נגעו בה.** ופי' כגון שור שוה ר' ואין הנבילה לשור שוה ר' ואין הנבילה יפה כלום נתחייב המזיק לתת לניזק ק' שהוא חצי מזק, ב) עוד חזר ונגח שור שוה ק' שנזק, עוד חזר ונגח שור שוה ק' מזק ר' זה, משלם הניזק הראשון מן המנה שהוא נושה במזיק ר' זה לאחרון ת' הנשארים מחזירם לניזק השני, נמצא השני שחסר מן המנה שלו ר' זה שכיון שתפסו לשור הניזק השני נתחייב באחריותו, לעולם כך הן תולקין וחצי השור לעולם תחזר לבעלים שנכנסו הנזקין במקומו ונתחייבו לשלם דיכול למימר להן אלו שבקתון לתנוראי בהדאי הוינא נטורה ולא הה נגח השוחא ושפעתן ליה נזקין עלייכו רמו. **ואקשי אימא סיפא** [ר"ש] אומר שור שוה ר' שנגח שור שוה ר' עד האחרון נוטל מנה (והאחרון) [ושלפניו] ר' זה ושנים הראשונים דינרי זהב הן הבעלים הניזק הראשון, הנה ולוקה פפורשת בזלוקת השותפין מכלל דמתני' ר' עקיבא היא דאמר שותפי ניתנו. **אמרי רבא ורבינא** אין כשמואל דאמר רישא ר' ישמעאל וסיפא ר' עקיבא. איתמר נמי אמר ר' יוחנן הקדישו ניזק איבא ביניהו לר' שמעון מוקדש לר' מאיר אינה מוקדש. **ופקימא לן** דכל מקום שחולקין ר' ישמעאל ור' עקיבא הלכה כר' עקיבא ור' מאיר ור' שמעון ג) והניזן דקאי ר' שמעון כר' עקיבא כדאמרינן רבא ורבינא דהוא בתרא ודר' יוחנן נמי מסיימא להו ש"מ הלכתא כר' שמעון דמתני'. **דתניקין** ממתני' **ואשכחנן** חלוקתם לפי חשבון ממון. והוי פירושה שור שוה ר' שנגח שור שוה ר' ואין הנבילה יפה כלום נכנס השור בשותפות ביניהן נמצא שור זה חציו לניזק וחציו להמזיק, חזר ונגח שור אחר שוה ר' ונכנס חציו לניזק ולמזיק חציו לניזק השני, חזר ונגח שור אחר שוה ר', עד הפסידו שלשתן מנה כל אחד לפי ממונו, הניזק והמזיק היה להן בשוה שה מנה הפסידו ג' זה ושאורו להן ג' זה, הניזק השני היה לו בשור מנה הפסיד ג' זה ושאר לו ג' זה, הניזק האחרון נוטל חצי המזק הוא מנה, וחזי ששניהן האחרון והוא הניזק השלישי נוטל מנה הניזק השני נוטל ג' זה והניזק הראשון והמזיק כל אחד דינר וזהו שהוא כ"ה זה אלו דמי השור וזה חלוקתם כפרשתו לפי חשבון ממון, איתברהו דר' עקיבא איתו ג) להו האי סברא דרבא דרבינא דתרוייהו הוא וכן הלכה. **ההוא דחקק ליה לחבירתה** חזיבה מיהא דתנן התוקע לחבירו נותן לו סלע. ופשטינן דהאי דקאי סלע פלגא דזוזא הוא, ואמר ההוא גברא דחקקו ליה להאיל ופלגא דזוזא הוא לא בעינא ליה ליתביה לעניי, הדר אמר להו ליתביה לי איזיל איברי בה, אמר ליה ר' יוסף כבר זכו ביה עניי בר. **פירוש** האי גברא לאו איזחדשי אחרנא והדר ביה מולא קתני הדרי בי אלא הכי קאמר ליה ליתביה לי השתא לידאי איזיל אברי בנפשאי ונתבי הכי יהיבנא אנא סלע לעניי מירדי, ואמר ליה רב יוסף אנן יד עניי אנן וכיון דאמרת ליתביה לעניי כאלו אמרת מנה לי בידך תנהו למעלתי כמעמד שלשתן קנה, וחזר האומר סלע זה לצדקה עד שלא באת ליד גבאי אמור לשנותה משבאת ליד גבאי אינה שנותה, ואנן השתא יד עניי אנן וכאלו באת ליד גבאי חכו בה עניי ונתב לית לך למשקל השתא ולאחדודה. **ברב הבי** שמעינן מינה דעניי כיתומין מיהו (מר) מדפשטינן רבן גמליאל וב"ה דינו שבויתן אי יתומין, ובבהיא גמור בפסכת ניטין יתומין הוי הן כהקדש וכ'. **תנן התם התוקע לחבירו נותן לו סלע.** פשטנה מהא דאמר ר' יהודה אמר ר' אסי כל כסף קצוב האמור בתורה בגין ל' של עבד, ת' של אתנן ושל מפתח, ק' של מציא שם רע, כולן כסף צורי והוא שקל הקודש ששקלו ר' דינרין, ושל דבריהן בגין זו הסלע, ובגין ר' זו כתובת בתולה, וכיוצא בהן, כולם כסף מרחיב ד) שנמה כספים דרבנן בכסף של תורה דביע שקל, ופירשו בשמועה זה כי זו הסלע ששניה לשלם התוקע הוא פלגא דזוזא, ודייקי מזה מדקתני שהסלע פלגא דזוזא ארבעה זוזים נמצא שתי סלעים זוז דאורייתא והוא דינר מכלל כ' דינרין שבחמשת שקלים של בכור, ושדרו ר' אשי לר' אחא שבסר זוזי בפדיון בנו (בכורות דף ג), פשטי' מהא דרב אשי דרי'ר דתניגן ארבעה בסלע אינן זוז', ומעשה דרב אשי נפרשמה בפקומו בעזרת שמים. ושאר השמועה שפושנה היא. **ותקיעה בקול באזנו** ולא בהנאת ר' בראאר' המבעית את חבירו פטור מדיני אדם כיצר תקע לו באזנו תדרשו פטור אחזו ותקע בו זויים הכא בשאחזו ותקע בו ולא הזיקו. **פרוטבול.** פשנה מפורשת הוי גרפו של פרוטבול היא בפרק שבועית. ופירושה

חשק שלמת על ר"ח ד) נלמה ל"ל שד שור וגנח שד שוה ר' מאקו ק' שד שור וגנח שד שוה ק' שקו ר' זה וסר. ה) בעיתינן מ"ו נמלי דגמר מאקו. ו) נלמה ל"ל ר' שמעון מ"ש אם לית לה אלא קמלא אחת מאי אמרת אימא סיפא ומשכחת לה בשן ומבוער ומשכחת לה בשן ורגל. ז) מלי ל"ל שמנה מפפיש דלכון מת מפף אלא שור ושיש רפש שקל.

מסורת הש"ס עם הוספות

ו) [נמוקי י"ב: ע"ש].
ג) [לעיל ב:], ג) תד"ה לו. [תוספות שנתרחק].
ד) ע"י"ש לו:, ה) לעיל ב:, ו) ה"ב.

הגהות הב"ח

(ה) גב' סוס ניס וחל מכל וכא החה משתקיל ליה נעי למתנם ניס מיניס פנגח דזוחא לא הוה ליה מקע ניה מאניס כל"ל: (ב) תני ד"ה שור וכר' לנקע כלי נקע שנס:

ליקוטי רש"י

פרוזבול. מען מתקנת גיטין (דף ל:). הלל תיקן פרוזבול בימי מלכות שמעון בן שטח מלכותו שפי שנתרוששו הלוואות המשמטות ומובטרים על מס שמוטה שנאמר לך פן יהיה דבר וגו' עמד והתקין תקנה שלא תשמט שיהא מוסר שטרותיו לבית דין ומוחק שלהן פרוזבול תחת גופו של פרוזבול מוסר מני לכם פלוני ופלוני הדיינים שבמקום פלוני שכל מוב שיש לי אצל פלוני שתגבנו כל זמן שאגלגה ומה לי שמשמט ליה שניניס דלא קניסן ניס לו יגוס שאין מוסב אלא על מ"ד [ב"ב מה:]. בתוספת גיטין מפרש בפרק השולח גבו (דף ל:) הלל התקין פרוזבול כדי שלא תשמט שביעית שמוחזקין בע"ד שיגבו מן הלוה מוסו כל זמן שיחפצו להשמט לא קניסן ניס לו יגוס שאין מוסב אלא על ב"ד שבמקום פלוני היה סופר וסס יוכלין לגבות [בתוספות שם]. יתומים אין צריכין פרוזבול. שאין שביעית משמטת מוכ של יתום [גיטין לו:]. ר"ג ובית דינו. בלומר נפלו ישראל שכבל דור והור. אבירהן של יתומים. וממונים עליהן ועל מעוהם והיו שטרוחיהן ממוניס ב"ד של לנקע רבן גמליאל שניס ניס דינו קיים ושטר כשנניס מעוה זו וסס לדמי כר מעה בריימה ניס [גיטין לו:]. בישא. לע ע"ש רשב"ם ב"ב לט:]. וזהר מבא. זה רע ושמוח שלוט ניכל בשלמא [שבת קכט]. שמשמה לוחמו. לא הוה בישתקיל ליה. לשמר לע היה נקע שניר לשלמה לע היה הדיוט שקול ושוה לו כלום [בכורות נא:]. אחרינא. שמים [בבמות קכב:]. משיחזור בו שלשה ימי שבתות. שנוסה שוורים ולאו נוגח סחר לשמוחו [לעיל כג:]. פרע. יפרע לשון פלנה יהנוג שסס ושנסה שס פלנה [ע"ש שמות יט, כב]. בהחוא מינא. שמין סהוס [ע"ש ובחוס מד:]. מועד לאדם חוי מועד לבהמה. ושוטר לחנוס שם שמשה שמשמה לה כשלא עמד שמין בד שגנח שלא פעמים שלא נפקל מיד כשהמית הלשון [לעיל ב:]. תלתא זימני. שלא פעמים [ע"ש שבת סא: נדה י:]. שיולי הוא וכר. שלט לו [ע"ש ביצה כו:]. קבהדר ליה. משוטה הסיסס [ע"ש גיטין יב:]. אנשורי וכר ליה. שלנתלן לו [ע"ש שבת קכד:]. נגח שור חמור וגמל נעשה מועד לכל. ולא פליגין עד שיהא מועד בשלשה כחל מין ומין לחוש ולומד שלשה נגיחות בין זה מקפיד על מין אחר [חגיגה ד:].

עין משפט נר מצוה

ז א ממ' פ"ע מהל' שמיטה ויובל הלכה כד ס"ע מ"ע ס"ו ס"ע מ"ע מן ספר מ: ח ב ג ד ממ' פ"ו מהל' נזקי ממון סלכה ח: ם ה ו ממ' שם הלי ע: י ז ממ' שם סלכה י:

רבינו חננאל

בהשולח גט בניטין, רבן גמליאל ובית דינו אומרין של יתומין, וכן הלכה: מתני' שור שהוא מועד למינו ואינו מועד לשאינו מינו כור. רב זביד אמר ואינו מועד כגון שעמד יום אם מי שאינו מינו ואינו מנגחם אבל סחמא מועד הוי. ר' פפא אמר אינו מועד תנן, סחמיה לא הוי מועד, מועד למינו לא הוי מועד לשאינו מינו. ושקלינן וטרינן ואוקימנא למתני' כרוקי דרב זביד שאם נגח ג' ימים ג' שוורים נעשה מועד מכאן ולהבא לכל בהמה ואפילו לחמרין ולגמלין וכיוצא בהן, אבל אם נגח שור ור"ה חמור ומהלך עמו או עומד עמו ואינו נוגחו וכן שאר בהמה וחלתי שור כי ראה שור מנגחו איט מועד אלא לשוורים בלבר שאם עמד לנגח אפי' לנגח שאר בהמות חם הוא ואינו משלם נזק שלם עד שיעידון עליו שנגח ג' ימים לשאר בהמות. ודרב פפא נמי איתא דאסקינן לה האם חימצא לומר נמי איתא לררב פפא נגח שור חמור וגמל ונעשה מועד לכל ורקיימא לן כל אם חמצא לומר הלכה היא. ת"ר ראה שור ונגח ראה שור ולא נגח ראה שור ולא נגח ראה שור ונגח ראה שור ולא נגח ג' ימים נעשה מועד לסירוגין לשוורים. ת"ר ראה שור ונגח ראה חמור ולא נגח גמל ולא נגח פרד ונגח פרד ולא נגח נעשה מועד לסירוגין לכל. ואביבר לן פירושא (בבבא סר ע"א) דסירוגה ליום כ"ד דהכי קאמר לא חזאי בכ"ג וחזאי בכ"ד

גליון הש"ס

גמ' חנן בישא. ע' מנהלרין דף ג ע"ל מוס' ד"ה שלא מעות: שם הב ד"ה פלגא דווזא. ע' מנהלרין דף מו ע"ב מוס' ד"ה קן יכל:

הגהות וציונים

ב] [במשנה שבמשניות איתא הרי שהיה (גליון): 3] דפתפא (ע' רש"י אות ר' ראות ת): ג] אמר לך (מלאכת שלמה, וכ"ה בכת"י): ד] צ"ל רבינא (רש"ס): ה] צ"ל שרואה (ב"ש, וכ"ה בתוס' ר"פ): ו] כתוס' ר"פ חשובים: ז] צ"ל ליה (ב"ש, וכ"ה בכת"י): ח] ע' רש"א נראה שצ"ל ההיא דמכר"תין והיינו מתניתין דהכא, ועי' מהר"ם (גליון) גירסת המהרש"א כ"ה בדפו"י: ט] מהר"ם (גליון):

אין צריכין פרוזבול. דמטלטלות שלהם דמי כמקורין לב"ד כך פירש בקונטרס וה"ת מנה על פה מאי מיכא למימר דכותבין עליה פרוזבול כדמוכח בהמולה (גיטין דף ל:). וי"ל דהוי כחילו המוב שלהם שלהן כמקורים לב"ד דמי ואע"ג דמשכר שמרומיו לב"ד אין מוסב עליהן אלא מקרקע שלהן ומטלטלי מוסרני לכם פלוני ופלוני הדיינין במקום פלוני שכל מוב שיש לי אצל פלוני שתגבנו כל זמן שאגלגה ומה לי שמשמט ליה שניניס דלא קניסן ניס לו יגוס שאין מוסב אלא על ב"ד שבמקום פלוני היה סופר וסס יוכלין לגבות [בתוספות שם]. יתומים אין צריכין פרוזבול. שאין שביעית משמטת מוכ של יתום [גיטין לו:]. ר"ג ובית דינו. בלומר נפלו ישראל שכבל דור והור. אבירהן של יתומים. וממונים עליהן ועל מעוהם והיו שטרוחיהן ממוניס ב"ד של לנקע רבן גמליאל שניס ניס דינו קיים ושטר כשנניס מעוה זו וסס לדמי כר מעה בריימה ניס [גיטין לו:]. בישא. לע ע"ש רשב"ם ב"ב לט:]. וזהר מבא. זה רע ושמוח שלוט ניכל בשלמא [שבת קכט]. שמשמה לוחמו. לא הוה בישתקיל ליה. לשמר לע היה נקע שניר לשלמה לע היה הדיוט שקול ושוה לו כלום [בכורות נא:]. אחרינא. שמים [בבמות קכב:]. משיחזור בו שלשה ימי שבתות. שנוסה שוורים ולאו נוגח סחר לשמוחו [לעיל כג:]. פרע. יפרע לשון פלנה יהנוג שסס ושנסה שס פלנה [ע"ש שמות יט, כב]. בהחוא מינא. שמין סהוס [ע"ש ובחוס מד:]. מועד לאדם חוי מועד לבהמה. ושוטר לחנוס שם שמשה שמשמה לה כשלא עמד שמין בד שגנח שלא פעמים שלא נפקל מיד כשהמית הלשון [לעיל ב:]. תלתא זימני. שלא פעמים [ע"ש שבת סא: נדה י:]. שיולי הוא וכר. שלט לו [ע"ש ביצה כו:]. קבהדר ליה. משוטה הסיסס [ע"ש גיטין יב:]. אנשורי וכר ליה. שלנתלן לו [ע"ש שבת קכד:]. נגח שור חמור וגמל נעשה מועד לכל. ולא פליגין עד שיהא מועד בשלשה כחל מין ומין לחוש ולומד שלשה נגיחות בין זה מקפיד על מין אחר [חגיגה ד:].

"אינן צריכין פרוזבול וכן תני רמי בר חמא היתומים אינן צריכין פרוזבול ר"ג ובית דינו אביהן של יתומין היו [ו]. חנן בישא תקע ליה לההוא וברא אתא לקמיה דרב הונא א"ל זיל הב ליה פלגא דזוזא הוה ליה זוזא מכא (ז) בעי למיתבה ליה מיניה פלגא דזוזא לא הוה משתקיל ליה תקע ליה אחרינא ויהבה ליה: **מתני'** "שור שהוא מועד למינו ואינו מועד לשאינו מינו מועד לאדם ואינו מועד לבהמה מועד לקטנים ואינו מועד לגדולים את שהוא מועד לו משלם נזק שלם ואת שאינו מועד לו משלם חצי נזק אמרו לפני רבי יהודה הי"ז [ח]מועד לשבתות ואינו מועד לחול אמר להם [ט]לשבתות משלם נזק שלם ליומות החול משלם חצי נזק אימתי הוא תם משיחזור בו ג' ימי שבתות: **גמ'** איתמר רב זביד אמר ואינו מועד תנן רב פפא אמר [י] אינו מועד תנן רב זביד אמר ואינו מועד תנן הא סתמא הוי מועד רב פפא אמר אינו מועד תנן דסתמא לא הוי מועד רב זביד דייק מסיפא רב פפא דייק מרישא רב זביד דייק מסיפא דקתני מועד לקטנים ואינו מועד לגדולים אי אמרת בשלמא ואינו מועד קתני הא סתמיה הוי מועד הא קמ"ל דאפי' מקטנים לגדולים נמי מסתמא הוי מועד אלא אי אמרת אינו מועד קתני סתמא [כ] לא הוי מועד השתא י"ל מקטנים לקטנים דעלמא סתמא לא הוי מועד מקטנים לגדולים צריכא למימר דלא הוי מועד ורב פפא אמר לך אצטריך סלקא דעתיך אמינא הואיל ופרץ ביה בההוא מינא פרץ ביה לא שנא גדולים דידיה ולא שנא קטנים דידיה קמ"ל דלא הוי מועד רב פפא דייק מרישא דקתני מועד לאדם אינו מועד לבהמה אי אמרת בשלמא אינו מועד תנן סתמא [כ] לא הוי מועד הא קמ"ל דאפילו מאדם לבהמה נמי סתמא לא הוי מועד אלא אי אמרת אינו מועד קתני סתמא לא הוי מועד השתא י"ל מבהמה לבהמה סתמא הוי מועד מאדם לבהמה צריכא למימר דהוי מועד ורב זביד אמר לך רישא אחזרה קאי כגון דהזה מועד לאדם ומועד לבהמה והדר ביה מבהמה דקאי גבי בהמה תלתא זימני ולא נגח מהו דתימא כיון דלא הדר ביה מאדם חזרה דבהמה לאו חזרה היא קמ"ל דחזרה דבהמה מיהא חזרה היא מיתיבי סומכום אומר [ל] מועד לאדם מועד לבהמה מק"ו ומה לאדם מועד לבהמה לכ"ש מבלל דת"ק אינו מועד קאמר א"ל [מ] רב זביד סומכום אחזרה קאי והכי קא"ל לת"ק דקאמרת חזרה דבהמה חזרה היא חזרה דבהמה לאו חזרה היא מק"ו מאדם ומה מאדם לא קא מהדר ביה מבהמה לא כ"ש אמר רב אשי ת"ש אמרו לפני רבי יהודה הי"ז מועד לשבתות ואינו מועד ליומות החול אמר להן לשבתות משלם נזק שלם ליומות החול משלם חצי נזק אי אמרת בשלמא ואינו מועד קתני שיולי הוא דקא משיילי [ליה] והוא נמי קמהדר להו אלא אי אמרת אינו מועד קתני אגמורי הוא דקא מגמרי ליה ותו איהו מאי קא מהדר להו אמר רב ינאי [ס] מרישא נמי דיקא דקתני את שמועד לו משלם נזק שלם ואת שאינו מועד לו [משלם] ח"נ אי אמרת בשלמא ואינו מועד קתני פרושי קא מפרש לה אלא אי אמרת אינו מועד קתני פסקה מאי תו את שמועד לו משלם נזק שלם ואת שאינו מועד לו משלם ח"נ עד השתא לא אשמעינן דהתם משלם ח"נ ומועד משלם נזק שלם ואת"ל נמי איתא לדרב פפא [ע] נגח שור חמור וגמל נעשה מועד לכל: ת"ר [ו]ראה שור נגח שור לא נגח שור נגח שור לא נגח נעשה מועד לסירוגין לשוורים: ת"ר [ו]ראה שור נגח חמור לא נגח סום נגח גמל לא נגח פרד נגח עדוד לא נגח נעשה מועד לסירוגין לכל איבעיא להו נגח שור

עין משפט
נר מצוה

יא א ב ג ד ה מיי' פ"ו מהל' נזקי ממון הל' יב יג:
יב ו ז מיי' שם הל' יא:
יג ח מיי' פ"ו מהל' איסורי ביאה הלכה ו סמג לאוין קיא טוש"ע י"ד סי' קפט סעי' ז:
יד ט מיי' פ"ח מהל' נזקי ממון הל' יא:
טו י מיי' פ"ה שם הל' א סמג עשין סו:
טז כ מיי' שם הל' ו ועיין בהגהות ובמ"מ ובל"מ וסמג שם טוש"ע ח"מ סימן תו סעי' א:

מסורת הש"ס
עם תוספות

א) נדה סד., ב) לעיל יג:, ג) לעיל ז. גיטין מט., ד) נדה ב., ה) שמות כא לה.

שור שור ושור חמור וגמל °מהו האי שור בתרא בתר שוורים שדינן ליה ואכתי לשוורים הוא דאייעד למידי אחרינא לא אייעד או דילמא האי שור בתרא בתר חמור וגמל שדינן ליה ואייעד ליה לכולהו מיני חמור וגמל שור שור ושור [ב]מהו האי שור קמא בתר חמור וגמל שדינן ליה ואייעד ליה לכולהו מיני או דילמא בתר שוורים שדינן ליה ואכתי לשוורים הוא דאייעד למינא אחרינא לא אייעד שבת שבת ושבת אחד בשבת ושני בשבת [ג]מהו הא שבת בתרייתא בתר שבת הוא דשדינן ליה ואכתי לשבת הוא דאייעד לימות החול לא אייעד או דילמא בתר אחד בשבת ושני בשבת שדינן ליה ואייעד ליה לכולי יומא[א] ה' בשבת וערב שבת ושבת שבת [ד]מהו הא שבת קמייתא בתר ה' בשבת וע"ש שדינן ליה ואייעד לכולהו יומי או דילמא הא שבת קמייתא בתר שבתות הוא דשדינן ליה ולשבתות הוא דאייעד [ה]תיקו: [ו]נגח שור יום ט"ו בחודש זה ויום ט"ז בחודש זה ויום י"ז בחודש זה פלוגתא דרב [ז]ושמואל [ב]דאתמר ראתה יום ט"ו בחדש זה ויום ט"ז בחדש זה ויום י"ז בחדש זה רב אמר קבעה לה וסת ושמואל אמר [ח]עד שתשלש בדילוג אמר רבא [ט]שמע קול שופר ונגח קול שופר ונגח קול שופר ונגח נעשה מועד לשופרות פשיטא מהו דתימא הך שופר קמא סיוטא בעלמא הוא דנקטיה קמ"ל: **מתני'** [י]שור של (א) ישראל שנגח שור של הקדש ושל הקדש שנגח לשור של הדיוט פטור שנאמר [א]שור רעהו ולא שור של הקדש [ג] [כ]שור של ישראל שנגח לשור של כנעני[ב] פטור ושל כנעני שנגח לשור של ישראל בין תם בין מועד משלם נזק שלם: **גמ'** מתניתין דלא כר"ש בן מנסיא דתניא שור של הדיוט שנגח שור של הקדש ושל הקדש שנגח שור של הדיוט פטור שנאמר שור רעהו ולא שור של הקדש [ג]ר"ש בן מנסיא אומר שור של הקדש שנגח שור של הדיוט פטור ושל הדיוט שנגח שור של הקדש בין תם בין מועד משלם נזק שלם אמרי מאי קא סבר ר"ש אי רעהו דוקא אפילו של הדיוט שנגח של הקדש ליפטר ואי רעהו לאו דוקא אפילו דהקדש נמי כי נגח דהדיוט ליחייב וכי תימא לעולם קסבר רעהו דוקא ומיהו דהדיוט כי נגח דהקדש היינו טעמא דמיחייב משום דקא מייתי ליה מקל וחומר דהדיוט ומה הדיוט שנגח של הדיוט חייב כי נגח דהקדש לא כל שכן דמיחייב דיו לבא מן הדין להיות כנדון מה להלן[ד] תם חצי נזק הכא נמי חצי נזק אלא אמר ריש לקיש הכל היו בכלל נזק שלם כשפרט לך הכתוב רעהו גבי תם רעהו הוא דתם משלם חצי נזק מכלל דהקדש בין תם בין מועד משלם נזק שלם
דאם

שור שור ושור חמור וגמל. וכגון שבין שוורים ראשונים ראה בהמות אחרות ולא נגח ובבעיא שנייה בין שוורים אחרונים ואתי שפיר הא סוגיא כרב זביד ולא כרב אלפס שפירש סוגיא דשמעתין כרב פפא ונראה לר"י דהני תרי בעיות באם תמצא לומר דשור בתר שוורים שדינן ליה דאיכא תרי טעמי לסברא למשדייה בתר קמאי ובתר שוורים שהן מינו חמור וגמל שור שור ושור מהו מי שדינן ליה בתר קמאי או בתר שוורים שהן מינו:

יום ט"ו בחדש זה כו'. נראה דג' פעמים בט"ו בחדש לכ"ע הוי מועד ונדה נמי קובעת וסתה אע"ג דליכא אלא שתי פעמים סוף ל' יום דלאו סוף ל' יום גרים אלא ט"ו בחדש גרים כמו ר"ח ירחא ור"ח ירחא דקבע וסתה בג' ראיות הללו כדמשמע בשילהי בנות כותים (נדה ד' לט:) וכמו שבת שבת ושבת דסגי בשלש פעמים דלאו סוף ז' גרים אלא יום שבת והיכא דאין שם היום גורם ולא שם מנין החדש כגון אם ראתה היום ולסוף עשרים לראייתה זו ראתה וחזרה וראתה לסוף עשרים לכ"ע אין הראשונות[ט] מן המנין דהא סוף עשרים גרים וכן משמע בנדה בפ' האשה (ד' סג:) דתנן היתה למודה לראות ליום ט"ו ושינתה ליום עשרים זה וזה אסורים שינתה ג"פ ליום עשרים הותר יום ט"ו ונאסר יום כ' שאין האשה קובעת כו' אלמא בעי' ג"פ ליום כ' ואין הראשונים[י] של ט"ו יום מן המנין ואין נראה לחלק משום דהתם למודה לראות ועוד מדקתני שאין האשה קובעת כו' משמע דפסיקא ליה הכי בכל הנשים ולפ"ז אם נגח יום א' ויום ב' לא נגח יום ג' נגח ויום ד' לא נגח יום ה' נגח ויום ו' לא נגח אין נעשה מועד לכ"ע עד שישלש בדלוג ואין הראשונים[כ] מן המנין ותימה דגבי ראה שור ונגח וראה שור ולא נגח הוי ראשון מן המנין וצריך לחלק בין סירוגים של ימים לסירוגים של שוורים:
דאם

חמור וגמל שור שור ושור מהו. אם תמצא לומר היכא להתחיל בשוורים שדינן לשור בתרא בתר מינו הכא מאי: ראתה יום ט"ו בחודש זה ויום ט"ז בחודש זה כו'. ומתחילה היתה למודה[ד] בימים אחרים: קבעה לה וסת. לדילוג[ה] וכי חזיא הך ראייה שלישית בי"ז בחדש שלישי דיה שעתה ואינה מטמאה טהרות מעת לעת כדתנן[ו] כל אשה שיש לה וסת דיה שעתה: ושמואל אמר עד שתשלש בדילוג. אין לה וסת קבוע עד שתראה ראייה רביעית בי"ח דראייה קמייתא לאו ממניינא דלאו בדילוג חזית והכא נמי לרב בג' נגיחות נעשה מועד לדילוג ומשלם נזק שלם בשלישית ולשמואל עד שיגח רביעית בי"ח בחדש רביעי דקמייתא לאו ממניינא ונראה דהך ברייתא נמי דאייתינן לעיל [ראה] שור ונגח שור ולא נגח כו' לרב נעשה מועד דקתני אשלישית [קאי] ולשמואל ה"ק נעשה מועד לסירוגין דכי הדר נגח משלם נזק שלם אבל בהך שלישית תם הוא[ז]: סיוטא. ביעותא שנבעת מקול השופר: כי נגח דהקדש ליפטר. לגמרי: הכל היו בכלל נזק שלם. האמור במועד דכתיב במועד[ח] שלם ישלם שור ובמועד לא נאמר רעהו הלכך כולם במשמע הרי לך הדיוט חייב בהקדש הלכך כשפרט לך הכתוב רעהו בתם לא לפטור הדיוט בנזק הקדש בא אלא להחמיר עליו בא לשלם נזק שלם בהקדש לימדך[ט] שלא להוציא תם מכלל נזק שלם אלא גבי רעהו: דא"כ. דליפטר בא נכתביה גבי מועד אבל הקדש בהדיוט פטור דהקדש אפילו בכלל מועד לא היה דליכא למימר והועד בבעליו וכ"ש בתם דכתיב וכי יגוף שור איש. לשון אחר מפי המורה אלא אמר ר"ל הכל היו בכלל נזק שלם האי אלא לאו לאפוקי מכולה מלתא דלעיל קאתי אלא לאפוקי ק"ו קאתי ולרעהו דוקא סמיך וה"ק אלא אמר ר"ל פטור דהקדש בהדיוט כדקאמרי' לרעהו דוקא אבל חיוב דהדיוט בהקדש לאו בק"ו אתיא דא"כ פרכינן דיו אלא היינו טעמא דחייב דאע"ג דרעהו דוקא ליכא למדרשיה גבי הדיוט תם שנגח הקדש לפטורא דהכל היו בכלל נזק שלם של מועד אחד הדיוט בהדיוט ואחד הדיוט בהקדש דכתיב במועד שלם ישלם שור וגו' ולא פרט הכתוב כאן רעהו לפטור הדיוט בהקדש ומדלא פרט לפטורא במועד ש"מ כשפרט לך רעהו בתם לא לפטור הדיוט בהקדש בא אלא להחמיר עליו לחייב הדיוט תם נזק שלם להקדש וללמדך שלא להוציא תם מכלל מועד אלא בשור רעהו דאי לפוטרו לגמרי לא נכתביה לפטורא גבי מועד אבל להקדש בהדיוט כיון לרעהו דוקא לא היה בכלל נזק שלם דכיון להקדש תם לגמרי פטור דהא ליכא למדרשיה כדדרשינן גבי הדיוט ולמימר רעהו הוא דתם משלם חצי נזק דהא אין רעהו[י] להקדש ועל כרחך לגמרי קא ממעט ליה הלכך הקדש מועד נמי לא היה בכלל נזק שלם דלי היכי דתם פטור מועד נמי פטור דכי כתיב במועד נזק שלם היכא דמיחייב חצי נזק בתמותו כתיב דאתם דלעיל קאי או נודע כי שור נגח הוא[כ]:
הופיע

וסת. ואסורה ליום י"ח לחדש רביעי וליום י"ט בחדש חמישי וכן לעולם. עד שתשלש בדילוג. ויום ט"ו אינו מן המנין שהוא תחלת ראייתה ואין שם דילוג [נדה סד.]. סיוטא. מבהיל אותו [יומא כב:]. שור של הקדש שנגח וכו' פטור. הו"ל לרעהו הכי רעהו הוא דמשלם חצי נזק אבל להקדש נזק שלם ולגבי הזיק הקדש דליש הכי לרעהו הוא דמחייב אבל הקדש שהזיקה פטור [גיטין מט.]. שור של הדיוט וכו' משלם נזק שלם. וקדריש ליה לרעהו הכי שור של רעהו הוא דכי הוי מזיק תם לא משלם אלא חצי נזק אבל אי מזיק שור של הקדש משלם מזיק נזק שלם ואפילו תם [לעיל ו.]. דיו לבא מן הדין להיות כנדון. הכתוב למדך שאינך רשאי להטיל על הבא מן הדין יותר מן הנדון [זבחים סט:].

רבינו חננאל

בכ"ד. איבעיא להו נגח שור שור ושור חמור וגמל מהו, האי שור בתרא בתר שוורים שדינן ליה ואכתי לשוורים הוא דאייעד למינא אחרינא לא אייעד, ועלתה בתיקו, וכן כולהו דדמיין לקולא, ובעיא זו אליבא דרב פפא הוא ש"מ איתא לדרב פפא. פי' רב אמר קבעה לה וסת לדילוג. נגח ט"ו בניסן ט"ז באייר י"ז בסיון וחזר ונגח ט"ו בתמוז ט"ז באב י"ז באלול וחזר ונגח ביום ט"ו בתשרי ויום ט"ז במרחשון ויום י"ז בכסלו זהו שילוש בדילוג, וכענין הזה גבי נדה כי האי גוונא דראתה בט"ו בתמוז ועוד ראתה בט"ז באב ועוד ראתה בי"ז באלול חוזרת וראתה ט"ו בתשרי ט"ז במרחשון י"ז בכסלו. ושמואל אמר עד שתשלש בדילוג פי' הראיה הראשונה שראתה בט"ו בניסן אינה מן החשבון אלא צריכה לראות י"ו באייר י"ז בסיון י"ח בתמוז י"ט באב וכן לכל חודש: [מכאן ואילך לא נמצא פי' ר"ח בכ"י חובל של ראובן]

חשק שלמה על ר"ח
א) דברי רבינו אלו ופירושו בדברי הגמ' הובא בהגה"ה בחי' הר"ח בשער החוקה ועיין מה שכ' על דבר רבינו פה.

הגהות הב"ח
(א) במשנה שור של הדיוט שנגח שור של הקדש:

הגהות וציונים
א] צ"ל יומי (דפו"י) ב] בדפו"י נכרי, וכן בכל הסוגיא: ג] צ"ל מה התם (כת"י): ד] צ"ל למודה: ה] כאן צ"ל הפסק הנקודה (דק"ס, ע"פ כת"י הגורסים כן בגמרא): ו] ע' רש"א ור"מ שרש"י חזר מפירושו זה (גליון): ז] דפו"י ללמדך: ח] כת"י ריש: ט] צ"ל אין הראשונה, וכ"ה בכת"י: י] צ"ל ואין הראשונה (ב"ש, וכ"ה בשטמ"ק ד"ה עוד כתבו): כ] צ"ל ואין הראשון (באה"מ, ב"ש, ובכת"י הראשונה): ל] עיין רש"ש:

תורה אור השלם
א) וְכִי יִגֹּף שׁוֹר אִישׁ אֶת שׁוֹר רֵעֵהוּ וָמֵת וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ וְגַם אֶת הַמֵּת יֶחֱצוּן: [שמות כא, לה]

ליקוטי רש"י
בתרא. האחרון [שבת צו:]. בתר שוורים שדינן ליה. אחר שוורים הראשונים מטילים. ואכתי לשוורים הוא דאייעד למידי אחרינא לא אייעד. ועדיין שוורים הוא שנעשה מועד לדבר אחר לא נעשה מועד. לכולהו מיני. לכל המינין. שור קמא. שור הראשון. שבת בתרייתא. שבת האחרונה. לכולי יומא. לכל יום. תיקו. והמוציא מחבירו עליו הראיה דכיון דמספקא דינא לא דייני דהיכא דאינון ולא דמי לממון המוטל בספק דקיימא לן חולקין דהתם עיקר המעשה אין ידוע לנו היאך היה כגון שור שנגח את הפרה ונמצא עוברה בצדה (לעיל דף מו.) וכגון נפל הבית עליו ועל אמו (שם דף קנח.) הלכך פוסקין להן ב"ד את הדין שיחלוקו אבל כל מקום שעלתה ההלכה בתיקו הוא ואין הדיינין יודעין לפסוק את הדין הוי שותקין והמוחזק יחזיק במה שבידו [רשב"ם ב"ב קסו:]. קבעה לה

דאם כן נכתוב רחמנא גבי מועד. ולימא למימר כי כתב רחמנא לעהו בתם לפטור תם להדיוט בהקדש קתני ומועד כהקדש קתני ולהכי לא כתביה גבי מועד [ב]דלמא מיבעיא רחמנא במועד אלא מקום שמייב בתם ולפטור לגמרי בתמיהים להדיוט בהקדש נמי לא ממי דמ"ב לכתביה רחמנא גבי מועד להוי רבותא טפי וגם ליכא למיטעי למדכתיב תלא לפטור וכ"ש בתם תלא ולמי מדלא כתב גבי מועד ממה לעהו לחייב תם בהקדש מזק שלם לפטור לגמרי תם לפטור מועד נמי פטור וה"ק קרא לעהו הוא למיכא מיעוט אין תם למועד מכל כמיניו לעהו לא להדיוט בהקדש

מיב והקדש בהדיוט פטור:

עמד והתיר ממונן לישראל. ממנא דוקא בעניו שנגח[ג] שור שלנו שור שלהם ומ"ד בפ' בתרא (לקמן דף קיג.) גזל כעני מאור ימח מכל למ"ד מומר[ד] קשה: **מפארן** הופיע ממונן לישראל. פי' הקונטרס שמיב והמזיד המורה מכל המומות ולא קבלוה ממנא ער"ל דבפחמן נגלה למומות וכן ממנא בתרגום ירושלמי דמתרגם מעורה דגבלה מחגלי לעמי ישמעאל ופארן מרן ישמעאל הית כלשיב בהגר ומצב[ה] ממדבר פחמן וכרים מקבת ע"ז (דף ג: ושם[ו]) לית לגרסי ממי בעי בשמיר ממי בעי בפחמן וקשה לבעמא פ' ר"ש (ר' פט.) ממנא לפחמן הוא שיי לקחתיב ה' שמות שנקראו לו מדבר לין נח ולא קיימום עמד מדבר קדמות מדבר פחמן מדבר מיני מדבר גדול ומנה ונראה למדבר מיני מדבר גדול ומנה מחד נקרא מיני ומנה מחד נקרא פחמן וכל ממנא שמות דקחתיב במסכת שבת ממנא מלקיש הוי ט שכל מחד שמו נקרא כן ומ"ג דקדרים המם לכל השמות אין להקפיד על זה ומחומו לד שמעו פחמן נגלה לבני ישמעאל:

אלא האדם. מימה הא אין עובדי כוכבים קרויין אדם לעיל בפ' המקבל (ב"מ קיד:) ממר רשב"י אין קבדי העובדי כוכבים מטמאים בהעל שנאמר אדם כי ימות בהעל בחם קרויים אדם ואין העובדי כוכבים קרויים אדם ובפ' ד' מיתות (סנהדרין דף נו. ושם[ז]) פי' בקונטרס דר"מ להכא כרבנן דפליגי עליה דרבי שמעון בן יוחי בפרק הבא על יבמתו (יבמות דף פח. ושם[ח]) ולרבי שם מפרש דיש חילוק בין אדם להאדם מדע מדפרין מיבמות מקרא[ט] דנמיטס ולא פרין מקרא[י] דמורה דהאדם והבהמה אמר ימלא כאדם (שמות ט) אך בחם הוי קודם ממן תורה ומ"מ מ"ל הוה ליה למימר אדם ולא[כ] נאמר אלא האדם לאו פירכא היא דהך גריעתא ממנית אמ"כ[ל] ומוסב אהא דאמרי' בחם וכן הוא אומר (יחזקאל לו) פאמנו אעריס (לשמיה כו) ויצא גוי וגו' ויצאו ההמה יוצאי ה' נאמר אלא האדם. ר"מ דליה ליה אדם קרויין[מ] העיבה [ה] לעובדים כהמים ליה ישראלים לא נאמר אלא אדם. הרי הוא ככהן גדול ומ"מ והא עובדי כוכבים נמי קרויים אדם כדכתיב[נ] גולי ה' שהיה להו בקום עליהו אדם ור"ל דאמקום שמוכיר האדם מוכיר עובדי כוכבים ולאון אדם לומר דבר אלא מאדם וכן גבי מירם (יחזקאל מה) אמה אדם ולא אל וכן מה יעשה לי אדם (תהלים קיח) וריב"ל הקשה מדכתיב (יחזקאל מג) ואתן אדם החיים ואתן אדם ההוא רומה[ס] בפרק במה דברות (דף סב:) והא דאמר בהמולה (ניטין דף מ.) יש קיין לעובד כוכבים בחרל ישראל לחפור בה שרות שיחין ומערות מדכתיב והחרן נתן לבני אדם בני אדם ממש אדם בהמלמן[ע]: **הרי** הוא ככהן גדול. הא דנקט כהן גדול משום דדרשיון בסוטה (דף ד:) יקרה היא מפניים מכהן גדול הנכנס לפני ולפנים: **קראן** ושנו ושלשו. ופ"ת והא אמרינן בחגיגה (דף יב.) המלמד תורה לעובד כוכבים עובר בעשה[פ] דאמיר ליעקב (תהלים קמז) ויגד דבריו ליעקב לומר דבע"כ עמו ע"פ דברי הסופרים[צ] ולא נתחייבו למקור עצמן מי נמי עמו עמה גרים כדאי בספרי דפרשה לף תובב עמים[ק]: **נעשא** משה קל וחומר. מור"ם דלמא מלא כלומר עתיד משה ליטע ק"ו אם לא שהזהירו הכתוב תחילה דקודש נאמר אל תגר את מובח ממה שנאמר גרור את המדינים והכיתם מותם כדדרשינן[ר] עמה ילמדו אלא היה מתירא בלב אלא מלמיכה כשעלתה אלא היו מותרין אלא נאמרים וקרא דמדין אחר מעשה דבלק היה והא דקאמר נמי הקדוש ברוך הוא למשה לא כשעלתה על דעתך לאו דוקא הקשה הר"ר לימלן להכא מסמע לאחר שנאמר גרור את המדינים עדיין היו מוזהרין אלא לגרר

מובח

תתנר וגו'. לא אמר להם על מובח אלא מלמתה אבל מילחתה היו מובח ומלאים להם בשמים מוויינים לפיכך כתיב (במדבר כה, ג) ויגבר מובח מפני השם שהיו שוללים ושוחים מובח אבל בני עמון שנאמר ולא תגבר בשכר שניעות אמם אלא פרשמה על אחת כמה שעשתה הכתיבים שקללה שם בגד מובח (דברים ב, יט). צרור. כמו זכור שמור לשון הוא עליכם לאחיב מובח [במדבר כה, יח].

מפורת הש"ס עם הוספות

ב) ע"ז ג:, ג) ע"ז ג. סנהדרין נט:, ג) נקמן פז. ע"ז ג. קדושין לח., ד) [פי' תום' קדושין לח. ותום' ע"ז ג. ד"ה גדול], ה) ע"ז ב:, ו) ב"מ קיא:, ז) [ד"ה ממי], ח) [ד"ה ולמ"ל], ט) [ד"ה ולמ"ל], י) לפנינו שם ליתא ונמצא בילקוט פ' אחרי רמז תקצא, כ) תהלים קכה ה, ל) שם קכד ב, מ) [ועי' תוספות יבמות מה. ד"ה ולמ"ל ומ"ש שם על הגליון], נ) פ' הברכה סי' שדם, ס) עיין בהדר זקנים מבעלי התוס' פ' בלק הביאו כן בשם מדרש וכ"ה בדעת זקנים מבעלי התוספות פרי בלק ד.

גליון הש"ס

תום' ד"ה דא"ב בר' דלא חייביה רחמנא במועד. עי' נקמן דף מג ע"ש תום' ד"ה כמב [סב]:

הגהות וציונים

ג] עי' תוס' יבמות סא ע"א ד"ה ואין וכ"כ בסנהדרין נט דיש ספרים דגר' ר' ירמיה] (גליון): ד] צ"ל מלכות הרשעה (דפו"י, ולפנינו מהצנזור): ה] בכת"י נוסף אמרו להם: ו] צ"ל היא (כת"י): ז] לחודיה (דפו"ר): ח] [צ"ל אל"ף (גליון) וכ"ה בכת"י וע"ש: ט] בכת"י נוסף השמידום וישבו תחתם: י] רש"ל הניח שור שלהם שור שלנו כו' וכתב מהרנ"ש דא"צ להגיה דכוונת התוספות הוא דלעניו גניחה דוקא מיתר גזל בעניי ונקט דישא דמילתא דמיתיר (צ"ל דמילתא דמתני'. מצור דבש). [ועי' מהרש"א ומהר"ם (גליון): כ] לשון הכתוב וישב (בראשית כא, כא): ל] נרצ"ל מקרא: מ] צ"ל לא (גליון) וכ"ה בדפו"י: נ] כ"ה בכתה"ד ובכת"י שם בגמ' (ובגמרא שלפנינו שם איתא פרבאה ועיין שם בדק"ס): ס] לפנינו בתגיגה הני' "אין מורגין דברי תורה לנכרים" ולשון עובר בעשה ליתא שם (מהר"ץ חיות): ע] צ"ל המלכות (דפו"י):

עין משפט נר מצוה

יז א מי' פ"ש מהלכות מ"ש הלכה יג. סמג עשין יב טוש"ע ח"מ סי' כמו סעיף ו:

תורת אור חשלם

א) עָמַד וַיְמַדֵּד אֶרֶץ רָאָה וַיְתַר גּוֹיִם וַיִּתְפֹּצְצוּ הָרְרֵי עַד שָׁחוּ גִּבְעוֹת עוֹלָם הֲלִיכוֹת עוֹלָם לוֹ: [חבקוק ג, ו]

ב) וַיֹּאמֶר יְיָ מִסִּינַי בָּא וְזָרַח מִשֵּׂעִיר לָמוֹ הוֹפִיעַ מֵהַר פָּארָן וְאָתָה מֵרְבְבֹת קֹדֶשׁ מִימִינוֹ אֶשְׁדָּת לָמוֹ:

[דברים לג, ב]

ג) אַךְ אֶת זֶה תֹּאכְלוּ מִכֹּל שֹׁרֵץ הָעוֹף הַהֹלֵךְ עַל אַרְבַּע אֲשֶׁר לוֹ כְרָעַיִם מִמַּעַל לְרַגְלָיו לְנַתֵּר בָּהֵן עַל הָאָרֶץ:

[ויקרא יא, כא]

ד) וְשִׁמַּרְתֶּם אֶת חֻקֹּתַי וְאֶת מִשְׁפָּטַי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וְחַי בָּהֶם אֲנִי יְיָ:

[ויקרא יח, ה]

ה) וַיֹּאמֶר יְיָ אֶלַי אַל תְּצַר אֶת מוֹאָב וְאַל תִּתְגָּר בָּם מִלְחָמָה כִּי לֹא אֶתֵּן לְךָ מֵאַרְצוֹ יְרֻשָּׁה כִּי לִבְנֵי לוֹט נָתַתִּי אֶת עָר יְרֻשָּׁה:

[דברים ב, ט]

ו) צָרוֹר אֶת הַמִּדְיָנִים וְהִכִּיתֶם אוֹתָם:

[במדבר כה, יז]

ליקוטי רש"י

הופיע מהר פארן. שהלך עם ישמעאל שיקבלוה ולא לכו [דברים לג, ב]. שמזר הקב"ה להשמעאל על הסוכה ועל השמות שנקראו בשמו ואלו הן פחמן וכו' [בראשית כה, יג]. מפחמן הופיע וספיקיר ממנון ליקראל הופיע. גלה ופיקיר כשלח קבלו את התורה [ברכות לג:]. ראה ויתר גירים. גלמה פעניעו ויבר לשמיען [עבודה זרה ב:]. אתגר. נשכר [ב"מ קיב:]. שאפילו מקיימין אותן. שהרי [ב"ק לח:] זו לא מוצאת אלא אלא שאין מקיימין אותן ואם יקיימו לא יקבלו שכר שהן ג). אשר יעשה אותם האדם וחי בהם. לעולם הבא שאם תאמר בעולם הזה והלא מוחו [ויקרא יח, ה]. לא נאמר אלא אדם. ר"מ דליה ליה אדם קרויין אדם ולא עובדי כוכבים קרויין אדם כלומר דבר מגן גדול ומ"מ והא עובדי כוכבים נמי קרויים אדם כדכתיב[ג] גולי ה' שהיה להו בקום עליהו אדם ור"ל דאמקום שמוכיר האדם מוכיר עובדי כוכבים מלאון אדם לומר דבר מגן גדול ומאדם וכן גבי מירם (יחזקאל מה) אמה אדם ולא אל וכן מה יעשה לי אדם (תהלים קיח) וריב"ל הקשה מדכתיב (יחזקאל מג) ואתן אדם החיים ואתן אדם ההוא רומה[ס] בפרק במה דברות (דף סב:) והא דאמר בהמולה (ניטין דף מ.) יש קיין לעובד כוכבים בחרל ישראל לחפור בה שרות שיחין ומערות מדכתיב והחרן נתן לבני אדם בני אדם ממש אדם בהמלמן[ע]: **הרי** הוא ככהן גדול. הא דנקט כהן גדול משום דדרשיון בסוטה (דף ד:) יקרה היא מפניים מכהן גדול הנכנס לפני ולפנים: **קראן** ושנו ושלשו. ופ"ת והא אמרינן בחגיגה (דף יב.) המלמד תורה לעובד כוכבים עובר בעשה[פ] דאמיר ליעקב (תהלים קמז) ויגד דבריו ליעקב לומר דבע"כ עמו ע"פ דברי הסופרים[צ] ולא נתחייבו למקור עצמן מי נמי עמו עמה גרים כדאי בספרי דפרשה לף תובב עמים[ק]: **נעשא** משה קל וחומר. מור"ם דלמא מלא כלומר עתיד משה ליטע ק"ו אם לא שהזהירו הכתוב תחילה דקודש נאמר אל תגר את מובח ממה שנאמר גרור את המדינים והכיתם מותם כדדרשינן[ר] עמה ילמדו אלא היה מתירא בלב אלא מלמיכה כשעלתה על דעתך לאו דוקא הקשה הר"ר לימלן להכא מסמע לאחר שנאמר גרור את המדינים עדיין היו מוזהרין אלא לגרר

מובח

דאם כן נכתוב קרא לדאי רעהו גבי מועד: שור של ישראל שנגח שור של בעניי פטור: אמרי ממה נפשך אי רעהו דוקא דכעניי כי נגח דישראל נמי ליפטר ואי רעהו לאו דוקא אפילו דישראל כי נגח דכעניי נחייב א"ר אבהו אמר קרא [א] עמד וימודד ארץ ראה ויתר גוים ראה שבע מצות שקיבלו עליהם בני נח כיון שלא קיימו עמד והתיר ממונן לישראל רבי יוחנן אמר מהכא [ב] הופיע מהר פארן מפארן הופיע ממונם לישראל תניא נמי הכי שור של ישראל שנגח שור של בעניי פטור

הופיע. גילה ממוקן והמירו: מפארן. כשמיבע והמוזיר המורה על כל המומות ולא קיבלוה[ב]: והגלה אותם. כגון כפחורים היושלים מכפחמן[ד] (דברים ג) וכגון ובשעיר יקבו המורים וגו' (שם) וכן מומות הרבה: לומר שאפי' מקיימין אותן כו'. שהרי אינם מלויים אלא מעונשין לא פחנו: למדנו תורתכם: חוץ מדבר זה. ושם לא גילו להם מעמו של דבר שיהא ממונו של כעניי: בחזקת הפקר מפני הסכנה: דגידופא הוא. כלפי מעלה: מומפים

שור של בעניי שנגח שור של ישראל בין תם בין מועד משלם נזק שלם שנאמר עמד וימודד ארץ ראה ויתר גוים ואומר הופיע מהר פארן מאי ואומר וכי תימא האי עמד וימודד ארץ מבעי ליה לכדרב מתנה וכדרב יוסף ת"ש הופיע מהר פארן מפארן הופיע ממונן לישראל מאי דרב מתנה דא"ר מתנה עמד וימודד ארץ ראה וכו' מה ראה ראה שבע מצות שנצטוו עליהן בני נח ולא קיימום עמד והגלה אותם מעל אדמתם ומאי משמע דהאי ויתר לישנא דאגלויי הוא כתיב הכא ויתר גוים וכתיב התם [ג] לנתר בהן על הארץ ומתרגם לקפצא בהון על ארעא מאי דרב יוסף [ד] דא"ר יוסף עמד וימודד ארץ ראה וכו' מה ראה ראה שבע מצות שנצטוו עליהן בני נח ולא קיימום עמד והתירן להם איתגורי אתגר א"כ מצינו חוטא נשכר אמר מר בריה דרבנא לומר שאפילו מקיימין אותן אין מקבלין עליהן שכר ולא [ה] והתניא ר"מ [ו] אומר מנין שאפילו נכרי ועוסק בתורה שהוא ככהן גדול ת"ל [ז] אשר יעשה אותם האדם וחי בהם כהנים ולוים וישראלים לא נאמר אלא אדם הא למדת שאפילו נכרי ועוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול אמרי אין מקבלים עליהן שכר כמצווה ועושה אלא כמי שאינו מצווה ועושה [ח] דא"ר חנינא [ט] גדול המצווה ועושה יותר ממי שאינו מצווה ועושה: ת"ר וכבר שלחה מלכות רומי [י] שני סרדיוטות אצל חכמי ישראל [כ] למדונו תורתכם קראו ושנו ושלשו בשעת פטירתן אמרו להם דקדקנו בכל תורתכם ואמת הוא [ל] חוץ מדבר זה שאתם אומרים שור של ישראל שנגח שור של בעניי פטור של בעניי שנגח שור של ישראל בין תם בין מועד משלם נזק שלם ממ"נ אי רעהו דוקא אפילו דכעניי כי נגח דישראל ליפטר ואי רעהו לאו דוקא אפילו דישראל כי נגח דכעניי לחייב ודבר זה אין אנו מודיעים אותו למלכות רב שמואל בר יהודה שכיבא ליה ברתא אמרו ליה רבנן לעולא קום ניזל ניחמיה אמר להו מאי אית לי גבי נחמתא דבבלאי דגידופא הוא דאמרי מאי אפשר למיעבד הא אפשר למיעבד עברי אזל הוא לחודאי [מ] גביה א"ל [נ] ויאמר ה' (אל משה [ס]) אל תצר את מואב ואל תתגר בם מלחמה וכי מה עלה על דעתו של משה לעשות מלחמה שלא ברשות אלא נשא משה ק"ו בעצמו אמר ומה מדינים שלא באו אלא לעזור את מואב אמרה תורה [ע] צרור את המדינים והכיתם אותם

מואבים

ומוסב אהא דאמרי' בחם וכן הוא אומר (יחזקאל לו) פאמנו אעריס (לשמיה כו) ויצא גוי וגו' ויצאו ההמה יוצאי ה' נאמר אלא האדם. ר"מ דליה ליה אדם קרויין[מ] העיבה [ה] לעובדים כהמים ליה ישראלים לא נאמר אלא אדם. הרי הוא ככהן גדול ומ"מ והא עובדי כוכבים נמי קרויים אדם כדכתיב[נ] גולי ה' שהיה להו בקום עליהו אדם ור"ל דאמקום שמוכיר האדם מוכיר עובדי כוכבים מלאון אדם לומר דבר מגן גדול ומאדם וכן גבי מירם (יחזקאל מה) אמה אדם ולא אל וכן מה יעשה לי אדם (תהלים קיח) וריב"ל הקשה מדכתיב (יחזקאל מג) ואתן אדם החיים ואתן אדם ההוא רומה[ס] בפרק במה דברות (דף סב:) והא דאמר בהמולה (ניטין דף מ.) יש קיין לעובד כוכבים בחרל ישראל לחפור בה שרות שיחין ומערות מדכתיב והחרן נתן לבני אדם בני אדם ממש אדם בהמלמן[ע]: **הרי** הוא ככהן גדול. הא דנקט כהן גדול משום דדרשיון בסוטה (דף ד:) יקרה היא מפניים מכהן גדול הנכנס לפני ולפנים: **קראן** ושנו ושלשו. ופ"ת והא אמרינן בחגיגה (דף יב.) המלמד תורה לעובד כוכבים עובר בעשה[פ] דאמיר ליעקב (תהלים קמז) ויגד דבריו ליעקב לומר דבע"כ עמו ע"פ דברי הסופרים[צ] ולא נתחייבו למקור עצמן מי נמי עמו עמה גרים כדאי בספרי דפרשה לף תובב עמים[ק]: **נעשא** משה קל וחומר. מור"ם דלמא מלא כלומר עתיד משה ליטע ק"ו אם לא שהזהירו הכתוב תחילה דקודש נאמר אל תגר את מובח ממה שנאמר גרור את המדינים והכיתם מותם כדדרשינן[ר] עמה ילמדו אלא היה מתירא בלב אלא מלמיכה כשעלתה על דעתך לאו דוקא הקשה הר"ר לימלן להכא מסמע לאחר שנאמר גרור את המדינים עדיין היו מוזהרין אלא לגרר

מובח

תתנר וגו'. לא אמר להם על מובח אלא מלמתה אבל מילחתה היו מובח ומלאים להם בשמים מוויינים לפיכך כתיב (במדבר כה, ג) ויגבר מובח מפני השם שהיו שוללים ושוחים מובח אבל בני עמון שנאמר ולא תגבר בשכר שניעות אמם אלא פרשמה על אחת כמה שעשתה הכתיבים שקללה שם בגד מובח (דברים ב, יט). צרור. כמו זכור שמור לשון הוא עליכם לאחיב מובח [במדבר כה, יח].

עין משפט
נר מצוה

יח א ב מיי' פ"ד מהל' מלמל ומלוה ומוקט הלכה ו:

יט ג מיי' פי"ג מהל' נערה הלכה יג סמג עשין כד (טוש"ע [עזר] אה"ע סי' קנו:

ליקוטי רש"י

עביד בהו. עשה בהן [ע"פ יומא כג: כתובות פ:]. בן עמי. מלשון נקיה הוא ללא רלתה להודיע דמלמיה נתעברה. דאפילו אנגריא לא תעביד בהו. ומהלא כתיב בהו מלחמה שמע מינה דאפילו לצערם לא ליעבד להו ולא עוד דאפי' בגירה קריתיה מואב דכתיב בכתוב פרסמה דכתיב ותשכב את אביה, ובצעירה כתיב ותשכב עמו. קדמתה ארבע דורות לישראל. עובד ישי דוד שלמה ואילו לצעירה לא קדמה לישראל עד רחבעם בן שלמה דהוה בן נעמה העמונית [נזיר כג: הוריות יא.]. גרי אריות הן. והרי הן כעובד כוכבים גמורים [סנהדרין פה:]. דכתיב בספר מלכים (ב יז) וישלח ה' בהם את האריות ונתגיירו דכתיב שהם בגלות שומרון [יבמות כד:]. והרי הן כשאר עובדי כוכבים שכשאר בנות ישראל [קידושין עה:]. כל הכתמים. שנמלאו בבגדים הבאים מרקם [יבמות טז.]. מרקם. תרגום של בין קדש ובין שור (בראשית טז) מתרגמינן בין רקם לחגר [גיטין ב.]. טהורים. לפי שלא גזרו על כתמי עובדי כוכבים [יבמות שם]. שכן עובדי כוכבים ודמן טהור. שהם גרים. ודמם טמא [נדה נו:]. ודמם מטמא. וטועים. שסמכו לדם וגזרו על הכתמים שלא על פי שמלאו. שסמכו ישראלים הם [יבמות שם]. שאין מלגיעין את כתמיהם. שלא נחשדו. ומכבסין אותן [נדה שם]. גרי אמת הם. ממאלתן גרים גמורים היו ועכשיו פרלשעו [סנהדרין פה:]. ודמן טמא [נדה שם]. ישמעו. יתערבו [ע"פ כתובות יד:]. ואלו נערות שיש להם קנס. אם לאנסה לותן לאביה חמשים כסף כדכתיב (דברים כב) ונתן האיש השוכב וגו' [כתובות כט.]. הבא על הממזרת. ואע"ג דלא קריבן ליה ולו תהיה לאשה שהרי אינה ראויה לקיימה [יבמות שם]. ועל הנתינה. מן הגבעונים והיא אסורה לקהל דדוד גזר עליהם כדאמרינן (יבמות עח:) ועל יהושע (יהושע ט) ויתנם יהושע חוטבי עלים ושואבי מים וגו' וקרי להו נתינים. כותית. קסבר גירי אריות הן ונשבעו לא נתחתנו בם [שם כט.].

מואב ובברלשית רבה סוף פרשת וילא[ט] קאמר דכששלח דוד יואב אל ארם נהרים ואל ארם לובה פגע במואבים ובקש לאבדם והביאו לו אסטרלאות שלהם אל תגר את מואב והשיב דוד שהם פילטו גדר תחילה דכתיב וישלח מלאכים אל בלעם בן בעור משמע שמאותה שעה הותרו ותירץ ר"י דליתוא בעלמא השיב וקרא דשופטים[י] [שלאכים[כ]] עגלון מלך מואב היה לו להביא אלא שמן התורה היה רוצה להביא [להם תשובה] מפני חילול השם אע"פ שעל אדומים מייתי קרא דקבלה ויאסוף אליו בני עמון ועמלק וילך [ויך את ישראל] וירשו את עיר התמרים מ"מ כל זמן דמשכח דברי תורה ניחא ליה לאתויי:

מואבים עצמן לא כל שכן. וא"ת תינח מואב אדומי ועמון מאי איכא למימר וי"ל דאצטריך לאסור בהן אנגריא שהיו מותרים דאנגריא היה עושה שלא ברשות ואע"פ שמזכיר ב' פרידות על עמון לא אצטריך אלא משום מואב: **לעולם** יקדים אדם לדבר מצוה. לשם מצוה נתכוונו כדאיתא בפרק מי שאמר הריני נזיר ושמע חבירו ואמר ואני (נזיר דף כג.): **גרי** אריות הן. ואע"ג דפסקינן בסוף פ"ק[ל] דיבמות (דף טז.) הלכה (א) לגרי אמת כולן הני מילי היכא שמתגיירים לגמרי אבל גרי אריות דהכא לא נתגיירו לגמרי כדכתי' בקרא[מ] את ה' היו יראין ואת אלהיהם היו עובדין ומ"ד גרי אמת סבר לבסוף נתגיירו לגמרי: **וחכמים** מטהרים. בפרק דם הנדה (נדה נו:) פריך אי דישראל מטהרין דמאן מטמו ומשני מבין ישראל ומבין הכותים בחדריהם טמאים לכ"ע דכותים גרי אמת הן והנמצאים בערי ישראל טהורין שלא נחשדו על כתמיהם ולצנועי מצנעי להו והנמצאים בערי הכותים ר"מ מטמא דנחשדו על כתמיהם וחכמים מטהרים דלא נחשדו: **על** הנתינה. בכתובות[נ] פרש"י דאצטריך לאשמועינן שיש להם קנס אע"פ שדוד גזר עליהם[ס] והקשה ר"ת דמדאורייתא אסירי בלאו דלא תתחתן כדמסיק רבא בפ' הערל (יבמות דף עו.) דבגיותן לית להו חתנות וכי מגיירי אית להו חתנות ובפרק אלו הן הלוקין (מכות יג.) קחשיב נתינה וקתם נתינה דקתני בכל מקום היינו בגזירת שיש לה קנס ותפסי בה קדושין ובפרק יש מותרות (יבמות פה:) משמע נמי דנתינה דאורייתא דאמר ממזרת ונתינה איכא בינייהו למ"ד דאורייתא הא נמי דאורייתא ונראה אלו נערות (כתובות דף כט:) גבי פלוגתא דשמעון התימני ור"ש בן מנסיא ואור"ת לדוד לא גזר עליהם אלא שעבוד אבל מדאורייתא אסירי לבא בקהל מלא תתחתן בם ובריש אלו נערות רלוי להאריך בזה יותר: **ועל** הכותית. סוגיא דשמעתין מוכחא דקסבר גרי אמת הן וא"ת משום א"כ מה חידוש לומר שיש להם קנס וכי תימא משום דאמר רבה בפרק עשרה יוחסין (קדושין דף עו.) ממזר מאחותו ומאשת איש[ע] נתערבו בהן מרישא שמעינן ליה דיש להן קנס ואפילו ודאי ממזר וכ"ש ספק ממזרת וי"ל דהיא גופה קמ"ל דגרי אמת הן דאם היו גרי אריות לא היה להן קנס וא"ת ולרבא דאמר בפרק עשרה יוחסין (שם) לעבד ושפחה נתערבו בהן אמאי יש להן קנס נימא לה אייתי ראיה דלאו שפחה את ושקול דהא שפחה אין לה קנס כדמוכח באלו נערות (כתובה ד' כט.) ועל כרחך לאו מטעם שהיא בחזקת בעולה אין לה קנס כדאמרינן בירושלמי[פ] דשפחה אפילו משומרת אין לה קנס ואע"ג דרובן לאו שפחה נינהו מ"מ תקשה לשמואל דאמר[צ] אין הולכין בממון אחר הרוב וי"ל משום דכל חדא מוקמינן לה בחזקת אביה שהשפחות נתערבו בהן ונשאו לכותים אף על גב דלרבא פסלו כותים משום איסור שפחה ולא מוקמינן להו בחזקת אביהן מ"מ לענין קנס לא מחשבינן להו כשפחה שלא יהא תוטא נשכר ואף על גב דנקט רבא עבד ושפחה לאו דוקא לפי מה שפירש[ק] שהשפחות נשאו לכותים והכותים[ר] לעבד ואם כן משום עבד אין לפוסלן דנכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר[ש]: **ה"נ** נקנום. מדרבנן לדרבנן[ת] נמי הוי מצי למיפרך דמודו רבנן דקנסינן להו דקתני שור של ישראל שנגח שור של כותי פטור אלא משום דסתם מתניתין רבי מאיר פריך מרבי מאיר אליבי מאיר: שלא

מואבים עצמן לא כל שכן אמר לו הקב"ה לא כשעלתה על דעתך עלתה על דעתי שתי פרידות טובות יש לי להוציא מהן רות המואביה ונעמה העמונית והלא דברים ק"ו ומה בשביל שתי פרידות טובות חס הקב"ה על ב' אומות גדולות ולא החריבן בתו של רבי אם כשרה היא וראויה היא לצאת ממנה דבר טוב על אחת כמה וכמה דהוה חיה [א] אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן אין הקב"ה מקפח שכר כל בריה אפילו שכר שיחה נאה דאילו בכירה דקאמרה מואב אמר לו הקב"ה למשה [א] אל תצר את מואב ואל תתגר בם מלחמה מלחמה הוא דלא הא אנגריא עביד בהו צעירה דקאמרה בן עמי א"ל הקב"ה למשה [ב] וקרבת מול בני עמון אל תצורם ואל תתגר בם כלל דאפילו אנגריא לא תעביד בהו [ב] ואמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יהושע בן קרחה לעולם יקדים אדם לדבר מצוה שבשביל לילה אחת שקדמתה בכירה לצעירה קדמתה ארבע דורות לישראל עובד ישי ודוד ושלמה ואילו צעירה עד רחבעם דכתיב [ג] ושם אמו נעמה העמונית ת"ר שור של ישראל שנגח [ג] שור של כותי פטור ושל כותי שנגח שור של ישראל תם משלם חצי נזק ומועד משלם נזק שלם ר"מ אומר שור של ישראל שנגח שור של כותי פטור ושל כותי שנגח שור של ישראל בין תם בין מועד משלם נזק שלם למימרא דסבר ר"מ [ד] כותים גרי אריות הן ורמינהי [ה] [א] כל הכתמים הבאים מרקם טהורים רבי יהודה מטמא מפני שהן גרים וטועים מבין הנכרים טהורים מבין ישראל ומבין הכותים ר"מ מטמא וחכמים [ב] מטהרין שלא נחשדו (ישראל[ו]) על כתמיהן אלמא קסבר ר"מ כותים גרי אמת הם א"ר אבהו קנס הוא שקנס ר"מ בממונם שלא יטמעו בהם מתיב רבי זירא [ז] [ג] ואלו נערות שיש להם קנס הבא על הממזרת ועל הנתינה ועל הכותית ואי ס"ד קנס ר' מאיר בממונם ה"נ נקנום כדי שלא יטמעו בהן אמר אביי כדי שלא

מואבים עצמן. שהתחילו בקלקול ושכרו את בלעם: פרידות. גוזלות: בתו של רבי אם ראויה. לזרע כשר על אחת כמה וכמה שתחיה: דקאמרה מואב. לשון פריצות שהוא מאביה: אנגריא. להשתעבד בהן להביא להם מים ומזון: שור של ישראל שנגח לשל כותי פטור. לקמן מוקי טעמא דקנס הוא שקנסום שלא יטמעו ישראל בבנותיהם ודיין בקנס זה אבל כולי האי לא קנסינן שיהא[ק] הם משלמים על התם נ"ש ור"מ חשיב כותי כנכרי: גרי אריות הן. בספר מלכים (ב יז) מפורש וישלח ה' בהם את האריות וכותים כתיבי התם ויבא מלך אשור (אנשים) מכותה וקא חשיב שאר מקומות: מרקם טהורים. עיר שרובה נכרים היא ודם נכרי' טהור מדאורייתא דכתיב (ויקרא יב) דבר אל בני ישראל אשה כי תזריע וילדה בת ישראל מטמאה בלידה ובנדה ולא נכרית[ר] ואע"ג דרבנן גזרו עליהם שיהו כזבין[ש] על כתמיהן לא גזרו דהא כתמין דישראל גופייהו מדרבנן נינהו דמדאורייתא דם יהיה זובה בבשרה כתיב (שם טו) שתראהו מגופה[ת] ולא שתמצאהו בבגדה ואפילו ראתה מגופה אמרינן במס' נדה (דף לד.) שלא גזרו על דם נכרית טומאה אלא בעודו לח דתנן דם הנכרית ב"ש מטהרין וב"ה אומרים כרוקה וכמימי רגליה מטמאין לח ואינן מטמאין יבש: רבי יהודה מטמא מפני שהן. רובן גרים ודמן מטמא וכישראל הם אלא שהם טועין ונוהגין בחוקות הנכרים והרי הן כישראל מומר: מבין ישראל כו'. במס' נדה (דף נו:) פרכינן אי דישראל טהורין דמאן טמאין ומרצינן לה הכי מבין ישראל ומבין הכותים טמאים והנמצאים בערי ישראל במקום הפקר טהורים שלא נחשדו על כתמיהן להפקירן אלא מצניעין אותם שלא יטמאו בהן טהרות והנמצאין בין הכותים ר"מ מטמא שנחשדו על כתמיהן וחכמים מטהרין שלא נחשדו על כתמיהן להפקירן אלא מצניעים אותם עד שיכבסום אלמא מדאמר ר"מ דם כותים מטמא אלמא גרי אמת הן: קנס הוא כו'. וקנים ליה טפי מת"ק: משום

מסורת הש"ס
עם הוספות

א) נזיר כג: הוריות יא., ב) נזיר שם הוריות יא., ג) [יבמות עז.], ד) סנהדרין פה: חולין ג: נדה נו:, ה) יבמות טז. נדה נו:, ו) כתובות יא. כט., ז) תו"כ פרשה תזריע פר' א, ח) נדה לד., ט) שם נז:, י) פע"ד דברים ובתנחומא ובשה"ש ס' ס (יפה עיניים), כ) ג יב, ל) ע"ל פ"ב דפר"י תהוא בדף כד ע"ב (ב"ש), מ) מ"ב יז לג, נ) כט., ס) יבמות עח., ע) פ"ק דכתובות הי"ד (ע"ש בהגהות ציון ירושלים), פ) לקמן מו:, צ) יבמות מה ע"א.

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה גרי וכו' הלכה דכולן גרי אמת ה"מ.

גליון הש"ס

גמ' שור של כותי שפטור. עי' סנהדרין דף פז ע"ב תוס' ד"ה וחורו כישראל:

תורה אור השלם

א) וַיֹּאמֶר יְיָ אֵלַי אַל תָּצַר אֶת מוֹאָב וְאַל תִּתְגָּר בָּם מִלְחָמָה כִּי לֹא אֶתֵּן לְךָ מֵאַרְצוֹ יְרֻשָּׁה כִּי לִבְנֵי לוֹט נָתַתִּי אֶת עָר יְרֻשָּׁה: [דברים ב, ט]

ב) וְקָרַבְתָּ מוּל בְּנֵי עַמּוֹן אַל תְּצֻרֵם וְאַל תִּתְגָּר בָּם כִּי לֹא אֶתֵּן מֵאֶרֶץ בְּנֵי עַמּוֹן לְךָ יְרֻשָּׁה כִּי לִבְנֵי לוֹט נְתַתִּיהָ יְרֻשָּׁה: [דברים ב, יט]

ג) וּרְחַבְעָם בֶּן שְׁלֹמֹה מָלַךְ בִּיהוּדָה בֶּן אַרְבָּעִים וְאַחַת שָׁנָה רְחַבְעָם בְּמָלְכוֹ וּשְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלַיִם הָעִיר אֲשֶׁר בָּחַר יְיָ לָשׂוּם אֶת שְׁמוֹ שָׁם מִכֹּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל וְשֵׁם אִמּוֹ נַעֲמָה הָעַמֹּנִית: [מלכים א יד, כא]

הגהות וציונים

א] מהרש"א מ"ז (גליון) וכן ליתא בנדה ובכתב"י. ב] צ"ל לא קנסינן להו שיהו (דפו"י). ג] רש"ל (גליון): ד] לפנינו שם מאשת אח, אבל בדפוס ספרד ובכת"י שם הגי' כתוס: ה] צ"ל שפירשתי (ב"ש, וכ"ה בכת"י, ובדפו"י שפי'). ו] צ"ל והכותיות (ב"ש): ז] בכת"י ליתא לדרבנן, וכ"ה בראשונים (ר"פ, רשב"א, רא"ש בשטמ"ק) שאחת משתי התבות מיותרת.

ג) [נקמן כב, ב] [נקמן נג. ב"מ קו:], ג) לעיל טו., ד) לעיל טו., ה) לקמן ע"ב, ו) לעיל לג., ז) לעיל כד., ח) מ., ט) [ד"ה ניתמו].

תוס' ד"ה אין כו' ואע"ג דהתם דאי קנסא. וכ"כ תוס' לקמן קף מה ע"ב ד"ה לא:

א) וְכִי יִגַּח שׁוֹר אֶת אִישׁ אוֹ אֶת אִשָּׁה וָמֵת סָקוֹל יִסָּקֵל הַשּׁוֹר וְלֹא יֵאָכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי: [שמות כא, כח]

ס) כת"י וספ"ק (וכ"ה הבאה"מ): ב) אולי צ"ל דבעינן (הבדפו"ר דבעי"): ג) בכת"י נוסף כדתנן בהחובל (לקמן פז ע"א): ד) צ"ל חפו (באה"מ, ב"ש וכ"ה בכת"י): ה) [באותן גיריחות כצ"ל] (גליון) כ"ה ברש"ש: ו) צ"ל עצמם (באה"מ, ב"ש, ובכת"י עצמן): ז) [צ"ל בר חמחה] (גליון), וכ"ה בכת"י: ח) צ"ל שמואל (רש"ל, וכ"ה בכת"י): ט) בכת"י קשן, ובדפו"ר ק', ואולי צ"ל קשיין:

וניתביה לעניים. ונמנו לעניים [ב"ב יומא טו:]. **ממון שאין לו תובעין.** לין לו בעלים שיוכלו למוכעו ביון שהוא יכול לומר לו לעני אחר מני ומתן לך [חולין קל:]. **אפוטרופוס.** מכלים ומוציא ככסים [ב"ב ברכות סג.]. ממונה [ב"ב סוכה כו. תענית]. **נשתתפה השוורה.** שקט משעמומו כמו על כל נפשך (ישעיה יג) דמתרגם על טוהנך [בבחים יב.]. **שור האצטדין.** מגנא וסוהנ לגנבים ושמוך הוא לשם [ב"ב טו.]. **מעלייה.** מן המיטה שמכלי מוק [בתובות מא.]. ככסים ממימו [לעיל טו.]. **מאן.** מי [ברכות כח.]. **אין נזקקין לנכסי יתומים.** לגבות. **אלא אי"ב רבית אוכלת בהן.** שהי ממוחין לעובד כוכבים מעות ברבית. משום מוהני. דכל זמן שהוא גובה מהלוה ומוסיף הוחין [ערכין כב.]. **דיינא הוא ובחית לעומקיה דדינא.** ליין הוא ויורד לעומק הדין [ב"ב עד: ושבועות קמח: ב"מ סג:].

כ א מיי' פ"ו מהלכות נ"מ הלכה ג סמג עשין סז טוש"ע ח"מ סי' עו סעיף ה:

כא ב מיי' שם הלכה ג:

כב ג מיי' שם הלכה ו:

כג ד מיי' שם הלכה ה ועיין בהשגות ומ"מ וס"ע הלכה ה:

כד ה מיי' שם הלכה ד:

כה ו ז מיי' פי"ב מהל' מלוה ולוה הלכה ג סמג עשין לד טוש"ע ח"מ סי' קי סעיף ו:

שלא יהא חוטא נשכר. והם למשמע בפ"ק דכתובות (דף ט. וכמ) דלית ליה לרבנן הכי טעמא גבי גיזלת שנמצילה פחותה מבת ג' שהם למשמע ליה לרבנן שהם היתה יכולה לחזות בהגבלה לא היה לה קנס לפי שהם דמי דמן הדין אין לה קנס כלל ומשום שלא יהא חוטא נשכר נתנה לה תורה קנס ביתומים:

שלא יהא חוטא נשכר ונתביה לעניים אמר רב מרי משום דהוי ממון שאין לו תובעין: **מתני'** א שור של פקח שנגח שור של חרש שוטה וקטן חייב ושל חרש שוטה וקטן שנגח שור של פקח פטור ב שור של חרש שוטה וקטן שנגח בית דין מעמידין להן אפוטרופוס ומעידין להן בפני אפוטרופוס נתפקח החרש נשתפה השוטה והגדיל הקטן חזר לתמותו דברי ר"מ רבי יוסי אומר ג הרי הוא בחזקתו ד שור האצטדין אינו חייב מיתה שנאמר ה כי יגח ולא שיגיחוהו: **גמ'** הא גופא קשיא אמרת שור של חרש שוטה וקטן שנגח שור של פקח פטור אלמא אין מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו אימא סיפא שור של חרש שוטה וקטן שנגח ב"ד מעמידין להם אפוטרופוס ומעידין להם בפני אפוטרופוס אלמא מעמידין להם אפוטרופוס לתם לגבות מגופו אמר רבא הכי קתני ואם הוחזקו גנחנין מעמידין להם אפוטרופוס ומעידין להן בפני אפוטרופוס ומשוינן להו מועד דכי הדר ונגח לשלם מעלייה מעלייתא מאן רבי יוחנן אמר מעלייתא יתומין רבי יוסי בר חנינא אמר ו מעלייתא אפוטרופוס ומי א"ר יוחנן הכי ז והאמר רב יהודה אמר רב אסי ח אין נזקקין לנכסי יתומין אלא א"כ רבית אוכלת בהן ורבי יוחנן אמר או לשטר שיש בו רבית ט או לכתובת אשה משום מזוני איפוך רבי יוחנן אמר מעלייתא אפוטרופסין רבי יוסי בר חנינא אמר מעלייתא יתומין אמר רבא משום דקשיא דרבי יוחנן אדרבי יוחנן משויא ליה לרבי יוסי בר חנינא טועה והא רבי יוסי בר חנינא י דיינא הוא ונחית לעומקיה דדינא אלא לעולם לא תיפוך ומזיק שאני רבי יוחנן אמר מעלייתא יתומים דאי אמרת מעלייתא אפוטרופוס ממנעי

משום דהוי ליה ממון שאין לו תובעים. מי ממרת ליהוי לעניים מכלן אמי תבע ליה לגיזת מי תבע ליה עני ליה ל"ל לעני ממר יהיבנא ליה: **מתני'** שור של חרש שנגח לשור של פקח פטור. בגמ' מפרש דלמן מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו מעמידין אפוטרופוס לגזר היתומים להיות במקום הנעלים לקיים והועד בנעליו וגופים הזק מנכסי הקרקע של יתומים לכל תם דגניימו מגופו הוא והוא מטלטלין אין מעמידין אפוטרופוס לכך כדתמרינן בפ"ק (דף יד:) שוה כסף מנמד שמן ב"ד מזקקין אלא לנכסים שיש להם מחריות ומוקימנא ביתמי ומיכא דממר טעמא משום דפלגא מזקא קנסא ו ויתמי לאו בני קנסא נינהו וקטים לי ס"ב מתי לגבות מגופו דנקט ועוד לקמן בשמעתין מתרינן בסועד למ"ד לד תמות במקומה עומדת מיהא בגמ' מן היתומים מהאי טעמא ומי טעמא משום קנסא הוא סועד מי הוי קנסא הא לאו מחזקת שימור קיימי: ומעידין בהן בפני אפוטרופוס. וקס"ד השתא דהאי מעידין בהס דקתמר למגבי מ"ע תמות וקטים ניהא לפיפא ולאחר שלשה עדיות נעשה סועד ומשלם נ"ש מעלייה: חוץ לתמותו. דקסבר רשות משנה סועד שלש מרשות זה ובכנס ליד בעלים מתרים הרשות משנה אם יש לעלמו: **שור האצטדין.** שמיומד לנגיחות ומלמדין אותו לכך: **גמ'** אין מעמידין אפוטרופוס. לשור תם של תש"ו להיות אפוטרופוס במקום בעלים לקיים והועד בנעליו וגבה מני נזקו מגופו: הכי קאמר. שור של תרם שוטה וקטן שנגחו והוזקו נגחני מעמידין להם אפוטרופוס ולא לגבות מ"ע שלא לשוייה סועד ולכי הדר נגח משלם מעלייה: אין נזקקין. ב"ד לנכסי יתומין לגבות מהן כלום ואפילו שטר שכתב למשכיר כדמפרש טעמא בסמ' ערכין דיתמי לאו בני מעבד מלוה ניהו שלא נמר עד דגדלי ומפקי ליה וגבי והתם מוקמינן ליה כמה מיומא: **אלא** אם כן רבית אוכלת בהן. שלוה ממיהן מנכסי נרעים למיזבן להפקד שלהן ומוכרין בית דין מנכסיהן ופורעין מוהו מוב: משום מזוני. שכל זמן שלא יתנו לה כתובה ניזונת מנכסים: דיינא הוא. ולא קאמר למזקין לנכסי יתומים: ממנעי

אלמא מעמידין אפוטרופוס. ות"ת ומימא לרישא כגון שלא היה לאפוטרופוס בפעמים הראשונות ניהה ות"ל דהא מילתא דפשיטא היא: **ואם** הוחזקו נגחנין. אין לפרש שנגחו שלא פעמים ומעמידין לאפוטרופוס שאם יגח רביעית יהיו ב' להמית אי ליעודי מורם נעיל[ז] שלא אי ליעודי גברא נעיל לו מיעד בפחות נגיחה[ח] ועוד דהאי מנא שבר רשות מצינה לקמני מיפא חזר לחמותו וב"ל דהוחזקו נגחניס לשנים ומשתגעים ליגח כי ההיא דלקמן[ט] דשמעו מחזקת שם למוקי כגון שהכיר ד שהוא נגחן ואפילו הוחזקו נגחניס ג' פעמים לו יעשה מועד עד שיחזור ויגח שלש פעמים ברשות אפוטרופוס: **ורבי** יוחנן אמר או לשטר שיש בו רבית. ות"ת והא טעמא לאין מזקקין אלמא משום דמיימין לגרבי כדמפרש רב הונא בריה דרב יהושע בפרק גמ פשוט (ב"ב דף קפד. וכמ) והתם פקרקין הלכתא כוותיה והכא לא שייך טעמא לגרבי ורבא דהכא נמי מפ' טעמא בפ' שום היתומים (ערכין דף כג: וכמ) משום שומר ואכתי לא שייך כלל ות"ל ממאי הוי לרבי יוסי בר חנינא טועה וי"ל ר' יוחנן קאמר כגון אין מזקקין בין במלוה הבאה מאליה[י] ומשום לאין מקבלין עדות שלא בפני בעל דין ויתומים כשלא בפני בעל דין דמי לכלוכה דהגוזל בתרא (לקמן דף קיב) גבי[כ] תמוה דרבי ירמיה ובין במלוה הבאה מאליה ואפילו בשטר המקויים אין מזקקין משום שומר ורבי ות"ת מדפריך מעויה ליה לר' יוסי בר חנינא טועה מקשה מר' יוסי בר חנינא לרבי יוסי בר חנינא דאמר בהגוזל בתרא (שם:) גבי הא דאמר ר' יוחנן וכי מקבלין עדות שלא בפני בעל דין קשיא ליה ר' יוסי בר חנינא כגון שהיה תולה או עדים תולים או שהיו עדיו מכחישים לגלות למדינת הים ושלחו לו ולא בא אבל בענין אחר לא וי"ל דשמא הוא מדאמר קטנים להם:

דאי אמרת מעלייתא אפוטרופוס ממנעי ולא עבדי. מכלן מדקדק הר"ר חיים דלפוטרופסין לא מצלמי אפילו פעמא אבל יתמי להם הכא פעמא משום דמוכח מילתא דלא מפטרי ומה שהאפוטרופוס נפגע ליתמי דשמעי דהגיזקין (גיטין דף נב. וכמ:) היינו שלא עכב כלום מהלכה אבל אין נפגעין שלא פעמא לאפילו פעמא מוכר"ר שלמה[כ] נמור ב"ר יוסף דקדק דמצלמי נפשיעה מהיות להמפקיד (ב"מ דף מב: וכמ[ל]) דהתם מוכח דלא ס"ל כר' יוסי ושיני ודקאמר יומא לאפוטרופוס זל שלים אמר לנקרא מקרמיה משמע דאם פעמא מצלה והשתא קשה[מ] מהדתי ומוכ"י דוחקי לחלק בין מיניה לחי יתומים אין מיניה אין מעמא

כו א מיי' פ"ג מהלכות מכירה הלכה ד:
כז ב ג מיי' שם הלכה ג:
כח ד מיי' שם הלכה ו ופ"ט מ"מ:

נשתטה השוטה. שקנו מעשותו כמו על כל נכסיה (יחזקאל יג) דמתרגם על טורפ שלחן [זכריה יב:]. עד שיעידו בו בפני הבעלים. והועד נעצלו אמר רחמנא. כיון דהעדאה למיעט ממון על גיחוחיו היא נתנה ולעמידת שורו מחוקק מועד נעיץ בפני בעלים שיעמדו בפניו ויכחשו שהרי [ב"ב כח:]. צד תמות בבקועה עומדת. ללמד שני ליה בקמיליה פחותה ומשלם מלי נזק [לקמן מה:]. בפרק הגוזל בני העיר [ב"ק נ"ט ע"ב].

טעמא דהזיקין (גיטין דף נג: ושם) אבל כאן דשלח בשביל היתומים ממנין לומר למוד היה להם שלח להם אפוטרופוס שלח בשביל תקנת השולח ממנין לומר כדי שימסור השור שלח יגח מי אמרת דמשלם ממנעי ולא עבדי ומיהו שלמי דהמזיק[ה] אמר לעיל כרבנן בהמיה אפילו יפצר בהמה שלחו לשלח לשלח מעליה כשהועד: הא מדקתני סיפא נתפקח החרש חזר לתמותו. דקסבר רשות משנה מכלל לעשות לא שמיה רשות. משמע לן דמשנה לגבות מגופו תנאי היא דתניא שור שנתחרשו בעליו ושנשתטו בעליו ושהלכו בעליו למדינת הים יהודה בן נקוסא אומר סומכום הרי הוא בתמותו עד שיעידו בו בפני הבעלים וחכ"א [ג]מעמידין להן אפוטרופין ומעידין בהן בפני אפוטרופין נתפקח החרש נשתפה השוטה והגדיל הקטן ובאו בעליו ממדינת הים יהודה בן נקוסא אומר סומכום חזר לתמותו עד שיעידו בו בפני בעלים רבי יוסי אמר הרי הוא בחזקתו אמרו [ד]מאי הרי הוא בתמותו דקאמר סומכום אילימא דלא מייעד כלל הא מדקתני סיפא חזר לתמותו מכלל דאייעד אלא מאי הרי הוא בתמותו הרי הוא בתמימותו דלא מחסרינן ליה אלמא אין מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו וחכמים אומרים מעמידין להן אפוטרופוס ומעידין להן בפני אפוטרופוס אלמא [ג]מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו וסיפא במאי קמיפלגי [ה]רשות משנה איכא בינייהו סומכום סבר [ו]רשות משנה ור' יוסי סבר רשות אינה משנה ת"ר שור חרש שוטה וקטן שנגח רבי יעקב משלם ח"נ ר' יעקב מאי עבידתיה אלא אימא רבי יעקב אומר משלם ח"נ במאי עסקינן אי בתם פשיטא דכ"ע נמי ח"נ הוא דמשלם ואי במועד אי דעבדי ליה שמירה כלל לא בעי לשלומי ואי דלא עבדי ליה שמירה כוליה נזק בעי שלומי אמר רבא לעולם במועד והכא במאי עסקינן דעבדי שמירה פחותה ולא עבדי ליה שמירה מעולה ורבי יעקב [ז]סבר לה כרבי יהודה דאמר צד תמות במקומה עומדת וסבר לה כרבי יהודה דאמר מועד סגי ליה בשמירה פחותה וסבר לה כרבנן דאמרי מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו א"ל אביי ולא פליגי והתניא שור של חרש שוטה וקטן שנגח ר' יהודה מחייב ור' יעקב אומר ח"נ הוא דמשלם אמר רבה בר עולא מה שמחייב ר' יהודה פירש ר' יעקב ולאביי דאמר פליגי במאי פליגי אמר לך הב"ע במועד ולא נטריה כלל ר' יעקב סבר לה כר' יהודה בחדא ופליג עליה בחדא סבר כר' יהודה בחדא דאילו ר' יהודה סבר [ח]צד תמות במקומה עומדת ופליג עליה בחדא דאילו רבי יהודה סבר מעמידין להן אפוטרופוס לתם לגבות מגופו ור' יעקב סבר אין מעמידין ולא משלם אלא פלגא דמועד אמר ליה רב אחא בר אביי לרבינא בשלמא לאביי דאמר פליגי שפיר אלא לרבא דאמר לא פליגי אדמוקי לה במועד נוקמא בתם

ממנעי ולא עבדי רבי יוסי בר חנינא אמר מעליית אפוטרופוס [א]וחזרין ונפרעין מן היתומים לכי גדלי ומעמידים להן אפוטרופין לתם לגבות מגופו תנאי היא דתניא שור שנתחרשו בעליו ושנשתטו בעליו ושהלכו בעליו למדינת הים יהודה בן נקוסא אומר סומכום הרי הוא בתמותו עד שיעידו בו בפני הבעלים וחכ"א [ג]מעמידין להן אפוטרופין ומעידין בהן בפני אפוטרופין נתפקח החרש נשתפה השוטה והגדיל הקטן ובאו בעליו ממדינת הים יהודה בן נקוסא אומר סומכום חזר לתמותו עד שיעידו בו בפני בעלים רבי יוסי אמר הרי הוא בחזקתו אמרו [ד]מאי הרי הוא בתמותו דקאמר סומכום אילימא דלא מייעד כלל הא מדקתני סיפא חזר לתמותו מכלל דאייעד אלא מאי הרי הוא בתמותו הרי הוא בתמימותו דלא מחסרינן ליה אלמא אין מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו וחכמים אומרים מעמידין להן אפוטרופוס ומעידין להן בפני אפוטרופוס אלמא [ג]מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו וסיפא במאי קמיפלגי [ה]רשות משנה איכא בינייהו סומכום סבר [ו]רשות משנה ור' יוסי סבר רשות אינה משנה ת"ר שור חרש שוטה וקטן שנגח רבי יעקב משלם ח"נ ר' יעקב מאי עבידתיה אלא אימא רבי יעקב אומר משלם ח"נ במאי עסקינן אי בתם פשיטא דכ"ע נמי ח"נ הוא דמשלם ואי במועד אי דעבדי ליה שמירה כלל לא בעי לשלומי ואי דלא עבדי ליה שמירה כוליה נזק בעי שלומי אמר רבא לעולם במועד והכא במאי עסקינן דעבדי שמירה פחותה ולא עבדי ליה שמירה מעולה ורבי יעקב [ז]סבר לה כרבי יהודה דאמר צד תמות במקומה עומדת וסבר לה כרבי יהודה דאמר מועד סגי ליה בשמירה פחותה וסבר לה כרבנן דאמרי מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו א"ל אביי ולא פליגי והתניא שור של חרש שוטה וקטן שנגח ר' יהודה מחייב ור' יעקב אומר ח"נ הוא דמשלם אמר רבה בר עולא מה שמחייב ר' יהודה פירש ר' יעקב ולאביי דאמר פליגי במאי פליגי אמר לך הב"ע במועד ולא נטריה כלל ר' יעקב סבר לה כר' יהודה בחדא ופליג עליה בחדא סבר כר' יהודה בחדא דאילו ר' יהודה סבר [ח]צד תמות במקומה עומדת ופליג עליה בחדא דאילו רבי יהודה סבר מעמידין להן אפוטרופוס לתם לגבות מגופו ור' יעקב סבר אין מעמידין ולא משלם אלא פלגא דמועד אמר ליה רב אחא בר אביי לרבינא בשלמא לאביי דאמר פליגי שפיר אלא לרבא דאמר לא פליגי אדמוקי לה במועד נוקמא בתם

אי

גניחות לשלם מעליה כשהועד: הא מדקתני סיפא נתפקח החרש חזר לתמותו. דקסבר רשות משנה מכלל לעשות לא שמיה רשות. משמע לן דמשנה לגבות מגופו תנאי היא דתניא שור שנתחרשו בעליו ושנשתטו בעליו ושהלכו בעליו למדינת הים יהודה בן נקוסא אומר סומכום הרי הוא בתמותו עד שיעידו בו בפני הבעלים וחכ"א [ג]מעמידין להן אפוטרופין ומעידין בהן בפני אפוטרופין נתפקח החרש נשתפה השוטה והגדיל הקטן ובאו בעליו ממדינת הים יהודה בן נקוסא אומר סומכום חזר לתמותו עד שיעידו בו בפני בעלים רבי יוסי אמר הרי הוא בחזקתו אמרו [ד]מאי הרי הוא בתמותו דקאמר סומכום אילימא דלא מייעד כלל הא מדקתני סיפא חזר לתמותו מכלל דאייעד אלא מאי הרי הוא בתמותו הרי הוא בתמימותו דלא מחסרינן ליה אלמא אין מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו וחכמים אומרים מעמידין להן אפוטרופוס ומעידין להן בפני אפוטרופוס אלמא [ג]מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו וסיפא במאי קמיפלגי [ה]רשות משנה איכא בינייהו סומכום סבר [ו]רשות משנה ור' יוסי סבר רשות אינה משנה ת"ר שור חרש שוטה וקטן שנגח רבי יעקב משלם ח"נ ר' יעקב מאי עבידתיה אלא אימא רבי יעקב אומר משלם ח"נ במאי עסקינן אי בתם פשיטא דכ"ע נמי ח"נ הוא דמשלם ואי במועד אי דעבדי ליה שמירה כלל לא בעי לשלומי ואי דלא עבדי ליה שמירה כוליה נזק בעי שלומי אמר רבא לעולם במועד והכא במאי עסקינן דעבדי שמירה פחותה ולא עבדי ליה שמירה מעולה ורבי יעקב [ז]סבר לה כרבי יהודה דאמר צד תמות במקומה עומדת וסבר לה כרבי יהודה דאמר מועד סגי ליה בשמירה פחותה וסבר לה כרבנן דאמרי מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו א"ל אביי ולא פליגי והתניא שור של חרש שוטה וקטן שנגח ר' יהודה מחייב ור' יעקב אומר ח"נ הוא דמשלם אמר רבה בר עולא מה שמחייב ר' יהודה פירש ר' יעקב ולאביי דאמר פליגי במאי פליגי אמר לך הב"ע במועד ולא נטריה כלל ר' יעקב סבר לה כר' יהודה בחדא ופליג עליה בחדא סבר כר' יהודה בחדא דאילו ר' יהודה סבר [ח]צד תמות במקומה עומדת ופליג עליה בחדא דאילו רבי יהודה סבר מעמידין להן אפוטרופוס לתם לגבות מגופו ור' יעקב סבר אין מעמידין ולא משלם אלא פלגא דמועד אמר ליה רב אחא בר אביי לרבינא בשלמא לאביי דאמר פליגי שפיר אלא לרבא דאמר לא פליגי אדמוקי לה במועד נוקמא בתם

(ה) תוס' ד"ה למי לתמות וכו' לו שם יודע סוף מעשה שפסח:

ג] צ"ל אמרי יעב"ץ (גליון) וכ"ה בבה"ד והפרו"י: 3] צ"ל ור' יעקב (ב"ש, וכ"ה בבה"ד וברש"י): 3] בכה"י ליתא "דאילו ר' יהודה סבר", וגורס במקום זה דאמר (ולשון הדפוס אינו הגון. דק"ס): 5] צ"ל הפסק הנקודה אחר מלת מעולה (וק"ס עפ"י ג' כה"י בגמרא): ם] צ"ל ומשום הכי: ן] בכה"י ליתא משלמא: ז] בדפו"י בדפ"ה לעיל (בכמה כה"י של רש"י בד"ה במאי עסקינן מפרש כפי' התוס' ד"ה א"):

ם) [לקמן מ:], נ) [לעיל יט. לקמן מה:], ג) לעיל יג:, ד) מה:, ה) סוף ה"ד, ו) ד"ה אי.

אי לר"י דעבד ליה שמירה פחותה ולא עבד ליה שמירה מעולה אי לר"א בן יעקב דלא עביד ליה שמירה כלל דתניא ר"א בן יעקב אומר אחד תם ואחד מועד ששמרן שמירה פחותה פטורין והא קמ"ל ר' יעקב דמעמידין להן אפוטרופין לתם לגבות מגופו א"ל הכי קאמר חדא דאית ביה תרתי טעמא רבינא אמר רשות משנה איכא בינייהו כגון דהוה מועד ונתפקח החרש ונשתפה השוטה והגדיל הקטן ר"י סבר הרי הוא בחזקתו ר' יעקב סבר רשות משנה: ת"ר אפוטרופסים משלמין מן העלייה ואין משלמין כופר מאן תנא כופרא כפרה ויתמי לאו בני כפרה נינהו א"ר חסדא ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה היא דתניא ונתן פדיון נפשו דמי ניזק ר' ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר דמי מזיק מאי לאו בהא קמיפלגי דרבנן סברי כופרא ממונא הוא ור' ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה סבר כופרא כפרה א"ר פפא לא דכ"ע כופרא כפרה הוא והכא בהא קמיפלגי רבנן סברי בדניזק שיימינן ורבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה סבר בדמזיק שיימינן מ"ט דרבנן נאמרה שיתה למטה ונאמרה שיתה למעלה מה להלן בדניזק אף כאן בדניזק ור' ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה סבר ונתן פדיון נפשו כתיב ורבנן אין פדיון נפשו כתיב מיהו כי שיימינן בדניזק שיימינן משבח ליה רבא לר"נ בדרב אחא בר יעקב דאדם גדול הוא א"ל לכשיבא לידך הביאהו לידי כי אתא לגביה א"ל בעי מינאי מילתא בעא מיניה שור של שני שותפין כיצד משלמין כופר משלם האי כופר והאי כופר כופר אחד אמר רחמנא ולא שני כופרין האי חצי כופר והאי חצי כופר כופר שלם אמר רחמנא ולא חצי כופר אדיתיב וקא מעיין בה א"ל תנן חייבי ערכין ממשכנין אותן חייבי חטאות ואשמות אין ממשכנין אותן חייבי כופרין מאי כיון דכפרה הוא כחטאת ואשם דמי מחמר חמיר עילויה ולא בעי משכוניה או דלמא כיון דלחבריה הוא דבעי מיתבא ליה ממונא הוא ולא לגבוה הוא ולא חמיר עליה ובעי משכוניה אי נמי כיון דהוא לא חטא וממוניה הוא דאזיק לא חמיר מילתא עילויה ובעי משכוניה א"ל שבקן אסתגר בקמייתא: ת"ר שאלו בחזקת תם ונמצא מועד בעלים משלמין חצי נזק ושואל משלם חצי נזק הועד בבית שואל והחזירו לבעלים בעלים משלמין חצי נזק ושואל פטור מכלום אמר מר שאלו בחזקת תם ונמצא מועד בעלים משלמין חצי נזק ושואל חצי נזק ואמאי לימא ליה תורא שאילי אריא לא שאילי אמר רב הכא במאי עסקינן שהכיר בו שהוא נגחן ונימא ליה תם שאילי מועד לא שאילי משום דא"ל סוף סוף אי תם הוה פלגא נזקא בעית שלומי השתא נמי זיל שלים פלגא נזקא ונימא ליה אי תם הוה משתלם מגופו משום דא"ל סוף סוף את לאו תורא בעית שלומי לדידי ונימא ליה
אם

רש"י

אי לר"י. כלומר אי כר"י סבירא ליה דאמר לקמן תם לא סגי ליה בשמירה פחותה כגון דעבד ליה שמירה פחותה: אי לר"א בן יעקב. דאמר תם סגי ליה בשמירה פחותה כגון דלא עבד ליה שמירה כלל ואיצטריך לר' יעקב לאשמועינן דמעמידין אפוטרופוס לתם והכי תנא ת"ק ולא תנא רבי יעקב מחייב סתמא דלא תימא במועד קיירי וכולה נזקא קאמר אבל בתם אפילו פלגא נזקא נמי לא דאין מעמידין: א"ל חדא דאית ביה תרתי טעמא. הואיל וס"ל נראה דלא פליגי ר' יעקב ור"י בכולהו סבירא ליה הכי והכי אוקמה רבא במועד ובשמירה פחותה דתשמע מינה דאית ליה לר' יעקב כרבי יהודה דסגי ליה לכל מועדות בשמירה פחותה ולכל תמות במקומה עומדת ולדידיה לא סגי ליה בשמירה פחותה ותשמע נמי דמעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו: רשות משנה איכא בינייהו. מן רבי יעקב לר"י: הרי הוא בחזקתו. שהועד בבית אפוטרופוס ומשלמים בעלים נ"ש האי מגופו ואי מעלייה ככל תמים שהועדו: משלמין מן העלייה. נזק: ואין משלמין כופר. היכא דהמית את האדם: בדניזק שיימינן. בגופו של מת ובהכי מכפר מזיק: נאמרה שיתה למעלה. לענין דמי ולדות כאשר ישית עליו בעל האשה: ונאמרה שיתה למטה. במועד שהמית אם כופר יושת עליו: כיצד משלמין כופר. דבשלמא נזקין האי פלגא משלם והאי פלגא משלם דלאהיקא דניזק קפיד רחמנא והאי מטי ליה נזק שלם אבל כופרא כפרה דמזיק הוא ותרוייהו כפרה בעו ובחצי כופר לא מיכפר: ממשכנין אותו. גזבר הקדש דכיון דלאו לכפרה אתי משהי ליה: חייבי חטאות אין ממשכנין אותן. דכיון (א) לכפוריה אתיא קבעי לה לא משהי ליה: אסתגר בקמייתא. הוסגרתי ונאלמתי בראשונה: ונמצא מועד. והזיק בבית שואל: בעלים משלמין ח"נ ושואל חצי נזק. דנטירותא דתם מיהא (ב) מקבל עליה ובעלים הואיל ולא הודיעוהו משלמין האי: הועד בבית שואל. שהזיק בתוך ימי שאילתו ג' פעמים: והחזירו לבעלים. ואח"כ הזיק בעלים משלמין חצי נזק לקמן מפרש טעמא דקסבר רשות משנה ופרכינן רישא לסיפא: אריא לא שאילי. נטירותא דאריא לא קבילית עלי דאי תם הוה לא הוה נגח: שהכיר בו שהוא נגחן. אבל לא ידע שנגח ג' נגיחות הלכך נטירותא [דתם] נגח קביל עליה והוה לי' לנטורי: מגופו. ולא משלי' הוה

תוספות

שור של ב' שותפין. בשני שוורים של שנים לא תלי למיבעי לר"י בן בתירא דאמר (סנהדרין דף עח.) בהכוהו עשרה בני אדם בזה אחר זה האחרון חייב ה"נ האחרון חייב ואי בבת אחת כולן פטורין ממיתה דכמיתת בעלים כך מיתת השור וכיון דפטורין ממיתה פטורין מכופר כמ"ד לקמן אין השור בסקילה אין הבעלים משלמין כופר: כופר אחד אמר רחמנא ולא ב'. ואע"ג דלגבי חטאת אמר בפ' המצניע (שבת דף צג: ושם) גבי המוציא ככר לרה"ר והוציאו שנים חייבין ומסתמא כל חד וחד חייב חטאת התם כיון דכל חד מחייב אזדונו כרת מחייב נמי אשגגתו חטאת ועוד חטאת לגבוה אין להקפיד אי מביאין שתי חטאות אבל כופר דלאמירו למה ירויח זה במה שהשור לשנים: כופר שלם אמר רחמנא ולא חצי כופר. דוקא לענין כופר דכפרה היא דמסתמא כפרה שלימה צריכה אבל לענין התשלומין אמר לקמן במרובה (דף עא:) ה' בקר ואפילו ה' חצאי בקר ושה אפילו מקצת שה דפ' אותו ואת בנו (חולין דף עט:) ודמו [אפילו] מקצת דמו לכיסוי הדם (שם דף פה.) והאי מתנות להזרוע (שם דף קלב) ובכור ואפילו מקצת בכור דריש בכורות (דף ג. ושם) לא שייך לאתויי הכא וההיא דתומש ולא חצי חומש דפ' יש בכור (שם דף מח:) שייך טפי והא דמשלם תם חצי כופר לר' יוסי הגלילי היינו כופר שלם דידיה וכן המית מי שחציו עבד וחציו בן חורין דהשולח (גיטין דף מב:) דמשלם חצי כופר ליורשים היינו כופר שלם דידיה: חייבי כופר מאי. ליורשי הניזק עצמו מבעיא ליה אם יכולין למשכנו: ולימא ליה אי תם הוה משתלם מגופו. הך פירכא לית ליה לר"י דאמר גד תמות במקומה עומדת וכן ההיא פירכא דהוה מערקנא ליה נאגמא אבל ההיא פירכא דמודינא ומפטרי אתיא אף אליבא דר"י דכיון דאייעד לאו קנסא הוא: לאו תורא בעית לשלומי. וא"ת אי הוה תם לא הוה משתלם אלא כמו שהשור שוה והשתא משלם כל חצי נזק מהעלייה אע"פ שאין השור שוה כל כך וי"ל דהשתא נמי לא משלם אלא בשויו של שור:
אי

עין משפט נר מצוה

כח א מיי' פ"ו מהלכות נזקי ממון הלכה ד:
כט ב מיי' שם פ"י הל"ו:
ל ג מיי' שם והלכה ד:
לא ד מיי' שם הלכה ה:
לב ה מיי' פ"ג מהלכות ערכין הלכה יד:
לג ו מיי' פי"ד מהלכות מעשה הקרבנות הלכה יז:
לד ז מיי' פ"י מהלכות נזקי ממון הלכה ד:
לה ח ט י מיי' שם פ"ד הלכה ה ט וע"ש בהשגות ובמ"מ:

תורה אור השלם

א) אִם כֹּפֶר יוּשַׁת עָלָיו וְנָתַן פִּדְיֹן נַפְשׁוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר יוּשַׁת עָלָיו: [שמות כא, ל]

ליקוטי רש"י

מאן תנא כופרא כפרה. לכפר על זה שהרג שורו את האדם. כופרא כפרה. לכפר על עצמו שמחייב מיתה בידי שמים לפיכך יתן דמי עצמו. כופרא ממונא. שהזיק גופו של זה ונתחייב ליורשיו דמי ההרוג. מאן תנא כופרא כפרה. לכפר על עצמו שהרג שורו את האדם שמחייב מיתה בידי שמים לפיכך יתן דמי עצמו. בדניזק שיימינן. בהכי הוא ליה כפרה כי יהיב דמי ניזק. ולקמיה מפרש טעמיה מ"ט דרבנן. דאילו ר' ישמעאל מסתבר טעמיה כיון דכופרא כפרא דמי עצמו בעי למיתב. נאמרה שיתה למעלה. מנוגף אשה הרה כאשר ישית עליו בעל האשה. ונאמרה שיתה למטה. בכופר אם כופר יושת עליו. מה להלן בדניזק. שמשלם דמי וולדות שנוזקו. פדיון נפשו. לנותן את הכופר. ורבנן. אמרי לך. אין פדיון נפשו. הוא לכופרא כפרה מיהו בדניזק שיימינן והכי היא למזיק פדיון נפשו [מכות ב:]. בעי מינאי מילתא. שאל ממני דבר [ע"פ עירובין סח. ברכות ה:]. חייבי ערכין ממשכנין אותן. גזבר נכנס לבתיהן ונוטל בעל כרחו [ערכין כג:]. חייבי חטאות ואשמות אין ממשכנין אותן. כיון דלכפרה אתו לא שהי ליה ולא ממשכנין אותן [שם כא.]. עילויה. עליו [תענית יא.]. דלחבריה הוא דבעי מיתבא ליה. לחברו צריך לתת אותו [ע"פ חולין מח: פו. תענית כא. ברכות לד.]. שבקן. עזבני [ע"ש ע"ז מא:]. תורא. שור [פסחים לו.]. אריא. אריה [חולין נט:].

מסורת הש"ס עם הוספות

א) לקמן מה:, ב) [לקמן מא:], ג) לעיל כז. מכות ג:, ד) עיין תוס' לקמן מג. ד"ה מאי, ה) עיין תוס' כתובות מא. ד"ה זה הכלל, ו) לקמן קב: ערכין כא., ז) עיין תוס' כריתות יב. סוד"ה או דילמא, ח) שמות כא כב, ט) שמות כא ל, י) לקמן מד:, כ) מג., ל) [ד"ה זה], מ) [ד"ה ורבי], נ) לעיל טו., ס) [ועי' תוס' ב"ב נו: ד"ה ולנן ובסנהדרין פו. ד"ה לבר].

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה חייבי וכו' דכיון דלכפוריה: (ב) ד"ה בעלים כו' מיהא קיבל עליה:

גליון הש"ס

גמ' ונתן פדיון נפשו. עי' ערכין דף כ ע"א תוד"ה דמי: שם דמי ניזק. עי' ירושלמי ספ"ה דשבועות: שם דמי מזיק. עי' לקמן דף פד ע"א תוס' ד"ה אלא: שם משבח ליה רבא. כעין זה ברכות דף לח ע"א וש"נ: תוס' ד"ה כופר שלם כו' אבל לענין התשלומי'. עי' ב"ב דף נו ע"ב תוס' ד"ה ורבנן: ד"ה ולימא כו' דכיון דאייעד. עי' לעיל דף לט ע"א תוס' ד"ה אין. ולקמן דף מה ע"ב תוס' ד"ה לא:

הגהות וציונים

א] בכת"י דבעי מיתבא ליה ולא לגבוה הוא ממונא הוא ולא: ב] [גי' הערוך איסתניד, פי' חליתי מזאת השאלה כגון אסתניס אני שהוא בלשון יון חולה] (גליון): ג] דפו"ר רבא: ד] בכת"י נוסף אי תם הוה הוה משתלם: ה] בכת"י נוסף ר' יעקב: ו] דפו"י דלא פליג, ובכת"י דלא פליגי ור' יעקב כר' יהודה: ז] צ"ל והא (באה"מ, וכ"ה בכת"י): ח] בדפו"י נטירותא נגחן, וכתב בהג' דק"ס אות ז דצ"ל דנגחן והוספת המדפיסים "דתם" מיותר: ט] ס"א מעלייה (גליון): י] צ"ל לא יכול להוציא והוציאוהו שנים וכו' (רבש תמר): כ] דחמש ולא חצי חמש כצ"ל (גליון) בתרא שכצ"ל, וכ"ה בכת"י: ל] "עצמו" ליתא בתוס' המובא בשטמ"ק בשם ר"א מגרמיזא ובשם רשב"א (וברשב"א בשטמ"ק ביורש הניזק עצמו. הגה"ה מגיה עצמם: מ] צ"ל כשויו (כת"י).

אם תם הוה מודינא ומפטרינא ואפילו למ"ד פלגא נזקא ממונא נימא ליה אי תם הוא הוה מעריקנא ליה לאגמא אלא הכא במאי עסקינן כגון דאקדים בי דינא ותפסיה אי הכי בעלים אמאי משלמים חצי נזק נימא ליה אתפסתיה לתוראי בידא מאן דלא מצינא לאשתעויי דינא בהדיה משום דא"ל אי אהדרתיה ניהלך לאו מינך הוו שקלי ליה ונימא ליה אי אהדרתיה ניהליה הוה מעריקנא ליה לאגמא משום דא"ל סוף סוף לאו מעלייה הוו משתלמי הניחא היכא דאית ליה נכסי היכא דלית ליה נכסי מאי איכא למימר משום דא"ל כי היכא דמשתעבדנא לדידך הכי נמי משתעבדנא להאיך מדר' נתן דתניא רבי נתן אומר מנין לנושה בחבירו מנה וחבירו בחבירו מנין שמוציאין מזה ונותנים לזה ת"ל ונתן לאשר אשם לו: הועד—בבית שואל והחזירו לבעלים משלמין חצי נזק ושואל פטור מכלום סיפא רשות משנה רישא רשות אינה משנה א"ר יוחנן תברא מי ששנה זו לא שנה זו רבה אמר מדרישא רשות אינה משנה סיפא נמי רשות אינה משנה וסיפא היינו טעמא משום דא"ל לאו כל כמינך דמייעדת ליה לתוראי רב פפא אמר מדסיפא רשות משנה רישא נמי רשות משנה ורישא היינו טעמא משום דכל מקום שהולך שם בעליו עליו: שור האצטדין אינו חייב מיתה [וכו']: איבעיא להו מהו לגבי מזבח רב אמר כשר ושמואל אמר פסול רב אמר כשר אנוס הוא ושמואל אמר פסול הרי נעבד בו עבירה מיתיבי מן הבהמה להוציא את הרובע ואת הנרבע מן הבקר להוציא את הנעבד מן הצאן להוציא את המוקצה ומן הצאן להוציא את הנוגח אמר רבי שמעון אם נאמר רובע למה נאמר נוגח ואם נאמר נוגח למה נאמר רובע מפני שיש ברובע שאין בנוגח ויש בנוגח שאין ברובע רובע עשה בו אונס כרצון נוגח לא עשה בו אונס כרצון נוגח משלם כופר רובע אינו משלם את הכופר לפיכך הוצרך לומר רובע והוצרך לומר נוגח קתני מיהת רובע עשה בו אונס כרצון נוגח לא עשה בו אונס כרצון למאי הלכתא לאו לקרבן לא לקטלא הכי נמי מסתברא דאי אמרת לקרבן נוגח לא עשה בו אונס כרצון לאו אונס דידיה כתיב ולאו רצון דידיה כתיב אלא לאו לקטלא: אמר מר נוגח משלם את הכופר ה"ד אילימא דרבעה וקטלה מה לי קטלה בקרנא מה לי קטלה ברביעה ואלא דרבעה ולא קטלה האי דלא משלם כופר משום דלא קטלה הוא אמר אביי לעולם דרבעה וקטלה ודאתיוה לבי דינא וקטלוה מהו דתימא כמאן

רש"י

הוה מודינא ומפטרינא. לפלגא נזקא קנסא ומודה בקנס פטור: רישא אין רשות משנה. במיובתא מייתי לה אמאי קתני רישא כשהועד בבית בעלים והזיק בבית שואל חייב באותה נגיחה נזק שלם: תברא. קשיא אהדדי ומי ששנה זו לא שנה זו: לאו כל כמינך כו'. לא שלך היה ולא נזהרת בשמירתו: רישא נמי רשות משנה. כלומר חד תנא הוא ולתנא דרישא ס"ל נמי הך דסיפא לרשות משנה ורישא משום הכי הרי הוא בחזקתו שאין כאן שינוי רשות שכל מקום שהולך שם בעליו עליו: מהו לגבי מזבח. שגבי נוגח ברצון והמית אדם פשיטא לן דפסול כדלקמן: מן הבהמה. ממקצת בהמות ולא כולן: להוציא רובע ונרבע. ע"פ עד אחד או ע"פ הבעלים שלא נסקל דפסול לגבי מזבח: את הנעבד. שעשאו ע"ז והשתחוה לו: המוקצה. שייחדו להקריב לע"ז: הנוגח. שהמית את האדם ע"פ עד אחד או ע"פ בעלים ונפטר מן הסקילה: אם נאמר רובע למה נאמר נוגח. הרי שניהן שוין בעבירה לענין סקילה במקום עדים: רובע עשה בו אונס כרצון. דנרבע אנוס הוא ונסקל כרובע דכתיב ואת הבהמה תהרוגו: נוגח לא עשה בו אונס כרצון. דכתיב כי יגח ולא שיגיחוהו: רובע אינו משלם כופר. לקמן מפרש: לאו לקרבן. לענין קרבן מיירי: לא לקטלא. והכי קאמר נוגח לא עשה בו אונס כרצון לענין סקילה במקום עדים הלכך אי לא מעטיה קרא לענין קרבן לא נפקא לן מרובע אפילו כי עבד ברצון לפסול דהא קל הוא מרובע לענין קטלא: לא עשה. משמע לא עשה בו הכתוב אונס כרצון ומהיכא נפקא ליה דפסיקא ליה:

תוספות

אי תם הוה מודינא ומפטרינא. הך פירכא ליתא למ"ד מודה בקנס ואח"כ באו עדים חייב וכי קאמר אפילו למ"ד פלגא נזקא ממונא ה"ה דהו"מ למפרך אפילו למ"ד פלגא נזקא קנסא ולמ"ד מודה בקנס ואח"כ באו עדים חייב לימא ליה אי תם הוה מעריקנא ליה לאגמא אלא חדא מינייהו נקט וא"ת והאיך יכול לטעון אי תם הוה מודינא אי תם הוה מעריקנא ליה הא קמן שלא הודה ולא הבריח אע"פ שהיה סבור שהיה תם וי"ל דמיד אחר נגיחה הוגד לו שהוא מועד וא"ת ליתני כגון שיש עדים שלא הוגד לו משעת נגיחה עד שילא לב"ד ואפ"ה לא הודה ולא הבריח הא לא שכיח ועדיפא מיניה קמשני דקדם ב"ד ותפסוה:

הוה מעריקנא ליה לאגמא. תימה מה טענה היא זו א"כ היה עושה שלא כדין ובשלמא לרבי ישמעאל דאמר ב"ח נינהו ניחא קצת דאיכא למימר דהוה אכלנא ליה התם או מזבינא ליה ולא הוה אלא כמזיק שעבודו של חבירו ופטור אבל לר"ע דאמר שותפין נינהו אי הוה מעריק היה גוזל לו שורו לניזק ועוד דב"ד ינדוהו אם לא ישלם אם יש לו וי"ל שרוצה לומר מתוך דברים אלו שהייתי עושה היה ניזק מתפשר עמי בדבר מועט והיה מוחל לי ונמצא שהפסדתני כל היתרון:

אי הכי בעלים אמאי משלמין ח"נ לימא ליה אתפסתיה לתוראי כו'. וא"ת והרי הוא לא התפיסו בידים דהא קדים ב"ד ותפסוה והוא לא היה יודע שהוא מועד וי"ל דמיד כשנגח היה לו לחוש יותר שמא היה מועד דנהי דקודם נגיחה אין לו לחוש כ"כ לפי שאין הפסד מזומן דשמא לא יגח אבל לאחר שנגח מזומנין ב"ד לתופסו והיה לו לחוש להזהר שלא יפול ביד בית דין:

מן הבהמה להוציא הרובע כו'. בתמורה בפ' כל האסורין (דף כח: ושם) מפרש דגבי רביעה כתיב בהמה ואיש אשר יתן שכבתו בבהמה וגבי נעבד כתיב לשון בקר כדכתיב וימירו את כבודם בתבנית שור ומוקי לה התם ע"פ עד אחד או על פי בעלים דאי איכא עדים בני קטלא נינהו והך ברייתא פליגא אתנא דבי רבי ישמעאל דנפקא ליה בפרק אין מעמידין (ע"ז דף כג:) מכי משחתם בהם מום בם כו' כל מקום שנאמר השחתה אינו אלא דבר ערוה וע"ז וכן איתא בתמורה (דף כח:) דפליגי:

למה נאמר נוגח. הא דלא קאמר למה נאמר נעבד דההוא פשיטא דקיל מכולהו דלאו בר קטלא הוא ובעי קרא יתירא: ויש בנוגח כו'. בחד מנייהו סגי דכיון דלא מפרשי קראי בהדיא הוה אוקימנא ליה בדדמי ולא שייך למימר שקולים הם ויטלו שניהם דהני חומרות אין שקולות ולא משכחת שיקול אלא בריש מכילתין: רובע עשה בו אונס כרצון. וא"ת רובע באונס היכי משכחת לה הא אין קישוי אלא לדעת וי"ל כגון שנתקשה למינו ותקפתו והביאתו עליה: לאו לקרבן. והשתא ה"ק נוגח לא עשה בו אונס כרצון כלומר השתא נמי שנכתב אין שייך להעמיד פסול קרבן שלו אלא ברצון כענין שיש בו חיוב מיתה הלכך כשלא היה כתוב כלל אין שייך ללמוד אפילו רצון שלו מרובע כיון דלא אפשר למילף בכל ענין בין באונס בין ברצון וא"ת אמאי ס"ד דלקרבן קאמר דפי' דחוק הוא כדמוכח בשמעתין ומה קשה ליה אי לקטלא קאמר דשייך שפיר לעשות קולא או חומרא פירכא מקטלא אקרבן כמו שעשה ק"ו מכופר אקרבן וי"ל כיון דלא מפרש בהדיא לענין מה עשה ולא עשה אונס כרצון משמע דלענין קרבן דאיירי ביה קרא קאמר דאי לענין קטלא הוה ליה למימר לא חייב בו אונס כרצון:

עין משפט נר מצוה

לו א מיי' פ"ב מהלכות מלוה ולוה הלכה ו ועיין במ"מ סמג עשין לד טוש"ע ח"מ סי' פו סעיף א:

לז ב מיי' פ"ד מהל' נזקי ממון הלכה ט:

לח ג מיי' שם פ"י הלכה ס ועיין במ"מ ופ"ו הלכה ה:

לט ד מיי' פ"ד מהלכות איסורי מזבח הלכה ג סמג לאוין שיו:

מ ה ו ז ח מיי' שם הלכה א ופ"ג הלכה ו סמג שם:

מא ט מיי' פ"ד שם הלכה ה:

ליקוטי רש"י

פלגא נזקא. שחייבה מודה שור תם [כתובות מא:]. ממונא. דין הוא שישלמנו ואינו קנס ונפקא מינה דאי מודה מקמי דלאתו סהדי לא מיפטר [לעיל טו.]. ומשלם ע"פ עצמו [כתובות שם]. דקסבר סתם שוורים בחזקת שימור קיימי ומדינא כולהו בעי לשלומי דהוה ליה למינטריה ורחמנא הוא דחס עליה [סנהדרין ג.]. הוה מעריקנא ליה לאגמא. הייתי מבריח אותו לאגם [ע"פ ב"מ מ: לקמן מא. ברכות לד. שבת צה.]. מאן דלא מצינא. מי שאיני יכול [ע"פ ברכות כח. תענית יא:]. בהדיה. עמו [פסחים נב:]. אי אהדרתיה ניהלך לאו מינך הוו שקלי ליה. אם החזירוהו לך לא היו נוטלין אותו ממך [ע"פ ברכות ה: לד. גיטין מ. שבועות לז. עירובין נז. מו"ק ט:]. ונתן לאשר אשם לו. ולא כתב לאשר הלוהו אלא לאשר האשם שלו ואשם הוא קרן כדאמרינן בגוזל (ב"ק דף קי.) למי שהקרן שלו [כתובות יט.] לאשר הקרן שלו ולא כתיב לאשר נושה בו [שם פב.]. רשות משנה. הרשות שנשתנה לה וכו' משנה את העדאתו [לעיל לט:]. תברא. קשיא רישא לסיפא [כתובות עה:]. קשיין אהדדי [יבמות יג.]. מן הבהמה. אדם כי יקריב מכם מן הבהמה משמע ולא כל בהמה [תמורה כח.]. להוציא את הרובע ואת הנרבע. על פי עד אחד או על פי הבעלים דמודה בקנס פטור הלכך להדיוט שרי ולגבוה אסור אבל ע"פ שני עדים בסקילה הוא ולהדיוט נמי אסור [נדה מא.]. להוציא את הנעבד. שעשאוהו עבודת כוכבים. את המוקצה. שהוקצה והופרש לצורך עבודת כוכבים. את הנוגח. את האדם וזמו [בכורות מא.]. שהמית את האדם והאי רובע ונרבע ונוגח דקאמר כגון על פי עד אחד או על פי הבעלים דמודה בקנס פטור הלכך להדיוט שרי ולגבוה אסור אבל ע"פ שני עדים בסקילה הוא ולהדיוט נמי אסור [נדה מא.].

מסורת הש"ס עם הוספות

א) [לעיל טו. וש"נ], ב) פסחים לא. גיטין לז. כתובות יט. פב. [קדושין טו.], ג) [לעיל לט:], ד) בכורות מא. תמורה כח. [נדה מא. זבחים פה:], ה) לעיל טז:, ו) לקמן עד:, ז) תמורה כח., ח) ויקרא כ טו, ט) לעיל לט., י) לקמן עה., כ) [לעיל לג.], ל) גיטין מא., מ) ויקרא כ טו, נ) תהלים קו כ, ס) דף ג., ע) יבמות נג ע"ב.

גליון הש"ס

גמ' רבה אמר מדרישא רשות. כעין זה בעירובין דף טז ע"ב [יבמות דף קג ע"א וזבחים דף קג ע"ב]: תוס' ד"ה ויש כו' ולא שייך למימר. עיין זבחים ד ע"ב תוס' ד"ה שקולים:

תורה אור השלם

א) וְהִתְוַדּוּ אֶת חַטָּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ וְהֵשִׁיב אֶת אֲשָׁמוֹ בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִישִׁתוֹ יֹסֵף עָלָיו וְנָתַן לַאֲשֶׁר אָשַׁם לוֹ: [במדבר ה, ז]

ב) דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם קָרְבָּן לַיְיָ מִן הַבְּהֵמָה מִן הַבָּקָר וּמִן הַצֹּאן תַּקְרִיבוּ אֶת קָרְבַּנְכֶם: [ויקרא א, ב]

הגהות וציונים

א] דפו"ר הוה: ב] בכת"י ל"ג "אלא" (וכ"ה נכון דק"ס אות י): ג] גירסת ר"ח בעל דינא (עיין ספר הזכות להרמב"ן פ"ג דכתובות וקצוה"ח סי' א סק"ח): ד] דפו"ר נהלי: ה] צ"ל היכי (כת"י, והדפו"ר היכ'): ו] דפו"ר רבא: ז] הוספת המדפיסים תיבת "וכו'" לכאורה מיותר: ח] צ"ל והכי (גליון) כ"ב הרש"ש, וכ"ה בכת"י: ט] נדצ"ל וכי קפריך: י] בתו' מדוקדקים לישני כגון שלא נודע (יש"ש): כ] צ"ל שאין הפסדו (באה"מ) ובכת"י שאין לו הפסד: ל] כת"י קולא וחומרא:

בחצר הניזק. למילו"ם ברה"ר אין מיב"ע נרגל לדבר הכל לכמיב כמדה מאב נפ' קמט (דף ג:): לאביי משלם כופר. מע"פ שלא נתכוון להזיק דהא מוקי לרבנה ולא קטלה מלם קטלה הא קטלה מלם כופר: **מתני'** וזה וזה חייבין מיתה. דכתב נמי כמיב[ה] מקל יקטל: וכן בבן ובן בבת. בן קטן ומינוקת קטנה מיב"ע עליהן מקילה וכופר כגדולים: **גמ'** שאמדוהו לשלשה בני אדם. ערכן מתריהן זה מאב זה וברמו מפיו ומתו שלם לא ברמו היה טורגן: שמיכן ג' בני אדם. לפיכך לא נפקל בשמים הרשמועים וכשנגח שלשי[ם] ממו כולם הלכך משלם עליו כופר: הוי מועד לאדם. בתמיה: מעופה לא קטלינן ליה דגברא קטילא קטיל: הוי מועד לשלם. בתמיה: דקטל ועדק לאנמא. למאב שהעידו ט ברם: שהחשו זוממין. כשנגח ג'[ג] נגיחות לשמונות והעידו בו ג' בימות עדים מהו כת מחת והימנו ופעולהו וכשנגח נגיחה שלישי[ת] והעידו בו מאתה כת המומחת להימין והחמה מותה הכת אף על הומות לשמונות ונעשה השור מועד ומשלם כופר על השלישי[ת]: הניחא אי ליישודי תורא בעינן. ג' ימים שלם שלם נגיחות בג' ימים ותע"ג שלם מקיימה השלמתו שלא נגח[ה] מחת לא מיכפת לן: אלא אי ליישדי גברא בעינן. שלשה ימים: אמר לא הוה ידענא. ג' נגיחות הרשמועות לחיגוריא שהמזיקין השעועי: גביה הוה קאי. שהמזיקין העידו לנגיחים הום קמי ולמה נגיחותיהו: רבינא אמר. משכחת לה שלא נפקל בשמים[ו] הרשמועות כגון שהעדים המעידים עליו אין מכירין את השור וכו'[ז] הוכל: מאי הוה ליה. לבעלים למיעבד ולמאי מהייבת ליה כופר: לאחר שנגמר דינו. דהכי משמע קרא משנח שור לידי פקילה יפקל ושו[ב] לא יהכל את בהמו: להיכא דפקליה מפקל. ומחת לא יהכל לאכול לאומרי ליה תורא כולי בקרך: וזה וזה חייבין מיתה כו'. ת"ר ממשמע[ו] שנאמר [ח] פקל יפקל השור איני יודע שבילה היא ובילה אסורה באכילה מה ת"ל לא יאכל את בשרו [ט] מגיד לך הכתוב שאם שחטו לאחר שנגמר דינו אסור באכילה אין לי אלא באכילה בהנאה מנין ת"ל [י] ובעל השור נקי מאי משמע שמעון בן זומא אומר כאדם שאומר לחבירו יצא איש פלוני נקי מנכסיו ואין לו בהם הנאה של כלום וממאי דלא יאכל את בשרו להיכא דשחטו אחר שנגמר דינו שאסור באכילה אימא דהיכא דשחטו לאחר שנגמר דינו שרי באכילה הוא ואהאי לא יאכל את בשרו להיכא דפקליה מפקל דאסור בהנאה הוא כדר' אבהו [יא] דאמר רבי אבהו אמר ר' אלעזר [יב] כל מקום שנאמר לא יאכל לא תאכלו אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה במשמע עד שיפרט לך הכתוב כדרך שפרט לך בנבילה [יג] לגר [יד] בנתינה ולעובד כוכבים במכירה אמרי הני מילי היכא דניפיק ליה איסור אכילה ואיסור הנאה מקרא מלא יאכל אבל הכא דאיסור אכילה מפקל יפקל נפקא אי סלקא דעתך האי לא יאכל את בשרו איסור הנאה הוא נכתוב רחמנא לא יהנה אי נמי לא יאכל את בשרו למה לי דאף על גב דעבדיה כעין בשר דשחטיה אסור מתקיף לה מר זוטרא אימא הני מילי היכא

כמאן דקטלה דמי. ול"ת ומה מצינו הסוד היא הרגה עלמה שהרי הניחתו עליה וי"ל כמו שפירש"י ז"ל שקפץ עליה הסוד לרגמה ומלבסה הא יגרה ומחלתה ופילו למ"ד נכמובות פ' נערה (דף מ:) מחילתה בחונק ובופה בלון דמוכר היינו מחילת מיתה בחונק אבל הכא מחילת מיתה זו בלון ומכולה לכ"ע וה"ה שנהרגה[ו]: **הא** אין בוונתו לחזיק. ומע"ג דכשבשה בממתה מבעית כפ' כילד הרגל (לעיל דף יט:) לפי שיש שם שיטי קלת ודמי טפי לקרן אבל רגיעה לאו שיטי הוא ולא דמי לקרן וכשן גמורה היא שמוקת ע"י מכילה: **ברגל** שדרסה. בן הוה שיך למינקט הכא אלא לאגב דינקט רגל בפ"ג (דף מ.) נקמיה הכא: **לרבא** לא משלם כופר. מלינע להך ברייתא קאמר כדפי' בפ"ג (דף מ.)[ט]: **מאחר** דמתם קמלינן בו. לא מצי לאוקמי בגון שבשבט בגיחות לשמונות נתנון להיות הבהמה והרג את המדם[י] כלכ"ג לא הוי מועד לאדם הומל ולא נתנון לאדם וגם בהרג ג' פעמים על פני[כ] בעלים לא הוי מועד כדאמרינן בפרק שני (דף מ.) אין השור נעשה מועד עד שיעידו בו בפני בעלים ובפני כ"ל: **בגון** שאמדוהו [כא] בני אדם. כלה קושיא מוכחת אלא מימיב כשלשי ר"ם כדפרישית בפ"ג (דף מ.)[כב]: **איני** יודע שהיא נבילה. [כג] ול"ת לשנוין לם פקועה לרבנן דרבי מאיר אלא אינו שחיטה (שולן דף עד.) וכ"ת אלא מקרי שור הם לענין פטור ממור מקרי שם שפ"ק דכבורות (דף יב.) ובפרק בהמה המקבה (שולן דף מד:) ואפילו שחוט מוכח בימה (דף מט: ג.) למקרי פר וכ"ת בן פקועה ול"ל אלא הכי פריך שפיר ולפי המקבה ימה לנפקל לן מבשרו מע"ג דשחוטה ועבידה בענין כשר: **והאי** לא יאכל להיכא דפקליה מפקל דאסור בהנאה. ועבל השור נקי להנאת עורו וכי תימא לשמור מלא יאכל אם כן לא הוה מוקמינן נקי אלא להנאת בשר דוקא: **כדרבי** אבהו. לרוחה דמלמא נקט דבלאו הכי אסור לא הוה מני למימר אלא להנאה בלאכילה לא בריך:

כל מקום שנאמר לא יאכל. ואם תאמר ממן בפקה הנאתו יהיה בכרת דכתי[ב] כי כל אוכל ממן ונכרתה וכ"ת הכי נמי ג"כ בפרק כל שעה (בסוכה דף מג:) דבעי מתי מיכא בן מזקיק לרבי אבהו הוה ליה למימר דהא מיכא מיניה ול"ל אלא לא תאכל אלא תאכל אי נמי דהא מיכא מיניה ול"ל אלא יאכל אי לא תאכל אי תאכל אי כל אוכל אלא אלא יאכל:

נב א מי' פ"י מהלכות מלך ממנן הלכה ט ו סמג עשין קם:
נג ב מי' פ"ח הלכה ג סמג עשין סם:
נד ג מי' פ"ח הלכה ו הלכה ב סמג עשין סה:
נה ד מי' פ"ח פ"י הלכה ו סמג עשין סו:
נו ה ו ז ח מי' ב מי' פ"ח הלכה י"א מי' פ"ח הלכה ג סמג עשין סם ועי' פ"ט מי' פ"ח הלכה ט ועי"ל מהלכות מלוות הלכה כב סמג לאוין קלב: נז ב מי' פ"י הלכה ד:

א) וְכִי יִגַּח שׁוֹר אֶת אִישׁ אוֹ אֶת אִשָּׁה וָמֵת סָקוֹל יִסָּקֵל הַשּׁוֹר וְלֹא יֵאָכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי: [שמות כא, כח]

כא) ״ליתי״ ליתא בכת״י:
כב) כת״י לא נפקל בראשונים וכשנגח הרביעי (ועיין יש״ש בשם מ״מ ושכן מצא בכת״י מדויק, ושהתוס׳ לא הזכירו שרש״י חולק בזה, ולעיל כג סוע״ב כתבו שרש״י חזר בו):
כג) כת״י ג׳: ד) כת״י רביעית: ה) כת״י הרביעי: ו) ב״ל בבת (גליון): ז) כת״י בג׳:
ח) כת״י וברביעית:
ט) כת״י ליכי לקול יפקל שוב: י) ב״ל שנהרגת (מצור דבש וכ״ה בכת״י): כ) ב״ל על פי (רש״ש, וכ״ה בדפו״ר):

ח) [נעיל מ.], ג) עיין תוס׳ לעיל כד. ד״ה ולא ישמרנו, ג) [נעיל כד.], ד) נעיל כד:, ה) ספסים כב: קדושין נה:, ו) עיין תוס׳ סנהדרין ט. ד״ה בשור, ז) ספסים כא: ס״ע קדושין נו: חולין קיד:, ח) [עי׳ רש״י קדושין נו: ד״ה לגבי] ותוס׳ חולין קיד: ד״ה כדרך, ט) שמות כא כח, י) ע״ש ומב ע״א, כ) דברים יד כא, ל) [ר״ה סלמת], מ) עי׳ לקמן עמוד ב, נ) [ר״ה ולא], ס) שמות יב טו.

(ח) גמ׳ מה לי קטלה בקרנא מה:

גמ׳ כגון שהרג ב׳ בהמות. עי׳ לעיל דף ט ע״ב תוס׳ ד״ה כל זמן: תוס׳ ד״ה מאחר ובו׳ דכה״ג לא הוי מועד לאדם. עיין לקמן דף מז ע״ב תוס׳ ד״ה ואם אם סוע ממקמן ולה״:

א) תוס׳ ד״ה איני יודע ובו׳. ואית אצטריך לבן פקועה מי׳ שיטה מקומפת ודו״ק:

ברגל שדרסה ובו׳ בחצר הניזק. למילו״ם ברה״ר לרגל מאב סמק סוע [לעיל כו.]. ובין שאינו יפה אלא היזק. דקמני ניגחו שפילו אין יפה היזק טוען שלשם [כתובות מא.]. ליישודי תורא. ולמשוך הכל לנגח מיום לחר. לייעודי גברא. ליעיד בכל השור שניגח שלשה ימים [לעיל כה.]. איני יודע שבשילה היא. כולל ובקלו ומלה ככר למעט מלה מחלבו כל עלה (דברים יד) שמסורה בשילה [קידושין נו:]. שאם שחטו לאחר זבח. ומכי למר קרא בקול יקפל השור ולא לא בקול יפקל"ב לא יאכל את בשרו [פסחים כב:] ותרמי למעמינן קרא בקול יפקל השור ולם נשמע לא יאכל. [קידושין שם]. נקי מנכסיו. ונקפה ומתרוקן מכל כמו וגם אין נשמע לסם קיון שיש (עמוס ז) ובלשון משנה יפה פלוני נקי מנכסיו (ישעיה ג, כו). נקיים סנהדים כמו (ב"ק דף מג.). יפה פלוני נקי מנכסיו [נדה לא:]. להיכא דפקליה מפקל. ולמקרים שהנאה מחת לא יאכל משמע מיהו הנאה בדבר שהוא למעלה [לג] ונפקא לן מה שיהו הנאה שהשלה בעבו הם שהשור יהיה בהנאה ולבני כתיב בדיה שהיו לא יאכל ולא פרע מחרי שיהי ושבל השור נקי לדרשא אחרינא מחת למאי כופר ובמי ולדות כדלקמן [קידושין שם]. עד שיפרט לך הכתוב. שהוא מומר שהנאה [חולין קיד:]. בדרך שפרט לך בנבילה. שלא היה כתוב בה אלא לא תאכלו כלומר לא תאכלו אלא למכרה לגר ולעובד כוכבים ולא לאחרים [ספחים כא:]. דמלמינריך לפרש מגילה לגר מאר בשעריך מחנה ולכלה למכרייה שהנאה ולא נכתב בו אלא לא תאכלו לן לא תאכלו איסור הנאה הוא ומפסחים (דף כב.) מלינע עלה מיהו דהנאה כלומר לא תאכל לך אלא לא תאכל לך מקום אלא שיהא לך בו היתר הנאה הוא מחמת איסור הנאה [קידושין נו:]. ומפ"ש אלא כתב לך אלא לא תאכל לך בו היתר הנאה מכל מקום אלא שיהא לך בו היתר הנאה הוא מחמת איסור הנאה מגילה ע"ש [קידושין שם]. **לגר בנתינה ולעובד כוכבים במכירה.** ל"ג במלינו בכל מקום אלא כך הוא [ספחים שם]. ל"ג במלינו דלכי הוה מחלה לרי הוה מחלה [ספחים שם]. ל"ג דבריה כלומר דוקא הו לא מני ליה מיניה ובעל השור נקי לדרשא אחרינא מיהו לכי מיניה ליכי בכתיב בדיה שהיו לא יאכל ולא פרע מחרי שיהי ובעל השור נקי לדרשא אחרינא מחת למאי כופר ובמי ולדות כדלקמן [קידושין שם]. **שיפרט לך הכתוב.** שהוא מומר שהנאה [חולין קיד:]. **בדרך שפרט לך בנבילה.** שלא היה כתוב בה אלא לא תאכלו כלומר לא תאכלו אלא למכרה לגר ולעובד כוכבים ולא לאחרים [ספחים כא:]. דמלמינריך לפרש מגילה לגר מאר בשעריך מחנה ולכלה למכרייה שהנאה ולא נכתב בו אלא לא תאכלו לן לא תאכלו איסור הנאה הוא ומפסחים (דף כב.) מלינע עלה מיהו דהנאה כלומר לא תאכל לך אלא לא תאכל לך מקום אלא שיהא לך בו היתר הנאה הוא מחמת איסור הנאה מגילה ע"ש [קידושין שם]. **לגר בנתינה ולעובד כוכבים במכירה.** ל"ג במלינו בכל מקום אלא כך הוא [ספחים שם]. ל"ג במלינו דלכי הוה מחלה לרי הוה מחלה [ספחים שם]. ל"ג דבריה כלומר דוקא הו לא מני ליה מיניה ובעל השור נקי לדרשא אחרינא מיהו לכי מיניה ליכי בכתיב בדיה שהיו לא יאכל ולא פרע מחרי שיהי ובעל השור נקי לדרשא אחרינא מחת למאי כופר ובמי ולדות כדלקמן [קידושין שם]. **אמרי הני מילי.** דמלמינן לאסור הנאה מגזל"ה. **היכא דניפיק ליה.** לאסור אכילה מיניה ליכי. **אבל הכא דאיסור אכילה.** מקרא דאמרינן נשיק ולא מלינע לא לאסור הנאה אלא לאסור אכילה. **אימא הני מילי.** דלמאמרינן קרא דשפיטו אסור [קידושין שם].

היכא דבדק צור ושחט בו דעבדיה כעין סקילה אבל היכא דשחטיה בסכין לא אמרי אטו סכין כתיבא באורייתא והתנן [ו] [א] השוחט במגל יד בצור ובקנה שחיטתו כשירה והשתא דנפקא ליה איסור אכילה ואיסור הנאה מלא יאכל את בשרו בעל השור נקי למה לי [ב] להנאת עורו דסלקא דעתך אמינא בשרו הוא דאסור בהנאה אבל עורו נשתרי בהנאה קמשמע לן בעל השור נקי ולהנך תנאי דמפקי ליה להאי בעל השור נקי לדרשה אחרינא [כדבעינן למימר קמן [ח]] הנאת עורו מנא להו נפקא להו מאת בשרו את הטפל לבשרו מאי ניהו עורו והאי תנא [ג] את לא דריש כדתניא [ד] שמעון העמסוני ואמרי לה נחמיה העמסוני היה דורש כל אתין שבתורה כיון שהגיע [א] לאת ה' אלהיך תירא פירש אמרו לו תלמידיו רבי כל אתין שדרשת מה תהא עליהן אמר להם כשם שקבלתי שכר על הדרישה כך קבלתי שכר על הפרישה עד שבא ר' עקיבא ולימד את ה' אלהיך תירא לרבות תלמידי חכמים: ת"ר ובעל השור נקי רבי אליעזר אומר [ג] נקי מחצי כופר אמר לו ר' עקיבא והלא הוא עצמו אין משתלם אלא מגופו הביאהו לבית דין וישלם לך אמר לו רבי אליעזר כך אני בעיניך שדיני בזה שחייב מיתה אין דיני אלא כשהמית את האדם על פי עד אחד או על פי בעלים על פי בעלים מודה בקנס הוא קסבר [ד] כופרא כפרה תניא אידך אמר לו רבי אליעזר עקיבא כך אני בעיניך שדיני בזה שחייב מיתה אין דיני אלא במתכוון להרוג את הבהמה והרג את האדם למצרי[ה] והרג ישראל לנפלים והרג בן קיימא [ה] הי אמר ליה ברישא רב כהנא משמיה דרבא אמר מתכוון אמר ליה ברישא רב טביומי משמיה דרבא אמר המית אמר ליה ברישא רב כהנא משמיה דרבא אמר מתכוון אמר ליה ברישא משל לצייד ששולה דגים מן הים משכה

רש"י

היכא דבדק צור. דהיינו כעין סקילה (בא"ב) באבנים: אטו סכין כתיבא באורייתא. שתהא שחיטתו חשיבא להתיר יותר משחיטת צור: והשתא דנפקא ליה אכילה והנאה מלא יאכל. כרבי אבהו להיכא דשחטיה וכ"ש להיכא דסקליה בעל השור נקי למה לי: את לא דריש. כדתניא דפירש מהן נחמיה: אתין וגמין רבויין: שהגיע לאת ה' אלהיך תירא. לא ידע מה לרבות: נקי מחצי כופר. דלא תימא כשהמית משלם חצי כופר כי היכי דנוקין ח"נ: אמר לו רבי עקיבא. פשיטא דפטור והלא אם חייב היה אין תשלומיו אלא מגופו וזה שנסקל ממה משלם יאמרו לו בעלים הביאהו לב"ד וישלמו לך הימנו: אין דיני. אין מדרשי זה שאני דורש אלא כשהמית על פי עד אחד שאינו נסקל אבל ממונא איתא לשלם להכי אצטריך קרא: מודה בקנס. פטור וכי היכי למפטר מקטלא מפטר נמי מכופר ולמה לי קרא והוא הדין דהוה מצי למפרך אעד אחד פשיטא דפטור: קסבר כופרא כפרה. לפיכך אי לא מעטיה הוה אמינא ליחייב בין בעד אחד בין ע"פ עצמו כי היכי דתיהוי ליה כפרה: אלא במתכוון להרוג כו'. דפטור מסקילה כדתנן במתני' (לקמן דף מג.): מתכוון אמר ליה ברישא. דלאיה גדולה היא להאי ולאי אצטריך קרא אבל המית על פי עד אחד כו' ראיה קטנה היא דאיכא לאותוביה מודה בקנס פטור ובעד אחד נמי איכא למימר פשיטא דלא מחייב דהא תרי בעינן לאפוקי ממונא ואפילו גבי מועד נמי פטור: משכה

תוספות

היכא דבדק צור כו'. אע"ג דשחיטה בצור כשירה מכל מקום כיון דהך שחיטה כעין סקילה אסרה תורה ומשני אטו סכין כתיב בהדיא ולא אתיא צור אלא מריבויא כך הוא עיקר שחיטה בצור אפילו לשחוט לכתחילה כמו בסכין ולפיכך אין לחלק כלל בין צור לסכין ובדין הוא דליבעי לאתויי ברייתא דבכל שוחטין בין בצור בין בקרומית כו' (חולין דף טו:) דמשמע לכתחילה אלא דניחא ליה להביא המשנה ומ"מ סמיך אברייתא דשריא אפילו לכתחילה וה"ה מקדש (קדושין דף נו:) מייתי הברייתא אהך מילתא גופה: נפקא להו מאת בשרו. משמע דרבי יוסי הגלילי דריש אתין דאיהו דריש לקמן[ה] נקי מדמי ולדות ותימה דבפרק המקשה (חולין דף ע: ושם[י]) גבי הא דתנן רבי יוסי הגלילי אומר בטמאה טמא בטהורה טהור דדריש מהלכי כפיס בתיה טמאתי לך ופריך קלוטה במעי קלוטה ליטמא למהלכי ד' [במהלכי[ד]] ד' היא ומאי קשה הא קתני בטמאה טמא והאי בטמאה הוא דרבי יוסי הגלילי וכיון[ה] דדריש אתין ע"כ כר"ש ס"ל דאוסר גמל במעי פרה כדמוכח בפ"ק דבכורות (ד' ו:) דמאן דשרי לא דריש אתין וי"ל דבחולין פריך מקלוט שראשו ורובו דומה לאמו דמודה ר"ש דשרי כדמוכח פרק קמא דבכורות (שם)[ו] [ה] א"נ רוצה ליישב דברי רבי יוסי הגלילי דבחולין אפילו לרבנן דבכורות[ק]: כיון שהגיע לאת ה' אלהיך תירא פירש. אע"ג דבפ"ק דקדושין (ד' ל:) דריש נאמר איש אמו ואביו תיראו ונאמר את ה' אלהיך תירא השוה הכתוב מורא אב ואם למורא שמים לא הוה ניחא ליה למדרשיה לאוקמי לעשה יתירא[ט]: לרבות ת"ח. וא"ת מפני שיבה תקום[י] למה לי תיפוק ליה מהכא וי"ל דהכא ברבו מובהק כדתנן (אבות פ"ד משנה י"ב) מורא רבך כמורא שמים או ברב מופלג דהוי כעין רבו: נקי מחצי כופר. לא בעי למימר נקי מדמי ולדות כרבי יוסי הגלילי[ס] משום קושיא דאנשים ומדמי עבד דהיינו שלשים של עבד לא קאמר דכר"ש נקיט ס"ל דאמר לקמן (ד' מג.) כשאין השור בסקילה דלא משלם קנס ואע"ג דכופר מחייב רבי אליעזר היינו משום דדריש אם כופר לרבות כופר שלא בכוונה כרבי יוחנן דלקמן[ו] אבל אם עבד לא דריש דה"ק ר"ל לקמן[ו] וסברא דרבי עקיבא דס"ד דתם משלם דמי עבד מן העלייה כדלקמן[מ] לית ליה לרבי אליעזר וא"ת ולימא נקי מדמי עבד ממש משויו דבמקום[ס] דלא משלם קנס משלם דמים כדמשמע לקמן[ו] הלכך אצטריך למפטר תם וי"ל כיון דבתם ליכא קנס בכוונה שלא בכוונה נמי פשיטא דלא משלם דמים א"נ אין סברא להעמיד פטור דנקי אלא אחיובא דכתיב בפרשה בהדיא כגון כופר וקנס ודמי ולדות ולפי הטעמים הללו א"ש נמי לרבי עקיבא דדריש לקמן[ס] נקי מדמי עבד כלומר משלשים של עבד ולא בעי למנקט נקי מחצי כופר משום דאפילו מועד נמי פטור שלא בכוונה ולא בעי לאוקמי נקי מדמי מן חורין דבמועד איכא דמים שלא בכוונה כדמוכח לקמן[ו] אלא היינו טעמא כדפרישית או משום דדמים לא כתיבי או משום דכיון דלא אשכחן כופר בתם לא אצטריך למעט הדמים וא"ת והא לקמן[ו] ילפינן אשו[ם] שלא בכוונה משור שלא בכוונה אע"ג דליכא כופר באש וי"ל דלא דמי דבאש לא שייך כופר כלל הלכך משום כופר לא שבקינן דמים אבל שור דשייך ביה כופר ואפ"ה ליכא כופר בתם אין סברא לחייבו דמים שלא בכוונה ועי"ל טעם אחר לר"א דמסתבר ליה לאוקמי בכופר מבכל דבר דהכי משמע ליה פשטיה דקרא מדכתיב בתריה ואם שור נגח הוא שישלם כופר וא"ת לרבי יוסי הגלילי דאמר[ם] תם משלם חצי כופר וקאמר נקי מדמי ולדות טפי הוה ליה למימר נקי מחצי כופר מטעמא דפרישית וי"ל דאין דומה לו סברא לפוטרו מחצי כופר מאחר שחייבו הכתוב ח"נ: הביאהו לבית דין וישלם לך. וא"ת והא לרבי יהודה[ם] מועד משלם כופר שלם אע"פ שהשור נסקל דכתיב והשור יסקל וכתיב אם כופר יושת עליו א"כ משלם מן העלייה אע"ג דלענין נזקין משתלם מגופו לבד תמות במקומה עומדת וי"ל דשאני מועד דגלי ביה קרא ושמא מגד מועדת מחייבו הכתוב כופר שלם אבל תם דלא כתיב בהדיא לא מצי למילף אלא מנזקין ונזקין גופייהו[ם] מגופו: על פי עד אחד או על פי בעלים. בריש פרק התערובת (זבחים ד' עא. ושם[ם]) ובריש פרק כל האסורים (תמורה ד' כח. ושם) פי' הקונטרס דשור אין נהרג על פי בעלים לא נוגח ולא רובע משום דמודה בקנס הוא ותימה לר"י היכן מצינו דהריגת שור הוא קנס ובפ"ק דסנהדרין (ד' י.) נמי דקאמר פלוני רבע שורי הוא ואחר מצטרפין להורגו משום דאין אדם קרוב אצל ממונו ומה בכך מ"מ יפטר מטעם דמודה בקנס ונראה דהיינו טעמא דלא מחייב על פי הבעלים אפילו יהיו ב' כגון של שני שותפין ומעידין עליו משום דאדם קרוב אצל ממונו דהא דאמרינן בסנהדרין דאין אדם קרוב אצל ממונו ה"מ כשבאין להעיד ג"כ על חבירו דמתוך שנאמן על חבירו נאמן גם על שורו כדמוכח סוגיא התם אבל אמר שורי נרבע לא מבעיא לן דפשיטא דקרוב אצל ממונו הוא כיון שלא בא להעיד על חבירו: מודה בקנס הוא. דקיימא לן פלגא נזקא קנסא[ו] ונראה דהוה מצי למפרך אעד אחד דאין סברא לומר שלא יחשוב[ם] מרשיע עצמו כשמודה ואין רוצה לישבע ואף על גב דעל ידי העד בא עליו חיוב זה אלא הפשוט יותר נקט:

הא

עין משפט נר מצוה

נ א מיי' פ"א מהלכות שחיטה הלכה יד סמג עשין סג טוש"ע י"ד סי' ו סעיף א:
נא ב מיי' פ"ד מהלכות מאכלות אסורות הלכה כב ופי"ד מהל' אסורי מזבח הלכה א ב:
נב ג מיי' פ"י מהל' נזקי ממון הלכה ב והלכה יג:

ליקוטי רש"י

היכא דבדק צור ושחט בו. דסקילה היא דמגלה לא מצי נפיק דלאו נגלה הוא אבל שחיטה סכין לא. אטו סכין כתיבא באורייתא. אלא שחיטה וכיון דהכי הוא כי שחטה נמי בצור לאו סקילה היא אלא שחיטה ואסר לך הכתוב בשרו והוא הדין סכין [קדושין נו:]. במגל יד. רפש"י בלע"ז ויש לה שתי פיות האחת חלקה כסכין והאחת יש בה פגימות [חולין טו:]. והאי תנא. דנפקא ליה הנאת עור מנקי. את לא דריש. לריבויא [קדושין נז.]. דסבר לה כשמעון העמסוני שפירש כל אתים שבתורה לרבות [פסחים כב:]. כל אתין שבתורה. לריבויא [קדושין שם]. כיון שהגיע לאת ה' אלהיך תירא. אמר מה אראה לירא עמו. פירש. שירא לרבות שום דבר להשוותו למורא המקום [קדושין שם]. פירש מכולן וחזר בו מכל ריבויין שדרש דמדהא לאו לרבויי אתא כולהו נמי לאו לרבויי אתו [פסחים שם]. מכל דרשות שדרש דכל אתין נאין לרבות והא אין מה לרבות בו [בכורות ו:]. לרבות תלמידי חכמים. שיהא מורא רבך כמורא שמים [פסחים שם]. וכ"ש רבו ומוראו מפורש בקידושין לא ישב במקומו ולא יסתור את דבריו [רש"י אבות פ"ד מי"ב]. נקי מחצי כופר. שאם הרג את האדם נקי מחצי כופר ואע"ג למועד משלם כופר שלם לא אמרינן תם ישלם חצי כופר כי היכי דגבי נזקין משלם חצי נזק [קידושין נז:]. כופרא כפרה. לכפר על עצמו שהרג שורו את האדם שמחייב מיתה בידי שמים [מכות ב:]. הי. איזה [תענית ו.]. שולה. מעלה [מו"ק יב:].

מסורת הש"ס עם תוספות

א) חולין טו: קדושין נו: ע"ש, ב) [פסחים כב: וש"נ], ג) קדושין נז. בכורות ו: ע"ש פסחים כב: [ועי' סוגיא יג.], ד) [לעיל מ.], ה) דף מב., ו) [ד"ה קלוט], ז) עיי"ש ז., ח) [עי' תוס' מנחות יא: ד"ה ור"ש], ט) עיין תוס' בכורות ו. ד"ה פירש, י) ויקרא יט לב, כ) לקמן מב., ל) מג., מ) דף מב: מג., נ) לעיל טו., ס) [ד"ה עלן, ע) לעיל טו ע"ב.

גליון הש"ס

גמ' הי אמר ליה ברישא. כעין זה נדה דף יג ע"ב:
תוס' ד"ה נפקא כו' אי נמי רוצה ליישב. כעין זה עי' לקמן מו ע"א בתוס' ד"ה מאי טעמא גוסה וכו':

תורה אור השלם

א) אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ תִּירָא וְאֹתוֹ תַעֲבֹד וּבִשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ: [דברים ו, יג]

הגהות וציונים

א] רש"ל (גליון) עיי"ש במהרש"ל ובהגהות והערות: ב] צ"ל בגבורי (דפו"ר): ג] עיין הגהות דק"ס אות ל שכתב שבדפו"ר ליתא לתיבת "בא", וגם ביאר שם איך נוצרה הטעות בדפוסים המאוחרים עיי"ש: ד] ר"מ (גליון): ה] צ"ל כיון (דפו"ר וכן הגיה המהר"ם): ו] [גי' ר"מ דבמועד (גליון)]: ז] צ"ל דמים באשו (דפו"ר): ח] יש להוסיף משתלמי (באה"מ): ט] צ"ל שלא יחשב (כן העתיק המהרש"א):

משכח רבי שקיל זוטרי שקיל רב מביומי משמיה דרבא אמר המית אמר ליה ברישא משל לצייד ששולה דגים מן הים משכח זוטרי שקיל משכח רבי שדי זוטרי ושקיל רבי תניא אידך [א] בעל השור נקי רבי יוסי הגלילי אומר נקי [ב] מדמי ולדות אמר לו ר"ע הרי הוא אומר [ג] כי יגצו אנשים (ונגפו אשה [ד]) אנשים [ה] ולא שוורים שפיר קאמר ר"ע אמר רב עולא בריה דרב אידי איצטריך ס"ד אמינא אנשים ולא שוורים הדומין לאנשים מה אנשים מועדין אף שוורים מועדין וק"ו לתמין דפטורי הדר כתב רחמנא בעל השור נקי תם פטור ומועד חייב וכ"ת ה"ג אי הכי ליתני בעל השור נקי רבי יוסי הגלילי אומר פטור מדמי ולדות ומבושת אלא אביי ורבא דאמרי תרוייהו [ו] אנשים אין אסון באשה יענשו [ז] יש אסון באשה לא יענשו ולא שוורים דאע"ג דיש אסון יענשו הדר כתב רחמנא בעל השור נקי דפטור מתקיף לה רב אדא בר אהבה [ח] אטו באסון תליא מילתא בכוונה תליא מילתא אלא [ט] אמר רב אדא בר אהבה אנשים [י] כי נתכוונו זה לזה אע"ג שיש אסון באשה יענשו כי נתכוונו לאשה עצמה לא יענשו ולא שוורים דאפילו נתכוונו לאשה עצמה יענשו כתב רחמנא בעל השור נקי דפטורי וכן כי אתא רב תגי מדרומא אתא ואיתי מתניתא בידיה כוותיה דרב אדא בר אהבה תניא אידך בעל השור נקי ר"ע אומר נקי מדמי עבד ונימא

הא תם מיחייב. לא צריכי למימר תם ממאי דמחייב ממה שהמועד פטור דלמא משום דליעד ליה פטור יותר אלא לא ה"ק למועד יהיה פטור אלא למייעד יהיה פטור מבעלמא יותר ממם והא דקתמר ליכא בתרעא משום דל תמות הקל שמן משלם אלא מגופו מיבעי ליה דל מועדות לא כ"ש:

כתב רחמנא בעל השור נקי דפטור. ואלטריך למיכתב מנגיחת תם דל כתב אלא בעל השור נקי הוה מוקמינן נקי ממלי כופר והוה מחייבין שן תם בין מועד בדמי ולדות אבל השתא דכתיב נקי למעוטי מועד מיתי לן לאוקמי פטור לנקי אתם אלא להוי ליכא בתרעא וכו': **כתב** רחמנא בעל השור נקי תם פטור ומועד חייב. ונקי מדמי ולדות לקמני אלא לפוטרו מדמי ולדות מאלטרין אלא כלומר זוקק תם פטור מדמי ולדות ומי לא כתב מנגיחת כלל הוי פטורין שמי ממועד אלא מאי אלטרין אלא לומר שאין משלם כדמשלם מועד (שמות כא) עונש יענוש וגו' [קידושין לג:]. **יציבא.** מזכמי [עירובין ט.]. **גבי בושת** שמי. שהרי שניהם פטור דלקיימא לן (לעיל דף כו.) אין משלם כדמשלם מועד ולא שור מועדתו [לעיל לד:]. **תליא מילתא.** תלוי הדבר [ע"פ שבת קט:]. **כי אתא.** כי בא [ע"פ שבת קמה:]. **ואייתי.** והביא [ע"פ יבמות פ:]. **כוותיה.** כמותו [ע"פ סוכה כו:].

ונימא מנגיחת דמי לא כתב אלא נעל השור נקי הוה מוקמינן נקי ממלי כופר והוה מחייבין שן תם בין מועד בדמי ולדות אבל השתא דכתיב נקי למעוטי מועד מיתי לן לאוקמי פטור לנקי אתם אלא להוי ליכא בתרעא וכו': **כתב** רחמנא בעל השור נקי תם פטור ומועד חייב. ונקי מדמי ולדות לקמני אלא לפוטרו מדמי ולדות מאלטרין אלא כלומר זוקק תם פטור מדמי ולדות ומי לא כתב מנגיחת כלל הוי פטורין שמי ממועד אלא מאי אלטרין אלא לומר שאין משלם כדמשלם מועד (שמות כא) עונש יענוש וגו' [קידושין לג:]. **יציבא.** מזכמי [עירובין ט.]. **גבי בושת** שמי. שהרי שניהם פטור דלקיימא לן (לעיל דף כו.) אין משלם כדמשלם מועד ולא שור מועדתו [לעיל לד:]. **תליא מילתא.** תלוי הדבר [ע"פ שבת קט:]. **כי אתא.** כי בא [ע"פ שבת קמה:]. **ואייתי.** והביא [ע"פ יבמות פ:]. **כוותיה.** כמותו [ע"פ סוכה כו:].

נבי בושת שמי נימא הבי אנשים כו'. לגבי טעמא כמיכ כי יגנו מנשים יחדו ולא יהיה למשים נעמיתו לא נפקא אלא נער למודיה וליפוי ושמת נפקא מהזה כלאמרינן בהמניח (לעיל דף נב.) ואפילו לר"ע דמשלם נעמיתו נפקי כולהו מודה הוא דשמת לא נפיק מיניה אלא נער וליפוי ושמת ברגלין להיות ע"י חבלה דומיא דנעמיתו מוסיף אבל טעמא דרגיל להיות רוב פעמים אלא חבלה לא נפיק מיניה אלא מנגיחת (ג) ות"ת וליפוי ושמת אין לר"ע ואין לנדון ללף מנגיחת דכתיב גבי ליפוי ושמת וכי ילינון מנגיחת ת"ל דקשיא ליה לגמרא דהוה מנגיחת אתא לדלמא מחרינא ומהאי טעמא גמי ס"מ אלא פרק גבי ליפוי ושמת ושמא גמי נימא הכי אבל ההוא דטעמא קשיא לן [ד] למעוטי שוורים אתא והא אלא פרק

א) [עירובין ט. יומא מג.]. ב) עי' תוס' ב"ב כא. ד"ה אמר ותוס' קידושין עב: ד"ה היום ועי' במלא הרועים, ג) נקמן מט., ד) לעיל כח., ה) לעיל לה., ו) [ד"ס ומן].

(ה) תום' ד"ה גבי וכו' לא נפקא מינה אלא מנגיחת. כ"כ ס"ת ולעיל בהמניח גרסי' אי מהתוא ה"א צער לחודיה ול"ג צער ובושת דבושת נפק מאנשים:

תום' ד"ה כתב וכו' כדפי' לעיל דף לח ע"א מום' ד"ס ל"ל:

א) וְכִי יִגַּח שׁוֹר אֶת אִישׁ אוֹ אֶת אִשָּׁה וָמֵת סָקוֹל יִסָּקֵל הַשּׁוֹר וְלֹא יֵאָכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי: [שמות כא, כח]

ב) וְכִי יִנָּצוּ אֲנָשִׁים וְנָגְפוּ אִשָּׁה הָרָה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ וְלֹא יִהְיֶה אָסוֹן עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ כַּאֲשֶׁר יָשִׁית עָלָיו בַּעַל הָאִשָּׁה וְנָתַן בִּפְלִלִים: [שמות כא, כב]

ג) כִּי יִנָּצוּ אֲנָשִׁים יַחְדָּו אִישׁ וְאָחִיו וְקָרְבָה אֵשֶׁת הָאֶחָד לְהַצִּיל אֶת אִישָׁהּ מִיַּד מַכֵּהוּ וְשָׁלְחָה יָדָהּ וְהֶחֱזִיקָה בִּמְבֻשָׁיו: [דברים כה, יא]

ה) רש"ל מ"ו (גליון): ו) נדצ"ל רבה (דרבא מתרץ לקמן באופן אחר וכן כתב בדק"ס אות צ): ז) נדצ"ל בהו (בא"מ): ח) כת"י דתנן: ט) צ"ל קים ליה (כת"י, ובדפו"ר ק"ל): י) צ"ל קאמרי (ב"ש):

משכח. מוצא [חולין קה.]. **רבי.** גדולים [ביצה כו.]. **שקיל.** נוטל [בתובות מא.]. **זוטרי.** קטנים [שבת קנד:]. **נקי מדמי ולדות.** אם נגף אשה הרה ויצאו ילדיה משלם דמי ולדות ואין משלם כדמשלם שנוף עונש יענש וגו' [קידושין לג:]. **יציבא.** מזכמי [עירובין ט.]. **גבי בושת** שמי. שהרי שניהם פטור דלקיימא לן (לעיל דף כו.) אין משלם כדמשלם מועד ולא שור מועדתו [לעיל לד:]. **תליא מילתא.** תלוי הדבר [ע"פ שבת קט:]. **כי אתא.** כי בא [ע"פ שבת קמה:]. **ואייתי.** והביא [ע"פ יבמות פ:]. **כוותיה.** כמותו [ע"פ סוכה כו:].

ונימא רבי עקיבא לנפשיה. ולא בעי למימר שלא היה יודע אותם פירוקים וכשאמר[ס] לו רבי אליעזר קבלם דפשוט לו לגמרא דמסתמא היה יודע ומה שלא היה חושש משום דאית ליה דרבה[י] דאי אין השור בסקילה אין הבעלים משלמים כופר וא"ת ודלמא אם כופר לא דריש ואם עבד דריש וי"ל כיון דלא דריש אם כופר כ"ש דלא דריש אם עבד כדמוכח לקמן[ס]: **אלא** אמר רב אסי כו'. וא"ת ומה דוחקו לתרץ נימא דגם ר"ע היה יודע וסובר אותו תירוץ שהשיב לו ר"א וסבר דלמא אית ליה טעמא אחרינא כדאמר לעיל אקדש ושחטו וי"ל דגבי טעם דקדש ושחטו שייך לומר הכי שאינו טעם טוב כדפרישית[ע] לעיל אבל אטעם דהמית על פי עד אחד וגבי טעמא דנתכוין לא שייך למימר דלמא אית ליה טעמא אחרינא דטעמים חשובין הן וליכא לאפרך עליהו מידי: **ועבד** יפה סלע נותן ל'. אע"ג דשוה ק' אין נותן אלא שלשים מ"מ כיון שנותן קצבה של שלשים אע"פ שאין שוה אלא סלע או יותר שלעולם הקצבה עומדת א"כ גם כשהשור אין שוה כלום[פ] קיימת: **מה** כשחייב בבן חורין חלקת בין תם למועד. ברייתא זו מוכחא דר"ע לא קבל תשובה דר"א דהא לא דריש ר"ע נקי מחצי כופר ואפילו הכי פוטר כאן בתם והיינו משום דכי לא מיחייב סקילה פשיטא דפטור מכופר: [צ]**נקי** מדמי עבד. פירוש משלשים של עבד ויש מפרשים דאפילו דמים לא משלם וכ"ש קנס: **והוה** ליה ראוי. אף על גב דקיימא לן (ב"ב דף קיג.) דריש דאין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק מקרא אחרינא מהכא לא נפקא דהוה אמינא דשאני כופר דלעולם הוי ראוי ולא אתי מיניה שאר ראוי וכופר נמי לא נפיק מהתם דירושה שנפלה לאחר מיתת האשה אין הבעל נוטל בראוי אבל כופר דמחיים נעשה החבלה שהכופר בא על ידה הוה אמינא דנוטל[ק]: **נותן** נזק וצער לאשה. נקט נזק וצער לפי שרגילות הוא שמצטערת יותר וגם נפחתין דמיה כשמפלת ע"י הכאה מכשיולדת מנוונה אבל ריפוי ושבת[ר] אורחא דמילתא הוא שאין צריכה ריפוי וגם אינה מתבטלת יותר ממלאכה משאר יולדת ומה היה סופה כשתלד וא"ת ומשמע מ"ע לא תסיב וי"ל נתכוין לכ"ש זה וכ"ש זה פטור לר"ש בהכולל (לקמן דף מו.) ומיירי דנתכוין להכות חבירו והכה האשה כפשטיה דקרא: **היתה** שפחה ונשתחררה או גיורת זכה. פ"ה נתעברה מן הגר ומן המשוחרר וכן משמע בהפרה (לקמן דף מט.) דקאמר לא שנו אלא שחבל בה בחיי הגר ואין לומר כריב"א שנתעברה בעודה שפחה דאין לבעל כלום דשל אדון נינהו ועכשיו נשתחררה כדמשמע לישנא דהיתה שפחה דהא בהפרה (שם) משמע כפ"ה והא[ש] דנקט היתה שפחה ונשתחררה ולא נקט היתה משוחררת משום דע"כ כשאין לה בנים קאמר ולהכי נקט ונשתחררה למשמע עתה מקרוב[ת] וה"ה לישראלית נשואה לגר ומת הגר דפטור דהא דמי ולדות לבעלה והא דנקט שפחה וגיורת משום דאורחא דמילתא כך דסתם משוחררת נשואה למשוחרר וסתמא גיורת לגר:

[א] ונימא רבי עקיבא לנפשיה והלא עצמו אין משתלם אלא מגופו הביאהו לבית דין וישלם לך אמר רב שמואל בר רב יצחק כשקדם בעליו ושחטו מהו דתימא לישתלם מיניה קמ"ל הואיל ובר קטלא הוא אע"ג דשחטיה לא לישתלם מיניה אי הכי לרבי אליעזר נמי כשקדם ושחטו ה"נ וסבר דלמא אית ליה טעמא אחרינא דעדיף מהאי ונימא ליה ורבי אליעזר נמי לישני ליה שקדם ושחטו אמר לך התם הוא דנתכוון להרוג את הבהמה והרג את האדם דשור לאו בר קטלא הוא כלל דס"ד אמינא ניחייב אצטריך קרא למעוטי אבל הכא דמעיקרא בר קטלא הוה לא צריך קרא אע"ג דשחטיה ולר"ע נמי ודאי הכי הוה[ב] אלא אמר רב[ג] אסי האי מילתא מפי[ד] דגברא רבה שמיע לי ומנו רבי יוסי ברבי חנינא סלקא דעתך אמינא הואיל [ה] ואמר ר"ע אף תם שחבל באדם משלם במותר נזק שלם משתלם נמי [דמי עבד[ו]] מעלייה כתב רחמנא בעל השור נקי אמר ליה רבי זירא לרב אסי [ז] והא תבריה ר"ע לגזיזיה דתניא ר"ע אומר יכול ישלם מן העלייה ת"ל [א] כמשפט הזה יעשה לו מגופו משלם ואינו משלם מן העלייה אלא אמר רבא אצטריך ס"ד אמינא הואיל ומחמירני בעבד יותר מבן חורין שבן חורין יפה סלע נותן סלע שלשים נותן שלשים ועבד יפה סלע נותן שלשים משתלם נמי דמי עבד מן העלייה כתב רחמנא [ח] בעל השור נקי תניא כותיה דרבא בעל השור נקי ר"ע אומר נקי מדמי עבד והלא דין הוא הואיל וחייב בעבד וחייב בבן חורין מה כשחייב בבן חורין חלקת בו בין תם למועד אף כשחייב בעבד נחלק בו בין תם למועד ועוד ק"ו ומה בן חורין שנותן כל שוויו חלקת בו בין תם למועד עבד שאינו נותן אלא שלשים אינו דין שנחלוק בו בין תם למועד לא מחמירני בעבד יותר מבן חורין שבן חורין יפה סלע נותן סלע שלשים נותן שלשים ועבד יפה סלע נותן שלשים יכול יהא חייב ת"ל בעל השור נקי [א] נקי מדמי עבד: תנו רבנן [ג] והמית איש או אשה אמר ר"ע וכי מה בא זה ללמדנו אם [ט] לחייב על האשה כאיש הרי כבר נאמר [ב] כי יגח שור את איש או את אשה אלא להקיש אשה לאיש מה איש [ב] נזקיו ליורשיו אף אשה [ג] נזקיה ליורשיה וסבר ר"ע לא ירית לה בעל [י] והתניא [כ] וירש אותה [ד] מכאן שהבעל יורש את אשתו דברי ר"ע אמר ריש לקיש [ה] לא אמר[ל] אלא בכופר [מ] הואיל ואין משתלם אלא לאחר מיתה והוה ליה ראוי [נ] [ו] ואין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק מאי טעמא אמר קרא [ג] והמית איש או אשה השור יסקל וגם בעליו יומת אם כופר יושת עליו ובנזקין לא אמר ר"ע והתניא[ס] [ז] הכה את האשה ויצאו ילדיה נותן נזק וצער לאשה ודמי ולדות לבעל (א) [ח] אין הבעל נותן ליורשיו אין האשה נותנת[ע] ליורשיה [ט] היתה שפחה ונשתחררה או

גרושה

ונימא ר"ע לנפשיה. כדאקשי ליה לר' אליעזר לעיל[י]: כשקדם בעליו ושחטו. קודם שנגמר דינו אצטריך ליה קרא למפטריה: אי הכי. אמאי מותיב ר"ע לרבי אליעזר לעיל[י] הכיאהו לב"ד ולא אסיק אדעתיה דמצי לשנויי ליה כשקדם ושחטו אי לית ליה טעמא אחרינא: אמר לך. ר' אליעזר שקדם ושחטו לא אצטריך קרא דהתם כי הרגו שלא במועד אצטריך למפטריה מכופר: דשור לאו בר קטלא הוא כלל. ואי לא מיעטיה הוה אמינא עיקר חיובו כופר הוא: אבל הכא. דשור בר קטלא הוא תחילת דינו נפטר מממון ולא חלה עליו[כ] תשלומין דאיכא למימר הביאהו לב"ד הלכך כי קדים ושחטו נמי בלא קרא מיפטר ולא צריך קרא: לר"ע נמי ודאי הכי הוא. קושיא היא: נשלם דמי עבד מעלייה. ואע"ג דמקטיל דהא לגבי חבלת אדם אין תורת תם עליו ואינו נפטר בטענת הביאהו לב"ד כתב רחמנא נקי: והא תבריה רבי עקיבא לגזיזיה. דאשמעינן בהדיא דאין משלם אלא מגופו ואכתי איכא למימר הביאהו לב"ד: הואיל ומחמירני בעבד. לגבי מועד: חלקת בו בין תם למועד. דמועד משלם כופר ותם פטור: שאינו נותן אלא שלשים. אפילו שוה ק' מנה: והמית איש וגו'. במועד כתיב: נזקיה ליורשיה. ולא לבעלה: [וירש אותה]. ונתתם את נחלתו לשארו הקרוב אליו וגו' שארו זו אשתו והא ליכא למימר דלדידה מיתיב ירושה דידיה דהא ממשפחתו כתיב[ל] אלא ה"ק ונתתם את נחלתו לקרוב אליו ממשפחתו ושארו שהיא אשתו הוא יורש אותה[מ]: לא אמר ר"ע. נזקיה ליורשיה: אלא בכופר הואיל ואין משתלם אלא לאחר מיתתה. הלכך לא זכתה בו מחיים: והוה ליה ראוי. ולא מוחזק וקיימא לן בי"ש נוחלין (ב"ב דף קיג.) דאין הבעל יורש את אשתו בראוי נוטל לאחר מיתתה כבמוחזק לה מחיים: מאי טעמא. אין כופר משתלם אלא לאחר מיתה אע"ג דכתיב והמית נימא דכיון שאמדוהו למיתה לישתלם מחיים: [והמית כו'][נ]. שור אינו בסקילה עד שימות הניזק דכתיב והמית איש והשור יסקל: ודמי ולדות לבעל. התורה זכתה לו כדכתיב בעל האשה (שמות כא): אין האשה נותנת[ס] ליורשיה. נזק וצער: היתה שפחה ונשתחררה כו'. כלומר היתה משוחררת מעוברת ממשוחרר:

אי

עין משפט נר מצוה

נה א מיי' פ"י מהלכות נזקי ממון הלכה ב והלכה יג ופי"א שם הל' א:
נו ב ג מיי' שם פי"א הלכה ב סמג עשין סח:
נז ד מיי' פ"ב מהל' אישות הלכה א ופ"א מהל' נחלות הלכה ח סמג לאוין פא ועשין צו טוש"ע אה"ע סי' ב סעיף א:
נח ה מיי' פי"א מהל' נזקי ממון הלכה ב סמג עשין סח:
נט ו מיי' פ"א מהלכות נחלות הלכה ח סמג עשין צו טוש"ע אה"ע סי' ב סעיף א:
ס ז ח מיי' פ"ד מהל' חובל ומזיק הלכה א ב סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' תכג סעיף א:
סא ט מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סעיף ג:

תורה אור השלם

א) אוֹ בֵן יִגָּח אוֹ בַת יִגָּח כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה יֵעָשֶׂה לּוֹ: [שמות כא, לא]

ב) וְכִי יִגַּח שׁוֹר אֶת אִישׁ אוֹ אֶת אִשָּׁה וָמֵת סָקוֹל יִסָּקֵל הַשּׁוֹר וְלֹא יֵאָכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי: [שמות כא, כח]

ג) וְאִם שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם וְהוּעַד בִּבְעָלָיו וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ וְהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת: אִם כֹּפֶר יוּשַׁת עָלָיו וְנָתַן פִּדְיֹן נַפְשׁוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר יוּשַׁת עָלָיו: [שמות כא, כט-ל]

ד) וְאִם אֵין אַחִים לְאָבִיו וּנְתַתֶּם אֶת נַחֲלָתוֹ לִשְׁאֵרוֹ הַקָּרֹב אֵלָיו מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ וְיָרַשׁ אֹתָהּ וְהָיְתָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְחֻקַּת מִשְׁפָּט כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְיָ אֶת מֹשֶׁה: [במדבר כז, יא]

הגהות וציונים

א] בכתי"י הוא (וכ"ה ברש"י): ב] דפרי' רבי אסי, וכן בסמוך: ג] בכבת"י הגמ' ורש"י מפירקיה: ד] רש"ל (גליון): ס] בדפרי' אמר ר"ע (גליון) וכ"ה ברש"י: ו] צ"ל נותן (גליון) וכ"ה בכת"י ודפו"י: ז] בכת"י נוסף תורה: ח] מהרש"א שיף אינו גורס [והמית כו'] ומחפך הדבור דכתיב והמית איש השור יסקל ושור אינו בסקילה עד שימות הניזק, ועיין רש"ש: ט] צ"ל ...: י] מהר"ם ...: כ] בדפרי' כדפרי' לעיל: ל] בדפרי' נוסף תהיה: מ] שייך לעיל טוש"א (ב"ש, ועיין פנ"י): מ] בדפו"י נוסף בהם: נ] כת"י שפחה ובפי' הפרה פי' בקו' דהא: ס] בדפו"י נוסף דעדיין לא היו לה בנים ממנו (עיין רש"י לקמן מט ע"א):

מסורת הש"ס עם הוספות

א) [ער' פסחים ג:], ב) לעיל ה. לג. [ערכין יד:], ג) [לעיל ...], ד) ב"ב קיא., ה) ב"ב קכה:, ו) לקמן מט., ז) מא., ח) ב"ב קט:, ט) שם קיא., י) (ע"ש), כ) לקמן מג., ל) שם ע"ב, מ) [תוס' ב"ב קיד: ד"ה מהו], נ) עיין תוס' כתובות מה: ד"ה שלה.

הגהות הב"ח

(א) גמ' אין הבעל נותן ליורשיו. נ"ב פירוש אם אין הבעל קיים נותן המזיק דמי ולדות ליורשיו ולא לאשה ואם אין האשה קיימת נותן המזיק נזק וצער ליורשיה אלמא דאף בשאר נזקין דלאו כופר נמי הוי נזקי ליורשיה ולא לבעל (והשאר מסכן):

גליון הש"ס

גמ' לחייב על האשה כאיש. עי' לעיל טו ע"א: שם הואיל ואין כו'. גיטין דף מג ע"ב:

ליקוטי רש"י

ונימא רבי עקיבא לנפשיה. ויאמר רבי עקיבא לעצמו [ע"פ ב"מ נט:]. האי מילתא מפי דגברא רבה שמיע לי. דבר זה מפי אדם גדול שמעתי [ע"פ ברכות ה:]. ומנו. ומי הוא [חולין נד:]. במותר נזק שלם. ... הבעל יורש את אשתו. ... עיין עליה שבן הבא יורש לזה. כבמוחזק. ירושה שהיא מוחזקת לבר קודם מיתתה כגון שמת אביה ואחר כך מתה היא [שם קיג.]. בראוי תמת כגון לירש את אשתו נכסי בנחלה שנפלה לה לאחר מיתה וכו' לא ירית אבל בראוי וכו' כגון מפורה [שמת הניח להן] והוי שולפי [ונעשו אחרי כן שלמים] שלופפי [דקלים שמפרימו פירות] והוו ממרי [ונעשו אחרי כן ממרים] הלא הבעל נוטל שהרי כשמתה יורש את כל נכסים שהיתה מוחזקת בהן וכי גדלי פירי ברשותיה גדלי [שם קכה:]. היתה שפחה ונשתחררה או גיורת. כלומר היתה משוחררת או גיורת נשואה לגר או לעבד משוחרר ואין לה בעל שמת פטור להמזיק מנכסי הגר שמת ואין לו יורשין זכה חזה קודם לזכות במה שבידו והאי דנקט האי לישנא היתה שפחה ונשתחררה ולא נקט היתה משוחררת משום דע"כ כשאין לה בנים היינו קאמר והיינו דקאמר היתה שפחה ונשתחררה דמשמע עתה מקרוב דעדיין לא היו להם בנים והוא הדין נמי לישראלית הנשואה לגר ומת הגר דפטור דהא דמי ולדות לבעל והאי דנקט שפחה וגיורת משום דסתם שפחה משוחררת נשואה למשוחרר וסתם גיורת לגר [לקמן מט.].

או גיורת זכה אמר רבה בגרושה וכן אמר ר"נ בגרושה אמרי [א] גרושה נמי תיפלוג בדמי ולדות אמר רב פפא התורה זכתה דמי ולדות לבעל אפילו בא עליה בזנות מאי טעמא אמר קרא [א] כאשר ישית עליו בעל האשה ונוקמה לרבה כגון שגבו מעות ולר"נ כגון שגבו קרקע [ב] דאמר רבה גבו קרקע יש לו גבו מעות אין לו ור"נ אמר גבו מעות יש לו גבו קרקע אין לו אמרי הני מילי לבני מערבא אליבא דרבנן כי קאמרי הכא כרבי: אמר ר"ש בן לקיש שור שהמית את העבד שלא בכוונה פטור משלשים שקלים שנאמר [ב] כסף שלשים שקלים יתן לאדוניו והשור יסקל כל זמן שהשור בסקילה הבעלים משלמין שלשים שקלים אין השור בסקילה אין הבעלים משלמין שלשים שקלים אמר רבה שור שהמית בן חורין שלא בכוונה פטור מכופר שנאמר [ג] השור יסקל וגם בעליו יומת אם כופר יושת עליו כל זמן שהשור בסקילה בעלים משלמין כופר אין השור בסקילה אין בעלים משלמין כופר [ג] איתיביה אביי [ד] המית שורי את פלוני או שורו של פלוני ה"ז משלם ע"פ עצמו מאי לאו כופר לא דמים אי דמים אימא סיפא המית שורי את עבדו של פלוני אינו משלם על פי עצמו ואי דמים אמאי לא אמר ליה יכילנא לשנויי לך רישא דמים וסיפא קנס מיהו [ד] שנוייא דחיקא לא משנינא לך אידי ואידי דמים

מיהו

רש"י

או גיורת. מעוברת מגר ומתו שניהם פטור מן הכל שהוא קודש הואיל ואין לה[א] יורשין כל הקודם בשלה[ב] זכה וזה שישנו בידו קודם לכל אדם אבל ישראלית מעוברת מישראל אפילו אין להם בנים יש לה יורשין לירש חלקה ויש לו יורשין לירש חלקו ודוקא נשתחררה קודם הולדה אבל היתה שפחה כשהכה חייב בכל אפילו בדמי ולדות ויתן לאדוניה דדמי ולדות שפחה אינם אלא לבעלים שלה כדאמרינן לקמן בשור שנגח את הפרה (דף מט.) דאמר ליה תמרתא מעברתא אזקת מינאי: **בגרושה.** עסקינן ומש"ה נותן ליורשיה שגירשה אחר הכאה: **בעל האשה.** אבעלה קפיד: **ונוקמה לרבה כו'.** למה להו לרבה ולר"נ לאוקמה בגרושה לוקמה מר כדאית ליה ומר כדאית ליה בשם נוחלין נוקמה לרבה כגון שגבו ב"ד מעות מן המזיק לשלם נזק וצער ואע"פ שנתחייב לה מחיים לא עדיף ממלוה בשטר: **דאמר רבה גבו.** יורשין קרקע במלוה שהלוה אביהם יש לו לבכור פי שנים דהוה ליה כמוחזק דהאי קרקע אשתעבד ליה לאביהן: **גבו מעות אין לו.** פי שנים דלאו הני מעות הניח אביהן והוי ראוי: **ור"נ אמר גבו מעות יש לו.** דכמוחזק דמי שהרי מעות הלוה אביהם ומעות נטלו: **גבו קרקע אין לו.** דקרקע לא הניח אביהם והוי ראוי והכא נמי לוקמא ר"נ כגון שגבו קרקע דהוי ראוי: **אמרי.** הני מילי דאפלוג רבה ור"נ בשם נוחלין: **אליבא דבני מערבא.** דשלחו בכור נוטל פי שנים במלוה ולא ברבית ואוקימנא אליבא דרבנן דפליגי עליה דרבי דאמרי אין בכור נוטל פי שנים בשבח שהשביחו נכסים לאחר מיתת אביהן דאי רבי אפילו ברבית נמי שקיל פי שנים דשבחא דממילא הוא ופרשוה רבה ור"נ להא דבני מערבא דאמרי לרבנן בכור נוטל פי שנים במלוה מר בגבו מעות ומר בגבו קרקע: **וכי אמרי הכא.** בגרושה ולא מוקמינן[ג] לה בהכי: **כרבי.** דאמר בכור נוטל פי שנים בשבח דכמוחזק דמי וכ"ש במלוה דכמאן דגביא דמי לא שנא גבו קרקע ולא שנא גבו מעות הלכך אי לאו לגירשה שקיל דבעל כבכור ומיהו בכופר אפילו רבי מודה דראוי הוא דהואיל ואין בו שום חיוב מחיים לא הוי כשבחא דממילא: ה"ג [א] ה"מ לבני מערבא אליבא דרבנן כי קאמר הכא כרבי: **שור** שלא בכוונה פטור מסקילה כדתנן במתני' (לקמן דף מד.) נתכוון להרוג את הבהמה כו' וילפינן לה בגמרא[ד] כמיתת בעלים כך מיתת השור: **אין השור בסקילה אין הבעלים משלמין כופר.** ור"א דאמר לעיל (דף מא:) אין דיני אלא במתכוין להרוג כו' פליג עליה דמדאיצטריך קרא לפטוריה בתם שלא בכוונה מכלל דמועד שלא בכוונה (בר כופר הוא ועוד מתניתין בהדיא תנא לקמן דפליגי עליה דקתני מועד שלא בכוונה[ה]) פטור ממיתה וחייב בכופר ורבה אקרא סמיך ומוקמינן[ו] למתני' לקמן[ז] כוותיה דהאי דקתני מתני' פטור מכופר ומסקילה קאמר: **או שורו של פלוני.** במועד אוקימנא בפירקא קמא[ח] קתני מיהת המית שורי את פלוני משלם ע"פ עצמו: **מאי לאו כופר.** ואע"ג דאין השור בסקילה שהרי הודה ואמרו[ט] כמיתת בעלים כך מיתת השור ואדם בהודאתו אינו נהרג[י]: **לא דמים.** הא דקתני משלם לאו בתורת כופר דניבעי כפרה דאפילו לא משלם נמי כגון אי לית ליה נכסי לאו בכלל עונש הוא דאין כופר בלא סקילה דשור אבל היכא דאית ליה נכסי ע"כ משלם דמים דלא גרעה מיתה מנזקין דאילו אזקיה אע"ג דאינו בסקילה בעי לשלומי ליה פחת דמיו ה"נ משלם דמיו ליורשיו: **אינו משלם ע"פ עצמו.** דשלשים של עבד קנס הן: **ואי דמים.** כלומר ואי ס"ד יש תורת נזקין להיכא דקטליה וע"כ כי היכי דבן חורין במקום שאין כופר משלם דמיו עבד נמי במקום שאין קנס משלם דמיו ואמאי קתני דלא: **שנוייא דחיקא.** בתרי טעמא:

מיהו

תוספות

גרושה נמי תפלוג בדמי ולדות. דקס"ד דלא אקרי בעל האשה אלא כשהאשה תחתיו וק"ק דמאי פריך דתפלוג בדמי ולדות אטו ולדות לגרי ניהו דזכיה בהו דהכי פריך לקמן (דף מט.) דבעל גופיה לא הוה זכי בהו אי לאו דאשכחן דזכי ליה רחמנא ולאשה לא אשכחן דזכי:

אפילו בא עליה בזנות. בירושלמי[י] בעי ר"ע בא על אמו בא על אחותו יכול אף הוא בעל ההריון ת"ל בעל אותו שראוי לקרות בעל יצאו אלו שאינם ראויים לקרות בעל:

ונוקמה לרבה כגון שגבו מעות. הוה מצי למימר לרבה אליבא דנפשיה לוקמיה בין בגבו מעות בין בגבו קרקע דבסוף גט פשוט (ב"ב דף קכה:) מוכח דס"ל אליבא דנפשיה אפילו גבו קרקע אין לו דשעבודא לאו דאורייתא אלא לא חש לדקדק כל כך ולהאריך שיהיה צריך להקשות ההיא דשעבודא לאו דאורייתא אההיא דגבו קרקע יש לו ולתרגם: **ולרב** נחמן שגבו קרקע. פי' כגון שגבו נמי קרקע ולא בא למעוטי מעות דהא דחשיב התם ר"נ מעות כמוחזקין היינו גבי מלוה כדפ"ה משום דזוזי יהיב ווזי שקיל אבל הכא לא שייך האי טעמא ור"י מפרש לפי שדרך בני אדם לפרוע מעות חשיב ר"נ מעות מוחזקים[כ]: **אמר** רבה שור שהמית בן חורין. כר"ע ס"ל דלר"א ודאי חייב כדאמרינן לעיל ואביי דפריך סבר דאפילו ר"ע מודה דחייב כופר מועד שלא בכוונה מאם כופר לרבות שלא בכוונה[ל] והא דאצטריך ליה לר"ע לאוקמי בעל השור נקי לדמי עבד ולא בעי לאוקמי נקי לחצי כופר שלא בכוונה היינו משום דמאם כופר לא מרבינן אלא דשלא בכוונה מחייב כבכוונה והיינו דוקא מועד דמחייב ע"פ עדים בכוונה אבל תם ע"פ עדים ליכא כופר בכוונה משום דהביאהו לב"ד ושלם לך שלא בכוונה נמי או ע"פ עצמו ליכא לרבויי מאם כופר ולהכי פריך שפיר ר"ע לר"א אפילו לאביי דמכה הביאהו לב"ד ושלם לך יש לפוטרו אפילו שלא בכוונה בלאו קרא דנקי וכן (אמר) רב דימי א"ר יוחנן לקמן דאמר אם כופר לרבות כופר שלא בכוונה אפילו לר"ע נמי קאמר הכי כדפריך אביי[מ] ורב ושמואל דפליגי נמי לקמן (דף מד.) אמתני' דשור שהיה מתחכך בכותל בכופר שלא בכוונה נראה לר"י אליבא דר"ע פליגי והא דאיתותב רב מברייתא דמייתי תניא כוותיה דשמואל ותיובתא דרב או תיובתא דרבה לגירסת רשב"ם[נ] י"ל דהשיב ליה גמרא תיובתא גמורה משום דאיירי בסיפא רבי יהודה ור"ש שהם תלמידי ר"ע כדאמרינן בסנהדרין (דף פו.) וכולן אליבא דר"ע וביבמות (דף סב:) נמי אמר עד שבא ר"ע אצל רבותינו שבדרום ושנה להם ור"א ס"ל דאיכא כופר שלא בכוונה בלא ריבוי דאם כופר ולהכי אצטריך קרא דנקי למעוטי תם שלא בכוונה מחצי כופר ואת"ל דמרבויא דאם כופר נפקא ליה כופר שלא בכוונה נמי לר"א נ"ל דנהך סברא דפריך[ס] לא[ע] מרבינן מאם כופר שלא בכוונה אלא היכא דאיכא כופר בכוונה פליג איהו אדר"ע:

מאי לאו כופר לא דמים. וא"ת למ"ד (לעיל דף מ.) כופר דמי ניזק מאי איכא בין דמים לכופר ונראה לר"י כגון שמת המזיק דאין כפרה לאחר מיתה כמו חטאת ואשם דאין באין לאחר מיתה אבל דמים משלם ולפ"ז חמורה שלא בכוונה מבכוונה והכי נמי יש חומרא אחרת שלא בכוונה מבכוונה למ"ד[פ] כופר דמי מזיק דפעמים שהניזק שוה יותר מן המזיק ועוד י"ל דנפקא מינה בין דמים לכופר דדמים יכול למחול וכופר אין יכול למחול ואי הוה פשיטא לן דכופר שלם אמר רחמנא ולא חצי כופר[צ] הוה ה"מ נמי להא: **רישא** דמים וסיפא קנס. תימה מה תירוץ הוא זה ואומר ר"י דבא ליישב פירוש המשנה כן המית שורי את פלוני הרי זה משלם תשלומין שחייבו הכתוב כגון כופר על פי עצמו ומשלמו בתורת דמים אבל עבדו של פלוני תשלומין שחייבו הכתוב דהיינו שלשים של עבד לעולם לא ישלם על פי עצמו:

אשו

מסורת הש"ס עם הוספות

א) [פסחים ד' לא.] ב"ב דף קלד: ודף קעה. ב) עיין תוס' סנהדרין ב. ד"ה דיני, ג) לעיל דף מו: [כתובות מא.], ד) [לקמן קו. כתובות מג:], ה) שם ע"ב, ו) מד., ז) לעיל טו:, ח) לקמן מד:, ט) מכות ה., י) פ"ה ה"ה, כ) עיין תוס' ב"ב קכד: ד"ה גבו שהקשו על רש"י, ל) לקמן ע"ב, מ) שם תוס' סוד"ה הכא, נ) לעיל מ., ס) עי' ר"י מיגש ב"ב קכ"ה ע"ב.

הגהות הגר"א

[א] רש"י סד"ה כרבי דאמר כו' ה"ג כו'. נ"ב לאפוקי מגירסת הרי"ף[ס] אבל בעלמא כרבי (ועי' בהגר"א אה"ע סי' ל סק"ה):

גליון הש"ס

גמ' גרושה נמי תפלוג בדמי ולדות. ק"ל דהא בל"ז יקשה על הרישא דאין בעל נותן ליורשיו דתפלוג היא בדמי ולדות דמאי שנא אלמנה מגרושה לענין זה וצ"ע:

תורה אור השלם

א) וְכִי יִנָּצוּ אֲנָשִׁים וְנָגְפוּ אִשָּׁה הָרָה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ וְלֹא יִהְיֶה אָסוֹן עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ כַּאֲשֶׁר יָשִׁית עָלָיו בַּעַל הָאִשָּׁה וְנָתַן בִּפְלִלִים: [שמות כא, כב]

ב) אִם עֶבֶד יִגַּח הַשּׁוֹר אוֹ אָמָה כֶּסֶף שְׁלֹשִׁים שְׁקָלִים יִתֵּן לַאדֹנָיו וְהַשּׁוֹר יִסָּקֵל: [שמות כא, לב]

ג) וְאִם שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם וְהוּעַד בִּבְעָלָיו וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ וְהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת: אִם כֹּפֶר יוּשַׁת עָלָיו וְנָתַן פִּדְיֹן נַפְשׁוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר יוּשַׁת עָלָיו: [שמות כא, כט-ל]

ליקוטי רש"י

זכה. המוחזק במה שבידו ואפילו לאחר מיתת הגר הכל בא וזכה בה. בגרושה. לפיכך אין הבעל יורשה [לקמן מט.]. תיפלוג. תחלוק [ע"פ מנחות קב:]. גבו קרקע. מנחלת אביו יש לו לבכור פי שנים דהאי קרקע שמשעבד לאביהן מחיים וכמי שהיה לו במשכון דמי והשביעין ליה מוחזק ליטול הבכור פי שנים [רשב"ם ב"ב קכד:]. דכמאן דמשעבד מחיי אביהן דמי וקרינא ביה בכל אשר ימצא לו [שם קכה:]. גבו מעות אין לו. דמלוה להוצאה ניתנה והני מעות אחריני ניהו ואפילו לא הוחזק בם אביהן. גבו קרקע. מזוז מלוה אביהן. אין לו. לבכור פי שנים דמעות הלוהו ולא קרקע אבל גבו מעות יש לו שהרי מעות הלוהו ובמעות השבינן ליה מוחזק [שם קכד:]. דמעות הלוהו ומעות משלם ודמי טפי לאשר ימצא לו [שם קכה:]. מערבא. ארץ ישראל [שבת סה:]. המית שורי את פלוני. והרי חייב בכופר. ה"ז משלם ע"פ עצמו. דקסבר כופרא ממונא. המית שורי את עבדו של פלוני. והרי חייב שלשים סלע. אינו משלם. דקנס ניהו שאפי' אין יפה דינר נותן שלשים [כתובות מא.]. דחיקא. דחוק [תענית כד.].

הגהות וציונים

א] צ"ל לחם (רש"ש, וכ"ה באו"ז ובכת"י): ב] צ"ל בשלהן (כת"י, ועיין רש"ש, ובאו"ז בהן): ג] נדצ"ל ולא מוקמי (רבה ור"נ) (ובדפו"ר ולא מוקמיה): ד] ס"א ל"ג (גליון): ה] נדצ"ל ומוקים (באה"מ) ובכת"י ומוקי: ו] צ"ל כדפרישית לאביי, מהרש"ם (גליון): ז] צ"ל דפרישית (ב"ש, ובדפו"י דפי'): ח] צ"ל דלא (רש"ש, וכ"ה בכת"י):

הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

עין משפט
נר מצוה

סב א ב מיי' פ"י מהל' נזקי ממון הל"ו יג והלכה ד"ן (והל' יג) סמג עשין מז:

ליקוטי רש"י

מהדי. פלים [כתובות כא:]. דקטל. שהרג [ע"ז פסחים קיא:]. מריה. בעליו [לקמן קיא:]. חיה גדי כפות לו. לגדים. ועבד פטור לו. לגדים. ונשרף עמו חייב. לגדי ולגדים לפי שאין לו דין מיתה בפני עצמו שהרי אינם עומדים לו לגרום [לעיל כב:]. מייב על לגדי דכעלי מיים נמי מתרבו מלו הקמה ומשום דקם ליה מדכתב מיעוט לימא מסברא דשור מייב מיתה על עצמו דהואיל ואיכו כפות הוא לו לגרום ופטור עליו ממיתה ומתמלומים [לקמן מא:]. עבד כפות לו ונגדי סמוך לו ונשרף עמו שמור. לגדי ולגדים דקם ליה מדרבה מיעט שהכותב עבד נהרג דכתיב נקם יקם (שמות כא) דמשמע דקטלי גדי דמי דמזקמינן בקמלי גדי דמי ועבד דמי דבעדים ועבד ליכא למזקמי הכי דמזמם בעדי ממים דמלמד לעדות מיים עדיים לשמור גדישו ואידי דנקט גבי עבד כפות ופמוך ונקט גבי גדי כפות ופמוך ומפ"ג דבגדי אין לומר היה לו לגרום שהרי אין ט דעת ומפ אינו כפות ופמוך נמי מייב בדמזמינן בקלטי בדקין (דף כג.) שהרי בממונו [לעיל כב:]. מפילו על לגדי ועל לגדים מייב מיתה על העבד דכתיב נקם יקם (שמות כא) וקס ליה מדרבה מיעט ומפ' לא הכתוב ט שמיט נהרג הא ק"ל (כתובות ד' לד:) למייב מיתה שוגגין פטורין. ומגדי לא שני ן אין כפות לשמיט כפות ואידי דנקט עבד נקט בגדי ומיבא למתרי בגדי נמי דוקא נקט שמור פטור הים לו לגרום ומכי קאמר היה עבד כפות לו לו גדי שמור לו פטור ומפ"ג דשמיט בשלמי פ' שני (כג.) שהרי בממונו לשם היא נשלא לישלם עליו ובכרך מייב השם הוא לשניס על גבי שור דלא היה לו לשור ליטול שכל הכח היה לו לגרום [לקמן סא:]. תנא ושייר. לא משמיענו לכולהו מקומות ומהמיעט מצחיבי עליו הרשים לכיון למשפק דיעל לב' דיעל היקר יוליאו מיד המחזיק ולא דמי לממון המוטל בספק דקיימא לן מוליאין מהשם עיקר המשפה אין יהיב לו היקר היה כגון שור שנגח את הפרה ומצא עוברים בגדה (לעיל דף כג.) וכגון ספל הפה עליו ועל אחו (שם דף קנט.) שלכך פוסקין לכן ב"ד אח הדין שיטלוהו אבל כל מקום שעלתה בספק במיקו הוא הדיין יוליאו דהיינו יוליאו לפסוק את הדין היו שומעין והמחזיק יחזיק ממה שבידו [רשב"ם ב"ב קסו:]. אם כופר. אם זה שיו מלוי וכרי הוא כמו (לקמן כב כד) אם כפף תלוה לפון אלא ביו כופר [שמות כא, לו].

אשון שלא בכוונה. על פי עדים לשלם[ד] דמים[ה] כיון דשורו שלא בכוונה אע"פ שאין יכול לבא בשום ענין לידי כופר וקנס משלם דמים אם כן בשם נמי משלם[ה] דמים אע"פ שאין יכול לבא בשום ענין לידי כופר ולקנס בכוונה לאי בכוונה פטיעמא ליה ללא משלם דמים היכי ליים מהתוא לעבד כפות לו לפטור ללמד שהיה בכוונה ולוקה מליכא דמ"ד[ב] אלו משום ממונו פריך להוים דומיא דשור אבל למ"ד אלו משום מגיפ היינו מדם המיוק: וכי

מידו בן חורין דמשלם כופר ע"פ עצמו והיכי דמי דאי אתו סהדי ואסהידו ביה דקטל ולא ידעי אי תם הוה אי מועד הוה ואמר מריה דמועד הוא דמשלם כופר על פי עצמו היכא דליכא עדים משלם דמים גבי עבד שאינו משלם קנס ע"פ עצמו והיכי דמי דאי אתו עדים ואסהידו ביה דקטל ולא ידעי אי תם הוה אי מועד הוה ואמר מריה מועד הוא לא משתלם קנס ע"פ עצמו היכא דליכא עדים-לא משלם דמים מתיב רב שמואל בר רב יצחק כל שחייב בבן חורין חייב בעבד בין בכופר בין במיתה כופר בעבד מי איכא אלא לאו דמים איכא דאמרי הוא מותיב לה והוא מפרק לה איכא דאמרי אמר ליה רבה הכי קתני כל שחייב בבן חורין בכוונה על פי עדים כופר חייב בעבד קנס וכל שחייב בבן חורין שלא בכוונה ע"פ עדים דמים חייב בעבד שלא בכוונה על פי עדים דמים א"ל רבא אי הכי אשו שלא בכוונה ע"פ עדים נשלם דמים ומנא ליה לרבא דלא משלם אילימא מדתנן[ג] היה גדי כפות לו ועבד סמוך לו ונשרף עמו חייב עבד כפות לו וגדי סמוך לו ונשרף עמו פטור ריש לקיש בגון שהציית בגופו של עבד דקם ליה בדרבה מיניה ואלא מהא דתניא[ד] חומר באש מבבור שהאש מועדת לאכול בין דבר הראוי לה בין דבר שאין ראוי לה מה שאין כן בבור ואילו שהאש משלמת שלא בכוונה דמים מה שאין כן בבור לא קתני דלמא[ה] תנא ושייר אלא רבא גופיה אבעויי מבעיא ליה אשו שלא בכוונה מי משלם דמים או לא אמרינן גבי שור הוא דבכוונה משלם כופר שלא בכוונה משלם דמים אבל אשו דבכוונה לא משלם כופר שלא בכוונה נמי לא משלם דמים או דלמא כיון דגבי שורו שלא בכוונה אע"ג דליכא כופר משלם דמים גבי אשו נמי אע"ג דבכוונה לא משלם כופר שלא בכוונה מיהת משלם דמים ולא ידעינן[ו] תיקו: כי אתא רב דימי א"ר יוחנן כופר מה ת"ל[ז] אם כופר[ח] לרבות כופר שלא בכוונה ככופר בכוונה א"ל אביי אלא מעתה עבד נמי מה ת"ל[ט] אם עבד לרבות עבד שלא בכוונה בעבד בכוונה וכי תימא הכי נמי והאמר ריש לקיש שור שהמית את העבד שלא בכוונה פטור משלשים שקלים א"ל[י] גברא אגברא קא רמית כי אתא רבין א"ר יוחנן עבד מה תלמוד לומר אם עבר[כ] לרבות עבד שלא בכוונה בעבד בכוונה ולדיש לקיש נמי נימא מדעבד אם עבד לא דריש כופר אם כופר נמי לא דריש אמרי לא עבד אם עבד לא דריש כופר אם כופר דריש ומאי שנא עבד אם עבד לא כתיב במקום תשלומין כופר אם כופר כתיב במקום תשלומין: וכן בבן או בבת: ת"ר[ל] או בן יגח או בת יגח לחייב על הקטנים כגדולים והלא דין הוא הואיל וחייב אדם באדם וחייב שור באדם מה כשחייב אדם באדם לא שנא[מ] בין קטנים לגדולים אף כשחייב שור באדם לא תחלוק בו בין קטנים לגדולים ועוד קל וחומר הוא ומה אדם באדם שלא עשה בו קטנים כגדולים חייב בו על הקטנים כגדולים שור

מבוא"ת הש"ס עם תוספות

ד) נשיל דף כב: נקמן דף סא:, ה) נשיל דף י. ע"ש, ג) [קוסב כד. וס"ש], ד) [סנהדרין ד: וס"ש], ה) לעיל מא:, ו) לעיל כב:, ז) לעיל י., ח) לעיל כח:, ט) תו"כ אמור רפ"כ, י) מכילתא משפטים נד, כ) לעיל כב ע"א.

הגהות הב"ח

(ה) רש"י ד"ה הכי קאמר וכו' מפי עלמו קאמר אלא מהעלמה: (ב) ד"ה [אלא] וכו' לא משלם דמים[ה] מלא:

תורה אור השלם

א) אִם כֹּפֶר יוּשַׁת עָלָיו וְנָתַן פִּדְיֹן נַפְשׁוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר יוּשַׁת עָלָיו:
[שמות כא, ל]

ב) אִם עֶבֶד יִגַּח הַשּׁוֹר אוֹ שִׁפְחָה שְׁלֹשִׁים שְׁקָלִים יִתֵּן לַאדֹנָיו וְהַשּׁוֹר יִסָּקֵל:
[שמות כא, לב]

ג) אוֹ בֵן יָגַח אוֹ בַת יָגַח כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה יֵעָשֶׂה לּוֹ:
[שמות כא, לא]

הגהות וציונים

ג) לכאורה הלשון כפול ויש דל"ע חיבות "לא ידעינן" (עי' דק"ס אות ק): ב) בראשונים וכת"י לא חלקת: ג) בדפו"ר נוסף אש: 7) צ"ל וכופר (דפוסי"): ה) דפו"ר בו: ו) צ"ל לישלם (ב"ש): ז) כאן צ"ל הפסק הנקודה: ח) הגה זו צ"ב:

שור באדם שעשה בו קטנים כגדולים אינו דין שחייב על הקטנים כגדולים לא אם אמרת אדם באדם שכן חייב בארבעה דברים תאמר בשור שאינו חייב בד' דברים ת"ל [א] או בן יגח או בת יגח לחייב על הקטנים כגדולים ואין לי אלא במועדין[א] בתם מנין (א) דין הוא הואיל וחייב באיש ואשה וחייב בבן ובת מה כשחייב באיש ואשה לא חלקת בו בין תם למועד אף כשחייב בבן ובת לא תחלוק בו בין תם למועד ועוד קל וחומר מה איש ואשה שכן הורע כחם בנזקין לא חלקת בו בין תם למועד בן ובת שיפה כחם בנזקין אינו דין שלא תחלוק בהן בין תם למועד אמרת וכי דנין קל מחמור להחמיר (עליו אם החמיר במועד החמור תחמיר בתם הקל ועוד[ב]) אם אמרת באיש ואשה שכן חייבין במצות תאמר בבן ובת שפטורין מן המצות ת"ל או בן יגח או בת יגח נגיחה[ו] בתם נגיחה במועד נגיחה למיתה נגיחה לנזקין:

מתני' [א] שור שהיה מתחכך בכותל ונפל על האדם נתכוון להרוג את הבהמה והרג את האדם לכנעני[ג] והרג בן ישראל לנפלים והרג בן קיימא פטור: גמ' אמר שמואל [ב] פטור ממיתה וחייב בכופר ורב אמר פטור מזה ומזה ואמאי הא תם הוא [ו] כדאמר רב [ג] במועד ליפול על בני אדם בבורות הכא נמי במועד להתחכך על בני אדם בכתלים אי הכי בר קטלא הוא בשלמא התם [ד] דחזא ירוקא ונפל אלא הכא מאי איכא למימר הכא נמי במתחכך בכותל להנאתו ומנא ידעינן [ה] דבתר דנפל קא מתחכך ביה ואכתי

רש"י

שור באדם שעשה בו. שור קטן ההורג כשור גדול ההורג [ו] דהא שור בן יומו קרוי שור דכתיב (ויקרא כב) שור או כשב כי יולד: אינו דין. שחייב בו סקילה על תינוק קטן כעל אדם גדול: שכן חייב. בנזקין ארבעה דברים שהשור פטור מהן ונזק לא חשיב דהא שור נמי נזקא משלם: ת"ל בן ובת. קטנים משמע לעיל מיניה כתיב והמית איש או אשה: ואין לי אלא במועד. דקרא במועד כתיב: לא חלקת בין תם למועד. לענין סקילה: שהורע כחן בנזקין. דאם הזיקו משלמין: יפה כחן. [ו] דחרש שוטה וקטן פגיעתן רעה החובל בהן חייב והן שחבלו באחרים פטורין: וכי דנין קל מחמור. תם ממועד: להחמיר. על הקל דנימא כי היכי דחמור חייב קל נמי חייב דקדרשת תם ממועד במה מצינו דקתני חייב באיש ואשה וחייב בבן ובת במועד דהא חיוב דבן ובת במועד הוא דכתיב וקאמרת מה חיוב דאיש ואשה (במועד) עשה בו תם כמועד אף בן ובת נעשה בו תם כמועד ואשתכח דקא ילפת תם ממועד דאי לא אשכחת חיוב דבן ובת במועד לא הוה ילפת ליה בתם מאיש ואשה דהא במועד גופיה אי לאו דרבינהו קרא לא מצית לאתויינהו מדינא לעיל: אם החמיר. הכתוב בבן ובת באיש[ד] ואשה במועד כתב לך שהרי חמור הוא לענין כופר: נחמיר. אף מדינא בתם הקל בתמיה: אם אמרת באיש ואשה. כלומר וק"ו דדרשת נמי בסיפא פריכא הוא דאם אמרת באיש ואשה כו' ל"א וכי דנין קל (ג) וחומר בן ובת שפטורין מן המצות מאיש ואשה וזה שמעתי ורלשון מגלאתי וכשר הוא מן האחרון דהיכי פשיטא ליה הך קולא והך חומרא דקמתמה וכי דנין כו' והא תנא אשכח חומרא בבן ובת דיפה כחן בנזקין מאיש ואשה: ת"ל או בן יגח או בת יגח. יגח יגח תרי זמני דריבה לה נגיחה למועד ולתם למיתה ולנזקין: פטור ממיתה. דהא לא נתכוין ואמרינן לקמן (ע"ב) כמיתת בעלים אם הרג כך מיתת השור שהרג: וחייב בכופר. דלדרשינן[ה] כופר אם כופר להביא שלא בכוונה: ורב אמר פטור מזה ומזה. כדדריש רבא[ו] לעיל[ז] השור יסקל וגו' כל זמן שהשור בסקילה בעלים משלמין כופר: והא תם הוא. אפילו למאן דדריש אם כופר ה"מ למועד שלא בכוונה והאי תם הוא בחיכוך זה: במועד ליפול על בני אדם בבורות. לקמן בשור שנגח את הפרה (דף מח:): בשלמא התם. גבי שור שנפל על האדם בבור איכא לתרוצי כדמתרצינן התם דהאי דלא קטלינן ליה בנגיחות ראשונות כגון דחזא ירוקא ונפל שלא בכוונה על זה שראה עשב בתוך פי הבור ובא לאוכלה ונפל: אלא הכא. הואיל ומועד לכך מאי שלא מתכוין איכא: הכא נמי. דחזינן ליה דמתחכך להנאתו ולא להפילו עליו: ואכתי

תוספות

וכי דנין קל מחמור. פ"ה דהך פירכא אדין לאשון דנדין שני דק"ו דאיש ואשה שהורע כחן בנזקין לא דנין קל מחמור דאפילו אי לא הוה כתיב מועד כלל הוה ילפינן בהאי קל וחומר אע"ג דבק"ו נמי קאמר לא הלקת האי לישנא לאו דוקא ולכך אצטריך לא אם אמרת לעשות פירכא בדין שני שהוא ק"ו: נגיחה לנזקין. אצטריך לרבות נזקין משום דדרשינן בסיפיה[ח] דהאי קרא בנזקין בהמניה (לעיל דף נג.) כמשפט שור בשור וכן בסוף פרקין[ט] לענין שמירה מעולה דנזקין דריש מלא ישמרנו אע"ג דלא ישמרנו גבי מיתה כתיב: והא תם הוא. לא בעי למימר דמתני' כר"י הגלילי כדמוקי שמואל[י] מתני' בהפרה (לקמן דף מח:) גבי היה אביו או בנו בתוכו דמאי דוחקיה דשמואל לאוקמי מתניתין כר"י הגלילי ומה פלוגתא הוה שייך במה דהוו פליגי רב ושמואל מתני' כמאן ועוד דרישא דמתני' דקתני[י] מועד דמשלם כופר ותם פטור מן הכופר לא אתיא כר"י הגלילי והא דלא מוקי שמואל מתני' דלקמן במועד ליפול על בני אדם בבורות כדמפרש מילתא דהכא במועד להתחכך על בני אדם בכתלים משום דההוא לא שכיחא כי האי: והא תם הוא. המקשן סבר שמתחכך בכותל להפילו ולא מתכוין להפילו על בני אדם דא"כ לא[כ] היה פטור ממיתה ועל זה מקשה והא תם הוא שאפילו עשה כן כמה פעמים והרג בני אדם שלא בכוונה אין מועד להרוג אדם [ו] כדפי' לעיל מדלא אשכחן מועד במתכוין להרוג את הבהמה והרג את האדם ומשני במועד להתחכך על בני אדם פירוש במתחכך להנאתו כדמפרש ואזיל דהוי מועד מתחילתו והוי[ל] כאורחיה וא"ת ומי דוחקו לשמואל לומר שחייב כופר יעמידנו במתכוין להפיל הכותל ולא נתכוין להפיל על בני אדם ופטור גם מכופר לפי שהוא תם וי"ל דלרב ושמואל משמע להו לישנא דמתני' דקתני ונפל על האדם שלא היה מתכוין להפילו אלא ממילא אירע שנפל ע"י שהיה מתחכך בו להנאתו ולכך קאמר שמואל היכא דמתחכך בכותל להנאתו כדמשמע לישנא דמתני' דפטור ממיתה וחייב כופר ורב אמר פטור מזה ומזה כדמשמע לישנא דפטור שפטור לגמרי והמקשן היה סבור דהא דנקט במתני' ונפל על האדם ולא קתני להפילו[ל] משום דלא מתכוין להפילו על האדם מיירי אבל מ"מ במתכוין להפילו ושלא על האדם משמע ליה שמיירי: הכא נמי במתחכך להנאתו. תימה דהכא אמר רב דפטור מזה ומזה ולקמן בהפרה (ד' מח:) מוקי רב מתניתין דקתני משלם הכופר במועד ליפול על בני אדם בבורות וחזא ירוקא ותירץ רבינו תם דלקמן הוי רגל בכוונה כשמניח עצמו בבור כדי לאכול הירק שבבור ויודע שממעך האדם כמו[ו] רגל שדרסה ע"ג תינוק שיודע שיהרוג התינוק ולפיכך משלם כופר אע"פ שאין השור בסקילה הואיל ואינו מתכוין להזיק דילפינן רגל בכוונה מקרן בכוונה אבל הכא שמתחכך בכותל להנאתו (שלא בכוונה[מ]) הויא שן [שלא בכוונה[נ]] שאינו יודע שיפול הכותל על האדם לפיכך פטור מן הכופר כקרן שלא בכוונה ומועד דהכא ולקמן לאו דוקא מועד בשלש פעמים אלא כלומר בדבר שנעשה מועד מתחילתו כגון שן ורגל והא דפריך לקמן כלמוקי לה במועד ליפול על בני אדם בבורות אי הכי בר קטלא הוא דייק ממתני' דקתני משלם הכופר ולא קתני חייב מיתה ומשלם הכופר משמע דפטור הוא מן המיתה ורש"י פירש כל הסוגיא לקמן בע"א אבל דוחק הוא ושם אפרש בע"ה ועל פי' ר"ת נמי קשה דפטר רגל בכוונה לדרוס על האדם ממיתה כיון שלא נתכוין להרוג א"כ ר"ש דיליף בשמעתין נזקין מקטלא פטר רגל מנזקין בכוונת דריסה על הכלים כשלא נתכוין להזיק וזה אי אפשר דעל כרחך לאו בכוונת היזק חייביה רחמנא דאי בכוונת היזק א"כ היינו קרן והואיל וכן על כרחך ליכא למילף נזקין מקטלא לענין כוונה ורבינו שמואל מגא בספר ישן דלא גרסינן מילתא דרב דפטר מזה ומזה ולקמן גרסינן תניא כוותיה דשמואל ותיובתא דרב[ס] דפטר לעיל מכופר כשאין השור בסקילה: הוה

א) [לקמן מה:], ב) לקמן מח:, ג) לעיל מג:, ד) שם ע"א, ה) מה:, ו) לעיל מא., ז) לעיל כו ע"א.

הגהות הב"ח

(א) גמ' בתם מנין והלא דין הוא: (ב) רש"י ד"ה אם אמרת וכו' לישנא אחרינא וכי דנין קל מחמור בן ובת:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה שור באדם וכו' דהא שור בן יומו קרוי שור. לקמן סה ע"ב: שם ד"ה יפה כחן דחרש שוטה וקטן וכו'. לקמן פז ע"א: תוס' ד"ה והא תם הוא המקשן כו' כדפי' לעיל. דף מא ע"א ד"ה מאמר:

תורה אור השלם

א) אוֹ בֵן יִגָּח אוֹ בַת יִגָּח כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה יֵעָשֶׂה לּוֹ: [שמות כא, לא]

הגהות וציונים

א] בכת"י ודש"י אלא במועד: ב] ר"מ מ"ז (גליון): ג] צ"ל לנכרי (דפו"י): ד] צ"ל כאיש (גליון): ה] [צ"ל רבה] (גליון): ו] צ"ל מיפיה (באה"מ, ובכת"י סיפא): ז] בדפו"י נוסף גופיה: ח] נדצ"ל דאל"כ היה פטור, ובכת"י דא"כ למה היה: ט] צ"ל דהוי (באה"מ וכ"ה בכת"י): י] בתוס' ר"פ והפילו: כ] ר"מ מ"ז (גליון): ל] ר"מ (גליון): מ] [צ"ל דרבה] (גליון) וכ"ה בדפו"י:

סג א מיי' פ"י מהל' נזקי ממון הלכה ט סמג עשין סז:
סד ב ג ד ה מיי' שם הלכה י והלכה יג:

ליקוטי רש"י

שכן חייב בארבעה דברים. לבד מקפו שבת משה [לעיל ה:]. או בן יגח. בן שהוא קטן. או בת. שהיא קטנה לפי שנאמר והמית איש או אשה יכול אינו חייב אלא על הגדולים תלמוד לומר או בן יגח וגו' לחייב על הקטנים כגדולים [שמות כא, לא]. פטור מזה ומזה. במועד לנגיחות בכוונה וערך לאגמא בראשונה ונגח ד' שלא בכוונה פטור ליה מגזירת הכתוב דכתיב השור יסקל וגם בעליו וגו' כל זמן שאין השור בסקילה אין בעלים משלמין כופר. דחזא ירוקא. עשב על פי הבור ובא לאכול ונפל לאחך נפילה לא איכוין. ומיהו כופר שלא בכוונה משלם מנפילה אחרונה ואע"פ שאין השור בסקילה ושמעינן לרב (לעיל דף מג.) דאמר פטור מזה ומזה ה"מ במועד לנגיחות בכוונה וערך לאגמא בראשונה ונגח ד' שלא בכוונה פטור ליה מגזירת הכתוב דכתיב השור יסקל וגם בעליו וגו' כל זמן שאין השור בסקילה אין בעלים משלמין כופר אבל זה שלא היתה בו חיוב סקילה כלל אין העלאתו אלא לכופר של שן ורגל מאלר הזיק דאוקמינן ברגל שדרסה ע"ג תינוק מאלר הזיק דאיכא כופר ברגל ואף על גב דשלא בכוונה הוא ואין השור בסקילה וה"נ דחזא ירוקא ונפל תולדה דשן היא דמתכוין להנאתו וא"ת משונה הוא ואין זו שן כיון דאייעד ליה אורחא הוא ולאוקמי להך נפילה אחרונה במתכוין והשור בסקילה לא מצינן דלגבי כוונה תם הוא וליכא כופר דהא כל כמה דלא חזי ירוקא לא אייעד [לקמן מח:].

הוה ליה פלגא ופלגא ופסק נפשות להקל. מימה למ"ל [ה] המלמת דקאזיל. כומל: מיניה מיניה. ע"י למיפתו וגלגולו כל שעה עד שמפילו עליו ומיהו אינו מתכוין להרוג: חייב בכופר ופטור מן המיתה. דלרבנן כופר אם היינו כוופיה דשמואל: (ה) שהזק שור שלא מכוונה ולא הרג: מכופרו. למתניתן שלא מכוונה מיבּ מרבּעי לאם כופר: חיוביה דשור. תעלומי נזקיו ממנת הטר[ו] נמין: מחיוביי דשור. קמליה: כופר חיובא דבעלים. כפרת נפשו: מה בעלים עד דמבוין ליה". ר' שמעון אית ליה הך סברא גבי רועה נתלו הן הנשרפין (סנהדרין דף עט.) ורבנן פליגי עליה ואמרי לף בעלים נמי ממכוין להזיק אלא ודאי לא מכוין אדם זה חייב והאי ולא לימרי לי רבי יעקי [ז] מוקמי ליה פרט לזורק לחן לגו לתוך חנותו מנשים ויש שם כנעים ויצרפלים ואיכא למימר לכנעים מכוין: תיפוק ליה דרובא כנעים נינהו. ולא מימרין קרא למפטריה: ואי נמי. ממשה כנעים ויצרפלים לא מיכוין קרא למפטריה דלמימא אמר (במדבר לה) ושפטו העדה והצילו העדה[ט] להם קפק נפשות להקל[ז]: לא צריכא דאיכא תשעה ישראלים. לאו לאו קרא הוא לחייבו אלא לומר שאם נתכוין להרוג את הבהמה והרג את האדם [וכו'] פטור: [א]הא נתכוין להרוג את זה והרג את זה חייב מתניתין דלא כר' שמעון דתניא ר' שמעון אומר אפילו נתכוין להרוג את זה והרג את זה פטור מ"ט דרבי שמעון דאמר קרא [א] השור יסקל וגם בעליו יומת [ט] כמיתת בעלים כך מיתת השור מה בעלים עד דמיכוין ליה אף שור נמי עד דמיכוין ליה ובעלים גופייהו מנלן [ב] דאמר קרא [ב] וארב לו וקם עליו [ג] עד שיתכוין לו וברבן האי וארב לו מאי עבדי ליה אמרי דבי רבי ינאי [ג] פרט לזורק אבן לגו [ד] היכי דמי אילימא דאיכא תשעה כנענים ואחד ישראל ביניהם תיפוק ליה דרובא כנענים נינהו אי נמי פלגא ופלגא ספק נפשות להקל לא צריכא דאיכא תשעה ישראלים ואחד כנעני דאע"ג דרובא ישראלים נינהו כיון דאיכא חדא כנעני ביניהו הוי ליה קבוע וכל קבוע במחצה על מחצה דמי [ה] וספק נפשות להקל: מתני' [ד] שור האשה ושור היתומים שור האפוטרופוס שור המדבר שור ההקדש שור הגר שמת ואין לו יורשין הרי אלו חייבין מיתה ר' יהודה אומר שור המדבר שור ההקדש שור הגר שמת [ה] פטורין מן המיתה לפי שאין להם בעלים: גמ' ת"ר שור שור שבעה להביא שור האשה שור היתומים שור האפוטרופוס שור המדבר שור ההקדש שור הגר שמת ואין לו יורשין ר' יהודה אומר שור המדבר שור ההקדש שור הגר שמת ואין לו יורשין פטורין מן המיתה לפי שאין להם בעלים אמר רב הונא פוטר היה רבי יהודה אפילו נגח ולבסוף הקדיש נגח ולבסוף הפקיר ממאי מדקתני תרתי שור המדבר ושור הגר שמת ואין לו יורשין שור הגר שמת מאי ניהו דכיון דאין לו יורשין הוה ליה שור הפקר היינו שור המדבר היינו שור הגר שמת ואין לו יורשין אלא לאו הא קמשמע לן דאפילו נגח ולבסוף הקדיש נגח ולבסוף הפקיר שמע מינה [ו] תניא נמי הכי יתר על כן אמר ר' יהודה אפילו נגח ולבסוף הקדיש נגח ולבסוף הפקיר פטור שנאמר [ח] והועד בבעליו והמית וגו' עד שתהא מיתה והעמדה בדין שוין כאחד וגמר דין לא בעינן והא השור יסקל גמר דין הוא אלא אימא עד שתהא מיתה והעמדה בדין וגמר דין שוין כאחד: מתני' [ז] שור שהוא יוצא ליסקל והקדישו בעליו אינו מוקדש שחטו בשרו אסור ואם עד שלא נגמר דינו הקדישו בעליו מוקדש ואם שחטו בשרו מותר [ט] מסרו לשומר חנם ולשואל לנושא שכר ולשוכר נכנסו תחת הבעלים מועד משלם נזק שלם ותם משלם חצי נזק: גמ' תנו רבנן [ט] שור שהמית עד שלא נגמר דינו מכרו מכור

ואבתי צרורות נינהו. ומין כופר כמוך מלמ נגיחה לסוך גופו ממנו: ספק לו שמיה המרלה פלגא ופלגא ספק נפשות להקל. מימה למ"ל [ה] המרלמת דקאזיל. כומל: מיניה מיניה. ע"י למיפתו וגלגולו כל שעה עד שמפילו עליו ומיהו אינו מתכוין להרוג: חייב בכופר ופטור מן המיתה. דלרבנן כופר אם היינו כוופיה דשמואל: (ה) שהזק שור שלא מכוונה ולא הרג: מכופרו. למתניתן שלא מכוונה מיבּ מרבּעי לאם כופר: חיוביה דשור. תעלומי נזקיו ממנת הטר[ו] נמין: מחיוביי דשור. קמליה: כופר חיובא דבעלים. כפרת נפשו: מה בעלים עד דמבוין ליה". ר' שמעון אית ליה הך סברא גבי רועה נתלו הן הנשרפין (סנהדרין דף עט.) ורבנן פליגי עליה ואמרי לף בעלים נמי ממכוין להזיק אלא ודאי לא מכוין אדם זה חייב והאי ולא לימרי לי רבי יעקי [ז] מוקמי ליה פרט לזורק לחן לגו לתוך חנותו מנשים ויש שם כנעים ויצרפלים ואיכא למימר לכנעים מכוין: תיפוק ליה דרובא כנעים נינהו. ולא מימרין קרא למפטריה: ואי נמי. ממשה כנעים ויצרפלים לא מיכוין קרא למפטריה דלמימא אמר (במדבר לה) ושפטו העדה והצילו העדה[ט] להם קפק נפשות להקל[ז]: לא צריכא דאיכא תשעה ישראלים. לאו לאו קרא הוא לחייבו אלא לומר שאם נתכוין להרוג את הבהמה והרג את האדם [וכו'] פטור: [א]הא נתכוין להרוג את זה והרג את זה חייב מתניתין דלא כר' שמעון דתניא ר' שמעון אומר אפילו נתכוין להרוג את זה והרג את זה פטור מ"ט דרבי שמעון דאמר קרא [א] השור יסקל וגם בעליו יומת [ט] כמיתת בעלים כך מיתת השור מה בעלים עד דמיכוין ליה אף שור נמי עד דמיכוין ליה ובעלים גופייהו מנלן [ב] דאמר קרא [ב] וארב לו וקם עליו [ג] עד שיתכוין לו וברבן האי וארב לו מאי עבדי ליה אמרי דבי רבי ינאי [ג] פרט לזורק אבן לגו [ד] היכי דמי אילימא דאיכא תשעה כנענים ואחד ישראל ביניהם תיפוק ליה דרובא כנענים נינהו אי נמי פלגא ופלגא ספק נפשות להקל לא צריכא דאיכא תשעה ישראלים ואחד כנעני דאע"ג דרובא ישראלים נינהו כיון דאיכא חדא כנעני ביניהו הוי ליה קבוע וכל קבוע במחצה על מחצה דמי [ה] וספק נפשות להקל: מתני' [ד] שור האשה ושור היתומים שור האפוטרופוס שור המדבר שור ההקדש שור הגר שמת ואין לו יורשין הרי אלו חייבין מיתה ר' יהודה אומר שור המדבר שור ההקדש שור הגר שמת [ה] פטורין מן המיתה לפי שאין להם בעלים: גמ' ת"ר שור שור שבעה להביא שור האשה שור היתומים שור האפוטרופוס שור המדבר שור ההקדש שור הגר שמת ואין לו יורשין ר' יהודה אומר שור המדבר שור ההקדש שור הגר שמת ואין לו יורשין פטורין מן המיתה לפי שאין להם בעלים אמר רב הונא פוטר היה רבי יהודה אפילו נגח ולבסוף הקדיש נגח ולבסוף הפקיר ממאי מדקתני תרתי שור המדבר ושור הגר שמת ואין לו יורשין שור הגר שמת מאי ניהו דכיון דאין לו יורשין הוה ליה שור הפקר היינו שור המדבר היינו שור הגר שמת ואין לו יורשין אלא לאו הא קמשמע לן דאפילו נגח ולבסוף הקדיש נגח ולבסוף הפקיר שמע מינה [ו] תניא נמי הכי יתר על כן אמר ר' יהודה אפילו נגח ולבסוף הקדיש נגח ולבסוף הפקיר פטור שנאמר [ח] והועד בבעליו והמית וגו' עד שתהא מיתה והעמדה בדין שוין כאחד וגמר דין לא בעינן והא השור יסקל גמר דין הוא אלא אימא עד שתהא מיתה והעמדה בדין וגמר דין שוין כאחד: מתני' [ז] שור שהוא יוצא ליסקל והקדישו בעליו אינו מוקדש שחטו בשרו אסור ואם עד שלא נגמר דינו הקדישו בעליו מוקדש ואם שחטו בשרו מותר [ט] מסרו לשומר חנם ולשואל לנושא שכר ולשוכר נכנסו תחת הבעלים מועד משלם נזק שלם ותם משלם חצי נזק: גמ' תנו רבנן [ט] שור שהמית עד שלא נגמר דינו מכרו מכור

עין משפט נר מצוה

מה [א] (מיי' פי"ג מהל' נזקי ממון הלכה ו): מה א מיי' פ"א מהלכות נזקי ממון הלכה ט סמג עשין סה: מן ב ג מיי' פ"ד מהל' רוצח הלכה ו סמג לאוין קמב וע"ש פ"ה: מן ד מיי' פ"א מהלכות נזקי ממון הלכה ו סמג שם: מח ה מיי' שם פי"ג הלכה ט ע סמג שם: מט ו מיי' שם פ"ד הלכה ד סמג שם טוש"ע ח"מ סי' שפ"ח סעיף ח: ס ז מיי' שם פי"א הלכה ט ע ז מיי' שם פ"ד הלכה ט סמג שם:

ליקוטי רש"י

ואבתי. ופנדין [פסחים סח:]. ואבתי צרורות נינהו. לכל מה שהוא כאן ולא גופו קני לרועה [לעיל יב:]. דקאזיל מיניה מיניה. שהולך כל שעה ע"י שהוא מגלגלו [ע"ז סא.]. לאסוקי. להוסיף [כתובות עז:]. השור יסקל וגם בעליו יומת. למלי בעליו יומת קרא ימיתו להך לכפל ולא למחייב קטלא כדמפרש טעמא בגמ' (סנהדרין דף מו.) [סנהדרין ב:]. דאמר קרא וארב ו'. קרא ימיתו הוא נכתוב כי יהיה שם שור להעמו וקם עליו [סנהדרין עט.]. עד שיתכוין ו'. פרט למתכוין להרוג את זה והרג את זה [כתובות טו.]. ורבנן וכו' מאי עבדי ליה. היכי דמי. סרט לזורק אבן לגו. לתוך חנותו של בני אדם כנעים וישראלים שהן מתכוין להרוג ישראל זה והרג את זה תניא לא שמא קרא למעוטי [סנהדרין שם]. לתוך חנותו של בני אדם כנעים וישראלים שכל שני ישראלים עומדין ומתכוין להרוג [שם] זה והרג [שם] זה ומתרו בו וקבל התראה ונפלט ונכנס על מכירו מיד [כתובות טו.]. תיפוק ליה דרובא כנעים נינהו. ולמה לי קרא. אי נמי פלגא ופלגא. למה לי קרא למפטריה מקום שיש ספק נפשות להקל מוסיפין העדס (יומא דף פד:) [סנהדרין שם]. מכאן לנזקין קרא למיפטר. מימי לניקטלה. הוי ליה קבוע וכו'. ומתמיה הלי קרא לכל קטוע כחמלה על מחצה דמי [כתובות שם]. ומתמיה קרא למעוט מקום לרוח ליה כומי קטוע מיעס ולעיל מכאי קרא לכל קטוע לא פחות מלרוח נדון כחמלה על מחצה וזהו ספק נפשות להקל ומסכת נפקא לן מכל דוכתי דכל קטוע כחמלה על מחצה דמי ולא ליכל למילף מיניה כרובא דמי דהא מהיכא מיתי לן דילמא הלי דפטור ליה להלי ולא מקום לספק נפשות להקל כרובא לכל מחצה דמי ליה כרובא דכל מחצה על מחצה דמי.

מסורת הש"ס עם תוספות

ה) [מוספתא פ"ד ה"ו], 2) סנהדרין טו. עט: לקמן מה. ג) כתובות טו. סנהדרין עג. ד) [ועמ"ש פד:], ה) [שם קמט. וש"כ], ו) לעיל יג:, ז) לקמן טו:, ח) פסחים יב, ט) [כתובות טו.], י) לעיל כד., כ) מכות טו:, ל) [מכות טו.], מ) [לא מלאתי כן בערכין ובספר זוכמי סוף ובמהלכין] ובכתי"ש ליתא "בערכין", נ) סנהדרין עט:, ס) סנהדרין עט:, ע) [עיין תוספות מכותט טו. ד"ה פרט וחוס' כלה יח. ד"ה ספיקו].

הגהות הב"ח

(ב) רש"י ד"ה ומסקנ שור שחזיק שלא: (ג) תוס' ד"ה שור סמפי מיעטיין. נ"ב ע' נפ"ל מימות מן ע"ל [תוי"ט לרטנק]:

גליון הש"ס

גמ' דקאזיל מיניה מיניה. לעיל יח ע"ח: מתני' פטורין מן המיתה. עיין תוספות ברכות ע"ח ד"ה קי"ל:

תורה אור השלם

א) וְאִם שׁוֹר נֶגַח הוּא מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם וְהוּעַד בְּבְעָלָיו וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ וְהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת: [שמות כא, כט]

ב) וְכִי יִהְיֶה אִישׁ שֹׂנֵא לְרֵעֵהוּ וְאָרַב לוֹ וְקָם עָלָיו וְהִכָּהוּ נֶפֶשׁ וָמֵת וְנָס אֶל אַחַת הֶעָרִים הָאֵל: [דברים יט, יא]

הגהות וציונים

ה) מלשון רש"י שפ"י דאין הנדאה אלא בב"ד משמע דמהועד ליף אבל מלשון התוס' לעיל [יג:] דפי' דלאו מהועד קדריש צריכין להגיה והמית הגר (גליון): 3) [צ"ל השור] (גליון) וכ"ה בדפו"י. ג) נדצ"ל דרבנן (ב"ש): 7) הגי' בכתי"י למיפטריה דהא ספק נפשות להקל דרחמנא אמר ושפטו העדה והצילו העדה: ס) הד"א עם הדיבור הבא (ר"ש"ל ויעב"ץ): ו) צ"ל שאמרו (כת"י, בדפו"י שאמר): 7) צ"ל אינו יודע (דפו"י, כת"י): ס) צ"ל חייב (יעב"ץ, וכ"ה בכת"י): ט) צ"ל או בן יגח:

מכור הקדישו מוקדש שחטו בשרו מותר החזירו שומר לבית בעליו מוחזר משנגמר דינו מכרו אינו מכור הקדישו אינו מוקדש שחטו בשרו אסור החזירו שומר לבית בעליו אינו מוחזר [ט] ר' יעקב אומר אף משנגמר דינו החזירו שומר לבעליו מוחזר לימא בהא קמיפלגי דרבנן סברי אין אומרין באיסורי הנאה הרי שלך לפניך ורבי יעקב סבר אומרין באיסורי הנאה הרי שלך לפניך אמר רבה דכולי עלמא [א] אומרין באיסורי הנאה הרי שלך לפניך דא"כ נפלוג לענין חמץ בפסח אלא הכא בגומרין דינו של שור שלא בפניו קמיפלגי דרבנן סברי [ב] אין גומרין דינו של שור אלא בפניו דאמר ליה אי אהדרתיה ניהלי הוה מערקנא ליה לאגמא השתא אתפשתיה לתוראי בידא דלא יכילנא לאשתעויי דינא בהדיה ור' יעקב סבר גומרין דינו של שור שלא בפניו דאמר ליה סוף סוף מיגמר הוו גמרי ליה לדינא מאי טעמא דרבנן [א] השור יסקל וגם בעליו יומת [ס] כמיתת הבעלים כך מיתת השור מה בעלים בפניהם אף שור בפניו ור' יעקב בשלמא בעלים בני טענה נינהו אלא שור בר טענתא הוא: [ג] מסרו לשומר חנם ולשואל כו': תנו רבנן ארבעה נכנסו תחת הבעלים ואלו הן שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר הרגו תמין נהרגין ופטורין מן הכופר מועדין נהרגין ומשלמין את הכופר וחייבין להחזיר דמי שור לבעליו חוץ משומר חנם אמרי היכי דמי אי דנטריה אפילו כולהו נמי ליפטרו ואי דלא נטריה אפילו שומר חנם ניחייב אמרי הכא במאי עסקינן [ד] דנטריה שמירה פחותה ולא נטריה שמירה מעולה שומר חנם כלתה לו שמירתו הנך לא כלתה שמירתן אמרי כמאן אי כרבי מאיר דאמר

רש"י

מכור. הוא לרדיא: הקדישו מוקדש. ונפקא מיניה דאי מיתהני מיניה מעל: מוחזר. ואע"ג דשקלי ליה בי דינא הוי שומר פטור דהא כשהחזירו שור מעליא הוא: אינו מוקדש. דלאו ברשותיה דמריה קאי לאקדושיה: אין אומרין באיסורי הנאה הרי שלך לפניך. ונפקא מיניה לגזל חמץ ועבר עליו הפסח והחזירו אינו מוחזר [ג]: דא"כ. דלרבנן אין אומרין: ליפלגו. רבנן בחמץ בפסח ולימרו דחייב ואנן קיימא לן בהגוזל עצים (לקמן ד' צח:) דלרבנן אומר לו הרי שלך לפניך דקתני גזל חמץ ועבר עליו הפסח והחזירו וכן שור עד שלא נגמר דינו אומרין לו הרי שלך לפניך אבל משנגמר לא והא סברא לרבנן הוא דשמיעא להו וקתני דבחמץ בפסח מודו דאמרינן באיסורי הנאה הרי שלך לפניך אלא דכולי עלמא אמרינן באיסורי הנאה הרי שלך לפניך היכא דאיסורא ממילא אתא ליה כגון חמץ בפסח ולא מצי א"ל האי לאו מידי הוא אבל הכא משום הכי אמרי רבנן אינו מוחזר דאמר ליה אתפסתיה לתוראי כו' והזיקא דבידים הוא שהביאו לבי דינא והאי דנקט אי אהדרתיה ניהליה [ה] לאו משום דמיובא דלא אהדריה הוא דא"כ בחמץ בפסח נמי לימא ליה אי אהדרתיה מיהלי הוה אכילנא ליה ועוד לר' יעקב נמי נהי דגומרים דינו של שור שלא בפניו לימא ליה אי אהדרתיה ניהלי הוה שחיטנא ליה אלא אדלא אהדריה לא מחייבי ליה רבנן דהא קמהדר ליה השתא ואמרינן באיסורי הנאה הרי שלך לפניך אלא מיחייב משום דהוליכו לב"ד בידים והכי קאמר ליה לא היה לך להוליכו לב"ד דאי הוה בידי הוה מערקנא ליה מינייהו: סוף סוף מיגמר הוה גמרי ליה לדיניה. הלכך הוה ליה היזקא דממילא ולא בידים: מה בעלים בפניהם. דכתיב עד עמדו לפני העדה למשפט [ז] (במדבר לה): אי דנטריה. שמירה מעולה: כולהו נמי ניפטרו. מדמי שור בר משואל דהא אנוסין הם: שמירה פחותה. דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה [ס]: כלתה ליה שמירתו. דאין עליו להתחזק בשמירתו ודי בכך ולאו פשיעה היא הלכך לגבי בעלים פטור מדמי שור דהא סגי ליה בשמירה פחותה ובעי כפרה: והני לא כלתה שמירתן. שחייבין היו להתחזק בשמירתו שיהא שמור לבעליו ופשיעה היא מידי דהוה אגניבה ואבידה: כמאן אי כר"מ. דאמר במתניתין [ו] מועד לא סגי ליה בשמירה פחותה ומשום הכי נמי קתני משלמין כופר: דאמר

תוספות

מכור. פי' בקונטרס לרדיא ומשנגמר דינו אינו מכור לאסור בהנאה ואפילו ר"ת דמפרש [ו] דמחיים לא מיתסר מ"מ הרי אסור להשהותו לעבות דינו ובמהדורא אחת פרש"י מכרו מכור לאמר ליה מוכר היה לך לשוחטו כיון שידעת שהרג ואת הוא דאפסדת אנפשך ולא הוי מקח טעות וא"ת וסיפא כשנגמר דינו דקתני אינו מכור מסתמא יודע שנגח ושנגמר דינו דומיא דרישא שיודע שהרג וא"כ ליהוי מעות מתנה כמו במקדש אחותו [ס] וי"ל שאין הכל בקיאין בדין שור הנסקל וסבור שיכול להשהותו לעבות בו מלאכתו או אפילו לשחטו סבור דשרי: **דאם** כן ליפלוג בחמץ בפסח. פ"ה ואנן קי"ל בהגוזל [עצים] (לקמן דף צח:) דלרבנן אומר הרי שלך לפניך דקתני בברייתא גזל חמץ ועבר עליו הפסח שור והחזירו עד שלא נגמר דינו אומר לו הרי שלך לפניך אבל משנגמר דינו לא והאי סברא לרבנן הוא דשמיעין להו וקתני דבחמץ בפסח מודו וקשה לפירושו דסוגיא דהכא איתא נמי התם בהאי [ג] שמעתא ומוכח התם דרבה שלחה ואמר דכ"ע אומרים באיסורי הנאה הרי שלך לפניך מדלא פליגי בחמץ בפסח לא היה יודע אותה ברייתא אלא רבה בר שמואל הביאה ואמר ליה רב חסדא אי משכחת להו לא תימא להו ואור"י דדייק מדלא פליגי בחמץ שלא הייתי יכול לטעות ולהעמיד מחלוקתם במילתא אחריתי:

השתא אתפסתיה לתוראי. פי' הקונטרס אתפסתיה בידים שמסרו לב"ד לדונו בסקילה ולכך אין יכול לומר לו הרי שלך לפניך לפי שהתפיסו בידים והשתא לפי זה נוכל להעמיד כל הבבא דמתני' בהגוזל קמא (לקמן ד' צו:) כרבנן דרבי יעקב לפי דחוי (א) דרבא ושור היוצא ליסקל דקתני במתני' דהתם דא"ל הרי שלך לפניך כגון שתפסוהו ב"ד מאליהן ומיהו רש"י פי' שם [ט] שאין מעמיד כרבנן רק רישא אבל הסיפא דשור היוצא ליסקל דמתניתין לא אתיא כרבנן אלא כר' יעקב דוקא וזה פי' משום שרוצה להעמיד שור היוצא ליסקל דמתניתין בתפיסה בידים ליד ב"ד דומיא דברייתא דהיינו בהתפיסו בידים וקשה לפירושו דאם זה ההיזק לא הוי היזק ניכר אפילו אתפסיה בידים לא יתחייב ואם הוא ניכר אפילו תפסו ב"ד מאליהן למה יפטור וכי לא היה לו לשומרו שלא יבא לידי כך ועוד דאם הוא פטור כשתופסים אותו מאליהן כשתופסים [ג] אותו בידים נמי פטור דסוף סוף אפילו לא היה מתפיסו בידים היו תופסים אותו מאליהן ולא הפסידו בעלים בהתפסתו כלום ונראה לר"י דבתפסוהו מאליהן נמי חייב דמה שנופל ליד ב"ד חשוב היזק ניכר וכיון דעל ידי פשיעה נפל ליד ב"ד חייב ולא יכול לומר הרי שלך לפניך כמו בחמץ ועבר עליו הפסח [ז] שהוא היזק שאינו ניכר הלכך יכול לומר שם הרי שלך לפניך ור' יעקב לא חשיב היזק ניכר מה שנופל ליד ב"ד וגמרו את דינו כיון שאפילו לא בא לידם היו גומרין את דינו ונמצא שאינו מפסיד ע"י שבא לידם אלא כאילו גמרו דינו שלא בפניו חשיב לפי שגם אז היה נאסר והוי היזק שאין ניכר ולכך יכול לומר לו הרי שלך לפניך כמו בחמץ ועבר עליו הפסח ואי אהדרתיה לאו נתינת טעם הוא שהיה יכול להצילו ע"י כך שאין תלוי בזה כמו שפ"ה אלא כלומר לא היו גומרין דינו שלא בפניו ועכשיו גרמת שנתפס בידם וגומרין דינו ע"י מה שנפל בידם חשיב היזק ניכר ולא תוכל לומר הרי שלך לפניך וכן משמע בהניזקין (גיטין ד' נג:) דבהיזק ניכר אין יכול לומר הרי שלך לפניך דפריך ממתני' דגזל מטבע ונפסל כו' ואי אמרת היזק שאין ניכר שמיה היזק פי' משום דחשיב כאילו ניכר אמאי אומר ליה הרי שלך לפניך גזל הוא וממונא מעליא בעי לשלומי כי אין זה ממון שגזל כיון שחשוב כאילו ההיזק ניכר בו שאין לך שינוי גדול מזה אילו היה ניכר ושור תם דמזיק ברשות שומר אפילו קודם גמר דין אם יחזירנו שומר לבעלים לא יפטר בכך כיון דמזיק ע"י פשיעת שומר ונפל ברשות ניזק להחליט לו מיד לר"ע להשתעבד [ז] בו ולרבי [ט] ישמעאל לגבות מגופו [ס] והוה ליה [ו] היזק ניכר שהוא מופסד שנפל ברשות אחרים ולא יכול לומר הרי שלך לפניך כמו שיכול לומר בשור שהרג אפילו לאחר גמר דין לר' יעקב ולרבנן קודם גמר דין ובחמץ לכ"ע: **אלא** שור בר טענה הוא. ואפילו דרשינן בעלמא כמיתת בעלים כך מיתת השור להך מילתא אין סברא לדורשו: **חוץ** משומר חנם. הוא הדין דהוה מצי למימר כולן פטורין בשמרו שמירה מעולה חוץ משואל דחייב באונסים: **אפילו** כולהו נמי ליפטרו. ושואל גופיה נהי דחייב לשלם דמי שור לבעלים מ"מ כופר אין משלם: בחזקת

עין משפט נר מצוה

עא א מיי' פי"ג מהל' גזלה ואבידה הלכה ד סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' שסג סעיף ה:
עב ב מיי' פי"א מהל' נזקי ממון הלכה י סמג עשין סו:
עג ג ד מיי' שם פ"ד הלכה ד סמג שם טוש"ע ח"מ סי' שצו סעיף א:

הגהות וציונים

א] כת"י ניהלי. ב] בהדיא (דפו"ר). ג] צ"ל כשמתפיסים (גליון) כ"ה ברש"ש. ד] צ"ל ולהשתעבד (דפו"ר). ה] דפו"ר לרבי (עיין רש"ל ורש"ש). ו] בדפו"ר הוה ליה, ולפנינו ע"פ המהרש"ל.

ליקוטי רש"י

מכור. ולא יסקל דעניין מיתה והעמדה בדין שייך שוין כלשל. החזירו שומר לבית בעליו מוחזר. ופטור שומר [לקמן צח.]. אף משנגמר דינו ובו' מוחזר. ואומר לו הרי שלך לפניך [לקמן צח.]. דאמר ליה הורא אשלימית לך לי הורא אשלימית לי [כתובות לד.]. דא"כ נפלוג לענין חמץ בפסח. דאם כן לרבנן אין אומרים דאמלגי בשור לגבי שור לפלוגו נמי לגבי גזל חמץ ועבר עליו הפסח אבל הכא בשור שהמיתה הוא דאמר אין מוחזר דאמר ליה האי אישור הנאה לאו איסור דאתי עליה ממילא הוא כגון חמץ בפסח אלא את קטלתיה בידים שהבאתו לב"ד דאי הוה גבאי אנא מערקינא ליה לאגמא וכו' [לקמן צח.]. אי אהדרתיה ניהלי הוה מערקנא ליה לאגמא. אם החזרתו לי הייתי מבריחו לאגם [ע"פ ברכות ה: לה. גיטין נג: קידושין ל. לעיל מא.].

מסורת הש"ס עם הוספות

א) לקמן צח. נח: [כתובות לד.], ב) [לעיל מד: וש"נ], ג) לקמן צח., ד) תוספתא מכות פ"ב ה"ב, ה) לקמן נה., ו) לקמן ע"ב, ז) [עי' תוס' סנהדרין [עט:] ד"ה בשור ותוספות זבחים ע: ד"ה אפי'], ח) [קדושין דף מו:], ט) צח: ד"ה דא"כ, י) לקמן צו:, כ) לעיל לג ע"א.

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה השתא וכו' לפי דחוי דרבה וכו':

גליון הש"ס

תוס' ד"ה מכור כו'. דמחיים לא מתסר. עי' זבחים עא ע"א תוד"ה אפילו:

תורה אור השלם

א) וְאִם שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם וְהוּעַד בִּבְעָלָיו וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ וְהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת: [שמות כא, כט]

עין משפט
נר מצוה

עד א מיי׳ פ״א מהל׳ שכירות הלכה ג סמג עשין פ טוש״ע ח״מ סימן שג סעיף א:
עה ב טוש״ע ח״מ סי׳ שלו סעיף א וע״ין מיי׳ פ״ד מהל׳ נזקי ממון הלכה י ובהשגות ובמ״מ ובל״מ:
עו ג מיי׳ פ״ז מהלכות נזקי ממון הלכה א סמג עשין סח טור ש״ע ח״מ שם סעיף א:
עז ד מיי׳ שם הלכה ג ועיין בהשגות ובמ״מ ובל״מ סמג שם:

ליקוטי רש״י

שוכר. בהמה. כיצד משלם. לשומר חנם ושומר שכר ושואל כתיב שוכר לא כתיב ומהו דין מיהו לענין גניבה ואבידה פטור או חייב. ר׳ מאיר אומר כשומר שכר. הואיל ולהנאתו הוא אלא אע״פ שנותן שכר פעולתו ש״ש הוא דאי לא יהיב שכר הוי שואל וחייב באונסין השתא דיהיב ליה אגרא לא הוי שואל והוי ש״ש. ר׳ יהודה אומר כשומר חנם. דקא יהיב אגר מלאכתו ואינו נוטל שכר על שמירתו [ב״מ פ:]. דלא אזיל איהו ומזיק אחריני קביל עליה. שלא ילך הוא ומזיק אחרים קיבל עליו [ע״פ יומא כה; גיטין פג. יבמות עו: ב״מ ע: שבת קיד.]. דאתי אחריני ומזקי ליה לדידיה לא אסיק אדעתיה. שיבואו אחרים ויזיקו אותו בעלמו לא העלה בדעתו [ע״פ תענית ט; יבמות שם ברכות לד. סב. שבועות כט. סוכה כה:]. קשרו בעליו. לשור. תם חייב. דלא סגי ליה בפחותה. ר״א אומר וכו׳. פליג אתרוייהו דאילו ר״מ מיהו בשמירה מעולה סגי ליה ור״א סבר לית ליה נטירותא למועד [לקמן נה:]. לאו בחזקת שימור קיימי. שרגילין בנגיחה וצריכין שמירה [לעיל טו.]. אם לא ישמרום בעלים שלא יזיקו [אינם בחזקת משתמרים מאליהם שלא יזיקו] אלא מזיקין אפי׳ ניזקא דלאו אורחיה הלכך על מרייהו רמיא לנטורינהו [כתובות מא.].

בחזקת שימור קיימי. אין הפירוש כההיא דפ״ק (ד׳ טו.) גבי פלוגתא דפלגא נזקא קנסא דבחזקת שימור דהתם היינו דאין צריכין שימור שאין דרכו להזיק כמו שן ורגל אבל חזקת שימור דהכא היינו שדרך בני אדם לשומרו וסתם עביד להו שמירה פחותה ור״ת גרס בדר׳ מאיר בחזקת שימור ובדר׳ יהודה לאו בחזקת שימור ולפי הגיר׳ הכי פירושו מאי טעמא דר׳ מאיר קסבר סתם שוורים בחזקת שימור חשידי לבעלים שסבורין הבעלים שאין דרכן להזיק ועל כן אינם חוששין לשומרם וטעמא דר״י סתם שוורים לאו בחזקת שימור חשידי לבעלים ונטרי להו שמירה פחותה ולהך גירסא הוי פירוש חזקת שימור דהכא כחזקת שימור דפ״ק ומיהו בין לר״מ בין לר״י[ה] סברי שפיר פלגא נזקא קנסא: **והא** מיבעי ליה ללאו. נראה כגירסת הספרים דגרסי והא מיבעי ליה לגופיה כלומר לריבוי אחר ריבוי: **לא** פטר ר״י אלא צד העדאה שבו. מסברא אומר כן דאטו משום שנעשה מועד גרע ויפטר אפילו מח״נ בשמירה פחותה וא״ת התינח לסברא דאית לן למימר צד תמות במקומה עומדת מסברא כדפרישית אלא לקולא דאין משתלם אלא מגופו[ה] ואין מעמידין אפוטרופוס[ס] מנלן וי״ל הואיל דצריכין אנו לומר צד תמות במקומה עומדת לחומרא ה״ה לקולא ומיהו ליפטר בהולאתו למ״ד[ס] פלגא נזקא קנסא לא אמרינן במקומה עומדת [ס]דכיון דאייעד לאו קנסא הוא: **מועד** לקרן ימין. מלינו למימר דלוקא נקט לפי שקרן ימין מזומן להזיק יותר מקרן של שמאל אבל מועד לקרן שמאל כ״ש למועד לקרן ימין או שמא אין מועד ואורחא דמילתא נקט:

אלא ודאי רב לענין שמירה אשמועינן ואי אליבא דר״מ הא תם ומועד לענין שמירה כי הדדי נינהו לא גרסינן אי אליבא דר״מ פשיטא ואי גרסינן הכי מפרש[ה] אי אליבא דר״מ ולענין שמירה לא אשמועינן רב דהא אין חילוק בשמירתו אלא לענין תשלומין אשמועינן פשיטא דהא כי האי גוונא טובא תנן: אלא אליבא דר״י. ואשמועינן רב דאם שמרו שמירה פחותה ויצא והזיק בקרן ימין שהועד לה פטור דמועד בשמירה פחותה סגיא ליה ואם נגח בשמאל חייב דתם לא אשמעינן לשמירה פחותה: מאי אריא קרן שמאל. דאי נגח בה חייב חצי נזק כי נגח בימין נמי איכא צד תמות ומועדת לחציו פטור ולחציו חייב דהא צד תמות במקומה עומדת ואשתכח דהכא נמי חצי נזק משלם ומאי נפקא לן מדרב: לית ליה דרב אדא. אלא לגמרי פטר ביה ר״י ואשמועינן רב דכי האי גוונא משכחת צד תמות ומועדת בחד תורא ולענין שמירה דאם שמרו שמירה פחותה והזיק בקרן ימין פטור לגמרי ואם בשמאל משלם חצי נזק:
אבל

דאמר[ה] שוכר כשומר חנם דמי. כבבא מציעא בהשואל (ד׳ צג:) ונתני חוץ משומר חנם והשוכר: ואי כר״י. היכא דשמרו שמירה פחותה אמאי משלמים כופר האמר ר״י מועד סגי ליה בשמירה פחותה: ר״א היא דאמר. במתניתין אין לו שמירה למועד אלא סכין ואפילו שמירה מעולה וכ״ש האי דשמירה פחותה נטריה ומשום הכי משלמין כופר ולענין דמי שור נמי חייבין דעליהן לשומרו שמירה מעולה הואיל ונושאי שכר הן ודנטריה שמירה מעולה לא מצי מוקים לה אפילו לר״א דאע״ג דלענין כופר חייבין דלא סגי ליה בשמירה מעולה לענין דמי שור לבעלים פטורין דהא נטרוהו ומאי הוה להו למיעבד: וסתמא דמילתא. שור נגחן כי מקבל איניש נטירותיה עליה למה שהוא מוחזק מקבל עליה דלא לזיק אחריני אבל דלא ליזקיה אחריני לא מסיק אדעתיה שהרי אין שור מתיצב לנגדו מפחדו: מתני׳ ננעל בפניו כראוי. היינו שמירה פחותה דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה לקמן בהכונס (דף נה:): ולא ישמרנו בעליו. במועד כתיב מיעט הכתוב לשמירה מועטת כדמפרש בגמרא: אין לו שמירה. למועד: אלא סכין. ואפילו שמרו שמירה מעולה והפיל הכותל ויצא חייב ושלש מחלוקות בדבר לר״מ בשמירה פחותה חייב ובמעולה פטור ולר״י בפחותה נמי פטור ולר״א במעולה נמי חייב: גמ׳ לאו בחזקת שימור קיימי. אין אדם משמר שורו כלל אלא מניחו ויולא: נגיחה לתם נגיחה למועד. מגזירה שוה דבעי נמי תם שמירה מעולה: סתם שוורים בחזקת שימור קיימי. אין לך אדם שאינו משמר שורו שמירה פחותה וחייב הכתוב בתם אלמא שמירה מעולה בעי הדר כתב כו׳: וכי תימא. נילף נגיחה נגיחה דתם נמי לסגי ליה בפחותה: והא. לא ישמרנו מבעי ליה ללאו כלומר לגופיה דאם לא שמרו שמירה מעולה ליחייב ודרשינן ביה ריבוי אחר ריבוי ומיעוטא דתם מנא ליה: לזה. מיעטתי לפחותה ולא לאחר: אבל צד תמות במקומה עומדת. דלא סגי ליה בפחותה ומשלם חצי נזק: אליבא דמאן. כלומר הא ודאי לענין תשלומין לא אצטריך ליה לרב לאשמועינן דלימין נזק שלם ולשמאל שלא הועד לה משלם חצי נזק דהא כי האי גוונא טובא תנן דאפילו מועד לאדם אינו מועד לבהמה[ס] וכ״ש מועד לקרן ימין שהוא צד חזקה[ה] שנו אינו מועד לשמאל

דאמר[ה] שוכר כשומר חנם דמי ליתני חוץ משומר חנם והשוכר ואי כר״י דאמר שוכר כנושא שכר דמי ניתני חוץ משומר חנם וכולן במועדין פטורין לענין כופר אמר רב הונא בר חיננא הא מני ר״א היא דאמר אין לו שמירה אלא סכין ולענין שוכר סבר לה כר״י דאמר שוכר כנושא שכר דמי אביי אמר לעולם כר׳ מאיר וכדמחליף רבה בר אבוה ותני [ס]שוכר כיצד משלם ר״מ אומר [א]כשומר שכר רבי יהודה אומר כשומר חנם א״ר אלעזר מסר שורו לשומר חנם הזיק חייב הוזק פטור אמרי היכי דמי אי דקביל עליה שמירת נזקיו אפילו הוזק נמי ליחייב ואי דלא קביל עליה שמירת נזקיו אפילו הזיק נמי ליפטר אמר רבא לעולם שקיבל עליו שמירת נזקיו והכא במאי עסקינן [ב]כגון שהכיר בו שהוא נגחן וסתמא דמילתא דלא אזיל איהו ומזיק אחריני קביל עליה דאתי אחריני ומזקי ליה לדידיה לא אסיק אדעתיה: **מתני׳** [ס]קשרו בעליו במוסרה ונעל בפניו כראוי ויצא והזיק אחד תם ואחד מועד חייב דברי ר״מ [ז]רבי יהודה אומר [ג]תם חייב ומועד פטור שנאמר [א]ולא ישמרנו בעליו ושמור הוא זה ר״א אומר אין לו שמירה אלא סכין: **גמ׳** מאי טעמא דר״מ קסבר [ס]סתם שוורים לאו בחזקת שימור קיימי ואמר רחמנא תם ניחייב דניבעי ליה שמירה פחותה הדר אמר רחמנא ולא ישמרנו גבי מועד דנבעי ליה שמירה מעולה ויליף [ו]נגיחה לתם נגיחה למועד ר״י סבר סתם שוורים בחזקת שימור קיימי אמר רחמנא תם נשלם דניבעי ליה שמירה מעולה הדר אמר רחמנא ולא ישמרנו גבי מועד דנעביד ליה שמירה מעולה [ו]הוי ריבוי אחר ריבוי ואין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט מיעט הכתוב לשמירה מעולה וכי תימא נגיחה לתם נגיחה למועד הא מיעט רחמנא ולא ישמרנו לזה ולא לאחר[ס] והא מיבעי ליה ללאו אם כן נכתוב רחמנא ולא ישמור מאי ולא ישמרנו לזה ולא לאחר תניא[ס] ר״א בן יעקב אומר אחד תם ואחד מועד ששמרו שמירה פחותה פטור מאי טעמא סבר לה כר״י דאמר[ס] מועד בשמירה פחותה סגי ליה ויליף נגיחה לתם ונגיחה למועד אמר רב אדא בר אהבה לא פטר ר״י אלא צד העדאה שבו אבל [ס]צד תמות במקומה עומדת אמר רב [ד]מועד לקרן ימין אינו מועד לקרן שמאל אמרי אליבא דמאן אי אליבא דר״מ האמר אחד תם ואחד מועד שמירה מעולה בעי אי אליבא דרבי יהודה מאי אריא קרן שמאל אפילו בימין נמי אית ביה צד תמות ואית ביה צד מועדת אמרי לעולם כרבי יהודה ולא סבירא ליה דרב אדא בר אהבה והכי קאמר כי האי גוונא הוא דמשכחת ביה צד תמות ומועדת
אבל

מסורת הש״ס
עם הוספות

א) [לקמן נו: וש״נ], ב) ב״מ פ: לג. לה: לקמן נז: שבועות מט:, ג) לקמן נה: נט: [ועי׳ בתוס׳ שבת נב: ד״ה קפרס], ד) לעיל לד:, ה) [לעיל טו.], ו) [לעיל מד.], ז) [פסחים כג.], ח) עיין תוס׳ לקמן נה: ד״ה ר׳ יהודה, ט) לעיל מ., י) לקמן נה:, כ) [לעיל יח. לט:], ל) לעיל לז., מ) [לעיל יח.], נ) [לעיל לט.], ס) לעיל טו ע״א.

גליון הש״ס

תוס׳ ד״ה לא פטר כו׳ דכיון דאייעד לאו קנסא הוא. וכ״כ רש״י לעיל לט ע״א ד״ה שור של תרם ותוס׳ שם ד״ה אין מעמידין ולעיל מ ע״א תוס׳ ד״ה ולימא ליה:

תורה אור השלם

א) אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ בְּעָלָיו שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם שׁוֹר תַּחַת הַשּׁוֹר וְהַמֵּת יִהְיֶה לּוֹ: [שמות כא, לו]

הגהות וציונים

א] צ״ל האמר (כת״י ודפו״ר, ועי׳ רש״י לעיל טו״א ד״ה כמאן) וגי׳ רש״י כמו בכת״י אי כר״מ האמר שוכר כש״ח דמי וניתני חוץ וכו׳ ואי כר״י דאמר שוכר כנ״ש דמי והאמר מועד בשמירה פחותה סגי ליה ניתני חוץ וכו׳: ב] צ״ל צד הזק שבו (כת״י, וכ״ה באוד זרוע): ג] צ״ל מיפרשא (כת״י, ובדפו״ר ספר׳): ד] צ״ל בין ר״מ (כת״י) בין ר״י (כת״י ודפו״י):

אבל מועד לגמרי לא משכחת לה לצד תמות כלל. דליחייב חלי נזק: שלא יגדל אדם כו'. הכי נמי האי לא ישמרנו לא יקיימנו הוא:

הדרן עלך שור שנגח ארבעה וחמשה

שור שנגח את הפרה ונמצא עוברה בצדה. ומת: ואין ידוע אם עד שלא נגחה ילדה. ולא מת מחמת הנגיחה: אם משנגחה. ומחמת הנגיחה הפילתו: ורביע נזק. דהא חייב חלי נזק והאי ולד מוטל בספק הוא וחולקין: וכן פרה שנגחה כו'. מפרש בגמ': **גמ'** אי נמי לכי הא. דיכול לומר לשחיטה מכרתיו לך ואף על גב דאיכא למימר זיל בתר רובא ורובא לרדיא קזבני והוי מקח טעות אשמעינן מתניתין דהואיל ונקיט מוכר דמי הוה ליה אידך מוציא מחבירו ועליו הראיה: לנכסתא. לשחיטה: דמי רדיא. יקרין: בעל

אלא טעמא דר"א כדתניא. תימה מהאי טעמא נמי לא תסגי טור בכסוי משום דרבי נתן וי"ל דטור אית ליה תקנתא טפי כשמכסהו כלאו משור נגחן ועי"ל דמעיקרא ודאי ס"ד דר"א לענין תשלומין קאמר אבל השתא דמסקינן טעמא כדר' נתן לאו לענין תשלומין איירי אלא לגבי איסור בעלמא דאסור לקיימו ואיכא למימר דגבי טור נמי איכא אבל מודה שאם שמרו שמירה מעולה והזיק פטור מיהו בשמירה פחותה ודאי לא סגיא מדאוסר לקיימו ולהכי אמר לעיל (דף מה:) הא מני ר"א היא:

אבל מועד לגמרי לא משכחת ביה צד תמות כלל: ר"א אומר אין לו שמירה אלא סכין (כו'): אמר רבה מאי טעמא דר"א דאמר קרא ולא ישמרנו שוב אין לו שמירה לזה א"ל אביי אלא מעתה דכתיב ולא יכסנו נמי שוב אין לו כיסוי לזה וכי תימא הכי נמי והתנן כסהו כראוי ונפל לתוכו שור או חמור ומת פטור אלא אמר אביי היינו טעמיה דר"א כדתניא ר' נתן אומר מניין שלא יגדל אדם כלב רע בתוך ביתו ואל יעמיד סולם רעוע בתוך ביתו שנאמר ולא תשים דמים בביתך:

הדרן עלך שור שנגח ד' וה'

הדרן עלך שור שנגח ארבעה וחמשה

שור שנגח את הפרה ונמצא עוברה בצדה ואין ידוע אם עד שלא נגחה ילדה אם משנגחה ילדה משלם חצי נזק לפרה ורביע נזק לולד וכן פרה שנגחה את השור ונמצא ולדה בצדה ואין ידוע אם עד שלא נגחה ילדה אם משנגחה ילדה משתלם חצי נזק מן הפרה ורביע נזק מן הולד: **גמ'** אמר רב יהודה אמר שמואל זו דברי סומכוס דאמר ממון המוטל בספק חולקין אבל חכמים אומרים זה כלל גדול בדין המוציא מחבירו עליו הראיה למה לי למימר זה כלל גדול בדין אצטריך דאפילו ניזק אומר ברי ומזיק אומר שמא המוציא מחבירו עליו הראיה אי נמי לכי הא דאתמר המוכר שור לחבירו ונמצא נגחן רב אמר הרי זה מקח טעות ושמואל אמר יכול שיאמר לו לשחיטה מכרתיו לך אמאי וניחזי אי גברא דזבין לרדיא אי גברא דזבין לנכסתא לא צריכא בגברא דזבין להא ולהא וניחזי אי דמי רדיא לרדיא אי דמי נכסתא לנכסתא לא צריכא דאוקיר בישרא וקאי ברמי רדיא אמרי ואי

שור שנגח את הפרה. זו דברי סומכוס. תימה דבפרק השואל (ב"מ דף ק. ושם) משמע דלא אמר סומכוס יחלוקו אלא בעומד באגם גבי המחליף פרה בחמור דפריך בגמרא אמאי יחלוקו ונחזי ברשות דמאן קיימא אמר שמואל בעומדת באגם ופריך ונוקמה בחזקת מרא קמא הא מני סומכוס היא מדלא אמר אלא משמע דלא הדר ביה מקושיא קמא והך דהכא איכא לאוקמי בעומדת באגם לר"ע דאמר יחלקו השור אבל לר' ישמעאל דמלי לסלק ליה שוי לא תתיישב אך מההיא דהמניח (לעיל דף לה:) קשה דדייק זאת אומרת חלוקים עליו חבריו על סומכוס דמשמע התם דאפילו בברי וברי קאמר סומכוס דחולקין ואפילו עומד בביתו מדלא אוקי מתניתין בעומד בביתו או כרבי ישמעאל דאמר ב"ת הוא ומלי לסלוקי' בשוי ותיתי אפילו כסומכוס:

דאפילו ניזק אומר ברי ומזיק אומר שמא. וא"ת והא מחויב שבועה ואין יכול לישבע הוא שזה מודה במקלת בנזק הפרה ובנזק הולד אומר איני יודע ומתוך שאין יכול לישבע משלם כדאמר רבא בפרק השואל (ב"מ דף לז. ושם) ומיהו שמואל לית ליה האי סברא בפרק כל הנשבעין (שבועות דף מז. ושם) ועוד י"ל דלמ"ד פלגא נזקא קנסא לא יהא מחויב שבועה גדולה מהודאת עצמו דמודה בקנס פטור [א] ועוד אומר ר"י דלא דמי כלל דהא טעמא דמחויב שבועה ואין יכול לישבע משלם מפרש בפרק כל הנשבעין (שם) משום דכתיב שבועת ה' תהיה בין שניהם ולא בין היורשים ומפרש התם כגון שאמר ליה מנה לאבא ביד אביך ואמר ליה חמשים ידענא וחמשים לא ידענא דאבוה כה"ג מיחייב ועל כרחך נריך ליתן טעם למה בהא חייב ויורשים פטור דבלא טעמא אין לומר כדאמר התם אי דאמר ליה נ' אית ליה ונ' לית ליה מה לי הוא מה לי אביו אלא היינו טעמא דבהא חייב לא ידענא דהיה לו לידע אם חייב לו מנה אם לאו אבל יורשיו לא היה להם לידע במילי דאבוהון ומהאי טעמא אית ליה נמי למיפטר בשמעתין שאין לו לידע דבר זה אם משנגחה ילדה או קודם וא"ת דהכא משמע דלית ליה לרב יהודה ברי עדיף ולקמן בפרק בתרא (דף קיח.) ובהשואל (ב"מ דף לז: ושם) אמר מנה לי בידך והלה אומר איני יודע רב יהודה ורב הונא מחייבי דברי עדיף ואין לתרץ דהכא מטעמיה דשמואל קאמר דהא בספ"ק דכתובות (דף יב: ושם) בעי למימר הא דרב יהודה ורב הונא דשמואל היא ולפי אותה סברא תקשה דשמואל אדשמואל וי"ל כדפרישית לעיל דהתם ברי שלו טוב שיודע שיכחישנו אם הוא משקר וגם אותו יש לו לידע אם חייב לו אם לאו הלכך מדטעין שמא מוכחא מלתא דברי דהאי אמת הוא וברי עדיף אבל הכא מה שטוען ברי לפי שיודע שזה לא היה בשעת נגיחה וזה טוען שמא טוב שאין לו לידע מסו"ה אין ברי עדיף ובספ"ק דכתובות (שם) דבעי למימר הא דרב הונא ורב יהודה דשמואל היא ולא מסיק אדעתיה הא דלדמי התם במסקנא היה יכול להקשות התם דשמואל אדשמואל דהתם פסיק שמואל כר"ג דאמר נאמנת בההיא דמשארסתני נאנסתי אע"ג דהתם אין לבעל לידע מתי נאנסת והכא בשמעתין מודה שמואל דלא אמר ברי עדיף במקום שהברי גרוע אלא שבכמה מקומות יכול לומר וליטעמיך ולא קאמר וההיא דהבית והעלייה (ב"מ דף קטז: ושם) דהיה אחד מכיר מקצת אבניו נוטלן ואמר [בגמ'] דאידך קאמר איני יודע ופריך לימא תיהוי תיובתא דר"נ ומשמע דלרב יהודה ניחא התם י"ל דרגילות הוא שכל אחד מכיר מקצת אבניו וכן מוכח דמוקי לה כגון שיש עסק שבועה ביניהם ואם לא היה לו להכיר אבניו לא הייתי אומר מתוך שאין יכול לישבע משלם כדפרישית לעיל וההיא דתנן בית נופלין (ב"ב דף קנח. ושם קנה) זה אחי אין נאמן ויטול עמו בחלקו ומוקי בגמ' דאמרי אינך אין אנו יודעין ודייק זאת אומרת מנה לי בידך והלה אומר איני יודע פטור אע"ג דברי גרוע הוא שאין להם לאחין לידע אם הוא אחיהם דמה יודעים באותו שבא ממדינת הים התם בלאו הכי דחי שפיר ואין חושש לומר וליטעמיך ועוד י"ל דהתם מני למימר דהכי קאמר זאת אומרת מנה לי בידך והלה אומר איני יודע פטור היכא דהוי ברי גרוע והשמא טוב כעין ההיא דמתני' דהתם:

המוציא מחבירו עליו הראיה. משמע מהכא דאין הלכה כסומכוס מדלא ס"ל שמואל כוותיה ובשמעתין דכל דאלים גבר בפרק חזקת הבתים (ב"ב דף לה. ושם) יש להאריך בזה: **וניחזי** אי דמי רדיא לרדיא. פי' הרר"י בר מרדכי דהכא אפי' כרבנן דאמרי בהמוכר את הספינה (שם דף עז:) מכר הצמד לא מכר הבקר ולית להו הדמים מודיעים הכא מודו דהני מילי גבי צמד דאיכא רובא וחזקה דרובא קרו לצמד צמד ולבקר בקר וגם הוא מוחזק ואפילו לפי הספרים דלא גרסי רובא מ"מ לא אתיא דמים לאודייהו ומפקי מחזקה אבל הכא רובא לרדיא זבני ואיכא חזקה כנגד אותו הרוב שהמוכר מוחזק אמרינן הדמים מודיעים לסייע או לרוב או לחזקה ורשב"ם פירש בהמוכר פירות (שם דף צב ושם) בענין אחר:

ה"ג

דהתם יין קתבע מיניה דמוכר בהדיא. וניחזי אי גברא דזבין וכו'. כלומר ה"ד דפליגי רב ושמואל ליחזי אי האי גברא עובד אדמה הוא ולא טבח ורגיל לקנות שוורים לחרישה וכגון שהיו מכירין זה את זה ודאי לרדיא זבין ואפי' לשמואל ליהוי מקח טעות דכיון שמכירין זה את זה הרי כאילו פירש לו מכור לי שור לחרישה ודמי למוכר זרעוני גינה שאין נאכלין דמשמשא חייב באחריותן. דזבין לנכסתא. כגון טבח שאינו עובד אדמה. ומשני בגברא דזבין להא ולהא. טבח ועובד אדמה. דמי רדיא יתירין הרבה על דמי שחיטה. וניחזי אי דמי רדיא לרדיא אי דמי נכסתא לנכסתא. כיון דהאי גברא עביד תרתי להכי ולהכי היה לנו לילך אחר הדמים ונימא הדמים מודיעים לשור לרדיא קונין בעשרים דינרים ולשחיטה בי' דינרים ונחזי אי דמי רדיא יהב ליה דהיינו כ' דינר הדמים מודיעים דלרדיא זבין והרי זה מקח טעות

ליקוטי רש"י

כסהו כראוי. ועבר עליו השור או חמור ונפל ומת [לקמן נב.]. ונמצא עוברה בצדה. ואין ידוע לב"ד ולא עדים יודעין אבל הם יודעין דלא קתני ואינו יודע והכי אמרינן בגנים אוסין (ב"מ דף ב:) ולרבה בר רב הונא דאמר אמר סומכוס אפילו ברי וברי כו'. אם עד שלא נגחה. השור ילדה ופטור בעל השור. משלם. בעל השור. חצי נזק לפרה. דשור תם משלם חצי נזק. ורביע נזק לולד. משום דחצי נזק דולד הוי ממון המוטל בספק וחולקין ואליבא דסומכוס מוקמינן לה התם [רשב"ם ב"ב צג.]. עליו הראיה. בעדים ואי לא לא גבי מידי [ב"מ ב:]. ואורייתא היא בב"ק (דף מו:) מי בעל דברים יגש אליהם (שמות כד, יד) יגיש ראיה אליהם [גיטין מח:]. ונמצא נגחן. קודם מכירה ואין ראוי אלא לשחיטה. מקח טעות. כיין ונמצא חומץ והדרי זבני כדמפרש

עין משפט נר מצוה

ג א מיי׳ פט״ו מ״ה סי״ב סמ״ע סי׳ לב סעיף כג:
ד ב ג מיי׳ פ״ב מה״ב סמ״ע סעיף כ: ה מיי׳ שם סמ״ע סעיף קו טוש״ע מ״ה סימן כו:

תורה אור השלם

א) וְאֶל הַקְּנִנִים אֲמֹר שֻׁבוּ לָכֶם הָבָּה עַד אֶשֶׁר נָשׁוּב אֲלֵיכֶם וְהִנֵּה אֲחִיכֶם וְאִשְׁתֵּכֶם כִּי בַעֲלֵי דְבָרִים נֶגֶשׁ אֲלֵהֶם: [שמות כה, יד]

ליקוטי רש״י

ואי ליכא לאשתלומי מיניה. מי ליכא מעות מצויות למיזל לאשתלומי ניקח מיניה למיכל מאי אמר רב הכי זה מקח מעות ומיזל השתא לשבוע מורע עלמא הוא. דאמרי אנשי. מקח נפקא לן מ״ר דנפל קמיה (דף ט.) למימר רב הונא לו כסף לך מיטב שדהו ולימיניה רב נחמן לרב הונא ליפוק ליה מעות מצויות דליכא למיזל לאשתלומי ולימיני ליה קמ״ל. **מצרי** [ר״ש בפאה פ״ב מ״ו, ב״ב פ״ח ב, ר״ש ב״ב נב:] מעבל חוקך [ב״ב קיח:]. **פארי אפרש.** מוכן בשוויון. [ב״ב שם]. לפיכך נותן לך מוכן קנקנם. [ב״ב שם]. **לא צריכא.** לפיכך מעות מצויות למיזל לאשתלומי ניקח מיניה. פירש ר״ח דשמעינן מינה דאיכא לאשתלומי מיניה יכול נמי לומר למוכר תפרוטי משלך נכסים דנפנו שומת גלח זוז הוא דלית ליה זוז דמיי למתן לי מנה מכסיף ויש מי שאומר היכא דליתנהו לזוזי דמי זה הסור מעייליה ונראין עיון כן פר״ת ולפ״ז נראה לי שלא לומר לו מנה במנה כלל דמה לי מנה מי מה לי אחריני כדפרישית מלימיה דבר הוגה דלא לימרין ליתיב לרבות שזה הכסף דלית ליה זוז דמיי [ר״ש ב״ב שם]. **זיל בתר רובא.** לן אמר הרוב [ע״ש יבמות מה. ברכות נח: פסחים כג:]. **ורובא.** לשוורים לרעות זמני. **כי אזלינן בתר רובא באסורא.** כגון מצא מטועה מוכרות בשר שחוטה ושלמת מוכרת בשר נבלה לשמרין בממנא לך אמר רבוב **בסמונא לא אזלינן בתר רובא.** אלא אמר המוסגר אם יש לו סוס מעכנו. [ר״ש ב״ב שם] היכא דשמשמקא לן מלמא כגון המוכר שור לחברו ומפה נגחן לו לשמרין ולמרישה קנאו ואזי מעות אלא אמר שמואל מחר ויפה מעות עליו הלילה ויכול לומר לו לשמיטה מכרתיו לך [לעיל כז:]. **המוציא מחבירו עליו הראיה.** להפיל עדים לבדר אם יכולין ואחוקי היא. **מי בעל דברים יגיש אליהם.** יגיש לפיס [בייש מח:]. ואי לא לא גבי מילי [ב״מ ב:]. **מי בעל דברים.** מי שיש לו דין [שמות כב, יד]. **דכאיב ליה כאיבא אזיל לבי אסיא.** כהוגה לו מכך טוען לפתח הכוותא [ע״פ בישין סח: יומא כה: מגילה כו: פסחים קיג:]. **מצין שאין נזקקין אלא לתובע תחילה.** כגון שתובע את חבירו ואינו מקבלו או אמר לדין שהלוהו ואינו מלוה לו אמר נזקקין לו אמר כך נזקקין לדין שהלוהו ואינו מלוה לו אמר כך נזקקין לו אמר כך. **נבי.** פתוח [סוכה ח.]. **הב.** תן [בראשית ה, יז].

מסורת הש״ס עם הוספות

ו) ב״מ קיח. ב״ב נב:, ב) [לעיל כ: ב״ב נב:], ג) עיין תוס׳ לעיל כו. ד״ה המניח וד״ה קמ״ל וש״נ, ד) מהדורין לה., ה) [עיין תוספות שבועות כב: ד״ה מיגנים מימנ], ו) עיין רש״י גיטין סוף דף מה: ד״ה המוציא (הגהות רב״ם תאומים), ז) עיין תוס׳ כתובות קי. ד״ה סוף, ח) לעיל ז:, ט) שבועות דף מא:, י) ב״מ קיח., כ) [פר׳ ע״ך מוי״ם מימן כ״ד מק״צ מ״ם על דברי תום׳ תלון], ל) [ד״ה מצרן], מ) [ד״ה הם].

גליון הש״ס

גמרא ואי ליכא לאשתלומי כו׳. עיין לעיל דף מ ע״ב תוספות ד״ה ואיכא ומי ועיין מהרש״ם שם: **שם לפה לי קרא.** מחוסר כך ע״פ הלכ כה ע״ש:

הגהות וציונים

ג) צ״ל ידוע (הגר״מ יחיל מיחלש, וכ״ה בבבה״נ וברוב הכת״י, ועיין רשב״ם ב״ב צג ע״א ד״ה תמצא): ד) רש״ל מ״ו (גליון): ג) בדפו״ר ותיבות ״ואי פרה וולד כר״ שייך לדיבור הקודם ומה״ד ״דפרה דחד וכו׳״: ד) נראה להגיה היו בשעת מעשה ויודעים (באה״מ, ב״ש, וכ״ה בכת״י): ה) צ״ל תנן (ב״ש, וכ״ה בכת״י):

ואי ליכא לאשתלומי מיניה. דאמרי אנשי ממרי רשוותך פארי אפרע לא צריכא דאיכא לאשתלומי מיניה רב אמר הרי זה מקח טעות זיל בתר רובא ורובא דאינשי לרדיא הוא דזבני ושמואל אמר יכול שיאמר לו לשחיטה מכרתיו לך [א]ולא אזלינן בתר רובא כי אזלינן בתר רובא באיסורא אבל [ב]בממונא לא אזלינן בתר רובא[ג] אלא המוציא מחבירו עליו הראיה תניא נמי הכי שור שנגח את הפרה ונמצא עוברה בצדה ואינו יודע[ד] אם עד שלא נגחה ילדה אם משנגחה ילדה משלם חצי נזק לפרה ורביע נזק לולד דברי סומכוס וחכמים אומרים המוציא מחבירו עליו הראיה [ה]א"ר שמואל בר נחמני מניין להמוציא מחבירו עליו הראיה שנאמר [ו]מי בעל דברים יגש אליהם יגיש ראיה אליהם מתקיף לה רב אשי ה[ז]למה לי קרא [ח]סברא הוא דכאיב ליה כאיבא אזיל לבי אסיא אלא קרא לכדר"נ[ט] אמר רבה בר אבוה דאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה [י]מניין שאין נזקקין אלא לתובע תחלה שנאמר מי בעל דברים יגש אליהם יגיש דבריו אליהם אמרי נהרדעי [כ]פעמים שנזקקין לנתבע תחלה[ל] והיכי דמי דקא זילי נכסיה: וכן פרה שנגחה את השור [וכו']: חצי נזק ורביע נזק פלגא נזקא הוא דבעי שלומי כולי נזקא נכי רבועא מאי עבידתיה אמר אביי חצי נזק ארבעה בנזק ורביע נזק אחד משמנה בנזק ואי פרה וולד דחד ניגחו ה"ג דמצי א"ל לבעל פרה ממה נפשך חצי נזק הב לי אלא לא צריכא דפרה דחד וולד דחד ואי דקדים תבעיה לבעל פרה תחלה הכי נמי דאמר ליה לבעל פרה פרה דידך אזקתן הב לי ראיה דאית לך שותפי אלא דקדים תבעיה לבעל ולד תחלה דאמר ליה גלית אדעתך דשותפא אית לי איכא דאמרי אף על גב דקדים תבעיה לבעל פרה תחלה מצי מדחי ליה דאמר ליה מידע ידעי (אנא[מ]) דשותפא אית לי אמר רבא אטו אחד מארבעה בנזק ואחד משמנה בנזק קתני חצי נזק ורביע נזק קתני אלא אמר רבא לעולם בפרה וולד דחד והכי קאמרינן איתמר לפרה משתלם חצי נזק מפרה בעל דברים. מוכח: שאין נזקקין אלא לתובע תחילה. כגון לחוכ מוכח ממעון מנה שהלוהו (בעדיס לו בשטר[ס]) ומעון מציח תפסה מטלי המוז לי מה שתפסה לו מכחן היה ילך ונפסח מדעתו שנשתמשת בו בתחילה נזקקין לטענת לחוכ ומוציאים לו המה ממשון ואחר כך נזקקין לו לטענת מעון לזון על לכך התפיסה והמכחן: דקא זילי נכסיה: שם כלפי כלומר בשאר מילי כדמוכח בהכומב (כתובות דף פו. ושם) בההוא דקאמר מוכה מעומיו נעכרי הוה ומוכ"ת שים ג' דיום לב"מ ולמזקק ולמכיר דעבל מוכ לי מיה זוז לא מלי למלוקי בשאר מילי כדפי' ולי ליה ליה זוזי לא מלי מ"ל זל טרח וזכן ואימי זוז כדמוכח בהכומב והכא בשמעתין דקאמר ממרי לשוותך פארי אפרע ומזקק לפי מיה ליה זוז מלי למלוקי מאלעא לרב הונא דאמר בפ"ק (דף ט.) לי כסף לו מיטב ולרב פפא ולרב הונא בריה דרב יהושע[ע] כל מילי מיטב הוא וכשכיר לפי ליה זוזי ממרינן ליה זל טרח ואימי זוז דגבי פועל לא ממרינן ממרי לשוותך פארי אפרע כדמוכח בהמית והעלייה (ב"מ דף קיח.):

שאין נזקקין אלא לתובע תחילה. פ"ה כגון לחוכ מוכח לשמעון מנה שהלוהו ושמעון מציח תפסה מטלי המוז לי מה שתפסה לו מכחן היה ילך ונפסח מדעתו שנשתמשת בו בתחילה נזקקין לטענת לחוכ ומוציאים לו המה ממשון ואחר כך נזקקין לו לטענת שמעון לזון על לכך התפיסה והמכחן: דקא זילי נכסיה: שם כלפי כלומר בשאר מילי כדמוכח בהכומב והכא בשמעתין דקאמר ממרי לשוותך פארי אפרע ומזקק לפי מיה ליה זוז מלי למלוקי בשאר מילי כדפי' ולי ליה ליה זוזי לא מלי מ"ל זל טרח וזכן ואימי זוז כדמוכח בהמית והעלייה (ב"מ דף קיח.):

ר"ג אי ליכא לאשתלומי מיניה לישקול תורא בזוזי לא צריכא דאיכא לאשתלומי מיניה. ואיתא דגרסי מי ליכא לאשתלומי מיניה. ואיתא דגרסי מי ליכא מעות מצויות למיזל לאשתלומי ניקח מיניה למיכל מאי אמר רב הכי זה מקח טעות זיל בתר רובא ורובא דאינשי לרדיא הוא דזבני ושמואל אמר יכול שיאמר לו לשחיטה מכרתיו לך [א]ולא אזלינן בתר רובא כי אזלינן בתר רובא באיסורא אבל [ב]בממונא לא אזלינן בתר רובא[ג] אלא המוציא מחבירו עליו הראיה תניא נמי הכי שור שנגח את הפרה ונמצא עוברה בצדה ואינו יודע[ד] אם עד שלא נגחה ילדה אם משנגחה ילדה משלם חצי נזק לפרה ורביע נזק לולד דברי סומכוס וחכמים אומרים המוציא מחבירו עליו הראיה [ה]א"ר שמואל בר נחמני מניין להמוציא מחבירו עליו הראיה שנאמר [ו]מי בעל דברים יגש אליהם יגיש ראיה אליהם מתקיף לה רב אשי ה[ז]למה לי קרא [ח]סברא הוא דכאיב ליה כאיבא אזיל לבי אסיא אלא קרא לכדר"נ[ט] אמר רבה בר אבוה דאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה [י]מניין שאין נזקקין אלא לתובע תחלה שנאמר מי בעל דברים יגש אליהם יגיש דבריו אליהם אמרי נהרדעי [כ]פעמים שנזקקין לנתבע תחלה[ל] והיכי דמי דקא זילי נכסיה: וכן פרה שנגחה את השור [וכו']: חצי נזק ורביע נזק פלגא נזקא הוא דבעי שלומי כולי נזקא נכי רבועא מאי עבידתיה אמר אביי חצי נזק ארבעה בנזק ורביע נזק אחד משמנה בנזק ואי פרה וולד דחד ניגחו ה"ג דמצי א"ל לבעל פרה ממה נפשך חצי נזק הב לי אלא לא צריכא דפרה דחד וולד דחד ואי דקדים תבעיה לבעל פרה תחלה הכי נמי דאמר ליה לבעל פרה פרה דידך אזקתן הב לי ראיה דאית לך שותפי אלא דקדים תבעיה לבעל ולד תחלה דאמר ליה גלית אדעתך דשותפא אית לי איכא דאמרי אף על גב דקדים תבעיה לבעל פרה תחלה מצי מדחי ליה דאמר ליה מידע ידעי (אנא[מ]) דשותפא אית לי אמר רבא אטו אחד מארבעה בנזק ואחד משמנה בנזק קתני חצי נזק ורביע נזק קתני אלא אמר רבא לעולם בפרה וולד דחד והכי קאמרינן איתמר לפרה משתלם חצי נזק מפרה ליתא

כלל וי"ל כגון דשמשון מומר פלוני ופלוני בשעת מעשה היו יודעים[נ] שכשכרי כן הוא ומעו יודעים שהוא מומר ממת מזה שהיו בשעת המעשה ולי לאו קרא ה"מ שראוי להחמין להם לפי קושן לבא לזמן מרוחה וי"מ כגון שזה שתובע שמכל ט ושמעון מומר יש לי שבר מבעיות עליו ומגדיון לרלוחן דמי מכלמו מע"פ שבשמעון מומר שהיום או למחר יבוא עדים עדים ואין מחמינין לו בכל דקי"ל המוכל (נקמן דף נח.) [ס] לאין נוחנין זמן לחכלות ויחמר משמע לפרש לענין מכלה מלענין מלוה מדמייתי עלים קרא לשמעו ממון בפרק לחמר דיני ממונות (סנהדרין דף לב. ושם[ס]):

ורביע נזק אחד משמונה בנזק. פיתה היאך משוה הולד לפרה פשיטא שלא עשה הולד נזק כמו הפרה לחמו שם יש לו לחמד ט' מלקים ולחמד חלק לחמד מי יש לו כמלו היתה חליה שלו והא תניא[ם] כהלידה בפרק חרבעה ומשמה (לעיל דף ט.) החמרון טוטל מנה ושלשים [ממשים זוז ושמים] הרשמוים לינר זהב משמע שכל אחד מפסיד כפי מה שיש לו ומפרש ר"ש דכולה מלחמת נקט לפיתנת שלחי הולד עשה חלי נזק חצל לעולם לא משלם אלא רביע נזקו ואפילו הולד מנה וחלי כל נזק שעשתה מנה כגון שנגחה שור זוה מחמים ומנת חלק מחמישית הולד וחלי שוחף היה טוטל הפרה עם הולד ועכשיו שהוא ספק טוטל חלי הולד שהוא עבר זוז שהוא רביע נזקו של הולד:

גלית אדעתיך דשותפא אית לי. ומחמר שהחה שים לו שוחף רק חלי החשלומין וחידך פלגא לא משלם כולו כעל הולד דשמא ילדה ותח"כ נגחה וחולקין וחפי' לר' נתן דחמר (לקמן דף נב.) כי ליכא לאשתלומי מהאי משלם מהאי מודה הכא דעד כאן לא קאמר רבי נתן אלא כשור שלא שלחף את חבירו לפי שאין לו לשלם רק חלי החשלומין וחידך פלגא לא משלם כולו כעל הולד משלם כל השמר מפעל השור כיון שהשור הרגו לשור חבל כאן שהרי הולד שמעי אמו בשעת נגיחה יש לו להחמיר בחשלומין חין לחייב הפרה חשלומין שהרי על הולד לשלם חס נגח:

מידע ידעי דשותפות אית לי. פי' שים לבו להחמיד הפרה בחזקת שהיא מעוברת והשתח היא ילדה ומודה קומכום כיון לחיכת חרחי שהוא מוחזק וגם חיכת גופה לחמרין החמ"ס הלכך לא משלם בעל הפרה אלא רביע כחילו ולחי חית ליה שוחפי ומיהו להוליח ממון מיד בעל הולד חין חועלת חזקה הלכך לא משלם בעל הולד אלא חצי נזק ולידך אחד משמיעין נזק ומפסיד והי"ל למכתב ההוא מרה קמא וקשה לר"י דבפרק השואל (שם דף ק. ושם[ס]) כקומכום ולא חמרין לחרי חזקתיה והשתח היא ילדה שהיה ממון מחזקת מרה קמא ומחזקת הלכך לא משלם בעל הולד אלא חצי נזק ולידך אחד משמיעין נזק ומפסיד שהלה היה ושכיח למחר ומוקמת לה בקומכום ולחמי לא חמרין חזקתיה מחזקתה והשתח היא לחמתה להעמיד הממון ביד השואל ויפטר מלשלם ותו"י דשמא יחלוקו לו משלה היה ושכיח למחר קלי אלא משלם אחת ושכר אחת:

ליתא

ליתא לפרה משתלם רביע נזק מולד טעמא דלא ידעינן אי הוה ולד בהדה כי נגחה אי לא הוה אבל אי פשיטא לן דהוה ולד בהדה כי נגחה משתלם כוליה חצי נזק מולד רבא לטעמיה דאמר רבא [א]פרה שהזיקה גובה מולדה מאי טעמא גופה היא [ב]תרנגולת שהזיקה אינו גובה מביצתה מ"ט פירשא בעלמא הוא ואמר רבא [ג]אין שמין לפרה בפני עצמה ולולד בפני עצמו אלא שמין לולד על גב פרה שאם אי אתה אומר כן נמצא אתה מכחיש את המזיק [ד]וכן אתה מוצא בקוטע יד עבדו של חבירו וכן אתה מוצא [ה]במזיק שדה של חבירו א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי ואי דינא הוא ליכחוש מזיק משום דאמר ליה פרה מעברתא אזיקתך פרה מעברתא שיימא לך פשיטא פרה דחד וולד דחד [ו]פיטמא לבעל פרה נפחא מאי רב פפא אמר לבעל פרה רב אחא בריה דרב איקא אמר חולקין [ז]והלכתא חולקין: **מתני'** [ח]הקדר שהכנים קדרותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות ושברה[א] בהמתו של בעל הבית פטור ואם הוזקה בהן בעל הקדרות חייב ואם הכניס ברשות בעל החצר חייב [ט]הכניס פירותיו לחצר בעה"ב שלא ברשות ואכלתן בהמתו של בעל הבית פטור ואם הוזקה בהן בעל הפירות חייב ואם הכניס ברשות בעל החצר חייב [י]הכניס שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות

רש"י

ליתא לפרה. ותם אין (א) משלם אלא מגופו ואמר ליה הב לי כולה פלגא היזקא מולד דאיהו נמי אזקן בהדי פרה ורבא ס"ל דחד גופא הוא והוי כאחד מאבריה כדמפרש בסיפא דמילתיה משלם ליה מינה רבעא דנזקא ואידך רבעא מפסיד ואפי' שוה הולד כל פלגא נזקא: משתלם כוליה חצי נזקא מולד. כי ליתא לפרה: פרשא. דבר המופרש ממנה: אין שמין. ארישא קאי שור שנגח את הפרה והפילה אין שמין כל אחד בפני עצמו שעולין דמי הנזק הרבה אלא[ב] שמין פרה מעוברת כמה היתה יפה תחילה וכמה היא שוה עכשיו אם מתה אם חיה: מכחיש. מפסיד ולקמיה פריך אי דינא הוא לכחוש: בקוטע יד עבדו של חבירו. אין שמין היד בפני עצמה לומר כמה אדם רוצה ליטול לקטוע יד עבד[ג] מה דולאי הרואה עבדו שלם אין קוטע ידיו אלא בדמים מרובים אבל שמין עבד זה כמה הוא שוה עכשיו וכמה היה שוה תחלה: המזיק שדה חבירו. קוצץ נטיעותיו או אכל ערוגה אחת אין שמין אותה לבדה אלא שמין בית סאה באותה שדה[ד] כמה היתה יפה תחלה ומה פחתו דמיה בשביל ערוגה זו: פטומא. מה ששמין אותה שהיתה יפה מפני שומנה הוי דבעל פרה דהא ולד מחמתיה לא אתי שומנה: נפחא מאי. מה שהיתה יפה מפני נפחא למי ישלם:

תוספות

ליתא לפרה משתלם רביע נזק כו'. לדברי רבא לא אתיא מתניתין כר"ע דכיון דשותפין נינהו הא אמרינן בהמניח (לעיל דף לג.) אם ליתא המזיק או שבא ברשותן דתרוייהו אלא כר' ישמעאל אתיא[ה]: **מאי** טעמא גופה היא. מדאמר רבא בפרק כל האסורין בתמורה (דף ל: ושם) ובסנהדרין בפרק הנשרפין (דף פ. ושם[ו]) ולד הנרבעת והנוגחת אסור היא וולדה נגחו והיא וולדה נרבעו אין להוכיח דעובר ירך אמו הוא דהתם היינו טעמא שהולד עצמו נהנה מרביעה והיא וולדה נגחו ונרבעו אך משמעתין יש להוכיח דכי ליתא לפרה נהשתלם משתלם מן הולד ואם לאו ירך אמו למה משתלם מולד חלקו וחלק הפרה אטו שני שוורים תמים שהזיקו אם נאבד אחד מהן מי הוה משלם חלקו וחלק חבירו ותימה דרבא גופיה אית ליה בפרק בהמה המקשה (חולין דף עה.) השוחט את הטריפה ומצא בה בן ט' חי דמותר דאריע סימנין אכשר ביה רחמנא ואור"י דבכל מקום עובר ירך אמו הוא לבד לענין טריפה דכיון שיש לו חיות בפני עצמו ליכא למימר שנטרף עם אמו וכן הלכה דבכ"מ עובר ירך אמו הוא לבר מטריפה אע"ג דבפרק כל האסורין (תמורה דף ל: ושם) אמר רב הונא בר תחליפא א"ר נחמן מחלוקת כשעיברו ולבסוף נרבעו דר"א סובר עובר ירך אמו הוא ורבנן סברי לאו ירך אמו הוא אע"פ שהולד עצמו נהנה ברביעה אין הלכה כן אלא כדאמר רבא אמר רב נחמן התם כשנרבעו ולבסוף עברו פליגי בזה וזה גורם אבל עברו ולבסוף נרבעו אסור ואותו לשון דרבא אמר רב נחמן הוא עיקר דמייתי לה בפרק כל הצלמים (ע"ז דף מו:) גבי המשתחוה לקמה וכן משמע בתמורה בפרק כילד מערימין (דף כה:) דמסיק אדר' יוחנן דאמר עובר לאו ירך אמו תיובתא דרבי יוחנן תיובתא אע"ג דאמר בתר הכי לימא תנאי היא[ז] כן דרך הגמ' כשאין הדבר עיקר אומר תיובתא אע"ג שיכול לאוקמא תנאי דפליגי כדאשכחן בהניזקין (גיטין דף נג.) דמסיק תיובתא למאן דאמר היזק שאינו ניכר שמיה היזק ובתר הכי קאמר לימא תנאי היא ואע"ג דבפרק הערל (יבמות דף עח. ושם[ח]) מייתי מילתיה דר' יוחנן דתמורה ופריך עלה הא דאמר רבא נכרית מעוברת שנתגיירה בנה אין צריך טבילה כו' ודחיק לשנויי שאני עובר כו' לא משום שהיה מילתיה דרבי יוחנן עיקר [ט]אלא משום דבעי לאוקמי מילתיה דרבא דנכרית כו' לדברי הכל [דהא[ט]] רבא גופיה אית ליה הכא עובר ירך אמו:

מאי טעמא פירשא בעלמא הוא. והא דאמר באלו טריפות (חולין דף נח. ושם) גבי פלוגתא דר"א ורבי יהושע טלד טריפה הכל מודים בבלת טריפה שהיא אסורה מאי טעמא כיון דאגידה בגופה כגופה דמיא היינו דוקא אותם שמעורות בגידין שנמצאו אדומות במעי תרנגולת[י] חשיב כגוף התרנגולת ולכך אין גוזה מבלתה דמי יימר שהיו מעורות בשעה שהזיקה התרנגולת ואפילו לסומכוס דאמר ממון המוטל בספק חולקין לכל הפחות מאותה דמתיילדא הא ילדא אין גובה דמתחמול גמרה לה[ז] אבל לענין טריפה אסורה דשמא בשעה שנטרפה היתה מעוברת ואפילו אותם שנולדו מיד אחר שנטרפה אסורה מגזירה דרבנן כמו שאסרו ביצה דתרנגולת נבילה דתנן במסכת עדיות (פ"ה מ"ב) דב"ה אוסרין ונראה דמטעם דבילת תרנגולת נבילה אסורה אטו בילת טריפה שהגדילה באיסור אע"פ שהיא גמורה[ח]:

וכן אתה מוצא בקוטע יד עבדו כו'. וא"ת אמאי לא קאמר נמי וכן אתה מוצא בשומת דמי ולדות דתנן במתני' לקמן (ד' מח:) ששמין אותה כמה היתה שוה האשה עד שלא ילדה מחמת ולדות וכמה היא יפה משילדה ואין שמין דמי ולדות בפני עצמן שהיה נכחש מזיק ביותר אלא שמין הכל ביחד ורשב"ג לא נחלק על רבנן אלא בזה שאם שמין כך פטור המזיק שהאשה משבחת יותר לאחר לידה אבל לא בא נחלוק לומר שישומו הולדות בפני עצמם כי בזה לא נתן טעם למה יחלוק בכך אלא לרשב"ג שמין ולדות אגב אשה כמה שוה אשה מעוברת למכור גופה בלא ולדות פחות מלמכור הכל ביחד ונראה לר"י דבין לרבנן ובין לרשב"ג שמין ולדות בפני עצמם ולא אגב האשה משום דכיון דגוף האשה לאו ממון בעלים הוא וגם לענין שאר תשלומי חבלות אינו שלו אינו ראוי לשום ולדות אגב האשה כמו ולד אגב פרה ומתני' לא איירי כלל בשומת הולד אלא בשומת שבח ולדות ולכך לא מייתי הכא ראיה מדמי ולדות וכן משמע דמתניתין לא איירי בשומת ולד כלל למאן דמפרש[ט] מילתיה דרשב"ג וכי אשה משבחת יותר קודם שתלד מלאחר שתלד והא ודאי סברא גדולה הוא שדמיה עם הולדות מרובין מדמיה שלאחר לידה אלא ודאי לא דברו רבנן ורשב"ג אלא בשומת שבח ולדות אבל ולדות שמין לכ"ע בפני עצמם וה"פ דמתניתין כיצד משלם דמי ולדות ולא תימא דמי ולדות לבדן אלא שמין את האשה כו' ומוסיפין הדמים הללו על דמי הולדות ודמי ולדות גופייהו לא אצטריך לפרש מידי והא דמקשה בגמרא האי דמי ולדות שבח[י] ולדות הוא לאו משום דבכלל שומת האשה למתניתין ליהוי דמי ולדות אלא להיות נתוסף על דמי ולדות הוא דקתני לה במתניתין כדפרישית וכי משני כילד משלם דמי ולדות ושבח ולדות שמין את האשה כו' היינו פי' שבח ולדות אבל דמי ולדות א"צ לפרשו:

אי דינא הוא ליכחוש מזיק כו'. סובר המקשה כיון שפרה וולד שני גופין הן שמין ולד בפני עצמו ולא דמי לקוטע יד עבד שכל העבד גוף אחד וכן כל השדה שהיא הכל של ניזק כגוף אחד דמי ולהכי מקשה אי דינא הוא כאשר נראה מתוך הסברא לפי שהן שני גופין לכחוש מזיק ומשני הא נמי כגוף אחד דמי דאמר ליה פרה מעוברת כו':

נפחא מאי רב פפא אמר לבעל הפרה. ולא דמי לשבח ולדות דהוי כולה לבעל לרבנן ולרשב"ג חולקין[י] דהכא כיון שבעל הפרה יכול למכור פרתו בלא ולד נמצא כשמפסידו מפסיד כל מה שדמיה נפחת אבל אשה דאינה יכולה למכור אותו שבח אין ליפות כחה בשבח ולדות אע"ג דבשאר נזקין גופה[י] יש לה אע"פ שאין יכולה למכור עצמה מטעם זה יפה כח בעל הפרה בנפחא מכח האשה בין לרבנן בין לרשב"ג וכן למ"ד דבנפחא חולקין יפה מטעם זה כח בעל הפרה בנפחא מכח האשה בשבח ולדות לרבנן:

הקדר שהכניס קדרותיו כו'. הנך תלתא בבי צריכי ולא זו אף זו קתני דאי תנא קדירות הוה אמינא ברשות חייב לפי שנוחות ליפסד ובסתמא קבל עליה נטירותא אבל פירות לא ואי תנא פירות שנוחות להתקלקל אבל בהמה לא:

אימא

ה א ב מיי' פ"ט מהל' נזקי ממון הלכה א סמג עשין סז טוש"ע ח"מ סימן שצט סעיף א:
ו ג מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סעיף ד:
ז ד מיי' פ"א מהלכות חובל ומזיק הלכה ג סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סימן תכ סעיף טו:
ח ה מיי' פ"ד מהלכות נזקי ממון הלכה יג סמג עשין סז טוש"ע ח"מ סימן תלד סעיף ו:
ט ו ז מיי' פ"ט שם הלכה ה סמג שם טוש"ע ח"מ סימן שצט סעיף ה:
י ח ט מיי' פ"ג מהלכות נזקי ממון הל' יג יד סמג שם טוש"ע ח"מ סי' שנג סעיף א:
יא י מיי' שם פ"ו הל' ו סמג שם טוש"ע ח"מ סימן שנא סעיף א:

ליקוטי רש"י

פרה שהזיקה גובה מולדה. דעובר ירך אמו הוא [סנהדרין פ.]. והוא עצמו נגח [תמורה ל:]. במזיק שדה של חבירו. אין שמין את הערוגה לבדה מפני שמפסיד מזיק ששמין אותה בכל שווייה וכהמנא אמר ונער בשדה אחר ודרשינן בגמ' מלמד ששמין אותו על גב שדה אסרת אלא שמין בית סאה באותה שדה כמה היתה יפה קודם שנאכלה ממנה הערוגה הזאת וכמה היא יפה עכשיו והשתא לא משלם כולהו דמיה דמי שלוקח בית סאה כשהיא בתבואתה אינו מוזל בה בשביל הפסד ערוגה אחת כי אם דבר מועט [לקמן נח:]. מעברתא. מעוברת [חולין נט:].

מסורת הש"ס עם הוספות

א) לקמן נח:, ב) [עי' תוי"ט ר"פ זה ד"ה ולגבי נזק] ועי' תוס' רעק"א במשניות ובפאר יעקב בילקו"ע, ג) ע"ב ד"ה עובר, ד) [עיין תוספות זבחים קיז. ד"ה וקסבר], ה) [ד"ה אלא], ו) ביצה ב:, ז) [עיין תוספות נדה ו: ד"ה מלים], ח) לקמן מט ע"א.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ליתא וכו' אין משתלם אלא:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה מאי טעמא גופה היא וכו' בסה"ד אלא משום דבעי לאוקמי. כעין זה לעיל דף מא ע"ב תוס' ד"ה נפקא:

הגהות וציונים

א] דפוי' ושברם וברי"ף ובתוס' לקמן ע"ב ד"ה אימא ושברתן (יעב"ץ, וכ"ה במשניות ובכת"י): ב] ברש"י שברי"ף הגירסא אלא שמין: ג] צ"ל עבדו (באה"מ וכ"ה בכת"י): ד] רש"ל (גליון): ה] נדצ"ל בגידין אדומות שנמצאו במעי אמן (באה"מ): ו] נדצ"ל ושבח (באה"מ, עיי"ש בהג' הב"ח): ז] צ"ל דגופה (ב"ש) ובכת"י דבשאר נזקי גופה:

איבעיא מיפא אם הבנים ברשות כו'. תימה לר"י ממאי לפ"ק מתניתין הכא דקתני שלא ברשות ושברתן מהממו של בעל הבית פטור הא מם הוא וממאי נקט הכי[ג]: **גמ'** מטעמא דשלא ברשות. מקום הכי מם הוזקה הכא בעל קדירות מיירי: מני רבי היא. דממר בפיפא בגולן מינו מיירי כו' דקמ"ד דלרבנן כי היכי דבעל חצר בגשות מיחייב בנזקי קדירות בעל הבית בעל קדירות מיחייב בנזקי בעל חצר ועל הבית בעל קדירות בעל הבית בעל חצר מיחייב בנזקי בעל קדירות ומיעוטא הכי נמי מיחייב בעל קדירות בנזקי בעל הבית בעל חצר ולרבי מני היא דאמר כל בסתמא לא קביל עליה נטירותא אימא סיפא אם הבנים ברשות בעל חצר חייב אתאן לרבנן דאמרי בסתמא נמי קבולי קביל עליה נטירותא ותו רבי אומר בכולן אינו חייב עד שיקבל עליו בעל הבית לשמור ראשה וסיפא רבי ומציעתא רבנן אמר ר' זירא [ד]תברא מי ששנה זו לא שנה זו רבא אמר כולה רבנן היא וברשות שמירת קדירות קבל עליו בעל החצר ואפילו נשברו ברוח: הכנים פירותיו לחצר בעל הבית וכו': אמר רב [ה]לא שנו אלא שהוחלקה בהן [ו]אבל אכלה פטור[ז] מאי טעמא [ח]הוה לה שלא תאכל אמר רב ששת אמינא [ט]כי ניים ושכיב רב אמר להא שמעתא דתניא [י]הנותן סם המות לפני בהמת חבירו פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים סם המות הוא דלא עבידא דאכלה אבל פירות דעבידא דאכלה בדיני אדם נמי מיחייב ואמאי הויא לה שלא תאכל אמרי הוא הדין אפילו פירות נמי פטור מדיני אדם והא קמ"ל דאפי' סם המות נמי דלא עבידא דאכלה חייב בדיני שמים ואיבעית אימא סם המות נמי באפרזתא דהיינו פירי: מיתיבי [יא]האשה שנכנסה לטחון חטים אצל בעל הבית שלא ברשות ואכלתן בהמתו של בעל הבית פטור אם הזקה חייבת ואמאי נימא הוה לה שלא תאכל אמרי ומי עדיפא ממתניתין דאוקימנא שהוחלקה בהן ודקארי לה מאי קארי לה אמר לך בשלמא מתניתין קתני[ט] אם הזקה בהן שהוחלקה בהן הוא אבל הכא קתני אם הזוקה ולא קתני בהן אכילה הוא דקתני ואידך אמר לך לא שנא ת"ש הכנים שורו לחצר בעה"ב שלא ברשות ואבל חטין והתריז ומת פטור ואם הכנים ברשות בעל החצר חייב ואמאי ה"ל שלא יאכל אמר רבא ברשות אשלא ברשות קרמית ברשות שמירת שורו קבל עליו ואפי' חנק את עצמו: איבעיא להו היכא דקביל עליה נטירותא מהו [יב]דנפשיה הוא דקביל עליה או דלמא אפילו נטירותא דעלמא קביל עליה ת"ש דתני רב יהודה בר סימון בנזקין דבי קרנא הכנים פירותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות ובא שור ממקום אחר ואכלן פטור ואם הכנים ברשות חייב מאן פטור ומאן חייב לאו פטור בעל חצר [וחייב בעל חצר[יג]] אמרי לא פטור בעל השור וחייב בעל השור ואי בעל השור מאי

מתני' היזה אביו או בנו. על בעל הבית במוכו: משלם את הכופר. בגמ' פריך הא מם הוא ואמאי נקט הכי[ג]: **גמ'** טעמא דשלא ברשות. מקום הכי מם הוזקה הכא בעל קדירות מיירי: מני רבי היא. דממר בפיפא בגולן מינו מיירי כו' דקמ"ד דלרבנן כי היכי דבעל חצר בגשות מיחייב בנזקי קדירות בעל הבית בעל קדירות מיחייב בנזקי בעל חצר ועל הבית בעל קדירות בעל הבית בעל חצר מיחייב בנזקי בעל קדירות ומיעוטא הכי נמי מיחייב בעל קדירות בנזקי בעל הבית בעל חצר ולרבי מני היא דאמר כל בסתמא לא קביל עליה נטירותא אימא סיפא אם הבנים ברשות בעל חצר חייב אתאן לרבנן דאמרי בסתמא נמי קבולי קביל עליה נטירותא ותו רבי אומר בכולן אינו חייב עד שיקבל עליו בעל הבית לשמור ראשה וסיפא רבי ומציעתא רבנן אמר ר' זירא [ד]תברא מי ששנה זו לא שנה זו רבא אמר כולה רבנן היא וברשות שמירת קדירות קבל עליו בעל החצר ואפילו נשברו ברוח: הכנים פירותיו לחצר בעל הבית וכו': אמר רב [ה]לא שנו אלא שהוחלקה בהן [ו]אבל אכלה פטור[ז] מאי טעמא [ח]הוה לה שלא תאכל אמר רב ששת אמינא [ט]כי ניים ושכיב רב אמר להא שמעתא דתניא [י]הנותן סם המות לפני בהמת חבירו פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים סם המות הוא דלא עבידא דאכלה אבל פירות דעבידא דאכלה בדיני אדם נמי מיחייב ואמאי הויא לה שלא תאכל אמרי הוא הדין אפילו פירות נמי פטור מדיני אדם והא קמ"ל דאפי' סם המות נמי דלא עבידא דאכלה חייב בדיני שמים ואיבעית אימא סם המות נמי באפרזתא דהיינו פירי: מיתיבי [יא]האשה שנכנסה לטחון חטים אצל בעל הבית שלא ברשות ואכלתן בהמתו של בעל הבית פטור אם הזקה חייבת ואמאי נימא הוה לה שלא תאכל אמרי ומי עדיפא ממתניתין דאוקימנא שהוחלקה בהן ודקארי לה מאי קארי לה אמר לך בשלמא מתניתין קתני[ט] אם הזקה בהן שהוחלקה בהן הוא אבל הכא קתני אם הזוקה ולא קתני בהן אכילה הוא דקתני ואידך אמר לך לא שנא ת"ש הכנים שורו לחצר בעה"ב שלא ברשות ואבל חטין והתריז ומת פטור ואם הכנים ברשות בעל החצר חייב ואמאי ה"ל שלא יאכל אמר רבא ברשות אשלא ברשות קרמית ברשות שמירת שורו קבל עליו ואפי' חנק את עצמו: איבעיא להו היכא דקביל עליה נטירותא מהו [יב]דנפשיה הוא דקביל עליה או דלמא אפילו נטירותא דעלמא קביל עליה ת"ש דתני רב יהודה בר סימון בנזקין דבי קרנא הכנים פירותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות ובא שור ממקום אחר ואכלן פטור ואם הכנים ברשות חייב מאן פטור ומאן חייב לאו פטור בעל חצר [וחייב בעל חצר[יג]] אמרי לא פטור בעל השור וחייב בעל השור ואי בעל השור מאי

איבעיא מיפא אם הבנים ברשות כו'. תימה לר"י ממאי לפ"ק מתניתין הכא דקתני שלא ברשות ושברתן מהממו של בעל הבית פטור הא מם הוא וממאי נקט הכי[ג]: **גמ'** מטעמא דשלא ברשות. מקום הכי מם הוזקה הכא בעל קדירות מיירי: מני רבי היא. דממר בפיפא בגולן מינו מיירי כו' דקמ"ד דלרבנן כי היכי דבעל חצר בגשות מיחייב בנזקי קדירות בעל הבית בעל קדירות מיחייב בנזקי בעל חצר ועל הבית בעל קדירות בעל הבית בעל חצר מיחייב בנזקי בעל קדירות ומיעוטא הכי נמי מיחייב בעל קדירות בנזקי בעל הבית בעל חצר ולרבי מני היא דאמר כל בסתמא לא קביל עליה נטירותא אימא סיפא אם הבנים ברשות בעל חצר חייב אתאן לרבנן דאמרי בסתמא נמי קבולי קביל עליה נטירותא ותו רבי אומר בכולן אינו חייב עד שיקבל עליו בעל הבית לשמור ראשה וסיפא רבי ומציעתא רבנן אמר ר' זירא [ד]תברא מי ששנה זו לא שנה זו רבא אמר כולה רבנן היא וברשות שמירת קדירות קבל עליו בעל החצר ואפילו נשברו ברוח: הכנים פירותיו לחצר בעל הבית וכו': אמר רב [ה]לא שנו אלא שהוחלקה בהן [ו]אבל אכלה פטור[ז] מאי טעמא [ח]הוה לה שלא תאכל אמר רב ששת אמינא [ט]כי ניים ושכיב רב אמר להא שמעתא דתניא [י]הנותן סם המות לפני בהמת חבירו פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים סם המות הוא דלא עבידא דאכלה אבל פירות דעבידא דאכלה בדיני אדם נמי מיחייב ואמאי הויא לה שלא תאכל אמרי הוא הדין אפילו פירות נמי פטור מדיני אדם והא קמ"ל דאפי' סם המות נמי דלא עבידא דאכלה חייב בדיני שמים ואיבעית אימא סם המות נמי באפרזתא דהיינו פירי: מיתיבי [יא]האשה שנכנסה לטחון חטים אצל בעל הבית שלא ברשות ואכלתן בהמתו של בעל הבית פטור אם הזקה חייבת ואמאי נימא הוה לה שלא תאכל אמרי ומי עדיפא ממתניתין דאוקימנא שהוחלקה בהן ודקארי לה מאי קארי לה אמר לך בשלמא מתניתין קתני[ט] אם הזקה בהן שהוחלקה בהן הוא אבל הכא קתני אם הזוקה ולא קתני בהן אכילה הוא דקתני ואידך אמר לך לא שנא ת"ש הכנים שורו לחצר בעה"ב שלא ברשות ואבל חטין והתריז ומת פטור ואם הכנים ברשות בעל החצר חייב ואמאי ה"ל שלא יאכל אמר רבא ברשות אשלא ברשות קרמית ברשות שמירת שורו קבל עליו ואפי' חנק את עצמו: איבעיא להו היכא דקביל עליה נטירותא מהו [יב]דנפשיה הוא דקביל עליה או דלמא אפילו נטירותא דעלמא קביל עליה ת"ש דתני רב יהודה בר סימון בנזקין דבי קרנא הכנים פירותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות ובא שור ממקום אחר ואכלן פטור ואם הכנים ברשות חייב מאן פטור ומאן חייב לאו פטור בעל חצר [וחייב בעל חצר[יג]] אמרי לא פטור בעל השור וחייב בעל השור ואי בעל השור מאי

שנבנסה לטחון. רמתם נקט שלח על גב שזה מסתכר ברמיס נרך רשות: **או** דלמא אפילו מעלמא נמי. ות"ת לפ"ש פטור מדיני שמים: מבוה מהיזה מעל"ם שהיתה נרשות ונגחו שורו של בעל הבית או שנשכו כלבו של בעל הבית פטור [א]נגח הוא שורו של בעל הבית חייב [ב]נפל לבורו והבאיש מימיו חייב היה אביו או בנו לתוכו משלם את הכופר [ג] ואם הכנים ברשות בעל החצר חייב רבי אומר [ד]בכולן אינו חייב עד שיקבל עליו (ה) לשמור: **גמ'** טעמא דשלא ברשות הא ברשות לא מיחייב בעל קדירות בנזקי בהמתו דבעל חצר ולא אמרינן קבולי קביל בעל קדירות נטירותא דבהמתו דבעל חצר מני רבי היא דאמר כל בסתמא לא קביל עליה נטירותא אימא סיפא אם הבנים ברשות בעל חצר חייב אתאן לרבנן דאמרי בסתמא נמי קבולי קביל עליה נטירותא ותו רבי אומר בכולן אינו חייב עד שיקבל עליו בעל הבית לשמור ראשה וסיפא רבי ומציעתא רבנן אמר ר' זירא [ד]תברא מי ששנה זו לא שנה זו רבא אמר כולה רבנן היא וברשות שמירת קדירות קבל עליו בעל החצר ואפילו נשברו ברוח: הכנים פירותיו לחצר בעל הבית וכו': אמר רב [ה]לא שנו אלא שהוחלקה בהן [ו]אבל אכלה פטור[ז] מאי טעמא [ח]הוה לה שלא תאכל אמר רב ששת אמינא [ט]כי ניים ושכיב רב אמר להא שמעתא דתניא [י]הנותן סם המות לפני בהמת חבירו פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים סם המות הוא דלא עבידא דאכלה אבל פירות דעבידא דאכלה בדיני אדם נמי מיחייב ואמאי הויא לה שלא תאכל אמרי הוא הדין אפילו פירות נמי פטור מדיני אדם והא קמ"ל דאפי' סם המות נמי דלא עבידא דאכלה חייב בדיני שמים ואיבעית אימא סם המות נמי באפרזתא דהיינו פירי: מיתיבי [יא]האשה שנכנסה לטחון חטים אצל בעל הבית שלא ברשות ואכלתן בהמתו של בעל הבית פטור אם הזקה חייבת ואמאי נימא הוה לה שלא תאכל אמרי ומי עדיפא ממתניתין דאוקימנא שהוחלקה בהן ודקארי לה מאי קארי לה אמר לך בשלמא מתניתין קתני[ט] אם הזקה בהן שהוחלקה בהן הוא אבל הכא קתני אם הזוקה ולא קתני בהן אכילה הוא דקתני ואידך אמר לך לא שנא ת"ש הכנים שורו לחצר בעה"ב שלא ברשות ואבל חטין והתריז ומת פטור ואם הכנים ברשות בעל החצר חייב ואמאי ה"ל שלא יאכל אמר רבא ברשות אשלא ברשות קרמית ברשות שמירת שורו קבל עליו ואפי' חנק את עצמו: איבעיא להו היכא דקביל עליה נטירותא מהו [יב]דנפשיה הוא דקביל עליה או דלמא אפילו נטירותא דעלמא קביל עליה ת"ש דתני רב יהודה בר סימון בנזקין דבי קרנא הכנים פירותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות ובא שור ממקום אחר ואכלן פטור ואם הכנים ברשות חייב מאן פטור ומאן חייב לאו פטור בעל חצר [וחייב בעל חצר[יג]] אמרי לא פטור בעל השור וחייב בעל השור ואי בעל השור מאי

באפרזתא. נמאר פירות נרטומת נקט סם המות מע"ם שהיתה מבוה נגמרי מן העולם מפ"ה פטור מדיני מלם: **שנבנסה** לטחון. רמתם נקט שלח על גב שזה מסתכר ברמיס נרך רשות: **או** דלמא אפילו מעלמא נמי. ות"ת לפ"ש פטור מדיני שמים: **מאי** לאו פטור בעל החצר וחייב בעל החצר. ות"ת ולך ויתבע מבעל השור ויש לומר כגון להחות שור הוי של מרע שוטה וקנון ללמו נמי מסלומין ניטנו מ"ו זה יתבע מבעל החלר ובעל החלר יתבע מבעל השור:

יב א מיי' פ"ו מהלכות נזקי ממון הלכה ד סמג עשין סה טוש"ע ח"מ סימן שפח סעיף ג:
יג ב מיי' שם הלכה ה ועיי' בהשגות ומ"מ טוש"ע שם סעיף ד:
יד ג מיי' שם ופ"ג הל' יג סמג שם טוש"ע שם סעיף ה ועיין בהגה"מ ומיימ לפי סעיף ג וכי' סמג סעיף ב:
טו ד מיי' שם פ"ג הלכה יד ועיין בהשגות ומ"מ סמג שם טוש"ע ח"מ סימן שלא סעיף ג:
טז ה מיי' שם טור ש"ע שם סעיף ב:
יז ו מיי' שם פ"ד הלכה ג סמג שם:
יח ז מיי' שם פ"ג הלכה יד טוש"ע ח"מ סי' שלא סעיף ג ופ"ד סעיף ב:
יט ח טור ש"ע ח"מ סי' שלח סעיף ה בהגה"ט עיין בטור וב"י שם ובמיימ לקמן:

ואם הבנים ברשות. שורו וקדרותיו ופירותיו לפניו [ביצה ח.]. בעל החצר חייב. מנזקו לכי למר ליה עול עול ותנהר לך קמר ליה וה"ה הכא מסתמא נשוק. בטירותא. שמירה [ע"ש ב"מ קח.]. רבי אומר בכולן אינו חייב. דעול ותיב ונהר לך קמר ליה וה"ה לכאן מסתמא נשוק [ב"מ פא:]. תברא. קשין [יבמות יג.]. קשין ליפץ [סהובות עה.]. קשין הך ליפץ [חולין סו.]. אבל אכלה. ומכריחם. פטור. המכלים. הזה ליה שלא תאכל. ומה מני יכול לעשות [לקמן נו:]. ניים. ישן [ע"ש חולין סו:]. דתניא. מיומתא [יבמות נד:]. פטור מדיני אדם. קסבר גרמא בנזקין פטור [לקמן נו.]. שלין כח בע"ד לעכבו. והחייב בדיני שמים. ידי שמים לא יצא עד שישלם [ב"מ צא.]. פטור מדיני אדם לשלם וחייב בדיני שמים. שמים פוטרים שאכתן להפסיד אם ישתעל [ע"ש נג.]. ודקארי ליה מאי קארי ליה. מי שעוקר ממנה זו להניח ממנה בעיא המלרע למה מתעקר אלא ודאי מפורש הוא [יומא לג:]. והתריז. מולי מעיים וקורין לומו"ל מוליפא לעי גלול כמים ושמעון קשין לה [ב"מ צ:].

ה) לקמן נט: ב"מ פא: פיא ב. ו) [שבת נב: ב"ק ח., תוס' שבת שם]. ג) עיין תוס' ב"ב כב: ד"ה זאת, ו) לקמן מז. ה) [יבמות כה: וש"נ], ו) לקמן נו., ז) לעיל יד., ח) מה: ט) [ועיין תוספות לקמן מה: ד"ה ושמואל].

(ה) במשנה עד שיקבל עליו בעל הבית לשמור: (ו) תוס' ד"ה ממע וכו' דין הוא שיפטר לרבי: (ז) ד"ה ואפילו וכו' דאינו חלש מרפה:

אנפורד"א. פירוש מחלה בנסחאות (עיין ב"ק ב"מ דף 5 ע"ל ד"ה ומתרחק):

ג) דקתני (כת"י): ד) כ"ה בדפו"י וכל הכת"י ונשמט בשגגה (ד"ק), ועי' רש"ש): ז) צ"ל הני (רש"ש, וכ"ה בדפו"י):

הויא שן בחצר הניזק. לכאן דיהיב ליה נעל מנר לשומת לעיולי דוכתא מקני ליה גבוה והויא ליה מנר הניזק ומנר המזיק לפטור מה על השן ועל הרגל [ה] ר"ת משותף למבריה למנר של שניהם מכל שור מעלמא דעל ומזיק למד מיניהו ובעי נמנה למר קרינן ביה: ברשות הרבים. לאו דוקא כלומר לאו נמנה למר לניזק קרינן ביה: מאי ברשות ומאי שלא ברשות. מקרן מן מילוך דין מנר הניזק לרה"ר כי ממית נמלמא פטור ומזיק נעל המנר היינו דנלמ נרשות פטור למיז עליו לנמרו: ולא משלמא אלא חצי נזק. והמי פטור ממזק שלם קמשמ ובכתום מייב ר"ש: ברהא. עז: חביל. נמחמס: הבא ברשות קביל עליה נטירותא. דנהמתו ומעמת לרבמ לאו משום דקסבר למזיק דעל נרשות קביל עליה נמירותא דהמות נעל מנר דהא הוא הוא דמני לעיל[ו] כולה רבנן היא ומוקי דנעל קדירות כי עד נרשות לא קביל עליו נמירותא והכא כדמפרש טעמא לקמיה למיפא בעיא לגיעותא ומתמלקו מרווחא דמנר וגמרא לחומיה מהאמה שנכנסה לטחון משום דלא לפטיר למזיק הוא: למיפא בעיא צניעותא. שמגלה זרועותיה: ובעל חצר חייב בנזקי הבור. אם הפקיר רשותו ואף על גב דכתיב כי יכרה איש בור ולא יכסנו ונפל שמה שור או חמור: [שמות כא, לג]

(ה) גמ' ממני שמס גלגלים. נ"ב עי' מ"ש מזה בב"מ דף סט ע"ב: (ו) תוס' ד"ה מע"ג לממר וכו' והיה דומה לפטור כל מדם בנזק:

תוס' ד"ה אע"ג וכו' דאפי' אם חפרו. עיין לעיל דף כט ע"ל מוס' ד"ה פליגי ולקמן דף מט ע"ב מוספות ד"ה מרה"י:

א) וְכִי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר
אוֹ כִּי יִכְרֶה אִישׁ בֹּר
וְלֹא יְכַסֶּנּוּ וְנָפַל שָׁמָּה
שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר:
[שמות כא, לג]

ו) בכת"י מה לי ברשות ומה לי שלא ברשות: ג) יותר נוח לגרסה קבי"ה (ב"ש): ג] ע"ל פסורה (יבב"ן, וב"ה בכת"י): ד] ע"ל דחוי (דפוס"ר, ובחוס' העתיקו מידי דהוה): ה] הגי' שלפנינו ע"פ המהרש"ל ע"י"ש שבהגהתו מחק גם תיבת "זה", ועיין במהרי"ם ומהר"ם ש"ך: ו] ע"ל דעלי"ה: ז] ע"ל בעצמו (דבש תמר): ח] ע"ל גלגלים (כ"ה ברש"י): ט] ע"ל פוחייבינן (כ"ה ברש"י): י] ולדלי"ף הנקשר (כ"ה ברש"י):

משונה קרן וכו'. קרן תמה וכל מולגומיה קרי משונה שוחל ושיגו אם יסכן לנקר, ומקן שלח היו לכיכן לנקר, [ליעל יה:]. איתתא. לשם [כתובות סט:]. למיפא. לאמות [שבת סג:]. דמרי דביתא. דעבל בעיא [ב"מ פ] ליעל נמ. שבת עז:]. מרווחא דחצר. לתוני מסלק [ב"מ ביצה מ:]. כל תקלה בור הוא. ולף על גב דלא מסקיר. [ליעל ג:]. כל מקום שהפקיר נקרא לן מבור דמייב לכי הכי דמיבעי ליה לאשמועינן דכל הפקיר כבור הוא [ליעל ג:]. אלא לרב דאמר עד דמפקר ליה. למפקרינהו כי טור דמפקר ליה כבור שמייבת עליו מדיהו דהוה לרשותו [ליעל כח:]. ואי לא מפקריה לא מיחייב. לאמוקי. לתוניה [כתובות עז:].

הבא ברשות קביל עליה נטירותא. מע"ג דלעיל[ו] אמר רבא למלרסה משום דנרשות הוא למקבל עי"ה נטירותא טפי ומפי מנק מת עלמו מלמת הוכע כמו של נעל הבית נרשות הכא היינו טעמא דלמיקן משום דבעיא לגיעותא שמגלה זרועותיה בשעת ליפה ומקלק מרווחא נפשייהו ומע"ה פרין עליה מהאמה שנכנסה לטחון ולא לינה להקשות מכל הנך דמתניתין קדירות ופירות ושור דמאמה מחת ליה למפרך דס"ד למאמה מסלקי מרווחא נפשייהו עפי מקום יחוד:

אע"ג דאמר מר איש בור ולא שור בור. כלומר ומתוך כך היה לנו לפטור נעל המנר ומ"ח כ"ש דמי לנ ממעטין שור שהיה לחוי לפטור נעל המנר דהוה ליה למימרי מיוחא מבעל השור וי"ל דה"ק מע"ג דאמר מר מים טר ולא שור טר והיה (ג) רחוי לפטור כל מדם נשור שכרה שור כלומר וממוך כך היה לנו לפטור נעל המנר דה"ל למימרם מפקוח זה שלא יתחייב שום מדם נשור שכרה שור וה[ז] לא קמרנ לדחוק כך מלא היו דעליה למלויה כמאן דכרייה דמי ונרלה [ט] דלפי' מה מפרו מדם דבר מיוחד הוא מייב נעל המנר נמזקי טר ועליה[ח] דידיה למלויה והמופר מבלה מזקי המנר ול"ע: **איש** בור ולא שור בור. ומ"ח והא לעיל (דף נב[י]) פטרינן נעל הגמל כשלא שכשכה למ"ד מאו משום ממונו מע"ג דלא כמיב מים מם ולא שור מם וי"ל דהמס נמי כמיב[י] שלם ישלם המבעיר את הבערה דמשמע דוקא כשמבעיר את עלמו[ז] הוא מבלה:

ומזיקן כליו. פ"ה דוקא כליו מבל הוא עלמו [הוזק] מייב נעל הבור ולא פטרינן ליה משום מים טר ולא שור טר דכל מידי דהוה דליה בבעת נפילה כגון גלגלים[ט] וכן נפלה גמלו ולא העמידה למחייבת[י] ליה משום טר מע"ג למיפו לא כרייה מלא הגמל כרהו כיון דבבעת כרייה דידיה הוא ועליה רמי למלויה ולא מלקיה כמאן דכרייה דמי מף על גב דמפקיר להו בבעת שבבר ולא דמי לשורו שאפר טר כרה"ר למפילה לאו דידיה הוא ולילי הקבור[כ] כרגל המרגוע מאליו דלילי לאו דידיה הוא: ואפי' עכ"ל דאמר מר דמשמע מתוך פ"ה למאי דמקשין מאם גלגים לפקורי מפקר להו דלא פטרינן מלא כליו דוקא מבל הוא עלמו מייב ולר"י נרלה דלאי מעיקרא דס"ד דלא לפקריה לא פטר מלא מבל לפי המקנה למאר דמפקר להו מפי הוא עלמו פטור מידי דהוה ממפקיר נזקו למאר נפילת אומם[ל] ונפילת גמלו מוקמינן[מ] למקבל ומקבלה מיה גמליה לו דרך שבעתה דהכא דהוי פושע מבל הכא דלא פשע

איבא למימר (ו) אמרי סתם [ס] גלגלים אפקורי מפקיר להו ואמר רבא [ר] נבנם לחצר בעל הבית שלא ברשות והזיק את בעל הבית או בעל הבית החק בו חייב בעל הבית פטור א"ר פפא [ש] לא אמרן אלא דלא הוה ידע ביה אבל הוה ידע ביה הזיקו בעל הבית חייב מ"ט משום דאמר ליה [ת] נהי דאית לך רשותא לאפוקי לאזוקי ליה לך רשותא ואזדו לטעמייהו דאמר רבא ואיתימא רב פפא שניהם

מאי ברשות ומאי שלא ברשות איכא אמרי ברשות הויא לה שן ברשות הניזק ושן ברשות הניזק חייבת שלא ברשות הויא לה שן ברה"ר ושן ברשות הרבים פטורה ת"ש הכנים שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות ובא שור ממקום אחר ונגחו פטור ואם הכנים ברשות חייב מאן פטור ומאן חייב לאו פטור בעל חצר וחייב בעל חצר לא פטור בעל השור וחייב בעל השור אי הכי מאי[פ] ברשות ומאי שלא ברשות איכא אמרי הא מני[ע] ר' טרפון היא דאמר משונה קרן בחצר ניזק שלם משלם ברשות הויא לה קרן בחצר הניזק ומשלם ניזק שלם שלא ברשות הויא לה קרן ברה"ר ולא משלמא אלא חצי נזק: ההיא איתתא דעלתה למיפא בההוא ביתא אתא ברחא דמרי דביתא אכלה ללישא חביל ומית[א] חייבה רבא לשלומי דמי ברחא לימא פליגא אדרב דאמר רב הויא לה שלא תאכל אמרי הכי השתא התם שלא ברשות לא קביל עליה נטירותא הכא ברשות קביל[פ] עליה נטירותא ומאי שנא מהאשה שנכנסה לטחון חטין אצל בעל הבית שלא ברשות ואכלתן בהמתו של בעל הבית פטור ואם הזיקה חייבת מעמא שלא ברשות הא ברשות פטור[ב] אמרי לטחון חטים כיון דלא בעיא צניעותא מידי לא בעי מסלקי מרווחא דחצר נפשייהו ועליה דידיה רמי נטירותא אבל למיפא[ג] כיון דבעיא היא צניעותא מרווחא דחצר מסלקי נפשייהו הלכך עלה דידה רמיא נטירותא: הכנים שורו לחצר בעל הבית: אמר רבא[ד] הכנים שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות וחפר בה בורות שיחין ומערות בעל השור חייב בנזקי חצר ובעל חצר חייב בנזקי הבור אף על גב[ה] דאמר מר[א] כי יכרה איש בור[ו] ולא שור בור[ה] כיון דאית ליה להאיך למלוייה ולא קא מלייה כמאן דכרייה דמי ואמר רבא[ו] הכנים שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות והזיק את בעל הבית או בעל הבית החק בו חייב רבץ פטור ומשום דרבץ פטור אמר רב פפא מאי רבץ[ז] שהרביץ גלגלים ונטנפו כליו של בעל הבית דהויא גלגלים בור ולא מצינו בור שחייב בו את הכלים הניחא לשמואל[ח] דאמר כל תקלה בור הוא אלא לרב דאמר עד דמפקר ליה מאי

מע"ס שמס לא היה מפקיר היה מייב למלק מ"מ הסמא להפקירה פטור ופ"ה נרמה יותר שמין נרמה שמוחר ממה שלא פטר מלא כליו ומשיב הלי מפקיר נזקן למאר נפילת פשיעה דפושע הוא שממנים שומרו שלא נרשות שדרכו להרמין גלגלים:

הזיקן ב"ה פטור. ומ"ת מתמין היא בפרק המניח (לעיל דף נב: ושם) גבי מבקע דמייב כמבקע בה"י והזיק בה"י מאי מבל הזיק מלומו רשות הימיד פטור וי"ל דהוה מלקא דעתך אמינא מי קפיקי אמר לא מפקיר ליה מלומו פטור מידי דהוה ממפקיר נזקו למאר נפילת אומם[ס] ונפילת גמלו מוקמינן[ס] למבקע ומבקלא מיה גמליה לו דרך שבעתה דהכא דהוי פושע מבל הכא דלא פשע

שניהם ברשות. פ"ה כגון ברה"ר שלא ברשות כגון שנשיכה לרישׁ ברה"ר וקשה להיינו מתניתין בפרק המניח (לעיל דף נב:) ונראה לפרש כגון שנכנס לחנר בע"ה שלא ברשות או ברשות ליה לחקוקי מלעמיה כמו שנתנו לו רשות כמו כן נתנו לחמר רשות או כמו שהוא נכנס שלא ברשות שמא גם חמר נכנס שלא ברשות ולכך מייתי כשהזיקו זה חת זה מפני הזיקו שלא מדעתו אבל חמר ברשות וחמר שלא ברשות הלי חית ליה לחקוקי מלעמיה כלי חמי ליה לחקוקי מלעמיה כלי חמי ליה ואם שלא מדעתו הזיקו ברשות פטור חייב:

דחזא ירוקא ונפל. רש"י מוקי להיכי דהיה ממחך בכותל בי׳ פעמים הרמשונים לח היתה כוונתו להמחך שלא בכוונה להפיל על המדם ופטור דקמני הכח מחך מחרונה שהיתה להמחך והרחשונות מהנו שנעשה ממון כך מועד וכחך מחרינח[ד] חמיב ליה משונה קלח שהרג בשפילת הכותל ולכך לח נחשב מועד שלח ממחת הרחשונות וח"ת דומה למשיב משונה מה שעושה להנחתו למכול ירוקה או להמחך[ב] וגם חיתה חוח לומר להיי מועד כיון שהפיל כותל מחרונה שהיתה שלח בכוונה על ידי הרחשונות שהיו בכוונה ולפירושו ל"ל להח דקחמר הכח במועד ליפול על בני חדם פטורות לח הזכיר בני חדם שלח בשביל מחרונה דבע' הרחשונות לח מייתינן שלח שיהח מועד ועשה מוכיחים להפיל עלמו בטר לחכול הירק: **ושמואל** אמר הלכתא ברבי. לכחורה נרחה להלכחת כשמואל בריש ע"ג דרבח קחמר לעיל[ו] הכחים שורו לחנר בעל הבית שלח ברשות ומפר בו טרות שיכול ומעורות בעל השור חייב בנזקי חנר משמע בעל ברשות פטור ולי כרבי חפי' ברשות חייב לרבי חמחת שייב בעל השור וכולה קושיח לעיל[ז] מקיש רבח כרבנן וחפי' נשברו גרוח וחפי' חנק עלמו[ח]:

טעמא דאמר ליה שמרו. כולה הך קושיח כרבח לעיל[ט] לרי זירא לח קשה כלל ריבה לפיפא וכולה רבי היח והוי חמחת שנישה פטורין חין בריבה חין בפיפא לחין כל חמך מקבל עליו שמירת חביו ולרבנן הח חמחת שנישה חייבים:

אימא סיפא כו'. הכח לח חקשי נעשה כדחמר בפרק קמח דקדושין (דף ה:) גבי נתן הוח ואמרה היח[י] מקודשת נחנה היח ואמר הוח[כ] חין מקודשת משום דלהכח חית ליה שנוי חמרינן דקחמר חברה חמח חבל חמח ליכח למימר חברה לליכח פלוגתח בחלמח חמרינן

שניהם ברשות או שניהם שלא ברשות הזיקו זה את זה חייבין הזיקו זה בזה פטורין טעמא דשניהם ברשות או שניהם שלא ברשות אבל אחד ברשות ואחד שלא ברשות דברשות פטור שלא ברשות חייב: נפל לבור והבאיש מימיו חייב: אמר רבא [ב] לא שנו אלא שהבאיש בשעת נפילה אבל לאחר נפילה פטור מ"ט הוי שור בור ומים כלים ולא מצינו בור שחייב בו את הכלים[ג] הניחא לשמואל דאמר[ד] כל תקלה בור הוא אלא לרב דאמר עד דמפקר ליה מאי איכא למימר אלא אי איתמר הכי איתמר אמר רבא לא שנו אלא שהבאיש מגופו אבל הבאיש מריחו פטור מאי טעמא גרמא בעלמא הוא וגרמא בעלמא לא מיחייב: היה אביו או בנו לתוכו משלם את הכופר: ואמאי הא תם הוא [ה] אמר רב [ו]במועד ליפול על בני אדם בבורות[ז] עסקינן א"ה בר קטלא הוא אמר רב יוסף [ח]דחזא ירוקא ונפל שמואל אמר [ט]הא מני ר' יוסי הגלילי היא דאמר תם משלם חצי כופר עולא אמר [י]ר' יוסי הגלילי היא דאמר כר' טרפון [יא]דאמר קרן בחצר הניזק נזק שלם משלם ה"נ כופר שלם משלם בשלמא לעולא היינו דקתני היה אביו או בנו לתוכו אלא לשמואל מאי איריא אביו או בנו אפילו אחר נמי אורחיה דמילתא קתני: ואם הכנים ברשות בעל חצר חייב [כו']: איתמר רב אמר הלכתא כת"ק ושמואל אמר הלכתא כרבי תנו רבנן בנום שורך ושמרו הזיק חייב החזק פטור בנום שורך ואני אשמרנו הוזק חייב הזיק פטור הא גופא קשיא אמרת בנום שורך ושמרו הזיק חייב הוזק פטור טעמא דא"ל שמרו דחייב בעל השור ופטור בעל חצר הא סתמא חייב בעל חצר ופטור בעל השור דבסתמא מקבל עליה נטירותא אימא סיפא בנום שורך ואני אשמרנו הוזק חייב הזיק פטור טעמא דאמר ליה ואני אשמרנו הוא דמחייב בעל החצר ופטור בעל השור הא סתמא חייב בעל השור ופטור בעל חצר דבסתמא לא מקבל עליה נטירותא אתאן לרבי דאמר עד שיקבל עליה (ח) נטירותא בעל הבית לשמור רישא רבנן וסיפא רבי א"ר אלעזר תבראי מי ששנה זו לא שנה זו רבא אמר בולה רבנן היא אידי דנסיב רישא שמרו תנא סיפא ואני אשמרנו רב פפא אמר בולה רבי היא וסבר לה כר' טרפון דאמר קרן בחצר הניזק נזק שלם משלם הלכך אמר ליה שמרו לא מקני ליה מקום בחצר והויא ליה קרן בחצר הניזק וקרן בחצר הניזק משלם נזק שלם לא אמר ליה שמרו אקנויי אקני ליה מקום בחצר והויא ליה חצר השותפין וקרן בחצר השותפין אינו משלם אלא חצי נזק: **מתני' [יב]שור שהיה מחכוין לחבירו והכה את האשה ויצאו ילדיה פטור מדמי ולדות [יג]ואדם שהיה מחכוין לחבירו והכה את האשה ויצאו ילדיה משלם דמי ולדות כיצד משלם דמי האשה כמה היא יפה עד שלא ילדה וכמה היא יפה משילדה אמר רבן שמעון בן גמליאל אם לחבירו. הוא הדין למחכוין לאדם נמי פטור כדלמרינן בפירקין לעיל (דף מב) נקי מדמי ולדות ובגמ' מפרש ממאי נקט מחכוין למתניתין:

עין משפט נר מצוה

נב א מיי' פ"ט מהל' מוכר ומקח הלכה טו וסמ"ג עשין סה טור ש"ע חו"מ סי' שפח סעיף ג ומיהו הכא סעיף ה:

נג ב מיי' פ"י מהלכות שכירות הלכה ה ועיין בהשגות וכמ"מ סמג עשין סה טוש"ע ח"מ סימן שצ סעיף ג:

נד ב ד מיי' פ"ה מהלכות חובל ומזיק הלכה ג ועיין בהשגות וכמ"מ סמג עשין סה טוש"ע ח"מ סימן שפו סעיף ז:

נה ב מיי' פ"ו מהלכות חובל ומזיק הלכה ה סמג עשין סה טוש"ע ח"מ סימן שפו סעיף ג:

נו א מיי' פ"ה מהלכות חובל ומזיק הלכה ז סמג עשין סה טור ש"ע ח"מ סימן שפו סעיף ה:

ליקוטי רש"י

הניחא לשמואל דאמר בר קטלא הוא בור הוא. ולפי על גב ללא הפקיר [לעיל ג:]. כל מקום שהפקיר נפקיע לן מטר דמייב דכי חיכי למיזכי דכור הוא דרים"ר דהוי הפקר כלמתרין בפ' שור שנגח את הפרה (לקמן דף מח:) שעל עסקי כריים ופמיהם בלה ל' לף כל מקלנו שהפקיר מייב [לעיל ו.]. אלא לרב דאמר. ס"מ דמקלמו למלו מטרו. עד דמפקר ליה. לחפקיעו כי טור דמבר רב טור שמיימה עלין מורם שהפקיר רשומו ומרו הוא למיימו אבל לח מפקיעו ממנו הוא ומשומו למלנו [לעיל מה:]. דחזא ירוקא. שרפה עבד נמון פי הסור וכל נלולה. ונפל. אלא נכוונה נרחה להלכתא משום חצר כונר. אפי הרג את האדם משלם מלא פי חפר כי חיכי דמבי מקי נקין משלם מלי מק [קידושין נו:]. נטירותא. שמירה [ע"פ ב"מ קח:]. תברא. קטין [חגיגה יב:]. קטין ריפח לניפח [כתובות פה:].

מסורת הש"ס עם הוספות

ס) עיין תוס' לעיל י. ד"ה שייר, ב) [נעיל כח: נ:], ג) נעיל מד., ד) עיין תוס' לעיל מד. ד"ה הכא, ה) [נעיל טו. כו.], ו) [נעיל יד. וש"נ], ז) לעיל לב., ח) לקמן נד., ט) שמות כא כט, י) לעיל כנ., כ) ועיין נמפר כום יהושע, ל) עמוד א, מ) מז:, נ) [ועי' תוספות ד"ה מנו. ד"ה כל המ].

הגהות הב"ח

(ב) גמ' ממתן לרבי דלמר עד שיקבל עליה בעל הבית נטירותא וי"ש לעיין כל"ל:

גליון הש"ם

גמ' ריחה"נ היא דאמר כר"ש. קמה לי פח נמניל מר"ע כן נמוכר למלנה נרחה נחק כופר שלם נעיל דף כו ע"ל וח"ב למלי נריך ללמוד ממה דלמר ר"ע כן ממק וגם סו"ל לומר בקילור ר"ש היא דלמר חם משלם כופר שלם נרחה המחק ול"ע:

הגהות וציונים

ג) בכת"י הגירסא להם: ד) אולי צ"ל על המיתה אלא על הבהמה (גליון) וכ"ה בכת"י: ה) עיין ר"ח (גליון): ו) צ"ל כר"ג (ר' אייזיק חבר): ז) צ"ל אחרונה (ב"ש. וכ"ה בכת"י): ח) [צ"ל ואמר הוא] (גליון): ט) [צ"ל ואמרה היא] (גליון):

א"כ משהאשה יולדת כו'. מפרש בגמרא: ונותן לבעל. שהמורה וכתה לו לכמיכ[ב] בעל המצה (שמות כח): היתה שפחה ונשתחררה. כלומר היתה מצומלת או גיורת נשומה לגר או לעבד משומר ואין לה בעל שמא פטור דהממזק מכסי הגר שמא ואין לו יורשין זכה וזה קודם לוכות שמא שפיר ומכל לנקט הכי ליתא היתה שפחה ונשתחררה ולא נקט היתה משומרת משום דע"כ בשאין לה בנים הימנו קאמר והיינו דקאמר היתה שפחה ונשתחררה דמשמע עתה מקרוב דעדיין לא היו להם בנים והוה הדין נמי ליתמלים הנשומה לגר ומת הגר דפטור להם דמי ולדות לבעל ומכי לנקט שפחה וגיורת משום דקתם שפחה משומרת נשומה למשומר ומכם גיורת לגר: גמ' דרב אדא בר אהבה. בשור שנגח מלבעה ומתה (לעיל דף מב:): דהכי בתיב קרא. כי יגפו אנשים מלמע מתכוין לחבירו משמעי: דמי ולדות שבח ולדות הוא. דקתני שמין את המצה כו' ום בכלל שומת זו דמי ולדות ומה שהמצה גדלים משומת ובעלת מבריס מפני העובר ומיתי יקרין: ה"ג קאמר כיצד משלם דמי ולדות ושבח ולדות. שהן מצמיתין את המצה: שמין את האשה. כמה המצה יפה בשביל ולדות הללו עד שלא ילדה וכמה היא יפה עכשיו כשמרוקנת ושפמתו דמיה ונותן לבעל וזקה על המצה אינו בכלל שומת זו לתן כתן מלא פחת ריקון העובר אבל כתב גופה מחמת המכה ושפמתו דמיה משהיתה לוויה ליתכר כשהיתה בריאה ריקנית הוא נזק ואינו על מלא בשאר מבלה הוא והתן קלוב בכתובות (דף סה:) שמן שנשתר לה שני מלקים ולו אחד ושמן שנגלוי לו ג' מלקים כו': מאי קאמר. למשמע להכי קאמר ליה לע"כ לניתן מית לך למשהמצה יולדת משמת ות"ק הא קאמר למפחמת: והלא אשה משבחת. בדמים לאחר שתלד למחלה למיה פחותין ליתכר שמשוכנת היא לומת בעבור לידה והכי משמע מתניתין ע"כ דקך שמין בדקאמרת משמת ללא יהיב ליה מידי למשהמצה יולדת משמת: וכי למי שהאשה יולדת. לתי שזכתה תוכה דמי ולדות יהבינן נמי שמת דמי נפחת שדמי גופה מפעלין הא ולתי שמת דמי נפחת מחמת גופה נמי לתי ומזק הוא: חולקין. שדמי הנפח מחמת שניהן שמין: אלא שמין נזק בפני עצמו. היינו כתב הגוף מחמת מכה ודמיה פחותים משהיתה ריקנית בריאה ומן כתן שומת פחת ריקון:

א"כ משהאשה יולדת משבחת אלא שמין את הולדות כמה הן יפין ונותן לבעל א ואם אין לה בעל נותן ליורשיו היתה שפחה ונשתחררה[ג] או גיורת פטור: גמ' מעמא דמתכוין לחבירו הא מתכוין לאשה[ד] משלם דמי ולדות לימא תיהוי תיובתא דרב אדא בר אהבה [ה] דאמר רב אדא בר אהבה שוורים שנתכוונו לאשה פטורים מדמי ולדות אמר לך רב אדא בר אהבה הוא הדין [ו] דאפי' נתכוונו לאשה נמי פטורים מדמי ולדות והא דקתני שור שהיה מתכוין לחבירו [ז] איידי דקא בעי למיתנא סיפא אדם שהיה מתכוין לחבירו דהכי כתיב קרא קתני רישא נמי שור שהיה מתכוין לחבירו אמר רב פפא [ח] שור שנגח את השפחה ויצאו ילדיה משלם דמי ולדות מאי טעמא חמרתא מעברתא בעלמא[ט] הוא דאזיק דאמר קרא [י] שבו לכם פה עם החמור [יא] עם הדומה לחמור: [יב] כיצד משלם דמי ולדות: דמי ולדות (ו) שבח ולדות מיבעי ליה הכי נמי קאמר כיצד משלם דמי ולדות ושבח ולדות שמין את האשה כמה היא יפה עד שלא ילדה וכמה היא יפה משילדה: אמר רשב"ג א"כ משהאשה יולדת משבחת: מאי קאמר אמר רבה ה"ק וכי אשה משבחת קודם שתלד יותר מלאחר שתלד והלא אשה משבחת לאחר שתלד יותר מקודם שתלד אלא שמין את הולדות ונותנין לבעל רבא אמר הכי קתני וכי אשה למי שיולדת משבחת ואין לעצמה בשבח ולדות כלום אלא שמין את הולדות ונותנין לבעל ושבח ולדות חולקין תניא נמי הכי אמר רשב"ג וכי אשה למי שיולדת משבחת ואין לעצמה בשבח ולדות כלום אלא שמין נזק בפני עצמו וצער בפני עצמו ושמין את הולדות ונותנין לבעל ושבח ולדות חולקין קשיא דרשב"ג אדרשב"ג ל"ק כאן במכרת כאן בשאינה מכרת ורבנן דאמרי שבח ולדות נמי לבעל מאי טעמא כדתנן[ם] ממשמע שנאמר [ב] וילדיה איני יודע שהיא הרה מה ת"ל הרה לומר לך שבח הריון לבעל ורשב"ג האי הרה מאי דריש ביה מבעי ליה לכדתניא ר"א בן יעקב אומר לעולם אינו חייב עד שיכנה בנגד בית ההריון אמר רב פפא לא תימא בנגד בית הריון ממש אלא כל היכא דסליק ביה שיחמא לולד לאפוקי יד ורגל דלא: [ד] היתה שפחה ונשתחררה או גיורת פטור: אמר רבה לא שנו [ה] אלא שחבל בה בחיי הגר ומת הגר דכיון דחבל בה בחיי הגר זכה בהו גר וכיון דמת הגר זכה בהו מן הגר אבל חבל בה לאחר מיתת הגר זכיא לה איהי בגוייהו ומיחייב לשלומי לה לדידה א"ר חסדא מרי דיכי אמו ולדות צדדי נינהו[ו] וזכיא בהו אלא איתיה לבעל זכה ליה רחמנא ליתיה לבעל לא מיתיבי [ז] הכה את האשה ויצאו ילדיה נותן נזק וצער לאשה ודמי ולדות לבעל אין הבעל נותן ליורשיו אין האשה נותן ליורשיה היתה שפחה ונשתחררה או גיורת זכה אמרי ומי עדיפא ממתניתין דאוקימנא שחבל בה בחיי הגר ומת הגר הכא נמי שחבל בה בחיי הגר ומת הגר ואיבעית אימא לאחר מיתת הגר

חמרתא מעברתא בו'. ות"ת הא גמי שור מנן בפלוגי פרקין[ם] נפל לתוכו עבד או שמה פטור ולא למיכין להו כממרתא מעברתא[ו] ולא נמעטיה משור ולא מלם[ז] וי"ל דלהכא לא מיעט הכתוב שור (ו) דמי ולדות אלא במקום שהולדות של בעל כדכתי' בעל המצה אבל כאן הולדות נלמדין לכמיכ המצה ואליה תהיה לתלוניה: ולדות צדדי נינהו. [א] מיושבים לא פליג רב אסקלא ומודה הוא דזכו להם בכתובות בפרק נערה (דף מג:) מלמעוטי קרא למעוטי שאין מלם מוציא זכות מתו לגמו והכא ליכא מיעוט ועוד מדפריך לרבה מברייתא דהכה את המצה ומוקי לה שמבל מתי הגר אבל לרב אסקלא מקשה מתניתין דלא מצי לתרוצי הכי דהכא ברבה דאמר מיתת הגר זכות לו ואין מלם מוציא גר מלל כמיעוט גר מלנה (לעיל מב.). חמרתא מעברתא. ממורה מעוברת (שמות כג:). שבו לכם פה עם החמור. לשיעור עבד מלנסס הוא. ובמות מב:). מבברת. והו פטור לתם שלא (חולין עו:). ודמי ולדות לבעל. אתורה וזכה לו לכמיכ (שמות כא) שבל המצה. אין האשה נותן ליורשיה. נזק וצער. היתה שפחה ונשתחררה. לשומר שאינה מומרכת מעוברת ממשמכר (לעיל מב:). או גיורת. מעוברת מגר ומתו שאינם פטור מן הכל שהרי קודם הומלו ואין לה יוכיחו כל הקודם בשלה זכה הא שיצאו מידו קודם לכל לתם אבל יצרילים מעוברת מיכולל אפילו אין לתם בתם יש לה יוכיחו לירש מלקה וש לו יוכיחו לירש מלקו ודוקא שנשתכרכה קודם מצלה אבל אחר שפחה שכשכל הא מיכ בבל אפילו בדמי ולדות ואין לתלוניה דדמי ולדות שפחה אינם אלא לבעלים שלה כדלמכיען לקמן בשור שנגח את הפרה (דף מט.) דלמר ליה ממרתא מעברתא חזקה מיכלי [לעיל מג.].

ליקומי רש"י

שוורים וכו' פפורים מדמי ולדות. כי יגפו אנשים ונגפו אשה הרה ולא שוורים דכתיב לעיל וכי כי שמעון דלמר ממש' סנהדרין (דף עט.) נמנהן להרוג את זה והרג את זה פטור ממיתה וש"מ ממון ומי יהיה אסון לקבל דקתני ממנו קרנים ליה אם אין אסון ממילו יש אסון ממה יענש ויהין לתנים שהיכה אחר ממי יפגעו ממנה שוורים בין בית לתמון בין בשלון לתמון ובפל השור נקי לתה לי [לעיל מב.]. חמרתא מעברתא. ממורה מעוברת (שמות כג:). שבו לכם פה עם החמור. לשיעור עבד מלנסס הוא. ובמות מב:). מבברת. והו פטור לתם שלא (חולין עו:). ודמי ולדות לבעל. אתורה וזכה לו לכמיכ (שמות כא) שבל המצה. אין האשה נותן ליורשיה. נזק וצער. היתה שפחה ונשתחררה. לשומר שאינה מומרכת מעוברת ממשמכר (לעיל מב:). או גיורת. מעוברת מגר ומתו שאינם פטור מן הכל שהרי קודם הומלו ואין לה יוכיחו כל הקודם בשלה זכה הא שיצאו מידו קודם לכל לתם אבל יצרילים מעוברת מיכולל אפילו אין לתם בתם יש לה יוכיחו לירש מלקה וש לו יוכיחו לירש מלקו ודוקא שנשתכרכה קודם מצלה אבל אחר שפחה שכשכל הא מיכ בבל אפילו בדמי ולדות ואין לתלוניה דדמי ולדות שפחה אינם אלא לבעלים שלה כדלמכיען לקמן בשור שנגח את הפרה (דף מט.) דלמר ליה ממרתא מעברתא חזקה מיכלי [לעיל מג.].

הגהות הב"ח

(א) גמ' ושבח ולדות מיכפי ליה: (ב) ד"ה ומתו וכו' ומתו לתם: (ג) תוס' ד"ה ממכרת וכו' משמע דמי ולדות:

הגהות הגר"א

[א] תוס' ד"ה אמו זולדות כו' ביורשים ל"א כו'. ג"כ וכ"ל ס"פ ומכ"ם מולק (ומבהגר"מ סימן מכ"ג ס"ק ד):

גליון הש"ם

גמ' כיצד משלם דמי ולדות. עיין לעיל דף מז ע"ת מוספות ד"ה וכן:

תורה אור השלם

א) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל נְעָרָיו שְׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם הַחֲמוֹר וַאֲנִי וְהַנַּעַר נֵלְכָה עַד כֹּה וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם:
[בראשית כב, ה]

ב) וְכִי יָצְאוּ אֲנָשִׁים וְנָגְפוּ אִשָּׁה הָרָה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ וְלֹא יִהְיֶה אָסוֹן עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ כַּאֲשֶׁר יָשִׁית עָלָיו בַּעַל הָאִשָּׁה וְנָתַן בְּפִלִּים:
[שמות כא, כב]

הגהות וציונים

ם] "בצלמא" ליתא בראשונים וכת"י, וכ"ה ישר (דק"ס): ז] צ"ל כדתניא (גליון): ח] צ"ל בכת"י, ועי' מהרש"ל: ט] צ"ל דכתיב באשר ישית עליו בעל האשה (ההגהות חר"י על הר"ף, כדלעיל מג צ"א): י] ד"ה וצער וכו' הוא המשך דיבור הקודם ולא דיבור בפני עצמו (באה"מ): יא] נדצ"ל היא החזיקה בהן קודם לכל אדם (ותיכת "ההיא" מיותר): יב] אחר לישנא דהכא גריר אבל באמת הי צ"ל ולא אמרינן דהוי חמורים (דבש תמר):

ותני זבתה. ומ"ן מגיה הכי"מ מלא כלומר זכה מי שיש לו זכות: **משכונו** של ישראל ביד גר בר' מוציאין אותו מידו. ומפיקו מדכתי משכנו מלמעלה ומפיקו למ"ד[ב] מעל מוכ קורה מדכתי דע"כ מן לו מלא שעשוד עליו כיון שהיה יכול לפדותו הישראל ולקלקו מדמים:

והלכתא דליתיה בחצר. פ"ה דממכון קמי דמס מימיה מהכר קמי מע"פ שלין עומד בגד שלהו ולריך לומר למילי מהכר המעמרת דלי מהכר שלין מעמרת לא קנה מלא מס כן עומד בגד שלהו כדלימלי בפ"ק דב"מ (דף יט. ומס[ג]) ולמאי דמ"ד למילי כשהמכון מהכר ובעל המכר מין כאן זה מינו כפי המסקנא של ב"מ ולר"י נראה למעיקרא נמי הכי ס"ל למילי מהכר שלין מעמרת ולא קנה מלא מס כן עומד בגד שלהו וכן מעמע נמי מפני זה והמזיק הה מס כן לא היתה מעמרת מלל זה והא דקתמר והלכתא למילי מהכר מהעל מהכר קמי לומר שיעור דשיעין הוא:

החופר בור ברה"ר ופתחו לרה"ר. כללא למילתא בכל הן שמעמתם טר מהר פתחו מלוין לתחנ הטר כלילו הוא שמקום שהפתח מס:

ברה"ר ופתחו לרה"ר. פירש בקונט' והפקיר לשומו וס"ה מס מתחילה שמכיר לרה"ר ולא הולרך לפרש שהפקיר לשומו מלא משום דמשמע ליה לישנא דפתחו לרה"ר משמע רה"ר כדמוכח בגמרא[ד] דקתני ברה"ר ופתחו לרה"ר פטור למוקי שלא הפקיר לא לשומו ולא טרו ומעיקרא ס"ד כשהפקיר לשומו ולא טרו והיינו משום דמשמע ליה ופתחו לרה"ר משמע רה"ר:

ברה"ר ופתחו לרה"ר אחר. פ"ה שהפקיר לשומו מומה שפי הטר מחוכה מין נראה שר"ל שפתחו לרה"ר של מלס מחר ומא שומו מלס והפקיר לשומו מלא היה לו לומר מומה נלמון נקנה מלא משמע שרוצה לפרש הכל ברשות עלמו ולמון מחר היו מיוחב לפיוהב זה ומין להקשות ממאי מלמריך למתני ברה"ר ופתחו לרה"ר מחר ס"ל למימר החופר טר ברה"ר ופתחו לרה"ר אחר חייב מלא ס"ל למגב מהריני נקע הכי ופירש לע שהטר והפתח הכל עושה ברשותו ור"י מפרש ברה"ר ופתחו לרה"ר מחר להיינו שחפר טר ברשות עלמו ופתחו לרשות מחרינו ומלמריך ללא מיתמ פתחו לרה"ר הוה לחייב דשכיחי רבים (ו) ומזקי מלל ברה"ר ליכא למיחש מלא לנזק יחידי פטור וכ"ג מנן בהמניח (למל לב:) גבי המעקא ולפי פי' ר"י קשה למה הוה חייב מזקי בעל מלר מס נפל עליו לטר כיון שהחופר מעשה נזק המלר[ה] על בעל מלר למלייה: **ת"ר** החופר בור ברה"ר ופתחו לרה"ר. ו"ת שכחוב בהן ברה"ר ופתחו לרה"ר החופר טר ברה"ר ולא מלל לן להקפיד מעשה שהפתח לשומו מומה שפי הטר ומלל לן להקפיד לשומו ולא טרו והיינו משום דמשמע ליה ופתחו לרה"ר משמע רה"ר:

על הבריה לא ב"ש. מהכלמין[ו] מהרין מכלן שלין עושין מן הדין מלל בע"ם שלנו לין מופר כן בפרישת בריש המפקת (דף ב.[ז]): [עיין תוס' לעיל ד: ד"ה ועד"ם]

ותני זבתה לימא כתנאי בת ישראל שנשאת לגר ונתעברה ממנו וחבל בה בחיי הגר נותן דמי ולדות לגר לאחר מיתת הגר תני חדא חייב ותני חדא פטור מאי לאו תנאי נינהו לרבה ודאי תנאי היא אלא לרב חסדא מי לימא תנאי היא ל"ק[ח] הא רבנן הא רשב"ג אי רשב"ג מאי אריא לאחר מיתה אפי' מחיים נמי אית לה פלגא מחיים אית לה פלגא לאחר מיתה בוליה ואיבעית אימא הא והא רשב"ג כאן בשבח ולדות כאן בדמי ולדות אמרי משבח ולדות לישמע דמי ולדות ומדרשב"ג לישמע לרבנן אמרי לא שבח ולדות דשייכא ידה בגוייהו זביא בהו בבולהו דמי ולדות דלא שייכא ידה בגוייהו לא זביא בהו כלל: בעי מיניה רב ייבא סבא מר"נ המחזיק בשטרותיו של גר מהו מאן דמחזיק בשטרא אדעתיה דארעא הוא דמחזיק[ט] ובארעא הא לא אחזיק[י] ושטרא נמי לא קנה דלאו דעתיה אשטרא או דלמא[כ] דעתיה נמי אשטרא א"ל[כא] עני מורי[כב] וכי לצור ע"פ צלוחיתו הוא צריך א"ל[כג] לצור ולצור אמר רבה[כד] משכונו של ישראל ביד גר ומת הגר ובא ישראל אחר והחזיק בו מוציאין אותו מידו מ"ט כיון דמית ליה גר פקע ליה שעבודיה[כה] משכונו של גר ביד ישראל ומת הגר ובא ישראל אחר והחזיק בו זה קנה כנגר מעותיו וזה קנה את השאר ואמאי תקני ליה חצירו[כו] דהאמר רבי יוסי בר חנינא[כז] חצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו אמרי הכא במאי עסקינן דליתיה כל היכא דאיתא לדידיה דאי בעי מקני [מצי] קני קניא ליה [נמי[כח]] חצירו כל היכא דליתיה לדידיה דאי בעי הוא למיקני לא מצי קני חצירו נמי לא קניא[כט] **והלכתא** דליתיה בחצירו דלא קנה: **מתני'**[ל] החופר בור ברה"ר ופתחו לרה"ר או ברה"ר ופתחו לרה"ר ברה"ר ופתחו לרה"ר אחר חייב: **גמ'** ת"ר החופר בור ברה"ר ופתחו לרה"ר (ברה"ר ופתחו לרה"ר[לא]) חייב וזהו בור האמור בתורה דברי ר' ישמעאל ר"ע אומר[לב] הפקיר רשותו ולא הפקיר בורו זהו בור האמור בתורה אמר רבה בבור ברה"ר כ"ע לא פליגי דמיחייב מ"ט אמר קרא[לג] כי יפתח ובי יכרה[לד] אם על פתיחה חייב על בריה לא כל שכן אלא שעל עסקי פתיחה ועל עסקי בריה באה לו לא נחלקו אלא בבור

ולרבה ודאי. ע"כ מוקי למילתיה כתנאי דתנא למר מייב והא דתני פטור לע מני מוקי ליה כחומיה וע"כ הכי ממרן מנא לחמרי כתנא דמתני: **אלא** לרב חסדא מי מיצטיין ליה למוקמיה מילתא[ל] בפלוגתא כתנאי[לה] ולמימר מנא לחמרי כתנא דפטור מו מני למרוצי המי דתנא מייב ממילתא אחריתי לנא תקנוי ליה: **לא קשיא.** כלומר למר לך רב מתנא מרוייהו מנאי מוחי קיימי לדבמי נשמה ולדות פטור והא לתניא מייב נשמה ולדות ומליבא דר"ש לחמר מנה פלוגתא הוא והיא קיימת: **והא.** לחני פטור רבנן היא לחמרי כולהו לבעל והכי הוא מן הסהקר מלל לבה לא מני למרוצי מידי להא מיהו למר מנה זכתה בחלק בעלה מן הסהקר הואיל והיא היתה מעוברת ומוחזקת בהן בשעת מיתה ולחמי פטור מנשה ולדות ולחי ולדות לידם מינהו: **מאי אריא**[לו] לאחר מיתה. הגר לחני מייב ליתן לה חלקה: מחיים. הגר: נמי. מייב ליתן לה חלקה: **לאחר מיתה**[לז]. הגר: כולה. דוכית בחלק בעלה ולדות של בעלה: **אמרי.** מ"ר קשיא לרב חסדא למנשה ולדות המניע חני לחי הגר לגר ולקמר ר"ש לכשמת והיא מעוברת זכתה היא בחלקו נשמע זכתה נמי בחי ולדות בעלה למי שנא חני לחי ולדות מנשה ולדות: ומדר"ש. למשמעין זכתה בחלקו נשמע נמי לרבנן זכתה בכולן לרבנן לע פליגי שלא בחיי הגר ומת הגר ובא ישראל אחר והחזיק בו מוציאין אותו מידו מ"ט כיון דמית ליה גר פקע ליה שעבודיה[מ] משכונו של גר ביד ישראל ומת הגר ובא ישראל אחר והחזיק בו זה קנה בנגר מעותיו וזה קנה את השאר ואמאי תקני ליה חצירו[מא] דהאמר רבי יוסי בר חנינא[מב] חצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו אמרי הכא במאי עסקינן דליתיה כל היכא דאיתא לדידיה דאי בעי מקני [מצי] קני קניא ליה [נמי[מג]] חצירו כל היכא דליתיה לדידיה דאי בעי הוא למיקני לא מצי קני חצירו נמי לא קניא[מד] **והלכתא** דליתיה בחצירו דלא קנה: **מתני'**[מה] החופר בור ברה"ר ופתחו לרה"ר או ברה"ר ופתחו לרה"ר ברה"ר ופתחו לרה"ר אחר חייב: **גמ'** ת"ר החופר בור ברה"ר ופתחו לרה"ר (ברה"ר ופתחו לרה"ר[מו]) חייב וזהו בור האמור בתורה דברי ר' ישמעאל ר"ע אומר[מז] הפקיר רשותו ולא הפקיר בורו זהו בור האמור בתורה אמר רבה בבור ברה"ר כ"ע לא פליגי דמיחייב מ"ט אמר קרא[מח] כי יפתח ובי יכרה[מט] אם על פתיחה חייב על בריה לא כל שכן אלא שעל עסקי פתיחה ועל עסקי בריה באה לו לא נחלקו אלא בבור

מחר וכפהו וכפ זה וגילהו: **באה לו.** שלין לו מלל ט מלל שכרהו לו שפתחו להיות ברשות הרבים שלין הקרקע שלו: מעל

ב) [עיין תוספות ד"ה למר מייב ד"ה למר מלמעלה].
ג) [בבכורות כו: מנחות ח. פא.]. ד) [ב"מ נ: ב"ב ק. קמ. מולין קמלה:].
ה) [בקמן כ. נא.].
ו) [בקמן נ., ב) ב"מ מב., ז) [ב"ב ס"ח מלמן].
ח) [בקמן ב., ט) [ב"ב ולמ"ם].

לה א ב ג מיי' פ"ו מהלכות שכנים ה"ב ומנמה סלכה ט סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סימן רשה סעיף ו:
לו ד מיי' שם פ"ב הל' יד סמג שם טוש"ע ח"מ סעיף מ [כ"ב מלפם ב"ב פ"ג קף ק"ן]:
לח ה מיי' שם הלכה מו טוש"ע שם סעיף כה [כ"ב מלפם שם]:
לח ז מיי' שם הלכה מו ופ"ד שם הלכה ח ופפ"ו מהלכות שכירות סלכה ו סמג שם ומשין עד טוש"ע ח"מ סימן רמג סעיף כל ומשין רמה סעיף ג ומשין רשה סעיף מה [כ"ב מלפם שם]:
לם ז מיי' פ"ב מהלכות זכיה ומתנה סלכה טו סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' רשה סעיף מה:
מ ח מ מיי' פ"ב מהל' מזקי ממון הלכה ג סמג עשין קמ טוש"ע ח"מ סימן מי סעיף ו:

ס) גי' רש"ל מי לימא תנאי היא ל"ק כאן בדמי ולדות כאן בשבח ולדות ואב"א הא והא בשבח ולדות ול"ק הא רבנן הא רשב"ג אי רשב"ג מאי אריא כר' לאחר מיתה כולי' **ל"ישנא אחרינא הא והא בשבח ולדות הא רשב"ג והא רבנן ואב"א הא והא רשב"ג וכו'.** ומהרש"ם כתב דה"ל ל"ק הא רבנן הא רשב"ג ואב"א הא והא רשב"ג כאן בשבח ולדות כאן בדמי ולדות אי רשב"ג מאי אריא כר' **לאחר מיתה** בוליה **אמרי** משבח ולדות לישמע בב"ל וכן הגיה מה' שבוא עב"ל (גליון) עי' בהגהות והערות על המהרש"ל:
ב) כ"ה במהרש"ל:
ג) רש"א מ"ז (גליון) וכ"ה במהרש"ל עיי"ש, וכן ליתא בכתי"ר ודפוסי:
ד) צ"ל **מיל"תיה** (ובדפוסי' **מיל"ת**):
ה) נדב"ל **דתנאי**:
ו) בדפוסי' הגירסא לאחר **מיתת הגר.** והה"א עם הה"בבור הבא: ז) ס"א ל"ג (גליון): ח) צ"ל אין (באה"מ): ט) [צ"ל **בכפיל'תא**] (גליון)
משפטים פרשה יא:

מסורת הש"ס
עם הוספות

ע) [עיין כה.], ב) [עיין מט: לקמן נה:], ג) עיין תוס' לקמן נה: ד"ה הא כשהוא, ד) מוספתא פ"ו ה"ב, ה) מקיש ה: יבמות קכו: [ע"ש], ו) עירובין כב [ע"ש], ז) [עיין פרש"י לקמן נג: ד"ה טפי], ח) עיין לעיל יג., ט) מט: ד"ה כ"ש.

הגהות הב"ח

(ה) רש"י ד"ה לתלוש וכו' מלוחי נרה"ר כגון מקצה מקום מרשותו לרה"ר דהוה ליה מופר: (ב) ד"ה נרה"ש וכמ"ש לרשות הרבים דהוה ליה הפקיר כל"ל ומיהו כגון מקלה וכו' ממק: (ג) תוס' ד"ה טבר וכו' פי' קונטרס לעיל ע) לקמן:

תורה אור חשלם

א) בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ: [שמות כא, לד]

ב) יָבֹא אֱלֹהֵינוּ וְאַל יֶחֱרַשׁ אֵשׁ לְפָנָיו תֹּאכֵל וּסְבִיבָיו נִשְׁעָרָה מְאֹד: [תהלים נ, ג]

ג) אֶל נָעֳרָן בְּמִסּוֹד קְדֹשִׁים רַבָּה וְנוֹרָא עַל כָּל סְבִיבָיו: [תהלים פט, ח]

ד) הַצּוֹר תָּמִים פָּעֳלוֹ כִּי כָל דְּרָכָיו מִשְׁפָּט אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עָוֶל צַדִּיק וְיָשָׁר הוּא: [דברים לב, ד]

הגהות וציונים

ט] גי' רש"ל אמות (גליון) טעות, דבדפו"י "ארבעה אמות" הגיה המהרש"ל **ארבע** אמות, והביא מס"א כלפנינו "ארבעה טפחים": 2] [בסמות איתא **חנינא**] (גליון) וכ"ה בכת"י: 3] בירושלמי שקלים פ"ה ה"א ובביצה ותענית הגירסא יתוותרון בני מעיי **אלא** מארוך רוחיה וגבי דידיה, וכ"ה בכת"י, ושם איתא מארוך **אפיה** וגבי וכו': 4] נדצ"ל **שיפוי** (באוה"מ):

עין משפט
נר מצוה

מא א ב מי' פי"ב מהלכות נזקי ממון הלכה ג סמג עשין סח טוש"ע ח"מ סי' שפ"ו סעיף ו: מב ג מי' פי"ב שם הלכה כג סמג שם טוש"ע ח"מ סי' שפ סעיף ו ושי"ח טהג"ס: מג ד ה טוש"ע ח"מ סי' שפ סעיף ז: מד ז מי' שם הלכה כג סמג שם טוש ע"ע שם סעיף ז ושימן שפ סעיף ח:

ליקוטי רש"י

בור ברשותו. מזופר טל בלמוחו והפקיר לרשומו ולא הפקיר טרו (לעיל כא.). **בעל** התקלה. אף על פי שאין הבור שלו שהפקיר בור"ר עשאו הכמוכ מועיל להתחייב עליו בנזקין (שמות כא, לה). **לא** בגי פירה. לא לי לו (ע"ש מהדורין ז. ברכות טז.). **דמאים**. עם הארץ שאינו מעשר פלמחי (נלקמן נו:). חופר שיחין. להכניס מיס לעולי רגלים בשדות ובלבכים (פרשה יח:). לעולי רגלים ומיס מחמכמין בהן וחיו שותין הן ובהמתן. שלום. שעליהן יכולה לחיות וכן בשדות שלו שנשתת שלוכה יכולה לחיות אחר שלמה לה שיהוש היה לו שלא ממות שם כללקמן דבר שהיה מחמכה ט לומו לזיק לבים לו יכולו ולא יכשל ט זרעו. זבר של רחיים. זה אילו של יעמק. וזקן אחד מבניהן. זה אבכיהם. **נביא אחה**. ליהע שלא ממות. **מצטער בו**. מטוחה עליהן. **מת בנו**. שלו ר' ממוחין שלמה שכך שלכו של מקום לחקדק עם הבחיים. **וסביביו** נשערה. לשון מוזו הסערה. **עם סביביו**. עם הלבילים ההולמים לאחריו (ובמוח קכא:).

בבור ברשותו. פי' בקונטר' (ג) דקאמר [ר"י] דכי מפקרינן רשומיה לא ליחייב אלא בהזיקא דמפקרינן משמע דרוצה לומר אם שמך הבור ממילא ליה"ל חייב לכולי עלמא ואין משמע כן ועוד דבסמוך אמר הא לאו הכי ל"ש אלא לרבי יוסי ומשמע דלרבי יוסי משמע דפטור וי"ל דהייט משמע משום דל"ל מוכך ברשומי מאי טעי[ם] שלא היה לו להפקיר כל כך אלא רשומו[ה] בעלמא: **אמר** ליה יוסף כולה דברי הכל היא. לאו דוקא כולה אלא רישא ופיפא לאקמי מיימיה אבל מגיעמא דאקמי ליה"ל ופמחו לרשות הרבים חייב לא ממיח אלא כרבי ישמעאל: **בנון** דאדווה אדווחי לרה"ר. והשמא כולה לברי הכל ליקא כשלא הפקיר לא לשומו ולא מוכך ברה"ר נמי חייב דכתיב כי יפתח בור ברה"ר רבי ישמעאל סבר בור ברה"ר נמי חייב דכתיב כי יפתח וכי יכרה אם על פתיחה חייב על כריית לא כ"ש אלא שעל עסקי פתיחה ועל עסקי כרייה באה לו ור"ע הנהו מיצדך צריכי דאי כתב רחמנא כי יפתח הוה אמינא פותח הוא דסגי ליה בכסוי כורה לא סגי ליה בכסוי עד דמאים ליה[ו] ואי כתב רחמנא כי יכרה הוה אמינא כרייה הוא דבעי כסוי משום דעבד מעשה אבל פותח דלא עבד מעשה אימא כסוי נמי לא בעי קמ"ל ואלא מאי זהו בור האמור בתורה דקאמר ר' ישמעאל זהו בור שפתח בו הכתוב תחלה לניזקין מיתיבי החופר בור ברה"ר ופתחו לרה"י פטור ואף על פי שאינו רשאי לעשות כן לפי [ו]שאין עושין חלל תחת רה"ר החופר בורות שיחין ומערות ברשות היחיד ופתחו לרה"ר חייב [ז]והחופר בורות ברה"י הסמוכה לרשות הרבים כגון אלו [ח]החופרים לאושין פטור ור' יוסי בר' יהודה מחייב עד שיעשה מחיצה עשרה או עד שיורחיק ממקום דריסת רגלי אדם וממקום דריסת רגלי בהמה ארבעה טפחים[ט] מעמא דלאושין הא לאו לאושין חייב הא מני בשלמא לרבה רישא ר' ישמעאל וסיפא ר"ע אלא לרב יוסף בשלמא סיפא דברי הכל אלא רישא מני לא רבי ישמעאל ולא ר"ע אמר לך רב יוסף כולה דברי הכל היא ורישא שלא הפקיר לא רשותו ולא בורו אמר רב אשי השתא דאוקימתא לרב יוסף לדברי הכל לרבה נמי לא תוקמה כתנאי מדרישא ר' ישמעאל סיפא נמי ר' ישמעאל ומעמא דלאושין הא לאו לאושין חייב כגון דאדווה ארווחי לרה"ר מיתיבי החופר בור ברשות היחיד ופתחו לרה"ר חייב ברה"י הסמוכה לרה"ר פטור בשלמא לרבה כולה ר' ישמעאל היא אלא לרב יוסף בשלמא רישא רבי ישמעאל אלא סיפא מני לא ר' ישמעאל ולא ר"ע אמר לך בחופר לאושין ודברי הכל: [י]ת"ר [י]חפר ופתח ומסר לרבים פטור חפר ופתח ולא מסר לרבים חייב וכן מנהגו של נחוניא חופר בורות שיחין ומערות שהיה חופר ופותח ומוסר לרבים וכששמעו חכמים בדבר אמרו קיים זה הלכה זו הלכה זו ותו לא אלא אימא אף הלכה זו: [כ]תנו רבנן מעשה בבתו של נחוניא חופר שיחין שנפלה לבור גדול באו והודיעו את רבי חנינא בן דוסא שעה ראשונה אמר להם שלום שניה אמר להם שלום שלישית אמר להם עלתה אמרו לה מי העלך אמרה להם זכר של רחלים נזדמן לי וזקן אחד מנהיגו אמרו לו נביא אתה אמר להם לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי אלא כך אמרתי דבר שאותו צדיק מצטער בו יכשל בו זרעו אמר רבי אחא אף על פי כן מת בנו בצמא שנאמר [כ]וסביביו נשערה מאד מלמד שהקדוש ברוך הוא מדקדק עם סביביו אפילו כחוט השערה ר' נחוניא[כ] אמר מהכא [כ]אל נערץ בסוד קדושים רבה ונורא על כל סביביו אמר ר' חנינא כל האומר הקב"ה ותרן הוא יותרו חייו[כ] שנאמר [ד]הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט [ט]א"ר חנא ואיתימא ר' שמואל בר נחמני מאי דכתיב

מרן

מרן

בעבד העתלה. ועעולם ברה"ר אבל ברשותו אע"פ שהפקיר פטור כדפריטית הכי לנקמן ונא הפקיר טרו לאם הפקיר אף טרו הוה ליה טר ברה"ר: ומאי זהו דר"ש. בשלמא זהו דרכי יעמעאל למעוטי דר"ע אלא זהו דר"ע למעוטי מאי הא טר ברה"ר נמי תמור בתורה כדדרשינן: [ל]תשלומין. טר דאית ליה בעלים נאמר אצל תשלומין כדכתיב בעל הטר ישלם וטר ברה"ר נאמר אצל הניזקין כדכתיב כי יפתח איש וכי יכרה ונפל שמה וגו' והכי קאמר ר"ע אמאי פטרת טר ברשותו והלא זהו טר האמור בתורה אצל תשלומין: הנהו מיצדך צריכי. ועעולם ברשות היחיד והפקיר רשותו ולא טרו להוה ליה ממונו שהזיק חייב משום דקרינן ביה בעל הטר אצל ברה"ר לנאו ממונו הוא פטור: דמאים. יקמוס [ו] ומשלא עפר: ומאי זהו דר' ישמעאל. סומיל ולדידיה מרוייהו כתיב: לנוקין. טר ברה"ר פתח ט הכמוב מחלה כשהבר נזוקו ונפל שמה שור או חמור טר ברשות הרבים דבר ט הכמוב כי יפתח וכי יכרה ונפל ומי קמיט מחני' מני רבה מוקי לה כר"ע דממייב אמכוייהו ורב יוסף מוקי לה כר' יעמעאל: פטור. מס נפל לכך פיו שברשומו וקמ"ל דאפילו הפקיר רשומו אצל מס נפחמה הקמילה שקמר וכשה ברה"ר חייב דאלמי מנח קבר חיובא דטר ברה"ר הוא: לאושין. יקוד למומת חימו על פני כל רומב הכמ אצל רה"ר ומכיון בספר עזרא (ד) ומשיע יחיטו ובגמרא נפל למשיפה (בבמות דף ט.): פטור. והיינו נמי כמופר טר ברשומו לחיים ליה בעלים והפקיר רשומו דלמ מני לחיובי ליה מאי נעים ברשומי הכא נמי לא מני למיחיב ליה למה הלכה בהמחך על שפחו להא ברשות הרבים היא: ושעמא דלאושין. שדרך בעלות בן ומיחו פוטר: הא לאו לאושין חייב. אלמא טר ברשומו חייב: ומשמא דלאושין. לקמני חייב כגון דארווח בה ארווחי לרה"ר. (ה) להוה ליה מופר טר ברה"ר והלכך טעמא דלאושין הא לאו לאושין חייב: דארווח בה ארווחי לרה"ר. (ב) כגון מקלה מקום ברשומו לרשות הרבים להוה ליה הפקיר רשומו פטור: ומשר לרבים. דלמר לבני עירו הטר זה שהפרמי לריך לכם לשמות מי גשמים המחכנסין שם ולחזיק לשמות מהן הרי הוא מסור לכם: חופר שיחין. לעולי רגלים מדרכים: שעה ראשונה. שעדיין היא לחזיק חיה במוך הכית: אמר להם שלום. מעלה הן עליו: שלישית. להוה לה שהות שתנא נפצה אם יעשה אם: אמר להן. כבר עלתה ולאי כלאחרינן לקמן דפשיטא ליה דלא ממות אם: זבר של רחלים. אילו של יעמק: וזקן מנהיגו. אחד מבניהם: מצטער בו. מטיל חימת מעפמיו עליהם: ותרן. לעטר על כל פעמים: יותרו חייו. יופקדו חיי וגופו שמורה אל הפריות לחטות:

מרן

ארך אפים ולא כתיב ארך אף ארך אפים לצדיקים ולרשעים: ת"ר לא יסקל אדם מרשותו לרה"ר מעשה באדם אחד שהיה מסקל מרשותו לרה"ר ומצאו חסיד אחד אמר לו ריקה מפני מה אתה מסקל מרשות שאינה שלך לרשות שלך לגלג עליו לימים נצרך למכור שדהו והיה מהלך באותו רה"ר ונכשל באותן אבנים אמר יפה אמר לי אותו חסיד מפני מה אתה מסקל מרשות שאינה שלך לרשות שלך: מתני' החופר בור ברה"ר ונפל לתוכו שור או חמור חייב אחד החופר בור שיח ומערה חריצין ונעיצין חייב א"כ למה נאמר בור מה בור שיש בו כדי להמית עשרה טפחים אף כל שיש בו כדי להמית עשרה טפחים היו פחותין מעשרה טפחים ונפל לתוכו שור או חמור ומת פטור ואם הוזק בו חייב: גמ' אמר רב בור שחייבה עליו תורה להבלו ולא לחבטו אלמא קסבר חבטה קרקע עולם הוא דמזקא ליה ושמואל אמר להבלו וכ"ש לחבטו וא"ת לחבטו אמרה תורה ולא להבלו התורה העידה על הבור ואפילו מלא ספוגין של צמר מאי בינייהו איכא בינייהו דעבד גובה ברה"ר לרב אגובה לא מיחייב לשמואל אגובה נמי מיחייב מ"ט דרב דאמר קרא ונפל עד שיפול דרך נפילה (א) ולשמואל ונפל כל דהו משמע תנן א"כ למה נאמר בור מה בור שיש בו כדי להמית עשרה טפחים אף כל שיש בו כדי להמית עשרה טפחים בשלמא לשמואל אף כל לאתויי גובה אלא לרב אף כל לאתויי מאי לאתויי חריצין ונעיצין חריצין ונעיצין בהדיא קתני להו תני והדר מפרש והני כולהו דקתני למה לי צריכא דאי תנא בור הוה אמינא בור עשרה הוא דאית ביה הבלא משום דקטין וכריכא אבל שיח דאריך אימא בעשרה לית ביה הבלא ואי תנא שיח הוה אמינא שיח עשרה הוא דאית ביה הבלא משום דקטין אבל מערה דמרבעא אימא בעשרה לית בה הבלא ואי תני מערה הוה אמינא מערה בעשרה הוא דאית בה הבלא משום דמטללא אבל חריצין דלא מטללי אימא בעשרה לית בהו הבלא ואי תנא חריצין הוה אמינא חריצין עשרה הוא דאית בהו הבלא משום דלית בהו רויחא מלעיל טפי מתתאי אבל נעיצין דרויחי מלעיל טפי מתתאי אימא בעשרה לית בהו הבלא קמ"ל: תנן היו פחותין מעשרה טפחים ונפל לתוכו שור או חמור ומת פטור ואם הוזק בו חייב נפל לתוכו שור או חמור ומת פטור מ"ט לאו משום דלית ביה חבטה לא משום דלית ביה הבלא אי הכי אם הוזק בו חייב הא לית ביה הבלא אמרי אין הבלא למיתה ויש הבלא לנזקין ההוא תורא דנפל לאריתא דדלאי שחטיה מריה טרפיה רב נחמן אמר רב נחמן אי שקיל מריה דהאי תורא קבא דקמחא ואזל תנא בי מדרשא אם שהתה מעת לעת כשירה לא אפסדיה לתורא דשוה כמה קבי אלמא קסבר ר"נ יש חבטה בפחות מעשרה איתיביה רבא לרב נחמן היו פחותין מעשרה טפחים ונפל לתוכו שור או חמור ומת פטור מאי טעמא לאו משום דלית ביה חבטה לא

רש"י

ארך אף. משמע מאריך רוגז וממתין מליפרע ארך אפים משמע שני רצונים אחת של טובה ואחת של רעה: לצדיקים. מלשלם שכר טוב לאלתר: ולרשעים. מליפרע מהן לאלתר: לא יסקל. לפנות אבנים: מרשות שאינה שלך. שמא אתה עתיד למוכרה: לרשות שלך. רשות הרבים כל ימיו הוא שלו: לגלג עליו. לא היה מכיר טעמו של דבר: מתני'[א] חריצין ונעיצין. בור עגול הוא שיח ארוכה וקצרה מערה מרובעת ומכוסה בקרוי אלא שיש לה פה חריצין רחבין ומרובעין כמערה ואינן מקורין אלא כל פיו פתוח: נעיצין. קצרין מלמטה ורחבין מלמעלה: סתם בור עשרה טפחים: מה בור שיש בו כדי להמית. דהיינו י' טפחים[ב]: גמ' להבלו. משום דעבד ליה הבל לבור ולא משום חבטו: קרקע עולם. ואינו שלו: שמואל אמר להבלו. חייבה תורה כדקאמרינן ואע"ג דהבלא ממילא אתי ליה וכ"ש לחבטו דאיהו עבד ליה חבטה: ואם תאמר. דוקא לחבטו ולא להבלו דהא ממילא הוא ואיהו לא עבדיה: התורה העידה על הבור. דכתיב בור סתם: ואפילו מלא ספוגין של צמר. דליכא חבטה: מאי בינייהו. מכדי היכא דמת בו בין לרב בין לשמואל חייב ואפילו נבקעת כריסו או נשברה מפרקתו מחייב נמי רב דאיכא למימר הבלא נמי קטלתיה ואפי' נשברה רגלו וכיחש איכא למימר מחמת הבל הבור חלה וכיחש מה לי אי טעמא דחיובא משום חבטה מה לי משום הבל: דעבד גובה. תל גבוה עשרה ברה"ר ועלה שם שור ונפל דהכא ליכא הבלא אלא חבטו: דרך נפילה. בעומק משמע ועל פניו: תני. חרצין ונעצין ברישא: והדר מפרש. מהיכא נפקי: דקטין וכריכא. קצר ועגול: אבל חריצין. דרחבן ולא מטללי אימא לא: לאו משום דלית ביה חבט. ואע"ג דאית ביה הבל וקשיא לתרוייהו: לא משום דלית ביה הבלא. וכ"ש דחבטה לית ליה: לנזקין. חלה מחמת הבל וכיחש: אריתא. יאור: דדלאי. משקה[ג] שדות והיא עמוקה אמה[ד] ולפיכך היא נקראת אמת המים דעמוקה אמה ורחבה אמה: טרפיה רב נחמן. משום ריסוקי[ה] אברים דהיא אחת מי"ח טריפות דתנן (חולין דף מג.) נפלה מן הגג ואע"פ דלא חזינן ביה מכה אלא שאין יכול לעמוד ואמרינן התם (דף נא:) אם שהתה מעת לעת ושחטה כשירה ואם עמדה והלכה אינה צריכה מעת לעת ושור זה לא עמד: קבא דקמחא. להוצאותיו עד שיבא לפני חכמים לשאול ויורוהו אם שהתה מעת לעת ושחטה כשירה: לא אפסיד. שהיה ממתין: לא

תוספות

ארך אפים לצדיקים ולרשעים. בעושין פסין (עירובין דף כב. ושם) משמע לרשעים להאבידם מן העוה"ב ובחלק (סנהדרין דף קיא.) משמע לטובה וי"ל כשאין סופו לעשות תשובה הוא לרעה אבל בסופו לעשות תשובה הוא לטובה: איכא בינייהו דעבד גובה. ה"נ הוה מצי למימר דנפל לדרך אחוריו דלרב לא מיחייב אלא דרך פניו דאיכא הבל אי נמי בבור שרחבה יותר על עומקה דליכא הבל כדאמרינן (לקמן נא:) וחדא נקט: לשמואל אגובה נמי מיחייב. ע"כ בנתקל בגובה ונחבט בקרקע דאי בנחבט בגובה מודה רב דחייב כמו באבנו וסכינו ומשאו דאמר (לעיל דף ג.) אי דאפקריה בין לרב בין לשמואל היינו בור והיינו משום דחבטה דידיה הוא וקשה דבנתקל בגובה ונחבט בקרקע מודה שמואל דפטור דקרקע עולם הזיקתו כדמוכח לקמן (דף נג.) אמר שמואל היכי דמי לאחוריו דפטור כגון שנתקל בבור ונפל אחורי הבור וי"ל כגון דעבד גובה ה' טפחים וסביב הגובה חפר בעומק ה' טפחים ונתקל בגובה ונחבט בעומק בור א"נ דוקא התם גבי נפל מקול הכרייה פטור שמואל שקול הכרייה גרם לו ליפול וחבטה נמי לא גרם[ד] לו מעשיו שנחבט בקרקע שחוץ לבור ואין להקשות דליחייב בעל הבור האי שעשה אבי התקלה ובכל נמי ליחייב דהא מוקי לה כרבי נתן דכי ליכא לאישתלומי מהאי משתלם מהאי י"ל דקסבר שמואל שאין לחייב בעל הבור לעולם אפי' לרבי נתן אלא כשעשה כל התקלה או יתחייב בעל הבור כשנחבט ואפי' נחבט בקרקע עולם או כשעשה ההיזק אע"ג שלא עשה התקלה אבל באבי התקלה לא יתחייב בור כשנחבט בקרקע עולם ולפי זה אתי שפיר הא דמשמע לקמן (שם) נתקל באבן ונפל לבור דמחייב בעל האבן אע"ג דהאי בור לאו איהו כרייה: תני והדר מפרש. פי' תני והדר מפרש מהיכא נפקא לן: אם שהתה מעת לעת ושחטה כשירה. בפרק אלו טריפות (חולין נא: ושם) אומר עמדה אין צריכה מעת לעת בדיקה ודאי בעי הלכה אפילו בדיקה לא בעי אבל כששהתה מעת לעת אין להוכיח משם אי בעי בדיקה אי לא ומתוך ה"ג משמע דבעי בדיקה שפירש אנן לא בקיאין בבדיקה ולדידן בעי י"ב חדש: אמרי

עין משפט נר מצוה

מה א מיי' פי"ג מהל' נזקי ממון הל' כג סמג עשין סח טוש"ע ח"מ סי' תי סעיף א:
מו ב מיי' שם פי"ג הלכה א סמג שם טוש"ע ח"מ סי' תי סעיף ו:
מז ג ד ה מיי' שם הל' י טוש"ע שם סעיף י:
מח ו מיי' שם הל' א וי"ד טוש"ע שם סעיף ח:
מט ז מיי' שם הל' טו טוש"ע שם סעיף יח:
נ ח מיי' פ"ט מהלכות שחיטה הלכה יט סמג עשין סג טוש"ע י"ד סי' נח סעיף ג:

ליקוטי רש"י

ארך אפים ולא כתיב ארך אף. אפים משמע פנים בין שוחקות בין זעומות אפים שוחקות מאריך ומאחר לצדיקים לעמיד לבא ואפים זעומות מאריך לרשעים ומאחר פורענותם לעולם הבא [עירובין כב.]. מצדיק הדין על הצדיקים לפרוע מהם ועושה טובה ושררות עם הרשעים לפרוע כל זכותם בעולם הזה כדי לטורדן [תענית יא.]. החופר בור ברה"ר. לחיובא דבור ברה"ר הוא [לעיל כט:]. אחד החופר בור שיח ומערה. אחד החופר בור ואחד החופר שיח ומערה חייב בנפילת שור וחמור אם כן למה נאמר בור מה בור שיש בו כדי להמית והיינו עשרה טפחים דסתם בור אינו פחות מעשרה טפחים אף כל שיש בו כדי להמית ומאי ניהו עשרה טפחים היו פחותין מכאן ונפל לתוכן שור וחמור ומת פטור [סנהדרין מה.]. כן דרכי התנאים בכל מקום דהסיפא דפשיטא ליה תנא ברישא ואותו השני כשבא להשמיענו שהוא שוה לו הוא שונה אחריו כדתנן בראש השנה (דף כט:) אחד יבנה ואחד כל מקום כו' ובבבא קמא (דף נ:) אחד החופר בור ואחד החופר שיח ומערה כו' ובמסכת סוטה (דף מג.) אחד הבונה ואחד הלוקח ואחד היורש ונוטע תנן התם גבי מערכי המלחמה הכי [סוכה כ.]. שיח ומערה. שמתכנסין בהן מים ושותין מהן [ביצה כט.]. מה בור שיש בו כדי להמית עשרה. בור עמוק עשרה טפחים בכך דרכו להמית [לעיל ג.]. דסתם בור יש בו עשרה טפחים [לקמן צא.]. קרקע שלם. שאין לה בעלים [לעיל כח:]. ספוגין של צמר. צמר מנופץ [שבת קכט:]. דנפל לאריתא דדלאי. ליגור ששופכין בו מים מן היאור בדלי והוא מוליך מים לשדות [חולין קז.].

מסורת הש"ס עם הוספות

א) [תוספתא ספ"ג ה"ט], ב) לעיל כט:, ג) לקמן נא. סנהדרין מה., ד) עיין תוס' לעיל י. ד"ה ליחכה, ה) לקמן נג. נד, ו) עיין תוס' לעיל ג. ד"ה בין ולקמן נד. ד"ה בין לרבנן, ז) עיין תוס' ב"ב יז. ד"ה לא שיח, ח) עיין תוס' לעיל ג. ד"ה לא וסנהדרין מה. ד"ה מה, ט) לקמן נא ע"א.

הגהות הב"ח

(א) גמ' דרך נפילה ושמואל ונפל:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה לשמואל וכו' ונחבט בקרקע מודה שמואל. עיין לעיל דף כח ע"ב תוספות ד"ה ונשוף:

תורה אור השלם

א) וַיַּעֲבֹר יְיָ עַל פָּנָיו וַיִּקְרָא יְיָ יְיָ אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד וֶאֱמֶת: [שמות לד, ו]
ב) וְכִי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוֹ כִּי יִכְרֶה אִישׁ בֹּר וְלֹא יְכַסֶּנּוּ וְנָפַל שָׁמָּה שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר: [שמות כא, לג]

הגהות וציונים

א] צ"ל בור שיח ומערה חריצין (באה"מ): ב] צ"ל משקי (ב"ש וכ"ה בכת"י): ג] ריסוק אברים (כ"ה ברש"י שעל הרי"ף): ד] צ"ל לא גרמו (כ"ש וכ"ה בכת"י):

לא משום דלית ביה הבלא. מכל מקום מים ומפ"ה פטור כרב: ולמעמיך נעביד י. להם מעמיה מיהם לים מקנה: מיתה יפה. שימות מהר: דמנוול. שנעשה מגריס: ממנו ולא לתוכו. שים גפה מרס"ך שרחוי ליפול ממנו לרס"ך מיב ממעקה ולם שים עמוק מרס"ך שהנופל טופל על גגו: גבוה ממנו י' טפחים ונופל[ד] מתוכה לתוכו. כלומר שהנופל טופל מתוך רס"ך לתוכו על גגו: פטור. מן המעקה: ונפל מתוכו לתוכה. כלומר שהנופל טופל מגגו לרס"ך: חייב. בממעקה: למה לי. שים גפה י' למעמע הם מגיל מהכי פטור ממעקה: לאו בית הוא. ומורה לן מיתה בממעקה שלא שים ומע"ג שים מקנה: אי הכי. למעמע מקום למינו קרוי שים הוא ממלי קתני עמוקה ממנו י' טפחים מיב כי הוי נמי עשרה לגד רס"ך: דל תקרה ומעזיבה לא הוי גואי י'. ולא מז לדיה ולא הוי שים: משכחת לה. להוי שים: דחק ליה מגואי. על להוי מגואי י' טפחים והוי שים ומיב: אלא. למעמע ולמי מקום למין מקנה פמות מעקרה הוא ולרב נחמן לא מקשי לקקמר ר"נ מי: דאיגנדר. מוכח היה ומגלגל ונפל: מתני' השני חייב. פטור ומגמרא מוקי לה בשהניחו למטן לעני מקמחם ולולה בשהלך לו: גמ' אין שליח לדבר עבירה. להמחייב שולמו אלא שלים מיחייב ומברא הוא למרי' ליה לרבי הרב ולרבי המלמיד לרבי מי שומעין[ב]: הניחא לרבי. למחר לקמן אמר שניהן לנזקין: ובנזקין משכחת לה. לתרוייהו מיחייב: אלא לרבי ולמיתה. לממיתה מולה למחרון חייב ולא למטן היכי משכחת לה: שעקרו שניהם. שאחד הלמד מעשה ואת מצרו ושייעו ועקרו כגד אחת מולין מקרקעותן[ג]: והשלימה[ד] לעשרה. למן כמן אחרון (לנזקין[ה]) דאמרינן כי הדדי מטו ליה טר ורן לרבי ורן לרבנן חייבן בחיתה וכ"ש בנזקין: מיצרך צריכי. לחלמן לעיל בפירקין (דף ג.): אחד ולא ב'. מעמיה קרע למטן כלמפרש לקמיה וכי מעמיה לנזקין מעמיה דלי בחיתה לא אמרינן קרע להא לא עבד שיור מיתה: שור פסולי המוקדשין. כגון שכור בעל מום שהוא של כהן (ג) דקרינן ביה שור ושעה או שור קרע שנפל עד מום ונפלה לקרינן ביה שור ושעה ומפ"ה לענין שר פטור לבחיב ושמת יהיה לו מי שרלוי לו להחיל עליהן לכלים יגח זה כי' דהכי אמרינן בבכורות (דף טו.) גבי פסולי המוקדשין שנפלו מוצה[ו] ולא גיזה בשר ולא חלב ומלכה ולא לכלמין אלא שור שנגחו חייב כלמפרש לקמיה בפירקין[ז] ולהכי נקט פסולי המוקדשים למילו קדשים ממש מלי מרין אלא שור שעשה שור הקדש[ח]: לאו ממילא הוי. כלומר מרמי שמעת מיניה: חייב ובייד. שממילא רמי היה ולא היה ט הגל כל כך וזה שמידו קלתו בייד. עשה ט ליורין בכתלים גמיח המיל שטח ט: לימא

ר' אמרי אין הבל למיתה כו'. והמקשה היה סובר למענין מכגן שאין שפיר לין מכגן למיתה אבל יש מכגן לנזקין אבל לענין הבל היה סובר למי יש הבל למיתה יש הבל לנזקין ולי לין הבל למיתה לנזקין גמי מן הבל: **נעביד** פחותה מעשרה. והשתא מדמה מריפות למזם לעריפות דבהמה וכן בחלו מריפות (מולין דף מג. ושם) ומייתי[ט] לרמיה מחיוב וקשה לר"ת דממלק מייתס[י]:

בור של שני שותפין חייב משכחת לה. ולא בעי למימר שהפקידו רשותן ויהין לפטור לולי עלמא כלפרישית בהמנית (לעיל דף מח: ושם) ולא בעי למימר כגון שחפר זה עשרה וזה עשרים למזר לקמן[י] דכולם מייתן למטר עשרה לממניתן[כ] קלי:

האחרון חייב. לוקח הוא בשביל שחייבים מיתה שלא היה מחמילה אלא למטן ר' וזה ט' כולם מייתן בנזקין כמו זה ר' וזה עשרים:

בור [ל] ובא אחר והשלימו לעשרים. [מ] והוא הדין ל"ש לממי לפרוך עלה מתייב וכייל ומשני הם לרבי והם לרבנן:

שלא

מגואי לא הוי עשרה א"ל כגון דחק מגואי אי הכי כי לא הוי נמי מאבראי עשרה משכחת לה דהוי מגואי עשרה כגון דחק בה טפי אלא היינו טעמא דר"נ סבר [ג]מבריסא דתורא לארעא כמה הוי ארבעה אריתא דלאי כמה הוי שיתא הא עשרה [ד]אישתכח דכי קא מחבט מעשרה הוא דקא מחבט אלא מתני' דקתני מה בור שהוא כדי להמית [ו] טפחים אף כל שיש בו כדי להמית [ו] טפחים בשיתא נמי סגיא אמרי מתני' דאיגנדר לבור: **מתני'** [ה]בור של שני שותפין עבר עליו הראשון ולא כסהו והשני ולא כסהו השני[ו] חייב: **גמ'** אמרי בור של שני שותפין[ז] היכי משכחת לה הניחא אי סבירא לן כר"ע [ח]דאמר בור ברשותו חייב משכחת לה בחצר של שניהם ובור של שניהם והפקידו רשותן ולא הפקידו בורן אלא אי סבירא לן בור ברשותו פטור היכי משכחת לה דחייב עליה ברה"ד וברה"ר בור של שני שותפין היכי משכחת לה אי דשוו שליח תרוייהו ואמרי ליה זיל כרי לן ואזל כרה להו [ט]אין שליח לדבר עבירה ואי דכרה האי חמשה והאי חמשה נסתלקו להו מעשה ראשון הניחא לרבי ולנזקין משכחת לה אלא לרבי ולמיתה ולרבנן בין למיתה בין לנזקין היכי משכחת לה אמר רבי יוחנן כגון שעקרו שניהן חוליא בבת אחת והשלימו לעשרה מאי רבי ומאי רבנן דתניא [י]אחד החופר בור תשעה ובא אחר והשלימה לעשרה האחרון חייב רבי אומר אחר אחרון למיתה ואחר שניהם לנזקין מאי טעמא דרבנן דאמר קרא [כ] כי יפתח וכי יכרה [ל] אם על פתיחה חייב על כריית לא כל שכן אלא להביא כורה אחר כורה שסילק מעשה ראשון ורבי אמר לך הנהו מיצרך צריכי כראמרינן ורבנן נמי מיצרך צריכי אלא היינו טעמא דרבנן אמר קרא כי יכרה איש בור אחד ולא שנים ורבי ההוא מיבעי ליה [מ] כי יכרה איש בור ולא שור בור ורבנן תרי איש בור כתיבי ורבי [נ] איידי דכתב האי וממאי דלחיובי בתרא דלמא לחיובי קמא לא סלקא דעתך דאמר קרא [ס] והמת יהיה לו ההוא דקא עביד מיתה והאי והמת יהיה לו מבעי ליה לכדרבא [ע] דאמר רבא [פ] שור פסולי המוקדשין שנפל לבור פטור שנאמר והמת יהיה לו במי שהמת שלו אמרי ולאו ממילא שמעת מינה דבההוא דעבד מיתה עסקינן: ת"ר [צ] אחד החופר בור עשרה ובא אחר והשלימה לכ' ובא אחר והשלימה לשלשים כולן חייבין ורמינהו אחד החופר בור עשרה ובא אחר וסייד וכייד האחרון חייב

נא א מיי' פט"ו מהל' סהדות הלכה ג סמג עשין קנ:
נב ב מיי' פי"ל מהל' נזקי ממון הלכה ג סמג עשין עמו עטוש"ע ח"מ סי' תכו סעיף ד:
נג ג ד טוש"ע ח"מ סי' שצ סעיף ל ועי' בי"מ ס"ע מהלכות שכירות הלכה ס:
נד ה מיי' פי"ב מהל' מכי ממון הלכה ו סמג עשין סו טוש"ע ח"מ סי' שצ סעיף יב:
נה ז מיי' פ"ו מהלכות מעילה הל' ג טוש"ע ח"מ סי' שסו סעיף ה:
נו ז מיי' פי"ב מהלכות מכי ממון הלכה ו: נז ה מיי' שם הל' יב סמג עשין סו טוש"ע ח"מ סי' שצ סעיף יד:

ב) מנחלין דף מה., ג) [מנחלין מה. נב. פסחים עה. מנוטות לו:], ג) עיין תוס' לעיל כח: ד"ה ה"מ, ד) לעיל ג. ה) [קדושין מג: וש"ב], ו) לעיל י., ז) [לעיל מט: ג.], ח) לעיל מח., ט) [יבמות כו: וש"ב], י) לקמן עג: נד., כ) קידושין מב:, ל) דברים יב סו, מ) לקמן נג:, נ) לעיל לו:, ס) [עיין תוספות ערובין ו. ד"ה כגון ותוספות ושמ קטן. ד"ה ולמ"ד ותוספות ביצה לו: ד"ה ומקל ותוספות מועד מב: ד"ה ולמר ותוספות מגוחות לו: ד"ה מי], ע) עמוד ב, פ) ג ע"ב.

(ד) גמ' מ' הכי ואם החק ט כ"ל: (ב) שם ממנו ולא לתוכו כלל וכו' ונופל מתוכו וכו' ונופל מתוכו: (ג) רש"י ד"ה שור פסולי וכו' של כהן (לקרינא ביה שור לעיל מח:) תמ"ס וכ"ב עיין רש"י לקמן דף נג ע"ב:

היה גבוה שתי קומות. ומפילו מכם לאדם. וקומה שלי. שהיה מפילו מעומד ולא מיושב. מיתה יפה. שימות מהר. דמיגוול. אם גגוה יותר מדלי מתפזר גופו ומבריו מתפרקין וכריכו נשקעת [סנהדרין מח:]. מאבראי. מעמון [ע"ש כתובות קג:]. דל מיניה. כרס ממנו [ע"ש עירובין ג. שבת קנו.]. מגואי. מהפנים [ע"ש עירובין ח:]. דחק. שהקך שהיה [ע"ש שבת קג.]. אין שלים. אמוב שלים. לדבר עבירה. שימחיל שולמו אלא הכי הוא כעומד מחילני [קדושין מב:]. ופפור השולח לחמרינן ליה דברי הכל ודברי המלמיד לבבי מי שומעין ולא היה לו לעמוד [ב"מ י:]. האחרון חייב. מן מת כי הוה בין הוחק ונעמת מפקם לקמן מקלמי. אחר אחרון למיתה. לם מת הבור לא יהלם הרלשון כלום דמי. נחפים מן נכסי מי לחמית. ואחר שניהם לנזקין. לפם החק הבור ולא מת יהלמו מן בניהם [לעיל י.]. ובי יכרה. למה לחמר לם על הפחימה מיבע על הכריית לא כל שכן אלא להביא כורה אחר כורה מיב ברי אלא שור בור ולא שור ורבנן תרי איש בור. כי יכרה איש בור ולא שור קרע שנפל עד מום ונפלה לקרינא ביה שור ועפ"ה לענין שר פטור לבחיב ושמת יהיה לו מי שרלוי לו להחיל עליהן לכלים יגח זה כי' דהכי אמרינן בבכורות (דף טו.) גבי פסולי המוקדשין שנפלו מוצה ולא גיזה בשר ולא חלב ומלכה ולא לכלמין אלא שור שנגחו חייב כלמפרש לקמיה בפירקין [ז] ולהכי נקט פסולי המוקדשים למילו קדשים ממש מלי מרין אלא שור שעשה שור הקדש: לאו ממילא הוי. כלומר מרמי שמעת מיניה: חייב ובייד. שממילא רמי היה ולא היה ט הגל כל כך וזה שמידו קלתו בייד. עשה ט ליורין בכתלים גמיח המיל שטח ט: לימא

גמרא אין שליח לדבר עבירה. עיין במ"ל פ"ב מהלכות רוצח ושמירת הגפש ה"ב ומגילה סג ומגילה דף י ד"ה וכי זה מוגח: שם כי יכרה איש בור ולא שור בור. לעיל דף יט ע"ב: תוס' ד"ה בור ר' וכו' והא"ה ל"א. עיין לעיל דף י ע"ב מוס' ד"ה מלי קמבי:

א) לֹא תָקֹם וְלֹא תִטֹּר אֶת בְּנֵי עַמֶּךָ וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ אֲנִי יְיָ: [ויקרא יט, יח]

ב) כִּי תִבְנֶה בֵּית חָדָשׁ וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ וְלֹא תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ כִּי יִפֹּל הַנֹּפֵל מִמֶּנּוּ: [דברים כב, ח]

ג) וְכִי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוֹ כִי יִכְרֶה אִישׁ בֹּר וְלֹא יְכַסֶּנּוּ וְנָפַל שָׁמָּה שׁוֹר או חֲמוֹר: [שמות כא, לג]

ד) בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ: [שמות כא, לד]

ב] גי' הר"ח והרמב"ם הראשון חייב (גליון): ג] צ"ל ונפל (ב"ש) כבסמוך, וצ"ע הגהות הב"ח: ד] צ"ל מקרקעיתו (כת"י): ה] דפו"י והשלימוה: ו] ס"א ל"ש (גליון): ז] עד כאן הוא דיבור המתחיל (עיין בגמ'): ח] עיין מהרש"א ובהגהות והצורות שם, ובפנ"י ועוד כתבו שדיבור זה שייך לעמוד הקודם: ט] צ"ל דמיירתי (ב"ש):

עין משפט
נר מצוה

נה א ב ג מיי׳ פי״ב מהלכות מזיק ומזיק הלכה יב סמג עשין סז טוש״ע ח״מ סימן מ סעיף טו:
נו ד מיי׳ שם סל״ו ס״ק ה ומגרמו להיפך כמו שכתוב בש״ס שלפנינו ועיין מיי׳ פ״ט מהלכות נזקי ממון סעיף ה: ו ה מיי׳ שם סוף ש״ע שם סעיף יב:
נז א ז ז מיי׳ שם הלכה יג טוש״ע שם סעיף טז ועיין בהג״ה:
נח ח מיי׳ שם סל״ו ט טוש״ע שם סעיף י ועיין בהג״ה:
נט ט מיי׳ שם הלכה ז טוש״ע שם סעיף כה:
ס ו מיי׳ פ״ו מהלכות נזקי״ש הלכה ד סמג לאוין רמב טוש״ע ח״מ סי׳ סה רמו סעיף ג:
סא ה מיי׳ פ״ה מהלכות מכירה הלכה יא טוש״ע ח״מ סי׳ קלב סעיף ג:

שלא היה בו הבל למיתה. שהיה רתוי יומר מעמקו: **אי** בהבלא מיית. הרבה הוה מימה לרבי למיעט הבלא מכל מקום **השותפין** שנדרו הנאה זה מזה אסורים ליכנס בחצר. בגדליס (דף מו:) מפרש בין ים לקמני מחמרן מיע ולעמן פטור: רבנן. דלייקי לים למד ולא שנים: **אפילו** רבנן מודו. דכי כתיב מיעוטא מחופר טר ט׳ כתיב לרבות מזיקין מן והמת יהיה לו להמ מקנתו למלמד מן והמת יהיה לו נפקא לן לההוא דעבד שיעור מיתה ממיע ומיהו כולה מלמד לא מלינו למילף מינה דעיקר קרא לכדרבא דמר: **שלא** היה בה הבל למיתה. שהיתה רחבה הרבה מס״ם פטור מף מזקין כדלמרינן לים למד ולא שנים דהוה ליה כחופר טר ט׳ ובא למד והמלימה לעשרה: **הא** והא רבי. למילו רבנן כי היכי דפטורי חופר ט׳ מזקין שלא היה בו הבל לא למיתה ולא לנזקין. הלכך רבנן פטור אף מזקין ומליכא דרב לממר[ב] להכלו ולא למכמו ומליכא דרבי למטרך לעטרי שלא היה בו הבל לנזקין הוי רבנן אותך למזקין ולשמואל לממר אף על המכמה מיבה מוכה מוקי לה מלא היה בו הבל לנזקין ולא לחמן פטור ולא לנזקין אלא לחמן אותך למזקין: **אמרינן** מאי דעבד בר בר חנה אמר[ד] למין כמן מבעי: **באנו** למחלוקת רבי ורבנן. לרבנן למרן מיע אין לנזקין אין למיתה לרבי למר למרן למיתה למר מניהן לנזקין: **פשיטא**. מה לי הוסיף למטה מה לי הוסיף למעלה: **מהו** דתימא. אין לרבי אין לרבנן למרן פטור ללמו הבלא לידיה קעליה: **אם** טפח. המופר טר ט׳ ולמר השלימו לעשרה ומזר למרן ומסם ומילא עפר לומו עפם שהוסיף: **שם**. מסם בלשון מרמי [קממוס][ה] ממונין[ו] פלשמלי (מעשים ט): **מאי** דעבד שקל״ה. ולמטן מיע מזקין: **קמה** ל״ה ברשותיה. והוה ליה למשמ טר מעטה למרן ומיע מיהא מזקין: **מיא**. מוסיף הבלא: **הרחיבה**. למד מופר[ז] טר ״ וגא מבירו והרחיב פיו: **הרי** מיעט הבלא. ומבא לו גרסה: **הרי** קירב הזיקא. שמיעט מקום מעמד רגליס ושמת לא היה הולך השור על מקום פי הפור שבמבילה: **וראשון** מאימת מיפטר. לניטעון על השני היתה השמירה לפשימה לן דהני עבר דקתני מתני׳ נשמתם קממר למי כדקתני מתני׳ שעברו עליו שניהן זה למר זה ממלי למטן פטור הרי גם הוא פשע: דליו. כשור הטור לכשומו שהשמטן פממו ולילה ושא שני ומלאו ומסר לו למטן מת ביסוי הטור: **והאי** מדידה קממלא. ולא הוי ליה שני שומל על מלקו של למטן שיהא כולו מוטל עליו לשומרו הלכך מס הזיק שהיסה מיעין מצל מסר לו מת הלי נעשה זה שומר שקיבל עליו לכשומו: **לחבר**. של שניהן: **לתוך** שלו. כל היכא דעייל יכול לומר זה מלקי שמני טרל ומסני ליה בריה: **ליקנייה** בחזקה. משמשמש ש שהרי קרקע נקנית ככסף בשטר ובחזקה[ח]: **לעולם** בחזקה. לבד מסירת דליו בעי לחזוקי בים ומיהו להכי מהני מסירה דלי בחזקה למודה בעי למימר ליה לך חזק וקני כו׳: מזמרת

ס) פיה לט: מיכ מס: ב״ב ט:, ג) בע״א ג) לעיל נ:, ד) [ד״ה ומלמד], ה) [ד״ה למימר].

הגהות הב״ח

(ו) תום׳ ד״ה זה וכו׳ וכ״ה בס״מ בכתי״ק

הגהות וציונים

ב) יש להוסיף רב (יעב״ץ): ג) [בהרא״ש ליתא מלת ״תרוייהו״] (גליון): ד) עיין בספר ת״ה (גליון): ה) בקרקעיתו (באה״מ, וכ״ה בכתי״ק): ו) צ״ל סתמום פ״שתים (כתי״ק) מתרגמינן (באה״מ, ועיין רש״י יבמות סג ע״א ד״ה טום): ז) [דפו״י ממונין]: ח) נרצ״ל חפר: ט) צ״ל ותנן (כתי״ק):

ליקוטי רש״י

מאי דעבד שקל״ה. מה שעשה מוטל [ע״פ פסחים ג: ב״מ לד: מ״ק י:]. וקמה. ועמדה [ברכות נא:]. תיקו. ומספיק מחכירו עליו הכלים לכיון דמסתפק ליה לר׳ ליעזר יוסי מיד ממזיק ולא למר ליה לממן המוטל בספק דקיימא לן מוליכין דממם עיקר ממעשה אין יכול לגו היתך היה כגון שור שנגח את ספרה ומעכ״ת עומדת עדיה (לעיל דף לב.) וכגון נפל הפת עליו ועל אמו (שם דף קנא.) הלכך פוסקין לה ב״ד את הדין שיפליגו אפל כל מקום שפלמה ממלכה מזיקו הומיל ואין הדיינין יודעין לפסוק את הדין היו שומרין והמחזיק יחזיק במה שבידו [ושטרי ב״ב קסו:]. **נפרשי מיא.** הרבה מים [ע״פ מנחורין נב. ברכות לה:]. **גיטא.** לד [ביצה לה:]. **מדידה.** מעלו [שבת פא.]. **מם.** מילא עפר [לעיל נ.]. **אסורין ליכנס לחצר.** מחצר של שניהן לכל אדם לשמור מהיסת הרגל של פפירו וקל שכר לין בירה לשמור הלי לשלוף מבירו מיל והלי לשלוף מבירו מיל [נדרים מה:]. שכל זמן שלא שלפו את שלהן נכנס כל אחד מהלך מבירו וקם ליה בלא יהל דאיו שכרי שהרי מהנה מבירו שעומד מהלכו [ושטרי ב״ב נז:]. **ר״א בן יעקב אומר זה נכנם כו׳.** דקשבר ים בגילים [נדרים שם]. **האי לדנפשיה עייל.** זה נכנס לשל עלמו [ע״פ בירכות יד: לעיל כו: שבת לא:].

משכונות. נקמיה מפקח דכר המשכן כל העדר מחריו: ה"ד אי במשיכה. שהכישה בפקל ולחמה לפניו[ל] שכן דרך בהמה לקה: ליקני במשיכה. למה לי מסירת משכונות: אי במסירה. קני להו שהיה רמ"ל לו מכר שמינה של שניהן שמין משיכה קונה עם לשין מלא בממטע או במכר של שניהן שהמוכר את הספינה עצבע בתרע (לף עו:): קרקשתא. גרסינן זוג שמקרקם בה לפני העדר והולך כולו מחריו: עיזא דאזלא בריש עדרא. יש לבעל העדר עז מריף ודרך העזים להלך בראש והעדר הולך אחריהם: עביד לגנדא ממותא. לעז המושכת מנקר עיניה וכשלת ונופלת בגדורות והעדר אחריה כך כשהמקום נפרע משומרי שכולל ממנה להן פרנסים שמין מהוגנין: **מתני'** בשהו הראשון. שהשתמש ט: ובא השני. להשתמש ט: ומצאו מגולה. כגון שהתליע ונשבר הכסוי: השני חייב. והלשון פטור ובגמרא מפרש עד אימי לשון פטור אבל לא כשהו לשון ואם שני ומצאו מגולה ולא כשהו שמין מיקין ודקמני[ב] שהניחו לשון שמי שמשתמש ומתך עליו שיכסנו: כשהו בראוי. ועבר עליו השור או חמור ונפל ומת: פטור. ובגמרא פריך הואיל וכלאי הוא היכי נפל: נפל לפניו מקול הבריה. טר כרויה וכנגד כורה שכיר לחומו להרמיג או להעמיק ושור הולך על שפת הטר ושמע קול הפתים ונבעת ונפל על פניו בגוב (ג): חייב. בעל הטר ומפילו שור שהוא פקח לשמר לקמן (לף מ:) שמתניתא לבעל הטר פטור למיבעי עיוני ומיהל הכא מיב מקול הכרייה מיעמתו ובגמרא פריך מימא כורה גרס ליה. ל"מ לפניו מקול הכרייה בעל הטר מיב לשמ"ג למיכא למימר כורה גרס ליה וכורה גרסת בעלמא הוא לעבד דקי"ל המבעית את חבירו פטור מדיני מלס ותרוייהו ליפטרו מפ"ה בעל הטר מיב כר' נתן דתפרש בגמ' וה שמעתי: לאחריו מקול הבריה פטור. דתפרש בגמרא ומיהי לנקט בריה מקול הכרייה תנא פיפא למימרי מקול הכרייה: בכלי שור שיכא שמירה העול והמחרישה בכלי תמור שיכא קריעה חבילת בגדים ומרדעת שעל גביו: ופטור על הכלים. דתפרש בגמרא: שור חרש שוטה וקטן בו. מפרש בגמ': בן או בת. כלומר שע"ג דקטנים הן ולית למימר מיבעי להו עיוני ומיהל מפ"ה פטור מגזירת הכתוב שור ולא מלס ממור ולא כלים[ג]: **גמ'** וראשון עד אימת מיפטר. היכא דבא השני ומשמש ט ולא כשהו עד אימת רמיא כולה מיהא ולשון פטור: בכדי שידע. אימא גם הרלשון ממרי כן וילמו מגולה הואיל ומיהן יודעין שהוא מגולה רמיא מיהא מתרוייהו: ושמואל אמר בכדי שיודיעוהו. מע"פ שלא בא ולמהו מיב מהלכו ולא רמיא כולה מצני להם לא גילהו דנמיפיב מהוס פותח לשון מורי לשון ממר עד כדי שיודיעוהו מפי[ד] ולמהו פטור עד שיודיעוהו[ה] ולשון לשמר כנ: ויכרות ארזים בו. מהל לשני שבא ושמשמש ט לא יהניון שיעורא כולי האי דהוה ליה למיתני עומרים עילויה: וארעה. קלקלה ועשה רעותה: ואתו שוורים ונפלו ביה. למי נפלו ביה גמלים לא מצניע לן דמיב דהא לגבי גמלים פושע הוא: אי שביחי גמלים פושע הוא. אף לגבי שוורים למיב ליה למסוקי מהעמיה דגמלים מרעי ליה: ולא

כיון שמסר לו מפתח קנה ה"ד אי בכספא ליקני בכספא אי בחזקה ליקני בחזקה לעולם בחזקה ובעי למימר ליה לך חזק וקני וכיון שמסר לו מפתח במאן דאמר ליה לך חזק וקני דמי אמר ריש לקיש משום ר' יוסי[א] המוכר עדר לחבירו כיון שמסר לו משכונית קנה ה"ד אי במשיכה ליקני במשיכה אי במסירה ליקני במסירה לעולם במשיכה ובעי למימר ליה לך משוך וקני וכיון דמסר לו משכונית כמאן דאמר ליה לך משוך וקני דמי מאי משכונית הבא תרגמו קרקשתא ר' יעקב אומר עיזא דאזלא בריש עדרא כדדרש ההוא גלילאה עליה דרב חסדא כך רגיז רעיא על עגא עביד לגנדא ממותא: **מתני'** כשהו הראשון ובא השני ומצאו מגולה ולא כשהו השני חייב[ב] כשהו בראוי ונפל לתוכו שור או חמור ומת פטור לא כשהו בראוי ונפל לתוכו שור או חמור ומת חייב[ג] נפל לפניו מקול הכרייה חייב לאחריו מקול הכרייה פטור[ד] נפל לתוכו שור וכליו ונשתברו חמור וכליו ונתקרעו חייב על הבהמה ופטור על הכלים[ה] נפל לתוכו שור חרש שוטה וקטן חייב[ו] בן או בת עבד או אמה פטור: **גמ'** וראשון עד אימת מיפטר אמר רב בכדי שידע ושמואל אמר בכדי שיודיעוהו ורבי יוחנן אמר [א] בכדי שיודיעוהו וישכור פועלים ויכרות ארזים ויכסנו: כשהו בראוי ונפל לתוכו שור או חמור ומת פטור: כיון דכשהו בראוי היכי נפל אמר ר' יצחק[ח] בר בר חנה [ט]שהתליע מתוכו איבעיא להו בשהו כשוי שיכול לעמוד לפני שוורים ואין יכול לעמוד בפני גמלים ואתו גמלים וארעוה ואתו שוורים ונפלי ביה מאי אמרי היכי דמי אי דשביחי גמלים פושע הוא ואי דלא שביחי גמלים אנוס הוא לא צריכא דאתו לפרקים מי אמרינן כיון דאתיין לפרקים פושע הוא דאיבעי ליה אסוקי אדעתיה או דלמא כיון דהשתא מיהת ליכא אנוס הוא ת"ש כשהו בראוי ונפל לתוכו שור או חמור ומת פטור ה"ד אילימא בראוי לשוורים ובראוי לגמלים היכי נפול אלא לאו בראוי לשוורים ולא

כיון דמסר לו מפתח קנה ה"ד אי [אין] בכספא כו'. לקמ"ס מפרש בפ' מזקת הבתים (ב"ב דף ד"ה: ושם ד"ה ועד) גבי נעל ונגדר כל שהוא מנכסי הגר דנעל היינו שקבע מנעול בדלת לנעול להוי בזה מלא מגר הדלת מנכסי הגר אין זה מלא כמבריח מרי מנכסי תמירו ומע"ג דגבי שכירות הבתים אמר גרים מסכת פסחים (דף ז. ושם[ט]) דכשמסר לו מפתחות הוי בחזקת הסוכר לבדוק וה"ה לקנותו ה"מ מוכר ומשכיל בית לתמירו מכל מנכסי הגר מתן מסר ליה לליקני[י] ומקשה לר"י דהכא משמע דהדיא דמסירת מפתח לא קני מלא הוי כאומר לך חזק וקני וחזקת גבי ממן הוא דמלי למימר מפתח דמי שמפתח בידו עליו לבדוק כיון שהוא יכול ליכנס בזה הבית לבדוק ומה שפי' לא קני מעעילת דלת אין נראה דגיטין בפרק הזורק (דף עז:) אומר גבי גט דמיזיל מיהי ותיבוד ומפתח מלמא נעילה דרב חסדא כך רגיז רעיא שלא היה יכול לעשות שום מעשה דמשמע דהכא ומע"פ שמקשר לקנות בשמא בשכיר מרע שרי שלא תעלה בדעתו דלמרי נפרק מי שמת (ב"ב דף קנו: ושם) ובמזקת הבתים (שם דף ס.) נמי מוכח גבי ההוא למען שלו דשרים שם להם מזקה ומלו שלין להם מזקה ופריך הגמרא מ"ש ריבא ומ"ש קיפה ומשני אמר רבא[כ] כל שלילו מנכסי הגר קנה מנכסי תמירו (ג) קנה מנכסי הגר לא קנה מנכסי תמירו לא קנה ס"ב הא דקתני קיפה הכנים מרגנולין לתוך הבית הרי זו מזקה מנכסי הגר נמי קנה והיינו טעמא דקנה למחתא למשמן שם מרגנולין נעל דלת כדי לשמרם שלמא נעילה דלת מני ולין לדמות נעילת דלת למבריח מרי דזוקא נתן גרוד לסכר מיניה מיהו הוא דאמר' מזקה הבתים (ב"ב דף נ.) דהוי כמבריח מרי מכל נעל נעילה דלת בפני כל אדם ולין מנית אדם ליכנס מוכחא מילתא שהבית שלו וקני בעילה לחודה והא דאמר התם[ל] הטוה פלטרין מנכסי הגר ופא אמר והעמיד להם לדמות קנה מוחתא דמילתא נקט שמותו שמעמיד לדמות רגיל לעשלם וה"ה נעל ולא העמיד: **בכדי** שידע. כלומר שהקול יפה שהטר מגולה למסמתא שמע ושמואל אמר בשמיעה בעלמא לא ממיב לשין סותך מפמיעה על שיודיעוהו וכי יתנן אמר על שיודיעוהו ויכסוך פועלים ויכרות ארזים וה"ה הסמי שנותנין לו שיעור זה אלא לומר שכבר ידע ושמואל סבר למיד יש לו להוסיף שם שומרים שלא יפול שום דבר בשור: **ואתו** שוורים ונפלו ביה. פ"ה למי נפלו ס גמלים לא מיבעיא לן למיב דהא לגבי גמלים פושע הוא וכן משמע הלשון ויש ליתן טעם בדבר לפילו לא שביחי גמלים כלל יש לומר שמא יבאו גמלים ויפלו אבל אין לומר שילעו[ז] גמלים ויפלו אחרי כן שוורים:

ל) נעעל מו"ל, ב) לעיל כח:, ג) קידושין כב:, ד) לעיל נא:, ה) לעיל נא:, ו) לקמן דף מו, ז) לקמן נג:, ח) צ"ל דף נג. ד"ה והשתא קשיילי, ט) [ל"ס ותס], י) ב"מ ה:, כ) נג ע"ב.

(א) רש"י ד"ה נפל לפניו וד"ה מיב הל"ל: (ב) תוס' ד"ה כיון וכו' מכסני תמירו נמי קנה כל שאילו מכסני הגר לא קנה מכסני תמירו נמי לא קנה:

[א] גמרא בכדי שיודיעוהו. נ"ב ג' הלמנ"ם שלש. וכ"ה ג' הל"ם ועוי:

ב) יש להוסיף ברייה דרבה (סדר הדורות): ג) יש להוסיף ויתרו בו (כ"ה בכת"י וכן פירש הרשב"א בשם רש"י): ד) לפנינו שם שור"א. וכ"ה בכת"י: ה) ב"ל שירעדה (כן הצחיק בישש, וכ"ה בכת"י):

סו א ב מיי' פ"ב מהל' מכירה הלכה ז סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' קלו סעיף ד:
סו ג מיי' פ"ו מהל' מלו ממון הל' ו סמג עשין סם טוש"ע ח"מ סי' שמב סעיף ד:
סח ד מיי' שם פ"ג הל' ל טוש"ע שם סעיף כ:
סט ה מיי' שם הלכה יח ועיי' בהשגות ופיימ טור ח"מ סי' ש"ע סעיף ג: ע ו מיי' שם סעיף ב: עא ז מיי' שם פ"ו הלכה ח סמג עשין שם טוש"ע שם סעיף יט:
עב ח מיי' שם טוש"ע שם סעיף כ:
עג ט מיי' שם הלכה ז טוש"ע שם סעיף כו: עד י מיי' שם הלכה ד ועיין בהשגות ופיימ טוש"ע שם סעיף כו:

כיון שמסר לו מפתח קנה. מקרקע מפתח הוי קנין [פסחים ד:]. קבל את הדלת ונעל בפתחה הוי מזקה לגבי שכירות בתים ממרי [פסחים קו:]. שור שנגח את הפרה. שור וכליו ונשתברו חמור וכליו ונתקרעו. כלי הטור שיכא שכיכה כגון עול ומולמין קריעה שיכא בהכרעת של תמור [ליעיל כח:]. בן או בת עבד וכו' פטור. שאין נעל הטור מיב בהשלומי מיתת אדם כדאמרינן שור ולא אדם בגיל ונפל שמה הטופל אלמא למעוטי מתת [לקמן נג:]. וכני מילי היכא דמת אדם בקרקע בהכתה דכמיב ויכה ישור ולא אדם בקרקע עומד מכופר בהמצטרין [ליעיל כח:].

עין משפט
נר מצוה

עה א מיי׳ פי״ע מהל׳ נזקי ממון הלכה ד סמג עשין סא טוש״ע ח״מ סי׳ שצ סעיף כג:
עו ב ג מיי׳ שם הל׳ טו טוש״ע שם סעיף יט:
עז ד מיי׳ שם הלכה ה ועיי׳ בהגהות וטו״מ טוש״ע שם סעיף כד:

ליקוטי רש״י

שור הרש שופה וקפן וכו׳. שור שהוא מרש או שופע או קטן או פועה או מהלך בדרך גלילה ופשעו הוא פקח [וקפן נר״ן].

מסורת הש״ס
עם חוספות

ו) נקמן נד:, ב) עיין תוס׳ לעיל כב. ד״ה סתם, ג) נד ריש ע״ב.

הגהות הב״ח

(ו) גם׳ דמיעבי ליה לפקוקי מדעתיה (לעולם כלאור לשוורים וכו׳ פושע הוא) מימי דנפיק ריפח וכו׳ פיכא דמחרי (רפ״ח נמי ודלא וכו׳ כי פיכי לן) מפ״ת ור״ב ס״ל לעולם לא כלאור לשוורים ולא כראור לגמלים דקא קשיל לך כו׳: (ב) שם לעניו האמנם אמרי (לא לעולם אלא כראור לשוורים ולא כלאור לשוורים וכו׳ פושע הוא) מפ״ת ור״ב ס״ל לא כראור לשוורים ולא כלאור וכו׳: (ג) תוס׳ ד״ה ומכאי וכו׳ ומזו שוורים פקמים ומזדהרי ולא נפלי:

הגהות הגר״א

[א] תוס׳ ד״ה ושביחי כו׳ ועוד דב״א״ה מפרש כו׳. ר״ב עיין פוס׳ דב״מ עם ע״ל ד״ה הוסמם כו׳ ור״ל כו׳ ור״ל פיכא כו׳:

הגהות וציונים

ד) יש להוסיף בריה דרבה (סדר הדורות): ב) רש״י גורס לך: ג) צ״ל פניו, רש״ל (גליון): ד) רש״ל מ״ז (גליון) וכן ליתא בכת״י: ה) דקמ״ל (באה״מ): ו) רש״ל (גליון): ז) ר״מ מ״ז (גליון) וכן ליתא בכת״י ודפ״ו, ובבאה״מ מגיה לגבייהו: ח) צ״ל עליהם (באה״מ, וכ״ה בכת״י):

תא שמע לא בסהו בראוי כו׳. פימה דממילה לכה להוסיף כו׳ ושביחי גמלים. ומיהו גמלים לן מרעוה אלא מתוכו החליע ועבר עליו שור ונפחמ: **אבעי ליך** למיזל. מדיר ולמנקש עילויה גרוגלין ככח ולמזוק אלא החליע: **ואי** דשביחי גמלים. ומתו ומרעוה פמיעא פושע הוא: שור חרש. שור שהוא מרש או שור שהוא מהלך בלילה אפילו הוא פקח מיע: פקח. ונפל לחוכו ביום פטור (המי פקח[ג]) למיבעי לעיולי ומיזל: **לפניו**[ג] ממש. על פניו נפל ומת מן ההפל: וזה

ולא בראוי לגמלים ואי דשביחי גמלים אמאי פטור פושע הוא ואי דלא שביחי גמלים פשיטא אנום הוא אלא לאו דאתיין לפרקים ואתו גמלים וארעוה ואתו שוורים ונפלו ביה וקתני פטור אלמא ביון דהשתא ליכא אנום הוא אמרי לא לעולם בראוי לשוורים ובראוי לגמלים ודקא קשיא לך היכי נפול א״ר יצחק[ה] בר בר חנה שהתליע מתוכו ת״ש לא בסהו בראוי ונפל לתוכו שור או חמור ומת חייב היכי דמי אילימא לא בראוי לשוורים ולא בראוי לגמלים פשיטא צריכא למימר דחייב אלא לאו בראוי לשוורים ולא בראוי לגמלים היכי דמי אי דשביחי גמלים פושע הוא ואי דלא שביחי גמלים אנום הוא אלא לאו דאתיין לפרקים ואתו גמלים וארעוהו ואתו שוורים ונפלו ביה וקתני חייב אלמא ביון דאתיין לפרקים פושע הוא דאיבעי ליה אסוקי אדעתיה (ו) לעולם בראוי לשוורים ולא בראוי לגמלים ושביחי גמלים ודקא קשיא לך פושע הוא איידי דנסיב רישא בסהו בראוי נסיב סיפא נמי לא בסהו בראוי איבא דאמרי [א]הא נמי ודאי לא איבעיא לן דכיון דאתיין לפרקים פושע הוא דאיבעי ליה אסוקי אדעתיה כי איבעי לן הכי הוא דאיבעיא לן בסהו כסוי שיכול לעמוד בפני שוורים ואינו יכול לעמוד בפני גמלים ושביחי גמלים והתליע מתוכו מהו מי אמרינן מגו דהוי פושע אצל גמלים הוי פושע נמי לענין התלעה או דלמא לא אמרינן מגו ת״ש בסהו בראוי ונפל לתוכו שור או חמור ומת פטור ואתמר עלה אמר רבי יצחק[ה] בר בר חנה שהתליע מתוכו היכי דמי אילימא בראוי לשוורים ובראוי לגמלים והתליע מתוכו פשיטא דפטור מאי הוה ליה למעבד אלא לאו בראוי לשוורים ולא בראוי לגמלים ושביחי גמלים והתליע מתוכו וקתני פטור אלמא לא אמרינן מגו דהוי פושע לענין גמלים הוי פושע לענין התלעה לא לעולם בראוי לגמלים ובראוי לשוורים והתליע מתוכו ודקא קשיא לך כי התליע מאי הוה ליה למעבד מהו דתימא איבעי ליה[ה] למיזל ומנקש עלויה קמ״ל ת״ש לא בסהו בראוי ונפל לתוכו שור או חמור ומת חייב היכי דמי אילימא לא בראוי לשוורים ולא בראוי לגמלים צריכא למימר דחייב אלא לאו בראוי לשוורים ולא בראוי לגמלים ואי דשביחי גמלים פושע הוא ואי דלא שביחי גמלים אנום הוא אלא לאו דשביחי גמלים והתליע מתוכו וקתני חייב אלמא אמרינן מגו דהוי פושע לענין גמלים הוי פושע לענין התלעה אמרי לא (ג) לעולם בראוי לשוורים ולא בראוי לגמלים ושביחי גמלים ואתו גמלים וארעוהו ואתו שוורים ונפלו ביה ודקא קשיא לך פשיטא פושע הוא איידי דנסיב רישא בסהו בראוי נסיב סיפא נמי לא בסהו ת״ש [ב]נפל לתוכו שור חרש שוטה וקטן סומא ומהלך בלילה חייב [ג]פקח ומהלך ביום פטור ואמאי נימא מדהוי פושע לענין חרש הוי נמי פושע לענין פקח אלא לאו שמע מיניה [ד]לא אמרינן מגו[ה] שמע מיניה: נפל לפניו כו׳: אמר רב לפניו לפניו[ה] ממש לאחריו אחריו ממש

וזה

ולא בראוי לגמלים ואי דשביחי גמלים אמאי פטור פושע הוא ואי דלא שביחי גמלים פשיטא אנום הוא אלא לאו דאתיין לפרקים ואתו גמלים וארעוה ואתו שוורים ונפלו ביה וקתני פטור אלמא ביון דהשתא ליכא אנום הוא אמרי לא לעולם בראוי לשוורים ובראוי לגמלים ודקא קשיא לך היכי נפול א״ר יצחק[ה] בר בר חנה שהתליע מתוכו ת״ש לא בסהו בראוי ונפל לתוכו שור או חמור ומת חייב היכי דמי אילימא לא בראוי לשוורים ולא בראוי לגמלים פשיטא צריכא למימר דחייב אלא לאו בראוי לשוורים ולא בראוי לגמלים היכי דמי אי דשביחי גמלים פושע הוא ואי דלא שביחי גמלים אנום הוא אלא לאו דאתיין לפרקים ואתו גמלים וארעוהו ואתו שוורים ונפלו ביה וקתני חייב אלמא ביון דאתיין לפרקים פושע הוא דאיבעי ליה אסוקי אדעתיה (ו) לעולם בראוי לשוורים ולא בראוי לגמלים ושביחי גמלים ודקא קשיא לך פושע הוא איידי דנסיב רישא בסהו בראוי נסיב סיפא נמי לא בסהו בראוי איבא דאמרי [א]הא נמי ודאי לא איבעיא לן דכיון דאתיין לפרקים פושע הוא דאיבעי ליה אסוקי אדעתיה כי איבעי לן הכי הוא דאיבעיא לן בסהו כסוי שיכול לעמוד בפני שוורים ואינו יכול לעמוד בפני גמלים ושביחי גמלים והתליע מתוכו מהו מי אמרינן מגו דהוי פושע אצל גמלים הוי פושע נמי לענין התלעה או דלמא לא אמרינן מגו ת״ש בסהו בראוי ונפל לתוכו שור או חמור ומת פטור ואתמר עלה אמר רבי יצחק[ה] בר בר חנה שהתליע מתוכו היכי דמי אילימא בראוי לשוורים ובראוי לגמלים והתליע מתוכו פשיטא דפטור מאי הוה ליה למעבד אלא לאו בראוי לשוורים ולא בראוי לגמלים ושביחי גמלים והתליע מתוכו וקתני פטור אלמא לא אמרינן מגו דהוי פושע לענין גמלים הוי פושע לענין התלעה לא לעולם בראוי לגמלים ובראוי לשוורים והתליע מתוכו ודקא קשיא לך כי התליע מאי הוה ליה למעבד מהו דתימא איבעי ליה[ה] למיזל ומנקש עלויה קמ״ל ת״ש לא בסהו בראוי ונפל לתוכו שור או חמור ומת חייב היכי דמי אילימא לא בראוי לשוורים ולא בראוי לגמלים צריכא למימר דחייב אלא לאו בראוי לשוורים ולא בראוי לגמלים ואי דשביחי גמלים פושע הוא ואי דלא שביחי גמלים אנום הוא אלא לאו דשביחי גמלים והתליע מתוכו וקתני חייב אלמא אמרינן מגו דהוי פושע לענין גמלים הוי פושע לענין התלעה אמרי לא (ג) לעולם בראוי לשוורים ולא בראוי לגמלים ושביחי גמלים ואתו גמלים וארעוהו ואתו שוורים ונפלו ביה ודקא קשיא לך פשיטא פושע הוא איידי דנסיב רישא בסהו בראוי נסיב סיפא נמי לא בסהו ת״ש [ב]נפל לתוכו שור חרש שוטה וקטן סומא ומהלך בלילה חייב [ג]פקח ומהלך ביום פטור ואמאי נימא מדהוי פושע לענין חרש הוי נמי פושע לענין פקח אלא לאו שמע מיניה [ד]לא אמרינן מגו[ה] שמע מיניה: נפל לפניו כו׳: אמר רב לפניו לפניו[ה] ממש לאחריו אחריו ממש

וזה

תא שמע לא בסהו בראוי כו׳. פימה דממילה לכה להוסיף כו׳ ושביחי גמלים. ומיהו גמלים לן מרעוה אלא מתוכו החליע ועבר עליו שור ונפחמ: **אבעי ליך** למיזל. מדיר ולמנקש עילויה גרוגלין ככח ולמזוק אלא החליע: **ואי** דשביחי גמלים. ומתו ומרעוה פמיעא פושע הוא: שור חרש. שור שהוא מרש או שור שהוא מהלך בלילה אפילו הוא פקח מיע: פקח. ונפל לתוכו ביום פטור (המי פקח[ג]) למיבעי לעיולי ומיזל: **לפניו**[ג] ממש. על פניו נפל ומת מן ההפל: וזה

ולא בראוי לגמלים ואי דשביחי גמלים אמאי פטור פושע הוא ואי דלא שביחי גמלים פשיטא אנום הוא אלא לאו דאתיין לפרקים ואתו גמלים וארעוה ואתו שוורים ונפלו ביה וקתני חייב אלמא ביון דאתיין לפרקים פושע הוא דאיבעי ליה אסוקי אדעתיה (ו) לעולם בראוי לשוורים ולא בראוי לגמלים ושביחי גמלים ודקא קשיא לך פושע הוא איידי דנסיב רישא בסהו בראוי נסיב סיפא נמי לא בסהו בראוי איבא דאמרי [א]הא נמי ודאי לא איבעיא לן דכיון דאתיין לפרקים פושע הוא דאיבעי ליה אסוקי אדעתיה כי איבעי לן הכי הוא דאיבעיא לן בסהו כסוי שיכול לעמוד בפני שוורים ואינו יכול לעמוד בפני גמלים ושביחי גמלים והתליע מתוכו מהו מי אמרינן מגו דהוי פושע אצל גמלים הוי פושע נמי לענין התלעה או דלמא לא אמרינן מגו ת״ש בסהו בראוי ונפל לתוכו שור או חמור ומת פטור ואתמר עלה אמר רבי יצחק[ה] בר בר חנה שהתליע מתוכו היכי דמי אילימא בראוי לשוורים ובראוי לגמלים והתליע מתוכו פשיטא דפטור מאי הוה ליה למעבד אלא לאו בראוי לשוורים ולא בראוי לגמלים ושביחי גמלים והתליע מתוכו וקתני פטור אלמא לא אמרינן מגו דהוי פושע לענין גמלים הוי פושע לענין התלעה לא לעולם בראוי לגמלים ובראוי לשוורים והתליע מתוכו ודקא קשיא לך כי התליע מאי הוה ליה למעבד מהו דתימא איבעי ליה[ה] למיזל ומנקש עלויה קמ״ל ת״ש לא בסהו בראוי ונפל לתוכו שור או חמור ומת חייב היכי דמי אילימא לא בראוי לשוורים ולא בראוי לגמלים צריכא למימר דחייב אלא לאו בראוי לשוורים ולא בראוי לגמלים ואי דשביחי גמלים פושע הוא ואי דלא שביחי גמלים אנום הוא אלא לאו דשביחי גמלים והתליע מתוכו וקתני חייב אלמא אמרינן מגו דהוי פושע לענין גמלים הוי פושע לענין התלעה אמרי לא (ג) לעולם בראוי לשוורים ולא בראוי לגמלים ושביחי גמלים ואתו גמלים וארעוהו ואתו שוורים ונפלו ביה ודקא קשיא לך פשיטא פושע הוא איידי דנסיב רישא בסהו בראוי נסיב סיפא נמי לא בסהו ת״ש [ב]נפל לתוכו שור חרש שוטה וקטן סומא ומהלך בלילה חייב [ג]פקח ומהלך ביום פטור ואמאי נימא מדהוי פושע לענין חרש הוי נמי פושע לענין פקח אלא לאו שמע מיניה [ד]לא אמרינן מגו[ה] שמע מיניה: נפל לפניו כו׳: אמר רב לפניו לפניו[ה] ממש לאחריו אחריו ממש

וזה

מסורת הש"ס עם הוספות

א) לעיל נ: מה., ב) [לעיל יג.], ג) [לעיל כט:], ד) [לעיל לט. ב"מ קיז:], ה) [לעיל יג.], ו) לעיל נא., ז) יג:, ח) לקמן ס., ט) [ד"ה אי], י) נב ע"ב.

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה ובעל וכו' יפה ומתרחק כל כך:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה באנו למחלוקת וכו' דאבן נמי היינו בור. עיין לעיל דף כח ע"ב תוס' ד"ה ונישוף:

הגהות וציונים

א] צ"ל מיתבי (ב"ש, וכ"ה בכת"י, ועי' בהגהות והערות על מהרש"ל): ב] צ"ל לשלם (ב"ש, ובדק"ס אות פ נישלם, וכצ"ל בכל העמוד): ג] צ"ל נפסיד (ב"ש, ובדק"ס אות צ ליפסיד, וכן לקמן): ד] בכת"י המבורג דא"ל בעל השור לבעל הבור תמותאי מאי אהניא לי דקא משלמת פלגו נזקא אלא תמותאי ושותפתאי מאי אהניא לי איבעית אימא (וכעי"ז בשאר כת"י, ועי' בתוס' ר"פ ובשטמ"ק בשם הרא"ה): ה] בבאה"מ מגיה הועילה בו להמית והוא המיתתו: ו] רש"ל מ"ז (גליון): ז] ואפילו (כ"ה ברש"י שעל הרי"ף ובאו"ז): ח] צ"ל ליה (כ"ה ברש"י שעל הרי"ף ובאו"ז, וכ"ה בכת"י): ט] נדצ"ל כלי חד (באה"מ): י] בכת"י נוסף נמי מיית (וכ"ה ברש"י בדיבור שאח"ז ובנמו"י): כ] נדצ"ל ואי (כ"ה בנמו"י): ל] בדפו"י נישלם: מ] בדפו"י ובכת"י בעל השור (והוא דיבור אחד עם דיבור הקודם, באה"מ): נ] יש להוסיף השור לבור (באה"מ):

חזה וזה בבור. ואפילו הכי אשמועינן מתניתין דפטור הואיל ולא מהבלא מית אלא מחבטא וקרקע עולם דבני רה"ר הזיקתו: רבה אמר הכא במאי עסקינן. דקתני לאחריו חייב: במתהפך דנפל על אפיה. כרישא ומקמי דמטא לקרקעיתה נהפך ונפל על גביה: דאהני ביה. הבלא שנכנס בו בתחילת נפילתו והועילה[ט] בו להמית היא המיתתו: הכא בנזקי בור בשור. שהשור נכנס לחצר בעה"ב שלא ברשות ולא הפקיר לא רשותו ולא בורו ונפל לבור והבאיש את מימיו: דרך נפילה. על פניו משמע דרוב בהמות הנופלין בעומק על פניהם נופלים: נפל לפניו מקול הכרייה חייב ואמאי נימא כורה גרם ליה. וכורה פטור הוא לגרמא בעלמא הוא ([י] ואפילו הכורה בעל הבור איכא למיפטריה מהאי טעמא דכיון דמשום גרמא נפל אסתלק חיובא דבור מיניה ורמיא פשיעותא דקול הכורה וההוא גרמא בעלמא לפטור ע"א) וכשאין הכורה בעל הבור עסקינן אלא שהוא שכירו וכגון שהיתה בור כרויה ועומדת קודם לכן דאי האי כרייה הוי כורה חייב דאין שליח לדבר עבירה[י] לאסור לקלקל רה"ר: בעל הבור הזיקא עביד. כלומר בתוך שלו נמצא המזק וכל היכא דלא אפשר לאשתלומי מכורה דקול גרמא בעלמא הוא משתלם מיניה דבעל הבור: בעל הבור פטור. בין שהשור הניזק שוטה בין שהוא פקח דאמר ליה בעל הבור אי לאו תורך לא נפל והאי דחיפה מעשה בידים הוא ולא גרמא: רבי נתן אומר בעל הבור משלם מחצה. שהרי בין שניהם המיתוהו אפי'[ז] הוי שור הניזק פיקח חייב דליכא למימר אבעי לך[ח] עיוני ומיזל דהא חבירו דחפו: הא בתם. בעל השור משלם רביע וטעמא מפרש לקמיה: הא במועד. דמיחייב נ"ש דכלי[ט] חד משלם מחצה ממה נפשך אי תרוייהו כוליה הזיקא עביד דעל ידי חד מינייהו[י] מיית השתא דעבדי תרוייהו משלם כל חד פלגא אי[כ] כל חד וחד פלגא הזיקא עביד מאי דעבד משלם דהא מועד הוא: אי קסבר האי כוליה הזיקא עבד. הואיל דבלאו בור נמי מיית הוי כאילו המיתו כולו וכן גבי בור הואיל ובלאו מכת נגיחות השור הוי מיית כאילו המיתו כולו ומשום הכי מחמיר ג' חלקים על בעל הבור: האי משלם[ל] פלגא והאי פלגא. כיון דבעל השור נמי כוליה הזיקא עבד ושור תם משלם חצי נזק שהוא עושה: ואי קסבר. הואיל ושניהם עשאוה יחד האי פלגא עבד והאי פלגא עבד ומשום הכי שור רביע הוא דמשלם דהא תם הוא ופלגא מאי דעבד משלם: ובבעל[מ] השור. דתם הוא לשלם רביע ובעל הבור דמועד הוא לשלם פלגא ואידך מפסיד ניזק: רבי נתן אב בית דין במסכת הוריות בסופה[י]: שותפותאי מאי אהניא לי. בלאו שותפות נמי פלגא הוא דמשלמנא וכיון דבעל הבור נמי כוליה הזיקא עביד משלם ג' חלקים: את קטלתיה. בתוך שלך מצאתי: מאי דאית לי כו'. אבל רבנן בתר מעיקרא אזלי וסברי דבעל השור כולה הזיקא עבד הלכך במועד בעל השור משלם כוליה ובתם בעל השור משלם פלגא ופלגא מפסיד וגבי מתניתין נמי בתר כורה אזלינן ושניהם פטורין: הניח אבן. בור כרויה ואדם אחר בא והניח אבן על שפתה: באנו למחלוקת כו'. לרבנן בעל האבן חייב דהוא גרם כל הנפילה ומשום גרמא בנזקין[ס] ליכא למיפטריה *דאבן נמי היינו בור והזיקא בידים הוא כדתניא בפ"ג (דף כח:) הא מה דומה לזה אבנו וסכינו כו' ולרבי נתן בין שניהם משלמי:

ה"ג

חזה וזה בבור רב לטעמיה [ט]דאמר רב בור שחייבה עליו תורה להבלו ולא לחבטו ושמואל אמר [א]בבור בין מלפניו בין מלאחריו חייב שמואל לטעמיה דאמר להבלו וכל שכן לחבטו אלא היכי דמי לאחריו מקול הכרייה דפטור [ב]כגון דנתקל בבור ונפל לאחורי הבור חוץ לבור איתיביה[א] בבור בין לפניו בין לאחריו חייב תיובתא דרב אמר רב חסדא מודה רב בבור ברשותו דחייב משום דאמר ליה ממה נפשך אי בהבלא מית הבלא דידך הוא אי בחבטא מית חבטא דידך הוא רבה אמר הכא במאי עסקינן במתהפך דנפל אאפיה ואתהפיך ונפל אגביה דהבלא דאהני ביה אהני ביה רב יוסף אמר הכא בנזקי בור בשור עסקינן מאי ניהו שהבאיש את מימיו דלא שנא לפניו ולא שנא לאחריו מיחייב תני רב חנניה לסיועי לרב ונפל עד שיפול דרך נפילה מכאן אמרו נפל לפניו מקול הכרייה חייב לאחריו מקול הכרייה פטור חזה וזה בבור אמר מר נפל לפניו מקול הכרייה חייב ואמאי נימא כורה גרם ליה אמר רב שימי בר אשי הא מני רבי נתן היא דאמר [ג]בעל הבור הזיקא קא עביד [ט][ד]וכל היכא דלא אפשר לאשתלומי מהאי משתלם מהאי דתניא שור שדחף את חבירו לבור בעל השור חייב בעל הבור פטור [ג]רבי נתן אומר [ה]בעל השור משלם מחצה ובעל הבור משלם מחצה והתניא רבי נתן אומר [ו]בעל הבור משלם ג' חלקים ובעל השור רביע לא קשיא [ז]הא בתם הא במועד ובתם מאי קסבר אי קסבר האי כוליה הזיקא עבד והאי כוליה הזיקא עבד האי משלם[ב] פלגא והאי משלם פלגא ואי קסבר האי פלגא הזיקא עבד והאי פלגא הזיקא עבד בעל הבור משלם פלגא ובעל השור רביע ואידך ריבעא מפסיד[ג] אמר רבא [ז]רבי נתן דיינא הוא ונחית לעומקא דדינא לעולם קסבר האי כוליה הזיקא עבד והאי כוליה הזיקא עבד ודקא קשיא לך לשלם האי פלגא והאי פלגא משום דאמר ליה בעל השור לבעל הבור שותפותאי מאי אהניא לי[ד] איבעית אימא לעולם קסבר האי פלגא הזיקא עבד והאי פלגא הזיקא עבד ודקא קשיא לך בעל הבור משלם פלגא ובעל השור משלם רביע ואידך ריבעא נפסיד [ח]משום [ט]דאמר ליה בעל השור לבעל הבור אנא תוראי בבירך אשכחיתיה את קטלתיה מאי דאית לי לאשתלומי מהיאך משתלמנא מאי דלית לי לאשתלומי מהיאך משתלמנא ממך: אמר רבא [ט]הניח אבן ע"פ הבור ובא שור ונתקל בה ונפל בבור באנו למחלוקת [י]ר' נתן ורבנן פשיטא מהו דתימא התם הוא דאמר בעל הבור לבעל השור אי לאו בירא דידי תורא דידך הוה קטיל ליה אבל הכא מצי א"ל בעל אבן לבעל הבור אי לאו בירא דידך אבנא דידי מאי הוה עבדא אי הוה מיתקל בה הוה נפל וקאי קמ"ל דאמר ליה אי לאו אבן לא הוה נפיל לבירא איתמר

שור

שמואל לטעמיה דאמר להבלו וכ"ש לחבטו. וא"ת דלמא כי מחייב בחבטו היינו כשנתקל בבור אבל הכא הכרייה גרם לו ליפול וגם נחבט בקרקע עולם בהא הוה פטור וי"ל דשפיר הוי לטעמיה דאשכחן דמחייב בחבטו כשנחבט על ידי מעשיו: **בעל** השור חייב. פי' מחצה ובעל הבור פטור לגמרי גזירת הכתוב מונפל שמה שור או חמור מעצמו ולא שיפילוהו אחרים כדפרישית פרק קמא (דף יג. ושם[ט]): **ובעל** הבור משלם מחצה. בשוטה או מהלך בלילה קאמר דאי בפקח ביום הא תניא לעיל[י] דפטור וכי תימא ה"מ כשנופל מעצמו אבל הפילוהו אחרים חייב א"כ כשנופל נמי מעצמו ליחייב דתחילתו בפשיעה פן יפול ע"י שוורים וסופו באונס חייב אלא על כרחיך שור פקח נשמר יפה (א) ומרחק כל כך מן הבור שאין שוורים אחרים יכולין להפילו בתוכו: **לעולם** קסבר האי פלגא נזקא כו' אנא תוראי בבירך אשכחיתיה. וא"ת כיון דפלגא נזקא עבד מה סברא היא זו דמשום דאשכחיה בבור משלם יותר ממה שהזיק והיה רוצה ר"י לפרש דה"ק האי פלגא הזיקא עביד בעלמא כגון בשני שוורים שהזיקו אבל הכא בשור שדחף חבירו לבור הבור כוליה הזיקא עבד כדאמר את קטלתיה דבבירך אשכחיתיה ולכך מאי דלית לי לאשתלומי מיניה משתלמנא מינך וחזר בו ר"י מפירוש זה דא"כ מועד לר' נתן אמאי משלם מחצה כי היכי דמהני שותפות[פ] לבור שאין הבור משלם אלא חצי ממה שהזיק כמו כן יועיל שותפות הבור לשור ולא ישלם השור מחצה ובתם נמי איכא להקשות אמאי משלם רביע ע"כ נראה דבור נמי פלגא נזקא עבד ומשום שגמר ההיזק ודומה כמי שעשאו כולו אמרינן כי ליכא לאשתלומי מבעל השור משתלם מבעל הבור:

שור

עין משפט נר מצוה

עח א ב ג ד מיי' פי"ג מהלכות נ"מ הלכה יח סמג עשין סח טוש"ע ח"מ סי' תי סעיף לא ועי' בה"מ והשגות:

עט ה ו ז ח מיי' שם הלכה יט טוש"ע שם סעיף לב:

פ ט י מיי' שם הלכה כ טוש"ע שם סעיף לג:

ליקוטי רש"י

להבלו. הבל ממימות כעין עשן [יבמות פ:]. להבלו ולא לחבטו. משום דעבד ליה הבל לבור ולא משום חבטו. להבלו וכל שכן לחבטו. לשעל מינה מורה ואף על גב דהבלא ממילא אתי ליה וכ"ש לחבטו דאיהו עבד ליה חבטה [לעיל נ:]. אאפיה. על פניו [ע"פ תענית כג:]. אגביה. על גבו [רשב"ם ב"ב עג:]. דאהני ביה. דמועיל בו [ע"פ ב"מ קד: ברכות לז:]. נפל לפניו מקול הכרייה. בור כרויה ונכנס כורה שכיר לתוכו להרחיבו או להעמיק ושור הולך על שפת הבור ושמע קול הפטיש ונבעת ונפל על פניו בבור. חייב. בעל הבור [לעיל נב.]. שור שדחף וכו' בעל הבור פטור. מפני שזה הפילו. וכי ליכא לאשתלומי מבעל השור לא משתלם מבעל הבור ואע"פ שבו נמצא הנזק. וכל היכא דלא אפשר לאישתלומי מבעל השור משתלם מהאי מבעל הבור: וספרים דכתיב בהן אע"ג דליכא לאשתלומי מהאי משתלם מהאי שבשתא היא דהשתא לא מלינו לאוקמי הכי [לעיל יג.]. משתלם מהאי. כל היכא דליכא לאשתלומי מהאי שור משתלם מבור האי דעבד ליה הזיקא [לעיל כח:]. דאמר ליה בעל השור. ההרוג לבעל הבור. אנא תוראי בבירך אשכחיתיה. מה הלכך כל הנזק עליו מה דלית לי לאשתלומי מבעל השור משתלימנא את תם הוא משלם רביע דאפילו הזיקו הוא לבדו לא היה משלם אלא חצי נזק ועכשיו שיש אחר עמו ישלם רביע והשאר משתלימנא מינך [לעיל יג.]. אני מצאתי שורי בתוכך [ע"פ ברכות לג: קידושין מז: מנחות קח: שבת סו:]. את קטלתיה. אתה הרגתו [בראשית לב, יח שבת צ.].

ששור ושור פסולי המוקדשין שנגחו (מאי ניהו שור בכור דלא פריק ליה) אביי אמר משלם ח"נ רבינא אמר משלם רביע נזק הא והא בתם הא כרבנן והא כרבי נתן איבעית אימא הא והא כרבנן הא בתם הא במועד איכא דאמרי אביי אמר ח"נ רבינא אמר כוליה נזק הא והא במועד הא כרבנן והא כר' נתן איבעית אימא הא והא כרבי נתן הא במועד והא בתם אמר רבא שור ואדם שדחפו לבור לענין נזקין כולן חייבין לענין ארבעה דברים ודמי ולדות אדם חייב ושור ובור פטור לענין כופר ושלשים של עבד שור חייב אדם ובור פטורים לענין כלים ושור פסולי המוקדשין אדם ושור חייבין ובור פטור מאי טעמא אמר קרא והמת יהיה לו במי שהמת שלו יצא זה שאין המת שלו למימרא דפשיטא ליה לרבא והא מיבעיא בעי ליה לרבא דבעי רבא שור פסולי המוקדשין שנפל לבור מהו האי והמת יהיה לו במי שהמת שלו יצא זה שאין המת שלו או דילמא והמת יהיה לו לבעלים מטפלין בנבילה הוא דאתא בתר דבעיא הדר פשטה אלא בעלים מטפלין בנבילה מנא ליה נפקא ליה מן והמת יהיה לו דשור מאי חזית דוהמת יהיה לו דשור מפקת ליה לבעלים מטפלין בנבילה והמת יהיה לו דבור מפקת ליה למי שהמת שלו איפוך אנא מסתברא פטור גבי בור הואיל ופטר בו את הכלים אדרבה פטור גבי שור שכן פטר בו חצי נזק כוליה נזק מיהת לא אשכחן: נפל לתוכו שור וכליו ונשתברו כו': מתניתין דלא כר' יהודה דתניא ר"י מחייב על נזקי כלים בבור מאי טעמא דרבנן דאמר קרא ונפל שמה שור או חמור שור ולא אדם חמור ולא כלים ורבי יהודה או לרבות את הכלים ורבנן או

רש"י

שור ושור פסולי המוקדשים שנגחו. פירש רב יהודאי גאון דהיינו שור בכור דלא פריק ליה ולפי שאין לו פדיון אעפ"י שדינו להיות נשחט במדינה ונאכל לכהנים במומו כלבי וכסיל דאפילו להאכילו לנכרים מתיר ר' עקיבא בבכורות (דף לג:) מטעם דליתקש לצבי ואיל אפי' הכי לא חשיב בחיין ממון הדיוט ושור רעהו וכן כל פסולי המוקדשים שלא נפדו אבל במוקדשין שנפדו ליכא לאוקמי דשור רעהו מקרו אע"פ שאסורים בגיזה ועבודה דהא לקמן בשמעתין מחייבין שור הדיוט שהמית שור פסולי המוקדשין ובור נמי הוה מחייבינן אי לאו משום דכתיב והמת יהיה לו:

הא כרבנן הא כר' נתן. וקמ"ל דאפי' בשני שוורים יהיה הדין כמו בשור ובור אע"ג דבשור ובור לר' נתן שייך טפי למימר כי ליכא לאשתלומי משור משתלם מבור מטעם דאמר אנא תוראי בבירך אשכחיתיה את קטלתיה ובשור ושור ליכא למימר הכי ולרבנן הא קמ"ל דלא תימא דוקא בשור ובור אמרינן הכי דכי ליכא לאשתלומי מבור לא משתלם משור דהיינו משום דבור עושה עיקר המעשה ואיהו קטל נהבליה לכך לא נטיל חיובו על השור אע"ג דליכא לאשתלומי מיניה אבל בשור ושור שאין בזה עיקר ההיזק יותר מבזה הוה אמינא דאפילו לרבנן כי ליכא לאשתלומי מהאי משתלם מהאי ונראה לר"י דאביי ורבינא ס"ל האי כוליה היזקא עבד והאי כוליה היזקא עבד דאי ס"ל פלגא נזקא עבד למה יאמר רבי נתן דכי ליכא לאשתלומי מהאי משתלם מהאי הא לא שייך הכא טעמא דאנא תוראי ולא קאמר הא והא כרבי נתן הא כמ"ד פלגא נזקא עבד והא כמאן דאמר כולה נזקא עבד משום דנראה לו לגמרא טעם ראשון שאמר רבא עיקר דהא כולה נזקא עבד ולהכי מוקי כולהו כוותיה:

שור ואדם שדחפו לבור. לא שדחף אדם בכוונה דא"כ בעל הבור אמאי מחייב דאטו אם ישים אדם עליתו של חבירו באש של חבירו וכי יתחייב בעל האש ואם תאמר אי שלא בכוונה אמאי יתחייב בבושת ויש לומר כגון שידע האדם בשעת נפילת חבירו וחשיב בכוונה מידי דהוה אמתהפך דסוף פ"ב (לעיל ד' כז.): לענין כופר ושלשים של עבד שור חייב. וא"ת והא שור פטור ממיתה כיון שהוא ואדם דחפו דהוי כמו (לעיל י:) הכוהו עשרה בני אדם בעשר מקלות דבבת אחת דברי הכל פטור וכיון דלא מיחייב מיתה לא מיחייב כופר דלעיל בפ' ד' וה' (ד' מג: ושם) משמע דרבא ס"ל כרבה דאמר דאי אין השור בסקילה אין הבעלים משלמין כופר דאמר בהדיא דשלא בכוונה משלם דמים ונראה דלא איירי כשדחפוהו שניהם בבת אחת אלא כל אחד בפני עצמו: לענין כלים ושור פסולי המוקדשין. כשנפדו מיירי דאי לא נפדו אדם ושור נמי פטורין מדכתיב רעהו מיהו לשור אמאי פטור כיון שנפדו והא הוי המיתה שלו למ"ד פודין הקדשים להאכילן לכלבים ואי הוה מיירי בשלא נפדו ניחא שלא יכולים לפדותו לאחר מיתה דבעינן העמדה והערכה ואפילו למ"ד אין פודין קשה דמוכח בפרק כל שעה (פסחים דף כט:) דהיינו דווקא להאכילן לכלבים אבל להסיקן תחת תבשילו פודין לכ"ע בשמעתתא דאוכל חמץ של הקדש במועד מעל ומסיק רב אשי לכ"ע אין פודין כו' ודכ"ע דבר הגורם לממון לאו כממון דמי ופלוגתא דר' יוסי הגלילי ורבנן קמפלגי אלמא מדמעל פודין להסיקן תחת תבשילו דאין לנוך הנאה אחרת וכן פי' שם הקונט' ואין למחות מ"מ אכילת כלב משאר הנאות דדלמא כיון דמיעטיה מאכילה ולא לכלביך ליה לן למעוטי אלא כיוצא בה אכילה ומיהו אליבא דרב יוסף דמפרש התם לעולם פודין הקדשים להאכילן לכלבים קמפלגי נ"ל דלאו חילוק בין אכילת כלב לשאר הנאות ושמא רבא כרב יוסף ס"ל: נפקא ליה מודהמת יהיה לו דשור. ואע"ג דלא ילפינן שור מבור לפטור היכא שאין המיתה שלו מ"מ ילפינן שור מבור לבעלים מטפלים בנבילה דג' קראי כתיבי כדאמרינן בפ"ק (דף י:): איפוך אנא. וא"ת אם כן רעהו דכתב רחמנא למה לי לאפוקי הקדש וי"ל דאצטריך להקדש שנגח הדיוט אך קשה למשור אש נפקא: לו

תוספות

(ה"ג מאי ניהו שור בכור דלא פריק ליה. בכור בעל מום שאין בר פדיון דכיון דלאו בר פדיון הוא לא נפק מקדושה קמייתא הלכך שור הקדש קרינא ביה ואע"פ שהכהן אוכלו לא קרינא ביה שור רעהו דמשלחן גבוה קזכו והאי דנקט פסולי המוקדשים ולא נקט שור ושור הקדש שנגחו רבותא אשמעינן דאף בכור בעל מום פטור הואיל ולא נפדה אבל פסולי המוקדשין שנפדו חייב לשלם אם נגחו לשור רעהו קרינא ביה מדאמר לקמן בשמעתין דשור הדיוט שנגח לשור פסולי המוקדשין חייב אלמא שור רעהו הוי): שור הדיוט ושור פסולי המוקדשים שנגחו. מין שניהם שור: אביי אמר ח"נ משלם. בעל השור והשאר מפסיד הניזק ובתם מוקמינן לה וכדרבי נתן דאמר מה דלית ליה לאשתלומי מהאי לשתלם מהאי והוי כמי שאין לו שותף ומשלם ח"נ כדינו: כרבנן. רביע נזק הואיל ויש לו שותף וזה שאינו יכול להשתלם מן הקדשים יפסיד: ואיבעית אימא. תרוייהו כרבנן ולא פליגי: בתם. רביע נזק הואיל ויש לו שותף ומועד חצי נזק והשאר יפסיד: שור ואדם שדחפו. דכל אחד לבור ונמצאו שלשתן שותפין בנזק השור והבור והאדם: לענין נזקין. כגון אם דחפו שם אדם והוזק משלמין בין כולן פחת דמיו דכולן חייבין בנזקי אדם דהא דקיימא לן לגבי בור שור ולא אדם בקטלא קיימא לן כגון אם נפל לתוכו עבד ומת אבל בנזקין חייב וכרבי נתן היא דלא אזיל בתר דחיפה לחודה: ארבעה דברים. שהן לבד מנזק: אדם. שדחפו חייב אבל השור והבור פטורים דקיימא לן (לעיל ד' מ.) איש בעמיתו ולא שור בעמיתו וכן בדמי ולדות אנשים כתיב (גבי ולדות) ולא שוורים: לענין כופר. אם מת: שור חייב. כדינו ובמועד: אדם ובור פטורין. אדם דהא בר קטלא הוא ואי נמי לא אתרו ביה פטור מדתנא דבי חזקיה בהמניח את הכד (לעיל לה.) ובור דכתיב שור ולא אדם: ושור פסולי המוקדשין. אם דחפו לתוכו שור פסולי המוקדשין שנפדה דקרינא ביה שור רעהו אחר שפדאו: מאי טעמא. בור פטור: דכתיב והמת יהיה לו. גבי בור: מי שהמת שלו. שיכול למכור הנבילה יצא זו שאף על פי שנפדה טעון קבורה דאמרינן גבי פסולי המוקדשין שנפדו במס' בכורות בפ' שני (ד' טו.) תוצא ולא גיזה בשר ולא חלב ואכלת ולא לכלביך מכאן שאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים: לבעלים מטפלין בנבילה. כדאמרינן בפ"ק (ד' י:) והמת יהיה לו לניזק אתה אומר לניזק כו': ומאי חזית דהאי והמת יהיה לו דשור מפקת ליה לבעלים מטפלין בנבילה. ומחייבת ליה אנגיחת פסולי המוקדשין: איפוך אנא. ואוקימנא מיוצא דפסולי המוקדשין אבור: שור ולא אדם. מדלא כתיב ונפל שמה הנופל אלמא למעוטי אתא ולקמיה פריך שאר בהמות מנא ליה דלמא כולם ממעטין: לחלק

עין משפט נר מצוה

פא א ב ג מיי' פי"א מהל' נ"מ הל' כה:
פב ד מיי' פ"י מהל' חובל ומזיק הלכה טו סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' תי סעיף לד:
פג ה מיי' שם טוש"ע שם סעיף לו:
פד ו מיי' שם טוש"ע שם סעיף לה:
פה ז מיי' שם הל' כו:
פו ח מיי' שם וסמג שם טוש"ע שם סעיף לו:
פז ט מיי' שם הל' כז:

ליקוטי רש"י

שור פסולי המוקדשין. כגון בכור בעל מום שהוא של כהן דקרינא ביה שור רעהו אלו שור הקדש שנפל בו מום ונפדה דקרינא ביה שור רעהו [לעיל נא.]. לענין ארבעה דברים. צער ריפוי שבת ובושת [לעיל ה:]. ודמי ולדות. נגח את האשה ויצאו ילדיה. שור ובור פטור. [דכתיב] איש כי ינצו ולא שוורים. הכי הוא אומר כי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה ולא שוורים [לעיל מב.]. לענין כופר ושלשים של עבד. שור חייב אדם ובור פטורים. אמר קרא כל אשר יושת עליו ולא על האדם. ועל מזיק שור שמשלמין כופר אבל על נזק אדם אין משלמין כופר אלא לו מיתה אם לא גלות. והמת יהיה לו. מי שהמת שלו להוציא נבילה לכלבים וזו וכו' [לעיל נא.]. לבעלים מטפלין בנבילה. כלומר נוטלין את הנבילה [לעיל י.]. והמת יהיה לו לניזק ועליו יפחת המזיק עד שישלם ניזק כל נזקו [שמות כא, לד]. הנה דבריתא דריש לישנא דמטפלין דמתן בבבא קמא משלם תשלומי נזק במועד ההגבלה ותנא עלה בבריתא דהאי דנקט הנא דמתפלין דמתן בבבא קמא משלם תשלומי נזק כלום דהמת כולו לבעלים שהניזק לא משלם את הנזק את לאשמועינן אתא שהמזיק נוטל את נבילתו ומטפל בה והמוכרה והמזיק משלם עליה את שמייכחו מורה אם לא מת ואם מת משלם מועד הכל [כתובות מא.]. שממון לו הנבילה של בהמתו מתה על ידי בור שהזיקה לו ועליה מוסיף ומשלם לו עד למזיקון [ב"מ צז.]. בתר דבעיא הדר פשטה. אחר שאלה אחר בעיא ופשטו [עי' ברכות כה. מח. גיטין פג.].

מסורת הש"ס
עם הוספות

א) [לעיל נא. יג.], ב) [עי' תוס' זבחים עה: ד"ה והנותרים], ג) [לעיל י: וש"נ], ד) לעיל ה: וש"נ, ה) לעיל יג., ו) לעיל כח:, ז) לעיל מב., ח) בכורות יד., ט) [עי' תוס' לעיל יג: ד"ה ולפי], י) [עי' לעיל ו. תוס' ד"ה לאתויי], כ) לעיל מג., ל) בכורות טו:, מ) תמורה לב:, נ) ושם ד"ה רב אשי שלא כדבריהם הכא, ס) שמות כא לה עיי"ש במכילתא.

גליון הש"ס

תוס' ד"ה שור ואדם וכו' לא שדחף אדם. עיין לעיל ד' ו ע"א תוס' ד"ה לאתויי.

תורה אור השלם

א) בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו וְהַמֵּת יִהְיֶה לּוֹ: [שמות כא, לד]

ב) אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ בְּעָלָיו שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם שׁוֹר תַּחַת הַשּׁוֹר וְהַמֵּת יִהְיֶה לּוֹ: [שמות כא, לו]

ג) וְכִי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוֹ כִּי יִכְרֶה אִישׁ בֹּר וְלֹא יְכַסֶּנּוּ וְנָפַל שָׁמָּה שּׁוֹר אוֹ חֲמוֹר: [שמות כא, לג]

הגהות וציונים

א] רש"ל מ"ז (גליון) וכן ליתא בכתי"י: ב] [עי' תוס' לעיל יב ע"ב ד"ה ואם איתא וכו' גרסי רבא] (גליון): ג] צ"ל פטורין (כת"י ובדפו"ר איתא פטור): ד] רש"ל מ"ז וכ' דגם מהתוספות משמע שרב יהודאי פירש כן ולא רש"י וכ' מהרש"ל מ"ש בס' הלכות גדולות ואמר לא יהודאי גאון ז"ל היה רב יהודאי גאון ומ"מ נראה שאינו מלשון רש"י שהרי כתב לעיל בפשיטות דלא כרחיה וכאן לא הזכיר שחולק עליו אלא שתלמיד אחד כתבו בגליון: ה] רש"ל מ"ז (גליון): ו] צ"ל ונזקים (כ"ש) או צ"ל ואוקים: ז] בכתי' נוסף בבירך אשכחתיה את קטלתיה: ח] בכת"י אלא אבילה כיוצא בה:

עין משפט נר מצוה

פח א מיי' פי"ב מהל' נזקי ממון הלכה א סמג עשין סח טוש"ע ח"מ סי' תי סעיף א:

מסורת הש"ס עם הוספות

א) [לקמן סג.], ב) [לעיל כ: נג.], ג) לעיל כח. [נג:], ד) ב"מ כח., ה) כז., ו) עמוד ב, ז) לעיל נג., ח) לעיל ג:, ט) לקמן צח:, י) [עי' תוס' לקמן עח: ד"ה וסבר ותוספות כתובות לד. ד"ה סבר].

או מבעי ליה לחלק ורבי יהודה לחלק מונפל נפקא ורבנן ונפל טובא משמע אימא ונפל כלל שור וחמור פרט כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט שור וחמור אין מידי אחרינא לא אמרי בעל הבור ישלם חזר וכלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש בעלי חיים אף כל בעלי חיים אי מה הפרט מפורש דבר שנבלתה מטמאה במגע ובמשא אף כל דבר שנבלתה מטמאה במגע ובמשא [ו] אבל עופות לא א"כ נכתוב רחמנא חד פרטא הי נכתוב אי כתב שור הוה אמינא קרב לגבי מזבח אין שאינו קרב לגבי מזבח לא (א) ואי כתב רחמנא חמור ה"א קדוש בבכורה אין שאין קדוש בבכורה לא אלא אמר קרא [א] והמת יהיה לו כל דבר מיתה בין לרבנן דקא ממעטי להו לכלים ובין לר' יהודה דקא מרבי להו לכלים כלים בני מיתה נינהו אמרי שבירתן זו היא מיתתן [ז] ולרב דאמר בור שחייבה עליו תורה להבלו ולא לחבטו בין לרבנן בין לרבי יהודה כלים בני הבלא נינהו אמרי בחדתי דמיפקעי מהבלא האי והמת יהיה לו מבעי ליה לכדרבא [ח] דאמר רבא שור פסולי המוקדשין שנפל לבור פטור שנאמר והמת יהיה לו במי שהמת שלו יצא זה שאין המת שלו אלא אמר קרא [א] כסף ישיב לבעליו לרבות *כל דאית ליה בעלים א"ה אפילו כלים ואדם נמי אמר קרא שור ולא אדם חמור ולא כלים ולרבי יהודה דקא מרבי להו לכלים בשלמא שור ממעט ביה אדם אלא חמור מאי ממעט ביה [ט] אלא אמר רבא חמור דבור לרבי יהודה ושה דאבידה לדברי הכל קשיא:

נפל לתוכו שור חרש שוטה וקטן חייב: מאי שור חרש שוטה וקטן אילימא שור של חרש שור של שוטה שור של קטן הא שור של פקח פטור אמר רבי יוחנן שור שהוא חרש שור שהוא שוטה שור שהוא קטן הא

רש"י

לחלק. דלא תימא אינו חייב עד שיפול שם שור וחמור יחד: ונפל. לשון יחיד: ונפל טובא משמע. [כמו ועשה בצלאל ואהליאב[א]] (שמות לו) ובא האות והמופת (דברים יג) ובא הארי ואת הדוב (שמואל א יז): מידי אחריתא לא. ושאר מילי מנלן: אף כל בעלי חיים. לרבנן קמהדר לה ולר' יהודה אתא או ורבי אף שאר מטלטלין: עופות אין מטמאין במגע ובמשא: א"כ. דלא רבי אלא מאי דדמי ליה לפרטא משני לדין: לכתוב רחמנא חד פרט. או שור או חמור ודרשינן כל כעין הפרט ומדכתב אידך אם אינו ענין לדבר שנבלתו מטמאה דהא אתי בכללא[ב] תנהו ענין לעופות דדמו לפרטא בחד צד דהוה[ג] בעלי חיים ואיכא למפרך השתא דתרווייהו נריכי מהיכא ממעט אדם אלא מהך[ד] מלתא דעופות מקשי ואזיל עד דמפיק ליה מכוליה טעמא: שאין קדוש בבכורה לא. כגון סוסים וגמלים כתב רחמנא שור דלא איצטריכא דהא מכלל אתי לרבויי אפי' סוסים וגמלים הואיל ודמו לפרטא משני לדין בעלי חיים ונבלתן מטמאה אבל עופות דלא דמו אלא בחד צד לא: אלא. לא תימא חזר וכלל למדרשיה בכלל ופרט וכלל אלא אימא אמר קרא והמת יהיה לו כו': כלים בני מיתה נינהו. בתמיה ול"ל קרא למעוטינהו לרבנן ולרבי יהודה היכי מצי לרבוייהו הא לא קרינן בהו והמת יהיה לו: שבירתן זו היא מיתתן. הלכך לרבנן אתא חמור למעוטינהו הואיל ולאו מיתה ממש היא ושור למעוטי אדם שאינו מין בהמה ואי כתב רחמנא חד הוה אמינא למעוטי אדם אבל כלים לא דכי קא ממעט בעלי חיים דכוותיה קא ממעט להכי איצטריך חמור ולרבי יהודה או לרבויי כלים אתא אף ע"ג דלאו בני מיתה נינהו ממש ושור למעוטי אדם בעלי חיים דכוותיה ולקמן פריך לר' יהודה חמור למה לי: בחדתי. חדשים: שור פסולי המוקדשין. שנפדה אין המיתה שלו דקיימא לן בבכורות בפרק ב' (דף טו.) גבי פסולי המוקדשין לאחר פדיונו[ה] תזבח ולא גיזה בשר ולא חלב ואכלת ולא לכלביך: שור ולא אדם. שאינו מין בהמה: ושה דאבידה. כיון דכתיב לכל אבדת אחיך למה לי דכתב רחמנא חמור ושור ושה ושלמה ובפרק אלו מציאות[ו] דרשינן להו לכולהו בר משה: הא של פקח פטור. בתמיה היכא פטריה קרא:

תוספות

או מבעי ליה לחלק. האי סוגיא כר' יאשיה דמצריך או לחלק בכל דוכתין אבל לרבי יונתן אין צריך או לחלק ותימה א"כ סוגיא זו דלא כהלכתא דבפ' השואל (ב"מ דף צה:) מוקי אביי כרבי יאשיה ורבא כרבי יונתן וקי"ל כרבא לגבי דאביי ובפ' אותו ואת בנו (חולין דף עח:) גבי פלוגתא דחוששין לזרע האב משמע דתליא בפלוגתא דרבי יונתן ור' יאשיה נמי יש לתמוה למה אין אנו פוסקין כמ"ד כר' יונתן מכח מילתיה דרבא בפרק השואל: הוה אמינא קרב לגבי מזבח אין. תימה למה לא ילפינן הכא שור שור משבת ובמסקנא נמי דמרבינן עופות מדכתיב ישיב לבעליו כל דאית ליה בעלים נ"ל מילף משור שור או חמור חמור משבת כמו חסימה ופריקה לקמן[ז] וממילא אמעיט אדם דליכא למילף משבת כדאמרינן לקמן (ע"ב) גבי כלאים להנהגה הקשתיו ולא לדבר אחר וכן גבי תשלומי כפל והשבת אבידה מה צריך ריבוי לקמן[ז] נילף משבת ומיהו להפרשה דהר סיני ניחא דלא שייך למילף משבת דעדיין לא נאמרו עשרת הדברות וי"ל דבמקום שייך לדרוש בכלל ופרט לא ילפינן שור שור משבת וכן כל הני דהוה[ז] דרשינן בכלל ופרט דתשלומי כפל דרשינן ליה בהדיא במרובה (לקמן דף סג.) אי לאו ריביא דכל וכן יש לפרש בהשבת אבידה אבל בכל אחריני י"ל דלא מדריש בכלל ופרט וכלל: קרב לגבי מזבח. בפ"ק דקדושין (דף יז.) גבי הענקה דכתיב מצאנך מגרנך ומיקבך לא ממעט כל דבר שאין קרב לגבי מזבח משום דבכלל גורן הוי כמה דברים שאין קריבים לגבי מזבח אבל בפ"ק דחולין (דף כה:) ק"ע דכתיב כל מעשה עזים תתחטאו דאמר עזים למעוטי עופות ואמאי לא ממעטינן כל דבר שאין קרב לגבי מזבח ומיהו ההוא ליכא למאמר לקמן[ז] כל ריביא הוא לא קשה מהתם: בין לרבי יהודה דמרבה כלים כלים בני מיתה נינהו. וא"ת ומאי פריך כ"ש משום דלאו בני מיתה נינהו נריכי ריבויא לרבי יהודה וי"ל דלר' יהודה נמי הוה ממעט כלים מחמור אי לאו ריבויא ולהכי פריך בין לרבנן דממעטי להו כלים מחמור ובין לרבי יהודה דמרבה להו כלים מאו לאפוקי ממיעוט דחמור הא לאו בני מיתה נינהו: בין לרבנן בין לר' יהודה כלים בני הבלא נינהו. אפילו למאן דלית ליה בפ' המניח (לעיל דף כט.) דלרבי יהודה מפקיר נזקיו לאחר נפילת פשיעה פטור וא"כ לא מחייב רבי יהודה אלא בגוף ברשותו ובגוף ברשותו אצטריך שפיר למיפטר כלים בתבוסה דתבוסה דידיה הוא[ז] מ"מ פריך שפיר דהזיק הבל משמעי קרא מדדריש רב[ט] ונפל על שיפול דרך נפילה ותבוסה היכא דהוי דידיה אתיא בק"ו והבל דמשמעי ביה קרא אית לן לאשכוחי ריבויא דכלים לר"י ומיהו אין נראה שידרוש ר' יהודה אפילו לרב עד שיפול דרך נפילה דכיון דלא מחייב אלא בגוף ברשותו אין לו לדורשו כמו שמואל אין דורשו משום דבכל מקום שיתחייב בהבל מתחייב בתבוסה: חמור דבור לר' יהודה כו'. והא דלא קאמר נמי גם לב"ה דבריש הגוזל קמא (לקמן דף סז.) (ב) דלא חשיב אלא הנך דדמו [ט] דהוו בעלי חיים הקשה הר"ר משה מפונטייז"א ואימא דחמור אתא למעט שטרות ואור"י דלמאן דלא דאין דינא דגרמי[י] אפי' הוא עצמו פטור ולמאן דדאין דינא דגרמי נמי לא מחייב אלא מדרבנן כדמוכח [י] בפרק הכונס (לקמן דף סב.) דמיבעיא ליה אי עשו תקנת גזול במסור או לא ואי דינא דגרמי דאורייתא למה לא עשו תקנת גזול במסור כמו בגזל: שה דאבידה לדברי הכל קשיא. וא"ת לגופיה אצטריך למהוי פרט וכלל ונעשה כלל מוסיף על הפרט ואתרבו כל מילי דשור וחמור ושלמה אצטריך כל חד וחד למילתיה כדדריש בפ' אלו מציאות (ב"מ דף כז.) ואי לא שה דמייתר הוה מיירי חד מינייהו לפרט וכלל ולא הוה דרשינן ביה מידי וי"ל דבכל מקום שיש פרט וכלל רגיל רבינו שמואל ליתן טעם למה לי לפרט כיון דלאתרבי כל מילי ומפרש דשמא יש דברים שלא היה מתרבי מהכלל אם לא שקדמו פרט להיות כלל מוסיף עליו ולרבות כל דבר והכא קים ליה לבעל הש"ס דלאבידה סתם הוה שמעינן שפיר כל אבידה כאילו יש פרט וכלל שאין למעט שום אבידה מבנין אב או מק"ו או בשום ענין וא"ל כאן פרט כדי שלא למעט מן הכלל שום דבר על ידי שום דין א"כ לכל אבידה כתיב והוי לכל ריבויא לרבות כל אבידה כאילו יש פרט וכלל אף על גב דדרשינן מיניה בע"ז (דף כו:) לרבות המומר מכל מקום איכא למדרש נמי כל אבידה דאתרווייהו קאי ריבויא אאבידה ואאחיך ומרבינן כל אבידה דכל אחד ולכאחיך[ז]:

ליקוטי רש"י

להבלו ולא לחבטו. משום דעבד ליה הבל לנזר ולא משום חבטו [לעיל נג:]. מידי אחרינא. דבר אחר [ע"פ גיטין נו. סוטה לט:]. הוי נכתוב. איזה נכתוב [שבת לא:]. הבלא. הבל חמימות כעין עשן [יבמות פ:]. בחדתי. בחדשים [ע"פ ברכות ג:]. מיפקעי. נשברים [ע"פ שבת לח:]. שור פסולי המוקדשין. שנפדה דקרינא ביה שור רעהו אחר שפדאו [לעיל נג:]. דאע"ג שנפדה אם מת אסור להאכילו לכלבים [לעיל י.]. במי שהמת שלו. שיכול למכור הנבילה יצא זה שאף על פי שנפדה טעון קבורה דאמרינן גבי פסולי המוקדשין שנפדו במס' בכורות בפ' שני (ד' טו.) תזבח ולא גיזה בשר ולא חלב ואכלת ולא לכלביך מכאן שאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים [לקמן שם]. כסף ישיב לבעליו לרבות. דהוה ליה למיכתב בעל הבור ישלם כסף לבעליו ישיב דכתב רחמנא למה לי הואיל וכבר כתיב ישלם לרבות כל השבות [לעיל ז.]. חמור דבור לרבי יהודה. דמחייב על נזקי כלים בבור קשיא לן למאי אתא דאילו לרבנן מבעי להו שור ולא אדם חמור ולא כלים [ב"מ כח.]. קשיא. לא ידענא למה לי [מנחות צא:].

הגהות הב"ח

(א) גמ' שאינו קרב לגבי מזבח לא כתב רחמנא חמור ואי כתב רחמנא חמור וכו' שאין קדוש בבכורה לא כתב רחמנא שור אלא אמר קרא: (ב) תוס' ד"ה חמור וכו' הגוזל קמא קשיא דלא חשיב:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה חמור וכו' דהוו בעלי חיים. עיין מנחות דף יד ע"ב:

תורה אור השלם

א) בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו וְהַמֵּת יִהְיֶה לּוֹ: [שמות כא, לד]

הגהות וציונים

א] רש"ל (גליון): ב] נדצ"ל מכללא (באה"מ, וכ"ה בכת"י): ג] נדצ"ל דהוו: ד] נדצ"ל אהך (באה"מ): ה] נדצ"ל לאחר פדיונן: ו] צ"ל הודה (באה"מ, וכ"ה בכת"י): ז] דפו"י וכל אחיך:

בהמתך

בהמתך דדברות הראשונות כו"ל. לג מציע ליה כלל ופרט המרוחקים זה מזה לתמרונות ולתשומות מדמ מילתא היא לזכור ושמור כדכתר אחד נאמרו [ר"ה כז. שבועות כ:]: **ואימא** מה הפרט מפורש דבר שנבלתו מטמא. תימה [ג"כ] פרט ל"ל לכללך[ה] בהמתך נמי כתיב ועוד כשמומר מה הפרט מפורש דבר שבמניו חייס אף כל בעלי חייס ועופות לימא לכללא גופיה ממעט להו: **פרי** מפרי וגידולי קרקע. הכא משמע דנקר ונמן מקרי גידולי קרקע ותימה דנפ"ק דקדושין (דף ח.) גבי הענקה אמר מלי כתב רחמנא גורן ס"מ גידולי קרקע אין בעלי חייס לג כתב רחמנא נמן ויל לענין דבר היוצא ממנו מן המרן לג מציע בהמה גידולי קרקע ואין להמרין כמן יומר[ו] אמר

הא שור שהוא פקח פטור אמר ר' ירמיה לא מבעיא קאמר לא מבעיא הא שור שהוא פקח דחייב אבל שור חרש שוטה וקטן אימא חרשותו גרמה לו קמטותו גרמה לו וליפטר קמ"ל א"ל רב אחא לרבינא והתניא נפל לתוכו בר דעת פטור מאי לאו שור בר דעת א"ל לא אדם אלא מעתה אדם בן דעת הוא דפטור הא לאו בן דעת הוא דחייב[ט] שור ולא אדם כתיב אלא מאי בן דעת מין בן דעת א"ל והתניא נפל לתוכו שור בן דעת פטור אלא אמר רבא [א]שור והוא חרש שור והוא שוטה שור והוא קטן דוקא אבל שור והוא פקח פטור מאי טעמא דבעי ליה עיוני ומיזל תניא נמי הכי[י] נפל לתוכו שור חרש שוטה וקטן וסומא ומהלך בלילה חייב פקח ומהלך ביום פטור: **מתני'** אחד שור ואחד כל בהמה [ב]לנפילת הבור ולהפרשת הר סיני [ג]ולתשלומי כפל [ד]ולהשבת אבידה [ה]לפריקה [ו]לחסימה [ז]לכלאים [ח]ולשבת [ט]וכן [י]חיה ועוף כיוצא בהן א"כ למה נאמר שור או חמור אלא שדבר הכתוב בהווה: **גמ'** לנפילת הבור [א]כפ ישיב לבעליו כתיב כל דאית ליה בעלים כדאמרן[ב] להפרשת הר סיני [ב]אם בהמה אם איש לא יחיה [ג]וחיה בכלל בהמה הויא אם לרבות את העופות לתשלומי כפל כדאמרינן[ג] [ד]על כל דבר פשע כלל כל דבר פשיעה להשבת אבידה [ה]לכל אבדת אחיך לפריקה ליף חמור חמור משבת [ו]לחסימה ליף שור שור משבת לכלאים או כלאים דחרישה ליף שור שור משבת או כלאים דהרבעה ליף בהמתך בהמתך משבת וגבי שבת מנלן דתניא ר' יוסי אומר משום ר' ישמעאל בדברות הראשונות נאמר [ז]עבדך ואמתך ובהמתך ובדברות האחרונות נאמר [ח]ושורך וחמורך וכל בהמתך והלא שור וחמור בכלל כל בהמה היו ולמה יצאו לומר לך מה שור וחמור האמור כאן חיה ועוף כיוצא בהן אף כל חיה ועוף כיוצא בהן אימא בהמה דדברות הראשונות כלל שורך וחמורך דדברות האחרונות פרט כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט שור וחמור אין מידי אחרינא לא אמרי וכל בהמתך דדברות האחרונות חזר וכלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש בעלי חיים אף כל בעלי חיים ואימא מה הפרט מפורש דבר שנבלתו מטמא במגע ובמשא אף כל דבר שנבלתו מטמא במגע ובמשא [י]אבל עופות לא אמרי א"כ נכתוב רחמנא חד פרטא הי נכתוב רחמנא אי כתב רחמנא שור ה"א קרב לגבי מזבח אין שאינו קרב לגבי מזבח לא כתב רחמנא חמור ואי כתב רחמנא חמור ה"א קדוש בבכורה אין שאין קדוש בבכורה לא כתב רחמנא שור אלא וכל בהמתך ריבויא הוא וכל היכא דכתב רחמנא כל ריבויא הוא והא גבי מעשר דכתיב כל וקא דרשינן ליה בכלל ופרט דתניא [יא]ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך בבקר ובצאן וביין ובשכר פרט ובכל אשר תשאלך נפשך חזר וכלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט 'מה הפרט מפורש פרי מפרי וגידולי קרקע אף כל פרי מפרי וגידולי קרקע אמרי בכל כללא כל ריבויא איבעית אימא כל נמי כללא הוא מיהו האי כל דהכא ריבויא הוא מדהוה ליה למכתב ובהמתך כדכתיב בדברות הראשונות וכתב וכל בהמתך ש"מ ריבויא השתא דאמרת כל ריבויא הוא בהמתך דדברות הראשונות ושור וחמור דדברות האחרונות ל"ל אמרי שור לאגמורי שור שור לחסימה חמור חמור לאגמורי חמור חמור לפריקה בהמתך לאגמורי בהמתך בהמתך לכלאים אי הכי אפילו אדם ליתסר אלמה תנן [יב]אדם מותר עם כולן לחרוש ולמשוך אמר רב פפא [יג]פפונאי ידעי טעמא דהא מילתא ומנו רב אחא בר יעקב אמר קרא [יד]למען ינוח עבדך ואמתך כמוך להנחה הקשתיו ולא לדבר אחר: שאל רבי חנינא בן עגיל את רבי חייא בר אבא מפני מה בדברות הראשונות לא נאמר בהם טוב ובדברות האחרונות נאמר

עין משפט נר מצוה

סמ א מיי' פי"ב מהל' מזק ממון הלכה טז ועיי' סמ"ג עשין מה טוס"ע מ"א סמ עשין קעיף ינ:
צ ב מיי' שם הלכה ג סמ"ג סם טוס"ע שם:
צא ג מיי' פ"ו מהל' גניבה הלכה ו:
צב ד מיי' פי"ד מהל' מלוה ולוה ס"ע טוס"ע ח"מ סי' רנו סעיף ג:
צג ה מיי' פי"ג מהל' נזקי ממון הלכה ג סמ עשין פ טוס"ע ח"מ סי' רעב סעיף ג:
צד ו מיי' פי"ג מהל' שכירות הל' ג סמ"ג לאוין קפד טוס"ע ח"מ סי' שלח סעיף ב:
צה ז מיי' פ"ט מהל' נזקי ממון הל' ג סמ"ג לאוין רפג טוס"ע ח"מ סי' לה סעיף ג ופעיף י:
צו ח מיי' פ"ל מהל' שכירות הלכה ג סמ"ג טוס"ע ח"מ סי' שם סעיף ג:
צז ט מיי' שם ומ"ג שם טוס"ע ח"מ סי' שלא סעיף ג:
צח י מיי' פ"ו מהל' מעבר שני הלכה ג סמ"ג עשין ממ"ג:
צט כ מיי' פ"ט מהל' נזקי ממון הלכה ג סמ"ג לאוין רפג טוס"ע ח"מ סי' לה סעיף טו:

ליקוטי רש"י

פקח. שמשור מסס [לעיל לה.]. ומהלך ביום פטור. לפיעני לעיון ומיזל [לעיל נב:]. פרי מפרי. ולד מולד וגבן ממקן למשועי מיס ומגס ומכיסין ופמרויות [לקמן סג.]. ענל מולד ממאי וכן שם ועגבים מחלגים שוכעין המלגים. וגידולי קרקע. שמלן מיעון ונמלין מן הקרקע [עירובין נז:]. למשעי לגיס [לקמן סג.]. אדם מותר עם בולן לחרוש. עם כל המשמש נמרוס ומשון שע מקרס תומס פגע שי מיני בהמה יחד כעין שור ומשור [שבת נד:]. אלמה. כמו למה [בירכות יא.]. תלמידים שבפפונאי. ומנו רב אחא בר יעקב. שהיה לו בפפונא לתמר שהשומפין (כ"ג דף עח.) גבי שמן ופיניה בס"ש ומשוחו לרקה לו אחא בר יעקב בפפונא תמע שמן ושקיה לכרעיה [קדושין לה.].

הגהות וציונים

ה) ציל חייב (ב"ש, וכ"ה בכתי"ר, וכ"ה נכון, דק"ס):
ו) לקמן סב ע"ב (ברש"י ובשטמ"ק נראה שלא גרסו תיבת 'כראמרינן'):
ז) אולי ציל והדומין לקן: ח) ציל נבלתן (באה"ס, וכ"ה בכתי"ר)
ט) נדציל דאינו: י) ציל ספונאי (כת"י) וכן בסמוך: יא) ר"ש"ל (גליון):
יב) ציל דכללא נמי בהמתך כתיב (ב"ש):

מסורת הש"ס עם תוספות

ג) [ציל נב:, ב) [כריתות כא:]. ג) [ציל עמוד א, ד) [ע"ל ח:, ה) [ב"מ פט.], ו) [קמן נג., ז) שם מיל לה: עירובין כז:, ח) כלאים פ"ח מ"ו [שבת נד.], ט) [קידושין דף לה.], י) שמות כב ג, יא) ויקרא יט ט, יב) דברים כב ו, יג) חולין פא., יד) שמות כג ה, טו) דברים כה ד, טז) תו"כ בריית דרבי ישמעאל פתיחה ה"ח, יז) ערובין כז:, יח) [ע"ש מוס' שבת עג: ומוספות כתובות ס. ד"ה מפקרן].

תורה אור השלם

א) בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ:
[שמות כא, לד]

ב) לֹא תַעֲנֶ֥ה בְרֵעֲךָ֖ עֵ֥ד שָֽׁוְא׃ פֶּ֚ן יִשְׁקֹ֣ל יָקֵ֔קּ אוֹ יִרְדֶּ֖ה אִם בְּהֵמָ֑ה אִם אִ֥ישׁ לֹא יִהְיֶ֖ה בְּמִשְׁקָ֣ל הַיִּבֵּ֣ל הַמָּ֔ה יַֽעֲלוּ בָהָֽר:
[שמות יח, יז]

ג) עַל כָּל דְּבַר פֶּ֥שַׁע עַל שׁ֖וֹר עַל חֲמ֑וֹר עַל שֶׂ֣ה עַל שַׂלְמָ֔ה עַל כָּל אֲבֵדָ֔ה אֲשֶׁ֥ר יֹאמַ֖ר כִּֽי הוּא֙ זֶ֣ה עַד הָאֱלֹהִ֔ים יָבֹ֥א דְבַר שְׁנֵיהֶ֖ם אֲשֶׁ֣ר יַרְשִׁיעֻ֣ן אֱלֹהִ֑ים יְשַׁלֵּ֥ם שְׁנַ֖יִם לְרֵעֵֽהוּ:
[שמות כב, ח]

ד) זָכ֣וֹר תִּזְכֹּ֗ר אֵ֚ת אֲשֶׁ֣ר עָשָׂ֣ה לְךָ֣ עֲמָלֵ֑ק בַּדֶּ֖רֶךְ בְּצֵאתְכֶ֥ם מִמִּצְרָֽיִם:
[דברים כה, יז]

ה) וְכָל תַּעֲשֶׂה לַחֲמֹרוֹ וְכָל תַּעֲשֶׂה לְשִׂמְלָתוֹ וְכָל תַּעֲשֶׂה לְכָל אֲבֵדַת אָחִיךָ אֲשֶׁר תֹּאבַד מִמֶּנּוּ וּמְצָאתָהּ לֹא תוּכַל לְהִתְעַלָּם:
[דברים כב, ג]

ו) וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַיי אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָל מְלָאכָה אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ עַבְדְּךָ וַאֲמָתֶךָ וְשׁוֹרְךָ וַחֲמֹרְךָ וְכָל בְּהֶמְתֶּךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ לְמַעַן יָנוּחַ עַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ כָּמוֹךָ:
[דברים ה, יד]

ז) וְנָתַתָּה הַכֶּסֶף בְּכֹל אֲשֶׁר תְּאַוֶּה נַפְשְׁךָ בַּבָּקָר וּבַצֹּאן וּבַיַּיִן וּבַשֵּׁכָר וּבְכֹל אֲשֶׁר תִּשְׁאָלְךָ נַפְשֶׁךָ וְאָכַלְתָּ שָׁם לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ וְשָׂמַחְתָּ אַתָּה וּבֵיתֶךָ:
[דברים יד, כו]

נאמר בהן טוב. גמ' כיצד מצ' ומס לכמיכ בהן[1] למען ייטב לך: ופתח בו. מ"מ שכתובה למען בתורה[2] נאמרה לעונה: הספד. מיכה זו לכבה הלמודו: באן שנה. במשנה זו דקתני בלאים נוהג בעופות למדנו לכל עופות בלאים זה מה מין בשאינו מינו: מוום. פוס"ן בלע"ז: פסיוני. מין שלו שקורין פירד"ץ: קויצה. מלעומו פ"ק בלע"ז: שייצא. ערבי: אלים קויצה. נומלו עב: קטין. לק: ביציו מבהוק. בילי הזכלות מיכרין בשוק הבר מבחוץ: בשיחלא. בטעיגה מחת מוון בר מינו טוען בילה שניה עד שחלב את הלמטוגה: הנהיג בעיזא ושיבוטא. קצר קרון לעז וג' זה לף על המיס וה מוסף עמו על שפת פיס: בלאים בחוגה לאדץ לף נהגה דמלוה המלוים בארץ היא ולל מוצא קרקע אין נוהג אלא בארץ[3] הרואה אידי ואידי מקום חיובא. אם היה מהניג בפניה פיס בשני לגיס של שני מינין חייב דהא דרשינן למינהו למינהו מיבעי:

הדרן עלך
שור שנגח את הפרה

עד [4] וירא אלהים את האור לא כתיב טי"ת [5] ואי"ר יהושע בן לוי הרואה הספד בחלומו חסו עליו מן השמים ופדאוהו והני מילי בבתבא: וכן חיה ועוף כיוצא בהן וכו': אמר ר"ל [6]כאן שנה רבי [7]תרנגול טווס ופסיוני בלאים זה בזה פשיטא אמר רב חביבא משום דרבו בהדי הדדי מהו דתימא מין חד הוא קמ"ל: [8] אמר שמואל [9]אווז ואווז הבר בלאים זה בזה מתקוף לה רבא בר רב חנן מאי מעמא אילימא משום דהאי אריך קויעה והאי זוטר קויעה אלא מעתה גמלא פרסא וגמלא טייעא דהאי אלים קויעה והאי קטין קויעה הכי נמי דהוו בלאים זה בזה אלא אמר אביי [10]זה ביציו מבחוץ וזה ביציו מבפנים רב פפא אמר הא מעונה חדא ביעתא בשיחלא והא מעונה כמה ביעתא בשיחלא א"ר ירמיה אמר ריש לקיש [11]המרביץ שני מינים שבים לוקה מאי מעמא אמר רב אדא בר אהבה משמיה דעולא אתיא [12] למינהו למיתנו מיבשה בעי רחבה [13]. [14]המנהיג בעיזא ושיבוטא מהו מי אמרינן כיון דעיזא לא נחית בים ושיבוטא לא סליק ליבשה לא כלום עביד או דלמא השתא מיהת קא מנהיג מתקוף לה רבינא אלא מעתה חיבר חטה ושעורה בידו וזרע חטה בארץ ושעורה בחוצה לארץ הבי נמי דמחייב אמרי הכי השתא התם ארץ מקום חיובא חוצה לארץ לא מקום חיובא [15]הכא אידי ואידי חיובא הוא:

הדרן עלך שור שנגח את הפרה

אתיא [16]למינהו למיתנו מיבשה. ומסקנא לא מצי למילף למרבי דוכל בהמתך גי שנה: **למינהו** מיבשה. ופ"ת ומה צריך ללמוד מיכסה מיפוק ליה מדכתיב בעופות למינהו דבעלו טריפות (מולין דף ס. וסס"ל) משמע לפי הוה כתיב למינהו בעוף של דשחיטה לסור להכריע שני דשחיטה זה הוה ומשמע שנכשב מיסור בלאים מי לא מוקומי משמרי דלריש שמועה[17] מוקום שמקבלי לך כבר ומפרש ר"ת שמקל ממעשה בראשית שכתוב בו למינהו ושיינו למינהו דיכשה דבהמה ומילן דמיירי בים קרא למוקומי מאל מלמינהו ליכ למודיש ליכא למילף מיניה דגים ופ"ת דסוגיא דגמרא דלא כרבען דבפ' ד' מיתות (סנהדרין דף ס. וסס"ל) דלא מיירי בני נח בבלאים ולא בהרכשה אלמא לא דרשינן למינהו ול"ל דלא דרשינן למינהו לגבי בני נח דלא מצטרף למזהר דהו רמשמע לגבי ישראל דהוזהרו גבי בלאים דרשינן ליה ופ"ת לגבי דגים פ"ל דהרכשה מילן לקרא דשדך לא מייתי מילא מרבעים ומשמע דכתיב למינהו מילן דרשינן מיניה מה בהמתך בהרכשה לף שדך בהרכשה מילן דשדך לא כבר שהוזהרו בני נח על הבלאים כלומר מלמינהו ורבען לא יליף מיניה מילא שנרמוז מלמינהו למעשה בראשית ופ"ת לא נאמרו לגבי בני נח ומפי שפיר לפמיש מילמיה דשמועה ופ"ת ל"ל למילף בלאים להרכשה בהמתך מהמתך מעשה לרבעים עופות מיפוק ליה מלמינהו כי היכי דילפינן דגים ופ"ל דלא נלמ ג"ם לף הוי מפקי קרא דבהמתך ממעטינן מכל המתא לפמי ג"ם ומפקא לקרא ממעטינן מרבעים דגים למינהו מיבשה: **המנהיג** בעיזא ושיבוטא. ופ"ת למשמע לפשיטא ליה דבעלי מיעים שפיר מיב והא למינהו גבי הרכשה והרכשה כתיב ולא גבי זריעה והנהגה כלמוכח בפ' ד' מיתות (שם) דלא מיתסרי בני נח בחריעה וזריעה ולא מוקמינן מוקום שמקבלי לך כבר כלומר בלמינהו למעשה בראשית דלא דומיא דבהמתך לף מרבעים מה בהמתך בהרכשה לף שדך בהרכבה ופ"ל דמקרא דמוקמינן למינהו דין הוא דבעלי נח לבל אחד כמו שמניעו לפוקמו במקום אחר לבני נח בהרכשה ולפיכך לף בהנהגה ועפ"ל כי היכי דילפינן כולהו מפשה ס"ע דילפינן שפת בהמתך בהמתך מהרכשה לפסור לגיס בשפת במלאכה והדר לפינן בלאים בהנהגה מפשה: **אלא** משתה חיבר חטה ושעורה זרע חטה בארץ ושעורה [18]בחוצה לארץ. כגון שנזוגה אחת בשמוך בפחות מג' טפחים דלריך להרחיק בין זרע לזרע כלמוכח בפמ' שפת פרק ג' ל' עקיבא (לף פפ.) והא דבעי ר' יהושיה חטה ושעורה ומרכן בפחות מפולת יד[19] לסתמייב בכלאי הכרם לפסור לפל בכלאי זרעים מייב בחטה ושעורה לאחוה והך סוגיא נקט כרבען דלף שנו לף כי מינין לפל ר"ש פליג ומנריך שלשה זרעים לף מב' מינין לף מג' מינין דתנן (בלאים פ"ו מ"ט) שזורע חטה ושעורה כאחד מייב ר"ש לומר שני חטין ושעורים אחת לף שני שעורים וחטה אחת לף חטה ושעורה וכוסמת וכלבד שיהיו שלשה:

מסורת הש"ס עם הוספות

ב) [פי' תוס' ד"ב קוי. ד"ה מהויאן]. 2) נרכות מ., 3) [תוספתא דבלאים פ"ג]. 4) [בכורות ה.]. 5) מנחדרין דף נט:. 6) דברים ה מז. 7) בראשית א ד. 8) קדושין לז., 9) ה"ו. 10) [ד"ה בהכיכ]. 11) סנהדרין ס., 12) [ד"ה מקים]. 13) ברכות כב ע"א.

הגהות הב"ח

(ב) תום' ד"ה מתיל וכו' דבמחמר כתיב קרא:

גליון הש"ם

גמ' אם [ל]או שאיני יודע כו'. עי' ב"ב קיג ע"ל תוד"ה מהויאן: שם המנהיג בעיזא ושיבוטא. עי' ע"ז לף עז ע"ל תוס' ד"ה ומיתני:

תורת אור השלם

א) וְשָׁמְתָּיךָ לְמוֹרַשׁ קִפֹּד וְאַגְמֵי מָיִם וְאֵאתִיהָ בְּמַאֲכֶלֶת הַשְׁמֵד נְאֻם יְיָ צְבָאוֹת:
[ישעיה יד, כג]

ב) מַצָּאתָךְ בְּשׁוּלַיִךְ לֹא זְכָרָה אַחֲרִיתָהּ וַתֵּרֶד פְּלָאִים אֵין מְנַחֵם לָהּ רְאֵה יְיָ אֶת עָנְיִי כִּי הִגְדִּיל אוֹיֵב:
[איכה א, ט]

ג) טָבְעוּ בָאָרֶץ שְׁעָרֶיהָ אִבַּד וְשִׁבֵּר בְּרִיחֶיהָ כָּלְיָה וְשָׂרֶיהָ בַּגּוֹיִם אֵין תּוֹרָה גַּם נְבִיאֶיהָ לֹא מָצְאוּ חָזוֹן מֵיְיָ:
[איכה ב, ט]

ד) וַיִּרְא אֱלֹהִים אֶת הָאוֹר כִּי טוֹב וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ: [בראשית א, ד]

ה) וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הַתַּנִּינִם הַגְּדֹלִים וְאֵת כָּל נֶפֶשׁ הַחַיָּה הָרֹמֶשֶׂת אֲשֶׁר שָׁרְצוּ הַמַּיִם לְמִינֵהֶם וְאֵת כָּל עוֹף כָּנָף לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי טוֹב: [בראשית א, כא, מה]

עין משפט נר מצוה

ק א מיי' פ"ע מהלכות כלאים (ה) [ז] סמג לאוין רפל רפב טוש"ע י"ד סי' רלו סעיף ו:
קא ב ג מיי' שם ה"ה מוש"ע שם סעיף ו:
קב ד מיי' שם הל' ו מוש"ע שם סעיף ו:
קג ה מיי' שם הל' ח:

ליקוטי רש"י

חבי מילי בבתבא. בגלאים מיעט זו של הספד כמוהה דמשמע שאו עליו ושלשו [בכורות נו.]. ופסיוני. עוף הטוב ומצוי מין עליו שילד במדבר [קדושין לא.]. דרבו בהדי הדדי. בגלאים זה בגלל זה [ע"ש ברכות ח.: שבת עד:]. אווז ואווז הבר בלאים זה בזה. פוח על יסוב ופוח על בר בלאים להרכיע לפי שאין הוכרים מגחוך וחם מילי מפגחוך וחם מילי מבפנים [בכורות ח.]. ביעתא. ביצה [ע"ירובין סב.]. מחוי. לוקה משום מנהיג בלאים אי לא פוקע במור ומטוך לאו לוקה דכל מרי מילי נמני מצוי [סנהדרין נט.]. הכי השתא. ומי לאו [פסחים ס.]. אידי ואידי. במיסן ושבת קמ.].

לעזי רש"י

פוואי"ן. פילוח טווס, פוף אלנקוה יש זכ מחוך שטוחתיו מגוונות בטווס ללקלוקס ומסירים בלבנעים יפים: פירדי"ץ. פילוח שוף סקוכ (עיין כ"ש שמואל ג, טו, כ): ב"ק. פילוח סרטוס:

הגהות וציונים

ב] המהרש"א בח"א ודבש חמר גורסים למה לא נאמר: ג] [בעין יעקב איתא ר' יהושע בן לוי] (גליון): ד] צ"ל שמעי' (ב"ש): ה] צ"ל דעתה (ב"ש, בכת"י ודפו"י דעת): ו] בדפו"י נוסף כדפרשנו: ז] בדפו"י נוסף שבים לוקה: ח] צ"ל בלאי (כת"י וכ"ה בר"ש ב"א): ט] צ"ל מלמינהו למינהו (באה"מ):

הכונם ^א^צאן לדיר ונעל בפניה כראוי ויצאה והזיקה פטור ^ב^לא נעל בפניה כראוי ויצאה והזיקה חייב ^ג^נפרצה בלילה או שפרצוה לסטים ויצאה והזיקה פטור ^ד^הוציאוה לסטים לסטים חייבין ^ה^הניחה בחמה ^ו^או שמסרה לחרש שוטה וקטן ויצאה והזיקה חייב ^ז^מסרה לרועה נכנס הרועה תחתיו ^א)^ ^ח^נפלה לגינה ונהנית משלמת מה שנהנית ^ט^ירדה כדרכה והזיקה משלמת מה שהזיקה ^י^כיצד משלמת מה שהזיקה ^ב)^ שמין בית סאה באותה שדה כמה היתה יפה וכמה היא יפה ר' שמעון אומר ^כ^אכלה פירות גמורים משלמת פירות גמורים אם סאה סאה אם סאתים סאתים:

גמ' ת"ר ^ל^איזהו כראוי ואיזהו שלא כראוי דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה זהו כראוי שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה זהו שלא כראוי א"ר מני בר פטיש מאן תנא מועד דסגי ליה בשמירה פחותה ר"י היא דתנן ^ג)^ קשרו בעליו במוסירה ונעל לפניו כראוי ויצא והזיק אחד תם ואחד מועד חייב דברי ר"מ ר' יהודה אומר תם חייב מועד פטור שנאמר ^א)^ ולא ישמרנו בעליו ושמור הוא זה ר"א אומר אין לו שמירה אלא סכין אפילו תימא ר"מ שאני שן ורגל דהתורה מיעטה בשמירתן דאמר ר' אלעזר ואמרי לה במתניתא תנא ארבעה דברים ^מ^התורה מיעטה בשמירתן ואלו הן בור ואש שן ורגל בור דכתיב ^ב)^ כי יפתח איש בור או כי יכרה איש בור ולא יכסנו הא כסהו פטור אש דכתיב ^ג)^ שלם ישלם המבעיר את הבערה עד דעביד כעין מבעיר שן דכתיב ^ד)^ ובער בשדה אחר עד דעביד כעין ובער רגל דכתיב ושלח עד דעביד כעין ושלח ותניא ^ד)^ ושלח זה הרגל וכן הוא אומר ^ה)^ משלחי רגל השור והחמור ובער זה השן וכן הוא אומר ^ו)^ כאשר יבער הגלל עד תומו טעמא דעביד כעין ושלח ובער הא לא עביד לא אמר רבה מתניתין נמי דיקא דקתני צאן מכדי בשור קא עסקינן^[א]^ ואתי ניתני שור מאי שנא דקתני צאן לאו משום דהתורה מיעטה בשמירתן לאו משום דכאן^[ב]^ קרן לא כתיבא בה שן ורגל הוא דכתיב ביה וקמ"ל דשן ורגל דמועדין הוא^[ג]^ ש"מ: תניא ^נ^אמר ר' יהושע ארבעה דברים העושה אותן פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים^ו)^ ואלו הן הפורץ גדר בפני בהמת חבירו והכופף קמתו של חבירו בפני הדליקה והשוכר עדי שקר להעיד והיודע עדות לחבירו ואינו מעיד לו: אמר מר ^ס^הפורץ גדר בפני בהמת חבירו ה"ד אילימא בכותל בריא ^ע^בדיני אדם נמי ניחייב ^פ^אלא בכותל

רש"י

הכונם פטור. דהא נטרה ומאי הוי ליה למעבד: הניחה בחמה. מלערלא לה שמשא ולא סגי לה בנעילה כראוי דמוקמינן בגמרא דהיינו דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה: נכנס הרועה תחתיו. להתחייב בנזקין: נפלה לגינה. בלאונס מגג בעלה הסמוך לגינת חבירו או שהיתה רה"ר גבוה^ק)^ מן הגינה ונפלה: מה שנהנית. לפי הנאתה ולא לפי היזקה: שמין בית סאה באותה שדה. אין שמין את הערוגה לבדה מפני שמפסיד מזיק^ר)^ שמין אותה בכל שווייה ורחמנא אמר ובער בשדה אחר ודרשינן בגמ'^ש)^ מלמד ששמין אותו על גב שדה אחרת אלא שמין בית סאה באותה שדה כמה היתה יפה קודם שנאכלה ממנה הערוגה הזאת וכמה היא יפה עכשיו והשתא לא משלם כולהו דמיה דמי שלוקח בית סאה כשהיא במטולטלת אינו מזלזל בה בשביל הפסד ערוגה אחת כי אם דבר מועט: ר"ש אומר אכלה פירות גמורין. שכבר ישלו כל לרכן: משלמת. כל ההיזק והיכא שיימינן אגב שדה היכא דעדיין לא נגמרו: גמ' מאן תנא מועד בשמירה פחותה סגי ליה. מני מתני' דאמר לאן שהזיקה בשן^ת)^ ורגל הוא דהיינו מועד בתחילתו סגי לה בנעילה כראוי דהיינו שמירה פחותה כדאוקימנא שיכולה לעמוד ברוח מצויה ואי אתי רוח שאין מצויה לא קאי: קשרו בעליו. לשור: ונעל בפניו כראוי. גרסי': תם חייב. דלא סגי ליה בפחותה וטעמא דר' יהודה בפרק שור שנגח ד' וה' (לעיל דף מה:): ר"א. פליג אתרוייהו דאילו ר"מ מיהו בשמירה מעולה סגי ליה ור"א סבר לית ליה נטירותא למועד: הא כסהו. אפי' פורתא ולא בעי עד דטאים ליה נעפרא^א)^: כעין מבעיר. בפשיעה: כעין ובער. כעין שאוכלנה לבהמתו בידים כלומר בפשיעה: מתני' נמי דיקא. דטעמא משום דהתורה מיעטה אבל בקרן מועדת לאו כר"י ס"ל: מדקתני צאן. דאין הזיקה אלא בשן ורגל: עסקינן ואתי. כולהו פירקי עד השתא: פטור מדיני אדם. דקסבר גרמא בנזקין פטור: הפורץ גדר. ויצאתה הבהמה ונרגה: הכופף קמתו. לצד הדליקה כדי שתבער בה האש: אי בכותל בריא בדיני אדם נמי ניחייב. מיהא אכותל דהא בידים עבד ^[א]^ ואבהמה ליכא למימר דמחייב דהא תנן פרצוה לסטים פטור:

תוספות

הכונם צאן לדיר. זה היה ראוי לשנות תחילה אלא אגב דתנא נפל לבור והבאיש מימיו^י)^ תנא בתריה מילי דבור רכוי לשנות תחילה קודם שישנה דיני שמירה וגם דיני אם היה ראוי לשנות תחילה אלא אגב דתנן^כ)^ כסהו כראוי דלא היה לו להפסיק במילי דבור אלא אגב דתנא נפל בבור דהולכך להזכיר דין פותח וכורה שנו דבר הכתוב תנא נמי הך דנעל בפניה כראוי: נפרצה בלילה. אע"פ דתנא נעל בפניה כראוי פטור אצטריך למתני נפרצה בלילה פטור כדדייק בפ"ק (דף יד.) הא ביום חייב דקא אית ליה למילתא ומסתמא ידע שנפרצה אי נמי בלילה אפילו נודע לו שנפרצה ויצאה הבהמה אין לו לטרוח יותר מדאי לחזור אחריה בלילה: או שפרצוה לסטים. ואצטריך לאשמועינן דאפילו הלסטים פטורים כשלא הוציאוה:

מאן תנא מועד בשמירה פחותה סגי ליה. לא בעי למימר דמתני' בין בתם בין במועד וכדר"א בן יעקב בפרק ד' וה' (לעיל דף מה:) דמשמע ליה דמתני' במועד לחודיה איירי מדנקט לאן דאין רגילות להיות בהן קרן אלא שן ורגל שאין רגילות שיתכוונו להזיק דהכי דייק בסמוך וס"ל לגמרא השתא דמועד דשן ורגל כמועד דקרן ולהכי קאמר ר"י היא דלר"מ כי היכי דבעי שמירה מעולה במועד דקרן ה"נ בעי בשן ורגל אע"ג דבקרן קרא^ל)^ כתיב נלמוד סתום מן המפורש ועוד דכולהו נזקין כתיב בתר קרן וקיימא אההוא דין שמירה המפורש בה: רבי יהודה היא. קלת תימה דר"י דריש לעיל (דף מה:) ולא ישמרנו לזה ולא לאחר:

התורה מיעטה בשמירתם. ואע"ג דלעיל בפ"ב (דף כה:) הוה בעי למילף דשן ורגל חייב ברשות הרבים מק"ו מקרן וכן בעי למילף למפטר קרן ברה"ר משן ורגל בק"ו אי לאו קראי ולא פרכינן שכן מיעטה בשמירתם משום דאין שייך להקשות משמירה אתשלומין אי נמי כר"א בן יעקב דאמר^מ)^ אחד תם ואחד מועד סגי ליה בשמירה פחותה: הא כסהו פטור. וא"ת ודלמא בכסוי מעולה הרבה קאמר וכ"ת למה לי קרא דסד"א עד דטאים ליה כדאמר לעיל (דף נ.) וי"ל דפשיטא ליה דכסוי מעולה כטאים ליה חשיב אי נמי השוה הכתוב הכורה לפותח ופותח שמלאו מכוסה בכיסוי כעין שמירה פחותה מסתמא לא החמירה עליו לכסותו בכיסוי מעולה יותר מן הראשון ולא אמר הכתוב לא^נ)^ יכסנו אלא בכסוי הראשון ואפותח וכורה קאי בשוה ובקונטרס משמע דכל כיסוי עד דטאים ליה חשיב כשמירה פחותה: עד דעביד כעין ובער. אף על גב דבריש מכילתין (דף ג.) דרשינן מיניה אלא ממילא מ"מ מלא כתיב ובערה ש"מ (א) אלאדם נמי קאי: אילימא בכותל בריא בדיני אדם נמי ליחייב. פי' אכותל לאבהמה ודאי לא מיחייב בפרילת גדר בעלמא דאין זה אלא גרמא בעלמא וי"ם שכתוב בהן בהדיא אכותל וא"ת נהי דחייב אכותל נימא דפטור מדיני אדם קאי אבהמה וי"ל דלא שייך למתני פטור מדיני אדם אם היה שום חיוב או בבהמה או בכותל אבל כשמתרץ בכותל רעוע אע"ג דאין דומה שיתחייב בדיני שמים על הכותל שהוא רעוע כל כך שיפול ברוח מצויה או אפילו ברוח שאינה מצויה מ"מ שייך למתני חייב בדיני שמים כיון שיש דבר שהוא חייב בו כגון הבהמה והשתא א"ש דנקט בפני בהמת חבירו ולא נקט הפורץ גדר של חבירו דאכותל לא מיחייב כדפרישית והא דקאמר לקמן מהו דתימא דכיון דלמסתר קאי מאי קעביד משמע דחייב בידי שמים קאי נמי אכותל וי"ל דה"ק כיון דלמסתר קאי שהבעלים מנויין לסותרו שלא יפול על בני אדם ס"ד דכל הקודם במצוה זכה ואין לזה להניח מלסתור בשביל בהמת חבירו ובדיני שמים נמי לא ליחייב קמ"ל אי נמי כלומר למסתר ולמיפל קאי: [ועי' תוס' סנהדרין עז. ד"ה נזקין]

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"ד מהלכות נזקי ממון הל' א סמג עשין סח טוש"ע ח"מ סי' שצו סעיף ג:
ב ב מיי' שם טוש"ע שם סעיף א:
ג ג מיי' שם טוש"ע שם סעיף ג:
ד ד מיי' שם טוש"ע שם סעיף ג:
ה ה מיי' שם הלכה ה טוש"ע שם סעיף ה:
ו ו מיי' שם הלכה ו טוש"ע שם סעיף ו:
ז ז מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סעיף ה:
ח ח ט מיי' שם פ"ג הלכה ט"ו סי' שלג סעיף א:
ט י מיי' פ"ד שם הלכה יג טוש"ע שם סעיף ד:
י כ מיי' שם הלכה יד טוש"ע שם סעיף ה:
יא ל מיי' שם פ"ד הל' א סמג שם טוש"ע ח"מ סי' שצו סעיף א:
יב מ מיי' שם פ"ב הל' א סמג שם טוש"ע שם:
יג נ ס ע מיי' פ"ד מהל' נזקי ממון הל' ב ועיין בהשגות ובמ"מ סמג שם טוש"ע שם סעיף ד:

ליקוטי רש"י

משלמת מה שנהנית. לאו אתשלומין מעליא קיימי כלהמפרש בגמרא [לעיל יט:]. שמין בית סאה. גבי ניזקין דשן בבבא קמא (דף נח:) כי יגבר איש שדה או כרם וגו' מלמד שמשלמת מה שהזיקה שמין בית סאה בלותו שדה כמה היתה יפה וכמה היא יפה ואין מדקדקין להיות שמין האכילה לבדה מה היתה שוה הערוגה זו שנאכלה אלא מה נחסר בית סאה מדמיו אם היה לא למכור הקרקע עם זריעתה מה הפסיד דמי בשביל אכילה ערוגה זו. דהיינו קולא גביה דקלה לקנות קרקע לא ימנעו בכך ובדבר מועט יפחתו בפחות דמים ומקרא יליף לה בבבא קמא (דף נח:) [ב"ק צד:]. ונעל בפניו כראוי. היינו שמירה פחותה דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה. ולא ישמרנו בעליו. במועד כתיב מיעוט הכתוב לשמירה מועטת כדמפרש בגמ'. אין לו שמירה. למועד. אלא סכין. ואפילו שמרו שמירה מעולה והכניסו לבית ונעל ולא יצא לר"מ בשמירה פחותה חייב ובמעולה פטור ולר"י בפחותה נמי פטור ולר"א בפחותה ובמעולה נמי חייב [לעיל מה:]. ושלח. את בעירה [לעיל ב.]. ובער זו השן וכו' יבער הגלל. מן שפעמיים מגולה ופעמים מכוסה ויבער בתוכה כמו שיבער לשונה אחריה גלל זה לחי שהמניח למאכל ונעשית גלל כמו גללי אדם וגללי בהמה [לעיל ג.]. ופליקו לטעמיהו ושלם נזקי מזיק דכך רגל ונער הוא נזקי השן האוכלת ומבערת [שמות כב, ד]. פטור מדיני אדם. דאמרי לטעמיה שאין כח ב"ד לקונסו. וחייב בדיני שמים. אין שמים לא עד שישלם [ב"מ צא.]. פורענות שאלם לרשעים שנחפרין להפסיד לא יעקב [גיטין שם].

מסורת הש"ס עם הוספות

א) [עי' תוס' לקמן נו: ד"ה נפלה], ב) [עי' לקמן נח. תוס' ד"ה שמין וחוס' ב"מ נט: ד"ה שמין], ג) לעיל מה: [ועי' תוס' שבת נב. ד"ה קשרו], ד) לעיל ג. ה) [תוספתא פ"ו ה"ג], ו) עיין תוס' ב"ב כב: ד"ה זאת, ז) לעיל מז., ח) לקמן נח:, ט) לעיל כ. י) לעיל נב., כ) לעיל מה ע"ב.

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה עד וכו' ש"מ דאאדם נמי:

הגהות הגר"א

[א] רשי' ד"ה אי בכותל כו' ואבהמה כו'. נ"ב וכן פי' תוספות כאן ובסנהדרין אבל כתבו שם די"ל דגם אבהמה חייב ול"ד למתני' דמיירי בנזקין ור"ל ד"ה הרמ"ה. והרמב"ם כ' דאף מזיקים מיחייב כאן משום דמתכוין (ועי' בהגר"א סי' שצו סק"ט וס"ק י"):

תורה אור השלם

א) אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ בְּעָלָיו שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם שׁוֹר תַּחַת הַשּׁוֹר וְהַמֵּת יִהְיֶה לּוֹ: [שמות כא, לו]
ב) וְכִי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוֹ כִּי יִכְרֶה אִישׁ בֹּר וְלֹא יְכַסֶּנּוּ וְנָפַל שָׁמָּה שּׁוֹר אוֹ חֲמוֹר: [שמות כא, לג]
ג) כִּי תֵצֵא אֵשׁ וּמָצְאָה קֹצִים וְנֶאֱכַל גָּדִישׁ אוֹ הַקָּמָה אוֹ הַשָּׂדֶה שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם הַמַּבְעִר אֶת הַבְּעֵרָה: [שמות כב, ה]
ד) כִּי יַבְעֶר אִישׁ שָׂדֶה אוֹ כֶרֶם וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירֹה וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם: [שמות כב, ד]
ה) אַשְׁרֵיכֶם זֹרְעֵי עַל כָּל מָיִם מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר: [ישעיה לב, כ]
ו) לָכֵן הִנְנִי מֵבִיא רָעָה אֶל בֵּית יָרָבְעָם וְהִכְרַתִּי לְיָרָבְעָם מַשְׁתִּין בְּקִיר עָצוּר וְעָזוּב בְּיִשְׂרָאֵל וּבִעַרְתִּי אַחֲרֵי בֵית יָרָבְעָם כַּאֲשֶׁר יְבַעֵר הַגָּלָל עַד תֻּמּוֹ: [מלכים א יד, י]

הגהות וציונים

א] קא עסקינן ואתי (כת"י): ב] צ"ל דצאן (כ"ה בדפוס, ועי' ע"פ המהרש"ל, ועי' בדק"ס דש"ס הוא במהרש"ל): ג] צ"ל נינהו (כת"י): ד] צ"ל גבוהה (כת"י): ה] צ"ל ובשן, או למחוק תיבת "הוא" (ב"ש, ובכת"י ליתא תיבת "הוא"): ו] נדצ"ל קרא: ז] צ"ל ולא.

בכותל רעוע אמר מר הכופף קמתו של חבירו בפני הדליקה היכי דמי אילימא דמטיא ליה ברוח מצויה בדיני אדם נמי נחייב אלא דמטיא ברוח שאינה מצויה ורב אשי אמר טמון אתמר משום דשויה טמון באש: אמר מר השוכר עדי שקר ה"ד אילימא לנפשיה ממונא בעי שלומי ובדיני אדם נמי ניחייב אלא לחבריה והיודע עדות לחבירו ואינו מעיד לו במאי עסקינן אילימא בבי תרי פשיטא דאורייתא הוא אם לא יגיד ונשא עונו אלא בחד ותו ליכא והאיכא (סימן העושה בסם ושליח חבירו נשבר) העושה מלאכה במי חטאת ובפרת חטאת פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים והאיכא הנותן סם המות בפני בהמת חבירו פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים והאיכא השולח את הבערה ביד חרש שוטה וקטן פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים והאיכא המבעית את חבירו פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים והאיכא נשברה כדו ברה"ר ולא סלקה נפלה גמלו ולא העמידה ר"מ מחייב בהזיקן וחכ"א פטור בדיני אדם וחייב בדיני שמים אין מיהא איכא טובא והני אצטריכא ליה מהו דתימא בדיני שמים נמי לא ליחייב קמ"ל הפורץ גדר בפני בהמת חבירו מהו דתימא כיון דלמסתריה קאי מה עביד בדיני שמים נמי לא ליחייב קמ"ל הכופף קמתו של חבירו נמי מהו דתימא לימא מי הוה ידענא דאתיא רוח שאינה מצויה ובדיני שמים נמי לא ליחייב קמ"ל ולרב אשי דאמר נמי טמון איתמר מהו דתימא אנא כסויי כסיתיה ניהלך ובדיני שמים נמי לא ליחייב קמ"ל והשוכר עדי שקר נמי מהו דתימא לימא דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין ובדיני שמים נמי לא ליחייב קמ"ל והיודע עדות לחבירו ואינו מעיד לו נמי מהו דתימא מי יימר דכי הוה (אתינא) מסהדינא ליה הוה מודה דלמא הוה משתבע לשקרא ובדיני שמים נמי לא ליחייב קמ"ל: נפרצה בלילה או שפרצוה לסטים כו': אמר רבה והוא שחתרה אבל לא חתרה מאי חייב היכי דמי אילימא בכותל בריא כי לא חתרה אמאי חייב מאי ה"ל למעבד אלא בכותל רעוע כי חתרה אמאי פטור תחלתו בפשיעה וסופו באונס הוא הניחא למ"ד תחילתו בפשיעה וסופו באונס פטור אלא למ"ד תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב מאי איכא למימר אלא מתני' בכותל בריא ואפילו לא חתרה וכי איתמר דרבה אסיפא איתמר הניחה בחמה או שמסרה לחרש שוטה וקטן ויצתה והזיקה חייב אמר רבה ואפי' חתרה לא מבעיא היכא דלא חתרה דכולה בפשיעה הוא אלא אפי' חתרה נמי מהו דתימא הויא לה תחלתו בפשיעה וסופו באונס קמ"ל דכולה פשיעה היא מ"ט דאמר ליה מידע ידעת דכיון דשבקתה בחמה כל טצדקא דאית לה למיעבד עבדא ונפקא: הוציאוה לסטים לסטים חייבין:

פשיטא

רש"י

בכותל רעוע. דלא אפקדיה למסתר קמי: דמטי ליה. כשכפפה הגיע בה הדליקה: ברוח מצויה. הרי בידים הבעיר ובדיני אדם ניחייב: ברוח שאינה מצויה. דמידי דלא סלקא אדעתיה היא: טמון איתמר. שכיסה קמת חבירו בסדיש כשראה דליקה אצלה והוא לא שלח את הבערה ושוייה טמון וגרם להפסיד את הניזק ולפטור את המבעיר דפטור על טמון באש: לנפשיה. להוציא ממון מחבירו לעצמו: ממונא בעי לשלומי. אותו ממון שהוציא חייב להחזיר: לחבריה. שכר עדי שקר להוציא מנה מראובן לשמעון: פשיטא דאורייתא הוא. דחייב בדיני שמים: אם לא יגיד. בתרי קא משתעי מדקפיד אהגדה משמע שאילו מגידין מתחייב זה ממון ועוד קי"ל (סוטה דף ב:) כל מקום שנאמר עד הרי כאן שני עדים עד שיפרט לך הכתוב אחד כדכתיב לא יקום עד אחד באיש (דברים יט): אלא בחד. שמחייבו שבועה ובדיני שמים מיחייב דאי הוה מסהיד מחייב ליה שבועה ודלמא לא הוי משתבע בשיקרא ומשלם: ותו ליכא. דחייבין בדיני שמים: העושה מלאכה במי חטאת. ששקל כנגדן משקלות במסכת גיטין (דף נג.) והן נפסלין במלאכה: פטור מדיני אדם. דהיזק שאינו ניכר לא שמיה היזק וכולהו הני תיובתי מתנייתא נינהו: המבעית. תקע לו באזנו פתאום ובעתו דלא עבד ביה מעשה בגופו: ר"מ מחייב בהזיקן. פלוגתייהו מיפרשא בהמניח את הכד (דף כט.) בנתקל פושע ובמפקיר נזקיו: אנא כסויי כסיתיה. שלא תבעיר בה האש מהר: דברי הרב שומעין. והיה להם שלא יעידו: והוא שחתרה. הא דתנן נפרצה בלילה פטור כגון שחתרה הבהמה והפילה הכותל דאונס הוא: אבל לא חתרה. אלא מעצמה נפלה: תחילתו בפשיעה. אבל נפילה דעביד למיפל: וסופו באונס. דהא לא נפלה אלא חתרה: הניחא למאן דאמר כו'. פלוגתא היא בסוף המפקיד (ב"מ דף מב.) תרי לישני דש"ס אליבא דרב יוסף: ה"ג אלא מתני' בכותל בריא ואפילו לא חתרה: הניחה בחמה כו' אמר רבה ואפילו חתרה. ובכותל בריא: תחלתו בפשיעה. שהניחה בחמה ופשיעה היא אבל פתיחת הדלת דאמרינן לקמיה כל תחבולות שיכולה לעשות עושה אגב צערה: וסופו באונס. שחתרה: טצדקא. תחבולות:

כיון

תוספות

אילימא דמטיא ליה ברוח מצויה בדיני אדם נמי ליחייב. וא"ת כיון שאין חילוק בין מקרב דבר אצל האש ובין מקרב האש אצל הדבר אמאי אמרינן בפרק כל הנשרפין (סנהדרין דף עז.) כפתו במקום שסוף חמה או צינה לבא פטור ליחייב למ"ד אשו משום חציו וכן כפתו לפני ארי וי"ל דודאי אי כפתו והביאו במקום שסוף חמה או צינה לבא או ארי חייב אבל התם איירי שכפתו במקום שהיה ולא הזיזו ממקומו ולא הוי מגמגם הואיל והחמה והצינה והארי אין עליו בשעת כפיתה והיא דאתקיל עליה בדקא דמיא אפילו כפתו והביאו שם ואח"כ אתקיל פטור דדמי לזורק חץ ותריס בידו ואפילו קדם הוא ונטלו פטור וא"ת והיא להסיך בו את הנחש דפטור למ"ד מעצמו הוא מכיש אמאי פטור לפי מה שפירש בשמעתין דפי פרה (דף כג:) ששם ידו לתוך פיו והסיך ליחייב משום אשו דודאי הנחש יזיק האדם וי"ל דשאני התם שאין הארס עדיין בעולם:

ממונא בעי לשלומי. וכי תימא פטור מדיני אדם משום דלא ידעי' שהם עדי שקר מ"מ כיון שאם היינו יודעין שהם עדות שקר משלם אין שייך למיתני פטור מדיני אדם: אלא לחבריה. כגון שאין לחבריה מה לשלם או שהלך למדינת הים או כגון שאין אנו יודעים שהם עדי שקר ודוקא שוכר אבל אמר פטור מדיני שמים דסבר שלא ישמעו לו דאין נראה לומר דנקט שוכר לאשמועינן דאפי' שוכר פטור מדיני אדם שאין זה שום חידוש ולקמן לא עביד צריכותא אלא מדיני שמים ועוד דבפירקין תנן (דף נט:) השולח את הבערה ביד חש"ו פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים שלא ביד פקח הפקח חייב משמע דשולח פטור אף מדיני שמים: פשיטא אם לא יגיד וכו'. וא"ת ה"מ כשעבר על שבועתו כדכתיב ושמעה קול אלה וי"ל דה"ק קרא כשעובר (א) בדבר שאם לא יגיד היה נושא עון או יביא קרבן שבועה אבל בלא שבועה נמי איכא נשיאות עון כדמוכח במתני' באחד דיני ממונות (סנהדרין דף לז:) ודוקא בב"ד כשאומרים אין אנו יודעים להעיד שוב אינם יכולין להעיד דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד והיינו אם לא יגיד דקרא אבל חוץ לב"ד אין לחוש שיכול לחזור ולהעיד:

העושה מלאכה במי חטאת. עד שלא נתן האפר כדתניא במס' פרה (פ"ד מ"ד) פרה נפסלת במלאכה עד שתעשה אפר והמלאכה פוסלת במים עד שיטיל האפר לתוכה ובספרי יליף מקרא יכול אף קדשן ת"ל למשמרת למי נדה ולא שכבר מי נדה: פטור מדיני אדם. בפ' הניזקין (גיטין נג.) פריך מיניה למ"ד היזק שאין ניכר שמיה היזק: אבל הני אצטריך ליה. וא"ת הנותן סם המות נמי חידוש הוא למיתני כדאמרינן לעיל (דף מז:) דאפילו סם המות דלא עבידא דאכלה חייב בדיני שמים ושמא אין כל כך חידוש: כסויי כסיתיה. וא"ת גלוי וידוע למקום למה נתכוין אם לטובה אם לרעה וי"ל דאפי' במתכוין לטובה שלא ימהר לשרוף ויוכל להציל בעל הבית בתוך כך מ"מ בדיני שמים חייב דאיבעי ליה לאודעי ולאסוקי אדעתיה שלא יבא לו הפסד בכך: מהו דתימא הויא לה תחלתו בפשיעה וסופו באונס קמ"ל דכולה פשיעה היא. ק"ק דה"ל למימר מהו דתימא כולה אונס הוא וכגון שנעל כל כך יפה שאינה יכולה לצאת אלא בחתירה קמשמע לן דפושע הוא אבל חתירה שהניחה בחמה:

פשיטא

מסורת הש"ס עם הוספות

א) לקמן נט. גיטין נג., ב) לעיל מז:, ג) לקמן נט:, ד) קדושין כד: לקמן נט., ה) לעיל כט: לקמן נט: ב"מ פב:, ו) [קדושין מב: סנהדרין כט. תמורה כה. נדה יד:], ז) לעיל כט: וש"נ, ח) [מנחות מח.], ט) לקמן דף סא:, י) שבועות לב., כ) גיטין נג:, ל) עיין לקמן צא., מ) [ד"ה סוף], נ) לעיל כב., ס) סנהדרין שם ע"ב, ע) סנהדרין עז:, פ) שם, צ) סנהדרין עו:, ק) ושם ד"ה תפשוט, ר) כתובות דף יח:, ש) חוקת קכה, ת) במדבר יט ט.

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה פשיטא וכו' כשעובר על שבועתו בדבר שאם לא יגיד:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה אם לא יגיד וכו' ועוד קי"ל. תמוה לי הא באמת היכא דעד אחד מועיל בעדותו לחייב ממון חייב קרבן שבועה כדאמרי' בשבועות רפ"ד הכל מודים בעד סוטה וכו' ובתוס' ריש סוטה ד"ה כל מקום באמת אמאי לא אמרינן דהוא עד היינו ב' דוקא. וע"ש מה שתירצו אבל לרש"י דכ"כ לקושטא דמילתא דהוא עד היינו ב' דוקא צ"ע: ד"ה פטור וכו' דהיזק שאינו ניכר לא שמיה היזק. קשה למ"ש רש"י הלא העושה מלאכה ששקל בהן משקלות וזה אף למ"ד דשמיה היזק פטור ע"ש בגיטין וצ"ע:

תורה אור השלם

א) וְנֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע אִם לוֹא יַגִּיד וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ: [ויקרא ה, א]

הגהות וציונים

א] בכת"י הגירסא טומן (וכ"ה בר"ף עיי"ש): ב] בכת"י נוסף אמר ליה אנא: ג] רש"ל מ"ז (גליון): ד] יש להוסיף הוה מחייב: ה] צ"ל דהוייבין (ב"ש): ו] אולי צ"ל אלא בחתירה: ז] צ"ל דאשכיל, וכצ"ל בסמוך אשכיל (דבש תמר, ב"ש, ע"פ הגמ' בסנהדרין, וכ"ה בכת"י): ח] צ"ל דאפילו (ב"ש, וכ"ה בכת"י): ט] צ"ל מקיאו (גליון) וכ"ה בכת"י: י] צ"ל שפירשתי (ב"ש, ובכת"י דפירשתי שפי'): כ] צ"ל כדתנן (וכ"ה בתוס' ר"פ):

עין משפט נר מצוה

יד א ב ג מיי' פי"ד מהלכות נ"מ הל' יד סמג עשין סט טוש"ע ח"מ סי' תיח סעיף יא:
טו ד מיי' שם טוש"ע שם סעיף נז:
טז ה מיי' פי"ז מהלכות עדות הלכה ו סמג לאוין רט טוש"ע ח"מ סי' לב סעיף ב:
יז ו מיי' שם סמג שם טוש"ע שם סעיף כח:
יח ז מיי' שם סמג שם וטוש"ע שם:
יט ח מיי' שם סמג שם טוש"ע ח"מ סי' כח סעיף א:
כ ט מיי' פי"ב מהלכות עדות הלכה ה סמג עשין קט טוש"ע שם ועיין בב"ש ובנה"כ שם:
כא י מיי' פי"ז הל' ז סמג שם טוש"ע שם:
כב כ מיי' פ"ב מהל' חובל ומזיק הלכה ט ועיין בכ"מ:
כג ל מיי' פי"ד מהל' נזקי ממון הלכה ב סמג עשין סו טוש"ע ח"מ סי' תיח סעיף ז:
כד מ מיי' פ"ב מהלכות חובל ומזיק הל' ז סמג שם טוש"ע ח"מ סי' תכ סעיף לב:
כה נ מיי' פ"ד מהל' נזקי ממון הלכה א סמג שם טוש"ע ח"מ סי' שצו סעיף ב:
כו ס מיי' שם טוש"ע שם סעיף ה:

ליקוטי רש"י

העושה מלאכה. שקל כנגדן משקלות. במי חטאת. ופרה וכל מעשיה נפסלים במלאכה [לקמן נט:]. דפרה אדומה וכן פרה עגלה נפסלין במלאכה דכתיב (במדבר יט) אשר לא עלה עליה עול ומי חטאת כתיב למשמרת למי נדה ותניא בספרי מה ת"ל למשמרת למי נדה שהיה בכלל כבר אפר שחטאה מלאכה פוסלת בהם לאחר שנתן האפר ומנין אף בטים שלא נתן אפר ת"ל למשמרת למי נדה כלומר השימוש המשמרות לכך ולא לדבר אחר. פטור מדיני אדם. דהוא בגיטין נג.]. שאין זה נג"ד למנזק. וחייב בדיני שמים. דאי עביד לא יוצא עד שישלם [ב"מ צא.]. פורענות להלם לרשעים שנתכוון להפסיד את ישראל [גיטין שם]. המבעית חבירו פטור מדיני אדם. כי מיגמת מלדעתיה קא מיבעית שנתכון לגו אלא חד קול הוא שהכתוב [קדושין כד:]. נשברה כדו הכ"א פטור מדיני אדם. כדמפרש לקמן. וחייב בדיני שמים. משום דלא סליק [לעיל כט.]. תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב. כל מידי דקיימי התפסה והאי דלא יכול להציל שהרי הניחו ולא הוציאו ולא עליהו כאן דמזיק חוץ לגור ולוא שאם היה עליו לא היה יכול להציל והו"ל אונס מיהו תחילתו בפשיעה הוה דשיכול דהכי פסקינן הלכתא כמפקיד [ב"מ מב.] דף מג [ב"מ צג:].

פשיטא כיון דאפקוה קיימא לה ברשותייהו לכל מילי לא צריכא דקמו לה באפה כי הא דאמר רבה אמר רב מתנה אמר רב [א]המעמיד בהמת חברו על קמת חבירו חייב מעמיד פשיטא לא צריכא דקם לה באפה אמר ליה אביי לרב יוסף [ב]הכישה אמרת לן [ג]ולסטים נמי דהכישוה: מסרה לרועה נכנס הרועה כו': אמרי תחתיו דמאן אילימא תחתיו דבעל בהמה תנינא חדא זמנא [א]מסרו לשומר חנם ולשואל לנושא שכר ולשוכר כולן נכנסו תחת הבעלים אלא תחתיו דשומר ושומר קמא אפטר ליה לגמרי לימא תיהוי תיובתא דרבא [ב]דאמר רבא שומר שמסר לשומר חייב אמר לך רבא [ד]מאי מסרו לרועה לברזיליה דאורחיה דרועה למימסר לברזיליה איכא דאמרי מדקתני מסרה לרועה ולא קתני מסרה לאחר ש"מ מאי מסרה לרועה מסר רועה לברזיליה דאורחיה דרועה למימסר לברזיליה אבל לאחר לא לימא מסייע ליה לרבא דאמר רבא [ה]שומר שמסר לשומר חייב אמרי לא דלמא אורחא דמילתא קתני והוא הדין לאחר: איתמר [ג]שומר אבידה רבה אמר כשומר חנם דמי רב יוסף אמר [ו]כש"ש דמי רבה אמר כשומר חנם דמי מאי הנאה קא מטי ליה רב יוסף אמר כש"ש דמי [ז]בההיא הנאה דלא בעיא למיתבי ליה[א] ריפתא לעניא הוי כש"ש איכא דמפרשי הכי רב יוסף אמר כש"ש דמי כיון דרחמנא שעבדיה בעל כורחיה הלכך כש"ש דמי (סימן החזירה לעולם השב חייא אמרת נשבר שכר) איתיביה רב יוסף לרבה החזירה

רש"י

כיון דאפקוה. איכא משיכה ושינוי רשות דהוי קנויה לכל מילי: [ב]דקמו לה באפה. שלא משכוה אלא עמדו בפניה לכל צד שלא תלך אנה ואנה אלא לקמה לאכול: מעמיד. משמע שאוחזה בידו ומוליכה לקמה: הכישה. במקל אמרת לן בההיא דהמעמיד ומשום הכי מחייב: ולסטים נמי דהכישוה. במקל ואשמועינן מתני' דהכישה[ג] במקל זו היא משיכה: אלא תחתיו דשומר. והכי משמע מסרה שומר לרועה נכנס הרועה תחתיו ואילו בעלים ומשמעו דינא בהדי שני והראשון מסתלק: שומר שמסר לשומר חייב. אפילו באונסין דאמר ליה מפקיד את מהימנת לי בשבועה איהו לא מהימן לי בשבועה שנאנסה בפ' המפקיד (ב"מ לו:): לברזיליה. לתלמידו: שומר אבידה. הכניס אבידת חבירו לביתו כדכתיב ואספתו אל תוך ביתך וגו' (דברים כב): דלא בעי למיתב רפתא לעניא. דהעוסק במצוה פטור מן המצוה מובלכתך בדרך נפקא לן במס' סוכה (ד' כה.):

תוספות

פשיטא כיון דאפקוה קיימא לה ברשותייהו לכל מילי. בהוציאוה לגזולה איירי מתני' כדמוקי לה בירושלמי[ז] וא"ת ומנליה דקיימא ברשותייהו אפי' להתחייב על מה שהיא מזקת דאהכי קאי דקתני יצאתה והזיקה דליכא למימר דכי היכי דמסרה לשומר חנם והשואל נכנסו תחת בעלים[ח] ה"ה גזלן דלמא שומר הוא דמחייב אבל גזלן לא דמצינו דברים שהשומר חייב והגזלן פטור שהרי בכחשה בהמה הכחשה דהדרא ובפירות שהרקיבו מקצת מוכח בהגוזל קמא (לקמן ד' צח:) דגזלן אומר לו הרי שלך לפניך משום דלא חשיב שינוי ולא קנייהו ופטור אפילו בפשיעה דלא קבל עליו שמירה אבל שומר כיון שמתחייב בכחשה דלא הדר' ובהרקיבו כולם אם נעשו בפשיעה כמו כן יתחייב בכחשה דהדרא ובהרקיבו מקצתם כיון דקבל עליו שמירה דלמה לא יתחייב בזה כמו בזה שאין השומר קונה בשינוי ואפילו שואל דקי"ל דאף לשואל שמין כדרב כהנא ורב אסי (לעיל ד' יא.[ט]) ואין לומר דמתחייבי לפי שאין יכולין לקיים בה מצות השבה דמשתלם מגופו דבשן ורגל איירי מתני' ויש כאן השבה מעליא כשמחזירים אותה לבעלים וי"ל דסברא הוא דגזלן נכנס תחת הבעלים דכיון שהוציא מרשות בעלים שהיו חייבין בשמירתה ואין הבעלים יכולים לשומרה לפי שנגזלה מהם יש על הגזלן לשומרה דלענין נזקין אקרו בעלים כל מי שבידו לשומרה ולא דמי לתפסו ניזק לר"ע (לעיל ד' לו:) דאפי' שומר חנם אינו על חלק חבירו דשותף אין מתכוין להחזיק רק בשלו ואינו בא להוציא חלק חבירו מרשותו כמו גזלן ועוד כיון דגזלן קמה ליה ברשותיה גם לענין אונסין יש לחשבו בעלים יותר משותף והכי משמע לישנא דקמה ברשותייהו לכל מילי (א) מה שהוא ברשותו לכל מילי יש לו להועיל כאן:

המעמיד בהמת חבירו על קמת חבירו חייב. ואע"פ שאין הבהמה שלו חייב מטעם שן ורגל דאע"ג דכתיב[ט] בעירה כדידיה חשיבה הואיל והוא עשה כמו מדליק פשתנו של חבירו בנרו של חבירו[ט] אבל אין לפרש דמחייב מטעם אש דדברי הזיקה והוי כאילו נותן לשם אש ואע"ג דפטרינן נותן סם המות לפני בהמת חברו שאני התם או משום דלא עבידא דאכלה או משום דה"ל שלא תאכל כדאמר לעיל (דף מז:) דא"כ מטעם זה ה"ל להתחייב [א] אפילו ברה"ר ולא משתמע בשום דוכתא דלחייב ברשות הרבים שן אפילו מקרב בהמתו אצל הפירות ומעמידה עלייהו: הכישה אמרת לן. ותחילה היה סובר דמעמיד בהמה היינו שמחזיק בידו האפסר ומוליכה ממש על הקמה ומעמידה שם ולהכי הוה פשיטא טפי: ולסטים נמי שהכישוה. לגזולה מיירי כדמוקי לה בירושלמי[ז] ולא חשיב לה מילתא דפשיטא כמו שהיה חושב המקשה ולא חייש לפרש למה אין פשיטות לפי שקל להבין: בההיא הנאה דלא קבעי למיתב ריפתא לעניא. משום דעוסק במצוה ודוקא בשעה דמתעסק בה כגון שוטח[ז] לצורכה או משום[ט] עסק שצריך לה לאבידה אבל בשביל שאבידה בביתו לא יפטר מלמיתב ריפתא לעניא כיון שיכול לקיים שתיהם כדמוכח בסוכה (דף כה. ושם[ט]) דלא נפקא לן מקרא דעוסק במצוה פטור מן המצוה [ב] אלא דוקא היכא שאינו יכול לקיים שתיהם וסברא הוא דאטו אדם שיש לו תפילין בראשו וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו יפטר מן המצות ועוד דבפרק אין בין המודר (נדרים לג:) אמר דפרוטה דרב יוסף לא שכיח ואי פטרת ליה כל זמן שהאבידה בביתו שכיח ושכיח הוא.[י] פסק ר"ח וה"ג דהלכה כרב יוסף משום דאמרינן באין בין המודר (שם) דכ"ע אית להו פרוטה דרב יוסף ואפילו מאן דשרי למודר להחזיר אבידה לא שרי אלא משום דפרוטה דרב יוסף לא שכיח ואור"י דאינה ראיה כלל דגם רבה מודה לרב יוסף דעוסק במצוה פטור מן המצוה אלא דס"ל דלא נעשה שומר שכר בכך ומ"מ הוא נהנה לכך אסור למודר אבל לא הוי שומר שכר ואין לדקדק נמי במתניתין דהלכה כרב יוסף דמשני רב יוסף לעולם בגינתו המשתמרת וקמ"ל דלא בעינן דעת בעלים כדרבי אלעזר והכי מוקי לה סוגיא דאלו מציאות (ב"מ דף כו. ושם[ל]) כי נראה דרבה קבלה מרב יוסף דקרא כדר"א אתי ורבה נמי שהיה מדקדק מתחילה דכשומר חנם דמי לא משמע ליה קרא אלא אסמכתא בעלמא דהא טעמא משום דמאי הנאה קא מטי ליה כדלעיל ולא פליגי רבה ורב יוסף אלא בסברא בעלמא וה"פ דההיא דאלו מציאות (שם דף כט.) אי דמנטרא נרבה כדאית ליה מפסיעה לרב יוסף כדאית ליה מגניבה ואבידה פשיטא דלהא לא צריך קרא [ג] ונראה לר"י דהלכה כרבה בכל מקום לגבי רב יוסף בר משדה ענין ומחצה כדאיתא בפי' שמת (ב"ב דף קמג:) ואין לפרש דהיינו דוקא בגבא בתרא כמו שיש מפרשים מדאמר בני שאחזו (גיטין ד' עד: ושם[ע]) ותסברא והא קי"ל כרבה והא אין הלכה כרשב"ג ואין לומר דשמא בההיא מילתא קיימא[י] לן דהלכה כרבה דהוה ליה למימר והא קי"ל בהא הלכתא כרבה כדאמר והא אין הלכה כרשב"ג ועוד דבפרק המפקיד (ב"מ מג.) גבי מפקיד מעות אצל שולחני מותרים ישתמש בהן (נרורים לא ישתמש בהן[ס]) לפיכך אם אבדו חייב באחריותם קאמר רב נחמן דקי"ל כוותיה בדיני נאנסו לא דמשום שהתירו לו חכמים להשתמש בהן אינו נעשה רק שומר שכר א"כ באלו מציאות (שם דף כט.) גבי מה יהא בדמים רבי טרפון אומר ישתמש בהן לפיכך אם אבדו חייב באחריותן לא הוי אלא ש"ש כמו שאמר שם לרבה ואין לומר דהתם מודה רב נחמן דחייב באונסין משום היתר תשמיש משום דבלאו הכי היה שומר שכר שהיה שומר אבידה דאין זה סברא דמשום שני סברות[מ] דפטור מלמיתב ריפתא לעניא ועוד דמותר להשתמש לא יעשה בשביל כך שואל אלא ש"ש בעלמא ועוד יש להביא ראיה דהלכתא כרבה מדמוקי סתמא דגמרא מתניתין דהאומנין (ב"מ דף פ:) הלוהו על המשכון שומר שכר מוכרחא דלא כרבי אליעזר דאמר במלוה חבירו על המשכון ואבד ישבע ויטול מעותיו ולרב יוסף הו"מ לאוקמה אפילו כרבי אליעזר דלמסקנא[מ] מוקי כולהו אליביה ופלוגתייהו במלוה נריך למשכון אי מצוה קעביד אי לא פי' שצריך למשכון להשתמש בו ופוסת לו והולך מהלואתו כך פירש התם בקונטרס וא"כ הו"מ לאוקמה מתניתין באין נריך למשכון דכ"ע מצוה

עין משפט נר מצוה

כז א ב מיי' פ"ד מהל' נזקי ממון הלכה ג ועי' בהשגות ובמ"מ סמג עשין סח טוש"ע ח"מ סי' שצד סעיף ג:
כח ג מיי' שם סמג שם טור ש"ע ח"מ סי' שצו סעיף ג:
כט ד ה מיי' שם הל' יא טוש"ע שם ס"ט:
ל ו ז מיי' פי"ג מהלכות אבידה הלכה י סמג עשין עד טוש"ע ח"מ סי' רסז סעיף טז:

ליקוטי רש"י

דקם לה באפה. שלא תפנה למקום אחר [שבת קכב.]. מסרו לשומר חנם. עד שלא נגח וכו' [לעיל מד:]. לנושא שכר. שומר בשכר [שבועות מט.]. תחת הבעלים. מתחייבין בנזקין כבעלים [לעיל מד:]. שומר אבידה. שמצא אבידה והכניסה אל תוך ביתו כדכתיב (דברים כב) ואספתו אל תוך ביתך [ב"מ פב.]. כשומר חנם. ואינו חייב אלא בפשיעה. כשומר שכר. וחייב בגניבה ואבידה דשומר שכר מצוה הוא דהעוסק במצוה פטור מן המצוה [שם כט.]. שכר מצוה [שבועות מד:]. דלא בעיא למיתב ליה רפתא לעניא. בשעה שהוא מצוה שמקיים [נדרים לג:].

מסורת הש"ס עם הוספות

א) לעיל מד:, ב) לעיל יא: ב"מ לו:, ג) ב"מ כט. פב. שבועות מד. נדרים לג:, ד) בפירקין סוף הלכה א, ה) לעיל מד:, ו) ושם ד"ה אין שמין, ז) שמות כב ד, ח) לקמן סב:, ט) [ד"ה שלוחי], י) צ"ל לא. ושם כט. ד"ה והוי (ב"ש), כ) [ד"ה הא], ל) [עי' ב"מ מג.], מ) שם פב ע"א וע"ב, נ) עי' גליון הש"ס קידושין ט. ד"ה בא"ד דע"כ.

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה פשיטא וכו' דמה שהוא ברשותו:

הגהות הגר"א

[א] תוס' ד"ה המעמיד כו' אפילו ברה"ר כו'. נ"ב אבל הרשב"א פסק דחייב: [ב] ד"ה בההיא כו' אלא דוקא כו'. נ"ב והגא"ה (פ"ב דסוכה וע"ש נר"ן) וש"פ כתבו דבשעה שעוסק אפילו יכול לקיים שתיהם פטור ע"ש: [ג] בא"ד ונראה לר"י דהלכה כו'. נ"ב ורי"ף ורמב"ם חולקין ע"ן[ס]:

הגהות וציונים

א] צ"ל למיתב ריפתא לעניא (כ"ה ברש"י ובתוס', דבש תמר): ב] נ"ל דצ"ל דקם והאי דיבור צ"ל אחר הדיבור של מעמיד (מראה אש): ג] נדצ"ל דהכשה: ד] צ"ל שוטחה (באה"מ, וכ"ה בכת"י): ה] צ"ל שום (ב"ש): ו] ענין חדש ולא שייך לדלעיל: ז] צ"ל קים (ב"ש): ס] מהרש"ש בשם מה' שכנא הגיה דמלת "סברות" צ"ל שכירות (גליון) והבאה"מ מגיה שתי הגאות:

החזירה למקום שיראנה אינו חייב לטפל בה נגנבה או אבדה חייב באחריותה מאי נגנבה או אבדה לאו נגנבה מביתו ואבדה מביתו לא ממקום שהחזירה והא קתני אינו חייב ליטפל בה א"ל הכא במאי עסקינן כגון שהחזירה בצהרים ותרתי קתני והכי קתני החזירה שחרית למקום שיראנה ושכיח דעייל ונפיק וחזי לה אינו חייב ליטפל בה החזירה בצהרים למקום שיראנה דלא שכיח דעייל ונפיק דלא חזי לה ונגנבה או אבדה חייב באחריותה איתיביה לעולם הוא חייב עד שיחזירנה לרשותו מאי לעולם לאו אפילו מביתו ש"מ כשומר שכר דמי א"ל מודינא לך בבעלי חיים דכיון דנקטי להו נגרא ברייתא בעי נטירותא יתירתא איתיביה רבה לרב יוסף השב אין לי אלא בביתו לגינתו ולחורבתו מנין ת"ל תשיבם מכל מקום מאי לגינתו ולחורבתו אילימא לגינתו המשתמרת ולחורבתו המשתמרת היינו ביתו אלא פשיטא לגינתו שאינה משתמרת ולחורבתו שאינה משתמרת ש"מ כשומר חנם דמי א"ל לעולם לגינתו המשתמרת ולחורבתו המשתמרת ודקא קשיא לך היינו ביתו הא קא משמע לן דלא בעינן דעת בעלים כדרבי אלעזר דא"ר אלעזר הכל צריכין דעת בעלים חוץ מהשבת אבידה שהרי ריבתה בו תורה השבות הרבה א"ל אביי לרב יוסף ואת לא תסברא דשומר אבידה כשומר חנם דמי והא אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן הטוען טענת גנב באבידה משלם תשלומי כפל ואי ס"ד שומר שכר הוי אמאי משלם תשלומי כפל קרנא בעי שלומי א"ל הכא במאי עסקינן כגון שטוען טענת לסטים מזוין א"ל ליסטים מזוין גזלן הוא א"ל שאני אומר לסטים מזוין כיון דמיטמר מאינשי גנב הוא איתיביה
לא

רש"י

החזירה. לאבידה: למקום שיראנה. בעליה: שומר חנם פטור מגניבה ואבידה ושומר שכר חייב בפ' השואל (ב"מ דף צד:): שחרית. שכיח איניש בביתיה אבל בצהרים מצוי במלאכתו בשדה: עד שיחזירנו לרשותו. של בעלים: מאי לעולם לאו אפילו. הניחה מולא בביתו וקתני חייב: מודינא לך. באבידת בעלי חיים דחייב המולא בגניבה ואבידה ולאו משום שכר מלוה אלא משום דגניבה ואבידה דידהו פשיעותא היא: דכיון דנקטו נגרי ברייתא. כיון שראה שמלומדות הן ללאת בעי נטירותא יתירתא ואפי' הוי שומר חנם חייב אבל שומר אבידה דמטלטלי פטור מגניבה ואבידה: נגרי. פסיעות: השב. השבה מעלייתא משמע: לגינתו ולחורבתו מנין. דסגי ליה למולא בהשבתו לגינתן דבעלים: הכל צריכין דעת בעלים. גונב וגוזל או אחד מארבעה שומרין שהחזירו צריך להודיעו לבעלים ואם לא הודיעו חייב המחזיר באחריותן: טענת גנב. לפטור עצמו ע"י גנב שטוען נגנבה הימנו האבידה שמלאתי ונמלא שבידו הוא משלם תשלומי כפל כגנב עלמו דדרשינן בפרק מרובה (לקמן דף סג:) ואם לא ימלא הגנב אם לא ימלא כמו שאמר אלא הוא עלמו גנבו וכתיב בתריה ישלם שנים אי אמרת בשלמא שומר אבידה כשומר חנם דמי משום הכי משלם כפל דהוי בעי למפטר נפשיה בטענת גנב: קרנא בעי שלומי. מעיקרא כי טעין נגנבה הוה מחייב נפשיה לשלומי קרנא: טענת לסטים מזוין. גנב מזוין נטל הימנו בחוזקה דקא פטר נפשיה בטענת אונס: לסטים מזוין גזלן הוא. ובטענת אונס פטר נפשיה וכפל בטוען טענת גנב הוא דכתב ביה רחמנא (דכתיב וגונב מבית האיש (שמות כב): גנב הוא. ומשלם כפל וכן הפוטר עלמו בטוענת לסטים מזוין ולענין חיוב לא מיחייב שומר שכר עליה אם אמת אתו דהא אנים:
לא

תוספות

מלוה קעביד ולכל הוי כשומר שכר והא דבעי לאוקמא פלוגתייהו בדרבה ורב יוסף והוי רבה כר"א שהוא שמותי ועוד קאמר לימא דרב יוסף תנאי היא ומסיק דרב יוסף ככולי עלמא ומשמע דרבה ודאי תנאי היא ואינו יכול להעמיד אלא כר"א ולא כרבי עקיבא דאי לרבי עקיבא ודאי הוי שומר שכר אי אפשר לומר כן דעל כרחך לרבה אפי' לרבי עקיבא שומר חנם הוי דבאלו מליאות (ב"מ דף כט. ושם) לרבה לא הוי לרבי טרפון דמתיר להשתמש אלא שומר שכר א"כ לר"ע לא הוי אלא שומר חנם לכך נראה דרבה לא יעמיד כלל פלוגתייהו בשומר אבידה אלא יאמר דלכולי עלמא שומר חנם הוי ופלוגתייהו בדשמואל דר"ע אית ליה דשמואל אבד קתא דמגלא אבד אלפא זחי ור"א לית ליה דשמואל ורב יוסף כי מוקי פלוגתייהו בדשמואל לא קאי רבי אליעזר כוותיה שהוא פוטר את המלוה באבידה אף מדמי המשכון ולכך מוקי פלוגתייהו בשומר אבידה והוי כר"ע וקאמר לימא דרב יוסף תנאי היא דרבה ודאי לאו תנאי למוקי פלוגתייהו בדשמואל ומסיק דכולי עלמא אית להו דרב יוסף כו' והא דתנן בשבועות (ד' מג. ושם) סלע הלויתני עליו ושתים היה שוה דמשמע שחייב לשלם המשכון כשאבד מיירי שאבד בפשיעה לרבה דאמר שומר חנם הוי:

לא ממקום שהחזירה. ואפילו שומר חנם חייב דפושע הוא:

לעולם הוא חייב עד שיחזירנה כו'. היא סיפא דברייתא דלעיל בתוספתא דב"מ (פ"ב פ"ה) ולהכי דייק מינה שפיר דחייב בגניבה ואבידה קאמר:

אמר ליה מודינא לך בבעלי חיים דכיון דנקטי להו נגרי ברייתא כו'. וכגון שנגנבה באותו ענין שנגרי ברייתא גרמו לה להגנב ולעיל לא אסיק אדעתיה האי שינויא דהשתא מצי למימר דנגנבה או שאבדה דלעיל מביתו קאמר אי נמי הך סיפא דאבדה דוקא קאי שמיגרי ברייתא גרמו לה להאבד אבל לענין גניבה פטור שאין גורמין לה ליגנב ומשום הכי ברישא דקתני בהדיא נגנבה לא מצי לשנויי הכי:

אלא לגינתו שאינה משתמרת. פי' (ג) אלא ברות מלויה וש"מ כשומר חנם דמי דלכלתה שמירתו: קרנא בעי לשלומי. וכיון שחייב עלמו לשלומי בשוויו אפילו נמלא שגנבו פטור מכפל: כגון שטענו טענת לסטים מזוין. תימה אמאי מוקי לה בלסטים מזוין ודחיק למימר דגנב הוא לוקמיה כגון שטענו טענת גניבה באונס שנגנבה ממנו באונס גדול כגון ששמר כספים בחפירה בקרקע שאי אפשר לגנבם אלא במחילות תחת הקרקע דהוי אונס כליסטים מזוין או אם בא עליו חולי של טירוף הדעת או שינה נפלה עליו באונס או אונס אחר שאינו יכול לשמור ולרבה דפטר בסוף הפועלים (ב"מ דף נג:) על בעידנא דעיילי אינשי או דנס בעידנא דניימי אינשי משכחת כפל שטוען טענת גנב בעידנא דעיילי או בעידנא דניימי אינשי ולהנהו אמוראי דפליגי עליה התם מ"מ משכחת כדפרישית ומיהו איכא למימר דהכא לא חייש כיון דמשני שפיר בלסטים מזוין וס"ל דגנב הוא ובסמוך נמי אברייתא דפריך לא אם אמרת הוא מצי למימר נמי וליטעמיך דגזלן הוא אכתי תקשי לך דמלינו שומר שכר משלם כפל בטוען טענת גנב באונס אך בההוא ק"ו דאין עליו תשובה קשה דבפרק השואל (ב"מ דף נה.) מסיק עלה דקסבר האי תנא לסטים מזוין גזלן הוא ומה בכך אכתי יש עליו תשובה דמה לשומר שכר שכן משלם כפל בטוען טענת גנב באונס ואין לומר דכיון דגניבה באונס לא שכיח לא חשיב פירכא אבל לסטים מזוין שכיח טפי דבכמה מקומות פריך מתומרות דלא שכיחי ועוד אע"ג דלא שכיח יכול לטעון כן ונראה לר"י דכיון שחייב הכתוב שומר שכר בגניבה וסתם גניבה קרובה לאונס כדאמרינן בהשואל (שם) סברא הוא דבכל ענין שתהיה הגניבה יתחייב מגזרת הכתוב אפילו באונס גמור ואף על גב דבלסטים מזוין דהיינו שביה דקרא פטר בו הכתוב אף על פי שאין אונסו גדול יותר ודוחק [ועי' תוס' ב"מ מג. ד"ה אמר שמואל]:
לא

עין משפט נר מצוה

לא א ב ג ד מיי' פי"א מהל' גזלה ואבדה הלכה יד טו ועיין במ"מ סמג עשין עד טוש"ע ח"מ סי' רסז סעיף א:
לב ה מיי' פ"ד מהל' גניבה הלכה י ועיין שם ופי"א מהלכות גזלה ואבדה הלכה ח סמג עשין עא טוש"ע ח"מ סי' שנה סעיף א:
לג ו מיי' פי"א מהלכות גזלה ואבדה הל' טז סמג עשין עד טוש"ע ח"מ סי' רסז סעיף א:
לד ז ח מיי' פ"ד מהל' גניבה הל"ד (וטוש"ע ח"מ סי' שנג):
לה ט מיי' שם פי"א הל' ג סמג עשין עא (טוש"ע ח"מ שם):

ליקוטי רש"י

נקטי להו ניגרא ברייתא. למדה ללאת לחוץ ומעתה לריכה שימור יפה [לקמן קיח.]. לגינתו ולחורבתו מנין. דהואיל השבה ופטור. דלא בעינן דעת בעלים. ולומר לו שמור פרקך שהחזרתיהו. הכל צריך דעת בעלים. גנב וגזלן וד' שומרים שהשיבו לריכין להודיעו ואם לא הודיעו ומתה או נגנבה חייבים באחריותן דכיון דלא ידע שהשיבה לא נזהר בה ולא מלאוה [ב"מ לא.]. הטוען טענת גנב באבידה. מולא אבידה שטוען נגנבה הימנו לאחר שמלאתיה. משלם תשלומי כפל. שנאמר על כל אבדה וגו' וטוען טענת גנב מוקמינן ליה להאי קרא [לקמן סג:]. שטוען טענת לסטים מזוין. דלענין מיפטר באונסים הוי אונס וטוען טענת גנב הוא [illegible] ובאו עדים שהיא אללו וכו'. ליסטים מזוין גזלן הוא. ואפילו נשבע שומר שכר על כך לפטור ונמלא שהיה אללו אינו מחייב כפל שאין כפל אלא בטוען טענת גנב שלומר נגנבה ממנו ונשבע ובאו עדים שהיא אללו ואין זו אלא שומר חנם שפטור בגניבה [ב"מ צה:].

מסורת הש"ס עם תוספות

א) [תוספתא דב"מ פ"ב ה"ע], ב) [תוספתא שם], ג) [לקמן קיח.], ד) ב"מ לא. ע"ש חולין פג., ה) ב"מ לא., ו) לקמן סג. קו:, ז) [ב"מ כב., לה.], ח) [לקמן עמ:], ט) שמות כב ז, י) שבת קל., כ) ב"מ פב., ל) ועי' תוס' שבועות מד. ד"ה שומר, מ) ולקמן קח: ד"ה נגנבה.

הגהות הב"ח

(א) גמ' דשכיח דעייל ונפיק: (ב) תוס' ד"ה אלא וכו' פי' שאינה משתמרת אלא ברות מלויה:

הגהות הגר"א

[א] גמ' א"ל מודינא כו'. נ"ב וגירסת הרמב"ם (א"ל) הכא (במאי) כו' [illegible]

תורה אור השלם

א) לא תִרְאֶה אֶת שׁוֹר אָחִיךָ אוֹ אֶת שֵׂיוֹ נִדָּחִים וְהִתְעַלַּמְתָּ מֵהֶם הָשֵׁב תְּשִׁיבֵם לְאָחִיךָ: [דברים כב, א]

הגהות וציונים

א] בדפו"י "לביתו" ולפנינו ע"פ המהרש"ל, והיה לו להגיה בביתו כמו ברש"י (דק"ס, וכן הגיה הב"ש): ב] צ"ל לביתו (ב"ש, וכ"ה בכת"י): ג] צ"ל הימני (ב"ש, וכ"ה בכת"י): ד] צ"ל היא (כת"י): ה] נמחק ע"פ המהרש"ל: ו] צ"ל ולכן (ב"ש): ז] יש להוסיף דבריו אלא (באה"מ) או שצ"ל להעמידו (כ"ה בכת"י): ח] יש להוסיף נמי מוקי (באה"מ): ט] נדצ"ל באבידה (ורב"ל באבד המשכון): י] נדצ"ל ולכך כי מוקי וכו' קאמר לימא (באה"מ): כ] בתוס' ד"ה נוסף לשנויי הכי: ל] צ"ל צד ע"ב:

עין משפט
נר מצוה

לז א מיי' פ"ד מהלכות גניבה הלכה א:
לז ב מיי' פ"א מהל' שכירות הל' ב סמג עשין פט טוש"ע ח"מ סי' שג סעיף יב:
לח ג מיי' שם טוש"ע שם סעיף ב:
לט ד ה מיי' שם סמג שם טוש"ע ח"מ סי' שח סעיף א:
מ ו מיי' פ"א מהלכות שאלה ופקדון הל' א:
מא ז מיי' פ"ג מהלכות נזקי ממון הלכה יא סמג עשין סו טוש"ע ח"מ סי' שלד סעיף א:

לא אם אמרת בשומר חנם שכן משלם תשלומי כפל תאמר בשומר שכר שאינו משלם תשלומי כפל ואי ס"ד לסטים מזוין גנב הוא נמצא בשומר שכר משלם תשלומי כפל בטוען טענת לסטים מזוין א"ל הכי קאמר לא אם אמרת בשומר חנם שכן משלם תשלומי כפל בכל טענותיו תאמר בשומר שכר שאינו משלם תשלומי כפל אלא בטוען טענת לסטים מזוין איתיביה ונשבר או מת אין לי אלא שבורה ומתה גניבה ואבידה מנין אמרת ק"ו ומה שומר שכר שפטור בו שבורה ומתה חייב בגניבה ואבידה שואל שחייב בשבורה ומתה אינו דין שחייב בגניבה ואבידה וזהו ק"ו שאין עליו תשובה ואי ס"ד לסטים מזוין גנב הוא אמאי אין עליו תשובה איכא למפרך מה לשומר שכר שכן משלם תשלומי כפל בטוען טענת לסטים מזוין א"ל קסבר האי תנא קרנא בלא שבועה עדיפא מכפילא בשבועה לימא מסייע ליה השוכר פרה מחבירו ונגנבה ואמר הלה הריני משלם ואיני נשבע ואח"כ נמצא הגנב משלם תשלומי כפל לשוכר סברוה כרבי יהודה דאמר שוכר כנושא שכר דמי ומדקתני ואמר הריני משלם ואיני נשבע מכלל דאי בעי פטר ליה נפשיה בשבועה ה"ד כגון דקא טעין טענת לסטים מזוין וקתני ואח"כ נמצא הגנב משלם תשלומי כפל לשוכר ש"מ לסטים מזוין גנב הוא אמרי מי סברת כר"י דאמר שוכר כנושא שכר דמי דלמא כר"מ ס"ל דאמר (א) שוכר כשומר חנם דמי איבעית אימא כדמחליף רבה בר אבוה ותני שוכר כיצד משלם ר"מ אומר כשומר שכר ר"י אומר כשומר חנם רבי זירא אמר הכא במאי עסקינן בטוען טענת לסטים מזוין ונמצא לסטים שאינו מזוין: נפלה לגינה ונהנית משלמת מה שנהנית: אמר רב בנחבטה אבל אכלה אפילו מה שנהנית אינה משלמת לימא רב לטעמיה דאמר רב היה לה שלא תאכל אמרי הכי השתא אימור דאמר רב התם היה לה שלא תאכל היכא דאיתזקא היא דמצי א"ל מריה דפירי לא משלמנא היה לה שלא תאכל לאזוקי היא אחריני דפטירה לשלומי מי אמר אלא

לא

רש"י

לא אם אמרת כו'. מתניתא היא [ולא ידענא היכא תניא]: בכל טענותיו. כלומר כל טענות שעל ידי גנב בין מזוין ובין שאינו מזוין דהא שומר חנם פטור בגניבה ואבידה הלכך כשנמצא שקרן משלם כפל: תאמר בשומר שכר שאינו משלם כפל. בטוענת גנב שאינו מזוין אפי' נמצאת בידו דהא מעיקרא לא הוה פטר נפשיה מקרנא: אין לי. שיהא שואל חייב: אלא בשבורה ומתה. שהן אונס: שפטור בו שבורה ומתה. דכתיב ביה ומת או נשבר או נשבה וכתיב בתריה שבועת ה' תהיה בין שניהם (שמות כב): חייב בגניבה ואבידה. דכתיב ביה אם גנב יגנב וגו': מה לשומר שכר כו'. תאמר בשואל שאין בו כפל לעולם דהא מיחייב באונסין דכתיב ונשבר או מת וכי נמי טעין לסטים מזוין נטלו הימנו הוה מיחייב נפשיה בקרנא ומי שאינו בא לגנוב את הקרן לא ישלם כפל: קסבר האי תנא. דונשבר או מת: קרנא בלא שבועה עדיפא מכפילא בשבועה. שואל עדיף שמתחייב בשבורה ומתה בלא שום שבועת שקר משומר שכר שפטור עליהן ואע"פ שיש בשומר שכר כפל בטוען טענת לסטים מזוין אין זה חומר דכפל אינו בשומרין עד שישבע לשקר שנגנבה הימנו ואח"כ באו עדים בפרק מרובה (לקמן דף סג:) הלכך קנסא משום שבועה הוא דקנסיה רחמנא: מסייע ליה. דלסטים מזוין גנב הוא: ואיני נשבע. דאי בעינא משתבענא דנגנבה מפטרינא: לשוכר. דכיון דשילם נמצאת הגניבה שלו: סברוה. רבנן דבעו לסייעיה לרב יוסף מהא ר"י היא דאמר שוכר כשומר שכר דמי בהשוכר את הפועלים (ב"מ צג.) ומחייב בגניבה: ומדקתני. איני נשבע מכלל דאי בעי אשתבועי דנגנבה כדקטעין הוה מפטר והיכי דמי דמפטר הא מיחייב בגניבה אלא ודאי דקטעין לסטים מזוין גנבה מחזקה וקתני דכי נמצא אותו לסטים משלם כפל: שוכר כשומר חנם דמי. ובגנב שאינו מזוין הוה פטר נפשיה מעיקרא: ואי בעית אימא. לעולם ר"י היא ובגנב שאינו מזוין: וכדמחליף רבה בר אבוה. בהשוכר את הפועלים: ר' זירא אמר. לעולם כשומר שכר דמי ואפי' הכי לא תסייעיה דהאי דקתני כפל בלסטים שאינו מזוין קאמר ודקתני רישא איני נשבע מכלל דאי בעי פטר נפשיה (ג) במאי עסקינן בטוען טענת לסטים מזוין הלכך אי בעי איפטר וכשנמצא הגנב נמצא שאינו מזוין וגנב כפל הוא: אמר רב. הא דקתני מה שנהנית משלמת שנחבטה קאמר שכשנחבטה על התבואה שיקעתן בקרקע והפסידם והיא נהנית שלא לקתה מקרקע: ופרכינן אבל אכלה אפי' מה שנהנית לא משלמת. בתמיה: לימא רב לטעמיה דאמר. גבי הכונס פירותיו לחצר חבירו שלא ברשות בשור שנגח את הפרה (לעיל דף מז:) דקתני הוזקה בהם בהמה של בע"ה חייב בעל הפירות ואמר רב כשהוחלקה בהן שנו אבל אכלה והתריזה פטור המכניס דהוה לה שלא תאכל והכא נמי אמר בעל הבהמה בירידתה אנוסה היא שהרי נפלה ובאכילתה היה לה שלא תאכל ומה אני יכול לעשות:

תוספות

לא אם אמרת בשומר חנם. נראה דקאי אהא דתני למילף בעלי המפקיד (ב"מ דף מא: ושם) שליחות יד בשומר שכר משומר חנם אע"ג דשומר שכר מתחייב קרנא בלא שבועה קסבר האי תנא כפילא בשבועה עדיפא מקרנא בלא שבועה ותימה להאי תנא מנלן דפרשה ראשונה נאמרה בשומר חנם ושניה בשומר שכר איפוך אנא דבפרק השואל (שם דף צד:) לא קיימא לן אלא משום דקרנא בלא שבועה עדיפא ועוד קשה דבסמוך גבי ק"ו שאין עליו תשובה דפריך מה לשומר שכר שכן משלם תשלומי כפל כו' כלומר ולכך דין הוא שיתחייב בגניבה ואבידה אדרבה כיון דחמור הוא ה"ל לומר שלא יתחייב כדי שיתחייב כפל וי"ל דהא פשיטא דעדיפא חומרא דקרנא בלא שבועה מחומרא דכפילא בשבועה דמי יודע שיבא לידי כך ולכך יש לנו להעמיד פרשה שניה שחייב קרן בגניבה בשומר שכר שהוא חמור ופרשה ראשונה שפטור בשומר חנם לדבר פשוט הוא שזה חמור מזה אבל לעשות פירכא על ק"ו שפיר פרכינא מכפל אע"פ שהוא חומרא קטנה כיון שאין בלמד אע"פ שיש בלמד חומרא אחרת חמורה ממנה והאי תנא דבסמוך דקסבר קרנא בלא שבועה עדיף מכפילא בשבועה ס"ל דאפי' פירכא אין לעשות ממנה מפני שזה קולתו גרמה לו שמתחייב בכפל וזה חומרתו גורמת לו שפטור מכפל וכה"ג איכא בריש ב"מ (דף ד. ושם) גבי ר' חייא תורת הזומה לא פריך: **נמצא** ש"ש משלם תשלומי כפל בטוען טענת לסטים מזוין. אבל אי גזלן הוא ניחא דטוען טענת גזלן ונמצא שהוא בידו לא משלם כפל וא"ת אכתי נמצא ש"ש משלם כפל בטוען טענת גנב בבעלים ושמא אין שייך כפל בטוען טענת גנב בענין זה ואפי' שייך אין לחוש אי המ"ל ולטעמיך ולא קאמר: **קסבר** האי תנא קרנא בלא שבועה עדיפא. וא"ת ורב יוסף דס"ל לעיל איכא דהוא תנא לסטים מזוין גנב הוא וגם סובר אותו תנא כפילא בשבועה עדיף א"כ מנלן גניבה ואבידה בשואל דמשומר שכר לא יליף וכן יש להקשות לרבי יוחנן דאסיקנא לעיל אליביה דקסבר לסטים מזוין גנב הוא ובהמפקיד (ב"מ דף מא:) מוכח דקסבר כפילא בשבועה עדיפא בשמעתא דשליחות יד צריכה חסרון וכן סבר התם ר"א ובמרובה (לקמן דף עט: ושם) ס"ל דכי מיעטר אאינשי גנב הוא אע"פ שבעלים רואין ומסתמא ס"ל הכי בלסטים מזוין וי"ל דנפקא להו מוכי ישאל וי"ו מוסיף על ענין ראשון וילמד עליון מתחתון ותחתון מעליון כדמסיק בפרק השואל (ב"מ דף צה. ושם) ולאותה מסקנא לא נצטרך ק"ו של ברייתא זו והא דמייתי ליה התם היינו מקמי דסיקו ליה מוכי ישאל וילמד תחתון מעליון: **סברוה** כר' יהודה דאמר שוכר כנושא שכר דמי. משום דהכי קי"ל כסתם מתני' בפ' בתרא דשבועות (דף מט.) דקתני נושא שכר והשוכר משלמים את הגניבה ואת האבידה ורבי ירמיה נמי אית ליה הכי בהמפקיד (ב"מ דף לו. ושם) גבי פעמים שמיהם בתוספת כו' וביבמות בריש פרק אלמנה (ד' סו: ושם) גבי כהן ששכר פרה מישראל דמסיק דנהי דמיחייב בגניבה ובאבידה ובהשואל (ב"מ דף לו.) נמי גבי מר בר חיננא אגר ליה כודנייתא לבי סוולי ומייניהו רבא ומסיק דנגנבה כו': **ואי** בעית אימא כדמחליף כו'. לא נ"מ מידי אלא לפי דבריו דבעי לאוקמא כר"י רוצה להשיב לו והאמוראים (ב"מ ד' פ:) איכא כה"ג ואי בעית אימא כדמחליף רבה בר אבוה והתם יתיישב טפי שאומר כן כדי להעמיד התם מתני' כר"מ ושמא אגב שהביאו שם הביאו כאן: **נפלה** לגינה והזיקה משלמת מה שנהנית. [א] והוא שאינה יכולה לירד דאל"כ אפי' נפלה משלמת מה שהזיקה דתחילתה בפשיעה וסופה באונס הוא וסיפא דקתני ירדה אורחא דמילתא נקט והוא הדין נפלה כיון שיכולה לירד:

אי

ליקוטי רש"י

וזה הוא ק"ו שאין עליו תשובה. כדבר הזה יש לך להשימי ק"ו ואין לי עליו תשובה להחזיר לך. ואי ס"ד וכו' אמאי אין עליו תשובה. מאי ק"ו יש להקשות כאן [ברכות כב:]. תשובה. פירכא [ב"מ צה.]. קרנא בלא שבועה עדיפא מכפילא בשבועה. אין זו תשובה דקרנא דמחייבת ליה לשואל אפי' טוען לסטים מזוין נטלה ואפילו לא נשבע לשקר עדיפא להיות חמורה מש"ש הבא לידי כפל אם כפר ונשבע על כך לשקר ואם אמת אמר פטור מן הקרן [ב"מ צה.]. חמור שומר שכר שחייב בקרן על שלא נשבע לשקר במקום ששומר חנם פטור דהיינו גניבה ואבידה משומר חנם שמשלם כפל ומלום זו אינה אלא לאחר שנשבע לשקר שגנבה ובאו עדים שהוא גנבה דכי אתרבי כפל בטוען טענת גנב לאחר שבועה אתרבי כדלקמן בשמעתין [שם מא:]. דקרנא בלא שבועה שהבהמה מחייבתו לשלם קרן משאמר נגנבה ואפילו לא נשבע לשקר זה המורה מן הראשונה שפוטרתו מלשלם קרן אם לא באו עדים שהוא גנבה אף על פי שמחייבתו כפל לאחר שנשבע לשקר ובאו עדים ובלא שבועה אין שם כפל [שם צד:]. השוכר פרה ונגנבה כו'. אע"פ שהשוכר חייב בגניבה ואבידה מ"מ אם רוצה לשקר ולשבע ...

מסורת הש"ס
עם הוספות

א) ב"מ נה., ב) [ב"מ מא: לד:], ג) שם לד, ד) [לעיל מה:], ה) לעיל מה: ב"מ ס: לג, נה: שבועות מט:, ו) לעיל מז:, ז) ד"ה קרנא, ח) סוף עמוד א, ט) [ד"ה ור"י], י) [ד"ה שוכר], כ) [ד"ה דמתיבן].

הגהות הב"ח

(א) גמ' שוכר כשומר חנם דמי נ"ב אע"ג דרבה ...

הגהות הגר"א

[א] תוס' ד"ה נפלה כו' והוא כו' ...

גליון הש"ס

רש"י ד"ה לא אם אמרת וכו' ולא ידענא. ע' ברכות דף כ"ט ע"ב ברש"י ד"ה מאן שמעת וכו':

תורה אור השלם

א) וְכִי יִשְׁאַל אִישׁ מֵעִם רֵעֵהוּ וְנִשְׁבַּר אוֹ מֵת בְּעָלָיו אֵין עִמּוֹ שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם: [שמות כב, יג]

הגהות וציונים

...

עוד שיטת הקדמונים בד"ה ואי ס"ד, ותוס' ב"מ מא ע"ב ד"ה קרנא), ומיושבת בזה קושית הפני יהושע: ס] צ"ל דהזומרא (ב"ש): ע] בדפו"ר פרכי' ונרצ"ל פרכינן: י] צ"ל גנב הוא וגם ס"ד דכפילא כצ"ל רש"ל (גליון) הגה זו משובשת ונתחברו שתי הגהות שונות, בדפו"י איתא דלסטים מזוין גנב הוא, ותיבת "גנב" נשמט אח"כ, ואינו מהגהת המהרש"ל, וההגהה "וגם ס"ד דכפילא כצ"ל רש"ל" הוא שיבוש, דכוונת המהרש"ל להגיה ההשמטה מדפוס ונציא המובא באות ז: כ] צ"ל מנא ליה (מצור דבש): ל] [שייך למתני' לעיל נה ע"ב] (גליון): מ] [צ"ל ונהנית] (גליון) עיין שינויי נוסחאות במשניות:

לא מבעיא אבלה דמשלמת. מיהת מה שנהנית מע"ג דלא פסדא דמשלמת להו נהנית: אבל נחבטה. דלמאי דהויא[ב] הזיקא ממוסף הוסי: אימא. הא נעל הסדה מבריח ארי מנכסי מבירו הוא שהלכך אם נהנית מבירו שלא בפקדנו בקרקע ומנוה הוא לעבד ומידי לא לעקול קמ"ל: שהוחלקה במימי רגליה. מרש"י לגיהא לחוסקא דלא מלקא מדעתיה הוא: לא שנו. דמה שנהנית הוא דמשלמת ולא מה שהזיקה: אלא. שהלכה מיד בחומה ערוגה שנפלה שם דכיון דלחוסקה היא שנפילה לחוסקה היא ומי מהלכה דכיון למזיל לחומה הוא מוקמה מנפשה: אבל. הלכה מערוגה לערוגה והלכה משלמת מה שהזיקה: לא תימא עד שתצא לדעת. שיהיו מעלים שלמת: ותחזור לדעת. שלא נעל בפניה כלומר: אלא כיון שיצאת לדעת. שיהיו מעלימה: אף על גב שחזרה שלא לדעת. להשתמש לא קני לה בשמירה פחותה לחמר ליה כיון דליפא כו': תהלתו בפשיעה. שלמו ליהה היה לו לשומרים שלא מכנם ומחלכל: וסופו באונס. לא היה יודע שחלך:

ולאסטמורי

לא מבעיא קאמר לא מבעיא אבלה [א]דמשלמת מה שנהנית אבל נחבטה אימא [ב]מבריח ארי מנכסי חבירו הוא ומה שנהנית נמי לא משלם קמ"ל ואימא ה"נ מבריח ארי מנכסי חבירו מדעתו הוא האי לאו מדעתו אי נמי מבריח ארי מנכסי חבירו לית ליה פסידא האי אית ליה פסידא היכי נפל[ג] רב כהנא אמר [ג]שהוחלקה במימי רגליה רבא אמר שדחפתה חברתה מ"ד שדחפתה חברתה כל שכן שהוחלקה במימי רגליה ומאן דאמר שהוחלקה במימי רגליה [ד]אבל דחפתה חברתה פשעה[ד] ומשלמת מה שהזיקה דא"ל [ה]איבעי לך עבורי חדא חדא אמר רב כהנא לא שנו אלא באותה ערוגה אבל מערוגה לערוגה משלמת מה שהזיקה ורבי יוחנן אמר [ו]אפי' מערוגה לערוגה ואפילו כל היום כולו עד שתצא ותחזור לדעת א"ר פפא לא תימא עד שתצא לדעת ותחזור לדעת אלא [ז]כיון שיצאתה לדעת אע"פ שחזרה שלא לדעת מ"מ דא"ל כיון דילפא כל אימת דמשתמטא להתם רחמא: ירדה בדרכה והזיקה משלמת מה שהזיקה: בעי רבי ירמיה ירדה כדרכה והזיקה במי לידה מהו אליבא דמאן דאמר [ח]תחלתו בפשיעה וסופו באונס חייב לא תיבעי לך כי תיבעי לך אליבא דמאן דאמר תחלתו בפשיעה וסופו באונס פטור מאי מי אמרינן כיון דתחלתו בפשיעה וסופו באונס פטור או דלמא הכא כולה בפשיעה הוא דכיון דקא חזי דקריבה לה למילד איבעי ליה לנמורה

ולאסטמורי

מע"ג דמן הדין היה פטור מ"מ מקנת מכמים הוא שיעשה לו כדי שיעשה מבידתו של מבירו מכל פורע מוטו מין לו לעשות מקנה ע"י[ט] זה להם הכא בשמעתין משמע דלאי הוה מדעתו הוה מעיד מבריח מרי ולא היה נוטל כלום מפש"י שהוא מגיל מבירו מן ההפקד לא עשו מקנה ונראה לר"י דמבריח מרי שלימו נוטל שכר היינו כשלין הדבר ברור שיצא לידי הפקד כגון שהמרי רחוק ואין יודע שם יצא כאן המרי שם לגו ואין מגילו מלא מלמגה ומן הפקד שדומג שמא יצא מכל שם הדבר ברור שיצא לידי הפקד ולידי דרשקת המרי אז מגיל מפי המרי עצמו אז ולאי נוטל שכרו כמו שנוף נהר ממול מבירו והך דשמעתין מיירי שהגילו[י] ירקות מצער בעלמא שלין נוטל הכהמה רוצה שהמצו בהממו בחרך ומצטער מע"פ שלא היו דמיה נפחתין בכך ולכך היה נחצב מבריח מרי לי הוה מדעתו ופוטר מוטו אין מגילו מהפקד דמה שהיה הלוה זקוק לפרעו אין זה הפקד שהרי נתחייב לו ואינו מגילו שלא מצער בעלמא ומחייב מבריח מרי ע"י כדמפרש טעמא בירושלמי לכתובות (פ"נ[יא]) ובגדלים (פ"ד[יב]) מפיים הויגא ליה ומחיל לי ואפי' במשכון מפיים הויגא ליה ויהיב לי משכוני ואפי' בב"ח דוקא עלמו[כ] מסיק לה בירושלמי ונראה להטעם משום שיכול לומר לו היימי מועל הרבה בני מלא שהיו פוטרין על מהופיהם[כא] שמרמיים על מהופיהם להגיל מן הצער הזה להיימו מעין מומו טעם והא דקרי בחזקת הבמים (ב"מ דף נג.) מבריח מרי נתן גרור ושועל נעל גרור ושועל דשכר מינה מיל והויגא מינה מיל מע"פ שמגילה מהפקד שהיה נהר שוטפה לא נקט לשון מבריח מרי לעניין שיפטר מבירו משכר הבהמה מלא לומר דלאי זה מזקה לאחי זה מיקון כמו לפקן גה פורמה[כב] או נעל וגדר ופרץ[כג] אלא מגין עליה פורמה אלא מצא לידי קלקול וביגון גרשון[כד] פסק בתשובה אחת על אחת עכו"ס שאחנם בימו של ישראל ובא ישראל אחר ולקחו ממנו אלא יחזיר לבעלים בחנם אבל ר"ש[כה] בהמקין (ביחין דף מח: [כו]) גבי עכו"ס הבא ממחת חוב וממחת מפרפרת אין בו משום סיקריקון שאם החזיק עכו"ס בקרקע של ישראל מחמת חוב שהיה לו עליו או מחמת מפרפרת בגזל בעלמא ואינו מסור בידו להרגו אין בו דין סיקריקון אפילו אם שהחה י"ב חדש לחת דמיו לבעלים בחיקון מכמים אלא מחזיר לו הקרקע בחנם דכיון דאין כאן סיקריקון אלא גמר ומקני מידי ומע"ג דשהחה י"ב חדש אלא גה לו שעה לכופו הלכך אין מכירת העכו"ס מכירה כלל ור"י אומר אלא מבעיא בחקום שאם אלא קנאו ישראל אלא היה מוחר לבעלים לעולם שהיה מוכרו אז נותנו לעכו"ס אחר והיה מטל מן הבעלים לגמרי אלא מצינו מבירה מרי כיון שמגילו מן ההפקד ואפי' קנאו בגזל מגילו מהפקד הוא כמו מקדים בדושים ומקלות בשכר לממרינן[כו] שנותן שכר עד כדי דמיהם ור"ת לכותבת דמיותא אז לעולם אין מגילו מן ההפקד מעפ"כ אין לחמותו כלל למבירה מרי דכיון שלא הניח מחוקת מוחר לבעלים דמים הללו כל שעה שירצו להשתמש אין מגילו מן ההפקד מעפ"כ אין לחמותו כלל למבירה מרי דכיון שלא הניח מחוקת ישראל ובא ליד הנכרי וזה מוציאו מיד הנכרי ומחזירו ליד ישראל לא דמי למבירה מרי ונוטל מה שהנהנו ומחמת היהודים הטרחים מעירם והשר מחזק קרקעותיהם שאין בהן מקקאות ואפי' יש בהן מקקה אם היות הקרקעות ביד אחרים לפרוע מהן מקקה אומר ר"י שאם לא ישראל ונקנאו מיד השר מחזירם לבעלים ונוטל מה שהנהנו לאין זה דומה למלכותא אלא גזילה למלכותא כי רגילו במדינה שמפקיעין היהודים לעמוד כמו פרעים בכל מקום שירצו ואין מלכותא היו מופקין שלא יחזיק המושל בגזלת היהודים כשילמו מעירו וכן היו נוהגין בכל מרן טרנוגי"ל ואם יש מלכות שאחה לבעות את הדין ועשות דין לעצמו אין זה דיגא למלכותא שהרי זה הדין אין הגון כלל ודומיא למוכס שאין לו קצבה (לקמן דף קיג.) והיכא שמשכיח נכסי מבירו אין זומה כלל למבירה מרי כגון יורד לתוך שדה מבירו ונעשו שלא ברשות[כז] ומקיף את מבירו מעלם רומיה[כח] וכגון ההוא דהומניה[כט] השוכר את הפועל לעשות בשלו והלחהו בשל מבירו דעולו מעשל הבית מה שהנהנו ואין להקשות בשלף נהר חמור מבירו למה אין לו שלא שכרו למה אין לו כל הפקדו דכיון דבשל חמור עומד עשה מה לנו לעשות לו מקנה שלא מדעתו אם ירצה יחנה[ל] (עם) המגיל לשלם חמורו ועוד דע"כ מירי ביטול להגיל על ידי הדחק דלא"כ לימא ליה מהפקר קונימין כדמתרינן החם על הבית וח"מ שכרו עולו לו דמשמע ניחא ליה שכל מי שיגיל יעול שכר כל זמן שלא יחמה בידו כיון שאין יכול להגיל שלא ע"י הדחק: **לא** שנו אלא באותה ערוגה. דכיון שהחלה נפילתה בחומה ערוגה בחומם מיהו מיב להעלומה מחומה ערוגה לערוגה הוי כשהה אחר:

גמ' איבעי לך עבורי. עיין נכ"מ לף לג ע"ב מוספות ד"ה מיבעי לך:

א] צ"ל נפלה (ב"ש, וכ"ה בכח"י ודפו"י): ב] בכח"י גרסינן פשיעה הוא (וכ"ה בר"ף ובראש, ונכון דאנברא קאי, הג' דק"ס אות ג): ג] צ"ל בהחוא הזקא: ד] אולי צ"ל על זה (ב"ש): ה] צ"ל שהצילוה (כ"ה בראש): ו] חיבת "עצמו" ליתא בדפוסי והוא מיותר: ז] צ"ל אוהבים (ב"ש): ח] צ"ל ורבינו גרשום (דפו"ר): ט] נדצ"ל רוחותיו (באה"מ): י] ג"א יאמר (גליון) מהרש"ל:

מבריח ארי. הא למה זה דומה למגיד למכיר לחבל ימגיל מלוין להגיל ממון מפריחם מן הסחק (ב"ב נג.). תחי' לתו בפשיעה ובופו באונס חייב. גמ' כל מזיקין קטנים וקלים לזוחל יכול להגיל שהרי הניחם ונא לו ובופו נמי עד למאיך חוק בא עליהן שאם היה אם לא היה יכול להגיל והו"ל חוחם מיהו מחילתו בפשיעה הוא למיב לסקי פסקין הלמחא בהפקד (לעיל דף מב). [ב"מ צג:].

מר א ב ג מיי' פ"ל מהל' נזקי ממון הל' יג סמג עשין סו טוש"ע ח"מ סי' שלד סעיף ד:

ליקוטי רש"י

מ"מבד ששמין עפ"י גב שדה אחר. אין שמין בהערוגה לפי שמפסיד מיד שמין תומה בכל שוויה ומתמנע למוד ובעל בשדה אחר ורלשינן בגמ' מלמד שמשמין תומו על גב שדה אחרים מלא שמין מים מלה בשעה שמוכלה כמה היתה יפה קודם שנאכלה ממנה הערוגה הוא וכמה היא יפה עכשיו והשתא לן דמים מעלם כולהו דמים דמי עלוקח מים מלה בשעה שנטעתה מיהו מעלה היא בשעה שנאכלה ממנה הערוגה שהרי יפה קודם שנאכלה ממנה כי מם דכר מוסגר [לעיל ג:]. תאלתא. דקלים קטנים [ב"ב כב:]. דינא דפרסאה. מנהג פרסיים לזון כך [ב"ב קנג:]. קפסה נטיעה. כלומר שנכנסה לרגות סמיך והיקף קטנה ומיעטו מלין כמה שמין תומה. שתי כפה. שתי מעות תומה. [כתובות קה:]. חזיר. שמה של מטבח מעין ושטרין מעות ילק [לקמן קיט:].

ר"ש שמין בית מאה באותה שדה. פי' בקונטרס (גרים פירקין) שמה מכלה ערוגה אחת שמין תומה מגב מים שמה כמה היתה יפה קודם שמכלה ממנה וכמה היא יפה עכשיו וקצה לר"י דלא מצית שמה קאי ס"ל למימר כמה היא יפה וכמה הוא יפה בעלמן זכר ועוד לקבעי בגמ' היכי שיימין הלא פירכה יפה מעמינו שמין ערוגה בגים שמה ומה שפ"ה בגמ' היכי שיימין דמים שמה בחנפי נפשה לא שיימין דמכמיתין ליה למזיק דקרמת ערוגה של קב או קביים תשוכה לפי דמיו מלא שמין ס' שמין ורוחין כמה דמים מגיעים לים שמה ומוזלין ושמין כמה נפחתה בשביל הערוגה וקשה להיכן מלינו שמי שומות הללו לנקלע לא כמיב מלא בשדה אחר שמין מה שהזיק מגב שדה אחרת ומן המשנה לא משמע כלל ועוד למ"ד בגמ' קלח בשעים קלחים לומר בשעים שיעורים כמותו אמאי נקט בממנימין ים שמה ועוד קשה דפריך בגמרא אלולהו אמולאי מסא דמיא אלא או קב או קביים רואין אותה כאילו היא ערוגה קטנה ומשערין אותה מאי נעי לאו בפני עלמה תקשי ליה מממני [א] דלקמני משמעריכן אותה בים שמה [א] ונראה לפרש דשמין ים שמה לקמני היינו ים שמה הנאכל שמין בשותה שדה כלקמני סיפא גמילמא דר"ש אם שמה שמה אם שמחים שמחים ולפי שלא פי משנתינו בכמה שמין אותה אלא שמאותה שדה שמין אותה מפרש בגמרא היכי שיימין ומפרש ר' יוסי בר חנינא שמה בשעים שמין ים אלא לעולם שמין שמה בשעים ומשלם לפי המשבון חזקיה אומר קלח בשעים קלחים כלומר לעולם מה שמלא[ב] בשעים שיעורין כמותן ר' ינאי אומר מרקב בשעים מרקבין ויש אלא יחזר לעולם שמין משלם לפי משבון ולר' ינאי משלם יותר מזיק מלר' יוסי בר חנינא דקרמת מרקב אינה ניכרת בשלים שמין כמו קרמת שמה שם שמין כדאמר רב פפא לשין שמין כור שם כורים מפני שפוגם מזיק ומע"ג דקמני בממנימין ים שמה אותה שדה לרבי יוחנן נקטינן[ג] שמין משערין בו כלל אלא במרקב משערין ורמה לר"י דמי משערין למר במרקב ולמר שמה[ד] לאו בעית שמה זכא קאמר להו ר' על ר'[ה] לשין דומה שדבים משמינו שם דשמה שמה שמה פירות קאמר דמשערין כדקמני שם שמה שמה ואין לחתוה על לשון בית שמה דקמני בממנימין דכיון שהפירות ממוכרין לקרקע שיך שפיר לקרות לשמה פירות הנאכל העומר לפי מה שמנה כל ערוגה וערוגה ימי הקליר ומשלם: כמה היתה יפה. הקרקע ליתכר כשהיא עם השמת: שמדר

ולאסטמורי בגוה תיקו: ביצד משלמת מה שהזיקה וכו': מנה"מ אמר רב מתנה דאמר קרא [א] ובער בשדה אחר [ב] מלמד ששמין על גב שדה אחר האי ובער בשדה אחר מבעי ליה לאפוקי רה"ר א"כ לכתוב רחמנא ובער בשדה חבירו א"נ שדה אחר מאי בשדה אחר ששמין על גב שדה אחר ואימא כוליה לאכי הוא דאתא לאפוקי רה"ר מגלן אם כן לכתביה רחמנא גבי תשלומין [ג] מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם בשדה אחר ל"ל דכתביה רחמנא גבי ובער ש"מ תרתי היכי שיימינן א"ר יוסי בר חנינא [ד]סאה בששים סאין ר' ינאי אמר [ה]תרקב בששים תרקבים חזקיה אמר [ו]קלח בששים קלחים מיתיבי אכלה קב או קביים אין אומרים תשלם דמיהן אלא רואין אותה כאילו היא ערוגה קטנה ומשערים אותה מאי לאו בפני עצמה לא בששים ת"ר אין שמין קב מפני שמשביחו ולא בית כור מפני שפוגמו מאי קאמר א"ר פפא ה"ק אין שמין קב בששים קבים מפני שמשביח מזיק ולא כור בששים כורין מפני שפוגם מזיק מתקיף לה רב הונא בר מנוח האי ולא בית כור ולא כור מבעי ליה אלא אמר רב הונא בר מנוח משמיה דרב אחא בריה דרב איקא הכי קאמר אין שמין קב בפני עצמו מפני שמשביח ניזק ולא קב בבית כור מפני שפוגם ניזק אלא בששים ההוא גברא דקן קשבא מחבריה אתא לקמיה דריש גלותא א"ל לדידי חזי לי ותלתא תאלתא בקינא הוו קיימי והוו שוו מאה זוזי זיל הב ליה תלתין ותלתא ותילתא אמר גבי ריש גלותא דדאין דינא דפרסאה[ו] למה לי אתא לקמיה דר"נ א"ל בששים א"ל רבא אם אמרו בנזקי ממונו יאמרו בנזקי גופו אמר ליה אביי לרבא בנזקי גופו מאי דעתיך דתניא המבביר כרמו של חבירו ממדר רואין אותו כמה היתה[ז] יפה קודם לבן וכמה היא[ח] יפה לאחר מכאן ואילו בששים לא קתני אטו גבי בהמתו נמי מי לא תניא כי האי גוונא דתניא [ט]קטמה נטיעה רבי יוסי אומר גוזרי גזירות שבירושלים אומרים נטיעה בת שנתה שתי בסף בת שתי שנים ארבעה בסף אכלה חזיז רבי יוסי הגלילי אומר נידון במשוייר שבו וחכמים אומרים רואין אותה כמה היתה יפה וכמה היא יפה אכלה

הוא ומינו מנוי ליממר ועני שמין ידו מעגת למי קרקע גדולה קונה לומו ניומר מדמיו וקרמת ערוגה על קב או כור או קביים מניע[ז] ו לפי דמיו מלא שמין שמים שמים כמה שוין ולומין כמה דמים מגיעין לים שמה ומוזלין ושמין כמה נפחתו למי בשביל קרמת ערוגה זו ות"ת למה הוזכר בית שמה שמה היו שמין ממלה הערוגה בשמים שמין כמה היו יפין וכמה הן יפין לא היה מעלם כלום שמין קרמת ערוגה קטנה ניכרת בשמים שמין מכל בית שמה ניכרת: תרקב בששים תרקבין. שלשים שמין שמין ולא שמים לפ"ר מפקדא ליה לניזק שמין קונן מלוין לשמים שמין לפי שמרוחין הן למדם ניעור ומועמין הן למשופע נכנסים: קלח בפ' קלחים. מה שמלא[ח] בפ' שיעורין כמותן: תשלם דמיהן. כמו שנאמרין קב או קביים כתוב: מאי לאו בפני עצמו. וקשיא לכולהו: לא בששים. ולכל חד לשיא ליה: אין שמין קב בששים קבים. פי שמלא קב בשים קבים: מפני שמשביח מזיק. לשמים־קבים שין להם מכר מפני שמרוחין הן לעני ומועמין למיטי וכל שכן לעשיר ועוד שמין קרמת קב ניכרת בשמים קבים: ולא כור בששים כורין. שלא כור מדאתה שין שמין מותה בשמים כורין: מפני שפוגם מזיק. לפי שמלא המשופע נכנסים ותלא לקנות קרקע גדולה קונה מותה כמהות מלמה קרמה ניכרה יותר מדמיו[ט] ועוד קרמת כור גדולה היא מאד מלא כל שמה שמין בשמים: ולא כור מבעי ליה. דלקמני שין שמין קב ולא קתני בית קב: קב בבית כור. שין קרמתו נרלית: כור. שלשים שמה: קשבא. דקל: אמר ליה. ריש גלותא מי למימי: ותלתא תאלתא בקינא הוו. שלשה דקלים זה שלש זה: דינא דפרסאה. שמיו שין מולה: אם אמרו. בפ' להקל על המזיק: בנזקי ממונו. כמה שמלה מהממו והזקה: יאמרו בנזקי גופו. שהזיק בעלמו ניכר שקלן לדקל: המבביר כרמו. שיפת וכילה: קטמה נטיעה גרסינן כהמה שקטמה נטיעה: גוזרי גזירות. קונסי קנסות שלמון ומקן ין שבשלוש בפרק מהרת לכהונה[י]: חזיז. שמה: במשוייר שבה. רואין אם הנאכל העומר לפי מה שמנה כל ערוגה וערוגה מימי הקליר ומשלם: כמה היתה יפה. הקרקע ליתכר כשהיא עם השמת: שמדר

קשבא. פי' בקונטרס דקל וכן משמע דקמני ומלמא מלמא בקינא הוו קיימי ומלי הם דקלים כדמוכח בהמוכל (לקמן דף נב:) מזון מלי כי גופי וקמני גופי קנו דקלי וקשה דבפ"ק דע"ז (דף יג:) מנן דקל טב ומגב ונקלפא ומפרש גמ' [י] מגב קשבא ומשמע יש מיני דקלים הרבה שמחד קרוי דקל סמה ומחד קרוי מגב דהיינו קשבא ועכרוך פירש דקשבא הוא דקלא פרסאה: **דדאין** דינא דפרסאה. ר"ת שדקל פרסאי דמר לקמן[כ] הלכתא כוותיה דרש גלותא דדקלא פרסאה ולפי מה שפירש בעכרוך דקשבא דקלא פרסאה לי מפשר לפרש כן:

הגהות הגר"א

[א] תוס' ד"ה שמין כו' וני"ל דשמין בית מאה. ר"ג וכלאמ"ל פי' דהכי קאמר שמה שמין בשמה שמות מכלה שמין בש"ע ולר"י בשמות מהרקב:

תורת אור חשלם

א) כִּי יַבְעֵר אִישׁ שָׂדֶה אוֹ כֶרֶם וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירָה וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם:

[שמות כב, ד]

הגהות וציונים

ב) כתב מצור דבש שצ"ל דינא דפרסאי (וכ"ה בר"ש דפ"ר) או שצ"ל דינא פרסאה (וכ"ה בכת"י ובר"ש"א): ג) נ"א חיה, ר"ש"ל (גליון): ד) נ"א הוא, ר"ש"ל (גליון) ע"י"ש בהגהות והערות: ה) בדפו"ר חשוב לו ונדצ"ל חשובה לפי דמיו (וכן העתיקו התוס', דבש תמר): ו) יש להוסיף שמין בס' (באה"מ): ז) צ"ל מדמיה: ח) שיך לעיל במשנה (גליון): ט) גי' ת"ח אמתני', וכן הוא בפ' השואל צט ע"ב ועי"ש (גליון): י) יש להוסיף שמין בששים (באה"מ): כ) צ"ל נקמיי': ל) נדצ"ל למר בס' (מהר"ם שי"ק סוף נוסחא א): מ) צ"ל ארבעת קבין (דבש תמר, וכצ"ל בסמוך):

ב) [לקמן דף נט:], ג) ממוטת קה., ד) קד:, ה) עירובין כב:, ו) יד:, ז) נט ע"א.

אכלה סמדר ר' יהושע אומר רואין אותן כאילו הן עגבים עומדות ליבצר. ואפילו אם נתקלקל המשוירת משלם כעגבים העומדות ליבצר ודוקא בסמדר דעגבים פעמים שחלו ממתקלקלים ואלו ניתוסים לפיכך אין נידונין במשוייר אבל מתוחה לגילה להתקלקל מיד ומחזי מודה ר' יהושע אומר מי כרמי יוסי הגלילי מי כרמן ומטעה גדולה כמו סמדר בעגבים יקטר כמשוייר שכן מי נמי מתוחה לא קנסו כל כך כמו בעגבים ולא יהא נידון כמשוייר שכן לרבי יהושע ורמה למע"ג דאמר ר' יהושע רואין אותן כאילו עומדות ליבצר מ"מ שמין אותן מגד קרקע דהא ר"ש נמי קאמר הכי בפגים אי טסר וע"כ מגד קרקע שמין אותן כיון דלריכי לגדה (ג) ובפירות גמורים דוקא קאמר רבי שמעון דמשלם פירות גמורים ממש:

ומאי ניהו כי היאך דפליג. הכא משמע דקאי אסיפא דמתניתין דקתני אכלה סמדר רבי יהושע אומר רואין אותן כאילו הן עגבים עומדות ליבצר וחכ"א רואין כמה היתה יפה וכמה היא יפה רבי שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון בר"א בזמן שאכלה לולבי גפנים ויחורי תאנים אבל אכלה פגים או בוסר רואין אותן כאילו עגבים עומדות ליבצר קתני מיהת וחכ"א רואין אותן כמה היתה יפה וכמה היא יפה ולא קתני בששים אלא מאי איכא למימר בששים ה"נ בששים אמר אביי ר' יוסי הגלילי ור' ישמעאל אמרו דבר אחד ר' יוסי הגלילי הא דאמרן רבי ישמעאל דתניא (א) מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם מיטב שדהו של ניזק ומיטב כרמו של ניזק דברי ר' ישמעאל ר"ע אומר לא בא הכתוב אלא לגבות לניזקן מן העידית וק"ו להקדש ולא תימא כרב אידי בר אבין דאמר רב אידי בר אבין כגון שאכלה ערוגה בין הערוגות ולא ידעינן אי כחושה הואי אי שמינה הואי דאמר[ה] קום שלים שמינה במיטב דאיכא השתא דהכי לא אמרינן מאי טעמא המוציא מחבירו עליו הראיה אלא במיטב דלקמיה ומאי ניהו כי היאך דסליק אמר מר ר"ש בן יהודה אומר משום ר"ש במה דברים אמורים שאכלה לולבי גפנים ויחורי תאנים הא סמדר רואין אותן כאילו עגבים עומדות ליבצר אימא סיפא אכלה פגים או בוסר הוא דרואין אותן כאילו עגבים עומדות ליבצר הא סמדר רואין אותן כמה היא יפה וכמה היתה יפה אמר רבינא כרוך ותני בר"א בזמן שאכלה לולבי גפנים ויחורי תאנים אבל אכלה סמדר פגין או בוסר רואין אותן כאילו עגבים עומדות ליבצר אי הכי ר"ש בן יהודה היינו רבי יהושע אוכא ביניהו כחש גופנא ולא מסיימי אביי אמר מסיימי ומסיימי מאן תנא דחיש לכחש גופנא ר"ש בן יהודה היא דתניא[ו] ר"ש בן יהודה אומר משום ר"ש בן מנסיא אונם אינו משלם את הצער מפני שסופה להצטער תחת בעלה אמרו לו אינו דומה נבעלת ברצון לנבעלת באונס אמר אביי הני תנאי ור"ש בן יהודה אמרו דבר אחד רבי שמעון בן יהודה הא דאמרן הני תנאי מאי היא דתניא רבי יוסי אומר נבי חיה בן עזאי אומר נבי מזונות מ"ד נבי חיה כ"ש נבי מזונות ומ"ד נבי מזונות אבל נבי חיה לא דאמר ליה אתתא דידי פקחא היא ולא מבעיא חיה רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע עבוד עובדא כוותיה דר"נ בששים לישנא אחרינא רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע שמו דקלא אגב קטינא דארעא[ז] והלכתא כוותיה דרב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע בדקלא דארמאה[ח] והלכתא כוותיה דריש גלותא בדקלא פרסאה אליעזר זעירא הוה

ומעמייהו משום לשון זומה נבעלת משום נבעלת גרון כדקאמרי: **אונם** אינו משלם את הצער. בפרק חלון נערות (כתובות דף נ. ושם[ט]) גבי הא דתנן האונס נותן את הנער בעי מגמרא נער דמתי מע"פ דכתיב בסוף הוא שים נער גדול בכתולה שנבעלה מחמת בעלה וכוב קטנה מוליה מזה שיהו משום נבער דהנערה מוליט פסיעה ליה ללא משלם לפי שסופה להצטער מחמת בעלה דמנין דמחניתין דהמם מיים לכחש גופנא שהאונס נותן את הנער ומפתה פטור ומדפטרינן מפתה מלמד מיים לכחש גופנא מה שסופה להצטער מחמת בעלה הלכך בעי נבי נבי דמתי:

הוה

מסורת הש"ס עם הוספות

ב) לעיל ו: גיטין מה:, ג) מכות לט. [פ"ק], ד) ברכות לו:, ז) [ק"ח ו:], ה) לעיל מב:, ו) [ד"ה נעבד].

הגהות הב"ח

(ב) רש"י ד"ה במה היתה יפה: (ג) ד"ה ג"ל דנישומין מגד: (ג) תוס' ד"ה אכלה כו' לגריכי לגדה דבפירות:

גליון הש"ס

גמ' כחש גופנא. עיין ב"מ דף קד ע"ב ומוספות שם ד"ה מנה:

תורת אור חשלם

א) כִּי יַבְעֵר אִישׁ שָׂדֶה אוֹ כֶרֶם וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירָה וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם: [שמות כב, ד]

הגהות וציונים

ד] בכת"י דאמרינן לית קום: ה] צ"ל האשבו"ן, יעב"ץ (גליון) וכ"ה בכת"י: ו] צ"ל כפירות (ב"ש):

עין משפט נר מצוה

מה א ב מיי' פ"ל מהלכות נזק ממון הלכה יד סמג עשין סו טוש"ע ח"מ סימן שלד סעיף ו:

ליקומי רש"י

פגים. מתניס שלא ניפלו כל צרכן (ויקרא פרה). מיטב שדהו של ניזק. שאם אכלה ערוגה משדהו שמין ערוגה משומחת של ניזק כמה יפה עכשיו שם ניזק כמה יפה היתה ומכח פחות מכאן יפה מכח פלוני ומכח פלוני לו (ל"ל ו:). השתא משמע שאם שילח בעירו ואכלה ערוגה של אחר שמין אותה ערוגה כמה יפה היתה ומכח פחות מכאן ומפילו אחתה זו משומח משלם שמנה. לא בא הכתוב. להחמיר עליו לשלם יותר ממה שהזיק. אלא לגבות לניזקין. שיעור דמי נזקו כמות שהוא (גיטין מח:). מן החשידית. של מזיק דמשמע ערוגה של מזיק לפי מה שהיא ומה מזיק בה ליתן לו קרקע כדמי נזקו נותן לו מיטב שהזיק זהו שאם אין לו מעות ונוטה לשבוע לו קרקע משומח ליתן לו מקרקע משלה שלו. שרוגה בין השרוגות. וכיו כמו משומח ומשומח משובחת זו שלל זו (גיטין שם). ויש שם ערוגות שמנות וטעונות פירות הרבה וכמוהות וטעוטות משלו ולא ידעינן בך ערוגה שנאכלה מהי ניהו. המוציא מחברו עליו הראיה. הם ניזק הוא מוציא ממציהו ועליו הראיה (ל"ל ו:). עליו להביא עדים לכדי את הספק ולמוציאם היא נשבע קמא (דף מו:) מי שעל דברים יגיע ליום שלישי (שמות כד) יגיע ליום שלישם (גיטין שם). כרוך ותני. כריך ומני לכולהו ממש כמו (ברכות נט.). שני תלמידים שכרך אחד משוחה לאחד (שבת לד:). מיללת (פרשת יא: ועי' ברש"י שמות א, יט). בדקל"א דארמאה. ממרים עליים שם (שבת קמג.). ממרים עוסים ומפשלים יפה (שם נט.).

הוה - סיים מסאני אוכמי וקאי בשוקא דנהרדעא אשכחוהו דבי ריש גלותא וא"ל מאי שנא הני מסאני אמר להו דקא מאבילנא אירושלים אמרו ליה את חשיבת לאיתאבולי אירושלים סבור יוהרא הוה אתיוה ותבשוה אמר להו גברא רבה אנא אמרו ליה מנא ידעינן אמר להו או אתון בעו מינאי מילתא או אנא איבעי מינייכו מילתא אמרו ליה בעי את אמר להו האי מאן דקץ כופרא מאי משלם אמרו ליה משלם דמי כופרא והא הוו תמרי א"ל משלם דמי תמרי אמר להו והא לאו תמרי שקל מיניה אמרו ליה אימא לן את אמר להו בששים אמרו ליה מאן אמר כוותיך אמר להו הא שמואל חי ובית דינו קיים שדרו קמיה דשמואל אמר להו שפיר קאמר לכו בששים ושבקוהו: ר"ש אומר אכלה פירות גמורים כו': מ"ט הא דאמר רחמנא [א] ובער בשדה אחר [ו] מלמד ששמין על גב השדה ה"מ מידי דצריך לשדה הני כיון דלא צריכי לשדה בעייניהו בעי שלומי אמר רב הונא בר חייא א"ר ירמיה בר אבא דן רב כר"מ ופסק הלכתא כר"ש דן רב כר"מ דתניא [ז] *כתב לראשון ולא חתמה לו לשני וחתמה לו אבדה כתובתה דברי ר"מ רבי יהודה אומר יכולה היא שתאמר נחת רוח עשיתי לבעלי אתם מה לכם עלי ופסק הלכתא כר"ש כי הא דתנן ר"ש אומר אכלה פירות גמורין משלמת פירות גמורין אם סאה סאה אם סאתים סאתים: **מתני'** [ב] המגדיש בתוך שדה חבירו שלא ברשות ואכלתן בהמתו של בעל השדה פטור ואם הוזקה בהן בעל הגדיש חייב ואם הגדיש ברשות בעל השדה חייב: **גמ'** לימא תנן דלא כרבי דאי כרבי [ג] האמר עד שיקבל עליו בעל הבית לשמור אמר רב פפא הכא [ג] בנטר בי דרי עסקינן דכיון דא"ל עייל וגדוש עייל ואנטר לך הוא: **מתני'** [ד] [ד] השולח את הבעירה ביד חרש שוטה וקטן פטור בדיני אדם וחייב בדיני שמים [ה] שלח ביד פקח הפקח חייב [ו] אחד הביא את האור ואחד הביא את העצים המביא את העצים חייב [ז] אחד הביא את העצים ואחד הביא את האור המביא את האור חייב [ח] בא אחר וליבה המלבה חייב ליבתה הרוח כולן פטורין: **גמ'** [ה] אמר ר"ל משמיה דחזקיה [ט] לא שנו אלא שמסר לו גחלת וליבה אבל מסר לו שלהבת חייב מ"ט מעשיו קא גרמו לו ורבי יוחנן אמר אפילו מסר לו שלהבת פטור מ"ט צבתא דחרש גרמה לו ולא מחייב עד שימסור לו גווזא סלתא

רש"י

מסאני אוכמי. מנהג אבלים: כופרא. בתמרים כבוסר בענבים: דמי כופרא. אינו כלוס לימכר עכשיו: והא הוו תמרי. לאחר זמן: בששים. עם הקרקע דהכל בכלל שהקונה קרקע בפירותיה נותן עיניו קלת בשבח של אחר זמן: דן רב. מעשה עבד: פסק הלכתא. כלומר לימד לתלמידים שהלכה כר"ש הלכה פסוקה לדורות: לא חתמה לו. שדה המיוחדת לכתובה: אבדה כתובתה. ולא מלית לומר נחת רוח עשיתי לבעלי דא"כ הוה לה למעבד לראשון אלא ודאי גמרה ומקניא: נטר בי דרי. שומר הגרנות שמנהגן היה לעשות כל בני הבקעה בגורן אחד זה גדישו וזה גדישו וממנין שומר ובההיא אפי' רבי מודה: מתני' המביא את העצים חייב. דאי לאו אחרון קמא לא עביד מידי: גמ' צבתא. לבת טנליי"ש: גווזא. קוליס: סלתא

תוספות

הוה סיים מסאני אוכמי. משמע שלא היו רגילין במנעלים שחורין וכן משמע בסדר תעניות אלו (תענית כב. ושם) דקאמר אדהכי אתא ההוא גברא דסיים מסאני אוכמי ולא רמי חוטי כדי שלא יכירו בו שהוא יהודי ותימה דבפ"ק דבילה (דף טו.) תנן אין משלחין מנעל לבן ביו"ט מפני שצריך גילת הגיר להשחירו משמע שלא היו נועלים אלא שחור ואומר ר"ת דהמנעל ודאי היה שחור אבל הרלועות היו לבנות ומסאני אוכמי דהכא ודמסכת תענית היינו המנעל והרלועות הכל היה שחור [א] והיינו דאמרינן בפרק בן סורר (סנהדרין דף עד: ושם) בשעת השמד אפי' לשנויי ערקתא דמסאני אסור שהרלועות היו משונות משל נכרים ואבילות דאליעזר היה כזה שהיה לובש שחורים ומתכסה שחורים והיה רוצה שאפי' הרלועות יהיו שחורים שלא יהא עליו כלל גד לבנונית מפני חיבתה של ירושלים:

כתב לראשון ולא חתמה לו כו'. בסוף מי שהיה נשוי (כתובות דף נה. ושם) מפרש רב אשי דאפילו ר"מ לא קאמר אלא בשני לקוחות דלאו איתא לנחת רוח עבדה מקמא [ט] אבעי לה למעבד אבל בלוקח אחד אפילו ר"מ מודה וא"ת דבפ' הניזקין (גיטין נח. ושם) גבי לקח מן האיש וחזר ולקח מן האשה מקחו בטל אמר רב לא שנו אלא דא"ל לך חזק וקני אבל בשטר קנה ואלקח מן האיש וחזר ולקח מהאשה קאי כדמוכח בסוגיא ואור"י שיש לחלק בין כתבה בשטר עלמו של בעל לכתבה שטר בפני עלמו ועוד אומר ר"י דאפילו בשטר של בעל איירי התם אלא שכתבה שהיא עלמה מכרה ללקוחות אבל חתמה לו דהכא היינו שמחלה שעבוד כתובתה שיש לה על שדה זו וכן משמע לשון חתמה כלומר שנתרלית במקח ולא מחתה בו וה"ר אלעזר מגרמ"ך פי' דטעמא דרב התם דבשטר קונה משום דס"ל אחריות טעות סופר הוא והוי כאילו קבלה עליה אחריות אבל אם פירש [ב] בלא אחריות לא קנה אפי' בשטר ושמואל דאמר עד שתכתוב לו אחריות משום דקסבר אחריות לאו טעות סופר הוא דפליגי בהכי בפ"ק דבבא מציעא (דף יד.) דשמואל קאמר בהדיא דשעבוד צריך לימלך ורב נמי אמר התם [ט] נמלא שאינו שלו רב אמר יש לו מעות ויש לו שבח ומשמע דפשיטא ליה דאפי' לא פירש לו את השבח קאמר רב דיש לו שבח והיינו משום דאית ליה דאחריות טעות סופר הוא:

ופסק הלכה כר"ש דאמר אכלה פירות גמורין כו'. פי' ר"ת דמהכא פשיטא לן בפרק נערה בכתובות (דף נא. ושם [ב]) דכל העומד ליגזז כגזוז דמי לענין בעל חוב דלא טריף להו אע"ג דפלוגתא לענין שבועה בפרק שבועת הדיינין (שבועות דף מג. ושם [ב]) בענבים העומדים ליבצר אי כבלורות דמיין אי לא:

המגדיש בתוך שדה חבירו וכו'. אלטריך למיתנייה או למסתמה דלא כרבי או לאשמועינן דאפילו רבי מודה בהא כדמפרש בגמרא:

ליבתה הרוח כולן פטורין. פר"י דברוח מלויה איירי כדמשמע בגמ' דסתם ליבוי דרוח מיירי ברוח מלויה מדפריך עלה דברייתא וליהוי כזורה ורוח מסייעתו ואי ברוח שאין מלויה הא לא הוה ליה לאסוקי אדעתיה וא"ת כיון דמתלבה ברוח מלויה יתחייב האחרון של הנחת עלים [ואור"י] דבכל דוכתי אשכחן שמתחייב לענין אש בשיכול להזיק ברוח מלויה כגון [י] אבנו וסכינו ומשאו שהניחן בראש גגו ונפלו ברוח מלויה והזיקו וכופף קמת חבירו בפני הדליקה דמטיא ליה ברוח מלויה [כ] ואין לחלק משום דבהנהו אין מחוסר אלא הולכת האש בעלמא ע"י רוח מלויה אבל כאן מחוסר ליבוי ואין שם אש עליו ולא קריא ביה המבעיר את הבערה דהא בפ"ק (דף ט:) אמר גחלת כמה דשביק ליה מעמיא עמיא ואזלא אע"פ שמתגלגלת בטלטולו מעמיא עמיא ואזלא הא אם דרכה להתלבות ע"י נדנודו של תרש המטלטלה היה המוסר לו חייב הכא נמי יהיה האחרון חייב אע"פ שמחוסר ליבוי וי"ל דלבתו הרוח דמתני' קאי אבא אחר וליבה דהשתא הוי ליבה וליבתה הרוח כברייתא דגמ' וכן משמע ליישנא דכולן ובאין בליבויו כדי ללבות ולא ברוח בפני עלמו כדי ללבות כמו שמפרש בגמ' ובחנם דחק לפרש דליבתו הרוח היינו ליבה וליבתו הרוח אלא נראה לפרש דליבתו הרוח היינו שליבתה הרוח בפני עלמה ברוח שאין מלויה וליבה וליבתו הרוח בגמ' בין אין מלויה וכגון שקודם ליבוי [ל] כבר בא הרוח שליבתו לבסוף איזה רוח שיהיה דמאחר שבא כבר כך לי שאינו מלויה כמלויה וכן משמע מתוך פירושו של רבא שמירך כגון שליבה ברוח מלויה וליבתו הרוח ברוח שאינה מלויה מכלל דמעיקרא ס"ד שמעיקרא בא הרוח שלבסוף ליבה וכן משמע בירושלמי [י] דמתניתין איירי ברוח שאינה מלויה דגרסינן התם ליבתו הרוח כולן פטורין תמן אמרינן [מ] ברוח של אנוסים [נ] אבל ברוח שהעולם מתנהג בו חייב ר' יוחנן ור"ל תרוייהו אמרי אפי' ברוח שהעולם מתנהג בו שפעמים הוא בא ופעמים אין בא:

ליבה

עין משפט נר מצוה

מו א מיי' פ"ו מהל' אישות הלכה יא סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סימן ל סעיף יז וסימן ק סעיף ג:

מז ב ג מיי' פ"ג מהל' נזקי ממון הלכה טו ועיין בהשגות ובמ"מ סמג עשין סו טוש"ע ח"מ סימן שצג סעיף ד:

מח ד מיי' שם פי"ד הלכה ה סמג שם טוש"ע ח"מ סימן תיח סעיף ז:

מט ה מיי' שם הלכה ו טוש"ע שם סעיף ח:

נ ו ז ח מיי' שם הלכה ז ועי' בהשגות ובמ"מ טוש"ע שם סעיף ט:

נא ט מיי' שם הלכה ה טוש"ע שם סעי' ז:

ליקוטי רש"י

כתב לראשון. שטר מכר על שדה שלה. ולא חתמה לו. לא הודית לאותו מכר וכתב שטר אחר ללוקח שני על שדה אחרת וחתמה לו. אבדה כתובתה. אם אין שם בני חורין שכר הלאשון אומר הנכסי ליך מקום לגבות הימנו. יכולה היא שתאמר כו'. מן השני תגבה [כתובות נה.]. עד שיקבל עליו בעה"ב לשמור. דעל ותיב ועייל לך קאמר ליה [ב"מ פא.]. וסבר רבי שאל ונטור את קאמר ליה [ביצה מ.]. פטור מדיני אדם. ...

מסורת הש"ס עם הוספות

א) [לעיל דף נח:], ב) כתובות נה., ג) לעיל מז: ב"מ פא. ולאחר, ד) לעיל כב: ע. קידושין מב., ה) לעיל ט: [ע"ש], ו) [ד"ה אפילו], ז) [ד"ה כתבה], ח) [ד"ה אבל], ט) בע"ב, י) [ד"ה סוף], כ) [ד"ה כגלורות], ל) לעיל ו, מ) לעיל נו, נ) ה"ד.

הגהות הגר"א

[א] תוס' ד"ה הוה כו' והיינו דאמרינן כו'. נ"ב אבל הרי"ף והרא"ש (בסנהדרין שם) כתבו שאל ישראל היו שחורות ושלנים לדומות:

תורה אור השלם

א) כִּי יַבְעֶר אִישׁ שָׂדֶה אוֹ כֶרֶם וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירֹה וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם: [שמות כב, ד]

לעזי רש"י

טנליי"ש. פירוש לבת, מלקחיים (רש"י שמות כה, לח; כלי שתופסין בו כל כלי מתכות הסמוך לאור). (ערוך ערך צבת ד')

הגהות וציונים

א) נדצ"ל דקמא (באה"מ): ב) צ"ל פירשה (ובדפו"ר פי'): ג) רש"ל (גליון) וכ"ה בכתי, ועי' כוס הישועות: ד) צ"ל ליבוין (באה"מ): ה) צ"ל אמרין (דפו"ר): ו) צ"ל אונסים (באה"מ וכ"ה בירושלמי):

סלתא שרגא דההוא ודאי מעשה דידיה גרמו: שלח ביד פקח הפקח חייב וכו': אמר ר"נ בר יצחק מאן דתני ליבה לא משתבש ומאן דתני ניבה לא משתבש מאן דתני ליבה לא משתבש דכתיב א) בלבת אש ומאן דתני ניבה לא משתבש דכתיב ב) בורא ניב שפתים: לבתה הרוח כולן פטורין: ת"ר ליבה ולבתה הרוח אם יש בלבוי כדי ללבותה חייב ואם לאו פטור אמאי ליהוי כזורה ורוח מסייעתו אמר אביי הכא במאי עסקינן כגון שליבה מצד אחד ולבתו הרוח מצד אחר רבא אמר כגון שליבה ברוח מצויה ולבתו הרוח ברוח שאינה מצויה ר' זירא אמר כגון דצמרה צמורי רב אשי אמר [א] כי אמרינן זורה ורוח מסייעתו ה"מ לענין שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה אבל הכא גרמא בעלמא הוא וגרמא בנזקין פטור: מתני' השולח את הבערה ואכלה עצים או אבנים או עפר חייב שנאמר ג) כי תצא אש ומצאה קוצים ונאכל גדיש או הקמה או השדה שלם ישלם המבעיר את הבערה: גמ' אמר רבא למה לי דכתב רחמנא קוצים גדיש קמה ושדה צריכי דאי כתב רחמנא קוצים ה"א קוצים הוא דחייב רחמנא משום דשכיח אש גבייהו ושכיח דפשע אבל גדיש דלא שכיח אש גבייהו ולא שכיח דפשע אימא לא ואי כתב רחמנא גדיש הוה אמינא גדיש חייב רחמנא משום דהפסד מרובה הוא אבל קוצים דהפסד מועט אימא לא קמה למה לי מה קמה בגלוי אף כל בגלוי ולר' יהודה דמחייב אנזקי טמון באש קמה למה לי לרבות כל בעלי קומה ורבנן לרבות כל בעלי קומה מנא להו נפקא להו מאו הקמה ורבי יהודה או מיבעי ליה לחלק ורבנן לחלק מנא להו נפקא להו מאו השדה ורבי יהודה אידי דכתב רחמנא או הקמה כתב או השדה שדה למה לי לאתויי לחכה נירו וסכסכה אבניו ולכתוב רחמנא שדה ולא בעי הנך צריכא דאי כתב רחמנא שדה הוה אמינא מה שבשדה אין מידי אחרינא לא קמ"ל א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן אין פורענות באה לעולם אלא בזמן שהרשעים בעולם ואינה מתחלת אלא מן הצדיקים תחלה שנאמר כי תצא אש ומצאה קוצים אימתי אש יוצאה בזמן שקוצים מצוין לה ואינה מתחלת אלא מן הצדיקים תחלה שנאמר ונאכל גדיש לא נאמר אלא ונאכל גדיש שנאכל גדיש כבר: תאני רב יוסף מאי דכתיב ד) ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר כיון שניתן רשות למשחית אינו מבחין בין צדיקים לרשעים ולא עוד אלא שמתחיל מן הצדיקים תחלה שנאמר ה) והכרתי ממך צדיק ורשע בכי רב יוסף כולי האי נמי לאין דומין א"ל אביי טיבותא הוא לגבייהו דכתיב ו) כי מפני הרעה נאסף הצדיק אמר רב יהודה לעולם

רש"י

סלתא. עלים דקים: ניבה. כשאדם מדבר מנענע שפתיו ורוח יולא: ליהוי כזורה. דחייב משום מלאכה בשבת אע"פ שהרוח מסייעתו כשהוא מגביה התבואה ברחת שקורין פלי"א: מצד אחר. דלא אהני איהו: כגון שליבה ברוח מצויה. כשהתחיל ללבות לא היתה הרוח נושבת בחזקה ולא היה מבעיר בכך ובאתה רוח שאינה מצויה ולבתו דמילתא דלא סליק אדעתא הוא אבל זורה לענין שבת סגי לה ברוח מצויה ולהכי איכוין: צמרה צמורי. לשון אישתא צמירתא (שבת דף סז.) חמימות כלומר שלא נפח ממש אלא בנשימה כדרך המחמם בנשימתו את ידיו דאין זה ליבוי כלל: מלאכת מחשבת. נתקיימה מחשבתו דניחא ליה ברוח מסייעתו: מתני' או עפר. לחכה נירו ותקלקל: גמ' דשכיח אש גבייהו. אין בני אדם מוזהרין בהן דלכך עומדין הלכך איכא למימר זה פשע: אבל גדיש כו'. דליכא למימר אנוס היה: [ולר"י]. פלוגתא דרבי יהודה בהאי פירקא (ד' סא:): כל בעלי קומה. אף בעלי חיים ואילנות: נירו. חרישה שלא נזרע. סכסוך שייך באבנים לחיכה בשאר דברים: הוה אמינא מה שבשדה. תבואה קאמר קרא ולא קרקע ממש להכי כתב קמה נהדיא דהשתא אתרבי שדה לגופה של קרקע: הכי גרסינן כולי האי נמי לאין דומין. כלומר להכל חשובים הצדיקים שקודמים לפורענות: טיבותא הוא. שלא יראו ברעה העתידה לבא דכתיב כו':

תוספות

ליבה ולבתה הרוח אם יש בליבויו כדי ללבות חייב ואם לאו פטור. בשאין ברוח בפני עצמו כדי ללבות מיירי דאי בשיש בו כדי ללבות אפילו בשיש בליבוי המלבה כדי ללבות למה יתחייב דבלאו איהו נמי היה הולך ומזיק אלא ודאי כשאין ברוח כדי ללבות מיירי ולכך כשיש בליבויו כדי ללבות חייב המלבה כי הוא עשה הכל דהוה ליה כמו זה יכול וזה אינו יכול דחשיב אינו יכול מסייע שאין בו ממש בפרק המצניע (שבת ד' צג. ושם) ואם אין בליבויו כדי ללבות אע"פ שגם ברוח אין כדי ללבות פטור דלא מיחייב משום אשו אלא אם כן עשה כל כך בפני עצמו בלא סיוע הרוח או דבר אחר שיוכל להזיק ברוח מצויה אחר גמר המעשה שלו דהכי משמע המבעיר את הבערה שבפני עצמו עשה את הבערה שיכול להזיק ברוח מצויה ולכך כאן פטור דבלאו ליבוי לא היתה יכולה להזיק והליבוי דהיינו גמר עשייתה לא עשה המלבה בפני עצמו ופריך אמאי פטור ליהוי כשעושה הליבוי ע"י סיוע הרוח כאילו עשאה בפני עצמו כמו לענין שבת דחשיב זורה ורוח מסייעתו כעושה בפני עצמו ומשני אביי הכא במאי עסקינן כגון שליבה מצד אחד שבענין זה אין דרך הרוח לסייעו ולכך כי מתרמי שנסתייע בליבוי הרוח פטור דלא הוה ליה לאסוקי אדעתיה שיצטרף ליבוי הרוח עם ליבויו דלא שכיח שיצטרפו ולא הו"ל להזהר בכך יותר מברוח שאין מצויה כך פר"י. ועוד יש לפרש כגון שליבה מצד אחד שאין בליבויו ללבות כל המדורה ולא ברוח אלא צד אחד למדורה ליבה הוא וצד אחר ליבה הרוח ואם לא היתה המדורה מתלבה כי אם מצד אחד היה הולך וכבה מחמת שהוא מועט ומחמת שהאשות מתחברות יחד מתגדלת האש ומזקת ולא דמי השתא לזורה ורוח מסייעתו דמה שליבה לא סייע הרוח כלום: **רבא** אמר כגון שליבה ברוח מצויה וליבתה הרוח ברוח שאין מצויה. וה"פ אם יש בליבויו כדי ללבות עם רוח מצויה חייב דחשיב כאילו עושה הכל בפני עצמו ואם לאו שאין בליבויו בהדי רוח מצויה כדי ללבות אלא ע"י רוח שאין מצויה שסייעתו נעשה המלבה פטור דברוח שאינה מצויה לא הוה ליה לאסוקי אדעתיה: **רבי** זירא אמר כגון דצמרה צמורי. לא נפח בגוף כענין נשיבת הרוח אלא חום הבל פיו הוליא על הגור ללבתו והכי קאמר אם יש בליבויו בפני עצמו כדי ללבות חייב ואם לאו פטור אע"פ שבסיוע הרוח מלבה דלא הוה ליה לאסוקי אדעתיה שתצטרף נשיבת הרוח לצימור שלו ויסייע על ידה ללבות דלא שכיח שתצטרף נשיבת הרוח עם הצימור לסייעו כי הם מקלקלים זה את זה אע"פ שניהם מצד אחד כי הצימור חם והרוח קר:

רב אשי אמר כי אמרינן זורה ורוח מסייעתו הני מילי לענין שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה. וכשגורם לזרות הרוח המסייעתו הוי מלאכת מחשבת ולהכי חייב בגרמת זרייה זו אבל עושה מעשה של זרייה בפני עצמו לא אקרי (זורה) לכך הכא לא מקרי מבעיר אלא גורם והמדורה לא חייבה אלא מבעיר ולא הגורם (אלא) הבערה ע"י רוח המסייעתו ולהכי חשיבא הא גרמא לענין האש ככל שאר גרמות דקי"ל גרמא בנזקין פטור ומר בר רב אשי דפריך גבי רקתא בלא יתפור (ב"ב דף כו. ושם) מאי שנא מזורה ורוח מסייעתו מלי סבר כרב אשי דהכא דהתם לענין חיוב הרחקה חשיב גירי דיליה וצריך להרחיק ואפי' ר' יוסי כמו הרחקת סולם מהשובך דחשיב גירי דיליה לענין הרחקה אע"ג דלא חשיב ליה התם אלא גרמא דפטור מתשלומין מ"מ אסור וצריך להרחיק וגבי היזלא מתחת הפסים דחשיב מזיק משום דניחא ליה דתיזל ומכה בכח כל כך שאחר גמר כחו יזיק ברוח מצויה וכן משני בלא יתפור ולא רצה להעמיד שמכה כל כך בכח עד שמזיק בכח אדם לבדו בלא רוח דאם כן לא הוה תני לה גבי נזקין דאש אלא גבי נזקין דאדם: **והכא** גרמא בנזקין. מתוך כך נראה דאם שנים הביאו עצים ואור ואינו שניהם ואין בכל אחד כדי ללבות פטור ותימה הוא: **לרבות** כל בעלי קומה. בקונטרס פירש כל ב"ח אבל בירושלמי משמע דמרבי אילנות וכל דבר המחובר והכי איתא התם אי מה הגדיש מיוחד שהוא תלוש מן הקרקע אף כל שהוא תלוש מן הקרקע ת"ל או הקמה:

לעולם

מסורת הש"ס עם הוספות

א) [ב"ב כו.], ב) [לעיל כו: מלה יג: חגיגה י: סנהדרין סב: זבחים מז. כריתות יט:], ג) עיין תוס' ב"ב קמז: ד"ה המוכר, ד) [לעיל ה: לקמן סא:], ה) [לעיל נא. ושם נסמן], ו) [ד"ה אמר], ז) [ד"ה ויקא] נרצ"ל ד"ה מאי שנא, ח) שם[illegible]כב ע"ב, ט) לקמן סב:, י) ה"ה.

גליון הש"ס

גמ' או מיבעי ליה לחלק. עיין חולין דף סו ע"ב תוס' ד"ה לחלק וצ"ע:

תורה אור השלם

א) וַיֵּרָא מַלְאַךְ יְיָ אֵלָיו בְּלַבַּת אֵשׁ מִתּוֹךְ הַסְּנֶה וַיַּרְא וְהִנֵּה הַסְּנֶה בֹּעֵר בָּאֵשׁ וְהַסְּנֶה אֵינֶנּוּ אֻכָּל: [שמות ג, ב]

ב) בּוֹרֵא נִיב שְׂפָתָיִם שָׁלוֹם שָׁלוֹם לָרָחוֹק וְלַקָּרוֹב אָמַר יְיָ וּרְפָאתִיו: [ישעיה נז, יט]

ג) כִּי תֵצֵא אֵשׁ וּמָצְאָה קֹצִים וְנֶאֱכַל גָּדִישׁ אוֹ הַקָּמָה אוֹ הַשָּׂדֶה שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם הַמַּבְעִר אֶת הַבְּעֵרָה: [שמות כב, ה]

ד) וּלְקַחְתֶּם אֲגֻדַּת אֵזוֹב וּטְבַלְתֶּם בַּדָּם אֲשֶׁר בַּסַּף וְהִגַּעְתֶּם אֶל הַמַּשְׁקוֹף וְאֶל שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת מִן הַדָּם אֲשֶׁר בַּסָּף וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ עַד בֹּקֶר: [שמות יב, כב]

ה) וְאָמַרְתָּ לְאַדְמַת יִשְׂרָאֵל כֹּה אָמַר יְיָ הִנְנִי אֵלַיִךְ וְהוֹצֵאתִי חַרְבִּי מִתַּעְרָהּ וְהִכְרַתִּי מִמֵּךְ צַדִּיק וְרָשָׁע: [יחזקאל כא, ח]

ו) הַצַּדִּיק אָבָד וְאֵין אִישׁ שָׂם עַל לֵב וְאַנְשֵׁי חֶסֶד נֶאֱסָפִים בְּאֵין מֵבִין כִּי מִפְּנֵי הָרָעָה נֶאֱסַף הַצַּדִּיק: [ישעיה נז, א]

לעזי רש"י

פלי"א. פירוש רחת, כלי עץ גדול כעין את לזרות בו את התבואה (עיין רש"י ישעיה ל כד וב"ב דף כד ע"ב ד"ה שאינו זורה בנחת):

הגהות וציונים

א] צ"ל גביה (יעב"ץ):
ב] צ"ל כשהתחיל:
ג] צ"ל שלא נזרעה:
ד] אולי צ"ל דהשתא אייתר שדה, ובאה"מ מגיה איתרבי משדה:
ה] נדצ"ל הליבוי:
ו] יש להוסיף ע"י הרוח:
ז] ר"מ מ"ז (גליון) ומהרש"ל גורסו, ועי' מהרש"א במהדו"ב:
ח] רש"ל מ"ז (גליון):
ט] צ"ל לר' יוסי, יעב"ץ (גליון) וכ"ה בדפו"י:

עין משפט נר מצוה

נב א מיי' פי"ד מהל' נזקי ממון הלכה ז ועיין בהשגות ובמ"מ סמג עשין סו טוש"ע ח"מ סימן תיח סעיף ט ועיין שם בהג"ה ובב"י:
[א] [רב אלפס מקומו ועוד בב"ב פ"ב דף קטן]:
נג ב ג מיי' שם הל' ה טוש"ע שם סעיף ג:

ליקוטי רש"י

סלתא. עלים קטנים דקים דהאי תלאי פושע הוא [לעיל כב:]. כזורה ורוח מסייעתו. בשבת דחייב ואע"פ שהרוח מסייעתו חשיב ליה עושה מלאכה אלמא גירי דיליה נינהו [ב"ב כו.]. מלאכת מחשבת אסרה תורה. שנתכוון לעשות מלאכה אלא כקטור שהיום חול או קטור שמלאכה זו מותרת וכו' [לעיל כו:]. שנסמכה פרשת שבת למלאכת המשכן ויקהל והתם מלאכת מחשבת כתיב [ביצה יג:]. שהמחשבה קבועה בדעתו ומתכוון לה וזה לא נתכוון לה לענין זה לפיכך פטור וזהו רמז מועט דאילו מלאכת מחשבת בשבת לא כתיבא אלא במשכן הוא דכתיב ולפי שסמך פרשת ויקהל פרשת שבת לפרשת משכן אנו למדין מלאכת מחשבת לשבת [חגיגה י:]. מחשב לעשות זאת [סנהדרין סב:]. שנסמכה שבת לפרשת המשכן בויקהל ומלאכת מחשבת שהעושה אותה מתכוין למלאכה גמורה אלא שמגג בשבת או סבור שמלאכה זו מותרת וזה שיעור זה חשוב בעיניו אינו מתכוין למלאכה [זבחים מז.]. שחשב ונתכוון למלאכה זו עלמה [כריתות יט:]. אף כל בגלוי. שאם היו בגדים טמונים בגדיש פטור המבעיר [לעיל ה:]. לאתויי ליחכה נירו וסכסכה אבניו. שאם ליחכה האש חרישתו של הנירו או סכסכה אבניו חייב אבנים שייך לשון סכסוך שלא נשרפו לגמרי אלא שסכסכה ודנקה האש בהן וסכסכה מעט כדאמרינן (חולין דף יח:) גבי סגיתא סכין מסוכסכת מרוח אחת שלא נפגמה מה' לדין לגמרי [לעיל ו.]. ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר. מגיד שמאחר שנתנה רשות למשחית לחבל אינו מבחין בין צדיק לרשע ולילה רשות למחבלים הוא שנאמר (תהלים קד) בו תרמש כל חיתו יער [שמות יב, כב]. כי מפני הרעה. כעתידה לבא אל הדור נאסף הצדיק [ישעיה נז, א].

לעולם יכנס אדם בכי טוב. מקדק ר"ת מדמקדים כניסה ליציאה דכתיב[ד] מעיר אחרת אירי[ה] מדליף נריש פסחים (דף ד. ושם[ו]) מאברהם דכתיב קני לזרו מצות לכתיב ויצכח מאברהם בצקר ולמה מצוה כי טוב הוא ללא השמים אלא ולמי מציתו לא שייך למימר שיצא בכי טוב שמכיר המוקדים והפתחים ומע"ג להכי מיימי קרא ומתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר ת"ר דבר בעיר כנס רגליך שנאמר ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר ואומר [ב] לך עמי בא בחדריך ובסגור דלתיך בעדך ואומר [ג] מחוץ תשכל חרב ומחדרים אימה מאי ואומר וכי תימא ה"מ בליליא אבל ביממא לא תא שמע לך עמי בא בחדריך וסגור דלתיך וכי תימא ה"מ [היכא] דליכא אימה מגואי אבל היכא דאיכא אימה מגואי כי נפיק יתיב ביני אינשי בצוותא בעלמא טפי מעלי ת"ש מחוץ תשכל חרב ומחדרים אימה אע"ג דמחדרים אימה מחוץ תשכל חרב [ד] רבא בעידן רתחא הוי סכר כוי דכתי' [ה] כי עלה מות בחלונינו ת"ר רעב בעיר פוך רגליך שנא' [ו] ויהי רעב בארץ וירד אברם מצרימה [לגור] (ויגר) שם ואומר [ז] אם אמרנו נבא העיר והרעב בעיר ומתנו שם מאי ואומר וכי תימא ה"מ היכא דליכא ספק נפשות אבל היכא דאיכא ספק נפשות לא ת"ש [ח] לכו ונפלה אל מחנה ארם אם יחיונו נחיה ת"ר דבר בעיר אל יהלך אדם באמצע הדרך מפני שמלאך המות מהלך באמצע הדרכים דכיון דיהיבא ליה רשותא מסגי להדיא שלום בעיר אל יהלך בצדי דרכים דכיון דלית ליה רשותא מחבי חבויי ומסגי

שמלאך המות מפקיד שם כליו. [ט] גרסינן שנאמר למכתם יפקיד כליו דגמי עשרה מקעות של קנתריב כתיב הכי קרא (משלי י) מם על עיר עבר למגרון למכתם יפקיד כליו:

מהו להציל עצמו בממון חבירו. מיעיא ליה מי חייב לעלם כשהניל עלמו מפני פקוח נפש: **דלא** שביק ליה לאחלופי. כמוויסו כמיב וילילה של שעוים ושל עדשים עלה לקמוה ממי שזכה בה:

ת"ר דבר בעיר אל יכנס אדם יחיד לבית הכנסת שמלאך המות מפקיד שם כליו וה"מ היכא דלא קרו ביה דודקי ולא מצלו ביה עשרה ת"ר כלבים בוכים מלאך המות בא לעיר כלבים משחקים אליהו הנביא בא לעיר וה"מ דלית בהו נקבה: יתיב רב אמי ורב [י] אסי קמיה דר' יצחק נפחא מר א"ל לימא מר שמעתתא ומר א"ל לימא מר אגדתא פתח למימר אגדתא ולא שביק מר פתח למימר שמעתתא ולא שביק מר אמר להם אמשול לכם משל למה הדבר דומה לאדם שיש לו שתי נשים אחת ילדה ואחת זקינה ילדה מלקטת לו לבנות זקינה מלקטת לו שחורות נמצא קרח מבאן ומבאן אמר להן אי הכי [יא] אימא לכו מלתא דשויא לתרוייכו [יב] כי תצא איש ומצאה קוצים תצא מעצמה שלם ישלם המבעיר את הבערה אמר הקב"ה עלי לשלם את הבערתי שהבערתי אני הציתי [יג] אש בציון שנאמר [יד] ויצת אש בציון ותאכל יסודותיה ואני עתיד לבנותה באש שנאמר [טו] ואני אהיה לה חומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה שמעתתא [טז] פתח הכתוב בגזקי ממונו וסיים בגזקי גופו לומר לך אשו משום חציו: [יז] ויתאוה דוד ויאמר מי ישקני מים מבור בית לחם אשר בשער ויבקעו שלשת הגבורים במחנה פלשתים וישאבו מים מבור בית לחם אשר בשער [וגו'] מאי קא מיבעיא ליה אמר רבא אמר ר"נ תמון באש קמיבעיא ליה אי כר' [יח] יהודה אי כרבנן ופשטו ליה מאי דפשטו ליה רב הונא אמר גדישים דשעורים דישראל הוו דהוו מטמרי פלשתים בהו וקא מיבעיא ליה מהו להציל עצמו בממון חבירו שלחו ליה [יט] אסור להציל עצמו בממון חבירו אבל אתה מלך אתה [כ][ומלך] [כא] פורץ לעשות לו דרך ואין מוחין בידו ורבנן ואיתימא רבה בר מרי אמרו גדישים דשעורין דישראל הוו וגדישין דעדשים דפלשתים (ס) וקא מיבעיא להו [כב] מהו ליטול גדישין של שעורין דישראל ליתן לפני בהמתו על מנת לשלם גדישין של עדשים דפלשתים שלחו ליה [כג] חבול יחיב רשע גזילה ישלם אע"פ שגזילה משלם רשע הוא אבל אתה מלך אתה ומלך פורץ לעשות לו דרך ואין מוחין בידו בשלמא למאן דאמר לאחלופי הייגו דכתיב חד קרא [כד] ותהי שם חלקת השדה מלאה עדשים וכתיב חד קרא [כה] ותהי חלקת השדה מלאה שעורים אלא למאן דאמר למקלי מאי איבעיא להו להני תרי קראי אמר לך דהוו נמי גדישים דעדשים דישראל דהוו מיטמרו בהו פלשתים בשלמא למאן דאמר למקלי הייגו דכתיב [כו] ויתיצב בתוך החלקה ויצילה אלא למ"ד לאחלופי מאי ויצילה דלא שבק להו לאחלופי בשלמא [כז] הני תרתי היינו דכתיב תרי קראי אלא

ד א מיי' פ"ה מהלכות מועד ומיק הלכה ב ג סמא עשין עא עוש"ע א"ח סימן שפח סעיף ג: ה ב מיי' פ"ה מהל' מלכים הלכה ג:

א) וְלִקַּחְתָּם אֲגֻדַּת אֵזוֹב וְטָבַלְתָּם בַּדָּם אֲשֶׁר בַּסַּף וְהִגַּעְתֶּם אֶל הַמַּשְׁקוֹף וְאֶל שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת מִן הַדָּם אֲשֶׁר בַּסָּף וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מֶפֶתַח בֵּיתוֹ עַד בֹּקֶר: [שמות יב, כב]

ב) לֵךְ עַמִּי בֹּא בַחֲדָרֶיךָ וְסֹגֹר דֶּלְתְּךָ בַּעֲדֶךָ חְבִי כִמְעַט רֶגַע עַד יַעֲבָר זָעַם: [ישעיה כו, כ]

ג) מִחוּץ תְּשַׁכֵּל חָרֶב וּמֵחֲדָרִים אֵימָה גַּם בָּחוּר גַּם בְּתוּלָה יוֹנֵק עִם אִישׁ שֵׂיבָה: [דברים לב, כה]

ד) כִּי עָלָה מָוֶת בְּחַלּוֹנֵינוּ בָּא בְּאַרְמְנוֹתֵינוּ לְהַכְרִית עוֹלֵל מִחוּץ בַּחוּרִים מֵרְחֹבוֹת: [ירמיה ט, כ]

ה) וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרַיְמָה לָגוּר שָׁם כִּי כָבֵד הָרָעָב בָּאָרֶץ: [בראשית יב, י]

ו) אִם אָמַרְנוּ נָבוֹא הָעִיר וְהָרָעָב בָּעִיר וָמַתְנוּ שָׁם וְאִם יָשַׁבְנוּ פֹּה וָמָתְנוּ וְעַתָּה לְכוּ וְנִפְּלָה אֶל מַחֲנֵה אֲרָם אִם יְחַיֵּנוּ נִחְיֶה וְאִם יְמִיתֵנוּ וָמָתְנוּ: [מלכים ב ז, ד]

ז) כִּי חַצָּא אֵשׁ וְתִצְאָה קְצִים וְנֶאֱכַל גָּדִישׁ אוֹ הַקְּמָה אוֹ הַשָּׂדֶה שִׁלֵּם יְשַׁלֵּם הַמַּבְעֵר אֶת הַבָּעֵרָה: [שמות כב, ה]

ח) בָּלָה יְיָ אֶת חֲמָתוֹ שָׁפַךְ חֲרוֹן אַפּוֹ וַיַּצֶּת אֵשׁ בְּצִיּוֹן וַתֹּאכַל יְסוֹדֹתֶיהָ: [איכה ד, יא]

ט) וַאֲנִי אֶהְיֶה לָהּ נְאֻם יְיָ חוֹמַת אֵשׁ סָבִיב וְלִכְבוֹד אֶהְיֶה בְּתוֹכָהּ: [זכריה ב, ט]

י) וַיִּתְאַוֶּה דָּוִד וַיֹּאמֶר מִי יַשְׁקֵנִי מַיִם מִבְּאֵר בֵּית לֶחֶם אֲשֶׁר בַּשָּׁעַר: [שמואל ב כג, טו]

וַיִּבְקְעוּ שְׁלֹשֶׁת הַגִּבֹּרִים בְּמַחֲנֵה פְלִשְׁתִּים וַיִּשְׁאֲבוּ מַיִם מִבְּאֵר בֵּית לֶחֶם אֲשֶׁר בַּשַּׁעַר וַיִּשְׂאוּ וַיָּבִאוּ אֶל דָּוִד וְלֹא אָבָה לִשְׁתּוֹתָם וַיַּסֵּךְ אֹתָם לַיְיָ: [שמואל ב כג, טו]

כ) חֲבֹל יָשִׁיב רָשָׁע גְּזֵלָה יְשַׁלֵּם בְּרִקּוּת הַחַיִּים הֵקָּה לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת עָוֶל חָיֹ יִחְיֶה לֹא יָמוּת: [יחזקאל לג, טו]

כא) וַאֲחֵרָיו שַׁמָּא בֶן אֲגֵא הָרָרִי וַיֶּאֱסְפוּ פְלִשְׁתִּים לַחֲיָה וַתְּהִי שָׁם חֶלְקַת הַשָּׂדֶה מְלֵאָה עֲדָשִׁים וְהָעָם נָס מִפְּנֵי פְלִשְׁתִּים: [שמואל ב כג, יא] כב) הוּא הָיָה עִם דָּוִד בְּפַס דַּמִּים וְהַפְּלִשְׁתִּים נֶאֶסְפוּ שָׁם לַמִּלְחָמָה וַתְּהִי חֶלְקַת הַשָּׂדֶה מְלֵאָה שְׂעֹרִים וְהָעָם נָס מִפְּנֵי פְלִשְׁתִּים: [דברי הימים א יא, יג] כג) וַיִּתְיַצֵּב בְּתוֹךְ הַחֶלְקָה וַיַּצִּילָהּ וַיַּךְ אֶת פְּלִשְׁתִּים וַיַּעַשׂ יְיָ תְּשׁוּעָה גְּדוֹלָה: [שמואל ב כג, יב]

ד) פסחים ג. [וע"ש], מגילה ו: [וע"ש], ג) [קהלת רבה פ' ט:], ג) [לעיל כב:], ד) [לקמן סה:], ה) [לקמן קיח:], ו) ב"ב ק: סנהדרין כ: [יומא עו:], ז) [ל"ה בעמ"ב], ח) פסחים ח., ט) [עי' תוספות פסחים ב. ד"ה יכנס, ותוספות יומא כח. ד"ה תמר ותולין לפ: ד"ה מהכא].

(ס) גמ' דפלשתים הוו וקא מיבעיא:

גמ' רבא בעידן רתחא. עיין מזומה הכנ"ס סימן קלב: שם מהו ליטול גדישין ובכ'. עי' סנהדרין דף כ ע"ב תוס' ד"ה שמלאך ובכ' לא גרסי'. עי' גבן סמלך שבמקום מזומה גימא ובדיס מע"ם ויל"ד לזמ כה:

ה] צ"ל רבי אמי ורבי אסי (ב"ש, ובכנ"י ר' אמי ור' אסי): [ב] בע"י וכ"ה הגירסא אני הצדתי: ג] [בפמ"ש תוס' ג'יטין סח ע"א ד"ה וכתיב כרי דאע"פ שהפסוק לא נכתב צוויין היו יודעין ניחא ב"ב הכא ועי' סנהדרין פב ע"א] (גליון): ד] צ"ל להוסיף למ"ד (ב"ש, וכ"ה בכנ"י): ה] נצ"ל לישנא דקרא (באה"מ): ו] נצ"ל מפיסיה (באה"מ): ז] יש להוסיף "עיר אחרת ויצא מעיר אחרת אירי (דבש תמר): ח] בדפו"י נוסף וגם: ט] צ"ל מעיר (ר"ש"ש):

יכנס בכי טוב. מיומ נרך יכנס ערמית נמית מלן מעוד ממתם וזומת ולמתר ימתין עד סנן שמתם ויפלו עליו עליונות מרגל מתם פו וגנב. ויצא בכי טוב. מימתין עד שיצור כמו ויכל לעוקים אם תאמר כי טוב ומה לו ליטול [תענית יב:]. השויא לתרוייכו. שתתם מועלם לפיסים כמו (לקמן ג) אין זווב להפסם [סנהדרין לט:]. ואני אהיה לה חומת אש. ומני מיתם לה לעגן כלילו מותם עם מציב לה [זכריה ב, ט]. פתח הכתוב בגזקי ממונו. לכמיב כי תצא עם המעמע מעצמה. ובגים בגזקי גופו. דקרי ליה מבעיר. לומר לך אשו. מי ישקני מים. מתרו

ס"ג קראי למה לי. ולא גרסינן תני: מכדי גמרא שלחו ליה. לפי גרסת הערוך מלא נלמוד הלכה כמו שמלמו לו ומתי ולא תסבו: דשבד לשם שמים. כיון למיכל מיקורתא גמי מיים דעלמא: **מתני'** דרך הדרכים. י"ו מתות מעגלות דלגלי מדבר יליפין במסכת שבת (ד' ס"ג): **גמ'** תנא דידן קא חשיב מלמעלה למטה שש אמות או חמש אמות או ד' אמות פשוט. דס"ל עד ועד בכלל: ותנא ברא קחשיב מלמטה למעלה שתי אמות או שלש אמות חייב. ול' אמות פשוט דס"ל עד ולא עד בכלל וכולן שוין בד' אמות לפטור למטן דיקן עד ועד בכלל למטן בית עד ולא עד בכלל: ואפילו בשדה קוצים. אפילו היתה שדה שקופת [לסם[ס]] החור מעל לגדר מלמה קוליס שטוח הלם לבער בה ולגלג פטור: **לא** שנו. לפטור: **אלא** בקולחת. לם שקולח ממקר ועולה למעלה: **אבל** נבפפת. שהרוח מנה חומה וכופה לגדיין ומפסיק המלהבת ודולגת לגון מוכי. ליטמא מחייבין נבפפת לם נמוכה הולכת ומקרבת בעלים וכקסמים שעל גבי קרקע הלכך לפילו עברה דרך רה"ר לחב מאד מייב: במה דברים אמורים. למס עברה דרך רה"ר פטור: שלולית. לקמיה מפרש: **ר"א**. במתניתין: **אריתא דדלאי**. יחור קטן שדולין ממנו ומשקין שדות: **מאן דאמר** נהר ממש אינ"ו דלית ביה מיא. דהוחיל ורחב הוי כדרך הרבים: מפסיקין לפאה. להחיר פאה מכל צדדיה: הנחל. שדה מכאן ושדה מכאן ונחל עמוק במחלב מייב להניח פאה מכל צדדיה ומחד: דרך היחיד. מרבע לחות[ס]: שולין. מתקנין כמו מן המגל של בילים (פאה דף ז.) דבר מחר לשון שלל ומלקוח (ממחר ס) דבר המקוטן: **שמחלקת** שלש **לאנפיה**. שמשקין מותן ממנה והן עושין פירות בתגני או נהר: רב אמר נהר ממש ושמואל אמר אריתא דדלאי מ"ד נהר ממש אע"ג דליבא מיא ומ"ד אריתא דדלאי אי אית ביה מיא אין אבל ליח ביה מיא לא תנן התם [ס] דאלו מפסיקין לפאה הנחל והשלולית [ס] ודרך היחיד ודרך הרבים מאי שלולית אמר רב יהודה אמר שמואל מקום שמי נשמים שוללין שם רב ביבי א"ר יוחנן אמת המים שמחלקת שלל לאנפיה מאן דאמר מקום שמי נשמים שוללין שם כ"ש אמת המים ומאן דאמר אמת המים אבל מקום שמי נשמים שוללין שם לא מפסקי דהנהו באגני דבריית מלמטה למעלה קא חשיב דבעמן לחר לם מיפרש מלא עד ולא עד בכלל דבכל מקום ד' אמות כלמעלה מד' אמות וממחיתין לם קחני עד דמרבע אמות פשוט ואפילו קחני ממחיתין עד כמו בבריית לין צריך להקשות לפשיטא דממחיתין לם מיפרש מלא מלמעלה למטה ובריית לם מיפרש מלא מלמטה למעלה מבל מי ממחיתין קחני עד ובבריית לם קחני עד מז צריך למפרך שפיר מי נמי בשיחס לין עד צריך למפרך שפיר דממחיתין קחני עד' אמות פשוט ובריית קחני מיב ול"ח מי בשיחס לין עד אמות מלמטה למעלה ממחיתין מלמעלה למטה ובריית מלמטה למעלה לימא ממחיתין ד' אמות דוקא בלא עד ובריית מיפרש בעד ו"ל דבחין דלא קחני עד לם בחן ולא בחן מבלל הוא דבי היבי דהך מיפרש בעד הך נמי מיפרש בעד[ס]:

לא שנו **אלא** בקולחת. מגדר קחי ורגרס מבל נבפפת אפילו עד אמה אמה ולא גרס אמה אל דמיל לם צריך בעומה ולפי הספרים דגרסי אמה אל ל"ל דקחי מדבר רה"ר ולין נראה להם בממון מייבי אמינה דלרך הרבים ואמרין עלה אמר אמינה דעד האמת לם אמרי הם אע"ג דבריית דחניא כוותיה גרס אל דבוחב אמרי ולא בעומה דבקחני ועלים מצרין לה מ"מ אפיר קאמר חניא כוותיה דבריית מוקמה לממחיתין בקולחת: **דרך** הרבים מאן חנא רבי אלינזר היא. לממחיתין קאי והוי אמת מתוך שהנהר עמוק **מאן** דאמר נהר ממש אינ"ו דלית ביה מיא. ולפ"ג דברות הרבים בני ט"ו אמות הכא קאי בני ד' אמות מתוך שהנהר עמוק וגם יש בו קרירות מים שטורים בו ממיל: **אלן** מפסיקין לפאה בו'. בממכת פאה (פ"ב מ"ח) גרס בפלר המשנה דלך היחיד ולחב"ל דלך הרבים [ק] ומפרש בירושלמי[ס] דלרך הרבים לא מפסיקין לזרעים ולינו ולינו מפסיק לגיון דקחני לחפילו דלך הרבים לינו מפסיק לגילונות ועוד [קס] מביא שם בפלר היחיד ובפלר הרבים בימות החמה ובימות הגשמים והשתא בפלר היחיד מינהר לפמועינן לפנ"פ שהוא קטן מלרך מפסיק מאחר שהוא קטן ולרך היחיד מינהר דס"ל כיון שלין קטן לא מפסיק מנ"פ שהוא רחב ובפלר הרבים מינהר דס"ל בימות הגשמים הוי בעינן קטן בימות החמה ובימות הגשמים בפלר היחיד הרבים לפי פחות מפסיק קל משמע לן[ס]:

שמחלקת שלש **לאנפיה**. כשגדלה החמה ממלגה[ס] מים מרות[ס] שיחן ומערות שמפיטחיה שמשקין שהם השדות:

ולית

עין משפט
נר מצוה

נו א מיי' פי"ל מהלכות נזקי ממון הלכה ג סמג עשין סנ טוש"ע ח"מ סי' שיח סעי' ג ד:
נז ב מיי' שם שם וגבים מקודמת ומיין ממ"מ טוש"ע שם סעיף ה:
נח ג מיי' שם הלכה ג טוש"ע שם סעיף ד:
נט ד מיי' פ"ג מהל' מכלי' הלכה ג:
ס ה מיי' שם הלכה ג:

תורה אור השלם

א) וַיִּבְקְעוּ שְׁלֹשֶׁת חֲנֻיֹּרִים וַיִּשְׁאֲבוּ מַיִם מִבְּאֵר בֵּית לָחֶם אֲשֶׁר בַּשַּׁעַר וַיִּשְׂאוּ אֶל דָּוִד וְלֹא אָבָה לִשְׁתּוֹתָם וַיַּסֵּךְ אֹתָם לַיהוָה: (שמואל ב כג, מז)

ליקוטי רש"י

חנחי. (כמאל) [כגון נחל] שיחן מחכר לח יעבד בו ולח יהיה קרקע קבה מלח כירוחות ומעיט שלין לגוי לוגיעה (ישב"ם ב"ב נה.).

הגהות וציונים

ס) גירסת הרמב"ם בקודחת (גליון) וכ"ה בירושלמי ה"ח: ס) ס"א דתניא ועיין רש"ל (גליון) ועיין מלא הרועים: ג) מהרש"ם מ"ו (גליון) וכן ליתא בכתי"י ודפו"י, ועי' יבץ: ד) ג"א עליו (גליון) בדפוס ונציאי איתא משם (ומיירי על השדה שממנה קפצה האש), ובדפוס שלפנינו הגיהו לשם (ומיירי על השדה שאליה קפצה האש) ועי' מהרש"א במהדו"ב על תוס' ד"ה עברה, ומש"כ על הגליון עליו כ"ה בדפוס ונציאי רח"ב: ס) יש להוסיף דקאי אחד (באה"מ): ו) צ"ל **משמא** (כ"ש): ז) בגמ' שלפנינו כאן ג"כ גרסינן "דרך היחידי" האה"כ "דרך הרבים", אך התוס' גרסו כאן דרך הרבים ודרך היחיד (וכ"ה בכת"י): ח) יותר נכון לגרוס פתח**אין** (כ"ה בכת"י) או מפלאה (באה"מ, ב"ש): ט) נרצ"ל **לבורות** (באה"מ):

ולית ליה לר"ש שיעורא. קס"ד הכל לפי היזק הדליקה ישלם לפילו אין רואין לעתיד: **לא** יעמיד אדם תנור בתוך ביתו בר'. סיכול לעכב עליו בעל העלייה אם הניח על גבי התנור היה מעמידו בעלייה בעל הבית או מלמטה ומקומקמין[ג] אבל נכפפת מערת והולכת כל שעה אפילו עד מאה מיל מיכ: הכל לפי הדליקה. קס"ד ה"ק הכל ישלם כל כמה שהדליק אין לחוש קרוב: **גמ'** לא יעמיד. בני העיר מעכבין עליו שלא יעמיד. מיד על תקרה: מעזיבה. מיד על סיד על תקרה ולומה לו בספר עזרא[ה] (נחמיה ג) ויעזבו (שם) ירושלים עד החומה: ובבירה. שפחומה מחנה ואין מבעירין בחומה שם גדול: לפי גובה. כשהשם גדוה וגדולה קופלת למרחוק: **מתני'** אלא גדיש של חטין או גדיש של שעורין. אם חטין חטין אם שעורין שעורין: היה גדי כפות לו כו' חייב. על הגדי לבעלי חיים ומי שמרגיו מלו הקמה ומשום דקס ליה שדרכה מיניה ליכא למפטריה למיט חייב מיתה על העבד להומיל ואין כפות היה לו לגזוח ופטור עלי מחייתה ומשלומיס אבל היה עבד כפות לו פטור שפילו על הגדי ועל הגדים דחייב מיתה על העבד דכתיב נקס ינקס (שמות כא) וקס ליה שדרכה מיניה ופפי לא תמרו מי שמינו נהרג הא קי"ל (כתובות דף לד:) למייבי מיתות שוגגין פטורין ובגדי לא שני לן בין כפות לשאינו כפות ולמייל לנקט בעבד נקט בגדי ואיכא למאני[ו] בגדי נמי לוקמ נקט שמוך שמור פטור לחייב לו לגזוח והכי קאמר היה עבד כפות לו או גדי שמוך לו פטור ומע"ג דפשיט בשילהי פ' שני (מ.) שורו שממונו לשם הניח גחלת עליו ונשרף חייב הוא להניח על גבי שור ללא היה לו לשור ליטול אבל הכא היה לו לגזוח: **גמ'** בתוך של חבירו. אין לו רשות והוי כשאבד בידים: במדליק את הבירה. בתוך של חבירו הוא ופפ"ש יהיב טעם משום דדרך בני אדם להניח כלים בשאין בגדים אבל גדים לא: בדידה. בגדים ושמעינן מע"פ שאין דרך להטמין בו חייב הואיל והדליק לתוך של חבירו וכ"ש הכא: בתרתי פליגי [פליגי] במדליק בתוך שלו כו'. ופשיטי רבנן שפילו כלים שדרכן להטמין בגדים להם גזירת הכתוב הוא דטמון בשם פטור ור' יהודה מחייב להטמין וכלים ל"ש מותן שאין דרכן להטמין: **בבירה**[ח]. מגדל גדול: מוריגין. קרשים [נקומים][ט] ובהן (ט) יתידות ולתין בהן את התבואה: **כדרי** באגני[ט] דארעא מקרו: **מתני'** המדליק בתוך שלו עד כמה תעבור הדליקה רבי אלעזר בן עזריה אומר רואין אותו כאילו הוא[ט] באמצע בית כור ר"א אומר ט"ז אמות כדרך רה"ר רבי עקיבא אומר חמשים אמה ר"ש אומר[א] שלם ישלם המבעיר את הבערה [א]הכל לפי הדליקה: **גמ'** ולית ליה לר"ש שיעורא בדליקה והתנן [ב]לא יעמיד אדם תנור בתוך הבית אלא אם כן יש על גבו גובה ד' אמות היה מעמידו בעלייה עד שיהא תחתיו מעזיבה שלשה מפחים ובבירה טפח [ג]ואם הזיק משלם מה שהזיק ר' שמעון אומר לא נאמרו[ד] שיעורין הללו אלא שאם הזיק פטור מלשלם אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה הכל לפי גובה הדליקה אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה בר' שמעון[ה] וכן אמר רב נחמן אמר שמואל הלכה בר"ש: **מתני'** [ד]המדליק את הגדיש והיו בו כלים ודלקו ר"י אומר משלם מה שבתוכו וחכ"א אינו משלם אלא גדיש של חטין או של שעורין [ה]היה גדי כפות לו[ו] ועבד סמוך לו ונשרף עמו חייב עבד כפות לו וגדי סמוך לו ונשרף עמו פטור [ז]ומודים חכמים לר"י במדליק את הבירה שהוא משלם כל מה שבתוכה שכן דרך בני אדם להניח בבתים: **גמ'** אמר רב כהנא מחלוקת במדליק בתוך שלו והלכה ואכלה בתוך של חבירו דר"י [ח]מחייב אנזקי טמון באש ורבנן פטרי אבל במדליק בתוך של חבירו דברי הכל משלם כל מה שבתוכו א"ל רבא אי הכי אדתני סיפא מודים חכמים לר"י במדליק את הבירה שמשלם כל מה שבתוכה שכן דרך בני אדם להניח בבתים לפלוג וליתני בדידה בר"א במדליק בתוך שלו והלכה ואכלה בתוך של חבירו אבל מדליק בתוך של חבירו דברי הכל משלם כל מה שהיה בתוכו אלא אמר רבא בתרתי פליגי פליגי במדליק בתוך שלו והלכה ואכלה בתוך של חבירו דר"י מחייב אטמון באש ורבנן סברי לא מחייב[ט] ופליגי נמי במדליק בשל חבירו דר"י סבר משלם כל מה שבתוכו ואפילו ארנקי ורבנן סברי [י]כלים שדרכן להטמין בגדיש כגון מוריגין וכלי בקר[י] הוא דמשלם כלים שאין דרכן להטמין בגדיש לא משלם תנו רבנן המדליק את הגדיש והיו בו כלים ודלקו ר"י אומר משלם כל מה שהיה בתוכו וחכמים אומרים [ה]אינו משלם אלא גדיש של חטין או גדיש של שעורין ורואין מקום כלים באילו הוא מלא תבואה

בבא

עין משפט נר מצוה

נא א מיי' פ"י מהל' מזק ממון הלכה ב סמג עשין סט טוש"ע מ"מ סימן שפח סעיף ג:

נב ב ג מיי' פ"ט מהל' שכנים הלכה יא סמג עשין פב טוש"ע מ"מ סימן קנה סעיף ג:

נג ד מיי' פ"י מהל' מזק ממון הלכה ם סמג עשין סט טוש"ע מ"מ סי' שפח סעיף יג:

נד ה מיי' שם הלי י:

נה ו ז ח מיי' שם הלי יב והלי ם ט סמג שם טוש"ע שם:

ליקוטי רש"י

אלא אם כן יש על גבו. תלג גובה מרפג לתוס מפי השמור עד שהקרה כדי שלא יפחת סאור שהקרה. עד שיהא תחתיו מעזיבה. שטרי"ן בלע"ז טיח קרקף ג' טפחי שלא מצטר מקרה ממחוה של עליים ועל גביו ד' אמות. ובבירה. קף היא "בלי מכס שמפיחים קלילים על הלבנה ואין עוטין בהוכה הקף גדול כמו שעושין בפנור. ואם הזיק. לאחר (שיטה) [שהיו] שם כל השיורין אלו ואעפ"כ מעכבין עליו שכשיש להחזיק בכל השיורים אלו שמא ילילך בחיטה ואין לו מה לשלם (ב"ב כו:). ונשרף עמו חייב. תגדי ותגדים אפי שלא לו אין מיחה בשביל העבד שהיה לו לגזוח. עבד כפות לו וגדי סמוך לו ונשרף עמו פטור. תגדי ותגדים דקס ליה דכרגה מיניה שהכותב. העבד נסרג לכתיב נקס ינקס (שמות כא) ואפי דנקט גדי משום דמזומקין לנקט גדי דמי ועבד דמי לבגדים ועבד ליכא לאוקמי אפי דאוכפא אינים למילתא לשדי גדיש ואפילו שלא בשעה גדיש ואפילו דנקט גבי עבד כפות וסמוך נקט גבי גדי כפות וסמוך ואע"ג דבגדי אין לומר היה לו לגזוח שהרי אין בו דעת ואם אינו כפות וסמוך נמי מיחב כלאמרינן בשילהי פירקין (דף כז.) שורו כממונו [לעיל כב:].

מסורת הש"ס עם הוספות

ג) ב"מ קיט: כ"ב כ:, ד) לעיל כב: מג:, ג) עיין תוס' לעיל כב: ד"ה והיה, ד) [עי' מוס' ב"ב כט: ד"ה ומודים], ה) [עיל ה: ד.], ו) לשון הכתוב שמואל-ב כד כב (גליוני הש"ס), ז) בע"א, ח) עי' גליון הש"ס סוכה יב:, ט) הוא פי' רשב"ם לעיל כה: שני כב: בתוס' ד"ה והיה.

הגהות הב"ח

(ב) רש"י ד"ה מוריגין וכו' יתידות. נ"ב ובע"ז דף כד ע"ב פיפס דנקרשים עצמם זה בפגימות ע"ש:

תורת אזר השלם

א) כִּי תֵצֵא אֵשׁ וּמָצְאָה קֹצִים וְנֶאֱכַל גָּדִישׁ אוֹ הַקָּמָה אוֹ הַשָּׂדֶה שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם הַמַּבְעֵר אֶת הַבָּעֵרָה: [שמות כב, ה]

לעזי רש"י

קוניי"ש. פירוס מגנות, טרוות (עיין בע"ז סופטים ד, ח):

הגהות וציונים

ה) נדצ"ל נאגני (יעב"ץ): 3) יש גורסים (דהא אדליקה קאי, ונכתן, דק"ס אות ו): ג) צ"ל לא אמרו כלל השישיריין הללו (דבש חמר וכ"ה בבת"י): ד) פי' ר"ש דמתני', ר"ש"ל (גליון): ה) צ"ל ורבנן לא מחייבי (יעב"ץ, וכ"ה בבת"י): ו) צ"ל בירדה (דפו"ר) ודיבור זה שייך למשנה: ז) מהרש"ל. וכ"ה בכת"י: ח) אולי צ"ל שפירשתי (בדפו"ר שפי'): ט) צ"ל מחייבי (באד"מ) ובדפו"ר מחייבו:

במה דברים אמורים במדליק בתוך שלו והלכה ודלקה בתוך של חבירו אבל מדליק בתוך של חבירו (דברי הכל[א]) משלם כל מה שהיה בתוכו ומודה ר' יהודה לחכמים [א]במשאיל מקום לחבירו להגדיש גדיש והגדיש והטמין שאין משלם אלא דמי גדיש בלבד [ב]להגדיש חטין והגדיש שעורין שעורין והגדיש חטין חטין וחיפן בשעורין שעורין וחיפן בחטים שאינו משלם אלא דמי שעורין בלבד אמר רבא [ג]הנותן דינר זהב לאשה ואמר לה הזהרי בו של כסף הוא הזיקתו משלמת דינר זהב משום דאמר לה מאי הוה לך גביה דאזקתיה [ד]פשעה בו משלמת של כסף דאמרה ליה נטירותא דכספא קבילי עלי נטירותא דדהבא לא קבילי עלי א"ל רב מרדכי לרב אשי אתון בדרבא מתניתו לה אנן ממתניתא פשיטא לן חטין וחיפן בשעורין שעורין וחיפן בחטין אינו משלם אלא דמי שעורין בלבד אלמא אמר ליה נטירותא דשערי קבילי עלי הכא נמי אמרה ליה נטירותא דדהבא לא קבילי עלי אמר רב שמעית מילתא לר' יהודה ולא ידענא מאי היא אמר שמואל ולא ידע אבא מאי שמיע ליה לר' יהודה דמחייב על נזקי טמון באש [ה]עשו תקנת נגזל באשו בעי אמימר עשו תקנת נגזל במסור או לא אליבא דמ"ד לא דיינינן דינא דגרמי לא תבעי לך דמסירות נמי לא דיינינן אלא כי תבעי לך אליבא דמ"ד [ו]דיינינן דינא דגרמי [ה]עשו תקנת נגזל במסור דמשתבע ושקיל או לא [ז]תיקו ההוא גברא [ח]דבטש בכספתא דחבריה שדייה בנהרא אתא מריה ואמר הכי והכי הוה לי בגוה יתיב רב אשי וקא מעיין ביה כי האי גוונא מאי א"ל רבינא לרב אחא בריה דרבא ואמרי לה רב אחא בריה דרבא לרב אשי לאו היינו מתניתין דתנן ומודים חכמים לר' יהודה במדליק את הבירה שמשלם כל מה שבתוכו שכן דרך בני אדם להניח בבתים אמר ליה [ט]אי דקא טעין זוזי הכי נמי הכא (במאי עסקינן[ב]) דקא טעין מרגניתא מאי מי מנחי אינשי מרגניתא בכספתא או לא [י]תיקו [ו]א"ל רב יימר לרב אשי טעין כסא דכספא בבירה מאי אמר ליה [כ]חזינא אי איניש אמיד הוא דאית ליה כסא דכספא אי נמי איניש מהימנא הוא דמפקדי אינשי גביה משתבע ושקיל ואי לא לאו כל כמיניה א"ל רב אדא בריה דרב אויא לרב אשי מה בין גזלן לחמסן א"ל [ל]חמסן יהיב דמי [מ]גזלן לא יהיב דמי א"ל אי יהיב דמי חמסן קרית ליה [ה]והאמר רב הונא [נ]תלוה וזבין זביניה זביני לא קשיא הא דאמר רוצה אני הא [ס]דלא אמר רוצה אני:

מתני'

רש"י

ד"ה משלם מה שבתוכו. רבא מתרץ לה לטעמיה בכלים שדרכן להטמין בגדיש: אלא דמי גדיש. אם הבעירו בעל השדה דלא קביל עליה אלא נטירותא דגדיש: חטין וחיפן בשעורים. אע"פ שנותן[א] לו רשות לחטין אינו משלם אלא שעורין דאמר ליה לא ראיתי אלא שעורין לפיכך לא נזהרתי בהן כל כך: מאי הוה ליך גביה דאזקתיה. בידים ששרפתו או שהשלכתו ליס ולא דמי למשאיל מקום לחבירו להגדיש שעורין והגדיש חטים דאמרן לעיל אינו משלם אלא דמי שעורין דמבעיר לא מזיק בידים הוא אלא פושע כדכתיב כי תצא אש מעצמה[ב] מפי המורה: פשעה בו. לא שמרתו כדרך השומרים ואבד: [בדרבא] מתניתו לה. משמיה דרבא אמריתו לה: שעורין וחיפן בחטין. נותן[ד] לו רשות להגדיש שעורין ולא חטין: שמעית מילתא לר' יהודה. אליבא דר' יהודה דמתני': עשו תקנת נגזל באשו. כי היכי דתקנו רבנן לנגזל לישבע כמה גזלו ויטול דתנן במסכת שבועות (דף מד:) אלו נשבעין ונוטלין השכיר והנגזל כך תקנו באשו שישבע מה הטמין ויטול: אליבא דמ"ד לא דיינינן דינא דגרמי. בפרק הגוזל ומאכיל (לקמן דף קז:): בכספתא. ארגז שמניחין בו כספים: אמיד. עשיר שאומדין אותו לכלי כסף:

מתני'

תוספות

במה דברים אמורים במדליק בתוך שלו והלכה ודלקה בתוך של חבירו אבל במדליק בתוך של חבירו משלם כל מה שבתוכו. כלומר בדבר שדרכו כגון מוריגים וכלי בקר אבל ארנקי בגדים לא מחייבי רבנן אע"פ שדקדקנו בכל הני[ו] דלעיל שיהא משלם כל מה שבתוכו לרבנן כמו לר' יהודה הני מילי היכא דקתני ומודים או היכא דקתני דברי הכל אבל הכא במה דברים אמורים קתני ורבנן מילתייהו מפרשי ולאו אמילתא דרבי יהודה קיימי:

שאינו משלם אלא דמי שעורים. במדליק בתוך שלו איירי דאי במדליק בתוך של חבירו שעורין והגדיש חטין אמאי לא ישלם חטין כיון דחזי להו ובטמון מדמי להו נמי לנותן דינר זהב לאשה ופשעה בו משמע דהיינו מדליק בתוך שלו והלכה בתוך של חברו:

לרבי יהודה דמחייב על נזקי טמון באש כו'. לרבנן נמי הוה מצי למימר דעשו תקנה בבירה בכל דבר ובגדיש במוריגין אלא רבותא אשמועי' דלרבי יהודה אפי' ארנקי בגדים עשו תקנת נגזל:

עשו תקנת נגזל במסור או לא. כתב רב אלפס כגון שיש עדים שמסרו ואיבד ממונו ואין יודעין כמה תיקו וכל תיקו דממונא לקולא ובשם רב האי גאון כתוב[ז] שישבע ויטול מתלה שכל תיקו דממונא חולקין ואין נראה לר"י לחייב כלל משום תיקו ור"ת מפרש דהך בעיא כשהמוסר מכחיש את הנמסר דומיא דנגזל בשבועות[ח] דגזלן מכחישו אבל אם המוסר עצמו אינו יודע כמה ישבע נמסר כמה הפסיד ויטול ולר"י נראה דהך בעיא אפילו אין המוסר יודע דומיא דתקנת נגזל באשו שאין המבעיר יודע כמה הפסיד הניזק דמבעי ליה במסור אי עשו תקנתא או לא:

מי מנחי אינשי מרגניתא בכספתא או לא. אפילו יש עדים שהיה בו מרגניתא מבעיא ליה דשמא לא אבעי ליה לאסוקי אדעתיה דהאי ולא אמרינן מאי הוה ליה גביה דאזקיה כיון דלא רגילי אינשי לאנוחי כלל ולא דמי לדינר זהב דלעיל דאבעי לה לאסוקי אדעתא טפי דפעמים שאומר כן דירא שמא היתה יודעת שהוא של זהב לא היתה שומרתו ולא דמי נמי לארנקי בגדים דרגילין טפי דמנחי מרגניתא בכספתא ואין לפרש דלענין שבועה מבעיא ליה אי עשו תקנת נגזל ויהא נאמן לומר שהיה בו מרגניתא דא"כ מה היה אומר לרב אשי לאו היינו מתני' מה ענין זה למשנתינו:

מה בין גזלן לחמסן. בלישנא דקרא אין חילוק ביניהם והכא קבעי מה בין גזלן דרבנן לחמסן דרבנן דתניא בפ' זה בורר (סנהדרין דף כה:) הוסיפו עליהם הגזלנים והחמסנים ומפרש גזלן לא יהיב דמי ובמכילתא חרש שוטה וקטן כדמוקי ליה התם דאין פסול מן התורה אלא משום דרכי שלום[ט]: חמסן יהיב דמי. וכשלא אמר רוצה אני כדמפרש אבל מן התורה אינו פסול אלא היכא דלא יהיב דמי אבל היכא דיהיב דמי כשר אע"ג דלא אמר רוצה אני אע"פ שעובר על לאו דלא תחמוד הא אמרי' בפרק שנים אוחזין (ב"מ דף ה: ושם ד"ה בלא) לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו והיא דסוף מכילתין (דף קיט.) דמייתי מחמס בני יהודה דאפילו היכא דיהיב דמי הוה כאלו נוטל נשמתו לאו דרשה גמורה היא אלא אסמכתא בעלמא דחמסן דקרא היינו גזלן דלא יהיב דמי וא"ת כיון דחמסן דיהיב דמי פסול מדרבנן א"כ כי אמרי' בפ' שנים אוחזין (ב"מ ד' ה: ושם ד"ה בלא) אלא הא דאמר רב הונא משביעים אותו שבועה שאינה ברשותו לימא מיגו דחשיד כו' ומשני מורה ואומר דמי קיהיבנא מ"מ מה תירץ בכך אם הוא מעכב הפקדון בידו ורוצה ליפטר בדמים בעל כרחו של בעלים הרי הוא חמסן ופסול לשבועה מדרבנן ואכתי נימא מיגו דחשיד כו' וי"ל דמ"מ בגזלן דאורייתא אין להוכיח שלא יהא חשוד אשבועתו ועוד דחמסן דרבנן כשר הוא ואינו פסול עד שיכריזו עליו כדאמר בפ' זה בורר (סנהדרין ד' כו:) ואפילו אם הוא ידוע שנעשה חמסן בענין זה שמא לא ראו חכמים לפוסלו בכך וגם לא להכריז אלא דוקא כי שקיל ומוסיף בזרוע בעל כרחייהו דבעלים והמקשה דקא פריך לימא מיגו דחשיד כו' אע"ג דהא ודאי קים לן דגזלן דרבנן בעי הכרזה ואינו נפסל עד אחר הכרזה כל עיקר לא הביא דברי רב הונא אלא משום דמקשה והא קעבר בלא תחמוד א"כ הכי מקשה כיון שפטר עצמו במה שטען נגנבו או נאבדו ואינו משלם דמים אלא לפי שאינו רוצה לישבע ואם היה פוטרו מן השבועה לא היה משלם כלום א"כ לימא מיגו כו' ומשני מורה ואומר כו' וגם אם היה פוטרו מן השבועה שמא כמו כן היה משלם דמים לפי שמעכב הפקדון בידו ולהכי לא חשיד אממונא:

פסולה

מסורת הש"ס עם הוספות

[א] שבועות מו:, [ב] ב"ב מז:, [ג] לעיל ס:, [ד] מד:, [ה] גיטין נט ע"ב.

גליון הש"ס

גמ' עשו תקנת נגזל במסור. עיין לעיל דף כד ע"א תוס' ד"ה המול. ולקמן ע"ב תוס' ד"ה יצאו שטרות:

ליקוטי רש"י

דמ"ד דיינינן דינא דגרמי. שמחייב את הגורם הפסד לחבירו [כתובות פו.]. בטש. בעט [שבועות לו:]. תלוה וזבין. מי שתלו אותו או עשו לו יסורין עד שמכר וקיבל הדמים ואומר רוצה אני. ואית דגרס תלוה ודמינו הנגזל כתב אלוהו. זביניה זביני. ולא יוכל לחזור בו [רשב"ם ב"ב מז:].

הגהות וציונים

[א] רש"ל מ"ז. וכ' רנ"ש דא"צ למוחקו וכמ"ש תוס' לעיל ד"ה לפלוג (גליון): [ב] רש"ל מ"ז (גליון): [ג] צ"ל שנתן (כ"ה ברש"י שעל הרי"ף ובנמו"י): [ד] נדצ"ל נתן: [ה] גי' רש"ל לרב כהנא דלעיל (גליון): [ו] צ"ל כתב (ב"ש):

עין משפט נר מצוה

סו א מיי' פ"ד מהל' נ"ח הל' יא סמג עשין סע טוש"ע ח"מ סי' תיח סעי' יד:
סז ב מיי' שם טוש"ע שם סעי' טו:
סח ג ד טוש"ע ח"מ סי' רלא סעי' ד:
סט ה מיי' פי"ד מהל' נ"מ הל' יב ופ"ז מהל' גזילה ואבידה הל' יד סמג עשין עג ופ"ז טוש"ע ח"מ סי' תיח סעי' יג ופי' ל סעי' ו ופי' שפח סעי' ח:
ע ו מיי' פ"ח מהל' חובל ומזיק הל' ז סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' שפח סעי' א:
עא ז מיי' שם פ"ט הל' ז סמג שם טוש"ע ח"מ סי' שפח סעי' ז [רב אלפס במקומו ועוד בפ' י' דף מט]:
עב ח ט י כ מיי' שם פ"ו הל' יט סמג שם טוש"ע שם סעי' א:
עג ל מיי' פ"ו מהל' עדות הל' ד ופ"י מהל' גזילה הל' ה סמג לאוין ריד טוש"ע ח"מ סי' לד סעי' יג ופי' רה סעי' א:
עד מ מיי' פ"א מהל' גזלה הלכה ג סמג לאוין קנח טוש"ע ח"מ סי' שנט סעי' י:
עה נ מיי' פ"א מהל' מכירה הלכה א סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' רה סעי' א:
עו ס מיי' פ"י מהל' עדות הלכה ד סמג לאוין ריד טוש"ע ח"מ סי' לד סעי' יג:

פסולה בסובה וכמבוי. תימה דהוה ליה למימר ימעט כלמכרי מכרים מסכת סוכה (דף כ) מבוי דרבנן מני מקמע"ל משום דבעי למימר בסוכה נקט לשון פסולה לא נמי לפי שהיה צריך להמירן בלשון ועומר ויכבה וימעט ויחזור ויליף ללמעט כמו שהיה מוזלקת לא מצי כלמכרין בפ' במה מדליקין (שבת דף כב:) הלילקה בפנים והוליכה בחוץ לא עשה ולא כלום וכבה נמי לא שנא:

הדרן עלך הכונס

מרובה. מי קתני אין בין כר'. מסתמא הכא היכא דתני אין בין לא שייך למימר מנא ושייר והקשה הר"י מחולין"ם מהא דתנן בפ"ק דמגילה (ד' ח. ושם ד"ה אין) אין בין נדרים לנדבות מנא שהנדרים שייב בחמריותן ונדבות אינו שייב בחמריותן וכתבי הא היכא שהנדבה בלה מן המעבר ולר שהוא לבר שמכופה אין בלה מנא מן המוקף כדתנן בהמודה (שבועות ד' פב.) ו"ל להחס לא מא לשנוס[ם] כל ענין שנדר ונדבה מלוקים זה מזה מנא מא נומר שמין מיוב הבלה בזה יומר מבזה מנא מחריות אבל לענין כל מאחר זה וזה שוין וכן אין בין שבת ליום הכפורים[ס] לא שייכי לכל לדברים שבייבים כגון מיקור מכילה וכן אין בין י"ט לשבת מנא מוכל נפש בלבד[ע] לא שייכי בחומר שבייבים כגון לאו ומיהא מנא מדבר החמור לו מומר לעשות בהן ועוד י"ל דהן מבזה לחגילה שניה בחבלת קמיס (פ"ח מ"ב) גבי עולת העוף ועולה בין נדר בין נדבה אין בלה מן המעבר ביון לאין זה מכילת מבח כדלרים בבילקי בפ' עבר מעבר[פ] ת"ל ואכלת ושמחת שמחה שיש זה מכילה יכלו עולות שאין עמהן מכילה ואין להחריך כאן יותר[צ]:

מרובה קתני תנא ושייר. לשון לאמון למימי שייעמ לא צעי למימר לשייר לבבר ההוא לישנא דכיון דקתני מרובה אין לומר שייר כמו שאין בין וכן משמע הלשון דקאמר לישנא אחרא מי קתני אין בין מרובה קתני משמע שמחילה היה קבור למרובה הוי כמו אין בין ת"ש ומשי שייר להאי שייר ו"ל דשייר טענת גנב מחבילה דדרים לקמן[ק] רבי יוחנן דמשלם כפל ומי טענ[ר] טענת גנב בפקדון לא משלם מרבעה ומחמשה מבבח ומכר הכי נמי טוען טענת גנב בחבילה ועוד שמשייר שומף שגנב מחבילו ושומפין שגנבו לא[ש] משלם מרבעה וחמשה כלמכר לקמן בפילקין (ד' עח:) ועוד יש מפרשים לאין לומר הכא אם אינו מעיר כי אם דבר אחד כיון דלא נחת למינייה אלא דגלי לן שיש ריבוי בכפל מרבעה וחמשה:

יצאו קרקעות כר'. ות"ת כיון דלאמעיטי מטבעה כלמכרין בפרק הזהב (ב"מ ד' ז:) מיפוק ליה לאין בהם כפל בטוען טענת גנב לא משלם אלא בטבעה כלמכרין לקמן בשמעתין[ם] ולימא למימר לאמכרין לקופץ ומבבו דמגזל קמא (לקמן ד' קי.) מוכח לא משלם אלא בטבעה כלמכרין לקמן בשמעתין[ם] ולימא למימר לאמכרין לקופץ ומבבו דמגזל קמא (לקמן ד' קי.) מוכח לא משלם אלא בטבעה כלמכרין לקמן בשמעתין[ם] ולימא למימר לאמכרין לקופץ ומבבו דמגזל קמא (לקמן ד' קי.) מוכח

מתני' גיץ שיצא מתחת הפטיש והזיק חייב[ב] גמל שהיה טעון פשתן ועבר ברשות הרבים ונכנס פשתנו לתוך החנות ודלקו בגרו של חנוני והדליק את הבירה בעל גמל חייב[ג] הניח חנוני גרו מבחוץ[ד] החנוני חייב[ה] רבי יהודה אומר בור חנוכה פטור: **גמ'**[ו] אמר רבינא משמיה דרבא ש"מ מדרבי יהודה נר חנוכה[ז] מצוה להניחה בתוך עשרה דאי סלקא דעתך למעלה מעשרה אמאי אמר ר' יהודה נר חנוכה פטור לימא ליה הוה ליה לאנוחה למעלה מגמל ורוכבו אלא לאו ש"מ מצוה להניחה בתוך עשרה אמרי לא לעולם אימא לך אפי' למעלה מעשרה מאי אמרת[ח] אבעי לך לאנוחה למעלה מגמל ורוכבו כיון דבמצוה קא עסיק כולי האי לא אטרחוה רבנן[ט] אמר רב כהנא דרש רב נתן בר מניומי משמיה דרבי תנחום[י] נר חנוכה שהניחה למעלה מעשרים אמה פסולה בסובה וכמבוי:

הדרן עלך הכונס

מרובה מדת תשלומי כפל ממדת תשלומי ארבעה וחמשה[יא] שמדת תשלומי כפל נוהגת בין בדבר שיש בו רוח חיים ובין בדבר שאין בו רוח חיים[יב] ומדת תשלומי ארבעה וחמשה אינה נוהגת אלא בשור ושה בלבד שנאמר[יג] כי יגנוב איש שור או שה ומבחו או מכרו וגו'[יד] אין הגונב אחר הגנב משלם תשלומי כפל[טו] ולא הטובח ולא המוכר אחר הגנב משלם תשלומי ארבעה וחמשה: **גמ'** ואילו מדת תשלומי כפל נוהגת בין בגנב בין בטוען טענת גנב ומדת תשלומי ארבעה וחמשה אינה נוהגת אלא בגנב בלבד לא קתני מסייע ליה לרבי חייא בר אבא[טז] דא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן[יז] הטוען טענת גנב בפקדון משלם תשלומי כפל מבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה איבא דאמרי לימא מסייע ליה לרבי חייא בר אבא דא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן הטוען טענת גנב בפקדון משלם תשלומי כפל מבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה מי קתני אין בין מרובה קתני[יח] תנא ושייר: שמדת תשלומי כפל נוהגת בין[יט] על כל דבר פשע בכל על שור על חמור על שה ועל[כ] שלמה פרט על כל אבידה חזר וכלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט[כא] מה הפרט מפורש דבר המטלטל וגופו ממון אף כל דבר המטלטל וגופו ממון[כב] יצאו קרקעות שאינן מטלטלין יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות יצאו שטרות שאף על פי שמטלטלין אין גופן ממון יצא הקדש רעהו כתיב אי[כג] מה הפרט מפורש דבר שנבלתו מטמא במגע ובמשא אף כל דבר שנבלתו מטמא במגע ובמשא אבל עופות לא ומי מצית אמרת הכי והא שלמה כתיב אמרי אנן בבעלי חיים קאמרינן אימא בבעלי חיים דבר שנבלתו מטמא במגע ובמשא אין דבר שאין נבלתו מטמא במגע ובמשא לא דהא

מתני' גיץ. לתמנמ"ל: **גמ'** למעלה מעשרים אמה. לת מוז לה לימני ולת מפרסם ניסא ומן לפרסומי ניסא בעיון:

הדרן עלך הכונס

מרובה. אין הגונב אחר הגנב כר'. לכתיב וגונב מבית האיש ולא מבית הגנב[ב]: **גמ'** בטוען טענת גנב. גנב גמ וגנבו ולרבינן לקמן בשמעתין[ג] לחייבו רחמנא כפילה אם נשבע ונמלא שקרן: **לא קתני.** מלמע נהגי ל' וה' בטוען טענת גנב אם נשבע ומכר: **מי קתני אין בין.** דהוי דוקא ולא שייך מידי:[ד] **קתני.** קלא דבריה שוי מרובה על זו ושייר: שהוקשו לקרקעות. לכתיב והמנחלתם אותם וגו'[ה] (ויקרא כה): **אין גופן ממון.** מלא גורמין לגבות ממון: **להא**

מתני' גיץ שיצא מתחת הפטיש והזיק חייב[ו] גמל שהיה טעון פשתן ועבר ברשות הרבים ונכנס פשתנו לתוך החנות ודלקו בגרו של חנוני והדליק את הבירה בעל גמל חייב[ז] הניח חנוני גרו מבחוץ[ח] החנוני חייב[ט] רבי יהודה אומר בור חנוכה פטור: **גמ'**[י] אמר רבינא משמיה דרבא ש"מ מדרבי יהודה נר חנוכה[יא] מצוה להניחה בתוך עשרה דאי סלקא דעתך למעלה מעשרה אמאי אמר ר' יהודה נר חנוכה פטור לימא ליה הוה ליה לאנוחה למעלה מגמל ורוכבו אלא לאו ש"מ מצוה להניחה בתוך עשרה אמרי לא לעולם אימא לך אפי' למעלה מעשרה מאי אמרת[יב] אבעי לך לאנוחה למעלה מגמל ורוכבו כיון דבמצוה קא עסיק כולי האי לא אטרחוה רבנן[יג] אמר רב כהנא דרש רב נתן בר מניומי משמיה דרבי תנחום[יד] נר חנוכה שהניחה למעלה מעשרים אמה פסולה בסובה וכמבוי:

הדרן עלך הכונס

מרובה מדת תשלומי כפל ממדת תשלומי ארבעה וחמשה[טו] שמדת תשלומי כפל נוהגת בין בדבר שיש בו רוח חיים ובין בדבר שאין בו רוח חיים[טז] ומדת תשלומי ארבעה וחמשה אינה נוהגת אלא בשור ושה בלבד שנאמר[יז] כי יגנוב איש שור או שה ומבחו או מכרו וגו'[יח] אין הגונב אחר הגנב משלם תשלומי כפל[יט] ולא הטובח ולא המוכר אחר הגנב משלם תשלומי ארבעה וחמשה: **גמ'** ואילו מדת תשלומי כפל נוהגת בין בגנב בין בטוען טענת גנב ומדת תשלומי ארבעה וחמשה אינה נוהגת אלא בגנב בלבד לא קתני מסייע ליה לרבי חייא בר אבא[כ] דא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן[כא] הטוען טענת גנב בפקדון משלם תשלומי כפל מבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה איבא דאמרי לימא מסייע ליה לרבי חייא בר אבא דא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן הטוען טענת גנב בפקדון משלם תשלומי כפל מבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה מי קתני אין בין מרובה קתני[כב] תנא ושייר: שמדת תשלומי כפל נוהגת בין[כג] על כל דבר פשע בכל על שור על חמור על שה ועל[כד] שלמה פרט על כל אבידה חזר וכלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט[כה] מה הפרט מפורש דבר המטלטל וגופו ממון אף כל דבר המטלטל וגופו ממון[כו] יצאו קרקעות שאינן מטלטלין יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות יצאו שטרות שאף על פי שמטלטלין אין גופן ממון יצא הקדש רעהו כתיב אי[כז] מה הפרט מפורש דבר שנבלתו מטמא במגע ובמשא אף כל דבר שנבלתו מטמא במגע ובמשא אבל עופות לא ומי מצית אמרת הכי והא שלמה כתיב אמרי אנן בבעלי חיים קאמרינן אימא בבעלי חיים דבר שנבלתו מטמא במגע ובמשא אין דבר שאין נבלתו מטמא במגע ובמשא לא דהא

מרובה. מי קתני אין בין כר'. מסתמא הכא היכא דתני אין בין לא שייך למימר מנא ושייר והקשה הר"י מחולין"ם מהא דתנן בפ"ק דמגילה (ד' ח. ושם ד"ה אין) אין בין נדרים לנדבות מנא שהנדרים שייב בחמריותן ונדבות אינו שייב בחמריותן וכתבי הא היכא שהנדבה בלה מן המעבר ולר שהוא לבר שמכופה אין בלה מנא מן המוקף כדתנן בהמודה (שבועות ד' פב.) ו"ל להחס לא מא לשנוס[כח] כל ענין שנדר ונדבה מלוקים זה מזה מנא מא נומר שמין מיוב הבלה בזה יומר מבזה מנא מחריות אבל לענין כל מאחר זה וזה שוין וכן אין בין שבת ליום הכפורים[כט] לא שייכי לכל לדברים שבייבים כגון מיקור מכילה וכן אין בין י"ט לשבת מנא מוכל נפש בלבד[ל] לא שייכי בחומר שבייבים כגון לאו ומיהא מנא מדבר החמור לו מומר לעשות בהן ועוד י"ל דהן מבזה לחגילה שניה בחבלת קמיס (פ"ח מ"ב) גבי עולת העוף ועולה בין נדר בין נדבה אין בלה מן המעבר ביון לאין זה מכילת מבח כדלרים בבילקי בפ' עבר מעבר[לא] ת"ל ואכלת ושמחת שמחה שיש זה מכילה יכלו עולות שאין עמהן מכילה ואין להחריך כאן יותר[לב]:

מרובה קתני תנא ושייר. לשון לאמון למימי שייעמ לא צעי למימר לשייר לבבר ההוא לישנא דכיון דקתני מרובה אין לומר שייר כמו שאין בין וכן משמע הלשון דקאמר לישנא אחרא מי קתני אין בין מרובה קתני משמע שמחילה היה קבור למרובה הוי כמו אין בין ת"ש ומשי שייר להאי שייר ו"ל דשייר טענת גנב מחבילה דדרים לקמן[לג] רבי יוחנן דמשלם כפל ומי טענ[לד] טענת גנב בפקדון לא משלם מרבעה וחמשה מבבח ומכר הכי נמי טוען טענת גנב בחבילה ועוד שמשייר שומף שגנב מחבילו ושומפין שגנבו לא[לה] משלם מרבעה וחמשה כלמכר לקמן בפילקין (ד' עח:) ועוד יש מפרשים לאין לומר הכא אם אינו מעיר כי אם דבר אחד כיון דלא נחת למינייה אלא דגלי לן שיש ריבוי בכפל מרבעה וחמשה:

יצאו קרקעות כר'. ות"ת כיון דלאמעיטי מטבעה כלמכרין בפרק הזהב (ב"מ ד' ז:) מיפוק ליה לאין בהם כפל בטוען טענת גנב לא משלם אלא בטבעה כלמכרין לקמן בשמעתין[לו] ולימא למימר לאמכרין לקופץ ומבבו דמגזל קמא (לקמן ד' קי.) מוכח

מתני' גיץ. לתמנמ"ל: **גמ'** למעלה מעשרים אמה. לת מוז לה לימני ולת מפרסם ניסא ומן לפרסומי ניסא בעיון:

הדרן עלך הכונס

מרובה. אין הגונב אחר הגנב כר'. לכתיב וגונב מבית האיש ולא מבית הגנב[ב]: **גמ'** בטוען טענת גנב. גנב גמ וגנבו ולרבינן לקמן בשמעתין[ג] לחייבו רחמנא כפילה אם נשבע ונמלא שקרן: **לא קתני.** מלמע נהגי ל' וה' בטוען טענת גנב אם נשבע ומכר: **מי קתני אין בין.** דהוי דוקא ולא שייך מידי:[ד] **קתני.** קלא דבריה שוי מרובה על זו ושייר: שהוקשו לקרקעות. לכתיב והמנחלתם אותם וגו'[ה] (ויקרא כה): **אין גופן ממון.** מלא גורמין לגבות ממון: **להא**

מתני' חניני חייב.

עיין לעיל דף כז ע"ב מוס' ד"ה ה"ג אמתני':

תורה אור השלם

א) כִּי יִגְנֹב אִישׁ שׁוֹר אוֹ שֶׂה וּטְבָחוֹ אוֹ מְכָרוֹ חֲמִשָּׁה בָקָר יְשַׁלֵּם תַּחַת הַשּׁוֹר וְאַרְבַּע צֹאן תַּחַת הַשֶּׂה:
[שמות כא, לז]

ב) עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע עַל שׁוֹר עַל חֲמוֹר עַל שֶׂה עַל שַׂלְמָה עַל כָּל אֲבֵדָה אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְּבַר שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יַרְשִׁיעֻן אֱלֹהִים יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ:
[שמות כב, ח]

לעזי רש"י

אשטנצי"ר. פירוש ניגון (ר"י ישניים ג, ל"ת):

חגחות וציונים

[א] צ"ל מאי אמרת לימא ליה אבעי (דק"ס): [ב] צ"ל על כלישנא דקא (דק"ס): [ג] כת"י כתיב ואימא מה: [ד] זה אינו ריבור חדש אלא המשך ריבור הקודם (באה"מ) וכן מוכח מדפרי"ש שבמקום "קתני" כתוב תנא: [ה] דפרי' למצות: [ו] צ"ל פוטן (מצות דבש וכ"ה בכת"י): [ז] כת"י ודפרי' דל"א (ובתוס' ר' פרץ ושוחפין שגנבו ומבח האחד של"א לדעת חבירו דל"א משלם ד' וה', וכן מבואר בגמ' לקמן צח ע"ב ע"ש): [ח] ר"ח (גליון): [ט] ר"ח (גליון) וכ"ה בכת"י ודפרי':

מסורת הש"ס עם תוספות

ב) [כ"ב כו. שנת כה:], ג) [ועיל ב, ב], ד) [שנת כה:], ה) [שנת כה:], ו) [לקמן שנו: ועי' תוס' לקמן קו: ד"ה אין], ז) [לקמן קג: קו:], ח) [סוכה נג. ושם נמתן], ט) ב"מ נו: שבועות מב:, י) [לקמן קיז:], כ) לקמן סט:, ל) סג:, מ) קידושין דף כב:, נ) מגילה ז:, ס) [ע' תוס' מגילה ס. ד"ה ממלי ותוס' מעילה יג: ד"ה מאי], ע) ב"מ סג:, פ) [ועיין תוס' שבועות לז: ד"ה מיעט].

גליון הש"ס

תורה אור השלם

א) כִּי יִגְנֹב אִישׁ שׁוֹר אוֹ שֶׂה וּטְבָחוֹ אוֹ מְכָרוֹ חֲמִשָּׁה בָקָר יְשַׁלֵּם תַּחַת הַשּׁוֹר וְאַרְבַּע צֹאן תַּחַת הַשֶּׂה:
[שמות כא, לז]

ב) עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע עַל שׁוֹר עַל חֲמוֹר עַל שֶׂה עַל שַׂלְמָה עַל כָּל אֲבֵדָה אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְּבַר שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יַרְשִׁיעֻן אֱלֹהִים יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ:
[שמות כב, ח]

לעזי רש"י

אשטנצי"ר. פירוש ניגון (ר"י ישניים ג, ל"ת):

חגחות וציונים

[ס] צ"ל מאי אמרת לימא ליה אבעי (דק"ס): [ע] צ"ל על כלישנא דקא (דק"ס): [פ] כת"י כתיב ואימא מה: [צ] זה אינו ריבור חדש אלא המשך ריבור הקודם (באה"מ) וכן מוכח מדפרי"ש שבמקום "קתני" כתוב תנא: [ק] דפרי' למצות: [ר] צ"ל פוטן (מצות דבש וכ"ה בכת"י): [ש] כת"י ודפרי' דל"א (ובתוס' ר' פרץ ושוחפין שגנבו ומבח האחד של"א לדעת חבירו דל"א משלם ד' וה', וכן מבואר בגמ' לקמן צח ע"ב ע"ש): [ת] ר"ח (גליון): [א"א] ר"ח (גליון) וכ"ה בכת"י ודפרי':

עין משפט נר מצוה

עז א מיי פ"ו מהל' מוכר ומזיק הל' ה טוש"ע ח"מ סי' שסד סעי' ב: עח ב ג מיי' פי"ד מהל' מכירה ב ד מיי' פ"ב מהל' מקי ממון הל' ג סמג עשין קנו טוש"ע ח"מ סי' שיח סעי' יב: עט ד מיי' שם טוש"ע ח"מ סי' שסו סעי' ו: פ ה מיי' פ"ב מהל' מכירה הלכה ז סמג עשין מד טוש"ע ח"מ סי' ה טוש"ע שם: א ו ז מיי' פ"ד מהל' גניבה הל' ו: ב ח ט מיי' שם הל' ח סמג עשין מה טוש"ע ח"מ סי' שמ: ג י מיי' פ"ד מהל' ה סמג שם טוש"ע ח"מ סי' שמ: ד כ ל מיי' שם פ"ג הל' ו וכלי ב טוש"ע ח"מ סי' שמ:

ליקוטי רש"י

תשלומי כפל. שם סמגע ממגע בידו הגנבה. **תשלומי ארבעה וחמשה.** בטוען ומוכר [לעיל ד:]. **בטוען טענת גנב בפקדון.** לומר גנב גנבה ממני וכמו עדים שהיו אלנו מכלם תשלומי כפל [ב"מ מא:]. טוען שגנבה סימנו ומכלם שהוא עלמו גנבה מייב כפל [שם צב:]. פטר עלמו על ידי גניבה שטען גנב סימנו ומומר מכם פטור מגזילה וקמ"ל בפ"ק שהם גנבו וכמו עדים שכלם כפל כגנב עלמו אבל שם הודים שם"ל אין כאן כפל לחודיה נקום פטור אבל מומם ומכם יש שבועות לז:]. **תנא ושייר.** לא שנה כל המילוקים שבמיכם [בבבות מא:]. **על כל דבר פשע.** מיפוק לקמן מכוטען טענת גנב [ב"מ נו:]. **אתה דן אלא כעין הפרט.** לומר דן אחד להוסיף על הפרט ע"י כלל אבל אין אתה דן שני כללים להוסיף עליו אלא הדומה לו אבל הדומה בריבה ובמיעוט אין הפרט פירושו אל כלל אלא ממעטו מכלל לומר לא אם כלל ריבה בריבוי לאמון ריבה אי ומיי"ב אלא ריבי בחבלת מכלם ליה זה ומיהו גו לאבן כי אמיל ריבוי מבריבים בחבלת לרעת בו ואפי' אלא כעין הפרט ולא מיעט בחמישה אלא דבר אחד כלכלי אבל אחד יותר אין בכל כלל [שם בר"ה דדרש באה"ד]. **עבדים שהוקשו לקרקעות.** והמנחלתם אותם [ויק"ר] לרבות אחוזה [ויקרא כה] בלאוזה [שבועות לז:]. **יצאו שטרות.** שאין גופן ממון שאין ניכר בעלמא [לקמן קיז:]. אלא גופן לדיתי שבהן [שבועות לז:]. **הניח חנוני גרו מבחוץ.** לאין מכיר בו [ב"מ כג:]. **ואימא מה.** לאין מכיר בו ומיהו לא עומד אלא לגניבה [שם ד:].

דהא כל חד וחד כלל ופרט באפי נפשיה דרשינן ליה אבל עופות לא א"כ נכתוב רחמנא חד פרטא הי נכתוב רחמנא אי כתב רחמנא שור הוה אמינא קרב לגבי מזבח אין שאין קרב לגבי מזבח לא ואי כתב רחמנא חמור הוה אמינא קדוש בבכורה אין שאין קדוש בבכורה לא אמרי א"כ נכתוב רחמנא שור וחמור שה למה לי ש"מ לאתויי עופות ואימא לאתויי עופות טהורים דומיא דשה דמטמא[א] בגדים אבית הבליעה אבל עופות טמאים דלית בהו טומאה דלא מטמאי בגדים אבית הבליעה[ב] לא[ג] כל ריבויא הוא וכל היכא דכתב כל ריבויא הוא והא גבי מעשר דכתיב כל וקא דרשינן ליה בכלל ופרט דתני[ד] א) ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך כלל בבקר ובצאן וביין ובשכר פרט ובכל אשר תשאלך נפשך חזר וכלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש פרי מפרי וגידולי קרקע אף כל פרי מפרי וגידולי קרקע אמרי בכל כללא כל ריבויא הוא ואיבעית אימא כל[ה] כללא הוא מיהו כל דהכא ריבויא הוא מכדי כתיב מעיקרא כלל ופרט וכלל דכתיב ב) כי יתן איש אל רעהו כלל כסף או כלים פרט לשמור הדר וכלל ואי סלקא דעתך האי על כל דבר פשע נמי לכלל ופרט הוא דאתא נכתוב רחמנא להני פרטי גבי האיך כלל ופרט על כל דבר פשע למה לי ש"מ ריבויא הוא השתא דאמרת כל ריבויא כל הני פרטי למה לי חד למעוטי קרקע וחד למעוטי עבדים וחד למעוטי שטרות שלמה למעוטי דבר שאינו מסוים על כל אבידה לכדר' חייא בר אבא דאמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן הטוען טענת גנב באבידה

רש"י

דהא כל חד וחד כלל ופרט באנפי נפשיה דרשינן ליה. כלומר היכא דאיכא פרטי יתירי כל חד וחד מרבי כעין דידיה ולא דרשינן כולהו בהדי הדדי לאיהוי[ו] כעין הפרט דשלמה לרבות בעלי חיים שאין נבילתן מטמאה כדאמר לקמן[ז] כדתני[ח] דבי חזקיה שדי שור בין המלא לתמלא כו' שדי חמור בין המלא לתמלא אלמא כל חד וחד באפי נפשיה מדריש: א"כ. דכעין הפרט בכל לדדין הוא דמייתי לא נכתוב אלא חד מהני פרטי דבעלי חיים ומתרבי כעין הפרט כל שנבלתו מטמאה ומדכתב פרטי יתירי תנא ענין לרבות שאר בעלי חיים: קדוש בבכורה. כעין שור ושה הוא דמתרבי מכעין הפרט לחמור דדמי ליה בתלת לדדין בעלי חיים ובכורה ונבלתו מטמאה אבל גדי ואיל דלא דמי ליה אלא בתרתי לא להכי כתב שור דהא אינו ענין לו תנהו ענין לשאינו קדוש בבכורה דדמי מיהת בתרתי לפרטא ב"ח ונבלתו מטמא ולעולם עופות לא: ה"ג א"כ לכתוב רחמנא שור וחמור שה למה לי[ט] לאתויי עופות: ואימא טהורין. דדמי לפרטא קלת דית טומאה בנבלתם קלת לטמא בבית הבליעה: אבל עופות טמאים לא. דלית בהו טומאה כדליתא בחולין (ד' ק:) יכול תהא נבלת עוף טמא מטמא בגדים אבית הבליעה ת"ל נבלה וטרפה לא יאכל לטמאה בה מי שאיסורו משום לא תאכל נבילה וטריפה יצא זה שאין איסורו משום לא תאכל נבילה וטריפה אלא משום לא תאכל טמא: פרי מפרי. ולד מולד וגפן מתרגן למעוטי מים ומלח וכמיהין ופטריות[י]: גידולי קרקע. למעוטי דגים: מכדי כתיב. ברישא הפרשה כלל ופרט כי יתן איש ודרשינן ליה בפרק הזהב לענין שבועת שומרין למימר דאין נשבעין אלא על כעין הפרט שמטלטל וגופו ממון: ואי ס"ד האי על כל דבר פשע. דאתא לענין כפל למידרשיה בכלל ופרט אתא ולא מתרבי לכפל אלא כעין הפרט לכתבינהו להני פרטי בקרא קמא ולדרוש כל חד באפי נפשיה כדקאמרת דהא בקרא קמא נמי כפילא כתיב אלא ש"מ האי כללא דקרא בתרא ריבויא הוא ולענין כפל [לא[כ]] דרשינן כלל ופרט וקרא קמא דכתיב ביה כלל ופרט לענין שבועה הוא דאתא כדכתיב בתריה ונקרב בעל הבית וגו': שלמה. יש לה סימנים כדאמרינן באלו מציאות (ב"מ דף כז.) מה שלמה מיוחדת שיש לה סימנים כו': למעוטי דבר שאינו מסוים. שאין לבעלים סימן בו שפטור מכפל: באבידה

תוספות

[ל]רעהו אמר רחמנא. ולא הקדש תימה לר"י ומאי איצטריך רעהו למעוטי הקדש מכפל בטוען טענת גנב הא ליכא שבועה בהקדש[מ] ולמסקנא דנפיק כפל ושבועה מחד קרא א"ש וא"ת דלקמן נפקא לן בפרקין (ד' עו.) למעט הקדש מוגנב מבית האיש ולא מבית הקדש וי"ל דהתם נמי לא מאיש קדריש דגבי הקדש נמי שייך לשון איש ולא משום דכתיב (שמות טו) ה' איש מלחמה אלא משום דבכל דבר שהוא לשון זכר שייך לשון איש ואשה על לשון נקבה כגון אשה אל אחותה בקרסים (שם כו) אלא התם ה"פ מבית איש דשייך ביה רעהו כדכתיב ולא מבית הקדש והגנב דגבי גנב[נ] איצטריך למנקט האי לישנא למידרש ולא מבית הגנב נקט ליה נמי לענין הקדש[ס]:

דהא כל חד וחד דרשינן כלל ופרט באפי נפשיה. וא"ת והא לקמן גבי ונתת הכסף דרשינן כולהו פרטי בהדדי[ע] ובפרק קמא דקדושין (ד' ו. ושם) גבי הענקה וי"ל כיון דכתיב על אכל פרטא כדכתיב על שור על חמור על שה על שלמה ש"מ למידרש כל חד וחד פרטא באפי נפשיה אי נמי ע"כ אית לן למידרש כל חד פרטא באפי נפשיה ולמעט עופות דאי לאו הכי לשתוק מכולהו פרטי ולכתוב שלמה לחודיה ותו לא דמשלמה אתי כל מילי בין בעלי חיים בין אינם ב"ח מכלל ופרט וכלל דמשום דהוו ב"ח לא גריעי והשתא נתחילה כשהקשה ואימא מה הפרט מפורש דבר שנבלתו מטמאה כו' הו"מ למפרך קושיא אחריתי לפי מה שסובר דאמרינן מה הפרט מפורש דבר המטלטל וגופו ממון לא לכתוב אלא שלמה לחודיה ולשתוק מכל שאר פרטי אלא הא עדיפא ליה למיפרך שמקשה דאפי' מה שאמר אין אמת:

דלא מטמא נבלתו. כדממעט להו בתורת כהנים ובזבחים בפ' חטאת [העוף] (ד' סט:):

למה לי. למהדר למכתב כללא אחרינא אלא לאו ש"מ כל ריבויא הוא[פ] לפי מאי דמסיק השתא (כל ריבויא הוא השתא[צ]) נפיק מקרא דהכא כפל ושבועה וא"ת ל"ל דכתב רחמנא כל הני פרטי לא לכתוב אלא כסף[ק] ומינה שמעינן דבר המטלטל וגופו ממון מכלל ופרט וכלל וכי תימא שלא הייתי דורשו לכלל ופרט משום דאיצטריך כדדרשינן בשבועות (דף מג: ושם ד"ה מה) מה כלים שנים והא ע"כ כלל ופרט דרשינן ליה בהזהב (ב"מ דף מז: ושם ד"ה מ) לענין שבועה דאין נשבעין על הקרקעות ועל עבדים ושטרות וכפל ושבועה הכל אחד מדקאמר לכתבינהו להנך פרטי התם והיכי הוה מצי לכתבינהו א"כ הייתי ממעט עופות טמאים משבועה אלא ע"כ אם תמעטם מכפל ג"כ משבועה תמעטם ועוד אי הוה כתיב להו התם לא הוה דרשינן להו גבי כפל אלא גבי שבועה אלא פשיטא לן דהני קראי קיימי אכפל ושבועה וי"ל כסף או כלים איצטריך[ר] לכדדרשינן בשבועות מה כלים שנים כו' והא דדרשינן ליה בפ' הזהב (שם) לכללי ופרטי וכללי אילו לא נאמר קאמר כלומר אילו לא נאמר על כל דבר פשע היינו דורשין מיעוט קרקעות ועבדים ושטרות מקרא דכי יתן אבל השתא דכתיב על כל דבר פשע איתר ליה כסף או כלים למה כלים שנים ולפי מה שפירשתי דכפל ושבועה הכל אחד כי היכי דדרשינן לענין שבועה מה כלים שנים הכי נמי לענין כפל וכן הא דממעטינן דבר שאינו מסוים הוי[ש] בין לענין שבועה בין לענין כפל ואפי' היכא דנשבע על ידי גלגול בדבר שאינו מסוים פטור הוא מכפל:

אלא (לעיל) כל ריבויא. אע"ג דבברייתא דריש להו כלל ופרט וכלל לאו משום דדריש לקרא הכי אלא מאיזה טעם שיהיה מרבין כל דבר המטלטל וגופו ממון ולפי שדרשה זו שגורה בגמרא נקט בענין זה: חד למעוטי קרקעות. שטרות הוה ליה למעוטי בריפא דדמי טפי למעוטי כדמוכח לקמן בפ' בתרא (ד' קז:) דלמאן דדריש ריבויי ומיעוטי לא הוה[ת] ממעט אלא שטרות: וחד למעוטי עבדים. אע"ג דלעיל ילפינן עבדים מדאתקוש לקרקעות הכא כיון דכתיב כל ריבויא בעי לכל חד מיעוט באפי נפשיה:

דבר שאינו מסוים. פירש הקונטרס דבר שאין לבעלים סימן בו וקשה מה לי יש בו סימן מה לי אין בו סימן ומפרש ריב"א כגון ההיא דתנן בשבועת הדיינין (שבועות ד' מב: ושם ד"ה על[ט]) אין נשבעין אלא על דבר שבמדה שבמשקל ושבמנין לאפוקי בית מלא מסרתי לך וכיס מלא והלה אומר מה שהנחת אתה נוטל אבל זה אומר עד החלון וזה אומר עד הזיז חייב ומנא ליה הא סברא אי לא משום דדרשינן משלמה ועוד היינו יכולין לפרש דבר המסוים כי ההיא דפרק הזהב (ב"מ ד' מ.) מה נעל דבר מסוים כו' [א]לאפוקי חצי רימון וחצי אגוז דלא וכן אמרינן[ב] לקמן (דף סד:) גבי דרשה דהמלא תמלא לאמר שדי חמור בין המלא תמלא למעוטי דבר שאינו מסוים היינו חצי רימון וחצי אגוז דממעט להו מכפל ודבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין למגרכי גבי חיוב שבועה תיפוק[ג] ליה ממשמעות דכי הוא זה ויש ספרים [ב]דגרסי לקמן לאתויי דבר שאינו מסוים ואין נראה דמהיכא הוה ס"ד למעוטי דאיצטריך קרא לאתויי דאף על גב דממעטינן ליה לענין טוען טענת גנב מכפל בגנב עצמו מהיכא אתי אלא למעוטי גרם ואף על פי שנתמעט מגנב עצמו בפסוק הראשון אין למעט בכך בפסוק האחרון עד שימעט הכתוב בהדיא דהא קרקעות עבדים ושטרות איצטריך למעוטי ולא ילפינן מהדדי: והעדים

ליקוטי רש"י

כל ריבויא הוא. ולא מדרש בכלל ופרט וריבה הכל. פרי מפרי. ולד מולד יין מענבים ושכר מתמרים למעוטי כמהין ופטריות ומים ומלח דאינו פרי מפרי [לעיל נד:]. עגל נולד מאמו וכן שה וענבים מהרגלים שורעין התרגנים [עירובין כז:]. וגידולי קרקע. שהולך ויונק וגדלין מן הקרקע [עירובין כז:]. למעוטי דגים שאין נקחין בכסף מעשר [לעיל נד:]. אף כל פרי מפרי וגידולי קרקע. ואימרתו להו עופות ואימעיטו להו דגים שאין גדלין על הקרקע כדמפרש במסכת עירובין בפרק בכל מערבין (דף כז:) [נזיר לה:]. כי יתן איש אל רעהו. פרשת שומר חנם היא דמוקא בשואל (ב"מ דף לז: פרשה ראשונה בשומר חנם ושניה בשומר שכר ושלישית בשואל [שבועות מג.]. לקמן בהשואל (דף לז:) אמרי' פרשה ראשונה נאמרה בשומר חנם שניה בשומר שכר ומתוב בפרשה ראשונה ונקרב בעל הבית וגו' ואוקימנא לשבועה בהמפקיד (לעיל דף מה:) [ב"מ נז:]. (המסוים. שלם [ב"מ מז. ועי' תוס' כאן]. דבר הניכר לרבים [לקמן צד: עיי"ש]. הטוען טענת גנב באבידה. לפטור עצמו ע"י גנב שטוען נגנבה היינו האבידה שמצאתי ומצאא שבלו הוא [לעיל נז.].

מסורת הש"ס עם הוספות

א) לעיל נד: חולין לה:, ב) ב"מ מ: עירובין כז:, ג) לעיל נז. שבועות מג., ד) לקמן קו:, ה) סד:, ו) נסמן לעיל נד: ד"ה פרי, ז) שבועות מב:, ח) [לקמן סט:], ט) [ועיין תוספות מנחות יח. ד"ה וגונב], י) צ"ל ושם מג. ד"ה אלא על.

גליון הש"ס

תוס' ד"ה דבר וכו' לאפוקי חצי רימון. עי' שבת דף לג ע"ב תוס' ד"ה ולמאי: באד"ד דגרסי לקמן לאתויי דבר שאינו מסוים. עיין בהרא"ש פ"ק דקדושין סי' ג':

תורה אור השלם

א) וְנָתַתָּה הַכֶּסֶף בְּכֹל אֲשֶׁר תְּאַוֶּה נַפְשְׁךָ בַּבָּקָר וּבַצֹּאן וּבַיַּיִן וּבַשֵּׁכָר וּבְכֹל אֲשֶׁר תִּשְׁאָלְךָ נַפְשֶׁךָ וְאָכַלְתָּ שָּׁם לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ וְשָׂמַחְתָּ אַתָּה וּבֵיתֶךָ: [דברים יד, כו]

ב) כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ כֵלִים לִשְׁמֹר וְגֻנַּב מִבֵּית הָאִישׁ אִם יִמָּצֵא הַגַּנָּב יְשַׁלֵּם שְׁנָיִם: [שמות כב, ו]

הגהות וציונים

א] דפו"י דמטמ', וצ"ל דמטמאין (דק"ס): ב] גי' התוס' דלא מטמא נבלתן לא, וכ"ה בכת"י (עיין דק"ס): ג] בכת"י נוסף אלא (וכ"ה בתוס' וילקו"ש משפטים רמז שמו): ד] בכת"י נוסף נמי: ה] דלהני (כת"י): ו] נרצ"ל לכדתני (באה"מ): ז] כת"י כגון: ח] בכת"י נוסף כו'. דכיון דכתב חמור לקדוש בבכורה איתרבו להו כל הקריבים למזבח דכולהו קדושים בבכורה ואייתר ליה שור לשאינו קדוש שה למה לי לאתויי עופות: ט] כ"ה בדפו"ר: י] שייך לעיל ע"ב (גליון): כ] כת"י באחת (וכן בשטמ"ק באחד): ל] כאן צ"ל הפסק הנקודה דכל זה הוא גי' התוס' בגמ' (וכ"ה בכת"י וכ"ה בשו"ת הר"י מיגאש שבשטמ"ק): מ] ס"א ל"ג (גליון) ובבאה"מ מגיה כל ריבויא הוא דהכא: נ] יש להוסיף או כלים (דבש תמר) ובדפו"ר איתא "ומינייהו" והגיה המהרש"ל "ומניה" ולפי ההוספה נכון "ומינייהו" (עיין מהרש"א ובשטמ"ק בשם תוס' שאנץ): ס] עיין בר"מ (גליון): ע] עיין רש"א (גליון): פ] "ההוה" ליתא בכת"י (וכ"ה בתוס' ר' פרץ): צ] "אמרינן" ליתא בכת"י: ק] צ"ל נפיק (דבש תמר):

באבידה משלם תשלומי כפל שנאמר [א] על כל אבידה אשר יאמר תנן התם [ט] [א] היכן פקדוני אמר ליה אבד משביעך אני ואמר אמן והעדים מעידים אותו שאכלו משלם את הקרן [ב] הודה על פי עצמו [ב] משלם קרן וחומש ואשם [ג] היכן פקדוני אמר לו נגנב משביעך אני ואמר אמן והעדים מעידים אותו שגנבו משלם תשלומי כפל [ד] הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם קתני מיהא בטוען טענת גנב דמשלם תשלומי כפל [ה] אבל בטוען טענת אבד לא משלם תשלומי כפל [ו] ואפי' טוען טענת גנב בשבועה הוא דמשלם תשלומי כפל אבל שלא בשבועה אינו משלם תשלומי כפל מנהני מילי דתנו רבנן [ב] אם ימצא הגנב בטוען טענת גנב הכתוב מדבר אתה אומר בטוען טענת גנב או אינו אלא בגנב עצמו כשהוא אומר [ג] אם לא ימצא הגנב (א) בטוען טענת גנב הכתוב מדבר תניא אידך אם ימצא הגנב בגנב עצמו הכתוב מדבר אתה אומר בגנב עצמו או אינו אלא בטוען טענת גנב כשהוא אומר אם לא ימצא הגנב הרי טוען טענת גנב אמור הא מה אני מקיים אם ימצא הגנב בגנב עצמו הכתוב מדבר דכולי עלמא מיהת אם לא ימצא הגנב בטוען טענת גנב כתיב מאי משמע אמר רבא אם לא ימצא כמה[ה] שאמר אלא שהוא עצמו גנבו ישלם שנים ומנלן[ו] דבשבועה דתניא [ג] ונקרב בעל הבית אל האלהים [ז] לשבועה אתה אומר לשבועה או אינו אלא לדין נאמר שליחות יד למטה ונאמר שליחות יד למעלה מה להלן לשבועה אף כאן לשבועה בשלמא למאן דאמר חד בגנב וחד בטוען טענת גנב היינו דכתיבי תרי קראי אלא למאן דאמר תרוייהו בטוען טענת גנב תרי קראי למה לי אמרי חד למעוטי טענת אבד ולמאן דאמר חד בגנב וחד בטוען טענת גנב דלא מייתר למעוטי טענת אבד מנא ליה מגנב הגנב ולמאן דאמר תרוייהו בטוען טענת גנב דמיעט ליה טוען טענת אבד גנב הגנב מאי דריש ביה אמר לך מבעי ליה לכדרבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן [ח] דאמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן הטוען טענת גנב בפקדון משלם תשלומי כפל טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה למאן[ז] דאמר חד בגנב וחד בטוען טענת גנב דהאי גנב הגנב אפקיה למעוטי טענת אבד דר' חייא בר אבא מנא ליה אמר לך הקישא הוא [ט] ואין משיבין על הקישא בשלמא למאן דאמר חד בגנב וחד בטוען טענת גנב שפיר אלא למאן דאמר תרוייהו בטוען טענת גנב גנב עצמו מנא ליה וכי תימא ליתי בק"ו מטוען טענת גנב דיו לבא מן הדין להיות כנדון מה להלן בשבועה אף כאן בשבועה[ח] נפקא ליה מדתנא דבי חזקיה [י] דתנא דבי חזקיה יאמר [ד] שור וגניבה והכל בכלל אילו כך הייתי אומר מה הפרט מפורש קרב לגבי מזבח אף כל קרב לגבי מזבח מה יש לך להביא שה
כשהוא

רש"י

והעדים מעידים אותו שאכלו. אכלו נקט לרבותא אף על פי שאבדו מן העולם פטור מן הכפל בטענת אבד ואיפכא נקט שגנבו לרבותא דאע"פ שהוא בעין חייב כפל כיון שטוען טענת גנב: הוי אומר בטוען טענת גנב דבר הכתוב. דלא זה ולימד על זה: באבידה. מוצא אבידה שטוען נגנבה הימני לאחר שמצאתיה: שנאמר על כל אבידה וגו'. ובטוען טענת גנב מוקמינן ליה להאי קרא לקמן בשמעתין: תנן התם. בהגוזל עצים: משלם את הקרן. דאין כפל אלא בטענת גנב: הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם. דכתיב (ויקרא ה) או מכל אשר ישבע עליו לשקר וגו' וזהו אשם גזילות ואינו בא אלא על הודאת פיו דאע"פ דלא כתב בההיא פרשה הודאה כתב רחמנא באשם גזל הגר בפרשת נשא והתודו את חטאתם וגו' וחומש נמי אינו בלא אשם: טענת אבדה. אבד הימנו: בשבועה. לאחר שנשבע לשקר כדקתני משביעך אני: בטוען טענת גנב. בבעל הבית שטוען טענת גנב בפקדון זה כדכתיב וגונב מבית האיש וגו' הכתוב מדבר וקאמר דאם ימצא שהוא גנב שישלם שנים: או אינו אלא בגנב עצמו. שבעל הבית אמת טוען ונמצא הגנב שגנבו: כשהוא אומר אם לא ימצא הגנב. ולקמיה מוקמינן לה בטוען טענת גנב שנמצא הוא בעצמו גנב הוי אומר דהאי קרא לעיל נמי כשנמצא בעל הבית שקרן קאמר ולקמיה פרכינן תרי קראי למה לי: בגנב עצמו. מגיד הכתוב שגנב משלם כפל: או אינו אלא בטוען טענת גנב קאמר. דאם נמצא הוא גנב משלם כפל: ה"ג כשהוא אומר אם לא ימצא הגנב הרי טוען טענת גנב אמור הא מה אני מקיים כו': אם לא ימצא כמו שאמר. שטוען נגנבה כדכתיב וגונב מבית האיש: אלא הוא עצמו גנבו. ונקרב בעל הבית כלומר והוא כבר נשבע בדבר שלא שלח ידו מה כתיב אחריו על כל דבר פשע וגו' ישלם שנים: וממאי. דהאי ונקרב בעל הבית לשבועה קאמר: לשבועה. שכיון שטוען וגונב מבית האיש ישבע שנגנבה ויפטר: או אינו אלא לדין. [ו] לפרעון דשומר חנם שטוען נגנבה ישלם דהאי קרא בשומר חנם כתיב כדאמרי' בהשואל (ב"מ דף צד:): שליחות יד למטה. בשומר שכר שבועת ה' תהיה בין שניהם אם לא שלח וגו': שליחות יד למעלה. ונקרב בעל הבית אל האלהים אם לא שלח ידו: למעוטי טענת אבד. אם טען נאבדה הימנו ועדים מעידים שגנבו פטור מכפל אפילו נשבע: משלם תשלומי ארבעה וחמשה. כגנב עצמו דנפקא ליה מגנב הגנב: הקישא הוא. כיון דסמיכי להדדי הני קראי איתקש גנב וטוען טענת גנב להדדי מה גנב משלם תשלומי ארבעה וחמשה אם טבח ומכר אף טוען טענת גנב משלם ארבעה וחמשה ואע"ג דאיכא למיפרך מה לגנב עצמו שכן חייב כפל בלא שבועה תאמר בטוען טענת גנב שצריך שבועה אין משיבין על ההיקש כדאמרינן להא מילתא בהגוזל עצים (לקמן דף קו:) ואיכא דאמרי הקישא כדמפרש התם הואיל וגנב משלם כפל וטוען טענת גנב משלם כפל מה גנב טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה אף טוען טענת גנב טבח ומכר משלם ארבעה וחמשה ולאו מילתא היא דהאי מה מצינו בנין אב הוא ולא הקישא אלא סמיכות המקראות קרי היקש והכי נמי שמעינן התם: הניחא למ"ד חד בגנב וחד בטוען [טענת גנב] שפיר. נפקא ליה גנב מהכא אלא למ"ד כו': מדתנא דבי חזקיה. דדריש קרא אחרינא דמשתעי בגנב עצמו אם המצא תמצא בידו הגניבה וגו' והאי דנקט דרשה ולא נקט קרא משום דמקרא לא נפקא לן בהדיא אלא בעלי חיים כדכתיב משור ועד חמור עד שה חיים ומדרשה מרבה להו מנא דבי חזקיה לכולהו: יאמר שור וגניבה והכל בכלל. דמרבינן כל כעין הפרט דבר המטלטל וגופו ממון חמור ושה למה לי ומשני אילו כן וכו' ולקמיה מפרש מאי קאמר הא לאו כלל ופרט וכלל הוא דקדריש ליה כעין הפרט: אף כל קרב. ולא מתרבי מכעין הפרט אלא הקרב למזבח להכי כתב שה דלא תימא כלל לאתויי קרב למזבח קאתי דמה יש לך להביא שקרב למזבח ולא נכתב בפירוש שה כשהוא אומר שה הרי שה אמור הא מה אני מקיים גניבה שאני דורש בכעין הפרט[ח]:
לרבות

תוספות

מגנב הגנב. להגנב משמע המיוחד כמו העולה עולה לאשונה (פסחים דף נח:) הילך המיומנת שבילך (חולין דף לא.):

ואידך (ב) הגנב לכדר' חייא בר אבא. אע"ג דהאי דריש לריבוי והאי למיעוטו אין לחוש דהכל לפי סברת הדרש:

עין משפט נר מצוה

ה א מיי' פ"ד מהל' גניבה הל' ג ועיין במ"מ טוח"מ סי' שנב:
ו ב מיי' פ"א מהל' שבועות הל' ח ט סמג לאוין רמ:
ז ג מיי' פ"ד מהל' גניבה הלכה א טוח"מ שם:
ח ד מיי' פ"א מהל' שבועות הל' ט י יא סמג שם:
ט ה מיי' פ"ד מהל' גניבה הלכה ג טוח"מ שם:
י ו מיי' שם הלכה א טוח"מ שם:
יא ז מיי' פ"א מהל' שכירות הל' ג סמג עשין פט טוש"ע ח"מ סי' רצא סעיף א:

אוצר החכמה

הגהות וציונים

א] במשניות (פ"ט סוף מ"ז) הודה מעצמו (וכ"ה בכת"י ורש"י): ב] בכת"י כמו: ג] בילקו"ש משפטים רמז שמו ומשמאי (וכ"ה בכת"י, וכ"ה כנראה גי' רש"י). ד] צ"ל ולמאן (רש"ל, וכ"ה בכת"י ודפו"י). ה] בראשונים וכת"י נוסף אמר רבא: ו] [צ"ל גנבו, יעב"ץ] (גליון). ז] ע' רש"א וברי"מ (גליון) ועיין מהרש"ל: ח] אין כאן סוף הדבור אלא להלן (רש"ש).

מסורת הש"ס עם הוספות

א) לקמן קו. קח: שבועות מט., ב) ב"מ מא:, ג) [לקמן קו:] לעיל סב:, ד) [לקמן קו: מנחות פב:], ה) [לקמן עה.], ו) לקמן קו ע"א.

הגהות הב"ח

(א) גמ' אם לא ימצא הגנב הוי אומר בטוען טענת גנב: (ב) תוס' ד"ה ואידך גנב הגנב כו':

תורה אור השלם

א) עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע עַל שׁוֹר עַל חֲמוֹר עַל שֶׂה עַל שַׂלְמָה עַל כָּל אֲבֵדָה אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְּבַר שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יַרְשִׁיעֻן אֱלֹהִים יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ: [שמות כב, ח]

ב) כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ כֵלִים לִשְׁמֹר וְגֻנַּב מִבֵּית הָאִישׁ אִם יִמָּצֵא הַגַּנָּב יְשַׁלֵּם שְׁנָיִם: [שמות כב, ו]

ג) אִם לֹא יִמָּצֵא הַגַּנָּב וְנִקְרַב בַּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים אִם לֹא שָׁלַח יָדוֹ בִּמְלֶאכֶת רֵעֵהוּ: [שמות כב, ז]

ד) אִם הִמָּצֵא תִמָּצֵא בְיָדוֹ הַגְּנֵבָה מִשּׁוֹר עַד חֲמוֹר עַד שֶׂה חַיִּים שְׁנַיִם יְשַׁלֵּם: [שמות כב, ג]

ליקוטי רש"י

משלם תשלומי כפל. כגנב עצמו דדרשינן ואם לא ימצא הגנב אם לא ימצא כמו שאמר אלא הוא עצמו גנבו וכתיב בתריה ישלם שנים [לעיל נז.]. משלם קרן. דאין חומש ואשם אלא אם הודה דכתיב בגזל הגר בפרשת נשא (במדבר ה) והתודו [לקמן קח:]. וכפל לא דאין כפל אלא בטוען נגנב וחומש ואשם נמי לא שייכי אלא כשהודה דכתיב בגזל הגר והתוודו [לקמן קו.]. הודה מעצמו. שלא באו עדים משלם קרן וחומש ואשם כדין שבועת הפקדון דאינה באה עד שמודה ושב מרשעו ובא להתכפר דכתיב בשבועת גזל הגר בפרשת נשא והתודו את חטאתם אשר עשו וגו'. משלם קרן חומש ואשם. אבל כפל לא דמודה בקנס הוא [שבועות מט.]. טוען טענת גנב. גנב לא וגנבו ודרשינן לקמן בשמעתין דהיינו רחמנא כפילא אם נשבע ונמצא שקרן [לעיל סב:]. כלומר גנב גנבה ממני ובאו עדים שהיא אצלו משלם תשלומי כפל [ב"מ מא:]. טוען שנגנבה הימנו ונמצא שהוא עצמו גנבה חייב בה כפל [שם צד:]. פטר עצמו על ידי גניבה שטען נגנבה הימני ושומר חנם פטור מגניבה וקיי"ל בב"ק שאם נשבע ובאו עדים משלם כפל כגנב עצמו אבל אם הודה אח"כ אין כאן כפל למודה בקנס פטור אבל חומש ואשם יש משום שבועת הפקדון [שבועות לז:]. ונקרב בעל הבית אל האלהים לשבועה. והכי קאמר אם לא ימצא כמה שאמר שנגנבה אלא הוא גנבה והוא כבר נקרב אל הדיינין לשבועה ונשבע לשקר ואח"כ באו עדים אשר ירשיעון הדיינין ישלם כפל. אתה אומר. קריבה לשבועה או אינו אלא קריבה לדין שמשעה שטען בב"ד נגנבה אע"פ שלא נשבע ישלם כפל אם באו עדים. נאמר שליחות יד למטה. אצל שומר שכר שבועת ה' תהיה בין שניהם אם לא שלח. אף כאן לשבועה. למדנו שאין משלמין כפל ע"י טענת גנב אלא לאחר שבועה וגם למדנו שנפטר מגנבה ואבדה בשבועה [ב"מ מא:]. הקישא הוא. דאיתקש גנב וטוען טענת גנב דסמיכי קראי אהדדי אם ימצא הגנב הרי גנב ואם לא ימצא הגנב כמו שאמר אלא הוא עצמו גנבו היינו טוען טענת גנב ונמצא שהוא גנבו [לקמן קו:]. ואין משיבין על הקישא. אע"ג דאיכא למיפרך ביה כגון הכא דאדם דן ק"ו מעצמו ואין אדם דן גז"ש [והיקש] מעצמו אא"כ למדה מרבו ורבו מרבו הלכה למשה מסיני [מנחות פב:]. גנב עצמו. לחייב כפל לגנב עצמו [לקמן עה.]. דיו לבא מן הדין להיות כנדון. כלומר לא להחמיר בחמור מבקל הואיל ובא ללמוד מן הקל אלא דיו ללמד שיהא כמלמד כלומר דיו לבא מן הדין כו' [רשב"ם ב"ב קיא.]. הכתוב לימדך שאין רשאי להטיל על הבא מן הדין יותר מן הנדון דכתיב תסגר שבעת ימים [זבחים סט:].

לרבות שאר דברים[ה]. כל הני: אילו בן. לשון משנה שמילה הן: אף כל קדוש בבבורה. ולא ממרי מלרשע אלא ממור הלכך מה היה לך להביא אלא ונכתב ממור לעי"כ[ו] כלל ופרט (ג) לאמר דברים אלו: והבל בבל"ל. תיש דמשמע לרבות כל בעלי חיים למה לי: מי בתיב שור. בריאה והדר גזיבה לאוה ליה פרט וכלל לימעט הכל בכלל לעשה כלל מוסיף על הפרט גזיבה ושור כתיב לאוה ליה כלל ופרט ושור אין מידי אחרינא לא: נאמר שור בגזיבה. נאמר שור בריאה והדר גזיבה לא היה לריך לכתוב יתר ולמה לא נכתב כן: אילו נאמר שור וגזיבה. בתמיה הא ולמי ה"ל פרט וכלל ושפיר קאי לי ומאי אילו כן קאמרהדר ליה: אלא כדכתיב קאמרי. מאחר גזיבה ושור הא הוה ליה כלל ופרט ומאי הכל בכלל דקא קאי לי' ומאי מה הפרט מפורש למהדר ליה הא כלל ופרט לא מרבי מידי: אחיים קמיך. גזיבה דה"ל כללא קמא קמיך ליה למיים דהוי כללא בתרא ודיים בכלל ופרט וכלל ופיפא דקתני ומאחר גזיבה שור ומה ומאחר והכל בכלל הואיל ומיים קמיך ליה מאי קאי לי' הא טפי לא כתיב אם הכללא בתרא קאי ליה כדאמר בפרקין[ד] (דפף"ו): אחרינא ולא קאי לי' בכללא בתרא. ומיהו אפסקיה גמרא למילתי' לרבא בפרקי[ד] אחרינא ולא אבקיה לאוקיה למילתי': והא לא דמי בללא בתרא. ללא כיל ללא בעלי חיים לכללא קמא דמשמע כל דבר: הא תנא דבי רבי ישמעאל. בשילהי אלו מרימין: והבי קא קשיא ליה. למנא דמי מזקיה בפיפא למילתא: אם המצא תמצא. דמשמע ריבוי למה לי והשתא קא מפרש לה רבא לכולא מתני': הבל[ז] בבל"ל. דמתרבי כל בעין הפרט דבר המטלטל וגופו ממון: הא מה אני מקיים גזיבה. דללרשין בכלל ופרט[ח] לרשת כל דבר: יאמר גזיבה ושור ושה והמור וחיים והבל בבל"ל. אם המנא מתנא ל"ל ומאי מילו כן היתי מומר מה מקיים ב"ח[ט] להביא שה כשהוא אומר שה הרי שה אמור הא מה אני מקיים גזיבה לרבות כל דבר יאמר גזיבה ושור ושה והמור וחיים והכל בכלל אילו כן היתי אומר מה הפרט מפורש בבבורה אף כל דבר הקדוש בבבורה מה יש לך להביא חמור [כשהוא אומר חמור] הרי חמור אמור הא מה אני מקיים גזיבה לרבות כל דבר יאמר גזיבה ושור ושה וחמור וחיים והכל בכלל אילו כן היתי אומר מה הפרט מפורש בעלי חיים אף כל ב"ח מה יש לך להביא שאר ב"ח כשהוא אומר חיים הרי (ט) חיים אמור הא מה אני מקיים גזיבה לרבות כל דבר אם המצא תמצא ל"ל אי

כשהוא אומר[א] שה הרי שה אמור הא מה אני מקיים גזיבה לרבות כל דבר יאמר שור שה וגזיבה והכל בכלל אילו כך הייתי אומר מה הפרט מפורש דבר הקדוש בבבורה אף כל דבר הקדוש בבבורה מה יש לך להביא חמור כשהוא אומר חמור הרי חמור אמור הא מה אני מקיים גזיבה לרבות כל דבר יאמר שור וחמור שה וגזיבה והכל בכלל אילו כך הייתי אומר מה הפרט מפורש בעלי חיים אף כל ב"ח מה יש לך להביא שאר בעלי חיים כשהוא אומר חיים הרי[ה] חיים אמור הא מה אני מקיים גזיבה לרבות כל דבר אמר אמר מר יאמר שור וגזיבה מי כתיב שור וגזיבה גזיבה ושור הוא דכתיב וכי תימא אילו נאמר קאמר אילו נאמר שור וגזיבה ומי מצית אמרת מה הפרט מפורש הוה שור פרט וגזיבה כלל פרט וכלל נעשה כלל מוסיף על הפרט ואיתרבו להו כל מילי אלא כדכתיב קאמרי גזיבה ושור מי מצית אמרת הכל בכלל[ו] או מה הפרט מפורש הוה ליה גזיבה כלל ושור פרט כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט שור אין מידי אחרינא לא אמר רבא תנא אחיים קא סמיך ליה וכלל ופרט וכלל קא"ל[ז] והא לא דמי בללא בתרא לכללא קמא האי[ח] תנא[ט] דבי רבי ישמעאל הוא דכה"ג דריש כללי ופרטי והכי קא קשיא ליה אם המצא תמצא למה לי יאמר שור וגזיבה[י] וחיים והכל בכלל אילו כן הייתי אומר מה הפרט מפורש דבר הקרב לגבי מזבח אף כל הקרב לגבי מזבח מה יש (י) להביא שה כשהוא אומר שה הרי שה אמור הא מה אני מקיים גזיבה לרבות כל דבר יאמר גזיבה ושור ושה וחיים והכל בכלל אילו כן הייתי אומר מה הפרט מפורש דבר הקדוש בבבורה אף כל דבר הקדוש בבבורה מה יש לך להביא חמור אמור הא מה אני מקיים גזיבה לרבות כל דבר יאמר גזיבה ושור ושה וחמור וחיים והכל בכלל אילו כן הייתי אומר מה הפרט מפורש בעלי חיים אף כל ב"ח מה יש לך להביא שאר ב"ח כשהוא אומר חיים הרי (ט) חיים אמור הא מה אני מקיים גזיבה לרבות כל דבר אם המצא תמצא ל"ל

כשהוא אומר שה הרי שה אמור הא מה אני מקיים גזיבה לרבות כל דבר יאמר שור שה וגזיבה והכל בכלל אילו כך הייתי אומר מה הפרט מפורש דבר הקדוש בבבורה אף כל דבר הקדוש בבבורה מה יש לך להביא חמור כשהוא אומר חמור הרי חמור אמור הא מה אני מקיים גזיבה לרבות כל דבר יאמר שור וגזיבה והכל בכלל אילו כך הייתי אומר מה הפרט מפורש בעלי חיים אף כל ב"ח מה יש לך להביא שאר בעלי חיים כשהוא אומר חיים הרי[ה] חיים אמור הא מה אני מקיים גזיבה לרבות כל דבר יאמר שור וגזיבה מי כתיב שור וגזיבה גזיבה ושור הוא דכתיב וכי תימא אילו נאמר קאמר אילו נאמר שור וגזיבה ומי מצית אמרת מה הפרט מפורש הוה שור פרט וגזיבה כלל פרט וכלל נעשה כלל מוסיף על הפרט ואיתרבו להו כל מילי אלא כדכתיב קאמרי גזיבה ושור מי מצית אמרת הכל בכלל[ו] או מה הפרט מפורש הוה ליה גזיבה כלל ושור פרט כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט שור אין מידי אחרינא לא אמר רבא תנא אחיים קא סמיך ליה וכלל ופרט וכלל קא"ל[ז] והא לא דמי בללא בתרא לכללא קמא האי[ח] תנא[ט] דבי רבי ישמעאל הוא דכה"ג דריש כללי ופרטי והכי קא קשיא ליה אם המצא תמצא למה לי יאמר שור וגזיבה[י] וחיים והכל בכלל אילו כן הייתי אומר מה הפרט מפורש דבר הקרב לגבי מזבח אף כל הקרב לגבי מזבח מה יש (י) להביא שה כשהוא אומר שה הרי שה אמור הא מה אני מקיים גזיבה לרבות כל דבר יאמר גזיבה ושור ושה וחיים והכל בכלל אילו כן הייתי אומר מה הפרט מפורש דבר הקדוש בבבורה אף כל דבר הקדוש בבבורה מה יש לך להביא חמור [כשהוא אומר חמור] הרי חמור אמור הא מה אני מקיים גזיבה לרבות כל דבר יאמר גזיבה ושור ושה וחמור וחיים והכל בכלל אילו כן הייתי אומר מה הפרט מפורש בעלי חיים אף כל ב"ח מה יש לך להביא שאר ב"ח כשהוא אומר חיים הרי (ט) חיים אמור הא מה אני מקיים גזיבה לרבות כל דבר אם המצא תמצא ל"ל

אי

אחיה 1234567

כשהוא אומר[א] שה הרי שה אמור הא מה אני מקיים גזיבה לרבות כל דבר יאמר שור שה וגזיבה והכל בכלל אילו כך הייתי אומר מה הפרט מפורש דבר הקדוש בבבורה אף כל דבר הקדוש בבבורה מה יש לך להביא חמור כשהוא אומר חמור הרי חמור אמור הא מה אני מקיים גזיבה לרבות כל דבר יאמר שור וגזיבה והכל בכלל אילו כך הייתי אומר מה הפרט מפורש בעלי חיים אף כל ב"ח מה יש לך להביא שאר בעלי חיים כשהוא אומר חיים הרי[ה] חיים אמור הא מה אני מקיים גזיבה לרבות כל דבר אמר אמר מר יאמר שור וגזיבה מי כתיב שור וגזיבה גזיבה ושור הוא דכתיב וכי תימא אילו נאמר קאמר אילו נאמר שור וגזיבה ומי מצית אמרת מה הפרט מפורש הוה שור פרט וגזיבה כלל פרט וכלל נעשה כלל מוסיף על הפרט ואיתרבו להו כל מילי אלא כדכתיב קאמרי גזיבה ושור מי מצית אמרת הכל בכלל[ו] או מה הפרט מפורש הוה ליה גזיבה כלל ושור פרט כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט שור אין מידי אחרינא לא אמר רבא תנא אחיים קא סמיך ליה וכלל ופרט וכלל קא"ל[ז] והא לא דמי בללא בתרא לכללא קמא האי[ח] תנא[ט] דבי רבי ישמעאל הוא דכה"ג דריש כללי ופרטי והכי קא קשיא ליה אם המצא תמצא למה לי יאמר שור וגזיבה[י] וחיים והכל בכלל אילו כן הייתי אומר מה הפרט מפורש דבר הקרב לגבי מזבח אף כל הקרב לגבי מזבח מה יש (י) להביא שה כשהוא אומר שה הרי שה אמור הא מה אני מקיים גזיבה לרבות כל דבר יאמר גזיבה ושור ושה וחיים והכל בכלל אילו כן הייתי אומר מה הפרט מפורש דבר הקדוש בבבורה אף כל דבר הקדוש בבבורה מה יש לך להביא חמור אמור הא מה אני מקיים גזיבה לרבות כל דבר יאמר גזיבה ושור ושה וחמור וחיים והכל בכלל אילו כן הייתי אומר מה הפרט מפורש בעלי חיים אף כל ב"ח מה יש לך להביא שאר ב"ח כשהוא אומר חיים הרי (ט) חיים אמור הא מה אני מקיים גזיבה לרבות כל דבר אם המצא תמצא ל"ל

אי

מסורת השס עם תוספות

ה) גמ' מה יש לך להביא שה: (ו) שם כשהוא אומר חיים הרי בעלי חיים: (ז) רש"י ד"ה אף כל וכו' כלל ופרט וכלל לאמר: (ח) תוס' ד"ה אלא ללמד: (ט) באו"ד מתיקצ לפי' ר"י וכו' למימר חיים מאי קמשמע וכו' והם מכח פרטות בח לרבות בכלל חיים ספילו לגזה:

הגהות הב"ח

(ה) גמ' מה יש לך להביא שה: (ו) שם כשהוא אומר חיים הרי בעלי חיים: (ז) רש"י ד"ה אף כל וכו' כלל לאמר: (ח) תוס' ד"ה אלא ללמד: (ט) באו"ד מתיקצ לפי' ר"י וכו' למימר חיים מאי קמשמע וכו' והם מכח פרטות בח לרבות בכלל חיים ספילו לגזה:

הגהות וציונים

ה) [בעלי חיים] (גליון) כ"ה בכת"י, וכ"ה בהגהות הב"ח אות ב על הגמ' לקמן: ו) כת"י קאמר (ולית"ה "ליה"): ז) צ"ל גזיבה ושור (דפרי"ו וכ"ה בתוס' ד"ה יאמר): ח) כאן הוא סיום דיבור הקודם, ומכאן עד "הן" הוא כדיבור במע"ע (עיין רש"ש): ט) נדצ"ל ועי"ב בוא"ו (מצור דבש): י) כת"י בפירכא: כ) צ"ל והבל (דפר"י): ל) יש להוסיף וכ"ל, וכן להלן בר"ש (ב"ש, וכ"ה כאן בכת"י): מ) בכת"י אחד נוסף אותא לרבויי בגון שופות אבל שאר מילי לא: נ) בכת"י צד דקדוש בבבורה: ס) בשטמ"ק תנדנו ענין לכל דבר: ע) כת"י דהכי: פ) מהר"ם: צ) כת"י דחיים: ק) כת"י כיון: ר) צ"ל דתקשה (ב"ש, מצור דבש וכ"ה בכת"י): ש) ר"ת ואיכ אינו יכול לומר הצד השוה שבהם. העתק מחילופי גרסאות (גליון): ת) בכת"י נוסף וכל"ל: א) צ"ל במקום שאפשר לומר (ר"ש"): ב) ותימה דלא ה' צריך לומ' דברה וכו' דמבעי' ליה לכדתנ' ידו בר' ולימוד דהמצא תמצא או תמצא תמצא לא משמע ליה וכדפירשו התוספות לקמן. העתק מחילופי גרסאות (גליון):

תורה אור השלם

א) אֲם הַמָּצְא תִמָּצֵא בְּיָדוֹ הַגֵּבֶה מִשָּׁוֹר עַד חֲמוֹר עַד שֶׂה חַיִּים שְׁנַיִם יְשַׁלֵּם: [שמות כב, ג]

אי הכי שפיר קשיא ליה משום דאית ליה פירכא לרבות כל דבר מהיכא קמייתי ליה מכלל בתרא כללא גופיה חיים כתיב ביה כלל ופרט וכלל מאי קא מהני ליה אי לאתויי כל דבר הא חיים כתיב בעלי חיים אין מידי אחרינא לא משום הכי איצטריך אם המצא אמרי והא שני כללות דסמיכי אהדדי נינהו אמר רבינא כדאמרי במערבא כל מקום שאתה מוצא שני כללות הסמוכים זה לזה הטל פרט ביניהם ודונם בכלל ופרט שדי שור בין המצא לתמצא לאתויי מאי אי לאתויי ב"ח מחיים נפקא אלא לאתויי דבר שאין בעלי חיים ודרוש הכי מה הפרט מפורש דבר המטלטל וגופו ממון אף כל דבר המטלטל וגופו ממון ותו שדי חמור בין המצא לתמצא לאתויי מאי אי לאתויי דבר שאין בעלי חיים משור נפקא אלא לאתויי דבר מסויים א"ה שה למה לי אלא ריבה ומיעט וריבה הוא כדתנא דבי רבי ישמעאל דתנא דבי ר' ישמעאל במים במים ב' פעמים אין זה כלל ופרט אלא ריבה ומיעט וריבה ריבה הכל מאי רבי רבי כל מילי אי הכי כל הני פרטי למה לי חד למעוטי קרקע וחד למעוטי עבדים וחד למעוטי שטרות גניבה וחיים לכדרב דאמר אחייה לקרן כעין שגנב ולמ"ד חד בגנב וחד בטוען טענת גנב וגנב עצמו נפקא ליה מאם ימצא הגנב האי אם המצא תמצא מאי דריש ביה מבעי לי' לכדרבא בר אהילאי דאמר רבא בר אהילאי מאי טעמא דרב דאמר מודה בקנס ואחר כך באו עדים פטור דכתיב אם המצא תמצא אם המצא בעדים תמצא בדיינים פרט למרשיע את עצמו ולמ"ד תרוייהו בטוען טענת גנב דהאי אם המצא תמצא מפיק ליה לגנב עצמו מרשיע עצמו מנלן מאשר ירשיעון אלהים ולא המרשיע את עצמו ולמ"ד חד בגנב וחד בטוען טענת גנב דאייתי ליה מהמצא תמצא למרשיע את עצמו האי אשר ירשיעון מאי דריש ביה אמר לך ההוא מיבעי ליה למודה בקנס דפטור ומ"ד תרוייהו בטוען טענת גנב קסבר מודה בקנס ואח"כ באו עדים חייב ולמ"ד חד בגנב וחד בטוען טענת גנב דנפקא ליה גנב מהתם בשלמא אם המצא תמצא לכדרבא בר אהילאי אבל כל הני פרטי למה לי כדתנא דבי רבי ישמעאל דתנא דבי רבי ישמעאל כל פרשה שנאמרה ונשנית לא נשנית אלא לדבר שנתחדש בה ואימא גנב עצמו בשבועה לא ס"ד דתניא רבי יעקב אומר שנים ישלם שלא בשבועה אתה אומר שלא בשבועה או אינו אלא בשבועה אמרת לא כך היה מאי לא כך היה אמר אביי לא לכתוב רחמנא שנים ישלם בגנב וליתי בק"ו מטוען טענת גנב ומה טוען טענת גנב דבהיתירא אתא לידיה אמר קרא לישלם תרי גנב עצמו דבאיסורא אתא לידיה לא כל שכן אלא שנים ישלם דכתב רחמנא בגנב עצמו למה לי דאפילו שלא בשבועה והאי אם המצא להכי הוא דאתא הא מיבעי ליה לכדתניא ידו

אין

אי הכי שפיר קשיא ליה. ומשני משום דלית ליה פירכא אע"ג דהאי פירכא ליתא בברייתא היינו משום דלא חש לפרשה:

מהיכא קמייתי ליה מכללא בתרא כללא גופי' חיים כתיב ביה. גם זה שאל ה"ר אשר מלוני"ל את ר"י דאכתי תקשה המצא תמצא ל"ל דהא כיון דלא מצי לרבויי בכלל ופרט וכלל טפי אלא בעלי חיים משום דכללא גופיה חיים כתיב ביה א"כ ע"כ חיים לכללא לא אתיא דאי כללא אמאי איצטריך כל הנהו פרטי לא לכתוב אלא גניבה וחיים והוה מרבינן נמי כל בעלי חיים אלמא לאו כללא הוא אלא פרטא ומפרט דחיים לחוד נרבה כל ב"ח ומכל הני פרטי נרבה כל דבר והכי איתא בסמוך אי לאתויי בעלי חיים מחיים נפקא והשיב ר"י לקמן ולאי דליכא כללא ופרטא וכללא כדאמר שדי שור בין המצא תמצא קאמר שפיר דמכעין הפרט דשור מרבינן אפילו דלאו ב"ח דכל ב"ח מפרטא דחיים נפקא אבל הכא בלא המצא תמצא אי חיים לא הוי כלל היכי מתרץ דלאו ב"ח מפרטי כיון דליכא כלל בתרא לרבויי מיניה כעין הפרט והואיל שאין לרבות מהן כלום אם נעשה חיים פרט ע"כ צריכין אנו לעשות מחיים כלל ויצאו הפרטות למעט מן הכלל ונאמר מה הפרט מפורש דבר שנבלתו מטמאה ונמעט מהם עופות טמאים ואע"ג דהאי תנא אין נראה לו לתפוס לד טומאה היינו דוקא לפי מה שהיה יכול לתפוס לד ב"ח ורוצה לעשות כלל דחיים כמו כלל דגניבה אבל השתא דמסיק דמחיים לא משמע אלא ב"ח ואין יכול לתפוס לד ב"ח דא"כ פרטי למה לי ע"כ היה צריך לתפוס לד טומאה להכי איצטריך המצא תמצא לרבות כל דבר כדמסיק:

למעוטי דבר שאין מסוים. אית ספרים דגרסי לאתויי ולעיל (דף סג. ד"ה דבר) מפורש:

אי הכי שה ל"ל. ה"מ לאקשויי שור ושה ל"ל למכעין הפרט דחיים לחוד מרבינן כל דבר אפילו דלאו ב"ח ולפי שהגמרא התחיל דבריו בשור שהוא ראשון נקט הכי אבל באמת הוא ששניהם מיותרים:

אין

אי הכי שפיר קא קשיא ליה. ומאי תשובה יש בדבר: ה"ג לרבות כל דבר מהיכא מייתי לה מכלל בתרא כללא גופא חיים כתיב ביה. כלומר איצטריך אם המצא תמצא דאי מגניבה וחיים דרשת לכללי איכא למיפרך שאר דברים מהיכא מייתית להו מכללא בתרא דהא כל כללא גופיה חיים כתיב ביה דכל היכא דדרשינן כלל ופרט וכלל הא כל מכללא בתרא מידרש דכללא קמא למעוטי הוא דאתי דבלאו איהו הוי פרט וכלל דאיתרבו כל מילי ומהאי כללא קמא למעוטי מאי דלא דמי ליה לפרטא וכללא בתרא לרבויי אתי דאי לאו איהו ה"ל כלל ופרט ואין בכלל אלא מה שבפרט הלכך לא דרשינן מיניה אלא בעלי חיים ובטיל ליה כלל ופרט דאע"ג דדריש תנא דבי ר' ישמעאל בעלמא כללא דלא דמי (ליה פרטא) הני מילי לרבויי מידי דהוי בכללא בתרא: להכי איצטריך אם המצא תמצא. למידרש כללי מיניה כדמפרש ואזיל: והא תרי כללי דסמיכי נינהו. המצא תמצא והיכי מצי למדרש מינייהו כלל ופרט וכלל: הטל פרט. הכתוב בנידון ביניהן: אלא לאתויי דבר המסויים. אין אבל דבר שאינו מסויים לא ומריבויא דרשינן לה ולא ממשמעותא דיש בהמות הרבה שאין בהן סימן דאי ממשמעותא דקרא נפקא תיפוק מכעין הפרט לשור: ה"ג דתנא דבי ר' ישמעאל במים במים ב' פעמים. ולא גרסינן כל מקום שנאמר במים במים תאכלו כל אשר במים כל אשר לו סנפיר וקשקשת במים הואיל וכללים סמוכים הם והפרט אינו ביניהן אלא אחריהם כתיב בימים ובנחלים דמשמע דימים ונחלים הוא דבעינן סנפיר וקשקשת אבל ביצין ומערות לא אין זה נדרש בכלל ופרט דלא ליתרבי אלא כעין הפרט אלא בריבה ומיעט וריבה ואתרבי כל מילי אלא דמיעוט מהני למעוטי פורתא חדא מילתא ותו לא: חד למעוטי קרקע כו'. ועד השתא לא מצי לתרוצי הכי דכי הוה דיינין להו בכלל ופרט לא הוה מתרבי כעין הפרט אלא דבר המטלטל וגופו ממון וממילא הוו ממעטי כל הני: אחייה לקרן כעין שגנב. לקמן היא בשמעתין דאם גנב בהמה והוכחשה או הוזלה משלם כשעת הגניבה דכתיב חיים החייהו לקרן של גניבה שיהא שלם: מ"ט דרב. לקמיה היא בהאי פירקא: אם המצא בעדים. אם המצא תמצא בעדים תמצא הכפל שהוא קנס בדיינין: פרט למרשיע את עצמו. אע"פ שבאו עדים אחרי כן אין משלם כפל: ההוא מיבעי לי' למודה בקנס דפטור. אם לא באו עדים אחרי כן ואייתר ליה אם המצא תמצא לפטור אפילו באו עדים דאי לא כתיב אלא חד קרא הוה מוקמינן ליה בלא באו עדים: כל הני פרטי למה לי. אי למעוטי קרקעות ועבדים ושטרות כדאמרן הא אימעיטו להו להנך מהנך פרטי דכתיבי בעל כל דבר פשע: שנתחדש בה. אם המצא בעדים תמצא בדיינין פרט למודה בקנס: ואימא גנב עצמו. לא ישלם כפל עד שישבע לשקר הואיל ומקראי דלעיל נפקא לן גנב עצמו:

כחושה

עין משפט
נר מצוה

יב א מיי' פ"א מהל' גניבה הלכה ד סמג עשין עא:

ליקוטי רש"י

שני כללות דסמיכי אהדדי. שלא נכתב הפרט אלא לבסוף [זבחים מד.]. הטל פרט ביניהם ודונם בכלל ופרט. הטל פרט הסמוך להם ותנהו ביניהם ודונם בכלל ופרט וכלל ותרבי ביה כל כעין הפרט [חולין סז.]. כל דבר המטלטל וגופו ממון. [עיין בליקוטי רש"י לעיל דף סב ע"ב]. דתנא דבי ר' ישמעאל במים במים ב' פעמים אין זה כלל ופרט אלא ריבה ומיעט וריבה. דאיכא תנא דדריש את זה תאכלו מכל אשר במים כלל בימים ובנחלים פרט במים חזר וכלל ופליג עליה תנא דבי ר' ישמעאל ואמר במים במים סמוכין זה לזה ואח"כ כתיב בימים ובנחלים הלכך אין זה כלל ופרט אלא המילהו ביניהם לדרשו בריבוי ומיעוטי [שבועות ה.]. הואיל ושני הכללות סמוכין כשמטיל פרט שאחריהם ביניהם מדה מתורה היא שלא תדונם בכלל ופרט אלא ברבוי ומיעוט דלהכי פלגינהו רחמנא לפרטא מכללא דלא אלדשיה בכלל ופרט...

מסורת הש"ס
עם תוספות

א) שבועות ה. [חולין סו: זבחים מד. בכורות נא. ע"ש], ב) שבועות דף ה. חולין דף סו. בכורות נא., ג) [עי' תוס' שבועות ה. ד"ה דמגא], ד) לקמן עה., ה) סוטה ג. שבועות יט. [מנחות י.], ו) גיטין ד' עז. ב"מ י: נו:, ז) [עיין בהרא"ש ריש קידושין סי' ב'].

גליון הש"ס

תוס' ד"ה אי הכי שה למה לי ה"מ לאקשויי. עיין תשובת מהרי"י אלדיבי סי' שלד:

תורה אור השלם

א) אֶת זֶה תֹּאכְלוּ מִכֹּל אֲשֶׁר בַּמָּיִם כֹּל אֲשֶׁר לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת בַּמַּיִם בַּיַּמִּים וּבַנְּחָלִים אֹתָם תֹּאכֵלוּ: [ויקרא יא, ט]

ב) עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע עַל שׁוֹר עַל חֲמוֹר עַל שֶׂה עַל שַׂלְמָה עַל כָּל אֲבֵדָה אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְּבַר שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יַרְשִׁיעֻן אֱלֹהִים יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ: [שמות כב, ח]

ג) אִם הִמָּצֵא תִמָּצֵא בְיָדוֹ הַגְּנֵבָה מִשּׁוֹר עַד חֲמוֹר עַד שֶׂה חַיִּים שְׁנַיִם יְשַׁלֵּם: [שמות כב, ג]

הגהות וציונים

א] מכאן עד "הא חיים כתיב" ליתא בכת"י (ועיין דק"ס): ב] בכת"י נוסף תמצא (וכ"ה ברש"י): ג] בכת"י נוסף וכלל: ד] כת"י דאייתר ליה אם המצא: ה] צ"ל אלא כל ובר (דק"ס): ו] בילקו"ש משפטים רמז שמד נוסף תמצא (וכ"ה בכת"י): ז] צ"ל לכללי (באה"מ וכ"ה בכת"י): ח] כת"י ובכלל ליה לכלל ופרט וכלל דא"ע: ט] כת"י כללי דלא דמי (וס"א כללי דלא דמו אהדדי): י] ס"א ל"ג ומה"ל שכנא הגיה דלא דמי ליה לכללא קמא ומהרש"ל הגיה דלא דמי לפרטי ה"מ כו' דהיינו דדרשינן בעלמא כללא דלא דמי להדדי לפרטי כלומר לכלל ופרט וכלל לומר בו מה הפרט כו' (גליון): כ] בכת"י הוא סוף דבור ומתחיל הדבור במים במים: ל] יש להוסיף כתיב תאכלו (באה"מ): מ] כת"י מכעין: נ] אם תחלה בעדים (ב"ש), ובכת"י אם תחלה נודע בעדים: ס] "להנך" ליתא בכת"י: ע] בכת"י נוסף הוא: פ] דאל"כ כללא בתרא למה לי לרבות כעין הפרט הא בפרט העתק מחלופי גרסאות עצמו ממש כל. (גליון): צ] כת"י האמת.

תלמוד בבלי <עוז והדר> - כב בבא קמא תלמוד בבלי עמוד מס 139 הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

כחושה והשמינה כו'. הגע פטמה וקציץ לך דלמר מעלומי ד' וה' כשעת העמדה דדין וקס"ד אין שפחה בין הכחישה[ד] הגע בידים: ומשני משום דא"ל כו'. אבל שפחה בדמים שהוקרו בהמות בשוק או שנתפטמה מליה מעלה הגע בידים הכחישה בדמים שהוקרו בהמות אין לי אלא בידו. פי' שגנבו בידו ממש גנבו מלירו לעומר שהכישה במקל מחלירו של בעה"ב ונכנסה לגבו מלירו וקרפיפו ולינטרך לרבוי מצר למשמועינן דאלר קושה אף לאוצמו ללא מימה כשלים דמיו ואין לגיה לדבר עבירה קמ"ל דקושה כדמפרש בפ"ק דב"מ (דף י:) דיש שלים לדבר עבירה היכא דשלים לאו בר מיזמז הוא וכן מוכח בהמס כדפריטים:

ליכתוב או אם המצא המצא או תמצא תמצא. מסמע לאוקמיה דקרא לינכוד ג' פעמים מיבה אחת [ו]וכן בהמוכל (לקמן פה:) גבי ורפא ירפא וקבה [ז]דבריס היו מלקין (סנהדרין דף מ: ושם ד"ה מדכוה) קאמר גבי נז"ם להיכוד היכוד למופנה מדה"ל למכתב או לדוש מדלוש או מקוד מתקוד מדמני קרא בדבריה בהיכוד כו' משמע לאי הוה כתב כאי לא הוה מופנה ומאי אכתי הוה מופנה מדהוי ליה למיכתב או לדוש לדוש או מתקוד מתקוד וי"ל לאוק ה"ג אבל מקום לאוק יורד לאוקה קברא ומיתא ליה למנקט כפל לשון המגור בכמה מקומות כמו הענין תענין נתון תתן (דברים טו):

גופא אמר רב קרן כעין שגנב. בשמקנא למלמא אמרינן דרב אייר לענין יוקרא וזולא וש"מ ומאי קמ"ל מתניתין היא ברים הגחל קמא (לקמן דף נב:) כל הגזלין משלמין כשעת הגזילה ומ"ג לממני' משמע לענין שינוי אייר כגון עלים ועשאן כלים והתם (דף נו:) נמי קאמר גנב' כל הגזלים משלמים כשעת הגזילה לאחוי דר' אלעאי גזל טלה ועשאה אין עליה אלא בידו וקנאו מ"מ לענין יוקרא וזולא נמי אייר כדמוכח בפוף המפקיל (ב"מ דף מג.) דאמר ר' אבא אמר רב קרן כעין שגנב. בשמקנא למלמא אמרינן דרב אייר לענין יוקרא וזולא וש"מ ומאי קמ"ל מתניתין היא ברים הגחל קמא (לקמן דף נב:) כל הגזלין משלמין כשעת הגזילה ומ"ג לממני' משמע לענין שינוי אייר כגון עלים ועשאן כלים והתם (דף נו:) נמי קאמר גנב' כל הגזלים משלמים כשעת הגזילה לאחוי דר' אלעאי גזל טלה ועשאה אין עליה אלא בידו וקנאו מ"מ לענין יוקרא וזולא נמי אייר כדמוכח בפוף המפקיל (ב"מ דף מג.) דאמר ר' אבא אמר רב קרן כעין שגנב. בשמקנא למלמא אמרינן דרב אייר לענין יוקרא וזולא וש"מ ומאי קמ"ל מתניתין היא ברים הגחל קמא (לקמן דף נב:) כל הגזלין משלמין כשעת הגזילה ומ"ג לממני' משמע לענין שינוי אייר כגון עלים ועשאן כלים והתם (דף נו:) נמי קאמר גנב' כל הגזלים משלמים כשעת הגזילה לאחוי דר' אלעאי גזל טלה ועשאה אין עליה אלא בידו וקנאו מ"מ לענין יוקרא וזולא נמי אייר כדמוכח בפוף המפקיל (ב"מ דף מג.) דאמר ר' אבא אמר רב קרן כעין שגנב. בשמקנא למלמא אמרינן דרב אייר לענין יוקרא וזולא וש"מ ומאי קמ"ל מתניתין היא ברים הגחל קמא (לקמן דף נב:) כל הגזלין משלמין כשעת הגזילה ומ"ג לממני' משמע לענין שינוי אייר כגון עלים ועשאן כלים והתם (דף נו:) נמי קאמר גנב' כל הגזלים משלמים כשעת הגזילה לאחוי דר' אלעאי גזל טלה ועשאה אין עליה אלא בידו וקנאו מ"מ לענין יוקרא וזולא נמי אייר כדמוכח בפוף המפקיל (ב"מ דף מג.)

ליקומי רש"י

אין לי. שמחייב כפל, אלא. ממן שלקחה בידו. גנבו חבירו וקרפיפו מנין. שאם נכנסה שם ונעל בפניה לגנבה ממן שקנתה לו מלילו וממחייב כפל [בבא מציעא נו:]. מדשני קרא ש"מ תרתי. מדאמרי מדטריס דבים בים דרשה מסתברא נמי [פסחים מא:]. אחדייה לקרן כעין שגנב. דאם גנב בהמה והוכחשה או חולה משלם כשעת הגזילה דכתיב מים שמייחו לקרן של גזילה שיהא שלם [לעיל סד:]. האי מאן דגזל בר' משיקרא. כגזלה. וקבלתה מן הטלם. תברה. מיזם. או שתייה. אמר שכוקרה. דאי איתה. כלן כשעת שמשעה שוה מהלנה כשעת הגזילה. דכתיב כעין שגנב. דאם נתוקרה בין שהוקרה בין שהולה מחכם כשעת שבא הלכך שולל ואם משעה נעשה קיימת לאחר שהוקרה שיהא שעתה לקו שמי לה שוה בגזל לה [בבא מציעא מג.]. הודה משלם קרן והוסיף ואשם. לכתיב (ויקרא ה) לו מכל אשר יבוא עליו לשקר וגו' וחזו משם גזילות ואינו בא אלא על הודאת פי לעל"פ דלא כתב רחמנא אשם גזל אלא בגזל שיש בו חומש ואשם ודאי [לקמן פה:].

אין לי אלא גנבו חציצו וקרפיפו מנין ת"ל אם המצא תמצא מ"מ א"כ לימא קרא או המצא המצא או תמצא תמצא מדשני קרא ש"מ תרתי: גופא אמר רב [א]קרן כעין שגנב תשלומי כפל [ב]ותשלומי ארבעה וחמשה כשעת העמדה ברין מאי טעמא דרב אמר קרא גניבה וחיים אמאי קאמר רחמנא חיים בגניבה אחייה לקרן כעין שגנב [ג]אמר רב ששת אמינא [ד]כי ניים ושביב רב אמר להא שמעתא דתניא [ה]כחושה והשמינה משלם תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה כעין שגנב אמרי משום [ו]רא"ל אנא פטימנא ואת שקלת ת"ש [ז]שמינה והכחישה משלם תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה כעין שגנב התם נמי משום דאמרינן ליה מה לי קטלה כולה מה לי קטלה פלגא כי קאמר רב [ח]ביוקרא וזולא הוא דקאמר היכי דמי אילימא דמעיקרא שויא זוזא ולבסוף שויא ד' זוזי קרן כעין שגנב לימא פליגא דרב אדרבה [ט]דאמר רבה [י]האי [יא]מאן דגזל תביתא דחמרא מחבריה מעיקרא שויא זוזא ולבסוף שויא ד' זוזי תברה או שתייה משלם ד' איתבר ממילא משלם זוזא אמרי [יב]כי קאמר רב כגון דמעיקרא שויא זוזא ולבסוף שויא ד' זוזי קרן כעין שגנב [יג]תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה כשעת העמדה בדין חני רבי חנינא [יד]לסיועיה לרב [טו]בעה"ב שטען טענת גנב בפקדון ונשבע והודה ובאו עדים אם עד שלא באו עדים הודה [יז]משלם קרן וחומש ואשם ואם משבאו עדים הודה [יח]משלם תשלומי כפל ואשם וחומשו עולה לו בכפילו דברי רבי יעקב וחכמים

משלם זוזא אמרי [יט]כי קאמר רב כגון דמעיקרא שויא ד' ולבסוף שויא זוזא קרן כעין שגנב [כ]תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה כשעת העמדה בדין חני רבי חנינא [כא]לסיועיה לרב [כב]בעה"ב שטען טענת גנב בפקדון ונשבע והודה ובאו עדים אם עד שלא באו עדים הודה [כג]משלם קרן וחומש ואשם ואם משבאו עדים הודה [כד]משלם תשלומי כפל ואשם וחומשו עולה לו בכפילו דברי רבי יעקב וחכמים

למימי לה מיוקרא וזולא וכן פרק[כה] כל שעה (פסחים דף נב.) גבי מוכל תרומה דקאמר היכא דמעיקרא שויא ד' ולבסוף שויא זוזא לא מצבי לך דוחקי לפי דמים משלם דלא גרע מגזלן דתנן כל הגזלים משלמים כשעת הגזילה וי"ל דעיקר רב[כו] לא אתא לאשמועינן אלא כשעת הגזילה ותשלומי מרבעה וחמשה כשעת העמדה דהא דקאמר מ"ט דרב אמר [כז]תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה כשעת העמדה דהא דקאמר מ"ט דרב אמר [כח]תשלומי כפל ותשלומי ד' וה' קס"ד כשעת הגזילה ומ"ש [כט]כי קאמר רב כגון דמעיקרא שויא זוזא ולבסוף שויא ד' זוזי קרן כעין שגנב לימא פליגא דרב אדרבה [ל]דאמר רבה [לא]האי [לב]מאן דגזל תביתא דחמרא מחבריה מעיקרא שויא זוזא ולבסוף שויא ד' זוזי תברה או שתייה משלם ד' איתבר ממילא משלם זוזא אמרי [לג]כי קאמר רב כגון דמעיקרא שויא זוזא ולבסוף שויא ד' זוזי קרן כעין שגנב [לד]תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה כשעת העמדה בדין חני רבי חנינא [לה]לסיועיה לרב [לו]בעה"ב שטען טענת גנב בפקדון ונשבע והודה ובאו עדים אם עד שלא באו עדים הודה [לז]משלם קרן וחומש ואשם ואם משבאו עדים הודה [לח]משלם תשלומי כפל ואשם וחומשו עולה לו בכפילו דברי רבי יעקב וחכמים

למימי לה מיוקרא וזולא וכן פרק[לט] כל שעה (פסחים דף נב.) גבי מוכל תרומה דקאמר היכא דמעיקרא שויא ד' ולבסוף שויא זוזא לא מצבי לך דוחקי לפי דמים משלם דלא גרע מגזלן דתנן כל הגזלים משלמים כשעת הגזילה ומ"ש [מ]כי קאמר רב כגון דמעיקרא שויא זוזא ולבסוף שויא ד' זוזי קרן כעין שגנב לימא פליגא דרב אדרבה [מא]דאמר רבה [מב]האי [מג]מאן דגזל תביתא דחמרא מחבריה מעיקרא שויא זוזא ולבסוף שויא ד' זוזי תברה או שתייה משלם ד' איתבר ממילא משלם זוזא אמרי [מד]כי קאמר רב כגון דמעיקרא שויא זוזא ולבסוף שויא ד' זוזי קרן כעין שגנב [מה]תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה כשעת העמדה בדין חני רבי חנינא [מו]לסיועיה לרב [מז]בעה"ב שטען טענת גנב בפקדון ונשבע והודה ובאו עדים אם עד שלא באו עדים הודה [מח]משלם קרן וחומש ואשם ואם משבאו עדים הודה [מט]משלם תשלומי כפל ואשם וחומשו עולה לו בכפילו דברי רבי יעקב וחכמים

למימי לה מיוקרא וזולא וכן פרק[נ] כל שעה (פסחים דף נב.) גבי מוכל תרומה דקאמר היכא דמעיקרא שויא ד' ולבסוף שויא זוזא לא מצבי לך דוחקי לפי דמים משלם דלא גרע מגזלן דתנן כל הגזלים משלמים כשעת הגזילה ומ"ש [נא]כי קאמר רב כגון דמעיקרא שויא זוזא ולבסוף שויא ד' זוזי קרן כעין שגנב [נב]תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה כשעת העמדה בדין חני רבי חנינא [נג]לסיועיה לרב [נד]בעה"ב שטען טענת גנב בפקדון ונשבע והודה ובאו עדים אם עד שלא באו עדים הודה [נה]משלם קרן וחומש ואשם ואם משבאו עדים הודה [נו]משלם תשלומי כפל ואשם וחומשו עולה לו בכפילו דברי רבי יעקב וחכמים

דתניא בחושה והשמינה כו'. מימה היכי ס"ל דרב אסתר דרב בכחושה והשמינה לס"ל היה מגרב כחו של קרן וממילמיה דרב מסמע אפילו כחו של קרן ולגרע כח כפל ד' וה' דקאמר מחייה לקרן דוקא כעין שגנב ואמאי מסמע לאון יפוי כח וי"ל לחמייה מן לאון יפוי מלה לאון תשלומים וכל דבר שמשלים המקרן שגנב או גזל קרי מחייה וכן מסמע מסוף שמעתין[נז] דקאמר עלמיס כדמעיקרא [משלם] כפל ד' וה'[נח] כשל עכשיו משמע מפי מעיקרא שויא זוזא ולבסוף ד' דומיא דעולה ועשאה מיל משלם כפל כי הסתם לפי ר"י דלקרן ושם אפרס בע"ה[נט] ומיהו ר"ת פי' בע"ה[ס] לקרן דלגרע כח בשעת העמדה כדין ולא ליפות:

אנא מפטימנא ואת שקלת. משמע דכשמתפטמה מפליה הוי בשעת העמדה כדין ולפי זה הוה מצי לאוקמי מילתיה דרב בשמתפטמה מפליה מעלה ולא הוה צריך לאוקומיה מיוקרא וזולא ומיהו לפי החתם אפי' כשמתפטמה מפליה משלם כפל ד' וה' כעין שגנב כעולה ועשאה מיל למחר לקרן[סא] דמשלם כפל ד' וה' כעין שגנב ואפי'[סב] שינוי לא הוי מורת לגבי מיכן דיכרת גנבי מיכן הכא[סג] שמי כשמתפטמה מפליה מצי מחר ליה חמו שמיה גנבי מיכן ודוקא מיוקרא וזולא הוא דקאמר רב כפל ד' וה' כשעת העמדה דכן

לגא צייך למימר חמו יוקרא גנבי מיכן ועשאה מפרס לקרן[סד] בע"ה גבי הא דקאמר מלאים כדמעיקרא דמים כפל עכשיו:

מה לי קטלה כולה מ"ל קטלה פלגא. פ"ה משום דהכחישה מחמלה[סה] דטעמא היא וקשה לר"י דלגא שיכא הכחישה לטעמא מידי כיון שאם היה הורגה כולה טעון זה לא היה בה לין ד' וה'[סו] מגא לי קטלה כולה לחין הולכין אחר הדמים להשתא דקטלה בשינוי ואינה של גנב מגא פלגא ואפי' אהימה שלו וה"ה דהכחישה ממילא דמשלם כדמעיקרא דמה לי ממה כולה מה לי ממה פלגא ואפי'[סו] ממה כולה מאליה יש לחייב כדמעיקרא שהיתה של גנב ולא אמר השתא כי קא משני ומוקי מילתא דרב ביוקרא וזולא לא הוה מצי לאוקמי כהכחישה ממילא ועוד מ"י דמי לפרס בע"ה של מ"ל קטלה כולה מ"ל קטלה פלגא כלומר אפי' למ"ד[סז] אין לשמיטה מגא לשמיה ולא אפי' ד' וה' עד משהו אחרון אפ"ה לא אזלינן אחר השינוי אהימה שלו השתא אי אהימה שלו מה שהוא שוה כשהוא אחרון מגא כפי מה שהוא קודם שחיטה ס"ל כי קטלה פלגא נמי דהיינו הכחישה לא אזלינן אחר השתא אלא אחר מעיקרא ולפי טעם זה ה"מ לאוקמיה מילתי' דרב בהוכחשה ממילא:

מסורת הש"ס עם הוספות

ד) [יומא כד: ושם נמקנן], ג) תוספתא פ"ז ה"ה, ג) ב"מ מג., ז) [לקמן קו. שבועות לו:], ה) [ע' תוס' פסחים מא: ד"ה ס"ל ותוס' ממחות יז: ד"ה לכתוב, ותוס' כתובות לט: ד"ה ס"ל], ו) סו., ז) בד"ה טלאים, ח) עמוד ב, ט) סו. ד"ה טלאים, י) כתוני' לקמן עח: (ב"ש), כ) לקמן עב ע"א חולין כט ע"ב.

גליון הש"ס

גמרא אמר רב ששת אמינא כי ניים. נ"ל דף מז ע"ב ושם"ב: תוס' ד"ה לכתוב וכו' וכן בהחובל גבי ורפא ירפא. וכן תענית ג ע"ל מגמות יז ע"ב:

תורה אור השלם

א) אִם הִמָּצֵא תִמָּצֵא בְיָדוֹ הַגְּנֵבָה מִשּׁוֹר עַד חֲמוֹר עַד שֶׂה חַיִּים שְׁנַיִם יְשַׁלֵּם: [שמות כב, ג]

הגהות וציונים

ב) בתוספות ב"מ מג ע"ב ד"ה אלא הגי' רבא (גליון) מהרש"ל, ע"ש: ג) צ"ל רב חנניה (ק"ס): ג) בכת"י בין שבחה בין בחשה, וז"ל בגנב בדים" ליתא, וכן ליתא בדפו"ר (וצ"ע דק"ס): ד) בכת"י נוסף וגבי גזלן ליכא אלא קרן, וקרן הוא דמשלם כשעת שבירה: ה) מצ"ל והא (מצור דבש, וכ"ה בכת"י): ו) כת"י מיכאר: ז) צ"ל בשרק (מהרש"ל): ח) כת"י ח"ל דבקרן לא אתא ד) יש להוסיף כו' (ר"ש"ל): י) גי' ר"ש"א טלאים כדמעיקרא דמים כשל עכשיו משמע וכו' וכן הוא גי' הר"מ פ"ש (גליון) וציין הגהות והערות על הרש"ל, וע"ע בתוס' ר' פרץ: כ) ואפי' אם שינוי (ב"ש עפ"י מהר"ם או שצ"ל ואפי' לפיך שינוי): ל) צ"ל הבי גמ': מ) צ"ל אתחלתא (ב"ש, וכ"ה בכת"י): נ) בדפו"ר איתא בר"ת ה"פ, וצ"ל הבי פירושו (מצור דבש): ס) צ"ל דודאי (באה"מ, ב"ש):

כפילא ארבע וחומשא זוזא. לפי מה שפירש למומחה עולה לו בכפילא שמשלם את הכפל ופטור בכך מן המומחה קשה קשיא מה בכך מי כפילא מרובה ומומחה זוזא ומיהו בקונטרס פי' דלית ליה כפירה במומחה כיון שמין מיכר ומוטלע במוך הכפל ומי הוה מפרש[ב] למומחה עולה לו בכפילו שמשלם את המומחה ועולה לו לכפל הוה ימחה דהוה פריך שפיר מאי לאו בכפילו לא משמע הכי ומתוספתא נמי גרסי' ומומחה עולה לו מתוך כפילו וריש"י מפרש למשנתנו כל כפילו:

אלמא קרן כעין שגנב. תימה מאחר לא דמי כגון דמעיקרא שויא זוזא ולבסוף שויא ד' וכפילא זוזא כעין שגנב דלא כרב ומומחה זוזא כשעת העמדה מדין כדאמר דמגרה או שמייה משלם ד' וי"ל דליכא למימר הכי כלל דמהיכא מיתי לקרן יהא כשעת העמדה מדין וכפל ד' וה' יהי' כעין שגנב דמין לאחלק מין כפל ד' וה' לקרן לא מכח פשיטא ומה מין לו שוה פשוט ורב נמי לאחלק היינו משום דקרן קדמים ועוד דלעולם הכי דמי שפיר ומה לו כפי האמת ונחזמו ענין שהיה המשייר אומר שאין להעמידה:

ואי אמרת שינוי קונה. פירוש כי האי דאמר שינוי קונה ונעשה אין לו אחר כלום כדאמר בסנהדרין (סנהדרין לא.) [ראשית לא, לח] אבלתי: ה לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב בית יי אלהיך לכל נדר כי תועבת יהוה אלהיך גם שניהם: [דברים כג, יט]

הא מני בית שמאי היא. הכי גרסינן למאי דאמרת דאית ליה גרים הגוזל קמא (לקמן דף מ.) דוקא לגבוה אמרי ב"ש משום לתמחים ות"ת אי מדמה ליה דמה עיין אחר מגזל שינוי ו"ל דקסבר דאי שינוי קונה מ"מ נלמוד להוה להמיר שינוי בחמץ דתשביר כחמר ואין זה לומו שבח לידה בחורת אחר ומשום נמי לא מחים:

הן ולא שינוייהם. תימה דבמתוך נפקא ליה לרבה דשינוי קונה מקרא מחרינא דכתיב מכר גזל כעין שגזל יחזיר ועוד קשה דרב חסדא קאמר דשינוי אין קונה דדרים אחר גזל מ"מ והגוזל קמא (מ:) קאמר רבי יוחנן דכר תורה גזילה המשתנית מוזלת בעיניה מדכתיב והשיב את הגזילה מ"מ וכי פליגי אחת הלל ורמ"י לקמן מיירי בשינוי המוזל לבריתו ואהכי מיירי בריש הגוזל קמא מלתיה דר' יוחנן ורבה דבמתוך אבר לאחר שינוי במוזל לבריתו נמי קני ונרים מרי קרקי הוה מוקמינן ליה בשינוי אחר מוזר והא דמייתי רבה סיוע לדבריו ממתניתין דהגוזל עמים (לקמן ד' נג.): משום דמיירי בשינוי מוזר לבריתו דומיא די' המס פרקין (שם) בעניש משופים ומאר טוב והניח ללא הסתיק ליתן לו עד שנשבעו נלמה לרבה דמיירי נמי בשינוי המוזר שיכול להעמידו ע"י כפון דלאחר בריש הגוזל (שם) ומפ"ש דלר' יוחנן מיירי בשינוי אחר מוזר ומוקי לה בקלא מילן דלא עבר לה לרבה נרמה לו דומה להעמידה בקלא מילן (דלא עבר) ולהכי מייתי מיניה סיועא:

הם

וחכ"א ממון המשתלם בראש. שמין מקלח מלא קרן[ג] והמיר את מעמו היינו קרן[ד] שהוא מעמ ומוטל עליו ונקרא לאחריות כמיר המס[ה] ואת מעמו ימית לה' וגו'[ו]: ושאינו משתלם בראש. כי הכא לאחרות כפל לא שייך דה דין הומה כלל ולאפי' לא שוין הומה ובפיל ור"ש מעם קאמי לאפוקי[ז] לפטורא: כפילא ד' וחומשא זוזא. וכיון דאין שוין לא הומה מקרי ולא קליק ליה: דכפילא זוזא וחומשא זוזא. דהומה מאר קרנא שיימין וקרן מעלם כעין שגנב נמצא קרן ד' וחומשו מוסיף עליו מאחון זוזא וכפילא זוזא לכפל כמעת העמדה מדין והיינו כרב דלא לאו קרן כעין שגנב לא הוי ד' אלא ד' ש"מ כרב: ורבנן אמרי לך. מ' לרבנן קשיי לא ליכתוב לא ו"ו ולא ת"ל: לאפוקי בין ממון גבוה. מעם: לממון הדיוט. הומה ללאו הוא מרעא לערוכינהו להל"מ[ח]: נעשה שינוי בידו וקנאו. כשינוי להא מילתא לאם עצם ומכר אלו הוא עוכם ומי ופטור מד' וה' אחר קרן וכפל מעלם קרן כי הסתם וכפל כעין שגנב אלו כמעת העמדה מדין: כעין שגנב. לקמן מוסיף לרב מהא דאמר מעלומי כפל ד' וה' כמעת העמדה מדין ולרבה דאמר מגרה או שמייה משלם ד' [כלהסתם] ליכא למומוי ליכול לשמי להך מתניתא כפל ד' וה' דוקא נקט אחל קרן היכא לאחלם[ט] כי הסתם משלם: תורא גנבי מינך. פתניה: ונקנינהו בשינוי השם. נהי דאחם לגופיה לא הוי שינוי דממילא קאחם וחל ומיהו[י] בשמת ולמי מאחני: מ"ם קשיא לר' אלעזר: שינוי במקומו עומד. מע"ג דאאחני לאפוקי בין ממון גבוה למשון הדיוט לאחל אחא ו"ו ערביה קרא למשון הדיוט הלאך אחא ו"ו ערביה קרא דכתיב[כ] גם לרבות שינוייהם ובית הלל[ל] הם ולא שינוייהם ובית שמאי הוא הם

[א] אמר רבי אילעא [ג] גנב טלה ונעשה איל עגל ונעשה שור נעשה שינוי בידו וקנאו טבח ומכר שלו הוא טובח שלו הוא מוכר איתיביה רבי חנינא לר' אילעא [ד] גנב טלה ונעשה איל עגל ונעשה שור משלם תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה כעין שגנב ואי ס"ד קנייה בשינוי אמאי משלם שלו הוא טובח שלו הוא מוכר אמר ליה ואלא מאי שינוי לא קני אמאי משלם כעין שגנב לשלם כי השתא אמר ליה כי השתא היינו טעמא דלא משלם משום דא"ל תורא גנבי ממך דיכרא גנבי ממך א"ל [ה] רחמנא ניצלן מהאי דעתא אמר ליה אדרבה רחמנא ניצלן מדעתא דידך: [ו] מתקיף לה רבי זירא וניקנינהו בשינוי השם [ז] אמר רבא [ח] שור בן יומו קרוי שור אין בן יומו קרוי איל שור בן יומו קרוי שור דכתיב [ט] או כשב או עז כי יולד איל בן יומו קרוי איל דכתיב [י] ואילי צאנך לא אכלתי אילים הוא דלא אכל כבשים אכל אלא לאו ש"מ איל בן יומו קרוי איל מ"מ קשיא א"ר ששת הא מני ב"ש היא [כ] דאמרי שינוי במקומו (ג) עומדת ולא קני דתניא [ל] נתן לה באתנגה [מ] חיטין ועשאן [נ] סולת זיתים ועשאן שמן עבים ועשאן יין תני חדא אסור ותני חדא [ס] מותר ואמר רב יוסף תני גוריון דמאספורק ב"ש אוסרין ובית הלל מתירין מאי מעמא דבית שמאי דכתיב [ע] גם לרבות שינוייהם ובית הלל [פ] הם ולא שינוייהם ובית שמאי ההוא עד

עין משפט נר מצוה

כד א מיי' פ"ל מהל' גניבה הלכה ו ושלכה ו:

כה ב מיי' פ"ו מהל' שכועות הלכה טו ופ"ו מהל' גזילה והלכה יב והלי יג:

כו ג ד מיי' פ"ל מהל' גניבה הלי ג, ופ"ע מהל' גזילה והלכה הלכה יד ופוס"מ סי' שנג:

כז ה מיי' פ"ל מהל' מכורי מזגה הלכה טו והלי יח סמג לאוין קיו:

אוצר החכמה

תוספת אור השלם

א) או כמל אשר ישבע עליו לשקר וחשלם אתו בראשו והמשתיו לה עליו לאשר הוא לו יתנגו ביום אשמתו: [ויקרא ה, כג]

ב) ואת אשמו יביא ליי איל תמים מן הצאן בערכך לאשם אל הכהן: [ויקרא ה, כה]

ג) שור או כשב או עז כי יולד והיה שבעת ימים תחת אמו ומיום השמיני והלאה ירצה לקרבן אשה ליי:

[ויקרא כב, כז]

ד) זה עשרים שנה אנכי עמך רחליך ועזיך לא שכלו ואילי צאנך לא אכלתי: [בראשית לא, לח]

ה) לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב בית יי אלהיך לכל נדר כי תועבת יהוה אלהיך גם שניהם: [דברים כג, יט]

הגהות וציונים

ל] נדפ"ל והמישיתיו (רש"ש, עי"ש ועיין דק"ס): ג] כתי' משתלמין (וכ"ה בילקו"ש סוף פר' ויקרא): ג] כתי' לישלם: ד] בילקו"ש (שם) נוסף אבר לך: ה] הגהות"ם מיוחר: ו] בתמורה הגי' ויצאתה, והוא נכון, וכבי"ל בסמוך (רש"ש, וכ"ה בכתי"): ז] בילקו"ש ולקמן צד ע"א נוסף שניהם (וכ"ה בכתי' כאן): ח] בכתי' נוסף אבר קרא שניהם: ט] יש להוסיף דכתיב והשיב את אשמו (הוא בפ' נשא ה ג, באה"מ): י] בדפו"י אשם (וכ' בדק"ס דבצ"ל עי"ש טעמו): כ] כתי' לאוכופי: ל] כתי' להדדי: מ] צ"ל דאשבח (גליון) כן הגיה המהרש"ל, וכ"ה בכתי': נ] צ"ל מיהו (כתי'): ס] צ"ל מפרשינן (ב"ש): ע] ר"ת דבית הלל (ובדפוס אחד מדפוס וילנא איתא בטעות לבע"ה): פ] צ"ל הם (דבש תמר, וכמו בגמ', וכ"ה בכתי'): צ] צ"ל דדרש והשיב את הגזילה מ"מ (רש"ש): ק] שם איתא הנשתנית:

מסורת הש"ס עם הוספות

ב) לקמן קח., ג) [מגילה ג: ע"ז נב.], ד) לקמן לו:, ה) [בכח מד: כתוספות מכ:], ו) ערין תוס' לקמן סה. ד"ה הא לאו הכי, ז) [לקמן סח.], ח) לקמן נג: תמורה ב:, ט) לקמן קי., י) [ויקרא ה כה, כ) [בכח פ"ל מ"ג], ל) סה., מ) [לקמן סז. ע"ש].

הגהות הב"ח

(ב) גב' שינוי ממקומו עומד כל"ל:

גליון הש"ם

גב' שור בן יומו קרוי שור. עי' מגמות לפ ע"ב ותוס' שם ד"ה מ"ל: שם חיטין ושעאן פוח. עיין בקפר ילקוט ברא"מ פי' כ"ו:

ליקוטי רש"י

ממון המשתלם בראש. קרן לגבי שמוח לקמן [לקמן קי]. כולו הקרן לשם ממנון [ויקרא ה, כה]. ראשונו משתלם בראש. שמשלם יותר מן הקרן וכו'. כדאמי קרן דכתיב (ויקרא ה כה) ומשלם חומו מראשו [סנהדרין נ:]. כגון זה שמשלם עליו כפל מן מוסיף חומש ושבועות לו:]. ואת ערביה קרא. לא לכחוב וכו' [לאפוקים ולא נכחוב ו' ויו לערביה [בבכורות ו']. שגנב ונעשה שור. עגל בן שנה דכתיב (ויקרא ט) עגל וכבש בני שנה [ויה ו']. נעשה שינוי בידו וקנאו. לכך לשם עצם ומכר שלו הוא טובח ושלו הוא מוכר ואין משלם אלא כפל [לקמן צו:]. דיברא. דיכרי, אילים [מהדורין צב:]. רחמנא ניצלן מדאתי דעתא. כימה ממנו טעמו של דבר מפני שאלו נהנית הלכ [בכורות מה:]. שור בן יומו קרוי שור. דמשמ שור דין אחד לשם בן עגל ובין פר דהיינו בן שתי שנים [מנחות צא: מכות יו]. ואילי צאנך לא אכלתי. מכלן שמעו שאין בן יומו קרוי איל שם בן מה שמצו אילים לא אכל כבשים אכל שם כן גזלן הוא [בראשית לא לח]. שינוי במקומו עומד. אין זז מרשות נעלים כרמשנים ופשיטו נמשנה [לקמן צו:]. דמאספורק. שם מקום [לקמן צו:].

הם ולא ולדותיהם[ס] הוא דאתא ובית הלל תרתי שמעית מינה הם ולא שינויהם [א]הם ולא ולדותיהם [א] ובית הלל הכתיב גם גם לבית הלל קשיא עד כאן לא פליגי אלא דמר סבר שינוי קונה ומ"ס אין שינוי קונה אבל לענין שלומי כ"ע כדמעיקרא משלם דקתני משלם תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה כעין שגנב לימא תיהוי תיובתא דרב דאמר רב קרן כעין שגנב משלם[ס] תשלומי כפל ותשלומי ד' וה' כשעת העמדה בדין אמר רבא טלאים כדמעיקרא דמים כשל עכשיו אמר רבה [ב]שינוי קונה כתיבא ותנינא כתיבא [א] והשיב את הגזלה אשר גזל [ס]מה ת"ל אשר גזל אם כעין שגזל יחזיר ואם לאו דמים בעלמא בעי שלומי תנינא [ס]הגוזל עצים ועשאן כלים צמר ועשאן בגדים משלם כשעת הגזילה א"נ[ס] [ס]לא הספיק ליתנו לו עד שצבעו פטור אלמא שינוי קונה יאוש אמרי רבנן דניקני מיהו לא ידעינן אי דאורייתא אי דרבנן אי דאורייתא מידי דהוה אמוצא אבידה מוצא אבידה לאו כיון דמייאש מרה מינה מקמי דתיתי לידיה קני ליה האי נמי כיון דמייאש מרה קני ליה אלמא קני או דלמא לא דמיא לאבידה אבידה הוא דכי אתאי לידיה בהתירא אתיא לידיה אבל האי כיון דבאיסורא אתאי לידיה[ס] מדרבנן הוא דאמור רבנן ניקני מפני תקנת השבים ורב יוסף אמר [ג]יאוש אינו קונה ואפילו מדרבנן: איתיביה רב יוסף לרבה [ס]גזל חמץ ועבר עליו הפסח אומר

רש"י

עד כאן לא פליגי. ר' אלעא ור' חנינא: אבל לענין שלומי. כגון כפל לר' אלעא וד' וה' לר' חנינא א"נ ביוקרא וזולא בלא שינוי דכולי עלמא כדמעיקרא משלם דקתני כעין שגנב: לימא תיהוי תיובתא דרב. דאמר לעיל[ז] כשעת העמדה בדין כשהוזלה וכ"ש כשהוקרה דהתם אפי' קרן מחייב ליה רב כי השתא דהא כרבה ס"ל דאמר תברה או שתייה משלם ד': טלאים כדמעיקרא. כלומר בא לשלם טלאים כדמעיקרא שני דטלה גנב וטלה משלם: שינוי קונה. היכא דשני להו בידים פשיטא ליה דמדאורייתא ודאי קנה וכי מהדר לא בעי לאהדרינהו בעינייהו אלא דמים משלם כגון צמר ועשאו בגדים דהא כתיבא בהדיא ותנינא כו' אבל יאוש מספקא ליה הא דאמור רבנן קני אי דאורייתא אי דרבנן: לא הספיק ליתנו לו. לראשית הגז לכהן: עד שצבעו פטור. מראשית הגז דקנייה בשינוי ואפילו דמים לא משלם דאין כהן יכול להוציא מדין דיכול לומר לאחר אתננו אבל קודם שצבעו [ס]מי שתפסו זכה בו: יאוש. שנתייאשו הבעלים אמור רבנן דנקני ודיו אם משלם דמיו: מוצא אבידה לאו כיון דמייאש ליה מרה מקמי דתיתי לידיה קני לה. אם נתייאשו בעלים קודם שמצאה זה קנה דתניא באלו מציאות (ב"מ דף כב:) מנין לאבידה ששטפה נהר שאינה ונתייאשו הבעלים שהיא מותרת ת"ל אשר תאבד ממנו שאבדה ממנו ומצויה לשאר בני אדם יצתה זו[ס] אלמא קני[ס] והכא בגזלה דאתי לידיה מקמי יאוש והדר אייאוש קני ליה בדמים: משום תקנת השבים. שלא יהא צריך לחזר ולטרוח אחר הגזילה עצמה: אינו קונה. והיא עצמה ישלם:

אומר

תוספות

הם ולא ולדותיהם. משמע הכא דטפי מסתבר לאסור אתנן ועשאן סולת יותר מולדותיהם ותימה דבפ' כל הצלמים (ע"ז דף מז. ושם ד"ה הכא) משמע איפכא גבי יש שינוי לנעבד או לא דבעי למימר דמשתחוה לחטין קמחן מותר למנחות ולע"ג דאמרינן בעיברו ולבסוף נרבעו דברי הכל אסורים דהתם מעיקרא בהמה והשתא בהמה (א) ובגה הוא דאחידה באפה הכא מעיקרא חטין והשתא קמח ואין לומר דהא דשרין ולד אתנן היינו בנותן לה ואח"כ עיברה דהא משמע בפ' כל האסורין (תמורה דף ל: ושם ד"ה דומיא) דדומיא דולד (ב) הנרבעת שרין ולד אתנן וי"ל דהתם ודאי יש להתיר יותר חטין שנטחנו ונעשו סולת מולד נרבעת דהיא וולדה נרבעו (ג) ובגה בעלמא דאחידה באפה אבל גבי אתנן עיקר דעתה משום קמח וגבי בהמה עיקר דעתה אפרה ולא אולד:

טלאים כדמעיקרא. נראה לר"י דה"פ דלענין טלה ונעשה איל או כחושה ונתפטמה או איפכא משלם כפל נמי וכן ד' וה' כדמעיקרא כמו קרן אבל דמים דהיינו יוקרא וזולא כשל עכשיו שמין אותו טלה של שעת גניבה לפי גדלותו או קטנותו שהיה בשעת גניבה לפי יוקרא וזולא דהשתא וטעמא דטלאים משום דא"ל תורא גנבי מינך והוא הדין כחושה והשמינה דא"ל שמינה גנבי מינך אבל לגבי דמים אין שייך למימר יוקרא גנבי מיך ובלישנא דקרא נמי גוף לאן ובקר נזכרים בפסוק ודרשי' מינה (לקמן דף סז:) שאם גנב שור שוה מנה לא ישלם תחתיו ה' נגידים דכתיב תחתיו למשמע תחת גוף השור ומשום דלשון גוף השור נזכר בפסוק משום הכי אמרינן טלאים כדמעיקרא ולאע"פ שעל שעת טביחה בא ד' וה' מ"מ כמו כן שעת גניבה גרמה לו שאם אין גניבה אין טביחה ומכירה אבל דמים שכל עיקרם תלוים בשומת ב"ד וגם אין נזכרין בפסוק סברא הוא למוקמינן בהו אחייה לקרן דוקא כעין שגנב ולא ד' וה' אלא כשעת העמדה בדין שב"ד שמין אותה באותה שעה ור"ת מפרש דאין חילוק בין טלאים ליוקרא וזולא וה"פ טלאים שדבר בהן הבריאתא דהיינו טלה ונעשה איל שנשתנו למעליותא כדמעיקרא וה"ה ביוקרא וזולא למעיקרא שוין זוזא ולבסוף ארבעה דהוי כדמעיקרא להתחייב על ד' וה' לא אמר רב דמים פי' דמים דאיירי בהו רב כגון דמעיקרא שוים ארבעה ולבסוף שוים זוזא דנשתנו לגריעותא בההיא קאמר רב כשל עכשיו וה"ה בטלאים כגון שמינה והכחישה דהוי כשל עכשיו והא דאמר לעיל[ס] שמינה והכחישה כעין שגנב ל"ל דוקא בהכחישה בידים:

לא הספיק ליתנו עד שצבעו פטור. אפי' כשגוז שיעור חמשה רחילות יחד שאל עליו חיוב ראשית הגז פטור כשצבעו כדאשכחן בריש הגוזל קמא (לקמן דף צג. ושם) גבי פילה דמלותה בקמה וכשנסתנית למ"ד שינוי קונה פטור וא"ת הא דמייתי התם[ס] גזז ראשון (ד) ונבעו פטור מאי אריא ראשון ראשון אפי' הכל יחד נמי וי"ל דהתם אפי' נבע[ס] מקצת והניח מקצת פטור אפי' מה שלא נבע שלא חל עליו חיוב ראשית הגז כיון שאין מצטרף אבל הכא שגוז כשיעור תחילה ונתחייב לכהן דוקא נבעו כולו פטור אבל הניח מקצת מה שהניח חייב אע"פ שאין בו שיעור שכבר נתחייב:

עד שצבעו. אין לפרש שנבע חלקו של כהן מה שהפריש לו מן הגיזה דלא שייכא ביה הפרשה כמו גבי תרומה דהפרשה שייכא ביה [אבל[ס]] הפרשת ראשית הגז אין[ס] כלום מה שמפריש לצד אחד וכאילו לא הפרישו: מוצא אבידה לאו כיון דאיאש מרה מינה כו'. אור"י דנפקא לן דיאוש קונה באבידה מהא דאמר באלו מציאות (ב"מ דף כ. ושם) (ה) מה שמלה מיוחדת שיש לה סימנין ויש לה תובעים פי' ע"י שיש לה סימנין יש לה תובעים שאין הבעלים מתייאשין כיון שיש בהם[ס] סימן ולא כמו שפ"ה שם שיש לה תובעין שאינה של הפקר דשמלה דבר הנעשה בידי אדם הוא דהא ל"ל קרא להכי פשיטא דשל הפקר פטור דלמי ישיב וקשה לר"ת למ"ד[ס] סימנין לאו דאורייתא א"כ בין בדבר שיש בו סימן בין בדבר שאין בו סימן אין מחזיר לבעלים מן התורה אלא ע"י עדים ולאי מתייאש מדבר שאין בו סימן כך מתייאש מדבר שיש בו סימן דזה וזה אין מחזיר לבעלים אלא ע"י עדים וא"כ לא יחזיר אבידה לעולם ותירץ דלע"ג דסימן לאו דאורייתא ואין מחזיר כ"א בעדים מ"מ אין מתייאש מדבר שיש בו סימן שסואל לבני אדם ראיתם טלית שלי שאבדתי שהיה בו כך וכך סימנין אבל כשאין בה סימנין מתייאש שאין יודע מה לשאול ואין סבור למצוא עדים לעולם וא"ת א"כ מה דוחק לשנויי התם[ס] למ"ד סימנין לאו דאורייתא סימנין כדי נסבא הא איכא למימר דלא נקט סימן אלא לומר דע"י כך יש לה תובעין וי"ל דאי לאו דסימנין דאורייתא לא היה לו כלל להזכירם ולא הוה ליה למימר טפי אלא מה שמלה מיוחדת שיש לה תובעים וממילא ידעינן דמשום סימנים הוא:

הכא נמי כיון דמייאש כו'. אע"פ שאין יאוש מועיל באבידה בתר דאתי לידיה כדקאמר לאו כיון דמייאש מרה מינה מקמי דאתי לידיה קני ליה וכדאמר באלו מציאות (ב"מ דף כו:) בהדיא מ"מ בעי למילף שפיר דיאוש קני בגזל בתר דאתי לידיה דבמציאה נמי נהי שלא היה קונה לענין זה שלא יצטרך להשיב ולהפטר לגמרי הואיל וכבר נתחייב בהשבה מ"מ היה קונה לענין זה שלא יתחייב לשלם כי אם דמים כמו[ס] לגבי גזל:

כיון דבאיסורא אתי לידיה. מכאן משמע שיאוש (ו) אין כהפקר גמור דא"כ אפי' בתר דאתא לידיה באיסורא יוכל לקנות מן ההפקר והא דאמר בהשולח (גיטין דף לט:) [ס] נתייאשתי מפלוני עבדי דלא בעי גט שחרור אי אמרי' המפקיר עבדו יצא לחירות ואין צריך גט שחרור לא משום דכי מתייאש הרי הוא מפקירו דאי יאוש הוי הפקר א"כ אפי' אתא לידיה באיסורא כיון שמפקיר זכה בהן אלא התם היינו טעמא דכי היכי דבהפקר אין צריך גט שחרור לפי שאין רשות לרבו עליו[ס] ה"נ כשנתייאש אין לרבו רשות עליו:

איליגא

עין משפט נר מצוה

כח א מיי' פ"ד מהל' איסורי מזבח הלכה יד סמג לאוין שמו:

כט ב מיי' פ"א מהל' גניבה הלכה יג ופ"ב מהל' גזילה הלכה א סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' שנג סעיף א וסי' שס סעיף א וסעי' ה וסי' שסא סעיף ד וסי' שסב סעיף א:

ל ג מיי' פ"א מהל' גניבה הלכה יג ופ"ב מהל' גזילה הלכה א וסמג שם טוש"ע ח"מ סי' שנג סעיף ג וסי' שסא סעיף א ועיין בטור ובב"י ריש סי' שנג:

תורה אור השלם

א) וְהָיָה כִּי יֶחֱטָא וְאָשֵׁם וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל אוֹ אֶת הָעֹשֶׁק אֲשֶׁר עָשָׁק אוֹ אֶת הַפִּקָּדוֹן אֲשֶׁר הָפְקַד אִתּוֹ אוֹ אֶת הָאֲבֵדָה אֲשֶׁר מָצָא: [ויקרא ה, כג]

ליקוטי רש"י

הם ולא ולדותיהם. ולדותיהן מותרין. אותן שנתעברו בהן אחרי כן [ע"ז כד.]. הגוזל עצים ועשאן כלים וכו' משלם כשעת הגזילה. נמר ועצים בעלמא אבל הכלים והבגדים קנה בשינוי [תמורה ו.]. דמי עצים ולמר ואין חייב להחזיר לו כלים דקני בשינוי [לקמן צג:]. לא הספיק ליתנו. לראשית הגז לכהן. עד שצבעו ישראל זה פטור. דקנייה בשינוי ודמים נמי לא משלם דלאו גזל גמור הוא דלאו מטא לידיה [לקמן צג: חולין קלה.]. יאוש. כלומר דיאוש כגון דאמר ווי ליה לחסרון כיס דגלי דעתיה שנואש מהן [ב"מ כא.]. אבידה לאו כיון דמייאש מרה מינה וכו' קני ליה. מה שמלה מיוחדת שיש בה סימנים ויש לה תובעים אף כל דבר שיש בו סימנים ויש לו תובעין. פרט לשמלה שאין בה סימנים וכל שמלה יש לה בעלים תובעין אותה שלא נעשית אלא בידי אדם ולא באה מן ההפקר. אף כל שיש לו תובעין. למעוטי מידי דלית ליה תובעין דמייאש [ב"מ כו. עיי"ש וכאן בתוה"מ מתמצא].

מסורת הש"ס

א) עיין תוס' ע"ז כד. ד"ה ותנור, ב) [לקמן צו. לח: קיט.], ג) [לקמן צג: ד) שם וחולין קלה. [לקמן לד:], ה) עיין תוס' סוכה ל: ד"ה ודקרקע, ו) לקמן לו:, ז) סה., ח) כ"כ תוס' ב"מ כו. סוד"ה מה בשם הירושלמי וצ"ע ירושלמי שם בתחילת הפרק, ט) סה., י) לקמן צג:, כ) ב"מ כו סוף ע"א, ל) שם ע"ב, מ) [ע"ש ועי' עוד לח. ושמואל לא מיבעיא לי הכי], נ) גיטין לח., ס) חולין קלה. ד"ה יש.

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה הם כו' ודשא הוא כו' כצ"ל: (ב) באיד דנרבעת כו' דאתנן כו' כצ"ל: (ג) שם ודשא בעלמא הוא דאחידה כצ"ל: (ד) ד"ה לא כו' דמתני ראשון ונבעו כו': (ה) ד"ה מוצא כו' דאמר באלו מציאות כו' וע"ש דירושלמי נפקא לן יאוש מאבד ממנו: (ו) ד"ה כיון כו' אינו כהפקר גמור כצ"ל:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה עד שצבעו וכו' מי שתפסו זכה בו. עיין תוס' ב"מ דף ו ע"ב ד"ה והא הכא:

הגהות מהר"ב רנשבורג

אן גמ' וב"ה הכתיב גם גם לב"ה קשיא. הא דלא קאמר דאמיא לאתנן אסרה תורה ואפי' בא על אמו כדלקמן דף ע ע"ב מתנין בקמ"ת מהר"ם בר ברוך הקדרים פ"ט דף ו ע"ב להלה לא לאמריך דנפקא ליה מג"ש מועטה מועטה מעריות עכ"ל ועיין לקמן דף ע ע"ב תוס' ד"ה בהנך וכו' וגם בב"מ דף ט ע"א תוס' ד"ה אתנן:

הגהות וציונים

אן "משלם" ליתא בבכ"י ולעיל סה ע"א: בן בכת"י אי נמי במהבא: גן בב"מ לשון הדרשה הוא אשר תאבד ממנו מי שאבודה ממנו ומצויה אצל כל אדם יצתה זו (וביה כאן בכת"י, ומסיים בתיבת כו'): דן כת"י ור"ל החם בצבע מקצת והניחו מקצת דפטור: כן רש"ל (גליון): ון בכת"י אינו כלום: זן צ"ל בה (מצור דבש וכ"ה בבכ"י): סן יש להוסיף כן (ב"ש):

אומר לו הרי שלך לפניך והאי כיון דמטא עידן איסורא ודאי מייאש ואי ס"ד יאוש קנה אמאי אומר לו הרי שלך לפניך דמי מעליא בעי שלומי ליה א"ל כי קאמינא אנא זה מתייאש וזה רוצה לקנות האי זה מתייאש וזה אינו רוצה לקנות איתיבי' אביי לרבה קרבנו ולא הגזול היכי דמי אילימא לפני יאוש למה לי קרא פשיטא אלא לאו לאחר יאוש ש"מ יאוש לא קני אמר ליה רבא וליטעמיך הא דתניא משכבו ולא הגזול ה"ד אילימא דגזל עמרא ועבדיה משכב מי איכא למ"ד שינוי מעשה לא קני אלא מאי אית לך למימר דגזל משכב דחבריה ה"נ דגזל קרבן דחבריה: איתיביה אביי לרב יוסף עורות של בעל הבית מחשבה מטמאתן ושל עבדן אין מחשבה מטמאתן של גנב מחשבה מטמאתן של גזלן אין מחשבה מטמאתן רבי שמעון אומר חילוף הדברים של גזלן מחשבה מטמאתן ושל גנב אין מחשבה מטמאתן לפי שלא נתייאשו הבעלים וש"מ יאוש קנה א"ל הכא במאי עסקינן כגון שקיצען מתקיף לה רבה בר רב חנן והלא עיצבא שנו כאן ועיצבא אין צריכה קיצוע דתנן כל מקום שאין חסרון מלאכה מחשבה מטמאתו יש חסרון מלאכה אין מחשבה מטמאתו חוץ מן העיצבא אלא אמר רבא האי מילתא קשי בה רבה לרב יוסף עשרין ותרתין שנין ולא איפרקה עד דיתיב רב יוסף ברישא ופרקה שינוי השם כשינוי מעשה דמי מאי טעמא התם מעיקרא עצים השתא כלים שינוי השם נמי מעיקרא קרו ליה משכא והשתא אברזין והרי מריש דאיכא שינוי השם דמעיקרא כשורא והשתא טללא ותנן על המריש הגזול שבנאו בבירה שנוטל דמיו מפני תקנת השבים טעמא מפני תקנת השבים הא

רש"י

אומר לו. לנגזל: הרי שלך לפניך. בעין כמות שהוא דהיזק שאינו ניכר הוא: קרבנו. אם עולה קרבנו (ויקרא א): ולא הגזול. דגזול לאו לרצון אתי קס"ד דגזל בהמת חולין ואייתי ה"ד אי נימא כו': וליטעמיך. דס"ד דגזל חולין ואקדשינהו: הא דתניא. גבי זב: משכבו. איש אשר יגע במשכבו (שם טו) גזירת הכתוב להוציא את המשכב הגזול שאינו נעשה אב הטומאה לטמא אדם: מי איכא למ"ד. חד מהני אמוראי שינוי לא קני הא ביאוש הוא דפליגי: דגזל קרבן דחבריה. שהקדיש חבירו ולעולם לפני יאוש ואיצטריך לאשמועינן דאינו עולה לרצון כלל ואפי' לבעלים הראשונים ואע"ג דלא הוי יאוש. ל"א דגזל קרבן דחבריה הלכך אפי' לאחר יאוש לא קייה דקרבן אינו עגול דכל היכא דאיתיה בי גזא דרחמנא איתיה: מחשבה מטמאתן. בעל הבית אינו עשוי למוכרן ועושה מהן מטות ודולבקאות וקטבלאות ומחשב עליהן לדבר שראוי לו בלא חסרון מלאכה מקבלין טומאה מיד: ושל עבדן. העשוי למכור אין מחשבתו מטמאתו דעביד דממליך ומזבין והלוקח יעשה מהם מנעלים ועדיין לא נגמרה מלאכתן לכך: של גנב מחשבתו מטמאתם. דקנינהו ביאוש דקסבר סתם גניבה יאוש בעלים הוא דלא ידע למאן לתבעו: ושל גזלן אין מחשבה מטמאתן. ואע"פ שחישב עליהן לדבר שאין בו חסרון מלאכה כגון לכיסוי תבילות סוסים ופרדים כמו שעושין מעורות דומן מ"ט דסתם גזילות ליכא יאוש דכיון דידע מאן שקליה אזיל ותבע ליה לדינא: חילוף הדברים. סתם גזילה איכא יאוש דכיון דלעיניה גזלה מיניה איייש אלמא הוא אבל סתם גניבה ליכא יאוש דסבר משכחנא ליה לגנב: שקצען. דרומי"ר בלע"ז דאיכא תרתי שינוי מעשה ויאוש ולעולם יאוש גרידא לא קני: והלא עיצבא שנו כאן. שחשב עליהן לעיצבא דולבקי שאוכלין עליו וכעין שולחן הוא: ועיצבא אינה צריכה קיצוע. דבלאו קיצוע נמי מטמאה דהא חזיא למילתיה שהקיצוע אינו עשוי אלא לייפות: ומנא תימרא דבעיצבא קעסיק דתנן גבי דההיא במס' כלים כל מקום שאין חסרון מלאכה כו': חוץ מן העיצבא. שאע"פ שמחסר קילוע מחשבה מטמאתה: אברזין. הוא עיצבא בלשון ארמי אבל יאוש גרידא לא קני: דמעיקרא כשורא. קודם שניתן בבנין: והשתא טללא. גג לאחר שנתנו בבירה ונותן עליו תקרת נסרים ועלייה: על המריש. קורה ותקנות השבים ואזיל במס' גיטין: לנעות

תוספות

אילימא לפני יאוש ל"ל קרא פשיטא. דאפילו קדשינהו אינו קדוש דגזל ולא נתייאשו הבעלים שניהן אין יכולין להקדיש: שמע מינה דיאוש לא קני. דאי קני א"כ משיב שפיר קרבנו ולא מיפסיל משום מצוה הבאה בעבירה הואיל והוא קנוי לו קודם שהקדישו כמו שאפרש לקמן (דף סז. ד"ה אמר עולא) בע"ה אבל אי לא קני ביאוש מיפסיל ומ"מ קדוש הוא אע"ג דאכתי לא ידע טעמא דשינוי השם דקאמר לקמן מעיקרא חולין והשתא הקדש (א) מ"מ יש כאן יאוש ושינוי רשות באותן קרבנות דאין [הגזלן] חייב באחריותן: מי איכא למ"ד שינוי מעשה לא קני. ולא בעי לאוקמיה כב"ש דאמר שינוי במקומו עומד אף על גב דאיכא נמי תנאי דסברי הכי בהגוזל קמא (לקמן דף צג:) מ"מ הלכה כב"ה דשינוי קונה והתם נמי דחי רבא דכולהו תנאי מלו סברי כב"ה ובכל הגמרא סובר כן ולא בעי לאוקמי בשינוי החוזר לברייתו דאיכא למ"ד דלא קני דרב יוסף לא פליג עליה דרבה אלא ביאוש לחודיה אבל שינוי מעשה אפי' בחוזר לברייתו דאיירי ביה רבה כדפרישית לעיל לא פליג עליה: דגזל משכב דחבריה. משמע מתוך פ"ה שר"ל משכב גמור של חבירו אם גזלו אין מטמא משכב דגזירת הכתוב הוא וזהו תימה ועוד קשה לרשב"ס דבטהרות (פ"ז מ"ו) גבי גנבים שנכנסו לבית תנן המשכבות ומושבות טהורים ואם יש עמהם כנעני או אשה הכל טמא כי שמא נדה היא וכנעני כזב לכל דבריו משמע שמטמא משכב ומושב שאין שלו ומיהו יש לדחות דהתם מדרבנן ועוד קשה דהתם (בתורת כהנים פרשת מצורע) מייתי עלה פלוגתא דר"ש ורבנן לגנב וגזלן דבסמוך והכי איתא התם משכבו ולא הגזול יכול שאני מוציא אף הגנוב ת"ל טמא [ר' שמעון אומר משכבו ולא הגנוב יכול שאני מוציא את הגזול ת"ל טמא] אמרו לו ומה ראית לרבות את זה ולהוציא את זה אחר שריבה הכתוב ומיעט מרבה אני את אלו שנתייאשו הבעלים ממנו כו' ומדמייתי עלה פלוגתא דר"ש ורבנן משמע דהוי טעם משום דאין מחשבה מטמאתו כי ההיא דבסמוך דאין יחוד של גזלן יחוד ומפרש ר"י דגזל משכב דחבריה שגזל עורות של בעל הבית שאינן מחוסרין אלא יחוד ואין צריך שום תיקון ואין חסר רק מחשבה והוי שפיר דומיא דגזל קרבן דחבריה שאם היה גוזל בהמה של חולין שמחוסרת קדושה זה היה כמו מחוסר מעשה גמור כעין עמרא ועבדיה משכב אבל גזל או גנב משכב גמור דחבריה מטמא משכב לכ"ע ואע"ג דהך משכבו ולא הגזול איירי קודם יאוש והך דקרבנו ולא הגזול איירי אף בתר יאוש אין להקפיד אע"ג דאין דומה זה לזה: דגזל קרבן דחבריה. תימה ל"ל קרא דאי בחטאת הא אפי' הוא עצמו אם אכל חלב אתמול והפריש קרבן אין מתכפר באותו קרבן על חלב שאכל היום ואי בעולה ושלמים הא אמרי' בפסחים (דף פט:) המוכר עולתו ושלמיו לא עשה ולא כלום והיה נראה לאוקמי בפסח שיכול למנות אחרים עמו על פסחו ולמוכרו כדמוכח התם אבל קשה דהאי קרא בעולה כתיב אם לא שיעמיד בפסח בלא אינו ענין ואין לומר שבא הכתוב לפסול הקרבן דהא אמרינן לקמן (דף עו.) גבי גנב שאם שחטו תמימים לפנים לשם בעלים יחזרו קרן לבעלים: כגון שקיצען. ומועיל עם היאוש אבל לחודיה לא קני דלאו שינוי מעשה הוא: ועיצבא אינה צריכה קיצוע. ומיהו היכא דחשיב עליה לקולעה אמרינן בפ' דם חטאת (זבחים דף צד.) דטהורה עד שיקליענה מ"מ דייק הכא שפיר דכיון דראויה להשתמש בלא קילוע אין קילוע שלה חשוב שינוי מעשה כלל: כל שאין בו חסרון מלאכה מחשבה מטמאתה. וא"ת בלאו ההוא דעיצבא אמאי לא פריך ליה מהכא דמחשבה מועלת אלמא יאוש קני וי"ל דלמא הך דהכא איירי בבעל הבית: שינוי השם כשינוי מעשה דמי. לאו כשינוי מעשה ממש דשינוי מעשה לחודיה קני כדמוכח לעיל ולקמן (דף סח.) גבי גנב וטבח ובא אחר וגנבו דפריך ושינוי מעשה מי איכא למ"ד דלא קני אבל שינוי השם גרידא לא קני בלא יאוש או שינוי מעשה: הא

עין משפט נר מצוה

לא א מיי' פ"ה מהל' איסורי מזבח הלכה ז סמג לאוין שיח שיט ועי' כ"מ:
לב ב מיי' פכ"ד מהל' כלים הלכה ז:
לג ד ה מיי' שם הל' ו:
לד ו ז מיי' שם הלכה ז:
לה ח מיי' שם הלכה ו:
לו ט מיי' פ"א מהל' גניבה הלכה יג ופ"ב מהל' גזלה ואבידה הל' יד סמג עשין עא טוש"ע ח"מ סי' שנג סעיף א וסי' שסא סעיף ב בהג"ה:
לז י מיי' פ"א מהל' גזלה ואבידה הלכה ה סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' שם סעיף א:

לעזי רש"י

דרומיי"ר. פירוש לסתות (עור כדי לעשות ממנו סוליות) (עיין רש"י זבחים דף צד ע"א ד"ה קולעה).

תורה אור השלם

א) אִם עֹלָה קָרְבָּנוֹ מִן הַבָּקָר זָכָר תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד יַקְרִיב אֹתוֹ לִרְצֹנוֹ לִפְנֵי יְיָ: [ויקרא א, ג]
ב) וְאִישׁ אֲשֶׁר יִגַּע בְּמִשְׁכָּבוֹ יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד הָעָרֶב: [ויקרא טו, ה]

הגהות וציונים

א] צ"ל לרבא רש"ל (גליון) ובהוראי בוקי סריקי תלו ביה ולא הגיה כן מעולם, דהא אמר עלה א"ל "רבא", ועי' תוס' לקמן סו ע"ב ד"ה רבא (דק"ס): ב] כלים שוצבה, ובערוך ערך אברזין (וכן בגמ' ורש"י מכת' עיצבא): ג] צ"ל קשי בה רבה לרב יוסף (יעב"ץ ע"ש, וכ"ה בכת"י): ד] "התם" ליתא בכת"י: ה] מכאן הוא דיבור חדש (וכ"ה בגמ' היא ומנא תימרא דתנן כל מקום וכו' (דק"ס): ו] כת"י דתנן גבה דההיא משנה במס' כלים: ז] כת"י שמחוסרת: ח] מש"ה אצטריך קרא להורות שאינו עולה משום מצוה הבאה בעבירה. העתקנו מחלופי גרסאות (גליון): ט] דאף אם יאוש כדי לא קני הגזיל למכירה או להקדישה. וע' לקמן סו ע"ב בתוס' ד"ה רבא ולקמן קיא ע"ב. העתקנו מחלופי גרסאות (גליון): י] צ"ל דאמרי (ב"ש, בדפו"ר דאם): כ] כת"י בשינוי: ל] צ"ל גוי, וכן להלן (דפו"י): מ] כת"י דבת"כ במקום "דהתם": נ] כת"י שנעמיד: ס] צ"ל חזרה, רש"ש (גליון): ע] כת"י ומ"מ: פ] כת"י מטמאתו:

מסורת הש"ס עם הוספות

א) [לקמן סו:], ב) עיין תוס' סוכה ל. ד"ה כי, ג) [עי' תוס' לקמן סז: ד"ה רבא], ד) עיין תוס' חולין ה. ד"ה מכס, ה) לקמן קיד. כלים פכ"ו מ"ח, ו) כלים פכ"ו מ"ט, ז) [מנחות מג:], ח) לקמן צה. גיטין נה. [עדיות פרק ז מ"ט], ט) גיטין נג: לשון הגמ' ד"ה ה, י) לקמן קיד., כ) לקמן סח., ל) עי' תוס' לקמן סז. ד"ה מעיקרא חולין שמבואר שם חילוק זה, מ) לקמן סו:, נ) לקמן סח: ד"ה הך, ס) ובים פרשתא ב ה"ז, ע) כריתות כז:, פ) ע"ע תוס' סוכה ל: ד"ה וליקנייה.

הגהות הב"ח

(א) תוד"ה ש"מ כו' מ"מ יש כאן יאוש כו'. עי' תוס' לקמן עו ע"א ד"ה והשתא:

גליון הש"ס

גמ' דמעיקרא כשורא. תרגום של קורתי (בראשית יט ח) שריתי. שם והשתא טללא. על שם שעושה על תרגום של גגו (שם) טללי:

ליקוטי רש"י

גזל חמץ ועבר עליו הפסח אומר לו הרי שלך לפניך. ונלמד שיכלה לו לאותו עלמו וקרינא בה והשיב את הגזילה אשר גזל שהרי נשמה [גיטין נד:]. עורות של בעל הבית מחשבה מטמאתן. מישב עליהם כדבר שאין בו חסרון מלאכה כגון לעובלא ולמטה ולדיו לטומאה מיד. ושל עבדן שאומנותו בכך מחשבתו למכירה להקנם להם דלי"מ מחשבתו מטמאתה שסם יבוא לוי ולמד לקנותו ויתכלון ויוכל לחשוב עליו מתקלין ועדיין לא נגמרה מלאכתו [לקמן סו:]. של גנב מחשבתו מטמאתן. דקנעהו ביאוש דלגנב סתם גנבה מסתמא בעלים נתייאשו. ושל גזלן אין מחשבה מטמאתן. דלאו דידיה הוא דכיון דידע מאן שקליה מייאש [קידושין נב:]. גזלן כיון דשקליה מיניה בהדיה ולא מייאש. ונגב כבר גזילה ולא מצי מאי מייאש [לקמן קיד.]. חוץ מן העיצבא. קטבלא שהיא עליו לישב עליו ואין נותנין עליו לגמור לבד מן העור ושוין ראש עליו מחשבה או עד שיכוף [שם]. מחשבה מטמאתו. שאפילו לא נתקן חסרון מלאכה מחשבה מטמאתו [שבת מט:]. ולאו דווקא מכל אמר אלו עשוי לישב עליו אלא לשם מעצבה גרידא ומכשבה ומוסרת כבר [סוכה יז:]. גזלן קולע מן העור ושוקע עליו ושוקע את העור ומעגל מן הצד ולפרה המעגל הצבא קלבא לא שם את שלו לצד מן השערה [שם].

עליו לעוגבא אין צריך קילוע לדוניי"ר בלע"ז דסייתו לייפותו דבלאו קילוע חזי לעוגבא [זבחים צד.]. עשרין ותרתין שנין. כן היו ימי שררותו של רבה ומת וישב רב יוסף תחתיו וקיימוהו מן השמים לפרקה להיות לו מריך ולכך קראוהו עוקר הרים ורב יוסף היה בעל שמועות ומשנה ובריתא לכך קראוהו סיני [כתובות סב:]. דמעיקרא כשורא והשתא טללא. גגו קורתי תרגום בטלל שריתי תרגום של קורת שלומה [בראשית יט, ח. עי' גשש"ו]. שבנאו בבירה. בית גדול [גיטין נה.]. מגדל [תענית טז.]. טרקלין גדול [מכות ה.]. מפני תקנת השבים. שאם אתה מצריכו לקעקע בירתו ולהחזיר מריש עצמו ימנע מלעשות תשובה [גיטין נה.].

הא לאו הכי הדר בעיניה אמר רב יוסף מריש שמו עליו דתניא צלעות הבית אלו המלטטין והעובים אלו המרישות רבי זירא אמר שינוי החוזר לברייתו בשינוי השם לא הוי שינוי ושינוי השם שאינו חוזר לברייתו מי הוי שינוי והרי צינור דמעיקרא קציצתא והשתא צינורא ותניא צינור שחקקו ולבסוף קבעו פוסל את המקוה קבעו ולבסוף חקקו אינו פוסל את המקוה ואי אמרת שינוי השם מילתא היא אפי' קבעו ולבסוף חקקו נמי ליפסל שאני שאיבה דמדרבנן היא אי הכי אפילו דרישא נמי התם איכא תורת כלי עליו בתלוש הכא אין תורת כלי עליו בתלוש מיתיבי הגנב והגזלן והאנס הקדישן הקדש ותרומתן תרומה ומעשרותן מעשר אמרי התם איכא שינוי השם דמעיקרא טיבלא והשתא תרומה הקדש מעיקרא חולין והשתא הקדש אמר רב חסדא א"ר יונתן מניין לשנוי שהוא קונה שנאמר והשיב את הגזלה מה ת"ל אשר גזל אם כעין שגזל יחזיר ואם לאו דמים בעלמא בעי שלומי האי אשר גזל מיבעי למעוטי גזל אביו שאינו מוסיף חומש על גזל אביו א"כ ניכתוב רחמנא והשיב את גזילו אשר גזל למה לי למכתב ש"מ תרתי ואיכא דאמרי אמר רב חסדא א"ר יונתן מניין לשנוי שאינו קונה שנאמר והשיב את הגזילה מ"מ והא כתיב אשר גזל ההוא מיבעי ליה על גזילו שלו מוסיף חומש ואין מוסיף חומש על גזל אביו: אמר עולא מניין ליאוש שאינו קונה שנאמר והבאתם גזול את הפסח ואת החולה גזול דומיא דפסח מה פסח דלית ליה תקנתא כלל אף

רש"י

צלעות הבית והעובים. קרא כתיב גבי בית עולמים: המלטטים. המלטי כדאמרינן בהשותפין (ב"ב דף ג.) שעושים נסרים סביב פתחי חלונות ופתחין ובמקום תורי קיטע הקורות: אלו המרישות. אלמא בתר הכי קרי להו נמי מרישות: ר' זירא אמר. מריש היינו טעמא דלא מקיא בשינוי השם משום דחוזר לברייתו הוא אם יסתר הוי כשורה כדמעיקרא אבל אברזין תו לא מקרי משכא: דמעיקרא קציצתא. שקודם שחקקו נקרא קלילת עץ בעלמא: ולבסוף קבעו. והמשיך בו מי גשמים או מי נהר למקוה פסלו משום מים שאובין: קבעו ולבסוף חקקו. לאו כלי הוא אלא ארעא סמיכתא היא: שאיבה. מה שמקוה נפסל בג' לוגין מים שאובין מדרבנן הוא: אנס. חמסן דיהיב דמי: הקדישן הקדש. ואסור ליהנות: ותרומתן. אסור לזרים אלמא קני ליה לגזילה ביאוש: על גזל אביו. בהגוזל (לקמן ד' קד:) מפרש לה אפילו נשבע אביו לשקר אבל אקרן מחייב ליה קרא כדאמרינן התם: את גזילו. וממילא אימעוט גזל אביו:

ה"ג

תוספות

הא לאו הכי הדרא בעיניה. וקשה מריש כיון שבנאו בבירה מתייאשים הבעלים ממנו וא"ת דמשמע דלא מקשה אלא לרב יוסף אדרבה כ"ש דקשה לרבה טפי דלדידיה יאוש גרידא קני ולמאי דמשני דמריש שמו עליו אכתי תקשה לרבה דמהכא משמע דיאוש לא קנה ונראה לפרש דבלא יאוש איירי ולהכי פריך לרב יוסף א"א בשלמא דשינוי השם לא כלום הוא שפיר אלא אי אמרת דשינוי השם קטן עם יאוש קני א"כ שינוי השם גדול כי האי דמריש יש לו לקנות בפני עצמו וכן משמע לעיל דשינוי השם חשוב גרידא קני דפריך גבי גנב טלה ונעשה איל ונקניה בשינוי השם דהוי שינוי השם חשוב ועוד יש לומר דבכל מקום הוי שינוי השם גרידא קני לרב יוסף בלא יאוש ולכך יש להועיל לו במריש בלא יאוש דמה שצריך יאוש בעורות לאו משום קנין דקנין הוי משום שינוי השם לחודיה והיאוש אין צריך אלא כדי שיועיל מחשבת יחודו לשויה אברזין דאם לאו היאוש אין כאן שינוי השם וכן בהקדש בעי עמו יאוש שאם אין יאוש אין שם הקדש חל עליו ואין כאן שינוי השם וכן שינוי רשות אם אין יאוש אין שינוי רשות אבל מריש בלא יאוש נמי איכא שינוי השם ויש לו להועיל בפני עצמו וכן גבי טלה ונעשה איל דאמרי' לעיל ויקני בשינוי השם: צנור שחקקו ולבסוף קבעו פוסל את המקוה. כשיש לו לגומא מד' רוחותיו איירי שאם הוא פרוץ אפי' מרוח אחד לא היה פוסל המקוה כדמוכח במסכת מקוואות (פ"ד מ"ג) דדוקא טבלא שיש לה לגומא פוסל והר"י מסימפונ"ט פירש דאפילו פרוץ מכל רוחות איירי כדלך נגר וכגון שחטטו לקבל צרורות שלא יעכבו את הגשמים כי ההיא דפ"ד דמקואות (מ"ג) החוטט בנגור לקבל צרורות בשל עץ בכל שהוא ובשל חרס ברביעית וא"ת א"כ מאי קאמר מעיקרא קלילתא והשתא נגור דמשמע דאפי' קבעו תחילה יש לפסול המקוה לפי שמשתנה שמו ע"י חקיקה והלא אין משתנה שמו ע"י חטיטה שעושה לקבל צרורות דאותה היא שגורמת לפסול את המקוה וי"ל כיון שמשתנה שמו ע"י חטיטה יש לחשבו כתלוש והחטיטה שעושה כאילו עושה אותה בתלוש: שאני שאיבה דרבנן. מפורש בפרק המוכר [את] הבית (ב"ב ד' סו. ושם ד"ה מכלל): הגנב והגזלן. בהגוזל בתרא (לקמן קי.) פריך אי רבנן קשה גזלן אי רבי שמעון קשה גנב ומשני לה שפיר: מעיקרא טיבלא. ואע"ג דשינוי החוזר לברייתו על ידי שאלה כדאמרינן בהאשה רבה (יבמות ד' פח.) ובסוף הנודר מן הירק (נדרים ד' נט.) מ"מ לא חשיב להו שינוי החוזר לברייתו כיון דלא שכיחא: מעיקרא חולין והשתא הקדש. בקדשים שאין חייב באחריות לא הוה צריך ליתן טעם זה דיש כאן שינוי רשות אלא בעי לאוקמי אפי' בחטאת ואשם ואע"ג דמעיקרא תורא דרחוק והשתא תורא דרחוק (א) מכל מקום שינוי השם יש כאן: אמר עולא מניין ליאוש שאין קונה. משמע הכא דסבר עולא דיאוש לא קני וכן בהניזקין (גיטין ד' נה. ושם ד"ה מאי) דאמר עולא דבר תורה בין נודע בין לא נודע אין מכפרת מ"ט יאוש כדי לא קני וקשה לר"ת דבהגוזל בתרא (לקמן ד' קיד.) גבי פלוגתא דרבי שמעון ורבנן דגנב וגזלן קאמר עולא מחלוקת בסתם אבל בידוע ד"ה יאוש קני ואור"ת דבכל מקום יאוש קונה רק לענין קרבן משום דהוי מצוה הבאה בעבירה ומביא ראיה מההיא דהניזקין (גיטין ד' נה: ושם) דפריך התם לעולא מההיא דגנב והקדיש ואח"כ טבח ומכר משלם תשלומי כפל ואין משלם ד' וה' ותני עלה כה"ג בחוץ ענוש כרת ואי אמרת יאוש לא קני כרת מאי עבידתיה והשתא בלאו הכיא דתני עלה הוה ליה למפרך מגופה דאי יאוש לא קני אם כן אין לו כח להקדיש ואמאי פטור מד' וה' הא לא טבח דהקדש אלא ודאי לכל מילי מודה עולא דיאוש קני רק לענין הקרבה ולהכי פריך מדתני עלה דבחוץ ענוש כרת אלמא ראוי לפתח אהל מועד ועוד מייתי ראיה ר"ת מריש לולב הגזול (סוכה ד' ל ושם) דפסלינן לולב הגזול אפי' בי"ט שני ומפרש רבי יוחנן משום מצוה הבאה בעבירה שנאמר והבאתם גזול את הפסח גזול דומיא דפסח בין לפני יאוש בין לאחר יאוש בשלמא לפני יאוש דלאו דידיה היא אלא לאחר יאוש הא קנייה ביאוש מ"ט לא לאו משום מצוה הבאה בעבירה משמע דסבר בכל דוכתי דיאוש קני רק לענין מצוה וקשה לר"י לפי' דאם כן מאי פריך לעיל אביי לרבה מקרבנו ולא הגזול דלמא בקרבנו מודה רבה כמו עולא וכ"ת דסבר אביי אין חילוק כמ"ד בסוכה (שם.) מתוך שיוצא בשאול יוצא בגזול דלית ליה טעמא דמצוה הבאה בעבירה הא ע"כ אית ליה דאי לאו הכי כי אמרת נמי יאוש לא קני תקשה ליה אמאי אסור להקריבו כיון דשם הקדש חל עליו כדאמר דהוי יאוש ושינוי השם אלא ודאי משום דהוי מצוה הבאה בעבירה ועוד בההיא דגיטין (ד' נה: ושם) דבעי רבא כי אוקמוה רבנן ברשותיה משעת גניבה או משעת הקדישה ומאי נ"מ לגיזותיה וולדותיה ואליבא דעולא בעי לה כדמוכח סוגיא דהתם ואי בעלמא קני הא ע"כ משעת יאוש גיזותיה וולדות דידיה הוו ע"כ נראה לר"י דבכל מקום לעולא יאוש לא קני והיא דהגוזל בתרא (לקמן ד' קיד.) הוי יאוש ושינוי השם דמעיקרא משכא והשתא אברזין ואע"ג דגבי קרבן נמי הוי יאוש ושינוי השם כדאמר לעיל דמעיקרא חולין והשתא הקדש מכל מקום כיון דאין קנוי לו אלא מחמת שהקדיש ולא (ב) היו לו קנוי קודם פסליה רחמנא להקרבה משום מצוה הבאה בעבירה כדמוכח בפרק לולב הגזול (סוכה ד' ל ושם) דאמר להו רב להנהו אוונכרי כי זבניתו אסא מן הנכרים לגזוז איתהו כו' ופריך ולקנייהו בשינוי השם משמע דאי קנו ליה תו לא הוי מצוה הבאה בעבירה ודוחק לומר דסבר כרבי ינאי בר נחמני דלא חייש התם למצוה הבאה בעבירה ועוד אמר התם (ד' לא.) האי כשורא דמטללתא עבדו ביה רבנן תקנתא מפני תקנת השבים וסוכה לא בעינן משלכם ולא מיפסל אלא משום מצוה הבאה בעבירה וכי קנייה בתקנתא דרבנן לא חשיב מצוה הבאה בעבירה כ"ש אי קנה קנין גמור והא דאמר בריש הגוזל קמא (לקמן ד' צד.) הרי שגזל סאה חטין טחנה לשה אפאה והרים ממנה חלה כיצד מברך אין זה מברך אלא מנאץ ודמי ליה התם דמאי סבר בעלמא דשינוי קונה והכא משום מצוה הבאה בעבירה אע"ג דקנה קודם לכן לענין ברכה להזכיר שם שמים עליו ראוי להחמיר יותר אי נמי התם דתוי בעלמא הוא והשתא לעיל פריך אביי שפיר מקרבנו ולא הגזול דאי יאוש קנה אמאי מיפסל הא לא חשיב מצוה הבאה בעבירה כיון דקודם שהקדישה קנאה אלא ודאי יאוש גרידא לא קני אלא מחמת שהקדישה דה"ל יאוש ושינוי רשות או יאוש ושינוי השם כדמסיק לבסוף ולכך מפסל משום דה"ל מצוה הבאה בעבירה ובהניזקין (גיטין ד' נה: ושם) נמי אי לא דתני עלה מגופא דברייתא לא הוי מצי פריך לעולא דאע"ג דיאוש לא קני שפיר חל הקדש משום דה"ל יאוש ושינוי השם ואדרבה מגופא דברייתא הוי קייתא לעולא דאי יאוש קני כי לא הקדיש נמי פטור מד' וה' דשלו הוא טובח ושלו הוא מוכר כדפריך מינה לקמן (ד' סח:) רבי יוחנן לריש לקיש דאמר יאוש קני ואדרבה תימה דלא פריך מינה לרב יהודה דפליג התם

ליקוטי רש"י

גזילו מוסיף חומש אם נשבע לשקר והודה. ואין מוסיף חומש על גזל אביו. אפילו נשבע עליו לשקר [תמורה ו.]. מה פסח דלית ליה תקנתא כלל. לאחר זמן להקריבו שהרי מום קבוע

הגהות הב"ח

גליון הש"ס

הגהות וציונים

תורה אור השלם

א) וְחַלּוֹנִים אֲטֻמוֹת וְתִמֹּרִים מִפּוֹ וּמִפּוֹ אֶל כִּתְפוֹת הָאוּלָם וְצַלְעוֹת הַבַּיִת וְהָעֻבִּים: [יחזקאל מא, כו]

ב) וְהָיָה כִּי יֶחֱטָא וְאָשֵׁם וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל אוֹ אֶת הָעֹשֶׁק אֲשֶׁר עָשָׁק אוֹ אֶת הַפִּקָּדוֹן אֲשֶׁר הָפְקַד אִתּוֹ אוֹ אֶת הָאֲבֵדָה אֲשֶׁר מָצָא: [ויקרא ה, כג]

ג) וַאֲמַרְתֶּם הִנֵּה מַתְּלָאָה וְהִפַּחְתֶּם אוֹתוֹ אָמַר יְיָ צְבָאוֹת וַהֲבֵאתֶם גָּזוּל וְאֶת הַפִּסֵּחַ וְאֶת הַחוֹלֶה וַהֲבֵאתֶם אֶת הַמִּנְחָה הַאֶרְצֶה אוֹתָהּ מִיֶּדְכֶם אָמַר יְיָ: [מלאכי א, יג]

אף גזול דלית ליה תקנתא לא שנא לפני יאוש ולא שנא אחר יאוש רבא אמר מהכא קרבנו [ה] ולא הגזול אימת אילימא לפני יאוש פשיטא למה לי קרא אלא לאו לאחר יאוש וש"מ יאוש לא קני ש"מ והא רבא הוא דאמר הגזל קרבן דחבריה איבעית אימא הדר ביה ואיבעית אימא [ו] חד מיניהו [ז] רב פפא אמרה: ומדת תשלומי ארבעה וחמשה וכו': ואמאי נילף שור שור משבת מה להלן חיה ועוף ביוצא בהן אף כאן חיה ועוף ביוצא בהן אמר רבא אמר קרא [א] שור ושה שור ושה שני פעמים שור ושה אין מידי אחרינא לא אמרי הי מייתר אילימא שור ושה דסיפא מייתר דניכתוב רחמנא כי יגנב שור או שה וטבחו ומכרו [ח] חמשה בקר ישלם תחתיו וארבע צאן תחתיו אי כתב רחמנא הכי הוה אמינא בעי שלומי תשעה לכל אחד ואחד וכי תימא הא כתיב תחתיו חד תחתיו מייתר ההוא מיבעי ליה לדרשה אחרינא דתניא יכול גנב שור שוה מנה ישלם תחתיו [ט] נגידין ת"ל תחתיו [י] תחתיו אלא שור ושה דרישא מיותר דניכתוב רחמנא כי יגנב איש וטבחו ומכרו [כ] חמשה בקר ישלם תחתיו וארבע צאן תחת השה אי כתב רחמנא הכי הוה אמינא עד דגניב תרי וטבח להו וטבחו כתיב לחד ואימא עד דגניב תרויהו ומזבין להו ומכרו כתיב לחד ואימא עד דגניב תרי וטבח חד ומזבין חד או מכרו כתיב ואכתי הוה אמינא עד דגניב תרויהו וטבח חד ומשייר חד או מזבין חד ומשייר חד אלא שור דסיפא ושה דרישא מייתר דניכתוב רחמנא כי יגנב איש שור וטבחו ומכרו [כא] חמשה בקר ישלם תחתיו וארבע צאן תחת השה שור דסיפא ושה דרישא למה לי שמע מינה שור ושה אין מידי אחרינא לא: אין הגונב אחר הגנב משלם תשלומי כפל: אמר רב לא שנו אלא לפני יאוש אבל לאחר יאוש קנאו גנב ראשון וגנב שני משלם תשלומי כפל לגנב ראשון [כב] אמר רב ששת אמינא כי ניים ושכיב רב אמר להא שמעתא דתניא [כג] אמר ר' עקיבא מפני מה אמרה תורה טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה מפני שנשתרש בחטא אילימא לפני יאוש

מי

ה"ג וב"ת הא כתיב תחתיו תחתיו חד תחתיו מייתר כו'. וכ"ת הא כתיב תרי זימני מתמיה למשמעי מד מסור ומד מסה דמי תרוייהו מחד קיימי הכי מיבעי ליה למיכתב ה' נקר ו' נלן ישלם מחמיו למו מילתא היא דאיכא למימר מד מחמיו מיימר להדיא ממרינן ומכמי מסעה מסמעי אין מסור בין מסה: נגידים. גויעים כדממרגמין ויגוע ומיתנגיד (בימות מע) כלומר כחוסין וקרוסין למות: ה"א עד דגנב תרתי ושבח לחד ומזבין לחד. להכי מלטריך קור מו סה לריסה למימר לטע"ג דמד הוא דגנב מחייב: או מכרו בתיב. דמשמע מו טמיסה מו מכירה להא כתיב מו למלן: גזילף שור שור משבת. דכתיב שורך ומשוך וכל סהמתן (דברים ה יד) [ועיין בב"ב]. שבכל מקום שנאמר שור ומשור אמו למדין אמו שור שור מכאן אמרו אין דורשין בו ולמען כל טהמה וזיה כשור ושמות בא לב). שור ושה שני פעמים. שלא יהא המגוב משלם לטעון שור שלי היה ומת ושה שלי היה ומת ויפטר ולכך נאמר שור ושה שני פעמים: אילימא לפני יאוש. מכרו:

ס"ג ומדת תשלומי ארבעה וחמשה. מ"ר דאמר לעיל (דף מה:) גנב טלה ועשאה שור ומכרו מ"מ כמו שהוא לית ליה תקנתא. רבא אמר מהכא קרבנו ולא הגזול. דכל גרסינן ולא דכה מדקאמר מד מייתיה דכ פפא אמרה ולא היו טועים שלא יהא מן כ"ב פפא [ב] לרבה שהיה רבו ופעמים שהיה אומר כ"ב פפא דפרים שמכרו היו קטרים שדברי רבה הן שכל מן דברי כ"ב פפא לדברי רבה לא היו יכולין לטעות ועיין (דף סו:) גרס אמר ליה רבה מדאמר הגזול כו' מע"ג לרבה הוה בר פלוגתיה דכ יוסף ולרבה הקשה מני לריך לומר דרבה עלמו לא כלום שלא רבה השיב לו מדפריך הכא והא רבה הוא דאמר דגזל קרקע דמגריה וקאמר דאד מייתיה כ"ב פפא אמרה וכן משמע דבכל הספרים גרס לעיל אמר ליה רבה ומי רבה השיבו הל"ל אמר ליה ולא היה לריך להוכיר רבה כיון דמקשה לרבה וכן משמע בהמיקין (גיטין דף נה: ושם) לרבה אית ליה דיאוש כדי לא קני דבעי רבה כי מוקמוה רבנן ברשומים משמע גניבה או משמע הקדש למאי ג"מ כו' ומי יאוש קני לכל הפחות משמע יאוש כגר הוא ברשומים ובפרק במרא (דף קיא: ושם) קאמר רבה לעולם רשות יורש לאו כרשות לוקח דמי משמע התם לאית ליה דיאוש לא קני והתם רבה[ד] דהוא כ"ב פלוגתיה דרבי יוחנן והא דאמר רבה בפרק אלו מליאות (ב"מ דף מ:) גבי מגילה עגולה לפני יאוש על מנת לגוללה עובר כרוכן ומ"ג לאהדריה בתר יאוש מתנה מעלמא הוא דיהיב ליה מ"ג דיאוש לא קני מ"מ כיון דהועיל יאוש[ה] למוכרה או להקדישה מחייב גזלן[ו]: שור ושה שני פעמים. ומ"ת ושה דכתיב ג' פעמים למה לי הא מצטרפת לא כתיב שה שני פעמים הוה ממינא שמא שור מילי מדלין שור ללא הוו במשלומין[ז] ה' ולוקמיה[ח] לדין שה דכתיב שה למעוטי לגמרי: אין שלם בקר ישלם תחתיו. ומסברת הוה ידעינן דמשמה בקר קיימא משור ומרבע נמן קיימי משמה: אין הגונב כו'. גמרת (דף סט:) דריש לה מוגוב מבית השלח ומבית הלוקי[ט] מד בגנב ומד בגוזן טעמא בגנב מ"ש מאל למען דמוקי מרוייהו לטוען טעמא בגנב לא שיך כלל למדלם דכי ונריך לומר לדידיה נפקא ליה למעוטי גנב אחר הגנב מקרא מהרינא: דתניא אמר רבי עקיבא בו'. מכל הטהו דפריך הכא לרב [י] ה"מ למפרך לעיל לרבה ומהטהו דפריך לעיל לרבה ה"מ למפרך לרב אלא לרבה למיירי בגנב פרוך ליה ממילי דגזלן ולרב למיירי בגנב פחות ליה למיפרך ממילי דגנב מע"פ שאין מברח לחלק ועוד לכמו שהוקשו בבית המדלם נקבעו בגמרא ולמרוייהו הוה מלי למפרך מההיא דגנב והקדיש דפריך מינה לקמן[כ] רבי יוחנן לריש לקיש:

מי

אף גזול דלית ליה תקנתא. מע"ג דאמר לעיל (דף מה:) גנב טלה ועשאה שור ומכרו מ"מ כמו שהוא לית ליה תקנתא. רבא אמר מהכא קרבנו ולא הגזול. דכל גרסינן ולא דכה מדקאמר מד מייתיה דכ פפא [ב] לרבה שהיה רבו ופעמים שהיה אומר כ"ב פפא דפרים שמכרו היו קטרים שדברי רבה הן שכל מן דברי כ"ב פפא לדברי רבה לא היו יכולין לטעות ועיין (דף סו:) גרס אמר ליה רבה מדאמר הגזול כו' מע"ג לרבה הוה בר פלוגתיה דכ יוסף ולרבה הקשה מני לריך לומר דרבה עלמו לא כלום שלא רבה השיב לו מדפריך הכא והא רבה הוא דאמר דגזל קרקע דמגריה וקאמר דאד מייתיה כ"ב פפא אמרה וכן משמע בהמיקין (גיטין דף נה: ושם) לרבה אית ליה דיאוש כדי לא קני דבעי רבה כי מוקמוה רבנן ברשומים משמע גניבה או משמע הקדש למאי ג"מ כו' ומי יאוש קני לכל הפחות משמע יאוש כגר הוא ברשומים ובפרק במרא (דף קיא: ושם) קאמר רבה לעולם רשות יורש לאו כרשות לוקח דמי משמע התם לאית ליה דיאוש לא קני והתם רבה[ד] דהוא כ"ב פלוגתיה דרבי יוחנן והא דאמר רבה בפרק אלו מליאות (ב"מ דף מ:) גבי מגילה עגולה לפני יאוש על מנת לגוללה עובר כרוכן ומ"ג לאהדריה בתר יאוש מתנה מעלמא הוא דיהיב ליה מ"ג דיאוש לא קני מ"מ כיון דהועיל יאוש[ה] למוכרה או להקדישה מחייב גזלן[ו]: שור ושה שני פעמים. ומ"ת ושה דכתיב ג' פעמים למה לי הא מצטרפת לא כתיב שה שני פעמים הוה ממינא שמא שור מילי מדלין שור ללא הוו במשלומין[ז] ה' ולוקמיה[ח] לדין שה דכתיב שה למעוטי לגמרי: אין שלם בקר ישלם תחתיו. ומסברת הוה ידעינן דמשמה בקר קיימא משור ומרבע נמן קיימי משמה: אין הגונב כו'. גמרת (דף סט:) דריש לה מוגוב מבית השלח ומבית הלוקי[ט] מד בגנב ומד בגוזן טעמא בגנב מ"ש מאל למען דמוקי מרוייהו לטוען טעמא בגנב לא שיך כלל למדלם דכי ונריך לומר לדידיה נפקא ליה למעוטי גנב אחר הגנב מקרא מהרינא: דתניא אמר רבי עקיבא בו'. מכל הטהו דפריך הכא לרב [י] ה"מ למפרך לעיל לרבה ומהטהו דפריך לעיל לרבה ה"מ למפרך לרב אלא לרבה למיירי בגנב פרוך ליה ממילי דגזלן ולרב למיירי בגנב פחות ליה למיפרך ממילי דגנב מע"פ שאין מברח לחלק ועוד לכמו שהוקשו בבית המדלם נקבעו בגמרא ולמרוייהו הוה מלי למפרך מההיא דגנב והקדיש דפריך מינה לקמן[כ] רבי יוחנן לריש לקיש:

מי

הדמים מכל מחמיתן מיירי לעולם בידוע שמחמיתן מקמי לחמת ליזיה וכי חמת ליזיה הוה ליה יאוש ושינוי רשות:

ליקוטי רש"י

אף גזול דלית ליה תקנתא. לעולם אימא לך דלית ליה תקנתא. ומיהו גרידא נמי לא קני מפני לרבה כיון דמיקרוב חמת ליזיה ונריך להחזיר הדמים מכל מחמיתן מיירי לעולם בידוע שמחמיתן מקמי חמת ליזיה וכי חמת ליזיה הוה ליה יאוש ושינוי רשות:

אף גזול דלית ליה תקנתא. מע"ג דאמר לעיל (דף מה:) גנב טלה ועשאה שור ומכרו מ"מ כמו שהוא לית ליה תקנתא. רבא אמר מהכא קרבנו ולא הגזול. דכל גרסינן ולא דכה מדקאמר מד מייתיה דכ פפא [ב] לרבה שהיה רבו ופעמים שהיה אומר כ"ב פפא דפרים שמכרו היו קטרים שדברי רבה הן שכל מן דברי כ"ב פפא לדברי רבה לא היו יכולין לטעות ועיין (דף סו:) גרס אמר ליה רבה מדאמר הגזול כו' מע"ג לרבה הוה בר פלוגתיה דכ יוסף ולרבה הקשה מני לריך לומר דרבה עלמו לא כלום שלא רבה השיב לו מדפריך הכא והא רבה הוא דאמר דגזל קרקע דמגריה וקאמר דאד מייתיה כ"ב פפא אמרה וכן משמע בהמיקין (גיטין דף נה: ושם) לרבה אית ליה דיאוש כדי לא קני דבעי רבה כי מוקמוה רבנן ברשומים משמע גניבה או משמע הקדש למאי ג"מ כו' ומי יאוש קני לכל הפחות משמע יאוש כגר הוא ברשומים ובפרק במרא (דף קיא: ושם) קאמר רבה לעולם רשות יורש לאו כרשות לוקח דמי משמע התם לאית ליה דיאוש לא קני והתם רבה[ד] דהוא כ"ב פלוגתיה דרבי יוחנן והא דאמר רבה בפרק אלו מליאות (ב"מ דף מ:) גבי מגילה עגולה לפני יאוש על מנת לגוללה עובר כרוכן ומ"ג לאהדריה בתר יאוש מתנה מעלמא הוא דיהיב ליה מ"ג דיאוש לא קני מ"מ כיון דהועיל יאוש[ה] למוכרה או להקדישה מחייב גזלן[ו]: שור ושה שני פעמים. ומ"ת ושה דכתיב ג' פעמים למה לי הא מצטרפת לא כתיב שה שני פעמים הוה ממינא שמא שור מילי מדלין שור ללא הוו במשלומין[ז] ה' ולוקמיה[ח] לדין שה דכתיב שה למעוטי לגמרי: אין שלם בקר ישלם תחתיו. ומסברת הוה ידעינן דמשמה בקר קיימא משור ומרבע נמן קיימי משמה: אין הגונב כו'. גמרת (דף סט:) דריש לה מוגוב מבית השלח ומבית הלוקי[ט] מד בגנב ומד בגוזן טעמא בגנב מ"ש מאל למען דמוקי מרוייהו לטוען טעמא בגנב לא שיך כלל למדלם דכי ונריך לומר לדידיה נפקא ליה למעוטי גנב אחר הגנב מקרא מהרינא: דתניא אמר רבי עקיבא בו'. מכל הטהו דפריך הכא לרב [י] ה"מ למפרך לעיל לרבה ומהטהו דפריך לעיל לרבה ה"מ למפרך לרב אלא לרבה למיירי בגנב פרוך ליה ממילי דגזלן ולרב למיירי בגנב פחות ליה למיפרך ממילי דגנב מע"פ שאין מברח לחלק ועוד לכמו שהוקשו בבית המדלם נקבעו בגמרא ולמרוייהו הוה מלי למפרך מההיא דגנב והקדיש דפריך מינה לקמן[כ] רבי יוחנן לריש לקיש:

הדמים מכל מחמיתן מיירי לעולם בידוע שמחמיתן מקמי חמת ליזיה וכי חמת ליזיה הוה ליה יאוש ושינוי רשות:

מסורת הש"ס עם חוספות

ב) [לעיל סו:], ג) [ב"ק נד:], ד) [ב"מ כ:], ה) [ב"ק נד:], ו) [ב"ק נה:], ז) [ב"ק נה:], ח) [ב"ק נה:], ט) [ב"ק נה:], י) [ב"ק נה:], כ) [ב"ק נה:], כא) [ב"ק נה:], כב) [ב"ק נה:], כג) [ב"ק נה:]

הגהות הב"ח

(ב) גמ' רב פפא אמרה. נ"ב משום דמלך מתר מחי ולכמ כ"ב מום' מטעות דף כו ע"ב ולכ"ג כמהו מום' מפ' נמה מלליקון ד' כז ע"ב:

גליון הש"ם

תום' ד"ה שור כו' וי"ל דאי ל"א כתיב. עיין מקומה מכו"ש מלדיקון פי' שלה:

תורה אור השלם

א) כִּי יַחְפֹּר אִישׁ שׁוֹר אוֹ שֶׂה וּטְבָחוֹ אוֹ מְכָרוֹ חֲמִשָּׁה בָקָר יְשַׁלֵּם תַּחַת הַשּׁוֹר וְאַרְבַּע צֹאן תַּחַת הַשֶּׂה:

[שמות כא, לז]

הגהות וציונים

ד) בילקו"ש (משפטים רמז שמב) וטבחו או מכרו: ה) גירסת התוס' (לעיל סו ע"א ד"ה שלאים) ישלם תחתיו ה' עגידין (וכ"ה בכת"י, ועי' מהרי"ן היות): ו) צ"ל ת"ל תחת השור תחת השה (דק"ס): ז) בכת"י וטבחו או מכרו: ח) יש להוסיף לוקח ומהנו מעשיו (באה"מ) או שצ"ל שאהנו מעשיו וקנאו: ט) אולי צ"ל רבא הוא דהוא, והבאה"מ כתב שיש להוסיף רבא ברסיגין דהוא: י) בכת"י נוסף שיבו"ל: כ) כת"י בתשלומי: ל) נדצ"ל ולאוקמינהו (באה"מ): מ) שיך אמתני' (מנחת יהודה, ב"ש):

מי איכא נשתרש. הכא לא מהנו מעשיו לשינוי לשום שמיהו מרשותו לרשות אחר לא יתכן ליכא למ"ד דקני: לאחר יאוש. למהנו מעשיו להשתא קני לוקח מהרגי יתום ושינוי רשות: ואי ס"ד יאוש. גרידא קנייה גבי ממי מעלם מרעה וממשה הא דמי בעלמא הוא דלית להו לבעליס גניבה וגזלו טעם ומכר: כדאמר רבא. לקמן בשמעתין: ששנה בחטא. ולעולם לפני יתום ומע"פ לא מהנו מעשיו מיתייב: שאינה חוזרת. קס"ד דה"ק לא ממייב אלא היכא דמכילתו מכירה גמורה וקנייה לוקח: אמאי אינה חוזרת. שינוי רשות אלא יתום מי קני: לאחר יאוש. דכי מטו ליד לוקח מיכא מרשי יתום ושינוי רשות וקנייה: ואי ס"ד קנייה. גבי יתום גרידא ממי מעלם כו': כדאמר רב נחמן. לקמן בשמעתין: פרט לשהקנה לו לשלשים יום. כלומר לעולם לפני יתום והמי מיה מוכח דקמני לא למעוטי היכא דלא מהנו מעשיו דתני"ג דלא מהנו ממיים רחמנא הואיל ומה מכר גבי לוקח אלא למעוטי היכא דלא מכר גבי לוקח אלא לעשות מה מלאכה שעשיס יום דהוה כמכירות בעלמא: ושני אינו משלם אלא קרן. לגבי לשון לכתיב וגונב ומכרו הכתיב: גנב ומכר. קנייה לוקח בשינוי רשות הלכך (לשון משלם ד' וה') שני משלם כפל לוקח: ושני אינו משלם אלא קרן. ולקמן פריך ממי לא משלם כפל הא קנייה גבי לשון בשינוי מעשה: אימת. מכרה מיליסא לפני יתום השני ממי משלם כפל: אלא פשיטא לאחר יאוש. למיכא מרשי יתיב לוקח: ואי ס"ד בו'. ומי קשיא הא יכול למרוצה כגון שנתייאשו בעלים למחר מכירת גבי לוקח ויד גבי לא היה יתום לקומה ס"ע ממי ליה לקמן: מכדי לאחר יאוש קיימינן. דע"כ הכי מוקמת לה משום מליעתא: אלא בולה לפני יאוש. ומע"ה ריפא שני פטור מכפל: ואיפוך סיפא למציעתא. ומני ממליעתא שני מן משלם אלא קרן דלא קנייה לוקח בשינוי רשות גלא יתום: א"ה. דלמחר יתום מוקמת לה קשיא ריפא ומליעתא[ד] לרב: א"ר זביד בולה לפני יאוש. ומפרי נמי לא תפכה וסיפא כדמוקימנא כר"ם ומציעתא דקתני שני משלם אלא כפל כגון שנתייאשו בעלים למחר מכירה ולא נתייאשו גבי גנב ולכי לחמר משלם ד' וה' לא הוי יתום גבי לקיחה וריפא שני לסיפא פטור מכפל: ולא תימא. הא לעולם ממני מיופא דשני גבי לוקח ולא לקח לה למיפא דשני גבי לחמר ומוקמה נמי בלחמר יתום כדמתני לוקח משום דשני יתום ושינוי רשות יתום לא מהני לה לגנב ומס גנבה מרחמנן לחמר יתום משלם ו' כפל: אלא. להכי נקט חמס לכולי מלחמא בלילא יתום גבי גנב משום דלא מסכחת לה למשלמי תרוייהו גבי גנב ראשון ושני אלא בהכי: איתמר המוכר לפני יאוש רב נחמן אמר חייב רב ששת אמר פטור רב נחמן אמר חייב ומכרו אמר רחמנא והא זבין לא שנא לפני יאוש לא שנא לאחר יאוש רב ששת אמר פטור חיובא לאחר יאוש הוא דאהנו מעשיו אבל לפני יאוש דלא אהנו מעשיו לא מיחייב דומיא דטבילה בעינן דאהנו מעשיו א"ר ששת מנא אמינא לה דתניא א"ר עקיבא מפני מה אמרה תורה טבח ומכר משלם ד' וה' מפני שנשתרש בחטא אימת אילימא לפני יאוש מי איכא נשתרש אלא לאו לאחר יאוש[ה] הוא אמר רבא מפני ששנה בחטא ת"ש וטבחו ומכרו מה טבילה שאינה חוזרת אף מכירה שאינה חוזרת אימת אילימא לפני יאוש אמאי אינה חוזרת אלא לאחר יאוש ושו"מ חיובא לאחר יאוש הוא דאהנו מעשיו. משמע לפני יאוש לא מהני לה לחמר יתום לחי לוקח ולא לקנויי לוקח ולא לשינויי רשות: ואי הכי קשה מציעתא לרב. לחמן להופכו כיון לכריתא לא מוכחא מידי שנרך למלה ולהפכה:

[ה] מה טבילה דאהנו מעשיו. משמע לקמן ר"ע דשינוי קונה למהנו מעשיו משמע לפוקי מרשות מעלם דומיא למהנו מעשיו למכירה וקשה לפי' רשב"ם למפרש בפ"ק (ד' יא.) מהם לחמר עולה ס"ר מלעזר שמין לגנב ולגזלן להיזיו לענין פחת נמלה להוי לגנב משום דלא קני לה גזלן בשינוי וי"ל דזוקק בשינוי שמין הגזלן עומד בידים לא קני כגון שמחה בהמה מאל שינוי שעושה הגזלן בידים כגון טבחה מודה ר"ע דקני ס"ע למהנו מעשיו דטבחה היינו שמחקרה מן הבעלים ולמו דקני ליה ולא הוי למהנו מעשיו דמכירה[ו]: מה

מי איכא נשתרש אלא לאחר יאוש ואי ס"ד יאוש קני אמאי משלם תשלומי ארבעה וחמשה שלו הוא טובח שלו הוא מוכר אמרי כדאמר רבא מפני ששנה בחטא הכא נמי מפני ששנה בחטא ת"ש [א] וטבחו או מכרו [ב] מה טביחה שאינה חוזרת אף מכירה שאינה חוזרת אימת אילימא לפני יאוש אמאי אינה חוזרת אלא לאחר יאוש ואי ס"ד קנייה אמאי משלם ד' וה' שלו הוא טובח שלו הוא מוכר כדאמר רב נחמן *פרט לשהקנה לשלשים יום הכא נמי פרט לשהקנה לשלשים יום מיתיבי גנב ובא אחר וגנבו הראשון משלם תשלומי כפל והשני אינו משלם אלא קרן בלבד גנב ומכר ובא אחר וגנבו הראשון משלם תשלומי ארבעה וחמשה והשני משלם תשלומי כפל גנב וטבח ובא אחר וגנבו הראשון משלם תשלומי ד' וה' והשני אינו משלם תשלומי כפל אלא קרן בלבד קתני מיהא מציעתא [ג] גנב ומכר ובא אחר וגנבו הראשון משלם תשלומי ד' וה' והשני משלם תשלומי כפל אימת אילימא לפני יאוש אמאי משלם תשלומי כפל שינוי רשות בלא יאוש מי איכא למ"ד דקני אלא פשיטא [ד] לאחר יאוש ואי ס"ד יאוש קונה [ה] אמאי משלם תשלומי ד' וה' דידיה הוא דזבין ותו דקתני ריפא גנב ובא אחר וגנבו ראשון משלם תשלומי כפל והשני אין משלם אלא קרן מכדי לאחר יאוש קיימינן ואי ס"ד יאוש קונה שני אמאי אינו משלם אלא קרן אלא לאו [ו] ש"מ יאוש לא קני וקשיא לרב אמר רבא ותסברא הא מתרצתא היא אלא דקתני סיפא גנב וטבח ובא אחר וגנבו ראשון משלם תשלומי ארבעה וחמשה ושני אינו משלם אלא קרן ומי איכא למ"ד שינוי מעשה לא קני אלא לעולם כולה לפני יאוש ואיפוך סיפא למציעתא ומציעתא לסיפא ואימא הכי [ז] גנב ומכר ובא אחר וגנבו הראשון משלם תשלומי ארבעה וחמשה והשני אינו משלם אלא קרן [ח] רשינוי רשות בלא יאוש לא קני [ט] גנב וטבח ובא אחר וגנבו הראשון משלם תשלומי ארבעה וחמשה והשני משלם תשלומי כפל דקנייה בשינוי מעשה רב פפא אמר לעולם לא תיפוך סיפא [י] ב"ש היא דאמרי שינוי (ו) במקומה עומד אי הכי קשיא ריפא ומציעתא לרב א"ד זביד לעולם כולה לפני יאוש והב"ע שנתייאשו הבעלים בלוקח ולא נתייאשו בגנב [א] דה"ל יאוש (ושינוי רשות[ב]) ולא תימא משום דבעינן יאוש ושינוי רשות[ג] אלא אפילו ביאוש לחודיה נמי קני גבי גנב[ד] אלא דלא משכחת דמשלמי תרוייהו גנב ראשון וגנב שני אלא בהכי: איתמר המוכר לפני יאוש רב נחמן אמר [ה] חייב רב ששת אמר פטור רב נחמן אמר חייב ומכרו אמר רחמנא והא זבין לא שנא לפני יאוש לא שנא לאחר יאוש רב ששת אמר פטור חיובא לאחר יאוש הוא דאהנו מעשיו אבל לפני יאוש דלא אהנו מעשיו לא מיחייב דומיא דטבילה בעינן דאהנו מעשיו א"ר ששת מנא אמינא לה דתניא א"ר עקיבא מפני מה אמרה תורה טבח ומכר משלם ד' וה' מפני שנשתרש בחטא אימת אילימא לפני יאוש מי איכא נשתרש אלא לאו לאחר יאוש [ו] הוא אמר רבא מפני ששנה בחטא ת"ש וטבחו ומכרו מה טביחה שאינה חוזרת אף מכירה שאינה חוזרת אימת אילימא לפני יאוש אמאי אינה חוזרת אלא לאחר יאוש ושו"מ חיובא לאחר יאוש הוא דאהנו מעשיו. משמע לפני יאוש לא מהני לה לחמר יתום לחי לוקח ולא לקנויי לוקח ולא לשינויי רשות: ואי הכי קשה מציעתא לרב. לחמן להופכו כיון לכריתא לא מוכחא מידי שנרך למלה ולהפכה:

[ה] מה טביחה דאהנו מעשיו. משמע לקמן ר"ע דשינוי קונה למהנו מעשיו משמע לפוקי מרשות מעלם דומיא למהנו מעשיו למכירה וקשה לפי' רשב"ם למפרש בפ"ק (ד' יא.) מהם לחמר עולה ס"ר מלעזר שמין לגנב ולגזלן להיזיו לענין פחת נמלה להוי לגנב משום דלא קני לה גזלן בשינוי וי"ל דזוקק בשינוי שמין הגזלן עומד בידים לא קני כגון שמחה בהמה מאל שינוי שעושה הגזלן בידים כגון טבחה מודה ר"ע דקני ס"ע למהנו מעשיו דטבחה היינו שמחקרה מן הבעלים ולמו דקני ליה ולא הוי למהנו מעשיו דמכירה[ו]: מה

מסורת הש"ס עם הוספות

ס) [מכילתא משפטים פ' כ"ג, ג] [לעיל פה:], ג) עי' תוס' לקמן קיא: ד"ה הגזל, ד) לקמן סט:, ה) [וע' תוס' ב"מ ט: ד"ה זל שליס].

הגהות הב"ח

(ס) גמ' שינוי במקומו עומד כ"ל: (ב) רש"י ד"ה אלא לא כו' לא קני דלאו לפני יתום כ"ל:

הגהות הגר"א

[א] גמ' (דהוי ליה יאוש ושינוי רשות) מל"מ:

תורה אור השלם

א) כִּי יִגְנֹב אִישׁ שׁוֹר אוֹ שֶׂה וּטְבָחוֹ אוֹ מְכָרוֹ חֲמִשָּׁה בָקָר יְשַׁלֵּם תַּחַת הַשּׁוֹר וְאַרְבַּע צֹאן תַּחַת הַשֶּׂה:
[שמות כא, לז]

הגהות וציונים

ס) בכת"י נוסף ראשון: ב) מהרי"ט מ"ז (גליון) משי"כ בגליון למחוק חיבת ש"ר אינו דהא הכא ר"ז אליבא דרב משני ור"ז אליבא דרב אית ליה קטו ע"א דש"ר ואח"כ יאוש קני (חזו"א ב"ק סימן סז: ג) "גבי גנב" ליתא בכת"י: ד) בכת"י נוסף ושו"מ היובא לאחר יאוש: ה) ס"א ל"ג (גליון) דפו"י ושני (ולפי הס"א צ"ל "שני"): ו) "ומציעתא" נוסף ע"פ המהרש"ל, ועיין בראב"ד ותוס' ר"פ הזהבאו בשטמ"ק: ז) "גרידא" ליתא בכת"י: ח) [שייך לע"ב] (גליון):

מג א מיי' פ"ג מהל' גניבה הל' יא טוש"מ סי' שנ:
מד ב ג מיי' שם פ"ו הל' יח טוש"מ שם:
מה ד מיי' שם הל' ו טוש"מ שם:
מו ה מיי' שם הל' יח טוש"מ שם:
מז ו מיי' שם ופ"ו שם הלכה ג ועיין מהגזלות ופ"ב מהלכות גזילה הלכה ט טוש"ע מ"מ סימן שסא סעי' ג ופ' שסב סעי' ד ופ' שסה סעי' ג טוש"ע שם סי' שנ:
מח ז מיי' פ"ו מהל' גניבה הלכה יח טוש"ע שם סי' שנ:
מט ח מיי' פ"ו מהל' גניבה הל' ו טוש"ע שם:

ליקוטי רש"י

דקנייה בשינוי מעשה. מיכא דשני לסו מילים סמיעל ליה דמתוריימא ולמי קנה כי מהדר לא קני לסלסיכתו מעיילסו מלא דמים מעלם כגון למר ועשאו כגדים [ציל סו]. שינוי במקומה עומד. פע"ג דלמסמי לא נפיק מרשות בעלים [ציל סה:]. אין זז מרשות בעלים כלשמעוניס ולפילו נשמעה [לקמן צג:].

תדע שסתם גניבה יאוש בעלים הוא שהרי אמרה תורה טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה ודלמא לא אייאש אלא לאו משום דאמרי' סתם גניבה יאוש בעלים היא ודלמא אף על גב דלא אייאש אמרי לא סלקא דעתך דומיא דטביחה מה טביחה דאהנו מעשיו אף מכירה דאהנו מעשיו ואי לפני יאוש מאי אהנו ודלמא דשמעיניה דאייאש אמרי לא סלקא דעתך דומיא דטביחה מה טביחה לאלתר אף מכירה לאלתר א"ל ר' יוחנן גניבה בנפש תוכיח שאין יאוש בעלים וחייב מכלל דסבר רבי יוחנן לפני יאוש חייב לאחר יאוש מאי ר' יוחנן אמר חייב וריש לקיש אמר פטור רבי יוחנן אמר חייב חוביה בין לפני יאוש בין לאחר יאוש ריש לקיש אמר פטור חוביה לפני יאוש הוא אבל לאחר יאוש קנה ושלו הוא טובח ושלו הוא מוכר איתיביה ר' יוחנן לריש לקיש גנב והקדיש ואחר כך טבח משלם תשלומי כפל ואינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה אימת אילימא לפני יאוש מי קדוש איש כי יקדיש את ביתו קדש אמר רחמנא מה ביתו שלו אף כל שלו אלא פשיטא לאחר יאוש וטעמא דהקדיש הוא דאינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה דכי קא טבח דהקדש קא טבח אבל לא הקדיש טבח משלם תשלומי ארבעה וחמשה ואי סלקא דעתך יאוש קונה אמאי משלם שלו הוא טובח שלו הוא מוכר א"ל הכא במאי עסקינן כגון שהקדישוהו בעלים ביד גנב ומי קדוש והאמר ר' יוחנן גזל ולא נתייאשו הבעלים שניהן אינן יכולין להקדיש זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו אמרי הוא דאמר כצנועין דתנן הצנועין מניחין את המעות ואומרים כל הנלקט מזה יהא מחולל על המעות האלו והרי חזרה קרן לבעלים כשעמד בדין היכי דמי אי דאמרי צא תן לו מאי איריא הקדיש אפילו לא הקדיש נמי לא ליחייביה דאמר רבא צא תן לו טבח ומכר פטור מ"ט כיון דפסקוה למילתיה וטבח ומכר הוה ליה גזלן וגזלן אינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה

חייב

רש"י

תדע שסתם גניבה. מיד מתייאשין ואם מכרן גנב לאחר מיד קנה דאיכא תרתי יאוש ושינוי רשות וממאי שהרי אמרה תורה גנב ומכר משלם ד' וה' והא דלמא לא אייאוש מרה ולאו מכירה היא: אלא לאו משום דסתם גניבה יאוש בעלים היא. אלמא מדליף ר' אלעזר טעמא מהאי ש"מ כרב ששת ס"ל דאי שמעינא ליה למרה בהדיא דלא אייאש פטור המוכר מד' וה': ודלמא. חייביה רחמנא ואע"ג דלא אייאוש לר"א פריך דיליף מהכא יאוש לסתם גניבה: ודלמא דשמעיניה דאייאש. בהכי משתעי קרא אבל סתם גניבה לא תילף מינה: גניבה בנפש. הגונב נפש ומכרו אין כאן יאוש שאין אדם מתייאש על עצמו ורחמנא חייביה אע"ג דלא אהנו מעשיו: לאחר יאוש מאי. מי ס"ל יאוש גרידא קני כרב ושלו טובח ומוכר או דלמא יאוש לא קני וכ"ש דלאחר יאוש מחייב דאהנו מעשיו: גנב והקדיש משלם כפל. לבעלים: ואינו משלם ד' וה'. דהא כי טבח דהקדש טבח ורעהו אמר רחמנא ישלם שנים לרעהו ולא להקדש וכיון דפטריה מכפל תו לא מחייב בטביחה ומכירה דתשלומי ארבעה וחמשה אמר רחמנא ולא שלשה וארבעה וכי מדלית כפל מינייהו הוו ליה שלשה וארבעה: מה ביתו שלו אף כל שלו. גרסי': שהקדישו בעלים. ולעולם לפני יאוש: הוא דאמר. ר"ל דתרנה כשהקדישוהו בעלים: סבר לה כצנועין. דאמרינן לקמן (ד' סט.) גבי כרם רבעי הצנועים מניחין כו' בני אדם חסידים שרוצין לסלק ידי כל אדם מן העבירה כשיש להן כרם רבעי וחוששין שמא אוכלין ממנו עוברי דרכים בלא פדיון: מניחין מעות ואומרים כל הנלקט מזה. כל מה שלקטו בני אדם היום מכאן יהא מחולל אלמא אע"ג דליתיה ברשותייהו מיפרק ותפיס להו למעות בקדושה: והרי חוזרה קרן לבעלים. אי כשהקדישו בעלים כפל אמאי משלם הרי חוזר קרן לאדם דאקדשוה כל היכא דאיתיה וכפל לא מחייב אלא כשנמצאת ביד גנב שבאו עדים כדכתיב אם המצא תמצא בידו: כשעמד בדין. שבאו עדים קודם שהקדישוהו בעלים:

בקוחות

תוספות

מה טביחה לאלתר אף מכירה לאלתר. וא"ת והא ממש לאלתר קודם ידיעת בעלים אי אפשר להיות דומיא דטביחה דהא"ל יאוש שלא מדעת וקיימא לן כאביי דלא הוי יאוש וי"ל דטביחה נמי אין דרך לטבוח לאלתר עד שיבוא לביתו ובתוך כך מסתמא יודעין הבעלים:

גניבה בנפש תוכיח. וא"ת גניבה בנפש שאני דלא איתקש לטביחה וי"ל דהכא נמי לא איתקש לטביחה אלא בלא היקישא יליף לה מטביחה והכי קאמר ר' יוחנן לאדרבה אית לן למילף מכירה ממכירה:

רבי יוחנן סבר חוביה בין לפני יאוש בין לאחר יאוש. תימה דלכאורה קי"ל כרבה דיאוש כדי קני וקי"ל כר' יוחנן לגבי ר"ל דחוביה אף לאחר יאוש ואמאי חייב אחר יאוש כיון דיאוש קני שלו הוא טובח ושלו הוא מוכר וי"ל דאפשר דלא קי"ל לא כרבה ולא כר' יוחנן דכמה אמוראי נחלקו בשני אלו הדברים:

הוא דאמר כצנועין. וא"ת והא נטועים מחללין אף אחר יאוש דהא סתם גניבה הוי יאוש בעלים כרבנן דר"ש א"כ קסברי נטועין דיאוש לא קני ור"ל מודה דאין יכול להקדיש אחר היאוש דסבר יאוש קונה וכ"ת דהוי יאוש שלא מדעת שאינם יודעים אם לקטו אם לאו הא גבי תמרי דזיקא אמרי' באלו מציאות (ב"מ ד' כב: ושם) כיון דשכיחי לנתרי חשיב יאוש מדעת וי"ל דהכא לא שכיח כולי האי שילקטו שירצים מן הבעלים ולא דמי לתמרי דזיקא וחשיב יאוש שלא מדעת ואפי' למ"ד יאוש שלא מדעת הוי יאוש איכא למימר לנועין סברי כר"ש דאמר דסתם גניבה לא הוי יאוש בעלים וא"ת והיכי מדמי הקדש לחילול שכמו שיכול לחלל מה שביד חבירו כן יכול להקדיש והלא אע"פ שאין יכול להקדיש פירות של חבירו יכול לחלל הקדש של חבירו כדמשמע בריש האשה רבה (יבמות ד' פט.) דקאמר אי קדושת דמים משום דבידו לפדותו ואי קדושת הגוף אי דידיה כו' משמע דבקדושת דמים אין חילוק בין דידיה לחבריה וי"ל דלא דמי דהקדש מאחר שהוקדש יצא מרשות בעלים וכמו שהבעלים יכולין לפדותו כמו כן אחר אבל כרם רבעי הבעלים זכאים לאוכלה בירושלים וא"ת אכתי הרי יכול לחלל מעשר שני של חבירו דאמרינן בפרק האיש מקדש (קידושין דף נו. ושם) אין לוקחין בהמה טמאה עבדים וקרקעות ממעות מעשר שני ואם לקח יאכל כנגדן בירושלים ופריך אמאי יחזרו דמים למקומן ומשני כסברא אלמא מחללין מעות שביד המוכר וי"ל דהתם הוי כמו גזלן דאי לא ברח הוי המקח חוזר בו והוי כמו גזל ולא נתייאשו הבעלים ולנועין דהכא אי נמי התם קנסא בעלמא וכן משמע התם מתוך הסוגיא ומיהו בפרק לולב הגזול (סוכה ד' לט. ושם) משמע שיכול אדם לחלל [דמי] פירות שביעית של חבירו שלא מדעתו דתניא אין מוסרין דמי פירות שביעית לעם הארץ יותר ממזון שלש סעודות ואם מסר אומר הרי מעות הללו מחוללין על פירות שיש לי בתוך ביתי ובא ואוכלן בתורת שביעית וי"ל דאפקינהו רבנן מרשות עם הארץ כדי שלא יהא נכשל ואוקמינהו ברשות זה שיוכל לחלל דהפקר ב"ד הפקר ומיהו קשה דבפ"ק דבכורות (דף יא. ושם ד"ה הפודה) משמע דהפודה פטר חמור של חבירו פדיונו פדוי ואפילו שלא מדעתו מדבעי ליה פדיונו פדוי לפודה או דלמא פדיונו פדוי לבעלים ואי מדעת בעלים דומה היה דפדיונו פדוי לבעלים ויש לומר דפטר חמור לא דמי לכרם רבעי דכיון דאסור בהנאה הוי כמו הקדש לענין זה שיכול כל אדם לפדותו ולא ממש הוי כהקדש דבהקדש פשיטא לן דפדיונו פדוי לפודה ובפטר חמור מספקינן דפדוי לבעלים ומיהו דבר תימה דהיכי מדמי הקדש כלל לחילול דלמה לא יוכל לחלל נטע רבעי ומעשר שני של חבירו שלא מדעתו כיון דזכות הוא לו דזכין לאדם שלא בפניו דהא למבעי לן באין בין המודר (נדרים ד' לו:) התורם משלו על של חבירו צריך דעת בעלים או לאו היינו טעמא כדקאמר התם דדלמא ניחא ליה למעבד מצוה בממוניה אבל הכא וכי אין טוב להם למלקטים שיאכלו אותם הבעלים ממה שיאכלו בלא חילול [וע' תוס' קידושין נו. ד"ה מתקיף]:

חייב

עין משפט נר מצוה

נ א מיי' פכ"ד מהל' כלים הל' ז ופ"ו מהל' גזלה הלכה ג טוש"ע ח"מ סי' שפח בהג"ה:
נא ב מיי' פ"ע מהל' גניבה הל' א סמג לאוין קנד:
נב ג מיי' שם פ"א הל' טו סמג עשין עא טוש"מ סי' שנ:
נג ד מיי' שם פ"ב הל' ו סמג שם:
נד ה מיי' פ"ו מהל' ערכין הל' כא סמג עשין קלג:
נה ו מיי' שם הלכה כד סמג שם טוש"ע ח"מ סי' שנד סעי' ז וטוש"ע י"ד סי' רעם ס"ו:
נו ז מיי' פ"ט מהל' מעשר שני הלכה ז וע"ש בכ"מ:
נז ח מיי' פ"ג מהל' גניבה הל' טו:

ליקוטי רש"י

שסתם גניבה יאוש בעלים. מיד. ואע"ג דלא שמעינן דאייאש [סוכה ל.]. דאייאוש מרייהו דלא ידעי למאן יתבעו [לקמן קיד.]. גנב והקדיש. כי קא טבח דהקדש טבח ולא דבעלים [לקמן עד:]. אלא פשיטא לאחר יאוש. דאי לפני יאוש לא קדשה וכיון דאייאוש קנייה הקדש ביאוש ושינוי רשות הלכך לאו דמריה קטבח [לקמן עו.]. ואחר כך טבח משלם תשלומי כפל. דכשגנבה חולין הואי. ואינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה. דכי טבח ומכר הקדש הואי ואין תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה נוהגין בהקדש כדילפינן בהזהב (ב"מ דף נז:) [גיטין נה:]. צא תן לו. חייבוהו בית דין ואמרו לא תן לו קרן וכפל ואמ"כ שחטו ואכלו [לקמן קו:]. שפסקו לו דינו בבית דין שאין עליו לתת לו [ב"מ מז:].

מסורת הש"ס עם הוספות

א) גיטין נה: [לקמן עד:], ב) [לקמן סט:], ג) ב"מ ו. ע"ז סב. חולין קלט. תמורה ט. כמו: ערכין כב. ע"ש, ד) [לקמן סט. ע. קדושין נב. ב"מ ז:], ה) מעשר שני פ"ה מ"א, ו) לקמן קי:, ז) לעיל סב:, ח) לקמן עה:, ט) ב"מ כב:, י) [לקמן קיד.], כ) [רש"ש], ל) [ד"ס מאסר], מ) בכורות ט. עי"ש, נ) עירובין פא: קידושין כג ע"א.

גליון הש"ס

גמ' ודלמא דשמעיניה דאייאש. עי' לקמן דף קיד ע"א תוס' ד"ה רבא אומר:

תורה אור השלם

א) וְאִישׁ כִּי יַקְדִּשׁ אֶת בֵּיתוֹ קֹדֶשׁ לַייָ וְהֶעֱרִיכוֹ הַכֹּהֵן בֵּין טוֹב וּבֵין רָע כַּאֲשֶׁר יַעֲרִיךְ אֹתוֹ הַכֹּהֵן כֵּן יָקוּם: [ויקרא כז, יד]

הגהות וציונים

א] לקמן ובגיטין נוסף ומכר (וכ"ה כאן בקצת כתי"), ועיין דק"ס). ב] י"ג ברשותו (וכ"ה בב"מ בש"ס) אבל רש"י גורס כאן שלו וכן הנכון כאן (דק"ס), ועיין רש"י לקמן סט ע"ב ד"ה מה ביתו: ג] "טבח" ליתא בכתי": ד] בכתי' נוסף "ליה": ה] בדפו"ר איתא סבירא "ליה" ועיין רבש תמר שמוכיח שצ"ל סבירא לן: ו] אע"ג דממון גבוה הוא מ"מ הבעלים כו'. העתק מהזולי גרסאות (גליון): ז] צ"ל הלוקח (ב"ש): ח] כ"ה בדפו"ר.

מסורת הש"ס עם הוספות

א) ב"מ ז. קדושין נב. [לעיל סח. לקמן ע.], ב) [שמת מו. ושי"נ], ג) מעשר שני פ"ה מ"א, ד) גיטין לח. עה. כתובות עז. ב"מ לח. ב"ב קעד. סנהדרין לא., ה) [בכורות כל.], ו) [תוספתא פאה פ"ב], ז) [עירובין לו: וש"נ], ח) ב"ב קעג., ט) גיטין דף ע, י) צ"ל בפרק שלישי דסנהדרין והוא בדף לא., כ) פאה פ"ו מ"ה, ל) ביצה ג., מ) ה"א, נ) לקמן ע"ב, ס) עיין מע"ש פ"ד מ"ב ופ"ה מ"ד וסנהדרין ב. ונסע רבעי בשלשה, ע) ב"מ כב:, פ) סח., צ) ספרי ראה סוס ק"ה, ק) עיין פאה פ"ו מ"א (ועי' תוס' לעיל כח ע"א ד"ה וזה).

הגהות הב"ח

(א) גמ' דלא פסקה למילתא כצ"ל:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] תוד"ה כל הנלקט וכו'. ואע"ג דדבר שיש לו מתירין וכו'. עי' שיטה מקובצת מתירין עוד דמידי דלא ניכר לא הוי דבר שיש לו מתירין:

הגהות וציונים

א] "היו" ליתא שם במשנה (וכן ליתא בכת"י): ב] לפנינו במשנה שם בקוזזות (וכ"ה בכת"י): ג] לפנינו במשנה נוסף יהא (וכ"ה בתוס', וכ"ה בכת"י): ד] הר"מ מ"ז (גליון) וכ"מ בתוס' רי"ד: ה] בתוס' נוסף היום כברישא (וכ"ה בכת"י): ו] צ"ל מתניתא (גליון) וכ"ה בכת"י: ז] צ"ל דתניא וכ"כ תוספ' ביומא ובחולין ובעירובין (גליון) וכ"ה בכת"י, ועיין ברשב"א שמיישב הגי' "דתנן": ח] צ"ל מינה (כת"י): ט] כת"י מיפריק: י] בכת"י נוסף אחרונה: כ] כת"י שיאמרו: ל] עיין ר"מ (גליון): מ] יותר מכדי, ג' ר"מ [בפי' הברטנורא והר"ש וכן בפי' הר"ש איתא כדי נפילה ופירוש של כדי נפילה פי' רש"י ב"מ קה ע"א זרע שמפוזרים במפולת יד] (גליון): נ] בכת"י נוסף ליה חרסית: ס] רש"א (גליון) בדפו"י "כדמשמע ממילתיה דת"ק" צ"ל, ועי' מהר"ם ותפארת שמואל: ע] צ"ל לא יפריש (מהר"ם, רש"ש וכ"ה במהרש"א ובכת"י): פ] כת"י אותו: צ] וא"כ הוי הפקר לכל. העתק מחילופי גרסאות (גליון): ק] צ"ל אין יאוש זה (רש"ש, וכ"ה בכת"י): ר] שהרי מחויב לשלם להנגזל. העתק מחילופי גרסאות (גליון):

רש"י

בקוזזות. מוט"ם נותן פיסת רגבים סביבות הגבולים להודיע שהוא כרם רבעי ואסור בלא פדיון: דאיכא הנאה מיניה. לאחר זמן בחרישה וזריעה וקצירה: אף האי נמי איכא הנאה מיניה. בפדיון: חרסית. כתותי רעפים טיבל"ש בלע"ז: וממחה ושופך. ממחה את הסיד במים ושופך סביבות הקבר: בד"א. דעבדינן להו היכירא לעוברים ושבים: בשביעית. שהוא הפקר ונהיתר הן באין לאכול: אבל בשאר שני שבוע. שהן באים לגזול יניחם ויאכלו דבר האסור והלעיטהו לרשע וימות: כל הנלקט כו'. אלמא אע"ג דליתיה ברשותיה מפריק ותופס פדיונו: וכי תימא צנועין. לאו סתמא היא אלא רשב"ג מסיים ואזיל ליה למילתיה: ערב. בגט פשוט: צידן. נמי שאחזו קורדיקוס: וראיה. בפרק שני דסנהדרין: המתלקט. שעתידין ללקוט: רבי דוסא. לענין לקט קאיל קמיירי דקיימא לן שני שבולין לקט שלש אינו לקט ואין כל העניים בקיאין בהלכה לפיכך צריך בעל הבית להפקיר: דאית ליה לר' יהודה ברירה. דקאמר כל שילקטו וכי לקיט אמרינן הוברר שזה הפקר ואע"פ שאין בעל הבית יודע בשחרית דשמא לא ילקטו יותר על דינם:

הלוקח

גמרא

א חייב אתה ליתן לו טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה מ"ט כיון דלא (א) פסקה מילתא אכתי גנב הוא לא צריכא דאמרי ליה חייב אתה ליתן לו: גופא א) אמר רבי יוחנן גזל ולא נתייאשו הבעלים שניהם אינן יכולים להקדיש זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו ומי אמר ר' יוחנן הכי ב) והא"ר יוחנן הלכה כסתם משנה ג) ותנן ב כרם רבעי היו א] מציינין אותו בקוזזות ב] אדמה סימנא כי אדמה מה אדמה איכא הנאה מינה אף האי נמי כי מפרקא שרי לאיתהנויי מינה ג ושל ערלה בחרסית סימנא כחרסית מה חרסית שאין הנאה מינה אף האי דלית ביה הנאה מיניה ד ושל קברות בסיד סימנא דחיור כעצמות ה וממחה ושופך כי היכי דניחוור טפי אמר רבן שמעון בן גמליאל ו בד"א בשביעית דהפקר נינהו אבל בשאר שני שבוע הלעיטהו לרשע וימות ז והצנועין מניחין את המעות ואומרים כל הנלקט מזה ג] מחולל על המעות הללו וכי תימא מאן תנא צנועין רשב"ג (ורבי יוחנן כסתם יחידאה לא אמר ד]) והאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן ד) כל מקום ששנה רשב"ג במשנתנו הלכה כמותו חוץ מערב וצידן וראיה אחרונה אמרי לא תימא כל הנלקט מזה אלא אימא כל המתלקט מזה ומי א"ר יוחנן הכי והא"ר יוחנן צנועין ורבי דוסא אמרו דבר אחד ורבי דוסא נלקט קאמר דתניא ה) רבי יהודה אומר שחרית בעל הבית עומד ואומר כל שילקטו עניים היום יהא הפקר רבי דוסא אומר לעיתותי ערב אומר כל שלקטו עניים ה] יהא הפקר איפוך דר' יהודה לר' דוסא ורבי דוסא לרבי יהודה אמאי אפכת מתניתא אפכה לרבי יוחנן ואימא צנועין ורבי יהודה אמרו דבר אחד אמרי לא סגיא דלא מתהפכת דבהא מתניתין ו] קתני דאית ליה לרבי יהודה ברירה ושמעינן ליה לרבי יהודה בעלמא ו) דלית ליה ברירה דתנן ז]

הלוקח

תוספות

חייב אתה ליתן לו כו'. משמע דחייב אתה ליתן לו לא הוי גמר דין עד שיאמר ח] לא תן לו והא דאמר בפרק קמא דסנהדרין (ד' ו: ושם ד"ה נגמר) נגמר הדין אי אתה רשאי לבצוע ומפרש היכי דמי גמר דין פלוני אתה זכאי פלוני אתה חייב ט] אע"ג דלא הוי גמר דין ממש כיון שקרוב הדין לגמור אסור להטות את הזכאי [ועי' תוס' ב"מ ז. ד"ה חייב]:

כרם רבעי כו'. ק"ק דלא נקט ערלה תחלה:

חרסית. פירש הקונטרס כתותי רעפים וקשה דבפרק כסוי הדם (חולין דף פח. ושם ד"ה חרסית) חשיב חרסית ולבינה כתושה:

מה חרסית דלית ביה הנאה. תימה לר"י דבסוף כסוי הדם (פח:) אומר דאין מכסים אלא בדבר שזורעים בו ומצמיח ומשמע התם דמכסין בחרסית ותירץ ר"ת דחרסית זורעים בו ומצמיח אבל אין מוציאה כדי י] נפילה לכך קרי כ] דלית ביה הנאה ואפילו מוציאה יותר מכדי נפילה הואיל ופירותיה מועטים חשיב לית בה הנאה:

והצנועין מניחין את המעות כו'. אי שביעית נוהג בכרם רבעי כדמשמע [דאמילתיה ל]] דת"ק [קאי מ]] צריך לומר דצנועין אשאר שני שבוע קיימי דאי אשביעית כיון שהיו זוכים מן ההפקר לא היו יכולים לחלל:

כל הנלקט מזה יהא מחולל. תימה מתי היו אומרים דלמה שמלקטים אחר אמירה לא היה מועיל ואם כן וכי בכל שעה היו אומרים כן בלי הפסק וכ"ת שבכל ערב היו אומרים כן כמו גבי עניים בסמוך מ"מ לא היתה תקנה למה שאכלו קודם אמירה ואור"י דכל הנלקט לאו דוקא ממש אחר לקיטה אלא מניח מעות בעוד שלא נלקט ואומר כרם רבעי זה לכשיהיה נלקט יהיה מחולל אחר הלקיטה והא דקאמר ר' דוסא לעיתותי ערב אפילו מן השחרית היה יכול לעשות כן כמו שפירשתי אלא עצה מוצה קמ"ל שלא יתפקרו עניים ללקט הרבה כיון שהפקיר אי נמי לעיתותי ערב דוקא אבל שחרית גזרינן שמא לא יפריש נ] דלאחר לקיטה יחול ההפקר וא"ת וכיון שיש חילול במחובר לקרקע כדמשמע בסמוך למה היו הצנועים דוחקים למה לא היו מחללים כל הכרם בבת אחת וי"ל דשמא היו רוצים להוליך אחר הפירות לירושלים לפיכך לא היו רוצים לחלל הכל בבת אחת אי נמי לפי שלא היה מועיל חילול למה שיגדל אחרי כן וא"ת כי קאמר כל המתלקט הא לא היה מועיל למה שגדל אחר כך וי"ל דמ"מ מה שהיו יכולין לתקן היו מתקנים ועוד דשמא היה בטל ברוב א] ואע"ג דדבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל ס] מכל מקום מדאורייתא בטיל:

אימא כל המתלקט. משמע דחל פדיון במחובר לקרקע שהרי קודם לקיטה היה מתחלל שהרי אחר שנלקט שבא לרשות אחרים אין לבעלים כח בהן לחלל ותימה דבתוספתא משמע דאין חילול במחובר דתניא בסוף מעשר שני ע] כרם רבעי ב"ש אומרים אין פודין אותם פ] ענבים אלא יין וב"ה אומרים ענבים ויין והכל מודים שאין פודין במחובר לקרקע ונראה דטעמא דילפינן קדש קדש ממעשר צ] ויש לומר דהתם לא הוי טעמא אלא משום דמחובר אין דמיו ידועין ק] ולכך אין פודין אפילו על פי שלשה והיינו נמי טעמא דב"ש:

כל שלקטו עניים היום יהא הפקר. תקנה עושה לעניים לפוטרם מן המעשר כשמלקטין יותר מדינם כגון ג' שבולים ואוכלין בלא מעשר לפי שלקט שכחה ופאה פטורים מן המעשר לכך אומר בעה"ב כל שלקטו יהיה הפקר כדי שיפטור הכל מהמעשר דהפקר פטור ממעשר וצריך לומר דבעל הבית אין מתייאש דאם היה מתייאש והשיב יאוש מדעת כמו תמרי דזיקא ר] א"כ למ"ד יאוש כדי קני תקשה ליה מה מועיל הפקר לפוטרו מן המעשר והלא כבר זכו בהן עניים בתורת גזל על ידי יאוש ומיהו זה אין להקשות אם בעל הבית מתייאש למה צריך להפקיר כדי לפוטרו מן המעשר והלא יאוש חשוב הוא כהפקר לפוטרו מן המעשר כדמוכח בהלו מציאות (ב"מ ד' כא:) ועוד דלמה לא יועיל כל שלקטו לכ"ע דאטו מי גרע מיאוש דהא לא דמי יאוש דהכא דגבי גזלן ליאוש דמציאה דאי יאוש קני בכל ענין אפילו אם אין הגזילה ברשות הגזלן בשעת יאוש אם כן יאוש דהכא לא הוי אלא כלפי דידיה והוי כמתנה בעלמא ואין לו לפטור מן המעשר ואפילו את"ל דלא קני אא"כ הגזילה ברשות הגזלן אבל אם היא ברשות הרבים בשעת יאוש כל המחזיק בה זכה בה אי נמי למ"ד יאוש כדי לא קני כלל וכל המחזיק בה זכה בה ו] מ"מ אין זה ק] יאוש פוטר מן המעשר דהוי דנגזל אין יכול להטעו מן המחזיק בה אחר יאוש כדאמרינן בהגוזל בתרא (לקמן ד' קיא:) לדוקא גזל ולא נתייאשו הבעלים ובא אחר ואכלו רצה מזה גובה רצה מזה גובה אבל אחר יאוש אין יכול לגבות כלום מן השני מ"מ כיון שכל אדם אסור להחזיק בה מפני שהיא צריכה לגזלן ליפטר ר] מן הנגזל ואם כבר זכה בה אחר לכל הפחות חייב לשלם דמים לגזלן כדאמר לעיל ס] דאפילו למ"ד יאוש לא קני חייב גנב שני לשלם קרן לגנב ראשון לא חשיב כהפקר לפטור מן המעשר דטעמא דהפקר פטור מן המעשר משום דכתיב ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך יצא לקט ושכחה ופאה שיש לו חלק ונחלה עמך ע] והיינו טעמא דהפקר והכא אין לו חלק בה שאסור לזכות בה ואם זכה חייב לשלם לכל הפחות דמים ועוד דבסתמא אין מתייאש אלא לגבי עניים ואין מועיל לפטור מן המעשר עד שיהיה הפקר לעניים ולעשירים כשמיטה ל]:

הלוקח

עין משפט נר מצוה

נח א מיי' פ"ט מהל' גניבה הל' טו:

נט ב ג מיי' פ"ט מהל' מעשר שני הל' ז:

ס ד ה מיי' פ"ח מהל' טומאת מת הל' ט:

סא ו ז מיי' פ"ט מהל' מעשר שני הלכה ז:

לעזי רש"י

טיבל"ש. פירוש רעפי אדמה, גוזי עפר. טיבלי"ש. פירוש רעפים, לבנים (עיין רש"י שמות ה, ז):

ליקוטי רש"י

הלכה כסתם משנה. ופתם נמי מתשנה רבי יהודה שראה את דברי היחידים והגיה את דבריהם ושנאן סתם כדי לקבוע הלכה כמותם [ביצה ב:]. רבי הוא סדר המשנה וכשראה דברי חכם ויסרו בעיניו שנאן סתם ולא הזכיר שם אומרו עליהן כדי שלא יהו שנויים מפי יחיד ונראין כאלו נשנו מפי המרובים ונעשו כמותן [ביצה ג:]. חרסית. שחיקת חרסים [חולין פח.]. הלעיטהו לרשע וימות. כלומר סניחו ויפול ברשתו ומהו בידים [לקמן צב:]. כל מקום ששנה רשב"ג במשנתנו הלכה כמותו חוץ מערב. שהלכה גם פשוט (ב"ב דף קעג:) וראיה אחרונה. מאמר דיני ממונות (סנהדרין לא.) דאפילו באומרו לו כל ראיות שיש לך הבא מכאן ועד שלשים יום לאמר שלשים והביא לו ראיה ואמר אין לי ראיה הביא ראיה בנקיימת הלכתא כוותיה (גיטין עה.). דלית ליה ברירה. לא אמרינן הוברר למפרע דמעיקרא דעתיה להכי הואי [ביצה י. ועיי' עירובין לו:]:

הלוקח יין מן הכותים. הכל מפורש בפרק כל הגט (גיטין דף כה. ושם):

אלא לעולם כל הנלקט. הקשה רבינו טוביה תקשה דרבי יוחנן אדרבי יוחנן דלית ליה לרבי יוחנן ברירה והאמר רבי יוחנן הלכה כסתם משנה וסתם מתניתין בהלוקח כר"מ דאית ליה ברירה ואע"ג דבסתמא דצנועים לית ליה ברירה מ"מ תקשה מאי אולמיה דהאי סתמא מהאי סתמא ושמא רבי יוחנן היכא שמתנה בפירוש לא קאמר ר' יוחנן דאין ברירה ובריש כל הגט (שם) דקאמר רבי יוחנן אף אחרון אינו פוסל משום דאין ברירה שאני התם דכתיב וכתב לה דמשמע שיהיה צריך שיהיה מבורר בשעת כתיבה כמו שמפורש בריש כל הגט:

ה"א צנועים אית להו דר' דוסא. ולא מן הדין דגזל ולא נתייאשו הבעלים שניהן אין יכולין להקדיש ולחלל ולהפקיר אלא מחמת תקנה הוא לאוקמי רבנן ברשותיה לחלל ולהפקיר שלא יכשלו עניים וגנב ורבי דוסא לית ליה לצנועין דבעניים עבוד רבנן תקנה ולא בגנב אבל השתא דקאמר ר' יוחנן צנועין ור' דוסא אמרו דבר אחד א"כ סובר הוא דלא מחמת תקנה אלא מן הדין ולא בעי למימר דלענין ברירה דוקא קאמרי דבר אחד דתרויהו לית להו ברירה שהרי דבר אחד משמע ממש דבר אחד וקשה דבפרק העור והרוטב (חולין דף קכח:) אמר רבי יוחנן ר' ישמעאל ורבי דוסא בן הרכינס אמרו דבר אחד דלאו ממש דבר אחד דבמגע דוקא אמרו דבר אחד אבל במשא פליגי דהתם תנן שני חצאי זיתים מטמאים במשא ולא במגע דברי רבי ישמעאל ובהסיא דרבי דוסא תנן במסכת אהלות בפרק ג' (משנה א) כל המטמאין באהל שנחלקו והכניסן לבית רבי דוסא בן הרכינס מטהר וחכמים מטמאין כיצד הנוגע בשני חצאי זיתים מן הנבלה או נושאן כו' משמע דר' דוסא בן הרכינס מטהר במגע ובמשא ויש לומר כיון דבמגע אמרו דבר אחד אין חושש אע"ג דלא שוו במשא ועוד אומר ר"י לגמרי מצית למימר דסבר רבי דוסא כרבי ישמעאל והא דלרבי ישמעאל מצטרפים היינו במרודד ור' דוסא איירי במפוחד לגמרי דלגבי משא בעי נושא והוא דניתא שיהא מחובר יחד כדקאמר עולא בהסיא שמעתא ואוקי עולא כרבי דוסא ולא כרבנן דבלאו הכי פליגי בה תנאי בדעולא ומה שיכול לתרץ אליביה מתרץ אי נמי עולא מוקי פלוגתייהו במרודד ואתי כרבנן ולית ליה דאמרו דבר אחד:

הלוקח יין מבין הכותים אומר שני לוגין שאני עתיד להפריש הרי הן תרומה עשרה מעשר ראשון ט' מעשר שני ומיחל ושותה מיד דברי ר"מ ר' יהודה ור' יוסי ור"ש אוסרין אמרי סוף סוף אמאי קא אפכת לה למתניתין משום דקשיא דר' יהודה אדר' יהודה השתא נמי קשיא דר' יוחנן אדרבי יוחנן דאמרת לר' יוחנן לא תימא כל הנלקט אלא אימא כל המתלקט אלמא אית ליה ברירה והא רבי יוחנן לית ליה ברירה דאמר רב אסי א"ר יוחנן האחין שחלקו לקוחות הן ומחזירין זה לזה ביובל אלא לעולם כל הנלקט ורבי יוחנן סתמא אחרינא אשכח דתנן אין הגונב אחר הגנב משלם תשלומי כפל אמאי בשלמא לגנב ראשון לא משלם וגונב מבית האיש ולא מבית הגנב אלא לבעלים נשלם אלא לאו ש"מ זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו ומאי חזית דאזיל בתר ההיא סתמא ליעביד כי האי סתמא דצנועין משום דמסייע ליה קרא ואיש כי יקדיש את ביתו קדש לה' מה ביתו ברשותו אף כל ברשותו אמר אביי אי לאו דא"ר יוחנן צנועין ורבי דוסא אמרו דבר אחד הוה אמינא צנועין אית להו דרבי דוסא ורבי דוסא לית ליה דצנועין צנועין אית להו דרבי דוסא ומה בגנב עבדו רבנן תקנתא עניים צריכא למימר ר' דוסא לית ליה דצנועין עניים הוא דעבדו להו רבנן תקנתא אבל גנב לא עבדו ליה רבנן תקנתא אמר רבא אי לאו דא"ר יוחנן צנועין ורבי דוסא אמרו דבר אחד הוה אמינא מאן תנא צנועין ר"מ היא לאו אמר ר"מ מעשר ממון גבוה הוא ואפילו הכי לענין פרייה אוקמיה רחמנא ברשותיה דכתיב ואם גאל יגאל איש ממעשרו חמשיתו יוסף עליו קרייה רחמנא מעשרו ומוסיף חומש כרם רבעי נמי גמר קדש קדש ממעשר כתיב הכא קדש הלולים וכתיב גבי מעשר וכל מעשר הארץ מזרע הארץ מפרי העץ לה' הוא קדש מה קדש דכתיב גבי מעשר אע"ג דממון גבוה הוא לענין פרייה אוקמיה רחמנא ברשותיה אף האי קדש נמי דכתיב גבי כרם רבעי אע"ג דלאו ממון דידיה הוא לענין אחולי אוקמיה רחמנא ברשותיה דהא כי איתיה ברשותיה נמי הא לאו דידיה הוא והא מצי מחיל משום הכי מצי מחיל אבל גבי לקט כיון דממונא דידיה כי איתיה ברשותיה הוא דמצי מפקר ליה כי ליתיה ברשותיה לא מצי מפקר ליה אמר רבינא אי לאו דא"ר יוחנן צנועין ורבי דוסא אמרו דבר אחד הוה אמינא מאן תנא צנועין רבי דוסא היא כי היכי דלא תקשי סתם משנה לרבי יוחנן כסתם

הלוקח יין מבין הכותים. בערב שבת בין השמשות כדתניא בתוספתא וקדש עליו היום ואין לו מה לשתות בשבת ואין לו פנאי להפריש: שני לוגין. ממלא: מיחל. מוליא מעשר שני לחולין על מעות שיש לו בבית דמה שיש לו פנאי לתקן יתקן דהא באמירה בעלמא סגי כדאמרי' לקמן: אוסרין. דלית להו ברירה לומר מן החולין הוא שותה ותרומה ומעשר ראשון נותרין בנוד: לקוחות הן. ולא אמרינן הוברר הדבר שזה חלק המגיע לכל אחד וירושה לא קאמר רחמנא דתיהדר אלא אמרינן חלקו של זה היה ראוי לזה והחליפו והרי הוא כמקח וחוזרין ומחליפין ביובל: אלא לעולם כל הנלקט. אמרו לנועין ורבי דוסא ודקא קשיא סתם משנה דלנועין לרבי יוחנן: ר' יוחנן סתמא אחרינא אשכח. ואי קשיא והא לא סגיא דלא מתהפכא מתני' משום ברירה לא תיפוך דאית ליה לרבי יהודה ברירה וטעמא דלוקח יין קתני התם משום שמא יבקע הנוד ולא משום ברירה: מה ביתו ברשותו. הכי גרסינן הכא: מאן תנא צנועין רבי מאיר. דאמר בקדושין מעשר ממון גבוה הוא דכל היכא דאיתיה למעשר לאו דידיה הוא אלא דגבוה הוא ולענין פדייה אוקמיה ברשותו דמחייב ליה חומשא ואי לאו דידיה הוא לא הוה יהיב חומש שאין מוסיף חומש אלא בעלים דכתיב ממעשרו: הכא נמי בכרם רבעי. אע"ג דלאו דידיה הוא קדש ממעשר יליף אבל לקט והקדש בעלמא לא אבל השתא דאמר רבי יוחנן נועין ורבי דוסא אמרו דבר אחד ש"מ טעמייהו משום דלא בעי ברשותו ואפילו במילתא דעלמא דכל כמה דלא איאוש יכול להפקיר ולהקדיש ולחלל:

קרייה רחמנא מעשרו ומוסיף חומש. תימה לר"י דבלא חומש יכול לדקדק דאוקמיה רחמנא ברשותיה מכיון שיכול לפדותו ואין שום אדם יכול לעכב עליו אבל אחר אין יכול לפדות בע"כ וי"ל דהא מה שהוא יכול לפדותו ולא אחר היינו לפי שהוא בידו אבל כשהוא ביד אחרים כמו כרם רבעי דלעיל אז לא יוכל לפדותו אבל השתא דאשכחן שיהיה חשוב כ"כ שלו שמוסיף חומש ואתר אפילו כשפודה מדעתו אין מוסיף חומש ש"מ דלגמרי אוקמיה רחמנא ברשותיה ואפילו הוא ברשות אחרים:

קדש קדש יליף ממעשר. תימה דל"ל למידרש בפרק כילד מברכין (ברכות ד' לה. ושם ד"ה אחליה) מדכתיב קדש הלולים אחליה והדר אכליה פירוש כרם רבעי טעון חילול תיפוק ליה מקדש קדש דמעשר וי"ל דאי לאו דאשכחן ביה פדיון הוה ילפינן קדש קדש משביעית שאין לו פדיון כלל ואין להקשות כלל למה לי קדש תיפוק ליה מהלולים דגזירה שוה דקדש אצטריך למימר דיש לו חומש כדאמר בפ"ב דקדושין (ד' נד: ושם ד"ה גמר) ורבינו חיים תירץ דאי לאו הלולים מגזירה שוה לא הוה ידעינן שצריך חילול (א) בשביעית שאין מעשר שני נוהג בשביעית והביא ראיה מירושלמי דמעשר שני פ"ה דקאמר מה דאת אמרת אין מעשר שני נוהג בשביעית דכוותיה אין נטע רבעי בשביעית וכו' ודייק התם שגם שלישית וששית שאין בהם מעשר שני לא יהיה בהן נטע רבעי אמר רבי יוסי שלישית ושביעית יש בהם מעשרות ושביעית אין בה מעשר כל עיקר: **אבל** לקט דממון דידיה הוא. לא הוה צריך למימר אלא דגבי לקט ליכא קרא אלא לרווחא דמילתא נקטיה דאפי' איכא קרא לא דמי אהדדי: כסתם

מסורת הש"ס עם תוספות

ב) שבועות לג: כתובות מט., ג) קדושין נב. ב"מ ז., ג) [תוספתא שם: סט., ג) ב"ב ט: [תוספתא דב"ב פ"ג ה"ב], ב) ב"מ י., ה) לקמן עא., ו) ע"ז נדה ב. סתמא דרבים עדיף (כן ארי"ה). ט) סט: כ) כלעיל דף סט: (ב"ש), י) [ר"ח וה"ה], כ) בתוס' גיטין כו: ד"ה ע"ב, ל) בכורות נא., מ) שם, נ) בתוד"ה כל.

הגהות הב"ח

(ב) גמ' למיתפס פלגא (והלכתא שליח שויה). מיי' פ"ג מה' מלוה ופ"ג מה' טוען הי"ג ועיין במ"מ כתב דלא גרסי' ליה: (ג) תוס' ד"ה כסתם וכו' כסתם מצינו דיחידאה: (ג) ד"ה ממטלטלין וכו' טעמא דמסתמא אני עליהם: (ד) בא"ד ה"מ היכא דמפרש לקמן:

גליון הש"ס

גמ' והלכתא שליח שויה. עיין ב"ב דף קמ ע"ב תוס' ד"ה אמטלטלין וכו' בפחד ונתאבד! המעות דאין בנו פדיון. ועיין ב"ב דף קמ ע"ב מוספות ד"ה מדלקן:

תורת אור חשלם

א) לֹא יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ לְכָל עָוֹן וְלְכָל חֲטָאת בְּכָל חֵטְא אֲשֶׁר יֶחֱטָא עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים אוֹ עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֵדִים יָקוּם דָּבָר: [דברים יט, טו]

הגהות וציונים

ג) ג' הר"ח והרא"ש והעתק אדרבתא (וכן להלן) וכ"ה בגמ' ובתוס' מכתי"ו: ב) צ"ל רכתב (ב"ש) וברי"ף ובראי"ש הגירסא מדכתב: ג) כתי" כל מה דמתעטית מן דינא: ד) ברי"ף הגי' מן דינא עלי הדר (וכ"ה בכתי"): ה) בכתי" נוסף נמי: ו) יש להוסיף זה יותר (באה"מ): ז) לפנינו איתא לפום נהרא (ב"ש, וכ"ה בתוס' ר' פרץ): ח) כתי" קייצי: ט) כתי" כדתנן: י) בכתי" נוסף אדרבתא: כ) כתי" בו: ל) כתי" דבריו (והבדפו"י דברי"): מ) עיין רש"א (גליון): נ) עיין ב"מ ק ע"ב וצ"ע: ס) צ"ל לאוקמינהו (ב"ש, ובכתי" לאוקומי): ע) כ"ה גירסת התוס' בגמ' שם וכגירסת הר"ף שם (ושאר ראשונים) ולא כהגי' רב נחמן (רש"ש שם): פ) צ"ל קמא (גליון): צ) בד"פוסקי ויש לדחות:

עין משפט נר מצוה

סה א מי' פ"ג מהל' שלמין הל' ו ועיין בהשגות ומ"מ סמג עשין סב טוש"ע חו"מ סי' קכ סעיף ט [ובד"מ מלמד כלון ומפ' הגהת עשין דף מ:]: סו ב ג מי' שם הל' ט סמג שם טוש"ע חו"מ סי' קכב סעיף ד: סז ד מי' שם הל' ג טוש"ע שם סעיף ה: סח ה מי' שם הלכה ט טוש"ע שם סעיף ו: סט ו מי' שם טוש"ע שם סמג עשין ס"ג: ע ז מי' פ"ל מהלכות גניבה הלכה ו ופ"ג הל' ז טוש"ע חו"מ סי' שמ: עא ח מי' שם פ"ג הל' ה טוש"ע שם: עב ט י מי' שם הל' ג עור מ"מ שם: עג י כ מי' שם פ"ג הל' ו טוש"ע שם: עד ל ם ג מי' שם הל' ח טוש"ע שם:

ליקוטי רש"י

אדרבתא. הרמלה ולשון שולטנות הוא כמו (ב"ב קמד:) בשעת פלוני מוכיח שלעזון שם שהשליטו על נכסו דינו כמוכנו. אמטלטלי. לפי שאינו נצון ונפלים מעתיקין על מה שכתוב ממחר שים לי יד פלוני כן וכן. דכפריה דמיחזי כשיקרא. שכפר נשטח שהנשבע כפרן דהשתא ממחי כשיקרא שמחמת ע"ש זה שים לי יד פלוני כך וכן (שבועות לג:). הרמלה ממטלטלי דשומרין ומיהו בעין מיתוי כשיקרא שמא אין מיתוי מכל זה כלום ומחמיי מכדי פשיקרא (בחרות שם). ומצה ביום הכיפורים. ממחייב קרא (ויקרא יד:). דבר. על פי שנים עדים יקום דבר שלש יתחלט כל מטחון ע"פ עדים הנעים. חצי דבר. נצנע מבלי מחזק המעיד על פי שנים עדים יקום דבר ולא חצי דבר הוא ומפי פלוני יקום דבר וכל מלי דלא כל כמי וכמ (סנהדרין פו:). אבא חלפתא. אני מלפתא בר' יוסי שמם סיינו רבי יוסי בן חלפתא (ישבו"ם ב"ב נו:).

אודכתא. הרמלה: משום דר' יוחנן. דהוחיל ומינו גרמות הנעלים מינו יכול להקנותו לנעלים הלכך מס מצי יכול למחזי ולמעבד מיד הנמחן: דכפריה. מס מצניע מפקיד לנמחן נצית דין וכפר ש: דמיחזי. דמחמינן למיקרא דיהיב ליה לנעלים מילי לית ליה נמי

המן: דאמר ליה האיך. נמחן לנעלים לחו נעל דנרים דיהי לחי: ואי כתב בה למחצה ולשלים. דון וזכי לנפשך והמוחר עלי: מינו דמשתעי. נמחן דיעת מהני שלים לפלנא על כרחיה דלא מלי למימר ליה לחו נעל דנרים דיהי לחי חם משתעי[ם] לכולה: ואי תפס. שלים משל נמחן: לא משקינן מינית. חף על נב דלא כתיב ליה חפיק לנפשך (ב"ק ומי חפס שלים ממון שהופיע ועיכנו לעלמו לח משקינן מיניה כך משלחי כמוב מחשובות הגחונים וחה עיקר: רב אשי. פליג עליה לחמימר: כיון דכתיב קבילית עלאי. משמע שלים שויה הלכך מי חפים משקינן מיניה ולישנא קמא נמי מי חפס משל נמחן משקינן מיניה דסם שלים משום דמוף[ב]: למיתפס פלגא. ממון שהמית מס רוצה לעכב מלוי הי"ג והלכתא שלים שויה ולח שקיל מילי: מתני' על פי שנים. לומר שנים מעידין חותו שנגזל: נגב ומכר בשבת. משל מצא קס ליה מרמה מינים: ומבח ביום הכפורים. למען זלזול מלח כרת: ומבח ומכר ואחר כן מת אביו. משל מת מחי ומח"כ מצא ומכר מצא נמיפת[ג] דפסוק שהרי ירש מת מחי ולח הוח מומח ומוכר: בשני אלו. נמולפה ומולין נעזרה לקח משר רני שמעון שמיטה שחינה לחיה לח שמה שמיטה[ד] משל לרפוחה ולכלנים שחינה רחיה היח לחי נעי מני משל מיניה: גמ' דבר ולא חצי דבר. על פי שנים עדים יקום דבר והני עדי טומחה דקחני במחני' חו על פי שנים עדים מחרים מלי דבר קחסהדי לחי לחו עדי גניבה חיכח למימר דיהיה קל טמה:

מלפתא

כסתם יחידאה לא אמר. מימה דבכמה מקומות משמע למימר לפפילו בסתם יחידאה דבסוף המוליא (שבת דף פט:) פריך והחמר רני יוחנן הלכה כסתם משנה ותנן נזיר סוסף ומפסקם משל לח סורק ותע"ג דשפ' ג' מיניס (מיר ד' מב. ושם) מוקמינן ליה כר"ש ובפרק המולן (יבמות דף מב:) גמ' מחם מחוחות לפריך נמי והחמר ר' יוחנן הלכה כסתם משנה חע"ג דחיכח מקומות ויל דה"ק ה"ח מחן חנא למוטיס דיחידאה היל לח משמע כי היכי דלח מקשה סחם משנה לרני יוחנן לוחמר לח מקשה מלי חולמיה הלי סחמת מהלי סחמת לכיון למיכח למימר דיחידאה היל לח משמע כי ההיל סחם משנה למחי כרבים[ו] ות"ח והח הלי סחמת נמי למען הגונב משל נחבירו יחידאה היל להיינו רני יהודה בר פלוגחיה דרבי יוסי דחמר לחמר כל שילקטו דוקח ולח כל מה שלקטו ות"ק חומר דלמחי רבי יהודה כל שלקטו נמי ברי ולח נקט כל שילקטו משל לרבחמת דחמ"ג לח ברי משל על ידי בריחה ועי"ל דה"ק ה"ח דכסתמח יחידאה לח חמר כי היכי לח מקשה ליה סחם משנה חכח דחמר[ז] לעשות מיכון חשל לח נחמר[ח] יומר משה משנה חכח דחמר[ט] (ב) משנה יחידאה נמי חמר: לא כתבינן אודכתא אמטלטלי. דוקח ממטלטלין דגזלה חכל ממטלטלין דפקדון כתבינן דסם חלי טעמח סהקדש ות"ס לחלם להקדיש פקדון שים לו יד מבירו כדמוכח בהמוכר חת הספינה (ב"מ דף פח.) גבי הסוח גבדח למימי קלי לפומדיתא[י] חמו ב"ע שקלי חלא חלא חמר הרי הן מוקדשין לבמים ומשמע הסם לחי לח קיימ[כ] דמייסו הוו קדמי ועוד לטעל[ל] חמר מן הגונב חחר הגונב מחלם כפל משום לחין בעלים יכולין להקדיש[מ] וגוזב מפת הנפקד מחלם כפל לבעלים כדחמיט[נ] בהמפקיד (ב"מ דף לג:) ועיקר קרא בגונב מפת שומר כתיב:

אמטלטלין דבפריה. כתב ר"ח דהמידנא

נהגו לכתוב אודכתא לפילו ממטלטלי דכפריה ומעמת לח יהנה ור"ת מפרש דטעמת דהלכתא כליטנא מחרא דקוגיא דגמרא כוותיה (דף לג: ושם[ס]) דיק טעמת דמחניא (ג) עליכם למים פלוני כהן הוא הח מנה לפלוני חיב חיכח למי סיפא עד שיחמרו מפי המוכא חמר שמואל חחא דהרחיה והא מילי דכפריה (ד) דכפריה חבל לח כפריה כחבינן וכן בפרק יש נכור (בחורות דף מב.) וכיון דהלכתא כליטנא מחרא מס כן לפילו כפריה כחבינן דהא מפרש טעמת דלא כחבינן ממטלטלין דכפריה משום דמיחזי כשיקרא ולמיכוח בשיקרא לח חיישינן דמסתם דכחובות (בחורות דף פה.) ובפרק כל הגט (גיטין דף מ:) דליתא לדבר פפי דחמר הלי לחמרחא דדייני דמיכתבא מקמי לקבולה מהחימות יהיינו פקולה משום דמיחזי כשיקרא ות"ח כיון דלא חיישינן למיחזי כשיקרא חם כן בחטוחת (דף נב:) ובחבורות (דף מב.) כי פריך מנהרדעי דחמרי לח כחבינן[ר] הוה ליה למימר דליתא דלמרחא דגמרא דמיפרך ממילתא חע"ג דליתא דפפרק ב' דכחובות (ד' כפ:) נמי פריך מדבר פפי ממילתיה דרב הונא ומחר הם[ס] מחמת זה ומניה דבריהם[ע] חע"ג דחמר נהכחוב (כחובות ד' פפ.) דליתיה ומיהו לפי המפרש החם[פ] דהח דקחמר ליתא לח קחי מרב פפי חלא כלומר ליתא לקולא דחין קולא דבקיום חמרות דוקח חיישינן למיחזי כשיקרא דיש חין לו מדרב נחמן חו חין זה לשיה משום דפרינ מדרב פפי ות"ח ולכיכך קחמ דנהרדעי מחי הוה מצי ממניחין דחטוחת ודכחובות ומיהו ממניחין דחטוחת מלי למוקמי בקרקעות[ם] וכח"ד נחטוחת[ק] חבל בהסיח דכחובות למיל בפליון כמו ליכח למוקמי כמ"ד[ר] פודין בקרקעות דהח קחני בהסיח משום[ש] למין פודין ויש לומר למיכח למוקמינהו[ת] שהחמד חייב לחבירו ושומל מדרבי נחן לי נמי שנחן לו חטוחת שלחתן ומיהו בהסיח דכחובות נריך לדקדק חם יכול ליתן חטוחת שלחתן חין להוח עלמו לח היה יכול להוליח מידו כמו שכחמוכח חין יכולה ליתן חטוחת שלחתן חין לח ניחנה לגבות מחיים כמו שמפורש בהמוכל (לקמן ד' פפ.[ש]) ומין לחמוח על מה שחנו נוהגין לכחוב הרחמה חפי' חטוח ח"ע[ת] שחין חדם יכול להקנות הטוחתו למבירו כדמוכח נמי שחמ (ב"ב ד' קמח.) שדומק למנות להטוחתו לפלוני חיתח מבירו ולח מני לחחכוחי חלח הוחיל ויורש יורשה לי נמי חטוחת שלחתן חטוחת חבוחו ענין לח חלי מקני ליה לכיון דקי"ל כחיכח לחמרי ולהך ליטנח חמטלטלין דגזלה נמי כחבינן חולכתח ח"ע[ת] שחין יכול להקנותו כמו שחין יכול להקדיש דקיימח לן כרבי יוחנן דגזל ולח נחיישינן הבעלים חין יכולין להקדיש דכחובות ב"ק[ב] דפרכ מיניה נרב[ב] ומשמע נמי חסם לסבר חחמת דגמרת חסם המסותת מטלטלין לח היה נגזל יכול להקדיש ה"ה הלוחה ח"ע[ת] שחין יכול להקנותה כחבינן הרחמה וטעמת להחי ליטנח מסקינן דשליח שויה ועוד חקנה לענין שליחות כלילו היה קונה קנין גמור ות"ע שחין יכול למנהג בהגזל (בחורות[ם]) (לקמן ד' קי:) דלא כפפ הוה מסיק זוז בי מוחי חקניהו לרב שמואל בר יהודה חגב חסיפה דבימיה כי חחת נפק לחפיה עד חוץ ומסיק מחמע לחון הלוחה ות"ק[ד] דמסיק בעיקבא מיירי שלח ניחן להוחנה ועוד דבחזקה (ב"מ ד' מו:) ונהמוכר חת הספינה (ב"מ ד' מו:) ל"ג ומסיק חלא הוה ליה זוז בי מוחי כלל הספרים ומין לדקדק מהיה דבכורות (ד' מח.) גבי פדיון הבן שיכול להרשות חע"פ שניחן לכהן ע"מ להוליח ללו מסקי מדעתייהו שיעות חוך שלשים חלמח יכול להרשות חמלוה דהחתם ע"כ לחו ע"מ להוליח נחו ו לקיימח לן כשמואל דחמר החם

נמחוך להיות שמעתא (שם) דפודה נמו נחוך שלשים • ונחחלקו המעות למין נמו פדיון:

גמרא

חלפתא אמר לו הרי שאכלה שנה ראשונה בפני שנים שניה בפני שנים שלישית בפני שנים מהו אמר לו הרי זו חזקה אמר לו אף אני אומר כן אלא שרבי עקיבא חולק בדבר שהיה רבי עקיבא אומר דבר ולא חצי דבר אמר אביי אפילו תימא רבי עקיבא מי לא מודה רבי עקיבא בשנים אומרים קידש ושנים אומרים בעל דאע"ג דעדי ביאה צריכי לעדי קדושין כיון דעדי קדושין לא צריכי לעדי ביאה דבר קרינא ביה ה"נ אע"ג דעדי טביחה צריכי לעדי גניבה כיון דעדי גניבה לא צריכי לעדי טביחה דבר קרינא ביה ורבנן האי דבר ולא חצי דבר למעוטי מאי למעוטי אחד אומר אחד בגבה ואחד אומר אחד בכריסה האי חצי דבר וחצי עדות הוא אלא למעוטי שנים אומרים אחד בגבה ושנים אומרים אחד בכריסה הני אמרי קטנה היא והני אמרי קטנה היא: גנב ומכר בשבת [וכו']: והתניא פטור אמר רמי בר חמא כי תניא ההיא דפטור באומר לו עקוץ (לך) תאינה מתאינתי ותיקני לי גניבותיך אמרי וכיון דכי תבע ליה קמן בדינא לא אמרינן ליה זיל שלים דמחייב בנפשו הוא הא מכירה נמי לאו מכירה היא אלא אמר רב פפא באומר לו זרוק גניבותיך לחצרי ותיקני לי גניבותיך כמאן כר"ע דאמר קלוטה כמי שהונחה דמיא דאי כרבנן כיון דמטיא לחצר ביתו קנה לענין שבת לא מחייב עד דמטיא לארעא באומר לא תיקני לי גניבותיך עד שתנוח רבא אמר לעולם כרמי בר חמא ואתנן אסרה תורה ואפילו בא על אמו ואי תבעה ליה קמן בדינא מי אמרינן ליה קום הב לה אתנן אלא אע"ג דכי קא תבעה ליה בדינא לא אמרינן ליה זיל הב לה כיון דכי יהיב לה הוי אתנן הכא נמי אע"ג דלענין תשלומין אי תבע בדינא קמן לא אמרינן ליה זיל שלים אפילו

רש"י

חלפתא. שם אביו של רבי יוסי: בשנים אומרים קידש. פלוני את האשה בניסן: ושנים אומרים בעל. איש אחר באייר: דאע"ג דעדי ביאה. הבאים להמית צריכין לעדות קדושין דאי לא קידשה איכא למימר פנויה היא: כיון דעדי קדושין לא צריכין לעדי ביאה. דבלאו ניהו שוו לה קמאי אשת איש ליאסר על כל העולם: דבר הוא. אף עדות של ביאה קיים ונהרגת: הכא נמי כו'. עדי גניבה חייבו ליה כפילא בלאו עדי טביחה אבל הני דעדות חזקה שאפתן הכיתות צריכות זו לזו: למעוטי אחד אומר אחת בגבה וכו'. וקאתו לשויה גדולה לענין עונשין או לענין שיהו קידושיה קדושין: בגבה. שיער ראיתי בקשרי אצבעותיה: חצי דבר. שיער אחד: וחצי עדות. עד אחד יש לשער ופשיטא דלאו עדות היא: אכתי קטנה היא כו'. הלכך לא מצטרפין אבל לגבי חזקה כולן מעידין שהיה מוחזק בה: עקוץ תאינה. לקוט תאינים מתאינתי בדמי הגניבה בשבת וכן עשה ונתחייב מיתה: והא אי תבע ליה. בעל התאינה ללוקח: בדינא. לומר החזר לי תאינים שלקטת או תן לי מה שמכרת לי בדמיהן: לא אמרינן. לגנב זיל שלים אשתכח דלאו מכירה הוא (ואמאי משלם ד' וה'): זרוק גניבה לחצרי. בשבת ואני אתן לך מעות וכן עשה קנאה לוקח וזה נתחייב מיתה: כרבי עקיבא דאמר. בהזורק (שבת דף צז.): קלוטה כמי שהונחה. הזורק מרשות לרשות כיון שקלטה האויר נתחייב משום שבת נמצא חיוב שבת וחיוב מכירה באין כאחד שאויר חצר קנה ללוקח דכיון דסופו לנוח כמונח דמי: אסרה תורה. להביא לבית המקדש לכל נדר: ואפילו בא על אמו. ונתן לה טלה באתננה אסור ואף על גב דאי לא הוה יהיב לה ניהלה והואיל תבעה ליה בדינא לא אמרינן ליה קיים לה תנאה דהא מתחייב בנפשיה הוא: אפילו

תוספות

דאף על גב דעדי ביאה צריכין לעדי קדושין. פירוש כל זמן שלא הוחזקה באשת איש:

למעוטי שנים אומרים אחד בגבה כו'. ולא דמי לשנה ראשונה בפני שנים כו' דהתם ראו כל מה שהיו יכולין לראות באותה שנה ורב אלפס פירש משום דהתם מהני סהדותייהו לענין פירות שאכל בשנה ראשונה שחייב לשלם אם לא ימצא יותר עדים וטעם ראשון נראה לר"י עיקר דתנן בפרק התקבל (גיטין דף סג:) האשה שאמרה התקבל לי גיטי צריכה שתי כיתי עדים שנים שיאמרו בפניו אמרה ושנים שיאמרו בפנינו קבל וקרע אלמא לא חשיב כי האי גוונא חצי דבר אע"ג דצריכי אלו לאלו דאפי' למאן דאמר שליח נאמן כשגט בידו ולא צריכי עדי אמירה לעדי קבלה מ"מ כיון שצריך שנראה הגט בידו חצי דבר הוא אלא ע"כ משום שכל כת רואה כל מה שיכולה [לראות] באותה שעה ואתיא מתניתין [דגיטין] כרבנן:

באומר לו עקוץ תאינה מתאינתי כו'. וא"ת והיכי דמי אי דקיימא גניבה בחצירו של לוקח בשעת עקירה מאי פריך עלה וכיון דאי קתבע ליה כו' מכירה נמי לא הוי מכירה נהי דמתחייב בנפשו מכל מקום קייה ליה חצירו ללוקח ואלא דליתא בחצירו של לוקח דל חיוב שבת מהכא לאו מכירה היא דהא קי"ל כרב נחמן דאמר פירות לא עבדי חליפין ומיהו לפר"ת ניחא דמפרש דהא דפירי לא עבדי חליפין היינו בתורת קנין סודר שמחזיר לו הסודר ולא יהיב לו אלא לקנין בעלמא אבל במכוין להקנות זה תחת זה שוה בשוה בתורת דמים קני ואומר ר"י דהכא לא דייק אלא אלשון מכר דאפי' קאי בחצר הלוקח כיון דלא אמר זיל שלים אין זו מכירה אלא מתנה ואף על גב דבתשלומי ארבעה וחמשה מתחייב על המתנה כמו על המכר כדאמרינן לקמן מ"מ גנב ומכר בשבת קתני ואין זו מכירה וכן לן עקוץ תאינה מתאינתי כמו עקוץ תאינה מתאינתיך:

כמאן כרבי עקיבא דאמר קלוטה כמי שהונחה דמיא. ואם תאמר לרבי עקיבא נמי כיון דמטא לאויר חצירו חייב לענין שבת דרשות היחיד עולה עד לרקיע ולענין קנין לא קני באויר עד דמטי לתוך המחיצות כדמוכח בגיטין בהזורק (דף עט. ושם) גבי הוא מלמעלה והיא מלמטה כיון שיצא מרשות הגג מגורשת ומוקי לה כגון שמחיצות התחתונות עודפות על העליונות וי"ל דהכא איירי שזרק לאגר דרך פתח או דרך חלון ולא מעל מחיצת החצר וא"ת ומ"מ דבגיטין נקט רבי והכא נקט רבי עקיבא וי"ל דהכא נקט רבי עקיבא משום דאיירי בפתח אגר שאין מקורה דלרבי לא אמר קלוטה כמי שהונחה דמיא אלא ברה"י מקורה כדאמרינן בריש שבת (דף ה. ושם) דאמר ביתא כמאן דמליא דמיא אבל רבי עקיבא אית ליה אפילו ברשות הרבים שאין מקורה ובגיטין נקט רבי משום דאוקמא כשמחיצות התחתונות עודפות דלרבי עקיבא לא מצי למינקט דלדידיה אפי' בלא מחיצות כלל כמו ברה"ר אית ליה כמי שהונחה דמיא בריש שבת וס"ד דלרבי אפילו במחיצות בלא קרוי אמרינן כמאן דמליא דמיא אי נמי לאתויי דבעי לאוקמי כרבי איירי בחצר מקורה:

לענין שבת לא מחייב עד דניחה בחצר. וא"ת וכיון שהקנין בא בין עקירה להנחה אית לן למימר קם ליה בדרבה מיניה כדאמרינן בריש אלו נערות (כתובות דף לא. ושם) דאמר רבי אבין זרק חץ מתחילת ד' לסוף ד' וקרע שיראין בהליכתו פטור עקירה צורך הנחה הוא ולפי מה שמפרש רבינו תם דלאי אפשר לניסוך בלא הגבהה ורבי ירמיה דאמר בהניזקין (גיטין דף נב: ושם) גבי מנסך משעת הגבהה קני מתחייב בנפשו לא הוי עד שעת ניסוך לית ליה הגבהה צורך ניסוך הוא הדין דלית ליה עקירה צורך הנחה אתי שפיר דפריך הכא אליבא דרבי ירמיה ונראה לר"י דהוי מצי לשנויי דעקירה צורך הנחה הוא אלא לדברי המקשן שלא היה סובר טעם זה משיב ליה דמסכתת ליה שפיר באומר לא תקנה גניבותיך עד שתנוח:

אתנן אסרה תורה ואפילו בא על אמו. תימה למנ"ל הא וי"מ משום דאמר בהבא על יבמתו (יבמות דף נט: ושם) לאתנן כלב ומחיר זונה מותרין מדכתיב גם שניהם ולא ארבעה ומדמיעט אתנן כלב שהוא במיתה ש"מ באשה כה"ג הוי אתנן ואין נראה פירוש זה דאטו מי כתיב ולא ארבעה שניהם כתיב ונאמר שניהם ולא שלשה ולא אתא למעוטי אלא מחיר זונה ונראה לפרש משום דעיקר אתנן בעריות הוא דכתיב כדמוכח בפ' כל האסורים (תמורה דף כט: ושם) דזונה דגבי אתנן בחייבי כריתות משתעי וא"ת דלמא כי אסר הכתוב אתנן כגון שאמר לה הא לך טלה זה ושכבי עם בנך דההוא לא מחייב מיתה ושייך אתנן כה"ג כדתנן בפרק כל האסורים (שם דף כט. ושם) האומר הא לך טלה זה ותלין שפחתך אצל עבדי ר"מ אומר אינו אתנן וחכמים אומרים הרי זה אתנן ואפילו ר"מ לא קאמר אלא משום דשפחה בעבד שריא כדמפרש התם דיש לו אשה ובניו רבו מוסר לו שפחה כנענית ופירש ר"י דפשטי' דקרא דלא תביא אתנן זונה משמע בשום אתנן שהבועל הוא הנותן אתנן: [ועי' תוס' בכורות נו: ד"ה זונה]:

אילו תבעה ליה כו'. אע"ג דמוקמיה בע"ז (דף סג. ושם) דקאי אתנן בתגרה מטעם זה לא היה נאסר ולא חשיב אתנן אלא מתנה בעלמא ועיקר טעמא דאתנן כדמסיק הכא משום

עין משפט נר מצוה

עה א ב מיי' פ"ד מהל' עדות הלכה ו סמג עשין קט טוש"ע ח"מ סי' ל סעיף יג:
עו ג טוש"ע שם סעיף שג:
עז ד ה מיי' פ"ג מהל' גניבה הלכה ה טור ח"מ שם:
עח ו מיי' פ"ד מהל' איסורי מזבח הל' ח סמג לאוין שנח:

ליקוטי רש"י

הרי שאכלה שנה ראשונה. דהיינו ג' כמות לג' השמים כל לשנה כל לשנה [רשב"ם ב"ב נו.]. דבר ולא חצי דבר. כל כת וכת אינה מעידה אלא על שליש החזקה והיינו שליש דבר ולא דבר שלם הואיל ואין שני עדים מעידים על כל הג' שנים [שם:]. אחד אומר אחד בגבה. בין קשרי אצבעותיה [סנהדרין ל:]. תחת אותו מקום [נדה נב:]. בכריסה. באותו מקום [רשב"ם ב"ב נו:]. האי חצי דבר וחצי עדות הוא. עד אחד הוא הלי עדות. שיער אחת הוא חלי דבר [סנהדרין ל:]. חצי עדות הוא. דאין כאן אלא עד אחד לכל שיער ועד אחד אינו נאמן לעשותה בת עונשין למיתה וקרא אתי דבר אחד למעוטי שהרי דבר כתיב ואתי עדות למעוטי לא איצטריך קרא דהדיא כתיב לא יקום עד אחד וגו' [רשב"ם ב"ב שם]. קלוטה. בתוך האויר. כמי שהונחה. לארץ דהכיא הזורק בשבת מרה"ר לרה"י והה"י באמצע רבי מחייב וחכמים פוטרים [גיטין עט.]. רבא אמר וכו' אתנן אסרה תורה ואפילו בא על אמו. ונתן לה טלה באתנן אתנן הוא ואסור לקרבן דאתנן סתמא כתיב (דברים כג) לא שנא אמו ולא שנא פנויה ואע"ג דאי תבעה ליה בדינא קמן תן לי אתנני לא מחייבינן ליה דהא קם ליה בדרבה מיניה כי יהביה ניהלה אתנן הוא בעלמא אפילו במקום מיתה נמי רמו תשלומין עליה אלא שאין כח לענשו בשתים אבל בידי שמים לא יצא עד שישלם דאי לא רמו תשלומין עליה כי יהביה ניהלה מי הוה אתנן מתנה בעלמא הוא דיהיב לה וכו' אי נמי אי תפיס לא מפקינן מיניה כך שמעתי מפי מורי הזקן והן דוגמתו בבבא קמא בפרק מרובה ושם מפורש יותר והבא לי מורי ראיה על זה [ב"מ צא.].

מסורת הש"ס עם הוספות

א) [ב"ב נו: סנהדרין ל: פו.], ב) ב"ב נו: סנהדרין ל., ג) [וע' נדה נב: ובפרש"י דהתם], ד) [שבת ד.: צז. גיטין עט.], ה) ב"מ צא., ו) עיין ב"מ יב., ז) ב"ב ל. (מדפי הרי"ף), ח) [ב"מ מז.], ט) ב"מ מז. תוד"ה גאולה, י) ריש דף עט, כ) שבת ז., ל) [ד"ה לא], מ) ד., נ) [ד"ה שעקירה], ס) [ד"ה מנסך], ע) ד"ה כגון, פ) ל ע"א.

גליון הש"ס

גמ' דבר ולא חצי דבר. עיין סוריות דף ז ע"א תוס' ד"ה קרי: רש"י ד"ה בדינא לומר החזר לי תאינים. עיין סנהדרין דף עב ע"א וצ"ע:

תורה אור השלם

א) לֹא יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ לְכָל עָוֹן וּלְכָל חַטָּאת בְּכָל חֵטְא אֲשֶׁר יֶחֱטָא עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים אוֹ עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֵדִים יָקוּם דָּבָר: [דברים יט, טו]

הגהות וציונים

א] צ"ל אחת, וכצ"ל בסמוך (ב"ש, וכ"ה ברש"י וכת"י, וכ"ה בב"ב וסנהדרין): ב] גי' רש"י אמרי אכתי קטנה (וכ"ה בכת"י, ובס"א לא גרסי' כל הפיסקא "הני אמרי כו'" וכ"ה בב"ב): ג] רש"ל מ"ז (גליון) בדפו"י עקוץ "לי תאנתי" והגיה המהרש"ל עקוץ תאינה מתאינתי, ולא כיון למחוק תיבת "לך" שאין נפקותא בדבר (דק"ס): ד] גי' רש"י אמרי והא אי תבע (וכ"ה בכת"י): ה] צ"ל דמטיא לאויר חצירו קנה (דק"ס עפ"י כת"י): ו] דיבור זה שייך לעיל עמוד א: ז] כת"י דבלאו אינהו משוו לה: ח] בדק"ס משמע דמכאן הוא דיבור חדש (דכן גרס רש"י בגמ' אשתכח דלאו מכירה היא): ט] ס"א ואמאי קתני מכר הא לאו מכירה היא (גליון): י] כנ"י והיא אילו (גליון) דפו"י והואי וכצ"ל (דק"ס): כ] הד"א עם הדיבור הבא (באה"מ, וכ"ה בכת"י): ל] כת"י שיהא: מ] צ"ל דלא אמרינן (באה"מ, ב"ש, וכ"ה בכת"י): נ] בד' ונציאה רח"צ (שהיה לפני המהרש"ל) נוסף ופריך כמאן כר' דאמר קלוטה כמי שהונחה דמיא משמע דאפי' לר"ד כמי שהונחה דמיא בעינן עדפות וע' מהרש"א מ"ש על נוסח זה:

אפילו הכי כיון דקא מקני ליה בהכי הויא מכירה: גנב וטבח ביום הכפורים וכו': אמרי אמאי נהי דקטלא ליכא מלקות מיהא איכא [א]וקי"ל דאינו לוקה ומשלם אמרי הא מני ר"מ היא דאמר [ב]לוקה ומשלם אי ר"מ אפילו טבח בשבת וכי תימא לוקה ומשלם אית ליה מת ומשלם לית ליה ולא והתניא גנב וטבח בשבת גנב וטבח לע"ז גנב שור הנסקל וטבחו משלם ארבעה וחמשה דברי ר"מ וחכמים [ב]פוטרין אמרי בר מינה דההיא דהא אתמר עלה א"ר יעקב א"ר יוחנן ואמרי לה א"ר ירמיה אמר רבי שמעון בן לקיש רבי אבין ורבי אלעא וכל חבורתא משמיה דרבי יוחנן אמרי [ג]בטובח ע"י אחר וכי זה חוטא וזה מתחייב אמר רבא שאני הכא דאמר קרא [א]וטבחו ומכרו[א] [ג]מה מכירה ע"י אחר אף טביחה ע"י אחר דבי ר' ישמעאל תנא או [ד]לרבות את השליח דבי חזקיה תנא תחת לרבות את השליח [ג]מתקיף לה מר זוטרא מי איכא מידי דאילו עביד איהו לא מיחייב ועביד שליח ומיחייב א"ל רב אשי התם לאו משום דלא מיחייב הוא אלא דקם ליה בדרבה מיניה ואי בטובח על ידי אחר מ"ט דרבנן דפטרי אמרי [ד]מאן חכמים ר"ש דאמר [ס][ה]שחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה אמרי בשלמא ע"ז ושור הנסקל שחיטה שאינה ראויה היא אלא שבת שחיטה ראויה היא דתנן[י] [ו]השוחט בשבת וביום הכפורים אע"פ שמתחייב בנפשו שחיטתו כשירה אמרי סבר לה כרבי יוחנן הסנדלר דתנן[י] המבשל בשבת בשוגג יאכל במזיד לא יאכל דברי ר"מ רבי יהודה אומר [ז]בשוגג יאכל במוצאי שבת במזיד לא יאכל עולמית רבי יוחנן הסנדלר אומר בשוגג יאכל למוצאי שבת לאחרים ולא לו במזיד לא יאכל עולמית לא לו ולא לאחרים מ"ט דר' יוחנן הסנדלר כדדריש רבי[ס] חייא אפיתחא דבי נשיאה [ב]ושמרתם את השבת כי קדש היא לכם מה קדש אסור באכילה אף מעשה שבת אסורין באכילה אי מה קדש אסור בהנאה אף מעשה שבת אסור בהנאה ת"ל לכם שלכם יהא יכול אפילו בשוגג ת"ל [ב]מחלליה מות יומת במזיד אמרתי לך ולא בשוגג פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר מעשה שבת דאורייתא וחד אמר מעשה שבת דרבנן מ"ד דאורייתא כדאמרן ומ"ד דרבנן אמר קרא קדש הוא קדש [ס][ח]ואין מעשיו[ג] קדש בשלמא למ"ד דאורייתא' אמטו להכי

רש"י

אפי' הכי. כי יהיב לה חייל עליה דטלה איסור אתנן הכא נמי כו': מלקות איכא. משום לאו: ר' מאיר היא. במסכת מכות (דף ד.) מעידים אנו בפלוני שחייב לחבירו מאתים זוז ונמצאו זוממין לוקין ומשלמין שלא השם המביאו לידי מכות מביאו לידי תשלומין: גנב וטבח בשבת. ואע"ג דאיכא חיוב מיתה: גנב שור הנסקל. אע"ג דאיסורי הנאה הוא חייב וכדתני לקמן טעמא: וכי. שליח חוטא ושולח מתחייב בתשלומי ד' וה' והא קיימא לן דאין שליח לדבר עבירה במסכת קדושין (דף מב:): אין מכירה אלא בשנים מוכר ולוקח: התם. כי עביד איהו דפטרה[ז] ליה לאו משום דלא מיחייב אלא משום דקם ליה בדרבה מיניה: ר"ש דאמר שחיטה שאינה ראויה כו'. כדתנן בפרקין[ט] רבי שמעון פוטר בשני אלו: בשלמא ע"ז ושור הנסקל. איסורי הנאה נינהו דאמר במסכת ע"ז (דף נ.) אע"פ שאמרו המשתחוה לבהמת חבירו לא אסרה עשה בה מעשה אסרה: בשוגג יאכל. אפי' הוא עצמו ואפילו בו ביום: במזיד לא יאכל. בו ביום והוא הדין לאחרים ואיידי דתנא רישא בדידיה תנא נמי סיפא בדידיה והכי איבעי לן לפרושי בהכל שוחטין: רבי יהודה אומר בשוגג יאכל. הוא בעצמו למוצאי שבת ובו ביום לא הוא ולא אחרים ואיידי דבעי למיתנא סיפא בדידיה תנא נמי ברישא בדידיה: במזיד לא יאכל. הוא עולמית אבל אחרים אוכלים: בדר' יוחנן הסנדלר גרסינן יאכל[ם]: יכול אפי' בשוגג. יאסר באכילה: במזיד אמרתי לך. קודש הוא היכא דשייך דין מיתה ולא בשוגג: מעשה שבת דאורייתא. אסורין באכילה: להכי

תוספות

משום דקא יהיב לה הוי אתנן פי' כיון שצריך ליתן לה לצאת ידי שמים אפי' לא היה עומד בצלירה חשיב אתנן ולא מתנה ה"נ הויא מכירה וכן משמע בהשוכר את הפועלים (ב"מ דף צא. ושם) דחייב ליתן לצאת ידי שמים דאמר התם החוסם את הפרה ודש בה לוקה ומשלם ד' קבים לפרה וג' קבים לחמור ופריך והא קיימא לן דאין לוקה ומשלם ומשני רבא אתנן אסרה תורה אפי' בא על אמו וא"ת דבפרק בן סורר ומורה (סנהדרין דף עב. ושם[ס]) אמרינן רבא איגניבו ליה [דיכרי[ו]] במחתרת אהדרינהו ניהליה ולא קבלינהו הואיל ונפק מפומיה דרב דדמים קנינהו ואם היו חייבין לצאת ידי שמים אמאי לא קבלינהו וי"ל שהם לא היו מחזירים אלא משום שהיו סבורים שחייבין להחזיר מן הדין:

והא קי"ל דאין לוקה ומשלם. הכי נמי פריך אמתניתין דאלו נערות (כתובות דף לב. ושם[ס]) ותימה דהא בקנס משמע דמודו כולי עלמא דלוקה ומשלם דילפינן ממוציא שם רע כדמוכח בפ"ק דמכות (דף ד: ושם) דהוי גמרינן בכל דוכתין ממוציא שם רע אי לאו דאיכא למפרך מה למוציא שם רע שכן קנס וכדי רשעתו נוקי בשאר ממון דלאו קנס ודוחק לומר דרבנן פליגי אדרבי מאיר וסברי[ו] עדים זוממים קנסא הוא וכדי רשעתו בעדים זוממים כתיב למימרא דאפי' בקנס משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות וי"ל דודאי אי לאו דאיכא למפרך מה למוציא שם רע שכן קנס הוה ילפינן בכל דוכתא דלוקה ומשלם והוה דרשינן כדי רשעתו לדרשה אחרת כדדרשינן באלו נערות[ס] אבל השתא דאיכא למפרך ומוקמי כדי רשעתו דאין לוקה ומשלם מהשתא ילפינן בכל דוכתין מהתם דאין עדים זוממים לוקין ומשלמין אפילו בקנס דבכל ענין אמרה תורה דאין עדים זוממים לוקין ומשלמין אפי' בשעה שהעידו שקר טבחו ומכרו דהוי קנס ומעדים זוממין ילפינן טפי ממוציא ש"ר דעיקר מלקות כתיב בהן ומלאו דלחסימה דסמיך ליה ילפינן[ט] לכל המלקיות: **בטובח** ע"י אחר. ואם תאמר ולרבה דאמר בפרק אלו נערות (כתובות דף לד: ושם[ס]) דלרבי מאיר מידוש הוא שחדשה תורה בקנס דאף ע"ג דמקטל משלם היכי הוה מצי מתני' דאי כר"מ אפי' טובח בשבת נמי וי"ל דהוה מוקים מתני' בדלא אתרו ביה וכרבי יוחנן דאמר חייבי מלקיות שוגגין חייבין בתשלומין והכי משני רבה התם[ס] מתניתין דאלו נערות: **או** לרבות את השליח. ומאן דמצריך או לחלק[ט] דריש מתחת לרבות את השליח: **בשלמא** ע"ז ושור הנסקל שחיטה שאין ראויה היא. הך סוגיא אתיא כמ"ד בהשוחט (חולין דף מ.) אדם אוסר דבר שאין שלו נעשה בה מעשה דפלוגתא דתנאי היא[ס] וא"ת והא אמר התם[ס] דאפילו למ"ד אדם אוסר הני מילי עובד כוכבים אבל ישראל לצעורי קמכוין ואכתי שחיטה ראויה היא וי"ל (א) כשנתן רשות לגנב לשחוט כרצונו ואפי' לע"ז דאין שייך לומר לצעורי בעלים קמכוין שהגנב סבור שהוא של גנב: **המבשל** בשבת. מפורש בפרק הניזקין (גיטין דף נג: ושם[ס]): **מה** קדש אסור אף מעשה שבת אסורים. וא"ת ולא ליכתוב לא קדש ולא לכם ואנא ידענא דאסירי מלא תאכל כל תועבה כל שתעבתי לך הרי הוא בבל תאכל[ס] וי"ל דאי מהתם ה"א אפי' שוגג להכי איצטריך למיכתב[ס] הכא ולסמכיה למחלליה לומר במזיד אמרתי לך ולא בשוגג: **היא** קדש ואין מעשיה קדש. ולא סגי דלא ליכתוב לא היא ולא קדש דמבל שתעבתי לך הוה אסרינן באכילה והכי איתא בהדיא בפרק כל הבשר (חולין דף קטו. ושם[ס]): [ט]**אלא** למ"ד דרבנן אמאי פטרי רבנן. הוה מצי למימר דלא דרשי או ותחת לרבות את השליח אלא דלא ניחא ליה למימר דפליגי בשליח ואם תאמר והא משמע לקמן[ס] דאפי' בדרבנן פטרינן שחיטה שאין ראויה דהא בעי למימר אליבא דמתני' דקסבר ר' יוחנן דחולין שנשחטו בעזרה לאו דאורייתא וקתני רבי שמעון פוטר בשני אלו וי"ל דעל כרחך לא בעי למימר דלאו דאורייתא אלא לת"ק דבפרק כיסוי הדם (חולין דף פה: ושם) דייקינן בהדיא דסבר רבי שמעון חולין שנשחטו בעזרה דאורייתא מדתנן בפרק בתרא דתמורה (דף לג:) רבי שמעון אומר חולין שנשחטו בעזרה ישרפו וכן חיה וכי דייק התם ממתניתין דתמורה הוא הדין דהוה מצי למידק ממתניתין דקתני רבי שמעון פוטר בשני אלו:

כיון

עין משפט נר מצוה

עט א מיי' פ"ג מהל' גניבה הלכה א ופ"ח מהלכות גנבה הלכה יא וסי"ח מהלכות סנהדרין הלכה ב ופ"ו מהלכות מרומות הל' ו ופי"ד מהל' חובל הלכה ט ומו"מ סי' טו:

פ ב מיי' פ"ג מהלכות גניבה הלכה ב סמג עשין עא טוש"ע ח"מ סי' שנ:

פא ג ד מיי' שם הל' ו טוש"ע שם סעיף ב:

פב ה מיי' פ"ב מהל' שחיטה הל' י ועיין בלח"מ ופי"ח הל' י ופ"א מהל' גניבה הל' מ סמג עשין סד טוש"ע י"ד סי' יח סעיף ב וסי' מה סעיף ז ובח"מ סי' שנ:

פג ו מיי' פ"א מהל' שחיטה הלכה טו סמג עשין סג טוש"ע י"ד סי' יא סעיף ב:

פד ז ח מיי' פ"ו מהל' שבת הלכה כג סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סי' שיח סעיף א:

ליקוטי רש"י

ר' מאיר היא דאמר לוקה ומשלם. שלא השם המביאו לידי מכות מביאו לידי תשלומין. המקרא המביאו לידי מלקות אינו מביאו לתשלומין [כתובות לב:]. וטבח בשבת. איכא חיוב מיתה וכן לעבודת כוכבים. שור הנסקל. לקמן פריך הא לא שוה מידי. בטובח ע"י אחר. הגנב צוה לשלוחו לשחוט. וכי זה חוטא וזה מתחייב. וכי שליח חוטא ושולח מתחייב קנס דארבעה וחמשה והא קיימא לן בקדושין (דף מב:) אין שליח לדבר עבירה. מה מכירה ע"י אחר אף טביחה ע"י אחר. מכירה אי אפשר אלא ע"י אחר שהלוקח לוקחו ממנו. תחת לרבות את השליח. תחת השור, הוי למיכתב ישלם בשור. עביד איהו לא מיחייב. דהא מיקטיל. לאו משום דלא מיחייב הוא. דחיובא רמיא עליה אלא משום דקם ליה בדרבה מיניה [כתובות לג:]. בשלמא ע"ז. המיניה עבודת כוכבים דזמני מתים אסורים וכן שור הנסקל דמשנגמר דינו אסור בהנאה כדאמרינן בבבא קמא (דף מא.) ובפסחים (דף כב:) ממשמע שנאמר סקול יסקל איני יודע שהוא נבילה ונבילה כו' [שם לד:]. המבשל בשבת. מידים דאיכא חיובא דאורייתא [שבת לח.]. בשוגג יאכל. הוא עצמו ובו ביום ואין צריך להמתין עד הערב בכדי שיעשו דהא דאמרינן בעלמא לערב בכדי שיעשו לית ליה לרבי מאיר אלא היכא דעבד ישראל איסורא ובמזיד דאיכא חיובא דלא נתהייה הנאה מאיסורא אבל בשוגג לא. במזיד. דאיכא איסורא. לא יאכל. בו ביום עד שתחשך ובכדי שיעשו והוא הדין לאחרים נמי דאסור לאכילה בו ביום דטעמא משום דלא נתהייה הנאה מאיסורא הוא וכי שהי לאורתא בכדי שיעשו לא ממי לו הנאה מידיה ואיידי דתנא רישא בדידיה לאשמעינן רבותא לאכילה תנא נמי סיפא בדידיה [חולין טו.]. במזיד לא יאכל. הוא לעולם אבל אחרים ישראלים אוכלים [כתובות לד.]. רבי יהודה אומר בשוגג יאכל במוצאי שבת. ולא בשבת והוא הדין לאחריני דלאע"ג דבשוגג חיוב סקילה ליכא עבירה מיהא איכא ובעינן בכדי שיעשו דלא לימטייה הנאה מעבירה ואיידי דבעי למתני סיפא לא יאכל עולמית בדידיה אבל לאחריני שרי דאיהו דעבד איסורא קנסוהו רבנן אבל אחריני לא תנא רישא נמי בדידיה. ר' יוחנן הסנדלר אומר בשוגג יאכל למוצאי שבת. בכדי שיעשו כרבי יהודה דמשוי ליה עבירה אף בשוגג ומדיפא מדרבי יהודה דאילו רבי יהודה שרי ליה לאורתא אפילו לדידיה דלא קניס שוגג אטו מזיד ורבי יוחנן קניס שוגג אטו מזיד הלכך איהו דעבד איסורא קנסו רבנן אמרינן דלא עבדי איסורא לא קנסו אלא בכדי שיעשו ימתינו דלא ניתהני מעבירה [חולין שם]. לאחרים. לישראל [כתובות שם]. במזיד לא יאכל עולמית. לאו משום קנסא הוא דהא אחריני לא עביד איסורא לא קנסו אלא מקראי יליף לה רבי יוחנן בכתובות באלו נערות (דף לד:) ובבבא קמא בפרק מרובה (דף עא.) [חולין שם]. לא לו ולא לאחרים. ישראל אבל מוכרו ונותנו לעובדי כוכבים. מ"ט דרבי יוחנן הסנדלר. דאמר מעשה שבת אסורין באכילה. יכול אפילו בשוגג. תאסר באכילה אם שגג בנסקל שלא ידע שהוא שבת. מחלליה וגו'. היכא דאיכא חיוב מיתה אסרי באכילה כי קודש. במזיד אמרתי שהוא אסור כקודש דהא גבי חיוב מיתה כתיב ולא בשוגג. מעשה שבת במזיד אסורין מן התורה באכילה לר' יוחנן הסנדלר [כתובות לד.]. פליגי בה רב אחא ורבינא. בכל התורה כולה כל היכא דהזית פלוגתייהו ואיתמר סתמא חד אמר לקולא וחד אמר לחומרא ולא פירש מי המיקל ומי המחמיר דע שרב אחא לחומרא ורבינא לקולא והלכתא כבוון כדברי המיקל [פסחים עד:].

מסורת הש"ס עם תוספות

א) כתובות לג: ב"מ צא. וש"נ, ב) [כתובות לג: קדושין מג. לקמן עט.], ג) כתובות שם, ד) [ערובין סג. וש"נ], ה) [חולין פ. פה. פה: כתובות לד. קדושין נו. לקמן עו.], ו) כתובות לד. חולין יד., ז) שבת לח. גיטה יח: תרומות פ"ב מ"ג כתובות לד. גיטין נג: ע"ש חולין טו. [תוספתא דשבת פ"ג], ח) [כתובות לד. חולין קטו.], ט) לעיל ע., י) [ד"ה ואם], כ) [ד"ה דאין], ל) כתובות לד סוף ע"א וריש ע"ב, מ) מכות יג., נ) [ד"ה ור"מ], ס) לה., ע) ב"מ צד., פ) חולין מא., צ) [ד"ה המבשל], ק) עיין דיבור שלאחר זה, ר) [ד"ה היא], ש) עב ע"א.

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה בשלמא וכו' וי"ל דמיירי כשנתן:

תורה אור השלם

א) כִּי יִגְנֹב אִישׁ שׁוֹר אוֹ שֶׂה וּטְבָחוֹ אוֹ מְכָרוֹ חֲמִשָּׁה בָקָר יְשַׁלֵּם תַּחַת הַשּׁוֹר וְאַרְבַּע צֹאן תַּחַת הַשֶּׂה: [שמות כא, לז]

ב) וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַשַּׁבָּת כִּי קֹדֶשׁ הִוא לָכֶם מְחַלְלֶיהָ מוֹת יוּמָת כִּי כָּל הָעֹשֶׂה בָהּ מְלָאכָה וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמֶּיהָ: [שמות לא, יד]

הגהות וציונים

א] [צ"ל או מכרו וכ"א בכתובות] (גליון): ב] "רבי" נוסף ע"פ המהרש"ל, ועיין בהגהות והערות שם: ג] [קדש היא היא קדש ואין מעשיה כצ"ל] (גליון) כ"ה בכתובות וחולין, ובתוס' ד"ה היא: ד] צ"ל דפטרינן, יעב"ץ (גליון) ובכת"י דפטריה: ה] יֵאָכֵל (באה"מ): ו] בדפו"ר כתוב דיכרי והמדפיסים תקנו ע"פ הגמ' שם "דיכרי", אמנם גם בב"מ צא ע"א תוד"ה בבא לצאת גורסים התוס' דיכרי: ז] צ"ל דפליגי (כת"י) אדרבי מאיר סברי (באה"מ): ח] צ"ל למיכתביה (ובדפו"ר למכת'): ט] שייך לע"ב (גליון):

להכי פטרי רבנן אלא למ"ד דרבנן אמאי פטרי רבנן אשארא אע"ז ושור הנסקל ורבי מאיר אמאי מחייב שוחט לע"ז כיון דשחט בה פורתא אסרה אידך איסורי הנאה הוא ולא דמריה קא טבח (ולא דידיה קא טבח) אמר רבא באומר בגמר זביחה הוא עובדה שור הנסקל איסורי הנאה נינהו לאו דמריה קא טבח (ולאו דידיה קא טבח) אמר רבא הכא במאי עסקינן כגון שמסרו לשומר והזיק בבית שומר והועד בבית שומר ונגמר דינו בבית שומר ור"מ סבר לה כרבי יעקב וס"ל כר' שמעון סבר לה כרבי יעקב דאמר אף משנגמר דינו החזירו שומר לבעלים מוחזר וסבר לה כרבי שמעון דאמר דבר הגורם לממון כממון דמי דתנן ר"ש אומר קדשים שחייב באחריותן חייב אלמא דבר הגורם לממון כממון דמי אמר רב כהנא אמריתא לשמעתא קמיה דרב זביד מנהרדעא מי מצית מוקמת מתניתין כר"מ ולא כר"ש והא קתני סיפא רבי שמעון פוטר בשני אלו מכלל דבכולה מתניתין מודה א"ל לא מכלל דמודה בטבח ומכר לרפואה ולכלבים: גנב משל אביו וטבח ומכר וכו': בעא מיניה רבא מרב נחמן גנב שור של שני שותפין וטבחו והודה לאחד מהן מהו חמשה בקר אמר רחמנא ולא חמשה חצאי בקר או דלמא חמשה בקר אמר רחמנא ואפילו חמשה חצאי בקר א"ל חמשה בקר אמר רחמנא ולא חמשה חצאי בקר איתיביה גנב משל אביו וטבח ומכר ואח"כ מת אביו משלם תשלומי ארבעה וחמשה והא הכא כיון דמת אביו כמו שקדם והודה לאחד מהן דמי וקתני משלם תשלומי ארבעה וחמשה א"ל הכא במאי עסקינן כגון שעמד אביו בדין אבל לא עמד בדין מאי אינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה אי הכי אדתני סיפא גנב משל אביו ומת ואח"כ טבח ומכר אינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה ניפלוג בדידיה במה דברים אמורים כשעמד בדין אבל לא עמד בדין אינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה א"ל הכי נמי איידי דנסיב רישא גנב משל אביו וטבח ומכר ואח"כ מת אביו נסיב סיפא נמי גנב משל אביו ומת אביו ואח"כ טבח ומכר לצפרא א"ל חמשה בבקר אמר רחמנא ואפי' חמשה חצאי בקר והאי דלא אמרי לך באורחא
דלא

רש"י

להכי פטרי רבנן. דשחיטה שאינה ראויה היא וכדברי ר' שמעון: כיון דשחיט בה פורתא איתסרא. משום זבחי מתים דקא סלקא דעתך ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף ומתחילתה נאסרה משום זבחי מתים ולענין תשלומין ד' וה' וטבחו כולו בעינן כדאמרינן לקמן כי גמר לה לאו דמריה קטבח שכבר אבדה ממנו קודם שחיטה ונאסרה עליו והוה ליה כמו שהשליכה לאור קודם שחיטה דמשלם קרן וכפל ותו לא: בגמר זביחה הוא עובדה. לע"ז הוא עובד בגמר זביחה ולא בתחילה: שמסרו בעליו לשומר. קודם שהזיק והזיק בבית שומר כו': דר' יעקב. בשילהי שור שנגח ד' וה': מוחזר. ואומר לו הרי שלך לפניך נמצאת שאע"פ שאינו שוה כלום גורם לממון הוא דכל זמן שהוא קיים שומר פוטר את עצמו בו ואם יאבד ישלם דמיו: קדשים שחייב באחריותן. גנב שגנב קדשים מבית בעלים אם קיבלם בעלים עליו באחריות כגון דאמר הרי עלי עולה והפריש זו: חייב. לשלם כפל (א) דאע"ג דלאו דידיה הוא אלא דהקדש כיון דגורם לממון הוא דאי מית בידו בעי לשלומי כדידיה דמיא: מי מצית מוקמת למתניתין. דגנב וטבח ביום הכפורים כרבי מאיר לאודיה דאמר לוקה ומשלם והא מדקתני כו': לרפואה ולכלבים. ואיצטריך לאשמועינן אע"ג דלרבי שמעון שחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה הך שחיטה ראויה קא חשיב לה אבל ביום הכפורים פליג משום דאין לוקה ומשלם: והודה לאחד מהן. על חלקו ומודה בקנס פטור: מהו. לחייבו לשלם לחבירו את חלקו כשיבאו עדים:
דלא

תוספות

כיון ששחט בה פורתא אסרה. ואפילו למ"ד אין לשחיטה אלא בסוף נאסרת בפורתא קמא שהאיסור תלוי במעשה ולא בשחיטה כדקאמרינן בהשוחט (חולין דף מ.) אע"ג שאמר המשתחוה לבהמת חבירו לא אסרה עשה בה מעשה אסרה וההוא פורתא לא מחייב בתשלומי ד' וה' ואפילו למ"ד ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף כדאמרינן לקמן דבעינן וטבחו כוליה באיסורא: **איסורי** הנאה ולא דמריה קשחיט. וא"ת ולמה לי טעמא דלא דמריה קשחיט תיפוק ליה דאין זה טביחה דמתתך בעפר בעלמא הוא כדאמרינן בהשוחט (שם) גבי השוחט חטאת בשבת בחוץ לע"ז חייב שלשה חטאות ופריך אשחוטי חוץ לא ליחייב מתתך בעפר הוא דאסרה בשחיטה פורתא לע"ז ויש לומר דהתם נמי לא פריך אלא משום דבעי ראויה לפתח אהל מועד וכיון דנאסרה בשחיטה פורתא תו לא חזי לפתח אהל מועד ואם תאמר ומה בכך דלאו דמרה קטבח הא כל טובח נמי לאו דמריה קטבח דמכי שחט בה פורתא קנייה בשינוי מעשה ויש לומר דלא חשיב שינוי מעשה לקנות בכך ואם תאמר ומ"ט דרבי מאיר דמחייב הכא והא בפרק כיסוי הדם (חולין דף פה. ושם) מפרש טעמא דר' מאיר דלא בעי שחיטה ראויה משום דגמר שחיטה משחוטי חוץ דדנין שחיטה משחיטה ואין דנין שחיטה מטביחה מטבוח טבח והכא אבל הכא דכתיב וטבחו אדרבה אית לן למילף טבי טביחה מטביחה ממאי דנילף טביחה משחיטה וי"ל דהכא איכא למימר דנין שחיטה דעבירה משחיטה דעבירה שאסור לו לגנוב ולשחוט משחוטי חוץ ואין דנין טביחה מטבוח טבח והכן שהיא שחיטת היתר והא דלא משני הכי בפרק כיסוי הדם (שם) משום דשוחט אותו ואת בנו פעמים ששוחט את הטריפה קודם שהוא (שוחט השנית) שחיטת היתר ועי"ל דדנין דבר הנאמר בסיני מדבר הנאמר בסיני אבל וטבוח טבח לא נאמר בסיני והא דלא משני התם הכי משום דלית ליה שינויי אחריני ומיהו קשה בריש פ"ב דיבמות (דף ח:) אמר דנין אחים מאחים ואין דנין אחים מאחיך אע"ג דשניהם עשר עבדיך אחים אנחנו לא נאמר בסיני וי"ל כיון דילפינן כבר בחד דוכתא דשמה שחיטה כגון באותו ואת בנו משום דהוי שחיטה משחיטה קסבר רבי מאיר יש לנו לומר כן בכל מקום ולהכי בתשלומי ארבעה וחמשה נמי שמה שחיטה וליכא למימר דאדרבה נילף בתשלומי ארבעה וחמשה טביחה מטביחה דשחיטה שאין ראויה לא שמה שחיטה ומיהא הוא הדין באותו ואת בנו דהא כיון דאיכא למימר הכי והכי סברא דדנין דבר הנאמר בסיני מדבר הנאמר בסיני:

וסבר לה כרבי שמעון דאמר דבר הגורם לממון כממון דמי. תימה דל"ל למימר דסבר כרבי שמעון לימא דר' מאיר לטעמיה דדאין דינא דגרמי דכל שכן דמחייב בדבר הגורם לממון דהא אמר בהגוזל קמא (לקמן דף צח:) אימור דאמר ר' שמעון דכממון דמי דבר שעיקרו ממון דבר שאין עיקרו ממון כגון שורף שטרותיו של חבירו מי שמעת ליה אם כן רבי מאיר דמחייב בשורף שטרותיו כדאמרינן התם (לקמן דף צח: ושם) דמאן דדאין דינא דגרמי מגבי ביה דמי שטרא מעליא כ"ש דמחייב בדבר הגורם לממון וי"ל דאיכא נמי סברא למימר איפכא דע"כ לא מחייב רבי מאיר אלא בדינא דגרמי כגון בשורף שטרות של חבירו וכיוצא בו שראוי השטר לכל העולם למכור ולגבות בו וכן במסכך גפנו על גבי תבואתו של חבירו ראויה התבואה לכל העולם אבל דבר הגורם לממון כמו שור הנסקל וקדשים שחייב באחריותן אינו ראוי אלא לזה שיפטר בו עצמו לא יחייב רבי מאיר להכי קאמר דסבר לה כרבי שמעון וי"מ דלהכי קאמר דסבר לה כרבי שמעון משום דרבי שמעון קאמר בהדיא דחייב ארבעה וחמשה בדבר הגורם לממון אבל ממאי דמחייב רבי מאיר בדינא דגרמי אין להוכיח שיחייב ארבעה וחמשה בדבר הגורם לממון וריצ"א מפרש דדינא דגרמי לא מחייב רבי מאיר אלא מדרבנן כדמוכח בסוף הכונס (לעיל דף סב) [ע' תוס' לעיל נו. ד"ה חמור]: **מכלל** דבכולה מתניתין מודה. קצת קשה דמה דיוק הוא זה: **טבח** והודה לאחד מהם מהו. אליבא דמ"ד (לקמן דף עה.) מודה בקנס ואחר כך באו עדים פטור מיבעי ליה דע"כ כשיש עדים בדבר מיירי דאי באין עדים בהודאה לא יתחייב בשום ענין:
דלא

עין משפט נר מצוה

פה א מיי' פ"א מהל' גניבה הל' י טוש"מ סי' שנ:

ליקוטי רש"י

אמאי פטרי רבנן. מ"ט דרבנן דפליגי אדרבי מאיר ופטרי מקנס ארבעה וחמשה הואיל ומוזכרת על ידי אחר אוקימתא בה שחיטה ראויה היא מדאורייתא וכו'. כיון דשחט ביה פורתא אסרה. דאמר מר (חולין דף מ.) היתה בהמתו מזידה דעלה לפני עבודת כוכבים כיון ששחט בה סימן אחד אסרה. ולא דמריה קא טבח. דהא איתסרא עליה ותוכלו בתשלומי ארבעה וחמשה טביחה כתיב נהו ועד גמר שחיטה לא מיחייב ומקמי גמר שחיטה איתסרא בהנאה על עבירה ותשלום שמשה אפקדה מיניה דלא איתא לא הדרא מיניה ולאו דמריה היא. באומר בגמר זביחה הוא עובדה. לעבודת כוכבים אינו עובד לעבודת כוכבים עד גמר זביחה. החזירו שומר לבעלים מוחזר. דאמר ליה הורא אשלמת לי הורא שלימית לך. דבר הגורם לממון כממון דמי. והאי נמי אע"ג דלא שוי מידי גורם לממון הוא דכי ליתא בעי לשלומי ליה הורא שלימא [כתובות לד:]. קדשים שחייב באחריותן. אגונב הקדש שהקדישו בעלים וקבלו עליהן באחריות כי קא טבח דמריה קא טבח דדבר הגורם לממון כממון דמי [לקמן עו.]. קדשים שחייב באחריותן משלם ארבעה וחמשה משום דגורם לממון הוא ואע"ג דהקדש לאו ממון בעלים הוא והקדש לא מיחייב קנס שם [כתובות שם]. גנב משל אביו וטבח ומכר ואח"כ מת אביו. אבל מת אביו ואח"כ טבח ומכר תגא בסיפא דפטור משום דלא ידע אי מיתת אביו ולא הוא טובח ומוכר [לעיל ע.].

מסורת הש"ס עם הוספות

א) [כתובות לג. וש"נ], ב) לעיל מה. לקמן עו: [כתובות לד.], ג) [פסחים כט: וש"נ], ד) עיין תוס' ב"ב צד. ד"ה נותן, ה) לקמן עד: ו) [ע"י תוס' כתובות לג: ד"ה יש נגח], ז) [ע"י תוס' ב"מ נו. ד"ה ואשם], ח) ע"י לב:, ט) עיין לקמן עב., י) עב., כ) עיין ע"ז לד: רש"י ד"ה באומר ותוד"ה וכי (גליון מהרש"א), ל) עב., מ) עיין תוס' לקמן צו. ד"ה דגזל (הגהות ר"ב פרענקל), נ) [ד"ה דנין], ס) לקמן ק ע"א.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה חייב לשלם כפל ד' וה' דלא"ג:

גליון הש"ס

גמ' ואפילו חמשה חצאי בקר. עיין לעיל דף מ ע"ב תוספות ד"ה כופר שלם:

תורה אור השלם

א) כִּי יִגְנֹב אִישׁ שׁוֹר אוֹ שֶׂה וּטְבָחוֹ אוֹ מְכָרוֹ חֲמִשָּׁה בָקָר יְשַׁלֵּם תַּחַת הַשּׁוֹר וְאַרְבַּע צֹאן תַּחַת הַשֶּׂה: [שמות כא, לז]

הגהות וציונים

א] בכתובות נוסף אמרי כי קא פטרי רבנן: ב] בכתובות וכת"י ליתא, ועי' דק"ס: ג] בכת"י הוא (וכדלעיל): ד] בכתובות הגי' שור הנסקל לאו דידיה הוא דקטבח וכ"ה בכת"י אחר, ועי' דק"ס: ה] תיבות "והועד בבית שומר" ליתא בגמ' כתובות ובכת"י (וכתב בדק"ס דכ"ה נכון דשור שהמית אפילו תם נסקל כדתנן לעיל מא ע"א): ו] ונגנב מבית שומר כצ"ל (גליון) ובכת"י ונגנבו גנב מבית שומר: ז] "ומכר" מיותר (רש"ש): ח] צ"ל נמצא (כת"י): ט] דפרי' דאי מיתביד: י] להוסיף ניתהו (ב"ש): כ] נדצ"ל שחיטה דעבירה שאסור לו לגנוב ולשחוט משחוטי חוץ (באה"מ): ל] עיין מהרש"א, יעב"ץ ורש"ש.

דלא אכלי בשרא דתורא. לפ"ז לקדקמי מעמו על דבר: ומאי שנא סיפא. כיון דרישא לפי' לפ עמד בדין [קמ"ל דממנח] דממנח בקר ולפי' ממנח מנלי בקר סיפא כממנח מנלי ומחר כך עבח ומכר למה לפ יהלם לשלם לפי' ומחר כך עבח מדקתני ממנימין השומע מוכן בעזרה מיב: אינה לשחיטה אלא לבסוף. הלכך כל כמה דעבח דמריה קפ עבח ומנמר שמיטה הוא דמיתסר בהנאה: כגון ששחט מיעוט מימיו בחוץ וגמרן בפנים. מ"ו השלימן לרוב לנגמר מביאה הוא למיתסרא ועד השתא למריה קפ עבח: אינה לשחיטה. לפ שמיטה נקרלת שלפ לבסוף ופקפ מיהם לענין הממנח מקדשים מוך למקומם לו מוך לזמנן לו ממנח שלפ לשמן אינה ממנח מלי"כ מיב נמוך ועד סוף: מתחילה ועד סוף כיון דשחט בה פורתא אפרה איהך לא דמריה קא מבח א"ל רב הונא בריה דרבא כי קא מחייב אההוא פורתא א"ל רב אשי לא תידחי ומבחו כולו בעינן וליבא אלא קשיא א"ל הכי אמר רב גמדא משמיה דרבא בגון ששחט מקצת סימנין בחוץ וגמרן בפנים איבא דמתני לה אהא[ח] א"ר שמעון משום דרבי לוי סבא אינה לשחיטה אלא לבסוף ור' יוחנן אמר ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף א"ל רב חביבי מחוזנאה לרב אשי לימא קסבר רבי יוחנן [א]חולין שנשחטו בעזרה לאו דאורייתא דאי

דלא אכלי בשרא דתורא ואלא מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא א"ל רישא קרינא ביה ומבחו כולו באיסורא סיפא לא קרינא ביה ומבחו כולו באיסורא: השוחט ונמצאת טריפה וכו': א"ל רב חביבי מחוזנאה לרב אשי ש"מ [ט] אינה לשחיטה אלא לבסוף דאי ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף כיון דשחט בה פורתא אפרה איהך לא דמריה קא מבח א"ל רב הונא בריה דרבא כי קא מחייב אההוא פורתא א"ל רב אשי לא תידחי ומבחו כולו בעינן וליבא אלא קשיא א"ל הכי אמר רב גמדא משמיה דרבא בגון ששחט מקצת סימנין בחוץ וגמרן בפנים איבא דמתני לה אהא[ח] א"ר שמעון משום דרבי לוי סבא אינה לשחיטה אלא לבסוף

דאי

המס[ד] לומס לנמיכם ולפ נעומיכם לנמיכם לבל ממון דהכא שהכפל ד' וה' יוצלין ממנו דהיינו דהמה הוא מוריש לנמיו לפיכך זה הקנס מוריש לנמיו ועוד נראה לר"י דדבא ורב נחמן דהכא לפ פליגי מקוגיא דדבה ומדי דפרק נערה (שם.) דמירי הכא כולה מחניתין כשעמד בדין ואמרו ליה חייב לחה לו דהכ"ג חלס מוריש לנמיו לנמיו קנס ניון דל"ל חייב לחה לו ולפ שייך השתא למפרע לריעה ליפלוג בדידיה בעובא ומכר בחי אין עמד בדין לפ עמד בדין השתא ליה לממי כולה בעמד בדין דמו לפ הוי קנס דשפ"ה בשפיפ מת מדי ואמ"כ עבח למפרע[ט] משום לנמיו ומאמו כולו בחקורת ולימ ומיהוש זה אינו יכול להשמיענו אלפ מת מדי ואמ"כ עבח ומכר אלפ מעיקרא למפרע ליה ממשה בקר לחר רחמנא ולפ ממשה בקר והיינו טעמא למפטר בשפיפ פרק שפיר לדיפלוג ולימני בדידיה למה לנריס לחורים כשעמד בדין ואמר[י] לו לפ הן לו אבל לפ עמד בדין פירוש שלפ היה חייב לחה לו ולפ שייך השתא לחר רחמנא ואמ"כ עבח ומכר[כ] לו לפ הן לו אלפ חייב לחה לו[ל] ולפ כן בחנם נקט בשפיפ מת מדי ואחר כך עבח דמה הענין לפי' עבח ואחר כך מת נחי ולקח נראה דוחק פירוש זה דאחר דמועלת העמדה בדין דחייב לחה ליחן לו לענין שחעוב כלילו זכה שיכול להורים לנמיו לפ כן גם לענין זה מועיל שיחעוב[מ] כלילו נחייב לנמיו ה' בקר שלמים שהכה הוא מחייב לשלם לחמי ולפ מכחם ור"י הלבן מפרש דבכל קנס אדם מוריש לנמיו[נ] והיה לפרק נערה (שם) לענין קרבן שבועה מיירי כמו שהוכח מחילת הסוגיא לענין קרבן שבועה שאלפ חמי לרבה ועל זה השיב כי קלחינן ממון הוי לרבי שמעון להחייב עליו קרבן שבועה להוריש לנמיו שלפ מת ומבועתו לחר מיתת לחיסם קנס שהיית חייב לחבוע והעמידך בדין ותחייבה לו בדין וכפר ובשבע ואחר כך הרה הוחיל ואגלאי מילחא דבעת מיתת לחיסם קנס שהיית חייב לחבוע והעמידך בדין ותחייבה לו בדין וכפר ובשבע ואחר כך הרה הוחיל ואגלאי מילחא דבעת שנפל ליד היורשים כבר היה ממון חלל לחיסם שהרי כבר עמד עליו בדין ונחחייב לו ולפ היה יכול להודות ולהפטר מהן לפ כן לגבי דילהו לין עקרו קנס וס"ל לומיל לפקדון דקרא ונחחייב עליה קרבן שבועה חלל לפ לפ עמד בדין לפ"פ שהיורש יורשו מכל מקום לין לומיל לפקדון ולפ נחחייב בשבועתו קרבן שבועה אפי' העמידוהו בדין ונחחייב להו בדין ואחר כך עבח בשבועתו כפר ושבע והודה שהרי עיקרו קנס והס[ס] לשמר שמר הכי לשלטיך קלפ וכיון לעמדה בדין ובגרה ואחר כך שמח להשם כי קלפ יליף מיבה קלפ יליף[ע] מכל מקום לין לומיל לפקדון לפ"פ שע"י יהודה לפ ליל הלפ עבמיו הוחיל ואחילמו קנס לגבי דידה ודידיה[פ] לפי' שמח שחר שבגרה עיקרו קנס מיקרי לגבי הלפ ולפ נחחייב קרבן שבועה (שם לף לנ. ושם[צ] ד"ה יש) דלקמני יש בגר בקבר ופקפ לפ מי לין בגר ולפ פקפ לפ ולשמי פקפ לפ כשיש בגר בקבר שהי לשלין לו מכחו יהיה לו מכחו יהודה שיורש לפ שמו כיון דקנס נשי בר יהודה הוא ויש לומר להשם לין יכול לזכות מכשה שהשם לפ היתה לרוויה לזכות בו מעולם[ק] ושם שלמר ומי שמי מעיקרא יש בגר בקבר ודשה הוי היקף יכול להיות שלפ שמה הלפ לינה יכולה להוריש לדקלמר בשעת שחריתה יש בגר בקבר ופקפ לפ ויש לומר דשעת קריתה היא שעשה ופשם דהוי ממונא ומורשת שפיר לשה לע"ג דשעת ופשם לפקפ לקנס נפרק נערה (שם לף מח:) לפ הפפיקה לעמוד בדין עד שמת הלפ הרי הן של עלמה משמע לחשעת ופשם שלי מדקתני הרי הן לשון רשם היינו דוקא לענין גבית הלפ לפקפ לקנס כדלמיל ומן הלין השוכר עמה לשי הערה ממשים וגו' ודרשינן[ר] הלחת שכיפה ני מכלל לשיכה חשעת ופשם ופשם ולין דרשים[ש] חלת לשר עינה מכלל לשיכה חשעת ופשם לפשם שלפ שכיפה לפ"פ שהשוכר המלנם מן הקנס לפי שלין יכולה להורים שלפ זכתה בו חשעת ופשם לחוי ממונא לפ מפטר: **דאי** ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף מבי שחיט פורתא בו. ממלי לשיב לחמנה לחולין בעזרה ולשמוטי חוץ לפ מלי למפרע לי ישנה לשמיטה מתחילה ועד סוף מכי שמטה פורתא לחרה ולידך ממתך עפר בעלמא הוא מע"ג לשיכה למימר לשמיב לשהוה פורתא כמו שלפרש בגמוך[ת] לכיון לשלן שפ פסול לחר שלפ שחטו חוץ לגבו לשיכה למימר לשהכי שיב לשמנה לפל לשם עמו לז יש לפטור לפיהו לפ"ל יש ישנה לשמיטה מתחילה ועד סוף כיון לשמיטה שמיטה הוי כשתתך עפר בעלמא: **כי** קשחיב אההוא פורתא מחייב. מימה כיון לסוף השמיטה פוסלת לין לו להשתיב לפורתא קמא לפיהו לפ"ל יש ישנה לשמיטה מתחילה ועד סוף כלשמע בפ"ב לחולין (לף כט:) לפרין מהשיל לשירע לה פסול בשמיטה בין קודם פסולה בין לשחר פסולה לין ממשה בגדים בהשתה קודם פסולה ממשה בגדים לשחר פסולה לין ממרת יש ישנה לשמיטה מתחילה ועד סוף ניפלוג נמי בשמיטה ומשני מתקלקלה בשמיטה קלמרת כיון דמתקלקלה בשמיטה לסוף ניגלי מילחא למפרע דמעיקרא לשו שמיטה היא כלל ושומו קלקול מפ' ר"ת דלשו דוקא מתקלקלה סוף השמיטה כגון טחר ומעקר לגל לפי' מתקלקלה ע"י מלחכה שעשה בשעת שמיטה דומיא דשירע לה פסול בהזאתה דמיירי בפסול מלחכה דלי לשו הכי לכתי מקשה לו ניפלוג נמי בשמיטתה בפסול מלחכה לחמת משמע התם לפפ' ל"ד יש ישנה לשמיטה מתחילה ועד סוף כשירע פסול בשעת שמיטה שמיטה ו"ל להכי[ש] נמי ס"ת לשקשוי לית לשל לשי מקלק לית שפיר: **לימא** קסבר רבי יוחנן חולין שנשחטו בעזרה לאו דאורייתא. ומקשה דידיה מדידיה למיהו גופיה ממר בפרק השור מקדש (קדושין דף מ:) מוקן שנשחטו בעזרה לחוריעתא ולית לה מקרא:

דאי

מסורת הש"ס עם הוספות

ס) פסחים סג. מוקן כט: [לו. קכג. זבחים ל. ג) מא:, ד) מג., ה) ושם הא בדף לח:, ו) כתובות מ:, ז) שם, ח) בי"בבר הבא.

הגהות וציונים

ט) [חולין כט ע"ב וע"ל ר"ש בן לקיש] (גליון): י) רש"ל (גליון) נראה דהיינו "קאמר רחמנא" שהוסיף המהרש"ל ע"ל אחרי תיבות "דחמשה בקר": ג) "או" ליתא בדפו"י וכצ"ל: ד) נדצ"ל כי קאמר רבה: ה) צ"ל פשוט: ו) צ"ל ואמרו (בדפו"ר ואמר"): ז) צ"ל אמרו (בדפו"ר אמ"): ח) אבל כפל משלם שהרי עמד בדין וא"ל חייב אתה ליתן ויכול להודיש לבניו. הערוך מחילופי גרסאות (גליון): ט) צ"ל אמרו: י) בדפו"ר נוסף ליתן לו: כ) נדצ"ל שייחשב: ל) אפי' לא עמד בדין וא"כ סוגיא דהכא איירי בלא עמד בדין. הערוך מחילופי גרסאות (גליון): מ) נדצ"ל בהא (באה"מ): נ) ואפ"כ יליף מוכחש דפטור מקרבן שבועה. הערוך מחילופי גרסאות (גליון): ס) שקודם שבועה לאחר העמדה בדין היתה שלו בחורת קנסא ומשבועה היא שלה ע"י קנס. הערוך מחנ"ל (גליון): ע) שהרי מתה כשהיא נערה. הערוך מחנ"ל (גליון): פ) נדצ"ל דידה:

פו א מי' פ"ג מהלכות גניבה הלכה ח ופ"ג מהלכות שמיטה הל' ג ופ"ח מה"ב:

ליקוטי רש"י

אינה לשחיטה אלא לבסוף. לין השמיטה קריים שמיטה אלא בסופה [חולין כט:]. לא דמריה קא מבה. שכבר פיסדה ממנו קודם שמיטה ונפסלים עליו והוה ליה כמו שהפליגה לאור קודם שמיטה למשלם קנין וכפל ומו לא [ציל עא: ועי"ש בליקוטי רש"י]. וגמרן בפנים. לפיכך ומעמו כולו קודם שנפסלים מהלכה [ילקוט עמוד ב']. ישנה לשחיטה. הכל קרוי שמיטה [חולין שם]. חולין שנשחטו בעזרה דאורייתא. קסבר מיקרו לאו לפוריתא לא מיפוד שמיפוד ולא מיפוד הנאתו ולא ליכוס (ער' ליקוטי רש"י נקמן ע"ב מיכוד הרמבן) אלא מדרבן דילמא אתי למימר קדשים שנפסלו לאחר שחיטתן הן שלא מוכן דמן וקל ממהני מיידיהו ואתי ליכוס מקדשים שלא מוכן דמן [קידושין נח.].

דאי ס"ד דאורייתא מכי שחיט לה פורתא אסרה אידך לאו דמרה קא טבח א"ל רב אחא בריה דרבא כי קא מחייב נמי אההוא פורתא א"ל רב אשי לא תידחיה וטבחו כולו בעינן וליכא אלא קשיא א"ל הכי אמר רב גמדא משמיה דרבא כי קא מחייב כגון ששחט מקצת סימנין בחוץ וגמרן בפנים:

מתני' גנב על פי שנים וטבח ומכר על פיהן ונמצאו זוממים [א]משלמין הכל גנב על פי שנים וטבח ומכר על פי שנים אחרים אלו ואלו נמצאו זוממין [ב]הראשונים משלמין תשלומי כפל ואחרונים משלמין תשלומי ג' נמצאו אחרונים זוממין [ג]הוא משלם תשלומי כפל והן משלמין תשלומי ג' אחד מן אחרונים זוממין[א] בטלה עדות שניה אחד מן הראשונים זוממין [ד]בטלה כל העדות שאם אין גניבה אין טביחה ואין מכירה:

גמ' איתמר [ב]עד זומם אביי אמר [ה]למפרע הוא נפסל רבא אמר מכאן ולהבא הוא נפסל אביי אמר למפרע הוא נפסל מההוא שעתא דאסהיד הוה ליה רשע והתורה אמרה [א]אל תשת רשע עד רבא אמר מכאן ולהבא הוא נפסל עד זומם חידוש הוא דהא תרי ותרי נינהו מאי חזית דציית[ג] להני ציית להני הלכך אין לך בו אלא משעת חידוש ואילך איכא דאמרי רבא נמי כאביי סבירא ליה דאמר למפרע הוא נפסל והכא היינו[ד] טעמיה דרבא
משום

רש"י

דאי ס"ד דאורייתא. היכי מתרץ רבי יוחנן למתני' הא בפורתא קא מתסרא לה: כי קא מחייב. בתשלומין: אההוא פורתא. מחייב דכי היכי דהוי שחיטה לענין חולין בעזרה בתחילתה הוי נמי טביחה לענין תשלומין: וגמרן בפנים. דליכא וטבחו כולו קודם שנאסרה בהנאה: מתני' משלמין לו את הכל. ובגמ' מוקי לה כשהוזמו תחלה על הטביחה: והאחרונים משלמים ג'. לשור וכגון שהוזמו אחרונים תחילה דאי עדי גניבה הוזמו תחילה בטלה לה עדות טביחה דדלמא בעלים מכרוהו לו וכי מיתזמי אמאי משלמי: בטלה עדות שניה. והוא משלם כפל משום ראשונים והן פטורין דאין עדים משלמין ממון על שיוזמו שניהן[ט]: בטלה כל העדות. והוא פטור והן פטורין ואפי' חזרו והוזמו אחרונים אחרי כן אין משלמין שהרי בטלה עדותן כבר והוכחשו דכיון דלא גנב לא טבח והכי לא מחייבו אלא אעצמו הייתם שסתרו[י] גופה של עדות[כ] וכ"ש אם הוזמו שנים הראשונים תחילה שעדות שניה בטלה אלא שמזמן שלא הוזמו[ל] אלא אחד בטלו שתיהן אבל כשהוזמו שניהם לא בטלה עדות ראשונה אלא משלמין כפל: גמ' למפרע נפסל. העד נידון והוזם על עדות זו בא"ר כל העדיות שהעיד בינתים פסולות למשעה שהעיד עדות זו נפסל: מכאן ולהבא. משהוזם: אל תשת. ידך עם רשע:
פסלא

תוספות

דאי ס"ד דאורייתא מכי שחיט בה כו'. משמע דאי הוה מדרבנן הוה חשיב דמרה שפיר ומתוך כך היה נראה לדקדק דתקרובת ע"ז אסורה בהנאה דאורייתא מדקאמר לעיל[ד] ור"מ שוחט לע"ז אמאי מחייב כיון דשחט פורתא אסרה אידך לא דמרה קטבח ואי דרבנן הוה חשיב שפיר דמרה ומיהו יש לדחות דתקרובת ע"ז [°]אפי' לא אסורה בהנאה אלא מדרבנן חשיב ליה שפיר לאו דידיה כיון דאסרו חכמים בכל הנאות דאפילו קידש בו אין האשה[ה] מקודשת כדתנן[ו] בתוספתא דקדושין (פ"ד) המקדש ביין נסך (ובע"ז[ז]) ובערלות לבעים כו' אע"פ שקדש בדמיהן אינה מקודשת אבל חולין בעזרה אי הוי דרבנן וקידש בו את האשה מקודשת לכך חשיב דמריה דבסוף האיש מקדש (קדושין דף נח.) קתני גבי חולין שנשחטו בעזרה רבי שמעון אומר מקודשת ופריך אלמא קסבר רבי שמעון חולין שנשחטו בעזרה לאו דאורייתא כו' ומיהו איסור אכילה דהוא ודאי דאורייתא יש לדקדק משמעתין לעיל[ח] דפטרי רבנן שוחט לע"ז משום שחיטה שאין ראויה ואי איסור אכילה לא הויא אלא מדרבנן לא היה נחשב בכך שחיטה שאינה ראויה כמו מעשה דשבת למאן דאמר דרבנן[ז] וא"ל דאי אסור באכילה דאורייתא היינו על כרחך משום דהוקשו[ט] למת[י] מהאי טעמא נמי תיאסר בהנאה כמת וי"ל[כ] כיון דכתיב ויאכלו זבחי מתים לאכילה איתקוש ולא להנאה: **רבא** אמר מכאן ולהבא הוא נפסל. תימה [דגרים] חזקת הבתים (ב"ב דף לא. ושם[ל]) אמר זה אומר של אבותי (א) וזה אומר של אבותי האי אייתי סהדי דאבהתיה היא ואכלה שני חזקה והאי אייתי סהדי דאכלה שני חזקה אמר רב נחמן אוקי אכילתא בהדי אכילתא ואוקי ארעא בחזקת אבהתיה אמר ליה רבא והא עדות מוכחשת היא והשתא אמאי הוי מוכחשת הא רבא אית ליה הכא מכאן ולהבא הוא נפסל ואית לן למימר לדידיה אאכילה דאיתכחוש איתכחוש ואאבהתא דלא איתכחוש לא איתכחוש מידי דהוי אשנים מעידים אותו שגנב וטבח והוזמו אטביחה לרבא דאמר מכאן ולהבא הוא נפסל אע"ג דתוך כדי דיבור כדיבור[מ] דמי כיון דמההיא טעמא דקא מתזמי הוא דפסלי אטביחה דקמיתזמי איתזום אגניבה דלא איתזום לא איתזום כדמוכח לקמן ולהאי טעמא דמפרש משום חידוש ניחא[נ] אבל טעמא[ס] דהוי משום פסידא ללקוחות קשה דאין נראה דנקט לקוחות דוקא מדלא קאמר איכא בינייהו כל עדות שאין לענין לקוחות וי"ל דלמאי דמסלק התם[ע] בין אותו[פ] עדות לעדות אחרת ניחא דכיון דהוחזקו משקרים על אותה קרקע תו לא מהימני עלה אבל הכא אע"פ שהוחזקו משקרים על הטביחה לא הוחזקו משקרים על הגניבה דלא חשיב ליה כאותה עדות: **אין** לך בו אלא משעת חידושו ואילך. אין להקשות מנא ליה דמהימני המזימין לפוסלן נימא דאין לך לרבויי אלא חידושו ועשיתם לו כאשר זמם אבל אין נפסלין דודאי כיון דמשלמין ממון ונהרגים כ"ש דנפסלין דלא המניהו רחמנא לחצאין אבל קשה לרב חסדא דאמר בחזקת הבתים (ב"ב שם:) שתי כיתי עדים המכחישות זו את זו בהדי סהדי שקרי למה לי אם כן אין חידוש מה שנפסלין אדרבה מה שהמוזימין כשרים הוי חידוש לרב חסדא והתם בעי למימר דרבא כרב חסדא וי"ל דלמאי דבעי למימר התם דרבא כרב חסדא לא הוי טעמא דרבא משום חידוש אלא משום פסידא ללקוחות ומסקנא[צ] דהתם דמוקי לה כרב הונא דאמר זו באה בפני עצמה כו' הוי חידוש מה שנפסלין קמאי והא דמשני רבא בפרק כל הנשבעין (שבועות דף מז. ושם) אליבא דרב חסדא מתניתין דראש השנה לאו משום דס"ל כוותיה ועי"ל דלרב חסדא נמי הוי חידוש מה שנפסלין דלאי והאי דחשיב להו סהדי שקרי בשתי כיתי עדים אינו אלא מספיקא ואם היו שנים מן השוק מעידין פלוני לוה מפלוני מנה ואחת משתי כיתי עדים הללו המכחישות זו את זו אומרת לא לוה לא הייתי מוציא ממון מספק ואלו[ק] המוזמים פסולים לגמרי אפי' להחזיק הממון על פיהן הלכך חידוש הוא ולגבי הכי אין לך בו אלא משעת חידוש ואילך לחושבם כודאי פסולין[ר] ולפי זה הוה מצי למימר[ש] דאיכא בינייהו כל שטרי מלוה ומקח הבאין להוציא דלטעמא דפסידא דלקוחות נאמנים להוציא אלא דלא חשיב אלא מילתא דאיכא בינייהו בין לרב הונא בין לרב חסדא[ת] ואם תאמר ולמה הוי חידוש כלל והלא מן הדין יש להאמין בתראי במיגו דאי בעו הוו פסלי לקמאי בגזלנותא ובשתי כיתי עדים המכחישות זו את זו ליהמני בתראי במיגו בין לרב הונא בין לרב חסדא ואור"י דלא שייך מיגו אלא באדם אחד אבל בשני בני אדם לא שייך מיגו דאין דעת שניהם שוה ומה שירצה לטעון זה לא יטעון זה ועוד נראה דקלא דמי האי מיגו למיגו במקום עדים שהרי יש עדים כנגד האי מיגו להכחישם ואע"פ שיש כמו כן עדים עם המיגו אין בכך כלום [ועוד[א]] דלא עדיף מיגו מעדים שאם היו עדים מסייעים לאלו לא היה להם כח להכחיש את אלו דהא תרי כמאה[ב] וכ"ש מיגו והא דאמר בפ"ב דכתובות (דף יט: ושם) שנים החתומים על השטר ואמרו קטנים או אנוסים היינו כו' אם אין כתב ידם יוצא ממקום אחר הרי אלו נאמנים האי לאו מיגו הוא שאין השטר מתקיים אלא על פיהם והפה שאסר הוא הפה שהתיר כדאמרינן התם בההוא פירקא (דף כב) מנין להפה שאסר הוא הפה שהתיר ופריך הא למ"ל קרא סברא הוא ובשנים החתומים על השטר ומתו ובאו ב' מן השוק ואמרו קטנים או אנוסים או פסולי עדות היו דאמר התם דאי כתב ידם יוצא ממקום אחר אין נאמנים אלא הוו תרי ותרי נ"ל דפסולי עדות דקאמר היינו קרובים דאי גזלנים הוי אלו נאמנים אפילו היו בפניו ועוד יש פירושים אחרים ואין להאריך כאן: **מכאן** ולהבא הוא נפסל. נראה שאם לא נראה השטר עד לאחר הזמה אף על פי שזמנו מוקדם להזמה מודה רבא דלא מכשרינן בהו[ג] דמי יודע שמא אחר הזמה כתבו אלו המוזמים זה השטר והקדימו זמנו והא דאמר דאין נפסל למפרע היינו בשטר שנראה קודם הזמה:
משום

עין משפט נר מצוה

פז א ב ג ד מיי' פכ"א מהל' עדות הל' ו:
פח ה מיי' פי"י מהל' עדות הלכה ד סמג לאוין ריד טור ח"מ סי' לד סעיף ח:

ליקוטי רש"י

דאי ס"ד דאורייתא. דנפקא לן (קידושין נז:) בהו איסור אכילה מלכתב (דברים יב) כי ירחק ממך המקום וזבחת ואכלת בריחוק מקום דהיינו חוץ למחנה שכינה אתה זובח ואוכל ואי אתה זובח ואוכל בקרוב מקום ומשום דאין מפורש בהן לאו בהדיא באכילה איצטריך למילף להו איסור הנאה מהכא והכי משמע [לכלב תשליכון אותו] אותו שנאסר משום חוץ למחיצה אתה משליך לכלב דהא מהאי קרא ובשר בשדה טרפה נפקא לן איסור מחיצה כגון הוציא העובר את ידו בשעת שחיטה בפרק בהמה המקשה לילד (חולין דף סח.) אבל יש לך אחר הנאסר משום מחיצה ואי אתה משליכו לכלב ואיזה זה זה חולין שנשחטו בעזרה [פסחים כב.]. לאו דמרה קא טבח. שכבר אידלה ממנו קודם שחיטה ונאסרה עליו והוה ליה כמו שהשליכה לאור קודם שחיטה דמשלם קרן וכפל ותו לא [לעיל עא: ועיי"ש בליקוטי רש"י]. ונמצאו זוממים. כילד דין זוממין דקתני במתני' אבל אמרו להם המזימים הלא אתם מעידים עדות זו והלא הייתם עמנו אותו היום במקום פלוני כו' [מכות ב.]. עד זומם. העד נידון והוזם במשרי על עדות זו. למפרע. כל עדיות שהעיד מימנן ואילך פסולין שהרי משהעיד עדות זו הוא רשע. חידוש הוא. שנפסלין שנים בשביל שנים שאומרים עמנו הייתם דמאי חזית דקמכת אהני סמוך אהני אלא גזרת הכתוב הוא הלכך אין לך בו אלא משעת חידוש ואילך משעה שהוזם [סנהדרין כז.]. חידוש הוא. שלא מצינו בתורה כזו [זבחים ע.]. תימה הוא ודבר חידוש שאינו מצוי כה"ג [תמורה כב:]. שאינו דין אלא גזרת מלך בעלמא [כתובות לח.].

מסורת הש"ס עם הוספות

א) סנהדרין כז., ב) מכות ג., ג) מכות ה., ד) עא., ה) עא., ו) ע"ז כט:, ז) [ד"ה א"נ], ח) ב"ב שם ע"ב, ט) לקמן ריש עג ע"א, י) עיין עוד תוס' סנהדרין כז. ד"ה אין, כ) שבועות מב ע"א.

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה רבא וכו' זה אומר של אבותי ואכלתיה שני חזקה וזה אומר של אבותי ואכלתיה שני חזקה האי אייתי סהדי:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה דאי וכו' אפי' לא אסורה בהנאה אלא מדרבנן. עיין חולין דף קטז ע"א תד"ה אלא מתרמי:

תורה אור השלם

א) לֹא תִשָּׂא שֵׁמַע שָׁוְא אַל תָּשֶׁת יָדְךָ עִם רָשָׁע לִהְיֹת עֵד חָמָס: [שמות כג, א]

הגהות וציונים

א] צ"ל זומם, וכן בסמוך (וכ"ה במשניות ובר"יף ובראש ובכת"י כאן): ב] כת"י ודפו"ר דציית: ג] בכת"י והיינו במקום "והכא היינו" או שצ"ל ומעמא (עי' סנהדרין כז ע"א כי אין כאן הכא עם התם ולא שייך לומר "והכא", דבש תמר): ד] בדפו"ר שתסרה (וכ"ה לשון הגמ' מכות ה ע"א): ה] צ"ל הזום (ב"ש, וכ"ה בכת"י): ו] דפו"ר קידש בו את האשה אינה מקודשת: ז] צ"ל כדתני (רש"ל, וכ"ה בכת"י): ח] מהרש"ל מ"ז: ט] צ"ל דהוקשה: י] נדצ"ל דר"ל (באה"מ, וכ"ה בכת"י): כ] כוונתם ליישב דלא לימא ההיא דח"ה איירי דהעידו תוך כדי דיבור. העתק מחילופי גרסאות (גליון): ל] דדוקא גבי הזמה אמרינן מכאן ולהבא דחדוש ולא גבי הכחשה. העתק מחילופי גרסאות (גליון): מ] צ"ל לטעמא (ב"ש, וכ"ה בכת"י): נ] צ"ל אותה: ס] צ"ל ולמסקנא (ב"ש, ובכת"י וכמסקנא): ע] נדצ"ל ואילו: פ] ומשעת העדות עד הזמה [ההן] כמוכחשים והוה ספק פסולין. העתק מהגיה (גליון): צ] בי' ת"ח וכן הוא בתוס' פרק ח"ה (גליון): ק] צ"ל ביה (ב"ש).

משום פסידא דלקוחות מאי בינייהו דאסהידו ביה[א] תרי לחד ותרי לחד אי נמי דפסלינהו בגזלנותא להך לישנא דאמרת משום חידוש ליכא להך לישנא דאמרת משום פסידא דלקוחות איכא אמר רבי ירמיה מדפתי עבד רב פפא עובדא כוותיה דרבא רב אשי אמר הלכתא כוותיה דאביי [ו] והלכתא כוותיה דאביי ° ביע"ל קג"ם: תנן גנב על פי שנים וטבח ומכר על פיהם ונמצאו זוממין משלמין את הכל מאי לאו שהעידו על הגניבה וחזרו והעידו על הטביחה והוזמו על הגניבה וחזרו והוזמו על הטביחה ואי סלקא דעתך למפרע הוא נפסל הני כיון דאיתזמו להו אגניבה איגלאי מילתא למפרע דכי אסהדו אטביחה פסולין הוו אמאי משלמין אטביחה אמרי הכא במאי עסקינן כגון שהוזמו על הטביחה תחילה אמרי סוף סוף כי הדרי מיתזמי אגניבה איתלאי מילתא דכי אסהדו אטביחה פסולין הוו אמאי משלמי אטביחה והלכתא שהעידו בבת אחת והוזמו לימא כתנאי ° היו שנים מעידין אותו שגנב והן מעידין אותו שטבח והוזמו על הגניבה עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה הוזמו על הטביחה הוא משלם תשלומי כפל והן משלמין תשלומי שלשה א"ר יוסי בד"א בשתי עדיות אבל בעדות אחת עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה מאי בשתי עדיות ומאי בעדות אחת אילימא בשתי עדיות בשתי עדיות ממש בשתי כתות בעדות אחת בכת אחת בזה אחר זה וא"ר יוסי בעדות אחת בכת אחת בזה אחר זה כי מסהדי אגניבה והדר מסהדי אטביחה כי מתזמי אטביחה [א] עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה ואיתזמו להו אגניבה מהיכא תיתי הך אלא לאו בשתי עדיות בעדות אחת כעין שתי עדיות ומאי נינהו כת אחת בזה אחר זה אבל בעדות אחת בבת אחת לא וסברוה דכולי עלמא ° [ב] תוך כדי דיבור כדיבור דמי מאי לאו בהא קמיפלגי דרבנן סברי מכאן ולהבא הוא נפסל וכיון דמההיא שעתא קא מיתזמי אטביחה דקא מיתזמי איתזום אגניבה דלא מיתזמי לא איתזום ר' יוסי סבר למפרע הוא נפסל וכיון דמיד כי אסהידו הוא דמיפסלי כי איתזמו להו אטביחה איתזמו להו נמי אגניבה דהא תוך כדי דיבור כדיבור דמי אמרי אי תוך כדי דיבור כדיבור דמי דכולי עלמא למפרע הוא נפסל אלא הכא בתוך כדי דיבור כדיבור דמי קא מיפלגי רבנן סברי תוך כדי דיבור לאו

רש"י

פסידא דלקוחות. שהחתימוהו על שטר מכירה בינתים: מאי בינייהו. בין הני תרתי לישנא דרבא: תרי לחד. עמנו הייתם[א] ותרי אחריני לאחד דליכא חידושא: בגזלנותא. שלא הזימוהו[ב] אלא העידו שניים על אלו שהן גזלנין והכא ליכא למימר סמוך אהני דהא מילתא אחריתא היא: יע"ל קג"ם. סימני שמועות הן וזו אחד[ג] מהן עד זומם: פסולין הוו. ואין עדותן עדות:[ד] אמאי. משלמי על הטביחה: כי הדרי מיתזמי אגניבה. כשחוזרין ניזומין על הגניבה איגלאי מילתא כו': ה"ג והלכתא שהעידו בבת אחת והוזמו. ולא גרסינן והוזמו בבת אחת דכיון דהעידו בבת אחת ליכא למימר בשעת עדות טביחה פסולין הוו ואפילו אי אמרינן למפרע נפסל דהא תוך כדי דיבור הוה והזמה לא איכפת לן אי בבת אחת אי בזה אחר זה ובלבד שיוזמו על הטביחה תחילה: היו שנים מעידים אותו שגנב והן. עצמם מעידים אותו שטבח: בטלה כולה. ומשלמי כפל והוא פטור דכיון דלא גנב לא טבח ואפילו חזרו והוזמו על הטביחה פטורין[ה]: הוזמו על הטביחה. ולא על הגניבה: במה דברים אמורים. דהוא משלם כפל ולא בטל[ו] עדות גניבה בשתי עדיות: בכת אחת בזה אחר זה. שהעידו היום על הגניבה ואמרו באחד בשבת גנב ולמחר על הטביחה ואמרו בשני בשבת טבח: וא"ר יוסי. דכי אמרי להו סהדי עמנו הייתם ביום שני הוזמו אף על הגניבה שביום ראשון מהיכא תיתי הא: ומאי נינהו כו' אבל בעדות אחת בבת אחת. שהעידו על שתיהן זו בתוך כדי דיבור של זו ואמרו באחד בשבת גנב ובשני בשבת טבח והוזמו על שני בשבת ואע"ג[ז] דאאחד בשבת לא איתזום מיהו איגלאי מלתא דכי אסהוד פסולין הוו דסבר ר' יוסי למפרע הוא נפסל ובטלה כל עדות אותה שעה שכולה עדות אחת היא: כדי דיבור. לקמן מפרש: מכאן ולהבא. מיום שהוזמו ולא מיום שהעידו: אגניבה דלא מיתזמי לא איתזום. ואע"ג דבהדלי אסהידו ליה הא לא אמחיל פסוליהו מההיא שעתא דנימא אע"ג דאאחד בשבת לא איתזום מיהו שעת עדותן שעת פסלות היתה: איתזמו להו [נמי] אגניבה. האי איתזמו לאו הזמה דוקא (נקט)[ח] דלאו ממון אלא איפסלו להו אגניבה משום פסול עדות: לאו

תוספות

משום פסידא דלקוחות. י"מ דהא דחיישינן לפסידא דלקוחות היינו דוקא היכא דאיכא עדי מסירה דידעי שהשטר אמת ואין נראה דא"כ איכא בינייהו טובא היכא דאין עדים אלא החתומים על השטר: דאסהידו ביה תרי בחד ותרי בחד. משמע לפי שיש שני מזימים על כל אחד ואחד לא הוי חידוש ותימה מה בכך הרי תרי כמאה הוו[ט] ונראה לפרש דאסהידו ביה תרי בחד כגון שאין הניזומין מסייע[י] אחד לחבירו שאין האחד יודע כלום בעדותו של חבירו שראה אחד מחלון זה ואחד מחלון זה[כ] או בעולה אחר עולה[ל] ואלו שנים מזימים את שניהם שכך שוים אלו כמו אחרים ולא נקט האי לישנא אלא משום דמשתמע מיניה שאין המוזמין מסייעין זה את זה: אי נמי דפסלינהו בגזלנותא. והא דאמרי' בפרק זה בורר (סנהדרין דף כו:) דהכיא מתנה דהוו תמיהי[מ] עליה תרי גזלנין סבר רב פפא בר שמואל לאכשוריה משום דהא לא אכריזנא עלייהו ומסיק דגזלן דאורייתא לא בעי הכרזה ולא חיישינן לפסידא דמקבל מתנה אע"ג דפסידא דלקוחות לאו דוקא דה"ה דיש לחוש לפסידא דמקבל מתנה מ"מ פסלינן להיא מתנה דמיירי שכבר העידו עליהן בב"ד קודם שחתמו בשטר מתנה או לא נראית היא[נ] שטר מתנה עד אחר שנודע פסולן בב"ד ואע"ג דמתנה קודם יש לחוש שמא הקדימו כדפרישית לעיל[ס] ומיהו ההוא עובדא דפרק זה בורר (שם דף כז.) דקא אמר קמאי דידי גנב כו' לדיני נפשות פשיטא שיש לפוסלו למפרע והוי מצי למימר איכא בינייהו לענין דיני נפשות או לאסור אשה לבעלה ולענין גיטין וקדושין ועדות החדש דלטעמא דחידוש אין לפוסלן למפרע ולטעמא דפסידא דלקוחות פוסלין למפרע לכל אלו אלא דדחיק לאשכוחי דאיכא בינייהו לענין ממון:

והוזמו על הגניבה וחזרו והוזמו על הטביחה. וא"ת אפי' למאן דאמר מכאן ולהבא הוא נפסל תקשה דמכל מקום אם אין גניבה אין טביחה ומכירה וכשחזרו והוזמו על הטביחה אמאי משלמין וי"ל משום דקסבר הכחשה תחילת הזמה היא[ע]:

שהעידו בבת אחת והוזמו. דכיון שהעידו בבת אחת ליכא למימר בשעת עדות טביחה פסולין היו אע"ג דלמפרע הוא נפסל דכיון שהעידו בבת אחת כשרים היו כשהעידו על הטביחה כיון שהיו יכולין לחזור בהן על העדות של גניבה דתוך כדי דיבור הוה ועל מה שפירש בקונטרס דלא גרסינן והוזמו בבת אחת דבהזמה לא איכפת לן אי בבת אחת אי בזה אחר זה היה ובלבד שהוזמו על הטביחה תחילה קשה לר"י דמה מרויח בקונט' בהזמת טביחה תחילה דאי משום שאם הוזמו על הגניבה תחילה הוו מוכחשים על הטביחה ואכן אליביה דאביי משנינן דס"ל לקמן[פ] דהכחשה לאו תחילת הזמה היא א"כ גם כשהוזמו על הטביחה תחילה הוו מוכחשים על הגניבה מאחר שהעידו בבת אחת ותוך כדי דיבור כדיבור דמי כדאמר בסמוך לרבי יוסי דכי העידו בבת אחת והוזמו על הטביחה בטלה כל העדות משום דתוך כדי דיבור כדיבור דמי ואם באנו ליישב פירוש זה לסברת אביי דלקמן דסבר הכחשה לאו תחילת הזמה היא צריך לגרוס והוזמו בבת אחת אבל אין לחוש שאין הגמרא חושש עתה ליישב דברי אביי אלא במה שאמר למפרע הוא נפסל והולך ומתרץ לפי שיטת המקשה הסובר דהכחשה תחילת הזמה היא כדפרישית לעיל[צ] וכן לקמן[ק] כי משני מתני' לאביי אהא דאמר הכחשה לאו תחילת הזמה היא ומוקי לה כשהוזמו תחילה על הטביחה אין חושש לתרץ למאי דאמר אביי למפרע הוא נפסל כי לפי זה היה צריך להעמידה כגון שהעידו בבת אחת אלא לדלך הגמרא הוא שאין חושש לתרץ אלא הקושיא שמקשה לו:

הרי

עין משפט נר מצוה

פט א מיי' פ"י מהל' עדות הלכה ג:

צ ב מיי' פ"ח מהלכות גזל הל' ח ועי"ע ופ"ג מהלכות גניבות הל' יז ופ"ה מהלכות עדות הל' ג ועיין בהשגות ובכ"מ ופ"כ מהל' עדות הל' ו ופ"ב מהל' מלוה הל' ו ופ"ג מהל' ממרים הל' ז סמג עשין קז ולאוין רמג טוש"ע ח"מ סי' לח סעיף לח לג ג וסי' שמ סעיף כה כו וטוש"ע ח"מ סי' כט סעיף א וסי' רפה סעיף ו:

ליקוטי רש"י

משום פסידא דלקוחות. שלקחו שדות על פיו והמה בטעות לא נמצאו עד אחר ועדיין לא היה ידוע שהוא פסול. מאי בינייהו. בין הני תרי טעמי דרבא. תרי לחד. תרי מימנו שהעידו בכת זו שניים מאמרו לכל אחד עמנו הייתם במקום פלוני מידום ליכא לפסידא דלקוחות איכא. אי נמי דפסלינהו. לאמר תרי בגזלנותא. שהעידו שגזלנים הם על גזלה שגזלו בנבוכין מידום ליכא דהא מילתא אחריתי קמסהדי אבל פסידא דלקוחות איכא [סנהדרין כז.]. והלכתא כוותיה דאביי ביע"ל קג"ם. סימני הלכות הן שנפסקו בהם אביי ורבא ובכל מקום הלכה כרבא חוץ מאלו יאוש שלא מדעת ואלו מגילות (ב"מ דף כב:) ועד זומם אביי אמר למפרע הוא נפסל בפרק זה בורר (סנהדרין כז.) לחי העומד מאליו בפ"ק דעירובין (דף טו.) קדושין שלא נמסרו לביאה (קדושין נב.) גילוי דעתא בגיטין בשהולנה (גיטין לד.) מומר אוכל נבילות (להכעיס) (לתיאבון) בפרק זה בורר (סנהדרין דף כז.) [קידושין נב.]. תוך כדי דיבור כדיבור דמי. כל דברים שאדם חוזר מהם זה אחר זה בתוך כדי דיבור שפיר דבור הראשון השמיל דבור האחרון מבטלו מה שפתח לו במה שנתלה חזר הוא בלאו אומר שני דברים כאחד [רשב"ם ב"ב קכט:].

מסורת הש"ס

א) [קדושין סו. ב"מ כב: סנהדרין כז.], ב) תוספתא פ"ו ה"ט, ג) [נדרים פז. נזיר כ: ב"ק קכט: שבועות לב: תמורה כט:], ד) שבועות מב., ה) מכות ו:, ו) סנהדרין ל., ז) [דף עג: ד"ה מכאן], ח) לקמן עה:, ט) סוף עמוד ב' ד"ה והוחמו, כ) עד ע"ב.

גליון הש"ס

גמ' ביע"ל קג"ם. עיין מג"א סימן שמ ס"ק טו:

הגהות וציונים

א) ס"א דאזימו (גליון) וכ"ה בדפו"י: ב) בתוס' סנהדרין כז צ"א ד"ה דאסהידו הגי' בי (ב"ש): ג) צ"ל היית (דבש תמר, ב"ש, וכ"ה בכת"י ודפו"י): ד) נדצ"ל הזימום (מצוד דבש, וכ"ה בכת"י): ה) צ"ל אחת (כת"י): ו) הד"א עם הדיבור הקודם (דפו"י): ז) ס"א פטור (גליון): ח) צ"ל ולא בטלה: ט) צ"ל אע"ג: י) רש"ל מ"ז (גליון): כ) נדצ"ל מפרשין (באה"מ): ל) צ"ל החזמי (כת"י, ובדפו"י החזי): מ) נדצ"ל נראה ההוא:

לאו כדיבור דמי ורבי יוסי סבר תוך כדי דיבור כדיבור דמי וסבר ר' יוסי תוך כדי דיבור כדיבור דמי והתנן [א] הרי זו תמורת עולה תמורת שלמים הרי זו תמורת עולה דברי ר"מ ר' יוסי אומר [א] אם לכך נתכוון מתחילה הואיל ואי אפשר לקרות שני שמות כאחד דבריו קיימין ואם אמר תמורת עולה ונמלך ואמר תמורת שלמים הרי זו תמורת עולה והוינן בה נמלך פשיטא ואמר רב פפא [ב] נמלך בתוך כדי דיבור קאמרינן [ב] אמרי תרי תוך כדי דיבור הוי חד [ג] כדי שאילת תלמיד לרב וחד כדי שאילת הרב לתלמיד כי לית ליה לרבי יוסי כדי שאילת תלמיד לרב שלום עליך רבי ומורי [ג] דנפיש כדי שאילת הרב לתלמיד שלום עליך אית ליה: אמר רבא [ד] עדים שהוכחשו ולבסוף הוזמו נהרגין [ד] דהכחשה תחילת הזמה היא אלא שלא נגמרה אמר רבא מנא אמינא לה [ה] דתניא מעידני [ה] באיש פלוני שסימא את עין עבדו והפיל את שינו שהרי הרב אומר כן ונמצאו זוממין משלמין דמי עין לעבד היכי דמי אילימא כדקתני דליכא כת אחרינא משלמין דמי עין לעבד בתר דמפקי ליה לחירות דמי עינו קבעי [ו] שלומי ועוד [ה] דמי כוליה עבד לרב בעי לשלומי ועוד שהרי הרב אומר כן הרב מי ניחא ליה אלא לאו כגון דאתו בי תרי ואמרי הפיל את שינו סימא את עינו דבעי מיתיב ליה הרב דמי עינו ואתו בי תרי מציעאי ואמרי עינו והדר שינו דלא בעי למיתב ליה אלא דמי שינו דקא מכחשי ליה קמאי למציעאי והיינו שהרי הרב אומר כן דניחא ליה במאי דקאמרי וקתני ונמצאו זוממין מציעאי משלמין דמי עין לעבד שמע מינה הכחשה תחילת הזמה היא אמר אביי לא דאפכינהו [ו] ואזמינהו ממאי מדסיפא

רש"י

לאו כדיבור דמי. והוו ליה שני עדיות ומשום הכי לא אתכחש אידך דמשעת דיבור אחרון נפסלו ולא משעת דיבור ראשון: כדיבור דמי. וכחד עדות דמי והרי פסולין היו באותה שעה: ה"ג הרי זו תמורת עולה תמורת שלמים. ולא גרסינן ותמורת שלמים: הרי זו תמורת עולה דברי ר"מ. דאית ליה לר"מ תפוס לשון ראשון [ז]: דבריו קיימין. ותרעה עד שתסתאב ותימכר ויביא בדמי חציה עולה ובדמי חציה שלמים [ח]: שהוכחשו ולבסוף הוזמו נהרגין. וכשנגמר הדין על פיהם קודם שהוכחשו אמרה רבא שאם לא נגמר הדין עדיין אפילו הוזמו מתחילה אין נהרגין שאין העדים זוממין נהרגין עד שיגמר הדין [ט] והכי מיתוקמא בסיפא דשמעתין כגון דאתו בי תרי ואמרי הכי ופסקוה לדינא אפומייהו: שהוכחשו. שנים אומרים הרג ושנים אומרים לא הרג: ולבסוף הוזמו. שבאת כת שלישית ואמרה עמנו הייתם נהרגין: שסימא את עין עבדו. ויצא לחירות ואח"כ הפיל את שינו וחייב ליתן לו דמי שינו: שהרי הרב אומר כן. כלומר דניחא ליה לרב בסהדותא דהני ולקמן מפרש מאי ניחותא: ש"מ הכחשה תחילת הזמה היא. דאי לאו תחילת הזמה היא מאחר שבטלה עדותן מי את בהו דין הזמה: אמר ליה אביי לא. אי דהוכחשו על ידי כת ראשונה שוב אין כת שלישית מזימתן והכא כשאין שם כת ראשונה אלא הם ודקשיא לך דמי עבד לרב בעי לשלומי הכא כגון שכת שניה אפכינהו ואזמינהו שאמרו להם אותו היום שאתם אומרים עמנו הייתם במקום פלוני אבל ביום אחר הוה ואיפכא הוה דממה נפשך עבד נפיק לחירות והן משלמין לו דמי עין שרצו להפסידו וניחא ליה לרב דניפוק בעינו ויתן לו דמי שינו ומאי קשיא הואיל וראשונים הם מאי הוי מפסדי ליה הא לחירות הוי מפקי ליה ואכתי דמי עבד לרב בעי לשלומי לקמיה פריך ליה ומוקמינן לה בשעמד בדין: מדסיפא

תוספות

הרי זו תמורת עולה דברי ר"מ. בפ"ב דזבחים (ד' ל. ושם) אמרי' הרי זו תמורת עולה ושלמים מהו אמר אביי בהא ודאי מודה ר"מ וטעמא דאביי כדמפרש בפ' כילד מעריכין (תמורה ד' כו. ושם) דטעמא דר"מ משום דהוי כמו [ט] תחול זו ואח"כ תחול זו מדהוה ליה למימר תמורת עולה ושלמים ואמר תמורת עולה תמורת שלמים אבל רבא פליג עליה וקאמר דעדיין היא מחלוקת דקסבר רבא דטעמו של ר"מ משום דדעתו של אדם אם יכולין שניהם לחול יחולו ואם לאו תפוס לשון ראשון לדעתיה אקמא: ונמלך תוך כדי דיבור כו'. למאי דסבר נמי השתא דרבי יוסי סבר תוך כדי דיבור לאו כדיבור דמי נראה דכשמתכוין לכך ואמר היום תמורת שלמים ולמחר תמורת עולה דאין דבריו קיימים והוו כמו דברים שבלב ודוקא תוך כדי דיבור הוא דמהני לענין לפרש דבריו מהני תוך כדי דיבור: תרי תוך כדי דיבור הוו. השתא תוך כדי דיבור דתמורה איירי תוך כדי דיבור גדול וכיון דתוך כדי דיבור קטן אית ליה ותוך כדי דיבור גדול לית ליה נראה דתוך כדי דיבור גדול אין מועיל כלום אפי' לפרש דבריו דלא הוי אלא כאומר היום תמורת עולה ולמחר תמורת שלמים דהוו דברים שבלב וה"פ דברייתא [י] אם לכך נתכוין תחילה כלומר שאומר תוך כדי דיבור קטן שדומה לנתכוין תחילה לכך דבריו קיימים ואפי' לא נתכוין נמי כיון דכדיבור דמי אבל נמלך כלומר שאומר תוך כדי דיבור גדול שדומה כמו נמלך הרי זו תמורת עולה אפי' נתכוין תחילה לשניהם: כדי שאילת תלמיד לרב. והא דאמר בפרק תפלת השחר (ברכות ד' כז: ושם [י]) הנותן שלום והמחזיר שלום לרבו גורם לשכינה שתסתלק מישראל היינו כשנותן שלום לרבו כמו לחבירו כמו שאמר [י] ליה שלום עליך ולא אמר רבי והא דאמר בפ' ר"ע (שבת ד' פט.) כלום יש עבד שנותן שלום לרבו עבד שאני שאימת רבו עליו ובשום ענין אין ליתן לו שלום:

כי לית ליה לרבי יוסי כדי שאילת תלמיד לרב. תימה דרב אחא מדיפתי דאמר בפ"ק דמכות (דף ו.) ובפרק שבועת העדות (שבועות דף לב ושם) תוך כדי דיבור כדי שאילת תלמיד לרב כמאן דלרבנן לית להו כלל כדי דיבור אפי' כדי דיבור קטן ור' יוסי נמי כתלמיד [כ] לרב מודי דלאו כדיבור דמי וי"ל דסבר לה כברייתא דמי שאמר הריני נזיר ושמע חבירו ואמר ואני (נזיר דף כא. ושם) וכן הלכתא דתוך כדי דיבור כדיבור דמי והכי פסקינן הלכתא בנדרים בפרק בתרא (דף פז.) דתוך כדי דבור כדיבור דמי חוץ ממגדף ועובד ע"ז ומקדש ומגרש ואפי' בכדי שאילת תלמיד לרב כריש לקיש [ל] וכרב אחא דמכות (דף ו.) ודשבועת העדות (שבועות דף לב) ושיעור כדי שאילת שלום תלמיד לרב מפרש ר"ת דהיינו טעמא דכשאדם מעיד עדות או עוסק במקח וממכר וחבירו נותן לו שלום או רבו ע"כ יש לו להשיב ולהפסיק כדאמר בברכות (ד' ו:) הנותן שלום לחבירו ואין מחזיר נקרא גזלן שנאמר [מ] גזילת העני בבתיכם ולכך תיקנו חכמים שלא יהיה זה חשוב הפסק וכן מוכח בנזיר (ד' כ:) דקאמר תוב לא שבקת רווחא לתלמיד ומיהו בפ' בתרא דנדרים (ד' פז.) אין מתיישב טעם זה לענין קריעה דכשטר שמת וקרע ואח"כ מת אם מת תוך כדי דיבור יצא ידי קריעה ואם לאו לא יצא ידי קריעה והתם מאי שייך שיעור זה [י] ושמא לענין קריעה הקילו: אמר ליה אביי לא דאפכינהו ואזמינהו ממאי מדסיפא כו'. נראה לר"י דכל סוגיא זו כפי מאי דס"ד השתא דדיוקא דרבא הוי מרישא אבל לפי האמת מסקנא דדיוקא דרבא מסיפא ולא אמר אביי זה מעולם אלא בני הישיבה היו מתרלים כן אליביה דאביי לפי מה שהיו סוברים דדיוקא דרבא מרישא אבל לפי המסקנא (א) דאמר אביי דרישא בשלש כתות כדאוקמא רבא בלא מיפך והזמה ובסיפא בשתים במיפך ובהזמה ולאו דוקא נקט אביי אפכינהו תחילה דאם כן איתכחשו להו אלא מעיקרא אזמינהו והדר אפכינהו א"נ מעיקרא אפכינהו ואזמינהו תוך כדי דיבור ונראה לר"י דאביי מוקי לה בג' כתות כדמוכח לקמן [כ] דקאמר ואביי אמר לך בשלמא רישא לא סגי בלא ג' כתות דקתני שהרי הרב אומר כן ומיירי דמליעאי נמי אפכינהו ואזמינהו לקמאי דהשתא לא איתכחשי מליעאי כלל וליכא למידק מינה דהכחשה תחילת הזמה היא דמשלמי [מ] וכי קתני נמצאו זוממין מליעאי משלמין דמי עין לעבד ה"ה דמי עין לקמאי שהרי היו מחייבין אותם דמי עין לרב משום כאשר זמם אלא לפי שלא הוזכרו ראשונים בברייתא לא חש למיתני ומיהו אין אנו צריכין כלל להיפוך בתראי למליעאי דכיון דהוזמו ממילא קיימא עדות קמאי ובקונט' פי' דאביי מוקי רישא בב' כתות כמו סיפא ויש ליישב הא דקתני שהרי הרב אומר כן דמעיקרא ודאי דלא ידעינן דאפכינהו והוה [נ] קשה לן מאי שהרב אומר כן אבל השתא [ס] דאפכינהו שמח הרב בעדותן של אלו שאין מחייבים אותו כ"א דמי שן לפי שידוע שיבאו עדים שיחייבו אותו דמי עין ולפי זה איכא לאוקמי כל סוגיא זו לפי האמת דרבא לא הביא הרישא אלא לדקדק הימנה דסיפא איירי בשלש כתות כמו רישא ואביי מהדר ליה דוק לאידך גיסא מדסיפא סגי בב' כתות ובמיפך והזמה רישא נמי סגי בב' כיתות ואין לך ראיה מסיפא מכח רישא דאיכא לאוקמי כולה בב' כתות והא דקאמר לקמן בשלמא רישא לא סגי בלא שלש כתות ה"ק אי נמי לא מתיישב [ל] לך שהרי הרב אומר כן אי לא מוקמת לה בשלש כתות מכל מקום סיפא איירי בב' כתות ואם תאמר אי בב' כתות מוקמת לה לרישא אמאי משלמי דמי עין לעבד תקשה ליה כדפרכינן

עין משפט נר מצוה

צא א ב מיי' פ"ב מהל' תמורה הל' ד סמג לאוין שמה:
צב ג מיי' פ"ב מהלכות שבועות הלכה יז ופ"כ מהל' עדות הל' ג:
צג ד מיי' פי"ח מהל' עדות הלכה ד סמג עשין קי טוש"ע חו"מ סי' לח:
צד ה ו מיי' פרק כא מהל' עדות הל' ד:

ליקוטי רש"י

הרי זו תמורת עולה תמורת שלמים הרי זו תמורת עולה. שהעמיד בהמת חולין אצל שתים אחת עולה ואחת שלמים ואמר הרי זו תמורת עולה תמורת שלמים הרי זו תמורת עולה תפוס לשון ראשון ואין קדושה חלה על קדושה. ר' יוסי אומר וכו' הואיל ואי אפשר לקרות שני שמות כאחד. והולך להקדיש זה אמר זה [זבחים ל.]. ותהא תמורת עולה ותהיה עד שתסתאב ותמכר ויביא בדמי חציה עולה ובדמי חציה שלמים [תמורה כה:]. ונמצאו זוממין. דקתני במתני' אלא אמרו להם המעידים האיך אתם מעידים שהרי עמנו הייתם אותו היום במקום פלוני כו' [מכות ב:].

מסורת הש"ס עם הוספות

א) זבחים ל. תמורה כה:, ב) נדרים פט:, [כתובות עד:], ג) תוספת' למכות פ"א ה"ג, ד) זבחים ל., ה) תמורה כו., ו) מכות ה., ז) [ד"ה והנותן], ח) דנזיר כ: (הגהות בן אריה), ט) ישעי' ג יד, י) וע' בר"ן בנדרים שם ד"ה והלכתא ובתוס' ב"ב קכט: ד"ה והלכתא, כ) עד ע"א.

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה אמר וכו' לפי המסקנא קאמר אביי דרישא בשלש כיתות וכו' לא סגי דבלאו ג' וכו' מסלת הזמה היא מדמשלמי וכו':

הגהות וציונים

א] [ע"ש בתמורה כה ע"ב דמילתא דרב פפא איתמר אמשנה הקודמת שם] (גליון): ב] "ומורי" ליתא ברא"ש עיי"ש (רש"ש, וכן בכת"י ליתא): ג] צ"ל מעידנו, וכדלהלן ריש דף עד (רש"ש, וכ"ה בכת"י) ובתוספתא אי' מעידין אנו: ד] נדצ"ל קבעו שלומי וכו' בעו לשלומי (מצור דבש): ה] נדצ"ל כאומר: ו] משנה היא (רש"ש): ז] נדצ"ל כגון דאמר: ח] צ"ל נמי כדי שאילת תלמיד לרב (יעב"ץ): ט] תיבת "דמשלמי" ליתא בכת"י: י] כת"י הוה: כ] יש להוסיף דידעינן דאפכינהו: ל] נדצ"ל לא יתיישב:

הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

מדסיפא. בשמי כימות[ד] להכי תלי רישא בסיפא לרישא לא ניחא ליה למיקמא בשמי כימות אלא אפילו לא תימא בשמי כימות אלא אפילו לא תימא בשמי כימות מדסיפא[ה] מיהא שמעת מינה דמיפקי ליה לעבד למירות אלא מדסיפא בשמי כימות וע"כ בשמיך והזמה מוקמינן ליה הלכך רישא נמי מוקי בשמיך והזמה: שהרי העבד אומר כן. דמשמע ליה דמפקי ליה למירות ויהבי ליה דמי עין: בתראי. מומן שמזימין: אילימא דלא קמודו. הכי קאמרי בשלמא דעבד כלל אלא דקאמרי עמנו הייתם ומו לנו מידי: בוליה עבד. בעי קמאי לשלומי: ואפביגהו. ולהכי ליה לרב לפוטרו מדמי עין שהן מרוסין מדמי עין ומיהו עבד נפיק למירות: ואומינהו. והכא ליכא למימר כדאמר רבא בריסא דאמרי אחרי מקמי דידהו ולמרי מיפכא סימא את עינו והפיל את עינו לאו לומי לאמרי אחרי אלא עמד בדין אכתי דמי כוליה עבד לרב בעי שלומי ליה דאכתי גברא לא מיחייב אלא דעמד בדין א"ל רב אחא בריה דרב איקא לרב אשי דוקיא דרבא מהיכא אילימא מרישא רישא מי קא מתכחשי מציעאי כיון דאי לא מחזמי סהדותא כוותיהו קא קיימא דדינא כוותיהו פסקינן דיש בכלל מאתים מנה הלכך קמאי הוא דקא מתכחשי מציעאי לא מתכחשי מידי אמר ליה רבא סבר מדרישא בשלש כיתות סיפא נמי בשלש ודייק מסיפא כגון דאתו בי תרי ואמרי הפיל את שינו וסימא עינו ופסקיניה לדינא אפומייהו ואתו בי תרי אחריני ואמרי סימא את עינו והפיל את שינו דקא מכחשי להו להני קמאי ונמצאו זוממין קמאי משלמין דמי עין לרב ואי סלקא דעתך הכחשה לאו תחילת הזמה היא אמאי משלמי הא אתכחשו להו מעיקרא אלא שמע מינה הכחשה תחילת הזמה היא ואביי אמר לך בשלמא רישא לא סגי דלא[ו] שלש כיתות שהרי קתני[ז] הרב אומר כן אלא סיפא למה לי שלש כיתות שהרי העבד אומר כן עבד כל דהו מימר אמר דניחא ליה דניפוק לחירות מתקיף לה ר' זירא אימא סימא את עינו

מדסיפא בשמיך והזמה רישא נמי בשמיך והזמה דקתני סיפא מעידנו את איש פלוני שהפיל את שן עבדו וסימא את עינו שהרי העבד אומר כן ונמצאו זוממין משלמין דמי עין לרב היכי דמי אי דלא קא מודו להו בתראי בחבלא כלל דמי בוליה עבד לרב בעי שלומי ליה אלא פשיטא דקא מודו בולהו בחבלא ודקא (ו) אפכינן ואומינהו והיכי דמי אי דקא מאחרי אחורי הני בתראי [א]אכתי דמי[ח] עבד לרב בעי שלומי דכי מחייבי ליה לגברא אכתי גברא לאו בר חיובא הוא אלא דקא מקדמי קדומי הני בתראי ואי דלא עמד בדין אכתי דמי כוליה עבד לרב בעי שלומי ליה דאכתי גברא לא מיחייב אלא דעמד בדין א"ל רב אחא בריה דרב איקא לרב אשי דוקיא דרבא מהיכא אילימא מרישא רישא מי קא מתכחשי מציעאי כיון דאי לא מחזמי סהדותא כוותיהו קא קיימא דדינא כוותיהו פסקינן דיש בכלל מאתים מנה הלכך קמאי הוא דקא מתכחשי מציעאי לא מתכחשי מידי אמר ליה רבא סבר מדרישא בשלש כיתות סיפא נמי בשלש ודייק מסיפא כגון דאתו בי תרי ואמרי הפיל את שינו וסימא עינו ופסקיניה לדינא אפומייהו ואתו בי תרי אחריני ואמרי סימא את עינו והפיל את שינו דקא מכחשי להו להני קמאי ונמצאו זוממין קמאי משלמין דמי עין לרב ואי סלקא דעתך הכחשה לאו תחילת הזמה היא אמאי משלמי הא אתכחשו להו מעיקרא אלא שמע מינה הכחשה תחילת הזמה היא ואביי אמר לך בשלמא רישא לא סגי דלא[ו] שלש כיתות שהרי קתני[ז] הרב אומר כן אלא סיפא למה לי שלש כיתות שהרי העבד אומר כן עבד כל דהו מימר אמר דניחא ליה דניפוק לחירות מתקיף לה ר' זירא אימא סימא את עינו

ניפוק

כדפרכינן לעיל מתר למפקי ליה לחירות דמי עין מעי לשלומי ליה ויכולין לומר לעומתו מתנו כלומר כפ' היו מתקין (סנהדרין מפ.) דיכולין לומר למוכרים על מעלה מתנו ור"ל למאי דמוקי לה הסתם מתניתין דמיירי כשעמד בדין ומסתמא כשר בדין נתפרסם הלכך שילח העבד לחירות והרב נעלמו מזה כדקתני סתרב חומר כך[ט] שעמד בדין וכל עיקר שמתין לדין עכשיו לפי שהעבד מוכנו דמי עינו ומזמין את הרב לדין ורבו מודה לו דמי עינו לכך כי אתו סהדי לא אמרו אלא שהפיל את עינו ולא שהוציאה לגמרי אבל כשהוציאה לגמרי ואתו לדון עמו בדין אין לו עליו כלום ואפילו לרבי יהודה דאמר (גיטין מב:) מאתים מנה. דהיינו משום דאמרינן מה לו עליו כלום שהרי עינו מכחשת על מנת שכן רשאי העבד לומר לרבו מה לי עליך מעתה הרי את כאחד מן העמים ואין לו עליו כלום ורבי יהודה סבר אין אדם מוכר אבר מאבריו אלא על מנת שכן רשאי העבד לומר לרבו מה לי עליך מעתה הרי את כאחד מן העמים ואין לו עליו כלום ורבנן סברי אדם מוכר אבר מאבריו על מנת שכן רשאי העבד לומר לרבו מה לי עליך מעתה הרי את כאחד מן העמים ואין לו עליו כלום ורשב"ם ב"ב מא:).

דאכתי גברא לא מחייב. מין הטעם משום דמי הוה ליה למי לב"ד ומודה ומיפטר למפי דמשמעל דאמר לקמן (דף עה.) מודה בקנס ואמ"כ נמי עדיים מייב הכא כיון דלא עמד בדין לא מצטרף לגברא גר מיצה לענין קנס כדפרישית בפרק המניח (לעיל נ. ושם: ד"ה אימא) בשמעתין דהוחלט השור[י]:

ונמצאו זוממים קמאי. מין הטעם לומר שהעדים שהוזכרו בשטרייתא שהוחזו שם היו לשומרים משום דלרבי יהודה דאמר לעיל בפרקין לדינא אפומייהו למין העדים זוממים מצטרפים על שיעור הדין על פיהם[כ] ואם לא שנאמר תחילה לא ה"מ למפסק דינא אפומייהו אבל בריסא מע"פ שנאמר לפוף פסקינן דינא אפומייהו: עבד כל דהו מימר

אמר. הרבה יש למנות ממאי דקאמר כל דהו לגמרי מתן לסיועים: הוה

מייה דאכתי גברא לא מיחייב דמי הוה ליה מתא לב' דינא ומודה ומיפטר למודה בקנס פטור ומיזות דתן ועין קנסת הוא: בשעמד בדין. על התנאים הללו ע"י עדים מתרים בב"ד מתר ומיטהו להניח העבד[ל] ובדם להשתא מי קאמי בעלים קמן הא לא מהניא ליה הולאה וקנצא ליה המי עבד הפלא את שיני וסימת את עיני והעמדתיך בדין ונתחייבת לי דמי עיני והבית עדים מלו על כך ומתו סהדי מתריני ומפכיהו ומתרו לו מיטהו ב"ד אלא דמי עין ומזמינהו הלכך אין דיעבד אין סיפא מדמי עבד לא מחייבי להא מב"ד קמא נפק עבד לחירות אלא אזה היה מחזיק ו אחל דמי עין מעלמי לעבד נמצא דדישא להא ממונא דעין אית ליה גמיה מצית דין קמא וקבעו הני למיפטריה ובסיפא מעלמי דמי עין לרב דקא מחייבי ליה מעקרא וע"כ בדאפכינהו מוקמת ליה דמי לאו הכי כיון לליכא סהדי אלא דינא קמא כוליה עבד בעי שלומי: דוקיא דרבא. להכאמה אחילת אחמה היא מהיכא: אילימא מרישא. למוקי לה בשלש כיתות סוף סוף מי קא מיכאמנו[מ] למיהוי עדותן בגילה בהכאמה דקאמי הא מי לאו מיחזמי דינא קמאי דמי עין דישנו בכלל עדות הרבאמות ומשום הכי מהניא בהן תורת הזמה אבל גבי שיני אומרים הרב ואנים אומרים לא הרב לאיכאמות קמאי ולא קטלינן ליה ולעולם[נ] אימא לך כיון דבעיל אהדומייהו לא מהניא בהו תורת הזמה: מדרישא. מוכחא[ס] בשלש כיתות דקאמי שהרי הרב אומר כן אלמא לאמו לאכאמת בריסא להוה מחייב[ע] ליה דמי עין: סיפא נמי בשלש. כיתות ונהי דלא לפסבר למהוי כת אחריתי קודמת לב"ד דקאמרי אחרי סימת והלך הפיל והכי אמרי הפיל והלך סימת לא מיגמר דינא אפומייהו למיתן דמי עינא אלא דמי עין והוי[פ] בכלל דאמרייהו וכיון דלא גמר הדין על פיהם לא מחייבי הכי מלינהו דהכא אלישנא מיהו הכי מוקי לה לאמו הכי כי אתו בריסא ואמרי הפיל והלך סימת ופסקינן לדינא לפומייהו כו': דקא מבחשי לקמאי. ומעלה עדותן דלא יהיב למיס היתיכם וקמי לכי נמצאו זוממין: אלא סיפא למה לי. לאוקמה בדוחקא בשלש כיתות הא אתי קניא ובלאפכינהו ולאמיהו ורישא כדמסמע בשלשה ולא בלאפכינהו ומיהו מינה ליכא למידק מידי:

ניפוק

ד) מכות ה:, ב) ע"ע תוס' מכות ה. ד"ה כאן ויש, ג) עיין מכות ה ע"ב.

ה) גמ' ודקא אפכינהו ומומינהו:

רש"י ד"ה אי דמאחרי כו' יום שני הוה. וקשה לי סם סס לא מצי שלומי לכי הפילו היה כמתח מייב וחכו בגלל מה דמקמי אלא לתקדמי מקדומי וכמ"ש רש"י ד"ה דמקדמי כל שקודם שנתח כת אחרת להעיד שעשה מעשה קני. וכ"ל רש"י לפרש דמתחי שמומינהו שמתר שהעיד שעשה המעשה ול"ע:

אוה"ת 1234567

ו) רש"י גורס דמי בוליה עבד (וכדלעיל) וכ"ה בכת"י: ז) בתוד"ה א"ל אבי גרסי בלא: ח) צ"ל דקתני שהרי (יעב"ץ, וכ"ה בתוד"ה א"ל אבי ובכת"י): ט) בכת"י נוסף ומיפך והזמה רישא נמי כו'. (וכאן הוא הפסק הנקודה): י) דפו"י וכת"י אלא סיפא מיתוקמא: יא) צ"ל בראשונים (מהרש"ל וכ"ה בכת"י דפו"י): יב) נדצ"ל שהם משידים: יג) "להגיח העבד" ליתא בכת"י: יד) יש להוסיף מציעאי דתיהוי (באה"מ, וכצ"ז בכת"י): טו) צ"ל לשולם (רש"ש, וכ"ה בכת"י): טז) נדצ"ל מיירי: יז) צ"ל דהדור מחייבי (כת"י): יח) נדצ"ל דהוי (באה"מ, ובכת"י דהדור): יט) בתוס' ר"פ נוסף שמודה שפמד: כ) נדצ"ל דלא (באה"מ): כא) נדצ"ל הסיפך:

הפי' את שן עבדו וסימא את עינו. הפיל רבו שינו של עבד כשמוי ומת"ל סימא את עינו (גיטין מב:). דיש בב"ד מאתים מנה. דהיינו משום זה ואין כח שניה מכחשת על מנה שכת לשלומי מעידה אלא מוסיפין כן מנה אחת אל כח לשומי על שומו מנה שמוסיפין ומשומו מנה אני שוקי מרי לעבדי מרי ושוקי ממונא מחקת מרישי ולא יכלם [רשב"ם ב"ב מא:].

עין משפט נר מצוה

צו א מיי' פי"ח מהל' עדות הל' יד ועיין בהשגות ובכ"מ ופ"ד מהלכות חובל ומזיק הל' יא וש"ע ח"מ סימן תכ סעיף לט:

צז ב מיי' פי"ג מהלכות סנהדרין הלכה ב:

צח ג מיי' פ"ג מהל' גניבה הלכה ז סמג עשין עא טוש"ע ח"מ סי' שנ:

צט ד מיי' שם הל' ג סמג שם טוש"ע שם:

ק ה ו מיי' שם פ"ב הלכה ו:

קא ז ח מיי' שם פ"ג הלכה ט סמג שם טוש"ע שם:

תורה אור השלם

א) וְכִי יַכֶּה אִישׁ אֶת עֵין עַבְדּוֹ אוֹ אֶת עֵין אֲמָתוֹ וְשִׁחֲתָהּ לַחָפְשִׁי יְשַׁלְּחֶנּוּ תַּחַת עֵינוֹ: [שמות כא, כו]

ב) וְאִם שֵׁן עַבְדּוֹ אוֹ שֵׁן אֲמָתוֹ יַפִּיל לַחָפְשִׁי יְשַׁלְּחֶנּוּ תַּחַת שִׁנּוֹ: [שמות כא, כז]

הגהות וציונים

א] צ"ל א"ל אביי (דק"ס): ב] דפו"י מצטרף בהדיה ומיחייב אף ע"פ עצמו נמי: ג] הרשב"א גורס שהרי אין, וכ"ה בכת"י: ד] בדפו"י הגי' הכחשה לא דהדיוש: ה] רש"ל, ועי' מכות ה ע"א (גליון): ו] "כשתסרה" כ"ה בדפו"י ובדפוס שלפני המהרש"ל, תשתבש אח"כ "כשתסרח" או "כשתסרה" והמהרש"ל הגיה "גופה" במקום "גופא" (דק"ס): ז] צ"ל שאמרו (ובדפו"י שאם): ח] יש להוסיף ואחיו יורשו (דבש תמר, עי' תוי"ט): ט] נראה שיש למחוק "כרבי" ולהגיה במקומו כרבי נתן אך שמבואר שם בסנהדרין לר"ע דריב"ק מודה לרבי נתן נראה ואין למחוק. מהרנ"ש (גליון): י] צ"ל תלמודא (דפו"י): יא] נראה דצ"ל כפרשיות באלו נערות ור"ל בד"ה דאין [גליון] אמנם נראה דכוונתם לדף לו סוף ע"א ודיש ע"ב עיי"ש רצ"ל "כראיתא" כלפנינו, והמציין בתוס' דף לב ע"א לא דק: יב] צ"ל דהדרוניהו (ב"ש): יג] צ"ל מאתים (ב"ש, וכ"ה בכת"י):

הוה ליה לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד. אבל אי אין נהרגין לא חשיב לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ותימה לר"י דבכל גמרא משמע *אפי' התרו בו למלקות ולא למיתה דאע"ג שלעולם לא יבא לידי חיוב מיתה כיון שלא התרו בו למיתה חשיב לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ובפרק מי שהחשיך (שבת דף קנ. ושם ד"ה בלאו) אמר דאין לוקין על לאו דמחמר משום דהוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד לשאר מלאכות אע"ג דבמחמר אין בו חיוב מיתה ובפ"ק דעירובין (דף יז:) אמר דאין לוקין בתחומין דהוי אזהרה נמי להוצאה ואפי' מאן דפליג נמי לא קאמר אלא משום דמי כתיב אל יוציא אל יצא כתיב אע"פ שאין מיתה בתחומין אפילו למ"ד דאורייתא ותי' ר"י דשאני לאו דלא תענה דגלי ביה קרא דלקי מוהיה אם בן הכות הרשע כדאמרינן בריש מכות (דף ב: ושם) ובפ"ק דסנהדרין (דף י. ושם) וכיון דגלי קרא מוקמינן ליה לקרא במקום שאין יכול לבא לידי חיוב מיתה כי ההיא דהתם דמעידין שהוא בן גרושה או בן חלוצה או כמו עדים שהוכחשו בנפש למ"ד אין נהרגין כשהוזמו לבסוף אבל למ"ד נהרגין אין סברא להעמיד בו הפסוק כיון שיכול לבא לידי חיוב מיתה וכי פריך התם דת"ל מלא תענה פי' ולמ"ל קרא דוהיה אם בן הכות הרשע ומשני משום דה"ל לאו שאין בו מעשה הוה מצי לשנויי דהוה לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד דכה"ג בעלמא לא לקי אלא דבעי לשנויי לכ"ע אפי' אליבא דר"מ דנפקא ליה אזהרה לעדים זוממים מקרא אחרינא בפ"ק דמכות (ד' ד:) וא"ת והשתא דמשני משום דה"ל לאו שאין בו מעשה לא אתי אליבא דר' יהודה דאמר (שם) לאו שאין בו מעשה לוקין עליו וי"ל דדחיק טפי לשנויי כר"מ משום דאיירי התם (שם.) בסיפא גבי מאתים זוז וגבי מלקות משמע דבן גרושה או בן חלוצה מודה א"נ אתי ההוא שינויא כרבי יהודה דהא טעמא דרבי יהודה דאמר לאו שאין בו מעשה לוקין עליו משום דגמר ממוציא ש"ר ומעדים זוממין בבנין אב ואי לאו דגלי בעדים זוממין מוהיה אם בן הכות הרשע הוה אמרי' בכל דוכתי דלאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו וא"ת דההיא שינויא היכי אתי אליבא דר"מ והא לר"מ בלא והיה אם בן הכות הרשע ידעינן דלקו עדים זוממין אע"פ שאין בו מעשה דגמרינן ממוציא ש"ר כי היכי דגמר בפ"ק דמכות (שם:) ממוציא ש"ר דעדים זוממין לוקין ומשלמין וי"ל דאע"ג דגמר ממוציא ש"ר היינו דוקא לענין שלוקין ומשלמין משום דאיכא לאוקמי כדי רשעתו לדרשה אחריתי כדאיתא באלו נערות (כתובות דף לג.) אבל לענין לאו שאין בו מעשה דילפינן מלעשות באלו הן הלוקין (מכות ד' יג:) דבעינן לאו שיש בו מעשה לא הוה גמרינן ממוציא ש"ר אי לאו דגלי קרא בהדיא ועוד י"ל דמוציא ש"ר גופיה לא נפקא לן דלקי אלא מוהיה אם בן הכות הרשע כדאמר בכתובות פרק נערה (ד' מו.) דגמר ויסרו מויסרו כו' והא דאמר בפ"ק דמכות (ד' ד:) ורבנן האי לא תענה מאי דרשי ביה ההוא מיבעי ליה לאזהרת עדים זוממין פי' והכי לא לקי אלא ארבעים במעידים על פלוני שחייב מלקות לא בעי למימר דלא לקי אלא תענה משום דהוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד דהא במעידים עליו שהוא בן גרושה אמרי רבנן לקי ובמעידים שחייב לפלוני מאתים זוז אי לאו כדי רשעתו היו לוקין ומשלמין אלא ה"פ ההוא מבעי ליה לאזהרת עדים זוממין למשום כאשר זמם לא לקו כשמעידים על פלוני שחייב מלקות אלא משום לא תענה דלא ענש הכתוב אא"כ הזהיר הלכך אלאו דלא תענה לא לקי שמונים פי' שילקו משום עדות שקר שהעידו ומשום כאשר זמם ותרוייהו משום לאו אחד אבל במעידים שחייב מאה זוז דגלאו קרא דלא תענה היה מתחייב לשלם משום כאשר זמם דממון לא בעי אזהרה התם ותלאי אי לאו כדי רשעתו הוה לקי מלא תענה וכן במעידים שהוא בן גרושה או בן חלוצה: **כי** אתא עד אחד מצטרף בהדיה. למ"ד בסנהדרין (ד' ל.) אין עדותן מצטרפת עד שיעידו שניהם כאחד הוי הכא השני מצטרף בהדיה היינו שיעידו שניהם (א) בצ"ל:

ניפוק בעינו ובשינו. ולעולם דמי לא ניתב ליה: מאי לאו שהעידו על הגניבה. שגנב באחד בשבת: וחזרו והעידו. שטבח בשני בשבת והחמו על יום ראשון בשלישי בשבת: וחזרו והחמו. ברביעי בשבת על יום שני: וקתני משלמין ד' וה'. ואע"ג דמשלישי בשבת היו מוכחשים על הטביחה דכיון דלא גנב לא טבח: על הטביחה תחילה. ונתחייבו בתשלומי שלשה ועדיין עדות גניבה קיימת וכשהוזמו ונתחייבו בכפל הרי חמשה: ובפלוגתא. דאביי ורבא פליגי נמי ר' יוחנן ור' אלעזר: דאמר ר"א עדים שהוכחשו בנפש. ולא הוזמו: לוקין. משום לא תענה ואע"ג דלאו שאין בו מעשה הוא הא מייתי בהדיא במס' מכות (ד' ב:) למלקות בעדים זוממין כתיב מוהלדיקו [את הלדיק] [וגו']: ואי ס"ד. לר"א אם הוזמו אחרי כן נהרגין כי לא הוזמו אמאי לוקין: הוה ליה לאו שניתן לאזהרת [כו']. שלא יעשה כן שלא ימיתוהו בית דין: ואין לוקין עליו. דמיתת ב"ד הוא עונשו של לאו: מאי חזית דסמכת כו'. בשלמא הזמה חידוש גזירת הכתוב הוא אבל הכחשה לאו חידוש [כשתסרה] גופה של עדות הוא דכתביה רחמנא: בבא הרוג ברגליו. אותו שאמרו עליו שהוא נהרג בא חי ברגליו לפנינו: מתני' משלם תשלומי כפל. דהאיכא סהדי אגניבה: ואינו משלם ד' וה'. על הודאת עצמו דמודה בקנס פטור: וגנב וטבח בשבת. פטור אטביחה דהוי מתחייב בנפשו: ומת אביו. והוא יורשו ולא הויא טביחה כולה באיסורא: גנב והקדיש. כי קא טבח דהקדש טבח ולא דבעלים: ר"ש אומר כו'. בגמרא מפ' אהייא: גמ' ע"פ עד אחד פשיטא. בשלמא ע"פ עצמו אצטריך לאשמועינן דמודה בקנס פטור אלא ע"פ עד אחד למה לי: כי אתי עד אחד מצטרף. דהלכה כר' יהושע בן קרחה דאמר בסנהדרין (ד' ל.) שומעין דבריו של זה היום וכשיבא חבירו למחר שומעין את דבריו: כי אתו עדים מחייב. וכי אמרי' דמודה בקנס פטור היכא דלא באו עדים אחרי כן: טבי. שם העבד: והיה שמח. לפי שעבד כשר היה וחיה מתאוה לשחררו אלא שהמשחרר עבדו עובר בעשה: שכבר אין לך עדים. ועל פי עצמך לא תשלם קנס: הא יש לו עדים. ואתו בתר הודאה חייב: שלא

ניפוק בעינו הפיל את שינו ניפוק בשינו סימא את עינו והפיל את שינו ניפוק בעינו ושינו אמר אביי עליך אמר קרא א) תחת עינו ולא תחת עינו ושינו ב) תחת שינו ולא תחת שינו ועינו אמר רב אידי בר אבין אף אנן נמי תנינא גנב ע"פ שנים וטבח ומכר על פידם ונמצאו זוממין משלמין לו את הכל מאי לאו דהעידו על הגניבה וחזרו והעידו על הטביחה והחמו על הגניבה וחזרו והחמו על הטביחה והא כיון שהחמו על הגניבה לגבי טביחה הוה להו מוכחשין וקתני משלמין לו את הכל ואי ס"ד הכחשה לאו תחילת הזמה היא אטביחה אמאי משלמין אלא לאו ש"מ הכחשה תחילת הזמה היא אמרי הכא במאי עסקינן כגון שהחמו על הטביחה תחילה ובפלוגתא עדים שהוכחשו ולבסוף הוזמו ר' יוחנן ור"א חד אמר נהרגין וחד אמר אין נהרגין תסתיים דר"א הוא דאמר אין נהרגין דאמר ר"א עדים שהוכחשו בנפש לוקין ואי ס"ד ר"א הוא דאמר נהרגין אמאי לוקין הוה ליה לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד וכל לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אין לוקין עליו אלא לאו ש"מ ר"א הוא דאמר אין נהרגין תסתיים לוקין תרי ותרי ניהו מאי חזית דסמכת אהני סמוך אהני אמר אביי בבא הרוג ברגליו: **מתני'** גנב ע"פ שנים וטבח ומכר ע"פ עד אחד או ע"פ עצמו משלם תשלומי כפל ואינו משלם תשלומי ד' וה' גנב וטבח בשבת גנב וטבח לע"ז גנב משל אביו ומת אביו ואח"כ טבח ומכר גנב והקדיש ואח"כ טבח ומכר משלם תשלומי כפל ואינו משלם תשלומי ד' וה' ר"ש אומר קדשים שחייב באחריותם משלם תשלומי ד' וה' שאין חייב באחריותם פטור: **גמ'** על פי עד אחד פשיטא אמרי הא קמ"ל ע"פ עצמו דומיא דע"פ עד אחד מה ע"פ [עד] אחד כי אתי עד אחד מצטרף בהדיה מיחייב ע"פ עצמו נמי כי אתו עדים מיחייב לאפוקי מדרב הונא אמר רב דאמר רב הונא אמר רב מודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור: גופא אמר רב הונא אמר רב מודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור: איתיביה רב חסדא לרב הונא מעשה בר"ג שסימא את עין טבי עבדו והיה שמח שמחה גדולה מצאו לר' יהושע אמר לו אי אתה יודע שטבי עבדי יצא לחירות אמר לו למה א"ל שסמיתי את עינו אמר לו אין בדבריך כלום [א] שכבר אין לו עדים הא יש לו עדים חייב ושמעינן מינה מודה בקנס ואח"כ באו עדים חייב א"ל שאני ר"ג [ב] דלא בפני ב"ד אודי והא ר' יהושע אב בית דין הוה שלא

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה כי אתא וכו' שיעידו שניהם כאחד נ"ב:

הגהות הגר"א

[א] גמ' שכבר אין לו עדים. נ"ב ש"מ דאף לגמרי אין לחייב אם אין עדים ... [ב] שם דלא בפני ב"ד אודי. נ"ב ...

שלא בבית דין הוה. לא היו מת דין יוסבין ולא מקום ישיבת ב"ד הוה שלא בשעת הדחק: שכבר הודית. משמע לפילו תמו עדים בתר הכי פטור: תמצא בדיינין פרט למרשיע את עצמו. והלא קרא למ"ל מאחר דישיעון מלהיס נפקא פרט למרשיע את עצמו מלא נפקא לן אמע מיהא מד למודה בקנס[ד] ומד למודה בקנס ולא בעדים[ה] ומה למודה בקנס ומאי כן מלו עדים: מיבעי ליה לגנב עצמו. למייב כפל לגנב עצמו דאדרבין כלל ופרט מהמת מתנת כדמתנת דבי חזקיה (ג): גנבתי. ומייב עצמו בקנס: אבל לא טבחתי ולא מכרתי. רבותא מאמעי דלמאריך לקמן למע"ג למקמיהה לא הודה ומתנת אמתה לו מכר דמאו עדים פטור דיין דמכפל ליפטור ליה מהודאה דגנבתי תו לא מייב מרבעה וממכה לכיון דמהלית כפל מייתיה הוי ליה מאומי אלמה ומרבעה וכני לא כתיבי: ויעידו. למאר שהודה ויתחייב קנסא: לשמואל ודאי תנאי היא. להא לא מצי למימר למתנ קמן קמי מומיה להתמא ומה הכא דמתנ שממשמשין ובאין ומתמת מיעומיהו מודי פטר ליה ולפ ע"ג דהדרו אמו כל אבן מודה מעלמו ואמ"כ אמו: לרב מי ליתא. מי מיתטריכת ליה למודמי מילתיה כתנאי תו ללמא מצי למימר לר' אלעזר בר' שמעון מלייתיה ולמימר דאפי' ליה לר' אלעזר אין לאמר מעלמו אלא מפי עדים שממשמין ובאין ואמר גנבתי אבל לא טבחתי ולא מכרתי אינו משלם אלא קרן אמר ליה הכא במאי עסקינן כגון שחזרו עדים לאחוריהם והא מדתני סיפא רבי אלעזר בר' שמעון אומר יבואו עדים ויעידו מכלל דתנא קמא סבר לא אמר ליה שמואל לאו איכא ר' אלעזר בר' שמעון דקאי כוותי אנא דאמרי כר' אלעזר בר' שמעון לשמואל ודאי תנאי היא לרב מי ליתא תנאי היא אמר לך רב אנא דאמרי אפי' לרבי אלעזר בר' שמעון עד כאן לא קאמר ר' אלעזר בר' שמעון התם אלא משום דקא מודי מחמת ביעתותא דעדים אבל הכא דמודה מעצמו אפי' ר' אלעזר בר' שמעון מודה אמר רב המנונא מסתברא מילתיה דרב [א]באומר גנבתי ובאו עדים שגנב פטור שהרי חייב עצמו בקרן אבל אמר לא גנבתי ובאו עדים שגנב וחזר ואמר טבחתי ומכרתי ובאו עדים שטבח ומכר חייב [ב]שהרי פטר עצמו מכלום אמר (ו) רבא [קפחתי[ו]] לסבי דבי רב דהא רבן גמליאל פוטר עצמו מכלום הוה וקאמר[ז] ליה רב חסדא לרב הונא ולא קא משני ליה איתמר נמי אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן גנבתי ובאו עדים שגנב בקרן אבל אמר לא (ז) גנב שהרי חייב עצמו בקרן אבל אמר לא גנבתי ובאו עדים שגנב וחזר ואמר טבחתי ומכרתי ובאו עדים שטבח ומכר חייב שהרי פטר עצמו מכלום אמר רב אשי מתניתין ובריית' דיקא מתניתין דתנן גנב על פי שנים וטבח ומכר ע"פ עד אחד או על פי עצמו משלם תשלומי כפל ואינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה למה לי דתני גנב על פי שנים ליתני גנב וטבח [ומכר] על פי עד אחד או על פי עצמו אינו משלם אלא קרן אלא

משום אח"ח 1234567 **העדות** (שבועות ד' ג:) דלרבי מלעזר בר' שמעון לא מצינו לה למודה מפי עלמה לפטור מלא היכא לליכא עדים כלל היינו מליעה דשמואל: **אבל** ליה רבא (ה) קפחת[ח] לסבי דבי רב. פי' בקונטרס ליערא מלמידים שבמת המדבר שמר[ט] דבר שמינו להא דר' הונא דידע מילתיה דרב גדול[י] ממך מין לו זה המילוק וקשה לכלל דוכתי הוי קיפוח לשון ילוח כמו (קפמני מהלכות הן מתין בפ' שני דקדושין (ד' נג:) ודנזיר (ד' מט:) וכמו קפמינהו למלמא רמתן ממיכי בטעותא (גיטין ד' כט:) ורשב"ם פי' לר"ג שמר ליה רבא מלא שמר רבא מפחתי לסבי דבי רב פירוש נגחתי את רב המנונא שהוא סבי דבי רב והוכחתי לו מכח לבי רב הונא שהיה יודע לבי רב יותר ממנו שמין לחלק כמו שחילק והבית למיה מפ"ק דקדושין (ד' ח: ומ"ו) דלמר התם שמרי ב' רב רב הונא ופרך ליה סבי לבי רב ובקשה מדא שמוחק כתן מפפרים שמר ליה ועוד למין לרך לומר לימתר נמי שמרי שמעת מינה מלא שמין רב המנונא ולהכי קרי ליה סבי לבי רב ובקשה לא יפה דשמואל ודאי תנאי היא דלרב המנונא דייק מתני' ובריית' דלמר כשמואל מפקת מתני' מדברי רב ומלמה לפרש שמר ליה רבא (ו) קפחת לסבי דבי רב כלומר שמר ליה רבא לרב המנונא נלחת מת רב הונא שהוא סבי דבי רב שהוא לא יפה לחלק כשמר מלקת ובקונטרין מפרש ר"ת לימא רב המנונא פירוש לא מיתא שמר רב הונא שמרי ב' רב מלא שמר רב המנונא שמרי ב' רב וכן משמע לשפי הלמת נמי הוא שמרי ב' רב הונא דשבועות (ימות ד' פג: ומ"ו) קשמר ב' רב מני רב הונא ורב הונא קשמר ומקונטר דשק שם לפרש דשם לשמר בקונטרין לימא רב המנונא דוקא היכא דשמר ליה רב הונא שמרי ב' רב התם הוי רב המנונא וקשה דמ"ב רב קשמר בקונטרין[י] אלמו מתם רבי יוסי בר חנינא מתכו עליה בשערפא ר' אלעזר ופריך הא אלמו מתם[כ] לרבי יוסי בר חנינא מוכח מיהא דרב המנונא שמרי ושמר ליה יתכן כלל שיאמר רב הונא משום רב המנונא שהיה תלמיד תלמידו דשמעת בריש הדר (עירובין ד' סג.) ומין להמיך כאן כזה:

גרייתא

קב א ב מי' ס"ג מהלוקת גמיכה הלי ט מתג עשין עט:

ליקוטי רש"י

אם המצא בעדים. אס מהלה ממנה בעדים ממנה הסהל שהוא קנס בדיינין. **פרט למרשיע את עצמו.** אע"פ שנפלו עדים לאחרי כן אין מהלה כפל [לעיל סד:]. **ראה עדים שממשמשים ובאים.** רבותא מימתין לעדים דמהמת מיעומא דעדים לאחרי ומייב עלמו נקנס כשאמר גנבתי אפילו הכי הוי סהלה ונפטר מן הכפל וכיון לאין נאין כפל פטור לף מן הטעימה שכפר בו ובלו עדים שגנבו ומכר לכל היכא לליכא כפל ליכא מיוב טעימה כדלמרינן התם (כ"ק קף עט:) מהלומי מרבעה וממכה אמר רממנא ולא מהלומי כפל ליכא בלר ליה קב [שבועות מט.]. **יבואו עדים ויעידו.** ומייב ואינו נפטר בהודאה דמשום לכי אמרינן מודים בקנס פטור לשקול לן בב"ק (קד:) מאשר ישיעון מלהיס פרט למרשיע את עלמו מלי היכא דלא מצי למימר אמו מעלמו אלא מפי עדים לא מהלה קנס אפילו בכה"ג [שבועות לג:]. **קפחתי.** לקפמני, לנגלמני [נזיר מט: ועי' בתוס' ובגליון שם]. **לסבי דבי רב.** [אמו רב המנונא בפרק קמא דמנהדלין (יז:) אע"ג דאמרינן התם אמרי ב' רב רב המנונא היינו היכא דלאמרי ב' רב דמוכחא מילתא דלאיכא למיגמר מיניה היכא דלאמרי ב' רב המנונא סתמא אמרינן קסבר אפי היכא דלאיתמר קסבר המנונא דלא מיתמר אלא ברב הונא [ועיין בתוספות שאן ישנו פג: ועיין בתוספות שאן ישנו ד"ה אמרין].

מסורת הש"ס עם הוספות

ה) לעיל סד:, ג) לעיל פג:, ג) שבועות מט. [ועי' בחומ' שם ד"ה לפני ולקמן ע"ב ד"ה ביישיעון], ד) צד:, ה) [ד"ה מלא], ו) [ד"ה אמרי], ז) ר ע"ב. אחר התכונה

הגהות הב"ח

(ה) גמ' אמר ליה רבא קפחתינהו לבבי דבי רב: (ו) שם אבל אמר לא גנבתי ובמ': (ז) ר"ש"י ד"ה מצני ליה וכו' דמי מוקים. נ"ב לעיל סוף דף ס"ג: (ח) ד"ה (אמר רבא גרסי' ולא גרסינן אמר ליה). מ"ש ונ"ב זהו מפי' בקונ"ס ומה"ב מ"ש קפחתינהו לסבי דבי רב ציינות והבעמה והוילות לכל בני הישיבה של בית המדרש באמרך לפניהם דבר שאינו ותשובתו בצדו זהו פי' ר"ש ולפי זה ציפיך גרסי' אמר ליה ומה"ב מ"ש (רב המנונא קרי וכו' דכרין) מ"ש ונ"ב גם זה מפרקים: (ט) תוס' ד"ה אמר ליה רבא קפחתינהו לבבי וכו' שאמרת דמי: (ו) באו"ד ולפלס לפרש אמר ליה רבא קפחתינהו נמי:

תורה אור השלם

א) אִם הָמָצֵא תִמָּצֵא בְּיָדוֹ הַגְּנֵבָה מִשּׁוֹר עַד חֲמוֹר עַד שֶׂה חַיִּם שְׁנַיִם יְשַׁלֵּם: [שמות כב, ג]

ב) עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע עַל שׁוֹר עַל חֲמוֹר עַל שֶׂה עַל שַׂלְמָה עַל כָּל אֲבֵדָה אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יָבוֹא דְּבַר שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יַרְשִׁיעֻן אֱלֹהִים יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ: [שמות כב, ח]

הגהות וציונים

ה) צ"ל והתניא אידך אמר לו (דבש חמר בשם יש"ש): ו) רש"ל (גליון): ג) כת"י וקא מוחיב ליה: ז) צ"ל ולא באו עדים (גליון) דפרי' ח) נדצ"ל דשאני ליה: ט) רש"ל ס"א קפחינהו לסבי דבי רב. ציערת והבעמה לכל בני הישיבה שאמרת לפניהם דבר שאינו ותשובתו בצידו. ומ"ש בפנים אינו מפי' רש"י ועיין רש"א (גליון) ועי' הגהות הב"ח: י) דפרי' מכולי"ה: כ) כאן צ"ל הפסק הנקודה אחר "הכי" דכ"ה גירסת רש"י בגמ' במקום "דתני גנב על פי שנים" (ד"ק"ס): ל) ב"א קפחתינהו רש"א (גליון): מ) צ"ל שאמרת (ב"ש, וכ"ה בכת"י, ובדפרי' שאמ'): נ) ובתוס' ר"פ וברשב"א איתא יותר ממך: ס) צ"ל לדברי רבי יוסי (ב"ש, וכ"ה בכת"י):

קג א מיי׳ פכ״ל מהל׳ עדות הלכה ו׃
קד ב מיי׳ פ״ל מהל׳ עדות הלכה ז ופ״ב מהל׳ גזילה הלכה ט סמג לאוין קכח׃

ס״ג אלא לאו הא קמ״ל גנב על פי שנים ומכר ע״פ עצמו או ע״פ אחד דלא חייב עצמו בקרן הוא דאמרינן ע״פ עצמו כו׳. כלומר מכי המי גווני הוא לחמר דומיא דעד אחד למייפיה כי הדר ממו מהדי מפל היכא דגמיה (ד) עממו מודה נפ ממרינן דומיא דעד אחד: ניתני גנבתי או שאמר טבחתי ומכרתי. פטור ממשלומי ד׳ וה׳ וממעינן מינה מרמי לפע״ג דלא הודה פלא מטעימה ופטר עצמו מכלום הוא הודאה פלא מדלא מני הכי ס״מ מעמא דחמר גנמי כו׳: ליטא כתנאי. הודאה לטעימה מי הודאה הוא פלא הודאה דגניבה דלא מחייב עצמו בקרן לפוטרו מס נמו עדים מו לא: בטלה בולה. דכיון דלא גנב לא טבח ולא מכר והלמשלומים מחייב עצמו בקרן הוא דאמרינן ע״פ עצמו דומיא דע״פ עד אחד מה ע״פ עד אחד כי אתי עד אחד מצטרף בהדיה מחייב על פי עצמו נמי כי אתו עדים מחייב אבל גנב וטבח ומכר ע״פ עד אחד או ע״פ עצמו דחייב עצמו בקרן לא אמרינן על פי עצמו דומיא דעל פי עד אחד ברייתא דתניא ראה עדים שטמשטשין ובאין ואמר גנבתי אבל לא טבחתי ולא מכרתי אינו משלם אלא קרן למה לי למיתנא ואמר גנבתי אבל לא טבחתי ולא מכרתי ניתני (ה) או גנבתי או טבחתי ומכרתי אלא הא קמ״ל מעמא דאמר גנבתי (ו) הוא דחייב עצמו בקרן דפטור אבל אמר לא גנבתי ובאו עדים שגנב וחזר ואמר טבחתי ומכרתי ובאו עדים שטבח ומכר —דלא חייב עצמו בקרן חייב אלמא הודאה דטביחה לאו הודאה היא אמרי לא היא גופה קמ״ל דכיון דאמר גנבתי אע״ג דאמר לא טבחתי ולא מכרתי ובאו עדים שטבח ומכר מאי מעמא תשלומי (ארבע) חמשה[ס] אמר רחמנא ולא תשלומי ארבעה ולא תשלומי שלשה לימא כתנאי[א] היו שנים מעידין שגנב והיו שנים[ס] מעידים אותו שטבח ומכר החזמו עדי גניבה עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה החזמו עדי טביחה הוא משלם תשלומי כפל והן משלמין תשלומי שלשה משום סומכום אמרו הן משלמין תשלומי כפל והוא משלם תשלומי שלשה לפר ושנים לאיל אהייא קאי סומכום אילימא ארישא ליח ליה לסומכום עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה ואלא אסיפא שפיר קאמרי רבנן הוא משלם תשלומי כפל והם משלמין תשלומי שלשה אלא[ס] מילתא אחריתי איכא בינייהו כגון דאתו בי תרי אמרי ליה גנבת אמר להו אין גנבתי ומבחתי ומכרתי מיהו לא בפניכם גנבתי ואייתי סהדי ואזמינהו דלא באפייהו גנב ואייתי בעל הבית סהדי ואסהידו ביה דגנב ומבח ומכר ובהודאת מביחה קמיפלגי דרבנן סברי אע״ג דהודאה דגניבה מחמת עדים הוא דקא מודה הודאה דטביחה הודאה היא ופטור וסומכום סבר כיון דהודאה דגניבה מחמת עדים הוא דקא מודה[ס] דטביחה לאו הודאה והנך עדים קמאי דאזמינהו משלמין תשלומי כפל והוא משלם שלשה לפר ושנים לאיל אמר רב אחא בריה דרב איקא לא דכולי עלמא הודאה דטביחה לאו הודאה היא אלא בעדות שאי אתה יכול להזימה קמיפלגי כגון דאתו סהדי ואמרי ליה גנבת ואמר להו גנבתי ומבחתי ומכרתי מיהו לא בפניכם גנבתי אלא בפני פלוני ופלוני ואייתי סהדי ואזמינהו דלא באפייהו גנב ואתו פלוני ופלוני ואסהידו ביה דגנב ומבח ומכר ובהא קמיפלגי דרבנן סברי הויא לה עדות שאי אתה יכול להזימה וכל עדות שאי אתה יכול להזימה לא הויא עדות וסומכום סבר עדות שאי אתה יכול להזימה הויא עדות והא [ב]קיימא לן[פ] דעדות שאי אתה יכול להזימה לא הויא עדות הני מילי היכא דלא ידעי באיזה יום באיזה שעה דליכא לעדות כלל אבל הכא סיועי הוא דקא מסייעי ליה[ס] אמר מר הן משלמין תשלומי כפל מדקא מודה דגנב קרן בעי שלומי אמר רבי אלעזר משמיה דרב תני תשלום

ברייתא דתניא ראה עדים כו׳. מימה למחמי לה הכא ממחמין לפרק במרא דמציעא (דף מנ. ושם[ס]) לעניל[ג] ולחי ימא מחמיא בריימא לפי שורך לנקלק מפיפא דר״ם בר שמעון לה ממחי ממחי דמציעא מפל הכא אין נרין לנקלק כלל מפיפא ו״ל למחני דמציעא יש שפיר למיכא לחמוי היכא גופא קמ״ל כנקלמר נממון מפל בריימא שמוספת על המשנה פטור דקמ״ל להודאה לטעימה לאו הודאה היא:

תשלום

הכיתם שמחר הגנב נכיח דין נפשי פלוני ופלוני גנבתי כדמפרש ואזיל ואמו פלוני ופלוני כו׳: רבנן פטרי ליה לגנב מדרבעה וחמשה אלא מעתה מאי מעמא דמשלם תשלומי כפל מן הרמשומים שרלו להפסידו כפל וקנסא לא משלם מאי מעמא דהני סהדי מחלי אין עדים לחיך יכול להזימם ולקיים מעדות זו דין הזמה שהרי הוא הודה מחילה שמפייסה גנב ועל פיו מאו להעיד ולאו עדות היא הלכך אחמי מחייבת ליה להודאתם פיו על פי עלמו לא יכלם קנם ואהא מילתא קאי סומכום וסבר עדות שאי אתה יכול להזימה עדות היא ועדים המזומין משלמין תשלומי כפל לגעליס במקום גנב והוא משלם שלשה לפר להא אמו סהדי לטעה ומכר: הני מילי. דלא היא עדות: היכא דאמרי לא ידעינן באיזו[ס] יום באיזו שעה. לחיכא למימר להכי עבדי[ס] דמסתפו דלא ליתו סהדי למימהו והלא מחומה שעה עמנו היימם ועדים שקרנים הם: אבל הכא. להא לחין אתה יכול להזימה היינו משום דקומעו קא מסהדי מכל שכן דעדותן עדות דסיועי קא מסייעי[ס] נהו הלכך הך[ס] דמשומים סהזמו משלמים כפילו כפל והוא משלם שלשה לתשלומי ממשה לפר ושנים לאיל דעדות חיכא להודאה דגניבה מחמת מעמותיה דקמאי חודי והודאה לטעימה פוטר עלמו מכלום הוה: תשלומי כפל. לחמר סומכום כי הא גוונא דקמאי משלמין כפל וכפל ואתאי כיון דקא חודי ואתאי גנבתי חיכו קרן קא נעי לגנבתא קנסא דכפל הוו קא נעי לפסקודי נעדות שקר דילהו לחכמי לא עמד בדין וחיכא למימר דמודה ומיפטר חלא קרן הוא מחוייב וקאי ולא מפסדי ליה מידי: משלום

הגהות הב״ח

(ה) גמ׳ על פי עצמו דלא מיתניא כל״ל ומיהם הוא ממקא: (3) שם ניתני גנבתי כל״ל ומיהם אי נמקא: (ו) שם טעמא דאמר גנבתי דחייב עלמו מקרן הוא דפטור: (ז) רש״י ד״ה ס״ג אלא וכו׳ אבל היכא דגניבה מחמת עלמו סוף:

הגהות וציונים

ב) צ״ל ארבעה וחמשה (יעב״ץ, וכ״ה בדפו״י), וכ״ה בכת״י ושם מסיים ולא תשלומי ארבעה ושלשה, ובכת״י אחד תשלומי חמשה אמר רחמנא ולא תשלומי ארבעה תשלומי ארבעה ולא תשלומי שלשה: ג) כת״י מעידין אותו שגנב ושני אחרים מעידים: ד) בכת״י נוסף לאו, וכ״ה בר״ש וכ״ה בכת״י (דק״ס): ה) בכת״י מודה הודאה דטביחה לאו הודאה היא והגר: ו) [מפייש ליה כצ״ל] (גליון) עיין רש״י ד״ה אבל ובהגרי״ש שם: ז) נוסף ע״פ המהרש״ל: ח) צ״ל סהדי דמבח פטור (דפו״י, ועיין רש״ש שמגיה דגנב ומבח ומכר פטור, או דצ״ל סהדי גנב פטור, או למחוק ותיבת ״דגנב״): ט) נדצ״ל באיזה יום באיזה שעה (כמו בגמ׳): י) יש להוסיף הכי דמסתפי: יא) נדצ״ל מסייע (מצור דבש, וכ״ה בכת״י): יב) צ״ל הנך (ב״ש, ובכת״י הן הראשונים):

ס) [מכתדין מפ: סמ.], ג) [ד״ה לפנ], ג) עמוד א.

תשלום דכפל: גנב והקדיש ואחר כך טבח ומכר כו': אמרי בשלמא אטביחה לא מחייב דכי קא טבח דהקדש קא טבח ולא דמריה קא טבח אלא אהקדש ליחייב [א] מה לי מכרו להדיוט מה לי מכרו לשמים הא מני ר"ש היא דאמר קדשים שחייב באחריותן ברשותיה דמריה קיימי הא מדסיפא ר"ש הוי רישא לאו ר"ש אלא הכא במאי עסקינן בקדשים קלים [ב] ואליבא דר' יוסי הגלילי דאמר קדשים קלים ממון בעלים הוא וברשותיה קיימי אבל קדשי קדשים מאי משלם תשלומי ד' וחמשה אדתני רישא גנב וטבח ואח"כ הקדיש משלם תשלומי ד' וה' ליפלוג וליתני בדידה במה דברים אמורים בקדשים קלים אבל בקדשי קדשים משלם תשלומי ארבעה וחמשה אלא לעולם לא שנא קדשי קדשים ולא שנא קדשים קלים ודקשיא לך מה לי מכרו להדיוט מה לי מכרו לשמים מכרו להדיוט מעיקרא תורא דראובן והשתא תורא דשמעון מכרו לשמים מעיקרא תורא דראובן והשתא תורא דראובן: רבי שמעון אומר וכו': אמרי נהי דסבר ר"ש מה לי מכרו להדיוט מה לי מכרו לשמים איפכא מיבעי ליה קדשים שחייב באחריותן פטור דאכתי לא נפק מרשותיה קדשים שאינו חייב באחריותן חייב דמפקי[ג] ליה מרשותיה אמרי ר"ש אמילתא אחריתי קאי והכי קתני אין הגונב אחר הגנב משלם תשלומי ד' וה' [א] וכן גונב הקדש מבית בעלים פטור מ"ט [א] וגונב מבית האיש [ג] ולא מבית הקדש רבי שמעון אומר קדשים שחייב באחריותן חייב מאי טעמא קרינא ביה וגונב מבית האיש ושאינו חייב באחריותן פטור דלא קרינן ביה וגונב מבית האיש מכדי שמעינן ליה לר"ש [ד] דאמר שחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה קדשים נמי שחיטה שאינה ראויה היא כי אתא רב דימי אמר ר' יוחנן בשוחט תמימים מבפנים[ה] לשם בעלים והרי חזרה קרן לבעלים אמר רבי יצחק בר אבין שנשפך הדם כי אתא רבין אמר רבי יוחנן בשוחט[ו] תמימים בפנים שלא לשם בעלים

ור"ש

תשלום דכפל. משלמין[א] את הכפל והוא משלם שלשה לבד הקרן: כי קא טבח דהקדש קא טבח. דהא בנאמר יאוש קיימינן דאי לפני יאוש לא קדשה[ב] וכיון דלאיאוש קנייה הקדש ביאוש ושינוי רשות הלכך לאו דמריה קטבח: ר"ש היא. וכגון שאמר הרי עלי עולה והפריש גניבה זו לנדרו דכיון דחייב באחריותו ודבר הגורם לממון הוא כממון דמי ולאו מכירה היא ומיהו לענין טביחה פטור דאע"ג דברשות גנב קיימא דאם אבדו[ד] חייב באחריותם[ה] להקדש חל עליה מיהא שם הקדש לאפוקי מרשות מרה קמא ולאו דמרה קא טבח: בקדשים קלים. שהקדישו לשלמים: דר' יוסי הגלילי. בפ"ק (דף יב:) הלכך לאו מכירה היא ומיהו מרשות מרה קמא אפקיניהו שם הקדש וכי קא טבח לאו דמרה קא טבח ל"א בטביחה משום הכי לא מחייב דבשעת טביחה להקדש ניניהו דאמר בפ"ק דכי אמר רבי יוסי הגלילי ממון בעלים מחיים אבל לאחר טביחה לא אלא משלתן גבוה קא זכו ולא נהירא לי דבכי האי שחיטה לא אמר ר' יוסי הגלילי דמשלחן גבוה קא זכו אלא במקדש בחלקו שחלקו בקדשים דהויא התם שחיטה וזריקה והקטרת חלבים אבל בשעת טביחה אכתי ממון בעלים הם: אדתני רישא כו'. דמשמע דלא מצי למיתני חיובא בתר דאקדיש: לפלוג וליתני. בסיפא ולאשמועינן חיובא אפילו היכא דאקדיש קודם טביחה: מכרו להדיוט מעיקרא תורא דראובן. קודם שמכרו קרוי השור על שמו של גנב ומשמכרו קרוי על שם לוקח אבל מכרו לשמים עדיין שם המקדישו עליו שקרוי עולתו של פלוני: אמרי נהי דסבר רבי שמעון כו'. דקא סלקא דעתך משום טביחה לא מחייב ליה ר"ש דאפילו[ו] הפרישו לשם נדר המוטל[ז] עליו אחריות נפק מרשות מריה קמא ונעשה זה שומר להקדש וכי טבח לאו דמריה קא טבח וכי מחייב ליה ר"ש אשעתא דהקדש קמחייב ליה דהויא מכירה הלכך מיבעי ליה למימר איפכא: דאכתי לא נפיק מרשותיה. הלכך לאו מכירה היא ואטביחה נמי לא מחייב דמרשות מריה קמא נפיק: שאין חייב באחריותן חייב. אשעת הקדש דמכירה היא: אמילתא אחריתי קאי. דהיכא דאקדיש גנב בין נודר בין נודבה לא מחייב ליה ר"ש לאו אשעתא דהקדש משום דעדיין שמו עליו נדבתו של פלוני ולאו אטביחה דהא מרשות מריה קמא נפק אלא אגונב הקדש שהקדישו בעלים קאי דכיון דחייב בעלים באחריות כי קא טבח דמריה קא טבח דדבר הגורם לממון כממון דמי: שמעינן ליה לרבי שמעון. במתני'[י] דפטר אטביחת טריפה: קדשים נמי שחיטה שאינה ראויה היא. דקדשים הנשחטין בחוץ פסולין ומאי טעמא דרבי שמעון דאמר קדשים שחייב באחריותן חייב דמשמע שאם גנב קדשים וטבחן דחייב בתשלומי ד' וה': והרי חזרה קרן לבעל הבית. הואיל ולשם בעלים נזבחו: שנשפך הדם. ומיהו בשעת שחיטה ראויה היא: שלא לשם בעליהן. דשחיטה ראויה היא דקיימא לן (זבחים ד' ב) כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים וקרן לא חזרה לבעלים דקיימא לן שלא עלו לבעלים לשם חובה:

בעלי

תשלום דכפל. ולעיל (דף סח:) דמוקי ריש לקיש מתני' דגנב והקדיש ואח"כ טבח משלם תשלומי כפל כשהקדיש בעלים ביד גנב צריך לומר נמי תשלום לכפל: אלא אהקדש ליחייב. כולה הך סוגיא כר' יוחנן ולא כריש לקיש דמוקי לה לעיל (דף סח:) כשהקדישו בעלים ביד גנב:

והשתא תורא דשמעון[ה]. והא דאמר לקמן (א) גנב והקדיש חייב ד' וה' דהוי כמוכרו להדיוט היינו בקדשי בדק הבית דלא מיקרו על שם בעלים וקדשי מזבח אומר ר"י אע"ג דמיקרו על שם בעלים ולא הוי הקדש כמכירה מ"מ למ"ד[ח] יאוש לא קני חשיב כיאוש ושינוי רשות לענין דחל הקדש אחר יאוש כדמשמע לעיל (דף סו:) דבעי לאוכוחי אביי גרבה דיאוש לא קני מקרבנו ולא הגזול ואפילו הכי אמר שם דחל הקדש אע"ג דאכתי לא אסיק אדעתיה דהוי יאוש ושינוי השם אלא משום דהוי יאוש ושינוי רשות:

ורבי שמעון הא אמר שחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה. הא לא איצטריך אלא משום מ"ד[ט] אין לשחיטה אלא בסוף דלמ"ד ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף מצי למפרך אפילו סבר ר"ש שחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה אמאי חייב אשחוטי חוץ ד' וה' מכי שחט ביה פורתא אסרה ומידך לאו דמרה קטבח: שחיטה שאינה ראויה היא[י] ולא שמה שחיטה. לגבי ארבעה וחמשה לגמר מוטבח טבח והכן[י] בר מלגבי לאו דשחוטי חוץ דבהכי חייב רחמנא וא"ת ואמאי חשיב ליה שחיטה שאינה ראויה הא יכול לפדות בשעת פירכוס דבר העמדה והערכה היא כדאמרינן בפ"ב דחולין (דף ל.) ואין לך מום גדול יותר משחיטה ואין סברא לומר דלפי שנפסל שוב אין לו פדיון דבשלמא פסול שהוא בשריפה כגון פיגול אין לו פדייה משום דמצוה לשורפו כדאמרינן בפרק כל שעה (פסחים ד' מ.) כל שבקדש פסול באש ישרף אבל שחיטת חוץ אינה בשריפה אלא בקבורה כדאמרינן בפרק על כמה (בכורות דף כח.) מי שאינו מומחה וראה את הבכור ונשחט על פיו הרי זה יקבר ומיהו לדברי המפרש[ל] דלא חשיב המפרכסת כחיה אלא כגון ישראל בטמאה ונכרי בטהורה דלאו שחיטה היא דההיא דשחט בה שנים או רוב שנים ועדיין מפרכסת הרי היא כחיה דבפ"ב דחולין (ד' ל ושם[ל]) אין[מ] משנה בשום מקום אלא הייתו ההיא דהעור והרוטב (שם ד' קכא.) דשוחט ישראל בטמאה כו' אבל היכא דשחטה כתיקונה לא חשיב מפרכסת כחיה מתיישב כאן דשחיטת חוץ לאו בת פדייה היא כיון דשחיטה גמורה היא להוציא מידי נבלה וגם להתירה באכילה אם היה לה פדיון דהכא אליבא דר"ש קיימי דבין רבי יוחנן ובין ר"ל מודו דקדשי מזבח לר"ש היו בכלל העמדה והערכה כדאמרינן בפרק בתרא דתמורה (ד' לג:) ולא פליגי אלא אליבא דרבנן אבל מ"מ קשה לריש לקיש אליבא דרבנן דקדשי מזבח לא היו בכלל העמדה והערכה כדאמר התם דלא משתמיט בשום מקום לשום תנא שיהיו נפדין ודוחק לומר דמדרבנן הוא דאין נפדין לפי שעשה מום זה בידים כשאר מטיל מום שאין נשחט ומיתר על ידי אותו מום[מ] וי"ל דמום שהוא מחיים חשיב מום לפדות על ידו אבל מום [ס] דלאחר מיתה לא חשיב מום כדתניא בסוף תמורה (לג.[ס]) בהדיא מתו תמימים יקברו בעלי מומים יפדו דלא בעי העמדה והערכה ואפילו הכי תמימים יקברו: שלא לשם בעליהן. וה"ה שלא לשמן אי נמי ההוא נמי קרי ליה שלא לשם בעליהן משום שלא עלו לבעלים לשם חובה ונראה לו דוחק להעמיד בנשפך הדם ורב דימי דאוקמא כשנשפך הדם משום דניחא ליה לאוקמא בכל קדשים שחייב באחריותן [דבשלא[ס] לשם בעליהן לא מתוקמא בפסח וחטאת דמפסלי שלא לשמן[ס]]:

ור"ל

עין משפט נר מצוה

קה א מיי' פ"ע מהל' גניבה הלכה א סמג עשין עא:

ליקוטי רש"י

קדשים שחייב באחריותן. אם קיבלם בעליו עליו באחריות כגון דאמר הרי עלי עולה והפריש זו. ברשותיה דמריה קיימי. דאע"ג דלאו דידיה הוה אלא דהקדש כיון דגורם לממון הוא דאי מית בידו בעי לשלומי כדידיה דמיא [לעיל עא:]. וגונב מבית האיש. אמר רחמנא ישלם שנים לא מבית הקדש דאין תשלומי כפל להקדש [בכורות יא.].

הגהות וציונים

א] בבת"י דנפקי להו: ב] צ"ל בפנים (דפו"י): ג] אולי צ"ל משלימין: ד] נדצ"ל אבדה: ה] צ"ל באחריותה (דפו"ר): ו] רש"ל גורס ואפילו (גליון): ז] יותר נכון דמוטל (ב"ש): ח] בדפו"י הגי' בגמ' (בסוף) מעיקרא תורא דשמעון והשתא תורא דשמעון, וכ"ה בראשונים, ולפנינו בגמ' "דראובן" ע"פ המהרש"ל: ט] כאן צ"ל הפסק הנקודה אחר "היא" (ב"ש): י] צ"ל אינה: כ] כ"ה בדפו"ר:

מסורת הש"ס עם הוספות

א) [לקמן עט.], ב) [לעיל יב: פסחים לו. סנהדרין קיב:], ג) בכורות יא. [עי' תוס' לעיל סג. ד"ה רעהו], ד) לעיל דף עא. [וש"נ], ה) עיין תוס' מנחות קב. ד"ה דאי בעי, ו) לעיל סח:, ז) לעיל ע., ח) לעיל סו., ט) לעיל עב., י) בראשית מג, טז חולין פה., כ) בתוס' בכורות לב. ד"ה הא צייש"ש, ל) [ע"ש בתוספות ד"ה והמנן ועוד שם פל. ד"ה בעינן ותוס' בכורות לב. ד"ה הא לאתר שחיטה], מ) בכורות לד. במשנה, נ) ושם, ס) זבחים ב ע"א.

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה והשתא וכו' לקמן. נ"ב סחילת דף עט וע"ש בתוס' ד"ה גנב:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה שחיטה וכו' דלאחר מיתה לא חשיב מום. עי' ברש"י ריש מעילה ד"ה כמאן דהנקיטן:

תורה אור השלם

א) כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ כֵלִים לִשְׁמֹר וְגֻנַּב מִבֵּית הָאִישׁ אִם יִמָּצֵא הַגַּנָּב יְשַׁלֵּם שְׁנָיִם: [שמות כב, ו]

תלמוד בבלי <עוז והדר> - כב בבא קמא תלמוד בבלי עמוד מס 162 הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

וריש לקיש אמר בשוחט בעלי מומין בחוץ תהי בה רבי אלעזר לר' יוחנן[ט] שחיטה מתרת והלא זריקה מתרת לריש לקיש[ט] שחיטה מתרת והלא פדייה מתרת אישתמיטתיה הא דרבי[ב] שמעון [א]כל העומד לזרוק כזורק דמי וכל העומד לפדות כפדוי דמי כל העומד לזרוק כזורק דמי דתניא [ב]רבי שמעון אומר יש נותר שהוא מטמא[ג] טומאת אוכלין ויש נותר שאינו מטמא טומאת אוכלין כיצד לן לפני זריקה אינו מטמא טומאת אוכלין לאחר זריקה מטמא טומאת אוכלין וקיימא לן מאי לפני זריקה קודם שנראה לזריקה לאחר זריקה לאחר שנראה לזריקה קודם שנראה לזריקה לן מאי היא דלא הויא שהות ביום למזרקיה דשחטיה סמוך לשקיעת החמה ואינו[ד] מטמא טומאת אוכלין לאחר שנראה לזריקה לן דהויא שהות ביום למזרקיה מטמא טומאת אוכלין אלמא כל העומד לזרוק כזורק דמי וכל העומד לפדות כפדוי דמי דתניא רבי שמעון אומר

פרה

רש"י

בעלי מומין. שחיטתן היתר בחוץ: תהי. לשון מרית בקנקן כמו תהי ליה אקנקניה (ב"ב ד' כב) כלומר דייק לה רבי אלעזר ופריך לרבנן אליבא דרבי יוחנן וכי שחיטתו מתרת והלא זריקה מתרת ובשעת טביחה שחיטה שאינה ראויה היא: אישתמיטתיה. לרבי אלעזר הא דלר' שמעון כל העומד כו': וכל העומד לפדות כו'. ובעלי מומין כפדוים דמו הואיל וסופן לכך ובבעלי מומין מעיקרן עסקינן דאי בשקדם הקדשן את מומן תו לא חזו לפדיון משנשחטו דשמעינן ליה לרבי שמעון בן לקיש אליבא דר' שמעון בשמעתא בתרייתא דמסכת תמורה (ד' לג:) קדשי מזבח בכלל העמדה והערכה ומשנשחטה אינה יכולה לעמוד אבל בבעל מום מעיקרו מודה: יש נותר שמטמא כו'. לרבי שמעון איסורי הנאה אין מטמאין[ט] טומאת אוכלין דדריש מכל האוכל אשר יאכל אוכל שאתה יכול להאכילו לאחרים או לנכרי או לישראל קרוי אוכל בפרק קמא דבכורות (ד' ט:) ואם היתה לה שעת היתר הנאה משנשחטה ירדה עליו[ו] דין קבלת טומאה ואפילו נאסר[ז] לאחר כן מקבלת טומאה: לן לפני זריקה. קדשים הנפסלין להיות נותר בלילה אחת כגון תודה וקדשי קדשים כולן אם לא נזרק דמן ולא ניתר באכילה אין מטמא טומאת אוכלין: וקיימא לן. בפרק המנחות והנסכים דהאי לפני זריקה קודם שנראה לזריקה קאמר דלא הוה ליה שהות ביום דלאו עומד ליזרק ביום הוה דליכא למימר כזרוק דמי לשוויה אוכלא: לן. לאחר שנראה לזריקה דהוי שהות ביום אוכלא הוא אלמא כזורק דמי:

פרה

תוספות

ור"ל אמר כו'. ר"ש לקיש לא קאי אסוגיא דיקן דלדידיה לא צריך למימר דרבי שמעון קאי אמילתא אחריתי אלא לפי דבריו דמוקי מתניתין לעיל (ד' סח:) כשהקדישו בעלים ביד גנב מוקי לה בשוחט בעלי מומין בחוץ: **בשוחט** בעלי מומין בחוץ. פי' בקונטרס דבבעלי מומין מעיקרא עסקינן דאי בשקדם הקדשן למומן תו לא חזו לפדיון משנשחטו דשמעינן ליה לר"ל אליבא דרבי שמעון בשמעתא בתרייתא דתמורה (ד' לג:) דקדשי מזבח היו בכלל העמדה והערכה ומשנשחטה אין יכולה לעמוד ובבעל מום מעיקרו מודה ורבינו תם מפרש דבשעת פירכוס בעודן יכולין לעמוד בני העמדה והערכה נינהו כדאמרינן בפ"ב דחולין (ד' ג. ושם) ומיהו לאותן המפרשים דבשחיטה גמורה אין מועיל פירכוס כמו שפירשתי לעיל (עמוד א[ג]) צריך לאוקמי בבעל מום מעיקרו כמו שפי' בקונטרס: **והלא** זריקה מתרת. למאן דמוקי לה כשנשפך הדם פריך דאי למאן דאמר שלא לשם בעליהן כיון דנשחט ונזרק בהכשר שחיטה ראויה היא בלא טעם כל העומד לזרוק כזרוק דמי ואף על גב דבפרק אותו ואת בנו (חולין ד' פ: ושם[ז]) בעי למימר דכל שחיטת קדשים שחיטה שאין ראויה היא לא קיימא מסקנא הכי אלא במסקנא משמע היכא דנזרק הדם לבסוף שחיטה ראויה היא אע"פ שלא היה עומד לזרוק כגון באותו ואת בנו דהוי מחוסר זמן דלא אמרינן לרבי שמעון כזרוק דמי אלא במקום שמצוה לזרוק כדאמר בפרק המנחות והנסכים (מנחות דף קא: ושם) בשלמא פרה עומדת לפדותה פירוש דאם מצא נאה ממנה מצוה לפדותה אלא הני מנחות אין מצוה לפדותן ובכריתות בפ' אשם תלוי (ד' כד:) אמר בהדיא איסור דאמר רבי שמעון במידי דעומד ליזרק והכי איתא הגירסא בספרים[ט] אלא אמר רבא ה"ק רב המנונא אין מלקות אותו ואת בנו נוהג בקדשים (א) דכיון דלכל כמה דלא נזרק דם לא משתרי בשר בעידנא דקא שחיט הויא התראת ספק ולא שמיה התראה ולא לקי משמע למאן דאמר שמה התראה לקי אם כן שחיטה ראויה היא היכא דנזרק לבסוף ובקונטרס פי' התם דגרס אין מלקות אותו ואת בנו נוהג בקדשים ולא יותר ולא משום דהוי התראת ספק אלא משום דמחוסר זמן הוא דשחיטה[ט] שאינה ראויה היא וקשה לר"י אי חשיב מחוסר זמן ואסור לשוחטו משום אותו ואת בנו אם כן הוא לוקה משום לא תשחטו כיון דאמר רחמנא אותו ואת בנו נוהג בקדשים וא"ת אלא בשחיטה שאין ראויה בעל כרחך גזירת הכתוב כך היא שהיא כשחיטה הראויה להתחייב עליה מידי דהוה אשחוטי חוץ (ב) ואע"ג דלמידי אחרינא חשיב שחיטה שאינה ראויה לענין שחוטי חוץ מיהא מחייב כיון שאין האיסור מחמת דבר אחר ה"נ באותו ואת בנו וא"ת ואמאי צריך בפרק בתרא דזבחים (דף קיג:) למעוטי רובע ונרבע דלא מחייב משום שחוטי חוץ מדכתיב ואל פתח אהל כו' תיפוק ליה דשחיטה שאין ראויה היא מחמת איסור אחר ודוחק לומר דלרבנן איצטריך קרא ולא לרבי שמעון ויש שהיו רוצים לתרץ דאע"ג דבעלמא ילפינן מוקצה מנא והכן בשחוטי חוץ גופיה סברא הוא דילפינן מגופייהו ואין נראה לר"י דאם כן שוחט טריפת חולין בעזרה אמאי מחיל רבי שמעון בהנאה בספ"ב דקדושין (דף נח. ושם) ובכיסוי הדם (חולין דף פה: ושם) משום דהויא שחיטה שאינה ראויה נילף מגופה דלעולם שחיטת חולין בעזרה שחיטה שאין ראויה היא דקסבר רבי שמעון חולין שנשחטו בעזרה דאורייתא אלא משום דאפילו הכי בעינן שלא יהא בה פסול אחר: **והלא** פדייה מתרת. תימה מה פריך דלמא כשנפדית איירי שהרי יכול לפדות אחר שחיטה לפי הקונטרס דאיירי בבעל מום מעיקרו וכיון דלבסוף נפדה הויא שחיטה ראויה כדמוכח בחולין (דף פ: ושם) ומיהו לפר"ת[י] דמיירי בהקדישו קודם למומו אע"ג דבשעת פירכוס היה יכול לפדות סתמא דמילתא דגנב אין נודע לו שהוא לקדשים עד אחר זמן שכבר אין מפרכס אבל לפירוש הקונטרס קשה מיהו לפירושו נמי מצי[כ] למימר דסתם גניבה שחיטה וכל מעשיה בסתר ומיד אחר השחיטה רגילין לאוכלה וסתמא דמילתא לא נודע לו שהיא דהקדש עד שנאכלה דתו לא מיפרקא: **כל** העומד לזרוק כזורק דמי. תימה דבפרק אותו ואת בנו (חולין דף פ. ושם) אמר רבי אושעיא כולה מתניתין דלא כרבי שמעון מכדי שמעינן ליה לרבי שמעון כו' עד קדשים בפנים מכדי שמעינן ליה לרבי שמעון דאמר שחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה קדשים נמי שחיטה שאינה ראויה היא דלכל כמה דלא זרק הדם לא משתרי בשר שני אמאי סופג את הארבעים ופסול כלומר דמשכחת ליה לקמא כאילו קטליה והוה ליה שני כשר גמור ואמאי חשיב ליה שחיטה שאין ראויה נהי דלא משתרי בשר אלא בזריקת הדם הלא משעת שחיטה הוי כזורק דלכל העומד לזרוק כזרוק דמי ומפרש רבינו תם דרבי אושעיא לית ליה כל העומד לזרוק כזורק דמי אלא סבירא ליה כתנא קמא[י] דמתניתין דהתם (ד' פא:) דתנן השוחט ונמצאת טריפה השוחט פרת חטאת רבי שמעון פוטר דלא מחייב משום אותו ואת בנו דשחיטה שאין ראויה היא ולית ליה כל העומד לפדות כפדוי דמי והתם בגמרא פריך עלה מההיא דפרה מטמא טומאת אוכלין ומשני פרת חטאת מינה משנה אבל ר' אושעיא סבר דאדרבה מתניתין דהתם עיקר וההיא דפרה ליתא ועוד י"ל דקסבר ר' אושעיא כיון דלא אמרינן כזורק דמי עד שיתקבל בכוס כדמשמע בפ"ק דפסחים (דף יג: ושם) דמצוה הוא להמתין מלזרוק עד שיתקבל כל דם הנפש[ו] הלכך בגמר השחיטה שעדיין לא נתקבל כל הדם לא אמרינן כזורק דמי ועי"ל דקסבר ר' אושעיא דאפילו הוי כזורק בשעת שחיטה כיון דבשחיטה לחודה לא משתרי בשר אלא מחמת דהוי כזורק לא הוי דומיא דטבוח טבח והכן ושחיטה שאין ראויה היא וא"ש דבריש המנחות והנסכים (מנחות דף קא: ושם) פריך ליה לר' אושעיא מכדי שמעינן ליה לר' שמעון כל העומד לזרוק כזרוק דמי כו' ומיהו סוגיא דשמעתין חשיב ליה שפיר שחיטה ראויה וכן במסקנא דהתם[י] ורב המנונא הוי מצי למפרך לר' אושעיא וכי היכי דמתרץ לרב המנונא הוי מצי לתרץ לרבי אושעיא דהא דלא מוקי מתניתין כרבי שמעון משום דלרבי שמעון שני אין סופג את הארבעים דה"ל התראת ספק ור"ת לא גרס ושני אמאי סופג את הארבעים ופסול דשני כבר[ט] נפסל דשחיטה ראשונה שחיטה ראויה היא כיון דנזרק הדם בהכשר והוי שני מחוסר זמן אלא גרסינן אמאי סופג את הארבעים ותו לא ומנן השני דייק דשחיטה שאינה ראויה היא ואמאי סופג את הארבעים הא ה"ל התראת ספק דשמא לא יזרוק וכזורק לא הוי כיון דאין מצוה לזורקו ופריך פשיטא דהכי איתא דהיאך ילקה דהא התראת ספק היא ועוד דאסור לזרוק הדם ופשיטא דלא תגמור השחיטה ומשני קדשים כו' והשתא ארבי אושעיא לא מצי פריך מידי אלא לרב המנונא:

פרה

ליקוטי רש"י

תהי בה רבי אלעזר. תהי לשון מרים כמו בת תיהא דמסכת עבודה זרה (דף סו:) כלומר מעיין ומחשב לדעת טעמו של דבר [עירובין סח.]. תהי. מחשב ומקשה בה [רשב"ם ב"ב לט:]. כל העומד לזרוק כזורק דמי. העומד ליזרק שאינו מחוסר אלא זריקה מרוק דמי לחול עליו כל שם פסול קדשי קדשים אבל לאשתרויי לא מישתרי עד דזריק [פסחים יג:]. לן לפני זריקה. לא היתה לו שעת הכושר [מנחות קא:].

מסורת הש"ס עם הוספות

א) פסחים דף יג: [מנחות עט: קב: כריתות כד: תמורה כג:], ב) מנחות דף קא: [תוספתא דעוקצין פ"ג], ג) [ד"ה שחיטה], ד) [ד"ה לכמה], ה) בחולין פא., ו) לעיל בד"ה בשוחט, ז) עי' זבחים כה., ח) פא ע"א.

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה והלא זריקה וכו' נוהג בקדשים מ"ט דכיון דלכל כמה וכו' משמע דלמאן דאמר: (ב) בא"ד דאע"ג דלמידי אחריני:

הגהות וציונים

א] בכתי"י נוסף וכי: ב] דפרי"י הא דאמר רבי שמעון: ג] צ"ל מיטמא, וכן בסמוך: ד] צ"ל אינו (ב"ש, וכ"ה בדק"ס): ה] צ"ל אין מיטמאין: ו] צ"ל עליה: ז] צ"ל נאסרה: ח] צ"ל שחיטה שאינה: ט] נדצ"ל מצינן: י] צ"ל כתנא דמתניתין (באה"מ, וכ"ה בכת"י): כ] גי' כ"י שפיר נפסל (גליון) ובכת"י כבר מיפסל:

א) שבועות יא: חולין פא: מנחות קא: [תוספתא פרה פ"ז ה"ט], ב) עו: ד"ה כל, ג) קבג, ד) חולין יא, ה) זבחים לד, ו) פא: תד"ה פרה מטמאה, ז) פסחים לג: ד"ה בכביצה זבחים לא. ד"ה לטמא, ח) פרה ספ"ז, ט) פ"א מ"א, י) קכט, כ) צ"ל עג ע"ב.

[א] פרה מטמא טומאת אוכלין הואיל והיתה לה שעת הכושר

ואמר

פרה. אדומה מטמאה טומאת אוכלין: דהויא לה שעת הכושר. לאכול משנשחטה וילדה לה תורת אוכל:

ואמר

פרה מטמא טומאת אוכלין כו'. תימה דמדקאמר הואיל והיתה לה שעת הכושר מכלל דהשתא לאו בת פדייה היא ואמאי והא אית ליה לר"ש בשבועות (דף יא: ושם) דפרה קדשי בדק הבית היא ולר"ש אית ליה דקדשי בדק הבית לא היו בכלל העמדה והערכה בההיא שמעתא גופא ונראה לפרש דהא דקתני הואיל והיתה לה שעת הכושר מיירי לאחר הזאה דאין סברא שתהא בת פדייה אחר שהוזה דמה ואפ"ה מטמא טומאת אוכלין הואיל והיתה לה שעת הכושר קודם הזאה וא"ת והא כל העומד להזות כמוזה דמי וי"ל דקודם קבלה (א) לאו כמוזה דמי כדפרישית לעיל[ב] הקשה רבינו שמואל בר' חיים למה לי דהיתה לה שעת הכושר תיפוק ליה דחיבת הקדש מכשרתו ומשויא לה אוכלא כדדרשינן בפ"ב דחולין (דף לו: ושם) והבשר לרבות עצים ולבונה וכ"ת דפרה לר"ש כיון דקדשי בדק הבית היא לא שייך בה חיבת הקדש דאפילו בקדשי מזבח לא מהני חיבת הקדש אלא כשקדשו קדושת הגוף בכלי שרת כדמוכח בריש המנחות והנסכים (מנחות דף קא.) ובפ' כל הפסולין (זבחים דף לד.) הא ע"כ שייך בפרה חיבת הקדש אפילו לר"ש דבריש המנחות והנסכים[ג] פריך לר"ש נותר ופרה אמאי מטמא[ד] טומאת אוכלין עפרא בעלמא הוא דכל העומד לשרוף כשרוף דמי ומשני חיבת הקדש מכשרתו[ה] והיינו טעמא דאע"ג דאין בה קידוש כלי כיון דקדשי בדק הבית היא מ"מ שייך ביה חיבת הקדש כיון דחטאת קרייה רחמנא[ו] וכל ענייניה כעין עבודה[ז] הגוף שיש בה הזאה ופסולה שלא לשמה ותירץ ר"י דאין חיבת הקדש מועלת אלא לשוייה שאין אוכל כאוכל כגון נותר ופרה שהן חשובים כעפרא ועצים ולבונה אבל לדבר שהוא אוכל אלא שאין מקבל טומאה לר"ש משום (ב) אוכל שאין אתה יכול להאכילו לאחרים לא יועיל חיבת הקדש לעשות האיסור כמותר והא דמשמע בריש כל הפסולין[ח] דאוכל בשר שנטמא לפני זריקה ה"א דלא נקי על ידי דרשה דכל שאין ניתר לטהורים אין חייבין עליו משום טומאה אי לאו משום דמרבינן מוהבשר כמו עצים ולבונה התם כיון דלא בעי פטור ליה אלא משום דבעי למילף מטומאת הגוף יש לנו לרבות מוהבשר מק"ו דעצים ולבונה וא"ת אמאי לא אמר דכל קדשים יקבלו טומאה מחיים כיון דמצוה לשוחטן ויאמר כל העומד לשחוט כשחוט דמי וי"ל דאפילו נשחט לא אמרינן דכזרוק דמי עד שיקבל בכוס כ"ש כשעדיין לא נשחט ומיהו שעיר המשתלח קשה לר"י שיטמא מחיים טומאת אוכלין לר"ש למ"ד (יומא סז.) דשרו (ג) איבריו בהנאה דכיון שעומד לדחות כדחוי דמי וי"ל דכל העומד לעשות לא אמר דכעשוי דמי אלא באוכל האסור להיות כמותר וקרינן ביה אוכל שאתה יכול להאכילו לאחרים אבל לא מהני לשאין אוכל כמו ב"ח ליחשב כאוכל אע"ג דהוה מהני על האוכל כגון נותר ופרה ליחשב כעפרא אי לאו דמכשר להו חיבת הקדש מידי דהוה אבן פקועה ודגים שהן מותרין בלא שחיטה ואפ"ה חיותן מטהרתן לרבנן דפליגי אר' יוסי הגלילי בפ' בהמה המקשה (חולין דף עה.):

פרה מטמא טומאת אוכלין. הקשה בקונטרס בפ' אותו ואת בנו (חולין דף פב. ושם[ט]) למה לי קבלת טומאה תיפוק ליה דהיא גופה מטמאה אדם ובגדים ותירץ דבכה"ג מפרש בכריתות בפ' דם שחיטה (דף כא:) כגון (ד) שחיפהו פחות מכביצה בצק אי מגוית לה אוכל מצטרף בהדי בצק ומקבל האי בצק טומאה אם יגע בטומאה ומטמא שאר אוכלים ואי לאו אוכל הוא לא מקבל האי בצק טומאה דלית ביה שיעורא וכי נגעו ביה אוכלין אחרים טהורין הן שאין נוגעין בנבילה אלא בבצק עכ"ל ומה שהזכיר נבילה משום דעלה דכריתות קאמר ומה שאמר ומקבל האי בצק טומאה אם יגע בטומאה נראה לר"י דלא דק דההיא דחיפהו בבצק דכריתות מיירי כשיש כזית מן הנבילה ונראה שטמא הבצק מן הנבילה ע"י צרופו לכביצה כמו שמיטמא ממקום אחר שהכזית יכול להיות מטמא ומצטרף ונראה שחזר בו מפירושו שהיה רגיל לפרש בכל מקום[י] דאוכל פחות מכביצה מקבל טומאה מן התורה שהרי פירש בהדיא דלא מקבל האי בצק טומאה דלית ביה שיעורא ואין לתרץ קושיית הקונטרס דבלא צירוף בצק צריך הוא לטעם של שעת הכושר משום דלא מצינו שמטמאה אלא מתעסקין כדתנן במס' פרה (פ"ח מ"ג) השורף פרה ופרים והמשלח את השעיר מטמא בגדים והן עצמם אין מטמא בגדים הרי זה אומר [מטמאין] לא טימאתוני ואת טמאתני דמ"מ מטמאה היא אוכלין ומשקין מאחר שסופה לטמא טומאה חמורה את מתעסקין ולא בעי לא הכשר מים ולא הכשר שרץ כדתני דבי ר' ישמעאל בפ' גד סימן (חולין דף קכ. ושם) מה זרעים שאין סופן לטמא טומאה חמורה צריכין הכשר כו' ור"י מתרץ דמה שסופו לטמא טומאה חמורה לא מהני אלא לענין זה דחשבינן ליה כאילו הוכשר במים וכאילו נגע בשרץ אבל אין מועיל לעשות שאין אוכל כאוכל הלכך לר"ש דבעי אוכל שאתה יכול להאכיל לאחרים מה שסופו לטמא טומאה חמורה לא יעשנו [כאוכל][כ] להאכילו לאחרים ולכך לא מטמא אלא משום שהיה לה שעת הכושר וכן מוכח בזבחים בפ"ב טבול יום (דף קה.) דת"ר השורף הפרה ופרים והמשלח השעיר מטמא בגדים והם [עצמם] אינם מטמא[ל] בגדים אלא מטמא אוכל ומשקה[מ] דברי ר"מ וחכמים אומרים פרה ופרים מטמא טומאת אוכלין ומשקין אבל לא שעיר המשתלח מפני שהוא חי ופריך בשלמא ר"מ כדתנא דבי ר' ישמעאל מה זרעים כו' אלא לרבנן אי אית להו דתנא דבי ר' ישמעאל אפילו שעיר המשתלח נמי ואי לית להו פרה ופרים מנליה[נ] ומשני אין[ס] צריכין הכשר טומאה ממקום אחר פי' נהי דהאי דסופו לטמא טומאה חמורה אין צריכין הכשר טומאה אבל הכשר אוכל בעי ומש"ה שעיר המשתלח דלא חזי לאכילה שהוא חי לא מטמא והשתא פליגי דר"מ סבר דמה שסופו לטמא טומאה חמורה מועיל ליחשב אכילה[ע] ורבנן סברי דפרה ופרים דוקא מטמא[פ] ולא שעיר המשתלח משום דאינו מועיל ליחשב אוכל ור"ש סבר דוקא פרה הואיל והיתה לה שעת הכושר קרינן ביה אוכל שאתה יכול להאכילו לאחרים ולא פרים ושעיר המשתלח שלא היתה להן שעת הכושר וכן מוכח בתוספתא דפרה[צ] דבתר מילתייהו דר"מ ורבנן קתני ר"ש אומר פרה מטמא טומאת אוכלין הואיל והיתה לה שעת הכושר פרים הנשרפין ושעירים הנשרפין אין מטמאין טומאת אוכלין הואיל ולא היה להן שעת הכושר ועוד מייתי ר"י ראיה דבכמה דוכתי קתני צריכין מחשבה ואין צריכין הכשר בפ' דם שחיטה (כריתות דף כא.) גבי נבלת בהמה טמאה בכל מקום ונבלת העוף בכפרים ובפ' בא סימן (חולין דף כ:) גבי גוזל שנפל לגת ובריש טהרות[ק] גבי נבלת עוף טהור דאע"פ שאין צריכין הכשר לפי שסופו לטמא טומאה חמורה צריכין מחשבה לגבי הא [לשווי אוכל] לא מהני מה שסופו לטמא טומאה חמורה ותימה אי פליג ר"מ אכל הני °ועוד דבפ' ג"ה[ר] (חולין דף קכ) ובפ' טבול יום (זבחים ד' קה:) בעי למידק דההיא דצריכה מחשבה ואין צריכה הכשר דטהרות אתיא כר"מ מדסיפא ר"מ דקתני שחיטה ומליקה מטהרת טריפתה מטומאתה ומשני מידי אריא[ש] סיפא ר"מ ורישא רבנן והיכי הוה בעי לאוכוחי הא ע"כ צריכה מחשבה אתא דלא כר"מ ועוד דבהעור והרוטב (חולין ד' קכח: ושם) גבי חתך בשר מן אבר מן החי חתכו ואח"כ חישב עליו טהור חישב עליו ואח"כ חתכו טמא ומוקמינן לה התם[ת] כר"מ ופריך התם למאן דמוקי לה בשהוכשר ל"ל הוכשר הרי מטמא טומאה חמורה אגב אביו משמע אע"ג דמוקמינן לה כר"מ ניחא ליה מה שמועיל לטמא טומאה חמורה אגב אביו לענין דלא בעי הכשר ולענין מחשבה לא מהני ואור"י דיש לחלק בין שעיר המשתלח דממילא אם היה נשחט הוי חזי לאכילה בלא מחשבה מה שאין בנבלת עוף טהור ואבר מן החי שאין סופו לעשות אוכל מודה ר"מ דבעינן מחשבה וגרסינן פרה מטמא ול"ג מיטמאה דלמאי נ"מ קבלת טומאה שלה אי לטמא אחרים כיון שהיתה לה שעת הכושר תורת אוכל יש לה ובלא קבלת טומאה היא מטמא אחרים משום דסופה לטמא טומאה חמורה ובתוספתא נמי מוכח דגרסינן מטמא ולא מיטמאה דקתני מטמא אוכלין ומשקין ואי גרסינן מיטמא נ"ל כמו שתירץ רש"י כשגלופה (ה) פחות מכביצה בצק שאי אפשר לפרה לטמא בצק שאין מועיל מה שסופו לטמא טומאה חמורה אלא דהוי כנוגע בשרץ ואילו נגע בשרץ לא היה מטמא את הבצק כיון שבשר פרה הוא פחות מכביצה לכך צריך קבלת טומאה ממקום אחר כדי שיטמא הבצק וקשה דלמאי נ"מ במה שמצטרף לפחות מכביצה הא בלא"ה אוכל מקבל טומאה בכל שהוא ואי לענין קבלת טומאה דאורייתא לשרוף עליו את הקדשים היכא אי חיבת הקדש דפרה דאורייתא אע"פ שאין בה קידוש כלי אבל אם מדרבנן ע"כ לא מקבלי טומאה הני אוכלין אלא מדרבנן דמדאורייתא כשרוף דמי ועפרא בעלמא נינהו ועוד מפרש ר"י מה שמיטמא ע"י קבלת טומאה מן השרץ (ו) ונפסלת בכך אי לאו דהיתה לה שעת הכושר לא היתה מקבלת טומאה ולא היתה נפסלת דאע"ג דקפיד רחמנא בעוסקין בה שיהיו טהורים לאו משום דהוה מטמאו לה אלא משום גזירת הכתוב הוא דאפילו בעוסקין בה בקנה או בפשוטי כלי עץ בעינן שיהיו טהורין וא"ת דאי לאפסולי [היא] עצמה גם האפר יהיה נפסל בנגיעת הטומאה כדאמר בפרק חומר בקדש (חגיגה דף כג. ושם) לא ישא אדם אפר חטאת ומי חטאת ויעבירם בספינה משום מעשה שהיה וי"ל דאי חשיבא אוכל מקבל טומאה משני ומשלישי ואי לא לא ואין לומר דנ"מ מה שמטמא טומאת אוכלין למאחר שנפסל ואין עליה עוד טומאה חמורה אכתי אשתייר בה טומאת אוכלין אי נמי הכי קאמר אחר שנפסלה אם נגע בה שרץ מיטמא טומאת אוכלין הואיל והיתה לה שעת הכושר דמה שכבר טמא טומאה חמורה אין מועיל לו מאחר דהשתא מיהא אין עוד סופו לטמא טומאה חמורה ולאייה מפרק בהמה המקשה (חולין דף עג:[ב]) ואין להאריך כאן בזה דלא יתכן לפרש כן כלל מדפריך במנחות (דף קב:) כיון דכל העומד לשרוף כשרוף דמי נותר ופרה אמאי מטמא טומאת אוכלין ומאי קושיא והא לאחר שקבלה הפרה טומאה אין עומדת לישרף דנפסלה ונשתייר בה מגע טומאה ואפילו לא נגע בה שרץ אלא פעם אחת מכל מקום בתחילת נגיעה כבר נפסלה הפרה ובסוף נגיעה מטמאה טומאת אוכלין דאז כבר אין עומדת לישרף:

אומר

ליקוטי רש"י

פרה. אדומה אע"ג דאסורה בהנאה מודה ר' שמעון דמטמאה טומאת אוכלין [מנחות קא:]. אע"ג דאית ליה לר' שמעון איסורי הנאה אין מטמאין טומאת אוכלין וילף ליה מכל האוכל אשר יאכל אוכל שאתה יכול להאכילו לאחרים קרוי אוכל ושאין אתה יכול להאכילו לאחרים אין קרוי אוכל במסכת מנחות בפרק המנחות והנסכים (דף קא:) ופרה איסורי הנאה היא [שבועות יא:]. דאע"ג דאמר רבי שמעון בפרק קמא דבכורות (דף ט:) דאיסורי הנאה כגון שור הנסקל ופטר חמור אין מטמאין טומאת אוכלין ונפקא ליה מכל האוכל אשר יאכל אוכל שאתה יכול להאכילו לאחרים קרוי אוכל מודה הוא דפרה אדומה מקבלת טומאת אוכלין לטמא אחרים [חולין פא:]. מטמא טומאת אוכלין. אם נגע שרץ בבשרה ואחר ונגע בשרה באוכלין טימאתן [שבועות יא:]. הואיל והיתה לה שעת הכושר. לכך [שבועות שם]. להאכילה אף לעצמו משנשחטה ומהו שעת הכושר שלה [חולין פא:].

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה פרה וכו' וי"ל דקודם קבלה בכוס לאו כמוזה: (ב) בא"ד לר"ש משום דבעי אוכל שאתה יכול כצ"ל: (ג) בא"ד למ"ד דשרו אברים בהנאה דכיון שעומד לדחות לצוק[ט] כדחוי דמי וי"ל דלא אמרינן דכל העומד לעשות דכעשוי דמי אלא כצ"ל: (ד) ד"ה פרה וכו' בפרק דם שחיטה כגון בשר שחיפהו כצ"ל: (ה) בא"ד שתירץ רש"י כשגלופה לפחות: (ו) בא"ד מן השרץ נפסלת בכך ואי לאו וכו' אלא משום דגזירת הכתוב:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה פרה וכו' ועוד דבפ' גיד הנשה דף קב ובפ' טבול יום דף קה בעי למידק. נפ' גה"נ לא נזכר מזה ובפ' טבול יום מבואר דקאמר דרישא דצריכה מחשבה אתיא כר"מ וקיימא כן במסקנא אלא דמליעתא דמטמא בכבילה רבנן ובהכרח דמר סיה להם גי' אחרת שם:

הגהות וציונים

א] צ"ל ב"ר (ב"ש): ב] צ"ל מטמאין: ג] צ"ל מכשרתן: ד] צריך להוסיף קדושת (ב"ש, ובבכת"י וכן בתוס' ר' פרץ כעין עבודה שיש בה): ה] צריך להוסיף שיכול (ב"ש), ובדפו"י לא יעשנו כיכול להאכילו, ורש"ל הגיה כלפנינו: ו] צ"ל מטמאין, וכן בסמוך: ז] צ"ל אוכלין ומשקין (רש"ל): ח] צ"ל מנא להו (כת"י, וכ"ה ברש"י ובשטמ"ק בזבחים): ט] תיבת "אין" ט"ס היא (מראה כהן): י] צ"ל אוכל (דפו"י, רש"ש, וכ"ה להלן בסמוך): כ] לא נמצא שם (גליון): ל] צ"ל אוריא: מ] צ"ל הכשר: נ] נדצ"ל מצוק:

תלמוד בבלי <עוז והדר> - כב בבא קמא תלמוד בבלי עמוד מס 164 הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

אומר היה ר"ש פרה נפדית בו', גרס' שר"ל למפילו מדרבנן מותר לפדותה לכפ"ק לשטעות (לקמ' ע"ב:) ליק למתניתא (תוספתא פ"ו) למסכת פרה דקתני שחטה על גב מערכתה אין לה פדיה שולמית ללא אמי כר"ש דלר"ש נפדית היא כדלמסכתן ככא ומימה דע"כ מה שאין נפדית לרבנן אין זה מן המורה להם מן העמלה והערכה היא כל זמן שמפרכתה לפי פי' אחד לגיפיל (ד' עב.) ומסי כן מנ"ל לר"ל דר"ש פליג אדרבנן ליאמת מודה ר"ש למדרבנן לגמ מה מדה מלמוריימת ולמאי מתמת מומחת מוכלים הואיל והיתה לה שעת הכושר וזה דומה לומר לקף על גב דמלמוריימת מן פדיה היא אין למדרבנן לגמ מן פדיה לא מצינ מוכל שאתה יכול להמכיל לאמרים ור"ל דמלן למסר אסר אפילו מדלוריימת אין שמתו לגמי אלא ריש לקיש אמר פטור רבי יוחנן אמר חייב אע"ג דליתיה בטביחה במכירה וריש לקיש אמר פטור כיון דליתיה בטביחה ליתיה במכירה איתיביה רבי יוחנן לר"ש בן לקיש גנב כלאים וטבחה טריפה ומכרה משלם תשלומי ארבעה וחמשה מאי לאו ר"ש היא אלמא אע"ג דליתיה בטביחה איתיה במכירה אמר ליה לא רבנן אי רבנן טריפה במכירה איתא בזביחה ליתא ואלא מאי ר"ש כלאים בטביחה איתא במכירה ליתא אלא אלא תנא טביחה והוא הדין למכירה אימא לרבנן נמי תנא מכירה והוא הדין למטביחה ורבי יוחנן אמר לך האי מאי אי אמרת בשלמא ר"ש איידי דתנא טריפה בחדא תנא כלאים בחדא אלא אי אמרת רבנן נעבינהו וניתנינהו גנב כלאים וטריפה מטבחן ומכרן משלם תשלומי ארבעה וחמשה קשיא כלאים שה כתיב ואמר רבא זה בנה אב כל מקום שנאמר שה אינו אלא להוציא את הכלאים שאני הכא דאמר קרא או לרבות את הכלאים וכל או לרבות הוא והתניא שור או כשב פרט לכלאים או עז פרט לנדמה אמר רבא הכא מעייניה דקרא והכא מעייניה דקרא הכא גבי גניבה דכתיב שור או שה שאי אתה יכול להוציא כלאים מביניהם או לרבות כלאים גבי קדשים דכתיב כשב ועז שאתה יכול להוציא כלאים מביניהם או למעט הוא והא

ואמר ריש לקיש אומר היה רבי שמעון פרה נפדית ע"ג מערכתה אלמא כל העומד לפדות כפדוי דמי בשלמא רבי יוחנן לא אמר כרבי שמעון בן לקיש דקא בעי לאוקמה למתניתין אפילו בתמימין אלא ריש לקיש מאי טעמא לא אמר כרבי יוחנן אמר לך [א] ומכרו ומכרו [ב] כל היכא דאיתיה במכירה איתיה בטביחה [ג] וכל היכא דליתיה במכירה ליתיה בטביחה והני קדשים הואיל דרבי מזבין קדשים לא הויא מכירה ליתנהו בטביחה ואזדו לטעמייהו דאתמר המוכר טריפה לדברי ר' שמעון רבי יוחנן אמר חייב ריש לקיש אמר פטור רבי יוחנן אמר חייב אע"ג דליתיה בטביחה במכירה וריש לקיש אמר פטור כיון דליתיה בטביחה ליתיה במכירה איתיביה רבי יוחנן לר"ש בן לקיש [א] גנב כלאים וטבחה טריפה ומכרה משלם תשלומי ארבעה וחמשה מאי לאו ר"ש היא אלמא אע"ג דליתיה בטביחה איתיה במכירה אמר ליה לא רבנן אי רבנן טריפה במכירה איתא בזביחה [ד] ליתא ואלא מאי ר"ש כלאים בטביחה איתא במכירה ליתא אלא אלא תנא טביחה והוא הדין למכירה אימא לרבנן נמי תנא מכירה והוא הדין למטביחה ורבי יוחנן אמר לך האי מאי אי אמרת בשלמא ר"ש איידי דתנא טריפה בחדא תנא כלאים בחדא אלא אי אמרת רבנן נעבינהו וניתנינהו גנב כלאים וטריפה מטבחן ומכרן משלם תשלומי ארבעה וחמשה קשיא כלאים שה כתיב [ב] ואמר רבא זה בנה אב כל מקום שנאמר שה אינו אלא להוציא את הכלאים. כל היכא דאיתיה במכירה איתיה בטביחה [ג] ומוכר כמאן דמיזבין דמי: לא היא מכירה. למן קדשים מממיים יוצאים למולין הלכך כבעלי מומין עסקינן למימנהו ממרוייהו: ואזדו לטעמייהו. למיפלגו בה מי מעינן מרוייהו מי לגמ: לדברי ר"ש. שפוטר על מעמיה: גנב כלאים. מכבשה ומיט גמ ומע"ג לכמיב גבי טריפה שה ומאי רבא לאקמן כל מקום שנאמר שה אין לו מכר אלא בשחיטה: מאי לאו ר"ש היא. מדנקט במריפה מכירה ולא נקט טביחה: דתנא טריפה בחדא. למ מלי לעורוי כלאים ומכירה ומריפה ולמימני טביחה ומכירה מרוייהו ולמימני טריפה בחדא ולמכתיך למימני טריפה בחדא ומכירה ולא נקט טביחה: תנא נמי כלאים בחדא. ולף על גב למימני מרוייהו ונקט ליה טביחה לפחות ליה קרא מיבעי: או. שור או שה למאי לעליל [ד] (לקף מז:) שור לפיפא ושה לריפא מייתי הלכך או נמי מייתי: פרט לכלאים. לפסול לקרבן: נדמה. למימי דומה לגמי ולא לגמי שבא מאיל ולמל ודומה לעז: גבי גניבה דכתיב שור או שה. למי לף הוה כמיב או לרבות גמ לפסול מכלאים מייתי מזה [ה] שלין עיפורן שוה לבהמה גסה יולדת לחטאה [ו] ולקה לחטאה [ז] הלכך או לרבוי אמר לגמי ולא להוליא להם גלאו הכי לף אמי כלאים ממעטת דקרא: להוליא

נפדית לפיפא נחטאה על [ח] המערכה כמקפא אם אינה מחזרת יפה ממנה [ט] וחזו שעת הכושר שלה ואע"פ לגה נפדים לפיפא הכי אמר אפילו הואיל ולאיה לפדות: אפילו בתמימין. ול"ש בעבלי מומין מחוך דמיגוע למיקם הוא: לא היוא מכירה. למן קדשים מממיים יוצאים למולין הלכך כבעלי מומין עסקינן למימנהו ממרוייהו: ואזדו לטעמייהו. למיפלגו בה מי מעינן מרוייהו מי לגמ: לדברי ר"ש. שפוטר על מעמיה: גנב כלאים. מכבשה ומיט גמ ומע"ג לכמיב גבי טריפה שה ומאי רבא לאקמן כל מקום שנאמר שה אין לו מכר אלא בשחיטה: מאי לאו ר"ש היא. מדנקט במריפה מכירה ולא נקט טביחה: דתנא טריפה בחדא. למ מלי לעורוי כלאים ומכירה ומריפה ולמימני טביחה ומכירה מרוייהו ולמימני טריפה בחדא ומכירה ולא נקט טביחה: תנא נמי כלאים בחדא. ולף על גב למימני מרוייהו ונקט ליה טביחה לפחות ליה קרא מיבעי: או. שור או שה למאי לעליל [ד] (לקף מז:) שור לפיפא ושה לריפא מייתי הלכך או נמי מייתי: פרט לכלאים. לפסול לקרבן: נדמה. למי לומה לגמי ולא לגמי שבא מאיל ולמל ודומה לעז: גבי גניבה דכתיב שור או שה. למי לף הוה כמיב או לרבות גמ לפסול מכלאים מייתי מזה [ה] שלין עיפורן שוה לבהמה גסה יולדת לחטאה [ו] ולקה לחטאה [ז] הלכך או לרבוי אמר לגמי ולא להוליא להם גלאו הכי לף אמי כלאים ממעטת דקרא: להוליא

נבי גניבה דכתיב שור או שה שאין אתה יכול להוציא כלאים מביניהם. ומ"מ מגמר גלאו הכי נמי המ"ל גבי גניבה דכתיב שה למעט כלאים כדרבא אמי לו לרבוי ור"ל למילתא דרבא לף מיבעי לגלאו הכי לכתיב שה לאוד מגל הכא כתיב שה נמי שור:

וכן

קו א מיי' פ"ג מהלכות גניבה הלכה ט ועוד פ"ח מ"ה שם:

קז ב מיי' פ"ג מהלכות שחיטה הלכה ד והלכה יט:

קח ג מיי' שם הלכה ה:

ליקוטי רש"י

ואמר ריש לקיש. מהו שעת הכושר שלה. אומר היה ר' שמעון פרה. שנשחטה כהלכתה על גב מערכתה. נפדית. אם מכר מעמד ומכלל שיש לר' שמעון שעומד לפדות כפדוי דמי והוא ליה אוכל שלמים יכול להאכילו לכהנים (שבועות יא:). אם מכלל שאם שימנה לפילו על גב מערכתה לפילו שחטה כהלכתה על מערכתה של עצים שהיו שמונה עליה כדאמרינן במסכת פרה (פ"ג מ"ט) וקסבר ר' שמעון כל העומד לפדות כפדוי דמי וקריבין בית שמתה יכול להאכילו ולא קשיא למה לי קבלת עומאה היא גופה מעומאה חמה וצבדים מטמאין בכ"ג בבהמות בפרק בא שמיני (דף כא:). כגון בשר שנפסל בפסוס שנכנסה בגן לא מטמא בשרי ליה אוכל מעמרא ומעמא שאר אוכלין ולא לגמ אוכל הוא לא מקבל עומאה אם יגע בעומאה ומעמא שאר אוכלין ולא לגמ אוכל הוא לא מקבל עומאה אלא כגון שנשחטה שלא כהלכתה כיון שאינה ראויה לבא לכלל אכילה לעולם אינה מקבלת עומאה ולא נגעו בית מיעורא וכי נגעו בית אוכלין מטמאי עסוקים הן שאינם נוגעין בעבוד שלא בשלא [חולין כב. ע"פ בתוס' בע"א ובבחו"ש שם]. פרה נפדית ע"ג מערכתה. לפילו נשחטה כמיקוה שלמה מע"ג לגה שלקה שם שעת הכושר שיהא מציע ליה שעת הכושר שלה ואפילו אי אפשר לקבלת עומאה [מנחות קא:]. אינו אלא להוציא את הכלאים. לילפינן כולהו מפה כשבים ושה עזים מלגה כמיב שה כשבים ועזים ע"מ לגה מיקרי שה עד שיהו לציו ומאו כשבים או שיהם עזים אצל אחד כשב ואחד עז לגה הוי שה [חולין עח: ועי' בתוס']. שור או כשב. גבי שלר [ויק' בתוס'] כל הקדשים כמיב [בכורות נ:]. פרט לכלאים. מן הסיפים והכתל גם [בכורות נ:]. מן רחל ומיש שפסול לקרבן ומרבינן לה לרבי ליה [חולין לח:]. מן הצאן ומן העזים [נדה מא.]. פרט לנדמה. שאתו לחל ודומה לעז [בכורות שם]. לציו ואחו מן הצאן והוא כשם [נדה מא.]. עז אילה מציין כחולה ודמה לחל [חולין לח:].

הגהות הב"ח

(ב) רש"י ד"ה ומכר ליש לקיש וכו' ונשמעה על גבי מערכתה:

תורה אור השלם

א) כִּי יִגְנֹב אִישׁ שׁוֹר אוֹ שֶׂה וּטְבָחוֹ אוֹ מְכָרוֹ חֲמִשָּׁה בָקָר יְשַׁלֵּם תַּחַת הַשּׁוֹר וְאַרְבַּע צֹאן תַּחַת הַשֶּׂה:
[שמות כא, לז]

ב) שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב אוֹ עֵז כִּי יִוָּלֵד וְהָיָה שִׁבְעַת יָמִים תַּחַת אִמּוֹ וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יֵרָצֶה לְקָרְבַּן אִשֶּׁה לַיי:
[ויקרא כב, כז]

הגהות וציונים

ג) [או מכרו כצ"ל (גליון) וכ"ה בבחו"י: ד) צ"ל בטביחה (דפרי"ש): ה) נדצ"ל בפרקין לעיל: ו) עיין רש"א ובספר כ"י (גליון): ז) נדצ"ל ששחפה לשמה כהכשר: ח) עיי"ש ובתוס' שם סוף העמוד דגרסינן ר' אלעזר, וכצ"ל בסמוך: ט) צ"ל ור"א (באה"מ): י) יש להוסיף מן הכבשים ומן העזים תקחו (דבש תמר): יא) צ"ל הא

(מצודת דבש):

ממורת הש"ס עם הוספות

ג) [פי' מוס' כתוספ' ג"ה גנבן, ד) מוקן עם:, ה) מלה מת. כלוחות יב, ח, ט. מוקן לח:, ו) מנחות דף קא:, ז) בכורות דף ח., ח) בכורות כא., ט) צ"ל תוספתא פ"ב ה"ב, י) [ד"ה שמיטה], יא) עמוד א בתוד"ה פרה הא', יב) ע"ש שם חולין יא., יג) ס"ד מ"ב, יד) בתובות קו., טו) ע"ש תוס' חולין יא. ד"ה חטאת, טז) לעיל ע:, יז) ועיין תוס' כתובות לג: ד"ה גנב, יח) [ד"ה זה], יט) דברים יד ד, כ) עח סוף ע"א, כא) עח., כב) [ד"ה שמנים], כג) [ד"ה וכן], כד) [ד"ה למ].

והא גבי קדשים נמי נאמר שור או כשב שאין אתה יכול להוציא כלאים מביניהם ונרבי מדסיפא למעט רישא נמי למעט אדרבה מדרישא לרבות סיפא נמי לרבות האי מאי אי אמרת בשלמא למעט הוא דאיצטריך תרי מיעוטי דאע"ג דאימעט כלאים איצטריך למעוטי נדמה אלא אי אמרת לרבות תרי ריבויי למה השתא כלאים אירבי ליה נדמה מבעיא אלא הא דאמר רבא זה בנה אב כל מקום שנאמר שה אינו אלא להוציא את הכלאים למאי הלכתא אי לקדשים בהדיא כתיב בהו שור או כשב פרט לכלאים אי למעשר תחת תחת יליף מקדשים אי לבכור העברה העברה יליף ממעשר אי נמי נדמה אמרת לא דכתיב אך בכור שור עד שיהא הוא שור ובכורו שור כלאים מבעיא אלא כי איתמר דרבא לענין פטר חמור כדתנן אין פודין לא בעגל ולא בחיה ולא בשחוטה ולא בטריפה ולא בכלאים ולא בכוי ולרבי אלעזר דמתיר בכלאים דתנן ר"א מתיר בכלאים מפני שהוא שה למאי הלכתא אמר לך ר"א כי איתמר דרבא לטמא שנולד מן הטהור ועיבורו מן הטמא ודלא כרבי יהושע דאי ר' יהושע משה כשבים ושה עזים נפקא ליה עד שיהא אביו כבש ואמו כבשה וטהורה מטמאה מי מיעברא אין דקי"ל דאיעבר

להוציא כלאים מביניהם. אין כלאים באים משניהם: מדסיפא למעט. או דסיפא דקרא כשב או עז ודאי למעט אתא שהרי כלאים באים מהם וממילא משתמע (א) לרבות לא איצטריך ואי לרבות נדמה כל שכן דלא איצטריך דכיון דמרישא הוא מתרבי כלאים כל שכן נדמה דקיל: אי לקדשים. למימרא דפסול לקרבן דכתיב בהו שה בגלות בפרשת נסכים (במדבר טו) או לשה בכבשים וגו': הא בהדיא כתיב בהו. מרבויא דאו כשב פרט לכלאים דפסול: אי למעשר בהמה. ואע"ג דלא כתיב ביה שה אלא לאן קאמר רבא דפסול הא אמרינן בבכורות לענין מילי טובא דגמר תחת השבט מתחת אמו הלכך להא מלתא יליף נמי ופסול: העברה העברה. והעברת כל פטר רחם לה' (שמות יג) וכל אשר יעבור (ויקרא כז): לענין פדיון פטר חמור. דכתיב שה וקא אשמעינן רבא טעמא דמתני' דקתני אין פודין בכלאים מהכא הוא: ולא בחיה. נכי ואיל: ולא בשה שחוטה. דלאו שה קרינא בה: כלאים. משני מיני בהמות: כוי. מבהמה וחיה: לטמא שנולד מן הטהור. פרה שילדה סוס ואביו סוס או רחל שילדה חזיר ואביו חזיר דאסור באכילה דכתיב זאת הבהמה אשר תאכלו שור שה כשבים (דברים יד) וכיון דכתיב שה פרט לכלאים כה"ג הוא: דר' יהושע. בפרק קמא דבכורות (דף ז.): וטהורה מטמאה מי מיעברא. דאיצטריך למעוטי והא קיימא לן בפ"ק דבכורות (דף ז.) לעולם אין מתעברת לא טמאה מן הטהורה ולא טהורה מן הטמאה: דאיעבר

והא גבי קדשים דכתיב שור או כשב נרבייה. תימה מה ריבוי צריך נהי דמשור וכשב לא מצי לרבויי כלאים מכשב ועז שאתה יכול להוציא כלאים מבינייהו אתי ואור"י דאע"ג דאתי כלאים מדסמך כשב לעז מכל מקום יש למעטם מדסמך שור לכשב דלאומרא מקשינן וכיון דאי לא הוי כתיב שור או לא בסיפא ולא ברישא הייתי ממעט כלאים יש לי לומר דאתא או לרבות ומשני מדסיפא למעט כלומר או דכתיב גבי כשב ועז כיוצא בו במקום אחר אית לן למימר למעוטי הלכך ה"נ דרשינן למעוטי וה"ה או דרישא למעוטי דרשינן ליה ולא לרבויי ופריך אדרבה אימא איפכא דאו ראשון כתיב במקום שכיוצא בו במקום אחר ראוי לדרשו לרבות ודרשינן ליה נמי הכא לרבות וה"ה נמי שני ומשני כו' ואם תאמר ולא ליכתוב אלא ההוא או דבין כשב ועז דמשור וכשב הוה ממעטינן כלאים ומאו דכשב ועז הוה ממעטינן נדמה וי"ל דאי לא כתיב אלא חד אפילו הוה כתיב גבי כשב ועז הוה דרשינן לרבות כלאים כיון דאי לא כתיב או כלל הוה ממעטינן כלאים משור וכשב כדפרישית לעיל:

השתא כלאים איתרבו כו'. וא"ת בלא ק"ו דכלאים איכא למפרך דמה צריך לרבות דממילא מתרבי כל כמה דלא מעטיה קרא דהא כי אמר דאתו אויין למעט צריך קרא למעוטי ואע"ג דממעטינן כלאים לא הוה ממעטינן נדמה אי לאו דמעטיה קרא וי"ל דבלא שום קרא הוה מרבינן נדמה שדומה במקצת סימנין וממעטינן נדמה שאין דומה כלל דהוה ילפינן בתחת תחת ממעשר ומעשר בהעברה העברה לבכור והשתא כי אמר דאתי או למעט ממעט נדמה אפילו אותו שנדמה במקצת סימנים וכי אמרי אתא לרבויי בעי לרבויי נדמה אפילו אותו שאין דומה כלל ולהכי דייק השתא כלאים איתרבי נדמה אפילו אין דומה כלל מבעיא:

אי למעשר. פירוש דהוי כאילו כתיב ביה שה מג"ש דהעברה העברה מבכור דכתיב ביה שה (ויקרא כז) אם שור אם שה ובקונטרס פי' דבמעשר כתיב לאן דהוי כמו שה ואין נראה ועוד בפרק בתרא דבכורות (דף נ.) פריך אי גמר מעשר תחת תחת מקדשים אפי' הכי נמי פי' יוצא דופן ומחוסר זמן ויתום לא יכנסו לדיר להתעשר ואי לא גמר מקדשים בשלמא טריפה כל אשר יעבור פרט לטריפה אלא כלאים מנ"ל ומאי קושיא לימא ליה דמצין אב דרבא נפקא ליה כלאים כיון דבמעשר כתיב [לאן] כדפירש בקונטרס הכא ולפי מה שפירשתי דאשה דבכור סמיך א"ש דלא מצי למימר התם דיליף מעשר מבכור דמיעט ביה כלאים דאם כן יוצא דופן נמי נמעט במעשר דניליף מבכור:

עד שיהא הוא שור ובכורו שור. אומר ר"י דבפרק קמא דבכורות (דף ה:) מוקי לה דוקא בשאין דומה כלל אבל דומה במקצת סימנין יליף התם מאך דקדיש בבכור וצריך למעט נדמה בקדשים ובכור דאי לא כתיב אלא בקדשים הוה ילפינן בכור מקדשים והוה ממעטינן בבכורות אפילו יש בו מקצת סימן ואי הוה כתיב ריבוי להודיה בבכורות לרבות נדמה שיש בו מקצת סימן הוה מרבינן ליה נמי בקדשים דילפינן מהדדי בג"ש וכן אי לא הוה כתיב בקדשים כלל אלא בבכור מיעוט וריבוי הוה ילפינן קדשים מבכור אבל השתא דכתיב בקדשים וכתיב נמי מיעוט וריבוי בבכור ליכא למילף קדשים מבכור דאם כן לישתוק קרא ממיעוט דקדשים:

לטמא שנולד מן הטהור ועיבורו מן הטמא ודלא כר' יהושע. פי' בקונטרס דר' יהושע פליג אדר"ש ושרי גמל הבא מן הפרה שעיברתו משור בסימן אחד של טהרה מעלה גרה או מפריס פרסה ודריש את זה לא תאכלו את הגמל גמל אי אתה אוכל בסימן אחד אבל אחר אתה אוכל בסימן אחד ואיזה זה זה טמא שנולד מן הטהור ועיבורו מן הטהור יכול אפי' עיבורו מן הטמא כלומר כגון שאבי מכשיר בו כך אני מכשיר בנו אם נתעברה אימו פרה ת"ל שה כשבים כו' ועיבורו מן הטמא לאו דוקא דלדידיה הוי טהור אלא דומה לטמא וכולה סוגיא דבכורות (דף ו: ושם) לא משתמע כפירושו אלא משמע דמודה ר' יהושע לר"ש דגמל גמור הנולד מפרה ומשור שהוא אסור ואם יש בו סימן אחד שדומה מקצת לפרה מותר ולא קאי כלל אסימנים דקרא (ב) ממעלה גרה או ממפריסי פרסה והכי איתא התם (שם) רחל שילדה מין עז ועז שילדה מין רחל פטורה מן הבכורה ואם יש בו מקצת סימנין חייבת ר"ש אומר עד שיהא ראשו ורובו דומה לאמו ועלה דההיא מבעיא ליה לר"ש בגמרא בן פרה מי בעי שיהא ראשו ורובו דומה לאמו להתירו באכילה או אפי' במקצת ובעי למפשט מדר' יהושע דסבר כר"ש מדקרי לה טמא וקאמר אבל אתה אוכל בסימן אחד כו' אלמא לא בעי ראשו ורובו להתירו באכילה ודחי ודלמא סבר לה כר"ש בחדא ופליג עליה בחדא ועוד משמע התם דטעמא דר' יהושע משום דקסבר זה וזה גורם אסור ולפי זה אפי' טהור שנולד מן הטהור ועיבורו מן הטמא אסור והך דשמעתין דמוקי רבא לטמא שנולד מן הטהור ועיבורו מן הטמא איירי נמי שדומה קצת לאמו כההיא דרבי יהושע שאם היה דומה לגמרי לגמל אפילו עיבורו מן הטהור היה אסור דהא ס"ל כר"ש כדאוקמא דאיעבר מקלוט וכר"ש וה"ה דה"מ למנקט טהור שנולד מן הטהור ועיבורו מן הטמא דאסור כיון דשה להוציא כלאים ואסור משום זה וזה גורם אלא משום דנקט במילתיה דר' יהושע טמא שנולד נקט נמי הכי במילתיה דרבא ובמילתיה דר' יהושע נקט משום דרישא קתני אבל אתה אוכל בסימן אחד טמא שנולד מן הטהור ועיבורו מן הטהור להכי נקט בסיפא נמי יכול שאתה אוכל טמא שנולד מן הטהור ועיבורו מן הטמא וה"ה אפילו טהור שנולד מן הטהור ועיבורו מן הטמא לאסור משום זה וזה גורם והא דקאמר הכא ודלא כר' יהושע כ"ש דהוי דלא כר"א בר פלוגתיה דשרי ליה לגמרי וה"ג ר' אלעזר ולא ר' אליעזר:

מי

עין משפט נר מצוה

קט א מיי' פ"ו מהל' בכורות הלכה יד סמג עשין ריג:

קי ב מיי' שם פ"ב הל' ו סמג עשין ריא ולאוין רמג טוש"ע י"ד סימן שכו סעיף ה:

קיא ג מיי' פ"ב מהל' מאכלות אסורות הלכה ח סמג עשין קמא טוש"ע י"ד סימן שלג סעיף ג:

ליקוטי רש"י

אך בכור שור. ממעט למיכתב אך שור כשב ועז דהא עוינלא בגמל קמייתא דכתיב לעיל מיניה כל פטר רחם וגו' ונקט בכולהו בכור ש"מ עד שיהא הבכור כאמו ולא יהא דומה לאחר [בכורות ה:]. אין פודין. פטר חמור. לא בעגל ולא בחיה. דשה כתיב [יומא מט:]. ולא בשחוטה. ופסולו [בכ"ם שחוט. ולא בטריפה. [כגון] שנחתכו רגליו מן הארכובה ולמעלה. ולא בכלאים. מין הבא על הכלאים [בכורות יב.]. ור"א מתיר בכלאים מפני שהוא שה. דכן רחל וכן (עז) [מ"י קרוין שה [בכורות שם]. משה כשבים. שם הבא משני כבשים. מי מיעברא. טהורה מטמאה דקתני ועבורו מן הטמאה [שם ז.].

מסורת הש"ס עם הוספות

א) חולין עח: לעיל עז:, ב) [בכורות ה: וש"נ], ג) יומא מט: ע"ש בכורות יב., ד) בכורות שם, ה) [בכורות ז.], ו) נז., ז) יבמות ח., ח) עיין בכורות יב. (ב"ש), ט) לקמן ריש ע"ב, י) בכורות ז ע"א.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מדסיפא וכו' ולרבות לא אצטריך וכו' למרישא הוה מתרבי: (ב) תוס' ד"ה לטמא וכו' אמעלה גרה או אמפריסי וכו' איתא התם ת"ר רחל שילדה וכו' לר"ש בגמל בן פרה מי בעי ר' שמעון שיהא ראשו ורובו וכו' וקאמר אבל אחר אתה אוכל:

גליון הש"ס

גמ' אי לבכור העברה. עיין נדה דף מ ע"א תוספות ד"ה גמר לידה:

תורה אור השלם

א) שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב אוֹ עֵז כִּי יִוָּלֵד וְהָיָה שִׁבְעַת יָמִים תַּחַת אִמּוֹ וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יֵרָצֶה לְקָרְבַּן אִשֶּׁה לַייָ: [ויקרא כב, כז]

ב) אַךְ בְּכוֹר שׁוֹר אוֹ בְכוֹר כֶּשֶׂב אוֹ בְכוֹר עֵז לֹא תִפְדֶּה קֹדֶשׁ הֵם אֶת דָּמָם תִּזְרֹק עַל הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת חֶלְבָּם תַּקְטִיר אִשֶּׁה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַייָ: [במדבר יח, יז]

ג) זֹאת הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר תֹּאכֵלוּ שׁוֹר שֵׂה כְשָׂבִים וְשֵׂה עִזִּים: [דברים יד, ד]

הגהות וציונים

א] בדפו"י נוסף היינו (ובכת"י למעט היינו דאיצטריך, ותיבת "הוא" ליתא שם): ב] צ"ל למה לי (יעב"ץ, וכ"ה בכת"י): ג] דיבור זה שייך לעיל עז ע"ב (מצור דבש): ד] "אוין" היינו ב פעמים "או": ה] צ"ל מבכור (כת"י, וכ"ה בדיבור הבא ובתוס' ר"פ): ו] צ"ל דבפרק: ז] דהו"ל כאלו כתיב ליכא לאקשויי תחת תחת יליף שהרי לפי סברא לא גמר מקדשים. הענק מחלופי גרסאות (גליון): ח] צ"ל סימנים, וכן בסמוך (ובדפו"ר סימ'): ט] יש להוסיף מיעוט בקדשים (באה"מ): י] ועיין בספר פני יהושע (גליון): כ] והכא גרסינן (דפו"ר):

דאיעבר מקלוט כר' שמעון בעי רבא הרי עלי עולה והפריש שור ובא אחר וגנב[ס] מי פטר גנב נפשיה בכבש לרבנן בעולת העוף לר' אלעזר בן עזריה דתנן [ס] [א]הרי עלי עולה יביא כבש ר"א בן עזריה אומר יביא תור או בן יונה מאי מי אמרינן שם עולה קביל עילויה או דלמא מצי א"ל אנא מצוה מן המובחר בעינא למיעבד בתר דאיבעיא [ב]הדר פשטה גנב פטר עצמו בכבש לרבנן בעולת העוף לר' אלעזר בן עזריה רב אחא בריה דרב איקא מתני לה בהדיא אמר רבא [ס]הרי עלי עולה והפריש שור ובא אחר וגנבו פטר עצמו בכבש לרבנן ובעולת העוף לר' אלעזר בן עזריה: **מתני'** [ג]מכרו חוץ מאחד ממאה שבו או שהיתה לו בו שותפות [ד]השוחט ונתנבלה בידו הנוחר והמעקר משלם תשלומי כפל ואינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה: **גמ'** מאי חוץ מאחד ממאה שבו אמר רב [ה]חוץ מדבר הניתר עמו בשחיטה ולוי אמר חוץ מגיזותיה וכן תניא במתניתא חוץ מגיזותיה מיתיבי מכרה חוץ מידה חוץ מרגלה חוץ מקרנה חוץ מגיזותיה אינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה רבי אומר [ו]דבר המעכב בשחיטה אינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה ושאינו מעכב בשחיטה משלם תשלומי ארבעה וחמשה ר"ש בן אלעזר אומר חוץ מקרנה אינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה חוץ מגיזותיה משלם תשלומי ארבעה וחמשה בשלמא ללוי כתנא קמא אלא לרב כמאן אמרי רב דאמר כי האי תנא דתניא ר"ש בן אלעזר אומר מכרה חוץ מידה וחוץ[ס] מרגלה אינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה [ז]חוץ מקרנה חוץ מגיזותיה משלם תשלומי ארבעה וחמשה במאי קמיפלגי תנא קמא סבר [א]וטבחו כולו בעינן ומכרו[ס] כולו בעינן ורבי סבר וטבחו מידי דהוי בטביחה לאפוקי מידי דלא הויא בטביחה ומכרו דומיא (א) דטביחה ור' שמעון בן אלעזר סבר קרנא דלא למגזא קיימא הוי שיור ואינו משלם תשלום ארבעה וחמשה גיזותיה דלמיגז קיימי לא הוי שיור ומשלם תשלום ארבעה וחמשה ואידך תנא דבי ר'[ס] שמעון בן אלעזר סבר ידיו ורגליו דצריכי טביחה הוי שיור ולא משלם תשלומי ארבעה וחמשה קרניה וגיזותיה דלא צריכי טביחה לא הוי שיור קשיא דר' שמעון בן אלעזר אדר' שמעון בן אלעזר תרי תנאי ואליבא דר"ש בן אלעזר ת"ר [ג][ח]הגונב[ס] הקיטעת ואת החיגרת ואת הסומא וכן הגונב בהמת השותפין חייב ושותפים שגנבו פטורים והתניא [ד]שותפין שגנבו חייבין[ס] אמר רב נחמן לא קשיא כאן בשותף שגנב מחבירו כאן בשותף שגנב מעלמא איתיביה רבא לרב נחמן יכול שותף שגנב מחבירו ושותפין שגנבו יהו חייבין תלמוד לומר וטבחו כולו בעינן וליכא אלא אמר רב נחמן לא קשיא [ט]כאן בשותף שטבח לדעת חבירו כאן בשותף שטבח שלא לדעת חבירו [י]בעי רבי ירמיה מכרה חוץ משלשים יום חוץ ממלאכתה חוץ מעוברה מהו אליבא דמאן דאמר [ו]עובר ירך אמו הוא לא תבעי לך דהא שייר בה כי תבעי לך אליבא דמאן דאמר דעובר לאו ירך אמו[ס] מאי מימר אמרינן כיון דמחובר בה הוי שיור או דלמא כיון דלמפרש מינה קאי לא הוי שיור איכא דאמרי כיון דלאו ירך אמו הוא לא הוי שיור או דלמא כיון דצריך לאישתרויי בהדה בשחיטה כמאן דשייר בגופה דמי תיקו: בעי רב פפא [כ]גנבה קטעה ומכרה מהו מי אמרינן מאי דגנב הא לא זבין או דלמא מה חבין הא לא שייר תיקו: תנו רבנן [ז][ל]גנב ונתן לאחר וטבח גנב ונתן לאחר ומכר

גנב

רש"י

מי פטר נפשיה כו'. אבל הנודר עצמו פשיטא דמצי פטר נפשיה אי לא בעי למיעבד מצוה מן המובחר:

תוספות

דאיעבר מקלוט כרבי שמעון. קלוט פרסותיו קלוטות ונולד מן הטהור ורבי שמעון קרי ליה טמא דתניא בבכורות (דף ו:) רבי שמעון אומר גמל גמל שני פעמים אחד גמל הנולד מן הגמלה ואחד גמל הנולד מן הפרה ואפילו עברתו מן הטהור משור גמור קאסר ליה ר"ש ופליג עליה רבי יהושע היכא דעברתו מן הטהור משור שאינו קלוט ומתירו בסימן אחד של טהרה או מעלה גרה או מפריס פרסה ודורש את זה לא תאכלו את הגמל זה אי אתה אוכל בסימן אחד אבל יש אחר שאתה אוכל בסימן אחד ואי זה זה טמא הנולד מן הטהור ועיבורו מן הטהור יכול אף עיבורו מן הטמא כלומר יכול כשם שאני מכשיר בו כך אני מכשיר בבנו אם נתעברה פרה הימנו ת"ל שה כשבים ושה עזים עד שיהא נולד משני כבשים שיהו אביו ואמו כבשים והיא פסולא דבנו דנפקא ליה לר' יהושע מכבשים[ס] משמע ליה לרבא מהא: מי פטר גנב נפשיה. גדי בעלים: בכבש. דאמר ליה עולה קא מחייבת ועולה משלימנא לך (ג) ולא אפסדתך תו מידי דהא יוצא בה אתה ידי נדרך: גנב פטר עצמו. דאתשלומין דבעלים מחייב והרי הוציאו ידי נדרו ואפסידא דהקדש מיפטר דמבית האיש כתיב ולא[ס] הקדש[ס] ואליבא דר' שמעון נקט לה דאמר[ס] קדשים שחייב באחריותן חייב פלוגתייהו דרבנן ור"א וטעמייהו בפרק בתרא דמנחות[ס]: **מתני'** או שהיתה לו בו שותפות. קודם שגנבו לא קרינן ביה ומכרו כולו באיסורא[ס]: הנוחר. קורעו מנחיריו עד לבו[ס]: והמעקר. עוקר סימנין: פטור. ואפי' לרבנן דהא לאו שחיטה היא כלל: **גמ'** מאי חוץ מאחד ממאה. כלומר ממאי קאמרינן דאי שייריה הוי שיורא: הניתר עמו. כגון מבשרו אבל שיורת עורה וקרניה[ס] וגיזותיה לא הוי שיור: ולוי אמר. אפילו גיזותיה הוי שיור: המעכב בשחיטה. דבר שאם ניטל הימנה נעשית בו נבלה מחיים כגון ושט[ס] או קנה או הירך והלל[ס] שלה[ס] או כבד או אחד מבני מעיים דלא מתיר לה שחיטה אבל ידה ורגלה מן הארכובה ולמטה[ס] לא וטעמא דכולהו מפרש לקמן: אלא לרב דאמר כמאן. אי כת"ק אפי' חוץ מגיזותיה אי כרבי אפילו ידה נמי לא: מידי דהוי בטביחה[ס]. הוי שיור במכירה: ור"ש בן אלעזר. לא דריש דומיא דטביחה ומיהו גיזותיה לא הוי שיור דלמיגז קיימי: את הקיטעת. אע"ג דליכא כולה חייב דמאי דגנב הא זבין כוליה[ס]: שותף שגנב מחבירו. פטור מארבעה וחמשה אפי' מחלק חבירו דליכא וטבחו כולו באיסורא[ס]: שותף שטבח לדעת חבירו. משלמין בין שניהם דאיכא וטבחו כולה באיסורא דהטובח חייב על חלקו וחבירו נמי עשאו שליח והא רבינן לעיל (דף עא.) דיש שליח לדבר עבירה הכא דאמרינן תחת לרבות את השליח: שותף שטבח שלא לדעת חבירו. פטור דליכא וטבחו כולו באיסורא דבההוא פלגא דחבריה לא נעשה שליח והוה ליה כטובח ומוכר אחר הגנב דפטור ועל חלקו נמי פטור הואיל וליכא וטבחו כולו באיסורא [ה]ואף על גב דאמרן לעיל[ס] חמשה בקר ואפי' חמשה חצאי בקר הני מילי היכא שגנב בהמת השותפין וטבחו ואחר כך הודה לאחד מהם על חלקו דבשעת טביחה הוצי כוליה באיסורא והכי אמרינן בהגוזל (לקמן דף קו:) דשותף שטבח שלא לדעת חבירו פטור: חוץ משלשים יום. שעשה בה מלאכתי: חוץ ממלאכתה. אם תרצה לשוחטה שחוט מיד ואם תעשה בה מלאכה המלאכה היא שלי מי הוי שיור או לא: עובר ירך אמו הוא. פלוגתא בתמורה (ל: לא.): גנב ונתן לאחר וטבח. לא נתן במתנה דא"כ אפילו לא טבח מחייב אנתינה משום מכירה כדקתני סיפא אלא עשאו שליח לטביחה או למכירה:

והקיף

עין משפט נר מצוה

קיב א מיי' פט"ו מהל' מעשה הקרבנות הלכה ג:
קיג ב מיי' שם הלכה ז:
קיד ג מיי' פ"ב מהל' גניבה הלכה יא טוש"ע ח"מ סימן שנ סעיף א:
קטו ד מיי' שם הל' ח:
קטז ה ו ז מיי' שם הלכה יא:
קיז ח מיי' שם הל' ט:
קיח ט מיי' שם הי"ד:
קיט י כ מיי' שם הי"ג:
קכ ל מיי' שם הל' י:

ליקוטי רש"י

דאיעבר מקלוט. הוא עבורו מן הטמא דקאמר היינו שנתעברה מן הקלוט שפרסותיו קלוטות כגמל ובן פרה הוא ואליבא דר' שמעון קרי ליה טמא ובנו מותר אם דומה לאמו בסימן אחד [בכורות ז.]. הרי עלי עולה יביא כבש. פחות שבעולות [ד]עולה ליכא לספוקי אלא מכרים [מנחות קז.]. [שותפין שגנבו. והאחד הוציאה מרשות בעלים לדעתו ולדעת חבירו אמרינן בבבא קמא (דף עט:) דחייבין] [ב"מ ח. עיי"ש ובתוד"ה שותפין]. עובר ירך אמו. והוה ליה כאחד מאבריה [חולין נח.]. דעובר לאו ירך אמו. הרי גופי נינהו [תמורה יט. ועוד]. לחשיב כנשמה באנפי נפשה [תמורה כה.].

מסורת הש"ס עם תוספות

א) מנחות קז. קו. תמורה כ., ב) עי' בתלמי הגנוריס פ"ק דכ"ב קנט. [ו.], ג) [תוספתא פ"ז ה"ד], ד) [שמו לג: ע"ש לע"ק ב"מ ח.], ה) עיין תוס' ב"מ ח. ד"ה ושותפין, ו) [חולין נח. וש"נ], ז) [תוספתא פ"ז ה"ד], ח) לעיל עד., ט) קז ע"א וע"ב, כ) עיין לעיל עב., ל) עיין חולין לב., מ) שם כא., נ) שם עו., ס) לעיל עב., ע) עא ע"ב.

הגהות הב"ח

(א) גמ' דומיא דטבחו ור' שמעון וכו' דלא למיגז קיימא: (ב) רש"י ד"ה בכבש וכו' משלימנא לך גבי הקדש ולא אפסדתך:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה שותף שטבח כו' ואע"ג דאמרן לעיל. עי' רש"י לקמן דף קו ע"ב ד"ה בשותף שטבח ול"ע:

תורה אור השלם

א) כִּי יִגְנֹב אִישׁ שׁוֹר אוֹ שֶׂה וּטְבָחוֹ אוֹ מְכָרוֹ חֲמִשָּׁה בָקָר יְשַׁלֵּם תַּחַת הַשּׁוֹר וְאַרְבַּע צֹאן תַּחַת הַשֶּׂה: [שמות כא, לז]

הגהות וציונים

א] צ"ל וגנבו (דפו"ר וכת"י): ב] צ"ל חוץ (רש"ל, וכ"ה בכת"י וכ"ה לעיל בסמוך): ג] [או מכרו כצ"ל (גליון): ד] כת"י ואידך תנא דרבי שמעון: ה] בכת"י נוסף את (וכ"ה ברש"י): ו] רש"ל מוסיף הוא (וכ"ה בכת"י): ז] צ"ל מכשבים: ח] נדצ"ל ולא מבית הקדש כמו בגמ' שם: מ] בפרש"י חולין פה ע"ב פירש חונקו (חרי"ו) (גליון): י] דפו"ר אבל שייר עמו קרניה וגיזותיה: כ] ס"א או חלל (גליון) ועי' מהרש"ל דכלפנינו עדיף: ל] צ"ל דומיא דטביחה. הוי שיור במכירה: ור"ש בן אלעזר. לא דריש מידי דהוי בטביחה ומיהו (להמעתיקים או להמדפיסים נתחלפו להם זה בזה לאשר שכנים המה וקרובים בלשון, דבש תמר): מ] צ"ל כולה (רש"ל).

גנב והקדיש גנב והקיף גנב והחליף גנב ונתן במתנה גנב ופרע (א) חובו גנב ופרע בהקיפו גנב ושלח סבלונות בבית חמיו משלם תשלומי ארבעה וחמשה מאי קמ"ל אשמעינן רישא גנב ונתן לאחר וטבח דיש שליח לדבר עבירה אע"ג דבכל התורה כולה אין שליח לדבר עבירה הכא יש שליח לדבר עבירה מאי טעמא וטבחו ומכרו מה מכירה דלא אפשר דלאו על ידי אחר אף טביחה ע"י אחר מחייב ואשמעינן סיפא גנב והקדיש מה לי מכרו להדיוט מה לי מכרו לשמים: **מתני'** גנב ברשות הבעלים וטבח ומכר חוץ מרשותם או שגנב חוץ מרשותם וטבח ומכר ברשותם או שגנב וטבח ומכר חוץ מרשותם משלם תשלומי ארבעה וחמשה אבל גנב וטבח ומכר ברשותם פטור היה מושכו ויוצא ומת ברשות הבעלים פטור הגביהו או הוציאו מרשות בעלים ומת חייב נתנו לבכורות בנו או לבעל חובו לשומר חנם לשואל לנושא שכר ולשוכר והיה מושכו ומת ברשות הבעלים פטור הגביהו או שהוציאו מרשות הבעלים ומת חייב: **גמ'** בעי אמימר תיקנו משיכה בשומרים או לא אמר רב ימר ת"ש נתנו לבכורות בנו או לבעל חובו לשומר חנם ולשואל לנושא שכר ולשוכר היה מושכו ויוצא ומת ברשות הבעלים פטור מאי לאו שומר וש"מ תיקנו משיכה בשומרין אמר ליה לא גנב הא תנא ליה רישא תנא גנב שגנב מבית הבעלים ותנא גנב שגנב מבית שומר אמר ליה רב אשי לא תדחייה מה לי גנב שגנב מבית שומר מה לי גנב שגנב מבית בעלים אלא לאו שומר וש"מ תיקנו משיכה בשומרין ש"מ איתמר נמי אמר ר' אלעזר כדרך שתיקנו משיכה בלקוחות כך תיקנו משיכה בשומרין תניא נמי הכי כדרך שתיקנו משיכה בלקוחות כך תיקנו משיכה בשומרין וכשם שהקרקע נקנית בכסף בשטר ובחזקה כך שכירות נקנית בכסף בשטר ובחזקה שכירות דמאי אילימא שכירות

רש"י

והקיף. מכר באמנה ואשראי ולא קיבל דמים: גנב ופרע בהקיפו. שהקיפו חנוני פרקמטיא באשראי ופרע לו בהמה זו: **מתני'** (ג) וטבחו ומכרו חוץ מרשותו. כשהוציא מרשותו נעשה עליו גנב (לרב יהודה) וקנאו: או שגנב חוץ מרשותו. קנאו במשיכה מיד ונעשה גנב עליו אבל גנב וטבח ומכר ברשותו פטור דלא נעשה עליו גנב: היה. גנב מושכו ויוצא פטור מכלום: הגביהו. אפי' ברשות בעלים שהרי הגבהה קונה בכל מקום במסכת קדושין (דף כה:): נתנו. בעליו לבכורות בנו לכהן בה' סלעים של פדיון הבן ל"א נתנו גנב לבכורות בנו ונתנו לו שם במקום שגנבו לשומר חנם ולשואל: היה מושכו. הכהן או בעל חוב או השומר ומת ברשות בעלים: פטור. הגנב מכלום ולשון אחרינא עיקר האי חייב אגנב קאי דמחייב גנב בקרן שלומיו דאי בגותנו בעליו מאי חייב נהי דשואל מצי למימר חייב באונסין אלא שאר שומרים מי חייבי במתה כדרכה ועוד לגבי כהן ובעל חוב מאי חייב ופטור איכא הפסיד ולא הפסיד מבעי ליה: **גמ'** תיקנו משיכה בשומרים. שלא יתחייב שומר בשמירה עד שימשוך: מאי לאו. היה מושכו שומר ומת חייב גנב במשיכת שומר: לא גנב. והכי קאמר נתן בעל הבית לבכורות בנו כו' ובא גנב לגונבו משם היה מושכו ויוצא כו':

תוספות

גנב והקדיש משלם ד' וה'. כדמפרש מה לי מכרו להדיוט מה לי מכרו לשמים ואיירי בקדשי בדק הבית דלא שייך למימר מעיקרא תורא דראובן והשתא תורא דראובן כמו בקדשי מזבח שקרבן קרב לכפר על הבעלים ונשחט לשמו ושם בעליו עליו ואין להקשות אמאי לא פריך לעיל (דף ע.) וליפלוג וליתני בדידיה בד"א בקדשי מזבח אבל בקדשי בדק הבית משלם תשלומי ארבעה וחמשה כדפריך לעיל ולפלוג וליתני בדידיה בד"א בקדשים קלים דלעיל פריך שפיר דהוי הכל קדשי מזבח אבל בקדשי בדק הבית לא בעי לפלוגי דהתם קדושה דשור ושה דמחייב הוי למזבח אע"ג דהתם מפליג וקאמר (ג) טבח ואח"כ הקדיש משלם ארבעה וחמשה ואותו הקדש הוי קדשי בדק הבית התם לא הוי מחייב ולמ"ד יאוש לא קני א"ש שכשמקדיש לאחר יאוש לאו דידיה קמקדיש ולמ"ד יאוש קני ומיעט הוה דוקא לפני יאוש אבל אחר יאוש שלו הוא טובח ושלו הוא מוכר אפ"ה מחייב אהקדש אע"ג דלא חייל הקדש מקמי יאוש כי היכי דמחייב במכר ומתנה קודם יאוש אע"ג דלא אהנו מעשיו שלא חל המכר והמתנה כיון דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט מבער שבידו להקדיש:

אבל גנב וטבח ומכר ברשותו פטור. בשלא הגביהו עסקינן דבהגביהו הוי קני וחייב כדלקמן:

או שהוציאו מרשות בעלים כו'. בריש אלו נערות (כתובות דף לא: ושם) פליגי רב אחא ורבינא חד אמר שהוליכו למטה אבל לרה"ר לא קני ודייק מסיפא הוליכו דומיא דהגביהו דאתי לרשותיה ואידך אמר אפילו הוליכו לרה"ר קנה ודייק מרישא דמת ברשות בעלים פטור הא חוץ לרשות חייב אפי' הוליכו לרה"ר ונראה דההוא פליג אאביי ורבא דאמרי בהמוכר את הספינה (ב"ב דף פד:) משיכה קונה בסמטא אבל לא ברה"ר ואין נראה לחלק כלל בין קניית גנב שאינה אלא להתחייב באונסין ושאר קניות מדדרשינן לעיל (דף סה.) גבי גנב אין לי אלא ידו גגו חלירו וקרפיפו מנין משמע דלא מחייב אלא במקום שראוי לקנות כי היכי דדרשינן (גיטין דף עז.) ונתן בידה ונראה דהלכה כאביי ורבא מדמייתי מילתייהו בהמוכר [את] הספינה (שם) משמע שהם עיקר ולא שייך כאן כל היכא דפליגי רב אחא ורבינא הלכה כרבינא לקולא:

נתנו לבכורות בנו או לב"ח. אותו לשון שפירש בקונטרס דאבעלים קאי רחוק מאד הדא שצריך לפרש לאותו לשון שמת בפשיעה ולא כי אורחיה ועוד דלשון חייב ופטור לא שייך אבכורות בנו וב"ח וצריך לדחות דמשום אחרינא נקט חייב ופטור ועוד דבתוספתא (פ"ז) קתני הגביהו או נתנו לבכורות בנו משמע דאגנב קאי דאי אבעלים מה צריך הגבהה והא דידיה הוא ועוד דראיה דמייתי ממתני' בגמרא אבעיא דתקנו משיכה בשומרים אי אפשר לייתבה להאי לישנא לפי מה שמפרש בגמ' ול"א שפירש בקונטרס נתנו הגנב לבכורות בנו הוא עיקר דמתחייב הגנב במשיכת הני וא"ת ואמאי מחייב במשיכה והא אין שליח לדבר עבירה וי"ל דהנהו לא ידעי דאתי לידיה באיסורא אלא סבורין שהיה שלו ומין ללישנא דמפרש בפ"ק דבבא מציעא (דף י: ושם) טעמא דאין שליח לדבר עבירה משום דשליח בר חיובא הוא ודברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין ומין ללישנא דאי בעי לא עביד אי שייך לכאן דהתם אין יודע שהשליח יעבור אבל כאן יודע הוא שיקח מאחר שהוא סבור שהוא שלו ולעיל (עח.) גבי גנב וטבח בשבת דמוקי לה בטובח על ידי אחר ופריך וכי היכן מלינו שזה חוטא וזה מתחייב הוי מצי למימר דסבור שהוא שלו אבל משני שפיר והאמת אבל ק"ק היכי יליף מה מכירה ע"י אחר אף טביחה כו' דלמא דוקא כשסבור שהוא שלו כיון דליכא יתור: [ועיין תוס' קדושין מג: ד"ה אמאי]:

תיקנו משיכה בשומרין או לא. הא לא מבעי ליה אי משעת משיכה [או משעת מלאכה] מתחייבים כל חד וחד כדיניה שומר חנם בפשיעה ושומר שכר בגניבה ואבידה ושואל באונסין דפשיטא דמשעת משיכה מתחייבים דאם לא כן מאימתי דבהשואל (ב"מ דף צח: ושם) תנן אם אמר לו השואל שלח ושלחה ומתה חייב ובגמרא אמר פרה במשיכה ובשמעתין דשואל קורדום (שם צט.) אמר אי לאונסים מ"ש פרה דמשעת שאלה אלא אור"י דמבעי ליה בשואל ושוכר אי מצי משאיל ומשכיר למיהדר ביה אפי' מסך עד שיתחיל במלאכה או לא דאיכא למ"ד גבי שואל קורדום מתבירו ביקע בו קנאו לא ביקע בו לא קנאו ומצי משאיל הדר ביה וכן בפרה עד שיעשה בה מלאכה ופשיט ליה ממתניתין דנתנו לבכורות בנו דקתני הגביהו או שהוציאו מרשות בעלים ומת חייב מאי לאו שומר ומדמחייב גנב אמשיכת שומר ש"מ דמשיכה גמורה היא שאין יכול לחזור בו שאם היה יכול לחזור בו לא היה מתחייב במשיכתו ומשני לא גנב שהיה גנב מושכה מבית שומרים ותנא גנב שגנבו מבית שומרים ומיירי שלא נתן לבכורות בנו ולבעל חובו לגמרי דא"כ הוו בעלים ולא שומר אלא אפותיקי בעלמא עשה להם שאם לא יפרע עד יום פלוני שיהא קנוי להם ורב הונא דאמר בפרק השואל דלא ביקע בו מצי משאיל הדר ביה הוה דחי הכי ולא חייש לפירכא דבסמוך מה לי גנב מרשות שומר מה לי גנב מרשות בעלים והאיש מקדש (קדושין דף מז: ושם) איכא תנא כרב הונא דאפי' במלוה יכול לחזור כל זמן שלא הוציאו כ"ש שאלה וג' מחלוקות בדבר דלרב הונא לא תקנו משיכה בשומר ולר"א תקנו כדקאמר התם ופליגא דר"א ולר' אלעזר נמי מדאורייתא יכול לחזור אלא שחכמים תקנו דלא מצי הדר ביה משעת משיכה ועוד קאמר התם ופליגא אדרבי אמי דאמר ר' אמי המשאיל קורדום של הקדש לחבירו מעל וחבירו מותר לבקע בו לכתחילה משמע דסבר דקנה מדאורייתא דאי מדרבנן ומעל משום דמדרבנן אין יכול לחזור °כמו נתנה לבנן בפרק הזהב (ב"מ דף מח. ושם) א"כ הוי מומרא דאתי לידי קולא דחבירו מותר לבקע בו לכתחילה:

עין משפט נר מצוה

קבא א מיי' פ"ו מהל' מעילה הלכה ג:
קבב ב מיי' פ"ב מהל' גניבה הלכה י עוד ס"מ סעיף ט:
קבג ג מיי' שם הל' יח:
קבד ד ה ו ז מיי' שם הלכה טו ועיין מג"מ:
קבה ח מיי' פ"ב מהל' שכירות הלכה א סמג עשין פט טוש"ע ח"מ סימן שז סעיף ב:
קבו ט מיי' פ"א מהל' מכירה הלכה יח סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סימן קצה סעיף ט וסימן שטו סעיף א:

ליקוטי רש"י

אין שליח לדבר עבירה. אין שליח שלוחו משוי שליח לדבר עבירה שיתחייב שולחו אלא הרי הוא כעושה מאליו [קידושין מב:]. דאמרינן ליה דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין ולא היה לו לעשות [ב"מ י:]. מה מכירה. אינה מתקיימת אלא ע"י אחר הגנב מוכר והלוקח לוקח. אף טביחה. אפילו טובחה שליח מחייב הגנב בתשלומי ד' וה' [קידושין מג. ועי' בליקוטי רש"י לעיל עא.]. היה מושכו. בגונב בהמה ברשות בעלים קאי דאי נתכרך מרובה. ומת. השור. ברשות הבעלים פטור. הגנב מלשלם כלום דלא קני להתחייב באונסין [כתובות לא:]. לשומר חנם לשואל לנושא שכר ולשוכר. שומר חנם חייב בפשיעה והשואל חייב אפילו באונסין ונושא שכר ושוכר חייבים בגניבה ואבידה וכ"ש בפשיעה וכולהו כתיבי בפרשת שומרים [ב"מ צד:] ... זכשם שהקרקע נקנית בכסף בשטר ובחזקה. דנעל ופרץ וגדר כל שהוא ובמסכת קדושין (דף כו.) ילפינן להו [ב"מ צט:].

מסורת הש"ס עם הוספות

א) [לעיל סב. וש"נ], ב) [לעיל עא. וש"נ], ג) [לעיל דף ע.], ד) כתובות לא:, ה) עיין תוס' סנהדרין פה: ד"ה עד, ו) [ב"מ לט.], ז) [עי' תוספות קדושין מ. ד"ה ומקומו], ח) [עי' ב"מ לט:], ט) עיין לעיל עו. י) כעין זה עיין תוס' תמורה לב. סוף ד"ה מקדישין (גליון מהרש"א), כ) לעיל סח., ל) קידושין דף כח:, מ) [ד"ה והוציאו], נ) חולין צב:, ס) [ד"ה אין], ע) לעיל בעמוד זה, פ) ב"מ צד:, צ) ב"מ צט. ע"א

הגהות הב"ח

(א) גמ' ופרע בחובו: (ב) רש"י ד"ה וטבח ומכר חוץ מרשותו דכשהוציאו חוץ מרשותו: (ג) תוס' ד"ה גנב וכו' מפליג וקאמר גנב וטבח ואח"כ:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה תיקנו וכו' כמו נתנה לבלן בפ' הזהב. לענ"ד נראה דזה ל"ל בפוף הדיבור הוא והכוונה דאיה לקולא לא אלים כתר קנין דרבנן וכיינו דמדאמרינן בכל כגון דלר"י למעות קונות ד"ת נמן לספר מעל אף דמדרבנן לא קני ה"נ כלל אם מה"ת ל"ק אף דמדרבנן קני מ"מ לא יצא מומר לבקע בו:

הגהות וציונים

א] בדרי"ף או מכרו (וכ"ה בכת"י): ב] ס"א ל"ג (גליון) וכן ליתא בכת"י: ג] ס"א מכשל (גליון) וכ"ה בדפו"ר, כת"י, רש"י שברי"ף ורא"ש, ולפנינו ע"פ המהרש"ל, (וכן פירש"י בכתובות לא ע"ב, יעב"ץ. ועיין תור"ס, מלאכת שלמה, בית דוד, יד דוד ודק"ס): ד] יש להוסיף או (ב"ש, הגר"ז בכת"י, ועיין פירש"י הרי"ף): ה] צ"ל דהאי (דפו"ר, ב"ש, וכת"י והאי): ו] נ"ל לשאר: ז] אולי צ"ל מדפריך מגביהו: ח] יותר נכון לדחוק (ב"ש): ט] אולי יש להוסיף בבא: י] נ"ל דש"ס נפלה וצ"ל הגביהו ונתנו: כ] יש להוסיף ד"ה (ב"ש עפ"י מהרש"א): ל] ההוספה ליתא בדפו"ר ונראה שזה מיותר: מ] עיין מהרש"א:

שהטמין

שהטמין בחורשין. פי' הטמין עלמו וס"ד שהלך מחמלי ומצא הבהמה במקום שהוא ומש"ה פריך והא לא מקו: **כיון** דראוהו גוללין הוא. כלומר שעומה במקום גלוי ולא למי לגונב נמיה מו מהנה: **ורבי** יוחנן הא דמטמרי כו'. שכירות דמטלטלין. שהשכיל לו כליו: בני שטרא נינהו. מחמיה הא לא מקנו מעלטלין אלא מחשיבה כלמקרקעין בקדושין (קף כו.) ונהי נמי למקנו בכספא לעניו קטלי מי שפרע[ב] מיהו בשטר לא מיקנו מידי דלכריס בעלמא מינהו כלמקרקעין בהזהב (ב"מ דף מנו.) לכריס מן נסס משום ממוסרי ממנה: שהטמין בחורשין. שטמנן מיער לגונב בהמות הרועות שם: **זכיון** דראוהו גוללין הוא. ולא לומה[ד] לגונב בפני עלמים להמם אע"ג לגונב שאר מינמי לא מיקמפי מינייהו דמיימר ממר לא מינייהו אקילנא מידי אבל מוכיח מרעה לכל היה ולא יהא למטן מיהו הן בהמה וכיון לגא מיקמפי ממולי עלמא גוללין הוא: החמירה תורה. לשלם כפל מרעה וממשה: השוה בבוד עבד. לא ילא מכאי מדם כלכך שלא ילא מהקכ"ה אבל בגונב לא השוה עבד לקונו שלא כיבד העבד יותר מקונו שהוא ילא מכאי מדם ומעין של מעלה לא מהכר: לפתיר עצה. כמו להסמיל יועץ ממסריס לגונב להרע[ה]: שה שהרכיבו. הגונב על כמיפו וחלל את עלמו כי לפיכך היקל הקכ"ה עליו כמשלומין: **מתני'** אין מגדלין בהמה דקה בארץ ישרא[ו]. משום יהוב ל"ש ממעניר[ז] את הממות וכל שכות ל"ש ממון דיהרא[ח]: אבל מגדלין בסוריא. מרם נוסה דוד כיבשה וקבבר לה שמיה כיבש[ט] והוא כמוזה לארץ ומחוזה לארץ מותר לגדל אבל מיעין ליהוב ומס יפסידו שדות מחרים ישלמנה: אין מגדלין תרנגולין בירושלים. לפי' ישרא[י]: מפני הקדשים. שיהרא[יא] מוכלים עס כבר שלמים ומוהה ומעבר בהמה ודרך מרנגולים לנקר בחפלה שמא[יב] ילפיו[יג] עלים[יד] כעדשה מן הארץ ויטמאו את הקדשים: ולא יגדלו כהנים תרנגולין. בכל ל"ש: מפני השדרות. שהכהנים מוכלין[טו] תרומה הן נריכין להזהר בטהרתן[טז]: חזירין. טעמא מפרש בגמרא: את הלב. מפני שעוכך ומנבא ומפלא לאדם מילתא[יז]: נישובים. פחים שלא ילכדו בהן יוני יבי היעוב: שלשים ריס. מרבע מילין: **גמ'** בחורשין. מיערות דלמתרגמינן מיער[יח] מורשא[יט]: בהמה גסה. נריכה לישב למשמי ולחריסה: שלא ישהה האחרונה שבהן שלשים יום. לקח בהמות קולס לרגל שלשים יום ומעוך לרגל לא יאמר הריני שומעו את המקדמות ומאחר את האחרונות לף לאחר הרגל עד מלאות שלשים יום למקמן: **והטמנה** שכירות דמטלטלין מטלטלי בני שטרא נינהו אמר רב חסדא [א]שכירות דקרקע: אמר ר' אלעזר [ב]ראוהו שהטמין בחורשין וטבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה אמאי הא לא משך א"ר חסדא [ג]שהכישה במקל אמרי וכיון דראוהו גוללין הוא [ד]כיון דקא מטמרי[ה] מניהו גבר הוא ואלא גוללין היכי דמי אמר ר' אבהו [ו]כגון בניהו בן יהוידע שנאמר [א]ויגל את החנית מיד המצרי ויהרגהו בחניתו ר' יוחנן אמר כגון בעלי שכם שנאמר [ב]וישימו לו בעלי שכם מארבים על ראשי ההרים ויגזלו [את] כל אשר יעבר עליהם בדרך ור' אבהו מאי טעמא לא אמר מהאי אמר לך כיון דמטמרי איטמורי לא גזלני ניהו ור' יוחנן הא דקא מטמרי דלא ניחזינהו אינשי וניערקו מנייהו שאלו תלמידיו את רבן יוחנן בן זכאי מפני מה החמירה תורה בגנב יותר (ו) מגזלן אמר להן זה השוה כבוד עבד לכבוד קונו וזה לא השוה כבוד עבד לכבוד קונו [ג]כיכול עשה עין של מטה כאילו אינה רואה ואוזן של מטה כאילו אינה שומעת שנאמר [ד]הוי המעמיקים מה' לסתיר עצה והיה במחשך מעשיהם וגו' וכתיב [ה]ויאמרו לא יראה יה ולא יבין אלהי יעקב וכתיב [ו]כי [אמרו] עזב ה' את הארץ ואין ה' רואה (תניא[ז]) אמר ר' מאיר משלו משל למשום רבן גמליאל למה הדבר דומה לשני בני אדם שהיו בעיר ועשו משתה אחד זימן את בני העיר ולא זימן את בני המלך ואחד לא זימן את בני העיר ולא זימן את בני המלך איזה מהן עונשו מרובה הוי אומר זה שזימן את בני העיר ולא זימן את בני המלך אמר רבי מאיר בא וראה כמה גדול כח של מלאכה שור שביטלו ממלאכתו חמשה שה שלא ביטלו ממלאכתו ארבעה אמר רבן יוחנן בן זכאי בא וראה כמה גדול כבוד הבריות שור שהלך ברגליו חמשה שה שהרכיבו על כתיפו ארבעה: **מתני'** [ח]אין מגדלין בהמה דקה בא"י [ט]אבל מגדלין בסוריא ובמדברות של ארץ ישראל [י]אין מגדלין תרנגולין בירושלים מפני הקדשים [יא]ולא כהנים בארץ ישראל מפני הטהרות [יב]אין מגדלין חזירין [יג]בכל מקום [יד]לא יגדל אדם את הכלב אלא אם כן היה קשור בשלשלת [טו]אין פורסין נישובים [טז]ליונים אלא אם כן היה רחוק מן הישוב ל' ריס: **גמ'** ת"ר אין מגדלין בהמה דקה בא"י אבל מגדלין בחורשין שבארץ ישראל בסוריא [יז]אפילו בישוב ואין צריך לומר בחוצה לארץ תניא אידך אין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל אבל מגדלין במדבר שביהודה ובמדבר שבספר עכו ואף על פי שאמרו אין מגדלין בהמה דקה אבל מגדלין בהמה גסה לפי [יח]שאין גוזרין גזרה על הצבור אלא אם כן רוב צבור יכולין לעמוד בה בהמה דקה אפשר להביא מחוצה לארץ בהמה גסה אי אפשר להביא מחוצה לארץ ואף על פי שאמרו אין מגדלין בהמה דקה [יט]אבל [כ]משהה הוא קודם לרגל שלשים יום וקודם משתה בנו ל' יום ובלבד שלא ישהה את האחרונה שלשים יום דסד"א [כא]דאי נפק ליה רגל ומבי זבנה עד השתא אבתי לא מלו ליה תלתין יומין לא נימא תלתין משרא שרי ליה לשהויי אלא כיון דנפק ליה רגל לא מבעי ליה לשהויי

והטמנה

עין משפט נר מצוה

קנט א מיי פ"ט מהל' מכירה הלכה יח סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סימן קלה סעיף ט ופימן עה סעיף ג ופימן שמו סעיף ו:

קכה ב ג מיי' פ"ג מהל' מלוה ולוה הלכה יז:

קכה ד מיי' שם פ"ג הלכה ג ופי"ח מהלכות נזילה ומ"מ פ"ג מהלכות נזילה ומזיקין הלכה ג ופיין מיי"ח ומ"ל סמג לאוין קלה טוש"ע ח"מ סימן שמו סעיף ו:

קכו ה ז מיי' פ"ב מהל' מכירה הלכה ט סמג עשין פו טוש"ע ח"מ סימן שמו סעיף ג:

קכז ח מיי' פ"ב מהל' גזילה ואבידה הל' ח סמג עשין עב טור ח"מ סימן שמו:

קכח ט מיי' פ"ב מהל' ממכירים הלכה ה סמג עשין קיג:

קכט י מיי פ"ט מהל' ממון המועד הלכה ג סמג עשין סו טוש"ע ח"מ סימן שמו סעיף ב:

קל א מיי' שם פ"ח הלכה ב סמג עשין עב טור ח"מ סימן שמו:

קלב ב מיי' פ"ט מהל' נזילה ואבידה הל' ח סמג עשין עב טור ח"מ סימן שמו:

קלג ג מיי' שם פ"ט הלכה ה סמג עשין עב טור ח"מ סימן שמו:

קלד ד מיי' פ"ו מהל' נזילה ואבידה הל' ט סמג עשין עב טור ח"מ סימן שמו:

קלה ה מיי' פ"ב מהל' ממכירים הלכה ה סמג עשין קיג:

קלו ו מיי' פ"ט מהל' ממון המועד הלכה ז סמג עשין סו טור ח"מ סימן שמו:

ליקוטי רש"י

שכירות דקרקע. השכיל לו מימו מעמין לו בקף לו שכחו לו בקלים מימי (מוכחן) [מוכיח] לן ומכר לו השטר לו שהחזיק בו השוכר אין אחר יכול למזור [ב"מ צט:]. **שהכישה במקל.** ולקמה זו היא מיכה מעפרקים יד וגזל על ידו [שם מא:]. ומ"מ מעין מממיין דהכיה במקל דמיכה זו היא מיכה [לעיל נו:]. **ויגזל את החנית מיד המצרי.** גזל מעמע שעמפו בידו מידו ממש טפי מעוקק דמיני (ש"ב כג) ויגזל לה החנית מיד המצרי וכן בעבלי שכם (שופטים ט) ויגזלו לה כל אשר יעבור עליהם בדרך [ב"מ קיא:]. לף מגזל לף שייך לגלף בשעה גדולה כמו ויגזל לה החנית מיד המצרי דלאחר בכדה בכבוד ומיד מיכה [שם נב:]. לגזל לף סד גלף לאחר שיעמיה לגלף לגזל מידו כמו ויגזל לה החנית מיד המצרי [יומא עה:]. **בבריה.** כלומר על מרחיו יאמר כן כאילו (פי) מאמר לומר כן וכן כל כיוצא בהם"ם [שם ג:]. **אמר רבן יוחנן בן זבאי.** מם המקום על כעמן על בריות שור שהולך מרגלו ולף נמצה שו לו הגזל לעשמו על מחרי מעלם ממנה שם עשמו על מחרי מעלם מרגיע הואיל ומכוה עו ושמה כא, לח). **מפני הקדשים.** שהרגולין מנקרין בפלפה ומפילים בשר שרצים בפיהם ומממאין את הקדשים. ניקבו, ממכוונת [לקמן קפ:]. [כתובות קג:].

מסורת הש"ס עם הוספות

ב) [נעיל מ:], ג) [עיין פרש"י פיומא ג: ד"ה כפיכול], ד) [תענית כה: תמורה מו:], ה) [פי' הוספות לנקמן פה: ד"ה נמ], ו) [כ"ב ס: ע"ז לו. סוריות ג:], ז) [תוספת' פ"ח ה"ל], ח) ב"מ מד., ט) עיין ניטין ח:, י) לקמן פה. שבת סג:, יא) דברים יט ה, יב) ל"ל ושם ע"ב תוד"ה קסבר, יג) לקמן פ ע"א.

הגהות הב"ח

(ל) גמ' יומר מבנזלן:

הגהות מהר"ב רבינשבורג

א) רש"י ד"ה מפני הקדשים וכו' עצם כעדשה. מלת עלם נמחק:

תורה אור השלם

א) וְהוּא הִכָּה אֶת אִישׁ מִצְרִי אִישׁ מַרְאֶה וּבְיַד הַמִּצְרִי חֲנִית וַיֵּרֶד אֵלָיו בַּשֵּׁבֶט וַיָּגֶל אֶת הַחֲנִית מִיַּד הַמִּצְרִי וַיַּהַרְגֵהוּ בַּחֲנִיתוֹ: [שמואל ב כג, כא]

ב) וַיָּשִׂימוּ לוֹ בַעֲלֵי שְׁכֶם מְאָרְבִים עַל רָאשֵׁי הֶהָרִים וַיַּגְזְלוּ אֶת כָּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר עֲלֵיהֶם בַּדֶּרֶךְ וַיֻּגַּד לַאֲבִימֶלֶךְ: [שופטים ט, כה]

ג) הוֹי הַמַּעֲמִיקִים מֵיְיָ לַסְתִּר עֵצָה וְהָיָה בְמַחְשָׁךְ מַעֲשֵׂיהֶם וַיֹּאמְרוּ מִי רֹאֵנוּ וּמִי יוֹדְעֵנוּ: [ישעיה כט, טו]

ד) וַיֹּאמְרוּ לֹא יִרְאֶה יָהּ וְלֹא יָבִין אֱלֹהֵי יַעֲקֹב:

[תהלים צד, ז]

ה) וַיֹּאמֶר אֵלַי עָוֹן בֵּית יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה גָּדוֹל בְּמַאד מְאֹד וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ דָּמִים וְהָעִיר מָלְאָה מַעֲוָה כִּי אָמְרוּ עָזַב יְיָ אֶת הָאָרֶץ וְאֵין יְיָ רֹאֶה:

[יחזקאל ט, ט]

הגהות וציונים

ג) בכת"י מימר (וכ"ה בפסקי הר"ד): ד) רש"ל מ"ז (גליון): ה) בר"ח לא יבוד אדם חזירין בכל מקום (וכ"ה בכת"י וכתוס' לקמן פב ע"ב ד"ה לא): ו) [ע' רש"י חולין קטז ע"א ותענית י ע"א ד"ה וישבא משמע דגרס הכא וישבים] (גליון) וברי"ף וכת"י נשבים (וכ"ה ברש"י דפוס"): ז) צ"ל ובמוריא (רש"ל, וכ"ה בכת"י): ח) ע"ד"א ליתא בדפוס"ר ובכת"י: ט) נדצ"ל ולא דמי: י) כת"י ולהרוג: יא) דפוס"ר שמביר (וס"א שמפסיד"), כת"י שמוביריות ואולי צ"ל שמכשר (מלשון ובער בשדה אחר): יב) כת"י ושמא: יג) "עצם" ליתא בדפוס"ר וכן מוכח

מהר"ב רבינשבורג (וכ"ה בנמוק"י). ובהגהות ר' צבי ברלין (בילקו"מ) גרס עכם, והרש"ש גורס בשר, ועי' רש"י לקמן פב ע"ב ד"ה משום: יד) כת"י ודפו"ר שהכהנים אוכלי תרומה הם וצריכים להזהר (של התרומה): טו) צ"ל בחורשא (כת"י): טז) יש להוסיף דהא (ב"ש):

יז) נעיל מ:], ג) [עיין פרש"י פיומא ג: ד"ה כפיכול], ד) [תענית כה: תמורה מו:], ה) [פי' הוספות לנקמן פה: ד"ה נמ], ו) [כ"ב ס: ע"ז לו. סוריות ג:], ז) [תוספת' פ"ח ה"ל], ח) ב"מ מד., ט) עיין ניטין ח:, י) לקמן פה. שבת סג:, יא) דברים יט ה, יב) ל"ל ושם ע"ב תוד"ה קסבר, יג) לקמן פ ע"א.

והטבח לוקח ושותט לוקח ושוהה ובלבד שלא ישהה העגונה שבהן ל' יום: שאלו תלמידיו את ר"ג מהו לגדל אמר להן מותר והתנן אין מגדלין אלא הכי קא בעו מיניה מהו לשהות אמר להן מותר ובלבד שלא תצא ותרעה בעדר אלא קושרה בכרעי המטה: ת"ר מעשה בחסיד אחד שהיה גונח מלבו ושאלו לרופאים ואמרו אין לו תקנה עד שינק חלב רותח משחרית לשחרית והביאו לו עז וקשרו לו בכרעי המטה והיה יונק ממנה משחרית לשחרית לימים נכנסו חבידיו לבקרו כיון שראו אותה העז קשורה בכרעי המטה חזרו לאחוריהם ואמרו לחסתים מזויין בביתו של זה ואנו נכנסין אצלו ישבו ובדקו ולא מצאו בו אלא אותו עון של אותה העז ואף הוא בשעת מיתתו אמר יודע אני שאין בי עון אלא עון אותה העז שעברתי על דברי חברי: אמר ר' ישמעאל מבעלי בתים שבגליל העליון היו בית אבא ומפני מה חרבו שהיו מרעין בחורשין ודנין דיני ממונות ביחיד ואע"פ שהיו להם חורשים סמוך לבתיהם שדה קטנה היתה ומעבירין דרך עליה ת"ר רועה שעשה תשובה אין מחייבין אותו למכור מיד אלא מוכר על יד על יד וכן גר שנפלו לו כלבים וחזירים בירושתו אין מחייבין אותו למכור מיד אלא מוכר על יד על יד וכן מי שנדר ליקח בית וליקח אשה בארץ ישראל אין מחייבין אותו ליקח מיד עד שימצא את החוגגת לו ומעשה באשה אחת שהיה בנה מיצר לה וקפצה ונשבעה כל מי שיבא איני מחזירתו וקפצו עליה בני אדם שאינן מהוגנין וכשבא הדבר אצל חכמים אמרו לא נתכוונה זו אלא להנות לה כשם שאמרו אין מגדלין בהמה דקה כך אמרו אין מגדלין חזה דקה ר' ישמעאל אומר מגדלין כלבים כופרין וחתולים וקופין וחולדות סנאים מפני שעשויים לנקר את הבית מאי חולדות סנאים אמר רב יהודה שרצא חרצא ואיכא דאמרי חרזא דקטיני שקיה ורעיא ביני וורדיני ומאי שרצא דמתאי שקיה אמר רב יהודה אמר רב עשינו עצמנו בבבל כארץ ישראל לבהמה דקה א"ל רב אדא בר אהבה לרב הונא דידך מאי א"ל דידן קא מינטרא להו חובה א"ל חובה תקבריניהו לבנה כולה שניה דרב אדא בר אהבה לא אקיים זרעא לרב הונא מחובה איבא דאמרי אמר רב הונא (פ) אמר רב עשינו עצמנו בבבל בארץ ישראל לבהמה דקה מבי אתא רב לבבל רב ושמואל ורב אסי איקלעו לבי שבוע הבן ואמרי לה לבי ישוע הבן רב לא עייל קמיה דשמואל שמואל

והטבח לוקח ושותט לוקח ושוהה. פי' נקונטרס על יום השוק ובלבד שלא ישהה העגונה שבהם שלשים יום למוכרה שלקח בתחילה לגמ יכול שלשים יום למוכרה ומ"ש לפי המוספתא יכול להשהות אחר יום השוק ועוד קשה לעיל גבי רגל קרי לה מחזירה והכא קרי לה עגונה ועוד שלא הזכיר המגן יום השוק כלל ונרמוז לר"י לפי שהעתק רגיל לנקוט כמה בהמות בימד ומותר להשהות ובלבד שלפחי העגונה שבהן מותה שלשים יום שהשהה יותר מל' יום על פי שהיו יחידה ומיהו בכל הספרים גרסינן שלשים יום ולא גרסינן יותר:

מהו להשהות כבשו מיניה. לפ"ז דפליגי רבנן עליה דר"ג כדפי' נקונטרס דמהו להשהות קודם הרגל קבעו מיניה ואמר להן מותר ולאו דוקא נקט קודם שלא תולחם בהמה דקה לכרעי המטה כדאמר בפ"ק דחולין (חולין דף מ:) מבל תיגלו מן המטה עד תעשה טפחים מהור ופירש שם בקונטרס שבכך הוא לאו לקשור בהמה דקה בכרעי המטה כדאמר בפרק הקרקעות (בבא מציעא דף קיז.) מי נמי נקט קשרו לשמעינן דלמפילו בקשורים לאור לגדל כ"ע להשהות ומוספתא (פ"ח) נמי משמע דלפ קודם הרגל לא שרי להשהות אלא בימים דהכי קתני בהדיא אבל מגדלים קודם הרגל ל' יום ולא שהות יומא ורועה בשוק אלא לר"ג מ':

דקטיני שקיה. פי' שוקיו דקין ולהכי נקרא שרצא שהמרגין ניכר בין השוקים ממוך שהן דקים ורחין גסטיס ומשום הכי תנן בפ"ק דחולין (חולין דף ח:) ממעט המגדלים רבי יוסי אומר ג"ש (ב"ק דף פ:) ממעט כיון ממשה וכעדשה נמצא ממוך שרגליו גסטיס ודקיס מספקא להן שמא נאו היינו מולדה דקרפ"ו ויש לה מורת גבילה לו שמא היינו היא ויש לה מורת שרץ והאי דמשיים ומאי שרצא דממתאי שקיה ה"ק ומאי שרצא מולדה דכמיד נקרא שרץ ספק דממתאי שקיה שהי רגליה קלילות ושולפת על המרן וכן גרסה לר"ת:

חובה תקבריניהו לבנה. פר"ח בחמיה וכי לרכה לקטר בחמיה שלא עוקרת לגדלן אלא עוקרת לגדל נאן והוי כמגגה היינא מלפני המלינט ומיהו בפרק שני נזירים (נזיר דף ו: ושם) גבי הקפת הרחם אין שייך לפרש כן לאמר ליה רב אחא בר אהבה לרב הונא לידיך מאן מקיף להו לאמר ליה מוסה מ"ל מוסה מקבריניהו לבנה ואין שייך לפרש שם אלא לשון קללה אי נמי יש לומר אין יראה שהעגונה מקטרת בניה:

מבי אתא רב לבבל. פי' בקונטרס ומיהו מפני שיכמו שם מפני שיכמו והיו רוב שהותיהן מישהלן וכענין זה פי' בפרק קמא דגיטין (דף ו. ושם) עשינו עצמנו בבבל כארץ ישראל לגיטין מכי אתא רב לבבל ועשינו בקיאין בשמה מתוך שהרבה יבמות ושמה לר"ת לא מצי פריך הכא מממני דעבו כארץ ישראל לגיטין אבל בבל לא והלא המשניות שנו קודם לאמא רב לבבל ומפר"ת הכא מכי אתא רב לבבל והוה להו שמיעות יכניה והמרם והמסגר שגלו לבבל היינו לאחיות כארץ ישראל לגיטין שבקיאין לשמה וכן כאן לענין הכא שיש שם רוב ישראל וכן י"ל פ"ש בבבל מערבין (מירובין דף כח.):

לבי שוע הבן. פ"ה פליון הבן וכן הערוך ושמה לפע"ג למרגמיין פליון פורקן מ"מ אין שייך לשון ישועה ור"ת פי' שמואל שם בן ועל שם שהולד נושע ונמלט ממעי אמו כלכמיב והמליטה זכר (ישעיה סו) נקט לשון ישועה והיו רגילין לעשות סעודה

ליקוטי רש"י

גונחה. סמיילג"ה מכאב לבו פלימנדר"ש [כתובות ס:]. פלימ"ג בלע"ז [כתובות ס:]. מכאב לב כמו גומי גמא [מיכה ד:] דמיכרע [שופטים ה' כ' מכרעת] (תשובה סוף). יונק. יונק אלא מעוז לפופאה ולפופאמו אלא עז [כתובות שם]. לפטים בחויין. כהמה דקה אין יכולים לשומרה וכולכת ורופה בחזום אחריה שמה לפטים בחויין לרב הונא [נזיר נו:]. שבוע הבן. בריא מלה קרי שבוע הבן על שם שהולך לפוף שבוע [סנהדרין לב:].

קלון א ב מי' פ"ב מהלכות מקי ממון הלכה ז סמג עשין סו מוש"מ סי' מט: קלח ג ד מי' שם הל' י סמג שם טור וש"ע ח"מ סימן מו סעיף ד: קלט ה ו מי' פ"ח מהלכות נזקי הלכה ג סמג עשין סו טוש"ע שם סימן מו סעיף ג ועיין בטור: קמא ה מי' שם הלכה ו סמג שם טור ש"ע סימן מט:

מסורת הש"ס עם הוספות

ג) [מוספתא פ"ח ה"ד], ג) תמורה דף טו:, ג) [מוספתא פ"ח ה"ד], ז) גיטין ו:], ח) [תרגום שם, ט) ויקרא יא, כט הַחֹלֶד, י) עיין מרק יח., יא) [ר"ה מכין], יב) עיין גיטין פח., יג) שמות יג יג ובכ"מ.

הגהות הב"ח

(ג) גמ' אמר ר' הונא עשינו עצמנו כל"ל ומיבעי אמר רב נחמן:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה ישוע הבן כו'. ישוע מתרגמינן ל"ל ויושע ממרגמינן ופרק (שמות יד) ופ"ש רש"י ע"ן דף ד' ע"ש ד"ה להם שוע:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) גמ' שאין בי עון אלא עון אותה העז. עיין שטה מקובצת ומהרש"ם גמ"ש מהו בענין אמר וכנ"ל ממוסיס קלם מקוגיא לכמוהם לף ס ע"ש לגוסה יונק כמנא:

לעזי רש"י

פ"ידר"א. עיין כש"י כ"ה דף לג ע"ג ד"ה מלן ועכון ערך גמא:

הגהות וציונים

ב) ס"א שמשון שזורי (גליון) מהרש"ל, וכ"ה בתוספתא וכת"י: ג) גירסת הרא"ש וכן מ שנדר ליקח בית בארץ ישראל ולישא [וליקח (הגי הב"ח)] אשה אין מחייבין אותו (כצ"ל. דבש תמר): ג) [לקמן ע"ב איתא ר"ש בן אלעזר וכ"ה בתוספ' פ"ח ובערוך ערך חלד א] (גליון) וכ"ה בכת"י: ד) גי' הערוך (ערך הרן) שרצא וחרצא: ה) ס"א חרצא (גליון) מהרש"ל: ו) צ"ל דמתתי (רש"ל, וכ"ה בכת"י, וכ"ה ברש"י דפו"י): ז) [מקחר" ליתא בדפו"י (ועיין דק"ס): ח) נדצ"ל מותר (באה"מ): ט) נדצ"ל לא (באה"מ): י) צ"ל חמשה (רש"ש) וכ"ה בחולין וכ"ה כאן ברשב"א: כ) [צ"ל מטא תע"ש] (גליון): ל) לכא' צ"ל קושרה (באה"מ): מ) צ"ל בס"ת דכלאים פ"ה (גליון): נ) יש להוסיף אומרים ממש (באה"מ): ס) צ"ל שהיו: ע) עיין תנחומא ס"פ אחרי מבואר כרש"י (בן ארי"): פ) צ"ל ור"ח פי', דכן הוא פירוש הערוך ערך שבע בשם ר"ח (סדר הדורות): צ) ובבאה"מ מגיה ברש"י ישועה (תהלים קיט קנה) מתרגמינן פורקנא, וכ"ה בכת"י:

עין משפט נר מצוה

קלו א ב מי' פ"ב מהלכות מקי ממון הלכה ז סמג עשין סו מוש"מ סי' מט: קלח ג ד מי' שם הל' י סמג שם טור וש"ע ח"מ סימן מו סעיף ד: קלט ה ו מי' פ"ח מהלכות נזקי הלכה ג סמג עשין סו טוש"ע שם סימן מו סעיף ג ועיין בטור: קמא ה מי' שם הלכה ו סמג שם טור ש"ע סימן מט:

שמואל לא עייל קמיה דרב אסי[א] רב אסי לא עייל קמיה דרב אמרי מאן נתרח[ב] נתרח שמואל וניתי רב ורב אסי [א] ונתרח רב או רב אסי רב מילתא בעלמא הוא דעבד ליה לשמואל משום ההוא מעשה דלטייה אדבריה רב עליה אדהכי והכי אתא שונרא קטעיה לידא דינוקא נפק רב ודרש [א]חתול מותר להורגו ואסור לקיימו ואין בו משום גזל ואין בו משום השב אבידה לבעלים וכיון דאמרת מותר להורגו מאי ניהו תו אסור לקיימו מהו דתימא מותר להורגו איסורא ליכא קמ"ל אמרי וכיון דאמרת אין בו משום גזל מאי ניהו תו אין בו משום השב אבידה לבעלים אמר רבינא [ב]לעורו מיתיבי רבי שמעון בן אלעזר אומר מגדלין כלבים כופרין וחתולין וקופין וחולדות סנאים מפני שעשויין לנקר את הבית לא קשיא הא באוכמא הא בחיורא והא מעשה דרב אוכמא הוה התם אוכמא בר חיורא הוה והא מבעיא בעיא ליה רבינא דבעי רבינא אוכמא בר חיורא מהו כי קמבעיא ליה לרבינא באוכמא בר חיורא בר אוכמא מעשה דרב באוכמא בר חיורא בר חיורא הוה (חב"ד בי"ח בח"ן סימן) אמר רבי אחא בר פפא משום רבי אבא בר פפא משום רבי אדא בר פפא ואמרי לה אמר ר' אבא בר פפא משום רבי חייא בר פפא משום רבי אחא בר פפא ואמרי לה אמר ר' אבא בר פפא משום רבי אחא בר פפא משום רבי חנינא בר פפא [ג]מתריעין [ה]על החיכוך בשבת ודלת הנעלת לא במהרה תפתח והלוקח בית בארץ ישראל כותבין עליו אונו אפילו בשבת מיתיבי [ו] [ד]ושאר פורעניות המתרגשות ובאות על הצבור כגון חיכוך חגב זבוב צירעה ויתוש ושילוח נחשים ועקרבים לא היו מתריעין אלא צועקים לא קשיא [ה]כאן בלח כאן ביבש דאמר רבי יהושע בן לוי [ו]שחין שהביא הקב"ה על המצרים לח מבחוץ ויבש מבפנים שנאמר [א]ויהי שחין אבעבועות פורח באדם ובבהמה ודלת הנעלת לא במהרה תפתח מאי היא מר זוטרא אמר סמיכה[ג] רב אשי אמר [ז]כל המריעין לו לא במהרה מטיבין לו רב אחא מדיפתי אמר לעולם אין מטיבין לו ולא היא רב אחא מדיפתי מילתא דנפשיה הוא דאמר [ו]והלוקח בית בארץ ישראל [ז]כותבין עליו אונו אפילו בשבת בשבת סלקא דעתך אלא כדאמר רבא התם [ח]אומר לנכרי ועושה ה"נ [ז]אומר לנכרי ועושה ואע"ג [ט]דאמירה לנכרי שבות היא משום ישוב ארץ ישראל לא גזרו ביה רבנן אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן [ח]הלוקח עיר בארץ ישראל כופין אותו ליקח לה דרך מארבע רוחותיה משום ישוב ארץ ישראל: ת"ר [י][ט]עשרה תנאין התנה יהושע

שיהו

רש"י

שמואל לא עייל קמיה דרב אסי. שהיה גדול ממנו ורב אסי תלמיד של רב הוה: [ט]מאן נתרח. מי יתאחר מבחוץ ויבא אחרונה יחידי: נתרח שמואל. בתוך ויבואו רב ורב אסי רב ואח"כ תלמידו: מלתא בעלמא הוא דעבד לשמואל. שמואל קטן שבכולן היה וזה שאין רב נכנס לפניו טיבותא ויקרא הוא דקא עבד ליה משום מעשה דלטייה לשמואל בשמונה שרצים (שבת דף קח.): אדבריה עליה. הטעינו עליה לנהוג בו כבוד: אדהכי והכי. להוו מקרי אתא שונרא וקטעיה לידא דההוא ינוקא: חיורא. מועד להזיק אדם: מתריעים. בצבור ובתחנה ובשופרות ובחצוצרות במסכת תענית[ט]: חיכוך. שחין שמתחכך האדם עליה פרוטי"ר בלע"ז: ודלת הננעלת. על האדם מהיות מגליה: לא במהרה תפתח. ונפקא מינה לאפושי ברחמי: (א) מלתא דנפשיה. בב"ב—בהשותפין (דף יג:) לאימנוה[י] לאותביה ברישא ולא איסתייעא מילתא: והלוקח בית. מנכרי: אונו. שטר מכירה: לא היו מתריעין. בשבת: צועקין. ביחיד: יבש. קשה מלא: אבעבועות פורח. בפריחתו דהיינו מבחוץ הוא מבעבע דהיינו לח מכלל דבפנים הוי יבש:

שיהו

תוספות

נפק רב ודרש. לא עתה על זה המעשה תיקן דהא פריך עלה מברייתא אלא דרש למקודם נתקן:

מותר להורגו ואסור לקיימו. והא דאמר ר"ל בפ"ק דסנהדרין (דף טו: ושם) גבי ארי ונמר ודוב וזאב וברדלס ונחש דאפי' ר"א דאמר כל הקודם להורגו[א] זכה היינו דוקא כשהמיתו אבל לא המיתו לא היינו בקשורין בשלשלת שכן דרך לגדלן והכא בחתול שאין קשורה א"נ מהנהו רגילים בני אדם להזהר ולא אתי לידי היזק אבל מחתול אין נזהרין שאין יודעים אם היא בר אוכמא או בר חיורא שאין מכירים באבותיהם:

אמר רבינא לעורו. שאם (ב) מלאן מת אין חייב בהשבת העור [ב]וקצת תימה כיון דאשמועינן דאין בו משום גזל למאי איצטריך הך דמותר להורגו וי"ל דאין לחוש כיון דמתחילה קאמר דמותר להורגו:

מתריעין על החיכוך בשבת. ע"כ לאו היינו התרעה בשופר דשופר בשבת מי איכא כדדייק בספ"ק דתענית (דף יד. ושם) אלא התרעה בפה בעננו וסבר כמ"ד התם דעננו קרי ליה התרעה ותימה דמאי פריך מההיא דבאר מיני פורעניות דקתני לא היו מתריעין על החיכוך אלא צועקים דילמא ה"ק לא היו מתריעין בשופר אלא צועקים בפה בעננו ואין[ג] לומר אע"ג דתרוייהו בפה התרעה לחוד וצעקה לחוד דהתם משמע למ"ד עננו קרי ליה התרעה חדא היא וי"ל דה"פ מדקאמר שבשבת מתריעין לכל הפחות בעננו א"כ ראוי לעשות על החיכוך התרעה אפי' בשופר בחול כיון שהוא דבר גדול כל כך דבשבת צועקים:

על[ד] החגב. ל"ג ועל הגובאי דהא במתני' דסדר תעניות האלו (תענית יט.) תנן שמתריעין על הארבה ועל החסיל ועל הגובאי וי"ל דהתם בפה ועי"ל דשפיר גרסינן ליה והתם בגובאי המזיק לשדות דומיא דארבה וחסול[ה] דקתני התם וגובאי דהכא במזיק לבני אדם דומיא דצרעים ושילוח נחשים. פירוש ר"י:

לעולם אין מטיבין לו. והא דקאמר איהו גופיה בעובדא דידיה לא במהרה מטיבין לו בפרק קמא דבבא בתרא (דף יג:) זה אמר בשעה שהיה סבור עדיין שיחזרו וימנו אותו ראש ישיבה אבל לבסוף שלא החזירוהו אמר לעולם אין מטיבין לו:

אומר לנכרי ועושה. דוקא משום מצוה זו דישוב א"י אבל לצורך מצוה אחרת לא שרי אמירה לנכרי ואפי' לצורך מילה משמע בפרק הדר (עירובין דף סח.) דלא שרי אמירה לנכרי באיסורא דאורייתא גבי ההוא ינוקא דאישתפיך חמימיה דקאמר נשייליה לאימיה אי צריכה נחים ליה אגב אימיה משמע דאי לא צריכה אימיה לא שרי אפילו על ידי נכרי וי"ס שכתוב בהדיא נחים ליה נכרי אגב אימיה ולכאורה משמע שלפני המילה היה והיו צריכין לחמימי כדי למולו ולא שרי אפילו ע"י נכרי[ו] אלא אגב אימיה כדשריא הכא והתם בעובדא דלעיל[ז] דקאמר (ג) גבי ינוקא אחרינא נימא ליה לנכרי דניתי מגו ביתא ההוא דלעיל איסורא דרבנן הוה דהביא לדרך חצר שלא עירב ואפילו איסורא דרבנן אור"י שאין להתיר משום מצוה אחרת על ידי נכרי כגון להביא ספר דרך כרמלית כדי ללמוד בו דדוקא מילה דהיא גופא דחי שבת שרי על ידי נכרי איסור דרבנן ומיהו בה"ג משמע דאפילו איסורא דאורייתא שרי על ידי נכרי לצורך מילה שפירש דאפי' דניתי נכרי מתוך ביתו דהיא דרך רשות הרבים דהוי איסורא דאורייתא שרי על ידי נכרי לצורך מילה כמו הכא משום ישוב ארץ ישראל ולדבריהם בעובדא בתרא דקאמר נחים ליה נכרי אגב אימיה לאחר המילה הוה ולאחר שלשה שכבר נתרפא הולד יפה ולספרים דל"ג נכרי נוכל לומר דע"י ישראל קאמר ותוך שבעה דמחללין עליה השבת אם אמרה צריכה אני כדאמרינן בפרק מפנין (שבת דף קכט. ושם) אבל אין נראה דעל ידי ישראל הוה אסור להרבות בשביל התינוק כדאמרינן בפ"ק דחולין (דף טו:) ולפי ה"ג עדיף איה לן למישרי על ידי נכרי איסורא דאורייתא מאיסורא דרבנן על ידי ישראל כדמסיק התם[ח] אהאי עובדא ולא שני לן בין שבות דאית ביה מעשה לשבות דלית ביה מעשה ואמרינן נמי בפרק ר' אליעזר דמילה (שבת דף קל:) כשם שאין מביאין דרך רשות הרבים כך אין מביאין דרך גגות חצירות וקרפיפות והיה נראה מתוך ה"ג להתיר ביום טוב שני אפילו של ר"ה לעשות כל צרכי מילה אפילו לכרות עצים לעשות פחם לעשות ברזל ע"י ישראל שהרי מה דלא שרי לקטור על ידי נכרי כדמוכח בפ"ק דר"ה (דף כ) אפילו

הכי

עין משפט נר מצוה

קמב א ב מיי' פט"ו מהלכות גזלה ואבדה הלכה יח סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סימן תט סעיף ד:
קמג ג מיי' פ"ב מהל' תענית הלכה יג טוש"ע א"ח סימן תקעו סעיף יב:
קמד ד מיי' שם הלכה ט ועי' בהגהות ומג"א טוש"ע שם סעיף ז:
קמה ה מיי' שם טוש"ע שם סעיף ה:
קמו ו ז מיי' פ"ו מהל' שבת הלכה יא [טוש"ע א"ח סימן שו סעיף יא]:
קמז ח מיי' פ"ו מהל' שכנים הלכה ב:
קמח ט מיי' פ"ח מהל' מקי ממון הלכה ב סמג עשין סח טוש"ע ח"מ סימן תעד סעיף ב בהג"ה:

ליקוטי רש"י

מתריעין. בשופרות היו עושין התרעות ולשון התרעה כמו תרועה והיא תרועה פשוטה לפניה ולאחריה מסכת ראש השנה (דף לד.). ואחרי מתריעין בשופרות דכתיב (במדבר י) והרעותם בחצוצרות וגו' תוקעין בשופרות כדי שיכינו לבם לקול השופר ויהיו נלחמים מתעלות. חיכוך. כמו נחכך בכותל. חגב. ארבה כתרגומו. צירעה. עוקצת את האדם. ויתוש. נכנסין מעיין ומוציא (תענית יד.). על המצרים. דהיינו האי דכתיב בקללות ובגרב ובחרס יבש מבפנים ולא מבחוץ. (האי) [מה] שכתבה לתעלה לדבר הבולט הוי פורח וכתיב אבעבועות דהיינו בולטות מבחוץ [בכורות מא.]. אונו. אונות שטרי מכירות לשון כותי ולשאות אונו [רשב"ם ב"ב נב.]. שטר מכירה כמו והיו אונות ושטרות יוצאין על שמו (ב"מ נב.). אפילו בשבת. אם לוקחה מן העובד כוכבים והולך לכותבו בשבת. כדאמר רבא. לקמן. (שבת קכב.). דאמירה לנכרי שבות היא. מדרבנן [ב"מ צ.]. משום ישוב ארץ ישראל. לגרש עובדי כוכבים ולישב ישראל בה [גיטין ח:]. ומה שאסור לישראל לומר לעובד כוכבים עשה לי כך זהו משום ממצוא חפצך ודבר דבר (ישעיה נח) דבור אסור [ע"ז טו.]. עשרה תנאים התנה יהושע. שלא יהו מקפידין על כך [לעיל ל.].

מסורת הש"ס עם הוספות

א) תענית יד., ב) מנחות מא., ג) ב"ב יג:, ד) גיטין ח:, ה) [שבת קכט. עלה כב.], ו) [שבת קל. עירובין סז: גיטין ח: ב"מ צ.], ז) עירובין יז:, ח) דף יד., ט) דף סו:, י) עירובין סח ע"א.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מלתא דנפשיה נ"ל אמר ד"ה אבעבועות: (ב) תוס' ד"ה אמר וכו' שלא מצאו מה: (ג) ד"ה אומר וכו' דקאמר רבה גבי ינוקא:

גליון הש"ס

גמ' על החיכוך בשבת. עי' נגלות דף לו ע"ב תוספות ד"ה וקימנך: רש"י ד"ה מאן נתרח מי יתאחר. עי' תוס' חגיגה גיטין דף סח ע"ב וכן מהרש"א ע"ז דף יג ע"א: תוס' ד"ה אמר וכו' וקצת תימה. עיין תשו' רשד"ם חי"ד סימן רלג ומשאות מהרי אלדרי סימן של"ו:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] גמ' ונתרח רב או רב אסי רב מילתא. עיין שיטה מקובצת:

תורה אור השלם

א) וַיִּקְחוּ אֶת פִּיחַ הַכִּבְשָׁן וַיַּעַמְדוּ לִפְנֵי פַרְעֹה וַיִּזְרֹק אֹתוֹ מֹשֶׁה הַשָּׁמָיְמָה וַיְהִי שְׁחִין אֲבַעְבֻּעֹת פֹּרֵחַ בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה: [שמות ט, י]

לעזי רש"י

פרוטי"ר. פירוש לחכך, לגרד.

הגהות וציונים

א] באגרת ר' שרירא גאון איתא רב במקום "רב אסי" (מהרי"ן חיות): ב] באגרת הנ"ל הגירסא נפטרה (מהרי"ן חיות) וכ"ה בקצת כת"י: ג] כת"י לסמיכה: ד] צ"ל דאיטמו: ס] צ"ל להורגו (כת"י): ו] צ"ל דאין לומר (דפו"ר) ובדפו"ר ליתא תיבת "אע"ג": ז] הד"ה של התוס' צ"ל חגב. ל"ג גובאי (כמו בגמ' דבש תמר): ח] [צ"ל וחסיל] (גליון) כ"ה בדפו"ר וכת"י: ט] נדגל אפילו ע"י נכרי בדשריא הכא אלא אגב אימיה והוחם (באה"מ).

שיהו מרעין בחורשין ומלקטין עצים בשדותיהם ומלקטים עשבים בכל מקום חוץ מתלתן וקוטמים נטיעות בכל מקום חוץ מגרופיות של זית ומעין היוצא בתחילה[ו] בני העיר מסתפקין ממנו ומחבין בימה של מבריא ובלבד שלא יפרום קלע ויעמיד את הספינה ונפנין לאחורי הגדר ואפילו בשדה מליאה כרכום [ז] ומהלכים בשבילי הרשות עד שתרד רביעה שניה ומסתלקין לצידי הדרכים מפני יתידות הדרכים והתועה בין הכרמים מפסיג ועולה מפסיג ויורד [ח] ומת מצוה קונה מקומו: שיהו מרעין בחורשין אמר רב פפא [ט]לא אמרן אלא דקה בגסה אבל דקה ברקה וגסה בגסה לא וכל שכן גסה ברקה דלא: ומלקטין עצים משדותיהם [י]לא אמרן אלא בהחמי והיגי אבל בשאר עצים לא ואפילו בהחמי והיגי [יא]לא אמרן אלא במחוברין אבל בתלושין לא ואפי' במחוברין [יב]לא אמרן אלא בלח אבל ביבשים לא ובלבד שלא ישרש: ומלקטין עשבים בכל מקום חוץ משדה תלתן למימרא דתלתן מעלו לה עשבים ורמינהי [יג]תלתן שעלתה עם מיני עשבים אין מחייבין אותו לעקור אמר רב ירמיה לא קשיא כאן לזרע כאן לזידין (ו) מעלי לה דכי קיימי ביני עשבים מידבבא [יד]איבעית אימא [טו]כאן לאדם כאן לבהמה דכיון דלבהמה הוא דזרעה עשבים נמי מיבעי לה ומנא ידעינן א"ר פפא [טז]שאריה משארי לאדם לא שאריה משארי לבהמה: וקוטמין נטיעה בכל מקום חוץ מגרופיות של זית פי' ר' תנחום ור' בריים משום זקן אחד [יז]בזית כביצה בקנים [יח]ובגפנין מן הפקק ולמעלה ושאר כל האילנות מן אובו של אילן ולא מן חודו של אילן מן חדש שאינו עושה פירות ולא מן ישן שהוא עושה פירות ממקום שאינו רואה את החמה

חוץ מגרופיות של זית. פירש בקונטרס מלא שני מגרופין וכעין פירש מגרופיים שנפיס ונשפי הזית קרוין גרופיים כמו יחור בתמונה ומורה בגפנים שכל מחד יש לו שם לבדו והכיא הא דאמר בברכות [יט]ואחה קח לך מכל מאכל חשר יאכל ומורות לנטיעות יחורי לחנים גרופיות לזיתים:

ומעין היוצא בתחילה בני העיר מסתפקין [ממנו]. למאי דאמר נקמן דתנאים שהמנה יהושע לפני כחו"ל יש לומר הא דאמר לעיל (פ"ו דף מז. ושם) המסתמה למעין מימיו מהו לנעכים ופשיטא ליה מהא דאמר מים של רמים מן נאכרים ומתני לענני מארעיה והשתא מאכי של רמים הם מתניתא יהושע ויש לתלק בין יוצא מלוני למרחב לו ויחפרו:

ומחבין בימה של מבריא. כל מדם וכלבד שלא יפרום קלע ומפני שהוא מכוער ומגונה ומתניתי שנקבר בשדה שנעשה בשדותיהם ומלקטים עשבים בכל מקום חוץ מתלתן וקוטמים נטיעות בכל מקום חוץ מגרופיות של זית ומעין היוצא בתחילה בני העיר מסתפקין ממנו ומחבין בימה של מבריא ובלבד שלא יפרום קלע ויעמיד את הספינה ונפנין לאחורי הגדר ואפילו בשדה מליאה כרכום ומהלכים בשבילי הרשות עד שתרד רביעה שניה ומסתלקין לצידי הדרכים מפני יתידות הדרכים והתועה בין הכרמים מפסיג ועולה מפסיג ויורד ומת מצוה קונה מקומו: שיהו מרעין בחורשין אמר רב פפא אלא אמרן אלא דקה בגסה אבל דקה ברקה וגסה בגסה לא וכל שכן גסה ברקה דלא: ומלקטין עצים משדותיהם לא אמרן אלא בהחמי והיגי אבל בשאר עצים לא ואפילו בהחמי והיגי לא אמרן אלא במחוברין אבל בתלושין לא ואפי' במחוברין לא אמרן אלא בלח אבל ביבשים לא ובלבד שלא ישרש: ומלקטין עשבים בכל מקום חוץ משדה תלתן למימרא דתלתן מעלו לה עשבים ורמינהי תלתן שעלתה עם מיני עשבים אין מחייבין אותו לעקור אמר רב ירמיה לא קשיא כאן לזרע כאן לזידין מעלי לה דכי קיימי ביני עשבים מידבבא איבעית אימא כאן לאדם כאן לבהמה דכיון דלבהמה הוא דזרעה עשבים נמי מיבעי לה ומנא ידעינן א"ר פפא שאריה משארי לאדם לא שאריה משארי לבהמה: וקוטמין נטיעה בכל מקום חוץ מגרופיות של זית פי' ר' תנחום ור' בריים משום זקן אחד בזית כביצה בקנים ובגפנין מן הפקק ולמעלה ושאר כל האילנות מן אובו של אילן ולא מן חודו של אילן מן חדש שאינו עושה פירות ולא מן ישן שהוא עושה פירות ממקום שאינו רואה את החמה

ומחבין בימה של מבריא. כל מדם וכלבד שלא יפרום קלע ומפני שהוא מכוער ומגונה ומתניתי שנקבר בשדה שנעשה בשדותיהם ומלקטים עשבים בכל מקום חוץ מתלתן וקוטמים נטיעות בכל מקום חוץ מגרופיות של זית ומעין היוצא בתחילה בני העיר מסתפקין ממנו ומחבין בימה של מבריא ובלבד שלא יפרום קלע ויעמיד את הספינה ונפנין לאחורי הגדר ואפילו בשדה מליאה כרכום ומהלכים בשבילי הרשות עד שתרד רביעה שניה ומסתלקין לצידי הדרכים מפני יתידות הדרכים והתועה בין הכרמים מפסיג ועולה מפסיג ויורד ומת מצוה קונה מקומו: שיהו מרעין בחורשין אמר רב פפא אלא אמרן אלא דקה בגסה אבל דקה ברקה וגסה בגסה לא וכל שכן גסה ברקה דלא: ומלקטין עצים משדותיהם לא אמרן אלא בהחמי והיגי אבל בשאר עצים לא ואפילו בהחמי והיגי לא אמרן אלא במחוברין אבל בתלושין לא ואפי' במחוברין לא אמרן אלא בלח אבל ביבשים לא ובלבד שלא ישרש: ומלקטין עשבים בכל מקום חוץ משדה תלתן למימרא דתלתן מעלו לה עשבים ורמינהי תלתן שעלתה עם מיני עשבים אין מחייבין אותו לעקור אמר רב ירמיה לא קשיא כאן לזרע כאן לזידין מעלי לה דכי קיימי ביני עשבים מידבבא איבעית אימא כאן לאדם כאן לבהמה דכיון דלבהמה הוא דזרעה עשבים נמי מיבעי לה ומנא ידעינן א"ר פפא שאריה משארי לאדם לא שאריה משארי לבהמה: וקוטמין נטיעה בכל מקום חוץ מגרופיות של זית פי' ר' תנחום ור' בריים משום זקן אחד בזית כביצה בקנים ובגפנין מן הפקק ולמעלה ושאר כל האילנות מן אובו של אילן ולא מן חודו של אילן מן חדש שאינו עושה פירות ולא מן ישן שהוא עושה פירות ממקום שאינו רואה את החמה

חוץ מגרופיות של זית. פירש בקונטרס מלא שני מגרופין וכעין פירש מגרופיים שנפיס ונשפי הזית קרוין גרופיים כמו יחור בתמונה ומורה בגפנים שכל מחד יש לו שם לבדו והכיא הא דאמר בברכות ואתה קח לך מכל מאכל אשר יאכל ומורות לנטיעות יחורי לחנים גרופיות לזיתים:

ומעין היוצא בתחילה בני העיר מסתפקין [ממנו]. למאי דאמר נקמן דתנאים שהמנה יהושע לפני כחו"ל יש לומר הא דאמר לעיל (פ"ו דף מז. ושם) המסתמה למעין מימיו מהו לנעכים ופשיטא ליה מהא דאמר מים של רמים מן נאכרים ומתני לענני מארעיה והשתא מאכי של רמים הם מתניתא יהושע ויש לתלק בין יוצא מלוני למרחב לו ויחפרו:

ומחבין בימה של מבריא. כל מדם וכלבד שלא יפרום קלע ומפני שהוא מכוער ומגונה ומתניתי שנקבר בשדה שנעשה בשדותיהם ומלקטים עשבים בכל מקום חוץ מתלתן וקוטמים נטיעות בכל מקום חוץ מגרופיות של זית ומעין היוצא בתחילה בני העיר מסתפקין ממנו ומחבין בימה של מבריא ובלבד שלא יפרום קלע ויעמיד את הספינה ונפנין לאחורי הגדר ואפילו בשדה מליאה כרכום ומהלכים בשבילי הרשות עד שתרד רביעה שניה ומסתלקין לצידי הדרכים מפני יתידות הדרכים והתועה בין הכרמים מפסיג ועולה מפסיג ויורד ומת מצוה קונה מקומו: שיהו מרעין בחורשין אמר רב פפא אלא אמרן אלא דקה בגסה אבל דקה ברקה וגסה בגסה לא וכל שכן גסה ברקה דלא: ומלקטין עצים משדותיהם לא אמרן אלא בהחמי והיגי אבל בשאר עצים לא ואפילו בהחמי והיגי לא אמרן אלא במחוברין אבל בתלושין לא ואפי' במחוברין לא אמרן אלא בלח אבל ביבשים לא ובלבד שלא ישרש: ומלקטין עשבים בכל מקום חוץ משדה תלתן למימרא דתלתן מעלו לה עשבים ורמינהי תלתן שעלתה עם מיני עשבים אין מחייבין אותו לעקור אמר רב ירמיה לא קשיא כאן לזרע כאן לזידין מעלי לה דכי קיימי ביני עשבים מידבבא איבעית אימא כאן לאדם כאן לבהמה דכיון דלבהמה הוא דזרעה עשבים נמי מיבעי לה ומנא ידעינן א"ר פפא שאריה משארי לאדם לא שאריה משארי לבהמה: וקוטמין נטיעה בכל מקום חוץ מגרופיות של זית פי' ר' תנחום ור' בריים משום זקן אחד בזית כביצה בקנים ובגפנין מן הפקק ולמעלה ושאר כל האילנות מן אובו של אילן ולא מן חודו של אילן מן חדש שאינו עושה פירות ולא מן ישן שהוא עושה פירות ממקום שאינו רואה את החמה

מיתיבו מכמים שלח יפשדוהו שזרעם והם לנקט מלמן שעלתה עם מיני עשבים ולא נקט מלמן שעלו עמו עשבים רטמת המלמן שעלה לפילו שמחמתן לזרוע מחילה שמר זרעים והמלמן עלה מלאי לפ"ה כיון דלהמה מיהת לא ניחא ליה מזרעים מחמת המלמן שעלה מן מחייבין אותו לעקור: **כאן** לזידין. ההיא דתנן מפדה מלמן לזירים דמעלו ליה ופ"ת כיון דלחיכא מיקור כלאים אחמי לחסור לנקט והחמר בפ"ק דמו"ק (דף ו:) שחקטו שיהיו מפקירין כל השדה שים ט כלאים ו"ל דהכא בליכא שיעורא כדחנן בחסכת כלאים (פ"ג דף מ"ט) ומייחי לה בהחוכר פירות (ג"ג דף מ.) כל קמה שים בו רובע ממין אחר יחעקר:

מפורת הש"ס עם הוספות

ב) עיין תוס' ע"ז נט. ד"ה הא, ג) [מגיהים דף ו:], ג) [גליונים ר. סופה מס: פנסדרין מז:], ד) [כלאים פ"ג מ"ח], ה) בע"ב, ו) ס"פ לא. ז) עמוד ב.

הגהות הב"ח

(ב) גמ' מעלו לה עשבים לכי: (ג) רש"י ד"ה פון מפדה וכו' עין קנוים. כ"כ ומפקמת ר"ח דף יב ע"ב פכ"ה לחוש עין מעלין:

גליון הש"ם

גמ' ובגפנים מן הפקק ולמעלה. עיין ב"ב דף פ ע"ב תוס' ד"ה ובקנים: רש"י ד"ה בקנים: עצים וכו' למאכל בהמה. עיין בב"מ דף קי ע"ב תוס' ד"ה כל מוסמת ד"ה כל ממלי: תוס' ד"ה באן וכו' החוא דחוק משדה תלתן. עיין מגופת מהרמ"ס סימן רלב:

הגהות וציונים

ה) בדפו"ר מירבבא (וכן גירסת הערוך ערך רך והמאירי), ובכת"י מירדרכא: ט) בכת"י במקום "איבעית אימא" איתא אביי אמר: י) רש"ל מוחק זה (גליון) בבאה"מ מגיה ולא יפרום קלע ע"ש: יא) אבל בערוך פי' שבילי הרשות היינו שבילין שהן רשות לבני אדם כלומר אינן מופקרין לרבים אלא יש להם בעלים וצ"ע בספר ת"ח (גליון): יב) נדצ"ל צומחים וקשה להם (באה"מ) ובכת"י חזריעה צומחה: יג) אולי צ"ל משום דרסת (ובנמוק"י מפני): יד) כת"י הנושבות. ובנמוק"י הנומות: טו) לשון רש"י בתוס' לימלם לפי שמפסידים: טז) צ"ל פורע (רש"ש, וכ"ה בכת"י): יז) צ"ל דלית (רש"ש, וכ"ה בכת"י): יח) בכת"י נוסף לא מירבבא וראוי לאבול כשהוא רך: יט) צ"ל דשרי (ב"ש, וכ"ה בכת"י) ורש"ש גורס שרי: כ) צ"ל רבא (גליון) וכ"ה בכת"י ודפו"ר: כא) יש להוסיף ואפילו ביו"ם שני של ר"ה (כ"ה בגמ' שם, דבש תמר): כב) יש להוסיף שלא יפרום קלע אבל (באה"מ): כג) בדפו"ר וכת"י שהים שלהם: כד) צ"ל שאין איסור בהנחתו (רש"ש ואחרונים), ובתוס' ר"ם שאין איסור בהנאתו אם ירצה להניחם, ועיין מהרמ"א שמיישב גירסתנו:

עין משפט נר מצוה

קמב א מיי' פ"ט מהל' מקי ממון הל' ג ג מיי' פ"ב מהל' מעה עסק"ר הל' ג ד מיי' שם פ"ה ה"ב: קנא ה ו ז מיי' פ"ב מהלכות מלוה ולוה ה"ב ז והלכה ח והלכה י סמג לאוין רפ טוש"ע י"ד סימן רמ סעיף ט: קנב ח מיי' פ"ה מהל' נזקי ממון הל' ג מ"ר ד סמג עשין סו טוש"ע סימן רעד:

ליקוטי רש"י

שיהו מרעין בחורשין. שיהא כל מדם מולך מהמוכיו לנקום מיער של מכרו ולא יקפיד משל היער משום דלמה לנקיבה קלי (צירובין יח.). ומהלכים בשבילי הרשות. כלומר שים רשות מב"ד לעוברי דרכים לקנר שהיל ליך בשדות. עד שתרד רביעה שניה. שמחלין ואילך נגלה המעשה וקנה לה ליקח הרגל (תענית ו:). ומת מצוה קונה מקומו. לקוברו שם [סוטה מה:].

לעזי רש"י

פנגרי"א. פירוש פלמת מלמה (עיין רש"י מלה דף ג ע"ב ד"ה מלמן ושרוך ערך מלמן): גזי"ר, זוב"א. פירוש מלכודת לדגים (עשויה ימחות המקועות נמים ומניחן קלוסה גדל קנים): מורי"ש. פירוש אילן, ענפים למין (רש"י שנת דף קנה ע"ב ד"ה זיתן למחק), ומורות (ר"ח משמרים פ"ל מ"ה).

קנג א מיי' פ"ט מהל' מקו ממון הלכה ג סימן ז סמג עשין סו עוש"ת סימן רעד:
קנד ב (מיי' פ"ט מהל' שכנים הלכה ג ופ"ט הכ"ל) סמג לאוין סא עוש"ת סימן ג: עשין סו
קנה ג מיי' פ"ט מהל' מקו ממון הלכה ו סמג עשין סו עוש"ת סימן רעד:
קנו ד מיי' שם הלכה ס סמג שם עוש' ס"ת שם:
קנז ה מיי' שם הלכה ג סימן ס:
קנח ו מיי' פ"ט מהל' רוצח וש"נ הלכה ב"י יד סמג לאוין קמה עוש"ע ס"ת סימן מכו:
קנט ז ח מיי' פ"ט מהלכות עובדין סמ הלכה ז ופ"ח מהל' מקו ממון הלכה ל סמג עשין סו עוש"ת סימן רעד: קס ט מיי' פ"ט מהל' מקו ממון הלכה ל סמג עשין סו עוש"ת סימן רעד: קסא י ב] כל זה סימן ג"ב מלפפ ס"ק ס"ו קף מד:

הגהות וציונים

ב] לפי' רש"י ל"ג "ירבאמוריים שלפניהם" (מהרש"א בח"א, רש"ש, ועיין ב"ח): ג] ס"א אינו וגם רש"ל מ"ז (גליון): ג] צ"ל נקופי (מהר"ץ חיות), ובכתי' נקומא: ד] כת"י וידע להיכא קא מפיק ליה דנספיד: ה] כת"י לא נספיד ונהדר מהדר בי מצרי: ו] בכת"י נוסף ראשות: ז] צ"ל ונוטל דמי שוכו מתוך נחיל"ו של חבירו (כ"ה לקמן קיד ע"ב) ושם איתא טובו במקום "שוכו": ח] צ"ל דבשנו, וכן בסמוך (יעב"ץ): ט] נדצ"ל צדדין (באה"מ, וכ"ה בכת"י): י] נדצ"ל שירשום (באה"מ, ובכת"י שירשו אותם): כ] צ"ל ובימפארין (כת"י): ל] נראה דצ"ל דבתר הנך קתני הך (ב"ש), וכעין זה בכת"י דבתר הכי (נדצ"ל הני) דלקמן קתני הך, ועי' מהרש"ל ומהרש"א: מ] וצ"ב דכ"ה בגמ' שם, ועי"ש בתוס' (באה"מ):

לעזי רש"י

כנפיינ"ח. פירוש מקעה (עיין לע"ז שנת קף ו ע"ל ד"ה מקעה וכ"ש שפעיה מ, ד; סג, ע"ד):

הגהות הב"ח

(ה) גמ' בכעניס ובפרידס (אלפיסכס) מו"מ וכ"ב פ"ל מין זכ: (ו) רש"י ד"ה וכן ומתם וכו' וגנב ומתכן הס"ד ומ"ש מה"ד בגנב מרע: (ג) תוס' ד"ה מין וכו' מישראל ובפ' כל"ל ומיכא גרסיכן ממכר: (ד) בא"ד העולם גרסי' כל"ל ומיכא כמא ממכר ס]:

הגהות הגר"א

[א] ובלבד שלא יפרוס קלע ויעמיד את הספינה (אבל צד הוא ברשתות ובמכמרות) מ"מ:

תוספת אור השלם

א) וְכַמֶּגֶד תְּבוּאוֹת שַׁמָּט וְכַמֶּגֶד גֶּרֶשׁ יָדֵחִים: [דברים לג, יד]

ב) וְלִנַפְתָּלִי אָמַר נַפְתָּלִי שְׂבַע רָצוֹן וּמָלֵא בְּרָכָה יָם וְדָרוֹם יְרָשָׁה: [דברים לג, כג]

ג) פֶּן תִּשָּׂא עֵינֶיךָ הַשָּׁמַיְמָה וְרָאִיתָ אֶת הַשֶּׁמֶשׁ וְאֶת הַיָּרֵחַ וְאֶת הַכּוֹכָבִים כֹּל צְבָא הַשָּׁמַיִם וְנִדַּחְתָּ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לָהֶם וַעֲבַדְתָּם אֲשֶׁר חָלַק יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֹתָם לְכֹל הָעַמִּים תַּחַת כָּל הַשָּׁמָיִם: [דברים ד, יט]

ד) וְאִם לֹא קָרוֹב אָחִיךָ אֵלֶיךָ וְלֹא יְדַעְתּוֹ וַאֲסַפְתּוֹ אֶל תּוֹךְ בֵּיתֶךָ וְהָיָה עִמְּךָ עַד דְּרֹשׁ אָחִיךָ אֹתוֹ וַהֲשֵׁבֹתוֹ לוֹ: [דברים כב, ב]

ה) אֵל תַּמְעֵט טוּב מִבְּעָלָיו בְּהָיוֹת לָאֵל יָדֶךָ לַעֲשׂוֹת: [משלי ג, כז]

ליקוטי רש"י

וממגד תבואות שמש. שמיתה מלפו פתוחה לממה וממתקת ספרים [דברים לג, יד]. ים ודרום ירשה. יס נכנס שפלה מלפון ומכל מלא מכל מכס כדרומה לפרום מכרים ומכמרות [שם כג]. פנו ופעו לכם. זו דרך עכל ומכמס. ובואו הר האמורי. ממעטו. ואל כל שכניו. עמון ומואב ואל שעיר. בערבה. זה מישור. בהר. זה הר המלך. בשפלה. זו שפלת לדום. ובנגב ובחוף הים. פלשתים

מסורת הש"ס עם הוספות

ב) [מוספתא פ"א ס"ו], ג) ב"ב קכב, ב) מגילה יד ב: ז) [מוספתא ב"מ פ"א ה"י], ה) מהרי"ן עג, ו) עירובין יח:, ז) [בכורות יד ב], ח) [מוספתא ד"מ פ"ו ה"ב] מוספתא ד"מ פ"ו ס"ה] לעיל ג. ב"מ קיא:, ט) לקמן קיד:, י) עיין גיטין ו:, כ) שבת ו, ל) [פ"א ע"ם ופ"ע].

אין לך כל שבט ושבט מישראל (ג) גרסינן. וכפ' יש נוחלין (ב"ב קכב, ושם) גבי מלוקח הטועה (ד) הכא גרסינן אין לך כל אחד ואחד מישראל כן גרלה לר"ת: **ונוטל** דמי יינו מתוך דובשנו של חבירו. ע"כ מיירי כשנטעל מיא הכא כרחין עליה דלא"כ ליתא ליה מהפקירלא קזכינא כדלמר לקמן בפרק בתרא (דף קטו:) ופ"ה ואלמי נוטל דמי יינו הא לאמר לקמן בפרק בתרא (שם) דאין לו אלא שכרו ומעלי למיימר דהכי דר' ישמעאל גבו של רבי יוחנן בן מזקה פליג דלאמר בסמוך בימילתא דלא קאמר וכן משמע במוספתא[ט] דאמר הך[כ] דלא יקוץ קאמי הך אבל אין נראלה דלאמר יוטל דמי יינו הלא יוכל לומר מני היימי דומק ומליל כיון

ולא ממקום שהוא רואה את החמה שנאמר [א] וממגד תבואות שמש: ומעין היוצא תחילה בני העיר מסתפקין ממנו אמר רבה בר רב הונא ונותן לו דמים ולית הלכתא כוותיה: ומחכין בימה של טבריא ובלבד שלא יפרום קלע ויעמיד את הספינה [א] אבל צד הוא ברשתות ובמכמרות ת"ד [ו] בראשונה התנו שבטים זה עם זה שלא יפרום קליעה ויעמיד את הספינה אבל צד הוא ברשתות ובמכמרות תנו רבנן ימה של טבריא בחלקו של נפתלי היתה ולא עוד אלא שנטל מלא חבל חרם בדרומה לקיים מה שנאמר [ב] ים ודרום ירשה תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר תלושין שבהרים בחזקת כל השבטים הן עומדים ומחוברים בחזקת אותו השבט [ג] ואין לך כל שבט ושבט מישראל שאין לו בהר ובשפלה ובנגב ובעמק שנאמר [ג] פנו וסעו לכם ובואו הר האמורי ואל כל שכניו בערבה בהר בשפלה ובנגב ובחוף הים וגו' וכן אתה מוצא בכנענים ובפרזיים (ה) ובאמוריים שלפניהם [ה] שנאמר ואל כל שכניו אלמא שכניו הכי הוו: ונפנין לאחורי הגדר ואפילו בשדה שהיא מלאה כרכום אמר רב אחא בר יעקב [א] לא נצרכה אלא ליטול הימנו צרור אמר רב חסדא [ב] ואפילו בשבת מר זוטרא חסידא שקיל ומהדר וא"ל לשמעיה (למחר [ד]) זיל שריקיה: [ג] ומהלכין בשבילי הרשות עד שתרד רביעה שניה אמר רב פפא [ד] והאי דידן אפילו טל קשי לה: ומסלקין לצידי הדרכים מפני יתידות הדרכים שמואל ורב יהודה הוו שקלי ואזלי באורחא הוה מסתלק שמואל לצידי הדרכים א"ל רב יהודה תנאין שהתנה יהושע אפילו בבבל א"ל שאני אומר [ה] אפילו בחוצה לארץ רבי ורבי חייא הוו שקלי ואזלי באורחא אסתלקו לצידי הדרכים הוה קא מפסיע ואזיל ר' יהודה בן קנוסא [ו] קמייהו א"ל רבי לרבי חייא מי הוא זה שמראה גדולה בפנינו א"ל ר' חייא שמא ר' יהודה בן קנוסא תלמידי הוא וכל מעשיו לשם שמים כי מטו לגביה חזייה א"ל אי לאו יהודה בן קנוסא את גזרתינהו לשקך בגיזרא דפרזלא: [ז] התועה בין הכרמים מפסיג ויורד מפסיג ועולה: ת"ר [ח] הרואה חבירו תועה בין הכרמים מפסיג ועולה מפסיג ויורד עד שמעלהו לעיר או לדרך וכן הוא שתועה בין הכרמים מפסיג ועולה מפסיג ויורד עד שיעלה לעיר או לדרך מאי וכן מהו דתימא חבירו הוא דידע להיכא מסלק דניפסוג [ט] אבל הוא דלא ידע להיכא קא סליק לא ניפסוג [י] נהדריה נהדר בי מיצרי קמ"ל הא [כ] דאורייתא הוא דתניא [ל] השבת גופו מניין ת"ל [מ] והשבותו דאורייתא הוא דקאי בי מיצרי אתא הוא תקין דמפסיג ועולה מפסיג ויורד: ומת מצוה קנה מקומו: ורמינהי [נ] המוצא מת מוטל באיסרטיא מפנהו לימין איסרטיא או לשמאל איסרטיא שדה בור ושדה ניר מפנהו לשדה בור שדה ניר ושדה זרע מפנהו לשדה ניר היו שתיהן בורות שתיהן נירות שתיהן זרועות מפנהו למקום שירצה אמר רב ביבי [ס] במוטל על המיצר מתוך שניתין [ע] לפנותו מפנהו לכל מקום שירצה אמרי עשרה הני חד סרי הויין [פ] מהלכין בשבילי הרשות שלמה אמרה כדתניא הרי שכלו פירותיו מן השדה ואינו מניח בני אדם ליכנס בתוך שדהו מה הבריות אומרות עליו מה הנאה יש לפלוני ומה הבריות מזיקות לו עליו הכתוב אומר [צ] מהיות טוב אל תקרי רע ומי כתיב מהיות טוב אל תקרי רע אין כתיב כי האי גוונא [ק] אל תמנע טוב מבעליו בהיות לאל יד לעשות [ר] ותו ליכא והא איכא דרבי יהודה [ש] דתניא רבי יהודה אומר בשעת הוצאת זבלים אדם מוציא זבלו לרה"ר וצוברו כל שלשים כדי שיהא נישוף ברגלי אדם וברגלי בהמה שעל מנת כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ והא איכא דר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה [ת] דתניא רבי ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומר תנאי ב"ד הוא שיהא זה יורד לתוך שדה חבירו וקוצץ שוכו של חבירו להציל נחיל שלו ונותן לו דמי שוכו [ז] של חבירו ותנאי ב"ד הוא שיהא זה שופך יינו ומציל דובשנו [ח] של חבירו ונוטל דמי יינו מתוך דובשנו של חבירו ותנאי ב"ד הוא שיהא זה מפרק את עציו וטוען פשתנו של חבירו ונוטל דמי עציו מתוך פשתנו של חבירו שעל מנת כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ [כ] ביחידאי לא קאמרינן והא

ועזה וקלרי וכו' כלשיטם נמפרי [דברים א, ז]. ומהלכין בשבילי הרשות. ללומר שם לשום מ"ל לעוברי לרכיכם לקלר שמלן לילך במלוח [תענית ו:]. השבת גופו מניין. ממיכת גופו כגון שנטע בשלר מניין שמחזר על השמנו. ת"ל והשבותו. לקל יכול יחזיל סוס למדרכ שסס אם גופו לעלמו [סנהדרין עג:]. באיסרטיא. דרך כנסיס. שפנתו. ולא פלקל דעתך קנה מקומו היכי מלי למשקליס מהסס. במוט על המיצר. שמוטכ נוטכ הדרך ממילר למילר ממון שניתן לשום לפנותו מפני כסיכס ופוסי טהרה שלא יתילו עליו מפניהו לכל דום שילקה [ירושלמי יז:]. וצוברו כל' שלשים. כל שלשים יום לשלי להמילן עם [לעיל ל:]. ופוכו כל שלשים יום מלשיס לשלשים סחל ופוכו כדי שיהא ניפף יפה [ב"מ קיח:]. שיהא זה שופך יינו. ממלמיען הוא זה אם מחזירו של יין וזה אם נכנו של דכש נשדקה חמת של דכש [לקמן קיד:].

והא א) כי אתא ר' אבין א"ר יוחנן א) אחד אילן הנוטה לתוך שדה חבירו ואחד אילן הסמוך למצר מביא וקורא שעל מנת כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ אלא מאן תנא עשרה תנאין שהתנה יהושע ר' יהושע בן לוי הוא רב גביהה מבי כתיל מתני לה בהדיא ר' תנחום ור' ברייס אמרי משום זקן אחד ומנו ר' יהושע בן לוי עשרה תנאין התנה יהושע: עשרה תקנות תיקן עזרא שקורין במנחה בשבת וקורין בשני ובחמישי ודנין בשני ובחמישי ומכבסים בחמישי בשבת ואוכלין שום בערב שבת ושתהא אשה משכמת ואופה ושתהא אשה חוגרת בסינר ושתהא אשה חופפת וטובלת ושיהו רוכלין מחזירין בעיירות ב) ותיקן טבילה לבעלי קריין: שיהו קוראין במנחה בשבת משום יושבי קרנות: ושיהו קוראין בשני ובחמישי עזרא תיקן והא מעיקרא הוה מיתקנא דתניא א) וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים דורשי רשומות אמרו ג) אין מים אלא תורה שנאמר ב) הוי כל צמא לכו למים כיון שהלכו שלשת ימים בלא תורה (א) נלאו ג) עמדו נביאים שביניהם ותיקנו להם שיהו קורין בשבת ומפסיקין באחד בשבת וקורין בשני ומפסיקין שלישי ורביעי וקורין בחמישי ומפסיקין ערב שבת כדי שלא ילינו ג' ימים בלא תורה ד) מעיקרא תקנו חד גברא תלתא פסוקי אי נמי תלתא גברי תלתא פסוקי כנגד כהנים לוים וישראלים אתא הוא תיקן תלתא גברי ועשרה פסוקי ה) כנגד עשרה בטלנין: ו) ודנין בשני ובחמישי דשכיחי דאתו למקרא בסיפרא: ז) ושיהו מכבסין בחמישי בשבת משום כבוד שבת: ושיהו אוכלין שום בע"ש משום עונה דכתיב ג) אשר פריו יתן בעתו ח) וא"ר יהודה ואיתימא רב נחמן ואיתימא רב כהנא ואיתימא ר' יוחנן ט) זה המשמש מטתו מע"ש לע"ש ת"ר חמשה דברים נאמרו בשום משביע ומשחין ומצהיל פנים ומרבה הזרע והורג כנים שבבני מעיים וי"א מכנים אהבה ומוציא את הקנאה: י) ושתהא אשה משכמת ואופה כדי שתהא פת מצויה לעניים: ושתהא אשה חוגרת בסינר משום צניעותא: כ) ושתהא אשה חופפת וטובלת דאורייתא היא דתניא ד) ורחץ את בשרו במים ל) שלא יהא דבר חוצץ בין בשרו למים את בשרו את הטפל לבשרו ומאי ניהו שער אמרי דאורייתא לעיוני מ) דלמא מיקטר אי נמי מאום מידי משום חציצה ואתא

רש"י

והא כי אתא וכו'. ומתניתא הויא תיובתא דקתני עשרה ותו לא ור' יוחנן אמורא הוא וקשיא ליה מתניתא: רבי יהושע בן לוי. אמרינהו ולא מתניתא דרבי יהושע בן לוי אמורא הוא ורבי יוחנן פליג עליה: ומכבסים. שגדיהם לכבוד שבת: ואוכלים שום. לקמן מפרש טעמא: ושתהא אשה משכמת. ביום שהיא צריכה לאפות ואופה שחרית כדמפרש שתהא פת מצויה לעני המחזר: סינר. דוגמת מכנסים קטנים: האשה חופפת. במסרק ביום טבילתה משום חלילה ולקמן פריך הא דאורייתא היא: רוכלין. מבשמים בשמים לנשים להתקשט בהם: מחזירין בעיירות. ולא יוכלו בני העיירות לעכב עליהם: משום יושבי קרנות. יושבי חנויות א) כל ימות החול עוסקין בסחורה ואין קורין בשני ובחמישי תקון בגינייהו קריאה יתירה: רשומות. מקראות: עשרה בטלנין. בני אדם כשרים בטלין ממלאכתן לעסוק בצרכי ציבור (ג) ולבא קודמין לבית הכנסת כדי שיהיו מצוין עשרה לעת התפלה ומתפרנסים משל צבור: משום עונה. שמצות עונה בלילי שבת כדרב יהודה והשום מרבה את הזרע כדלקמן: משחין. מחמם את הגוף: מכנים את האהבה. מתוך שמחממת את הלב: משום צניעותא. להתרחק מן העבירה ב): בשרו במים. משמע שיגע בשרו למים ג): דמאום ד). מלוכלך: תפיפה

תוספות

כיון דאוקמה כשעקל בית הבד כרוך עליה שיכול להציל ע"י הדחק ונראה לר"י דההיא דלקמן ה) שבעל היין שפך את יינו מדעתו שיכול לומר בעל הדבש למה שפכת אני הייתי דוחק ומציל אבל הכא מיירי שבא בעל הדבש לשפוך את היין שתנאי ב"ד הוא שאין בעל היין יכול לעכב אלא שופך יינו של חבירו בע"כ של חבירו אלא שנותן לו דמי יינו מתוך דובשו והשתא הוי כעין ההיא דנחיל של דבורים שקוצו בע"כ להציל נחילו וכעין זה נמי ההיא דפשתן והאי דמשני כיחידאה לא קאמר משום דמסתמא כי היכי דפליגי בההיא דנחיל כדתנן לקמן בפרק בתרא (דף קיד.) פליגי נמי בהאיריי דחד טעמא הוא:

כדי שלא ילינו ג' ימים בלא תורה. וא"ת מ"ש שתיקנו שני וחמישי וי"ל משום דאמר במדרש ו) משה רבינו ע"ה עלה בחמישי לקבל לוחות האחרונות וירד בשני ונתרצה לו המקום ולפי שהיה עת רצון בעלייה וירידה קבעו בשני וחמישי ולכך נמי נהגו להתענות בב' וה' ואף ע"פ שעלה בהשכמה כדכתיב (שמות לד) ועלית בבקר שדומה שכל העליות היו בבקר ולא בלילה ולא תמצא כ"א מ' יום חסירים לילה אחד אין להקפיד בכך ולפי סדר עולם נמי כן הוא דתניא בסדר עולם ז) נמצא עלה בי"ח בסיון וירד בי"ז בתמוז ושבר הלוחות ובי"ח בתמוז עלה ובקש רחמים עליהם שנאמר ואתנפל לפני ה' מ' יום וגו' ובכ"ט באב נתרצה המקום וירד משה לפסול הלוחות ועשה ח) עוד מ' יום מל' באב עד י' בתשרי ונתרצה המקום וירד משה בי' בתשרי והלוחות בידו באותו יום נתרצה המקום לישראל שנאמר ויאמר ה' סלחתי כדברך לפיכך סליחה וכפרה הוא לדורות נמצא דמ' יום אחרונים חסירים לילה שהרי ביום ל' באב עלה בהשכמה וירד ביום הכפורים אם לא תאמר ט) לעברוה לאלול והא דכתיב בפרשת עקב י) ואנכי עמדתי בהר כימים הראשונים שהן כ) מ' יום ומ' לילה הכי קאמר כימים הראשונים ולא כלילות דאחרונות היו חסירים לילה אחד ואף על גב דאיצטריך כימים ל) לומר מה הראשונים ברצון אף האחרונים ברצון אבל האמצעיים בכעס מ) הו"מ למיכתב כראשונים וכתיב כימים לומר כימים ולא כלילות ואי להך דרשה לתודא אתא ה"ל למיכתב ואנכי עמדתי בהר מ' יום ותו לא וא"ת ובסוף נ) כי תשא ס) כתיב ויהי שם עם ה' מ' יום ומ' לילה ובלוחות אחרונות כתיב וי"ל דאימים שהתנפל קאי ולפי שלא פי' מעשה דאולי אכפרה בעד חטאתכם כמה עמד משה בתפלה מפרש לה הכא והא דכתיב בתר הכי ויכתוב על הלוחות היינו אחר אותם מ' יום ומ' לילה דאותם אחרונים היו חסירים לילה וא"ת בשלמא לר' יוסי דאמר בשבת פרק רבי עקיבא (דף פו:) (ג) דסיון דההיא שתא הוה באחד בשבת מיחא דעלה בה' לפי חשבון דאחד מלא ואחד חסר דיום ל' באב יום ה' הוה אבל לרבנן דאמרי דביום ב' הוה ר"ח סיון נמצא יום ל' באב ביום ו' אם לא נאמר ע) דלרבנן בי"ז בתמוז שרף את העגל ודן החוטאים ובו ביום עלה וביום כ"ח באב ירד בהשכמה פ) ופסל לוחות ובכ"ט באב שהיה יום ה' עלה או נאמר שכ"ט באב ירד ובו ביום עלה ונאמר שהיה אב חסר כדי שיבא יום הירידה ביוה"כ כדאמר בית נותלין (ב"ב דף קכא.) שבו ניתנו לוחות אחרונות אבל לפי מדרש תנחומא צ) שאומר דבי"ז בתמוז ירד ובי"ח בו שרף את העגל ודן את החוטאים ובי"ט עלה ונמצא יום עלייה של מ' אחרונים (ד) בלה באלול לא יבא בה' לא לרבנן ולא לר' יוסי וגם לא תמצא ירידה ביום הכפורים אם לא נאמר ק) דעברוה לאלול: [ועי' תוס' שבת פט. ד"ה לסוף]:

ודנין בב' ובה'. וא"ת והלא קודם תקנת עזרא היו בית דין קבועין בכל יום כדאמר בכתובות (דף ג. ושם ר) א"כ מה תיקן עזרא וכי תיקן שלא יהו קבועין אלא בב' ובה' ואומר ר"ת ש) שלא היו קבועין תחילה בכל יום אלא בעיר אחת והוא תיקן בכל עיר ועיר בב' ובה':

ושתהא אשה חופפת. אור"ת שלא תיקן חפיפה אלא ברחיצה וכן משמע מדקאמר בסמוך דאורייתא דלמא מקטר וחפיפה נמי לא שייכא אלא ברחיצה כדתנן בנזיר (דף מב.) נזיר חופף ומפספס אבל לא סורק אבל בשאר הגוף שייך לשון הדחה כדאמרינן בפרק בתרא דנדה (דף סו: ושם ת) לעולם ילמד אדם בתוך ביתו שתהא אשה מדיחה בית קמטיה במים ומהתם נמי משמע דבשאר הגוף אין צריך הדחה אלא דוקא בית קמטיה אף על גב דאיכא למימר דבית קמטיה נקט לרבותא דאע"ג דביאת מים לא בעינן ראוי לביאת מים בעינן א) מכל מקום מדלא קאמר אפילו קמטיה משמע דוקא לקמטיה ולא בשאר הגוף וההיא דדודי הסרת כו' (שם דף סח.) אף על פי שאין חובה היתה רגילה לרחוץ כמו שנוהגין גם עכשיו לרחוץ כל גופה במים חמין: [ועי' תוספות נדה סו: ד"ה אם]:

אתא

עין משפט נר מצוה

קפא א מיי' פ"ב מהל' בכורים הלכה יא סמג עשין קלט:

קפב ב מיי' פי"ג מהל' תפלה הלכה א סמג עשין כה טוש"ע א"ח סי' רלב סעי' א וסי' קלה סעיף א:

קפג ג מיי' שם סמג שם:

קפד ד סמג עשין כה טוח"מ סי' א וסי' ה:

קפה ה מיי' פ"ל מהל' שבת הלכה ג סמג שם טוש"ע א"ח סי' רמב:

קפו ו מיי' פ"ד מהל' אישות הלכה א סמג לאוין פא טוש"ע אה"ע סי' עו סעיף ב וטוש"ע א"ח סי' רמ סעיף א:

קפז ז מיי' פכ"א שם הלכה ה סמג עשין עה:

קפח ח מיי' פ"ב מהל' מקואות הלכה טז סמג לאוין קיא טוש"ע י"ד סי' קצט סעיף א:

קפט ט מיי' שם פ"א הלכה יב סמג עשין רמח טוש"ע י"ד סי' קלא סעיף א:

קצ י מיי' פ"ב שם הלכה טו טוש"ע שם סעיף ה:

ליקוטי רש"י

הנוטה. נוטו לתוך שדה של חבירו. שעל מנת כן הנחיל יהושע. התנה עמהם שלא יקפידו על כך [ב"ב כז:]. ושיהו רוכלין מחזירין בעיירות. רוכלין מוכרי בשמים המחזירין בעיירות להביא בשמים לנשים להתקשט בהן דלא מצו לעכב עלייהו רוכלי העיר [שם כב.]. דורשי רשומות. קשרים וסתומים הכלולים בתורה [סוטה כח.]. דורשי פסוקים כדכתיב (דניאל י) את הרשום בכתב אמת [סנהדרין קא:]. עשרה בטלנין. שבבית הכנסת שהן בטלים ממלאכתן וניזונים משל ציבור כדי להיות מצויין בתפלה בבית הכנסת דאמר מר במסכת ברכות (דף ו:) כיון שבא הקב"ה בבית הכנסת ולא מצא שם עשרה וכו' [מגילה ה.]. מע"ש לע"ש. שהוא ליל תענוג ושביתה והנאת הגוף [כתובות סב:].

מסורת הש"ס עם הוספות

א) ב"ב כז., ב) מכות כג:, ג) [לעיל יז. ע"ז ס:], ד) [מגילה כא:], ה) כתובות סב: [ע"ש], ו) עירובין ד: סוכה ו. [וש"נ], ז) עי' ירושלמי מגילה פ"ד סוה"א (שו"ת שערי ציון), ח) כמדרש תנחומא בפסוק וה' המטיר על סדום כ"כ הרוקח, ט) ס"ח, י) דברים י י, כ) סדר עולם שם, ל) לד כח, מ) [פ' תשא וע"ש היטב], נ) [ד"ה שמין], ס) [ד"ה אס], ע) קדושין כה ע"א.

הגהות הב"ח

(א) גמ' נלאו הורה מיד גלאו: (ב) רש"י ד"ה עשרה וכו' בצרכי צבור וקודמין לבא לבית הכנסת: (ג) תוס' ד"ה כדי וכו' פ' ר' עקיבא דר"ח סיון דההיא: (ד) בא"ד מ' אחרונים באחד באלול:

תורה אור השלם

א) וַיַּסַּע מֹשֶׁה אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּם סוּף וַיֵּצְאוּ אֶל מִדְבַּר שׁוּר וַיֵּלְכוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְלֹא מָצְאוּ מָיִם: [שמות טו, כב]

ב) הוֹי כָּל צָמֵא לְכוּ לַמַּיִם וַאֲשֶׁר אֵין לוֹ כָּסֶף לְכוּ שִׁבְרוּ וֶאֱכֹלוּ וּלְכוּ שִׁבְרוּ בְּלוֹא כֶסֶף וּבְלוֹא מְחִיר יַיִן וְחָלָב: [ישעיה נה, א]

ג) וְהָיָה כְּעֵץ שָׁתוּל עַל פַּלְגֵי מָיִם אֲשֶׁר פִּרְיוֹ יִתֵּן בְּעִתּוֹ וְעָלֵהוּ לֹא יִבּוֹל וְכֹל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה יַצְלִיחַ: [תהלים א, ג]

ד) וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יְגַלַּח אֶת כָּל שְׂעָרוֹ אֶת רֹאשׁוֹ וְאֶת זְקָנוֹ וְאֵת גַּבֹּת עֵינָיו וְאֶת כָּל שְׂעָרוֹ יְגַלֵּחַ וְכִבֶּס אֶת בְּגָדָיו וְרָחַץ אֶת בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְטָהֵר: [ויקרא יד, ט]

הגהות וציונים

א) בדרש"י שבע"י חנויות, וכ"ה בכת"י: ב) אולי צ"ל במים: ג) אולי צ"ל דמאוס: ד) יש להוסיף מיירי שבעל (באה"מ): ה) צ"ל עלה בי', וכ"ה בדפו"ר: ו) אולי צ"ל ועלה: ז) נדצ"ל שתאמר: ח) מהרש"א במהדו"ב מוחק תיבת "שהן" עיי"ש, וכן ליתא בכת"י: ט) יש להוסיף הראשונים לומר (באה"מ): י) נדצ"ל והא בסוף: כ) נדצ"ל שנאמר: ל) נראה דתיבת "בהשכמה" צ"ל להלן אחר תיבות או נאמר שכ"ט באב ירד בהשכמה (רש"ש): מ) גי' רש"ל ר"י (גליון):

ואתא איהו תיקן חפיפה: [א] ושיהו רוכלין מחזרין בעיירות משום תכשיטי נשים כדי שלא יתגנו על בעליהם: ותיקן טבילה לבעלי קריין [ב] דאורייתא הוא דכתיב [א] ואיש כי תצא ממנו שכבת זרע ורחץ את בשרו במים [ט] דאורייתא הוא לתרומה וקדשים אתא הוא [ג] תיקן אפילו לדברי תורה: [ט] עשרה דברים [ד] נאמרו בירושלים [ה] אין הבית חלוט בה [ו] ואינה מביאה עגלה ערופה [ז] ואינה נעשית עיר הנדחת [ח] ואינה מטמאה בנגעים [ט] ואין מוציאין בה זיזין וגזוזטראות [י] ואין עושין בה אשפתות [כ] ואין עושין בה כבשונות [ל] ואין עושין בה גנות ופרדסות חוץ מגנות וורדין שהיו [ק] מימות נביאים הראשונים [מ] ואין מגדלים בה תרנגולין [נ] ואין מלינין בה את המת אין הבית חלוט בה דכתיב [ב] וקם הבית אשר לו חומה לצמיתות לקונה אותו לדורותיו וקסבר לא נתחלקה ירושלים לשבטים [ע] ואינה מביאה עגלה ערופה דכתיב [ג] כי ימצא חלל באדמה אשר ה' אלהיך נותן לך לרשתה וירושלים לא נתחלקה לשבטים ואינה נעשית עיר הנדחת דכתיב [ד] עריך וירושלים לא נתחלקה לשבטים [ס] ואינה מטמאה בנגעים דכתיב [ה] ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם וירושלים לא נתחלקה לשבטים ואין מוציאין בה זיזין וגזוזטראות מפני אהל הטומאה ומשום דלא ליתזקו עולי רגלים ואין עושין בה אשפתות משום שקצים [ק] ואין עושין בה כבשונות משום קוטרא ואין עושין בה גנות ופרדסין משום סירחא ואין מגדלין בה תרנגולין משום קדשים ואין מלינין בה את המת גמרא: אין מגדלין חזירים בכל מקום

[ו] תנו רבנן כשצרו בית חשמונאי זה על זה היה [ס] הורקנוס מבפנים ואריסטובלוס מבחוץ ובכל יום היו משלשלים להם בקופה דינרין והיו מעלין להם תמידים היה שם זקן אחד שהיה מכיר בחכמת יוונית [ק] אמר להם כל זמן שעוסקין בעבודה אין נמסרים בידכם למחר שילשלו דינרין בקופה והעלו להם חזיר כיון שהגיע לחצי החומה נעץ צפרניו בחומה ונזדעזעה ארץ ישראל ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה באותה שעה אמרו [פ] ארור האיש שיגדל חזירים וארור האדם שילמד את בנו חכמת יוונית ועל אותה שעה שנינו [י] מעשה שבא עומר מגגות [ו] הצריפין ושתי הלחם מבקעת עין סוכר: וחכמת יוונית מי אסירא והתניא אמר רבי בארץ ישראל

לשון

רש"י

חפיפה. מסרק להרבקה דמילתא: לדברי תורה. שלא ישנה עד שיטבול: אין הבית חלוט בה. כדין בתי ערי חומה אלא גאולה תהיה לו אם ירצה לגאול ואם יגיע יובל יוצא ביובל כבתי ערי חצרים [ס]: זיזין. קורות יוצאין מן הכתלים: גזוזטראות. אולדוי"ר בלע"ז על פני העלייה מבחוץ: כבשונות. משרפות סיד לקדירות: גינת וורדין. כך שמה והיא היתה צריכה לקטורת והיינו כיפת הירדן בכריתות (דף ו.) על שם שדרך הורד לגדל על שפת הירדן: אין מלינין בה את המת. מת בה אדם באותו היום קוברים אותו מיד: עריך. משמע שאתה יודע למי מיוחדת היא: אהל הטומאה. שמא יהא כזית מן המת מוטל בארץ והגזוזטראות מאהילות עליו ועל אנשים הרבה ונמצאת מרבה את הטומאה: משום שרצים. דרך ליגדל באשפה ומרבים טומאה לפי שמתים שם ומטמאים הקדשים שבירושלים: קוטרא. עשן שמשחיר את החומה וגנאי הוא: סרחון. עשבים רעים הגדלים שם ווורקין [ו] נתון ועוד דרך גנות לזבלן ויש סרחון: משום קדשים. שתרנגולין מנקרין באשפה ומביאים בשר שרצים בפיהם ומטמאין את הקדשים: גמרא. מסורת היא בידינו ואין טעם לדבר [ס]: הורקנוס ואריסטובלוס. אחים היו ומריבין על דבר המלוכה: היו משלשלין. אותם שבפנים מורידין מעל החומה דינרין מתרומת הלשכה בקופה לאותן שבחוץ לקנות תמידין: נעץ צפרניו. תקע [ס] שכן דרך חזיר כשגוררין אותו: ועל אותה שעה שנינו. במנחות (דף סד:) מעשה שבא העומר שהיה רגיל לבא מן הקרוב לירושלים אותה שעה בא מגגות [ו] צריפין רחוק מירושלים לפי שהחריבו בני המצור את תבואות השדה: מבקעת עין סוכר. שם מקום:

לשון

תוספות

אתא איהו ותיקן אפילו לדברי תורה. לא קיימא לן הכי אלא כר' יהודה בן בתירא דאמר דברי תורה אין מקבלין טומאה כדאמר בראשית הגז (חולין דף קלו: ושם) וכמי שמתו (ברכות דף כב.) ואידנא נהוג עלמא כתלתא סבי וא"ת דהיכי אלים ר' יהודה לבטל תקנת עזרא וי"ל דלדעתא סבר דלא תיקן עזרא דבר זה אי נמי התנה שכל מי שרוצה לבטל יבטל דבכי האי גוונא מותר כדאמר בריש מועד קטן (דף ג:) אי נמי לא פשט איסורו ברוב ישראל כדאמרינן גבי שמן בפ' אין מעמידין (ע"ז דף לו.) ואע"ג דמשמע התם דאי דניאל גזר עליו לא היה ר' יהודה נשיאה יכול לבטלו אע"פ שלא פשט היינו במילתא דכתיב בקרא אבל תקנת עזרא לא כתיב בקרא והא דדריש במי שמתו (ברכות דף כא:) מדכתיב והודעתם [ט] לבניך וסמיך ליה יום אשר עמדת מה להלן בעלי קריין אסורין כו' אסמכתא היא דהא עזרא תיקן והא דאמר במי שמתו (שם דף יט:) גבי בניהו דתבר גזיזא דברדא ונחת וטבל לא לדברי תורה דהכתי עזרא לא הוה אלא לאכול חולין בטהרה: **ואינה** מביאה עגלה ערופה. וא"ת מאי אריא משום דלא נתחלקה תיפוק ליה משום דלית לן למיזל בתר רובא דעלמא כדאמר בלא יחפור (ב"ב דף כג:) ואע"ג דאמר התם דמוסבת בין ההרים לא אזלינן בתר רובא וירושלים הרים סביב לה [ס] מכל מקום היו ישראל נכנסין ויוצאין לה לעלות לרגל ובשאר ימות השנה נמי לשלם נדרים ונדבות וגם אומות העולם היו באין לה לסחורה שקרויה רוכלת [ו] עמים וי"ל דמ"מ היו שם מקומות שלא היו מצויים כי אם יושבי ירושלים לבדם אי נמי בימי חזקיה שכל ישראל היו בירושלים ולא היו באין לסחורה: **ואין** מטמא בנגעים דכתיב אחוזתכם וירושלים לא נתחלקה לשבטים. אין לפרש שנתחלקה אלא שנתנו דושנה של יריחו תחתיה ולפיכך אין מטמא דבפ"ק דיומא (דף יב.) משמע דלמ"ד לא נתחלקה לא נתחלקה ממש וא"ת מנליה דלא נתחלקה ממש דלמא סבר נתחלקה אלא שנתנו דושנה של יריחו תחתיה כמו לר' יהודה דאמר נתחלקה ומטמא ובית המקדש עצמו אין מטמא אע"ג דנתחלק אלא משום שנתנו דושנה של יריחו תחתיו כדאמר התם [ס] וי"ל דבית המקדש סברא הוא אע"ג דנתחלק לחזרו וקנו אותו כדי שיהא לכל ישראל חלק בו אבל ירושלים אם מתחילה נתחלקה למה היו חוזרין וקונין אותה: **לא** יגדל אדם חזירין. וא"ת ת"ל דאסור לעשות סחורה בכל דברים טמאים כדתנן במסכת שביעית (פ"ז מ"ג) אין עושין סחורה בנבלות וטריפות ובפ' כל שעה (פסחים דף כג. ושם) נמי אומר ליידי חיה ועוף שנזדמנו להם מינים טמאים דוקא נזדמנו אבל לכתחילה לא כדדריש התם יהיו בהווייתן יהא ובת"כ נמי דרשינן שקץ הוא לכם שלא לעשות סחורה בהן ותירץ ר"ת דהיינו דוקא בדבר העומד לאכילה אבל אם מגדלן למשוח עורות בשומנן או למוכרן לישראל שימשח בהן שרי וכל חלב מותר למכור היכא דלא קאי לאכילה וירושלמי נמי מפרש בהאי פירקא דסוסים וחמורים שרי לעשות בהן סחורה משום דסתמן למלאכה: **ואסור** לאדם שילמד בנו חכמת יוונית. וא"ת והלא בפולמוס של טיטוס גזרו כדאמרינן בפרק בתרא דסוטה (דף מט.) וטיטוס היה בשעת חורבן כדאמרינן בהניזקין (גיטין דף נו:) ומלכות בית חשמונאי קדמי טובא כדאמרינן בפ"ק דע"ז (דף ט.) וי"ל דמעיקרא גזרו ולא קבלו מינייהו א"נ אי הוה בעי למיקם באסור לא היה מיקרי עבריין אבל לבסוף איכא גזירה לרבנן ונראה דלא יגדל דמתני' היא היתה גזירה דפולמוס של טיטוס: **ועל** אותה שעה שנינו מעשה שבא. כולה משנה היא במנחות בפ' ר' ישמעאל (דף סד: ושם) וא"ת והא בימי מרדכי הוה המעשה כדאמר התם בגמ' דאתא מרדכי אותיב ידיה אגגה כו' אמר להן מרדכי ותימה גדולה היא אם היה מרדכי כל כך דבית חשמונאי לא היה כי אם ר"ס שנים קודם החורבן כדאמר בפ"ק דע"ז (דף ט.) ונראה לר"י דכל אותן שהיו בקיאים ברמזים ובלשונות היו נקראים על שם מרדכי לפי שהוא היה ראש ותכם להכיר ואותו מעשה דג' נשים למייתי התם נראה שהיה מרדכי ממש דקאמר והיינו דתנן (שקלים פרק ה' משנה א') פתחיה על הקינין:

לשון

עין משפט נר מצוה

קנא א מיי' פ"ד מהל' שכנים הלכה ט סמג עשין פה טוש"ע ח"מ סי' קנו סעיף ו:
קנב ב מיי' פ"ד מהל' מקוואות הלכה א סמג עשין רמח:
קנג ג מיי' פ"ד מהל' קריאת שמע הלכה ח טוש"ע א"ח סי' פח:
קנד ד מיי' פ"ז מהל' בית הבחירה הלכה יד סמג עשין קסד:
קנה ה מיי' שם ופי"ד מהלכות טומאת צרעת הלכה יא:
קנו ו מיי' פ"ז מהלכות בית הבחירה הלכה יד ופ"ד מהל' רוצח הלכה ד:
קנז ז מיי' פ"ז מהלכות בית הבחירה הלכה יד ופי"ד מהלכות טומאת צרעת הלכה יא:
קנח ח מיי' פ"ז מהל' בית הבחירה הלכה יד ופי"ד מהלכות טומאת צרעת הלכה יא:
קנט ט י כ ל מ נ מיי' פ"ז מהלכות בית הבחירה הלכה יד:
קס ס מיי' פ"ה מהלכות נזקי ממון הלכה ט טוש"ע ח"מ סי' תט סעיף ג:

ליקוטי רש"י

אין הבית חלוט בה. משום דכתיב (ויקרא כה) לקונה אותו לדורותיו וקסבר לא נתחלקה ירושלים לשבטים ואמן קא מקני ליה [ערכין לב:]. ואינה מביאה עגלה ערופה. דכתיב (דברים כא) כי ימצא חלל באדמה וגו' וירושלים לא נתחלקה לשבטים [יומא יב.]. ואינה מטמאה בנגעים. שאין אחוזה לפי שלא נתחלקה לשבטים... כשצרו בית חשמונאי זה על זה. שני אחים שהיו מתקוטטין על המלוכה הורקנוס ואריסטובלוס. ואריסטובלוס מבחוץ. צר על ירושלים... היה שם זקן אחד. מצפנים. אמר להם. נעץ צפרניו בחומה ונזדעזעה ארץ ישראל... ועל אותה שעה שנינו. מגגות הצריפין. מבקעת עין סוכר. [סוטה מט:].

מסורת הש"ס עם תוספות

א) ב"ע כב. ב) יומא כג. ערכין לב: ג) ... [illegible]

גליון הש"ס

גמ' הורקנוס מבפנים. במנחות דף סד ע"ב ובסוטה דף מט ע"ב איתא בהיפך הורקנוס מבחוץ ואריסטובלוס מבפנים:

לעזי רש"י

אולדוי"ר. פירוש גזוזטרא, מרפסת (עיין רש"י ערכין דף ...)

תורה אור השלם

א) וְאִישׁ כִּי תֵצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת זָרַע וְרָחַץ בַּמַּיִם אֶת כָּל בְּשָׂרוֹ וְטָמֵא עַד הָעָרֶב: [ויקרא טו, טז]
ב) וְאִם לֹא יִגָּאֵל עַד מְלֹאת לוֹ שָׁנָה תְמִימָה וְקָם הַבַּיִת אֲשֶׁר בָּעִיר אֲשֶׁר לוֹ חֹמָה לַצְּמִיתֻת לַקֹּנֶה אֹתוֹ לְדֹרֹתָיו לֹא יֵצֵא בַּיֹּבֵל: [ויקרא כה, ל]
ג) כִּי יִמָּצֵא חָלָל בָּאֲדָמָה אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ נֹפֵל בַּשָּׂדֶה לֹא נוֹדַע מִי הִכָּהוּ: [דברים כא, א]
ד) כִּי תִשְׁמַע בְּאַחַת עָרֶיךָ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לָשֶׁבֶת שָׁם לֵאמֹר: [דברים יג, יג]
ה) כִּי תָבֹאוּ אֶל אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם לַאֲחֻזָּה וְנָתַתִּי נֶגַע צָרַעַת בְּבֵית אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם: [ויקרא יד, לד]

הגהות וציונים

א] צ"ל ורחץ במים את כל בשרו (גליון): ב] בתוספתא הגי' חוץ מגנת וורדין שהיתה ... [illegible]

מ"ב: ו] נדצ"ל וגזרקין ... [illegible]

לשון סורסי למה אלא או לשון הקודש או לשון יוני. הוא לשון מי וסורסי לשון נלעג הוא: פרסי. לשון נאה מדברי. נמרץ ישראל הסמוכה ליון נקט יוני ובבל[ב] הסמוך לפרס נקט לשון פרסי: חכמת יונית. בני פלטין הקרובים למלכות מפקרין בה: עיני שללה לנפשי. לפ שגרסינן מאי דכתיב כלומר כך אמר רבן שמעון קורא אני על עצמי המקרא הזה שיש עלי לעולה עיני בבני ובמעה מכל משפחות העיר: ילדים. בחורים: המספר קומי. לפנים בחמה: מדרבי האמורי. שמספרים מלפניהם ומשיירין בלורית מאחריהן ל"ק דלך רומיים נגלח שער שלמעלה מן האוזן מחמת הגלגוס: לספר. מרקד[ד] אין ישראל לעובדי כוכבי וגריעה שימות: באדוה. כחמיץ לעיל מרור ישראל[ד] שיגדל מזיקים בבל. שם המדינה ועיר אחת שם נקראת ואותה העיר סמוכה לספר כלומר יושב קטן וישראל הרבה מזה לגדל בלטים בעיר הסמוכה לספר כלומר היה מארץ ישראל: ניבי. ייסי"ש ל"ק מרגע עיני הכלב המלוכות שבהן טוען כך שמעתי (מולין דף נג.) (בבכורות): שקולי טיבותיך. גמולה היא מוטחך ומוטלת על הקוסים (שלא קצרת את הכלב[ה]) מה שמתה מנחתי הבל. כבר נד. ונעקר ממקומו: מרחיקין את השובך. שלא יפקידו תבואה ופירות שמצי[ו] העיר: כרמיהו בחמשים מליא. כמה שהן מלקוטות ומנקרות בקרקע מלמין ממעין שמה הלכך לגבי מילת תבואת עיר אין למוס ביותר: בישוב כרמים. שהולך מכרס לכרס עד למרחוק: בדידיה. שמותן שוכרין שלא ומשום יומי שוכרין שלא יילכו בפחד אין למוס דשלו הן אבל יש למוס ליומי הישוב שמאין דרך השוכרין למרחוק:

הדרן עלך מרובה

שקולי ניביה אמרה ליה[ז] שקילי טיבותיך ושדיא אחוי כבר נד ולד: אין פורסין נישבין ליונים וכו': ומי אזלי כולי האי והתנן[ח] מרחיקין את השובך מן העיר חמשים אמה אמר אביי מישט שיטי טובא כרמיהו בחמשים אמה מליא ומישט שלשים רים ותו לא והתניא[ט] בישוב אפילו מאה מיל לא יפרום רב יוסף אמר[י] בישוב כרמים רבה אמר בישוב שובכין ותיפוק ליה משום שובכין גופייהו איבעית אימא[כ] בדעובר כובבים ואיבעית אימא[ל] בדהפקר ואיבעית אימא[מ] בדידיה:

הדרן עלך מרובה

לשון סורסי. נראה לגמון קורסי הוא לגמון מרמי כדאמר (גיטין דף פ' עד) אל יהי לגמון קורסי קל בעיניך שהרי במורה ובמעיים ובכמוסים מלך לו הכתוב כבוד תורה לכתיב ובמעיך תמצאים כתיב[ג] כדאי תימרון להון[ד] בכמוסים דעיל לשון סורסי למה או לשון הקודש או לשון יונית וא"ר יוסי[ה] בבל לשון ארמי למה או לשון הקדש[ו] או לשון פרסי אמרי לשון יוני לחוד חכמת יונית לחוד וחכמת יונית מי אסידא[ז] והאמר רב יהודה אמר שמואל משום רשב"ג[ח] עיני עוללה לנפשי מכל בנות עירי אלף ילדים היו בבית אבא חמש מאות מהם למדו תורה חמש מאות למדו חכמת יונית ולא נשתייר מהם אלא אני כאן ובן אחי אבא בעסיא אמרי שאני בית רבן גמליאל שהיו קרובים למלכות וכדתניא[ט] "המספר קומי הרי זה מדרכי האמורי אבטולמוס בר ראובן[י] התירו לו לספר קומי מפני שהוא קרוב למלכות[כ] של בית רבן גמליאל התירו להם לספר בחכמת יונית מפני שקרובים למלכות: לא יגדל אדם את הכלב אא"כ קשור בשלשלאות כו': תנו רבנן[ל] לא יגדל אדם את הכלב אלא אם כן קשור בשלשלת[מ] אבל מגדל הוא בעיר הממוכה לספר וקושרו ביום ומתירו בלילה תניא רבי אליעזר הגדול אומר המגדל כלבים כמגדל חזירים למאי נפקא מינה למיקם עליה בארור[נ] אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן בבל בעיר הממוכה לספר דמי תרגמה נהרדעא דריש ר' דוסתאי דמן בירי[ס] ובנחה יאמר שובה ה' רבבות אלפי ישראל[ע] ללמדך שאין שכינה שורה על ישראל פחות משני אלפים ושני רבבות[פ] חסר אחת והיתה אשה מעוברת ביניהם וראויה להשלים ונבח בה כלב והפילה נמצא זה גורם לשכינה שתסתלק מישראל[צ] ההיא איתתא דעלת למיפא בההוא ביתא נבח בה כלבא אמר לה מריה לא תיסתפי מינה שקולי ניביה אמרה ליה[ק] שקילי טיבותיך ושדיא אחוי כבר נד ולד: אין פורסין נישבין ליונים וכו': ומי אזלי כולי האי והתנן[ר] מרחיקין את השובך מן העיר חמשים אמה אמר אביי מישט שיטי טובא כרמיהו בחמשים אמה מליא ומישט שלשים רים ותו לא והתניא[ש] בישוב אפילו מאה מיל לא יפרום רב יוסף אמר[ת] בישוב כרמים רבה אמר בישוב שובכין ותיפוק ליה משום שובכין גופייהו איבעית אימא[א] בדעובר כובבים ואיבעית אימא[ב] בדהפקר ואיבעית אימא[ג] בדידיה:

הדרן עלך מרובה

זרעים דמ"ר מאי קאמר ליה ורמה ליה[ד] לחלאי ס"ד לחלאי מישוב וזרעים וה"פ ומשום שיטי שלשים רים ותו לא מפילו מישוב זרעים והם מוכתם קיפח למישוב וזרעים שיטי טובא ומיהו אין זה אלא משום מכילה אלמא לא מלית למימר כריקה ממשים תמה ומשמי לא מילי מישוב וזרעים אלא מישוב כרמים ומישוב שובכין וקרי מדבר היכא דליכא ישוב כרמים וישוב שובכין: הדרן עלך מרובה

עטרת זקנים [פושה מש:]. בעיר הממוכה לספר. עיר שממלמת בין בגמל ישראל לגמל העומות. תרגמה. מי זו היא עיר בבבל הסמוכה לספר. בהרדעא. שהיתה סמוכה לנהרדעא מלך אחד ולעיירות שיושבין בהן בני גולה מלך שני [ירמיהו מה.] לספר. לפיפא. לפפוח פיסה שהשמיל בעל הבית תגורו. שקולי ניביה. שקוליו טיבותיך. לגמון קורסי. לגמון שיושב בהן. לגמון שיושב קרי ביהן כלשמעיון גלוי מרפוח (מולין דף נט.) גמל ניבי לפי שיש לו ניבים. שקולי טיבותיך ושדיא אחיזרי. שקולי, נטולה טיבותיך ומוטלת על הקוסים. טיבותיך, טומה הנפת שנאחזק לך מומה בו נטולה היא ממך ומוטלת על המכולים [כתובות נב:]. מרחיקין את השובך מן העיר. שהיושב מפסידין לשדה גמוי. ניעטיה גרי"ב בלע"ז [ביצה כט:]. מחוק טוטמין שנמה סטר שנאחזק לך מומה בו נטולה היא ממך ומוטלת על המכולים [כתובות נב:]. מרחיקין את השובך מן העיר. שהיושב מפסידין לשדה גמוי. כרמיהו בחמישים אמה מ"ש. כמה שהן מלקטין נמוך ממעט ואין מפסידים מזעטים מכלין ולהלן. בישוב כרמים. שפומטין מכלים לכרם ומעטים הרבה. בישוב שובכין. שמלוא משוך לשוקן. ותיפוק ליה משום שובכין גופייהו. מפי מלה מיל לקמיל למעמע דכמיל יומי העיר ממלמק שנאין כמן לרך שוכמין בלמו יומי העיר נמי לא יפרום שכרי לוכל יומי שוכמות על מחלים [ב"ב כג.].

קפא א מיי' פ"ו מהל' מכל' ע"ז הלכה ג סמג לאוין נ טוש"ע י"ד סי' קפח סעיף ג:

קפב ב מיי' שם הלכה ג:

קפג ג ד מיי' פ"ח מהל' גזלה ואבידה ט סמג עשין פו טוש"ע ח"מ סי' שפ:

קפד ה מיי' שם הלכה ט: קפה ו מיי' פ"ו מהל' גזלה ואבידה ט סמג עשין פו טוש"ע ח"מ סי' שפ:

קפו ז ח ט י כ מיי' שם הלכה ח סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' קפ סעיף כל טוש"ע ח"מ סי' שפ:

הגהות וציונים

ב) בסוגיה הגי' ואמר רב יוסף בבבל וכ"ה כאן בכת"י (וצ' ברוך שעם ויעב"ק): ג) ובבבל (כ"ה ברש"י בע"י) וצ"ל המממוכה לפרס (כת"י): ד) צ"ל מרק"א והוא לע"ז (ב"ש, וכ"ה ברש"י יבמות מה ע"ב ד"ה לספר וסנהדרין ב ע"א ד"ה בספר): ה) צ"ל אורד אדם (דפו"י לפני הצענזור): ו) ס"א אינו (גליון): ז) צ"ל כדנה תאמרון להום, וכ"ה בכת"י: ח) יש להוסיף לן לספר: ט) יש להוסיף למלכות (באה"מ) ועי' פני"י: י) לפנינו שם הגי' רבי ראובן בן אספרוביל' (ב"ש): כ) צ"ל דהכא אלויים ואמשכן קאמר (ע"פ משך חכמה פר' בהעלותך): ל) [ר"א] (גליון): מ) במקום "דהא אמרי" צ"ל הא אמרינן (באה"מ, ב"ש):

ליקוטי רש"י

לשון סורסי. מרמי. מכאי סלוחות קורין לו לינגא קורסי"ל [פסחים מא.]. קרוב הוא לגמון מרמי ומומר מי שזה לגמון מרמי גמרכם ירושלמי ותומות המעלה קורין לומו לינגא"ל שורסי"ל. או לשון יונית. שהיו קרובין למרן יון ולשון יון יפה מזה והיה לו לכפל ט. עיני שללה. מעולה לא עיני לנפשי. על נפשי מפני קוליותי [סוטה מט:]. ילדים ממקומות כהיום היה ומאי עיני נדמעה שללה ויוולה פי עלי נפשי מכל בנות עירי. שללה לשון טוב כמו ועולמלי בעפר קלני. מכל בנות עירי. מקפמני [איכה ג, נא]. המספר קומי. שעבו שלפניו ומיום בלוחים מלחוני. הרי זה מדרבי האמורי. שהן ממיחין שלוחים לשם

קפה א מיי' פ"ו מהל' גזלה ואבידה ט סמג עשין פו טוש"ע ח"מ סי' שסו סעיף ב:

קפו ב מיי' שם הלכה ט סמג עשין פו טוש"ע ח"מ סי' שסו סעיף ג:

קפז ג מיי' שם הלכה ח סמג עשין פו טוש"ע ח"מ סי' שסו סעיף ד:

קפח ד מיי' שם הלכה ז סמג עשין פו טוש"ע ח"מ סי' שסו סעיף ה:

קפט ה מיי' שם הלכה ו סמג עשין פו טוש"ע ח"מ סי' שסו סעיף ו:

קצ ו מיי' שם הלכה ה סמג עשין פו טוש"ע ח"מ סי' שסו סעיף ז:

החובל. מכה בהמה ישלמנה ומשיך ליה ואיש כי יתן. גמ' ל"ש ל"ג ומשיך ליה דהא מכה מכוסים לא לריש לקיש מכת ג"ם כדתמר לקמן מן הכלה הכלה קמ"ל ומתר נמי לקמן וכי מתמר דכתיב לא תקחו כופר לנפש רוצח אי אתה לוקח כופר לנפש רוצח אבל אתה לוקח כופר לראשי אברים שאינן חוזרין ואי אתה לוקח כופר לנפש רוצח למעוטי ראשי אברים הוא דאתא האי מבעי ליה דאמר רחמנא לא תעביד ביה תרתי לא תשקול מיניה ממון ותקטלה האי מכדי רשעתו נפקא ליה דקאמר רחמנא ואי אתה מחייבו ואי אתה מחייבו שתי רשעיות ואכתי מבעי ליה דקאמר רחמנא לא תשקול ממון ותפטריה א"כ לכתוב רחמנא לא תקחו כופר לאשר הוא רשע למות לנפש רוצח למה לי ש"מ לנפש רוצח אי אתה לוקח כופר לראשי אברים שאינן חוזרין וכי מאחר דכתיב לא תקחו כופר מכה למה לי אמרי אי מהאי הוה אמינא אי בעי עינו ניתיב ואי בעי דמי עינו ניתיב קמ"ל מבהמה מה מכה בהמה לתשלומין אף מכה אדם בהמה לתשלומין: תניא ר' דוסתאי בן יהודה אומר עין תחת עין ממון או אינו אלא עין ממש אמרת הרי שהיתה עינו של זה גדולה ועינו של זה קטנה היאך אני קורא ביה עין תחת עין וכי תימא כל כי האי שקיל מיניה ממונא התורה אמרה משפט אחד יהיה לכם משפט השוה לכולכם אמרי מאי קושיא דלמא נהורא אמר רחמנא נישקול מיניה דאי לא תימא הכי

קטן

החובל בחבירו חייב עליו משום חמשה דברים: בנזק בצער בריפוי בשבת ובושת: בנזק כיצד סימא את עינו קטע את ידו שיבר את רגלו רואין אותו כאילו הוא עבד נמכר בשוק ושמין כמה היה יפה וכמה הוא יפה: צער כיצד כאו (או) בשפוד או במסמר ואפילו על ציפורנו מקום שאינו עושה חבורה אומדין כמה אדם כיוצא בזה רוצה ליטול להיות מצטער כך: ריפוי הכהו חייב לרפאותו (ו) עלה בו צמחים אם מחמת המכה חייב שלא מחמת המכה פטור חייתה ונסתרה חייתה ונסתרה חייב לרפאותו חייתה כל צורכה אינו חייב לרפאותו: שבת רואין אותו כאילו הוא שומר קישואין שכבר נתן לו דמי ידו ודמי רגלו: בושת הכל לפי המבייש והמתבייש: גמ' אמאי עין תחת עין אמר רחמנא אימא עין ממש לא סלקא דעתך דתניא יכול סימא את עינו מסמא את עינו קטע את ידו מקטע את ידו שיבר את רגלו משבר את רגלו ת"ל מכה אדם ומכה בהמה מה מכה בהמה לתשלומין אף מכה אדם לתשלומין ואם נפשך לומר הרי הוא אומר לא תקחו כופר לנפש רוצח אשר הוא רשע למות לנפש רוצח אי אתה לוקח כופר אבל אתה לוקח כופר לראשי אברים שאין חוזרין הי מכה אילימא מכה בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת הההוא בקטלא כתיב אלא מהכא מכה נפש בהמה ישלמנה נפש תחת נפש וסמיך ליה ואיש כי יתן מום בעמיתו כאשר עשה כן יעשה לו האי לאו מכה הוא הכאה קאמרינן מה הכאה האמורה בבהמה לתשלומין אף הכאה האמורה באדם לתשלומין והא כתיב ואיש כי יכה כל נפש אדם מות יומת בממון ממאי דבממון אימא במיתה ממש לא סלקא דעתך הדא דהא איתקש למכה בהמה ישלמנה ועוד כתיב בתריה כאשר יתן מום באדם כן ינתן בו ושמעינן מינה ממון ומאי אם נפשך לומר תו קא קשיא לתנא מאי חזית דילפת ממכה בהמה ליליף ממכה אדם אמרי דין ניקח מניקח ואין דין ניקח ממיתה אדרבה דין אדם מאדם ואין דין אדם מבהמה היינו דקתני אם נפשך לומר הרי הוא אומר לא תקחו כופר לנפש רוצח אשר הוא רשע למות כי מות יומת לנפש רוצח אי אתה לוקח כופר אבל אתה לוקח כופר לראשי אברים שאינן חוזרין והאי לא תקחו כופר לנפש רוצח למעוטי ראשי אברים הוא דאתא האי מבעי ליה דאמר רחמנא לא תעביד ביה תרתי לא תשקול מיניה ממון ותקטלה האי מכדי רשעתו נפקא ליה דקאמר רחמנא ואי אתה מחייבו ואי אתה מחייבו שתי רשעיות ואכתי מבעי ליה דקאמר רחמנא לא תשקול ממון ותפטריה א"כ לכתוב רחמנא לא תקחו כופר לאשר הוא רשע למות לנפש רוצח למה לי ש"מ לנפש רוצח אי אתה לוקח כופר לראשי אברים שאינן חוזרין וכי מאחר דכתיב לא תקחו כופר מכה למה לי אמרי אי מהאי הוה אמינא אי בעי עינו ניתיב ואי בעי דמי עינו ניתיב קמ"ל מבהמה מה מכה בהמה לתשלומין אף מכה אדם בהמה לתשלומין: תניא ר' דוסתאי בן יהודה אומר עין תחת עין ממון או אינו אלא עין ממש אמרת הרי שהיתה עינו של זה גדולה ועינו של זה קטנה היאך אני קורא ביה עין תחת עין וכי תימא כל כי האי שקיל מיניה ממונא התורה אמרה משפט אחד יהיה לכם משפט השוה לכולכם אמרי מאי קושיא דלמא נהורא אמר רחמנא נישקול מיניה דאי לא תימא הכי

קטן

החובל. וכמה הוא יפה. שהרי הזיקו והפסידו ממון זה שמא היה נמכר היום מוכר עלמו בעבד עברי: במפמר. כמין המכה: ביוצא בזה. לפי מה שהוא מעונג רך לעבוד וכחיט: צמחין. מגל"ע: שבת. כל ימי המזיק רואים אותו כאילו הוא שומר קישואין ושתן שבידו משום חמשה דברים: בנזק בצער בריפוי בשבת ובושת: בנזק כיצד סימא את עינו קטע את ידו שיבר את רגלו רואין אותו כאילו הוא עבד נמכר בשוק ושמין כמה היה יפה וכמה הוא יפה: צער כיצד כאו (או) בשפוד או במסמר ואפילו על ציפורנו מקום שאינו עושה חבורה אומדין כמה אדם כיוצא בזה רוצה ליטול להיות מצטער כך: ריפוי הכהו חייב לרפאותו (ו) עלה בו צמחים אם מחמת המכה חייב שלא מחמת המכה פטור חייתה ונסתרה חייתה ונסתרה חייב לרפאותו חייתה כל צורכה אינו חייב לרפאותו: שבת רואין אותו כאילו הוא שומר קישואין שכבר נתן לו דמי ידו ודמי רגלו: בושת הכל לפי המבייש והמתבייש: גמ' אמאי עין תחת עין אמר רחמנא אימא עין ממש לא סלקא דעתך דתניא יכול סימא את עינו מסמא את עינו קטע את ידו מקטע את ידו שיבר את רגלו משבר את רגלו ת"ל מכה אדם ומכה בהמה מה מכה בהמה לתשלומין אף מכה אדם לתשלומין ואם נפשך לומר הרי הוא אומר לא תקחו כופר לנפש רוצח אשר הוא רשע למות לנפש רוצח אי אתה לוקח כופר לראשי אברים שאין חוזרין הי מכה אילימא מכה בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת הההוא בקטלא כתיב אלא מהכא מכה נפש בהמה ישלמנה נפש תחת נפש וסמיך ליה ואיש כי יתן מום בעמיתו כאשר עשה כן יעשה לו האי לאו מכה הוא הכאה קאמרינן מה הכאה האמורה בבהמה לתשלומין אף הכאה האמורה באדם לתשלומין והא כתיב ואיש כי יכה כל נפש אדם מות יומת בממון ממאי דבממון אימא במיתה ממש לא סלקא דעתך הדא דהא איתקש למכה בהמה ישלמנה ועוד כתיב בתריה כאשר יתן מום באדם כן ינתן בו ושמעינן מינה ממון ומאי אם נפשך לומר תו קא קשיא לתנא מאי חזית דילפת ממכה בהמה ליליף ממכה אדם אמרי דין ניקח מניקח ואין דין ניקח ממיתה אדרבה דין אדם מאדם ואין דין אדם מבהמה היינו דקתני אם נפשך לומר הרי הוא אומר לא תקחו כופר לנפש רוצח אשר הוא רשע למות כי מות יומת לנפש רוצח אי אתה לוקח כופר אבל אתה לוקח כופר לראשי אברים שאינן חוזרין והאי לא תקחו כופר לנפש רוצח למעוטי ראשי אברים הוא דאתא האי מבעי ליה דאמר רחמנא לא תעביד ביה תרתי לא תשקול מיניה ממון ותקטלה האי מכדי רשעתו נפקא ליה דקאמר רחמנא ואי אתה מחייבו ואי אתה מחייבו שתי רשעיות ואכתי מבעי ליה דקאמר רחמנא לא תשקול ממון ותפטריה א"כ לכתוב רחמנא לא תקחו כופר לאשר הוא רשע למות לנפש רוצח למה לי ש"מ לנפש רוצח אי אתה לוקח כופר לראשי אברים שאינן חוזרין וכי מאחר דכתיב לא תקחו כופר מכה למה לי אמרי אי מהאי הוה אמינא אי בעי עינו ניתיב ואי בעי דמי עינו ניתיב קמ"ל מבהמה מה מכה בהמה לתשלומין אף מכה אדם בהמה לתשלומין: תניא ר' דוסתאי בן יהודה אומר עין תחת עין ממון או אינו אלא עין ממש אמרת הרי שהיתה עינו של זה גדולה ועינו של זה קטנה היאך אני קורא ביה עין תחת עין וכי תימא כל כי האי שקיל מיניה ממונא התורה אמרה משפט אחד יהיה לכם משפט השוה לכולכם אמרי מאי קושיא דלמא נהורא אמר רחמנא נישקול מיניה דאי לא תימא הכי

קטן

א א מיי' פ"ט מהל' מועל ומזיק הלכה ט סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' שנ סעיף ג:
ב ב מיי' שם טוש"ע שם סעיף טו:
ג ג מיי' שם פ"י הלכה ג סמג שם טוש"ע שם סעיף יב:
ד ד מיי' שם הלכה י טוש"ע שם סעיף טז:
ה ה ז מיי' שם הלכה יד והלכה יט טוש"ע שם סעיף יט:
ו ח מיי' שם הלכה יח טוש"ע שם סעיף יז:
ז ט מיי' שם פ"ג הלכה ט טוש"ע שם סעיף כד:
ח י מיי' פ"ט מהלכות מועל הלכה ג ד ה:
ט כ מיי' פ"ט מהלכות רוצח הלכה ד סמג לאוין קפה:

ה) עיין תוס' כתובות לט. ד"ה צער, ב) [כתובות מ.], ג) שם לה., ד) עיין תוס' לעיל כה. ד"ה עליה, ה) עיין תוס' כתובות לו. ד"ה חדא, ו) [מכות ד: יג: מנחות נב: נג.], ז) [לקמן פד. מנחות נב. סנהדרין כח.], ח) לקמן פה:, ט) [שמות כא], י) פד., כ) שמות כא יט, ל) [דברים כה], מ) לעיל כח., נ) לעיל לה., ס) [ל"ה עליו].

(ו) במשנה עלו ט נמשים: (ז) גמ' נמי מכה הוא אבן שכמה כלמה: (ח) רש"י ד"ה מלא וכו' והכל נמי כי כתיב כי יתן:

מלנ"ש. פירוש מצטערת (כ"מ סנהדרין דף קז ע"ב ד"ה ממתין ועיין רש"י קדושין דף פא סוע"ב ד"ה ובימ), מוגלא (כ"מ מולין דף מח ע"ב ד"ה ממתין):

א) עַיִן תַּחַת עַיִן שֵׁן תַּחַת שֵׁן יָד תַּחַת יָד רֶגֶל תַּחַת רָגֶל:
[שמות כא, כד]

ב) [ויקרא כד]

ג) וְלֹא תַקְחוּ כֹּפֶר לְנֶפֶשׁ רֹצֵחַ אֲשֶׁר הוּא רָשָׁע לָמוּת כִּי מוֹת יוּמָת:
[במדבר לה, לא]

ד) וּמַכֵּה בְהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה וּמַכֵּה אָדָם יוּמָת:
[ויקרא כד, כא]

ה) וּמַכֵּה בְהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ:
[ויקרא כד, יח]

ו) וְאִישׁ כִּי יִתֵּן מוּם בַּעֲמִיתוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כֵּן יֵעָשֶׂה לוֹ:
[ויקרא כד, יט]

ז) וְאִישׁ כִּי יַכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם מוֹת יוּמָת:
[ויקרא כד, יז]

ח) שֶׁבֶר תַּחַת שָׁבֶר עַיִן תַּחַת עַיִן שֵׁן תַּחַת שֵׁן כַּאֲשֶׁר יִתֵּן מוּם בָּאָדָם כֵּן יִנָּתֶן בּוֹ:
[ויקרא כד, כ]

ט) וְהָיָה אִם בֶּן הַכּוֹת הָרָשָׁע וְהִפִּילוּ הַשֹּׁפֵט וְהִכָּהוּ לְפָנָיו כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ בְּמִסְפָּר:
[דברים כה, ב]

י) מִשְׁפַּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם בְּגֵר כָּאֶזְרָח יִהְיֶה כִּי אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם:
[ויקרא כד, כב]

קטן שהרג. מדס נמי שהרג את הגדול: קיטע וקיטע היאך אני קורא כו'. וכי תימא הכא נמקול ממונא המוטב ממפטר מוטב ופטרינן ליה. מדלא כלום והוי משפטו מוטב מו לפטור לגמרי: מאי עבדינן ליה. הא גברא קטילא הוא והוה ליה [ה] עדות שלא מחמת יכול להזימה להא מי משמכחי עדים זוממים פטורים לגברא קטילא נמו למקטל והלכך מיהו נמי פטור והכי ממרינן נמלו הן הנשרפין (מסהדרין דף פח.): יד ביד. גבי עד זומם כתיב ומשמועינן לשם העיד שלא פלוני שקיטע יד חבירו משלם ממון שיתן מיד ליד: במקום נזק. ומע"פ שיש שם משלומי הנזק משלם שם הנער ומקרע יתירא קלקיט להא כתיב כויה תחת כויה למה לי פלע תחת פלע וכויה ומכה מדקיט לקמן[ב]: ואיבא איניש דלא מפנק כו' נפקא מינה. מפלע תחת פלע למיחב ליה היתך דניני ניני: היינו. מהר כמו משוך היינו משכנתא שבת (דף קיט.): אלא במזיק. עיין של מזיק שיימינן כמה הוה שוה ליתכר עכשיו וכמה הוה יפה בלא עין וסיינו ממש דקתמר עינו של מזיק ניטומה תחת עינו של ניזק: וחשוב אין משלם אלא נזק. כלתמרינן נפ' ב' (דף כו.) שיש בעמיתו ולא שור בעמיתו: והא קמחייבת ליה לינוקא. תחה מז ומרינ לו שמוחל תחה על מצלומיו להא מצלומין של מינוק הן ולא אלך כדמניא לקמן (דף פו:) קטנים יעשה להם סגולה: דאלם. לעם וכסף: כל הנישום בעבד. הוחיל ולבל שחל קלוב הוא לח גוזין חומו בשבל ומעמת מפרש לקמן: דאי תפס. הכי תמר[ד] להו שומו ליה והיוס לו למחר מס ימפוס משלו יעבדנו: נזקי שור בשור. נזקי שור שבמו לו על ידי השור: נזקין שבמו על ידי מדס: נזקי אדם בשור. מדס שהוזק על ידי שור לבעני למעימיה בעבדא[ה]:

מלהים

רב אשי אמר אתיא תחת תחת משור. ושמר מחולמי שבני למומה ג"ש[ד] לעניו מיבוי[ו] ומין להוציא מג"ש עין מחת עין מפטריה אלא בדמזיק. דס"ל דמשמע עין מחת מלא מדרשה מחריחה: לרבי מליעזר דהוי כקופר [ז]דמשלם דמי מזיק דלמחת קרייה קופר מבל מחה לוקח קופר כר'[ח] ותנחי לעיל ס"ל דלוקח בקופר משלם דמי מזיק מזיק מחום פדיון נפשו:

קטן שהרג את הגדול וגדול שהרג את הקטן היכי קטלינן ליה התורה אמרה [א] משפט אחד יהיה לכם משפט השוה לכולכם[ט] אלא נשמה שקול מיניה נשמה אמר רחמנא נשקול מיניה ה"נ נהורא שקיל מיניה נהורא אמר רחמנא נשקול מיניה: תניא אידך רבי זילן שומו ליה ד' דברים. היה קטר למלם הזיקו ומומו קטן כל כך גדול היה דמכלמי ליה ומכלם[י]:

קנסא

שמעון בן יוחי אומר עין תחת עין ממון אתה אומר ממון או אינו אלא עין ממש [ב] הרי שהיה סומא ושימא קיטע וקיטע חיגר וחיגר היאך אני מקיים בזה עין תחת עין והתורה אמרה משפט אחד יהיה לכם משפט השוה לכולכם אמרי ומאי קושיא דלמא היכא דאפשר אפשר היכא דלא אפשר לא אפשר ופטרינן ליה דאי לא תימא הכי טרפה שהרג את השלם מאי עבדינן ליה אלא היכא דאפשר אפשר היכא דלא אפשר לא אפשר [ג] ופטרינן ליה דבי רבי ישמעאל תנא אמר קרא [ד] כן יתן בו ואין נתינה אלא ממון אלא מעתה [ה] כאשר יתן מום באדם הכי נמי דממון הוא אמרי דבי רבי ישמעאל קרא יתירא דרשי מכדי כתיב [ו] ואיש כי יתן מום בעמיתו כאשר עשה כן יעשה לו כן יתן בו למה לי ש"מ ממון כאשר יתן מום באדם למה לי [ז] איידי דבעי מיכתב כן יתן בו כתב נמי כאשר יתן מום באדם דבי רבי חייא תנא אמר קרא [ח] יד ביד דבר הניתן מיד ליד ומאי ניהו ממון אלא מעתה [ט] רגל ברגל נמי הכי הוא אמרי דבי רבי חייא קרא יתירא קא דרשי מכדי כתיב [י] ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו אי סלקא דעתך ממש יד ביד למה לי ש"מ ממון רגל ברגל למה לי איידי דכתיב יד ביד כתב נמי רגל ברגל אביי (כ) אומר אתיא מדתני דבי חזקיה [כ] דתנא דבי חזקיה [ל] עין תחת עין נפש תחת נפש ולא נפש ועין תחת עין ואי סלקא דעתך ממש זימנין דמשכחת לה עין ונפש תחת עין דבהדי דעויר ליה נפקא ליה נשמתיה ומאי קושיא דלמא ממש אמדינן ליה אי מצי מקבל עבדינן ואי לא מצי מקבל לא עבדינן ואי אמדינן דמצי מקבל ועבדינן ביה ונפק רוחיה אי מיית מי לא תנן גבי מלקות [מ] אמדוהו ומת תחת ידו פטור רב זביד משמיה דרבה [נ] אמר אמר קרא [ס] פצע תחת פצע [ע] ליתן צער במקום נזק ואי סלקא דעתך ממש כי היכי דלהאי הוי ליה צערא להאי נמי אית ליה צערא ומאי קושיא דלמא איבא איניש דמפנק אית [פ] ליה צערא טפי ואיבא איניש דלא מפנק לית ליה צערא למאי נפקא מינה למחבי ליה היאך דביני ביני רב פפא משמיה דרבא אמר אמר קרא [צ] ורפא ירפא ליתן רפואה במקום נזק ואי סלקא דעתך ממש כי היכי דהאי בעי אסייא האי נמי בעי אסייא מאי קושיא דלמא איבא דסליק בשריה הייא ואיבא דלא סליק בשריה הייא למאי נפקא מינה למיחב ליה היאך דביני ביני רב אשי אמר אתיא תחת תחת משור כתיב הכא [ק] עין תחת עין וכתיב התם [ר] שלם ישלם שור תחת השור מה להלן ממון אף כאן ממון מאי חזית דילפת תחת תחת משור נילף תחת תחת מאדם דכתיב [ש] ונתת נפש תחת נפש מה להלן ממש אף כאן ממש אמרי דין נזקין מנזקין ואין דין נזקין ממיתה אדרבה דין אדם מאדם ואין דין אדם מבהמה אלא אמר [ת] רב אשי [א] מתחת אשר ענה ליף ליה אדם מאדם ונזקין מנזקין תניא ר"א אומר עין תחת עין ממש סלקא דעתך רבי אליעזר לית ליה ככל הני תנאי אמר רבה [ב] לומר שאין שמין אותו כעבד א"ל אבי אלא כמאן כבן חורין בן חורין מי איח ליה דמי אלא אמר רב אשי לומר שאין שמין אותו בניזק אלא במזיק: ההוא חמרא דקטע ידא דינוקא אתא לקמיה דרב פפא בר שמואל אמר להו זילו שומו ליה ארבעה דברים אמר ליה רבא והא אנן חמשה תנן א"ל לבר מנזק קאמינא אמר ליה אבי והא חמור הוא וחמור אינו משלם אלא נזק אמר להו זילו שומו ליה נזקיה והא כעבדא בעי למשיימיה אמר להו זילו שיימוהו כעבדא אמר להו אבוה דינוקא לא בעינא דזילא ביה [ג] מילתא אמרו ליה והא קא מחייבת ליה לינוקא אמר להו לכי גדיל מפייסנא ליה מדידי: ההוא תורא דאלם דיה דינוקא אתא לקמיה דרבא אמר להו זילו שיימוהו כעבדא אמרו ליה והא מר הוא דאמר [ד] כל הנישום כעבד אין גובין אותו בבבל אמר להו לא צריכא [ה] דאי תפס רבא לטעמיה דאמר רבא נזקי שור בשור ונזקי שור באדם גובין אותו בבבל נזקי אדם באדם ונזקי אדם בשור אין גובין אותו בבבל מ"ש נזקי אדם באדם ונזקי אדם בשור דלא אלהים בעינן וליכא נזקי שור בשור ושור באדם נמי אלהים

א) מִשְׁפַּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם כַּגֵּר כָּאֶזְרָח יִהְיֶה כִּי אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם:
[ויקרא כד, כב]

ב) שֶׁבֶר תַּחַת שֶׁבֶר עַיִן תַּחַת עַיִן שֵׁן תַּחַת שֵׁן כַּאֲשֶׁר יִתֵּן מוּם בָּאָדָם כֵּן יִנָּתֶן בּוֹ:
[ויקרא כד, כ]

ג) וְאִישׁ כִּי יִתֵּן מוּם בַּעֲמִיתוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כֵּן יֵעָשֶׂה לּוֹ:
[ויקרא כד, יט]

ד) וְלֹא תָחוֹס עֵינֶךָ נֶפֶשׁ בְּנֶפֶשׁ עַיִן בְּעַיִן שֵׁן בְּשֵׁן יָד בְּיָד רֶגֶל בְּרָגֶל:
[דברים יט, כא]

ה) וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ:
[דברים יט, יט]

ו) עַיִן תַּחַת עַיִן שֵׁן תַּחַת שֵׁן יָד תַּחַת יָד רֶגֶל תַּחַת רָגֶל:
[שמות כא, כד]

ואם אָסוֹן יִהְיֶה וְנָתַתָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ: [שם, כג]

ז) כְּוִיָּה תַּחַת כְּוִיָּה פֶּצַע תַּחַת פֶּצַע חַבּוּרָה תַּחַת חַבּוּרָה:
[שמות כא, כה]

ח) אִם יָקוּם וְהִתְהַלֵּךְ בַּחוּץ עַל מִשְׁעַנְתּוֹ וְנִקָּה הַמַּכֶּה רַק שִׁבְתּוֹ יִתֵּן וְרַפֹּא יְרַפֵּא:
[שמות כא, יט]

ט) אוֹ נַתֵּחַ כִּי שׁוֹר נֶגַח הוּא מִתְמוֹל שִׁלְשֹׁם וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ בְּעָלָיו שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם שׁוֹר תַּחַת הַשּׁוֹר וְהַמֵּת יִהְיֶה לּוֹ:
[שמות כא, לו]

י) וְאִם אָסוֹן יִהְיֶה וְנָתַתָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ: [שמות כא, כג]

כ) וְתָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּהּ לָאֲבִי הַנַּעֲרָ חֲמִשִּׁים כֶּסֶף וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה תַּחַת אֲשֶׁר עִנָּהּ לֹא יוּכַל שַׁלְּחָהּ כָּל יָמָיו: [דברים כב, כט]

כן יתן בו. מיכאו רבומינו שמיטו מוס ממם מלא מפלימי ממון שמין אומו כעבד לפי שאינו נמכר לעולם [ויקרא כה, מו]. נזקא ליה נשמתיה. ומה ליה עין ונפש ממם עין [בתובות לח.].

(ה) גמ' עין ממם אמרת הרי שהיה סומא: (ו) שם אמר אמר מחמיע:

רש"י ד"ה מאי עבדינן ליה וכו' עדות שאי אתה יכול להזימה. ק"ל מין לכוס עדות שלא יכול להזימה לפ מיקרי עדות ומ"ר שמא מלמא לפ הרא ס"ל מפי פרקין הא שפיר ממקיים מקמיים שלא מלא דפטרינן ליה לליכל עדות להרג ול"ע: תוד"ה אלא בדמזיק וכו' דמשלם דמי מזיק. לעיל דף מ ע"ש:

ה) בכמה כת"י ליתא תיבת "התורה אמרה משפט אחד יהיה לכם משפט השוה לבולכם", ולגירסתנו צ"ל דהכוונה היכי קטלינן ליה והכתיב נפש תחת נפש וכי תימא כל כי האי שקיל מיניה ממונא התורה אמרה כו', כלעיל גבי עין: ו] [ס"א דרבא וכן הגיה יעב"ץ] (גליון) וכ"ה לקמן פה ע"א ובכת"י: ז] ואית ליה צערא שפי וכו' ול"ית ליה צערא מפי (כת"י): ח] בכת"י ליתא תיבת "אמר" (וכ"ה נכון, דק"ס): ט] גי' רש"ל רבא (גליון): י] בכת"י דזילא בי מילתא: ל] נדצ"ל הכי אמרי להו (באה"מ) וכוותנתו שהרי רבא גופיה ענה להם, אמנם בכת"י ל"ג בגמרא "אמר להו", ולפ"ז א"צ להגיה ברש"י: מ] המשך דברי רש"י לקמן ריש ע"ב: נ] יש להוסיף אצמריך לענין (באה"מ): ס] עיין רש"א (גליון):

קנסא קמגבית בבבל. לאו דוקא קנס אלא משום דליכא כיה מחרון כים קרי ליה קנס: **אי** נמי את ביה חמרון כים ולא שביח לא עבדינן שליחותייהו. וגזלות ומצלות דצעי מומחים כדתמר בפרק קמא דסנהדרין (דף ג:) מיכא למימר דגזלות ומצלות מילתא דלא שכיח היא (טפי[ה]) מכל הולאות והלוואות שכיחי וכן יש בהמגרש (גיטין דף פח: ושם[ו]) ומיתיבי דכתיב מקומות שכיו דיני גזלות בהגחל (נקמן דף נו:) ההוא גברא דגזל פדנא דמולא והגזול במרא (נקמן דף קטו.) נרשמה גבי ספרא וההוא דגנב גליא והכרכא מקומות יש[ז] להמות הכל הינו לחיי מתפם מ"ש ע"י ד"ל מקבעו[ח] דיעת נ"י כדתמר בפרק קמא (דף טו:) ו"ת דדוקא גזלות שט"י מצלות כגון דמנו ד' מרי ומתו מהדלי על שתקף ממך מהן וגזל מת מהיכו דכי הא גוונא נ"ל שכיח [טפי[ט]] ולא עבדינן שליחותייהו ומעשים בכל יום שמנו דיני גזלות: **צער** שלא במקום נזק דמשתלם מאן תנא. פירשתי בפרק ג' (דף כו: ושם ד"ה הא): כלל

אלהים בעינן וליכא אלא מאי שנא שור בשור ושור באדם דשליחותייהו קא עבדינן מידי דהוה [א]אהודאות והלואות אדם באדם ואדם בשור נמי שליחותייהו קא עבדינן מידי דהוה אהודאות והלואות אמרי כי קא עבדינן שליחותייהו במידי דקים לן בגויה דלא קים לן בגויה לא עבדינן שליחותייהו אמרי שור בשור ושור באדם נמי לא קים לן בגויה אלא פוק חזי (ו) היכא[ב] מזדבני תורא בשוקא אדם באדם ואדם בשור נמי פוק חזי היכא[ג] מזדבני עבדי בשוקא ועוד תשלום כפל ותשלום ארבעה וחמשה דקאי נעבד שליחותייהו אמרי כי קא עבדינן שליחותייהו בממונא [ב]בקנסא לא עבדינן שליחותייהו אדם באדם (ג) דממונא הוא נעבד שליחותייהו [ג] כי קא עבדינן שליחותייהו במילתא דשכיחא אדם באדם דלא שכיחא לא עבדינן שליחותייהו

הרי בושת (ג) ופגם דשכיח נעביד שליחותייהו אמרי הכי נמי דהא רב פפא אגבי ארבע מאה זוזי והא ליתיה לדרב פפא [ד]דשלח ליה רב חסדא לרב נחמן ושלח ליה חסדא קנסא קא מגבית בבבל [ה]אלא כי עבדינן שליחותייהו במילתא דשכיחא ואית ביה[ו] חמרון כים אבל מילתא דשכיחא ולית ביה חמרון כים[ז] אי נמי מילתא דלא שכיחא ואית ביה חמרון כים לא עבדינן שליחותייהו [ח]הלכך אדם באדם אע"ג דאית ביה חמרון כים כיון דלא שכיחא לא עבדינן שליחותייהו בושת אע"ג דשכיחא כיון דלית ביה חמרון כים לא עבדינן שליחותייהו ושור בשור גובין בבבל והאמר רבא שור שהזיק אין גובין אותו בבבל דאזיק מאן אילימא דאזיק אדם מאי אידיא שור דאזיק אדם אפילו אדם דאזיק אדם נמי אין גובין אותו בבבל אלא פשיטא דאזיק שור וקתני אין גובין אותו בבבל אמרי התם בתם הכא במועד והאמר רבא [ט]אין מועד בבבל אמרי דאיעיד התם ואיתוה להכא [י]והא מילתא דלא שכיחא היא ומילתא דלא שכיחא הא אמרת דלא עבדינן שליחותייהו דאתו רבנן דהתם וייעדוה הכא [יא]סוף סוף מילתא דלא שכיחא היא ואת אמרת מילתא דלא שכיחא לא קא עבדינן שליחותייהו [יב]אלא כי קאמר רבא בשן ורגל דמועדין מתחילתן ניהנו: צער כוואו בשפוד או במסמר וכו': צער שלא במקום נזק משתלם מאן תנא אמר רבא בן עזאי היא דתניא רבי אומר [יג]כויה נאמרה תחילה בן עזאי אומר חבורה נאמרה תחילה במאי קא מיפלגי רבי סבר כויה דלית בה חבורה משמע כתב רחמנא חבורה לגלויי עלה דכויה דאית בה חבורה אין אי לא לא ובן עזאי סבר כויה דאית בה חבורה משמע כתב רחמנא חבורה לגלויי עלה דכויה דלית בה חבורה מתקיף לה רב פפא אדרבה איפכא מסתברא רבי אומר כויה נאמרה תחילה סבר כויה דאית בה חבורה משמע כתב רחמנא חבורה לגלויי עלה דכויה דלית בה חבורה בן עזאי אומר חבורה נאמרה תחילה סבר כויה דלית בה חבורה משמע כתב רחמנא חבורה לגלויי עלה דכויה דאית בה חבורה אין אי לא לא ואמסקנא קיימי אי נמי דכולי עלמא כויה בין דאית בה חבורה בין דלית בה חבורה משמע והכא בבלל

מיב על כויה גרידא מפיעו מצא מטרה ליכא מצא נער לכך הוצרכה מטרה ללמד שאין מיב כלום עד שיהא מטרה עמה לכיון דמצא רפוי מקום מטרה מצא נער אבל אצא מקום מטרה כגון על נפורן פטור לנער אצא מזק לא מצא לפי שאין מקום מטרה מצטרף מטרה להצמח כויה אצא שיש כה מזק: בן עזאי סבר כויה דאית בה חבורה משמע. והיינו דקאמר מטרה נאמרה ממילה לאמורה המורה היינו שומעין שאין חיב אצא במקום שיש כה מטרה לפקח כויה יש כה מטרה לפיכך הוצרכה תורה לכתוב מטרה שהיא להצמח על כרחך כויה לרישא אצא מזיב נער אצא מזק כממנינן: **איפכא מסתברא.** וממנינן רבי היא ואצא עזאי אצא עקרינן ליה[יד] מרבי להוא קדמה ועוד דהכי מסתברא טפי דהאי נאמרה דקאמרי רבי ובן עזאי למסקנא דמילתא קיימי דמתוקמא כה דרשא דקרא ואצא ממשעות קאמר קאי דסוף המקרא עתיד להוציאו והכי קאמר רבי סוף המקרא מוכיח עליו דכויה אצא מזיב נער מסתבר אצא מזק מטרה מצטרף כתב רחמנא כי' ובן עזאי אומר סוף המקרא מוכיח עליו דמקרא נאמרה ממילה אצא מזיב נער מסתבר אצא מזק מטרה מצטרף כתב רחמנא כי' ובן עזאי אומר סוף המקרא מוכיח עליו דמקרא נאמרה ממילה (נאמרה ממילה[טו]) דלית בה מטרה משמע כי': **ואמסקנא** קיימי. האי נאמרה דקאמרי למסוף הדרשה ועיקרה שהיא עומדת קיימי:

רבי

אלהים בעינן. דלמיגי כמיב (שמות כב) למשמע ליני מומחין וליני סמוכין (סנהדרין יג:). ובנגל מין סמיכה (שם לג:). דשליחותייהו. דעני מ"י. קא עבדינן. הם נתנו לנו רשות. מידי דהוה אהודאות והלואות. דעניין שליחותייהו כדלמיגין בסנהדרין (דף 3:) [ניטין פח:]. אהודאות והלואות. פיהן על עסקי מלוה כן הודאות שצא נתן מעדי הודאה שמעיד עדים שמומרים בפניו הודה לו הלוואת שצא נתן מעדי הלוואה שמעידין בפניו הלוהו והלה כופר בפניהן וכי מאי ניפצא עומד מיהא בהן מכלולת הודאה אמר הלואה הלוהו אמר מצוכין ג' בני עדים וחומהן ויפית דמפקחי הודאות שמודה במקצת הלוואות שכופר הכל ולפשון עיקר דמכדי פיהן על עסקי מלוה הם כדפוקימנא טעמא לקמן משום נעילה דלא נפקי לין מאי צצא דהא קרי הלוואה וצא לא קרי הלוואה הודאות וכפיכולם מיפצי ליה למיפמי [סנהדרין ב:]. במ"א דשביחא. מלוואה וכן גמ [ניטין שם]. דמועדין מותחילתן ניהנו. לפלם מזק שלם לא פליג דמתניי דין הם למועד אלא מעמיה [לעיל ד:]. כויה. מכות לם. הבורה. היל מכה שהזק בלבד הם ואין יוצא אלא שהמזיק בכבד כנגדו [שמות כא, כה]. והוא לשון מנוסה [שם יב, ז].

(ה) גמ' אלא פוק חזי מהיכא). תו"מ וע"ב ע"ש כמה וכן בממון: (ב) שם אלא בשלש ופגם ממזיק שוה: (ג) שם הלי בושת דשביחא כל"ל ומיבעי ופגם ממקח:

ה] עיין הגהות והערות על מהרש"ל דבספרים ישנים כבבה, ולגירסא שלפנינו יש להגיה חיבי: ו] ברי"ף הגירסא בה (וכן לתלן בסמוך): ז] שיי"ך לעיל סוף ע"א: ח] רש"ל מ"ז (גליון): ה] נדצ"ל מבויה (באה"מ, כמו ברש"י לקמן ד"ה בן עזאי): ו] נדצ"ל לה (באה"מ): ז] רש"ל מ"ז (גליון) והבאה"מ מגיה דנאמרה תחילה דלית בה וכו': ח] רש"ל מ"ז (גליון): ט] צ"ל ויש (כ"ש, וכ"ה בכתי"): י] יש להוסיף לי' דינא (באה"מ כמו בגמ' שם): כ] רש"ל (גליון):

א) קְוֵיָה תַּחַת קְוֵיָה אֲצָא מַצָּא מַטָּרָה לְכִיכָּא לְמֵצָא נַעַר לָכֵן הוּצְרְכָה מַטָּרָה לְלַמֵּד שֶׁאֵין מַזִּיק כְּלוּם עַד שֶׁיִּהְיֶה מַטָּרָה עִמָּהּ לְכִיוָן דְּמִמְּלֹא רִפּוּי מָקוֹם מַטָּרָה מִמְּלֹא נְמִי נַעַר אֲבָל אֵצָא מָקוֹם מַטָּרָה כְּגוֹן עַל נְפוּרָן פָּטוּר לְנַעַר אֵצָא מִזִּק לֹא מִמְּלֹא לְפִי שֶׁאֵין מָקוֹם מַטָּרָה כִּי לֹא מְצַטְרְפִין מַטָּרָה לְהַצְמִיחַ כְּוִיָּה אֵצָא שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מַזִּיק: בֶּן עַזַּאי סָבַר כְּוִיָּה דְּאִית בָּהּ חֲבוּרָה מַשְׁמַע. וְהֵיכִי דְּקָאָמַר מַטָּרָה נֶאֱמְרָה מִמִּילָה לְאָמוּרָה הַמּוּרָה הַיְינוּ שׁוֹמְעִין אֵמַּיִן חִיב אֵצָא מִצַּד אֵצָא בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מַטָּרָה לְפִיכָךְ כְּוִיָּה יֵשׁ בָּהּ מַטָּרָה שֶׁהֵיְתָה לְהַצְמִיחַ עַל כָּרְחָךְ כְּוִיָּה לְרִישָׁא אֵצָא מִזִּיב נַעַר אֵצָא מִזִּק כְּמַמְנִינָן: **אִיפְכָּא מִסְתַּבְרָא.** וּמַמְנִינָן רַבִּי הִיא וְאֵצָא עֲזַאי אֵצָא עֲקִרִינָן לֵיהּ[יד] מִרַבִּי לְהוּא קַדְמָה וְעוֹד דְּהָכִי מִסְתַּבְרָא טְפֵי דְּהָאי נֶאֱמְרָה דְּקָאָמְרִי רַבִּי וּבֶן עַזַּאי לְמִסְקָנָא דְּמִילְתָא קַיְימִי דְּמִתּוֹקְמָא כָּה דְּרָשָׁא דִּקְרָא וְאֵצָא מִמַּשְׁמָעוּת קָאָמַר קָאֵי דְּסוֹף הַמִּקְרָא עָתִיד לְהוֹצִיאוֹ וְהָכִי קָאָמַר רַבִּי סוֹף הַמִּקְרָא מוֹכִיחַ עָלָיו דִּכְוִיָּה אֵצָא מִזִּיב נַעַר מִסְתַּבְרָא אֵצָא מִזִּק מַטָּרָה מִצְטָרֵף כָּתַב רַחֲמָנָא כִּי' וּבֶן עַזַּאי אוֹמֵר סוֹף הַמִּקְרָא מוֹכִיחַ עָלָיו דִּמִּקְרָא נֶאֱמְרָה מִמִּילָה אֵצָא מִזִּיב נַעַר מִסְתַּבְרָא אֵצָא מִזִּק מַטָּרָה מִצְטָרֵף כָּתַב רַחֲמָנָא כִּי' וּבֶן עַזַּאי אוֹמֵר סוֹף הַמִּקְרָא מוֹכִיחַ עָלָיו דְּמִקְרָא נֶאֱמְרָה מִמִּילָה (נֶאֱמְרָה מִמִּילָה[טו]) דְּלִית בָּהּ מַטָּרָה מַשְׁמַע כִּי': **וְאַמַּסְקָנָא** קַיְימִי. הַאי נֶאֱמְרָה דְּקָאָמְרִי לְמַסְקָנָא דְּמִילְתָא קַיְימִי דְּמִתּוֹקְמָא כָּה דְּרָשָׁא דִּקְרָא וְעִיקָּרָהּ שֶׁהִיא עוֹמֶדֶת קַיְימִי:

[שמות כא, כה]

רבי סבר אין דנין. הכא נמי כיון נגמרה תמילה כלל לכויה מצמע ליה שיש עמה מטורה אין שמין עמה מטורה ולי הוי מטורה שמיך ליה הוי לרבי מטורה פרט ומין בכלל לכויה פרט מיעוטא לא השתא לכתיב פלט עמה מטורה אין מין עמה מטורה לא השתא לכתיב פלט עמה מטורה אין לייטין ולקמן פרק מטורה לרבי למה לי והייט דלקמן כיון נגמרה תמילה לכתוב ממתילת הפקוק אע למדין שהוא חייב בכויה גרידא ולא נגמר קופו מוכיח שממתילתו לא חייב אלא בשיש מטורה ומין[ה] דנין ומתני' לרבי היא: למה לי. הואיל ומריבה שמעינן למדוייסו: לדמים יתרים. דלמי לא כתיב אלא כויה ממש כויה הוה ממרינן אין אית כויה אין אית מטורה אין כויה מטורה דמי כויה משלם אבל מרמי לא משלם קמ"ל דמשלם מדוייסו: צער במקום נזק. היכא דקטע אית ידו ונתן לו דמיה: היכי שיימינן. אית הצער הלא יש לו לנוקלה בשביל הדמים שנוטל: ידו הקטועה. ומחוברת בגידין ומחוברת ואינה רחויה לו למלאכה: בין שם לייטין. ידו המוכחת למלך לקוללה בשם שמין שם צער כלל כמה רוצה לוקה לימול לנוקלה בשייף: הא לא שקיל. כל ממון שבעולם לצער נפשיה לנוקלה[ז] וכמן כבר נעשה מעשה: כמה אדם רוצה ליתן. לשלים המלך מידו[ח] המוכחת למלות לנוקטיעה בשייף ויקטיעה השלים בשם: ליטול. מן המזיק מה שנתן זה למלך: דמי שבתו. דממת הממים נפל למסכה: ר"ג והחכמים אומרים שבתו ורפואתו כל שישנו כו'. הקישן הכתוב וזה שמין חייב בשבת אין חייב בריפוי ורבנן קמאי מחייבי ליה למדוייסו: נתנה לאגד. נשנה רשות לנחבל למזיק ולעטפה מפני צער הנשם ועולין הממים מממת הבל ומוס המגד: לא נתנה. רשות למגד וזה להנאתו מגד הלכך ממים שעלו בה אין על המזיק להתחייב עליהן: התנא בי"ת. דשנה עליו הכתוב: ורבנן. ת"ק: רק לשלא מהמת המכה אתא. שעבר על דברי רופא כדמפרש לקמן: נתנה רשות לרופאים[ט] לרפאות. ולא ממרינן לממנע ממי ומיטו מסי: תלמוד לומר שבתו יתן ורפא ירפא. שיכה[י] הכתוב בריפוי לחייבו לף על הממים והקיש שבת לריפוי: נאתא בריבתא. שבר מת: אהלא. מהלכ"ע בלע"ז: וקירא. שעוה: וקלבא. רמ"ז שבמימיה של יין: ואי אמר ליה. מזיק למייך אנא מי מרפא מותך ומיני נותן דמי למייך: אסיא רחיקא. ומוחל גמי: עינא עוירא. שעתיד ליתן לדרכו ומין מוסגא שם עיוד עינו של זה: (ט) אסיא דמגן. שירפא בחנם וקבוטו הוא: כ"ש. ללא ימחו לי שהרי לחי פשעתא בנפשך גמי גדול הוא לי דקרו לי שור המזיק:

לרבות

בכלל ופרט המרוחקין זה מזה. נגלה לר"י דכתיב ופרט המזופקין זה מזה דפליגי תנאי דהכא והתם דפליגי נמי מחני ורבנן גזרת כותים (מה דף נ.) היינו לוקח מחד עניעא מחד מחרי עניעי לר"ע אין דנין כלומכא בפ"ק דפסחים (דף ו: ושם) ובכל המקומות (מנחות נה: ושם) והיכא דנגמר הדין (סנהדרין דף מו. ושם) גמי והומת ותליא שם נחשבנו כמרי עניעי לפי שמרוחקין יותר מאותם שכבמן ומצמלה מתית ההיא דנגמר הדין כל"ע אבל אם נחשבינה כחד עניעא לחחי קושיא דהתם כמ"ד אין דנין:

לדמים יתרים. פי' נקוטרם דלמי לא כתיב אלא כויה

ר"ח מפיקו מית ליה חבורה דמי כויה הוה דמשלם אבל מרמי לא משלם קמ"ל דמשלם מדוייסו נעבר ממקום נזק[ח] ואין נראה לר"י דלמים יתרים שמשלם בעבר שיש בו רוסם יותר מבעבר שאין בו רוסם אע"פ שאין מבעבר אלא רוסם יותר מבזה משלם יותר לפי שמגביה ממנת הרוסם: **עלו** בו צמחים כו'. כשלא ממדוסו מייני דלפי בשמדוסו הם ממרינן לקמן (דף נח.) ממדוסו ויש מחנונה והולך אין נותנין לו אלא כמו שממדוסו: **שניתנה** רשות לרופא לרפאות. ור"ח והא מרפא למחייה שמעינן ליה ור"ל דה"ק ר"ע מכה בידי אדם אבל מולי הבא בידי שמיים כשמרפא נראה כשומר גזילת המלך קמ"ל דאע"ג: **עבר** על דברי הרופא. לא מציב ליה פוטם כ"כ: **פשעת** בנפשך ומפסדת לי. היכא דלא ממדוסו:

רומין

דמגן במגן[ט] א"ל [י]אסיא דמגן במגן מגן שוה ואי אמר מייתינא לך אסיא רחיקא אמר ליה [יא]אסיא רחיקא עינא עוירא ואי א"ל היאך הב לי לידידי ואנא מסינא נפשאי [יב]א"ל פשעת בנפשך ושקלת מינאי טפי ואי א"ל קוץ לי מיקץ א"ל [יג]כל שכן דפשעת בנפשך וקרו לי שור המזיק תנא [יד]וכולן משתלמין במקום נזק מנהני מילי אמר רב זביד משמיה דרבא אמר קרא [טו]פצע תחת פצע [טז]ליתן צער במקום נזק האי מבעי ליה לרבות

ט) גיטין ס., ב) [ב"מ קג: ב"ב קסה.], ג) לעיל כו: ועי"ש בתוס' ד"ה האי, פד ע"ש.

(ה) רש"י ד"ה למיל ומגן ל"ל קודם ד"ה למיל למיקץ:

גמ' אמר רבה אשכחתי' דרבנן. סוכה יז ע"ש וש"ע:

אן גמ' א"ל דמית עלי כאריא ארבא כמי מוכ. ועיין בפירוש ערוך מלא:

א) אִם יָקוּם הִתְהַלֵּךְ בַּחוּץ עַל מִשְׁעַנְתּוֹ וְנִקָּה הַמַּכֶּה רַק שִׁבְתּוֹ יִתֵּן וְרַפֹּא יְרַפֵּא: [שמות כא, יט]

ב) כְּוִיָּה תַּחַת כְּוִיָּה פָּצַע תַּחַת פָּצַע חַבּוּרָה תַּחַת חַבּוּרָה: [שמות כא, כה]

ה] וכיכת "רק" ליתא בכת"י ודש"י: ו] ברי"ף הגי' אסיא דמגן מגן שוה, ותיבת "במגן" ליתא, וכ"ה בכת"י: ג] צ"ל דאין (מהרש"ל): ז] המהרש"ל ל"ג "לקוצצוה": ח] אולי צ"ל על ידו: ט] צ"ל לרופא (כ"ה בכת"י כבגמ'): י] צ"ל שנה (כת"י): יא] אין זה לשון הקונטרס ועיין רש"א (גליון) ועיין במהרי"ב דצ"ל נזק במקום צער, ועיין במנחת יהודה וו"ל, עיין מהרש"א וחדוץ עמו, אבל ספר אני תחת אבק רגלי רבותינו בעלי התוס' ז"ל ואמינא דנוסחא מוטעת נודמנה להם להתוס' בדברי רש"י והני תיבות "צער במקום נזק" קאי אמאי דקאמר הגמרא בתר הכי "צער במקום נזק היכי שיימינן", ע"ז פירש רש"י צער במקום נזק היכא וכו' היכי שיימינן את הצער וכו', ובצדק פירש כן ולא מצי קאי אכויה וחבורה [ולא קשה קושיית התוס'] ולולא דמסתפינא הייתי אומר כי כ"ז דברי איזה תלמיד טועה כתב בגליון ספרו והמדפיסים הכניסוהו בשם התוס' ז"ל. ובב"ש כ' דצ"ל גם צער גם נזק:

יח א מי' פ"ב מהל' סוכ ומזיק הלכה י סמג עשין ע מוש"ע ח"מ סי' תכ סעיף טז:

יט ב מי' שם הלכה יט ועיין בהשגות ומ"מ מוש"ע שם סעיף יט:

כ ג מוש"ע י"ד סי' שלו סעיף ג:

כא ד מי' שם הלכה יט סמג שם מוש"ע ס"ע סי' תכ סעיף כ:

כב ה ז מי' שם הלכה יח מוש"ע שם סעיף כג:

כג ז מי' שם ועיין בל"מ מוש"ע שם סעיף כה:

כד ח ט מי' שם הלכה יז מוש"ע שם סעיף כו:

כה י מי' שם הלכה ו ז מוש"ע שם סעיף ג ד:

בשופטני. סומיס [ב"מ מ.]. אומדין כמה אדם רוצה ליתן. סומיין כמה אדם שעומד יהו ליקלן ע"י מרע רוסס ליתן כלי שימקלן לו ע"י שם ליתן ליה לצער כולי האי [לעיל ד:]. **אשכחתיבהו** לרבנן בבי רב. מלמדי התלמידים נקרא ממדרש דכל הכיה דמיירי בבי רב לפי שהמלמד סוה [קדושין מז:]. **דיתבי וקאמרי.** מסמיים דרב [סוכה יו.]. **מכאן שניתן רשות לרופא לרפאות.** דלמ"ל לא היה לסם לעסוק בכפולות אלא לעסק לממים [בכורות ס.]. **קורא וקלבא רישיעא.** הוא ופס של עץ שמוליכים ממנו אלא על ידי אחור והיו לנסה [שבת קלג:]. **כאריא ארבא.** כלביא [מוכ ב"מ קא:]. **ליתן** צער במקום נזק. היכא דקטע את ידו ונתן לו דמיה [לקמן פה:]. מקבל זה יתר סוס ומהמוכל לדבוקו לרופאים למיי על הצער אפילו במקום נזק אלא על פי שנותן לו דמי ידו אין פוטרין אותו מן הצער לומר תואיל וקנה ידו יש עליו למכור כל מה שיכיכה אלא מוסרים יש לו למכור בסם שיתרפא מצערך כל כך וזה מכרה בזבל ומצרי [שמות כא כתן] דאפי' היכא דאיכא מק מלא נמי צער דלא מיתא עבר לכתבה למחר היינו בלילה נזק נגון כיוצא בפסח על צפרנו דלא מפסידים מכפיים ולבך דלמא מפקיע ליה מהאוכל [לעיל כו:]. ומ"ש שם אם מצוי אצל הצער המזק מלא אף הצער ומקבל יתירא קדרים דהא כמיב כיוצא מהם כיוצא למה לי פלא מהם פלא וכיוצא ומצורם מדליים לקמן [לעיל פה:].

אהלמי"ר. פיכוס הלמה מהלל, מהללות (עיין רש"י ב"מ דף פה ע"ב ד"ה מהללי ותניין ערוך מהל מ' ומוסף שערון ערך מהל מ' מהלו):

רשיניא. פיכוס שרף (על עץ) (עיין רש"י שבת דף קלג ע"ב ד"ה קוקלא וקלא ורש"י פסחים דף לג ע"ב ד"ה כמוקמקן):

לרבות שוגג כמזיד ואונס כרצון אם כן נכתוב קרא פצע בפצע מאי פצע תחת פצע ש"מ תרתי רב פפא משמיה דרבא אמר קרא ורפא ירפא ליתן רפואה במקום נזק האי מבעי ליה לכדתנא דבי רבי ישמעאל דתנא דבי רבי ישמעאל ורפא ירפא מכאן שניתנה רשות לרופא לרפאות א"כ נכתוב קרא ורופא ירפא ש"מ ליתן רפואה במקום נזק ואכתי מבעי ליה לכדאמרן למיתני ביה קרא בריפוי • א"כ לימא קרא או רפא רפא או ירפא ירפא מאי ורפא ירפא ש"מ ליתן רפואה במקום נזק מכלל דמשכחת להו שלא במקום נזק שלא במקום נזק היכי משכחת להו צער כדקתני צער כוואו בשפוד או במסמר ואפילו על צפורנו מקום שאינו עושה חבורה ריפוי דהוה כאיב ליה מידי וסליק ואייתי ליה סמא חריפא ואחווריה לבישריה דצריך לאותבי ליה סמא לאנקוטיה גוונא דבישריה שבת דהדקיה באינדרונא ובטליה בושת דרק ליה באפיה: שבת רואין אותו כאילו הוא שומר קישואין: תנו רבנן שבת רואין אותו כאילו הוא שומר קישואין ואם תאמר לקתה מדת הדין דכי מיתפח האי גברא לאו אגרא דשומר קישואים הוא שקיל אלא דלי דוולא ושקיל אגרא אי נמי אזיל בשליח ושקיל אגרא מדת הדין לא לקתה שכבר נתן לו דמי ידו ודמי רגלו אמר רבא קטע את ידו נותן לו דמי ידו ושבת רואין אותו כאילו הוא שומר קישואין שיבר את רגלו נותן לו דמי רגלו ושבת רואין אותו כאילו הוא שומר את הפתח סימא את עינו נותן לו דמי עינו ושבת רואין אותו כאילו הוא מטחינו בריחים חירשו נותן לו דמי כולו בעי רבא קטע את ידו ולא אמדוהו שיבר את רגלו ולא אמדוהו סימא את עינו ולא אמדוהו ולבסוף חירשו מהו מי אמרינן כיון דלא אמדוהו בחד אומדנא סגי ליה ויהיב ליה דמי כוליה בהדי הדדי או דלמא חדא חדא אמדינן ויהבינן ליה נפקא מיניה דבעי למיתב ליה צער ובושת דכל חדא וחדא נהי דנזק וריפוי ושבת דכל חדא וחדא לא יהבינן ליה דכיון דקא יהיב ליה דמי כוליה כמאן דקטליה דמי והא יהיב ליה דמי כוליה צער ובושת מיהת דכל חדא וחדא יהיב דהא הוה ליה צער ובושת ואם תימצי לומר כיון דלא אמדוהו קא יהיב ליה דמי כוליה בהדי הדדי אמדוהו מהו מי אמרינן כיון דאמדוהו חדא חדא בעי למיתב ליה או דלמא כיון דלא שלים יהיב ליה דמי כוליה תיקו בעי רבה שבת הפוחתתו בדמים מהו היכי דמי כגון שהכהו על ידו וצמתה ידו וסופה לחזור מאי כיון דסופה לחזור לא יהיב ליה ולא מידי או דלמא השתא מיהת אפחתיה תא שמע המכה אביו ואמו ולא עשה בהן חבורה והחובל בחבירו ביום הכפורים חייב

רש"י

לרבות שוגג כמזיד. בפ' שני (דף כו:): דהוה כאיב ליה מידי וסליק. שהיה לו מכה בבשרו והיתה מתרפאה: ואחווריה לבשריה. הפכו למראה צרעת: דהדקיה. סגרו במסגר: לקתה מדת הדין. כלומר לא שלם לו כל צרכו דהא כי מתפח האי גברא מחולי זה שנקטע (רגלו) לא אגרא דשומר קישואין שקיל אלא דויל דוולא ושקיל אגרא יתירא ונמצא שכל ימי חליו אבד את זאת: א"נ. כי נקטעה (ידו): אזיל בשליחותא ושקיל אגרא. יתירא ואיגלאי מילתא דלאו בר שימור קישואין: מדת הדין לא לקתה שכבר נתן לו כו'. ולכשיתרפא (א) אינו ראוי לדלות ולילך בשליחות: קיטע ידו. עדיין הוא ראוי (ב) לשומר קישואין הלכך שבת כל ימי חליו נותן לו שכר שימור קישואין: שיבר את רגלו. ושוב אינו ראוי לשמור קישואין שצריך להלך סביב הגנה: חירשו. אין ראוי לכלום: קיטע את ידו ולא אמדוהו. בית דין ולא אמרו למזיק תן לו כך וכך ריפוי כך וכך שבת צער ובושת ואחרי כן שיבר את רגלו קודם שיתרפא: חדא חדא אמדינן. ואע"ג דבנזק לא נפקא לן מינה מידי דהא סוף סוף כל שעה הולכין ופוחתין את דמיו הלכך בין אומד כולה בין אומד כל אחד בפני עצמו מדה אחת היא: נפקא מינה למיתב ליה צער ובשת דכל אחד. אבל ריפוי לא שהרי לא נתרפא בינתים ושבת לא שהרי נותן לו דמי כל מה שהיה שוה מתחילה והרי הוא עבדו: שבת הפוחתתו מדמים. הכהו מכה שהוא צריך לשבות ממלאכתו וסופו להיות שלם כבתחילה ואין כאן אלא שבת אבל פוחתו עכשיו בדמים שאם היה בא לימכר עכשיו היו דמיו פוחתין: מהו. מי מחייב אפחת דמיו דהשתא או לא: צמתה. לשטרי"ט בלע"ז לשון צומת הגידין (חולין דף עו.) מקום שהגידין צומתין: כיון דסופה לחזור לא יהיב ליה. למי ידו: ולא עשה בהן חבורה. דאין עליו חיוב מיתה עד שיעשה בהם חבורה באלו הן הנחנקין (סנהדרין דף פד:):

תוספות

רואין אותו כאילו שומר קישואין. שכבר נתן לו דמי ידו או דמי רגלו שומר קישואין לא קאי ארגל דברגלו קאמר בגמרא שבת כשומר הפתח אבל קישואין אין יכול לשמור א"נ בגמ' איירי בשיבר שני רגליו דומיא דסימא את עינו דלאיירי בסימא שתי עיניו דלאי עינו אחת עדיין הוא ראוי לכל זה שהיה ראוי בתחילה ובתוספתא (פ"ט) נמי קתני רואין אותו כאילו הוא חיגר שומר קישואין משמע דחיגר יכול לשמור ונראה דאם היה מלמד תינוקות לא נאמר כאילו הוא שומר קישואין ושיבר רגלו אם היה עושה מעשה מחט או נוקב מרגליות לא נאמר כאילו הוא שומר הפתח דאם כן לקתה מדת הדין אלא הכא בסתם בני אדם שאין בעלי אומנות: דכי מתפח האי גברא. כלומר בתחילה כשהיה בריא: חרשו נותן לו דמי כולו. ע"כ לא מיירי באותו שקיטע את ידו ושיבר את רגלו וסימא עינו אלא אפילו באדם שלם דומיא דסימא עינו דלא איירי באותו שקיטע ידו ושיבר רגלו דהא בשיבר רגלו אין נותן אלא כשומר הפתח שהוא פחות מטחינת הריחים ותימה דמשמע הכא דחרש לא שוי מידי מדנותן לו דמי כולו ובפ"ק דערכין (דף ב ושם) תנן חש"ו נידרין ונערכין ואור"ת דיש לחלק בין חרש בידי אדם לחרש בידי שמים ולר"י נראה דהכא באדם שאין בר אומנות כדפי' לעיל וכן משמע מדנקט דלי דוולא ואזיל בשליחות הלכך כשנתחרש אין שוה כלום והתם מיירי כשיש לו אומנות: נהי דנזק וריפוי ושבת דכל חדא וחדא לא יהיב ליה. תימה בשלמא נזק ושבת דין שלא יתן שכל זה בכלל דמי כולו אלא ריפוי למה פשיטא ליה שיהיה בכלל דמי כולו יותר מצער ובושת ונראה דגרס ריפוי בהדי צער ובושת ולא (הכא) בהדי נזק ושבת אך אכתי קשה דמאי קמיבעיא ליה דלמה יפטר מריפוי וצער ובושת דכל חדא וחדא בשביל שחרשו לבסוף ונותן לו דמי כולו מ"ש מקיטע ידו שאע"פ שהוא נותן נזק שהוא דמי ידו נותן ריפוי צער ובושת ועוד אטו אם חבל בחרש וכי יפטר מריפוי צער ובושת מיהו מהא דתנן לקמן (דף פו.) החובל בחרש חייב אין לדקדק דמצ"ל דהתם בחרש בידי שמים כדברי ר"ת או הוא בר אומנות ועוד דלעיל אשכחן דחייב ריפוי שלא במקום נזק ועוד תימה דפעמים מרויח במה שחרשו לבסוף כגון שהצער והריפוי היה עולה יותר מדמי כולו ונראה לר"י דפשיטא דמשלם צער ובושת וריפוי דכל חדא וחדא ומבעי ליה כגון שקיטע ידו יום ראשון ולא אמדוהו וביום שני שיבר רגלו ולא אמדוהו וביום השלישי חרשו מי אמרינן דחשיב כאילו עשה הכל בפעם אחת ואומדין הכל ביחד או דלמא כיון שהחבלות היו בזה אחר זה אומדין לכל אחת ריפוי וצער ובושת שלה בפני עצמה ונ"מ שאין עולה כ"כ כשאומדין הכל ביחד כמו שעולה כשאומדין כל אחת בפני עצמה: שבת הפוחתתו בדמים מהו. כגון שהכהו על ידו וצמתה וסופה לחזור שמלבד שבתו שבכל יום ויום עד שיתרפא נפחתו דמיו שאין בני אדם בקיאין להכיר בידו אם סופה לחזור ולא יכניסו עצמן בספק לקנותו כבריא ושולט בשתי ידיו וסבורין שלא יתרפא עוד אבל בדבר הידוע שסופו לחזור מודה אביי שאין נותן לו אלא שבת שבכל יום ויום:

כגון

עין משפט נר מצוה

כו א מיי' פ"ב מהלכות חובל ומזיק הלכה ג סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' תכ סעיף ט:
כז ב מיי' שם טוש"ע שם סעיף י:
כח ג מיי' שם טוש"ע שם סעיף יא:
כט ד מיי' פ"ג שם הלכה ט טוש"ע שם סעיף לט:
ל ה ו ז מיי' פ"ב שם הלכה יא יג טוש"ע שם סעיף יז:
לא ח מיי' שם הלכה יב טוש"ע שם סעיף כה:
לב ט מיי' שם הלכה יג טוש"ע שם סעיף כו בהג"ה:
לג י כ מיי' שם טוש"ע שם סעיף כו:
לד ל מיי' שם פ"ד הלכה ז סמג שם טוש"ע ח"מ סי' תכד סעיף א:
לה מ מיי' שם הלכה ט טוש"ע שם סעיף ג:

ליקוטי רש"י

מיתפח. מתרפא [סנהדרין קז:]. דלי דוולא. דולה דליות מים [מו"ק ד.]. וצמתה. יבשה [גיטין מב:].

מסורת הש"ס עם הוספות

א) [לעיל כו:], ב) לקמן פו., ג) [ד"ה סרס], ד) ד"ה רואין, ה) לעיל בד"ה חרשו.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מדת הדין וכו' ולכשיתרפא במי אינו ראוי: (ב) ד"ה קיטע וכו' ראוי לשמור קישואין:

גליון הש"ס

גמ' א"כ לימא קרא או רפא רפא. וכן לעיל דף סה ע"א וש"נ:

לעזי רש"י

דשטרי"ם. פירוש התכווץ, התקלקל (עיין רש"י נדה דף ג ע"א ד"ה כוין), יבשה (רש"י גיטין דף מב ע"ב וקידושין דף כד ע"ב ד"ה ולמתה), למקה (ערוך ערך למת):

הגהות וציונים

א] צ"ל ידה. רש"ל (גליון): ב] צ"ל רגלו. רש"ל ועיין רש"א (גליון) ועיין מהדו"ב: ג] יש להוסיף הוא (באה"מ וכ"ה בכת"י): ד] צ"ל קודם שנתרפא (דבש תמר): ה] נראה דשייך למשנה פג ע"ב (ב"ש): ו] נראה דכאן צ"ל תיבת הכא דבסמוך (באה"מ): ז] כפי הנראה שע"כ הוא דיבור המתחיל:

חייב בכולן. ממשה דברים: היכי דמי. שיהא היזק גלוי מצוי: לאו בגון שהכהו בר. לכתף קופו לחזור ליכתף למיתר לכל גלוי מצוי קופו למזור הוא: שגלחו. לשמתיה מכספיה גלוי מצוי ס"ג גלחו מהדר הדר חיינו בעיין. כלומר מה לי שיער מה לי יד הא בקופו למזור ממיתת ליה: נשא. סם המשיר את השער ומיט מזר[ד] ומיכף מק להא שמתיה מכספיה דמזם הוא: קרטופני. נקעים נקעים ממקום: מצווחי ליה. מכלימים לו ממקום מוכן הסם: דבעי לאפוויי. לעגרת להך קרטופני: שבת דהוי מרקד בי כובי. לגון[ה] מרקד כמגויות: דבעי אחוויי גווני. מלמה ניעוע גרמאו להרלות[ו] מיני שמוק כדרך הלילים להשתמח על שיתפרפ[ז] הך קרטופני לא מלי ממוי ומע"פ גלוי מהנהו מקמר מלמכה נותן לו שבת זו שיגיל ומלמכתו ככך: שבת גדולה. דמי יד: ושבת קטנה. כל ימים שיפול למטכ[ח] רומן שותו כלילו הוא שומר קיטומין: שבכ[ט] יום ויום. על שיחזור לקלמוטו נותן לו בכל יום כמו שמכסיים פועלים בשוק ולא כשומר קיטומין להם לגרע לא יהיב ליה דמי ידו: ס"ג הקוטע יד עבד עברי של חבירו. קוטע ממש למין קופו לחזור: ואצ[י] רבו לא פיחת. שלא מגלו ממלכה: פיחת אצ[י] רבו. אף שלא רט כגון קיטע שת ידו: וכולן. עניים ועשירים: רואין אותן. ומפילו את העשירים: כאילו ידדו כו. ומין שמין את העני לפי עניותו להקל ולא את העשיר לפי עשרו שהרי אין לנמי נשמו סוף שלא כולן שוין בכך: כפחותים שבהן. פחותים שבעניים להקל לכיון דעני הוא טשמו קלה: סומא אין לו בושת. לקמן בגמ[יא]: אלא רבי שמעון היא. למיהו נמי לאו כי הדדי מקוי להו: אין לעבדים בושת. מתמיהין הים (דף פו.): ת"ש נתכוון לבייש את זה בר פטור. מדשמעינן ליה לר' שמעון גבי קטלא שלא הן הגמרפין (סנהדרין דף עט.) נתכוון להרוג את זה והרג את זה פטור הכא נמי לא שנא דטעמא דשמט משום ומרג לו הכא נמי כתיב נמטטיו: שיימינן בהו. כשמה יתלה עבד זה ויעמו לו טעת זה ותומו שומת יתן לבן תורין זה: כדאמר רב פפא. לקמן (ע"ב): למיכלמו

כגון שחרשו. וא"ת ומאי מיבע כגון הא דמי כולו נותן ולפי ר"י דלעיל[ב] ניתא דמכל מקום יש כאן נזק טעת וליפוי לף על גב דטעת מכלל דמי כולו שיך לשטת מיבע כגון משום מחריני: **שבת** גדולה לעבד. כלי שיעלה מציא ושבת קטנה לרב שעשפ שמפסיק הרב שהם לא נקטועה ידו או לו רגלו היה לבי לומלת ==ומזיל בשלימותיה ועכשיו אין יכול כי אם לשמור קיטומין ופתם מצטיין ליה השתא כמו תלה לשמר בשרק קטנת דקדושין (דף ח. ושם) לשין מיבע להשלים לנשמתפה שלהו ולף על גב דמלה מרבע שיש מיבע להשלים החם אין שומה שום מלאכה אחל הכח יכול לשמור קיטומין או פחתו:

רבא אמר יצתן הכ[כ] לרב. גרסינן וכן גרס ר"ח [א] ובספרים היה כתוב הכ[כ] לעבד. וכן לגי הקשו לגירסת זו ממתני' לקמן דף פז ע"ב דקתני מוך מן הסנה נותן שהוא שלו ר"ל כמ"ש התוספות לעניין עבד כנעני מיניעו דף יב ע"ב ד"ה רשותו ד"ה ורבי יעוש"י והרי"ק:

פיחת אצ[י] רבו. ל"ג ומצל עלמו לף פיחת פלוגתא דאבי ורבא להחם כ"ע מודו דיצתן הכל לרב שלא גרסינן פיחת שלא עלמו ומצל רט פלוגתא דאבי ורבא ומיהו גם מגירסת זו קשה לר"י דכבר אמר זה דאפילו מקוטע יד עבד עברי ומיהו ומוכ"ע דיש ליצא בדומה מצל עלמו לא פיחת אמאי זה פלוגתא דאבי ורבא כגון הכהו על ידו ונתמה וקופה למזור קודם שיצא למיכות ללאבי נותנין שבת קטנה לרב ושבת גדולה לעבד ומע"ג דלא מפסיד העבד מידי שלא כל הנפסד של הרב הוא מ"מ כיון דשם נזק הוא זה ונזוק של קטיעה ידו אין לרב אפי' פיכות לאבי גם מיהא זה ניחוק זה לא יטול כלום ולרבא נותן הכל לרב שבשו שבכל יום ויום:

כאילו הן בני תורין שירדו מנכסיהם. כי יש עשירים שאין מתעשרין יותר מבני תורין שירדו וכן עניים ואין יכולין לדקדק עליהם כ"כ אימה מהן מתניית כאילו ירד ואימה מתעשר יותר או פחות וכיוצא בזה מציגן מתעשרין [ג] גבי הטעיד טליתו ופרע לאחם של אחה בשוק לאין מדקדקין בבבר אם היה שם בני אדם שרגיל להתעשר יותר מפניהם כגון בני אדם חשובים או לא לא שייך לשומת אחת:

עד שיתכוין לו. ומ"ת לרבנן בשטעין מאי דרשי ביה ומאי מצטי ליה לשום לרשה: **אבל** למישם שיימינן בהו. ולא למי לנתכוון להרוג אחת שהשתה והרג את האדם לכותי והרג אחת שיכול להחם מיכא קרא דלרשין בפרק ב' למכות (דף ז:) בשלי דעת פרט למתכוין להרוג את השתה כו' והכא ליכא קרא ולא יליפין מהשם להא מצטי לן קרא הכא לרבי שמעון לפטור נתכוין לגייש אחת וגייש אחת זה אף על גב דליכא קרא כדיתי נפשות:

ערוס

כגון שפכו נשא. פירוש שם שמשיר אחת סהשיער והשך ממנו חיטו נותה שיער בגופו [מכות כ:]. **נותן לו שבת** גדולה ושבת קטנה. שבת גדולה כן פחת דמיו ליתלך עכשיו בשוק וזול מוך ולשכי קרי ליה שבת שאחת דמיו של עכשיו אינו אלא מעות של אתמול ולא נקטינן שבת גדולה ושבת קטנה אלא לשון שנותנין לעבד בשעת שחרור: **עין משפט**

נר מצוה

לו א מיי' פ"ה מהלכות ממזרים הלכה ו סמג לאוין רטז טושו"ע י"ד סימן רמח סעיף ג:

לז ב ג מיי' פ"ג מהלכות מוכר ומשיך הלכה ד סמג עשין ע טושו"ע ח"מ סימן מה סעיף יב:

לח ד מיי' שם הלכה ג טושו"ע שם סעיף ה:

לט ה ו מיי' שם פ"ד הלכה ג ז מיי' שם פ"ו הלכה יד סמג שם טושו"ע ח"מ סימן מה סעיף ג:

ליקוטי רש"י

בגון שפכו נשא. פירוש שם שמשיר אחת סהשיער והשך ממנו חיטו נותה שיער בגופו [מכות כ:]. **נותן לו שבת** גדולה ושבת קטנה. שבת גדולה כן פחת דמיו ליתלך עכשיו בשוק וזול מוך ולשכי קרי ליה שבת שאחת דמיו של עכשיו אינו אלא מעות של אתמול ולא נקטינן שבת גדולה ושבת קטנה אלא לשון שנותנין לעבד בשעת שחרור: **כאילו** הן בני תורין שירדו מנכסיהם. כי יש עשירים שאין מתעשרין יותר מבני תורין שירדו וכן עניים ואין יכולין לדקדק עליהם כ"כ אימה מהן מתניית כאילו ירד ואימה מתעשר יותר או פחות וכיוצא בזה מציגן מתעשרין [ג] גבי הטעיד טליתו ופרע לאחם של אחה בשוק לאין מדקדקין בבבר אם היה שם בני אדם שרגיל להתעשר יותר מפניהם כגון בני אדם חשובים או לא לא שייך לשומת אחת: **עד** שיתכוין לו. ומ"ת לרבנן בשטעין מאי דרשי ביה ומאי מצטי ליה לשום לרשה: **אבל** למישם שיימינן בהו. ולא למי לנתכוון להרוג אחת שהשתה והרג את האדם לכותי והרג אחת שיכול להחם מיכא קרא דלרשין בפרק ב' למכות (דף ז:) בשלי דעת פרט למתכוין להרוג את השתה כו' והכא ליכא קרא ולא יליפין מהשם להא מצטי לן קרא הכא לרבי שמעון לפטור נתכוון לגייש אחת וגייש אחת זה אף על גב דליכא קרא כדיתי נפשות:

ערוס

מסורת הש"ס עם הוספות

ה) נקמן נח. ג) [מכות כ:]. ג) [קדושין כד: גיטין מכ:]. ד) לקמן צ:. ה) [לקמן ג:]. ו) [נקמן פו. סנהדרין פו.]. ז) [יומא דף לו.]. ח) בע"ב. ט) פה: ד"ה נהה. י) [נקמן ג.].

הגהות הב"ח

(ה) גמ' כשמוזיל שנהן השתא מני מ' ר"מ:

גליון הש"ם

גמ' ושבת קטנה לרב. עיין תוספות דף סה ע"ב תוספות ד"ה שלה:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) תום' ד"ה רבא אמר וכו' ובספרים היה כתוב הכ[כ] לעבד. וכן לגי הקשו לגירסת זו ממתני' לקמן דף פז ע"ב דקתני מוך מן הסנה נותן שהוא שלו ר"ל כמ"ש התוספות לעניין עבד כנעני מיניעו דף יב ע"ב ד"ה רשותו ד"ה ורבי יעוש"י והרי"ק:

תורה אור השלם

א) וְכִי יִהְיֶה אִישׁ שֹׂנֵא לְרֵעֵהוּ וְאָרַב לוֹ וְקָם עָלָיו וְהִכָּהוּ נֶפֶשׁ וַיָּמָת וְנָס אֶל אַחַת הֶעָרִים הָאֵל: [דברים יט, יא]

ב) כִּי יֵצְאוּ אֲנָשִׁים יַחְדָּו אִישׁ וְאָחִיו וְקָרְבָה אֵשֶׁת הָאֶחָד לְהַצִּיל אֶת אִישָׁהּ מִיַּד מַכֵּהוּ וְשָׁלְחָה יָדָהּ וְהֶחֱזִיקָה בִּמְבֻשָׁיו: [דברים כה, יא]

הגהות וציונים

ג) ציל דבעי (כ"ה בר"ש ובכת"י): ב) ציל דתניא רש"ל (גליון) וכ"ה בכת"י: ג) רש"ל מוחק זה (גליון) וכן ליתא בכת"י: ד) נ"א חובל (גליון): ה) בדפו"ר וכת"י ליצן מרקד: ו) נדצ"ל להראות מראה נעניע בראשו מיני שחוק (באה"מ): ז) ציל שיתרפאו (כת"י) ובדפו"י שירפאו:

עין משפט
נר מצוה

מא א מיי׳ פ״ג מהל׳ חובל ומזיק הלכה יא סמג עשין ע טוש״ע ח״מ סימן תכ סעיף לו וסימן תכא סעיף א:
מב ב ג ד מיי׳ שם פ״ג הלכה ג ד ה סמג שם טוש״ע ח״מ סימן תכ סעיף לד:
מג ה מיי׳ שם הלכה ג טוש״ע שם סעי׳ לה:
מד ו ז מיי׳ שם הלכה ד טוש״ע שם סעיף לו:
מה ח מיי׳ פ״ו מהל׳ רוצח הלכה יד:

הגהות וציונים

א] שנאמר ושלחה ידה והחזיקה במבושיו אינו חייב על הבושת. רש״ל (גליון) וכ״ה במשניות וירושלמי ובר״ף ורא״ש, ועי׳ רש״ש: ב] בכל כת״י ודפו״י רבי אומר, ואיני יודע מאין לקחו בדפוס וילנא ווארשא להוסיפו (דק״ס): ג] הא דמיכלמו וכו׳ אין זה מברייתא אלא רב פפא הוא דמפ׳ הכי. העתק מחילופי גרסאות (גליון): ד] צ״ל פוטרו (ב״ש, וכ״ה בכת״י ודפו״י): ה] צ״ל שינתו (ב״ש): ו] ס״א אלמא (גליון): ז] יש להוסיף שבייש: ח] ״בלידי״ ליתא בקרא וכנראה ט״ס הוא (ב״ש) וכן ליתא בכת״י: ט] יש להוסיף להו (באה״מ, וכ״ה בכת״י):

ליקוטי רש״י

דאתא זיקא כרכינהו למאניה. רוח נכרכה וגלגלה לבגדיו [עי׳ שבת קכט. יומא נב.]. דלינהו. הגביה [תענית כג:]. בלא ראות פרט לסומא. דמשמע כאן לא ראה אבל רואה במקום אחר פרט לסומא שאינו רואה בשום מקום [מכות ט:]. שהרג בשוגג שאינו גולה [והכי קאמר] בלא ראות זה שהרגו לא ראהו דאילו ראהו לא היה הורגו מכלל דיש ספק בידו לראות [פרט לסומא דאינו רואה] דאינו גולה [נדרים פז:]. ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות. כלומר מדה היא בתורה [סנהדרין מו.].

דמיכלמו ליה ומיכלם: **מתני׳** המבייש את הערום המבייש את הסומא והמבייש את הישן חייב [א]וישן שבייש פטור נפל מן הגג והזיק ובייש חייב על הנזק ופטור על הבושת (א) עד שיהא מתכוין: **גמ׳** ת״ר ביישו ערום חייב [ב]ואינו דומה ביישו ערום לביישו לבוש ביישו בבית המרחץ חייב ואינו דומה ביישו בבית המרחץ לביישו בשוק אמר מר ביישו ערום חייב ערום בר בושת הוא אמר רב פפא מאי ערום [ג]דאתא זיקא כרכינהו למאניה ואתא הוא דלינהו טפי ובyישיה ביישו בבית המרחץ חייב בית המרחץ בר בושת הוא [א] אמר רב פפא [ד]שביישו על גב הנהר [ה]בעי ר׳ אבא בר ממל ביישו ישן ומת מהו מאי קמבעיא ליה אמר רב זביד הכי קמבעיא ליה משום כיסופא הוא והא מית ליה ולית ליה כיסופא או דלמא משום זילותא הוא והא אחליה ת״ש ר״מ אומר [ו]חרש וקטן יש להן בושת שוטה אין לו בושת אא״ב משום זילותא היינו דקתני קטן אלא אי אמרת משום כיסופא קטן בר בושת הוא אלא מאי משום זילותא אפילו שוטה נמי אמרי שוטה אין לך בושת גדולה מזו מכל מקום ניפשוט מינה דמשום זילותא הוא דאי משום כיסופא קטן בר כיסופא הוא כדאמר רב פפא דמיכלמו ליה ומיכלם הכא נמי [ז]דמיכלמו ליה ומיכלם רב פפא אמר הכי קמבעיא ליה משום כיסופא דידיה הוא והא מיית ליה או דלמא משום בושת משפחה תא שמע חרש וקטן יש לו בושת שוטה אין לו בושת אי אמרת בשלמא משום בושת משפחה היינו דקתני קטן אלא אי אמרת משום כיסופא דידיה קטן בר בושת הוא אלא מאי משום בושת דבני משפחה אפי׳ שוטה נמי שוטה אין לך בושת גדולה מזו מ״מ ניפשוט מינה דמשום בושת משפחה דאי משום כיסופא קטן בר כיסופא הוא אמר רב פפא אין דמיכלמו ליה ומיכלם והתניא ר׳ אומר חרש יש לו בושת שוטה אין לו בושת קטן פעמים יש לו פעמים אין לו הא דמיכלמו ליה ומיכלם הא דמיכלמו ליה ולא מיכלם[ט]:

המבייש את הסומא וכו׳: מתניתין דלא כר׳ יהודה דתניא ר׳ יהודה אומר סומא אין לו בושת וכך היה ר׳ יהודה פוטר[ד] מחייבי גליות ומחייבי מלקיות ומחייבי מיתות ב״ד מ״ט דר׳ יהודה גמר עינך עינך מעדים זוממין מה התם סומין לא אף הכא סומין לא מחייבי גליות דתניא [ג][א]בלא ראות [ח]פרט לסומא דברי ר׳ יהודה ר׳ מאיר אומר לרבות את הסומא מ״ט דר׳ יהודה אמר לך [ב]ואשר יבא את רעהו ביער לחטוב עצים ואפי׳ סומא כתב רחמנא בלא ראות למעוטי ור׳ מאיר כתב רחמנא בלא ראות למעוטי וכתב רחמנא [ג]בבלי דעת למעוטי הוי מיעוט אחר מיעוט [ד]ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות ור׳ יהודה ההוא בבלי דעת פרט למתכוין הוא דאתא חייבי מיתות ב״ד אתיא רוצח רוצח מחייבי גליות חייבי מלקיות אתיא רשע רשע מחייבי מיתות בית דין תניא אידך ר׳ יהודה אומר סומא אין לו בושת וכן

רש״י

דמיכלמו ליה ומיכלם. כשמזכירין לו בושת ומכלימין אותו בה מלמער: ערום בר בושת הוא. בתמיה כיון דאין מקפיד לילך ערום בפני בני אדם מי הוי בר בושת: בית המרחץ. בני אדם עומדים ערומים ואין להם בושת: ביישו ישן. בייש אדם ישן: ומת. מתוך שנתו[ה] ולא הכיר בבשתו שעשה לו זה מהו: כיסופא. חפיית פנים: זילותא. שמזלזל בו בפני רבים ואף על פי שאינו שם על לבו: והתניא. בניחותא: דלא כרבי יהודה. דאמר סומא אין לו בושת אם בייש חבירו פטור ומתניתין קתני ישן שבייש פטור ובסומא לא תנא הכי הלכך[ו] סומא[ז] חייב: בעדים זוממין כתיב (דברים יט) לא תחוס עינך עליו[ח] בבושת נמי כתיב (שם כה) וקצותה את כפה לא תחוס עינך עדים אי אפשר בסומין דבעינן ראיה דאם לא ראה שקטע ידו של חבירו [ט]היאך יעיד: בלא ראות. משמע שהוא רואה במקום אחר וכאן היה בלא ראות: אתיא רוצח רוצח מחייבי גליות. במיתה כתיב (במדבר לה) לא תקחו כופר לנפש רוצח ובגלות כתיב (שם) לנוס שמה רוצח: במלקות כתיב (דברים כה) אם בן הכות הרשע ובמיתה כתיב (במדבר לה) אשר הוא רשע למות:

תוספות

ערום בר בושת הוא. פי׳ בקונטרס כיון דאין מקפיד להלוך ערום בפני בני אדם מי הוי כלל בר בושת וק׳ לפירושו מ״ש דפריך אברייתא הוה ליה למפרך אמתניתין דקתני המבייש את הערום חייב ונראה לפרש דאמתניתין לא פריך דפשיטא דערום בר בושת הוא אם רוקק בו או סטרו אבל לשון הברייתא משמע ליה ביישו ערום שמביישו במה שמגלהו ומערימו ועוד דקתני אין דומה ביישו ערום לביישו לבוש ואם רוקק בו או סוטרו כך מתבייש כשהוא ערום כמו כשהוא לבוש ולכך פריך ערום בר בושת הוא אם הוא ערום היאך הערימו והא דקתני נמי בברייתא ביישו בבית המרחץ חייב אביישו ערום נמי קאי שהערימו בבית המרחץ והשתא א״ש הא דפריך בית המרחץ בר בושת הוא בערמומי׳ והלא דרך בני אדם להיות ערומים במרחץ:

דאתא זיקא כו׳. אבל אם הוא עצמו דלינהו ובא חבירו ודלינהו טפי פטור כיון שזה אין מקפיד או שמא אורחא דמילתא נקט דאתא זיקא: **ביישו** ישן ומת מהו. תימה דלא מייתי הכא מילתיה דרב ששת דברים הנחנקין (סנהדרין דף פה. ושם[ה]) פריך בפשיטות והאמר רב ששת ביישו ישן ומת חייב ויש ספרים שכתוב בהן והאמר רב ששת ביישו ישן חייב ול״ג ומת ולא נהירא כלל דמה ענין ישן לגברא קטילא שיוצא ליהרג ועוד מאי קמ״ל רב ששת מתניתין היא המבייש את הישן חייב [ט]ומיהו אין תימה כ״כ שלא הביא כאן מילתא דרב ששת למיפשט בעיין דכה״ג אשכחן באין בין המודר (נדרים דף לה: ושם[י]) דאיבעיא[ט] הני כהני שלוחי דידן הוו או שלוחי דשמיא הוו ולא מייתי מילתיה דרב הונא בריה דרב יהושע דאמר בפרק קמא דקדושין (דף כג: ושם[י]) הני כהני שלוחי דרחמנא נינהו דאי שלוחי דידן מי איכא מידי דאנן לא מצי עבדי ואינהו מצו עבדי[ח] אך קשה דמסקנא דהכא משמע דביישו ישן ומת פטור דמסיק דמשום כיסופא דידיה הוא ור״ת גרים התם והאמר רב ששת ביישו חייב ואיזלא ליהרג קאי: **סומא** אין לו בושת. דסומא שבייש פטור אבל המבייש את הסומא חייב דהא לא משתמע מעינך שיהא פטור וכן משמע מתוך פירוש הקונטרס לפי׳ דדייק מתניתין דלא כרבי יהודה מדלא קתני סומא שבייש פטור כדקתני ישן שבייש פטור משמע דלא מלי דייק מדקתני המבייש את הסומא חייב דמודה רבי יהודה דמבייש את הסומא חייב: **מה** להלן סומא לא. וא״ת אי מה להלן גזלנים ועבדים לא אף גבי בושת ליפטרו וכ״ת אשה מוכיח דפסולה לעדות וחייבת בבושת כדכתיב והחזיקה במבושיו א״כ סומא נמי לא אתי וי״ל כיון דעינך עינך גמר אע״ג דעינך אבית דין קאי סברא הוא דלענין דבר התלוי בראיה ניתנה ג״ש: **ואין** מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות. תימה לא ליכתוב שום מיעוט וממילא אתרבי וכן יש להקשות גבי [י]אין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט[ט]: **חייבי** מלקיות מנין אתיא רשע רשע. רבי יהודה דריש הכא ג״ש דרשע רשע ורבנן לא פליגי אלא דלא פטרי סומא אפילו בחייבי גליות ובאחד דיני ממונות (סנהדרין דף לג: ושם ד״ה אמיא) גבי דיני נפשות מחזירין לזכות נמי אמר חייבי מלקיות מנין אתיא רשע רשע תניא נמי הכי כו׳ וסתמא דגמרא דריש לה בפ״ק דמכות (דף ה:) גבי אין העדים זוממין נהרגים עד שיגמר הדין על פיהם והא דאמר בפרק קמא דסנהדרין (דף י.) מאי טעמא דרבי ישמעאל דאמר מכות בכ״ג אמר אביי אתיא רשע רשע רבא אמר מלקות תחת מיתה עומדת לאו משום דלית ליה גזרה רשע רשע אלא משום דלא צריך דמגוף המלקות שמעינן דהוי בכ״ג דמלקות תחת מיתה ומיתה בכ״ג ולענין מחזירין לזכות ואין מחזירין לחובה לא שייך כל כך מלקות תחת מיתה עומדת דשאני במיתה דוקא משום ושפטו העדה והצילו העדה וכן בפרק קמא דמכות (דף ה.) גבי משלשים בממון ואין משלשים במכות דאמר מנא הני מילי אמר אביי אתיא רשע רשע רבא אמר בעינן כאשר זמם וליכא לאו משום

מסורת הש״ס
עם הוספות

א) לעיל כו., ב) סנהדרין פה., ג) מכות ט: נדרים פז:, ד) [יומא מג. וש״נ], ה) [ד״ה והאמר], ו) [ד״ה א״ל], ז) [ד״ה דאמר], ח) [ועי׳ היטב תוספות יומא יט: ד״ה מי ותוספו׳ ב״מ יז: ד״ה מן], ט) לעיל עמוד א, י) פסחים כג., כ) [גם במנחות ט: ד״ה אין סמיכה במיתה וביומא ס. ד״ה תרי כתבי יתשב ע״ז ע״ש].

הגהות הב״ח

(א) במשנה ופטור על הבושת שנא׳ ושלחה ידה והחזיקה במבושיו אינו חייב על הבושת עד שיהא מתכוין:

גליון הש״ס

רש״י ד״ה בעדים זוממין וכו׳ היאך יעיד. תמוה לי הא יכול להעיד שראה קודם שנסתמא שזה קטע ידו ובסיום על מעשה שלו שהיה בעינן סומא וה״נ בבושת ול״ע. ולמ״ש תוספות ב״ב דף קכט ע״א ד״ה אי למסקנא סומא פסול להעיד בהלואה ובהרא״ש שם דסומא פסול דכתיב או ראה פרט לסומא ניחא קושיא דהכא: תוס׳ ד״ה ביישו וכו׳. ומיהו אין תימה כ״כ. עי׳ ברמב״ן במלחמות פ״ג דשבועות בהיבעיא דנשים נבעלת דאורייתא:

הגנות מהר״ב
רנשבורג

א] גמ׳ אמר רב פפא שביישו. עיין שיטה מקובצת:

תורה אור השלם

א) אוֹ בְכָל אֶבֶן אֲשֶׁר יָמוּת בָּהּ בְּלֹא רְאוֹת וַיַּפֵּל עָלָיו וַיָּמֹת וְהוּא לֹא אוֹיֵב לוֹ וְלֹא מְבַקֵּשׁ רָעָתוֹ: [במדבר לה, כג]
ב) וַאֲשֶׁר יָבֹא אֶת רֵעֵהוּ בַיַּעַר לַחְטֹב עֵצִים וְנִדְּחָה יָדוֹ בַגַּרְזֶן לִכְרֹת הָעֵץ וְנָשַׁל הַבַּרְזֶל מִן הָעֵץ וּמָצָא אֶת רֵעֵהוּ וָמֵת הוּא יָנוּס אֶל אַחַת הֶעָרִים הָאֵלֶּה וָחָי: [דברים יט, ה]
ג) וְזֶה דְּבַר הָרֹצֵחַ אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה וָחָי אֲשֶׁר יַכֶּה אֶת רֵעֵהוּ בִּבְלִי דַעַת וְהוּא לֹא שֹׂנֵא לוֹ מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם: [דברים יט, ד]

מסורת הש"ס עם הוספות

ד) קדושין נא, ב) שם. ג) שם. ד) ב"ב קלא. ה) ב"ק ג. ו) [ע"ש תוס' ב"ק ג. ז) ופקדון נא. ד"ה גדול], ח) לעיל דף פה:, ט) סנהדרין פו., י) ב"מ יג, ב) כתובות מו:, יא) [ב"ה מן], יב) מגילה ב"ד ה"ז ומכות פ"ב ה"ה, יג) מגילה כה:, יד) [ועיין תוספות עירובין נו. ד"ה לימא], טו) [ב"ק שמעון], טז) [ופי' תוספות גיטין יב: ד"ה לפותמן].

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה וכן וכו' שהגיה למיגו שאינו מגיה למכוה:

גליון הש"ס

מתני' ר"ת אין לעבדים בושת. עיין נזק דף מז ע"ב תוספות ד"ה נזק נזק:

שם החובל בהן חייב. עיין לעיל דף פה ע"ב תוספות ד"ה נזק נזק:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) מתני' בזמן שהוא שלו. עי' פני יהושע ולפמ"ש לעיל דף פו ע"ב לק"מ יעוש"ם ודו"ק:

תורה אור השלם

א) וְשָׁפְטוּ הָעֵדָה בֵּין הַמַּכֶּה וּבֵין גֹּאֵל הַדָּם עַל הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה:
[במדבר לה, כד]

ב) וְאֵת הַמִּצְוָה הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ אֱלֹהֵיכֶם לְלַמֵּד אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ:
[דברים ו, א]

הגהות וציונים

ג) [צ"ל וזאת המצוה] (גליון): ב) דפו"י מחבל: ג) נדצ"ל הד"ה וכל שאינו במשפטים: ד) צ"ל ד"ה וה: (תלופי גרסאות): ה) בנמוק"י הגירסא הנדו"ה: ו) צ"ל מכל המצות שבתורה (דפו"י, כני' בגמ' כת"י): ז) צ"ל דמפרש כ"ש, וכ"ה בכת"י): ח) יש להוסיף ד"ה (באה"מ) או שצ"ל ולא מיחייבא (כת"י): ט) צ"ל ליה לרבי אלעזר בחבלה (ב"ש):

עין משפט נר מצוה

מו א מי' פ"ד מהל' חובל ומזיק הל' י סמג עשין ע:

מז ב מי' שם סמג שם טוש"ע ח"מ סימן תכד סעיף ג:

מח ב מי' שם הלכה כ טוש"ע שם סעי"א:

מט ד ה מי' שם סעיף ט: טוש"ע שם סעיף ט:

נ ז מי' שם הלכה ז ועיין מהגהות ומ"מ טוש"ע שם סעיף ג:

נא ז מי' שם הלכה י טוש"ע שם סעי"ג:

ליקוטי רש"י

יומא מבא דרבנן. פעודה למלמידים [קידושין לא.]. ולא עשה בהן חבורה. למין עליו מיום מיתה על שיעשה כהן מטורם [לעיל פה:]. אין לעבדים בושת. ממיתים את העבד לו מייבתו חורה למת ממי נמעון [שבועות פו:].

כל שאינו במכה כו'. ומומת הת לחפיקמיה מדין מיתת בית דין: ג) בל' שישנו במשפט כו'. להת לחפיקמיה מכלל ושפטו: רב יוסף. סבי נהור הוה: **מתני'** ושור אינו משלם אלא נזק. כלומר בפ"ב (דף כו.) מיט בעמיתו ולא שור בעמיתו: ופטור מדמי ולדות. כלומר משור שנגח את הפרה[ד] (גטיל דף מב.) מגפים ולא שוורים: מכה עבדו ומתו תין תייב עד שיעמוד תהן תטרה מתו תהן תהמקין (סנהדרין דף פה:): עבד ואשה שחבלו באחרים פטורים. שמין להם מה לשלם: נתגרשה האשה ונשתחרר העבד. וקו נכסים: חייבין לשלם. שהרי מתחלה הן תייבין שלא שמין להם מה לשלם שנכסי מלוג של אשה משועבדים לבעל לפירות ולירושה: **גמ'** בבת קטנה של אחרים חבלה למי. גדולה[ה] ולמי לידה הוא: [שבח נעורים לאב. לכאורה[ו] נעורים תת תמיה כל שכן נעורים למיה תפי קידושי שלו: דאי בעי מסר לה אביה למוכה שחין. לכאורה (דברים כב) תת כתי נתתי למיה הזה שלמת בידו לתתה למי שירלה הלכך כתף קדושין נמי למיה[ו]: לא מצי חביל בה. למין

לי אין הלכה כרבי יהודה עבדינא יומא טבא לרבנן מ"ט דכי מפקדינא אית לי אגרא טפי: **מתני'** זה חומר בארם מבשור שהארם משלם נזק צער ריפוי שבת ובושת ומשלם דמי ולדות ושור אינו משלם אלא נזק ופטור מדמי ולדות [ז] המכה את אביו ואת אמו ולא עשה בהן חבורה וחובל בחבירו ביום הכפורים חייב בכולן [א]החובל בעבד עברי חייב בכולן חוץ מן השבת [א] בזמן שהוא שלו [ב]החובל בעבד כנעני של אחרים חייב בכולן [ט] רבי יהודה אומר אין לעבדים בושת [ג]חש"ו פגיעתן רעה [ט] החובל בהן חייב והם שחבלו באחרים פטורין [ד] העבד והאשה פגיעתן רעה החובל בהם חייב והם שחבלו באחרים פטורין אבל משלמין לאחר זמן [י] [ה]נתגרשה האשה נשתחרר העבד חייבין לשלם [ו] המכה אביו ואמו ועשה בהן חבורה והחובל בחבירו בשבת פטור מכולן מפני שהוא נדון בנפשו [ז]והחובל בעבד כנעני שלו פטור מכולן: **גמ'** בעא מיניה רבי אלעזר מרב החובל בבת קטנה של אחרים חבלה למי מי אמרינן כיון דאקני ליה רחמנא שבח נעורים לאב חבלה נמי דאבוה הוי מאי מעמא דהא אפחתה מכספה או דילמא שבח נעורים הוא דאקני ליה רחמנא דאי בעי ממסר לה למוכה שחין מצי מסר אבל חבלה כיון דאי בעי מתחבל[ח] בה לא מצי חביל בה. לא קנייה ליה רחמנא אמר

וכן היה רבי יהודה פוטרו מכל דינים שבתורה מ"ט דרבי יהודה אמר קרא [ט] ושפטו העדה בין המכה ובין גואל הדם על המשפטים האלה כל שישנו במכה ובגואל הדם במשפטים כל שאינו במכה ובגואל הדם אינו במשפטים תניא אידך ר' יהודה אומר סומא אין לו בושת וכן היה רבי יהודה פוטרו מכל מצות האמורות בתורה אמר רב שישא בריה דרב אידי מאי טעמא דר' יהודה אמר קרא [י] ואלה המצות [יא] החקים והמשפטים כל שישנו במשפטים ישנו במצות וחקים וכל שאינו במשפטים אינו במצות וחקים [יב] אמר רב יוסף מריש הוה אמינא מאן דאמר הלכה כר' יהודה דאמר סומא פטור מן המצות קא עבדינא יומא טבא לרבנן מ"ט דלא מפקדינא וקא עבדינא מצות והשתא דשמעית להא דר' חנינא [יג] דאמר ר' חנינא [יד] גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה מאן דאמר לי אין הלכה כרבי יהודה עבדינא יומא טבא לרבנן מ"ט דכי מפקדינא אית לי אגרא טפי: **מתני'** זה חומר בארם מבשור שהארם משלם נזק צער ריפוי שבת ובושת ומשלם דמי ולדות ושור אינו משלם אלא נזק ופטור מדמי ולדות [ז] המכה את אביו ואת אמו ולא עשה בהן חבורה וחובל בחבירו ביום הכפורים חייב בכולן [א]החובל בעבד עברי חייב בכולן חוץ מן השבת [א] בזמן שהוא שלו [ב]החובל בעבד כנעני של אחרים חייב בכולן [ט] רבי יהודה אומר אין לעבדים בושת [ג]חש"ו פגיעתן רעה [ט] החובל בהן חייב והם שחבלו באחרים פטורין [ד] העבד והאשה פגיעתן רעה החובל בהם חייב והם שחבלו באחרים פטורין אבל משלמין לאחר זמן [י] [ה]נתגרשה האשה נשתחרר העבד חייבין לשלם [ו] המכה אביו ואמו ועשה בהן חבורה והחובל בחבירו בשבת פטור מכולן מפני שהוא נדון בנפשו [ז]והחובל בעבד כנעני שלו פטור מכולן: **גמ'** בעא מיניה רבי אלעזר מרב החובל בבת קטנה של אחרים חבלה למי מי אמרינן כיון דאקני ליה רחמנא שבח נעורים לאב חבלה נמי דאבוה הוי מאי מעמא דהא אפחתה מכספה או דילמא שבח נעורים הוא דאקני ליה רחמנא דאי בעי ממסר לה למוכה שחין מצי מסר אבל חבלה כיון דאי בעי מתחבל[ח] בה לא מצי חביל בה. לא קנייה ליה רחמנא אמר

המלות והיכך יפרום על שמע להוציא מחרים ובילומלמי[ט] דמוקי שלא רלה מחוסת מימיו ביומד בשיט מפל [מ] שנולד בממרה ומינו קומת מ"ט שלא בגמרת דיקן[י] משמע דמיירי בקומת ממש ומפרש[יא] טעמא דרבי יהודה דלמר אין פורם משום דאין נהנה מן המחוסת ורבנן [סברי] אית ליה הנאה כר' יוסי שלאה קומת ומחוקה דידו אמר ליה מי מחוקה זו למה אמר ליה כי כל זמן שמחוקה זו בידי אני מדם רואין אותי ומגילין אותי מן הספתים והאי טעמא לא שייך שלא בקומת ממש ורלאה לפף ע"ג לפטור ר' יהודה קומת מכל המלות מ"ש מדרבען מיב דתפ"ג לפאה מיפטרה במלות עשה שהזמן גרמה ולא ממיימין[יב] לפילו מדרבנן משום שים מלות שלא רלה מחוסרות מימיו לפילו מדרבנן לא יפרום על שמע כיון דלית ליה הנאה אבל אם רלה ואפשר שיבחול בלל ולכך אותו הרבה לממיימ בהו אבל קומת אי פטרת ליה מכל המלות לפי' מדרבנן ס"ב ה"ל כמו נכרי שלא נוהג בחורת יבחול בלל ולכך אותו שלא רלה מחוסרות מימיו לפילו מדרבנן לא יפרום על שמע כיון דלית ליה הנאה אבל אם רלה ואפשר מחייב ידי חובתן לחחרים נמי לא ממיימ אלא מדרבנן דק"ש דרבנן היא כדאמר בפ"ק דגיטין (דף יג: ושם[יג]) גבי קוטע יד עבדו של חבירו בשעני שלו פטור מכולם. ול"ת והא פרפותו חייב כדאמר בפ"ק דגיטין (דף יג: ושם[יג]) גבי קוטע יד עבדו של חבירו נותן שמו ורפואתו לרט ופרך רפואתו דידיה היא דבעי לאתסויי ליה ומשני לא לריכא דממהוהו לה' יומי ועבדו קמת מריפא ואתסי מהלתא יומי ול"ל לה"ג פטור מכולם סיינו מן התורה דממהוהו לה' ואתסי בג' ומש תמר ואפשר ממתני ליכול הרב לומר לעבד עשה עמי ואיני זך מדפטור משפת ול"ל דהכא מיירי בזן את העבד ומיהו קשה מלי קמ"ל רבי יוחנן שנותן רפואתו לרט דהיינו היתרן דאתסי בג' מתני' היא דפטור מכולם ע"כ נרשה שים לחלק בין מחרים חובלין ט בין להרב עלמו חובל ט שכבר זכה בגל[יג]: **כיון** דאקני ליה רחמנא שבח נעורים לאב. פי' בקונטרס לכאורה נעוריה שים מליה כל שבח נעורים למיה ובשים חוחזן (ב"מ דף יב. ושם) גבי מניחת פת וכמו הקטנים נמי פי' דכתו מניחתה למיה משום דשבח נעורים למיה וקשה לפירושו דברים פרק קמח לקדושין (דף ג: ושם) ובשלו נעורות (מכוחות דף ח:) למר דהכוח שהפרת מדרים הוא לכאורה ולא יליפין מהתם שלר לברים ונרשה לכאל דוכמי דלקחין שבח נעורים לעלמת נקטיה ולא משום דמיפיק מבנעוריה ובשמעתין נמי פירש בקונטרס בפוף לברי לכאף קדושין שלו לאי נעי מסר לה למטול ומוכה שלין ומניחתה נמי לאו משום שיפה כדאמרינן גמרא בפרק נערה שנאפשתה (שם דף מו: ושם) למיילין שמע מתוך שנתה שלא תתן לו מניחה יתתרנה למטול ומוכה שלין ומבעיא ליה בתבלה לרבי אלעזר[יד] דתע"ג דלין שייך בה שיפה לגלה קפיל נמילי דתים להו נערה בגופייהו כדאמר לקמן מ"מ דאי הוה להיות של שב משום דתפתה מכספה:

אי"ל לא זכתה תורה לאב אלא שבה נעורים בלבד. למימרא דעלמא נקט להו ליתנא כדפי' ומפי' פשיטא דמפסדה מכספה קמבר רב דלית ליה לגב מידי וכן ר"ל לקמן ור"י פליג ומ"ל למ"ד פשיטא דמפסדה מבלתה גב גב ומ"ת ומיהו פליגי רב יוסף בן יוסיף[ד] (דפ"ח פה): מן השבת בזמן שהעבד שלו. ולא נעבד למאר דנותן שנתו לרט קמני מיהת דעבד עברי שלו פטור הואיל ומעשה ידיו שלו ומ"ש ומיהו פליגי רב יוסף מדם רשמי למכול נכסיו להיות ישראלים היא ועבר על לא תעשה תורה לאב אלא שבה נעורים בלבד איתיביה[ה] החובל בעבד עברי חייב בכולן חוץ מן השבת בזמן שהוא שלו אמר אביי [א]מודה רב בשבת דמעשה ידיה עד שעת בגרות דאבוה הוי איתיביה[ה] [ב]החובל בבנו גדול יתן לו מיד בבנו קטן יעשה לו סגולה החובל בבתו קטנה פטור ולא עוד אלא אחרים שחבלו בה חייבין ליתן לאביה ה"נ בשבת: ובבנו גדול יתן לו מיד ורמינהו החובל בבניו ובבנותיו של אחרים גדולים יתן להם מיד קטנים יעשה להם סגולה בבניו ובבנותיו שלו פטור אמרי לא קשיא [ג]כאן כשממכרים על שלחנו כאן כשאין ממכרין על שלחנו במאי אוקימתא לקמייתא בשאין ממכרין על שלחנו אי הכי אימא סיפא החובל בבתו הקטנה פטור ולא עוד אלא אחרים שחבלו בה חייבין ליתן לאביה לדידה בעי למיתב לה דבעיא מזוני ואפי' למ"ד [ד]יכול הרב לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך הני מילי בעבד כנעני דאמר ליה עביד עבידתא כולי יומא ולאורתא זיל סחר ואכול אבל עבד עברי דכתיב [א]כי טוב לו עמך [ה]עמך במאכל עמך במשתה לא כל[ו] שבן בתו [ט]כראמר רבא בריה דרב עולא לא נצרכה אלא להעדפה ה"נ לא נצרכה אלא להעדפה במאי אוקימתא לבתרייתא בממכרין על שלחנו גדולים יתן להם מיד קטנים יעשה להם סגולה אמאי לאביהם בעי למיתבי אמרי כי קא קפיד במידי דקא חסר במידי דאתא מעלמא לא קפיד והא מציאה דמעלמא קאתי להו וקא קפיד אמרי רווחא דקאתי להו מעלמא ולית להו צערא דגופייהו בגווה קפיד אבל חבלה דאית להו צערא דגופייהו ומעלמא קאתי להו לא קפיד והא התם דאית לה צערא דגופא ומעלמא קאתי לה וקא קפיד דקתני ולא עוד אלא (אפילו[ז]) אחרים שחבלו בה חייבין ליתן לאביה אמרי התם דגברא קפרנא הוא דהא אין ממכרין על שלחנו אפילו במידי דאתי להו מעלמא קפיד הכא דלאו גברא קפרנא הוא דהא ממכרין על שלחנו כי קא קפיד במידי דקא חסר ליה במידי דאתי להו מעלמא לא קפיד [ח]מאי סגולה רב חסדא אמר ספר תורה רבה בר רב הונא אמר [ט]דיקלא דאכיל מינה תמרי וכן אמר ריש לקיש לא זכתה תורה לאב אלא שבח נעורים בלבד ורבי יוחנן אמר [י]אפילו פציעה פציעה ס"ד אפילו רבי אלעזר לא קמיבעיא ליה אלא חבלה דאפחתה

דכתיב כי טוב לו עמך. הרי"ף נהר"י[ו] היה גורס כמכיל כמוצא יהיה עמך (ויקרא כה) למהמי קרא דליים ליה בפפרי[ח] וכן נראה להוכיח קרא בפוי כמיב מאל כי טוב לו עמך אינו אלא סיפור דברים בעלמא כדכתיב והיה כי ימצא העבד לא אלא מעמך כי מהכך ואת מיבת כי טוב לו עמך ור"י גורס דאפילו גרסי כי טוב לו עמך מיהת דמדקאמר כי טוב לו עמך ש"מ שכך נרין לעשות[ט]:

והא מציאה דמעלמא קאתי וקפיד. הכי פירכא לא הוי אלא למ"ד[י] לא גדול גדול ממש אבל לשמואל[כ] אימא טעמא טובא גבי מציאה דמרישא כיון דגבי חבלה דגופא לא שייך הכי טעמא ס"ע אפי' לשמואל גבי חבלה נמי אמרי לא אמר אלא מציאה דמעלמא שייך בה טעמא דכיון דלא שייך בה חבלה דגופא לא קפיד אבל חבלה דגופא שייך בה טעמא[ל] אלא: **וקתני** ולא עוד אלא אחרים שחבלו בה חייבין ליתן לאביה. ומ"ש מכל קומין הכי מוקמינן קמייתא בשבח ובתרייתא דקתני סתמא בשבח דמציאה מיירי בשבח דברים כגון גזל ועבר וי"ל דמסתמא הוי דומיא דזכיות דיעבד להכי מגולה דקתני מיירי בשבח אפילו בשבח דברים דלכל מקום מעשה ידיה לגב מחת מזונות דגבי הוא דלית ליה לן למפטריה משום דלמכרים על שולחנו אלא מסתמא דברים דבכל מקום מעשה ידיה לגב מחת מזונות דגבי עבדי ובכנעני ומתו שמכיר[מ] בכל מקום[נ] עשה עמי ואיני זנך ולפ"ז ס"ס אלא מני למוקמינן בשבח דברים מון מסתמא דברים לפני מיד ובמיוחד שלו מיד וכן מסתמא ממכרים על שולחנו אין לפוטרו אלא מסתמא דפריך לעיל מי ממכרים גדולים יתן להם מיד וכו' לימיהן גבי למיבת מסתמא דמשום דמוקמינן מסתמי[ס] פריך דלמטיהן גבי למיבת ומינן לו זה מי משום דמדמה ליה למציאה הא לשמואל אין מציאת גדול לגב אלא מי מיירי בשבח מיהת דאברת הוא כיון שהוא זן אומן דשבח אלא שהרי יהיה לגב כדפרישית ומטר המקנה לפפי' לא יהיו מעשה גדולים לגב[ס] אע"פ שהוא זן אומן מ"מ היכא דמפי מעלמא כשבח אברת הוא שיהיה לגב והא דפריך והא מציאה דמסתמא לפי הוי"ת דשבח לגב הוא מיהת ואע"ג דלא קאה ליה ממציאה מזק ועבד וריפוי ושבח אלא לגב משום דמציאה דמיין כדאמר ברים מציאת השבח (כתובות דף מו. ושם) מציאתה כהעדפה שע"י הדחק דמי אלו מני למימר דהא דקאמר מי שממכרים היינו מציאת מ"ד לגו גדול ממש ומדמי למציאה:

הכא דלאו אינייש דקפיד כו'. ומ"ת ומיון דמן הדין שבח לגב כדקאמר דמסתמא קפדינן מיהיין ליתן שבח לגב אפילו כשמיחם סמוכים לפמות להעדפה ומן התורה היא על גב כדברייתין ברים קדושין (ד' ג:) ומקוף אלו נעורות (כתובות ד' מ:) ומעברה שנתפתתה (שם ד' מו:) כי יתכור לים את שתו לאחה מה אחה מעשה ידיה לרבה לף את מעשה ידיה לאחיה ס"ב מה לאו מכחיש לעבדת ללא קפדן אחר[ס] שבח קטנה של אחרים יעשה לה סגולה אפילו שבח ומעת ממדו מכחיש דעתו של גב שיודעים שמוכל להם משום לעברה לגופייהו ומתי ללא מכר היה ואחי להו מעלמא:

עין משפט נר מצוה

נב א מיי' פ"ד מהל' מוכל ומחזיק הלכה יד וע"ש סמג עשין ג טוש"ע ח"מ סימן תכד סעיף ו:
נג ב ג מיי' שם סעיף יט הלכה יט טוש"ע שם סעיף ז:
נד ד מיי' פ"ע מהל' עבדים הלכה ז ועיין שם סמג עשין פב טוש"ע י"ד סימן לח סעיף כ כה:
נה ה מיי' שם פ"ל הלכה ט ו מיי' שם הלכה יד טוש"ע שם סעיף ו:

ליקוטי רש"י

יכול הרב לומר לעבד. כמעני. עשה עמי. מלאכה ואיני זנך אלא מזון על הממים [גיטין יב.]. להעדפה. ממעשה ידיה עודף על מזונותיה [כתובות מג.]. רב חסדא אמר ספר תורה. לעמוד בו בכי פילות וקנקן קיסם. דאכיל מינייה. הקנקן ממלי וקנקן קיים אבל מעשקא לא שמא יפלוט פה לבר מקנה ומפסד [ושבועות ב"ב נב.].

מפורש הש"ס עם הוספות

ד) מכות מג. מ: גיטין יב [ע"ש נ:], ג) כתובות מג., ג) כתובות דף לב., ה) [ע"ל בפ"ק יב.], ו) [ד"ה אפילו], ז) יב., ח) בספרא בהר פ"ד ה"ג, ט) [ועי' מוספתא כתובות מג. קדושין טו. ד"ה כי טוב], י) ב"מ יב:, כ) שם., ל) גבי אשה כתובת נח:, מ) עיין תוס' ב"מ צב: ד"ה לא.

תורה אור השלם

א) וְהָיָה כִּי יֹאמַר אֵלֶיךָ לֹא אֵצֵא מֵעִמָּךְ כִּי אֲהֵבְךָ וְאֶת בֵּיתֶךָ כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ:
[דברים טו, טז]

הגהות וציונים

ד) נרצ"ל מיתיבי (מצור דבש, ב"ש): ג) צ"ל ובל' (ב"ש, וכן בכת"י וב"ל שכן בתו ד"ה): ג) מהרש"ל מ"ז, וכ"ה בתוס' ד"ה וקתני: ז) צ"ל ואכול וביום חזר על הפתחים (באה"מ): ח) [בכתובות מג ע"ב תוספות ד"ה שפצעה אימא שצד ימי נערות, והוא נכון] (גליון): ו) יש להוסיף פ"ליגי במה (באה"מ): ז) ר"ת הר"ר אברהם בה"ר יהודה: ח) צ"ל לא יריצבה: ט) נרצ"ל מזכיר (באה"מ, דבש תמר): י) צ"ל בפסוקין (ב"ש, וכ"ה בכת"י): כ) צ"ל אמרו (באה"מ, וכ"ה בכת"י):

דאפחתיה מכספיה. והכי קיבל למוכלה: יצא עבד שאין לו אחוה. עם שכרמל שמין בפ' נקהל[ב]: במצות. כל מלוה שמצה מיתת בה עבד מיב בה דגמר לה לה ממצה[ג]: זוממי עבד. עדים שמייבוהו מיתת בית דין ונמלאו זוממין לפ יהרוגו מלמה קיס ין דעבד כיכרמל לענין מיתת כ"ד[ד] דתמ[ה] במכתב מכוח (דף מ:) וכרמל לוקה [וגולה] על ידי עבד: תיקשי לך גר. שלימדו והולמו בקדושה מפילו לרבי יהודה יש לו ממוה ופסול למלכות ומפילו לשומר בעלמה מל"כ ממו מיכרמל בפרק המולן בימות (דף מה:): עדות לא מצית אמרת. דלי לפ נפקא לן פסולא מממיך מימי מק"ו: פסולה לעדות. דלכמיב גבי עדים זוממין ועמדו שני המבעים ומיבית בשנוטות (דף ל.) בעדים זוממין[ו] הכמוב מדבר דמשמע מבעים ולפ נדים • קטן נמי מהכא נפקא לן דכמיב מבעים ולפ קטנים ועוד דעדות שמי מהה יכול להזהמה היפ[ז] דלמו בר עונשין הוא: אינן בכלל המצות. דלפ במקנת להפ מהה ממויימת בלמין ועונשין וקטן יש בהלה: שאין איש. ולפ קרינן בהו שני מבעים: מגולן. דלאוי לבה בקהל ופסול לעדות דכמיב (שמות כג) לפ תהה ידך וגו'[ח] כלומר לפ מהה רשע דממים עד: מגולן וחד מהנך. והלד השוה שבהן שמיים זכיים בכל המלות זה מפני רשעו וזה מפני שלא נלמדו: חיים בנים. יהם בנים: לא יומתו אבות על בנים. לפ יומת עוה מדם על פי מי שמין בנו מיומם ונקרא על שם מבין והיינו עבד: דאי ס"ד. כולים קרא לכדלמר בסנהדרין (דף מ:) מהת לפסול קרובים: לכתוב על בניהם. מדשני למכמב בנים ממהת ס"מ מרמי: גר אין לו חיים. לכמיב[ט] וזכמת קושים זרמהם ומע"ג דכמיב[י] בלמין ק בלמין ס"מ בגיומן מל נמגידו הבנים לפ נמיחמו אמר מביהם בפרק הבא על יבמתו (יבמות דף מב): יש לו חיים למטה. בנו נקרא על שמו: דאי ס"ד גר נמי פסול. דדרשינן על בנות על בנים שמין להם חיים בהם למה לי למהמעוי במרוייהו לכתוב בישיה על בניהם לפסול קרובים וכפיפים ליהמני ולכתוב סממת על בהת ומעיין תרמי מללה כתיב על בהמיהם: אלא מדכתב רחמנא על בנים. למפסל לעבד שמע מינה גר כשר למו ליכא קל ומומר: כתבתינהו לנבסי מלוה. למחר שמיהת לר' חנינא כמר דכתיב מזל רב שמועל כו': הכעל יצא עבד שאין לו אחוה. פי' מין יוכלי מללין קרוין מהים מה שמין כן בגר[ב] מיוה מחללין דוקא הקומעים לפרס: זוממו עבד לא יהרוגו. וכיון דהם לפ יהרוגו גם העבד לפ יהרג דם"ל עדות שמין מהה יכול להזימה[ג]:

דכתיב באשר זמם לעשות לאחיו. מיהה למקשה ליה לרבי יהודה מרמית[ד] ומוקמה[ה] וגוזב נפש[ו] דכמולהו כמיב מהין ונפלקה נמי כמיב[ז] מהין המהין ומיהו קלת מממע בפרק קמל דגיטין (דף יב.) דמין כל כך מוכה ליתן לדקה לעבד לממר דלכמ"ג סבר יכול העבד לומר לרבו בשני בלוכה לו פרעתני או הולימני למירות כי היכי דמזו לי מיני ומרמני עלמי וגוזב נפש נמי לפ מהייב בעבד מפני לרבון למבי יפלמל כמיב ובהגמנקן (מנהדרין דף פו.) מייתי המם פלוגתא דר' יהודה וכבון דהכא וכיתם ומוקמה נמי מין קנין לעבד בלא רבו:

יהא הפ ילפינן בכל דוכתא ג"ש דלה לה מאמה וכ"ת דלמי למין[ט] ומרבה עבד ומפיק מנ"ם פ"ב גם מק"ו דקממר נפיק[י] ו"ל דכי גמרינן לה לה מאמה היינו להממיר על העבד לעשומו כיפלמל לכל הפמות בממות שהאמה מיימת מבל לגרעו ממים ולפוקלו לעדות כאמה לפ נלמוד למן הדין כשר הוא לעדות דכמיב ועמדו שני האנשים והבי איש הוא ועובד כוכבים מע"ג דמים הוא מ"מ למין למיו מבל עבד שהוא חופש ומיו בממות ליהכשר[א] ורש"י פירש בפ"ק (בבא"מ, ד"ה בדפו"י וכ"ה בכת"י: ל) ואע"פ שבקונטי' פ' אין לו אחוה שפותר באחותו ובאשת אחיו דכתיב עם החמור (גליון) כ"ה בדפו"י והושמט מהצנזור: ל) ס"א מיוחו זוממין בב"ד (גליון): ם) צ"ל דתניא (רש"ש): ן) תיבת "זוממין" צריך למחוק (בא"מ, וכ"ה בדפו"י וכת"י ובבנ' שם): ס) ואע"פ שבקונטי' פ' אין לו אחוה שפותר באחותו ובאשת אחיו דכתיב עם החמור עם הדוסה ל) [אחמור (גליון) כ"ה בדפו"י והושמט מהצנזור: ם) [צ"ל אחיו] (גליון) וכ"ה בכת"י: ע) בדפו"י נוסף דגוים:

אלא תיתי מגולן ומחד מהנך. למן להקשות מלף לממזר ופנוע לכל וכרות שפכה שפפולים לקהל מיהיו פסולין לעדות מגולן ומד מהנך למה לי למלד הטוה שבהן שמין והיינו בכל המלות זה מפני לשעו וזה מפני שמין מלווה:

ועבד נפקא לן מק"ו. נרמה דלרוחמי דמילמא נקטיה לעולם דמפי מתנה לומר דלא נפיק מגופיה דקרא מ"מ מפי בק"ו: רבי

דאפחתיה מכספיה אבל פציעה דלא אפחתה מכספה לא קמיבעיא ליה קמיבעיא ליה א"ר יוסי בר חנינא א שפציעה בפניה ואפחתה מכספה: החובל בעבד בנעני של אחרים חייב וכו': מאי מעמא דרבי יהודה אמר קרא א כי יגוף איש את עבד או את אמה ונגף אנשים יחדיו איש ואחיו במי שיש לו אחוה • ורבנן אחיו הוא יצא עבד ב שאין לו אחוה • ורבנן אחיו הוא במצות אלא מעתה לר' יהודה זוממי עבד לא יהרוגו דכתיב ג ועשיתם לו באשר זמם לעשות לאחיו אמר רבא אמר רב ששת אמר קרא ד ובערת הרע מקרבך מכל מקום אלא מעתה לרבנן עבד יהא כשר למלכות אמרי ולטעמיך תיקשי לך גר לדברי הכל אלא אמר קרא ה מקרב אחיך ו ממובחר שבאחיך אלא מעתה לרבנן יהא עבד כשר לעדות דכתיב ז והנה עד שקר העד שקר ענה באחיו אמר עולא עדות לא מצית אמרת אתיא עדות בקל וחומר מאשה ומה אשה שהיא ראויה לבא בקהל ז פסולה לעדות עבד שאינו ראוי לבא בקהל אינו דין ח שפסול לעדות מה לאשה שכן אינה ראויה למילה תאמר בעבד שהוא ראוי למילה קטן יוכיח שישנו במילה ופסול לעדות מה לקטן שאינו במצות תאמר בעבד שהוא במצות אשה תוכיח שישנה במצות ופסולה לעדות וחזר הדין לא ראי זה כראי זה ולא ראי זה כראי זה הצד השוה שבהן שכן אינן בכל המצות ופסולין להעיד אף אני אביא את העבד שאינו בכל המצות ופסול להעיד מה להצד השוה שבהם שכן אינו איש תאמר בעבד שהוא איש אלא תיתי מגולן מה לגולן שכן מעשיו גרמו לו תאמר בעבד שאין מעשיו גרמו לו אלא תיתי מגולן ומחד מהנך מר בריה דרבינא אמר אמר קרא ט לא יומתו אבות על בנים לא יומתו על פי אבות שאין להם חיים בנים דאי ס"ד כדאמרינן לא יומתו אבות על בנים י בעבדות בנים לכתוב רחמנא לא יומתו אבות על בניהם מאי בנים ש"מ דלא יומתו ע"פ אבות שאין להם חיים בנים אלא מעתה ובנים לא יומתו על אבות ה"נ לא יומתו ע"פ בנים שאין להם חיים אבות אלא גר ה"נ דפסול לעדות אמרי הכי השתא גר נהי דאין לו חיים למעלה למטה יש לו חיים לאפוקי עבד דאין לו חיים לא למעלה ולא למטה דאי סלקא דעתך גר פסול לעדות לכתוב רחמנא לא יומתו אבות על בניהם לכדאמרינן לא יומתו בעדות בנים ונכתוב רחמנא ובנים לא יומתו על אבות דשמעת מינה תרי חדא לא יומתו בנים בעדות אבות ואידך לא יומתו על פי בנים שאין להם חיים אבות ועבד נפקא ליה בקל וחומר מגר ומה גר דלמעלה הוא דאין לו חיים אבל למטה יש לו חיים פסול לעדות עבד שאין לו חיים לא למעלה ולא למטה אינו דין שיהא פסול לעדות אלא מדכתב רחמנא לא יומתו אבות על בנים דמשמע לא יומתו על פי אבות שאין לו חיים בנים שמע מינה עבד שאין לו חיים לא למעלה ולא למטה הוא דפסול לעדות אבל גר ' כיון דיש לו חיים למטה כשר לעדות וכ"ת לכתוב רחמנא ובנים לא יומתו על אבותיהם למה לי דכתב רחמנא ובנים לא יומתו על אבות דמשמע לא יומתו על פי בנים שאין להם חיים אבות ? אידי דכתב לא יומתו אבות על בנים כתב נמי ובנים לא יומתו על אבות: חרש שוטה וקטן פגיעתן רעה[ס]: אימיה דרב שמואל בר אבא מהגרוניא הות נסיבא ליה לר' אבא כתבתינהו לנכסי לרב שמואל בר אבא ברה בתר דשכיבא אזל

יהא עבד כשר לעדות. מיהה הפ ילפינן בכל דוכתא ג"ש דלה לה מאמה וכ"ת דלמי למין[ט] ומרבה עבד ומפיק מנ"ם פ"ב גם מק"ו דקממר נפיק[י] ו"ל דכי גמרינן לה לה מאמה היינו להממיר על העבד לעשומו כיפלמל לכל הפמות בממות שהאמה מיימת מבל לגרעו ממים ולפוקלו לעדות כאמה לפ נלמוד למן הדין כשר הוא לעדות דכמיב ועמדו שני האנשים והבי איש הוא ועובד כוכבים מע"ג דמים הוא מ"מ למין למיו מבל עבד שהוא חופש ומיו בממות ליהכשר[א] ורש"י פירש בפ"ק (בבא"מ, ד"ה בדפו"י וכ"ה בכת"י: ל) ואע"פ שבקונטי' פ' אין לו אחוה שפותר באחותו ובאשת אחיו דכתיב עם החמור עם הדוסה ל) [אחמור (גליון) כ"ה בדפו"י והושמט מהצנזור: ם) [צ"ל אחיו] (גליון) וכ"ה בכת"י: ע) בדפו"י נוסף דגוים:

דכתיב באשר זמם לעשות לאחיו. מיהה למקשה ליה לרבי יהודה מרמית[ד] ומוקמה[ה] וגוזב נפש[ו] דכמולהו כמיב מהין ונפלקה נמי כמיב[ז] מהין המהין ומיהו קלת מממע בפרק קמל דגיטין (דף יב.) דמין כל כך מוכה ליתן לדקה לעבד לממר דלכמ"ג סבר יכול העבד לומר לרבו בשני בלוכה לו פרעתני או הולימני למירות כי היכי דמזו לי מיני ומרמני עלמי וגוזב נפש נמי לפ מהייב בעבד מפני לרבון למבי יפלמל כמיב ובהגמנקן (מנהדרין דף פו.) מייתי המם פלוגתא דר' יהודה ובכון דהכא וכיתם ומוקמה נמי מין קנין לעבד בלא רבו:

ועבד נפקא לן מק"ו. נרמה דלרוחמי דמילמא נקטיה לעולם דמפי מתנה לומר דלא נפיק מגופיה דקרא מ"מ מפי בק"ו: רבי

אלא תיתי מגולן ומחד מהנך. למן להקשות מלף לממזר ופנוע לכל וכרות שפכה שפפולים לקהל מיהיו פסולין לעדות מגולן ומד מהנך למה לי למלד הטוה שבהן שמין והיינו בכל המלות זה מפני שמין מלווה:

יצא עבד שאין לו אחוה. פי' מין יוכלי מללין קרוין מהים מה שמין כן בגר[ב] מיוה מחללין דוקא הקומעים לפרס: **זוממו** עבד לא יהרוגו. וכיון דהם לפ יהרוגו גם העבד לפ יהרג דם"ל עדות שמין מהה יכול להזימה[ג]:

יהא עבד כשר לעדות. מיהה הפ ילפינן בכל דוכתא ג"ש דלה לה מאמה וכ"ת דלמי למין[ט] ומרבה עבד ומפיק מנ"ם פ"ב גם מק"ו דקממר נפיק[י] ו"ל דכי גמרינן לה לה מאמה היינו להממיר על העבד לעשומו כיפלמל לכל הפמות בממות שהאמה מיימת מבל לגרעו ממים ולפוקלו לעדות כאמה לפ נלמוד למן הדין כשר הוא לעדות דכמיב ועמדו שני האנשים והבי איש הוא ועובד כוכבים מע"ג דמים הוא מ"מ למין למיו מבל עבד שהוא חופש ומיו בממות ליהכשר[א] ורש"י פירש בפ"ק (בבא"מ, ד"ה בדפו"י וכ"ה בכת"י: ל) ואע"פ שבקונטי' פ' אין לו אחוה שפותר באחותו ובאשת אחיו דכתיב עם החמור עם הדוסה ל) [אחמור (גליון) כ"ה בדפו"י והושמט מהצנזור: ם) [צ"ל אחיו] (גליון) וכ"ה בכת"י: ע) בדפו"י נוסף דגוים:

עין משפט נר מצוה

פד א מיי' פכ"ב מהל' אישות הלכה ז סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סימן צ סעיף טו:
פה ב מיי' פ"ב מהל' זכיה ומתנה הלכה יג סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סימן רט סעיף ח:
פו ג מיי' שם טוש"ע שם סעיף ג:
פז ד מיי' שם טוש"ע שם סעיף ד:
פח ה ו מיי' שם טוש"ע שם סעיף ה:

אזל רב שמואל בר אבא קמיה דרבי ירמיה בר אבא אוקמיה בנכסי אזל ר' אבא אמרה למילתא קמיה דרב הושעיא אזל רב הושעיא אמרה קמיה דרב יהודה א"ל הכי אמר שמואל *האשה שמכרה בנכסי מלוג בחיי בעלה ומתה הבעל מוציא מיד הלקוחות אמרוה קמיה דרבי ירמיה בר אבא אמר להו אנא מתניתא[א] ידענא דתנן [ו] הכותב [ב] נכסיו לבנו לאחר מותו הבן אינו יכול למכור מפני שהן ברשות האב והאב אינו יכול למכור מפני שהן כתובין לבן [ג] מכר האב מכורים עד שימות [ד] מכר הבן אין לו ללוקח עד שימות האב כי מיית אב מיהא אית ליה ללוקח ואע"ג דמת הבן בחיי אב דלא אתו לידי הבן כרבי שמעון בן לקיש דאמר לא שנא מת הבן בחיי האב דלא אתו לידיה דבן לא שנא מת האב בחיי הבן דאתו לידיה דבן קנה לוקח דאתמר מכר הבן בחיי האב ומת הבן בחיי האב רבי יוחנן אמר לא קנה לוקח ר"ל אמר [ה] קנה לוקח ר"י אמר לא קנה לוקח אמר לך כי קתני מתני' מכר הבן לא קנה לוקח עד שימות האב וכי מיית האב אית ליה ללוקח דלא מת הבן בחיי האב דאתו לידי הבן אבל מת הבן בחיי האב[ס] דלא אתו לידיה דבן כי מיית אב נמי לית ליה ללוקח אלמא קא סבר [ע] קנין פירות כקנין הגוף דמי וכי זבין לאו דידיה זבין ר' שמעון בן לקיש אומר קנה לוקח כי קתני מתני' מכר הבן אין ללוקח עד שימות האב כי מיית אב מיהת אית ליה ללוקח לא שנא לא מת הבן בחיי האב דאתו לידיה דבן ולא שנא מת הבן בחיי האב דלא אתו לידיה דבן קנה לוקח אלמא קסבר קנין פירות [י] לאו כקנין הגוף דמי וכי קא זבין דידיה קא זבין ואנן השתא בין ר' ירמיה בר אבא ובין רב יהודה כר' שמעון בן לקיש סבירא להו וקאמר ר' ירמיה בר אבא אי סלקא דעתך קנין פירות כקנין הגוף דמי כי מיית אב ומיית הבן בחיי האב אמאי אית ליה ללוקח כי קא זבין האי לאו דידיה קא זבין אלא לאו שמע מינה קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי אהדרוה לקמיה דרב יהודה אמר להו הכי אמר שמואל זו אינה דומה למשנתנו מאי טעמא אמר רב יוסף בשלמא אי תני איפכא הכותב נכסיו לאביו איכא למפשט מינה דקנין פירות לאו כקנין הגוף דמי אלא השתא דקתני הכותב נכסיו לבנו משום דראוי ליורשו הוא אמר ליה אביי אטו ברא ירית אבא אבא לא ירית ברא אלא לאברוחינהו לנכסי מבריה קא אתי הכא נמי לאברוחינהו לנכסי מאחוה אתי אלא מאי אינה דומה למשנתנו משום תקנת אושא [ט] דאמר רבי יוסי בר חנינא באושא התקינו האשה שמכרה בנכסי מלוג בחיי בעלה ומתה הבעל מוציא מיד הלקוחות אמר רב אידי בר אבין אף אנן נמי תנינא מעידים אנו באיש פלוני שגירש את אשתו ונתן כתובתה

רש"י

הבעל מוציא. שהבעל יורש את אשתו והוא היה לוקח ראשון[ט]: לאחר מותו. מהיום ולאחר מותו שהגוף קנוי לבן מהיום אלא שהאב אוכל הפירות עד יום מותו[י]: מכורין עד שימות. לוקח אוכל פירות עד שימות האב וכשימות האב הולך הבן ומוציא מיד הלקוחות: דלא מת הבן בחיי האב דאתו ליד הבן. למה מכר לו ראשון לשני כל זכות שתבא לידו[כ]: קנין פירות. שהיו קונין לאב לפירות: כריש לקיש סבירא לן[ל]. דפסקינן הלכתא כריש לקיש בתלת חדא הא והחולץ למעוברת ומתנה באמצע בפרק החולץ (יבמות דף לו.): אלא לאו שמע מינה [כו'] לאו כקנין הגוף דמי. הני נכסי מלוג הקנויין בחייה לבעל לפירות לאו כקנין הגוף דמי ומתנתה מתנה ואע"ג דמתה בחייו: הכותב נכסיו לאביו. לאחר מותו ומכר האב בחיי הבן ומת האב בחיי הבן ואמר לן ריש לקיש דקנה לוקח שמעינן מינה משום דקנין פירות שהבן קונין לבן לאו כקנין הגוף דמי אבל השתא דלמא היינו טעמא דקנה לוקח אע"ג דלא אתי לידי דבן משום דראוי ליורשו הוא ואע"ג דבעלמא כקנין הגוף דמי הכא גופא ודאי אקני אב לבן בחייו למוכרן כשירצה דאי משום לאחר מיתה בלאו הכי הוה ירית ליה אבל רב שמואל בר אבא לא היה ראוי לירש את אמו אלא רבי אבא בעלה היה ראוי ליורשה: אבא לא ירית ברא. ואי הוה תני נמי איפכא הוה אמרת נמי טעמא משום דראוי ליורשו הוא: אלא. על כרחך ברא דכתב נכסי לאבוה בני אית ליה והאי דכתב נכסי לאבוה לאברוחינהו מבני קאתי דכי מיית לא ירתו ליה בני אלא אבוה וכי הוה תני איפכא הוה[מ] אמרת התם דקני לוקח שלקחו מן האב הוה טעמא משום דקנין פירות שיש לו לבן לאו כקנין הגוף הוא וכי זבין אב דידיה קזבין: הכא נמי. הכותב נכסיו לבנו ודאי בני אחריני אית ליה ולאברוחינהו מאחיו מאחר בניו של אב הוא דכתב ליה ומדאמרינן קנה לוקח שמע מינה קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי: באושא התקינו. דאע"ג דבעלמא לאו כקנין הגוף דמי בעל בנכסי אשתו אלמוה רבנן לשעבדיה[נ] משום איבה והוי כלוקח ראשון: והרי

תוספות

רבי ירמיה בר אבא ורב יהודה כר"ל ס"ל. לכאורה פסקינן כר"ל בריש החולץ (יבמות דף לו:): הכי אמר שמואל זו אינו דומה למשנתנו. כדמסיק משום תקנת אושא משמע דלאי לאו תקנת אושא מודה שמואל דאין הבעל מוציא מיד הלקוחות דקנין פירות לאו כקנין הגוף דמי וא"ת והיאך מלא ידיו ורגליו דס"ל לעיל פ"ק (דף ט.) האחין שחלקו לקוחות הן וס"ל הכא דלאו כקנין הגוף דמי א"כ לא משכחת דמייתי ביכורים אלא חד בר חד עד יהושע בן נון כדקאמר בסוף השולח (גיטין דף מז. ושם[ט]) וכן קשה לרבא דפסק כר"ל בריש החולץ (יבמות דף לו. ושם) דקנין פירות לאו כקנין הגוף דמי וס"ל האחין שחלקו לקוחות הן בפרק ב' דקדושין (דף מב:) והיאך מלא ידיו ורגליו וגם אנו היאך מלאנו ידינו ורגלינו דקיי"ל כר"ל וקיי"ל דאין ברירה דבסוף ביצה (דף לח.) פסקינן כר' אושעיא דבדאורייתא אין ברירה ומפרש ר"י דכל הנהו דאית להו דאין ברירה לא יאמרו דהאחין שחלקו מחזירין זה לזה ביובל רק ר' יוחנן לחודיה להכי דייק עלה רבי[ק] יוחנן דלא מלא ידיו ורגליו אבל אנן לא ס"ל שיהא תלוי חזרת יובל בכך דהא רבי יוחנן[ר] גופיה מודה דבימי יהושע היו מביאין ביכורים אפילו אמרינן דלאו כקנין הגוף דמי כדאמרינן[ש] אלא חד בר חד עד יהושע בן נון ושלוקת יהושע נמי אמר בפ' יש נוחלין (ב"ב דף קיט:) דירושה היא להם מאבותיהם ואפ"ה לא חזרה אותה חלוקה ביובל דסברא הוא כיון שחלקו על פי נביא ואורים ותומים[ת] ובגזירת הכתוב ולפיכך הביאו ביכורים והשתא בהא סברא פליגי ר' יוחנן ושאר אמוראי דרבי יוחנן סבר דמההיא לא ילפינן דגזירת הכתוב היתה ושאר אמוראי סברי דמהתם ילפינן בכל חלוקת ירושה דאין מחזירין ביובל אף על גב דלקוחות הן:

באושא התקינו האשה שמכרה. וא"ת לר' יוחנן למה הוצרך[א] לתקן כיון דכקנין הגוף דמי וי"ל דאצטריך להיכא דכתב לה דין ודברים אין לי בנכסיך ובפירותיהן ובפירי פירותיהן עד סוף העולם דאין זה אוכל פירות כדאמר בהכותב (כתובות דף פג.) ומיהו אם לא כתב אלא דין ודברים אין לי בנכסיך ובפירותיהן לא סגי בהכי דאכתי בפירות עצמן ילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות[ב]:

כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה של זו שאם נתארמלה או נתגרשה ואם מתה ירשנה בעלה ופליגי אמוראי בגמרא דאיכא מ"ד שמין באשה כמה אדם רוצה ליתן על זכות ספיקה של אשה והמותר ישלמו העדים ואיכא למ"ד שמין בבעל כמה היה אדם נותן על זכות ספיקו של בעל ומ"מ לכולהו יש לדקדק אמאי[ג] בטובת הנאה דאם מתה ירשנה בעלה דשמא היא תמכור ולא ירשנה וי"ל דהשתא מנה ומאתים קאמר דפשיטא בהנהו דלאפי' מכרה אין הלקוחות גובין מנה או מאתים מבעל מאחר שמתה בחיי בעלה אבל הך דהכא אין לדמות למנה ומאתים קאי ליש

מסורת הש"ס עם הוספות

א) יבמות לו: כ"ב קלו, ב) עיין תוס' ב"ב קנט. סוד"ה ולימרה, ג) [שבת קלט: וש"נ], ד) כתובות נ. עס: ב"מ לה. לו: ב"ב נ. קלט:, ה) ב"ב קלו, ו) לעיל ח., ט) עיין לקמן צ., י) [ד"ה אי], כ) ב"ב קכב., ל) [ועיין תוספות יבמות לו: ד"ה קנין, ותוס' כתובות נ. ד"ה הבעל].

הגהות וציונים

והרי היא תחתיו. דלמי ולמי נתגרשה ע"י עדים למחרים כי מעמכמי הך עדים זוממין הוו מעלמין לה כל כמומה דהם נמו לאפסודי כולה מינה דקמרמי נמן לה אבל הממה שמת מינה עמידה ליטול כמומה לעולם שמת ממות ויירשנה בעלה ומעמן שלא היו מפקידין אותה כלום לפיכך אין אומרים ישלמו כל כתובתה אלא טובת הנאת כתובתה איזהו טובת הנאת כתובתה אומדין כמה אדם רוצה ליתן בכתובה של זו שאם נתארמלה או נתגרשה ואם מתה יירשנה בעלה ואי סלקא דעתך ליתא לתקנת אושא אמאי יירשנה בעלה תזבן כתובתה לגמרי אמר אביי אם אמרו בנכסי מלוג יאמרו בנכסי צאן ברזל אמר אביי טובת הנאה • הואיל ואתא לידן נימא בה מילתא טובת הנאה לאשה הויא דאי ס"ד לבעל הויא לימרו לה עדים מאי אפסדינך אי הות מזבנת לה למובת[ה] הנאה בעל הוה שקיל מינך אמר רב שלמן משום דאיכא רווח ביתא אמר רבא הלכתא טובת הנאה לאשה ואין הבעל אוכל פירות מאי טעמא • פירא תקינו ליה רבנן פירא דפירא לא תקינו ליה רבנן כי אתא רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע מבי רב אמרי תנינא לתקנת אושא העבד והאשה פגיעתן רעה החובל בהן חייב והם שחבלו באחרים פטורין • ואי ס"ד ליתא לתקנת אושא תזבן נכסי מלוג ותתן ליה ולטעמיך נהי נמי דאיתיה לתקנת אושא ולא מצי מזבנה לגמרי תזבן לנכסי מלוג בטובת הנאה ותתן ליה אלא דלית לה ה"נ דלית לה ותזבן בתובתה בטובת הנאה ותתן ליה הא מני רבי מאיר היא דאמר • אסור לו לאדם ששהא את אשתו אפילו שעה אחת בלא כתובה וטעמא מאי כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה הכא לא מגרש לה דאי מגרש לה אתו הנך דזבני גבו לה לכתובתה מיניה אלא טובת הנאה מילי נינהו ומילי לא משתעבדי אלמה לא מילי דמזדבני בדיני נינהו אלא משום דשמואל • דאמר שמואל המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול ואפי יורש מוחל אמרי זבוני זבין • ותתן ליה ואי מחלה ליה לגבי בעל תמחלה אמרי כל לגבי בעל ודאי מחלה ליה ואפסדינה להההוא זבינא בידים לא אפסדינהו • וכי תימא זבינא • ניהלית להההוא דחבלה ביה בטובת הנאה דאי

סמ א מיי׳ פכ״ט מהל׳ מכ״ע עמוד הלכה ט סמג עשין קי טוש״ע חו״מ סימן נה: ע ב טוש״ע שם סימן פה סעיף ז:

עא ג מיי׳ פ״י מהלכות מלוה ולוה י ופ״ל מהלכות מוכר ומוסיף הלכה יח סמג עשין מה ולאין ע טוש״ע חו״מ סימן סו סעיף ג ומיימון קה סעיף ג ופ״ט מ״ת סימן מכ סעיף ו:

עב ד מיי׳ פ״ו מהלכות מכירה יב ופ״ל מהלכות מכירה יב ופ״ל סמג עשין פב טוש״ע ח״מ סימן סו סעיף כג:

ונמצאו זוממין. ממרו להם המזימים היאך אתם מעידים עדות זה ואתם יודעים שאין עמנו אומו היום במקום פלוני [מכות ב]. טובת הנאת כתובתה. דבר מועט שנתנו לה במקום נישוב שקורין גרי״ד מפיק לון ולפי שהלוקח מנכל מעותיו בשביל שעת הדחק ואי אפשר שיהא מפסד לו כלום [כתובות פה:]. אומדין כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה של זו. משפח שלח מהלכתה או מאבדתה יעלנה לוקח ואם מכרה יחזיר מעותיו שנתן [מכות ג]. מילי ניהלה. דברים ולא ממן ממש [רשב״ם ב״ב עז]. המוכר שטר חוב לחבירו. שמילא לו ליה למלוה ממון ומכר לו שמלוה את השטר ליד לוקח ומכרו לו ומכר לו קני לן [לייטר] וכל שמלוה לי נמי כדפסקינן מתם [ב״ב עז.] בלבמה מוחלים נקנה ממחילה נפקיה המוכר שם השטרים [רשב״ם שם קמן:]. וחזר ומחלו. שמוכר שטות מלוה ממלו לוה. מחלו. הוא שלא מלוה [ב״מ ב.]. דממר ליה לוה לוקמה לאו משל לדברים לילך אם מחלת לי [כתובות פה:]. למלה מכר לו רשמון לפני אלה כל זמות שהמת לילו ולא עדיף מלי לוקח ממלוה למלי ממחילה ומיבו משתיו יחזיר לו מוכר לוקמה דשם מלוה מיה דיימינן דיעל דעמיי חה דשפיר משמיו כשוכף שטרחיה של שניהו [קדושין פו.] לשייר מהשות שיעלה דשפיר דפרש לרב אשי ואפי׳ מיימי כי כשורה [רשב״ם ב״ב שם]. ואפי׳ יורש. של מלוה: מוחל. שלוה לו ממחיל לפוקח כי כלום אלא ממחל מכוכר והרי מחלו [ב] ממקום שהלוה לו שיעלו לוקח שלוה ממנו ולכך נקט זוממין על דבר שיש בו ריבוי מעלומין אלמא:

פירא דפירא לא תקינו ליה רבנן. היינו ממילי דמחו מעלמא כגון מומת הנאה דכמוכה וכגון גונב ולד בהמת מלוג דמשלם כפל לבעלה דכתיבי בריש הגוזל [כתובות פה.] מפסד לה נכסים (כתובות דף עט:) משום דלא מקינו ליה רבנן פירא לפירא דאכל פירא דפירא לא מקינו ליה רבנן דלית ליה עדים שיכול לחזור ולגבות מן הגזלן ולפי שהלוקח מנכל מעותיו בשביל שעת הדחק ואי אפשר שיהא מפסד לו כלום [כתובות פה.]. אמור לו לאדם שישהא את אשתו. שלבדה שטר כתובתה ואפי׳ אין לה ללו מפקדון שהכי דגמלי מנכסי ב״ד מיהת לה שמלוה לאשה שלא תהא קלה בעיניו להוציאה [כתובות נד.]. אומדין כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה של זו. משפח שלח מהלכתה או מאבדתה יעלנה לוקח ואם מכרה יחזיר מעותיו שנתן [מכות ג]. מילי ניהלה. דברים ולא ממן ממש [רשב״ם ב״ב עז]. המוכר שטר חוב לחבירו. שמילא לו ליה למלוה ממון ומכר לו שמלוה את השטר ליד לוקח ומכרו לו ומכר לו קני לן [לייטר] וכל שמלוה לי נמי כדפסקינן מתם [ב״ב עז.] בלבמה מוחלים נקנה ממחילה נפקיה המוכר שם השטרים [רשב״ם שם קמן:]. וחזר ומחלו. שמוכר שטות מלוה ממלו לוה. מחלו. הוא שלא מלוה [ב״מ ב.]. דממר ליה לוה לוקמה לאו משל לדברים לילך אם מחלת לי [כתובות פה:]. למלה מכר לו רשמון לפני אלה כל זמות שהמת לילו ולא עדיף מלי לוקח ממלוה למלי ממחילה ומיבו משתיו יחזיר לו מוכר לוקמה דשם מלוה מיה דיימינן דיעל דעמיי חה דשפיר משמיו כשוכף שטרחיה של שניהו [קדושין פו.] לשייר מהשות שיעלה דשפיר דפרש לרב אשי ואפי׳ מיימי כי כשורה [רשב״ם ב״ב שם]. ואפי׳ יורש. של מלוה: מוחל. שלוה לו ממחיל לפוקח כי כלום אלא ממחל מכוכר והרי מחלו [ב] ממקום שהלוה לו שיעלו לוקח שלוה ממנו ולכך נקט זוממין על דבר שיש בו ריבוי מעלומין אלמא:

א) [מכות דף ג.].
ב) [כמובות דף עט:].
ג) [עי׳ מוספות ב״ב קלט: ד״ה התם].
ד) [כמובות נז.]. ה) ג״מ כ. כמובות פה: פו. קדושין מח. ב״ב קמז:.
ו) יבמות סו:, ז) כתובות פג., ח) נז:, ט) נז.
י) רשם, כ) לקמן ק:.
ל) עיין תוס׳ ב״ב קמז: ד״ה המוכר, מ) עי׳ תוס׳ בכורות מט. ד״ה ה״מ.

גמ׳ הואיל ואתא לידן. עמח דף פפ ע״ב ום״ל: תוס׳ ד״ה כל׳ זכר דמשמע ב׳ אינו מוש״כ בכתובה. עיין לעיל דף ע ע״ב מוספות ד״ה אמנלמין:

מ] בכת״י הגירסא בטובת הנאה: נ] בכת״י הגירסא זבתי תזבין: ג] בכת״י הגירסא לא מפסדינן: ד] בכת״י תזבניה. ובא״ב תזבניה: ה] צ״ל הדסים (ב״ש ובא״מ, וכ״ה בכת״י): ו] בדפו״י ולד ולד׳: ז] ״גופיה״ נראה כמיותר (ב״ש): ח] צ״ל תוכ׳ (רש״ש): ט] נדצ״ל לר׳ יהודה: י] נדצ״ל לא משלמת (מצור דבש, ובכת״י לא משלמא): כ] צ״ל לחו (ב״ש):

היכא דאמר מחילה לגבי בעל לא קא מפסיד דהשתא נמי לא מידי קא יהבה ליה סוף סוף כל לגבי בעל ודאי מחלה ואטרוחי בי דינא בכדי לא מטרחינן אלא הא דתניא [ב] וכן היא שחבלה בבעלה לא הפסידה בתובתה אמאי תזבנינה ניהליה לכתובתה לבעלה בטובת הנאה בהא חבלה דאי מחלה לגבי בעל ליכא פסידא הא ודאי ר"מ היא [ג] דאמר [ד] אסור לאדם שישהא את אשתו אפילו שעה אחת בלא כתובה וטעמא מאי כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה הכא מגרש לה וגבי ליה בחבליה [ה] מינה אי הכי השתא נמי [א] מגרש לה וגבי ליה בחבליה מינה [ו] כגון דנפיש כתובתה דמשום ההוא פורתא לא מפסיד טובא ואי דנפישא כתובתה מכתובה דאורייתא נוקמא אכתובה דאורייתא ואידך [ז] תזבנה ניהליה בחבליה כגון דלא נפישא כתובתה מכתובה דאורייתא דהוי חבליה ארבעה זוזי דמשום ארבעה זוזי לא מפסיד עשרים וחמשה אלא הא דתניא [ח] כשם שלא תמכור והיא תחתיו כך לא תפסיד והיא תחתיו והא זימנין משכח לה דמפסדא והיכי דמי כגון דנפישא כתובתה מכתובה דאורייתא אמר רבא סיפא אתאן לכתובת בנין דכרין והכי קתני כשם שהמוכרת כתובתה לאחרים [ט] לא הפסידה כתובת בנין דכרין מאי מעמא זוזי הוא דאנסוה [י] כך מוכרת כתובתה לבעלה לא הפסידה כתובת בנין דכרין מ"ט זוזי הוא דאנסוה לימא תקנת אושא תנאי היא דתני חדא עבדי מלוג יוצאין בשן ועין לאשה אבל לא לאיש ותניא אידך [יא] לא לאיש ולא לאשה סברוה דכולי עלמא קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי מאי לאו בהא קא מיפלגי דמאן דאמר לאשה לית ליה תקנת אושא ומ"ד לא לאיש ולא לאשה איכא ליה תקנת אושא לא דכולי עלמא איכא להו תקנת אושא אלא כאן קודם תקנה כאן לאחר תקנה ואי בעית אימא אידי ואידי לאחר תקנה ואיכא להו תקנת אושא אלא למאן דאמר לאשה ולא לאיש מאי מעמא כדרבא דאמר רבא

הקדש

היכא שחבלה בעצלה קסבר למחזן למחר והטעל יכמוך בלטון שטר בשמו כדי שיגבה מכלמו ומיקן ר"י דכיון שעתן שטר המכושה בשם המקח הרי הוא כמילו מקחה לשמו בלא כתובה לפ"פ שעתן קלה בעיניו להולילה ול"ת כיון דכל גבי בעלה ולפי מחלה מפי קלמר לעיל לומדין כמה לדם רוצה ליתן בכתובה על זו כו' שום מדם לא יקנה לומה כיון דודאי מחלה ויכולין עדיס לומר מפי מקפדינן דקלמר לעיל מס [ב] טובת הנאה בעצל ול"ל דיכולה לעשות קיום בשטרות או בעדים או בגדל או בשטרה שלא בפניו ואפילו לאחר זמן לא כיון מס יש לה מעלה ומס אין לה אין משועבדת לניקח לעשות לו קיומים ל"ע:

ואפי' מחלה לגבי בעל לא מיפסד קמפסיד. ול"ת והא ולפי מיפסד קמפסיד דכי לא ממכור יגבה מעלמו מס ממחלמן או ממגרש וכשממכור וממחול לבעלה יפסיד הכל ול"ל כיון שעכשיו לא היתה נותנת לו כלום אפילו לא מחלה ממה שמחלה אינו אלא כך הפסד כיון שלא יהיה לו כלום עכשיו ולאחר זמן גמי שמת מתות וילקחו בעלה:

בדנפישא כתובתה מחבלה. ול"ת מעיקרא גמי לפי' מפיסד כתובה מחבלה דקלמר מזבן כתובה בעובת הנאה ומיפיד ליה מחבלה ול"ל דמקלת מחבלה קלמר ומס מחלמן או מגרש יגבה הטמר ממקום אחר:

כגון דלא נפישא בתובתה מכתובה דאורייתא. ול"ת והטמר היכי ממוקמל כר"מ והלא פוחת לה ממנה או ממחזים ובעילתו בעילת זנות לרבי מאיר (כתובות דף מ:) ול"ל (כגון [ו]) דהיל גולמת להפסיד לעלמה:

לא מפיסד עשרים וחמשה זוזי. ל"ג זוזי דלמאי דגרס זוזי ל"ל לפי' בכתובת בתולה וכ"ה זוזי לוקיים הס מחזים זה מדינה ולימא דבריס מרובה וממקה (לעיל ד' ע:) [ג] הוכחו דמחזים של בתולה הס מחזים זוזי לורי (והכא ל"ג זוזי [ד]) ולא מפסיד כ"ה היינו כ"ה סלעים של מלוגה ואף על גב דכתובתה דרבנן אין להקפיד על הא לנקט כתובה דאורייתא:

כשם שלא תמכור והיא תהתיו. פרש"י כשם שאין יכולה למכור כתובתה בעודה בתוכו כך לא מפסיד מכתובתה כלום בשביל שום מלוה ונוק שמוק בעודה בתוכו ואין נרמה לר"י דהם לעיל אמר וכבל דוכתי [ה] מוכין לכתובתה בעודה בתוכו אבל משהוצאת ונרמה לר"י כשם שלא תמכור בשביל שמלוה בתוכו כך לא תפסיד בשביל שום מלוה ולפי מחלה כך לא מפסיד והיל מחזיו לומר לא תמכור כתובתה בעודה בתוכו אבל לגבי בעלה מלוה ולפי מחלה כך לא מפסיד והיל מחזיו לומר לא תמכור כתובתה בשביל שמלוה בתוכו ולא לנקט מכירה גבי מחזים והפסד גבי בעלה משום לגבי מחזים אין יכולה להפסיד כשמוכרת להן בעודה בתוכו אבל כתובה אבל לגבי בעל שמכירה לבעלה בעודה בתוכו יגרעינה מיד וירוים הכל והיל מפסיד: **אמר** רבא סיפא אתאן לכתובת בנין דכרין. מימה ללא מייתי הך ברייתא בפרק אלו נערה שנתפתתה (כתובות דף נג.) לגבי רבא מוכרת כתובתה לבעלה כמוכרת למחזים דמי או לא מיבעי ליה להס גמי קלמר בתר בעבי הדר פשטה דכמוכרת למחזים דמי ומשמ ממון בריימא זו פשטה ולפי שלין כ"כ פשוטה לו הכיתה שם: **כך** מוכרת בכתובתה לבעלה לא הפסידה כתובת בנין דיכרין. תע"ג למיגה יכולה למחול כתובתה לבעלה לרבי מאיר מ"מ יכולה היל למכור ותע"ג למחול להשהותה לרבי מאיר ללא כתובה וכן ק"ל מ"מ השמיעה בברייתא את הדין למס מרע כן שמכרתה לבעלה לא הפסידה כתובת בנין דכרין ר"ל כמכרה המוסקת לחיי:

מאי מעמא כדרבא כו'. השתא משמע דשמוכר דבן ועין מפקיע מידי שעבוד כמו שטר שמכור ומיהה לביבמות פרק אלמנה (דף קו: ושם) פליגי בשמכנסת שום לבעלה היל לחי נוחלת והוא לומר דשיט רב נחמן רב יהודה אמר הדין עמה משום שהם בית מלים רבי חיי אומר הדין עמו וקלמר הניל כווחיה דרבי חיי אדרבי יוחנן בשן ועין לחים אבל לא לפסה ומה לחים היל לר' חיי מהם אפי' רב יהודה מודה כיון דממוכרת [ז] גופיינא חיי שמכור מפקיע מידי שעבוד כדלמר השתא גבי אלמנה דמוכרת ממיהא דמודה רב יהודה דקנייה מיתנה דכיון דממכרת גופיינא חיי הקדם מפקיע שעבוד ומשה לומו שהניל כווחיה דר' חיי היה (ו) בעלה בריה דבעל שלא היה מוסבה ממוכרת [ז] גופיינא כיון דלין יכול לסלקה ממילתה מחריתי:

הקדם

עין משפט נר מצוה

עג א ב מיי' פ"ד מהלכות מוכר ומזיק הלכה יט סמג עשין ע טושו"ע ח"מ סימן תכד סעיף י:

עד ג ד מיי' פ"ו מהלכות מלוה ולוה הלכה יט סמג עשין מה טושו"ע ח"מ סימן קה סעיף ד:

עה ה מיי' פ"ה מהל' עבדים הלכה מו סמג עשין מ טושו"ע ח"מ סימן רמו סעיף נמ:

ליקוטי רש"י

אסור לו לאדם שישהא את אשתו. שלמדנו שכר כתובתה ולפי' אין לה אלא מזונות בלבד ואין לה כתובה דגמרי מכתובת בתולה דלא מיכחש לה כתובה כי מכתב לעתה לתמרה כי מגעגע ליה למר פרעתך הלכך מגילת זנות היא (כתובות נג.). כתובות בנין דכרין. דיהבו ליכי מינאי מינן יכמון כסף כתובתיכי יכר על מולקחן דעם מחוטן. בני אדם מתנה אם ממוני בתי ולפיכך יטלו בניך כתובתיכי ופקפק מיבה שמא מכושה היא או שמא יהו בני אדם מחתרת מרובים וכניך מועטים ושוב לא יטלו כתובת אמן וכמרובים כתובת אמן ולפי' בכתובות שוות (כתובות נב:). קנין פירות לאו בקנין הגוף. פלוגתא דאמוראי בקנין הגוף (נדרים נב: ושבועות ב"ב נ:). קנה גופו (נדרים נב:). מחנית ה:).

מסורת הש"ס עם הוספות

ב) [תוספתא פרק ט' ס"ח], 3) [כתובות נז:], ג) [תוספתא פרק ט'], ד) נג., ה) [ל"ה ושל], ו) כתובות פה ע"ב ב"מ יט ע"ב.

הגהות הב"ח

(ב) תוס' ד"ה מאי מעמא וכו' כיוהיה לר' אמי היה סבור כנאנאי בריה דר' יוסף מייה להיפך שלח:

גליון הש"ם

גמ' דאמר אפור לאדם שישהא. עיין כתוטת דף לט ע"ב תוד"ה מעמא:

הגהות וציונים

ב) צ"ל לחבליה, וכן בסמוך (ב"ש, וכ"ה בכת"י): 3) ויבוות "אי הכי השתא נמי מגרש לה וגבי ליה בחבלה מינה" ליתא בכמה כת"י, ועי' רש"י: ג) נדצ"ל באם טובת הנאה (באה"מ): ד) "כגון" ליתא בדפו"י ובכת"י, והבאה"מ מגיה ו"ל (והיא ד"ת ויש לחלק) כיון דהיא: ה) נ"א והל"ג (גליון) ובבאה"מ הגיה והבא ל"ג זוזי אלא מפסיד: ו) נדצ"ל דמחוסרי (באה"מ): ז) נדצ"ל שלא היה חושבם מחוסרי (באה"מ):

א) הקדש חמץ ב) ושחרור מפקיעין מידי שיעבוד לימא דרבא תנאי היא לא דכולי עלמא אית להו דרבא והכא אלמוה רבנן לשיעבודא דבעל ואיבעית אימא דכולי עלמא לית להו להני תנאי תקנת אושא והכא בקנין פירות כקנין הגוף דמי קמיפלגי ובפלוגתא דהני תנאי דתניא המוכר עבדו לאחר ופסק עמו על מנת שישמשנו שלשים יום ר"מ אומר ראשון ישנו בדין יום או יומים מפני שהוא תחתיו קסבר קנין פירות כקנין הגוף דמי רבי יהודה אומר שני ישנו בדין יום או יומים מפני שהוא כספו קסבר קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי רבי יוסי אומר שניהם ישנן בדין יום או יומים זה מפני שהוא תחתיו וזה מפני שהוא כספו מספקא ליה קנין פירות אי כקנין הגוף דמי אי לאו כקנין הגוף דמי וספק נפשות להקל רבי אליעזר אומר ג) שניהם אינן בדין יום או יומים זה לפי שאינו תחתיו וזה לפי שאינו כספו אמר רבא מ"ט דרבי אליעזר אמר קרא א) כי כספו הוא כספו המיוחד לו כמאן אזלא הא דאמר אמימר ד) איש ואשה שמכרו בנכסי מלוג לא עשו ולא כלום כמאן כרבי אליעזר מאן תנא להא דת"ר ה) מי שחציו עבד וחציו בן חורין וכן עבד של שני שותפין אין יוצאין בראשי אברים שאינן חוזרין אמר ליה רב מרדכי לרב אשי הכי אמרי משמיה דרבא ר' אליעזר היא מי לא אמר ר' אליעזר כספו המיוחד לו הכא נמי ו) עבדו המיוחד לו:

מתני' ז) התוקע לחבירו נותן לו סלע רבי יהודה אומר משום ר' יוסי הגלילי מנה ח) סטרו נותן לו מאתים זוז לאחר ידו נותן לו ארבע מאות זוז צרם באזנו תלש בשערו ט) רקק והגיע בו רוקו העביר טליתו ממנו פרע ראש האשה בשוק נותן לו ארבע מאות זוז

רש"י

הקדש. עשה שורו אפותיקי לבעל חובו וחזר לוה זה והקדישו קדושת הגוף למזבח הפקיע שיעבודיה דמלוה ומותר למזבח ואין בו משום גזל (א) שכשם הקדש מפקיעו הואיל ולא היה קנוי לו ממש אלא עומד לגבות הימנו ודוקא קדושת הגוף אבל קדושת דמים לא אלימי לאפקועי שיעבוד מלוה דתנן מוסיף מלוה עוד דינר ופודה את הנכסים האלו על מנת לשלם לאשה את כתובתה כו' במסכת ערכין (דף כג:) ותכריכי המת כקדושת הגוף דמי ומפקעי ונאסרין בהנאה: חמץ. נכרי שהלוה את ישראל על חמצו ולא הרהינו אצלו למשכון גוביינא שהיה עומד החמץ בביתו של ישראל ואין לנכרי עליו אלא שיעבוד כשבא עת מועדו מפקיע איסור החמץ את שיעבוד הנכרי וחייב ישראל לבערו והא דתנן בפסחים (דף ל:) נכרי שהלוה לישראל על חמצו מותר בהנאה לאחר הפסח מוקי לה רבא התם בשהרהינו אצלו שנתנו במשכון ביד נכרי דלא משכון גוביינא ולאו שיעבוד אלא קנייה ממש: שחרור. עשה עבדו אפותיקי ושחררו הלוה משוחרר וגובה זה חובו ממקום אחר: לית להו תקנתא דאושא. ושיעבודיה דבעל כשאר קנין פירות דעלמא הוא ובקנין פירות דעלמא פליגי: המוכר עבדו. עבד כנעני לאחר: ופסק. המוכר עם הלוקח ע"מ שישמשנו עוד שלשים יום: ראשון ישנו בדין יום או יומים. אם הכהו בתוך שלשים יום הללו ולא מת תחת ידו אלא עמד יום או יומים הי אינו נהרג דכתיב (שמות כא) אך אם יום או יומים וגו' אבל שני אם הכהו בתוך שלשים יום הללו שהיה בבית ראשון אינו בדין יום או יומים ונהרג עליו אפי' מת מחולי זה לסוף שלש שנים דקנין פירות שהוא קנין לראשון כקנין הגוף דמי ולאו דשני הוא: איש ואשה. אפי' מכרו שניהם כאחד: לא עשו ולא כלום. שאינו לא לזה ולא לזה ואם מת אחד מהם זה הנשאר מוציא מידי הלקוחות ולא דמו לשותפין דעלמא דהתם יש לזה חלק בכולו ליטול חצי וכן לזה אבל הכא כולן קונין לה לגוף וכולן קונין לו לפירות וליכא מיוחד לא לזה ולא לזה: ראשי אברים. כ"ד הן שהעבד יוצא בהן לחירות בפ"ק דקדושין (דף כה.): **מתני'** התוקע לחבירו. הכהו על אזנו לשון מורי ל"א תוקע ממש: נותן לו סלע. משום בושת: סטרו. על הלחי כמו הסוטר לועו של ישראל בסנהדרין (דף מח:): צרם. משך ובבכורות (דף לז.) שמעתי לשון פוגס:

תוספות

הקדש חמץ ושחרור מפקיעין מידי שיעבוד. אם עשה שורו אפותיקי והקדישו למזבח ולאו דוקא הקדש דה"ה כל איסורין שהן ראויים לפקוע כגון אילטלא דמילתא דפרסוה אמיתנא דיבמות (ד' סו: ושם) וכגון קונמות דפרק אע"פ (כתובות ד' נט: ושם) דכיון שיש לאיסור כח לחול שעה אחת דרבא לטעמיה דאמר בפרק כל שעה (פסחים ד' ל:) ב"ח מכאן ולהבא הוא גובה ושפיר מקדיש [הלוה] ומו לא פקע בטריפת ב"ח אבל קדושת דמים כי היכי דפקעה על ידי פדיון פקע נמי בטריפת ב"ח כדאשכחן בשדה [מקנה] כשהקדישה לוקח חוזרת לבעלים ביובל שאין כח להקדש בקדושת דמים יותר מן המקדיש וכי פקע כח מקדיש פקע כח הקדש והיינו טעמא דחמץ והיינו טעמא דשחרור וריב"א מביא ראיה מירושלמי דקאמר לא מצינו עבד משתחרר וחוזר ומשתעבד ובשעת איסור חמץ ושחרור היה החמץ והעבד ברשות בעלים ותו לא פקע ובכלל הקדש הוי קונמות ודבר המקלה למת וכן עשה ביתו אפותיקי והשתחוה לו בכלל הקדש הוא והא דלא חשיב רבא מכר שמפקיע מידי שיעבוד בעשה שורו אפותיקי ומכרו כדאמר לעיל בפ"ק (דף יא:) משום דלא הוי כטעמא דאחריני דמן הדין לא מפקע אלא תקנתא דרבנן הוא משום פסידא דלקוחות דלית ליה קלא דהא עשה עבדו אפותיקי דאית ליה קלא אם מכרו ב"ח גובה ממנו אי נמי לא חשיב רבא אלא הני תלת דשנויים במתני' או בברייתא דהקדש איתמר אברייתא דקונמות באף על פי ושיחרור אמתניתין דהשולח דשורת הדין אין העבד חייב כלום לרבו וחמץ אמתני' דכל שעה דנכרי שהלוה את ישראל על חמצו אחר הפסח מותר בהנאה דמהאי טעמא מוקמינן לה בשהרהינו אצלו הלכך לא חש למנות לא איסור מת ולא איסור ע"ז ולא איסור (ג) קונמות ומכר:

אלמוה רבנן לשיעבודיה דבעל הכא הוי פלוגתא בהכי ובפרק אע"פ (כתובות דף נט: ושם) אמר דאין קונמות מפקיעין מידי שיעבוד דבעל דאלמוה וכן בריש המדיר (שם דף ע.) אלמוה רבנן לשיעבודה דאשה ואין יכול להדירה דפריך וכיון דמשועבד לה היכי מצי מדיר לה והתנן קונם שאני עושה לפיך כו' וביבמות פרק אלמנה (דף סו:) גבי אילטלא דמילתא לא אלמוה רבנן לשיעבודה דאשה אלא אמרינן דנאסר כי פרסוה אמיתנא וי"ל דיש מקומות שצריך לאלם כח הבעל וכח האשה יותר ממקום אחר:

רבי מאיר אומר ראשון ישנו בדין יום או יומים קסבר קנין פירות כקנין הגוף דמי. ואע"ג דגבי שן ועין אין יוצא לא לאיש ולא לאשה משום דאין לו כח לשחרר קנין הגוף של אשה אבל בדין יום או יומים שהוא תחתיו ויש לו כח לרדותו לעשות מלאכתו סברא הוא שיהא בדין יום או יומים מאחר דקנין פירות כקנין הגוף דמי והכ"ר יצחק בר' ברוך מפרש דלר"מ נמי יוצא בשן ועין לאיש ולעיל גרסי' ואיבעית אימא דכ"ע לית להו תקנתא דאושא ובפלוגתא דהני תנאי כו' והיינו דקתני לא לאיש ולא לאשה כר' יהודה והיינו דקתני לא לאיש ולא לאשה כר"א דאמר שניהם אינן בדין יום או יומים דדריש כספו המיוחד לו וה"נ עבד המיוחד לו ועבד מלוג אין מיוחד לשניהם שלזה יש פירות ולזה יש גוף ואין זה קרוי בעלים ואפילו שניהם יחד אינם יכולין לשחררו וכמו כן אין יכולין למוכרו ומשום ה"ק דלית להו תקנה דאושא דאפי' מכרו שניהם יחד אין מכירה כלל ואם מכרה האשה ונתגרשה אע"פ שהכל לאשה אין ללוקח כלום בה שהרי כשמכרה הוי כאדם המוכר דבר שאין שלו הלכך לא שייך אליבא דר"א כלל תקנה דאושא דלר"א לא צריכא לתקנה דאושא דלא שייך תקנת אושא אלא היכא שאם מכרה ונתגרשה הוה ללוקח ואם מתה הבעל מוציא דשינהו קודם ללוקחים כדאיתא בית נוחלין (ב"ב דף קלט: ושם):

כמאן אזלא הא דאמר אמימר כו'. נראה דמכירה יליף משחרור דשחרור הוא כעין מכירה דאי מדין יום או יומים יליף אמאי אצטריך בסמוך גבי שחרור עבדו המיוחד לו:

איש ואשה שמכרו בנכסי מלוג. פירש בקונטרס דלא דמי לשותפות דעלמא דהתם יש לזה חלק בכולו ליטול חצי וכן לזה אבל הכא כולן קונין לה לגוף וכולן קונין לו לפירות וליכא מיוחד לו ולא לה ובענין זה י"ל עבד של שני שותפין דבסמוך שלזה הגוף ולזה הפירות וכן חציו עבד וחציו בן חורין נמי כגון שנתן לו כל דמיו ואין מעוכב אלא גט שחרור להיות מותר בבת חורין:

תורה אור השלם

א) אַךְ אִם יוֹם אוֹ יוֹמַיִם יַעֲמֹד לֹא יֻקַּם כִּי כַסְפּוֹ הוּא: [שמות כא, כא]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה הקדש וכו' משום גזל שכשם הקדש מפקיעו:

ליקוטי רש"י

הגהות וציונים

זה הכלל הכל לפי כבודו אמר ר' עקיבא אפי' עניים שבישראל רואין אותם כאילו הם בני חורין שירדו מנכסיהם שהם בני אברהם יצחק ויעקב ומעשה באחד שפרע ראש האשה בשוק באת לפני רבי עקיבא וחייבו ליתן לה ארבע מאות זוז אמר לו רבי תן לי זמן ונתן לו זמן שמרה עומדת על פתח חצרה ושבר את הכד בפניה ובו כאיסר שמן גילתה את ראשה והיתה מטפחת ומנחת ידה על ראשה העמיד עליה עדים ובא לפני רבי עקיבא א"ל (א) לזו אני נותן ד' מאות זוז א"ל לא אמרת כלום החובל בעצמו אף על פי שאינו רשאי פטור אחרים שחבלו בו חייבים והקוצץ נטיעותיו אף על פי שאינו רשאי פטור אחרים חייבין:

גמ' איבעיא להו מנה צורי תנן או מנה מדינה תנן תא שמע דההוא גברא דתקע ליה לחבריה אתא לקמיה דר' יהודה נשיאה אמר ליה הא אנא הא ר' יוסי הגלילי הב ליה מנה צורי ש"מ מנה צורי תנן ש"מ מאי הא אנא הא רבי יוסי הגלילי אילימא ה"ק ליה הא אנא דחזיתך והא ר' יוסי הגלילי דאמר מנה צורי זיל הב ליה מנה צורי למימרא דעד נעשה דיין והתניא סנהדרין שראו אחד שהרג את הנפש מקצתן נעשו עדים ומקצתן נעשו דיינין דברי רבי טרפון ר' עקיבא אומר כולם עדים הם ואין עד נעשה דיין עד כאן לא קאמר ר' טרפון אלא דמקצתן נעשו עדים ומקצתן נעשו דיינין אבל עד נעשה דיין לא קאמר כי תניא ההיא כגון שראו בלילה דלא למעבד דינא נינהו ואיבעית אימא הכי קאמר ליה הא אנא דסבירא לי כרבי יוסי הגלילי דאמר מנה צורי והא סהדי דמסהדי בך זיל הב ליה מנה צורי וסבר רבי עקיבא דאין עד נעשה דיין והתניא והכה איש את רעהו באבן או באגרוף שמעון התימני אומר מה אגרוף מיוחד שמסור לעדה ולעדים אף כל שמסור לעדה ולעדים פרט לשיצתה מתחת יד העדים אמר לו ר"ע וכי בפני ב"ד הכהו שיודעין כמה הכהו ועל מה הכהו אם על שוקו או על ציפר נפשו ועוד הרי שדחף את חבירו מראש הגג או מראש הבירה ומת בית דין הולכין אצל בירה או בירה הולכת אצל בית דין ועוד אם נפלה חוזר ובונה אלא מה אגרוף מיוחד שהוא מסור לעדים אף כל שהוא מסור לעדים פרט לשיצתה אבן מתחת ידו של מכה פטור קתני מיהת אמר לו רבי עקיבא וכי בפני ב"ד הכהו שיודעין כמה הכהו הא הכהו בפניהם עד נעשה דיין לדבריו דרבי שמעון התימני קאמר וליה לא סבירא ליה: תנו רבנן שור תם שהמית והזיק דנין אותו דיני נפשות ואין דנין אותו דיני ממונות מועד שהמית והזיק דנין אותו דיני ממונות וחוזרין ודנין אותו דיני נפשות קדמו ודנוהו דיני נפשות אין חוזרין ודנין אותו דיני ממונות וכי קדמו ודנוהו דיני נפשות מאי הוי ליהדר ולידייניה נמי ממונות אמר רבא אשכחתינהו לרבנן דבי רב דיתבי וקאמרי הא מני ר"ש התימני היא דאמר מה אגרוף מיוחד שמסור לעדה ולעדים אלמא

רש"י

זה הכלל הכל לפי כבודו. בגמרא מפרש קולא היא או חומרא: שמרה. המתין לה עד שראתה עומדת על פתח חלירה: ובו כאיסר שמן. שמן קנוי באיסר: אע"פ שאינו רשאי. כדמפרש טעמא בגמרא וכן קוצץ בנטיעות אין רשאי דעובר בבל תשחית (דברים כ): חייבין. נטיעה בת שנה שתי כסף כדאמר בהכונס (לעיל נח:): גמ' מנה צורי. כ"ה סלעים ק' זוז: מנה מדינה. שמינית שבמנה צורי סלע של מדינה חצי זוז כדאמר בשור שנגח (לעיל ד' לו.) תנן מישא תקע ליה כו': שראו בלילה. ולמחרת כשבאין לדון אין דנין אלא ע"פ שמועה לפיכך צריך למקצתן להעיד ואם אין שם אלא ג' צריך להושיב אחרים ולהעיד בפניהם אבל ראו ביום עושין ע"פ הראייה לרבי טרפון מיד ורבי יהודה הנשיא כרבי טרפון ס"ל: שמסור לעדה ולעדים. שיכול להביאו לב"ד לאומדו אם ראוי אגרוף זה לעשות חבלה זו ואם אין ראוי לא ישלם שמחמת חלשותו של זה ורכותו נחבל: לשיצתה אבן מתחת ידי עדים. שנאבדה מהן וב"ד לא ראוה אע"פ שראוה עדים פטור דבעינן אומדנא בב"ד: א"ל ר"ע. והכי נמי דאבן בא בב"ד: וכי בפני ב"ד הכהו שיודעין כמה הכהו. כלומר השטן המכות שהכהו שיכול לאמוד: או על מה. על איזה מאבריו: ציפר נפשו. תנוך שכנגד הלב ונוח הוא לחבל משם: ב"ד הולכין אצל בירה. בתמיה וכי הטריח הכתוב ב"ד לבטל מלאכה ולראות אותה: או אם נפלה הבירה. קודם שראוה בית דין כלום מצריך הכתוב לחזור ולבנות להראות גובהה לב"ד אלא אעדים סמכינן וכיון דלאו עדים סמכינן אעדותייהו שאומרים לנו כך וכך היה ולא בעינן מסור לעדה אלא לעדים: פרט לשיצתה אבן מתחת ידי מכה. כלומר שנאבד מיד ולא ראוה עדים: והוציא הלה את ראשו וקבלה ל"ג: שהמית אדם. ואחר כך הזיק: ואין דנין אותו דיני ממונות. דתם אין משלם אלא מגופו והרי הוא נסקל: וחוזרין ודנין אותו דיני נפשות. ומשלם מן העלייה:

תוספות

כגון שראוה בלילה. אם ראוה ביום דנין ע"פ ראיה דלא תהא שמיעה גדולה מראייה אבל ראו בלילה אין יכולין לדון ע"פ ראיית לילה דראייה כקבלת עדות וקבלת עדות כתחילת דין כדמוכח בר"ה (ד' כה: ושם ד"ה כגון) ותחילת דין ביום אפי' בדיני ממונות כדאמר בפ' אחד דיני ממונות (סנהדרין ד' לד:) הלכך צריכין לחזור ולהעיד ביום וכיון שצריכין להעיד אין המעיד נעשה דיין אבל על הרואה שאין מעיד כגון שיש עדים אחרים מעידין לפניהם נעשה דיין אפי' בדיני נפשות לרבנן ודלא כרשב"ם שפירש בית נחלין (ב"ב ד' קיג: ושם) ג' שנכנסו לבקר דוקא לבקר אבל אם נתכוונו להעיד כותבין ואין עושין דין דהוו ליה עדים ואין עד נעשה דיין ולר"ע אפי' על הרואה אין נעשה דיין בדיני נפשות כדמשמע הכא וטעמא כדמפרש בפ"ב דמכות (ד' יב.) ר"ע אומר מנין לסנהדרין שראו באחד שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו מיד עד שיעמוד בב"ד ת"ל עד עמדו לפני העדה למשפט עד שיעמוד בב"ד אחר וא"ת והא בפרק ראוהו (ר"ה ד' כו. ושם) מפרש טעמא משום דכתיב ושפטו העדה והצילו העדה וכיון דחזו ליה דקטליה לא חזו ליה זכותא וי"ל דההיא דמכות עיקר אבל בר"ה בא לפרש דלא גמרינן מינה לשאר דיני נפשות דבעינן והצילו העדה ולרבנן אפילו על המעיד נעשה דיין כדמוכח בפ"ק דגיטין (ד' ה:) ובפרק שני דכתובות (ד' כא: ושם) וטעם דאין המעיד נעשה דיין יש מפרשים משום דה"ל עדות שאין אתה יכול להזימה דכיון שהוא עצמו עד ודיין לא יקבל הזמה על עצמו ועל טעם זה קשה להר"י דאורלינש דא"כ מעתה עדים הקרובים לדיינים לא יעידו בפניהם דה"ל עדות שאי אתה יכול להזימה אלא ע"כ יכולין להזימם בב"ד אחר ה"נ בני הזמה נינהו בב"ד אחר ורשב"ם מפרש משום דכתיב ועמדו שני האנשים דאמרינן בשבועות (ד' ל.) אלו העדים לפני ה' אלו דיינין משמע שיעמדו העדים לפני הדיינין ולא שיהיו עדים בעצמן יושבין ודנין ועוד פי' ר"י טעם אחר דאין עד נעשה דיין משום דנפקא לן מביום הנחילו את בניו דע"פ (ב) הנחלת יום שמשמעו מבקרי החולה שנתן לכל אחד מבניו יעמידו כל אחד בחלקו אבל ע"פ שמועתו בלילה לא יעמידו כל אחד בחלקו לפי שמיעתו בלילה אין ראויה לדון על פיהם כדפי' וכיון שאין יכול לדון ע"פ ראיית לילה עד שיעידו עליהם ביום ה"ל עדים ולכך אין יכול לדון דאין עד נעשה דיין אלמא מהכא הוא דשמעינן דאין עד נעשה דיין והיינו דקאמר בפרק אחד דיני ממונות (סנהדרין ד' לד:) ור"מ דנפקא ליה שאין דנין אפי' גמר דין אלא ביום מדאיתקש דינין לנגעים ביום הנחילו מאי עביד ביה ומוקי ליה ביום אתה מפיל נחלות ואי אתה מפיל נחלות בלילה דבלילה כותבין ואין עושין דין ומסיק ואזיל כולה סוגיא על ה"ל עדים ואין עד נעשה דיין ולהכי איצטריך לאתויי עלה אמר רב חסדא דכל עיקר לא מייתי דרשה דביום הנחילו אלא משום דבעי לאפוקי מינה דאין עד נעשה דיין כדמפרש רב חסדא דאי לאו להכי אתא אמאי איצטריך כלל [ביום הנחילו] לר"מ וא"ש הא דמייתי עלה ואמר רב חסדא ולא קאמר אמר רב חסדא בלא וי"ו: כגון שראוה בלילה. פי' בקונטרס ורבי יהודה נשיאה כרבי טרפון ס"ל ובמס פירש כן דאפילו כרבי עקיבא ניחא דלא גמר מדיני נפשות כדפירשתי לעיל:

זאת

עין משפט נר מצוה

פב א מיי' פ"ה מהל' חובל ומזיק הל' א:
פג ב מיי' פ"ה מהלכות עדות הלכה ה סמג עשין קט טוש"ע ח"מ סי' ז סעיף ה:
פד ג מיי' פ"ג מהל' קידוש החדש הל' ט טוש"ע שם:
פה ד מיי' פי"א מהל' נזקי ממון הלכה ז:

ליקוטי רש"י

רואין אותם כאילו הם בני חורין. ואין שמין את העני לפי עניותו להקל ולא את העשיר לפי עשרו שכרי אין לדמי בשתו סוף אלא כולן שוין בכך [לעיל פו.]. מקצתן נעשו עדים. ויעידו בפני חבריהם דגבי דיני נפשות עדות בעינן דכתיב (דברים יז) על פי שנים עדים יומת המת לא יומת וגו'. ומקצתן נעשו דיינין. אבל המעידים לא ישבו וידונו עמהם דהראוי להעיד אית ליה לרבי טרפון נעשה דיין אבל עד עצמו לית ליה דנעשה דיין. כולן עדים הם. ראוים להעיד [ר"ה כו.]. ואין עד נעשה דיין. המעיד על הדבר אין נעשה עוד דיין באותו דבר וגם אם ראה את הדבר ונעשה עד אין נעשה עליה עוד דיין בעדות עצמו אלא אם כן מעידין אחרים בפניו ונראה בעיני דגזירת הכתוב היא דכתיב ועמדו שני האנשים וגו' בעדים הכתוב מדבר (שבועות דף ל) לפני ה' היינו לפני הדיינים אשמועינן קרא דצריך להעיד שמים לפני הדיינין אבל העדים אינן מוזרין ויושבין ודנין [רשב"ם ב"ב קיד.]. שמעון התימני. מתמנת היה כדכתיב (שופטים טו) שמשון חתן התימני מתמנת [ביצה כא.].

הגהות וציונים

א] בראשונים וכת"י דלא בני מעבד: ב] נרצ"ל רבה (רש"ש, וכ"ה בכת"י): ג] בכת"י ורש"י שברי"ף ונמוקי"י שראה אותה: ד] צ"ל נשיאה (גליון): ה] אולי צ"ל שיוכלו: ו] צ"ל שנאבדה (כת"י): ז] צ"ל שמועתן (באה"מ, ב"ש): ח] צ"ל שמיעתן (באה"מ, ב"ש): ט] צ"ל על פיה (באה"מ, וכ"ה בכת"י): י] צ"ל וכיון דאין לדון (ב"ש): כ] צ"ל עליה (באה"מ, וכ"ה בכת"י): ל] והתלמוד מוכרח לאוקמי כשראוה בלילה כדי ליתוקם לר' יהודה נשיאה גם כר' טרפון ולר' טרפון אין חילוק בין דיני ממונות לדיני נפשות. העתק מחלופי גירסאות (גליון):

מסורת הש"ס עם הוספות

א) [לעיל דף פו.], ב) [אדר"נ פ"ג ע"ש], ג) [עי' לקמן צא: תוספות ד"ה הסובל], ד) ר"ה כה:, ה) שם כו. גיטין ה: כתובות כא: סנהדרין לד: ב"ב קיג:, ו) [תוספתא דסנהדרין פי"ב ה"א, לקמן צא.], ז) ר"ה כה:, ח) [ד"ה כגון], ט) סנהדרין מא., י) ב"ב קיד. ד"ה ואין עד נעשה דיין, כ) עיין תוס' ר"ה כו. ד"ה דרחמנא (פ"י).

הגהות הב"ח

(א) גמ' א"ל רבי לזו אני נותן ד': (ב) תוס' ד"ה כגן וכו' דע"פ הנחלתו ביום שממעו מבקרי החולה:

גליון הש"ס

גמ' מאי הוי ליהדר ולידייניה. ק"ל הא מבואר בפ"ק דף יג ע"ב לר"י נגח ואח"כ הפקיר או הקדיש פטור דבעי' שיהא מיתה והעמדה בדין כאחד ועי' בהרא"ש דלמאן פליגי רק במיתה אבל בנזקים מודים א"כ אחר שנגמר דינו הוי הפקר וכדאיתא בכריתות דף כד ע"א וא"א למיהדר למידייניה אח"כ. גם יש לעיין בסוגיא דלעיל דף לג ע"ב מכרו מכור לרבנן נימא דמכור לגמרי דהא בעי' בשעת העמדה בדין הבעלים הראשונים. ואולם דעת הרבה ראשונים דבעי' רק שיהיו לו בעלים לאפוקי הפקר והקדש ולדעת רש"י דמשמע דבעי' בעלים ראשונים י"ל דס"ל כהפוסקים דלרבנן דר"י גם בנזקים לא בעי' שיהא הכל כאחד. אולם עדיין צ"ע דליתא שם הקדישו מוקדש משום דרבי אבהו הא כיון דהקדישו פקע ממונו לגמרי כמו נגח ולאח"כ הקדיש ולא מצי טריף מהקדש ולע"ג:

תורה אור השלם

א) וְכִי יְרִיבֻן אֲנָשִׁים וְהִכָּה אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ בְּאֶבֶן אוֹ בְאֶגְרֹף וְלֹא יָמוּת וְנָפַל לְמִשְׁכָּב: [שמות כא, יח]

תלמוד בבלי <עוז והדר> - כב בבא קמא תלמוד בבלי עמוד מס 191 הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

אלמא בעינן אומדנא דב"ד. לף לנזקין דהם המי קרע מנזקין קמי דכתיב והכה איש את רעהו בפטיש או באגרוף ולא ימות וה"ע לריך לאומדנו מה לאחר לנגיחות זו: בגון שברח. פעליו ואין מניח לו לאחר שלא נפניו: דקביל מהדי. על נגיחות וברח הלכך אין לו אלא כשעת נגיחה דליח ליה נכסי: סוף סוף. כי לא דמיהו ליני נפשות מהיכא מפשלם הואיל וברח: ומשני מדידיא. מפסין את השור לפריפה ומשלם לניזק ואמרי כן לניניהו ליני נפשות מאל קדמו ודמיהו ליפקל לא מענינן בדיניה לשהוי לריניה: עלייה דמדה הוא. ואין [ה] גופו של שור שלא כשעת נכסי פעליו ומה אין משלם מן העלייה: לקטלא הוא דאמדינן. לכאיב נפש יד לשור יומת מה הכהו (במדבר לה): אבל לנזקין. אין מומדין לפני אין מפין זה לאר להזיק זה מיב דמנין לאמוק כלל להו: [מה בור]. פשה בור ר' טפחים: מאי לאו. הא דקמני אם היו פחותים אם הוזק ט מיב: מלמטה למעלה קחשיב. מלמע נמפח הוי היזק: בנגד עינו. הכהו [ו] נכוחל כנגד עינו של זה: דבעינן אומדנא. ונהכי לא נעי לאסמויי מלא מוליה הוא לאמרע ליה: אחזו. מעשה לידיה הוא: ת"ש חמשה דברים אומדין ונותנין לו כר. לא גרסינן מק ולעל ומשה: וריפוי ושבת עד שיתרפא. כלומר לריכין ב"ד לאמוד כמה לאר להיות נופל למשכב כחולי זה וממיחין אם זה ליתן לו מיד כל ריפוי [ז] ושבתו ומזונות הלריכין לו עד שיתרפא: והבריא. לומן מועט והם לאמדוהו לומן מרובה: נותן לו כל מה שאמדוהו. למאמינן לחיוב עליה: מקצר. נופל למשכב כמו מקניני (ר"ם דף מ.): אתפה. נתרפא: מדקאמר ר"ע אפי לעניים בר. ומוקא לנא מייב לאת לפרע לאם המשה אלא מרבע מאות זוז כמ"ק שמע מינה חנא קמא לקולא קאמר לעניי לא יהיבינן כולי האי וקאמר ליה ר' עקיבא לעני נמי יהיבינן האי ומעשה באחד שפרע לאם המשה עניה כר' אלי ס"ד אלי איעורא דאורייתא מאות דמ"ק אפשר שעניים קאמר והכל לפי כבודו לאומרן קאמר למיתב מפי לעשירים וקאמי ר"ע למימר אפילו עני שבישראל יטול יותר מארבע מאות זוז אמנו לא מחייב ליה לפרוע לאם המשה למיתב מפי: צללת במים אדירים. לנו יגעת לפטול עלמך ולא העלית בידך כלום שברי מרעים אין לאוים אלא בנכסים: חבלה. אין לאוים אלא

אלמא בעינן אומדנא דבי דינא והא כיון דגמר דינא לקטלא לא משהינן ליה לאומדנא דבי דינא ולא מענינן לדיניה ואמינא להו אנא אפילו תימא רבי עקיבא הכא במאי עסקינן כגון שברח אי ברח כי לא דנוהו דיני נפשות היכי דיינינא ליה דיני ממונות בלא בעלים דקביל סהדי וברח סוף סוף מהיכא משתלם [א]מרידיא אי הכי תם נדייניה דיני ממונות ברישא ונשתלם מרידיא והדר נדייניה דיני נפשות אמר רב מרי ברידה דרב כהנא זאת אומרת רידייא עלייה דמרה הוא: איבעיא להו יש אומד לנזקין או אין אומד לנזקין מי אמרינן לקטלא הוא [ב]דאמדינן בהכי נפקא נשמה בהכי לא נפקא נשמה אבל לנזקין כל דהו או דלמא לא שנא ת"ש [ג] מה בור שיש בו כדי להמית עשרה טפחים אף כל שיש בו כדי להמית עשרה טפחים היו פחותין מעשרה טפחים ונפל לתוכו שור או חמור ומת פטור החזק בו חייב מאי לאו ממטה למעלה קא חשיב והכי קאמר מטפח ועד עשרה מיתה ליכא נזקין איכא אלמא לנזקין כל דהו שמע מינה אין אומדין לנזקין לא ממעלה למטה קא חשיב והכי קאמר עשרה מיתה איכא פחות מעשרה פורתא נזקין איתא מיתה ליכא ולעולם אימא לך יש אומד לנזקין וכל מידי ומידי כי היכי דמיתזקה ביה בעינן תא שמע [ד]הכהו על עינו וסימאו על אזנו וחירשו עבד יוצא בהן לחירות כנגד עינו ואינו רואה כנגד אזנו ואינו שומע אין עבד יוצא בהן לחירות מאי מעמא לאו משום דבעינן אומדנא ושמע מינה יש אומדנא לנזקין לא משום דאמרינן הוא (ה) דאבעית נפשיה כדתניא [ו] המבעית את חבירו פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים כיצד תקע באזנו וחירשו פטור [ז]אחזו ותקע באזנו וחירשו חייב ת"ש [ח]חמשה דברים אומדין אותו ונותנין לו מיד ריפוי ושבת עד שיתרפא (ט) אמדוהו והיה מתנונה והולך אין נותנין לו אלא כמו שאמדוהו אמדוהו והבריא נותנין לו כל מה שאמדוהו ש"מ יש אומד לנזקין למימר גברא כמה ליקצר מיהא מכה כמה לא מקצר לא קא מבעי ליך דודאי אמדינן כי קא מבעיא לן למימר חפצא אי עביד האי נזקא או לא מאי ת"ש [י]שמעון התימני אומר מה אגרוף מיוחד שמסור לעדה ולעדים אף כל מיוחד שמסור לעדה ולעדים שמע מינה [יא]יש אומד לנזקין שמע מינה: אמר מר [יב]אמדוהו והבריא נותנין לו כל מה שאמדוהו מסייע ליה לרבא דאמר רבא האי מאן דאמדוהו לכולי יומא ואיתפח לפלגא דיומא וקא עביד עבידתא יהבינן ליה דכולי יומא מן שמיא הוא דרחמי עליה: רקק והניע בו הרוק והעביר כו': אמר רב פפא [יג]לא שנו אלא בו [יד]אבל בבגדו לא וניחוי כי בייש בדברים אמרי במערבא [טו] משמיה דרבי יוסי בר אבין זאת אומרת [טז]ביישו בדברים פטור מכלום: הכל לפי כבודו [וכו']: איבעיא להו תנא קמא לקולא קאמר או לחומרא קאמר [יז]לקולא קאמר דאיכא עני דלא בעי למשקל כולי האי או דלמא לחומרא קאמר דאיכא עשיר דבעי למיתב ליה טפי תא שמע מדקאמר ר' עקיבא אפילו עניים שבישראל רואין אותן כאילו הן בני חורין שירדו מנכסיהם שהם בני אברהם יצחק ויעקב

זאת אומרת רידייא עלייה דמרה הוא. מימה ליגבי מת השור לגמרי לניזק ולא מקלי יומר עלייה דמרה וי"ל דמת הוא גופיה לגמרי לא היו מממינין לו על שיעלם[ד] מן הרידיה כמו שהן מממינין לנעלים מה היו מומרים המחינו לי על שמחרוש בו מעט ומ"ש מהקלוהו: **לא** משום דאמרי' איהו דאבעית אנפשיה. מימה מ"ש ממאי נקט על עינו ועל אזנו מפילו כנגד עינו ואזנו נמי מה מחזו ועוד מנין מוקפמת (פ"ט) הכהו כנגד אזנו ועינו לא יפא בן מורין שנמחר והכה[ה] עד שיעשה בו מעשה משמע למעט[ו] משום גזירת הכתוב היא ולא משום לאמעויי מנפשיה:

חמשה דברים אומדים (ג) ונותנין לו מיד ריפוי ושבת עד שיתרפא. זו היא גירסא נכונה וקמ"ל שאומדים אותו כמה לאר לנעלות שבתו ולפוסתו עד שיתרפא ונותנין לו מיד וכן ה' דברים כמו שפי' בקונטרס וכן מוכיח במוספתא (פ"ט) למעני[ז] ממדוהו והיה מתנונה והולך אלמא יש אומד לנזקין:

הגהות הש"ס עם הוספות

ה) גיל' ג: סנהדרין מה. ג) נקמן נמ. קדושין כד:. ג) [גיטין ט. קדושין כד:]. ד) [גיטין דף 5:]. ה) [מוספת דף סו.].

הגהות הב"ח

(ה) גמ' הוא מיהו לפמעיי נפשיה: (ג) שם עד שיתרפא (פמוזהו והיה מתנונה וכו' כמו שפמוזהו). מפ"מ וע"ע המוס' ל"ג לפן נגע נגעלמ: (ג) תוס' ד"ה מפשה דבריס אומדים אותו ונותנין:

הגהות הגר"א

[א] גמ' משמיה דר"י בר אבין (זאת אומרת) מפ"מ (דמתני' דקמני ט לפוקי נגזו ר"ל רק[ד] לפן נמיטו ד' מפות זוז):

גליון הש"ס

גמ' אין נותנין זמן לחבלות. עיין לעיל דף מו ע"ב מוס' ד"ה שלין:

הגהות וציונים

ד) תיבת "יכו" שהוסיפו מיותר: ה) [בר"ש איתא רבי יוחנן] (גליון): ו) יש להוסיף זה בגופו (באה"מ): ז) צ"ל הכה (רש"ש, וכ"ה בכת"י): ח) כל ריפויו (כ"ה בכת"י, או"ז ורש"י שבר"ף): ט) נדצ"ל עד שישתלם (באה"מ, וכ"ה בכת"י): י) נדצ"ל וכי יכה (באה"מ): יא) צ"ל דמצטא (ובדפו"ר דמצ'): יב) וכן מוכיח בתוספות מדתני אמדוהו כר' כצ"ל רש"א ור"ש (גליון), ועיין רש"ש, ועיין תוס' לעיל פה ע"א ד"ה עלו: יג) עיין חלופי גרסאות (ביל"קוט מפרשים):

עין משפט נר מצוה

פו א מיי' פ"ו מהל' נזק ממון הלכה ח:
פז ב מיי' פ"ג מהלכות רוצח הלכה ו ופ"ד הלכה ג:
קמא:
פח ג מיי' פ"ח מהל' עבדים הל' ו סמ"ע
ר"ד סי' רמז סעיף לה:
פט ד ה מיי' פ"ג מהל' מוכר ומוסיף הלכה ו סמג עשין ע סמ"ע סי' מ"ח סעיף כה וסעיף לג:
צ ו מיי' שם הלכה יד והלכה טו סמ"ע שם סעיף יח:
צא ז מיי' שם פ"ח הלכה יח ועיין בהגהות ובמ"מ סמג שם סמ"ע שם סעיף כח:
צב ח מיי' שם פ"ג הלכה טו סמ"ע שם סעיף יח:
צג ט מיי' שם פ"ג הלכה ה סמג שם סמ"ע שם סעיף לב:
צד י מיי' שם סמ"ע שם וסעיף לג:
צה כ מיי' שם הל' יז סמ"ע שם סעיף כד וסעיף מג:
צו ל מיי' שם פ"ב הלכה כ סמג שם סמ"ע שם סעיף מ:

ליקוטי רש"י

ולא מעינן לדיניה. דכי לא אמרו ליה דינו לגלגר לעיניו מיה סוס ליה עיני הדין [מהר קסן ד:]. מה בור שיש בו כדי להמית. מצינו היזק נעשה קמא [נ:] אמר קרא כי יפתח איש בור וגו' ולא יכסנו ונפל שמה שור וגו' (שמות כא:). שמסור לעדה ולעדים. שיכול להעיד ב"ד לאחרים אם כן למה לי לאחוזי ליה אלא לענין זה שיכולים להעיד עליו [לעיל ב:].

וקתני החובל בעצמו אע"פ שאינו רשאי פטור הכי קאמר ליה לא מבעיא בושת דאדם רשאי לבייש את עצמו אלא אפי' חבלה דאין אדם רשאי לחבל בעצמו אחרים שחבלו בו חייבין ואין אדם רשאי לחבל בעצמו והתניא יכול נשבע להרע בעצמו ולא הרע יהא פטור ת"ל להרע או להטיב מה הטבה רשות אף הרעה רשות אביא נשבע להרע בעצמו ולא הרע אמר שמואל באשב בתענית הכוותה גבי הרעת אחרים להשיבם בתעניתא אין דמהדק להו באנדרונא והתניא איזהו הרעת אחרים אכה פלוני ואפצע את מוחו אלא תנאי היא דאיכא למ"ד אין אדם רשאי לחבל בעצמו ואיכא מ"ד אדם רשאי לחבל בעצמו מאן תנא דשמעת ליה דאמר אין אדם רשאי לחבל בעצמו אילימא האי תנא הוא דתניא ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש ר' אלעזר אומר מיד נפשותיכם אדרוש את דמכם ודלמא קטלא שאני אלא האי תנא הוא דתניא מקרעין על המת ולא מדרכי האמורי אמר רבי אלעזר שמעתי שהמקרע על המת יותר מדאי לוקה משום בל תשחית וכ"ש גופו ודלמא בגדים שאני דפסידא דלא הדר הוא כי הא דרבי יוחנן קרי למאני מכבדותא ורב חסדא כד הוה מסגי ביני היזמי והגא מדלי להו למאניה אמר זה מעלה ארוכה וזה אינו מעלה ארוכה אלא האי תנא הוא דתניא אמר ר"א הקפר ברבי מה ת"ל וכפר עליו מאשר חטא על הנפש וכי באיזה נפש חטא זה אלא שציער עצמו מן היין והלא דברים ק"ו ומה זה שלא ציער עצמו אלא מן היין נקרא חוטא המצער עצמו מכל דבר על אחת כמה וכמה: הקוצץ נטיעותיו [וכו']: תני רבה בר בר חנה קמיה דרב שורי הרתת נטיעותי קצצת אתה אמרת לי להורגו אתה אמרת לי לקוצצו פטור א"ל א"כ לא שבקת חיי לברייתא כל כמינה א"ל איסמיה א"ל לא תתרגם מתניתך בשור העומד להריגה ובאילן העומד לקציצה אי הכי מאי קא טעין ליה דא"ל אנא בעינא למיעבד הא מצוה דתניא ושפך וכסה מי ששפך יכסה ומעשה באחד ששחט וקדם חבירו וכסה וחייבו ר"ג ליתן לו עשרה זהובים: אמר רב דיקלא דטעין קבא אסור למקצציה מיתיבי כמה יהא בזית ולא יקצצו רובע שאני זיתים דחשיבי א"ר חנינא לא שכיב שיבחת ברי אלא דקץ תאינתא בלא זמנה אמר רבינא ואם היה מעולה בדמים מותר תניא נמי הכי רק עץ אשר תדע זה אילן מאכל כי לא עץ מאכל הוא זה אילן סרק וכי מאחר שסופו לרבות כל דבר מה ת"ל כי לא עץ מאכל להקדים סרק למאכל יכול

רש"י

לא מבעיא בושת. דהואיל ואדם רשאי לחבול בעצמו כי בייש בעצמו וביישו ביה אחרים לא מפטרי בהכי: אלא אפי' החובל בעצמו. חבלה ממש דאין רשאי בה ואיכא למימר הואיל ומקולקל הוא דאין מקפיד לא נחייבו אחריני עלוי' אפ"ה חייבין: מה הטבה רשות. בשבועות (דף כ.) מפרש ליה לקרא דלא מתוקם אלא בדבר הרשות: דכוותיה גבי הרעת אחרים. דקתני התם יכול נשבע להרע לאחרים ולא עשה יהא חייב ת"ל להרע או להטיב מה הטבה רשות בשבועות (שם) כו': דמהדק להו. סוגרן בחדר ואין להם מה לאכול: לנפשותיכם אדרוש. מיד עצמכם אדרוש: וכפר עליו. בנזיר כתיב: על הנפש. משמע שחטא בנפש אדם: מכל דבר. המסגף עצמו בתענית: עומד להריגה. שור שהמית: עומד לקציצה. אשירה או כל עץ הנוטה לרה"ר ומתיירא שמא יפול על אדם וימות: אנא בעינא למיעבד הא מצוה. וכי טוען ליה הילך אתה אמרת לי להרגו מסתמא קושטא קאמר דכיון דלהכי קאי לא קפיד כולי האי ואינשי הוא דאינשי: רובע. הקב: ואם היה מעולה בדמים. דמיו יקרים לבנין יותר משבח פירותיו: רק עץ אשר תדע. קרא יתירא הוא דהוה ליה למכתב רק אשר לא הוא מאכל: זה עץ מאכל. וה"ק רק עץ אשר תדע אם אינך יודע קרוב למאור אלא הוא קטנו ואפילו הוא של מאכל: יכול

תוספות

החובל בעצמו אע"פ שאין רשאי פטור. תימה מאי חיוב שייך ואי פטור ממלקות קאמר ע"כ הקוצץ נטיעותיו אע"פ שאין רשאי פטור לאו היינו פטור ממלקות דהא חייב משום קוצץ אילנות טובות ואזהרתיה מואותו לא תכרת כדאיתא בפ' בתרא דמכות (דף כב.) וצריך לדחוק ולומר פטור אע"פ שאין בו צד חיוב שאין חס על גופו אחרים שחבלו בו חייבין ואחרים שקצצו נטיעה חייבין וצריך לאוקמה כר"ת דאמר (כתובות דף לג:) לוקה ומשלם דלוקה משום לא תכרות אי נמי בדלא אתרו ביה:

אלא תנאי היא. כלומר ר' עקיבא דמתני' ורבי עקיבא דברייתא פליגי ושנויי דלעיל ליתנהו והשתא ניחא דמשום דאמר תרי תנאי ואליבא דרבי עקיבא קבעי מאן תנא דמתני' דאמר אליבא דר' עקיבא אין אדם רשאי לחבל בעצמו:

אלא האי תנא הוא דתניא מקרעין כו'. וא"ת ומאי ס"ד השתא וכי על זה צריך להביא ראיה דמקרע בגדים עובר משום בל תשחית ואור"י דאין מביא ראיה אלא שאסור לחבל אפי' לצורך כגון אשה שמפחה על ראשה וכן הביא דאך את דמכם שהרג את עצמו בשביל שום דבר מילה וכן מקרע על המת וזהו לצורך:

עובר משום בל תשחית. והא דאמר במו"ק (דף כה.) שמואל קרע עליה דרב תליסר אצטלי דמילתא יש לומר דלצורך מדרבנן שאני ולא היה יותר מדאי:

אלא שציער עצמו מן היין. לכאורה משמע דבנזיר טהור נמי קאמר דנקרא חוטא ובפרק מי שאמר הריני נזיר מגלח (נזיר דף יט.) קסבר רבי אליעזר הקפר נזיר טהור חוטא והיינו טעמא דכתיב קרא בנזיר טמא מפני ששנה בחטא וכן בפ"ק דנדרים (דף י.) ותימה דבפ"ק דנזיר (דף ג.) פריך נזירות מילתא דעבירה ואמרינן ליה נהה ומשני אפי' לרבי אליעזר הקפר דאמר נזיר חוטא הוא ה"מ טמא דאיידי דבעי מיסתר דלמא אתי למעבר על נזירותיה אבל נזיר טהור לאו חוטא קרי ליה ואור"ת דהא דקאמר דלא הוי חוטא היינו שמצוה גדולה מן העבירה דמצוה לידור כדאמר (ריש סוטה) הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין ומכל מקום קצת יש חטא מידי דהוי אמתענה תענית חלום בשבת שקורעין גזר דינו (ג) ונפרעין ממנו תענית של שבת מאי תקנתיה ליתיב תענית לתעניתא שהמצוה גדולה מן העבירה וה"ק מנזיר אפי' ר' אליעזר דאמר נזיר חוטא ה"מ נזיר טמא שהוא עיקר חוטא אבל נזיר טהור לא חשיב רבי אליעזר כ"כ חוטא: כל כמיניה כו'. והא דאמר בחזקת הבתים (ב"ב דף לו.) האי מאן דנקט מגלא ותובלא ואמר איזיל ואגזריה לדיקלא דפלניא דזבניה ניהלי מהימן דלא חציף איניש למיגזר דיקלא דלאו דיליה התם בלקיטת פירות איירי מדנקט גזירה ונקט נמי מגלא ותובלא שהם כלי אומנות של לוקטי תמרים ודרך אדם למכור פירות אבל אין דרך למכור הדקל לקוץ ואם בקציצת הדקל היה מדבר הוה ליה למינקט נרגא וה"ל למימר ואקטליה כדאמר התם בפרק כל הנשבעין (שבועות דף מו. ושם) דאמר רב נחמן האי מאן דנקט נרגא ואמר איזיל ואקטליה לדיקלא דפלניא ואשכח דקטיל ושדי לא אמרינן ההוא קטליה דעביד איניש דגזיס ולא עביד: וחייבו רבן גמליאל ליתן י' זהובים. בפרק כסוי הדם (חולין דף פז. ושם) מוכח שזהו שכר ברכה ואם תאמר שכר דמצוה עצמה היכא אזיל וי"ל דמצוה וברכה הכל אחד ואע"ג דשור העומד להריגה ואילן העומד לקציצה יש שכר מצוה אע"פ שאין ברכה מכל מקום התם שכר מצות כיסוי וברכה לא היה כי אם י' זהובים ושכר ברכת המזון ארבע ברכות מ' זהובים ומעשה באחד שקראו ע"ל לקרות בס"ת ובא אחר וקדם וקרא ושאל לר"ת ואמר לו שיתן לו תרנגולת לשחוט תחת אותם שתי ברכות ואין נראה לר"י טעם זה דאם כן למה חייבו ר"ג עשרה זהובים ועוד פטרו ר"ת משום שיענה אמן וגדול העונה אמן יותר מן המברך ועוד אמר ר"ת דבבבל אין דנין מילתא דלית ביה חסרון כיס כדאמר לעיל (דף פד:): למחר

תורה אור השלם

א) אוֹ נֶפֶשׁ כִּי תִשָּׁבַע לְבַטֵּא בִשְׂפָתַיִם לְהָרַע אוֹ לְהֵיטִיב לְכֹל אֲשֶׁר יְבַטֵּא הָאָדָם בִּשְׁבֻעָה וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא יָדַע וְאָשֵׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה: [ויקרא ה, ד]

ב) וְאַךְ אֶת דִּמְכֶם לְנַפְשֹׁתֵיכֶם אֶדְרֹשׁ מִיַּד כָּל חַיָּה אֶדְרְשֶׁנּוּ וּמִיַּד הָאָדָם מִיַּד אִישׁ אָחִיו אֶדְרֹשׁ אֶת נֶפֶשׁ הָאָדָם: [בראשית ט, ה]

ג) וְעָשָׂה הַכֹּהֵן אֶחָד לְחַטָּאת וְאֶחָד לְעֹלָה וְכִפֶּר עָלָיו מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל הַנָּפֶשׁ וְקִדַּשׁ אֶת רֹאשׁוֹ בַּיּוֹם הַהוּא: [במדבר ו, יא]

ד) וְאִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן הַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם אֲשֶׁר יָצוּד צֵיד חַיָּה אוֹ עוֹף אֲשֶׁר יֵאָכֵל וְשָׁפַךְ אֶת דָּמוֹ וְכִסָּהוּ בֶּעָפָר: [ויקרא יז, יג]

ה) רַק עֵץ אֲשֶׁר תֵּדַע כִּי לֹא עֵץ מַאֲכָל הוּא אֹתוֹ תַשְׁחִית וְכָרָתָּ וּבָנִיתָ מָצוֹר עַל הָעִיר אֲשֶׁר הִוא עֹשָׂה עִמְּךָ מִלְחָמָה עַד רִדְתָּהּ: [דברים כ, כ]

יכול אפילו מעולה בדמים ת"ל רק שמואל איתי ליה אריסיה תמרי אכיל טעים בהו טעמא דחמרא א"ל מאי האי א"ל ביני גופני קיימי אמר מכחשי בחמרא כולי האי למחר אייתי לי מקורייהו: רב חסדא חזא תאלי בי גופני אמר ליה לאריסיה עקרינהו גופני קני דקלי דקלי לא קני גופני: **מתני'** אע"פ שהוא נותן לו אין נמחל לו עד שיבקש ממנו שנאמר ועתה השב אשת וגו' ומנין שאם לא מחל לו שהוא אכזרי שנאמר ויתפלל אברהם אל האלהים וירפא אלהים את אבימלך וגו' האומר סמא את עיני קטע את ידי שבר את רגלי חייב ע"מ לפטור חייב קרע את כסותי שבר את כדי חייב ע"מ לפטור פטור עשה כן לאיש פלוני על מנת לפטור חייב בין בגופו בין בממונו: **גמ'** ת"ר כל אלו שאמרו דמי בושתו אבל צערו אפי' הביא כל אילי נביות שבעולם אין נמחל לו עד שיבקש ממנו שנאמר השב אשת האיש כי נביא הוא ויתפלל בעדך דאשת נביא בעי אהדורי אשת אחר לא בעי אהדורי אמר רבי שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן השב אשת האיש מכל מקום ודקא אמרת הגוי גם צדיק תהרוג הלא הוא אמר לי אחותי היא והיא גם היא אמרה אחי הוא נביא הוא וכבר לימד אכסנאי שבא לעיר על עסקי אכילה ושתיה שואלין אותו או על עסקי אשתו שואלין אותו אשתך היא אחותך היא מכאן לבן נח שנהרג שהיה לו ללמוד ולא למד: כי עצר עצר ה' אמר ר' אלעזר שתי עצירות הללו למה אחת באיש שכבת זרע ושתים באשה שכבת זרע ולידה במתניתא תנא שתים באיש שכבת זרע וקטנים שלשה באשה שכבת זרע וקטנים ולידה רבינא אמר שלש באיש שכבת זרע וקטנים ופי טבעת ארבעה באשה שכבת זרע ולידה וקטנים ופי טבעת: בעד כל רחם אמרי דבי ר' ינאי אפילו תרנגולת של בית אבימלך לא הטילה ביצתה א"ל רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמור רבנן כל המבקש רחמים על חבירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחילה א"ל דכתיב וה' שב את שבות איוב בהתפללו בעד רעהו אמר ליה את אמרת מהתם ואנא אמינא מהכא ויתפלל אברהם אל האלהים וירפא אלהים את אבימלך ואת אשתו ואמהותיו [וגו'] וכתיב וה' פקד את שרה כאשר אמר וגו' כאשר אמר אברהם אל אבימלך אמר ליה רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי בהדי הוצא לקי כרבא א"ל דכתיב למה תריבו אלי כלכם פשעתם בי נאם ה' אמר ליה את אמרת מהתם ואנא אמינא מהכא עד אנה מאנתם לשמור מצותי ותורותי אמר ליה רבא לרבה בר מרי כתיב ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים מאן נינהו חמשה א"ל הכי א"ר יוחנן אותן שהוכפלו בשמות יהודה נמי איכפולי מיכפל אמר ליה למילתיה הוא דאיכפל דאמר ר' שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן מאי דכתיב יחי ראובן ואל ימות ויהי מתיו מספר וזאת ליהודה כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר היו עצמותיו של יהודה מגולגלין בארון עד שבא משה ובקש רחמים אמר לפניו רבונו של עולם מי גרם לראובן שיודה יהודה (א) מיד שמע ה' קול יהודה על איבריה לשפא לא הוו קא מסקי למתיבתא דרקיעא ואל עמו תביאנו לא הוה ידע מאי קאמרי רבנן ולמשקל ומיטרח בהדי רבנן ידיו רב לו לא הוה סליק ליה שמעתתא אליבא דהלכתא ועזר מצריו תהיה אמר ליה רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי בתר עניא אזלא עניותא אמר ליה דתנן עשירים מביאין בכורים בקלתות של זהב ושל כסף ועניים בסלי נצרים של ערבה קלופה והסלים והבכורים נותנים לכהנים אמר ליה את אמרת מהתם ואנא אמינא מהכא וטמא

רש"י

יכול אפי' מעולה בדמים. לקורה יותר מפירות יהא פרק קודם לו: ת"ל רק. מיעט הקדמה: מקורייהו. מקור שלהן ועיקרן ל"א הבא לי קור שהוא רך נאכל וגדל סביב שרשיו כלומר כלה עיקרם מפני שמפסיד ונאכל את הקור: גופני קני דיקלי. מדמי היין ישלמו אנו לקנות קרקעות ואילו דקלי לא קני גופני אין שמן עולה אלא לדבר מועט: מתני' אע"פ שהוא נותן לו כו'. סתמא היא ולא ר' עקיבא קאמר לה: על מנת לפטור. בגמ' מפרש לה: גמ' כל אלו שאמרו. סלע מנה ומאתים וד' מאות דמי בושת הן: אבל צער. שדואג על בושתו אינו נמחל לו: שהיה לו ללמוד. דרך ארץ ולא למד מדקאמר ליה רחמנא נביא הוא דמשמע אין ממש בדבריך ולאו אתה ליהרג: שכבת זרע. שמעי אשה לא יכולה לפלוט: פי טבעת. נקב הגדולים לפנות: פקד. מדלא כתיב ויפקוד את שרה וכתיב פקד משמע פקד כבר תחילה לאבימלך: בהדי הוצא לקי כרבא. קוץ הגדל אצל הכרוב כשבא לעקרו פעמים שנעקר הכרוב עמו ונמצא לוקה בשבילו כלומר שכיני רשע לוקין עמו: כולכם פשעתם. אף הנביא במשמע: עד אנה מאנתם. ומשה ואהרן בכלל: אותם שהוכפלו שמותם. בברכת משה דן זבולון גד ואשר ונפתלי הודיעך הכתוב שחלשים שבכולן היו וצריכין חיזוק להביא כפל את שמם לחזקם ואותן הביא יוסף לפני פרעה כדי שלא יבחור אותם להיות לאנשי גייסות ולהטריחם: כל השבטים עלו עצמותיהם ממצרים ונקברו בארץ ישראל שנאמר והעליתם את עצמותי מזה אתכם (שמות יג) משמע שאף עצמותם העלו ולא נכתב יוסף אלא להודיעך שבחו של משה שכל ישראל נתעסקו בביזה והוא עסק במצוה: מגולגלין בארון. לא היה שלדו קיימת ומסובכת מפני נידוי דקאמר ליה ליעקב אם לא הביאותיו אליך וחטאתי לך כל הימים (בראשית מג) ואע"פ שנתקיים התנאי נפקא לן במסכת מכות (דף יא:) קללת חכם אפי' על תנאי היא באה: מי גרם לראובן כו'. מדרש אגדה הוא בתנחומא מכיון שהודה יהודה ואמר צדקה ממני עמד ראובן ואמר אני בלבלתי יצועי אבי: לשפא. נכנס כל עצם ונתחבר למקומו שסף מגס. לשפא אשלוייה שדוגא בלע"ז כמו שף מדוכתיה (חולין דף מג:): אליבא דהלכתא. לא הוה מסתייעא מילתא למימר מילתא דתהוי הלכתא כוותיה: לא הוה סלקא ליה. כלומר לא היה עולה בידו למימר שמעתתא אליבא דהלכתא: הסלין והבכורין נותנין לכהן. והעשירים לא היו נותנין קלתותיהן לכהן: נצרים. שבטים: וטמא

תוספות

למחר אייתי לי מקורייהו. משמע דגופני עדיפי מדיקלי ותימה דבהאשה שנפלו לה נכסים (כתובות עט. ושם ד"ה אילני) אמר גבי נפלו לה כספים ילקח בהן קרקע דיקלי ואילני דקלי אילני וגופני אילני אלמא גופני גריעי אפילו מאילני דגריעי מדיקלי וי"ל דגפנים כשאדם טורח לזמר ולתקן הכרם יש בהן ריוח גדול אבל בנכסי אשתו אם היה קונה גפנים מתוך שצריכים הוצאה מרובה לא היה הבעל חושש להוציא על נכסי' והיו הולכין לאיבוד לפיכך טוב לקנות דקלים שאין צריכין יציאה וממילא אתי בהו שבחא וטוב הוא לשניהם ועוד מפרש ר"ת בהמוכר את הספינה (ב"ב פב. ושם ד"ה מתקיף) דפירי דדיקלא מתקיימין טפי מאילני וגופני ובנכסי מלוג של אשה בעינן דבר המתקיים יותר:

כאשר אמר אברהם אל אבימלך. לאו בהריון משתעי שהרי המלאכים בישרו את שרה מפסח שלפניו אלא ילדה בריוח כמו שהתפלל על אבימלך: **אלו** הנכפלין בשמות. בבראשית רבה יש איפכא שהנכפלים גבורים היו כמו יהודה שנכפל: **מי** גרם לראובן שהודה יהודה. אע"ג דאמר במדרש ויושב ראובן אל הבור מלמד ששב משקו ומתעניתו שבלבל יצועי אביו וזה היה קודם מעשה תמר מכל מקום לא הודה ברבים עד אחר שהודה יהודה:

תורה אור השלם

א) וְעַתָּה הָשֵׁב אֵשֶׁת הָאִישׁ כִּי נָבִיא הוּא וְיִתְפַּלֵּל בַּעַדְךָ וֶחְיֵה וְאִם אֵינְךָ מֵשִׁיב דַּע כִּי מוֹת תָּמוּת אַתָּה וְכָל אֲשֶׁר לָךְ: [בראשית כ, ז]

ב) וַיִּתְפַּלֵּל אַבְרָהָם אֶל הָאֱלֹהִים וַיִּרְפָּא אֱלֹהִים אֶת אֲבִימֶלֶךְ וְאֶת אִשְׁתּוֹ וְאַמְהֹתָיו וַיֵּלֵדוּ: [בראשית כ, יז]

ג) וַאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרַב אֵלֶיהָ וַיֹּאמַר אֲדֹנָי הֲגוֹי גַּם צַדִּיק תַּהֲרֹג: [בראשית כ, ד]

הֲלֹא הוּא אָמַר לִי אֲחֹתִי הִוא וְהִיא גַם הִוא אָמְרָה אָחִי הוּא בְּתָם לְבָבִי וּבְנִקְיֹן כַּפַּי עָשִׂיתִי זֹאת: [בראשית כ, ה]

ד) כִּי עָצֹר עָצַר יְיָ בְּעַד כָּל רֶחֶם לְבֵית אֲבִימֶלֶךְ עַל דְּבַר שָׂרָה אֵשֶׁת אַבְרָהָם: [בראשית כ, יח]

ה) וַיְיָ שָׁב אֶת שְׁבוּת אִיּוֹב בְּהִתְפַּלְלוֹ בְּעַד רֵעֵהוּ וַיֹּסֶף יְיָ אֶת כָּל אֲשֶׁר לְאִיּוֹב לְמִשְׁנֶה: [איוב מב, י]

ו) וַיְיָ פָּקַד אֶת שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמָר וַיַּעַשׂ יְיָ לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר: [בראשית כא, א]

ז) לָמָּה תָרִיבוּ אֵלָי כֻּלְּכֶם פְּשַׁעְתֶּם בִּי נְאֻם יְיָ: [ירמיה ב, כט]

ח) וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה עַד אָנָה מֵאַנְתֶּם לִשְׁמֹר מִצְוֹתַי וְתוֹרֹתָי: [שמות טז, כח]

ט) וּמִקְצֵה אֶחָיו לָקַח חֲמִשָּׁה אֲנָשִׁים וַיַּצִּגֵם לִפְנֵי פַרְעֹה: [בראשית מז, ב]

י) יְחִי רְאוּבֵן וְאַל יָמֹת וִיהִי מְתָיו מִסְפָּר: [דברים לג, ו]

כ) וְזֹאת לִיהוּדָה וַיֹּאמַר שְׁמַע יְיָ קוֹל יְהוּדָה וְאֶל עַמּוֹ תְּבִיאֶנּוּ יָדָיו רָב לוֹ וְעֵזֶר מִצָּרָיו תִּהְיֶה: [דברים לג, ז]

שיתין דהוי דהום. פירש הר"ר משולם שים כשנה שמה עמים זרע וקציר וקור וחום וקיץ וחורף ומפרש בפרק המקבל (ב"מ דף קו:) שכל אחד שמי מזמנים וסס ס' יום וכשנה לפי לשונם (שבת דף קיח:) שכל אחד שמי מזמנים וסס ס' יום וכשנה לפי לשונם (תוספ' ע"ז פ"ג ה"ב) שיתין מאני טוריפות (תוספ' דף מה:) שיתין מאני לפרזולא תלו ליה בקורנסיה[ב]:

חמרא למריה ומיבותא לשקייה. לכאורה הסמיכה נותן כסין יפה לפי שהוא רואה כלומר ממלכם[ג] טוב עין[ד] יטיב זה משה רבינו ע"ה שע"ל הקב"ה ומסמכת יד והוא סמך גבי ידיו כלכתיב ויסמוך ידיו עליו וכקונטרס פי' בע"ז: **נבי** קינא דשרבי. כלומר מקום הפעלים ופי' קינא היינו מקום כמו תלמח תמלי מחלמ קינא להכותם (נחל דף מח:) וכן מפרש בסוכה (דף נב: ושם[ה]) תלמח טרפי מחד קינא במקום אחד שלשה עלין במוכיח זה על[ו] זה שכן דרך ההלמים וכקונטר' פי' שכל ג' עלים (ה) בקנה אחד ושם כן לפי שנמצא לעולם הלם כאן:

דשרבי. בפעלים וכן בשרבט בסוף יש נוהגין (ב"ב דף קנט. ושם[ג]) כמו מים יורדין לים (בראשית מח) ומתרגמינן גחרת מתשרכן ומפ' ר"י גם וכעל וכענין גורם שיכוך מלי"ת ומפרש לשון שקט ותשקוט המרן מרגומו ושתזכת מלעע (סוטה ט ב) [ע"ע תוס' ב"ב קנט.[ד]]:

משולש בכתובים. כל עוף כלף למיהוי[ב] יכסן[ג] מן זה מקרא בכל התורה ושמא בספר מ קיבא הוא וכן [ו] בלעלה ומזוממין ואין נדיסים מוציאין: למיכל

ושמא שמא. לפי לי לו גגעו מלפ שמניחים את עלמו על כרחו הטיל עליו הכתוב תוכה: שיתין דהוי דהום. שמים שים לו ולפ הגיעו לאוכל שהרית: **אוכפא** לגביך מוש. כלומר טול אוכף של חמור והסילהו מלך ושים תוכו על גבך כלומר הודה לדבריו ואל תענהו. מוש לשון לפ יומי (שבועות יג) כלומר הסילהו מלך כמו שוכו פע (מלכים יט) שפחת שרי. חמר לה והיל עלמה שהי גבורתי: ועיניה מפיישי. עיניו מלפות למעלה למקום למזונותיו ומביאו בכתובות (דף ס.) נעוף עיניך:[ו] **שפיל ואזיל**. כלומר מחמת עיוותו של מדם לפ יהא פע מלשמול דבר הלרך לו אין לפורלמו ולמפע תוכו: כאשר ייטב[ז] וגו'. בחגיגל כתיב שהיתה מהנכלה שיחות נגל בעלה ובתוך דבריה מרמזת לדוד שיזכור לת יפיה: תבלי. מצלות ומכתובות: ולי אני עבדך. חלמת קוכל היה עליו לפע דומנו למשמה:[ח] **שיתין**. לפו מקרא לפע מילתא בעלמא הוא דקלמרי מיעני ולפו דזקא הוא: ויוסף אברהם. נתקנע פילפוק: חמרא למריה ומיבותא לשקייה. היין של מלך הוא והטומין לתוכו מחזיקין תוכה לשכר המקום ולפ למלך (ג) : ויסמוך את ידיו. מלה המכמה והגדולה במשה כלילו הוא עומנה ליהושע והיא מינה מלפ מפי הקב"ה: **גלף**. חמרים לשון מורי ל"ת גלליים ממש ולשון יכר דגלליים ממש מורמיה הוא: קינא דשרבי. לילעות בעלים ומין עושים פרי כמו[ט] **גברת** לשרכת בעל כלומר לרך דקל רע ליגדל בלל מילן קרק: המחובר לשמא שמא בה. בתוכת כלים היא בפרק מינעת חלם דקמי מוקלי מלפ של לרגש ושל שולמן מתמה ושל מעורת עץ טהורה זה הכלל המחובר לעמת שמת לטהור מהור מוקלי מחמר של מתכת עשוי כמוצע לתלות עם שהמה בשעת הפעמה ומחוב בכותל כלמלרינן בתמיד נעשתה (תמיד פה.) מוקלין[י] על בחל היו מחוכין בעמודים כו' ושם חמר בעלורת עץ לפשוטי כלי עץ (ז) בעל מחמר לגבה ומינה מקבלת טומאה ולפי נגעה ט טומאה לפל בדרגש ובשולמן בתקבלין טומאה כן לף הוא מקבל טומאה: **לא** לחנם הלך זרזיר. רבי מליעזר סבר זרזיר עוף שמא הוא ורבנן פליגי עליה בשמיטת מולין בחלו מריפות (ד' פה.): זרזיר. מתמוהין"ל: קרית חברך. להוכיחו ולא ענך: דחי נודא. כותל הפל עליו כלומר הניחו ויפול בדשעו לחהו מילים: דשתית מינה. שתית מיניה כבר בעמא: **לא** תשדי ביה קלא. מוע"ז בלע"ז כלומר דבר העלרך לך פעם אחת שוב לא תחזור: **אי** דלית דורא דלינא. חם תלנה ומגביה המחר עמי לוגע. דורא מקור משל הוא שאין חלם רוצה ליכנס בסכנת היזק ממון ואמת עול דבר אלא חם כן מחתוך חבירו עמו: כי הוינן זוטרי **לגברי**. כשהיינו קטנים היינו מסופים כגברי: **השתא** דקשישנא. עכשיו שהזקנו הנו שפלים בחיוקין: ממד

[א] ושמא טמא יקרא א"ל רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא [ב] דאמור רבנן [ג] השכם ואכול בקיץ מפני החמה ובחורף מפני הצינה ואמרי אינשי שיתין דהוסו דהום ולא מטו לגברא דמצפרא כרך[ד] דכתיב [ה] לא ידעבו ולא יצמאו ולא יכם שרב ושמש א"ל את אמרת מהתם ואנא אמינא מהכא [ו] ועבדתם את ה' אלהיכם זו קריאת שמע ותפלה וברך [את] לחמך ואת מימיך זו פת במלח וקיתון של מים מכאן ואילך והסירותי מחלה מקרבך ותניא [ז] מחלה זו מרה ולמה נקרא שמה מחלה ששמונים ושלשה חלאין יש בה מחלה בגימטריא הכי הוו וכולן פת במלח שחרית וקיתון של מים מבטלן א"ל רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמור רבנן [ח] חברך קרייך חמרא אוכפא לגביך מוש א"ל דכתיב [ט] ויאמר הגר שפחת שרי אי מזה באת ואנה תלכי ותאמר מפני שרי גברתי אנכי ברורחת אמר ליה רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי מילתא גואה דאית ביך קדים אמרה א"ל דכתיב [י] ויאמר עבד אברהם אנכי א"ל רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי [יא] שפיל ואזיל בר אווזא ועיניה מטייפי אמר ליה דכתיב [יב] והטיב ה' לאדני וזכרת [את] אמתך אמר ליה רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי שיתין תכלי מטייה [יג] לכבא דקל חבריה שמע ולא אכל אמר ליה דכתיב [יד] ולי אני עבדך ולצדוק הכהן ולבניהו בן יהוידע ולשלמה עבדך לא קרא א"ל את אמרת מהתם ואנא אמינא מהכא [טו] ויבואה יצחק האהלה שרה אמו ויקח את רבקה ותהי לו לאשה ויאהבה וינחם יצחק אחרי אמו וכתיב בתריה [טז] ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה אמר ליה רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי חמרא למריה מיבותא לשקייה אמר ליה דכתיב [יז] וסמכת את ידך עליו [יח] למען (ו) ישמעון ויראון כל עדת בני ישראל וכתיב [יט] ויהושע בן נון מלא רוח חכמה כי סמך משה את ידיו עליו וישמעו אליו (ג) כל בני ישראל וגו' אמר ליה רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי בלבא בכפניה גללי מבלע[כ] דכתיב [כא] נפש שבעה תבוס נופת ונפש רעבה כל מר מתוק א"ל רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי מטייל ואזיל דיקלא בישא גבי קינא דשרבי[כב] אמר ליה דבר זה כתוב בתורה שנוי בנביאים ומשולש בכתובים ותנן במתניתין ותנינא בברייתא כתוב בתורה דכתיב [כג] ויולך עשו אל ישמעאל שנוי בנביאים דכתיב [כד] ויתלקטו אל יפתח אנשים רקים ויהיו [כה] עמו ומשולש בכתובים דכתיב [כו] כל עוף למינו ישכון ובני[כז] אדם לדומה לו תנן במתני' [כח] כל המחובר לטמא טמא כל המחובר לטהור טהור ותנינא בברייתא [כט] רבי אליעזר אומר לא לחנם הלך זרזיר אצל עורב אלא מפני שהוא מינו אמר ליה רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי קרית חברך ולא ענך רמי[ל] גודא רבה שדי ביה א"ל[לא] [לב] יען טהרתיך ולא טהרת מטומאתך לא תטהרי עוד אמר ליה רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי ביזא דשתית מיניה לא תשדי ביה קלא א"ל דכתיב [לג] לא תתעב אדומי כי אחיך הוא ולא תתעב מצרי כי גר היית בארצו אמר ליה רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי אי דלית דורא דלינא ואי לא לא דלינא אמר ליה דכתיב [לד] ויאמר אליה ברק אם תלכי עמי והלכתי ואם לא תלכי עמי לא אלך א"ל רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי כד הוינן זוטרי לגברי השתא דקשישנא לדדדקי אמר ליה מעיקרא כתיב [לה] וה' הולך לפניהם יומם בעמוד ענן לנחותם הדרך ולילה בעמוד אש להאיר להם ולבסוף כתיב

הנה

מים. למי שמין לו יין (ב"מ קו:). **מבוייש**. לופין למלמוק ולוגמתו ממש כמוכות (דף ס.). למוף עינך (מגילה יז:). **לכבא** שן (שבת פט:). **כסניה**. לעג (תענית יט:). דכתיב נפש שבעה תבוס נופת. כל מר מתוק. כל דבר מר ממוק לה (משלי כז, ז). **לא** תתעב מצרי. מכל וכל מ"ש שוכנו וכיוכיס ליאור מה טעם שהיו לכס מכתיבת הכתוב (דברים כג, ח).

[א] לא תחעב אדומי כי אחיך הוא לא תחעב מצרי כי גר הייתה בארצו: (דברים כג, ח).

[ב] ויאמר אליה ברק אם תלכי עמי והלכתי ואם לא תלכי עמי לא אלך: (שופטים ד, ח).

[ג] ויהי הלך לפניהם יומם בעמוד ענן לנחותם הדרך ולילה בעמוד אש להאיר להם ללכת יומם ולילה: (שמות יג, כא)

מסורת הש"ס עם הוספות

ע"ז], ג) [ב"מ קו: ע"ז], ד) מגילה יד:, ה) [ער' תוס' ע"ז כח. ד"ה כלכ"], ו) בן סירא יג, ו) כלים פ"ב מ"ב, ז) תוספ' סכ, ח) ב"ב קלב., ט) [ועי' רש"י שבת כ: ד"ה שיתין]. י) במדבר פרשה כא טו, כ) [ד"ה מלמל], ל) [ד"ה ממניתין], מ) [ד"ה ממניתין], נ) [ברכות מה. ע"ש ותוס' ערובין סה. ד"ה עפר].

הגהות הב"ח

(ה) גמ' למען ישמעו כל עמי ויראו וכו' ומימה כל עמים: (ו) שם וימאנו אליו בני כל"ל ומימה כל עמים: (ז) רש"י ד"ה ממרא וכו' למלך סם"ע ומ"ש כי ס"ם כי סמך משה מת ידיו עליו. מלם הסמכה: (ח) ד"ה המסובר וכו' כלי עץ הוא גמל: (ט) תוס' ד"ה גבי וכו' ומקומכם פי' שכל ג' עלים בעוקץ אחד:

לעזי רש"י

אשפורניי"ר. פיזום זרוד, מן לעזי סדומי לעוכ (עיין ערוך ערך זרוד):

פומ"א. פיזום גופה של קנקנת (רש"י תענית דף ד ע"ב ד"ה אפי'), פיזמא דגפיס (רש"י ב"ק דף יז ע"ב ד"ה שקל קנקן).

הגהות וציונים

[א] [אמר ליה דכתיב כצ"ל] (גליון) וכ"ה בכת"י: [ב] **דאמרי אינשי** כר' כצ"ל ת"ה בשם ס"א ופ"ש (גליון) כ"ה בכת"י, ועיין מהורש"א בח"א: [ג] [אל דכתיב כצ"ל (גליון) וכ"ה בכת"י: [ד] [הגורן בעוך שדך ר' גרס **דשרבי** בדל"ת] (גליון): [ה] [ויצאו עמו כצ"ל] (גליון): [ו] בכת"י וביל"ש **ובן** אדם: [ז] נ"א **דחי** גרא (גליון) מהרש"ל, ע"ש ובהגהות והערות: [ח] [דכתיב יען כצ"ל] (גליון): [ט] ד"ה שפיל צ"ל קודם ד"ה ושיניה (באה"מ): [י] [צ"ל וחביב] (גליון): [כ] ד"ה שיתין צ"ל קודם ד"ה תכלי (באה"מ): [ל] יש להוסיף **הוא** יבורך (באה"מ): [מ] נדצ"ל זה אל זה (באה"מ): [נ] נדצ"ל **למינו** (באה"מ כמו בגמ'): [ס] ע"ב הוא דיבור המתחיל של התוס':

ליקוטי רש"י

ושמא טמא יקרא. משמיע שהוא טמא ויפרכנו ממנו (ויקרא יג, מח). **דאמור רבנן השכם ואכול**. בפרק השוכר פועלים (דף קיב, ב) מבואר שלוה לכך מן הדין שהרי כל מי שהוא בעל מלאכה אוכל בשחרית קודם שיתחיל במלאכתו. **כסניה**. לשון סכנה שבעבה תבוס נופת. מרמוס מגיל כמו יטב קמינו (מלכים ט"ז). **דכתיב נפש שבעה תבוס נופת**. מרמוס מגיל כמו יטב קמינו (מלכים ט"ז). **לכבא**. לשון מכוכת ומכוכה שהוא מקום נמוך ועמוק. כל דבר שהוא נמוך ועמוק נקרא כך. **לא תתעב מצרי**. מכל וכל מ"ש שוכנו וכיוכיס ליאור מה טעם שהיו לכס מכתיבת הכתוב (דברים כג, ח).

אחד הצועק ואחד הנצעק במשמע. ומכה לפי והרגמי מכם (שמות כא) שניהם במשמע: אלא שממהרין מן הצועק תחילה. כדמסקינן בגמרא: על מנת לפטור. על מנת שתהא פטור: רבא אמר לפי שאין אדם מוחל על ראשי אברין. וכריתת לא מקרי דעל נברו מוחל מדם: צערו. כתב מכה: ורבי יוחנן אמר. מדם מוחל על הכל וממתינין לגלו דמ"ל נמחל למוכל קטע מת ידי על מנת שתהא פטור מלא קטע מת ידי שתמת ומ"ל מוכל על מנת לפטור לומר תמוד לי תהא על מנת שתהיה פטור ומ"ל היאך הן וקמ"ל מתני' דיש הן שהוא כלאו וכגון דמתמה מתמוהי: הבני פצעני. ומ"ל זה ע"מ לפטור ומתר נמחל הן יש הן שהוא כלאו מי שתמה מייב ומי שיימותה מהדיה פטור וכריתת דלעיל דקתני הכני ופצעני ע"מ לפטור פטור דמתר נמחל כולה מילתא הכני ופצעני ע"מ לפטור דהא ומי דוקא אמר ליה: יש לאו שהוא כהן. מי שתמה פטור והמי לנקנו מיתה גבי מכה ופוגע ופטורה [ד] גבי ממונא מורמיה דמילתא נקנו דמתיל מיני מממוניא טפי מגופיה: לשמור ולא לאבד. כי יתן וגו' לשמור דהפקידו אצלו לשמור מייב בפשיעה ולא בהפקידו אצלו ע"מ לאבד או ע"מ לשלך לעניים דלא קריעת ליה לשמור דיכול לומר ליה מלקוח הו לא דמפקיד ניהו ומתן קמפש ועניים לא מצו תפשי דלכל חד וחד מלי אמר לאו לידך יהיבנא אלא לאחריני: דאתא לידיה. וקרע מידי מייב מי לא מ"ל על מנת לפטור ומפילו אתא לידיה מעיקרא ע"מ לאבד: לשמור דאתא לידיה משמע. דכתיב (ז) וכי יתן ואפי' הכי קממעט ליה: הא דאתא לידיה. מעיקרא מתורת שמירה והדר אמר ליה קרע מייב מי לא אמר ליה ע"מ לפטור: רב יוסף. גבאי הוה: קיץ לחו. ממון כך וכך לשמש לכל אחד הוה ליה ממון שיש לו מוצעין וקרינן ליה לשמור:

הדרן עלך החובל

דאיבא דיינא בארעא. ומימי שרי היה ב"ד של שם קיים: **אחד הצועק ואחד הנצעק.** ממר רמינו שמואל דבסיפרי[ז] אמתי ב"ש אחד הצועק ואחד הנצעק, אמר רבינו שמואל דבסיפרי בין אומו שהעני צועק עליו בין אומו שאין העני צועק עליו שניהם נענשים עליו מכאן היו שאין אדם ממזיק כיון שאין ממזיר עשהו זה כמו זה אלא להכי כתיב שמור תשמע (שם) נעקתו ותהא לפי[ח] שממהרי לצועק יותר ממי שאינו צועק ולפי גירסא זו לא נפק מצירה כמו שפי' בקונטרס לפי גירסת הספרים:

משום פגם משפחה. ומשלם הכל לפילו לענר:

ורבי יוחנן אמר יש לאו שהוא כהן ויש הן שהוא כלאו.

לעניי ממני' קמני מ"ם ריעת ומ"ם סיפא ופירש בקונטר' בין ריעת ובין סיפא מם מ"ל לאו ממיה הוא כלאו והו"מ למימני בריעת מרמייהו נזקי גופו וממונו וכן בסיפא מלא מורמת דמילתא נקט שדרך למחול על נזקי ממון ומין דרך לממול על נזקי גוף ודומק הוא מלא גרמה לפרש לנזקי גופו לפי מ"ל הן שדומה כלומר גניחותא מסתמא ממייה קמני ובנזקי ממונא ממר ליה לא ודומה כלומר גניחותא מסתמא ממייה קמני קרע מת כיון שממילה מ"ל קרע מת כמומי ושטר מת כדי ויש שכמוד:

ורמינהי לשמור ולא לאבד לשמור ולא לקרוע.

תימה מאי קפריך נהי לפטור ליה קרע מפשיעה לא מלינו שפטרו מם קרע ומיבד בידים ור"ל דריש מדקתני ולא לקרוע דמי לא נעי מלא לפטור כשנאבד בפשיעה מאי מריש דמ"ל ע"מ לקרוע מפילו לא מ"ל ע"מ לקרוע מלא שלא ממר ליה מלמון שמירה פטור כדריש מכלמין[ז] לשמור ר"ש[ט] מומר על שיפקיד מלנו ויממר הילך ושמור לי מפל מם ממר ליה עיניך בו פטור ומשמי ממני' דלמת לידיה וכי קמני ע"מ לפטור פטור ס"ה גלא על מנת הו"מ לשמעינן לפטור דלא מתת לידיה מלא כל עיקר מהנת לא מת מלא להשמיענו דבנזקי ממונו מהני ע"מ לפטור ובנזקי גופו לא מהני ור"י מפ' דס"ם לשמור ולא לקרוע פי' כשנתן לו לשמור ולא הרשהו לא לקרוע ולא לאבד אז מייב בכל דין שומר מבל מם הרשהו לקרוע ולאבד מם יהנה מין עליו דין שומר להתחייב בכלום במה שמקבלו לשמור כיון שנותן לו רשות גם לקרוע ולאבד מם יהנה ומם מחיית רשות לקרוע מן פוטרתו מן הקריעה מ"ל היה לו ליתבד שומר כשנתן לו רשות גם לקרוע מיהו לא נתן לו אלא לשמור סתם (ה): **הא** דאתא לידיה. פי' מתני' שנתן לידו ומ"ל שמור ומם מלנה לקרוע עמה כלומר למיון שהם על המפץ שלא מ"ל קרעו על מנת לידו שהפקידו אלנו מחילה מה שנותן לו רשות לקרוע נמיום דבריו אין שומר כן כדי לפטרו אלא פטומי מילי הוא דהוי כדי שישמור לו בדלון ולא יהנה מקרע ומעמוד בדין הוא דקמ"ל ומ"ג לאתת לידיה בתורת קריעה שלא מ"ל בפשעה מחיב מייב ובריעת מלנה לידיה שמ"ל טול חפץ פלוני המונח אם מממרנו[ט] לי ומם רלונך מקרעהו ומת"כ נטלו וקרעו לכיון שהיו מם עליו אלא שנותן לו רשות[י] קודם שיתחזקו לידו אם כן אין שומר אם יתחזקו ולפוטרו לגמרי נתן לו רשות מ"ל רשה לשמור לאחת לידיה ממשמע דהכי ממשמע קרע שנתן לו רשות לשמור אלא שנתן לו גם לאבד אין עליו דין שומר אלא דין שואל ומלוה ונתן לו רשות לקרוע שכיון שממחילה נתינתו נתנו לו לשמור ולא לקרוע ושנפקד קיבל עליו מה שאומר אם"כ לקרוע אם ילנה אינו אלא שפשה ופטומי מילי וכריתת בפתחת לידיה בתורת קריעה שמשמעת נתינה מ"ל כן דכיון שאומר לו כן קודם שנעשה שומר אין שומר אם יקרע וכ"ש אם לא עשאו שומר אלא מ"ל קרע כפומי ושטר כדי המונח לפניך שהוא פטור:

הדרן עלך החובל

[א] הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ מַלְאָךְ לְפָנֶיךָ לִשְׁמָרְךָ בַּדָּרֶךְ וְלַהֲבִיאֲךָ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הֲכִנֹתִי: [שמות כג, כ]

[ב] וְגַם לְלוּשׁ הַחֹלֵךְ אֶת אַבְרָם הָיָה צֹאן וּבָקָר וְאֹהָלִים: [בראשית יג, ה]

[ג] וַיֹּאמֶר שָׁרַי אֶל אַבְרָם הִנֵּה נָא סָגַר יְהוָה אֲנִי בַּעֲדִי בֹּא נָא אֶל שִׁפְחָתִי אוּלַי אִבָּנֶה מִמֶּנָּה וַיִּשְׁמַע אַבְרָם לְקוֹל שָׂרָי: [בראשית טז, ב]

[ד] וַתָּמָת שָׂרָה בְּקִרְיַת אַרְבַּע הִוא חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹא אַבְרָהָם לִסְפֹּד לְשָׂרָה וְלִבְכֹּתָהּ: [בראשית כג, ב]

[ה] וְלִשָּׂרָה אָמַר הִנֵּה עָתַתִּי אֲלֹף כֶּסֶף לְאָחִיךְ הִנֵּה הוּא לָךְ כְּסוּת עֵינַיִם לְכָל אֲשֶׁר אִתָּךְ וְאֵת כֹּל וְנֹכָחַת: [בראשית כ, מז]

[ו] וַיְהִי כִּי זָקַן יִצְחָק וַתִּכְהֶין עֵינָיו מֵרְאֹת וַיִּקְרָא אֶת עֵשָׂו בְּנוֹ הַגָּדֹל וַיֹּאמֶר אֵלָיו בְּנִי וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּנִי: [בראשית כז, א]

[ז] כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ חֲמוֹר אוֹ שׁוֹר אוֹ שֶׂה וְכָל בְּהֵמָה לִשְׁמֹר וּמֵת אוֹ נִשְׁבַּר אוֹ נִשְׁבָּה אֵין רֹאֶה: [שמות כב, ט]

הגהות הב"ח

(א) גמ' ליכי משורך: (ב) שם יכי לגון שיהא לך בסיות עיניס ומקיים מרעה כל"ל: (ג) שם ס"ל ר' מסי בר ממא לרבה מאי שנא ריעת ומ"ם סיפא (ס"ל כר' לסי וכו' דמעיל) מ"מ ונ"ב ס"ק ל"ל ריעת לפי שאין מלם מוחל על צערו והתניא: (ד) רש"י ד"ה לממר וכו' לכמיב כי יתן: (ה) תוס' ד"ה ולממטו וה"ה הם הד"ה:

תורת אור השלם

א) הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ מַלְאָךְ לְפָנֶיךָ לִשְׁמָרְךָ בַּדָּרֶךְ וְלַהֲבִיאֲךָ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הֲכִנֹתִי:

ב) וְגַם לְלוֹט הַהֹלֵךְ אֶת אַבְרָם הָיָה צֹאן וּבָקָר וְאֹהָלִים:

ג) וַתֹּאמֶר שָׂרַי אֶל אַבְרָם הִנֵּה נָא עֲצָרַנִי יְהוָה בַּעֲדִי בֹּא נָא אֶל שִׁפְחָתִי אוּלַי אִבָּנֶה מִמֶּנָּה וַיִּשְׁמַע אַבְרָם לְקוֹל שָׂרָי:

ד) וַתָּמָת שָׂרָה בְּקִרְיַת אַרְבַּע הִוא חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹא אַבְרָהָם לִסְפֹּד לְשָׂרָה וְלִבְכֹּתָהּ:

ה) וְלִשָּׂרָה אָמַר הִנֵּה עָתַתִּי אֶלֶף כֶּסֶף לְאָחִיךְ הִנֵּה הוּא לָךְ כְּסוּת עֵינַיִם לְכָל אֲשֶׁר אִתָּךְ וְאֵת כֹּל וְנֹכָחַת:

ו) וַיְהִי כִּי זָקַן יִצְחָק וַתִּכְהֶין עֵינָיו מֵרְאֹת וַיִּקְרָא אֶת עֵשָׂו בְּנוֹ הַגָּדֹל וַיֹּאמֶר אֵלָיו בְּנִי וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּנִי:

ז) כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ חֲמוֹר אוֹ שׁוֹר אוֹ שֶׂה וְכָל בְּהֵמָה לִשְׁמֹר וּמֵת אוֹ נִשְׁבַּר אוֹ נִשְׁבָּה אֵין רֹאֶה:

הגהות וציונים

[ט] [פי' ציבי מל' שומן כמו הנוצע בציב היוצא ממנו בחולין קכד ע"א ותי"ד שאמרו שבוצות מז ע"ב קרב לגבי דזהינא ואידהזן. מהורש"א בח"א (גליון): [י] ברי"ף ותוס' ובכתי' דיוקא, ועי' מהר"ץ חיות: [כ] [בהראיש איתי לרב ובזה ניחא דוב אישתיק ובסמוך אמר רבא משום שאין אדם מוחל בו' ועי' רש"י ד"ה רבא מיהו מדהשיב לו הכי א"כ ששת נראה דשוב לגרוס לרבה בה"א וכן ברוב אלפס צ"ל לרבה] (גליון): [ל] ברי"ף הגירסא אפקדיה וכו' פשע ביה: [מ] צ"ל ופפורא (כת"י): [נ] צ"ל דלהכי כתיב והיה כי יצעק אלי ושמעתי שמפחרון כר' ח"ת ובסמ' (כ"י) [כוס ישרצות] (גליון): [ס] צ"ל במכלתא פמ"ו ופט"ו (י"ם"ע): [ע] במכילתא שלפנינו רבי ישמעאל: [פ] נדצ"ל ושמרהו לי (באה"מ): [צ] יש להוסיף לקרוע קודם שנתנה לידו (באה"מ):

ליקומי רש"י

ציבי משוך. ליב לעומה ומלמל היולת מבצר ומלוי ולנוק ממקלת [חולין קכד:]. **ההולך את אברהם.** מי גלס שניים לו ומת הליבמו עם מפרשים [בראשית יג, ז]. המוסר ס' פיי דיין. כמו יפפוט ס' פיי ויניך (בלמיית טו) מומיים כלוט לפני סוס שיעבד פמידו על ידו [ר"ה סז:]. **המפי עליך.** ממם המעוד לי עלך מני מעיל המונח בהמפלגה לאקב"ה מה ממן לי ומתני סולך עריכי לא המפלגה מלא עליך וסיה לך להמפלל על שנתו ומיימי מני נפקדת עמך. ועוד דבריך אתה מומם ממני שאתה שומע בחינו ושומק [בראשית טז, ה]. **ויבא אברהם** וגו'. הוא קנר מומה [ר"ה שם].

קיג א ב ג: טוס"ע מ"מ סי' מכ' קעיף ל בהג"ה:

קיד ד ממי' פ"ה מהל' דעות הלכה יג:

קטו ה ממי' ס"ם מהל' מוכל ומזיק הלכה יא: ס"ע סמג עשין ע טוס"ע מ"מ סי' מכ' קעיף יב: קטז ו ממי' שם ועיין במ"מ טור ש"ע שם בהג"ה:

קיז ז ח ממי' שם הלכה יג סמג שם טוס"ע מ"מ סי' שם קעיף ו: קיח ט י ממי' פ"ה מהל' שלוה ופקדון הלכה ו סמג עשין שם טוס"ע מ"מ סי' שם קעיף ו: [ר"ח מלפפ כלן וכ"מ פרק ג' דף קו]:

הגוזל עצים. תנא דידן תנא שינוי דרבנן. ומ"מ ולרבה למ"ל ליה למפלו שינוי המוזל לבריית הוי לתוריתא כדפי' במרובה (לעיל דף סה: ושם) היכי משני ממנינין כדאמרי לקמן בשינוי וכרב למאי נפקא מינה לן לזוקק בשינוי שמין מוזל ורש"י נמי לומר דהוה משני דמתני' לרבותא נקט עצים מטופים ועשאן כלים למשמועינן דאפי' שינוי המוזל לבריית קני ובריית קמשמע לן דשינוי בעלמא הוי שינוי אף על פי שאין שם כלי עליהן:

עצים ועשאן בלים בובני. זוקק שיפוי כי האי גוונא דכי מועיל למשיב שינוי מעשה וכן (ג) עבדיה נסרים נמי מהני אבל שיפוי שאין מסמיה שמו שכך לו מהני וכן ממרין לקמן (דף ט:) גזל דיקלא וקטליה לו קני דיקלא ועבדיה גוזי לו קני דגוזי דיקלא מקרי אבל גוזי ועבדינהו כשורי קני מעיקרא גוזי והשתא כשורי:

לא הספיק ליתנו לו עד שצבעו. פירשתי במרובה (לעיל דף סו.):

טוואו וארגו. ופ"ה מרגו מיפוק ליה משום טוויה ויל"ל ממ' מריגה מיכי לכה"ג מפרש בפוף מכילתין (דף קיט:): **הא** דחווריה חווריו והא דבווריה בווריו. ותרוייהו אליבא דב"ש דמוריס מוריו אפילו ל"ש לו הוי שינוי וכוויה כוויו אפילו ל"ש לכתבו כוויה כוויו לו מקרי ליתן לו כמיעה והא לא נקט לה מילי בר מאן הא דנפליה נפוקי הא דכוויה כוויו להא נפליה אפילו ל"ש מודה לא הוי שינוי כלמוכח בגמלים דרבא יש לומר מורחא למילתא נקט כל חד וחד דקתני סירוק עושק ניפוץ ומאן מפסיק זה אמר זה לא לא מיד מסרקן וקודם כוויה עושק מיוחי והשתא בנפוצי ומיוחי לכ"ע לא הוי שינוי וכוויו לכולי עלמא הוי שינוי ובסירוק פליגי וי"ם שכתוב בהן בגמלתיה דרבי חייא בר אבין והא דגבן ולגיר' זו לריך לומר דמיחוי נמי פליגי כמו בסרוקי ומימה למה לן הטעמיך מרוייהו ככ"ע והא דנפליה נפוקי והא דכוויה כוויו ושמא קסבר כי חיים בר אבין מדנפוקי נמי פליגי:

השתא צבע ר"ש לא הוי שינוי. לרבה דאמי הא והא כר"ש הוי מני למיפרך מלבע מלבע:

בקלא אילן דלא עבר. והא למפליג בין ליתן לגמיעה גמיעה גופא הו"מ לפלוגי בין עוברת לשאין עוברת אלא דעדיפא ליה למיפלוגי בין קלא אילן לליתן דתרוייהו לא הדרי לבריית וכרבה לרבי שמעון עדיף ליתן ללא הדר מלבע דהדר וכרבן עדיף להו לבע מע"ג דהדרה לפי שהוא שינוי מרובה מליתן שהוא שינוי מועט מע"ג דלא הדר:

רבי שמעון בן יהודה הא דאמרן. מימה הא מתוומו ומרגו מוכח ולא פליג אלא בלבע מטוח דלא מדמיך ליה שינוי לפי שלא נשתנה גוף הענין ול"ל דלאו דוקא ממרו דבר אחד אלא כלומר בשיטה אחת הן וכ"ג אינה נכונה מתוכי דוכתי:

ומפקה

הגוזל עצים. משלם בשעת הגזילה. דמי עלים ונמר ואין מחזיר לו כלים דקני בשינוי: ודמי רחל השענה ליגוז. והעוסק שמזיז עכשיו הולך וסגיזה יומר שלו הוא דקנינהו בשינוי: **גמ'** שפיר שייך בעלים ומימה בשינוי ומיהן לגון מיקון שמתקנן וממליקן: ונקחו. מן הגעורת: משלם בשעת הגזלה. ומתניתין ממאי נקט כלים ובגדים הא אינו מוקקק עד שיספס ממלה וכן נמר מלבנו ממילה ומאי כן מוהו ומשמע שפוי וליתן קנה מיד ונמה לי כולי האי: **ה"ג** ממר אמי מנא לידן תני שינוי לרבנן. עלים ועשאן כלים בעצים מטופים ומאי ניהו כו': וב"ש שינוי דאורייתא. כלומר להכי נקט כלים לשמועינן דהני עלים דקתני מטופים עסקינן ועשאן מיטת וקתלולות להוי שינוי קל שמוזר לבריית לאי בעי מצליף ומנתק הסנסיר זו מזו והכי הן נסרים כשמשלה ואפ"ה הכי קני וכ"ש עלים ושיפן דהוי שינוי גמור ומשמוריתא קני כלאמר במרובה (לעיל דף סו.) שינוי קונה כשיפה ומשיב את הגזלה מה תלמוד לומר ממר גזל מס כעין שגזל יחזיר ומס לאו דמי בעלמא בעי לשלומי: צמר ושעאן בגדים. להכי לא נקט ליעו לשון מבעי' למר ולישנו לשינוי שמין מוזל הוא שלא לפלוגי גזל ממר טוי ומרגו להדר לבריית אמר מעי' למר לה והוי מומן כמעיקרא לאפי' הכי קני: נמי שינוי דאורייתא. שלא הדר קמני דקני לבל שיוי לרבנן לא קני[ב] ודקשיא לך מפיפוי וליתן הוא דקנה וכלים ובגדים למה לי הכי נמי קמשמר: כלים בוכאני. לכתום להיינו שיפן וליכא מקיקה: בגדים נמטי. פלמ"ל בגע"ז לאין מלבעים מומו הלמר מבל היכא דלבנן קמיה: נמטי. אין הלמר מוזר עוד לבריית להיות כל ניממ בפני עלמה: **לא** הספיק ליתנו. לרמתי הגז לבהן עד שלבעו: פטור. דקנייה בשינוי ולמיס נמי לא מפלס דלמו גזל גמור הוא שלא מבע לידיה: אין מצטרף. למען בשמיעת מולין[ד] ממש למעת גוזות בל אחת מהה ופרס חיטה בל אחת ואינה מצטרפת הגז ולמשת הגז מהו הגוזז לחל לגמר שגוזה ומן מן הגיזה לבהן לפי מה שילה ובלבד שתהא גוזה מספיקה וקתני לפס גז אחת ולבעה[ד] וכן שניה וכן שלישית אין מצטרפות למהה ופרס להמחייב דקנסו בשינוי נפציה. בד ירפי"ל בגע"ז שלא הוי שינוי כולי האי: פרקיה. בממרק: דכבריה. בגפרית להמלבן יפה: גזז ראשון ראשון וצבעו. לבד לו שגזז לאחר ולחזר ומוומו וכל שעה בהאי גווז היה מצטרפו: צפון. שיי"ן אבל ליחן לא הדר לבריית: קלא אילן. לומה לחבלה[ה]: במקומו עומד. אין זו מרבות בעלים הרבהונים ואפילו נשתנה: אסור. למוזה: מתפפורק

הגוזל [ה]עצים ועשאן כלים צמר ועשאן בגדים [א]משלם בשעת הגזלה [ב]גזל פרה מעוברת וילדה[ג] רחל טעונה וגזזה משלם דמי פרה העומדת לילד[ג] ודמי רחל העומדת ליגוז [ג]גזל פרה ונתעברה אצלו וילדה רחל ונטענה אצלו וגזזה משלם בשעת הגזלה [ד]זה הכלל [ה]כל הגזלנים משלמין בשעת הגזלה: **גמ'** אמרי עצים ועשאן כלים אין שיפן לא צמר ועשאן בגדים אין ליבון לא ורמינהי [ו]גזל עצים ושיפן אבנים וסיתתן צמר וליבן פשתן ונקהו משלם בשעת הגזלה אמר אביי תנא דידן קתני שינוי דרבנן דהדרא וכל שכן שינוי דאורייתא ועשאן כלים בעצים משופין ומאי ניהו נסרים דשינוי דהדר לבריית[ז] הוא דאי בעי משליף להו צמר ועשאן בגדים בצמר טווי דשינוי דהדר לבריית הוא דאי בעי סתר ליה וכל שכן שינוי דאורייתא ותנא ברא שינוי דאורייתא קתני ושינוי דרבנן לא קתני רב אשי אמר [ז]תנא דידן נמי שינוי דאורייתא קתני עצים ועשאן כלים בוכאני דהיינו שיפן צמר ועשאן בגדים נמטי דהיינו שינוי דלא הדר וליבון מי הוי שינוי ורמינהי [ח]לא הספיק ליתנו לו עד שצבעו פטור לבנו ולא צבעו חייב אמר אביי לא קשיא הא רבי שמעון הא רבנן דתניא גזזו טוואו וארגו אין מצטרף לבנו רבי שמעון אומר אין מצטרף וחכמים אומרים מצטרף רבא אמר הא והא רבי שמעון ולא קשיא [ט]הא דנפציה נפוצי הא דסרקיה סרוקי רבי חייא בר אבין אמר הא דחווריה חווריו הא דכבריה כבריו השתא (ו) יש לומר צבע לרבי שמעון לא הוי שינוי ליבון הוי שינוי דתניא [י]גזז ראשון ראשון וצבעו ראשון ראשון וטוואו ראשון ראשון וארגו אין מצטרף רבי שמעון בן יהודה אומר משום ר' שמעון צבעו מצטרף אמר אביי לא קשיא הא רבנן אליבא דר"ש הא ר"ש בן יהודה אליבא דר"ש רבא אמר לעולם לא פליגי רבנן עליה דרבי שמעון בן יהודה ושאני צבע הואיל ויכול להעבידו ע"י צפון וכי קתני התם לא הספיק ליתנו לו עד שצבעו פטור ואוקימנא כדברי הכל בקלא אילן דלא עבר אמר אביי ר' שמעון בן יהודה ובית שמאי ור' אליעזר בן יעקב ור"ש בן אלעזר ורבי ישמעאל כולהו סבירא להו שינוי במקומו עומד רבי שמעון בן יהודה הא דאמרן ב"ש מאי היא דתני' [י]נתן לה חטין באתנה ועשאן[ט] סולת זיתים ועשאן שמן עגבים ועשאן יין תני חדא אסור ותניא אידך מותר ואמר רב יוסף תני גוריון דמאסיפורק

ב) גמל סו. [ממוסה ו.],
ג) עיין תוס' ע"ז מו: ד"ה כל, ג) עיין לקמן צה. תוס' ד"ה משלם, ד) [לקמן לה:], ה) [לקמן קג:], ו) גמל סו. [לקמן לד:] פוף קלא., ז) [פי' מוסיפות לגמל סו. ד"ה ל"ל], ח) גמל קה: ממוסה ג:, ט) מבחות ס., י) סוכה ז: ב"ב עה: ושם ד"ה כולהו.

א א מיי' פ"ג מהלכות גזילה הלכה יב סמג לאוין סי' קו קנ טור ש"ע ח"מ סי' שם סעיף ה:
ב ב מיי' שם הל' ז ופי' מהגזלות ומ"מ סמג שם טוש"ע ח"מ סי' שמב סעיף [ב]:
ג ג מיי' פ"ט מהל' גזילה שם סעיף ז:
ד ד מיי' שם הלכה ח טוש"ע שם סעיף ט ופי' שם סעיף ה ופי' שם סעיף ט:
ה ה ו מיי' שם הל' יב סמג שם טוש"ע ח"מ סי' שם סעיף ו:
ז ז מיי' פ"ג מהלכות מכירה הלכה ו סמג עשין קמג טוש"ע ח"ח סי' שלב סעיף ג:
ח ח מיי' פ"ב מהלכות גזילה ופ"ה הל' יג סמג עשין קם טוש"ע ח"מ סי' שם סעיף ו ועי"ש:

משלם בשעת הגזלה. למר ועלים בעלמא אבל הכלים והבגדים קנה בשינוי [חוספות ד"ה]. בל הגזלנים משלמין בשעת הגזלה. לכאמיר (ויקרא ה) אשר גזל אתו בגזל [בפחים לב.]. ובבון שהוליאה שיעה מיון אבל אם יעשה מיון בעות שגזלה חומר לו הרי שלו לפיין בלאמרינן (לקמן דף ט:) גבי ממעא ומפקל מהומה ונשמעה [ב"מ מג.]. נמטי. לבדין פליגי"ם בגע"ז ולפן שם מוזי ולקמן קיט:). לא הספיק ליתנו לו. לרמתי הגז לבהן [לעיל סו.]. עד שצבעו. ישראל זה. פטור. דקנייה בשינוי שהוה לו בשעת מעשה בהוסה או שהבעו [חולין קלה]. מלעתים הגז דקנייה בשינוי ואפי' דומים לו משלם לפי בהן יכול לומר לבמר מתנו אבל קודם שבעו מי שהעבו וכה ט [לעיל שם]. לבבו ולא צבעו. לפן זה שינוי ואפי' הוא בעשים הוא [חולין שם]. תנא הדא אסור. לקרן [לעיל סה:].

דמאספורק בית שמאי אוסרין וב"ה מתירין מאי טעמיה דבית שמאי אמר קרא [א] גם שניהם לרבות שינוייהם ובית הלל אמר קרא הם ולא שינוייהם ובית שמאי הא כתיב הם ההוא מיבעי ליה הם ולא ולדותיהם ובית הלל תרתי שמעת מינה הם ולא שינוייהם הם ולא ולדותיהם ובית הלל נמי הכתיב גם ° גם לב"ה קשיא רבי אליעזר בן יעקב מאי היא דתניא [ב] ר' אליעזר בן יעקב אומר הרי שגזל סאה של חטין טחנה לשה ואפאה ° והפריש ממנה חלה כיצד מברך [א] אין זה מברך אלא מנאץ ועל זה נאמר [ב] בוצע ברך נאץ ה' ר' שמעון בן אלעזר מאי היא דתניא כלל זה אמר ר' שמעון בן אלעזר כל שבח שהשביח גזלן ידו על העליונה רצה נוטל שבחו רצה אומר לו הרי שלך לפניך מאי קאמר אמר רב ששת ה"ק [ג] השביחה נוטל שבחו כחש אומר לו הרי שלך לפניך דשינוי במקומו עומד אי הכי אפילו השביח נמי אמרי [ג] מפני תקנת השבים ר' ישמעאל מאי היא דתניא [ד] מצות פאה להפריש מן הקמה לא הפריש מן הקמה מפריש מן העומרים לא הפריש מן העומרים מפריש מן הכרי עד שלא מרחו מרחו מעשר ונותן לו משום ר' ישמעאל אמרו [ה] אף מפריש מן העיסה ונותן לו א"ל רב פפא לאביי איכפל [א] כל הני תנאי לאשמועינן כב"ש א"ל הכי קאמרי [ו] לא נחלקו בית שמאי וב"ה בדבר זה אמר רבא ממאי דלמא עד כאן לא קאמר רבי שמעון בן יהודה התם אלא בצבע הואיל ויכול להעבירו על ידי צפון ועד כאן לא קאמרי ב"ש התם אלא לגבוה משום דאימאיס ועד כאן לא קאמר ר' אליעזר בן יעקב התם אלא לענין ברכה משום [ז] דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה ועד כאן לא קאמר ר"ש בן אלעזר התם אלא בהכחשה דהדר ועד כאן לא קאמר ר' ישמעאל התם אלא לענין פאה משום דכתיב [ג] [ה] תעזוב יתירא וכי תימא ליגמר מיניה מתנות עניים שאני כדבעי ר' יונתן דבעי ר' יונתן מאי טעמא דר' ישמעאל משום דקסבר שינוי אינו קונה או דלמא בעלמא קסבר שינוי קונה והכא משום דכתיב תעזוב יתירא ואם תמצי לומר טעמא דר' ישמעאל משום דקסבר שינוי אינו קונה תעזוב יתירא דכתב רחמנא למה לי ותו לרבנן תעזוב יתירא דכתב רחמנא למה לי מבעי ליה לכדתניא [ח] המפקיר כרמו והשכים לבקר ובצרו חייב בפרט ובעוללות ובשכחה ובפאה ופטור מן המעשר אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי שמעון בן אלעזר ומי אמר שמואל הכי [ט] והאמר שמואל אין שמין לא לגנב ולא לגזלן אלא לנזקין בשלמא לרבא דאמר כי קאמר ר' שמעון בן אלעזר התם בהכחשה דהדר לא קשיא כי קאמר הלכה כרבי שמעון בן אלעזר דשינוי במקומו עומד בהכחשה דהדר וכי קאמר שמואל התם אין שמין לא לגנב ולא לגזלן אלא לנזקין בהכחשה דלא הדר אלא לאביי דאמר כי קאמר רשב"א בהכחשה דלא הדר קאמר מאי איכא למימר אביי מתני הכי אמר רב יהודה אמר שמואל אמרו

רש"י

מאספורק. שם מקום: **בוצע ברך.** גחל ומברך בוצע כמו כל בוצע בלע (משלי א): **מאי קאמר.** איירי בשבחה וקתני הרי שלך לפניך והאי לישנא לא שייך למימר אלא בדבר שכיחש מקדמותו שאמר לו טלנו כמות שהוא כחוש: **מצות פאה להפריש מן הקמה.** דכתיב לא תכלה פאת שדך לקצור (ויקרא יט): **מרחו.** מחליק את הכרי ברחת ומירוח הוי גמר מלאכה למעשר הלכך מעשר כל מעשרותיו תחלה ואחר כך נותן לו פאה כדי שלא יפסיד עני שאילו היה נותנו קודם מירוח אע"פ שעני מגרף לקט שכחה ופאה הרבה ועושה מהן כרי פטור מן המעשר שהרי הפקר הוא אבל עכשיו שנתמרח ביד בעל הבית נתחייב במעשר דהכי אמרינן במסכת ברכות (דף מ:) לקט שכחה ופאה שעשאן בגורן הוקבעו: **אף מפריש מן העיסה.** פאה אם לא נתנה ככר ואילו לת"ק מן העיסה לא דקנייה בשינוי והוי ממון שאין לו תובעים דעד השתא דישה לאו שינוי הוא דאוכל הוא כמו שהיה: **איכפל תנאי.** טרחו ועמלו ונתקבצו לכך: **בהכחשה דהדר.** מפטמו וחוזר לקדמותו: **תעזוב יתירא.** בקדושים תהיו כתיב לא תכלה פאת שדך לקצור ובשור או כשב כתיב לא תכלה פאת שדך בקוצרך תרי קראי תעזוב אותו למה לי שמע מינה לאתויי שינוי דלא קני הכא: **תעזוב יתירא למה לי.** הא בעלמא נמי לא קני שינוי: ה"ג ותו לרבנן תעזוב יתירא למה לי: **המפקיר והשכים לבקר.** קודם שיבאו עניים לגנרה שיזכו בהפקר אם היו קודמין: **פרט בכרם ולקט בקמה: חייב בפרט כו'.** דאע"ג דהפקר פטור מכולם דכתיב ארצך שדך וכרמך מהני תעזוב יתירא למעוטי כי האי גוונא דלא הוי הפקר לפטור ואע"ג שפטור מן המעשר ובכל הני כתיב תעזוב יתירא בקדושים כתיב כרמך לא תעולל ופרט כו' ובמשנה תורה (כד) כתיב כי תבצור כרמך לא תעולל וכן לא תפאר אחריך דהיינו פרט תפאר אישקוביי"ר ופאה נמי מהכא משמע דתנא דבי ר' ישמעאל (חולין דף קלא.) שלא תטול תפארתו ממנו שכחה כתיב במשנה תורה (שם) לא תשוב לקחתו וגו' ובאילן כתיב לא תפאר אחריך ואמר מר בפרק י' דחולין (שם) אחריך זו שכחה ולא בעי למיהדר ומכתב באילן לגר ליתום אלא לא תפאר אחריך ואנא ידענא דלעניים הוא כדאשכחן בעמרים אבל במעשר לא כתיב תעזוב יתירא: **אין שמין.** בפרק ראשון (דף יא.) גבי בעלים מטפלין בנבלה אמר שמואל דלנזקין הוא דשמין את הנבילה לניזק ומוסיף עליה מזיק עד שמשלים לו נזקו אבל גנב וגזלן שנטלו בהמה ומתה או כחשה אין שמין את הנבילה אלא שלהם תהא והם ישלמו בהמה מעליא אלמא שינוי קני: **פלוגתא דאביי ורבא** לעיל בשמעתין: **בהכחשה דלא הדר.** כגון מתה או נשברה רגלה:

תוספות

ואפאה (והרים) [ב] [והפריש] ממנה חלה. משעת גלגול מתחייב בחלה אלא רבותא קמ"ל דאע"פ שעשה כל השינויים הללו אין [ד] אלא מנאץ א"נ משום דהיכא דאין תחלתו עיסה אין מתחייב בחלה עד אחר אפייה [ו] נקטה הכי:

לא הפריש מן הקמה יפריש מן העומרים. אביי לטעמי' דאמר בריש תמורה (ד' ו. ושם ד"ה אמר) כל דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד מהני ומפרש התם דטעמא דיפריש מן העומרים משום תעזוב יתירא דבלא תעזוב יתירא לא היה מיחייב דכיון דעבר על לא תכלה הוה אמינא דלהני ופטור ולהכי אצטריך אביי בשמעתין ע"כ לר' ישמעאל למימר שינוי במקומה עומדת אבל לרבא דאמר התם כל דאמר רחמנא לא תעביד כי [ח] עביד לא מהני בלא תעזוב יתירא מפריש מן העומרין ולא מבעי ליה תעזוב יתירא אלא למפקיר כרמו או לרבי ישמעאל אי שינוי קונה אצטריך דמפריש מן העיסה ואם תאמר לאביי דאצטריך תעזוב יתירא לחייב מן העומרים מפקיר כרמו מנליה דחייב בפאה וי"ל דתרתי ש"מ וכן צ"ל לרבא אליבא דרבי ישמעאל אי סבר רבי ישמעאל דשינוי קונה ודריש תעזוב יתירא לחייב מן העיסה אם כן המפקיר כרמו מנליה דמשמע דההיא דרשה אתיא כ"ע מדדייק בפרק בא סימן (נדה ד' נא. ושם ד"ה מין) דהא דתנן התם כל שחייב בפאה חייב במעשר היינו כל מין שחייב בפאה חייב במעשר דאי לאו הכי הרי מפקיר כרמו דחייב בפאה ופטור מן המעשר ומאי ראיה היא דלמא מתני' כרבי ישמעאל דמוקי תעזוב יתירא לחייב מן העיסה ולא מייתי [ט] למדרש שיתחייב בפאה אלא ודאי ליכא דפליג אההוא תנא דמפקיר כרמו ותרתי ש"מ כדפרישית: **מרחו** מעשר ונותן לו. ואפילו למאן דאית ליה [י] ברירה כל זמן שלא הפריש פאה ולא ברירה היה הכל טבל ונתחייב הכל במעשר ושוב לא יפטר ואם תאמר תרומה נמי לתני שתורם ונותן לו ואין לומר דתרומה בלאו הכי יפריש העני וכל [יא] פאה חייבת בתרומה תדא דא"כ מקדים מעשר לתרומה גדולה ועוד דתנן במסכת תרומות בפ"ק (מ"ה) אין תורמין מן הלקט ומן השכחה כו' ונראה לפרש משום דתרומה דבר קל לתרום לא חש להזכיר ויש מפרשים להכי אין תורם משום דבגורן רגילין לתרום כדתנן במסכת מעשר [יב] (פ"ג) מצא פירות ממורחין בשדה מכונסין אסורים משום גזל מפוזרין מותרין משום גזל בין כך ובין כך חייבין במעשר ופטורין מן התרומה לפי שאי אפשר לגורן שתעקר אלא אם כן ניטלה תרומה גדולה:

עין משפט
נר מצוה

ח א מיי' פ"א מהל' ברכות הל' יט ועי"ש בכ"מ סמג עשין כז טוש"ע א"ח סי' קצו סעיף א:
ט ב ג מיי' פ"ב מהל' גזילה ואבידה הל' ג ועיין בהשגות ובמ"מ סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' שסב סעי' ג:
י ד ה מיי' פ"א מהל' מתנות עניים הל' א והלכה ב:

ליקוטי רש"י

הרי שגזל כו'. ובוצע לשון גוזלה דכתיב (משלי א) כן ארחות כל בוצע בצע את נפש בעליו יקח [סנהדרין ו:]. **בוצע ברך נאץ ה'.** והגוזל שבא את עצמו לאמר נאץ ה' ושלום יהיה לו [תהילים י, ג]. **מצות פיאה להפריש מן הקמה.** דכתיב לא תכלה אלא הנח לפניהם והם יקצרוהו. **מרחו.** לאיקבע למעשר ולתרומה. **מעשר.** תחילה ואח"כ נותן פאה [תמורה ו.]. **מעשר ונותן לו.** נכרי נתחייב במעשר דנגמרה מלאכתו הלכך מעשר תחילה את הכרי מכל מעשרותיו ונותן לו את הפאה שאילו הפרישה לא היו עניים צריכין לעשרה דלקט שכחה פאה פטורין מן המעשר [סנהדרין פח.] ונתחייב במעשר מעשר תחלה את הכרי ואחר כך נותן לו את הפאה שלא להפקיד את העני שהלקט והשכחה והפאה פטורין מן המעשר וזה הביאן לידי חיוב [מכות טז:]. **אף מפריש מן העיסה.** אם טחנה ולשה ולת"ק טחנה פטור דקנייה בשינוי ואם בא עני ונטל כדי פאה משטחנה לר' ישמעאל לא הוי גזל לרבנן הוי גזל [סנהדרין שם]. **והשכים לבקר ובצרו.** וכגה היה איהו עלמו. **חייב בפרט ועוללות.** כמו מאמר כרם [נדרים מד:]. **ופטור מן המעשר.** דלא כתיב ביה תעזוב יתירא אלמא הפקר כל דהוא פטור ממעשר כדתנן כל שהוא אוכל ונשמר חייב במעשר [לעיל כח.] פטור מדאורייתא אבל מדרבנן חייב [נדרים מד:]. דבמעשר לא כתיב תעזוב יתירא ולרבויי האי הפקר אהא תעזוב ולא לרבויי שינוי דהא בעלמא נמי לא מהני [תמורה ו.]. אע"ג דהפקר פטור מכולם דבכולהו כתיב קצירך כרמך ולא של הפקר ובכולהו תנן כל שהוא אוכל ונשמר פרט לשל הפקר להכי אהני תעזוב יתירא דכתיב בכולהו לאתויי הפקר כי האי גוונא דהדר איהו וזכה ביה [חולין קלד:]. דהפקר פטור מן המעשר ובפרט ובפאה להכי מחייב כדאמרינן בהגוזל בבבא קמא משום תעזוב יתירא דכתיב במשנה תורה לא תפאר אחריך ואמר מר (חולין דף קלא.) לא תטול תפארתו ממנו והיינו פאה ודרשינן בספרי אחריך זו שכחה וכתיב לגר ליתום ולאלמנה יהיה וכתיב בתריה כי תבצור כרמך לא תעולל אחריך לגר ליתום ולאלמנה יהיה הרי פאה ושכחה ועוללות ל"ל למהדר ומכתב בפרשה קדושים בכולהו לעני ולגר תעזוב אותם לרבות הפקר כי האי גוונא אבל הפקר גמור פטור מכולם כדתנן

לעיל ונשמר פרט להפקר [נדה נא.]. **אמר שמואל.** מנהג דיינין הוא שאין שמין לא לגנב ולא לגזלן שאם גנב וגזל בהמה או כלים ופחתו אלא אין שמין הנבילה והשברים לבעלים שיחזיר גנב הפחת אלא ישלם בהמה וכלים מעולים והשברים שלו. **אלא לנזקין.** שמין לכדכתיב והמת יהיה לו [לעיל יא.].

מסורת הש"ס עם הוספות

א) סנהדרין ו: [ע"ש], ב) שם פח. מכות טז: תמורה ו., ג) [שבת מג. קלג. סוכה טו. יבמות כח.], ד) [ברכות מו: וש"נ], ה) לעיל כח. נדרים מד: חולין קלד: תמורה ו. נדה נא., ו) לעיל יא., ז) חלה פ"א מ"ה ועיין תוס' ברכות לז: ד"ה לחם, ח) לעיל סט ע"א.

גליון הש"ס

גמ' גם לב"ה קשיא. עיין לעיל דף נד ע"א תוספות ד"ה שמור: שם והפריש ממנה חלה. עיין ברכות דף מה ע"א תוס' ד"ה אכל טבל:

תורה אור השלם

א) לֹא תָבִיא אֶתְנַן זוֹנָה וּמְחִיר כֶּלֶב בֵּית יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְכָל נֶדֶר כִּי תוֹעֲבַת יְיָ אֱלֹהֶיךָ גַּם שְׁנֵיהֶם: [דברים כג, יט]

ב) כִּי הִלֵּל רָשָׁע עַל תַּאֲוַת נַפְשׁוֹ וּבֹצֵעַ בֵּרֵךְ נִאֵץ יְיָ: [תהלים י, ג]

ג) וְכַרְמְךָ לֹא תְעוֹלֵל וּפֶרֶט כַּרְמְךָ לֹא תְלַקֵּט לֶעָנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: [ויקרא יט, י]

ד) וּבְקֻצְרְכֶם אֶת קְצִיר אַרְצְכֶם לֹא תְכַלֶּה פְּאַת שָׂדְךָ בְּקֻצְרֶךָ וְלֶקֶט קְצִירְךָ לֹא תְלַקֵּט לֶעָנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: [ויקרא כג, כב]

לעזי רש"י

אישקוביי"ר. פירוש לנפות, לנכש (את הפתח) (עיין רש"י ורד"ק ישעיה יז, ו, וכ"ה סוכה ל ע"ב):

הגהות וציונים

א] צ"ל איכפול (דפו"ר כת"י, וכ"ה נכון, דק"ס). ב] צ"ל ארצכם (כת"י, ועי' רש"ש): ג] גירסת התוס' והרים (וכ"ה בתוס' לעיל סט ע"א ד"ה אמר עולא וכ"ה בתוס' רי"ף וברשב"א) וכלשון הכתוב (במדבר טו כ) חלה תרימו תרומה וא"צ להגיה "והפריש": ד] יש להוסיף זה (באה"מ): ה] בדפו"ר אי עביד: ו] צ"ל ולא מייתר (ב"ש): ז] נדצ"ל דכל: ח] כדתני בירושלמי בפס' מעשרות פ"ב [סוף ה"א] כצ"ל וכן הגיה מהרש"א בסנהדרין פח ע"א ד"ה מרחו (גליון):

עין משפט
נר מצוה

יא א מיי' פ"ב מהל' גזלה ואבדה הלכה ב ועיין בהשגות ובמ"מ סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' שסב סעי' ב:
יב ב מיי' שם הל' י סמג שם טוש"ע ח"מ סי' שם סעי' ה:
יג ג מיי' פ"א מהל' גזלה ואבדה הלכה יג ופ"ד מהל' מלוה ולוה הלכה ה סמג לאוין קנג ועשין עג טוש"ע ח"מ סי' שסו סעי' א:
יד ד מיי' פ"ד מהל' מלוה ולוה הלכה ה סמג לאוין קנג טוש"ע י"ד סי' קסא סעי' ז:
טו ה ו ז טוש"ע ח"מ סי' שסו סעיף ב:
טז ח מיי' פ"א מהל' גזלה ואבדה הל' יג סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' שסו סעיף א:

ליקוטי רש"י

הלכה כסתם משנה. רבי הוא סדר המשנה וכשראה דברי חכם וישרו בעיניו שנאן סתם ולא הזכיר שם אומרו עליהן כדי שלא יהו שנויה מפי יחיד ונראין כאילו נשנו מפי המרובים ועשו כמותן [ביצה ב:]. וסתם נמי במשנה דברי יחידים שראה רבי את דבריהם ושנאן סתם כדי לקבוע הלכה כמותם [ב"מ לג:]. לא הספיק ליתנו וכו'. לראשית הגז לכהן [לעיל סו.]. עד שצבעו. ישראל זה. פטור. דקנייה בשינוי דהוה ליה כמזיק מתנות כהונה או שאכלן [חולין קלה.]. אין רוח חכמים נוחה הימנו. אין נחת רוח לחכמי ישראל במעשיו של זה אין דעתם נוחה עליהם הימנו על ידו [ב"מ מח.]. אינהו הוא דלא הא אביהם חייב להחזיר. לאהדרא רבה בהגוזל בתרא (דף קיב.) ומי אמינא עמך לדידיה הוא דאוהריה רחמנא אסדר ליה דמי בהדך דסיפיה דקרא מריסיה קאי אל תקח ואם לקחת החזר אבל לבריה לא אוסר [ב"מ סב.]. בעושה מעשה עמך. במנוך דרשינן הכי [ב"מ מח:]. ושאין מכירין. שאין יודע למי גזל שגזל אנשים הרבה. בורות שיחין ומערות. שמתכנסין בהן מים ושותין מהן ובב"ק (לעיל נ:) מפרש מאי בור ומאי שיח ומאי מערה [ביצה כט.]. בור עגול הוא שיח ארוכה ומכוסה מערה מרובעת ומכוסה בקרוי אלא שיש לה פה [לעיל נ:]. ואע"ג דקיימא לן יוחנן הלכה כסתם משנה לאו תיובתא הוא [יבמות כא.].

אמרו הלכה כרבי שמעון בן אלעזר וליה לא סבירא ליה א"ר חייא בר אבא אמר רבי יוחנן דבר תורה גזילה הנשתנית חוזרת בעיניה [א]שנאמר [א]והשיב את הגזלה אשר גזל מכל מקום ואם תאמר משנתנו [א]משום תקנת השבים ומי אמר ר' יוחנן הכי [ב]והאמר רבי יוחנן הלכה כסתם משנה ותנן [ג]לא הספיק ליתנו לו עד שצבעו פטור אמר להו ההוא מדרבנן ורבי יעקב שמיה לדידי מפרשא לי מיניה דרבי יוחנן כגון שגזל עצים משופין ועשאן כלים [ב]דהוה ליה שינוי החוזר לברייתו: [ד]תנו רבנן [ג]הגזלנין [ד]ומלוי ברבית שהחזירו אין מקבלין מהן והמקבל מהן אין רוח חכמים נוחה הימנו אמר רבי יוחנן בימי רבי נשנית משנה זו דתניא מעשה באדם אחד שבקש לעשות תשובה א"ל אשתו ריקה אם אתה עושה תשובה אפילו אבנט אינו שלך ונמנע ולא עשה תשובה באותה שעה אמרו הגזלנין ומלוי רביות שהחזירו אין מקבלין מהם והמקבל מהם אין רוח חכמים נוחה הימנו מיתיבי [ה]הניח להם אביהם מעות של רבית אע"פ שהן יודעין שהן רבית אין חייבין להחזיר אינהו הוא דלא הא אביהם חייב להחזיר בדין הוא דאביהם נמי אינו חייב להחזיר והא דקתני בדידהו [ו]משום דקא בעי למתני סיפא הניח להם אביהם פרה וטלית וכל דבר המסויים חייבין להחזיר מפני כבוד אביהם[י] תנא רישא נמי בדידהו ומפני כבוד אביהם חייבין להחזיר אקרי כאן [ב]ונשיא בעמך לא תאור [ה]בעושה מעשה עמך [ט]כדאמר רב פנחס בשעשה תשובה הכא נמי בשעשה תשובה אי עשה תשובה מאי בעי גביה איבעי ליה לאהדורי שלא הספיק להחזיר עד שמת תא שמע [י]הגזלנים ומלוי ברבית אע"פ שגבו מחזירין גזלנין מאי שגבו איכא אי גזול גזול ואי לא גזול לא גזול אלא אימא הגזלנין ומאי ניהו מלוי רביות אע"פ שגבו מחזירין אמרי מחזירין ואין מקבלין מהם אלא למה מחזירין לצאת ידי שמים ת"ש [ס][ה]הרועים והגבאין והמוכסין תשובתן קשה ומחזירין למכירין אמרי מחזירין ואין מקבלין מהם ואלא למה מחזירין לצאת ידי שמים אי הכי אמאי תשובתן קשה ועוד אימא סיפא [ע][ו]ושאין מכירין יעשה בהן צרכי ציבור[מ] ואמר רב חסדא [ז]בורות שיחין ומערות אלא לא קשיא כאן קודם תקנה כאן לאחר תקנה והשתא דאמר רב נחמן [ח]בשאין גזילה קיימת אפילו תימא אידי ואידי לאחר תקנה ולא קשיא כאן

אמרו הלכה כרבי שמעון בן אלעזר. כלומר הכי אמר שמואל יש שאומר הלכה כרבי שמעון בן אלעזר וליה לא סבירא ליה: הנשתנית. אע"פ שנשתנה[א] חוזרת בעיניה כמות שהיא עכשיו ואפי' השביחה לשינוי לא קני: וא"ת משנתנו. דקתני דלא משלם כלים אלא דמי עצים אלמא קני בשינוי: עד שצבעו פטור. לגמרי והכא תקנת השבים אינה ואפי' הכי קני בשינוי: מתניתין מוקי לה רבי יוחנן בגוזל עצים משופים כו'. משום הכי קאמר רבי יוחנן דטעמא משום תקנת השבים הוא דשינוי כי האי לאו שינוי הוא: אין רוח חכמים נוחה הימנו. [פ]אין רוח חכמה וחסידות בקרבו: אין חייבין להחזיר. דכתיב והשיב את הגזלה אשר גזל והני לא גזול מידי דקנייהו בשינוי רשות וקסבר רשות (א) יורש כרשות לוקח דמי: המסויים. דבר הניכר לרבים זו[צ] היא שגזל פלוני והניחה ליורשיו: בעושה מעשה עמך. וזה לא עשה מעשה עמו ואין חייבין בכבודו: רב פנחס. בתומר בקודש (חגיגה כו.): ואי לא גזול לא גזול. ואמאי קרי להו גזלנין: אע"פ שגבו. וכל שכן לא גבו דמקרעינא שטרא[ק]: הרועים. גזלנים הם לרעות בהמות בשדות אחרים[ר]: גבאים. של מלך לגבות כסף גולגלתא וארנונא ושקלי טפי: תשובתם קשה. שגזלו הרבים ואין יודעים למי להחזיר: ומחזירין למכירין. למי שמכיר[ש] שלו שגזלוהו: בורות שיחין ומערות. להכנס בהן מים לשתות דהוי דבר הצריך לכל ויהנו מהן הנגזלים אלמא אהדורי בעי: קודם תקנה. שבימי רבי נשנית משנה זו דמחייב למהדר: גזילה

ותנן לא הספיק ליתנו לו כו'. תימה דלא מייתי מתני' דבהמה והזקינה עבדים והזקינו דמשלם כשעת הגזילה לקמן (דף צו:) ואפי' ר"מ לא פליג אלא בעבדים דליכא למימר לאדבריהם דרבנן קאמר להו כדבעי למימר לקמן (דף צה.) דהא ר"מ אית ליה דשינוי קונה גבי נותן צמר לצבע (לקמן ק:) ועוד הא קתני גזל מטבע ונסדק משלם כשעת הגזילה (לקמן צו:) וי"ל דכל הני הוי מצי למימר דהוה סתם ואח"כ מחלוקת דפליגי לקמן (ק:) ר"מ ור"י בנבעו לו אדום וצבעו שחור ואע"ג דטעמא דר' יהודה לא משום דסבר שינוי אין קונה כמו שאפרש לקמן (ג) מ"מ הוינו יכולים לדחות כן אבל ההיא דלא הספיק ליתנו אין לדחות דאפי' הוי סתם בתלא מסכת ומחלוקת במסכת אחריתי אית ליה לר' יוחנן הלכה כסתם משנה[ע]:

בימי רבי נשנית משנה זו. אור"ת דלא לפניו ולא לאחריו אלא לדורו דוקא תקן משום מעשה שהיה ולא לדורות הבאין דהא מעשים בכל יום שמקבלים מן הגזלנים ודינן דיני גזילות כי ההוא דגזל פדנא דתורא לקמן (דף צו:) וההוא גרשא דגנב סיפרא (לקמן דף קטו.) וההוא רעיא דבפ"ק דב"מ (דף ה.) ונסבא דרבי אבא (כ"ב דף לג:) ואמר נמי באיזהו נשך (ב"מ דף סא:) דרבית קצוצה יוצאה בדיינין ולכך לא פריך לקמן אלא מברייתות דסוה שונה ר' חייא שהיה תלמידו של רבי[פ] ולא הקשה ממתני' דקתני משלם כשעת הגזילה לפי שהמשניות היו קודם רבי אלא שרבי סדרם אבל ברייתות היה שונה ר' חייא מה שהיה מוסיף רבי על המשניות ור"י אומר דממתני' לא ה"מ למפרך דלא תקן רבי דאין מקבלים אלא מאותן בני אדם שרוב עסקם ומחייתם בכך והיו ניזונים בגזל ורבית ומתפרנסים בכך כל ימיהם כדקתני הגזלנין ומלוי ברבית דמשמע שאומנותם בכך וכן רועים וכל הנהו דמייתי אבל ממתניתין לא פריך שלא עשו תקנה מלקבל מאדם שגוזל ומלוה ברבית באקראי בעלמא אבל אין לפרש דלהכי לא פריך ממתני' משום דרבי לא תיקן אלא באותם שעשו תשובה ובריית' דמוכח[צ] מינה מיירי בעבד תשובה מדקתני וחייבים להחזיר מפני כבוד אביהם מכ"מ[ק] ההיא דגזלנים ומלוי ברבית לא משמע דאיירי בעבדי תשובה ועוד שכל אדם יכול להערים שיעשה תשובה ויחזיר מעצמו ולא יקבלו ממנו וכן ההיא דכל הכלים (שבת דף קכג:) דאמר ר' חנינא בימי נחמיה בן חכליה נשנית משנה זו וההיא דסוף אלו מציאות (ב"מ דף לג:) דקאמר בימי רבי נשנית משנה זו הכל מפרש ר"ת דלא נשנית אלא להאוה דרא וכן ההיא דהוריות (דף יג:) ואין להאריך:

הא אביהם חייב להחזיר. ואם תאמר[ר] לצאת ידי שמים קאמר ויש לומר דדייק מדנקט לשון חייבין דהוה ליה למימר אין מחזירין דהוה משמע הא אביהן מחזיר לצאת ידי שמים: אי עשה תשובה כו'. וא"ת ולימא כגון שלא קיבלו ממנו דאין מקבלין מהם וי"ל דאם החזיר ולא קיבלו ממנו לא מחייבין בניס להחזיר מפני כבוד אביהן דתו ליכא גנאי א"נ בדבר המסוים ומקבלין[ש] מהן מפני כבודו ומשני בשלא הספיק להחזיר עד שמת לפיכך חייבים בנים להחזיר מפני כבוד אביהן ומקבלין מהן דלא שייכא תקנה גבי בנים[ת] ועי"ל מאי בעי גביה דאיבעי ליה למוכרו או להוציא מתחת ידו ומדלא חשש לכבודו א"כ אמאי חייבין בנים להחזיר וכן נ"ל באיזהו נשך (ב"מ דף סב ושם[א] ד"ה תנאי) דשם לא יתכן לפרש בע"א דפריך מהא ברייתא למ"ד רבית קצוצה אין יוצאה בדיינין דמשמע הא אביהן חייב להחזיר ומשני כי הכא ופריך אי עבד תשובה מאי בעי גביה ומאי קושיא אי רבית קצוצה אין יוצאה בדיינין אין חייב להחזירה אפילו לצאת ידי שמים כדמוכח התם דפריך מההיא דמייתי בסמוך הגזלנים ומלוי רביות אע"פ שגבו מחזירין ומשני תנאי היא ולא משני בבא לצאת ידי שמים כדמשני הכא בסמוך דכיון דדרשינן[ב] למיתה ניתן ולא להשבון או למורא ניתן ולא להשבון אפי' לצאת ידי שמים לא מחייב ולא כפי' ריב"ן שפירש למורא ניתן (ג) הירא את ה' והחזיר מילתא ולא להשבון על פי ב"ד אלא נ"ל דהכי פריך מאי בעי גביה דכיון דלא חשש למוכרה ולהוציאה או להחזירה מפני כבודו תו לא מחייבי בניס משום כבוד אביהן: לצאת ידי שמים. בפרק איזהו נשך[ג] לא ה"מ לשנויי הכי למ"ד רבית קצוצה אינה יוצאה בדיינין דלדידיה אפי' לצאת ידי שמים לא מחייב כדפרישית וסוגיא דהכא כמ"ד רבית קצוצה יוצאה בדיינין אלא דתיקנו דאין מקבלין מדרבנן ולא שייך לשנויי הכא תנאי היא כדמשני התם דהנהו תנאי דהתם קדמו: כאן

מסורת הש"ס
עם הוספות

א) לעיל סו., ב) [שבת מו. וש"נ], ג) [חולין קלה. לעיל סו. לג:], ד) [תוס' שביעית פ"ח סי"נ], ה) ב"מ סב. [תוס' דב"מ ספ"ה] לקמן קיב., ו) [שבת ל. וש"נ מלכים כח: וש"נ], ז) עיין תוס' כתובות פו. ד"ה פריעת, ח) ב"מ [מח:] סב. יבמות כב: סנהדרין פה. [נ"ב ז. מכות ח:], ט) חגיגה כו., י) ב"מ דף סב., כ) [תוספתא דב"מ פ"ח ה"מן], ל) בילה כט. ע"ש, מ) עיין תוס' ב"ב פח: ד"ה התם, נ) ב"מ סב., ס) סנהדרין דף כה:, ע) עיין תוס' שבת פא: ד"ה האמר (בן אריה), פ) עיין תוס' נדה יד: ד"ה מאי, צ) צ"ל ושם ד"ה אי עשה תשובה וד"ה תנאי, ק) ב"מ סא., ר) ב"מ סב ע"ב.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אין חייבין וכו' וקסבר רשות. נ"ב ע"ל בפ' בתרא ריש דף קיב: (ב) תוס' ד"ה ותנן וכו' שאפרש לקמן. נ"ב בדף לה ע"ב בד"ה בשמא לפי פר"ח: (ג) ד"ה אי עשה וכו' כפי' ריב"ן שפירש למורא ניתן לירא את ה' שיש לו להחזיר מילתא:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה אין רוח חכמים כו' אין רוח חכמה. עי' תוי"ט פ"ג משנה י' דלמות:

תורה אור השלם

א) וְהָיָה כִּי יֶחֱטָא וְאָשֵׁם וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל אוֹ אֶת הָעֹשֶׁק אֲשֶׁר עָשָׁק אוֹ אֶת הַפִּקָּדוֹן אֲשֶׁר הָפְקַד אִתּוֹ אוֹ אֶת הָאֲבֵדָה אֲשֶׁר מָצָא: [ויקרא ה, כג]

ב) אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל וְנָשִׂיא בְעַמְּךָ לֹא תָאֹר: [שמות כב, כז]

הגהות וציונים

א] צ"ל שנשתנית (בדפו"ר שנשתנ'): ב] נדצ"ל שזו (באה"מ): ג] דפו"ר למי שמכירי' שהגזילה שגזלוהו שלו: ד] נדצ"ל דפריך מינה (בית ישראל, וכ"ה בתוס' ר"פ): ה] נדצ"ל דמכ"מ (באה"מ): ו] יש להוסיף דלמא לצאת (באה"מ): ז] צ"ל מקבלין (רש"ש): ח] עי' חת"ס בילק"מ:

הודפס ע"י תכנית אוצר החכמה

כאן בגזילה קיימת כאן בשאין גזילה קיימת והא אבנט דגזילה קיימת היא מאי אבנט דמי אבנט וכל היכא דגזילה קיימת לא עבוד רבנן תקנתא והרי מריש דגזילה קיימת היא ותנן על המריש הגזול שבנאו בבירה שיטול דמיו מפני תקנת השבים שאני התם דכיון דאיכא פסידא דבירה שוויה רבנן כדליתא: גזל פרה מעוברת וילדה וכו': תנו רבנן הגוזל רחל (א) וגזזה פרה וילדה משלם אותה ואת גיזותיה ואת ולדותיה דברי רבי מאיר ר' יהודה אומר גזילה חוזרת בעיניה רבי שמעון אומר רואין אותה כאילו היא שומא אצלו בכסף איבעיא להו מאי טעמיה דרבי מאיר (ב) משום דקסבר שינוי במקומו עומד או דילמא בעלמא שינוי קונה והכא קנסא הוא דקא קניס למאי נפקא מינה להיכא דכחשא מכחש תא שמע גזל בהמה והזקינה עבדים והזקינו משלם כשעת הגזילה רבי מאיר אומר בעבדים אומר לו הרי שלך לפניך ואילו בהמה כשעת הגזילה ואי סלקא דעתך סבר רבי מאיר שינוי במקומו עומד אפי' בהמה נמי אלא לאו ש"מ קסבר ר' מאיר שינוי קונה והכא קנסא הוא דקא קניס אמרי רבי מאיר לדבריהם דרבנן קאמר להו לדידי שינוי אין קונה ואפילו בהמה נמי אלא לדידכו דאמריתו שינוי קונה אודו לי מיהת בעבדא דכמקרקעי דמי וקרקע אינה נגזלת ואמרי ליה רבנן לא עבדא כמטלטלי דמי ת"ש לצבוע לו אדום וצבעו שחור שחור וצבעו אדום ר' מאיר אומר נותן לו דמי צמרו דמי צמרו אין דמי צמרו ושבחו לא ואי סלקא דעתך סבר רבי מאיר שינוי אין קונה דמי צמרו ושבחו בעי למיתב ליה אלא לאו ש"מ קסבר ר"מ שינוי קונה והכא קנסא הוא דקא קניס שמע מינה איכא דאמרי הא לא איבעי לן מדאפיך רב ותני גזל פרה והזקינה עבדים והזקינו משלם כשעת הגזילה דברי רבי מאיר וחכמים אומרים בעבדים אומר לו הרי שלך לפניך ודאי לרבי מאיר שינוי קונה והכא קנסא הוא דקא קניס ליה כי קא איבעי לן הכי איבעי לן כי קא קניס במזיד אבל בשוגג לא קניס או דילמא אפי' בשוגג נמי קניס תא שמע חמשה גובין מן המחוררין ואלו הן פירות ושבח פירות והמקבל עליו לזון בן אשתו ובת אשתו וגט חוב שאין בו אחריות וכתובת אשה שאין בה אחריות מאן שמעת ליה דאמר אחריות לאו טעות סופר הוא רבי מאיר וקתני פירות ושבח פירות שבח פירות היכי דמי כגון שגזל שדה מחבירו ומכרה לאחר והשביחה והרי היא יוצאה מתחת ידו כשהוא גובה גובה

גזילה קיימת. חייב להחזירה: והא אבנט דגזילה קיימת הוא. ועליו נשנית תקנה שבימי רבי שלא להחזירו: על המריש. במסכת גיטין. מריש קורה: משום פסידא דבירה שוויה רבנן כדליתא. ומיהו למי בעי לאהדורי הואיל וגזלה קיימת בבירה: משלם אותה ואת גיזותיה (ג). כל מה שנטל ממנה ומה שהשביחה: גזילה חוזרת בעיניה. כמות שהיא עכשיו ריקנית יחזירנה והדר משלם דמי גיזות ועובר כמו שהיה בשעת הגזילה ולא שבח הגיזה שהשביחה אצלו ולא שבח הולד דלא קניס רבי יהודה אבל דמים שבשעת הגזילה משלם דליכא למאן דאמר כל הגזלנים בגזלנים משעת הגזילה ישלמו: רואים אותה כאילו היא שומא אצלו בכסף. משעת הגזילה ומשלם דמים כשעת הגזילה ולקמן מפרש במאי פליגי ר' יהודה ור"ש: קנסא קנים. שלא יהא חוטא נשכר בגזילה ליטול את השבח: ונפקא מינה. להיכא דלא השביחה אלא כחשה אי אמרת טעמא משום דשינוי במקומו עומד כחשה נמי הדר כדאיתא השתא ואי טעמא משום קנס' הוא ושינוי קני משלם כדמעיקר' (היכא דליכא קנסא ה"נ איכא שינוי ומשלם כמעיקרא): והזקינה. לאשמעי' לגריעותא והיינו כחשה: בעבדים אומר לו הרי שלך לפניך. דעבדא כמקרקעי דמי וקרקע הדרא בעיניה ואינה נגזלת לקנות לגזלן בשינוי ולהיות ברשותו: דמי צמרו. כדמעיקרא ואע"פ דמהשתא שוי טפי לצריכים למר אדום: והכא קנסא קא קנים. במתני' ובצבע דלאו גזלן הוא ולאו חוטא הוא לא קניס דהא שוגג הוא: מדאפיך רב. לקמן בפרקין (דף צו:): בשוגג. כגון לוקח שלקחה מגזלן והשביחה ולא ידע שהיא גזולה: מן המחוררין. מנכסים בני חורין ולא מנכסים משועבדים: פירות ושבח פירות. תנן במסכת גיטין (דף מח:) אין מוציאין לאכילת פירות ולשבח קרקעות מנכסים משועבדים מפני תקון העולם הפסד לקוחות. אכילת פירות ושבח קרקעו' מפרש להו בשנים אוחזין (ב"מ ד' יד:): גט חוב. שטר חוב: שאין בו אחריות. שלא שיעבד לו לוה בשעת הלואה את נכסיו ולא כתב לו כל נכסי אחראין לך לפרוע מלוה זה: לאו טעות סופר הוא. ואינו גובה מנכסי' משועבדים ולא אמרינן אין לך אדם המלוה מעותיו בלא שעבוד נכסי לוה והסופר טעה ולא כתב בו אחריות אלא דוקא אולינן בתר שטר: רבי מאיר. בשנים אוחזין (שם דף יג:) מלא שטרי חוב אין בהן אחריות נכסים יחזיר לפי שאין ב"ד נפרעין מהן: כשהוא גובה. הלוקח חוזר על הגזלן שהגזל בא ונוטל שדהו כמות שהוא והלוקח חוזר על הגזלן שמכרה לו באחריות: גובה

כאן בגזילה קיימת. תימה רועים מאי גזלה קיימת איכא וי"ל דאיירי ברועה בהמה של אחרים וגנב מהן גיזה וחלב ולאו משום דחשוד להרעות בשדות של אחרים דכיון שאין הבהמה שלו אין אדם חוטא ולא לו כדאמר בפרק קמא דבבא מציעא (דף ה:):

משלם דמי פרה העומדת לילד. (ד) וכל שכן שמשמע גזלה עד שתלד [א] לגזלן:

חמשה גובין מן המחוררים. אע"ג דתנא מניינא תנא ושייר הנך דתנן בהניזקין (גיטין דף מח: ושם נ:) אין מוציאין למזון האשה והבנות מנכסים משועבדים מפני תיקון העולם והתם נמי שייר המקבל עליו לזון בן אשתו ובת אשתו וגט חוב שאין בו אחריות ומהכא קשה לשמואל דאמר בפ"ק דב"מ (דף יג.) אומר היה ר"מ שטר חוב שאין בו אחריות נכסים אין גובה לא מנכסים משועבדים ולא מבני חורין והכא משמע דגבי מבני חורין ומיהו בלאו הכי איתותב שמואל התם מברייתא אחריתי ויש לדחות דשמואל הוה מפרש שאין בו אחריות היינו שמפורש שלא קבל עליו אחריות והא דמוקי לה הכא כר"מ משום דלכאורה כוותיה אתיא:

מאן שמעת ליה דאמר אחריות לאו טעות סופר כו'. וא"ת [ב] בלאו האי טעמא ה"מ למפרך מאן שמעת ליה דקניס ר"מ וש"מ דבשוגג קניס ואז לא הוה צריך לאתויי ברייתא אלא מתני' דהניזקין (גיטין דף מח: ושם) דאין מוציאין לאכילת פירות וי"ל דמכח זה לא ה"מ לאוכוחי דאתיא כר"מ דהא רבי יהודה נמי מצינן למימר דקניס לרב זביד דאמר לרבי יהודה שבח שעל גבי הגזילה הוי דנגזל אע"ג דנשתנית ע"י כגון נטענה או נתעברה אצל גזלן והאי שבח שהשביח הלוקח היינו נמי שבח שעל גבי הגזילה ויקנוס בו ר' יהודה כמו בההיא דלקמן (ע"ב) לרב זביד ואע"ג דלי נוקי לה נמי כרבי יהודה אכתי מצי לאוכוחי דהשתא ר' יהודה דלא קניס ליה כולי האי קניס בשבח זה שע"ג קרקע ר"מ דקניס טפי לא כ"ש מכל מקום טפי ניחא ליה לאוכוחי מר' מאיר גופיה. ר"י:

דאתא בעל ארעא ושקיל ארעא ושבחא ש"מ בשוגג נמי קניס. ה"מ לשנויי דשבח היתר על היציאה מיירי דההוא לא הוה קנס דכיון דקרקע אין נגזלת ברשותיה דמריה אשבחיה ולא דמי למטלטלי ואפילו לשמואל דאמר בפ"ק דב"מ (דף יד: ושם) דלוקח מגזלן לית ליה שבחא איכא לאוקמי כגון שקנו מידו כדאמר התם אלא דבלאו הכי מצי שפיר [ג] אבל ליכא למימר דהתם שבח משמע הכל בין כנגד היציאה בין מה שיתר על היציאה דהא התם גבי פלוגתא דרב ושמואל במוכר שדה לחבירו ונמצאת שאינה שלו דפליגי אם יש לו שבח אם לאו היינו ע"כ בשבח שיתר על היציאה דיציאה למה לא יטול מן הנגזל מי גרע מיורד בשדה חבירו שלא ברשות ועוד דעדיפא מיניה משנינן בפ' מי שמת (ב"ב דף קמ:) מאי שבח חצי שבח ומיהו המקשה ודאי ס"ד דטריף כל השבח אף שכנגד היציאה ולפי סברתו הא דתניא בפ"ק דב"מ (דף טו.) אם השבח יותר על היציאה נוטל השבח מבעל הקרקע והיציאה מב"ח ומוקמינן בגזל ונגזל לא אתיא כר' מאיר דלר"מ אפי' יציאה מנגזל לית ליה משום דקניס א"נ יש לחלק דהתם איירי בלא ידע שהיא גזולה דבשוגג כי האי לא קניס: דילמא

לסוהר. והמקבל עליו לזון בן אשתו ובת אשתו. אף הוא אין גובה מן המשועבדים לפי שאין קצובין ואין כתובים והא דתנן בהנושא והיא ניזונית מנכסים משועבדין מפני שהיא כבעל חוב מ... מוקמינן לה התם (דף קב:) בשקנו לה מידו דהתם קנין לכתיבה עומד. וגט חוב. כל שטרות נקראין גט [כתובות נא:]. אחריות לאו טעות סופר הוא. אחריות שאינו כתוב בשטר אלא נכתב השטר סתם (לאו) טעות והשגגת הסופר הוא וכמי שכתב בו אחריות דמי ופלוגתא הוא בשנים אוחזין (ב"מ דף יז.) [רשב"ם ב"ב קסט:].

עין משפט נר מצוה

יז א מיי' פ"ט מהל' גזלה הל' ז ופכ"א מהלכות מלוה הלכה א סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' שעג סעי' א:

יח ב מיי' וסמג שם טוש"ע ח"מ סי' שעג סעי' א וסי' קטו סעי' א:

יט ג מיי' פכ"ג מהל' אישות הל' יח סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סי' קיד סעיף ד:

כ ד מיי' פ"ט מהלכות גזלה ואבדה הלכה ו סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' שעג סעיף א:

ליקוטי רש"י

על המריש. קורה ומקנות קסתיב ואזיל במס' גיטין [לעיל סו:]. בבירה. בית גדול. מפני תקנת השבים. שאם אתה מצריכו לקעקע בירתו ולהחזיר מריש עצמו ימנע מלעשות תשובה [גיטין נה.]. ר' יהודה אומר גזילה חוזרת בעיניה. כשעת הוצאה מבית הבעלים [ב"מ מג:]. בעבדים אומר לו הרי שלך לפניך. דכקרקע דמי ובשומיה דמריה קיימי [לקמן צו:]. דקיימא לן קרקע אינה נגזלת וכל מקום שהיא מרשות בעליה עומדת ועבד כמקרקעי דמי ואינו נגזל להיות נקנה לגזלן לשלם דמים הלכך כי אזקין ברשותיה דמריה אזקין [ב"מ ק:]. וקרקע אינה נגזלת. כלומר אינה קנויה לגזלן בשום יאוש דלעולם בחזקת בעליה היא דמקרקעי כשקלא לן הגזול מהרא (ב"ק קיז:) [סוכה לו:]. לצבוע לו אדום. קני בשינוי לר"מ. נותן לו דמי צמרו. ולא יהיב ליה אלא דמי צמרו אבל לא דמי סממנו או זה יתן שכרו משלם ויקח האמר [לקמן ק:]. כדמים שאמר לבן נמכר בשוק דקייה בגולו לשלם כשעת הגזילה [ב"מ עח:]. דמי נמר לך כמו שמסר לו דקניה בשינוי ומתחייב מעות [ב"מ קח:] נותן לו נבע זה דמי נמר לבן כבתחילה אם ירצה דסבירא ליה לר"מ כל המשנה מדעת בעליו נקרא גזלן וקנאו בשינוי וכדמפרש בבבא קמא בהגוזל עצים ונוטל האמר לעצמו אע"פ שהוא מעולה עכשיו בדמים [ע"ז ז.]. גובין מן המחוררין. אם יש נכסים בני חורין אבל החייב נגבין ואם לאו אין נגבין מן המשועבדין. פירות ושבח פירות. כדתנן במס' גיטין (מח:) אין מוציאין לאכילת פירות ולשבח קרקעות מנכסים משועבדים מפני תיקון העולם ובשנים אוחזין בטלית (ב"מ יד:) מפרש לאכילת פירות ולשבח קרקעות כיצד הרי שגזל שדה מחבירו ומכרה לאחר והשביחה והרי היא יוצאה מתחת יד הלוקח עם שבח שהשביח הלוקח מצא ונזיל ועם פירות שבא שהנגזל טורפה ממנו כשהוא חוזר על המוכר שמכרה לו באחריות גובה קרן מנכסים משועבדין ושבח מנכסים בני חורין ולא מן המשועבדין מפני תיקון העולם לפי שאין קצובין ואין הלוקח יודע כמה

מסורת הש"ס עם תוספות

א) לעיל סו: גיטין נה. [עדיות פ"ז מ"ט], ב) ב"מ מג: ע"ש, ג) [עי' תוס' ע"ז ז. ד"ה ר"מ], ד) לקמן צו: ב"מ ק:, ה) [סוכה ל: לא.], ו) לקמן ק: וש"נ, ז) כתובות נא:, ח) [שם וב"ב קסט:], ט) עיין תוס' ב"מ מג: ד"ה ר"ע, י) טו., כ) ב"מ קא ע"א.

הגהות הב"ח

(א) גמ' ת"ר הגוזל רחל וגזזה וילדה כצ"ל ותיבת פרה נמחק: (ב) שם משום דקסבר שינוי במקומו עומד. נ"ב מן ע"א משמע דילדה לא מקרי שינוי כלל. (והשאר חסר): (ג) רש"י ד"ה משלם אותה ואת גיזותיה ואת ולדותיה כל כו' כצ"ל: (ד) תוד"ה משלם כו' וכל שכן. וכ"כ האשר"י וע"ש שהאריך:

הגהות הגר"א

[א] תוס' ד"ה משלם כו' לגזלן (רשום קו על תיבת לגזלן). נ"ב לנגזל כצ"ל דלא כרא"ש: [ב] ד"ה מאן כו' וא"ת כו'. נ"ב אבל להרמב"ם ניחא דס"ל דוקא לאחר יאוש לר"י וקרקע אין לה יאוש דר"י ס"ל דשינוי אינו קונה כאן וכמש"ל ק"ב ב ח"ש מ"ש לצבוע כו' ואולי לשיטתייהו (ועבהגר"א סימן שנ"ד ס"ק א'): [ג] ד"ה דאתא כו' אבל ליכא למימר כו'. נ"ב אבל הרי"ף והרמב"ם מפרשים הכל בשבחא דממילא וניחא דהתם שבח משמע כל השבח ולכן לא פריך נר"י משום דלדידיה לא קני אלא לאחר יאוש בשבחא דממילא כנ"ל:

הגהות וציונים

א] גי' רש"ל בהמה (גליון) וכ"ה בכת"י: ב] המגדל עוז פ"א מהל' גניבה הל' יא העתיק "כל מה שנטל ממנו וכל מה שמשבחת הוי דנגזל", וכעי"ז בכת"י וברש"י על הרי"ף, אלא ששם ממנה כלפנינו: ג] רש"ל מוחק זה (גליון) בדפו"ר ושינוי קני היכא דליכא קנסא הכא נמי איכא שינוי ומשלם כמעיקרא וכצ"ל. ובדפוס ונציא שלפני המהרש"ל "ושינוי קני ומשלם כמעיקרא" והרשמטו התיבות שבנתים, לכן הגיה המהרש"ל "משלם" במקום "ומשלם", והמדפיסים טעו בהבנת המהרש"ל: ד] צ"ל כמות שהיא: ס] [שייך למתני' בדף צג ע"ב] (גליון): ו] שייך לע"ב (גליון):

גובה את הקרן מנכסים משועבדים ואת השבח מנכסים בני חורין דאתא בעל ארעא ושקיל (א) ארעיה ושבחיה מאי לאו בעם הארץ דלא ידע דקרקע נגזלת או אינה נגזלת ואפי' הכי קאתי בעל קרקע ושקיל לארעא ושבחה ושמע מינה בשוגג נמי קנים אמרי [א]לא בלוקח תלמיד חכם וידע תא שמע [ב]לצבוע לו אדום וצבעו שחור שחור וצבעו אדום ר' מאיר אומר נותן לו דמי צמרו דמי צמרו אין דמי צמרו ושבחו לא ואי סלקא דעתך בשוגג נמי קנים דמי צמרו ושבחו בעי למיתבא ליה אלא לאו ש"מ במזיד קנים בשוגג לא קנים ש"מ: רבי יהודה אומר גזילה חוזרת בעיניה ר"ש אומר רואין אותה כאילו היא שומא אצלו בכסף: מאי בינייהו[ג] אמר רב זביד בשבח שעל גבי גזילה קמיפלגי ר' יהודה סבר דנגזל הוי ור"ש סבר דגזלן הוי רב פפא אמר דכ"ע [ב]שבח שעל גבי גזילה דגזלן הוי והכא למחצה לשליש ולרביע קמיפלגי רבי יהודה סבר שבח שעל גבי גזילה [ג]כוליה דגזלן הוי ורבי שמעון סבר למחצה לשליש ולרביע הוא דשקיל גזלן תנן [ד]גזל פרה ונתעברה אצלו וילדה רחל ונטענה אצלו וגזזה משלם כשעת הגזילה ילדה אין לא ילדה הדרא בעינא בשלמא לרב זביד דאמר שבח שעל גבי גזילה דנגזל הוי לר' יהודה הא מני רבי יהודה היא אלא לרב פפא דאמר דגזלן הוי הא מני לא רבי יהודה ולא ר"ש אמר לך רב פפא הוא הדין [ד]אפילו לא ילדה נמי כשעת הגזילה הוא דמשלם והא דקתני ילדה איידי דנסיב רישא ילדה נסיב סיפא נמי ילדה תניא כוותיה דרב פפא ר' שמעון אומר רואין אותה כאילו היא שומא אצלו בכסף למחצה לשליש ולרביע אמר רב אשי כי הוינן בי רב כהנא איבעיא לן לר' שמעון דאמר למחצה לשליש ולרביע הוא דשקיל גזלן כי מסלקינן ליה בדמי מסלקינן ליה או דילמא מבשרא שקול[ה] ופשטנא מהא [ו]דאמר רב נחמן אמר שמואל שלשה שמין להן השבח ומעלין אותן בדמים ואלו הן [ה]בכור לפשוט ובעל חוב ללוקח [ו]ובעל חוב ליתומים אמר ליה רבינא לרב אשי מי אמר שמואל בעל חוב ללוקח יהיב ליה שבח [ז]והאמר שמואל [ז]בעל חוב גובה את השבח א"ל לא קשיא כאן בשבח המגיע לכתפים וכאן בשבח שאין מגיע לכתפים אמר ליה [ח]והא מעשים בכל יום וקא מגבי שמואל אפי' שבח המגיע לכתפים אמר ליה לא קשיא

הא

רש"י

גובה מנכסים משועבדים. שהוא קדם והוא כמלוה בשטר שהרי כתב לו בשטר המכירה שאם יטרפוה ממנו יחזור ויגבה מנכסיו: קנים. להדר שבח לנגזל: צבעו. שוגג חשיב ליה דאיכא אינשי טועה דלא ידעי לאסור לשנות בדבר של בעל הבית[י]: בשבח שעל גבי גזילה. כגון שהשביחה אצלו ועדיין לא נטלה[כ] הימנו כגון (ב) ריקנית ונתעברה או טעונה[ל] גיזה: דרבי יהודה סבר דנגזל הוי. והכי קאמר רבי יהודה גזלה חוזרת בעיניה לבעליה בין לשבח בין לגריעותא כמו שהיא בשעת תביעה בב"ד היא חוזרת והיכא דגרעה כגון גזזה וילדה משלם פחתה ודאי[מ] להדר קתבע ליה נגזל דמי גיזה ועובר שגזל ממנו ופליגא אדר' מאיר דאמר כוליה שבחא יהיב ליה ואע"ג דקנה גיזה וולד בשינוי חזינא ליה כמאן דכוליה שבחא אכתי עלה כמי שלא נגזזה ומשלם כולה משום קנסא וקאמר ליה רבי יהודה כדאיתא השתא הדרא ואי הדר תבע נמי מיניה גיזה וולד יהיב ליה דמי למעיקר' דקנה גיזה וולד בשינוי והיכא דעדיין כל השבח עליה חוזרת כמות שהיא ואתא ר"ש למימר אפילו שבחא עליה נוטלו גזלן דשינוי קונה ולא ישלם אלא דמים ראשונים כאילו היא שומא אצלו בכסף: דכ"ע שבח[נ] גזילה דגזלן הוי. ובעיניה דקאמר ר' יהודה כדמעיקרא קאמר: למחצה לשליש כו'. כלדך מנהג המדינה למקבלי בהמות להשביחן לזמן גדול כזה: לא ר' יהודה ולא ר"ש. וכ"ש דכר"מ לא מתוקמא דקתני רישא גזל פרה מעוברת וילדה רחל טעונה וגזזה משלם דמי פרה העומדת לילד כו' ולר"מ משלם גיזות וולדות כדהשתא: איידי דנסב רישא ילדה. לאשמועינן דלא משלם גיזות וולדות כדהשתא אלא דמי פרה העומדת לילד נקט נמי סיפא ילדה: בבכור לפשוט[ס]. שהשביחו את הנכסים קודם חלוקה ובשעת חלוקה נוטל הבכור פי שנים בקרקעות צריך להחזיר לפשוט רביע השבח של חלק בכורה במעות שאין לו ליטול פי שנים במה שהשביח זה ואם השביח ב"ב זוז כשנטל זה פי שנים בקרקע נוטל[ע] מן השבח ח' זוזים צריך להחזיר לו ב' זוזים ומעלה לו בדמים ואין נותן לו מן הקרקע אלא אם רצה מסלקו בדמים ונותן לו שני זוזים ואין יכול לומר לו הפשוט תן לי קרקע כמה שוה ב' זוזים: ובעל חוב ללוקח. ב"ח הטורף לקוחות בשביל חוב שיש לו על המוכר אין לו כח במה שהשביח לוקח ומסלקו ב"ח בדמים ונותן לו דמי שבחו ואין נותן לו קרקע בשיעור שבחו: ובע"ח ליתומים. ב"ח שיורד לנכסי יתומים בשביל חוב אביהן אין לו במה שהשביחו נכסים לאחר מיתת אביהן כלום ומעלה להן לשבחן בדמים ונותן מעות אם ירצה: גובה את השבח. ואינו מחזיר ללוקח כלום: המגיע לכתפים. כגון תבואה שגדלה כל צרכה נותנה ללוקח או דמיה:

תוספות

דילמא בלוקח ת"ח דידע. וא"ת ואמאי גובה שבח מנכסים בני חורין דבפ"ק דב"מ (דף טו:) איפליגו בהכיר בה שאין שלו ולקחה אם מעות מתנה או פקדון אבל לכ"ע אין לו שבח וי"ל דהתם שלא באחריות והכא באחריות דבאחריות לא שייך למימר לא מתנה ולא פקדון:

בשבח שעל גבי גזילה קמפלגי דרבי יהודה סבר דנגזל הוי. אבל שבח שלא ע"ג גזילה הוי דגזלן או משום דהוי שינוי גמור או משום תקנת השבים ואם גזל עצים ועשאן כלים או אפי' נסרים ועשאן כלים דהוי שינוי דהדר שמא מודה ר' יהודה דמשלם כשעת הגזילה אף על גב דהוי שבח שע"ג הגזילה דכיון דערת בהאי שינוי שייך ביה תקנת השבים ואף על גב דגבי נתן לצבוע לו אדום וצבעו שחור קאמר רבי יהודה[ה] דאם השבח יתר על היציאה כו' התם דלא נתת כתורת גזילה לא שייך תקנת השבים וכן נ"ל לרב פפא ע"כ לאמר לרבי יהודה שבח שעל גבי גזילה לגזלן הוי דהיינו משום תקנת השבים דהא ס"ל בההיא דלצבוע לו אדום שינוי לא קני ובההיא לא שייך תקנת השבים כדפי' [א] והשתא הוי סברא הפוכה דר' יהודה מדר"מ דלצבע לר"מ שינוי קונה ובגזלן אין קונה משום דקנים ולרבי יהודה בצבע שינוי לא קני ובגזלן קני משום תקנת השבים ור"ת מפרש דאין אנו צריכים לר' יהודה טעמא דתקנת השבים אלא סברא דר"י שינוי[ט] קונה ולרב זביד שבח שלא ע"ג גזילה דלא הדרא הוי לגזלן אבל שבח שע"ג גזילה דשינוי דהדר הוא ולא קני הוי דנגזל ולרב פפא אפי' דע"ג גזילה דשינוי דהדר הוא קני והוי דגזלן והא דלא קני בצבע לפי שאין מתכוין לקנותו וכן נראה דלא צריכי השתא לאוקמא ר"י כב"ש וא"ש נמי דלא חשיב ר' יהודה לעיל (דף צג:) בהדי הני תנאי דסברי שינוי אין קונה כי היכי דחשיב ר"ש לגביה:

מני לא ר' יהודה ולא ר"ש. וא"ת לעולם ר"ש היא לרב פפא ונימא הכי ילדה אין לא ילדה לא אלא הוי למחצה לשליש ולרביע וי"ל דלר"ש אפילו ילדה קאמר למחצה ושליש ורביע קשקיל גזלן דקאי אר"מ דאיירי בילדה:

לר"ש כי מסלק כו'. לא בעי לר' יהודה כיון דמתקנת השבים מוקמי' לה כולה שבחא ביד גזלן פשיטא דמגופיה[ע] שקיל (ג):

שלשה שמין להן השבח. אע"ג דקתני ג' תנא ושייר גזלן ושייר נמי אריס שאם בא לסלקו מאריסותו מסלקו מן השבח בדמים[פ]:

שבח המגיע לכתפים. כאן פ"ה כגון תבואה שגדלה כל צרכה ושאין מגיע לכתפים שצריכה לקרקע וקשה דאם כן לפירושו[צ] גבי ב"ח אפי' מתבואה שאין צריכה לקרקע כדאמר והא מעשים בכל יום וקמגבי שמואל אפי' בשבח המגיע לכתפים ובפרק נערה שנתפתתה (כתובות דף נ:) משמע דלא גבי ב"ח אלא ממידי דצריכא לקרקע גבי הא דקאמר זיל הב ליה[ק] מתמרי דעל בודיא דפריך לא יהא אלא ב"ח וכה"ג מי הוי שקיל אלא[ר] דחזו לבודיא קאמינא סוף סוף כל העומד ליגזז כגזוז דמי דצריכי לדיקלא קאמינא וי"ל דשבח המגיע לכתפים קורא לדבר שסופו ליתלש ולישא בכתפים אפי' כגון פגין או טפסר דצריכי לארעא ור"ת מפרש דשבח המגיע לכתפים כגון דבר הבא בגורות ומחוקא הכתפים (ב"ב דף מג: ושם ד"ה שבח) מפורש:

הא

עין משפט נר מצוה

כא א מיי' פ"ט מהל' גזילה ואבידה הל' ו ז ועי"ש וסמג עשין עג טוש"ע ח"מ סימן שעג ס"ל וסג"ה:

כב ב ג ד מיי' פ"ב מהל' גזילה ואבידה הל' ו סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' שנג ספי' ב וסעי' ז:

כג ה מיי' פ"א מהל' מלוה ולוה הל' ד סמג עשין צד טוש"ע ח"מ סי' רעה סעיף ו:

כד ו מיי' פכ"א מהל' מלוה ולוה הל' ו ועי"ש סמג שם טוש"ע ח"מ סי' קטו סעיף ה:

כה ז מיי' שם הלכה א טוש"ע שם סעי' א:

ליקוטי רש"י

לצבוע לו אדום. ראה ליקוטי רש"י בעמוד א. ומעלין אותן. מן הקרקע בדמים ולא שקלי בארעא גופיה. בבכור לפשוט. בכור ופשוט שהשביחו קרקע קודם שחלקו וקי"ל (ב"ב קכב.) שאין הבכור נוטל פי שנים בשבח שהשביחו נכסים לאחר מיתת אביהן [illegible]

מסורת הש"ס עם הוספות

א) [לקמן ק: וש"נ], ב) לעיל צג:, ג) ב"מ קי:, ד) שם יד: טו. [קי: בכורות נב.], ה) [סוכה מד. כתובות נ:], ו) ב"מ טו: קי: ב"ב קנז.], ז) עיין ב"מ עח., ח) לעיל צג:, ט) לקמן קג., י) ער' מ"ש על הגליון תוס' יבמות ג: ד"ה לפטורי, י) עיין ב"מ קי ע"ב.

הגהות הב"ח

(א) גמ' ארעא ושבחא כו' לארעא ושבחא כו' למיתבא ליה: (ב) רש"י ד"ה בשבח כו' כגון שגוזלה ריקנית כנ"ל: (ג) תוס' סד"ה לר"ש כו' מגופיה שקיל. ע' במהרש"א כתב נכון:

הגהות הגר"א

[א] תד"ה בשבח כו' והשתא הוי סברא כו'. נ"ב אבל להרמב"ם ממה ואולי לשיטתייהו כנ"ל:

הגהות וציונים

א] [ברי"ף ובהרא"ש איתא במאי קמיפלגי] (גליון): ב] צ"ל שקיל (דפו"ר): ג] צ"ל לא נטלו (כת"י): ד] באו"ז או נטענה גיזה, בתור"פ או טעונה גיזה: ה] אולי צ"ל דודאי הדר: ו] צ"ל שבח שע"ג גזילה: ז] בדפו"ר בכור ופשוט, (ולפ"ז מובן ההמשך שהשביחו וכו'): ח] צ"ל ונטל (באה"מ, ובכת"י נטל): ט] צ"ל סבר ר"י דשינוי (ב"י בהגה"מ מגיה דלר"י שינוי): י] נראה לגרוס דגופא (דבש תמר): כ] צ"ל לפרוך גבי (עב"ץ): ל] צ"ל דילו הבו לה (עיין בגמ'): מ] צ"ל אמר ליה דחוו (עיין בגמ')

אה"ח 1234567
אוצר החכמה

עין משפט נר מצוה

כו א ב מיי' פכ"א מהלכות מלוה ולוה הל' ז סמג עשין צ טוש"ע ח"מ סימן קטו סעיף ג:
כז ג ד מיי' פ"ב מהל' גזילה הלכה ד ועיין בהשגות ובמ"מ סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סימן שסב סעיף ד:
כח ה מיי' שם הלכה ה טוש"ע שם סעיף ה:
כט ו מיי' שם טוש"ע שם סעי' ו:
ל ז ח ט מיי' שם הלכה יג סמג שם טוש"ע ח"מ סימן שם סעיף ח:
לא י כ מיי' שם [הלכה יד] טוש"ע שם סעיף ט:
לב ל מיי' שם טוש"ע שם סעי' י:

מסורת הש"ס עם הוספות

א) [ב"מ טו: קי: ע"ש ועיין תוספות ב"מ נה. ד"ה הניחא], ב) [ב"מ סו:], ג) עיין תוס' סוכה כט ע"ב ד"ה נפרצו, ד) סוכה לג., ה) צד:, ו) אבל בסוכה פי' רש"י פירוש אחר, ז) ושם ד"ה והאמר, ח) גיטין מח:, ט) ב"מ קא., י) עיין תוס' סוכה ל: ד"ה שינוי ביתר ביאור, כ) סוכה לב. ד"ה נחלקה, ל) סוכה כט ע"ב,

גמרא

הא דמסיק ביה כשיעור ארעא ושבחא הא דלא מסיק ביה אלא כשיעור ארעא אמר ליה [א] הניחא למאן דאמר אי אית ליה זוזי ללוקח לא מצי מסלק ליה לבעל חוב שפיר אלא למ"ד אי אית ליה זוזי ללוקח [א] מצי מסלק ליה לבעל חוב לימא ליה אי הוו לי זוזי הוה מסלקינא לך מכוליה ארעא השתא הב לי גריוא דארעא שיעור שבחאי אמר ליה הכא במאי עסקינן [ב] כגון דשויה ניהליה אפותיקי [ג] דאמר ליה לא יהא לך פרעון אלא מזה: אמר רבא [ג] גזל והשביח ומכר וגזל והשביח והוריש מה שהשביח מכר מה שהשביח הוריש: בעי רבא השביח לוקח מהו בתר דבעיא [ד] הדר פשטה מה מכר ראשון לשני כל זכות שתבא לידו: בעי רבא השביח עובד כוכבים מהו א"ל רב אחא מדפתי לרבינא [ה] תקנתא לעובד כוכבים ניקו ונעבוד אמר ליה לא צריכא כגון דזבניה לישראל סוף הבא מחמת עובד כוכבים הרי הוא כעובד כוכבים לא צריכא כגון דגזל ישראל וזבנה ניהליה והשביחה עובד כוכבים והדר עובד כוכבים וזבנה לישראל מאי מי אמרינן כיון דמעיקרא ישראל והדר ישראל עבדי רבנן תקנתא או דלמא כיון דאיכא עובד כוכבים באמצע לא עבדו ליה רבנן תקנתא [ו] תיקו: אמר רב פפא [ז] האי מאן דגזל דיקלא מחבריה וקטליה אע"ג דשדיא מארעא לארעא [א] דידיה לא קני מאי טעמא מעיקרא דיקלא מיקרי והשתא נמי דיקלא מיקרי [ח] דיקלא ועביד גובי [ב] לא קני השתא מיהת גובי דדיקלא מיקרי [ט] גובי ועבדינהו כשורי קני כשורי [י] רברבי ועבדינהו כשורי זוטרי לא קני [כ] עבדינהו קצוצייתא קני אמר רבא [ל] האי מאן דגזל לוליבא ועבדינהו הוצי קני דמעיקרא לוליבא מיקרי והשתא הוצי הוצי ועבדינהו חופיא [ג] קני מעיקרא הוצי והשתא חופיא ועבדיה שרשורא לא קני מאי טעמא דהדר סתר ליה והוי חופיא [ד] בעי רב פפא נחלקה התיומת מהו תא שמע דאמר רבי מתון אמר רבי יהושע בן לוי ניטלה התיומת פסול מאי

ועבדיה

רש"י

לא יהא לך פרעון אלא מזה. ואי נמי הוו ליה זוזי ללוקח לא מצי מסלק ליה: מה שהשביח מכר. ושקיל לוקח מחצה או שליש או רביע וכן יורש אי נמי כוליה שבחא כמתניתין מפני תקנת השבים כדאמרן לעיל בשמעתא קמייתא [ה]: כל זכות שתבא לידו. וכי היכי דגזלן אי אשבח הוה שקיל מחצה או שליש או רביע הכי נמי כי אשבח לוקח שקיל מחצה או שליש או רביע ואליבא דר"ש: וקטליה. קצצו: לא קני. לשלומי דמי אלא יהיב ליה דיקלא גופיה דליכא שנוי השם [ו] למקנייה: גובי. בלע"ז טרינקיי"ש: קצוצייתא. קרשים: הוצי. שנתקן עלה עלה מן הסדרה: חופיא. אשקוב"א שבו מכבדים את הבית וחולק כל הוצא לשנים דתו לא הדלא: שרשרא. סבל: התיומת. כך תומר האמצעי העליון תיומת היא [ז]:

תוספות

הא דמסיק ביה שיעור ארעא ושבחא. פירוש הא דקאמר שמואל ב"ח גובה את השבח דכיון דמסיק ביה שיעור ארעא ושבחא גובה את השבח בהנס מן הלקוחות ונראה דגם מיתמי גבי ב"ח השבח בהנס ואין נותן דמים כמו מן הלקוחות ואע"ג דאין להם על מי לחזור והוי כמו מתנה דלא גבי מינה ב"ח שבחא כדמשמע בפ"ק דב"מ (דף טו. ושם ד"ה ב"ח) דדוקא מלקוחות גובה לפי שכתב לו מוכר ללוקח אנא איקום ואשפי ואדכי ואמריק זביני אלין אינון ועמליהון ושבחיהון אבל מתנה דלא כתב ליה הכי ואין לו על מי לחזור לא מכל מקום גובה מן היתומים משום דכרעיה דאבוהון ניהו כדמוכח בפרק יש בכור (בכורות דף נב.[ז]) דתנן אין הבכור נוטל בראוי ולא בשבח ולא האשה בכתובתה ולא הבנות במזונותיהם ופריך בגמרא והאמר שמואל ב"ח גובה את השבח ומשני מקולי כתובה שנו כאן ומזונות בנות נמי תנאי כתובה ככתובה דמי והתם משבח יתומים מיירי דאי משבח לקוחות א"כ מאי איריא דלא טרפי בנות משבח והא מגוף הקרקע נמי לא טרפי דאין מוציאין למזון האשה והבנות מנכסים משועבדים [ח] אלא בשבח יתומים מיירי ודוקא כתובת אשה ומזונות דקילי לא גבי משבח אבל שאר ב"ח גבי ובקונטרס פירש התם מזון הבנות כגון נשא אשה ופסק לזון בתה ה' שנים ולפירושו אין ראיה דמאי מיירי שפיר בשבח לקוחות אבל לא נהירא דא"כ ה"ל למיתני ולא בת אשתו למזונות ועוד דלא שייך בהו תנאי כתובה והא דאמר בהמקבל (ב"מ דף ק.) יתומים אומרים אנו השבחנו ואין השבח שלך משמע דלא גבי משבח יתומים התם מיירי בעשאה אפותיקי ואמרי אנו השבחנו ותן לנו ילאה כדין היורד לתוך שדה חבירו שלא ברשות [ט] וכן מוקי לה במסקנא בעשאו אפותיקי וגם בתחילה משמע דמיירי בעשאו אפותיקי דקאמר על היתומים להביא ראיה מ"ט ארעא כיון דלגוביינא קיימא כמאן דגביא דמיא ואי לא מיירי דשויה אפותיקי אמאי הויא בחזקת ב"ח ויתמי לייתו ראיה אדרבה ארעא בחזקת יתמי קיימא דאי בעי מסלקי ליה בזוזי ועל ב"ח להביא ראיה אלא ודאי בעשאוהו אפותיקי איירי וגרע כחו של בעל חוב טפי במה שעשה לו הלוה אפותיקי דהויא כאחת מבדותיו דמשלם יציאה למי שמשביח ואילו לא עשאו אפותיקי היה גובה הכל מן היתומים בלא פריעת יציאה כמו מלקוחות כדפירשתי והשתא מליהו למימר דבלקוחות נמי אם עשאה אפותיקי יש לו לשלם ללוקח היציאה אפי' מסיק ביה שיעור ארעא ושבחא ולמסקנא דמוקי לה הכא בעשאה אפותיקי לא נחלק עוד בין מסיק ביה שיעור ארעא [ט] ולא מסיק ובטל במסקנא אותו חילוק דכיון שעשאו אפותיקי משלם יציאה אע"ג דמסיק שיעור ארעא ושבחא ומיהו יש לחלק דבלקוחות כיון שיש להם על מי לחזור היכא דמסיק שיעור ארעא ושבחא אינו פורע יציאה אפי' עשאה אפותיקי דמשום דעשה אפותיקי לא יגרע כח ב"ח בכך כיון שיש ללוקח על מי לחזור לדוחק נומר דבמסקנא דמוקי לה בעשאה אפותיקי לא צריך למה שהיה מחלק בין מסיק ביה שיעור ארעא [י] ללא מסיק שהרי כל אלו דברי רב אשי שהיה משיב לרבינא דבכל הספרים כתוב אמר ליה הא דמסיק ביה שיעור ארעא כו' א"ל הכא במאי עסקינן דשויה ניהליה אפותיקי ואין דומה שהיה חוזר מדבריו הראשונים ומיהו אור"י לפי הספרים שכתוב בהן אמר ליה כאן בשבח המגיע לכתפים כאן כו' אותו תירוץ ודאי לא קאי ומיהו ברוב הספרים גרסינן וכי תימא כאן בשבח המגיע לכתפים כו': **הניחא** למאן דאמר כו'. פלוגתא היא בפרק מי שהיה נשוי (כתובות דף נא: ושם) גבי ההוא גברא דהוו מסקי ביה אלפא זוזי ומאן דאית ליה דלא מצי מסלק ליה היינו רמי בר חמא דסבר התם למימר דהיינו מתניתין: **כל** זכות שתבא לידו. [א] אע"ג דבפ"ק דב"מ (דף טו: ושם) משמע לאפי' לרב דאמר יש לו שבח בשלא הכיר בה שאינו שלו ולקחה היינו מגזלן אבל נגזל לא יהיב שבח היינו בקרקע שאין נגזלת דגזלן גופיה לית ליה שבח אבל הכא במטלטלין שיש שבח לגזלן מפני תקנת השבים גם ללוקח ממנו יש לו: **דגזל** דיקלא וקטליה. אע"ג דגזל בהמה וקטלה קני התם הוי שינוי למיכל טפי [י]: **נחלקה** התיומת כו'. מצא ר"י בתשובת הגאונים (א) מיטלה התיומת אותו הוצא העליון בראש הלולב שאין הוצא למעלה הימנה והוא כשני הוצין דבוקין זה בזה ונקראין תיומת וכן משמע מתוך ה"ג שרוצים לפרש כן ולדבריהם לא ימצא לנו לולב כשר כי בטורח נמצאין אותן שיש להם תיומת כזה אפי' אחד בכ' מאות ויש לומר שאף לדבריהם אין פסול אלא שהיה מתחילה כענין זה ונחלק שנשתנה מברייתו ובקונטרס [כ] פירש נחלקה תיומת שני עלים עליונים אמצעיים שהם כלה הסדרה נחלקה [ל] זה מזה ונסדקה הסדרה עד העלין שלמטה מהן ומתוך פירושו משמע שנסדקה הסדרה כל כך שנראה העלין העליונים חלוקין ומפוזרין זה מזה ועוד אור"י דיש מפרשים שכל עלי הלולב כפולין כל אחד לשנים ויש בראש הלולב בסוף הסדרה ב' עלין יוצאין ממנה שכל אחד כפול לשנים כשאר עלי הלולב ואותם שנים עלין היוצאין מראש הסדרה נקראין תיומת והכא בעי נחלקה התיומת מהו אם נחלקו זה מזה דהיינו קנת מן הסדרה ומיהו אין רוב הלולבין נמצאין כענין זה ומכל מקום יש לומר דבעי דאי משתכח כה"ג תיומת ונחלקה מהו: **ניטלה** התיומת פסול. נראה לר"י דהא דאמר [ל] נקטם ראשו פסול היינו שנקטמו הרבה מן העלין תדע דאין לך נקטם יותר מבנטילת התיומת ומשמע דוקא ניטלה אבל נקטם כשר ועוד אר"י דמאי למימר דניטולה אצטריכא ליה דס"ד דהוי הדר טפי כשניטולה כולה יותר מנקטם:

ליקוטי רש"י

הא. דקתני נוטל יציאה מבעל חוב. דלא מסיק ביה. בעל חוב במוכר שיעור ארעא ושבחא הלכך יהיב בעל חוב ללוקח שבחיה ומסליק ליה והאי דנקט למלמיה בלשון יציאה ולא תנא נוטל כנגד השבח מבעל הקרקע והמוכר מבע"ח לאשמועינן היא גופא אתא דהיכא דיציאה יתירה על השבח אין לו אלא יציאה שיעור שבח [ב"מ טו:]. הניחא למאן דאמר. פלוגתא היא בכתובות (דף נא:). אי אית ליה זוזי ללוקח. שיעור דמי הסוב [ב"מ קי:]. לפרוע החוב. לא מצי מסלק ליה לבעל חוב. מן ארעא דבעל חוב קדים. שפיר. דמאי למימר דהיכא דיש קרקע מותר על החוב עם השבח מסלק ליה ללוקח בזוזי על כרחו ללוקח ולא מצי אמר לוקח הב לי מן ארעא שיעור שבחי דאמר כוליה דידי ואת ירדת בה שלא ברשות [שם טו:]. איכא למימר דארעא מעיקרא דידיה הואי והוא דנחת לה שלא ברשות שקל שבחא בזוזי ולא בארעא הואיל והוה מסיק ביה שיעור ארעא כולה [שם קי:]. כגון דשויה ניהליה. לוה לבעל חוב. אפותיקי. לכל ארעא והכל מודים בו דאי הוה ליה זוזי ללוקח לא הוה מצי מסלק ליה [שם טו:]. לא יהא לך פרעון אלא מזה. ואם אין אני נותן לך מעותיך תהא כולה שלך [שם סו:]. דשדיא. זרע [שם צו:]. ועביד גובי. חתיכות מעוגלות [שבת קט:]. כשורי. קורות [שם סו.]. הוצי. עלין של לולב [שם קט:]. נחלקה התיומת. שני עלין עליונים אמצעיים שהם הסדרה כלה נחלקו זה מזה ונסדקה הסדרה עד העלין שלמטה מהם. תיומת. לפי שמדובקין כתאומים [סוכה לב.].

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה נחלקה וכו' בתשובת הגאונים נחלקה התיומת:

הגהות הגר"א

[א] תוד"ה כל כו' אע"ג כו'. נ"ב ורי"ף חילק דהם בשבחא דממילא וכאן משמע הולאה ועי' (אולי צ"ל ומתורץ) בזה קושית המ"מ על הרמב"ם מגמ' דלקמן וכן הסיא דס"פ המפקיד (ועי' בהגר"א ריש סי' שנ"ד):

לעזי רש"י

טרינקיי"ש. פירוש חתיכות (ערוך ערך גב ט', רש"י שבת דף קט ע"ב ד"ה גומי):
אשקוב"א. פירוש מטאטא (עיין רש"י ורד"ק ישעיה יד, כג ורש"י מגילה דף יח סוע"א ד"ה טאטיתא), מכבד שמכבדין בו את הבית (ערוך ערך טא ועיין רש"י סוכה דף לג ע"א ד"ה כי הופיא):

הגהות וציונים

א] בכת"י ובראש הגי' דיקלא מחבריה אע"ג דקטליה ושדייה בארעא דידיה: ב] פי' חוליות (גליון): ג] "השם" ליתא בדפו"ר וכת"י: ד] יש להוסיף ושבחא (באה"מ): ה] נדצ"ל נחלקו (כ"ה ברש"י שם, באה"מ):

ועבדיה זוזי לא קני. דוקא עבדיה זוזי מכל עניה מן הנכסים כלי כגון טוס של כסף קני מע"ג דהדר עביד ליה נכסים דלא גרע מנכסים ועצמן כליס[ב] מכל זוזי ולגינה מן תורת מטלטלי עליהן כ"כ: **המחליף** פרה בחמור. פורתא למילתא נקט שרצה להחליף פרה בחמור ולמטר שפתה בדמים מכל מין לפרש דלא מני למינקט המוכר פרה וילדה לפי שמן פרה נקנית בכסף מלא במשיכה וכשעת משיכה רואה אם ילדה אם לאו מכל שפתה נקנית בכסף לעבדים הוקשו לקרקעות[ד] להא לא קני מאי טעמא [ג]דהדר משוי ליה עפרא [ד]לבינתא ועבדיה עפרא קני מאי אמרת דלמא הדר ועביד ליה לבינתא האי לבינתא אחריתי הוא ופנים חדשות באו לכאן ואמר רב פפא [ה]האי מאן דגזל נסכא מחבריה ועביד זוזי לא קני מאי טעמא הדר עביד להו נסכא [ו]זוזי ועבדינהו נסכא קני (ו) מאי אמרת הדר עביד להו זוזי פנים חדשות באו לכאן [ז]שחימי ועבדינהו חדתי לא קני [ח]חדתי ועבדינהו שחימי קני מאי אמרת הדר עביד להו חדתי מידע ידיע שיתמיהו[ט]: זה הכלל כל הגזלנין משלמין בשעת הגזלה: (זה הכלל[י]) **לאתויי** מאי לאתויי הא [כ]דאמר ר' אלעא גנב טלה ונעשה איל עגל ונעשה שור נעשה שינוי בידו וקנאו מבח ומכר שלו הוא טובח שלו הוא מוכר ליה הוא גברא [ל]דגזל פדנא דתורי מחבריה אזל כרב בהו כרבא זרע בהו זרעא לסוף אהדרינהו למריה[מ] ארתא לקמיה דרב נחמן אמר להו זילו שומו שבחא דאשבח אמר ליה רבא תורי אשבח ארעא לא אשבח אמר מי קאמינא נשיימו כוליה פלגא קאמינא א"ל [נ]סוף סוף גזילה הוא וקא הדרה בעינא דתנן[ס] כל הגזלנין משלמין בשעת הגזלה אמר ליה לא אמינא לך כי יתיבנא ברישא לא תימא לי מידי דאמר הונא חברין עלאי אנא ושבור מלכא אחי ברישא האי איגש גזלנא עתיקא הוא [ע]ובעינא דאיקנסיה: **מתני'** [פ]גזל בהמה והזקינה עבדים והזקינו משלם בשעת הגזלה רבי מאיר אומר [צ]בעבדים אומר לו הרי שלך לפניך [ק]גזל מטבע ונסדק פירות והרקיבו יין והחמיץ משלם בשעת הגזלה [ר]מטבע ונפסל תרומה ונטמאת [ש] חמץ ועבר עליו הפסח בהמה ונתעברה בה עבידה [ת] או [א]שנפסלה מעל גבי המזבח או שהיתה יוצאה ליסקל אומר לו הרי שלך לפניך: **גמ'** אמר רב פפא לא הזקינה הזקינה ממש אלא אפי' כחשה והא אנן הזקינה תנן [ב] כחשה כגון הזקינה [ג]דלא הדר בריא אמר ליה מר קשישא בריה דרב חסדא לרב אשי הכי קאמרי משמיה דרבי יוחנן אפילו גנב טלה ונעשה איל עגל ונעשה שור נעשה שינוי בידו וקנאו טבח ומכר שלו הוא טובח שלו הוא מוכר אמר ליה לאו אמינא לך לא תחליף גברי ההוא משמיה דרבי אלעא איתמר: רבי מאיר אומר בעבדים אומר לו הרי שלך לפניך: אמר רב חנינא בר אבדימי אמר רב הלכה כרבי מאיר ורב שביק מתניתין ועביד כברייתא רב מתניתין נמי איפכא תניא ורב שביק מתניתין ועביד כברייתא [ג] טעמיה דרב דאפיך מתני' מקמי דברייתא אדרבה ניפוך לברייתא מקמי מתניתין אמרי רב נמי מתניתין איפכא אתניא ואי בעית אימא כי לא אפיך חדא מקמי חדא [ד]חדא מקמי תרתי אפיך דתניא [ה]המחליף פרה בחמור וילדה וכן המוכר שפחתו וילדה זה אומר ברשותי ילדה והלה שותק זכה בה [ו]זה אומר איני יודע וזה אומר איני יודע יחלוקו [ז]זה אומר ברשותי וזה אומר ברשותי ישבע המוכר שברשותו ילדה לפי [ח]שכל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין דברי ר' מאיר וחכמים אומרים [ט]אין נשבעין לא על העבדים ולא על הקרקעות האי הלכה כר' מאיר הלכה כרבנן מיבעי ליה הכי קאמר למאי דאפכיתו הלכה כרבי מאיר ומי מאי לאו הא ה"ה לנחלקה. וכיון דלענין פסול מפקלא לענין מקנה נמי מיפוי הוא וקני: **פנים** חדשות באו לכאן. לפ"ז זו היא לגירסה הרמשמה מלא זו לגירסה מהרת[ם] תיקון וגיטל בפני עלמה ומשומה היא (ז) מהרמשומים דלמי מפסיד לגמלם או גדולה או קטנה: **נסכא**. פלגא של כסף: **הדר עביד** ליה נסכא. מס ילפה ושינוי המוכר לברייתו הוא וכבה ליכא למימר פנים מדשומת דמין מדם מקפיד על לטעה ומקומה מלא שמהה ממיכה בעלמא: **שחימי**. שמורין כעין ישנים: **ועבדיה חדתי**. פלוגתה: **לא קני**. שמופן לאוזל ליומנן: **נעשה שינוי בידן** וקנאו. [ט]לכך למס טמא ומכר שלו הוא מוכח ושלו הוא מוכר[י] ומין מעלם מלא כפל: **פדנא**. תרגום של נמל נקר ופדן תרס[כ] על מס שמני תרמיס היו תרס נהריס ותרס נוהה: **כרבא**. מריסה: **דאמר הונא חברין עלאי דאנא ושבור מלכא**. שמועל תמי כדינ[ל]: **מתני' בעבדים** אומר לו הרי שלך לפניך. לכקרקע דמי ובכרוכים דמריה קיימי: **גזל** מטבע ונפסל. תרגום של נמל ונפסד: **שינוי** הטיכר הוא [ס]: **ונעבדה** בה עבידה. נרבעת או נעבדה פסולה לקרץ כדמפ[מ] כשור שנגח מרבעה ומעמה (לעיל דף מ:): **שנפסלה** מעל גבי המזבח. כמוס (ו) שמין ניכר כדוקין שמעין: פשורין. לכל בהמות לאו למזבח קיימי[פ]: **גמ' אלא אפילו** בחשה. לע"ג הוי שינוי כולי האי לע"ג מימתי כולי גופה: **איפכא תניא**. רבי מאיר אומר כשעת הגזלה וחכמים אומרים בעבדים אומר לו הרי שלך לפניך וקאמר רב הלכה כר' מאיר לחומרין לסיומו רבנן לברייתא: **איפכא אתנייה**. לטעמיה: **ואב"א** כי לא מפכינא. ממני מקמי בריית[מ]: **חדא** מקמי חדא. לכל מדם מטנה מקמי תרמי בריית[מ] מפיך והכא מרמי ליכא מדם הא למתנ לעיל בריית[מ] מפיכ תניא ומיהך הא למתנ כר': **המחליף** בו'. לסכי נקט ממליף גבי בהמה דנהמה מינה נקנית בכסף עד שימשוך[ש] וכי מצך לכר הגזלה לעיסים הוא מס ילפה מס לאו ומין כאן מפקך לכל ממליפין ממוקמת כאן אלא מצך מצך בעל הממור מא הפרה אלא נעל הפרה מצך מא הממור ונקנית הפרה לל בעל הממור במשיכת הממור בכל מקום שהיא כדמנן בקדושין (ד' מה.) כל הנעשה למיס בתחר כיון שזכה זה נתחייב זה בתליפין ולא ידעינן הטמא מי כבר ילדה פרה בעת משיכת הממור ובדשות מוכר ילדה או לאחר משיכת הממור ובדשות נוקח [ילהן]: וכן המוכר שפחתו. עכד כגעני נקנה בכסף [ע] ומנ"ג שמין לפניו בעת ממן מעות: **והלה** שותק. כרי ועמת כרי עדיף: **ישבע** המוכר. לתיכף הולאה במקנת ותיכף שבועה לתורים' (ז) דקטע ליה לאם קמבע ליה הפי שפחה שלימה יש לי בידך עם ולדה וזה אומר אין שפחה שלימה יש לך בידי אבל לא ולדה למולה ליה במקנת ומשום הילך לא מפטר דהא קטע ידה ולאו הילך הוא והכי מוקי לה בהשולין[ב]: **נשבעין** ולא משלמין. מי שמוכיח אומו יכבע ויפטר דכתיב (שמות כב) ולקח בעליו ולא יש[ם] מי שעליו לשלם הוא נשבע ולא נשבע המוכר ויטול: **אין נשבעין**. וברשות מוכר מעמוד עד שימיע לוקח לאיה שלמת לרמן עבדה כמקרקעי דמי: **אין נשבעין** על הקרקעות. בפרק הזהב (ב"מ דף ט.): **אי הכי**. למתניתין נמי בעינן למימנא מיפכא הלכה כרבנן מבעי ליה: פטור

מפורש הש"ס עם הוספות

ב) [ועיין תוספות לקמן נה. ד"ה כלומר], ג) ב"מ ק:, ד) [עיין תוספות לקמן נה. ד"ה כלומר], ה) ב"מ ק:, ו) [עיין תוספות לקמן נה. ד"ה כלומר], ז) ב"מ ק:, ח) [עיין תוספות לקמן נה. ד"ה כלומר], ט) לעיל מה:, י) רש"י פרשת תולדות, כ) פסחים נד., ל) לקמן דף צח., מ) קידושין דף כה., נ) קידושין כב:, ס) ק:, ע) לקמן דף קו., פ) ברש"י פרקין ע"ש, צ) קידושין דף כב:, ק) [לקמן קיח.].

הגהות הב"ח

(ב) גמ' נסכא קני (מהר"י מטראני) מל"מ וע"ב ס"ל וכי תימא וכן בסמוך: (ג) שם ומ"ל מן מזקיקה מגן אמרי בפסחים כעין הזקיקה כ"ל: (ד) שם ומ"ל מיפכא כעין מי ומלי (מעתיק) מו"מ וע"ב ס"ל דוחקיה: (ה) רש"י ד"ה פנים וכו' ומשומה ליתא מהראשונה: (ו) ד"ה גזל וכו' הניכר הוא וקנייה בשינוי הס"ל ומ"ל ס"ס והחמיץ. נמי נשתנה ריחו וטעמו ולא מצי למימר ליה חרי שלך לפניך הס"ד: (ז) ד"ה שנפסלה וכו' כמוס אע"פ שהיכר בדוקין שנפסלה כגון שנתן פטור לכל: (ח) ד"ה יפעט וכו' לתוספתא כגון שקנה לידה ולפ שתבע:

גליון הש"ם

גמ' האי מאן דגזל נסכא מחבריה. עיין מגחות דף קו ע"ב תוס' ד"ה ולמאי: שם דגזל פדנא ויקח צמד בקר (ע"ב ל"ל פסוק ז) מהוגגם פדנא למורי: שם משום דברייתא איפכא תניא. עיין שנת דף קמא ע"ב תוספות ד"ה ורב וי"ל: שם חדא מקמי תרתי אפיך. עיין יומא דף ט ע"ב תוספות ד"ה מ"ם:

הגהות וציונים

ע) בא"ש איתא חדתי פנים חדשות באו לכאן (גליון): ב) רש"ל ב"ל (גליון) וכ"ה בר"ף וא"ש וכה"ג: ג) בכה"י אהדדינהו לברייתו וכו' אמר ליה מי קאמינא: ד) בכה"י ובא"ש ותנן: ה) בכה"י שנצרכה: ו) עיין בספר פני יהושע (גליון): ז) בקרקע (דפר"ח):

עין משפט
נר מצוה

ג) א מיי' פ"ג מהל' גזלה הלכה ד סמג עשין מד טוש"ע ח"מ סימן שסמח סעיף ג:
ד) ב ג מיי' פ"ג מהל' גזלה ואבידה הלי יא סמג עשין עב טוש"ע ח"מ סימן שמ סעיף ה:
ה) ד מיי' שם הלכה יב טוש"ע שם סעיף ו:
ו) ה ו מיי' שם הלכה יג טוש"ע שם סעיף ו:
ז) ה ז מיי' שם הלכה יג טוש"ע שם סעיף ו:
ח) ט י מיי' שם פ"ג הלכה ו סמג שם טוש"ע ח"מ סימן שסא סעיף ג:
מ ב ל מ נ ם מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סעיף ו:
מא ע מיי' פ"ג מהל' מכירה הלכה י סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סימן רכב סעיף ו:
מב ס צ מיי' שם הלכה יא וע"ש טוש"ע שם סעיף ב:
מג ק מיי' פ"ג מהלכות גזלה ואבידה הלכה ד טוש"ע ח"מ סימן שסא סעיף ג:
מד ר מיי' שם פ"ב הלכה ו ופ"ג מהל' מכירה הלכה י סמג עשין לב טוש"ע ח"מ סימן פט סעיף ו:

לעזי רש"י

פלא"פ. פירוש ממיכה (רש"י מנחות דף קו ע"ב ד"ה נסכא):

ליקוטי רש"י

נסכא. ממיכה של כסף (קדושין ח:). ממיכה כסף מוקצ_ן (יומא מ) בפסל נסך מרס (שבועות לב:). ממיכה לחם של זהב (קדושין פלא"פ) ומנחות קו:). נעשה שינוי בידו וקנאו. כשינוי לחם מלחמו לחם טמא ומכר שלו הוא מוקמ ומי' ופסוק מי' וכ' אפי' כחשה וכפל ומפל מקלם קלן כי הסתם וכפל כעין שגנב או כשעת הפטמים מין (לעיל סה:). ושבור מלכא. ומנו שמואל ולפי שהלכה כמותו מייתי (נכתובות מט:) קני ליה מכי והוא שם של מלך פרס (נדה כב:). בעבדים אומר לו הרי שלך לפניך. דעבדי כמקרקעי דמי וקרקע סלולה בעיניה ואינה עגולה לנטוע עגול כמיני ולהיות כרכומו (לעיל צה:). לקיימה לן קרקע אינה עגולה וכל מקום שהיא כרכום בעלים עומדת ועבד כמקרקעי דמי ואינו עגל לסיום נקנה עגול נמלם דמים הלכך כי מוקן כרכומים דמיהם מוקן (ב"מ ק:). **מטבע** ונפסל. שפלגתו מלכות תרומה ונטמאת. מלליס (ניסין נב:). **אומר** לו. לגגול (לעיל סה:). הרי שלך לפניך. ולגבי מיכלם לו אומו עלמו וקרינן ביה ויסיב לם הגזלה מאבי גזל (ויקרא ה) שהרי לם שמחה (ניסין שם). בעין כמוס שהוא לישקל שפיטו מיכר הוא (לעיל טו:). **המחליף** פרה בחמור. שכשמכך זה בעל הפרה לבעל חמור שכשמכך עיקרית הפרה לבעל חמור ואין יודע אם נולד הבעל בשעת הכסף והשור לזה או לזה [ב"מ ק:].

פטור. מלשלם לבעלי שכרו: שלא בשעת מלאכה. כשעה [שמינו רגיל[ה]] לעשות מלאכה לו שלין עכשיו לבעלי מלאכה לעשות לזה והגה וזה לין מסר הוא ופטור: כדשלח ליה כי הדד בחצר חבירו. ומוקמינן לה בפ"ב (דף כט.) במגר ללא קיימה למגרס:

ביתא מיתבא יתיב. זה הלך בתוכה ההגהו לביתו זה שהוא מושב בתיכון: יתיב. לון מרב לפי שהלך בתוכה טס ומשפיע סדקיה תמיד: ושאיה יוכת שער. שד הוא ומטו שמיה מכתת שעריס וכותלי בית שלין מלס לל בתוכה: דלא נמתרי. שלא ילמד לרכי הכעלה: פחתה. שם נשברה או נתקלקלה ודמי פחתה יתירין על שכרה טוטל דמי פחתה: עביד לאגרא. משמעת כי נתית לה לדעתא דלגרל לאגרא לאחר שעה. שד הוא ומטו שמיה מכתת שעריס וכותלי בית שלין מלס לל בתוכה: דלא נמתרי. שלא ילמד לרכי הכעלה: פחתה. שם נשברה או נתקלקלה ודמי פחתה: יתירין על שכרה טוטל דמי פחתה: עביד לאגרא. משמעת כי נתית לה לדעתא דלגרל לאגרא לאחר שעה. שד הוא ומטו שמיה מכתת שעריס וכותלי בית שלין מלס לל בתוכה: דלא נמתרי. שלא ילמד לרכי הכעלה: פחתה. שם נשברה או נתקלקלה ודמי פחתה: יתירין על שכרה טוטל דמי פחתה: עביד לאגרא. משמעת כי נתית לה לדעתא דלגרל לאגרא לאחר שעה.

ומי אמר רב עבדא כמקרקעי דמי והאמר רב דניאל בר רב קטינא בר. ומה היה כמקרקעי דמי לפי נחת ליה בתורת גזלנות. שלא היה כמקרקעי דמי לפי נחת ליה בתורת גזלנות. שלא היה כמקרקעי דמי לפי נחת ליה בתורת גזלנות. שלא היה כמקרקעי דמי לפי נחת ליה בתורת גזלנות.

הלודן ודר בחצירו. כולה קושיא להכא לישמע קמת לה(ו)מיכן נמך (ג"מ דף מד: ושם) ל"ע היכן הלוה מוחר לעשות שום קונה למוה לפי דניכס שהיה עומה לו בלא הלוחה ולפילו דניכס שמין רגילות ליטול מהן שכר יהא לחטול דומיא דחנר ללא קיימה למגרס וכ"ש דניכס שמין רגילות להשמיל כמנס כגון להשמיל קוטו שיהא לחטול לפי' הול כ"כ מוהטו שכללו הכי היה משמיל ומ"ש יומר מדלפי יש לו ליהכר לוה שלא יעשה למוה שום הנאה וי"ל דדוקא מילי דפרהסיא ומוטע טובא כגון לדור בחצירו ולתקוף בעבדו אבל להשמיל לו כלי מו לפי' קוטו כיון דבללו הכי משמילו מומר ודיקא נמי דנקט בחמני' מלירו ולא נקט לה שיכיר לו כלי מו מהמתו בפחות ועוד שמע מ"ל לכל היכא דקודס הלוחה היו מוכיס זה לה זה שהיו משמילין שלר זה לזה שם היו לריכין מומר להשמיל לף לאחר הלוחה ומתני' לאיהו נמך (שם) נמסס מי שלין רגילות שיהא עומה לוה למלוה מוחה הנאה בלא הלוחה דומיא דהקדמת שלוס שלין שלור שלא בחומו שלא היה רגיל להקדיש לו מקודש לכן ומיהו אפילו דבר שהיה משמיל בלאו הכי כגון שלר לא קיימה לאגרא שם נכנס שלא מדעת מחירו מיב מע"פ שאם לא הלוה לו לא היה מיב לחת לו שכר כדמשמע הכא ולפי זה סהיה לאיהו נמך (שם) מילי דוקא בחנר דקיימה לאגרא מדעתו כדקאמר לא יכסור הימנו בפחות מבל בלא קיימה לאגרא היה מומר כיון דברשותו נכנס וגם בלא הלוחה היה מניח לו לדור בחנם והאי דקאמר המס עלה למילחא דהכא מאי קמ"ל תניא ומאני מהו למימר ה"מ חנר דקיימה לאגרא מ' קמ"ל לא פעי למימר קמ"ל דמתניתין מילי אפילו בלא קיימה לאגרא דמתניתין ודאי לא מילי דוקא בקיימה לאגרא כיון דמילי מדעתו בלא ה"פ קמ"ל לאפוי לא קיימה לאגרא אמור היכא דלא הוי מדעתו ופילוש זה דמוך להפסטו משמע לאתניתין קאי וקמ"ל לאתני' מילי אפי' בלא קיימה לאגרא אע"ג דמילי מדעתו:

ומי אמר רב עבדא כמקרקעי דמי והאמר רב דניאל בר רב קטינא אמר רב [א]התוקף בעבדו של חבירו ועשה בו מלאכה פטור ואי ס"ד עבדא כמקרקעי דמי אמאי פטור ברשותא דמריה קאי הכא במאי עסקינן [ב]שלא בשעת מלאכה כי הא [ג]דשלח ליה רבי אבא למרי בר מר בעי מיניה מרב הונא הדר בחצר חבירו שלא מדעתו צריך להעלות לו שכר או אין צריך להעלות לו שכר ושלחו [ד]ליה אינו צריך להעלות לו שכר הכי השתא בשלמא התם בין למ"ד [ה]ביתא מיתבא יתיב ניחא ליה בין למ"ד [ו]ושאיה יוכת שער ניחא ליה אלא הכא מי ניחא ליה דנכחוש עבדיה אמרי ה"נ ניחא ליה [ז]דלא ליסתרי עבדיה [ח]בי רב יוסף בר חמא הוו תקיף עבדי דאינשי דמסיק בהו זוזי ועבדי בהו מלאכה א"ל רבה [ט]בריה מ"ט עביד מר הכי א"ל דאמר רב נחמן עבדא נהום כריסיה לא שוי אמר ליה אימא [י]דאמר רב נחמן כגון דארו עבדיה דמרקיד בי כובי כולהו עבדי מעבר עבדי א"ל אנא כרב דניאל סבירא לי דאמר רב דניאל בר רב קטינא אמר רב התוקף בעבדו של חבירו ועשה בו מלאכה פטור אלמא ניחא ליה דלא ליסתרי עבדיה אמר ליה הני מילי היכא [יא]דלא מסיק בהו זוזי מר בין דמסיק בהו זוזי מיחזי כרבית דאמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן אף על פי שאמרו הדר בחצר חבירו שלא מדעתו א"צ להעלות לו שכר [יב]הלוהו ודר בחצר חבירו צריך להעלות לו שכר א"ל הדרי בי: איתמר התוקף ספינתו של חבירו ועשה בה מלאכה אמר רב רצה שכרה נוטל רצה פחתה נוטל ושמואל אמר אינו נוטל אלא פחתה אמר רב פפא לא פליגי [יג]הא דעבידא לאגרא הא דלא עבידא לאגרא ואיבעית אימא הא והא דעבידא לאגרא [יד]הא דנחית ליה אדעתא דאגרא [טו]והא דנחית ליה אדעתא דגזלנותא: גזל מטבע ונסדק [וכו']: אמר רב הונא נסדק נסדק ממש נפסל פסלתו מלכות ורב יהודה אמר פסלתו מלכות נמי [טז]היינו נסדק אלא ה"ד נפסל [יז]שפסלתו מדינה זו ויוצאה במדינה אחרת א"ל רב חסדא לרב הונא לדידך דאמרת נפסל פסלתו מלכות הרי פירות והרקיבו יין והחמיץ דבי פסלתו מלכות דמי וקתני משלם בשעת הגזילה א"ל התם נשתנה טעמו וריחו הכא לא נשתנה א"ל רבא [יח]לרב יהודה לדידך דאמרת פסלתו מלכות נמי היינו נסדק הרי תרומה ונטמאת דבי פסלתו מלכות דמי וקתני אומר לו הרי שלך לפניך א"ל התם לא מינכר היזקה הכא מינכר היזקה איתמר המלוה את חבירו על המטבע ונפסלה המטבע רב אמר נותן **המלוה** את חבירו על המטבע. פ"ה הלוה לחבירו שום פרקמטיא על המטבע שקנה לו בחמשת נותן לו בחמשת שיעלו בשעת פרעון דהם קנה עליו לחת מטבע ושוקת הלוהו פרקמטיא אבל הלוהו מעות מה שהלוהו משלם לו ע"ל הקונטרס ולפירושו נרחה דאם הלוהו מעות נמי וקנה לו שיעלם לו מעות דמשלם מטבע היינו בשעה שנפסלו לאו מטבע ניהו ולא נקט בקונטרס פרקמטיא אלא משום לכשמלוה אדם מעותיו אין רגילין להזכיר דבר אבל כשמוכר פרקמטיא אפי' אמר אחם כך וכך מעות אחן נרין לשלם לו מטבע היינו וקנה לפירושו דה"ל למימר המוכר לחבירו על המטבע או ה"ל למינקט הקיף [יט]ועוד כיון דמעות פרקמטיא שוקף עליו אלוה אין אדם יכול לחלק בין הלוהו מעות לפרקמטיא שמכר בחעות ונרחה לפרש דאין חילוק בין מכר לו פרקמטיא בין הלוהו מעות ומ"מ כשהמנה עמו ע"מ שישלם לו מעות וכיון שפירש לו כך חעמה למלחא לכך פירש שאם יפסל יהן לו מטבע היינו דאומו שנפסל אין שמו מטבע ושמואל סבר לכיון שיוצא בחיים שם מטבע עליו ועוד אומ"ל דה"ל כגון שהלוהו אלוה מטין ואמר לו אי אחזור לי אלוה מו כך וכך מעות ואילו בחעות לחודייהו קנאי היה משלם לו מטבע שנפסל אבל הכא שלא קנה עליו אלוה גמורה שיכול לפרוע לו מטין אם ילוה נותן לו מטבע היינו אומה שעה ולכל הפירושים אם הלוהו מעות אלוה מעות שהלוה לו

ב) [כ"מ סד:], ג) לעיל כא. [ע"ש] כ"מ מד:. ג) ב' לשונות אלו הם לעיל כא. ע"ש, ד) כ"מ שם [וע"ם בר"י ותוס'], ה) ע"ין תוס' ב"מ סה. ד"ה ניחא, ו) ע"ין ב"מ מו:, ז) ב"מ סד:. ח) ב"מ פה ע"ב.

א) וְשָׁאֲר בָּעִיר שַׁמָּה שְׁאֵאָיָה יַבַּת שָׁעָרֶיהָ:
[ישעיה נה, יג]

ב) צ"ל רשלח (ב"ש, וכ"ה בראש ובחידושי תלמידי הרשב"א, ובכתי"י שלח, או ואי"ל): ג) צ"ל רבא (גליון) כ"ה בב"מ: ד) צ"ל אימר (דפו"י): ה) [צ"ל רבה הוא משמת רב יהודה נולד רבא כמבואר קדושין עב ע"ב] (גליון): ו) רש"ל (גליון): ז) [דלא נפיק לגמרי כצ"ל] (גליון) וכ"ה בכת"י ודפו"י: ח) יש להוסיף אייתי בסתם (בא"מ): ט) המקוף (תוס' ר"פ):

ביתא מיתבא יתיב. בית שהוא מושב לדירת בני אדם. יתיב יושבו קיים לפי שהדירין בתוכו רוצין מה שהוא ברין ומתקנין אותו. ושאיה יובת שער. של שמשו שלוה מכתת שער בית שלין בני אדם לרין בו ושלכך זה שעמד בו ההגהו ליקנה שלוי ויפיל מלין אדם יוכח שער מוקין מכתתין אותו [לעיל כא:]. דלא נסתרי עבדיה. שלא ירגיל לרוח נמל ויטעון נסתרי ס"ו משמשת כדרך הממתפעלים בחינת ש"ן ומ"ן כמאן דמפעל אר ויאמר מפעכר שהמ"ו מחמעלת לפסוק אותיות השורש וכאמר ילמד מגזירת שם השמותה וכן בלשון גמרא מפעלי מיפעמיק תקוף עבדי דאינשי דמסיק בדהו זוזי. מחזיק בעבדיהם של אנשי העיר ועושה מלאכה להם בשכר. נחום בריסיה. לפס מפלגו ושריני זו ביום מלאכתו. דארו עבדיה. כך שמו. דמרקיד בי כובי. ליען היה ומרקד אחיות לעשות לן. [ב"מ סד: סה:].

מה א ב ג מ"י פ"ג מהלכות גזילה ואבידה הלכה ז סמג עשין פג ולאוין קנ מוסיע מ"מ סימן שפג סעיף ז:

מו ד ה מ"י פ"י מהלי מלוה ולוה הלכה ב סמג עשין עג מוסיע י"ד סימן קמו סעיף ג:

מז ז מ"י פ"ג מהלי גזילה ואבידה הלכה ה סמג עשין עג מוסיע מ"מ סימן שפג סעיף ה:

מח ח ט מ"י שם הלי ד מוסיע שם סעיף ו:

יפרע לו מפי׳ שנפסל ומה מחמר ומ״ש מגזלן למניעה[ב] גזל מטבע ונפסל תומר ט כרי שלך לפניך משמע משום דשטו בעין אבל ליתנהו בעין משלם כשעת הגזילה והכא גבי הלוואה לפי׳ ליתנהו בעין כי ליתנהו דמי דמלוה להוצאה מימנה[ד] וי״ל דיש לחלק בין הלוואה לגזילה דמטבע שנפסל מציל כחתל וכמעיקרא[ה] שוין ד׳ ונצטרף שוין זוזא גבי גזלן תמרינן[ו] דכי ליתנהו בעין דמשלם כדמעיקרא אבל גבי הלוואה היכא דאשלם משלם כי זוזא דשעת כדתמרינן בפחיטו נמי (ב״מ דף עה.) מלוה משלם כור חטין החזו חטין חטין הוקבו נותן דמיהן ומטבע שנפסל ולאי הוי כהוזל ונראה לרב ושמואל שכבי כרב הונא לעניל לרב יהודה דמציל מטבע שנפסל כנקדן גבי הלוואה לא מצי פטר ונפסיה כמטבע שנפסל אבל לרב הונא לא מציל פטר ליה נפסיה שנפסל מע״פ דרב הונא מדמה מטבע שנפסל למרומה ונטמאת ומתן שעבר עליו הפסח והפ פשיטא לתן ליה יכול לשלם תרומה טהורה אחת מתרומה טהורה ומתן מאור מטמאתן[ז] היינו לן דמי לגמרי דמטבע שנפסל דמי להוזל והכא לן דמו לחול ומכל מקום כשהוא בעין יכול לומר הרי שלך לפניך וכשאינו בעין אפי׳ נהוזל משלם כדמעיקרא:

[ח]**אי** הבי של בבל[ט] והן בבבל[י] למאי חזו. קנה משמע לן פרק מלוה דשמואל דוקא נרב נחמן דאמר מילתא למימרא למיתן מדפריך ס״ה של בבל כו׳ משמע דאי לאו דאומקמא כשמלכיות מקפידות לן הוה קשה ולא מידי וקשה לר״י דבמלוה רב נחמן גריך ע״כ לאוקמי בריית נחריתא כשמלכיות מקפידות דלא מיקטי מינה לשמואל דמציא ליה מטבע מפילו לית ליה אומרמא למיתן מי ליתא לדרב נחמן והכא קאמי דאין מחללין על משות של כאן והן בבבל ומע״ג דאין ליה אומרמא ליורשלים ומקשי נמי עלה דבריית נחריתא מהיכא לעניל דשל מלכים אחרונים אין מחללין אע״ג דאין יוצאות שם מחקוק שעומד לפי שיעמת במקום אחר והכא קאמי דאין מחללין על מעות של כאן והן בבבל. אין מחללין מטבע שמי על מעות של כאן ירושלים והמעות והבעלים בבבל טומל ואין יוצאות מיד במקום שהן שם דבעינן מטי ליך ולימא[כ] ולא על של בבל והן בכאן מירושלים והפירות לא שמי לן כל היכא לאימתנהו יכול לאלנלן והן מון לירושלים קאמי מיהא אין מחללין על המעות של כאן והן בבבל לעע״ג דאין ליה אומרמא למיתן כגון כאן לסופו לעלות כאן ולהוליאן ואפ״ה לא קאי לתן מעות היוצאות: מקפידות זו על זו. יאמר מדלי דבמטי

נותן לו מטבע היוצא. כשעת פרעון להא קיבל עליו לתת לו מטבע ומשי לאו מטבע הוצא ודוקא להוהו פרעמניה אבל להוהו מעות לית ליה אומרמא מכלם לו: על מעות שאין יוצאות. כלל בירושלים ללאו כסף טהרה קרינא ביה: כחביות. מטבע של בן מוחא וירושלמיות הוו וס״ג כוחבות ירושלמיות או של מלכים הרשעונים וכחבות וירושלמיות[ב] לא נפקי כלל[ג]. ל״ת כוחבות של כסף וס״ג כוחבות או ירושלמיות או של מלכים הרשעונים: הא של אחרונים. דנפקי בחלופיהן מתרת ודומיא דרשעונים הוא דכך למן יוצאות כאן במקומו של בעל הבית שנפקטו בכאן: מחללין. ואף על גב דליכא ליה אומרמא להתם במקום שיוצאין שהרי בירושלים[ד] גריך לינך ולהוליאן וקשיא לרב נחמן מגזלן דשמואל דאמר אלא כי אמר שמואל כשמלכיות מקפידות זו על זו היכי מצי ממטי להו (ו) דממטי להו[ה] ע״י הדחק דלא בחשי ואי משכחי קפדי ת״ש[ו] אין מחללין על מעות של כאן והן בבבל ושל בבל והן כאן של בבל והן בבבל מחללין קתני מידה אין מחללין על מעות של כאן והן בבבל אע״ג דסופו למיסק להתם הכא במאי עסקינן כשמלכיות מקפידות זו על זו אי הכי של בבל והן בבבל למאי חזו חזו דחבין בהו בהמה ומסיק לירושלים והתניא התקינו שיהו (ז) המעות יוצאות בירושלים מפני כך א״ר זירא לא קשיא כאן בזמן שיד ישראל תקיפה על אומות העולם כאן בזמן שיד אומות העולם תקיפה על עצמן ת״ר איזהו מטבע של ירושלים דוד ושלמה מצד אחד וירושלים עיר הקודש מצד אחר ואיזהו מטבע של אברהם אבינו זקן וזקינה מצד אחד ובחור ובתולה מצד אחר בעא מיניה רבא מרב חסדא המלוה את חבירו על המטבע והוסיפו עליו מהו אמר לו [ח]נותן לו מטבע היוצא באותה שעה א״ל ואפילו כי נפיא א״ל אין א״ל אפי׳ כי תרטיא א״ל אין והא קא זיילין פירי אמר רב אשי [ט]חזינן אי מחמת טיבעא זיל מנכינן ליה ואי

ומדקי הלכך מקוכמת הן[ט] של בבל במלכות ירושלים מלא כמן מקפדת ומשי טפי: למאי חזי. הא לא מצי למטוויכו (ג) להכא: והתניא התקינו בר. ״ומאי מצי לעיל ולא על של בבל והן כאן: דוד ושלמה. כתוב מגל אחד ומגל שני כתוב ירושלים עיר הקדש: בחור ובתולה. ילמד ורבקה: זקן וזקינה. מגרסה ובחר: והוסיפו עליהן מהו. מלינא לרב לאומר טתן ט מטבע של מומה שעה היכל להוסיפו עליו מאי אמר רב: באותה שעה. כשעת פרעון: כי תרטיא. מלע גדול כמדה מחזקת רוחב: והא קא זיילין פירוי. לעבי מטבע זו נמצא שמשתכר זה בהוספת ואינה דומה לרשעוים והוי רמית:

מחמת

רחבין בהו בהמה ומסיק לירושלים. ומפ תחמר והמניח בפרק הפיס מקדש (קדושין דף נה:[י]) אין לוקמין בהמה ממעות מעבר שני מים ומוכמים מוכרים על שמוטין מחללין[ב] על חיין אין מחללין ולר״מ אפי׳ לכתחילה ברי כדמוכח בתוספתא דהתם[ג] דלקמי מחללין והא דלקמי בשוכה מחללין מפוש רבנן דלפי׳ בדישבד אין מחללין ועוד י״ל דבשמעתין כיון דלי מפשר בעינן אחר שאין יכול להעלות המעות ירושלים[ד] ברי למיזבן בהו בהמה לכולי עלמא ומעמא דאין לוקמין בהמה ממעות מעבר שני פירש בקונטרס בקדושין (דף נה:) משום כתגא ואין הטעם נשביל כן אלא כדמפרש בשוכה (דף ת:) דלמר התם מחלוקת מוכרים אבל בשמוטין מחללין ועל חיין אין מחללין שמא יגדל מהם עדרים עדרים ומוכרים פליגי אי גזירין זכרים שמו נקטות אי לא וכן מפרש ירושלמי דמסכת מעבר שני[ה] דמעמא דאסור לקנות נקוות זכרים גזירה שמו נקטות: **שידך** בר׳ המעות יוצאות בירושלים. מעמא מפרש במסכת שקלים (דף ה[ט]) דמקנו משום שקלים שהיו מביאין לירושלים מכל המקומות:

מטבע של אברהם אבינו זקן וזקינה מצד אחד. בגרסאות רבה[ו] דרים ומגללה שמך שיפת לו מויטי״ן בשלם ומהו מויטי״ן זקן וזקינה מכאן למור ומהורה מכאן ומרפה לן שהיה פ׳ טורח זקן וזקינה מכאן למור ומהורה מכאן לאסור ומהורה מכאן לעשות טורח מדם[ז] אלא כך היה כתוב מצד אחד זקן וזקינה ומצד אחר למור ומהולה וכן פירש בקונטרס גבי דוד ושלמה וירושלים עיר הקודש שכך היה כתוב במטבע[ח]:

הגהות הב״ח

(ה) גב׳ ממטי להו (למעמי לה ע״י הדחק) מהרש״ל ורש״י לה גרסי ליה: (ו) שם הסקיט שיהיו כל המעות: (ז) רש״י ד״ה למאי וכו׳ למעמיינהו להתם הם״ד:

הגהות וציונים

[א] צ״ל לימו: [ב] צ״ל ירושלמיות (בואה״מ): [ג] תיבות ״וכחביות וירושלמיות לא נפקי כלל״ צ״ל בסוף הדיבור (דבש חמר, וכ״ה בכת״י): [ד] צ״ל לירושלים (בואה״מ): [ה] בדפו״י הס״ד (עיין רש״ל ורש״ם): [ו] בכת״י הגירסא דהכא (לעיל צו ע״ב): [ז] נדצ״ל ובמעיקרא (מצור דבש): [ח] צ״ל בתשלומי (ב״ש): [ט] עיין במפרשי ש״ס מה שכתבו בדיבור זה (גליון): [י] צ״ל חשוב שם (ב״ש) והבאה״מ מגיה **מטבע חשוב**: [כ] צ״ל להוסיף היה ושוף בין חיים בין שחומים (ב״ש): [ל] לפנינו בגמרא מתחללין, וכן צ״ל בסמוך: [מ] צ״ל לירושלים (ב״ש):

הגהות והגירסאות

(א) פרק קמא דמוספתא דמעבר שני ס״ה, ב) לקמן צז., ג) קדושין מז., ד) פסחים לב., ה) שבועות פ״ו ה״ה, ו) עיין פ״א סוף ה״ב, ז) ליתא לפנינו. ועי׳ גוסחאות בר״י על תוספתא שקלים פ״ב ה״ב, ח) לט יא עי״ש, ט) ע״ז מג., י) [ופי׳ מוספות ע״ז נה: ד״ה דיעני וכנכורי ב. ד״ה זיינהן].

עין משפט נר מצוה

סמ א ב מיי׳ פ״ו מהלכות מלוה ולוה הלכה יב סמג לאוין קכג טוש״ע ס״מ סימן פד סעיף ז וטוש״ע י״ד סימן קמה: ג ג מיי׳ פ״ד מהלכות מעבר שני הלכה י סמג עשין קלו טוש״ע י״ד סי׳ שלא סעיף קטן: גא ד מיי׳ שם הל׳ יד: גב ה ו מיי׳ פ״ד מהל׳ מכירה מלוה ולוה הלכה יח סמג לאוין קכג טוש״ע י״ד סימן קמה:

ואי מחמת תרעא זיל לא מנכינן ליה והא קא שבח לענין נסכא אלא [א]כי הא דרב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע עבדי עובדא בזוזי דאגרדמים טייעא עד י' בתמניא אמר רבה [ב]הזורק מטבע של חבירו לים הגדול פטור מאי טעמא אמר הא מנח קמך אי בעית שקליה והני מילי בצלולין דקא חזי ליה אבל עכורין דלא קחזי ליה לא והני מילי דאדייה אדויי אבל שקליה בידיה מיגזל גזליה השבה בעי מיעבד מתיב רבא [ס][ג]אין מחללין על מעות שאינן ברשותו [ס]כיצד היו לו מעות בקסטרא או בהר המלך או שנפל כיסו לים הגדול אין מחללין אמר רבה שאני לענין מעשר דבעינן מצוי בידך דרחמנא אמר [א]וצרת הכסף בידך וליכא ואמר רבה [ד]השף מטבע של חבירו פטור מאי טעמא דהא לא עבד ולא מידי וה"מ דמחייה בקורנסא וטרשיה אבל שייפא בשופינא חסורי חסריה מתיב רבא [ג]הכהו על עינו וסמאה על אזנו וחרשו עבד יוצא בהן לחירות כנגד עינו ואינו רואה כנגד אזנו ואינו שומע אין עבד יוצא בהן לחירות רבה לטעמיה [ד]דאמר רבה חרשו לאביו נהרג שאי אפשר לחרישה בלא חבורה דטפתא דדמא נפלת ליה (א) באוניה ואמר רבה [ה]הצורם אוזן פרתו של חבירו פטור מאי טעמא פרה כדקיימא קיימא דלא עבד ולא מידי [ס]וכולהו שוורים לאו לגבי מזבח קיימי מתיב רבא [י]העושה מלאכה במי חטאת [ז]ובפרת חטאת פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים מלאכה הוא דלא מינכר היזיקה אבל צורם דמינכר היזיקה הכי נמי דמחייב בדיני אדם אמרי הוא הדין דאפילו צורם פטור והא קא משמע לן דאפילו מלאכה דלא מינכר היזיקה חייב בדיני שמים [י]ואמר רבה השורף [י]שטרו של חבירו פטור[ס] דאמר ליה ניירא קלאי מינך מתקיף לה רמי בר חמא היכי דמי אי

נכתוב

רש"י

מחמת תרעא. שבאו גשמים ונמלאו רוב[ס] מטבעות בעולם והוזלו הפירות: לענין נסכא. אם בא להתיך ולעשות מהן גרוטאות יש יותר מן הראשונים והוי רעית: עבדו עובדא. באדם שהלוה את חבירו על המטבע והוסיפו עליו והלכו אצל אגרדימוס סוחר ישמעאל והיה לו מן הראשונה ומן השניה ומלאו בה' של מטבע שניה י' מן הראשונה ונתן לו שמנה: אמר רבה גרסינן בכולהו: הזורק מטבע של חבירו בים. אע"ג שאין יכול ליטלו: פטור. כדמפרש ואזיל דלא שקליה בידיה אלא לאדייה שהיתה ביד בעלים והכהו זה תחת ידו וניתזה לים הואיל וצלולים הן וקא חזו ליה אמר ליה הא מנח קמך ואינה אבודה ואי משום דבעי למיתב זוזא לבר אמוראה[ט] למיטש ולמישקליה גרמא הוא שגורם להפסידו אותו שכר וגרמא בנזקין פטור[י]: אבל עכורין. בשעת המזה דהוה ליה מעשה בידים אבד הוא ואין זה גורם אלא ממש דהא ממש התיזו: היה לו מעות בקיסטרא. מקום והוא רחוק מאד ויש בו סכנת דרכים ואין שיירות מצויות שם: אין מחללין. אלמא אבד חשיב ליה בים הגדול: השף. אשפריי"ר בלע"ז שפחת את הצורה: בקורנסא. מרטי"ל בלע"ז: וטרשיה. עשאן[ט] כאבן חלקה לשון טרשים: בשופינא. לימ"א בלע"ז של נפחים: חסורי חסריה. וממש הוא ולא גרמא טעמא דרבה בכולהו משום גרמא[ג] בנזקין הוא ופטור: על אזנו וחרשו. אלמא אף על גב דלא חסריה כיון דעשה מעשה בגופו לאו גרמא קחשיב ליה אלא ממש והכא נמי כיון דמחייה בקורנסיה ופחתיה ועל ככה[ד] חסרו דמים מעשה הוא: רבה לטעמיה. הלכך גבי עבד נמי חסרון הוא [וכנגד אזנו פטור משום דבהכי לא הוי ליה למיחש והאי ודאי גרמא הוא[ט]]: הצורם. אשקריי"ר בלע"ז פוגם: במי חטאת. שקל כנגדן משקולות[ט] ופרה וכל מעשיה נפסלים במלאכה:

תוספות

עד י' בתמניא. פי' בקונטרס ונותן לו שמונה ולפירושו חשיב ממעלה למטה כלומר י"ב או י"א בתמניא עד י' בתמניא [א] יהיב ליה תמניא אבל הא מטעה מן הראשונים בתמניא בשניים יהיב ליה ט' מן השניים תחת ט' של ראשונים או י' בי' ור"ח פי' עד י' בתמניא ויהיב ליה י' ולפירושו הוי מלמטה למעלה:

עכורין וצלולין. לאו דוקא אלא אפי' עכורין אי מני בר אמוראה למשקלינהו הוו כצלולין ואפי' צלולין אי לא מני למשקלינהו חייב והא דנקט צלולין ועכורין משום דסתם צלולין מני שקיל להו בר אמוראה וסתם עכורין לא מני שקיל בר אמוראה:

וה"מ דאדייה אדויי. משמע הכא דלא חשיב הגבהה כי אדייה אדויי בלא נטילה בידו אע"פ שעומד באויר למעלה מג' קודם שיפול לגמרי וכן בהניזקין (גיטין דף עט:) גבי עני המנקף בראש הזית וקשה דבפ"ק דב"מ (דף ט. ושם[ט]) אמר גבי טלית שראשו אחד על העמוד וראשו אחד מונח ע"ג קרקע שאם הגביה אדם ראשו המונח ע"ג קרקע ונתק ראש שע"ג העמוד להביאו אצלו שהוא קונה מטעם הגבהה ואי[ז] משיכה קאמר התם אמאי נקט ראשו אחד ע"ג העמוד אלמא חשיב הגבהה הואיל ומביאו על האויר למעלה מג' וי"ל דהתם חשיבא הגבהה טפי לפי שראשו אחד אוחז בידו א"נ התם מיירי כגון שידו כ"כ גבוה כשינתקנו לא יפול ראשו לארץ אלא יהא מוגבה ג' מעל הארץ ול"ת דבסוף שילוח הקן (חולין דף קמא:) משמע דכי טריף אקן ומתגבהי יונים דחשיבא הגבהה לקנות אע"פ שאין תופסם בידו וי"ל דדוקא הכא ובהניזקין לא חשיבא הגבהה דאיכא תרתי לגריעותא דלא תפסם וגם אין מגביה אלא משפיל אבל יונים דמתגבהי חשיבא הגבהה אבל אם היו נופלין למטה ע"י טריפת הקן לא היה קונה כיון שאין תפוס בידו כלל ולפי' זה הו"מ לפלוגי הכא באדייה אדויי בין דרך ירידה לדרך עלייה אלא דמיחא ליה לפלוגי בדרך ירידה גופיה בין אדייה אדויי בין שקליה בידיה אי נמי אין חילוק בין דרך ירידה לדרך עליה דאפילו דרך עליה לא קני הכא באדייה אדויי לפי שאין דרך הגבהה בזה הענין אבל ביונים שהן בעלי חיים דרך הגבהה בכך כמו[ט] קורא לה והיא באה או הכישה במקל ורצתה לפניו דחשיב משיכה אף על פי שהלכה מאליה ומיהו אם היו היונים יורדים ע"י טריפת הקן לא חשיב הגבהה אלא עלייתם דוקא:

השף מטבע של חבירו פטור. נראה דרבה סבר פסלתו מלכות לא הוי כנסדק דאי הוי כנסדק אם כן כ"ש דשף מטבע הוי כנסדק והרי חסריה טובא ואמאי פטור: מתיב רבא הכהו על עינו וסמאה על אזנו וחרשה עבד יוצא בהן לחירות. ואמאי והא לא חסריה דאין בו פגם וחסרון אלא כיון שקלקלו חייב אע"פ שאין בו שום פגם וחסרון והואיל וכן הוא ה"נ ליחייב ומשני רבה לטעמיה ס' ויש שם חסרון טיפתא דדמא דנפלה באוזניה וכיון דיש חסרון באותו קלקול חייב על כל הקלקול כמו בשפייה דחייב בכל הקלקול לחייביה על מה שחסריה לא היה צריך רבה להשמיענו דחייב וא"ת ואמאי עבד יוצא בהן לחירות הא בעינן מומין שבגלוי דומיא דשן ועין[ס] ובתרשו היכי הוי בגלוי וי"ל נהי שאין ניכר בו כלום כשהוא ישן או עומד במקום אחד ושותק מכ"מ כיון דלפי מנהגו שמתנהג והולך ניכר שהוא חרש חשיב מום שבגלוי[ס] ועי"ל דאין צריך שיהא קלקול בגלוי אלא שהאבר שיש בו קלקול יהא בגלוי:

הצורם אוזן פרתו של חבירו פטור. והא דתנן לעיל (דף צו:) גזל בהמה ונתעבדה בה עבירה או שנפסלה מעל גבי המזבח אומר לו הרי שלך לפניך ונפסלה היינו שנפל בה מום דלאי נרבעה היינו שנעבדה בה עבירה ומשמע דוקא שנפסלה מאליה אבל הטיל בה מום בידים חייב וי"ל[ז] דמתני' איירי בבהמה קדושה דודאי לגבי מזבח קיימא: הא קמ"ל דאפי' מלאכה דלא מינכר היזיקה. תימה דבפרק הניזקין (גיטין דף נג. ושם[ס]) פריך מהכא למ"ד היזק שאין ניכר שמיה היזק דעושה מלאכה במי חטאת ובפרת חטאת פטור ואי שמיה היזק אמאי פטור ומאי קושיא הא אפי' בצורם אוזן דמינכר פטור משום דסתם שוורים לאו לגבי מזבח קיימי וא"ל דהתם פריך מפרת חטאת דפרה אדומה דדמיה יקרים פשיטא דלגבי מזבח[ס] קיימא והכא בשמעתין פריך לרבה ממי חטאת דסתם מים לאו למי חטאת קיימי דקודם קידושן דוקא פסלה בהן מלאכה כדתנן במסכת פרה (פ"ד מ"ד) ומים[ט] המלאכה פוסלת בהן עד שיטילו את[י] אפר לתוכן ותניא נמי בספרי[ס] יכול אף משיקדשו בכלי תלמוד לומר למי נדה וכבר הם מי נדה לע"כ בגיטין (דף נג. ושם) ממי חטאת נמי פריך מדמשני התם מי חטאת ששקל בהן משקלות וי"ל דכיון דנקט מלאכה גרועה כדקאמר הכא דאפי' מלאכה דלא מינכר היזיקה חייב בדיני שמים א"כ דייק שפיר התם דהיזק שאין ניכר לא שמיה היזק דאי שמיה היזק אין כאן שום רבותא במאי דנקט מלאכה כיון דבכל מקום חשיב שאינו ניכר כניכר ועוד יש לומר דרבה סבר דהיזק שאין ניכר לא שמיה היזק אבל למ"ד שמיה היזק כ"ש דמחייב בצורם דמינכר טפי ורבא דפריך בשמעתין לרבה סבר בצורם הוי מינכר היזיקה וחייב אפי' למ"ד היזק שאין ניכר לא שמיה היזק כדאמר מלאכה דלא מינכר היזיקו אבל צורם דמינכר היזיקו הכי נמי דמחייב וא"ת והיאך יכול אדם לפסול פרתו של חבירו והא בעינן עובד דומיא דעבד דניחא ליה[ט] ויש לומר הני מילי בנעשית המלאכה מאליה אבל בעושה המלאכה בידים לא בעיא אלא שיהא ניחא ליה לעושה[ט] וכן בהכשר דבעינן יותן דומיא דכי יתן[ט]:

עין משפט נר מצוה

נג א מיי' פ"ד מהלכות מלוה הלכה יא סמג לאוין קצג טוש"ע יו"ד סימן קסה:

נד ב מיי' פ"ז מהלכות חובל ומזיק הלכה יא סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סימן שפו סעיף א וסעיף ג בהג"ה:

נה ג מיי' פ"ד מהלכות מעשר שני הלכה יא סמג עשין קלו טוש"ע י"ד סי' שלא סעיף קלח:

נו ד מיי' פ"ז מהלכות חובל ומזיק הלכה יא סמג עשין קע טוש"ע ח"מ סימן שפו סעיף א ועיין שם בסעיף ג בהג"ה:

נז ה מיי' שם הל' יא:

נח ו מיי' שם הלכה ט סמג שם טור ש"ע שם סעיף ב [רב אלפס כאן ובסוף פ"ב דף יג:]:

ליקוטי רש"י

תרעא. שער [ב"מ סג:]. דאדייה אדויי. זורקו [לעיל כב.]. כמו (מיכה ז) וידו אבן בי [ביצה לט.]. השף מטבע. משוף גורמן ולא היו יוצאין בהוצאה [רשב"ם ב"ב לב:]. דמחייה. הכהו [סנהדרין לט.]. כנגד עינו. הכהו בכותל כנגד עינו של זה [לעיל צא.] שהכה בכותל והבעיתו בקול ואינו רואה או נתחרש [קידושין כד:]. הצורם. אקרנ"ל דהוי מום דתנן (בכורות דף לז.) נפגמה אזנו גבי מום [זבחים כה:]. וכולהו שוורים לאו לגבי מזבח קיימי. ולא איכפת ליה [קידושין סו.]. העושה מלאכה במי חטאת. מי חטאת לפרה אדומה וכן פרה עצמה נפסלין במלאכה דכתיב (במדבר יט) אשר לא עלה עליה עול וגמי חטאת כתיב למשמרת למי נדה ותניא בספרי מה ת"ל שיכול אין לי שתהא מלאכה פוסלת אלא בפרה ומנין אף במים ת"ל למשמרת למי נדה כלומר שיהיו משומרות לכך ולא לדבר אחר [גיטין נג.] ששקל כנגדן משקלות והן נפסלין במלאכה [לעיל נו.]. פטור מדיני אדם. לשלם [גיטין שם]. דהיזק שאינו ניכר לא שמיה היזק [לעיל שם]. שאין כח בב"ד לענשו [ב"מ צא.]. וחייב בדיני שמים. פורענות לשלם לרשעים שנתכוון להפסיד את ישראל [גיטין שם]. ידי שמים לא יצא עד שישלם [ב"מ צא.].

מסורת הש"ס עם הוספות

א) [מעש"ש פ' א משנה ב], ב) [ירושלמי פ"ג דמע"ש], ג) לעיל נא. קדושין כד:, ד) לעיל סו., ה) [קדושין סו.], ו) גיטין נג. לעיל נו., ז) לעיל נג:, ח) עיין תוס' שבועות לז: ד"ה מיעט, ט) ער' רש"י ר"ה כג. ד"ה בר אמוראי, י) לעיל ס., כ) גיטין נג., ל) [ד"ה הואיל], מ) קידושין כב:, נ) קידושין כד., ס) עיין תוס' בכורות לז. סוד"ה מום, ע) [ד"ה בדיני], פ) חוקת ספי' קכד, צ) ב"מ ל. ופסחים כו:, ק) עי' תוס' גיטין נג. ד"ה העושה, ר) ב"מ כב ע"ב.

הגהות הב"ח

(א) גמרא נפלת ליה באודניה:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] תוס' ד"ה עד י' וכו' עד עשר בתמניא יהיב ליה תמניא. עיין ים של שלמה בפירקין סי' עו ובתוי"ט מהר"א ששון ר"ס קנג בביאור דבריהם:

תורה אור השלם

א) וְנָתַתָּה בַּכָּסֶף וְצַרְתָּ הַכֶּסֶף בְּיָדְךָ וְהָלַכְתָּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ אֱלֹהֶיךָ בּוֹ: [דברים יד, כה]

לעזי רש"י

אשפריי"ר. פירוש לשפשף (עיין רש"י זבחים דף יח ע"ב ד"ה דשייף מישף):

מרטי"ל. פירוש קורנס, פטיש כבד (רש"י שבת דף קב ע"ב ודף קכב ע"ב ד"ה קורנס):

לימ"א. פירוש שופין, פצירה, מורג חרוץ (עי' רש"י שמואל א, יג, כא; שם ב, יב, לא וישעיה מא, טו):

אשקרניי"ר. פירוש לעשות חריץ (עיין רש"י מו"ק דף יג ע"א וב"ק דף ל ע"א ד"ה נרס וערוך ערך נרס):

הגהות וציונים

א] בכת"י רש"י שבדפו"ר, נמו"ר ואר"ז, ונמצא ריוח תבואה בעולם: ב] צ"ל משאו (ובדפו"ר משא): ג] צ"ל דגרמא: ד] ב"א ועל ברדך (גליון): ה] רש"ל (גליון): ו] נדצ"ל דאי משום משיכה: ז] נדצ"ל אגרת (באה"מ): ח] אשגרת לישן היא ור"ל דלהמאת קיימא (רש"ש): ט] צ"ל דמים (באה"מ): י] "את" ליתא בדפו"ר. במשניות את האפר.

עין משפט
נר מצוה

נט א מיי' פ"ז מהל' חובל ומזיק הלכה ט סמג עשין קע טוש"ע ח"מ סימן שפו סעיף ג:
ס ב מיי' פ"ג מהלכות גזילה הלכה ה סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סימן שסג סעיף ג:
סא ג מיי' פ"ז מהל' חובל ומזיק הלכה ט סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סימן שפו סעיף ב [רב אלפס כאן ובסוף פ"ב דף יג:]:
סב ד מיי' פ"ג מהל' גזילה הלכה ד סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' שסג סעיף א:
סג ה מיי' פ"י מהל' שכירות הלכה ד סמג עשין פ"ט טוש"ע ח"מ סימן שו סעיף ב:
סד ו מיי' פ"ז מהלכות חובל ומזיק הל' יא סמג עשין פט טוש"ע ח"מ שם בהג"ה וסי' שפד סעיף ג:
סה ז מיי' פ"י מהלכות שכירות הלכה ד סמג עשין פט טוש"ע ח"מ סימן שו סעיף ב:

נכתוב ליה שטרא. לא שייך הכא מפיס ולא מפי כתבם ולא בההיא דתנן בגט פשוט (ב"ב דף קסח.) מי שנמחק שטר חובו דעדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד והוי כאילו אמרי הני עדים ראינוס שנתקרו עדותן בב"ד ובפ"ב דכתובות (דף כ:) הארכתי:

פרש"י קמפרש כיצד כו'. תימה דלא פריך אי הכי תרי זימני למה לי כדפריך בפרק קמא דסנהדרין (דף ג. ושם) אי הכי שלשה שלשה למה לי ובכמה מקומות דייק ובכמה מקומות לא דייק:

מנא ידעינן. מאי הוי כתיב ביה ומאי בעי למיתבי ולא אצטריך ליה למימר לפטור: במאמינו. בעל השטר לשורף בכל מה שאומר שכך היה כתוב ביה ואפ"ה פטור: דר"ש. בפרק מרובה (לעיל דף עד:) גבי קדשים שחייב באחריותן כו': במועד. ממן שיעורו ט' שעות ולכוותה בפסחים (דף י:) לא בדק בתוך המועד יבדוק לאחר המועד: לר"ש חייב. האי ששרפו לשלם לגזלן דמיהם דדבר הגורם לממון הוא שאם היה בעין היה מחזירו גזלן לבעליו ופטור דתנן לעיל (דף צו:) גזל חמץ ועבר עליו הפסח אומר לו הרי שלך לפניך ועכשיו שאין בעין יחזיר דמים לבעליו ובחמץ בפסח הוא דאמרינן הכי משום דעיקרו כלומר בתחלתו ממון הוי ועכשיו אע"פ שאינו שוה כלום גורם לממון הוא אבל בשטרי דמעולם לא היה גופו ממון מי שמעת ליה: מאן דדאין דינא דגרמי. ר"מ היא (בהגוזל בתרא) [לקמן (דף ק.)]: מגבי ליה. מן השורף כל השטר שהרי גרמו להפסיד: ואכפייה רפרם לרב אשי. ששרף שטר חבירו בילדותו: ואגבי מיניה. גוביינא מעליא כל מה שכתוב בשטר: כי כשורא לצלמא. פרעון גמור מן העידית כקורה זו הנבחרת מאלף קורות לתקן בה צורה ודיוקנאות: שור שהמית. את האדם ומכרו עד שלא נגמר דינו: מכור. ולא יסקל דבעינן מיתה והעמדה בדין שיהא שוין כאחד בפרק שור שנגח ד' וה' (א): החזירו שומר לבעליו מוחזר. ופטור שומר: דכ"ע אומרים באיסורי הנאה כו'. ומתניתין דחמץ בפסח אפי' לרבנן: דאם כן. דלרבנן אין אומרים אדמפלגי בשור לגבי שומר ליפלגו נמי לגבי גזל חמץ ועבר עליו הפסח (ב) אבל הכא בשור שהמית הוא דאמר אין מוחזר משום דאמר ליה האי איסור הנאה לאו איסור דאתי עליה ממילא הוא כגון חמץ בפסח אלא את קטלתיה בידים שהבאתו לב"ד דאי הוה גבאי הנא מעריקנא ליה לאגמא כו' אבל סיפא דמתניתין ודאי רבי יעקב היא ולא רבנן דקתני או שהיתה יוצאה ליסקל אומר לו הרי שלך לפניך: אשכחיה רב חסדא כו'. רב חסדא מהדר אמתני' ליהוי בה פלוגתא אחמץ בפסח לאוקמא למילתיה דטעמא דרבנן משום דאין אומרים באיסורי הנאה הרי שלך לפניך: אי משכחת להו. לבני הישיבה: לא תימא להו ולא מידי. משום דהלו למשכחי תיובתא למילתי: שידה. ארגז של עגלה העשויה למרכב נשים:

אי דאיכא סהדי דידעי מאי הוה בשטרא ליכתבו ליה שטרא מעליא ואי דליכא סהדי אנן מנא ידעינן אמר רבא תהא במאמינו אמר רב דימי בר חנינא הא דרבה מחלוקת ר"ש ורבנן היא לר"ש דאמר דבר הגורם לממון כממון דמי מחייב לרבנן דאמרי דבר הגורם לממון לאו כממון דמי לא מחייב מתקיף לה רב הונא בריה דרב יהושע אימר דשמעת ליה לרבי שמעון דבר הגורם לממון כממון דמי בדבר שעיקרו ממון כדרבה דאמר רבה גזל חמץ לפני הפסח ובא אחר ושרפו במועד פטור שהכל מצווים עליו לבערו לאחר הפסח מחלוקת ר' שמעון ורבנן לרבי שמעון דאמר דבר הגורם לממון כממון דמי חייב לרבנן דאמרי דבר הגורם לממון לאו כממון דמי פטור בדבר שאין עיקרו ממון מי אמרינן אמר אמימר מאן דדאין דינא דגרמי מגבי ביה דמי שטרא מעליא ומאן דלא דאין דינא דגרמי מגבי ביה דמי ניירא בעלמא הוה עובדא וכפייה רפרם לרב אשי ואגבי ביה כי כשורא לצלמא: חמץ ועבר עליו הפסח אומר לו הרי שלך לפניך: מאן תנא אומרין באיסורי הנאה הרי שלך לפניך אמר רב חסדא ר' יעקב היא דתניא שור שהמית עד שלא נגמר דינו מכרו מכור הקדישו מוקדש שחטו בשרו מותר החזירו שומר לבעליו מוחזר משנגמר דינו מכרו אינו מכור הקדישו אינו מוקדש שחטו בשרו אסור החזירו שומר לבעליו אינו מוחזר רבי יעקב אומר אף משנגמר דינו החזירו שומר לבעליו מוחזר מאי לאו בהא קמיפלגי דרבי יעקב סבר אומרין באיסורי הנאה הרי שלך לפניך ורבנן סברי אין אומרין באיסורי הנאה הרי שלך לפניך א"ל רבה לא דכולי עלמא אמרינן באיסורי הנאה הרי שלך לפניך דאם כן נפלגו בחמץ בפסח אלא אמר רבה הכא בגומרין דינו של שור שלא בפניו קא מיפלגי רבנן סברי אין גומרין דינו של שור שלא בפניו דאמר ליה אי איתיתיה ניהליה הוה מעריקנא ליה לאגמא השתא מסרתיה ביד מאן דלא מצינא לאישתעויי דינא בהדיה ור' יעקב סבר גומרין דינו של שור שלא בפניו דאמר ליה מאי עבדי ליה סוף סוף הוה גמרי ליה דינא שלא בפניו אשכחיה רב חסדא לרבה בר שמואל א"ל תנית מידי באיסורי הנאה אמר ליה אין תנינא והשיב את הגזלה מה תלמוד לומר אשר גזל יחזיר כעין שגזל מכאן אמרו גזל מטבע ונפסל פירות והרקיבו יין [א] והחמיץ תרומה ונטמאת חמץ ועבר עליו הפסח בהמה ונעבדה בה עבירה ושור עד שלא נגמר דינו אומר לו הרי שלך לפניך מאן שמעת ליה דאמר עד שלא נגמר דינו אין משנגמר דינו לא רבנן וקתני חמץ ועבר עליו הפסח אומר לו הרי שלך לפניך א"ל אי משכחת להו לא תימא להו ולא מידי: פירות והרקיבו אומר לו הרי שלך לפניך: והתנן פירות והרקיבו משלם כשעת הגזילה אמר רב פפא כאן שהרקיבו כולן כאן שהרקיבו מקצתן: **מתני'** נתן לאומנין לתקן וקלקלו חייבין לשלם נתן לחרש שידה תיבה ומגדל לתקן וקלקל חייב לשלם והבנאי שקיבל עליו לסתור את הכותל ושיבר האבנים או שהזיקן חייב לשלם היה סותר מצד זה ונפל מצד אחר פטור ואם מחמת המכה חייב: **גמ'** אמר רב אסי לא שנו אלא שנתן לחרש שידה תיבה ומגדל לנעץ בהן מסמר ושיברן אבל נתן לחרש עצים לעשות שידה תיבה ומגדל ועשה מהן שידה תיבה ומגדל ושיברן פטור מאי טעמא אומן קונה בשבח כלי תנן נתן לאומנין לתקן וקלקלו חייבין לשלם מאי לאו דיהיב להו עצים לא שידה תיבה ומגדל הא מדקתני סיפא שידה תיבה ומגדל מכלל דרישא עצים אמרי פרושי קא מפרש לה כיצד נתן לאומנין לתקן וקלקלו חייבין לשלם כגון שנתן לחרש שידה תיבה ומגדל והכי נמי מסתברא דכיצד קתני דאי סלקא דעתך רישא עצים השתא אשמעינן עצים חייבין לשלם ולא אמרינן אומן קונה בשבח כלים שידה תיבה ומגדל מבעיא אי משום הא לא איריא תנא סיפא לגלויי רישא שלא תאמר רישא שידה תיבה ומגדל אבל עצים לא תנא סיפא שידה תיבה ומגדל מכלל דרישא עצים ואפ"ה חייב לשלם לימא מסייע ליה הנותן צמר לצבע והקדיחו

מסורת הש"ס
עם הוספות

א) עיין תוס' סנהדרין כט: ד"ה הודה, ב) [ב"מ לה.], ג) [לעיל עא: לקמן קס: פסחים ה: וש"נ], ד) עיין תוס' לעיל עא: ד"ה וסבר, ה) כתובות פו. [לקמן ק.], ו) עיין תוס' לקמן ק. סוד"ה טיהר ב"ב כב: ד"ה זאת ושם קמז: ד"ה המוכר, ז) [לעיל מד:], ח) לעיל [מה.] עא: [כתובות לד.], ט) עיין תוס' לעיל מה. ד"ה השתא, י) [לעיל סו. וש"נ], כ) [עירובין יא: נט:], ל) לקמן ק:, מ) גיטין דף עא., נ) כתובות יח:, ס) [ד"ה ור"י], ע) [ועיין תוספות ב"ב קע: ד"ה אין], פ) [ד"ה ועוד], צ) [ועיין תוספות מכות נא: ד"ה א"כ].

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מכור וכו' מיתה והעמדה בדין וכו' בפרק שור שנגח. נ"ב סוף דף מד ופ"ק דף יג: (ב) ד"ה דאם כן וכו' הפסח הס"ד ואח"כ מה"ד אלא הכא:

הגהות הגר"א

[א] גמ' יין והחמיץ. רשום קו על תיבת והחמיץ וכ"ב והקריס:

תורה אור השלם

א) וְהָיָה כִּי יֶחֱטָא וְאָשֵׁם וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל אוֹ אֶת הָעֹשֶׁק אֲשֶׁר עָשָׁק אוֹ אֶת הַפִּקָּדוֹן אֲשֶׁר הָפְקַד אִתּוֹ אוֹ אֶת הָאֲבֵדָה אֲשֶׁר מָצָא: [ויקרא ה, כג]

הגהות וציונים

א] גירסת הרי"ף והרא"ש ליכתבו ליה שטרא אחריגא (וכ"ה בכת"י, ונכון, דק"ס): ב] צ"ל מי אמר (מצור דבש): ג] "אמר רבה" ליתא בכת"י ולעיל מה ע"א ומיותר (דק"ס): ד] צ"ל ניהלי (ב"ש, וכ"ה בכת"י): ה] גי' ס' ת"ח בשם תוספתא ונתנסך וע"ש (גליון): ו] צ"ל או שהזיק (רש"ש, וכ"ה בכת"י. בדפו"י ושהוזק, ועי' קובץ שיעורים אות קמב): ז] ביש"ש גרס השורף לבעל השטר (גליון) ביש"ש (סוף סימן יט) כתב כן דרך ביאור, וכ"ה בדפו"י וברי"ף ורא"ש: ח] בכת"י לעשות בה צורות: ט] צ"ל שיהיו: י] צ"ל הוא דאמרי (באה"מ) ובדפו"ר דאמ': כ] צ"ל ראינו (באה"מ, וכ"ה בתוס' כתובות כ ע"א ד"ה ור"י) בדפו"ר ראינ': ל] צ"ל שנחקרה:

ליקוטי רש"י

תהא במאמינו. הא דקתני פטור במאמינו [ב"מ לה.]. מאן דדאין דינא דגרמי. המחייב את הגורם הפסד לחבירו. מגבי ביה. בהאי שטרא. דמי שטרא מעליא. כל החוב שבתוכו. ומאן דלא דאין. פלוגתייהו בבבא קמא בפרק בתרא (דף קטז:) ורבי מאיר אית ליה דינא דגרמי כדתניא (שם דף ק:) נתייאש הימנה ולא גדרה הרי זה קידש וחייב באחריותו גבי כלאים וקי"ל כוותיה. וכפייה רפרם לרב אשי. שבא הדין לפני רב אשי וקיבנו והקיפו ברצועות ואגבי מדינא דגרמי. כי כשורא לצלמא. כלומר גיבוי גמור כל הספסד דקדק בו כאשר ידקדק הבונה קורה לצור בו צורות שבונה ישרה וחלקה [כתובות פו.]. אם עד שלא נגמר דינו מכרו מכור. ואפילו לרבנן דלא דרשי בבעליו דנהוי מיתה והעמדה בדין כאחד ומיחייב קטלא [לעיל מד:]. מכור. הוא לרדיה. הקדישו מוקדש. ונפקא מיניה דאי מיתהני מיניה מעל. מוחזר. ואע"ג דשקלי ליה בי דינא הוי שומר פטור דהא כשהחזירו שור מעליא הוא. אינו מוקדש. דלאו ברשותיה דמריה קאי לאקדושיה. אין אומרים באיסורי הנאה הרי שלך לפניך. ונפקא מיניה לגזל חמץ ועבר עליו הפסח והחזירו אינו מוחזר [לעיל מה.]. רבי יעקב אומר וכו' מוחזר. דאמר ליה הולא אשלמה לי הולא אשלימית לך [כתובות לד.]. דאם כן. דלרבנן אין אומרין. נפלגו. רבנן בחמץ בפסח ולימרו דחייב ואנן קיימא לן בהגוזל עצים (לקמן לה:) דלרבנן אומר לו הרי שלך לפניך דקתני גזל ועבר עליו הפסח והחזירו וכן שור עד שלא נגמר דינו אומרין לו הרי שלך לפניך אבל משנגמר לא והא סברא לרבנן הוא דשמיעא להו וקתני דבחמץ בפסח מודו דאמרינן באיסורי הנאה הרי שלך לפניך אלא דכולי עלמא אמרינן באיסורי הנאה הרי שלך לפניך היכא דאיסורא ממילא אתא ליה כגון חמץ בפסח ולא מצי א"ל האי לאו מידי הוא אבל הכא משום הכי אמרי רבנן אינו מוחזר דאמר ליה אתפסתיה למולאי כו' והזיקא דבידים הוא שהבאתו לבי דינא והאי דנקטו אי אהדרתיה ניהליה לאו משום דמיובנא דלא אהדריה הוא דא"כ בחמץ בפסח נמי לימא ליה אי אהדרתיה ניהלי הוה אכילנא ליה ועוד דלר' יעקב נמי נהי דגומרים דינו של שור שלא בפניו נימא ליה אי אהדרתיה ניהלי הוה שחיטנא ליה אלא דלא אהדריה לא מחייבי ליה רבנן דהא קמהדר ליה השתא ואמרינן באיסורי הנאה הרי שלך לפניך אלא חיוביה משום דהוליכו לב"ד בידים והכי קאמר ליה לא היה לך להוליכו לב"ד דאי הוה בידי הוה מעריקנא ליה מינייהו. ליה דינא שלא בפניו. הלכך הוה ליה היזקא דממילא ולא בידים [לעיל מה.]. לא תימא להו. להאי מילתא דמיכספי לי [עירובין לט:].

מסורת הש"ס עם הוספות

א) ב"מ קיב., ב) ג"ז שם, ג) קדושין מח., ד) [קדושין ו: וש"נ], ה) בכורות דף מט., ו) [ד"ה אומן], ז) [ועיין תוספות נדה לד: ד"ה כי], ח) [ד"ה אלמא], ט) ב"מ עה., י) ויקרא כה נג, כ) ב"מ י ע"א.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ישנה וכו' וכי יהיב להו ניהלה מקדשה: (ב) תוס' ד"ה ואיבעית אימא וכו' אלא בסוף כיון שאין מתחייב שכרו אלא הכל ביחד כשנגמרה כל המלאכה ואז מוחל כצ"ל:

תורה אור השלם

א) לֹא תַעֲשֹׁק אֶת רֵעֲךָ וְלֹא תִגְזֹל לֹא תָלִין פְּעֻלַּת שָׂכִיר אִתְּךָ עַד בֹּקֶר: [ויקרא יט, יג]

לעזי רש"י

פלוקי"ר. פירוש לסרוק, לקרד (עיין רש"י קדושין דף פב ע"א ד"ה הסריקים וספר "מעשה אורג" עמוד נה).

פלארש"ש. פירוש פעולות הכובס (עיין רש"י יהושע טו ח, תענית דף כט ע"ב ד"ה קצרי, ב"מ דף קיב ע"א ד"ה דאגר לבטשי ועיין ערך מטש וגרד א').

הגהות וציונים

א] בכתי"י לבטושי (וכן לקמן) וכן גרס רש"י: ב] יש להוסיף רב (ב"ש, ובדרשב"ם רב שמואל בר אבא): ג] בכתי"י נוסף נמי לא: ד] ליתא בכתי"י וכהד"פ הישנים, ואיני יודע למה הוסיפוהו (דק"ס): ה] צ"ל עדיפא (ב"ש): ו] צ"ל השירים (ב"ש): ז] צ"ל שכרו בדין (ב"ש):

והקדיחו יורה נותן לו דמי צמרו דמי צמרו אין דמי צמרו ושבחו לא לאו שהקדיחו לאחר נפילה דאיכא שבחא ושמע מינה אומן קונה בשבח כלי אמר שמואל הכא במאי עסקינן כגון שהקדיחו בשעת נפילה דליכא שבחא אבל הקדיחו לאחר נפילה מאי נותן לו דמי צמרו ושבחו לימא שמואל לית ליה דרב אסי אמר לך שמואל הכא במאי עסקינן כגון דצמר וסמנין דבעל הבית וצבע אגר ידיה הוא דשקיל אי הכי נותן לו דמי צמרו וסמנין מיבעי ליה אלא שמואל דחויי קא מדחי ליה תא שמע א הנותן טליתו לאומן גמרו והודיעו אפילו מכאן ועד עשרה ימים אינו עובר עליו משום א לא תלין נתנה לו בחצי היום כיון ששקעה עליו החמה עובר עליו משום בל תלין ואי ס"ד אומן קונה בשבח כלי אמאי עובר משום בל תלין אמר רב מרי בריה דרב כהנא בגרדא דסרבלא דליכא שבחא סוף סוף למאי יהבה נהליה לרכוכי כיון דרככיה היינו שבחא לא צריכא דאגריה לביטושי ביטשא ביטשא במעתא דהיינו שכירות ולמאי דסליק אדעתין מעיקרא דלא אגריה לביטושי מסייע ליה לרב ששת דבעו מיניה מרב ששת קבלנות עובר עליו משום בל תלין או אינו עובר ואמר להו רב ששת עובר לימא דרב ששת פליגא אדרב אסי אמר שמואל בר אחא בשליחא דאיגרתא לימא כתנאי עשה לי שירים נזמין וטבעות ואקדש לך כיון שעשאן מקודשת דברי רבי מאיר וחכמים אומרים אינה מקודשת עד שיגיע ממון לידה מאי ממון אילימא אותו ממון מכלל דר"מ סבר אותו ממון לא אלא במאי מקדשא אלא פשיטא מאי ממון ממון אחר וסברוה דכולי עלמא ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף ודכולי עלמא המקדש במלוה אינה מקודשת מאי לאו באומן קונה בשבח כלי קמיפלגי דר"מ סבר אומן קונה בשבח כלי ורבנן סברי אין אומן קונה בשבח כלי לא דכולי עלמא אין אומן קונה בשבח כלי אלא הכא בישנה לשכירות מתחילה ועד סוף קא מיפלגי רבי מאיר סבר אין לשכירות אלא לבסוף ורבנן סברי יש לשכירות מתחילה ועד סוף ואי בעית אימא דכולי עלמא ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף והכא במקדש במלוה קמיפלגי דרבי מאיר סבר המקדש במלוה מקודשת ורבנן סברי המקדש במלוה אינה מקודשת

רבא

רש"י

והקדיחו יורה. נתקלקל הצבע מעצמו: לאחר נפילה. לאחר שקלטו הצבע ועשה שבח בצמר: לימא שמואל לית ליה דרב אסי. הואיל ומהדר לאוקמי בהכי מתניתין ומהשתא לא עבדינן כרב אסי דהא קיימא לן כשמואל בדיני: אמר לך. הא מתניתין דמשמע דאי הקדיח לאחר נפילה יהיב ליה נמי דמי שבחיה כגון שצמר וסמנין דבעל הבית דהא ליכא למימר אומן קונה בשבח כלי דסמנין הוא דמשבחי ליה וצבע שכיר בעלמא הוא ודאי אומן שהסמנין שלו קונה בשבח כלי ואין משלם אלא דמי צמרו: דחויי מדחי ליה. כלומר ממתניתין לא תסייעיה ולא משום דנשמע מינה דשמואל פליג אדרב אסי: אמאי עובר. הא זכוי קא מזכי ליה ניהליה ולא שכירות היא: בגרדא דסרבלא. פלוקי"ר בגדים: לבטושי. פלארש"ש בלע"ז ושכרו לדרכה והתנה עמו סכום הדריכות כל דריכה במעה דשכיר יום הוא ולא קבלן לליקני בשבחא: ולמאי דסליק אדעתא מעיקרא דלא אגריה למנין בטשי. וקבלנות הוא וקתני עובר: מסייע ליה לרב ששת. לא גרסינן נימא: נימא פליגא דרב ששת אדרב אסי. דמדקאמר עובר קסבר אין אומן קונה בשבח כלי ולא זכיי ניהו וכיון דלא קני בשבחא היכא דנתן לו עצים לעשות מהן תיבה ועשאה ושיברה משלם תיבה: בשליחא דאיגרתא. דקבלנות היא שלא שכרו ליום אלא להוליך לו אגרת למקום פלוני בהאי קאמר רב ששת דעובר דליכא שבחא דליקני: עשה לי שירין. צמידין מאלי ואקדש לך בשכר פעולתך: ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף. כיון שעלה שכרו לפרוטה נתחייבה לו מיד פרוטה והויא ליה מלוה גבה ואי לאו דאומן קונה בשבח כלי משום שכירות לא לימא ר"מ דתתקדש דהמקדש במלוה אינה מקודשת דמלוה להוצאה ניתנה ואינה בעין אלא משום דקסבר אומן קונה בשבח כלי וכי יהיב (א) לה ניהליה מקדשה בשבחא [מה"ד] דאית ליה בגוויה אף על פי שלא נתן לה ממון אחר ורבנן סברי לא קני ואינה מקודשת עד שיגיע ממון אחר לידה: אינה לשכירות אלא לבסוף. כי מהדר להו ניהלה הלכך לאו מלוה הוא:

רבא

תוספות

הכא במאי עסקינן בצמר וסמנין דבעל הבית. הו"מ למפרך מאי דוקיה לאוקמי בצמר וסממנין דבעל הבית ודוקא בשעת נפילה נוקמה בסממנין דפועל ואפילו לאחר נפילה אלא משום דאית ליה עדיפות[ה] למיפרך:

דאגריה לביטושי. פי' בקונטרס שהתנה עמו סכום הדריכות כל דריכה במעה דשכיר יום הוא ולא קבלן דליקני בשבחא תימה מה ר"ל דמ"מ הרי קבלן הוא ולא שכיר יום ובהמקבל (ב"מ דף קיב. ושם[ו]) פירשה בע"א דאגריה לבטשי כשבא מבית הגרדי שטשין ברגלים בתוך הכלי במים ומיהו לא בקבלנות עסקינן אלא בשכירות בין ישביח בין לא ישביח שכרו לפי מנין בטישות כך וכך ובטישות בכך וכך מעות עכ"ל וי"מ דכי אגריה לבטשי עובר משום בל תלין אביטשא קמייתא דבהא ליכא שבחא וא"ת אמאי לא מיירי בשכיר יום עסקינן ויש לומר משום דקתני וגמר והודיעו ובשכיר יום מאי הודעה שייכא:

בשליחא דאגרתא. ההוא דלעיל לא מצי לאוקמי בשליחא דאיגרתא דהא בהדיא קתני הנותן טליתו אבל בענין דרב ששת דהכא ה"מ לאוקמי דאגריה לביטשא וא"ת והיכי מוקי לה בשליחא דאגרתא והא בהדיא בהמקבל (שם) פירש בעייתו דמספקא ליה אי אומן קונה בשבח כלי אי לא דקאמר בעו מיניה מרב ששת קבלן עובר בבל תלין או אין עובר אומן קונה בשבח כלי ואין עובר או אין אומן קונה בשבח כלי ועובר וי"ל שהם שאלו סתם וגמרא הוא שמפרש שאלתו כן שסובר שמה מסתפק וכן אורחיה דגמרא לעיל ברים פ"ב (דף יט.) ובכמה מקומות ואין להאריך[ז]:

אלא במאי מקדשא. אור"י דסברא הוא שאין מקודשת במה שמוחל לה שכרו אפי' לא יהא אומן קונה בשבח כלי אלא מלוה יש לו עליה והוא מוחל לה אין מקודשת שאין דעתה להתקדש עד שיבאו השירים[ח] והנזמים לידה ועוד אור"י ונראה לו עיקר שאפי' שניהם רוצים שיחול קודם הגעת ממון לידה אינה מקודשת אע"פ שמתחייבת לו ראשון ראשון לפי שישנה לשכירות מתחילה ועד סוף כיון שאין יכול לתובעה בדין שכרו[ט] עד שיגיע הממון לידה ואין חשוב כנותן לה כלום במחילתו עד שתבא שעה שיכול לתובעה בדין:

ואיבעית אימא דכ"ע ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף. דאי אינה אלא בסוף (ב) כיון שנגמרה כל המלאכה שאין מתחייב שכרו אלא הכל יחד ואז מוחל לה בתורת קדושין לא חשיב מלוה ואין לדקדק מכאן דכן הלכה דישנה לשכירות מתחילה ועד סוף כיון דלא מצי למימר בע"א אבל יש להביא ראיה מפ"ק דע"ז (דף יט: ושם[י]) גבי הגיע לכיפה שמעמידין בה ע"ז אסור לבנותה וקאמר נגמרה אם בנה שכרו מותר ומפרש טעמא משום דישנה לשכירות מתחילה ועד סוף אימת מיתסרא במכוש אחרון לית ביה שוה פרוטה וליכא דפליג התם משמע דהכי הלכתא ואע"ג דקיי"ל[כ] דשכירות אין משתלמת אלא לבסוף אפי' למ"ד ישנה מודה דאין משתלמת אלא לבסוף כדנפקא לן בפ' איזהו נשך (ב"מ דף סה. ושם) מדכתיב[ל] כשכיר שנה בשנה שכירות של שנה זו אין משתלמת אלא לשנה אחרת והא דאמר נמי[מ] דפועל יכול לחזור בו אפי' בחצי היום הוי אפי' למ"ד אינה אלא לבסוף דכשחוזר בו ואין רוצה לפעול יותר אז הוא הסוף ולא נ"מ בפלוגתא דישנה לשכירות ואין לשכירות אלא לענין הך דשמעתא אי הויא מלוה אי לאו ולענין ההיא דע"ז:

רבי מאיר סבר המקדש במלוה מקודשת. ותימה דבפרק ב' דקדושין (דף מח.) אמר רבי שמעון בן אלעזר משום רבי מאיר מלוה הרי היא כפקדון ואם לא נשתייר הימנו כלום אינה מקודשת משום דאין בעין ואין סברא לומר דמה שהחזיר לה הנזמים חשיב כמלוה בעין כיון דאין אומן קונה בשבח כלי ועוד דאם כן אמאי אין מקודשת לרבי מאיר ללישנא דלעיל:

אימא

עין משפט נר מצוה

סו א ב מיי' פי"א מהלכות שכירות הלכה ג סמג לאוין קפא טוש"ע ח"מ סימן שלט סעיף ו:

סז ג ד מיי' פ"ה מהל' אישות הלכה כ סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סימן כח סעיף טו ובהג"ה שם:

סח ה מיי' שם הלכה כ סמג שם טוש"ע אה"ע שם:

סט ו מיי' וסמג שם טוש"ע שם סעי' ז:

ע ז מיי' פ"י מהלכות שכירות הלכה ד ועי' בהשגות ובמ"מ סמג עשין פט טוש"ע ח"מ סימן שו סעיף ב [רב אלפס ב"מ פ"ט דף קלד ועיין בטוש"ע אה"ע סימן כח סעיף טו בהג"ה]:

ליקוטי רש"י

והקדיחו יורה. שרפתו יורה שהרתיחו יותר מדאי. נותן לו דמי צמרו. והכא ליכא שבחא כלל דהא נשרף לגמרי וליכא למימר אם השבח יותר [לקמן ק:]. בגרדא דסרבלא. פולקי"ר בלע"ז שאין כאן שבח כלי שאם היה מניחו כמות שהוא היתה מתקיימת הרבה יותר מעתה. לרכוכי. שיהא רך. היינו שבחא. דאיכא דניחא ליה בהכי מפני שמחממו יותר ויש נוי בדבר. דאגריה לביטושי. אלא לעולם לאו בגרדא אלא בתיקון הראשון שקורין פולי"ר כשבא מבית הגרדי טופחין אותו ברגלים בתוך כלי עץ במים וקרקע הראויה בכך מיהו לא בקבלנות עסקינן אלא בשכירות בין ישביח ובין לא ישביח שכרו לפי מנין בטישותיה כך וכך בטישות בכך וכך מעות. דאגריה לביטושי. להטבין בטישות. קבלנות. אומן שקיבל עליו לעשות מלאכה בכך וכך ולא לשכירות ימים [ב"מ קיב.]. שירים. אצעדה מתרגמינן (במדבר לא) שירין. ואקדש לך. בשכר פעולתך שההב משלה הוא. אותו ממון. שיחזירם לה לאחר שגמרם. מכלל דר"מ סבר אותו ממון לא. בתמיה כלומר מכלל דכיון שעשאן דקאמר ר"מ אף על פי שלא באו לידה קא מתמה אלא במאי בו מקדשה. ישנה לשכירות וכו'. כל פרוטה ופרוטה כשנגמרה נתחייב בה בעל המלאכה לפועל בשכירות עשיית המלאכה הלכך כשמחזירין לה הכוה הויא לה מלוה למפרע [קדושין מח.]. המקדש במלוה. דאמר התקדשי לי במלוה שהלויתיך. אינה מקודשת. דקיחה משדה עפרון גמרינן דיהיב מידי בשעת קדושין ומלוה להוצאה ניתנה וכבר כן שלה ומעות אחרים היא חייבת לו [קדושין ו:] אפילו ישנה בעין [שם מז.]. באומן קונה בשבח כלי. כלומר הכא בהא התנה להיות שכיר ימים אלא קבלן שקבל עליו לגמור המלאכה בכך וכך ובאומן קבלן כשמשביחו ועשה מן הזהב כלי קונה לזכות בכלי כשהוא משביחו ...

ואין בו לומר ישנה שכירות וכו' דכל מה שמשביח אינו מלוה על הבעלים אלא בכלי הוא זוכה וכשמחזירו לו בשכר קנוי הסיה שעמה הרי הוא כמוכרו לו. אין אומן קונה כו'. והרי הוא כשכר שכירות. אין לשכירות אלא לבסוף. כשמחזירין לה והרי לגבי קדושין הוא מוחלו אצלה ואין כאן מלוה כשמחזירין לה [שם מח:].

עין משפט נר מצוה

עא א מיי׳ פ״ה מהל׳ מלוה ולוה סי קמג עטין מח טוש״ע סי׳ קי סעי׳ יד:
עב ב מיי׳ שם הלכה כ טוש״ע שם סעי׳ טו:
עג ג ד מיי׳ פ״י מהל׳ שכירות הלכה ה סמג עשין פט טוש״ע מ״מ סימן שו סעיף ל:
עד ה מיי׳ שם טוש״ע שם סעי׳ ז:
עה ו ז מיי׳ שם טוש״ע שם סעי׳ ל:
עו ח ט טוש״ע שם סעיף ט:
עז י מיי׳ פכ״ג מהל׳ סנהדרין הלכה ו סמג לאוין כו טוש״ע מ״מ סימן שו סעיף ג:
עח כ ל מיי׳ פ״א מהל׳ שכירות הלכה ה סמג עשין פט טוש״ע מ״מ סימן שו סעיף ו:

ליקוטי רש״י

ודכוותיה אין אומן קונה בשבח בלי. והלי הוא כשלר שכירות. בשכר שעשיתי עמך. המקדיש לי מיטה מקודשת לסוף ליה כמלוה. בשכר שאעשה עמך מקודשת. לכשיגמור ויתנו לה דקל אחר תיכף לגמירות שלה לגמוף. ר׳ נתן אומר וכו׳. לישנא לגמירות ממלוה ועד סוף. וכל שכן וכו׳. לכיון דגמרו ומסתזרו לה כאר היא מלוה גמורה. ואם הוסיף לה גופך משלו מקודשת. מכלל דלרבי נתן אחר שגמרו לה דקל אחר תיכף להוסיף לה מיטה מקודשת דדקל אחר מלוה. איכא ביניהו שכירות. אם ישנה ממלוה ועד סוף כדמפרישית [קדושין מה:]. קשרו בעליו. [לעיל נה:]. ונעל בפניו כראוי. היינו שהיכה פתוחה לגם שיכולה לעמוד בגרום מניה לקמן [לף נה:] בהכונס [לעיל מה:]. נותן לו דמי צערו. ולא יהיב ליה גלא דמי שמתו או זה יתן שכאו משלם וקה שלמר [לקמן קיז:]. דמשם שלמר לן ממכר בשוק דקניא שגזלו לשנים כשעת הגזלה [ב״מ פח:]. דמי שתר לן כמו שמכר לו דקניא בשעיר ומתניא משעת [ב״מ קיז:] נותן לו שפע זה דמי שתר לן כשמחילה אם ילמה בשבילה ליה ל״ש כל המשנה מדעת עלייו נקנה גזלן וקנקו בשעיר ודמשמיה ששכל קנה שהגזל עדים וגוטל שלמר שעלמו אע״פ שהוא שעומה עכשיו בשעיר [ע״ש ב:]. נשברה כדו ולא פיקה. פלוגתייהו בשמיעת שם שכר (לף כט.) בשמקל פוטר ובשמפקיד נוקיו [לעיל נו:]. ספור מדיני אדם. לשנים. [נשיון נב:]. שקבלי גרמא בשוקין פטור [לקמן נו:]. שלין כה ב״ל לעשות. וחייב בדיני שמים. משום לגא שליק [לעיל כט:]. ידי עד שיעשה [ב״מ צא:]. לרשעים שמכיון להפסיד אם יקבלו [נשיון נב:]. ליתתן. משם. פוטין. כשמוחלין גמין וגא כלא שמכר בגפה וכוא קופין. מוכרן. היא שקליפה שעליונה שמוחלין ממנה הכשוחק שמכשה.

מסורת הש״ס עם תוספות

ה) [קדושין מו. מח: שבועות יט:]. ב) [קדושין מח:]. ג) [לעיל מה: נה:]. ד) [לקמן ק: וש״נ]. ה) [לעיל כח: נו. ב״מ פג:. ו) [לעיל כט.]. ז) ב״ב נב: [תוספתא פ״א ה״ד]. ח) [תוליו יח.]. ט) [קדושין לף כט. י) [ברכות ג. ושי״ן]. כ) ב״מ ל:. ל) [לעיל כו.]. מ) [ד״ה ומחוסל].

חגהות חב״ח

(ה) רש״י ד״ה דקעביד וכו׳ ס״ת בעושה בשכר קאמר: (ב) ד״ה האם וכו׳ נפ׳ שור שגגה. ב״ק לף לף מה:

הגהות מהר״ב רנשבורג

א) גמ׳ דהאיא שעתא דנפק מתותי סיכתא. עיין שיטה מקומלת:

הורח אור חשלם

א) הֹלֵךְ רָכִיל מְגַלֶּה סּוֹד וְנֶאֱמַן רוּחַ מְכַסֶּה דָּבָר: (משלי יא, יג)

ב) וְהִזְהַרְתָּה אֶתְהֶם אֶת הַחֻקִּים וְאֶת הַתּוֹרֹת וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֶת הַדֶּרֶךְ יֵלְכוּ בָהּ וְאֶת הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן: (שמות יח, כ)

לעזי רש״י

קוריי״ן. פירוס רוסס (שמוסיין בו מעטה) (עיין רש״י גרלמים ג, כ) ועיין לף כ ע״ל ד״ה רוסמא וד״ה מיתלי מילן ועיין ערך טן י״ב):

הגהות וציונים

ו) רש״ל מ״ד (גליון) וכן ליתא בכת״י. ז) [צ״ל דתניא] (גליון) בדפוס״ר ורא״ש הגירסא לפוחן (ועיין רש״י): ח) צ״ל לחיובי (ב״ש, וכ״ה בכת״י): ט) צ״ל התקדשי (ב״ש, וכ״ה בכת״י): י) נדצ״ל קמ״ל (מצוד דבש): יא) יש להוסיף שכר (בארות המים): יב) נדצ״ל וגבי (באה״מ): יג) [צ״ל רב] (גליון) ב״ה בחולין דפדפ״ו:

אימא מפני שהוא נושא שכר. אבל במקום פטור לף על גב דלמלם מועד לעולם[ב] בחומם כי הלי לף מחייב מלם המזיק כלפניהם ברים המניס (לעיל לף מ: ומס[ג]):

מנעך במפקך אימורא. מוכ״ת דמשום הכי קרי ליה מפקך משום לכל פסיק פס״ק למולין (לף יא.) כלרבי יוסי בר׳ יהודה בטבטא הגזלה והיה רב ממתיל עליו לפי שהיה עם הארץ אלא יפה להקל כשאר מקטעות דלמלכתן בפרק קמא למולין (לף מו.) גבי מבשל בשבת כי מוכי [רבא[ד]] למלמידיו מוכי להו כר״מ וכי לריס להו בפירקא לריס כר׳ יהודה משום שמי אחרת ולהכי קרי ליה מפקך גזילה ולא גזילה לחומו הלים שבשבו לעס אחרת ה״ל למחוקי מלעמיס שימלינו עליו וי״ל מפרס להכיל עובדא בשאר מקטעות הוא וכ״ש דקאמר בפרק קמא למולין (לף יח:) ואין הלכה כשאר מקטעות משום דמפקפק ליה מי הלכה כחומו מי לאו:

ותניא אידך בין אומן בין הדיוט חייב. לף שייך הכא לשנוי כאן בשכר כאן בשאני לשמעי גבי שמיטה דבהכרת מטעם צריך בקיאות גדול ולית ליה למיקוי אם אין בקי כדאמר לפניס

רבא אמר דב״ע ישנה לשבידות מתחילה ועד סוף ודכולי עלמא המקדש במלוה אינה מקודשת ודכולי עלמא אין אומן קונה בשבח כלי אלא הכא במאי עסקינן כגון שהוסיף לה נופך משלו רבי מאיר סבר מלוה ופרוטה א״ר דעתה אפרוטה ורבנן סברי מלוה ופרוטה דעתה אמלוה ובפלוגתא דהני תנאי ב דתניא בשכר שעשיתי עמך אינה מקודשת בשכר שאעשה עמך מקודשת רבי נתן אומר בשכר שאעשה עמך אינה מקודשת וכל שכן בשכר שעשיתי עמך ורבי יהודה הנשיא אומר באמת אמרו ג בין בשכר שעשיתי עמך ובין בשכר שאעשה עמך אינה מקודשת ואם הוסיף לה נופך משלו מקודשת (מאי איכא[ה]) בין ת״ק לרבי נתן איכא ביניהו שבידות בין רבי נתן לר׳ יהודה הנשיא איכא ביניהו מלוה ופרוטה אמר שמואל מבח אומן שקלקל חייב לשלם מזיק הוא פושע הוא נעשה כאומר לו שחוט לי מבאן ושחט לו מבאן למה ליה למימר מזיק הוא פושע הוא אי אמר מזיק הוא הוה אמינא הני מילי היכא דקא עביד בשכר אבל היכא דקא עביד בחנם לא קמ״ל פושע הוא איתיביה רב חמא בר גוריא לשמואל ד הנותן בהמה לטבח וניבלה אומן פטור הדיוט חייב ו ואם נותן שכר בין הדיוט בין אומן חייב אמר ליה לעכר מוחך אתא ההוא מרבנן קא מותיב ליה א״ל השתא שקלת מאי דשקל חברך קאמינא לכו אנא רבי מאיר וקאמריתו לי רבנן אמאי לא דייקת מילי שאני אומר מזיק הוא פושע הוא נעשה כאומר לו שחוט לי מבאן ושחט לו מבאן מאן אית ליה האי סברא רבי מאיר דאמר מבעי ליה למימרי אנפשיה הי רבי מאיר אילימא [הא] רבי מאיר (קל״ן סימן) דתנן ז קשרו בעליו במוסירה ונעל בפניו כראוי ויצא וחזיק בין תם בין מועד חייב דברי רבי מאיר התם בקראי פליגי אלא הא רבי מאיר דתנן ח לצבוע לו אדום וצבעו שחור שחור וצבעו אדום רבי מאיר אומר נותן לו דמי צמרו התם בידים קלאו מיניה אלא הא רבי מאיר דתנן ט נשברה כדו ולא סילקה נפלה גמלו ולא העמידה רבי מאיר אומר חייב בנזקן וחכמים אומרים פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים וקיימא לן י דבנתקל פושע הוא פליגי אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן מבח אומן שקלקל חייב ואפילו הוא אומן כמבחי ציפורי ומי אמר רבי יוחנן הכי והאמר רבה בר בר חנה עובדא הוה קמיה דרבי יוחנן בבנישתא דמעון ואמר ליה זיל יא״ר ראיה דממחית לתרנגולים ואפתרך לא״ק קשיא יכאן בחנם כאן בשכר כי הא דאמר רבי זירא הרוצה שיתחייב לו מבח יקדים לו דינר מיתיבי יג המוליך חטים למחון[ו] ולא לתתן ועשאן סובין או מורסן קמח לנחתום ועשאו פת ניפולין בהמה לטבח וניבלה חייב מפני שהוא כנושא שכר אימא מפני שהוא נושא שכר ההוא [מ]מרומתא דאתאי לקמיה דרב טרפיה [ו]ופטריה לטבח מלשלומי דמי פגעו ביה רב כהנא ורב אסי בההוא גברא אמרו ליה עביד בך רב תרתי מאי תרתי אילימא תרתי לגריעותא דאיבעי ליה לאבשורי יב כר׳ יוסי בר יהודה וטרפה כרבנן ואי נמי כרבנן דאיבעי ליה חיובא[ז] לטבחא ומי שרי למימר כי האי גונא והתניא יד לכשיצא לא יאמר אני מזכה וחבירי מחייבין אבל מה אעשה שחבירי רבו עלי ועל זה נאמר א הולך רכיל מגלה סוד אלא תרתי למעליותא דלא אוכלך ספק איסורא ומנעך מספק גזילה איתמר ב המראה דינר לשולחני ונמצא רע תני חדא אומן פטור הדיוט חייב ותניא אידך בין אומן בין הדיוט חייב אמר רב פפא ג כי תניא אומן פטור כגון דנבו ואיסור דלא צריכי למיגמר כלל אלא במאי טעו טעו בסיכתא חדתא [ח] דההיא שעתא דנפק מתותי סיכתא ההיא איתתא דאחזיא דינרא לרבי חייא אמר לה מעליא הוא למחר אתאי לקמיה ואמרה ליה אחזותיה ואמרו לי בישא הוא ולא קא נפיק לי אמר ליה לרב זיל חלפיה ניהלה וכתוב אפנקסי דין עסק ומאי שנא דנבו ואיסור דפטידי משום דלא צריכי למיגמר רבי חייא נמי לאו למיגמר קא בעי רבי חייא לפנים משורת הדין הוא דעבד כ כדתני רב יוסף ל והודעת להם זה בית

מפני שהוא כנושא שכר. אבל במקום פטור לף על גב דלמלם מועד לעולם[ב] בחומם כי הלי לף מחייב מלם המזיק כלפניהם ברים המניס (לעיל לף מ: ומס[ג]):

מנעך במפקך אימורא. מוכ״ת דמשום הכי קרי ליה מפקך משום לכל פסיק פס״ק למולין (לף יא.) כלרבי יוסי בר׳ יהודה בטבטא הגזלה והיה רב ממתיל עליו לפי שהיה עם הארץ אלא יפה להקל כשאר מקטעות דלמלכתן בפרק קמא למולין (לף מו.) גבי מבשל בשבת כי מוכי [רבא[ד]] למלמידיו מוכי להו כר״מ וכי לריס להו בפירקא לריס כר׳ יהודה משום שמי אחרת ולהכי קרי ליה מפקך גזילה ולא גזילה לחומו הלים שבשבו לעס אחרת ה״ל למחוקי מלעמיס שימלינו עליו וי״ל מפרס להכיל עובדא בשאר מקטעות הוא וכ״ש דקאמר בפרק קמא למולין (לף יח:) ואין הלכה כשאר מקטעות משום דמפקפק ליה מי הלכה כחומו מי לאו:

ותניא אידך בין אומן בין הדיוט חייב. לף שייך הכא לשנוי כאן בשכר כאן בשאני לשמעי גבי שמיטה דבהכרת מטעם צריך בקיאות גדול ולית ליה למיקוי אם אין בקי כדאמר לפניס

רבא אמר דב״ע ישנה לשבידות מתחילה ועד סוף ודכולי עלמא המקדש במלוה אינה מקודשת ודכולי עלמא אין אומן קונה בשבח כלי אלא הכא במאי עסקינן כגון שהוסיף לה נופך משלו רבי מאיר סבר מלוה ופרוטה א״ר דעתה אפרוטה ורבנן סברי מלוה ופרוטה דעתה אמלוה ובפלוגתא דהני תנאי ב דתניא בשכר שעשיתי עמך אינה מקודשת בשכר שאעשה עמך מקודשת רבי נתן אומר בשכר שאעשה עמך אינה מקודשת וכל שכן בשכר שעשיתי עמך ורבי יהודה הנשיא אומר באמת אמרו ג בין בשכר שעשיתי עמך ובין בשכר שאעשה עמך אינה מקודשת ואם הוסיף לה נופך משלו מקודשת (מאי איכא[ה]) בין ת״ק לרבי נתן איכא ביניהו שבידות בין רבי נתן לר׳ יהודה הנשיא איכא ביניהו מלוה ופרוטה אמר שמואל מבח אומן שקלקל חייב לשלם מזיק הוא פושע הוא נעשה כאומר לו שחוט לי מבאן ושחט לו מבאן למה ליה למימר מזיק הוא פושע הוא אי אמר מזיק הוא הוה אמינא הני מילי היכא דקא עביד בשכר אבל היכא דקא עביד בחנם לא קמ״ל פושע הוא איתיביה רב חמא בר גוריא לשמואל ד הנותן בהמה לטבח וניבלה אומן פטור הדיוט חייב ו ואם נותן שכר בין הדיוט בין אומן חייב אמר ליה לעכר מוחך אתא ההוא מרבנן קא מותיב ליה א״ל השתא שקלת מאי דשקל חברך קאמינא לכו אנא רבי מאיר וקאמריתו לי רבנן אמאי לא דייקת מילי שאני אומר מזיק הוא פושע הוא נעשה כאומר לו שחוט לי מבאן ושחט לו מבאן למה ליה למימר מבעי ליה למימרי אנפשיה הי רבי מאיר אילימא [הא] רבי מאיר (קל״ן סימן) דתנן ז קשרו בעליו במוסירה ונעל בפניו כראוי ויצא וחזיק בין תם בין מועד חייב דברי רבי מאיר התם בקראי פליגי אלא הא רבי מאיר דתנן ח לצבוע לו אדום וצבעו שחור שחור וצבעו אדום רבי מאיר אומר נותן לו דמי צמרו התם בידים קלאו מיניה אלא הא רבי מאיר דתנן ט נשברה כדו ולא סילקה נפלה גמלו ולא העמידה רבי מאיר אומר חייב בנזקן וחכמים אומרים פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים וקיימא לן י דבנתקל פושע הוא פליגי אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן מבח אומן שקלקל חייב ואפילו הוא אומן כמבחי ציפורי ומי אמר רבי יוחנן הכי והאמר רבה בר בר חנה עובדא הוה קמיה דרבי יוחנן בבנישתא דמעון ואמר ליה זיל יא״ר ראיה דממחית לתרנגולים ואפתרך לא״ק קשיא יכאן בחנם כאן בשכר כי הא דאמר רבי זירא הרוצה שיתחייב לו מבח יקדים לו דינר מיתיבי יג המוליך חטים למחון[ו] ולא לתתן ועשאן סובין או מורסן קמח לנחתום ועשאו פת ניפולין בהמה לטבח וניבלה חייב מפני שהוא כנושא שכר אימא מפני שהוא נושא שכר ההוא [מ]מרומתא דאתאי לקמיה דרב טרפיה [ו]ופטריה לטבח מלשלומי דמי פגעו ביה רב כהנא ורב אסי בההוא גברא אמרו ליה עביד בך רב תרתי מאי תרתי אילימא תרתי לגריעותא דאיבעי ליה לאבשורי יב כר׳ יוסי בר יהודה וטרפה כרבנן ואי נמי כרבנן דאיבעי ליה חיובא[ז] לטבחא ומי שרי למימר כי האי גונא והתניא יד לכשיצא לא יאמר אני מזכה וחבירי מחייבין אבל מה אעשה שחבירי רבו עלי ועל זה נאמר א הולך רכיל מגלה סוד אלא תרתי למעליותא דלא אוכלך ספק איסורא ומנעך מספק גזילה איתמר ב המראה דינר לשולחני ונמצא רע תני חדא אומן פטור הדיוט חייב ותניא אידך בין אומן בין הדיוט חייב אמר רב פפא ג כי תניא אומן פטור כגון דנבו ואיסור דלא צריכי למיגמר כלל אלא במאי טעו טעו בסיכתא חדתא [ח] דההיא שעתא דנפק מתותי סיכתא ההיא איתתא דאחזיא דינרא לרבי חייא אמר לה מעליא הוא למחר אתאי לקמיה ואמרה ליה אחזותיה ואמרו לי בישא הוא ולא קא נפיק לי אמר ליה לרב זיל חלפיה ניהלה וכתוב אפנקסי דין עסק ומאי שנא דנבו ואיסור דפטידי משום דלא צריכי למיגמר רבי חייא נמי לאו למיגמר קא בעי רבי חייא לפנים משורת הדין הוא דעבד כ כדתני רב יוסף ל והודעת להם זה

בית

מפני שהוא כנושא שכר. מהגוזל קמא ממעיטין מפני שהוא שכר אבל מזמם פטור מה תוא כלמעיטין מזמם זה לומר לגא כלמעיטין מהמזיק ומיפטרינן

ובן הלכה למולין כמלכך מיי׳ מזמם מלוה לומר לי יזמן מזמם [ישב״ם ב״ב עג:].

בית חייהם את הדרך זו גמילות חסדים ילכו זו ביקור חולים בה זו קבורה את המעשה זה הדין אשר יעשון זו לפנים משורת הדין ריש לקיש אחוי ליה דינרא לרבי אלעזר אמר מעליא הוא אמר ליה א חזי דעלך קא סמכינא א"ל כי סמכת עלי מאי למימרא דאי משתכח בישא בעינא לאיחלופי לך והא את הוא דאמרת רבי מאיר הוא ב דדאין דינא דגרמי מאי לאו ר' מאיר ולא סבירא לן כוותיה א"ל לא ר' מאיר ג וסבירא לן כוותיה הי רבי מאיר אילימא רבי מאיר (ד' ל' מ' פ' סימן) דתנן ג דן את הדין זיכה את החייב חייב את הזכאי טימא את הטהור טיהר את הטמא מה שעשה עשוי וישלם מביתו הא איתמר עלה אמר רבי אילעא אמר רב ד והוא שנטל ונתן ביד אלא הא ר' מאיר דתנן לצבוע לו אדום וצבעו שחור שחור וצבעו אדום ר' מאיר אומר נותן לו דמי צמרו התם קא עביד בידים אלא הא ר' מאיר דתנן ה המסכך גפנו על גבי תבואתו של חבירו הרי זה קידש וחייב התם נמי קא עביד בידים אלא הא ר"מ דתניא ו מחיצת הכרם שנפרצה אומר

רש"י

בית חייהם. תלמוד תורה[א]: ביקור חולים וקבורה. פרכינן בהלו מציאות היינו גמילות חסדים ומוקי לה ביקור חולים בבן גילו ונוטל אחד מששים בחליו וקבורה בזקן ואינו לפי כבודו ואפילו הכי חייב: שנשא ונתן ביד. וזיכה[ב] את החייב שהיה לו משכון למלוה ממנו ונטל דיין למשכון והחזירו ללוה וחייב את הזכאי נטל ביד ממון מן הנתבע ושילם לתובע וטימא את הטהור נטל שרץ בידים חרקו עליה לטמאו[ג] ודאי להחזיק דבריו וטיהר את הטמא נטל הדיין לפירות טמאים וערבן עם שאר פירות האיש השואלו והוה ליה עושה מעשה בידים ומזיק והכי מפרש בסנהדרין בפרק אחד דיני ממונות (דף לג.): קידש. אסר את התבואה: מחיצת הכרם. קיימא לן היה גדר בנתיים זה סומך זרעים לגדר מכאן וזה סומך גפנים לגדר מכאן בלא יחפור (ב"ב דף כו.): גדור

תוספות

לפנים משורת הדין עבד כדתני [רב יוסף] והודעת להם וגו'. והך[ד] ברייתא מייתי נמי בפרק אלו מציאות (ב"מ דף ל:) גבי זקן ואינו לפי כבודו ורבי ישמעאל בר' יוסי לפנים משורת הדין עבד כדתני כו' אבל בסוף פרק האומנים (שם דף פג.) גבי רבה בר רב הונא[ה] דשקלינהו לגלימייהו דהנהו שקולאי לא מייתי לה אלא מייתי למען תלך בדרך טובי' ומפי' הר"י מאורליינ"ש דלא שייך לפנים משורת הדין אלא בדבר שאחרים חייבין וזה פטור כמו רבי חייא דהכא ור' ישמעאל ברבי יוסי באלו מציאות (שם דף ל:) אבל בההיא דרבה בר רב הונא אין חילוק בינו לבין אחרים ואין נראה דבפרק אלו מציאות (שם דף כד: ושם[ו]) אמר דעבד לפנים משורת הדין גבי הא [דאטיה] דשמואל דאשכחינהו להנך חמרי במדברא אהדרינהו למרייהו לבתר תריסר ירחי שתא ובההיא פטורי כ"ע וי"ל דבהנהו שקולאי לא שייך לפנים משורת הדין כיון שעשו לו היזק גדול בפשיעה ששיברו לו חבית של יין: **אחוי** דינר לר' אלעזר. אכתי הוה צריך למיגמר דאי לא הוה צריך למיגמר לא היה מחויב כדמשמע גבי ר' חייא דעבד לפנים משורת הדין והא דקאמר (מר[ז]) חזי דעלך קסמכינא אפילו לא אמר הוה מחייב כמו ר' חייא דלאע"ג דלא אמרה ליה הוה מחייב אי לאו משום דלא הוה צריך למילף ורב אלפס כתב דלעולם לא מחייב עד שיאמרו לו:

טימא את הטהור. אע"ג דאמר בהניזקין (גיטין דף נג:) המטמא והמדמע והמנסך בשוגג פטור הכא אית ליה לחיובי אע"ג דשוגג הוא מההיא טעמא דמחייב התם במזיד למ"ד היזק שאין ניכר לא שמיה היזק כדי שלא יהא כל אחד ואחד הולך ומטמא טהרותיו של חבירו הכא נמי חייב כדי שידקדק בדין יפה ולמ"ד נמי שמיה היזק ושוגג פטור כדי שיודיעו הכא חייב דליכא למיחש להכי דאפילו טיהר את הטמא ועירבו עם פירותיו ליכא למיחש שמא אח"כ לא יודיעו שהן טמאים דכיון שדיין זה חכם ובעל הוראה ודאי יודיענו:

טיהר את הטמא מה שעשה עשוי וישלם מביתו. ה"א לייתב טיהר את הטמא בשום ענין אלא כשעירבו עם פירותיו כדמפרש במסקנא בפ' אחד דיני ממונות (סנהדרין דף לג: ושם) ובפרק עד כמה (בכורות דף כח: ושם) דאם הן בענין לא מה שעשה עשוי ולא ישלם מביתו שייך בהן והא דלא מפרש הכי אלא כי מוקי לה כשנשא ונתן ביד לאו משום דמעיקרא לאו בהכי עסקינן אלא דמעיקרא לא איירי כשעירבן חכם אלא הבעלים אבל במסקנא קאמר שהחכם בעצמו עירבן ובבכורות שבא לייתב וישלם מביתו בטיהר את הטמא כשערבו עם פירותיו איירי כשעירב עם פירות מועטים ובסנהדרין שבא לייתב מה שעשה עשוי איירי כשעירבו עם פירות מרובים ונתבטלו הטמאים ברוב דתרוייהו ליכא לאוקמי בענין אחד דפשיטא דבמקום מה שעשה עשוי שהוא טהור לא שייך ישלם מביתו וא"ת למאי דבעי לאוקמי כר"מ היכי מתבטלים הטמאים ברוב והא ס"ל לר"מ בהניזקין (גיטין דף נד:) גבי אגוזי פרך ורימוני באדן נפלו ונתפצעו אפילו שוגג לא יעלו וי"ל דשוגג כי האי שעשה ע"פ חכם לא קניס ר' מאיר א"נ התם דוקא שנתפצעו אחר הנפילה שנאסרו בתחילת תערובתן קאמר ר' מאיר דלא יעלו אבל אם נתפצעו קודם שנתערבו מודה ר"מ דשרי א"נ בהך מילתא דוקא דדאין דינא דגרמי אתיא כר"מ ותימה מאי בעי לאתויי מהכא דר' מאיר (א) דדאין דינא דגרמי ואמאי מוקי לה נמי כשנשא ונתן ביד בלא נשא ונתן ביד חייב אפילו לרבנן דלא דייני דינא דגרמי כיון דבאמירה בעלמא קם דינא כדמוכח בפרק אחד דיני ממונות (סנהדרין דף לג. ושם[ח]) דקאמר אי אמרת בשלמא טעה בדבר משנה אין חוזר אלמא קם דינא היינו דקמפסד ר"ע אלא אי אמרת חוזר לימא ליה כיון דאילו הואי פרה [קמן] הוה הדרא[ט] השתא נמי דינך לאו דינא ולאו כלום עבדת והתם ע"כ אתי כרבנן דלר"מ דדאין דינא דגרמי אע"ג דאילו הואי קמן הוה הדר היה לו להתחייב כמו מראה דינר לשולחני דחייב אע"ג דאילו הוה קמן הוה מהדר ליה וי"ל דלעולם ההיא סוגיא כר"מ ולא דמי למראה דינר לשולחני דכיון שהראהו לשולחני שוב לא היה לו להראותו לאחר אבל גבי פרה כשאסרה לו חכם זה לא היה לו למהר להאכילה לכלבים או לערבם עם פירות והיה לו לישאל עדיין לחכם אחר ומיהו קשה מטיהר (ב) הטמא אמאי מחייב חכם אפילו לר"מ במה שעירבו בעל הבית עם פירות נימא כיון דאילו לא עירבו הוה הדר השתא נמי לאו כלום עבד וכן בריש דהך דדן את הדין בפ' עד כמה (בכורות דף כח.) דתנן מי שאינו מומחה וראה את הבכור ונשחט על פיו הרי זה יקבר וישלם מביתו ואמאי נימא כיון דאילו לא נשחט היה מותר השתא נמי לאו כלום עבד וע"ק דע"כ סוגיא דהכא ודבכורות דלא כרב חסדא דהא משמע דאליבא דר"מ נימא ליה בלא נשא ונתן ביד אלא כרב ששת וא"כ כיון דמה שעשה עשוי משום דאיירי דטעה בשיקול הדעת כדמוקי לה רב ששת בריש סנהדרין (דף ו.) למה נתחייב הדיין לרבנן במאי דטעה ביה שרץ הלא בלאו הכי מה שעשה עשוי ועוד היכא דקם דינא למה לא יתחייב אפילו לרבנן דלא דייני דינא דגרמי מ"ש מכהנים שפיגלו במקדש דמזידין חייבין[י] בין לר"מ בין לרבנן אע"ג דבדבור בעלמא מיפסל ולא חשיב דינא דגרמי ונראה לפרש דכל היכא דקם דינא אפילו בדבור חשיב כמעשה ולא כגרמא[כ] ומחייב אפילו לרבנן אבל היכא דאילו הוה קמן הוה הדר כגון מראה דינר וכגון טעה בדבר משנה לר"מ חייב ולרבנן פטור דהא ודאי גרמא[ל] הוא מה שהאכילו[מ] אחרי כן על פיו או מה שעירבו עם פירותיו וסוגיא דסנהדרין כרבנן והא דבעי הכא לאוכחי דר"מ (ג) דאין דינא דגרמי מטיהר את הטמא דייק דחייב חכם במה שעירבם בעל הבית עם פירותיו ומחייב את הזכאי דשילם וכאי אחר כך אבל טימא את הטהור וזיכה את החייב דבדבורו של חכם מה שעשה עשוי חייב לשלם אפילו לרבנן דלא דייני דינא דגרמי וכן בפרק עד כמה (בכורות דף כח:) דקאמר לימא תנן סתמא כר"מ משום טיהר את הטמא וחייב את הזכאי קאמר ולא משום טימא את הטהור וזיכה את החייב והא דמפרש התם לשנויי מתני' כרבנן טימא את הטהור דנגע בה שרץ זיכה את החייב שהיה לו משכון ונטלו הימנו אגב אחרינא[נ] מפרש להו ה"נ סוגיא דהתם כרב חסדא ומפרש האמת וראה את הבכור ונשחט על פיו לאו דוקא אלא הוא עצמו שחטו וא"ע לרבנן מ"ש דפטרי בשורף שטרות חבירו[ס] מטימא הטהור וכהנים שפיגלו דלא חשיב דינא דגרמי דמה לי אם גורם לו הפסד ע"י ששורף שטרותיו ומה לי ע"י דיבורו וי"ל דדיבור חשיב כמעשה והוי מזיק בגוף הממון בידים אבל בשורף שטר אינו נוגע בגוף הממון ומילתא בעלמא הוא דקלי מיניה[ע] ואין (ד) אלא גרס בעלמא ועוד י"ל דסוגיא דהכא ודבכורות דלא כרב ששת אלא כרב חסדא דלא קם דינא בדיבורי' בעלמא ואיירי בנשא ונתן ביד כדמוקי התם רב חסדא אלא דס"ד דגמ' דנשא ונתן[פ] בעלי דינין ודאי דאיירי בנשא ונתן ביד הדיין עצמו: **שאני** התם דבידים עביד. תימה ודקארי לה מאי קארי לה וי"ל משום דאין הגמר משתנה מיד כשנותן בסממנים דאין קולט הצבע מיד עד ג' ימים או ג' וגרמא בעלמא הוא ודומה למסכך גפנו שאין מזיק עד אחר זמן ובתרוייהו משני בידים קעביד ומ"מ מסכך גפנו לא מזיק כל כך בידים כמו בגמר לצבע לפיכך הפילה אחר כך: **מחיצת** הכרם שנפרצה כו'. אור"ת שאין (ה) משנה בשום מקום אלא ברייתא היא ומ"מ דייק דאתיא כר"מ מכח ההיא משנה דהמסכך דלעיל דפליגי התם בסיפא ר' יוסי ור"ש ואמרי אין אדם אוסר דבר שאין שלו וא"כ ברייתא דמחיצת הכרם כר' יוסי ור"ש לא אתיא אלא כת"ק דידהו דהיינו כר"מ דסתם משנה ר"מ היא וא"ת ומאן תנא דפליג אדר"מ בדינא דגרמי דרבי יוסי ור"ש לא פליגי אלא משום דאין אדם אוסר דבר שאין שלו ורבנן דפליגי אדר"ש בדבר הגורם לממון ליכא למימר דיש חילוקין כדפרישית במרובה (לעיל דף עא:) וי"ל דההוא תנא דפרק המניח (לעיל דף נג:) דקתני שחטו ונתנו במתנה מה שעשה עשוי פליג אר"מ דמשמע דיש לפטור יותר בשורף שטרותיו מבשחטו ולמאן דדאין דינא דגרמי אמר לעיל[צ] דמגבי ביה דמי שטרא מעליא:

אומר

עין משפט נר מצוה

עט א מיי' פי"ו מהל' שכירות הלכה ה סמג עשין פט טוש"ע ח"מ סי' שו סעיף ו:

פ ב מיי' פ"ז מהל' חובל ומזיק הלכה יא ועיין בהשגות ובמ"מ סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' שפו סעיף א:

פא ג ד מיי' פ"ו מהלכות סנהדרין הלכה ד סמג עשין צז טוש"ע ח"מ סי' כה סעיף ד:

פב ה מיי' פ"ו מהל' כלאים הלכה ז סמג לאוין רפ טוש"ע י"ד סי' רצו סעיף מז:

ליקוטי רש"י

בית חייהם. ללמוד להם אומנות להתפרנס בו חוקים ותורות כתיבי ברישיה דקרא [ב"מ ל:]. אחוי. הראה [כתובות עז:]. דדאין דינא דגרמי. המחייב את הגורם הפסד לחבירו [שם פה.]. וישלם מביתו. לאלדורא בעלמא חייב [לקמן קיז:]. והוא שנשא ונתן ביד. שנטל הוא המעות ממנו בידו ופרעו לבעל דין [בכורות כח:]. קידש. לשון פן תקדש (דברים כב) אסר תבואת חברו וחייב לשלם [יבמות פג.]. מחיצת הכרם. שסמוך לשדה הלבן של חבירו [ב"ב ב.].

מסורת הש"ס עם תוספות

א) [לעיל נס: כתובות פו.], ב) סנהדרין ו. לג. לקמן קיז: בכורות כח:, ג) כלאים פ"ז מ"ד וה' יבמות פג., ד) ב"ב ב. [וש"נ], ה) [ד"ה לפנים], ו) [ד"ה שעירבן], ז) [ד"ה השתא], ח) גיטין נד:, ט) לעיל צח., י) [ד"ה וסבר], כ) צח ע"ב.

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה טיהר וכו' דר"מ היא דדאין וכו': (ב) בא"ד ומיהו קשה מטיהר את הטמא כצ"ל: (ג) בא"ד והא דבעי הכא לאוכוחי דר"מ דדאין וכו': (ד) בא"ד ואין זה אלא גרס: (ה) ד"ה מחיצת וכו' שאין זה משנה:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה מחיצת וכו' מכח ההיא משנה דהמסכך. עי' לקמן דף קטז ע"ב תוס' ד"ה ל"ל הכי:

הגהות וציונים

א] בפ' אלו מציאו' דף ל ע"ב פי' רש"י בית חייהם ללמוד להן אומנות להתפרנס בו וחוקות ותורות כתיבי ברישא דקרא (גליון): ב] צ"ל זיכה (באה"מ, וכ"ה בכת"י): ג] צ"ל תרקו עליהן לטמאן (כת"י): ד] שייך לעיל ע"ב: ה] נרצ"ל הך (באה"מ): ו] לפנינו שם הגירסא רבה בר בר חנן (ועיי"ש מ"ש על הגליון): ז] מיותר (גליון): ח] נרצ"ל הדרת (מצור דבש): ט] צ"ל בגרמי (ב"ש): י] צ"ל גרמי (ב"ש) ובדפו"ר גרמ': כ] נרצ"ל מה שהאכילו לכלבים אח"כ (באורות המים): ל] צ"ל אחריני (ובדפו"ר אחרינ'): מ] נרצ"ל דנשא ונתן ביד בעלי דינין (באה"מ):

אומר לו גדור נפרצה אומר לו גדור נתייאש ממנה ולא גדרה ה"ז קידש וחייב באחריותו:

מתני' א הנותן צמר לצבע והקדיחו יורה נותן לו דמי צמרו צבעו כאור אם השבח יתר על היציאה נותן לו את היציאה ואם היציאה יתירה על השבח נותן לו את השבח לצבוע לו אדום וצבעו שחור שחור וצבעו אדום רבי מאיר אומר נותן לו דמי צמרו ר' יהודה אומר ב אם השבח יתר על היציאה נותן לו את היציאה ואם היציאה יתירה על השבח נותן לו את השבח:

גמ' מאי כאור אמר ר"נ אמר רבה בר בר חנה כלבום מאי כלבום אמר רבה בר שמואל כפרא

רש"י

גדור. שלא יוסיף התבואה אחד ממאתים בעוד המחילה פרוצה ותאסר: נתייאש ולא גדרה. ובתוך כך הוליא הזרע אחד מן המאתים שהיו בה בהיתר: [א] הרי זה קידש. ואין בטל אלא באחד ומאתים וכאן יש קנ"ט מן ההיתר ואחד באיסור: **מתני'** והקדיחו יורה. שרפתו יורה שהרתיחו יותר מדאי: נותן לו דמי צמרו. והכא ליכא שבחא כלל דהא נשרף לגמרי וליכא למימר אם השבח יותר: צבעו כאור. כמו כעור בגמ' מפרש שלבעו בשירי לבע ומזיק בכוונה הוא לפיכך ידו על התחתונה לדברי הכל: ואם השבח. שהשביח הצמר יתר על היציאה של צבע: נותן לו. לצבע את היציאה ולא שכר שלם ומקבל צמרו ודמי צמרו לא אמר דמיתיב דלקני איהו שבחא דלמר דהא בצבע שהתנה עמו צבע וליכא שינוי דנקנייה: לצבוע לו אדום כו'. קני בשינוי לר"מ ולא יהיב ליה אלא דמי צמרו אבל לא דמי שבחו או זה יתן שכרו משלם ויקח הצמר: ר' יהודה אומר כו'. דקנים ליה להאי דשינה להיות ידו על התחתונה ולא נתהני משבחא ואגרא נמי כוליה לא ישקול אלא יציאה ואם יציאה יתירה על השבח יתן לו את השבח שהשביח את הצמר ואם ילא לתת את שכרו כגון שהשבח יותר על השכר יתן שכרו: **גמ'** כפרא

תוספות

אומר לו גדור. פי' לבעל הכרם דהוא המזיק דד' אמות שאמרו להרחיק הוא בשביל עבודת הכרם כדתנן בלא יחפור (ב"ב דף כו. ושם) לא יטע אדם אילן סמוך לשדה חבירו אא"כ הרחיק ממנו ד' אמות אחד גפנים ואחד כל אילן ומפרש בגמ' ד' אמות שאמרו כנגד עבודת הכרם ואפילו ר' יוסי דאמר התם על הניזק להרחיק את עצמו הא א"ר אשי התם מודה ר"י בגירי דיליה והכא גירי דבעל כרם הם דמסדיין ליה שלא יפיל מחרישתו בשדה חבירו לפיכך צריך לעשות כותל או להרחיק ארבע אמות והא דנקט אומרין לו גדור ולא נקט חייב לגדור נראה לר"י לפי שצריך להתרות בו ואם לא התרו בו לגדור אין חייב באחריותו ולהכי נקט נמי תרי זימני נפרצה אומר לו גדור דאף פעם שנית דנפרצה צריך להתרות בו ואם לא התרו בו לגדור אין חייב באחריותו שאין סברא להיות חייב לגדור כל שעה שנפרצה ונפרצה פעם שלישית מספקא לר"י אם צריך להתרות בו בכל פעם או שמא סגי בתרי זימני ור"ת מפרש דלהכי נקט תרי זימני לאשמועינן שאם יש תוספת מאתים בין מה שהוסיף כשנפרצה ראשונה ובין מה שהוסיף כשנפרצה שניה דאין מצטרפין לאסור דקמא קמא בטלה ודוקא כשיש הפסק בינתיים אבל בעלמא כלאים נאסרין במאתים ולא אמרינן כל פורתא כשהוא גדל מתבטל והא דאמר בפ' בתרא דע"ז (דף עג. ושם) המערה יין נסך מחבית לבור אפילו כל היום כולו קמא קמא בטל מפרש ר"ת בדפסיק פסוקי אבל אם מערה בלא הפסק אסור מידי דהוה אכלאים הנאסרין בתוספת מאתים לפי שגדל בלא הפסק והא דאמר במה אשה (שבת דף סה: ושם) שמואל עביד לבנתיה מקוואות ביומי ניסן כו' שמא ירבו הנוטפים על הזוחלים היינו שמא ירבה בלא הפסק וכן בפרק הנודר מן הירק (נדרים דף נז:) גבי בצל שעקרו בשביעית ונטעו בשמינית ורבו גידוליו על עיקרו מותר ולא אמרינן קמא קמא בטיל לפי שגדל בלא הפסק ורבי יוחנן גופיה דקאמר בפרק בתרא דע"ז (דף עג. ושם) ראשון ראשון בטל אית ליה התם בנדרים דגידולי היתר מעלין את האיסור ור"י בן רבינו מאיר פירש בתוספתא בנדרים דבצל וכלאים וגבי נוטפין דווקתן בכך ליגדל מעט מעט לא בטיל קמא קמא כמו ביין נסך דהתם לא שייך למימר הכי אבל קשה דאמר בפ' הערל (יבמות דף פב: ושם) נתן סאה ונטל סאה עד רובו וברובו מיהא מיפסל ולא אמר קמא קמא בטיל וי"ל דהתם בשני פירות איירי דהחמירו טפי וא"ת אי בשני פירות איירי היכי מדמה לה לתרומה דרבנן דמי פירות דפסולין דאורייתא כדממעט בפרק כיסוי הדם (חולין דף פד. ושם) מדכתיב מים יתירא והיאך יהיו כשרים במחצה על מחצה דאורייתא וי"ל בדוחק דלא"ג דמיפסלי מדאורייתא מחצה על מחצה כשרים להטביל בהם מחטין ולינוריות דאין צריכין ארבעים סאה מדאורייתא אלא מדרבנן ומיהו אכתי קשה מהא דמסיק רב דימי בפרק שלישי דבכורות (דף כב. ושם) גבי הלוקח ציר מעם הארץ משיקו במים והוא טהור אי רובא מיא מיהו סלקא להו השקה ואי רובא ציר ניהו לא בעי השקה דמים בטלים בציר ומסיק לא שנו אלא לטבל בו פיתו אבל לקדירה לא דמנא מין את מינו וניעור אלמא התם אע"ג שהיו כבר מבוטלות חוזרות וניעור בתוך הקדירה וכל שכן דלא אמרינן קמא קמא בטיל וי"ל דהתם חומרא הוא שהחמירו גבי טומאה דאע"ג דפסיק פסוקי לא בטלה ואע"ג דבכמה דברים איסור חמור מטומאה כדאמרינן בפרק כיסוי הדם (חולין דף פו: ושם) אם אמרו ספק טומאה לטהר יאמרו ספק איסור להתיר התם החמירו חכמים בטומאה יותר ואין ראיה משמעתא בתרייתא דנדה (דף עא: ושם) דמחלק גבי דם תבוסה בין פסק ללא פסק דשאני דם תבוסה דרבנן ויש להקל בו יותר ומהא דאמר בפ' כיסוי הדם (חולין דף פז. ושם) ובפרק התערובת (זבחים דף עז: ושם) גבי הא דתנן דם שנתערב במים אם יש (א) מראית דם בו כשר וקאמר בגמ' לא שנו אלא כשנפלו מים לתוך דם אבל דם שנתערב במים ראשון ראשון בטל התם בלא שיורא שפיר אתי שפיר דהתם גבי דם היינו טעמא דכיון שנדחה שוב אין נראה שכן הוא הדין בכל דבר הקרב ואפילו למ"ד אין דיחוי בבעלי חיים בשחוטין יש דיחוי וכן מוכח בפרק כיסוי הדם (חולין דף פז: ושם) דטעמא משום דיחוי הוא דמסיק בתר הכי ולענין כיסוי אין בו דיחוי דאין דיחוי אצל מצות מכלל דלענין דם הוי טעמא משום דיחוי ואין להקשות מהא דאמר בפרק נוטל (שבת דף קמב) סאה תרומה שנפלה למאה של חולין ולא הספיק להעלותה עד שנפלה אחרת לא תעלה ולא אמרינן ראשון ראשון בטל אע"ג דנפל ע"י הפסק דהתם צריך להרים ובענין אחר אין ק' סאה שנפלה בהן מתירין ולא שייך התם ראשון ראשון בטל: **נתייאש** ממנה ולא גדרה. דוקא נתייאש אבל אם לא נתייאש ועוסק כל שעה לגדור אע"פ שהוסיף מאתים מותר כדתנן במס' כלאים (פ"ה מ"ו) הרואה ירק בתוך כרמו ואמר כשאגיע שם אלקטנו מותר לכשאחזור שם אלקטנו והוסיף מאתים אסור אלמא כשהוא מחזר אחר לקיטתו כל שעה אפילו הוסיף מאתים מותר וטעמא י"ל משום דכתיב לא תזרע כרמך משמע זריעה דניחא ליה: **חייב** באחריותו. אע"ג דהיזק שאין ניכר לא שמיה היזק נראה לר"י דהכא חשיב היזק ניכר שהרי ניכר שהוא כלאים כשרואה הגפנים בשדה אבל מטמא טהרות חבירו אע"פ שרואין השרץ על הטהרות לא חשיב היזק ניכר דמי יודע אם הוכשרו אבל אין לומר הכא נמי הוי היזק שאין ניכר וקנסוהו כמו במטמא שלא יהא כל אחד הולך ומטמא טהרותיו של חבירו דהכא ליכא למיחש כיון שבעל כרם נמי מפסיד ועוד אי קנס הוא במזיד דוקא היה לו להתחייב: **אם** השבח יתר על היציאה. מפרש בירושלמי מהו השבח יתר על היציאה כד נש דיהיב לחבריה חמש מנוי למר וחמש מנוי סממנין ועשרה מנוי אגרא ואמר ליה זיל לבעיה סומקי ואזל ולבעיה אוכם א"ל אילו לבעתיה סומקא הוה שוה עשרים וחמש מנוי השתא דלבעתיה אוכם לית הוא שוי אלא עשרים מנוי את אבדת דידך ואנא לא אבדנא דידי עד כאן לשון הירושלמי בפירקא ואור"י דהכי פי' דרבי יהודה לפי הירושלמי אם השבח שהושבח הצמר יותר על ע"ו [א] מנים קרי שבח יתר על הוצאה והוצאה קרי עשרה מנים של שכר הצבע שמוציא הצבע וטורח ויהיה בשכרו י' מנים להשתא אם השבח על ע"ו מנים יותר מי' מנים שהם יציאה נותן לו היציאה דהיינו י' מנים ולא יתן לו יותר ואם היציאה יתירה על השבח שלא הושבח על ע"ו מנים אלא ד' או ה' יתן לו השבח מה שהושבח על ע"ו ואין נותן לו כל י' מנים שהתנה עמו דא"ל את אפסדת דידך ואנא לא אפסדנא דידי ויש ליתן טעם לדברי הירושלמי למה לא יהיה כאן הדין כמו בנוטע שלא ברשות דנעשה כאן כאילו כן התנה עמו א"נ קנסא הוא משום דשינה ממה שצוה לו ומיהו אם השבח יתר על היציאה דתנן גבי צבע כעור לא הוי פירוש כי ההיא דירושלמי כי איך יהיה השבח של צבע כעור יותר משבח של צבע גמור וגבי כהא כעור דגמרא אפשר ודאי שיהא טוב מן הנאה כגון שהנאה אין חזק כמו הכעור ע"י כך דמי הכעור יתירה על הנאה ואין לשון ירושלמי משמע כפי' ר"י שהרי משמע שבא לפרש מהו השבח יתר על היציאה ולדברי ר"י הוא מפרש היציאה יתירה על השבח והר"ר אלחנן פי' בע"א ולא מצאתי כתוב:
הא

עין משפט נר מצוה

פג א ב מיי' פ"י מהל' שכירות הלכה ז ועיין בהשגות ובמ"מ סמג עשין פט טוש"ע ח"מ סי' שו סעיף ג:

הגהות הגר"א

[א] תוס' ד"ה אם כו' ע"ו מנים קרי שבח (יתר על הוצאה) תא"מ (וכן מחקו רש"ל):

ליקוטי רש"י

אומר לו. לבעל הכרם גדור אתה שלא יאסרו גפניך את תבואת השדה משום כלאים לפי שסמך בעל השדה את זרעיו סמוך לגדר כדתנן בפרק שני (דף כו.) היה גדר בינתיים זה סומך לגדר מכאן את אילנותיו וזה סומך לגדר את זרעיו מכאן וכשאין שם גדר תנן בפ' שני לא יטע אדם אילן סמוך לשדה חבירו אא"כ הרחיק ממנו ד' אמות כדי עבודת הכרם דבהכי הוי כלאים. **נפרצה אומר לו. לגדור. קידש.** התבואה אם הוסיף מאתים ליטנא דקרא נקט (דברים כב) פן תוקדש [ב"ב ב.]. **וחייב באחריותו.** והיינו גרמא דגרם לאסור תבואתו של חבירו [בכורות כח:]. **והקדיחו יורה.** נתקלקל הצבע מעצמו [לעיל צט.]. **נותן לו דמי צמרו.** כדמעיקרא ואע"פ דמהשתא שוי טפי לצריכים למר אדום [לעיל צה.]. בדמים שלמר לבן נמכר בשוק דקנייה בגזלו לשלם כשעת הגזלה [ב"מ עח:]. דמי למר לבן כמו שמסר לו דקנייה בשינוי ונתחייב מעות [ב"מ קיז:]. נותן לו לבע זה דמי למר לבן כבתחילה אם ירצה דסבירא ליה לר"מ כל המשנה מדעת בעליו נקרא גזלן וקנאו בשינוי וכדמפרש בבבא קמא בהגוזל עצים ונוטל הצמר לעצמו אע"פ שהוא מעולה עכשיו בדמים [ע"ז ז.]. **ר' יהודה אומר.** אם כן תחייבו נמלא זה נהנה שזה הביאו לו מן השוק אלא מחזיר לו את הצמר כמות שהוא צבוע וידו על התחתונה [ב"מ קיז:]. א"כ נמלא זה משתכר בשינויו אלא ידו על התחתונה [עבודה זרה ז.]. **אם השבח.** שהשביח הצמר יתר על היציאה שהוציא לבע זה בסממנין ועצים ושכר טלחו כשאר שכיר יום [ב"מ שם]. שהוציא הצבע נותן לו בעל הצמר את היציאה [עבודה זרה שם]. **היציאה.** ולא מה שראוי בקבלנות דהוי טפי [ב"מ שם]. סממנים ועצים ושכר פעולה כשכיר יום ולא שכר שלם כמו שהתנה עמו [ע"ז שם].

מסורת הש"ס עם הוספות

א) לעיל נח:, ב) [לעיל לה. נה: לקמן קב.] ב"מ עח: קיז: ע"ז ז: [וע"ש ז. בתוס' ד"ה ר"מ], ג) לקמן קב., ד) כה:, ה) [ספ"ו דכלאים], ו) [ד"ה כי], ז) [ד"ה שמא], ח) [ד"ה אמר], ט) פסחים יז:, י) [ד"ה יתיב], כ) עיין תוס' כתובות פד. ד"ה לכתובת אשה משום חינא, ל) [ד"ה רוקין], מ) [ד"ה רוקין], נ) יומא סד., ס) גיטין נג., ע) שם, פ) כתובות פ. ב"מ קא., צ) גיטין נג., ק) מו"ק ב ע"ב.

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה אומר וכו' אם יש בו מראית דם כשר:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה חייב וכו' **אי קנס הוא במזיד דוקא.** ק"ל הא הבריית' מוקמינן כר"מ ור"מ הא סבר דמרבנן קנסו שוגג אטו מזיד וא"כ י"ל דסבר כמ"ק דר"מ דמקיים כלאים לא הוי דאורייתא והסיא דמסכך גפנו י"ל במזיד דסרי תוס' לא הקדימו קושייתם דהסיא דהמסכך (למה) [אלא] בהא דמתייאש משמע אף בשגגה וא"כ קשה ככ"ל והיינו מגרמים סם קושית תוס' ד"ה מתלה כלם די"ל דמוכח דהבריית' כר"מ מדקיים גם בשוגג:

הגהות מהר"ב רנשבורג

אן רש"י ד"ה הרי זה קידש וכו' ומאתים וכאן כו'. עיין רש"י ותוס' בחולין דף לט ע"ב ד"ה לא במאה ובשבת דף קמב ע"א תוס' ד"ה שנפלה ודוק היטב:

הגהות וציונים

א] צ"ל **דאין** (כת"י): ב] המהרש"ם (ב"ב ב ע"א בתוס' ד"ה אומר) העתיק לשון התוס' דחשדינן ליה **שיביא**: ג] צ"ל **אומר** לו (כ"ה בתוס' ב"ב שם): ד] צ"ל **אבוה דשמואל** (מצוד דבש): ה] צ"ל בתוספות (רש"ש) והבאה"מ מגיה בתוספותיו: ו] נדצ"ל **דבבצל** (באה"מ): ז] צ"ל **פסולין** דאורייתא (באה"מ): ח] יש להוסיף **שפיר'** ר"ת (באה"מ): ט] כ' מהרש"ש ז"ל בקצרה הר"י בא לפרש התיבות אם השבח יתר על ההוצאה ומציין תחלה אם השבח ומפ' והיתר על ט"ו מנים קרי שבח ואח"כ מציין יתר על ההוצאה ומפ' והוצאה קרי ובזה א"ש לשון התוס' וא"צ למחוק תיבות יתר על היציאה שמחק מהרש"ל. העתק מחילופי גרסאות (גליון): י] עיין בהגהות הרא"ש (גליון):

כפרא דודי. קינח בו את היורה לומר כמידי נגע שנטמיליו ביורה נגעו כופרא לשון קינוח [ד] כמו בליתא לפרפא למכפייה מהכל שומטין (חולין דף מ:): נותן לו דמי שניו. לקנינהו כשיעור אבל נתן עליהם כדי לגלג שיהא ולא קני ידו על המתמונה: יש שבח בו. לומר מזותא מילתא היא לו לאו מילתא: ותרנהו. שרלון נמיס כדרכן: וצבע בהן. למר אלו מצניע לן יש שבח ממנין על הלמר למזותא מילתא היא ואמר ליה הב לי ממאי דסקלתיהו כו' כלצניע למימר קמן: אמרי ואי אין שבח בו' מי מצי אמר ליה לית לך בגבאי ולא מידי. בתמיה נהי נמי למזותא לאו מילתא היא לימא ליה הב לי ממאי דסקלתיהו: צפון. שוו"ן: וקא מהדר ליה. למר כשהוא נצוע מאי: יש שבח ממנים על גבי צמר. למזותא מילתא היא וקמהדר ליה למר ממנים לשומר שהן המצה למר קמהדר (ה): דגל ציבעא. למר נצוע הוא בעופא ומין (ו) מגיעין שבח לדמי ממנים ואמר ליה עגול [ז] מהי היימי מוכר ממנים או היימי נוטע בגד ועכשיו הפסדתי להם לו בשבילו מלמר: א"נ דצבע בהו קופא. גזל קוף וממנים ונצוע מת הקוף ומחזירו לו ללא מיקר ליה וממרי לה קופה של נחרים [ח]: כגון דצמר דחד וממנין דחד בר. ולאו למיגע גזלן קבעי לה למין כמן גזל: בקליפי ערלה. קליפי מגוזים או שאר פירות מאל קליפת העץ לו למין ערלה מלא בפירות: הגראה לעינים. מרלה בעלמא מע"פ שתין בו ממש כגון גר ונצוע: שביעית. לשמור לעשות שמורה בפירותיה [ט] וקליפי פירות קשה ולא קליפי עלים לעלים אין שביעית חלה עליהן כלשון [י] לשמש עלים להסקה משמע:

רבינו

ממנין על גבי צמר וצמר מהדר ליה ממנין לא מהדר ליה אמרי ליה ניהלה ברמי לא צריכא דזל ציבעא ואיבעית אימא כגון שצבע בהו קופא רבינא אמר הכא במאי עסקינן כגון דצמר דחד וממנין דחד וקאתי קוף וצבעיה לההוא צמר בהנך ממנין וקא מהדר ליה ניהליה לצמר יש שבח ממנין ע"ג הצמר וקא מהדר ליה ממנין וצמר או דלמא אין שבח

הא מנחי קמך שקלינהו. ומ"ש מגרש נעי למיתב למיתקל להו לכיון למאי לידיה נעי למיעבד השבה כלמאר לעיל (דף נח.) גבי זורק מטבע ליס: **דזל** ציבעא. ומכל מקום מירי דגזל בממנים שרויין למי לקיחתו ושרלתו קנסו בשינוי: **דצבע** בהו קופא. פירש בקונטרס שגזל קוף וממנים שרויין ונצע מת הקוף ומיתה למס כן מפסדיה בידים וכ"ג היזק היכר הוא וממייב ונראה לפרש לנצע בהו קופא כלומר בגריעות ובכישור כעין קוף שהוא מכוער: **אן** דלמא אין שבח של ממנין על גבי צמר. מימה הכי נהנה שלמרי מעולה בממנים יותר ויעלם מה שנהנה כמו מלבה מלידי רמצה [ב] לפ"ב (דף יט:) ובילדה [ג] לגיזה להסמוך (לעיל דף מה:) ובפרק חלו נערות (מתוות דף ל: ושם) למר מחב לו מחילו מפקיע של מחרים בפיע הלישה למעלם מה שנהנה ויש לחלק להנהה להכא מין מזה ע"י מעשיו ולא ע"י מעשה בהמתו ובחחב לו מחילו מע"פ שתין זה ע"י מעשיו מכל מקום נהנה גופו לי נמי הנהה להכא לא מעיפא הנהה שתין [ד] שלא נוי בעלמא יותר:

ממנין שלא יהנה ממנו. בפרק כל שעה (פסחים דף כו: ושם ד"ה ממנין [ה]) פריך למאי לא נפקא לן מיסור הנהה מלא ימלל:

ולא יצבע בו ולא ידליק בו הנר. מע"ג למאר שאר הנאות מלטרין לרמיי לשיעה והלקה לשיעה מפוס למוזמא בעלמא הוא והלקה מפוס שכלה המיסור בשעת הלקה ואם תאמר והא בפרק כל שעה (שם דף מ:) שרינן עלים להלקה למאן למאר מין שאם עלים בפת ולא מצמאי עלים למיסורא מלא כעין כשם ומרשיפא ים לומר לשאין לחוש בעין בשעה שהוא דולק מאל עלים נעלים גמלא והשלהבת מין בהה מלא מן הגמלא ואם תאמר ומ"ש להכא מלריכין קרא להלקה וגבי מרומה עשאה מלריכין קרא להמיר כדרשינן [ו] שלך מהא להמיקה שאת מבשילך וי"ל משום דם"ד לינך מרומה ממעשר הקל לשאין חוזה לא נערמי ממנו בעומא כלשאר לשאר נשמה מדליקין (שבת דף כה.). ור"ת מפרש לשיעין קרא הכא להלקה שלא כדרך הנאתו כעין בשעה והלקה בהנאתו כעין לשיעה לשאין חוזה ורומים ודברים ללאו מוכחייהו והלקה מיעטוך

הא לכיון למאי לידיה נעי למיעבד השבה כלמאר לעיל (דף נח.) גבי זורק מטבע ליס: **דזל** ציבעא. ומכל מקום מירי דגזל בממנים שרויין למי לקיחתו ושרלתו קנסו בשינוי: **דצבע** בהו קופא. פירש בקונטרס שגזל קוף וממנים שרויין ונצע מת הקוף ומיתה למס כן מפסדיה בידים וכ"ג היזק היכר הוא וממייב ונראה לפרש לנצע בהו קופא כלומר בגריעות ובכישור כעין קוף שהוא מכוער: **אן** דלמא אין שבח של ממנין על גבי צמר. מימה הכי נהנה שלמרי מעולה בממנים יותר ויעלם מה שנהנה כמו מלבה מלידי רמצה [ב] לפ"ב (דף יט:) ובילדה [ג] לגיזה להסמוך (לעיל דף מה:) ובפרק חלו נערות (מתוות דף ל: ושם) למר מחב לו מחילו מפקיע של מחרים בפיע הלישה למעלם מה שנהנה ויש לחלק להנהה להכא מין מזה ע"י מעשיו ולא ע"י מעשה בהמתו ובחחב לו מחילו מע"פ שתין זה ע"י מעשיו מכל מקום נהנה גופו לי נמי הנהה להכא לא מעיפא הנהה שתין [ד] שלא נוי בעלמא יותר:

ממנין שלא יהנה ממנו. בפרק כל שעה (פסחים דף כו: ושם ד"ה ממנין [ה]) פריך למאי לא נפקא לן מיסור הנהה מלא ימלל:

ולא יצבע בו ולא ידליק בו הנר. מע"ג למאר שאר הנאות מלטרין לרמיי לשיעה והלקה לשיעה מפוס למוזמא בעלמא הוא והלקה מפוס שכלה המיסור בשעת הלקה ואם תאמר והא בפרק כל שעה (שם דף מ:) שרינן עלים להלקה למאן למאר מין שאם עלים בפת ולא מצמאי עלים למיסורא מלא כעין כשם ומרשיפא ים לומר לשאין לחוש בעין בשעה שהוא דולק מאל עלים נעלים גמלא והשלהבת מין בהה מלא מן הגמלא ואם תאמר ומ"ש להכא מלריכין קרא להלקה וגבי מרומה עשאה מלריכין קרא להמיר כדרשינן [ו] שלך מהא להמיקה שאת מבשילך וי"ל משום דם"ד לינך מרומה ממעשר הקל לשאין חוזה לא נערמי ממנו בעומא כלשאר לשאר נשמה מדליקין (שבת דף כה.). ור"ת מפרש לשיעין קרא הכא להלקה שלא כדרך הנאתו כעין לשיעה והלקה לשאין חוזה ורומים ודברים ללאו מוכחייהו והלקה מיעטוך

כפרא דודי: תנו רבנן הגותן עצים לחרש לעשות מהן כסא ועשה מהן ספסל ספסל ועשה מהן כסא ר' מאיר אומר נותן לו דמי עציו רבי יהודה אומר [א]אם השבח יתר על היציאה נותן לו את היציאה ואם היציאה יתירה על השבח נותן לו את השבח ומודה רבי מאיר [ב]אם נתן עצים לחרש לעשות מהן כסא נאה ועשה מהן כסא כעור אם השבח יתר על היציאה נותן לו דמי היציאה ואם היציאה יתירה על השבח נותן לו דמי השבח: [ג]איבעיא להו יש שבח ממנין על הצמר או אין שבח ממנין על הצמר היכי דמי אילימא דגזל ממנין ודקנינהו ותרנהו וצבע בהן תיפוק ליה משום דקנינהו בשינוי לא צריכא דגזל ממנין שרויין וצבע בהו מאי יש שבח ממנין על גבי צמר דאמר [ד]ליה הב לי ממנאי דשקלתינהו או דלמא אין שבח ממנין על גבי הצמר דא"ל [ה]ליה לך גבאי ולא מידי אמרי ואי אין שבח ממנין על גבי צמר מי מצי אמר ליה הב לי ממנאי דאפסדתינהו אלא להך גיסא אין שבח ממנין על גבי הצמר ובעי שלומי ליה או דלמא יש שבח ממנין על גבי צמר וא"ל הא מנחי קמך שקלינהו שקליה במאי שקליה בצפון צפון עבורי מיעבר השבה לא עביד [ו]אלא הב"ע כגון דגזל צמר וממנין דחד וצבעיה להההוא צמר בהנך ממנין וקא מהדר ליה ניהליה לצמר יש שבח ממנין ע"ג הצמר וקא מהדר ליה ממנין וצמר או דלמא אין שבח ממנין על גבי צמר וצמר מהדר ליה ממנין לא מהדר ליה אמרי ליה ניהליה ברמי לא צריכא דזל ציבעא ואיבעית אימא כגון שצבע בהו קופא רבינא אמר הכא במאי עסקינן כגון דצמר דחד וממנין דחד וקאתי קוף וצבעיה להההוא צמר בהנך ממנין יש שבח ממנין על גבי צמר דאמר [ז]ליה הב לי ממנאי דגבך נינהו או דלמא אין שבח ממנין על גבי צמר ואמר ליה ליח לך גבאי כלום תא שמע [ח]"בגד שצבעו בקליפי ערלה דלק אלמא חזותא מילתא היא אמר רבא [ט]הנאה הנראה לעינים אסרה תורה דתניא [י]ערלים לא יאכל [יא]אין לי אלא איסור אכילה [יב]מנין שלא יהנה ממנו ולא יצבע [בו] ולא ידליק בו את הנר תלמוד לומר [יג]וערלתם ערלתו את פריו ערלים לא יאכל לרבות את כולם תא שמע [יד]בגד שצבעו בקליפי שביעית ידלק שאני התם דאמר קרא [טו]תהיה בהויתה תהא רבא

לממן שתין עומד להלקה כלל והכוח לפרק כל שעה (פסחים דף כה:) להוה שיף[ו] לברמיה בגוהרקי[ז] דערלה וקתמר מידי דרך הנאה קעבידנא התם לו הוה דרך הנאה כלל וקשה לפי' דהא נעי למפשע מהכא למזותא מילתא היא ודמי דשתי הכא דגלי קרא מעשע לו מחל קרא למיקר שלא כדרך הנאה מלא למיקר מע"ג דליכא מלא מזותא בעלמא ו"ת מם כן מיפשוט לשתין גיפא מדשיעין למיקר שמע מינה למזותא לאו מילתא היא ויש לומר לשיקר מהכא למשיב כשלו הוא נעין ומיתה לרבי יהושע דגמר בערלה פרי מפרי מכורים[ח] בפרק העור והכותב (חולין דף קכ:)[ט] ושם) ומבר לשין מופגין את המרבעים על הערלה מלא על היותא מן הזיתים ומן העגבים מבל היותא מעשר פירות מומר שיהא ימבר בממכון מן התורה וכל שכן פירות שמיכורו שהם הקליפין ויש לומר ללא מיעטוך קרא מלא שלא יעבד בזיתים וענבים ויוציא מהם או בממכות של עפרורים הקליפין הנטחנין ומיהו לו יעבד דקתני בגרייתא מירי שפיר בכל עניני בעיה בערלה ומשכיחין בכל ענין ומדרבנן ומיהו קרא לו אתיא מלא כדפרישית מי שמי יש לומר לפרי בערלה דוקא גמר פרי מפרי לכיכורים ולהכי פיעטוך מעכון מבכה לשהו מבל שומר לפרי לכיכורים לשהוא מוכיח ליתנהו בשומר לפרי כלל ועי"ג דהוי השתא מפל מחמר מן העיקר יש ליתן טעם שלא יקבה מזה על שמעתא דרים מיהו מקומן (זבחים דף מח:) מבל מין לומר לפף על גב דליכא מלקות ביוצא מעשה פירות עשה בערלתם ערלתו מיכא להא מבל מתי לכתיב ערלתם קתי לו יאכל לכתיב ושוב שם היה במשקה לשעשה פירות בערלה מיקור עשה שם כן מנין ליה שלא יבעו ד' הם מיעטוך לשתור המשקין בשמיה ובהנאה בשהן בעין ומין להקשות כיון לשתיבי שומר לפרי לפף שתי למכילה שם כן על כרחך מיתסרא ערלה בהנאה ולמתי מיעטוך קרא שלא יהנה להם מיכא שומרין טופא למזון למכילה:

מסורת הש"ס עם הוספות

ס) ערלה ס"ג מ"ב ע) [מעילה דף כ"], ג) פסחים כב: קדושין ט: [ע"ס], ד) ע' רש"י זבחים כה. ד"ה כפורי זכה ס) ע"ז סב., ו) קב., ז) שבת כה., ח) ברכות לו: ע"ב.

הגהות הב"ח

(ס) רש"י ד"ה ים שמם וכו' קמהדר סמנים ס"ל: (ב) ד"ה זזל וכו' ולין מגיע השבח:

גליון הש"ם

רש"י ד"ה דזל"ל וכו' אני הייתי מוכר סמנים. לע"ז דזל ציבעא היינו דלמר לנוע החל לפל הממנים עצמן לפ סחלו ותמוה לי למאי ל"ל שפשפוה להחלו ממנים ולפ דגם ללו מכרן לפ היה מוכרן ביוקר מ"מ כיון דלתן שמם ממני' ולפ מקרי הפסה הוי כמאבד הגזלה ופשלום כשעה הגזלה ול"ע. ובמתמ ק"ל גם על הגמרא דלמאי נריך לפוקמה בגזל בפב ופמנים דמך נוקי כדמעיקרא דגזל ממנים ערוים ונבע ממר שלו וחחל הרבה עד שהמר עם שבע שעליו אין עולים לתמי הנבע כשהיה בתרין הגזילה ומ"ל ים ממנים מהכר ליה שלך לפיכך ומ"ל דממני הוי דממר הרי שלך ליכא למימר מחזק לך גם בממני ומ"ל אין שם שבח ממנים לפ הוי הפסה על הממנים ונריך לשלם כדמעיקרא ופ"ג: תוס' ד"ה או וכו' אלא נוי בעלמא יותר. עיין ש"ך סי' שלח סק"ב:

תורה אור השלם

א) וְכִי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וּנְטַעְתֶּם כָּל עֵץ מַאֲכָל וַעֲרַלְתֶּם עָרְלָתוֹ אֶת פִּרְיוֹ שָׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים לֹא יֵאָכֵל: [ויקרא יט, כג]

ב) וְלִבְהֶמְתְּךָ וְלַחַיָּה אֲשֶׁר בְּאַרְצֶךָ תִּהְיֶה כָּל תְּבוּאָתָהּ לֶאֱכֹל: [ויקרא כה, ז] כִּי יוֹבֵל הִוא קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לָכֶם מִן הַשָּׂדֶה תֹּאכְלוּ אֶת תְּבוּאָתָהּ: [ויקרא כה, יב]

עין משפט נר מצוה

סד א ב מיי' פ"י מהל' שכירות הלכה ד סמג עשין פט טוש"ע ח"מ סי' שו סעיף ג:

סה ב ד מיי' פ"ג מהל' גזילה ואבידה הלכה י טוש"ע ח"מ סי' שסג סעיף ג:

פו ה מיי' סע"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכה כ:

פז ו מיי' שם פ"י הלכה ט סמג לאוין קמד טוש"ע י"ד סי' רלד סעיף ה:

פח ז מיי' פ"י מהלכות שכירות הלכה ג:

לעזי רש"י

שוו"ן. פירוש טוריש (עיין רפ"י יבמות ף, כה):

ליקוטי רש"י

ממנין שלא יהנה ממנו. כגון שלא יצטבע בו בפירי כלילו ליצטבע בו כגון קליפי מגוזין ושומר לפרי לשאר כפרי (קידושין נו:). ולא יצבע בו. כגון קליפי מגוזים שהמשומר לשאר מפוס עלה לפרי עלמו. ולא ידליק בו את הנר כגון שמן של עלה (פסחים כב:). ועריתם ערלתו. ומעמתם מעיכתו יהא מעוס ומפתם מליחתו ממנו (ויקרא יט, כג). את פריו. לשמוע לשיטתו מפת פריו טעמל לפריו (ברכות לו:).

הגהות וציונים

ס) ואמר ליה (דק"ס): ב) צ"ל ואמר ליה (דק"ס אות ג): ג) ואמרי לה וכו' זה מפירוש הערוך. רש"ל (גליון): ד) [צ"ל מתוך החיבה] (גליון): ה) [צ"ל ונפ"ה לגינה] (גליון): ו) הציון של החוס' "ושם ד"ה ממנין" אינו שייך לחוס' זה אלא לחוד"ה ולא יצבע: ז) פי' מושה (גליון): ח) פי' בוסר דיוקים קטנים משום רפואה. רש"ל בשם רש"י (גליון): ט) צ"ל דבבורים (ב"ש) או שצ"ל פי' פרי מבבורים, עיין חולין ריש קכא ע"א: י) צ"ל דף קכא ריש ע"א: כ) נדצ"ל ואי יש שבח סמנים:

עין משפט
נר מצוה

פט א ב מיי' פ"ד מהלכות טומאת מת הלכה יא:
צ ג מיי' שם הלכה יג:
צא ד מיי' שם פ"ג הלכה יג:
צב ה מיי' פ"ז מהלכות שמיטין הלכה יג:
צג ו מיי' פ"ה שם הלכה יא:

רבא רמי תנן בגד שצבעו בקליפי ערלה ידלק אלמא חזותא מילתא היא ורמינהי (א) רביעית דם שנבלעה בבית הבית טמא ואמרי לה הבית טהור ולא פליגי הא בכלים דהוו מעיקרא הא בכלים דאתו לבסוף נבלעה בכסות רואין אם מתכבסת הכסות ויוצא ממנה רביעית דם (א) טמאה ואם לאו טהורה אמר רב כהנא מקולי רביעיות שנו כאן בדם תבוסה דרבנן: רבא רמי תנן ממין הצובעין ספיחי סטים וקוצה יש להן שביעית ולדמיהן שביעית יש להן ביעור ולדמיהן ביעור אלמא עצים יש בהן משום קדושת שביעית ורמינהי עלי קנים ועלי גפנים שגיבבן בחבא על פני השדה לקטן לאכילה יש בהן משום קדושת שביעית לעצים אין בהן משום קדושת שביעית ומשני אמר קרא לאכלה במי שהנאתו וביעורו שוין יצאו עצים שהנאתן אחר ביעורן והא איכא עצים דמשחן דהנאתן וביעורן שוין אמר רבא סתם

רביעית דם. מטמאה באהל דכתיב על כל נפשות מת לא יבא (ויקרא כא) ודם הוא הנפש וקים להו לרבנן דברביעית דם חיי: **נבלעה בקרקע הבית טמא.** כלים שבבית דבית לא מקבל טומאה דקרקע היא: **בכלים.** דהוו בבית קודם שנבלעה שהיתה בעין והאהיל הבית עליה ועל הכלים ונטמאו: **לבסוף.** לאחר שנבלעה: **אם מתכבסת הכסות ויוצא הימנה [רביעית דם].** שבתחילה נבלעה בו יותר מרביעית והכניס הכסות לבית הבית (ב) טמאה: **ויוצא הימנה רביעית דם.** שאם יתנו מים במדה ימלאו רביעית יותר: **ואם לאו טהור.** הבית שלא האהיל על רביעית שכבר חסר נהבלעו בכסות אבל הכסות טמא שתחלת נגיעה ברביעית מנומלם נטמאה וקתני מיהא ואם לאו טהור אע"ג דחזותא דרביעית איכא שהדם שנשאר בבגד שאי אפשר לסוחטו נראה לנו בבגד אלמא חזותא לאו מילתא היא: **מקולי רביעיות.** של דם קל כגון דם תבוסה (ג) שאינו מטמא באהל אלא מדרבנן: **דם תבוסה.** הרוג שיצא ממנו רביעית דם בחייו ובמותו ספק כולה בחייו ספק כולה במותו בפ' תינוקת (נדה דף עא.): **ספיחי סטים וקוצה.** סטים קרוג"א בלע"ז כרכום. קוצה גוד"א בלע"ז להכי נקט ספיחי דבשביעית ליכא אלא ספיחים: **יש להן ולדמיהן שביעית.** שאין עושין מהן סחורה דרחמנא אמר לאכלה ולא לסחורה ואסור לצבוע בהן דהיינו סחורה אבל מותרים הן להסיקן קודם זמן הביעור דהיינו דומיא לאכלה: **יש להן ביעור.** כשמגיע זמן הביעור חייב לבערן כדכתיב ולבהמתך ולחיה וגו' (ויקרא כה) כלה לחיה מן השדה כלה לבהמתך שבביתך והני ספיחי עץ בעלמא נינהו: **בחבא.** לעשות מהן מחסא אוצר לימות החורף: **אין בהן משום קדושת שביעית.** ויהנה מהן אף לאחר זמן הביעור: **שהנאתן וביעורן שוה.** דבר שבשעת הנאתו כלה מן העולם: **יצאו עצים.** שלאחר ביעורן שנעשים גחלים הוא דהויא עיקר הנאתן אבל מיני צבעים בשעת רתיחת היורה כלה השורש וקולט הצבע נמצאו הנאתן וביעורן שוה הלכך חיילא עלייהו שביעית: **והא איכא עצים דמשחן.** שמאירין כנר אבוקה לנושאן בידו והנאתן וביעורן שוה תיחול עלייהו שביעית: סתם

רבא רמי תנן בגד שצבעו בקליפי ערלה כו'. תימה דהא רבא שני לעיל שאני ערלה דכתיב קראי ומהתם לא ילפינן ואם כן מאי פריך מערלה לטומאה ונראה כספרים דגר' לעיל רבה ואי גרס רבא יש לומר דדיחוי הוא: **רואין** אם מתכבסת הכסות ויוצא ממנה רביעית דם. פירש בקונטרס שאם יתנו מים במדה ימלא רביעית יותר וקשה לפי' אפילו אם לא ימלאו רביעית אמאי טהורה דאי אפשר לעולם אם לא ישתייר בבגד מן המים אלא י"ל כדאמר בתוספתא בפ' ד' דאהלות רביעית דם שנבלעה בכסות כיצד משערין אותה מביא מים במדה ומכבס בה ומביא מים אחרים ונותן לתוכן רביעית דם אם היה מראיהן שוה טמאה ואם לאו טהורה והשתא אין מזיק כלום מה שמשתייר מן המים בבגד דכשם שנשתייר מן המים כך נשתייר מן הדם שמכ"מ היה הכל מעורב יחד מה שיצא ומה שנשתייר ומראה אחד הן כאילו יצא הכל וטהורה וטמאה דקתני היינו לענין אם תטמא את הבית שתכנס בו אבל כסות עצמה טמאה היא שנבלע בה רביעית דם מתחילה כדפי' בקונטרס ומיהו קשה דאין סברא שיסייע הדם שמשתייר בבגד כיון שאין יכול לצאת בכיבוס זה ומיהו אין לחוש כל כך אם תולין הדבר להחמיר ועוד מצינן לפרש שאומדין כמה נשתייר מן המים הראשונים בבגד ומביא מים אחרים כמדת הראשון רק שיחסר מהן כשיעור שנבלע מהן בבגד אבל יש תימה דמי יכול לכוין זה ועוד קשה דמאי צריך למדידת מים הראשונים בלא מדידת מים הראשונים יכול הוא לדעת אם יש רביעית דם במה שיצא ע"י כיבוס שיסחוט לתוך כלי כל מה שיצא מן הכסות וימדוד כמה יש בין מים לדם ויביא רביעית דם מעלמא ויוסיף עליו מים עד שיהא בין מים ובין דם כשיעור מים ודם שיצאו מן הכסות ואם מראיהן שוה טמאה ונראה לפרש דלא נקט מים במדה אלא משום שאם ימלאו יותר מן המדה שנתנו רביעית שלא יצטרכו להביא מים אחרים דודאי יצא מן הכסות רביעית דם אבל אם אין רביעית דם יותר אז יביא רביעית דם ומוסיף עליו מים עד שיהא בין מים ודם כמדת הראשונה אחר שמכבס בה הכסות ואם מראיהן שוה טמאה ואם לאו טהורה ומיהו קשה דהא קתני בתוספתא ברישא ומביא מים אחרים ואחר כך קתני ונותן לתוכו רביעית דם: **ואם** לאו טהורה. אע"פ שעל ידי הדחק היה יוצא מהן רביעית דם כגון על ידי היסק התנור או על ידי צפון כיון דבסתם כיבוס אין יכול לצאת רביעית דם טהורה לר"ל משום דדם תבוסה דרבנן ולר' יוחנן משום שאין דרך להקפיד עליה כשאין יכול לצאת בכיבוס סתם כך נ"ל במסכת נדה בפרק האשה (דף סב: ושם) מתוך הסוגיא ואין צריך להביאה כאן: **מקולי** רביעיות שנו כאן. הך סוגיא מסיק רב כהנא בנדה אליבא דר"ל וה"נ דוקא לר"ל צריך הא שינויא דלר' יוחנן לא קשה מידי מערלה לטומאה דלדידיה בקפידא תליא מילתא ומ"מ נצבע בקליפי ערלה ידלק דלא שייך להתירו מטעם דאין מקפיד דנהנה הוא בצבע וניחא ליה: **ספיחי** סטים וקוצה. מה שפי' בקונטרס כאן משום דבשביעית אין זורעין ואין בה אלא ספיחים אין מיושב הסוא טעמא אלא הכא אבל גבי מעשר ופאה דקאמר כל שהוא אוכל ונשמר כו' אוכל למעוטי ספיחי סטים וקוצה אין מיושב למה נקט ספיחים ע"כ נראה כמו שפי' בפסחים (דף נו: ושם) דלהכי נקט ספיחים לפי שאין דרך ללקטן בשנה שזורעים אלא לסוף ד' או ה' שנים שהשרשים מתפשטים בארץ ומשביחין ושורש שלהן עיקר: **ממין** הצובעין. רישא דמתניתין הכי איתא במס' שביעית (פ"ז מ"א) כלל גדול אמרו כל שהוא מאכל אדם ומאכל בהמה וממין הצובעין כו': **ולדמיהן** ביעור. כגון שלקט מתחילה לאכילה דיכול למוכרן ויש לשניהם ביעור להן ולדמיהן דפרי עצמו לעולם אסור כדנפקא לן מקודש תהיה לכם (ב"ק דף קד:): **שהנאתן** אחר ביעורן. כשנעשית גחלת אע"ג דזימנין הנאתן וביעורן שוה כגון להתחמם כנגדו או לבשל מכ"מ עיקרו לא קיימא להכי אלא לאחר שנעשית גחלת כגון להסיק תנור לאפות אבל צבע הנאתן וביעורן שוה דהנאתן כשלובשן ואז הוא כלה ומתבער הצבע מיום אל יום ובקונטרס פי' דבשעת רתיחת היורה כלה השורש וקולט הצבע ואין נראה דהא אמרן לענין שביעית חזותא מילתא היא ולא הוי ביעורו בקליטת הצבע: **והאיכא** עצים דמשחן. לפי' הקונטרס דפי' עצים שמאירים בהן כמו נר נ"ל הא דמתרץ עצים להסקה ניתנו כלומר אף עצים דמשחן דאין לפרש סתם שאר עצים להסקה ניתנו והנך דמשחן בטלים לגבייהו דהא בסוכה (דף מ. ושם) משמע דלולב נוהג בו שביעית משום דהנאתו וביעורו שוה שראוי לכבד בו הבית ולא אמר דבטל לגבי שאר עצים וה"נ עצים דמשחן אלא נ"ל דסתם עצים דמשחן נמי להסקה הן עומדין ולא דמי ללולב דסתמו עומד לכבד בו את הבית ור"ת פירש והא איכא עצים דמשחן שמחממין בו כגון במדורה שעשויה להתחמם דהנאתן וביעורן שוה דבשעת ביעורן מתחמם כנגדן פי' משחן כמו תמרי משחן בכתובות (דף י:) וכן טלולה או שמונה ביומא (דף עג:) ומשני רבא סתם עצים להסקה ניתנו פי' להסקת תנור דהוי הנאתן אחר ביעורן הלכך אפילו להתחמם מותר דלא חל עליהם שם שביעית ואע"ג דחשיב הכא עצים דמשחן הנאתן וביעורן שוה מכ"מ לענין עצי איסור לא היו אוסרין רבנן אפילו להתחמם כנגדן או להאיר בהן אלא דוקא בשרשיפא כדדרשינן בפרק כל שעה (פסחים דף כו: ושם) דהנאה מיהא אינה מתחלת עד לאחר שמתחיל האיסור להיות כלה הלכך לא אסרי רבנן אלא בשרשיפא אבל הנאתו וביעורו שוה קרינן ביה דעדיין האיסור קיים כשנהנה ממנו וא"ת בפ"ק דנדה (דף ח. ושם) דקאמר אי קטפא פירא הוי אית ביה שביעית ואי לאו פירי הוי לית ביה שביעית ואמאי אי הנאתו וביעורו שוה הלא אפילו לא הוי פירא יהא אסור בשביעית ואי אין הנאה וביעורו שוה אפילו הוי פירא יהא מותר ותו אמאי קמפלגי בין קטפא דפירא לקטפא דגוזא ונראה ודאי קטפא הוי הנאתו וביעורו שוה ואפילו הכי אי לא הוי פירא בטיל לגבי עץ והרי הוא כאילו הוא בתוך העלין ולא יצא לחוץ אבל אי הוי פירא חשיב באפי נפשיה ולא בטיל לגבי עץ ואית ביה קדושת שביעית:
ה"ג

ליקוטי רש"י

רביעית דם. של מת מטמאה באהל. **הבית טמא.** כלי הבית מטמאין באהל. **בכלים דהוו מעיקרא.** שהיו שם קודם שנבלעה טמאים שנטמאו באהל. **בכלים דאתו לבסוף.** שבאו לבית לאחר שנבלע הדם בקרקע טהורים דמו לא מטמיא [נדה סב:]. **ואם לאו טהורה.** ואע"ג דרביעית שלמה נבלעת בו אלמא וכו'. **דם תבוסה.** הא רביעית דמקילין בה לא בבאה ממש מן המת אלא ברביעית דם תבוסה שהוא ספק ואפי' לא נבלעה אין לה טומאה ודאית כדתניא בפ' מהרה (לקמן דף עא.) איזהו דם תבוסה הרוג שיצא ממנו רביעית דם בחייו ובמותו ספק יצא רובו מחיים ספק יצא רובו לאחר מיתה וטמא [נדה סב:]. **שגיבבן.** שכינסן לאוצרן. **בחבא.** לשון מחבא. **לקטן לאכילה.** למאכל בהמה. **ומשני לאכלה.** גבי עלי הסקה להכי לא נוהגין בהן שביעית. **דאמר קרא.** והיתה שבת וגו' ומשמע לכם לכל צרכיכם וכתיב לאכלה למימרא דאין מותר ליהנות מפירות שביעית אלא הנאה הדומה לאכילה. **במי שהנאתו וביעורו שוין.** כלומר שהנאתו וביעורו שמתבער מן העולם באין כאחד כגון סיכה ושתיה והדלקת הנר ומהן דרשה נמי ילפינן שאין שביעית נוהג אלא בפרי העומד להנאות הללו דס"ד מידרש קרא וסיפה שבת הארץ נוהגת במה שלכם לאכלה שהנאתו דומה לאכילה. **יצאו עצים שהנאתן אחר ביעורן.** משנעשו גחלים אופין בהן. **והא איכא עצים דמשחן.** עץ שמן שהעץ עצמו מדליקין בו להאיר כמו באבוקות והוי הנאתו וביעורו שוה נימא השתא מיהא אם לקטן להדלקת אורה דנהגא בהו שביעית [סוכה מ.].

מסורת הש"ס
עם הוספות

א) נדה סב: אהלות פ"ג מ"ב, ב) שביעית פ"ז מ"א, ג) סוכה מ., ד) ויקרא יז יד הדברים יב כג, ה) שבת קכט., ו) ע"ז סב., ז) פסחים נב:, ח) עמוד א, ט) [ד"ה אם], י) שבת סח. וש"נ, כ) לפנינו ברש"י שבת סח. ד"ה למעוטי, ל) ד"ה כל, מ) עי' נדה נ. רש"י ד"ה קוצה ותוס' ד"ה ספיחי, נ) ועיין תוס' סוכה מ. ד"ה יצא, ס) [ד"ה יצאו], ע) [ד"ה מכלל], פ) [ד"ה מאן].

הגהות הב"ח

(א) גמ' ויוצא ממנה רביעית דם טמא ואם לאו טהור כצ"ל: (ב) רש"י ד"ה אם וכו' הבית טמא: (ג) ד"ה מקולי כו' כגון דם תבוסה דקי"ל שאינו כצ"ל:

תורה אור השלם

א) וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה לְךָ וּלְעַבְדְּךָ וְלַאֲמָתֶךָ וְלִשְׂכִירְךָ וּלְתוֹשָׁבְךָ הַגָּרִים עִמָּךְ: [ויקרא כה, ו]

לעזי רש"י

קרוג"א. פירוש כרכום (ועיין רש"י מכות דף לט ע"א ד"ה דקורטמי, מגלה דף יד ע"א ד"ה אי נמי וחולין דף מז ע"ב ד"ה ככשותא):
גודי"א. פירוש קוצה, מין עשב שממנו עושים צבע:

הגהות וציונים

א] צ"ל הוא, ובדק"ס אות ה כתב שיש דפוסים דגרסי ברש"י דבקרקע היא (וכ"ה בתוס' ר"פ): ב] נדצ"ל נטמא (באה"מ): ג] הוא אחד ממיני צבעים. רש"ל בשם הרמב"ם (גליון): ד] יש להוסיף בשכר (מראה כהן): ה] צ"ל לצבוע לעצמו (מראה כהן): ו] צ"ל לעולם שלא (ב"ש): ז] צ"ל בין מים ובין דם (ב"ש): ח] יש להוסיף סתם עצים (באה"מ): ט] נדצ"ל שמתחממין בהן (באה"מ): י] צ"ל אם (גליון): כ] צ"ל כדאמרינן (ב"ש): ל] יש להוסיף הפרי בתוך הצלין (באה"מ): מ] אולי צ"ל בתוך העץ:

מסורת הש"ס עם הוספות

א) [מגלה לג. סוכה מ. נדרים סב:], ב) סוכה מ., ג) [מכות יג. וש"נ], ד) ע"ז ו:, ה) [סוכה יח.], ו) [ברכות ט. וש"נ], ז) [יבמות מב:], ח) לעיל ק: [וש"נ], ט) ב"מ עו. [ע"ז ז.], י) עיין גרש"י במס' סוכה שכתב פי' אחר, כ) ע"ז ו:, ל) [ד"ה ועלים], מ) [ועי' תוס' ר"ה ב"מ ור"ה ב"ב], נ) [ועי' תוס' מנחות סו. ד"ה זכר], ס) עיין ב"מ מב., ע) עיין ב"מ קד ע"ב.

גליון הש"ס

גמ' יצאו משרה וכבוסה. עיין בכורות דף יב ע"ב תוס' ד"ה ולאי:

תורה אור השלם

א) וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה לְךָ וּלְעַבְדְּךָ וְלַאֲמָתֶךָ וְלִשְׂכִירְךָ וּלְתוֹשָׁבְךָ הַגָּרִים עִמָּךְ: [ויקרא כה, ו]

לעזי רש"י

אלנפשטמ"ר. פירוש רטיה, מחבושת, אגד (פלאסטער):

ווישו"ש. פירוש גורם להקיא (עיין רש"י שבת דף קכג. ע"ב וסוכה דף מ ע"ב ד"ה אפיקטויזין וערוך ערך אפקטפיזין):

הגהות וציונים

א] יש להוסיף כשאר עצים (באה"מ) ורז"ל עצים דמשחן: ב] יש להוסיף בו בגדים (באה"מ): ג] צ"ל בכל (רש"ש): ד] עיין מראה כהן (בילקוט מפרשים): ה] צ"ל אידם (דפו"י לפני הצענזור): ו] נדצ"ל ה"נ דריש לה לענין להול קדושת שביעית על כל דבר (באה"מ): ז] צ"ל להפקה (מראה כהן): ח] צ"ל אין מוסרין (רש"ש): ט] יש להוסיף וכו' (ב"ש):

עין משפט נר מצוה

צד א ב ג מיי' פ"ה מהל' שמיטין הלכה י:

צה ד מיי' פ"ט מהלכות ע"ז הלכה א סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סי' קמא סעיף א:

צו ה מיי' פ"ה מהלכות מכירה הלכה ג סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' קל סעי' י יא:

גמרא

סתם עצים להסקה הן עומדין אמר רב כהנא ועצים להסקה תנאי היא דתניא אין מוסרין פירות שביעית לא למשרה ולא לכבוסה ור' יוסי אומר נותנין פירות שביעית לתוך המשרה ולתוך הכבוסה מאי טעמא דרבנן אמר קרא [א] לאכלה ולא למשרה לאכלה ולא לכבוסה ורבי יוסי אומר אמר קרא לכם לכל צרכיכם ורבנן נמי הכתיב לכם לכם דומיא דלאכלה במי שהנאתו וביעורו שוין יצאו משרה וכבוסה שהנאתן אחר ביעורן ור"י נמי הכתיב לאכלה אמר לך ההוא מיבעי ליה לכדתניא דתניא לאכלה ולא למלוגמא אתה אומר לאכלה ולא למלוגמא או אינו אלא לאכלה ולא לכבוסה כשהוא אומר לכם הרי כבוסה אמור הא מה אני מקיים לאכלה לאכלה ולא למלוגמא ומה ראית לרבות הכבוסה ולהוציא את המלוגמא מרבה אני את הכבוסה ששוה בכל אדם ומוציא אני את המלוגמא שאינו שוה בכל אדם כמאן אזלא הא דתניא לאכלה ולא למלוגמא לאכלה ולא לזילוף לאכלה ולא לעשות ממנה אפיקטויזין כמאן כר' יוסי דאי כרבנן איכא נמי משרה וכבוסה: רבי יהודה אומר אם השבח כו': (סימן סבן) יתיב רב יוסף אחורי דרבי אבא קמיה דרב הונא ויתיב רב הונא וקאמר הלכה כרבי יהושע בן קרחה והלכה כרבי יהודה אהדרינהו רב יוסף לאפיה אמר בשלמא רבי יהושע בן קרחה אצטריך סלקא דעתך אמינא יחיד ורבים הלכה כרבים קמ"ל הלכה כיחיד ר' יהושע בן קרחה מאי היא דתניא רבי יהושע בן קרחה אומר מלוה בשטר אין נפרעין מהן מלוה על פה נפרעין מהן מפני שהוא כמציל מידם אלא הלכה כר' יהודה למה לי מחלוקת ואחר כך סתם היא ומחלוקת ואח"כ סתם הלכה כסתם מחלוקת בבבא קמא לצבוע לו אדום וצבעו שחור שחור וצבעו אדום רבי מאיר אומר נותן לו דמי צמרו רבי יהודה אומר אם השבח יתר על היציאה נותן לו את היציאה ואם היציאה יתירה על השבח נותן לו את השבח וסתם בבבא מציעא דתנן כל המשנה ידו על התחתונה וכל החוזר בו ידו על התחתונה ורב הונא אצטריך סלקא דעתך אמינא אין סדר למשנה וסתם ואחר כך מחלוקת היא ורב יוסף אי הכי כל מחלוקת ואח"כ סתמא נימא אין סדר למשנה וסתם ואח"כ מחלוקת היא ורב הונא כי לא אמרינן אין סדר למשנה בחדא מסכתא אבל בתרי מסכתות אמרינן ורב יוסף כולה נזיקין חדא מסכתא היא ואיבעית אימא משום דקתני לה גבי הלכתא פסיקתא כל המשנה ידו על התחתונה וכל החוזר בו ידו על התחתונה: תנו רבנן הנותן מעות לשלוחו ליקח

רש"י

סתם עצים להסקה ניתנו. ולא להאיר הלכך עלים נינהו ומעיקרא לא חל עלייהו שביעית אבל ספיחי קטים סתמן לצביעה הלכך חל עלייהו קדושה ואסירי לאחר הביעור אף להיסק ועלי קנים וגפנים יש שאוכלין אותן ויש שמסיקין אותן הלכך בתר מחשבת לקיטה אזלינן: תנאי היא. איכא למאן דאמר סתם עלים להסקה ניתנו ולא חיילא שביעית אפילו אעלים דמשחן ואיכא למאן דלית ליה ואעלים דמשחן מיהא חיילא: לתוך המשרה. אין שורין פשתן ביין של שביעית וכן אין מכבסין בגדים דהוי סחורה: מי שהנאתו וביעורו שוה. הנאה שהיא בשעה שהוא כלה מן העולם אתה יכול ליהנות מפירות שביעית קודם זמן הביעור: יצאו משרה וכבוסה. שמשעה שמטילין פשתן או בגד ביין נתקלקל ונבער והנאתו אינו אלא עד שלשה ימים וד' עד שיהא הפשתן שרוי וכן הבגד והיינו תנאי דרבנן סברי סתם פירות לאכילה וחיילא עלייהו קדושת שביעית כדאמרן לעיל דכל דבר שהנאתו וביעורו שוה חיילא הלכך אפילו לקטן למשרה וכביסה לא מהניא מחשבה לאפקועי איסורן למיהוי כעלי קנים שלקטן לעלים דמשתרו דהתם סתמייהו להכי ולהכי אבל פירות סתמן לאכילה ומשעת יצירתן חייל קדושתן ותו לא מהני מחשבה לאפקועי ואסורין למשרה וכביסה דאין נהנין בקדושת שביעית אלא הנאה הדומה לאכילה וגבי עלים נמי סתם עלים להסקה ניתנו ולא חיילא אפילו אעלים דמשחן ור' יוסי סבר לא אמרינן סתם פירות לאכילה ניתנו ומהניא בהו מחשבה כעלי קנים וגפנים דהיכא דליקטן למשרה הוי לדבר שהנאתו אחר ביעורו ולא חל עלייהו שביעית כך מצאתי ויש לשונות אחרים וזו שמעתי והגון: למלוגמא. אלנפשט"ר: אינה שוה בכל אדם. אינה צריכה אלא לחולים: לזילוף. שמזלפין יין בבית והאי נמי אין שוה בכל אדם שא"צ זילוף אלא אדם מעונג ומעודן: אפיקטויזין. ווישו"ש להקיא: איכא נמי משרה וכביסה. והכא לא נקט אלא דבר שאין שוה בכל אדם: מלוה בשטר אין נפרעין מהן. לפני אידיהן מפני שמחה היא לו ואזיל ומודה לעכו"ם ביום חגם ורבנן סברי אסור לפורען וליפרע מהן כלל: ואיבעית אימא. הך סתמא ולאו עיקר הוא דקתני לה התם בב"מ (ש.) גבי הלכתא פסיקתא דהא לא שייכא התם ולא תני אלא משום פיסוק הלכה שפסקה התנא עם כל החוזר בו שלא נחלק אדם עליהן:

תוספות

ה"ג בקונטרס במס' סוכה (דף מ. ושם) אמר רב כהנא ועלים דהסקה תנאי היא כו'. וכן עיקר פי' כל עלים בשביעית הויא פלוגתא דתנאי אי אית בהו קדושת שביעית דכיון דטעמא דשרינא להו היינו משום דהנאתן אחר ביעורן אם כן לרבי יוסי דלית ליה דרשה דהנאתו וביעורו שוה לענין פירות שביעית ה"נ לא דריש לה לענין דלא לחול קדושת שביעית ואם תאמר לר' יוסי היאך מותרין עלים בארץ ישראל להסיק בהן תנור והלא יש בהן איסור שביעית לאחר הביעור וי"ל דבטלי בשאר עלים דשאר שנים ועוד י"ל לפי גירסת הספרים ועלים דהסקה תנאי היא פירוש עלים שיש בהם קדושת שביעית כגון לולב דהנאתו וביעורו שוה דסתמיה קאי לכבד בו את הבית אם מותר להסיקו דהוי הנאה לאחר ביעורו או לא דתניא אין מוכרין פירות שביעית כו' הרי לרבנן אסור להסיקו מידי דהוי אמשרה וכביסה ולר' יוסי מותר אבל שאר עלים לדברי הכל אין בהן קדושת שביעית אבל הטעם אין מיושב דמי היכי לר' יוסי דריש לכם לכל צרכיכם אפירות שביעית ולא בעי לכם דומיא דלאכלה הכי נמי לענין לחול קדושת שביעית על כל דבר שהוא לכם דמ"ש דהא כוליה חד קרא הוא והיתה שבת הארץ לכם לאכלה וגו': **אין** סדר למשנה. דפעמים היה שונה שלא על הסדר ושמא תחילה שנה ב"מ ואחר כך ב"ק אבל ודאי אח"כ סדרן רבי על הסדר כדדייק בריש (פרק) שבועות (דף ב:) מכדי תנא ממכות קסליק כו': **גבי** הלכתא פסיקתא. תימה אמאי קרי לה הלכתא פסיקתא להאי דכל החוזר בו ידו על התחתונה הא בפרק השוכר את האומנין (ב"מ דף עו:) מוקמינן לה כיחידאה כרבי דוסא ורבנן פליגי עליה ומוכח התם דרב לא סבר לה כרבי דוסא בההוא דכל החוזר בו וי"ל דהכא סבר כאיבעית אימא דהתם דלאמר כל החוזר בו ידו על התחתונה לאתויי כדקתני וי"מ דקתני לה בלשון הלכתא פסיקתא דלישנא דכל החוזר וכל המשנה משמע לפסוק הלכתא: **הנותן** מעות לשלוחו. נראה דמיירי שנותן למחלית שכר אם פחתו פחתו לו ואם הותירו הותירו לאמצע מכאן יש להביא ראיה אם אדם נותן מעות לחבירו למחצית שכר ואמר ע"מ שלא תלווה אלא על משכונות של כסף וזהב ותשמרם בקרקע ואם תשנה יהא ברשותך לחייב בכל דבר ואם פחתו פחתו לך שאין זה רבית דהא הכא אם שינה מדעתו אמר אם פחתו פחתו לו אפ"ה אם הותירו הותירו לאמצע ולא הוי רבית כיון דאם לא היה משנה מדעתו לא היו כולן ברשותו אלא השכר וההפסד לאמצע כדין פלגא מלוה ופלגא פקדון:

הא

ליקוטי רש"י

סתם עצים וכו'. של היסק להסקה ניתנו לבריות וסתמן לאו להאיר קיימו הלכך לא נחתא בהו קדושת שביעית מעיקרא ואפילו לקטן להאיר. ועצים להסקה תנאי היא. ועלים דהסקה גופייהו שהנאתן אחר ביעורן תנאי היא אי נהגא בהו שביעית אי לא דאיכא תנא דדריש לכם דומיא דלאכילה למעוטי כל שהנאתו אחר ביעורו כדדרשינן לעיל ומהאי דרשה אימעוט עלים ואיכא דלא ממעט מיניה אלא דבר שאין הנאתו שוה בכל אדם כגון מלוגמא וזילוף ואפיקטויזין ואי ממעטי מרבותי שהיו גורסים וסתם עלים להסקה ניתנו תנאי היא וכן כתוב בכל הספרים וטרחתי מגמגמ' בכל לידי שיטת הש"ס ליישבה כסי דבריהם ואיני יכול ומצאתי גירסא זו בספר כתב ידו של רבינו גרשום בן יהודה מגוסחתו כנוד ובסדר ישועות של רבינו יצחק בר מנחם כתוב ואינו מוגה וכן נראה בעיני. למשרה. לשרות פשתן ביין של שביעית. לכבוסה. לכבוס בגדים ביין של שביעית משרה וכבוסה הנאתן אחר ביעורן שמשעה ששורה הבגדים או הפשתן ביין שעה אחת נתבער ואבד לו והנאתו אינה עד שילבשם הבגדים. למלוגמא. לרפואה. ששוה בכל אדם. שהכל צריכין לה כמו אכילה ששוה בכל אדם. ומוציא אני את המלוגמא וכו'. שאין הכל חולין. ולא לזילוף. יין שמזלפין בבית לריח טוב. אפיקטויזין. להקיא והוא בגוטריקון אפיק טפי זין מזון האוכל יותר מדאי מוליא ומקיא [סוכה מ.]. להקיא שותה משקים ומקיא ולא לרפואה אלא להריק את מעיו שיוכל לאכול ולשתות הרבה [שבת קכג:]. כמאן כר' יוסי. דלא ממעט אלא הנאה שאינה שוה בכל והכך נמי אינם אלא לצורך חולי ואסטניס והיינו תנאי דלעיל דלרבנן לא נהגא שביעית אלא בדבר שהנאתו וביעורו שוה דדרשינן ליה נמי הכי והיתה שבת הארץ נוהגת בדבר שהוא לכם דומיא דלאכלה שהנאתו וביעורו שוה ולא בעלים ורבי יוסי דריש הכי והיתה שבת הארץ נוהגת כולו שהנאתו שוה בכל אדם ואפילו עלים להסקה [סוכה מ:]. הלכה כרבי יהושע בן קרחה. דאמר במלוה על פה [עבודה זרה ז.]. רב יוסף לאפיה. בכעס

[סוכה יא.]. מלוה בשטר אין נפרעין מהן. לפני אידיהן מפני שמחה הוא לאמר זמן ביום אידו דכיון דנקט [ישראל שטרא] עילויה כל שעתא מסתפי מיניה [ע"ז ו:]. מחלוקת. דרבי מאיר ורבי יהודה בהגוזל בב"ק. ואח"כ סתם. ואמר כך סתם לן תנא בבבא מציעא כר' יהודה וכל מחלוקת שנחלקו תנאים ואח"כ סתם לנו במשנתינו כאחד מהן הלכה כמותו דכיון דסתמיה אחר המחלוקת ש"מ דקמו רבנן בטעמייהו ומסתברא טעמא דהאיך [שם ז.]. בין שסתם אחריה מיד [באותה מסכת] בין שסתם אחריה במסכת אחרת באותו הסדר כגון זמנו נמר לגבע למחלוקת בב"ק בהגוזל וסתם בב"מ (דף עו.) כל המשנה ידו על התחתונה וסתם לן כר"י דלאמר אם השבח יתר על היציאה אין נותן לו אלא הוצאה. כגון נתן למר לגבע לגבעו אדום וגבעו שחור אם השבח יותר על היציאה אין נותן לו שכרו משלם אלא דמי יציאת עלים וסממנים ואם היציאה יתירה על השבח נותן לו את השבח [ב"מ עו.]. אין סדר למשנה. סידרא דמתניתין לאו דוקא ושמא משנה אחרונה היא נשנית ראשונה בבית המדרש. אי הכי כל מחלוקת ואח"כ סתמא וכו'. אלמה קיימא לן כל מחלוקת ואחר כך סתם הלכה כסתם ביבמות (דף מב:) בס' החולץ. כי לא אמרינן אין סדר למשנה. אלא שמעינן אסידרא ה"מ בחד מסכתא. כולה נזיקין. מלתא בכי. ואיבעית אימא וכו'. נהכי אהדרינהו רב יוסף לאפיה דאי נמי אין סדר למשנה לא איצטריך לומר הלכה כרבי יהודה דודאי הלכתא כי האי סתמא דכל המשנה לא הוה שייכא למיתנייה התם בהשוכר דהא לא איירי בההוא פירקא בשינוי אלא במורה ומדתניא התם ש"מ הלכתא קא פסיק ואזיל [ע"ז שם].

הא רבי יהודה דאמר שינוי אין קונה. הלכך מה הומירו למעצע שכך נותן לו לממלית שכך ומה פחתו פחתו לו דמלי למר לית לך היה לך לשנות מדעתי ומה הוא לפשוטה: **בי** הודישו לבעל חטין שיקנה חטין לבעל מעות. מה נפרש דמהאי טעמא אין קונה לוקח בהן חטין. למחצית שכר: [הא ר"מ]. קמיימא ר"מ [דלמר] שינוי קונה מברייתא ר' יהודה [דלמר] שינוי אינו קונה ומיהו מה פחתו פחתו לו ללוקח לעומתי שלריה. למר לשנות לוקח להפסיד להמחה: **אבל** לשחורה. הכל מידי לחיכת רווחא ניחא ליה וכי הומירו לאו שינוי הוא:

ליקח לו חטין ולקח מהם שעורין שעורין ולקח מהם חטין תניא חדא אם פחתו פחתו לו ואם הותירו הותירו לו ותני חדא [א]אם פחתו פחתו לו ואם הותירו הותירו לאמצע אמר רבי יוחנן לא קשיא הא ר"מ והא רבי יהודה הא ר"מ דאמר שינוי קונה והא רבי יהודה דאמר שינוי אינו קונה מתקיף לה ר' אלעזר ממאי דלמא עד כאן לא קאמר ר"מ אלא במידי דחזי ליה לגופיה אבל לסחורה לא אמר אלא א"ר אלעזר הא והא ר' מאיר ולא קשיא כאן לאבילה כאן לסחורה [ב] מחכו עלה במערבא לר' יוחנן אליבא דר' יהודה וכי מי הודיעו לבעל חטין שיקנה חטין לבעל מעות מתקיף לה רב שמואל בר מסרטי אי הכי אפילו חטין וחטין נמי לא אמר רבי אבהו שאני חטין וחטין דשליחותיה קא עביד וכי [ג] בעל הבית דמי תדע דתנן [ג] אחד המקדיש נכסיו ואחד המערין את עצמו אין לו בכסות אשתו ולא בכסות בניו ולא בצבע שצבע לשמן ולא בסנדלים חדשים שלקחן לשמן ואמאי לימא הכא נמי מי הודיעו לצבע שיקנה צבעו לאשה אלא לאו משום דאמרינן [דשליחותיה [ד] קא עביד וכיד אשתו דמי הכא נמי] שליחותיה קא עביד וכיד בעה"ב דמי א"ר אבא [ה] לא כל המקדיש נכסיו אין דעתו על כסות אשתו ובניו מתקיף לה רבי זירא וכי דעתו של אדם על תפילין [ו] ותנן [ז] המקדיש נכסיו מעלין לו תפילין א"ל אביי אין דעתו של אדם על תפילין המקדיש נכסיו [ח] מצוה קא עבידנא ואין דעתו של אדם על כסות אשתו ובניו משום איבה מתקיף לה רב אושעיא והלא חייבי ערכין ממשכנין אותן וכי דעתו [ט] ותנן [ד] חייבי ערכין ממשכנין אותן וכי דעתו של אדם על עצמו למשכנו אלא אמר רבי אבא כל המקדיש נכסיו נעשה כמי שהקנה להן כסות אשתו [ו] ובניו מעיקרא תנו רבנן הלוקח שדה בשם חבירו אין כופין אותו למכור ואם אמר לו על מנת כופין אותו למכור מאי קאמר אמר רב ששת ה"ק הלוקח שדה מחבירו בשם ריש גלותא אין כופין אותו ריש גלותא למכור ואם אמר על מנת כופין את ריש גלותא למכור אמר מר הלוקח שדה בשם ריש גלותא אין כופין אותו ריש גלותא למכור מכלל דמקנא קניא ליה לימא פליגא דבני מערבא דאמרי וכי מי הודיעו לבעל חטין שיקנה חטין לבעל הבית אי משום הא לא קשיא כגון דאודעיה לבעל שדה ואודעינהו לסהדי אלא אימא סיפא על מנת כופין אותו ריש גלותא למכור אמאי ולימא ריש גלותא לא יקרייבו בעינא ולא זילותייכו בעינא אלא אמר אביי [י] ה"ק הלוקח שדה בשם חבירו (ריש גלותא [יא]) אין מי הודיעו. למוכר המעין שלנוכך בעל המעות הן שיקנה לו דקתני הומירו למעצע מלמע לר' אלעזר מלינא דר"מ לאמר בכל דהו ניחא ליה לו משנה הוא ושלימומיה דבעל הבית קעביד וקני בעל מעות מתנית הסכר אלא לר' יוחנן לאמר משנה הוא ולא הוי שלימות ומיהו שינוי לא קני קנה ממאן קנה בעל מעות מעות: אין לו. לגזבר לא מכסות משמו למסכנו בשביל הערך וכן לגבי מקדים לא הוו בכלל נכסים [יב] להקדישו: לשמן. לשמן ומיו: חדשים. לטמא נקט: מעלין לו תפילין. ולוה המעות ויתן בשבילם להקדש: מעלין. שמין: אמר ליה אביי אין. ולמי לעמו של מאי על תפילין להקדש לסבר הכי נמי מלוה קעבידנא ליסיבנא להקדש: והלא חייבי ערכין שנו כאן. לקמני המעריך את עצמו: ממשכנין. בעל כרחו אלמא לאו משום דעתו הוא: הלוקח שדה מחבירו בשם ריש גלותא. שמאר לו למוכר לנוכך ריש גלותא אי לוקחה ומכוון להטיל מימה שלא יפלו עליה עסיקין וכשב המוכר שטר המכירה בשם ריש גלותא: אין כופין ריש גלותא. למחזר ולכמוד שטר מכירה שהוא מכרה לוקחה ומה אומר לו לוקח למוכר על מנת שיכתוב לי ריש גלותא בשבילי לעמי שטר אחר כופין ריש גלותא למכור: לא יקרייבו. שעשיתם אומי רשם להטיל מימה: ולא זילותייכו. שמתם מחיי לעשות אומי למוכר שדות: הכי קאמר הלוקח שדה בשם חבירו ריש גלותא אין

שאני חטין וחטין דשליחותיה קעביד דתנן כה. מימה ממאי מינמריך למתוי מהא דתנן והלא מגופא דברייתא משמע הכי דזוקא נקט ליקח מהן חטין וחטין ולקח מהן שעורים הא חטין וחטין משמע דפשיטא לה לסוף הומירו הומירו למעצע ור"ע משמע מהירושלמי דרבי אלעזר דמתרץ כמן לסחורה משמע משום לסחורה לא קפיד והוי כחטין וחטין והומירו הומירו למעצע ור"ל דברייתא מיירי לאוקמי כגון שהודישו שהוא קונה לבעל המעות והא דפריך מי הודיעו נמי למימר דמשמע מילי הברייתא בכל ענין אפילו לא הודיעו והא פריך רב שמואל מי הכי אפילו חטין וחטין נמי מי מיירי שלא הודיעו אלא ע"כ מיירי כשהודיעו ומשמי חטין וחטין דשליחותיה קעביד למתן כו' והשתא ולמי נריך להא מהא למתן למגופא דברייתא ליכא למשמע מידי למיכא לאוקמי כשהודיעו ופ"ת מאי מוכח טפי מהא למתן הא מיכא לאוקמא נמי כשהודיעו לעצע להמי אומרא דמשמע היא ומלמא דלא דמי לעיל ולמי מיכא למימר הוא מודיע כדי שיקנה לבעל המעות אבל הכא למה לי להודיעו הלא דעתו ליתן [יג] לסחור כך ומן ההקדש לא משיק מלעמיה: **בי** הודישו לבעל שיקנה צבע לאשה. מימה מאי פריך מינה מה לי שמה ממנין על גבי שמר אבל מה לי שמה ממנין על גבי המעה מה לו למום מה לי לעצע מקנה לעצו למשה ו"ל דהכי פריך כיון דמן הלעצע מקנה לעצו למשה ויכול [יד] הלעצע למעצע שמה מן המשה לעט"ג דמן שמה ממנים ע"ג המר מ"מ היא ניהיה ממעשה ידיו ולריכה ליתן לו שכר וכיון דיכול ליקח שכר מהשה מ"ל מעות שקיבל מבעל המשה הן הקדש למיתן שכירות כיון שהמשה מייחא שכירות ולפי מה שפירשתי לעיל [טו] דכיון דלא הודישו לבעל מעון שיקנה מעון לבעל המעות מוחר המקח ע"כ לא פריך הכא דלא ממעות שקיבל הלעצע מיירי הקדש אפילו מה יש שמה ממנין על גבי המר לא קנתה המשה והבעל נמי לא קנה ומחר הלעצע לעצע כ"מ שהוא ומיהו לא להקדש בעצע לוס מלא המעות שקיבל הלעצע כיון שמחיתן לבעל יהו הקדש והלעצע יחזור ויתבע השכירות מן המשה ומאי קתני מין לו לבעל בכסות משמו משמע משמע שמכסה בא לה: **אין** דעתו של אדם על בכסות אשתו. הלכך מין לעמו להקדיש מותן מעות שנתן לעצע מלא [טז] יחזור ויתבע מן המשה ולפי הלי מעמע הוא ליה למפרע מיתא הקדש לחלוי בדעתו וכיון שמין רוצה להקדיש לא הוי הקדש מלא ערכין כיון שהערך עלמו מה מועיל שמין דעתו עליהם מ"מ בע"כ נערך מכל מה שיש לו מלא משום דמיתא ליה פירכא מחרימי לא חש למפרך:

כגון

עין משפט נר מצוה

צו א מיי' פ"ל מהלכות שלוחין הלכה ה ופ"ה הלכה ב סמג עשין קעד טוש"ע ס"מ סי' קפה סעיף ה ופ"ו סעיף ו: צח ב מיי' פ"ג מהלכי עכרין הלכה יד סמג עשין קלג:

צט ג מיי' שם פ"י הלכה ג סמג עשין קלג:

ק ד מיי' שם פ"ג הלכה יד:

קא ה מיי' פ"ב מהלכות שלוחין הלכה ה סמג עשין פב טוש"ע מ"מ סי' קפד סעיף ג:

ליקוטי רש"י

מחכו עלה. [מתיבו עליה] [זבחים טו:]. מחכו. מלפני [שהודרין קט:]. במערבא. בפלטין ישראל [שבת סה:]. אחד המקדיש נכסיו ואחד המערין וכו'. והגזבר המערין עלמו על עלמו מקנה נכסיהם. אין לו. לגזבר [בתובות נד:]. לא בכסות אשתו וכו'. שמין אלו בלבע שלבע לשמן. נכסים נמנו לסם שמתו ונסס מיו ומ"מ אלא לעסוק בעיין [בתובות שם]. ולא בסנדלים חדשים. לטמא קמ"ל לפע"ג דעיין לא נעלום הכי הן מהקנן מעשה לקיחה [ערכין שם]. מעלין לו תפילין. מפילין מכלל שנסיו ופוקה מוהן [שם כב:]. לעומר לף מפלין הקדש ומעלין לו מדמים ופוהן בשוויהן [ר"שבים ב"ב קנא:]. מלוה קא עבידנא. דיסיבנא לנתיק הפים הילכך אכל נכסיה הוה דעמיה [שם כד:]. חייבי ערכין ממשכנין אותן. גזבר נכנס לבמיהן ומוכל נעל כרחן [שם כב:] לכיון דלמה נכסיה אמי מקני ליה [לעיל ח.].

מסורת הש"ס עם הוספות

ב) [שהזדיון יז: וש"ג], ג) כתובות נה. ערכין כה., ג) ב"ב קנא. ערכין כג:, ד) [ערכין כה.], ה) עם כה. לעיל מ., ו) קידושין מב: כתובות פה., ז) ד"ה מי הודיעו.

גליון הש"ס

גם' מחכו עלה במערבא. ניעה דף נח ע"ב: שם ל"א בכ"ל הסקדיש. עי' מליש דף מנ ע"ב:

הגהות וציונים

ב) בדפוסי ובכת"י וכיוצ': ג) צ"ל דשליחותה (מצוה דבש): ג) צ"ל לאשתו (דבש תמר): ד) בראש"י איגי (גליון) הגהה טעותא היא, ובראש"י גרס להו. ואודבה בראש"י צריכים להוסיף תיבות אלו, ועיין יעב"ץ (מצוה דבש): ה) נדצ"ל לבעל מעות (באהע"מ): ו) צ"ל נבסיו ליקדש (כת"י): ז) בבית מאיר גורס אפילו לאחורה: ח) יש להוסיף לה לאחר כך (באהע"מ): ט) נדצ"ל יכול: י) נדצ"ל ולא יחזור (באהע"מ):

אין כופין את המוכר למכור זימנא אחריתי ואם אמר לו על מנת כופין את המוכר למכור אמר מר הלוקח שדה בשם חבירו אין כופין את המוכר למכור זימנא אחריתי פשיטא מהו דתימא מצי א"ל מידע ידעת דאנא לנפשאי שקילנא ופנחיא בעלמא הוא דקבעינא חזי בכדי לא שדינא אלא אדעתא דכתב ליה[ה] שטרא אחרינא קא משמע לן דאמר ליה עניינא עבדי לך בהדי ההוא דזבנת ליה בשמיה ויכתוב לך שטרא אחרינא ואם אמר לו על מנת כופין את המוכר למכור פשיטא [א]לא צריכא דאמר להו לסהדי קמיה דידיה חזו דשטרא אחרינא קא בעינא מהו דתימא מצי א"ל אמינא שטרא מהיאך דקא שקלת בשמיה קאמרת קא משמע לן דאמר ליה להכי טרחי ואמרי להו לעדים קמך דמינך הוא דקא בעינא רב כהנא יהב זוזא אכיתנא לסוף אייקר כיתנא זבניה מרוותיה דכיתנא אתא לקמיה דרב א"ל מה אעביד איזיל אישקיל זוזאי א"ל אי כי קא זבני אמרי האי כיתנא דכהנא הוא זיל שקול ואי לא לא תשקול כמאן כבני מערבא דאמרי מי הודיעו לבעל חטין שיקנה חטין לבעל מעות אטו מי יהיב רב כהנא ארבע ושקיל תמני כיתנא ממילא הוא דאייקר מיגזל גזלוה ותנן [ו]כל הגזלנין משלמין כשעת הגזלה אמרי התם אמנה הואי ולא משכיה רב כהנא לכיתנא ורב לטעמיה [ז]דאמר רב [ב]עושין אמנה בפירות ואין עושין אמנה בדמים:

מתני' [ח][ג]הגוזל את חבירו שוה פרוטה ונשבע לו יוליכנו אחריו (א) למדי [ד]לא יתן לא לבנו ולא לשלוחו [ה]אבל נותן לשליח בית דין [ו]ואם מת יחזיר ליורשיו [ז]נתן לו את הקרן ולא נתן לו את החומש [ט]מחל לו על הקרן ולא מחל לו על החומש מחל לו על זה ועל זה [י]חוץ מפחות שוה פרוטה בקרן [ח]אינו צריך לילך אחריו [ט]נתן לו את החומש ולא נתן לו את הקרן מחל לו על החומש ולא מחל לו על הקרן מחל לו על זה ועל זה חוץ משוה פרוטה בקרן [י]צריך לילך אחריו [כ]נתן לו את הקרן ונשבע לו על החומש הרי

רש"י

אין כופין את המוכר. לחזור ולכתוב שטר מכירה אחר ללוקח שהיה לו להתנות ולהודיעו כתוב שטרי בשם ריש גלותא שאם יבאו עסיקין אראה להם שהוא של ריש גלותא וכתוב לי שטר אחר בשמי שלא יבאו היום או למחר יורשי ראש גולה לתובעה ממני: ופנחיא בעלמא הוא דבעינא. כלומר להללה נתכוונתי פנחיא לשון חוזק ותפארת בהלכה [שלום] ביבמות (דף קטו:) לפנחיא שבקיה גבי מלא כלי וכתוב עליו קו"ף קרבן מ"ם מעשר תי"ו תרומה: עניינא. תנאי: דאמר להו לוקח לסהדי קמי מוכר חזו כו'. ובהדי מוכר גופיה לא אתני: אמינא שטרא אחרינא מהיאך כו'. אני הייתי סובר שאתה אומר לעדים בעינא דנכתוב לי שטרא אחרינא ריש גלותא: זבניה מרוותא דכיתנא. על מנת ליתן דמיהן שהן לוקחין לרב כהנא: לא תשקול. משום רבית: כמאן כבני מערבא. בתמיה כלומר דאמרינן מי הודיען ללוקחין שיקנו מעותיהן לרב כהנא לפיכך לא זכה בהן: אטו. מאי איכפת לן בהקנאתן וכי רב כהנא עתיד ליטול מעות היה ויטול רבית שנתן לו ד' ויטול ח' והלא פשתנו היה נוטל וכל מקום שהיה שם שלו היה ואלו שמכרוהו גזלוהו מיניה ומשלמים כל דמיו ביוקר כשעת הגזילה ובשעת הגזילה כבר הוקר: אמנה הואי. שנתן להם מעות באמנה ולא היה להם פשתן כשקבלו דמים והתנו עמו כשער הזול ליתן לו כל השנה בשער זה דתנן בב"מ (דף עב:) יצא השער פוסקין אע"פ שאין לזה יש לזה: ורב. דאסר ליה למשקל זוזי: לטעמיה דא"ר. באיזהו נשך (ב"מ סג.) עושין אמנה ליתן מעות על השער של זול של עכשיו: בפירות. לקבל פירות בשער[ב] היוקר: ואין עושין אמנה בדמים. כשבא לשער[ג] היוקר לקבל פירותיו אסור ליתן לו מוכר דמים של עכשיו דמיחזי כרבית דיהיב ליה תרתי סלעים ושקיל ארבע: מתני' ונשבע לו. על שקר והודה: יוליכנו אחריו אפילו למדי. דאין לו כפרה עד שיחזיר לנגזל עצמו דכתיב לאשר הוא לו וגו' (ויקרא ה) וגבי נשבע לשקר כתיב: לא יתן לא לבנו. של נגזל להוליכו לנגזל שאם יאנסוהו חייב להחזיר דלא הוי השבה עד דמטי לידיה כדאמרן: לשליח ב"ד. תקנתא הוא דעבוד רבנן מפני תקנת השבים שלא נחייב לזה להוציא מנה בהוצאת הדרך: ואם מת. נגזל יחזיר גזלן ליורשיו דנגזל: ולא נתן לו את החומש. או שמחל לו נגזל על הקרן לאחר שהודה לו ולא מחל לו על החומש או שמחל לו על זה ועל זה כו': נתן לו את הקרן. לאחר שנשבע והודה ונתחייב קרן וחומש נשבע לו שבועה שניה על החומש שנתנו לו והודה:

תוספות

[י]כגון דאודעינהו לדידיה ואודעינהו נמי לסהדי. תימה אם כן אמאי צריך לדחוק את ריש גלותא שיכתוב לו שטר יכתבו לו עדים כיון שיודעין שהוא קונה לעצמו וי"ל כגון דלא בעו עדים למיכתב ליה שטרא אחרינא: **יהב** זוזי אכיתנא. השתא ס"ד דאיירי למשך נמי ופקדון בעלמא הוא דהוי גביה[ד]: **כמאן** כבני מערבא דאמרי מי הודיעו לבעל חטין כו'. כלומר ומשום הכי אי לאו דאודעיה ללוקח כי קמזבין דהאי כיתנא דכהנא הוא נמצא דכהנא לא קני להנהו מעות דאינהו לאו אדעתא דהכי יהבו ליה מעותיו[ה] ואי שקיל כהנא מידי דמרוותייהו ה"ל כאילו מדידהו יהבו ליה ומחזי כרבית: **התם** אמנה הוא. פי' בקונטרס שנתן להם המעות באמנה ולא היה להם פשתן כשקבלו המעות וקשה דאם כן היכי מסיק רב לטעמיה והא בכה"ג אפילו רבי ינאי מודה לאסור לקבל המעות כיון שלא היה לו פירות באותה שעה שהוא פוסק עמו דהא דאמר ר' ינאי מה לי הן מה לי דמיהן היינו דוקא כשיש לו פירות באותה שעה שהוא פוסק עמו ורב אפילו בכה"ג אוסר לקבל מעות אלא פירות דוקא דהא בפרק איזהו נשך (ב"מ דף סג. ושם[ו]) מייתי דרבי ינאי אברייתא דרבי אושעיא דהיה נושה בחבירו מנה והלך[ז] על גרנו ואמר לו תן לי מעות שאני רוצה ליקח בהן חטין אמר ליה חטין יש לי כו' עד וכולן יש לו מותר אין לו אסור וקאמר התם ש"מ איתא לר' ינאי דאמר מה לי הן מה לי דמיהן משמע דר'[ח] ינאי דוקא כי יש לו מותר ובכה"ג פליג רב ומיהו יש ליישב פי' הקונטרס דהתם דוקא דאיירי בהלואה לא שרי רבי ינאי אלא כשיש לו פירות דוקא אבל זבינא אמר התם[ט] דפוסקין על שער שבשוק אפילו אין לו והיינו אמנה בפירות ומה שפירש בקונטרס [התם] דרבי ינאי מתיר דמיהן שאין מעות ממש אלא דוקא פירות דומיא דההיא דברייתא יין דמי חטים וכן[י] יין דמי שמן שמן דמי יין דלא מחזי כרבית אבל מעות אסור אין נראה דהכא בשמעתין מוכחא דאפילו זוזי מותר לקבל והלכה כרבי ינאי כדמוכח התם: **הגוזל** מחבירו שוה פרוטה ונשבע כו'. כגון שנשבע מעצמו דאין ב"ד משביעין אלא בטענת שתי כסף והודאה שוה פרוטה[כ] ואפילו בשבועה[ל] עצמו מיחייב חומש כדמוכח בשילהי פירקין[מ] ובמס' שבועות (דף לו:) תנן נמי שבועת הפקדון נוהגת באנשים ובנשים בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד [מפי עצמו] א"נ מיירי בטוענו שתי כסף והודה לו שוה פרוטה[נ]: **אבל** נותן לשליח ב"ד. פי' הקונטרס מפני תקנת השבים שלא נחייבנו להוציא מנה בהוצאת הדרך משמע מתוך פירושו דנותנו לשליח ב"ד והוא שומרו בידו עד שיבא הנגזל ואין נראה חדא דלישנא לא משמע הכי דאמאי נקט שליח ב"ד הל"ל אם יש ב"ד שם נותן לב"ד ועוד דאמר בגמ' (דף קי.) שליח ב"ד פסיקא ליה מילתא ל"ש עשאו נגזל ל"ש עשאו גזלן להוליך לנגזל ועוד אמאי קאמר בגמ' דלא מיתוקמא מתני' כר' טרפון והא בפרק המפקיד (ב"מ דף לז: ושם) פריך אמילתא דר' טרפון ושקלי ליה כולהו ואזלי ומשני תני ויניח וע"כ ביד בית דין קאמר כי הא דר' אלעזר בר צדוק למסיק אליבא דר' טרפון ועוד בגמ' אמאי איצטריך לאתויי לדרבי אלעזר ממתניתין ה"מ לאתויי ע"כ נראה דמתני' איירי לענין אחריות הדרך דמיפטר כשיתן לשליח ב"ד ויש לו כפרה מיד ואין צריך לו להמתין עד שיגיע ליד הנגזל כיון שקבלו שליח ב"ד אבל בתקנתא זו לא איירי מתניתין כלל: **ואם** מת יחזיר לבניו. נראה דאתא לאשמועינן דאפילו ליורשים יוליך למדי א"נ אתא למימר דאין חילוק בין שהנגזל קיים בין שהוא מת לענין קרן חומש ואשם כי היכי דיש חילוק בגזלן בין הוא לבניו דבניו אין משלמין חומש על גזל אביהם[ס] קמ"ל דלענין נגזל אין חילוק:

מניח

עין משפט נר מצוה

קב א מיי' פ"ב מהלכות שלוחין ושותפין הלכה ה סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' קפד סעיף ג:
קג ב טוש"ע י"ד סי' קעה סעיף ו:
קד ג מיי' פ"ז מהלכות גזלה הלכה ט סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' שסז סעיף א:
קה ד ה מיי' שם הלכה י טוש"ע שם סעיף ג:
קו ו מיי' שם פ"ח הל"א טוש"ע שם סעיף ד:
קז ז ח מיי' שם פ"ז הל' יא סמג שם טוש"ע שם סעיף ג:
קח ט י מיי' שם טוש"ע שם סעיף ג:

ליקוטי רש"י

ופנחיא. לשון שימור כאדם שתולה ממונו באדם חשוב כדי שלא יגזלוהו הימנו [יבמות קטו:]. כל הגזלנין משלמין כשעת הגזילה. כדכתיב (ויקרא ה) אשר גזל כמה שגזל [פסחים לב.]. עושין אמנה בפירות. נותנין מעות באמנה כשער של עכשיו שיוזלו בשוק ע"מ לקבל פירות אפילו יוקירו אחר כך. ואין עושין אמנה. לפסוק על הפירות כדי לקבל דמים לכשיוקירו דכיון דזוזי יהיב חוזי שקיל מחזי כרבית [ב"מ סג.]. ונשבע לו. אם כפר בהן ונשבע [רשב"ם ב"ב קכג:]. יוליכנו אחריו אפילו למדי. אם הודה שנשבע לשקר דלא הויא ליה כפרה עד שיחזירנו לידו ממש ולא לשלוחו כדכתיב (במדבר ה) ונתן לאשר אשם לו [ב"מ נה.]. מחל לו על הקרן. ולא מקיימא מצות השבה דלמיפק ידי גזילה בעינן והא נפקא ליה במחילה [לקמן קט.]. נתן לו את הקרן. לאחר שנשבע והודה ונתחייב קרן וחומש ונשבע לו על החומש שחזר וכפר את החומש ואמר נתתיו לך ונשבע והודה [ב"מ נה:].

מסורת הש"ס עם הוספות

א) [לעיל דף לג: לו: ב"מ מג. פסחים לב.], ב) ב"מ סג., ג) שם נה., ד) [לקמן קט.], ה) [עי' תוס' לקמן קד: ד"ה תון], ו) ב"מ כד: [ועי' לקמן קד: תוס' ד"ה נתן], ז) [ד"ה דאמר], ח) סב:, ט) שבועות לח:, י) קו., כ) לקמן קד ע"ב.

אהי"ח 1234567

הגהות הב"ח

(א) במשנה אחריו אפילו למדי:

הגהות וציונים

א] צ"ל דכתבת לי (יעב"ץ, וכ"ה בכת"י): ב] צ"ל בשעת (באה"מ, וכ"ה בדפו"י ובכת"י): ג] נדצ"ל לשעת (באה"מ) ויותר נכון בשעת: ד] [שייך לעמוד הקודם] (גליון): ה] צ"ל גבייהו (ב"ש): ו] נדצ"ל המעות (ובדפו"ר ליתא לתיבה זו): ז] יש להוסיף ועמד על גורנו (באה"מ, וכ"ה בגמ' שם): ח] צ"ל דלר' (ב"ש) והבאה"מ מגיה דר' ינאי דוקא כי יש לו מתיר: ט] נדצ"ל וכן שמן דמי יין וכן יין דמי שמן דלא וכו' (דבש תמר): י] [צ"ל בשבועת עצמו] (גליון) בכת"י בשבוע' עצמו: כ] ונשבע על השתי כסף ואח"כ הודה על פרוטה יותר על הפרוטה שהודה כבר א"נ איירי שטענו ב' כסף והודה הכל וכפר פרוטה אחת ונשבע אח"כ על הפרוטה שכפר. העתק מחילופי גרסאות (גליון):

אוצר החכמה

א הרי זה משלם חומש על חומש עד שיתמעט הקרן משוה פרוטה ב וכן בפקדון שנאמר או(א) א בפקדון או בתשומת יד או בגזל או עשק את עמיתו או מצא אבידה וכחש בה ונשבע על שקר ג הרי זה משלם קרן וחומש ואשם: גמ' נשבע לו אין ד לא נשבע לו לא מני לא רבי טרפון ולא רבי עקיבא דתניא(ב) ה גזל אחד מחמשה ואינו יודע (א) איזה מהן וכל אחד אומר אותי גזל מניח גזילה ביניהם ומסתלק דברי רבי טרפון ר"ע אומר(ג) ו לא זו דרך מוציאתו מידי עבירה עד שישלם גזילה לכל אחד [ואחד] מני אי ר"ט אע"ג דאישתבע אמר מניח גזילה ביניהם ומסתלק אי רבי עקיבא אע"ג דלא אישתבע אמר עד שישלם גזילה לכל אחד ואחד לעולם רבי עקיבא היא וכי קאמר רבי עקיבא עד שישלם גזילה לכל אחד ואחד היכא דאישתבע הוא דקאמר מאי טעמא דאמר קרא ב לאשר הוא לו יתננו ביום אשמתו ורבי טרפון אע"ג דאישתבע עבוד רבנן תקנתא דתניא ר' אלעזר ברבי צדוק אומר ט תקנה גדולה התקינו שאם היתה הוצאה יתירה על הקרן משלם קרן וחומש לבית דין ומביא אשמו ומתכפר לו ור' עקיבא כי עבוד רבנן תקנתא היכא דידע למאן גזליה דקא מהדר ליה ממונא למריה (ב) גזל אחד מחמשה דלא ידע למאן גזליה דלא הדר ממונא למריה לא עבוד רבנן תקנתא מתיב רב הונא בר יהודה י א"ר שמעון בן אלעזר לא נחלקו רבי טרפון ורבי עקיבא על שלקח אחד מחמשה ואינו יודע מאיזה מהן לקח כ שמניח דמי מקח ביניהם ומסתלק על מה נחלקו שגזל אחד מחמשה בני אדם ואינו יודע מאיזה מהן גזל שר' טרפון אומר מניח דמי גזילה ביניהם ומסתלק ורבי עקיבא אומר אין לו תקנה עד שישלם גזילה לכל אחד ואחד ואי סלקא דעתך דאישתבע ל מה לי לקח מה לי גזל ועוד מתיב רבא מעשה בחסיד אחד שלקח משני בני אדם ולא היה יודע מאיזה מהן לקח ובא לפני רבי טרפון אמר לו הנח דמי מקחך ביניהם והסתלק בא לפני רבי עקיבא אמר לו מ אין לך תקנה עד שתשלם לכל אחד ואחד ואי סלקא דעתך דמישתבע חסיד מי מישתבע בשיקרא וכי תימא דמישתבע והדר הוי חסיד והא נ כל היכא דאמרינן מעשה בחסיד אחד או רבי יהודה בן בבא או רבי יהודה ברבי אילעאי ורבי יהודה בן בבא ורבי יהודה ברבי אילעאי חסידים דמעיקרא הוו אלא לעולם ר' טרפון היא ומודה ר' טרפון היכא דאישתבע מאי טעמא דאמר קרא לאשר הוא לו יתננו ביום אשמתו ורבי עקיבא (דאמר(ה)) אע"ג דלא מישתבע קנים ור' טרפון מכדי היכא דמשתבע לא סגיא דלא הודה מאי איריא ונשבע אפילו בלא שבועה נמי דתניא ס מודה רבי טרפון ע באומר לשנים גזלתי אחד מכם מנה ואיני יודע איזה מכם נותן לזה מנה ולזה מנה שכבר

רש"י

הרי זה משלם חומש על חומש. חומשו של חומש דחומש ראשון נעשה קרן: עד שיתמעט כו'. שאם חזר ונתן לו חומש ראשון ונשבע על השני והודה משלם חומשו וחומשו של חומש שני וכן לעולם עד שיתמעט הקרן של חומש שלא יכפור לו שוה פרוטה: או עשק את עמיתו. שכר שכיר: תשומת יד. הלואה: גמ' לא נשבע. לא בעי להוליך אחריו עד למדי לדידיה: עד שישלם לכל אחד. דהשתא לדידיה בעינן ולא סגי במניח לפניו לומר מי שהוא שלו יטלנה: מניח גזילה. ולא בעי לאמטויי לידיה וסגי במניח לפניו שהרי הבעלים שם הוא: לעולם רבי עקיבא. כר"ע מעיקרא מהדרינן לאוקמי משום דכולהו תנאי סתימתאה אליבא דר"ע סתם(ד) כדאמר כאלו הן הנחנקין (סנהדרין דף פו.): עבוד רבנן תקנתא. תקנת השבים והכא(ה) למספקא ליה תסגי להו במנית כדתניא עבוד תקנות(ו) גבי גוזל ונשבע והודה ואין הנגזל כאן דאע"פ דכתיב לאשר הוא לו תקון רבנן דנחביה לשליח בית דין ויהא תחת ידם עד שיבא נגזל ויטלנו: דקא מהדר ממונא למריה. לאחר זמן יחזירנו בית דין: לא נחלקו על שלקח. דכיון דליכא איסורא סגי ליה בהכי דלא כתיב לאשר הוא לו אלא במקום שחטא דבעי כפרה: מה לי לוקח כו'. הרי נשבע לשקר ואשבועת שקר כתיב לאשר הוא לו בין אגזל בין אתשומת יד דבהיתר אתא לידיה: תנא דחסיד אחד פליג אדר' שמעון בן אלעזר: רבי טרפון היא. מתני' דקתני נשבע דאי ר"ע אפילו לא נשבע נמי: ור' טרפון מכדי כו'. אמתניתין פריך דאמר נשבע אין לא נשבע לא ואוקימנא כר' טרפון: לא סגיא דלא הודה. דכפרה(ז) והשתא דקרא אהודה כתיב דכתיב בגזל הגר והתודו את חטאתם וגו' (במדבר ה): שכבר

תוספות

מניח גזילה ביניהם ומסתלק. בפרק המפקיד (ב"מ לז.) מוקי לה דלאו דוקא בינייהו דשקלי להו כולהו ואולי אלא ימיה עד שיתברר הדבר מי הם הבעלים: דברי רבי טרפון. ואפילו לרב הונא ולרב יהודה דאמרי בהגוזל בתרא (לקמן דף קיח.) גבי מנה לי בידך והלה אומר איני יודע חייב דשמא וברי ברי עדיף ומפקינן ממונא הכא מודו דאין צריך לשלם לכל אחד דהא לדידיה נמי ברי שארבעה מהקרן שבולאי לא גזל אלא האחד הלכך ברי דידהו לא חשיב לגבי שמא דידיה לאפוקי ממונא ואפילו רב נחמן ורבי יוחנן דאמרי התם פטור דלאו ברי עדיף אלא מוקמינן ממונא בחזקת מריה מצו סברי הכא אפילו כרבי עקיבא לאמר עד שישלם גזילה לכל אחד ואחד דהכא מיהא מנה מודה דאית ליה לשלומי אבל התם לא מודי מידי: לעולם ר"ע. משום הכי מוקי פלוגתייהו בשבע וכר"ע ולא מוקי לה בשלא נשבע ותיתי כר' טרפון משום דבכל דוכתא מהדרי לאוקמי מתני' כר' עקיבא כדאשכחן בסוף השוכר את האומנין (ב"מ דף פב) דפריך אי הכי קמה לה מתני' דלא כרבי עקיבא: ורבי(ח) טרפון אע"ג דנשבע עבוד רבנן תקנתא כו'. תימה דמשמע הא אין הוצאה הלכך יתירה מוליכה אחריו למדי ואמאי והאמר ר' טרפון מניח גזילה ביניהם ומסתלק וכ"ת ה' בני אדם היינו הוצאה מרובה על הקרן הא בשנים נמי קתני לקמן בברייתא דחסיד ושמא השתא אכתי לא שמיע ליה ומיהו תימה כיון דמודה ר"א(ט) היכא דאין הוצאה יתירה אמאי קאמר ר"ע היא כר' טרפון נמי אתיא דאפילו למאן דמוקי לה כר"ע לא מיתוקמא מתניתין אלא באין הוצאה יתירה וי"ל דמתני' איירי אפילו בהוצאה יתירה שצריך להוליך עד מדי כשאינו מוצא ב"ד עד מדי אע"ג דלא שכיח ולא נקט מתניתין מדי אלא לפרושי דאפילו בהוצאה יתירה איירי וצריך להוליך עד מדי או עד מקום ב"ד אם יש קרוב יותר אע"ג דהוצאה יתירה עד שם ומש"ה מתוקמא כר"ע ולא כר' טרפון דלר' טרפון אפילו כי אין מוצא ב"ד לעולם אין צריך לעשות הוצאה יתירה על הקרן אלא מניח בידו עד שמוצא ב"ד במקום קרוב וא"ת מנלן דס"ל הכי לרבי טרפון דלמא כשאין ב"ד מודה וי"ל דסברא הוא דאי הוה מצריך הולכה למדי כשאין ב"ד כ"ש בגזל אחד מחמשה דלא הוי סגי במסירה לב"ד כיון דלא הדר ממונא למריה אלא עד שישלם לכל אחד ואחד והוה מצי ר"א בן צדוק לאשמועינן רבותא שאם הוצאה יתירה עד ב"ד דמנית בידו אלא אתא לאשמועינן כשב"ד קרוב טוב יותר להניח בידם ועוד י"ל דודאי מדלא תני תקנתא במתני' שמע מינה דליכא תקנתא כלל בנשבע הלכך דוקא מוקי לה כר"ע ולא כר' טרפון דאית ליה תקנתא ור"ע לית ליה תקנתא אפילו בגזל מאחד היכא דנשבע והא דקאמר ר"ע כי עבוד רבנן תקנתא היכא דידע כו' לדבריו דר' טרפון קאמר כלומר לדידי לית ליה(י) תקנתא כלל בנשבע אלא אפילו לדידך דאית לך דרבי אלעזר בר' צדוק אפילו בנשבע אכתי איכא למימר הני מילי היכא דידע למאן גזל: כל היכא דנשבע לא סגי דלאו הודה. וכיון שהודה מסתמא בא לצאת ידי שמים כיון שלא תבעוהו וה"נ צריך להוליכו למדי כי היכי דלצריך ליתן מנה לכל אחד ואחד: שכבר

עין משפט נר מצוה

קט א מיי' פ"ז מהל' גזילה הלכה יג סמג עשין עג:
קי ב מיי' שם הלכה יג סמג שם:
קיא ג מיי' שם הלכה א ב ופרק א מהלכות שבועות הלכה ח ט סמג לאוין רמ:
קיב ד מיי' פ"ז מהל' גזילה הלכה א סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' שסז סעיף א:
קיג ה מיי' שם פ"ד הלכה ט סמג שם טוש"ע ח"מ סי' שסה סעיף א:
קיד ו מיי' שם פ"ז הלכה י סמג שם טוש"ע ח"מ סי' שסז סעיף ב:
קטו ז מיי' פ"כ מהלכות מכירה הלכה ב סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' רכב סעיף ב:
קטז ח מיי' שם הלכה ג טוש"ע שם סעיף ג:
קיז ט מיי' שם טוש"ע שם סעיף ב:
קיח י מיי' פ"ד מהל' גזילה הלכה ט סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' שסה סעיף א:
קיט כ מיי' שם הלכה י טוש"ע שם סעיף ב:

ליקוטי רש"י

הרי זה מוסיף חומש על חומש. שכפר וכן אם חזר ונתן לו חומש ראשון שנשבע עליו וחזר וכפר ונשבע על חומש שני והודה מוסיף חומש על חומש שני וכן לעולם. עד שיתמעט הקרן. חומש שהוא מחייב כבר וחוזר וכופרו קרוי קרן עד שתהא כפירת שבועתו בפחות משוה פרוטה [ב"מ נד:]. בתשומת יד. ששם בידו ממון להתעסק או במלוה [ויקרא ה, כא]. לאשר הוא לו. למי שהממון שלו [שם כד]. תקנה גדולה. שעקרו דבר מן התורה [ב"מ קיב:].

מסורת הש"ס עם הוספות

א) יבמות קיח: ב"מ לז., ב) עיין תוס' ב"ב לה: ד"ה דתני, ג) יבמות קיח: [תוספתא דיבמות פי"ד ה"ג], ד) [תמורה טו:], ה) ב"מ לז ע"א.

הגהות הב"ח

(א) גמ' ואינו יודע מאיזה וכו' לא זו הדרך: (ב) שם ממונא למריה אבל גזל:

גליון הש"ס

גמ' תקנה גדולה התקינו. עי' שבועות ד' מה ע"א תוס' ד"ה גדולות:

תורה אור השלם

א) נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וּמָעֲלָה מַעַל בַּיְיָ וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ בְּפִקָּדוֹן אוֹ בִתְשׂוּמֶת יָד אוֹ בְגָזֵל אוֹ עָשַׁק אֶת עֲמִיתוֹ: אוֹ מָצָא אֲבֵדָה וְכִחֶשׁ בָּהּ וְנִשְׁבַּע עַל שָׁקֶר עַל אַחַת מִכֹּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָאָדָם לַחֲטֹא בָהֵנָּה: [ויקרא ה, כא-כב]

ב) אוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר יִשָּׁבַע עָלָיו לַשֶּׁקֶר וְשִׁלַּם אֹתוֹ בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִשִׁתָיו יֹסֵף עָלָיו לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ יִתְּנֶנּוּ בְּיוֹם אַשְׁמָתוֹ: [ויקרא ה, כד]

הגהות וציונים

א] "או" ליתא במשנה שבמשניות, ובמשב"י ליתא "שנאמר או בפקדון" ועי' שנו"ס על המשניות ומלא"ש: ב] [צ"ל דתנן] (גליון): ג] רש"ל מ"ז (גליון): ד] נדצ"ל סתום (באה"מ): ה] נראה דרש"ל הגיה דהיכא (עיין ח"ש): ו] צ"ל דעבוד (מצור דבש) תקנתא גבי (דפו"י): ז] צ"ל דכפירה (כ"ה בקצת כת"י): ח] [עיין במפרשי ש"ס מה שכתבו בדיבור זה] (גליון): ט] דפו"י רבי טרפון: י] צ"ל לי (ב"ש) ובכת"י ודפו"י לדידיה לית ליה:

שכבר הודה מפי עצמו אלא אמר רבא שאני מתני' דכיון דידע למאן גזליה ואודי ליה כיון דאפשר לאהדורי ממונא למריה הוה ליה כמאן דאמר ליה יהיו לי בידך הלכך נשבע אע"ג דקאמר ליה יהיו לי בידך כיון דבעי כפרה לא סגי עד דמטי לידיה [א]הא לא אישתבע הוי גביה פקדון עד דאתי ושקיל ליה: לא יתן לא לבנו ולא לשלוחו: איתמר שליח שעשאו בעדים רב חסדא אמר [ב]הוי שליח רבה אמר לא הוי שליח רב חסדא אמר הוי שליח להכי טרחי[ב] ואוקמיה בעדים דליקו ברשותיה רבה אמר לא הוי שליח ה"ק איניש מהימנא הוא אי סמכת סמוך אי בעית לשדוריה שדר בידיה תנן [ג]השואל את הפרה ושילחה ביד בנו ביד עבדו ביד שלוחו או ביד בנו ביד עבדו ביד שלוחו של שואל ומתה פטור האי שלוחו היכי דמי אי דלא עשה[ג] בעדים מנא ידעינן אלא דעשה[ג] בעדים וקתני דפטור קשיא לרב חסדא כדאמר רב חסדא בשכירו ולקיטו הכא נמי בשכירו ולקיטו תנן [ד]לא יתן לא לבנו ולא לשלוחו האי שלוחו היכי דמי אי דלא עשאו בעדים מנא ידעינן אלא לאו דעשאו בעדים תרגמא רב חסדא בשכירו ולקיטו אבל שליח שעשאו בעדים מאי הכי נמי דהוי שליח אדתני סיפא אבל נותן הוא לשליח בית דין לפלוג וליתני בדידה (א) שליח שעשאו בעדים הכי נמי דהוי שליח אמרי לא פסיקא ליה שליח ב"ד לא שנא עשאו נגזל ולא שנא עשאו גזלן הוי שליח פסיקא ליה שליח שעשאו בעדים דכי עשאו נגזל הוא דהוי שליח עשאו גזלן לא הוי שליח לא פסיקא ליה ולאפוקי מהאי תנא דתניא רבי שמעון בן אלעזר אומר שליח בית דין שעשאו נגזל ולא עשאו גזלן או עשאו גזלן ושלח הלה ונטל את שלו מידו פטור רבי יוחנן ורבי אלעזר דאמרי תרוייהו שליח שעשאו בעדים הוי שליח וא"ת משנתנו [ה]במציא לו שליח דאמר ליה אית לי זוזי גבי פלניא ולא קא משדר להו איתחזי ליה דלמא איניש הוא דלא משכח לשדורי ליה א"נ כדרב חסדא בשכירו ולקיטו א"ר יהודה אמר שמואל אין

רש"י

שכבר הודה מפי עצמו. ובא לצאת ידי שמים ואע"ג דמי דינא לא הוו מחייבי ליה אלא מניח לפניהם מיהו ידי עונש אין יוצא עד שישלם לשניהם דהא לאו לבעלים אהדריה כו'[ד]: אלא אמר רבא. מתני' לדברי הכל היא ולא דמיא לאין יודע דהתם בין נשבע בין לא נשבע הוא דפליגי ר' טרפון ור"ע לענין דינא דר' טרפון לא מחייב להחזיר ליד הנגזל ור"ע מחייב אע"ג דלא נשבע והאי דפרכת לעיל[ג] ואי ר"ע אע"ג דלא אשתבע לאו פירכא היא דהתם דין הוא דאע"ג דלא משתבע ליחזיר לכל אחד שהרי אין יודע למי גזל ולא נפיק ידי שמים כלל אבל הכא במתני' דידע למאן גזל ומודי ליה משעת הודאה דמזומן הוא להשיב הוי גביה כפקדון הלכך נשבע תחילה קודם הודאה אע"ג כו': שליח שעשאו בעדים. ראובן שיש לו מעות ביד שמעון ומינה שליח בעדים לקבלם הימנו ונתנם לו: הוי שליח. ואם נאנסו בדרך פטור בעל הבית שנתנם לו: פטור. דלא קמה ברשות שואל להתחייב באונסים עד שיאמר לו מפיו לשלחה לו ביד בנו כו': מנא ידעינן. דשלוחו הוא דקרי ליה מתני' שלוחו (ב): לקיטו. שלקטו אצלו לדור עמו בביתו לצוותא בעלמא לשון מורי: ושכירו. נשכר עמו ליום ולחדש ולשנה ולשבת לישנא אחרינא לקיטו לוקט תבואתו: ולאפוקי מהאי תנא. הא מתניתין דאוקימנא שליח ב"ד אפילו עשאו גזלן ולא נגזל הוה שליח והוי באחריותו דנגזל לאפוקי מהאי תנא: שליח ב"ד. דמשמע מתני' דמשנתן לו נפטר גזלן כשעשאו נגזל קאמר ולא כשעשאו גזלן: ושלח הלה ונטל שלו. מיד השליח: פטור. מאונס הדרך טעמא דנטל הנגזל הא נאנסו מן השליח הראשון חייב: וא"ת משנתנו. דקתני לא יתן לשלוחו ואי דלא עשאו בעדים מנא ידעינן [לא] תוקמא בשעשאו בעדים אלא במציא לו שליח שיקש מחבירו שימציא לו לגזלן את עצמו לומר לו אם תרצה לשלח כלום לפלוני שלח בידי: בדיוקני

תוספות

שכבר הודה מפי עצמו. מהאי לישנא דייק בהמפקיד (ב"מ דף לז.) וגם מתמת פירכא אחריתי מוקי לה בבא לצאת ידי שמים ותימה א"כ ההוא מעשה דחסיד אחד אמאי אמר ליה רבי טרפון הנח דמי מקחך ביניהם הא כיון דחסיד הוה מסתמא היה בא לצאת ידי שמים וי"ל דלכתחילה בא עמו לדין אם הוא חייב מן הדין ושוב מה שעשה עשה א"נ אפילו לצאת ידי שמים אין חייב לר' טרפון אלא בגזל אבל בפקדון ומקח דלא עשה איסורא לא וכן משמע בהמפקיד (שם דף לז. ושם[ד]) דכי רמי התם גזל אגזל משני הכא בבא לצאת ידי שמים ולעיל מיניה כי רמי פקדון אפקדון לא בעי לשנויי הכי ואין להאריך כאן בסוגיא דהתם: אמר רבא שאני מתני' כו'. לפי הספרים דל"ג אלא משמע דאתא רבא לתרוצי פירכא דפרכינן לר' טרפון ולעולם רבי טרפון היא וקאמר כיון דאודי ליה כמ"ד יהא בידך דמי א"כ מסתמא מיירי כשהודה בפניו דאם לא כן אמאי הוי כמ"ד יהא בידך וכיון דבהודאה (ג) מיירי מתניתין אכתי תקשה אמאי לא מוקי מתני' נמי כר"ע ואע"ג דקנים ר"ע אפילו היכא דלא נשבע ה"מ דלא הדר ממונא למריה אבל במתני' היכא דלא נשבע והודה לו בפניו הדר ממונא למריה דכיון דהודה לו בפניו מה לי תופס בידו מ"ל נתן ביד ב"ד הלכך לא יקנוס ר"ע וי"ל דסברת גמרא היה כיון דקניס ר"ע בכל מקום קניס כיון דעבד איסורא ולא יחלק ומיהו אין נראה דמיירי הכא בשהודה בפניו דא"כ אפילו נשבע נמי אין צריך להוליכו אחריו למדי ויכול להביא כפרה דכיון דהודה לו בפניו והניחו בידו והלך הרי הוא כהפקידו בידו ואמאי יהא צריך להוליכו אחריו אלא ודאי מיירי כשהודה שלא בפניו אלא בפני עדים והשתא א"ש דלא מתוקמא מתני' כר"ע דלא מהדר ממונא למריה כיון שלא נתן ביד ב"ד ולפי מה שפי' בקונטרס אלא אמר רבא א"ש דרבא לא בא לתרץ פירכא (ד) אלא טעמא דמתני' מפרש בכה"ג דמצי לאוקמי בין כר"ע בין כרבי טרפון: שליח שעשאו כו'. לכאורה נראה דאיירי כגון דלא אמר לו (ה) שלח לי על ידו רק עדים מעידים שעשאו שליח אבל אם היה אומר שלח לי על ידו פשיטא דהוי שליח דהא תנן בהשואל (ב"מ דף צח: ושם) אמר ליה השואל שלח לי ביד בני ביד עבדי ביד שלוחי או ביד בנך או ביד עבדך או ביד שלוחך ושלחה חייב ומ"ל א"ל בפניו שלח ומ"ל אמר ליה שלא בפניו שלח[ט] ומיהו לקמן[י] לא משמע הכי דבעי לשמואל מאי תקנתיה הו"ל שכתב ליה שלח לי ע"י זה דלאו הוי שליח לכך נ"ל דבכל ענין שלא בפניו לא הוי שליח עד שיאמר לו בפניו שלח לי על ידו כההיא דהשואל דאיירי בפניו וכן מוכיח מתוך הקונטרס[י]: רבה אמר לא הוי שליח. יש מקשים לרבה אדרבה דהכא קאמר רבה דלא הוי שליח ובפ' המוכר את הספינה (ב"ב דף פז:) אמרינן רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו הכא בחנוני מוכר צלוחית[ו] עסקינן ואזדא ר' יהודה לטעמיה דאמר לאתויי סדריה הרי לרבה[ז] אליבא דר' יהודה הוי שליח וי"ל דשאני התם דכיון שנתן לו פונדיון וזה לו להביא באיסר שמן הוי כאילו א"ל בהדיא שלח לי על ידו ופטור ולפי מה שפירשתי[י] דדוקא שאמר ליה בפניו אית לן למימר דכיון דנתן הפונדיון הוי כאילו אמר ליה בפניו שלח הלכך אמר לר' יהודה לאתויי סדריה: הכי קא"ל איניש מהימנא הוא. תימה אמאי חייב הוא מן הדין באחריות אונס הדרך והא אין יכול לומר אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר[ח] כיון דתפיס ליה באינש מהימנא וי"ל דנראה דאפילו הוא עצמו הביאו בדרך ונאנס חייב דפשיעה הוא עושה שמוליכו בדרך במקום פלוני שיש בו סכנה ובע"כ חייב לשמור עד שיחזירנו לו בישוב במקום שהפקידו אצלו כדאמרינן לקמן (דף קיח.) (ו) בהמפקיד אצל חבירו בישוב לא יחזיר לו במדבר משמע דבעל כרחו חייב לשמור עד שיחזירנו בישוב במקום שהפקידו ולאו כל כמיניה להחזיר לו במדבר במקום סכנה:

אי דלא עשאו בעדים מנא ידעינן. כלומר היכי מסר לו משאיל כיון דלא ידע אי האי שליח של שואל הוא: בשכירו ולקיטו. תימה אמאי לא אמר רב חסדא נמי אהא ועוד תימה אמאי לא פריך ליה מעיקרא ממתני' והדר הוה ליה למפרך מההיא דפ' השואל:
אין

מסורת הש"ס עם הוספות

א) ב"מ לז., ב) לעיל קג., ג) קג:, ד) [ד"ה התם], ה) עמוד ב, ו) ד"ה פטור, ז) בד"ה שליח, ח) גיטין כט ע"א.

הגהות הב"ח

(א) גמ' לפלוג וליתני בדידה בד"א בשליח שלא עשאו בעדים אבל שליח שעשאו בעדים: (ב) רש"י ד"ה מנא ידעינן וכו' שלוחו הס"ד ואח"כ מ"ה שכירו וכו' ולשבת לקיטו שלקטו וכו' לשון מורי לישנא אחרינא כצ"ל: (ג) תוס' ד"ה אמר וכו' וכיון דבהודאה בפניו מיירי: (ד) בא"ד לא בא לתרץ פירכא דפרכי' לר"ט אלא טעמא: (ה) ד"ה שליח וכו' כגון דלא אמר לו שלח לי על ידך רק עדים מעידים שעשאו שליח להביא לו אבל אם היה אומר לו אמור לפלוני ישלח לי על ידך פשיטא הוי וכו' דהמפקיד אצל חבירו:

הגהות וציונים

א] צ"ל פרדה (דק"ס): ב] עשאו (דק"ס): ג] דעשאו (דק"ס): ד] תיבת "כו'" נראה שהוא מיותר: ה] ובב"מ פ' השואל כתוב להיפך ע"ש (גליון): ו] צ"ל צלוחיות: ז] צ"ל דלרבה (ב"ש):

עין משפט נר מצוה

קכ א מיי' פ"ו מהל' גזילה הלכה ט סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' שסז סעיף ח:
קכא ב מיי' שם הלכה י ופ"ג מהלכות שלוחין ושותפין הלכה ה סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' קכב סעיף ג וסי' קכא סעיף א וסעיף ג וסי' קכב סעיף א וע"ש:
קכב ג מיי' פ"ג מהל' שאלה ופקדון הלכה א סמג עשין פח טוש"ע ח"מ סי' שמ סעיף ה:
קכג ד (מיי' שם) טור ש"ע ח"מ סי' קכא סעיף ג:

ליקוטי רש"י

שכבר הודה מפי עצמו. בבא לצאת ידי שמים מאליו בא לימלך מה יעשה ולא יעשה השתא ודאי מחמרינן ידי שמים לא יצאת עד שתחזיר לנגזל שאם תהא מונחת עד שיבא אליהו נמצא הנגזל מפסיד על ידך [ב"מ לז.]. ביד בנו. המשאיל שלחה לו לשואל ביד בנו או שלוחו פטור אם מתה בדרך פליגי בה רבה ורב חסדא בהגוזל קמא רב חסדא מתרץ לה להאי שלוחו דהשואל דמתני' בשכירו ולקיטו אבל אין עדים שהוא שלוחו ולאו שלוחו הוי שליח וחייב השואל באחריותו [ב"מ צח:]. שכירו. שכיר לעבודת כל השנה. ולקיטו. לימות הקציר והאסיף [עירובין סד.]. שאוכלו ולקטו תבואתו [כתובות נו:]. לא יתן לא לבנו. של נגזל שאם הוליכו ונגזל חייב להחזיר דלא הוי הבבא עד דמטי לידיה כדלמתן [לעיל קג.].

אין משלחין משות בדיוקני אפילו עדים חתומים עליה. פי׳ מס דיוקני. מסר לו בעל הפקדון לפלוני סימנין וכתב לו חומתו כתגרת ומכרה לו ואמר לו לך והמלחמ[ד] לפלוני ויתן לך מעות שים לי כיצד: (ג) אי כתב לך. ר׳ מנחס: התקבלתי. מעותי נתקבלו של רב ספרם: אדאתית. נעוד שמהיה כדרך בשוק מלינו: שביב דבי אבא. לזקן הוא וכבר נעל שלימותו קודם שמקבלם ומי הוו מנסי להו מינך נמורתם מבעני לן יתמי: נקנינהו ניהליה אגב ארעא. ויהיו שלך ככל מקום שהן לקיימת לן בקדושין (לף ס.) נכסים שלך להם ממניות נקנין עם נכסים שיש להן ממניות: **אסיפא** דביתיה. מפסן דיש להן ממניות נכסים מאי חזי בו׳. ל״ג מדלא להם מני המס דמעיקרא מיהא היה ברשותו ועוד מדקתני מכרה ולא קתני מכרה בדיוקני. ועוד מדקתני אפילו עדים חתומים עליה. פי׳ מס דיוקני. מסר לו בעל הפקדון לפלוני סימנין וכתב לו חומתו כתגרת ומכרה לו ואמר לו לך והמלחמ[ד] לפלוני ויתן לך מעות שים לי כיצד: (ג) אי כתב לך. ר׳ מנחס: התקבלתי. מעותי נתקבלו של רב ספרם: אדאתית. נעוד שמהיה כדרך בשוק מלינו: שביב דבי אבא. לזקן הוא וכבר נעל שלימותו קודם שמקבלם ומי הוו מנסי להו מינך נמורתם מבעני לן יתמי: נקנינהו ניהליה אגב ארעא. ויהיו שלך ככל מקום שהן לקיימת לן בקדושין (לף ס.) נכסים שלך להם ממניות נקנין עם נכסים שיש להן ממניות: **אסיפא** דביתיה. מפסן דיש להן ממניות נכסים מאי חזי בו׳. ל״ג מדלא להם מני המס דמעיקרא מיהא היה ברשותו ועוד מדקתני מכרה ולא קתני מכרה בדיוקני.

[א]אין משלחין מעות בדיוקני ואפילו עדים חתומים עליה ורבי יוחנן אמר אם עדים חתומים עליה משלחין אמרי לשמואל מאי תקנתא כי הא דרבי אבא הוי מסיק זוזי בדרב יוסף בר חמא א״ל לרב ספרא בהדי דאתית אייתינהו ניהלי כי אזל להתם אמר ליה רבא בריה מי כתב לך התקבלתי א״ל לא אי הכי זיל ברישא ויכתוב לך התקבלתי לסוף אמר ליה אי כתב לך נמי התקבלתי [ב]לאו כלום הוא דלמא אדאתית שביב רבי אבא ונפלו זוזי קמי יתמי והתקבלתי דרבי אבא לאו כלום הוא א״ל ואלא מאי תקנתא [ג]זיל נקנינהו לך אגב ארעא ותא את כתוב לן התקבלתי [ד]כי [ה]הא דרב ספא הוה מסיק תריסר אלפי זוזי בי חוזאי אקנינהו ניהליה לרב שמואל בר אבא אגב אסיפא דביתיה [ו]כי אתא נפק לאפיה עד תואר: נתן לו את הקרן וכו׳: אלמא חומש ממונא הוא ואם מיית משלמי ליה יורשין ותנן נמי נתן את הקרן ונשבע על החומש הרי מוסיף חומש על חומש אלמא חומשא ממונא הוא ותניא נמי הכי הגוזל את חבירו ונשבע לו ומת [ז]יורשין משלמים קרן וחומש [ח]ופטורין מן האשם ויורשין בני שלומי חומשא דאבוהון הוו (אלמא חומש ממונא הוא ובעי שלומי [ט]יורשין) ורמינהו עדיין אני אומר אימתי אינו משלם חומש על גזל אביו בזמן שלא נשבע לא הוא ולא אביו הוא ולא אביו אביו ולא הוא הוא ואביו [י]מנין ת״ל [יא] אשר גזל ואשר עשק והוא לא גזל ולא עשק אמר רב נחמן לא קשיא כאן שהודה כאן שלא הודה אי לא הודה קרן נמי לא משלם וכי תימא הכי נמי דלא משלם והא מדקא מהדר אחומש למימרא דקרן משלם ועוד תניא ועדיין אני אומר אימתי הוא משלם קרן על גזל אביו בזמן שנשבע הוא ואביו אביו ולא הוא הוא ולא אביו לא הוא ולא אביו מנין ת״ל גזילה ועושק אבידה ופקדון יש תלמוד ויתיב רב הונא וקאמר להא שמעתא א״ל רבה בריה יש תלמוד קאמר מר או ישתלמו קאמר מר א״ל יש תלמוד קאמינא ומריבויא דקראי אמרי אלא מאי לא הודה [יב]לא הודה אביו והודה בנו ונחייב בנו חומש אשבועה דידיה אמרי [יג]בשאין גזילה קיימת אי בשאין גזילה קיימת אפילו קרן נמי לא משלם לא צריכא דאיכא אחריות (ו) וכי איכא אחריות נכסים מאי חזי עליה דמי [יד]ומלוה על פה אינו גובה לא מן היורשין [טו]ולא מן הלקוחות אמרי בשעמד

[עי׳ תוס׳ כתובות נה: ד״ה לעם ד״ה ועיכ מד: ד״ה לעם]: [יג]**חוץ** מפחות שוה פרוטה בקרן. מימה מאי מלטריך למימי הא כיון דבריפת מן שוה פרוטה מצטע מצל פחות מ[יד]: **נתן** לו את הקרן ונשבע לו על החומש. הוא הדין אם לא נתן לו את הקרן ונשבע מתחילה לקרן ומחומש היה מוסיף חומש על חומש מאי מלטריך למילתא נקט לקרן אין נשבע אלא פעמים ואחד הדין אם נשבע על החומש דיוליכנו מחיי למדי לכיון שנשבע עליו נעשה כגוזלן: **יש** תלמוד קאמינא ומריבויא דקראי. מימה מאי מלטריך קרא לקרן למאי לא ישלם קרן כיון למיכא מחריות נכסים ועמד הדין דאכתי מוקמינן לה בגמרן: **מלוה** על פה היא ואין גובה לא מן היורשים ולא מן הלקוחות. למ״ל[יד] שיעמדנו לו לשלומי מחריות פרין דאכתי מצטע מדאוריימא גופין מיורשין ומהאי טעמא פריש להגוזל ומאכל (לקמן דף קיח:) אם היה לוסס למיכא מחריות נכסים מיכא לשלם ליכא למפרך ליה מידי דאיכא מוקי ליה מדרבנן כדי שלא תנעול דלת בפני לוין כדפסיק רב פפא בפרק גט פשוט (ג״ע דף קנו. הס) ומיהו לרב ושמואל דאמרי מלוה ע״פ אין גובה לא מן היורשין ולא מן הלקוחות ואפילו מדרבנן דאמרינן בפרק מי שמת (שם דף מב.) ומקוף מי שמת (שם דף קנו.) מיכא לאקשויי מהאי פריפא דלקמן ומיכא למימר דאכתי מוקמי לה בשעמד דין ומה שהקשה בקונט׳ להך העמדה דין מאי מהאי הרי כפר ונשבע להם מוקימנן לעיל שלא הודה אפי׳ והודה בנו ר״ל בשעמד דין לאחר שנטעה ע״י עדים ללא מיחייב המ מומם כדאמרינן[טז] להיכא דלאכא עדים לא מיחייב מומם:

[טו] [ר״ן בשם הרמב״ן]. [טז] [ר״ן בשם הרמב״ן].

אבא. לזקן הוא וכבר נעל שלימותו קודם שמקבלם ומי הוו מנסי להו מינך נמורתם מבעני לן יתמי: נקנינהו ניהליה אגב ארעא. ויהיו שלך ככל מקום שהן לקיימת לן בקדושין (לף ס.) נכסים שלך להם ממניות נקנין עם נכסים שיש להן ממניות: **אסיפא** דביתיה. מפסן דיש להן ממניות נכסים מאי חזי בו׳. ל״ג מדלא להם מני המס דמעיקרא מיהא היה ברשותו ועוד מדקתני מכרה ולא קתני מכרה בדיוקני. ועוד מדקתני אפילו עדים חתומים עליה. פי׳ מס דיוקני. מסר לו בעל הפקדון לפלוני סימנין וכתב לו חומתו כתגרת ומכרה לו ואמר לו לך והמלחמ[ד] לפלוני ויתן לך מעות שים לי כיצד: (ג) אי כתב לך. ר׳ מנחס: התקבלתי. מעותי נתקבלו של רב ספרם: אדאתית. נעוד שמהיה כדרך בשוק מלינו: שביב דבי

[עי׳ תוס׳ כתובות נה: ד״ה לעם ועיכ מד: ד״ה לעם]

ורבי יוחנן אמר אם עדים חתומים עליו משלחין. וה״ה לרבי יוחנן בלא דיוקני כשיש שעמד כדאמר רבי יוחנן לעיל דסוי שלים והכא שמא למשמעינן דדיוקני בלא עדים לא מהני ולא מידי ומרלה דהלכתא כרב מקדם דשלים שעמד כעדים הוי שלים להם ר׳ יוחנן ור׳ אלעזר קיימי כוותיה ואע״ג דשמואל קמי כרבה ק״ל דרב ור׳ יוחנן הלכה כר׳ יוחנן[ט]: **אגב** אסיפא דביתיה. ומה שכותבין בהרלמה והקנימי לו ד׳ אמות סחנני לאו דוקא דהא אמרינן בפ״ק דקדושין (דף מ: ושם) דקרקע כל שהו מיא בפמה כו׳ וקונין עמה נכסים שאין להם ממניות ומה שכותבין הרלמה לפילו לומה שאין להם קרקע י״מ משום דהולמת בעל דין כמאה עדים דמי וקשה דבפרק מוקף המביס (ב״ב דף מד: ושם) לפריך ולימום דילמא מקני ליה ממעלולי מגב מקרקעי ומשמי לה בריכת דלמרי עדים יודעים היה שהיה גבוה דלא הוה ליה מרעה משולם ובפרק מי שמת (שם דף קמט.) גבי עובדא דלימור גיורה דקלמר ממלי ליקני לי מרי בריה להנהו זוזי לי דליקני ליה לימור גיורה מגב קרקע ליה לי׳ה קרקע ור״ל דהוה לימור גיורה מעיקרא ודלמי לא לימיק מלעולים טעמא דהולמה מבל ממקרקע קלמר מלהכי נפק מוליימא מני לימור והכא דס״ה כיון שאין מלא משלם לעולם דלא מרעה לא מיקני ליה ולא מיקני ליה מרעה לא מיקני ליה ולא מיקני ליה קרקע ולימור ליה לי מגב מרעה ומשי ליה מרעה המס מדאוריימא כיון דאין לימיק ליה מרעה דלי ליה ליה מרעה לא היו קרקע מעומדי מדאוריימא[ט] שיוכל לפלוח בהן פירות מעכשו שני מבל לענין לגבות כיון שהודה שיש לו והקנה לו מגב קרקע למה לי יגבה:

[ט] [תחדי״ם כתב יישוב לזה ע״ש] (גליון):

[ה] ר״ן [ל״ל ר״ח] [ו] [ל״ל והראה] (גליון): [ז] צ״ל דת״ב (ב״ש): [ח] [שייך למתני׳ לעיל קג ע״א] (גליון): [ט] [ר״ן ותקנימון]. [י] עיין תוס׳ לעיל יב. ד״ה אנא, [יא] ב״ב קנה:. [יב] קף ע״ב.

חגהות הב״ח

(ה) גמ׳ למיכא למימרא נכסים וכו׳: (ו) ר״ש״י ד״ה כיוקני וכו׳ ולפ״ד ומ״ש מ״ש כתב לן: (ז) ד״ה ומ״ש בנו מומם:

תורה אור השלם

א) וְהָיָה כִּי יֶחֱטָא וְאָשַׁם וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל אוֹ אֶת הֶעָשֻׁק אֲשֶׁר עָשָׁק אוֹ אֶת הַפִּקָּדוֹן אֲשֶׁר הָפְקַד אִתּוֹ אוֹ אֶת הָאֲבֵדָה אֲשֶׁר מָצָא:
[ויקרא ה, כג]

הגהות וציונים

[ח] רש״ל מ״ו (גליון): [ט] [צ״ל והראה] (גליון): [י] צ״ל דת״ב (ב״ש): [יא] [שייך למתני׳ לעיל קג ע״א] (גליון): [יב] [תחדי״ם כתב יישוב לזה ע״ש] (גליון):

מסורת הש״ס עם הוספות

[א] עיין תוס׳ ב״מ צח: ד״ה ואמר, [ב] ב״מ מו. ב״ב עז: [ועי׳ ב] [ועי׳ תוס׳ ב״ב ע״ג: ד״ה כי כפפא], [ג] עיין תוס׳ לעיל דף ע. ד״ה אמטלטל, [ד] [קדושין יג: ב״ב מב. קנ. קנה. ערכין ו: ג. כ. מכות מח:], [ה] חגורה כ:, [ו] נדר כד:, [ז] ויקרא דבורא דחובה פרשתא יג ה״ב, [ח] שבת א ד״ה שליח, [ט] ביצה ד., [י] עירובין מז:, [כ] [ר״ח ותקנימון], [ל] עיין תוס׳ לעיל יב. ד״ה אנא, [מ] ב״ב קנה:, [נ] קף ע״ב.

עין משפט נר מצוה

כבד א מיי׳ פ״ל מהלי שלוחין ומופקין הלכה ט סמג עשין עב טוש״ע ח״מ סי׳ קכו סעיף ג: קכה ב ג ד (מיי׳ שם) טוש״ע ח״מ סי׳ קכו סעיף ה:

כבו ה מיי׳ שם הלכה ו: קכד ז מיי׳ שם הלכה ג: קכה ח מיי׳ שם הלכה ה ו: קף מ מיי׳ שם הלכה ד: קלא י מיי׳ פ״ל מהלכות מלוה ולוה הלכה ד סמג עשין לד טוש״ע ח״מ סי׳ קיב סעיף ה:

ליקומי רש״י

אקנינהו ניהליה לרב שמואל בר אבא. שהיה הולך לפום כדי שיתפלס לו שלולי לא הקנה לו לא היה יודע לו מי יפפקדון אלא שפם יאמרו בדרך יחזור רב פפא ויפפום לו. אגב אסיפא דביתיה. משפן ניתו [ב״מ מג.]. שף ניתו מקרקע כלי שיתפלס לו וכיון שכשפלס ולילו לא הקנה ליהי ליה אלא ליתיבו בפומפם לפורמת כדאמר בב״ק [דשב״ם ב״ב עז.] שהקנה לו בפוקד קרקע כגיתת ניתו ובגבי הקנה לו בפעות מחורת שכשפלס המפוקדים בבבל קמם (לף ע.). מי שמי שלך ומחזיק והקנה לו המעות כל מקום שהן [שם קנ:]. נפק לאפיה. מגוד שמפת מעותי שהפת. עד תואר. שם מקום [ב״מ שם]. מקום מפקפת מיה (לף לג:) וכך שמו ולפמעיקע לפת דמשום קנין זה מפרי לה המעות לכיון דנפק לפפיה שמעתן דהכל המעות [דשב״ם ב״ב עז:] ורש מפרכין מני הדרך ומפרכין שמי שלא יחזיק בהן לעולמו ולא היו לכיון דכתב שכשפלס וכל מלן דמתעני ליה מן דיקי קנלמי בין בוכות בין לפומה שמעתן דשלים שוויה כי מפרם בבבא קמא [שם קנ:]. **כשאין** גזילה קיימת. שמלוה שאני מומו, ונגזל אין יכול למוכען שכרי לו גזלוהו [לקמן קיא:]. **מלוה** על פה. פיינו מלוה שם מכירו בעדים [שם מב.]. **אינו** גובה מן היורשין. דשיעבודא לאו דאוריימא וכ״ם מן הלקוחות מאי מלוה בשעמד הוא עשאו כאילו כתב לו שדי ופרי ולא מלוה ע״פ הוא אלא שטר ומיהו לא גבי מן הלקוחות דלא מיקנו אלא מדרבנן ומיהו מדרבנן נמי לא גבי אלא בשעמד דין ודיין [קדושין יג.]. וכי מימרא מלוה על פיפומים לפרוע פומם מפיהן הכי״מ מלוה בשעמד [דשב״ם ב״ב קנו.].

מסורת הש"ס עם תוספות

ועוד דקמסני ליה כשעמד מדין קודם מיתתו והן העמידה מפי מהני הכי כפר ונפטר ולא הודה דהא מוקמינן לעיל הודה בא והודה נמי ועוד דקמסני כשעמד מדין מכלל דעד השתא נשלח עמד מדין והשתא נפטר הוא ומפיו קמי מכלל דכב"ד הוה הלכך ל"ג ליה וה"ג

אמר רבא גזל שלש אגודות בג' פרוטות והחזיר ועמדו על שתים חייב להחזיר לו אחרת. פי' אם יכנה נעים ממזיד לומה ומה נמי מכלה ליה זה פרוטה כמו שהימה זה בשעת הגזלה והוא הדין בשעת אגודה והחזיר לו אגודה אי דמיה מגלה

בשעמד בדין[ה] אי בשעמד בדין אפילו חומש נמי משלם אמר רב הונא ברירה דרב יהושע לפי [א]ישאין משלמין חומש על כפירת שעבוד קרקעות דאמר רבא אמר הכא במאי עסקינן כגון שהיתה דיסקייא של אביו מופקדת ביד אחרים קרן משלם דהא איתיה חומש לא משלם דכי אישתבע בקושטא אישתבע דהא לא הוה ידע: חוץ מפחות שוה פרוטה בקרן כו': אמר רב פפא לא שנו אלא שאין גזילה קיימת אבל גזילה קיימת צריך לילך אחריו חיישינן שמא תיקר איבא דאמרי אמר רב פפא [ב]לא שנא גזילה קיימת ולא שנא שאין גזילה קיימת אינו צריך לילך אחריו לשמא תיקר לא חיישינן אמר רבא [ג]גזל שלש אגודות בשלש פרוטות והוזלו ועמדו על שתים אם החזיר לו שתים חייב להחזיר לו אחרת ותנא תונא [ד]גזל חמץ ועבר עליו הפסח[ו] אומר לו הרי שלך לפניך טעמא דאיתיה בעיניה הא ליתיה בעיניה אע"ג דהשתא לאו ממונא (ז) כיון דמעיקרא ממונא הוא בעי שלומי הכא נמי אף על גב דהשתא לא שוה פרוטה [כיון דמעיקרא הוי שוה פרוטה] בעי שלומי בעי רבא גזל שתי אגודות בפרוטה והחזיר לו אחת מהן מהו מי אמרינן השתא ליכא גזילה (ח) או דלמא הא לא הדר גזילה דהואי גביה [ט]הדר פשטה גזילה אין כאן השבה אין כאן אי גזילה אין כאן השבה יש כאן [י]הכי קאמר אף על פי שגזילה אין כאן מצות השבה אין כאן [כ]ואמר רבא הרי אמרו [ל]גזיר שגילת ושייר שתי שערות לא עשה ולא כלום בעי רבא גילת אחת ונשרה אחת מהו [מ]אמר ליה רב אחא מדיפתי לרבינא גזיר שגילח אחת אחת קא מבעיא ליה לרבא אמר ליה לא צריכא כגון שנשר [נ]אחת מהן וגילח אחת מי אמרינן השתא מיהת הא ליכא שיעור [ס] או דלמא הא לאו גילוח הוא דמעיקרא הא שייר שתי שערות והשתא כי גילח לא הוי ב' שערות הדר פשטה שער אין כאן גילוח אין כאן אי שער אין כאן גילוח יש כאן הכי קאמר אע"פ ששער אין כאן [פ]מצות גילוח אין כאן ואמר רבא הרי אמרו [צ]חבית שניקבה וסתמוה שמרים הצילוה [ק]בעי רבא אגף חציה מהו א"ל רב יימר לרב אשי לאו משנתנו היא זו דתנן [ר]חבית שניקבה וסתמוה שמרים הצילוה [ש]פקקה בזמורה עד שימרח [ת]היו בה שתים עד שימרח מן הצדדים ובין זמורה לחבירתה טעמא דמרח הא לא מרח אמאי ותיהוי כי אגף חציה אמרי הכי השתא התם אי לא מרח לא קאי אגף חציה במידי דקאי קאי ואמר רבא הרי אמרו [א]גזל חמץ ועבר עליו הפסח אומר לו הרי שלך לפניך בעי רבא נשבע

אגף חציה. מימה היכי למימ הך בעית להך בעיות לעיל לכיון דגף מן כאן נקב ומה לא תועיל הסתימה למ"ל אם לא נקבה מעולם מגף הא [ועוד] תימה להכא למר בסתמוה [ר]שמרים שמה סתימה ופפ"ק דיבמות (דף סו.) ממרין חפית על ימים מגולגלים ס"ם מומרים אין נריכה לינקב [ש] ומודים שאם נקבה וסתמוה שמרים שהיא מהודה ומ"ל להסתם ולמי לענין הכשר מסתמא לא נימא להו לצעלים בסתם [ת] שיוצא ממנה כיון שנקבה אף על פי שסתמוה שמרים לאו מתימה מעליותא היא אלא מכל לענין להיל מטומאה הוא סתימה מעליותא:

ושמואל

עין משפט נר מצוה

קל"ב א מיי' פ"ט מהל' גזילה והפלה הל"ב יג ופ"י מהל' שכועות הל"ב ג ד סמג לאוין לה ועשין עג: קל"ג ב מיי' פ"ו מהל' גזילה והפלה הל"ב ט סמג עשין עה טור ש"ע חו"מ סי' שמ סעיף ג: קל"ד ג מיי' שם פ"ל הל"ב ו סמג שם טושע"ע חו"מ סי' שמ סעיף ג: קל"ה ד ה מיי' שם טושע"ע שם סעיף ד: קל"ו ו מיי' פ"ט מהלכות מכירה הל"ב ו: קל"ז ז ח מיי' שם שם הל"ב ז: קל"ח ט י כ ל מיי' פכ"ג מהלכות טוענות סעיף ם:

ליקוטי רש"י

בשעמד בדין. קודם שמת ומיתתו גלתה לפיכך גופה מן היושבין לכיון דליכא מרוץ בשעה [ערכין ג.]. דיסקייא. שמי מלוח מורכבת שמי עקים שמתפחת על עור [פסחים יג.]. זתנא תונא. וכן מני תנא לדין במקום הנאתם ביניהו נמיא שמלרש [שושה מר.]. גזל חמץ ועבר עליו הפסח אומר לו. לגזלן הרי שלך לפניך. כגון שהוא שהיה לזיקק שלינו ניכר סוף [לעיל סה.] ואלמא שלשה לו קומו עמהו וקניינא מי והשיב לה הגזלה מאכר גזל [ויקרא ה] שהרי לא נשתנה [ויקרא ע.]. אחת אחת קא מיבעיא ליה דרבא. פשיטא לה לכל לבר מכנר כי שנעות דמי הדל גילח אחת מהן ונשהה מכויפה [למ] דקאתל ומיגלח כי לוקחים כמקן לחדל ומגלח שנעו ולהכי לשנרה מלי סוס ליה למיעבד. נשר אחת מהן וגילח אחת. מי אמרינן כיון דכל שעבו גילח סון משער אחת שמיד ומי הפל לא שייר שמי שעבוד גלח גילוח לו לעולם כיון דמעיקרא שייר לו שמי שעבוד לאו כלום עכב ולי חזר וגילח אחת לאחר שניכה אחת מהכיכה לאחר שניכה אחת כלום עכב לכיון גלח שעבו אחת לא מיקרי גילוח ונשהו שמיהם לכי כי ליכי לפס גילוח ושייר שעבוד אחת שמיד גילוח כשעבוד כגולה ומי חזר וגילח לאו כלום עכב לכגולה לחדל. שער אין כאן גילוח יש כאן. [משמע] לחדל ליה כמי שיש שייר בכלן. קתני גופה מן היושבין לכיון דליכא מרוץ לית כלן. מצות גילוח אין כאן. ומיהו פיעבד שפיר דמי [נזיר מב.].

ס) עיין תוס' ב"ב קעה: סוד"ה לא, ג) לעיל לז:, ג) עיין תוס' לעיל סה. ד"ה גופא, ד) מיר מכ, ה) כלס פ"י מ"ו, ו) עיין תוס' ב"ב כ. סוד"ה שצלן (ויצ"ע הגירסא), ז) לעיל לו:, ח) עיין שבועות כו., ט) ב"ב יט:, י) ושם ד"ה ולענין, כ) צה"ל בפרק שלישי מ"א, ל) אהלות פ"ה מ"ב.

הגהות הב"ח

(ה) גמ' דסמע לאו ממונא הוא כיון: (ו) שם ליכא גזילה גביה או לאמ: (ז) רש"י ד"ה מפח וכו' ומ"ר יפה וכו': (ח) מי אלו כלים מלינן:

הגהות וציונים

ס) צ"ל שנשרה (כת"י): ב) בד"ס מב"א ג"י שישר, וכ"ה ברש"י דפו"ר: ג) יש להוסיף והבי פירושו: ד) יש להוסיף והא לאו (באה"מ): ה) ס"א ל"ג (גליון): ו) בתוס' ד"ה התחיל לשון רש"י ומ"מ, וכ"ה בכת"י, והבאה"מ מגיה ומ"מ בפיש: ז) נרצ"ל היה בתחתיה (באה"מ): ח) "הה" נראה כמיותר (ב"ש): ט) צ"ל דאמרי (ב"ש): י) צ"ל דסתמוה (ובדפו"ר דסתמום): כ) יש להוסיף ובי"ה אומרים צריכה לינקב (ב"ש): ל) אולי צ"ל במוה? שיתבא מהם (באה"מ, ור"ל מהזיתים):

ושמואל אמר לחיוב. מימה היכי מ"ל למיזל לסס כן הוי"ת ברייתא זו ומיהן ל"ל זו: **מאי** לאו שנש דממון. מימה מממון מה שייך לומר לא עסק אלא ב"ד הזהיר בכעלמא בעונש שטעה להיעיו קרקן שייך בספסח ומילה ליכל קרקן משוס לילית מהו לגו[ה] מע"ג למיכל כרכי:

כאן שהודה כאן שבאו עדים. ומיעטיק שמי מיזכרות משוס דעונשן מין שוק לכהודה שייך מוסק ומסס וכעדים לא שייך אלא מיזב טונשין[ז] ומיהו מימה למאי קאמר בריסק מוכסק עוסק שמעון וכסיפא לומר מוסקס על שקר לכיון אלא שטעה מייכי אלא לאחר שטעה מרוייסו ה"ל למימר מוסקס על שקר:

אחד שבועת העדות ואחד שבועת הפקדון. וא"ת אמאי לא מסיב שטעה מלוה וי"ל משוס לשטעה כמלוה לא כמיב אלא מפקדון למיל:

מיתיבי

נשבע עליו מהו מי אמרינן כיון דאי מיגנב בעי שלומי ליה ממונא קא כפר ליה או דלמא השתא מידה הא מנח ועפרא בעלמא הוא ולא כפר ליה ממונא מילתא דאיבעיא ליה לרבא פשיטא ליה לרבה דאמר רבה *שורי גנבת והוא אומר לא גנבתי מה טיבו אצלך שומר חנם אני עליו חייב שהרי פטר עצמו מגניבה ואבידה [ב]שומר שכר אני עליו חייב שהרי פטר עצמו משבורה ומתה [ג]שואל אני עליו חייב שהרי פטר עצמו ממתה מחמת מלאכה אלמא אע"ג דהא קאים כיון דאי מיגניב ממונא קא כפר השתא נמי ממונא קא כפר הכא נמי

נשבע עליו מהו מי אמרינן כיון דאי מיגנב בעי שלומי ליה ממונא קא כפר ליה או דלמא השתא מידה הא מנח ועפרא בעלמא הוא ולא כפר ליה ממונא מילתא דאיבעיא ליה לרבא פשיטא ליה לרבה דאמר רבה *שורי גנבת והוא אומר לא גנבתי מה טיבו אצלך שומר חנם אני עליו גנבתי מה טיבו אצלך שומר שכר אני עליו שואל אני עליו חייב שהרי פטר עצמו מגניבה ואבידה [ב]שומר שכר אני עליו חייב שהרי פטר עצמו משבורה ומתה [ג]שואל אני עליו חייב שהרי פטר עצמו ממתה מחמת מלאכה אלמא אע"ג דהא קאים כיון דאי מיגניב ממונא קא כפר השתא נמי ממונא קא כפר הכא נמי

אף על גב דעפרא בעלמא הוא כיון דאי מיגניב בעי שלומי ליה ממונא מעליא השתא נמי ממונא קא כפר ליה יתיב (ד) רבא וקאמר להא שמעתא איתיביה רב עמרם לרבא [א] וכחש בה פרט למודה בעיקר כיצד שורי גנבת והוא אומר לא גנבתי מה טיבו אצלך אתה מכרתו לי אתה נתתו לי במתנה אביך מכרו לי אביך נתנו לי במתנה אחר פרתי רץ מאליו בא אצלי תועה בדרך מצאתיו שומר חנם אני עליו שומר שכר אני עליו שואל אני עליו ונשבע והודה יכול יהא חייב תלמוד לומר וכחש בה [ד]פרט למודה בעיקר א"ל תדורא כי תניא ההיא [ה]דקאמר ליה הילך כי קאמינא דקיימא באגם אתה מכרתו לי מאי מודה בעיקר איכא לא צריכא דא"ל [ו]לא נתתי לך דמי שקיל תורך וזיל אתה נתתו לי אביך נתנו לי מאי מודה בעיקר איכא דאמר ליה על מנת דעבידנא לך נייח דנפשא ולא עבדי לך שקיל תורך וזיל תועה בדרך מצאתיו לימא איבעי לך לאהדוריה לי אמר אבוה דשמואל [ז]באומר שבועה אבידה מצאתי ולא הייתי יודע שהיא שלך שאחזירנה לך תניא אמר בן עזאי ג' שבועות הן הכיר בה ולא במוצאה במוצאה ולא בה לא בה ולא במוצאה לא בה ולא במוצאה קושטא אשתבע אימא בה ובמוצאה למאי הלכתא רב אמי אמר רבי חנינא לפטור ושמואל אמר לחיוב ובפלוגתא דהני תנאי דתניא [ח]המשביע עד אחד פטור ורבי אלעזר בר' שמעון מחייב במאי קא מיפלגי מר סבר [ט]דבר הגורם לממון כממון דמי ומר סבר לאו כממון דמי אמר רב ששת [י]הכופר בפקדון נעשה עליו גזלן וחייב באונסין ותנא תונא וכחש בה למדנו עונש אזהרה מנין תלמוד לומר [כ]לא תכחשו מאי לאו לעונש ממון לא לעונש שבועה הא מדקתני סיפא (ל) ואישתבע מכלל דרישא דלא אישתבע קתני סיפא ונשבע על שקר למדנו עונש אזהרה מנין ת"ל לא תשקרו ומדסיפא דאישתבע רישא דלא אישתבע אמרי אידי ואידי דאישתבע כאן שהודה כאן שבאו עדים אתו עדים חייב באונסין אודויי אודי חייב בקרן וחומש ואשם: מתיב רמי בר חמא [כ] ושכנגדו חשוד על השבועה כיצד 'אחד שבועת העדות ואחד שבועת הפקדון ואפילו שבועת שוא ואם איתא [ל]בכפירה הוא דאיפסיל ליה אמרי [מ]הכא במאי עסקינן דקאי באגם דלאו כפירה הוא דסבר אשתמיטתא ליה אדאזילנא ומייתינא ליה תדע [נ] דאמר רב אידי בר אבין [ס]הכופר במלוה כשר לעדות בפקדון

נשבע ומכאן ואילך אין לו דין לשומר חנם מעיד נאמנים אם יאמרו: ובחש בה למדנו לשנוש. לכאורה נמריה והעיד את הגזילה מלמעלה קמה ליה נרשומית משעת וכחש בה ולא עונש כפירה. לכאורה עונש דמאי לאו לתיעוד לכפירה אף על גב דלא מסמכא: לא עונש שבועה. אלא עונש דעבדיה קרקן לתחייב נאומן משוס שטעה שקר הוא אבל אי לא מסמכא לא: ונשבע על שקר למדנו לשנוש. לכאורה נמריה חומש ומסס: ת"ל לא תשקרו. להיעיו מוסכת שטעה שקר לסמיך ליה לא מסמכא לא: נשמעי לשקר ומלא מסקרו נפקא לן לכשטעה כפירת ממון מסמיכי לכאורה אית בעמיתו כמו וכחש בעמיתו בפקדון[ו]: באן שהודה. בשיפא כשהודה אית חומש ומסס: ושכנגדו חשוד. מסכסא שטעות (דף מז:) גבי ולאו נשבעין ושולין לזה אחד מהן מי שהיה לו מכירו מיב שטעה והוא מעד על השטעה שנשלח שקרן בשטעתו שכנגדו נשבע ושולט: אחד. שנשמד על שטעת העדות: ואחד. שנשבע[ס] על שטעת הפקדון שרשיעוהו שנשבע לשקר ואפילו לא נשמד אלא על שטעת הפקדון בלבד ולא על שטעת שוא שלין בה כפירת ממון[פ] ולע לשמיס הוא ולא לע לגריות נפסל לשטעה ממון: ואם איתא. לדל שטע דמשבע כפירתו נעשה גוזלן למה לי למימיי גבי הך דמשמע דלא מפסיל לשטעה כי הך דע שטעה כי הך דע משבע כפירה מפסיל ליה משוס דסרי גוזלן: דקאי באגם. וכי אמר רב שטע כגון לאמרי שהדי לכי כפר ליה פדיה נקט ליה (מדע[צ]) דהיכא דאיכא למימר לשמעמוטי אימין עד דמיימי ליה לא מפסיל אלא לשטעה: דאמר רב אידי הכופר במלוה. ולא נשבע ונשלו עדים כשר לעדות דמלוה להוציא מיתה ואיכא עכשיו פיזו ורוצה לשמוע עד שתשיב פיזו נפקדון

ע) שטעות נב, ב) [נעיל עמ': נמ: פסחים ה: ומ"ק], ג) שטעות מד:, ד) שטעות מו: ב"מ ל. ה: [ע"ש], ו) ב"מ צו:, ז) ויקרא ה נא, ח) תר"כ שבועות מו:, ט) ויקרא דבורא דבורא החובה פרשתא א ה"י, ועיין מכות יג ע"ב.

קלם א מיי' פ"ח מהל' שטעות הלכה ח:
קמ ב ג מיי' שם הלכה ט:
קמא ד ה ו ז מיי' שם הלכה י ויהל' יא:
קמב ח מיי' שם פ"י הלכה ה:
קמג ט מיי' פ"ג מהל' גזילה הלכה יד סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' רלד סעיף ג [ר"ת מלפס כלן וכ"מ פ"ל דף סב. ופ"ג דף עג.]:
קמד י מיי' פ"ב מהל' מוסן ושטען הלכה ב סמג עשין לה טוש"ע ח"מ סי' לג סעיף ד:
קמה כ ל מ טוש"ע שם סעיף ד עיין בב"י:

תדורא. שטעה בהול (בחולין כה:) לשון אחר עגל (בכורות יח:). המשביע עד אחד. וכפר פטור העד מקרבן שטעת העלום. דבר הגורם ממון כממון דמי. ועד גורם לממון הוא שלולי הוא העיד היה מחייבו שטעה וזוב עני אלם אין נשבעין לשקר וסיס מפלס (שבועות לב:). ושכנגדו חשוד על השבועה. כלומר שכשנשבע ונשמע שקרן בשטעה ונחייב שבועה אין הדבר מוכיח ע"ש בהלכה ומכאן ואילך בגמרא. אחד שבועת העדות. אין שנשמד על שטעה שנשבע על שטעת הפקדון. אין שטעת הפקדון שכפר ונשבע על שקר. ואפי' שבועת שוא. שהוא רע לשמים מלא ולא למיימי מעל"ע הוא נפסל על ידה לשטעה (שם מה.). אשתמיטתא. לפי שנלעגו שיש מודים שלא שלין לפרוע ומעבר על דבר לי ופרעתי. ולאו דעמיס למיגליס שלא לשמעמוטי עמיד (ב"מ ג: ה:). הכופר במלוה. שנשבו ושמיקוהו שהוא נכשרן שהעידוהו שהוא מיב לו (ב"מ ה:). אין על כולה אין על מקלת ואפי' עדים ושמיקוהו על שלא נשבע. כשר לעדות. ולא ממריע גוזלן הוא ושמוקה לשמרה (שמות כג) על מנת רשע עד לכיון דשלוה לשלומי נתנה לשמיה לשיל לשלומי ושבור עד לשוה לי [זוז] ופרעתא ליה ולא מיהדרא ליה שמעה יתנשמי מיל (שם ה.) ולא שמרן שטיל שלא לשמעמוטי הוא שלא לשמעמוטי קמשמתיא ליה משוס דשלוה לשלומי ואין עכשיו בידו כמה לפרוע (שבועות מז:).

א) אוֹ מָצָא אֲבֵדָה וְכִחֵשׁ בָּהּ וְנִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר עַל אַחַת מִכֹּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָאָדָם לַחֲטֹא בָּהֶנָּה:
[ויקרא ה, כב]

ב) לֹא תְגַנֹּבוּ וְלֹא תְכַחֲשׁוּ וְלֹא תְשַׁקְּרוּ אִישׁ בַּעֲמִיתוֹ:
[ויקרא יט, יא]

ס) בכ"י הגירסא **ולא גזלו** מהו: וכאן הוא סוף דיבור ומתחיל דיבור חדש **הא** מנח. ויכול וב' חיבות "מי אמרינן" ליתא, תראה שהוא מיותר: ב) ס"א תרדא משועמם [וכן פי' רש"י בב"מ כ ע"ב ועי' פרש"י כריתות יח ע"ב ובמהרש"א כה ע"ב] (גליון) וכ"ה בכת"י: ג) יש להוסיף **המוצא** (באה"מ): ד) צ"ל **היא** (כת"י): ה) הד"א (רש"ל, רש"ש) ובמראה כהן הוסיף דצ"ל **דבה ולא** במוצאה: ו) צ"ל **שנמצאה** בווית פלונית: ז) ס"א כ"ש בה ובמוצאה (גליון): ח) ס"א (גליון): ט) צ"ל **שמוצאה** (כת"י): י) צ"ל **בשבועה** (רש"ש, וכ"ה בכת"י): כ) צ"ל **שנחשד** (גליון): ל) רש"ל מחוק זה (גליון). לא מחקו רק בדפוס ויניציאה שהי' לפני המהרש"ל מסחיים ד"ה דקאי וכו' ונקט ליה ומתחיל ד"ה דאיכא, ועל זה כתב המהרש"ל שהוא דיבור אחד וחיבת "תדע" ליתא שם כלל, ובדפו"י ובכת"י איתא חיבת "תדע" וזהו תחלת דיבור (ועיין דק"ס מובא בהגהות והערות למהרש"ל ומנחת יהודה): מ) צ"ל **אונסין** (ר' אייזיק חבר ורש"ש):

בפקדון פסול לעדות והאמר אילפא שבועה קונה שבועה היא דקניא אבל כפירה לא קניא הכא נמי דקיימא באגם ואיבעית אימא מאי שבועה קונה כדרב הונא דאמר רב הונא אמר רב [א]מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי ונשבע ואח"כ באו עדים פטור שנאמר [א] ולקח בעליו ולא ישלם כיון שקבלו הבעלים שבועה שוב אין משלם ממון גופא אמר רב הונא אמר רב מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי כלום ונשבע ובאו עדים פטור שנאמר ולקח בעליו ולא ישלם כיון שקבלו בעלים שבועה שוב אין משלמין ממון [ג]אמר רבא מסתברא מילתיה דרב במלוה דלהוצאה ניתנה אבל פקדון ברשותיה דמריה קאי והאלהים אמר רב אפילו בפקדון דהי כתיב קרא בפקדון כתיב יתיב רב נחמן וקאמר להא שמעתא איתיביה רב אחא בר מנומי לרב נחמן [ה]היכן פקדוני א"ל אבד משביעך אני ואמר אמן והעדים מעידים אותו שאכלו משלם את הקרן [ו]הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם א"ל רב נחמן הכא במאי עסקינן כגון דנשבע חוץ לב"ד א"ל אי הכי אימא סיפא היכן פקדוני אמר לו נגנב משביעך אני ואמר אמן והעדים מעידים אותו שגנבו משלם תשלומי כפל הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם ואי סלקא דעתך חוץ לב"ד מי איכא כפל א"ל יכילנא לשנויי לך רישא חוץ לבית דין וסיפא בבית דין [ז]מיהו שינויא דחיקא לא משנינן[א] לך אידי ואידי בבית דין ולא קשיא כאן בקפץ כאן בשלא קפץ א"ל רמי בר חמא לרב נחמן מכדי דרב [ב]לא סבירא לך משכוני נפשך אדרב למה לך אמר ליה לפרושה לדרב דרב הכי מתרץ לה למתניתין והא רב קרא קאמר אמרי קרא [ג]לכל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין הוא דאתא ולקח בעליו ולא ישלם מי שעליו לשלם הוא נשבע מתיב רב המנונא [ד]השביע עליו חמשה פעמים בין בפני ב"ד ובין שלא בפני ב"ד וכפר עליו חייב על כל אחת ואחת ואמר ר' שמעון מה טעם הואיל ויכול לחזור ולהודות והכא קפץ לא מצית אמרת השביע עליו קתני חוץ לב"ד לא מצית אמרת בפני ב"ד קתני הוא מותיב לה והוא מפרק לה לצדדין קתני השביע עליו חוץ לבית דין ובב"ד קפץ מתיב רבא [ה]בעל הבית שטען טענת גנב בפקדון ונשבע והודה ובאו עדים אם עד שלא באו עדים הודה משלם קרן וחומש ואשם ואם משבאו עדים הודה משלם תשלומי כפל ואשם והכא חוץ לב"ד וקפץ לא מצית אמרת כפל קתני אלא אמר רבא כל הודה לא שנא טוען טענת אבד ולא שנא טוען טענת גנב (נמי[ב]) לא אמר רב דהא כתיב [ב]והתודה דבעי שלומי קרן וחומש טוען טענת גנב ובאו עדים נמי לא אמר רב דהא כתיב [ג]תשלומי כפל כי קאמר [ט] כגון שטוען טענת אבד ונשבע ולא הודה ובאו עדים אזל רב גמדא ואמרה לשמעתא קמיה דרב אשי אמר ליה השתא ומה רב המנונא תלמידיה דרב וידע דאמר רב הודה וקמותיב הודה ואת אמרת הודה לא אמר רב אמר ליה רב אחא סבא לרב אשי רב המנונא הכי קא קשיא ליה אי

רש"י

בפקדון פסול לעדות. ומוקמינן לה בריש שנים אוחזין[י] כגון דאמרי סהדי דההיא שעתא דכפר ליה נקיט בידיה ומפסיל אף ע"ג דלא אשתבע דאי באשתבע מה לי מלוה מה לי פקדון: קס"ד להתחייב באונסים משעה שנשבע לשקר קאמר: ואיבעית אימא שבועה קונה. דקאמר אילפא לגמרי קאמר דתו לא משלם כדרב הונא: דלהוצאה ניתנה. ובעיא תשלומין ואיכא למימר דבשבועה אפטר ליה מתשלומין כדכתיב ולא ישלם: אבל פקדון ברשותיה דמריה קאי. ואין כאן ולא ישלם דהא כל היכא דאיתיה דמריה הוא: בפקדון כתיב. גבי שומר שכר: להא שמעתא. דרב הונא: משלם את הקרן. וכפל לא דאין כפל אלא בטוען נגנב וחומש ואשם נמי לא שייכי אלא כשהודה דכתיב בגזל הגר והתודו[י]: הודה מעצמו. לאחר שבועה קתני מיהא רישא משלם קרן על ידי עדים וקשיא לרב דאמר כיון שנשבע לא ישלם אפי' באו עדים ומסיפא לא פריך דבהודה לא קאמר רב דהא כתיב[כ] והשיב את הגזלה ונשבע והודה משתעי קרא: חוץ לב"ד. לא אלימא שבועה לאפקועי ממונא: כאן בקפץ. ברישא דקתני משלם כשקפץ זה והשביעו קודם שהביאוהו בית דין וכי קאמר רב בלא קפץ והדיינין השביעוהו וקנייה אותה[ג] שבועה דקרא בשבועת הדיינין כתיב ואע"ג דסיפא לא מתוקמא בקפץ דקתני כפל וכפל לא איתי' אלא בשבועת הדיינין[ט] מ"מ רישא בקפץ וניחא ליה לאוקמי בתרי גווני ובחד דוכתא ולא לאוקמי בשני מקומות וסיפא לא קשיא ליה לרב דאע"ג דקתני משלם כפל לאחר שבועה וכל שכן קרן דמודה רב בטוען טענת גנב כדלקמן בשמעתין דשבועה דקא מחייב ליה כפל לא מקנייה ליה קרנא: משכוני נפשך. לבא במקומו לתרץ קושיות ולהעמיד דבריו: נשבעין ולא משלמין. הנתבע ישבע ויפטר ולא ישבע התובע ויטול: חייב על כל אחת ואחת. חומש ואשם: הואיל ויכול לחזור ולהודות. ומצא דבמלן כופר ממון: השביע עליו קתני. ומדלא תני השביעו שמע מינה על ידי דיינין הטיל עליו שבועה וקיבל על כרחו וקתני יכול לחזור ולהודות אלמא אכתי ממונא אית ליה גביה: לצדדין קתני השביעו[ד] עליו חוץ לב"ד. דאע"ג דאייתוהו ב"ד שבועה כיון דמחוץ לב"ד השביעו לא קנייה ובפני ב"ד דקתני לא אהשביע עליו קאי: אם עד שלא באו עדים הודה משלם קרן וחומש ואשם. ולא כפל דאין משלם קנס על פי עצמו: משלם כפל ואשם. אבל חומש לא דחומשו עולה לו בכפלו כדאמרינן בפרק מרובה (לעיל דף סה.) אלמא בין נשבע ובאו עדים בין נשבע והודה חייב: אלא אמר רבא. לא תסגייה לתיובתיה דרב המנונא לאדדין דיכול לחזור ולהודות לאו תיובתא הוא לרב הונא דכיון דהודה לא קאמר רב דכל הודה לא שנא טוען טענת גנב ונשבע והודה ולא שנא טוען טענת אבד ונשבע והודה לא אמר רב דפטור: דהא כתיב והתודה. בגזל הגר כתיב (במדבר ה) ובנשבע דהא קרן וחומש כתיב: וטוען טענת גנב ובאו עדים נמי לא אמר רב. דכפל כי כתיב בהכי כתיב בנשבע ובאו עדים כדאמר בפרק מרובה[י]: אמרה לשמעתא. להא דרבא דאמר כל הודה לא אמר רב: רב המנונא תלמידו דרב הוה. דקיימא לן אמרי בי רב רב המנונא בפ"ק דסנהדרין (דף יז:) ואי לאו דידע דאפילו בהודה פטר רב לא הוה מותיב ליה מהואיל דיכול לחזור ולהודות: אי

תוספות

איתיביה רב אחא בר מנומי. פי' בקונט' דלא פריך אלא מרישא והעדים מעידין כו' ולא מסיפא ואין נראה דהא רבא מקשה לקמן בהדיא מהודה דאכתי לא מחלק בין הודה לעדות עד דמתרץ לקמן הכי וה"ה א"כ אמאי לא פריך נמי מסיפא ונראה דהא ודאי פשיטא דלא אמר בטוען טענת גנב ונשבע ובאו עדים שיהא פטור דא"כ לא משכחת כפל דכתיב באורייתא אבל בהודה ס"ד דרב פוטר ואע"ג דבשבועה והודאה כתיב חומש רב הוה מוקי לקרא בקפץ ונשבע דחומש ואשם מחייב אף אשבועת עצמו[ס] אבל בנשבע ע"פ ב"ד והודה בעי למימר רב[ע] דפטור דאשבועת ב"ד כתיב ולקח בעליו ולא ישלם: כאן שקפץ. תימה אם כן אמאי נקט ברישא טוען טענת אבד אפי' בטוען טענת גנב ה"מ למנקט דלא מחייב כפל כיון שקפץ: קפץ לא מצית אמרת דהשביע עליו קתני. ותימה דלעיל קתני משביעך אני ומוקי לה בקפץ וי"ל דלהשביע עליו משמע ע"י ב"ד אבל משביעך אני משמע שקפץ והשביעו:

ולישני

עין משפט נר מצוה

קמו א ב מיי' פ"ב מהל' טוען ונטען הלכה יא סמג עשין צה טוש"ע ח"מ סי' פז סעיף כט וסעיף ל [ודלא כרב] [רב אלפס כאן ובשבועות סוף פ"ו דף שיט]:

קמז ג מיי' פ"א שם הלכה ד סמג שם טוש"ע ח"מ סי' סט סעיף א:

קמח ד מיי' פ"ז מהל' שבועות הלכה ט סמג לאוין רמח:

ליקוטי רש"י

בפקדון פסול לעדות. אפי' על מקצת ובאו עדים והעידוהו פסול לעדות דמאי הוה ליה גבי פקדון לאשתמוטי נפשיה ושמא תאמר אבד ממנו ואשתמיט ליה עד דמשכח ליה לקמן בפרקין (דף ה:) מוקמינן דאתו סהדי ואמרי ההיא שעתא בידיה נקיט ליה [ב"מ ו.] דמאי אשתמוטי איכא הרי לא ניתן להוצאה ובעין הוא ואם אבד יטעון שאבד ויפטר [שם ה:] ואפילו לא נשבע דמשעה דכפר איחשיד ליה אממונא ובב"מ בפ"ק מוקמי ליה דאתו סהדי דההיא שעתא הוה בידיה דליכא למימר אירכס ליה ואשתמיט עד דבעיה ומשכח ליה [שבועות מ:]. ולקח בעליו. השבועה. ולא ישלם. לו השומר כלום [שמות כב י]. והאלהים. נשמעה [ב"מ טז:]. היכן פקדוני. אמר לשומר חנם היכן (שורי) אמר לו אבד משביעך אני ואמר אמן והעדים מעידין אותו שאכלו משלם את הקרן ולא כפל ואם הודה מעצמו שלא באו עדים משלם קרן וחומש ואשם כדין שבועת הפקדון דליכא באה עד שמודה ושב מרשעו ובא להתכפר דכתיב בשבועת גזל הגר בפרשת נשא והתודו את חטאתם אשר עשו וגו' אמר לו נגנב משביעך כו' בהדיא ילפינן לה בפרק מרובה בשומר חנם הפוטר עצמו בטענת אבדה אינו משלם כפל אף בשבועה אבל הפוטר עצמו בטענת גנב ובשבועה ובאו עדים משלם כפל דכתיב אם לא ימצא הגנב אם לא ימצא כמו שהוא אמר אלא הוא עצמו גנבו כו' כדאיתא התם [שבועות מט.]. משלם את הקרן. דאין חומש ואשם אלא אם הודה דכתיב בגזל הגר בפרשת נשא והתודה [לקמן קח:]. הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם. אבל כפל לא דמודה בקנס הוא [שבועות שם] דכתיב (ויקרא ה) או מכל אשר ישבע עליו לשקר וגו' וזהו אשם גזילות ואינו בא אלא על הודאת פיו דאע"פ דלא כתב בהאיך פרשה הודאה כתב רחמנא באשם גזל הגר בפרשת נשא והתודו את חטאתם וגו' וחומש נמי אינו בלא אשם [לעיל סג:]. שינויא דחיקא. נמרי מעמא [לעיל מג.]. לכל

הנשבעין שבתורה נשבעין וכו'. כל המחויבין שבועה מן התורה נשבעין ולא משלמין כלומר לא חייבה תורה שבועה ליתבע וליטול אלא הנתבע ישבע לתובע ולא ישלם [שבועות מה:]. בין בפני ב"ד ובין שלא בפני בית דין. אם מפיו נשבע שהוציא שבועה מפיו או שענה אמן אחר שבועה ואח"כ הודה חייב קרבן דכתיב (ויקרא ה) וכחש בעמיתו כל דהו. הואיל ויכול לחזור ולהודות. אחר כפירה הוא כופרו ממון [שם לז:]. שטען טענת גנב. פטר עצמו על ידי גניבה שטען נגנב הימני ושומר חנם פטור מגניבה וקיימא לן בב"ק (דף סג:) שאם נשבע ובאו עדים משלם כפל שגנב עצמו אבל כאן כפל למודה בקנס פטור אבל חומש ואשם יש משום שבועת הפקדון [שבועות לז:]. משלם קרן וחומש ואשם. משום שבועה ואין כאן כפל למודה בקנס פטור. ואם משבאו עדים. משלם תשלומי כפל ואשם. שהרי חומש לבעלים הוא והוא קל [לעיל סה.]. משלם תשלומי כפל. משום עדים. ואשם. משום שבועה אבל חומש לא משלם ולפינן לה בבבא קמא מהאי קרא ושלם אותו בראשו וחמישיתו יוסף עליו ממון המשתלם בראש מוסיף חומש ושאינו משתלם בראש כגון זה שישלם עליו כפל אין מוסיף חומש [שבועות שם].

מסורת הש"ס עם הוספות

א) [לעיל סג:] לקמן קח: שבועות מט., ב) [לעיל מג. כתובות מג:], ג) שבועות מה., ד) שם לו:, ה) לעיל סה. שבועות לז:, ו) ה:, ז) במדבר ה ז, ח) ויקרא ה כג, ט) וכ"כ תוס' לעיל ריש פרק מרובה ד"ה יצאו, י) סג:, כ) כנ"ל קג. תוס' ד"ה הגוזל.

הגהות הב"ח

(א) גמ' כי קאמר רב כגון שטוען:

גליון הש"ס

גמ' אמר רבא מסתברא מילתיה דרב. גיטין דף יג ע"ב וש"נ: שם הודה מעצמו. עיין לקמן דף קח ע"א תוס' ד"ה ובאו עדים:

תורה אור השלם

א) שְׁבֻעַת יְיָ תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם אִם לֹא שָׁלַח יָדוֹ בִּמְלֶאכֶת רֵעֵהוּ וְלָקַח בְּעָלָיו וְלֹא יְשַׁלֵּם: [שמות כב, י]

ב) וְהִתְוַדּוּ אֶת חַטָּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ וְהֵשִׁיב אֶת אֲשָׁמוֹ בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִישִׁתוֹ יֹסֵף עָלָיו וְנָתַן לַאֲשֶׁר אָשַׁם לוֹ: [במדבר ה, ז]

ג) עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע עַל שׁוֹר עַל חֲמוֹר עַל שֶׂה עַל שַׂלְמָה עַל כָּל אֲבֵדָה אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְּבַר שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יַרְשִׁיעֻן אֱלֹהִים יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ: [שמות כב, ח]

הגהות וציונים

א] צ"ל לא משנינא (דק"ס, ובדפו"ר משנינ'): ב] הרש"ש מחקו, וכן ליתא בתוס' רי"ד, בתוד"פ ובכת"י: ג] צ"ל באותה (רש"ש) ובכת"י וקנייה ההיא שבועה: ד] צ"ל השביע (ב"ש, וכ"ה בכת"י): ה] צ"ל לרב (ב"ש) והבאה"מ מגיה דרב פוטר:

אי אמרת בשלמא נשבע כי אתו עדים מיחייב אמטו להכי מחייבינן ליה קרבן אשבועה בתרייתא הואיל ויכול לחזור ולהודות אלא אי אמרת כי אתו עדים פטור מי איכא מידי דאילו אתי סהדי ומסהדי ביה פטור ואנן ניקו ניחייביה קרבן אשבועה הואיל ויכול לחזור ולהודות השתא מיהת (א) לא אודי: אמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן הטוען טענת גנב בפקדון משלם תשלומי כפל טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה הואיל וגנב משלם תשלומי כפל וטוען טענת גנב משלם תשלומי כפל מה גנב שהוא משלם כפל טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה אף טוען טענת גנב בפקדון כשהוא משלם תשלומי כפל טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה מה לגנב שכן משלם תשלומי כפל שלא בשבועה תאמר בטוען טענת גנב שאין משלם תשלומי כפל אלא בשבועה אמרי היקישא היא ואין משיבין על היקישא הניחא למ"ד חד בגנב וחד בטוען טענת גנב שפיר אלא למ"ד האי אם ימצא הגנב ואם לא ימצא תרוייהו בטוען טענת גנב מאי איכא למימר אמרי גנב הגנב איתיביה רבי חייא בר אבא לר' יוחנן היכן שורי נגנב משביעך אני ואמר אמן והעדים מעידים אותו שאכלו משלם תשלומי כפל והא הכא דאי אפשר לבזות בשר בלא שחיטה וקתני משלם תשלומי כפל אין תשלומי ד' וה' לא הכא במאי עסקינן כגון שאכלו נבילה ולישני ליה כגון שאכלו טריפה כר"מ דאמר שחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה ולישני ליה בבן פקועה כר"מ דאמר בן פקועה טעון שחיטה ולישני ליה כגון שעמד בדין ואמרו לו צא תן לו דהא אמר רבא צא תן לו טבח ומכר פטור מאי טעמא כיון דפסקיה למילתיה וטבח ומכר הוי גזלן וגזלן לא משלם תשלומי ארבעה וחמשה חייב אתה ליתן לו וטבח ומכר חייב מאי טעמא כל כמה דלא פסיקא ליה מילתא אכתי גנב הוא אמרי וליטעמיך לישני ליה בשותף שטבח שלא מדעת חבירו אלא חדא מתרי ותלתא נקט ואמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן הטוען טענת גנב באבידה משלם תשלומי כפל מאי טעמא דכתיב על כל אבדה אשר יאמר איתיביה רבי אבא בר ממל לרבי חייא בר אבא כי יתן איש אין נתינת קטן כלום ואין לי אלא שנתנו כשהוא קטן ותבעו כשהוא קטן נתנו כשהוא קטן ותבעו כשהוא גדול מנין ת"ל עד האלהים יבא דבר שניהם עד שתהא נתינה ותביעה שוין כאחד ואם איתא תיהוי נמי כאבידה א"ל הכא במאי עסקינן כגון שאכלו כשהוא קטן אבל כשהוא גדול מאי הכי נמי דמשלם אי הכי אדתנא עד שתהא נתינה ותביעה שוין כאחד ליתני עד שתהא אכילה ותביעה שוין כאחד א"ל תני עד שתהא אכילה ותביעה שוין כאחד רב אשי אמר לא דמי אבידה קא אתיא מכח בן דעת והא לא אתיא מכח בן דעת ואמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן הטוען טענת גנב בפקדון אינו חייב עד שיכפור במקצת ויודה במקצת מאי טעמא דאמר קרא כי הוא זה ופליגא דר' חייא בר יוסף דאמר ר' חייא בר יוסף

עירוב

רש"י

אי אמרת בשלמא אי אתו עדים. אחר שבועה קמייתא מחייב לשלומי קרנא אשתכח דאכתי ממונא הוא גביה ואמטו להכי מחייבין ליה קרבן שבועה אשבועה שניה דמשום דאין שבועה חלה על שבועה לא תפטריה דהואיל ויכול לחזור ולהודות בין זו לזו נמצא דכל אחת שבועת כפירה בפני עצמה היא: השתא מיהת הא לא אודי. בין זו לזו ואשתכח דכפירת דברים בעלמא הוא ולאו ממונא הוא גביה שהרי אין יכול להוציאו בעדים: טוען טענת גנב אינו משלם כפל עד שישבע ואחר כך יבאו עדים כדילפינן במרובה: היקישא הוא. דאיתקש גנב וטוען טענת גנב דסמיכי קראי אהדדי אם ימצא הגנב הרי גנב ואם לא ימצא הגנב כמו שאמר אלא הוא עצמו גנבו היינו טוען טענת גנב ונמצא שהוא גנבו: אלא למאן דאמר. בפרק מרובה (דף סג:): תרוייהו בטוען טענת גנב. דגנב עצמו נפקא לן מאם המצא (ג) בידו דכתיב בפרשה אחריתי היכי איתקוש: גנב הגנב. מרבויא דה"א דאתרבאי בטוען טענת גנב [ילפינן לה כל דיני גניבה לרבות] תשלומי [כפל] וד' וה': משלם תשלומי כפל. דטוען טענת גנב: ולישני ליה כגון שאכלו טריפה. דאיכא ר"ש דפטר בהשוחט ונמצאת טריפה מתשלומי ד' וה' לעיל (דף ע.) ומשני רבי יוחנן כר"מ ס"ל דאמר שחיטה שאינה ראויה לאכילה הואיל ונשחטה כהלכתה שמה שחיטה: ולישני ליה בגונב בן פקועה. שנמצא במעי אמו ופקעה לאחר שחיטה והוליאוהו דאיכא למאן דמכשר ליה בלא שחיטה בפ' בהמה המקשה (חולין דף עד:) דתנן ר"ש שזורי אומר אפילו הוא בן חמש שנים וחורש בשדה שחיטת אמו מטהרתו: כר"מ. בשחיטת חולין דתנן השוחט את הבהמה ומצא בה בן ט' חי כו': ולישני ליה כגון שעמד בדין. קודם לכן ואמר נגנב ונשבע ובאו עדים שגנבו הוא עצמו וחייבוהו ב"ד ואמרו צא תן לו קרן וכפל ואח"כ שחטו ואכלו (וחזר ונשבע עליו) דמשלם כפל אשבועה קמייתא ופטור מטביחה כדרבא כו': בשותף שטבח. שותפין שגנבו וטבחו האחד שלא מדעת חבירו אמרינן בפרק מרובה (לעיל ד' עח:) שפטור מד' וה' דמתניה בקר אמר רחמנא ולא חמשה חלאי בקר והכא לא קרינא וטבחו כולו בחיובא דעל החצי של חבירו הוה טובח ומוכר אחר הגנב דפטור אבל לדעת חבירו משלמין שניהם דשלוחו הוא ואמרינן תחת לרבות את השליח: על כל אבדה. וגו' ישלם שנים: אין נתינת קטן כלום. דכתיב איש פרט לקטן דאין נשבעין על טענת נתינתו ואין באין לידי כפל על ידו דהכא כפל כתיב: אין לי אלא כשנתנו כשהוא קטן ותבעו כשהוא קטן. דאיכא למימר דהאי איש אהשתא קאי וה"ק כי יתן מי שהוא עכשיו איש בשעת טענה פרט לנתינת מי שהוא עדיין קטן אבל אי הוי עכשיו איש לא ממעט ליה: נתנו כשהוא קטן ותבעו כשהוא גדול מנין. דפטור: ת"ל יבא דבר שניהם. איתקוש נתינה והעמדה בדין להדדי דבתרוייהו בעינן איש: תהוי נמי כאבידה. דליכא נתינה והוי טענה להשביע ולהתחייב כפל וכי תבעו כשהוא גדול ליחייביה להאי שבועה וכפילא אע"ג דנתינה ליכא: שאכלו. בעל הבית לפקדון בעוד שהמפקיד קטן דלא ירד פקדון זה לתורת טענה מעולם אבל אבידה מכי מטא לידיה דהאי איחייב ליה שהרי יש לה בעלים בני טענתא: הכי נמי דמשלם. דמשהגדיל קטן ועשה בר טענה נתחייב זה לבא עמו לדין ואע"ג דנתינה לא הואי: דאמר קרא כי הוא זה. היינו הודה במקצת ובפרשת טוען טענת גנב כתיב:

עירוב

תוספות

ולישני ליה כגון שעמד בדין ואמרו לו צא תן לו. והשתא צריך להוסיף על הברייתא ולפרש הכי היכן שורי א"ל נגנב משביעך אני ואמר אמן ואח"כ באו עדים ואמרו שיש בידו ועמד בדין וא"ל צא ותן לו ואח"כ טבחו והעדים מעידים אותו שאכלו משלם תשלומי כפל ואף ע"ג דהשתא צריך להוסיף על הברייתא ולפרש בדוחק ניחא ליה לגמרא לאוקמי הכי מלאוקמי כשאכלו נבלה שזה נראה לו דוחק יותר:

אבל אכלו כשהוא גדול מאי הכי נמי דמשלם כו'. משמע אם נשבע ובאו עדים שאכלו משלם תשלומי כפל ותימה אמאי בעי שבועה מפיקרא כשאמר נגנב יהא נאמן במגו דאי בעי אמר החזרתיו לך כשהייתי קטן יהא נמי נאמן לומר נגנב בלא שבועה וי"ל דהכא מיירי שטוען זה הקטן כשהגדיל נתתי לך פקדון כשהייתי קטן ויודע אני שיש בידך עכשיו דהשתא לא שייך למימר מגו דהאכלתיו כשהיה קטן דא"כ הוה כפר במה שאמר ליה עדיין ישנה בידך ואין זה מגו כדאמר לקמן דאין מעיז פניו לומר להד"ס:

הא לא אתי מכח בן דעת. ואליבא דרב אשי דאמר אין יכול להשביע כלל כל מה שהפקידו בקטנותו אפילו הפקדון בעין אבל לשינויא קמא יכול להשביעו כשהוא בעין:

עין משפט נר מצוה

קמא א ב מיי' פ"ד מהלכות גניבה הלכה א סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' שנ:

קנ ג מיי' פי"ה מהל' טוען ונטען הלכה י ופ"ד מהל' שכירות הל' ז ועיין בהשגות וכמ"מ ופ"ד מהל' גניבה הל' ט סמג עשין פט טוש"ע ח"מ סי' נו סעיף א:

קנא ד מיי' פ"ד מהל' גניבה הלכה ט טוש"ע ח"מ סי' שנ:

ליקוטי רש"י

הטוען טענת גנב בפקדון. גנב לא הגנב ודרשיו לקמן במתמשכן [עיין לעיל]... משלם תשלומי ארבעה וחמשה... היקישא היא... ואין משיבין על היקישא... שחיטה שאינה ראויה... צא תן לו... הטוען טענת גנב באבידה... משלם תשלומי כפל... שנאמר על כל אבדה... כי הוא זה...

מסורת הש"ס עם הוספות

א) לעיל סג:, ב) [לעיל סג:] מנחות פב:, ג) לקמן קח:, ד) שבועות מט:, ...

הגהות הב"ח

(א) גמ' מיהת הא לא אודי: (ב) רש"י ד"ה תרוייהו וכו' המלא תמצא בידו:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה בשותף וכו' והכא לא קרינא וטבחו כולו...

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] גמ' ופליגא דר' חייא בר יוסף...

תורה אור השלם

א) כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ כֵלִים לִשְׁמֹר וְגֻנַּב מִבֵּית הָאִישׁ אִם יִמָּצֵא הַגַּנָּב יְשַׁלֵּם שְׁנָיִם: [שמות כב, ו]

ב) אִם לֹא יִמָּצֵא הַגַּנָּב וְנִקְרַב בַּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים אִם לֹא שָׁלַח יָדוֹ בִּמְלֶאכֶת רֵעֵהוּ: [שמות כב, ז]

ג) עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע עַל שׁוֹר עַל חֲמוֹר עַל שֶׂה עַל שַׂלְמָה עַל כָּל אֲבֵדָה אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְּבַר שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יַרְשִׁיעֻן אֱלֹהִים יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ: [שמות כב, ח]

הגהות וציונים

א] צ"ל שהוא (דק"ס)...

עין משפט
נר מצוה

קנב א מיי' פ"א מהל' טוען ונטען הל' א סמג עשין סה טוש"ע ח"מ סי' פז סעיף א:

מסורת הש"ס
עם הוספות

א) [סנהדרין דף ג:], ב) שבועות מב: ב"מ ג. ה: כתובות יח. גיטין נא:, ג) ב"מ ה: נא. ד) ושם צח. ד"ה משכחת, ה) ושם, ו) שם צח. ז) מג., ח) עיין תוס' ב"ב נב: סד"ה דברים, שדחו ראי' זו, ט) [צ"ל עו: ובמגילה שם בתוס' ד"ה ומודה ר"י], י) מהם ב"מ ג. ד"ה מפני מה ועי"ב ד"ה בכוליה גיטין נא: ד"ה מפני מה וד"ה ובכולי כתובות יח. ד"ה מפני מה ועי"ב ד"ה ובכולי.

עירוב פרשיות כתוב כאן וכי כתיב [א] כי הוא זה אמלוה הוא דכתיב ומאי שנא מלוה כדרבה דאמר רבה מפני מה אמרה תורה מודה במקצת הטענה ישבע חזקה אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו והאי בכולי בעי דנכפריה והאי דלא כפריה משום דאין אדם מעיז פניו ובכולי בעי דלודי ליה והאי דכפר ליה במקצת סבר אי מודינא ליה בכוליה תבע לי בכוליה אישתמיט לי מיהא השתא אדהוו לי זוזי ופרענא הלכך רמא רחמנא שבועה עילויה כי היכי דלודי ליה בכוליה וגבי מלוה הוא דאיכא למימר הכי אבל גבי פקדון מעיז ומעיז תני רמי בר חמא ארבעה שומרין צריכין

רש"י

עירוב פרשיות. פסוק שהוא מפרשה אחרת נתערב בזו שאינו מקומו דהאי כי הוא זה בשם כסף מלוה הוה ליה למכתביה דהתם קאי דאילו בהך פרשתא דפקדון בלא הודאה במקצת מחייב: ומאי שנא מלוה. דעקרינן לקרא מדוכתיה ומוקמינן ליה עלה: כדרבה דאמר רבה. אין אדם מעיז פניו בפני זה שעושה לו טובה הלכך היכא דכפר הכל פטור משבועה דאי לאו קושטא בהדיה לא הוה מצי למכפר ביה והיכא דמודה מקצת בכולה בעי למכפריה והא דלא כפריה משום דאין אדם מעיז: אבל בפקדון. דאין כאן טובה: מעיז ומעיז. הלכך אפי' כפר בכוליה רמיא רחמנא שבועה עליה: נריכין

תוספות

עירוב פרשיות כתוב כאן וכי כתיב כי הוא זה אמלוה הוא דכתיב. פי' בקונט' דפסוק זה דכי הוא זה מפרשה אחרת דשאלה כסף מלוה את עמי הוה ליה למיכתב דהתם קאי דאי בהך פרשתא דפקדון בלא הודאה במקצת נמי מחייב וטעמא דעקרינן ליה מדוכתא כדמסיק ומ"ש מלוה כדרבה דאין אדם מעיז פניו לכן כופר הכל פטור אבל בפקדון שלא עשה לו טובה מעיז ומעיז הלכך אפי' כופר הכל חייב וקשה דבריש סנהדרין (דף ג: ושם) משמע דאפילו למ"ד עירוב פרשיות כתוב כאן לא עקרינן ליה לגמרי מפקדון לענין שלשה ומומחין ומיהו יש לדחות דלענין מודה מקצת דאיכא טעמא עקרינן ליה מפקדון לגמרי אבל לענין שלשה ומומחין דליכא טעמא קאי אתרוייהו אבל קשה דבפרק השואל (ב"מ דף צז:[ד]) גבי הא דמוקי מתניתין דהתם כשיש עסק שבועה ביניהם ומוקי רישא במרתי וסיפא בתלת משמע דלא מחייב שבועה אלא א"כ יש הודאה דקמודה והתם כרבי חייא בר יוסף מדקאמר בתר הכי ולרמי בר חמא אלמא דלא מחייב רבי חייא בר יוסף בלא הודאה מקצת אלמא לא עקר לגמרי כי הוא זה מפקדון ועוד דבכמה משניות משמע דלא מתחייב בפקדון אלא במודה מקצת כי ההיא דשבועות (דף מג.) דסלע הלויתני עליו ושתים היה שוה וכן ההיא דמנורה בת עשרה ליטרין (שם) וההיא דעשר גפנות טעונות מסרתי לך (שם דף מג:) ובהניזקין (גיטין דף נא. ושם) גבי שני כיסין קשורים מנאת לי דמחייבינן מודה מקצת ופטרינן כופר הכל אע"ג שלא עשה לו שום טובה ובפרק שני דכתובות (דף יח. ושם) ובשבועת הדיינים (שבועות דף מב) פטרינן מנה לאביך בידי והאכלתיו פרס במגו דאי בעי כופר הכל משום דבגנו מעיז ולפירוש הקונטרס אדרבה כופר הכל[א] ה"ל לחיובי התם וכן בפ"ק דב"מ (דף ד:) בשמעתא דהילך גבי סלעין דנרין[ב] ומפרש ר"ת דה"ק דכי כתיב כי הוא זה אמלוה נמי הוא דכתיב דבעינן הודאה בהדי שבועה דכפירה והכי נמי בעינן הודאה בהדי שבועה דנאנסו אבל כפירה לא בעינן בההיא[ג] דנאנסו ובאותו ענין דקאי כי הוא זה אמלוה קאי נמי אפקדון וכי היכי דמלוה מחייב אשתי פרות לחוד חדא להודאה וחדא לכפירה מחייב נמי אפקדון אשתי פרות חדא להודאה וחדא דנאנסו אבל רבי חייא בר אבא ורמי בר חמא בעו שלש פרות חדא להודאה וחדא לכפירה וחדא דנאנסו דכי הוא זה אפקדון דוקא כתיב ולא אמלוה והא דבעינן כפירה והודאה במלוה שמא במה מצינו ילפינן מפקדון אע"ג דלענין שלשה ומומחין לא ילפינן מלוה מפקדון במסכת סנהדרין (דף ג: ושם) למאן דלית ליה עירוב פרשיות לענין מודה מקצת מסתבר למילף טפי והוא הדין דבפקדון מחייב בכפירה והודאה לחוד בלא נאנסו אבל בנאנסו בלא כי הוא זה לא מחייב דהכי משמע ליה פשטיה דקרא לאצרוכי כי הוא זה בהדי נאנסו ולא נאנסו בהדי כי הוא זה אבל כופר הכל פטור לכ"ע בכל מקום אפילו במקום שיכול להעיז דגזירת הכתוב הוא כי הוא זה דוקא ולא כופר הכל והא דקאמר מ"ש מלוה מפרש ר"ת מאי טעמא דמלוה פירוש [מאי] טעמא דמודה מקצת חייב ולא מהימן במגו דאי בעי כפר הכל והוי כי ההוא דסוף כל הנשבעין (שבועות דף מח:) גבי נשבעין שלא בטענה דקאמר מאי שנא הני ופירוש מאי טעמא דהני ומה שכתוב בספרים גבי מלוה הוא דאיכא למימר הכי אבל בפקדון מעיז ומעיז לא גריס ליה רבינו תם ובספרים ישנים ליתא והא דאמר בסוף המוכר את הבית (ב"ב דף ע:[ט]) גבי המפקיד אצל חבירו בשטר אילו אמר נאנסו לאו שבועה בעי דמשמע דנאנסו לחוד בלא הודאה כלל מחייב שבועה אור"ת דההיא שבועה דרבנן שנתקנה קודם שבועת היסת כי הנהו דפרק הכותב (כתובות דף פז:) הפוגמת כתובתה ואיך לסבר רמי בר חמא שבועה דאורייתא ומסיק אלא מדרבנן והא דתנן בפרק השואל (ב"מ דף צז:) זה אומר שאולה וזה אומר שכורה ישבע ופריך בגמרא[י] ואמאי מה שטענו לא הודה לו והך פירכא ליתא אליבא דרב נחמן דמוקמא[כ] התם מתני' אליביה כשיש עסק שבועה ביניהם ורישא במרתי וסיפא בתלת או רישא בתלת וסיפא בארבע ויש כאן מה שטענו הודה לו אלא לרב הונא ורב יהודה פריך דליכא אלא הך דשאלה ושכירות ומשני ע"י גלגול דכדרכה מתה היא שבועה נמי מדרבנן דמדאורייתא לא מחייב כיון דאין כאן הודאה ומיהו בין לפ"ה ובין לפי' ר"ת קשה מהא דאמרינן בפ' כל הנשבעין (שבועות דף מה: ושם) דאם שכרו בלא עדים מתוך שיכול לומר לא שכרתיך מעולם יכול לומר שכרתיך ונתתי לך שכרך ופריך אלא שבועת שומרים דחייב רחמנא היכי משכחת לה מתוך שיכול לומר להד"ס יכול לומר נאנסו והשתא לפירוש ר"ת אההיא קאי אי אמר לא היו דברים מעולם א"כ היה כופר הכל ואין זה מגו דאל"כ ליפרוך אכל מודה מקצת דליפטר במגו דאי בעי כופר הכל ואי אההיא דנאנסו קאי כי קאמר נמי להד"ס מחייב שבועה כיון דאיכא כפירה והודאה ולפי' הקונטרס נמי דליכא הודאה כי אמר אההיא דנאנסו נמי להד"ס בעי שבועה דהא מחייב שבועה בפקדון אכופר הכל ואי הוה אמרינן דלרבי יוחנן ולרמי בר חמא לא מחייב אפקדון אכפירה והודאה בלא נאנסו הוה ניחא דפריך לה התם אבל לא יתכן כלל דע"כ על כפירה והודאה לחוד מחייב אפילו אפקדון כדמוכח במשניות טובא בההיא דסלע הלויתני ומנורה ועשר גפנים ואע"ג דמוקמינן מתניתין דהשואל בכמה פרות אע"ג דלא מתני במתני' הנהו לא מסתבר לאוקמי הכי וכן בהלואה דילפינן מפקדון גבי סלעים דנרים ובשבועות[ל] גבי סלע הלויתך ונראה כפירוש ריב"א דמפרש כי כתיב כי הוא זה אמלוה הוא דכתיב והלכך בפקדון נמי לא מוקמינן ליה אלא בטענה דשייכא במלוה דהיינו בכפירה והודאה אבל טענת נאנסו לא והכי קאמר מאי שנא טענה דשייכא במלוה מטענת נאנסו ומסיק כדרבה וגבי מלוה הוא דאיכא למימר הכי כלומר בטענה השייכא במלוה כגון כפירה והודאה דאין מעיז פניו לכפור במידי דידע בה חבריה אבל בפקדון כלומר טענה השייכא בפקדון כגון נאנסו דלא ידע ביה חבריה מעיז ומעיז ומחייב בלא הודאה דאם כופר הכל היה פטור במקצת נמי יפטר במגו דאי בעי כפר הכל ומיהו בטענות כפירה אפילו במקום שיכול להעיז פטור דגזירת הכתוב היא והשתא ניחא ההיא דכל הנשבעין דקאמר מתוך שיכול לומר להד"ס יכול טומר נאנסו אע"ג דאין זה מגו לגמרי דהאי חשוב העזה והאי לא חשוב דבהאי ידע ובהאי לא ידע מכל מקום מדמה ליה למגו דלעיל דההוא נמי לאו מגו הוא דניחא ליה למימר טפי שכרתיך ונתתי לך שכרך דחושבו טועה משום דטרוד בפועליו ולא כמשקר במזיד ממאי דנימא לא שכרתיך מעולם דליכא למיתלי בטרוד בפועליו והשתא דמ"ה (ב"ב דף לג.) גבי הנהו עיזי דאכלי חושלי בנהרדעא דיכול לטעון עד כדי דמיהם במגו שיכול לומר לקוחים הן בידי[מ] ובפ"ב דכתובות (דף יח[נ]) גבי שדה זה של אביך היה ולקחתיו ממנו דאפילו טענו הבן שהיה של אביו אלא שאין לו עדים מהימן לומר לקחתיו במגו שיכול לומר לא היה של אביך מעולם אע"ג דבהאי ידע ובהאי לא ידע לא דמי למידי דכפירה דלכפור ודאי אינו מעיז במידי דידע ביה חבריה והנהו דהתם לאו מידי דכפירה נינהו ומיהו ההיא דהשואל קשה לפירושו דמשמע דר' חייא ב"ר יוסף נמי בעי הודאה בהדי נאנסו דמוקי רישא במרתי וסיפא בתלתא אם לא נאמר סוגיא דהתם לא כר' חייא בר אבא ולא כר' חייא ב"ר יוסף וא"ת למאן דבעי שלש פרות ליפטריה במגו דאי בעי אמר נאנסו אההיא דכפירה וי"ל כגון דההיא דכפירה קמן וא"ת ליפטריה במגו דאי בעי מודה בה ואההיא דטען דמתה בפשיעה יכפור ובאידך נאנסה דהשתא ה"ל בההיא דמודה בה הילך ופטור משבועה לאו פירכא היא דאם הילך הוא א"כ ה"ל כופר הכל ואין אדם מעיז אי נמי כגון דההיא דקיימא קמן עדיפא ואין רוצה להודות בה ואין להקשות יהא נאמן במגו דאי בעי אמר להד"ס נמי אההיא דנאנסו דבריש כל הנשבעים (שבועות דף מה:) משני לה דאפקיד ליה[ס] בשטר: **חזקה** אין אדם מעיז. הכל מפורש בכמה מקומות[ע]:

על

תורה אור השלם

א) עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע עַל שׁוֹר עַל חֲמוֹר עַל שֶׂה עַל שַׂלְמָה עַל כָּל אֲבֵדָה אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְּבַר שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יַרְשִׁיעֻן אֱלֹהִים יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ: [שמות כב, ח]

הגהות וציונים

א] יש להוסיף נמי ה"ל (באה"מ): ב] עיין תוס' גיטין נא ע"ב ד"ה מפני, ביתר ביאור (הגהות ר"ב פרנקל): ג] מה"צ בהדי דנאנסו דבאותו ענין (באה"מ): ד] צ"ל דמוקמינן (באה"מ): ה] יש להוסיף בעדים או בשטר (באה"מ).

ליקוטי רש"י

עירוב פרשיות. שהפרשיות הכתובות אלה המשפטים מעורבבות כאן שיש מקרא כתוב בפרשה זו שאינו יכול לעמוד בה אלא מפרשה אחרת הוא כגון אשר יאמר כי הוא זה (שמות כב) דילפינן מיניה מודה במקצת הטענה ישבע כו' שכתוב בשומר חנם לאו אשומר חנם קאי דשומרין אע"פ שלא הודו במקצת חייבין לישבע דהודאה מקצת הטענה אפרשת דאם כסף תלוה (שם) קאי דהתם הוא דבעינן הודאה במקצת ואי לא מודה כלום מוקה את טענת המובע אמת לא היה יכול זה להעיז פניו נגדו ולומר לא הלויתני הלכך אפי' שבועה לא בעי אבל בפיקדון דליכא גמילות חסדים מעיז פניו וכופר הכל ובעי שבועה [סנהדרין ב:]. מפני מה אמרה תורה. ולא משנו כמשיב אבידה לפטרו שלא כפר בכולו [ב"מ ג.]. חזקה אין אדם מעיז פניו. לכפור את הכל הלכך בשביל הודאת המקצת אינו נאמן על השאר. ובכולי בעי דלודי ליה. וכי תימא לא נשבעיה אשארא דמיגו דחשוד אממונא חשוד נמי אשבועתא אממונא לא חשוד מדלא כפריה בכוליה דהאי כי אודי בפלגא בכוליה נמי בעי דלודי והאי דלא אודי ליה לאו דדעתו למיגזליה אלא אישתמוטי אישתמיט לדחויי השתא [גיטין נא:]. וכ"ת מגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא ולא נרמי עליה שבועתא לא חשיד אממונא לפי שברצונו היה מודה בכולו אלא שאין בידו לפרוע וסבר עד דהוי לי [זוזי] ופרענא ליה [ב"מ שם:]. אישתמיט לי מיהא השתא. ולא חשיד אממונא. אבל גבי פקדון מעיז ומעיז. ואשתמוטי ליכא דהרי לא ניתן להוצאה ובעין הוא ואם אמר יטעון שאבד ויפטר [שם ה:].

צריכין כפירה במקצת והודאה במקצת
ואלו הן שומר חנם והשואל נושא שכר
והשוכר אמר רבא מאי טעמא דרמי בר
חמא שומר חנם בהדיא כתיב ביה [א] כי
הוא זה שומר שכר יליף נתינה נתינה
משומר חנם שואל [ב] וכי ישאל וי"ו מוסיף
על ענין ראשון שוכר אי למ"ד כשומר
שכר היינו שומר שכר אי למ"ד כשומר
חנם היינו שומר חנם וא"ר חייא בר יוסף
הטוען טענת גנב בפקדון אינו חייב עד
שישלח בו יד מאי טעמא (א) [ג] ונקרב בעל
הבית אל האלהים אם לא שלח ידו
במלאכת רעהו מכלל דאי שלח בה יד
מיחייב למימרא דבשלח בה יד עסקינן אמר
להו[ד] ר' חייא בר אבא הכי א"ר יוחנן בעומדת
על אבוסה שנו א"ל ר' זירא לר' חייא בר
אבא דוקא בעומדת על אבוסה קאמר אבל
שלח בה יד קנה ושבועה לא מהניא ביה
כלום או דלמא אפי' עומדת על אבוסה
קאמר א"ל זו לא שמעתי כיוצא בה שמעתי
דא"ר אסי א"ר יוחנן הטוען טענת אבד
ונשבע וחזר וטען טענת גנב ונשבע ובאו
עדים פטור מ"ט לאו משום דקנה בשבועה
ראשונה א"ל לא הואיל ויצא ידי בעלים
בשבועה ראשונה איתמר נמי א"ר אבין
א"ר אלעא א"ר יוחנן [א] הטוען טענת אבידה
בפקדון ונשבע וחזר וטען טענת גניבה
ונשבע ובאו עדים פטור הואיל ויצא ידי
בעלים בשבועה ראשונה אמר רב ששת
[ב] הטוען טענת גנב בפקדון כיון ששלח בו
יד פטור מאי טעמא הכי קאמר רחמנא
ונקרב בעל הבית אל האלהים אם לא שלח
ידו וגו' הא שלח ידו פטור אמר ליה רב
נחמן והלא [ה] [ג] שלש שבועות משביעין אותו
שבועה שלא פשעתי בה שבועה שלא
שלחתי בה יד שבועה שאינה ברשותי מאי
לאו שבועה שלא שלחתי בה יד דומיא
דשבועה שאינה ברשותי מה שבועה שאינה
ברשותי כי מיגליא מילתא דאיתיה ברשותיה
חייב אף שבועה שלא שלחתי בה יד כי מיגליא
מילתא דשלח בה יד חייב אמר ליה לא
שבועה שלא שלחתי בה יד דומיא דשלא
פשעתי בה מה שבועה שלא פשעתי בה
כי מיגליא מילתא דפשע בה פטור מכפל אף שבועה שלא שלחתי בה יד
כי מיגליא מילתא דשלח בה יד פטור מכפל בעי רמי בר חמא ממון המחייבו
כפל פוטרו מן החומש או דלמא שבועה המחייבתו כפל פוטרתו מן החומש
היכי דמי כגון שטען טענת גנב ונשבע וחזר וטען טענת אבד ונשבע
ובאו

עד שישלח בו יד. והא דקתני לעיל (דף קו.) והעדים מעידים אותו שגנבו משלם תשלומי כפל היינו ששלח בו יד: **הואיל** ויצא ידי בעלים בשבועה ראשונה. דאע"ג שהודה שלשקר נשבע אין חייב מן הדין לישבע פעם שניה שנגנב כמו שחוזר וטוען אלא נאמן שלא בשבועה לומר שנגנב במגו דאי בעי אמר באמת נשבעתי והיה פטור והא קמ"ל אע"ג שמושבע מפי ב"ד כגון שטענו בפני ב"ד אחר שלא היו יודעים שנשבע כבר קודם והשביעוהו עתה דפטור כיון שמן הדין לא היה לו לישבע: **ושלח** בו יד פטור. והא דאמר לעיל[ד] והעדים מעידים אותו שאכלו משלם תשלומי כפל צ"ל כגון שאכלו לאחר שבועה ונראה דדוקא קאמר ושלא דגזירת הכתוב היא כדקאמר אם לא שלח הא שלח פטור אבל כופר בפקדון אע"ג דאמר רב ששת לעיל[ה] הכופר בפקדון נעשה עליו גזלן כפל מיהא מחייב דהא דקאמר נעשה עליו גזלן היינו להתחייב באונסין: **והלא** שלש שבועות משביעין אותו. וצריך כולהו דאי נשבע שלא פשעתי אכתי חיישינן שמא ברשותו הוא ובאמת נשבע וכשנשבע שאינה ברשותו איכא למיחש שמא שלח בה יד ומתחייב אע"פ שלא פשע ואינה ברשותו[ו]: **מאי** לאו שלא שלחתי כו'. ה"נ ה"מ לאותובי לרבי חייא ב"ר יוסף ולימא מאי לאו [שלא] שלחתי דומיא דלא פשעתי ולשנויי לא דומיא דאין ברשותי:

מה שבועה שלא פשעתי בה כי מגליא מילתא דפשע בה פטור. דהא מהכא דרשינן[ז] טוען טענת גנב מדכתיב אם לא ימצא הגנב אלא הוא עצמו גנבו וזה שפשע בה לא גנבו: **כגון** שטוען טענת גנב וחזר וטען טענת אבד. ואיפכא לא מצי למימר דאם כן לא מיחייב כפל כדאמר לעיל שכבר יצא ידי בעלים בשבועה ראשונה והכי פירושו וחזר וטוען טענת אבד ואומר מה שנשבעתי שנגנב לא כי אלא אבד והיה לי לישבע שאבד אבל אין לפרש שאמר אחר שבועה אבד שא"כ לא ה"מ למפטר נפשיה באבד כיון שהיא ברשותו בשעה שנשבע לההיא[ח] שעה שנשבע לשקר מתחייב באונסין ולא מחייב אהך שבועה חומש ואשם דלא הויא כפירת ממון אלא כשבועת ביטוי בעלמא:
ובאו

צריכין כפירה במקצת והודאה במקצת. קודם שיתחייבו שבועה ואם נשבעו בלא כפירה והודאה אין שבועתו של ש"ח כלום ולא מחייבתו כפל ודרמי בר חמא פליג אדרבי חייא בר יוסף: פרשה ראשונה נאמרה בש"ח ושניה בשומר שכר[ט]: שוכר. פלוגתא דר"מ ורבי יהודה לעיל (דף מ:): אינו חייב. כפל: עד שישלח בה יד. קודם שבועה כגון שעשה בה מלאכה: ה"ג דאמר קרא ונקרב בעל הבית אל האלהים אם לא שלח: למימרא. דהאי דכתיב בתריה אשר ירשיעון אלהים וגו': בששלח בה יד עסקינן. דנמצא רשע בכך שנשבע לשקר שהרי שלח בה יד: בעומדת על אבוסה. שלא שלח בה יד שנו דחייב כפל: אבל שלח בה יד. קודם שבועה קנאה בתורת גזילה ושומר חנם אינו נעשה גנב אלא בטענת גנב וזה קודם שטען טענת גנב קנאה וקמה ליה ברשותיה שאם מתה ישלמנה ואשתכח דכי כפר דידיה קא כפר: או דלמא אפילו עומדת על אבוסה קאמר. וכל שכן כי שלח בה יד דבהכי קאי קרא כדאמר ר' חייא בר יוסף: הטוען טענת אבידה ונשבע. ל"ג והודה: פטור. מן הכפל: מ"ט לאו משום דקנה בשבועה ראשונה. להתחייב באונסין כדרב ששת דאמר לעיל[י] הכופר בפקדון נעשה עליו גזלן אפי' בלא שבועה והיכא דאשתבע כל שכן דכ"ע מודו אלמא כיון דקמה ליה ברשותיה כי כפר דידיה קא כפר ולא מיחייב ליה כפל וה"ה לשולח בה יד כיון דפשיטא לן בפ' המפקיד (ב"מ מא.) דקמה ליה ברשותיה תו לא מיחייב עליה כפל: לא. התם לאו משום דקמה ליה ברשותיה הוא אלא הואיל ויצא שומר זה ידי בעלים בשבועה ראשונה שמבית דין ראשון נסתלק מידם ושבועה אחרונה זו לאו שבועת הדיינים הוא לחייבו כפל (ב) דכיון דנשבע בתחילה שוב לא היה מחויב שבועה לבעלים: כיון ששלח בה יד. קודם שבועה: ה"ק אם לא שלח. ונקרב בעל הבית וקיימא לן בהמפקיד (שם) דהאי ונקרב לשבועה הוא וכתיב בתריה ישלם שנים אם נמצא רשע: הא שלח יד פטור. מכל הדין הזה: שלש שבועות משביעין. את שומר חנם האומר נגנבה: שבועה שלא פשעתי. בשמירתו כשנגנבה דאי פשע בה חייב דכתיב על כל דבר פשע: שבועה שלא שלחתי בה יד. ליהנות בה קודם לכן דאם שלח בה יד קמה ליה ברשותיה דנעשה גזלן עליה ומיחייב באונסין וכ"ש בגניבה ואבידה: כי מגליא מילתא דאיתיה ברשותיה. והוא גנב עליה מחייב כפל דהיינו טוען טענת גנב: אף שבועה שלא שלחתי בה יד. כי משתכח שקרן נמי חייב כפל משום שבועה שאין ברשותו: כי מגליא מילתא דפשע בה. ונגנבה: פטור מכפל. דהא אינו גנב עליה: אף שבועה דשלח בה יד כי מגליא מילתא דשלח בה יד פטור מכפל. אפילו עדיין היא אצלו: בעי רמי בר חמא. [כ]דקיימא לן בפרק מרובה (לעיל דף סה:) ממון שאין משתלם בראש דליכא כפל בהדיה אין מוסיף חומש ולעיל (דף קו.) נמי תנין לה אם משבאו עדים הודה משלם תשלומי כפל ואשם אבל חומש לא מאן פטר ליה מחומשא ממונא או שבועה: והיכי דמי. כלומר למאי נ"מ כגון שטען טענת גנב כו':
ובאו

עין משפט נר מצוה

קנג א מיי' פ"ד מהלכות גניבה הל' ג טוש"ע ח"מ סי' שנ סע' ג:
קנד ב מיי' שם הל' ב:
קנה ג מיי' פ"ו מהל' שאלה ופקדון הל' א סמג עשין פח טוש"ע ח"מ סי' רצו סעיף א וסי' רצה סעיף ב:

ליקוטי רש"י

צריכין כפירה וכו'. בשבועות האמורות בכן כגון ש"ח לישבע שנגנבה וש"ש לישבע שנאנסה ושואל לישבע שמתה ממלאכה צריכין כפירה וכו' [ב"מ צח.]. כפירה לא הויא אלא בכופר ממון או לא היו דברים מעולם או החזרתי לך הודאה לא הויא אא"כ הודה ממון שיש לו בידו שחייב להחזיר לו נמצא שאין חיוב שבועת השומרים באה אלא אם כן טוען שלא פרות באחת כפר לו ובאחת הודה לו שישנה בידו והשלישית אומר לו נאנסה או אם שומר חנם הוא אומר לו בשלישית נגנבה דחייב עליה שבועה האמורה בפרשה (שמות כב) שלא שלח ידו במלאכת רעהו דאילו שבועה דכפירה אין זו שבועה האמורה בשומרים ובלאו כפירה נמי לא מחייביה שבועת שומרים דכתיב בשומר חנם כי הוא זה דמיניה נפקא לן (שבועות לט:) שמודה במקצת וכפר במקצת ולאפוקי ממ"ד בבבא קמא בהגוזל [קמא] (דף קו.) עירוב פרשיות כתוב כאן וכי כתיב כי הוא זה בלאו אשומר חנם לכתיב גביה קאי אלא אלוה כסף תלוה ולאשמועינן האי תנא דבשומרים נמי בעינן כפירה והודאה והשבועה האמורה בפרשה על פרה שלישית [ב"מ ה.]. נושא שכר. שומר בשכר [שבועות מט.]. הטוען טענת גנב בפקדון. בבעל הבית שטוען טענת גנב בפקדון זה כדכתיב וגונב מבית האיש וגו' הכתוב מדבר וקאמר דאם ימצא שהוא גנב שישלם שנים [לעיל סג:]. אם לא ימצא הגנב. ובא השומר הזה שהוא בעל הבית. ונקרב. אל הדיינין לדון עם זה ולישבע לו שלא שלח ידו בשלו [שמות כב, ז]. אל האלהים. לשון דיין כמו (שמות כב) עד האלהים יבוא דבר שניהם [ברכות ס:]. שלש שבועות משביעין אותו. לשומר חנם שטוען נגנבה. שלא שלחתי בה יד. לעשות מלאכתי דאי שלח בה יד הוי גזלן עליה ומיחייב באונסיה ואפי' נאנסה ברשותיה היא קיימא ודידיה היא [ב"מ ו.].

מסורת הש"ס עם הוספות

א) ב"מ ו., ב) ב"מ צד., ג) קה., ד) קו., ה) קה., ו) [ועי' תוס' ב"מ ו. ד"ה שטענו], ז) לעיל סג:, ח) קו ע"א.

הגהות הב"ח

(א) גמ' מאי טעמא דאמר קרא ונקרב: (ב) רש"י ד"ה לא התם וכו' לחייבו כפל ואי קשיא הא דאמרינן לעיל[ט] השביע עליו ה' פעמים בין בפני ב"ד בין שלא בפני ב"ד חייב על כל אחת ואחת והכא אמרינן פטור איכא לתרוצי דהתם ודאי חייב דהא בקרבן שבועה קמיירי ולא שני לן בין בפני ב"ד בין שלא בפני ב"ד דסתמא כתיב מכל אשר ישבע עליו לשקר וגו' אבל הכא בכפל קאמר דפטור דהא שבועה בתרייתא לאו שבועת הדיינין היא ואע"פ שנעשית בב"ד שלא היה להם לב"ד להשביעו שהרי כבר נפטר מכפל משבועה ראשונה דטוען טענת אבידה ונשבע לא משלם כפל וכפל לא משלם אלא בשבועת הדיינין דבהכי כתיב ונקרב בעל הבית וגו' לשבועה לשלם שנים ואין אלהים אלא דיינין דמיון דנשבע מתחלה שוב לא היה מחויב שבועה לבעלים כצ"ל:

תורה אור השלם

א) עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע עַל שׁוֹר עַל חֲמוֹר עַל שֶׂה עַל שַׂלְמָה עַל כָּל אֲבֵדָה אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְּבַר שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יַרְשִׁיעֻן אֱלֹהִים יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ: [שמות כב, ח]
ב) וְכִי יִשְׁאַל אִישׁ מֵעִם רֵעֵהוּ וְנִשְׁבַּר אוֹ מֵת בְּעָלָיו אֵין עִמּוֹ שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם: [שמות כב, יג]
ג) אִם לֹא יִמָּצֵא הַגַּנָּב וְנִקְרַב בַּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים אִם לֹא שָׁלַח יָדוֹ בִּמְלֶאכֶת רֵעֵהוּ: [שמות כב, ז]

הגהות וציונים

א] "אלהי" נוסף ע"פ מהרש"ל, ובכת"י וראשונים אמר ליה. ב] יש להוסיף הא דקיימא לן (באה"מ). ג] נדצ"ל דמההוא (באה"מ).

ובאו עדים. דכשמצא היתה מצלו למייב כפל והדר הודה מיהו לאחריימא: מאי. מיתיב מומע להך ברייתא אחריימא לו לא: והא איחייב ליה בפילא. עליה להאי ממון: או דלמא שבועה המחייבתו כפל פוטרתו מן החומש. כגון מי הוה מודה מעצמו מקמיימא אמר העדים עדים הוה מיפטר ממומע מכל הטמא לאחריימא אחרי והך שבועה לא מייתיה כפילא מחייבי מומע והכא ליכא למימר יגע ידי נעלים בשבועה לשומה דכי ממרינן ליה היכא דלאמו מהדי בשבועה שניה לממרין משבועת מגם לא מחייבי כפילא מכל היכא דאחדי עלה קיימא לן לעיל (דף קו.) השביע עליו ממקח פעמים כו' לשעיין מומע ומקח לא שני [ב] ליה בין שבועת עצמו לשבועת דיינין ונלמד מיכפול ממון: אמר [ג]לאחד מן השוק. שמין שומר על שורו: משביעך אני. משום הודה מעצמו לסיפא נקט מכל משום כפל בלמו שבועה שמי מחייב: תרי מומחי מו תרי כפילי אחד גברא מאי הכי גרסינן: [ד]קרן אחת. מס כפר ומזר וכפר וה"ה לתרגן כפילי: תבשהו בעלים לשומר חנם ונשבע. שגנבה ונפטר ואח"כ שלם לפניס משומת הדין: ביון דאטרוחיה. שומר לנעלים עד שהבילוהו למ דין ומקבע מע"ג דהדר שלם לא מקנו ליה נעלים לשומר כפילא מקבת מקלומים: שהדי אמרו וכו'. וכול היה ליפטר משבועה: הא כפילא והאי נשלם חומשא או דלמא עלויה חד ממונא קפיד רחמנא דלא נשלם עלה חומשא וכפילא והכא נמי חד ממונא הוא [ה]תיקו: בעי רב פפא תרי חומשי או תרי כפילי בחד גברא מאי היכי דמי (ג) שטען מעגת אבד ונשבע והודה וחזר וטען מעגת אבד ונשבע והודה או נמי כגון שטען מעגת גנב ונשבע ובאו עדים וחזר וטען מעגת גנב ונשבע ובאו עדים מאי מי אמרינן [ו]תרי גווני ממונא קאמר רחמנא דלא נשתלמו עילוי חד ממונא והכא חד גוונא הוא או דלמא תרי ממונא אמר רחמנא דלא לשתלמו עילוי חד ממונא והכא נמי תרי ממונא נינהו תא שמע [ז]דאמר רבא [ח] וחמישיתו [ט] יוסיף עליו התורה ריבתה חמישיות הרבה לקרן אחת [י]שמע מינה: תבעוהו בעלים לשומר ונשבע ושילם והוכר הגנב כפל למי אביי אמר לבעל הפקדון רבא אמר [כ]למי שהפקדון אצלו אביי אמר לבעל הפקדון כיון דאטרחיה בשבועה לא מקני ליה כפילא רבא אמר למי שהפקדון אצלו כיון דשילם מקני ליה כפילא וקא מיפלגי בדיוקא דמתניתין דתנן [ל]המפקיד אצל חבירו בהמה או כלים ונגנבו או שאבדו שילם ולא רצה לישבע שהרי אמרו שומר חנם נשבע ויוצא נמצא הגנב משלם תשלומי כפל טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה למי הוא משלם לבעל הפקדון אביי דייק מרישא רבא דייק מסיפא אביי דייק מרישא דקתני שילם ולא רצה לישבע טעמא דלא רצה לישבע הא

ובאו עדים אקמייתא והודה אבתרייתא מאי ממון המחויבתו כפל פוטרו מן החומש והא איחייב ליה עילויה כפילא או דלמא שבועה המחויבתו כפל פוטרתו מן החומש והא שבועה בתרייתא הואיל דלא קא מחייבא ליה כפילא תחיביה חומשא אמר רבא ת"ש [ט] אמר לאחד מן השוק היכן שורי שנגנבת והוא אומר לא גנבתי משביעך אני ואמר אמן והעדים מעידים אותו שגנבו משלם תשלומי כפל ואם הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם והא הכא עדים הוא דמחייבי ליה כפילא הודה מעצמו אין אבל הודה אחר עדים לא ואי סלקא דעתך שבועה המחויבתו כפל פוטרתו מן החומש אמאי הודה אחר עדים לא מכדי הא שבועה לא קא מיחייבא ליה כפילא תחיביה חומשא אלא לאו שמע מינה [א]ממון המחויבו כפל פוטרתו מן החומש ש"מ בעי רבינא חומש וכפילא בתרי גברי מאי היכי דמי כגון שמסר שורו לשני בני אדם וטענו בו טענת גנב חד נשבע והודה וחד נשבע ובאו עדים מאי מי אמרינן בחד גברא קפיד רחמנא דלא משלם חומשא וכפילא [ו] האי נשלם

קנו א מיי' פ"ד מהלכות גניבה הל' ו:
קנז ב מיי' שם הל' ז:
קנח ג ד מיי' שם הל' ה [ונ"ב פלוגתא ב"מ פ"ג].
דף עט.]:
קנט ה מיי' פ"ח מהלכות שלוחין ופקדון הל' ד טוש"ע ס"י רלד ופ"י לשה: קס ו מיי' שם הל' ו טוש"ע שם:

אמר [ל]אחד מן השוק. הכא לא גרסינן מצמע' שמי להם בלא שבועה נמי מיימיב כפל זה גנב גנב ממנו וגנב כמיב (שמות כב) ישלם שנים בלא שבועה [שבועות מט.]. דחמישיתו. רבמה שהוא ממשיים הרבה בקרן אחת ושבוע ושודה מוחר ומיפי מומע על פומו מומע וכן מוסיף והולך עד שיממעט הקרן שמשבע לו פעמים משום פרוטה [ויקרא ה, כה]. ולא רצה [ל]לישבע. שמעת שומרים שלא מפא גנב ושלא שלח גם יד שהיה שכיר ממרו שומר חנם נשבע ויולא. [ל]מי שהפקדון אצלו. לסיין לפילם קנס כל מפלומים ושגמרת מפרש טעמא [ב"מ לג:].

(ב) גמ' לא מצלם מומם ובפילא אבל בתרי גברי מפי נשלם בפילא: (ג) שם היכי דמי כגון שטען:

א) אוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר יִשָּׁבַע עָלָיו לַשֶּׁקֶר וְשִׁלַּם אֹתוֹ בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִשְׁתָּיו יֹסֵף עָלָיו לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ יִתְּנֶנּוּ בְּיוֹם אַשְׁמָתוֹ: [ויקרא ה, כג]

ב) ג"ל והמישיתיו (רש"ש, וכ"ה בכת"י): ג] ג"ל לא שאני ליה: ד] מתניתין היא לקמן מע"ל וכן בשבועות ועיין בספר כוס שבועות (גליון) ועיין מהרש"א: ז] נדג"ל פ"ל (ובדפו"ר כתוב ד"ה): ח] שיך קודם ד"ה סמן (גליון): ו] יש להוסיף אחיזבתיה (ב"ש) או שצ"ל לי כלשון הגמ' שם:

הא נשבע אע"פ ששילם למי משלם לבעל הפקדון רבא דייק מסיפא (א) נשבע ולא רצה לשלם טעמא דלא רצה לשלם הא שילם אע"פ שנשבע למי משלם למי שהפקדון אצלו לאביי קשיא סיפא אמר לך אביי הכי קתני נשבע ולא רצה לשלם קודם השבועה אלא לאחר השבועה למי משלם לבעל הפקדון לרבא קשיא רישא אמר לך רבא הכי קתני שילם ולא רצה לעמוד בשבועתו אלא שילם למי משלם למי שהפקדון אצלו תבעוהו בעלים לשומר ונשבע והוכר הגנב תבעו שומר והודה תבעוהו בעלים וכפר והביאו עדים מי נפטר הגנב בהודאת שומר או לא נפטר הגנב בהודאת שומר אמר רבא אם באמת נשבע נפטר הגנב בהודאת שומר אם בשקר נשבע לא נפטר הגנב בהודאת שומר בעי רבא עמד לישבע בשקר ולא הניחוהו מהו תיקו רב כהנא מתני הכי רב טבומי מתני (ב) בעי רבא נשבע לשקר מהו תיקו תבעוהו בעלים לשומר ושילם והוכר הגנב תבעוהו בעלים והודה תבעו שומר וכפר והביא עדים נפטר גנב בהודאת בעלים או לא מי אמרינן מצי אמר ליה שומר לבעלים אתון כיון דשקליתו לכו דמי אסתליקתו לכו מהכא או דלמא מצי אמרי ליה כי היכי דאת עבדת לן מילתא אנן נמי עבדינן לך דלא טרחינן בתר גנבא שקלנא אנן דידן ושקול את דידך תיקו אתמר נגנבה באונס והוכר הגנב אמר אביי אם שומר חנם הוא רצה עושה עמו דין רצה נשבע אם שומר שכר הוא עושה עמו דין ואינו נשבע רבא אמר אחד זה ואחד זה עושה עמו דין ואינו נשבע לימא פליגא אדרב הונא בר אבין דשלח רב הונא בר אבין נגנבה באונס והוכר הגנב אם שומר חנם הוא רצה עושה עמו דין רצה נשבע ואם שומר שכר הוא עושה עמו דין ואינו נשבע אמר לך רבא הכא במאי עסקינן כגון שקדם ונשבע והא רצה עושה עמו דין רצה נשבע קאמר הכי קאמר רצה שומר חנם עומד בשבועתו רצה עושה עמו דין רבה זוטי בעי לה הכי נגנבה באונס והחזיר[ט] גנב בבית שומר ומתה בפשיעה מהו מי אמרינן כיון דנגנבה באונס כליא ליה שמירתו או דלמא כיון דהדרה הדרה לשמירתו תיקו:

מתני׳ היכן פקדוני אמר לו אבד משביעך אני ואמר אמן והעדים מעידים אותו שאכלו משלם קרן [הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם] היכן פקדוני אמר לו נגנב משביעך אני ואמר אמן והעדים מעידים אותו שגנבו משלם תשלומי כפל הודה מעצמו משלם קרן חומש ואשם הגוזל [א] את אביו ונשבע לו ומת הרי זה משלם קרן וחומש ואשם לבניו או לאחיו ואם אינו רוצה או שאין לו לוה ובעלי חוב באין ונפרעים האומר לבנו קונם אי אתה נהנה משלי אם מת ירשנו

בחייו

רש"י

הא נשבע אע"פ ששילם. כיון דאטרחיה בשבועה למי משלם גנב כפל לבעל הפקדון כטעמיה דאביי לעיל: מי נפטר הגנב. מן הכפל כשאר מודה בקנס: בהודאה. שהודה לשומר: או לא נפטר. דכיון דנשבע שומר תחילה נסתלק ושוב אינה בשמירתו ולא הויא הודאה: אם באמת נשבע. השומר שטען נגנבה באונס ונמצא כן: נפטר הגנב בהודאת שומר. דכיון דנאמן הוא אנן סהדי דאי הוה משתכחא בהמה ניחא ליה למריה[ג] דתיהוי בידיה דהאיך הלכך על שומר זה לחזור אחריה ותביעתו תביעה והודאת גנב הודאה: ואם נשבע לשקר. שטוען מת או נשבר או נשבה או נגנבה באונס ולא ונמצא[ד] שאינו כן דכיון דמגלייא מילתא דשקרן הוא אנן סהדי דלא ניחא ליה למרה דליהוי תו שומר עלה ותביעתו אינה תביעה: ולא הניחוהו מאי. מדלא נשבע נאמן הוא עדיין לבעלים או דלמא כיון דעמד לישבע תו לא מהימני ליה (ג) בעלים: נשבע לשקר מהו. מי אמרינן אכתי עליה רמיא דכיון דלשקר נשבע סופו להתחרט ולשלם הלכך תביעתו תביעה או לא: איכא דגרס אם באמת נשבע דלא פשע לא נפטר הגנב דכיון דבאמת נשבע איפטר ליה שומר ותו לא רמיא עליה למתבעיה לגנב ואם לשקר נשבע כגון דפשע נפטר הגנב בהודאת שומר דאכתי עליה רמיא לשלומי ולאשון שמעתי ועיקר הוא דהכא איכא לאקשויי א"כ מאי בעי רבא עמד לישבע לשקר ולא הניחוהו מהו השתא נשבע ממש דאסתלק ליה מדי דינא דתו לא רמיא עליה לא שבועה ולא פרעון עד שיבאו עדים שפשע אמרינן דנפטר הגנב דאכתי אשומר רמיא למתבעיה כל שכן היכא דלא נשבע דעליה רמיא לשלומי: את עבדת לן מילתא. טובה שגילית לפניו מסורת הדין הלכך על דידן נמי רמיא למיעבד מילתא דטיבותא לאהדורי בתר גנבא ולמתבעיה ותביעתן תביעה: נגנבה באונס. בלסטים מזויין דשומר שכר פטור בו ואח"כ הוכר הגנב ויכול לכופו ולהוציא מידו: רצה נשבע. והבעלים יפרעו מן הגנב: עושה עמו דין. משלם לבעלים והוא יפרע מן הגנב: ואם שומר שכר הוא. אע"ג דפטור בלסטים מזויין הכא הואיל והוכר הגנב ולא יפסיד כלום עליו לטרוח אחריה לפיכך הוא ישלם לבעלים ויחזור ויפרע מן הגנב: עושה עמו דין. ישלם דמלוה עליו לחזור אחר האבידה: לימא פליגא. דרבא אדרב הונא בר אבין: כגון שקדם ונשבע. קודם שהוכר הגנב: מתני' משלם קרן. דאין חומש ואשם אלא אם הודה[ז] דכתיב בגזל הגר בפרשת נשא[ח] והתודו: (ד) ואחר כך מת אביו. ואחר מיתת האב הודה[ט]: הרי זה משלם קרן וחומש לבניו. של אביו או לאחיו של אביו אם אין לו בנים ואף על גב דנפלה ירושה קמיה דהאיך בעי למעבד השבה ואין מעכב אפילו כנגד חלקו: אין לו. נכסים כל כך שיכול לוותר על חלקו או שאין רוצה להפסיד חלקו: לוה. מאחרים ומשיב לאחיו לקיים מצות השבה: ובעלי החוב באין ונפרעין. מן ההשבה[י] את חלקו כגון אם היו שנים אחין והוא שלישי נפרעים בעלי חובים מן (ההשבה שליש החוב[כ]) והשאר יגבו ממנו:

בחיין

תוספות

תבעו שומר והודה תבעוהו בעלים[ס] והביא עדים. משמע דהודה לאחר שאין בעל הדבר דלא הויא הודאה ותימה אמאי לא בעי לענין קרן גופיה בשלא באו עדים אי הויא הודאה אי לאו ואמאי נקט והביאו[ע] עדים משמע דלא מבעיא אלא לענין כפל וי"ל דמשום דאקרן לא הוי תלי למיפשט הא דפשיט אם בשקר נשבע לא נפטר הגנב כו': **ולא** הניחוהו מהו. הקשה בקונט' אהך גירסא דגרסינן אם באמת נשבע לא נפטר גנב וכו' דא"כ מאי בעי רבא עמד לישבע לשקר ולא הניחוהו מהו השתא נשבע לשקר ממש דאיסתליק ליה מדי דינא דתו לא רמיא עליה כ"ש היכא דלא נשבע דעליה רמיא לשלומי ויש מתרצים דכיון (דלא הניחוהו לישבע מחל לו והרי נפטר נמי שומר כאילו[פ]) שומר נשבע באמת ותו לא רמיא עליה ולהכי קבעי ולאו מילתא היא דמשום דלא הניחוהו לישבע לא מחל לו ולא מיפטר שומר בהכי וכן פוסק בה"ג דאע"פ שמחל לו השבועה לנתבע בשביל כך לא מחל לו ממון לגמרי וכל שכן היכא דלא מחל לו שבועה אלא שלא הניחו לישבע באותה שעה: **נגנבה** באונס. נראה דאין שום גניבה קרויה אונס אלא בלסטים מזויין כדפירש בקונט' וכן מוכח לעיל בהכונס (דף נו.): **לבניו** או לאחיו. נראה לבניו של גזלן או לאחיו של גזלן כלומר בתחילה לבניו אם יש לו דהם קודמים לכל אדם בחלק המגיעו ונחשב אותו כאילו מת הוא והרי בניו יורשים חלקו עם אחיו והם אין באים מכחו אלא מכח אבוה דאבא כדאמר בסוף מי שמת (ב"ב דף קנט.) תחת אבותיך יהיו בניך הלכך אע"פ שאין לאביהן בהן כלום שהרי יש לו להחזיר גזילה אפ"ה הם קודמין בחלקו מההוא טעמא דב"ב או לאחיו כשאין לו בנים: **לוה** וב"ח באין ונפרעין. נראה לפרש לוה על הקרקע שלו מאחרים אפי' בלא אפותיקי דקרקע משועבד לבעל חוב ואח"כ נותן קרקע שלו לבניו או לאחיו בעבור הגזילה וכגון שאין הגזילה קיימת וחוזרים ב"ח ונפרעין מאותה קרקע אע"ג דיש לו שאר נכסים במה לפרוע ונראה דאין צריך לומר בשעת נתינתו לבניו או לאחיו ע"מ שיפרעו בעלי חוב מהם דבלאו הכי אין יכולין לזכות שלא מדעתו ואם הגזילה בעין צריך לפרש שלוה עליה או יעשנה[צ] אפותיקי למלוה ויחזירנה לבניו

עין משפט נר מצוה

קפא א ב ג ד ה מיי' פ"ד מהלכות גניבה הלכה ס טוח"מ סי' שנג:
קפב ו ז ח מיי' פ"ח מהל' שאלה ופקדון הלכה ו סמג עשין פח טוש"ע ח"מ סי' רצב סעיף ו:
קפג ט י מיי' שם סמג שם:
קפד כ מיי' פ"ח מהל' גזילה ואבידה הל' ב סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' שסז סעיף ה:
קפה ל מיי' פ"ה מהל' נדרים הל' ו סמג לאוין רמב טוש"ע י"ד סי' רט"ז סעיף ז וסי' רכג סעיף ב:

ליקוטי רש"י

עושה עמו דין. פרעון [ב"מ צג:]. היכן פקדוני. אמר לשומר הנה היכן (שורי) אמר לו אבד משביעך אני ואמר אמן והעדים מעידין אותו שאכלו משלם את הקרן ולא כפל ואם הודה מעצמו שלא באו עדים משלם קרן וחומש ואשם כדין שבועת הפקדון דלאיה בלא עד שמודה ושב מרשעו ובא להתכפר דכתיב בשבועת גזל הגר בפרשת נשא והתודו את חטאתם אשר עשו וגו' אמר לו נגנב משביעך כו' בהדיא ילפינן לה בפרק מרובה בשומר חנם הפוטר עצמו בטענת אבידה אינו משלם כפל אף בשבועה אבל הפוטר עצמו בטוענה גנב ובשבועה ובאו עדים משלם כפל דכתיב אם לא ימצא הגנב אם לא ימצא כמו שהוא אמר אלא הוא עצמו גנבו כו' כדאיתא התם [שבועות מט.]. משלם את הקרן. דאין חומש ואשם אלא אם הודה דכתיב בגזל הגר בפרשת נשא והתודו [לקמן קח:]. הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם. אבל כפל לא דמודה בקנס הוא [שבועות שם] דכתיב (ויקרא ה) או מכל אשר ישבע עליו לשקר וגו' תהו אשם גזלות ואינו בא אלא על הודאת פיו דאע"פ דלא כתב בההיא פרשה הודאה כתב רחמנא באשם גזל הגר בפרשת נשא והתודו את חטאתם וגו' וחומש נמי אינו בלא אשם [לעיל סג:]. קונם אי אתה נהנה משלי. כלומר שאי אתה נהנה לי מכל נכסי. אם מת ירשנו. שלא אסר עליו אלא כל זמן שהנכסים שלו לפיכך יירשנו אם מת [נדרים מב.].

מסורת הש"ס עם הוספות

א) ב"מ לג:, ב) לעיל סג: קו. שבועות מט., ג) [נדרים מב. מז.], ד) לעיל קו., ה) במדבר ה ז.

הגהות הב"ח

(א) גמ' דייק מסיפא דקתני נשבע: (ב) שם רב טביומי מתני הכי בעי: (ג) רש"י ד"ה ולא הניחוהו וכו' לבעלים הס"ד: (ד) ד"ה ונשבע לו ואח"כ מת אביו:

הגהות הגר"א

[א] מתני' הגוזל כו' לבניו. נ"ב גירסת הרמב"ם לאחיו או לבניו ואם אין לו לוה כו' וכ"ל שאין לו אחים ובנים ולא מגריך אלא שילא ממסת ידו ואף באחיו מתשב עמהם אח"כ וכל זה בגזילה קיימת:

הגהות וציונים

א] צ"ל והחזירה (כת"י): ב] [צריך תיקון ובפרש"י וכן בברטנורא ליתא תיבת "ואשם"] (גליון) וכן במשנה שבירושלמי ליתא תיבת "ואשם" (הגהות בן אריה): ג] צ"ל למרה (מצור דבש): ד] צ"ל ונמצא (מצור דבש): ה] עיין רש"א ובספר פ"י (גליון): ו] ס"א הירושה (גליון): ז] ס"א מן שליש הירושה (גליון): ח] צ"ל תבעוהו בעלים וכפר והביאו עדים: ט] צ"ל והביאו (מצור דבש): י] רש"ל מ"ז וגורס דכיון דשומר נשבע (גליון) בדפוס וינצי' הגי' ויש "מתרץ" והגיה המהרש"ל בדפו"ר "מתרצים" וכן הוסיף תיבת "באמת", ואין כוונת המהרש"ל למחוק דברי התוס': כ] צ"ל עליה ויעשנה (רש"ש):

בחייו ובמותו אם מת לא ירשנו [א] ויחזיר[ב] לבניו או לאחיו [ב] ואם אין לו לוה ובעלי חוב באים ונפרעים: **גמ'** אמר רב יוסף [ג] אפילו לארנקי של צדקה אמר רב פפא [ד] וצריך שיאמר זה גזל אבי אמאי נמחליה לנפשיה מי לא תנן [ה] מחל לו על הקרן ולא מחל לו על החומש אלמא בר מחילה הוא אמר רבי יוחנן לא קשיא הא רבי יוסי הגלילי הא רבי עקיבא דתניא [ו] [א] ואם אין לאיש גואל להשיב האשם וכי יש אדם בישראל שאין לו גואלים אלא בגזל הגר הכתוב מדבר הרי שגזל הגר ונשבע לו ושמע שמת הגר והיה מעלה כספו ואשמו לירושלים ופגע באותו הגר חקפו עליו במלוה ומת זכה הלה במה שבידו דברי רבי יוסי הגלילי ר' עקיבא אומר [ה] אין לו תקנה עד שיוציא גזילו מתחת ידו לרבי יוסי הגלילי לא שנא לנפשיה ל"ש לאחרים מצי מחיל ולרבי עקיבא ל"ש לאחרים ולא שנא לנפשיה לא מצי מחיל ולר' יוסי הוא הדין דאפי' לא זקפו במלוה והאי דקתני זקפו עליו במלוה להודיעך כחו דרבי עקיבא דאפילו זקפן עליו במלוה אין לו תקנה עד שיוציא גזילה מתחת ידו מתקיף לה רב ששת אי הכי לרבי יוסי הגלילי לשמעינן לנפשיה וכל שכן לאחרים לרבי עקיבא לשמעינן לאחרים דלא מצי מחיל וכ"ש לנפשיה דלא מצי מחיל אלא אמר רב ששת הא והא רבי יוסי הגלילי כי קאמר רבי יוסי הגלילי דמצי מחיל לאחרים אבל לנפשיה לא מצי מחיל אלא אמאי זכה הלה במה שבידו משום דזקפן עליו במלוה רבא אמר הא והא רבי עקיבא כי אמר רבי עקיבא דלא מצי מחיל לנפשיה אבל לאחרים מצי מחיל
מכלל

בחייו ובמותו אם מת לא ירשנו: ואם אין לו. מה יאכל[א] לוה ואוכל ובעלי חוב באין ונפרעין מן הירושה את חלקו: גמ' ואפי' לארנקי של צדקה. אם אינו מוצא יורש לאביו נמי יתן אותה לארנקי של צדקה ולא יעכבנו בידו: וצריך שיאמר. כשהוא משיב לארנקי של צדקה זה גזל אבא: ונמחליה לנפשיה. היכא דאין יורש אלא הוא וכולה שלו: מי לא תנן מחל לו על הקרן. ולא מקיימא מצות השבה אלמא למיפק ידי גזילה בעינן והא נפקא ליה במחילה הכא נמי כיון דירושה קמיה נפלה נפק ליה מידי גזילה: להשיב האשם. זה קרן של גזילה כדתניא לקמן בפרקין (דף קי.): גואל. יורש: וכי יש לך אדם בישראל שאין לו גואלים. אם אין לו בן או בת או אח יש לו קרוב עד יעקב אבינו הקרוב קרוב יורש: אלא בגזל הגר. ונשבע לשקר דכתיב למעול מעל בה': והיה מעלה כספו ואשמו לירושלים. לכהנים כדכתיב האשם המושב לה' לכהן ואמרינן לקמן בשמעתין[ז] אשם זה קרן: חקפו עליו. גר במלוה נפק ליה מתורת גזילה ולכי מיית גר הוה ליה האי מוחזק חכה מן ההפקר: לא שנא לנפשיה. כגון הכא דמחיל ליה האי גברא גזל הגר לנפשיה וה"ה גוזל את אביו ונשבע לו ומת אביו דמחיל לנפשיה: ול"ש לאחרים. נגזל לגוזל מצי מחיל ומתני' דקתני מחל לו על הקרן רבי יוסי הגלילי היא ואשמעינן לאחרים וה"ה לנפשיה היכא דנפק מידי גזילה כגון יורש או גזל הגר וקס"ד האי זקפו לאו דוקא כדמפרש ואזיל: לר' עקיבא לא שנא כו'. ומתני' דקתני משלם קרן וחומש לבניו או לאחיו ר' עקיבא היא ואשמועינן לנפשיה דלא מצי מחיל וה"ה לאחרים דאפילו מחיל ליה נגזל גופיה לאו מחילה היא: ה"ה אפי' לא זקפן. הלכך יורש את אביו נמי אע"ג דלא זקפו עליו במלוה ולא יצא מתורת גזילה בחיי אביו כיון דמת אביו ונפלו נכסים לפניו מחיל לנפשיה ולקמן (ע"ב) פריך א"כ גזל הגר דנפיק לכהנים היכי משכחת לה: א"ה. דבלא זקפו נמי קאמר ר' יוסי לנפשיה מצי מחיל מתני' דמחל לו על הקרן דאמרת ר' יוסי היא כיון דאמר לנפשיה מצי מחיל לשמעי' ביורש את אביו דמחיל לנפשיה וליתני פטור ולוקמה כר' יוסי וכ"ש דנגזל גופיה לגזלן מצי מחיל וגבי מחל לו על הקרן דאוקמיה כר' יוסי ליתני אינה מחילה ולוקמה כרבי עקיבא דלשמעינן מתני' לרבי עקיבא דלאחרים לא מצי מחיל ומהשתא שמעינן שפיר דכל שכן לנפשיה דזקפו במלוה היינו אחרים וקאמר ר' עקיבא דלא מצי מחיל אבל השתא דאשמועינן לאחרים הויא מחילה ולנפשיה לא הויא מחילה איכא למימר דדוקא קתני וחד תנא הוא רישא דמתני' וסיפא: הא והא ר' יוסי. הא דאמר מקפו במלוה דכיון דאפקה גר גופיה דהוה נגזל מתורת גזילה דהוי כמוחל לאחרים הוי מחילה ולכי מיית קנייה האי הלכך מחל לו על הקרן דמתני' ר' יוסי היא דאי לרבי עקיבא בעי השבה משלו כדקתני אין לו תקנה עד שיוציא גזילה וסיפא נמי רבי יוסי היא דמודי רבי יוסי (א) לנפשיה דלא מצי מחיל כיון דלא אפקיה נגזל מתורת גזילה: רבא אמר הא והא רבי עקיבא. דלרבי יוסי לנפשיה נמי מצי מחיל דזקפו לאו דוקא וכי אמר רבי עקיבא דלא מצי מחיל לנפשיה הוא דקאמר דאע"ג דגר זקפו כיון דלא מחיל מחילה גמורה לא נפקא ליה מתורת גזילה אבל נגזל לגזלן מודה ר' עקיבא דמחיל:
מכלל

לבניו או לאחיו ויחזור ויטרפנה מהם ב"ח אע"ג דאמרינן לעיל (דף יא:) עשה שורו אפותיקי ומכרו אין ב"ח גובה הימנו היינו דוקא מכרו דכיון דליכא קלא לא (ג) אפסדינא ללקוחות *אבל נתנו במתנה דלא שייך פסידא ללקוחות ב"ח גובה הימנו דאין יכול ליתן מה שמשועבד לאחרים אבל לא עשאו אפותיקי לא היה ב"ח חוזר וטורף מהם דכי היכי דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי לב"ח[ה] *ה"נ לא משתעבדי מטלטלי דמקבל מתנה לבעל חוב והוי כאילו נותן להם במתנה כיון שהוא עצמו אינו יכול לחזור ולטרוף מהן ומיהו נראה דלא חשיב הכא מה שמחזיר להן כאילו נתן להם דאינו נותן להם לשם מתנה אלא ספתא בשתיקה מחזיר להם ואין דעתו אלא לקיים מצות השבה בעלמא הלכך לא הויא מתנה ויכול ב"ח לטרוף מהם והוא ודאי אינו יכול לחזור וליקח מהן דאז לא היתה מתקיים[ו] השבה כלל אם היה לוקח בעלמו מה שנתן אבל מה שב"ת נוטל מתקיימא שפיר מצות השבה כיון שבעלמו אין נוטל ומיירי אפי' בלא אפותיקי:

ב"ח באין ונפרעין. אחר מיתה ואפילו בחייו הוי שרי בכה"ג כדאמרינן (נדרים דף מג.) המודר הנאה מחבירו ואין לו מה יאכל ילך אצל חנוני הרגיל אצלו ויאמר לו איש פלוני מודר הנאה ממני ואין לו מה יאכל ואיני יודע מה אעשה לו נותן לו ובא ונוטל מזה אלא לפי שזה אין רוצה שיהנה ממנו כלל בחייו ואין יכול לעשות תקנה אלא מדעתו והא דלא תני הכא ואם אין רוצה כדקתני רישא משום שהרי ודאי [אינו[ז]] רוצה או שמא דוקא אין לו מה יאכל שרי כדקתני גבי המודר הנאה מחבירו אבל אם יש לו מה יאכל אפי' [אינו] רוצה אין לו תקנה בכך וא"ת והיאך נפרע[ח] ממנו והא תנן בפרק אין בין המודר (שם דף לג.) המודר הנאה מחבירו שוקל לו שקלו ופורע לו חובו ופר"ת[ט] דדוקא במזונות אשתו אבל שאר חובות אסור לפרוע דודאי קא מתרשי ליה ואסור וה"נ מתרשי ליה וי"ל דלא דמי דהתם כיון שמתחייב למי שפרע בעבורו אם יפרע בחנם בעבורו א"כ מהנהו ואסור אבל הכא מה שבאים ב"ח ונפרעין מן הנכסים אין זה נהנה מן הנכסים והיא להולך אצל חנוני לא תקשה דהתם לדך מתנה מיירי שהחנוני נותן לזה פירות במתנה וחוזר ומקבל מזה מעות דרך מתנה אבל הא דאמר בפרק השותפין (שם דף מו:[י]) (ג) קונס אשתי שאני נהנית[כ] לך כו' לוה וב"ח באין ונפרעין מבעל בשלמא קונס שאני נהנה לאשתי איכא למימר במזונות אשתו ואליבא דחנן[ל] אלא קונס שאני נהנה לך משמע שאומר לחבירו נמצא שהוא פורע חובו ויש לומר כגון שלוה הימנו על מנת שלא לפרוע דהשתא אין נהנה כלום במה שפורע חובו[מ] וא"ת וכי בשופטני עסקינן שילוה ע"מ שלא לפרוע וי"ל שהוא אוהבו שלא יניח מלפרוע בעבורו: **אלא** אמר רב ששת הא והא ר' יוסי הגלילי. וא"ת ואמאי לא מוקי מתני' כר' עקיבא ומודה לאחרים מצי מחיל ולנפשיה לא מצי מחיל ומקפו עליו במלוה הוא דפליג עליו רבי עקיבא אדרבי יוסי דלא חשיב ליה זקיפה כמו מחילה דאחריני וי"ל דרב ששת סבר כיון[נ] דמחילה דאחריני מועלת זקפו נמי מועיל לכ"ע וכיון דאמר ר' עקיבא דזקפו במלוה אינו מועיל א"כ ודאי ס"ל דמחילת אחרים נמי אינו מועיל הלכך לא מתוקמא מתני' כר' עקיבא דקתני במתניתין מחל לו את הקרן משמע דמחילת אחריני מועלת ורבא דמוקי לה כרבי עקיבא סבר דזקפו במלוה אינו מועיל כלום לכ"ע אי לא מצי מחיל לנפשיה הלכך רבי יוסי דקאמר זכה הלה במה שבידו ע"כ משום דסבר דמצי מחיל לנפשיה הלכך מתני' לא מיתוקמא כוותיה אלא כרבי עקיבא ומודה רבי עקיבא דלאחריני מצי מחיל והשתא הא דנקט זקפו במלוה להודיעך כחו דרבי עקיבא דאפי' זקפו במלוה לא מצי מחיל לנפשיה כיון דליכא מחילה דאחריני:
אלא

עין משפט
נר מצוה

קטו א ב מיי' פ"ה מהלכות נדרים הל' ו ועיין בכ"מ סמג לאוין רמב טוש"ע יו"ד סי' רכג סעיף ד:
קטז ג ד מיי' פ"ח מהל' גזילה ואבדה הלכה ג סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' שסז סעיף ה:
קטח ה מיי' שם הלכה ד ה ועיין בהשגות ובמ"מ טוש"ע שם סעי' ו:

ליקוטי רש"י

בחייו ובמותו. כיון דמפרש במותו מת לא יירשנו אלמא דאדם אוסר דבר שברשותו לכשיצא מרשותו לאחר מותו [נדרים מב:]. אם מת לא יירשנו. לאו למימרא דכיון שנכסים אסורים לו בהנאה לא יזכה בהן דהא קתני בסיפא דהסיפא מתמיתין בפרק הגוזל קמא (דף קט.) ויתן לבניו או לאחיו ואם אין לו לוה ובעלי חובין באין ונפרעין ואם לא זכה בגוף הנכסים היאך נותן לבניו או לאחיו והיאך בעלי חובין באין ונפרעין אלא ודאי נכסים דידיה נינהו אלא שאינו רשאי ליהנות מהן ואיידי דתנא רישא יירשנו לומר שמותר ליהנות מהן כשאר היורשין תנא סיפא נמי לא יירשנו ולאו דוקא [ר"ן נדרים מז.]. ואם אין לאיש גואל. שמת התובע שהשביעו ואין לו יורשים. להשיב האשם. כשנמלך זה להתודות על עונו ואמרו רבותינו וכי יש לך אדם בישראל שאין לו גואלים או בן או בת או אח או שאר בשר הקרוב ממשפחת אביו למעלה עד יעקב אלא זה הגר שמת ואין לו יורשים [במדבר ה, ח]. ואם אין לאיש גואל. גבי גזל ונשבע על שקר דכתיב לעיל מיניה והתודו את חטאתם אשר עשו והשיב את אשמו בראשו והאי אשמו קרן של גזלה. וכי יש לך אדם בישראל. אין לך אדם בישראל שאין לו גואלים כל זמן שלא כלו בני יעקב הקרוב קרוב קודם [סנהדרין סח:] מנוטלי חלק בארץ שאין לו גואלין מזרע יעקב בעוד אחד מכל ישראל קיים הוא קרוב לו [קידושין כא.]. בגזל הגר. ומת שנשבע לו ואין לו יורשים [סנהדרין שם].

מסורת הש"ס
עם הוספות

א) [לעיל דף קג.], ב) קדושין כא. סנהדרין סח., ג) נדרים מג. (עיין תוס'), ד) קי', ה) פסחים דף לא., ו) כתובות קח. תוד"ה הא מני, ז) [ול"ע שם], ח) כתובות קז., ט) שם קח ע"א.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה הא והא וכו' דמודי ר' יוסי דלנפשיה לא מצי: (ב) תוס' ד"ה לוה וכו' דכיון דליכא קלא לא מפסדינן ללקוחות: (ג) ד"ה ב"ח וכו' בפ' השותפין האומר לאשתו קונם שאני נהנית לך:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה לוה וכו' אבל נתנו במתנה. עיין כתובות דף מט ע"ב תוס' ד"ה הא ועיין בתשובת הרשב"א סי' תרי"ח דסולק ע"ז: באד"ד הכי נמי לא משתעבדי מטלטלי. עיין יבמות לט ע"ב תוס' ד"ה כתב ובכתובות דף מט ע"ב תוס' ד"ה הוא:

תורה אור השלם

א) וְאִם אֵין לָאִישׁ גֹּאֵל לְהָשִׁיב הָאָשָׁם אֵלָיו הָאָשָׁם הַמּוּשָׁב לַיהוָה לַכֹּהֵן מִלְּבַד אֵיל הַכִּפֻּרִים אֲשֶׁר יְכַפֶּר בּוֹ עָלָיו: [במדבר ה, ח]

הגהות וציונים

א] ג' הר"ן ויתן, וכ"ה במשנה שבירושלמי ובקצת כתי': ב] צ"ל מתקיימת (בדפו"ר מתקיי'): ג] רש"ל (גליון): ד] נדצ"ל נפרעין (באה"מ): ה] צ"ל נהנה: ו] אולי צ"ל אם מחילה דאחריני:

הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

אלא גזל הגר דקאמר (ג) היכי משכחת לה. ה"ה דה"מ למפרך במילתא קונגיס כי קתני רבי יוסי הגלילי לא קתני לנפשיה ולא קתני למחירי מאי מחיל אלא משום דהוי פילכי מחירי[ד] לא קתני למפרך: **קטן** אי אתה צריך לחזור עליו. ומ"מ גזל גר קטן היכי משכחת לה והא אין זכיה לקטן כדלעיל בפ"ק דכ"מ (דף יב.) דגזל קטן מדבריהם ולא מדאורייתא ופירושה ליכא למימר דגר אין יוצא מידי דבר תורה [ה] וי"ל דזוקא מילתא דאין דעת אחרת מקנה אותו לא הוה אלא מדבריהם אבל כשדעת אחרת מקנה אותו קני מדאורייתא ובקטן שנתגייר עם אביו מיירי דלכ"ע מטמיעין אותו אבל אלא אביו פלוגתא היא בפרק קמא דכתובות (דף יא.) אם מטמיעים אותו על דעת בית דין: **לכהן** שבאותו משמר. אין נראה לפרש[ו] דכשעמד הוקבע כשמתחיל אלא למשמר שהיה בשעת המלה שהרי בכל הקרבנות מתלוות ומשמות נדרים ונדבות אין אנו הולכים אחר שעת החיוב ליתן לאותו משמר שהיה נקוטה שעה שנולד או נדב או מנת שהוא מתחיל בה אלא אחר הכפורים הוא הולכים אנו אחר שעת המלה ואפילו הכי לא קתני אלא לכהן שבאותו משמר: **מנין** שלא יאמר. מימה דנקיט הכי ליתני כיון דלא מקבע מיניה לה אלא מדרשא:

ומה דבר שאין לו חלק בו עד שיכנס לרשותו. כגון תרומה ומלה ולקמיה הגי שמועה הואי לעבדים ליתן לאיזה כהן שירצה משכנסה לרשותו אין לו חלק בו עד שיחליט לו משמע לקמיה דמחליט ליה משמע דלא יכול להחליט מידו שיתחלק לבני משמר אחר ומה דבר שאין לו חלק בו עד שיכנס לרשותו אינו יכול להחליט מידו לבני משמר אחר אלא אם אמרת בדבר שאין לו חלק בו–שכשם שאין לו חלק בו כך אין לאחרים חלק בו תאמר בגזל שכשם שיש לו חלק בו כך יש לאחרים חלק בו [ז]אלא גזילו יוצא מתחת ידו ומתחלק לכל אחיו הכהנים והכתיב [ח] ואיש את קדשיו לו יהיו הכא במאי עסקינן בכהן טמא או בכהן טמא דבר שיש לו חלק בו מי אית ליה אלא אתיא לכהן לכהן משדרה אחוזה דתניא [ט] אחוזתו מה ת"ל מנין לשדה היוצאה לכהנים ביובל וגאולה אחד מן הכהנים מנין שלא יאמר הואיל ויוצאה לכהנים ביובל והרי היא תחת ידי תהא שלי ודין הוא בשל אחרים אני זוכה בשל עצמי לא כ"ש ת"ל [י] כשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו שלו ואין זו שלו הא כיצד [יא] יוצאה מתחת ידו ומתחלקת לכל אחיו הכהנים: **תנו רבנן** [יב] **מנין** [יג] לכהן שבא ומקריב קרבנותיו בכל עת ובכל שעה שירצה תלמוד לומר [יד] ובא בכל אות נפשו ושרת [טו] ומנין שעבודתה ועורה שלו תלמוד לומר [טז] ואיש את קדשיו לו יהיו הא כיצד [יז] אם היה בעל מום נותנה לכהן שבאותו משמר ועבודתה ועורה שלו ואם

מכלל דרבי יוסי הגלילי סבר אפילו לנפשיה נמי מצי מחיל אלא גזל הגר דקאמר רחמנא נתינה לכהנים היכי משכחת לה אמר רבא הכא במאי עסקינן [יח] כשנזל את הגר ונשבע לו ומת הגר והודה לאחר מיתה דבעידנא דאודי קנאו השם ונתנו לכהנים בעי רבינא גזל הגיורת מהו [יט] איש אמר רחמנא ולא אשה או דלמא אורחיה דקרא הוא אמר ליה רב אחדן לרבינא תא שמע דתניא איש אין לי אלא איש אשה מנין כשהוא אומר [כ] המושב הרי כאן שנים א"כ מה ת"ל איש [כא] איש אתה צריך לחזור אחריו אם יש לו גואלים אם לאו קטן אי אתה צריך לחזור אחריו בידוע שאין לו גואלין [כב] תנו רבנן [כג] לה' לכהן [כד] קנאו השם [כה] ונתנו לכהן שבאותו משמר [כו] אתה אומר לכהן שבאותו משמר או אינו אלא לכל כהן שירצה כשהוא אומר [כז] מלבד איל הכפורים אשר יכפר בו עליו הרי לכהן שבאותו משמר הכתוב מדבר ת"ר הרי שהיה גוזל כהן מנין שלא יאמר הואיל ויוצא לכהנים והרי הוא תחת ידי יהא שלי ודין הוא אי בשל אחרים הוא זוכה בשל עצמו לא כ"ש רבי נתן אומר בלשון אחר ומה דבר שאין לו חלק בו עד שיכנס ברשותו כשיכנס לרשותו אינו יכול להתעצל מידו אלא אם כן אמרת בדבר שאין לו חלק בו עד שלא יכנס ברשותו משנכנס לרשותו אינו דין דאין אחר יכול להוציאו מידו לא אם אמרת בדבר שאין לו חלק בו–שכשם שאין לו חלק בו כך אין לאחרים חלק בו תאמר בגזל שכשם שיש לו חלק בו כך יש לאחרים חלק בו [ז]אלא גזילו יוצא מתחת ידו ומתחלק לכל אחיו הכהנים והכתיב [ח] ואיש את קדשיו לו יהיו הכא במאי עסקינן בכהן טמא או בכהן טמא דבר שיש לו חלק בו מי אית ליה אלא אתיא לכהן לכהן משדרה אחוזה דתניא [ט] אחוזתו מה ת"ל מנין לשדה היוצאה לכהנים ביובל וגאולה אחד מן הכהנים מנין שלא יאמר הואיל ויוצאה לכהנים ביובל והרי היא תחת ידי תהא שלי ודין הוא בשל אחרים אני זוכה בשל עצמי לא כ"ש ת"ל [י] כשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו שלו ואין זו שלו הא כיצד [יא] יוצאה מתחת ידו ומתחלקת לכל אחיו הכהנים: **תנו רבנן** [יב] **מנין** [יג] לכהן שבא ומקריב קרבנותיו בכל עת ובכל שעה שירצה תלמוד לומר [יד] ובא בכל אות נפשו ושרת [טו] ומנין שעבודתה ועורה שלו תלמוד לומר [טז] ואיש את קדשיו לו יהיו הא כיצד [יז] אם היה בעל מום נותנה לכהן שבאותו משמר ועבודתה ועורה שלו ואם

אלא. לעולם בכהן טהור ומטי למומין מידו משום דלפעמים ג"כ כהן כהן מקדיש ממוחו ואיש את קדשיו ממילי מחירי ממוקמא: אחוזתו. לכהן מהיכא היא לו למימר ודין ומה ת"ל ממוחו: לשדה היוצאה לכהנים. מקדיש שדה ממוחו ולא גאלה מן ההקדש ומכרה גזבר לאחרים כשהיא יוצאה מיד הלוקח ביובל מחלקת לכהנים[כ] מאחר שנכנס בו יוצל שנאמר ואם לא יגאל את השדה ואם מכר את השדה גזבר לא יגאל עוד (ויקרא כז, כ) ואגאלה אחד מן הכהנים. כלומר והלוקח מן הגזבר כהן היה ומטי למכרו על יובל היה: שבא ומקריב. אם נדר קרבן או שהיה מוטל עליו מעלת ואשם מוטב מקריב קף במאמר שמיעו אלו[כא]: שעבודתה. שכר עבודתה למיימו כמכרה: אם היה בעל מום. לפרי נאכל ואין להקריב אין יכול לעשות אלא להקדישה מי שילה אלא להקדישה מי שילה טובת הנאה קיימין ואין להקריב אין יכול לעשות אלא להקדישה מי שילה טובת הנאה קיימין ומיתי לה מקדשי לפיכך עבודה[כב] ועורה שלו לגזבר אחר גדמין עבודה[כג] ועורה למנוי מאמר כיון דאם הקריבוהו: ואם

קטז א מיי' פ"ח מהל' גזלה והפדה הל' ה ופי' המשנות ופמ"ש:
קיג ב מיי' שם הל' ז:
קיג ג מיי' שם הל' ה:
קיד ד מיי' שם הל' ט:
קיד ח מיי' פ"ד מהל' ערכין הלכה ב ופמ"ג עיין קלח:
קטו ז ח מיי' פ"ל מהלכות כלי המקדש הלכה ז ופ"ק מהלכות ופ"ל:
קטז ה מיי' שם הל' ט:

ב) [מנחות לה.], ג) ערכין דף כח:, ג) [מנחות דף מט:], ד) עיין תוס' זבחים מד: ד"ה ואפילו ומנחות עב. ד"ה ואפי', ה) [מנחות עד.], ו) סוכה נו., ז) בחקותי פ"י הי"ב, ח) כה:, ט) [כלומר מקדושין יז:].

(א) רש"י ד"ה מנכסים וכו' ל"ג עיין במהרש"ל: (ב) ד"ה מי [נכסן] ממה וכו' וגומל סגי, ל"ג עיין לקמן סוף דף קי: (ג) תוס' ד"ה אלא גזל הגר דקאמר רחמנא נתינה לכהנים היכי משכחת לה:

א) וְאִם אֵין לְאִישׁ גֹּאֵל לְהָשִׁיב הָאָשָׁם אֵלָיו הָאָשָׁם הַמּוּשָׁב לַיי לַכֹּהֵן מִלְּבַד אֵיל הַכִּפֻּרִים אֲשֶׁר יְכַפֶּר בּוֹ עָלָיו: [במדבר ה, ח]

ב) וְאִישׁ אֶת קָדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ אִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן לַכֹּהֵן לוֹ יִהְיֶה: [במדבר ה, י]

ג) וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַּיֹּבֵל קֹדֶשׁ לַייָ כִּשְׂדֵה הַחֵרֶם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ: [ויקרא כז, כא]

ד) וְכִי יָבֹא הַיּוֹם מֵאֲחַר שֶׁעֲרֶיךָ מִכָּל יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הוּא גָּר שָׁם וְגָא בְּכָל אַוַּת נַפְשׁוֹ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ: תַּשְׂרֶה בְּשֵׁם יְיָ אֱלֹהָיו בְּכָל אֲחֵוֵי הַלְוִיִּם הָעֹמְדִים שָׁם לִפְנֵי יְיָ:

[דברים יח, ו-ז]

ה) ס"א משכחת לה כשגזל. רש"א (גליון): ו) ס"א שאין לו חלק בו. (גליון): ז) צ"ל קרבנו דכהן (באה"ט, דבש תמר): ח) צ"ל לכהני (כה"י): ט) נדצ"ל שבודתה: י) נדצ"ל פירכא אחרינא (והיינו פירכא דרב ששת): יא) יש להוסיף לכשמשמר (באה"ט): יב) צ"ל אלו (ב"ש):

ואם היה זקן או חולה נותנה לכל כהן שירצה ועבודתה ועורה לאנשי משמר האי זקן או חולה היכי דמי אי דמצי עביד עבודה עבודתה ועורה נמי תיהוי דידיה ואי דלא מצי עביד עבודה שליח היכי משוי אמר רב פפא שיכול לעשות על ידי הדחק עבודה דכי עביד ליה ע"י הדחק עבודה היא ומשוי שליח אכילה דכי אכיל על ידי הדחק אכילה גסה היא ואכילה גסה לאו כלום הוא משום הכי עבודתה ועורה לאנשי משמר אמר רב ששת אם היה כהן טמא בקרבן צבור נותנה לכל מי שירצה ועבודתה ועורה לאנשי משמר היכי דמי אי דאיכא טהורים טמאים מי מצו עבדי ואי דליכא טהורים עבודתה ועורה לאנשי משמר הא טמאים נינהו ולא מצו אכלי אמר רבא אימא לבעלי מומין טהורין שבאותו משמר אמר רב אשי אם היה כהן גדול אונן נותנה לכל כהן שירצה ועבודתה ועורה לאנשי משמר מאי קמ"ל תנינא כהן גדול מקריב אונן ואינו אוכל ואינו חולק לאכול לערב ס"ד אמינא כי חס רחמנא עליה דכהן גדול לקרובי הוא אבל לשוויי שליח לא מצי משוי קמ"ל: **מתני'** הגוזל את הגר ונשבע לו ומת הרי זה משלם קרן וחומש לכהנים ואשם למזבח שנאמר ואם אין לאיש גואל להשיב האשם אליו האשם המושב לה' לכהן מלבד איל הכפורים אשר יכפר בו עליו היה מעלה את הכסף ואת האשם ומת הכסף ינתן לבניו והאשם ירעה עד שיסתאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה (א) נתן הכסף לאנשי משמר ומת אין היורשין יכולין להוציא מידם שנאמר ואיש אשר יתן לכהן לו יהיה נתן הכסף ליהויריב ואשם לידעיה יצא אשם ליהויריב וכסף לידעיה אם קיים האשם יקריבוהו בני ידעיה ואם לא יחזיר ויביא אשם אחר שהמביא גזילו עד שלא הביא אשמו יצא הביא אשמו עד שלא הביא גזילו לא יצא נתן את הקרן ולא נתן את החומש אין החומש מעכב: **גמ'** ת"ר אשם זה קרן המושב זה חומש או אינו אלא אשם זה איל ולמאי נפקא מינה לאפוקי מדרבא דאמר רבא גזל הגר שהחזירו בלילה לא יצא החזירו חצאין לא יצא מ"ט אשם קרייה רחמנא כשהוא אומר מלבד איל הכפורים הוי אומר אשם זה קרן תניא אידך אשם זה קרן המושב זה חומש או אינו אלא אשם זה חומש למאי נפקא מינה לאפוקי ממתניתין דתנן נתן לו את הקרן ולא נתן לו את החומש אין החומש מעכב אדרבה חומש מעכב כשהוא אומר והשיב את אשמו בראשו וחמישיתו הוי אומר אשם זה קרן תניא אידך אשם זה קרן המושב זה חומש ובגזל הגר הכתוב מדבר או אינו אלא המושב זה כפל ובגניבת הגר הכתוב מדבר כשהוא אומר והשיב את אשמו בראשו וחמישיתו הרי בממון המשתלם בראש הכתוב מדבר גופא אמר רבא גזל הגר שהחזירו בלילה לא יצא החזירהו חצאין לא יצא מאי טעמא אשם קרייה רחמנא ואמר רבא גזל הגר שאין בו שוה פרוטה לכל כהן וכהן לא יצא ידי חובתו מ"ט דכתיב האשם המושב עד שיהא השבה לכל כהן וכהן בעי רבא אין בו למשמרת יהויריב ויש בו למשמרת

רש"י

ואם היה זקן. וראוי לעבודה כדמפרש לקמן ואין ראוי לאכילה: נותנה. להקריב: לכל כהן שירצה. דהואיל דהוא חזי לעבודה מצי לשוייה שליח: ועבודתה ועורה לאנשי משמר. דכיון דלא חזי לאכילה לא משוי שליח לאכילה: אכילה גסה. שנפשו קצה בה: אם היה הכהן. של המשמר טמא ויש לו קרבן צבור להקריב: נותנו לכל כהן שירצה. דהואיל דהוא יכול להקריבו דהא קרבן צבור דוחה את הטומאה שליח נמי מצי עביד. קרבן צבור בא בטומאה ואין נאכל בטומאה בכילד צולין (פסחים ד' עו:): אי דאיכא טהורין. בההוא משמר: טמאים מי מצו עבדי. וכיון דלא מצו עבדי שליח היכי משוי: לבעלי מומין טהורין. מתחלקת דקיימא לן בזבחים (ד' צח:) איש חולק ואפי' בעל מום בקדשים ובמנחות: אם היה כהן גדול אונן. ויש לו קרבן עצמו להקריב: נותנו לכל כהן שירצה. דכיון דכהן גדול מקריב אונן (ב) דכתיב לאביו ולאמו לא יטמא ומן המקדש לא יצא אם מת אביו ואמו דהוי אונן אפילו הכי מקדושתו לא יצא ולא יחלל כלומר דעבודתו שיעבוד באנינות לא תתחלל הא אחר הדיוט שלא יצא חילל: ואינו חולק לאכול לערב. כשמסתלק אנינותו דאנינות לילה דרבנן דאנינות דאורייתא אינו אלא יום מיתה דכתיב (עמוס ח) ואחריתה כיום מר אלמא אין מרירות אלא יום אחד: **מתני'** היה מעלה את הכסף ומת. בדרך: הכסף ינתן לבניו. של גזלן דהא זכה ביה ממיתת הגר אלא דבעי למעבד השבה כי היכי דתיהוי ליה כפרה אשבועתיה והשתא תו ליכא כפרה כיון דמית ליה: האשם ירעה. דהוי אשם שמתו בעליו וקיי"ל (ג) לקמן כל שבחטאת מתה באשם רועה: לנדבה. לשופרות קיץ המזבח עולות בשר לשם ועורות לכהנים: משמרת יהויריב. ראשונה לכל המשמרות ושל ידעיה אחריה: נתן. הגזלן את הכסף ליהויריב במשמרתו ואח"כ נתן אשם לידעיה במשמרתו: יצא. כדמפרש ואזיל שהמביא גזילו עד שלא הביא קרבן אשמו יצא וזה זכה בשלו וזה בשלו: אם קיים האשם יקריבוהו בני ידעיה. דקנסינהו ליהויריב להחזיר האשם דשלא כדין עשו בני יהויריב דקבלו אשם מקמי כסף ולידעיה ליכא למקנס מידי דבמשמר דידהו קבלי ור' יהודה דפליג בברייתא בגמרא במתניתין מודה: נתן הקרן. לכהנים אין החומש מעכב מלהקריב את האשם אם לא נתן עדיין ולבסוף נתן: **גמ'** או אינו אלא אשם זה איל. אשם ומושב זה קרן: ולמאי נ"מ. דהא ממה נפשך תרוייהו קאמר קרא תיפוק ליה מינה לאפוקי מדרבא דאמר דאשם קרייה רחמנא לקרן ומה אשם אינו בא בלילה דכתיב (ויקרא ז) ביום צותו ואינו בא לחצאין אף קרן כו': כשהוא אומר מלבד איל הכפורים הוי אומר אשם. דרישא קרן הוא: או אינו אלא אשם זה חומש. ומושב זה קרן ונ"מ לאפוקי ממתניתין דתנן אין החומש מעכב ניחא אדרבה חומש מעכב דאשם קרייה רחמנא לשון קרבן כשהוא אומר כו': משתלם בראש. קרן למו שהוא ראש: לכל כהן וכהן. שבמשמר ומוסיף משלו עוד להשלים: אין בו. שוה פרוטה לכל משמר יהויריב ויש בו שוה פרוטה לכל משמר ידעיה שהן מועטין מהו:

תוספות

דכי עביד ע"י הדחק עבודה היא. דלא מצינו בכהנים פסול בשנים אלא דנתנו חכמים שיעור עד שירתת בהכל שוחטין (חולין ד' כד:): **אכילה** גסה לאו כלום היא. מפיק (ד) מדריש לקיש דאמר בהחולץ (יבמות ד' מ. ושם) האוכל אכילה גסה ביום הכפורים פטור מלא תענו ואו"ת דבפרק מי שאמר הריני נזיר ושמע (נזיר דף כג. ושם) גבי הא דאמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן מאי דכתיב (ה) צדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם משל לשני בני אדם שצלו פסחיהם אחד אכלו לשם מצוה ואחד אכלו לשם אכילה גסה זה שאכלו לשם אכילה גסה ופושעים יכשלו בם א"ל ריש לקיש רשע קרית ליה נהי דלא עבד מצוה מן המובחר מצוה מיהא עביד משמע דילא ידי חובה וי"ל דהתם לא קאמר דילא אלא דלא מיקרי רשע ועוד דהתם לא מיירי באוכלו אכילה גסה ממש אלא כלומר שאין אוכלו לשם פסח אלא כדי להיות שבע תדע דלא קאמר אכילה גסה אלא לשם אכילה גסה ועי"ל דשתי אכילות גסות הן: **אי** דאיכא טהורין טמאין מי מצו עבדי. לרב ששת פריך דשמעינן ליה לרב ששת דאמר בפ"ק דיומא (דף ו:) טומאה דחויה בצבור ואי איכא טמאים וטהורין לא מצו עבדי טמאים ואיכא דפליג התם ואמר דטומאה הותרה בצבור ואפי' איכא טמאים וטהורים מצו עבדי טמאים:

[א] **לבעלי** מומין טהורין. תימה ועורה אמאי הויא לבעלי מומין: **תנינא** כ"ג מקריב אונן. תימה אמאי לא פריך נמי לרב ששת תנינא[מ] דטמא מותר בקרבן ציבור:

למאי נ"מ לאפוקי ממתניתין. תימה אמאי לא קאמר לאפוקי מדרבא כדקאמר לעיל: **או** אינו אלא המושב זה כפל. תימה היכי מ"ל זה כפל והלא אין מתחייב כאן אלא בהודאתו [א] דכתיב והתודו וכפל לא מחייב בהודאה[פ]:

או

עין משפט נר מצוה

קעו א מיי' פ"ד מהל' כלי המקדש הל' ס:
קעז ב מיי' פ"י מהל' מעשה קרבנות הלכה יא:
קעח ג ד מיי' פ"ד מהלכות כלי המקדש הלכה ט ועיין בהשגות וכ"מ:
קעט ה מיי' שם הלכה י סמג עשין קעב:
קפ ו מיי' פ"ב מהלכות ביאת המקדש הלכה ו ופרק ד מהלכות כלי המקדש הלכה י:
קפא ז ח מיי' פ"ב מהל' ביאת המקדש הלכה ח:
קפב ט מיי' פ"ח מהל' גזילה הלכה ד ה:
קפג י מיי' שם הל' י:
קפד כ מיי' שם הלכה יא:
קפה ל מיי' שם הלכה יב:
קפו מ נ מיי' שם הלכה יג:
קפז ס מיי' שם ה"ו:
קפח ע מיי' שם ה"ז:

תורה אור השלם

א) וְאִם אֵין לָאִישׁ גֹּאֵל לְהָשִׁיב הָאָשָׁם אֵלָיו הָאָשָׁם הַמּוּשָׁב לַיְיָ לַכֹּהֵן מִלְּבַד אֵיל הַכִּפֻּרִים אֲשֶׁר יְכַפֶּר בּוֹ עָלָיו: [במדבר ה, ח]

ב) וְאִישׁ אֶת קֳדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ אִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן לַכֹּהֵן לוֹ יִהְיֶה: [במדבר ה, י]

ג) וְהִתְוַדּוּ אֶת חַטָּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ וְהֵשִׁיב אֶת אֲשָׁמוֹ בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִישִׁתוֹ יֹסֵף עָלָיו וְנָתַן לַאֲשֶׁר אָשַׁם לוֹ: [במדבר ה, ז]

ליקוטי רש"י

כהן גדול מקריב אונן. דרחמנא שריא דכתיב (ויקרא כא) ולאביו ולאמו לא יטמא ומן המקדש לא יצא ולא יחלל וגו' ודרשינן לה בשחיטת קדשים (זבחים טז.) נמצא לאביו ולאמו [שאינו] צריך לצאת מקדושתו כלל [ויכול] לעמוד ולעבוד ומקריב כי לא חילל עבודתו בכך ומינה ילפינן הא כהן הדיוט שלא יצא חילל [יומא יג:]. ואינו חולק לערב. כשפסקה אנינותו [זבחים צט.]. שלא הותרה לכהן גדול אלא עבודה וקדשים אסורין לאונן [שם]. ואינו חולק הקל שאמרה תורה (דברים כו) לא אכלתי באוני ממנו [יומא שם]. ואם אין לאיש גואל. שמת התובע שהשביעו ואין לו יורשים. להשיב האשם. כשנתגלג זה להתודות על עונו ולמי יש לך אדם בישראל שאין לו גואלים או בן או בת או אח או שאר בשר הקרוב ממשפחת אביו למעלה עד יעקב אלא זה הגר שמת ואין לו יורשים [במדבר ה, ח]. ואם אין לאיש גואל. גבי גזל ונשבע על שקר כתיב לעיל מיניה עשו והשיב את אשמו בראשו והאי אשמו קרן

מסורת הש"ס עם הוספות

א) עיין תוס' יבמות צט: ד"ה ואין, ב) [לעיל יט: שנה עו.], ג) זבחים לט. [יומא יג: מ"ק יד: הוריות יב: תוס' זבחים פ"א ה"ב], ד) עיין תוס' מנחות עג. ד"ה ואפי', ה) זבחים טז., ו) זבחים צט., ז) זבחים ק:, ח) שקלים פ"ו מ"ו, ט) קיא., י) זבחים צח., כ) [ד"ה אכילה], ל) [ועי' תוספות פסחים קז: ד"ה דלמא ותוספות יבמות מ. ד"ה אכילה ותוס' נזיר כג. ד"ה פסח], מ) פסחים עו:, נ) במדבר ה ז, ס) לעיל קו ע"א.

הגהות הב"ח

(א) במשנה נתן הכסף לאנשי משמר ומת. נ"ב פירוש מת קודם שהקריבו הקרבן: (ב) רש"י ד"ה נותנו לכל כהן שירלה דכיון דכ"ג מקריב אונן משוי נמי שליח הס"ד ואח"כ מ"ה ועבודתה ועורה לאנשי משמר דהוא אינו ראוי לחלוק הלכך שליח נמי לא מצי משוי הס"ד ואח"כ מ"ה מקריב אונן דכתיב: (ג) ד"ה האשם וכו' וקיימא לן. נ"ב עי' סוף דף זה: (ד) תוס' ד"ה אכילה וכו' מפיק לה ריש לקיש בהחולץ וקאמר האוכל: (ה) בא"ד מאי דכתיב כי ישרים דרכי ה' צדיקים ילכו:

גליון הש"ס

גמ' אמר רבא. כעין זה בב"מ דף קט ע"ב גופא א"ר ממומי וכו' ובשיטה מקובצת שם כתב בשם הרא"ש אע"פ שלא פירש דבר קאמר גופא משום דבעי מימר אסרייתי ולכוותה בפרק הגוזל וכו':

הגהות הגר"א

[א] תוס' ד"ה לבעלי וכו' עד ספ"ד מוסגר בב"ח עגולה למחקו (ועיין במ"ח ולא כספרים):

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] תוס' ד"ה או אינו וכו' דכתיב והתודו וכפל לא מחייב. עיין שיטה מקובצת ודו"ק:

הגהות וציונים

א] בכת"י ובילקוט שמעוני משוי: ב] צ"ל החזירו (מצור דבש): ג] [צ"ל נותן (גליון) ועי' חי"ש] ועי' מהרש"א: ד] צ"ל תשנה (גליון) וכ"ה בכת"י דפו"ר:

אין

של גולה [סנהדרין סח:]. גואל. יורש [לעיל קט.]. בממון המשתלם בראש. שאינו משלם אלא קרן והחומש הוא לא משמו היינו קרן שהוא אשם ומוטל עליו וקרא אחרינא כתיב הכסף ואת אשמו יביא לה' וגו' [לעיל סה:].

או דלמא בין דלא חזי ליהודיה ליודעיה קאי. וכול להמ"ל למשמרת ידעיה מהו היכי דמי אילימא דיהבה לידעיה במשמרתו ביה לא צריכא דיהבה לידעיה במשמרתו דיהוויב מאי מי אמרינן כיון דלאו משמרתו הוא ולא כלום הוא או דלמא כיון דלא חזי ליה[ד] מעיקרא לידעיה קאי תיקו בעי רבא כהנים מהו שיחללו גזל הגר כנגד גזל הגר מי אמרינן אשם קרייה רחמנא מה אשם [א]אין חולקין אשם כנגד אשם אף גזל (ו) אין חולקין גזל הגר כנגד גזל הגר או דלמא גזל הגר ממונא הוא הדר פשטה אשם קרייה רחמנא רב אחא בריה דרבא מתני לה בהדיא אמר רבא [ב]כהנים אין חולקין גזל הגר כנגד גזל הגר מ"ט אשם קרייה רחמנא: בעי רבא כהנים בגזל הגר יורשין הוו או מקבלי מתנות הוו למאי נפקא מינה כגון [ג] שגזל חמץ (ז) שעבר עליו הפסח אי אמרת יורשין הוו היינו האי דירתי מורית[ח] ואי אמרת מקבלי מתנות הוו מתנה קאמר רחמנא דניתיב להו והא לא קא יהיב להו מידי דעפרא מלויות נמוקה מגיה מן המיומין מירי דמקדושין מן לה שוס מומה ומ"ש מסם שקנה ממכירו שוס דבר ומתקבל יכול המקח למפרע דסכי לא קנה ו"ל דהמם נמו נוקה למודיה מגיה מילתא מגיה כמו כן מדעת מוכר ומוכר מקנה ליה מדעתא דהכי מכל הכא דקדושין[ד] מידה קיימא והוא מימו מומם היאך דעתה להמקדש וכן גבי מקדיש נמי מידיה קמי וכן נותן הגזל מידיה קמי: [ועי' מתוספות כתובות מז: ד"ה שלא] ממר

כל המקיימין כאילו מקיים כלל ופרט וכלל ובריח מלח כל העובר עליהם כאילו עובר על כלל ופרט וכלל ובריח מלח [ה]ואלו הן עשר במקדש וד' בירושלים ועשר בגבולים [ו]עשר במקדש חטאת בהמה וחטאת העוף ואשם ודאי ואשם תלוי וחבתי שלמי צבור ולוג שמן של מצורע ומותר העומר[ז] ושתי הלחם ולחם הפנים ושירי מנחות [ח]וארבע בירושלים הבכורה והביכורים והמורם מן התודה ואיל נזיר ועורות קדשים [ט]ועשרה בגבולין תרומה ותרומת מעשר וחלה וראשית הגז והמתנות ופדיון הבן ופדיון פטר חמור ושדה אחוזה ושדה חרמים וגזל הגר וקא קרי מידה מתנה ש"מ [י]מקבלי מתנות הוו ש"מ: נתן את הכסף לאנשי משמר [וכו']: אמר אביי ש"מ כסף מכפר מחצה דאי לא מכפר הוה אמינא מהדר ליורשין מ"ט אדעתא דהכי לא יהב ליה[י] אלא מעתה חטאת שמתו בעליה תיפוק לחולין דאדעתא דהכי לא אפרשה אמרי חטאת שמתו בעליה [יא]הלכתא גמירי לה דלמיתה אולא אלא מעתה אשם שמתו בעליו ליפוק לחולין דאדעתא דהכי לא אפרשה אשם נמי [יב]הלכתא גמירי לה [יג]כל שבחטאת מתה באשם רועה אלא מעתה יבמה שנפלה לפני מוכה שחין תיפוק בלא חליצה דאדעתא דהכי לא קדשה עצמה התם אגן סהדי דמינח

למשמרת ידעיה מהו היכי דמי אילימא דיהבה לידעיה במשמרת ידעיה הא איתי[ה] ביה לא צריכא דיהבה לידעיה במשמרתו דיהוויב מאי מי אמרינן כיון דלאו משמרתו הוא ולא כלום הוא או דלמא כיון דלא חזי ליה[ד] מעיקרא לידעיה קאי תיקו בעי רבא כהנים מהו שיחללו גזל הגר כנגד גזל הגר מי אמרינן אשם קרייה רחמנא מה אשם [א]אין חולקין אשם כנגד אשם אף גזל (ו) אין חולקין גזל הגר כנגד גזל הגר או דלמא גזל הגר ממונא הוא הדר פשטה אשם קרייה רחמנא רב אחא בריה דרבא מתני לה בהדיא אמר רבא [ב]כהנים אין חולקין גזל הגר כנגד גזל הגר מ"ט אשם קרייה רחמנא: בעי רבא כהנים בגזל הגר יורשין הוו או מקבלי מתנות הוו למאי נפקא מינה כגון [ג] שגזל חמץ (ז) שעבר עליו הפסח אי אמרת יורשין הוו היינו האי דירתי מורית[ח] ואי אמרת מקבלי מתנות הוו מתנה קאמר רחמנא דניתיב להו והא לא קא יהיב להו מידי דעפרא מלויות נמוקה מגיה מן המיומין מירי דמקדושין מן לה שוס מומה ומ"ש מסם שקנה ממכירו שוס דבר ומתקבל יכול המקח למפרע דסכי לא קנה ו"ל דהמם נמו נוקה למודיה מגיה מילתא מגיה כמו כן מדעת מוכר ומוכר מקנה ליה מדעתא דהכי מכל הכא דקדושין[ד] מידה קיימא והוא מימו מומם היאך דעתה להמקדם וכן גבי מקדיש נמי מידיה קמי וכן נותן הגזל מידיה קמי: [ועי' מתוספות כתובות מז: ד"ה שלא] ממר

כל המקיימין כאילו מקיים כלל ופרט וכלל ובריח מלח כל העובר עליהם כאילו עובר על כלל ופרט וכלל ובריח מלח [ה]ואלו הן עשר במקדש וד' בירושלים ועשר בגבולים [ו]עשר במקדש חטאת בהמה וחטאת העוף ואשם ודאי ואשם תלוי וחבתי שלמי צבור ולוג שמן של מצורע ומותר העומר[ז] ושתי הלחם ולחם הפנים ושירי מנחות [ח]וארבע בירושלים הבכורה והביכורים והמורם מן התודה ואיל נזיר ועורות קדשים [ט]ועשרה בגבולין תרומה ותרומת מעשר וחלה וראשית הגז והמתנות ופדיון הבן ופדיון פטר חמור ושדה אחוזה ושדה חרמים וגזל הגר וקא קרי מידה מתנה ש"מ [י]מקבלי מתנות הוו ש"מ: נתן את הכסף לאנשי משמר [וכו']: אמר אביי ש"מ כסף מכפר מחצה דאי לא מכפר הוה אמינא מהדר ליורשין מ"ט אדעתא דהכי לא יהב ליה[י] אלא מעתה חטאת שמתו בעליה תיפוק לחולין דאדעתא דהכי לא אפרשה אמרי חטאת שמתו בעליה [יא]הלכתא גמירי לה דלמיתה אולא אלא מעתה אשם שמתו בעליו ליפוק לחולין דאדעתא דהכי לא אפרשה אשם נמי [יב]הלכתא גמירי לה [יג]כל שבחטאת מתה באשם רועה אלא מעתה יבמה שנפלה לפני מוכה שחין תיפוק בלא חליצה דאדעתא דהכי לא קדשה עצמה התם אגן סהדי דמינח

(ז) והקריב ממנו ממד מכל קרבן תרומה[ט] לכהן הזורק וגו': והמורם מאי[ל] נזיר. לוט בשלה ומלה וכקיק ומה ושוק של שלמים בכלל תודה הוא למודה שלמים מקרי[י] והנך מרמי מודה ואיל נזיר משום דממיד להדי תמיד להמר כדמיתת מולין בפרק הזורק[כ]: ועורות קדשים. עורות עולה ומקומת ומשמות מכל קדשים קלים עוליתין לבעלים כדאמר בחמשה פרק מעבל יום (דף קנ.) ומ"ש קל מקיש להו מהיכי הנך דמיתלים למעוטי למין מחמשה מהדי הנך דגמלים להני עורות לל מתיבי להו מלות מיתלים ומהדי הנך דממקדש לל מקיש מלי מוץ לקלעים מפקלי מיולה: ושדה אחוזה. שהקדישה בשלה ולל גמלה ומכרה גזבר כשהלוקח מחזיר ליובל מתחלקת לכהנים: ושדה חרמים. ישראל שהחרימו שדיהן: וגזל הגר. נמי קרי ליה מתנת גבולין שמם נתנו להכי המשמר מוץ לירושלים ינת ומיל לחמנו יעלה לירושלים להקריב: אדעתא דהכי. ללל מיהוי ליה כפרה: תיפוק לחולין. ולל מיגל למיתה: באשם רועה. עד שיומם ויוכר ויפלו דמיו לקיץ המזבח עולה (ו) לשם ועולה להכניס זה מדרש דרש יהוידע הכהן בשקלים (דף יח.) וכתמורה (דף כג.) וכל זמן שהוא שם אין יוצא לחולין לימכר לפיכך יגיעה והוא מעצמו אין יכול להשתמש מחשם לעולה:

ממינח

קסם א מיי' פ"י מהלכות מעשה קרבנות הלכה טו:
קנ ב מיי' פ"י מהל' גזילה הלכה ו סמג עשין עב:
קנא ג מיי' שם הל' ח:
קנב ד מיי' פ"ו מהל' כלאים הלכה יג סמג עשין רטז:
קנג ה ו מיי' שם הלכה י:
קנד ז מיי' פ"ל מהל' מעילה הלכה יב:
קנה ח מיי' שם הלכה יג:
קנו ט מיי' שם הלכה יד:
קנז י מיי' שם הלכה יד:
קנח כ מיי' שם הלכה טו:
קנט ל מיי' פ"א מהלכות גזילה הלכה ח ופ"ו מהלכות מעילה הלכה יג:
ר ם מיי' פ"ל מהלכות פסולי המוקדשין הלכה ט:
רא ג מיי' שם הלכה יד:

אין חולקין. כפי למיס לומר טול למה מנחה ולמי מזה ושוק לו כנגד מעשה ולמי ימלקו זה כנגד זה שלא כן מלם [קדושין נב.]. בכ"ל ופרם. פיקה קרם לכל קדשי בני ישראל לך נחמים והדר מפרש כל מד ומד מה יהיה לך מקדש הקדשים מן המם וגו'. ובבריית מלח. כתיב בפיפיה בריח מלח עולם הוא כאם שבריח מלח אינה שוחמת כך זו לא מעכלת. כאילו קיים יכר. שנמורה. ובבריית מלה. של קרבנות. עשר במקדש. מימו לאם במוך עוכה לפולן שם. זובחי שלמי צבור. ככני עלרת והם קדשי קדשים לאכול מעזרה. ד'לוג שמן של מצורע. מה שנאמר מחמשתן ניאכל לכהנים כדלמרינן מנחות (דף נה.) וכמנים (דף מד:) לכל קרבנם לכתיב כיאקח קרם לרבות לוג שמן של מלוע דקדוי קרבנם דכתיב בים והקריב כומם לאחם ואת בנו המשן ולכתיב בתיב קדשי קדשים מאכלנו לכל קרבנם ולכל מנחתם ולכל המלוחין ולכל לאחם ובנו. שומר לא מצינו ליה בהדי שאר מנחות לכול מפני שהיא מנחת כהנים ומאכלת ואין לך בעל מכור. ושירי מנחות. כגון יקיל. וארבע בירושלים. המאכלים ומתאכלים לכל העיר. הבכורה. בכור חם. והבכורים. פירש מאכלים כלא מיובלים לכתיב (דברים יב) לא תוכל לאכול בשעריך וגו' ולמר מר (מכות דף יב:) ומנומם יהך אלו הבכורים. והמורם מן התודה. מזה ושוק וד' מלות כדמיתי (ויקרא ז) והקריב ממנו אחד מכל קרבן תרומה לה' לכהן הזורק וגו' מלמיד מיש מכל מין. ואיל נזיר. זהם בשלה ומלה וכקיק כדמיתי בפרקם גמל שחוטין כומן ומה מד מציא לנו מקום דחמו מהדי מתניתיה מוכם מקדשים קלים ניתנו ומזה ושוק של שלמים נמי מכלל זה הן והאי דנקט מוהב משום דשלים היא מוכם מחרימה ומניעה לכולהו מחלת שמת. ושדות [ועדיות] קדשים. של עולה שנשלח מצר הקריב ונשחטו בחמש לפנים נמי מכרם עור מנחת ומקח [חולין קלג.]. עורות קדשים. עור עולה ומקומת ומשמות וקרבנות ניטר שחמלקין עורות קדשי הקדשים לכהנים כדמיתי (ויקרא ז) שר השלה מצר הקריב ולאימן בזבחים (דף קנ:) מעלה כל שורת קדשי קדשים [פסחים מ.]. בבבלי"ן. נמנין לפן כגל מני יחזקל. והמתנות. מחנוכ והלחמים והקמה. ופדיון הבן. ד' מלמים. ופדיון פטר חמור. שם. ושדה אחוזה. שהקדישו בשלה ולל גמלה ומכרה גזבר כשהלוקח מחזיר ליובל מתחלקת לכהנים של לוחו מצמר שחיבת בו יוצל בעצמו כו ושיה שנתה בשלמי מיובל וגו' לכהן מהיה לחמו. וגזל הגר. הלמם המוסב לפי שפרשה נשא וגזל הגר שנאמר בו בנקר ואמ"כ הוזה מיתת הגר כדפי' לעיל (נקנ). בפרקין [חולין שם]. באשם רועה. וכשקמלאי יפלו דמיו לנדבת נמר לשיהו עולה [תמורה יח.].

ב) בכורות דף נו:, ג) כתובות נה: [דף יא.], ד) מולין קלג: [תוספתא פלה פ"ב ה"מ], ה) עיין תוס' זבחים פה: ד"ה ומותר, ו) עיין תוס' קדושין מט: ד"ה דברים, ז) [זבל כה: ממולה יח. כתובות מז.], ח) [דף עה:], ט) זבחים נו:, י) מנחות עז:, יא) [דף קלג:], יב) לעיל עמוד א, יג) סו ע"א.

(א) גמ' אף גזל הגר מן מולין: (ב) שם אגזל ממן ועבר עליו אפקא וכו' אלא אילימי דקא מורית להון אבוהון ולא ממנת מקבלי: (ג) שם יורמן סוו ואמר מר: (ד) רש"י ד"ה חממי וכו' בני שנה לזבח שלמים וקדשי: (ה) ד"ה מומר סנומר. ר"ל אכל מומר עומר דמקדש פ"ל דהלה משנה ג דמפלה ומכל לכל מדם היינו סמומר מהמני אלין אלוקם ומוליא ממנו עשירים אינה כלאיתא בממנות פרק ר' ישמעאל[ט] ממנה: (ו) ד"ה מאכם לועה וכו' שלה בשר לשם ומוכה:

[א] גמ' שגזל חמץ ושעבר. כ"ל:

א] תוס' ד"ה למאי נ"ם וכו' דאי יורשין הוו אמאי לא יצא. עיין מכתם"ל ושיטה מקובצת ותו"ק:

ב] נ"א זבו (גליון): ג] בכת"י הגריסא דלא חזי ליהוידיב (וכ"ה בתוס'): ד] מרש"י נראה דל"ג "מורית", וביל"קוט וכת"י יורשין הוו הא קא מורית להון (אבוהון). ועי' הג' הב"ח: ה] נרא"ל היא: ו] [צ"ל נתתים] (גליון): ז] נרא"ל לכך השמא"ל של כהן נאכל לכהנים (דבש חמר): ח] ס"א לא תאמה הסיק הלקם וגו' [ויקרא ו, ו]. רש"א בכת"י "ומנחת כהנים כלילה" [ובילקוט ס"ח]: ט] רש"י להוסיף ד"ה לכהן (באה"מ וכ"ה בכת"י וכבפסוק): י] יש שהגיהו לא מפקא נפשה: יא] נרא"ל קידושין בדידה (באה"מ):

דמינח ניחא לה. להמקדש לרמזון שהוא שלם על קפק זה שמא יתות מזקק לתמוי: טן דו. גוף שניס כלומר לשם בכל לחו ניחא לה: זה זכה בשלו וזה זכה בשלו. ומכי נמי לרבנן דקנסו ליהוריב דקטל לשם מקמי כסף מלא לרבי יהודה מ"ע דקניס לידעיה: לדברי רבי יהודה. ומע"ג דקניס ליה לידעיה ה"מ היכא דלשם לשמן קיים דיכולן נמי יהוריב להקדיט בעוד משמרתן קיימת ומכשר שלא לשם קדמו והקריטהו בפסול לשם הכא קודם הקרן פסול הוא כדמפורש לקמן ינתן לשם שמי לידעיה: למאי חזי. לקמני זכו: כגון דנפק משמרתם. להני ולהני ולא תצעו בני יהוריב את הכסף מן השמרתם ולא ממשמרתם ולאימרין לשמעונין ללא תיתת מעמת לרבי יהודה כדאמצו בני יהוריב שיחזור בעוד משמרתן קיימת שלא היכא ללא תצעו ממלו לבני ידעיה: קמ"ל. לכיון דבני ידעיה נמי לא תצעו לשם משמרתן יחזור כסף שלא שלא כדין הוא עבוד בני יהוריב דקיבלו אשם מקמי כסף הלכך לדידהו קנסינן להו ויחזור אשם אצל כסף תניא אמר רבי לדברי רבי יהודה אם קדמו בני יהוריב והקריבו את האשם יחזור ויביא אשם אחר ויקריבוהו בני ידעיה וזכו הללו במה שבידן אמרי למאי חזי אשם פסול הוא אמר רבא לעורו תניא אמר רבי לדברי רבי יהודה אם קיים אשם יחזיר אשם אצל כסף והא רבי יהודה יחזיר כסף אצל אשם אית ליה הכא במאי עסקינן כגון דנפק משמרתו דיהוריב ולא תבעו והא קמ"ל דאחולי אחילו גבייהו תניא אידך אמר רבי לדברי רבי יהודה אם קיים אשם יחזור כסף אצל אשם פשיטא הכי אית ליה הכא במאי עסקינן כגון דנפיק משמרתם דהני ודהני ולא תבעו מהו דתימא אחולי גבי הדדי קמ"ל דאמרינן כיון דלא תבעי להדדו ברישא: שהמביא גזילו עד שלא הביא אשמו [וכו']: מנהני מילי אמר רבא דאמר קרא האשם המושב להכהן מלבד איל הכפורים אשר יכפר בו מכלל דכסף ברישא אמר ההוא מרבנן לרבא אלא מעתה מלבד עולת הבקר הבי נמי מכלל דמוספין ברישא והתניא מנין שלא יהא דבר קודם לתמיד של שחר תלמוד לומר ועדך עליה העולה ואמר רבא העולה עולה ראשונה אמר ליה אנא מאשר יכפר בו נפקא ליה ועדיין לא כיפר: נתן לו את הקרן וכו': ת"ר מנין שאם הביא מעילתו ולא הביא אשמו אשמו ולא הביא מעילתו שלא יצא תלמוד לומר באיל האשם ונסלח לו ומנין שאם הביא אשמו עד שלא הביא מעילתו שלא יצא תלמוד לומר באיל האשם האשם בכבר יכול כשם שאיל ואשם מעכבים כך חומש מעכב תלמוד לומר באיל האשם ונסלח לו איל ואשם מעכבים בהקדש ואין חומש מעכב וילמד הקדש מהדיוט והדיוט מהקדש הקדש מהדיוט מה אשם דהתם קרן אף אשם דהכא קרן והדיוט מהקדש מה הקדש אין חומש מעכב אף הדיוט נמי אין חומש מעכב:

הדרן עלך הגוזל עצים

אמר רבא לעורו. תימה להכא מעמת מפילו בפסול קודם וזריקה וגם כשהעור עדיין נכשר ועשה ט פסול קודם שמיטה שהמיל קודם הכסף שרי בהנאה ומזמיס בפרק קמול יוס (דף קנ. ושם) אמר רבי דם מנלה על העור בפני עלמו פי כשהוא מופשט ומירע פסול נכשר הדם מנלה על העור וכשהוא עם הכשר ונולד ט פסול קודם זריקה הרי הוא כיוצא בשר שעה אחת יפשיטנו ועורו לכהנים מלמת כשהוא עם הבשר ונפסל קודם זריקה יוצא לבריפה והכא מירע ט פסול קודם שמיטה שהוצא קודם הכסף ולמאי לא יצא העור לבריפה: ת"ל העולה שלה ראשונה. פי' למזוזה שנפרשה פנחם וכי היכי דמלבד עולת הבקר־גלי לן בהדיא דמלבד דבר הקודש לו קאמר הכי נמי מלבד מיל הכפורים דבר הקודש לו קאמר ותימה דילף הכא מהעולה ובפרק כל המדיר (זבחים דף פט. ושם) ילף ממלבד עולת הבקר למודים ר"ל דהתם נמי מהעולה קאמיך ועוד יש מירון אחר ומן להמירן כאן:

וילמד הקדש מהדיוט והדיוט מהקדש. תימה למאי מיצטריך קרא לעיל גבי הדיוט שהם הניח מעמו עד שלא הניא גזלו לא יצא נילף מהקדש ום לומר למי לאו למשכחת שהשוה הכתוב הדיוט להקדש להך מילתא לא הוה נלפינן הכי מהאי לענין שאר דבריס מגל השמת למשכחת שהשוה לותן לשמרוייהו אם הניח לשמו מחילה לא יצא כמו כן יש להשוותם לענין שאר דבריס:

הדרן עלך הגוזל עצים

רב א ב מיי' פ"ח מהל' גזילה ואבידה הלכה יב:

רג ג מיי' פ"ג מהלכות ממרים הלכה ג:

רד ד מיי' פ"ג מהל' מעילה הל' ה' [ועי' בהשגות וכ"מ]:

רה ה ו שם הל' ד שמג עטין ני:

ליקוטי רש"י

טן דו. גוף שניס משל הדיוט הוא שהשניס מוחרות טוב לשמת עם גוף שניס משמת לשמנה [בחורות פה.] בגופים שניס בעל ושמנו ואפילו הינו לה מלא לגוות בעלמת [קידושין ו.]. גופים שניס כל דהו בעל [בחורות קיה:]. טן. גוף. דו. שניס [קידושין מא.]. מנין שלא יהא דבר. נקטר בשמעתא משעבדא שפרים קודש לשמיד של שמר ס"ל ועדך עליה שמר ועשר עליס שהכהן מניע דהוא מילוך מעבכם שלא יהא דבר ניתן על מעבכם גדולה קודש לשמיד [יומא לג:]. העולה עולה ראשונה. מלמל כמיב ועדך עליה עולה מלא העולה הבי קשמר ועדך עליה מיד העולה התמוה התמוה שהם בכל העולות והיינו עולת תמיד דשרשם קלבנות לקרבן תמיד כמיב בריש [מנחות נח:] העולה משמע שעולה שמורים לשמנה בשאר קלבנות ויש עולת הבקר שמר ושמרת לשם זה שהוא וכו' וס"ל יחויל קל דרים [בחורות קו:]. העולה משמע שכל שהוא לשמנה דלי לשורויי בעלמת שמת שיקטירו עליה עולה ושלמים נכחוב וערך עליה [יומא לה:]. העולה משמע שעולה שכל שהוא לשמנה לכל הקלבנות [מנחות סט.]. דכתיב גבי קדר שמעשלכם ועשר עליה שכהן עליה שנקר וערך עליה העולה ס' יחיה דיש שמשה ליל לשמוש שלא יהא הקבר קודש לשמיד [ב"מ נה.].

ס) יומות קיט: מנוחות סה. קדושין ו. מק, ג) פסחים מה: יומא נג: כתובות קו: ב"מ סב. [זבחים קג.] מגמות מט. ממיד כמ: ג) קג: ד"ה ומודה, ד) [ד"ה כל], ה) [ועיין תוספות כתובות קו: ד"ה כלשמר ותוספות זבחים פט. ד"ה כל ומנחות מג: ויומא לג. ופסחים מג: ויומא לג. ד"ה העולה].

תנחות הב"ח

(ס) גמ' כדריש לקיש:

תוספת אוד השלם

א) וְאִם אֵין לְאִישׁ גֹּאֵל לְהָשִׁיב הָאָשָׁם אֵלָיו הָאָשָׁם הַמּוּשָׁב לַיי לַכֹּהֵן מִלְּבַד אֵיל הַכִּפֻּרִים אֲשֶׁר יְכַפֶּר בּוֹ עָלָיו: [במדבר ה, ח]

ב) מִלְּבַד עֹלַת הַבֹּקֶר אֲשֶׁר לְעֹלַת הַתָּמִיד תַּעֲשׂוּ אֶת אֵלֶּה: [במדבר כח, כג]

ג) וְהָאֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ לֹא תִכְבֶּה וּבִעֵר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן עֵצִים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר וְעָרַךְ עָלֶיהָ הָעֹלָה וְהִקְטִיר עָלֶיהָ חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים: [ויקרא ו, ה]

ד) וְאֶת אֲשֶׁר חָטָא מִן הַקֹּדֶשׁ יְשַׁלֵּם וְאֶת חֲמִשְׁתּוֹ יֹסֵף עָלָיו וְנָתַן אֹתוֹ לַכֹּהֵן וְהַכֹּהֵן יְכַפֵּר עָלָיו בְּאֵיל הָאָשָׁם וְנִסְלַח לוֹ: [ויקרא ה, טז]

הגהות וציונים

ס) צ"ל ויחזיר (ב"ש): ב) צ"ל להוסיף אחלי (יעב"ץ, וכבת"י נוסף אחלי"): ג) בכת"י הגרסא ואמר סר (וכ"ה ישר מאד, דק"ס אות ו): ד) נפקא לי (כת"י, דפו"י): ה) צ"ל שהביאו (בדפו"י שהביא"): ו) תולד בו פסול בין קודם זריקה בין לאחר זריקה הרי הוא כיוצא בו (ולהרשב"א) [ולראב"ש] כשהוא עם הבשר וגו"ד בו פסול קודם כצ"ל. העתק מהילופי גרסאות (גליון):

הגוזל ומאכיל את בניו והניח לפניהם פטורין מלשלם ואם היה דבר שיש בו אחריות חייבין לשלם: **גמ'** אמר רב חסדא גזל ולא נתייאשו הבעלים ובא אחר ואכלו ממנו רצה מזה גובה רצה מזה גובה מאי טעמא כל כמה דלא נתייאשו הבעלים ברשותיה דמריה קאי תנן הגוזל ומאכיל את בניו והניח לפניהם פטורין מלשלם תיובתא דרב חסדא אמר לך רב חסדא כי תניא ההיא לאחר יאוש: אם הניח לפניהם פטורין מלשלם: אמר רמי בר חמא זאת אומרת רשות יורש כרשות לוקח דמי רבא אמר רשות יורש לאו כרשות לוקח דמי והכא במאי עסקינן כשאכלום (א) הא מדקתני סיפא אם היה דבר שיש בו אחריות חייבין לשלם מכלל דרישא בגזילה קיימת עסקינן אמר לך רבא הכי קאמר אם הניח להם אביהם אחריות נכסים חייבין לשלם והא מתני ליה רבי לרבי שמעון בריה לא דבר שיש בו אחריות ממש אלא אפילו פרה וחורש בה חמור ומחמר אחריו חייבין להחזיר מפני כבוד אביהן אלא אמר רבא כי שכיבנא ר' אושעיא נפיק לוותי דתריצנא מתני' כוותיה דתני רבי אושעיא הגוזל ומאכיל את בניו פטורין מלשלם הניח לפניהם גזילה קיימת חייבין אין הגזילה קיימת פטורין הניח להם אביהם אחריות נכסים חייבין לשלם אמר מר אין הגזילה קיימת פטורין נימא תיהוי תיובתא דרב חסדא אמר לך רב חסדא כי תניא ההיא לאחר יאוש אמר מר גזילה קיימת חייבין לשלם נימא תיהוי תיובתא דרמי בר חמא אמר לך רמי בר חמא כי תניא ההיא לפני

רש"י

הגוזל ומאכיל. והניח לפניהם. או שהניח לפניהם (ב) הגזילה קיימת: פטורים מלשלם. בגמרא מפרש טעמא: אם היה דבר כו'. בגמ' מפרשי לה מר הכי ומר הכי: **גמ'** ברשותיה דמריה קאי. וזה שאכלו נעשה כגוזלו מבעליו: זאת אומרת. דקתני והניח לפניהם פטורין: רשות יורש כרשות לוקח דמי. והויא לה כרשות אחרת וכיון דאוקימנא למתניתין לאחר יאוש קני להו יתמי ביאוש ושינוי רשות דאי ביאוש כדי לא קני מדלא קתני פטורא באטוהון: כשאכלום. לאחר מיתת אביהן וגזל אין יכול לתובען שהרי לא גזלוהו: והא מדקתני סיפא אם היה דבר שיש בו אחריות. כגון דבר הניכר לרבים ונראה כל שעה כעין קרקע או כגון טלית וכסות: חייבים להחזירה. מפני כבוד אביהן שהבריות אומרות זו טלית שגזל פלוני: מכלל דבגזילה קיימת עסקינן. ואפ"ה היכא דלאו משום כבוד פטר להו ברישא במתני': הכי קאמר אם הניח להן אביהן. קרקעות משלו אפילו אכלו את הגזילה חייבין לאשתעבד נכסים דאבוהון מחיים: לא דבר שיש בו אחריות ממש. לא שגזל קרקע והניחה לפניהן: אלא אפילו גזל פרה וחרש בה או חמור ומחמר אחריו. והכל מעידין שהיה דגזל חייבין אלמא בגזילה קיימת עסקינן: אמר רבא כי שכיבנא רבי אושעיא נפק לוותי. יצא לקראתי: דמתריצנא למתניתין כוותיה. באחריות ממש ובשאין גזילה קיימת ובסורי מיחסרא ולא מוקי לה בדבר המסויים ובגזילה קיימת כרבי [דכיון דאשכחן (ג) הכי מתריצנא לה מתניתין כברייתא ולא חיישינן למאי דמתני רבי לר' שמעון בריה דברייתא קיימא כוותיה]: גזילה קיימת. שלא אכלוה אחרי מותו ותבען הנגזל: חייבין. דרשות יורש לאו כרשות לוקח דמי ויאוש כדי לא קני: אין גזילה קיימת. שאכלוה אחרי מותו: פטורין. דאינהו לא גזול מידי: הניח להן אביהן אחריות נכסים. קרקע משלו: חייבין לשלם. לאשתעבוד נכסיה: דרב חסדא. דאמר לעיל רצה מזה גובה: לאחר יאוש. ואכלוה: תיהוי תיובתא דרמי בר חמא. כיון דלאחר יאוש אוקימתה: לפני

תוספות

הגוזל ומאכיל. לאו דוקא מאכיל דה"ה נותן להם דפטורין לרב חסדא דמוקי בגמרא מתניתין לאחר יאוש דהוי ליה יאוש ושינוי רשות אלא אורחא דמילתא נקט או נמי דוקא נקט מאכיל אפי' לרב חסדא דלא חשיב שינוי רשות במה שנותן לבניו הסמוכין על שולחנו אפילו לשמואל דאמר בבבא מציעא (דף יב.) דמציאתן לעצמן כיון דלאכילה נותן להם ומזונותיו עליו לא חשיב שינוי רשות ומיהו לרב דאית ליה יאוש כדי קני ואמר נמי בפירקין (דף קטו.) דאית ליה דרב חסדא וא"כ לדידיה נמי צריך לאוקמי מתניתין לאחר יאוש כדמוקי רב חסדא לדידיה ודאי מאכיל לאו דוקא דה"ה נותן ועוד י"ל דלרב נמי מאכיל דוקא ובדבר המסויים:

גזל ולא נתייאשו הבעלים ובא אחר כו'. אבל נתייאשו אין גובה אלא מן הראשון כיון דאכלו האחרון ואפי' היכא דאילו לא אכלו היה חייב להחזיר כגון היכא דליכא שינוי רשות שנתייאש אחר שבא ליד השני וכן משמע לקמן דאוקים רב חסדא ברייתא דר' אושעיא דקתני גזילה קיימת חייבין אחר יאוש משום דרשות יורש לאו כרשות לוקח דמי כדרבא ואפ"ה אין גזילה קיימת קתני דפטור ותימה כיון דכי הגזילה קיימת חייבין אמאי פטורין כשאכלום וכן קשה לרמי בר חמא דמוקי לה לפני יאוש ועוד לרב חסדא ולרבא כיון דרשות יורש לאו כרשות לוקח דמי מה לי לפני יאוש מה לי לאחר יאוש אפי' אין גזילה קיימת חייבין וי"ל דדרשינן מקרא לקמן בשמעתין דפטור באין גזילה קיימת אשר גזל אם כעין שגזל יחזיר מכאן אמרו הגוזל ומאכיל כו' ומסתברא ליה לרב חסדא לאוקמי קרא דלוקא לאחר יאוש ורמי בר חמא מוקי לה אף לפני יאוש ומיהו לרב דאמר יאוש כדי קני וסבר נמי כרב חסדא לדידיה צ"ל דאסמכתא היא דבלאו קרא נמי פטורין כיון דביאוש כדי קני ומה שבגזילה קיימת חייבין נפרש בסמוך בע"ה ומיהו קשה למ"ד במרובה (לעיל דף סו.) דשינוי לא קני ודריש והשיב הגזילה מ"מ ולא דריש אשר גזל אם כעין אשר גזל יחזיר אלא למעוטי גזל אביו מנא ליה האי דרשה ואין לומר דאותו אמורא יסבור דיאוש כדי קני דהשתא לא צריך להאי דרשה ואסמכתא היא דהא ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן דריש בריש הגוזל (לעיל דף סו:) דבר תורה גזילה המשתנית חוזרת בעין מוהשיב את הגזילה מ"מ ולית ליה דרשה כעין שגזל וסובר במרובה (לעיל דף סה:) ובפירקין דיאוש כדי לא קני וא"כ מנליה באין גזילה קיימת דפטורין מלשלם לכך נראה דהך דרשה דלקמן אסמכתא היא לכ"ע ומסברא מחלק רב חסדא בין לפני יאוש בין לאחר יאוש דלא הוי כל כך ברשות מריה אחר יאוש כמו לפני יאוש שנקל לצאת מרשות בעלים בשינוי רשות או בשינוי השם ואין זה דוחק דכי הוה מפקינן נמי מקרא צריך סברא זו דאמאי מוקמינן קרא טפי אחר יאוש מלפני יאוש כיון דגם אחר יאוש חשיבא ברשות מריה ולרמי בר חמא ניחא טפי דאיהו לית ליה טעמא דרשות מריה כלל דכיון שהוא לא גזלן אינו יכול לתובעו כלל שהרי אין לגמרי ברשות מריה שהרי אינו יכול (לו) להקדישו וגם הגזלן יכול לקנותו בשינוי מעשה ותדע דהא רב חסדא הוצרך לפרש מ"ע כו' וגמרא נמי פריך ליה ממתניתין:

ואם הניח להן אביהן אחריות נכסים חייבין לשלם. למ"ד מלוה על פה אין גובה לא מן היורשים ולא מן הלקוחות בגט פשוט (ב"ב דף קעה:) איכא לאוקמי כשעמד בדין דהוה כמלוה בשטר כדמוכח בכמה דוכתי: [ועי' תוס' לעיל קד: ד"ה מלוה ע"פ]:

דמתריצנא מתניתין כוותיה. כך היה רגיל לתרץ משניות כמותו כדאשכחן באיהו נסך (ב"מ דף סב:) גבי כילד לקח הימנו חיטים אבל בשביל שהיה מתרץ משנה אחת לא היה אומר כן:

אין גזילה קיימת פטורין לימא תיהוי תיובתא דרב חסדא. מרישא דקתני הגוזל ומאכיל את בניו פטורין ה"מ למפרך לרב חסדא כל כמה דלא ידע דלאחר יאוש מיירי כי היכי דפריך ליה לעיל ממתניתין אלא משום דניחא ליה למפרך מסיפא משום דפריך מינה לתרוייהו לרמי בר חמא ולרב חסדא:

רב חסדא מוקי לה לאחר יאוש. וא"ת רב דסבר יאוש כדי קני וסבר נמי כרב חסדא וע"כ צריך לאוקמי נמי לאחר יאוש א"כ כי גזילה קיימת אמאי חייבין כיון דיאוש כדי קני וי"ל דרב מוקי לה בדבר המסויים והא דקתני אין גזילה קיימת פטורין ה"ה דה"מ לפלוגי בגזילה קיימת גופה בין דבר המסויים לשאין מסויים אלא דניחא ליה לאשמועינן דאפילו בדבר המסויים באין גזילה קיימת פטורין אע"ג דאושא מילתא שאכלו מה שגזל אביהן וכן ברייתא דלקמן דקתני הגוזל ומאכיל את בניו פטורין מלשלם ומיבעי ליה לאוקמי אליבא דרב חסדא לאחר יאוש לרב צריך לאוקמי בדבר המסויים מדקתני אם הניח לבניו גדולים חייבין לשלם וכן באידך קתני בין גדולים בין קטנים חייבין ואי בדבר שאינו מסויים אמאי חייבין לרב כיון דאיירי לאחר יאוש ופליגי הני ברייתות אליבא דרב אם קטנים חייבין משום כבוד אביהן אי לאו והא כסומכוס והא כרבנן דפלוגתא דסומכוס ורבנן בסמוך מיבעי ליה לאוקמי אליבא דרב דפליגי בהכי אי שייך בקטנים טעמא דכבוד אביהן אי לא אבל לרמי בר חמא דמיירי ברייתות לפני יאוש ולרב חסדא דאיירי לאחר יאוש פליגי בגזילה גמורה שבא קטן ולא קנאה קטן אם מקבלין עדים להוציא מידו או לא וכן פלוגתא דסומכוס ורבנן:

אע"פ

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"ה מהלכות גזלה ואבידה הלכה ה סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סימן שסא סעיף ז:
ב ב מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סעיף ה ו:
ג ג מיי' שם טוש"ע שם סעיף ז:
ד ד מיי' שם פ"ג הל' א סמג שם טוש"ע ח"מ סימן שנג סעיף ד וסימן שסא סעיף ז וסי' שסב סעיף א:
ה ה ו מיי' פ"ה שם הלכה ה סמג שם טוש"ע שם סימן שסא סעיף ז:
ו ז מיי' שם ופ"ג שם הלכה א סמג שם טוש"ע שם וסימן שסב סעיף א:

ליקוטי רש"י

הגוזל ומאכיל. אע"פ שנהנו בניו עצמן מן הגזילה פטורין דאינהו לא גזול מידי. **והניח לפניהם.** כלומר או שהניח לפניהם גזילה קיימת לאחר מותו. **פטורין מלשלם.** דקנייה ביאוש ושינוי רשות אי נמי כשאכלום כדמוקי לה הכא [רשב"ם ב"ב מד.]. **רצה מזה גובה.** דכיון דקודם יאוש אכלו זה האחרון הוה ליה איהו גזלן עליה דהא כל מקמי יאוש מרשותייהו דמרייהו קיימי כל היכא דאיתנהו [חולין קלד.]. **רשות יורש כרשות לוקח דמי.** דקנייה יורש ואע"פ שבגזילה קיימת כדקתני והניח לפניהם פטורין דמשמע אפילו גזילה קיימת. **רשות יורש לאו וכו'.** רשות יורש דגזלן לאו כרשות לוקח מגזלן דמי דאילו גבי לוקח איכא יאוש ושינוי רשות וקמי ללוקח רשותא אחריתי הוא ואילו יורש כרעיה דאבוה וכברשות גזלן מוריש דמי ולא קנייה ביאוש גרידא דהא שינוי רשות ליכא גבי יורש וכל היכא דאיתא הדרא בעין לנגזל. **כשאכלום.** דלא הויא גזילה קיימת והלכך פטורין [רשב"ם ב"ב מד.]. **כי שכיבנא ר' אושעיא נפיק לוותי.** כשאמות ר' אושעיא יצא לקראתי [ב"מ סב:].

מסורת הש"ס עם הוספות

א) ב"ב מד., ב) חולין קלד. [לקמן קטו.], ג) [ב"ב מד.], ד) [לקמן קיג. קיד:], ה) [ב"מ סב:], ו) עיין תוס' חולין קלד. ד"ה דמר, ז) לעיל סז:, ח) לקמן קטו., ט) קיב., י) ד"ה רב חסדא, כ) עיין תוס' לעיל סז: סוד"ה רבא, ל) לעיל סט., מ) לעיל קה ע"א.

הגהות הב"ח

(א) גמ' והא מדקתני סיפא: (ב) רש"י ד"ה הגוזל וכו' שהגזילה קיימת: (ג) ד"ה דמתריצנא וכו' דאשכחן לברייתא הכי מתריצנא וכו' כוותי:

גליון הש"ס

גמ' אמר רב חסדא גזל. עיין פ"ז משנה ג' דתרומות ובירושלמי שם:

הגהות וציונים

א] בריי"ף ובהרא"ש ליתא תיבת "ממנו" (גליון) וכן ליתא בחולין ובדפו"י: ב] דפו"י תני, כת"י תנן: ג] ס"א (גליון): ד] לפי הגהות הב"ח לקמן כוותי, צ"ל ולא חיישינא: ה] יש להוסיף דכתיב (באורות המים): ו] אף נמחק (רש"ש): ז] יש להוסיף ניחא (באה"מ):

לפני יאוש רב אדא בר אהבה מתני להא דתני בר חמא אהא [ב] הניח להן אביהן מעות של רבית אע"פ שיודעין שהן של רבית אין חייבין להחזיר אמר רמי בר חמא זאת אומרת רשות יורש כרשות לוקח דמי רבא אמר לעולם אימא לך רשות יורש לאו כרשות לוקח דמי ושאני הכא דאמר קרא [ג] אל-תקח מאתו נשך ותרבית אהדר ליה כי היכי דניחי בהדך לדידיה קא מזהר ליה רחמנא לבריה לא מזהר ליה רחמנא [ד] מאן דמתני להא אברייתא כ"ש אמתניתין מאן דמתני להא אמתניתין אבל אברייתא רמי בר חמא כרבא מתני לה ת"ר הגוזל ומאכיל את בניו פטורין מלשלם הניח לפניהם גדולים חייבין לשלם קטנים פטורין מלשלם ואם אמרו גדולים אין אנו יודעין חשבונות שחשב אבינו עמך פטורין משום דאמרי אין אנו יודעין פטורים אמר רבא הכי קאמר [ה] גדולים שאמרו יודעים אנו חשבונות שחשב אבינו עמך ולא פש לך גביה ולא מידי פטורין [ו] בניו פטורין מלשלם הניח לפניהם ואכלום [ז] בין גדולים בין קטנים חייבין קטנים מי מיחייבי לא יהא אלא דאזיק אזוקי אר' פפא [ח] הכי קאמר הניח לפניהם ועדיין לא אכלום בין גדולים בין קטנים חייבין [ט] אמר רבא [י] הניח להם אביהם [כ] פרה שאולה משתמשין בה כל ימי שאלתה [ל] מתה אין חייבין באונסיה [מ] כסבורים של אביהם היא ושבחוה ואכלוה משלמין [נ] דמי בשר בזול [ס] הניח להם אביהם אחריות נכסים חייבין לשלם איכא דמתני להא ארישא ואיכא דמתני להא אסיפא אבל ארישא לא והיינו דרב פפא דאר' פפא [ע] [פ] היתה פרה גנובה לו ושבחה בשבת חייב שכבר חייב [צ] בגניבה קודם שיבא לידי איסור שבת [ק] היתה פרה שאולה לו ושבחה בשבת פטור שאיסור שבת ואיסור גניבה באין כאחד ת"ר [ר] והשיב את הגזילה אשר גזל [ש] מה ת"ל אשר גזל יחזיר בעין שגזל מכאן אמרו הגוזל ומאכיל את בניו פטורין מלשלם הניח לפניהם בין גדולים בין קטנים חייבין משום סומכום אמרו גדולים חייבין קטנים פטורין בר חמוה דרבי אבין אמר [ת] שלו הוא תובע רבי ירמיה אתא לקמיה דרבי אבין אמר [א] שלו הוא תובע א"ל והא מייתינא סהדי דאחזקי ביה בחיי דאבוה [ב] א"ל וכי מקבלין עדים שלא

אע"פ שהן יודעין שהם של רבית רב. ומ"ת והיכי מקדקי מינה דכרשות לוקח דמי לתפילו לאו כרשות לוקח דמי לתפילו גזילה הוא דלא מקדקי ומ"ש דפטורין כיון דמדעת נתן לו ליתנהו גביה כמורת גזילה הוא [ג] ולכך אין מחייב להחזיר אלא אם כן יודעין שהם של רבית:

לפני יאוש. דקטיר רבות בלא יאוש לא קני וכי אין גזילה קיימת שמכלוה מחרי מות אמאן פטורין דליה ליה דבר מסדא: **מאן דמתני לה.** להא דרמי בר חמא דאברייתא כ"ש ממתניתין דקתני למפטורין אלא אפי' בכי האי גוונא דקיימת גזילה הוא: **אלא תקח.** ממנו כלום: **ולא פש.** ליה כלום: **פטורין.** מלשלם: **והא אמר קטנים פטורים.** ל"ג: **להא.** דקתני גדולים חייבין: **מאן דמתני.** דקתני גדולים חייבין: **מאן דמתני.** דקתני קטנים פטורין: **ואנן אנו יודעין חשבונות.** ומשמע מינה דאי לא ידעי חייבי: **משום דאין יודעים פטורים.** משמע הוסיל ויודעים שגזלה מהו לידו דצרי [ד] ומשמע הוא ודבי עליה: **לא יהא אלא דאזיק אזוקי.** נכנס לתגר לגנוב וסזיקו מי מחייב קטנים למלם והא אמר מר מקן לעיל (דף פז.) דסם שמגלו מחמירים פטורים והכא כיון דלכלוס מקן כפי להו למלומי: **הניח לפניהם.** ועדיין לא אכלוס למפילו קטנים מיחייב כיון דגזילה קיימת ברשותם למרה הוא וכיון הוא דפליגי עליה לסומכום ולא מקשי אברייתא לעיל דלמר גדולים מיחייב קטנים פטורים: **אין חייבין באונסיה.** ללא קבלו עלייהו בעידנא: **בזול.** כל זוזא מסתיא בתרגא דנקי וכן כל היכא דמי סול בפרק מי שמת (ב"ק דף קמו:) והיינו שני שליחי דמיים ומולהו למיס לא משלמו למי הוו ידעי דבשו שלומי לא הוו אכלי בשרא והעור יחזיקו כמות שהוא: **איכא דמתני** (ז) **להא.** היינו להן מחייבין מחמירות נכסים מיבעי: **ארישא.** דקתמר מתה אין חייבין באונסיה ומס היא להן למיכן קרקעות מיחייבן למשתעבד נכסים מחייבין דקסבר רבא מיוב מוקמים מדעת שלא מוטל על המוקל ופליגא דרב פפא דאמר למקן לא רמי מיוב מוקמים מדעת שלא מוטל על המוקל עד שבא מוקמן על המוקל עד שבא מוקמן ומכלוה משלמים דמי בפר בזול ומס היא להן למיכן קרקע משלמין פרעון שלא להוו מיהו במקום מפוהן והוקל והן מכלוה משלמין: **אבל ארישא.** דממה כדרכה לא דלא ממרין מחמעבד נכסים דלא רמי מיוב מוקמן על המוקל עד שבא מוקמן ומכלוה כי מחמיקא ליתיה לשוקל והכי לא קבל עלייהו מידי: **והיינו דרב פפא דאמר היתה פרה גנובה לו.** כלומר גנב פרה מערב שבת ושבח בשבת חייב לף משלומין [ד] מרבעה ומשמה שהרי מחמיב בקרן קודם שיבא לידי מיסור בקילה ולף על גב דקטמא לו מחי עליה עד שבת לא פטורינן ליה מקטמא משום מיוב מיהו לחמר נחלו נעלום (מכוסות דף לד:) קטן מידוע הוא שמחלקה מורם הלכך מע"ג דמקטיל משלם: **היתה פרה שאולה לו ושבחה בשבת פטור.** מן הכל דלא ממרינן משבת שלא מחמיב ליה בקרנא וקטמא פרשומיה מפילו למלאך המוח מלא בשבת מפיהו הוא דגזליה ומיסור שבת וגניבה מחין כחמר ומפטר מן הקרן משום דקם ליה בדרבה מיניה וקטמא ליכא להא מין כפל ולא מרבעה ומשמה מלא בגנב עלמו מגיב מחין בעלים או משומר מנם הבא לפטור עלמו משומר מנם בשעת גניבה[ה] אבל שומל ושומל שכר ושוכר שחין יכולין להפטר בשעת גנב מין להן כפל כדאמר בכמה דוכתי[ו] לף מס ממרת בשומר מנם שכן משלם משלומי כפל מאמר בע"ם כו': שאם מין גניבה מין טמיחה ומין ממכירה לף גרסינן ליה ומחן שמעינן כחן ובכמוחות וכן[ז] פירש לנו רבינו שאם מין גניבה אחר שפטור מן הקרן משום דקם ליה בדרבה מיניה מין טמיחה קנס נמי לף משלם ולף על גב דחיזוק הוא ומין מיחה פוטרתו הכא דליכא קנס פטור דחשלומי מרבעה וממשה אחר דחמנוי ולא חשלומי ג' ד'[ח] וכי מדלית מהכא קנסא הוו להו ג' לנפקי ד' לנקב ולא היה לי לב לחמין מת מוטל[ט] שאעפ"י שאין נרוך לכחן שהרי מין קנס בשוטל השומה ומפילו ממריון כרב פפא דעד השתא קס ברשומה דחרה מפילו הכי גזלן נעשה עליה ולא גנב אחר מין גנב אחר בשוטן שעת גנב וה"ה שומר חנם וכי גרסינן ליה בכחוכות וכמלמת דרבה[י] למאר החם גנב ושוחה בשבת שאם מין גניבה כו' להחם בגנב עלמו קאי וליכא למיפטוריה מקנסא אלא משום הכי טעמא אבל בדרב פפא ליכא למגרסא לף החם ולא הכא ומילי למילתא דרב פפא לעיל מיחמר החם גבי מלחא דרבה מיגרסא נמי אבל שחפא בדרב פפא ומשוחה רב הכי גמון מקיעא לי: בעין שגזל. כלומר אם גזילה קיימת יחזיר אבל אין גזילה קיימת פטור ובדידיה ליכא למוקמה אלא בשומר חנם: **בר חמוה דרבי ירמיה.** קטן הוה: **מרע גלי.** לשת שחוחה בשבת שבת: **הזיקו.** לשון הנאה כדאמרינן בפרק הכונס (כתובות נב:) הזיקו לי בני מבוי לכסות לי בסכך: **ואכלוה.** לשון אכילה כדאמרינן בפרק הכונס (כתובות נב:) אכלוה לי בני מבוי לכסות לי בסכך: **משלמין.** לו: **דמי בשר בזול.** כל זוזא מסתיא בתרגא דנקי וכן כל היכא דמי סול בפרק מי שמת (ב"ק דף קמו:) והיינו שני שליחי דמיים ומולהו למיס לא משלמו למי הוו ידעי דבשו שלומי לא הוו אכלי בשרא והעור יחזיקו כמות שהוא: **אחריות נכסים.** קרקעות. **איכא דמתני להא ארישא.** להאי מיבעי להן למיכן אחריות נכסים ומחמיר למשלם למשתעבד נכסים למטהון מחמיר משלם. **כל שכן אסיפא.** כשמחמוה למכלוה. **ופליגא דרב פפא.** למאר לעיל הניח עשתה למטו לה מוקמן הוא דאמי מיוב מוקמן עליה ולף משתה שלא. **מאן דמתני להא אסיפא.** היכא דמשתה לא היה להן למיכן אחריות נכסים משלמין משלומי מפילו ולא מול למיגני להו למידק. **אבל ארישא לא.** לם משה לף מיקניי לשלומי ולא מחמיר משתעבד נכסי למטהון משתה שלא. **דרב פפא.** דלמר לעיל לף משלמין משלומי מפילו רמו עליה משלומין מלא משתה מוקמן ולילך והכא משתה שלא. **לימיב** לשומל לליכא. **היתה פרה שאולה לו ושבחה בשבת פטור.** דכיכא שתשה דקל שמה לה גזל לה ממרה ומיכה ומטון כלך כאחר ולא גרסינן שלא לף גניבה מין מכירה לגבי שומל לף מיך לף כפל ולא ארבעה ומשה שהרי מיב מקבל לשלומי מוקמן לשלם מפילו מוקמן בגנב ולף קם ליה בגנב לו בשומר חנם המוקמן שמוקמן בגנב [כחוכות לד:]. **מרע גלי.** משתה שהר שלי [כחוכות לד:]. קיב:]. **גלי.** לשחות כמו (מלכות דף סח.) מרחקו גלי [ב"ב ח.].

ב) ג"מ סב. לעיל נה: [מוקמת דב"מ קפ"ב]. **ג)** כחוכות נד:, ג) ע"ז תוס' כחוכות פא. ד"ה ולימא וב"מ צו: ד"ה אלא, **ד)** [לעיל כ. ב"מ מג: ב"ב קמו:], **ה)** ע"ז תוס' קדושין נה. סוד"ה אין, **ו)** כחוכות לד:, **ז)** [לעיל סו. ור"ן], **ח)** ע"ז לעיל נד:, **ט)** ע"פ משלי כג א, **י)** לעיל פז ע"א.

ב) גמ' לף מחזר ליה דמתני וכו' ומ"ש ס"ל מלן דמתני אמתניתין כ"ש אברייתא ומלן דמתני לה אברייתא אבל אמתניתין דמתני כ"ש דמשה, **ג)** שם ומלמל את מיו: **ד)** רש"י ד"ה מלן דמתני וכו' כרבא (ולשלמן שמעתי ומיקר) מע"מ וע"ש ס"ל ראשון שמעתי ואחרון עיקר: **ה)** ד"ה הניח לפניהם דמתני לה להא דהניח:

ג) ד"ה אלא מיב דמתני לה ת"ר הגוזל ומאכיל את בניו פטורין מלשלם הניח לפניהם גדולים חייבין לשלם קטנים פטורין מלשלם ואם אמרו גדולים אין אנו יודעין חשבונות שחשב אבינו עמך פטורין משום דאמרי אין אנו יודעין פטורים אמר רבא הכי קאמר גדולים שאמרו יודעים אנו חשבונות שחשב אבינו עמך ולא פש לך גביה ולא מידי פטורין בניו פטורין מלשלם הניח לפניהם ואכלום בין גדולים בין קטנים חייבין קטנים מי מיחייבי לא יהא אלא דאזיק אזוקי אר' פפא הכי קאמר הניח לפניהם ועדיין לא אכלום בין גדולים בין קטנים חייבין אמר רבא הניח להם אביהם פרה שאולה משתמשין בה כל ימי שאלתה מתה אין חייבין באונסיה כסבורים של אביהם היא ושבחוה ואכלוה משלמין דמי בשר בזול הניח להם אביהם אחריות נכסים חייבין לשלם איכא דמתני להא ארישא ואיכא דמתני להא אסיפא אבל ארישא לא והיינו דרב פפא דאר' פפא היתה פרה גנובה לו ושבחה בשבת חייב שכבר חייב בגניבה קודם שיבא לידי איסור שבת היתה פרה שאולה לו ושבחה בשבת פטור שאיסור שבת ואיסור גניבה באין כאחד ת"ר והשיב את הגזילה אשר גזל מה ת"ל אשר גזל יחזיר בעין שגזל מכאן אמרו הגוזל ומאכיל את בניו פטורין מלשלם הניח לפניהם בין גדולים בין קטנים חייבין משום סומכום אמרו גדולים חייבין קטנים פטורין בר חמוה דרבי אבין אמר שלו הוא תובע רבי ירמיה אתא לקמיה דרבי אבין אמר שלו הוא תובע א"ל והא מייתינא סהדי דאחזקי ביה בחיי דאבוה א"ל וכי מקבלין עדים

ד) ב"ק הגירסא נתחייב (וכ"ה בכחוכות לד ע"ב): **ה)** ב"ק בראש הגירסא אמר ליה: **ו)** צ"ל ברי ושמא (דבש חמר, באה"מ): **ז)** צ"ל בתשלומי (כת"י): **ח)** בדפו"י נוסף ונמצא שהוא עצמו גנבה: **ט)** נרצ"ל וכאן (באה"מ): **י)** [צ"ל דרבה וכן בסמוך] (גליון):

עין משפט
נר מצוה

ז א מיי' פ"ד מהלכות מלוה ולוה הלכה ד סמג עשין קלג טוש"ע ח"מ סימן קפו סעיף ו:
ח ב ג ד טוש"ע ח"מ סימן שמו סעיף ז:
ט ה ו מיי' פ"ח מהל' שלוה הלכה ה סמג עשין לב טוש"ע ח"מ סימן שמו סעיף ו וסעיף ג [ג"כ הלכה כאן ובב"מ ס"ח דף קכ"ו]:
י ז ח מיי' שם ושין שמ"מ טוש"ע שם סעיף ד:
יא ט מיי' פ"ג מהל' גניבה הל' ו טוש"ע ח"מ סימן שמ"ה:
יב י מיי' שם הלכה ד:
יג כ ל מיי' פי"ב מהל' מלוה ולוה הלכה ז סמג עשין לד טוש"ע ח"מ סימן קי סעיף ו:

ליקוטי רש"י

אין חייבין להחזיר. דכמיא וכשיב לם הגולה מלר גזל ומכי לף גזול מידי דקניתו בשינוי רשות וקנסר רשות יוכל כרשות לוקח דמי [לעיל צד:]. **כל ימי שאלתה.** כל ימי שהר שמלתה לממין מן הכעולם. **מתה אין חייבין באונסיה.** דלימוה לף שומלין מיכה עלה. **דמי בשר בזול.** כל זוזא מסתיא בתרגא דנקי וכן כל היכא דמי סול בפרק מי שמת (ב"ק דף קמו:) והעור יחזיקו לבעלים. **אחריות נכסים.** קרקעות. **איכא דמתני להא ארישא.** להאי מיבעי להן למיכן אחריות נכסים מיבעי למשלם ומחמיר למשתעבד נכסים למטהון מחמיר משתעבד נכסים משלם. **כל שכן אסיפא.** כשמחמוה למכלוה. **ופליגא דרב פפא.** דלמר לעיל הניח עשתה למטו לה מוקמן הוא דאמי מיוב מוקמן עליה ולף משתה שלא. **מאן דמתני להא אסיפא.** היכא דמשתה לא היה להן למיכן אחריות נכסים משלמין משלומי מפילו ולא מול למיגני להו למידק. **אבל ארישא לא.** לם משה לף מיקניי לשלומי ולא מחמיר משתעבד נכסי למטהון משתה שלא. **דרב פפא.** דלמר לעיל לף משלמין משלומי מפילו רמו עליה משלומין מלא משתה מוקמן ולילך והכא משתה שלא. **לימיב** לשומל לליכא. **היתה פרה שאולה לו ושבחה בשבת פטור.** דכיכא שתשה דקל שמה לה גזל לה ממרה ומיכה ומטון כלך כאחר ולא גרסינן שלא לף גניבה מין מכירה לגבי שומל לף מיך לף כפל ולא ארבעה ומשה שהרי מיב מקבל לשלומי מוקמן לשלם מפילו מוקמן בגנב ולף קם ליה בגנב לו בשומר חנם המוקמן שמוקמן בגנב [כחוכות לד:]. **מרע גלי.** משתה שהר שלי [כחוכות לד:]. קיב:]. **גלי.** לשחות כמו (מלכות דף סח.) מרחקו גלי [ב"ב ח.].

שלא בפני בעל דין ולא והא קתני בין גדולים בין קטנים חייבין א"ל הרי מחלוקת סומכוס בצידך אמר איכפל כולי עלמא וקאי כסומכוס לאפקוען לדידי אדהכי איגלגל מילתא אתא ומטא לקמיה דרבי אבהו אמר לא שמיע לכו הא דרב יוסף בר חמא א"ר אושעיא דאמר רב יוסף בר חמא אמר רבי אושעיא [א]תינוק שתקף בעבדיו[א] וירד לתוך שדה של חבירו ואמר שלי הוא אין אומרים נמתין עד שיגדיל אלא מוציאין מידו מיד ולכשיגדיל יביא עדים ונראה מי דמי התם הוא דמפקינן מיניה דלא קיימא ליה (א) אחזקה דאבוה [ב]אבל היכא דאית ליה חזקה דאבוה לא אמר רב אשי[ב] א"ר שבתאי מקבלין עדים שלא בפני בעל דין תהי בה[ג] ר' יוחנן וכי מקבלין עדים שלא בפני בעל דין קיבלה מיניה ר' יוסי בר חנינא [ג]כגון שהיה הוא חולה או עדיו חולים או שהיו עדיו מבקשין לילך למדינת הים ושלחו לו ולא בא אמר רב יהודה אמר שמואל מקבלין עדים שלא בפני בעל דין אמר מר עוקבא לדידי מיפרשא לי מיניה דשמואל [ד]כגון דפתחו ליה בדיניה ושלחו ליה ולא אתא אבל לא פתחו ליה בדינא [ה]מצי א"ל אנא לב"ד הגדול אזילנא אי הכי כי פתחו ליה נמי [ו]מצי א"ל לב"ד הגדול אזילנא אמר רבינא כגון דנקט דיסקא מבית דין הגדול אמר רב מקיימין את השטר שלא בפני בעל דין ור' יוחנן אמר אין מקיימין את השטר שלא בפני בעל דין א"ל רב ששת לרבי יוסי בר אבהו[ד] אסברה לך טעמיה דרבי יוחנן אמר קרא [א]והועד בבעליו ולא ישמרנו אמרה תורה יבא בעל השור ויעמוד על שורו אמר רבא[ה] [ז]הלכתא מקיימין את השטר שלא בפני בעל דין ואפי' עומד וצווח ואי אמר נקיטו לי זימנא עד דמייתינא סהדי ומרענא ליה לשטרא [ח]נקטינן ליה אי אתא אתא אי לא אתא [ט]נטרינן ליה בה"ב אי לא אתא [י]כתבינן פתיחא עלויה תשעין יומין תלתין קמאי לא נחתינן לנכסיה (ב) דאמר[ו] קא טרח בזוזי וניזוף מציעאי נמי לא נחתינן ליה לנכסיה דאמר דלמא לא אשכח למיזף וקא טרח ומזבין בתראי נמי לא נחתינן לנכסיה דאמר לוקח גופיה קא טרח בזוזי לא אתא כתבינן אדרכתא אניכסיה [כ]והני מילי דאמר אתינא אבל אמר לא אתינא לאלתר כתבינן [ל]והני מילי במלוה אבל בפקדון לאלתר כתבינן וכי כתבינן אמקרקעי אבל אמטלטלי לא דלמא שמיט ואכיל להו מלוה למטלטלי וכי אתי לוה ומייתי סהדי ומרע ליה לשטרא לא משכח מידי למיגבה ואי אית ליה מקרקעי למלוה כתבינן [מ]ולא היא אדרכתא אמטלטלי לא כתבינן אף על גב דאית ליה מקרקעי חיישינן שמא תכסיף וכי כתבינן אדרכתא [נ]מודעינן ליה והני מילי דמיקרב אבל מירחק לא ואי מירחק ואיכא קרובים אי נמי איכא שיירתא דאזלי ואתו התם משהינן ליה תריסר ירחי שתא עד דאזלא ואתי שיירתא כי הא דרבינא שהא למר אחא תריסר ירחי שתא עד דאזלא ואתייא שיירתא מבי חוזאי ולא היא התם איניש אלימא הוה אי הויא מטיא אדרכתא לידיה לא הוה אפשר לאפוקי מיניה אבל הכא לא נטרינן ליה אלא [ס]עד דאזיל שליחא בתלתא בשבתא ואתא בארבעה בשבתא ולחמשא בשבתא קאי בדיניה אמר רבינא[ז] [ע]האי שלוחא דרבנן מהימנינן ליה כבי תרי [פ]וה"מ לשמתא אבל לפתיחא כיון דממונא קא מחסר ליה [צ]דקא בעי ליה למיתב ליה זוזי לספרא לא אמר רבינא[ח] [ק]יהבינן זימנא אפומא דאיתתא ואפומא דשיבבי ולא אמרן אלא דליתיה במתא אבל

אבל היכא דאית ליה חזקה דאבהתא כו'. משמע דהיינו אפי' היה רבי ירמיה בתוך הבית מדלא מפליג. התם בעל השדה מוחזק בשדה הכא רבי ירמיה לא היה מוחזק משמע דלא תלי בהכי מידי אלא במה דאית ליה חזקה מאבות אפילו היה רבי ירמיה מוחזק בבית:

ושלחו לו ולא בא. אור"י דמשמע דבעי שלחו לו [ט]ולא בא בהדי שהיו עדיו חולים או שהיו מבקשין לילך למדינת הים מדלא קאמר או שלחו כדקאמר או שהיו עדיו חולים או שהיו כו' ומיהו בסמוך משמע דבעי למימר או ושלחו[ט] דקאמר כגון דפתחו ליה בדיניה ושלחו ליה ולא אתא משמע דמשום האי מילתא לחודיה דשלחו לו ולא אתא מקבלין עדים שלא בפני בעל דין ויש לחלות דשאני התם דפתחו ליה בדיניה ודין[י] גדול הוא זה [ויש ספרים שכתוב בהן או שלחו אחריו ולא בא[כ]] וצ"ע בספרים ישנים ובפי' ר"ח ובספר ישן נמצא כתוב ושלחו לו:

מצי טעין לב"ד הגדול קאזילנא כו'. פירש בה"ג ומאי נתבע לאשתמוטי בהכי והיה נראה לומר דדוקא נתבע יכול לפטור עצמו בכך אבל לא תובע דאל"כ כל אדם יאמר לחבירו או תן לי מנה או בא עמי לב"ד הגדול אבל נראה לר"ת דכ"ש תובע דהשתא נתבע שנראה עושה[ל] ערמה כדי לפטור עצמו ממה שזה תובעו מצי למימר הכי כ"ש תובע שמתחילה תובע כך ואין נראה כמערים ועוד דאפילו לוה דעבד לוה לאיש מלוה מצי למימר לב"ד הגדול קאזילנא כ"ש מלוה ואע"ג דאמר בפרק זה בורר (סנהדרין דף לא: ושם) אמר אמימר הלכתא כופין אותו והולך עמו למקום הועד ומסיק דהני מילי מלוה אבל לוה עבד לאיש מלוה ולא מ"ל נלך למקום הועד בית הועד לאו היינו ב"ד הגדול דבית הועד היינו מקום ב"ד קטע אבל יש ב"ד הגדול ממנו בחכמה והילכתא[מ] אפילו לוה מצי למימר לב"ד הגדול קאזילנא אבל לבית הועד לא מצי אמר אלא כופין אותו ודן בעירו:

מקיימין את השטר שלא בפני בעל דין. פי' בקונט' אם עדיו מבקשין לילך למדינת הים ואין נראה לר"י דא"כ אמאי נקט קיום השטר הא קבלת עדים אמר נמי לעיל דבכה"ג מקבלין שלא בפני בעל דין ונראה לר"י דבכל ענין קאמר דמקיימין דקיום שטר דרבנן ועדים[נ] החתומים על השטר כמי שנחקרה עדותן בב"ד דמי[ס] ואין צריך קיום ומדרבנן הוא דצריך הלכך מקיימינן שלא בפני בעל דין ורבי יוחנן דאמר אין מקיימין סבר דלא פלוג רבנן בין קיום שטרות לקבלת עדות והא דקאמר אסברה לך טעמא דר' יוחנן ה"ק דאפילו בקיום שטרות אית ליה לר' יוחנן יבא בעל השור ויעמוד על שורו ומיהו רב נמי אית ליה בעלמא יבא בעל השור כו':

עד דאזיל שליח בתלתא בשבתא. למשמתא בשני לנהו[ס]:

דקבעי למיתב זוזא לפתיחא. כשקורעין אותה משלם הוא שכר הסופר:

ומר

שלא בפני בעל דין. והאי קטן כמאן דליתיה דמי: שתקף בעבדיו. שלקח עבדיו עמו שיסייעוהו [לישנא אחרינא שתקף בעבדיו ואמר שלי הן[ז]]: ונראה. אם שלו הוא: התם. הוא דירד לתוך שדה חבירו דלית ליה להך תינוק בהך שדה חזקה דאבוה אבל היכא דאית ליה להאי תינוק בבית זה חזקה דאבוה לא מפקינן ליה מיניה ולכשיגדיל יבא רבי ירמיה עליו וידון עמו: חולים. מסוכנים למות ואם לא עכשיו אימתי: לב"ד הגדול. שבארץ ישראל: כגון דנקט. בעל דין חבירו: דסקא. אגרת מב"ד הגדול ששלחו לב"ד של כאן [למופו[ח]]: מקיימים את השטר. היו עדים החתומים מבקשים לילך למדינת הים מביאו מלוה לב"ד ומעידין על כתב ידן ובית דין כותבין תחתיו במותב תלתא הוינא ואתו פלוני ופלוני ואסהידו אחתימת ידייהו[ט] ואשרנוהי וקיימנוהי כלחזי[י]: ואע"פ שעומד. בעל דין וצווח אל תקיימוהו מזויף הוא אין חוששין: פתיחא. שטר שמתא על שאין פורע החוב: אדרכתא. פסק דין לירד המלוה לתוך נכסים של לוה וליטלם בשומא בחובו: שמא תכסיף. קרקעות של מלוה תטר ותפחות מדמיה: מר אחא. זה שמו והיה לו חוב על חבירו ולא היה הלוה בעיר: שני וחמישי בתי דינין קבועים בעיירות תקנת עזרא בפרק מרובה (לעיל דף פב.): שליח דרבנן. שהלך להזמין איש לדין וחזר ואמר לב"ד אינו רוצה לבא: מהימנינן ליה כבי תרי. דלא משקר בצי דינא: פתיחא. שטר שמתא וכי שרו ליה שמתא לא שרו ליה עד דיהיב זוזא דפתיחא לספרא: יהבינן זמנא. מזמנין בעל דין ליום פלוני לדין: על פי אשה. ההולכת אצלו לפי דרכה או ע"פ שכיניו וסמכין עלייהו דעבדין שליחותייהו ומי לא אתי מחזקינן באפקרותא ומשמתינן ליה: אלא דליתיה במתא. שאין אותו פלוני עכשיו בעיר שב"ד בה ואמר לשכניו כשישוב פלוני אמרו לו לבא:

אבל

מסורת הש"ס
עם הוספות

א) כתובות כב., ב) שם כא., ג) כתובות יח ע"ב.

הגהות הב"ח

(א) גמ' דלא קיימא ליה חזקה כצ"ל ותיבת א' נמחק: (ב) שם לנכסיה דאימור קא טרח בזוזי וניזוף וכו' לנכסיה דאימור דלמא לא אשכח:

גליון הש"ס

גמ' הלכתא מקיימי'. עי' בב"מ דף טו ע"ב ברש"י ד"ה כל מעשה ב"ד וצ"ע: תוס' ד"ה ושלחו לו כו' ולא בא בהדי וכו'. עי' לעיל דף נט ע"א תוד"ה ורי"א:

תורה אור השלם

א) וְאִם שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם וְהוּעַד בִּבְעָלָיו וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ וְהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת: [שמות כא, כט]

הגהות וציונים

א] לפי פירוש שני ברש"י (ד"ה שתקף) מ"ש וירד ר"ל או ירד, והוי וא"ו המחלקת (באה"מ): ב] [אולי רב אשי הקדמון הוא או סיומא דתהי בה רבי יוחנן רב אשי אמרה] (גליון) צ"ל רבי אסי (יעב"ץ, הג' בן ארי', ועי' יפה עינים): ג] [פירושו תמצא ברש"י עירובין סו ע"א וברש"י לעיל עו ע"ב ד"ה תהי] (גליון) מובא בליקוטי רש"י: ד] אולי צ"ל בר אבא (סדר הדורות): ה] צ"ל דאמרינן, וכן צ"ל בסמוך, וכ"ה בר"ח (דבש תמר, וכ"ה בכת"י ודפו"ר, ועי' הג' הב"ח): ו] בכל הראשונים רבא: ז] רש"ל (גליון) לפני המהרש"ל הי' דפוס שהי' כתוב ברש"י "ואיבעית אימא", והגיה "לישנא אחרינא", ולא שהוסיף את הדיבור ברש"י (הגהות דק"ס, ועי' הגהות והערות למהרש"ל): ח] רש"ל (גליון) ועי' הגהות והערות למהרש"ל: ט] נדצ"ל או שלחו (באה"מ): י] יש להוסיף מב"ד גדול (באה"מ): כ] יש"ש (גליון): ל] צ"ל דישה (ב"ש): מ] צ"ל והילכך (רש"ש): נ] צ"ל דעדים (ב"ש): ס] צ"ל דנודהו (ב"ש):

עין משפט
נר מצוה

יד א מיי' פי"ג מהל' מלוה ולוה הלכה ו סמג עשין סד טוש"ע ח"מ סימן קו סעיף ה:
טו ב מיי' שם הלכה ז טוש"ע שם סעיף ו:
טז ג מיי' פ"ג מהלכות עדות הלכה יא סמג עשין קט טוש"ע ח"מ סי' כח סעיף טו טז:
יז ד מיי' שם טוש"ע שם סעיף טז:
יח ה טוש"ע שם בהג"ה:
יט ו מיי' פ"ו מהלכות סנהדרין הלכה ו ועי' בכ"מ סמג עשין עד טוש"ע ח"מ סימן יד סעיף א בהג"ה:
כ ז מיי' פ"ג מהלכות עדות הלכה יא סמג עשין לד טוש"ע ח"מ סי' מו סעיף ה:
כא ח מיי' פכ"ב מהל' מלוה ולוה הלכה ג סמג שם טוש"ע ח"מ סימן לח סעיף ד:
כב ט י מיי' שם הלכה ג טוש"ע שם סעי' ה:
כג כ ל מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סעי' ו:
כד מ מיי' שם הלכה ה טוש"ע שם סעי' ז:
כה נ ס מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סעי' ה:
כו ע פ מיי' פכ"ה מהל' סנהדרין הלכה ה סמג לאוין רח טוש"ע ח"מ סימן ח סעיף ה וסימן יא סעיף א [רב אלפס כאן ובמו"ק פ"ג (דף רס"ו) והתם והכא גרים אמר רבא]:
כז צ מיי' שם הלכה ח טוש"ע שם סימן יא סעיף ד:
כח ק מיי' שם הלכה י טוש"ע שם סעי' ג:

ליקוטי רש"י

הרי מחלוקת סומכוס בצידך. מחלוקת המסייעתך דאיכא וכו' דקאי כוותך [זבחים ה.]. תהי. לשון מרים בקנקן כמו תהי ליה אקנקניה (ב"ב דף כב.) כלומר דייק לה [לעיל עו:] תהי בה בהא מילתא לשון מריח כמו בה חיטא דממ' ע"ז (סו:) כלומר מעיין ומחשב טעמו של דבר [עירובין סו.]. מחשב ותמקשה בה [רשב"ם ב"ב לט:]. יבוא בעל השור ויעמוד על שורו. כיון דהעלאה לאייתו ממון על נגימותיו היא בלא ולהעמיד שורו מוזקת מועד בעינן בפני בעלים שידעו לשמור ולהכחיש אמרים להזמין [ב"ב קלח:]. אדרכתא. שלא מלאו לו נכסיו נכסים והכתב לו שירדוף לחזור על נכסיו ואם ימצא יגבה. אדרכתא לשון רודף ותופס אדרכיה [כתובות לא:] ולשון המקרקא [...] כ) כתבו אם נמצאו הדריפוהו [ב"מ טז:]. שכתבו פסק דין וכתבו ללוקח על נכסיו של גולן שמ"ח שימצאם יחזיק בהן [שם].

מסורת הש"ס עם הוספות

ב) [לעיל קיג:]. נקמן קיד:]. ג) גיטין י: נדרים כח. ב"ב נד: ס"ה ג) בלשון פ"ט מ"ב. ד) [ע' תוס' ד"ה ר' יהודה]. ה) מדרש כז, ו) עיין תוס' גיטין יג: ד"ה במעמד. ז) פסחים ו, ח) נדרים כח, ט) לקמן קיד ע"א.

הנהות הב"ח

(ה) גמ' דמתני לה לחם נותרין וכו' של מרומה אע"פ שאינה של תרומה שהיא של בית מלך אע"פ שאינה של מלך: (ו) רש"י ד"ה דיינא וכו' אין זה גזלן: (ז) תוספות ד"ה ומר וכו' ואם נמי דתנן בפ' בתרא דכלאים מוכרי כשות:

גליון הש"ס

גמ' א"ל תן להכם וכו'. עיין מכ"ש: שם אפור להבריה. עיין פסחים דף קיג ע"ב: שם דמים דבר שאין מתכוין מותר. זמים נמ ע"ב מה"ש הפ ר"י:

הנהות מהר"ב רנשבורג

אן גמ' דתניא אפור להבריה בהם כל"ל וכ"כ בה"ל וכ"ל בכלאים וכ"מ מהרי"ף יוסף הגרוסה ט וכן כתב עקידת יצחק ויש"ש ע"ש דגרים להדיא בלשון הפ"ק מניח פסול לגמרי עבדים כלפים זה על זה נהכרים ט ואם הכהן וכ"כ בה"פ וכן נלע"ד שהיה גירסת הסום' מפרש דף נ ע"ב ד"ה הפ ר"י ויש"ש ולפון פוגין בגמ' לעניין כלאים וכו' הפ מוכח ועי' פני יהושע ודו"ק:

תודה אור חשלם

א) תֵּן לְחָכָם וְיֶחְכַּם עוֹד הוֹדַע לְצַדִּיק וְיוֹסֶף לֶקַח: [משלי ט, ט]

ב) אַחֲרֵי נִמְכַּר וְאַלָּה תִּוָּהֶה לוֹ אֶחָד מִבְּאֶחָיו יִגְאָלֶנּוּ: [ויקרא כה, מח]

ליקוטי רש"י

ביומי ניסן. ימי הקהיל. ביומי תשרי. לריכות הגמות וכהיים וברכות לה:]. כלה. שצא שלפני הרגל שכהל נמפסק לשמוע הלכות הרגל [שם ו:]. לא דבר שיש בו אחריות ממש. לא בגזל קרקע וכמיה לפיכך. אלא אפי'. גזל פרה וחרש בה או חפור ומחמר אחריו. והכל מעידין שכא לעגזל מיכך אומא גמלה קיימה עכשיו [ביצה קיא:]. דינא דמלכותא דינא. כל עומבי כוכבים [גיטין י:] כל מכים ומרטומות ומנהגות של מפעמי מלכים ארגילים להנהיג בעלמותם ליכ הוא שכל בני המלכות מקבלים עליהם מלכותם מוכי המלך ומפעמיו והלכך ליכ גמול הוא ואין למחזיר ממנו מציו לו שכא לו אלא שלא יהא מחזיר לו בפרהסיא ולא יהא מכזה לו ברבים. ומיהו אם נתייאש הבעלים ממנו מציו לו ואפילו הכי אסור להחזיר לו משום דמוכח מילתא דלא בעי ליה ליאושי מיניה [ב"ק קיג:]. ואפילו הכי אסור להחזיר לו משום דמוכח מילתא דלא בעי ליה ליאושי מיניה [ב"ק קיג:]. ואפילו הכי אסור להחזיר לו משום דמוכח מילתא דלא בעי ליה ליאושי מיניה [ב"ק קיג:]. ואפילו הכי אסור להחזיר לו משום דמוכח מילתא דלא בעי ליה ליאושי מיניה [ב"ק קיג:].

שלא ימשכנו ויצא כו'. והכי מנמי לפרק המקבל (ב"מ דף קיא: ושם[ו]) דקתני לגזל הכנעני מותר מוקמי לה להמי קמא לדרשה מחדיתי:

יכול יגלום עליו. פי' בקונטרס יכול יניח (ד) הכנעני לנפול ולהוסיף על הלוותו למטע מה שלא נתן ומיתה לר"י דלמאי מנמיך קרא להכי למעו יפקיד וימים את הכנעני למעוטי את עצמו ונראה לר"י דה"פ יכול יגלום עליו שיעשה את הכנעני וימן לו פחות ממה שנתן לו מ"ל ומשך עם קונהו וכן פי' בערוך נענך גלח מע"ג למעוטי כנעני היה[ז] משפחת גר זה העובר כוכבים כשהוא אומר או לעקר זה הנמכר לעבודת כוכבים[ח] אלא אמר רבא לא קשיא כאן בגזילו וכאן בהפקעת הלוואתו א"ל אביי עבד עברי הפקעת הלוואתו הוא רבא לטעמיה[ט] דאמר רבא עבד עברי גופו קנוי אמר רב ביבי בר גידל אמר ר"ש חסידא גזל כנעני אסור[י] אבידתו מותרת גזילו אסור דאמר רב הונא מנין לגזל הכנעני שהוא אסור שנאמר[יא] ואבלת את כל העמים אשר ה' אלהיך נותן לך בזמן שהן מסורים בידך ולא בזמן שאינם מסורין בידך אבידתו מותרת דאמר רב חמא בר גורי' אמר רב מנין לאבידת הכנעני שהיא מותרת שנאמר[יב] לכל אבדת אחיך לאחיך אתה מחזיר ואי אתה מחזיר לכנעני ואימא הני מילי היכא דלא אתי לידיה דלא מחייב לאהדורי בתרה אבל היכא דאתי לידיה אימא ליהדרה[יג] אמר רבינא[יד] ומצאתה דאתאי לידיה משמע: תניא ר' פנחס בן יאיר אומר[טו] בהמקום שיש חילול השם אפי' אבידתו אסור אמר שמואל טעותו מותרת כי הא דשמואל זבן מבותי לקנא דדהבא במר דפרזלא בד' זוזי ואבלע ליה חד זוזא רב כהנא זבן מבותי מאה ועשרים חביתא במאה ואבלע ליה חד זוזא אמר ליה[טז] חזי דעלך קא ממיכנא רבינא זבן דיקלא הוא וכותי לצלחא א"ל לשמעיה קדם ואיתי מעיקרו דכותי מנינא ידע רב אשי הוה קאזיל באורחא חזא שיבשא דנופנא בפרדיסא[יז] ותלי בה קיטופי דעינבי אמר ליה לשמעיה[יח] זיל חזי אי דכותי נינהו אייתי אי דישראל נינהו לא אייתי לי שמע מהוא כותי דהוה יתיב בפרדיסא אמר ליה דכותי שרי א"ל כותי שקיל דמי ישראל לא שקיל דמי גופא אמר שמואל[יט] דינא דמלכותא דינא אמר רבא תדע[כ] דקטלי דיקלי וגשרי גישרי ועברינן עלייהו א"ל אביי ודלמא משום דאיאוש לה מינייהו מריייהו אמר ליה אי לא דינא דמלכותא דינא היכי מייאשי והא לא קא עבדי כדאמר מלכא מלכא אמר זילו וקטלו מכל באגי ואינהו אזלו וקטלו מחד באגא שלוחא דמלכא כמלכא ולא טרח ואינהו אפסיד אנפשייהו דאיבעי להו דאינקוט מכוליה באגי ומשקל דמי אמר רבא[כא] מאן דמשתכח בבי דרי פרע מנתא דמלכא והא"מ שותפא[כב] אבל אריסא אריסותיה הוא דקא מפיק ואמר רבא[כג] בר מתא אבר מתא מיעבט[כד] וה"מ דברלא[כה] ארעא וכרגא דהאי שתא אבל שתא דחליף הואיל ואפיים מלכא חליף ואמר רבא הני דדיירי דרי בתוך התחום אסור ליקח מהן מאי טעמא משום דמערבא חיותא דמתא בהדייהו חוץ לתחום מותר ליקח מהם אמר רבינא אם היו בעלים מרדפים אחריהם אפילו חוץ לתחום אסור מכריז רבא ואיתימא רב הונא דסלקין לעילא ודנחתין לתתא[כו] האי בר ישראל דידע סהדותא לכותי[א] ולא תבעו מיניה ואזל ואסהיד ליה בדיני דכותי על ישראל חבריה משמתינן ליה מאי טעמא דאינהו מפקי ממונא אפומא מם קרקע שמכל פירות: וברגא. כמף גולגולת דשמת לף: אבל שתא דחליף חליף. (ג) והוא הגמי כגר פרע למלך כל קנסא שקיבל עליו שנה שעברה ומעמה[כז] המם שלו ולו אין כח למכרו אלא למלך: דדיירי דרי. עכו"ס שיש להם בתים ושכרו לישראל: דהמות ומזבלין מהן שדות בשכר: אסור ליקח מהן. דהמה שמת נמחברה[כח] עם בהמותיהם של ישראל הוא: מפורת

שלא ימשכנו ויצא יכול יגלום עליו[ט] ת"ל[א] וחשב עם קונהו[ב] ידקדק עם קונהו אמר רב יוסף לא קשיא הא בבנעני הא בגר תושב אמר ליה אבי והא תרוייהו גבי הדדי כתיבי[ג] לא לך אלא לגר שנאמר[ד] לגר ולא לגר צדק אלא לגר תושב שנאמר לגר תושב כנענך גלח מע"ג למעוטי כנעני היה[ה] משפחת גר זה העובר כוכבים כשהוא אומר או לעקר זה הנמכר לעבודת כוכבים[ח] אלא אמר רבא לא קשיא כאן בגזילו וכאן בהפקעת הלוואתו א"ל אביי עבד עברי הפקעת הלוואתו הוא רבא לטעמיה[ט] דאמר רבא עבד עברי גופו קנוי אמר רב ביבי בר גידל אמר ר"ש חסידא[י] גזל כנעני אסור[יא] אבידתו מותרת גזילו אסור דאמר רב הונא מנין לגזל הכנעני שהוא אסור שנאמר[יב] ואבלת את כל העמים אשר ה' אלהיך נותן לך בזמן שהן מסורים בידך ולא בזמן שאינם מסורין בידך אבידתו מותרת דאמר רב חמא בר גורי' אמר רב מנין לאבידת הכנעני שהיא מותרת שנאמר[יג] לכל אבדת אחיך לאחיך אתה מחזיר ואי אתה מחזיר לכנעני ואימא הני מילי היכא דלא אתי לידיה דלא מחייב לאהדורי בתרה אבל היכא דאתי לידיה אימא ליהדרה[יד] אמר רבינא[טו] ומצאתה דאתאי לידיה משמע: תניא ר' פנחס בן יאיר אומר[טז] בהמקום שיש חילול השם אפי' אבידתו אסור אמר שמואל טעותו מותרת כי הא דשמואל זבן מבותי לקנא דדהבא במר דפרזלא בד' זוזי ואבלע ליה חד זוזא רב כהנא זבן מבותי מאה ועשרים חביתא במאה ואבלע ליה חד זוזא אמר ליה[יז] חזי דעלך קא ממיכנא רבינא זבן דיקלא הוא וכותי לצלחא א"ל לשמעיה קדם ואיתי מעיקרו דכותי מנינא ידע רב אשי הוה קאזיל באורחא חזא שיבשא דנופנא בפרדיסא[יח] ותלי בה קיטופי דעינבי אמר ליה לשמעיה[יט] זיל חזי אי דכותי נינהו אייתי אי דישראל נינהו לא אייתי לי שמע מהוא כותי דהוה יתיב בפרדיסא אמר ליה דכותי שרי א"ל כותי שקיל דמי ישראל לא שקיל דמי גופא אמר שמואל[כ] דינא דמלכותא דינא אמר רבא תדע[כא] דקטלי דיקלי וגשרי גישרי ועברינן עלייהו א"ל אביי ודלמא משום דאיאוש לה מינייהו מריייהו אמר ליה אי לא דינא דמלכותא דינא היכי מייאשי והא לא קא עבדי כדאמר מלכא מלכא אמר זילו וקטלו מכל באגי ואינהו אזלו וקטלו מחד באגא שלוחא דמלכא כמלכא ולא טרח ואינהו אפסיד אנפשייהו דאיבעי להו דאינקוט מכוליה באגי ומשקל דמי אמר רבא[כב] מאן דמשתכח בבי דרי פרע מנתא דמלכא והא"מ שותפא[כג] אבל אריסא אריסותיה הוא דקא מפיק ואמר רבא[כד] בר מתא אבר מתא מיעבט[כה] וה"מ דברלא[כו] ארעא וכרגא דהאי שתא אבל שתא דחליף הואיל ואפיים מלכא חליף ואמר רבא הני דדיירי דרי בתוך התחום אסור ליקח מהן מאי טעמא משום דמערבא חיותא דמתא בהדייהו חוץ לתחום מותר ליקח מהם אמר רבינא אם היו בעלים מרדפים אחריהם אפילו חוץ לתחום אסור מכריז רבא ואיתימא רב הונא דסלקין לעילא ודנחתין לתתא[כז] האי בר ישראל דידע סהדותא לכותי[א] ולא תבעו מיניה ואזל ואסהיד ליה בדיני דכותי על ישראל חבריה משמתינן ליה מאי טעמא דאינהו מפקי ממונא אפומא

הכי קאמינא אי דכותי נינהו. נראה לר"י שכן היה לעמו כמחילה כמו שהגיה לכותי ולא כמו דגזל הכותי קונה לגמ"ל כיון שהיה כותי מותר למן מילוק בין גמיפה לגזילה דבגמיפה מיכא (ה) מילול השם כמילא לגמרי וכל[ו] הגך שמעמא לא אמיי אלא הנהו למפרי גזל כנעני ולא מייתי מנמי להמקבל (שם) דשמו: **היכי** מייאשי. היה להם למטע מדין מת כל מדם העומדים עליהם אלא ולמי לכך ממיימים לפי שאין מן מלמדין להם כלום משום דדינא דמלכותא דינא ומקומרת פי' היכי מייאשי כלומר מי הוי יאוש ומה יאוש כדי הוא ולא קני למן כמן מיאוש רשות שהרי הן מומנים בגשות הרגים ומיאוש מעשה נמי ליכא דהשתא נמי הוי[ו] גוזי דליקלי מיקרי כדאמר לעיל דהגוזל קמא (דף נ. ושם):

ולא דך אלא לגר. בקדושין (ד' כ.) ובערכין (דף ו:) כתב קאמר מבקש על שמיעת מדם שמעתא ומתן בפירוש שמיעת סוף מוכר את עלמו שנמכר ונמכר לך לא לך אלא לגר כו' ולע"ז עמה למתוב עלים ולשמוע מיס ולכולהו קאי גאולה מהיה לו למכת גזל כנעני למכור: בהפקעת הלוואתו. שמין גזל ממש שרי כי ליכא מילול השם[ז] ולהכי"ת המכם הוי בהפקעת הלוואתו הוא. שהלוהו על עבדתו ומפי הכי אמר ר' עקיבא לא יגע על כרמו: גופו קנוי. כל שם שניס ונמכר מגזלו ממנו: פשיטא. היה מיב לו ליעקל מילול השם: לימא מילול השם: דדהבא במר דפרזלא. מוקי לה בגזל הגר שנתגייר ומת ואין לו יורשין אלא בית דין שהרי אין לו קרובים ואפילו הכי אסור משום מילול השם: לימא מילול השם: דדהבא במר דפרזלא. מוקי לה בגזל הגר שנתגייר ומת ואין לו יורשין אלא בית דין שהרי אין לו קרובים ואפילו הכי אסור משום מילול השם: לימא מילול השם: דדהבא במר דפרזלא. מוקי לה בגזל הגר שנתגייר ומת ואין לו יורשין אלא בית דין שהרי אין לו קרובים ואפילו הכי אסור משום מילול השם:

הנהות הב"ח

(ה) רש"י ד"ה היכי מיתמי וכו' דאין כאן וכו' עמי גוזי. כ"ג ע"ל דף כ' ע"ש: (ו) ד"ה והכי מילי דבורלא ארעא כל"ל ומיהם אמרינן ממקן: (ז) ד"ה אלא לגר וכו' הוראת דהגבאי ככר וכו' משנה שבעבה: (ח) תוס' ד"ה יכול וכו' יניח את הכנעני: (ט) ד"ה הכי וכו' לגמרי מילול השם כמי מילול:

הנהות הגר"א

[א] גמרא (ולא תבעו מיניה) מע"ש ס"ק ס"ו:

גליון הש"ס

גמ' ידקדק עם קונהו. עיין פי' המפרשים ס"פ ב"מ ע"ש בהלכות: שם עבד עברי גופו קנוי. עיין יומות דף מו ע"ב וב"ב דף מו ע"ב וכ"ב שם: שם זיל חזי אי דכותי. עיין בב"מ דף מח ע"ב תוס' ד"ה נתנה לפיעון:

תורה אור השלם

א) וְחִשַּׁב עִם קֹנֵהוּ מִשְּׁנַת הִמָּכְרוֹ לוֹ עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְהָיָה כֶּסֶף מִמְכָּרוֹ בְּמִסְפַּר שָׁנִים כִּימֵי שָׂכִיר יִהְיֶה עִמּוֹ:
[ויקרא כה, נ]

ב) וְכִי תַשִּׂיג יַד גֵּר וְתוֹשָׁב עִמָּךְ וּמָךְ אָחִיךָ עִמּוֹ וְנִמְכַּר לְגֵר תּוֹשָׁב עִמָּךְ אוֹ לְעֵקֶר מִשְׁפַּחַת גֵּר:
[ויקרא כה, מז]

ג) וְאָבַלְתָּ אֶת כָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ לֹא תָחוֹס עֵינְךָ עֲלֵיהֶם וְלֹא תַעֲבֹד אֶת אֱלֹהֵיהֶם כִּי מוֹקֵשׁ הוּא לָךְ:
[דברים ז, טז]

ד) וְכִי תַעֲשֶׂה לְחֻמֹרוֹ וְכִי תַעֲשֶׂה לְשִׂמְלָתוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְכָל אֲבֵדַת אָחִיךָ אֲשֶׁר תֹּאבַד מִמֶּנּוּ וּמְצָאתָהּ לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם:
[דברים כב, ג]

ליקומי רש"י

לא לך אלא לגר. פרשה מחנית היא הסמוכה לענינך לך וכי תמצא יד גר ותמכר עמך וגו' [קדושין כ.]. ריש"א דמייתית מתסכת ערכין (דף ו:) גם ולפי כתב קנסא מקנה על שמיעת מדם עמך ונותן נפיהות שמיעת סוף מוכר מעמו עלמו שנמכר ונמכר לך ולא לך אלא לגר. לימד תושב. מקיש עליו שלא לעבוד עבודת כוכבים ומוכר גאולה [ב"מ שם]. זה הנמכר לעבודת כוכבים. שסיה נעבה מנמרם לעבודת כוכבים ונגאלו מים [קידושין כ:]. לעבד עברי גופו קנוי. עד שיגיעו ימי שיובלו [שם סז:]. ומצאתה. שלקה קרויה שבדה. דאתאי לידיה משמע. ופפילו הכי אמוך ולא עבד כוכבים ולמדך שבידת כוכבים מותרת ומיפה כי אמעמן מבידת כוכבים מלמד שאין אדם מקפיד על ממונו אפילו במקום שיש חילול השם. שלומו יהא מרובה על שלום חבירו. דהמוקיסס על ישראל הוא. מלמד שישראל נאמן. דפרלקין לעילא. מנגד נאמן לומר ודנחתין לתתא. מלמד שישראל נאמן זה [לעיל בב:].

מפורת הש"ס עם הוספות

ט) עיין תוס' קדושין טז. ד"ה בעובד כוכבים מה שהביאו מכאן, ג) קדושין כ. ב"מ עג. [ערכין ו:], ג) [ממנות מו.], ד) קדושין טו. מה., ה) [ב"מ פו: ובכורות יג:], ו) [ב"מ כ. ס:], ז) ליתא שם בתוס' ורש"ל ושם פו: ד"ה אלא ובכורות יג: ד"ה כמ"ד.

מד א מ"י פ"י מהל' גניבה הל' ח סמג עשין קנב:
מה ב טוש"ע ס"י סי' שמח קעיי ג סמג"ה:
מו ג מ"י פ"ב מהל' מלוה הל' יח [פ"ג מהל' שלוחין עשרים הל' ט]. סמג עשין עד טוש"ע ס"ע סי' רכו קעיי ה:
מח ז ח מ"י פ"ה שם הלכה ד וה שמח שם טוש"ע שימן שמח וש"ע שם סעיי ג סמג ח ט י מ"י פ"ה שם הלכה יד והל' עו והל' י סמג עשין עג טוש"ע ס"ע סי' שמט סעיי ג:
נ כ מ"י שם הלכה יג טוש"ע שם סעיי ו:
נא ל טור ס"ע שם:
נב ם מ"י שם פ"ע מהל' מלוה ו סמג שם טוש"ע שם וסי' קמו שם סעיי ו וסימן שפח סעיי ו:
נג נ מ"י שם ופ' מכירת שדות מימוני שם סמג שם טוש"ע שם סי' קכח סעיי ג פטיי"ה:
נד ם מ"י פ"ע מהל' מ"ם הלכה ט ע סמג עשין קז טוש"ע ס"ע שם סי' כט סעיי ג ומוש"ע ס"ד סי' שלד סעיי מג:

הנהות וציונים

ט) ציל לעבודה זרה (דפר"י): ז] ראשונים וכה"י שיבשא דנופנא דתלי ביה קיטופי: ג] [גי' הערוך ערך בלר ג' וה"מ בבו"ר פירוש יבול הארץ כלומר מם הארץ] (גליון) גירסת הר"ף והרא"ש בבו"ר ארעא, פירוש יבול הארץ (דבש תמר): ד] בדפו"י נוסף כגון היכא דמען ליה ליורש נתתיו לאביך ומת דלא ידע ניר בהדיא משמיה: ה] בדפו"י נוסף אז שהבליעו וכן הוא בר"י שעל הר"ף: ו] נדצ"ל לביתן (בארוח המים) וכ"ה בר"י שעל הר"ף: ז] בגימוק"י משמע שהיה לפניו הגי' בר"י אבילה דארעא (רש"ש): ח] נדצ"ל מעתה (באה"מ): ט] נדצ"ל נתערבה (באה"מ): י] צ"ל דשעות גוי מותר (ותיבת "היה" נוסף מהצנזור): כ] צ"ל ובבל (דפר"י): כא] חזי נראה כמיותר (ב"ש, וכן ליתא בכת"י): כב] וכן בר"ף ובגמי' ישנות ליתא (הגה' בן אריה, הסם מהצנזור):

א) ב"מ קח., ב) לעיל סו., ג) לעיל פכ"ו מ"ח, ד) [קדושין נב:], ה) לעיל מז., ו) שבועות מ., ז) ב"מ כג., ח) [ד"ה ממנו], ט) לעיל נז ע"א.

(א) גמ' אימור נמי אחד מומחה שדי: (ב) רש"י ד"ה ממשכנו וכו' לעולם. נ"ב ע"ל מזף סו ע"ב:

גמ' קפבר יאוש כדי לא קנה. ממזה לי בקונטרס לעיל דף סו ע"ב דהקשה ממי נ"י מעורות על סמ"ע וכו' הא ממנחמין [ה] דסכל מוכח כ"י דעכ"פ יאוש גמור לא קנה: שם ד"ש אלא [ו]פנים עבה"ם. עיין מיהמן דף קב ע"ב מוה"ם ק מה: רש"י ד"ה הרי אלו שלו וכו' ושינוי רשות. ק"ל דל"ב הלין ממני: גמ' ממנחמין הכעלים יד מוכח לן קנה הכוכח בימום לבדו בלא נתינת דמיס או שינוי מעשה וכי תמת ליל שני בימיון תמת בלא ידיעה: אם בא [ז]להזיר. שמיק הוס: יהזיר [ח]בעלים הראשונים. ולא למוכח: בגיותא. [ט]בגמוה ובזוטו: אמרי מיבמ. לא ומן לו ומן מוכמין ממקלות. לשון אחר למ"ר לנגזל מי יימר כדקאמרת הכא עדים שגנבו ממך: מחשבתו מטמאתן. מיבד עליהס בדבר [י] שלין ט מסרון מלאכה בגון (כ) לעוצמה ולמטה ירדו לטומאה מיד: ושל עברן. שמומנומו בכך מממיא למכירה הלכך לין ממשבתו ממשבה שלא יסמא יסמו בו מדס לקנומו יתכרנו להן ונמלא שמופן למנגלין ועדיין לא נגמרה מלאכתן לכך: של גזלן אין מחשבתו מטמאתן. ללמו לידיה הוס לכיון לידע מלן שקליה מיניה לא מיתס: ושל גנב מחשבתו מטמאתן. למיתוס מרייהו ללא ידעי למלן יתבנו: חילוף הדברים. גזלן כיון דשקליה מיניה בהדיא ולא מלי קלי בתפיה מיתס גנב קבר בחינתא ליה ומשכחינא ליה: בתתם. ללא שמעינן למיתס דבהא פליגי למר קבר מתס גניבה יתוס בעלים הוס ולא מתס גזלה ומר קבר מילוף הדברים כדפריתים: אבל בידוע. דשמעינן למיתס: דברי הכל יאוש כדי קנו. ואפי' גנב ור"ש וגזלן לרבנן: בידוע נמי מחלוקת. לפי נמי דשמעינן למיתס ממרי רבנן גזלן ללא הוי יתוס לכל שמעה לשמיה למקניה בדיעה וכן גנב לרבי שמעון: דתנן במתניתין. הך ממניתן לשוטה דמהכוח דקמני לפי שלא נמיתתו הכעלים: שאין יאוש לבעלים מתנין לה. לין מניח המקנה שלא כך מפרש שלא נמיתתו הבעלים בלבם אפילו מומרים שנמיתתו: היינן גזלן. ואפי' למ"ד [א] לקטים מחזיר גנב הוא לענין שמלא כפל מכל מ"מ גזלן הוא למקרי: ת"ש הגנב והגזלן [ב]. ומשום דמיטמר מחיתי קרי ליה גנב ולא גזלן הוא משלם כפל למ"ד (שם [ג]) גזלן הוא: למקנה

נה א ב טוש"ע מ"מ סי' מם סעיף ד סמג"ס: נו ג ממ' פ"ב מהל' מכירה הלכה ו סמג עשין כב טוש"ע מ"מ סי' קטה סעיף ט: נז ד (ממי' שם) טוש"ע שם סעיף נט: נח ה ממ' שם הלכה ז וס"ו מהל' הל' יב סי' ה סמג עשה שם ומי' קו טוש"ע מ"מ שם סעיף ה: ס"ד סי' שלד סעיף סג: נט ז ממי' פ"ה מהלכות גזלה ואבידה הל' י סמג עשין שם טוש"ע מ"מ סי' שסו סעיף ה: ס ז ממי' שם פ"ו הל' ג ופיין ההשגות ופ"מ ופ"ל הל' י סמג שם טוש"ע מ"מ סי' שסו סעיף ז: סא ח ממי' פ"ו שם הל' מו סמג שם טוש"מ סי' שסג: סב ט י ממי' שם הל' יד סמג שם טוש"מ שם: סג ב ממי' פ"ב שם הלכה י סמג שם טוש"ע מ"מ סי' שסט סעיף ה: סד ל ם ממי' שם פ"ו הלכה ג סמג שם טוש"ע מ"מ סי' שסח שם:

בדיבי דמגזותא. סדיון מיקוריס ומסוקה (ב"מ ל:). נחיל. של דגוריס [ליעל פא:]. יאוש בדי קני. שמיחלמו הבעלים מתוך כיבן דמקני ליה אם מלמו למיל [ליעל סו:]. מחשבה מטמאתן. בעל כמיח אינו עשוי למוכלן ומוסב מכן מטות ולוכקלות וקטבלות ומסמכ עליהן לדבר שלאחר ו: גלל מחבון מלאכה מקבלן טומלמ מיד. ושל עבדן. הטעוי למכור אין מחשבתו מטמאתו דעבד דממלין ומוכן והלוקה יעשה מכס מעגלים ועדיין לא נגמרה מלאכתן לכך. של גזלן אין מחשבה מטמאתן. ומ"ש שמיחב עליהן לגבר שלן בו מקרון מלאכה כגון לכיבור מבלות מוסיס ופלליס כמו שפוטן מעורות לוובן מ"ט דקמה גזלות ליכא יאוש לכיון דידע מלן שקליה מחל ומכר ליה לאיניש. ושל גנב מחשבתו מטמאתם. דקבעתו ליאוש דקבר קמה גניבה יאוש ביון דלא ידע למלן לחבור. חילוף הדברים. קמה גזלה ליכא יאוש לכיון לדעתיה גזלה מיניה מיתס מלמא יאוש מלא מחל קמה גניבה ליכא יאוש דקבר מטמאתן ליה לגנב [ליעל סו:]. ושל גזלן לא מטמאתן דקקנטו ליאוש דקבר קמה גניבה יאוש בעלים ביון דלא ידע למלן לחבור. חילוף הדברים. קמה גזלה ליכא יאוש לכיון לדעתיה גזלה מיניה מיתס מלמא יאוש מלא מחל קמה גניבה ליכא יאוש דקבר מטמאתן ליה לגנב [ליעל סו:]. ושל גזלן לא מטמאתן דקקנטו מטמאתן לכקבר כיון לידע מלן שקליה מלי נפגבוי מיתס ליאוש מיתס [קדושין נב:]. ואבאנס. ממלן ליהיב דמי. הקדשן הקדש. ומסור ליהטות. ותרומתן תרומה. מסור לוויס [ליעל סו:]. בלסטים פוויין. גנב מוויין גטל היימנו מחזקה [ליעל נו:].

אפומא דחד ולא אמרן אלא חד [א]אבל בתרי לא וחד נמי לא אמרן אלא בדיני דמגיסתא [ב] אבל בי דוואר [ג] אינהו נמי (ד) חד אמומתא שדו ליה אמר רב אשי כי הויא בי רב הונא [ה] איבעיא לן אדם חשוב דסמכי עליה כבי תרי מפקי ממונא אפומיה ולא איבעי ליה לאסהודי או דלמא כיון דאדם חשוב הוא לא מצי משתמיט להו ומצי לאסהודי תיקו אמר רב אשי האי בר ישראל הזבין ליה ארעא לעובד כוכבים אמצרא דבר ישראל חבריה משמתינן ליה מאי מעמא אי נימא משום דינא דבר מצרא [ו] והאמר מר [ז] זבין מעכו"ם [ח] וזבין לעכו"ם ליכא משום דינא דבר מצרא אלא דאמרי' [ט] ליה ארבעית לי אריא אמצראי [י] משמתינן ליה עד דקביל עליה כל אונסא דאתי מחמתיה: **מתני'** [יא] נטלו מוכסין את חמורו ונתנו לו חמור אחר נטלו לסטים את כסותו ונתנו לו כסות אחרת הרי אלו שלו מפני שהבעלים מרחיאשין מהן: [יב]המציל מן הנהר או מן הגיים או מן הלסטין אם נתייאשו הבעלים הרי אלו שלו וכן נחיל של דבורים אם נתייאשו הרי אלו שלו

ולא אמרן אלא חד אבל בתרי לא. ומ"ת והא לעיל אמרי להפקעת הלוחה ומ"ל מפקידים לוחו הכיבה שמס היה רוצה יכול לכפול ומ"ל למכל מקום לא משממיק ליה כיון שמלן מהלס הא שמיב לו: **ליכא** משום דינא דבר מצרא. פירמי בפרק המקבל (ב"מ דף קה:[ט]) **עד** דמקבל עילויה כו'. לומר כ"ת דהיינו דוקא כשמכלל רוצה ליתן לו כמו שנומן לו הטכו"ס אבל מס הטכו"ס רוצה ליתן לו יומר [י]מין להפסיד כשכיל כן:

תנא ואם נטל כו'. מפורש לעיל בממרומה (דף מז.[יא]):

רבה אומר בידוע נמי מחלוקת. והא דממר בממרומה (לעיל דף מח.) ומפי רבי מלעזר סבר מיומיה לממר יאוש כו' על דפרין ולממה דשמעי' דמיטמ הבי פירכא לא מבי מליבא דרבה דמיהו לא מפלוג מידי בין סמס לידוע: **לפי** שאין יאוש לבעלים מתנין לה. לין מניח המקנה מלא כך מפרש שלא נמיתתו הבעלים בלבם אפילו מומרים שנמיתתו: **היינן** גזלן. ואפי' למ"ד [א] לקטים מחזיר גנב הוא לענין שמלא כפל מכל מ"מ גזלן הוא למקרי: **ת"ש** הגנב והגזלן [ב]. ומשום דמיטמר מחיתי קרי ליה גנב ולא גזלן הוא משלם כפל למ"ד (שם [ג]) גזלן הוא: למקנה

א"ר יוחנן בן ברוקה [יג]נאמנת אשה או קטן לומר מכאן יצא נחיל זה [יד] ומהלך בתוך שדה חבידו להציל את נחילו ואם הזיק משלם מה שהזיק אבל [טו]לא יקוץ את סוכו על מנת ליתן את הדמים: **גמ'** תנא אם נטל מחזיר לבעלים הראשונים קסבר [טז]יאוש כדי לא קני ומעיקרא באיסורא אתא לידיה ואיבא דאמרי [יז]אם בא להחזיר יחזיר לבעלים ראשונים מ"ט [יח]יאוש כדי קני מידהו אי אמר אי אפשי בממון שאינו שלי מחזיר לבעלים הראשונים: הרי אלו שלו מפני שהבעלים כו': אמר רב אשי [יט] לא שנו אלא לסטים עובר כוכבים אבל ליסטים ישראל לא סבר למחר נקיטנא ליה בדינא מתקיף לה רב יוסף [כ]אדרבה איפכא מסתברא עכו"ם דדייני בגיותי [כא] לא מייאש ישראל כיון דאמרי מימר מייאש אלא אי איתמר אסיפא איתמר המציל מן העכו"ם [כב] ומן הלסטים אם נתייאשו הבעלים אין [כג]סתמא לא לא שנו אלא עכו"ם משום דדייני בגיותי אבל לסטים ישראל כיון דאמרי מימר מייאש [כד] תנן התם עורות של בעל הבית מחשבה מטמאתן ושל עבדן אין מחשבה מטמאתן של גזלן אין מחשבה מטמאתן ושל גנב מחשבה מטמאתן ר"ש אומר [כה] חילוף הדברים של גזלן מחשבה מטמאתן של גנב אין מחשבה מטמאתן לפי שלא נתייאשו הבעלים אמר עולא מחלוקת בסתם אבל בידוע דברי הכל יאוש קני רבה אמר בידוע נמי מחלוקת א"ל אביי לרבה לא תיפלוג עליה דעולא דתנן במתני' כוותיה לפי שלא נתייאשו הבעלים מעמא דלא נתייאשו הבעלים אבל נתייאשו הבעלים הרי אלו שלו אמר ליה אנן לפי שאין יאוש לבעלים מתנינן לה תנן נטלו מוכסין חמורו כו' מני אי רבנן קשיא גזלן אי ר"ש קשיא גנב בשלמא לעולא דאמר בידוע קני הכא נמי בידוע ודברי הכל אלא לרבה דאמר בידוע נמי מחלוקת הא מני לא רבנן ולא ר"ש הכא נמי בלסטים מזויין ור"ש היא אי הכי היינו גזלן תרי גווני גזלן ת"ש [כו] הגנב והגזלן והאנס הקדשן הקדש ותרומתן תרומה ומעשרותן מעשר מני אי רבנן קשיא גזלן אי ר"ש קשיא גנב בשלמא לעולא דאמר בידוע קני הכא נמי בידוע ודברי הכל היא אלא לרבה דאמר בידוע נמי מחלוקת הא מני לא רבנן ולא ר"ש הכא נמי בלסטים מזויין ור' שמעון היא אי הכי היינו גזלן תרי גווני גזלן ואי בעית אימא הא מתניתא רבי היא דתניא רבי אמר גנב כגזלן וקיימא

הוא: היינו גזלן. והא מנא ליה מוכסי: אנס. לקמני גבי גזלן הוי ממנן דליכא זוזי: ודבי שמעון הוא. לממר גזלן קני: וקיימא

דתקנה בעלמא תקנו ליה. משום דרכי שלום כמו יומי שוק[ב] ומימה למאי לא קני להו מדלא״מ מהגבהת הכותל:

המכיר בליו ומפריו ביד אחר כו'. לפני ימים מירי כדפירש הקונטרס לפי שלא לחתר ימים ושיורי רשות לא היה מתמיה להחזיר ונראה דבספרים הוי לעולם לפני ימים שלא יחזיר לגיזות להמיית מספרים ולא מיבעיא מגנבים[ג] עובדי כוכבים דלא מיית מפי מכלים כיון דדייני בגיומא כדאמר לעיל[ד] אלא אפי׳ בגנב ישראל אין לגיזות להמיית מספרים דסוף יבואו ליד ישראל ואין גנבים מוכרין חומן רק ליראל ולסוף מוזלין לבעלים וכבלים נמי מיירי לפני ימים ואפילו לרבנן נמי דאמרי סתם גזיזה ימים בעלים הוא כגון שהבעלים כולפין מחריו וידוע שלא נתייאשו מהן מעולם מ״מ טוטל מה שנתן מפני תקנת השוק כדאמר בגמרא ופ״ח אלא תקנה ימול מה שנתן למי שמול להגיל נתכוונתי ולהשיב מפיה ר״ל למיירי שהיה יכול לחתוט מבני מדם שלנו תחוך ביתו אפילו לא היה זה קונה חומם ועי״ל דלא שייך למימר הכי כלל שהרי הלוקח טוען שקנה מהדם אחר נתן ולא מחתם שלנו תחוך ביתו כדקתני סיפא שהי אומר מכרן לאחר ולקחן הן בידי והלא ספרים עשויין להשתל ולהשכיר מפורש בסוף המקבל (ב״מ דף קמו. ושם[ה]):

דקאמרי הללו בליו של פלוני. כלומר כשיצא הקול חומרים אלו בליו ומפריו של פלוני שבני אדם הללו טוענין והן מכירין שהם חדשים:

וקיימא לן כגוזלן לר״ש: גופא רבי אומר אומר אני גנב בגוזלן איבעיא להו בגוזלן דרבנן קאמר ולא קני או דלמא בגוזלן דר״ש קאמר וקני ת״ש נטלו מוכסין חמורו וכו' מני רבנן קשיא גוזלן אי ר״ש קשיא גנב אי אמרת בשלמא רבי בגוזלן דר״ש קאמר וקני הא מני רבי היא משום הכי קני אלא אי אמרת כגוזלן דרבנן קאמר ולא קני הא מני לא רבי ולא ר״ש ולא רבנן הב״ע בלסטים מזויין ור״ש היא אי הכי היינו גוזלן תרי גווני גוזלן ת״ש הגנב והגזלן והאנס הקדשן הקדש ותרומתן תרומה ומעשרותן מעשר מני אי רבנן קשיא גוזלן אי ר״ש קשיא גנב אי אמרת בשלמא (ו) גנב בגוזלן דר״ש קאמר משום הכי קני אלא אי אמרת גנב בגוזלן דרבנן הא מני בלסטים מזויין ור״ש היא אי הכי היינו גוזלן תרי גווני גוזלן א״ל רב אשי לרבה ת״ש [ו]דמתני רבי לרבי שמעון בריה לא דבר שיש בו אחריות ממש אלא אפילו פרה וחורש בה חמור ומדמר אחריו חייבין להחזיר מפני כבוד אביהן טעמא מפני כבוד אביהן הא לאו כבוד אביהן לא ש״מ רבי גוזלן[ז] דר״ש קאמר ש״מ: וכן נחיל של דבורים: מאי וכן הכי קאמר אפילו נחיל של דבורים [ח]דקנין דרבנן הוא סד״א האי כיון דרבנן[ט] בעלמא הוא דקני ליה אפילו מתמא נמי מייאש קמ״ל אם נתייאשו הבעלים אין אי לא לא: א״ר יוחנן בן ברוקה נאמנת אשה וקטן כו': אשה וקטן בני עדות נינהו אמר רב יהודה אמר שמואל הכא במאי עסקינן [י]כגון שהיו בעלים מרדפין אחריהם וקיימא לן כגוזלן לר״ש. גופא רבי אומר אומר אני גנב כגוזלן איבעיא להו בגוזלן דרבנן קאמר ולא קני או דלמא בגוזלן דר״ש קאמר וקני ת״ש נטלו מוכסין חמורו וכו' מני רבנן קשיא גוזלן אי ר״ש קשיא גנב אי אמרת בשלמא רבי בגוזלן דר״ש קאמר וקני הא מני רבי היא משום הכי קני אלא אי אמרת כגוזלן דרבנן קאמר ולא קני הא מני לא רבי ולא ר״ש ולא רבנן הב״ע בלסטים מזויין ור״ש היא אי הכי היינו גוזלן תרי גווני גוזלן ת״ש הגנב והגזלן והאנס הקדשן הקדש ותרומתן תרומה ומעשרותן מעשר מני אי רבנן קשיא גוזלן אי ר״ש קשיא גנב אי אמרת בשלמא (ו) גנב בגוזלן דר״ש קאמר משום הכי קני אלא אי אמרת גנב בגוזלן דרבנן הא מני בלסטים מזויין ור״ש היא אי הכי היינו גוזלן תרי גווני גוזלן א״ל רב אשי לרבה ת״ש [ו]דמתני רבי לרבי שמעון בריה לא דבר שיש בו אחריות ממש אלא אפילו פרה וחורש בה חמור ומדמר אחריו חייבין להחזיר מפני כבוד אביהן טעמא מפני כבוד אביהן הא לאו כבוד אביהן לא ש״מ רבי גוזלן[ז] דר״ש קאמר ש״מ: וכן נחיל של דבורים: מאי וכן הכי קאמר אפילו נחיל של דבורים [ח]דקנין דרבנן הוא סד״א האי כיון דרבנן[ט] בעלמא הוא דקני ליה אפילו מתמא נמי מייאש קמ״ל אם נתייאשו הבעלים אין אי לא לא: א״ר יוחנן בן ברוקה נאמנת אשה וקטן כו': אשה וקטן בני עדות נינהו אמר רב יהודה אמר שמואל הכא במאי עסקינן [י]כגון שהיו בעלים מרדפין אחריהם

ואשה וקטן [כ]מסיחין לפי תומם ואומר[מ] מכאן יצא נחיל זה אמר רב אשי אין מסיח לפי תומו כשר [ל]אלא לעדות אשה בלבד א״ל רבינא לרב אשי ולא והרי נחיל של דבורים מסיח לפי תומו הוא שאני נחיל של דבורים דקנין דרבנן הוא ודאורייתא לא [מ]והאמר רב יהודה אמר שמואל [נ]מעשה באדם אחד שהיה מסיח לפי תומו ואומר זכורני כשאני תינוק ומורכבני על כתיפו של אבא והוציאוני מבית הספר והפשיטוני את כתנתי והטבילוני לאכול בתרומה לערב ורבי חנינא מסיים בה הכי וחבירי בדילין ממני והיו קורין אותי יוחנן אוכל חלות והעלהו רבי לכהונה על פיו [ס]בתרומה דרבנן ואכתי דאורייתא לא והא [ע]כי אתא רב דימי אמר רב חנא קרטיגנא ואמרי לה רב אחא קרטיגנא משתעי מעשה בא לפני ריב״ל ואמרי לה מעשה בא לפני רבי בתינוק אחד שהיה מסיח לפי תומו ואמר אני ואמי נשבינו לבין העכו״ם יצאתי לשאוב מים דעתי על אמי ללקוט עצים דעתי על אמי [פ]והשיאה רבי על פיו לכהונה [צ]בשביה הקילו: אבל לא יקוץ את סוכו [וכו']: [ק]תניא ר' ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר תנאי ב״ד הוא שיהא יורד לתוך שדה של חבירו וקוצץ סוכו של חבירו להציל את נחילו ונוטל דמי סוכו מתוך נחילו של חבירו ותנאי ב״ד הוא שיהא שופך יינו ומציל את דובשנו של חבירו ונוטל דמי יינו מתוך דובשנו של חבירו ותנאי ב״ד הוא שיהא מפרק את עציו וטוען פשתנו של חבירו ונוטל דמי עציו מתוך פשתנו של חבירו שע״מ כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ: **מתני׳** [ר]המכיר כליו וספריו ביד אחר ויצא לו שם גניבה בעיר ישבע לו לוקח כמה נתן ויטול ואם לאו לאו כל המנו שאני אומר מכרן לאחר ולקחן זה הימנו: **גמ׳** וכי יצא לו שם גניבה בעיר מאי הוי ליחוש דילמא זבנינהו והוא ניהו קא מפיק שמא א״ר יהודה אמר רב [ת]כגון שבאו בני אדם בתוך ביתו ועמד והפגין בלילה ואמר נגנבו כליי כ״ש עיילא מצא רב כהנא מסיים בה משמיה דרב [ש]כגון שהיתה מחתרת חתורה בתוך ביתו ובני אדם שלנו בתוך ביתו יצאו ואנבורקאות של כלים על כתפיהם [א״] והכל אומרים נגנבו כליו של פלוני ודלמא כלים הוו ספרים לא הוו א״ר חייא בר אבא א״ר יוחנן כגון דקאמרי נמי ספרים וליחוש דלמא זוטרי וקא טעין רבי אבא א״ר יוסי בר חנינא דקאמרי ספר פלוני ופלוני ודלמא הוו עתיקי וקא טעין חדתי אמר רב [ב]כגון דאמרי הללו כליו של פלוני הללו ספריו של פלוני ומי אמר רב הכי והאמר רב [ג]בא במחתרת ונטל כלים ויצא פטור מ״ט בדמי קנגהו ה״מ דקנגהו בבא במחתרת דמעיקרא מסר נפשיה לקטלא אבל הני כיון דלא מסרו נפשייהו לקטלא לא אמר רבא [ד]לא שנו אלא בעל הבית העשוי למכור כליו אבל בעל הבית שאינו עשוי למכור כליו

לא

עין משפט נר מצוה

מה א מי׳ פ״ו מהלכות גזילה הל׳ יד טוש״ע ח״מ סי׳ שנ:

סו ב מי׳ שם הל׳ טו: סו ג מי׳ פ״ב מהלכות גירושין הל׳ טו וסל״ו ופ״ג משם הלכה כט שמג עמג ג טוש״ע אה״ע סי׳ ד סעיף ג:

סח ד מי׳ פ״ל מהלי׳ מלוה ולוה הל׳ יד שמג לשון קנב טוש״ע אה״ע סי׳ ג סעיף ה:

סט ה מי׳ שם סי׳ שמ הל׳ ה: ע ו מי׳ שם סי״ח הל׳ יח שמג שם טוש״ע אה״ע סי׳ ז סעיף ו:

שא ז ח ט י ב מי׳ פ״ה מהלכות גניבה הל׳ י והלכה יא ושיין בהגהות ומ״מ ובש״ע שמג עמג עש טוש״ע ח״מ סי׳ שמ סעיף ה:

ליקוטי רש״י

לא דבר שיש בו אחריות ממש. לא שגזל קרקע והמיחה לפניהן. אלא אפי׳ גזל פרה וחרש בה או חמור ומחמר אחריו. והכל מעידין שהיא דגזל מיניך [לעיל קיא:]. והטבילוני. מפני שטמא מיגוע מטמא מחשבות ומרעיס מעיין שם. לשרב. לשיך הערב שמש [בתובות כה:]. רב חנא קרטיגנא. כך קרא לשון קרטיני היה מספר מעשה זה [שם כז:]. בשבויה הקילו. דמסתם שבויה לוקח טוב לוקח שמא נתעבה לעובד כוכבים ומפקלה לכסותה [שם כב:]. להציל את נחילו. כמו של דבורים שהכלו לעדה מביאו ומחיצתו על שוכחה של מילן ואם יטול ממך ממך מחמר שנתנו מיחיל מחמת שהוא קוקיה לפיכך קולקה ונותן לו דמים. ומציל את דובשנו. זה לא נכנו של יין וזה לא נכנו של דבש ומפקקה מפיס על דבש וכן זה לא מחלנה פעמן על מחוזו וזה לא נחלנה עשים ומה מחוזו של נגל פעמן יפרק זה מה עניין ומוזנו [לעיל פא:]. הבא במחתרת. מסר לא שמא ממש. פטור. מלמחוזים מע״פ שסר קיימין. בדמי קנגהו. כלומי נפשו קטלן סולל ומחמיל מיסה מלקוחות שמחזיר מוכר יהרג [סנהדרין עב.]. והטבילוני. לעקו בשוקים וכלחוחות [ר״ה יט.].

מסורת הש״ס עם הוספות

ב) [לעיל קיג: קיא.]. ג) [יבמות קכא: יט: סה:]. ד) שם כו:. ה) [כתובות כג. וש״נ]. ו) [לעיל פא:. ז) [סנהדרין דף עב.]. ח) נדה יח:. ט) שבועות טז:. י) לקמן קטו:. כ) שמות כב א. ל) ב״מ קב:. מ) קיד:. נ) [ב״ק ופל]. ס) ד״ה מאי וכן.

הגהות הב״ח

(ו) גמ׳ ואיבעיא לי׳ מאכן קמ״ל דלר׳ שמעון קסבר משום הכי קני לגזל מי אמרת גזלן לדבון קאמר מני כלי״ל ומיהא גנב נמחק ג׳ פעמים: (ב) רש״י ד״ה מאי וכן. כ״ג עיין פרקב״ם ג״כ דף נב ע״ב[ב]:

הגהות הגר״א

[א] גמ׳ ואיבעי׳ (כשו עיין תוס ד״ה) [ב] אומרים בר׳ כגון (כשו עיין תוס ד״ה) דאמרי הללו כו׳. כ״ג למקבל (כשו על מיהא למקבל תוס ד״ה) כגון דאמרי הללו כו׳ ג״כ לכ״ו מכלן עד שם ועי׳ רמב״ם:

הגהות וציונים

ג) צ״ל בגזלן (כת״י). ד) צ״ל דמדרבנן (דפו״י, כת״י). ה) צ״ל ואומרים (ב״ש, דק״ס אות ת ובדפו״י ואו״ר). ו) גי׳ הר״ף אי״ר אבהו (גליון). ז) נדצ״ל בגנבים (באה״מ). ח) יש להוסיף לו (באה״מ). ט) נדצ״ל ומה שמקשין (באה״מ).

לא צריך לאהדורי כולי האי. [א] למימרא ספר פלוגי ופלוגי: הדין עם הראשון. דינו של בע"ח ומציעתו על הנגב היא ומין הלוקח בעל דינו ואם בא לגבותו הימנו יתן דמים ומע"ג שהוכר הנגב לו ממרין יחזיר לוקח הכלים מחמת ויפרע מן הנגב: הדין עם השני. דינו של בעל הבית עם הלוקח הוא ויוצא הימנו כליו בחנם: לפני יאוש. לקמן מן הנגב לפני יאוש: דרב חסדא. גזל ולא נתייאשו הבעלים ואפילו הכי מודה רב חסדא כו' בריש פרקין והאי נמי מע"ג דיהיב למי שגנב לגבי המי מיהא גזלן הוא ומיהו היכא דלא הוכר הנגב עמוד ליה רמון מקנת הסוק ליטול מה שנתן אבל היכא דהוכר הנגב עליו להחזיר [ב] בלפני יאוש הימיו: אמר ליה אביי הרי מתנות בהונה בלפני יאוש דמי ופליגי. כלומר ואמר רב הדין עם הרמאן: מתנות. קיבה: נותן הלוקח. קיבה לכהן [ג] דמסתמא מתנות לא זזין ליה: לא שנו. לקח היסנו במשקל נותנן לכהן דמסתמא דהלוקח ס"ל נותנן לכהן והוא יתבע למי שגנב מן המוכר: אלא ששקל. הוא לעצמו: הדין עם הטבח. דינו של כהן וערעורו על הטבח הוא דס"ל מתנות בהונה הן ולא נתנן לו אלא לטבח: הדין עם הרמאן לטבח כנגב הרמאן ולוקח הוי שני וקאמר הדין עם הטבח מלמעלה ס"ל ליה דרב מקדש: אינן גזלות. דלמימא קנייה דידהו דמכח גזלה קאתו ליה וכל היכא דלמימנו מימת לכהן מיהו ואפילו שקל לו הטבח יגבה הכהן ממי מן הלוקח קמ"ל: בלפני יאוש ובדרב חסדא. דרב ליה לרב מקדש: רב זביד אמר. היכא דלא נתייאשו בעלים דס"ע מית להו דרב מקדש והדין עם השני והכא כגון שנתייאשו כו': לא שנא. דקני לגמרי ואפילו כדמי לא מהדר לו: רב פפא אמר. לעולם בלפני [ד] יאוש פליגי ומרוייחו מית להו דרב מקדש ובגלימא דגניבה ס"ע לא פליגי דהדרת למרה מיד בחנם ומין הלוקח יכול לעכבה על מעותיו וכדרב מקדש והדין עם הרמאן למר רב לא דין הנעל הבית קאמר אלא דינו של לוקח קאמר (ה): תקנת השוק. על שקנאו לוקח בשוק בפרהסיא ולא הכין ד' שנגנב עצו לו מקנה שיעלם לו בעל הבית מעותיו: ורבי יוחנן סבר עשו תקנה. ומי לית לן דרב מקדש ולא מני לוקח למימר לבעל הבית אלו בעל דבריס דידי את מיהו לאמר שיעלם [ו] הגניבה יתבע מעותיו מבעל הבית ומי קשית מ"מ דמי עקיל מה לי מעות מקנה מה לי מעות טענת אלו בעל דבריס דידי את נפקא מינה היכא דגזל ונא אמר ואכל אלא למימרין כדרב מקדש ואם הבעל מוא לו מן הרמאן גופה היינו: שרי עבידך. המר מסכוך כלומר פלה מסכוך שבידו: חוב. מלוה: הקף. למעוי: [ז] או אדעתא. דהמי גניבה יהבתה ליה זוזי דמקמי הכי מוסף ליה: משכנתא שוה בשוה. לן דרך לעשות כן להלוות על המשכון כל זמן הלכך אלו מדעתא דהמי מסכנתא מוסף מאה מנה דינרי: רב ששת אמר לא עשו. ואפילו ליטול מאה לכי היכי למאה ימירין מאה היא דעתו נמי ממנה הוי: ורבא אמר עשו תקנה. אפילו ליטול מאתים לתורמיה למזבן בדמים יקרים: בר מגנב ופרע בחובו ובהיקיפו. לגנב יהיב זוזי מהמי מפץ: הלכתא כרב כהן. דכיון דהיממה מעיקרא הטעמא נמי היממה: נרשאה ופפונאה ובני מחוזאה. על מקומן נקלעו: מתני' אין

אמר ליה אביי הרי מתנות בהונה בלפני יאוש דמי ופליגי. דמסתמא ליה למאי דהדין עם הטבח דוקא וה"ל הדין עם הרמאן מכלן קאמר על פי הקונטרס דפרק הזורע (לעיל דף קלו.) ומין להמירין כזה: והלכתא [ח] בכולהו עשו בו תקנת השוק. ס"ל דלא קאי אלא אהני דפליגי דהו ממורמי (ו) דממימר ומר זוטרא [רבא ורב ששת] דאמרו לפקוח כמ"ד עשו בו תקנת השוק אבל למימנא דרבא דגנב מפורסם דלא פליג עליה אוס ממורמי לא קאי:

(ב) נותנו לכהן ומנכה לו מן הדמים [ג] ואמר רב לא שנו אלא ששקל לעצמו אבל שקל לו הטבח הדין עם הטבח אימא אף דין עם הטבח מהו דתימא מתנות. הקנה. נותנן. לוקח זה לכהן. ואיבו מנכה לו מן הדמים. ומין המוכר מנכה לו ללוקח מן הדמים שהרי היה יודע הלוקח שמסתמנות שם וחס לא מכר לו הקנה [חולין קלא.] לפי שלא מכר לו אלא מסתמנות מסתמא [שם קלה:]. לקח הימנו בששקל. למימרא כך וכן ושקל לו הקנה. בותנן לו. לוקח לכהן שהרי סגל מלגו ולהן להמיר. והטבח ינכה לו מן הדמים. על כרחו שמכר דבר שאינו שלו [שם קלא.] משמסקנא זכו שכתבים מתנותיהן והדין על הטעם [שם קלה:]. לא שנו. היכא דלקח הימנו במשקל דקמי נותנן לוקח לכהן והוא מחר ומנכה דמים מן הטעם. אלא. כשמקלן לוקח לעצמו היין דטעמא לא נגע בהן ליתו בעל דבריס של כהן לפיכך זה שלוקח נותנן וזוא שומא לו הדמים בעל הטעם היה מוטל ליתן. אבל שקל לו הטבח הדין. של כהן ומחלוקתו ומציעתו אף [עם] הטעם הוא והטעם מחר עליהן שם [יכנן] נענין נותנן לכהן וכשי מפרש לה ברים הגחל בגיר"ק דלמך עם הטעם קאמר ר' יהודה [שם קלה:]. נרשאה. מיוקי ענין [חולין קכו.]. והצי' את הדבש. מפני שהדבש למיו יקרים [ביצה כו.].

אמר ליה. לעצמה. מכור לי מציעה. מי מציעה של פרה זו. והיו בהן מתנות. הקנה. נותנן. לוקח זה לכהן. ואיבו מנכה לו מן הדמים שהרי היה יודע הלוקח שמסתמנות שם וחס לא מכר לו הקנה [חולין קלא.] לפי שלא מכר לו אלא מסתמנות מסתמא [שם קלה:]. לקח הימנו בששקל. למימרא כך וכן ושקל לו הקנה. בותנן לו. לוקח לכהן שהרי סגל מלגו ולהן להמיר. והטבח ינכה לו מן הדמים. על כרחו שמכר דבר שאינו שלו [שם קלא.] משמסקנא זכו שכתבים מתנותיהן והדין על הטעם [שם קלה:]. לא שנו. היכא דלקח הימנו במשקל דקמי נותנן לוקח לכהן והוא מחר ומנכה דמים מן הטעם. אלא. כשמקלן לוקח לעצמו היין דטעמא לא נגע בהן ליתו בעל דבריס של כהן לפיכך זה שלוקח נותנן וזוא שומא לו הדמים בעל הטעם היה מוטל ליתן. אבל שקל לו הטבח הדין. של כהן ומחלוקתו ומציעתו אף [עם] הטעם הוא והטעם מחר עליהן שם [יכנן] נענין נותנן לכהן והכי מפרש לה ברים הגחל בגיר"ק דלמך עם הטעם קאמר ר' יהודה [שם קלה:]. נרשאה. מיוקי ענין [חולין קכו.]. והצי' את הדבש. מפני שהדבש למיו יקרים [ביצה כו.].

עין משפט
נר מצוה

ליקוטי רש"י

מסורת הש"ס
עם הוספות

הגהות הב"ח

הגהות הגר"א

גליון הש"ס

הגהות וציונים

עין משפט
נר מצוה

פ א מיי' פי"א מהל' גזילה ואבידה הל' ט סמג עשין עד טוש"ע ח"מ סי' רסד סעיף ה:
פא ב ג מיי' שם הל' ג טוש"ע שם סעיף ג:
פב ד מיי' פי"ג מהלכות תרומות הלכה [illegible]:
פג ה מיי' פי"א מהל' גזילה ואבידה הל' [illegible] סמג עשין עד טוש"ע ח"מ סי' רסד סעיף ה:
פד ו ז מיי' פ"ד מהלכות תרומות הלכה [illegible]:
פה ח מיי' פי"א מהל' רוצח ושמירת נפש הלכה [illegible] סמג עשין [illegible] טוש"ע יו"ד סי' קטז:
פו ט מיי' שם הל' [illegible]:
פז י מיי' פי"ב מהלכות תרומות הלכה [illegible]:

הרי שהיה טעון כדי יין וכדי שמן לא יאמר הרי הן כו'. וא"ת אפי' אין משתבר נמי לא יאמר דאסור לתרום אלא מן המוקף וי"ל דנקט משתברות משום דבעי למיתני סיפא ואם אמר לא אמר כלום א"נ בשבתות וימים טובים איירי שמותר לתרום שלא מן המוקף כדאמר בהאשה רבה (יבמות דף צג:):

וכל היכא דאיכא פסידא לכתחלה לא. ל"ג ליה כדפי' הקונט' דהא בברייתא דמייתי נמי אסור לכתחלה היכא דאיכא הפסד כהן דקתני ובשמן לא יעשה וא"כ לעיל נמי דאיכא הפסד כהן שפיר אסור לכתחלה אלא אמאי דקאמר לעיל דאפי' דיעבד לא אמר כלום פריך:

אלא נתגלתה למאי חזיא. אבל משמן לא פריך דקתני בשמן לא יעשה אבל התרומה הלה וכי נתגלתה למאי חזיא דאיכא למימר דחזיא להדלקה ומ"מ איכא הפסד כהן כיון שאין יכול להדליק בו כי נתגלתה אלא בטורח כי צריך שלא יגע בשמן כלל ולא בכלי במקום שיש שמן: **ולא** ישקה מהן לבהמה. פי' בקונטרס שמא ישחטנה ואיכא סכנת נפשות. ואין נראה דאפי' לבהמה טמאה לא ישקה משום בל תשחית כדמשמע בפרק ב' דע"ז (דף ל: ושם) דמוקי התם הא דתניא שמותר להשקות לבהמתו בשורא שאין קשה לה ופריך א"ה לחבירו נמי ומשני כחיש דידיה נמי כחש הדר בריא מדפריך דידיה נמי כחיש משמע דאסור משום בל תשחית ועוד מדלא מוקי לה בכל בהמה טמאה שאין לחוש שמא ישחטנה משמע דבשאר בהמות טמאות דקשה לה אסור משום בל תשחית ומיהו י"ל דבשאר בהמות טמאות לא בעי לאוקומי משום דלאו בשופטני עסקינן שמשקין לבהמה דבר שמתה על ידן: **אימתי** בזמן שהתחתונה מגולה. וא"ת א"כ פשיטא דיש בהן משום גילוי דהוי כשאר מגולין וי"ל דס"ד שהנחש ירא לבא מפני הקול שהוא שומע שנופל היין ממסננת לתחתונה כדאמרינן בפ"ב דע"ז (דף ל:) טיף טיף אין בו משום גילוי קמ"ל דכה"ג שרואה היין שנשפך בבת אחת לכלי התחתון אין מתיירא להיות סבור שהוא קול בני אדם אלא סבור שכך מסננין את היין:

אתי לידי תקלה. ומסיק אי חיישי' לתקלה תנאי היא והא דאמר בפ"ק דשבת (דף יז: ושם) גבי י"ח דבר גידולי תרומה כתרומה בו ביום גזרו ומפרש התם טעמא משום תרומה טמאה ביד כהן דילמא משהי לה ואתי לידי תקלה והתם ליכא מאן דפליג דכ"ע אית להו י"ח דבר ואור"י דשאני התם דפעמים שמשהה אותה ביותר ואין זורעה באותה שנה שאירע שום דבר שלא יזרע בעת הזרע וימתין עד שנה אחרת אבל הכא לעולם יכול הוא לעשות

מתני׳ אין לו אלא שכרו ^א ואם אמר אציל את שלך ואתה נותן לי דמי שלי חייב ליתן לו ^ב שטף נחל חמורו וחמור חבירו שלו יפה מנה ושל חבירו מאתים והניח זה את שלו והציל את של חבירו אין לו אלא שכרו ^ג ואם אמר לו אני אציל את שלך ואתה נותן לי את שלי חייב ליתן לו: **גמ'** ואמאי לימא ליה מהפקירא קא זכינא מי לא תניא ^ד הרי שהיה טעון כדי יין וכדי שמן וראה שהן משתברות לא יאמר הרי זה תרומה ומעשר על פירות שיש לי בתוך ביתי ואם אמר לא אמר כלום כדא"ר ירמיה כשעקל בית הבד כרוך עליה ה"נ ^ה כשעקל בית הבד כרוך עליה ואם אמר לא אמר כלום והתניא ^ו מי שבא בדרך ומעות בידו ואנס כנגדו לא יאמר הרי פירות שיש לי בתוך ביתי מחוללים על מעות הללו ואם אמר דבריו קיימין הכא במאי עסקינן בשיכול להציל אי בשיכול להציל לכתחלה אמאי לא יאמר ^ז בשיכול להציל על ידי הדחק (א) וכל היכא דאיכא הפסידא לכתחלה לא יאמר והתניא הרי שהיו לו עשר חביות של טבל טמא וראה אחת מהן שנשברה או שנתגלתה אומר הרי היא תרומת מעשר על תשע חברותיה ובשמן לא יעשה כן מפני הפסד כהן א"ר ירמיה כשעקל בית הבד כרוך עליה בשלמא שנשברה חזיא אלא נתגלתה למאי חזיא וכ"ת חזיא לזילוף והתניא [א] ^ח מים שנתגלו הרי זה לא ישפכם ברשות הרבים ולא יגבל בהן את הטיט ולא ירבץ בהן את הבית ולא ישקה מהם את בהמתו ולא בהמת חבירו דעבר לה במסננת כר' נחמיה דתניא [ב] ^ט מסננת יש בה משום גילוי אמר רבי נחמיה אימתי בזמן שהתחתונה מגולה אבל בזמן שהתחתונה מכוסה אף על פי שהעליונה מגולה אין בה משום גילוי לפי שארס של נחש דומה לספוג וצף ועומד במקומו לאו איתמר עלה א"ר סימון אריב"ל לא שנו אלא שלא טרקו אבל טרקו אסור התם נמי אפשר דמנח מידי אפומא דחביתא דשפי[ג] ליה ורבי נחמיה (מטמא אטמא) מי תרמינן והתניא תורמין מן הטמא על הטמא ומן הטהור על הטהור ומן הטהור על הטמא ^י אבל לא מן הטמא על הטהור ר' נחמיה אומר אף מן הטמא על הטמא לא התירו לתרום אלא בשל דמאי הכא נמי בשל דמאי אמר מר ובשמן לא יעשה כן מפני הפסד כהן ^כ מאי שנא שמן דראוי להדליק יין נמי ראוי לזילוף וכי תימא זילוף לאו מילתא היא והאמר שמואל משום רבי חייא שותין מלוג בסלע ומזלפין מלוג בשתים הכא במאי עסקינן בחדש והא ראוי לישנו ^ל אתי ביה לידי תקלה שמן נמי אתי ביה לידי תקלה דמנח בכלי מאוס יין נמי מנח ליה בכלי מאוס השתא לזילוף קא בעי ליה בכלי מאוס קא מנח ליה ותקלה עצמה תנאי היא דתניא חבית של יין של תרומה שנטמאת בית שמאי אומרים תשפך

אין לו אלא שכרו. שכר כלי ושכר פעולה: **גמ'** ולימא ליה מהפקירא זכינא. דכיון שלך היה הולך כולו לאיבוד והרייני כמציל מן ההפקר ואמאי אין לו אלא שכרו כוליה דבש לישקול וגבי חמור ליכא למימר הכי דיכול להציל הוא: משתברות. והכל נשפך ביחד: לא אמר כלום. אלמא כיון דלאיבוד אזל לית בהו זכייה והפקירא הוא: כדאמר ר' ירמיה. לקמן: בעקל. דדובשא[ס] כרוך עליה חבית של דבש קשורה בעקל ולא ישפך הכל אלא מנטף מעט מעט וליכא הפקר: הרי פירות. של מעשר שני שיש לי בתוך ביתי מחוללין כו': (ב) וכל היכא דאיכא. קצת הפסד וליכא איבוד לגמרי כי הכא דמוקמת לה בשיכול להציל ע"י הדחק ושמא יציל: לכתחלה לא יאמר. בתמיה: הרי שהיו לו. ללוי: עשר חביות של טבל. הטבול לתרומת מעשר והוא שמא דתרומת מעשר דידיה לא חזיא לכהן לשתיה אלא לזלף ולקמיה מוקי לה ביין חדש דלא חזי כולי האי לזלף דלא אלים ריחא ופסידא פורתא הוא דאיכא (ג) כמו זה שיכול להציל על ידי הדחק: ה"ג אומר הרי היא תרומת מעשר על תשע חברותיה (ד): שמן דתרומה טמאה. חזי להדליק וכי מפסיד לה לכהן איכא פסידא טובא: כשעקל בית הבד כרוך עליה. (ה) דלא חשיב פסידא כולי האי כגון זה שאין יכול להציל אלא ע"י הדחק: למאי חזיא. ואפ"ה קתני אומר הרי הוא תרומה אלמא להפסד מועט לא חששו: לא ישפכם. שלא יעבור עליהם אדם יחף ויכנס ארס של נחש ברגלו ע"י מכת צרור וימות: (ולא יגבל בהן את הטיט[ג]) ולא ישקה בהן לבהמתו. משום סכנת נפשות שמא ישחטנה אחרי כן: מסננת. כלי ע"ג כלי ונותנין השמרים בתוך העליון והוא ככברה והיין מסתנן מאליו: יש בה משום גילוי. צריך לכסות העליון כדי שלא ישתה בו נחש ואף על פי שהיין מסתנן והולך חיישינן שמא יעכור הארס עם היין לתוך הכלי וכ"ש כשהתחתון מגולה: שלא טרקו. שלא עירבו אדם וכגון הך מסננת שאין איש נוגע בה: אבל טרקו אסור. והכא בהך חבית כי מערה ושדי ליה מחבית למסננת מטריק ומתבלבל הארס עם היין ויוצא דרך המסננת לכלי: דמנח מידי. בגד או סולי כברה על פי חבית[ז] ושפי ליה ומסננו בנחת. שפי לשון שופך כמו השופה יין (לחמרי[ס]) [לחבירו] בבבא מציעא (דף ס. ע"ש) רודיי"ר: ורבי נחמיה. ואי ההיא ד' חביות רבי נחמיה היא: מי תרמינן. מן הטמא על הטמא: אלא בשל דמאי. הקילו משום דרוב עמי הארץ מעשרין הן[ס] וכבר נתעשר: שותין מלוג בסלע ומזלפין מלוג בשתים. לשתיה אם ימצא יין בזול לוג בסלע יקח אבל לזלף יקח אפי' ביוקר הלוג בשתים[ו] סלעים דהנאה יתירא היא: תקלה. לשתותן והרי היא טמאה:

מסורת הש"ס
עם הוספות

א) ע"ז לו: [תוספתא תרומות פ"ו ה"ז], ב) סוכה נ. [וע' ב"ב לז: מ"ש שם], ג) פסחים כ:, ד) [שם נג. וע"ש חולין נג:], ה) שבת כג., ו) עירובין לו:, ז) עיין תוס' ע"ז לו. ד"ה והתנן.

הגהות הב"ח

(א) גמ' על ידי הדחק. (וכל היכא וכו' לא יאמר). תא"מ ונ"ב רש"י ותוס' לא גרסי ליה: (ב) רש"י ד"ה (וכל היכא וכו' לכתחלה לא יאמר). תא"מ ונ"ב [illegible] (ג) [illegible] (ד) [illegible] (ה) [illegible]

הגהות מהר"ב
רנשבורג

א] גמ' אין לו אלא שכרו. עיין לעיל דף נח ע"א תוס' ד"ה אי נמי וכו' [illegible]

לעזי רש"י

רודיי"ר. פירוש לשפוך [illegible]

הגהות וציונים

א] [צ"ל ושפי] [illegible] ב] [illegible] ג] [illegible]

ליקוטי רש"י

אין לו אלא שכרו. [illegible]

ז] "חבית" הס"ד, ושפי ליה הוא דיבור בפנ"ע: ס] (לחמרי) כ"ה בדפו"י ורוב דפוסים החדשים, ובכמה דפו"י להחמרי, וצ"ל לחמרים (הגהות דק"ס): ו] נדצ"ל בשתי סלעים: ז] כתב בלחם אבירים שיש מגיהים הפסד בהן (שהרי לעיל לא איירי בכהן אלא במעשר): [illegible]

תלמוד בבלי <עוז והדר> - כב בבא קמא תלמוד בבלי עמוד מס 241 הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

מסורת הש"ס
עם הוספות

א) [פסחים כא. נזיר נג. חולין קלו.], ב) יבמות קו., ג) עיין פסקי תוס' כריתות סי' ל (גליוני הש"ס), ד) [זבחים ל: לב:].

הגהות הב"ח

(א) גמ' מן הים דא"ל כצ"ל:

גליון הש"ס

גמ' וא"ל אפסדתני כוורי. עיין בהרא"ש פ"ב דב"מ סי' כח: שם אדעתא דאריה. עיין ב"ב דף קלט ע"א תוס' ד"ה כאן נאוה:

הגהות וציונים

א] צ"ל שדו (גליון) וכ"ה בדק"ס וברי"ף ובראש: ב] כת"י שדא: ג] בזבחים ל ע"ב צב ע"ב הגי' זו (וכ"ה בדק"ס אות ק): ד] [צ"ל ר' ישמעאל] (גליון): ה] נדצ"ל לא גלו דעתייהו מידי דליהוי שום חילוק (באה"מ): ו] צ"ל בשכרך (מצוד דבש וכ"ה בנמוק"י): ז] צ"ל בו: ח] נדצ"ל דלא: ט] צ"ל וקדשים (באה"מ, דבש תמר, ב"ש): י] צ"ל אותה (באה"מ, ב"ש): כ] [צ"ל ור"ח] (גליון): ל] דפו"י אחריה: מ] [צ"ל ר"ח] (גליון): נ] יש להוסיף ומקשינן (באה"מ): ס] נדצ"ל ב"ה:

תשפך הכל וב"ה אומרים תעשה זילוף אמר ר' ישמעאל ב"ר יוסי אני אכריע בבית תעשה זילוף ובשדה תשפך הכל איכא דאמרי בישן תעשה זילוף ובחדש תשפך הכל אמרו לו אין הכרעה שלישית מכרעת: אם אמר לו אציל את שלך וכו': אמאי ונימא ליה משטה אני בך מי לא תניא הרי שהיה בורח מבית האסורין והיתה מעבורת לפניו אמר לו טול דינר והעבירני אין לו אלא שכרו אלמא אמר ליה משטה אני בך הכא נמי לימא ליה משטה אני בך הא לא דמי אלא לסיפא ואם אמר לו טול דינר זה בשכרך והעבירני נותן לו שכרו משלם מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא אמר רמי בר חמא בצייד השולה דגים מן הים (א) וא"ל אפסדתני כוורי בזוזא: שטף נהר חמורו וחמור חבירו שלו יפה מנה וכו': וצריכא דאי אשמעינן קמייתא התם הוא דכי פירש יהיב ליה דמי כוליה משום דבידים קא פסיד אבל הכא דממילא נימא אין לו אלא שכרו ואי אשמעינן סיפא הכא הוא דבסתמא אין לו אלא שכרו משום דממילא אבל התם דבידים אימא אפילו בסתמא יהיב ליה דמי כוליה צריכא בעא מיניה רב כהנא מרב ירד להציל ועלה שלו מאליו מהו א"ל משמיא רחימו עליה כי הא דרב ספרא הוה קא אזיל בשיירתא לוינהו ההוא ארי כל לילא קא שדרו ליה חמרא חד מינייהו וקא אכיל כי מטא זמניה דרב ספרא שדרו ליה חמרא ולא אכליה קדים רב ספרא וזכה ביה א"ל רב אחא מדיפתי לרבינא למה ליה למיזכי ביה נהי דכי אפקריה אדעתא דאריה אפקריה אדעתא דכ"ע לא אפקריה א"ל רב ספרא לרווחא דמילתא הוא דעבד בעא מיניה רב מרבי ירד להציל ולא הציל מהו אמר לו וזו שאלה אין לו אלא שכרו איתיביה השוכר את הפועל להביא

תשפך הכל. כולה ביחד: בשדה תשפך הכל. דלהממטי ליה לגו ביתא אתי ביה לידי תקלה: אין הכרעה שלישית מכרעת. מעט עצמך אתה אומר ולא כדברי אחד מהן שהניהם לא הזכירו בית ושדה והיכי דמי הכרעה כגון אי הוה תני ב"ש בין נטמאת בבית בין בשדה תשפך הכל וב"ה אומרים בין בבית ובין בשדה תעשה זילוף ר"ש אומר נטמא בשדה תשפך הכל בבית תעשה זילוף דטעמא דתרוייהו קמכרע והוו להו לגבי בית תרי ולגבי שדה תרי והלכתא כתרי שאין עומדין דברי יחיד במקום שנים דאחרי רבים להטות כתיב (שמות כג) כי ההוא דקולי מטלטלות דנמה מלליקין (שבת דף כט.) אבל הכא דאינהו לא גלו דעתיהו לליהוי שום מידי חילוק בין בית לשדה טעמא דנפשיה קאמר: מעבורת. ספינה רחבה שעוברים בה רוחב הנהר: דאפסדתן כוורי בזוזא. והיינו בשכרו דקתני טול דינר בשכר שאתה מפסיד כאן והעבירני נותן לו אותו שכר משלם ומתני' נמי הרי הפסידו ניכר: דבידים קא פסיד. שופך את יינו בידים בשבילו: ירד להציל. ע"מ שיתן לו דמי שלו: ועלה שלו מאליו מהו. מי אמרינן מעיקרא לאפקריה כלפוד דמי ומחייב לו היאך לשלומי והדר זכה ביה מריה מהפקירא או דלמא כיון דסליק סליק: מן שמיא רחימו עליה. ויהיב ליה דמי כאילו מת: לוינהו. נתחבר עמהם ארי והיה משמר בהמותיהם מחיות וליסטים: קדים רב ספרא. קודם שיחזיק בהן אחר שהרי הפקר היה: לרווחא דמילתא. שלא יהא ערעור בדבר:
דורמסקנין

לעשות זילוף אחר שיתייבשן מעט ועוד יש מתרץ דשאני התם דבהדיא גזירה ליכא הפסד כהן דכי היכי דהויא תרומה מעיקרא ה"נ הויא אחר שזורעה ולכך לכ"ע חיישינן לתקלה אבל הכא דאיכא הפסד לגמרי שתשפך הכל איכא מאן דלא חייש לתקלה ולפי' זה קשה דקאמר בפרק כל שעה (פסחים דף לג: ושם) מדליקין בפת ובשמן של תרומה שנטמאה ואמר אביי עלה משמיה דרבי יצחק בר מרתא אמר רב הונא לא שנו אלא פת אבל חיטין לא שמא יבא בהן לידי תקלה ורבי יוחנן אמר אפי' חיטין ומוקמינן לה בשליקתא ומאיסתא מכלל דרב הונא אפילו בשליקתא ומאיסתא לא הוה שרי אלמא משום תקלה מפסדי ליה לכהן לגמרי וי"ל דלא פליגי דרב הונא לא איירי בשליקתא ואיהו נמי שרי בענין זה והשתא ליכא פסידא כיון דיכול לשלקו ולמאסו ולהחזיק בהן:

הכרעה שלישית. נראה לר"י עיקר כפ"ה דלעת ג' הוא דתנאי קמאי לא גילו בדעתם שיש שום חילוק בין בית לשדה אבל ההוא דקולי מטלטלות דנמה מלליקין (שבת דף כט. ושם ד"ה מן) הויא הכרעה דרבי אליעזר קאמר בין מן המוכן בין שלא מן המוכן טמא רבי יהושע אומר בין מן המוכן כו' טהור ר"ע אומר מן המוכן טמא שלא מן המוכן טהור ובכירה (שם דף לט:) בהדיא חשיב ליה הכרעה אי לאו משום דר"ע תלמיד הוה ועוד להדל ביה ר"ע לגבי רבי יהושע והיא דהתם לא ישתטף גופו בין בחמין בין בצונן חשיבא הכרעה דתנאי קמאי גילו בדעתם דשייך לפלוגי בין חמין לצונן אבל הך דשמעתין לא גילו בדעתם חשיב ליה הכרעה שלישית וכן בנזיר פ' כ"ג (דף נג. ושם ד"ה כ"ד) גבי ר"א אומר [זקיים] הראשונים [מקנתן היו] אומרים חצי קב עצמות כו' התם נמי קרי ליה הכרעה שלישית דתנאי קמאי לא גילו בדעתם דשייך לפלוגי בין תרומה לקדשים לנזיר ועושה פסח וברלאשית הגז (חולין דף קלה.) גבי ראשית הגז אין נוהג אלא במרובה וכמה מרובה ב"ש אומרים שתים ב"ה אומרים חמש ורבי ישמעאל אומר ארבעה וקרי נמי התם (דף קלו.) לרבי ישמעאל הכרעה שלישית ואותה הכרעה אין חשובה אפילו כדהכא ובנזיר דבהני סבירא ליה למכריע פלגא כמר ופלגא כמר אבל התם לא ס"ל לא כמר ולא כמר והא דפריך בכל הני והא הכרעה שלישית אין הכרעה ה"מ למיפרך תלמיד הוא ואין הלכה כהכרעת תלמיד אבל עדיפא קפריך דלאו הכרעה היא כלל ואור"י הא דתניא בכילד מברכין (ברכות דף מג:) בש"א מברך על השמן ואח"כ על ההדס וב"ה אומרים מברך על ההדס תחילה וקאמר רשב"ג אני אכריע שמן זכינו לריחו ולסיכתו הדס לא זכינו אלא לריחו הלכך שמן עדיף וקאמר רבי יוחנן בגמרא הלכה כדברי המכריע לא שייכא ההיא הכרעה לשאר הכרעות שהבאתי דלא סבירא ליה פלגא כמר ופלגא כמר אלא דמפרש טעמא דחד מינייהו וס"ל כוותיה לגמרי וכן בכל מקום שאם תנא אחר יסבור כתנא אחר לא יקרא בכך מכריע תדע מדאיצטריך ר' יוחנן עלה למימר הלכה כדברי המכריע אע"ג דאיהו גופיה כבר אמר בכירה (שבת דף לט:) כל מקום שאתה מוצא שנים חלוקים ואחד מכריע הלכה כדברי המכריע ש"מ דודאי לא שייכא להיא הכרעה דשבת ודהכא ולא קרי ליה הכרעה אלא מפני שהכריע דברי ב"ש על דברי ב"ה ור"ת פי' הכרעה שלישית דור שלישית כלומר תלמיד אתה כדאמר ר"ע תלמיד הוה וה"נ הוה מ"ל דור שני דהיינו נמי תלמיד אלא כך היה המעשה ובנזיר (דף נג.) דקרי ליה הגמרא לב"ד של אחרים הכרעה שלישית לישנא דהך ברייתא דהכא נקט וא"ת בפ"ק דפסחים (דף יג.) גבי ר' מאיר אומר אוכלין כל חמש רבי יהודה אומר אוכלים כל כו' ר"ג אומר חולין אוכלין כל ארבע ותרומה כל חמש וקאמר בגמרא ר"ג לאו מכריע הוא לטעמא דנפשיה קאמר ולפי' הקו' ניחא אלא לפי' ר"ת אמאי לא מכריע הוא והא לאו תלמיד הוה וי"ל דלאו מכריע הוא דלא עלייהו קאי שלפניהם היה ופ"ה נראה לר"י עיקר וי"מ הכא טעמא דתשפך משום דריחא מילתא היא ואסור לזלף משום דהוי כשתיה ולא משום חשש תקלה ואין נראה דא"כ לא הוי רבי ישמעאל מכריע אלא טעמא דנפשיה קאמר דקמאי לא איפליגי במיחש לתקלה ואין להקשות לפי' זה לאביי דלית ליה (ע"ז דף סו:) גבי בת תיהא ריחא מילתא היא לימא דאמר כר"מ אמאי לא מייתי נמי התם אפלוגתא דאביי ורבא פלוגתא דב"ש וב"ה דהכא איכא למימר דאביי א"ש כב"ה ומודו בה דריחא מילתא היא ליחשב הנאה והתם לענין איסור הנאה יין נסך איירי ודוקא לענין תרומה טמאה הכא המותרת בהנאה ריחא לאו מילתא ליחשב כשתיה ואע"ג דמייתי התם ההיא דתנור שהסיקו בכמון של תרומה והאיה דהרודה פת חמה והניחה ע"פ חבית של יין של תרומה התם ודאי אי ריחא מילתא ואסור בהנאה יש לנו כמו כן לאסור הפת לאכול לזרים שנקלט מן הכמון או היין של תרומה אבל ריחא לחודיה כגון בת תיהא וזילוף לא הוי כשתיה ומותר בתרומה: [ועי' תוס' ע"ז סו: ד"ה אמר רבא]: אדעתא דאריה אפקריה כו'. לא דמי להא דאמר באלו מציאות (ב"מ ד' כד.) המציל מן הארי ומן הזוב כו' הרי הוא שלו מפני שהבעלים מתייאשים מהן דהתם ודאי שהארי בא לטרוף כדמשמע המציל מן הארי מתייאש לגמרי אבל הכא הארי היה עמהם והיה מלוה אותם לשמור בהמותיהם מחיות וליסטים רק שהיו נותנים לו לאכול חמור בכל לילה ואפשר שפעמים היה שבע ולא אכיל הלכך אין מפקיר אלא אדעתא דאכיל ליה אריה והא לא אכיל ליה: להביא

עין משפט
נר מצוה

פח א מיי' פי"ב מהל' תרומות הל' יג:
פט ב ג מיי' פי"ב מהל' גזלה ואבדה הל' ז סמג עשין עד טוש"ע ח"מ סי' רסד סעי' ז:
צ ד מיי' שם הל' ג טוש"ע שם סעי' ג:
צא ה מיי' שם הל' ד טוש"ע שם סעי' ד:
צב ו מיי' פ"ט מהל' שכירות הל' ח ועיין בהשגות ובמ"מ סמג עשין פב טור ש"ע ח"מ סי' שלה סעי' ג:

ליקוטי רש"י

תשפך הכל. כלומר תשפך יחד ולא לזלף דילמא אדמזלף קלי קלי אפילו בו ביום אתי למשתייה. ר' ישמעאל ב"ר יוסי. כמה שנים אסר בית הלל ובית שמאי היה. ובשדה תשפך הכל. שאין מזלפין בשדה והא לא אמרינן שיזלפנה בבית לגלפו דלדהכי אתי ביה לידי תקלה. איכא דאמרי. לשהייה מועטת כי הא מן השדה לבית לא חיישינן אלא בשדה תשפך הכל. אמרו לו. בני דורו. אין הכרעה שלישית מכרעת. דעת שלישית היא זו שבית שמאי ובית הלל לא הזכירו לגלות דעתם דליהוי חיישינן לתקלה כלל דאי הוו אמרו הכי ב"ש אומרים בין בבית בין בשדה תשפך הכל וב"ה אומרים בין בבית בין בשדה תעשה זילוף ואתה בא להכריע ולומר בבית כב"ה בשדה כבית שמאי הויא הכרעה אבל השתא דלא הזכירו בית ושדה טעמא אחרינא הוא ולאו משום תקלה ור' ישמעאל חייש לתקלה והיינו תנאי [פסחים כ:]. כשזה אומר כך וזה אומר כך וזה אומר דעת שלישית אפילו אמצעית היא [illegible]

להביא כרוב ודורמסקנין לחולה. שכאשר נמצא המוכר יאמר ממנו שהיה רוצה שיחזיר לו מעותיו שכאשר משלם לו ק"ס שהוא מפסיד במקום אחר כיוצא בזה: **ורשאים** החמרים להתנות ביניהם. פירוש רשאים להטיל ממון על מי שלא כבר עמנו מנהג קודם כמו שנתבאר בפרק המפקיד (דף מ:):

יחסנינה סקאה. פי' נקוב' מרובה כמו [ומעלה אתן] הסקאין דמתענית (דף ו.) שהוא מין מרובה ומין גרוגרת ר"ת לשון ירושה ומתפרש משמע דמחני מדם מירי בגוי ונכרי מסיקין נמי מירי בגוי מדם ונראה שהמוכר קרי סקאה שעולין ומכסין את המקח כלכתיב (שמות י) והנה כסה את עין הארץ ועל שם כך נקרא גלגל שמכסה כל הארץ כלל כמו הוי ארץ גלגל כעפיס (יומא יא) ר"ת ונראה לירושה שיכול שפיל בעופות ומיות כמו וירשוה קשת

וקפוד (שם לג):

הא מרישא שמעי מינה. תימה לתכמה מקומות מיכא הכי שכופל דברי וי"ל דקיימ מלה"ל למיתני ומש לשו מיי מדקתני ומש ממחת הגזלן מיי להעמיד לו שדה מחר משמע למילתא בפני עצמה היא:

לא צריכא דאחוי אחוויי. פי' נקונטר שמע מיכא המלך שהיו לוקין לגזול (ג) לו קרקע והלכה להם זה קרקע פלוני ממח הוא כמו שפי' לפילו בפגין זה מחייבים ליה מע"ג שמינו ברוב שיטולה שלא ממרו מחילה הרבה לנו וגזול מלא מעלמו הרבה להם דהא ה"ג מחר לקמן (קח.) ומש הרבה מעלמו כמו שנעש ונתן דמי וי"מ דגרם הכא כגון שמכרוהו עמ"ס ומחרו מרעת ומחרו גמי מה שהשיאו ומין להקשות (ג) לפ"ו מדמחר לקמן גמחם פעור להחם מנכרוהו להלוות קרקעותיו של פלוני מכל הכא למכרוהו להרבות שלו מיי שלא היה לו להרבות חומה שגזל שמין שלו:

לא צריכא דאחוי אחוויי. ומיי מסוס לימ דגרמי כדמעמע לקמן? דמעמעין דקחמר זל לגביה ר' שמעון בן מליקיס ור' מלעזר בן פדת דלמין לימ דגרמי ומייטיבו ממתניתין ומש מחמת הגזלן מיי להעמיד לו שדה מחר ומימה לרשב"ם דלעיל דהגוזל קמח (דף ק. ושם) נמ מסכחם דר"מ למין לימ דגרמי מלא בריימה דמחיכם ככרם שנפרצה מלא שמעינן דמחי כר"מ מלא מכח הסיא מחנה דהמסכן ומחמי ליה מיחי הסם ממחני דהכא דמחייבינן לימ דגרמי ומומר ר"י דלא מחי ליה למחוי ממחניתין דהכא קחני נה דהיכי למחוי מלא מיחורת דמחני' מוקי לה הכי:

כברשותיה דבעל הבית דמי וכי הדר ביה מעמא אחרינא הוא דכחיב כי לי בני ישראל עבדים ולא עבדים לעבדים רב אשי אמר כשיכול להציל ע"י הדחק גלי דעתיה לעצמו לא גלי דעתיה לאמצע: **מתני'** הגוזל שדה מחבירו ונטלוה מסיקין אם מכת מדינה היא אומר לו הרי שלך לפניך אם מחמת הגזלן חייב להעמיד לו שדה אחר: **גמ'** אמר רב נחמן בר יצחק מאן דתני מסיקין לא משתבש ומאן דתני מציקין לא משתבש מאן דתני מציקין לא משתבש דכתיב במצור ובמצוק ומאן דתני מסיקין לא משתבש דכתיב ירש הצלצל ומתרגמינן יחסנינה סקאה: אם מחמת הגזלן חייב: היכי דמי אילימא דאנסוה לארעא דידיה ולא אנסוה כולי ארעתא הא מרישא שמעת מינה אם מכת מדינה היא כו' אי לא לא צריכא דאחוי אחוויי לישנא אחרינא הב"ע כגון דאנסוה עכו"ם ואמרי ליה אחויי ארעתיה ואחוי ההוא בהדייהו ההוא גברא דאחוי אכריא דחמי דבי ריש גלותא אתא לקמיה דרב נחמן חייביה רב נחמן לשלומי יתיב רב יוסף אחוריה דרב הונא בר חייא ויתיב רב הונא בר חייא קמיה דרב נחמן א"ל רב הונא בר חייא לרב נחמן דינא או קנסא א"ל מתניתין היא דתנן אם מחמת הגזלן חייב להעמיד לו שדה (ו) ואוקימנא דאחוי אחוויי בתר דנפק א"ל רב יוסף לרב הונא בר חייא מאי נפקא לך מיניה

עין משפט נר מצוה

צא א ב מיי' פ"י מהל' מלוה הל' יא סמג עשין עד טוש"ע מ"מ סי' רעג סעי' טו:
צב ג ד ה מיי' שם הל' יג יג טוש"ע שם סעיף טז:
צג ו מיי' שם הל' יד צה ז ח ט מיי' שם הל' טו טוש"ע שם סעי' יח:
צו י מיי' שם הלכה ט ופ"ה מהל' שותפין הל' ז סמג עשין עד טוש"ע מ"מ סי' קפו ס"ק:
צח כ מיי' פ"י מהל' שמחה הל' י טוש"ע שם סעיף ג וסי' קפו סעיף כח:
צט ל מיי' שם טוש"ע ס"מ סי' קפו ס"ג:
ק מ נ מיי' פ"ע מהל' שלוחין ושומרין הל' ט ופ"ה מהל' שלוחין ושומרין הל' ה סמג עשין עד טוש"ע מ"מ סי' קפו סעי' ה:
קא ס מיי' פ"ב מהל' מלוה הל' ט ופ"ה מהל' שלוחין ושומרין הל' ה סמג עשין עד טוש"ע מ"מ סי' קפו סעי' ו:
קב ע מיי' פ"ט מהל' גזלה ומלוה הל' ג טוש"ע מ"מ סי' שעג סעי' ג:
קג פ מיי' שם הל"ג טוש"ע שם סעי' ד:

הגהות וציונים

ס] ספרים ישנים נעמיד. ורש"ש מגיה יעמידו: ב] גי' ת"ח תנו לי ואני לוקח (גלינין) צ"ל ואיני (כנראה שגירסת התוספת חיים בגמ' היתה ואני לוקח כגירסת דפו"י וכתי' והניה ואינו): ג] צ"ל מנטירותא דתרי (דבש תמר): ד] צ"ל דיכולין (רש"ש, וכ"ה בכתי' וברש"י): ה] צ"ל יכולין (רש"ש, וכ"ה בכתי'): ו] צ"ל בפועל (רש"ש, וכ"ה בכתי'): ז] [ב"מ י ע"א ע"ש קידושין כב ע"ב ושם איתא עבדי הם ולא עבדים כו'] (גלינין): ח] צ"ל כשיכולין (רש"ש, וכ"ה בכתי' וברש"י): ט] בדפו"ר נוסף גריס לפי, וצ"ל לגיס (דבש תמר) שכ"ה ברש"י שבר"ף וברש"ש בשם רש"י: י] נדצ"ל לחלקו (באה"מ, דבש תמר, וכ"ה ברש"י שבר"ף): כ] צ"ל לבעלי שיירא (הגהות מא"י על רש"י שבר"ף) וכ"ה במ"מ הל' גזילה ואבידה פ"ב ה"י, וע"ש בהגרה: ל] בדפו"ר הד"א. ברש"י שבר"ף וכשאין יכולין להציל אמר הדרי בי חכי מן הפקרא: מ] הוא המשך דיבור הקודם ולא דיבור חדש (באה"מ, שהרי אין בגמ' התיבות "אמר לעצמי"): נ] צ"ל דאנסו (כ"ש): ס] צ"ל הנה כמה וכו' (במדבר כב) רש"ש (גלינין)
ע"ש:

מסורת הש"ס עם הוספות

ב] [מוספתא דכ"מ פ"י ה"ו], ג) ירין תוס' ב"ב ז: ד"ה לפי שבח, ג] [מוספתא דכ"מ פ' ה"ג], ד) [מוספתא' סה ס"י ה"ו], ה) [מוספתא' סה פ"י ה"ו], ו) [מוספתא דכ"מ פ"ה ה"ט], ז) כ"מ ר' עז, ח) [לקמן דף קיז:], ט) לעיל צמוד א, י) קיל ע"ב.

הגהות הב"ח

(ה) גמ' שדה אחר ומוקימנא: (ו) תוס' ד"ה לא לימ וכו' לגזול קרקע כלל ומימה לו ממחק: (ז) בא"ד ומין להקשות לפי מירסא זו:

גליון הש"ם

גמ' ה"הביא כרוב וכו'. עיין יומות דף קו ע"ל מוס"ה מין לו: רש"י ד"ה דורמסקנין. עיין נמכילתו לט ע"ל מכ"י ד"ה דורמסקנין:

תורת אור חשלם

א) כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים עֲבָדַי הֵם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: [ויקרא כה, נה]

ב) וְאִם־לֹא פָּדְתָה בְאֵלֶּה וְיָצְאָה בַּשָּׁנָה הַיֹּבֵל הִיא וּבָנֶיהָ עִמָּהּ: כִּי־לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים עֲבָדַי הֵם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: [ויקרא כה, נד-נה]

ג) כָּל עֲצַת וְאֵבֶל אֲרָמָתֶךָ יֵרֵשׁ הַצֶּלְצַל: [ויכרים כה, סב]

לעזי רש"י

פרושים. ל"ל פרנו"ש. פילוש מופין (פלימנט) (כ"מ יומא דף פה ע"ל ועיין ערוך ערך לכמקן): אדרופי"ש. פילוש מלום על איש (מיוב ל, ד):

ליקוטי רש"י

ודורמסקנין. מלקוט מעמא שקוראין לקלמ"ש נלע"ז כך לימני נפילוש ס"ק של רימו יפתן ר"ל יהודה אמר כמן פילש פרוב"ם וכן ומצמי מני כמן ומצמ קמא פרוב"ם. [ברכות לט:]. נחשו"ל. כום מעברי [נישין נו:]. בני ישראל עבדים. אמרי קודש [ויקרא כה, נה].

אי דינא אי קנסא א"ל אי דינא גמרינן מיניה אי קנסא לא גמרינן מיניה ומנא תימרא דמקנסא לא גמרינן דתניא [ט]בראשונה היו אומרים [א]המטמא והמנסך חזרו לומר אף [ב]המדמע חזרו אין לא חזרו לא מאי טעמא לאו משום דקנסא הוא וקנסא לא גמרינן מיניה לא מעיקרא סברי [ס]להפסד מרובה חששו להפסד מועט לא חששו ולבסוף סברי להפסד מועט נמי חששו איני והא תני אבוה דרבי אבין [ג]בראשונה היו אומרים המטמא והמדמע חזרו לומר אף המנסך חזרו אין לא חזרו לא מאי טעמא לאו משום דלא גמרינן מקנסא לא מעיקרא סברי כרבי אבין ולבסוף סברי כרבי ירמיה מעיקרא סברי כרבי אבין [ד]דאמר רבי אבין [ג]זרק חץ מתחילת ארבע ולבסוף[א] ארבע וקרע שיראין בהליכתו פטור שהרי עקירה צורך הנחה היא ומתחייב בנפשו ולבסוף סברי כר' ירמיה [ה]דא"ר ירמיה משעת הגבהה קנייה איחייב ליה ממון מתחייב בנפשו לא הוי עד שעת ניסוך רב הונא בר יהודה איקלע לבי אביוני אתא לקמיה דרבא א"ל כלום מעשה בא לידך א"ל ישראל שאנסוהו עובדי כוכבים והראה ממון חבירו בא לידי וחייבתיו א"ל אהדר עובדא למריה דתניא [ד]ישראל שאנסוהו עובדי כוכבים והראה ממון חבירו פטור ואם נטל ונתן ביד חייב אמר רבה[ב] [ה]אם הראה מעצמו כנשא ונתן ביד דמי ההוא גברא דאנסוהו עובדי כוכבים ואחוי אחמרא דרב מרי בריה דרב פנחס בריה דרב חסדא א"ל דרי ואמטי בהדן דרא ואמטי בהדייהו אתא לקמיה דרב אשי פטריניה א"ל רבנן לרב אשי והתניא אם נשא ונתן ביד חייב א"ל הני מילי היכא דלא אוקמיה עילויה מעיקרא [ו]אבל היכא דאוקמיה עילויה מעיקרא מיקלי קלייה איתיביה רבי אבהו לרב אשי אמר לו אנס הושיט לי פקע עמיר זה או אשכול ענבים זה והושיט לו חייב[ג] הכא במאי עסקינן [ז]כגון דקאי בתרי עברי נהרא [ט]דיקא נמי דקתני הושיט ולא תני תן ש"מ: ההוא שותא דהוו מנצו עלה בי תרי האי אמר דידי הוא והאי אמר דידי הוא אזל חד מנייהו ומסרה לפרהגנא דמלכא אמר אביי יכול לומר אנא כי מסרי דידי מסרי א"ל רבא וכל כמיניה אלא אמר רבא [ז]משמתינן ליה עד דמייתי ליה וקאי בדינא ההוא גברא דהוה בעי אחווי אתיבנא דחבריה אתא לקמיה דרב א"ל לא תחוי ולא תחוי א"ל מחוינא ומחוינא יתיב רב כהנא קמיה דרב שמטיה [ח]לקועיה מיניה קרי רב עילויה [א]בניך עולפו שכבו בראש כל חוצות כתוא מכמר מה תוא זה כיון שנפל במכמר אין מרחמין עליו אף ממון של ישראל כיון שנפל ביד עובדי כוכבים אין מרחמין עליו א"ל רב[ד] כהנא עד האידנא הוו פרסאי[ו] דלא קפדי אשפיכות דמים והשתא איכא יוונאי[ה] דקפדו אשפיכות דמים ואמרי [ט]מרדין מרדין קום סק לארעא דישראל וקביל עלך דלא תקשי לרבי יוחנן שבע שנין אזיל אשכחיה לריש לקיש דיתיב וקא מסיים מתיבתא דיומא לרבנן אמר להו ריש לקיש היכא אמרו ליה אמאי אמר להו האי קושיא והאי קושיא והאי פירוקא והאי פירוקא אמרו ליה לריש לקיש אזל ריש לקיש א"ל לרבי יוחנן ארי עלה מבבל לעיין מר במתיבתא דלמחר למחר אותבוה בדרא קמא קמיה דר' יוחנן אמר שמעתתא ולא אקשי שמעתתא ולא אקשי אנחתיה אחורי שבע דרי עד דאותביה בדרא בתרא א"ל רבי יוחנן לר"ש בן לקיש ארי שאמרת נעשה שועל אמר יהא רעוא דהני שבע דרי להוו חילוף שבע שנין דאמר לי רב קם אכרעיה א"ל נהדר מר ברישא אמר שמעתתא ואקשי אוקמיה בדרא קמא אמר שמעתתא ואקשי ר' יוחנן הוה יתיב אשבע בסתרקי[ט] שלפי ליה חדא בסתרקא מתותיה אמר שמעתתא ואקשי ליה עד דשלפי ליה כולהו בסתרקי מתותיה עד דיתיב על ארעא רבי יוחנן גברא סבא הוה ומסרחי גביניה אמר להו דלו לי עיני ואחזייה דלו ליה במכחלתא דכספא חזא דפרטיה שפוותיה סבר אחוך קמחייך ביה חלש דעתיה ונח נפשיה למחר אמר להו רבי יוחנן לרבנן חזיתו לבבלאה היכי עביד אמרו ליה דרכיה הכי על לגבי מערתא חזא דהוה

הדרא

רש"י

אי דינא. הוא שמסור ישלם: גמרינן. מהאי מעשה דרב נחמן לשאר גרמי דנזקין דעלמא: ואי קנסא. הוא דקנסיה רב נחמן משום דרגיל היה בכך לא גמרינן מיניה: המטמא. טהרותיו של חבירו או מנסך יינו של חבירו לע"ז דאע"ג דקמיה מנח ולאו הזיקו ניכר משלם[ס]: לא חזרו לא. היינו[פ] גמרי' מדמע ממנסך: המדמע. ערב חולין בתרומה דהפחית דמי החולין דלא חזו מעשתא אלא להמכר לכהנים: להפסד מרובה. מטמא תרומה הפסד מרובה הוא דתו לא חזיא לאכילה מדמע הפסד מועט הוא דהא מודק לכהנים בדמי תרומה: אף המנסך [כו'] לא חזרו לא. גמרינן מנסך אע"ג דהפסידו מרובה ממדמע ומטמא דהפסידן מועט לגבי מנסך: זרק חץ. בשבת: עקירה צורך הנחה. לכיון דבין עקירה להנחה קרע נמצא מעשה שבת ומעשה (א) עקירה באין כאחד ולא אמרינן משעת עקירה חייב ממון ומתחייב בנפשו לא הוי עד שעת הנחת חץ והכא נמי הגבהת יין לורך ניסוך הוא ותשלומין וחיוב מיתה דע"ז באין כאחד: לבי אביוני. מקום: נשא ונתן ביד חייב. דהציל עלמו בממון חברו: מעצמו. בלא אונס: דרי ואמטי. שאי[ע] והולך עמנו לבית המלך: ה"מ. דאם נשא ונתן ביד חייב: היכא דלא אוקמינהו. העובדי כוכבים על הממון מעיקרא ע"י האונס אלא הלך ונטל ונתנו להם אבל הכא דאוקמינהו על היין קלייה והשתא שעתא פטור כי אמטי מו לידהו אמטי: פקיע. קשר: חייב. ואע"ג דקאי עכו"ם ע"ג הממון הואיל ונשא ונתן ביד חייב: בתרי עיברי נהרא. עכו"ם אצל זה והעמיר אצל זה דאי לא יהביה נהליה לא מצי אנס למשקליה: שותא. מכמורת לדגים או לחיות: לקועיה. לצוארים שבר מפרקתו: תוא. חיה והוא שור הבר כמתרגם (דברים יד) תוא[ק] וזמר תורבלא תור שור בלא יער: אין מרחמין עליו. ושפיר עבדת דקטלתיה: מסיים מתיבתא דיומא לרבנן. היה מחזר ושונה להם מה שדרש רבי יוחנן אותו היום לפי שר"ל חכם גדול היה ולאחר ששמעו כולן מפי הרב חוזר ומכוונה להם: בדרא קמא. שבע שורות תלמידים יושבים לפניו זו לפנים מזו: ביסתרקי. תפי"ד בלעז: מסרחי גביניה. גבות עיניו גדולים ומכסין עיניו: פריטא שפתיה. נקרעה שפתו על ידי מכה:

תוספות

לאו משום דקנס הוא. והא למעיקרא לא גזרו על זה כמו על זה למאי דלא מסיק אדעתיה השתא טעמא דהפסד מועט איכא למימר דמעשה אירע בממא ובמנסך לכך גזרו עליהם בשעת מעשה: כיון שנפל בידי עובדי כוכבים אין מרחמים עליו. כלומר שפיר מיקרי מסור שדבר גרום הוא שיקחו[ק] מאחר שהראהו: השתא יוונֵי נינהו כו'. קשה לר"י דבפ"ב דגיטין (דף מ: ושם ד"ה הא) אמר רבה בר בר חנה חלש על לגביה כו' אמר רחמנא או בטולך או בטולא דבר עשו ופריך למימרא דרומאי מעלי מפרסאי אלמא משמע שאז עדיין היו פרסיים בבבל ולכאורה משמע שאותו מעשה היה אחר מעשה שבכאן ואור"י שהסרים והפקידים היו מתמנים והיו פעמים מפרסיים ופעמים מיוונים: דילכון

מסורת הש"ס עם הוספות

א) גיטין נג. ע"ש, ב) [שבת קיד: וש"נ], ג) [גיטין נג. וע"ש בתוס' ד"ה בראשונה ותוס' מנחות נח: ד"ה וא"ד ועי' דתוספתא לגיטין פ"ג ה"ב תני' כמו דאיתא הכא], ד) כתובות לא, ה) גיטין נג, ו) [ע"ז ו:], ז) [עי' פרש"י ב"מ לט. ד"ה מחמת מרדין], ח) גיטין נג ע"א.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה עקירה וכו' מעשה שבת ומעשה קריעה באין כאחד ולא אמרינן משעת קריעה חייב:

גליון הש"ס

גמ' דיקא נמי דקתני הושיט כו'. כעין זה ע"ז דף ו ע"ב:

תורה אור השלם

א) בָּנַיִךְ עֻלְּפוּ שָׁכְבוּ בְּרֹאשׁ כָּל חוּצוֹת כְּתוֹא מִכְמָר הַמְלֵאִים חֲמַת יְיָ גַּעֲרַת אֱלֹהָיִךְ: [ישעיה נא, כ]

לעזי רש"י

תפי"ד. פירוש שטיח:

הגהות וציונים

א] [צ"ל לסוף יעב"ץ] (גליון) וכ"ה בכת"י דפו"י: ב] צ"ל רבא (ש"ך סי' שפו סק"א, וכתב שכ"ה ברי"ף ובראש, והיינו בדפו"ר. וכ"ה בגמ' דפו"ר וכת"י ובאו"ז ובריד"ד): ג] בכת"י נוסף א"ל: ד] צ"ל א"ל לרב כהנא (דפו"י כת"י): ה] ס"א יוונאי (גליון): ו] ס"א פרסאי (גליון): ז] פי' כרים וכסתות (גליון): ח] אולי צ"ל הוה, או שצ"ל הוינן (כת"י): ט] צ"ל שא (כ"ה בכת"י וברש"י שעל הרי"ף ובנמוק"י): י] כת"י ותאו: כ] נדצ"ל שיקחוהו (באה"מ):

עין משפט נר מצוה

קד א ב מיי' פ"ו מהל' חובל ומזיק הל' א ב סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' שפה סעי' א:

קה ג מיי' פ"ג מהל' גניבה הל' ב:

קו ד ה ו מיי' פ"ח מהל' חובל ומזיק הל' ג ד ועיין בהשגות ובמ"מ סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' שפח סעי' ב:

קז ז מיי' שם הלכה ה טוש"ע שם סעי' ה:

קח ח מיי' שם הל' י טוש"ע שם סעי' י:

ליקוטי רש"י

המטמא. טהרותיו של חברו כגון תרומה. והמדמע. תרומה בחולין של חברו ומפסידו שאוסרו לזרים וצריך למוכרו לכהנים בזול. והמנסך. יין חברו [גיטין נב:]. בראשונה היו אומרים המטמא והמנסך. מנסך מפסיד לגמרי שאוסרו בהנאה אבל מטמא אע"ג דמפסיד ליה לגמרי לענין שהוא עצמו אינו יכול לאכול אבל חזי הוא עדיין להסקה או למאכל בהמה דאפי' מטמא תרומה חזי להסקה או לבהמת כהן [שם נג.]. שהרי עקירה צורך הנחה היא. הלכך אע"ג דחיוב ממון מקמי הנחה אתיא ליה פטור הואיל ובין עקירה והנחה אתיא ליה מיתה ותשלומין באין כאחד שעקירה צורך הנחה היא ומהשתא שעתא אתחלה לה מלאכה [כתובות לא.]. משעת הגבהה. ע"מ לנסכו [גיטין נב:]. לפרהגנא. ממונה של מלך [ב"מ סג:]. גבאי המס [עירובין לו:]. מליק [גיטין מד.]. לקועיה. מרעומו כ"ק בלע"ז [לעיל נה.]. תוא. תורבלא שור היער. בלע"ז. יער בלשון ארמי [דברים יד, ה]. תאו מתרגמינן תורבלא. שור הלבנון [חולין פ.]. מרדין. היא לגימה בלשון פרסי וכן מפורש בשערים דרב האי גאון (שער מ) [ב"מ לט.]. דלו ליה במכחלתא דכספא. שהיו עפעפיו מכסין את עיניו ומגביהן במזלגא דכספא. ואחזייה. שהיה רוצה לראותו מפני שהוא חריף [תענית ט.].

קט א מיי' פ"ט מהל' שלוח ופקדון הל' ג סמג עשין פח טוש"ע ח"מ סי' ל"ג סעיף ה:
קי ב מיי' שם הלכה ה סמג עשין פח טוש"ע שם סעיף ט ופ"ר שם סעיף ז:
קיא ג מיי' פ"ט מהל' שומר שכר ומזיק הל' ט ועיין בהשגות ובמ"מ סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' שפ סעיף ד ובסג"מ:
קיב ד ה ז מיי' שם הלכה יב הל' יג הל' יד טוש"ע שם סעיף ג:
קיג ז מיי' פ"ט מהל' גזלה ואבידה הל' ו ועיין שם טוש"ע ח"מ סי' שעג סעיף ב:
קיד ח מיי' פ"ו מהל' שכירות הלכה ד ופ"ט מהל' גזלה ואבידה הל' ט סמג לאוין נה טוש"ע ח"מ סי' נה סעיף ה:

ה) צ"ל חייבה (ב"ש) ובדפוסי"ר חייבה, ובכת"י חייב: ג) [עיין בראש"ש גרס' אחרת] (גליון): ג) בכת"י הגירסא לא יהא פמנו חביב מנוסף: ד) צ"ל אחרת (ובדפוסי"ר אח"): ה) בשבועות איתא אליעזר ביו"ד וכן משמע בסוכה ריש דף לא ע"א ברש"י ותוס' (רש"ש) וכ"ה בכת"י: ו) צ"ל ונתן: ז) מאי עבדי (כ"ה ברש"י שבע"י): ח) בגמרא דאמר ר' יוחנן: ט) נדצ"ל מפרש כיצד נשא ונתן (באה"מ): י) צ"ל מתשמין (באה"מ): כ) שבת קד ע"א: ל) אמר (דפוסי"ר): מ) צ"ל אמר: נ) צ"ל היא: ס) צ"ל ליפסל בו (באה"מ, דכש ומאר ע"פ גמ' שם):

(ה) גמ' דפדיון שבויים וכו' לקמיה דרבה פטריה: (ב) שם מפקדון מיעט או מבל למה ימנע:

א] רש"י ואי לא בר' בברכות ירושלמי. נ"ב פ"ג הלכה ה יעו"ש:

א) נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וּמָעֲלָה מַעַל בַּיי וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ בְּפִקָּדוֹן אוֹ בִתְשׂוּמֶת יָד אוֹ בְגָזֵל אוֹ עָשַׁק אֶת עֲמִיתוֹ:
[ויקרא ה, כא]

ב) אוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר יַשָּׁבַע עָלָיו לַשָּׁקֶר וְשִׁלַּם אֹתוֹ בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִשְׁיתָיו יֹסֵף עָלָיו לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ יִתֶּנֶנּוּ בְּיוֹם אַשְׁמָתוֹ:
[ויקרא ה, כג]

עכברא. נמס. דהדרא ליה. למעבר סקיפה מת כמעבריה כעין גלגל וחנה מגל פיה [ב"מ פד:]. דיליכון אמרי דיליהון היא. כ"ב כהנא היה ממלמיד כ"ג וסיפ מריש מאד ומת ע"פ לפני ר' יוחנן מתחת מדרון [שהכה לחבר מחבר] כדלמרינן בפרק בתרא דב"ק [ובולכן לו ר' יוחנן לכתה פקיקות וסיפ אומר ר' יוחנן לבני ע"פ קטור סיימי שמורה שלכם שלא גלינהו מלכתם ולא היה לכם ניחוף הדעת מגל לשמי שהיא על גבי בגד שפע"פ שגלו עמהם לסס מכתם החכם והמקבר שגלו עם יכיה כדמפיק (מ"ב כד) הכל גמרים עובי מלמתם ומעיל בשדר עולם וכל מה שנהנה שתין כני לחם הכתונים שלכלוחת של ביהל שלא שגרוחים היו מלמתחה של תורה [שבועות מה:]. והוא שנשא ונתן ביד. שנקל הוא שהעוה ממנו מידו ופרעו לעצל דין [בבבורות כח:]. וחיכה לת שהיא שהיה לו מאכון למלוה ממנו ונפל דיין למאכון והשחירו לגוה. ופיוב לת הוכפי שגל ביד ממנו מן הגחנם ושלם למוכר. ופיוב לת פרוחים שגל שרץ פרוחים וחלקו עליה למעלה ולפי לחשוב דעביה. ופיוב לת הגחנם שגל הדיין לפילות שחפיים וענבן עם שלר פיכות הפיים הקולה ולוה ליה

דילכון אמרי דיליהון היא. פי' הקונטרס הסורה היא על פי שכל וקשה בפרק לולב וערבה (סוכה דף מד. ושם ד"ה והא) גבי הא דקאמר ערבה יקוד נעימים היא ושכחוה ושזרו ויקדוש ופריך מי ס"ל יותן הכי והא"ל יותן לילכון ממרי לילהן הוא ופירש בקונטרס למאי לא שכחוה גזולה ומאי פירכא היא וכי מפני שהיו בעלי תורה אין יכול להיות שכחתו גזולה הכי ומוכ"ח בפר"ח שלהלמידיו מבגל שהיו בפניו היה מדבר וה"ק לילכון ממרי[ה] כ"ב כהנא שהיה שלכם ממר שערבה לילהן היא כלומר מנהג של נעימים ופריך ממאי דקאמר התם לעיל מתמיים לרבי יותן למר יקוד נעימים היא והאמר ר' יותן לילכון ממרי[ה] לילהן הוא[ה] ולשון לילהן משמע ליה מנהג נעימים ולא יקוד נעימים וקו ל"ל ופרכינן (גיטין סד: ושם ד"ה ר"י) גמ ההיא דא"ל יותן לילכון ממר הואיל וקנאתו להמגרש[ו] ת שלתלמידיו מבגל היה אומר כן על כ"ב כהנא ושקונט' פ"[ב]שם לשמחזיק רבו שהיה מולק שם עליו היה אומר כן ואין גרמה [ומר] שבשעה שלמד כ"ב כהנא לפני ר' יותן היה רבי יותן לפני שיושב ומשמיע לכולם ויושב כשהוא מוזקים היה מתיים: [ועיין תוספות מנחות כג: ד"ה כ"ו]:

ואי לאו אדעתא דכספא אתו. ומ"ג למר לעיל נמי ונתן ביד מיבי מור"י דשמעי אומר שלמעם כן הפקידוהו שיזיל עלמו מ"מ יסלו עליו מלעתא לכתא לכספא:

אין לך פדיון שבויים גדול מזה. מ"ג למשמע דהוי כמלך מלמא שהיה רודף אחר חבירו להורגו ושיבר את הכלים בין של נרדף בין של כל אדם פטור שהרי מתחייב בנפשו[ה] ונרדף ששיבר את הכלים של רודף פטור[ס] שלא[ם] יהא ממונו חביב עליו מגופו אבל של כל אדם חייב[ט] דאסור להציל עצמו בממון חבירו[י] ורודף שהיה רודף אחר רודף להציל ושבר כלים בין של נרדף בין של כל אדם פטור ולא מן הדין אלא שאם אי אתה אומר כן אין לך אדם שמציל את חבירו מן הרודף: **מתני'** [י]שטפה נהר אומר לו הרי שלך לפנין: **גמ'** [כ]ת"ר הגוזל שדה מחבירו ושטפה נהר חייב להעמיד לו שדה אחר[ם] דברי ר' אלעזר[ם] וחכ"א אומר לו הרי שלך לפניך במאי קא מיפלגי ר"א דרש ריבוי ומיעוטי[א] וכחש בעמיתו ריבוי בפקדון מיעט[ג] כל אשר ישבע עליו לשקר חזר וריבה ריבה ומיעט וריבה ריבה הכל ומאי רבי רבי כל מילי ומאי מיעט מיעט שטרות ורבנן דרשי כללי ופרטי וכחש כלל בפקדון פרט או מבל חזר וכלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט דבר המיטלטל וגופו ממון אף[ה] כל דבר המיטלטל וגופו ממון יצאו קרקעות שאין מטלטלין יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות שאע"פ שמטלטלין אין גופן ממון והדתניא הגוזל את הפרה ושטפה נהר חייב להעמיד לו פרה דברי ר' אלעזר וחכמים אומרים אומר לו הרי שלך לפניך התם במאי קמיפלגי אמר רב פפא התם במאי עסקינן כגון שגזל שדה מחבירו והיתה הדרא ליה עבנא. נמס גדול עשה עלמו כגלגל ומקיף לת פי המערה וטומן[ו] זמנו למוך פיו ואין לסס יכול ליכנס: **פתח פיך**. הלמיני פממך להסיל זנניך מפיך ועשה פמם ליכנס: **אי מצית** למימי דתנו לא שביבנא. מי מקשינת לך מזלינת מהדך ומשמוד מלנך בנית המלרש: **ואי** לא הואיל וחליף שתא. ומתרמים ניסע מליף ולא מלך עוד עמך שמע מכעוס עלי ומשות עוד פעם מחרת מלנך מלך לעימי מי ולא למעמוד עוד מלנך פן ממות פעם מחרת ואין למפרש הוזיל וחליף שמעמ וקבלמי לער מימה לא מקבל עוד פעם מחרת ליך מכלן וכפעמים (דף מכ.) מוכח שהלך לעמו לחמר רב כהנא מי לאו דנסיענ כהנמע לאו מנא גלמי חמרי ליה והא למקום מורה גלינא ס"ל לאו מנא גלמי כדגלו שמר מינמי שהרי לא בעבר מקום מורה גלימי מלנא מחיות מלכות בהחמי מלמא כמר הכי מי הוה ועוד חמרי' בהרכות ירושלמי[א] לפגע בית הסוה גברא חמר ליה מאי עבד[ד] בשמיע לטומר מליעג עליו שהיה מת ואין ס"ל גזר דיים להסוה גברא מחמת ואת הסוה גברא פגע בית מחמיע חמר ליה הכי נמי ואית חמי לקמיה דר' יוחנן חמר ליה בר חיים לחמיה מבקלת ליה ואמחמיה לחטה מיקלקל כו': תיובתיה. הקילו משמו: א"ל[ס] דילכון אמרי. שלכם היתי לומר תורה של בני ס"י היא: דיליהון היא. של בני בבל: מטבטא. מכשיע מפי: וישלם מביתו. למדנורא בעלמא מייב: שנשא ונתן ביד. וכטלם מפרש[ע] שנשא ונתן ביד בחמד דיני ממונות בשנהדרין[ע]: אמיד. עשיר: אסיק חמריה למברא. מכלים ממורו לפפיה מעבר הנהר והיו בה מנשים: בעבא. חמרא לטטועי מעברא: מלה ליה. לחפו לחמור והשליכו למים לשון אחר מלא ליה כמו המלחים (יונה ו) המחיל המלא להגיל הפפיה ולחפו והשליכו: [האי]. בעל הממור לוקף הוא להרוג נפשות: ושיבר את הכלים. בין של נרדף בין של כל אדם פטור מלפלא שהרי מחחייב בנפשו זו ומפקיפה זו ומפילו אין הורגו אלא מכוח דחנן בפרק בן סורר ומורה[ב] ואלו ניתנו להגיל בנפשו הרודף אחר חבירו להרגו ונמלא מצילו ואינו מיתה בזין כאחד: מגופו. שהרי נרדף זה רשאי להרוג את רודפו שנאחר (שמות כב) אם בממחרת יומא הגנב חמורה אחרה אם בא להרגך השכם להרגו[ב]: ולא מן הדין. שהרי הגיל עלמו בממון חבירו מייב כ"ע מגיל אחרים בממון חבירו: [**מתני'**] **שטפה** נהר. שהיתה על שפת הנהר והגביה שפתו והטיט שוקעים וכורין ממת השפה ומתפשט[ד] ממך השדה: [**גמ'**] רבי כ"ש מ"ל. ולפילו קרקעות לשטעה ולהשתן: מיעט שטרות. שאין גופן ממון דיהיב ליה ניירא דשלמא: פרה

עובא מעבה בידים ומוזק וכל מפקיע בשנהדרין (דף נב.) בפרק אחד דיני ממונות (ביל"ל ק:). **שהרי מתחייב בנפשו.** בגרסיפה זו שהרי מיגן להגיל מפקיע ומ"ג דכליס הגיל על שלר כל אחד כן אחד כן לחד ומשלומין ליה פטור. **ורודף שהיה רודף.** אחר מפיגו להגילו וחיגל את הכליס וכו' [שהנדרין שם]. **חייב להשמיד לו שדה אחר.** לקמיר קרקע עגלה וקיימא לה בשנות גוזל וקניגן ליה והשיב לת הגזלה. **הרי שלך לפניך.** קמיר קרקע אינה עגלה וכי שטפה נהר בשומים דמיגל קמא היא קיימא. **מיעט שטרות.** שאין גופן ממון שאינן לגבות ממון [ביל"ל שב:].

פרה רבוצה בו[ה] ושטפה נהר דר' אלעזר לטעמיה ורבנן לטעמייהו: **מתני'** [א]הגוזל את חבירו [ב]או שהלוה[ו] היכנו [ג]או[ו] שהפקיד לו בישוב[ה] לא יחזיר לו במדבר על מנת לצאת במדבר יחזיר לו במדבר: **גמ'** ורמינהו מלוה משתלמת בכל מקום אבידה ופקדון אין משתלמין אלא במקומן אמר אביי ה"ק [ד]מלוה ניתנה ליתבע בכל מקום [ה]אבידה ופקדון לא ניתנו ליתבע אלא במקומן: על מנת לצאת במדבר: פשיטא [ו]לא צריכא [ז]א"ל ליהוי האי פקדון גבך דאנא למדבר נפיקנא וא"ל איהו אנא למדבר נמי בעינא למיפק אי בעינא לאהדרינהו לך התם מהדרנא לך: **מתני'** [ח]האומר לחבירו גזלתיך הלויתני הפקדת אצלי ואיני יודע אם החזרתי לך אם לא החזרתי לך חייב לשלם [ט]אבל אם אמר לו איני יודע אם גזלתיך אם הלויתני אם הפקדת אצלי פטור מלשלם: **גמ'** [י]איתמר מנה לי בידך והלה אומר איני יודע רב הונא ורב יהודה אמרי חייב ור"נ ור' יוחנן אמרי [יא]פטור רב הונא ורב יהודה אמרי חייב ברי ושמא ברי עדיף ר"נ ור' יוחנן אמרי פטור [יב]אוקי ממונא בחזקת מריה תנן אבל אם אמר לו איני יודע אם הלויתני פטור ה"ד אילימא דלא קא תבע ליה רישא נמי דלא קא תבע ליה אמאי חייב אלא דקתבע ליה וקתני [יג]סיפא פטור מלשלם לא לעולם דלא קא תבע ליה ורישא בבא לצאת ידי שמים איתמר נמי א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן 'האומר לחבירו מנה לי בידך והלה אומר איני יודע חייב בבא לצאת ידי שמים: **מתני'** [יד]הגונב טלה מן העדר והחזירו ומת או נגנב חייב באחריותו לא ידעו בעלים לא בגניבתו ולא בחזרתו ומנו את הצאן ושלימה היא פטור: **גמ'** אמר רב לדעת צריך דעת שלא לדעת מנין פוטר וכי קתני ומנו את הצאן והיא שלימה אסיפא ושמואל אמר בין לדעת בין שלא לדעת מנין פוטר וכי קתני ומנו[ו] את הצאן והיא שלימה אסיפא ושמואל אמר בין לדעת בין שלא לדעת מנין פוטר וכי קתני ומנו את הצאן והיא שלימה רב חסדא אמר [טו]לדעת מנין פוטר שלא לדעת צריך דעת וכי קתני ומנו את הצאן והיא שלימה אריסא אמר רבא[ז]

והלה אומר איני יודע. פי' אם הפקיד אצלי איני יודע אם החזירו לך חייב ל"ש כגון דאמר ליה ממני' הוא דמדמה ליה בממון:

רב נחמן ורבי יוחנן אמרי פטור. וקי"ל כרב נחמן בדיני[ב] ופירש בקונטרס דמשמעון דומיא שטעה היסח שמין יודע לא עדיף ממילו היה כופר לגמרי ונראה דסובר בקונטרס כלישנא קמא דרב נחמן לפרק שטעה הניזק (שטעות מ: ושם מא. ד"ה מאן) דלריעא דקתני התם מנה לי בידך אין לך בידי כלום פטור קאמר רב נחמן ומשמעון דומיא שטעה היסח אבל לישנא בתרא דרב מציעה הוא דאמר לה ממני' הוא ופטור לדברי הכל ור"נ דמשמעון דומיא שטעה היסח אבל לישנא קמא דרב מציעה הוא דאמר לה ממני' הוא וחייב לשלם ור' יוחנן אמרי פטור לדברי הכל ור"נ ור' יוחנן אמרי פטור מלשלם: מנה לי בידך והלה אומר איני יודע רב הונא ורב יהודה אמרי חייב ור"נ ור' יוחנן אמרי פטור מלשלם: **גמ'** [ג]איתמר מנה לי ביד והלה אומר איני יודע רב הונא ורב יהודה אמרי חייב ור"נ ור' יוחנן אמרי [ד]פטור רב הונא ורב יהודה אמרי חייב ברי ושמא ברי עדיף ר"נ ור' יוחנן אמרי פטור [ה]אוקי ממונא בחזקת מריה תנן אבל אם אמר לו איני יודע אם הלויתני פטור ה"ד אילימא דלא קא תבע ליה רישא נמי דלא קא תבע ליה אמאי חייב אלא דקתבע ליה וקתני סיפא פטור מלשלם לא לעולם דלא קא תבע ליה ורישא בבא לצאת ידי שמים איתמר נמי א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן 'האומר לחבירו מנה לי ביד והלה אומר איני יודע חייב בבא לצאת ידי שמים: **מתני'** [ו]הגונב טלה מן העדר והחזירו ומת או נגנב חייב באחריותו לא ידעו בעלים לא בגניבתו ולא בחזרתו ומנו את הצאן ושלימה היא פטור: **גמ'** אמר רב לדעת צריך דעת שלא לדעת מנין פוטר וכי קתני ומנו את הצאן והיא שלימה אסיפא ושמואל אמר בין לדעת בין שלא לדעת מנין פוטר וכי קתני ומנו[ז] את הצאן והיא שלימה אסיפא ושמואל אמר בין לדעת בין שלא לדעת מנין פוטר וכי קתני ומנו את הצאן והיא שלימה רב חסדא אמר [ח]לדעת מנין פוטר שלא לדעת צריך דעת וכי קתני ומנו את הצאן והיא שלימה אריסא אמר רבא[ט]

שלא לדעת מנין נמי לא צריך.

והא דאמר ר' אלעזר לעיל (ד' ט.) הכל צריכין דעת בעלים מון מהשתא אמינא מין ל"ל דפליג אהא אלא יש לפרש הכל צריכין דעת בעלים היכא דהוי לדעת מון מהשתא אמין צריך אפי' הוי לדעת שיעור[י] אמדינן ליה אומדה:

(א) עיין תוס' לעיל קד. ד"ה הכי, (ב) עיין תוס' ערכין לב. ד"ה מדאיצטריך, (ג) כתוספתא יב: ב"מ מ: קנו: ע"ש ב"ב קלה., (ד) [קדושין מה: וש"נ], (ה) כתובות יג. וש"נ.

הגהות הב"ח

(ו) תוס' ד"ה לא נמנין וכו' לפי ל"ל את ל"א שחייב:

הגהות וציונים

[א] צ"ל בה (דק"ס): [ב] צ"ל שלוה (רש"ש, וכ"ה בכת"י): [ג] בכת"י ובר"ף ומנו את הצאן: [ד] [ברי"ף איתא רבה] (גליון) וכ"ה בכת"י: [ה] "בעית" כן הגהת הב"י בגמרא ובר"ש וכ"כ הש"ך בשם רש"ל (גליון): [ו] נרצ"ל ולי"כא (באה"מ): [ז] צ"ל דהגונב טלה דרישא (באה"מ): [ח] צ"ל באחריותו (דפר"ר באחריות"): [ט] צ"ל שיודע (רש"ש, וכ"ה בכת"י):

ליקוטי רש"י

רב הונא ורב יהודה אמרי חייב. לפלס (בתוספות יב:). ברי ושמא ברי עדיף (ב"מ צו:). ור"נ ורב יהודה אמרי פטור. מלפלס ומכל מקום מסתייעין ליה שטעות היסח שכן הוא כדמצין שלימו יודע שהוא מייב לו (בתוספות שם). אוקי ממונא בחזקת מריה. ולא מפקיע מפקיעה (ב"מ שם). בבא לצאת ידי שמים. מלוי בא לימלך מה יעשה ולא יענש (ב"מ לו:).

קמו א מיי' פ"ל מהל' גזלה ופקדון הל' ז סמג עשין עג טוש"ע מ"מ סי' שמו סעי' ד [כג מלשם] מלן ובב"מ פ"ג דף פו:. ושם כל הסוגיא:

קמז ב מיי' פי"ג מהל' מלוה ולוה הל' ח סמג עשין לד טוש"ע מ"מ סי' עה סל"ג:

קיח ג מיי' פי"ו מהל' מלוה ולוה הל' ה סמג עשין לד טוש"ע מ"מ סי' עה סל"ג:

קיח ד מיי' פי"ג מהל' מלוה ולוה הל' ה סמג עשין לד טוש"ע מ"מ סי' עה סל"ג:

קיח ה מיי' פ"ו מהל' שלוחין ופקדון הל' ו"ז סמג עשין סט טוש"ע מ"מ סי' עה סל"ג:

קכב ז (מיי' שם) טוש"ע מ"מ סי' עד סעיף ג:

קכב ז מיי' פ"ד מהל' גזילה הל' יב סמג עשין פח טוש"ע מ"מ סי' עה סעיף ג:

קכב ב ל מיי' פ"ד מהל' גזילה הל' יב סמג עשין פח טוש"ע מ"מ סי' עה סעיף ט:

קכב ב ל מיי' פ"ד מהל' גזילה הל' יב סמג עשין פח טוש"ע מ"מ סי' עה סעיף ט:

קכד א [עיין מגיד משנה פט"ו מהל' גניבה הל' יב] [ב"י ולפ"ז כאן ובע"מ פ"ג דף פה.]: קכה ב מיי' פ"ז מהל' גזלה ואבידה הל' ח ופ"ד מהל' גניבה הל' י ועיין בהסגות ובמ"מ מגמ' עשין עם פוסקים ע"מ סי' שנה פעיף ג: קכו ג ד מיי' פ"ד מהל' גניבה הל' י ועיין בהסגות ובמ"מ פוסקים ע"מ סי' שנה פעיף ג: קכז ה ו מיי' פ"ז מהל' גזלה ואבידה הל' ה ופוסקים ע"מ פעיף ג ופ"י שם פעיף ג בהגה"ט: קכח ז מיי' פ"ו מהל' גניבה הל' ג עשין עם פוסקים ע"מ סי' שנה פעיף ג: קכט ח מיי' שם הל' ג פוסקים שם פעיף ג: קל ט מיי' שם הל' ד קלא י מיי' שם פוסקים שם ופעיף ג: קלב כ מיי' שם פוסקים שם פעיף ה: קלג ל מ נ מיי' שם הל' ג והל' ד פוסקים שם פעיף ו:

ר"מאי לאו בסלע כו' ובטלה שלא לדעת. קמס"ל רגיל להיות לדעת כיון שעשוי למשמש כיסו ומתם עלה רגיל להיות שלא לדעת להכי נקט נמי לדעת ובהא שלא לדעת:

חכמש מבואר. מפורש במס' שבת בפרק במה מצלין (דף ס: ושם ד"ה המשתמש) גבי שמעתא דקנקל המסומר:

הדרן עלך הגוזל בתרא
וסליקא מסכת בבא קמא

מ"ט דרב חסדא הואיל [ב] ואנקטה נגרי ברייתא ומי אמר רבא הכי והאמר רבא האי מאן דחזייה לחבריה דאבדה אימרא מעדרא דידיה ורמא ביה קלא ושדייה ולא ידע אי הדדיה אי לא הדדיה ומת או נגנב חייב באחריותו מאי לאו אע"ג דמני לא דלא מני ומי אמר רב הכי והאמר רב החזירו לעדר שבמדבר יצא אמר רב חנן בר אבא מודה רב [ג] [ד]ברקועתא לימא כתנאי [ה] הגונב טלה מן העדר וסלע מן הכיס למקום שגנב יחזיר דברי רבי ישמעאל ר"ע אומר צריך דעת בעלים סברוה דכולי עלמא אית להו דרבי יצחק דאמר רבי יצחק [ו] [ז]אדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה ושעה מאי לאו בסלע לדעת ובפלוגתא דרב ושמואל (לא [ח]) בטלה שלא לדעת ובפלוגתא דרב חסדא ור' יוחנן אמר רב זביד משמיה דרבא [ט]בשומר [י] שגנב מרשות בעלים כ"ע לא פליגי כדרב חסדא והכא בשומר שגנב מרשותו (ג) שיחזיר למקום שגנב קמיפלגי ר"ע סבר [כ]בלתה לו שמירתו ור' ישמעאל סבר לא בלתה לו שמירתו לימא מנין פוטר תנאי היא דתניא [ל] הגונב את חבירו והבליע לו בחשבון תני חדא [מ]יצא ותניא אידך לא יצא סברוה דכ"ע אית להו [נ]דר' יצחק דאמר אדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה ושעה מאי לאו בהא קמיפלגי דמ"ד יצא סבר מנין פוטר ומאן דאמר לא יצא סבר מנין אינו פוטר אמרי אי סבירא לן כר' יצחק כ"ע לא פליגי דמנין פוטר אלא בדרבי יצחק קמיפלגי מר אית ליה דר' יצחק ומר לית ליה דר' יצחק ואי בעית אימא דכ"ע אית להו דר' יצחק ולא קשיא הא דמני ורמא ליה בכיסיה והא דמני ורמא לידיה ואיבעית אימא אידי ואידי דמני ורמא בכיסיה הא דאית ליה זוזי אחריני בכיסיה הא דלית ליה זוזי אחריני בכיסיה: **מתני'** [ס]אין לוקחין מן הרועים צמר וחלב וגדיים [ע]ולא משומרי פירות עצים ופירות [פ]אבל לוקחין מן הנשים כלי צמר ביהודה וכלי פשתן בגליל ועגלים בשרון [צ]וכולן שאמרו להטמין אסור [ק]ולוקחין ביצים ותרנגולין מכל מקום: **גמ'** ת"ר [ר]אין לוקחין מן הרועים לא עזים ולא גדיים ולא גיזין ולא תלושין של צמר אבל לוקחין מהן תפורין מפני שהן שלהן ולוקחין מהן חלב וגבינה במדבר ולא בישוב ולוקחין מהן ד' וה' צאן ד' וה' גיזין אבל לא שתי צאן ולא שתי גיזין ר' יהודה אומר בייתות לוקחין מהן מדבריות אין לוקחין מהן [ש]כללו של דבר כל שהרועה מוכר ובעל הבית מרגיש בו לוקחין מהן אין מרגיש בו אין לוקחין מהן אמר מר לוקחין מהן ד' וה' צאן ד' וה' גיזין השתא יש לומר ארבעה ובנינן חמשה מיבעיא א"ר חסדא ארבעה מתוך חמשה ואיכא דאמרי א"ר חסדא [ת]ארבעה מעדר קטן וחמש מעדר גדול הא גופא קשיא אמרת ד' וה' צאן ד' וה' גיזין ד' וה' אין אבל שלש לא אימא סיפא אבל לא שתי צאן הא שלש ובנינן לא קשיא הא בברייתא הא בבחישתא: ר"י אומר בייתות לוקחין מהן מדבריות אין לוקחין מהן בו': איבעיא להו ר"י ארישא קאי ולחומרא או דלמא אסיפא קאי ולקולא אריש ולחומרא קאי דאמר לוקחין מהן ארבעה וחמשה צאן הני מילי בייתות אבל מדבריות אפילו ארבעה וחמשה לא או דלמא אסיפא קאי ולקולא דאמר אבל לא שתי צאן ולא שתי גיזין הני מילי מדבריות אבל בייתות שתים נמי לוקחין ת"ש דתניא ר"י אומר לוקחין בייתות מהן ואין לוקחין מהן מדבריות ובכל מקום לוקחין מהן ארבעה וחמשה צאן

מדאמר

מאחר שמוכרין בפרהסיא [ק] לא גנבוה ל"ש שהוא במקום גידול עגלים הוא ולוקחין עגלים מזול ומגדלין אותן ואלהן הן לוקחין [ר] זה עיקר דתניא בפרק כל הקרבנות (דף פז.) מילים ממולח וכבשים מאהרון עגלים מעזרון: **גבי'** ולא תלושין. שנאמר השמר פן תעלה מעלה: תפורים. כגדיים תפורים דמי גמי גנבו קנוהו כשיורי: חלב וגבינה במדבר. דאין דרך בעלים ליתן שם וליטלם והרועה טועין [ש]: אבל לא בישוב. שדרך להמילו לבית בעל הבית: ארבע וחמש צאן. שמקרוהן מיכר בעדר ואין יכול ליטמע ולומר זאב טרפה: בייתות לוקחין מהן. שהרי בעל הבית יודע מניינם: מרגיש. אין בו ארבע מתוך חמש. מס לא היה לו בעדר אלא חמש ואין מוכר מהן לרבע מומר ליקח דכולי האי לא גניב מדבר מוטעו: בברייתא. פירוש עין בעל הבית ממיד עליהן ומרגיש בשלש: בהושות. אין המעוטת לו ואין עינו עליהם לפיכך אין מרגיש לומר יודע כשמוכרת זה: אריש קאי. מרבע וחמש דשרי ת"ק: אסיפא. שמי אלן דקתני ר"ק:

מדקתמר

[ב] (לעיל נ:), ג) ב"מ מ:, ד) [שם כח:], ה) שם מד., ו) שם ס) שם כט ע"ב.

הגהות הב"ח

(ב) גמ' מודה רב ברקועתא. כ"ב עיין מרגוה מוקמינן רקוע וכן הוא במסכת שבת דף קז: (ג) שם שהחזיר למקום שגנב קמיפלגי:

הגהות וציונים

ס] ס"א ל"ג (גליון): ע] ברשב"א גריס בגנב מרשות בעלים (וכ"ה בכת"י תבון, דק"ס אות ש, ואולי זה כוונת רש"י בד"ה ה"ג): פ] ולא למנין (דפו"ר): צ] נדצ"ל שהטלוא ניכר (באה"מ וכ"ה בכת"י): ק] נדצ"ל וצריך דצת (באה"מ): ר] יש להוסיף יש בכיסו (באה"מ): ש] הפרישה (בסימן שנח) העתיק לשון רש"י אלמא לא גבובו וכ"ה בנמוק"י: ת] צ"ל ושון (כת"י): ת] נדצ"ל בוטלן: ת] עיין ברש"א (גליון):

ליקוטי רש"י

נגרי. פסיעות [לעיל נז.]. אימרא. שה [ברכות סב.]. צריך דעת בעלים. ופס לא הודיעם סייב מאחריותם אם מת או נגנב דמשקלים קס לית ברשותיהם והכסם עלת יעישה לאו הכסם היא [ב"מ מא.].

מדקאמר בבל מקום. לוקחין מרעה וממשה מלמד שמי לקמליג אין מיחוש למדברית לשמי מלן פליג ולקולף קמי שבישתא. תמילי ומורות: שומר שכרי הוא נוטל ממעות ואין לו חלק בפועים מלל מרים חולק מזמורות ופעיים ואין[ז]: והשורטני. מחזיק גדוליס ומוכרין פירות במשקל כדרך המגרים לרבים למוכרין בפרהסיא לא בגנבה: רובו. ממונו משלו מלא גזלה הולמין אחר הרוב ונהנין ממנו: אפילו מיעוט משלו. תלינן ומתירין הכי מידי דהיכא ליה מרעיה הוא: אדא. עם המים: דיילא. שמע דלרבן: חמור מגופו. דקיימא לן בפרק שני דע"ז (דף כו:) למומר לאכל גופו דיש לקמני המיין והמקולות מוריין אותן לגוי ולא מעלין: מסור. מלמין המוסר ממון חבירו לחנוסים[ח]: תקיל ושקיל. לרב מקדש: תקיל ושקיל. לנפשיה מקדק בחלוקה ואין מוחזר ממלכו כלום לעון אחר ממלה היה נוטל ולרך שאר המריסין ליטול שלים[ט]: [קרא אנפשיה]. רב מקדש לדיק והמרים מוטל ונפלן מילו לרב מקדש דמלקו ונטל מלקו: כי ישל אלוה נפשו. מלמיך הקב"ה נשמתו ומחכמ[י] ממנו נשמה אחת: אל תגזל דל כי דל הוא. מע"פ שדל הוא ואין לו מה לגחלו: אל תדכא עני בשער. מעבר עני ולקט שכחה ופאה המחמלקין נשמריך[כ] לל מדלמלו עם: וקבע את קובעיהם נפש. גוזל ופס גוזליהס: בעלים דהשתא. גזלן שעשה עכשיו נעליס לממון: ואל קציך ולחמך. ודומה לך כאוכל נמיך ומוחיך לפי שאין לך שוב אמה לפרנסס: מחמם בני יהודה. מגזל שעשו מעלה מני עליהס כאילו שפכו דס נקי: המית הגבעונים. כדמפרש לקמיה שהמית כהני נוב שהיו מספיקים מים ומזון לגבעונים שהגבעונים היו מומחין למזבח חוטבי עלים ושואבי מים ומעלה עליו כאילו המית הגבעונים (ב): [אבל נפש בניו ובנותיו לא]. הל מאת נפש בעליו יקח לו נפקא לן מלא נפש הגוזל[ל] אבל בניו ובנותיו לא נעשו גזלן מאפש בני הגוזל: [דלא יהיב דמיה]. ממכן יהיב למי וזה לא היה רוצה למכור: אבל לא יינות שבמים ושלחות. שדרך המים למוכרן ומין עושה את מאתו שלש לך ואחת מגנבתו[מ] מבעלה: בפה. לעיף ומין הבעל מקפיד: והבדרדין. בעלי מים הבד שמגרין הן בשתן לוקחין מן בשיהם זמים ושתן ממדה ללומר דרך מכירה בפרהסיא ומבר מרובה לאין יכולה לגנוב כל ואת ולעשות בגינעה אבל לא בשתעו דגנבתו ויכולה לעשות בגינעה ולא ירגים בעלה ל"ש בשתעו בשתעו שנטלתן מן השתן ואין דרך למוכרן כך: בגל' העליון. שהשתן שם מיוקר ומקפיד[ס] על דבר מועט: רבינא. גבאי לדקה היה: בבל'. שרשרות זהב: תשירי. למיתין: לבני מחווא. עשירים הם: מתני' הכובס מוציא. מפגד שמר דבר מועט על ידי שמיפה ואין הבע"ב מקפיד ואין הדין הן אלו שהמקפיד לא הוי קפידא[ע]: שהטורך מוציא. ע"י הקוסס שקורין קרדונ"ס: טורך. פילוג"ס כך שם החומנות על שם שהוא טורקו בקוסים כעין מסרק: של בעל הבית. שדבר מצוי הוא ולא מחיל: הכובס נוטל ג' חוטין. דרך מורגי בגדי שמר לשרוג שלשה חוטין ממין שמר בשוף הבגד והכובס נוטלן ומעזה הבגד ומייפהו: ואם היה החוט שחור. שמרגו בבגד לבן ושמי ליטול הכל לפי שהשמור מגנה את הלבן: החייט ששייר מן החוט כדי לתפור בו. ובגמלא מפרש שיעור תפירה: ה"ג ומטלית שהוא ג' על ג'. מיט שהשוה את מפירתו וקיבע שיעור מטלית קטנה שלא מלנעות על שלא מלנעות הרי אלו של בעה"ב: מעצד. לילי"ר בלע"ז קטנה וממלין בה את הסנרים ושפלין שהוא מעזה דקין הן בעה"ב בלע"ז: בכשיל. קרדום ושפין שפלין גסין: אצל בעל הבית. שכיר יום: נמורת. לפי דק דק היולא מתחת המקדח שהיא דק מאד של בעל הבית וליבא בקנקן שקיבל לבעות הבית כדמיס קלוסס: גמ' ולא

מדאמר בבל מקום ש"מ אסיפא קאי ולקולא ש"מ: ולא משומרי פירות כו': רב[פ] זבין שבישתא מאריסא א"ל אביי והא תנן ולא משומרי פירות עצים ופירות א"ל ה"מ בשומר דלית ליה בגופא דארעא מידי[א] אבל אריס דאית ליה בגוויה (פ) אימא מרנפשיה קא מזבן ת"ר[ב] שומרי פירות לוקחין מהן כשהן יושבין ומוכרין והסלין לפניהם וטורטני לפניהם וכולן שאמרו המצמן אסור[ג] לוקחין מהן מפתח הגינה אבל לא מאחורי הגינה איתמר גזלן מאימת מותר לקנות[ד] הימנו רב אמר עד שתהא רוב משלו ושמואל אמר אפילו מיעוט שלו[ה] אורי ליה רב יהודה לאדא דיילא כדברי האומר אפילו מיעוט שלו ממון מסור רב הונא ורב יהודה חד אמר מותר לאבדו ביד וח"א אסור לאבדו ביד מ"ד מותר לאבדו ביד (ו) לא יהא ממונו חמור מגופו ומ"ד[ז] אסור לאבדו דלמא הוה ליה זרעא מעליא וכתיב (א) יכין רשע[ח] וצדיק ילבש: רב חסדא הוה ליה ההוא אריסא דהוה תקיל ויהיב תקיל ושקיל סלקיה קרא אנפשיה[ט] וצפון לצדיק חיל חוטא[י] כי מה תקות חנף כי יבצע כי ישל אלוה נפשו[יא] רב הונא ורב חסדא חד אמר נפשו דנגזל וח"א נפשו של גזלן מ"ד נפשו של נגזל דכתיב[יב] כן ארחות כל בוצע בצע את נפש בעליו יקח מ"ד נפשו של גזלן דכתיב[יג] אל תגזול דל כי דל הוא ואל תדכא עני בשער[יד] כי ה' יריב ריבם וקבע את קובעיהם נפש ואידך נמי הכתיב נפש בעליו יקח מאי בעליו בעליו דהשתא ואידך נמי הכתיב וקבע את קובעיהם נפש מה טעם דקאמר מה טעם וקבע את קובעיהם משום דקבעי נפש א"ר יוחנן[טו] כל הגוזל את חבירו שוה פרוטה כאילו נוטל נשמתו ממנו שנאמר כן ארחות כל בוצע בצע את נפש בעליו יקח ואומר[טז] ואבל קציך ולחמך[יז] בניך ובנותיך ואומר[יח] מחמם בני יהודה שפכו דם נקי באמצע ואומר[יט] אל שאול ואל בית הדמים על אשר המית את הגבעונים מאי ואומר וכ"ת[כ] נפש דידיה אבל נפש בניו ובנותיו לא ת"ש בשר בניו ובנותיו וכ"ת הני מילי[כא] היכא דלא יהיב דמי אבל היכא דיהיב דמי לא ת"ש מחמם בני יהודה אשר שפכו דם נקי (בארצכם) [בארצם] וכ"ת ה"מ היכא דקעביד בידים אבל גרמא לא ת"ש אל שאול ואל בית הדמים [על] אשר המית את הגבעונים[כב] ובי היכן מצינו שהרג שאול את הגבעונים אלא מתוך שהרג נוב עיר הכהנים שהיו מספיקין להן מים ומזון מעלה עליו הכתוב כאילו הרגן: אבל לוקחין מן הנשים: ת"ר לוקחין מן הנשים כלי צמר ביהודה וכלי פשתן בגליל אבל לא יינות ושמנים וסלתות[כג] ולא מן העבדים ולא מן התינוקות אבא שאול אומר מוכרת אשה בארבעה וחמשה דינר כדי לעשות בפה לראשה וכולן שאמרו להמצמין אסור[כד] וגבאי צדקה לוקחין מהן דבר מועט[כה] אבל לא דבר מרובה[כו] והבדרדין לוקחין מהן זתים במידה ושמן במידה אבל לא זיתים במועט ושמן במועט רשב"ג אומר לוקחין מנשים זיתים במועט[כז] בגליל העליון שפעמים אדם בוש למכור על פתח ביתו ונותן לאשתו ומוכרת רבינא איקלע לבי מחווא אתו נשי דבי מחווא רמו קמיה כבלי ושירי קביל מיניהו א"ל רבה תוספאה לרבינא והתניא גבאי צדקה מקבלין מהן דבר מועט אבל לא דבר מרובה א"ל[כח] הני לבני מחווא דבר מועט נינהו: מתני' [כט]מוכין שהכובס מוציא הרי אלו שלו והסורק[ל] מוציא הרי אלו של בעה"ב [לא]כובס נוטל ג' חוטין והן שלו יתר מכן הרי אלו של בעה"ב[לב] אם היה שחור ע"ג הלבן נוטל את הכל והן שלו[לג] החייט ששייר את החוט כדי לתפור בו ומטלית שהיא ג' על ג' הרי אלו של בעה"ב [לד]מה שהחרש מוציא במעצד הרי אלו שלו ובכשיל של בעל הבית ואם היה עושה אצל בעה"ב אף הנסרים[לה] של בעה"ב: גמ' ת"ר לוקחין מוכין מן הכובס מפני שהן שלו הכובס נוטל שני חוטין העליונים והן שלו ולא

הגהות וציונים

מ) ל"ל רבא דבר פלוגתא דאביי הוא ודי' בהלכות [וכ"ה בתוס' ב"מ כב ע"א ד"ה מר זוטרא ובר"ח איתא רבה] (גליון): 2) גי' הר"ח לייבבות (גליון) ובכתי"ו חסר' לייחנות. וכ"כ מרש"י: ג) [בקרא ליתא תיבת "רשע" רק הש"ס מפרש לקרא הכי אכן בפסחים מט ע"ב מייתי הש"ס קרא כדכתיב ע"ש וע' מהרש"א ח"א] (גליון): ד) [יאבל' בגיר כצ"ל] (גליון): ה) בכת"י נוסף חבי מילי: ו) ל"ל ת"ש בניך ובנותיך וכ"ת (יעב"ץ, רש"ש, וכ"ה בכת"י): ז) ס"א בסופם (גליון): ח) [ל"ל ושהסורק] (גליון): ט) בדפו"ר הבי הגמרא (גליון): י) דפו"ר לגבי: כ) נדצ"ל שאבד (באה"מ): ל) ל"ל הנגזל? (רש"ש, וכ"ה בכת"י ובדרש"י בע"י הגי' הגזול: מ) נדצ"ל גנבתן (באה"מ): נ) ל"ל ומקפידין (בדפו"ר ומקפי'): ס) ברש"י שבר"ח נוסף דבטלה דעתו אצל כל אדם (וכן בפרישה סימן שנח הטורק לשון רש"י דבטלה דעתו):

מסורת הש"ס עם הוספות

פ) [לעיל קיז: סנהדרין עד.]. ב) [פי' תוס' ע"ז כו: ד"ה ממן], ג) ב"מ קיב, ד) [לעיל קב:], ה) ימנות עם. 1) עיין תוס' גיטין סא: ד"ה אשתו, ו) ב"מ קג. ע"ש, ז) ב"מ קג: ח) עיין נדרים פד ע"ב.

הגהות הב"ח

(פ) גמ' אימא מרנפשיה קא מזבן אבל אריס בגופא דארעא מידי לית ליה מדידי מלא גזלה הולמין אחר הרוב ונהנין ממנו אפילו מיעוט משלו ומ"ש ד"ה מר זוטרא: (ב) רש"י ד"ה ממן וכו' הנגזלים ס"ל ומ"ש וח"ת נפש דידיה דהא מלא נפק:

גליון הש"ס

גמ' כל הגוזל את חבירו. עיין נ"מ ד' נח ע"ב תוס' ד"ה זה ושו"ת:

תורה אור השלם

א) יָכִין וְצַדִּיק יִלְבָּשׁ וְכֶסֶף נָקִי יַחֲלֹק: [איוב כז, יז]

ב) מוֹב יַנְחִיל בְּנֵי בָנִים וְצָפוּן לַצַּדִּיק חָיִל חוֹמֵא: [משלי יג, כב]

ג) כִּי מָה תִּקְוַת חָנֵף כִּי יִבְצַע בְּהַקְרִיחַ אֱלוֹהַּ נַפְשׁוֹ: [איוב כז, ח]

ד) כֵּן אָרְחוֹת כָּל בֹּצֵעַ בֶּצַע אֶת נֶפֶשׁ בְּעָלָיו יִקָּח: [משלי א, יט]

ה) אַל תִּגְזָל דָּל כִּי דַל הוּא וְאַל תְּדַכֵּא עָנִי בַּשָּׁעַר: [משלי כב, כב]

ו) כִּי ה' יָרִיב רִיבָם וְקָבַע אֶת קֹבְעֵיהֶם נָפֶשׁ: [משלי כב, כג]

ז) וְאָכַל קָצִיךְ וְלַחְמֵךְ יֹאכְלוּ בָּנֶיךָ וּבְנוֹתֶיךָ יֹאכַל צֹאנְךָ וּבְקָרֶךָ יֹאכַל נְפָלֶיךָ וְתֵאנָתֶךָ יְרֻשַּׁשׁ עֲרֵי מִבְצָרֶיךָ אֲשֶׁר אַתָּה בּוֹטֵחַ בָּהֵנָּה בָּחָרֶב: [ירמיה ה, יז]

ח) מְבָרְכִים לְשָׁמָמָה תִּתָּה וַאֲדֹם לְמִדְבָּר שָׁמָמָה תִּהְיֶה מַחֲמֵם בְּנֵי יְהוּדָה אֲשֶׁר שָׁפְכוּ דָם נָקִי בְּאַרְצָם: [יואל ד, יט]

ט) וַיְהִי רָעָב בִּימֵי דָוִד שָׁלֹשׁ שָׁנִים שָׁנָה אַחֲרֵי שָׁנָה וַיְבַקֵּשׁ דָּוִד אֶת פְּנֵי ה' וַיֹּאמֶר ה' אֶל שָׁאוּל וְאֶל בֵּית הַדָּמִים עַל אֲשֶׁר הָמִית אֶת הַגִּבְעֹנִים: [שמואל ב כא, א]

ליקוטי רש"י

מאריסא. מיודין למקח הקרקע למחצה לשלים ולרפש וכו'. לי ממי מנכה פירות לעולך הקרקע עבור שמש ומעך שמש שיולין מהעלה כל הפירות על כל השדה ואמר כן מוכרין פירות ממך שמש לגגון (רשב"ם ב"ב מב:). כי מה תקות חנף. כי למה מסיה לשם ונוזל מה נוסף של שם שיגול ממון. כי ישל. כי יסליך המקום אם נפשו מעליו לשון של נעליך (שמות ג) ושל שמחל (לעיל מט: איוב כו, ח). כן ארחות כל בוצע בצע. גוזל גזלה נפש ומעמיד היא לו ומפס היא לו וקופו. את נפש בעליו יקח. נפש עלמו עלמו עכשיו בשל הממון (משלי א יט). אל תגזול דל. אל תגזול מגזלנו כי מגזלנו מעל בעצור שהוא בעל כרחו. ואין לו כח לעמוד עגדך (משלי כב כב) אף אם כל הוא ואין לו עזר אל מגזלנו והוא אמר מלרכם לעזרתו שמי מעמיד לעזרתו ואל יקנא מהן אם נפשם שהגזלנים רעה לעלמן (ב"מ קיב:). קובעיהם. נחליסס ומעלין מלמי קבועה גזלה מעכבת דמי ליה קנקן שלניה וכו' (משלי שם כב). דהשתא. גזלה דהשתא גזלן (ב"מ שם). שהיו מספיקין להן מים ומזון. כהסס היו מספיקין לעם מזון לגבעונים שהיו מוציא עליהם ומשתה מים למזבח כדאמרינן (יהושע ט) ולא יכלה מכס מוציא עליהם ומשתה מים למי מלחי [במדבר שת:]. מוכרין. כל דבר לך קרוי מוכין כגון לשמי נפן ותלישי מים לשמי מלחי לשמי כך של כהמה ובגידים שגידים מלויים [שבת מז:].

עין משפט נר מצוה

קלד א מי' פ"ו מהל' גניבה הלכה ג סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' שמח סעיף ד:
קלה ב ג מי' שם טוש"ע שם סעיף ג:
קלו ד מי' פ"ט מהל' גזלה והלכה יב ועיין סמ"ע סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' שמח סעיף ג:
קלו ה מי' פ"ט מהל' גזלה ואבידה הלכה יב סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' שמח סעיף ה:
קלו ו מי' פ"ו מהל' מוכר ומוסר הלכה יב סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' שמח סעיף ג:
קלו ז מי' פ"ו מהל' גזלה הלכה ט סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' שמח סעיף ה:
קלח ח מי' פ"ז מהל' ממנות עניים הלכ' יב סמג עשין קכב טוש"ע ח"מ סי' רמח סעיף ד:
קמא ט מי' פ"ו מהל' גניבה הלכ' ה ועיין סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' שמח סעיף ו:
קמב י ב מי' פ"ו מהל' ממנות עניים הלכ' יג סמג עשין קכב טוש"ע ח"מ סי' רמח סעיף ד:
קמב ל מי' פ"ו מהל' גניבה הלכ' ו סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' שמח סעיף ו:
קמד ם ג מי' שם טוש"ע שם סעיף ה:
קמה ם מי' שם הלכ' ו ועיין בהמגנה ומ"מ טוש"ע ח"מ שם סעיף ה:
קמו ע מי' שם הלכה ה טוש"ע שם סעיף ו:

לעזי רש"י

קרדונ"ש. פירוש קוסים: פי"לוג"ש. פילוג כוסס: ד"לד"ר. פילוג מעלה, מין גזלן קטן (עיין רש"י ישעיה מה, יג ובפרק ערך מעלה):
מגב"ש. פירוש דקין (עיין רש"י מלמים מת, ג):

עין משפט
נר מצוה

קמז א מיי׳ פ״ו מהל׳ גניבה הל׳ ט סמג עשין עט טוש״ע ח״מ סי׳ שנח סעי׳ יב:
קמח ב מיי׳ שם טור ש״ע שם סעיף יז:
קמט ג מיי׳ שם טוש״ע שם סעי׳ יב:
קנ ד טוש״ע ח״מ סי׳ יז סעי׳ יז:

אוצר התכמה

ליקוטי רש״י

ולא יטיל בו יותר משלשה חובין ולא יסרוק הבגד לשתיו אלא לערבו ומשוייהו לארבו אבל לא לרחבו ואם בא להשוותו עד מפה רשאי אמר מר שני חוטין והאנן תנן שלש לא קשיא הא באליכי והא בקטיני: ולא יסרוק הבגד לשתיו אלא לערבו והתניא איפכא לא קשיא הא בגלימא הא במרבלא: ולא יטיל בו יותר משלשה חובין בעי רבי ירמיה אמטוויי ואתויי חד או דלמא אמטוויי ואתויי תרי תיקו: ומשוייהו לארכו אבל לא לרחבו והתניא איפכא לא קשיא הא בגלימא הא בהמיונין ת״ד א״א לוקחין מן הסורק מוכין מפני שאינו שלו ובמקום שנהגו להיות שלו לוקחין ובכל מקום לוקחין מהן כר מלא מוכין וכסת מלאה מוכין מאי טעמא קנגהו בשינוי ת״ר אין לוקחין מגרדי לא אירין ולא נירין ולא פונקלין ולא שיורי פקיעות אבל לוקחין מהן בגד מנומר ערב ושתי טווי ואריג אמרי השתא טווי שקלי ארוג מבעיא מאי אריג תיבי ת״ר אין לוקחין מן הצבע לא אותות ולא דוגמות ולא תלושים של צמר אבל לוקחין מהן בגד צבוע טווי (ו) בגדים השתא טווי שקיל בגדים מיבעיא מאי בגדים נמטי ת״ר הנותן עודות לעבדן הקיצוץ והתלושין הרי אלו של בעל הבית והעולה ומשטח במים הרי אלו שלו: אם היה שחור [וכו']: א״ר יהודה קצרא שמיה וקצרא שקיל ליה אמר רב יהודה הכל עולין למנין תכלת ויוצחק ברי קפיד עלייהו: החייט ששייר (מן) [את] החוט כו': וכמה לתפור אמר רב אסי מלא מחט (ג) חוץ למחט איבעיא להו מלא מחט וחוץ למחט כמלא מחט או דלמא מלא מחט וחוץ למחט משהו ת״ש דתניא החייט ששייר את החוט פחות מכדי לתפור בו ומטלית שהיא פחותה משלש על שלש בזמן שבעל הבית מקפיד עליהן הרי אלו של בעל הבית אין בעל הבית מקפיד עליהן הרי אלו שלו אי אמרת בשלמא מלא מחט וחוץ למחט כמלא מחט פחות מכאן חזי לסיכתא אלא אי אמרת מלא מחט וחוץ למחט משהו פחות מכאן למאי חזי אלא ש״מ מלא מחט וחוץ למחט כמלא מחט שמע מינה: מה שהחרש כו': ורמינהי מה שהחרש מוציא במעצד והנפסק במגירה הרי אלו של בעל הבית והיוצא מתחת המקדח ומתחת הדיסטני והנגרר במגירה הרי אלו שלו אמר רבא באתרא דתנא דידן איכא תרתי חציני לרבתי קרי לה בשיל ולזוטרתי קרי לה מעצד באתרא דתנא ברא חד הוא דאיכא וקרו לה מעצד: ואם היה עושה אצל כו': ת״ר מסתתי אבנים אין בהם משום גזל מפסגי אילנות מפסגי גפנים מנקפי היגי מנכשי זרעים ועודרי ירקות בזמן שבעה״ב מקפיד עליהם יש בהן משום גזל אין בעל הבית מקפיד עליהן הרי אלו שלו א״ר יהודה כשות וחזיז אין בהם משום גזל באתרא דקפדי יש בהן משום גזל אמר רבינא ומתא מחסיא אתרא דקפדי הוא:

הדרן עלך הגוזל בתרא וסליקא לה מסכת בבא קמא

ולא יטיל בו יותר מג׳ חובין. לכך הסוקרים נותנים עולמות על טווי שמחט לאוכפו על נגד שמחתכו בהן כשהוא נסרק ותופנו ממקלות וכשנגמר וטלטלן לאחו מקום הלולאות שנמחתם שם משוה אחת ועוטל אחת מהן הקלועים לעצמו כדאמר לקמן ומשמעינן מהא שלא יתפרס לאחת לולאות במזקה כדי שלא יכול למחתו יותר ממדלי שלש ג׳ חבין ישיילי״ן בלעז ג׳ ממחט: ומשוייהו. מקום הכליטות שנמחתם שם טוטל במספרים: אפילו עד מפה. ליטול ממנו לטועות למטות מפה: אליבי. גפן שנים: גלימא. טלית העטויה לכל יום וכשהוא קורע לשמוי טומה ליקלע מהר: מרבלא. עטוי לכבד ולנוי וכשהוא קורע לשמוי נמה יומר: גלימא. מקפיהו לאחרו כדפרישית לעיל: המיונא. לאו נרמה אלא שני לשמיה המליין לך משוה לרחבה כ׳ לשמיה המליין: ה״ג אמטוויי ואתויי חד או דלמא אמטוויי ואתויי תרי. מנהג תופר קודם שימשוך כל המוט וקא מבעיא ליה הך ג׳ חוטין דקחמי מי מחשבת הולכה והוספה חד להוו להו ג׳ הולכות וג׳ הוספות ת״ד הולכה והוספה תרי מחשב להו: אירין. דרך הגרדי להניח צמר נקנה על ערב כדי שלא ינא הערב מן הקנה לנחן ולכאן והוא של נפה״ב: נירין. ליפי״ן: פקעיות. לויפי״ל: פונקלין. טריימ״ש שעושין ליריעות הנאחגות מעומד ואין עושין להו קנה כדרך הגרדין: בגד מנומר. כלומר לפילו מנומר בצבעים הרבה אע״פ שרגלים לבגד שנגד הצמר מן בגדים שאתה לוקחין מהן לקיימו בשיעור: טווי (ג) אריג. והיינו אירין דאמרן לא יקח אם מלאן דקנינהו בשיעור: ארוג מבעי. הא ה״ל טווי קודם לאריג: תיבי. שרשות טריימ״ש ללא טוחלן לאריג: אותות. כשמניחין לו בגד לצבע מוחך ממנו מעט לפני בעליו לידע אם יקלוט את הצבע ופעמים שמעכבו אללו ושכחו פעליו: דוגמאות. שמניחין לו הפועלים צמר לצבוע ומניח עמו מעט צמר לצבוע ומומר כזה צבוע לי: תלושי צמר. שאלם מן הגיזה הצמר מעט מעט: אבל לוקחין ממנו בגד צבוע. לבגד שלם לא בגד ולי נמי בגדו קנייה בשיעור: טווי ובגדים. והנך דוגמאות שמוחקן לו עשה מהן בגדים לוקחין: השתא טווי שקילין בגדים מבעיא. הא אין בגדים אלא מטוי: נמטי. לבגדין פליטר״ש בלע״ז ואין אם טווי: הקיצוין. רוייזי״ר בלע״ז שמקלע מן העור קמיצ: והתלושין. לצמר המלוט מן העור: צמר העולה מן שמת המים שלו. דדבר מועט הוא ומפקירי מפקר ליה: קצרא שמיה וקצרא שקיל ליה. הכומם נקלע קנקר בלשון ממי וקנקר שהוא מקנר מן הבגד מימו שקיל ליה ודידיה הוא: הכל עולין למנין תכלת. לומן שלשה חוטין מס לא קנקן הכומם עולין למדת מלא קנה גדול שצריך להרחיק מם תכלה של לימית מפפת הבגד ממקבת מנחות (דף מב.): קפיד עלייהו. ועוטלן: מלא המחט. מלא חוכך הממט: וחוץ למחט. שכל זמן שאין מן החוט מלא מלא המחט מעומדים אין יכול למוחטו בבגדי: דחיטני. פליי״ש: והנגרר במגירה. דק דק שהיא מעלה במקום ממך דק לעפר: חד הוא דאיכא. ולעמי ליה ומעלה שפלי גמין: מפתתי אבנים. מרפע לומן ומחליק לומן: מפפגי אילנות. כשיש בהן ענפים יותר מדאי קוצץ לשון ממת מעיניהם והיינו פיקוג לשון דילוג והרחמה: ניקוף. שייך בהיגף כמו ונקף שבכי היער בצרזל (ישעיה י): היגא. סנה: ומנכשי זרעים. עוטלים ירקות מעיניהם: ועודרי ירקות. כשהן מכופות יותר מדאי עוטל לחת מעיניהם כדי שיהא מקום להרחיב ולהפעקו: חזיז. שמת של מטאה ממץ ומעורין בעודן ירק: מתא מחסיא. מקום שהמות הוא ונריכין למרעה טוב:

הדרן עלך הגוזל בתרא
וסליקא לה מסכת בבא קמא

מסורת הש״ס
עם הוספות

ה) [מנחות עו. נדה סג.], ג) [ע׳ רש״י מעשיות כט: ד״ה קנרין].

הגהות הב״ח

(ה) גב׳ טווי ובגדים: (ו) שם וחוץ למחט: (ז) רש״י ד״ה טווי ואריג והני מילי למחוך:

גליון הש״ם

גמ׳ ולא יטיל יותר מן שלש חובין. מפיהום רש״י הוסף ו׳ (ז׳) [ט׳] מומס: שם אמטוויי ואתויי חד. וכעין זה מנחות דף ע״ו ע״ל וכעין זה פירושלמי פ״ג דסוטה הלכה ה׳: שם איבעיא להו מלא מחט. כעין זה מולין ד׳ ל״ל ע״ל:

לעזי רש״י

יפרי״ן. פירום יריעות (עיין רש״י יוממות דף ס ע״ב ד״ה מכיפה): ליציי״ן. פירום גירין (עיין רש״י שבת דף עג ע״ל ד״ה מחי מירן, ובערוך ערך נר ה׳ ובפר ״מעפה פוגע״): שרים״ש. פירום שרמנים, גלילים (של פשתן לף טוי) (עיין רש״י עבוחות דף כט ע״ב ד״ה מיכי ומנגוס פוחקים שמות כח, יד): פליטר״ש. פירום לבדים, לשר כעוס יחד שנחים בצד אלי טויס ומליגה (עיין רש״י שבת דף מח ע״ל ד״ה מוקן ורש״י עבוחות דף כט ע״ב ד״ה כמו): רוניוי״ש. פירום ממיכות (שנעשתו מהעור שנעשה ממנו קטים) (עיין רש״י ומחים דף לד ע״ל ד״ה עלנא): שוייר״ה. פירום מגילה, מפר (רש״י מוכח דף לד ע״ל ד״ה מפר), מעור (רש״י ישעיה י, טו): מרייד״א. פירום מקדח, כלי מלאכה של נרזל שקוחחין בו נעץ לעבוחות נקב: פליינ״א. פירום מקלוסה (עיין רש״י שבת דף מז ע״ל ד״ה לפי שפי שפפר):